METAPHYSICARVM

DISPVTATIONVM,

In quibus & vniuersa

NATVRALIS THEOLOGIA

ORDINATE TRADITVR,

Et Quæstiones omnes ad duodecim Aristotelis Libros pertinentes, accuratè disputantur,

TOMVS POSTERIOR.

Auctore R.P. FRANCISCO SVAREZ, è Societate IESV.

Summa recenter cura, præ cunctis alijs hucusque impressis, à mendis omnibus expurgatus.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

VENETIIS, MDCV

Apud Io. Baptistam Colosinum.

AD PIVM LECTOREM
BREVIS ADMONITIO.

ECCE, benigne Lector, ſine cunctatione vlla, quæ tibi moleſta eſſe potuerit, promiſſa impleo. Et quoniam nunc nouum opus non damus, ſed cœpto iam finem, & quaſi faſtigium imponimus, ideo illa omnia quaſi præambula, quæ in librorum initijs præmitti ſolent, omittenda duxi. Nam & Regium priuilegium, & Superiorum facultas, & Academiæ Complutenſis cenſura, Indexq́ue tum Ariſtotelicus, tum Diſputationum, & Sectionum, quia vniuerſum opus complectuntur, tum rerum etiam & verborum totius operis, in quo locupletando diligenter eſt laboratum, cuique duos alios breues etiam addidimus de varijs quæſtionibus Metaphyſicis, quæ ad diuerſa loca curſus Philoſophici, aut Theologiæ prodeſſe poſſunt, in primum Operis tomum coniectus eſt. Faxit Deus, vt & hoc, & reliqua ſtudia noſtra tanto tibi vſui ſint, & commodo, quanto eſſe ſemper optamus.

DISPVTATIO XXVIII.
DE
PRIMA DIVISIONE
ENTIS IN INFINITVM
SIMPLICITER,
Et finitum, & alijs diuisionibus, quæ huic æquiualent;

Connexio præsentis tractationis cum præmissis.

HAEC est secunda principalis pars huius operis: in qua post quam in priori de communi conceptu entis, illiusque proprietatibus, quæ de illo reciprocè dicũtur, tractatum est, ad definitas rationes entium descendere, quantum formale obiectum, & abstractio huius scientiæ permittit, necessarium est. Hoc autem non potest commodius fieri, quàm per diuisiones varias ipsius entis, & membrorum eius, eorumque exactam considerationem. Diximus autem in superioribus disput. sect. 4. primam & maximè essentialem diuisionem entis esse finitum & infinitum, secundum essentiam seu in ratione entis, quod solum est propriè & simpliciter infinitum; & ideò ab hac diuisione partem hanc inchoamus, sub qua comprehendemus non nullas alias, quæ re ipsa cum hac coincidunt, quamuis diuersis nominibus, vel conceptibus à nobis cõcipiantur, & explicentur. Et quoniã de diuisione huius partitionis dictum est in prima, & secunda disputatione, est enim illud ipsum ens, quod est adæquatum obiectum Metaphysicæ, ideo solùm videndum superest, qualis sit dicta diuisio, & an rectè & sufficienter tradita sit.

SECTIO I.

Vtrum rectè diuidatur ens in finitum & infinitum, & quænam diuisiones huic æquiualeant.

I. Rationes dubii reddentes quæstionem.

RAtio dubitandi esse potest, quia finitum & infinitum solum habent locum in his, quæ aliquam latitudinem habent seu extensionem; & ideò solent hæc attribui quãtitati, quia in proprijs suis rationibus includunt habitudinẽ ad aliquem terminum; finitum enim dicitur, quod terminis clauditur, infinitum vero, quod non habet terminum; nihil autem dicit habitudinem ad terminum, nisi quod latitudinem habet, aut extensionem, quæ terminanda sit; sed non est de ratione entis habere aliquam latitudinem, vel extensionem: ergo neque esse terminis claudi, vel non claudi: ergo neque esse finitum vel infinitum, non igitur rectè per hæc membra diuiditur. Declaratur & confirmatur, nam illud in- (Prima,)

A finitum aut sumitur priuatiuè, aut merè negatiuè. Priori modo nihil reuera videtur esse infinitum illud ens, quod, cum sit aptum claudi terminis, eis actu non terminatur; nullum autem est huiusmodi ens, vt per se constat, quia nec Deus ipse hoc modo infinitus est, non est enim aptus claudi terminis. Si autem sumatur posteriori modo, sic omne ens indiuisibile erit infinitum, quia nullũ tale ens clauditur terminis, non est enim capax alterius terminationis, quod in se est omnino indiuisib le.

Secunda difficultas circa hanc diuisionem esse potest, quia datur der quosdam modos, seu attributa entis valde obscura, & quæ vix possunt ratione naturali inuestigari, saltem quoad alteram partem: prima autem diuisio entis deberet esse clarissima, &, si fieri posset, ex ipsis terminis per B se nota. Antecedens declaratur, nam de Deo ipso vix ostendi, & fortasse demonstrari non potest, quòd sit simpliciter infinitus. Deinde obscurius est ad explicãdum, in quo talis infinitas consistat: non ergo conuenienter assignatur prædicta diuisio, præsertim primo loco, & tanquam fundamentum cæterarum. II. Secunda.

Circa hanc diuisionem principiò declarandum est, quid per eam in re ipsa intendatur: atque inde facile constabit, partitionem esse optimam, conuenienti loco ac ordine collocatam. Quod igitur ad rem spectat, diuiditur hoc loco ens in Deum & creaturas, quia verò non possumus ea, quæ sunt Dei propria, prout in se sunt, concipere, imo nec per positiuos conceptus simplices ac proprios Dei, ideò negatiuis vtimur, vt C illud excellentissimum ens, quod maximè à cæteris distat, minusque cum illis conuenit, quàm ipsa inter sese, ab eis separemus & distinguamus. Atque hoc modo conficimus prædictam diuisionem, sumendo aliquid, in quo omnes res creatæ vel creabiles inter se conueniunt, & illud à nobiliori quodam ente remouendo, eò quòd excellentiorem gradum essentiæ vel entitatis habeat; atque hoc modo totam latitudinem entis ad duo illa membra reuocamus. III. Quid termini diuisionis de qua est quæstio significent.

Quæstionis resolutio.

EX qua declaratione constat primam diuisionem illam in re ipsa optimam esse, & maximè necessariam. Primum patet, quia illa diuisio est adæquata enti; nullum enim ens ex- IIII. Diuisio dicta, bona & apprime necessaria.

tra Deum vel creaturas excogitari potest, vt sect. seq. magis declarabimus. Deinde, quia illa membra maximè inter se distant, vt supra citata disputatione, sectione 4. declaratum est. Atque hinc etiam constat necessitas huius diuisionis, quia præter ea, quæ in superioribus tractata sunt, nihil est commune primo enti cum cæteris omnibus, cum tamen reliqua omnia multa habeant in quibus inter se conueniant. Nam primum ens, nullam habet causam, cætera omnia illam habent: hæc in certa genera & species distingui possunt, illud extra omne genus existit; in illis omnibus aliquis modus compositionis reperitur, hoc omnino simplex, & extra omnem compositionem existit. Necessarium ergo fuit, illud primum ens a cæteris seiungere, vt illius ratione separatim explicata, quæ cæteris communia sunt, distinctè ac perspicuè tractari possint.

V. Atque hinc constat secundò (quod in prædicta etiam disput. sectione 4. probatum est) prædictam diuisionem secundum se, & ordine doctrinæ primam esse, & notissimam, quanquam fortè quoad nos non sit ita nota, sicut est diuisio entis in substantiam & accidens, vel aliæ similes, quæ sensibus propinquiores sunt, & ideò à nobis facilius cognoscuntur. prædicta autem diuisio ex ea parte, qua includit Deum esse, & habere essentiam seu entitatem illimitatam cuiusdam naturæ & perfectionis, difficilius à nobis attingitur ac declaratur. Quia tamen in tradenda hac scientia ordinem doctrinæ seruamus, ideò diuisionem hanc primo loco meritò constituimus.

Dicta diuisio prima & notissima.

Diuisio entis in ens à se, & ens ab alio.

VI. TErtiò colligitur ex dictis, posse diuisionem hanc bimembrem multis alijs modis, seu sub diuersis nominibus, & conceptibus tradi, qui tam ad eam declarandam, quam ad demonstrandam, deseruire possunt, quamuis in eandem rem omnia coincidant, vt ex ipsis terminis constat. Nam, v.g. diuidi posset ens in illud, quod habet esse à se, & illud quod habet esse ab alio. Quam diuisionem attigit August. lib. de cognitione veræ vitæ cap. 7. & ad ostendendum, Deum esse, eam primo loco constituit. Est enim sub illis terminis diuisio notissima & euidentissima, quia manifestum est, multa esse entia, quæ habent esse communicatum ab alio, quæ non existerent nisi ab alio esse reciperent, vt experientia ipsa satis probat. Rursus est euidens non omnia entia posse esse huiusmodi, nam, si omnia indiuidua alicuius speciei sunt ab alio, necesse est etiam totam speciem ab alio esse, quia tunc species existit, nisi in indiuiduo, neque indiuidua habent alium modum connaturalem recipiendi esse, nisi quem species postulat; ergo, si omnia indiuidua talia sunt, vt ex se non habeant esse, sed indigeant efficientia alterius, vt illud recipiant, tota etiam species habet eandem indigentiam & imperfectionem. Quo fit, vt non possit tota habere esse ab alio indiuiduo illius speciei, quia non potest seipsum efficere seipsum. debet ergo a superiori ente recipere esse. De quo rursus inuestigandum est an habeat ex se esse, vel ab alio; nam, si

August.

A ex se habet, iam est completa diuisio quam intendimus; si verò habet ab alio, similiter oportebit totam speciem talis entis ab alio superiori trahere originem, non potest autem in infinitum procedi, tum quia aliàs vel nunquam incepisset dimanatio vnius ab alio, vel nunquam ad hoc ens producendum peruenisset post infinitas emanationes vnius ab alio, tum etiam quia non potest tota aliqua collectio effectuum esse dependens, quin supponatur aliqua res, seu causa independens, vt ostendetur disputatione sequenti sect. 1. Sistendum est ergo necessariò in aliquo ente, quod ex se habeat esse, à quo ducant originem omnia, quæ aliunde habent esse receptum. Et hoc modo est euidens prædicta diuisio, siue illud ens, quod non est ab alio, sed à se, sit vnum siue plura: hoc enim nunc non agimus, sed solum, quòd omnia entia ad illa duo membra reuocentur, quæ manifestam oppositionem seu contradictionem inter se includunt; & ideò non possunt non esse, & distincta, & adæquatè diuidentia ens.

B Nam quod dicitur ex se vel à se esse licet positiuum esse videatur, tamen solam negationem addit ipsi enti, nam ens non potest esse à se per positiuam originem & emanationem, dicitur ergo esse à se, quatenus sine emanatione ab alio habet esse, per quam negationem nos declaramus positiuam & simplicem perfectionem illius entis, quod ita in se & essentia sua claudit ipsum existere, vt à nullo illud recipiat, quam perfectionem non habet illud ens, quod esse non habet nisi illud ab alio accipiat. Et in hunc modum exponendi sunt aliqui sancti, cum dicunt Deum esse sibi causam sui esse, vel substantiæ suæ aut sapientiæ. Sic Hieron. ad Ephes. 3. ait, [Deus sui origo est, suæque causa substantiæ.] Et August. lib. 83. qq. quæstio. 15. & 16. ait Deum esse causam sapientiæ suæ, & 7. de Trinit. cap. 1. loquens de Patre ait, [Quod ille est causa vt sit, est etiam causa, vt sapiens sit.] Hæ namque locutiones omnes negatiuè interpretandæ sunt. Non videtur autem Lactantius, qui Deum ait se ipsum fecisse C lib. 1. de falsa religione c. 7. prædictam expositionem admittere, dicit enim etiam ex tempore se Deum fecisse, & pro fundamento sumit fieri non posse, vt id quod est, aliquando non cœperit, qui error in hoc sensu tam est absurdus, vt non egeat impugnatione.

VII.

Entis diuisio in necessarium, & contingens.

RVrsus hinc facilè declarantur alij termini, sub quibus illa diuisio tradi potest, & in re est eadem, quamuis secundum rationem sub diuersa habitudine, uel negatione declaretur; sic ergo diuidi potest ens in id, quod est simpliciter necessarium, & id quod est non necessarium, seu contingens latè sumptum. In quibus terminis aduertendum est primò, hic non sumi necessarium & contingens, vt dicunt habitudinem effectus ad causam, naturaliter aut liberè agentem, vel quæ potest, vel non potest impediri: sub hac. n. ratione dictum est de necessario & contingenti superius tractando de causis; sed sumitur necessarium absolutè in ratione existendi; quo modo ens VIII.

ens necessarium dicitur illud, quod ita habet esse, vt non possit illo carere, cui condistinguitur seu opponitur illud ens, quod ita est ut possit nō esse vel ita non est, vt possit esse. Constat igitur ex præcedenti diuisione, debere esse in entibus aliquod simpliciter necessarium, nam illud ens, quod ex se habet esse, & non ab alio, non potest non esse simpliciter necessarium, quia nec se ipsum potest suo esse priuare, vt per se notum est, neque etiā ab alio priuari potest, cum ab alio non pendeat: nam qui ab alio esse non habet, a nullo alio conseruatur in esse, & hoc sensu dr ex se esse, ideòq; omnino illi repugnat non esse. Et hinc vlterius fit, præter hoc ens, quod est simpliciter necessarium, esse alia non ita necessaria, atque adeò contingentia, si, latè loquendo, omne quod potest non esse, vocetur contingens. Probatur quia præter illud ens quod est a se, sunt entia ab alio recipientia esse; hæc ergo, cum ex se non habeant esse, ex hac parte non repugnat eis non esse, & aliunde, sicut ab alio pendent, a quo illud recipiunt, ita & possunt non recipere & consequenter non esse.

IX. *Duplici obiectioni satisfit.* Dices, si fingamus, Deum agere necessariò ac sine libertate, res ab illo manentes essent entia ab alio, & tamen essent entia necessaria: ergo formaliter, & ex vi terminorum non reciprocantur hæc duo membra. Et confirmatur, nam Verbum, vel Spiritus sanctus potest dici ens ab alio, quia non habet esse, nisi per emanationem ab alio, & tamen est ens simpliciter necessarium, quia non procedit per liberam productionem, sed naturalem, & necessariam.

X. Respondetur, incipiendo ab hac confirmatione, quia Theologica est, hic non vocari ens ab alio nisi quòd est ab alio p veram causalitatem, nam lumen naturale ex quo nunc philosophamur, non agnoscit veram productionem & processionem realem sine vera causalitate, neq; sine distinctione in essentia & esse, inter rem producentem, & productiuam. In diuinis autem personis non est hic modus emanationis, qa imperfectus est, & ideò, sicut oēs sunt verus & unus Deus, ita omnes sunt unum ens a se, omnesq; essentialiter constituuntur per essentiam, quæ est suum esse incausatum, & improductum, atq; ita quælibet persona est ens necessarium, non solum quia necessariò manat, sed etiam quia essentialiter constituitur p esse & essentiam omnino improductam: quamuis enim persona diuina producatur, non tamen eius natura, sed cōmunicatur personæ per eiusdem personæ productionem. Non est ergo, quod ab illo mysterio argumentum ad res creatas desumatur.

XI. *Licet Deus necessario ageret, aliqua entia essent non necessaria.* Ad argumentum ergo in primis dr, data illa hypothesi, adhuc non sequi, oīa entia esse necessaria, quia nō oīa fierent a primo ente solo & immediatè ac tota virtute, & sine resistentia vel impedimento alterius causæ, ex quib. oībus capitibus prouenire potest, vt res, q̄ nunc recipit esse, postea illud nō recipiat, & è cōuerso. Vnde, q̄uis aliqui philosophi errauerint asserētes, Deū agere necessariò, nullus tñ negauit dari multa entia non necessaria, cū id, vel experimento ipso, notissimū sit in reb. corruptibilibus, & successiuis. Et, quamuis ex illa hypothesi aliquod ens factum esset necessarium, nō tamen ex intrinseca necessitate, & quidditate sicut Deus, sed solū ex necessitate extrinseca agentis. Et ideo Auicenna libro octauo Metaphy sic. capit. 4. & 6. dixit, tm̄ illud ens esse necessarium, quod ex se est, non vero reliqua entia, etiam si ab alio habeant necessitatem essendi, qui fortasse loquitur de necessitate non simpliciter, sed ex suppositione actionis primæ causæ. Quocirca tandem dicitur, illam hypothesim falsam esse, nam illud ens quod est a se, non necessariò, sed liberè se communicat extra se, & ideò præter illud nihil est simpliciter necessarium. De qua libertate primi entis in agendo, quantum vel philosophorum autoritate, vel naturali ratione haberi potest, postea dicemus. *Auicenna. Scot. 1. dist. 8. q. 4.*

XII. *Incorruptibilia qua necessitate necessaria. Commentat.* Sed obijcies rursus, nā entia incorruptibilia, etiam si sint ab alio libere agente, vocātur entia necessaria a Commētatore, lib. de substātia orb. & libro 1. de cœlo text. 136. & libro 12. metaphys. tex. 41. Cuius sententiā in hac parte approbat Diuus Tho quæst. 5. de potent. art. 3. Respondetur ex eodem Diuo Th. 1. par. quæst. 9. artic. 2. & 2. contra Gentes, capite 30. & 55. æquiuocationē esse in voce necessitatis. Vno enim modo sumi pōt pro incorruptibilitate, quo sensu creaturæ incorruptibiles dicuntur interdum entia necessaria, quia, ex quo semel sunt non habent intrinsecam potentiam ad non esse, sed, quātum est ex se, perpetuo durant, quæ sine dubio est aliqua necessitas essendi, cum excludat aliq̄ potentiam, scilicet intrinsecam, ad non essendum. Nihilominus tñ talia entia non sunt simpliciter, & omni modo necessaria, quia neque ex se, neq; ex quidditate sua habēt esse, neq; ex necessitate absoluta illud recipiunt, aut conseruant. Cum ergo distinguimus in præsenti ens necessariū a non necessario, necessitatem sumimus priori modo. Et hac ratione nullum ens, quod est ab alio, est necessarium simpliciter, quia, saltem per potentiam in alio existentem, potest amittere esse; quāuis in ipso non sit intrinseca potētia vera & realis ad non esse, quę solum reperitur in his, quæ habent potentiam physicam & passiuam ad aliud esse, repugnans & incompatibile cum proprio esse, in alijs verò sufficit potentia logica vt ita dicam, ad non esse, quæ ex parte eorum solum dicit non repugnantiam, in causa verò extrinseca dicit potentiam ad suspendendū actionem, qua confert esse. Sic igitur constat, diuisionem hanc eandem esse cum præcedenti, quamuis priori modo suadetur, rationib. notioribus, & quæ pauciora principia supponunt. *D. Thom.*

Diuisio entis in ens per essentiam, & per participationem.

XIII. PRæterea solet eadem diuisio sub his terminis tradi, ens aliud esse per essētiam, aliud p participationem, qui re ipsa superioribus æquiualent: nam ens per essentiam illud dr, quod per se se, & ex vi suæ essentiæ essentialiter habet esse non receptum nec participatum ab alio; ens autem per participationem ècontrario dr illud, quod non habet esse, nisi communicatum & participatum ab alio: Ex qua terminorum declaratione cōstat diuisionē hanc æquipollere præcedentibus. Vnde Diuus Tho. 2. cont. Gent. capit. 15. ait, Deum esse ens per essentiam suam, quia est ipsum esse, *D. Thom.*

& lib. 3. cap. 66. ratione 6. ait, solum Deum esse ens per essentiam suam, reliqua vero esse per participationē, quia in solo Deo esse est essentia eius id est de illius quidditate, ita vt nec mente concipi possit essentia Dei vt Dei est, si solum vt in potentia, et non vt actu ens intelligatur, idem ergo est esse ens per essentiam, quod ex se & ex sua essentia habere esse, cui condistinguitur opposito modo ens per participationem. Vnde fit, eodē discursu probādū esse hunc duplicē gradū seu ordinem entium: quo probauimus dari aliquod ens quod à se sit, superius omnibus, quæ habent esse ab alio. Sicut n. in entibus, quę habēt esse ab alio nō proceditur in infinitum, ita neque ī entibus per participationem. Vnde necesse est, ens quod est tale per participationē, reduci ad aliud quod habeat esse absque tali participatione, quod si illud habet aliud esse etiam participatum alio modo, seu alio participationis genere, illud erit ad illud reuocandum: atque ita tandem, ne procedatur in infinitum, sistendum erit in aliquo ente quod sit per essentiam ens. Neque etiam è cōtrario possunt omnia entia esse per essentiam talia, tum quia ens per essētiam est ens simpliciter necessarium, cum de essentia eius sit actu esse: constat autem non omnia entia esse necessaria: tum etiam quia ens per essentiam tantum est vel potest esse vnum, vt postea videbimus.

A se tam euidens & notum, sicut quod dētur entis dependētia ab alio, ideo sub his terminis non est tam nota quoad nos hæc diuisio, nisi nomē creationis nō ita strictè sumatur pro productione ex nihilo, sed latius pro quacunque vera effectione seu propria dependentia, quo sensu hi termini nihil fere à primis differunt, vt per se manifestū est.

Diuisio entis in increatum, & creatum.

XIIII. VLterius solet hæc diuisio sub his terminis tradi; (ens vel increatum est, vel creatū,) quæ mēbra immediatam oppositionem prę se ferunt, & in re coincidunt cum præcedentib. solumque differunt, præsertim ab illis primis, scilicet a se & ab alio, quod illa verba magis generalia sunt, sumuntur. n. ex habitudine ad dependentiā in cōmuni: hæc vero sunt magis specialia, sumpta ex peculiari actione seu depēdentia creationis, quia tamen creatio est prima emanatio ab alio cū dependentia ab illo, & generalis aliquo modo oibus entibus, quæ ab alio dependent, vt supra a nobis dictum est, ideo re ipsa mēbra hæc cum illis coincidunt. Necesse est. n. ens quod a se est & nō ab alio, increatum esse: nam si dependētia simpliciter negatur de aliquo, etiam hanc in particulari, scilicet creationem, negari necesse est, atque ēt è conuerso, si ens est increatum, necesse est a se esse & nō ab alio, quia prima emanatio cū depēdentia ab alio, et quasi fundamētum aliarum, est creatio: id ergo, quod absque creatione habet esse necesse est vt hēat esse prorsus independēs, & cōsequēter vt sit ens per essentiā, & nō ab alio. Quapropter, quo discursu probatur esse aliqđ ens a se & indepēdēs, probatur ēt esse aliquod ens increatum, tum quia hæc duo in re idem sunt, vt ostendi, tum ēt quia eadē argumentandi forma facile applicari potest. Quia, si dantur aliqua entia C creata, ne procedatur in infinitū, necesse est sistere in aliquo increato, a quo illa manauerint. Qđ autem dentur aliqua entia creata, ex eo probandum est, ꝙ prima fundamentalis depēdētia rerū omnium est creatio, quod in superioribus declaratū est & probatum. Vnde, quia hoc non est per

Diuisio entis in primum actum, & potentiale.

PRæterea pōt eadem entis diuisio sub his terminis confici. Ens aliud est omnino actuale aliud vero potentiale, seu, aliud est actus purus, aliud, vero potētiam seu potentialitatem aliquā includit. Quæ diuisio sub his vocibus nō videtur esse ita apta, præsertim vt prima in ordine collocetur, propter nōnullā terminorum obscuritatē, tamen in re est optima, & eadem cum præcedēti Nam in primis constat, mēbra illa immediatè oppositionem & contradictionem includere: nā esse actu & esse ī potentia, sumpta cū proportione (vt sumenda sunt) & respectu eiusdē, priuatiuā B vel cōtradictoriā oppositionē important. Possūt autem ens actuale & potentiale dici, vel in ordine ad esse actualis existentiæ, vel in ordine ad potentiam aliquam passiuam, quę proprie est potēna includens imperfectionem, & ordinat ad cōpositionem alicuius entis impfecti, qđ ea rōne potentiale dicit, nā potētia actiua vt sic neq. imperfectionē includit, neq; ex se ordinatur ad aliquā cōpositionem eiꝰ cuius ipsa est, iō ab illa nō denominatur ens potentiale. Prima igitur habitudo horum terminorū est propriissima, & secūdū illā videtur præcipuè intelligenda data diuisio, sic. n. perspicua est & facilis ex dictis. Necesse est. n. esse aliquod ens ita actuale in existendo, vt sm̄ eam rōnem sit omnino ī actu & nullo mō in potentia Probatur, quia esse ī actu sub hac ratione est actu existere, esse vero in potentia, est posse existere, quamuis actu nō existat, sed necesse est dari aliquod ens per essentiam ita necessarium, vt nulla ratione possit non existere, neq. p potentiam intrinsecam, neque per extrinsecam, neque per physicam potentiam, neque per eam, quā logicā appellāt, ergo necesse est tale ens esse omnino actuale in existendo, id est excludēs omnino omnem rōnem & modum essendi tātum in potentia. Ex quo vlterius facile est concludere, omnia entia quæ huiusmodi non sunt, esse aliquo modo potētialia, quia, licet interdū actu existant, eis tamen non repugnat, interdum tm̄ in potentia existere, siue propter intrinsecā potentiam passiuam, siue propter solam potentiam extrinsecam actiuam cum potentia logica seu non repugnantia ex parte eorum. Constat igitur, omne ens aut esse omnino actuale, aut aliquo modo potentiale in sensu prædicto.

XV.

Dupliciter modo intelligi potest cōgrue diuisio sub hic terminis

Primus explicatur.

XVI. Hinc verò inferri vlterius potest, ēt ī posteriori sensu, esse diuisionem illam vniuersalem, & superioribus æquiualentem, nā illud ens quod est, pure actuale in existendo, ēt est in se simpliciter purus actus, id est, in se, & in entitate seu cōstitutione sua nullā admittens admistionē passiuę potentię, quia vbicunq; est aliquod genꝰ passiuę potētię, est ēt aliqua rō materialis cāæ, materiali autem causæ necessario respōdet causa efficiēs, quæ

Declaratur secundus.

ex

ex illa vel in illam operentur, eamq; in actũ reducat, nã potẽtia passiua vt sic non pôt se se in actũ reuocare: cum ergo à primo ente, quod per se se & essentialiter tale est in actu secundum omnẽ perfectionem suam, longe absit omnis causalitas effectiua circa ipsum, necesse est, ipsum etiam carere omni potentia passiua, & cõsequẽter esse purum actum. Ac simili discursu pôt ẽ cõtrario concludi (vt multi existimant) omne ens, quod est potentiale in ordine ad existendum, esse etiã potentiale vt aliquo modo constans ex potentia passiua. Sed hoc magna discussione & declaratione indiget, quam infra trademus de esse & essentia creaturæ disputantes, nunc satis nobis sit, rationem factam non æquali proportione procedere, nam potentiæ passiuæ necesse est respõdeat actiua, quia necesse est eam pati ab aliquo, potentiæ vero actiuæ simpli citer loquendo, nõ necessario respondet potentia passiua, quia nõ necesse est, agens agere in aliquo, vel ex aliquo, pôt enim agere aliquid & ex nihilo: & ideo ex vi terminorum nõ videtur necessarium, vt omne ens quod

IIII est potentiale in existendo, sit constans ex potentia passiua. Nihilominus tamen in re verum est, omne huiusmodi ens esse potẽtiale ratione potẽtiæ passiuæ, siue hoc sit, quia dicit habitudinẽ ad illam, siue quia ratione illius, pôt cum alio actu componere, siue quia ipsum met componitur ex tali potentia & actu. Quomodo aũt aliquid horum necessariò sequatur ex priori potentialitate ad existendum, non potest hoc loco breuiter & quasi in transitu explicari, sed dicetur infra declarando propriam rationem & imperfectionẽ entis creati: & ideo, quod ad hunc locum spectat, prior sensus huius diuisionis supra dictis verbis traditæ est sufficiens & perspicuus.

Confertur prima diuisio cum cæteris, & ex illis magis declaratur.

XVII. VLtimò tãdem colligere licet ex omnibus dictis, idem esse ferendũ iudicium de hac diuisione sub illis terminis in quibus ꝓposita est, nam in re æquiualet prædictis: illud enim ens est infinitum simpliciter, quod est primum & ex se est per essentiam suam: reliqua vero, quæ sunt entia per participationem, finita sunt, & ita est sine dubio optima diuisio, & in re nõ est dubium quin illi duo gradus seu ordines entium reperiãtur, & maxime inter se distinguãtur. Et fortasse ideo sub his terminis à multis traditur hæc diuisio, quia per illos apertius significatur illa duo membra esse maxime distãtia ac primo diuersa, ideoq; ante oĩa esse separãda ac distinguẽda, quãuis alioqui difficilius sit quoad nos illã ꝓbare aut demõstrare, quia reuera nõ est per se & ex terminis ita euidẽs dari in entibus aliquod infinitũ (nã de finito nõ est difficultas) sicut est euidens dari aliquod ens indepẽdens ab alio. Neque ẽt est per se notum, illud ens quod est per essentiã tale, esse consequenter infinitum. Vnde hac de re ex professo agendũ est infra, demõstrãdo Dei attributa, quantum ex lumine naturæ colligi possunt.

XVIII. Nunc solũ declaratur diuisio exponẽdo terminos, qui sumpti quidem sunt à nobis ex quantitate molis, translati vero sunt ad significandam quãtitatem seu gradum perfectionis, quo modo

Finiti, & infiniti rõnes per analogiã ad quantita[tem]

A dixit Aug. lib. 6. de Trinit. c. 8. [In iis quæ nõ mole magna sunt, hoc est maius esse, quod est melius esse] Nos. n. quia res nõ concipimus nisi per sensus, ad modũ corporũ, & per proportionẽ ad illa, apprehẽdimus et explicamus reliqua oĩa. In corporibus aũt intelligimus vnũ esse finitum in quãtitate, quatenus ad talẽ terminũ peruenit, & vltra nõ extenditur: & inter quãtitates finitas intelligimus, vnam esse maiorẽ alia, quia vlteriorẽ terminũ attingit, & ad declarãdã certam rei magnitudinem vtimur aliqua definita mensura, per cuius multiplicationem cognoscimus rem esse tantæ, minoris, maiorisue quantitatis. Simili ergo analogia vtimur ad declarãdã perfectionem entitatiuam, & virtutẽ actiuã rerum: apprehẽdimus. n. in rebus quandam veluti latitudinem pfectionis entis, in qua sunt varii gradus, & quasi partes perfectionis, & vnum quodq; ens intelligimus esse finitũ vel limitatum per quendã propriũ perfectionis gradum, qui ita intra suam perfectionẽ terminatur, vt ab aliis præscindat, easq; nullo modo ĩ se includat, nec formaliter, nec vir-

& explicatur Augustinus

B tualiter, & hoc modo vocamus oĩa entia creata, limitata & finita, & inter ea vnũ cõcipimus esse maius alio, quia intelligimus illud vel plures ex his perfectionib. participare, vel quasi maiorem quãdã partẽ pfectionis ex tota latitudine entis. Qm̃ vero hæc oĩa entia participant perfectionẽ suam à quodam superiori ente, intelligimus, necessarium esse quoddam ens, in quo tota perfectio possibilis ĩ latitudine entis aliquo modo cõtineatur, vel formaliter, vel eminẽter; & hoc ens vocamus infinitũ simpliciter, non in quantitate molis, sed in excellẽtia perfectionis. Vnde hæc infinitas nõ cõsistit in extẽsione aliqua nõ terminata, sed in tali perfectione entis, quæ, licet in se vna & indiuisibilis sit, nõ ita præscindat ab aliis entibus, quin omnium perfectiones aliquo modo in se cõtineat; atque ita non partẽ pfectionis entis, sed totã eminenti quodã modo in se cõplectitur, & iõ quamuis in illa latitudine possint entia finita magis ac magis perfecta in infinitum multiplicari, illud semper oĩa superat, & ĩ infini-

C tũ superare pôt; hæc ergo excellẽtia perfectionis in esse et entitate per hanc infinitatẽ declaratur. Vnde, sicut Aug. 5. de Trinit. c. 8. ait. [Non aliud est Deo esse, & aliud magnũ esse, sed hoc idẽ illi est esse, quod magnũ esse:] ita nos dicere possumus, nihil aliud esse Deo infinitũ esse, quam esse ipsum ens seu esse per essentiã, complectẽs in se quidquid perfectionis ab aliquo ente participari pôt. Atq; in hunc modũ declarata diuisio continet primam, summã, & maxime essentialẽ distinctionẽ entiũ; & in re coincidit cum præcedẽtib. vt ex dictis satis cõstat. Quòd aũt sit aliquod ens cui dicta infinitas conueniat, inferius, vt dixi, ex ꝓfesso demõstrabitur. Nũc illud sufficiat, quod ex dictis satis colligitur, & attigit Aug. d. lib. de cogni. ver. vlt. cap. 7. quod necessarium est dari aliquod ens, de quo quasi de fonte cuncta profluant, & ideo oportet vt in illo cuncta contineãtur, atque adeo quod non hanc tantum vel illã, sed omnem sine termino habeat perfectionem. Vnde etiam est illud Aug. 8. de Trin. c. 3. [Bonũ hoc & bonum illud, tolle hoc & illud, & vide ipsum bonum si potes, & Deum videbis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni.]

Augustini

Satisfit argumentis in principio positis.

XIX. AD primam rônem dubitandi iam respõsum est hos terminos (finiti & infiniti,) nõ sumi in præsenti in ea proprietate, in qua conueniunt quantitati molis, sed secundum quandã proportionem ad illam, & ideo necesse non est vt ens dicatur finitum vel infinitũ propter intrinsecam extensionem terminatam, vel interminatam, sed propter perfectionem omnino præscindentem ab aliis, seu non præscindentem, imò continẽtẽ illas. Vnde ad cõfirmationem respondetur, infinitum ibi non dici priuatiue proprie, sed negatiuè, respectu illius entis cui attribuitur, in quo dicit perfectionẽ non limitatã absque vlla aptitudine vt limitetur, quatenus talis est. Neque hinc sequitur, oẽm indiuisibilẽ perfectionem esse infinitam, quia, licet indiuisibilis sit, pôt esse limitata & habere terminum, non qualis esse solet in quãtitate molis, sed qualis designari pôt in quãtitate pfectionis: pôt aũt assignari vel intrinsecus, qui non est aliud, nisi ipsamet rei natura, tali differẽtia cõstituta, quæ ex se habet omnino præscindere à reliquis, vel extrinsecus, & hic est quælibet alia perfectio, & præsertim illa, quæ videtur esse maxime affinis & proxima, ad quam altera non pertingit, vt si dicamus rõnalem gradum esse terminum ad quem nõ peruenit gradus sensitiuus.

Infinitas in Deo negatio est, non priuatio.

XX. Ad secũdam difficultatem respondetur, hanc diuisionem nõ assignari vt notiorem nobis, sed vt primam in se, id est, vt declarantem summam distantiam vnius entis ab alio, & primos seu extremos gradus entis; & ideo, licet nonnihil difficultatis habeat, necessarium fuit eam ante alias præmittere, & variis modis declarare.

SECTIO II.

Vtrum sufficienter & adæquate diuidatur ens per finitum & infinitum, & alia æquipollentia membra.

I. NOtissimum solet hæc quæstio tractari ppter entia relatiua, quæ, vt talia sũt, nec finita videntur esse, neque infinita. Non infinita, vt per se est manifestũ. Nec finita, quia nec quantitatem molis nec perfectionis habent. Quæ difficultas maxime vrgeri solet in relationibus diuinis, quia, si nullã perfectionem dicunt, iam datur medium inter illa duo mẽbra, si vero dicunt aliquam, etiam necesse est, illã non esse finitam, quia est in Deo, neq; ẽt infinitam, quia alias multiplicari non posset.

Prima dubitandi ratio.

II. Secundo, diuisio entis in creatum & increatũ non est adæquata: ergo neq; hæc de qua agimus cum æquipolleãt inter se. Antecedens patet primum in ipsismet relationibus diuinis, quæ nec sunt entia creata vt constat, neque secundũ proprias rônes dici possunt increata entia, cum sub ea præcisa rône non sint Deus, neque diuinã essentiam includant. Secũdo patet idem antecedẽs in Christo, qui nec pôt dici ens increatum, cũ fuerit in tempore productus, neque etiam creatum, cum sit Deus, & non sit factus ex nihilo. Tertio pôt ad idem sumi argũ ex illis entibus, quæ neque ex se habent esse, & ideo non possunt dici increata, neque etiam habent esse per creationẽ vt creata dicantur. Quod maxime potest vrgeri in quibusdam entibus, vel modis entium, qui nõ possunt per creationem fieri, vt sunt v.g. motus, inhærentia, & similes.

Secunda.

III. Tertiò, diuisio entis in necessarium & nõ necessarium, non videtur adæquata, præsertim propter actus liberos diuinæ voluntatis, nã illi nec necessarii sunt simpliciter, quia hoc repugnat libertati, nec possunt dici non necessarii aut cõtingentes, alioqui essent quid creatum, & acciderẽt Deo. Et hoc argũ fieri potest in aliis partitionibus supra tactis, quia talis actus, nec potest dici ens increatum, quia nõ est omnino independẽs, cum absolute posset non esse. Neque ẽt est creatũ, cum sit in Deo. Et eadem ratione non est ens per participationem, quia nimirũ est intra Deũ, neque ẽt dici potest ens per essentiam, quia non est essentialiter Deus, cum possit non esse.

Tertia.

Opinio Scoti expenditur.

IIII. HAEC quæstio magna parte Theologica est vt ex difficultatibus propositis intelligi facile potest. Sed nihilominus prætermitti hoc loco non debuit, tum quia necessaria est ad doctrinæ complementum, & ad exhauriendum, vt sic dicam, totum Metaphysicæ obiectumũ etiã quia ita intendimus in hac scientia res metaphysicas tractare, vt fundamenta omnia ad res Theologicas necessaria aperiamus. In hac ergo quæstione Scotus quodlib. 5. in solut. vlt. arg. existimat hanc non esse diuisionem entis adæquatam, sed potius esse subdiuisionem entis, quod prius diuidendum esset in ens quantum & non quantum, & rursus ens quantum in finitum & infinitum: vnde superiori diuisioni addi posset tertiũ membrum, nempe ens quod nec finitum est, neque infinitum. Et eandem sententiam defendit Lychetus ibidem, & in 2. d. 1. q. 4. & 5. vbi quartum etiam membrum insinuat, nam ens (inquit) quoddam est includens perfectionem, & nullã includens imperfectionem, & hoc est ens infinitum; aliud vero est includens perfectionem cũ imperfectione, & hoc est ens quantum finitum: aliud est ens nec perfectionem includens, neq; imperfectionem, & hoc est proprie ens nõ quãtum, neque finitum, neque infinitum; aliud denique est nullam includens perfectionem, non vero excludens omnem imperfectionem, & huiusmodi existimat esse relationem creatam: quã etiam putat comprehendi sub ente quãto, etiam si nullam includat perfectionem, sed solam imperfectionem. Quod plane inuoluit repugnantiam in terminis, vt ab ipsomet Scoto in dicto quodlib. declaratur, nam ens quantum ibi declarat esse quod habeat quãtitatem aliquam perfectionis, quod ergo nullam perfectionem includit, non potest vere ens quantum appellari.

Scotus.

Lychetus.

V. Ex quo alia colligitur repugnãtia in dictis huius auctoris, nã repugnat esse non quantũ & esse finitum, quia iuxta eorum doctrinã, finitum & infinitum supponunt quãtitatem, vnde inferũt, relationẽ diuinam non esse infinitum ens, quia non est quãta, pari ergo ratione inferre debẽt, relationem creatam non esse finitam, quia non est quãta. Rursus ex eodẽ principio facile concludi pôt, repugnãtiã inuolui in illo mẽbro, (quod sit aliquod

Variæ diuisiones entis a Lycheto excogitatæ improbãtur.

aliquod ens nullam includens perfectionẽ, et includens imperfectionem. Primo quia vel illa imperfectio est priuatiua, vel negatiua tm̃. Primũ dici non potest, quia imperfectio priuatiua est carentia perfectionis debitæ, sed in tali ente nõ potest esse carentia perfectionis debitæ, quia nulla perfectio ei debetur, quia dicitur, nullam ex se includere perfectionem. Negatiua aũt imperfectio nulla potest excogitari maior quam carẽtia omnis perfectionis, quã includit omnis res, quæ in sua entitate nulla includit perfectionẽ. Vnde loquendo de imperfectione negatiua, nõ potest excogitari ens, quod nec perfectionem, nec imperfectionem includit: ergo non põt intelligi ens, quod præter negationẽ omnis perfectionis, ex se dicat aliquam aliã imperfectionẽ. Alioqui interrogo vlterius quæ nã sit illa imperfectio. Respõdet idem autor esse limitationem. Sed cõtra hoc vrget argumentũ factum, nã limitatio est in aliqua quantitate molis, vel perfectionis: ergo, si tale ens nullam includit quãtitatem perfectionis, dicẽ in quo limitationẽ includat. Dicetur fortasse includere limitationem non in perfectione, sed in entitate. Sed cõtra, nam hoc modo etiam relatio diuina dicetur limitata in sua entitate formali, & cõsequenter dicetur finita in entitate. Atq; ita ideo, omne ens erit finitum, vel infinitum in entitate, quidquid sit de perfectione. Prima sequela (reliqua .n. clara sunt) probatur ad hominẽ in doctrina Scoti, quia relatio diuina sm̃ suã formalem ac præcisam entitatem non includit entitatem essentiæ, neque eminenter, neque formaliter: ergo est limitata in entitate sua formali. Nec satis est q̃ identicè includat entitatem essentiæ, nam vt ibidem Scotus late contendit, hoc non sufficit vt dicatur infinita in perfectione, quamuis identice includat infinitam perfectionem essentiæ, ergo neq; erit satis vt dicatur illimitata in entitate, quòd identicè includat infinitam entitatem essentiæ.

Obiectio dissoluitur.

VI. Dicetur fortasse, ipsam relationẽ ex vi suæ entitatis formalis, esse aptam identificari essentiæ, & ideo ex se nec illimitatã esse, nec limitatã. Relationem vero creatam ex se esse incompatibilem cum entitate infinita, neq; illam posse includere etiam idẽtice, & ideo non solum non esse ex se illimitatã, sed etiã ex se esse limitatam & finitam: & hanc esse imperfectionẽ quam includit. & in qua distinguitur à relatione diuina. Sed in primis illa aptitudo, quæ dicitur esse in relatione diuina vt idẽtificet diuinę essẽtiæ, nõ excludit quin absolute illa relatio quoad suam entitatẽ formalem limitata sit, quandoquidem nõ includit formaliter infinitã entitatem, & simpliciter minus est esse aptum idẽtificari entitati infinitæ, quam formaliter esse entitatem infinitã. Ac præterea, si in relatione creata illa limitatio entitatis, ratiõe cuius nõ põt esse infinita nec formaliter, neque idẽtice, est imperfectio, certe in relatione diuina illa aptitudo vt possit identificari omnino secũdum rem essentiæ diuinæ, est magna quædã perfectio: ergo illa relatio, quantumuis formaliter præscindat, sicut intelligitur talis quæ possit idẽtificari diuinæ essentiæ, ita intelligitur alicuius pfectionis, ac multò maioris quã sit omnis entitas creata. Vnde etiã è cõuerso i relatione creata, hoc ipso q̃ limitatio illius ad creatam entitatem

A imperfectio quædam est in genere entis, necesse est, vt non sit mera negatio perfectionis, sed vt sit perfectio aliqua habens adiunctam illam negationem, vt suprà argumentabamur. Atque ita tandem concluditur, nõ oportere fingere aliquã entitatem carentem omni perfectione, quæ propriè possit esse medium inter ens finitum, & infinitum. Quòd latius suprà tractando de Bonitate in disput. 10. prosecuti sumus.

Quæstionis resolutio.

Dicendum ergo est, prædictam diuisionem sufficientem esse & adæquatam enti in quantũ ens. Hæc assertio probari potest facile ex his quæ superiori sectione tractata sunt, præsertim si hæc diuisio sub illis nominibus tradatur, scilicet entis à se, & ab alio: nam cum hi termini includant immediatam cõtradictionem, nõ potest illud disiunctum nõ conuenire cuilibet enti; ergo est diuisio adæquata & sufficiens quãdoquidem non potest assignari aliquid sub diuiso cõtentũ, quod non sub altero membrorum diuidentium B constituatur. Idem manifestum est de illis duobus membris, ens necessariũ simpliciter, vel non necessarium; & de illis, ens creatum, vel increatum: ostẽdimus autem, omnibus his modis re ipsa eandem esse diuisionem, quamuis per conceptus nostros ratione distinguantur. quæ distinctio non potest sufficere vt vno modo sit diuisio adæquata & non alio. Deinde specialiter probatur sub nomine finiti, & infiniti, nam ens quãtũ adæquate diuiditur in finitum & infinitum: sed omne ens reale, hoc ipso quod reale est, quantũ est quantitate perfectionis essentialis seu formalis, vt in rationibus paulò antea factis tactũ est, & latius supra est ostensum in dicta disputatione de transcendentali bonitate. Atq; hæc sententia euidentius confirmabitur, respondendo ad difficultates in principio positas.

VII. Diuisio hęc enti adęquata quibusuis terminis, pcedẽ sect. posita exprimatur.

Tractatur difficultas primi argumenti.

C AD primam igitur dubitandi rationẽ, negandũ est entia relatiua carere omni perfectione secundum quam possint vel finita esse, vel infinita. Et quoad hanc partem nulla plane est difficultas de relationibus creatis: imò ab illis sumere possumus argumentum: nam nemo negabit (vt existimo) qñ relatio creata eo modo quo ens reale est, sit finitum ens: vnde etiam Scotistæ id concedunt, vt vidimus, quis .n. neget esse limitatum ens, & consequenter finitum? ergo finitam perfectionem habẽs: ergo aliquam perfectionẽ: Quod si quis mordicus cõtendat, vocari finitum ens in entitate, non in pfectione, efficaciter põt retorqueri ad hominem argumẽtum; quia inde sequitur, finitum & infinitum nõ dici immediate de ente quanto ratione perfectionis, sed de ente ratione entitatis. Ex quo vlterius fit etiam relationes diuinas ratione entitatis vt sic, esse finitas vel ĩfinitas. Et ita saltem hac ratione diuisio erit immediata & adæ quata: & procedent cõtra Scotum & alios argumenta, quibus probare contendunt, relationes diuinas nec finitas esse, nec infinitas, vt iam videbimus.

VIII. Relatio creata sub ente finito comprehẽditur.

IX. *Increata relatio infinita simpliciter, vt essentiam includit.*

De relationibus ergo diuinis iam suprà respõdimus, illas quidem esse īfinitas simpliciter & in genere entis, ratione essentiæ, quam includũt, & ideò sub hac ratione nõ multiplicari, sed esse vnum ens; nam de ente sic infinito verum est nõ posse multiplicari, secundum proprias autem rationes, in quibus opponũtur, sunt infinitæ tñ in tali genere seu quasi specie relationis, quo nõ repugnat plura infinita multiplicari, et quia sub ea rõne opponũtur, & ideo distingui, & multiplicari possunt. Sed vrgebit aliquis vt dicamus, an sub ista posteriori rõne illæ relationes sint entia simpliciter finita, vel infinita, nam si neutrum horũ concedimus, iam admittimus mediũ in illa diuisione; nõ possumus autem dicere, illas esse entia simpliciter infinita, cũ sub ea ratione multiplicẽtur, & non includant essentiam. Quòd verò sint entia finita, videtur repugnare pfectioni diuinę: quia, vt Scotus suprà argumẽtatur, omne ens finitum est, quasi pars entis, nam solum ens simpliciter infinitum est veluti totum ens, quia totam pfectionem entis complectitur, ergo ens finitũ cõparatione illius est veluti pars entis; sed relationi diuinę repugnat esse partem entis, tum quia alioqui esset ens per participationem, tum quia quod se habet vt pars, exceditur ab illo quod se habet vt totum: relatio autem diuina non potest ita excedi a diuinitate, cum realiter sint omnino idẽ.

X. Sed si hoc argumentũ quidquam valeret, nõ solum probaret, relationẽ diuinã formaliter nullam dicere perfectionem, sed ẽt formaliter nullã dicere entitatẽ. Alioqui interrogabo an illa entitas sit per modum totius entis, vel per modũ partis. Primum dici nõ potest, quia illa entitas relationis vt sic dicitur nõ includere entitatem essentiæ, & consequenter nec continere in se formaliter vel eminenter totum ens. Contra secundũ verò eodẽ modo procedit ratio facta. Igitur i omni sententia soluendũ est hoc argumentum.

Relatio diuina ex parte cõceptus obiectiui necessario includit essentiam.

Respõderi ergo põt, relationẽ diuinã, v.g. paternitaté, quantumuis præcisè ac formaliter concipiatur a nobis, esse ens simpliciter infinitum, quia nũquã potest præscindi vel abstrahi, quin in suo obiectiuo conceptu includat essentialiter totam essentiæ perfectionem. Quamquã enim mens nostra dicatur præscindere paternitatẽ in abstracto ab essentia, ex parte cõceptus formalis, seu expressæ considerationis, quia nimirum per illum actum mens non considerat paternitatem vt includẽtẽ essentiam, neq; essentiam vt in relatione inclusã, nihilominus tamen nõ põt ita præscindi, vel excludi essentia ex parte cõcept⁹ obiectiui paternitatis, quin in illo essentialiter includatur, ita vt, si mens reflectatur, & consideret quid in illa paternitate concepta includatur, necessario inueniat, ibi icludi essentialiter totam Dei diuinitatem, & infinitatem, quia diuinitas est de essentia omniũ quæ in Deo sunt. Quo fit, vt licet paternitas sit concepta quoad modum cõcipiendi nostrum se habeat ad modum partis, quoad rem tamen conceptam sit ens totum, non minus quam pater, sicut diuinitas etiam concipitur per modum partis, est autem totum ens æquè ac Deus.

XI. *Tres diuinæ relationes vt includũt essentiã sũt vnum infini-* *tum simpliciter.*

Ad argumentum ergo in forma respõdetur iuxta hãc sententiam, relationes esse entia simpliciter infinita, non tamen esse plura infinita, qa nõ habent hanc infinitatem, nisi vt includunt essentiã, in qua sũt vnũ. Neq; obstat, vt Scotus obijcit, quod solũ includunt essentiam per identitatẽ, quia non includunt illam per identitatem quasi materialem, sed ẽt per formalem & essentialem, quia reuera diuinitas est de essẽtia relationis sm̃ rem cõceptã quomodocunq; concipiatur, & hoc satis est, vt nõ detur medium inter ens finitũ & infinitum, cum nullũ sit ens, quod sm̃ suam totam entitatem essentialem finitum, aut infinitũ non sit. Dices: Esto nõ possit essentia excludi a relatione i sensu prædicto, nihilominus præcisè cõsiderari a nobis posse, qd habeat paternitas diuina sm̃ id tantum, qđ intelligitur addere vltra absolutam perfectionẽ essentiæ, an illud sit finitũ, vel infinitum. Respõdeo illud esse infinitum in tali genere, scilicet relationis, vel paternitatis, nõ verò esse infinitum simpliciter in genere entis; quia hæc infinitas non potest addi, etiã sm̃ rationem, vltra perfectionem absolutã, sed potius p illam formaliter habetur. Nec tamen dicendũ absolute videtur, illud quod addit relatio vt sic, esse finitum, qa hoc denotat imperfectionem, scilicet limitationem & cõtractionem ad entitatem simpliciter finitã. Neq; hoc est contra sufficiẽtiã diuisionis datæ, qa sensus eius est, oẽ ens ratione suæ entitatis esse finitum, vel infinitum simpliciter, non vero ꝙ entitas vniuscuiusque rei hẽat ex quocunq; gradu vel modo in illa concepto quod sit finita, vel infinita, sed satis est ꝙ habeat aliqd, quod ad eius entitatem finitam vel infinitam cõstituendam cõferat. Et maioris claritatis gratia, possumus distinguere illũ terminum (finitũ) nã potest, vel positiue vel negatiue sumi, positiue significat esse ita limitatũ in entitate, & perfectione, vt sit incapax infinitę pfectionis, negatiue autem significat, quod ex se nõ affert infinitam perfectionẽ, ẽt si non repugnet aliũde habere. Illud ergo, quod relatio vt relatio addit, nõ potest dici finitũ positiuè, vt probat rõ facta, quia hoc dicit imperfectionem, & quia illud ipsum, licèt nõ ex se, ex essentia tamen potest esse infinitum, sed negatiue dici potest ex sua præcisa ratione nõ dare infinitatem simpliciter. Neq; hoc est incõueniẽs quia nullam dicit imperfectionem, nõ est enim necesse, neq; ad perfectionẽ rei spectat, vt ex quouis præciso cõceptu habeat totam infinitatẽ simpliciter in genere entis, sed satis est quod habeat illam ex sua adæquata entitate, et quod ex aliqua ratione concepta præcisè habeat infinitatem in illo genere. Atq; hoc mõ optime intelligitur, nunquam esse medium inter ens finitum & infinitum, si cum proportione sumantur.

Quocirca qui existimãt, relationes diuinas absolute posse præscindi ab essentia, ita vt neq; in ea formaliter includantur, neque eam essentialiter includãt, necessario cogentur fateri, entitatẽ relatiuam sic præcisè & formaliter conceptam nõ esse infinitã simpliciter, vt rõ suprà facta probat. XII.
Cum verò vlterius iterrogari possunt an simpliciter dicenda sint entia finita, respondere debẽt, esse finita negatiue nõ positiue, iuxta sẽsum à nobis declaratum, qui amplius in hũc modũ exponitur. Nã licet vox (infinitũ) negatiua sit per illã negationem nos circunscribimus summam quãdam entitatem seu excellentiam, respectu igitur huius positiui põt dici finitũ negatiue, quod ex se nõ affert totam illam excellentiam, quãuis illã

non

non excludat, neque illi repugnet. Hoc ergo mo- A
do dicere debent non eſſe inconueniens admit-
tere in Deo aliquid finitum ſecundum cõceptũ
a nobis præciſum: Imò qui putant ſe euadere
hanc difficultatem negando relationibus diui-
nis oẽm perfectionẽ, multò maiori rõne neceſſe
eſt fateantur illas eſſe finitas negatiue, quia, ſi
nullam perfectionẽ conferunt, neque infinitatẽ
ex ſe afferent. Si ergo non exiſtimant inconue-
niens, quod illæ nec perfectionẽ, nec infinitatẽ affe
rant, cur reputant inconueniens, & non potius
neceſſarium, quod afferant perfectionem ex ſuo ge-
nere infinitam, infinitatem vero ſimpliciter nõ
ex ſe, ſed ab eſſentia habeant.

Expeditur difficultas ſecundi argumenti.

XIII. *Relatio diuina quouis modo cõcepta, ens vere increatũ.*

AD ſecundam difficultatem negatur ens non diuidi adæquatè per creatum & increatum, quod eſt fere euidens, ſi termini illi cũ proportione ſumantur, cum immediatam contradictionem includant. Ad primam vero inſtantiã negatur, relationem diuinam non eſſe ens increatũ, et ſi ſub quacunque præciſa ratione cõcipiatur. B Neque argũ in contrariũ iuxta noſtram ſñiam vrget, exiſtimamus.n. nunquam poſſe ita præſcindi relationem, quin eſſentialiter includat eſſentiã, & cõſequenter ſit Deus. Imò hic addi põt relationẽ, et ſecũdum id quod intelligitur addere eſſentiæ, ex ſe eſſe quid increatum, quia eſt talis ratio entis cui omnino repugnat fieri per propriam creationem aut effectionẽ, ſed vel eſt omnino improducta, vt paternitas, vel, ſi eſt producta, aut (noſtro more loquẽdi) comproducta, vt filiatio, illa productio neq; eſt creatio, nec propria factio, ſed gñatio, aut proceſſio, longè ſuperioris rõnis, neque talis relatio eſt alio mõ producibilis & hoc ſatis eſt, vt ſub quacunq; præciſione, vel reduplicatione in quantũ talis, reuera ſit ens increatũ.

XIIII. *Chriſtus an ens increatum ſit dicendum.*

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur, Chriſtũ abſolute eſſe ens increatum, nam eſt Deus, ſi C vero addatur limitatio ſeu determinatio, (vt homo) deſignando naturam, vel totũ compoſitum ex natura & perſona, ſic eſt ens creatum, nam ſub ea reduplicatione nõ põt Deus appellari, ſed homo & creatura, cũ vt ſic reuera ſit factus, & in tpe procreatus. Ad obiectionẽ vero inſinuatam, quia, et vt homo, nõ eſt factus ex nihilo, quia, licèt humanitas ſit ex nihilo, non tñ totũ compoſitũ, cum alterũ cõpoſitionis extremũ increatũ ſit, reſpondendũ eſt ens creatum, dupliciter dici poſſe. Vno modo, quod ſm ſe totum productũ eſt, vel eſt producibile ex nihilo, & hoc modo cõcedimus, Chriſtũ et vt hominem non eſſe ens creatum, vt argũ probat. Alio modũ dr ens creatũ, quod eſt vere factum de nouo, quodq; aliquo ente creato conſtat, & hoc modo illud compoſitũ, creatum dicitur, & Chriſtus inquantum homo ens creatum. Atque in tota hac amplitudine ſumitur ens creatum, quando adæquatè diſtinguitur ab ente increato; nam, ſi priori & ſtricto modo ſumatur, dari poteſt ens compoſitum, quodammodo medium, & quaſi miſtum ex creato, & increato, quod tamen medium Philoſophia non nouit, ſed ſola fides Chriſtiana docet.

A Ad tertiam inſtantiam dicendum eſt, omnia entia extra Deum, & oẽs modos entium eſſe quid creatum, non quia omnia fiant immediatè & per ſe primò ex nihilo, ſed quia vel ita creantur, vel quia concreantur cum his quæ producuntur ex nihilo, vt potentiæ cum anima, vel certè quia cõcreari poſſunt, licet fortaſſe de facto non concreẽtur, vel denique (& in idem fere recidit) quia fiunt ex his, quæ ex nihilo creata ſunt. XV.

Solutur tertium argumentum.

XVI.

IN tertio argumento tangitur grauiſſima difficultas Theologica de actu libero Dei, ad quã nunc ex profeſſo diuertere non poſſumus, inferius vero agentes de attributis de Deo naturaliter notis, illam perſequemur, quantum ad Metaphyſicam ſpectat. Nunc breuiter dico, rationes in ea difficultate inſinuatas apud me concludere actum liberum vt liberũ, ſeu libere terminatum ad aliquod obiectũ, nõ addere Deo aliquid B rei, quod nunc ſit in Deo, & potuerit non eſſe in illo, alioqui non video quõ illud poſſit dici ens neceſſarium aut per eſſentiam, cum ſimpliciter potuerit non eſſe, & idem eſt de infinito in perfectione, & alijs ſimilibus attributis, vt ibidẽ proponitur. Quamuis ergo Deus alia a ſe libere velit, tñ ea non vult niſi per actum voluntatis ſibi connaturalem ac neceſſarium, tanta.n. eſt illius actus perfectio, vt poſſit per ipſum Deus velle aut nolle creaturam, ſine vlla additione in eo actu facta. Cũ ergo eſt ſermo de actu libero Dei, duo inuoluũtur noſtro mõ cõcipiendi & loquẽdi, Vnum eſt, actus ipſe de quo Deus vult, aliud eſt reſpectus rõnis ad obiectum volitum, illud prius eſt ens neceſſarium, increatũ ac per eſſentiam, vnde nullo modo põt non eſſe in Deo, hoc vero poſterius non eſt aliquid reale, quod poſſit eſſe & nõ eſſe, ſed rationis tñ, & ideo nec creatũ eſt, neque increatum, neque oportet ſub illa diuiſione comprehendi, cum ens reale non ſit.

C

SECTIO III.

Vtrum prædicta diuiſio vniuoca ſit, uel analoga.

Prima ſententia diuiſionem eſſe æquiuocam.

HAEC quæſtio alijs terminis tractari ſolet, an ens dicatur analogicè de Deo & creaturis. In qua tres ſunt ſñiæ, duæ extremæ, altera media. Prima eſt, ens neque vniuocè, neque analogicè dici de Deo & creaturis, ſed mere æquiuoce. Hæc opinio ſolet tribui Aureolo in 1.d.2.q.1. ſed ille non hoc aſſeruit, ſed ſolũ ens non dicere vnũ conceptũ ſeu rationẽ cõmunẽ Deo & creaturis, quod optime cõſiſtere poſſet cum analogia, vt per ſe conſtat. Imò multi exiſtimãt illud eſſe de rõne cuiuſcunque analogi vt ſtatim videbimus. Refert igitur D. Tho. q. 7. de poté. art. 7. eã opinionẽ tenuiſſe Rabbi Moyſen I.

sen, quia, cum ens finitū distet à Deo infinitè, nulla potest inter ea esse proportio, quæ fundet analogiam. Meritò tamen ibidem multis rationib. hanc D. Thom. improbat. Quia alias nihil posset ex creaturis de Deo demonstrari; si sola nomina eis essent communia id est, nōn possemus vti nominibus cōibus Deo & creaturis ad demonstrandum aliquid de Deo: quia medium esset æquiuocum. Consequens aūt est satis absurdum. Item quia inter Deum & creaturam est aliqua similitudo, cum se habeant vt cāusa & effectus & cā: ergo maxime in rōne entis, quæ est prima omnium. Quocirca siue nominis impositionē & significationem, siue rōnem illo nomine significatā spectemus, constat, illā non esse diuisionem solius nominis, neque merè casu & fortuito ens dictū esse de Deo & creaturis, sed pp aliquam similitudinem, proportionem aut conuenientiā eorum inter se. Denique, vel ipsa experientia cōstat, non solū nomen, sed et conceptionem esse aliquo modo communem in hac diuisione.

Secunda sententia diuisionem esse vniuocam.

II. Scotus. Secunda sententia est, ens vniuoce dici de Deo & creaturis. Hanc tenuit Scotus in 1. d. 3. q. 1. & 3. & in 3. dist. 8. q. 2. quem eisdem locis Scotistæ sequuntur ac defendunt. Et probatur, quia ens immediate significat conceptum vnum cōmunē Deo & creaturis: ergo non dī de illis analogice, sed vniuoce. Antecedens probatum a nobis est in disputatione prima huius operis. Consequentia vero probatur varijs modis. Primo ex definitione vniuocorū, quam Arist. tradit in antepræedicamentis. Vniuoca sunt, quorum nomen cōe est, & ratio substantiæ nominis accommodata est eadē: sed in præsenti non solum nomen est cōe, sed et ratio substantiæ. Hæc enim respondet conceptui obiectiuo adæquate significato per tale nomen; vnde, si hic conceptus est vnus & idē, etiam ratio substantiæ nominis erit eadem.

Secūdæ sententiæ fundamenta. Primum.

III. Secundus. Secundò ex cōditione nominis analogi, quod in hoc conuenit cum æquiuoco, q non vna impositione positum est ad significandum multa, sed pluribus, differentia vero est, quod in æquiuocis casu accidat, vt vnum nomen ad alias res significandas imponatur, in analogis vero prius fit impositio ad significandam vnam rem, deinde per similitudinem vel proportionem extenditur ad aliam: in præsenti vero non ita est, sed vnica impositione nomen entis id quod est significat, & ex vi illius conuenit Deo & creaturæ, quia in vtroque illud commune significatum reperitur, nulla ergo potest analogiæ ratio excogitari.

IIII. Tertium. Tertiò id amplius declaratur ex distinctione analogiæ, duplex n. communiter distinguitur, vna vocatur a multis analogia proportionalitatis & alia proportionis, alij vero priorē vocant analogiā proportionis; & posteriorem attributionis, quod solū aduerto propter æquiuocationem terminorū, res. n. eadē est. Quam Arist. aperte docuit lib. 1. Et hic. c. 6 vbi analogiam attributionis vocat ab vno, vel ad vnū, aliā aūt cōparationem rationem appellat. Prior ergo analogia sumitur ex proportione plurium rerū in ordine A ad aliquos terminos, & consistit in hoc, qd principale analogatum denominatur tale à sua forma absolute considerata, aliud vero, licet à sua forma simile denominationem recipiat, non tamen absolutè cōsiderata, sed quia in ordine ad illā seruat quādam proportionē cum habitudine primi analogati ad suā formā, vt homo dī ridere à proprio actu ridēdi absolutè sumpto, pratū vero dī ridere à viriditate sua, non absolutè, sed prout seruat quandam proportionē prati viridi ad hominem ridentē. Et, quia hæc est proportio inter duas habitudines, ideo solet proportio proportionū seu proportionalitas appellari. Posterior analogia sumitur ex habitudine ad vnam formā, quæ i vno est proprie & intrinsece, in alio vero improprie & extrinsece, vt sanū dr de animali & de medicina, & vrina, quæ analogia proprie consideratur inter proprium analogatum, & quodlibet ex reliquis, vt inter animal & medicinā, vel inter animal & vrinā. Pōt autem considerari et inter ipsa secūdaria significata inter se, vt inter vrinam & medicinam: vtraque. n. sana dicitur & non merè æquiuocè vt cōstat, neque etiam vniuocè, quia non habent vnam omnino rōnem vel conceptum cōem: ergo per aliquam B analogiam, quæ posset quidem aliquo modo ad priorem reuocari, quia, sicut se hēt medicina ad sanitatem in efficiendo, ita vrina in significādo, tā reuera neutra earum sumpsit hanc denominationem ex hac proportione ad alterā, sed vtraque ex attributione ad animal sanum, cum quo habent immediatam analogiam in ratione sani, atq; inde resultat quasi mediata analogia attributionis earum inter se. Ex his ergo conficitur argumentum, quia in ente neutra ex his analogijs repetitur respectu Dei, & creaturarū. De priori patet, quia creatura denominatur ens absolute à suo esse, & nō ex proportione aliqua q seruet ad esse Dei. De posteriori probatur, qa creatura nō dī ens per extrinsecam denominationem ab entitate Dei In his aūt analogatis attributionis secundum denominatur extrinsece a forma, quæ est in primo. Item pp hanc cām in his analogatis scdm definitur per primum; creatura autē in C ratione entis non definitur per Deum. Tandem vtrunque confirmari pōt, quia rō entis omnino absolute & intrinsece ac proprie concipitur in creatura: imo, si de nobis loquamur, prius ab hominibus concepta est in ente finito, quàm in infinito: ergo nullo modo tractum est hoc nomen per analogiam à Deo ad creaturas.

Tertia sententia, diuisionem esse analogam.

V. Tertia snīa negat ens esse æquiuocum, vel vniuocum, & cōsequenter ait, esse analogum: nomenque entis primariò dici de Deo, & secundario de creaturis. Hæc est sententia D. Thom. 1. p. q. 13. artic. 5. & dist. q. 7. de potent. artic. 7. & 1. cont. Gent. cap 32. & sequentibus, quam late defendūt Caiet. & Ferrar. his locis & Caiet. de ent. & essen. c. 1. q. 2. Capreol. in 1. dist. 2. q. 1. Soto in c. 4. Antepræd. Tota huius sententiæ vis cōsistit in secunda eius parte negatiua, scilicet, hāc diuisionē non esse vniuocā, nam prima pars, scilicet, quod nō sit æquiuoca vt manifesta supponit ex dictis

D. Thom. Caiet. Capreol.

dictis, & inde necessario cõcluditur vltima pars, A scilicet, analogiam constituẽs. Igitur ad illã partem confirmandam variæ rõnes afferũtur. Quædã sunt generales, quib. in vniuersum probatur, ens non posse esse vniuocum respectu quorũcũque entium, quas non censeo esse posse efficaces, quia nihil vetat respectu aliquorũ ens esse vniuocum, de quare dicam in fra disp. 3 a. tractando de analogia entis respectu substantiæ & accidẽtis, vbi illas rõnes examinabimus. Aliæ rõnes sunt propriæ & peculiares de ente ad Deum, & creaturas comparato. Inter quas præcipua ac fundamentalis esse videtur, quam attigit D. Th. supra, nam, qñ effectus non adæquat virtutem causæ, nomen vtriq; cõe non dicitur vniuoce, sed analogice de illis, sed creaturæ sunt effectus Dei, qui non adæquant virtutem eius, ergo non sunt vniuoce sed analogice entia cum Deo. Maior probatur, nam qñ effectus non adæquat virtutem causæ, non recipit similitudinẽ eius sm̃ eandem rõnem: ergo nec potest habere nomen commune secundum eandem rationem: ergo nec põt habere nomen vniuocum, cum illud sit huiusmodi, B quod secundum eandem rationem dicitur.

VI. Hæc vero ratio diminuta & inefficax videtur. Cum. n. dicitur, effectum, qui non adęquat virtutem causæ, nõ esse illi similem secundum eandẽ rõnem, id est verum de rõne specifica & vltima, non vero de ratione cõi generica, vel transcendẽtali, vt constat in omnibus causis æquiuocis, de quibus verum est, quod effectus non adæquant virtutem causarum, quia non recipiunt similitudinem specificam cum illis, & nihilominus potest in eis inueniri vniuoca similitudo in aliquo prædicato cõi. sic. n. ignis, aurum, & similia corpora, non adæquant virtutem solis & sunt effectus eius, ac nihilominus vniuoce conueniunt cum illo in rõne corporis, substantiæ, &c. Et rõ est in promptu, quia vt effectus non adæquet virtutem causæ, satis est, ꝙ non perueniat ad specificam perfectionem eius. Quod ergo in alijs prædicatis non sit cõuenientia vniuoca, id per se nõ est necessarium ex vi talis causalitatis.

VII. Effectus nõ adæquãs virtutem causæ in eo gradu in quo ab illa pẽdet nõ conuenit cũ illa vniuoce.

Rñdetur propositionem illam non de rõne specifica, generica, aut transcendentali esse intelligendam, sed præcisè ac formaliter de illa rõne sm̃ quam effectus procedit à causa. Et sic est ex terminis manifesta, nã, si effectus procedit à causa, non tm̃ secundũ rõnem vltimam, sed ẽt scd̃m rationem cõem, & in neutra effectus adæquat virtutem causæ, non põt nomen esse vniuocum, siue significet rõnem vltimam, siue cõem: nam tunc eadem est ratio de vtraque. sed creatura est effectus Dei non tantum prout tale ens est, sed etiam prout ens est, quia ens creatum secundũ omnem rõnem suam pendet à Deo, & sub nulla ratione adæquat creatura virtutem, seu essentiã Dei: ergo sub nulla ratione potest aliquod nomẽ dici vniuoce de Deo & creaturis. Neque hic habent locum instantiæ adductæ, nam ignis v.g. & aurum non sunt effectus æquiuoci solis nisi secundum proprias rõnes, scd̃m cões autem, in quibus vniuoce cum sole conueniunt, vel sunt effectus vniuoci, vel potius nõ sunt effectus per se: nam, vt alibi Aristoteles dixit, res non per se fit secundum eam rationem, secundum quam ex parte effectus seu subiecti supponitur, sed tantũ per accidens, per se autem fit secundum eam tantum rationem quæ non supponitur, vt cum ex aere fit aqua non fit per se elementum aut corpus simplex, sed aqua, reliquæ vero rõnes comitãtur per accidens. Sic igitur, quando sol generat ignem aut aurũ, semper supponit rõnem entis, substantiæ, & corporis, & ideo non causat per se effectum secundum eas rationes. Quapropter nihil impedit, ꝙ in eis possint vniuoce conuenire. At vero creatura est per se effectus Dei non solum secundum determinatam rationem entis, sed etiam secũdum ipsam rationem entis vt sic, prout in creatura reperitur: nullo. n. modo supponitur in creatura ad actionem Dei, sed secundum omnem illam manat & pendet à Deo.

Secunda rõ sumitur ex eodem D. Tho. & pręcedentem confirmat, & specialiter ostendit, creaturam in nulla rõne qua à Deo procedit, adęquare virtutem Dei, siue illa sit rõ entis, siue substantiæ, siue quælibet alia. Quia in Deo ratio entis talis est, vt includat essentialiter oẽm perfectionem entis, in creatura vero non ita reperitur, sed definita & limitata ad aliquod perfectionis genus: ergo non adæquat creatura Deum, ẽt in cõi rõne entis: ergo non dr̃ ens de Deo & creatura secundum eandem adæquatam rationẽ: ergo nec vniuoce dici potest. Antecedens declaratur, quia Deus eo ꝙ sit ens simplicissimũ, per essentiam, & infinitum, includit essentialiter & vnite oẽm perfectionẽ entis. Vnde ipsamet ratio entis prout i Deo est, essentialiter includit rõnem substantiæ, sapientiæ, iustitiæ atq; adeo (ꝙ præcipuũ est) includit essentialiter ipsum esse oĩno indepẽdens & à se, cum tñ è contrario in creatura, ipsamet rõ entis sit omninò pẽdens & ab alio, & in vnoquoq; ente est limitata ad certum perfectionis genus. Et ob hanc cãm ratio entis dicitur esse in Deo per essentiam, in creaturis vero per participationem. Item dicitur esse in illo quasi totaliter, idest, quasi vnite complectens totum ens, in alijs vero quasi diuisa per partes: ergo longe inferiori, & inadæquato modo reperitur rõ entis in creaturis respectu Dei, & consequenter non dicitur de illis vniuoce, neque secundũ eandem omnino rõnem: nam si Deus & creatura definirentur, aut aliquo modo describerentur, longe alia rõne inueniretur Deus esse ens quàm creatura.

VIII. Nullã creatura adæquare virtutem Dei demonstratur.

IX. Difficultas quam pręcedentes rationes dant proponitur.

Hæ quidem rationes, & similes, graues sunt & acutæ: illud tñ semper in eis difficile superest, quia vel nimiũ probãt, vel efficaces non sunt. quia nimirũ non solũ probarent ens non esse vniuocũ, sed ẽt non habere vnum cõem conceptum obiectiuum Deo & creaturis, quod in superiorib. probauimus falsum esse & plures Thomistæ, qui illis rationibus vtuntur, id non admittunt, neque ipse D. Thomas, vt ego existimo & supra ostẽdi. Sequela probatur, quia, si ratio entis, prout in Deo, aliud essentialiter includit, quã vt i creatura, ergo non potest illa rõ ita esse vna, vt vno conceptu formali repręsentetur, & vnũ conceptũ obiectiuum cõstituat; nam intelligi nõ põt quod in cõceptu vno vt sic, sit varietas essentialis. Et declaratur in hunc modum, nam, cũ dicitur Deus includere in sua ratione essentiali totã perfectionẽ entis, creatura verò quasi partem, & ideo nõ adæquari, vel est sermo de Deo & creatura vt entia sunt, vel vt talia entia sunt. Hoc posterius dici non

ci non potest, quia nihil ad præsentem câm referret, tũ quia nũc non agimus de tali ente, nec de cõitate q̃ hẽt vt tale est, sed de ente vt sic, & cõmuni eius: tum ẽt, quia id non satis est ad impediendam vniuocationem: nam eodem modo dicere possumus, aliquid includere animal essentialiter in homine quã in equo, rõne cuius equus non adæquat perfectionem aĩalis, prout in homine, considerando. s. vtrunque vt tale animal est & nõ præcise sub rõne animalis. Si vero est sermo de Deo & creatura vt ens est præcise, sic falsum est aliquid essentialiter includi in rõne vnius, & nõ alterius, quia hoc ipso quod aliquid huiusmodi includatur, iam nõ cõsiderantur præcise vt entia sunt, sed vt talia sunt. Vel certè, si, ẽt vt entia sunt, habent illam distinctionem & varietatẽ, impossibile est vt vnũ habeant obiectiuum conceptũ.

Qualis analogia hic possit interuenire.

X. VT ergo huius partis veritas, & prædictarũ rationum probabilitas, quam magnam esse existimo, melius intelligatur, incipiendum censeo ab altera parte, affirmante ens esse analogum Deo & creaturis: quamuis. n. si neq; æquiuocum est, neq; vniuocum, à sufficienti partium enumeratione sequatur fore analogũ, nihilominus hoc directè ostẽdere ac declarare oportet, vt inde melius constet altera pars negans esse vniuocũ. Ad hoc aũt probandũ, inquirendũ est genus analogiæ, quod hic habere possit locũ. Quidam itaque opinantur hic intercedere analogiã proportionalitatis. Ita sentit D. Th. q. 2. de verit. art. 11. vbi ẽt illam solam admittere videtur, & oẽm analogiam attributionis excludere à prædicta diuisione, quod sentit ẽt Caiet. opusc. de ent. & essent. q. 3. Alij vero docent quidem hic interuenire analogiam proportionalitatis, non tñ solam, sed simul cum analogia attributionis. Ita significat Ferrar. 1. cont. Gent. ca. 34. & clarius Fonseca 4. Metaph. c. 4. q. 1. sect. 7. Fundamentum esse põt, quia inter Deum & creaturam in ratione entis intercedit verè quædam proportio duarum habitudinũ, nam, sicut Deus cõparatur ad suũ esse, ita suo modo creatura ad suum. Sed aduertendũ eẽ, eo non oẽm proportionalitatem sufficere ad constituendam analogiam proportionalitatis, nam hæc proportio habitudinum inter res vniuocas, vel omnino similes inueniri potest, nam, sicut se habent quatuor ad duo, ita octo ad quatuor, & sicut hõ cõparatur ad suos sensus, vel ad principiũ sentiendi, ita equus ad suos, & tñ illa proportio nõ constituit analogiam, neq; aliquod genus nominis cõis, nã nomen vniuocũ animalis vel dupli, nõ sumitur ex illa cõparatione, sed ex vnitate rõnis in singulis membris inuentæ.

Caiet.

Ferrar. Fonseca.

XI. Ad hanc ergo analogiam necesse est vt vnum membrum sit absolutè tale per suã formã, aliud vero nõ absolute, sed vt substat tali proportioni vel comparationi ad aliud. At vero in præsenti hoc non intercedit, siue rem ipsam, siue nõis impositionẽ consideremus. Creatura. n. æst ens rõne sui esse absolute & sine tali proportionalitate considerati, quia nimirum per illud est extra nihil, & aliquid actualitatis hẽt, nomẽ ẽt entis nõ ideo est impositum creaturæ, quia seruat illam proportionem seu proportionalitatẽ ad Deum,

Analogia proportionalitatis propria nõ est inter Deũ & creaturas.

A sed, simpliciter quia in se aliquid est, & non omnino nihil, imo vt infra dicemus, prius intelligi potest tale nomen impositum enti creato, quã increato. Denique, omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ & improprietatis, sicut ridere dicitur de prato per translationẽ metaphoricã, at vero in hac analogia entis nulla est metaphora, aut improprietas, nã creatura verè, propriè ac simpliciter est ens: nõ est ergo hæc analogia proportionalitatis vel solius, vel simul cum analogia attributionis: restat ergo vt si est aliqua analogia, illa sit alicuius attributionis: atque ita tandem docuit D. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. & 6. cont. Gent. c. 34. q. 7. de poten. art. 7. & in 1. Sẽtentiarum, in Prolo. q. 1. ar. 2. ad 2.

D. Thom.

XII. Sed superest inquirendũ, qualis esse possit hæc attributio. In qua re in primis certum est, hanc attributionẽ non esse plurium ad vnum. i. Dei & creaturæ ad vnum & tertiũ, quã attributionẽ nos supra mediatã appellauimus, quia nihil potest excogitari prius Deo & creatura, vt per ordinem ad illud tam Deus quã creatura entia nominẽtur. Est ergo attributio vnius ad aliũ. B De qua rursus est certũ, hãc attributionem nõ posse esse Dei ad creaturã, sed è conuerso creaturæ ad Deũ quia non pendet Deus à creatura, sed creatura à Deo, neq; ens dr̃ principalius de creatura, quam de Deo, sed è conuerso. In quo est præ oculis habendũ quod D. Tho. supra notauit, tam hoc nomẽ, quã cætera, quæ de Deo & creaturis propriè dñtur, licet quoad nos prius significauerint creaturas, seu ad illas significandas imposita fuerint, quoad rẽ vero significata primò ac principalius Deo conuenire. Homines. n. naturę lumine philosophantes prius cognouerunt esse creaturarũ, aut sapientiã & alias similes pfectiones, & ideo eas prius nominarunt. Vnde, si mentẽ seu intentionẽ eorũ spectemus, qui hæc nomina ad significandũ imposuerũt, prius hæc nõia significarũt has perfectiones in creaturis, tñ quia ipsa nõia ex vi suæ absolutæ impositionis non includũt in sua significatione imperfectiones creatas, ideo ex vi ipsarũ rerũ significatarũ prius & principalius significant easdẽ perfectiones in Deo existẽtes, quia hmõi perfectiones creaturarũ, significatæ p has voces, ab ea perfectione manãt, quæ propriissimè & perfectissimè est in Deo.

Deus & creatura non dicunt analogiã attributionis ad vnũ tertium.

XIII. Ac simili mõ distinguenda est absoluta & cõ- C munis significatio à modo significandi, nã, quia nos loquimur sicut concipimus, & simplicia cõcipimus ad modũ cõpositorũ, ideo ita ẽt ea nominamus, & hoc modo distinguimus concretũ nomen ab abstracto, q̃, propriè loquendo, quoad hunc modũ significandi in Deo locum non habẽt, & sic interdũ dicimus, Deum potius esse ipsum esse, quàm ens, quia ens cõcretũ est, & significat habẽs esse, ac si aliquo mõ distinguatur habens ab ipso esse, & per quandam illius participationẽ sit ens. Et quoad hunc modũ significatio, seu denominatio entis proprius cõuenit creaturæ, quã Deo. Adeo vt in hoc rigore loquentes interdũ sapientes dicant, Deum non esse ens, sed supra ens, vt egregiè declarauit Picus Mirãd. opu. de Ente, & vno, c. 3. & 4. ex nõnullis Platonicis, & Dionys. c. 5. de diuin. nom. & c. ẽt 5. de Mystic. Theolog. Quem ex parte imitantur August. lib. 5. de Trin. cap. 10. in fin. Basil. lib. 5. cont

Mirand. Dionys. August.

Eunom.

Damas. Boetius.

Eunom. c. 13. Damaſ. lib. 1. de fid. c. 4. Boetius li. 1. de Trin. circa prin. Tamen, quia ille modus ſignificandi reuera non refunditur in rē ſignificatā, neque ei imperfectionē attribuit, ideo ens abſolute ſignificat id quod eſt, & hoc mō propriſſimè & principaliter dicitur de Deo, abſq; vllo ordine ad creaturam, ſic Exod. dicit Deus. Ego ſum qui ſum, vbi Septuaginta habēt: ἐγώ εἰμι ὁ ὤν id eſt, (Ego ſum ipſum ens,) quaſ. (Dionyſius ſupra dixit.) (Deus quodammodo eſt, ſed abſolute & liberè ſine vllo termino, vniuerſo illo quod eſt eſſe, in ſe comprehenſo, & occupato.

XIV. *Duplex modus attributionis vnius ad alium.* Deinde obſeruandū eſt, duobus modis, generatim loquēdo, poſſe aliquam rē denominari p attributionē ad aliā. Vnus eſt, qñ forma denominans in vno extremo tm̄ eſt intrinſecē, in aliis vero ſolum per extrinſecam habitudinem, quo modo dicitur ſanū abſolutè de animali, & de medicina per attributionem ad animal. Alter eſt qñ forma denominans intrinſecē eſt in vtroq; mēbro, quāuis in vno abſolutè, in alio vero per habitudinem ad aliud, vt ens dicitur de ſubſtantia & accidēte, accidens. n. non denominatur ens extrinſecē ab entitate ſubſtantiæ, ſed a propria & intrinſeca entitate, quæ talis eſt, vt tota cōſiſtat in quadā habitudine ad ſubſtantiā. Inter quos duos modos eſt multiplex differētia. Vna eſt, qa in priori attributione, nomē attribuitur ſecundario ſignificato ſolū impropriē & per metaphorā, vel figurā aliā: in poſteriori vero eſt propriſſima, imò & pōt eſſe eſsētialis denominatio, qa ſumitur ab intrinſeca forma; vel a propria natura. Alia eſt qa in priori attributione ſecundariū analogatū vt tale eſt, ſeu vt tali nomine ſignificatur, definitur per primū analogatū, ita vt oporteat hoc poni in definitione illius: ſi. n. declarare velis qd ſit medicinā eſſe ſanam, dices eſſe effectricem vel conſeruatricem ſanitatis animalis. Cum. n. ſolū extrinſecē denominetur talis ab illa forma, non pōt niſi per illam definiri, vt notauit D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 6. At vero i poſteriori attributione nō eſt neceſſe vt poſterius analogatū per principale definiatur, vt notauit Caietanus eodem art. 6. ex

D. Thom.

ex D. Th. q. 2. de verit. art. 11. Et inductione probatur, quia licet ſapientia dicatur analogicè de creata & increata, non tñ definitur ſapiētia creata per increatam, & accidens, licet, in quantum accidens, definiatur per ſubſtantiam, non tamen in quantum ens. Et rō eſt, quia forma, a qua ſumitur illa denominatio, nō eſt extrinſeca, quæ vt illo noīe ſignificatur, eum abſtractē ac præcisē ſignificetur, non includit in ſua ratione propriū modū, quo talis forma eſt in aliquo ex analogatis. Tertia differentia eſt, quòd in priori attributione non datur vnus conceptus cōis omnibus analogatis; quia forma vnde ſumitur, in vno tm̄ eſt intrinſecē ac propriè, in alijs per tropum & extrinſecam denominationem: at vero in poſteriori attributione datur vnus conceptus cōis formalis & obiectiuus, quia analogata propriè & intrinſecē talia ſunt, vereque in tali ratione conueniunt, quam pōt mens abſtractē ſeu præciſe concipere vno conceptu omnibus cōi. Vltima differentia addi poteſt, quòd nomē analogū prioris attributionis non poteſt, eſſe medium rōne demonſtrationis, quia nō eſt mediū rōne noīs, ſed rōne cōceptus. Vnde cum nomē ſubordinetur

A pluribus cōceptibus, non eſt vnum medium, ſed multiplex & æquiuocum, ſecus vero eſt in poſterioribus analogis propter contrariam rationē.

Ex his igitur conſtat, attributionē inuentam inter Deum & creaturā nō poſſe eſſe prioris generis, ſ. in qua forma ad quā fit attributio in vno tm̄ eſt intrinſecē & propriè, in aliis extrinſecē & per translationē: nam conſtat, creaturā nō denominari ens extrinſecē ab entitate aut eſſe qd̄ eſt in Deo, ſed a proprio & intrinſecè eſſe, ideoque non per tropum, ſed per veritatem & proprietatem ens appellari. Item cōſtat creatura, vt ens eſt, nō definiri per creatorē aut per eſſe Dei, ſed per eſſe vt ſic, & quia eſt extra nihil, nam ſi addatur habitudo ad Deū v.g. creaturā eſſe ens, quia eſt participatio diuini eſſe, ſic non iam definitur creatura vt ens eſt, ſed vt tale ens, eſt nimirū creatū. Deniq; iā ſupra oſtenſum eſt ens, vno conceptu dici de oīb. ſub illo cōtentis, ideoq. poſſe eſſe mediū demonſtrationis, & rōnem entis in creaturis inuentā poſſe eſſe, initium inueniēdi ſimilem rōnem a priori mō in creatore exiſtentē. Neq; cōtra hoc obſtat, quod nomen entis interdū tribuatur Deo vt illi ſingulare & propriū, vt conſtat ex citatis verbis Exo. 3. Quomodo etiā dicuntur interdum creaturæ non eſſe in conſpectu ſeu comparatione Dei, Iſaiæ 40. (Omnes gentes, quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum inane reputatæ ſunt ei. (Quem loquendi modum ēt Plato interdū vſurpauit, vt Aug. refert lib. 8. de ciui. Dei c. 11. Et indicatur in Sophiſta dicens, illud ſimpliciter eſſe, quod oēs perfectiones continet nihilq. ei deeſt. Hęc (inquam) & ſimilia non obſtant, quia in eis nō ſignificatur, qa creaturæ non ſint verè ac propriè entia, ſed qa infinite diſtent à Deo, quòdq. Deus ſingulari, & excellenti quodam modo ſit id quod eſt, & fons totius eſſe, a quo habēt cætera vt entia ſint, & nominentur, vt ſignificauit Dionyſius citato loco, & eleganter Hieron. ad Ephe. 3. tractans illa verba, (Ex quo omnis paternitas in cęlo & terra nominatur.) Vbi eodem mō ex ponit illa loca Scripturæ, in quibus ſolus Deus dr̄ eſſe bonus, aut ſapiens, aut immortalis, Marci 10. Lucæ 18. ad Roman. vlt. 1. ad Thimot. 5. Idemq; ſignificauit Auguſt. 1. de Trinit. c. 1. & lib. 5. c. 2. & lib. 7. cōfeſſ. ca. 11. & lib. 12. de ciuit. c. 2. & Hilar. 7. de Trinit. aliquantulum a princ.

XV. *In creaturis attributio ad Deum non eſt vt nō habētis intrinſece formam ad id quod habet.*

B

C

Quæſtionis reſolutio.

Relinquitur ergo, vt hæc analogia ſeu attributio, quam creatura ſub ratione entis poteſt habere ad Deum, ſit poſterioris modi, id eſt ſundata in proprio & intrinſecē eſſe habente eſſentialem habitudinem ſeu dependentiam a Deo. De qua attributione duo oſtēdēda ſunt. Primū, quòd talis attributio verè intercedat inter creaturā & Deum, ſm̄ quod illa ad analogiā conſtituēdam ſufficiat. Illud prius optimè probatur rōnibus ex D. Tho. ſuperius adductis, quarū ſumma eſt, quia creatura eſſentialiter eſt ens per participationem eius eſſe quod in Deo eſt per eſſentiā, & vt in primo & vniuerſali fonte, ex quo ad oīa alia deriuatur aliqua eius participatio, omnis ergo creatura eſt ens, per aliq̄ habitudinē ad Deū quatenus ſcilicet participat vel aliquo mō imitatur XVI. *Qualis creatura ad Deum analogia.*

tur esse Dei, & quatenus habet esse, essentialiter A pendet a Deo multo magis quam pendeat accidens a substantia. Hoc igitur modo dicitur ens de creatura per habitudinem seu attributionem ad Deũ. Quod non est ita intelligendum, vt existimetur creatura concepta sub abstractissima, & cõfusissima rõne entis vt sic dicere habitudinem ad Deum, id n. est planè impossibile, vt rectè probãt argumenta superius facta, cum sub eo conceptu non cõcipiatur creatura, vt ens finitum & limitatum est, sed omnino abstrahatur & solum cõfusè concipiatur sub rõne existentis extra nihil. Est ergo ita intelligendum, vt in re ipsa creatura non participet rationem entis nisi cũ subordinatione quadam essentiali ad Deum, quod est per se euidentissimum, cum essentialiter sit ens ab alio, vt in superioribus etiam declaratum est.

XVII. Vera analogia attributionis inuenitur in mẽbris intrinsece formã habentibus. Bessar. D. Thom. Alen. Scotus. Aristot.

Altera vero pars, scilicet quod hæc habitudo & subordinatio cõstituat aliquem modũ analogię, probatur ex Aristotele lib. 5. Metaph. c. 6 vbi ait, illa esse vnum secundum analogiam, (quæcũq; se habent vt aliud:) ita n. vertit Bessarion, Græca vero ad literam habẽt, (vt aliud ad aliud.) Vnde fere oẽs expositores existimant, Aristotelem loqui de analogia proportionalitatis, in qua hoc B se hẽt ad illud, sicut aliud ad aliud. Tamẽ rectè possunt verba generalius intelligi: nã & D. Tho. & Alexã. Alen. & Sco. intelligunt illa verba de his analogis quæ dicuntur ad vnũ tertiũ, & dicũtur vrina & medicina sanæ, per habitudinẽ ad sanitatẽ aĩalis, & eadem rõne possunt illa verba intelligi de his quorum vnum ad aliud dicitur, nam de his ẽt verum est dicere, ita se habere, vt aliud ad aliud dicatur, sic autem se habet creatura ad Deum in ratione entis. Vnde idem Arist. 4. Metaph. c. 2. ait, (ens multipliciter dici, verum ad vnũ:) & idem repetit li. 7. c. 4. vbi generaliter ait, oĩa quæ ad vnum dicuntur esse analoga. Et his locis cõprehẽdit analogiam attributionis accidentium ad substantiam, quã cõstat esse talem, vt ratio entis proprie & intrinsece omnib. cõueniat. Quia vero accidentia nõ participãt illã rõnẽ nisi per habitudinem ad substãtiã, id satis est ad constituendam analogiam attributionis. Ergo eadem vel maiori rõne in præsenti sufficiet. C Tandẽ rõne declaratur, quia ipsum ens, quantũuis abstractè & confusè conceptum ex vi sua postulat hunc ordinem, vt primo ac per se, & quasi complete cõpetat Deo, & per illũ descendat ad reliqua quibus nõ insit nisi cũ habitudine & dependentia a Deo: ergo in hoc deficit a rõne vniuoci, nam vniuocum ex se ita est indifferens, vt æqualiter, & sine vllo ordine vel habitudine vnius ad alterũ ad inferiora descẽdat: ergo ens respectu Dei, & creaturarũ meritò inter analoga cõputatur. Atq; hoc magis constabit ex solutionib. argumentorum. Quamq̃, vt verũ fatear, inter eos qui admittunt vnũ conceptũ cõfusum entis, vix põt esse in hac qõne dissensio de re, sed de mõ loquẽdi, nã sine dubio hẽt ens magnã similitudinẽ cũ terminis vniuocis, cũ medio vno conceptu absolutè & sine addito de Deo & creatura prædicetur, quam solam conuenientiam considerarunt, qui illud vniuocum appellarũt, quo mõ loquendi vsus est interdum Aristoteles, vt patet ex lib. 2. Metaphysicæ, c. 1. in fi. vbi ad literã Græca habẽt, Vnũquodq; vero illud præ cæteris maximè tale est, secũdum quod alijs vniuocatio inest:) Vnde concludit illud esse maximè verũ, vel maximè ens quod est alijs causa vt talia sint. A Tamen si attente consideretur prædicta differẽtia, & modus, quo ratio entis in Deo & alijs reperitur, facile intelligitur, multũ deficere a vera vniuocatione & velut primum ordinem analogorum constituere.

Responsio argumentorum.

XVIII. AD fundamentum ergo secundæ sententiæ negatur illa consecutio Ens dicit vnum cõceptum communem Deo & creaturis: ergo dicitur de eis vniuoce. Ad primam probationem distinguunt aliqui de conceptu entis: aut. n. sumitur vt includit proprias rõnes inferiorũ, aut quatenus illas excludit, seu nõn includit. Priori modo aũt, ens esse analogũ, quia includit plura habẽtia inter se ordinẽ, & sub hac rõne negãt rationẽ entis esse eãdem in creatura & creatore: imo ẽt negant esse vnũ conceptum entis, quia non possunt in vno conceptu includi illa mẽbra sm̃ proprias rõnes. Posteriori aũt modo concedunt B ens esse vnum noĩe, conceptu, & ratione, negãt tamen esse vniuocum, quia sub ea ratione non dicit ordinem ad inferiora, non dr̃ autem aliqd esse vniuocum vel analogum, nisi per ordinem ad inferiora. Hęc vero responsio supponit distinctionem quam supra reiecimus vt inutilem ad explicandam significationem huius vocis (ens,) & vnitatem conceptus eius: nã ens vt includens proprias rationes inferiorũ nec significat hac voce (ens,) nec concipi potest conceptu proprio & adæquato illi correspondẽte. Nam ens prout includẽs inferiora sm̃ proprias rõnes non est ens tm̃, sed est ens finitũ & infinitũ, substantia & accidens, &c. quæ, sicut non pñt sm̃ proprias rationes vno conceptu a nobis concipi, ita nec vno noĩe significari: ergo illa distinctio de ente includente, vel non includente inferiora, nihil refert ad eius analogiam explicãdam. Confirmatur ac declaratur, nam vel est sermo de ente actu & distinctè includente inferiora, & contra hoc procedit ratio facta, quia huiusmodi conceptus nec corre- C spondent huic voci (ens,) nec pertinent ad ens siquantum ens, sed in quãtũ substantia uel accidẽs, &c. Vel est sermo de ente confusè tm̃ & quasi in potentia includente inferiora, & sic falsum est, illi non respondere vnũ conceptum cõem, sed proprios conceptus Dei & creaturæ, substantiæ & accidentis, quia est manifesta repugnantia quod in conceptu confuso includatur distincta conceptio particularium rationũ entis. Tandẽ eadem rõne dici posset aĩal, prout includit inferiora, nõ esse vniuocũ, id est, prout subordinatur proprijs & distinctis conceptibus inferiorum, quia ut sic non habet unum conceptum, esset autem inutilis & friuola responsio, quia nec illi conceptus respondent huic uoci animalis ut sic, neq; illud est tantum animal, sed est homo, equus, &c.

Vide Iauel. 4. Meta. q. 1

Reiicitur aliorum responsio.

XIX. Ex alia itẽ parte falsum uidetur quod in illa rñsione dicitur, ens ut non includens inferiora neque esse uniuocũ, neq; analogum, quia ut sic non cõparatur ad inferiora. Nã uel est sermo de actuali notitia cõparatiua ex parte intellectus, et hæc non est necessaria ad uniuocationem: hoĩs

enim

enim conceptus est vniuocus, etiam si actu non cóparetur ad inferiora per notitiā reflexam. Vel est sermo de cóparatione aptitudinali ex parte ipsius conceptus obiectiui entis non includentis actu inferiora, & sic falsum est non comparari, seu non esse comparabilem ad illa, quandoquidem est prædicabile de illis, vt per se constat; nā, cum dicimus creaturam, aut substantiam, vel accidens esse ens, non prædicamus ens, prout includit actu inferiora, sed solum secundum cófusam rationem entis: necesse est ergo, vt secundum illum conceptum vel vniuocum sit, vel analogū.

XX. Aliter responsio ad argumentum.

Aliter ergo responderi potest, Aristotelem in Dialectica nunquā distinxisse analoga ab vniuocis, vel æquiuocis, ideóq; cū analoga media sint inter illa duo extrema, ad illud reuocari cū quo magis conueniunt. Vnde Aristot. d.c. Antepræd. analogum quod plurib. conceptib. significat inferiora, vt est animal dictum de picto & viuo, sub æquiuocis constituit. Sic igitur dici potest, iuxta illas definitiones ens potius reuocari ad vniuoca quam ad æquiuoca, atq; adeò in ordine ad vsū dialecticum dici posse vniuocum, quia & potest esse medium demonstrationis, & simpliciter ac sine addito dicitur de ente creato, & increato, & secundū nomen & conceptū cōe est. Metaphysice verò esse analogum, quia non æquali habitudine & ordine est in inferioribus, vt declaratū est. Quòd si dicas, iuxta hanc responsionē, ens æquè vniuocū esse ac quodlibet genus, nā genus, licèt logicè vniuocum sit, Physicè seu Metaphysicè dici potest analogum, quia in eo latet inæqualitas, seu quia ad inferiora descendit cum quadam eorum inæqualitate, vt sumitur ex Arist. 7. Physi. tex. 31. & 10. Metaph. tex. 26. & clarius ex D. Tho. in 1. dist. 19. q. 5. art. 2. ad 1. Respondetur non esse similem rationem, nam sub genere est sola inæqualitas perfectionis inter ipsas species, proueniens tm̄ ex differentijs earum, non verò est inæqualitas ordinis proueniens ex ipsa cōi ratione generica, quæ ex se postulet prius & absolutè esse in vna specie, & deinde in alijs per habitudinem ad primam, quæ posset dici inæqualitas essentialis dependentiæ, quæ reperitur in entis communitate. Et ideo, quamuis Physicè, & secundum esse, quod species generis habent in re, dicatur genus quodammodo analogum, vel æquiuocum, non tamen Metaphysicè secundum conceptum obiectiuum & communem. Ens autem est analogū etiam Metaphysice secundum communem obiectiuum conceptum, quamuis secundum illas dialecticas definitiones videatur sub vniuocis comprehendi. Est ergo hæc responsio probabilis, nimium tamen fauet vniuocationi entis.

XXI. Tertia & vera responsio.

Tertia ergo responsio sit, negando rationē entis esse omnino eandem in ente finito & infinito, nā hoc est ens, quia ex se est, illud verò est ens, quia est ab alio. Quòd si dicas, his verbis non explicari rōnē accommodatam enti vt sic; sed proprias rōnes talis, & talis entis. Rn̄detur ī primis rōnem entis esse transcendentem, & intimè inclusam in omnibus proprijs ac determinatis rōnibus entium, & in ipsis modis determinantib. ipsum ens, ideóq; licet ratio cōis, vt abstracta, sit in se vna, tamen rationes constituentes singula entia esse diuersas, & per illas, vt sic, constitui vnūquodque absolute in esse entis. Deinde, quod ad rem maximè spectat, ipsamet ratio communis ex se postulat talem determinationem cum ordine & habitudine ad vnum, & ideò, licèt secundum confusam rationem sit eadem, sicut est vna, nihilominus non est omnino eadem, quia non est ex se omnino vniformis, quam vniformitatem, & identitatem requirunt vniuoca in ratione sua; & ita debet definitio vniuocorum exponi.

XXII. Secundi argumenti solutio.

Ad secundā rationem respondetur, illo argumento rectè probari, ens non esse ex his analogis, quæ per metaphoram vel translationem dicuntur, non verò inde fieri, nullo modo esse analogum. Nam illa conditio nominis analogi, scilicet, quod non sit commune multis ex vi vnius impositionis, non est de ratione omnium analogorū, sed illorum tm̄ quæ per metaphorā seu trāslationem dicuntur. Vnde attentè considerandū est, illam analogiam translatitiam seu metaphoricam, quamuis aliquod habeat in rebus fundamentū, non tamen omnino ex illis oriri, sed ex impositione & vsu hominum. At verò hæc analogia entis omnino fundatur, & oritur ex rebus ipsis, quæ ita sunt subordinatæ, vt necessariò ad vnū referātur quatenus entia sunt, ideòque non potuit nomen entis imponi ad significandū confusè id quod habet esse, quin cōsequenter habuerit significare multa cum habitudine ad vnum, atque ita fuerit analogum, non per translationē, sed per veram, & propriam significationem. Atque hinc etiam expedita relinquitur tertia probatio, in ea enim diminutè numerantur analoga attributionis. Nam præter ea quæ per extrinsecam denominationem dicuntur de secundarijs significatis, sunt alia, quæ intrinsecè, & propriè dicuntur de omnibus significatis, quæ proprias habent leges & conditiones diuersas ab alijs analogis, vt latis declaratum est.

DISPVTATIO XXIX.

De Deo primo ente & substantia increata, quatenus ipsum esse ratione naturali cognosci potest.

I. Quare hæc disput. in hoc loco collocetur.

Olent Metaphysicæ doctrinæ tractatores hanc disputationem de Deo in postremum ferè locum reijcere, imitati Aristotelem qui lib. 12. suæ Metaphysicæ illam attigit, vbi simul & ferè indistinctè de Deo, & cæteris intelligentijs disputat. Quē in hoc et cæteri secuti sunt. Et rō fuisse videtur, quia licèt Deus ex se sit maximè cognoscibilis, tamē quoad nos minus notus est, quàm materiales effectus per quos a nobis cognoscitur: Quæ ratio cæteris etiā intelligentijs, seruata proportione cōis erit. Nos vero qm̄ in his disputationib. intendimus ordinem doctrinæ seruare, quoad fieri possit, prius de increato ente, quàm de cæteris in particulari disputamus, quia illud est primum ac præcipuū huius sciētiæ obiectū, & ex se omnium dignissimū, ciusque cognitio magnam lucem affert, vt cætera entia non solum a posteriori, verum etiā, pro captu nostro, a priori cognoscere possimus. Et quāuis Deū non in se, sed ex effectibus cognoscamus ratione naturali, prout nūc loquimur, nihilominus ad instituendam hanc disputationē de

Deo,

Deo, sufficere existimo ea præmisisse, quæ in cõmuni de ente,& de prima entis diuisione, & de causis,& effectibus tractauimus. Præsertim cum hęc doctrina, prout à nobis traditur, supponat ex Philosophia,& nonnulla principia, quæ ad Deũ cognoscendum iuuant, & sufficientem notitiam terminorum, quibus vti possumus ad diuinam perfectionem declarandam, saltem quoad significationem, seu quid nominis eorum.

Conueniẽter igitur disputatio hæc in hunc locum cadit, in qua breuiter complectemur omnia, quæ naturalis Theologia de Deo docet, abstinendo ab his, quæ sola reuelatione habentur aut haberi possunt: quæ eatenus solum attingemus, quatenus necessarium fuerit ad prefigendum terminum, ad quem naturalis ratio peruenire potest. Et quamuis in Deo idẽ sint esse,& quod quid est,& qualis est, tamen nostro concipiendi modo, distinctè & ordinatè de his differemus.

SECTIO I.

Vtrum esse quoddam ens increatum ratione Physica, uel Metaphysica demonstrari possit.

I. DVo insinuantur in hoc titulo primum an hoc possit demonstrari: secundum quo medio, physico ne an Metaphysico, quæ duo de Deo etiam inquiri possunt,& in re idem est quærere ens increatum, & Deũ, nos tamen maioris claritatis gratia, & ad perficiendam commodius rationem, hæc distinguimus, vt sect. seq. declarabimus. Circa priorẽ ergo partem Aliacus infrà citandus negauit hoc posse demonstrari, tamen de hac re satis fere dictum est in præcedente disputatione: nam ostendendo varijs modis & sub diuersis terminis primam diuisionem entis, in infinitum scilicet vel finitum, creatum, vel increatum, multipliciter ostendimus necessariũ esse in vniuerso aliquod ens, quod ex se habeat esse, vt ab illo possint manare cætera, quæ habent esse receptum. Sit ergo ad hãc priorem partem breuis responsio, demonstrari posse ratione naturali esse in rerum natura aliquod ens increatum seu non factum. Probatur rationibus ibi factis, quæ, inquirendo, & examinando medium huius demonstrationis, amplius declarabuntur,& confirmabuntur.

Variæ opiniones referuntur.

II. Prima Comment. CIrca alteram ergo partem variæ sunt opiniones, vel extremè oppositæ, vel mediæ. Prima est solum medio physico posse demonstrari dari huiusmodi ens primum ac per se necessarium. Hanc tenet Commentator 12. Metaph. tex. 5. & 1. Physi. text. vlt. qui generatim loquitur de omnibus substantiis abstractis à materia, quia fortasse existimauit omnes immateriales substantias esse ex se entia necessaria. Fundamentũ eius est, quia solum ex motu cœli æterno colligi potest esse aliquam substantiã æternã,& à materia abstractam. Additq; illam rationem, quod nulla scientia demonstrat suum subiectũ esse, sed supponit illud vt per se notum, vel vt demonstratum in alia scientia: sed Deus, vel substãtia immaterialis, pertinent ad obiectũ Metaphysicæ; ergo non probãtur esse à Metaphysico: cum ergo non sit per se notum, sumitur vt demonstratum à philosopho

III. Secunda. Auicenna. Secũda opinio extremè contraria est, hoc munus pertinere ad Metaphysicum,& non ad Philosophum naturalem. Ita tenet Auicenna lib. 1. suæ Metaph. c. 1. vbi è contrario inde concludit Deum non pertinere ad obiectum Metaphysicę, quia hæc scientia probat Deũ esse: idem lib. 8. suæ Metaph. c. 1. & 3. Idem tenuit Alex. Aphrod. 12. Metaph. tex. 6. & Albertus Mag. 1. Physi. c. vlt. & Scotus in 1. q. 2. prolog. ad 2. Fundamentum est, quia aliàs Philosophia esset dignior quam Metaphysica,& hæc ab illa maximè penderet, si ab illa sumeret notitiam Dei, & substantiarum separatarum, etiam quoad esse existentiæ. Aphrodis. Scotus

IIII. Tertia. Tertia sentẽtia esse potest hoc munus itam ad Physicum, quam ad Metaphysicũ pertinere posse diuisim, seu ad vnumquemq; eorum in solidum. Hãc sententiam non inuenio expresse in aliquo autore, posset tamen fundari in Aristotele: ille. n. in lib. 8. Physic. & in 12. Metaph. probauit esse in rebus aliquod principium immobile, & à materia separatum: ergo ad vtramque scientiam id pertinere censuit: & sine dependentia vnius ab alia: nam cum Metaphysica sit dignior, non potest in hoc pendere à Physica. Cum autem Physica sit prior ordine generationis, saltem in nobis, non potest etiam in hoc pendere à Metaphysica: nam suam demonstrationem complet prius quam Metaphysica acquiratur.

V. Quarta. Quarta opinio esse potest, hoc munus pertinere ad vtrãque scientiam, non diuisim, sed coniunctim, ita ut neutra possit demonstrationem complere sine consortio alterius: Physica. n. inchoat, Metaphysica verò perficit. Ita fere videtur sentire Soncin. lib. 12. Metaph. q. 1. vbi, licèt in prima conclusione afferat propriè pertinere ad Metaphysicum demonstrare substantias separatas esse, statim verò in secunda conclusione subdit: omne medium, quo hoc demonstratur, aut esse naturale, aut nõ cõcludere nisi in virtute alicuius medij naturalis. Aliter distinguit Iauellus eodẽ lib. q. 3. dicens demonstrare substantias separatas vt sic, seu in genere esse, pertinere ad Philosophũ naturalem: ostendere aũt inter eas esse vnã primam, quæ est Deus, esse negotium Metaphysici. Et adducit D. Thomam 1. cont. Gent. c. 13. dicentem Aristotelem in 8. Physic. solum ad hoc peruenisse, ut probaret in motu cęli distinguendum esse motorem à mobili, eumq; motorem esse separatum substantialiter à cęlo; deinde verò in 12. Metaph. ex hoc motore vlterius progressũ fuisse ad demonstrandum Deum esse. Soncin. D. Thom.

VI. Iudicium de opinionibus allatis. Ex his opinionibus existimo secundam esse simpliciter veram, & quartam posse ad sanum sensum reuocari: nam prout à suis autoribus asseritur, absolutè probari non potest. Nulla aũt occurrit conueniẽtior aut efficacior ratio confirmãdi nostram sententiam, quàm vsu ipso, & quasi experimento medii Physici,& Metaphysici, quibus hoc probari solet, & vtriusque efficacia examinando. Duo ergo tantum occurrunt Physica media, quibus uti possumus ad ostendendũ substantias separatas, vel in genere, vel in particulari in primo ente increato.

Expen-

Expenduntur rõnes physicæ, qb. ꝓbatur Deũ esse.

VII. Primũ deñ ptãex motu locali cœli æternitate.

PRimum medium sumitur ex motu cœli, quo vsus est Aristot. 8. Physic. & illud ẽt adhibuit 12. Metaph. tex. 29. vbi ex motu cœli æterno peruenit ad demõstradũ primum motorẽ immobilem. Hoc aũt medium ꝑ se ac præcise sumptum multis modis inuenit̃ inefficax ad demõstrãdum esse in rerum natura aliq̃ substãtiam immaterialem, nedum ad demonstrandã primã & increatã substãtiã, & in primis omitto, principiũ illud in quo tota illa ostensio funditur, [Oẽ qđ mouetur, ab alio mouetur,] adhuc non esse satis demõstratum i oĩ genere motus, vel actionis: nã multa sunt quę ꝑ actum virtualẽ videntur se se mouere; & reducere ad actum formalẽ, vt in appetitu seu voluntate videre licet, & in aqua reducente se ad pristinã frigiditatẽ: idẽ ergo accidere põt in motu locali: atq; ita dici posset cęlũ non ab alio, quã à seipso moueri ꝑ formam suam aut aliq̃ virtutẽ inatam, ex qua talis motus resultat, sicut motus: Quo factum est vt adhuc sit sub iudice lis, an cœlum moueat̃ ab intelligentia nec ne. Quomodo ergo ex principiis tam incertis potest vera demõstratio confici; qua probetur Deum esse?

VIII. Deinde ponamus vt verũ illud principiũ, [oẽ qđ mouetur, ab alio mouetur] (est. n. reuera ꝓbabilius rect: intellectũ) & ex cõsequẽte ponamus cęlum ab alio moueri, quã, q̃so, necessaria aut euidenti cõsecutione inferri põt ex illo principio & motu cęli dari substantiã aliquã immaterialem? Aut. n. id colligit̃ ex motu æterno, aut ex motu tantum. Si primum, collectio in primis fit ex falso principio, & ita nulla est demonstratio in re ipsa, quidquid Aristoteles senserit.

IX. Scotus. Respõderi põt ex Scoto, & aliis, motũ cęli de facto quidem non esse ęternum, tñ ex se posse esse, nã cum sit circularis; nec prĩcipiũ, nec finẽ ex se hẽt, ideoq; motorẽ cęli ex se aptum esse mouere motu æterno, & inde optime cõcludi talẽ motorẽ esse substantiã spiritualẽ. Sed hęc respõsio supponit aliquid non solum icertum, sed ẽt minus ꝓbabile, nimirũ motũ cęli potuisse esse ab æterno. Nã licet ex sua specifica rõne non postulet certũ principiũ, vel terminũ, & iõ potuerit ante quodlibet instans incipere, & post qđlibet instans durare, tñ ex generica rõne motus & entis successiui repugnat illi ęterna duratio sine principio, tũ qa alias nunquã potuisset pertransiri, tum maxime quia oĩs creatura ex æternitate existens, necessario durare dẽt ꝑ æternitatem in ea dispositione in qua creata est, nõ qđ in æternũ à parte post ita sit necessario duratura: id. n. constat non esse necessarium, sed qđ à parte ante ꝑ durationẽ infinitã & sine principio, necessario sit ĩ ea dispositione permãsura, siue illa dispositio sit substãtię aut existẽtiæ, siue qualitatis aut situs, vel alterius huiusmodi; quia si res creatur ab ęterno ĩ aliqua dispositione, ẽt ipsa dispositio ab ęterno cõdita est, ergo ẽt ipsa dispositio hẽt durationem sine principio: talis aũt duratio necessario est infinita ex parte alteri⁹ extremi: nã si est finita, ita vt claudatur duob. extremis, iã habet principiũ & finẽ, & consequẽter nõ est æternũ: si vero dicatur illa dispositio solum durasse ꝑ vnum instãs idiuisibile nostri tpis, hoc multo magis repugnat æternitati, quia multo breuior (si ita loqui licet) est talis duratio, q̃ qđlibet temp⁹ finitum: imo illa vt sic nõ est duratio ꝓpria, sed initium durationis. Vnde potius ĩfertur illud instans esse initium extrinsecum motus imediate subsequẽtis, atq; adeo talẽ motum nõ esse æternũ, sed tpalem, qa ergo res non põt creari ẽt ab æterno nisi in certa ac determinata dispositione, et in illa necessario ꝑmanet per aliq̃ infinitã durationem, ideo repugnat motum esse ęternum qa per motum ĩcipit res priuari ea dispositione in qua cõdita est. Qđ exemplo in re ipsa de qua agimus, facile illustratur, ponamus cęlũ solis esse creatum ab æterno, necessariũ fuit astrum solis creari ĩ certo ac determinato loco, ponam⁹ ergo fuisse creatũ ĩ nostro hemisphærio: necessarium fuisset vt ꝑ quãdã ęternitatem ĩ illo loco, & ĩ nostro hemisphærio duraret ob rõnẽ factã: ergo nõ potuit cęlum illud ex ęternitate moueri, alias nec ꝑ diẽ integrum aut horã, nec ꝑ durationem aliq̃ q̃ diei aut horæ posset coexistere durasset sol in eo loco, in quo creatus est. Propter hãc ergo cãm, vt alias omittã, existimo æternitatẽ repugnare motui, & motũ includere repugnatiã cum quadã immutabilitate q̃ includit æternitas: ideoq; nõ solum de facto motum nõ esse
B
æternum, verum neq; esse posse, igit̃ ex motu ęterno colligi nõ põt motor æternus, vel ĩmaterialis.

X. Dices, esto repugnet motui ex parte eius fuisse æternum, nihilomin⁹ intelligi põt motor ex se aptus ad mouendum ęterne, si ex parte mobilis, aut motus nõ repugnaret; & hoc satis est ad vim illationis factæ. Hæc aũt aptitudo ex parte motoris ex motu cęli colligi põt qa durare põt ĩ ęternum cum neq; habeat contrarium, neq; ex se postulet certum tẽp⁹, ergo motor quãtum ĩ se est, hẽt vim ad mouendũ æterne, ergo perinde id facere possetquãtum est ex se à parte ante, sicut a parte post si aliunde ex parte effect⁹ nõ repugnaret. Idẽ duratio illius motus tã diuturni, & inuariabilis seu vniformis, aperte declarat motorem ei⁹ sine lassitudine aut defatigatione mouere, & cõsequẽter, quãtum est ex se, posse ꝑ ac ꝑpetuo mouere, atq; ita esse ĩmaterialẽ. Sed in primis nõ recte fit collectio ex æternitate a parte post, ad æternitatẽ à parte ante. Motus. n. in tpe inchoatus, iõ põt ĩ æ
C
ternum durare, qa motus, qui in re ipsa ponitur, sp est finit⁹, & tota infinitas q̃ ĩ futuro motu apprehenditur, nunq̃ in re ipsa existet, ita vt aliq̃n sit verum dicere totã iã existere aut extitisse, qđ secus erit si ponatur motus ab æterno factus, iã. n. tota eius ĩfinitas ĩ rerum natura extitisset. Vnde hẽre vim ad mouendũ sp in futurũ, est solum hẽre vim ad efficiendum motũ in infinitum: hẽre aũt vim ad mouendum ab ęterno, est habere vim ad efficiẽdum motũ infinitũ, qđ est valde diuersum, magisq; repugnans. Nõ ergo ex efficacitate ad illud prius, recte infertur potentia ẽt ex parte motoris ad hoc posterius: maxime quia ad id quod in se inuoluit repugnantiam, nulla est potentia.

XI. Sed age demus ob illã ꝓbabilem coniecturã, motorem cęli habere vim ad motũ æternum efficiendũ, vel ẽt fingamus ab ęterno mouisse cęlum eodẽ mõ, & inuariabiliter; quo mõ hinc recte infertur illum motorẽ esse substãtiã immaterialẽ? Dices, qa nõ defatigat̃ mouendo. Sed quid si qs fingat nõ esse vnũ & eundẽ motorẽ, sed plures q̃ vicissim moueãt, & ideo nunquã ita lassari quin prius requiescant, quam necesse sit motum aut

interrúpere, aut remittere? Quáquam.n.hoc fig- A mentú sit, ex solo tñ motu cœli, non pôt demonstrari esse falsum, nisi eneruando illationé & rõné interã, vt iam declaro. Quanuis.n.sit verum, motoré cœli non defatigari mouendo: non inde sequitur illum esse immaterialé, sed solum sequitur, & mobile nõ resistere, nec reagere dú mouetur, & motoré esse æternum: vtrúq; aût verum esse pôt absq; immaterialitate motoris; sicut Sol si ab æterno fuisset, nõ defatigaretur perpetuo illumināndo, qa sine resistentia, aut repassione modiú illuminat. Sed ait Sõcinas suprà ex motu ęterno proxime colligi motoré non esse in potentia, cú sit sp actu mouens, ex Arist. 12. Metaph. tex. 30. ens aût in actu, & nullo modo in potētia, immateriale est. Sed, quidquid sit de mente Aristotelis de qua posteà videbimus, illa rõ est valde inefficax, nã solú concludit, eú qui sp actu mouet non esse in potentia ad mouendú, nõ tñ quod nullo mõ sit in potētia: tanq̃ actus purus, alias ẽt angelus mouens perpetuo cœlum, esset purus actus. Quòd si nõ recte infertur esse purú actú, inferri ẽt non pôt esse substantiam immaterialé, quia, si nõ obstãte actione mouẽdi perpetuo pôt esse in B potētia ad alias actiones, vel receptiones, eadé rõne dicere quis poterit esse in potentia ad motus vel qualitates materiales: neq; ex sola motione ęterna ostẽdi poterit hoc repugnare poti⁹ q̃ illud. Quòd si sit sermo de esse i potētia solú quoad esse substãtiale, verú est mouens æternú nõ esse sic in potētia, nõ tñ inde infertur esse immateriale, nã ẽt mobile æternú motu locali nõ est sic in potentia, & tñ nõ inde fit esse imateriale aut incorporeú, vt in cęlo constat. Igitur ex æternitate motus, aut ex virtute perpetua mouendi nõ pôt recte colligi esse substãtiá imaterialé quæ mouet.

XII. Atq; ex hoc discursu vř à fortiori inferri multo minus posse id colligi ex motu cęli, aut temporali, aut absolute sumpto, quia motus æternus aliquid maius quã motus simpliciter. Sed argumẽtemur præterea ex propriis: duobus.n. modis poni potest cęlum moueri ab alio. Vno modo ut ab imprimẽte internum impetum proxime actiuum motus, sicut graue dicitur moueri à generãte. Alio modo vt a proximo mouente separato, sicut rota mouetur à manu. Neque.n. existimo ha- C ctenus esse demonstratum quis horum modorú verior sit, quanuis coniecturis agendo posterior sit probabilior, & quia ille motus nõ videtur necessarius cęlo ꝓpter peculiarem naturã eius: nã cú ipsum inanimatum sit et in connaturali loco semper maneat, nõ est cur propter se motum requirat, & ideo neq; internus impetus actiuus ad talé motú illi debitus ẽ: est ergo motus ille necessarius pp huius mundi conseruationé, gubernationé, & perfectioné: ideoq; probabilius est prouenire ab extrinseco motore. Veruntñ, quia hoc non est certú, de vtroq; membro dicere oportet.

XIII. Si ergo ponam⁹ cęlú moueri ab alio, priori mõ, nihil inde ꝓbari pôt: nã licet recte inde inferat esse aliã substãtiá prioré cęlo, tñ hoc non tã probatur illo medio, q̃ supponitur: nã ille motor cęli non aliter dř mouere cęlú, nisi quia impressit illi internú impetú intrinsecú & cõnaturalem, qui non imprimitur nisi à generãte, seu ab autore naturę. supponit ergo illa rõ cęlú habere autoré, à quo procreatú sit, hoc aût non demõstratur A illo discursu, neq; ex solo motu physico demonstrari pôt, sed solú per metaphysica media q̃ postea videbimus, nã ad motú localé cęli nil refert ꝙ cęlú sit conditú, vel sit ex se ens necessariú, ergo ex illo motu præcise non pôt demonstrari cęlú esse ab alio conditú: sed ad summú pôt immediate inferri esse ens ex se imperfectú, cum sit capax talis mot⁹, & inde poterit vlterius colligi nõ esse ens ex se necessariú, quia tãta imperfectio nõ cohæret cú tali ꝑfectione, tñ hoc iam spectat ad Metaphysicú, vt ex ipsis terminis cõstat. Igitur ex hoc motu ab alio nõ pôt demõstrari ꝙ sit alia substãtia supior cęlo, sed poti⁹ dẽt supponi. Multoq; minus potest inferri ꝙ illa substantia immaterialis sit. Si.n. quis fingat cœlum esse conditú à quadã superiori causa corporea, & materiali, & ab eadem recepisse intrinsecum impetú, quo cõtinue mouetur, quomodo posset ex vi solius motus localis & physici de suo errore conuinci?

Atq; hæc rõ procedit, ẽt si supponamus cęlum moueri ab alio extrinseco, & proprio motore ꝓximo: quid.n. habet motus cęli pp quod necessariú sit illú motorem esse immaterialem: aut.n. XIIII. B illud est perpetuitas motus seu diuturnitas, quæ de se pôt perpetuo durare, & hoc non, quia ad illud sufficit similis duratio & perpetuitas in motore, & in virtute eius, q̃ posset habere ẽt si esset corporeus, sicut cęlum ipsum, vel sol illã hẽt. Vel illud esset inuariabilitas motus, quę indicat infatigabilé virtuté in motore, & hoc ad summú declarat motoré esse incorruptibilé, vt alia omittã q̃ suprà tacta súť: posset auté esse incorruptibilis, ẽt si esset corporeus, sicut est cęlum ipsum. Vel illud esset concẽtus seu ordo motuú cęlestiú cú admirabili ꝓportione, et vniformi difformitate apta, & accõmodata ad huius mundi sublunaris cõseruationé & regimé, & hoc qdé oñdit satis euidẽter autoré vniuersi esse intellectualem, et súma sapientia oia cõstituisse & gubernare: non tñ ꝓximum motoré vniuscuiusq; cęli esse itellectualé: posset.n. quis fingere vnicuiq; cęlo datum esse ꝓportionatú motoré agenté p modú naturę, & ex plurib. motorib. diuersarum virtutú cõsurgere illú ordine. Deinde licet dem⁹ inde colligi aliquo mõ motores cęlorú esse intellectuales, non tñ in C corporeos, nã, licet angeli essent aerei, vt multi posuerunt, posse mouere cęlos, neq; ex vi solius motus cęli potest conuinci quòd ille sit error.

Dicunt aliq, hoc ipso ꝙ celú hẽt motoré separatú, imediate cõcludi esse incorporeum: qa cęlú est primum corp⁹, alias ꝓcederet in ifinitum. Sed hoc nihil ꝓbat, tú qa sine ꝓbatione supponitur cęlú esse primum corp⁹, cum tamen dici possit esse primú visibile, esse aût alia priora inuisibilia, vel esse primú iter simplicia inanimata, esse aût alia animata itellectualib⁹ formis simpliciter priora & nobiliora, q̃ possent poni in numero finito, & iõ nõ oportebit ꝓcedere in infinitum. Sed vrgeri pôt, nã ex motu cęli ꝓbatur ex vna parte motorem esse incorruptibilé, & ex alia esse itellectualem, inde tãdem cõcludi pôt esse imaterialem qa incorruptibile corp⁹ nihil deseruire pôt ad itellectualé actum, ideoq; esse nõ pôt principium itelligendi natura sua cõiunctú corpori icorruptibili, & iõ si motor cœli est substãtia cõpleta in intellectualis, & icorruptibilis, necessario esse dẽt à materia separatus. Rñdet húc discursú esse satis ꝓbabilem XV.

bilem, quẽ iterũ & fusius persequemur inferius tractando de intelligentiis creatis: tamen ille discursus non fundatur iam in solo motu physico & locali, sed partim iuuatur ex doctrina de anima, & partim ac præcipue nititur in hoc principio, ꝙ intellectualis forma non vnitur materię, nisi vt iuuetur eius ministerio ad intellectuales operationes, quod principium metaphysicũ est: & ita illa ostensio, qualiscunque sit, est Metaphysica, quamuis ad eam paretur via aliquo modo ꝑ discursus physicos, nõ quidem euidentes, sed ad summum probabiles, vt declaratum est.

XVI. Atq; hæc quidem generatim procedunt de substantiis mouentib⁹ cęlos: ex quibus à fortiori cõstat ex vi solius motus cęli concludi nõ posse dari aliquod primum ens immateriale, & ĩcreatũ, nam motus cœli de se solum ducit vsq; ad proximum aliquem motorem cœli, in quo ex se non requirit & consequenter neq; ostendit illas perfectiones, vt declarauimus: ergo neq; ex illo motu, neq; ex aliquo effectu ꝑhysico potest ĩuestigari, an ille motor sit vnus in omnib⁹ cęlis, vel plures, & si sunt plures, an omnes reducãtur ad vnũ primum, à quo pendeant, vel aliquo modo moueantur, & quo genere motionis; ergo multo minus poterit ex motu cœli colligi esse aliquod primum ens, in quod perfectiones illæ conueniant sed oportebit semper aliquod medium metaphysicum adiungere, quo id concludatur.

XVII. Quod ergo quidã aiunt, licet ex motu cœli absolute non cõcludantur illæ proprietates in quocunque motore eius, concludi tñ in eo, qui ex se & virtute propria mouet cęlum, quod. n. ex se, & virtute omnino propria mouet, ex se etiam est et ideo increatum est, & consequenter immateriale; hoc (inquam) non est ad rem, nam hæc probatio, qualiscunq; sit, non est physica, sed metaphysica: nã tota vis illius probationis cõsistit in illo medio, mouẽs ex se, quod ex solo motu nõ habetur, nam motus quidẽ ostendit in motore virtutẽ mouendi, an vero habeat illam virtutem à se, vel ab alio, & an operetur per illã cum dependẽtia, vel sine dependẽtia ab alio, nõ ostenditur ex solo motu, & rursus quõ ex illa proprietate mouendi ex se, colligantur aliæ proprietates, multo minus potest ex motu aut medio physico inuestigari, sed metaphysicis principiis vtendũ est: cuius signum manifestũ est, quia ex omni causalitate effectiua potest eadẽ consecutio fieri ad causã ex se efficientẽ, quæ ex se abstrahit à physico motu & ab efficientia ex materia, vel sine illa. Igitur ex solo motu cœli nulla est sufficiens via ad huiusmodi demonstrationem conficiendam.

XVIII. Secundum medium desumptũ ex operatiõib. animæ rõnalis. & ipsius essentia.

Aliud medium, seu alia via, sumi potest ex operationibus animæ rationalis, & cognitione substantiæ eius, quæ ab illis desumitur: in reb. enim quæ materiam cõcernunt, nulla est aut similior Deo, aut immediatius ab eo pendens in esse & operari, quã anima rationalis, & ideo nullo physico medio videtur magis posse cognosci Deus, quã contemplatione animæ rationalis, & operũ eius, constat autem hoc medium physicum esse, nã licet anima rationalis immaterialis sit, est tñ forma materiæ, & similiter operatio eius licet in se sit spiritualis, aliquo tñ modo pendet à corpore, & iõ consideratio animę coniunctæ corpori, & operationum eius ad physicum pertinet.

A Veruntamen hæc ẽt via deseruire non põt ad demonstrandũ aliquid de Deo, nisi supponendo aliquid in metaphysica demonstratũ, & vtendo sp mediis & pricipiis Metaphysicis ad rẽ vltimò concludendã. Nisi. n. supponamus rationalẽ animã habere autorẽ supremũ, à quo procreata sit, non poterũt ex perfectionib. animæ, similes aut meliores ĩ Deo colligi. Quòd aũt anima habeat huiusmodi causam, non põt à Philosopho ex solis animæ operationib. colligi, sed oportet vti aliquo principio cõi aliis agentibus, vel effectibus creatis, de quo mox videbimus. Igitur ex hoc medio physico, vt physicum est, nõ demõstratur dari vnũ ens increatum. At vero, supponẽdo habere animam superiorẽ causam sui esse, q̃ primum ens, aut Deũ appellamus, optime quidẽ colligitur, si aĩa est intellectualis, libera, imaterialis, immortalis, & similia, quæ perfectionẽ simpliciter dicunt, multo magis hæc oĩa in Deo reperiri: tñ hæc ipsa collectio fundanda est in medio Metaphysico, ac generali principio, ꝙ perfectiones effectus sunt nobiliori modo in cã principali, & ꝓsertim in prima, demonstratio aũt proprie ad illam scientiã pertinet, ad q̃ mediũ demonstrationis spectat. Adde, quod attinet ad attributũ immaterialitatis, ex hoc præciso medio nõ posse inferri Deum esse omnino immaterialẽ, sed ad sũmũ ad modũ animæ rõnalis. Cõcludimus ergo oĩa media physica per se esse insufficientia ad demõstrãdũ esse aliquod primũ ens increatũ: imò obiter ẽt est ostensum per se non sufficere ad demonstrandũ, quid, vel quale sit illud ens eo modo quo per effectus demonstrari potest, sed hoc semper ad Metaphysicũ pertinere. Simul tamen est aliquo modo declaratum, quo modo Philosophia paret aliqualiter viam, & occasionem prębeat, & aliques etiam effectus subministret, quibus ad huiusmodi conficiendam demonstrationem iuuet, quod magis in sequentib. exponetur.

Expenduntur rationes, & media metaphysica.

XX. C Superest, vt secundo loco ostendamus, quõ metaphysica possit demonstrare esse aliquod ens increatum. Quod breuius insinuabimus, quia in præcedẽte disput. Sect. 1. fere omnia tacta sunt quę hic dici posset. Primo igitur, loco illius principii physici, [Omne qđ mouetur, ab alio mouetur,] sumendum est aliud Metaphysicum longe euidentius. [Omne quod fit, ab alio fit:] siue creetur siue generetur, siue quacũq; rõne fiat. Quod principium ex eo demonstratur, ꝙ nihil põt efficere se. Nam res quæ fit per effectionem acquirit esse: res aũt quę facit aut producit, supponit habere esse, & iõ claram repugnantiã inuoluit, qđ idẽ faciat se ipsum: prius. n. q̃ res sit, non põt esse in actu formali, vel virtuali ad faciendum se: & hac de cã est longe euidẽtius hoc principiũ, [Omne quod producitur, ab alio producitur,] q̃ de illo, [Omne qđ mouetur ab alio mouetur:] nam qđ mouetur, supponitur esse, in quo esse põt intelligi actus virtualis ad se mouendũ, qđ aũt efficitur nõ supponitur esse, sed poti⁹ supponitur nõ esse anteq̃ fiat, in ipso aũt non esse non põt esse virt⁹ ad se efficiendũ, & iõ est euidens illud principiũ proprie ĩtellectũ de prima ac vera effectione, vt abstineam⁹ nũc ab illa q. Theol. An eadẽ res pos

sit bis existere, et vt semel existēs possit concurrere ad effectionē sui vt secūdò seu alibi existentis, hoc.n. miraculum ēt si admittatur, non enervat principiū positum, tum quia hic agimus de naturali et propria rei effectione aut productione, tū ēt quia illa secunda effectio in prædicto casu nō tam meretur nomen productionis quàm conseruationis, cum supponat rem iam existentem.

XXI. Hoc ergo posito principio sic concluditur demonstratio: omne ens aut est factum, aut non factū, seu increatum: sed nō possunt oia entia quæ sunt in vniuerso, esse facta: ergo necessarium est esse aliquod ens nō factum, seu increatū: Maior est euidens cum necesse sit ex duobus contradictoriis alterū cuilibet enti cōuenire. Minor probatur, quia omne ens factum, ab alio est factum, vel ergo illud à quo factum est, est ēt factum, vel non, si non est factum, datur ergo aliquod ens increatū, quod intendebamus: si vero illud ēt factū est, oportebit ab alio esse factum, de quo vlterius idem inquirendū erit, & ita tādem aut sistendū erit in ente nō facto aut procedendum in infinitum, aut circulus committendus: nō potest autē aut commitri circulus, aut in infinitum procedi: sistendum ergo necessario est in ente non facto.

XXII. Declaratur & probatur prior pars minoris, vocō .n. cōmitti circulum si quis dicat vnam rem produci ab alia; & hanc rursus produci ab ea q̄ ipsa produxerat, vel immediate, vel mediate & post multas generationes: ita .n. fingere quis posset omnem rem produci ab alia distincta à se; & nullam esse improductam. Hūc ergo circulum dicimus esse impossibilē, & æque repugnantem isti principio, omne quod producitur ab alio producitur; sicut q̄ eadem res se ipsam producat: nā si res vna fit ab alia à se facta mediate saltem & quasi in virtute efficit se ipsam. Item quia in re quæ facit aliam supponitur esse: ergo etiam supponitur quòd sit facta si per effectionem habet esse: ergo non potest esse facta à suo effectu.

XXIII. Dices hoc argumentum conuincere, rem quę facit aliam, prout existit quando illam efficit, nō esse factam ab eadem re quam efficit, quatenus ab illa recipit esse: nihilominus tamē intelligi posse, rem illam quæ aliquam effecit, amittere illud esse quod tunc habuit, & tamen postea reproduci, vel ab eadem re quam ipsa fecerat; vel ab aliquo effectu eius, vt v.g. inter homines patrē mortuum regenerari à filio, aut auum à nepote, aut pronepote, aut post centesimam generationē: ita enim facile philosophari poterant Pythagorici, qui reuerti easdem aias ad corpora existimabāt.

XXIIII. Veruntamen euasio hęc non habet locum, nisi simul adiūgatur processus in infinitum, nam vel in illis circulis seu cōuersionibus generationum sistitur in aliquo primo producente nō genito, & de illo nullo modo dici potest q̄ fuerit factus ab aliquo effectu suo, quia supponitur esse ante omnem suum effectum. Et tūc in illo fit argumentum, quia vel ille primus autor generationum est simpliciter non factus, & ita concludimus quod intendimus, dari .s. aliquod ens simpliciter nō factum: aut ille etiam factus est ab alio, & de illo alio redit eadem inquisitio, quæ nunquam sistet, donec perueniatur ad ens increatū. Quòd si in illis circulis & conuersionib⁹ generationū nūquam sistitur in aliquo primo generāte, iam adiungitur præter dictum circulum processus ī infinitum, & præterea multiplicātur incommoda, scilicet, q̄ per naturales generationes eadē indiuidua reproducātur, & similia, sine quib. processus ille in infinitum sufficeret, si dari posset.

In causis efficientibus, earumque effectibus non posse in infinitum procedi.

XXV. SVperest ergo vt probemus alterā partem minoris suprà positæ, scilicet nō posse procedi in infinitum in emanatione vnius entis ab alio, qd in omni genere causarū demonstrauit Aristoteles lib. 2. Metaph. c. 2. Et præcipua ratio esse videtur, quia ex processu in infinitum sequitur tolli omnem causalitatem, quia ī causis per se ordinatis posterior pēdet à priori, & oēs posteriores ab aliqua prima, sed posito processu in infinitum, nulla est prima: ergo nulla erit causalitas. Quod alii hac exponunt, qa si procederetur in infinitū nunquam perueniretur ad effectum, eo quod infinitum pertransiri non potest. Quod vt declaremus, supponamus hūc processum dupliciter fieri posse, scilicet, vel ascendendo ab inferioribus causis ad superiores, vel è cōtra, descendendo ab vniuersalibus ad proximas causas. Hoc posteriori modo euidens est, sistendum necessario esse in aliqua causa vltima, seu proxima effectui; quia alias nunquam perueniretur ad effectum, nec .n. intelligi potest, quod effectus prodeat in esse, & quod non proxime & immediate ab aliqua causa prodeat. Prior ergo processus sursū versus est, qui difficultatem habet, quique ad rem præsentē spectat. In hoc ergo progressu non videtur efficax ratio facta. Nam illa progressio in infinitum intelligi potest vel inter causas proximas, & magis ac magis remotas, quas vocant per accidens subordinatas, & has non oportet simul cōcurrere, imò nec simul esse cum fit effectus, sed successione quadā, vt filius est à patre, & pater ab auo, & sic de cæteris: vel inter causas per se subordinatas, quæ simul, & vnaquæque in suo ordine, immediate influunt in effectum, vt causa prima, & secunda. Priori ergo modo videtur nō repugnare, maxime iuxta sententiam Aristotelis, progredi in infinitum, quia si mūdus fuisset ab ęterno, necessarius fuisset similis processus. Hic autem processus in infinitum sufficit ad eludendam rōnem factam, quia quælibet res dicetur facta ab alia, & nunquam sistetur in re nō facta. Posteriori autem modo etiam si daretur processus in infinitum, perueniri posset ad effectum, quia causæ ita per se subordinatæ non operantur successiue vna post aliam, sed simul: hoc autem modo non repugnat infinitas causas, si sint, simul operari. Quod .n. dicitur, [infinitum non posse pertransiri,] verum est, quatenus hoc significat successionem: nā si vnum post aliud numeretur, aut agat nūquam exhaurietur ex ea parte qua infinitum est. Quod autem totū simul, vel tota multitudo causarum simul existentiū, simul etiam agat, vel influat in eundem effectum, nō est contra rationem infiniti. Deniq;, qui posuerit hanc infinitā causarum subordinationem, negabit omnes pēdere ab aliqua prima, vnde Aristoteles dum contrarium supponit, videtur petere principium.

XXVI. Nihilominus euidenter (vt existimo) ostēdi potest, necessario sistēdū esse in aliqua prima cā nō

facta,

facta: & incipiẽdo à causis p se subordinatis, quarũ vna p se & actu pendet ab alia, vel in esse, vel ẽt in in actione. Primũ afferri hic possunt rationes omnes quib. probatur non posse esse in reb. multitudinẽ actu infinitã, sine qua multitudinẽ nõ posset intelligi ille processus ĩ infinitũ in causis subordinatis: sed illas omitto, tũ qa generales sunt, & remotæ, tum qa nõ sunt adeo euidẽtes. Argumẽtor igitur in hunc modum ex ꝓpria rõne & subordinatione causarũ, vt Aristoteles argumentatus est, qa impossibile est totã collectionẽ entium, vel cãrum efficientium esse depẽdentem in suo esse & operari: ergo necesse est esse in illis aliquid independens: ergo non potest ĩ illo progressu ĩ infinitũ procedi, sed sistẽdũ est in ente improducto, quod ẽt in causando sit independens. Primũ antecedens est euidẽs ex dicto principio. [Oẽ qđ producitur, ab alio ꝓducitur:] nã perinde est dicere, oẽ quod dependet, ab alio dependet. si ergo tota rerũ collectio esset dependẽs, deberet necessario pendere ab alio: id aũt est impossibile, quia extra collectionem nõ est aliud, ꝙ si tota collectio pẽderet ab aliquo ente ĩtra ipsã cõprehenso, ẽt illud penderet à se ipso, quod est impossibile: sic ergo impossibile est totam collectionem entium esse factã, aut totã collectionẽ causarum esse dependentem in agendo, propria dependentia, qua posterior causa pẽdet à priori.

XXVII. Obiectioni respondetur. Dices, Nonne totum cõpositum pendet à parte? v.g. à forma, & tñ non propterea forma pendet à se ipsa. Rñdetur in primis aliud esse de depẽdẽtia formali, vel materiali, aliud de effectiua, de qua loquimur: nã totum pẽdere à partibus, nihil aliud est, q̃ componi ex illis. & ideo non est necesse in forma v.g. se ipsam cõponere, sed solum vt suum propriũ & intrinsecum esse conferat cõposito: dependere aũt efficienter, est recipere ab alio suum esse, distinctum ab eo quod est in eã, ideo si aliqua multitudo sm̃ se totã effectiue pendet, necesse est vt pendeat ab aliquo nõ comprehenso in illa multitudine: nã si ab aliquo in illa comprehenso penderet, vel illud pẽderet à se ipso, vel certe non tota multitudo adæquate et sm̃ se totam erat dependens. Sunt autem cõsulto posita illa verba,] adæquate & sm̃ se totam,] vt excludat dependentia sm̃ qd, seu sm̃ partem, qualis est, v.g. dependentia effectus a causa secunda, vt ignis ab igne genito: dr̃. n. totus ignis genitus dependere à generante, quia sine actione eius reuera non fuisset hoc totum: tñ illa dependentia est tm̃ ratione formæ & vnionis eius cum materia, non est tñ adæquata, ac per se primo, seu sm̃ se totam, quia entitas materiæ per se non pendet ab actione ignis. Cum ergo dicimus, totam collectionem entium nõ posse esse dependentem, intelligimus hoc modo, scilicet adæquate, & sm̃ se totam, nam sm̃ partem dici potest dependens, quia ablata vna parte, non esset illa collectio, formaliter loquẽdo. Et hoc modo etiam potest collectio ratione vnius partis pendere ab alio ĩ illa comprehenso, vt per se notum est, tamen hoc nihil obstabit, quo minus in illa collectione detur aliquod ens simpliciter independens, & non factum, quod nos deducere intendimus. At vero, loquendo de collectione entium sm̃ se totam et adæquatè dependẽte, id est sm̃ omnia entia quę illam quasi componunt, sic impossibile est totã

A collectionem sic dependentem, pendere ab aliquo in illa incluso, sed necesse est vt sit extra illã vnde è conuerso sumendo totam collectionem entiũ, extra q̃ nihil sit, impossibile est totam illã esse dependẽtem, quæ erat propositio assumpta.

XXVIII. Vide Scot. d. 2 q. 2. & 12 Meta. q. 6. Deinde probatur prima consequentia, quia, si omne ens diuisiue, seu distributiuè sumptũ esset dependens & factum, ẽt collectio oĩm entium esset dependens & facta, non quidem vna singulari dependentia aut actione, sed collectione omnium dependentiarum aut actionum, quib⁹ oĩa entia dependent aut fiunt, nõ. n. alia rõne potest esse dependens aliqua collectio entium, nisi quia in ea nullum est ens, ꝙ nõ dependeat: ergo, si tota collectio ẽt non potest esse dependens, vt ostẽsũ est, necesse est esse in illa collectione aliquod ens oĩno independens, & non factum. Atq; eadẽ rõ est de toto ordine causarum, quarum vna ab alia pendet in esse, aut efficere, nõ. n. potest tota causarum collectio esse dependens, quia extra illam nulla est cã à qua pendeat, vt declaratũ est. neq; ẽt põt fingi mutua talis dependentia, ita vt in ea circulus detur, vt superiori etiã discursu late probatum est, agimus. n. de ꝓpria dependentia, qua inferior cã dependet à superiori, ita vt totũ
B illius esse posse, & agere, in altera nitatur. Igitur necesse est vt in tota collectione cãrum per se ordinatarũ (quęcunq; illę sint) detur aliqua independens oĩno ab alia superiori, qm̃ alias tota collectio esset pendens, qđ repugnare ostensum est.

XXIX. Deniq; hinc probata relinquitur posterior cõsequentia. Quòd. n. in causis efficientib. p se subordinatis detur processus in infinitũ, dupliciter intelligi põt. Primò vt ascendendo à cã proxima & particulari ad superiores magis ac magis perfectas seu vniuersales, nũq̃ sistatur in aliqua, quę à superiori nõ pendeat, & ĩ hoc sensu est euidẽter impossibilis hic processus, vt discursus proxime factus probat, s. quia alias tota series & collectio causarum esset dependens. vñ, ad probãdum qđ intendim⁹, sufficit vt in hoc sensu nõ possit dari processus in infinitũ in huiusmodi causis. Et ita procedit rõ Aristotelis, ꝙ oẽs causæ præter vltimã, quæ ĩmediate cõiungitur effectui, essent me
C diæ, & nulla esset prima, qđ est impossibile, idem namq; est esse causas medias, qđ esse dependentes. Et ęquè repugnat oẽs distributiue esse dependẽtes, ac totã collectionem esse dependentem (vt recte Scot⁹ ibi notauit) nã tota collectio nõ potest esse dependens, nisi ratione omniũ ac singulorũ in illa cõtentorũ. Et in eodem sensu facile potest explicari illa rõ, ꝙ alias nunq̃ posset ad actionẽ perueniri, nec posset illa infinita dependentia ptransiri: nã actio primario ac principaliter ichoari debet à cã superiori, à qua iferior pendet, vnde ĩpossibile est inferiorem inchoare actionẽ, nisi ĩfluente prius superiori ordine saltem indepẽdẽtiæ, & principalitatis, si autem quælibet cã hẽt superiorem, & nunq̃ peruenitur ad supremam; nulla est à qua primo & per se inchoetur actio, erit ergo impossibilis omnis effectio. Vel aliter, si illo mõ in infinitũ progreditur, fit vt tota series et collectio causarum sit dependens: ergo ab aliqua superiori pẽdet, ergo ab illa principaliter ichoãda est actio, si ergo talis causa nulla est, nec poterit actio vlla inchoari. Hic ergo sens⁹, et verus est & nobis sufficit ad demõstrationem intentam.

Alio tñ mó excogitari pót progressus in infinitũ in causis per se subordinatis itermediis, ita tñ vt oẽs sub aliqua prima, seu prorsus independẽte contineãtur. Probabile est enim, ꝙ inter cãm proximam & primam sint aliquæ causæ vniuersales mediæ per se subordinatę, vel saltẽ nó repugnat ita fieri. Rursus numerus causarum, quę inter supremã & proximã intercedere possunt, nõ est omnino fixus & determinatus, præsertim in ordine ad potẽtiam absolutam Dei: pót. n. Deus facere, vt illæ causæ intermediæ sint tres, vel quatuor, vel plures in quocunq; numero, licet ĩ infinitũ ꝓcedat. Hinc ergo posset aliquis vlterius ꝓgredi, & dicere, posse Deo infinitas cãs intermedias & p se subordinatas cõdere, à quib. effectus causæ proximę pẽdeat, vt v. g. infinitos cęlos, aut angelos, atq; hoc mó non esse impossibilem processum ĩ infinitũ ĩ causis per se subordinatis sub vna prima. Atq; in hoc qdẽ sẽsu difficile est probare hunc processũ esse impossibilẽ, maxime ex illa rõne, ꝙ infinitum pertransiri nõ posset aut ꝙ nõ posset inchoari actio: Contra hoc. n. recte vr̃ ꝓcedere rõ superius facta, ꝙ sine successione, per simultaneũ cõcursu. n. simul posset actio progredi ab oĩb. illis causis, maxime inchoante actionẽ prima q̃ posset oẽs alias ad operãdũ mouere, vel adiuuare, ẽt si essent infinitæ. Neq; ẽt sufficiẽter ostẽditur hoc impossibile, ex eo ꝙ inter duos extremos terminos (quales sunt cã prima & proxima) nõ vr̃ esse possibilis progressio in infinitum, aut multitudo infinita causarũ, cũ finitũ sit, qđ terminis seu extremis clauditur: hoc. n. est verũ in magnitudine continua, nõ vero in multitudine, præsertim qñ extrema sunt diuersarum rationũ & maxime, si alterũ illorũ infinitũ sit: sic. n. certũ est iter infimũ angelum & Deum posse in ĩfinitũ species substãtiarũ intellectualium multiplicari: vnde si tota collectio illarum specierũ fingatĩ in re posita, esset infinita multitudo contẽta inter illa duo extrema: contenta (inq̃) non numero, sed perfectione. Sic igitur excogitari posset ĩfinita multitudo causarum p se subordinatatum.

XXXI. Verũtñ, quidquid sit de possibilitate huius fictionis, ea nihil obstat demonstrationi intentæ, quia iã illa supponit aliq̃ primã causam, seu primum ens indepẽdens. Deinde, ẽt si ille infinitus causarũ concursus esset possibilis, pręter oẽm rõnem fingeretur de facto dari in causis per se subordinatis, quia nec pót ostendi necessarius, neq; in reb. pót inueniri aliquod signum aut vestigiũ talis multitudinis aut influxus infiniti: maxime cum valde probabile sit, vt in superiorib. dicebã nõ dari causas proprie per se subordinatas, id est totales in suo ordine, & immediate influentes ĩ singulas actiones, præter propriam seu proximã causam, & primam seu supremam. Deniq; licet illa multitudo causarũ actu infinita ex pręcisa rõne causandi forte nõ possit demõstrari impossibilis, ex ipsa rõne multitudinis actu infinitæ ꝓbabilius est esse impossibilem. Illud ẽt difficillimũ intellectu est, ꝙ in eo casu nulla posset assignari cã creata proxime subordinata Deo, id est, inter q̃ & Deum nulla perfectior intercedat, & cõsequenter nulla ẽt assignari posset, quæ à solo Deo in agendo penderet. Sed hęc & similia (vt video) instari possunt in reb. seu causis possibilib. Non est tñ eadem rõ, quia possibilia sicut sunt in potẽtia tantum, ita esse possunt infinita syncategorematice, vt aiunt, seu indeterminata: at vero quę actu sunt facta, debent esse determinata, & ideo ĩpossibile est itelligere causas actu subordinatas sub prima, quin detur in eis aliqua, quę proxime procedat, aut pendeat à sola prima. et ita non poterunt inter primam & vltimã esse infinita. Veruntamen hæc nos immergunt in materiam de infinito, quæ infinita est, & ideo illa prætereo, ne à proposito diuertamur.

Ex his vlterius facile constare pót, quid dicẽdum sit ĩ causis per accidẽs subordinatis: eadẽ. n. distinctione respondẽdum est, nã si intelligatur de infinito processu non cõtento sub vna causa periori, independẽte à tali serie causarum, est plane impossibilis ille progressus in infinitũ, qđ eadem rõne ꝓportionate applicata ostendi potest quia si nullus est hoiũm, qui non pendeat, & fact⁹ sit, ergo tota collectio hoiũm, seu tota species humana pendet & facta est, ergo necesse est vt pendeat & facta sit ab alia cã superiori non contenta intra speciẽ humanã, ergo ẽt si fingatur, seriẽ hominum procedẽtium inter se esse infinitã intrà suã speciẽ, nihilominus sumpta tota collectione, necesse est habere causã superiorem. Atq; ita ꝓgrediendo, vel ab vno indiuiduo ad aliud, vel ab vna specie facta ad aliam factam, tandem erit necessario sistendũ in re omnino non facta. XXXII.

Quæ rõ euidẽtior adhuc est, qñ hic processus in causis per accidens est inter indiuidua eiusdẽ speciei, nã si vnum indiuiduũ tale est vt ex se nõ habeat esse, nisi à cã agẽte illud recipiat, fieri nõ pót vt aliud indiuiduum eiusdem speci habeat ex se esse prorsus independens, & non coicatum ab aliqua cã agente, nam habere esse ex se, vel tm̃ ab alio, sunt differẽtiæ seu modi entis plusquam genere diuersi, nam si ens corruptibile & incorruptibile differunt essentialiter, & genere, teste Arist. 10. Metaph. multo magis ens factũ & nõ factum, pendẽs, & independens, nã hoc simpliciter necessariũ est, illud vero minime vt in disp. superiori declaratũ est, cñ ergo indiuidua eiusdẽ speciei sint eiusdẽ essẽtię, fieri non pót vt vnũ habeat esse receptũ, & nõ aliud, ergo necesse est vt tota species, totaq; collectio ĩdiuiduorũ habeat esse receptũ, ergo ab alio non cõtento ĩ illa specie, ergo nõ pót in his indiuiduis ita in infinitũ ꝓcedi in dependẽtia, seu dimanatione vnius ab alio sed sistẽdũ necessario est ĩ aliquo nõ dependẽte, nec dimanãte ab aliquo ĩdiuiduo illi⁹ speciei, & cõsequẽter neq; à tota specie, quia species nõ agit nisi p indiuidua. Et tũc procedẽdũ vlterius erit de illa superiori cã interrogando, an sit simpliciter idepẽdẽs, nã si talis est, ipsa est illud ens ĩcreatum, qđ inq̃rim⁹, si vero est depẽdẽs, vlterius inquirendum erit de cã à qua pendet, donec sistatur in cã omnino independente, quia nõ pót in infinitum procedi, ꝑ rõnem datam, ꝙ tota collectio causarum aut rerum nñ pót esse depẽdẽs. XXXIII.

De causis per accidens subordinatis.

AT vero processus in infinitũ in causis per accidens subordinatis, manantib⁹ seu dependentib⁹ ab vna superiori causa, iuxta Aristotelis sententiam, non solum non repugnat, verum ẽt necessarius est ad ꝑpetuã generationũ successionẽ & durationẽ, & iuxta multorũ Catholicorũ XXXIIII.

seu-

ſententia, licet nõ ſit neceſſarius, nec de facto de-
tur, eſt tñ poſſibilis. Quod licet admittamus, ni-
hil obſtat noſtræ demõſtrationi, quia in hoc prõ-
ceſſu ſupponitur ſuperior cã, vel ſimpliciter nõ
facta, vel ſaltẽ non tali modo, neq; in tali ſerie ge-
nerationum cõtenta, ex qua facile eſt peruenire
ad cauſam ſimpliciter non factam, eadem argu-
mentandi forma, vt ſæpe dictum, & factum eſt.
Ego verò (vt hoc obiter dicã, quod alibi tractã-
XXXII. XXXV. dum eſt latius) exiſtimo ẽt hoc modo eſſe impoſ-
ſibile progredi in infinitum, etiã in cauſis per ac-
cidens ſubordinatis, & ab alia ſuperiori manãti-
bus. Quod ita breuiter declaro ĩ ſpecie humana
& eſt eadem rõ de reliquis: nã ſi ſpecies humana
talis eſt vt nõ potuerit eſſe in rerũ natura, niſi re-
cipiẽdo illud à ſuperiori cã, v.g. Deo, ergo neceſ-
ſe eſt vt ĩ aliquo certo & determinato indiuiduo
illud receperit, quod indiuiduũ à ſola illa cauſa
ſuperiori proceſſerit, & non ab alio indiuiduo il-
lius ſpeciei. Ratio prioris partis huius conſequẽ-
tis eſt, quia actiones sũt circa ſingularia, & ideo
non põt ſpecies fieri niſi in aliquo certo & deter-
minato indiuiduo: nã indiuiduũ vagum nõ eſt
perfecte ſingulare, ſed aliqua ex parte eſt qd cõ-
mune & confuſum. Rõ autẽ poſterioris partis
eſt, quia qñ indiuiduum procedit ab alio indiui-
duo eiuſdẽ ſpeciei, illa non eſt prima effectio ta-
XXXIII. lis ſpeciei in rerũ natura, qa iã ſupponitur facta
in alio indiuiduo, à quo alterũ ꝓcedit: ergo in il-
la emanatione, ĩ qua primo talis ſpecies fit in re-
rũ natura, neceſſe eſt vt illud indiuiduum ĩ quo
fit, nõ procedat ab alio indiuiduo eiuſdẽ ſpeciei,
ſed à ſolã illa ſuperiori cauſa, à qua ſpecies pẽdet.
Ruſus, vt daretur talis proceſſus in infinitũ, ne-
ceſſariũ eſſet illã ſpeciem productam eſſe ab ęter-
no, ſaltem in illo indiuiduo, qđ proxime & im-
mediate manat à ſolo Deo, vel cã illa ſuperiori,
quia ſucceſſio generationũ nõ poteſt eſſe infini-
ta à parte ante niſi ſit ab ęterno, vt ꝑ ſe notũ eſt.
Ex his autẽ principiis aperte concluditur nõ
XXXVI. poſſe in infinitum procedi in his cauſis per acci-
dens ſubordinatis. Primo quidem, quia, quãdo
hoc modo proceditur in infinitum, nũquam po-
teſt aſſignari prima cauſa ĩ illo ordine, à qua reli-
quę dimanauerint, at vero in hac ſerie cauſarũ
per accidens ſubordinatarũ neceſſario perueni-
tur ad primum hominem v.g. à quo generatio
hominum incepit, ad illum ſcilicet, qui non ab
homine, ſed à ſuperiori cauſa procreatus eſt.
XXXVII. Secundo, quia ab illo hoĩe, quem fingimus ab
æterno à Deo productũ, nõ potuit alius hõ ab æ-
terno generari: debuit ergo neceſſario generari ĩ
tpe, et conſequenter ſucceſſio hominũ nõ poteſt
eſſe infinita: cum ĩ tpe cœperint multiplicari.
Conſequentia ꝑ ſe nota eſt, & antecedẽs proba-
tur, quia nõ potuit hõ ꝓductus ab ęterno, ſimul
ac creatus eſt, generare aliũ, nã generatio huma-
na ſucceſſionem requirit, ipſe aũt ſimul & ſine
ſucceſſione procreatus eſſet, nec potuiſſet aliter
ex æternitate ꝓduci: ergo neceſſe eſt vt hõ geni-
tus ab alio hoĩe ex æternitate exiſtente, ſit dura-
tione poſterior illo. Vel ergo eſt poſterior dura-
XXXIIII. tione finita, vel infinita. Primũ dici nõ põt, alias
vel neuter eſſet ab æterno, qđ eſt cõtra hypothe-
ſim, vel iter æternitatẽ & tempus eſſet tm̃ finita
diſtantia, vel vterque eſſet æternus, & nihilomi-
nus vnus anterior alio duratione finita, quæ om-
nia inuoluunt claram et apertam repugnãtiam.
nam ſi duratio vnius hominis tãtum finita ſupe-
rat durationem alterius, & illa quę eſt minor eſt
finita, etiam altera quæ excedit, eſt neceſſario fi-
nita, & conſequenter nõ æterna, quia ſi finito ad-
ditur finitum, non fit infinitum, ſed finitum ma-
net, & terminis clauſum: ſi vero vtraq; eſt infini-
ta, impoſſibile eſt, ꝙ vna excedat alteram ex ea
parte qua infinita eſt, quia ſi vtraque eſt infinita
vtraq; eſt æterna, vtraq; ſine initio, quõ ergo vna
eſt anterior altera, & exceſſu finito? Eſt igitur in
oĩb. his manifeſta repugnãtia, & ideo impoſſi-
bile eſt vt homo creatus ab æterno, non antece-
dat hoĩem à ſe genitũ per infinitam durationẽ,
& ideo ſeries generationum ab illo præcedẽtiũ,
nunquam eſſe poteſt infinita, et è contrario, aſcẽ-
dẽdo à quolibet homine in tpe genito ꝑ omnes
pro genitores ſuos, qui ſunt cauſæ per accidens
ſubordinatæ, non poteſt progredi in infinitum.
Omitto rõnem aliam ſupra tactam, ꝙ res ſuc- XXXVIII.
ceſſiua non põt eſſe æterna: omitto ẽt alias, quæ
fieri ſolent in materia de æternitate mũdi, q̃ ſunt
probabiles, nõ tñ æquè demõſtrant: omitto deni-
q; reſpõſionẽ aliquorũ, qui putãt euertere diſcur-
ſũ factũ, negãdo in eo caſu in quo generationes
hoĩum eſſent æternę, fore neceſſarium aliquẽ de-
terminatũ hoĩẽ eſſe creatũ à Deo ab æterno, vel
certe aliquos (qđ perinde eſt) à quo, vel à quib. cæ-
teri ducãt originẽ, qui per humanam generatio-
nẽ procreati ſunt: hæc.n. reſponſio, & mẽte cõci-
pi non põt, & ex ſuperiorib. ſatis refutata eſt. Vn-
de intelligi nõ põt infinitus progreſſus in huma-
nis generationib⁹, niſi nũq̃ deueniẽdo ad aliquem
hoĩem qui ſit veluti prim⁹ parens cęterorũ, niſi
ponẽdo ſpeciẽ humanã nõ productã à ſuperiori
principio, quia ſi ꝓducta eſt, reuera in aliquo de-
terminato ĩdiuiduo neceſſario produci debuit il-
lud aũt conſequens non ſolũ eſt in fide erroneũ,
ſed ẽt euidenter falſũ, vt probatum eſt. Sic igitur
probatũ relinquitur (quocunq; mõ ab effectibus
ad cãs, & à cauſis ꝓximis ad remotas, ꝑ ſe vel ꝑ
accidens ſubordinatas progrediamur) neceſſario
ſiſtendum eſſe in aliqua cauſa non facta vel tali
modo, ſi tantum in determinato ordine fiat pro-
greſſio, vel ſimpliciter improducta, & quæ abſo-
lute ſit ens increatum, ſi aſcẽſus fiat ſimpliciter
in toto ordine cauſarum, vel in toto vniuerſo. XXXIX.
Vlterius vero colligo ex demõſtratione facta,
huiuſmodi ens increatum neceſſariò eſſe debere
ſubſtantiã aliquã: nã ſubſtãtia ex ſe eſt prior acci-
dente: ſemperq; accidens in ſubſtantia fundatur,
vnde fieri non põt vt accidens ſit primũ ens in-
creatũ ſeu nõ factũ, quia quodcũq; tale eſſe finga-
tur, neceſſario eſſe debet in aliqua ſubſtãtia: ergo
multo magis ipſa ſubſtãtia erit increata, & nõ fa-
cta. Itaq; manifeſte probatũ diſcurſu facto, illud
ens quod ex ſe hẽt eſſe ſine effectione aut depen-
dẽtia ab alio, debet eſſe ſubſtantiã; an vero in ta-
li ſubſtantia poſſit intelligi aliquod accidẽs, quod
conſequenter etiam increatũ ſit, vt pote exiſtens
in ſubſtãtia increata, dicemus poſtea, inquirẽdo
diuina attributa, & ſimiliter poſtea videbimus,
quõ demõſtrari poſſit hãc ſubſtantiã increatam
eſſe immaterialẽ: nã ex ſolo diſcurſu hactenus fa-
cto, ſumpto ex cõnexione & ſubordinatiõe cau-
ſarũ, nõ vr̃ poſſe immediate colligi illã ſubſtãtiã
increatã, eſſe omnino ĩmaterialẽ & incorporeã.

XL. Posset quidem optime ac facile ex dictis infer A
ri hanc primam substãtiã non posse esse materia
lem tanquã compositam ex hac materia rerũ ge-
nerabiliũ et corruptibilium: nam omnes res quę
ex hac materia cõponuntur, necessario requirũt
efficiẽtem causam, quia hæc materia nõ habet ex
se innatam aliquam formã, cum de se sit subiecta
mutationi cuiuslibet formę: vnde necessario reci
pit formam ab aliquo efficiẽte, quod est causa to
tius compositi ex tali materia & forma: cũ igitur
omne huiusmodi compositũ factum sit, recte cõ
cluditur illud ens quod nõ habet causam efficiẽ-
tem, non esse compositum ex hac materia: an
verò ipsamet materia facta sit, nec ne, non põt ex
solo pdicto discursu definiri: Rursus, an illa sub-
stantia increata possit esse materialis vt cõstãs ex
alia materia: vel ẽt an possit esse corporea, vt sub
stantia simplex quantitati subiecta, sicut Auer-
roes de cœlo existimauit: ac denique an cœlum
ipsum, quod ingenerabile creditur, & ĩcorrupti
bile, sit substantia facta, necne, non existimo pos
se ex prædicto solo discursu definiri: sed vlterius
progrediẽdum est, aliis principiis vtendo, vt po- B
steà videbimus: hactenus ergo solum est demon-
stratum esse aliquam substantiam increatam, &
immaterialem in dicto sensu.

Quid de opinionibus supra relatis sentiendum sit.

XLI. TAndem ex dictis constat veritas secũdæ opi-
nionis superius relatæ, & consequenter ostẽ
sum est, primam & tertiam absolutè falsas esse,
quantum ad id in quo conueniunt, scilicet quod
per mediũ pure physicũ possit demonstrari sub-
stãtia increata aut abstracta ab omnibus reb. ma
terialibus. Quoad id vero in quo tertia cũ secun
da cõuenit, scilicet demõstrationem Metaphysi
cam per se, esse ad hoc sufficientem, verum dicit:
hoc. n. est quod ipso vsu, & examinatione vtriuf-
que medii à nobis est demonstratũ. Quarta vero
opinio, si intelligat Metaphysicam demõstratio
nem per se & intrinsece pẽdere ab aliquo princi
pio, vel medio pure physico, vt Sõcinas, & Iauel
lus sentiunt, falsa ẽt est, nã discursus factus nullã
dependentiã habet ex physico medio, vt constat
ex dictis. Vnde ẽt cõstat repugnantiam inuolue C
re quod Iauellus ait ad Physicum pertinere de-
monstrare substantiã primã esse, ad Metaphysi-
cum vero quid sit. Tũ quia Metaphysicus nõ ac-
cipit à Physico suũ primarium subiectũ, tũ ma-
xime quia nos non possumus demonstrare Deũ
esse nisi demõstrãdo aliquo modo quid sit, vt ex
dicẽdis clarius parebit: demonstrando. n. quædã
attributa conuenire cuidã enti quod est princi-
piũ cæterorũ, demonstramus esse Deũ: primum
autẽ ex illis attributis & maximè essentiale est il
lud ꝙ hactenus demonstrauimus, s. esse à se, & si-
ne efficientia ab alio, & cętera omnia in tm̃ fere
demonstrari possunt, in quantum cum hoc con
nexionem habent, vt videbimus. Vnde ad eũ ma
xime pertinet demõstrare quid sit Deus, ad quẽ
pertinet demõstrare esse ens à se, seu per essentiã,
& non ab alio, & è conuerso ille propriè demon
strat Deũ esse, qui demonstrat esse ĩ rerũ natura
aliquod ens increatũ: non. n. possunt hæc mune
ra iter se partiri Physica et Metaphysica, sed totũ
hoc negotium Metaphysicæ est Physica vero (&
A in hoc sensu esset vera illa quarta sentẽtia, & à se
cunda nõ discordaret) parat aliquo modo viam,
& disponit ad prædictam demonstrationem cõ-
ficiendam: tum quia ex motu & sensibilibus effe
ctibus ascendimus ad considerandã rationem ef
fectus & causæ secundũ se, & ex dependentia in
motu, ad dependentiã in esse & origine, per quã
ad primum ens ĩcreatum peruenimus, tum etiã
quia, si non omnino euidente, saltem probabilis
simo discursu peruenimus per physicam viã ad
motorem cęli ab eo separatũ, ex quo facilius Me
taphysicus discurrit ad inquirendũ non iam pri
mum motorem cęli, sed primum factorem rerũ,
sumendo proportionalia principia, tãto euiden
tiora, quanto abstractiora, vt satis declarauimus.

Ad fundamenta Commentatoris respõdetur, XLII.
& ad primum, Aristotelem in Physica non satis
demonstrasse Deũ esse, aut ꝓpria attributa Dei
ex solo motu Physico, quod partim ostẽsum est,
partim in sequẽtibus demõstrabitur, sed ibi pro
babiliter ostendit primum motorem immobile.
In secundo autem Metap. recte docuit, & proba
B uit non dari processum in infinitum in causis ef
ficiẽtibus, ex quo principio euidenter concludi-
tur necessarium esse aliquod ens factum. Ad se-
cũdum respondetur Metaphysicam, cũ sit supre
ma scientia, probare posse suũ obiectũ esse, maxi
me cum non de adæquato, sed de primario obie
cto sit sermo, & de demonstratione à posteriori,
de quo suprà in prima demõstratione dictũ est.

SECTIO II.

Vtrum à posteriori demonstrari possit Deum esse, ostendendo vnum tantum esse increatum ens.

Vanquã discursu facto præcedente se- I.
ctione, euidenter probatũ sit, non pos
se oĩa entia esse facta, sed aliquod esse
non factum, ꝙ vero hoc sit vnũ, et nõ
plura, nondum est illa ratiocinatione conclusũ.
Dicere. n. posset aliquis omne quidem qđ factũ
est, ab alio factũ esse, & in hoc progressu sisten-
dũ esse singulis rerum ordinib. in aliquo princi
C pio non facto, non tñ in vno & eodẽ, sed ĩ pluri
bus pro rerũ, & specierũ diuersitate, quo mõ nõ-
nulli gẽtiũ posuerũt diuersarũ rerũ principia, vt
vnũ Deũ frumenti, aliũ vini, &c. Ex hæreticis ẽt
quidã posuerũt vnũ principiũ spirituũ, & aliud
corporũ, vel vnũ bonarũ rerũ, & aliud malarũ, q̃
summũ bonũ & malũ appellabant, vt Manichęi
& similes. Iuxta quẽ falsũ errorẽ nullũ ens ẽt si
increatũ esset verus Deus, sm̃ illud quod p hanc
vocẽ nos significare intẽdimus. Et fortasse ĩ hoc
sensu dixit insipiẽs ille ĩ corde suo, nõ est Deus
qđ tribuit Diagoræ Cice. li. 1. de Natur. Deor. &
Aug. lib. 3. cont. liter. Petilian. c. 21. Lactan. lib. 1.
c. 2. Theod. lib. 3. de curand. affect. Græc. Si autẽ
ostenderimus hoc ens increatũ ac per se necessa
rium tm̃ esse posse vnũ numero sm̃ naturam &
essentiã, fiet plane consequens illud esse primam
cãm cæterorũ oĩum, quę sũt vel esse possunt, atq;
adeo esse Deũ, & cõsequẽter esse verũ Deũ. Qua
propter demonstrationes, quę à Philosophis &
Theologis afferri solẽt ad ꝓbãdã vnitatẽ Dei ex
infinita ꝑfectione diuinæ naturæ, licet alias sint
opti-

optimæ, ut postea uidebimus, nnne tamē nobis deseruire non possunt, quia supponunt vt iā probatum, esse in rerum natura Deum, hoc est ens quoddā infinitæ perfectionis in essentia, & natura, quod nondum nos probauimus, sed solū esse ens per se necessarium, vt pote ex se habēs esse.

II. Et ob hanc fortasse causam non defuerunt ēt ex Catholicis, & Theologis qui dicerent nō posse demōstrati Deum esse, vt Petrus de Aliaco in 1.q.3.art.2.& 3.vbi primum nititur respondere ad demōstrationem qua probatur dari aliquod ens à se, & increatum: sed nihil dicit apparens aut verisimile, cui respondere oporteat. Deinde ait, licèt concedatur demonstrari esse aliqđ ens à se non tamen demonstrari illud esse vnumtātum & ideo nec demōstrari posse, Deum esse. Imò ait ꝙ, licèt demonstretur, vel admittatur dari vnum quoddam ens increatum, quod sit prima cā efficiēs oīum quæ facta sunt, nihilominus non inferri euidenter illud esse Deum, quia inde non sequitur esse primam cām omnium quæ sunt: quia posset quis dicere, dati plura entia nō facta, & inter ea dari aliud ens superius, quod licet non sit efficiens, sit tamen finis alterius entis increati: & eadem ratione fingi possent plura entia increata nullū ordinē cāę inter se habētia, sicut sunt duo angeli, quos aliqui ponerent entia per se necessaria. Et in hac opinione, s. nō posse demōstrari Deum esse, fuit etiam Rabbi Moyses lib.6. suæ Philosophiæ, c.6 & nonnulli etiam Philosophi, vt meminit D. Tho. 1. contra Gent. c. 11. & 12. & q. 10. de verit. art. 12.

Aliacensis.

D.Thom.

III. Alij vero, ex fundamento extreme contrario, dixerunt etiam non posse demonstrari Deum esse, quia id est per se notum. Cuius snīæ videtur fuisse Ansel. in Prosolog. cap. 2. & 3. & lib. contra insipientem. Et insinuatur in Commentarijs Hieronymo attributis super Iob. ca. 36. circa illa verba. [Omnes hoīes vident Deū,] & super Psal. 95. in ea verba, [Correxit orbem terræ, qui non cōmouebitur] Fauet item Damasc. lib. 1. de Fide, c. 1. & 3. vbi ait, Dei cognitionem naturaliter esse hominibus insertā: sed hoc à S. Tho. supra, & 1.p.q.2.art.1. ita exponitur, ꝙ homini sit naturaliter insertum aliquid, ex quo possit in Dei cognitionem deuenire, & eodem modo posset exponi Hieronymus. De Anselmo autem D. Tho. fatetur fuisse illius sententiæ, quem sequutus est Abulen. in c.5. Exod. q.2. Sed, quod hæc sententia falsa etiam sit, constabit ex discursu sectionis, vt in fine eius adnotabimus.

Quæstionis resolutio.

IIII. DIcendū ergo est demonstrari euidenter posse, illud ens quod est per se necessarium, esse fontem seu causam efficientem rerum cæterarū, ac proinde esse tantum vnum. Atque ita euidenter demonstrari Deum esse. Vt intelligatur hæc assertio, & consecutio inter partes eius oportet supponere quid omnes intelligāt nomine Dei: quanquam enim Deus propter suam simplicitatem, & infinitatem definiri non possit, nec etiā exactè à nobis describi, qui imperfecte illū concipimus, tamen vt de illo ratiocinari possimus necesse est saltem præconcipere, & præsupponere quid hac voce significetur. Oportet tamen in A explicanda hac vocis significatione duo extrema vitare, vnū est ne in tali descriptione ponamus omnes conditiones, seu attributa Dei, tum quia alias nunquam posset concludi Deum esse, nisi prius demonstrarentur omnia attributa Dei de aliquo ente, quod est contra omnium consuetudinem, & conceptionem: tum etiam quia multæ sunt proprietates Dei, quæ multo difficilius cognoscuntur, quam quòd Deus sit.

V. Aliud extremum est, ne nomen hoc accōmodemus cuilibet proprietati, quæ Dei propria esse videatur, vt v.g. proprium Dei est esse inter omnia entia maxime dignissimum: dicunt ergo aliqui nomine Dei nihil aliud significari q̃ ens perfectissimum omnium. Sed hoc non satis est ad rōnem seu significationem Dei declarandā: nam etiam si quis fingeret, tantum esse in rebus hūc mundum corporeum, & in eo cœlum, vel hominem esse nobilissimum omnium entium, nō statim existimaret cęlum aut hominem esse Deum huius mundi, nisi alias Dei proprietates in eis esse crederet. Similiter attribui potest Deo ꝙ sit B primus motor cœli, non tñ propterea rectè dicetur nomine Dei solū significari primum motorē cęli vt talis est: quia si nihil aliud haberet quā esse primum motorem cęli, non ideo Deus esset. Et idem dico de hoc attributo, quod est esse ens necessariū, aut ens à se, quia hoc ēt attributū per se sumptum, non satis est ad explendum conceptum quem nomine Dei significare intēdimus: nā vt paulo antea dicebam, si plura essent entia per se necessaria, nullum illorum esset tale ens, quale nos significare intēdimus noīe Dei. Significat ergo hoc nomen quoddā nobilissimū ens, qđ & reliqua oīa superat, & ab eo tanquā à primo autore reliqua omnia pendent, quod proinde, vt supremū numen colendum est ac venerandū: hic. n. est vulgaris, et quasi primus conceptus quē omnes de Deo formamus, audito noīe Dei. Et ideo ad demonstrandum Deum esse, non satis est ostendere, dari in rerum natura ens quoddam necessarium, & a se, nisi ēt probetur illud esse vnicū, & tale, vt sit fons totius esse, à quo pendēt, & illud recipiūt oīa, quæ ipsum esse quoquo mō participant. Hoc autem demonstrato, sufficientes ostenditur Deum esse, nam reliqua eius attributa, quæ cum huiusmodi ente necessariam connexionē habent, postea demonstranda sunt.

VI. Assertio igitur sic declarata non solū vera, sed ēt ita certa Theologis visa est, vt doctrinā Aliari, erroris damnent. Et non immerito, nā pugnat cum snīa Pauli ad Rom. 1. [Quod notū est Dei manifestum est in illis: Deus n. ipsis manifestauit.] Vocat aūt notum Dei, id quod naturali lumine de illo innotescere pōt, quod saltē esse oportet ipsum esse: nā si hoc ignoretur, nihil prorsus de Deo cognosceretur. Declarans aūt hunc manifestationis modum, subdit: [Inuisibilia. n. ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus, & Diuinitas, ita vt sint inexcusabiles: quia cum cognouissent Deum, nō sicut Deū glorificauerūt.] Ex quibus verbis manifeste colligitur, talē posse cognitionē Dei ex creaturis haberi, vt hoēs inexcusabiles reddat, si vel Deum esse nō assentiātur, vel illū colere neglīgāt. Quòd aūt illa cognitio ī se sit euidens, nō vř ex illis verbis tā apertè colligi: nam

gi: nam sæpè minor cognitio, quã euidens, suffi- A cit ad obligandũ hoĩem, & vtillum inexcusabilẽ reddat, nisi iuxta illam operetur. Nihilominus tamen, si verba Pauli attentè ponderentur, satis indicant euidentem cognitionem, vt sunt illa. [Manifestum est in illis, & Intellecta conspiciũtur.] Et simile testimoniũ est apud Salom. Sap. 13. vbi reprehenduntur qui verum Deum ignorant: [Vani (inquit) sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerũt intelligere eum qui est: neq; operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex:] & infra: [A magnitudine.n. spẽi, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator eorum videri.] Idẽ indicatur verbis illis Psal. 18. [Cœli enarrant gloriã Dei,] vt late exponit Chrys. homil. 9. & 10. ad populũ. Et eodem sensu declarat Greg. verba illa Iob 36. [Oẽs hoĩes vident eum, vnusquisque intuetur procul,] lib. 27. Moral c. 2. Ac deniq; idẽ sentiunt Ecclesię Patres, quos nũc referre, vt à Metaphysico ĩstituto alienũ, insinuabo tñ nonnulla testimonia, probãdo rõne assertionẽ positam. Quæ non põt melius ostendi, q̃ afferẽdo demõstrationes, qb. dicta veritas pbet.

Sap. 13.

Psal. 18. Chrysost.

Iob. 36.

Prima demonstratio, quod Deus sit.

VII. DVæ igitur occurrunt viæ præcipuæ ad hoc ostendẽdum. Vna est omnino à posteriori, & ex effectibus: altera est proximè à priori, quãuis remotè sit etiam à posteriori, vt postea declarabo. Prior via est magis vsitata à sanctis Patrib. magisq; consentanea Paulo, & Salomoni in locis citatis: & potissime significatur in verbis illis Sapientis: [A magnitudine speciei, & creaturæ,] id est, [a magnitudine, & specie, seu pulchritudine creaturarũ.] Ex quibus verbis possumus in hunc modũ rõnem formare: nam, licet singuli effectus per se sumpti, & considerati, non ostẽdant vnum, & eundem esse omniũ factorem, tñ totius vniuersi pulchritudo, omniumq; rerũ, q̃ in eo sunt, mirabilis connexio, & ordo, satis declarãt esse vnum primũ ens, à quo omnia gubernantur, & originem ducunt. Hanc rõnẽ attigit D. Tho. lib. 1. cont. Gent. c. 13. ex Damasc. lib. 1. de Fide c. 3. & Greg. 26. Moral. c. 8. & Chrysost. homil. 4. in Genesim, & expresse Dionys. Areopagita ca 7. de diuin. nomin. dixit Deum cognosci ex creaturarum omnium ordinatissima dispositio- C ne: Quod vsurpauit etiam Aug. l. 12. de Ciu. c. 4. & Iustinus interrogatus q. 6. Gentium; [Vnde sciri potest sit ne Deus omnino?] eleganter ac breuiter respondit, [Ex eorum, quæ sunt, concretione, constitutione, ac stabilitate.] Vnde optimè Eusebius Cæsariensis lib. 7. de præparat. Euang. c. 2. [Sicut domus, (inquit) sine artifice, aut pannus sine texente fieri non potest, ita neq; vniuersum hoc sine autore.] Gregorius vero Nazianzenus orat. 2. de Theolog. exemplo vtitur cytharę, cõcentus eius ordinatissimè ac pulcherrimè cõstituti: [Nam sicut id non posset intelligi sine aliquo autore, vel artifice, ita neque huius vniuersi aptissima constitutio sine Deo.] Tandẽ rationem hãc insinuauit Philosophus lib. 12. Metaph. c. 2. in illis verbis: [Quo namque pacto ordo erit, nõ existente aliquo perpetuo, separato, ac permanẽte?] Eamq; latius prosequitur, c. 10. vbi. n. vtitur

Damasc. D Thom. Gregorius. Chrysost. Dionysius. Areopag.

Eusebius. Cæsarien.

exemplo domus, & familiæ rectè ordinatæ, & exemplo exercitus, qui sine duce ordinatus esse non potest. Eandem tetigerat lib. 1. c. 3 & 4.

VIII. Euasiones rõnis factæ.

3. Vt autem vis huius rationis magis perspiciatur amplius expendenda est. Dicere.n. posset aliquis ex hoc effectu ad summum haberi, vnũ esse omnium gubernatorem, non tamen conditorẽ. Deinde dicere posset, illum esse vnum non natura, seu entitate, sed consensione, vt si plures artifices ad vnum ædificium construendum cõuenirent. Præterea hic discursus non habet locum in rebus purè spiritualibus, nam de illis nobis euidenter non constat, quantam connexionem habeant, vel inter se, vel cum alijs rebus huius mũdi visibilis. Denique, si quis fingat præter hunc mundũ visibilẽ, esse alium, nullã connexionem cũ hoc habentem, eiusq; conditorẽ esse ẽt increatum ens, distinctũ tñ ab eo qui hunc mũdum cõdidit, ac gubernat, non poterit quidem prædicta ratiocinatione cõuinci: ergo ex effectibus, quos non experimur, non satis possumus conuincere esse vnicum tm̃ ens increatũ, quod sit principiũ B cæterorũ oĩum, quæ in rebus existũt, siue in hoc mũdo, siue in alio. Ex horum itaq; expositione videtur pendere dictæ rationis vis, vt vniuersè omnia entia comprehẽdat, & inter omnia vnũ tantũ primum, & aliorum fontem esse cõcludat: huiusmodi enim appellamus Deum.

Prima euasio refellitur, & emanatio totius orbis sensibilis ab uno efficiente ostenditur.

IX. Lactan. AD primam igitur obiectionem, vel potius euasionem, in primis respõdere libet verbis Lactannj lib. 1. de falsa religione, c. 2. [Nemo est tam rudis, tam feris moribus, qui oculos suos in cœlum tollens, tametsi nesciat, cuius Dei prouidentia regatur hoc omne quod cernitur, aliquẽ tamen esse non intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, vtilitate, pulchritudine, temperatione: nec posse fieri, quin id, quod mirabili ratione constat, consilio maiori aliquo sit instructum.] In quibus postremis verbis eleganter indicat, ex gubernatione recte colligi procreationem, quia non potest vniuersum gubernari, nisi ab eo, cuius consilio, & potentia conditum fuit. Ideo enim mirabili mo- C do, & ratione constat, & mira rerum connexione, & successione conseruatur, quia à sapientissimo artifice ita instructum fuit, prout ad talem gubernationem, & conseruationem oportebat. Sic igitur ex connexione, mutuaque operatione rerum vniuersi, non tantum colligitur vnus vniuersi gubernator, sed etiam effector.

X. Quod præterea declaratur breuiter discurrendo per omnes res ex quibus hoc vniuersum constat. Et in primis de speciebus omnibus rerum generabilium, & corruptibiliũ supra ostensum est, non posse existimari, quod à se habeant esse: per solam successionem vnius indiuidui ab alio, sed necessarium esse, vt vnaquæque species in aliquo indiuiduo ab aliqua superiori causa effecta sit. Quod, saltem quoad ipsa composita & quoad formas materiales, fit euidens ex dictis in superiori sectione: quoad ipsam vero materiam (& aliam) non procedit ratio ibi facta

cta: sumitur tamen probatio ex dictis supra de creatione Disput. 22. scilicet quia esse à se, est maxima perfectio: ergo si hæc non conuenit formę nec supposito substantiali, multo minus potest conuenire materiæ primæ.

XI. Item, quia si nulla forma substãtialis est ex se innata materiæ primæ absque vlla effectione, neque ipsa materia prima pôt ex se habere actualẽ entitatem non receptam ab aliquo agente, quia natura sua postulat formam, & ab ea pendet: ergo non postulat esse nisi in composito, & sub forma: ergo non potest ex se habere esse, formam vero expectare ab agente. Patet cõsequẽtia, quia si ex se est, necessario est, etiam si agens nihil efficiat: posset autem agens nullam formam efficere cum libere illã faciat, vt postea dicemus. Imò, si materia ex se haberet esse necessario esset æterna; agens aũt extrinsecum non potuisset ab æterno formam aliquam rerum corruptibilium in illam inducere, nisi fortasse per infinitã durationem in ea conseruaret formam, quam ex æternitate in illam induxerat, vt patet ex dictis sectione præcedente: nullus aũt sanæ mentis excogitare potest, authorẽ huius mundi inferioris (quicũque ille sit) necessitari ad inducendam in materia ab æterno aliquam certam formã, quã per infinitam durationẽ in ea cõseruaret: neque vllus Philosophus, etiam ex his qui existimarũt mundum esse ab æterno, finxit ita fuisse æternũ hunc inferiorem mũdum corruptibilem, ut in aliquo vel aliquibus determinatis indiuiduis prius per æternitatem durauerit, quàm inchoatæ in illo fuerint generationes, & corruptiões. Si ergo nulla forma determinatè sumpta necessario inest materię: ergo nulla necessario fit in illa ab agente, præsertim ex æternitate: ergo neq; illa pôt ex se habere esse necessarium, & æternũ. Dices, rõnem hanc procedere, supponendo, materiã natura sua pendere à forma, q tñ nõ est euidens. Respondeo, etiã seclusa rigorosa dependentia, hoc ipso q materia natura sua postulat formam, & sine illa esse nõ pôt nisi in statu maxime præter naturali (quod nemo negare pôt) satis concludi, esse prorsus alienũ a natura materiæ habere esse à se, & expectare formã ab agente. Sicut in materia de anima rectè docent Philosophi, nõ esse naturale aĩæ rationali esse ante corpus, quia natura sua postulat esse in corpore, quãuis à corpore nõ pendeat: vñ licet extra corpus manere possit, est tamen tũc in præternaturali statu. Quo argumento rectè etiam cõcluditur, aĩam rõnalem nõ habere esse ex se necessarium, & æternum.

Obiectioni satisfieri.

XII. Ex his ergo rectè colligitur res omnes sub cœlo contentas ab aliquo superiori autore esse procreatas. Vnde in primis fit, quatuor simplicia elemẽta ab vno, & eodem autore facta esse, ab eo. n. à quo ita sunt disposita, & ordinata, sicut expediebat ad totius vniuersi conseruationẽ, & regimẽ. Nam, sicut pp hunc finem creata sunt, id est, propter bonum vniuersi, & propter mistorum etiã generationes, vt statim dicam: ita in ea proportione creata sunt, quę illi fini esset cõsentanea: in proportione (inquam) non tñ magnitudinis sed ẽt qualitatis, & naturalis cõuenientiæ, vel diuersitatis; necessariũ ergo fuit, vt idẽ esset autor omnium, alioqui nõ posset illa proportio, & connexio sub vnam intentionem cadere. Deinde etiã colligitur, eundem, qui fuit conditor elementorum, fuisse ẽt non solũ gubernatorem, sed etiam conditorem mistorum, quæ ex elemẽtis generãtur. Non est quidem necessarium, vt mista omnia fuerint à solo autore vniuersi immediatè producta, imò, si id intelligatur de productione per propriam, & immediatam creationem, non solum necessariũ non est, sed neque ẽt verum, nam etiam iuxta diuinam Scripturam, ex elementis prius creatis Deus mista produxit, quæ productio non potuit esse proprie creatio, cum fuerit ex præsupposita materia. Quin potius ẽt de elementis ipsis non constat omnia fuisse immediatè creata, vel an vnũ prius creatum fuerit, & reliqua postea ex illo formata, & licet illud prius sit probabilius, magisq; sacræ historiæ consentaneum, non tñ potest ratione demonstrari; nec refert ad id quod agimus, dummodo cõstet, vnũ & eundem esse horum omnium autorem.

Ex prędictis elicitur conclusionis probatio quoad res sublunares.

Si autem illud de mistis intelligatur hoc mõ, & sub hac amplitudine, scilicet de productione, siue per propriã creationem, siue ex alio corpore prius creato; adhuc distinctione, & declaratione opus est, nam potest intelligi, vel de productione quæ à solo Deo immediatè fiat, vel quæ fiat p cãs secundas. Rursus inter hæc mista, quędã sunt ita imperfecta vt possint ab occurrẽtib. causis generalibus fieri, absq; concursu cãæ particularis, & eiusdẽ rõnis, ad quam per se, & veluti ex instituto hoc munus pertineat. Atque hoc mõ producuntur non solum mista, quæ proprie dicuntur imperfecta seu metheorologica, quæ in secunda regione aeris frequentius generãtur, sed ẽt metalla, quæ in visceribus terræ virtute Solis producuntur, & viuentia multa, & animalia imperfecta. Et de his omnibus nõ pôt (vt existimo) alia euidenti rõne ostendi esse immediatè producta à prima cã seu autore vniuersi, nisi illa, qua in superioribus ostensum est, primam cãm concurrere immediatè cum causis secundis ad oẽs actiones, & effectus earũ, quia nõ oportet vt prima cã maiorẽ adhibuerit cõcursum, cũ in vniuersalibus causis creatis, vel in concursu pluriũ cãrũ sit sufficiens virtus ad hos effectus producendos cum generali concursu primæ cãæ. Ad rem autẽ seu demonstrationem quam intendimus, satis est hic modus emanationis harum rerum ab eodem autore, à quo elementa facta sunt. Imò in rigore sufficeret demonstrare, hos effectus nõ habere alium primum autorem, qui sit ens increatum, præter eum qui elementa, & alias res vniuersi procreauit, siue ab illo immediatè procedãt siue mediatè, s. quia proxima causa eorum effectuum, ab illo primo ente dimanauit. XIII.

Alia verò sunt mista adeo perfecta, vt nõ possint immediatè à cœlo, vel alijs generalibus causis creatis fieri sine proprio ac determinato concursu cãæ proximæ eiusdem rõnis, sic. n. homo non generatur nisi ab homine, & leo à leone, & sic de aliis perfectis animalibus, & in quibusdã arboribus, & plantis idem accidere videmus; nõ. n. oritur triticũ nisi ex tritico; & in perfectis arboribus idem videmus experiri. In his ergo est multo euidentius, eorum procreationẽ reuocandam esse ad aliquem superiorem authorem, quia nec tota spẽs potuit à se ipsa dimanare, aut ex se ipsa esse, vt supra ostẽsum est: neq; in oĩb. his causis XIV

sis visibilibus est sufficiens virtus ad introducendas huiusmodi rerũ species in vniuerso. Quòd aũt harum rerum omnium idem primus sit autor, siue inter se, siue cum elementis conferãtur, constat ex connexione earũ inter se, siue in rõne materiæ, siue in rõne efficientis, aut finis. Ita enim sunt elementa constituta, vt ex eis possint cõmodè hæc mista produci, aut nutriri, vel conseruari, adeò vt à suis ẽt naturalibus locis aliquãtulum immutata sint in mistorum commodũ, & vtilitatem. Et inter ipsa mista quædã alijs deseruiunt in cibum, vel alias vtilitates; & vniuersa fere seruiunt homini, propter quem proximè condita esse, intelligi põt, vel ex ipsis rebus, earumq; diuersis qualitatibus, ac varijs proprietatibus hominũ vsibus accõmodatissimis, quas proprietates à sua prima conditione receperũt: est ergo signum euidens hæc omnia non solum ab eodem autore gubernari, sed etiam condita esse. Quod etiam declarat ipsa vniuersi pulchritudo, ad quã sine dubio tam varia mistorum procreatio ordinatè disposita, vt non potuerit casu, aut fortuito à diuersis autoribus ita fieri, sed ab vnico, & vniuersali autore, qui hanc pulcherrimam vniuersi machinam intendebat.

XV. Superest dicendum de corporibus cęlestibus, quorum origo obscurior naturaliter esse videtur, eo quòd incorruptibilia sint. Vnde multi ex Gẽtilibus perspicuum esse crediderunt, cœlum nõ habuisse ortum, vt refert Iustinus in respons. ad quintam quæstionem Gentibus propositã. Veruntamen, q̃ cœlum etiam sit factum, ostẽdi potest in primis ex imperfectione eius, est n. cœlũ ens imperfectius homine: cum ergo homo non habeat esse nisi à superiori causa, quõ existimari põt cœlum ex se habere esse? Dices primo nõ satis cõstare, cœlum esse imperfectius homine: nã multi existimarunt esse animatum anima intelligẽte. Respondetur de propria animatione per informationem vix fuisse Philosophum aliquẽ, qui cęlum animatum esse existimauerit, nullum .n. vitæ indicium, aut opus in illo corpore inuenimus: nam illuminatio, & influentiæ oẽs, naturales actiones sunt: motus autem localis per se solus, & maxime non progressiuus nullum est vitæ indicium, cum ab impetu, vel naturali, vel extrinseco fieri possit. Qui ergo cœlũ viuens, aut animatum vocarunt, locuti sunt rõne intelligẽtiæ mouentis cœlum, quę quia illi assistit, eoque quodãmodo vtitur ad agendum, secundũ quandam metaphorã aiatũ ibi appellata est. Qui vero in sensu magis proprio id asseruerunt, improbabiliter locuti sunt. Contra eũ nihilominus, q in ea snĩa persisteret, nõ esset efficax rõ facta, sed tunc eodem mõ esset de cœlo, quo de alijs intelligentijs, philosophãdũ, de quibus statim dicam. Atq; eodem fere mõ occurrendum est, si quis diceret hominem solum ratione animæ intellectiuę esse superiorem cœlo, & de hac non satis cõstare esse factam: dicendum est .n. satis constare intellectiuam animam factam esse, tum generali rõne, qua id põt de intelligentijs ostendi, nã cũ anima sit minus perfecta, quam intelligentiæ, si hæ factæ sunt, multo magis ipsa: tum speciali rõne quia, cum ipsa sit forma corporis, & non tã sit ꝑ se. q̃ ꝑ totum compositum, nec naturaliter existere põt ante corpus, nec habere ex se esse, si

Quòad cœlestia corpora probatur [illegible] fectio.

Cęlũ an animatũ, & qua anima aliq credi[illegible] fuerint.

A ipsum compositum efficiente indiget, vt paulò antea declarauimus.

XVI. Tandem dicere potest aliquis, etsi corpus cœleste sit minus perfectum quoad gradum essendi, esse tñ perfectius in mo, cum incorruptibile sit, ideoq; fieri posse vt etiam i perfectione essendi a se superet hominem, licèt in essentiali gradu superetur. Respondeo, id esse impossibile; esseque longe diuersam rõnem vnius, & alterius attributi; nam rem esse incorruptibilem, prouenire põt ex carẽtia contrarij, aut ex conditione materiæ, vel quadam rei simplicitate: vnde hæc proprietas non semper indicat summam, vel maximam essentialem perfectionem rei. At vero esse à se, & illa singularis necessitas essendi, quæ prouenit ex indepẽdentia ab omni efficiente cã, est manifestũ indicium eminentissimæ cuiusdã perfectionis, non solũ in mõ, sed ẽt in gradu ipsius esse, quia per hanc perfectionẽ magis distat ens a nihilo, seu à non ente, q̃ per quamcunque aliam, quæ ab hac præscindat. Item, quia tale ens minus hẽt potentialitatis, quandoquidẽ nec in potẽtia obiectiua esse põt. Ac deniq; tale ens sub alterius dñium non cadit. Vnde singulari, ac supremo modo est (vt ita dicam) sui iuris, & nulli B alteri subiectum. Quæ omnia sine dubio longe excellentiorem perfectionem indicant, & iõ fieri non põt vt res inferior in gradu entis hãc perfectionẽ habeat, quã superior attingere nõ põt.

XVII. Atq; hinc confirmatur hæc rõ sumpta ex imperfectione cœli: est .n. cœlum ens materiale, vel (vt extra oẽm opinionem loquamur) corporeũ, extensum, quantum, in qua proprietate, f quantitatis, & extensionis conuenientiam hẽt eiusdẽ rõnis cũ inferioribus corporibus, estq; in potentia passiua, saltem ad motũ, & aliquas accidentales perfectiones, indigetq; motu, saltẽ vt ad agendum in varijs locis applicari possit. Imò impotens est ad ita se mouendum, & applicandum, nisi ab alio moueatur. Qui ergo credibile est vt à se sit, quod & motu indiget, & à se illum habere non põt? tanta ergo perfectio, quanta est esse ens independens, & necessarium absq; esse in potentia obiectiua, plane repugnat enti hñti tot C imperfectiones, quot in cœlo conspiciũtur. Nõ est ergo cœlum ens improductum, sed factum.

XVIII. Probandum vero vlterius restat (simulq; hoc ipsum confirmabitur) habere eundem autorem sui esse, quem elemẽta ac cętera inferiora corpora habent; quod facile fiet, prosequẽdo, & applicando discursum factum de connexione, & proportione horum corporum inter se. Est .n. in primis euidens corpora cęlestia inter se habere summam proportionem, & debitã subordinationẽ non solum in figura, situ, & loco, sed (quod maxime ad rem spectat) in motu ẽt, & influentia prout necessarium, vel conueniens est ad stabilitatẽ, & bonum regimẽ totius vniuersi. Signũ est ergo manifestum, & omnes cęlos fuisse ab eodẽ autore conditos, & illum non esse alium à conditore totius vniuersi, seu ab eo qui elementa, & cætera inferiora corpora procreauit. Probatur cõsequẽtia quoad priorem cõsequentis partẽ, quia intelligi non põt, vel hanc cœlorum dispositionẽ, & ordinẽ casu accidisse, vel cęlos prius fuisse ab aliquib. priuatis agentib. cõditos, postea vero fuisse ita dispositos, & ordinatos ab aliquo supiori agẽ-

te qui

qui bonum totius vniuersi procurat. Nam & ipsa pulcherrima, & aptissima varietas, & dispositio cœlorum in magnitudine, sicut figura, & virtute, euidenter enarrat sapientiam conditoris, qui ex intentione alicuius finis, & vniuersalis cómodi ita illos disposuit: & ipsa stabilitas, & natura cœlorũ satis declarat, non post naturam, sed cum ipsa natura accepisse eam dispositionẽ, præsertim quo ad illas quatuor proprietates quas numerauimus, s. magnitudinem, figuram, situ͂, & innatam vim influendi, nam de motu alia est ratio, quia & necessario est posterior, saltem per instãs, & magis extrinsecus aduenit. Fabricator ergo Vniuersi non est fingendus ad modum humanorum artificum, qui res aliunde subsistẽtes iuxta finem à se præstitutum coordinant, & ita rem artificiosam componunt; sed tãquam diuersus artifex, qui condendo cœlos, eis dedit naturã accomodatam tali dispositioni, & ordini, quem simul cum illis procreauit.

XIX. Atque hinc vlterius facile persuadetur altera pars consequentis, s. ob eandem rationem, & colligationem illorum superiorum corporum cum inferioribus, necessario fatendum esse eundem esse conditorem oium. Quod præterea in hunc modum declaratur; duobus. n. aut tribus modis intelligi potest constitutio Vniuersi ex cœlis, & corporibus sublunaribus. Primo, q. celi iam existentes, aut ex se (quod jam improbatum est) aut ab aliquo efficiente, ipsi sua virtute, & efficacia, condiderint omnia inferiora, eaque conuenienter aptauerint ad huius inferioris mundi constitutioné, & conseruationem. Et hic modus est per se incredibilis. Primo, quia hic mundus inferior fieri nõ potuit nisi per creationem, nullũ aũt corpus põt habere naturalem vim creandi, vt in superioribus dictũ est. Imò, licet fingeremus Deũ prius creasse materiã, non potuissent celi ex illa statim producere omnia elementa, ita distincta, & disposita, sicut natura eorum, vel Vniuersi vtilitas ac pulchritudo requirit. Cum. n. celi naturaliter agant, & quantum est ex se, eodem mõ, si cũ eadem propinquitate vel distantia, & cum eodẽ concursu applicentur, non potuissent ex eadem materia ex se æquè indifferente tam varios, tamque ordinatos effectus efficere. Est itaq; euidẽs, hoc non fuisse opus solius naturæ, sed intelligẽtiæ habentis vim eminentissimam, & multiplicẽ quoad efficacitatem, & arbitrium operãdi iuxta finem intentũ. Deinde, quia celi per se soli vix aliquid possunt efficere sine concursu inferiorũ corporum: nam, & debent præmittere lucem, vel aliam influentiam sibi proportionatã, & ad perficiendos effectus semper requiritur aliquam inferiorum causarum cooperationem. Cuius argumentum est, q. Sol, qui inter omnia astra vt efficacissimus, minime põt aut segetes procreare sine pluuia, & dispositione terræ, aut aliquid simile per se solus efficere. Adde aliquos esse effectus in his inferioribus, qui non possunt à cœlis fieri sine vniuocis agentibus, vt supra visum est.

XX. Alio tamẽ modo fingi potest, q., celis iam existentibus, & sic dispositis à sua efficiente causa, aliud agens omnino distinctum effecerit inferiorem orbem, illumq; disposuerit modo cõuenienti, & accommodato, vt ab orbe superiori foueri, & gubernari posset. Et hic modus est ẽt per se im-

A probabilis, nã si intelligatur id factum esse quasi ex cõuentione, & pacto vtriusq; agentis, id pertinet ad secundam obiectionem statim tractandã: si vero sit sermo (vt in dictis verbis significatur) authorem celorum in illis ita creandis ac disponẽdis nõ respexisse mente, & intẽtione sua ad cõmodũ, et vtilitatẽ inferioris orbis, i. manifestè falsum, vt satis ex dictis constare põt, nam ipsa cœlorum dispositio, & influentia proclamat illos fuisse conditos [in ministerium cunctis gentib.] vt Scriptura loquitur. Quod ẽt manifestant ordinatissimi motus eorum, qui vniformi quadã difformitate ita sunt mirabiliter distributi, vt ad omnem vsum inferiori mundo necessarium deseruiant, nimirum ad temporum varietatem, ad generationes, & corruptiones rerum, ac deniq; [vt sint in signa, & tempora, & dies, & annos.] Nec refert, q. hi motus additi sint celis post creationem eorum; & q. (vt est probabile) fiant à motoribus distinctis, & inter se, & à cœlorum conditore, quia nihilominus ipsi cœli sunt conditi apti, & accommodati ad tales motus, vt declarat

B eorum figura, & influentia: signum: ergo est eo respectu, & intentione fuisse conditos. Vnde, quamuis habeant suos proximos motores, non tamen independentes à primo conditore, & gubernatore; & iuxta illius imperium, & intentionem mouentes, prout ad bonũ totius Vniuersi, & commodũ vsum inferiorum corporũ expedit. Optimè igitur, ac planè euidenter ex fabrica, & constitutione huius Vniuersi, & colligatione, proportione, ac subordinatione partiũ eius, illatum est, vnum esse totius Vniuersi authorẽ.

Secunda euasio excluditur, & vera vnitas Primi autoris totius Vniuersi ostenditur.

XXI. SEd iam occurrit secunda euasio, nam duobus modis intelligi potest hæc vnitas; primò per naturalem, & simplicem vnitatem eiusdem causæ: Secundò per aggregationem, & consensioné plurium. Nos ergo priorem vnitatem intendimus: est enim necessaria ad concludendum Deũ esse: discursus aũt factus, licèt ostẽdat vnitatem, non tamen videtur illam ita perfectam demonstrare: Præcipuè enim fundatur in hoc, quòd totum vniuersum per modum vnius adæquati effectus, cadere debuit sub intentione vnius agentis. hoc aũt verum esse potuit, etiam si concurrerent plura agentia quasi partialia, dummodo p. modum vnius ad vnum effectum adæquatũ efficiendum cõuenirent, sicut plures artifices ad vnũ ædificium. Vt ergo hanc fictionem excludamus, & ex hoc effectu ostendamus veram vnitatem primi agentis, in primis supponere oportet, huiusmodi causam necessario debere esse intellectualem, quod & infra a priori ostendetur, & ex dictis de fabrica, & dispositione vniuersi est euidens, & ex vno effectu, homine videlicet, manifestè etiam concluditur, ac denique etiam iuxta illam fictionem est in primis necessarium: nam duæ causæ partiales cognitione carentes, & maxime si sint diuersarum rationum, non possunt per se & ex intentione conuenire ad vnum adæquatum effectum producendum, nisi alicui supe-

riori causæ subordinentur, cuius sint veluti organa aut instrumenta.

XXII. Vnde vlterius aduertendū est, duobus modis posse excogitari consensionem illam pluriū causarum partialium ad condendū vniuersum. Primo, quod omnes illæ sint subordinatæ vni superiori causæ, à qua esse receperint. Et hic sensus, licèt falsam, & erroneam doctrinam contineat, nihil tamen obstat, aut refert ad rem quam nūc tractamus: nam iuxta illum sensum iam admittitur vnum tantum increatum ens, à quo cætera processerunt, & totus hic mundus primordialiter ab eo duxit originē, quod satis nobis est ad probandū Deum esse: illud.n. primum ens Deū appellamus. An vero immediatè per se ipsum mūdum produxerit, vel per inferiorem causam sibi subordinatam vnam, vel plures, quod in prædicto sensu tangitur, pertinet ad aliam quæstionē de creatione, quam i superioribus tractauimus, & iam nūc iterum occurret. Alio ergo mō intelligi potest, quòd plures causæ cōuenerint ad producendum hunc mundū absq; subordinatione, vel inter se vel ad aliam superiorem, sed cū quadam æqualitate quoad independentiā in suo esse & agere, licèt fortasse quoad effectuū productionem vna plus concurrerit, seu meliores etiā effectus effecerit, quàm alia: necessariò.n. dicendum est aliam fecisse cęlum, aliam ignem, vel aquam, aut alio simili modo. Et hic est sensus illius erroris, qui sola declaratione absque alia impugnatione statim per se apparet improbabilis, atque ridiculus, quia frustra, & sine fundamento multiplicantur illa principia, & necesse est quolibet illorum imperfectum esse, & insufficiens ad suū effectum, vel alia esse superuacanea; & consequenter impossibilia.

Quot absurda sequatur ex asseritone plurium cãrum huius orbis sine subordinatione.

XXIII. Argumentor igitur in hunc modū, nam vel vnaquæque ex illis causis requirit cōsortiū aliarum, quia ipsa est impotens absque alijs ad producendum totum vniuersum, aut quia, licet singulæ possent producere totum, & ex se essent in virtute æquales, nihilominus inter se effectum hunc partiri voluerunt. Si primū dicatur, sequitur primò quamlibet aliarum causarum per se sumptam, esse valde imperfectam, & limitatæ in virtute Vnde sequitur secundo esse ēt impotentē ad eum effectum qui illi tribuitur, nā talis effectus nō potuit nisi p creationē fieri, v.g. quodlibet cęlū, & quodlibet etiā elementū, quoad productionem totalem ac primariam, quæ materiā primam includit: ostensum est aūt in superioribus ad creandum per modū principalis causæ requiri virtutem simpliciter infinitam: ostensū etiā est cām habentem virtutem principalē creā di posse creare quidquid creabile est: in dictis aūt causis dicitur esse virtus limitata, & ad vnū vel alium effectum definita: non est ergo illa virtus creatiua: ergo neque est sufficiens ad primā vniuersi productionem, ēt ex parte, nisi prius supposita fuerit ad actionem eius creatio materiæ. Quòd si tota materia prius creata fuit ab aliquo agēte, cū illa fuit cōcreata aliqua forma, qua materia nō per se fit, sed cū toto qd creat: ille ergo est primus vniuersi cōditor, quę Deū appellamus.

Primum.

Secundum.

Tertiò sequitur ex illo errore, aggregatum ex omnibus illis causis esse finitum virtute, imperfectum sapientia, mutabile varijs volūtatibus. Ex quo vlterius fit, prouidentiam & gubernationē vniuersi ab illo pendentē non posse non esse valde imperfectam, & in multis deficientē, valdeq; alienā ab infinita sapientia, & potētia q̄ vniuersi fabrica, & gubernatio satis indicat. Sequela declaratur: nā in primis, cū singula ex illis causis sint finitæ virtutis non pōt ex omnibus illis simul sūptis coalescere aliqua infinita virtus, nisi fortasse illæ partiales cāæ dicantur esse infinitæ multitudine, quod quidem dici non pōt de his quę actu produxerunt res vniuersi: nam cum hæ sint finitæ in multitudine, non pōt carū multitudo esse infinita, nisi dicatur, plures, vel ēt infinitas cōcurrere simul ad singulas res pducendas: quod quā sit absurdū, & ridiculū, p se cōstat. Neq; esset minus improbabile, dicere, hmōi cās potentes hoc mō producere res vniuersi, esse infinitas, ēt si nō oēs actu operentur: nam, vt omittam rōnes cōes quæ contra hoc infinitum fieri possunt: item, qd gratis & sine fundamento fingitur, si ex nulla operatione colligi pōtitem quod nihil deseruit illa infinita multitudo ad condendum vniuersum, prout factum est, siquidem non tota ad ipsum concurrit: præter hæc (inquam) oīa, non esset in toto illo infinito aggregato cārū vis agēdi infinita, & omni ex parte perfecta, quia hęc plectio magis cōsistit in intēsione, q̄ i multitudine.

Tertium.

Deinde potest similis discursus fieri de sapientia, quæ est potissima perfectio rei intellectualis, & commensurata perfectioni essendi, si aūt virtus limitata est, & imperfecta, ēt essentia: ergo ēt sapientia. Vnde posset facilè de hmōi causis partiali us existimari, quamlibet earū multa ignorare, & præsertim futura, quæ pendent ex aliorū voluntatibus, qualis ergo posset esse prouidentia ab hmōi causis proueniens, ēt si fingantur oēs simul inter se consulere, & se se mutuo iuuare, & altera alterius imperfectionem, & imbecillitatē supplere? Quid dicam de earum voluntatibus? essent.n. planè mutabiles, cum essent finitæ: facile ergo possent inter se dissentire, & vna agere præter, aut contra voluntatem alterius. Vnde rectè, & ad rem de qua agimus, dixit Iustinus Martyr orat. exhortat. ad Gentes, principatum plurium bellis, & dissidijs esse expositum, vnius vero imperium esse ab his incōmodis liberū. Et in eādem snām dixit Athanasius in orat. cont. idola. [Vbi princeps non est, ibi disturbatio nascitur, vñ cōcluditur, quod multitudo Deorū, nullitas est Deorum.] Et Cyprian. lib. de idolorū vanit. [Ad diuinū (inquit) imperiū ēt de terris mutuemur exemplum. Qūo vnquam regni societas aut cum fide cępit, aut sine cruore desijt?] Et Plato in Politico vltra medium, multorum administrationem oībus in rebus debilem, & infirmam esse dixit. Propter quod ex Arist. 8. Ethic. c. 10. & omnium Philosophorum snīa, monarchicum regimen cæteris omnibus præfertur. Propter quod meritò idem Arist. lib. 12. suæ Metaphysicę ita, cōcludit. [Entia nolunt malè gubernari. Nō est bonum pluralitas principatuum. Vnus ergo princeps.] Esset igitur imperfecta valde vniuersi gubernatio, & prouidentia, si ex multis capitibus, multisque voluntatibus finitis, & mutabilibus penderent sine subordinatione ad supremā quandam potentiam, summam sapientiam, & voluntatem immutabilem, ac summe bonam.

XXV.

Adde

XXVI. Adde, quòd res vniuersi ita sunt inter se dispositæ, & connexæ, vt aliæ aliis omnino indigeant, vel ad suam conseruationem, vel ad suas actiones peragendas, omnes ẽt ita intendunt totius vniuersi integritatem, & conseruationẽ, vt propria commoda interdum deserant propter illã tuendam; vt aqua ascendit ad replendum vacuũ, & terra præter suam naturalem conditionem, altiorem locum occupat, quã aqua, vt est magis recepta sentẽtia. Quòd si (vt alii volunt) aqua simpliciter eminet, illud est mirabilius, quòd semper cõtinet tumentes fluctus suos, ne terræ pulchritudinẽ, omnesq; eius habitatores obruat. Quæ ergo ex illis partialibus causis erit sufficiens ad suum propriũ effectum tuendum, ac conseruandum? Nulla sane: Sed oportet mistorum vel animalium authorem rogare aquarum dñm, vt ipsas contineat, ne suos effectus destruant, & ad hunc modum vnaquæq; postularet auxiliũ alterius, vt suum effectum tueri, aut conseruari posset. Atque similia incõmoda, & absurda excogitari facile possunt, quia reuera id quod ex multis imperfectis coalescit non põt non esse imperfectum. Igitur tam mirabilis structura, & diuersarum rerum mirabilis compositio, & ordo sine vno supremo architecto concipi non potest.

XXVII. Quòd si quis alteram partem dilemmatis supra positi eligat, & dicat, esse quidẽ plura prima principia rerum vniuersi, singula tamen per se sufficientia ad totum gubernandum, & virtute ac perfectione æqualia, &c. Cõtra hoc in primis est, quòd sine fundamento dicitur, hmõi cãs diuisisse inter se vniuersi productionẽ per partes, nam ex quo effectu id colligitur? vel, si non colligitur, quis hoc reuelauit? Rursus rationes factæ absolutè concludunt esse necessariam vnam adęquatam cãm per se intendentem totum vniuersum, eiusque cõmodis attendentem: & non sufficere cãs partiales, siue tales sint ex impotentia, siue ex voluntate. Præterea, contra eum qui hoc fingeret, sufficiens ratio esse deberet, quod superflue, & sine rationabili motiuo tot principia introduceret. Nam si vnaquæq; ex illis causis sufficiens ponitur ad producẽdum, & gubernandũ totum vniuersum, prout nunc est, & secundum omnem perfectionem, quæ in eo desiderari põt, quid est cur plures hmõi primæ cãæ esse finguntur? aut ex quo effectu talis multitudo inueniri, aut credi põt? Fortasse quis respondeat, talẽ multitudinem non poni ꝑꝑ effectus, seu quia ad talẽ ac tm̃ effectũ sit necessaria, sed quia per sese ꝑtinet ad rerũ perfectionem, vt res adeo perfectæ multiplicentur. Sed cõtra, nam potius vnitas, & singularitas illius naturæ pertinet maxime ad ꝑfectionem eius, & aliorum. Quod ex professo ꝓbandum est infra tractando de vnitate Dei, & attingetur etiam in posteriori pũcto huius sectionis. Et nũc declaratur breuiter, prosequendo cõsiderationem illius primi entis sub ratione cãæ & secundum habitudinem ad hunc effectũ adæquatum qui est totum vniuersum, in qua cõsideratione, & ratione nunc insistimus. Igitur si hoc vniuersum haberet plura prima principia, nullũ illorũ haberet perfectũ dominium in totum vniuersum, & consequenter nullũ eorum posset perfecte illud gubernare: nam si vnum eorũ vellet aliquid corrumpere, vel annihilare, altero nolente non posset, quia ab illo solo posset sufficienter cõseruari. Et similiter si vnum eorum vellet aut ventos, aut pluuias excitare, altero resistente non posset, quia essent vt minimum æqualis virtutis: & sic de alijs: igitur ad perfectionẽ talis causæ vt causa est, & sui effectus domina, & ad perfectam eiusdem effectus gubernationem spectat, vt tales causæ inter se æquales non multiplicentur. Hinc Arist. 12. lib. suæ Metaph. rectè conclusit verbis paulo antea citatis. Hinc etiã est illud vulgatum Homeri lib. 2. Iliados.

Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto. Vnde rectè Lactantius lib. 1. de falsa religione c. 3. primũ improbat multitudinẽ principiorum, & gubernatorum vniuersi, qui inter se partiantur officia, quia necesse est eos imbecilles esse, [siquidem singuli sine auxilio reliquorũ tantę molis gubernaculum sustinere non possent] Deinde probat non posse plures tales esse, qualem nos [volumus vnum, quia singulorum potestas] (inquit) [progredi longius non valebit, occurrẽtibus sibi potestatibus cæterorum: necesse est. n. vt suos quisq; limites aut transgredi nequeat, aut si trãsgressus fuerit, suis alterum finibus pellat.] & Hieron. epist. 4. ad Rusticum, varijs exemplis tam naturalibus, q̃ politicis ostẽdit nõ posse regnũ duos capere, & ꝑtãtẽ ĩparientẽ esse cõsortis. Homerus. Lactantius.

XXVIII. Solũ posset quis excogitare, & dicere, hoc esse verum in his qui possunt habere repugnãtes volũtates, hoc aũt mũdi gubernatores aut procreatores habere illas omnino concordes. Qui autẽ sic existimat, vt perfectum dominatũ aut regimẽ vniuersi tueatur, cur nõ potius vnam, tm̃ voluntatem intelligat à qua omnia pendeant, & gubernentur? Nam, vt rectè dixit D. Tho. 1. p. q. 103. art. 3. [Illud quod per se vnũ est, põt esse cã vnitatis conuenientius quàm multi vniti, vnde multitudo melius gubernatur per vnum, q̃ ꝑ plures.] Deinde aut illæ voluntates essent concordes ex necessitate naturæ, aut ex libera consensione. Primum intelligi non põt nisi volũtates illæ careãt libertate, & semper ex necessitate naturæ operentur, quod de primo principio sentiri non põt, vt infra ostendam. Assumptum vero patet, quia, si vtraque voluntas est libera, & neutra in alteram efficaciã habet, sed vtraque est absoluta, & independens, qua necessitate naturæ fieri potest, vt quod vna vult, velit altera? Multo vero minus id esse potest certum, & infallibile per liberam consensionem: quia non est maior ratio cur vna alteri consentiat, quàm è cõuerso, neque cur vna incipiat, & altera obsequatur: erit ergo veluti casu eueniens talis concordia, & eadẽ ratione posset sæpe interuenire discordia.

Occurritur tertiæ obiectioni, & agitur de causa efficiente intelligentiarum.

XXIX. Quæ hactenus diximus, euidenter (vt existimo) procedunt de illo primo ente, quod est causa huius vniuersi visibilis, quod nos experimur, & idcirco facile possumus ex illo philosophari, & discurrere, sed tunc occurrit tertia obiectio, quia ex hoc effectu, & vnitate vniuersi probare non possumus intelligentias, & res spirituales non habere esse à se, aut esse creatas ab eodẽ authore

authore, à quo vniuersum factum est. Quia ex A effectibus vniuersi visibilis ostendere non possumus, intelligentias aut factas esse, aut habere aliquam connexionem cum cæteris rebus vniuersi, ratione cuius concludatur ab eodem authore factas esse, à quo vniuersum, seu corpora cœlestia. Accedit quod ob hanc cām nonnulli ex Philosophis senserunt intelligentias esse per se entia necessaria, & a nullo fuisse productas, quam sniam multi, & Aristoteli, & Cōmētatori attribuūt, vt Greg. in 2. d. 1. q. 1. ar. 1. qui tamen non aliter de intelligētiis, quā de cœlis senserunt, vt dicemus.

Gregorius.

XXX. Ad hanc difficultatem dicendū est, aliud esse quærere absolutè, & simpliciter an intelligentiæ sint extra ex se necessaria, & independentia ab alio in suo esse, & quid absolute possit circa hoc demonstrari rōne naturali, aliud vero esse inquirere, quid ex effectibus, quos in vniuerso experimur, possit circa hoc immediatè colligi, & hæc quæstio posterior tm̄ est, quæ ad efficaciam præsentis rōnis spectat. Vbi primū inquirendū esset an ex effectibus naturalib. possimus cognoscere esse aliquas substantias separatas, vel superiores rebus omnibus sensibilibus præter vnā primam B quam necessariam esse ostendimus ad huius mūdi visibilis productionem, & gubernationem, & deinde vnde sint, seu quam originem habeant. Et. n. si nulli sunt effectus in natura ex quibus tales substantiæ cognoscantur, non poterit ex effectibus immediate elici an sint productæ, vel improductæ. Demus. n. esse aliquas substantias huiusmodi, quæ nullā in corporibus operationem habeant, quā nos experiamur, quo mō ergo poterimus nos ex effectibus immediatè elicere an tales substantiæ sint ab vna prima substātia, nec ne & an sint æquales illi, uel inferiores? Addo tamen immediate, quia ex proprietatibus Dei, quas ex effectib. eius elicimus, possumus nos postea rōcinari an tales proprietates sint ita propriæ unius substantiæ, ut sint incōicabiles aliis, & hoc mō mediatè quidē ex effectibus; proxime aūt à priori demonstrari potest, si sunt aliæ intelligentiæ præter primā, illas esse effectiue à prima illaque solam esse à se, de quo dicemus in sequenti sect.

XXXI. Igitur generalis quæstio, An tales substantiæ sint, postea ex professo tractanda est in propria disputatione, quā de illis instituemus: nunc breuiter dico. Ex solis effectibus quos nos experimur nō satis euidenter ostendi illas esse, quod si hoc aliquo medio Metaphysico probādū est, potius erit ex cā earū, quā ex effectu: atq; ita eo mō, quo demōstrat eas esse, simul demonstratur habere esse receptum à primo ente. Rursus assero ex effectu seu motu physico fieri aliquā coniecturā, quod hmōi substātiæ sint in rerū natura, eo quòd moueant cœlestes orbes: illā tn̄ solum esse probabilē, rōnem non demonstrationē, ut infra ostendā. Tandem dico, eo mō, quo possunt hæ substantiæ ex effectibus inuestigari, nō cognosci ut ex se existentes; sed ut habentes originē effectiuè ab eadē, prima cā, quæ uniuersum produxit. Et hoc mō est probabile Aristotelem, & alios Philosophos cognouisse intelligentias esse effectiuè à Deo. Ita sensisse Arist. indicat D. Thom. in 2. dist. 1. q. 1 & lib. 8. Physic. & 12. Metaph. & Scot. in 1. dist. & quodlib. 7. circa finem, probātque ex professo Soncinas, 12. Metaph. q. 16. Iauel. q. 28. Caietan. de ente, & essent. c. 5. q. 10. ubi magis directè probat hanc fuisse sniam Commentatoris. Iauellus aūt existimat potius Cōmētatorē in hoc errasse, & diuersum ab Aristotele sensisse, quod non multum refert, ex discursu tn̄, & rōne quam statim subiiciemus, satis constabit quid horū verius sit. Auic. et 9. suę Metaph. c. 4. expsse ponit omnia tam corporalia, quàm immaterialia manasse à primo ente, non tn̄ immediatè, sed primā intelligentiam fluxisse immediatè à Deo, & à prima intelligentia manasse secundam, & sic vsque ad vltimam, à qua vniuersum immediatè factū est, quam doctrinam constat esse Platonicam, & ferè eadem hr̄ nomine Arist. in lib. 3. de secretiori parte diuinæ Sap. c. 2. Ille tn̄ modus emanationis sicut omnino falsus est vt ex dictis superius de creatione facilè constat, ita ēt nullū habet indicium in omnibus effectibus, aut motibus, quos ī cœlis, vel elementis, aut in nobis ipsis experimur & ideo omittēda nūc est illa doctrina, de qua iā supra dictum sæpe est, & aliquid in seq. dicemus.

D. Thom. Sotus Soncinas. Iauellus Caietanus.

Auicen.

Aristot.

XXXII. Probatur ergo assertio posita, quia in vniuerso nullus est effectus, aut motus, ex quo colligere possimus intelligentias esse, præter motus cœlorū, sed hic effectus eadem certitudine, aut coniectura, vel probabilitate, qua indicat intelligentias esse, indicat eas vt subordinatas, atque adeo vt effectas ab eodem vniuersi authore; ergo. Maior constat, tum ex Aristot. 8. Physic. & 12. Metaph. vbi ex motu cœli ascendit ad intelligentiarū contemplationem, neque alibi vnquam adinuenit aliam viam ostendi esse in mūdo hoc genus entium, & eum ferè imitati sunt posteriores Philosophi, tū ēt quia discurrēdo per oēs effectus vniuersi nullus est ad quē necessarium sit hoc genus entium. Nam ad productionem totius vniuersi, tam quoad simplicia corpora, quàm quoad species minorum perfectas sufficit virtus primi authoris, ad alterationes vero generationes, & corruptiones, & elementorū mutationes sufficit virtus cāsum secundarum prox. materiarum, & singularium, seu cœlestium cum generali cōcursu primæ cāæ. Ergo si aliqui possunt ibi effectus C pendere ab intelligentiis, solum est in quantum pendent a motu cœlorū, & immediatè a motore cœlo.

XXXIII. Solum videntur esse quidam effectus, quos in seipsis homines experiuntur, possuntque dici morales potius quàm Physici, quia nō pertinet, neque ordinantur ad physicas generationes, & alterationes, quæ in vniuerso fiunt, sed ad mores hominum. Hmōi autem sunt interiores locutiones vel motiones, quibus ad bonum, vel malū inducimur, quas ab aliqua superiori causa, vel spiritu prouenire manifestum fere experientia notū est, & sæpe ēt contingit, hmōi locutiones, vel apparationes esse sensibiles, de quibus ēt apud Philosophos multa inuenimus, quos spiritus interdū genios interdum dæmones, & Deos appellāt. Veruntn̄ hic effectus, vel non satis ostēdit esse superiores spiritus distinctos ab animis hominum, & a cā prima, vel si illos indicat, simul indicat eos esse creatos. Primum quidem non est omnino euidens hos interiores motus, vel locutiones ab extrinseco agēte intellectuali proxime prouenire, & nō potius ab interno vsu potentiarum animi, mediis obiectis quæ illi occurrūt. Deinde, quāuis demus tales esse interdū hmōi motus, vel taliter fieri, vt si recte ppēdantur,

A dantur, tamen ex eis itelligi possit ab extrinseco spiritu prouenire, nihilominus si effectus est bonus, pōt esse immediate à Deo, & ita frequenter accidit internis motibus & locutionib. nam q̄ hæc interdū proueniāt à bonis angelis, magis doctrina reuelata, q̄ experientia nobis constat. Quòd si aliquibus Philosophis hoc inotuit, fortasse aliqua traditione, aut cōicatione cum fidelibus eorū tēporū, v.g. Hebræis, id fuerunt assecuti, aut fortasse ex sufficiente reuelatione ipsorūmet angelorū. Quæ cognitio pertinet ad disciplinā, & fidem quandam humanā, potius q̄ ad inuentionē & scientiā ex effectibus, de qua nunc agimus. Si vero effectus est malus seu inducens ad malū morale, vel ad deceptionem, sic non pōt esse immediate à Deo qui summe bonus est; non tñ est euidens non posse esse ab spiritibus humanis separatis. Et licet demus, interdū talē esse effectū, vt satis ostendat esse à superiori, & efficaciori spiritu, tñ simul indicat, illum spiritū esse creatum: nam cū malus sit, mutabilis erit, & à bono deficiens, quia malum nihil est nisi defectus boni, vt supra ostēdimus: nihil aūt est mutabile & defectibile nisi qđ creatū est, sunt ergo illi spiritus B creati. Ex ipsa itē malitia taliū spirituū pōt fieri optima deductio, q̄ sæpe indicat Augustin. agēs contra Manichæos: nam si isti spiritus mali efficiuntur deficiendo à bono, hoc ipsum indicat bonā eorū naturam: non. n. esset illis malum à bono deficere, nisi ipsa natura bona esset, non autē pōt esse summū bonum, alioquin non posset à bono declinare, ergo est bonum per participationē: ergo est effectiue à summo bono. Omisso igitur hoc morali effectu, qui ad physicā, vel metaphysicam considerationē non spectat, ex effectibus naturalibus nullus est, qui ad aliquā intelligētialis cognitionē nos inducat, nisi cæli motus.

XXXIII. Superest probāda altera propositio assumpta, videlicet, sicut ex hoc effectu colligimus intelligētias esse, ita et colligendū est eas esse à conditore vniuersi. Primò quia nō minus pertinet ad cōstitutionem huius vniuersi, quā cæteræ res quibus constat, quā quidē sine actione cæli, neq; mūdus his naturaliter conseruari posset; neq; in eo esse C possent gñationes & corruptiones, ergo à quo est totum, est hæc et pars vniuersi. Secundò quia intelligentia mouēs cœlū, ita mouet, sicut ad bonum vniuersi expedit, & propter hūc finē in ea motione perpetuo et sine variatione perseuerat, ergo signum est ab eodem conditore esse ad hūc finem procreatam, et ad hoc munus destinatam. Rursus hoc etiam est signum, intelligētiam hāc mouere propter finem intentū ab authore vniuersi, & consequenter mouere propter ipsummet authorē vniuersi, id est vel vt eius imperio obsequatur, vel vt ei ministret seu cooperetur ad cōsequēdū finē ab ipso intentū, vel ei in agendo, & benefaciēdo assimiletur: ergo signū est hāc intelligentiā esse subordinatā ipsi primæ cāæ, & ab ea pendere, & consequenter ab illa factā esse. Atque hūc discursum significauit Philosophus 12. Metaphysicæ tex. 35. cū dixit, vnū esse motorem immobilem, à quo oēs aliæ intelligentiæ pendēt: quia omnes pertinēt ad ordinē vniuersi, atq; ita omnes mouentur à primò motore, saltem vt à fine & appetibili, ipse aūt est mouens immobile.

XXXIIII. Dices hanc solū haberi, cæteras intelligentias A respicere primā vt finem, non vero vt efficientē. Rñdetur, ex causa finali colligi efficientem, quia quidquid hēt finalem cām, etiā efficientem habet vt in superiorib. dictum est, & infra iterū occurret. Deinde d. iuxta discursum quem in tota hac rōne prosecuti sumus, ex cōnexione harum intelligentiarū cum vniuerso colligi dimanationē earū ab eodē authore, à quo manauit vniuersum. Non est. n. existimandum, authorē vniuersi non potuisse illud condere integrū & oībus suis causis absolutū, inter quas hæ intelligentiæ obtinent locū valde præcipuum. Neq; etiā vt verisimile post cœlos conditos, aliunde quasi euocasse ministros quibus ad illos mouendos vteretur, & non potius propria vi & facultate eos de nō esse ad esse sicut cœlos ipsos perduxisse, cum non sit in vno maior quā in altero difficultas, denique quia si intelligentię essent entia iā necessaria ex se sicut Deus, nō essent sub dñio eius, & cōsequenter nec subderentur imperio eius, quo mō ergo posset Deus efficaciter eis vti ad ministerū vniuerso necessarium? Igitur ex huiusmodi ministerio rectè colligitur, has intelligētias esse creaturas autori vniuersi subiectas & ab eo productas.

B

Respondetur quartæ obiectioni.

XXXV. QVarta obiectio erat, quia præter hoc vniuersum existimari potest esse aliud factum ab alio primo ente non facto. Cui tñderet fortasse Philosophus impossibile esse dari aliud vniuersum, pp rōnes quas habet in 1. de cœlo, c. 8. & 9. Veruntamen illæ rationes nullius momenti esse debent apud Philosophum Christianum nō est. n. dubium quin potuerit Deus plures mundos efficere, quos si fecisset, in eis clare deficerēt oēs Aristotelis coniecturæ, quibus concludere vult, vel in hoc vniuerso esse totā materiā ex qua possint simplicia aut mista corpora constare, vel nō posse elementa huius vniuersi quieta in suis locis manere, si aliud vniuersum existeret. Nihil tñ efficit, nā in primis posset esse aliud vniuersū constās ex corporib. simplicibus specie diuersis, vel quoad species seu formas, vel ēt (quod minus certū est) quoad genus physicū, seu materiam pri C mā. Deinde quāuis non constet esse aliā materiā pter eā, q̄ est i hoc vniuerso quia nullū nobis est indiciū alterius materiæ, ideoq; nullus Philosophus possit affirmare illā existere tñ vera, & (vt sic dicā) positiue, nullum est medium ad demonstrādū totā materiā rerum corporaliū, quæ est in rerū natura, esse in hoc vniuerso. Tandē, quod attinet ad loca, vel motus elementorū, cū hęc sumenda sint ex naturali ordine ipsorū corporū iter se, corpora vniuscuiusq; mūdi (si duo essēt) in suis locis q̄eta manerēt, & ad saluādū inter se debitū ordinē naturaliter mouerētur: corpora vero distinctorū mūdorū nō haberēt iter se ordinē, & ideo neutrū appeteret sub allo, vel supra aliud esse. Dicēdū est ergo q̄ si, q ad vitādam vim rōnis factæ aliū orbē esse cōtīngeret, nihil sane diceret ipossibile, seu implicās cōtradictionem: temere aūt (vt omittā errorē cōtra fidē) affirmaret id, q̄ nulla ratione vel cōiectura i suspicionē venire pōt, & iō euasionē illā nō esse Philosophicā. Fateor tñ ex hac & pcedente obiectione cōuinci, discursum factū ad probandū tm̄ esse vnum ens improductū, & reliqua omnia entia ab illo facta esse, nō

concludere absolutè de omnibus entibus, sed de illis tantum, quæ in humanam cognitionē per discursum seu Philosophiam naturalem cadere possunt, & ideo vt ratio vniuerse concludat necessario adhibenda est ostensio à priori, quam secundo loco promisimus, & in sequenti sectione persequemur.

SECTIO III.

Vtrum aliquo modo possit à priori demonstrari, Deum esse.

I. T de altero modo probandi propositam veritatem dicamus, supponendū est, simpliciter loquendo non posse demonstrari à priori Deum esse, quia neque Deus hēt causam sui esse per quam à priori demonstretur, neque, si haberet, ita exactè & perfectè à nobis cognoscitur Deus, vt ex proprijs principijs (vt sic dicam) illū assequamur. Quo sensu dixit Dionys. c. 7. de diuinis nomin. nos non posse Deum ex propria natura cognoscere. Quanquam vero hoc ita sit, nihilominus postquam à posteriori aliquid de Deo demonstratum est, possumus ex vno attributo demonstrare à priori aliud, vt si ex immensitate v. g. concludamus localem immutabilitatem. Suppono enim ad ratiocinandū à priori modo humano sufficere distinctionē rationis inter attributa.

Resolutio quæstionis.

II. AD hunc ergo modum dicendum est, demonstrato à posteriori Deum esse eos necessariū & à se, ex hoc attributo posse a priori demonstrari, præter illud non posse esse aliud ens necessarium & à se, & consequenter demonstrari Deū esse. Dices, Ergo ex quidditate Dei cognita, demonstratur Deum esse, quia quidditas Dei est q sit ens necessarium & à se, hoc autem planè repugnat, quia quæstio quid est supponit quæstionem an est, vt rectè ad hoc propositum notauit D. Thom. 1. p. q. 2. ar. 2. ad 2. Respondeo formaliter ac propriè loquendo, non demonstrari esse Dei per quidditatem Dei vt sic, quod rectè argumentum probat, sed ex quodam attributo quod re ipsa est essentia Dei, à nobis autem abstractus concipitur vt modus entis non causati, colligi aliud attributum, & ita concludi illud ens esse Deum. Vnde ad concludendum hoc modo esse Deum sub ratione Dei, supponitur esse probatū dari ens quoddam per se necessarium: nimirum ex effectibus eius & ex negatione processus i infinitum. Atque ita, quod primum de hoc ente probatur, est esse, deinde esse ab intrinseco necessarium, hinc esse vnicum in tali ratione ac modo essendi, ideoque esse Deum. Atque in hūc modum prius aliquo modo definitur quæstio an est quam quid est. Quanquam, vt supra dicebam, in Deo non possunt omnino seiungi hæ quæstiones, eo q & esse Dei sit quidditas Dei, & proprietates illius esse, quibus ostendi potest illud esse proprium Dei, constituunt (vt ita loquamur) ipsam quidditatem & essentiam Dei.

A

Cur per se necessarium non possit esse nisi vnum, ostensio prima.

III. EST autem difficile ex eo q datur vnum ens necessarium à se, & ex se, efficaciter deducere nō posse habere aliud simile in ea proprietate. Soncinas 12. Metaph. q. 17. id probat hac ratione. Soncinas. Quia esse conuenit per se primo enti improducto, sed non potest per se primo conuenire duobus, ergo non pōt esse nisi vnum ens improductū. Maior vr̄ per se nota, quia ens improductū non hēt esse per accidens, sed essentialiter, neq; hēt esse per aliud, cum sit omnino indepēdens: ergo esse illi conuenit per se primo. Minor autē patet, quia illud dicitur conuenire alicui per se primo qđ ei conuenit adæquatè ita vt illi sp ac p se conueniat, & nulli alteri nisi illi, vel rōne illius, aut mediāte illo. Vnde primo Poster. tex. 11. prædicatum per se primò conueniens, vniuersale vocatur, quia non p aliud, & adæquate conuenit. Hic discursus sumptus est ex D. Tho. 2. cont. Gent c. 15. licèt diuersis terminis ipse vtatur, dicens, esse cōuenire Deo secundum qđ ipsum, res tn̄ eadē est, vt constat ex Aristotele loco citato.

B

IIII. Videtur tn̄ in primis in hac rōne peti principium: cum. n. dr̄ esse cōuenire Deo per se primò, illa particula, primò, sumi potest aut negatiuè, aut positiuè: priori modo sensus est Deo ita conuenire esse, vt nulli alteri prius conueniat. Et hoc modo est per se euidens propositio supposito quòd Deus sit suū esse per essentiam, & in hoc tantū sensu pbatur illa propositio rōne facta, s. quòd Deus hēt esse, non per accidens, neque per aliud. Tn̄ in hoc sensu non sufficit illud principium ad inferendum nullū aliud ens hr̄e esse ex se, quia etsi non prius, tn̄ æquè primo posset hr̄e esse. Posteriori ergo modo accipiendum est illud principiū, & sensus erit, Deo cōuenire esse prius quam omni alij enti, ita vt nulli conueniat æquè primò. Et hoc modo petitur principium in illa rōne: hoc. n. ipsum est quod inquirimus: nec propositio illa in eo sensu satis probatur superiori discursu. Nā ex eo, quòd Deo cōueniat esse, nō p

C

accidens, neq; per aliud, ad summum inferri potest nulli alteri conuenire prius q̄ ipsi, non verò quod ei prius conueniat quā cæteris. Dicetur fortasse principium illud assumi in priori sensu: in altera vero propositione subsumi & probari, id, quod conuenit alicui per se primo hoc modo, non posse alteri conuenire nisi per ipsum.

V. Contra hoc vero obijcitur secundo ac præcipuè, quia in oībus illis terminis, s. conuenire per se primo, ac per aliud, videtur committi magna æquiuocatio. Duobus n. modis pōt aliquid cōuenire multis per aliud prius: vno mō realiter, & p veram causalitatē effectiuā, vt lucere, exēplica, dici pōt conuenire per se primo soli inter omnia astra: alio mō scđm rōnē tantum absque physica causalitate, sed Metaphysica tantū rōne, quo modo risibile conuenit per se primo homini, & per ipsum Petro & Paulo. Si ergo in pręsenti propositio illa sumpta sumatur hoc posteriori modo, vt reuera sumitur ab Aristotele i Posterioribus, est quidem vera, & rectè probatur ratione ibi facta, nō tamen est ad rē, quia hic inquirimus dimanationē effectiuā vnius ab alio, vnde in proportionali sensu negari posset prior propositio,

vt iam

vt Iam dicam. Si autem illa propositio sumat̃ in priori sensu, falsa Inuenieť, vt patet in dicto exẽplo de hoie, vel in illo de triangulo, quod Arist. affert: nam, licet hc̃ tres angulos æquales duobus rectis, per se primò conueniat triangulo, non cõuenit per illũ effectiuè isocheli. Atq; ita, qui crederet esse duo entia improducta, diceret quidẽ secundũ rem vtrique conuenire per se primò esse, quia neutri per alterũ, neque vtriq; aliud effectiuè, & hoc modo nõ esse inconueniens vt idem prædicatum duabus rebus conueniat per se primò, quia non est necessariũ, vt tale prædicatũ sit vniuersale, vel adæquatũ respectu oĩum, & singulorum, quibus dicto modo per se primo cõueniret. Secundum rõnem aũt negaret, qui sic opinaret̃, ꝙ esse conueniat per se primò Deo, vt Deus est, seu vt tale ens, sed enti improducto vt sic: cuius rõ (posita illa hypothesi) secundum intellectũ abstraheret ab hoc vel illo ente improducto, & per illam secundũ eandem distinctionem rationis cõueniret esse huic, vel illi enti improducto. Vnde cum in illo discursu dr̃ Deo non conuenire esse aliud, si intelligatur, id est, per causam efficientem, verum est, & rectè probatur ex eo quod est ens improductum, si verò intelligatur, i. non per aliam rationem abstractiorẽ secundũ pcisionẽ Intellectus, sic negabitur illa propositio ab eo qui posuerit duo entia improducta: nec in eo sensu probari potest ex discursu facto.

VI. Et declaratur amplius difficultas, nam vt rõ equaliter, & sinè equiuocatione procedat, loquẽdum est de esse, & ente, seu eo quod est cum proportione. Aut ergo est sermo de tali determinato esse quod est in re, aut de esse vt sic secundũ rõnem abstracto. Priori modo verũ est hoc esse particulare quod est in Deo, per se primò conuenire Deo vt Deus est, & adæquatè conuenire illi, & formaliter in nullo esse nisi in ipso, seu in eo supposito quod est Deus, participatiuè autẽ in nullo esse nisi per ipsum. Ex hoc aũt inferri non potest efficaciter, nulli aliud esse posse alteri enti conuenire per se primò, nam potest cogitari aliud realiter distinctum ab esse Dei, & non participatũ ab ipso. Neque apparet q̃uo ex dicto discursu hoc probetur impossibile. Si verò sit sermo de esse vt sic, & abstracto secundum rationem, sic negabitur, subiectum seu quasi subiectum eius, cui adæquatè cõparatur, ac per se primò conuenit posterioristicè, esse hoc ens singulare, quod appellatur Deus, quia non est necesse, vt cõis ratio per se primò dicatur de re singulari. Vnde si esse abstractissimè sumatur, vt est analogum quoddam ad esse improductũ, & productum, non videtur per se primo conuenire Deo aut enti improducto, sed enti vt sic, vt est ẽt quoddam analogũ ad ens per essentiam, & participatum. Si autem minus abstractè sumatur esse pro esse improducto, sic etiam dicetur esse quid commune secundum rationem, & ideò non comparari per se primò, & adæquatè ad hoc ens quod est hic Deus, sed ad ens improductum, quod etiam ponitur esse commune secũdum rationem ad plura entia improducta, imò & vniuocum si consequenter procedatur iuxta illã hypothesim. Quæ licèt sit falsa, & similiter falsa sint quæ ad illam consequuntur, tamen hoc ipsum non videtur posse conuinci illo discursu, cuius efficacitatem inquirimus.

Dicetur fortè in ea rõnè supponi ens esse analogũ, & ideò ipsum esse non posse reduci ad rationem cõem cui per se primò cõueniat, sed ad rem aliquam singularem, & inde consequenter inferri, non posse per illam conuenire alijs formaliter, & secundum rationem: ideoq; rectè concludi conuenire per illam effectiuè. Item dici potest (quod fere in idem redit) rationem illam supponere in Deo non posse abstrahi rationem quasi genericam, & specificam, cõem, & particularem, & ideò perinde esse, ꝙ aliquid conueniat Deo, vt tale ens est, vel vt ens improductum est. Verũtñ hæc rñsio non vr̃ efficaciam præbere rõni factæ, nec satisfacere, duplici ex causa. Prior est, quia (vt omittam id quod dicitur de analogia entis, esse sub opinione, quod satis est ad infirmandam vim demonstrationis) ipsa analogia entis rectè declarata supponit emanationem, & depẽdentiam omnium entium à Deo, vt patet ex superius dictis de analogia entis ad Deum, & creaturas: ergo si prædicta ratio supponit analogiam entis respectu Dei, & omnium aliorum quæ habent esse, supponit quod probandũ est, s. nihil habere esse nisi per dependentiã à Deo. Altera causa est, quia, etiã posita analogia, non probatur, ex analogia sequi emanationem, sed solum inæqualitatem. Vnde dici facilè posset, licèt esse secundũ principale, ac primarium significatũ eius, per se primò conueniat soli Deo, tñ secundum rationẽ aliquã minus principalem conuenire alijs entibus improductis, quia non est necesse vt in analogis secundarium significatum effectiuè manet à primario. Deniq; quia licet ens sit analogũ respectu entis increati, & creati, vel substãtiæ, & accidẽtis, nihilominus rñderi posset esse vniuocum ad plures substantias improductas, sicut de facto re vera est vniuocũ ad substantias creatas, inter se rm̃ comparatas. Vnde quod dicebatur, in Deo, s. non esse rationem cõem, nec particularẽ, si intelligatur de ratione cõi analoga, & abstrahibili secundum rationem nostram, falsum est: Si verò de ratione vniuoca, licet in re verum sit, tamen fortasse negaretur ab eo qui poneret plura entia improducta, & ideo non est supponendum in prædicta ratione, ne petatur principium.

Secunda ratio cur entia per essentiam non possint esse plura.

AD hæc omnia responderi potest addendo rationem aliam ex D. Tho. 1. cont. Gent c. 24. ratione 7. vbi sic argumentatur, [Si sint duo quorum vtrumque necesse est esse, oportet ꝙ conueniãt in intẽtione necessitatis essendi, oportet igitur ꝙ distinguantur per aliquid quod additur, vel vtrique, vel alteri, & sic oportet, vel alterum, vel vtrũque esse compositum, nullum autẽ compositum est necesse esse per se ipsum.] Atque ita concludit non posse esse plura, quorum vtrũque sit necesse esse. Hic autẽ discursus etiã est valde difficilis: nam si quid probaret, etiam conuinceret non dari vnum conceptum entis, vel substantiæ cõem Deo, & creaturis. Item totus ille discursus applicari potest ad tres diuinas personas, quatenus in ratione personæ conueniunt: nam simili argumento concludi posset eas fore cõpositas ex communi intentione personæ, & aliquo VIII. D Thom.

addito, in quo distinguantur. Quòd si, nõ obstã te numero trium personarum, quispiam nega ue rit dari intentionem per sonæ cõem illis, eadẽ rõ ne, licèt admittãtur plura entia improducta, negabitur intẽtio entis necessarij, cõis illi. Vel è cõ trario si (quod probabilius est) intelliguntur diuinæ personæ conuenire in cõi rõne psonæ, & distingui in proprijs absq; cõpositione, quæ deroget simplicitati earum, quia illa cõitas solum est per abstractionem, & præcisionem mẽtis, & determinatio non est per propriam compositionẽ ẽt rationis, sed per simplicẽ modificatiõnẽ quasi transcendentalem, ita eodẽ modo dici posset de duobus entibus improductis, quatenus cõuenirent in cõi rõne entis necessarij, & distinguerentur in proprijs entitatibus. Imò licèt admittere tur, vel vtrumq; vel alterum illorum entiũ esse propriè cõpositum compositione rõnis, nõ videtur talis compositio formaliter repugnare cũ necessitate essendi, quia non includit propriam potentialitatem realem, neq; dissolubilitatẽ realem eorũ ex quibus fit talis compositio. Nam cũ in re non distinguantur, sed sola rõne, non sunt in re propriè vnita sed vnum, vnde neq; in re sunt separabilia, sed sola mẽte præscindi possunt, quòd non repugnat necessitati essendi. Atque hoc modo, & prædicto exẽplo conuenientiæ, & distinctionis diuinarũ personarum, videntur eneruari multæ rõnes, quæ in hac materia fieri solent, & tanguntur à D. Tho. in prædictis locis, & in multis alijs primi, & secundi libri contra Gentiles, quæ licèt valde subtiles sint, & Met. & aptæ ad persuadẽdũ intellectũ bene dispositũ, sunt tñ difficiles ad cõuincendũ proteruũ, & repugnantẽ.

Tertia ratio ad idem.

IX. Huiusmodi ẽt esse videtur illa rõ quam decimo loco in c. 42. lib. 1. cont. Gentil. ponit idẽ S. Doctor, s. Ens, quod per se est necessarium, habet necessitatem essendi inquantũ est hoc singulare: ergo impossibile est entia per se necessaria esse plura, ergo non possunt esse plura entia improducta, ergo quidquid est, ab vno ente improducto trahit originem. Consequentia prima patet, quia singularitas rei non est cõicabilis alteri, & iõ quod cõuenit alicui quatenus est hoc singulare signatum, nõ est multiplicabile. Reliquæ aũt illationes per se notæ sunt. Antecedens vero probatur, quia si ens necessarium non hẽt necessitatem essendi quatenus est hoc singulare indiuiduũ: ergo hæc singularitas nõ est p se necessaria enti necessario vt sic: ergo ex aliquo alio dependet, aut aliunde prouenit. Hoc aũt inuoluit repugnantiã: nã ens p se necessariũ maximè dẽt esse tale quatenus singulare est, quia non est ens actu nisi quatenus singulare est: ergo singularitas ipsa maximè dẽt illi conuenire ex intrinseca necessitate, & non aliunde, neque dependenter ab alio. Si aũt singularitas cõuenit ex intrinseca necessitate essendi, non põt multiplicari, sicut si hõ ex intrinseca rõne hois necessario secũ afferret singularitatem Petri, nõ posset multiplicari.

X. Est sanè rõ egregia, & subtilis, posset aũt aliqs persistens in prioribus solutionib. respõdere hoc ens singulare, qđ est improductũ, habere necessitatem essendi quoad totã suam entitatem singularem, & illam vt sic non esse cõicabilẽ alteri, nihilominus tñ à cõtrario nõ conuerti, neque ens necessariũ vt sic, necessario postulare hanc singularitatẽ, sed posse hẽre plures, & in vnoquoq; singulari ente necessario habere singularitatẽ eius, nõ aliunde, neq; depẽdẽter ab alio sed ex intrinseca entitate, et natura sua nõ vt cõi, sed vt ꝓpria. Illa. n. cõitas seu cõuenientia, q̃ solũ est sm̃ rõnẽ, sæpe põt fundari in ipsis entitatib. singularib. & in ꝓprietatib. quas habent, ẽt vt singulares sunt. Sicut esse ens icorruptibile natura sua, cõuenit angelo et secundũ vnamquamque naturã singularem quanuis id non oriatur ex sola singularitate, sed absolute ex tota natura, & essentia: Ita ergo dici posset de plurib. entib. improductis, & singularib. quoad necessitatẽ simpliciter essẽdi.

Quarta ratio ad idem probandum.

Nihilominus tñ illa rõ mihi valde probatur, quam in hunc modũ propono. Quia vbicũ que rõ cõis est multiplicabilis sm̃ diuersas naturas singulares, estò non sit necesse singularitatẽ in re ipsa distingui à natura cõi, oportet tñ vt aliquo modo sit extra essentiam talis naturę nam si esset illi essentialis, reuera talis natura non esset multiplicabilis, vt supra dictum est, tractãdo de principio indiuiduationis: in ente aũt improducto intelligi non potest quod singularitas sit extra essentiã naturæ eius: ergo ipossibile est vt talis natura sit multiplicabilis. Minor probatur, qa in ente improducto necesse est vt ipsum esse existentiæ sit de essentia eius, in eo. n. consistit intrinseca necessitas essendi, quod ex vi essentię suę habeat esse, ita vt essentialiter sit suum esse, sed esse non est nisi rei singularis, vt singularis est, ergo necesse est vt singularitas talis naturæ sit etiã de essentia eius, & consequenter, vt talis natura non sit multiplicabilis. Atque hoc ipsũ est q D. Th. ait illud ens quod est improductũ, seu qđ est simpliciter necessariũ, seu quod est essentialiter suũ esse, non esse hoc ens singulare per aliquid extra essentiam eius, ẽt sm̃ rationem, quia nisi includeret in suo conceptu essentiali singularitatẽ, non includeret in suo essentiali conceptu necesse esse, quia esse actu includit esse singulare. XI. D. Thom.

XII. Dices (vt obijcit Aureol. in 1. d. 3.) hac ratione ad summũ probari non posse dari duo entia improducta solo numero distincta, non verò quod nõ possint esse specie, seu essentialiter distincta, sic. n. multi Thomistæ aiunt naturas angelicas esse essentialiter indiuiduas, & ideo non posse multiplicari numero, & nihilominus multiplicari sm̃ spẽm. Rñdeo in primis, probabilissimũ esse nullam naturam quæ propriè sit specifica, & cũ alia habeat genus commune, esse essentialiter indiuiduam, tum quia hoc ipso quòd est specifica natura, est potẽtialis de se, & ideo non est cur illi repugnet multiplicari numero, tum ẽt quia si illi non repugnat compositio ex genere, & differentia specifica, non est cur ei repugnet compositio ex specie, & differentia indiuiduali. Deinde dicitur, ex rõne facta cũ proportione applicata, concludi, necessitati essendi intrinsecæ, & essẽtiali, repugnare multiplicationem talis naturæ ẽt cũ diuersitate essẽtiali, vt in eodẽ c. D. Th. significauit rõne 8. Quia, sicut i cõceptu essẽtiali illius

Obiectio Aureoli contra præmissam D Thom. rationem.

Dissoluitur.

illius naturæ quæ ex se necessario est, includitur singularitas, et includitur tota essentia talis naturę singularis: ergo impossibile est quod hæc essẽtia entis necessarij sit alia & alia, siue in singularitate, siue in rõne essentiali. Vnde sicut non põt intelligi q talis natura fiat singularis per aliquid additum q sit extra essentiam eius etiam secundum rõnem, ita non potest intelligi q veluti constituatur in tali specie per aliquid additum huic rõni communi entis necessarij, quod sit etiam secundum rõnem extra essentiam eius vt sic. Nam hoc ipso quod intelligitur ens necessarium, sicut necessario intelligitur ens singulare, ita etiam intelligitur vt habẽs totam essentiam necessariam ad essendum, & ideo nõ põt constitui in tali; uel tali rõne essentiali, per aliquid additum, etiam secundum rõnem. Ens ergo per se necessarium nõ potest vere concipi vt commune, siue specificũ, siue genericum, siue singulorum, sed tñ vt singulare, ideoque nullo modo multiplicari potest.

XIII. *Ex hac vlti ma ratione prima roboratur.* Quod si hæc rõ solida est, vt re vera est, ex illa sumit vim prima ratio, quæ in eo fundatur, q esse cõuenit Deo seu enti necessario per se primo, seu sm̃ quod ipsum. Intelligitur.n. conuenire illi per se primo non sub aliqua ratione communi, sed vt hoc singulare ens est, ita vt cũ dicitur huic enti conuenire esse non per accidens neque per aliud, nõ solũ est sensus, nõ per aliud, id est nõ p aliam causam efficientem, sed etiam non per aliquam rationem communem seu abstrahentem à singularitate: hoc autẽ verum esse satis probatũ est superiori discursu. Et sane videtur euidens ex propria ratione ipsius esse, nam primo & per se conuenit rei singulari, non communi: vnde ẽt in his entibus vel naturis, quæ habent esse receptum, nõ potest esse per se primo communicari naturæ communi, sed singulari: ergo illa res quę essentialiter, & secundum quod ipsa habet esse, proxime & imediate habet illud vt talis res singularis est, & non secundum aliquam rationem communem: ergo esse conuenit per se primo tali enti, excludendo omne medium siue extrinseci agentis, siue rationis formalis communis, ob quam secundum se ac abstracte sumptam illi cõueniat necesse esse.

XIIII. Ex hoc autem principio sic explicato optime subinfertur, non posse conuenire esse alicui enti nisi per effectiuam dimanationem à primo ente improducto. Nam, licet habitudo illa seu prædicatum [secũdum quod ipsum,] non semper requirat hãc habitudinem causę efficientis inter illud quod est tale per se primo, & reliqua quę sunt talia mediãte ipso, tamen qñ illud prius est res singularis & omnino distincta ab aliis, eisq; extrinseca, non potest alia ratio medii seu participationis excogitari. Et ideo nihil obstant exempla de rationibus cõmunibus, quibus per se primo aliquid cõuenit, vt homini esse risibilem, & triãgulo habere tres angulos æquales duobus rectis: illæ. n. sunt quasi formale medium, quia natura communis cõparatur vt forma ad particularia. In præsenti vero ens per essentiam cui per se primo conuenit esse est quoddam singulare ens, qđ non potest esse medium formale nec forma aliorum, & ideo non potest per illud conuenire esse reliquis nisi vt per medium efficiens. Ratio.n. finis non est per se sufficiens, quia finis proxime non dat esse, sed mouet metaphorice agens vt det esse, & ideo eius causalitas per se sola nõ est sufficiens vt ea quæ secũdario sunt entia, habeãt esse mediante illo, quod per se primo, & secundum quod ipsum, habet esse. Atque ex his facile est respondere ad difficultates tactas circa prædictas rationes.

Quinta ratio.

XV. POssumus tandem addere rationem aliam, q̃ & per se sufficiat, & confirmet pręcedentem, scilicet, quia si darentur duo entia improducta, aut illa essent eiusdem speciei, vel diuersæ. Neutrum dici potest, ergo. Probatur prior pars minoris, quia ens summe abstractum non potest multiplicari sm̃ numerũ, quia omnis multiplicatio numerica fit per materiam vel in ordine ad illã. Hæc vero probatio nõ est efficax, quia licet id sit verũ de multiplicatione physica & naturali indiuiduorum, non tñ absolute de omni multiplicatione possibili seu entitatiua rerum singulariũ. Melior probatio est quæ sumitur ex præcedente discursu, quia natura quę essentialiter est singularis, nõ potest sm̃ numerum multiplicari, sed natura Dei, seu entis per se necessarii est essentialiter singularis, ergo. Alia probatio nõ contemnẽda esse põt, quia multiplicatio indiuiduorum est per accidens; & vbi est possibilis, potest quantũ est ex se procedere in infinitũ, quia nõ est maior repugnãtia q sint possibilia duo indiuidua, quã tria, vel quatuor, vel i quolibet alio numero: nulla est.n. ratio necessario sistendi in aliquo, cum nullum per se ordinem seruent, sed cuilibet eorũ accidat multiplicatio alterius, si ergo duo entia improducta, solo numero distincta, essẽt possibilia, essent & tria & quatuor, et sic in quolibet numero. Quot autem essent possibilia, tot necessario essent: nam in his maxime verum habet illud axioma, [In æternis idem est esse & posse:] nam si sunt per se necessaria entia, non est in eis posse esse, sed actu esse: nõ ergo sistere possemus i aliquo finito numero talium entium. In his.n. indiuiduis quæ habent causam, licet ea multiplicari possint in infinitum, sistitur in aliquo certo numero quoad actuale esse, vel ex voluntate causæ, vel ex virtute & modo agendi successiue aut ex subiecta materia: in his vero entibus quę ex se haberent esse sine causa, nullo modo sisti posset in certo numero, quia nõ magis repugnaret maior numerus, quam minor, & hoc ipso quod nõ repugnaret actu esset. Nemo autem admittet dari entia improducta actu infinita, ergo sistendũ est in vno solo ente singulari improducto.

XVI. Posterior pars de diuersitate specifica superius probata est respondendo Aureolo, & declarãdo vim superiorũ rationũ. Nunc vero alio dilẽmate probanda est. Aut.n. illa entia essent æqualia in perfectione, aut non: neutrum dici potest: ergo. Prior pars minoris probari potest primo ex recepta Philosophorum sententia quod nõ possunt dari duæ essentiæ specie distinctę æquales in perfectione: vt.n. ait Aristot. 10. Metaphys. text. 5. differentiæ diuidentes genus semper comparantur vt priuatio & habitus, quia semper altera est minus perfecta, & ea ratione priuationi cõparatur: vnde etiam ortum est illud axioma quod species sunt, sicut numeri. Ratio autem esse videtur

A quia, si sunt entia æqualia, æque distant à non ente: vnde ergo possunt habere essentialem diuersitatem aut dissimilitudinem? Et certe in omnibus rebus essentialiter diuersis quas non experimur vt hæc inæqualitas reperiri, & ideo valde probabile est illud principium. Non tñ est euidens: nã licet duæ res æque distent à non ente, videntur esse posse dissimiles in natura, nam alia est relatio æqualitatis, à relatione similitudinis. Vnde in relationibus diuinis paternitas, & filiatio, vt relationes sunt, dissimiles sunt, seu disquiparantię vt vocant, & tamen in perfectione, & entitate relatiua, vt sic censentur æquales, nõ solũ prout includũt essentiam, in qua sunt idẽ, sed ẽt sm̃ proprias rõnes relatiuas in quibus distinguuntur. Adhunc ergo modũ cõtendere qs posset nõ repugnare dari duas essẽtias improductas dissimiles, & ęquales.

XVII. Quanquam (vt hoc obiter dicamus) longe diuersa rõ est quoad hoc in relatiuis, & absolutis: nam relationes habẽt diuersitatẽ ex formalibus terminis cum rõne in qua fundantur, & ideo facilius põt in eis intelligi diuersitas cum ęqualitate, qa æqualitas oritur ex gradu entitatis, diuersitas vero ex mutua habitudine. At vero in entib[9] B absolutis, qualia essent illa improducta, vix concipi põt, in quo essent dissimilia si essent æqualia & sm̃ id totum quod in se haberent, per se necessaria. Et in his est ẽt specialis ratio, quia esse ens à se, seu necessarium, et independens formaliter, et sm̃ præcisum conceptum, est maxima omnium pfectionũ. Imo necessario includit aliquo mõ omnem aliam perfectionem, vt inferius declarabitur, sed vtrumq; illorum entium secundũ propriam, & quasi specificam rõnem suam includit hanc perfectionem, quæ necessario eiusdem rõnis esset in vtroq;: nõ ergo in eis põt intelligi diuersitas perfectionum cum æqualitate. Hic etiã locum habet ratio facta de infinita multitudine talium naturarum, quia si essent æquales, & dissimiles, nullum etiã haberent inter se ordinẽ, sed ęque diuiderent quamcunque rõnem cõem illis quæ cõcipi posset: ergo si in aliquo numero multiplicari possent, etiam in quocũque, nulla enim esset ratio sistendi in aliquo certo numero, neq; assignari posset repugnãtia ob quam ille numerus augeri nequiret, & ideo oporteret multitudinem talium naturarum esse infinitam.

XVIII. Neque est operosum has, & similes rationes applicare ad probãdam alteram partem dilemmatis, scilicet q nec possent illa entia esse plura, & inæqualia in perfectione. Primo, quia hoc ipso quod talia entia secũdũ proprias rõnes suas conueniũt in suprema perfectione essendi à se, quæ formaliter, vel eminenter omnes alias includit vt infrà ostendam nõ põt inter ea inæqualitas intelligi. Secũdo quia vel inter ea daretur vnum summũ ens perfectius cæteris absolute, & simpliciter, vel non, si non datur: ergo nullus est terminus in ea multitudine, sed est plane infinita. Et adhuc illa posita, et actu existente, est plane inintelligibile, q in ea nõ sit aliquod ens perfectius cæteris omnibus, cum omnia dicantur esse perfectione inæqualia. Rursus inde necessario sequitur quodlibet ex illis entibus esse finitum in perfectione entitatiua, cũ quodlibet ab alio, imo et ab infinitis aliis superetur: ergo ẽt tota illa multitudo esset imperfecta, cum ex imperfectis coalescat, & in tota illa non possit esse infinite perfectio intensiua, sed solum infinita multitudo finitarum pfectionum, repugnat aũt nõ esse in entibus aliquod infinitę perfectionis intensiuę, vt supra tactum est agendo de creatione, & inferius etiam dicemus. Imo hæc ratio sumpta ab infinitate, sufficeret ad demõstrandum quod intendimus, eam tamen prætermittimus, scilicet ex eo q ens aliquod sit à se, & essentialiter suum esse, sequi illud esse infinitum simpliciter in genere entis, & huiusmodi infinita entia nõ posse multiplicari, quæ duo in sequente disputatione tractãdo de attributis diu. demõstrãda sũt.

Si aũt in illa multitudine datur vnum summe perfectum, & superans reliqua, illud sane nõ esset finitum, tum quia procedẽt rõnes factæ, tum ẽt quia nulla rõ reddi poterit cur vltra illud dari non possit aliud ens perfectius per se necessariũ. Vnde enim limitabitur tota latitudo entiũ ad illũ gradum finitũ? Accedit ẽt rõ supra facta de multiplicatione in infinitum talium entium: nam ẽt si essent essentialiter diuersa, & perfectione inæqualia nulla esset ratio sistẽdi in aliquo numero finito, quia licet videretur esse aliquis ordo per se inter essentias distinctas, tñ ẽt in hoc ordine põt in infinitum procedi, vt in creaturis possibilib[9] constat, necesse est ergo in tota illa latitudine entium dari vnum infinitum, & perfectius cęteris omnibus. Illud ergo summum ens, cæteris perfectius, & infinitum simpliciter, nos vocamus Deũ & ex hac eadem eius perfectione colligimus cætera entia quæ cum illo annumerãtur, ab illo infinito ente esse effectiue profecta. Primo quidẽ, quia illi primo enti conuenit infinitas hoc ipso quod est ens actu per essentiam, nam inde habet, q totum esse aliquo mõ in se claudat, & cõtineat quia nõ hẽt vnde limitetur, neq; à quo participet hanc partẽ entis (vt ita dicã) potius q̃ aliã: ergo è conuerso, hoc ipso q reliqua entia non habent summam perfectionem, et totalitatem essendi (vt sic dicam) est manifestum signum non esse entia per essentiam, & omnino improducta, sed esse entia per participationem, accipientia esse ab illo primo ente.

Secũdo, quia hoc mõ intelligitur esse ordo per se in tota latitudine entium, vel per subordinatio- XX.
C nem, eorum inter se, vel saltẽ per reductionẽ omnium ad vnum, vt ita non temere, & casu infinite multiplicẽtur. Quod recte declarat Theologicum exemplum (quo simul respondemus Philosophis, ne putent rõnes quib[9] vnitatem entis increati probamus, personarũ Trinitatem improbare) in diuinis. n. quãuis fides Catholica ponat personarum multitudinem, nõ tamen sine ordine, quem originis vocant, ita vt & ascendendo sistatur in aliqua psona omnino improducta, quę cæterarum fons sit, & descendendo, sit aliqua rõ in ipsamet natura talis entis fundata, ob quã vsque ad ternarium numerum, & non vlterius fit multiplicatio, quia nimirum in natura pure intellectuali nõ est alius modus internæ operationis seu emanationis nisi per intellectum, & volũtatem. Si autem in Deo multiplicari possent personæ improductæ, plane possent infinitæ personæ multiplicari, & ideo nec fides admittit plures personas improductas, nec ratio illas permittit, neque omnino plura entia sine reductione ad vnum primum, à quo cætera manant.

Ter-

XXI. Tertio pôt hoc ipsum probari ex efficacitate illius primi entis infiniti, nam si primum est, et infinitum, erit causa cæterorũ; iuxta illud vulgare axioma, quod sumptum creditur ex Aris. 2. Met. tex. 4. [Maximum in vnoquoq; genere est causa omnium quæ sunt illius generis,] quod maxime intelligitur de causa effectiua, qñ in illa re perfectissima est sufficiens virtus ad aliorum effectionem. In hac vero probatione in primis nõ recte adducitur textus Aristotelis, vnde sumptum esse dr̃ illud principium. Nam vt in indice circa illũ textum notauimus; Aristoteles non dicit omne quod est maxime tale, esse causam cæterorum, sed è conuerso, id quod in aliquo ordine est causa cæterorum, esse maxime tale. Ex hoc aũt principio nõ potest inferri aliud, quia propositio vniuersalis affirmatiua non conuertitur simpliciter: quanuis ergo quod est causa cæteris, vt talia sint, sit maxime tale, non sequitur, omne quod est maxime tale, esse causam cæterorum. Deinde, principium illud in se sumptum, non est ita euidens, vt ex illo possit demonstratio confici. Imò verũ non esse docuerunt Dur. 2. d. 15. q. 3. & Aureol. apud Capr. 1. d. 3. q. 2. Quia homo licet sit omnium animalium perfectissimus, non ob id est causa cæterorum, neq; albedo reliquorum colorũ et si perfectissimus color sit: vnde etiam Caiet. 1. p. q. 2. art. 3. sentit, axioma illud de propria causa, & præsertim efficiente, intellectum, non esse necessarium neq; verum. Alii vero illud exponunt de causa late dicta, vt includit extrinsecum exemplar, quod potius mensura, quam causa dici pôt, quo Arist. lib. 10. Metap. dixit, primum in aliquo genere esse mensuram cęterorum. Iuxta hanc vero interpretationem solum poterit ex illo principio inferri, cum inter entia, quædam sint magis, alia minus perfecta, dari aliquod perfectissimũ, q̃ sit mensura aliorum, eo q̃ per accessum, vel recessum ab illo magis, vel minus perfecta censentur. Inde tñ nõ poterit cõcludi illud ipsũ ens esse im pductũ, esseq; causam efficiẽtẽ oĩum aliorum.

Aristot.

Durand. Aureol.

Ex Aristotelis sententia confirmatur eadem veritas.

XXII. Quocirca Aristoteles citato loco potius sumit, dari aliquod ens, quod sit causa cęterorum, vt inde concludat illud esse verissimum, ac perfectissimum, q̃ obiter notandum est vt constet Aristotelem veritatem hãc fuisse assecutum: Nam aperte dicit illud primum ens non solum esse causam corruptibilium, & contingentiũ, sed et eorum quæ sp̃ sunt, sub qbus cęlos, & intelligentias comprehendere videtur. Nec pôt ille locus exponi de sola cãlitate finali aut exẽplari, vt Iandunus ibi q. 5. & Greg. in 2. d. 1. q. 1. contendunt, tum quia aperte ponit Aristoles exemplũ in causa efficiente, tũ et quia in pręsenti materia non separatur cãlitas finalis ab effectiua, vt supra tactum est, & statim amplius declarabitur. Neq; et obstat q̃ Aristoteles vr̃ loqui de effectibus qui vniuoce participant rõnem causæ, hoc. n. est qđ ait, [Cuius causa aliquid idem, & nomine, & rõne conuenit:] vbi alia translatio habet, [secundũ quod aliis vniuocatio inest.] Hoc (inquã) nõ obstat, sed poti⁹ ex hoc loco sumitur, analogiã entis ad primum ens, &c. non excludere aliquam vnitatem rationis seu conceptus simul cum vnitate nominis, & ideo à Grecis interdum comprehendi sub synonymis, vt Fonseca et ibi notauit. Sic ergo addit Arist. illam particulam, vt excludat effectus æquiuocos, qui nullo mõ cõueniunt cum causa in noie, & ratione, nã in illis non est necesse vt cã sit maxime talis formaliter, sed eminenter. Illud solum posset scrupulum, vel dubitationẽ ingerere q̃ Aristoteles in plurali concludit [principia eorum quæ semper sunt, verissima esse,] vñ videt̃ sentire dari plura prima principia improducta rerum sempiternarum, vt exponunt, & attribuunt Aristoteli Iandun⁹, & Greg. supra. Qui per ea, quæ sp̃ sunt, motus cęlorum intelligunt: per principia aũt eorũ cẽs substantias separatas quas putant secundum Aristotelẽ esse improductas. Sed ex hoc loco id certe sumi non pôt, nam Aristoteles, & prius in singulari locutus fuerat, dicens, [illud esse verissimum qđ est posterioribus causa vt sint vera, & vnumquodque esse maxime tale, qđ est causa cæteris, &c.] quod dictum esse propter primam causam Commentator notauit, & statim absolute, & indefinite ait, [ea quę semper sunt habere originẽ à primo principio,] illa aũt locutio in doctrina tradenda æquiualet vniuersali. Et ideo sine causa ab aliquibus limitatur ad cęlestia corpora, ita vt Aris. senserit, cęlos, etsi æterni sint, habere causam nõ solum sui motus, sed etiam sui esse, intelligẽtias aũt vocari plura principia improducta. Sed hoc eisdem rationibus impugnatur. Et præterea, quia apud Aristotelem eadem est quoad hoc ratio cęlestis corporis, & intelligentiæ mouentis illud, qa habent inter se eãdem proportionem in æternitate, vel necessitate essendi. Item quia cęlum est omnino ingenerabile secundum Aristotelem. Alii ergo putant Aristotelẽ locutũ esse in plurali pp̃ materiã primã, q̃ existimant sm̃ Aristotelem esse improductam, & suo genere esse principiũ aliarum rerum. Sed hoc non recte dr̃, alias debuisset Aristoteles et concludere materiam primã esse maxime ens, & illam esse principium omnium quæ sp̃ sunt: vtrũq; aũt est falsum, & contra eius doctrinam. Posuit ergo Aristoteles illud plurale pro singulari, vel pp̃ eminentiam primæ causæ, vel quia in prima cã plures primæ rationes cãrũ conueniunt: est n. prima causa finalis, efficiens, & exemplaris. Has ergo causas noĩe principiorũ intelligit, quę tñ in re nõ sunt nisi vna prima cã. Atq; hæc obiter circa illam mẽtem Aristotelis notata sint. Nunc vero in re ipsa conabimur probare in primo ente recte sequi ex eo q̃ est maximũ ens, esse cãm cęterorum, etsi id vniuersaliter nõ sequatur; hoc igitur in seq; discursu præstabimus.

Aristotelis locus explicatur.

XXIII.

Vnde sequatur, id quod est maxime ens, esse causam cæterorum.

XXIIII. Sit igitur alia ratio, nam primum ens improductum est perfectione summum, & infinitum, est igitur ad agendum potentissimum: ergo potest producere omnia quæ participant seu habent esse: ergo producit omnia, quæ sunt, neq; aliquid pręter illud est improductum. Primũ antecedẽs sumitur ex discursibus præcedentibus, quib⁹ ostẽsum est deueniendum esse ad aliquod ens improductum cęteris perfectius. Quod vero illud sit

partim est probatum, quia ipsum esse per essentiam non habet vnde limitetur, partim sumi pôt ex dictis suprà de creatione, quā ostendimus esse possibilem primo enti, & ad eam requiri virtutē infinitam, & ita etiam probata est prima consequentia. Secunda vero probari solet in hunc modum, quia omnis potētia habet aliquod adæquatum obiectum: & quo superior, & vniuersalior est potentia, eò habet obiectum vniuersalius, potētia autem actiua primi entis est suprema, & vniuersalissima, quæ esse potest, cum sit proportionata perfectioni eius: ergo comprehendit sub obiecto suo omne ens, ergo omne ens est producibile per illam potentiam, & consequenter nullum est ens possibile quod nō sit producibile per illam potentiam, ergo nullum est ens per se necessarium preter ipsum primū ens: repugnat. n. ens necessarium esse pducibile per aliā potētiā.

Fonseca lib. 12. Met. q. 37.

XXIIII. Contra hāc vero rationem instari potest, quia non est de ratione potentiæ actiuæ, quantumuis supremæ, & infinitæ, vt comprehēdat omne ens sub obiecto suo, alias ēt ipsum primū ens cōprehēderet: aliqua ergo limitatio ex parte ipsius potentiæ addenda est, quæ non satis declaratur dicendo obiectum illud esse ens possibile, nam vel illud possibile sumitur mere positiue, seu vt sub se necessarium comprehendit, & sic ēt comprehendit Deum, nam quod est, potest etiam esse, iuxta Dialecticorum regulas: vel sumitur, vt icludit priuationem necessitatis essēdi, & sic petitur principiū, dum dicitur omne ens aliud à primo ente possibile, nam hoc est quod in quæstionem venit, (an sit aliquod necessarium. Qui ergo finxerit talia entia intrinsece necessaria præter primum, dicet consequenter obiectum adæquatum huius potentiæ esse ens factibile. Quæ namq; potentia productiua vniuersalior excogitari potest quàm illa quæ se extendit ad omne factibile? Ad entia autem necessaria nō ex tendeceretur talis potentia, quia illa producibilia non sunt.

XXV. Defenditur p. dicta ro. Sed nihilominus dicta ratio quę ex D. Thom. sumpta est 2. cont. Gentil c. 15. multis modis defendi potest ex eiusdē doctrina, præsertim rōne 3. 4. 6. & 7. Primo quidem, qa ad perfectionem primi entis ptinet, vt virtute seu eminenter contineat omnem entitatem, ergo primum ens ex se existens est potens ad efficiendam omnem entitatem à se distincti, repugnat ergo perfectioni, & omnipotentiæ primi entis, vt pręter ipsum sit aliquod impr ductum, & omnino necessarium. Vnde licet verum sit, obiectum adæquatum diuinæ potentiæ esse ens creabile seu factibile, tñ simul spectat ad perfectionē illius potentiæ, vt omne ens quod nō est ipsa, sit factibile ab ipsa, vt potè cōtentum eminenter in ipsa. Quod à cōtrario declarari pōt, nam pertinet ad perfectionē illius potentiæ vt possit in nihilum redigere q̄cunque rem à se distinctam, alias non haberet plenū dominium omnium, ergo repugnat perfectioni, & vniuersalitati illius potentiæ, vt aliquod ens pter ipsum sit simpliciter necessarium, & indepēdēs. Et confirmatur, ac declaratur ex parte ipsorū entium distinctorum à primo, quæcunque illa sint, nam ostensum est, nullum ens distinctum à primo posse esse illi æquale in perfectione, & essentia, sed necessario esse illo inferius, ex quo necessario fit, omne tale ens esse finitū, & imperfectū,

A ergo ex parte illius non repugnat omne tale ens esse factibile, quia imperfectum semper ducit originem, quātum ad id quod habet perfectionis, ab aliquo perfectiori. Et similiter ens participatum ducit originem ab ente per essentiam, nec potest reddi aliqua ratio cur tali enti repugnet esse factibile, imo hoc est multo magis conforme imperfectioni, & limitationi eius, quam quod sit ens simpliciter necessariū: igitur omne huiusmodi ens includitur sub obiecto potentiæ effectiuæ primi entis, & ideo nullum est ens necessarium, & increatum præter ipsum.

Vltima ratio ex causalitate finis.

Vltima ratio sumi potest ex causalitate finis vltimi: nam in rebus vnum est ens perfectissimum quod est finis vltimus omnium aliorum, ergo illud ipsum est primum principiū efficiens reliquorum: atque adeo illud solum est increatū ac verus Deus. Antecedēs admittūt fere omnes Philosophi, nam saltem in genere finis non negant esse ordinem inter secundas intelligentias, B & primam. Et eadem ratio est de quibuscunque aliis entibus, omnia. n. imitātur ipsum primum ens & intendunt illi assimilari, & quæ ipsum aliquo modo possūnt attingere, vt sunt entia intellectualia, in eo habent collocatam beatitudinem suam, neq; quiescunt donec ad illud perueniāt, vt in nobis ipsis experimur. Deniq; magna esset imperfectio, & confusio rerum, si non esset inter eas ordo, oportet ergo vt omnia ad vnum aliquē vltimum finem referantur. Quòd si aliquis est finis vltimus cęterarum rerum, esse non pôt nisi primum ac summū ens. De qua re diximus plura suprà Disput. 24. Prima vero consequentia pbatur, quia qdquid hēt cām finalem, hēt efficientem: na, teste Aristotele, finis est pp quem aliqd fit, mouet n. finis efficientem cām ad agendum. XXVI.

Posset autem aliquis respondere, aliud esse habere finem, & aliud habere cām finalem, nā finis vt sic solum dicit rationem termini, causa aūt finalis dicit ratione primi, ai, & mouentis, potest autem intelligi quod aliqua res habeat finē priori modo, non tamen causam finalem proprie, et C in rigore, & tunc nō valebit consecutio à finead efficientem causam. Et ad hunc modū videntur aliqui Philosophi intellexisse rōnē finis inter primos motores orbis, & primum motorem immobilem, absq; dimanatione effectiua. Quanuis n. existimarent intelligentias secūdas ex se ac necessario existere, nihilominus tñ credebant quasi naturali impetu ferri in primam intelligentiam tanquam in finem, seu terminum suæ naturalis perfectionis. Quòd si istet aliquis, qa repugnat habere hanc habitudinem ad aliud vt ad finem sine dependentia ab illo: oīs autem dependentia repugnat cū necessitate essendi, qa si vna res dependet ab alia, ergo si illa tollatur de medio, hæc ēt auferetur, & consequenter nō erit simpliciter et intrinsece necessaria: Respondent, ex habitudine vniꝰ rei ad aliā, vt ad terminum, vel finem, nō sequi propriam dependentiam, sed solum sequi connexionem necessariā vnius rei cū alia, qualis esse solet inter relationem, & terminū sine propria dependentia vniꝰ ab alio, vt nos dicere tenemur iter Patrē, & Filiū in diuinis. Neq; illa conditiona- XXVII. Euasio enerans prædictam rōnē.

tionalis, ꝙ si vnũ tollatur, auferetur aliud est cõtra intrinsecam necessitatem essendi, q̃n illud alterum quod in conditionali ponitur, est ẽt ab intrinseco necessarium, nã licèt conditionalis sit vera, tñ sicut antecedens est impossibile, ita & cõsequens, & ideo oppositum vtriusque potest esse simpliciter & ab intrinseco necessarium.

XXVIII Confirmatur. Sed quamuis hęc euasio hēat quandam spēm probabilitatis re in vera est improbabilis. Primò q̃a inuoluit repugnantiã ꝙ aliqua res sit a se & p se, & tñ non sit propter se, sed pp aliud, quia nõ est minor perfectio esse à se quàm esse propter se, ergo sine causa attribuitur alicui enti prior perfectio, cui denegatur alia. Item quia natura quæ à se habet esse, est res absoluta omnino, & nullo indigens vt sit, ergo in suo esse non pōt includere habitudinem ad aliud vt ad finem. Deniq; à posteriori declaratur, nam res quæ terminatur ad aliã vt ad finem vltimum, sese, totumque suũ esse diligit propter illum finem: res autem quæ ex se habet esse, non est cur referat illud esse in aliam, pp quam vel solum, vel præcipue se diligat. Præterea ex illa responsione sumitur occasio negãdi oẽm causalitatem finalem, & operationem propter finem, nam similiter dicere quis posset oĩa tendere naturali inclinatione in suos fines tanquam in terminos quosdam absq; causalitate finis: hoc aũt absurdissimum est: quanquã .n. res omnes habeant has inclinationes naturales in suos fines, tñ hæc eadem earum constitutio declarat, eas non esse à se, sed à superiori agẽte esse conditas, & propẽsiones in suos fines accepisse.

XXIX. Adhuc pōt aliquis dicere, estò verum sit, quidquid habet cãm finalem, habere efficientem, nõ tñ has causas semper incidere in eãdem, sanitas .n. est finis deambulationis, v.g. non tñ est principium efficiens eius: sic ergo dici pōt Deus finis intelligẽtiarum, licèt nõ sit efficiens. Eo vel maximè, quod dici pōt, intelligentias secundas nõ tam esse, q̃ operari pp primam vt propter finẽ, & ita non tam substantiam, quã operationẽ earum habere cãm finalem, & habere etiam efficientem, quamuis non eandẽ, nam efficiens operationem est substantia intelligentiæ operantis, finis aũt est superior & prima intelligentia. Respondetur ab hac vltima parte incipiendo, eam euasionem nõ habere locum iuxta Philosophorum opinionẽ, qui ponũt intelligentias esse entia ex se necessaria: illi .n. consequenter aiũt operationem intelligentiæ esse substantiam eius. Putant .n. & quidem cõsequenter, esse actus puros, cum putent eas esse suum esse per essentiam: igitur, si operatio intelligentiæ ordinatur in Deũ vt in finẽ, & operatio eius est substantia eius, necesse est ẽt substantiã ordinari in finẽ. Quod si operatio necessario habet cãm efficientem, quia habet finalem, idem necessario dicendũ erit de ipsa substantia, sicut aũt substantia non pōt esse cã efficiens sui ipsius, ita neq; suæ operationis, siquidem ipsa substãtia ponitur esse sua operatio. Denique, posita vera sñia quòd in intelligentiis secundis seu creatis operatio distinguitur à substãtia, necessario dicendũ est, si operatio intelligentiæ est pp Deũ vt finem, etiã substantiã ordinari in eundem finem: tum quia talis substantia est pp suam operationem, tum etiam quia non attingit seu consequitur suum finem nisi p operationem: non ergo sola operatio, sed etiam ipsa substantia instituta est propter talem finem.

Atq; hinc fit, vt non possit referri in se ipsam tanquam in cãm efficientem sui esse, sicut operatio eius, quia operatio iã supponit esse à quo possit effectiue manare, ipsum aũt esse nõ supponit se ipsum, neq; ipsam substantiã, & ideo tandem cõcluditur, reducendam esse illam substantiã in aliam cãm efficientem. Quæ nõ pōt esse alia nisi ipsummet primum ens, ad quod ordinatur vt in vltimũ finem. Quocirca, quãuis nõ semp res quæ est finis, sit ẽt principiũ efficiens, præsertim q̃n finis ipse est producendus per actionem, & est finis quo, seu eius gr̃a: tñ sæpe finis & efficiens in eandem rem coincidunt, præsertim q̃n finis est cui, seu qui: sic .n. omnis operãs, propter se ipsum aliquo modo operatur, & cõsequẽter simul est & efficiens, & finis suæ operationis. In præsenti ergo, ex eo ꝙ Deus sit finis vltimus, infertur optimè ꝙ sit primũ principium omnium, tũ q̃a est finis non efficiendus, sed obtinendus, imitandus, aut honorãdus à suis effectibus, tum etiam quia institutio rerum in talem finem, nõ pōt in aliam cãm referri. Aut .n. illa causa esset intra ordinem rerum effectarũ, & sic etiã illa esset facta propter aliũ finem, & quærenda erit eius cã, vel est extra illum ordinem, & sic nõ potest esse alia nisi ipsemet vltimus finis. Estq; hoc per se se consentaneum rõni, quia Deus non est finis cui aliqua vtilitas quæritur per actionem, sed qui intẽdit aliis suã bonitatem cõicare, & quem oĩa alia aliquo modo consequi aut imitari desiderant, vt rectè D. Tho. 1 p. q. 44. art. 4. & ideo nõ est Deus finis nisi vt prima cã operans propter communicandam bonitatem suam. Atque hoc etiã modo optimè correspondet, & proportionatur finis principio: nam ordo agentium sequitur ordinẽ finium, & ideo supremo agenti, supremus etiã finis correspondet, & ita in præsenti materia, ex eo quod omnia ordinentur in Deum seu in primum ens, vt in finem vltimum, rectè sequitur ipsum esse primum principium omnium. XXX.

XXXI. Ex dictis o[illegible]bus [illegible]. Ex his igitur oĩbus sufficienter demonstratũ est Deum esse. Quanquam .n. nonnullæ fortasse rõnes ex his, quæ tactæ sunt, per se ac sigillatim sumptę, non ita cõuincant intellectum, quin hõ proteruus aut male affectus possit euasiones inuenire, nihilominus & omnes rõnes sunt efficacissimæ, & præcipuè simul sumptæ sufficientissimè prædictã veritatem demonstrãt. Quib. inferius addemus aliquas ex his quib. Dei vnitas ostẽdi solet. Quòd si quis etiam rõnes adductas attẽte cõsideret, inueniet hac ẽt in parte locũ habere quod prima sect. dictũ est, videlicet. Sicut munus probandi dari aliquod ens increatum, ad Metaphysicũ spectat, quamuis Physicus aliquo modo inchoet, vel paret viã ad talem demõstrationem, ita etiam probare illud ens improductũ esse vnũ tñ, & esse principium reliquorum omniũ quæ sunt, atque adeo esse verum Deũ, etiam esse Metaphysici opus: per media .n. Metaphysica perficitur demõstratio. Quod quidem in posteriori mõ procedendi, quem diximus esse aliquo mõ a priori, est per se manifestum, cum postrema ac fere tota vis demonstrationis nitatur in perfectione ipsius esse per essentiã. In priori autem genere demonstrationis, cum videatur sumi ex effectibus

sen-

sensibilibus, aliquid participari aut sumi videtur
ex naturali Philosophia, & ideo in illo etiam ve
rum habet, quòd Philosophia parat viam, & ad
iuuat ad illum demonstrandi modũ: proprium
tamen medium illius demõstrationis re vera est
Metaphysicum, nimirum vnitas finis, & mutuę
connexionis seu subordinationis. quæ reperitur
in rebus omnibus in rerum natura existẽtibus.
Hæc enim ratio abstractissima est, & vniuersa-
lissima, & ideo per se pertinet ad Metaphysicã,
quamuis ad applicandam illam ad res singulas
ministerio Philosophiæ sæpe vtatur.

Reijcitur secunda sententia superiori sectione relata.

XXXII. VLtimò ex dictis omnibus quasi euidentissi-
ma quadam experientia constare põt quam
sit à veritate aliena sententia supra relata, quæ
asserebat ita esse per se notũ Deum esse, vt ea ra-
tione demonstrari non posset. Constat.n. ex di-
ctis, magna cõsideratione, & speculatione opus
esse ad veritatem hanc efficaciter persuadendã:
quõ ergo existimari potest hæc veritas per se no-
ta? Sapienter igitur D. Th. 1. p. q. 2. ar. 1. supposi-
ta distinctione quæ in 1. Poster. traditur, & late
exponitur, de propositione per se nota, aut in se
tm̃, aut in se quoad nos, affirmat. Deum esse, in
se esse per se notum, quia esse, per se se, & sine me
dio conuenit Deo, estq; de primario cõceptu, &
rõne Dei. Negat vero esse per se notum nobis,
quia neq; essentiam illius entis prout in se est, cõ
XXIII. cipimus, neq; ex ipsis terminis est nobis euidens
in ordine effectuum & cãrum sistendum. esse in
aliquo ente increato, minusq; per se notum est
huiusmodi ens non posse esse nisi vnum. Vnde
multi gentiles de hac veritate dubitarunt, aut
ẽt eam negarunt, & vsque in hodiernum diem
multi, non solum gentiles, sed etiã hæretici post
auditam vocem Euangelij, eadem insipientia la
borant, & Athei sunt, & nonnulli etiam fideles,
& docti, negant eam veritatem esse euidentem,
hæc aũt in rebus nobis per se notis non conun-
gunt. Et in hac sententia, præter Heruæum, Ca-
preolum, & alios Thomistas, concordant cum
D. Thom. Durand. D. Tho. in 1. d. 3. Durand q 3. Richard. q. 2.
Alij vero licet posteriorem illius sentẽtiæ par-
XXXIII. tem amplectantur, q̃d nobis satis est, negant in-
feriorem, quia non admittunt distinctionem il-
lã, nec propositionem aliquã esse per se notã in
Scotus. Ochãm. Gabriel. Henric. se, quæ non sit per se nota nobis, vt Scotus in 1.
d. 2. q. 2. Ochã d. 3. q. 3. Gab. q. 4. Henric. in sum.
ar. 22. q. 2. Veruntamen immerito dicti authores
laborarunt in re dialectica, de qua vix potest es-
se in re controuersia. Nam quis dubitet esse quas
dam veritates in se immediatas, quas nos nisi p
aliquod medium intelligere non valemus? Cer-
tè, quantitatem v. g. esse entitatem accidentalem
si verum est, sine vllo medio inter prædicatum
& subiectum verum est, & tamen à nobis nõ co
gnoscitur nisi per media & valde extrinseca: Cũ
ergo propositio per se nota & immediata idem
sint, dubitari non potest quin multa sint per se
nota in se, quæ nõ sunt per se nota nobis. Quòd
si Scotus & alij dicant se non loqui de rebus, sed
de propositionibus, quæ intrinsecè dicunt ordi-
nem ad conceptus nostros, qui non possunt di-
stingui sm̃ se, & quoad nos, respondebimus la-
bor are in æquiuoco, quia nõ tractamus de signis
ipsis, sed de re significata, nec de cõceptib. formã
libus; sed de obiectiuis, & in hos optimè cadit
data distinctio. Nã sæpe res illæ quæ obijciũtur
cõceptib. nr̃is, immediatã, atque adeò per se notã
connexionem hñt; quæ vt obijciuntur nostris
conceptib. formalib. & ab eis determinãtur, nõ
statim sit nota nobis earum connexio. Est ergo
optima illa distinctio, & ad rem præsentem con
uenientissimè applicata, vt satis declaratum est.
Addiderim tñ, quamuis in rigore non sit notũ XXXIIII.
nobis Deum esse tanquam omnino euidẽs, esse
tñ veritatem hanc adeo consentaneam naturali
luminis, & omnium hominum consensioni, vt
vix possit ab aliquo ignorari. Vnde Aug. tracta- August.
tu 106. in Ioan. tractans verba illa: [Manifestaui
nomen tuum hominibus,] inquit: [Non illud
nomen tuum quo vocaris Deus, sed illud, quo
vocaris Pater meus. Nam quo Deus dicitur, vni
uersæ creaturæ, & omnibus gentibus, antequam
in Christum crederent, non omni modo esse po
tuit hoc nomen ignoratum.] Hæc autem notitia
Dei dupliciter potest intelligi, vno modo sub ali
qua rõne confusa, & cõi, vt sub rõne cuiusdã su-
perioris numinis, quod possit nos adiuuare aut
beatos efficere, vel aliquid simile, qui conceptus
licet in verum Deum conueniat, potest tamẽ &
falsis dijs applicari, & hoc fortasse modo dixit
Cicer. lib. 1. de Nat. Deorum, [Nullam esse gentẽ Cicer.
quæ non habeat aliquam prænotionem q̃ Deus
sit.] Alio modo id potest intelligi de cognitione
veri Dei per conceptum supremi entis, quo ma-
ius esse non potest, quodque sit principium cęte
rorum, & hoc modo videtur loqui August. cita-
to loco. Vnde subiungit, [Hæc est.n. vis veræ di-
uinitatis, vt creaturæ rationali iam rõne vtenti
non omnino aut penitus possit abscondi: excé-
ptis.n. paucis in quibus natura nimium depra-
uata est, vniuersum genus humanum, Deũ mun
di huius fatetur authorem.] Et eodem sensu di-
xerunt Tertul. in Apologet. c. 17. & Cypr. de ido Tertull. Cyprian.
lorum vanit. [Summa delicti est nolle eũ agno-
scere quem ignorare nnn possis.] & in eodẽ di-
xerunt alij, quos supra citaui, hominibus esse
naturaliter insitam cognitionem veri Dei.
Hæc aũt cognitio neq; in omnibus prouenit XXXV.
ex demõstratione, quia nõ omnes sunt capaces
eius, neq; ex sola terminorum euidentia: nam li-
cet demus nomine Dei significari ens p se necés
sariũ, quo maius cogitari non possit, vt vult An-
selmus, sumptitq; ex Augustino lib. 1. de doctr.
Christiana c. 7. in non statim est euidẽs an signi
ficatum illius vocis sit vere aliqua res, vel solum
sit aliquid confictum, vel excogitatũ à nobis. Du
plici ergo ex capite oriri potuit hæc notitia: pri-
mo ex maxima proportione quam hæc veritas
habet cum natura hominis; proposita.n. hac ve-
ritate, & explicatis terminis; quanq̃ non statim
appareat omnino euidens, statim tñ apparet per
se cõsentanea rõni, & facillimè persuadetur ho-
mini non oĩno prauè affecto. Quia nihil appa-
ret in ea veritate quod repugnet, aut difficilem
creditu eã reddat: & è cõtrario multa sunt q̃ sta-
tim iclinãt ad assentiendũ illi veritati: multa (in
qu-) nõ solũ Metaphysica, vel Physica, sed ẽt mo
ralia, nec solũ externa, sed etiam interna. Nã si
hõ in se ipsum reflectatur, cognoscet se non esse
à se,

à se, neque sibi sufficere ad suā perfectionem, nec creaturas omnes quas experitur, sibi satisfacere: imò agnoscit in se naturam excellentiorem illis, quanquam in suo gradu imperfectam, quia tam in cognoscēdo verum, quam in amando bonū, se se agnoscit imbecillem & infimam. Vnde facillimò negotio homo sibi persuadet indigere se superiori natura, à qua ducat originem, & à qua regatur & gubernetur.

XXXIIII. Secundò fundata est hæc generalis notitia in maiorum traditione, & institutione tam filiorū à parentibus, quàm imperitorū à doctoribus. Ex quo etiam generalis fama apud omnes gētes percrebuit, & recepta est, ꝙ Deus sit: vnde hæc notitia maiori ex parte vr̄ fuisse per humanam fidem præsertim apud vulgus, potius q̄ per euidentiā rei: vr̄ tamen fuisse cum quadā euidentia practica & morali, quæ sufficere poterat ad obligandū tum ad assentiendum huic veritati, quòd Deus sit, tum etiā ad colendum ipsum. Et iuxta hæc facilè intelliguntur omnia, quæ de cognitione Dei naturaliter insita, à Doctoribus dicuntur.

DISPVTATIO XXX.

De primo ente, quatenus ratione naturali cognosci potest, quid, & quale sit.

HActenus præcipuè ostendimus Deū esse, & ex parte declarare cœpimus quid sit, nam, vt diximus, hæc duo in cognitione Dei non possunt omnino seiungi, nunc superest vt reliqua tradamus quæ directè spectant ad cognoscēdum quid sit Deus, simulque declaremus qualis ac quantus sit, nā in Deo non est aliud qualitas vel magnitudo, quā essentia. Supponimus autem non posse nos naturali lumine hæc de Deo cognoscere prout in se sunt, quia id fieri non pōt nisi per visionem clarā ipsius, quæ non est homini naturalis, vt infra etiā ostendemus. Neque etiam possunt hæc oīa simpliciter a nobis demonstrari à priori de Deo, quia solū per effectus deuenire possumus in cognitionem eius. cognito tamen vno attributo Dei ex effectibus eius, interdum possumus ex illo colligere aliud à priori, iuxta modum nostrū concipiendi diuina, diuisim, & ex vno cōceptu alium eliciendo, vt superiori disputatione tetigimus: & hi duo modi demonstrandi obseruandi sunt, & ad singula diuina attributa, quoad fieri possit, applicandi. Primū igitur quasi fundamētum & principium omnium quæ attribuuntur Deo, est, esse eius per se necessarium, & suum esse per essentiā, quod demonstratum est dispu. præcedenti: ipsum ergo esse Dei est quidditas eius: quid vero in hoc esse includatur, quidue ex ipso esse per essentiam inferatur, videndum nūc est.

SECTIO I.

Vtrum de essentia Dei sit esse ens omnino perfectum.

1. REspondeo, de quidditate Dei est vt sit ens vndequaque perfectū. Potestq; hoc naturali lumine euidēter demōstrari. Vt hæc probemus, supponēdū est, perfectū id dici cui nihil deest, ex 5. Metaph.

A Quod potest vel priuatiuè, vel negatiuè intelligi. Priori modo dicitur perfectū, cui nihil deest quod ei debitū sit natura sua ad suam integritatem seu complementū, & hoc modo multa sunt entia perfecta ī suis speciebus vel generibus, nō tamen sunt perfecta simpliciter in tota latitudine entis. Posteriori ergo mō dicitur perfectū cui absolutè nihil perfectionis deest: atque hoc modo illud ens dicitur absolutè perfectum cui omnis pfectio ita debita, ac necessario inest, vt nulla ei omnino deesse possit, nec priuatiuè, nec negatiuè, & vtroque sensu dicitur esse de essentia Dei, esse simpliciter perfectum.

Et in primis quòd non possit Deus priuatiuè carere aliqua perfectione, est per se euidentissimū, quia, sicut Deus ex se est, ita ex se hēt totam perfectionē sibi debitam. A quo. n. superiori illā haberet, cum ipse sit supremum ens: Habet ergo illam independenter ab omni alio, ergo à nullo alio priuari potest tota perfectione sibi debita. Nec vero ipse pōt se ipsum illa priuare, tū quia B omnis res naturaliter appetit & retinet pfectionem sibi debitam, nisi ab alio potentiori illa priuetur, tum maximè quia Deus non habet huiusmodi perfectionem à se effectiuè, sed formaliter seu negatiuè, quia scilicet non habet ab alio, sed ex formali eminentia suæ naturæ. Atq; hinc maximè cōfirmatur hæc pars ex actualitate ac simplicitate diuini esse, nā res simplicissima nō pōt aliqua perfectione priuari, nisi destruatur tota: esse aūt Dei destrui non pōt cum sit simpliciter necessarium: ergo nec minui, cum sit simplicissimum, & actualissimū: ergo non pōt non simul hēre totam perfectionem suæ naturæ debitā. Et in hoc saltē sensu attigit hanc veritatem, & rōnē eius Arist. lib. 12. Metaph. c. 7. Quòd aūt omnis perfectio huic diuino esse debita sit, atq; adeo ꝙ non possit Deus oīno carere ēt negatiuè aliqua perfectione, probatur quia hoc indicat diuina scriptura, cū dicit, [Quæ facta sunt in eo vitā esse.] Io. 1. & cū ipsum appellat, [Oē bonum] Exo. 33. sic ēt de Deo docent sancti Patres, Dion. c. 5. de Diui. Nomin. & Iren. li. 4. cap. 37. cum aiunt, C [Deum continere omnia,] vel, [esse omnia,] vt loquitur Clemens Alex. lib. 1. Pędag. c. 9. Sic denique (quod ad nos nunc spectat) senserunt philosophi, vt de Hermete, seu Mercurio Trismeg. refert Cyr. li. 1. cōtra Iul. sub fi. & Suidas in Mercurio, & Aesculap. ad Amnionē regē, qui sic ait. [Deū oium dominū, factorē, Patrē, ac sempiternū imploro, ac oia vnū existētia, & vnū omnia existērē, nā omniū plenitudo vnū est, & in vno. Multaque similia leguntur ex Trismeg. in Pimandr. præsertim in fi. c. 5. & 15. vbi habentur fere omnia verba, quæ Cyrillus refert. Vbi ex Platone etiam & Porphyr. adducit non dissimilia.

II. Nulla perfectionis priuatio in Deū cadere pōt.

Aristot. Imo nec ulla negatio.

Secūdò probatur à posteriori ex dictis supra de effectibus Dei seu primi entis: Omnis. n. perfectio possibilis aut est increata, aut creata. Si increata sit, in solo primo ente esse potest, quia nihil est increatum extra ipsum. Si verò est creata, ergo necessario esse debet ab hoc primo ente vt à prima & principali causa, quia ostensum est nihil esse posse præter ipsum, nisi ab ipso, ergo necesse vt omnis talis pfectio sit in ipso, nobiliori, & excellentiori modo. Quia perfectio effectus necessario supponitur in causa, quæ ex se, & pro- III.

pria,

pria, ac sufficiente virtute potest talem perfectio nem cõicare effectui. Quo modo.n. dare potest causa quod nullo modo in se haberet? Atque hęc ratio eadem proportione concludit de quacunque perfectione possibili vera, ac reali, siue illa actu reperiatur in aliqua creatura siue non, nam si possibilis est, non nisi à Deo esse põt: ergo necesse est vt iā nunc sit aliquo modo in Deo, quia nihil potest esse ab ipso nisi quod aliquo modo est in ipso, est ergo de essentia Dei vt in se includat aliquo modo omnem perfectionem entis.

V. Rō a priori ostenditur. Secundo põt hoc à priori ostendi, quia Deus est primum ens, vt ostensum est: ergo est ēt summum & perfectissimum essentialiter: ergo de essentia eius est vt includat aliquo modo oēm perfectionem possibilē in tota latitudine entis. Prima consequentia ex terminis fere per se nota est: nā Deus est primum ens cāsitate & necessitate essendi, necesse est vt sit ēt perfectione primum. Quod ēt probatum in superioribus est ex eo, q̄ omnia inferiora entia eo sunt magis vel minus perfecta, quò magis vel minus accedunt ad hoc primum ens; neq; potest in hac rerū inæqualitate ita procedi in infinitū, quin detur aliquod supremū ens, quod sit cæterorū caput & mensura, quod non põt esse aliud nisi ipsum ens primū. Est ergo illud summè perfectū. Secunda vero cōsequētia in principio facta, videri põt minus euidens, quia rectè põt intelligi quod sit perfectissimū oium, & nō contineat perfectiones omniū, sicut homo est perfectissimus omniū animaliū, & tñ non continet omnium animalium perfectiones. Sed nihilominus consequentia illa probatur. Primò ex præcedente ratiocinatione, quia primū ens non vtcūq; est perfectius cæteris, sed tanquam primū principium eorum: vt autē res aliqua sit principium alterius, non satis est quòd sit perfectior illa, vt per constat, sed necesse est vt perfectionē illius in se cōtineat aliquo mō, si ergo primū ens est perfectissimum tanquā principium omnium, non solum est perfectius cęteris, sed etiam omnium perfectiones in se præhabet.

VI. Deinde probatur à D. Thom. 1. p. q. 4. art. 2. ex principio supra probato, quod primū ens est ipsum esse subsistens per essentiam, ergo claudit in se oēm perfectionē essendi. Quam rōnem eiusq; propriam vim commodius declarabimus assertione sequēte. Nunc aliter probatur illa cōsequētia quia primū ens non solum est perfectio oīm, quæ sunt, sed etiā oībus quæ esse possunt: ergo necesse est quod sit perfectius omnibus non vtcūque, sed vt continens in se perfectiones omniū. Antecedens probatum est, quia primum ens nō solum est primum inter ea quæ sunt, sed etiā inter omnia possibilia. Item quia si esset possibile aliud ens pfectius, vel illud esset ens necessariū, & sic iā actu esset, vel posset fieri ab alio, & hoc nō, quia non à primo ente, cū nō possit efficere aliquid perfectius se, ergo non est vllo modo possibile ens perfectius, ergo primū ens est pfectissimum omnium possibilium. Consequentia vero probatur, quia dato quocūq; ente quod excedat cætera in perfectione, non tñ cōtineat perfectiones omnium, illud non põt esse perfectius omni ente possibili, quia põt esse aliud quod non solū sit perfectius, sed ēt contineat reliqua. Neque.n. dici potest hanc continentiam inuoluere repu- A gnantiam aut esse impossibilem, tum quia in rebus sensibilibus experimur qualitatē vel formā superiorem continere perfectionem pluriū inferiorum, tum etiam quia nulla ratio repugnātię, aut impossibilitatis assignari potest, vt magis cōstabit inferius declarando modum huius perfectionis. Vt ergo primū ens sit perfectius omni possibili, necesse est vt omnem perfectionē possibilem in se includat, nam si aliqua perfectio esset possibilis & illi deesset, perfectius esset illud ens quod illam perfectionem simul cum omnibus alijs haberet. Et ppter hāc causam rectè dixerunt Augustinus, & Anselmus Deum esse tale ens, quo maius excogitari non põt. Et Greg. Nis. lib. de Opif. homin. c. 1. [Deum esse tale bonum, quod omne bonum, quod intelligendo, cogitandoue comprehenditur, exuperat.] Cogitādo, scilicet, tali cogitatione quæ in se cogitata nō inuoluat repugnantiā, sed sit de se verè possibili. Et.n. si cogitatio non sit huiōi, res cogitata non erit maior, imò nec res erit, sed ens rōnis & prorsus nihil: si aūt aliqd maius verè cogitetur, illud erit ens possibile, ergo & necessarium, quia hęc est prima & summa perfectio entis perfectissimi, ergo illud ens erit Deus, & non aliud quod B cogitabatur minus perfectum. Est ergo de rōne Dei vt sit ens tā perfectum quo maius excogitari non possit. Et consequēter vt in se includat oēm perfectionem possibilem, tota.n. hæc perfectio verè ac rōnabiliter cogitatur in aliquo vero ente.

VII. Tertiò põt eadem consequentia in hunc modum declarari & confirmari: nam primū ens nō solum excedit reliqua omnia sigillatim, sed etiā simul collecta: neq; vtcunq; illa excedit, sed optimo modo possibili in genere entis: sed optimus modus superandi reliqua oīa simul sumpta, est cōtinēdo eminētiori modo quidquid est in omnibus illis. Quod aliter declaratur, nam qñ vna res est perfectior alijs, non tñ continet totā perfectionē illorum, quāuis absolutè sit perfectior, tñ secundum aliquam rōnem contingit esse minus perfectam, vt sol est simpliciter nobilior luna, & nihilominus luna in aliqua dignitate vel C virtute excedit solem. At vero primum ens ita excedere debet, & simpliciter & in omni nobilitate & perfectione reliqua omnia, vt neq; absolute, neque secundum aliquam rationem ab aliquo superari possit, quē modum perfectionis & excessus habere non posset nisi oēm perfectionem in se contineret. Nisi aūt ita excederet omnia, non esset primū ens sub omni rōne & perfectione entis, & consequenter neque ab ipso posset omnis ratio & perfectio entis manare.

VIII. Obiectioni respōdetur. Dices, Hac rōne probaretur illud primū ens debere esse tale vt omnium entium perfectiones ita in se contineat, sicut in ipsis sunt, quia tota hæc pfectio cogitari põt in aliquo ente, & hic modus excedēdi reliqua est perfectior. Respondetur negando sequelam, quia non oēs illæ perfectiones formaliter sumptæ, spectant ad consummatā entis perfectionem: neq; omnes inter se cōpossibiles sunt, neq; cū exacta ac summa rei pfectione. Vnde ad hoc declarādū rectè distinguūt Theologi duplices entis perfectiones, quasdam vocāt simpliciter simplices, alias vero perfectiones sm̄ quid, seu non simpliciter. Prioris generis sunt, q̄ neque inuoluunt imperfectionem vllam, nec repu-

repugnantiam vel oppositionem cum alia maio- A ri, vel æquali perfectione. Vnde de ratione perfectionis simpliciter in primis est, vt sit absoluta & non relatiua: nam perfectio relatiua excludit aliam sibi oppositam, quæ, quantum est ex se, potest esse æquè pfecta. Deinde esse debet talis perfectio absoluta, quæ nullā includat imperfectionem, neque alteri meliori opponatur. Vnde ex

Anselm.

Anselmo in Monolog. c. 14. definiri solet pfectio simpliciter quòd sit [illa quæ in vnoquoque est melior ipsa quàm non ipsa:] id est, quæ in indiuiduo entis, seu in latitudine entis vt sic, melior est ipsa quàm quælibet illi repugnans, vt bene ex-

Scotus. Caiet.

posuit Scotus in 1. d. 8. q. 1. ad 1. & Caiet. de ente & essent. c. 2. Omnis autē alia perfectio quæ nō est huiusmodi, dici potest secundum quid, seu non simpliciter, seu in certo genere.

IX. Omnes perfectiōes simpliciter simpliciter, Deo sunt formaliter.

De perfectionibus ergo simpliciter dicēdum est omnes esse in Deo formaliter, quia in suo formali conceptu nullam imperfectionem, sed puram perfectionem inuoluunt, neque inter se repugnantiam includunt. Vnde sic illas habere, id B est formaliter, melius est quàm aliqua earū carere, & ideo de ratione entis summe perfecti in tota latitudine entis est, vt has oēs perfectiones formaliter includat. Adde, in his perfectionibus nō posse cogitari altiorem modum cōtinendi illas quàm formaliter, quia intra suam formalem rōnem, nec limitationē, nec imperfectionē includunt, neq; altior gradus entis excogitari pōt quā ille, ad quem hæ formales perfectiones pertinēt, quales sunt viuere, sapere, & alia huiusmodi. At vero de perfectionibus sm̄ quid, seu in certo genere, dicendum est non pertinere ad consummatam perfectionē primi entis vt illas formaliter includat, vt rectè ꝓbat obiectio facta, quia alias repugnātia & opposita includeret. Item sæpe huiusmodi perfectio in suo cōceptu formali includit limitationem, compositionē aut aliam similē imperfectionē: ergo vt sic nō pōt pertinere ad consummatam perfectionē supremi entis. Pertinet ergo ad perfectionē illius entis, vt has oēs pfectiones eminenter contineat: estq; hic modus consentaneus excellentiæ illius entis, qđ hēt gradum & modum essendi eminentiorem, q̃ omne C ens in quo hæ perfectiones formaliter reperiuntur, & ideo eminentiori modo continere debet has perfectiones, quàm sint in entibus factis.

X. Quid sit vnā rem in alia eminenter contineri.

Quid autem sit cōtinere vnam rē eminenter aliam, seu perfectionē eius, disputant Theologi cum D. Tho. 1. p. q. 4. Breuiter tamen dicendum est continere eminenter, esse hēre talem perfectionē superioris rōnis, quæ virtute contineat quidquid est in inferiori perfectione, quod nō potest melius explicari à nobis quàm in ordine ad causalitatem, vel effectū. Vnde perfectiones omnes creaturarum, quatenus sunt eminenter in Deo, nihil aliud sunt quàm ipsamet creatrix essentia Dei vt dixit Aug. lib. 4. Gen. ad lit. c. 24. & seq. & & lib. 4. de Trinit. à princ. & tract. 1. in Io. Ansel. in Monolog. c. 34 & 35. & in Prosolog. c. 17. Dicitur autem creatrix essentia esse eminenter omnia, quatenus se sola & sua eminenti virtute rebus omnibus potest illas perfectiones communicare. Nō quod formaliter loquendo, & sm̄ præcisionem rationis, posse res efficere sit eas eminēter continere: nos. n. hæc ratione distinguimus, A & causalem hanc locutionem veram esse credimus. Quia res continet eminenter, ideo potest illas efficere, sed explicamus illam continentiā per ordinem ad effectum, quia non possumus commodius & clarius id præstare.

XI.

Quòd enim quidam aiunt continere eminenter perfectiones creaturarū esse, cōtinere quidqd est perfectionis ī illis, seclusis imperfectionibus, obscurius est, nam cum dicitur Deus continere quidquid est perfectionis creaturæ seclusis imperfectionibus, aut subintelligitur eminenter, & sic nihil explicatur, aut subintelligitur formaliter, & sic inuoluitur repugnantia: nam seclusa oī i. perfectione nō remanet formalis perfectio creaturæ vt sic: quia intrinseca formali ratione & conceptu creaturæ includitur imperfectio.

XII. Obiectioni respondet.

Dices hinc sequi, nullam perfectionem creatam esse formaliter in Deo, quia nulla perfectio creata est, quæ formaliter sumpta non includat imperfectionem. Respondeo, verum esse nullā perfectionem creatam secundum adæquatā rationem quam habet in creatura, esse in Deo for- B maliter, sed eminenter tantum: non est enim in Deo sapientia creata, nam vt sic accidens & finita perfectio, & idem est de cæteris similibus. Dicitur ergo Deus quasdam ex his perfectionibus continere formaliter, quia secundū eas hēt aliquam formalē conuenientiā cum creatura, rōne cuius illa perfectio sm̄ idem nomen, & eādē rationem seu conceptum formalem attribuitur Deo & creaturæ, salua analogia, quæ inter Deū & creaturam semper intercedit. Qñ vero nō est talis conuenietia, nec formalis denominatio, sed sola efficacitas diuinæ virtutis, tunc dicimus intercedere continentiam eminentialem. Atque ita in Deo nulla perfectio est formaliter nisi vel sm̄ proprium conceptum Dei, vel saltem sm̄ cōceptum abstrahentem à Deo creaturis. Restabat hic alia difficultas, quia sequitur esse in Deo infinitas perfectiones: sed hæc facillimè expedietur ex dicendis in duobus punctis sequentibus.

SECTIO II.

C *Vtrum demonstrari possit Deū esse infinitum.*

Finitum & infinitum teste Aristotele ꝓpriè dicūtur in quantitate molis: cum ergo hæc in Deo non sit, vt supponimus, non potest esse hic sermo de infinito sm̄ hanc proprietatem, sed secundum eam translationem, qua dixit Augustin. 6. de Trin. c. 8. [In his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius esse.] Rursus non intelligitur quæstio de sola infinitate durationis: nam euidentissimum est Deum esse æternum, & consequēter duratione infinitum. Quod tam ex effectibus, quàm ex dictis de esse Dei facilè conuinci potest. Nam vel mundus est æternus, vel cœpit in tempore, si est æternus, multo ergo magis Deus, q est primus author & motor eius: si vero cœpit in tpe: ergo ab aliquo initium sumpsit, qui non potuit incipere, alias sumpsisset principiū ab alio: cū ergo non procedatur in infinitum, sed sistatur in primo ente vt ostensum est, necesse est illud esse semperq; fuisse. Item quia ostensum est primum ens esse ens simpliciter necessariū,

quia

quia non est ab alio, sed ex se: non ergo pôt habere initium vel finem existendi; est ergo infinitæ durationis. Igitur quæstio præcipuè intelligitur de infinitate in essentia & perfectione, & consequenter etiam in virtute agendi: nam hæc duo proportionem inter se seruāt: vnde à priori ostēditur infinitas virtutis ex infinitate essentiæ, & à posteriori infinitas essentiæ ex infinitate virtutis. Quomodo autem hæc infinitas concipienda sit, & in quo consistat, præcedenti disputatione, sectio. 1. sufficienter declaratum est.

Quæstionis resolutio.

II. Dicendum ergo est, Ratione naturali demonstrari posse, Deum esse infinitum. Hanc veritatem, scilicet, Deū esse infinitum, docet fides, vt ex Theologia constat, Psal. 144. Baruc. 1. & Conc. Later. sub Inno. 3. in ca. Firmiter de sum. Trin. Et apud sanctos Patres Dionys. c. 9. de Diuinis nom. Naz. orat. 38. Et Philosophi sub obscuri sunt vt Aristot. refert. 3. Phys. c. 4. licet de eorum sensu non sans constet, sicut de eodē Aristotele statim dicemus. Potest autem probari hæc cōclusio duplici modo supra posito, scilicet vel ex effectibus vel à priori ex aliquo attributo prius demonstrato de Deo. Priori modo probat Arist. 8. Physic. text. 7. & 12. Met. tex. 41. Deum esse infinitæ virtutis ex eo, q mouet tpe infinito: Quia ad mouendum (inquit) tpe infinito, requiritur infinita virtus. Quod probat per deductiōnē ad inconuenīēs, quia alias duo mouētia æqualis virtutis alterum moueret tpe finito, & aliud in infinito. Quæ ratio multorum torsit ingenia; qm statim apparet omnino inefficax: nā ad mouendum tempore infinito, etiam si gratis admittamus talem motum esse possibilem, sufficit finita virtus perpetuo durans, quæ non languescat, nec minuatur, aut lassetur mouendo: has autem cōditiones habere potest etiam si finita sit, dum modo sit incorruptibilis. Sic n. idem manēs idē semper est natum facere idem, vt sol perpetuò illuminaret si perpetuus esset. Imò, teste Aristotele, sol, seu cœlum est causa perpetuæ successionis generationum, & corruptionū, & similiter oēs intelligentiæ infinito tempore mouent secundū ipsum, cum tamen infinitæ non sint.

Mens, & ratio Aristotelis expenditur.

III. Propter hanc difficultatem multi Doctores negant fuisse mentē Aristotelis asserere Deū esse infinitum in virtute, sed duratione tantum; minus. n. incommodi existimant defectū Aristotelem in conclusione, quā in sua probatione. Ita sentit Greg. in 1. d. 42. q. 3. ar. 1. Ochā. quodlib. 3. q. 1. quodli. 7. q. 22. & 23. Marsil. in 1. q. 24. ar. 2 & nonnulli alij. Veruntamen negari non potest quin Aristot. eo loco agat de virtute infinita in vi agendi & mouendi, nam id planè cōstat ex discursu eius. Propterea enim probat Deū esse infinitæ virtutis, vt inde colligat eum carere magnitudine: at hæc collectio præcipuè in eius sententia nullius momenti est, cum ipse ponat cœlū, & elementa corporalia, æterna, & infinita in duratione. Deinde probat virtutem infinitā non posse esse in magnitudine, quia aliàs moue-

Expositio. Gregor. Ocham. Marsil. Refellitur.

A ret in non tpe, quæ illatio esset prorsus impertinens si de sola duratione sermo esset: nam virtus non ideò velocius mouet, q magis duret. Atque ita intellexerunt Aristotelem D. Thom. Albert. Simplic. & alij ibi. An vero Aristoteles locutus fuerit de virtute infinita intensiuè secundū quid tantumque in mouendo, vel simpliciter in agendo, non pôt efficaciter probari ex illis locis: Quid vero sentiēdum sit, dicam in fine huius puncti.

IIII. Aliter Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & in quodlib. q. 7. respondet, medium Aristotelis in illa ratione non esse, mouens tempore infinito vtcunque, sed à se & independenter. Sed, quidquid sit de efficacia huius medij, quod infra videbimus, certum est non fuisse hāc mentem Arist. tum quia nullam mentionē facit illius particulæ à se, seu independenter, tum etiam quia illa ratio æquè procedit in motu finito, & in quacunque actione: Aristotelis autem non ex motione, seu actione, sed præcise ex infinita duratione motionis probat intentionem suam. Ac tandem deductio illa ad inconueniens, q mouentia æqualia mouerent tēpore inæquali non fundatur in mouendo a se, vel ab alio, sed solū in quantitate effectus. Adde Arist. ibi argumentari ex medio pure physico, & in eodem libro prius probare: physicū aût medium est quòd primus motor mouet tpe infinito, & hoc solum fuerat ab Aristotele probatum: quòd autem moueat à se, & sine dependētia ab alio non est medium physicum, sed Metaphysicum potius: nec de hoc Aristoteles mentionem ibi fecerat Maxime quia ibidem apertè significat Aristoteles dari duo mouentia eodē modo, ita, vt alterum moueat finito tempore, aliud infinito: non possunt autem dari duo mouentia à se, & independenter à superiori, non ergo facit vim Aristoteles in hoc mouēdi modo. Denique, esto verum sit ad mouendū à se requiri virtutem infinitam, id tamen neque est per se notū neque ab Aristotele probatum: imò nec probari tentatum, neque insinuatum.

Scoti expositio. Improbatur.

X. Aliter D. Thomas ibidem exponit, Aristotelē loqui de motu infinito ex parte mobilis, non ex parte spatij. Ex parte mobilis vocat infinitū motū illum in quo infinitū tēpus consumendū est, priusquā totum mobile pertranseat quemcūque præfixum aut signatum terminum, vel partem spatij: motū aût infinitum ex parte spatij vocat illum qui per continuam repetitionem eiusdem mobilis intra idē spatiū infinito tempore durat. Ait ergo, principium Aristotelis esse, ad mouendū aliquod mobile tempore infinito ex parte ipsius mobilis requiri virtutem infinitā. Quòd si obijcias, Aristoteles nō potuit sublumere primū motorē posse mouere tēpore infinito ex parte mobilis, sed solū ex parte spatij, quia ipse solū agnouit motū cœli, quē putauit durasse tempore infinito & vt sic esse à primo motore, & vere ille motus solum durare pôt tempore infinito per repetitionem totius mobilis per totum spatiū: Respōdet in summa D. Thomas, directè & explicitè locutum fuisse Arist. de hoc tempore infinito: implicitè autem ex hac infinitate intulisse aliā quę est ex parte mobilis. Ita vt ratio eius in virtute sit hæc: Deus mouet cœlū tēpore infinito ex parte spatij: ergo de se potēs est ad mouendū tēpore infinito ex parte mobilis: ergo est infinitę virtutis.

D. Thomæ Expositio.

B

C

Patet

Patet consequẽtia, quia infinitas motus per repetitionẽ spatij est per accidens, ex parte aũt mobilis est per se: quod aũt est per accidens reducitur ad id quod est per se, cum ergo primus motor sit causa per se infinitatis motus, illi debet attribui infinitas per se, & non tantum per accidens.

VI. Quæ difficultates in proxime relata expositione. In hac expositione multa occurrunt difficilia. Primũ, q̃ hæc fuerit mens Aristotelis, quia nullã mentionem fecit duplicis infinitatis motus t̃pis, neq; reductionis vnius ad aliam. Deinde, quia vt motus duret t̃pe infinito ex parte mobilis necesse est, q̃ mobile sit infinitum: alioqui non posset infinito t̃pe durare sine repetitione, & sine integro transitu totius mobilis per signatũ punctum spatij: præsertim si idem motus semper perseueret, vt supponitur, & ita ponit D. Tho. huiusmodi mobile debere esse actu infinitũ secundũ magnitudinẽ. At verò, teste Arist. prorsus repugnat corpus infinitũ moueri: quo modo ergo hic potuisset assumere primum mouens posse mouere infinitũ mobile? nam hoc ipsum est mouere corpus infinito t̃pe ex parte mobilis, presertim quia expresse Aristoteles in sua probatione ponit mobile finitum: ait enim, Mobile illud quod mouetur tempore infinito, per ablationem æqualium partium tandem consumendum fore: quod non esset verum si mobile esset infinitum.

VII. Secundò, licèt daremus Arist. intendisse illud probationis genus, non esset minus difficile vim eius & efficacia declarare. Nam in primis, quę nã est vis illius illationis, [Deus mouet cęlũ t̃pe infinito ex parte spatij: ergo põt mouere t̃pe infinito ex parte mobilis?] Nam perinde est ac si inferretur, [Potest mouere corpus finitum, & infinito t̃pe continuare motũ illum: ergo potest mouere mobile infinitum.] At hæc consequentia nulla ratione fundari posse videtur. Quia sicut est longè diuersum augmentũ motus per repetitionem & reiterationẽ eiusdem mobilis in eodem spatio, vel per augmentũ ipsius mobilis. Ita est longè diuersum augmentũ virtutis requisitũ ex parte motoris, neque ex vno licet inferre aliud, cũ sit diuersæ rationis, imò cum vnum non sit propriè augmentũ, sed duratio eiusdẽ virtutis. Vnde illa reductio infinitatis per accidens ad per se hic nullum fundamentũ habet, imò in virtute nihil aliud est q̃ inferre id quod est maius ex eo, quo est minus. Nam per se loquendo, & (vt ita dicam) ex obiecto, minus est mouere idem mobile longiori t̃pe, q̃ mouere maius mobile. Vnde in motibus finitis, non recta esset illatio ex maiori continuatione motus eiusdẽ mobilis colligere virtutem mouendi maius mobile. Denique instantia superius facta contra rationem Aristotelis, eodem modo procedit contra hanc interpretationem: nam angelus potest mouere cœlum tempore infinito ex parte spatij, & t̃n non potest mouere aliquod corpus t̃pore infinito ex parte mobilis: ergo neque in primo motore licet vnum ex alio inferre.

VIII. Quod si fortè dicatur angelũ non ita esse causam p se infinitatis motus, sicut Deum, si p cãm p se intelligatur causa indepẽdens, & a se operãs inciditur in expositionẽ Scoti, & eisdẽ rationibus reijcienda est, si verò intelligatur causa verè ac propriè influens in effectũ, & propria virtute vt causa principalis proxima, sic immeritò negatur q̃ intelligentia sit causa per se infinitatis motus, nam propria virtute illum efficit, & in eo perpetuò durat. Neque explicari potest in quo consistat, q̃ Deus per se causet infinitatẽ, & non angelus, quia non differunt nisi in eo, q̃ Deus efficit vt causa prima, & angelus vt secunda, quæ differentia nihil ad præsens spectat, vt dictũ est. Imò vix intelligitur cur infinitas motus ex parte spatij vocetur per accidens, & ex parte mobilis, per se, nam si quæ infinitas potest esse in motu physico, solũ in circulari motu per repetitionẽ circa idem spatium, vt Arist. probauit in 8. Physic. & in 1. de cœlo. Et sicut motus vel tempus continuum, est per se vnũ continuatione, ita si infinitè duraret, esset per se infinitũ circuitione continua. Motus autẽ infinitus ex parte mobilis impossibilis est, nam si mobile est impossibile, etiam motus 4. Physic. tex. 115. Cur ergo vocatur per se infinitus? aut cur ex potentia mouendi infinito t̃pe vno modo, infertur potentia ad mouendum alio modo? Dices etiam iuxta nostrã sententiam est impossibilis motus infinitus ex parte spatij. Respondetur, nos argumẽtari in principiis Aristotelis; si autem etiam est impossibilis motus infinitus illo modo, erit Aristotelis ratio infirmior etiam dicto modo interpretata, quia neque antecedens verum est, neque illatio bona. Aristot.

IX. Quocirca D. Tho. 1. cõtra Gen. c. 20. ratione 8. ad 4. obiectionem, aliter declarat hanc rationem dicens, solũ probare, virtutem corporeã finitam, de se non sufficere ad mouẽdum t̃pore infinito, quia non põt moueri nisi mota, & ex se non habet vt perpetuò moueatur, cum sit in potẽtia ad moueri & non moueri, & ideò neq; ex se habet virtutẽ vt perpetuo moueat. Verum neque hæc interpretatio sufficiens apparet. Nam in primis Arist. nõ probat immediatè ex infinitate motus virtutẽ mouendi non posse esse corpoream, sed probato esse infinitã, & ex infinitate colligit posteà non posse esse corporeã, quam illationem posteà examinabimus: vnde Aristoteles hic non vtitur illo medio, quòd corpus nõ mouet nisi motum. Deinde hoc principium si intelligatur de motu actuali, & proprio ac physico, vel locali, id est, q̃ corpus non possit localiter mouere nisi localiter motũ, neq; est demonstratũ, neque verũ: quia in motu attractionis sępe vnũ corpus manẽs immotũ attrahit aliud, & in impulsione seu expulsione id interdũ accidit, licèt rarius, vt in viuentib. in virtute expulsiua excrementorũ, & in repercussione pilæ est probabile impelli à pariete quẽ vehementer tangit, licèt ipse paries immotus maneat. Si autẽ principiũ illud latius intelligatur de motione per auxiliũ, vel cõcursum superioris causæ, sic non est principiũ physicum, neq; est propriũ corporum, sed cõe omnium causarũ secundarum. Ac denique in eo sensu idẽ est dicere virtutẽ corporeã non posse de se mouere t̃pe infinito, quod dicere corpus nõ posse mouere sine concursu superioris causæ, & ita incidimus in sententiã Scoti, qui vim rationis ad hoc reducebat, q̃ nulla virtus finita agit independenter à superiori, & ita tandem Ferrara ibi ad hoc deducit expositionem, quod sola prima causa per se primò & non per aliud, causat motum infinitum.

X. Tandẽ Caietanus in prolixo opusc. de infinit. Dei intensiuam huius rationis in hoc constituit, q̃ Deus per se primò, id est ex vi propriæ, & intrinse-

trinsecæ perfectionis, causat infinitatem motus: A ad causandú aút hoc modo infinitum motum requiritur (ait) virtus intensiuè infinita. Qđ sic probat, quia duratio est ens: ergo alicuius perfectionis: ergo maior duratio maioris pfectionis: ergo infinita duratio infinitæ perfectionis, ergo qui causat illá ex vi propriæ perfectionis, debet esse infinitæ perfectionis. Hoc aút modo causat Deus infinitá durationé in motu, intelligétia verò, vel aliud agés finitú nó pót illam causare per se primò, i. ex vi propriæ perfectionis, sed ex côditione annexa, idest ex eo ꝙ infinitè durat: sicut calor vt octo ex vi suæ intensionis & perfectionis habet calefacere vt octo, calefacere autẽ per diem nõ habet ex vi suæ perfectionis, sed ex côditione annexa, s. quia durat per dié. Sed cõtra hác expositionem eædem difficultates occurrũt quæ contra præcedentes. Et in primis, quod ad Arist. attinet, obijcere possumus Caietano, ꝙ ipse meritò obijcit Scoto, [Mirum est ꝙ Aristoteles medium suæ rationis non expresserit:] sicut autem Aristoteles non assumpsit pro medio causam mouenté à se, vt Scotus volebat, ita nec causam mouenté per se primò, vt Caietanus sumit, B sed præcise ex côtiouatione motus per infinitũ tẽpus infert infinitá virtuté mouétis. Item deductio illa qua Arist. probat motum infiniti temporis non posse esse à finita virtute, lógè diuersa est à discursu quem Caietanus facit. infert .n. Arist. ꝙ duo mouentia æqualia mouerent tẽpore inæquali. Quod argumentandi genus ad mouentia quæ per se primò causant infinitatem, vel durationem motus eo modo quo Caietanus loquitur, applicari nó pót. Imò si res attentè consideretur, nulla virtus creata (etiá iuxta discursum Caietani) pót per se primò mouere per horam, nedum infinito tempore, quia ex vi solius intensiuæ perfectionis non potest vel durationé vnius horæ efficere mouendo, sed ex adiuncta conditione, scilicet quatenus ipsa etiá per horá durat.

XI. Caietani discursus inefficax ad intentum probandam.

Vlterius verò addo, discursum ipsum Caietani per se sumptú inefficacé esse. Nam in primis, quæ est causa quæ possit mouere infinito tẽpore ex vi solius virtutis intẽsiuæ, præscindẽdo illá à propria duratione? certè nulla èt si maximè infinita fingatur. Aliàs si fingeremus per impossibile infinitam virtutem motiuá durare per instãs nostri tẽporis, illa vt sic esset potés ad mouendú infinito tẽpore, qđ est planè falsum. Et sequela patet, quia posita causa sufficiéte, & per se, ac primaria, pót poni effectus. Quòd si dicatur, durationé causæ esse côditionem necessariá ad perseuerandú in actione, èt in causa infinitę virtutis intensiuæ, ergo infinita continuatio mot⁹ tanq̃ ita sit per se primo ab infinita virtute, q. requirat, vt conditioné necessariá, durationé virtutis: sed hoc modo, & non alio sufficit & requirit̃ perpetua duratio in virtute finita ad causádú motú infinitum, ergo in hoc nulla est dña, & sine causa exigitur infinita virtus ad causandú infinitum motum per se primò. Nec declarari potest quid importetur per illá particulá p se primò, q̃n quidem per illum excludi nó pót duratio causæ vt conditio necessaria. Nisi fortè dicatur hanc durationem intrinsecè includi in cá infinitæ virtutis, & iõ in tali causa nó annumerari hác vt côditioné distinctá ab ipsa virtute. Sed hoc nihil refert ad ré de qua agimus, ná èt perpetuá duratio pót esse cõnaturalis virtuti finitæ, hac solũ interueniéte dña, quod in re simpliciter infinita illa duratio est independés, in virtute aũt finita, est dependés, quæ differentia non refert ad præsentem discursum nisi ad expositioné. Scoti reuertamur, quam neque ipse Caietanus admittit.

XII.

Præterea ascẽsus ille seu gradatio Caietani fallax est, tum quia licèt duratio sit perfectio, maior tamen duratio non semper est maior perfectio. Tribus .n. modis pót vna duratio esse maior: vno modo essentialiter, quo modo æuum v.g. est maior duratio q̃ tempus, & æternitas quàm æuum. Et hoc modo maior duratio est etiam maior pfectio: vnde propius diceretur melior duratio, seu altioris rationis, nó exceditur aũt hoc modo tempus finitum ab infinito, vt per se cõstat. Alio modo dicitur vna duratio maior alia, vel se ipsa solum per comparationem ad extrinsecá mẽsuram verá, vel imaginariá, quo modo dicitur angelus magis durasse hodie, q̃ heri, & hoc modo maior duratio non est in se maior perfectio, sed eadem coexistens maiori successioni. Atque ita ad causandam hoc mõ maiorem durationem in angelo, non requiritur maior virtus, vt per se ẽt constat. Alio modo cõtingit vnam durationem esse maioré alia per additionem realé partis ad parté eiusdé rõnis. Et hoc mõ annus est maior duratio quá dies, & infinitú tẽpus, quam finitũ, & sic maior duratio nó est maior perfectio intẽsiuè, sed solum extensiuè (si tñ motus localis vel duratio eius, nomé perfectionis meretur distinctæ à suo termino.) Et hæc comparatio est quæ ad propositum spectat. Ex hoc aũt augmẽto perfectionis in effectu, nó pót colligi quod sit necessaria maior virtus, sed eadem magis durans: quia ibi solum est multiplicatio successiua eiusdé vel similis effectus, v. g. similis circulationis, ad multiplicandú autem successiuè effectum nõ requiritur maior virtus, idem .n. calor pót in infinitum producere caloré similẽ successiuè. Et confirmatur primò, quia ex infinitate effectus non potest inferri maior infinitas in causa, quá sit in effectu: ergo si effectus tantum augetur extensiuè in duratione, ex hoc capite non requirit C in causa infinitá virtutem intensiuam, sed virtutem infinitè durantem. Et confirmatur tandem quia si ad mouendum infinito tempore esset necessaria infinita virtus, eo quòd infinita duratio sit infinita perfectio. nullo modo fieri posset infinitus motus à finita virtute, neque p se primo, neque vt à causa principali & per se. Cõsequẽs est falsum, quia intelligentia finita efficere potest talem motum: ergo.

XIII. Cõclusio posita solo physico medio probari non potest.

Existimo igitur conclusionem positá nó posse efficaciter probari per medium pure physicũ, seu ex motu. Primò quidem quia nó solú est verú nullum motum durasse tempore infinito, sed probabilius etiam existimo non posse durare tẽpore infinito, quáuis possit in infinitum durare absque fine, non tamen absq; principio vt supra tactú est. Secúdo, quia licet daremus motum durasse infinito tempore, non posset inde colligi infinita virtus in motore, vt argúméta facta cócludút. Nec ratio qua Arist. conatur probare non posse, finitum mouere tẽpore infinito quidquã efficit. Fundatur .n. in hoc principio, quod si in-

tegra

A tegra virtus mouet integrum mobile per infinitum tempus, pars virtutis mouebit partem mobilis minori tempore: atque adeo finito. Hoc autem principium falsum est, nam si pars virtutis mouet partem mobilis sibi proportionatam per idem spatium proportionatum, & eodem modo repetitum, seu toties illud pertranseundo, tanto tempore mouere illam poterit, per se loquendo, quanto tota virtus poterat mouere totũ mobile. Quod in fine libr. 7. physic. idem Arist. docuit, & est euidens ex commutata proportione, & applicando illam ad motum cœli, fere ad sensum conspici potest. Nam si fingamus vnũ motorem mouisse ab æterno solum astrum Solis; & alium mouisse reliquum corpus quartæ sphæræ, vterque moueret per infinitum tempus. Quod verò quidam aiunt Aristotelem locutum esse de virtute, quæ mouendo minuitur, extra rem est: quid enim ad propositum inferret Aristoteles, si hoc supponeret? Non enim posset concludere, illam virtutem esse infinitam, sed non lassari, nec minui mouendo. Quamobrem non uereor dicere Aristotelem non rectè argumẽtatum esse, vbi res est tam clara & manifesta. Atque hoc ipsum B videtur sensisse Cano. lib. 12. de locis, c. 5. vbi inter errores Aristoteles ponit, quòd crediderit omnes Intelligentias mouentes cœlos esse infinitæ virtutis, eo quòd infinito tempore moueant. Vnde fit etiam mihi probabile Aristotelem, saltem illo loco non fuisse locutum de virtute actiua absolutè infinita in genere entis, seu in vi agendi simpliciter, sed tantũ de infinita virtute in mouendo localiter, quæ solum est infinita secundũ quid. Nã, licèt daremus ex illo effectu posse colligi infinitam virtutem, non excederet hãc infinitatem; & si omnibus motoribus cœlorum virtutem infinitam attribuit, non est credibile tribuisse maiorem (ipse autem illo loco æqualiter de omnib. loquitur, nam inde concludit omnes motores orbium esse incorporeos, ut ibi D. Th. aduertit.

XIIII. Dicet aliquis, esto non possit probari infinita virtus Dei ex infinita duratione motus, posset tamen probari ex augmento in infinitum in velocitate motus. Sic enim putat Greg. in 1. d. 42. q. 3. ar. 2. posse demonstrari infinitatem Dei, ex eo q̃ C potest velocius, ac velocius in infinitum mouere cœlum. Quod autem hoc possit, probat, quia hic effectus non repugnat; ergo est possibilis; ergo per aliquam potẽtiam: ergo illa potentia maximè est in primo ente. Et similiter argumentatur ex aliis effectib. quos supponit esse possibiles, cum tamen id non sit euidens, sed satis obscurum, vt infra dicam, tractãdo de attributo [Omnipotentiæ.] Vnde aliqui etiam censent rationem factam non esse efficacẽ, quia non satis probatum, neque per se notum est, illum processum in infinitum in velocitate motus esse possibilẽ, seu non inuoluere repugnantiam. Sed quãquã demus hoc etiam esse euidens (vt certè videtur) nihilominus non potest inde concludi virtus infinita simpliciter, sed secundum quid tantum, idest, in mouendo: quæ efficacitas posset intelligi in virtute finita superioris ordinis, ut est vulgare in huiusmodi processibus in infinitum.

A *Proponitur alia ratio ex Creatione desumpta.*

XV. Alia igitur ratio ex alio effectu desumpta, efficacior censeri solet & propria Metaphysicæ nimirum ex creatione, quam solum insinuabo, quia principia eius superiorib. probata sunt. Vnum principiũ est, Deum habere vim ad creãdum, quod ex dictis est euidens, quia demonstratum est, de facto produxisse hunc modum, qui non potuit produci nisi per creationem, cum & materia ipsa; & res omnes etiã incorruptibiles, ab eo effectæ sint. Aliud principium est, ad creandum requiri virtutem infinitam simpliciter. Qđ non est tam euidens, sicut præcedens: est tamen satis consentaneũ rationi, vt in superioribus probatum, ac declaratum est. Et præsertim est hoc indubitatum de virtute creandi, quæ ex se complectitur, vt obiectum adæquatum, omne creabile, quia hoc obiectum in infinitum extenditur, & quãcunque perfectionẽ finitã determinatè signabilem superat: requirit ergo in causa habẽte talem virtutem, infinitam vim, & perfectionẽ.

XVI. B Quòd autẽ huiusmodi sit virtus diuina, multis modis ostendi potest ex rebus factis. Primo, quia in eis creauit Deus omnes grad⁹ rerum; & in singulis varias species, ad quarũ productionẽ nõ indiguit vel aliqua materia, quæ actioni eius supponeretur, vel aliqua alia adiuuãte causa, sed sola sua potentia, supponendo ex parte effectuũ solum quòd eis non repugnet esse: ergo signum est, eadẽ potestate & facilitate potuisse Deum facere omne id, quod non repugnauerit esse: atq; adeo quidquid creabile est. Secundo, quia in his entibus quæ Deus creauit, per se primo producit ipsum esse participatũ seu ens participatũ, in q̃tũ tale ens, quia neq; in se, neque in alio præsupponit talem rationem entis: ergo signũ est hoc esse obiectum adæquatum illius potentiæ. & cõsequenter illam uirtutem extẽdi ad omne illud, quod potest participare rationem entis: hoc aũt est omne creabile. Tertiò, quia quidquid Deus creet, nunq̃ faciet effectum adæquatum suæ virtuti, neque æqualẽ suæ perfectioni: & abunde sẽ C per eius virtus manet æquè integra ac perfecta: ergo, quocũq; effectu facto, põt aliud eis creare, quod magis participet perfectionem ipsius Dei: ergo potest quodcunque ens creabile efficere.

XVII. *Obiectio cõtra præcedẽtẽ rationem.* Dices, videri repugnantiam inuolui in hac ratione: nam si Deus non potest effectum sibi adæquatum creare: ergo non potest facere rẽ simpliciter infinitam: ergo ex obiecto illius uirtutis nõ põt colligi, q̃ ipsa sit simpliciter infinita. R̃ndet', negando vltimam consequentiã: Deus. n. nõ potest naturã, vel substantiã sibi æqualem creare, quia id inuoluit apertã repugnãtiã: nã potissima excellẽtia naturæ diuinæ est vt sit increata, independens, & ens simpliciter necessariũ, qua perfectione necessario caret quidquid creatum est. Seclusa aũt hac æqualitate, nõ repugnat in infinitũ fieri entia creata, quæ magis ac magis participẽt perfectionẽ Dei. Vnde neq; ex parte Dei potest deesse virtus, p̃sertim cũ ostẽsum sit in ipso eminẽter contineri oẽm perfectionem possibilẽ. Atque hoc obiectum satis est, vt illa virtus sit in se simpliciter infinita, non tñ ob modum agendi

ex nihilo, sed ét ob latitudinem rei creabilis, quę in infinitum extendi potest seu, augeri in perfectione. Vnde necesse est vt in causa supponatur infinita virtus, tum quia est cã superior, & excedens in perfectione totum suum obiectum; tum etiá, quia si esset finita, non posset ultra aliquem certum terminum in actione sua progredi. Hęc igitur ratio sumpta ex effectu creationis non solũ prout facta est, sed ét prout possibilis ostenditur vel ex his, quæ facta sunt, vel ex modo quo facta sunt, est satis efficax. At Scot. 1. dist. 2. q. 1. §. [Ostensis igitur.] id probat ex his, quæ Deus fecit, & continuò facit, adiungẽdo, quod in hac rerum effectione posset perpetuo durare. Dur. verò 1. d. 43. q. 1. addit quod etiá posset ea omnia simul conseruare. Sed hoc quod Durãdus addit, minus euidens est, & toto illo concesso, si totus processus sistat intra species rerũ, quę factæ sũt, non potest ex eo concludi infinita uirtus simpliciter, sed tãtum uirtus finita superioris ordinis, vt etiam Scotus vidit: nisi aliunde ex modo creationis aliunde inferatur, vt supra dictum est.

De modo demonstrandi infinitatem Dei à priori.

XVIII. SVperest dicendum breuiter de alia uia demõstrãdi infinitatem Dei à priori ex aliquo eius attributo prius demonstrato. Et hoc modo probat D. Thom. 1. p. q. 7. ar. 1. Deum esse infinitum ex eo, quòd est ipsum esse per essentiam, in nulla essentia receptum, sed per se subsistens. Cuius rõnis vim putãt discipuli D. Thom. fundari in hoc, quòd in Deo nõ distinguitur ex natura rei esse ab essentia; in creaturis autem distinguitur. Existimantque nullum esse finiri aut limitari, nisi quatenus in essentia finita recipitur, & è cõuerso essentiam esse finitam, quatenus est capax finiti esse: nam & actus per potentiam, & potentia per actum inuicem limitari possunt in diuersis generibus causarum. Ita ergo concludunt, esse diuinum, quod omnino irreceptum est, esse infinitum. Atque hoc modo intelligunt hanc rationem Caietanus ibi, & Capreol. in 1. d. 43. q. 1. ar. 1. & Ferr. 1. cont. Gent. c. 43. eamque defendunt ab impugnationib. Aureoli dicta d. 43. & Scoti in 1. d. 2. q. 1. & in hanc sententiam consentiunt Aegid. in 1. d. 43. q. 1. ar. 1. Rich. ar. 1. q. 1.

XIX. Ego uero existimo rationem non esse efficacẽ, si in hoc fundetur, quòd essentia non põt esse finita, nisi sit potẽtia verè ac propriè receptiua ipsius esse; & è conuerso, esse non posse esse finitũ, nisi sit verè receptum in essentia, tãquam in potentia propriè passiua ac receptiua. Nam, ét in creaturis, falsum esse existimo, essentiam & esse hoc modo comparari, vt in disputatione sequẽti latè dicturus sum. Vt ergo esse sit finitũ, satis est vt sit receptum ab alio in tanta ac tanta pfectionis mensura, ét si propriè non sit receptũ in aliqua passiua potẽtia, & similiter esẽtia creata potest esse limitata per suam intrinsecam differentiam, etiam si non comparetur ad esse per modũ receptiuæ potentiæ. Nulla enim sufficienti ratione adhuc probatum est, rem non posse esse finitam, nisi illo modo: nam licèt res, quæ inter se habent mutuam habitudinem trãscendentalem, actus & potentiæ, dici possint finiri inuicem, hoc sensu, quòd habitudo vnius ex eo quòd ad alteram determinatur, ita finitur, ut nõ maneat indifferens ad alia: tamen in re absoluta, ut est essentia angeli v. g. optimè intelligitur posse esse finitam sine tali habitudine, ex eo solum quòd talem gradum entis habet receptum, & præscindit ab alio.

XX. *Qualiter ex eo quod sit Deus esse per essentiam esse infinitum colligatur.* Illa ergo consecutio: [Deus est ipsum esse per essentiã: ergo est infinitus ĩ perfectione:] in hoc proximè fundari videtur, etiam ex mente Diui Thomę, quòd esse infinitum in essentia, in quadam negatione consistit, quæ absolutam rei perfectionem indicat, & non imperfectionem vllam: primum autem ens hoc ipso quòd est suum esse per essentiam, perfectissimum est: ergo includit etiam hanc perfectionem, quæ est esse infinitum simpliciter. Vnde D. Thomas eadem 1. p. q. 4. art. 2. ex hoc quòd Deus est ipsum esse subsistens, infert ita esse summè perfectum, ut omnem essendi perfectionem in se includat. Cuius illationis vis in hoc potissimum sita esse videtur, quòd cũ Deus à nullo participet esse, seu rationem entis, sed ex se & ex intrinseca natura ac necessitate sit id quod est, non potest in se habere diminutam, & solum quasi ex parte, rationem & perfectionem entis: est ergo aliquo modo includens totũ ens, totamque entis perfectionem. Ex eodem ergo principio, & eadem fere proportione, concluditur infinitas talis entis.

XXI. *In quo infinitas Dei sit sita.* Primò quidẽ, quia hæc infinitas in nullo alio consistit, nisi in hoc quòd perfectio primi entis nec est ita præcisa, ac definita ad unum genus perfectionum, quæ nos in creaturis distingui videmus, vt illud solum includat, & non cætera oia, eo eminentissimo modo, qui ad summã perfectionem pertinere potest: neque etiam in singulis perfectionum generibus ita est limitata ad certum aliquem, & definitum gradum, qui in participato ente intelligi possit, quin habeat perfectionem illam nobiliori & excellentiori modo, quàm possit a creatura participari, etiam si magis ac magis infinitum participetur. Sed hoc totum includitur in perfectione primi entis, ratione cuius dicitur omnem possibilem perfectionem in se continere, ut ex dictis in præcedenti assertione constat. Ergo ex illo principio æquè infertur infinitas, sicut & summa perfectio. Imò hinc fit etiã consequens, vt omnes rationes, quibus supra probauimus perfectionẽ primi entis, æquè probent infinitatem eius, quia & modus perfectionis a nobis expositus conuertitur cum infinitate rectè declarata, & infinitas quatenus sub illa negatione perfectionem indicat, pertinet ad perfectionem simpliciter, atque adeo ad summam entis perfectionem.

XXII. Secundò põt probari eadẽ illatio, quia esse per essentiã non hẽt vnde limitetur: esse. n. participatũ limitari põt, aut ex uoluntate dantis tantam pfectionẽ, & non minorẽ: aut ex capacitate recipiẽtis, siue illa capacitas intelligatur p modum passiuæ potentiæ, siue tñ per modũ obiectiuæ, seu non repugnantiæ: in primo autẽ ente, quod ex se est suũ esse, nullum principiũ aut ratio limitationis intelligi põt: quia sicut nullam hẽt causam sui esse, ita non põt in illo habere limitationẽ, aut ex parte dãtis, aut ex alio pĩcipio. Dices,

sicut

sicut primum ens ex se est, ita ex se, & sine alia cã esse posse limitatũ, ac definitum ad certum genus vel gradum perfectionis. Respondetur hoc repugnare enti necessario ab intrinseco, & ex se habenti esse. Quod quidem à posteriori, & ab incõmodis facile probari põt ex dictis, vel quia illo mõ non repugnaret dari multa entia ab intrinseco necessaria, vel quia quodcũque ens habẽs limitatã perfectionem, & quasi partẽ entis, põt à primo ente manare, vel quia tale ens non esset summe perfectum, qđ vera & non repugnãte conceptione posset concipi vt possibile.

XXIII. A priori autẽ solum potest probari per nõ repugnantiam, vel negationem omnis causæ, vel rationis, ob quã necessitas essendi vt sic potius limitetur ad hoc genus perfectionis, quàm ad aliud, & ad hunc gradum q̃ ad meliorem. Et revera est hæc sufficiens demostratio, nisi quis velit voluntarie pertinax esse. Tum quia hic non potest intercedere alia ratio à priori per causam positiuam, cum hoc ens nullam habeat causam: Tum ẽt, quia in omni genere perfectionis possibilis necessarium fuit vt talis perfectio haberet in aliquo ente intrinsecam necessitatem essendi alias non haberet vnde initium sumeret, aut ad alia entia dimanaret; & idẽ est de quocũque gradu possibili entitatiuæ perfectionis ergo ipsa rõ entis vt sic postulat, vt sm̃ totam latitudinẽ perfectionis possibilem, aut verè excogitabilem, habeat in aliquo ente necessitatem essendi, vel formaliter, vel eminenter: non potest autẽ habere hanc necessitatem quasi diuisam & partitam in plura entia necessaria, vt supra probatum est: ergo necesse est vt illam habeat quasi congregatã totã in vno ente per se necessario: & hoc ipsum est illud ens esse infinitum. Hoc igitur modo ex eo quòd Deus est ens per essentiam, rectè colligitur esse infinitum in perfectione.

XXIIII. *An sit possibilis perfectio, quam dicat infinitas, quam dicimus Deo conuenire.*

Sed adhuc superest vna difficultas tam circa assertionẽ positã, quàm circa probationes eius: nam omnes supponunt huiusmodi ens infinitũ esse possibile: hoc aũt nec per se notum est, nec probatum in omnibus adductis. Qui n. negaret Deum esse infinitum, negaret consequenter hanc infinitatem pertinere ad perfectionem entis, eo quòd possibilis non sit. Quin potius imperfectionem quandam videtur includere, quia quod infinitum esse concipitur, apprehenditur vt quid confusum & indeterminatum, & nunquam satis perfectũ; & ideo videtur hæc proprietas repugnare enti in actu, solũque attribui posse enti in potẽtia. Et cõfirmatur, nam si daretur vnum ens actu infinitum simpliciter; non possent intelligi possibilia alia entia ab illo distincta, eo q̃ infinitum ens totum in se claudit: sicut si esset corpus infinitæ magnitudinis simpliciter non posset extra illud intelligi aliud corpus. Vnde è contrario hoc ipso quod vnum corpus est extra locũ alterius, intelligitur esse finitũ localiter: ergo hoc ipso quod vnum ens est extra entitatem alterius, est finitum entitatiue.

XXV. Respondetur, rationibus factis non solũ probari esse possibilem hanc infinitatem primi entis, sed etiam esse simpliciter necessariam, vt quęuis alia perfectio entis finita sit possibilis: nec posse rationabiliter ens de se necessariũ definire aut limitari ad certum perfectionis gradũ. Neq; A est verum huiusmodi infinitatem inuoluere aut indicare imperfectionem aliquam, quia infinitas in præsenti non dicit negationem consummatæ perfectionis, quomodo res inchoata, & nondum perfecta dicitur non finita, hæc enim magna imperfectio est, sed dicit negationem limitationis, & termini limitantis rem. Rursus hæc nõ est infinitas quantitatis, quæ est per modum extensionis aut multitudinis, in qua carere termino, est quasi carere intrinseco cõplemento: & ideo non intelligitur sine imperfectione, & cõfusione quadam seu indeterminatione: sed est infinitas perfectionis omnino indiuisibilis, quæ in se est summe actualis & cõpleta: de qua re in 28. disputatione dictum est. Ad confirmationem negatur sequela, quia infinitas primi entis non consistit in multitudine entis tantum, sed in eximia perfectione vnius entitatis; & ideo sicut non tollit vnitatem illius entis, ita nõ impedit distinctionem eius à quolibet alio ente, qđ ad illam perfectionem non peruenitat; & ideo D. Tho. 1. p. q. 7. ar. 1. ad 3. attingens fere idẽ argumentum, nihil aliud respondet, nisi Deum distingui ab aliis entibus, quia ipse est suum esse subsistens, alia vero non. Alens. autem 1. p. q. 6. memb. 1. ad 9. rectè addit, [Non dici aliquid finitum, quia sit hoc, & non aliud, sed quia terminatur ad aliud, vel quia est propter aliud, vel quia perficitur ab alio.] Quib. verbis non tam declarat propriam rationem formalem infinitatis, q̃ indicia eius, & in tertio membro indicat rationem à nobis declaratam: secundum vero est cõiunctum cum tertio, nam res quæ non habet causam efficientem, nec finalem habere potest, & è conuerso: & ideo ita non habet vnde limitetur, qui caret fine, sicut qui caret efficienti. Primum autem membrum ad infinitatem localẽ spectat, vt ipse etiam declarat. Vnde ad primum exemplum ex corporibus sumptum respon. letur, partim simile esse, partim dissimile. Similitudo in eo est, quòd si dareretur corpus infinitũ, ex hoc præcise non repugnaret dari alia corpora distincta ab illo, qui eius infinitas non consisteret in multitudine, vel aggregatione omnium corporum, sed in sola vnitate suæ magnitudinis sine termino. Dissimilitudo vero est in eo, quòd vnum corpus infinitum occuparet omnia spatia, vnde naturaliter non daret locum aliis corporibus. Deus autem nullam habet repugnantiam cum aliis entibus, quia est purissimus spiritus. In secundo autem exemplo nulla est proportio, vel similitudo, quare neganda est cõsequentia, nam de ratione infiniti corporis est vt occupet omnia spatia; & ideo si vno spatio finito corpus continetur, necesse est ipsum esse finitum: non est autem de ratione infiniti entis vt sit omnia entia formaliter, aut identice, sed vt sit formaliter vnum ens eminenter continens reliqua. Hic vero statim occurrebat difficultas de multitudine perfectionum Dei, an finita sit, an infinita, cuius expositio constabit ex sectione sequenti. Aliæ vero difficultates, quæ oriri poterant ex infinita potentia Dei, tractabuntur melius sectione vltima.

D. Thom.

SECTIO III.

An demonstrari possit Deum esse actum purum & ens omnino simplex.

I. *Affirmatiue respondetur quæstioni.*

Mitto in his omnibus quæstionibus opiniones eorum, præsertim Nominalium, qui negant, posse satis cognosci, vel demonstrari ratione naturali hæc attributa de diuina substantia, quia sufficere videntur, quæ de ea re tetigimus disput. præceden. sect. . Et quia re ipsa, & probationibus eius satis impugnabuntur.

II. *Quid nomine actus puri significetur.*

Respondeo igitur ratione naturali demõstrari posse Deũ esse actũ purum, atque ens simplicissimũ. Hæc assertio probanda est ex diuina perfectione in duabus præcedentibus demõstrata: & ideo prius declarare oportet, quid his terminis significetur, et quõ res per illos significata ad perfectionem pertineat. Nomine ergo [actus puri] significatur res illa, quæ omni caret potẽtialitate, quæ actus dicitur quatenus includit esse, qđ est vltima, vel potius prima actualitas rei. Vnde hic non dicitur actus, formalis vel actuans, sed in se actu existẽs, purus autem dicitur, tũ ad excludendã potentiam obiectiuã, seu omnẽ statũ existendi tm̃ in potentia, qui repugnat enti ab intrinseco necessario, vt per se constat (vnde quoad hanc partem satis est hæc proprietas demonstrata) tum ad excludendam oẽm potentiam passiuam, veram, & realẽ: vnde quoad hanc partem coincidit hæc ꝓprietas cũ simplicitate: & simul probanda est. Non excluditur aũt per illã vocẽ potentia actiua: nam potius vnumquodq; agit inquantũ est in actu: vnde ipsa vis agẽdi, actualitas quædã est, quæ potius virtutis, vel facultatis nomẽ meretur, q̃ potentiæ. Quia tñ non semp actu agit, ideo potentia etiam propriè appellatur: huiusmodi autem ratio potentiæ non pertinet ad imperfectionem, quia actu agere nõ semper est perfectio agentis, vt latius declarabitur in sequentibus. Atq; ita constat, purum actũ pręter actualitatem primi entis solum addere negationem, qua perfectio illius entis declaratur: de qua negatione nihil dicendum superest, præter ea quæ de simplicitate dicemus.

III. *Simplicitas ne dicat perfectionem. Scotus. Soncin. Caietan.*

De simplicitate contendunt Scotus & Caiet. Scotus.n.in 1.d.8.q.1.ad 1.& quodlib.5. quẽ sequitur Sonc.lib.4. Met. q.14.docet simplicitatẽ esse pfectionẽ simpliciter: Caiet. vero de ente & essent.c.2.docet simplicitatẽ nullam dicere perfectionẽ, quia nihil dicit positiuũ, sed negationẽ. Dissensio tñ vr esse potius in verbis, quam in re. Certum est.n.simplicitatem supra rem, quæ simplex denominatur, nõ addere rem aliquam, vel modum positiuum, sed dicere tm̃ negationẽ cõpositionis, quia intelligi nõ põt qualis sit ille modus positiuus, aut quæ sit necessitas fingẽdi illũ. Itẽ, quia simplicitas aut est idẽ, quod vnitas quędã perfecta & indiuisibilis; aut certè solum ratione seu habitudine proportionali distinguũtur, quia vnitas multitudini, simplicitas cõpositioni opponitur: sicut ergo vnitas nõ addit aliquid positiuũ rei vni, sed negationem tm̃, ita nec simplicitas rei simplici. Nihilominus tñ verum est per hanc negationem circumscribi seu indicari perfectionẽ, tũ quia excluditur imperfectio compositionis, tum etiam quia cæteris paribus, id quod est simplicius, perfectius est, quãuis absolutè nõ semper, quod est simplicius, sit melius: est enim simplicior pars quam totum, non est tamẽ perfectior: & similiter accidens sæpe est simplicius q̃ substãtia licèt sit inferiori ordine & gradu entis: sistendo vero intra eundem gradum, ac cæteris paribus, simplicitas perfectionem indicat.

IIII. Ex his ergo facile est præsentem assertionem ex præcedentibus concludere: ostẽsum est enim Deum esse perfectissimum ens: sed longè excellentius est habere summam & consummatã perfectionẽ in simplicissima entitate, quàm ex adunatione plurium: ergo hic modus essendi tribuẽdus est primo enti. Dices, argm̃ supponere esse possibile habere perfectiones omnes in summo ac perfecto gradu in entitate simplici: hoc autẽ demonstratum non est: possetque aliquis illud negare; & nihilominus dicere Deũ esse ens perfectissimũ, quia melius est habere perfectiones omnes cum aliqua compositione, q̃ esse ens simplex, & carere tot perfectionibus: vtrumque aũt coniungere, esse impossibile pp varias rões, ac fere oppositas, perfectionum entis. Propter hãc enim causam quidam etiã Catholici distinctionem formalem seu ex natura rei inter diuinas perfectiones excogitarunt.

V. Respondet, imò esse euidens nõ posse esse perfectissimum ens, si ex adunatione plurium perfectionum, seu rerum aut partium distinctarum coalescat. Primo, quia singula componentia essent imperfecta, tum quia nullum eorum secundum se includeret omnem perfectionem; tum etiam quia singula essent incompleta seu insufficientia in genere entis: ergo quod ex illis cõsurgeret, non posset esse vndequaque perfectũ, quia scilicet hoc ipsum, nimirum constare ex imperfectis, est magna imperfectio. Secundò, quia tale ens esset dependens à suis componẽtibus: sed dependere ab alio, est imperfectio, ergo.

VI. Tertio, quia in omni composito ex aliquibus re ipsa distinctis, possunt illa plura considerari vt plura entia partialia & incompleta, vel saltẽ si vnum est completum, reliqua quæ illi adiungũtur, erunt incompleta, & vnũquodq; illorũ habebit ẽt suum esse sibi proportionatum, quia (vt infra latius dicam) hoc esse includitur intrinsece, & cum proportione in omni entitate actuali: si ergo primum ens constat ex pluribus entitatibus partialibus, interrogo an quælibet earũ sit simpliciter prima in rõne entis, idest, ex se omnino habens suum esse proprium, & nõ ab alia: An vero vna sit ex se habens esse per se primo, à qua aliæ manant. Primum dici non potest: rationes enim quib. supra probauimus non posse dari plura entia ex se necessaria, non solum de entibus integris; sed de partialibus etiam cõuincũt; imò tanto fortius de partialibus, quanto hæc imperfectiora sunt ex suo genere. Et similiter rationes, quibus probauimus in ente, quod est ipsum esse per essentiã includi omnẽ perfectionẽ essendi, probant non posse intelligi plura entia à se, & singula imperfecta, & incompleta. Item, quia in omni compositione vnum componentium, vel supponitur alteri, vel est principium alterius, vel perfectius illo. ergo non potest intelligi, quòd plura componẽtia per se primo & ex se habeant

habeat esse. Denique in omni vera compositione saltem alterum componentiū pendet ab alio; quod autem pendet, non potest habere esse à se; prima enim dependētia realis & physica est ab efficiente, sub qua includo finalem, quia est magis metaphorica; & quia efficiens propter finem operatur: Voco autem primam, tum conuertendi consequētia, nam quidquid pendet ab aliquo vt à materia, vel à forma necesse est vt ab aliquo efficiente pendeat: non vero è conuerso; tū quia dependentia effectiua minorem imperfectionē dicit quàm materialis, vel formalis: esse autem à se, dicit maximam perfectionem: & ideo si inclu dit dependentiam effectiuam, multò magis materialem, vel formalem.

VII. Atque ex hac vltima ratione facile potest probari alterum membrorum prioris disiunctionis, nimirum, non posse primum ens ita constare ex multis componentibus, vt vnum sit quasi primario, & ex se, reliqua vero sint ab ipso: quia iam totum illud compositum non est ens à se, neque independens; nec enim potest vnum ab alio dimanare sine aliqua efficientia, saltem per naturalem resultantiam, supposita eorum distinctione absque aliqua simplici vnitate, vt excludimus processiones diuinarum personarum in Trinitate, de quibus alia est ratio. Denique id quod in illo ente intelligitur esse primum & à se, vt sic necesse est esse simplex, & omnem perfectionem in se formaliter aut eminenter continere; alias non possent ab illo reliqua dimanare, nihil ergo ei per compositionem addi potest.

SECTIO IIII.

Qua ratione demonstretur non esse in Deo compositionem substantialem.

I. Vanquam discursus factus abstracto & vniuersali sit efficax, et tamen res euidentior, si ad singulas compositionis species descendendo, perfectioni primi entis repugnare ostenderimus: quod, partim applicando factū discursum, partim alijs rationibus fieri potest. Cū ergo supponamus ex dictis in prima sectione, disp. 28. primum ens esse etiam primam substantiam: posset in illo fingi compositio, vel manens intra genus substantiæ, vel transiens ad genus accidentis, quæ sit substātiæ cum accidente: de compositione autem accidentis cum accidente nihil dicere oportet, quia exclusō secundo genere compositionis, necessario exclusum manet hoc tertium, vt per se constat; de priori ergo puncto in hac sectione dicimus, de posteriori vero dicemus in sequenti. Cō positio autem substātialis excogitari potest quadruplex realis, & vna rationis, scilicet ex esse & essentia, ex natura & supposito, ex materia & forma, ex genere & differētia specifica, aut (quod perinde est) ex specie & differentia indiuiduali, aut ex quocunque gradu superiori & inferiori. Præter has autem compositiones nulla alia substantialis inuenta est hactenus, neq; excogitari facile pōt: & quæcūq; cogitetur vel fingatur, necesse est ad has reuocari, aut sub rōne actus & potentiæ, aut sub rōne partiū integraliū: his ergo exclusis, omnis fictio similis exclusa erit. Per has ergo breuiter discurrendum est.

Excluditur compositio ex esse & essentia.

De prima, quæ est ex esse & essentia, nunc dicere non est necesse qualis illa sit, vtque ad sequentem disputationem; qualis. unq; n. sit est euidens non reperiri in Deo: nam ostensum est, primum eos non aliunde posse habere esse, quā ab essentia sua propter quod in Scriptura, ipse dicitur singulariter esse, imo & quodammodo solus esse, & cætera comparatione illius quasi non esse. Et declaratur amplius, quia Deus neque est, neque intelligi potest in potentia ad esse, quia ex necessitate simpliciter, actu est: ergo esse non intelligitur aduenire essentiæ Dei vt existenti in potentia obiectiua ad illud. Nec verò comparari ad illam potest vt ad potentiam receptiuam: ergo nullo modo potest compositionem facere cum essentia Dei, sed est formalissime ipsamet essentia. Prior consequentia est euidēs ex dictis, & posterior similiter ex sufficiente partium enumeratione. Minor vero propositio seu antecedens vltimæ consequentiæ primò in omni essentia, et creata, vt opinor, verum est, nulla enim essentia potest comparari ad proprium esse vt potentia receptiua, quia oporteret supponi in ratione entitatis actualis, quod inuoluit repugnātiam. Deinde specialiter in Deo est euidens, quia nulla potentia proprie receptiua pōt esse in ipso: & maxime potētia ad esse: omnis. n. potentia passiua vt sic reducitur in actum ab aliquo agente, vt circa tertiam cōpositionem latius declarabimus. Nō potest autem in Deo potentia ad esse reduci in actum ab aliquo agente: nam vel illud agens esset extrinsecum, & hoc repugnat primo enti; vel intrinsecum, & hoc repugnat ipsi esse, quia non potest res aliqua esse sibi causa essendi. Et hanc rationem attigit D Thom. 1. p. q. 3. art. 4. & plura de hac re Theologice à nobis disputata sunt in 1. tom. 3. p. disp. 11. II.

Excluditur compositio ex natura & supposito.

III. Circa secūdam compositionem vix possumus ex principijs naturalibus quidquā in particulari demonstrare, quia fides nostra docet cum naturæ vnitate esse in Deo Trinitatem personarū: quod mysteriū nō pōt ratione naturali inuestigari. Vnde nec probari poterit, perfectam simplicitatem & identitatem inter naturam & personam diuinam, cum distinctione personarum inter se posse cōsistere. Nihilominus tū certa fide credimus mysteriū illud nihil simplicitati diuinæ derogare, neq; esse contra naturalē rōnē, esto sit supra illā. Quocirca abstrahēdo ab vnitate, vel pluralitate personarum, seu loquēdo sub nomine & ratione subsistētiæ, rō naturalis docet Deū non esse subsistentem per compositionem, vel additionem alicuius rei, vel modi à parte rei distincti ab essentia eius, atq; ita non posse esse in Deo compositionem ex natura & supposito. Nam si sit sermo de subsistentia vt sic, illa est de essentia Dei. ergo non facit compositionem cum ipsa essentia. Consequentia est clara, quia ibi so-

lum interuenit compositio ex natura & subsistentia, vbi subsistentia est extra rationem & essentiam naturæ subsistentis, vt infra ostēdemus tractādo de hac compositione in creaturis. Estque per se manifestum fere ex terminis, nam in omni cōpositione vera & reali vnum extremū non includitur in essentiali ratione, seu cōceptu alterius. Antecedens vero rōne naturali constat ex dictis, qa Deus essentialiter est suum esse subsistens: nam cū illud esse essentialiter ex se sit intrinsece necessarium, est ēt essentialiter perfectissimum: optimum autē & perfectissimum esse, est esse subsistens: tantoq; melius erit, quanto in suamet essentiali ratione essendi supremam rōnem subsistendi, seu per se essendi incluserit.

IIII. Si autem sit sermo de personalitate, aut suppositalitate, prout includit omnia quæ in rigore sūt de ratione personæ, sic non habet locum ratio facta propter mysteriū Trinitatis rōne, cuius plerique Theologi & doctissimi existimant relationes non esse de essentia Dei, quanquam ob diuinam simplicitatem in re non distinguantur ab illa: Quod alio loco ex professo tractandum est. B Quapropter ex generali ratione negādi in Deo omnem imperfectionem hæc etiam compositio excludenda maxime est. Accedit præterea, quòd si meram rationē naturalem spectemus, vix pōt inueniri ratio ad cognoscendam huiusmodi cōpositionem etiam in creaturis: nec principium sufficiens ad distinguendam subsistentiam à natura, sed ex supernaturalibus mysterijs in illius cognitionem deuenium est, vt infra tractādo de substantia creata videbimus. Multo ergo minus posset naturalis ratio suspicari huiusmodi compositionem in prima substantia. Cum ergo compositio ex se imperfectionem sonet, & huius cōpositionis nulla necessitas, nullum ve indiciū in primo ente inueniatur, euidens est non posse illi attribui huiusmodi compositionem, præcisè stando in ratione naturali.

V. Preterea in substantiis creatis cognoscitur natura facere cōpositionē cum personalitate creata, & propria personalitate distingui, quia natura creata ex vi suæ essentiæ est aliquo modo indifferens vt sit per se, vel aliquo modo in alio, id est vt sit in proprio, vel alieno supposito: Dico C aūt esse aliquo modo indifferentem, quia licet natura sua postulet proprium suppositum, tamen, salua tota essentia naturæ, potest illo carere, & esse in alieno, quod est manifestum signum distinctionis & cōpositionis: sed hæc indifferentia est potentialitas quædam, & magna imperfectio; vnde locum nō habet in diuina natura, quę propterea omnino determinata est vt per se sit in proprio supposito, nec possit vlla ratione esse in alieno. Nam licet sm̄ fidem nostram diuina natura cōis sit tribus personis, non tñ per modum indifferentiæ potentialis ad modum essendi per se, vel in alio, sed per modum infinitæ actualitatis, ratione cuius postulat tres proprias rationes subsistendi incommunicabiliter, ita vt neq; sine illis, neque aliter quā cum illis, esse possit: ergo ratio distinctionis & compositionis suppositi cū natura omnino cessat in diuina natura.

VI. Vltimo est optima ratio, quia vbicunque suppositalitas facit realē compositionē cum natura, non solum secundum modum concipiendi nostrum, sed ēt in re ipsa, sup positalitas est extra rationem essentialem talis naturæ, & natura est extra essentialem rōnem sup positalitatis: vt in creaturis constat, & est manifestum ex generali rōne cōpositionis realis, in qua necesse est extrema distingui aliquo modo in re ipsa: quæ autem distinguūtur in re etiam illorum quodlibet est extra rōnem alterius in re ipsa, vt constat ex superius dictis de distinctionibus rerum. Sed diuina essentia non potest ita comparari ad suppositū suum alioqui ipsum esse per essentiam non esset in re ipsa de essentia diuini suppositi, seu suppositalitatis diuinæ, & consequenter illa suppositalitas nō esset essentialiter ens necessarium: esset ergo ens participatum, & fieret ab aliqua causa, vel saltem naturaliter manaret ac flueret ab ipsa essentia Dei, sicut in creaturis suppositum dimanat à natura: hæc aūt est magna imperfectio, qa alias diuinum suppositum vt sic nō esset increatum, neque ens per essentiam aliquo modo factum.

Dices, Simili ratione probaretur, secundā vel tertiam personam Trinitatis non esse non essentiam, quia sunt per dimanationem ab alio. Respondetur, negando cōsequentiam, quia vna persona diuina procedit ab alia in veritate essentię, estque de essentia cuiuslibet personæ, & cuiuslibet personalitatis diuinæ esse ipsum esse per essentiam, saltem à parte rei, quidquid sit de modo concipiendi nostro; & ideo quælibet persona, & quidquid in illa est, est essentialiter ens per essentiam & necessarium: vnde dimanatio vnius ab alia non est per imperfectionem efficientiæ aut dependētiæ, sed per simplicem processionem ac mirabilem originem. At vero si personalitas in re ipsa distincta flueret à diuina natura, illa secūdum rem non flueret in vnitate essentiæ, quia quod in re ipsa distinguitur ab essentia, est alterius essentiæ ab illa, & ideo sm̄ se non esset ens per essentiam, & dimanatio eius nō esset sine aliqua efficientia & imperfectione. Neq; circa hāc veritatē occurrit difficultas specialis, præter eas quæ spectāt ad Trinitatis mysterium, quod Metaphysicam considerationem transcendit. VII.

Excluditur compositio ex materia & forma.

VIII. De tertia compositione res etiam est euidentissima: & in primis à posteriori demonstrari potest, in Deo non esse compositionem materiæ & formæ, quia in eo non est quarta compositio ex partibus integrantibus seu quantitatiuis: omne autem ens ex materia & forma constans, habet etiam quantitatem & partes integrales, vt supra Disput. 3. sect. vltima ostensum est. Quia vero (vt ibidem retuli) aliqui fingere aliud genus materiæ abstrahentis à quātitate, ideo generatim & à priori probandum est repugnare primo enti huiusmodi compositionem ex materia & forma. Quia cuiuscunque rationis aut modi fingatur esse talis materia, necessario debet comparari ad formam, vt subiectum vel potentia receptiua illius; alioqui nihil haberet commune cum ea materia, quam nos agnoscimus, neque esset cur materia vocaretur, quia, [materia] significat potentiam receptiuam actus substantialis.

tialis. In primo autẽ ente nõ potest reperiri huiusmodi potentia, quia Deus est primus actus, seu primum actuale ens: ergo est & purus actus: ergo repugnat illi admistio talis potentiæ. Consequentia posterior patet ex terminorum expositione, nam id dicitur esse purum in aliqua ratione, quod non habet admistionem contrarij: cũ ergo potentia opponatur actui, quod est compositum ex potentia & actu, non põt dici purus actus. Maior autem propositio satis probata est in superioribus: Minor verò probatur, quia, dato quolibet ente habente permistionem actus et potentiæ, intelligi potest aliud ens quod sit magis & prior actus, nimirum, si ab illa potentialitate denudetur: ergo qđ est primus actus, oportet φ sit etiam purus actus.

IX. Obiectio. 2. Dici potest, in hoc discursu æquiuocationem committi, variando à potẽtia receptiua ad obiectiuam, & è conuerso: nam ex eo quòd Deus est primum ac necessarium ens, solum inferri põt esse purum actum, id est, non habentem permistionem potentiæ obiectiuæ, nam tota eius essentia, necessaria est. Et hoc rectè probatur illa ratione, quia si haberet admistionem talis potentiæ, illud ens esset prius, magisque necessarium, quod esset purum a tali potentia, imò illud solũ posset dici secundum se totum esse ens actu. Ex hoc verò non rectè videtur inferri, in tali ente nullam esse compositionem ex potentia receptiua, quia vel committitur æquiuocatio, vel in antecedente sumitur, quod probandum est. Nam si dicimus Deum esse primum actum, idest, nullam omnino receptiuam potentiam in se includentem, hoc ipsum est quod probandum erat. Neque id sequitur ex eo φ Deus est primũ ens necessarium, quia & si constaret materia & forma, posset intelligi totum illud ens secundum se totum, vel secundum vtramque partem, earũque vnionem esse ens necessarium, & actum purum à potentia obiectiua, non vero receptiua: sicutè conuerso materia dicitur potentia pura, non ab actu entitatiuo, sed à formali.

Respondetur non committi æquiuocationẽ, X. Dissoluitur. sed ex eo quod Deus est primum ens necessariũ, & actuale, ipsumque esse per essentiam, inferri esse etiam talem actum, qui in suo essentiali esse non includat potentiam receptiuam. Primo, quia nulla talis potentia, præsertim substantialis, põt esse ens ex se necessarium; quod supra probatum est, tum quia est ens valde imperfectum, tum & quia est ens dependens ab actu: ergo ens constãs ex tali potentia non potest esse actus purus à potentialitate essendi, neque secundum se totum, ens necessarium. Vnde sumi potest secunda rõ ex parte alterius extremi; nam vel talis forma esset in suo esse dependens à tali materia, & sic esset valde imperfecta magis quam sit anima rationalis, & non magis posset esse ens necessarium, q̃ ipsa materia: aut est independens in suo esse à materia; & sic illa esset prior actus, & illa sola esset ens per essentiã, cui consequenter repugnaret esse actum materiæ, eadẽ ratione quia id repugnat Deo, vt statim declarabimus. Tertiò ex parte vnionis seu compositionis est optima rõ supra insinuata: nam talis vnio & compositio nõ põt esse ex se necessaria, sed aliquam causam efficientẽ requirit, quæ prior sit ente composito ex illa A vnione resultante: vnde omnino repugnat tale cõpositũ esse primũ ens necessariũ, & nõ factũ. Assumptũ (cætera.n. clara sunt) declaratur, quia illæ partes non possunt habere ex se, & ex intrinseca rõne sua illam vnionem, quia cum materia sit pura potentia, non põt ex se habere hãc vim supra formam, & ideo illa, quantũ est ex se, semper indiget aliquo dante seu efficiente formam in ipsa. E contrario vero forma, si talis fingatur, quæ ex intrinseca necessitate sit alligata materiæ, hoc ipso est valde imperfecta, & dependẽs, ideoque non potest ex se habere, neque esse, neque vnionem: hæc.n. compositio omnino repugnat primo ac perfectissimo enti. Huc accedere possent rõnes quibus dicta Disput. 13. probabimus intelligẽtias creatas carere hac compositione nam illæ à fortiori probabunt de prima intelligentia. Et ex illo effectu euidenter concluditur principium intelligentiarũ esse simplicius & purius ab hac potentialitate, quàm sint ipsæ intelligentiæ. Et simile argũ sumi potest ex simplicitate & immaterialitate animæ rationalis. B

XI. Ex alijs vero inferioribus effectib. non video posse sumi aliquod argumentum efficax ad hãc veritatem confirmãdam, quia in omnibus alijs hæc compositio reperitur; & ideo ex eis præcisè non videtur cõcludi φ in eorum causa non reperiatur, nisi fortasse per modũ negationis, scilicet, quia, cum hæc compositio sit in his effectib. ob eorum imperfectionem, non debet supremæ eorum causæ attribui. Denique, ex creatione materiæ potest naturalis rõ non contemnenda formari, nã si primũ ens constaret materia & forma, non esset actiuum per totam suam entitatẽ, sed per formam tantum, quia materia non est actiua: ens autem quod solum est actiuum per formam, q̃ habet in materia, non est actiuum alterius, nisi inducẽdo formam in materia, vel potius educendo formam de materia: non est autẽ actiuum ipsius materiæ. Quod patet tum inductione physica, tum etiam ratione, quia operatio est proportionata suo principio, & modus operandi modo essendi: cum ergo Deus sit effectiuus totius entis, & tam materiæ, quàm formæ, non est actiuus per formam in materia, sed per actum purissimum, qui eminenter cõtinet formam, & materiam. C

XII. Arist 12 Metaph. c 6. Aliam rõnem affert Aristoteles. Ex eo enim quòd Deus est æternus, infert carere materia. Sed si intelligat de duratione æterna quocũque modo, seu de quacunque rei incorruptibilitate, non rectè infert, nam ex illius sententia cœlum est æternum, & reuera esse posset, estque incorruptibile: nec tamen est immateriale. Si vero intelligat de æternitate proprijssimè sumpta, sic falso applicat rationem illam ad omnes intelligentias, nam illo modo perinde est dicere rem esse æternam, ac dicere esse per se, & ab intrinseco necessariam, prorsusque immutabilem in suo esse, quod proprium est Dei: ratio ergo illa vt aliquid valeat, soli Deo applicanda est, & coincidit cum illa, qua ex eo quod Deus est suum esse per essentiam, infertur carere omni potentialitate.

Ex his vero licet vlterius colligere, Deũ nullo modo posse informare materiam verè ac propriè. Et ratio est, quia aut esset forma natura sua

aptã & propensa ad informandam materiã; & A hoc repugnat euidenter diuinæ perfectioni, nã forma quæ huiusmodi, est imperfectum ẽns, & incompletum, natura sua institutum ad constituendum aliud ens, seu naturam completam; repugnat ergo primo enti esse huiusmodi formã. Aut esset forma voluntariè (vt sic dicam) informans, & vniens sibi aliquam materiam, vel corpus, etiam si natura sua illud nõ postulet: & hoc repugnat tum rationi formæ (substantia.n.perfecta & cõpleta non potest proprium munus formæ exercere, informando materiam, vt inferius etiam de intelligentiis dicemus) tum maximè repugnat diuinæ substantiæ, quæ cum sit perfectissima essentia & natura, non potest vniri ad constituendã vnam naturam, ut latius tradũt Theologi in materia de Incarnatione; & ideo nec potest uniri in ratione formæ; quod Philosophi dicere solent Deum non posse supplere effectum causæ formalis per seipsum.

XIIII. Philosophi asserẽtes Deum mundi animã verã, errarunt. Democr. Thales. Miles. Varro. Virgil. Plato. Abailar. Almar.

Vnde constat contra naturale lumen errasse Philosophos, & Gentiles, qui existimarunt Deũ esse animam mundi, seu formale principium rerum omnium, aut hominis vel alterius rei cuiuslibet, vt tribuit Democrito & Thaleti Milesio Eusebius lib. 15 Præparat. Euang. ca. 6. & ex Varrone refert Aug. 7. de ciuit. c. 6. & 17. & lib. 4. c. 11. & 12. Idem ex Virg. & aliis refert, & lib. 13. c. 16. & 17. & 18. idem Platoni attribuit. Imo & ex hereticis Abailardus idem sensit, teste Bernardo epist. 190. dixit.n. Spiritum sanctum esse mũdi animam: & Almaricus dixit Deum esse ipsam essentiam rerum omnium, vt Turrecrem. refert B in sum. de Ecclesia, lib. 4. 2. p. illius cap. 25. Hæc (inquam) omnia, & similia, deliria sunt, si de propria forma isti sunt locuti: nam si per metaphoram vocassent Deum animam, eo quod sit intimè in rebus omnibus, & quia omnibus conferat esse, & operari aut viuere, non formaliter, sed effectiuè, sic uera esset sententia, quamuis verba essent corrigẽda. Hic uero insinuabatur obiectio de mysterio Incarnationis, & quæstio an possit Deus in compositionem uenire. Item de intellectibus Beatorum, an Deus uniatur illis ut forma; sed hæc ad Theologos spectant, nunc ut certum supponimus, in neutro ex his mysteriis Deum effici formam creaturæ.

Deum non esse corporeum, ostenditur.

XV. Vide D. Th. contr. Gent. c. 21. Aug. de heret. nu. 50. & 86. Ar. Plato. Trismegis.

DE quarta compositione dicendum est, ex ipsis fere terminis, & ex rationibus hactenus tactis euidentissimè constare, Deũ non esse corpus, & consequenter neque habere compositionem ex partibus integrantibus: hęc.n. non est nisi in corporibus & rebus quãtis. Hæc veritas nota fuit Philosophis, ut constat ex Arist. 8. Physi. & 12. Metaphys. & ex Platone in Timæo refert Iustin. dialog. cũ Triphon. & ex Hermete Trismegisto Cyrillus lib. 1. contr. Iulian. sub finem. Et a priori demonstrari põt ex præcedente, quia compositio ex partibus integrantibus nõ est nisi in rebus compositis ex materia & forma: sed ĩ Deo nõ est cõpositio ex materia & forma: ergo. Quia verò nonnulli cẽsuerũt hãc cõpositionẽ reperiri posse in substantia carente cõpositione ex A materia & forma, vt de cœlo dixerunt Commentator, & alii; addendum est oẽm substãtiam, quæ ita est subiecta quantitati, vt partes habeat coextensas ad extensionem eius esse ualde imperfectam, eoq; fore imperfectiorem, quo non tãtum secundum partem, sed etiam secũdum se totam fuerit extensa. Vnde inter res corporeas minus imperfectus est homo, quàm aliæ, quia licet sit extẽsus secundum aliquam partem, scilicet materialem, non tamen secundum totam substantiam suam: habet.n. formalem partem inextensam. Si autem fingatur aliqua substantia integra & completa simplex quoad compositionem materiæ & formæ, subiecta verò quantitati, & composita ex partibus integrantibus, necessario illa esset secundum se totam extensa, atque adeo minus perfecta, quàm sit hominis substãtia: non ergo potest substantia primi entis, huiusmodi existimari. Adde, quòd talis substantia nõ posset esse intellectualis, nam operatio intelligendi, necessario abstrahit à corpore dimẽsionibus quantitatis. Quare, qui Deum fingeret corporeum, saltem existimare deberet (ne omnino esset irrationalis) habere Deum partem irrationalem, & in- B tellectualem: coniunctam alicui corpori nobilissimo & incorruptibili; atque ita nõ potest Deus cogitari corporeus sine compositione alicuius formæ cum materia corporali, quia saltem cogitari debet Deus perfectior quàm homo: non esset autem perfectior nisi formam saltem haberet immaterialem, & intellectualem.

XVI. Effugium precluditur.

Sed adhuc posset quis fingere substantiã compositã ex partibus Integrantibus merè substãtialibus, non tñ habentẽ hanc molẽ quãtitatis, nec natura sua illi subiectam, aut postulantem illã. Cõtra hoc tamen afferri possunt in primis rationes, quib. probetur talem modum substantiæ esse impossibilẽ, ex dictis supra Disput. 13, sect. vlt. Deinde quidquid sit de impossibilitate simpliciter, illud euidentissimum est, ex his substantiis quę in nostram notitiam deuenerunt, nullã esse huiusmodi; sed substantialem compositionẽ & extensionem ex partibus integrantibus semper habere adiunctam quantitatiuam extensionẽ & corpoream molẽ. Ex qua physica inductione sal- C tem concluditur, esse vanũ & prorsus irrationabile huiusmodi substantiam fingere, multoque magis eam attribuere primo enti. Nam talis substantia non potest esse perfectissima: nam eo ipso quod sit diuisa seu extensa in partes, quælibet partium, & unio earum erit imperfecta. Item, quælibet partium habebit dependentiã ab aliis, & totum a parte. Item, virtus eius etiam esset extensa, & consequẽter minus vna, seu minus vnita, ideoq; non summè perfecta. Item, vel illa substantia esset in aliis rebus seu spatiis cum extensione locali, ita vt esset tota in toto, & pars in parte, vel esset sine tali extensione tota in toto, & tota in singulis partibus vel pũctis. Si primum dicatur, sequitur in primis talem substantiam nõ solum esse extensam entitatiue & in se, sed etiam in ordine ad locum; atque adeo esse quantam & corpoream; nihil enim aliud de ratione corporis esse intelligimus, nisi quòd habeat extensionem partium, diuersa loca seu spatia partialia ex natura sua replẽtium. Et deinde sequitur, talem substantiam non esse infinitam in perfectione,

ne-

neque immensam, idest secundum se totam vbique præsentem: quæ omnia repugnare perfectioni primi entis facile ex dictis colligi potest & in speciali de immensitate ostendetur inferius.

XVII. Si vero tota illa substantia est in toto, & in singulis partibus, & hoc ex natura sua, & ex vi summæ perfectionis necessario illi cõuenit, vnde in ea fingi põt partium integrãtium distinctio, & compositio? Cum longè difficilius sit concipere talem substantiam ex partibus integrantibus cõpositam, & natura sua totam in toto, & totam in qualibet parte, quàm si intelligatur simplex & indiuisibilis: & aliunde nullum vestigiũ aut signum talis compositionis inueniri possit, neq; ad perfectionem conferat, sed potius magnã imperfectionem præ se ferat. Et præsertim, quia specialiter repugnat rei intellectuali vt sic: nam intellectualis virtus tota est indiuisibilis, vnde requirit substantiam indiuisibilem: atque ita fieret, substantiam Dei non esse secundum se totã, intellectualem, sed tantum ratione alicuius partis, vel ratione alicuius rei indiuisibilis, in qua sit virtus intelligendi. Est ergo prorsus absurda talis fictio, aut cogitatio substantiæ Dei.

XVIII. *An ratione pure physica demonstretur Deũ nõ esse corporeum.* Aliæ rationes philosophicæ afferri solẽt ad ꝓbandum, Deum non esse corporeum: nam, hoc probato, pro comperto habent omnes Philosophi sequi non habere compositionem ex partibus integrantibus. Sed, vt in superioribus dixi, media purè physica non sunt satis efficacia ad res diuinas demonstrandas. Huiusmodi est rõ illa, ꝙ corpus non mouet nisi motum: Deus autẽ est mouens immotum: & ideo non potest esse corpus. In hac enim ratione Maior purè physicè intellecta, nec est demonstrata, nec fortasse vera, vt supra dixi. Minor autem ex solo motu physico, absque ratione Metaphysica demõstrari non potest. Efficacior ratio videtur alia, scilicet, quòd Deus, cum sit prima causa, influit in omnia: vt autem influat, oportet esse intimè in omnibus, nam mouens & motum debent esse simul: non posset autem Deus, si corpus haberet, esse intimè in omnibus rebus, quia non posset esse intimè in corporibus, cum non posset vnũ corpus aliud penetrare. Quæ ratio si quid habet efficaciæ, ex medio metaphysico, scilicet creatione, vel vniuersali conseruatione, & influxu illã sumit. Quanta vero sit eius efficacia, dicemus infra agentes de immensitate Dei.

Ratio Aristotelis expenditur.

XIX. VNa vero superest ratio celebris & cõtrouersa, propter authoritatẽ Arist. qui illa vtitur 8. Physic. tex. 79. vbi primum supponit Deũ habere virtutem infinitam, quod an rectè probauerit, iam vidimus, sed quoniam verum est quod sumit, supponamus illud, ac si esset demonstratum. Deinde supponit illam virtutem infinitam primi motoris, non esse in magnitudine infinita, quia impossibile est dari infinitam magnitudinẽ, vt probatum supponit 3. Physi. quod multis vr non esse demonstratum: ego tñ & verum esse admitto, & sufficienter probatum esse existimo. Quòd ergo illa virtus infinita nõ possit esse in magnitudine finita, ita concludit Arist. quia

A sequeretur talem virtutem mouere in non tempore seu instanti, quod repugnat motui. Sequelã sic probat, quia necesse est virtutem infinitam citius mouere idem mobile, quàm virtutem finitam, quæcunque illa sit: ergo necesse est vt virtus infinita in suo motu nullum consumat tempus. Probatur consequentia, quia si aliquod tempus consumit, detur aliqua virtus finita quæ tardius moueat maiori tempore: erit ergo aliqua proportio inter illa duo tempora: augeatur igitur illa finita virtus mouens cum eadem proportione: & sic tandem deuenietur ad finitam virtutem, quæ tam breui tempore moueat, sicut infinita, vt ergo nulla talis proportio dari possit, nec vis finita possit æquare infinitam, necesse est vt infinita moueat in non tempore.

Contra hanc rationem occurrunt variæ obiectiones. Prima est, quia, si quid probat, non est Deũ carere magnitudine, sed simpliciter impossibilẽ esse virtutem motiuã infinitam. Patet sequela, quia ratio illa ita applicari põt ad virtutẽ infinitam extra magnitudinem, sicut intra: scilicet, quia moueret in nõ tempore, qm̃ alias actio virtutis finitæ æquaret velocitatem motionis virtutis infinitæ, quod tam esset inconueniẽs in virtute infinita immateriali, sicut in materiali. Responderi potest, non esse parem rationem, quia virtus extra magnitudinem non mouet quantũ potest, sed quantum vult, vel quantum oportet: virtus autem infinita si esset corporea, ageret secũdum vltimum potentiæ suæ. Sed hæc responsio in primis non potest ad sententiã Aristotelis accommodari: ille enim existimauit Deum non agere libere, sed ex necessitate naturæ, vt infra videbimus: ergo ex sententia illius etiam primus motor incorporeus agit secundum vltimum potentiæ suæ: ergo etiam ille necessario mouebit in non tempore. Hęc vero obiectio aliquam habet responsionem, quam insinuauit Soncinas 12. Metaphys. quęst. 41. iuxta sententiam Aristotelis, Deum agere ex necessitate naturæ, non modo merè naturali, instar rei inanimatæ, vel irrationalis, sed modo intellectuali, quia, nimirum, ex necessitate indicat quid agere expediat, & quomodo, aut quantum, aut quando, &c. & eadem necessitate vult ita operari, sicut expedire iudicauit: & ideo licèt ex necessitate naturæ operetur, non semper operatur quantum potest, sed quãtum expedit. Sed admissa etiam hac interpretatione, de qua postea videbimus, an sit iuxta Aristotelis mentem, ex illa, ad summum, habetur, rationem Aristotelis supra factam probare Deum non esse corporeum tanquam rem prorsus inanimatam, vel irrationalem, non vero ꝙ non habeat mentem corpori seu magnitudini coniunctam. Itaque esse posset motor corporeus & intellectualis, sicut de Angelis multi existimant; & tunc, licet esset infinitæ virtutis, nõ ageret quantum posset, sed quantum vellet, aut expediret. Et ita tandem fatetur Diuus Thomas 1. contra Gentes cap. 20. Ex quo plane fit, Aristotelem non probasse intelligentias esse immateriales & incorporeas.

Deinde est secũda difficultas circa illationem seu conditionalẽ illam: [Si virtus infinita esset in magnitudine, moueret in nõ tpe:] quia rigore non videtur id sequi, etiam si demus illam virtu-

XX. *Aliquot difficultates circa rationem Aristotelis adductam.*

S. Thom.

XXI. *Secunda difficultas circa eandẽ rationem.*

tem

tem esse prorsus materialem. Et primò, si fingamus esse materialem, & animalem, qualis est virtus motiua equi, aut leonis, non oporteret mouere in non tẽpore, quia huiusmodi virtus non semper agit quantum pôt, quia mouet applicata per appetitum, & appetitus excitatur per apprehensionẽ: apprehensio aũt non semper mouet quantũ pôt, sed quantum expedit, seu prout expedire repræsentatur. Deinde, licèt illa virtus esset materialis, & omnino naturaliter agens, adhuc non esset necesse vt semper ageret, quantũ posset, quia posset non mouere immediatè, sed mediatè, & ita posset eius actio modificari in proximiori causa: sic enim Comment. 12. Metaph. tex. 41. dicit primum motorem non mouere primum mobile in non tempore, quia non immediatè mouet, sed mediante proximo motore, quẽ vocat animam cœli, & dicit esse finitæ virtutis. Quo modo putat se sufficienter defendere rationem Aristotelis: nihil tamen efficit, nam sicut ipse hoc dicit de virtute immateriali, ita etiã dici idem posset de virtute corporea. Cur enim non posset etiam illa mediatè tãtum mouere, & eius motio limitari à mouente proximo? Imò facilius in illa hoc dici posset, quam in immateriali virtute, nam illa cum sit merè naturalis, pôt esse omnino determinata ad illum mouendi modũ, scilicet mediante alio motore, & determinata iuxta capacitatem eius: virtus tamen immaterialis, licet de facto moueat mediante alio motore, tamen, cum sit libera & indifferens, potens erit ad mouendum immediatè. Hæc tamẽ obiectio licet ad hominem sit efficax contra Commentatorem, simpliciter tamen non vrget, nec satisfacit responsio: tum quia omnis mediata motio reduci potest ad aliquam immediatam, tum etiã quia nulla ratio reddi pôt, cur si illa virtus infinita est, non possit immediatè mouere. Aliunde vero est peculiaris euasio in virtute materiali & corporea, quia cum sit extensa, non æque applicatur tota ad effectum, & ita non potest tota per se primo mouere, sed per partem propinquã, per quam remotiores agunt: & ideo non ageret secundum vltimũ potentiæ suæ, sed iuxta tõnem & modũ applicationis, qui semper esset finitus; partesque remotissimę nihil conferrent ad actionem. Verumtamen hæc etiam obiectio respõsionem habet, vt ex dicendis constabit. Sed argumentor vlterius, quia licèt daremus, totam illam virtutem esse æquè applicatam, non sequitur eã agere in non tempore, quia non oportet vt virtus infinita extendatur ad hunc effectum, sed satis est vt in infinitum possit minori & minori tempore mouere, ita vt in instanti nõ possit, & in quolibet tempore minori & minori mouere possit. Sicut virtus creandi licèt sit infinita, non ideò extenditur vt possit creare rem infinitam, sed vt quamcunque finitam possit, etiam si in infinitũ augeatur. Quando enim in effectu infinito seu summo est aliqua repugnantia, vel contradictionis implicatio, non oportet vt virtus, tametsi infinita, ad illud extendatur, quia (si ita dici potest) impossibilitas effectus ei resistit, vel proprius, quia non est de ratione potentiæ quantumuis perfectæ, vt extendatur ad impossibile.

XXII. Ad omnes obiectiones contra Arist. rationē quā his possit adhiberi respõsio.

Ad hanc rationem, & in virtute ad omnes obiectiones factas, responderi potest absolutè esse impossibile mouere in instanti, tũ ex hypothesi, q; detur virtus corporalis infinita in mouendo, rectè sequi posse dari motum infinitum in velocitate, ideoque momentaneũ, quod tñ non rectè sequitur, posita virtute infinita incorporea: Ratio autem discriminis reddi pôt ex D. Thom. 8. Physicorum, tex. 79. & 1. Parte q. 25. articu. 2. ad 3. [quia corpus mouens aliud corpus, est agens vniuocum, & ideo oportet vt tota potẽtia mouentis manifestetur in motu: mouens autẽ incorporeum est agens æquiuocum, & ideo non oportet vt eius potẽtia manifestetur in æquali tate effectus] vt idem dicit ad sm. Quã responsionẽ magnifacit Caietan. opusc. de infinit. Des intensiu. ad primũ in secũda solutione, eamq; in hoc fundat, q; effectus nõ est dignior sua cã. Mihi tñ est difficilis ratio, quia vel fundata videtur in propositione falsa, vel omnino voluntaria: nã si supponat omne corpus esse agens vniuocum, falsum supponit, nam Sol est mouens hæc inferiora motu alterationis, & tamen non est agens vniuocum, & ideo non est necesse vt virtus eius actiua manifestetur in aliquo effectu summo, vel adæquato, vt in prædicta solutione ad sẽtit dicit idem D. Thomas. Vel solutio non fundatur in hac vniuersali propositione, sed in illa particulari, q; corpus habens virtutem infinitã esset mouens vniuocũ, & hoc sensu fundamentũ est voluntariũ, quia probari non pôt ex generali rõne mouentis corporei, nec ex propria & speciali, nam illud corpus esset nobilissimũ, & ideo, si quod esset mouẽs æquiuocum, maxime illud. Vnde mihi est, quomodo Caietanus ex illa propositione: [effectus nõ est dignior sua causa,] inferat, q; si aliqua virtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Quasi vero ex nobilitate effectus, aut passi eueniat, vt non sit capax perfectionis vel actionis adæquatæ virtuti causæ, & non potius sæpe pro ueniat ex ignobilitate. Quòd enim creatura non possit recipere esse adæquatum virtuti diuinæ, est, quia creatura est longè ignobilior.

XXIII. Sic ergo, q; motus corporis non sit capax infinitæ velocitatis, licèt potentia motiua sit infinita, non est quia effectus sit nobilior, sed potius quia est ignobilior. Estque euidens dicta instantia de actione Solis, nam virtus Solis est virtus in magnitudine, & tamẽ adæquatum opus eius non potest recipi in magnitudine, quia semper agit vt causa æquiuoca. Quòd si dicas Solẽ semper agere in corpus ignobilius se, idem dicetur facilè de primo motore, & si corporeus esse fingatur. Adde q; in vniuersum loquẽdo, motus vt sic est ignobilior effectus sua causa, seu virtute mouendi, imo non tam est effectus, quam via ad effectum, quæ ex suo genere est ens imperfectũ, quia successiuum est, ex quo intrinsece prouenit vt non possit esse totus simul seu in momento: virtus autem motiua est permanens, & ideo est tota simul: ideoque intelligi potest, quòd talis virtus sit actu infinita, siue extra corpus, siue in corpore, quamuis non possit cõferre motui summam velocitatem. Et confirmo argumentum proportionali, nam si infinita uirtus motiua in corpore existens infert corpus debere esse capax infinitæ uelocitatis: ergo eadem infinita virtus existens in spiritu, inferet talem uirtutem posse mouere

D. Thom.

Caietan.

Impro batur

mouere spiritum in instante, quod tamē Diuus Thomas non admittet, cum neget angelū posse moueri in instāti, quod, seruata proportione, verum est, vt statim dicam.

XXIIII. Materialis virtus infinita si moueret, quanta foret velocitate motura.

Dices, Quanta ergo velocitate moueret illa infinita virtus materialis? nulla.n.certa aut determinata velocitas designari pōt, alioqui non plus posset illa virtus infinita, quàm finita, vt deducit Aristoteles. Respondetur primo in easdē Angustias incidere Aristotelem, dū ponit Deū mouere ex necessitate naturæ, vt infra ostendā.

Secūdò dici potest, quanuis illa virtus ex se non determinet absolute certam velocitatē, determinari tamen ad mouendum vnumquodq; iuxta capacitatem eius; & ita quasi passiue determinari ex capacitate mobilis, sicut actio Solis determinatur ex passo. sic enim diceret aliquis Philosophus primum mouens determinari ad mouendū primū mobile viginti quatuor horis, quia ipsummet mobile talem motum postulat vt sibi proportionatū. Quam responsionē indicat Caietanus in dicta quæst. Non tamen omnino satisfacit, tū quia naturale agens nō moderatur actionem suam iuxta naturalē appetitū passi, sed agit quantum potest iuxta absolutam capacitatē mobilis; tum ēt quia responsio nō est vniuersalis ad omnes motus, sed tm ad naturales, quia ad violētum motum, vel ad neutrum (si hic datur) nō potest ex parte mobilis determinari certa velocitas. Et fortasse, si vnumquodque cœlum secundū priuatam naturam spectetur, non appetit tantā velocitatem potius quàm maiorem, vel minorē, sed solum in ordine ad naturam vniuersalē, seu bonum vniuersi. Aliter ergo responderi posset, iuxta supra dicta, motorem corporeum nō posse secundum se totum applicari, & ideo motionē eius determinari iuxta modum applicationis. Sed hæc ēt euasio non satisfacit, nam virtus, de qua loquimur, esse debet intensiue infinita, & ideo non pōt habere suā infinitatem ex sola extēsione & infinita multitudine partium, nam potius supponitur esse in magnitudine finita, esset ergo debet infinita in intēsione seu perfectione virtutis: quapropter licet esset extensa, posset secūdum totam suam intensionem applicari: ergo ex defectu applicationis non posset determinari velocitas motus. Conuincit ergo argumentum nō posse talem virtutem determinari ad finitū effectum nisi ex voluntate, seu appetitu mouentis: sed hoc, vt dixi, non satis est ad concludendum, primum motorem esse simpliciter incorporeū. Et ideo saltem quoad hanc partem fateor non esse efficacem rationem illam.

XXV. Tertia difficultas circa eandem rationē Arist.

Tertiò pōt vlterius circa illam rationem dubitari, admissa illa conditionali Arist, [si virtus infinita esset in magnitudine, moueret in non tempore,] quantum incommodi sit in illo consequēti. Aut enim Aristoteles infert, q̄ moueret motu successiuo, & in instāti, & hoc modo inuoluit quidem consequens apertam contradictionem, sed non sequitur ex antecedente, quia differentia inter virtutē infinitā & finitam esse posset, vt quod hæc facit successiuo motu, illa faciat in instante, non tamen motu successiuo, sed mutatione instātanea. Quod si hoc tantū Aristoteles infert, sunt aliqui Theologi qui id non reputant inconueniens. Et in primis in motu alterationis, qui suc- A cessionem habet ex resistentia passi, nullum est inconueniens quòd virtus infinita in instāti moueat, seu totam mutationem faciat, quam nulla virtus finita posset facere nisi successiue. Quin potius Gregorius in 1. dist. 42. q. 2. art. 2. hoc argumento putat euidenter demonstrari, Deum habere virtutem infinitam, quòd potest in instāti transmutare calidum in frigidum. De motu autem locali sumi potest argumentum ex sententia multorum Theologorum, asserentium posse angelum moueri in instanti: ergo non inuoluit repugnantiam, quòd primus motor possit idem facere in corpore. Imò Gregorius supra, inde etiam putat posse demonstrari virtutē infinitam primi motoris, quia & potest in infinitum velocitare motum: & præterea potest in momento totum vnum corpus ab vno loco in alium transferre.

XXVI. Quod alterationis motū ratio Arist. expenditur.

In hac dubitatione de motu alterationis secūdum intensionem, verum quidem est nullam repugnantiam inuoluere, vt tota transmutatio ab vno contrario in aliud fiat in instante, si nō desit B virtus in agente, quia gradus intensionis, per quos fieri solet successio alterationis, non repugnant in eodem subiecto, neque inde oritur necessitas successionis, sed ex sola resistētia; & ideo si hæc nulla sit, vel si à virtute agentis sine vlla proportione superetur, possunt omnes illi gradus in instāti fieri, sicut possunt simul esse. In hoc ergo motu non procedit ratio Aristotelis: neque ex illa probari potest esse impossibilem virtutē infinitam calefactiuam. v.g. in magnitudine, vel extra illam. Nec tñ verū censeo ex possibilitate huius mutationis instantaneæ satis demonstrari infinitatem Dei, tum quia cum de tali mutatione non cōstet experientia esse possibilem, potius est probanda possibilitas eius ex infinita virtute Dei, quam ex possibilitate eius demonstranda infinitas Dei. Quod si per possibilitatem intelligatur sola nō repugnantia, supponit illa probatio Deū posse facere quidquid nō repugnat, qđ est supponere ipsum esse infinitū simpliciter. Tū etiam, quia ex illa mutatione nō cōcluditur absolutè infinita virtus, sed solum secundum quid, v.g. calefactiua, vel potius infertur solum vir- C tus superioris ordinis, quæ non seruet determinatā proportionem ad virtutes inferioris ordinis.

XXVII. Expenditur quo ad localem motū.

Circa alteram partem de motu locali dicendum est, Aristotelē loqui de tali mutatione physica, & locali, quæ mobile per omnes suas partes pertransit omnes partes spatij, prout naturaliter fieri videmus, neque enim naturali lumine cognosci potest, esse possibilem corporibus alium modum mutandi locum, & ideo optimè infert Aristoteles vt impossibile, quòd talis motus fiat in non tēpore, quia intrinsecè postulat successionē, eo q̄ non possit eadē pars mobilis simul attingere distantem partē spatij, & pertrāsire propinquam. Vnde non est simile de motu rei spiritualis, quæ nullas habet partes, quidquid sit de veritate & intelligētia illius sententiæ. Quòd verò corpus in momēto possit deserere totū locū, & acqrere totū aliū, pōt (vt opinor) fieri virtute diuina, nō tamē credo posse naturali ratione cognosci, nedum probari. Duobus enim modis id fieri pōt, vnus est transeundo, vel secūdum totū,

vel

vel secundum partes ab extremo in extremum, non tangendo medium: alius est, si simul totum mobile existat in termino, & in toto spatio medio, & in singulis partibus eius: vterque autē modus adeò est supernaturalis, vt licèt credentibus alia mysteria fidei, præsertim Eucharistiæ, & Virginei partus, & similia, non sit dubium esse possibilem, omnino tamen naturalem rationem superet. Quapropter immeritò Gregorius ex hoc effectu probat infinitam Dei virtutem: Et hactenus de hac ratione Aristotelis.

Excluditur a Deo compositio ex genere & differentia.

XXVIII. De quinta compositione nihil inuenio specialiter de Deo dictum ab Aristotele, uel Commentatore: quid verò de intelligentiis in communi ipsi senserint, dicemus inferius. Ex Theologis verò quidam putant nihil derogare diuinæ simplicitati, & puræ actualitati, quod Deus sit ex genere & differentia compositus. Ita sentiunt in 1. distinct. 8. Gregor. Gabr. & alii Nominales, & Marsil q. 12. art. 2. Holcot. in 1. quæstio. 6. qui affirmant Deum constitui in prædicamento substantiæ, & sub illo genere generalissimo cum aliis substantiis conuenire, & per propriam differentiam ab eis differre, atque ita ex genere & differentia constitui. Quibus fauere videtur D. Augustin. 5. de Trinit. cap. 8. 10. & 11. dicens quædam Prædicamenta propriè de Deo dici: & Diuus Damascenus in lib. de Decret. primæ instit. cap. 7. vbi ait sub genere summo substantiæ contineri Deum, angelum, &c.

Gregor. Gabriel. Marsil. Holcot. Damascen.

XXIX. Fundamentum. Fundamentum esse potest, quia ex genere & differentia non fit vera & realis compositio, sed rationis tantum, vt constat ex dictis in superioribus: ostendimus enim genus & differentiam nō distingui ex natura rei in vna & eadem re quam constituūt: vbi autem in re nō est distinctio, nec compositio esse potest: compositio autem rationis, quę verè non compositio, sed constitutio dicenda est, non repugnat simplicitati diuinę, quia solum est extrinseca denominatio ex modo nostro concipiendi. Vnde, sicut distinctio rationis non repugnat perfectæ & summæ identitati, seu vnitati diuinæ: ita nec cōpositio rationis simplicitati; nulla ergo naturalis ratio afferri potest, ob quam hæc compositio negāda sit Deo: imò nec supernaturalis ratio aut autoritas. Quia ex his ad summum habetur Deum esse summè simplicē, vt traditur in cap. Firmiter de sum. Trinit. & fid. cathol. hæc autem rationis constitutio non derogat diuinæ simplicitati. Vnde in aliis similibus necessariò admittenda est: docent enim Theologi personam diuinam cōstitui relatione & essentia ratione distinctis, quæ necessariò efficiunt rationis compositionem.

XXX. Opposita sententia asseritur D. Thom. Albert. Hensic. Contraria verò sentetia est communis, & uerior, quam tenet D. Tho. 1. p. q. art. 5. & libr. 1. contra Gent. cap. 25. & reliqui fere Theologi in 1. distin. 8. Alber. art. 32. Argentin. AEgid. Bonauent. Scot. Richard. Durand. Capr. ac denique Ocham, licèt difficilem esse sentiat. Henric. in 1. p. art. 26. q. 2. art. 28. q. & videtur esse clara sententia Anselmi in Monolog. cap. 26. dicentis [Illa substantia nullo communi tractatu substātiarum includitur, à cuius essentiali communione omnis natura excluditur. Et Cyril. Alex libr. 11. Thesauri, negat in Deo esse differentiam substantialem, [Quia hæc (inquit) [in compositis tantū reperitur, Deus aūt simplicissimus est.] Multi hāc sententiam in eo fundant, q genus & differētia in re ipsa habent aliquā distinctionem, & cōsequēter faciunt compositionē non tm̄ rationis, sed ēt ex natura rei. Quod si verum esset, planè repugnaret simplicitati diuinæ: sed quia id verū non est ratio nō est efficax. Quanquam eam indicat Auicenna 8. suæ Metaph. cap. 8. dicens genus esse partē, & ideò nō habere locum in Deo, quia Deus non habet partes. Respondent aūt pōt genus nō esse partem, sed concipi ut partem: quāuis autem in Deo nulla sit pars, nihil tamē repugnare cōcipi in Deo aliquid per modum partis. Aliæ afferuntur rationes à prædictis auctoribus præsertim à Diuo Thoma. 1. cont. Gentes, cap. 25. & ab Scoto dicta dist. 8. quæst. 3. Duæ tamen sunt, quæ uidentur habere vim aliquam.

Scotus. Durand. Capreol. Anselm. Cyrillus.

D. Thom. Scotus.

XXXI. Prima ratio est, quia nullus est conceptus uniuocus Deo & creaturis: multò ergo minus pōt esse genericus. Si autem Deo & creaturis nullū est cōe genus, non pōt Deus habere aliquod genus, quia non potest habere illud commune sibi & aliis diis. Hæc ratio optimè concludit de Deo vt Deus est, nonnullam tamen difficultatem habet in tribus personis diuinis, quatenus dari possunt aliqui conceptus communes illis, secūdum rationes respectiuas, in quibus uidetur uniuocè conuenire, vt ratio personę, &c. nulla enim vera ratio anologię ibi excogitari potest, quidquid aliqui sentiant. Et ideò ratio generis ab illis communibus conceptibus excludenda est, vel quia ratio personę nō pertinet ad essentialem rationē rei, etiam si in Deo in re non distinguantur; uel quia diuinæ personæ nō distinguuntur essentialiter: vtrumque enim horum est contra rationem generis, vel etiam ob sequentem rationem.

XXXII. Secunda ratio est, quia in Deo non potest esse aut concipi differentia propriè dicta: est enim de ratione differentiæ, teste Aristotele 3. Metaph. vt sit extra rationem generis, id est, ut in suo conceptu præciso nō includat genus: impossibile autē est ita præscindere in Deo rōnem aliquam particularem a communi, vt neutra in altera essentialiter includatur. Nam si illa ratio communis, sit v. g. ratio entis, clarum est includi in quocūque cōceptu particulari; si verò sit substātia, etiā quidquid in Deo concipitur per modum differentię, esse debet substātia. Neque verò potest existimari substātia incompleta, nam illud ipsum, quidquid sit, est ens increatum, & essentialiter suum esse, & ideò ex vi illius rationis formalis, quę ibi concipitur, quātumuis præcisè sumptæ, est illud ens completū ac perfectissimū: ergo in se includit quemcumque superiorem cōceptum quantūuis perfectum. Quod in hunc modum rectè declaratur, nā genus vt sic nō pōt dicere infinitam perfectionem, cū sit quid informe, & potentiale. Rursus nec differentia propria potest dicere infinitam perfectionem, cū non includat perfectionē generis, quæ necessariò esse debet simpliciter simplex, si tale genus Deum comprehēdit: ergo

Aristoteles.

ex tali

ex tali genere & differentia non constituetur in finita essentia: ergo simpliciter repugnat infinitam essentiam vt sic ex genere & differentia componi. Quocirca, licèt in Deo possit concipi aliqua ratio communis, saltem analoga, Deo & creaturis, & aliqua ratio determinata, & propria Dei, non tamē possunt in Deo concipi ratio determinabilis & ratio determinans ita præcise, vt neutra in altera essentialiter includatur: est n: hic modus compositionis proprius rei finitæ, quæ ex vi suæ differentiæ constitutiuæ includit limitatā ac præcisam aliquam perfectionem, sed illa determinatio simpliciori modo concipienda est, ad eum videlicet modum, quo supra explicuimus determinationem conceptuū trāscēdentalium ad conceptus magis determinatos.

XXXIII Et iuxta hāc rationem (quę pro capacitate materiæ est sine dubio sufficiens) explicari facile potest quædam ratio, qua sæpe Diuus Thomas vtitur, quæ alioqui difficilis existimatur. Probat n. Deum non constare genere: quia si aliquod esset genus ad Deum, maxime ens: ens autem nō est genus. Prior autē propositio facile à nobis fundari potest, quia si aliquis conceptus esse potest communis Deo & creaturis, certè maxime ens, quod facilè ex supra dictis de analogia entis, ostēdi potest: nam ratio in ente facta habet locū in substātia, & in quolibet alio prædicato cōmuni; ꝙ si ea non obstante, daretur aliquod genus vni uocum, etiam ens esset vniuocum Deo & creaturis. Rursus, sicut ens includitur in quocunq; determinante ipsum, ita quilibet conceptus communis Deo includitur in quocunque determinante ipsum ad rationem Dei: vel ergo nullum est genus ad Deum; vel certè primum genus erit ipsum ens. D. Thom. autem solum ex eo probat illam maximam, ꝙ esse est quidditas Dei: ens autem significat esse. De qua probatione Caiet. & Ferrar. locis citatis, & Soto cap. de Substantia, multa dicunt: ego vero censeo in virtute continere rationem factam, & hoc modo habere efficaciam, nam esse Dei vt sic dicit totam quidditatem Dei, ita vt in quocunque proprio & simplicissimo conceptu illius esse includatur tota perfectio essentialis Dei, & ideo si ens non est genus: nullum est genus ad Deum.

XXXIIII. *Ratio qua ad idem probandū Durandus vtitur, probabilis indi* Similiter iuxta prædictum discursum probabilitatem habet ratio, qua præsertim vtitur Durandus ad probandum Deum non esse in prædicamento, scilicet, quia Deus secundum propriam, essentialem, & constitutiuam rationem suam non dicit præcisam perfectionem vnius Prædicamēti, sed oia includit, formaliter quidē rōnes pluriū eminēter aūt oīum. Nō ꝙ rōnes aliquæ Prædicamentales vt sic, in Deo formaliter reperiatur: nam vt cōstituūtur in Prædicamento, includūt limitatione & imperfectione: quo dixit Dionys. ca. 1. de diuin nom. Deū esse supra substantiā, & Aug. 7. de Trin. c. 5. Deū dici abusiue substantiā; sed ꝙ formales rōnes & denominationes aliquorū Prædicamētorum, sm abstractiorem rōnem, & analogā cōuenientiā, tribuātur Deo cū proprietate. Quæ cōuenientia analoga interdum est cum primis generibus Prædicamentorū, vt maxime constat in substātia & relatione, interdū cū aliquib. speciebus, vt esse sapiē tē, iustū, &c. Quo sensu locutus est Aug. in priori loco citato ex 5. de Trinit. quod late prosequitur serm. 38. de tēpore. Alia vero Prædicamēta, neq; huiusmodi cōueniētiā habēt cū Deo, sed solū eminēter in Deo cōnnētur, solūq; per metaphorā ei attribuuntur. Ob hāc ergo cām, & infinitā eminentiā illius rōnis cōstitutiuæ Dei non pōt definiri ad aliquod Prædicamentū, sed supra oia, & extra omnia est tanquam fons omnium.

XXXV. *Oppositæ sententiæ fundamēto satisfit.* Denique ex eadem rōne facilè respōdetur ad fundamentū contrariæ sententiæ: quāuis enim aliqua rōnis constitutio possit in Deo cogitari, nō tamen hæc, quę est per compositionem generis & differentiæ: nō quia in rebus creatis genus & differētia ex natura rei distinguātur, sed quia dicunt rōnes ita præcisas ac limitatas, vt repugnēt diuinæ infinitati & simplicitati. Nam ex infinitate primario prouenit, vt in Deo cōcipi nō possit propria rō generis, & differentię, & consequenter, quòd tanta sit Dei simplicitas, vt nō solum secundum rem, sed etiam secundum rationem, propriam compositionem excludat.

SECTIO V.

Qua ratione demonstrari possit non esse in Deo compositionem accidentalem.

I. *In Deo nullam accidēs esse potest.* Diximus de substātialibus, & essentialibus cōpositionibus, superest dicē dū de accidentali. In qua re licèt aliqui Philosophi errauerint, tribuentes Deo quędam accidentia, vt refert D. Thom. 1. cont. Gent. c. 23 ex Com. 12. Metaph. tex. 39. Nihilominus euidēti ratione ostendi pōt in Deo nullum esse accidens. Quod non solum Theologi, & Patres Ecclesiæ docuerunt, *D. Thom. Comment.* sed et meliores Philosophi, vt videre licet apud Cyrillum Alex. lib. 11. Thesauri, & Greg. Nissen. *Cyrillus. Nyssen. August. Leo Pap.* homil. 5. in Cantica, & Aug. 5. de Trinit. c. 4. & seq. & 7. de Trinit. c. 5. & serm. 38. de tempore, et Leonem Pap. epist. 93. ca. 5. Sumitur ēt ex Arist. & Cōmentatore. 12. Metaph. quos infra citabimus, tractando de alijs intelligentijs. Vt aūt rōne, pbetur conclusio, supponendū est, sermonē esse de accidenti physico, & intrinsecè inhęrēte, nam denominationes extrinsecè nihil ad rem pręsentem faciunt, vt ex dicendis constabit.

Prima ratio.

II. Prima ratio huius veritatis sumi potest ex iis quę supra diximus de perfectione Dei: nā ex eo ꝙ Deus est suum esse per essentiam, ostendimus sequi ipsum esse summè perfectū ex vi talis esse, ergo non est capax accidentium quibus perficiatur. Vt enim rectè dixit Cyrillus supra, [Per se ipso ex se ipso nihil pōt accidere: substātia vero Dei ex se ipsa perfecta est: nihil ergo ei accidit, nā accidēs rō ad li soler essentię, quia essentia talis est cui aliqua perfectio deest, quę per accidēs suppletur. Dices, perfectiones aliquas esse i Deo tantum eminenter per essentiam Dei vt substantia infinita est, & ideo posse vlterius illā substantiā per accidentia perfici, vt illas perfectiones ēt formaliter habeat, in quo nō augebitur pfectio diuinę substantię intensiuè, sed extensiuè tantum,

tum, quod nõ repugnat perfectioni diuinæ. Et confirmatur ac declaratur exemplo diuinarũ relationum, quarum perfectio tota relatiua eminẽter continetur in diuina essentia vt sic: quia tamen non continetur in ea formaliter (quia aliàs non esset tota essentia absoluta communis tribus personis,) ideo necessarium fuit, vt nõ obstãte illa eminenti perfectione essentiæ diuinæ, illi adderẽtur (more nostro loquimur) formales perfectiones relatiuæ, vt iã non tm̃ eminenter, sed ẽt formaliter in Deo reperirentur: ergo simile quid dici põt de accidentalibus perfectionibus.

Expenditur ratio facta, & inductione probatur veritas.

III. VT hanc euasionẽ & obiectionẽ excludamus sumamus in primis q̃ in ea dari videtur, nimirum, perfectiones illas, quæ formaliter sunt in Deo ex vi suæ essentiæ, & substatiæ, nõ posse in eo reperiri medijs accidẽtibus. Ad quid. n. indiget Deus sapiẽtia accidentali, si ex vi suæ essentiæ formaliter est summè sapiẽs: & idẽ est de cæteris similibus. Eo vel maxime, quòd si sumatur hæ perfectiones quatenus accidentales esse possunt, eadẽ rõ est de illis, & de alijs, quæ tm̃ eminenter in Deo cõtinentur: ob hoc ipso quòd sit accidẽs, iã nõ est pfectio simpliciter: rõ. n. accidẽtis nõ dicit pfectionẽ simpliciter, vt per se notũ est. Obiectio ergo tm̃ procedit de his pfectionibus, quas Deus ex vi suæ habet eminẽter. hæ vero aut sunt absolutæ, aut respectiuæ. Illæ q̃ absolutæ sunt, ideo non sunt in Deo formaliter ex vi essentiæ quia dicũt imperfectionẽ aliquã: vnde & vt & inter se, & cũ maioribus pfectionib. formalib. repugnent. Sed hæc eadem ratio obstat quo minus diuinæ substãtiæ formaliter addi possint, medijs accidentibus: ergo nulla perfectio absoluta accidẽtalis in Deo esse põt. Minor (cætera. n. clara sunt) probatur primò, qa ob eam cãm tales perfectiones formaliter sumptæ non spectãt ad summa ac consummatã perfectionẽ summi ac pfectissimi entis: quia est de rõne illius vt nullam imperfectionem includat. Secundo, quia hæ perfectiones formaliter sumptæ, nõ amittũt imperfectionẽ suã, eo quod medijs accidẽtibus adiungãtur, imò illo modo plures imperfectiones inuoluũt, tũ in subiecto, qa requirũt illud potẽtiale, nã erit i potẽtia passiua ad talia accidẽtia, & ita nõ erit purus actus, tum in suamet entitate, habebũt. n. illam imperfectã, nã accidentalis entitas ex suo genere imperfecta est; tum deniq; in intrinseca repugnãtia, quã huiusmodi perfectiones formaliter sumptæ inter se habent: hæc. n. non tollitur, propterea quod tales perfectiones sunt accidentales. Adde, multas esse ex his perfectionib. quas repugnat formaliter inesse per sola accidẽtia, vt v.g. pfectio q̃ formaliter dicit [homo] vt sic, nulli rei potest formaliter conuenire per accidentalem formam.

IIII. Si vero perfectiones illæ sunt relatiuæ, aut intelligũtur dicere respectũ ad extra, seu ad creaturas, vel ad intra, idest, ad Deũ seu psonã Dei. De prioribus relationib. eadẽ est ratio quæ de perfectionibus absolutis, quia aut non sunt in Deo realiter ac formaliter, vel si aliquæ sunt formaliter, sunt ex vi solius substantiæ & essentiæ vt sic.

Relationes trãscẽdentales an sint in Deo & quid perfectionis dicant.

A Hæ nãq; relationes intelligi possunt quasi trãscẽdẽtales ad creaturas solũ vt possibiles, vt sunt respectus [omnipotẽtiæ scientiæ simplicis intelligẽtiæ,] & similes. Et hi respectus, qualescũq; illi sint, conueniũt Deo ex vi suæ essentiæ & substantiæ: nã si (vt fortasse verũ est) illi tm̃ sũt respectus sm̃ dici. i. sm̃ modũ cõcipiẽdi & loquẽdi nostrũ, per eos solũ explicatur aliqua absoluta perfectio simpliciter quæ Deo cõuenit ex vi suæ essentiæ, vt ostensum est. Si vero (vt alij volunt) illi vere sint respectus trãscendentales, qui in rebus absolutis imbibũtur, & nõ semper requirunt actualẽ existentiã termini quẽ respiciunt, sic ẽt tales respectus dicẽtur ptinere ad perfectionem simpliciter, seu in ea includi, v.g. in rõne potẽtię, aut sciẽ, absq; vlla imperfectione, vel repugnãtia cũ maiori, vel æquali perfectione, ideoque ẽt illi conuenient Deo ex vi suæ essentiæ & substantię. Quia omnis perfectio simpliciter hoc modo illi conuenit, vt ostensum est; ergo ẽt quidquid est de ratione talis perfectionis, seu quidquid in illa formaliter & essentialiter includitur.

B Si aũt intelligãtur ĩ Deo relationes quasi prædicamẽtales ad creaturas vt actu existẽtes, vt relatio [creatoris, dñi,] & simi'es, tribuũtur quidem Deo ad modũ accidentiũ, te tñ vera nullã omnino pfectionẽ in Deo dicũt, neq; aliquid reale, cũ in eo sit vlla perfectiones absolutas, sed solam denominationẽ extrinsecã, seu relationẽ rõnis, vt frequentius Theologi docẽt cum Magistro in 1. d. 30. & D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 7. contra Nominales, vt ex infra dicendis in Prædicamento relationis cõstabit. Declarauit aũt hoc eleganter Cyril. in dicto lib. 11. Thesauri dicẽs [Sapiẽter certe & nihil accidere substãtię Dei, qm̃ in se ipsa perfecta est: sed tñ rogimur nonnunquam quasi accidentia, ẽt si non omnino accidant Deo, hæc dicere, & mẽte accidẽtiũ modo cõcipere. Quid. n. dicemus, intelligẽtes ante pductionẽ huius mũdi creatorẽ Deũ fuisse, sed no actu creato autem mundo, actu quoq; creatorẽ esse, idq; modo quodã hoc accidisse, quãuis nulla mutatione sui, sed productione totius à nihilo ad esse, actu creator factus esse videatur: qui æterna incõmutabiliq; tunc creandi volũtate, qñ æternaliter voluit, ea produxit? Multa huiusmodi sunt, quæ quasi accidisse Deo vñr.] Et similẽ doctrinã habet Aug. 5. de Trinit. c. 16. vbi late & optime declarat has

C denominationes de Deo dici per solã mutationẽ creaturæ, atq; adeo per extrinsecã denominationẽ, sicut pecunia incipit esse pretiũ, aut res aliqua incipit esse pignus sine sui mutatione; Idẽ in fere het Anselm in Monologio. c. 24. & Dionys. c. 9. de diuin. nom. Rõ aũt est eadẽ, quia vel hę relationes, & denominationes ex se nullã realitatẽ dicũt aut pfectionẽ, & ita nullũ accidens põt in Deo ponere, vel si in aliquibus rebus hę relationes sunt aliquid, includũt in cõceptu suo formali imperfectionẽ, rõne cuius in Deo nõ sunt formaliter ex vi solius essentiæ, & ob eandẽ cãm esse non possunt medijs accidentib. nimirũ, qa eadẽ, vel maiores imperfectiones Deo afferrẽt, vt in alijs explicatũ est. Et per hæc satis cõfirmata est & explicata ratio facta, & exclusa euasio, seu obiectio quæ in contrarium fiebat.

Supererat vero dicẽdũ de relationib. ad intra, quarum exemplo obiectio confirmabatur: sed quia

V. Relationes prædicamẽtales in Deo ad creaturas an dicãt perfectionem. Magist.

Cyril.

August.

VI.

quia earum cōsideratio Metaphysicæ terminos transcendit, breuiter dicendū est, perfectionem propriā, quā illæ relationes dicūt (suppono. n. aliquā dicere) nō includi formaliter et essentialiter in essentia Dei vt sic, seu vt absoluta & cōis est, non ob imperfectionē talium relationū, sed ob oppositionē, & incōmunicabilitatē. Nō potuisset. n. essentia cōicari Filio v. g. sm̄ totam suā essentialē rōnem, si in ea paternitas formaliter & essentialiter includeretur. In essentia, ergo vt essentia cōtinetur eminenter perfectio oium illarū relationum. Nihilominus tn̄ necessariū fuit illas pfectiones relatiuas formaliter esse in Deo, & quasi addi (vt nostro modo concipiendi loquamur) formali perfectioni essentiæ, non vt aliquid perfectionis ei accresceret, neque vt aliqd accidēs ei adiungeretur, sed vt in illa natura infinita, posset esse cōstitutio proprij suppositi incōmunicabiliter subsistētis, & ideo illa perfectio non est accidentalis, sed propriè dr̄ personalis. Est enim tanta perfectio & eminentia illius naturæ, vt nulla pfectio absoluta potuerit in ea esse oīno incōicabilis, vt ergo quasi determinaretur ad incōicabile suppositū, necessaria fuit relatio. Atq; ēt vt in illa natura esse posset suppositorum distinctio, & interna processio vnius ab alio, qđ ad fœcunditatē, & infinitatē illius naturæ pertinebat. Quanquā verò in illo ineffabili mysterio intelligatur relatio vt sic formaliter addere pfectionē relatiuam, quæ i diuina essentia erat eminenter, non tn̄ cum distinctione aliqua actuali, quæ in re ipsa intercedat, seu ex natura rei sit inter relationem & essentiam, sed cū perfecta identitate, vt probabilior doctrina Theologorū docet, quā licet humana rō comprehendere non possit, est tn̄ magis consentanea veritati fidei. Et propter hanc ēt causam non pōt illa perfectio accidentalis existimari, nam si in creaturis subsistentia, ēt si in re ipsa distinguatur à natura, nō est accidentalis perfectio, sed substantialis; quanto magis relatiua subsistentia erit substantialis, & non accidentalis perfectio, cum & personam constituat, & in re non distinguatur a diuina natura, imò essentialiter in se illam includat.

Secunda ratio.

VII. NAm si in Deo esset aliquod accidens, oporteret illud esse, aut realiter, aut saltem modaliter à parte rei distinctum ab essentia diuina: hoc aūt est impossibile: ergo ēt est impossibile esse in Deo aliqđ verū accidens. Maior intellecta physicè, & realiter, est clara, quia cum Deus sit perfectissima substantia, & in suo esse substantiali simplicissima, vt ostensum iam est, quidquid in eo realiter est, & à parte rei non distinguitur ab ipso, nō pōt esse nisi substantia. Quale. n. accidens fingi pōt, quod nullū habet esse nisi substantiale? Si vero sumatur illa maior logicè, & in ordine ad prædicationes: & denominationes extrinsecas, seu rōnis excludamus, ēt est euidens, quia cum Deus extrinseca necessitate sit, & duret, & alioqui sit imutabilis; nihil eorū quę illi intrinsece conueniunt potest de illo per modū accidentis pdicari, nedū esse verum accidens. Minor ꝓbari solet ab inconuenienti, quia alias sequeretur esse in Deo veram cōpositionem. Sed nos nunc

A vti nō possumus illa rōne, quia hoc ipsum est, ꝙ probare intendimus, s. nō posse eē in Deo talē cōpositionem. Probatur ergo alitet, quia si in Deo reperiretur accidens re ipsa distinctum à substātia eius, vel haberet illud ab aliqua cā extrinseca, vel a propria essentia per naturalem dimanationem ab illa. Primum est plane impossibile. Primò, quia est cōtra rōnem primæ causæ, vt ab alia causa quidquam recipiat, alias illa alia esset superior, & prior, saltem secundū eam rōnem. Secundo, quia, saltem quoad talem perfectionē, penderet Deus ab extrinseca causa. Tertiò, quia tale accidens esset cōe, non propriū, vnde quantum est ex se, posset abesse & adesse; vnde secundum tale accidēs Deus ex se esset mutabilis, quę omnia sunt planè contra naturalem rōnem. Secundum etiam dici non potest. Primo, quia illa interna emanatio re vera esset aliqua efficientia, quia per illā reciperet esse illud accidens, quod ex se nō haberet esse: vnde esse talis accidētis, deberet esse participatū, & nō esse p essentiā: esset B ergo in Deo ab eterno quædā quasi mutatio seu receptio alterius rei seu entitatis participatę & effectæ, hoc aūt dicit manifestā imperfectionē.

VIII. Dicet fortasse aliquis, illud accidens nec fieri ab extrinseca causa, nec dimanare ab interna essentia Dei, sed per se se, & ex intrinseca necessitate esse coniunctum cum substantia Dei sine vlla efficientia. Sed hoc facile etiam ex superius dictis refellitur, tum quia esse à se, & absque efficientia, non pōt conuenire duobus entibus omnino essentialiter distinctis, qualia essent tale accidens, & substātia; tū etiā quia illud accidētis essentialiter esset ens in alio, quæ est magna imperfectio: ergo non posset esse ens à se, quæ est summa perfectio. Denique est generalis ratio, quia substantia Dei respectu talis accidentis esset in potentia passiua & receptiua, quod repugnat primo ac puro actui: omnino ergo repugnat esse in Deo aliquod verum accidens.

IX. C Sed occurrit statim difficultas, quia, licèt in accidente realiter distincto satis sint euidentes rōnes factæ, de aliquo aūt accidentali modo ex natura rei distincto non videntur habere posse tantam vim, quia ad hos modos non semper requiritur efficientia, aut propria cōpositio. Et maxime auget difficultatem, ꝙ multi, & graues Theologi sentiūt attributa diuina (præsertim intellectū & uolūtatē, & pfectiones q ad hæc spectāt, ut sapientia, iustitia, misericordia) distingui formaliter ex natura rei ab essentia diuina: q tn̄ nullo mō admitterent cōpositionem in re, neq; effectiuā dimanationē attributorū ab essentia. Tribuitur aūt illa snīa cōiter Scoto in 1. d. 2. q. 7. & d. 8. q. 4. Tandem augetur difficultas ex actibus liberis diuinæ uoluntatis quæ aliquam rem in Deo ponunt, nam verè in re ipsa Deus uult, quod libere vult. Non pōt aūt Deus realiter uelle nisi per aliquam rem, quæ in ipso sit: quòd si est res aliqua, etiā erit aliqua pfectio iuxta principia supra posita de ente & bono: illa aūt res & perfectio tā erit libera Deo, sicut ipse actus, quo libere uult, cum sint idem; libera aūt perfectione nō potest in re non esse distincta à perfectione necessaria. Ergo uel discursus factus cōuincit in Deo nō esse actus liberos, quod dici nō pōt, vt infra ostendam; uel non probat, nō posse

esse

esse in Deo perfectiones ex natura rei distinctas & consequenter accidentarias.

X. Ad obiectionem tradetur, non tantum accidentia realiter distincta, sed etiam ea, quæ sunt modi verè distincti a reb. quas afficiunt, fieri in huiusmodi rebus per verã efficientiã .i. per propriã actionem, si sint modi aduentitij & extranei, vel saltẽ quæ cũ ipsa re fiũt, ab ea fluunt per internã resultãtiam, si sint modi intrinseci, & quasi ꝓpriæ passiones. Primũ ostẽdi facilè põt inductione, nam terminus motus localis per veram efficientiam fit, & rerũ artificialiũ vera est effectio, & tñ per has & similes actiones nõ fiũt res distinctæ, sed modi; idẽq; multi existimãt de qualitatũ intensione, & de rarefactione quantitatis est id probabilius. Et rõ est, quia hi modi verè sunt aliquid reale: ergo si antea nõ erãt, verã efficientẽ cãm & actionem requirunt, vt esse incipiãt. Et ex hac priori parte ꝓbatur facilè posterior, nã modus q necessariò ẽ coniunctus cũ re, si per eandem actionẽ fit cum ipsa re, necesse est vt verã habeãt cãm efficientẽ, q̃uo fit inhæsio accidẽtis cũ ipso accidẽte: si verò nõ fit p eãdẽ actionẽ, ergo ordine naturę supponit factã rẽ, cuius est modus: ergo vt tali rei talis modus addatur, necessaria est aliqua efficientia.

XI. Hinc ergo ad diuina ascendendo, si intelligeretur diuina substantia vt sic per se existens sine vlla actione, quia est suũ esse, non tñ ita ex se habere oẽm intrinsecum, & realem modum essendi, sed aliquem adiungi illi posse, necessariũ planè esset talem modũ per aliquam efficientiã fieri, saltem secundum naturalem resultantiã. Nec minus necessaria est cõpositio, ac efficiẽtia, nam cõpositio reuera nil aliud est, q̃ distinctorũ coniunctio per realẽ vnionẽ: modus aũt vnitur rei cuius est modus, & est aliquid actualiter ab ipsa distinctũ: ergo ex vtroq; resultat aliquid in re vere compositum. Et cõfirmatur, quia si separetur talis modus a re q̃ afficit, vel reipsa, vel cogitatione, intelligi non põt, quin illa res simplicior maneat, q̃ sit illud constitutum ex re & modo: ergo negari non põt, quin illa sit aliqua compositio in re ipsa, q̃uis nõ sit tãta, ex reb. distinctis: sicut distinctio modalis, vera distinctio est in re, quamuis non tanta, quanta inter res distinctas,

SECTIO VI.

An attributa Diuina sint proprietates Dei, vel de eius essentia.

I. ALtera obiectio duas petit & graues Theologicas quæstiones, s. de distinctione diuinorum attributorum, & de actib. liberis Dei: hæc posterior infra est latè tractada in sect. 9. In præsenti dicemus de priori, quantum ratione naturali definiri poterit.

Resolutio.

II. OMnino ergo dicendũ censeo, attributa Diuina, quatenus aliqd reale, & positiuũ dicunt in Deo, neque inter se distingui actualiter in re ipsa, neque a Dei essentia. Quam sentẽtiã D. Th. docuit 1. p. q. 13. art. 4. & in 1. d. 2. q. 2. ubi etiam Dur. Rich. Ocham, & Gabr. Capr. & Greg. d. 8. Marsil. q. 12. Henr. quodlib. 5. q. 2. Et sine dubio

D Thom. Durand. Richard. Ocham. Gabr.

est cõis sñia antiquorum Patrum, Diony. Leon. Aug. & Ansel. & aliorum quos citauimus: non enim solum negant esse in Deo accidentia, sed et docent hæc nomina, quæ in nobis significãt accidẽtia, in Deo significare essentiã eius; & ideo etiã addunt non solũ cõcreta, sed ẽt abstracta talium nominum de Deo prædicari. Vnde elegãter Leo Papa [Nemo hominũ veritas, nemo sapiẽtia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, sapiẽtiæ, atq; iustitiæ; solus aũt Deus nullius participationis est indigẽs, de quo qdquid dignè vtcunq; sentitur, nõ qualitas est, sed essentia.] Sic ẽt Athanas. oratione cõtra idola in fine: [Per se est illa ipsa potentia Patris, illa lux, illa veritas, &c. Et hic modus loquendi per abstracta, est frequentiss. in alijs Patrib. imò & in Scriptura, vbi Deus dr̃ vita, veritas, sapientia, &c. Ioan. 14. 1. ad Cor. 1. & 1. Io. 5. Ac deniq; existimo id planè seq ex illa definitione fidei, quæ docet Deũ esse oĩno simplicẽ, in c. Firmiter de sum. Trin. & fid. cath. Vide Dionys. 5. c. de diuin. nom. Irenæũ lib. 2. cõtra hæres. c. 18. Iustin. q. 144. Cyril. Alex. 1. Thesauri, ca. 8. Aug. 11. de ciuit. c. 10. & lib. 12. c. 2. & 6. de Trin. c. 7. & 15. de Trin. c. 6. Bernar. lib. 5. de consid. ad Eugen. & sermo. 80. in Cantica, vbi etiam refert Rhemense Concilium.

Capr. Greg. Marsil. Henric. Leo papa.

III. Sed omissis Theologicis fundamentis, existimo rationibus posse euidenter veritatem hãc demonstrari. Primò à priori ex dictis de perfectione primi entis: ostẽsum est enim ex eo q est suũ esse per essentiã, essentialiter esse summè perfectum, & in ipsomet suo esse oẽm perfectionem claudere: ergo sicut perfectiones eminenter in Deo contentę prout in ipso sunt, non sunt aliud ab eius essentia, ita perfectiones simpliciter, quę in Deo sunt formaliter, & attributa eius a nobis dicuntur, non sunt aliud ab eius essentia. Quam rõnem paulò inferius vrgebimus ac declarabimus. Secundò ab inconuenientibus dictis, quia non possent tales perfectiones conuenire Deo sine aliqua vera cõpositione & naturali resultantia, potentialitate & alijs imperfectionib. nec video quid deesset his attributis ad verã rõnẽ propriarum passionũ, si ad hunc modũ Deo adhærerent. Quapp ẽt Philosophi intellexerũt hunc modũ distinctionis & cõpositionis alienum esse a diuina perfectione, vt ex Arist. colligitur 12. Meta. 37. ex 39. & 51. quẽ Græci & Arabes secuti sunt, vt in sequentib. et videbimus. Idem sensẽrat Plato in Phædone, & in Timæo, & Alcinous ex doctrina eius scripsit illa verba egregia, q̃ retulit Ludouicus Viues ad 6. c. Aug. in lib. 8. de ciuit. [Idem Deus ipse, supremus, æternus, instabilis, se ipso perfectus, diuinitas, essentiæ ratio, veritas, harmonia. Neque verò hæc ita dinumero, vt inter se ipsa disiungã, imo vt vnũ potius cũ cũcta cõsidero.] Quapropter credibile nõ est Scotum re ipsa ab hac certa doctrina discrepasse, sed alio sensu vsum fuisse noĩe distinctionis formalis, & ex natura rei, vt superius tractando de distinctionib. indicauimus, & moderni eius discipuli latius tradunt, ad nos. n. nunc non spectat qd ille senserit examinare. Argumenta verò, q̃ de hac re a Theologis tractantur, vel solũ nitũtur in nr̃o modo concipiendi, & soluũtur facilè ex his quę supra diximus de distinctione naturę vniuersalis a particularibus, vel si quę sunt pro-

III. Conclusio. Probatur ratione naturali.

Arist. Vide Cap. in 1. d. 8. q. 4. art. 1. Plato. Alcinous.

pria

priā & alicuius momēti, omnia attingūt Trinitatis mysteriū, & ideò Theologis ea relinquimus.

Esse omnia attributa de essentia Dei.

IIII. Potest aūt non immerito dubitari, an hæc attributa non solum sint essentia, sed etiam de essentia ipsius Dei. Nō sunt enim hæc oīa idem, nam relationes diuinæ sunt ipsamet essentia diuina, iuxta sanam doctrinam, & tamen nō sunt de essentia Dei, vt sic, iuxta veriorem sententiā. Et in creaturis differentia indiuidualis in re non distinguitur à natura indiuidua, & tamen nō est de essentia eius. Dicunt ergo quidam Theologi, attributa non esse de essentia Dei secundū rationes formales suas, quamuis in re ab ipsa non distinguantur. Quia hæc attributa conueniūt Deo ratione essentiæ, & ita verè demonstrantur de Deo per ipsam essentiam: ergo non sunt de essentiali ratione Dei. Itē vnū attributū nō est de essentia alterius, alioqui oīno inter se cōfunderentur: ergo neq; essentia est de ratione illorū: ergo neq; è conuerso ipsa sunt de essentia Dei vt sic.

V. Sed hæ rationes nullius sunt momēti. Vnde eodem modo certum existimo, & ratione naturali euidēs, omnes has perfectiones absolutas, vt sunt in primo ente, esse de essentia eius. Quod planè cōuincit illa ratio, quia Deus ex vi sui esse necessarij ex se ipso est ens essentialiter summè perfectū: ergo præcisè conceptum hoc ens secundum id quod est de essentia eius, includit omnē possibilem perfectionem: ergo attributa quæ significant has perfectiones simpliciter, ita in Deo continentur, vt sint de essentia eius. Cōfirmatur & declaratur hæc ratio, nā perfectiones illę quæ sunt in essentia Dei tm̄ eminenter, prout in ipso sunt, sunt formalissimè de conceptu essentiali Dei, quo modo dicebamus supra cum Augustino, & Anselmo, q creatura in Deo nihil aliud est quam ipsa creatrix essentia, quia nimirum illa eminentia seu eminens perfectio, quam Deus in se habet, ratione cuius dicitur eminenter continere inferiores perfectiones, est ipsamet essentialis ratio Dei, atque ita de essentia eius: ergo, & perfectiones illæ quæ formaliter sunt in Deo, prout in eo sunt, sunt de essentia eius.

VI. Antecedens est euidens, tum quia Deus continet inferiora omnia quatenus est primum ens, de se necessarium, in quo essentialis eius ratio cōsistit, tum etiam, quia si illa eminentia non esset de essentia Dei, oporteret intelligere in Deo aliā rationem essentialem priorem secundum rationē quā sit illa eminentia, quia prima ratio vniuscuiusque entis est illa quæ est ei essentialis. Interrogabo igitur an in illa priori ratione contineantur eminenter omnia, necnè. Nam si id affirmetur, iam in ipsamet essentiali ratione Dei admittitur cōtinentia eminentialis talium perfectionū, & superfluè ac falsò fingitur alia eminentia quę non sit de essentia Dei. Si verò id negetur, sequitur rōnem illā essentialē esse finitā in genere entis, quandoquidē ex vi illius nec formaliter, nec eminenter oīa cōtinētur in tali ente. Sequitur deinde nullo modo posse conuenire Deo talē eminentiā, quia nec conuenit formaliter ex vi rōnis essentialis, vt dicitur. Neque ēt pōt conuenire cōsequenter, seu concomitanter, quia nihil hoc modo conuenit alicui essentiæ intrinsecè, & ex proprijs, nisi quod in ipsamet essentia rerum eminēter seu virtute continetur. Non pōt autem ipsamet eminentia iterum eminenter contineri, ne procedatur in infinitum, & quia in illa eminēna nulla est imperfectio aut ratio ob quam oporteat eminenter contineri, & non formaliter: ostendū ergo est in ipsamet ratione essentiali per quam Deus formaliter & essentialiter habet vt sit eminenter omnia, quæ sunt, vel esse possunt.

Prima verò consequentia eandē vim habet, & simili fere discursu ostendi pōt. Primò, quia ita comparantur perfectiones simpliciter ad essentiam Dei, sicut illa eminens perfectio qua Deus eminenter continet inferiores perfectiones: nam eodē modo sunt formaliter in Deo, & æqualem identitatem & intimam coniunctionē habēt cū essentia Dei. Secundo, quia hæ perfectiones simpliciter ut sic non sunt prius in Deo eminēter, q̄ formaliter, sed tm̄ formaliter, quia nullā includūt imperfectionem, vel rōnem q̄ abstrahere ab eis oporteat ut in essētiali rōne Dei cōtineātur, nec pōt esse altior vel eminentior modus continendi has perfectiones quā formalis, ergo cū in prima, & essentiali rōne Dei sint necessario continēdę, quia alias non esset illa tō simpliciter infinita, efficitur, vt in ea formaliter contineātur, ergo similiter cōcluditur esse de essentia eius. Vnde præterea cōfirmatur, nā Deus est perfectissimū ens, & perfectissimo modo quātum excogitari pōt, perfectior aūt modus est si hæc oīa includantur in essentia Dei tanquā de essentia eius, quā si solum sint adiuncta vel concomitantia essentiam, nam priori modo ex vi præcisi cōceptus essentialis intelligitur Deus infinitè ac summè perfectus, posteriori autem modo minime, quia nihil intelligitur summè perfectum, nisi formaliter affectū sit in omnibus perfectionibus simpliciter. VII.

Vltimò declaratur in hunc modū: quia hę perfectiones nō sunt in Deo vt aliqd accidentale, et per modū propriæ passionis, ut in superioribus demonstratum est, sunt ergo de substantia Dei, qdquid autem est substantiale in aliquo, est aut natura ipsa, quæ maxime est de essentia; aut singularitas naturæ, quæ in Deo etiam est de essentia, vt supra ostensum est, licèt in creaturis nō sit de essentia, vel psonalitas seu propria ratio cōstituens personam vt sic. Hæ aūt perfectiones, quas per attributa significamus, non pertinent ad propria constitutiua personarum, nullus ergo super est modus quo possint esse de substantia Dei, nisi sint etiam de essentia, seu essentiales Deo. VIII.

Atque hinc patet solutio rationis dubitādi in principio positæ. Fateor enim, in vniuersum nō conuerti esse in re idem cum essentia, & esse de essentia, nā ad illud prius sufficit q in re nō sit distinctio, ad hoc verò posterius necesse est ut non possit rei essentia esse plenè cōstituta, præciso eo quod est esse de essentia; & cōsequēter vt hoc ipsum ita in eius rōne includatur, vt in nullo possit reperiri talis essentia, qn de eius essentia sit quid quid dicitur esse de essentia talis naturæ. Atq; in hoc est magna differentia inter relationes diuinas, & hæc attributa, nam præcisis relationibus concipitur essentia Dei plenè constituta, & ideo quęlibet persona sigillatim sumpta, p eādē essentiā absolutā formaliter & essētialiter cōstituitur plenè ac perfectè Deus absque alijs relationibus. IX. Non omne quod est idē re cū essentia est de essentia.

Vnde fit, vt formalis perfectio relationis prius secundum rationem contineatur eminenter in essentia, quam ei formaliter adiungatur, quia, licèt in relatione formaliter nulla sit imperfectio, est tamen aliquid quod ad perfectionem simpliciter non pertinet, scilicet oppositio cum alia relatione, & ideo in ea locum habet côtinentia eminentialis præter formalem: hæc verò adiungitur ad constitutionem personæ, non ad complementû naturæ. Et ideo in ea rectè intelligitur quod nô sit de essentia, sed inseparabiliter, & cum summa identitate concomitans, & quasi terminâs essentiam. Hæc autem omnia longè diuerso modo inueniuntur in attributis essentialibus, vt declaratum est, & ideo in eis non est aliud esse essentiã, quam esse de essentia.

Omnia attributa esse de essentia singulorum.

X. EX quo vlterius côncluditur has diuinas perfectiones seu attributa ita inter se comparari, vt omnia sint de essentiali ratione cuiuslibet, & tota essentia Dei sit de ratione singulorum: atque adeò, vt, licèt plura à nobis ratione distinguãtur, in re tamen solum sit vna simplicissima perfectio, quæ tota est adæquata essentiæ Dei. Quod eleganter declarauit Anselmus in Monolog. capite 16. dicens: [Quid ergo, si illa summa natura tot bona est, eritne composita tot pluribus bonis? an potius non sunt plura bona, sed vnum bonum tam pluribus nominibus significatum?] Et infra. [Cum igitur illa natura nullo modo cõposita sit, & tamen omnimodè tot illa bona sit, necesse, vt illa omnia, non plura, sed vnum sint: idem igitur est quodlibet vnum illorum, quod omnia sunt simul:] & cætera quæ latè prosequitur. Ratio autem clara est, quia non possunt omnia illa attributa in simplicissimam essentiã conuenire eo modo quo diximus, quin inter se eandem identitatem, & (vt ita dicam) eandem essentialem habitudinem habeant. Item quia quodlibet attributum est infinitum, non tãtum in perfectione alicuius generis, sed simpliciter in genere entis: nam est ens ex se necessarium, & ipsum esse per essentiam: ergo necesse est vt in sua essentiali ratione includat essentiam, & omnia alia attributa: quod rectè notauit Caietanus de ente & essentia, cap. 6. quæst. 12.

Anselmus. Caietanus.

XI. Obiectio. Dices, aut loquimur de his secûdum rem, aut prout cocipiûtur à nobis. Priori modo vera quidem sunt hæc omnia, non tamen sunt locutiones propriæ, nã nos propriè loquimur de rebus, put illas concipimus. Alioqui etiam de relationibus dicere deberemus esse de essentia. Item fateri oporteret iustitiã vt iustitiam esse misericordiam, & Deum per iustitiam misereri, & per misericordiam punire, & (quod caput obiectionum est.) Filium procedere per voluntatem, & Spiritû sanctum per intellectum. Si autè eligatur posterior modus, sic falsa videntur omnia dicta, nam iustitia vt à nobis côcipitur, præscindit ab omni alia perfectione; quapropter nô possunt in essentiali ratione iustitiæ, vt sic conceptæ includi reliqua attributa. Similiter in ipsamet quæstione quam tractamus, supponimus Deû, vt essentialiter conceptum præcisis attributis, cui postea attributa adiungimus seu attribuimus: ergo côcipimus essentiam vt priorem attributis, non ergo concipimus attributa vt de essentia illius.

XII. Quo de Deo concipimus, qualiter id concipiatur, quis modus. Respondetur sermonẽ esse de rebus ipsis quæ à nobis concipiuntur in Deo & prout concipiûtur à nobis, ita tamen vt illa reduplicatio non designet modum concipiendi ex parte nostra, sed ex parte rei conceptæ. Est enim considerandum, quòd licet res perfectiores & diuinæ, imperfectè côcipiantur à nobis, quia côcipiuntur ad modum earum rerum à quibus cognitionem accipimus, non tamen côcipiuntur cum errore, & falsitate, quia non attribuimus rebus conceptis imperfectionem modi nostri concipiendi, sed potius sub illo modo veram earum perfectionem concipimus. Sic igitur talem concipimus esse naturam Dei, vt iudicemus, in re ipsa esse de illius essentia omnia attributa, & perfectiones quas diuisim, & per varios conceptus nos apprehendimus.

XIII. Obiectioni satisfit. Ad priorem autem partem obiectionum, negamus ex dictis sequi, idem esse dicendum de relationibus, quia verè etiam iudicamus relationes in re ipsa non pertinere ad constitutionem essentiæ, sed personarum, quod de attributis iudicare non possumus. Et similiter, cum dicitur iustitia, vt iustitia esse misericordia, aut intellectus vt intellectus esse voluntas, si sermo sit de rebus ipsis conceptis, veræ sunt illæ locutiones: quia sensus est, rem illã, quæ concipitur sub ratione iustitiæ, aut intellectus, formaliter, & essentialiter includere rationẽ misericordiæ, voluntatis, &c. Si verò sit sermo de rebus prout distinctè, & expressè côcipiûtur à nobis, sic illæ locutiones falsæ sunt, nam mẽs nostra per inadæquatos côceptus partitur rem in se omnino indiuisibilem, & tunc, quãuis res in se omnino sit eadẽ, tamẽ non cadit sub singulis conceptibus secundû totam adæquatam rationẽ suã, & ideò si reduplicatio fiat in ordine ad côceptus nostros, nô potest vni attributo, quod attribuitur alteri, quia nô côcipitur idem & sub eadem expressa habitudine per vnum, & per alium conceptum. Et ob eandem causam illæ locutiones in omni rigore falsæ sunt, Deus per iustitiam miseretur: Pater per voluntatẽ generat.

XIIII. Quomodo de una vnitate Dei simplicissima opposita per d rationes fiant. Est enim animaduertendum, quod, licèt perfectio diuina in se vna omnino sit, non tñ operatur semper secundû adæquatam suã rationem. Sicut lux Solis licèt in se omnino sit eadẽ quatenus eminenter continet calorẽ, siccitatẽ, & alios effectus, quando tamẽ calefacit, non operatur secundum adæquatam perfectionem suam, & ideò non pôt verè dici tunc agere quatenus eminenter continet siccitatem, vel alias qualitates, quia hoc est quasi per accidens ad illum effectum: per se autem est vt eminenter contineat calorẽ & ideò verè ac propriè dicitur calefacere quatenus eminenter côtinet calorẽ. Vnde si ratione distinguere remus in luce virtutẽ calefaciẽdi, exsiccãdi, & eiusq; diuersa nomina imponeremus, verè diceretur lux calefacere per virtutem calefaciẽdi, nô verò per alias virtutes, quia per eas voces, & conceptus significatur lux, non secundû se, sed secundum inadæquatam habitudinem ad effectus, & prout illos virtute continet. Sic ergo intelligendum est quod de Deo dicimus. Quod in effectibus ad extra est clarum, quia nullus effectus est adæquatus virtuti diuinæ, & ideo verè dicimus

Deum

Deum creare hominem per ideam hominis, nõ verò per ideam equi, nõ quia in re distinctæ sint hæ ideæ, sed quia licet sit vnum eminens exemplar ita repræsentans singula, ac si esset vniuscuiusque proprium, tamen per se nõ agit vnũquodque nisi quatenus repræsentat illud, quod autem repræsentet alia, est quasi per accidens ad talem effectum. Et hæc habitudo per se significatur in illis locutionibus. Vnde eadem ratio est de illis, [iustitia miseretur, & misericordia punit,] quia neuter effectus est p se adęquatus diuinę virtuti.

XV. Filius in diuinis cur nõ per voluntatem, sed per intellectũ, contra spiritus sanctus producatur.

Atque (vt hoc obiter Theologis demus) idem dicendũ est de originibus ad intra, nam cum in Deo Patre vna & eadem ratio sit intellectus & voluntatis, non est tamen principiũ alicuius originis seu personæ secundum totam hãc adæquatam rõnem, sed est principium filij prout habet vim intelligendi, & illi virtuti vt sic, est adæquata illa origo, seu processio: principium aũt Spiritus sancti est prout habet vim amandi. Quia ergo nominibus intellectus & voluntatis significatur illa virtus secundum has præcisas & inadæquatas rõnes, ideò non põt voluntati attribui origo filij, nec intellectui origo Spiritus sancti: Et hoc idem est, quod alijs verbis dici solet, has scilicet virtutes seu attributa, licet non actualiter, virtualiter esse distincta, & vnum attributum esse principium vel rationem operãdi seu producendi aliquid, prout virtute distinguitur ab alio, & iõ non posse formaliter & per se attribui vni quod est proprium alterius, vt virtute ab alio distinguitur. Nã, hæc attributa virtualiter distingui, nihil aliud est, quam vel virtute continere distinctos effectus, vel vnitè & simpliciter in se habere, quæ in alijs distincta sunt, vel esse eminentẽ virtutem seu rõnem, quæ põt esse principiũ quod, aut quo, diuersarum actionum, aut processionũ. Vnde licet hæc virtualis distinctio in re non sit distinctio, sed eminentia, est tamen fundamentũ respectu nostri distincte concipiendi illam virtutem secundum proprias, & per se habitudines ad distinctos effectus seu terminos, & ideò est etiã sufficiens fundamentum diuersarum locutionum, vt declaratum est.

XVI. Iustitia Dei vt a nobis cõcepta, qualiter a misericordia præscindat.

Ad alteram partem obiectionum, cũ dicitur, iustitiam Dei, vt à nobis concipitur, præscindere ab omni alia perfectione, respondetur id esse verũ de precisione simplici quoad expressam cognitionem seu cõsideratione cõcipientis, quia ille verè nil aliud expresse cogitat nisi rõnem iustitiæ. Non est aũt verum de præcisione exclusiua, quia ille qui sic cogitat, non existimat illam iustitiam, tm̃ esse iustitiam, aut in ratione sua essentiali nullam aliam perfectionẽ includere. Imò nec secundum abstractionem purè præcisiuam ita abstrahũtur alia attributa à iustitia, quin in eius cõceptu includãtur saltẽ implicitè, quia si iustitia Dei concipitur, non sufficit cõceptus iustitiæ in communi, sed aliquid adiungere oportet quo fiat conceptus proprius iustitiæ diuinæ: sit ergo iustitia per essentiam, aut simpliciter infinita: in hoc ergo conceptu implicitè continetur vt talis iustitia essentialiter sit omnis alia perfectio.

XVII. Attributa diuina quæ de essentia affirmantur qualiter ab illa præscindãt.

Atque hinc facile etiam intelligitur quo modo essentia Dei cõcipiatur præcisis attributis, qñ eam cum illis comparamus, vel hæc illi attribuimus. Præscinduntur enim ab expressa & distincta perfectione talis essentiæ, totiusque perfectionis eius, non tamen ab implicita inclusione, vt sic dicam. Concipio enim essentiã Dei per cõem conceptum entis, vel essentiæ, adiungendo aliquam negationem, vel perfectionem qua fiat ꝓprius Dei, vt concipiendo essentiam simpliciter infinitam, aut ex se actualem, per quem conceptum distinctè nõ considero, quæ perfectiones sint de ratione essentiali talis naturæ: & hoc modo dicuntur præscindi per talem conceptum; tamen implicitè seu confusè non possunt excludi aut præscindi, quia in perfectione illius rei conceptæ essentialiter continentur. Postea vero per proprios conceptus iustitiæ & misericordiæ, &c. explicitè cõsiderantur; & inter se, vel cum essentia comparantur, aut prædicantur, nã ad hoc satis est diuersus modus concipiendi noster. Vnde cum dicimus de essentia Dei esse quod sit iustus, aut sapiens, nihil aliud facimus quàm explicare quid in illo conceptu implicitè contineretur.

Tandem hinc facilè expediuntur rationes cõ- XVIII.
trariæ sententiæ: & declaratur quomodo attributa dicãtur cõuenire Deo ratione essentiæ, & quo modo vnum per aliud possit demõstrari, & qua ratione in hac essentiali continentia mutua attributorum & essentiæ nulla sit confusio, vel repugnantia. Essentia enim nõ dicitur esse ratio attributorum secundum se, sed secundum modũ nostrum cõcipiendi; quia nimirum cum concipimus essentiã conceptu quodã inadæquato, adiũcta aliqua differentia seu modo saltem negatiuo proprio Dei, quatenus est primũ ens necessariũ ac per essentiam, ex hoc conceptu, seu ex tali modo entis colligimus, talem vel talem perfectionẽ illi enti esse necessario attribuendã, quia illa ratio, v.g. entis à se, talem perfectionem requirit. Tamen sicut hoc modo colligimus attributũ ex ratione essentiali, ita etiam colligimus illud attributum non vtcunque, sed essentialiter conuenire tali enti, & cõsequẽter etiam colligimus, essentiam non esse rationem attributorum eo modo quo in creaturis essentia solet esse principiũ proprietatũ, sed solum quia in simplici ratione sua, quæ à nobis confusè concipitur, necessariò continetur quidquid perfectionis per varios conceptus de eadem essentia nos postea concipimus.

XIX. Vt per vnũ Dei attributum a priori aliud demõstretur.

Et eodem modo demõstramus vnum attributum per aliud, & illud apprehẽdimus vt prius & vt rõnem alterius, quod secundũ se spectatum, & vt abstrahit à Deo & creaturis, habet aliquã rationẽ prioritatis, vel præsuppositionis ad aliud, vt videre licet in intellectu & voluntate & similibus. Vnde nulla est in re confusio, sed summa & essentialis identitas & simplicitas. Neque etiã est repugnantia, quia oẽs hæ perfectiones secundũ se sumptæ, & abstractæ à cõditionibus creaturis non postulãt necessariò distinctionem vllã, nec includũt aliquid ratione cuius repugnet oia attributa esse de rõne singulorum. Vt autem minus incredibile vel admirabile videatur, hanc tantã vnitatem in diuina simplicitate reperiri, possumus ex creaturis aliquod exemplum sumere, quo rem hanc amplius explicemus, vel adumbremus. Nam rationale verbi gratia est differentia essentialis hominis, vna, & indiuisibilis, qua concepta vt adiuncta generi, tota hominis essentia concipitur. Ad explicandam autem hanc

differentiam. possumus eam nos in plures conceptus diuidere. Concipiamus .n. hominem esse discursiuum (accepta hac voce proportionaliter, nõ vt sumitur à principio primo, sed à radice essentiali, & vt significat habitudiné ad tertiá operationẽ intellectus) & rursus præcisè cócipiamus hominé esse compositiuum & diuisiuum: & rursus esse apprehensiuum simpliciter. Hi sanè oẽs conceptus nil aliud explicát nisi qđ formaliter continebatur in rationali, sed explicát quasi per partes, qđ in rationali est vnum, & simplex, declarantque distinctè, qđ à nobis confusè vno cóceptu apprehẽditur: idque satis est vt vnum ex alio ratiocinemur & colligamus. Ad hunc ergo modũ cócipienda nobis est distinctio attributorum Dei, & cóparatio eorũ ad essentiá quasi adequatè confusè conceptam, vt satis declaratum est.

X. Solum superest aduertendum, omnia dicta intelligi de attributis Dei quatenus i ipso ponũt perfectionem positiuam, sunt enim multa attributa quæ per negationem à nobis declarátur, & ratione negationis solum distinguuntur, vel inter se, vel ab essentia, & in his clarum est negationes ipsas non esse de essentia Dei, neq; vnam negationem propriè esse de essentia alterius: fundamentũ aũt harum negationum in se vnum omnino & idem est. Et perfectio quæ per vnam negationem declaratur, eadem est cũ perfectione quæ declaratur per aliam: atque hoc modo est euidens talia attributa esse de ratione essentiali Dei, & singulorum inter se. Huiusmodi aũt sunt omnia attributa Dei quæ nullam habitudinem dicunt ad actionem seu actum, sed solum per varias negationes declarant eminentiá substantiæ diuinæ, vt sunt esse a se, actum, purum, omnino simplicem, infinitum, imménsum, incomprehensibilem, ineffabilẽ, & si quæ sunt similia, de quibus euidentissimum est dicere eandẽ perfectionem positiuam, & omnia in singulis includi formaliter ac essentialiter. Alia verò attributa quæ dicunt ordinem ad actum, vt sunt quæ ad intellectum, voluntatem, & potentiá spectant, magis videntur significari per modũ proprietatũ, sed in eis ẽt sunt vera quæ diximus, & constabit clarius cum de singulis in particulari aliquid dicetur.

Attributa Dei quę per negationem cognoscuntur, quam in ipso dicăt perfectionē

SECTIO VII.

An Deum esse immensum demonstrari possit.

I. PRimum quid immensitatis nomine explicetur, intelligere oportet, sæpe .n. accipitur immensum pro eodẽ quod infinitum. In qua significatione iam satis dictum est de re ipsa significat. Immensitas ergo strictè sumpta dicit habitudinem ab vbi seu presentiam Dei in rebus omnibus. Et hoc modo est peculiare attributũ rõne cuius dicitur Deus esse vbique. Et hoc sensu non videtur tam manifestum ratione naturali Deum esse immensum: nam multi ex antiquis Philosophis Deum ad certum aliquem locum definierunt.

Philosophorum varię sententia.

II. ARistoteles enim 8. Physicor. cap. vlt. tex. 84. indicat de loco vbi Deus est duas fuisse antiquorum sententias, scilicet aut esse in centro, aut in circumferentia, quia hæc (inquit) sunt quasi duo principia motus cęlesti. Et qui ponebant Deum in centro, fortasse existimabant illud esse accomodatũ locum, vt inde veluti radios efficacitatis suæ vndique diffunderet. Ipse vero Aristoteles alteram sententiam huic præfert, & in eam planè descendere videtur. Et 1. de Cęlo ca. 3. tex. 22. sic inquit, [Oẽs homines qui de Dijs existimationem habẽt, & vniuersi qui Deos esse putant, tam Græci, quam barbari, ipsum supremum locum Dijs tribuerunt, propterea ꝙ immortale ad immortale est accommodatum,] & 2. de Gener. cap. 10. tex. 59 ait. [Hæc inferiora non posse perpetuò eadem conseruari, quia ab ipso principio longè absunt.] & non dissimilia dicit 2. de Cęlo cap. 12. tex. 66. Quæ loca si per se sola spectentur, facile explicari possent de distantia naturæ, & non loci: obstat tamen alter locus (si tamen Aristotelis est) in lib. de mundo ad Alex. vbi expresse hoc explicatur de distantia locali, & dicitur, multò magis decere Deum, in cęlo residentem, inde omnibus salutem afferre. Et explicatur exemplo regis aut ducis humani, quem non decet per seipsum omnibus locis aut negotijs interesse, sed in vno loco sistere, & inde vniuersa gubernare. Atqui ita Iustin. Martyr. in orat. Parœnetica ad Gentes, librum illum Aristoteli attribuens, hanc etiam sententiam illi ascribit, vbi etiam indicat Platonem in sphæra ignea Deum constituisse. Eusebius ẽt lib. 3. de Præparat. refert Aegyptios cœleste habitaculum Deo tribuisse. Denique Commentator in disp. 24. contra Algazel. ad vlt. dub. puerilem appellat eorũ existimationem, qui Deum in omnibus rebus esse existimarunt.

Iustin mar. Plato. Euseb. Auerroes.

Vera quæstionis resolutio.

NIhilominus dicendum est, ratione naturali demonstrari posse Deum esse immensum; & consequenter esse vbique. Hæc veritas, sicut de alijs dictum est, ostendi potest, aut omnino à posteriori ex effectibus, vel à priori ex aliquo attributo prius demõstrato. Priorem viam docuit D. Thom. 1. p. q. 8. artic. 1. vbi ex vniuersali Dei influxu & actione infert Deum esse vbique realiter præsentem, & intime in omnibus rebus. Nam omne agens debet esse coniunctum passo in quod operatur. Sed Deus est vniuersale agẽs efficiens omnia, & in omnibus quæ sunt: ergo est intime præsens in rebus omnibus. Maior sumitur ex Aristotele 7. Physicor. capite 2. dicente mouens, & motum debere esse simul, quod in omni agente, verũ habet, vt supra disp. 16. visum est. Minor autem cóstat ex dispu. 21. & 22. vbi ostensum est, Deũ & conseruare omnia continua actione, & agere immediate in actione omnium agentiũ secundorũ. Atq; hanc rationẽ videtur insinuasse Paulus Actorũ 17 in illis verbis: [Quærere Deũ si forte attrectent eũ, aut inueniát, q̃uis nó longe sit ab vnoquoq; nostrũ; in ipso .n. viuimus, & mouemur, & sumus.] & in Psal. 138. eadem ratio insinuatur in illis verbis. Si [sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.] Nã his verbis voluit significare Dauid Deum ibi adesse, sicut in proximè

III.

D. Thom.

Act. 17.

Psal. 138

mè præcedentibus dixerat, [Si ascendero in cœlum tu illic es; si descendero in infernum, ades.] Perinde ergo existimauit dicere [ibi ades] vel [mè adduces,] aut [ibi me tenebis :] non certè alia ratione, nisi quia operatio habet adiunctam realem præsentiam.

Ratio D. Thomæ expenditur.

IIII. Quid & qualiter eā impugnet. Scotus. Ocham. Gabriel.

Nihilominus Scoto in 2. distin. 2. q. 5. & in 1. dist. 37. & ibi Ocham, Gabrieli, & alijs non solum illa non est visa demonstratio, verum nec sufficiens ratio. Primò, quia illud principiū, mouens, & motū, debent esse simul; non est hactenus satis demonstratum, nam Aristoteles nullā eius rationem à priori, imò neque à posteriori generalem rationem adducit, sed solum id probat inductione quadam satis incerta, & quæ in nonnullis singularibus deficere videtur; & in alijs est tam occulta vt experimento nō constet.

V. Secundo ac præcipuè, quia, licèt demus eam conditionem esse necessariam in agentibus finitis, in Deo, qui infinita virtute operatur, non est cur sit necessaria, nam sicut ex limitatione virtutis prouenit, quòd agens finitum in sphæra limitata operetur, & nō vltra, ita necessitas realis præsentiæ & coniunctionis cum passo pōt ex limitatione virtutis prouenire. Vnde Arist. in dicto lib. ad Alexand. cum retulisset nōnullos veteres sensisse Deum in rebus omnibus esse, ob hanc ipsam rationem quòd scilicet omnia efficiat: hæc enim sunt Aristotelis verba, [Vetus fama est, & quidē hæreditaria mortalium oīum, vniuersa à Deo, & per Deū nobis esse constituta. Nec verò vlla natura per se sufficit, orbata salute quā ille ferat. Quapropter [nota illationē] veteres nōnulli adducti sunt vt dicerent hæc oīa Deorum esse plena. Cū igitur hanc sententiam Aristot. retulisset, subiungit diuinæ excellentiæ magis conuenire, vt in vno ac supremo loco residens, omnia inde conficiat. Significat ergo, licèt in inferioribus & imperfectis causis sit ea necessitas coniunctionis vel propinquitatis ad effectum, vt eum agere possint, in causa tamen eminente & infinita nullam esse huiusmodi necessitatem.

VI. Et confirmatur primò, nā in agentibus naturalibus pōt intelligi hæc necessaria cōditio vt antecedens ad actionem, eò quòd semper supponant subiectum in quod agant, cuius propinquitas &, applicatio necessariò supponenda sit: at verò in Deo, saltem quoad primam & præcipuam actionem, eique proprijssimam, quæ est creatio, non pōt hæc conditio præsupponi ad actionem; quia ex parte effectus nihil supponitur in quo Deum esse opporteat ad agendum in illud: ergo ex hac actione vel effectu eius non pōt à posteriori colligi hæc conditio. Quòd si dicatur, in hac actione Dei hanc conditionem esse consequentē, non antecedētem ad ipsam actionem; sequitur in primis, ex hac diuina actione non colligi existentiā Dei in rebus, sed aliunde ostendendam esse illā consecutionem. Nam vis illius illationis nō posset sumi ex causalitate, neque ex conditionib. ad causandum requisitis: ergo medium aliud est quærendum, vnde probetur ex tali Dei actione

VII. sequi talem præsentiam.

Confirmatur secundò Theologicè, quia nunc

A de facto diuina virtute fit vt aliqua causa immediate operetur in distans, vt in materia de incarnatione Christi humanitate probaui, ergo nō est hæc conditio ita necessaria ad agendum, vt prorsus repugnet sine illa operari: ergo si per impossibile fingamus Deum cum tota virtute actiua infinita intensiua, quam nunc habet, esse in vno definito loco, nihilominus posset agere in locis distantibus, quia talis modus agendi in se nō inuoluit repugnātiā, ergo nō repugnaret virtuti infinitæ si alioqui non esset immensa; ergo præcisè ex actione Dei in aliquo loco non sequitur realis præsentia & existentia Dei in illo. Respōdent aliqui, ex actione Dei inferri hanc præsentiam non vtcunque, seu adiunctis proprijs cōditionib. Dei in agendo, s. quòd agit vt primū, principale & perfectissimum agens: nam inde sequitur agere infinita virtute, & consequēter esse vbi operatur. Et in idem fere redit quod alij respondent, ex actione scilicet Dei in aliquo loco, immediate sequi aut Deum ibi esse, aut virtute infinita

B operari, quòd si detur primum, habetur intentū: si aūt detur scdm, ex hoc ipso infertur ēt aliud, quia virtus infinita non ex indigentia, sed ex perfectione secum affert hanc præsentiam ad rem in qua operatur. Veruntamen hæc responsio in primis diuertit ab intentione proposita, quia non demonstrat vbiquitatem Dei ex actione, sed ex infinitate, quod pertinet ad posteriorem viam demonstrandi infra tractandam. Et deinde nō est per se euidens illa consecutio, in qua ex infinita virtute ad agendum infertur immensitas: nam hæ sunt veluti quantitates diuersarum rationum sicut intensio, & extensio: nam infinitas virtutis actiuæ est quasi intēsiua, immensitas verò est quasi infinita extensio, vnde nost est euidēs hanc ex illa sequi, nisi ad aliud prius medium reuocetur.

Tertiò principaliter augetur difficultas, quia, VIII. licet oē agens immediatum debeat esse coniunctum effectui, non tamen quodlibet eodem mo-

C do. Est enim quoddam agens immediatum (vt aiunt) immediatione suppositi, aliud immediatione virtutis; de illo admitti pōt debere per se ipsum esse coniunctum passo: de hoc verò minime: satis.n. est vt virtus eius sit passo cōiuncta: ergo ex actione Dei non potest definite colligi Deum per se ipsum esse immediate in omnibus, sed vel per se, vel per virtutē suam. Nisi fortasse supponatur, Deum agere in omnibus immediate immediatione suppositi, quod nō est euidens, imò à multis ēt Catholicis & Thomistis negatur. Respōdent aliqui, etsi Deus agat immediate immediatione virtutis, satis inde inferri per suā substantiā adesse suis effectibus, quia virtus eius non est aliud à substantia eius. Sed contra, nā & est virtus propria seu innata agenti, & est virtus diffusa, vt in Sole lux est virtus innata, influētia verò aliqua est virtus diffusa. De priori verū est virtutē Dei esse substantiam Dei, sed cum dicitur immediate agere immediatione virtutis, si distinguendum hoc est ab immediatione suppositi, [non potest intelligi de virtute propria & innata, sed de diffusa.] Hęc autem non est idem cum substantia Dei, vt per se constat: ergo ex actione Dei non potest colligi Deum esse in omnibus per suam substantiam seu virtutem innatam, quod idem est, sed solum per virtutem diffusam.

Quartò & vltimò, quanquam demus totũ id, quod hæc ratio intendit, scilicet, Deum esse in rebus omnibus quas facit, adhuc non satis probaretur immensitas Dei, nam illo discursu ad summũ probatur Deum esse in toto hoc mũdo: hinc aũt non fit Deum esse immensum, nam totus hic mundus finitus est; si ergo Deus illo cõcluditur, non est immensus, quod autem in illo non concludatur non potest ex actione Dei probari: ergo ex illa non satis probatur immensitas Dei.

X. Qualiter enervanda sint ab Scoto, & aliis scripturæ testimonia pro rõne. D. Thom. adducta. Ad testimonia autem Scripturæ, quibus ratio illa cõfirmabatur, respondere possunt autores huius sniæ. Primò, esto Paulus, & Dauid illa ratione vtantur, nõ ideo esse euidentẽ, nam sæpe scriptores sacri vtuntur rõnibus aut verisimilib. aut frequentius receptis apud eos ad quos scribunt: nam in eodem loco Paulus testimonio ẽt Arati vtitur, quod infirmius est, vel certè, etiam si gratis demus illam rõnem fieri certam ex testimonio Scripturæ, non tamen sequitur esse euidentem. Rursus (quod ad rem magis spectat) non cõstat illum esse sensum illorum locorum, nam prior locus Actorum intelligi põt non de reali præsentia Dei in nobis per essentiã, sed de præsentia per potentiam, & prouidentiam, vt idem sit, non longè abesse à nobis, quod curare res nostras. & nõ habere illas oblivioni traditas, quod rectè probat Paulus, quia nobis vitã, motũ, & ipsum esse subministrat. Et ad hoc ẽt inducit illud Arati, [Ipsius enim & genus sumus;] quæ verba nullo sensu potuit inducere vt inde colligat realẽ præsentiã Dei nobis. Quod aũt nostri curã spãlem & ꝑuidentiam hẽat rectè colligit ex eo, ꝙ diuinã eius naturã quodãmodo participamus. Et hãc expositionem significare videtur Theophylact. in eum locũ dicens [Prouidentiã illius significat, & conflationẽ, atq; exercitationem, nempe ꝙ ab illo sumus creati, &c.] Et Beda ibidẽ his verbis Augustini exponit Paulũ, Ostendit (inquit) Apostolus Deũ in his quæ creauit indesinẽter operari, cum enim aliud simus quam ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur, & hoc est opus eius quo cõtinet oĩa, & quo eius sapiẽtia pertendit à fine vsque ad finẽ fortiter, & disponit oĩa suauiter; per quam dispositionem in illo viuimus, & mouemur, & sumus. Alter vero locus ex Psal. 138. minus vrgere vr, quia ibi solum intendit Dauid ostẽdere, neminẽ posse effugere diuinũ conspectum: sic .n. paulo anteà dixerat. [Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?] Quam præsentiam in oĩbus rebus per cognitionẽ seu intuitionem omnium, immediatè probat ex præsentia Dei per essentiã dicens, [Si ascendero in cœlũ, tu illic es, si descẽdero in infernũ, ades.] Nam licet ratio intuendi oĩa in Deo nõ sit præsentia realis ad loca oĩa: tñ respectu hoĩum erat euidẽtissimũ, nõ posse Deum latere ei, quæ illic fiunt, vbi ipse est. Deinde illam probat ex efficacia diuinæ potentiæ in verbis citatis, [Si assumpsero pennas diluculo, &c.] Et tertio illam probat ex infinita Dei scientia, [Quia tenebræ non obscurabuntur a te, &c.] Ex eo igitur quod Deus operatur in nobis omnia, rectè infert Psalmista non posse nos Deum latere, cum Deus per scientiam suam operetur. non vero inde infert Deum esse in omnib. realiter præsentem. Neque in superioribus verbis hoc probat, sed affirmat tantum.

Theoph.

Beda.

Defenditur ratio D. Thomæ primæque obiectioni satisfit.

XI. His tamen non obstantibus, Theologi cõiter rationem illam amplectuntur, in 1 dist. 17. vbi Bona. Alber. Duran. Aegid. Richard. Argen. Capreol. Henri. in summa ar. 30. q. 5. & Ferra. 3. cont. Gent. cap. 68. Quapropter dicendũ censeo rationem illã esse satis efficacẽ, & magis consentaneam nõ solum Philosophis, sed ẽt sanctis Patribus, & vero sensui Scripturæ (vt hoc interim Theologis demus.) Hæc aũt oĩa constabunt discurrendo per singulas obiectiones factas. Vt vero respondeamus ad primam, recolendum est quod diximus disputando de causis, duobus videlicet modis posse intelligi nullum agens posse efficere rem, vel in rem distantem. Primo vt nihil omnino influat in rem distantem nisi per propinquam, ita vt immediatè ac per se ipsum solum agat in rem sibi proximam. Secundo, vt non possit inchoare actionẽ nisi à re propinqua, ita vt nõ possit agere in distans nisi quasi cõtinuata actione per propinquum & totum medium vsque ad extremũ repugnetq; agere immediatè in rem distantẽ nihil agendo in totum medium. Prior sensus, siue verus sit, siue falsus, quod ibi definitum reliquimus nihil ad præsentem demonstrationẽ attinet: non est .n. fundanda in eo principio explicato in eo sensu, quia tenera esset valde debile fundamentũ & vt nimium valde dubium. Posterior ergo sensus est qui ad rem præsentẽ spectat, & in eo est illud principium physicè satis certũ, propter experientias, & rationes quas in dicto loco adduximus. Et licet fateamur ꝙ nondũ id sit satis demonstratũ, si de rigorosa demonstratione sermo sit; intentioni autem nostræ, & (vt existimo) doctorum oium, quia illa ratione vtuntur, satis est, ꝙ tam efficaciter probetur Deũ esse vbique, sicut probatur efficientes causas non agere immediatè in distans in sensu explicato.

Ratio cur etiam agens infinitum esse debet coniunctum effectui, & soluitur secunda obiectio.

XII. Secunda etiã obiectio soluenda est ex dictis in citato loco: ibi enim ostendimus coniunctionem hanc quam agens requirit cum passo vel effectu, non fundari in hoc, ꝙ agens est finitum, & limitatæ virtutis, sed in ratione agentis vt sic. Nam si fundaretur solum in limitatione virtutis non esset cur omnia agentia finita æqualẽ ꝑpinquitatem passi seu effectus requirerent, quia non omnia sunt æqualia, licet omnia sint finita. Vnde sicut omnia habent finitam sphærã actiuitatis, quia habent finitam virtutem, nõ tñ habẽt æqualem sphærã, quia non habent æqualem virtutẽ: ita ẽt hic modus agendi in rem distantem, prius attingendo propinquã non equaliter conueniet omni agenti finito, sed ad summum erit commune omnibus non posse agere immediatè ad quãcunque distantiam, sed ad finitam, & quod magis limitatum est ad minorem distantiam. Quod vero nihil omnino possit agere nisi inchoando actionem à re propinqua, non est cur conueniat necessario omni agenti finito, eo quod finitum est, si ratio agentis vt sic id non postulat. Quod

Quod declaratur retorquendo rationem in hūc modum, quia si causa efficiens vt sic non postulat hanc coniunctionem cum effectu seu actione sua ex eo quod causa efficiens est, sed quia finita est: ergo si fingamus esse causam infinitæ virtutis in definito loco, illa posset immediatè agere in distans, nihil agendo in propinquum, quia nihil est quod obstet. Imò eadem rōne posset agere ad quamcunque distantiā in infinitum, quia virtus infinita non debet habere limitatā sphæram, & aliunde supponitur, ex rōne causæ efficientis nō esse necessariam illam immediationem seu propinquitatem, ergo ob eandem rationem seruata proportione agens finitum, cum habeat certam sphæram extensam vsque ad certam distantiam, poterit intra illam immediatè agere in distans, quamuis non agat in propinquum.

XXIII. Quanta ergo euidentia aut certitudine ex his quæ experimur in agētibus naturalibus, colligimus oia sibi determinare hunc modū agendi, tanta certè colligendum est illam necessitatem non prouenire ex limitatione virtutis, sed ex ipsamet rōne agētis. Nam sicut forma vt forma est, requirit ad suū effectum formalē, vnionē & instantiā cū materia, nec posset forma aliqua, quāuis fingeretur infinita, dare suū effectū sine illa propinquitate, vel sicut causa finalis ad suā causalitatem requirit propinquitatē p cognitionē, nec pōt aliter illā exercere, ēt si maximè infinita sit, ita agēs vt agens requirit ad agendū propinquitatē & immediationē cū passo vel effectu, sine qua non potest agere ēt si infinitum sit. Addo multo minus id posse conuenire agenti infinitæ virtutis, quia agere in distans estò in aliquo agēte possit videri perfectio, nō tñ potest esse perfectio simpliciter, sed supposita imperfectione, absolutè tñ multò melius est esse omnino indistans à suo effectu, vt non solum ex virtute agendi, sed ēt ex modo, & dispositione seu propinquitate habeat summam perfectionē in agendo, summumq; dominiū in effectum. Vnde valde errauit autor illius libri de Mundo ad Alex. existimās ad perfectionem gubernatoris pertinere vt in vno tm̄ loco existat, & efficacia sua ēt in distantia loca influat: hoc .n. pertinet ad quādā perfectionē hominum, supposita eorum imperfectione: absolutè tamen nō est perfectio, multoque melius est per se ipsum adesse omnibus suis effectibus, si id possit sine distractione, aut diminutione suæ virtutis. Ex his ergo sufficienter soluta est secunda obiectio.

An in spirituali agente localis præsentia antecedat actionem.

XXIIII. Scotus in 2. d. 2. q. 1. Responsio aliquorū. IN prima verò illius cōfirmatione tāgitur obiectio quā Scotus facit contra D. Thomam, q vel petat principium in sua pbōne, si supponat Deū esse in rebus per operationem tanquam per rationem formalē existēdi in illis, vt de spiritualibus rebus in vniuersum D. Tho. opinatur, vel nihil probet, nisi admittat aliā præsentiā Dei in rebus priorem operatione. Ad quod rñdent Thomistæ, Deum quidem nullā habere præsentiam in reb. priorē operatione, & nihilominus non peti principiū in dicta rōne, quia procedit, vel à causa formali ad suum effectū, vel à fundamento ad relationē, vt si probemus aliquod corpus esse in loco, quia est quantum, aut esse simile quia est album. Contra hanc verò responsionem procedit difficultas tacta in dicta cōfirmatione, nam in naturalis agentibus ex actione, concluditur & demonstratur præsentia vel propinquitas agentis tanquam quid prius & præsuppositū ad actionem: ergo cum illa ratio sumpta sit ex proportione ad agentia naturalia, & ex his quæ nos in illis experimur, vel concludere debet præsentiam Dei vt priorem & prærequisitam ad actionem, vel nihil certè concludit.

XXV. Aliorum responsio. Quare alij rñdent & concedunt Scoto necessariam esse aliquā præsentiā priorem actione, illam verò nō esse præsentiā ad res ipsas, quia cum res non sint nisi p actionē Dei, intelligi non pōt præsentia ad res ante actionem, sed esse præsentiā ad spatiū in quo sūt res, quas Deus efficit. Vnde in hac conditione prærequisita intercedit qdē diā inter Deū & alia agentia naturalia, q hæc prærequirunt realē præsentiā ad passum seu ad mobile, q Deus non requirit, quia nullum passum necessario supponit ad actionē suā: seruatur aūt proportio, quia sicut agens naturale requirit præsentiā ad passū in quo operaturū est, ita Deus prærequirit præsentiā ad spatiū in quo est creaturus. Sed huic responsioni obstate vr, quia illud spatiū nihil est, sed solū à nobis imaginatione fingitur, & ideò spatiū ēt imaginarium illud vocamus, quō ergo fingi pōt q Deus ante creationē rerum sit præsens huic spatio? alioqui erit ēt præsens ipsis rebus, etiāsi nihil sint, quia iā nihil est illud spatium. Deinde, quæ est necessitas huius psētiæ ad spatiū imaginariū, in naturalibus .n. agētibus rectè intelligitur q ppinquitas ad mobile possit esse necessaria conditio ad agendū, quia & illa propinquitas aliquid reale est, & ptereà agēs operaturū est ex passo, educendo formā de potentia eius: at verò præsentia ad spatiū imaginatium nihil reale eē pōt, sed solū aliquid tā imaginariū sicut ipsum spatium; neq; Deus operaturus est ex spatio, educendo effectum de potentia illius.

XXVI. Vera difficultatis resolutio. Rñdetur, difficultatē hāc (de qua plura statim dicemus) magis videri sumptā ex mō loquēdi nostro, & verbis, quā ex re ipsa. Nam de re dicendū est ante actionem Dei præsupponi necessario ex parte Dei talem modum existendi seu talē dispositionē (vt mō nostro loquamur) substātiæ suæ, vt ex parte sua ita existat, vt sine sui mutatione possit intime & realiter esse in quacunq; re, si illā velit creare, & hunc modum essendi hēt Deus ex vi suę immēsitatis. Quia verò nos non possumus hāc dispositionē in substantia spirituali cōcipere nisi per ordinē ad spatiū, eo q Deus ex vi prædictæ dispositionis de se aptus est ad existendum in quibuscunq; corporalib. spatijs, ēt si in infinitum protendatur, iō nō possumus illā diuinę substantiæ dispositionē, & immensitatē cōcipere nisi per modum cuiusdā extēsionis, quā necessario explicamus p ordinē ad corpora, & qñ vel re ipsa, vel mēte realia corpora separamus, necessario apprehēdimus veluti quoddā spatiū aptū repleri corporib. cui tota diuina substātia sit psens, & tota in toto, & tota in singulis partibus eius, p quam præsentiam nihil aliud significamus quā prædictam diuinæ substantiæ dispositionem.

Hinc ergo ad priorem obiectionem dr, q licèt spatium nihil reale sit, tamen eius apprehensio

aut imaginatio nobis vtilis est ac fere necessaria ad declarandam prædictæ diuinæ substantiæ dispositionem, & hac sola ratione dicitur Deus præsens spatio priusquàm rebus ipsis, quia nimirum prius in se habet illam dispositionem, quæ independens omnino est à rebus creatis. Vnde præsentia illa, licèt vt concipitur & significatur per modum relationis nihil sit, & merè relatio rationis, illud autem absolutum, quod per hanc relationem nos volumus in diuina substantia declarare, reuera est aliquid in ipso Deo, quod immensitatem eius appellamus. Hanc vero dispositionem vel præsentiam non ita nos concipimus & declaramus per ordinem ad res creabiles vt sic, sicut per ordinem ad spatia, & ideo non dicitur Deus esse presens rebus possibilibus, sicut spatijs imaginarijs, quæ ita apprehendimus ac si existerent, non per deceptionem, quia nō affirmamus ea existere, sed per simplicem apprehensionē; vt per comparationem ad spatia apprehensa, illam diuinæ substantiæ dispositionem, seu existendi modum declaremus.

XVIII. Quæ præsentia prærequisita in Deo ad creationē quæ subsequens.

Quod verò (vt ad alteram partem obiectionis respondeamus) hæc dispositio diuinæ substātiæ, quā per præsentiam ad spatium declaramus, necessaria sit ad actionē, rectè probatur illo principio, quod mouens & motum debent esse simul, non prout physicum tm̄ est, sed prout ad Metapysicam rōnem & amplitudinē eleuatur. Quia necessitas illa non prouenit ex peculiari ratione mouentis & mobilis, imò nec ex generali ratione agentis & passi, quod actioni supponitur, sed ex dependentia effectus & causæ, hæc.n. est quæ requirit vt agēs immediatè coniungatur effectui in quē influit esse. Atque ideo, q̄uis ad agendum nō prærequiratur existentia causę in effectu, quatenus hæc verba significant relationē mutuę pręsentiæ, nam hoc inuoluit apertam repugnantiā; quia talis relatio consurgit ex actione, nihilominus supponitur in agente fundamentum ex parte illius necessarium ad talē præsentiā & consequenter ad relationem, siue rei, siue rationis, siue nō mutuā. Ex quo facilè intelligitur quomodo præsentia vel coniunctio cū effectu sequatur, quomodoue antecedat actionem Dei, præsertim loquendo de actione creatiua, in quā posita erat difficultas. Nā si præsentia sumatur pro relatione ad ipsam rem creatam, vel prout inuoluit denominationem sumptam ab existentia seu consistentia eius in tali loco, sic consequitur actionem Dei: si verò sumatur solum pro fundamento ex parte rei necessario, vt posita existētia creaturæ sequatur illa relatio seu denominatio qua Deus dr̄ esse in creatura, & creatura in ipso, sic tale fundamentum supponitur ad actionem.

XIX. Scoti obiectioni satisfit.

Atq; hinc tandem respōsum ēt est ad obiectionē Scoti, nā hęc rō quodāmodo à priori ꝓbat existentiā Dei in reb. creatis, & realem præsentiā vt includit mutuā denominationem sumptam ab vtroq; extremo, quia hæc sequitur ad actionem vt dictū est. A posteriori vero probat esse in Deo talem modū existēdi, quē ex se habet, rōne cuius q̄tū est ex se, habet hāc præsentiā, si alia existant. Et si hoc tm̄ vult Scotus cū dicit admittendam esse in Deo præsentiā priorem actione, nō repugnamus; illa.n. nihil aliud est quā immēsitas ipsius Dei, quā semper habuit ēt si nihil aliud exi-

A steret. Quod aūt admittatur in Deo talis præsentia, nil obstat rationi factæ, imò hæc est quā potissimè demōstrare intendimus, nā hac posita, cōsecutio aliarū denominationum, vel relationum est per se euidens, si alia extrema ponantur.

XX. Instrumentū Dei agere posse indistans.

De alia confirmatione multa dici hic possent nisi disputata essent in primo tomo 3. p. disp. 31. sect. 7. ideo breuiter respōdetur, in principali agēte requiri hanc conditionē. Itemēt in omni instrumēto quod agit modo cōnaturali. Tamen in instrumento qđ agit modo supernaturali, & assumitur ad agendum ab agēte infinito & immēso, quod per se ipsum abesse pōt effectui efficiendo, nō repugnat instrumentū eleuari ad efficiendum effectum à se distantem, cum tn̄ ille à principali agente non distet. Neq; in hoc comparandus est Deus cum instrumētis suis, q̄a Deus non pōt agere nisi cōnaturali & perfectissimo modo. Atq; hoc sensu nō est improbanda responsio ibi data, s. q̄ pręsentia Dei in effectibus non sequitur ex quacūq; actione, sed ex actione principali, & connaturali, seu quæ in propria virtute nititur.

B Deductio aūt quæ ibi insinuatur, quæq; vim huius rationis reuocat ad infinitatem Dei, reuera non est ad propositum huius rationis, maximè iuxta mentem D. Thomæ, & aliorum, sed est per se noua ratio de cuius efficacia dicemus posteà.

Ex qua Dei actione colligatur eius præsentia, & soluitur tertia obiectio.

Circa tertiam obiectionem principalē aduertendū est, plures esse actiones Dei circa creaturas, ex quibus hoc attributū seu præsentia Dei colligi potest, quas ad duo capita reuocare possumus. Primum est actionis creatiuæ, sub qua conseruationem comprehendimus, quia est eiusdem rationis, vel potius eadem actio continuata seu perseuerans. Aliud caput esse pōt actionis gubernatiuæ, sub quo cōprehendimus oēm actionem qua Deus, vel solus, vel cum causis secundis aliquid influit in creaturas iam factas, vel ex eis aliquid operatur, siue actio illa pertineat ad primā rerū distinctionē, siue ad ornatū (vt Theologi lo- XXI.

C quūtur) siue ad mundi propagationem, & singularū rerū perfectionē, & operationem: quæ magis propriè gubernatio dr̄. Loquēdo de priori genere actionum, & suppositis quæ de creatione supra dicta sunt, cessat omnino illa tertia obiectio, quia Deus solus pōt creare immediate per se ipsum, tā immediatione suppositi, quàm immediatione virtutis, nulla.n. virtute à se creata vtitur vt medio agente ad aliud creandum, necesse est ergo vt rōne solius creationis Deus immediatè sit per substantiā & virtutē suam in omnibus rebus creatis. Dices, Non omnia sunt p propriā creationē ꝓducta, sed multa sunt facta ex præiacēte materia. R̄ndeo, Licet hoc verū sit, est tn̄ in omnibus aliquid, q̄ à solo Deo creatum est, saltem materia prima, ratione cuius necesse est creatorem eius esse in re quæ cōstat tali materia. Atq; hinc ēt fit, vt hac ratione non solum probetur, Deū esse prope res conditas (vt sic dicam) quasi superficie tenus eas attingētem, sed etiam intime esse in oibus illis quasi penetrantem illas, quia in omnibus & maxime intimis illarū partib. est aliquid à solo Deo creatum. Nā in reb. immaterialibus solum est indiuisibilis substantia quæ tota à

Deo

Deo creata est: in materialib. verò est materia, & quia forma intimè & secundum se totam illam penetrat, ideo agens quod creat materiā, necessa rio esse debet intimè præsens toti rei creatæ.

XXII. Atque hæc ratio ex creatione sumpta, eo mihi vř efficacior, quò verum existimo, nullā actionē Dei in creaturas esse tam euidentē, sicut creatio nem, quia nulla est magis necessaria ex his quæ soli Deo ascribi possunt, vt ex superius dictis tū in sect. 2. huius disputationis, tum in disputationibus 20. 21. & 22. ostendi pôt. Quocirca si Aristoteles & alij Philosophi admittant, vt reuera admittunt illud principium, quod agens immediatū debet esse coniunctum effectui, non video quomodo negare potuerint hanc præsentiā Dei in toto hoc vniuerso, nisi vel negando vniuersū hoc esse creatū à Deo, sed gubernatū tm̃ median te motu cœli, vt multi licèt falsò putant Aristote lem sensisse, vel certè existimando, Deū immedia tè solum creasse aliquam rem, & illa mediante aliam, &c. vt putauit Auicenna. Qui tñ non tribuit creationem corporibus, sed tm̃ intelligētijs, & ideo necesse est vt fateatur inferiorem intelligentiam, cui tribuit creationem totius mūdi cor porei, esse intimè præsentem in toto illo: non po terit ergo negare hanc perfectionem superioribus intelligentijs, multoq; minus Deo.

XXIII. *Dissoluitur obiectio.* Dices, quamuis Deus non creet vnā rē mediāte alia, non satis inde colligi Deū esse immediatè per se ipsum in omnibus reb. quas creat, quia nō est de ratione agentis vt si agit in distans, agat p propinquum, tanquam per instrumentū, aut tāquam per virtutem agēdi, sed solū necesse est vt agat per propinquū tanquā per medium, quasi deferens actionē. At vero hoc mō rectè intelligi potest, Deum existentem in solo cœlo, inde incepisse actionem creādi, & quasi continuasse, & effudisse illam per oĩa interiecta corpora vsque ad terram, atque hoc modo attigisse creādo loca distantia, quāuis immediatè nō sit in illis, sicut sol attingit illuminando vel calefaciendo. Respondetur, licet mediū non sit tota ratio agendi, pba bile tñ est, oportere vt id quod fit in loco propin quo, cōferat aliquo modo ad agendum in loco di stante, vt ita quasi deferat virtutem primi agentis, q. si hoc verū est, cessat obiectio, quia ad creādum nihil pôt hoc modo conferre. Secūdò quid quid de hoc sit, nemo pôt rationabiliter existimare creationē illo modo fieri: nam res quæ crea tur, per se & immediatè pēdet à solo Deo, & nō pôt à corpore interiecto dependere, neq; vt à cōditione necessaria, neq; vt à deferente talē actionem. Nam, cum illa actio fit ex nihilo, & infinita virtute fiat, non potest ex his conditionib. dependere. Adde, interdum experimento constare actionem hanc prius natura attingere loca distā tia, quā propinqua, & consequenter non attinge re illa mediātibus his, quod statim declarabo.

XXIV. *Vnde colligatur Deū non solum quādo creauit, sed etiā nunc tota ubi esse præsentem.* Dicet rursus aliquis, hac rōne ad summū probari, Deum in principio qñ mundū creauit, fuisse præsentem in rebus oĩbus, non tñ semper ac perpetuo esse. R̃ndetur duobus modis posse hoc ex illo colligi. primo quia vbi semel Deus est, perpetuo necessario manet: ergo licet ibi res aliæ mutentur, sibiq; inuicem succedāt, semper Deus manet in illis. Assumptū sequitur necessariò ex supra dictis, quia aliàs mutaretur Deus secundū

A accidens propriū & intrinsecū, quod declarabimus latius in assertione sequenti. Secundò, quia Deus in eadem actione qua res ab initio creauit, aliquo modo sp perseuerat, nam res immateriales aut corpora ingenerabilia eadē actione qua ea creauit, perpetuò conseruat, in alijs verò rebus corruptibilibus saltem conseruat materiā eadem actione qua illā produxit; ad eādem aūt actionē eadē præsentia seu coniunctio cū effectu necessaria est: sicut ergo Deus ab initio extitit in rebus omnibus quas creauit, ita perpetuo in illis existit conseruando illas, q. n. hæ res à Deo pendeāt in conseruari, in superioribus probarū est. Et hinc declarari pôt quod supra dicebam, non nullo experimento ostendi posse Deum non diffundere actionem hanc creatiuā, vel conseruatiuā (quod perinde est) à loco distāte per interiecta corpora, sed intime esse in vnaquaque re conseruando illam. Primò quidem, quia quantumuis varientur intermedia corpora, vel multiplicentur, actio illa nihilominus semper eadē est. Secdò, & fortius, quia qñ corpus aliqđ intermediū, v. g. aer, aufertur, & aqua ascendit ad replendum vacuum, tūc

B non pôt influentia conseruatiua Dei ad aquā descendere per intermedia corpora: ergo signū est non ita fieri, sed Deū esse intimè in ipsa aqua cōseruando illam. Assūmptum declaratur, nā aqua prius natura conseruatur à Deo quam ascendat ad replendum vacuum, imò probabile est ab eodem autore naturæ à quo conseruatur, impelli vt ascendat ad replendum vacuum: ergo illa con seruatio non pôt descendere ad aquam per corpus illud, quo illud intermedium spatiū repleri.

Tertia igitur obiectio potissimū procedere vř ab altera actione Dei circa creaturas, nam cū illa supponat subiectum ex quo fiat, quantū ex se est, non repugnaret fieri à Deo in locis distantibus per virtutem diffusam, mediis interiectis corporib. Qui modus dicendi insinuatur in libro illo de mundo ad Alexandrū. Imò & Aristoteles eū dē significat in locis citatis ex secūdo de cœlo, & secundo de Gener. & ob hanc cām dicit, inferiora hæc corpora minorē influxū recipere, quia lōgius absunt à cœlo, & cōsequēter à primo moto XXV.

C re. In quo et sentire videtur, Primum motorē limitatæ esse virtutis, qui nō possit æque influere in distans ac in propinquū, vel saltem sentit necessario agere tali actione limitata & mō definito. Ac deniq; sentit, Primū motorē non influere immediatè ac per se ipsum in hæc inferiora. Quæ oĩa constat esse falsa, quidquid sit de mente Aristotelis, de qua inferius dicemus. Est igitur consi derandū, duobus modis posse Deum agere in res quas condidit, primò, se solo, seu vt causa immediata & particularis: secūdo, vt vniuersalis cā influens cum causis secundis ad actiones earum.

De priori modo actionis, existimo nō posse ratione naturali sufficiēter probari, Deū immedia tè & per se ipsum absq; causis secundis quidquā operari, vel operatū esse in res quas cōdidit, nisi per conseruationē, vel creationē nouam (quæ solum contingit in anima rōnali) quia in cæteris effectibus quos nos experimur nullus est de quo euidenter constet non nisi à solo Deo posse fieri. Quòd si ab alijs causis fieri pôt, vt ab elementis, vel à cœlis, vel ēt ab angelis, nō pôt sola ratione constare huiusmodi effectus non fieri mediante XXVI.

aliqua

aliqua causa creata, sed à solo Deo, sed reuelatione opus est, vt in his q̃ fide tenemus. Atq; hinc videtur sequi, ex hoc genere actionis per se sumpto non posse probari præsentiam Dei in omnibus rebus seu locis. Sed quanquam non constet Deum ita operari, pôt tamen euidenter probari, posse Deũ immediatè operari hoc modo in quouis loco, & ex quacunq; re, quia hoc pertinet ad omnipotẽtiam eius, de qua infra dicemus. Atq; hoc modo ex hac actione nõ vt iam facta, sed vt possibili colligi pôt dicta præsentia, nam Deus iã de facto habet quicquid necessarium est ex parte sua ad agendum quamcunque actionem sibi possibilem, non.n. indiget mutatione aliqua, vt potentiam illam aut conditionem necessariam assequatur: sed vt actu agat hoc modo, est necessaria illa præsentia: ergo iam illam actu habet.

XXVII. Posterior modus actionis diuinæ per vniuersalẽ influentiam cum oibus causis secundis notior est lumine naturæ, quia est simpliciter necessarius ad oẽs effectus & actiones quas experimur, & qa necessario infertur ex dependentia q̃ res oẽs habẽt à Deo in conseruari, vt in superioribus visum est. Ex hac igitur actione per se ac præcise cõsiderata sufficienter infertur prædicta Dei præsentia in rebus oibus. Neq; contra illam procedere pôt difficultas in tertia obiectione tacta, nam Deus non pôt efficere hãc actionẽ media virtute à se diffusa, seu media aliqua re creata. Tũ quia hic cõcursus est proprius primæ cãæ vt sic, & ideo nõ pôt per virtutẽ creatam fieri, nã hoc ipso deficit à propria perfectione & rõne talis concursus. Tum ẽt quia quæcunque fingatur esse talis virtus creata, illa ẽt indigeret influxu primæ cãæ, quia hoc est intrinsecum omni virtuti creatæ: ergo necessario sistendũ est in aliquo influxu quẽ prima cã per se ipsam immediatè præbeat in omni actione creaturæ. Vnde proprissime dicitur Deus in hac actione agere immediatè immediatione tam virtutis, quam suppositi, vt supra Disp. 22. latè dictum est, & vtraq; rõne requirit immediatã cõiunctionem cum effectu, qa virtus illa nõ est diffusa, sed intrinseca, eiusq; substantia. Per hunc aũt concursum non ita operatur Deus immediatè, vt excludat omne aliud suppositum, immediatè ẽt influens in alio odine, scilicet causæ proximæ & particularis. Hoc vero nihil obstat præsenti intentioni, quia vnaquæque causa requirit ad influxum quem immediatè in suo ordine præbet, immediatam cõiunctionem cũ effectu, & proportionatam virtuti & supposito immediatè influenti. Sic igitur, ex hac diuina actione necessario concluditur, Deum per virtutem sibi intrinsecam & per suam substãtiam, suumque suppositum debere esse intimè præsentem omnibus actionibus, & effectibus causarum secundarum. Atque ita satisfactum est ad omnia quæ in tertia obiectione insinuabantur.

Circa obiectionem quartam differitur de præsentia Dei in spatijs imaginarijs.

XXVIII Qvarta obiectio non multum negotium facessit his Theologis, quibus videtur Deus ita in hoc vniuerso concludi, vt extra illud non sit imo illo argumento maxime vtũtur, quia substantia spiritualis non est nisi vbi operatur, sed Deus non operatur nisi in hoc mundo: ergo extra illũ nõ est. Addunt etiam argm̃ supra tactũ, quia nulla res est in nihilo: extra hunc autẽ mũdum nihil est, nam spatium imaginarium non est, sed imaginatione fingitur. Neque putãt hoc repugnare immẽsitati Dei, qa nõ pertinet ad immẽsitatẽ Dei vt sit ĩ nihilo, aut in rebus fictitijs aut in entibus rationis: sed quòd sit in omnibus rebus creatis; at verò dum nihil creat, non oportet vt sit in aliquo, vel alicubi, sed in se ipso, vt loquitur Aug. lib. 3. cont. Maximin. c. 2 1. & in illa verba Psal. 1 2 2. [Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.] Et hanc opinionem tenent in 1. d. 37. Capreol. q. vnic. art. 3. & & Scotus q. vnica, & insinuat Duran. q. 1. & 2. Tenet etiam Bonauent. art. 2. q. 1. num. 22. Vnde ad tertiam obiectionem iuxta hanc sententiam dicendum erit, immensitatem Dei satis probari ex actione Dei, quia probatur Deum esse in omnibus quæ verè sunt, & hoc solum est de ratione diuinæ immensitatis. August. Capreol. Scotus. D. Bonau.

B Addendũ vero necessario est aliquid huic sententiæ, nã certè si ita Deus cõcluderetur hoc mũdo, vt in ampliori, neq; actu esset, neq; esse posset, non esset immensus, nã suo modo finitis terminis clauderetur. Imò nõ repugnat fieri creaturã spiritualẽ tã perfectã, quæ possit realiter esse præsens toti mundo, & cuilibet parti eius: nam vnus angelus nunc potest esse præsens v. g. toti huic ciuitati, & potest alius angelus fieri pfectior qui maiorem locũ impleat, & in hoc augmento pôt in infinitum procedi extra omnem proportionẽ: ergo deueniri poterit ad angelum qui toti huic mundo præsens esse possit: est ergo hæc perfectio finita, & nõ sufficit ad immensitatẽ Dei. Ergo necessario addendum est, ita Deũ esse nũc in hoc mundo, vt quantum est ex se possit esse in maiori, & in pluribus rebus, & maioribus in infinitum. Et hoc est certissimum, tam sm̃ doctrinam fidei, q̃ in ratione naturali, supposita infinita Dei virtute in operãdo. Si. n. virtus eius operatiua nõ est limitata ad hunc mundũ, neq; etiã realis præsentia esse pôt. Neque hoc negant aut negare possunt autores huiusopinionis, imò Capreolus satis expresse id declarat. Quapropter necesse est vt aliquid amplius respondeant ad tertiã obiectionẽ factam, nimirũ. ex actione Dei immediatè inferri actualẽ pñtiã in rebus factis, mediatè verò seu consequẽter colligi potentiam seu aptitudinẽ ex parte Dei ad existendũ in oib. rebus, quas in infinitum facere potest, & in hoc consistere immensitatem eius. Atque ita fit, vt ex actione, quamuis de facto versetur tm̃ circa res finitas, colligatur tota immensitas, ampliãdo seu extendendo illam ad actionem possibilem. XXIX.

C Ex hac uerò ultima responsione (quæ sine dubio uera est) uidetur planè sequi priorem partẽ huius sententiæ falsam esse: fatendumq; potius esse, Deum nunc actu esse extra mundũ in infiniti tis spatiis imaginariis. Quam sententiam alij Scholastici & Philosophi defendũt, ut Altisiod. lib. 1. sum. c. 16. & Maior in 1. dist. 37. q. 2. & bene Richar. ibi artic. 1, quæst. 4. Bonau. nume. 1. q. 2. ad ult. & q. 3. Caiet. in id Ioan. 12. [Ego lux ueni in mundum,] & Ferrar. 8. Physic. q. 4. & indicat Soto 4. Physic. quæst. 2. ad 4. & Marsil. Ficin. lib. XXX. Altisiod. Maior. Riccar. D. Bonau. Sotus. Caiet. Marsil. Ficin.

lib.2. de immort. animor. c.6. vbi ait Platonicos id ẽt sensisse, quod de Platone, Aristotele, & alijs Philosophis refert Eugub. li.4. de peren. Philos. c.1. & 2. Fauet ẽt D. Tho. quodlib. 11. ar.1. dicēs, Deum non tm̃ esse in his quę sunt, sed ẽt in his q̃ possumus imaginari. Expressè ẽt hoc docuit Aug. 11. de Ciui. c.5. vbi contra quosdā arguens, sic inquit, [An fortè substantiam Dei, q̃ nec includunt, nec determinant, nec distendunt loca, sed de ea, sicut de Deo sentire dignum est fatētur incorporea præsentia vbique totam, a tantis locorum extra mundum spatijs absentem esse dicturi sumus, vt in vno tm̃, atq; cōparatione ipsi⁹ infinitatis tā exiguo loco, in quo mundus est, occupatā? Non opinor eos in hæc vaniloquia progressuros:] statim vero in fine capitis dicit, inane esse cogitare extra mundū infinita loca, sicut inane est ante inīnū huius mundi cogitare infinita tpa præcessisse. Quod iō dicit, quia reuera est inane cogitare illa tanq̃ reale aliquid extra Deū, nō verò q̇ sit inane cogitare Deum infinita duratione fuisse ante hoc tēpus, & eadē rōne sua immensitate esse præsentē extra hunc mundū. Sic.n. toto illo capite contēdit August. seruandam esse proportionem inter tempus & locum: vt sicut negari non pōt Deum fuisse ante oīa tempora, ita negari nō possit esse extra oīa finita loca. Idem sentit lib.1. Confess. c.2. & 3. & lib.7. c.5. vbi diuinā substantiam comparat mari infinito, vndiq; per immensa spatia diffuso, & mundum dicit esse veti spongiam finitam in eo inclusam.

XXXI. Eodē fere modo declarant diuinā immensitatē reliqui Sancti Patres: & Scriptura et fauet, hac .n. ratione dicitur Deus, Iob 11. [Excelsior cęlo est.] Gregorius intelligendum esse dicit non pp quantitatem, neque ẽt pp solam naturæ perfectionem, sed quia [incircunscriptione spiritus oīa trāscendit,] vnde cap. 22. eiusdem libri Iob dicitur, [Nonne cogitas q̇ Deus excelsior cœlo sit, & super stellarū verticem sublimetur?] & 3. Reg. 8. [Cœli cęlorum te capere non possunt,] & Ecclesia canit, [Quem totus non capit orbis.] Vnde Dionys. de diuin. nominib. c.1. ait Deum in cœlo esse, atque in terra, in mundo circa mundum, supra mundum, & supra cœlum, & c.9. Deus (inquit) extrinsecus super oēm magnitudinem fundītur, & supra extenditur. Quod ẽt ex professo docet Greg. Naz. orat. 34. quæ est 2. de Theologia. Vide Basil. homil. 16. Athanasium in epist. Synodi Nicenæ, & orat. cont. gregales Sabellij. Nazianzenum apolog. 1. Hilar. 1. de Trinit. fere in initio, & super Psal. 118. Damasc. lib. 1. fid. c.6. Origen. lib.7. cont. Celsum. Hieronymū optimè in 66. c. Isa. & in 40. Ezec. Greg. homil. 8. in Ezech. Ambr. in ad Eph. 3. [Vt possitis comprehendere quæ sit latitudo, longitudo,] &c. Bern. li. 5. de Consid. & in ser. de triplici cohærentia.

Iob 11. D. Greg. 3. Reg. 8. Dionys. Athanas. Nazian. Hilar. Damasc. Origen. Hieron. Ambros. Bernar. D. Thom. August.

XXXII. Ratio vero sumitur ex dictis, quia Deus pōt operari extra mundū sine vlla mutatione sui: ergo iam actu est extra mundū. Antecedēs ẽt euidens ex dictis, & cōstabit amplius ex dicēdis de potētia Dei. Consequentia patet primo, quia rē esse vbi operatur nō est denominatio extrinseca resultans ex operatione aut termino eius, sed potius est aliqua proprietas vel conditio prærequisita ex parte causæ; ergo non posset hæc denuo cōuenire Deo sine sui mutatione, solū.n. denominationes extrinsecæ, vel relationes rōnis, quæ in eis fundantur, possunt de nouo attribui Deo, qa nullā mutationē in eo ponunt: esse aūt præsentē per substantiā suam vbicunque operatur, vel operari pōt, nō est denominatio extrinseca, cum sit veluti conditio in illo prærequisita ante actionē. Et declaratur in hunc modū, nā ante ascēsionē Christi v.g. non erat corpus aliquod extra vltimā sphæram, per ascensionē aūt factum est (iuxta probabilē sniam) vt Christi corpus sit supra illā sphæram, ita vt pedes Christi sint supra conuexum eius, atq; ita corpus Christi est (vel saltem non repugnat esse) extra totum hunc mundū replens illud spatiū quod antea nō replebatur corpore. Nunc ergo ẽt est ibi præsens Deus sm̃ substantiā suā: ergo & antea ex tota æternitate erat ibi præsens: ergo eadem rōne est extra cęlum in omnibus spatijs, quæ in infinitum ibi excogitari possūt. Probatur penult. consequentia in qua est tota vis, nam si antea non esset ibi præsens nō potuisset incipere ibi esse præsens sine sui mutatione, sicut Christi corpus nō potuit incipere esse ibi pr̃sens sine aliqua mutatione, quia antea nullo mō ibi actu erat. Est.n. quoad hoc eadem rō, nam, sicut corpus Christi non dr̄ ibi esse præsens per denominationem à substantia Dei, sed p aliquid quod est in ipso, quidqd illud sit, quod noīe præsentiæ aut vbi significatur: ita etiā substantia Dei non dr̄ ibi esse præsens per denominationē à corpore Christi, vt videtur per se euidens, nam si cogitatione fingamus substantia Dei in aliquo definito loco, v.g. in stellato cœlo inclusam, non posset à Christi corpore extrinsecus denominari præsens ibi vbi est corpus Christi: ergo denominatur præsens ab aliquo q̇ est in ipsa: nō posset ergo illud acquirere de nouo sine sui mutatione. Atq; hæc rō pōt simili modo fieri de toto spatio quod nunc repletur corporibus huius mūdi, nam Deus hic nunc est realiter præsens, ergo & ab æterno fuit, pp eandem cām, quia si non potuisset de nouo ibi esse incipere sine sui mutatione. Rursus potest simile argumentū fieri de alio mundo, quem Deus creare posset, nam ille mundus esset extra hunc, & ibi esset Deus: ergo esset tunc extra hunc mundum: ergo etiam nunc est propter eandem immutabilitatis rationem.

XXXIII. Vim huius rōnis aliqui seeludere putāt hoc exemplo, nam Deus de nouo incepit esse in cœlo, & in quacūq; re creata, sine sui mutatione. Veruntamen nō est simile, qa esse in cœlo includit denominationem extrinsecā, vel habitudinē rōnis, ortā ex præsentia cœli vel dimanātis à Deo, ex qua dimanatione vel præsentia solum resultat in Deo relatio rōnis, vel denominatio extrinseca, ei se aūt ibi vbi est celum, vel quælibet alia res creata non includit denominationem extrinsecā ab illa re, sed solum id quod ex parte Dei præsupponitur necessario, vt hoc ipso q̇ res alia ibi existit, & ab eo manat, dicatur Deus extitere in illa, qd fundamentum non posset Deo acquiri de nouo sine mutatione. Sicut Deum coexistere creaturis sub hac denominatione potest incipere de nouo quia includit existētiā creaturæ, & denominationem ab illa, seu relationem rationis ad illā: fundamentum aūt quod ex parte Dei supponitur vt necessario coexistat creaturæ hoc ipso quod illa existit, non potest de nouo conuenire Deo sine sui

Præcluditur effugium à præfata ratione.

fui mutatione, cũ nil aliud sit q̃ ipsũ existere Dei.
XXXIII. Potestq. amplius vrgeri, & confirmari rō illa de sumpta ex alio mũdo possibili, nam posset Deus ita creare alium mundum extra hunc, vt non se contingerent, neq; essent cõtingui, sed disiuncti & distãtes: tunc ergo esset Deus in vtroque mundo: ergo in spatio interiecto. Quia non possunt intelligi in Deo illæ duæ præsentiæ in duob. mũdis tanq̃ discretæ. Si n. vnus angelus non potest esse in duobus locis discretis, nisi aliquo modo fit præsens medio spatio, quo modo põt id tribui Deo, qui omnino est immutabilis, & maximè vnus & simplex? Sunt qui respondeãt, fieri non posse, vt alius mundus creetur extra hunc, distãs ab isto, nisi aliqđ reale corpus inter illos intersit, alioqui necessarium fore vt sint cõntigui, q̃a distantia est aliquid reale, & certã aliquam quantitatem & proportionem habet, vnde intelligi non põt sine spatio reali intermedio. Sed hoc probari non põt: nam si põt Deus creare duos mundos distantes per interiectũ corpus: creet igitur illos, & statim annihilet corpus mediũ, immutatis manentibus duobus mundis: cur. n. repugnaret hoc fieri? Manerent ergo illi mundi distãtes sine interiecto corpore: possunt ergo eodẽ modo creari, & in vtroque casu procedit argm̃ factum.
B Deinde, quis neget posse Deũ, conseruatis cœlis annihilare totam sphærã rerũ generabilium, & elementorũ, vacuo manente toto spatio medio. Tunc autẽ distaret luna, v. g. à centro mũdi, vel ab alia stella aut parte cœli è regione sibi correspondente in alio hemisphęrio: ergo distãtia nõ requirit reale spatium interiectum, quãuis à nobis non intelligatur nisi per ordinem ad quantitatem vel lineam, quæ vel interponitur, vel interponi potest, intrinsecum autem fundamentum distãtiæ si per modum relationis declaretur, nõ est aliud nisi vnum extremum esse hic, & aliud ibi, circunscriptiuè, aut definitiuè.

XXXV. Hæc ergo sententia sine dubio vera est quoad id quod intendit, opinor tñ differentiam harum opinionũ inter autores Catholicos esse posse in vsu terminorũ. Quapropter, vt tollatur æquiuocatio, aduertendũ est (quod supra insinuaui) cum dicitur res aliqua esse alicubi, vel in aliquo loco, duo posse in hac locutione includi, vnum est intrinseca & absoluta pręsentia, q̃ res ibi hẽt, aliud est habitudo ad realiã, quã contingit vel quantitate molis, uel quãtitate virtutis actiuæ vel relatiua præsentia substãtiæ suæ, uel quãtitatis. Hęc duo necessaria sunt in corporibus quæ circũdantur corpore cõtinẽte: dicitur. n. locatũ esse in circũscribẽte, medio contactu quantitatiuo, & præterea habet in suam præsentiam intrinsecã, quæ à nobis explicatur per habitudinem ad centrum & polos mũdi, eademq; manet ẽt si corpora circũscribentia mutentur aut fluant, imo ẽt si per diuinã potentiã omnia perirent. Et in cœlo empyreo inuenitur hæc pręsentia sine corpore circũdãte. Quia hæc præsentia non refertur ad alterũ cui res dicatur præsẽs, vel per cognitionẽ, uel per loci propinquitatem: quo modo ẽt solet illa uox usurpari, sed sumitur absolutè, & (si haberet usus) dici posset adsentia, q̃a nihil aliud est, quã rẽ ibi adesse ubi esse dr̃, quod in corpore non põt esse, corpus extrinsecè circundans sed aliquid intrinsecum de quo latius dicemus circa prædica-

Inter relatas opiniones, & quid in eis sit discordia.

A mentum ubi. Ad hunc ergo modum intelligendum est in rebus spiritualibus, & præsertim in Deo, de quo nunc agimus, seruata differentia & proportione, quia pręsentia Dei spiritualis est, & omnino immutabilis, & indefectibilis, cõtactus uerò Dei est uirtualis per propriã actionẽ eius.

Qñ ergo dicitur Deus esse extra mũdũ aut in spatijs imaginarijs, si intelligatur ibi esse quasi cum habitudine ad aliquid aliud quod cõtingat, est planè falsum & impossibile, & hoc tm̃ potuerunt intendere autores primæ sententiæ, neque aliud probant rõnes eorum. Nam cõtactus Dei virtualis est ad aliquã verã rem, q̃ in spatio imaginario non est. Et eodẽ sensu verũ est Deum antequã mundum creasset, nõ fuisse in aliquo loco sed in se ipso. Denique eodẽ sensu verũ ẽt est, nõ pertinere ad immensitatem Dei vt sit in loco infinito, imò nec omnino sic esse in loco, quia immensitas est attributum intrinsecè & necessario conueniens Deo: sic aũt esse in loco includit liberam actionẽ Dei. Si verò intelligatur Deus esse extra mundũ solũ per realẽ præsentiam suam sine habitudine actuali (vt sic dicam) ad aliquã rẽ extra ipsum, sic negari nõ põt Deũ esse extra mundũ: id. n. in doctrina fidei, quam in naturali ratione conuincit secunda sententia. XXXVI.

Quod si eodem sensu dicatur Deus esse in spatijs imaginarijs, verè etiam dicitur. In æquiuoco autem laborant qui putant illam particulã, esse in spatio, dicere habitudinem ad spatiũ tanquã ad aliquid distinctum quod contingitur, & ideo argumentantur hoc repugnare quia spatium est nihil. Non est tñ hic sensus illius locutionis sed intransitiuè (vt sic dicam) sumenda est illa particula: & declaratur optimè per ordinem ad conceptionẽ nostrã, quia vbi nos concipimus spatiũ per modũ vacui apti repleri corpore, ibi est præsentissima diuina substantia, totumque illud substantialiter replet. Nam, quia nos spiritualia hęc non possumus concipere nisi per ordinẽ ad materialia, vbi actu non est aliquod corpus, cõcipimus aptitudinẽ vt ibi sit, & ibi ẽt itelligimus ad esse Deũ. Ad hunc autem præsentiæ modum nõ est necessarium vt spatiũ sit aliquid præter Deũ ipsum, cum non fiat, nec realiter contingatur à Deo, sed satis est vt à nobis apprehendi possit p modum cuiusdam vacuitatis aptæ repleri corporibus, vt per habitudinem ad illam possimus pręd ictam Dei præsentiam concipere ac declarare. Quod potest ex ipsis corporibus non obscure intelligi, nam corpus Christi (prosequendo exemplum supra positum) extra cœlũ existens, ibi realiter est præsens absque corpore circũscribente, & replet corporaliter illud spatiũ quod occupat, non quia spatiũ illud prout condistinctũ à corpore Christi sit aliquid reale, sed q̃a p ipsius corporis pręsentiã fit corporale spatiũ & reale, quod de se vacuũ & nihil erat. Ad hunc ergo modũ, vt substantia Dei esset ibi præsens antequã ibi adesset corpus Christi, non est necesse illud spatium esse aliquid reale distinctum à substantia Dei. XXXVII.
C

XXXVIII. Vltimò hoc declaratur per proportionẽ diuinæ æternitatis ad tẽpus, qua vtus est D. Aug. citato loco, estque aptissima ad rem explicandam ita. n. comparatur Deus per immensitatem suam ad corpora, sicut per æternitatẽ ad tempora, nã æquè infinita est immẽsitas in sua rõne sua, ac æternitas

Ex Dei æternitate aptissime explicatur immensitas, & nostra conclusio.

nitas in sua: sicut ergo æternitas est in omnib. fi-
nitis temporib. & infinite excedit illa, ita immē-
sitas est in oīb. finitis locis, & infinitè superat il
la: sicut igitur Dei eternitas cōprehendi non pōt
finitis temporib. sed est ēt extra illa. i. ante illa &
post illa, ita ēt se habet immēsitas ad finita loca.
Rursus hac ratione verè dicitur Deus extitisse
ante reale tēpus in omni tempore imaginario, ēt
si cū infinita successione apprehendatur, in quo
non fingitur imaginarium tempus esse aliquid
reale, aut Deum esse in illo per aliquam realem
coexistentiam aut habitudinem, sed solum uti-
mur illa comparatione & apprehensione ad de
clarandam infinitatem diuinæ durationis, quia
nos non possumus illam infinitatem nisi per or
dinem ad quantitatem & successionē declarare,
& quia reuera ante quodlibet tempus intelligi-
mus potuisse esse aliud, & tunc iā extitisse Deū,
semperq; idem esse etiam si in infinitum proce-
datur: idem ergo eadem proportione & rōne in
spatiis veris, vel imaginariis intelligendum erit.

XXXIX. *Locutiones de æternitate & immensitate Dei pportionate explicantur.*

Ex quo ēt intelligitur quid indicēt illa aduer
bia tpalia & localia, cum dicimus Deum fuisse
ab æterno hic ubi nunc creatus est mundus, vel
ibi vbicunq; creari posset, aut tunc fuisse qñ po-
tuit à Deo creari ante totū tps reale præteritum:
nā sicut illud [nunc] non significat, aliquā dura-
tionē, q actu extiterit, distinctā a Deo, sed signifi
cat ipsammet durationē Dei vt aptā ad coexistē-
dū tempori vel instāti q antea esse posset, illud ad
uerbium [ibi] aut [hic] nō indicat locum realem
actu existentem, sed solam præsentiā Dei per im
mensitatem, ut de se aptam ad coexistendum lo
caliter cuicunque corpori realiter ibi existenti.

XL. *Elicitur ex dictis quid ad immensitatem Dei requisitum.*

Concludimus ergo ex oībus dictis verū esse,
quod in illa tertia obiectione supponitur, ad im
mensitatem. f. Dei non satis esse q actu sit in re-
bus omnibus creatis, ideoq; ex sola actione quā
actu exercet circa hmōi res, immediatè non satis
colligi immēsitatem Dei; Nihilominus tñ (vt su
prà dicebam) extendēdo proportionaliter argu-
mentum ab actione actuali ad possibilem, opti-
mè concludi Deū esse immensum, quia si neces-
se est Deum actu esse præsentem, ubi actu opera
tur, necesse etiam erit esse realiter præsente ubi-
cunque operari potest. An verò dicendus sit esse
localiter ubi non operatur, quæstio est de nomi
ne, quam inferius breuiter expediemus.

XLI. Superest vt nonnihil dicamus de testimoniis
scripturæ. Et de testimonio quidē Pauli Act. 17.
probabilius est uerbū illud. [non lōgè est ab uno
quoq; nostrū] intelligendū esse de distantia loca
li, & nō de prouidētia aut cura nostrarū rerū, ut
Theophy. apertè exposuit Theophyl. cuius testimoniū nō
integrū citatur: dicit. n. in illis uerbis [in ipso viui
mus, mouemur, & sumus,] significari prouiden
tiam Dei erga nos, nō tñ in illis: [Non longè est
ab unoquoq; nostrū:] sed in his significari dicit
nō esse procul a nobis, qd. asserit colligi ex actio
nib. ipsius prouidentiæ: explicatq; exēplo corpo
rali, qd sicut aer, in quo viuimus, & sine quo vi-
uere non possumus, vndique dēt esse diffusus, &
nō procul a nobis, ita (inquit) [Deus prope est, si
ne quo uiuere nō possumus. Neq; aliud sensit Be
Beda. da in cit. loco. Expressius verò Hieron. Isaiæ 66.
Hieron. ait Paulū putasse illa verba. [Vt Iudaicū cōuin
cat errorē, qui putant inuisibilē, & incorporalē,

A & incomprehensibilem Deum templo Ierusalē
posse concludi.] Vnde illa uerba Pauli æquiua-
lere dicit illis. [Nonne cęlum & terram ego im-
pleo?] & super Habacuc 2. in fine, tractans ver-
ba illa [Dñs in templo sancto suo,] post alias ex-
positiones ait, [Aut certè iuxta illud quod cęlos,
& terras, & maria, & vniuersū mundū Spūs in-
tus alit, totamq; infusa per artus Mēs agitat mo-
lē, & magno se corpore miscet: mundus oīs, qui
cœlo constat & terra, & cęlorum circulis claudi
tur, Dei domus esse perhibetur. Vnde & Aposto
lus cōfidenter ait, In ipso. n. viuimus, mouemur,
& sumus.] Denique hæc interpretatio iuxta pro
priam significationem uerborum est: altera ve-
ro est metaphorica, est ergo illa præferenda.

Apparētius quidē dici posset, illa verba [Non XLII.
longe est ab unoquoq; nostrū] referri ad cogni-
tionē naturalē, quā nos possumus hīe de illo. Di
xerat. n. Paulus, hoīes factos esse vt q̄rant Deū,
& attrectēt, nimirū cognitione & amore, & sub
dit: Quāuis nō lōgè sit a nobis. i. a nostra cogni-
tione, cum in ipso uiuamus, & simus, ex quibus
B effectibus possumus in illius cognitionem deue
nire. Quanquā verò hoc intendat Apostolus, tñ
negari non pōt, quin ad explicandam magis hāc
facilitatem attrectandi Deū cognitione & amo-
re illud ēt cōmemorare uoluerit, quod intra nos
ipsos illum habeamus, quia intime in nobis est,
nos viuificando effectiuè, & conseruando.

Alter locus ex Ps. 138. licet probabiliter possit XLIII. *Testimoniū ex Ps. 138. ad idem roborandum explicatur.*
exponi mō superius dicto, tñ probabilissimū ē,
cū Dauid ait, [Quo ibo à spiritu tuo, & quo a fa-
cie tua fugiā?] in priori uerbo realē pñtiā sub-
stātiæ, in posteriori scientiā intelligere. Quæ ex-
positio habetur ibi noīe Hier. & eandem hñt In
cognitus, Iansen. & alij. Cū ergo subdit: [Si ascē
dero in cœlū;] indēt ad priorem partem, nemi-
nem. s. posse effugere a spiritu Dei, qa ubiq; est p̄
sens. Hoc aūt probat cum subdit, [Si sumpsero
pennas meas diluculo] inde. n. probat Deū esse ī
oīb. locis ad quæ homo fugere aut auolare pōt,
qñquidem nisi Deo adiuuante & sustentante il-
luc peruenire non pōt, vt ibi Iansenius declara-
uit. Posset tñ nihilominus ad hæc testimonia re
sponderi, hoc non affirmari in his locis per mo
dum illationis, seu approbando consecutionē,
sed solum affirmādo ita esse. Vel etiam si admit-
tatur illatio (quod videtur magis consentaneum
C literæ) posset fundari nō ī eo principio pure phi
losophico, q agens & patiens debent esse simul,
sed in proportione vel paritate rationis, nam si
Deus in omnibus operatur, ergo & in omnibus
est, cum non sit minus infinitus in existēdo, quā
in agendo. Vtcunq; tamen fundetur illatio, sem-
per ex actione colligitur præsentia, & ex infini-
ta actione possibili colligetur immensitas, quod
nos intendimus præcipue. Atque hoc modo in
sinuant eandem rationem Ansel. in Monolog.
c. 22. in fine. Ambro. lib. 1. de Spirit. sanct. c. 7. in
principio, vbi probat Spiritum sanctum esse ubi
que, quia in omnib. operatur: quod etiam signifi
cat Hil. 8. de Trinit. circa medium.

Ex aliis attributis diuinis probatur immēsitas.

ALter modus probandi diuinam immensita XLIIII.
tē sumi potest a priori ex aliis attributis di-
uinis. Quem vt declarem, suppono, rem spiritua

lem,

lem, etiam si in se indiuisibilis sit, nõ limitari ad exhibendam præsentiam substantiæ suæ in puncto indiuisibili, sed posse hẽre substantiam suã realiter præsentem in loco indiuisibili, & extenso, quod nobis experimento constat in aĩa rõnali, q̃ diffusa est per totũ corpus, & necesse est vt tota sit in toto, & tota ĩ qualibet parte: vnde facilè intelligimus, hunc modũ præsentiæ conuenire substantiæ angelicæ, q̃ perfectior est, nam cũ possibilis sit ille modus præsentiæ, & per se loquẽdo, ad perfectionem spectet, nõ est negandus superiori substantiæ, cum inferiori conueniat. Ex quo tãdem euidentius cõcluditur habere Deũ hũc præsentiæ modum, Addenda verò est dñia inter diuinam substantiam, & alias immateriales creatas, q̃ creatæ, ẽt si possint diuisibilia spatia occupare, non tñ naturali necessitate determinãtur ad existendum in locis adæquatis, sed sicut aĩa rõnalis põt esse in maiori & minori corpore, & cõsequẽter põt ẽt eẽ præsens maiori, vel minori loco seu spatio, ita ẽt angelica substantia põt intra suam sphæram maiori, vel minori loco adesse, sicut ẽt põt pro sua libertate in maiori vel minori loco B operari. At verò diuina substantia naturali necessitate definitur ac determinatur, vt sp sit actu præsens, vbicũq; esse põt, siue hæc præsentia per ordinẽ ad loca realia, siue ad spatia imaginaria à nobis concipiatur & declaretur. Ita tñ vt respectu spatij imaginatij intelligatur simpliciter, respectu vero locorũ realiũ ex suppositione, quod illa sint, possunt. n. non esse pro Dei voluntate, qđ si non essent, nec in illis esset Deus: si autem sunt, necessario in illis est Deus. Ratio huius est, quia hæc præsentia quatenus in Deo est aliquid reale, non est aliqua res, nec modus ex natura rei distinctus à substantia eius, nã hoc repugnat simplicitati eius, vt ex superius dictis cõstat: ergo tã necessario conuenit Deo sicut ipsamet substãtia Dei: sicut ergo Deus naturali necessitate est æternus, & semper actu est in omnibus tpibus aut veris, aut imaginarijs, seruata ꝓportione: ita ẽt naturali necessitate est semper actu præsens vbicunque esse põt. Pertinet ẽt hoc ad ipsius immutabilitatem: Angeli. n. ideo sunt loco mutabiles, qa naturali necessitate definiti ad certum locũ, nec ad adæquatum locum, hæc autem mutabilitas C Deo repugnat, vt postea videbimus: ergo necesse est vt semper actu habeat adæquatam præsentiã suæ substantiæ, quam ex parte sua habere potest ad quascunque res vel spatia.

XLV. Dei præsentia quę æquo suo spatio reali absoluta censetur, nullis ꝑter minis clausa.

Reliquũ est vt probemus hunc modum præsentiæ, qui naturaliter conuenit substãtiæ diuinæ, non posse esse limitatũ ad finitũ locũ, vel spatium; nã hoc demonstrato, constabit illã substantiam esse ex natura sua immensam, quia, vt diximus immensitas nihil aliud est q̃ hæc præsentia quantũ est ex parte Dei, sine vllo fine aut termino. Illud aũt euidenter sequitur ex attributo infinitatis. Potestq; illatio variis modis declarari, primo quia quo substantia spiritualis finita, est perfectior, eo aptior est vt se ipsam totam maiori spatio præsentem exhibeat. & crescente perfectione crescit sphæra huius præsentiæ; ergo, si substãtia est infinitè perfecta, non põt naturalis præsentiã eius limitari ad sphęram finitã: alias sequetur illud incõueniens qđ supra insinuabamus, s. substantiam finitam & infinitã, esse ęquales in hu- A iusmodi sphæra, quia nullum signari potest finitum spatium, cui toti non possit esse pręsens substantia immaterialis finita. cum in perfectione huiusmodi substantię possit in infinitum procedi, vt supra à simili argumentabamur.

XLVI. Talis præsẽtia infinitã perfectionẽ in Deo dicit.

Secũdò, quia hæc ipsa præsentia est aliqua perfectio: ergo esse dẽt in Deo in summo gradu perfectionis illius ordinis, quia talis perfectio nõ repugnat alicui maiori perfectioni, sed summus gradus huius perfectionis est vt illa præsentia ex se nullum habeat terminum, sed sit sufficiens ad oĩa spatia seu corpora replenda diuina substãtia, ẽt si in infinitum augeãtur: ergo infinita Dei perfectio requirit hanc præsentiam in hoc supremo gradu perfectionis. Et confirmatur, nam cæteris paribus hoc ipso quod spiritualis substãtia apprehenditur capax hmõi præsentiæ, concipitur perfectior, quã si ad finitum spatiũ limitata intelligatur: ergo priori modo se hẽt diuina substantia, cũ illa talis sit vt melior aut perfectior cogitari non possit. Quòd si quis dicat, illã perfectionem, vel modum illũ infinitæ præsentiæ esse impossibilẽ, B eodem modo respondere poterit de quacunque alia diuina perfectione, seu infinito gradu eius, Oportet ergo vt contradictio vel repugnantia ostendatur, quæ reuera nulla est, imo intellectus facilẽ concipit hanc perfectionem vt possibilẽ, imò vt conuenientissimam naturæ infinitæ.

XLVII. Nullus tali præsentiæ põt terminus præfigi rõnabiliter.

Tertiò hoc ipsum probari potest ex his, quæ præmisimus. Non. n. posset diuina substantia rõne aliqua determinari necessario ad vnã & eandẽ immutabilẽ præsentiam, si illam solum posset finito spatio aut corpori exhibere, cũ enim hoc spatium sit multiplex, & varium, nulla rõ esset cur potius ad vnum quàm ad aliud naturaliter determinaretur. Aut. n. concipimus illud spatiũ vacuum, & sic est vniforme, & æquè inane, cur ergo definiretur substantia diuina ad exhibendã præsentiam suam in vna parte eius potius quàm in alia? Si vero consideremus spatium reale & corporibus plenũ, fingamus Deum creare duos vel tres mundos, cur naturali necessitate exhiberet potius præsentiam suam vni eorum quã alteri: vel supponatur esse in hoc mundo, cum non repugnet alium perfectiorem fieri, cur repugnabit illuc transferre præsentiam suam? Idemque C argumentum fieri potest inter corpora eiusdem mundi, si fingatur hæc præsentia determinata & limitata ad aliquod illorum. Igitur naturalis illa determinatio oriri non potest nisi ex infinitate, nam quia illa præsentia immensa est, & infinito quodam ac ineffabili modo diuinæ substantiæ conuenit, ideo semper eodem modo se exhibet præsentem oĩbus vbicũque, & quomodocunq; sint. Quin potius si diuina substantia tm̃ esset apta ad existendum in loco finito, magna esset imperfectio, esse quasi alligatam naturali necessitate illi loco, vel spatio, sed melius illi esset per voluntatem sibi determinare modum præsentiæ, aut locum in quo esse vellet. Hoc tamẽ aliunde detogat immutabilitati, & ideo non spectat ad perfectionẽ simpliciter, sed supposita aliqua imperfectione. Et propter hoc in aliis substantiis immaterialibus supposita imperfectione quod loca habent limitata, multo melius est posse se mouere, & ab vno loco in alium transferre, quã esse immutabiles, & alligatas singulis locis.

Quid

Quid Aristoteles & alij Philosophi de immensitate Dei senserint.

XLVIII. EX his ergo satis (vt existimo) euidenter demonstratur, ratione naturali cognosci Deũ esse immensum. Nec mirandum est antiquos Philosophos vim harũ rationum nõ esse assecutos, quia fortasse de diuina cãusalitate & vniuersali actione & perfectione infinita nõ satis recte senserunt, quanq̃ non oẽs diuinam immensitatem ignorasse existimandum sit. Plures. n. tam Philosophos, quàm Poetas referunt Clemens Alex. li. 5. Strom. prope fin. Lactan. lib. 1. diuin. instit. ca. 5. & Cyrill. Alex. lib. 1. contra Iulian. versus finẽ, recte de vbiquitate Dei sentiẽtes. Inter quos præcipuus fuit Hermes Trismegistus, qui nõ solum in hoc mundo, sed ẽt extra illum sine vllo termino Deum esse agnouit, & ideo Deum comparauit sphæræ perfectæ, cuius centrũ est vbiq; & circũferentia nusquã. Ex Platone etiam & alijs Philosophis multa referũt Ficinius & Eugubinus locis supra citatis. Et Cicero in 1. Academ. hanc dicit fuisse Platonicorũ sñiam. Idemq; sensisse Taletem Milesium sumitur ex Arist. lib. 1. de Anim. tex. 86. vbi refert illum dixisse, oĩa esse Deorũ plena. De ipso verò Aristotele qd senserit res est dubia, nam in locis suprà citatis videtur plane sentire Deum esse in circunferẽtia supremi cœli. Qd quidem D. Tho. interpretatur intelligendum esse ad eum modum, quo nos etiam dicimus peculiari modo Deum esse in cœlo, quia ibi singulari mõ ostendit se ipsum. Ita inquit D. Tho. dixisse Aristotelẽ Deum esse in loco cœli, quia ibi plus influit, & efficacius operatur. Quã expositionem aliqui etiam extendunt ad locũ ex libro de mundo ad Alex. Sed si quis locum illum attentè consideret, videbit esse violentam expositionem. Ad loca vero sumpta ex Metaphys. & 8. Phys. facilius potest accommodari, & ideo multi ẽt ex antiqs ita Aristot. interpretati sũt, vt Simpl. 8. Phys. Themist. in Paraph. Metaph. Philopo. 1. de anima, text. 40. & ex modernis Eug. lib. 4. de peren. Philos. c. 7. Vicomercatus in fi. 8. Phys. & ibidem Toletus. Quibus fauet quod idem Aristoteles 1. de cœlo c. 9. significat, Deum esse etiam extra vltimam sphæram, ibiq; vitam agere fœlicissimam, quanquam ibi vniuerse de intelligentijs, loqui videatur, de quibus infra videbimus. Fauet etiã q̃ idem Arist. primo de partib. anima l. c. 5. Heraclitum laudat, q̃ cum in furnaria casa caloris gratia sederet, ingredi amicos iussit, dicens, [Quoniã ne huic quidem loco Dij desunt immortales.] Denique fauet q̃ principia philosophica quib. probanius Deum esse in omni loco, in Aristotelis doctrina fundata sunt. Iuxta hanc ergo sententiã oportet negare librum illum ad Alexandrum, esse Aristotelis, quod aliqui moderni facile admittunt, nõ caret tamen difficultate, præsertim propter autoritatem Iustini grauissimi, & antiquissimi Philosophi, vt alij etiam plures latiusque accurati antiquitatis inuestigatores obseruarunt est ergo satis lubrica mens Aristotelis in hac parte.

Cyril. Clemens. Trismegist.

D. Thom.

Simpl. Themis. Philop. Eugub.

Explicatur difficultas de modo diuinæ immensitatis.

XLIX. VNa superest difficultas circa modum quo declarauimus diuinam immensitatem. Nã videmur attribuere diuinæ substantię dispositionẽ quandam, seu modũ existendi, habentem in actu infinitam quandam quasi extentionẽ, quam nos p comparationem ad infinitum spatiũ imaginariũ declaramus. Hic autem modus existẽdi videtur repugnare diuinæ simplicitati, quia non põt intelligi sine aliqua distinctione & compositione partiũ componentium illum existendi modũ, & cõsequenter necessariam esse aliquã distinctionẽ ex natura rei inter illũ modũ præsentiæ & substãtiam cuius est modus. Qđ declaratur per proportionem ad alias substantias immateriales: qñ. n. angelus habet totam suam substantiam pręsentẽ in loco extenso, quamuis in illo modo præsentiæ non sit vlla extensio ex parte subiecti, quod indiuisibile est, est tñ necessaria aliqua extensio seu partium distinctio in tali modo præsentiæ in ordine ad diuersas partes loci seu spatij, cuius signũ euidens est, quia põt angelus omittere præsentiã ad vnã partem spatij, & cõseruare ad aliam: ergo signum est illas partes præsentiæ esse in re distinctas, aliàs non posset a parte rei vna destrui, conseruata aliã. Sicut ẽt in aĩa rationali toti corpori vnita intelligimus, modum vnionis ad totũ corpus, licet non hẽat partes ex subiecto, scilicet, aĩa haberẽt tñ illas per habitudinem ad diuersas partes corporis, signumq; est, q̃ cũ vna pars abscinditur, v. g. manus, amittit anima partialem vnionẽ ad illam partem materiæ, conseruata vnione ad reliquas partes corporis: idem ergo proportionaliter intelligendum est in præsentia locali. Ex quo vr̃ vlterius colligi, hanc præsentia ad spatiũ talis esse rõnis & conditionis, vt nõ possit per indiuisibilem entitatem aut modũ adesse seu respicere diuersa spatia, aut diuersas partes spatij, sed necessario distingui aut variari præsentias partiales & totales per habitudinẽ ad spatia diuersa, totalia ẽi, vel partialia. Imò hinc prouenit vt quotiescunq; mutatur habitudo ad spatiũ, mutetur modus præsentiæ, amittendo vnũ & acquirendo aliũ, quia. s. talis modus præsentiæ quasi coextenditur spatio, & hẽt suam entitatem quasi commensuratã illi. Hinc ergo ad Deum ascendendo, si diuina substantia intelligitur a nobis quasi diffusa per totum spatium extensum, oportebit etiã in illamet præsentia, quæ in Deo aliquid est intelligere extensionem quandã non ex parte Dei, sed per cõparationem ad diuersas partes spatij, quia illa præsentia vt dicit habitudinem ad hanc partem v. g. vbi est centrum terræ, non dicit habitudinẽ ad illam vbi est cœlum, neque ẽ conuerso.

L. Hæc difficultas solum posita est ad declarãdũ eminentiã huius diuinæ immensitatis, & differentiam inter illã & omnes præsentias rerũ creatarũ, tã corporalium, q̃ incorporalium, non solũ in eo quod hæc præsentia Dei est infinita, aliæ vero finitæ, sed etiam in eo quod hæc est prorsus inextensa, & indiuisibilis, aliæ vero sunt diuisibiles & compositæ. Hoc. n. posterius efficaciter cõuincit argumentum factum, illud verò prius omnino necessarium est ob summam perfectionẽ & simplicitatem diuinæ substantiæ. Neque. n. necesse est, vt in hac perfectione præsentia diuina similis sit pręsentijs finitis. Imò si in hoc esset eis similis, nõ posset esse infinita, in re. n. formaliter extensa, & cõpõsita ex partibus non magis potest intelligi infinita entitas sine termino, quàm possit

Discrimen inter modũ præsentię diuinę & omnes alias creatas.

fit esse magnitudo simpliciter infinita. At vero
XXXIII. quia diuina præsentia in se omnino indiuisibilis est, & inextensa, siue in se absolutè côcipiatur, siue per comparationem ad quodcûque corpus vel spatium extensum, ideò facilè intelligitur illam esse posse simpliciter infinitam in intēsione & perfectione sua, & eminenter in extensione, quia nimirum indiuisibilis existens, ita constituit præsentem diuinam substantiam locis & spatiis extensis, ac si ipsis esset coextensa.

LI. Ex quo colligitur alia notāda differentia inter diuinam substantiam & alias immateriales, nā aliæ cum sunt in loco extenso, quanuis habeant totam substantiam suam in toto & totam in qualibet parte, non tamen habent totam suam præsentiam in qualibet parte, & aīa rationalis licèt sit tota in toto, & tota in qualibet parte, non tñ hēt totā suam vnionem cū qualibet parte, quod satis conuincit argūm supra factū, quia pōt amittere partem vnionis, & tunc non amittit partē substantiæ: signum ergo est vbi hēt totam substātiam, non semper hēe totam præsentiam. At vero diuina substantia ita est tota vbicunque est, vt ibi etiam habeat suam totam præsentiam, & immensitatē. Quod quidem sicut admiratione dignū est, ita ēt est diuina eminētia & pfectione dignissimū, quia cū in nulla perfectione sua partes habeat, non pōt alicubi habere aliquid perfectionis suæ quacūque rōne consideretur, quin ibi ēt totum habeat, & ideo vbicunque se exhibet præsentem, totā suam immensitatē exhibet. Atque hinc ēt intelligitur quod, licet interdum nos more nostro loquamur de hac præsentia diuina tanquam de modo vel dispositione diuinæ substantiæ, vt explicare possimus eius infinitam præsentiam & immensitatē, re tñ vera non est modus, ipsamet diuina substantia absq; vlla distin. in re. Et hæc est alia differentia inter hanc præsentiā, & oēs creatas, nam oēs aliæ sunt modi accidentales respectu substantiarum quibus insunt, quod motus localis euidenter manifestat, nam per illū acquiri possunt & perdi, at vero in solo Deo hęc præsentia est ipsa substantia & essentia Dei.

LII. *An Deus vbique localiter sit.* Vltimo inquiri hic posset an rōne huius immensitatis dicēdus sit Deus localiter existere vbi cunq; est præsens. Sed suppositis quę iā diximus, existimo quæstionem hanc tm̄ esse posse de nomine, & ideo illam omitto, nam ex his quæ de prædicamento vbi infra dicemus, constabit qūo in hoc tam de Deo, q̄ de aliis rebus loquendum sit: nam illa quęstio communis esse pōt, & angelis, & aliquibus ēt corporibus. Solum aduerto, si illud esse localiter dicat intrinsecam & accidētalem denominationem, sic nullo mō posse Deo conuenire, vt ex dictis constat: & in hoc ē differre Deum à creatura: si vero dicat tm̄ denominationem extrinsecam sumptam ex contactu aliquo, vel proprio, vel metaphorico, sic verè dici Deum esse localiter in toto vniuerso, non autem extra illud. Nam quatenus confert esse omnibus rebus, in omnibus esse dicitur tangēdo illa, & replendo virtute sua, & hoc modo ait D. Tho. 1. p. q. 8. ar. 2. ad 1. Deum esse in loco per contactum virtutis: hoc autem modo dicitur esse Deus localiter in rebus non circunscriptiuè, quod est proprium corporum, nec definitiuè, quod limitationem dicit, sed eminentiori modo, quem significa-

A mus, cum dicimus Deum esse vbique. Deniq; si esse localiter, dicat solum intrinseca denominationem sumptam à substantiali præsentia absolute & simpliciter, nullum inuolendo accidens, sic dici pōt Deus localiter esse per immensitatem suam, non solum in mundo, sed etiam extra mūdum, nec solum ex mundi creatione, sed etiam ex æternitate: hoc autem esse localiter, non est esse in alio quàm in se ipso, declarat verò talē modum existendi illius substantiæ, vt ratione illius nata sit esse intime præsens & indistans à quacūque aliare, vbicunq; existat aut fiat & in quacunque corporum mole, etiam si in infinitum augeatur. Sic adeò, vt sic per impossibile res aliqua inciperet esse sine actione Dei, nihilominus nō posset esse distans ab illo ob immensitatem eius, sed necessario simul essent, & quasi penetratiue fm̄ substantiam & entitatem suam. Quāquam in eo casu non diceretur Deus esse in illa re localiter, quia nullo contactu, etiam metaphorico, contingeret illam, sed diceretur esse ibi, vbi esset illa res, sicut si duo corpora se penetrent, vnum quidem est vbi est aliud, nō tñ vnum esset locus alterius, neq; vnum esset in alio proprie loquendo. Quia verò hypothesis est impossibilis, & nō potest res

B aliqua esse nisi per actionem diuinā, ideò ex eo q̄ Deus absolute & ex se est immenso modo localiter hac vltima acceptione, plane necessariò sequitur vt existente quacunq; re alia, sit ēt necessario Deus in ea localiter priori acceptione. Vnde ēt fit vt, quāuis Deus alicubi non operetur, neque vnq̄ operari decreuerit, nihilominus ex mō existendi suæ substantiæ habeat sufficiēter applicatam virtutem suam vt operetur si velit, ob quā etiam specialem rationem illa postrema acceptio existēdi localiter Deo attributa minus est impropria, quanuis prior magis vsitata videatur.

SECTIO VIII.

An demonstrari possit, Deum esse immutabilem & æternum.

C I. Coniungimus hæc duo, quia cum supra ostenderimus Deum esse infinitum in duratione, ex carentia iam principij quàm finis ob intrinsecā necessitatem essendi, si nunc probauerimus esse etiam immutabilem, concludetur definitio æternitatis, & quòd tota perfectissime in Deum conueniat. De qua æternitate quid sit, latius dicturi sumus inferius, Disp. 50. vbi tractādo de communi ratione durationis, & conferendo illam cum aliis, facilius intelligetur: & ideo de æternitate hic plura non dicemus.

Quæstionis resolutio.

II. Dicendum ergo est, posse ratione naturali satis demonstrari, Deum esse immutabilē. Hoc attributum sm̄ omnia quæ includit, non opinor posse ex aliquo effectu immediate probari euidenter, sed ex aliis attributis quasi à priori demōstrandum est. Primo ex simplicitate Dei, nam omnis mutatio, si proprie sumatur, requirit aliquam compositionem, quia necesse est, vt ali-

quod

quod subiectum sub vtroq; termino mutationis maneat, ꝙ per mutationem aliquid acquirat, vel amittat, quod fieri non pōt sine compositione. Si vero mutatio latius magisq; impropriè sumatur, ita vt creationem etiam vel annihilationem cōprehendat, sic requirit saltem compositionem ex esse & essentia, seu ex actu, & potentia obiectiua, quæ (qualiscunq; illa sit) in Deum cadere non pōt. Rursus hoc ipsum ostendi potest ex necessitate essendi, & perfectione talis esse: nam ex priori capite hēt vt substantialiter mutari nō possit, ex posteriori verò vt neq; accidentaliter. Prior pars patet, nā cum Deus ex se necessario sit, per nullam actionem vel mutationem potest acquirere suum esse simpliciter, & cum a nullo pendeat, non pōt illud amittere, non ergo pōt substātialiter mutari. Posterior pars probatur, quia cū Deus eadem necessitate qua est, habeat omnem perfectionem essendi, non potest in ea diminutionem pati, cum vero in eo esse habeat plenitudinem omnis perfectionis, non potest sm̄ eam recipere augmentum: ergo nō potest pati mutationem aut perfectiuam, aut corruptiuam, seu diminutiuam perfectionis: ergo nullam.

III. Deniq; pōt hoc demonstrari discurrendo per varia genera mutationū accidentaliū, nā de substantialib. satis dictum est. Inter mutationes aūt accidentales, quædā sunt corporeæ, quas constat in Deo non hēre locum, cum demonstratum sit Deum non esse corporeum. Aliæ sunt mutationes spirituales, quę vel ad locum rei spirituali cōuenientē, vel qualitatē terminātur: omitto. n. relationes, quæ eo modo quo sunt, ad alias mutationes consequuntur, omitto ēt actiones immanentes vt actiones sunt, nam ad eas non est mutatio, sed potius ipsę sunt mutationes quædam (loquor de veris actionibus accidentalib.) quæ ad aliquas qualitates (vt opinor) terminātur. Mutatio ergo ad locum in Deo esse non pōt ob immensitatem eius, quā ex intrinseca necessitate. Deus hēt sicut cæteras perfectiones, vnde neq; habet quò denuo feratur, neq; aliquo loco se priuare potest, magis quam suamet substantia vel immensitate.

IIII. Mutatio verò ad qualitatem spiritualē tm̄ hēt locum sm̄ intellectum, vel voluntatē. Illa. n. mutatio quæ immediatē fieri pōt in essentia spiritualis substantiæ, non est naturalis, sed supernaturalis, vt est illa quæ fit per gratiam, & ita non est p̄sentis cōsiderationis. Præsertim quia illa esse nō pōt nisi per participationem alicuius esse superioris & supernaturalis ab aliquo superiori principio. Vnde etiam est euidēs talem mutationem non posse habere locum in substantia ipsiusmet primi principij. Rursus illa mutatio, quæ in diuina, vel potius per diuinam potentiam fieri videtur, qn̄ res aliquas ad extra producit, quas prius non producebat, non est mutatio in Deo, sed in creatura: est. n. actio transiens aut formaliter aut virtute, quæ per se loquendo non facit, nec requirit mutationē in agēte, sed in passo seu effectu, licèt inde resultet noua aliqua denominatio extrinseca, quæ ad mutationē non sufficit. Solū occurrebat hic difficultas de īcarnationis mysterio, sed illa nō ad p̄sentē doctrinā, sed ad Theologiā spectat, & in 3. p. q. 1. latè tractata est. Quatenus vero hæc actio ad extra procedit ab aliquo actu immanēte Dei, sic procedit ab actu æterno intellectus & volūtatis. De quib. īferius dicturi sumus. Nūc vt ab illis ēt excludat̃ oīs mutatio, sufficiāt generales rōnes, scilicet, ꝙ oīs mutatio est imperfectio, & supponit imperfectionē, & ꝙ in Deo nulla est qualitas, & qđ etiā sm̄ intellectū, & voluntatem est actus purus. Deniq; in oībus quæ Deus ex necessitate intelligit, aut vult, caret hoc omni difficultate: de liberis aūt dicemus statim.

Ratio Aristotelis expenditur.

V. DVæ verò difficultates supersunt declarandę circa hanc assertionē. Vna est circa localem immutabilitatē, non quoad assertionē ipsam, sed quoad physicā probationē, nā ea q̄ adduximus, metaphysica est. Dubitari vero potest an medio physico demonstrari possit, & specialiter solet q̄ri an satis ab Aristotele demōstrata sit in 8. Physic. & 12. Metaph. Partem. n. affirmantem confirmat eius autoritas, & rō eius, q̄ hmōi est, [Omne quod mouet, ab alio mouetur: supremū cœlū mouetur: ergo ab alio: vel ergo ille motor ēt mouetur, & sic indigebit alio motore, de quo eadē redibit quæstio, cum ergo non possit in infinitū procedi, sistendū erit in primo motore oīno immobili, quē vocamus Deum.] Statim verò se offert responsio, ꝙ non oporteat sp̄ motorem esse suppositū distinctū, sed satis sit vt idē suppositū distinguatur in partē per se mouentē & partē p se motā, vt Aristoteles ipse cōcedit & in animalibus constat, & in his non oportet motorē esse immobilē simpliciter, cū pars illa, v. g. aīa moueatur per accidens ad motu totius: sic ergo dici posset de primo motore, maximè si cęlū sit aīatum, vt alijs locis Aristoteles docere videtur. Huic verò obiectioni occurrit idem Aristoteles, quia motor infinito tp̄e mouens, moueri non pōt ēt per accidens: primus aūt motor infinito tēpore mouet primū mobile: ergo neq; per accidēs moueri pōt. Maior probatur, quia qui, dū mouet, p accidēs mouetur, lāguescit mouēdo, quod aūt sic mouet, non pōt perpetuo & vniformi motu mouere, cū eius virtus minuatur. Hactenus Aristotel.

VI. Prima difficultas in Aristotelico discursu. Verum. n̄ adhuc supsunt difficultates in eo discursu. Prima est, quia nō est satis probatū motorē per accidēs motū, nō posse perpetuo mouere, nā licēt mouentib. & motis corruptibilib. hoc experimēto deprehēdatur, nō tn̄ licet inde argumētari ad incorruptibilia, qualia sunt cęlestia: est. n. rō longè diuersa. Nā res corruptibilis mouēdo defatigatur mouēdo, nec pōt diu in ea motione perseuerare, quia talis motus est aliqua ex parte violētus, vt patet in aīalibus, quib. licēt naturalis sit motus progressiuus, quatenus aīalia sunt: tn̄ quatenus corpora grauia sunt aliquid violētū in eo motu patiūtur, ascēdendo, aut mēbra eleuādo ipsis nitēdo, aut recta sustētādo. Intercedit ēt alia rō, scilicet, quia instrumēta huius motus alterantur, & rapiūtur, dū mouēt, & īō mouendo defatigātur: dissipātur ēt & cōsumūtur spiritus aīales, in quibus magna vis ad hūc motū perficiēdū posita est. In motu aūt rerū incorruptibiliū cessant hæ rōnes: est. n. ille motus simplex, & absq; vlla violētia, nullāq; alterationē causat in mobili aut in motore, ēt si demus per accidens moueri: ergo posset perpetuo mouere ēt si tali mō moueretur.

VII. Secunda. Secunda difficultas est, quia proximi motores saltem inferiorū orbiū cœlestiū sunt intelligētiæ

finitæ, &, teste Aristotele, vnaquæque est in determinata parte sui mobilis: ergo, quauis talis intelligentia moueretur per accidens ad motū sui orbis, posset nihilominus illū perpetuò mouere quia mouet sua volūtate, & sine vlla defatigatione, q̄ voluntatem posset perpetuò habere, etiam si simul cum suo mobili ferretur. Neq; in eo motu passiuo magis lassaretur quā in actiua motione. Et confirmatur, nam iuxta doctrinā Aristotelis 8. Phys. text. 51. hæ intelligentiæ mouentur per accidens saltem ad motum alicuius orbis superioris, & tñ perpetuò mouent. Dices ex eodē Aristotele, moueri per accidens ab alio nō repugnare perpetuæ motioni, moueri autem per accidens à se, impedire illam. Sed certè si cum eadem proportione hæc sumantur, eadem videtur esse vtriusq; rō, nam si id quod mouetur ab alio per accidens, corruptibile est, & eo motu alteratur, & à naturali dispositione extrahitur, non poterit mouendo perseuerare diu, si autem è contrario quod à se ipso mouetur per accidens, incorruptibile sit, & per illum motum nihil alteretur, neq; alijs instrumentis indigeat ad illum motum perficiendum, quàm voluntate sua, æquè poterit in eo motu perseuerare, ac si ab alio moueretur.

VIII. Vnde nullas ēt vires habet rō quæ hic fieri solet, nempe: Quod est per accidens, cōtingit non esse, ergo quod mouetur per accidens, contingit non moueri; ergo nō perpetuò mouebit, si dum mouet, per accidens mouetur. Hæc n. rō si valida esset, probaret etiam id quod ab alio per accidens mouetur, non posse se perpetuò mouere, nam si aliquid quod per accidēs est, perpetuò est, falsa est illa vniuersalis propositio, qua dicitur, omne quod per accidens est, contingere nō esse. In qua videtur æquiuocatio committi in illa voce [per accidens,] quatenus. n. significat idem qđ [contingenter & casu,] verum est ea, quæ per accidens eueniunt, interdum non euenire: at verò quatenus illa vox significat nō per se primò, sed per aliud fieri, seu consequi ad motum alterius, sic non est in vniuersum verum quidquid per accidens fit, interdum deficere, potest. n. ex necessitate consequi ad motum alterius. Qui si perpetuus sit, etiam illud aliud perpetuò consequetur, etiam si dicatur per accidens fieri.

IX. Sola Physica rō insufficiēs ad Dei immutabilitatē demonstrandam. Existimo ergo (quod etiam notauit Scotus in 1. dist. 8. q. 1.) ex solo physico motu probari satis non posse dari aliquem motorem cœli prorsus immobilē, quia nisi aliūde supponatur primum motorem esse immensum, nihil repugnaret esse in determinata parte cœli, eique suum impetum imprimere, & simul cum ipso mobili ferri, quasi insidēs illi parti sui mobilis, sicut auriga in curru. Neque. n. propterea languesceret, aut virtute motrici destitueretur. Sicut angeli qui iuxta Theologicam doctrinam corpora assumunt, eaq; mouent, & ad eorum motum per accidens mouentur, nihilominus etiam si per quoduis tempus sine cessatione ea moueant, ēt motu quasi progressiuo, nihil diminuuntur in virtute & efficacia mouendi, quia non defatigantur, neque alterantur sic mouendo, nec indigent instrumentis corruptibilibus, quæ agendo hebetiora fiant. Addo præterea, illo discursu præcise sumpto non probari primum motorē cœli non posse moueri per se, nedum per accidens, ad eum modum quo angelus se ipsū mouet. Quia, nisi supponamus primum motorem esse immensum, sed loco finito existere, non solum per accidens, sed per se, posset seipsum transferre ab vno loco in aliud, & tunc moueret se per suam voluntatem, moueretur autem secundum substantiam suam, & satis esset hoc modo verificari in ipso illud principiū: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Neque propterea desisteret à motu cœli, quia simul posset & se, & suum mobile mouere. Maximè cum verius sit primū motorem non immediatè mouere primum mobile.

Quapropter non existimo discursum illū efficaciorem reddi, ēt si illi addatur, Primum motorem talem esse vt propter se vltimatè moueat, vt videtur addidisse Arist. 12. Metaph. c. 7. vbi transfert sermonem à motu physico ad metaphysicū, qui est per intellectum & voluntatem, cōcludit, Deum mouere vt desiderabile & amabile, & ideo esse mouens prorsus immobile. Et in virtute argumentatur in hunc modum. [Aut primus motor mouet propter se, aut propter aliū: si propter alium, ergo non erat primus motor: nam prior est ille propter quem mouet: de quo eadem interrogatio fiet, & cum non procedatur in infinitū, sistendum erit in aliquo mouente propter se ipsum: erit ergo ille omnino immobilis, cum non ab alio ad mouendum alliciatur.] Sed in hoc discursu non video vim & efficaciam huius vltimæ consequentiæ, neq; quoad motum physicū, neq; quoad metaphysicum; nam licet pp̄ se moueat, posset se pp̄ se mouere, si fingamus finito loco contineri, & sibi esse vel velle, vel secundam præsentiam in alio loco. Similiter, quanuis ipse se ipsum alliciat, posset per veram mutationē voluntatis velle propter se mouere, q̄ sanè non repugnat ex eo præcise q̄ propter se moueat: ergo ex hoc medio, nec physica, nec metaphysica immobilitas colligitur. Et ratio à priori est, quia ex motu physico, aut ex eo quod primus motor moueat propter se, sicut non colligitur efficaciter Deum esse simpliciter infinitum, ita neq; esse immensum, & consequenter neque esse prorsus immutabilem, ad media ergo metaphysica recurrendum necessariò est. Et (vt in principio dixi) ex solis effectibus non potest immediate cōcludi omnimoda immutabilitas Dei, sed demonstratione quasi à priori vtendum est ex alijs attributis prius demonstratis.

X. (marginal number printed beside the first line of this paragraph: "Quapropter non existimo…")

SECTIO IX.

Quomodo cum diuina libertate stet immutabilitas.

I. Dubitandi ratio. Poterat hæc difficultas vsque ad sectionem 16. differri, spectat. n. ad libertatem diuinæ voluntatis, tamen quia ex materia illius loci solum supponitur, Deum esse liberum in volēdo res extra se, quod satis euidens est, & diuina immutabilitas non poterat sine hac difficultate exactè tractari, ideo visum est non amplius illam differre.

II. Ratio ergo huius difficultatis est, quia actus liber, est aliquid in Deo, & hoc ipso q̄ liber est, potest non esse in Deo: ergo secundū illum necessariò est mutabilis Deus. Dicetur, quanquam possit Deus absolutè non habere actum liberū,

tamen

tamen si illum habiturus est, ex æternitate habere, & si semel illum habeat, illo carere non posse, quod ad immutabilitatem satis est. Sic. n. D. (D. Thom.) Thom. 1. p. q. 19. ar. 7. declarat diuinam immutabilitatem in illius voluntate. Esletq; responsio sufficiens si actus liber in Deo nihil adderet entitati necessariæ ipsius Dei, si verò aliquid addit, vt argumentum sumit non videtur satisfacere. Primò, quia licèt mutatio in toto rigore nũc fiat; quando secũdum durationem res aliter se habet nunc quàm prius, tamen etiam est aliquis modus mutationis & imperfectionis, quando secundum diuersa signa naturæ, aliquid rei additur ratione cuius aliter se habet nũc, quàm prius natura. Sic. n. iustificatio angeli, aut cognitio vel volitio, quæ in primo instãte creationis eius in eo factæ sunt, mutationes quædam fuere, etiam si tantum ordine naturę posteriores fuerint. Sic igitur videtur accidere in Deo in his actibus liberis, nã voluntas eius ex se considerata nullum ex his actibus habet, & re ipsa potest quocunque illorũ carere: ergo prius natura caret diuina voluntas his actibus, & deinde afficitur illis, ergo mutatur, & verè ei aliquid additur in æternitate, quod posset non addi, & aliquid etiam addi posset, quod non additur, quia ipse non vult.

XII. Accedit, ꝙ quidquid sit de nomine mutationis, tamen hoc exemplo eneruãtur rationes omnes, quæ pro immutabilitate Dei fiũt, saltem quatenus mutationem accidentalem excludunt. Nã hic interuenit vera additio alicuius rei, & consequenter alicuius perfectionis: interuenit etiam aliqua potentialitas ad actum quem volũtas Dei habere posset, & nunquam est habitura. Vix ẽt potest sufficiens rõ reddi, cur, si Diuina voluntas est capax huiusmodi actuum, non possit pro libertate sua ab æterno suspendere decretum aliquod liberum, & in tempore habere illud. Nam si est capax illius rei vel perfectionis quam habet actus liber, & suo arbitrio potest vel illam habere perpetuo, vel perpetuo illa carere, cur non poterit prius in æternitate non habere illam, & postea illam habere? Vel è conuerso si ab ęterno illam habuit, cur non poterit in tempore illam omittere, saltem postquàm expleuit effectum, quem per illum actum voluit? vt si voluit rẽ creare, vel conseruare duobus annis, postquam id factum est, poterit cessare non solum ab effectu extrinseco, sed etiam ab actu illo quẽ in se habuit, quia nec per se est illi necessarius, neque oportet vt ab æterno decreuerit in eo perpetuo durare.

Prima sententia, quod hæ sint extrinsecæ denominationes in Deo.

XIII. Haec difficultas vna est ex obscuriorib. quas de Deo tractant Theologi, quia tamen non excedit naturalia principia, non potuit à nobis omnino præteriri. Prima igitur respõsio est quorundam dicentium hmõi actus nihil in Deo dicere præter extrinsecas denominationes, quia Deum (inquiunt) velle aliquid extra se nil aliud est, quàm in re illa aliquam mutationem facere pro aliquo tempore, vel aliquod esse illi conferre, quod est in potestate Dei facere vel non facere, & cum facit, dicitur id velle, cum vero non facit, dicitur nolle, non quia ipse aliter se habeat sed solum quia res ipsa aliter se habet. Hanc opinionem refert Greg. 1. d. 45. & Capr. q. 1. artic. 2. indicatq; eam Altisiod. 1. p. summæ. cap. 13. (Aureol. Altisiod.)

V. (Impugnat.) Nullo tamen modo defendi potest, primò iuxta principia fidei, quibus certum est Deum non metaphoricè, sed propriè amare & velle alia extra se, vt illi passim tribuũt Scripturæ sacræ, quæ non metaphoricè, sed propriè intelligũtur à Patribus, quos nũc referre, non est nostri instituti. Sufficiat illud Psalm. 113. [Omnia quæcunque voluit, fecit,] (Psal 113.) vbi satis distinguitur velle ab efficere, & vtrumque tribuitur Deo: Cui consonat illud ad Ephes. 1. [Qui operatur omnia secundũ consilium voluntatis suæ,] (Ephes. 1.) & illud Sapien. 11. [Quo modo posset aliquid permanere nisi tu voluisses.] Ex quibus testimonijs ratio etiam formari potest, nam verè dicitur Deus aliquid agere quia vult, bona conferre quia amat, iuxta illud Ioan. 3. [Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.] (Ioan. 3.) Et illud ad Galat. 4. (Galat. 4.) [Propter nimiam charitatem suam, quia dilexit nos Deus, Filium suum misit:] ergo velle Deum aliquid, & illud facere non sunt formaliter & secundum rationem idem, sed ipsum facere, quod extrinsecum est Deo, effectus est ipsius velle, seu amoris eius. Accedit, quòd iuxta vera Theologię principia non omnis voluntas Dei quæ versatur circa obiecta creata vel creabilia, facit aliquam realem mutationem in ipsis formaliter ac immediatè, vt est voluntas efficax, quia eligit prędestinatos ad gloriam, de qua re dixi plura in primo tomo 3. p. disp. 5. sect. 1.

VI. (Naturali ratione cõfutatur præcedens sententia.) Secundò etiam rõne naturali improbatur illa sententia, quia velle, amare, & similes denominationes, cum sint vitales, nõ possunt esse omnino extrinsecę: ergo vel Deus non amat, vel amat per amorem qui in ipso est. Secundò, quia facere illo modo, cum indifferentia scilicet agendi, & non agendi, & nihilominus determinare se ad agendũ immediatè ac formaliter per ipsammet actionem extrinsecã, & est modus intelligibilis ac impossibilis, & quanquam esset possibilis, esset imperfectissimus & Deo indignus. Primum patet, qui. n. intelligi põt Solem nõ esse naturaliter determinatum ad illuminandum, etiam applicato passo, & concurrentibus alijs ad agendum requisitis, & tñ se se determinare ad illuminandũ solũ per illuminationẽ q̃ in passo recipitur? Cur. n. determinatus est nũc, & non antea? Sanè nõ põt rõ reddi, quia nunc illuminat, huius. n. rationẽ quęrimus, q̃ oportet ex parte ipsius agẽtis reddi, quia supponimus nõ determinari ab alio: per actionem autem merè extrinsecam non põt se determinare, si alioqui erat indifferens, quia per illam non põt velle, nec in se habere determinationem ad agendum. In quo est magna differentia inter voluntatem, & similia agentia, nam voluntas actione sua interna vult nõ solũ obiectũ, sed ipsammet actionem, & ideò põt per illam se determinare. Sm̃ patet, quia ille modus determinationis potentiæ indifferentis, reuera non esset per modũ actus vitalis, sed solũ per modũ actionis extrinsecæ, hic autẽ modus imperfectus est. Præterea non posset intelligi in tali modo actionis & determinationis, ꝙ esset propriè ac formaliter propter finem, ex intentione & relatione

agentis, nam illa relatio non est necessaria, sed libera: pôt. n. Deus vnum effectum propter varios fines operari: hæc autem relatio non est formaliter in ipsa actione extrinseca, imò nec semper in illa apparet: ergo non potest talis modus operandi propter finem ex sola extrinseca denominatione Deo tribui, sed potius è contrario per denominationẽ ab actu interiori Dei, extrema eius actio dicitur esse propter talem finem: ergo nullo modo defendi potest prædicta sententia.

Secunda sententia, quòd sint in Deo liberæ perfectiones.

VII. SEcundò alij coniuncti rationibus factis, concedunt Deum denominari volentem ea quæ liberè vult, ab aliqua re q̃ intrinsecè in ipso est. Vnde, cum illa denominatio respectu creaturarum non sit necessariò in Deo, consequenter aiunt rem illã seu perfectionem, quæ Deo tribuit talẽ denominationem, nõ esse simpliciter necessariã Deo, sed potuisse non esse in illo, quamuis postq̃ est, nõ possit à Deo separari. Ita tenet Caietanus 1. p. q. 19. art. 2. & 3. Fundamentum est iã tactũ, & sanè difficillimum, quia impossibile est vt eadem forma sm̃ eandem omnino rationem realẽ det aliquam intrinsecam denominationem, & q̃ eadem omnino manens, & eodem modo informans, seu quasi informans, aut coniuncta supposito possit non dare illam denominationem. Sed Deus denominatur volens creaturam ab aliqua forma, seu quasi forma reali, & intrinsecè existẽte in ipso: ergo impossibile est q̃ illa denominatio proueniat ex vi solius perfectionis formalis & essentialis necessario conuenientis Deo. Probatur consequentia, quia hæc denominatio seu quasi effectus formalis non conuenit necessariò Deo, ergo non põt formaliter prouenire à perfectione simpliciter necessaria, nã hæc cum sit eadem, & eodem modo coniuncta Deo, nõ potest nisi eandem necessariam denominationem semper tribuere. Aliàs eadem forma eodem modo vnita posset nouum, vel diuersum quasi formalẽ effectum tribuere, quod intelligi non põt. Vt si voluntas mea habeat vnum & indiuisibilẽ actũ immutatum, & sine vlla additione, & eodẽ modo illam afficientem, intelligi non põt, q̃ nunc constituat illam formaliter volentem tale obiectum, & tamen quod eodem modo manens possit non constituere volentem illud obiectum.

VIII. Et confirmatur, nam in ipsa æternitate voluntas diuina prius rõne, quã velit hoc vel illud obiectum extra se, intelligitur potens ad volẽdum, vel nolendum illud, alioqui non esset libera, & in illo signo intelligitur cum tota perfectione q̃ necessariò est in ipsa, & deinde intelligitur actu volens tale obiectum: ergo necesse est vt aliquid reale Deo addi intelligatur à quo talis denominatio & quasi informatio orta sit. Patet consequentia quia illa denominatio nõ est rationis, sed realis, quia verè & in re ipsa Deus vult & amat tale obiectum: neque est extrinseca vt ostensum est, & est noua, si non duratione, saltem naturæ ordine & separabilitate, quia absolutè loquando posset non esse in Deo: ergo necesse est vt proueniat à forma reali intrinseca, & ex se separabili ab omni re & perfectione quæ necessariò conuenit Deo.

IX. Ad hæc & similia argumẽta respondent soler,

Deum velle creaturam partim esse denominationẽ rei, partim rõnis, vt. n. est velle, est reale quid, vt autem dicitur esse velle huius vel illius obiecti solum additur relatio rationis. Priori ergo rõne sumitur illa denominatio ab actu reali, qui necessariò est in Deo, posteriori autem ratione illa denominatio non est simpliciter necessaria, sed libera, quia ille respectus rõnis nõ cõuenit necessariò illi actui. Sed hæc responsio non expedit difficultatem tactam. Primò, quia respectus rõnis propriè & in rigore sumptus, vt est quid fictum per intellectum, & in eo tantum obiectiuè existens, nõ est necessarius vt Deus verè dicatur aliquid velle libere, nam licet nullus intellectus tale aliquid fingat aut cogitet, Deus vere & re ipsa vult quod libere amat. Quis. n. ponere potest illum amorem dependentem à tali fictione, vel respectu? Si vero respectus rationis latius sumatur pro illo fundamẽto, quod ex parte rei intellectui nostro datur ad cognãdas res cum hoc respectu, sic reuera non est aliquid fictum à ratione, sed aliquid reale, quod non potest esse nisi vel denominatio extrinseca, vel aliquid reale intrinsecũ habens respectum trãscendentalem ad aliud, quod noster intellectus concipit per modum veræ relationis. Sed in præsenti hoc fundamentum nõ est denominatio extrinseca, vt ostendimus, oportet ergo vt sit aliquid reale intrinsecũ includens trãscendentalem habitudinem ad tale obiectum: ergo aliquid huiusmodi additur Deo, cum dicitur velle libere hoc obiectum. Et reuera huiusmodi denominationes volendi, amandi, sciendi, vt determinantur ad talia obiecta ex suo genere non dicunt relationes rationis, sed transcendentales habitudines, quæ in rebus ipsis existunt.

Respõsio quę reddi solet a nõnnullis pro Caietano factas. Eneruatur.

Et confirmatur, nam si intellectus noster nũc intelligit duas res sine relatione rationis, & sine fundamẽto illius, & deinde intelligit inter duas illas res aliquem respectũ rationis, non mere gratis confictum, sed in res fundatum: necesse est vt aliqua mutatio vel additio in reb. ipsis sit facta, ratione cuius intellectus concipit illũ respectũ, ad res ipsas explicãdas. Sed intellectus noster concipit Deum sm̃ omnia quæ necessariò illi conueniunt in sua æternitate se ipsum amantem, & vt sic non concipit in eo aliquam relationem rei, vel rõnis, nisi forte ad creaturas possibiles, deinde vero concipit Deum vt amantem, v. g. Petrũ, quem ad æternam gloriam eligit, & tunc concipit relationem rõnis ad illum, & prætereà concipit, occasionem vel fundamẽtum illius relationis non esse sumptam ex Petro, qui ex se eodem modo semper manet, intelligit ergo esse fundatã in ipso met Deo qui aliter se hẽt ad Petrum, quã in priori signo se haberet: ergo necesse est intelligere aliquid rei esse additum Deo, in quo fundetur illa relatio rõnis. Tandem explicatur in hũc modum, nam hæc additio, quæ in æternitate intelligitur fieri in Deo per actum liberum sm̃ diuersa signa rationis, talis est, q̃ si in tempore fieret, realiter mutaretur Deus: ergo non est tm̃ additio rationis, sed vera & realis. Patet consequentia, quia per solam additionem relationum rationis non mutatur Deus, vnde multi respectus huiusmodi illi ex tempore conueniunt. Antecedẽs verò patet, quia aliàs non esset incõueniens illã additionẽ fieri Deo ex tpe & cõsequenter posset

Deus incipere in tempore aliquid velle liberè: quia si aliquod esset incommodum, maximè quia mutaretur.

Improbatur dicta sententia.

XI. HAec argumenta, si puram naturalem rationem spectemus, adeò sunt difficilia, vt partem hanc verisimilem & probabilem reddere videantur: tamen si verè & dignè sentiamus de Deo, & maximè prout fide docemur, nullo mō possumus huic assentiri snīæ, ēt si oporteret ignorantiam nostram, in omnib. his difficultatibus expediendis, confiteri. Atque ita Ferrar. 1. cont. Gent. c. 75. & recentiores D. Tho. commentatores in 1. p. grauiter hoc Caietani placitū rejciūt, ac reprehendunt. Fundamentum est, quia ex illa Caietani sententia multæ imperfectiones attribuūtur Deo. Primum, q͏ sit capax additionis perfectionis realis, & q͏ hæc additio ex parte facta sit in æternitate, ex parte verò non sit facta, sed maneat in Deo illa capacitas non reducta ad actum. Respondet Caietanus, hanc perfectionem non esse magnam, vel simpliciter simplicem, sed tm̄ sm̄ quid, & ideò illa non esse incōuenientia, quia sine tali additione Deus manet summè perfectus, & cum illa non manet perfectior intensiue, sed quasi extensiue, quia in sua essentia continet eminenter totam illam perfectionem. Quæ responsio ex eo ab aliquibus improbatur q͏ absurdum esse censent ponere in Deo perfectionē aliquam diminutam, & sm̄ quid. Sed hoc nisi aliquid aliud addatur, non videtur esse magnum incōuenientes, quia nos admittimus in Trinitate pfectiones relatiuas, quæ formaliter non sunt perfectiones simpliciter simplices, sed tātum in proprijs generibus seu rationibus, & in eo sensu dici possunt perfectiones secundum quid.

XII. Quanq̄, cum Caietanus hoc non admittat in relationibus, contra eum maiorem hēt efficaciā argumentum. Et prætereà censeo esse longè diuersam rōnē de perfectionib. absolutis, & de relatiuis, perfectio .n. relatiua ex intrinseca rōne hēt vt non possit esse perfectio simpliciter, absq; vlla imperfectione, quia illa oppositio non est imperfectio, neq; excludit à singulis relationibus omnem aliam perfectionem simpliciter, & infinitatē in genere entis, simul cum infinita perfectione in proprio genere. At verò perfectio absoluta ex hac generali ratione non habet, q͏ non sit perfectio simpliciter: aliàs nulla esse posset pfectio simpliciter. Quòd ergo aliqua perfectio absoluta non sit simpliciter perfectio, semper prouenit ex imperfectione admista. Nam cum ex cōmuni ratione perfectionis absolutæ nō habeat repugnātiam cum aliqua alia perfectione maiori, vel æquali; q͏ secundum propriam rationem talem repugnatiam habeat, nō est sine imperfectione. Maxime quia omnis oppositio inter absoluta semper includit imperfectionem, saltem ex parte alterius extremi quod imperfectum est.

XIII. Hæc autem generalis rō magis declaratur, & roboratur, descendendo in particulari ad perfectionem de qua loquimur. Primò quidem, quia si actus liber voluntatis diuinæ dicit aliquam pfectionem, interrogo quæ nam illa sit. Respondet Caietanus esse perfectionē liberalitatis, mise-A ricordiæ, aut iustitiæ, aut alterius similis virtutis, quæ per actus rectissimæ voluntatis exerceri potest. At enim liberalitas, misericordia, & iustitia perfectiones simpliciter sunt, alioqui non essent formaliter in Deo. Quod si Caietanus dicat, liberalitatem, verbi gratia in actu primo esse perfectionem simpliciter, in actu autem secundo esse perfectionem, non tamen simpliciter, primum, loquendo, vt loquitur, de actu secundo immanēte, in terminis ipsis inuoluit repugnantiam, quia actus secundus ex suo genere perfectior est quā primus. Deinde, magnam imperfectionem tribuit Deo, ponēs in illo actum primum propriū & separabilem à secundo, & actuabilem per illum. Nec satis est, si quis dicat, talem actum primum semper ac necessariò esse in aliquo actu secundo, vt v. g. liberalitatem in actuali & simplici affectu ad honestatem liberalitatis. Quia hoc nō excludit, quin respectu alicuius actus secundi sit verè actus primus, nam ad illum ex se est in potentia, & per illum constituitur in actu vltimo sub ea ratione. Denique, cur potius talis actus pri-B mus est perfectio simpliciter, quam talis actus secundus? Certè huius ratio reddi nō potest, nisi ob aliquam imperfectionem adiunctam, & ea quæ in ipsismet terminis actus primi & secundi imbibitur, est sufficiens: illa tamen sans declarat, talem actum tam secundum quam primum nō posse esse perfectionem simpliciter, quia neuter est actus purus, cum inter se comparentur vt potentia & actus.

Secundo ille actus liber, qui in suo ordine cōcipitur vt secundus & vltimus, ita vt secundum propriam realem perfectionem & entitatem possit non esse in Deo, & consequenter simpliciter non esse, hoc ipso includit magnam imperfectionem, quæ .n. manifestior esse potest, quàm posse non esse? Dices, Postquàm semel est non potest non esse. Sed, quid hoc refert ad excludēdam imperfectionem simpliciter? Primum .n. id non habet ex se, sed ad summum ex immobilitate, & cōstantia (vt sic dicam) diuinæ voluntatis, tamen si consideratur conditio & natura illius perfectionis liberæ, et ex se, non repugnabit iterū non esse, cum absolutè non sit ens necessarium. Secundò hoc ipsum, scilicet non esse ens absolutè & intrinsece necessarium absque illa hypothesi, est satis magna imperfectio, scilicet absolutè & sim-C pliciter posse non esse. Quod tertio euidenter inspici potest in actibus liberis, quos Deus habere potuit & nō habuit, nec habebit vnquam: illi n. absolutè nihil sunt nunc, & cum esse potuissent, habent suam non repugnantiam ad essendum, atque adeo sunt simpliciter possibiles obiectiuè, hæc autem est quasi transcēdentalis imperfectio creaturarum. Imo Sancti omnes radicem omnium imperfectionum creaturarum entium in hoc ponūt, qd ex se sunt nihil. Quarto ex hoc necessario consequitur quod isti actus qn̄ sunt non possunt esse suum esse quidditatiuè & essentialiter, nam ens quod huiusmodi est, nunquam potest concipi aut esse sub nihilo: ens autem quod non est essentialiter suum esse, est ens participatum, finitum & imperfectum. XIIII.

Quinto p̄cipuè ac principaliter necesse est ut talis actus sit actualiter in re ipsa distinctus à diuina voluntate, si non vt res oīno distincta (hoc XV.

enim neq; ex necessitate sequitur, neq; ab aliquo Catholico in cōtrouersiam adduci potest) la item vt modus verè distinctus in re ipsa à re modificata: hoc autem absurdissimum est. Sequela patet, quia hic actus dicitur realiter addi ipsi volūtati, additio autem realis sine distinctione in re intelligi non potest, tunc præsertim quando additio talis est, vt possit non fieri. Minor autem multis modis probari potest ex dictis suprà de simplicitate Dei: illa enim distinctio modalis apertè excludit à Deo omnimodam simplicitatem. Quod ex terminis ipsis videtur euidens, quia simplicior est res nudè sumpta, quàm affecta modo in se ipsa distincto, vel quàm illud coostitutum, quod ex ipsa & modo resultat. Item quia compositum nihil aliud est, quam constans ex extremis in re ipsa distinctis, vt suprà dicebamus.

XVI. Ex quo vlterius necesse est, vt voluntas diuina comparetur ad talem modū vt vera potentia ad suum actum distinctum, idq; duplici ratione. Primò in ratione potentiæ elicientis ac verè efficientis, quid.n. deest tali actui vt verè ac propriè fiat? Nunquid q nō realiter, sed modaliter distinguitur? At hoc nihil refert, nam etiam modi ex natura rei distincti per veram efficientiam producuntur, præsertim quando non sunt cū ipsa natura coniuncti per naturalem resultantiam. Aut verò obstat, q tales actus q̄ sunt, ex æternitate sunt? Sed hoc etiam nil refert, nam creatio etiam vel illuminatio posset esse æterna cum vera efficientia. Illud certe apparentius dici posset, illos actus non fieri, quia ex ipsa diuina substātia sunt, sicut Verbum diuinum nō fit, quia producitur de substantia Dei. Sed licet hoc sufficiat vt talis actus nō possit dici creari, quia reuera nō fit ex nihilo, tñ id non pōt obstare quominus per veram efficientiam fiat, quia non est de substantia Dei tāquam de essentia, sed tanquam de subiecto.

XVII. Vnde hinc vlterius infertur, cōparari voluntatē diuinā ad talem actum non solum sub rōne potentiæ actiuæ, sed & per modum potentiæ receptiuæ, & vere passiuæ, ex qua educitur talis actus, & quidquid propr̄ e entitatis in illo est. Qđ quidem locum non hēt in exemplo adducto de productione Filij, nā Filius ita pducitur de substantia Patris vt non sit aliquid distinctum ab illa substantia, sed simplicissimū suppositū in illa subsistēs, & idē cū illa. At verò hic actus, de quo loquimur, producitur de substātia tanq̄ quid distinctū ab illa. Vnde intelligi nō pōt quin productio eius sit vera effectio, & cum non sit creatio, erit eductio ex præsupposito subiecto, itercendit ergo ibi vera rō potētiæ actiuæ & passiuæ. Et cōfirmatur, nā ostensū est illū actū nō esse ens necessariū & p essentiā, cis aūt actio per q̄ fit, vel communicatur aliquod esse quod non est de essentia rei productæ, est vera effectio; sequitur ergo esse in Deo aliquid verè factū, & quod nō est Deus: nihil.n. factum est Deus. Item quia ostensum est illum actum oon esse necessarium, neq; esse suum esse per essentiam: ergo non est Deus.

XVIII. Vltimò deniq; sequitur, talem actum esse verum accidens diuinæ substantiæ, & productionē eius non solum esse effectionem, sed & imperfectam, ompe accidentalem. Sequelam probo primo ex definitione, quia ille actus potest adesse & abesse, & alioqui est extra totam substantiam A rei, quæ sine illo esset integra, & cōsummata substantialiter. Dicent fortasse non posse adesse & abesse, quia si adest, non potest abesse, neq; è conuerso. Sed hoc friuolum est, tum quia inde ad sūmum sit esse accidens inseparabile, tum è quia ad rationem accidentis necesse non est, vt possit adesse & abesse in sensu compositionis, sed sufficit in sensu diuisionis, id est, q quantum est ex se, ita sit extra substātiam rei vt possit adesse, vel abesse ab illa, siue possit vnum post aliud succedere, siue non. Aliter dici posset, hunc actum non esse accidens, quia non est res distincta, sed modus. Sed hoc etiam nullius momēti est, quia modus non est extra latitudinem accidētis, vt inductione facile ostendi potest, & infrà tractabitur. Vnde etiam de actibus nostræ voluntatis nondū exploratū est, an sint res, vel modi distincti, cum tamen constet esse accidentia. Tādem ille actus liber prout est modus diuinæ voluntatis, aut est substantia, vel accidens, non enim est medium: non est autem substantia, quia increata esse non potest, cum ab illa distinguatur, neq; etiam creata, quia non posset esse intra Deum, aut actuare diuinam voluntatem. Neque etiam esse potest substantia tanquam modus substantialis increatæ B substantiæ, cum nullo modo ad constitutionem, vel complementum substantiæ pertineat, relinquitur ergo vt sit accidens. Obiectio; solutio.

Explicatur et defenditur aliter praecedens sententia.

XIX. Viderunt hæc incommoda nōnulli ex defensoribus opinionis Caietani; & iure veriti sunt illa admittere, ideòque ad illa vitanda conati sunt ita illam declarare, aut temperare, vt dicāt hos actus seu perfectiones liberas aliquid quidē addere perfectioni necessariæ Dei, illud verò additum in Deo actu existens, nullo modo distingui ex natura rei à perfectione necessaria ipsius Dei. Quia hæc duo non videntur pugnantia, scilicet, q addatur aliquid, & illud non sit distinctum, nam hoc ipso quod adiungitur substantię C Dei, fit ipsa substantia Dei. Filiatio.n. diuina v.g. aliquid perfectionis addit essentiæ Dei sīc sic cōsideratæ, quod additum per filij generationem producitur, vel comproducitur, vt more nostro loquamur, & tamen non est distinctum vllo modo in re à substantia Dei: ergo, &c. Quòd si hæc duo incompossibilia non sunt, vtrumq; asserendo, omnes difficultates optimè expediūtur. Nā, si hmōi actus liberi addunt aliquid reale, facile intelligitur quo mō formaliter constituant Deū volentem libere, si autem illud quod addunt nō est distinctum in re à voluntate diuina, cessant incommoda quæ ex opinione Caietani inferri videbantur. Et ita etiam intelligitur optimè quo modo in his actibus sit immutabilitas, nā id qđ addunt, ex æternitate additur voluntati diuinæ, quia, cum Deus habeat infinitam scientiam nihil habet quod expectet ad omnem liberam determinationem, & enim volūtas eius sit infinite perfecta, non debet manere suspensa, & quasi anceps per infinitam æternitatem, & ideò ab æterno habet omne suum decretum liberum. Et quia id quod addit tale decretū omnino identificatur ipsi

ipsi Deo, ideò & sine vlla vmbra mutationis additur, & inseparabile, & immutabile manet.

Refellitur explicatio, & defensio.

XX. VEruntamen hic modus dicendi & coniungit alia impossibilia ac repugnantia, & illis positis, non potest adhuc potissima incommoda illa euitare. Quapropter difficultatem nō soluit, sed auget potius Declaro singula, nam in primis in vniuersum est impossibile, quod aliqua duo absoluta ita se habeant, vt vnum possit existere alio non existente, & tamen quod in re non distinguantur. Quod principium late probatum est supra tractando de distinctionibus rerum, & in praesenti statim specialiter probabitur. At diuina voluntas, & hæc perfectio libera quæ illi addi dicitur, ita comparantur, quod voluntas diuina potest absolutè loquendo existere, non existente in rerum natura tali perfectione libera, ergo non pōt mente cōcipi vt in re sint omnino idem sine vlla distinctione in re. Quod declaratur in actibus liberis qui esse possent in diuina voluntate, & de B facto non sunt. Necesse est. n. voluntatem diuinā distingui ab illis tanquam ens à non ente, vel tāquam ens actu ab ente possibili: quæ distinctio non est certè conficta per intellectum, sed in rebus ipsis concipitur. Vnde si illa duo considerentur secundum esse essentiæ, distinguuntur maximè ex natura rei, nam voluntas habet essentiam actualem necessariam: perfectio autem libera habet essentiam possibilem, vel contingentem (latè sumpto vocabulo contingentis prout oī necessario opponitur) hæc autem non solum est distinctio, verum et prima diuersitas quæ inter reales essentias reperiri potest, vt constat ex dictis in disputatione 28. Tota autem hęc diuersitas intercedit etiam inter volūtatem diuinam, & perfectionem liberā quæ de facto illi addita est: nā et hæc pfectio libera ex se prius natura fuit sub esse possibili, quam actuali, & habet essentiam possibilē, quæ quantum est ex se, potuisset non actu esse, huiusmodi autem res eiusdē est essentiæ, siue actu existat, siue non, ergo eandē distinctionē retinet à quacunque alia essentia, à qua ex se distinguitur in esse essentiæ. Eo vel maximè, quod necesse est et C esse existentiæ esse distinctū à parte rei in huiusmodi rebus, nam esse existentiæ voluntatis diuinæ est esse per essentiam intrinsecè necessarium: esse autem existentiæ illius perfectionis liberæ non est ita necessarium, sed absolutè loquendo, potuisset non esse: ergo impossibile est quod tale esse sit vnum & omnino idem in re ipsa. Sunt ergo incōpossibilia & repugnantia illa duo, quæ simul cōiungit illa sententia, scilicet, esse perfectionem liberam, realem, & quæ absolute posset non esse, & nihilominus quæ est, non esse in re distinctam à perfectione necessaria Dei, & voluntatis eius.

XXI. Iam verò facile est ex his elicere alterā partē quā proposuimus, & deducere eadem vel similia incommoda, quæ ex hac positione sequuntur. Vnum & maximū est, aliquid quod ex se est nihil, & re ipsa posset manere suo nihilo, esse verè, formaliter, ac essentialiter Deū: & è conuerso aliquid quod nunc est verè, & essentialiter Deus, tale esse, quod absolute loquēdo posset non esse: hoc autem maxime pugnat cum Deo. Sequela videA tur euidens ex his, quæ docet illa sñia: nam si perfectio libera in re non distinguitur ab essentia Dei: ergo includit in se totam perfectionem diuinæ essentiæ: ergo est essentialiter Deus. Itē quia vel illa perfectio est Deus, vel nō: Si nō est Deus, sequuntur multa incōuenientia supra illata, nimirum aliquid esse in Deo quod non est Deus, vel (quod mirabilius est) aliquid esse omnino idem cum Deo, quod tñ non sit Deus. Item si non est Deus, nec substātia increata erit: ergo vel erit substantia creata, vel accidens, & nihilominus erit aliquid indistinctum a Deo: quæ oīa, & similia, sunt absurda, & repugnantia. Si aūt illa perfectio libera, est verè Deus: ergo est essentialiter Deus, quia nō est Deus per participationem, sed verus Deus, nulla aūt res pōt esse verus Deus participatiuè, aut accidētaliter: ergo necesse est vt sit essentialiter Deus. Probatur iam falsitas cōsequentis, nam cū Deus sit ens per se necessariū, & hoc sit maxime proprium eius, & in quo primariò distinguitur à quolibet alio ente, impossibile est quod aliquod ens liberum, sit essentialiter Deus.

B Et declaratur hoc ex quadam recepta doctrina Sanctorum & Theologorum omnium, qui docent processiones diuinas ad intra, etsi volūtariæ sint, non tamen posse esse liberas propria libertate indifferentiæ, qm̄ quælibet persona procedēs, est verus Deus, cui repugnat indifferentia ad essendum & nō essendum, quia de ratione eius est intrinseca necessitas essendi. Vnde hæretici Ariani, vt docerent Filium esse creaturam, asserebant voluntate Patris libera fuisse productum. Quā consecutionem Concilia & Sancti Patres existimarunt necessariam, & ideo antecedēs illud, hæresis damnarunt, vt videre licet in Hilar. lib. de Synod. anathemat. 24. & in Concil. Tolet. 11. in confess. fidei, & Aug. 15. de Trinit. cap. 10. & D. Thoma 1. p. q. 41. art. 2. & alijs Theologis Existimarūt ergo esse impossibile, aliquid quod ex voluntate libera habet vt sit, vel non sit, esse Deum. Et similiter existimarūt impossibile, aliquid reale esse intra Deum, quod simpliciter loquendo possit esse & non esse. Et in hoc cernitur euidēs discrimen inter hoc additum liberum quod ab hac sententia fingitur, & id quod secundum ra-C tionem intelligimus diuinas relationes addere ad diuinam essentiam, nam hoc tam absolute & simpliciter est ens necessarium, sicut ipsa essentiā diuina, & ideo potest esse in Deo, & idem cum Deo, & essentialiter Deus, quod secus omnino est in illo libero addito. XXII.

Hilar. Tolet. August. D. Tho.

XXIII. Præterea sequitur ex illa sententia, perfectionem diuinam realem prout nunc est in rerū natura, talē esse vt partim necessario sit, partim potuerit non esse, quod admittere nō minus est absurdum, in simplici entitate, quàm per modum compositionis. Vtcunque. n. intelligatur, includit imperfectionem, & diminutionem quandam in ipso esse quoad eam partem, vel quasi partem, quæ posset non esse. Vnde quo magis hæc imperfectio attribuitur ipsimet simplici entitati Dei, eo cum maiori absurditate & inconueniente illi attribuitur talis imperfectio. Præterquàm quod maiorem inuoluit repugnantiam, quod vna simplex entitas in vno simplicissimo esse includat illas duas conditiones, necessitatis essendi, & potentiæ ad non essendum. Nam, si illa entitas habet vnum

simplicissimum esse, ergo totum illud est ab intrinseco necessariũ, & prout tale est, est de essentia illius entitatis: ergo impossibile est vt illa met entitas sm̃ idem omnino esse reale sit ens contingens quantum ad aliquid, quod absolute posset non esse, & manere sub nihilo. Atque hoc modo facilè possunt applicari fere omnes rationes supri factę, nam licèt hæc euasio vnum inconueniens euitet, nempe compositionem, tamen alia euitare non potest, & diuinę entitati non solum pugnantia tribuit, sed etiam multa quæ imperfectionem includunt, prout satis declaratum est, & in tertio membro magis explicabitur.

XXIIII. Hinc ergo facilè ostendi pót, quod vltimò loco de prædicta sñia diximus, nimirum, augere potius difficultatem, quàm expedire Primo quidem, quia è duobus alterũ hic dicendum est, scilicet, vel Deum velle creaturam quam posset non velle, nihil reale addendo suę voluntati, vel addere aliquid reale suæ voluntati, quod re ipsa posset non addi illi, & illud quod additur, ita transfundi (vt sic dicam) in diuinam substantiam, vt nullo B modo ab ea maneat distinctum in re: si autem hæc duo inter se conferantur, vt minimum ęquè difficile intellectu est hoc posterius, ac illud pri⁹. Imò hoc posterius videtur directè demonstrari impossibile, & inuoluens contradictionem, vt argumenta facta declarant: illud verò prius licet fateamur esse obscurissimum, nnn tamen positiuè demonstratur impossibile, & conabimur respondere ad argumenta quib. id ostendi videtur. Aliũde verò illud prius nullam Deo tribuit imperfectionem, sed potius eminentiam quandam, quæ vel hoc ipso quod humanum captum superat, est consentanea diuinæ excellẽtiæ. Posterior autem modus includit sine dubio imperfectiones multas, vt paulò antea declarauimus.

XXV. Quibus addo, non vitari incõueniens suprà illatum, s. ad hanc realem additionem necessariũ esse intelligere in diuina voluntate aliquam realem productionem, aut effectionem, aut quouis alio nomine nuncupetur. Quia realis additio, vel augmẽtum reale non potest intelligi sine productione reali, hic aũt fit additio realis, & augmen- C tum reale extẽsiuum, nam in diuina voluntate secundũ se nõ erat formaliter illa perfectio libera: ergo augetur extẽsiuè eius perfectio per additionẽ illius. ergo est necessaria aliqua vera actio, vel productio quia id fiat. Neq; obstare pót, quod illud augmentum, vel additio fiat cum identificatione, nã potius ad hoc videtur requiri maior efficacia, nam magis est facere vt duo quæ secundũ se erant distincta, coalescant in vnũ simplex, quá ꝙ vniãtur, in præsenti autem perfectio libera & necessaria sm̃ se, seu præcisa actione vel determinatione diuinæ volũtatis, ita sunt distinctæ, vt altera sit nõ ens, seu ens possibile tm̃. altera sit ens necessarium, ergo vt illud ens possibile sit nõ solum ens actu, sed etiam sit ipsummet ens necessarium sine vlla distinctione ab illo, magna certe vis, & plusquàm efficacia requiritur. Et.n. si illa perfectio libera ex ente possibili fieret ens actu, vnitum tm̃ enti necessario, & non vnum cum illo necessaria esset efficientia, vel actio multò ergo magis necessaria est vt non solũ fiat ens actu vnitum, sed ẽt vnum. Et confirmatur exemplo filiationis diuinæ, nam quia persona filii ratione fi-

A liationis addit nostro modo intelligendi aliquid realitatis diuinæ essentiæ, necesse est illud habeat per realẽ originem & productionẽ, ẽt si illud additum nõ sit in re distinctũ ab essentia, & idẽ est de persona Spiritus sancti: ergo idem est in præsenti dicendũ si actus liber vt sic addit aliquid realitatis, seu perfectionis realis. Dices, etiã paternitas intelligitur aliquid addere essentiæ, sine vlla reali emanatione. Rñdetur hoc verissimũ esse, quia persona Patris non solum sm̃ absoluta, sed etiam sm̃ relatiua, est omnino ens à se, quod declarant Theologi per notionem ingenitri: hæc aũt conditio non potest conuenire actui libero, quia vt sic non est ens necessarium, nedũ omnino à se, & ideò omnino necessarium videtur vt fiat ens per aliquam actionem.

Dices, esse aliam differentiam quod Filius est res distincta à producente: actus autem liber, nõ est res distincta à voluntate diuina. Sed contra, nam hoc ipsum est quod ex argumento deducitur, nimirum illum actum debere esse distinctũ, quia effectus, & productus: Filius.n. non ideò ꝑducitur, quia est distinctus, sed potius e conuerso quia producitur, ideò distinguitur: sic ergo in pręsenti, si actus liber talis est vt suam actualem entitatem & perfectionem non possit habere in rerum natura sine aliqua actione, rectè concluditur esse distinctum. Vnde, cũ ei tribuitur aliquid quod sine efficacitate habere nõ potest, & simul dicitur in re non distingui vllo modo à suo principio, contradictoria dicuntur. Ac prætèrea quacunque rõne asseratur esse in Deo aliquid factũ, vel quasi factũ per voluntatem liberam, est omnino absurdum, & à sana doctrina alienum. Accedit, ꝙ necessarium erit fateri, esse in Deo perfectionem aliquo modo pendentem ab actuali existentia creaturæ, aut facta, aut futura in sua propria duratione; illa.n. perfectio libera, quam hẽt Deus ex eo ꝙ liberaliter voluit mundum creare, ita dicit habitudinem transcendentalem ad creaturam vt existentem aliquando, vt nullo modo possit esse in Deo sine tali existentia creaturæ, at hoc certe absurdissimum est, quod nimirum indigeat Deus vllo modo creatura sua ad habendam aliquam perfectionem, siue magnam, siue paruam, siue intensiuam, siue extensiuam.

Denique addere possumus exemplum ex recepta sentẽtia inter graues Theologos. Illi.n. absurdum existimant admittere in Deo relationes reales ad creaturas vt actu existentes, & ab illis vt sic dependentes, quia impossibile existimant aliquid reale esse in Deo quod ab actuali existentia creaturæ pendeat, siue vt à termino, siue vt à conditione necessaria, siue quacunque alia rõne, quia quidquid est in Deo, necessariò est Deus, & ideò nullo modo potest non esse, quod autem aliquo modo pendet à creatura, potest non esse, sicut illa. Si qui verò sunt Theologi, vt Nominales, qui has relationes tribuãt Deo, ideò faciunt, quia existimant relationem nihil rei addere intrinsece subiecto seu fundamento, sed solum positionem seu concomitãtiam termini, omnes tamen pro comperto habent nullam veram rem etiam respectiuam quæ in Deo sit, posse aliquo modo pendere ab existẽtia creaturæ, multo ergo magis id dicendum est de re, & perfectione absoluta, qualis est actus voluntatis diuinæ liberæ. XXVII.

Præterea

XXVIII. Præterea, necesse est iuxta contrariam sniam admittere realitatem quandam, seu realem perfectionem ex se indifferentem vt sit nihil, vel vt sit Deus, quod per se incredibile est, & grauiter offendit. Sequela declaratur, nam si concipiamus Deum in æternitate prius ratione, quã velit aut nolit creare mundum, v. g. necessariò intelligimus Deũ præcognoscere hunc actũ volẽdi creare mundum ut sibi possibilẽ, & nõ necessarium, cognoscit ergo illum actum, & realem perfectionem liberam eius vt indifferentem ad esse & nõ esse: ergo vt indifferentem vt sit Deus, vel vt sit nihil, quia si nõ sit, nihil erit, si aũt sit, erit Deus, cum non possit esse nisi in Deo. Falsitas aũt consequentis, & ex se nota videtur, & declaratur amplius: tum quia illamet indifferẽtia est magna imperfectio, & consequenter repugnat rei quæ formaliter possit esse in Deo, tum ẽt qa illa indifferẽtia repugnat cum esse Dei, de cuius intrinseco conceptu est necessitas essendi. Vnde in ipsis terminis inuoluitur cõtradictio. Imò ẽt generalius loquendo, impossibile est intelligere duas res includentes in suis proprijs conceptibus oppositas ac repugnantes rationes, esse indifferentes, vt distinguantur, vel identificentur: sed Deus, & hæc perfectio libera habent omnino oppositas rationes, nam Deus est ens necessarium, illa autem perfectio dicitur esse ens non necessarium: ergo impossibile est vt in eandem omnino simplicem & indiuisibilem entitatem coalescant.

Quarta & communis sententia.

XXIX. EST igitur quarta snia, quę affirmat actum liberum Dei, prętet actum necessarium, qui est ipsum velle diuinum absolutè sumptum, solum addere relationem rationis ad aliquod obiectũ creatum, & quoad hunc respectum potuisse esse & non esse, licèt actus ipse necessarius sit. Hanc sniam docet Capreol. in 1. dist. 45. q. 1. art. 2. ad arg. cont. 1. & 2. concl. Quanquam addat aliquid quod à nobis prætermissum est, quia nec in rigore verum, neque ad hanc rem explicandam necessarium videatur, dicit enim, diuinum velle addere in primis directionem diuini intellectus ostendentis voluntati tale obiectum, & proponẽtis illud vt volendum, & quoad hoc dicit addere aliquid reale, non tamen realiter distinctum, sed secundum rationem. Possumus autẽ à Capreolo interrogare an hæc directio diuini ĩtellectus, sit libera, vel necessaria, si enim est necessaria: ergo non rectè dicitur velle Dei liberum addere hãc directionẽ; nã determinatio libera nõ addit ea quę necessaria sunt, sed potius illa supponit, & solum intelligitur addere id quod est indifferẽs. Si verò illa directio est libera, primũ augetur difficultas, nã de illa quærendũ erit quid addat, quatenus libera est, & deinde interrogabimus vlterius an illa directio sit formaliter libera ut pręcisè est ab intellectu, & hoc nõ admitteret Capreolus, est. n. falsũ, & alienũ à doctrina D. Thomæ, vt nũc suppono, vel est libera per denominationẽ à volũtate & sic falsum est quod velle liberum addat hãc directionẽ, cũ potius ipsa directio denominetur libera ab eo quod addit velle liberũ.

Capreolus quid addat communi sententiæ.

XXX. Omissa ergo hac parte, de qua etiã alij autores nihil dicunt, tractãda est altera de respectu rationis, quã fere alij sequuntur, præsertim Thomistę vt Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 75. & 71. & alij recẽtiores v. par. q. 19. ar. 2. 3. & 7. & Syluest. in Conflato. 1. part. q. 19. ar. 2. vbi referens; & declarans opinionem Caietani, nihil aliud de ea dicit, quã hæc verba, [Videant isti quid hoc importet, & deinde aliter rem declarat. Solet hæc snia tribui Scoto in 1. dist. 45. sed ibi solum dicit per volitionem liberam Dei consurgere relationẽ in re volita, quam dicit nec esse realem, nec rationis strictè, id est quæ cõsurgat per actum intellectus, nã hanc dicit consurgere per actum seu comparationem voluntatis. Vnde quatenus voluntas est potentia rationalis, põt illa relatio dici rationis, q̃ dicit Scotus terminari in Deo ad aliquid absolutum, non declarat tñ quid sit illud absolutũ, nec quam relationem addat in voluntate Dei terminatio libera ad creaturas. Fauet aũt huic sentẽtię in 1. dist. 39. vbi ait, libertatẽ Dei esse perfectissimam, & ideò non consistere in indifferentia ad actus diuersos, sicut est in nobis, sed in indifferẽtia eiusdem omnino actus ad diuersa obiecta. Vnde sentit, terminationem ad obiectum creatũ nihil reale addere diuinę voluntati, alias libertas Dei consisteret in indifferẽtia non tñ ad obiecta, sed ad perfectiones liberas & inter se repugnãtes ac contrarias. Atque ita omnes Scotistæ in hanc sniam inclinãt, & expresè Lychetus eam tenet in dist. 45. vbi Gab. & Ocham, & alij Nominales docent, velle liberum Dei vt sic nihil rei addere supra velle necessarium, sed esse omnino idem: nihil aũt dicunt de relatione rationis. Et uidetur prædicta sententia necessariò sequi ex impugnationibus aliarum, cũ enim verè ac propriè Deus velit libere creaturas, & absolute loquẽdo, potuerit non velle, necesse est ut actu velle creaturam, aliquid addat præter posse velle, seu præter actũ volendi necessarium quo Deus amat seipsum, ostensum est autem non addere aliquid rei: ergo necesse est ut addat aliquid rationis.

Ferrar. Syluest.

Scotus an nobiscũ sentiat.

Lychetus. Gabr. Ocham.

Proponuntur difficultates dictæ sententiæ præsertim quoad additionem rationis.

SEd hæc snia habet etiam summam difficultatem, primò, quia relatio rationis, vt sumitur in rigore ac formaliter, aut latè ac fundamentaliter. Priori modo est quid fictum, & solum est in intellectu considerante, & comparante vnum ad aliud per modum relati, quod in se relationẽ non habet, hoc autem modo non põt uelle liberum Dei includere relationem rationis, quia ẽt si in nullo intellectu talis relatio cõsurgat, Deus in re ipsa uere, & realiter vult tale obiectũ. Nec quicquam refert quod Capreolus significat, & Scotus probabile censet, hanc relationẽ necessario consurgere in intellectu diuino, tum quia satis ĩcertũ est an relationes rationis fabricẽtur suo modo per diuinam scientiam, quæ res, put in se sunt intuetur sine vlla improprietate, analogia, aut fictione, tũ maximè quia, licèt in gratis demus, nõ põt quidquã referre illa relatio ut cõsurgens per intellectum Dei ad complendũ seu constituendum uelle liberum Dei, vt actu terminatum ad creaturas. Quia prius secundum rationẽ Deus vult libere creaturã, quã intelligat se uelle li- XXXI.

le libere creaturam,& intelligendo fabricetur respectum rationis: ergo id quod addit velle liberũ vt sic, nõ est ille respectus rõnis, sed aliquid prius ipso. Et confirmatur primò, nam Deus per volũtatem vt sic vult liberè: ergo id quod addit velle liberè per voluntatem additur, non per intellectũ formaliter loquẽdo: ergo respectus ille rõnis qui cõsurgit per actum intellectus vt sic, nõ pot esse id quod formaliter addit velle liberũ supra velle necessarium. Tandem confirmatur, quia ille respectus rõnis, etiam vt dicitur esse obiectiuè in actu intellectus diuini, est quid confictum & nihil: ergo non põt cõstituere formaliter Deum volentem liberè creaturas, nec tanquam tota forma, nec tanquam aliquid complens vel vltimatè cõstituens illam. Vnde Capreolus supra expressè declarat, hunc respectum non constituere formaliter determinationem liberam Dei vt sic, sed consequi ad illam. Quod quidem erit verum de respectu rationis in prædicto rigore sumpto: sed iuxta hanc expositionem nondum est explicatũ quod quærimus, scilicet, quid formaliter addat determinatio libera naturali actui voluntatis diuinæ, quia si relatio rationis consequitur ex determinatione libera: ergo est determinatio libera ante illum respectum, quid ergo addit actui necessario vt sic?

XXXII. Si ergo dicatur addere fundamentum illius respectus, seu (quod idem est) addere respectũ rationis fundamentaliter, quod erat alterũ mẽbrũ supra positum; tunc restat inquirendum quid sit hoc fundamentum. Fundamentum enim relationis rationis, quod ex parte rei sumitur, aliquid reale esse debet: nam si esset aliquid rationis, procederetur in infinitum, & totũ esset mera fictio: aliquid ergo supponitur in re, quod occasionem præbet intellectui ad fabricandum respectum rationis, & illud vocamus fundamẽtũ ex parte rei. Hoc ergo fundamentũ in præsenti esse nõ põt, nisi vel aliqua res extra Deum extrinsecè denominãs ipsum, vel aliqua res intra Deum ipsum. Primũ dici non põt in præsenti, quia, vt contra primam opinionẽ ostendimus, Deus nõ dicitur volens per extrinsecam denominationem. Nec cogitari potest a quo proueniat illa extrinseca denominatio; nam vel prouenit à creatura possibili vt sic, & hoc non, tum quia alias illa non esset denominatio libera, sed necessaria, tum etiã quia esset indifferens & communis omnibus rebus possibili. Vel prouenit a creatura vt existente, vel futura aliquando; & hoc etiã dici nõ potest, quia omnis creatura est, vel futura est eo quod Deus per volũtatem suam liberè vult eam esse: ergo relatio quam Deus vt actu volens dicit ad talem creaturã, non potest fundari in denominatione sumpta ab ipsa creatura vt existẽte, vel futura. Vnde licet Henric. quodlib. 9. q. 1 distinguit in Deo duplices relationes rationis, quasdam sunt, quæ secundũ rẽ præsupponitur aliquo modo in creatura, & per quandam correspondentiam (vt ipse ait) formãtur in alio extremo, scilicet Deo; & huiusmodi sunt relatio creatoris, dñi, & similes, quæ actionẽ transeuntem consequũtur. Aliæ verò sunt quæ per se primò formantur in ipso Deo, vt relatio prædestinantis, eligentis, &c. In hoc ergo genere collocatus est hic respectus, quem intelligimus consequi ad determinationem liberam: fundamẽtũ ergo eius non in aliqua re extrinseca, sed in ipso Deo quærendum est.

XXXIII. Et sine dubio ita esse videtur: nam Deus ex se solo se liberè determinat vt hoc velit potius quã illud, & ideo nõ videtur ille respectus posse prius in alio fundari, quàm ipsomet Deo. In quo est magna differentia inter volitionem liberam, & scientiam, etiã quatenus dicitur scientia visionis, & dicitur aliquo modo contingens aut libera, quatenus posset sub tali rõne non esse, si res non essent futuræ. Intercedit ergo dña inter hãc sciẽtiam & voluntatem, quod scientia vt ex simplici intelligentia fiat visio, & præter res possibiles se extendat ad repræsentandas res existentes, supponit in obiecto aliquã varietatẽ pro aliquo tempore, cui æternitas coexistit, vel saltem supponit aliquod decretũ liberũ diuinæ voluntatis: & ita ibi intelligi põt extra ipsam scientiã aliquod fundamẽtum, vel principium illius relationis; at verò in voluntate nihil supponi põt, sed omnis varietas, quæ in obiectis intelligi põt, ab ipsa volũtate trahit originem. Et ratio à priori est, quia sciẽtia, et vt terminata ad talia obiecta cõtingentia, nõ est in se formaliter libera, sed necessaria ex præsuppositione talis obiecti existentis, vel futuri: at vero voluntas vt terminata ad talia obiecta, est formaliter libera, & ideo illa relatio in sciẽtia posset intelligi per modum cuiusdam respectus resultantis necessario in ipsa posito altero extremo, scilicet, obiecto scibili, in esse veri seu scibilis; in voluntate aũt non põt ita intelligi, sed primo ac per se originẽ trahit ab ipsamet voluntate, omnibus alijs eodẽ modo se habẽtibus, & ideõ intimẽ in illa esse debet fũdamentũ talis respectus.

XXXIIII. Tunc ergo vlterius inquirendum restat, quid sit in diuina voluntate tale fundamentũ. Aut n. est ipsum velle Dei necessariũ vt sic, aut aliquid ei additum. Primum dici nõ põt, tum quia illud fundamentum semper ac necessario est, posito autem eodem fundamẽto & termino eadẽ relatio nata est consurgere, siue rationis, siue realis: esset ergo illa relatio non liberè sed necessaria: tũ etiã quia ex modo concipiendi nostro, constat, ex solo velle Dei necessario vt sic, nullam nobis præberi occasionem apprehendendi relationem aliquam, vel habitudinẽ ad obiecta creata: quia per illud velle vt necessarium solũ concipimus Deũ vt se amantẽ: ergo in illo velle vt sic nulla relatio rõnis ad creaturas vt in se ipsis existẽtes fundari potest. Si autem dicatur secundum, incidimus in opinionẽ Caietani: illud enim additum, aliquid rei est, non rationis, quia est fundamentũ ex parte Dei & volitionis eius, vt cũ illo respectu concipi possit: ostendimus autem iam huiusmodi fundamẽtum non esse aliquid rationis, sed rei. Rursus illud non potest esse aliquid necessariũ, tum quia dicitur esse quid additum ipsi velle necessariorũ, et quia nõ magis posset esse fundamẽtum, quàm ipsum velle necessarium vt sic; ergo erit aliquid liberum quo Deus proximè ac formaliter cõstituitur actu volẽs creaturas: hoc aũt ipsũ est quod Caietanus asserebat. Et cõfirmatur primò, quia impossibile est trãsire à contradictorio in cõtradictoriũ, nisi facta aliqua mutatione, vel additione in altero extremo: sed Deus quatenus precisè volens actu necessario vt sic, non est volens creaturas (loquor semper de voluntate creaturarum

turarum in se, vt omittam complacentiam earũ secundũ esse quod habent in Deo, quæ si in Deo est, necessaria est, & non libera) & deinde intelligitur volens creaturas: ergo necesse est aliquid esse additum, vel ipsi vel creaturis, rõne cuius intelligatur inter ea esse illa habitudo, quæ antea nõ erat, sed non põt additio intelligi facta creaturis ut ostensum est, ergo esse debet in voluntate diuina. Tandem, quia alias si Deus suo velle æterno sine ulla prorsus additione rei, sed rationis tãtum, posset velle liberè creaturas: ergo ẽt in tempore posset incipere illas velle sine vlla sui mutatione; quia mutatio non fit sine aliqua additione vel ablatione reali: sed quanuis Deus ex non uolente inciperet esse volẽs creaturas, nihil reale ei adderetur, sicut neque in æternitate additur, ẽt si ex æternitate velit creaturas: ergo nõ mutaretur etiã si inciperet amare creaturas in tempore, neque etiam si amare desineret quas antea amabat.

Resolutio quæstionis.

XXXV. EX his quæ circa has opiniones dicta sunt, satis (vt opinor) declaratum est quãta sit huius quæstionis difficultas, faciliusque esse quamlibet eius partem impugnare, quàm aliquã probè defendere, aut explicare. Quapropter nõ uereor cõfiteri nihil me inuenire quod mihi satisfaciat, nisi hoc solũ, in huiusmodi reb. id de Deo esse credendum, quod ineffabili eius perfectioni magis sit cõsentaneum, quodque ab omni imperfectione alienum sit, ẽt si modum quo id Deo conueniat non assequamur, ideò in hoc pũcto hæc asserenda esse censeo. Primò, Deum verè, propriè, & sine metaphora velle, & amare ea quæ liberè vult, vel amat, quæque potuit non amare. Hoc satis probatum est ex dictis contra primam sentẽtiam. Et confirmari potest ex diuina scientia; nullus nãque negabit Deũ propriè scire res creatas existere, id enim nõ solũ est manifestum in Scriptura: [Vidit] (dicitur) [Deus cũcta quæ fecerat,] & similia, sed etiam est ex se euidentissimum, ut infra attingemus, & tamen de illa scientia est ferè eadẽ difficultas quid addat Deo, cum potuerit non esse in illo, si res creatæ non extitissent, ergo.

XXXVI Secundò dicendum est Deum velle creaturas actu reali suæ volũtatis, seu potius qui est sua uoluntas, & sua essentia. Hoc ꝓbant quæ circa vltimam sententiam obiecta seu proposita sunt, quia Deus nõ põt esse volens, siue seipsum, siue quamcunq; rẽ aliam per aliquid fictum, uel imaginarium, sed per aliquid quod in re ipsa subsistat, verèq; in ipso sit, quia verè, & realiter vult & amat. Itẽ, quia si Deus cõstitueretur uolẽs per compositionem, cõstitueretur per formã realẽ illum in re ipsa afficientẽ, & nõ per ens rationis, neque totaliter neque ex parte seu completiuè, sed omnino ꝑ realem formã & intrinsecã, quia totus effectus formalis esset intrinsecus, & realis, vt est in nobis, & in angelis: ergo multò magis, cũ cõstituatur Deus volẽs creaturas simplicissimo modo tãquã purus actus, solũ cõstituitur suo reali, & intrinseco velle. Tandẽ hoc est euidentissimum in scientia, nã Deus nõ intuetur creaturas vt existẽtes in aliqua differẽtia temporis nisi ꝑ scientiam suam tanquã per formam (loquimur modo nostro) realem, & intrinsecã sibi, & nõ ꝑ aliquid extrinsecũ, vel per aliqua entia rõnis, nã Deus verè & realiter iudicat de rebus creatis, vt existentib. & apprehendit ac intellectualiter repræsentat illas, totũ aũt hoc est reale, absolutum, & intrinsecum Deo, est ergo in ipso per aliquid reale, & intrinsecũ ipsi: ergo per intrinsecã scientiam ipsius.

XXXVII Tertiò dicendũ est, Deũ eodem omnino actu simplicissimo, indiuisibili, & absq; vllo reali augmento, vel diminutione eius, velle omnia quæ vult, & nolle quæ nõ vult, siue necessario, siue liberè ea velit. Hæc est mens autorum ultimæ sententiæ, eamque intendit D. Thom. 1. part. q. 19. art. 2. ad quartũ, & art. 5. & maximè articu. 3. ubi expresè ait, nihil perfectionis accrescere Deo ex eo ꝙ velit alia à se. Idem ex professo probat 1. cont. Gent. cap. 76. & hoc ipsum præcipue intendit Scotus in 1. dist. 39. idẽ Heruæus quod lib. 1. q. 1. Hancque assertionem conuincunt rationes factæ contra secundam, & tertiam sententiã. Et quanquam modus quo id Deo conueniat, non possit a nobis comprehendi, declaratur tamẽ aliquo modo, nam velle Dei est infinitum, tã in genere entis quàm in ratione appetitus, estque infinitũ nõ per modũ potentiæ, nec per modũ actus inchoati seu primi, sed per modum perfectissimi & ultimi actus, ergo ille actus ex vi suæ simplicissimæ entitatis quã totam necessariò habet, est sufficiens ad attingendum omnia obiecta uolibilia, vnũquodque secundũ rõnem, & capacitatẽ suam, in illo igitur actu est tota actualitas necessaria, vt amet Deus se ipsum propter se, & alia propter ipsum, & se vt finem, alia vt media, & se necessario, quia hoc exigit bonitas sua, & alia liberè, quia nõ amplius requirit finis, aut obiecti bonitas. Cũ ergo amat Deus alia à se, nõ alio actu, nec per aliquid additum actui, vult, sed illomet quo se amat, et quo posset nõ amare alia, si vellet.

XXXVIII. In hoc ergo solũ consistit eminẽtia huius mysterij, ꝙ hic actus apprehenditur, vt forma quædam, quæ secundum totam realitatem suam necessariò est in Deo, seu est ipse Deus, & tñ non necessariò cõfert quasi adæquatũ effectũ formalem, quẽ cõferre põt in ordine ad extrinseca obiecta, sed est in manu, & potestate habentis talem actum, per illũ tendere, vel non tendere in talia obiecta, & cum tendit, verè illa amat, & vult, & nihil ideo plus habet, quam si non amaret. Hoc autem quod nos explicamus per modum formæ & effectus formalis, est in Deo longè eminentiori & altiori modo, & ideò, licet in formis imperfectis nunquã possit accidere, vt eadem omnino forma necessariò existẽs in subiecto nõ conferat illi totum effectũ formalem suum, ac proinde in voluntate creata non possit intelligi, ꝙ necessariò habeat aliquem actũ volendi, & nihilominus sit in manu eius velle, aut non velle per illum actũ aliquod obiectũ ad quod põt terminari, quia actus existẽs in potentia, necessariò habet in illa totũ suũ effectum formalem, facitq; eam actualiter tendere in totũ obiectum suũ, nihilominus diuinum velle, quia non est forma informãs, neque actus actuãs, sed actus purissimus, altiori modo intelligendũ est constituere uolentẽ & attingere obiecta cũ eminenti quadam potestate ad attingendũ, vel non attingendum secundaria obiecta, nulla in ipso actu mutatione, uel reali additione facta.

Accedit

XXXIX. Accedit alia notanda differẽtia inter velle creatũ & increatũ: nã velle creatũ est totũ natura sua ordinatũ ad obiectũ, à quo sumit spẽm, & iõ nõ põt esse talis actus in potẽtia quin actu inclinet ad tale obiectũ, & non per modum potẽtiæ, sed per modum actus, & ideò necessario constituit volentem, vel nolentem tale obiectum: velle autem increatum nullam spẽm sumit ab obiectis creatis, neq; habet realẽ habitudinem ad illa, sed eminẽtissimo, & absolutissimo modo illa attingit, qñ Deus illa vult: & ideo, licet illud velle sm̃ totã suã entitatẽ necessario sit, non tñ necessario attingit talia extrinseca, seu secũdaria obiecta, & cũ ea liberè attingit, nõ est necesse aliquid rei illi addere, sed se ipso est volitio eorũ libere volendo, & se determinãdo. Et hac rõne dicũt autores, hoc quod est Deũ attingere per suum velle talia obiecta, tm̃ addere actui diuino relationẽ rõnis; nõ quia Deus constituatur actu volens talia obiecta per relationem rationis; sed quia in ipso Deo nullam addit habitudinem realem, nec prædicamentalem, nec transcendentalem, sed eminẽtiori modo illa attingit, quem modum nos explicare non possumus nisi per relationem rationis. B

XL. Tandem hoc confirmari, & declarari põt ex comparatione inter libertatem creatã, & increatam. Libertas.n. creata est potentialis: increata verò est summè actualis; & ideò illa est per modũ potentiæ actiuæ simul & receptiuæ: hæc vero est per modũ purissimi actus: ex quo nascitur inter eas proportionalis quædam conuenientia, cum absoluta, & summa quadam dissimilitudine ac differentia. Proportio consistit in hoc, q́ sicut libera facultas creata, quæ actiua est, vt se determinet ad hunc actũ potius q̃ ad alium agendũ, non indiget alio determinante actiuè, sed ipsa actiuè accõmodat suã vim ad hunc actum potius quã ad aliũ; ita libera facultas seu potius actualitas increata, nõ indiget alio formaliter determinãte, & quasi actuante vt se se quasi flectat (vt sic loquar) ad hoc obiectum potius q̃ ad aliud, sed se ipsa id præstat. Est tamen differentia manifesta: q́ facultas creata in qua est formalis libertas, quia est tãtum in potẽtia seu actu primo, indiget aliquo addito per modum actus secũdi, quo formaliter determinetur; entitas aũt libera Dei, quia nõ est potentia, sed actus purus, nõ indiget addito aliquo reali vt ad obiectũ terminetur, sed se ipsa formaliter id præstat. C Ratio aũt huius differẽtiæ non est alia, nisi summa actualitas diuini velle, & infinita eius perfectio, iõ ne cuius in se præhabet quidquid ad oẽm actualitatẽ volẽdi necessarium esse põt. Vnde tota illa perfectio, quæ addi fingitur per illud liberũ ac reale additũ, in ipsamet infinita perfectione actualissimè continetur, seclusa tamẽ quadã imperfectione; nã illud additũ quod fingitur, tale est vt necessitate quadã cõiungat voluntatẽ diuinã obiecto creato, postquã, si intelligitur illi voluntati adiunctum esse illud additũ. At vero infinita illa perfectio diuini actus nulli obiecto creato necessario cõiungitur, sed ad illud seipsa terminari põt cũ quadã indifferẽtia, & dominio non supra se ipsum, sed supra obiectum.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

XI. EX quo intelligitur, aliter dici liberum amorẽ Dei quàm dicatur amor creaturæ; hic enim A dicitur liber quantum ad esse, non vero quantũ ad terminari tali modo ad tale obiectum (loquor de amore, non vt cogitatione abstrahitur in cõi, hic.n. indifferens est vt ad hoc vel illud obiectum terminetur, quæ magis est indifferentia generis, quã libertatis, sed loquor de actu amoris, vt realiter existente in particulari) hic ergo dicitur liber quoad esse, quia ita est à sua ca, vt ex vi eius posset non esse, non est autem liber quoad terminari, quia si est, necessario terminatur ad tale obiectũ, tali entitati actus adæquatum. At vero diuinus amor est liber non quoad esse: sed quoad terminari respectu creaturarũ. Nam ille amor secũdũ suam totã entitatem & perfectionem, necessario est, neq; in hoc põt habere indifferentiã, quia esset magna imperfectio, tñ in terminari habet indifferentiam, nõ quidem respectu primarij obiecti, quod est ipsamet seu diuina essentia, quia necesse est vt ad aliquod obiectũ necessario terminetur, ad illud scilicet cum quo habet intimã, & necessariam coniunctionem, vel potius vnitatem; sed indifferentiã habet respectu secundariorum obiectorum, cum quibus nõ habet necessariã connexionẽ, neq; ab illis vllo modo pendet. B

Secũdò intelligitur ex dictis quã sit eminens & excellens modus libertatis diuinæ, quãq; ab oĩ imperfectione remotus, vt vel ob hanc solam cã hic modus sentiendi de diuina volũtate præferẽdus sit oĩ alij, etiam si humanum captum excedat. Sic.n. optimè intelligitur illud, propter qđ tota hæc disputatio hoc loco inserta est, quo mõ occasione libertatis nulla fit in Deo mutatio nõ solũ strictè sm̃ realem durationem, verum etiam neque latè sm̃ diuersa signa rationis in ipso nũc æternitatis. Quia licèt in primo signo rationis intelligatur diuinum velle vt indifferẽs ad hoc vel illud obiectũ creatum, in alio vero signo vt terminatum ad hoc obiectum, tñ nulla in hoc est vmbra mutationis, quia nullum est vestigium realis additionis, sed formalis tm̃ terminationis per se ipsum, nouo tm̃ respectu rationis inde resultante. Deinde intelligitur optime quo modo diuina libertas sit absq; vlla potentialitate. Vnde cũ dr̃ Deus posse velle, & non velle, illud posse nõ dicit potentiã actiuã, vel passiuã, sed dicit solũ indifferentiã eiusdem actus vt ad hoc obiectum terminetur, vel non terminetur. Quod iuxta secundã sñiam vix explicari potest sine potentialitate passiua, & actiua in seipsam, vt supra explicatũ est. Necesse est enim fateantur voluntatem diuinã per modum actus primi esse indifferentẽ ad perfectionem liberam: vel ergo determinatur ad habendam illam efficiendo illam, & hoc est absurdissimũ, vel formaliter per se ipsam, & si ita dicat in eandem fere difficultatẽ incidũt, quare id nos melius dicimus respectu ipsius obiecti, cui immediatè talis actus suo modo coniungitur per se ipsum formaliter absque illo imperfecto addito. XLII.

Sic deniq; intelligitur optime in libertate diuina distinctio, & oppositio actuum sm̃ rõnem, sine vlla reali contrarietate, vel distinctione, quia nimirũ idem est oĩno actus secundũ rẽ qui sine vlla additione ad varia terminatur; & sic rõne distinguitur: & prout terminatur ad hoc vt aliqua res sit, dicitur amor aut volitio: prout vero terminatur ad non esse talis rei, dicitur nolitio eiusdem rei, & metaphorice odium, non inimicitiæ, XLIII.

citiæ, sed abominationis. At vero iuxta aliam sen
tentiam vitari non potest vera & realis contrarie
tas & oppositio inter perfectiones reales liberas
Dei, nam si voluntas creandi mundũ addit Deo
realem perfectionem, quæ in illo nõ esset si mun
dum creare noluisset, sed loco illius haberet aliá
per voluntatem liberam non creandi mundum
ergo necessarium est illas duas perfectiones libe
ras esse inter se tam verè oppositas & contrarias,
sicut sunt in nobis voluntas agendi, & nõ agẽdi,
nam etiam illæ perfectiones se se mutuò exclude
rent ab eadem voluntate diuina, & essent quasi
actuales motus tendentes in terminos cõtrarios
quod certè indignum est attribuere Deo.

LXIIII. Tertiò constat ex dictis idem proportionali-
ter dicendum esse de actu scientiæ diuinæ respe-
ctu earum rerum seu veritatum quas ex parte ea
rum non necessariò repræsentat, ex parte (inquã)
earum, quatenus scilicet illæ possunt esse, & nõ
esse, eò q contingenter seu liberè fiant, nam ex
parte Dei necessariò illas ita cognoscit sicut sunt
quia statim ac in aliqua differentia temporis fu-
turę sunt in diuina essentia repręsentãtur. Quod
si nunquam futuræ sunt, hoc ipsum in essentia
diuiná repræsentatur. Hæc autem repræsentatio
& æterna est eò quòd ęternæ scientiæ Dei omnia
sint obiectiuè præsentia, & nullam rem addit ip
si diuinę scientiæ, sed ipsamet sciẽtia quæ necessa
ria est in Deo, & qua se necessario cõprehendit,
hanc vim habet ob suá infinitatem, vt se ipsa, &
sine vllo reali addito omnia infallibiliter repræ
sentet, quæ quouis modo vera sunt, aut intelligi-
bilia. Quod eodẽ modo in scientia declarandum
est quod id in voluntate declarauimus, & quodã
modo facilius intelligitur in sciẽtia, eo quod sup
ponat obiectũ ad alterá veritatis parté determi-
natũ, ut etiam in superioribus declaratum est.

Ad primam difficultatem de libera denominatione.

LXV. VLtimò conabimur ex dictis satisfacere ad dif
ficultates quę in cõtrarium tactæ sunt. Sunt
autem illæ tres præcipuæ. Prima est de illa deno
minatione, qua Deus dicitur volens creaturas,
quæ non sit rationis sed realis, à qua forma, seu
quasi forma sumatur & cũ sit denominatio non
necessario cõueniẽs Deo, quo mõ possit à forma
necessaria sumi, & non potius à forma seu reali
perfectione libera. Respõsio enim breuis, si ad so
lá rẽ spectemus est, illá denominationem prout
realis est, ab ipsamet infinita Dei entitate sumi
quæ propter eminentiá suá per se ipsam põt qua-
si formaliter ad totũ conferre. Rursus tñdẽdo in
forma, quod ad scientiá attinet, põt facile dici, q
licet scientia secundum totam entitatem suá sit
necessaria, non confert totam illá denominatio
nem eadem absoluta necessitate, quia in obiecto
non semper est veritas absoluta necessaria, est au
tem de ratione sciẽtiæ vt repræsentet obiectũ ta-
le esse, quale in se est, & ideò sufficit quod suppo
sita obiecti veritate, Deus ex necessitate consti
tuatur sciens illud per suá æterná ac necessariam
scientiá. In voluntate verò neque hæc necessitaa
reperitur, ná ĉt supposito obiecto creabili, bono
in suo ordine ac diligibili non resultat (ut ita di-

A cam) in Deo ex necessitate illa denominatio uo-
lentis, & ideo est quodammodo mirabilius in il-
la quo modo liberè sit à forma seu actu simpli-
citer necessario quoad totum suum esse.

Dicendum est tñ hanc esse præstãtiá vel emi- XLVI.
nentiá potius illius actus vt iuxta exigentiá obie
ctorum tendat in illa, & ideò licet sit necessarius
in se, potest secundum tendentiá ad aliquod obie
ctum, liberam denominationem dare. Quod à
nobis potest à posteriori amplius declarari, nam
diuina volũtas circa obiecta creata inuoluit cau
salitatẽ, nam est prima radix ut illa sint, vel non
sint, quãuis autẽ velle Dei sit necessariũ in essen-
do, est tamen liberum in causando, & ideò est
ẽt liberum in volendo creaturas, seu (quod idem
est) in tribuenda Deo denominatione volẽtis aut
nolentis creaturas. Quod si instes, quia illa deno
minatio est realis: ergo est aliquid reale, rursus
est denominatio non necessaria sed libera, ergo
est aliquid reale non necessarium, sed liberum;
Respondetur distinguendo vltimum consequẽs
B scilicet, est aliquid reale non necessarium quoad
esse, negatur consequentia, non necessarium aũt
quoad terminationẽ, vel causalitatem, sic conce-
ditur consequentia. Vnde licèt illa denominatio
realis sit ex parte Dei, inuoluit tamen causalitatẽ
seu terminationẽ ad creaturam, & iõ simpliciter
nõ est necessaria, neque actus ipse quanuis in se
necessarius, illam necessariò prębet, tum propter
eminentiá suam, vt dictum est: tum ẽt, quia, licet
illa denominatio sit intrinseca, est tñ cum ordi-
ne ad extrinsecum, quod secum aliquo modo in
uoluit, & ideò põt esse libera. Et in idem fere co
incidit, quod in simili respondet Marsil. in 2. q.
44. ad 3. vbi ait nolle ꝓducere mundum non ne Marsil.
cessariò fuisse in Deo, licet potuerit esse, quia nol
le Dei non tm̃ dicit rem, sed actionem, quæ po
tuit non esse in Deo in esse actionis, id est quate
nus ex illa aliquid in creatura resultat. Et in idẽ
fere redit quod respõdet Greg. in 1. dist. 45. post
C concl. 7. & quod autores supra citati in ultima
opinione dicebant de respectu rationis: Omnes
tamen pro comperto supponunt nullam rẽ esse
in Deo, quę potuerit nõ esse, aut è contrario nul-
lam posse esse, quæ non sit.

Ad secundam differentiam de respectu rationis.

SEcunda difficultas erat de respectu rationis XLVII.
qui inuoluitur in hac denominatione seu ter-
minatione, & de fundamento eius. In qua bre-
uiter dicendum est hanc relationem rationis nõ
constituere intrinsecè ac formaliter Deum volẽ-
tem creaturam: hoc enim rectè probant, quæ cir
ca sententiam vltimá diximus. Consequitur er-
go, nostro modo concipiendi, ex hoc q Deus in
timo & ineffabili modo amat creatura: quia ve-
rò nos explicare aut concipere nõ possumus illá
determinationẽ liberam Dei sine aliquo addito,
aut sine aliquo respectu, ideò Theologi per hu-
iusmodi respectum hãc rem explicarunt. Quod
vero attinet ad fundamentum huius respectus,
verum est quod discursu supra facto circa vltimá
opinionem concluditur, tale scilicet fundamen-
tum ex parte Dei aliquo modo sumendum esse,
vt ante Henricũ ibi citatum significauit D. Tho
mas

D.Thom. mas 1. par. q. 14. ar. 15. ad primum. Hoc aűt fundamentum, vt in eodem discursu significatű est, facillimo negotio declaratur in scientia, nam ipsamet scientia necessaria Dei est de se sufficiens fundamentum illius relationis quam importat scientia libera seu visionis, si ex parte alterius extremi ponatur conditio necessaria ad terminandam talem relationem, scilicet, aliqua veritas, vel actualis entitas, & ideo nullum est incõueniẽs, q̀ res simpliciter necessaria possit fundare respectum nõ necessarium, quia quod talis respectus necessarius non sit, prouenit solum ex parte termini. Vnde hoc ipso, q̀ in termino est aptitudo ad terminandam talem relationem, intelligitur quasi necessario consurgens talis relatio, quia diuina essentia naturaliter ac necessario repræsentat oẽ verum omneque intelligendi obiectum.

XLVIII. De voluntate vero dicendum est in re ipsa nõ esse aliud fundamentű ex parte Dei ad talẽ relationem, præter actum ipsum necessarium voluntatis Dei, non tamẽ vt est tm̃ necessarius in esse, sed vt est etiam liber quoad terminationem, & aliquam causalitatem. Vnde hic respectus non intelligitur tanquam resultans posito actu necessario ex parte Dei absolutè & secundum se, & præintellecta creatura vt diligibili: nam his duobus stantibus stat nõ sequi seu intelligi respectű illum: intercedit ergo libera determinatio Dei, quæ licèt in se ac formaliter non sit res noua in Deo, à nobis tñ concipitur per modum rei nouæ ad fundandű respectű. Vel certè illa terminatio in voluntate semper concipitur per modű alicuius causalitatis, per quam concipitur obiectű tãquam mutatű aliquo modo in ordine ad actualem existentiam sibi proportionatam, & ideo actus ille voluntatis in se necessarius, vt habens vim libere causandi, intelligitur ex parte Dei, vt sufficiens fundamentum talis respectus. Non intelligitur aűt ipse respectus resultare, donec actus ille Dei exerceat suam vim liberam seu causalitatem circa tale obiectű, in quo non ipse actus aliter se habet, sed facit vt obiectum aliter se hẽat; & tunc intelligitur quasi resultare huiusmodi respectus: & in hoc differt hic respectus à respectu scientiæ visionis vt sic.

XLIX. Cum autem dicimus, per voluntatem Dei fieri aliquam mutationem in obiecto vt talis respectus consequi intelligatur, non est intelligendű de reali ac physica mutatione, sed de obiectiua secundű habitudinẽ ad actualem existentiã: & ideo hic respectus intelligitur æternus in Deo, licet creatura realiter & in se nõ mutetur nisi in tpe. Quia hoc ipso quod Deus amat creaturã ab æterno, intelligitur creatura habere aliquam habitudinem ad existendum quam ex se non habebat, & hãc voco mutationem in esse obiectiuo. Quæ ẽt in rebus nűquã futuris suo modo intelligitur, nam hoc ipso q̀ Deus decreuit vt illæ nunquam sint, intelligűtur habere aliquã habitudinem ad existentiã quã ex se nõ habebãt: nã ex se erãt quasi indifferẽtes: per decretum aűt Dei determinatur vt nunquã existant. Et hæc sola mutatio sufficit, vt aliter ẽt cadant sub scientiam, nam iam cognoscuntur per scientiã visionis vt nunquam futuræ; eadem ergo mutatio in obiecto sufficit ad vtranque relationem, sed differt q̀ volűtas facit illam, scientia vero visionis supponit factam vel

A permissam per voluntatem. Nec mirum est q̀ talis mutatio obiectiua sufficiat, cum totum esse horum respectuum obiectiuum sit.

Ad tertiam difficultatem de immutabilitate.

L. Tertia difficultas erat circa diuinam immutabilitatem quasi per oppositum extremű. Nã ex sententia explicata sequitur, Deum non fore mutabilem etiam si posset incipere velle quod nunquam voluit, vel desinere velle quod voluit. Ad quam respondent Ferrar. 1. cont. Gent. c. 83. & Balolis, ac Lychetus in 1. dist. 46. non posse desinere Deű velle quod voluit quin mutetur, quia respectus rõnis quem velle Dei includit, nõ põt mutari nisi mutato aliquo extremorű: non põt autem hic respectus auferri per mutationẽ creaturæ, & ideo necessarium esset fieri mutationem in Deo. Sed hæc ratio, si cõsequenter loquamur, nõ est efficax, & cõtra illã procedit difficultas tacta, nam idem argumentum fieri põt de hoc respectu etiã si ab æterno esse intelligatur, quia ex B æternitate resultare non potuit sine aliquo addito, vel in Deo, vel in creatura, præter ea quæ sunt necessaria in Deo, vel possibilia ĩ creatura: Quòd si in æternitate ipsa non est necessaria additio ex parte Dei, neque alia mutatio in creatura nisi illa obiectiua, quæ a nobis explicata est, ẽt in tpe non erit necessaria realis additio ex parte Dei, & consequenter nec mutatio, sed eodem simplicissimo actu poterit velle quod antea non volebat, & causare prædictam mutationem in obiecto, quæ sufficit ad nouum illum respectum.

Ferrar. Lichetus.

LI. Alij respondent, verum quidem esse non fore mutandű Deum ex eo, q̀ aliquid de nouo inciperet vel desineret velle, inde tñ sequi in eo vicissitudinis obumbrationem, quæ non minus repugnat Deo q̃ propria mutatio, vt dr̃ Iacobi 1. Sed hæc responsio supponit vicissitudinis obumbrationem esse quid distinctű a mutatione, & aliqd minus illa: quod tñ est præter mentem Iacobi, & expositionem omnium. Nam vicissitudinis obűbratio nĩhil aliud est, quã mutatio quæ vmbræ vicissitudinem affert: sumpta metaphora à motu Solis: Nam quia Deum vocauerat Patrem luminum, subdit non esse concipiendum Deum ad C modum Solis in quo est perpetua mutatio, & vicissitudinis obumbratio. Quod vno verbo significauit Aug in lib. de Speculo, dicẽs, [Apud Deű nõ est transmutatio, & ideo apud eű cursus tẽporis, diei, noctisque alternatione nequaquam variatur. Et sanè, seclusa metaphora & loquendi modo, nõ videtur posse medin reperiri inter verã & realẽ mutationem, ac immutabilitatẽ, quia illa quæ dicitur vmbra vicissitudinis, vel est in aliqua vera re; & sic erit vera mutatio vel est tm̃ in respectu rationis, & sic non repugnat Deo, & consequenter non est vicissitudinis obumbratio de qua Iacobus loquitur. Hæc vltima propositio patet in respectu creationis, vel dominij.

LII. D.Thom. Dices enim D.Thom. 1. par. q. 14. art. 15. ad 1. hanc vicissitudinem respectuű habere locum in his respectibus qui fundantur in actionibus ad extra, nõ vero in his qui oriuntur ex actib. immanentibus. Sed esto hoc verum sit, huius rei cãm inuestigamus, nã si in ipsis actibus immanentib. non est necessaria realis additio vt talis respectus

resultet,

resultet, neque etiam erit necessaria realis mutatio ut de nouo resultet: Neque è conuerso, vt auferatur, erit necessaria ablatio aut suspensio alicuius realis actus. Aliam responsionem adhibet ibi D. Thom. (quam ipse etiam non videtur probare, cum post illam aliam adiungat) nimirum hos respectus non terminari ad creaturas ut sunt in se ipsis, sicut relationes domini, vel creatoris, sed vt sunt in ipso Deo, & ideò non posse mutari, nisi mutato Deo. Sed hoc in primis locum nõ habet in voluntate libera, nã per eam vult Deus creaturam in se ipsa: ergo respectus ille non terminatur ad creaturam in Deo sed in ipsa. Idemque est de scientia visionis de qua ibi est sermo, nam, licèt dicatur Deus videre res in se tanquam in causa, vel ratione cognoscendi, tamen intuitus Dei vltimatè fertur ad res prout sunt in se ipsis, & ita respectus talis sciẽtię ad illas in se ipsis terminat.

LIII. Igitur hæc difficultas aliter expedienda uidetur in scientia, & aliter in voluntate. In sciẽtia n. est res longè facilior, nam cum ipsa in se non sit libera, sed necessaria, nõ põt in ea intelligi q̃ de nouo aliquid sub eam cadat, vel sciri desinat, nisi facta aliqua mutatione in ipsa sciẽtia: nã si supponatur obiectũ scibile, diuina sciẽtia talis, tã perfectaq; est, vt naturaliter ac necessariò repræsentet omne verũ seu oẽ scibile. Quapropter si in tẽpore Deus aliquid sciret, quod ab æterno non sciuisset, necessarium esset ei addi aliquã scientiam realem, quia nihil scire põt nisi per realem sciẽtiã, aut ergo illã nõ habuit ab æterno, & sic oportuit in tẽpore addi, aut si ab æterno illam habuit ab æterno et illi repræsentauit tale obiectũ, quia, vt diximus, naturaliter repræsentat, & eadẽ rõne quod ab æterno repræsentauit, perpetuo repræsentat. Neque enim põt accidere variatio in tali respectu ex parte solius obiecti: nam omnis res futura in aliqua differẽtia tẽporis, quantũ est ex se, semper est scibilis, quia ex æternitate verũ est dicere, illam fore in tali tempore. Et eadem rõne omnis veritas tam affirmatiua q̃ negatiua, circa res futuras, aut nõ futuras siue à nobis per modũ futuri, siue præsentis, aut præteriti significetur, ex se scibilis est obiectiuè seu terminatiuè, & ideo q̃ non semper, sed de nouo sciatur, non põt prouenire nisi ex imperfectione scientiæ, quę uel limitata est, vel à rebus ipsis est sumẽda. Quare talis additio scientiæ non potest fieri quasi per extrinsecam additionem obiecti, sed per reale augmentum ipsius scientiæ, & consequenter per ueram ac realem mutationem.

LIIII. Quapropter hoc ipso q̃ diuina scientia infinita est, illi repugnat talis mutatio seu nouitas, quia illa scientia nec sumitur ab obiecto, nec ab illius reali existentia pendet, sed ex se nata est repræsentare illud, et si duratione distet, semperq; ac naturaliter repræsentat quidqd in obiecto repræsentabile est. Et eadem ratione non potest tali scientię accidere diminutio, quia vnumquodque repræsentat pro eo tempore, & modo quo futurũ, vel non futurum est.

LV. Addunt aliqui immutabilitatem sciẽtiæ visionis prouenire ex immutabilitate diuinæ volũtatis: nam quia eius decretum ęternum est, & immutabile, & ab eo depẽdent res futuræ, ideo sciẽtia earum immutabilis etiam est. Sed licèt verũ sit posita immutabilitate decreti, scientiam in eo

A fundatam, fore et ex eo capite inuariabilem, tñ per se loquendo, nõ fundatur inuariabilitas sciẽtiæ in immutabilitate decreti liberi. Nam etiam si per impossibile Deus de nouo aliquid inciperet velle, aut desineret, seu mutare posset uoluntatem suam, nihilominus scientia esset inuariabilis, quia ex æternitate repræsentaret tale decretũ, vel mutationem in eo futuram pro suis temporibus, eo modo quo de voluntate creata hæc inuariabiliter repræsentat. Est ergo illa scientia ex se, & ab intrinseco immutabilis ob infinitam ac naturalem seu necessariam repręsentationem suã.

De voluntate ergo est res difficilior, eò q̃ cum ã sufficiẽti proposito obiecto determinatio eius libera sit, & ideò quanuis actus eius sit infinitus, & per se sufficiens sine ullo addito reali ad tendendum in obiectum creatum, nõ apparet vnde necessarium sit, liberam eius determinationẽ esse æternam, & ab æterno in re positam, si aliquãdo futura est, aut in æternum durare, si semel est. Dices, imò hoc ipso q̃ Dei uolitio & determinatio libera non est aliud quam entitas eius, necessariũ LVI.

B est vt quod semel vult, semper ab æterno, & in æternum velit, quia fieri nõ potest ut obiectum quod semel Deus vult pro aliqua differentia temporis v. g. pro illa non sit futurũ; & consequẽter quod ab æterno & in æternum sit ita futurum, seu habeat eandem habitudinem ad existendum pro illa differentia temporis, ergo neq; etiam fieri potest vt si semel Deus vult tale obiectum, nõ velit illud ab æterno & in æternũ. Sed hęc ratio nõ videtur efficax. Aut enim fundetur in hoc, q̃ volitio Dei libera est simplex eius entitas necessaria absque additione realitatis liberæ, uel in hoc q̃ posita veritate obiecti futuri pro aliqua differẽtia temporis, fieri non põt vt non sit futurum eo modo quo cadit in diuinam voluntatẽ. Primũ non sufficit, nam hoc est, cuius rõnẽ inquirimus, cũ Deus per eandem entitatem necessariã possit liberè velle res ad extra sine vlla additione, cur non possit id tã in tẽpore, quã in æternitate præstare, cum non maior additio in uno quã in alio requiratur, & consequenter nec maior mutatio: vnde tñ abest vt ex illo prĩcipio expediatur hęc difficultas, vt potius ex illo nascatur. Si verò adiũ

C gatur secundum de obiecto, videtur petitio principij: obiectum enim seu effectus volitus à diuina volũtate p aliqua differentia tẽporis, ideo infallibiliter erit, quia voluntas diuina est efficax, & immutabilis, si aũt decretũ Dei esset mutabile, et si ab ęterno esset positum, nõ esset absolutè, infallibiliter futurus effectus eius: sed tñ sub cõditione, nempe si in eo decreto Deus psistat. Neque hoc erit contra efficaciã diuinæ voluntatis; sed potius ex illa nasceretur, q̃ mutato decreto cessaret effectus. Igitur principium petitur, dum immutabilitas decreti probatur ex immutabilitate obiecti semel voliti. Responderi põt, rationẽ fundari in obiecti immutabilitate hanc aũt non fundari in immutabilitate diuinę volũtatis, sic enim peteretur principiũ, sed fundari in æterna ueritate propositionis de futuro, quæ mutari non põt ob necessitatem compositam, quam includit. Quia sicut id quod est, quando est, necesse est esse, ita quod futurũ est, supposito quod futurũ sit, non potest non fore. In omnibus autem quæ in re futura sunt, vel nõ sunt in aliqua differẽtia tẽ-

poris

poris, altera contradictoriarũ est vera ex æternitate, vt ex alibi dictis nũc suppono. Igitur si ex æternitate est verũ aliquid esse futurũ, ergo nõ potuit Deus ex æternitate nolle illud, quia vel postea esset contra voluntate Dei, vel oĩno sine illa, quod est impossibile, vel postea inciperet Deus velle illud nulla facta mutatione in obiecto, & insurgeret nouus respectus rõnis nulla facta mutatione in vtroq; extremo, quod ẽt esse non põt. Et eadẽ rõne, si ab æterno est verũ illud nõ esse futurum, Deus ab æterno vult illam non esse, quia Deus põt id velle, & in obiecto non efficit aliam mutationẽ volendo vt non sit, nec insurgit alius respectus: ergo talis respectus necessariò est æternus. Atque hoc modo, hæc ratio est probabilis. Semper tamen procedit ex modo nostro concipiendi ad rem; na hi respectus rationis non sunt in re, sed finguntur à nobis, vnde dici posset, ꝙ licèt nos non intelligamus nouum respectum, nihilominus Deus de nouo vult. Deinde supponit hos respectus fundari tm̃ in obiecto, cum tn̄ primam radicẽ habeant in voluntate Dei, non quidem in mutatione eius, vel re illi addita: sed in eminentia, & causalitate, vt explicatum est. Vnde tandem dici posset, ꝙ licèt res, quæ de facto est futura aliqñ, ab æterno sit futura, id nõ habet ex eo, quod ab æterno voluit Deus vt esset, sed quia etiã fuit ab æterno verum Deum fuisse aliqñ voliturum, vt illa res esset. Et tunc licèt intelligatur nouus respectus rationis in Deo volente ex tempore, ille posset fundari ex parte Dei in eminentia eius: ex parte verò obiecti, in hoc solum, quòd prius erat futurũ ex futura determinatione causæ, iam verò ex actuali, vnde ex vi prioris status potuisset non fore, quantum erat ex actuali statu causarum, non verò in posteriori statu.

LVII. Alia ratio reddi potest ex parte intellectus, fundaturq; in D. Tho. 1. par. q. 19. art. 7. vbi probat non posse voluntatẽ mutari, perseuerãte in obiecto eadẽ ratione boni, nisi quia mutatur cognitio, & cognoscitur bonum quod antea ignorabatur. Cum ergo ostensum sit, nõ posse hanc variationem accidere in diuina cognitione sine reali mutatione, fit, vt neq; in volũtate accidere possit noua determinatio libera sine mutatione. Qui discursus adhuc nõ probat, accidere tunc mutationẽ formaliter in voluntate vt voluntas est, sed ad summũ quod in scientia psupponatur. Deinde, etiã hoc non videtur sufficienter probari, nã stante eadem omnino cognitione potest volũtas pro sua libertate amare quod prius non amabat, vel non appetere quod appetebat, quia supposita quacunq; cognitione voluntas manet libera. Et declaratur in præsenti, nam in æternitate, supposita tota scientia Dei merè naturali, (quæ sola ad liberam determinationẽ voluntatis supponitur) voluntas mansit libera ad amandũ, vel nõ amandam creaturam: ergo stante eadẽ cognitione potuit prius amare, & postea non amare, quia cognitio ex se non magis necessitat ad perseuerandũ in amore, q̃ ad exhibendũ amorem. Et eadẽ ratione, stante infinita Dei scientia posset voluntas pro sua libertate suspendere omnem determinationẽ liberam: ergo ex eadem libertate posset posteà, quam vellet partem, eligere: ergo si aliunde nõ interuenit mutatio in noua determinatione libera, ex parte scientiæ non esset necessaria.

A Quo circa ea rãtio ad hanc difficultatẽ mihi semper maximè placuit, argm̃ hoc concludere, ex huiusmodi variatione decreti, aut terminationis liberę non inferri immediatè physicã mutationem in diuina voluntate, inferri tn̄ quandam (vt ita dicam) animi inconstantia, & imprudentiam modũ se gerendi in suis decretis: quę imperfectiones non minus repugnant Deo, q̃ physica mutatio. Imò cum Deus sit absolutè immutabilis, non minus intelligitur de morali q̃ de physica immutabilitate, & in homine imperfectio esse sumatur q. in suo proposito mutabilis sit, nõ solum propter variationẽ entitatis actus, sed multò magis propter animi inconstantiam. Vnde, si per impossibile per eandẽ actus entitatem posset homo variare propositum, & nunc velle, postea nolle, magna esset imperfectio. Ex hac verò imperfectione immediatè inferri põt voluntatẽ sic mutabilẽ esse finitam, & non rectã per essentiã, & inde tandẽ mediatè concludi potest nũquam accidere illã mutationem quasi moralẽ, sine mutatione physica. Hic discursus totus vĩ per se satis euidens: nam ꝙ sint quædam imperfectiones
B morales, ex quibus per locũ intrinsecũ (vt aiunt) nõ sequitur imperfectio, vel mutatio physica, est euidens. Nam velle mentiri, aut velle peccatum nõ infert immediatè in Deo aliquã mutationem physicã, nec compositionem, aut aliquid simile. Posset tn̄ intelligi Deus ex æternitate id volens per simplicẽ determinationem liberã, prout supra explicata est: tn̄ infertur ex illa imperfectione talem voluntatẽ non esse per se rectã, & consequenter esse finitã, & inde quasi per locũ extrinsecũ concluditur talem voluntatẽ esse mutabilẽ physicè. Sic ergo in præsenti procedendũ existimo, nam ꝙ illa (qua sic vocamus) animi inconstantia imperfectio sit, & modus operandi, vel ex inconsideratione, vel ex imprudẽtia procedens, ex terminis ipsis per se notũ est: nã si in hominibus hęc meritò censetur imperfectio, quantò magis in Deo, sicut quia non implere promissum magna imperfectio est, non quidẽ formaliter ac præcisè propter mutationẽ physicam, sed propter indecentiã, & moralem defectũ, qui est in illo actu; & tamen totus ille defectus, etiã secluso mendacio,
C in hac mobilitate animi consistit: & ex ea oritetur, et si absque mutatione physica contingeret.

LIX. Qualiter aũt hęc imperfectio in Deo sequeretur ex illo volẽdi modo, sic breuiter explicandum est. Considerando. n. Deum vt habentẽ in æternitate sua pñtia per simplicẽ intelligentiam oĩa obiecta creata diligibilia secundũ omnes gradus, modos, ac rõnes conuenientiæ, quæ in eis excogitari possunt, necessariũ fuit diuinã voluntatem non manere quasi suspẽsam in suis decretis liberis circa talia obiecta, sed in alterutrã partẽ inclinari, aut volẽdo illa, aut definitè nõ volendo, seu volendo ea nõ esse, aut ea nõ amare, vel non eligere. Primò quidẽ, quia probabile est in omni voluntate esse id necessariũ, postq; de re amanda, vel non amanda, agenda, vel non agenda plenũ consiliũ aut iudicium habitũ est. Deinde quidquid sit de aliis, de diuina voluntate videtur hoc certum, tum quia tam velle, quàm nolle, aut nolle, & tam non esse q̃ esse creaturæ est ex arbitrio Dei: debet ergo esse perfectè voluntarium: ergo directè per positiuũ actum, & non tantũ indirectè

per

per suspensioné actus. Loquor aűt de bonis obiectis, quæ cadere possunt sub diuinam voluntaté, applicandum aűt est cum proportione ad mala, qua licèt non sint volita, sed permissa, per actum tñ positiuum permitti debent, quo Deus vult vel illa non impedire, vel etiam ad entitaté illorum concurrere. Præterea quia illa totalis suspensio decreti liberi reuera est imperfectio, & à D. Tho. 1. cont. Gent. c. 82. vocatur potétialitas quędam. Duobus. n. modis cócipi pót illa suspensio; primò, vt includat voluntatem definitam nihil amplius in ea re vt sic proposita deliberandi aut definiendi; & hæc non est suspensio de qua agimus, sed est decretű liberum, quod in Deo tam immutabile erit sicut alia, & re vera est voluntas non agendi id, quod ita relinquitur. Alio ergo modo intelligitur illa suspensio totalis, quia nec voluntas tunc alterutrá partem eligit, nec decernit quid sibi postea eligédű sit, & huiusmodi animi suspensio, sine dubio est magna imperfectio. Et videtur præterea ex íperfectione intellectus oriri, quia nimirű nondum plenè considerauit, aut iudicauit quidquid ad aliquid decernendum requiri pót: nam si oia considerasset, & certus esset nihil amplius desiderari posse, nó posset volútas in ea suspésione manere: Dices, Ex libertate sua id posset. Rñdeo, non habere locum libertatis vsum nisi vbi sub róne boni repræsentatur, in ea vero suspésione, posito prædicto statu intellectus nulla ró boni apparere potest: & maxime in Deo qui perfectissimo modo, & summo cum iudicio & róne in omnibus se gerit. Vnde interrógabo rursus, an cum fingitur Deus suspendere deliberationem suam quasi in futurum, præsciat quid postea electurus sit, necne: nam si non præscit, illa est in intellectu imperfectio, & in volútatem non posset inducere anxietatem, & solicitudinem de futura deliberatione. Si vero iá præscit ex æternitate futurá deliberationem suam, irrationabilis, & impertinens est talis suspensio. Relinquitur ergo necessario habere Deum æternű decretű in alterutrá parté volendi, vel nolendi aliquo modo quodlibet obiectum sibi propositum, quæ necessitas non pendet ex eo ꝙ decretű liberű addat, vel non addat aliquid reale, sed absolutè sequitur ex plenitudine sciétiæ, & ex perfecto volútario, & pfecto modo quo Deus in omnibus se gerit, ét si simplicissime & sine vlla reali additione voluntatem suam libere determinet.

D. Thom.

LIX. Ex hoc vero principio vlterius sequitur, tale decretum æternű nó posse esse mutabile sine magna inconstantia, & imperfectione Dei volentis, quia duobus modis potest intelligi variari quod decretum est à Deo. Vno modo per propriá mutationé ipsius decreti, scilicet, quia talis mutatio intelligitur esse circa idé obiectű, & secundű idé pro eodem tépore, &c. Id est ꝙ prius decreuerit Deus tali tempore Petrű creare, v. g. & postea nolit pro eodem tempore creare illum: & hæc est propria animi incóstantia, prudentiæ, & pfectæ virtuti repugnans: & ideo impossibile est in Deo reperiri: de quo ꝓpterea scriptű est. [Pœnitudine nó flectetur, neque. n. hó est vt agat pniam. Idq; confirmari pót argumentis paulo antea factis; & declarari optimè in húc modű. Nam vel Deus prȩsciret se mutaturű ꝓpositum, & illud prius nullű effectű habiturű, et sic leuissimű esset habere tale propositű: imo vix posset esse efficax: vel nó præsciuisset hoc Deus: & sic supponitř magna imperfectio í sciétia, & maneret Deus quasi dubius & suspectus de sua cóstantia, & firmitate sui propositi, quæ est summa imperfectio. Alio mó accidere pót varietas circa rem decretam; aut amatá à Deo, non scd́m idé, aut pro eodé tpe, sed pro diuersis tpibus, vt v. g. si Deus hodie diligat Petrum, cras nó diligat, &c. Et hæc varietas non infert mutationé in Deo, quia sine mutatione, vel inconstantia animi pót res vno tpe diligi, & non alio. Maxime qñ id fit sine vlla nouitate ex parte amantis, qui simul vtrűque decreuit, scilicet & pro tali tépore amare, & pro tali nó amare: & vtrumque ex sufficiente causa & róne. Ita vero se gerit Deus volens rerum varietatem sine vlla varietate in ipso, quia nec habet noua decreta, nec mutat antiqua, sed singula pro suis téporibus ex æternitate amat, disponit, aut permittit, & in eo quod semel proposuit, perpetuo durat. Igitur ad rerum varietatem & mutationem non est necessaria talis inconstantia in diuina voluntate, neq; esse posset sine magna imperfectione. Et iuxta hunc discursum efficax manet illa ró, quæ probat non posse esse talem mutationem in voluntate nisi præsupposita aliqua imperfectione, & mutatione in scientia, & cognitione: quia ostensum est semper antecedere huiusmodi imperfectionem ad oém nouam deliberationé. Et præterea, quáuis fortasse mutatio propositi imprudenter facta, possit accidere sine augméto cognitionis nó tamen prudens: vnde cum in Deo nec imprudens mutatio esse possit, neq; augmentum cognitionis, vt prudenter fieret talis mutatio, relinquitur nullo modo in Deo esse posse.

1. Reg. 15.

LX. Alia tandé ró reddi posset huius immutabilitatis ex æternitate diuina: est. n. tota æternitas vnű indiuisibile instans, multomagis si fieri pót quá instás nostri téporis: in vno aűt & eodé instáti nostri tpis non pót intelligi ꝙ Deus habeat aliquá liberam determinationé, & mutet illam: siue illa determinatio addat aliquid reale, siue tátű respectű rónis, nam ét in illis respectibus est talis oppositio quæ contradictioné includit ex parte obiecti. Igitur neq; in instáti æternitatis potest esse in Deo talis mutationis modus. Et cófirmatur, ná illa varietas in decreto libero, intelligi nó pót sine successione vera p prius & posterius; in Deo aűt non pót esse successio vlla. Veruntñ hæc ró eludi pót, dicendo ibi nó esse successioné rerum in Deo, sed respectuum rónis, qui possunt variari, non variato realiter fundamento: & consequenter dicetur in æternitate posse esse illam variationé respectuű, eo ꝙ licet sit realiter indiuisibilis sicut instans nostri téporis, est tñ eminentior, & permanétior, potestq; cuilibet tépori coexistere. Contra hoc vero fieri posset ratio supra tractata, ꝙ hæc variatio respectuű locű nó hēat, quia in obiecto esse nó pót mutatio, eo ꝙ necessario ex æternitate aut est futurű, aut nó futurum: sed de vi huius rónis iá satis dictű est. Quocirca in róne prius facta persistédű est, quæ rectè probat hác mutationem respectuű non posse prouenire nisi ex limitata perfectione tam in modo cognoscendi, quá in modo deliberádi: & ió semper fundari in reali aliqua successione: & inde rectè cócluditur repugnare rei æternæ.

SECTIO X.

An esse tantum vnum Deũ demõstrari possit.

I. HAec quæstio definita videri põt in superioribus, vbi ostendimus ens à se non posse esse nisi vnũ: cum .n. de rõne Dei sit q̃ sit ens à se, inde necessario concluditur non posse esse nisi vnũ Deum. Nihilominus tñ eam hoc loco addere visum est, tum q̃ formaliter sit hæc cõclusio diuersa diuersisq; rationibus probari soleat, quas expendere breuiter oportet; tum ẽt vt obiter Theologos moneamus, quo rõnes quæ vnitatem Dei demonstrant, nihil Trinitati personarum aduersentur.

Ratio Aristotelis expenditur.

II. DEum igitur esse vnum ex physico motu colligere conatus est Arist. 8 Phys. text. 54. & sequẽtib. Quia primus motor, vnus tñ est: sed primus motor est Deus: ergo Deus est tñ vnus. Maior constat, quia tñ est vnũ primum mobile, & vnus primus motus: ergo tantũ est vnus primus motor. Quæ rõ amplius declaratur ex his q̃ ipse tradit in 12. Metaph. tex. 44. vbi ostendit tot esse intelligentias mouẽtes, quot sunt cœli mobiles; & consequenter iuxta ordinẽ & dignitatẽ mobiliũ esse ordinẽ mouentiũ: sicut ergo inter corpora mobilia datur vnũ supremũ, ita & inter motores datur vnus tñ primus, et ille appellatur Deus. Hic discursus Aristotelis habet quidem tantam probabilitatem, quanta ex medio physico, & motu sensibili haberi põt; tamen, vt sæpe in superioribus dixi, hæc media physica minus efficacia sunt ad ea demonstranda quæ in Deo reperiuntur. Vnde, si, vt diximus, ex solo motu physico nõ põt euidenter demonstrari Deum esse, multo minus poterit cõcludi esse tñ vnum. Primo igitur, licet illo discursu concludatur, in hoc vniuerso esse tñ vnum primum motorẽ, non tñ simpliciter, quia ex motu demonstrari non põt, non esse aliud vniuersum, & aliud mobile æquè primũ.

III. Deinde cum intelligentiæ non sint per se primo pp motũ cœli, oĩs ratiocinatio quæ ex motibus cœli fit, ad numerũ, ordinẽ, & nobilitatẽ intelligentiarũ inferendã, est valde infirma coniectura, vt idem met Aristoteles vidit, & infra iterũ dicemus agentes de alijs spiritualib. substãtijs: ergo vnitas Dei nõ satis põt ex vnitate primi motus cœlorũ demonstrari: nã supra illũ motorem possunt esse aliæ superiores substantiæ. Imo iuxta veriorẽ sñiam, ẽt philosophicã, proximus motor primi cœli nõ est Deus: ex ordine aũt motuũ ad summũ concludi põt, illũ proximũ motorem primi orbis esse vnũ tñ, esseq; nobiliorẽ inferiorũ orbiũ motorib. Quòd verò vltra illũ non sint alia nobiliora entia, aut q̃ nõ sint multa, sed vnũ tñ, non põt ex illo motu demonstrari. Quãquã neque ẽt posset ex physico motu aliquid amplius colligi q̃ vnus primus motor. Vñ ex illo discursu saltem sumi põt, ordinẽ rerũ, & motuum vniuersi indicare vnitatẽ potius q̃ pluralitatem Dei. Sumitur ẽt argumẽtum proportionale, q̃ sicut omnes motus physici ad vnum primum motorem reducuntur, ita omnia entia ad vnum primum principiũ & causam, quam appellamus Deum:

A *Secunda ratio probabilis.*

IIII. HVC accedit alia ratio, quã tetigit Arist. in fine lib. 12. Metaph. vbi cũ intulisset cõtra Pythagoricos q̃ ponerent multa principia prima, addit, (At entia nolunt malè gubernari; non est bonũ pluralitas principatuum. Vnus ergo Princeps.) Quã rõnẽ sic proponit D. Th. 1. cõt Gẽt. c. 42. rat. 3 q̃ sufficiẽter fit vno posito, melius est p vnũ fieri q̃ per multa: sed rerũ ordo est sicut melius põt esse: non .n. potẽtia agẽtis primi deest pfectioni rerũ: Optimus aũt ordo est per reductionẽ ad vnũ, ergo &c. Quæ rõ est quidem bona coniectura, non põt tamen esse conuincens demonstratio, quia esse Dei non est pp vniuersum, nec propter optimum ordinem aut gubernationem eius; sed est per se se ob intrinsecam necessitatẽ essendi quam ex se hẽt. Quamuis ergo ordo & regimen vniuersi nõ requirat plura principia prima, tamen si aliunde non repugnaret esse plures Deos, inde concludi non posset illos non esse: quia dici posset esse ex se, & propter se, ẽt si ad regimẽ vniuersi vnus sufficeret. Sicut de multitudine personarum in vna diuinitate nos dicimus, per se quidem non fuisse necessariam ad creationem B vniuersi, nihilominus tamen ex intrinseca necessitate & ĩfinitate, dari in Deo multitudinem personarum non propter aliud, sed propter se.

V. Quocirca ex solis effectibus Dei non vr̃ posse immediatè demonstratiue cõcludi esse tñ vnum Deum sed solũ quasi negatiuè, ex illis non ostẽdi nisi vnũ Deũ, quia vnus ad oĩa sufficit: non tamẽ hoc satis est ad positiuè demonstrãdã vnitatem Dei, sed oportet ostẽdere repugnare, diuinã naturã multiplicari. Vnde, qa hoc non vr̃ ex effectib. colligi, inde quidam Theologi sumpserunt occasionem negandi, posse hoc demonstrari rõne naturali: quia rõ naturalis solũ ex effectibus sumi põt. Sicut in exẽplo dicto de Trinitate personarum, ex effectibus naturalib. ostẽdi põt ad illos non esse necessariam multitudinẽ personarũ in primo principio, inde tñ nõ rectè cõcluderetur talẽ multitudinẽ in re nõ esse. Sed hæc sñia meritò ab alijs Theologis reijcitur: eadẽ .n. est ratio de C esse, & de vnitate Dei: vnde sicut illa demõstrari põt, ita & hæc. Et præterea quãuis demus ex effectibus immediatè non concludi Deũ esse tantũ vnum, mediatè tamen concludi põt, quia nimirũ ex effectib. demonstratur de Deo aliqua proprietas, ex qua cõcludi põt, repugnare enti hñti talẽ proprietatẽ multiplicari. Hæc aũt proprietas pcipuè ac maxime est esse ens p se necessarium.

Ocham Gab. & alij in 1.

D. Thom 1. p. q. 11. a. 3. & 1. cõt. gẽt. c. 42. Durand. Scot. & alij in 1. d. 2. Marsi. q. 5.

VI. Tertia ergo, ac præcipua rõ sic formari põt, Deus est ens per se necessarium, vt ex cõi notione Dei constat, & ex supra dictis: sed enti necessario repugnat multiplicari: ergo & Deo.

VII. Dicetur fortasse, ens ita per se necessariũ vt sit prorsus improductum, nõ posse multiplicari, & hoc ad summũ probari ex superius dictis: ens aũt simpliciter necessariũ per productionẽ vnius ab alio nõ repugnare multiplicari, qa etsi vnũ sit ab alio, si hoc ex necessitate producat, & illud ex necessitate producatur, vtrũq; erit ens necessariũ: hoc aũt satis esse vt detur pluralitas Deorũ. Nam si tale ens ex necessitate productũ ab alio, sit infinitè perfectũ sicut illud, tã erit Deus sicut illud: nõ est autem demonstratũ esse impossibile, huiusmodi

eius

ens dicto modo produci. Nā licèt demus Deum nō producere necessitate naturę inferiora entia, quod infra probabimus, tñ q̄ aliqđ sibi æquale nō possit necessitate naturæ producere quasi ex naturę fœcunditate, neque ex Dei libertate, quæ satis exercetur circa inferiora entia, neq; ex alio capite videri potest demōstrabile. Et cōfirmatur, quia secundū fidem nostrā vna persona diuina necessitate naturæ producit aliā, cur ergo nō poterit vnus Deus necessitate naturę producere alium? Nam rōnes quibus hoc probari solet, in illo mysterio, deficere, & eneruari videtur. Vt v.g. solet id probari ex attributo summæ & infinitæ perfectionis, quia oportet aliquā perfectionē esse in producto, quæ non esset in producente, vel è cōtrario: & ideò neuter esset infinitè perfectus, & cōsequenter neque esset Deus. Quæ rō eadem applicari potest ad personas diuinas; & rñsio quę in eis datur, pōt in pñti dari. Nam si illi duo dij excogitarentur essentialiter & quasi specie distincti, diceretur, aliquā perfectionē esse formaliter in vno, q̄ non esset formaliter in alio: eas tñ esse eminenter in vnoquoque, idque satis esse ad infinitā perfectionem. Si verò excogitarentur isti dij eiusdē perfectionis, tunc negaretur, aliquam perfectionē esse in vno, q̄ non esset in alio, quia oībus essent similes: & ita vnusquisq; esset infinitè perfectus, q̄uis singuli eorū non hñent omnes entitates indiuiduas taliū perfectionū. hoc.n. ad infinitatē intensiuā non est necessarium. Alia rō sumi solet ex attributo simplicitatis, s. quia tales dij cōuenirent in genere, vel in specie, & consequenter differrent et in specie, vel indiuiduo, & ita hñent in se compositionē ex gradu in quo cōuenirēt, & in quo differrent. Quæ ratio similiter instari potest in diuinis relationib. seu personis: illæ.n. conueniunt in cōi ratione relationis, & distinguuntur in proprijs, sine cōpositione in re, quia illa conuenientia est tm̄ rationis: idem ergo dici posset in prędicta Deorum multiplicatione.

Quęstionis resolutio, propriaq; demonstratio.

VIII. Nihilominùs dicendum est, ex vnitate entis per se necessarij euidenter inferri vnitatem Dei: necessariū, producere aliud à se essentialiter distinctum, quod possit esse Deus. Repugnantia autem quæ in hoc inuoluitur, sumi facilè potest, ex dictis supra de vnitate entis increati, nam est ferè eadem quæ in multiplicandis increatis entibus reperitur. Prima sit, quia necessarium esset tale ens esse productū per verā creationē, quamuis necessariam & æternā, quia esset productum ex nihilo: tota.n. entitas talis entis tam quoad naturam, q̄ quoad personam esset ex se nō ens, nisi ab alio Deo produceretur; & hoc est produci ex nihilo, quia nihil illius entis ad ipsius productionem supponitur: esset ergo tale ens verè creatū, non posset igitur esse Deus: nam hęc duo, Deus, & creatum ens, inuoluunt in suis conceptib. primariam diuersitatem, vt ex dictis suprà de prima diuisione entis facilè constat. Et declaratur breuiter, quia conceptus verus Dei est conceptus entis summè perfecti, quo non potest excogitari maius, vt suprà explicatum est: quolibet autem ente creato potest aliud maius excogitari. Quia hoc ipsum, s. esse quid creatum, includit imperfectam originem, seu imperfectū modum habendi, vel recipiendi esse, quo facilè potest alius nobilior intelligi verè, ac sine repugnantia vlla.

IX. Secunda repugnātia est, q̄ ens increatū producat aliū essentialiter diuersum, & sibi æquale: nam hoc ipso q̄ habet essentiā quæ esse non posset, nisi ab alio fieret seu produceretur, talis essentia est inferioris rationis & ordinis, quia esset essentia dependens & facta: essentia autem dependens, ex intrinseca ratione minus perfecta est, quàm essentia ex se independens. Vnde vlteriùs fit, tale ens non posse esse infinitum in essentia, cùm non sit æquale illi à quo productum est.

X. Tertia repugnantia, quę magis explicat præcedentes, quia vel tale ens esset in essentia dissimile, & quasi diuersum in specie: vel omnino simile & solū in indiuiduo distinctum. Neutrū dici potest sine repugnantia: ergo. Prior pars de specifica diuersitate probari solet, quia non possunt dari duo entia specie diuersa ęquè perfecta: quod maximè vr̄ verum in entib. habentibus essentias summè perfectas, & includentibus in se omnem entis perfectionē, de quibus non potest concipi in quo sint dissimiles essentialiter, si vnūquodq; talem habet essentiā quę includat totā entis perfectionem. Sed hoc ipsum vrgentius declaratur, nam id quo constituitur essentialiter ens oīno increatū & improductum, oportet vt sit maxima perfectio simpliciter simplex, cū constituat ens summè perfectū, quod excogitari potest. Vel ergo talis perfectio inuenitur formaliter in alio ente producto, vel non. Si primum; ergo non est essentialiter diuersum, quia repugnat ens essentialiter distinctū, habere in se formaliter propriā drām constituentē aliud. Si secundū, ergo tale ens non est infinitè perfectum, cū in se non habeat formaliter perfectionē illam summā & simpliciter simplicē, qua aliud constituitur. Et inde ēt concludi potest, propriam rationem, & quasi drām vltimā essentialem, constituentē illud ens productū, non esse perfectionē simpliciter simplicē, quia repugnaret formaliter cum drā propria alterius entis improducti. Atq; ita nō posset cōstituere ens summè perfectū essentialiter: nam cōstitui essentialiter, est cōstitui simpliciter in esse entis, & ideò intelligi non potest q̄ per drām quæ non sit perfectio simpliciter, cōstituatur ens simpliciter infinitè perfectum. Tandem declaratur in hunc modū, nam si illa duo entia essēt essentialiter diuersa, cōpararetur producēs ad productum sicut principium, vel causa æquiuoca ad effectū: ergo necessariū esset totam perfectionem entis producti contineri altiori & eminentiori modo in producente, quia non cōtineretur formaliter, cum ponatur specie diuersum: ergo eminenter: ergo illud ens productum non posset esse infinitè & summè perfectū, quia non potest tota perfectio talis entis eminentius in alio contineri, quia in ipsa summa & infinita perfectione includitur eminentissimus modus habendi illam.

XI. Probatur iam alterū membrum, s. identitatem specificā cum numerali distinctione essētiarum esse impossibile in natura infinita. Primò, quia ostensum est suprà essentiam entis increati esse essentialiter singularem, quia necessitas essendi ab intrinseco, non potest essentialiter conuenire nisi rei singulari: ergo impossibile est, q̄ talis natura per aliquā productionem multiplicetur in indi-

indiuiduis, quia inuoluit apertā contradictionē q̃ natura essētialiter singularis multiplicetur in indiuiduis; siue per productionē, siue quocūque alio modo. Secūdo, quia impossibile est essentiā increatā & creatam seu productā, esse eiusdem speciei, quia sola hæc diuersitas essentialis est, nimirū q̃ altera essentia ex se talis est vt per se & sine productione vlla habeat suā entitatem actualē, & cōsequenter repugnet illi aliter illā hēre: altera verò talis est vt non habeat suā entitatē actualem nisi ab alio: hæc.n. tanta diuersitas in essētijs ipsis non pōt intelligi cū specifica idēntitate. Huc accedunt aliæ rōnes, quibus suprà probauimus nō posse dari duo entia improducta solo numero diuersa, quia inuicem sese priuarent supremo dñio, & suprema potestate: illæ.n. æquè probāt, ēt si talia entia supræma, & hītia essentias numero distinctas fingātur cū dimanatione vnius ab alio. Atque hoc modo ēt ex attributo omnipotentiæ pōt hæc vnitas Dei cōprobari. Et roborari etiā potest secunda ratio suprà adducta ex Aristotele, sumpta ex monarchia vniuersi, qua etiam

Cyprianus. vtitur Cypr. lib. de idolorū vanitate, quia si monarchia esse debet perfecta, vt in supremo principe esse oportet, non solū superfluum, sed etiam impossibile est, quòd talis princeps habeat colortem, de quo satis in superioribus dictum est.

XII. Quomodo rōnes quæ vnitatē Dei propugnāt, Trinitatem non impugnent.

Vltimo facile est ex dictis explicare, quō hæ rōnes ita sint efficaces ad probandā Dei vnitatē, vt tñ contra veritatē & personarum Trinitatem nihil obstēt. Nam in primis personæ, quæ in Trinitate producūtur, non ex nihilo, sed de substātia diuina producūtur, quia nō in essētia, specie aut numero diuersa, sed in eadē numero natura procedūt, atq; subsistūt, & ideò neq; creantur, neque fiunt, neque dependent, sed altiori origine procedunt, q̃ naturalis ratio cognoscere valeat. Rursus hinc fit, vt persona procedens nō sit essentialiter diuersa à producente, quia licèt altera producens sit, altera producta, neq; aliter subsistere possint, tñ hę proprietates non cōueniunt illis rōne naturæ essentialis, sed rōne proprietatū personaliū: vnde natura ipsa, neq; producit, neq; procedit, sed in oībus personis improducta est; quis in aliqua persona absq; alterius cōicatione sit, in alijs verò sit cōicata per aliquā productionem. Quod nō indicat diuersitatē in natura (sicut in diuersis dijs argumētabamur) quia in diuinis personis eadem numero natura est, q̃ in vtraq; persona extstit, in vna cōicata per suppositi productionē, in alia ex se absq; cōicatione per aliquam originem talis personę: & eadē natura postulat vtrūq; existendi modū. At verò si vnus Deus ab alio procederet in distincta natura, necessariò altera natura esset inde pendens, & altera pendens, & proprietates non tñ personales essent, sed ēt essentiales, quia non cōuenirent tñ personis, sed ēt naturis: Impossibile autem est vt naturæ hñtes tales proprietates sint perfectione æquales: imò necesse est vt illa q̃ est dependens, sit imperfecta. Quod nō habet locū in personis eiusdē naturæ, quia si natura est eadē numero, non pōt esse magis, aut minus perfecta: & dūmodo talis natura habeatur, æquè bonū est habere illam cōicatā per aliquam productionem, ac habere illā sine origine.

XIII. Ex quo ēt obiter intelligitur, rōnem suprà factā de carentia perfectionis optimā esse cōtra di-

A stinctionem Deorum, non tñ contra distinctionē personarum. Nam si vnus Deus ab alio procederet in distincta natura, necessariò deesset producto perfectio aliqua pertinens ad essennā producentis; & aliunde haberet imperfectionē repugnantē perfectioni talis naturæ, nimirū esse creatum & dependens: at verò vbi origo est in eadem numero natura, nulla perfectio deesse potest quę pertineat ad formalē constitutionem essentię; & ideò potest persona producta iā esse infinita sicut producens. Deniq; vltimum dilemma de distinctione specifica, vel indiuiduali cessat in productione distinctæ personæ eiusdē naturæ, quia talis persona producta nō est Deus specie aut numero distinctus, sed idē numero Deus cū persona producēte. Quod si illa interrogatio fiat de psonis, vt personæ sunt, dicendū est personā, simpliciter loquendo, essentialiter cōstitui per naturā, & ideò personas illas, ēt simpliciter loquēdo, nō esse essentialiter diuersas. Imò nec quatenus personę sunt, dici possunt habere distinctā essentiā, & consequenter, absolutè loquendo, nō pos-

B sunt dici essentialiter distingui, quia essentialē distinctionē ab essentia distincta sumi necesse est; essentia aūt absolutè non dicitur de rōne personalis, & si cū reduplicatione sumatur. Latius autē loquēdo de rōne formali quasi specifica, dici possunt illæ tres personæ vt sic, seu tres relationes formaliter diuersæ secundū proprias rationes, in eis tamen vt sic non procedit argm̄ factum de diuersis dijs: quia in his esset absolutè & simpliciter diuersitas essentialis in tota vtriusque entitate, quia natura in eis esset diuersa: at verò in personis eiusdē naturę solū est distinctio in rationibus personalibus, in quibus tota perfectio naturæ intimè includitur, & ab illa hñt infinitā perfectionē simpliciter. Sic igitur pro qualitate huius loci satis declaratū est, rōnes factas & demōstrare optimè nō posse esse distinctos Deos, & distinctioni personarum in eadē deitate nihil obstare.

Sed quæret aliquis, si est naturaliter euidens vnū tm̄ Deum esse, qui fieri potuit, vt ferè oēs homines in eo fuerint errore versati, vt plures existimauerint esse Deos; imò (quod mirabilius est) q̃ bruta animalia, volucres, & serpētes, imò & lapides vt Deos adorarint. Rñdetur in primis, ferè omnes viros in philosophia eruditos vnum tm̄

XIIII. Quare Dei vnitas tot nationibus incognita.

C agnouisse Deū, vt de Socrate, Platone, Aristotele, Cicerone, & alijs constat; & de Pythagora, Sophocle, Euripide, & de Orpheo, & antiquis poetis refert latè Iustin. lib. de Monarch. & in orat. Parænetica, & Lactan. lib. 1. diuinar. instit. à c. 5. & Arnob. lib. 3. cont. Gent. Euseb. lib. 11. de præpar. Euāg. c. 9. Tertul. in Apologet. c. 10. 11. & 12. & August. latè lib. 4. de Ciuit. Dei, à princip. vbi cap. 11. dicit, Philosophos fere omnes de vnitate Dei rectè sensisse, quāuis plures Deos vt virtutes, vel partes vnius Dei colerent. Quod significauit Paul. ad Rom. 1. dicens de gentibus, [Cum cognouissent Deū, non sicut Deū glorificauerunt,] Roman 1. quia vel illum colebant vt animā mundi babentem in diuersis partibus eius: diuersas virtutes, quas sigillatim eodē gradu honoris venerabantur: vel, quia licèt vnū Deum cognoscerent, pręsertim Philosophi (de quibus maximè vī loqui Paulus) & existimationē plurium Deorū, vulgi errorem esse non ignorarent, quòd populari aut

veteri

veteri cõsuetudine, vel mortuos quosdã hoïes, vel dæmones, deos appellabat, & vt tales venerabatur, non audebant aũt veritatem profiteri, vt de Varrone indicat August. dict. lib. 4. de Ciuit. c. 31. (August.) Quocirca ex errore Gẽtiliũ in pluralitate Deorũ nullum põt sumi argm̃, vt contraria veritas non censeatur demonstrabilis naturali lumine: tũ qa ille erat error vulgi ignorantis, qd̃ humana opinione, & cõsuetudine ducebatur: tum ẽt quia nõ satis cõstat quid nomine Dei intelligeret, nec an cognosceret aliquem Deum vt creatorẽ ac principium rerum, sed quamlibet superiorem causam aut virtutẽ aut hoïem insignem, Deũ appellaret: quo aũt sensu idola coleret, ad hunc locum non spectat. Dictũ est à nobis de ea re tractando de imaginum adoratione, in 1. to. 3. p. disp. 54 sect. 8.

SECTIO IX.

An Deum esse inuisibilem, demonstrari possit.

I. (Quanta difficultas in Deo cognoscendo sit Philosophorum dictis & dictis probatur. Simonides Plato Nazianz.) QVid sit Deus, nunq̃ satis explicare põt humana mens, quod acutè significauit Simonides apud Cice. 1. de Nat. Deo. Qui interrogatus à Tyranno qd esset Deus, de die in diem procrastinabatur, semper nouũ diẽ ad rñdendũ expostulans, q̃ semper res obscurior videretur. In q̃ sniam dixit Plato in Timæo, Deũ intellectu percipere difficile esse, eloqui aũt impossibile. Quod dictum corrigens Greg. Nazianz. orat. 34. quæ est 2. de Theolog. nõ longè ab anino dicit: [Ego verò ita potius dicendum censeo, Dei naturam nullis quidem verbis explicari posse, aio aũt atq; intellectu comprehendi multo minus posse.] Hinc ergo factũ est, vt ad explicandã aliquo modo excellentiã diuinæ naturæ varijs negationibus, seu attributis à negationibus sumptis vtamur, eò q̃ nec propriè, vel directè seu positiuè dicere possimus quid aut quale sit, neq; ẽt vna vel altera negatione id satis exprimamus. Hactenus ergo explicuimus attributa q̃ ex negationib. imperfectionũ creaturarũ sumũtur, quib. indicatur, naturã diuinã oẽm creatam naturã superare. Præter hæc verò addũtur alia attributa, quib. diuina excellentia per cõparationẽ ad intellectũ creatũ, & eius capacitatẽ explicetur. Vr. n. plus esse quod in intellectum cadere põt, quam quod ipse intellectus est: & ideo magis ẽt explicari videtur excellentia diuinæ naturæ per comparationem & excessum supra capacitatem intellectus, quàm per quemcunq; positiuum conceptum, quem de Deo formare possumus. Hac ergo ratione dicitur Deus inuisibilis, incomprehensibilis, ineffabilis: de quibus attributis videndum est quid per illa importetur: & quo modo naturali ratione ostendi possint.

Quot modis dicatur Deus inuisibilis.

II. QVod ergo Deus inuisibilis dr̃, primum referri potest ad corporalem visum: & sic difficultate non hẽt: & facilè demõstrari potest ex superiùs dictis: nã ostensum est Deũ esse incorporeũ, ex quo euidẽter sequitur non posse videri oculis corporis, saltem naturaliter: quo modo nunc loquimur: nã cum visus sit actus corporis, nõ põt vltra corpora extẽdi. Imò peritiores Theologi cẽsent, ẽt de potẽtia absoluta non posse visum cor- A poralem ad incorporalia vidẽda eleuari, quia nõ põt extra obiectum suum ferri, quod indicasse vr̃ Ambr. ser. 8. in psal. 118. Estq; probabilius, quãuis interdum dubitare videatur Aug. 22. de Ciuit. ca. 29. (Ambros. August.) Vnde cum in Scriptura dr̃ Deus visus oculis corporis, intelligendũ est non in se, sed in aliqua sensibili repræsentatione, vt late Epiph. hæres. 70. & Greg. 18. mor. c. 36. & Aug. epist. 111. & 112. (Epiphan. Gregor.) Hoc aũt attributũ in hoc sensu declaratum, non admodum explicat perfectionem Dei: nam hoc cõe est omnibus reb. spiritualibus, vt ex ratione facta constat. ¶ Alio ergo sensu põt illa negatio ad intellectũ referri, nã per translationem ẽt illa videri dicuntur, quæ per intellectum propriè, & prout in se sunt, cõspiciuntur. (III. Deus cognosci potest a creaturis, et euidenter.) Vnde per hãc negationẽ non negatur, aut impossibilis dr̃ omnis cognitio Dei: alioqui falsò Deo attribueretur, cum ostensum superius sit posse Deum naturali lumine cognosci, imò & demonstrari. Vnde neq; omnis cognitio euidẽs excluditur per hoc attributũ: non .n. omnis cognitio ẽt euidẽs, visio propriè B appellari põt: nam visio intuitiuam cognitionẽ propriè significat: potest aũt esse cognitio euidẽs abstractiua. Item visio dicit clarã rei cognitionẽ in se ipsa, & prout in se est: cognitio aũt euidens potest esse confusa, & per cõceptus improprios, seu connotatiuos, & negatiuos. Itaq; per hoc attributum nõ dr̃ Deus incognoscibilis (vt sic dicã) aut indemõstrabilis, sed tm̃ inuisibilis. Non potest aũt hoc attributum in hoc sensu explicatum intelligi aut verè dici respectu omnium intellectuũ, nam certũ est Deum sibi ipsi non esse inuisibilem, quod ratione ẽt naturali demonstrari potest, nam Deus est substantia intelligens & intelligibilis, cũ immaterialis sit: ergo est sibi ipsi maximè proportionatus, vt se perfectè intelligat ac videat: non ergo dicitur Deus inuisibilis sibi ipsi: dicitur ergo inuisibilis respectu aliorum.

IIII. (Deus ab homine in hoc statu existente videri non potest.) Põt aũt Deus dici inuisibilis primo respectu intellectus humani, prout in hac vita existit, & cognoscit cũ dependẽtia a phãtasmatibus: & hoc C modo est nõ solum certũ sm̃ fidem nostram, sed ẽt euidens, Deũ esse inuisibilem ab hoïe mortali naturali virtute sui ingenij inquirente Deũ, ẽtsi illũ inuenire & intelligere contingat cũ summa perfectione q̃ humanũ ingeniũ discursu, inuẽtione, doctrina, & quacunq; naturali intelligẽtia acquirere põt. Patet primò ipso experimento: nullus n. mortaliũ hactenus Deũ vidit hoc modo, neq; vllus Philosophorum infideliũ de se, vel de alio sapientiori testatus est, q̃ ad hmõi Dei visionem peruenerit: neq; ẽt infidelis aliquis Philosophus id testificari potuit, cum id fidei repugnet. Fuerunt quidẽ nõnulli hæretici, dicti Beguardi, & Beguinæ, qui asseruerũt Deũ posse naturaliter ab hoïe videri. (Hæretici qui hoc negauerunt. Isa. 64. Exod 33. Ioan. 1. Clemen. v. cum Conc. Vienn in Clemen. ad nostrum de hæreticis.) Sed illi leuiter ac sine fundamẽto locuti sunt, & nullũ possunt sui mẽdacij testẽ afferre, sed potius apertissimis Scripturæ testimonijs cõuincuntur, & ideò ab Ecclesia damnati sunt: sed nõ est nostrũ hæc nunc prosequi. Rõne itẽ demonstratur, quia oïs cognitio nostra in hac vita, incipit à sensu, & pendet a phantasmatibus: Deus aũt est supra omnia sensibilia, & supra oia phantasmata, qua ergo via aut ratione ascendere poterit homo ad videndum Deum in se? Itẽ ob hanc rationem non potest homo intuitiuè videre animã suam, quæ sibi vr̃ maximè coniuncta &

clauditur sub obiecto adæquato intellectus creati: ergo naturalis capacitas intellectus in hoc habet quandã infinitatem, & proportionem vt attingat obiectũ etiam infinitum: ergo eadẽ ratione poterit esse naturaliter capax propriæ speciei & visionis eius. Et confirmatur, nã aliqui Theologi docẽt Angelis & hominib. videntibus Deũ dari nunc de facto huiusmodi speciẽ Dei, & præter illã non indigere alio lumine, vel alia virtute intrinseca, vt cõnaturaliter videant Deum: est ergo in ipsis intellectib. creatis facultas, & virtus intrinseca ex parte eorũ necessaria ad videndum Deum: & tota illa virtus est cõnaturalis illis: ergo tali virtuti est cõnaturalis species, quia intellectus creatus coniungitur cũ obiecto proportionato & cõnaturali suæ virtuti: ergo & actus dicendus est connaturalis, & cõnaturaliter possibilis.

XI. Tertiò non solũ videtur id non posse demonstrari ratione naturali, verùm etiã oppositũ esse probabilius, si rationem præcisè spectemus. Primò quidem, quia, teste etiam Arist. 10. Ethic. c. 7. naturalis beatitudo nostra consistit in contemplatione Dei: non consistit autem in contemplatione imperfecta & confusa, illa enim non implet contemplantis appetitũ, tum quia vnusquisque viso effectu naturaliter desiderat videre causam, & quamuis per effectum cognoscat illam esse, non tamen quiescit, donec distinctè videat quid & qualis illa sit. Tum etiam, quia si ad contemplationem adiungitur amor, prout ad veram fœlicitatem necessarium est, ipsemet amor excitat desiderium videndi: igitur naturalis fœlicitas in visione Dei consistit: ergo visio illa naturaliter haberi potest: quia naturalis fœlicitas haberi naturaliter potest: natura enim maximè inclinat ad naturalem felicitatem: non inclinat autem ad rem naturaliter impossibilem. Vnde etiam Philosophi lumine fidei carentes crediderunt intelligentias inferiores posse videre primam, & nos etiam post hanc vitam huiusmodi contemplatione illius primæ intelligentiæ futuros esse beatos. Quod significauit Auerroes 12. Metaphysic. comm. 17. & alij, quos infrà commemorabimus.

XII. Quartò argumẽtari possumus, quia si esset demonstrabile Deum esse inuisibilem in prædicto sensu, esset etiam demonstrabile non solũ esse ita inuisibilẽ à creaturis iam factis, sed etiã non esse possibilem creaturam quæ virtute sibi connaturali Deum videat: at hoc demonstrabile non est: quin potiùs multi Theologi putant, aut verum, aut saltem probabile esse, quòd sit possibilis creatura quæ connaturale habeat lumen, quo vtens, clarè videat Deum: non esset autem probabile, si oppositum demonstraretur. Imò Durand. in 4. dist. 43. quæst. 2. arbitratur, seclusis impedimentis quemlibet intellectum creatum esse natura sua aptum vt ei fiat præsens Deus per claram visionẽ absq; infusione alterius doni supernaturalis.

Quæstionis resolutio.

XIII. Nihilominus dicendũ est veritatẽ hanc posse sufficienti ratione suaderi, quæ licèt non sit ita euidens demõstratio, vt intellectũ reluctãtem omnino cogat, satis tamen sit ad persuadendum intellectum bene dispositum. Et in primis Diuus Thom. 1. p. q. 12. art. 4. ex eo quòd Deus est suum esse, & purissimus actus, colligit esse inuisibilem omni intellectui creato per naturales vires eius. Quam illationem probat elegãti discursu, quem latè declarant, & ab impugnationib. aliorum defendunt Caiet. ibi, Capreol. in 4. dist. 49. q. 4. ad arg. cont. 1. conclu. & ibi Soto q. 2. art. 2. & Ferrar. 3. cont. Gen. cap. 52. Breuiter tamen existimo efficaciam eius in hoc cõsistere, quòd modus intelligendi, & concipiendi sequitur modũ essendi, estq; ita proportionatus illi, vt vnusquisq; intelligens, alia concipiat iuxta modum suum. Ex quo principio ita cõcluditur ratio. Modus essendi Dei est superioris ordinis respectu omnis intellectualis naturæ creatæ: ergo nulla intellectualis natura creata potest suis viribus connaturalibus formare proprium conceptum Dei prout in se est: ergo nec videre illum clarè & in se. Hæc posterior consequẽtia est euidens ex priori, quia visio rei clara nõ fit nisi per propriũ conceptum rei: prior verò consequentia est euidens ex principio posito, & proportione subsumpta. Quæ facilè etiã declaratur in hunc modum. Nam Deus ex eo quòd est suũ esse per essentiam, habet quòd sit actus purissimus, & simplicissimus sine vlla admistione potentiæ: omnis autem natura creata habet suum esse cum aliqua compositione & potentialitate: habet ergo Deus superiorẽ quendam essendi modum incommunicabilem creaturæ prout in ipso Deo est. Si ergo creatura naturaliter intelligens omnia cõcipit, & in se format ad modum sui, omnia etiam concipiet vel vt aliquo modo composita, vel per analogiam & proportionẽ ad suum esse, suamq; compositionem: nunquam ergo poterit formare naturalẽ conceptum repræsentantẽ purissimam Dei actualitatem, & simplicissimam entitatem prout in se est.

Caietan. Capreol. Soto. Ferrar.

XIIII. Et sanè qui attentè ponderauerit, hinc purissimam actualitatẽ diuinæ naturæ cum eius infinitate, & immensitate coniunctã, inde verò limitatas vires naturales cuiuscũque intellectus creati, & imperfectũ modum illius, statim (credo) intelliget esse per sese valde verisimile, non posse tam imperfectam facultatem suis virib. formare proprium conceptum tam excellentis obiecti. Quod etiam aptissimè declarat sensibile exemplũ, quo vsus est Aristoteles cũ dixit, sicut se habet oculus noctuæ ad lumen Solis; ita cõparari intellectum nostrum ad manifestissima naturæ. Addereque nos possumus, infinita inæqualitate seu disproportione distare magis quemlibet intellectũ creatum ab increato lumine diuino, quàm oculum noctuæ à lumine Solis: si ergo non solum oculus noctuæ, verum etiam multi alij perfectiores non possunt Solẽ in se directè intueri, quid mirum est, quòd sit Deus inuisibilis omni intellectui creato, propria & naturali virtute operanti?

XV. Superest vt declaremus & probemus principiũ illud, quod basis est & fundamentum totius discursus, videlicet, modũ concipiendi esse proportionatũ modo essendi. Declarari autẽ potest primò ex his quæ in nobis experimur; nam sensus nostri eò quòd materiales sunt, solũ materialia indiuidua percipiunt: & (quod ad rem magis spectat) anima nostra licèt in se immaterialis sit, quia tamen dum est in corpore, verè exercet officium formæ corporis, & habet modũ essendi in materia, inde fit vt nihil proprio conceptu possit

Modus concipiendi, vt modo essẽdi respondeat.

D. Thom.

Re sensibilis animus cogitur in materia quare possit naturalia vel per ordinem ad illa cognoscere.

concipere, nisi rem materialem, & vt cætera omnia per aliquam analogiam, & proportionē ad illa concipiat. Huius autem euidentissimi experimenti non possumus aliunde rōnē reddere, nisi quia modus concipiendi connaturalis rei sequitur modū essendi. Imò si hoc experimur in actuali modo essendi aiæ, qui non spectat ad essentiā & substantiam eius, sed ad statum connaturalem & conformem essentiæ, multo magis habebit verum in modo essendi omnino essentiali, qualis est potentialitas illa, & essentialis compositio, quæ in omni creata substantia reperitur.

XVI. Quod si fortè dicatur id accidere in anima nostra coniuncta corpori, quia per illud sumit species medijs phantasmatibus: Respondebimus in primis, hoc præcisè & solitariè sumptum nō satis esse, nam experimur præterea, etiā post acceptas huiusmodi species non posse intellectū liberè eis vti, sine aliqua dependentia & consortio phantasmatum, cum tñ aia separata à corpore habere possit vti illis speciebus quas per corpus accepit. ergo signum est modum intelligendi accōmodari modo essendi, non solum quoad receptionem specierum, sed etiam quoad vsum earū, & modum formandi conceptus. Imò propterea aiæ coniunctę nō debentur naturaliter aliæ species, quia non pōt naturaliter eis vti, propter modum essendi quē habet. Sic igitur ex hoc experimento sumitur iudicium, quod in omni re intellectuali modus intelligēdi est accōmodatus modo essendi. Quod & propria ratione & à priori confirmari potest, quia facultas intelligendi est proprietas consequens ipsum esse substantiæ immaterialis: ergo consentaneum rationi est vt modus huius facultatis, & vsus eius sit proportionatus modo ipsius esse. Item species, quæ sunt principia proxima intelligendi, quando connaturales sunt, recipiuntur, iuxta modum intelligentis in quo recipiuntur, iuxta vulgare axioma: ergo ex hoc etiam capite modus intelligendi erit accommodatus modo essendi intelligentis.

XVII. *Quilibet intellectus aliquod sortitur obiectum maximè proportionatum.*

Tandem ex eadem experientia intelligi potest omnem intellectū habere aliquod obiectū maximè proportionatum suis viribus, suoq; intelligēdi modo, & idcirco per illud, vel ad proportionē eius, reliqua oīa percipere. Vnde si sint inferioris ordinis, non solū perfectè ea percipit, sed ē aliquo modo ad altiorem ordinem ea eleuat, vt illa perfectè cognoscat: si vero sint superioris ordinis, ea sibi accommodat, & imperfectiori modo concipit: & si nimium improportionata sint, solum per analogiam & proportionē ad propria & proportionata obiecta ea pōt concipere, si naturali modo intelligat. Hoc autē postremo modo comparatur quilibet intellectus creatus ad diuinum esse: & ideo non potest naturaliter illud prout in se est videre. Assumptum declaratur in supremo, & infimo intellectu, ex quibus sumi potest argumentum, idē esse, & proportionato modo in intermedijs. Intellectus ergo diuinus suam substantiam & naturam habet vt obiectū maximè proportionatum: imo, vt infra dicemus, adęquatum aliquo modo, quatenus in illo & p illud reliqua omnia intelligit: vnde quia reliqua oīa sunt illo inferiora, aliquo modo eleuātur ad esse diuinū, vt per illud perfectè cognoscantur: respectu aūt intellectus diuini, nullum est intelligibile obiectum quod sit ordinis superioris: & ideo

A in eo non habet locū imperfectus cognoscendi modus. Intellectus autem humanus corpori coniunctus, adeo est infimus & potentialis, vt nec se ipsum, nec substantiā aiæ suæ habeat pro obiecto proportionato, sed solum materiale ens, quod p sensum aliquo modo percipi possit, quod est infimum obiectum intelligibile, & in potentia tm, & ideò nullum fingi potest obiectū minus perfectum, quod ab hoc intellectu inferiori aliquo modo percipi possit: obiecta autem superiora nō possunt ab hoc intellectu naturaliter cognosci prout in se sunt, sed tantum per analogiam & proportionē ad suū obiectum proportionatum.

Hinc ergo colligimus intelligētias separatas à corporibus, sub quibus aia rationalis separata cōprehēditur, habere aliquod obiectum proportionatum, quod tale non potest nisi propria substantia respectiuè, scilicet comparatione proprij intellectus. Nam cum talis substantia sit actu intelligibilis, & intellectiua ratione suæ perfectionis, videtur in ratione obiecti intelligibilis maximè proportionata & commensurata suæ facultati intelligendi: est ergo omnis substantia separata XVIII. *Spirituales substātię est proportionatū obiectum, sibi ipsis.*

B obiectum quasi proprium, & maximè proportionatū sui intellectus: ergo omnia superiora intelligit ad modum huius obiecti proportionati, & suæ capacitati illa accommodando: ergo si obiectum sit ita excellens, vt sit omnino superioris ordinis, sicut est Deus, & habens modū essendi omnino diuersum, non poterit illud prout in se est, naturaliter cognoscere. Ex hoc ostenditur hoc; nam multo magis excedit Deus in ratione obiecti intelligibilis oēm intellectum creatum, quàm excedant substantiæ immateriales creatæ intellectū corpori coniunctū: & similiter maior est improportio inter actualitatem diuini esse, & potentialitatem spiritus creati, quàm sit huius ad res materiales: sed propter has improportiones non potest intellectus corpori coniunctus videre aut concipere naturaliter substātias spirituales creatas prout in se sunt: ergo multo minus poterit intellectus creatus sua naturali vi cognoscere, aut videre Deum prout in se est.

C Hic ergo discursus cum omnibus quę in illius declaratione diximus, satis videtur efficax ad prędictam veritatem confirmandam. Quę verò contra illum objicit Scot. in 2. dist. 3. q. 9. & in 4. distin. 49. q. 11. & quodlib. 14. art. 2. omnia reducuntur ad duo incommoda, scilicet; quòd eodem discursu probaretur, & inferiorem Angelum non posse naturaliter videre superiorem prout in se est, & intellectum creatum etiam per solum lumine gloriæ, non posse videre Deum. Hæc autem incommoda non sequuntur, vt constabit facile ex solutionibus aliarum difficultatum, quæ propositæ sunt. Et inter easdem soluendas attingemus alias rationes, quæ ad dictam veritatem confirmandam ab alijs adduci solent; nobis tamen minus efficaces esse videntur. XIX.

Responsio ad primam difficultatem.

AD primam ergo difficultatem r̄ndetur, multum spectare ad excellentiam Dei, quòd sit hoc modo inuisibilis à creatura, quia hoc est XX.

argu-

argumentum ipsum habere nobiliorem quendam essendi modum, quem nulla creatura cum æqualitate, imò nec cum vniuocatione imitari potest. Quocirca quamuis posse videre alterum virtute naturali, non inferat æqualitatem perfectionis, vel imperfectionis inter videntem & visum: infert tamen saltem æqualitatem vel conuenientiam in gradu & modo essendi. Et ideo non sequitur inferiorem angelum non posse videre superiorem, quia conueniunt in modo compositionis, aut potentialitatis quam habent, solumq; differunt secundum maiorem, vel minorem perfectionem essentialem; & ideo quamuis inferior angelus concipiat superiorem ad modum suæ propriæ naturæ, nihilominus tamen format illum proprio conceptu, & prout in se est; nam ille modus est quodammodo idem seu eiusdem rationis in vtroque: sicut compositio materiæ, & formæ eiusdẽ rationis est in rebus materialibus, quãuis formæ secundum speciem sint diuersæ. Ex illa vero inæqualitate perfectionis prouenit, quòd licèt inferior angelus videat superiorem, non tamen comprehendat: quia hoc ipso quòd concipit illum modo sibi proportionato, minus exactè illum intelligit, quàm secundum se intelligibilis sit, & ideo non comprehendit illum. Atque hoc totum applicari potest ad animam separatã respectu intelligentiarum, quamuis de illa minus certum sit, an possit distinctè videre angelos virtute naturali: multi enim, inter quos videtur esse Diuus Thomas, id negant, ex qua sententia si vera esset, optimè confirmaretur quod nunc tractamus, nam multo maior est improportio cuiuslibet intellectus creati ad Deum, quàm sit animæ separatæ ad quamlibet intelligentiã creatam: sed de hoc aliàs.

In secunda difficultate inquiritur, an propria Dei species sit connaturalis intellectui creato.

XXI. Circa secundam difficultatem (omisso priori modo ibi explicato cognoscendi Deum quia clarum est, naturaliter esse impossibilem, vt satis ibi probatur) de secundo Scotus in 2. dist. 3. q. 9. admittit, non solum posse, sed etiam de facto esse in intellectu creato angelico spẽm connaturalẽ, qua naturaliter cognoscit Deum distincta cognitione diuinæ essentiæ. Quia nec repugnat dari speciem, quæ ita distinctè repræsentet essentiam diuinam, neque etiam est inconueniens affirmare hanc speciem esse connaturalem angelo: quia põt ei esse naturaliter debita, & in ordine ad actũ naturalem, quãuis non possit ab alia cã fieri nisi a Deo. Addit vero (ne contra fidem loquatur) illã speciem non repræsentare intuitiuè, sed abstractiuè tm̃ essentiam diuinam, quia non repræsentat Deum, vt præsentem, sed vt absentem; & ita non admittit, cognitionem per talem spẽm elicitam esse visionem. Vnde iuxta hanc declarationem, hæc sententia non est contraria iis quæ diximus: nã adhuc simpliciter fatetur Scotus Deũ esse inuisibilem angelo per naturalia principia.

XXII. Sed nihilominus illa sententia mihi semper vehementer displicuit, ppter duo præcipuè. Primò A quia impossibile videtur distinguere in Deo cognitionem seu repræsentationem distinctam diuinæ essentiæ ab intuitiua visione. Cum enim dicitur per illam speciem aut actum non repræsentari Deum, vt præsentem, sed vt absentem, aut est sermo de absentia secundum locum, aut sm̃ durationem seu existentiam, neutrum horum dici potest, & aliud membrum fingi non potest, vnde neque hactenus excogitatum est: ergo non põt esse talis cognitio abstractiua, sed intuitiua. Maior constat à sufficienti enumeratione. Minor probatur quoad singulas partes: nam si illa species repræsentat essentiam Dei distinctè; ergo repræsentat illam vt immensam; ergo fieri nõ potest quin repræsentet illam vt præsentem per essentiam, seu vt indistantem, & intimè existẽtem etiam in ipso intelligente. Rursus necessario ẽt repræsentat Deum vt æternum, quia etiam æternitas est de essentia Dei: ergo nec potest illum repræsentare nisi vt duratione præsentẽ, quia æternitas tota est simul & semper præsens. Atq; hinc tandem (quod ad mẽtem Scoti maxime spectat) B concluditur non posse per talem speciem repræsentari essentiam diuinam distinctè, præscindendo ab actuali existentia, quia potissimum prædicatum essentiale diuinæ naturæ est ipsum actualiter existere ab intrinseco necessarium: ergo nisi huiusmodi esse actuale distinctè repræsentetur, non repræsentatur distinctè essentia Dei: si autem hoc esse repræsentatur, non præscinditur ab actuali existentia: ob hanc ergo cãm licèt in creaturis distincta repræsentatio essentiæ possit esse abstractiua, quia potest præscindi ab actuali existentia, & consequenter a loco & tempore; in Deo tamen est singularis ratio, quam non satis perpẽdit Scotus, nam cum sit ipsum esse p essentiam, non põt distincta repræsentatio essentiæ diuinæ ab actuali existentia præscindi, & cõsequẽter neque a præsentia durationis, & loci per æternitatem & immensitatem suam.

Negatiue respondetur.

Secunda ratio contra hanc sententiam Scoti est, qa si talis species est possibilis quæ repræsentet distinctè diuinam essentiam abstractiue, vt ipse dicit, cur nõ ẽt intuitiuè? An quia repugnat intuitiuam visionem fieri per spẽm? At hoc si generatim dicatur, nec verum est, nec probabile: nam & visus corporeus intuitiuè videt, media specie impressa, & vnus angelus intuetur alium per spẽm eius; quod Scotus nõ negat. XXIII. Si verò C intelligatur speciatim de intuitione Dei, oportet specialem cãm reddere, q̃ referri non põt nisi in impossibilitatem talis speciei, quæ esset petitio principij: nam hoc est quod agimus, scilicet, si Scotus admittit spẽm repræsentantem distinctè diuinã essentiam, immeritò negare, posse ẽt dari spẽm quæ intuitiuè illam repræsentet. Et fortasse id non negaret Scotus: nam in 4. distin. 49. quæst. 11. probabilius credit, dari in beatis speciem Dei, quàm lumen gloriæ. Cogetur tamen dicere, talẽ speciem non esse naturalem, sed gratuitam, etiã respectu intellectus angelici.

Hoc autem dupliciter intelligi põt: primò, in eo sensu quo idem Scotus in priori loco vocat supernaturalem, illã spẽm, quæ abstractiuè repræsentat distinctè essentiam Dei, quam dicit esse à Deo vt causa supernaturali supernaturaliter agente, solum ex eo quòd a solo Deo per libe-

ram voluntatem infundi potest. Et hoc nõ satis
est, primò quia ille modus loquẽdi in rigore, &
consequenter est improprius & falsus quia ipse
concedit vsum talis speciei esse naturalem, & vi-
ribus naturæ fieri, & actum ipsum esse merè na-
turalem, vnde etiam necesse est fateatur illam spe
ciem infundi angelo secundum capacitatem na
turalem, atque adeo esse naturaliter debitã: alio-
qui quo fundamento asserere posset talẽ speciem
esse concreatam angelo? eum simul ibidem affir-
met talem speciem & actum eius non pertinere
ad dona gratiæ, vel gloriæ, sed ad inferiorem or-
dinem, ad quem pertinent aliæ perfectiones na-
turales concreatę angelo. Quod vero solus Deus
infundat talem speciem, non satis est, vt illa dicã
tur supernaturalis, aut Deum illã efficere vt cau-
sam supernaturalem: nam etiam anima rationa-
lis à solo Deo creari potest, & tunc Deus nõ ope
ratur vt supernaturale agens: & aliarum etiã re-
rum species habet angelus à principio inditas à
solo Deo, non vt ab agente supernaturali, sed vt
à propria causa perficiente suum effectum iuxtà
naturalem capacitatem, ac debitum. Respondet
Scotus, alias species esse naturales, quia possent
fieri similes à proprijs obiectis. Sed hoc in mul-
tis est incertum, vt in rebus spiritualibus: & in
alijs clare falsum, vt in materialibus: & præterea
nihil ad rem spectat: nam potius inde fieret alias
species esse aliquo modo supernaturales, saltem
quoad modum, quia cum habeant proprias cau-
sas, à quibus possint causari, Deus illas præue-
nit: sicut scientia humana per accidens infusa,
supernaturalis dicitur quoad modum: At verò
species illa repræsentans Deum, cum nõ habeat
aliam causam magis propriam, à qua fieri possit,
quam Deum cum ab ipso infunditur, fit modo si
bi connaturali: vnde si aliàs est iuxta capacitatẽ
naturalem subiecti, & naturale debitum, simpli-
citer erit naturalis, & à Deo vt operante intra
ordinem naturæ.

Deinde, quidquid sit de illo modo loquendi,
XXV. tamen cum Scotus fateatur illam speciem reprę
sentantem abstractiuè, non pertinere ad ordinẽ
gratiæ & gloriæ, & actum eius ex viribus natu-
ræ, supposita tali specie, non potest idem di-
cere de specie repræsentante intuitiuè: non er-
go satis est, in prædicto sensu vocare hanc,
supernaturalem vel gratuitam. Oportet ergo fa-
teri illã esse donũ pertinens ad ordinem gratiæ
& supernaturalis gloriæ, & non esse naturæ debi
tam, & actũ eius esse simpliciter supernaturalẽ,
et angelo. Et tunc redit argumentum superius fa
ctũ. Quam n. rõnem reddere potest Scotus, cur
vna species, potius quàm alia, sit angelo conna-
turalis dicto modo, seu naturaliter debita? For-
tasse dicet, illam quæ intuitiuè repræsentat, esse
perfectiorem. Sed id non satis est vt sit ẽt superio
ris ordinis, & supernaturalis; præsertim quia ip-
se Scotus in 2. vbi supra, vt cõcludat in angelis es
se spẽm illã distinctè & abstractiuè repræsentan
tem essentiam Dei, assumit hoc principium, [Ra
tionabile esse tribuere angelis omnem perfectio
nẽ quę cõuenit intellectui creato.] Sed hæc ẽt p-
fectio cõuenit intellectui creato: cur ergo nõ etiã
tribuetur illi vt cõnaturalis? Vnde cũ Scotus ibi
dẽ subdit, [Nulla repugnãtia occurrit q intelle-
ctus creatus hẽat talẽ cognitionẽ p spẽm distin-
A ctè repræsentantẽ diuinã essentiã, dummodò nõ
intuitiuè:] nõ apparet quo fundamẽto ab eo ad-
dita sit illa vltima limitatio, quia nulla spãlis re-
pugnãtia apparet, aut ab ipso declarata est in re-
præsentatione intuitiua magis q̃ in abstractiua.
Accedit q coniecturæ quas ibi adducit vt probet
dari priorem spẽm angelis, si quid valent, æquẽ
ac melius procedunt de intuitiua specie, præser-
tim illa de cognitione matutina, quam probabi-
lius est fieri per intuitiuam visionẽ diuinæ essen-
tiæ. Fateor tñ coniecturas illas esse valde debiles
ad vtrumque probandum: & ideo illas omitto.

Denique addo rationes quibus idem Scotus XXV.
in 4. probare conatur intellectum humanum, et
separatum non posse suis connaturalibus videre
Deum, debilissimas esse, præsertim si ad intelle-
ctum creatum in communi applicẽtur. Prior est,
quia nullus intellectus potest efficere visionem
nisi vel in se habeat obiectũ, vel aliquid in quo
obiectum eminentius contineatur: sed nullus in
tellectus habet in se Deum præsentem in ratione
obiecti, neque aliquid quod tale obiectũ eminen
tius cõtineat, quia Deus non põt in aliquo alio
eminentius contineri: ergo nullus intellectus
põt videre Deum ex suis viribus. Posterior ratio
B est, quia visio est cognitio intuitiua rei in se: sed
natura humana seu intellectus creatus nõ potest
ex se habere Deum præsentem in ratione obie-
cti, licet sibi præsens sit per illapsum: ergo nõ põt
ex se habere visionem diuinæ naturæ. Sed in
priori rõne maior propositio in rigore est falsa,
nam ad eliciendam visionem alicuius obiecti,
non est necesse habere in se obiectũ per ipsum-
met, vel per aliquid in quo eminẽter cõtineatur,
sed satis est habere in specie intẽtionali, in qua sit
repræsentatiuè, vel virtualiter tanq̃ in semine,
seu virtute instrumentali: hoc aũt modo nõ re-
pugnat Deum in rõne obiecti esse in intellectu
creato, mediãte aliqua specie. Posterior aũt ratio
assumit quandam minorem propositionem, quę
in re est ipsa conclusio probanda: cum enim di-
cit, intellectum creatum non posse ex se habere
Deum pręsentem in ratione obiecti, vel loquitur
de præsentia in actu secundo, & sic habere præ-
C sentem, idem est quod videre, vel loquitur de prę
sentia in actu primo: & sic habere pręsentẽ Deũ,
nihil aliud est quàm habere ipsum vel per se, vel
per speciem, sufficienter coniunctum, vel vnitũ
ad eliciendam visionem: & hoc est etiam quod
inquiritur, cur scilicet non possit ita naturaliter
haberi, præsertim si species distinctè repræsen-
tans Deum est possibilis, & connaturalis in-
tellectui creato, vt ipse admittit de specie, quam
abstractiuam vocat.

An species intelligibilis Dei sit absolutè impossibilis.

OMissa ergo hac opinione Scoti, alij respon- XXVII.
dent illum secũdum modum videndi Deũ,
per speciem naturaliter inditam, esse impossibi
lem, quia talis species distinctè, repræsentans
Deum, siue abstractiuè, siue intuitiuè (hi enim
duo modi in Deo non distinguũtur, vt diximus)
impossibilis est. Hanc opinionem ex professo do
cet Henric. quodlib. 3. quæst. tertia, & quod-
lib. 4.

Henric. D.Thom.

lib. 4. quæst. 7. & sumitur ex communi sententia Thomistarum, qui putant implicare contradictionem, quòd detur creata species, qua possit videri Deus sicuti est, quã etiã videtur docere D.Tho. 1. part. q. 12. art. 2. & q. 56. artic. 3. Fundamenta huius sententię latiùs ponuntur ab Henr. quàm ab alijs, & ea refert Scotus, & soluit. Summa omnium est, quia infinitum non potest repræsentari à finito. Quod si hæc sententia vera sit, optima ratio ex illa conficitur ob quam Deus sit naturaliter inuisibilis omni intellectui creato, quia nimirũ non est repræsentabilis per speciem creatam. Quòd enim ipsemet Deus per seipsum, & per suam essentiam vniatur intellectui creato in ratione speciei, non potest esse intellectui creato naturaliter debitum: tum quia forma omnino superioris ordinis non potest esse debita potentiæ ordinis inferioris, tum maximè quia cum Deus sit actus purissimus, & propter se ipsum tantùm, nulli rei creatæ deberi potest sub ratione formæ, etiam intelligibilis. Et ad hoc confirmandũ tendunt quatuor primę rationes quibus D.Thom. 3. contra Gent. c. 52. probat Deum esse naturaliter inuisibilem omni intellectui creato.

XXVII. Dubium propositum resoluitur.

Veruntamen hæc responsio, prout ab his authorib. asseritur, mihi non satisfacit. Duobus n. modis intelligi potest huiusmodi speciẽ esse impossibilem. Primo simpliciter tanquam implicans contradictionem. Secundo ex natura rei, seu iuxta capacitatẽ naturalem creaturæ. Priori modo loquuntur dicti authores, quorum opinio probari mihi nunq̃ potuit, quia nullam afferũt satis probabilem rationem, qua talis implicatio contradictionis probetur, non est autem diuinæ potentię negandũ quod impossibile non probetur. Antecedens facilè ostendi possit discurrẽdo per rationes singulas, & illis satisfaciendo; sed hoc fit à Theologis fusiùs, & materia hęc quoad hũc punctum, ad eos magis spectat; & ideo breuiter sic declaro fundamentũ, quo posito facillimum vnicuique erit omnes rationes dissoluere. Nã vbi in aliquo ordine possibilis est actus creatus repręsentans aliquod obiectum, & possibilis etiã est virtus creata intellectualis elicitiua talis actus in suo ordine, possibilis est etiã species intelligibilis creata eiusdem ordinis commẽsurata tali actui, & tali virtuti: sed possibilis est actus creatus diuini ordinis, quo videatur & repræsentetur Deus prout est in se; possibilis est etiã virtus intellectualis eiusdem ordinis elicitiua talis actus, quam Theologi lumen glorię vocant: ergo possibilis est etiã species creata eiusdem ordinis. Consequentia est euidens. Minor est certa ex doctrina vel fidei, vel recepta à Theologis vt magis sana, magisq; consentanea fidei, quatenus fides docet, & Deum videri a beatis, & ad hoc illis infundi quoddam lumen gloriæ. Item ex generali doctrina fidei, quòd sunt in nobis quidam actus supernaturales, ad quos eliciẽdos supernaturales virtutes eiusdem ordinis nobis infundũtur: hæc enim doctrina potissima ratione locum habet in visione Dei. Maior autẽ, in qua est vis argumenti, primò suaderi potest inductione, quia extra exemplũ de quo agimus, in omnibus alijs vera inuenitur: ergo sufficiẽs inde sumitur argumentum ad rem præsentẽ, nisi manifesta ratio differentię assignetur. Secundo, quia nulla ratio impossibilitatis fingi potest in specie, quæ in actu, aut virtute non procedat, & inefficax inueniatur. Si enim fiat vis in infinitate Dei, quòd non potest Deus, qui infinitus est, per finitã speciem repræsentari: interrogabimus quomodo repræsentetur per finitum actum, & in se ipso attingatur per finitum lumen. Responsio autem est id fieri posse, quia talis virtus & actus sunt diuini & superioris ordinis, & non infinitè ac comprehensiuè, sed finitè repræsentant Deum: & ideò ad illud munus potest esse sufficiens proportio inter rem finitam & infinitam in ratione obiecti & actus seu virtutis. Applicetur ergo eadem responsio ad speciẽ intelligibilem: nam loquendo in genere de tali specie, euidens est iuxta principia Theologiæ, dari posse species intelligibiles illius ordinis supernaturalis, & diuini, ut à paritate rationis, & quia ille ordo debet esse integer & completus in suis principijs: tum etiam inductione, nam gratia, vel charitas, &c. videri possunt per proprias species supernaturales, & eiusdem ordinis: & de facto ita videntur à Christo per scientiam infusam, vt alibi latiùs dixi: ergo ex hoc capite non repugnat dari etiam speciem eiusdem ordinis, & eiusdem obiecti luminis, & visionis, scilicet, diuinæ essentiæ in se ipsa.

XXVIII. Obiectioni fit satis.

Dicent fortasse ex alio capite repugnare, quia non potest species finitè repręsentare sicut actus & lumen: nam si species repræsentat, necessariò debet adæquatè, atque adeò comprehensiuè repræsentare, quod repugnat in re finita respectu infinitæ. Sed cur hæc necessitas specialiter attribuitur speciei? non enim est gratis asserendum, aliàs qua facilitate dĩ, contemnetur. Respondebunt speciem naturaliter manare ab obiecto vt obiectum est; quod proinde vel nullam, vel adæquatam sui speciem cõicat. At hæc ratio multipliciter, & facillimè refelli potest. Primò, quia non est necesse omnem speciem intentionalẽ causari ab obiecto vt obiectum, sed potest effici ab alia causa, vt manifestè constat in nostro intellectu agente, & in speciebus inditis angelis in eorum creatione. In quibus etiã cernitur non esse necessarium vt species semper sit adæquata obiecto, seu comprehensiua eius: angelus enim inferior sicut non comprehendit superiorem, ita nec habet speciẽ illi adæquatam, seu comprehensiuam eius. Quod enim quidam aiunt, speciem illam de se etiã esse adæquatam & comprehensiuam; defectu tamen potentiæ in qua est, non posse habere actum adæquatum: hoc (inquam) voluntariè dictum est, nam omne quod recipitur, est ad modum recipientis, & instrumentum est accommodatum & commẽsuratum virtuti principali; ad quid .n. author naturæ daret angelo species improportionatas, & excedentes virtutem eius, quibus nunquam adæquatè vti posset secundùm totam earum perfectionem? Neque enim Deus agit merè naturaliter, vt temperare non possit actionem suam iuxta capacitatem recipientis. Neque etiam speciei secundum se repugnat esse minus perfectam, seu inadęquatã obiecto: nam etiam in speciebus sensibilibus experimur minus perfectas, efficacesque fieri in locis distantibus quàm in propinquis, & in medio, vel organo prauè affecto, quàm in bene disposito: & præterea quia nulla est ratio cur hæc varietas, vel inæ-

qualitas

qualitas magis repugnet speciei secundum se, q̃ actui. Sic igitur, quamuis gratis concedamus Deum vt obiectum non communicare finitam speciem sui, nihilominus idem Deus vt prima causa effectrix aliarum formarum, poterit etiam hanc efficere commensuratam lumini, vel actui, & non adæquatam sibi vt obiecto.

XXIX. Deinde, quamuis Deus vt obiectum efficeret hanc speciem, non esset necessarium illam effectionem esse merè naturalem, quia Deus quacũque ratione aliqd extra se producat, tota effectio semper est pendens ex libera voluntate eius. Qđ etiam de angelis multi probabiliter opinantur, videlicet, cum sint obiecta actu intelligibilia, posse ex se sui speciem emittere, & nihilominus eam efficaciam habere suæ voluntati subiectam, iuxta quam doctrinam probabiliter declarant angelicam locutionẽ. Multo ergo magis Deus, ẽt si vt summum obiectum actu intelligibile posset se ipsum manifestare emittendo spẽm sui, nihilominus talis actio esset illi libera, & iõ non oporteret talem speciem esse adæquatam ipsi Deo; qa non esset necessarium, Deum vt obiectum agere quantum posset in talem spẽm. Eo vel maxime, quòd licèt obiectum naturaliter efficiat speciem sui, non est necesse ut semper efficiat adæquatã, sed iuxta capacitatẽ subiecti, nam generale hoc est vt actio agentis naturalis ex capacitate seu dispositione passi limitetur, ac determinetur, nec enim Sol semper illuminat aut agit quantum potest absolutè, sed quantum potest circa tale passum. Et in obiectis sensibilibus quantum experientia constat efficere has species tantum certè constat non efficere semper adæquatas, seu q̃tũ perfectas possunt, sed iuxta recipientium dispositionem. Nulla ergo probabili rõne dici potest, fore necessarium, vt, si fiat species Dei, illa sit adæquata, & infinitè repræsentans. Est ergo etiã in hoc eadem ratio de specie, quæ de actu, & lumine; vt in vniuersum verum sit eius obiecti intelligibilis, cuius est possibilis visio & virtus visiua creata, esse etiam possibilem speciem commẽsuratam visioni, & facultati videndi.

XXX. *Euasio præcluditur.* Sed fortasse vis fiet in ratione repræsentationis, & imaginis: visio enim & lumen non sunt imagines repræsentantes Deũ, sed visio est quædam actio, quæ versatur circa Deum, cuius principium est lumen, sicut dilectio & charitas: at vero spẽs, est imago, & propria similitudo obiecti: & ex hoc capite peculiariter repugnat dari speciem Dei, quia non põt creatura propriam imaginem & similitudinem Dei prout in se est, gerere. Hæc tamen responsio multa ex Philosophia peteret, si exacte examinanda esset. Videtur enim supponere spẽm esse imaginem, & formalem similitudinem, quod falsum est: quod si hoc non supponat, nullius momenti est ratio, & vim facit in verbis metaphoricis malè interpretatis. De formali ergo imagine & similitudine concedimus non posse creatam entitatem gerere propriam & naturalẽ similitudinẽ Dei, prout in se est, qa talis similitudo intelligi nõ põt nisi p vniuocam conuenientiam in ea forma in qua ratio similitudinis, vel imaginis constituitur: Loquimur aũt de imagine propria, non de re, quæ propter conuenientiam analogiam potest dici facta ad imaginem, vt est homo respectu Dei. Hæc enim imago neque est medium incognitum (vt vocant) cognoscendi, sed ad summum potest esse medium cognitum, & nõ inducere cognitionem Dei prout est in se, sed imperfectam per effectũ. Loquendo igitur de propria imagine, negamus esse de ratione speciei quòd sit talis similitudo, aut formalis imago. Primò ob eandem rationem, quia non est de ratione speciei vt habeat vniuocam conuenientiam cum obiecto, in aliqua forma, vel figura, vt patet in specie repræsentante substantiam angeli.

Secundò, quia nulla est necessitas ob quam in specie requiratur talis similitudo formalis. XXXI. Aut enim id est necessarium, quia species supplet vicem obiecti, & ad hoc non est necessaria talis similitudo, nam supplet per modum instrumenti, aut tanquam semen ipsius obiecti: non est aũt necesse vt instrumentum, aut semen sit formalis imago primarij agentis. Vel illa necessitas oritur ex eo quod species ad cognitionem ordinatur, & cognitio fit per assimilationem, & hoc ẽt non rectè dicitur, quia si cognitio ipsa nõ est formalis similitudo, cum totum esse speciei quodãmodo sit propter cognitionem, cur necesse erit speciem ipsam esse formalem similitudinem? Imò hinc conficitur dilemma, quo apertiùs ostenditur verum esse principium à nobis positum, eandem scilicet esse proportionem speciei, actus, & luminis. Nam vel actus ipse cognoscendi, & multò magis videndi est imago actualis obiecti visi per veram, & formalem similitudinem, vel nõ. Si affirmetur esse (licet id sit falsum) negari non poterit ipsum actum videndi Deum, esse veram imaginem, & formalem similitudinem Dei: vnde vel negandum est esse possibilem talem similitudinem in actu, vel admittendum est in specie. Friuolum enim est quod quidam dicũt magis hoc repugnare in specie, quã in actu, aut verbo, quia verbum, vel actus fit ab intellectu eleuato per lumen, & habente essentiam vnitã p modũ obiecti: species autem non ita fieret, sed a solo Deo. Hoc enim nullius momenti est, tum quia si qua est repugnantia in hoc, quòd res creata sit formalis similitudo Dei, non est ex causa, vel modo producendi talem entitatem: sed ex hoc quod repugnat finitæ entitati habere cum Deo eam conuenientiam formalem, quæ ad imaginem, & similitudinem formalem necessaria est; vel si formalis similitudo, & imago in hoc rigore non sumitur, sed aliqua alia ratione, quia creaturæ vt creatura est non repugnet, neque etiam speciei repugnabit. Tum etiam, quia ob eam causam facilius ratio imaginis communicari poterit speciei, quam verbo, seu actui, quia species fiat à solo Deo, actus vero medio intellectu: facilius autem videtur posse fieri vt Deus imprimat similitudinem sui, quam vt intellectus illam efficiat, vel saltem est æquè facile, quod nobis perinde est.

Si autem negetur, actum esse similitudinem formalem, maiori ratione id negandum est de specie: quia tota ratio concipiendi speciem per modum imaginis, vel similitudinis est, quia cognitio fit per assimilationem, quæ assimilatio per ipsum actum cognoscendi maximè perficitur: si ergo ipsa actualis cognitio non est formalis similitudo in prædicto sensu, non est cur spe- XXXII.

cies

cies talis esse fingatur Quòd si talis non est, fuit responsio, vel ratio in contrarium adducta, maneique firmum fundamentum positum, seruandam esse in hoc proportionẽ inter speciẽ, actum & lumen. Et reuera ita est, nam vera repræsentatio, quæ per cognitionem fieri dicitur, solum est intentionalis: & in hoc solum consistit, quòd res ita apprehenditur, vel concipitur, sicut est. Et à nobis ita explicari potest: quia per cognitionem ita intee nos ipsos res conceptas formamus, vt ex vi talis conceptus possimus res ipsas quasi depingere vel declarare quales sint. Hæc autem repræsentatio formaliter dicitur fieri per ipsum actum intelligendi seu verbum, non quia in eo sit formalis conuenictia, vt beoe refutatum est; sed quia ipse actus est forma, quæ informando intellectum, intentionaliter seu intelligibilitee illi refert obiectum; & hoc est formaliter repræsentare illud: species autem intelligibilis in hoc genere, potius effectiuè, quàm formaliter repræsentare dicetur, quia est proprium principium efficiens actum, & determinans illum ad dictam formalem repræsentationem. Atque ita concluditur, intelligibilem repræsentationem, qualiscunque illa sit, vel magis, vel vt minimum æqualiter in actu ac in specie repetiri, ideoque ex hac parte repugnare non posse, vt obiecti illius intelligibilis detur species creata, cuius proprius conceptus per visionem creatam, & creatum lumen illi visioni proportionatum dari potest.

XXXIII Effugium aliud occluditur.

Denique hinc facilè excluditur quod quidam aiunt, ob summam Dei immaterialitatem non posse dari speciem creatam eius: quia si qualitas materialis nõ potest esse species intelligibilis ad repræsentandum angelum, multo minus qualitas creata poterit esse species intelligibilis ad repræsentandum Deum, quia magis distat à purissima immaterialitate Dei quilibet spiritus creatus, quàm corpus à creato spiritu. Sed hæc ratio si efficaciam haberet, idem probaret de actu, & lumine: nam per lumen materiale & visionẽ corpoream, non potest videri spiritus creatus: ergo per lumen, & visionem creatam immaterialem, non poterit videri spiritus increatus. Quod si hoc argumentum est inefficax, quia nõ seruatur proportio in ratione obiecti, & actus seu potentiæ, nam obiectum spirituale siue creatum, siue increatum est omnino extra latitudinem obiecti actus aut facultatis corporeæ: spiritus autem increatus, non est omnino extra latitudinem obiecti potentiæ spiritualis, etiam si creata sit: hæc eadem responsio applicanda est ad speciem intelligibilem, quæ accommodata semper est principio, & actui intelligendi. Sicut ergo Deus, ex eo quòd est actus purissimus, habet quidem vt in se attingi non possit per naturalem facultatem creaturæ, non vero excludit quin per lumen & actum superioris ordinis in se ipso attingi possit, ita etiam non excludit speciem eiusdem ordinis. Neque enim necesse est vt species semper sit omnino æqualis obiecto in immaterialitate, & puritate: sed satis est vt sit aliquo modo eiusdem ordinis. Sicut inter angelos inferior habet speciem propriam superioris, quamuis non cum æquali immaterialitate, quia in eo accommodatur subiecto in quo est: sufficit tamen quòd ad eundem ordinem pertineat, & quòd proportionem seruet cũ intellectu quẽ connaturaliter informat; & actu quem elicit: idẽ ergo ad speciem Dei sufficiet. Atque ita semper relinquitur firmum fundamentum positum, scilicet seruari semper proportionem inter lumen, actum, & speciem: ideoque non posse cẽseri simpliciter impossibilem speciem, vbi actus & lumen possibilia sunt.

In alio igitur sensu verè dicitur hæc spẽs impossibilis, scilicet iuxta ordinem connaturalem & ex natura rei debitũ intellectui creato: & hic sensus satis est ad expediendam secundam difficultatem, in qua versamur. Ratio autem (quæ in ea postulatur) cur hæc species non possit esse cõnaturaliter debita intellectui creato, sumẽda est ex fundamento demonstrato, quod scilicet species, actus & lumen inter se proportionem seruãt, & ad eundem ordinem rerum pertinent: quia ergo visio & lumen, superioris ordinis sunt, & vltra naturæ debitum, ideo species non potest esse connaturalis intellectui ereato. Ne autem videamur circulum committere, radix a qua prouenit quod illa tria in præsenti supernaturalia sint, posita est in ratione qua probauimus Deum esse naturaliter inuisibilẽ, scilicet, quia modus essendi Dei, est omnino alterius ordinis a modo essendi connaturali creaturæ. Nec refert, quòd Deus contineatur sub obiecto intellectus creati: continetur enim, quatenus per effectus naturaliter cognoscibiles manifestari potest; vel quatenus modo aliquo imperfecto, & naturæ intelligentis proportionato concipi potest: inde tamen non fit vt maiori perfectione, aut per speciem propriã, possit naturaliter cognosci. XXXIV. Species creata Deũ in se representãs, naturaliter impossibilis.

Alia vero opinio quæ in confirmatione illius difficultatis tangebatur, quod de facto detur species creata ad vidẽdum Deum, falsa est, vt ex sententia Theologorum iam ferè communi nunc suppono. Multò vero magis falsum est dicere, quòd intellectus creatus informatus tali specie sola absque alia virtute supernaturali, possit connaturali modo elicere illam visionem. Nam hinc planè sequitur intellectum ex se habere omnes vires seu actiuitatem ex parte intellectus necessariam ad videndum Deum, solumque deesse illi speciem & concursum proportionatum: hoc autem falsum & absurdum est. Cur enim talis species non diceretur connaturalis, imò iuxta ordinem naturæ debita, etiam si à solo Deo fieri possit? vt in simili dicebamus superius cu Scoto disputantes. Nam intellectui creato ex se sola illa actiuitas ab intrinseco conuenit, quæ ex parte potentiæ adhibenda est: nam illa quæ prouenire debet ab obiecto, ab illo communicãda est, vel per se ipsum, vel per speciem. Vnde respectu potentiæ non potest actus videndi vel cognoscendi magis connaturalis esse, quàm si potentia naturaliter habeat totam vim actiuam necessariam ex parte facultatis intellectiuæ ad talem actum Neque etiam potest ex alio principio iudicari, quòd species sit connaturaliter debita, quam ex eo quòd potentia ex se habet connaturalem totam actiuitatem ex parte ipsius necessariam. Nullo ergo modo hoc affirmari potest de aliquo intellectu creato respectu visionis Dei. Et ideo Diuus Thomas, pluresque Theologi XXXV. Dei in se repræsentatiuæ species de facto nõ datur.

logi præter concurſum diuinæ eſſentiæ in ratione ſpeciei, requirunt lumen, quod ſit virtus intellectualis, ſupplens defectum virium naturalium intellectus creati, & ideo in ſuperioribus nõ diximus ſpeciem proportionari intellectui, ſed lumini. Et eadem ratione intellectui ſecundum ſe nõ eſt debita hæc ſpecies: intellectui autem iam eleuato per lumen eſſet quidem debita, niſi obiectũ ipſum per ſe adeſſet, & neceſſitatem ſpeciei excluderet. Et ideo talis ſpecies creata quamuis poſſibilis ſit logicè, id eſt, non implicet contradictionem, nunquam tamen eſt poſſibilis phyſicè ſeu connaturaliter: quia intellectui ſecundum ſe eſt improportionata: intellectui autem eleuato per lumen non eſt neceſſaria, quia obiectũ, eo quòd ſit actualiſſimum, & ſummè intelligibile, & immenſum, per ſeipſum intime adeſt potentiæ. Plura de hac re dixi in tomo primo tertię partis, diſputatione vigeſima nona, ſectione ſecunda.

Expeditur tertia difficultas, & aliquid de naturali fœlicitate tangitur.

XXXVI. Tertia difficultas ampliſſimam poſtulabat quæſtionem, an fœlicitas illa quæ in viſione Dei conſiſtit, naturalis dici poſſit; & conſequenter an ſit in creatura intellectuali naturalis appetitus ad illam: uel ſi ibi non eſt naturalis fœlicitas, vbi ſit, vel in quo ſiſtat naturalis appetitus fœlicitatis; quem in nobis eſſe certo certius eſt; cum nihil magis naturaliter appetamus, quàm eſſe beati. Sed hæ quæſtiones & maiori ex parte Theologicæ ſunt, & non poſſent hoc loco ſine magno incommodo tractari; & ideo breuiter dicendum eſt, naturalem fœlicitatem creaturæ nõ conſiſtere in clara Dei viſione, tum propter rationem factam in tertia illa difficultate; tum maxime quia aliàs debita eſſet intellectuali creaturę ordinatio in talem finem, per proportionata ac ſufficientia media, neque aliter cum illa agi poſſet, niſi prouidentiam naturæ illius debitam ei denegando; hoc autem cenſeo eſſe magnum abſurdum in Theologia, & pernicioſum fundamẽtum ad materiam de gratia explicandam. Sequela vero eſt manifeſta, quia nihil magis pertinet ad prouidentiam vnicuique naturæ debitam, q̃ ordinatio eius in connaturalem finem per conuenientia media. Quòd ſi fœlicitas illa nullo modo naturalis eſt, nec naturalis & innatus appetitus ad illam eſſe poteſt: quia, vt rectè etiam tactũ eſt in tertia difficultate, hic appetitus ſolum eſt ad ea quæ naturalia ſunt. Item quia ille appetitus ſemper fundatur, ſeu potius eſt idem cum naturali potentia, vel actiua, vel ſaltẽ paſſiua, cui ſemper aliqua actiua naturalis correſpõdet, iuxta doctrinam Ariſtot. 9. Metaphy. c. 1. & tertio de Anima, cap. 5. Cum ergo in creatura nulla naturalis potentia ſit ad illum actum, nec naturalis appetitus eſſe poteſt.

XXXVII. Loquimur autem de appetitu innato, quem pondus naturæ appellant: nam ille appetitus ꝓprie dicitur naturalis: appetitus autem elicitus, magis eſt voluntarius: Quomodo autẽ circa hoc obiectum exerceri poſſit, ſtatim attingemus. Intelligendum eſt etiam de appetitu illius viſionis

A ſeu fœlicitatis vt talis eſt, ſeu ſecundum ſpecificam rationem ſuam: nam quatenus illa viſio eſt quædam magna perfectio intellectus, & ſcientia quædam ac fœlicitas perfectiſsima, homo naturaliter appetens ſcientiam, poteſt dici naturaliter appetere illam viſionem, nõ vt viſio talis eſt, ſed ſub communi ratione ſcientiæ: quod nõ eſt reuera appetere illam viſionem, ſed ſcientiam vt ſic. Imò ſi propria ratio illius appetitus ſpectetur, in ſcientia connaturali clauditur. Ex illo autem naturali appetitu naſcitur, vt quacunque ratione homo apprehendat, vel ſibi perſuadeat illam viſionem eſſe perfectionem ſibi poſſibilem, illã poſſit aliquo actu elicito deſiderare: quod deſideriũ ſi imperfectum ſit, & improportionatum, poterit etiam viribus naturæ elici: & ea rõne dici põt appetitus naturalis, & quia eſt etiam conformis illi inclinationi naturali, qua homo generatim appetit ſuam perfectionem. Sed hic modus appetitus eliciti, non ſolum circa naturalia bona, ſed etiam circa præter naturalia verſatur. Imò ſi ſit omnino ineſſicax, ſeu conditionatus, vel per

B ſimplicem complacentiam, poteſt interdum circa impoſſibilia verſari.

Dicendum ergo eſt contemplationem Dei in qua conſiſtit naturalis fœlicitas vniuſcuiuſque creaturæ intellectualis, eſſe actum cognitionis Dei ſumme perfectum, quẽ vnaquæque ſuo naturali lumine, & per media ſuæ naturæ proportionata conſequi põt. Nam eſſe debet actus naturalis vt argumenta facta probant; & aliunde debet eſſe perfectiſſimus, vt rõ fœlicitatis poſtulat: nullus ergo alius actus excogitari poteſt. Vnde in intelligentijs ſeparatis fœlicitas hæc erit cognitio illa Dei, quam vnaquæque per ſuam propriã ſubſtantiam habere poteſt, vt ſignificauit Diuus Thomas prima parte quæſtio 56. artic. 3. & idem eſt proportionaliter de anima ſeparata. Hominis vero in hac vita talis fœlicitas erit optima cõtemplatio, qua Deum ex creaturis cognoſcere poteſt, vt dixit Diuus Thomas prima parte quęſtione ſexageſima ſecunda, artic. primo, & eſt mens Ariſtotelis, quem ibi exponit. An vero cum hac cognitione oporteat amorem coniungi, vt nomen fęlicitatis obtinere poſſit, alterius eſt conſi- XXXVIII. *Creaturæ rationalis naturalis fœlicitas in quo actu conſiſtat.* *D. Tho.*

C derationis. Hæc autem cõtemplatio, quamuis in ſe imperfecta ſit, comparata tamen ad talem naturam, eſt perfectiſſima, quantũ iuxta naturalem eius capacitatem eſſe põt: & hoc ſatis eſt vt ſit beatitudo naturalis eius: ſatis enim eſt homini, vt Ariſtoteles dixit lib. 10. Ethic. quod ſit beatus vt homo: & idem de Angelis dici poteſt. Quapropter tali contemplatione & ſatiaretur naturalis capacitas & appetitus, & quieſceret prudẽs animi deſiderium ſeu appetitus elicitus, eo quod nõ cenſeretur poſſibilis & ſibi debita perfectior cognitio. loquimur enim intra naturæ limites, & nulla reuelatione facta de ſuperiori fœlicitate: tũc enim licèt homo, vel angelus naturaliter cõtemplans Deum ex effectibus, ſuam cognitionẽ imperfectã eſſe cognoſceret; & ideo excitari poſſet ad velleitatem aliquam ſeu deſiderium conditionatum videndi Deum ſi fieri poſſet; non ideo tamen eſſet inquietus, & quaſi ſolicitus, ſed ſua ſorte eſſet contentus: & hoc ſatis eſſet ad beatitudinem imperfectam, vt dixi, proportionatam tamen naturæ imperfectæ.

De

XXXIX. De Philosophorum autem sententia circa visionem claram primæ causæ, nihil certum inuenio, neque Aristoteles quidquam in hoc asseruit, nec insinuauit vnquam, præsertim agens de humana beatitudine. Auerroes autem citato loco, non tam de hominibus loquitur, quàm de illo intellectu agente, quem finxit esse substantiam separatam, nobis vnitam: de quo intellectu ait, vltimam prosperitatem esse intelligere per hunc intellectum; denudatum à potentia, & per intellectionem quæ sit substantia eius: non verò declarat quòd talis intellectio sit visio primæ causæ, sed potius sentit esse intellectionem propriæ substantiæ talis intelligentiæ seu formæ. Denique si qui Philosophi, præsertim Arabes, quos infrà commemorabimus, senserũt inferiores intelligentias pertingere ad visionem primæ, ideò est quia de omnibus locuti sunt vt de rebus eiusdem ordinis, & tanquam de puris actibus: nec tamen, vt iam dixi, satis declarant qualis sit illa visio, aut contemplatio.

Sit ne Deus naturaliter visibilis ab aliqua creatura possibili.

XL. *An Dei claram visionẽ aliqui Philosophi possibilẽ esse iudicauerint.* IN quarta difficultate omittamus in primis opinionem Durandi quę in ea tangitur, quia in Theologia est absurda: & in Metaphysica tam perplexa, vt nihil quod ad rem pertineat, dicere videatur. Quid enim est Deum fieri præsentem alicui per visionem creatam? Aut enim est, quod Deus sua sola efficacitate in intellectu creato efficiat visionem sui: & ita continet duos errores; vnum in Philosophia, scilicet, quòd videat aliquis nihil agens, sed tantum recipiens. Alterum in Theologia, scilicet quòd intellectus creatus ex sola sua natura sit sufficienter aptus & dispositus ad illam visionem, maximè cum ipse apertè loquatur de aptitudine seu capacitate naturali. Aut fieri Deum præsentem est per se ipsum concurrere cum intellectu creato ad visionem sui: & hoc modo omnino falsum est dicere, nullam aliã virtutẽ nisi naturalem requiri ex parte intellectus vt Deus fiat illi præsens. Et quidem Durandus per hanc præsentationem obiecti, nõ visionem, sed aliquid prius visione intelligit: ait enim, stante virtute potentiæ, & præsentato obiecto per se & immediatè, & secluso impedimento, sequi visionem: & ita fieri dicit visionem Dei. Quid aũt sit illa præsentatio obiecti quæ antecedit visionem, neq; explicat, neque explicare potest (maximè in Deo, qui de se semper est intimè in potentia) nisi per hoc solum, quod Deus quasi applicatur in ratione obiecti ad influendam visionem: & ita supponit totam virtutem necessariam per se ex parte intellectus esse innatam, & connaturalem illi, quod est falsissimum.

XLI. Igitur hac opinione omissa, ad quartam difficultatem concedo, rationem quæ probat Deum esse naturaliter inuisibilem, vel hominibus, vel angelis iam creatis, æquè procedere de quacunque substantia intellectuali, quæ à Deo creari possit. Quod satis constat ex discursu à nobis facto, neque ego rationem aliquam excogitare aut inuenire potui, quæ magis procedat de intelligentijs iam creatis, quàm de creabilibus. Vnde A consequenter concedo, eodem discursu sufficienter ostendi non posse lumen gloriæ esse connaturale alicui substantiæ creatæ. Imò ob eandem rationem existimo idem satis probari ex eo, quod secundum fidem credimus, de facto nullam esse substantiam creatam quæ talis sit. Quam illationem declarabimus plenius infrà tractãdo de intelligentijs creatis. Et quidem quòd illudmet lumen gloriæ secundum speciem, quod nunc extrinsecus communicatur hominibus & angelis, non sit connaturale alicui substantię creatæ, difficile creditu non est. Primò quia intelligi vix potest quod idem intellectus secũdum speciem, qui est connaturalis homini, & intrinsecus manat ab essentia eius, alteri substantiæ communicetur tanquam accidens extrinsecum, vt per illum intelligat: ergo è contrario, cum lumen gloriæ communicetur hominibus aut angelis tãquam accidens aduentitium, signum est hoc ipsum lumen non esse proprietatem connaturalẽ alicuius substantiæ creabilis: &, quanuis daremus hoc non B implicare contradictionem, esset tamen valde monstrosum, & alienum omnino à perfectione operum Dei, quod illa proprietas semper esset in rerum natura in extraneo supposito, & nunquam in proprio.

Secundo quia hoc lumen non est (vt ita dicã) XLII. plena potentia intellectiua, id est, per se sufficiens in ratione potentiæ ad intelligendum: alioqui non esset ponẽdum in intellectu, sed immediatè in substantia: neq; etiam est purus habitus; quia non solum dat facilitatem, sed etiam facultatem videndi: nulla autem qualitas huiusmodi est connaturalis alicui substantiæ intelligenti: sed, si qualitas ita est naturalis, & fluens ab essentia, est plena potentia: si vero est connaturalis solum vt cõsona & congruens naturæ, acquisita tamen seu superaddita, est purus habitus, neque in qualitatibus cõnaturalibus inuenitur illud medium. Qd ita in præsenti declaro; fingatur etenim substantia cui connaturale sit hoc lumen gloriæ, aut C in illa substantia hoc lumẽ est verus intellectus, & integra facultas proxima intelligendi: & hoc repugnat huic lumini, vt ostensum est, alias non magis posset noster intellectus informari tali lumine, quàm aliquo intellectu angelico. Vel illud lumẽ in tali substantia nõ esset intellectus eius, & sic necessario supponeret alium intellectũ in tali substantia: cumque alàs supponatur hoc lumen esse connaturale illi substantiæ, necessariũ esset talem intellectum esse illius superioris ordinis, cuius nunc censetur esse hoc lumen: nã propterea nunc non est connaturale intellectib. de facto creatis, quia illi pertinent ad inferiorem ordinem: ergo vt esset proportio, & connaturalitas; oporteret intellectum illum esse in ordine superiori. At hoc posito, non indigeret talis intellectus superaddito lumine à se distincto, quod cõpleat potestatem eius: omnis enim intellectus in suo ordine & gradu, est sufficiens principium in ratione facultatis intellectiuæ omnium actuum sibi connaturalium, nec indiget lumine superaddito, nisi quando eleuatur ad actus supernaturales. His ergo rationibus (vt opinor) sufficienter probatur, hoc lumen gloriæ, quod hominibus vel angelis infunditur, secundum hanc eandem rationem & speciem, non esse qualitatem

natu-

naturaliter inditam, aut fluentem ab aliqua substantia creata.

XLIII. Quòd verò nec possit esse substantia creata habens intellectum superioris ordinis, & rationis, qui haberet sufficientes vires connaturales ad eliciendam visionem Dei, qui eminenti ratione diceretur lumen gloriæ connaturale tali creaturę: hoc (inquam) est quod directè & à priori probat discursus Diui Thomæ superius fusè declaratus. (D. Thom.) Quia talis intellectus esset connaturalis substantiæ à qua manaret, & potentialis sicut illa, quam respiceret vt proprium & proportionatum obiectum, ad cuius normam (vt ita dicam) conciperet quidquid conciperet: in hoc autem ordine sunt omnes intellectus de facto creati, & inde habent vt non possint naturaliter videre Deum. Repugnantia ergo inuoluitur, cum dicitur talis intellectus esse superioris ordinis. A posteriori autem, & ab incommodis declarari potest primo, quia talis substantia esset naturaliter perfectè beata. Secundo, quia necessitate naturali videret Deum, sicut nunc intellectus informatus lumine gloriæ naturali necessitate videt. Tertio naturaliter esset omnino impeccabilis: quia visio Dei reddit impeccabilem. Quarto lumen gloriæ quod nunc datur hominibus vel angelis, proximè & immediatè non tam esset participatio increati luminis Dei, quàm creati luminis talis intellectus. Quinto, vel visio quam talis intellectus eliceret, esset alterius, & nobiliores speciei, quàm nunc sit visio beatifica, quod repugnat; vel nunc visio beatifica in tota sua latitudine esset extra cõnaturale subiectum, cum tamen posset illud habere: quæ etiam esset magna imperfectio. Igitur illorũ Theologorum opinio (si qui sunt) qui crediderunt lumen gloriæ esse posse connaturale creaturæ, non solum non eneruat vim rationis factæ, verum potius efficacia illius rationis in eo conspicitur, quod talis opinio à priori per eam improbatur, cum tamen à posteriori & ab incõmodis satis etiam constet illam esse falsam.

Discrimen inter lumen gloriæ, & lumen connaturale creaturæ.

XLIIII. ATque hinc etiam facilè responderi potest ad instantias, vel obiectiones quæ ex hoc lumine fieri solent contra discursum superius factum, quod nimirum si ille efficax sit, æquè probet esse impossibile videre Deum per hoc lumen creatum, quantumuis diuinitus infusum. Primo, quia intellectus affectus hoc lumine dicitur connaturaliter videre Deum: & tamen & ipsum lumẽ, & intellectus vt affectus illo, est ens potentiale, habetq; modum essendi multo inferiorem, quàm sit modus essendi diuinitatis: ergo vel ex hoc modo essendi nihil concludi põt de cęteris intellectibus, & luminibus creatis, vel æquè probat de lumine gloriæ creato, nam quod illud supernaturale dicatur, & alia naturalia, nil refert, si quatenus creatum est, eandem improportionem, idemq; impedimentum habet.

XLV. Dicendum autem est rationẽ esse longè diuersam, quia lumen naturale cuiuscunq; intellectus creati, sicut intrinsecè manat ab essẽtia creata, ita commensuratur illi in virtute & modo agendi, eamq; respicit vt primum & accommodatũ obiectum: estque quasi coniunctum instrumentum eius ad omnes intellectiones eliciendas, quarum ipsamet essentia, quæ est radix illius luminis, est propria & principalis causa per suũ proprium influxum. Lumen aũt gloriæ, quod Theologi dicunt infundi beatis, sicut nulli creaturæ esse põt cõnaturale, ita peculiari quodã modo & ratione ab essentia diuina fluit tanquã singularis participatio increati luminis eius: ideoq; & ipsã primariò respicit vt proprium & accõmodatum obiectum suum, & modũ operandi eius participat, & est proprium instrumentum eius ad visionẽ eiusdem efficiendam, cuius propterea visionis nulla creata essentia est principalis, & quasi radicalis causa, sed ipsamet essentia diuina. Quia sicut intellectus est instrumentum animæ, ita lumen est instrumentum Dei. Hoc autem modo dicitur instrumentum, non quia eo modo quo agit, non agat virtute propria & proportionata, nam reuera ita agit, & sub ea rõne dici põt causa proxima, principalis in suo genere; sed quia est virtus subordinata alteri, cui sub alia ratione principalius tribuitur operatio, sicut calor dicitur instrumentum ignis etiam ad calefaciẽdum, & intellectus instrumentum animæ ad intelligendum: ad hũc ergo modum lumen gloriæ nullius creaturæ instrumentum est, sed Dei: hac igitur ratione dicitur Deus esse illius visionis causa principalis.

XLVI. Deinde, quia illud lumen nõ est tota virtus actiua illius visionis in rõne facultatis proximæ, sed necesse est ut intellectus etiã creatus, in quo est tale lumẽ, suam proximam actiuitatem adhibeat, partialem (vt aiunt) partialitate causæ, non effectus: illa .n. omnino necessaria est vt actus sit vitalis. Eã verò actiuitatem nõ adhibet intellectus vt virtus naturalis, etiam si per entitatẽ suã illam adhibeat, sed vt est virtus obediẽtialis, quia tota actio, totusque effectus supernaturalis est: agit ergo vt virtus subordinata Deo, atque adeò vt instrumentum eius: vnde hoc etiam titulo dr̃ Deus causa principalis. Tandem, quia in actione intelligendi (sicut in omni actione animali) præter actiuitatem facultatis proximæ intercedit actualis influx⁹ ipsiusmet aĩæ, vel essentiæ in qua radicat' talis facultas, & ideo illa cẽsetur principale principium talis actionis, non denominatione tm̃, sed causalitate vt suprà disput. 18. tractatum est. Ad hunc ergo concursum præstandum circa visionem beatam insufficiens est oĩs creata essentia: & ideo in hoc etiam operatur vt instrumentum Dei, qui propterea cum his principijs longè altiori auxilio concurrit, q̃ si in omnibus ipsis principijs esset cõnaturalis, & proportionata virtus ad talem actionem: & ideo hanc ẽt ob causam est Deus principalis causa illius operis.

(Intellectus creatus instrumentarie solò beatam visionẽ attingit.)

XLVII. Nec vero inde sequitur (vt quidam obijciunt) Deum denominari videntẽ illa visione, eò quod actio pręcipue denominare soleat causam principalem: hoc (inquam) non sequitur, nã videre non est denominatio præcisè agentis vt sic, sed talis agentis qui in se recipiat, & informetur visione: propter quod Aristoteles dixit intelligere esse quoddã pati, sicut sentire. Deus aũt ita efficit illam visionem, vt eam non recipiat, neque illa informetur: homo autem vel angelus rectè dicitur videre

(Intellectus creatus non Deus beatifica visione videns denominatur.)

videre illa visione, quia informatur illa, & quantum ad actiuitatem sufficit quod vitali modo ad illam concurrat, etiam vt instrumētum, vt latius declaratum est Tom. 1. 3. p. disp. 31. sect. 6. ad 4.

XLVIII. Est igitur longè diuersa ratio de lumine super addito rebus supra naturas earum, & de modo quo per illud operantur, quā de lumine, & actionibus connaturalibus. Ex qua differentia nascitur, vt modus cōnaturalis actionis seu visionis regulandus sit, & commensurandus iuxta connaturalem modum essendi, vel luminis naturalis, vel principalius essentiæ creatæ, quæ est quasi primū fundamentum & principale principium illius actionis & ordinis: modus autem supernaturalis actionis seu visionis non sit regulandus quoad omnia ex modo essendi creati luminis, aut rei intelligentis per illam visionem, sed præcipuè ex diuina essentia, cui vt principali radici in tali actione hæc omnia subordinantur.

XLIX. Vnde in forma concedo assumptum, s. intellectum etiam informatum lumine gloriæ habere modum essendi inferiorem illi quem Deus in se hēt, nego tñ simpliciter consequentiam, quia totum illud coniunctum nō concurrit vt organū alicuius essentiæ creatæ cui cōmēsuretur. Et hoc ipsum est, lumen illud esse cuiusdam superioris ordinis, in quo talem dicit habitudinē ad Deū, vt nullam substantiam creatam possit respicere tanquā radicale principiū, & fundamentū sui esse, & ideò non possit ei esse cōnaturale. Addo verò, ēt visionem illā q̄ huic lumini est proportionata, habere in se inferiorem modum essendi quā habeat visio increata ipsiusmet Dei. Est tñ singularis participatio illius visionis, & superat oēm visionem cōnaturalem creaturæ, eò q̇ immediatè respicit ipsam Dei essentiā prout in se est, tanquam proprius conceptus eius. In quo habet ēt proportionem cum lumine supernaturali, quia illud, sicut immediatam originem suam habet à solo increato lumine, cuius est participatio, ita ipsam diuinam essentiam in se ipsa respicit vt proprium obiectum, prout explicatum est.

L. Ex his intelligitur, alio mō posse Deū dici inuisibilē ab intellectu creato, q̇ nulla via aut rōne siue naturali, siue supernaturali conspici possit. Quo sensu interpretati sunt attributum illud quidam hæretici, qui negarunt nos aut angelos visuros esse Deū in se ipso, sed ī aliquo splēdore creato. Quorum snīa meritò hæresis damnata est, vt aperte repugnans Ioanni dicenti, [Videbimus eū sicuti est,] & alijs locis quæ recensere, & interpretari, adductis sāctis Patribus, Theologorū est. Quãquam vero snīa tam falsa sit, non tñ censeo esse ex ijs quæ sola naturali rōne falsitatis cōuinci possunt. Nam, si quæ in superiori pūcto diximus, vera & efficacia sunt, ex eis probabiliter colligitur, sola ratione naturali spectata, potius existimādum esse Deum simpliciter, & omni modo inuisibilem in se ipso, quam aliquo medio aut rōne visibilem. Primo quidem quia naturalis ratio per se sumpta, nō facile sibi persuaderet esse possibilem effectum, qui iuxta naturalem cursum & virtutē fieri non pōt. Secundo & maximè videri posset hoc repugnare in actu vitali, quē necesse est fieri à potētia q̄ informat, & versari circa obiectum eius: ex quo vr̄ sequi aut naturalem esse debere, aut nullo modo esse posse. Cū ergo naturali ratione sufficienter probetur illum actum non posse esse naturalē: sistēdo intra limites eiusdem rōnis naturalis, existimaretur potius talis actus simpliciter impossibilis q̄ aliqua ratione possibilis. Vel ad summū, qui magno iudicio & moderatione ageret, iudicaret Deum quidem naturaliter esse inuisibilem: an vero ipse posset superiori aliqua rōne se manifestare, cognosci non posse. Est ergo hæc veritas quoad hanc partē, qua Deus dr̄ supernaturaliter visibilis, ex his quæ sola fide tenentur. Ratio vero deseruit ad soluenda argumenta contraria, vel ex generalibus principijs per se credibilibus, quod multa fieri possint virtute diuina, quæ naturæ creatæ viribus non possunt, vel in particulari ostendēdo hic nō esse repugnātiam aut contradictionem, eò quòd Deus aliquo modo ad obiectum intellectus pertineat, q̇ satis est vt idē intellectus eleuari possit ad perfectius operādū circa tale obiectū, q̄ naturaliter possit.

Quo aliquo modo Deus dici possit inuisibilis. Lege Bernar. Epist. 190. Concil. Floren. in litte. Vnionis Cap. Damascenus de Hære. xc. qua recens damnat errorem Almarici vi de Direct. Inquis. par. 2. q. 7. Turrecrem. in summ. de Eccles. l. 4. cap. 35.

SECTIO XII.

An demonstrari valeat, Deum nec comprehendi, nec quidditatiuè cognosci posse.

ALiud Dei attributum est, esse incomprehensibilem, quod partim in præcedente continetur, & necessariò ex illo sequitur; partim aliquid addit, quod solum indicabimus, quia magis ad Theologos, quā ad metaphysicos spectat. Constat igitur in primis hoc attributum intelligendum esse comparatione intellectus creati, nam à se ipso comprehensibilis est Deus, si tamen metaphora comprehensionis rectè eidem rei respectu sui ipsius accōmodatur. Nam cōprehensionis nomen secundum proprietatem suam à corporibus quantis sumptum est, in quib. non dicitur vnum corpus se ipsum comprehendere, sed aliud, quod ita circundat seu complectitur intra se vt nihil extra maneat, & inde trāslatum est nomen ad comprehensionem vel visionem, vt illa vocetur comprehensio, qua obiectum vr̄ quantum visibile est, ita vt nihil eius lateat videntem, vt August. dixit. Si ergo proportio metaphoræ in omnibus seruanda esset, non esset tribuenda eidem rei respectu sui ipsius: quia tñ intellectio reflectitur in se ipsam, seu in ipsum intelligentem, ideò sicut dicitur Deus videre se ipsum ita etiam propriissimè dicitur adæquatè videre se ipsum quantum visibilis est; quia non minus intellectiuus est, quam intelligibilis: hoc ergo sensu verè dicitur comprehensibilis à se ipso: cum ergo incomprehensibilis nominatur, comparatione intellectus creati intelligendum est. I.

Quomodò sit Deus incomprehensibilis.

POrest aūt hoc intelligi respectu intellectus creati, vel vt operantis per vires suæ naturę, vel absolutè & simpliciter, & omni ratione. Priori modo dicimus hoc attributum cōtineri in superiori, esseque euidentius illo: nam comprehensio includit quidquid est de perfectione visionis, & vlterius addit adæquationem ab obiectum: nam dicit exactam & omnino perfectā obiecti cognitiooem: si ergo visio nō est possibilis natu- II.

raliter, multo minus erit comprehensio. Item est hoc euidentius, quia cum Deus sit infinitus intelligi non potest quod a finita potentia, & maxime naturali virtute comprehendatur.

III. De posteriori autem sensu nō est tanta euidētia, supposita præsertim veritate fidei, q̄ Deus videri supernaturaliter potest, ēt si sit naturaliter inuisibilis: dubitari .n. potest nec immerito, an supernaturali virtute comprehēdi possit ab intellectu creato, etiam si naturaliter sit incomprehēsibilis. Præsertim quia nō est facile intellectu quō videatur Deus clare prout est in se, & non videatur quantum visibilis est, cum sit res simplicissima. Imo non defuerunt Theologi qui existimauerint hoc esse vnum ex maximè reconditis mysterijs fidei; & propterea dixi disputationem de hoc attributo sub hac ratione non pertinere ad Metaphysicum. Existimo nihilominus certa fide tenendum esse simpliciter & omnino esse Deum incomprehensibilem ab intellectu creato, quantumcunq; ad intelligendum eleuetur, vt ex Scriptura, Concilijs, & Patribus, alibi probaui latius. Atque incomprehensibilitas hoc sensu declarata sequitur ad infinitatem Dei: nam quia infinitus est, ideo finita virtute comprehendi non pōt: & quia intellectus creatus, quātumuis eleuatus, semper est finitæ virtutis, ideò respectu illius simpliciter & omnino est Deus incomprehensibilis: & quamuis videatur totus, quia simplicissimus est, non tamen videtur adæquatè seu totaliter propter eminentiam suam. Videantur quæ scripsimus 1. Tom. 3. p. disp. 26. fere per totam.

Possit ne Deus naturaliter quidditatiuè cognosci.

IIII. Sed quæret aliquis, estò non possit Deus comprehendi, an possit saltem quidditatiue cognosci. Potest autem id quæri in duplici illo sensu, de distincto, scilicet vel naturali, vel supernaturali virtute. Et de hoc posteriori modo nulla est quæstio, nam qua cognitione videtur Deus clare & prout est in se, eadem cognoscitur quidditatiue, nam videtur secundum totam essentiam suam, quod à fortiori ex dicendis constabit. Vnde intelligitur, comprehensionē aliquid addere vltra cognitionē quidditatiuam, scilicet adæquationem, sicut de visione diximus. De priori aūt sensu est quæstio pp quosdam Philosophos, qui dixerunt posse nos cognoscere quidditatiuè substantias separatas, in illis Deum ēt comprehendendo. Ita tenuit Commentator 3. de anima c. 7. & refert in eam sententiam Auempace, Themistium, & Alexand. qui maiori rōne concederent posse Deum ab inferioribus intelligentijs naturaliter cognosci quidditatiuè. Et Scotus, vt vidimus supra, affirmat angelos naturali cognitione cognoscere quidditatiuè Deum p speciem naturalem illis inditam. imò in 1. distin. 3. q. 1. affirmat posse nos in hac vita naturaliter, & ex creaturis peruenire ad formandum talem conceptum Dei, qui nobis illum quidditatiuè repræsentet. Rationes sūt plures, sed parum efficaces, & quæ vix indigeant responsione: quas melius attingemus infra tractando de intelligentijs creatis. Nūc vna sufficit, quia de Deo naturaliter cognoscimus id qđ maximè

Aliquorum sententia.

Commentator. Auempace Themistius Scotus.

A est illi essentiale ac proprium, scilicet esse ipsum esse per essentiam, atque ex se & ex intrinseca necessitate esse ens actu: ergo naturaliter cognoscimus illum quidditatiuè.

V. In hoc verò dubio, nisi æquiuocatio aliqua in terminis misceatur, nulla potest nobis superesse quæstio quæ ad rē pertineat, supposita doctrina data de visione. Potest autem æquiuoce sumi nomē quidditatiuæ cognitionis: nam vno modo dici potest quidditatiua cognitio, qua de re cognoscitur quid sit, concipiendo aliquod prædicatum quidditatiuum eius, non tm̄ vt commune, sed ēt vt proprium, siue concipiatur per positiuam rationem seu repræsentationem, siue per negationem. Alio modo dr̄ quidditatiua cognitio illa per quam cognoscūtur de re omnia prædicata quidditatiua vsq; ad differentiam, vel quasi differentiam vltimam, eam concipiendo proprio & positiuo conceptu. Priori modo vsus videtur nomine quidditatiuæ cognitionis Scotus supra: posteriori autem modo vsi videntur Auerroes & alij citati, & D. Thomas 1. part. quæst. 88. art. 2 & 3. cont. Gent. cap. 45. vt illis locis Ferrata & Caietanus notarūt: & iterū Caietanus in tract. de ent. & essent. cap. 6. quæst. 14. Vbi aduertit, Scotū in hac parte solum in vsu nominis à D Tho. differre. Vnde ipse ad tollendam vocis æquiuocationē; distinguit, aliud esse cognoscere quidditatem rei, aliud cognoscere rem quidditatiuè; vt Primum horum solum significet cognoscere quodcunq; prædicatum essentiale: secundum autem sit cognoscere totam rei essentiam, vsquè ad vltimum gradum seu differentiam. D. Thom.

B

VI. Explicata igitur terminorū significatione certa res est, non solū intelligentias à corpore abstractas, sed etiam nos in hac vita, posse aliquo modo cognoscere naturaliter quid sit Deus, seu quidditatem Dei. Hoc probat argumentum in fauorem prioris opinionis factū: mō omnia quibus hactenus probauimus diuina attributa cognosci naturali rōne, hoc ipsum suadent: quia per illa omnia explicatur essentia Dei, & prout de illo dicūtur, essentialiter dicuntur, vt ostendimus. Item quia Deo tribuimus multa prædicata communia ipsi & creaturis, quæ sm̄ abstractissimam seu analogam rōnem, propriè de Deo dicūtur: vt esse ens, substantiam, spiritum, &c. sed hæc dicuntur essentialiter de creaturis: multo ergo magis de Deo. Rursus vt hæc Deo appropriemus, & aliquo modo proprium Dei conceptum formemus idest, non commune alijs rebus, addimus quasdam quasi differentias modos, quibus singularem excellentiam quam in Deo habent talia prædicata, declaremus, vt cum dicimus Deum esse ens per essentiam, infinitum, actum purum, &c. ergo verè cognoscimus aliquo modo quidditatem Dei.

Dei quidditas potest a nobis in hac vita naturaliter aliquo modo cognosci.

C

VII. Dicendum verò vlterius est, non solum hominem in hac vita, verum neque vllam creaturam posse cognoscere Deum quidditatiuè ex effectibus eius, & naturali virtute. Hanc cōclusionem intendit D. Thoma. 1. p. q. 12. art. 12. & quæst. 88. artic. 2. & Caietanus ac Ferrar. citatis locis: & Capreolus latè in 1. distinctione 2. quæstione 1. artic. 1. à conc. 4. vsque ad 8. & in re idem dicit Scotus supra, quantum attinet ad cognitionem nostram, & angelorum, per solos effectus:

D Thom. Caietan. Ferrar. Capreolus. Scotus.

nem quoad illam cognitionem q̃ tribuit angelis A per propriam speciē abstractiuā, plane discrepat à D. Thoma, sed de ea iam satis dictum est. Ratio aũt conclusionis est supra tacta quia nullus effectus Dei ita adæquatur illi, vt propriam eius similitudinem referat: & ideo manifestare nō potest propriam quasi d:tam, seu vltimum cōstitutiuũ Dei prout in se est. Item quia modus essendi Dei est alterius ordinis ab omni creatura: magisque distat a creatura ēt spirituali, quam creatura spiritualis à materiali: ergo ex perfectione creaturæ nunq̃ pōt perfectio creatoris quidditatiuè concipi. Tandē, q̧ ad nos attinet, sufficiēter hoc suadet experiētia ipsa; & inductio q̃ facere possumus de his, quæ de Deo cognoscimus seu prædicamus.

VIII. Quædā.n.(vt distinxit Dionys.ca.2. de Cęlesti Hierarch.) negatiua sunt, alia affirmatiua, sub quibus ex vtrisq; composita seu mista cōprehendun tur. Affirmatiua rursus, aut absoluta sunt, aut respectiua. Non oportet aũt distinguere propria & metaphorica prædicata: nam de proprijs tm̃ agimus: cum metaphorica solum tribuantur Deo quatenus per translationem significant aliquid B eorum quæ propriè Deo attribuuntur, & ita solum differunt in voce seu cōceptu nominis. Prædicata igitur quæ absoluta sunt, prout à nobis Deo attribuuntur, non perficiũt quidditatiuam cognitionē eius: quia uel sunt analoga & cōmunia Deo & alijs, vel si fiant propria Dei, sunt confusissima, & vix fiũt propria nisi adiũcta negatione. Assumptũ patet, quia hęc oia, ens, bonũ, perfectũ, substantia, sapiens, iustus, & similia, quæ propriè de Deo dicuntur, communia sunt creaturis: quod si velimus ea cōcipere vt propria sunt Dei, id facere non possumus nisi sub confusione quadam, vt cum dicimus Deum esse summè sapientem, aut ens complectens oēm perfectionem, vel quid simile. Plerunque aũt id facimus adiũcta negatione illius imperfectionis, quam tale prædicatũ solet in creaturis habere: vt aliquo modo explicemus id, quod confusè apprehendimus de

Dionys. tali perfectione prout in Deo est. Propter quod Dionysius in initio de mystica Theologia, & de Cęlesti Hierarch. cap. 2. cognitionē Dei p conceptus negatiuos pręfert ei quæ est per positiuos: q̧

August. ēt docet Augustinus tractatu 23. in Ioan. & 5. de C Trin. c. j. & sæpe aliàs. Quia facilius & distinctius concipimus quid Deus non sit, quam quid sit si aliquid proprium, & absolutum, & non tm̃ commune & analogum, vel respectiuum, de Deo concipere cupimus. Per conceptus ergo positiuos & absolutos nō cognoscimus quidditatiuè Deum: constat aũt quod licet adiungantur conceptus negatiui, non possunt quidditatiuam cognitionem consummare, quia per illos directè ac formaliter potius cognoscitur quid Deus non sit, q̃ quid sit. quatenus vero per illam negationem declaratur aliqua excellentia perfectionis diuinæ, manet cognitio in eadem confusione & caligine. Atq; idem est etiam si his omnibus conceptibus absolutis addantur respectiui, vt creatoris, & similes; tñ quia illa prædicata de formali, aut dicunt denominationes extrinsecas, aut relationes rationis (nam relationes reales ad intra non sunt naturaliter cognoscibiles; neq; etiam sunt propriè de quidditate Dei) tum etiam quia proprietates reales quas per illas relationes cupimus A declarare, vel sunt emanationes ad extra, quæ nō sunt in Deo, sed in creaturis: vel solum est principium seu potestas quæ in Deo est ad tales actiones: & hæc etiam non concipitur à nobis nisi conceptu confuso vel negatiuo, sicut de alijs attributis declaratum est. Sic igitur constat per nullum conceptum, nec simul per omnes quos de Deo naturaliter formare possumus, in quidditatiuam eius cognitionem peruenire.

Atque hic discursus applicari pōt seruata proportione ad quemlibet intellectum creatum. Nā IX. licet angelus, verbi gratia, possit distinctius & proprius cōcipere aliquas perfectiones quæ propriè Deo tribuuntur, vt esse spiritũ, intelligentē, &c. semper tamen infinitè distat à modo quo illæ perfectiones sunt in Deo, vel sistit in concipiēda illa proprietate vt cōmuni, & analoga, vel, vt concipiat illam tanquam propriam Dei, adhibet negationem aliquam, aut respectũ, vel quid simile. Et hac ratione dixit Dionysius in mystica Theologia capite 2. Deum esse supra omnem cognitionem: & cap. 7. de diuinis nomin. [Veraciter (inquit) dicemus nos Deum non ex ipsius B natura cognoscere: ignota.n. est, omnemq; superat rationē & sensum:] & Gregor. Nazianz. orat. 2. Nazianz. de Theolog. hoc sensu dixit [non posse Deum ab vllo intellectu naturaliter comprehendi:] ibi.n. comprehensionem latè sumit prout complectitur propriam & quidditatiuam cognitionē. Ratio verò à priori huius veritatis est illa eadem qua probauimus Deum non posse naturaliter videri, addendo, non posse Deum quidditatiuè cognosci nisi videatur, vt contra Scotum etiam supra probauimus.

X. Nec ratio facta in priori sententia contra hũc sensum quidquam vrget: nā, licet cognoscamus Deum esse ipsum esse per essentiam: tamen neq; propriè concipimus quale sit illud esse, neque ēt concipere possumus quid sit esse ipsum esse per essentiam, nisi per negationes, scilicet, quia ex se est ens actu, id est non ab alio, & propriam perfectionē illius esse etiam per negationem declaramus, quia est infinitum. Dices, ergo reuera non concipimus Deum: quia constitutum per illam negationem vt sic, non est Deus: quod aũt conci- C pimus vt substratum illi negationi, non est proprium Dei. nā seclusa illa negatione quod remanet, est commune. Et in nostro concipiendi modo videtur hoc esse difficilius, quia nihil concipimus nisi ad modum rei sensibilis vel materialis, qui conceptus non videtur posse Deum repræsentare. Si autem non formamus aliquem conceptum Dei proprium, neque illum certè cognoscimus.

Explicatur modus, quo Deum concipimus.

XI. Respondetur negando primam consequentiam, quia licet non concipiamus Deum distinctè & secundum propriam repræsentationē eius, nihilominus verè concipimus ipsum conceptu directè & immediatè repræsentāte ipsum, vel perfectionem aliquam vt propriam eius. Hic tñ cōceptus si sit positiuus & absolutus, est valde confusus, nō prout confusum dr̃ de vniuersali seu cōi, quod vocant totum potentiale, sed prout

opponitur cõceptui propriè, & clarè repræsentãti rem prout in se est. Si vero in illo cõceptu includatur negatio, quis illa nõ pertineat ad quidditatẽ Dei: sub illa tñ intelligimus fundamentũ seu radicẽ eius, quæ est propria quidditas Dei & nõ ratio aliqua cõmunis, vel analoga, vt cum cõcipimus Deum vt ens infinitum, non intelligimus sublatum illi negationi esse ens vt sic, sed quoddam singulare ens, tantã habens perfectionem vt terminis nõ claudatur. Quod vniuersale est in nobis quãdocunq; vtimur differentijs negatiuis ad contrahenda genera positiua, vt cũ dicimus animal irrationale, nõ cõcipimus animal vt sic tanquam fundamentum illius negationis, sed concipimus quandam differentiam contractiuam animalis, quam quia non possumus merè positiuè nisi confusissimè cõcipere, per illam negationem eam explicamus.

XII. Neq; est verũ oẽm conceptum nostrũ directè & immediatè esse alicuius rei sensibilis: nã conceptus entis vel substantiæ, non est cõceptus rei sensibilis. Ad summũ ergo id verũ habet in conceptib. quos volumus distinctè formare de reb. prout sunt in se ipsis, tunc n. verum est semper talem repræsentationem esse rei materialis, vt sic, imò semper esse de re sni aliquẽ modũ quò p sensum externum percepta est, vel componendo eam ex his quæ per sensus percepta sunt: Deum aũt non ita distinctè concipimus, sed confuse adiungendo negationẽ vel respectum, prout explicatum est. Quod si aliqn videmur concipere Deum ad modum rei sensibilis, vt ad modum lucis cuiusdam, vel nebulæ, vel hoĩs senis & grauissimi, &c. non est putandum hos conceptus repræsentantes sensibilia esse conceptus Dei, sed intelligendum est ibi interuenire duos cõceptus vnum illius obiecti sensibilis quod imaginamur, alium conceptũ confusum quasi respectiuũ, quo cõcipimus Deũ vt quid simile, vel proportionale illi rei sensibili, q̃ præsentem facimus. Qđ ex metaphoricis locutionibus explicare licet: cum n. dicimus Deum esse leonem, immediatè cõcipimus fortitudinem Dei, eam tamen apprehendimus, non quidem conceptu leonis aut rei materialis, sed ipsiusmet Dei, confusè tamen concepti, & cum quodam respectu similitudinis seu proportionalitatis ad fortitudinem leonis.

SECTIO XIII.

Possit ne demonstrari, Deum esse ineffabilem.

I. Non est huius attributi sensus, Deum tale ens esse, vt nullo modo nominari, aut sermone exprimi possit. nam ipso vsu cõstat nos multa de Deo loqui, eique propria: & similiter constat Deum multa habere nomina, etiam in scriptura sacra. Sensus ergo est Deũ nec sermone declarari posse s̃nt totam perfectionem suam: neque nobis, vel ab aliqua creatura posse nominari tali nomine, quod naturã eius secundum quod in se est, exprimat. Et hoc sensu hoc attributum non declarat in Deo aliam perfectionem, quam duo præcedentia: neq; alia rõne fundatur, nisi quia nomina sunt signa cõceptuũ: & ideo sicut non possumus Deum satis concipere, nec prout in se

Explicatur tituli quæstionis sensus.

A est: ita nec nominare, aut perfectionem eius sermone declarare possumus. Vnde non solũ sancti Patres (quod in eis est frequentissimũ) sed etiam Philosophi, hanc excellentiam Deo tribuerunt, esse scilicet ineffabilem, vt ex Platone refert Nazian. orat. 2. de Theolog. & ex Hermete Trismeg. Cyrillus lib. 1. cont. Iulian.

Nonnulla inuestigantur de attributo ineffabilitatis.

Sed quæres, an sit Deus ineffabilis à nobis, vel etiam ab angelis. Item an naturaliter solum, an etiam supernaturaliter sit ineffabilis à creatura, scilicet à videntibus ipsum clare. Item an ẽt à se ipso ineffabilis sit. Denique an sit ineffabilis linguis hoium, seu sermone sensibili & humano, an ẽt linguis seu verbis spiritualibus. Ad hæc oĩa respõdetur facilè incipiẽdo ab hoc vltimo sermonẽ hic esse de nominibus vocalibus, quæ ex impositione significant, nã spiritualia seu intellectualia repræsentãt naturaliter, & nõ sunt aliud q̃ conceptus ipsi, qui à cognitione nõ distinguũ B tur. Vnde in hoc vltimo sensu nõ aliter est Deus ineffabilis, quam incognoscibilis, vel inuisibilis. II.

Ex quo facilè respondetur ad primã interrogationẽ, non solũ esse Deum ineffabilem hominibus, sed ẽt angelis naturaliter, siue intelligantur loqui ad hoĩes sermone sensibili assumptis, corporibus, siue inter se angelicis linguis ac verbis quia nõ possunt plus loqui, q̃ concipiãt: nõ concipiunt aũt naturaliter Deum prout in se est; igitur, neq; illũ effari possũt. Hæc aũt rõ (vt de secunda interrogatione dicamus) vĩ cessare in videntibus Deum: nam cum illi concipiant Deum, prout in se est, poterũt ẽt vel illi nomen imponere, q̃ propriam eius naturã exprimat, vel illius quidditatem sermone explicare. Sed in primis, sicut perfectionẽ Dei nõ comprehendũt, ita nec possunt illã satis explicare dicendo: atq; hoc modo ita est illis ineffabilis Deus, sicut incomprehẽsibilis. Deinde, non possunt ipsi ita quid sit Deus, alijs explicare, sicut ipsi cõcipiũt, quia nõ possũt talia verba proferre, q̃ in alijs generẽt talem conceptũ qualem ipsi habent, quia similis cõceptus haberi non põt nisi per visionem beatã, ipsi aũt non possunt vllo modo efficere, vt alij similem visionẽ formẽt. Imò, ẽt si spiritualiter seu mentaliter loqui vellent, non possent suãmet visionem C clare & prout i se est, alijs manifestare, quia visio illa cognosci non potest nisi aut per similẽ visionem, aut saltẽ per species & lumẽ superioris ordinis, quæ solus Deus conferre potest. Et quãuis daremus per supernatura'em facultatem posse vnum beatum manifestare alterius visionem: non tamen propterea manifestare Deum prout in se est, quia visio solius visionis creatæ, non est visio Dei. Sic igitur ẽt beatis est ineffabilis Deus prout in se est, ineffabilis (inquam) respectu aliorum: nam respectu sui ipsius, & locutione mentali vnusquisque sibi loquitur & dicit quid Deus sit, proprium ipsius verbum formando. Sed hoc non est aliud quam formare conceptum quo Deum prout in se est, cognoscit, & videt.

III. Angelis hominibusque Deus naturaliter ineffabilis.

IIII. Vnde ad tertiam interrogationẽ dicẽdum est ẽt Deum seipsum satis eloqui non posse, non solum sermone sensibili & humano, sed nec ẽt intellectuali & angelico. Omitto illam interiorem locu-

Deus nullo creato sermone se potest omnino eloqui.

locutionem qua semel intra se ipsum locutus est: nam illa non est aliud à comprehẽsione qua ipse se ipsum comprehendit: de qua quo modo rõnẽ locutionis habeat, quatenus Pater Verbũ producit, tractant Theologi explicãtes mysterium Trinitatis ꝙ ad Metaphysicum nullo modo spectat. Omissa ergo illa interna locutione, extra se nõ potest Deus perfectionem suam satis eloqui: aut. n. id faceret vno verbo & momento, aut longo sermone, & temporis spatio. Primum dici non potest, quia nullum verbum fieri potest, quod totã Dei perfectionem exhauriat & comprehendat. Neq; ẽt secundum, quia etiam si per totam æternitatem Deus de se ipso loqueretur, nunquam satis totam suam perfectionem explicaret. Itẽ non põt Deus se ipsum eloqui prout in se est alio sermone vocali aut mẽtali, præterquàm visione beata quam hominibus vel angelis supernaturaliter infundit: per eam aũt visionem nunquam satis se ipsum manifestat, nam etiam si fingeremus Deũ magis ac magis perficere visionem aliquam sui, & in infinitum in eo augmẽto durare, nũquam absolueret exactam sui manifestationem.

V. Atque hinc fit multò minus posse Deum, si loquatur hominib. more humano se ipsũ satis eloqui, quia nullum sermonem formare potest, aut vllum nomen sibi imponere quod naturam, & perfectionem eius prout in se est repræsentet nedum exhauriat. Quo modo absolute dixit Dionysius cap. 1. de diuin. nomin. [Deum esse innominabilẽ] adducens illud Genes. 32. [Cur quæris nomen meum quod est mirabile.]

Obiectiones aliquæ.

VI. Dices: Cum Deus se ipsum comprehẽdat, cur non potest vocem aliq̃ ita ad significandum imponere, vt rẽ talis naturæ prout in se est significet? Et similiter, cum Christus vt homo videret Deum prout in se est, & posset nomina ad significandum imponere, cur non potuit similiter imponere nomen Deo, quo ipsius naturã prout in se est exprimeret? Ad hoc enim nõ est necessaria comprehensio, neque ex parte nominis potest esse aliqua repugnantia: nam cum hæc significatio sit ad placitum, & per solã extrinsecam denominationem, non requirit in re quæ ad significandum imponitur, determinatam perfectionem.

VII. Imò hinc vlterius colligit Scotus, Ochã, Gabriel, & alij in 1. dist. 22. non repugnare vt nos, etiam si Deum prout in se est, non cognoscamus, imponamus nomẽ ad significandũ ipsũ prout in se est, & huiusmodi aiunt esse hoc nomẽ [Deus] apud Latinos, aut יהוה apud Hebræos, nã licet fortasse quo ad etymologiam sumpta sint ab aliqua actione Dei aut ab ipso esse vt sic, vt indicat Exod. 3. [Qui est, misit me ad vos,] tñ imposita sunt ad significandam ipsam substantiã Dei, qualis in se est, quocunque tandem modo à nobis cõcipiatur. Sicut hoc nomen [Angelus,] aut [Gabriel,] rã propriè significat substãtiam angeli vel talis angeli, sicut hoc nomen [Petrus] significat hunc hominem, ẽt si non æquè vtrũq; nos cõcipiamus. Potestque accommodato exẽplo declarari, nam volũtas ferri non potest nisi in rem cognitã, & nihilominus dr̃ in hac vita tendere in Deum prout in se est, ẽt si intellectus non cõcipiat illũ prout in se est: quia licet affectus nõ tẽdat nisi in rẽ cõceptã: aliter tñ q̃ ipsa conceptio, scilicet nõ repræsentando, sed inclinando, inclinat aũt in rẽ ipsam in se, quamuis non repræsentetur prout est in se. Sic igitur, q̃uis nomen non imponatur ad significandũ nisi rem conceptam, tñ quia non repræsentat naturaliter sicut conceptus, sed ad placitum, potest imponi ad significandum rem apprehensam, nõ tamen sicut apprehenditur, sed prout in se est.

Responsio ad obiectiones.

Ad priorem partẽ respondetur, hæc nomina nõ imponi ad significãdũ nisi respectu eorũ qui, per illa nomina peruenire possunt in rerũ significatarum cognitionem: & ideo eorũ significationem metiri non debere ex sola cognitione q̃ in imponente supponitur, sed maximè ex illa q̃ in audiẽtib. generare possunt. Vt enim dialectici dicũt, signum est quod præter speciem q̃ ingerit sensibus, aliquid aliud facit i cognitionẽ venire: vnde nõ plus, nec perfectius põt significare quã possit facere vt cognoscatur. Quod igitur ad Deũ vel Christum, vel quemlibet aliũ videntẽ Deum pertinet, ex parte ipsius imponẽtis non repugnaret imponi nomen ad significandum Deũ prout in se est: quia tñ fieri non potest, quod nomen ita significet, vt audientẽ faciat peruenire in cognitionem propriã Dei prout in se est, ideo ex parte eorũ pro quib. tale nomẽ imponitur, repugnat nomini talis impositio & significatio Dei. Ex quo constat, multo magis repugnare, vt tale nomẽ ex hoĩum impositione habeat illam significationẽ, quia in eis est eadem difficultas, & repugnantia ex parte eorum pro quib. nomen imponitur, & præterea est defectus ex parte ipsorum imponentium, qui nõ possunt res exprimere nisi prout ab ipsis concipiuntur: imò interdũ ac sæpe non possunt tm̃ exprimere quantum concipiunt, quod maxime accidit in sermone de Deo. Propter ꝙ dixit Plato sæpius iam citatus difficile esse Deum intellectu percipere, eloqui aũt impossibile. August. verò seu Prosper sententia 61. [Verius] (inquit) [cogitatur Deus quàm dr̃, & verius est quàm cogitatur.] Et in Psal. 85. ait idem August. [quæris quid sit Deus. Quod oculus non vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris vt ascendat in linguam, quod in cor non ascẽdit?] & similiter 5. de Trinit. c. 10. significat nihil posse ore hoĩs propriè dè Deo dici. Et eodẽ modo Dion. c. 1. de diuin. nom. & c. vlt. de mystic. Theol. negat esse aliquod nomen proprium Dei quòd scilicet illũ prout in se est, nobis significet. Quod ergo ex Aristotele in lib. de interpret. affertur verba significare res medijs cõceptibus, verũ est tam respectu imponentis seu loquẽtis, quam eius cui nomen significat, & ideò fieri non potest vt nominis significatio excedat conceptum tam imponentis, quam eorum pro quibus imponitur. Atq; ita sentiunt D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 1. & frequentius Theologi in 1. dist. 22.

Prosp. Psal. 81.

D. Tho.

IX. Ad Scotũ ergo, & alios respondetur, quanquã nomina significent ad placitum, significare tamen illas medijs conceptib. nostris seu in ordine ad conceptus quos auditis talibus nominib. de rebus formare debemus: & ideò non possunt etiam voluntariè imponi ad significandũ rem aliter quàm à nobis concipi possit. Nec verò propterea negandum est, quin hoc nomen Deus

aut aliud simile, significet diuinam substantiam, A & naturam, quia reuera id est quod per eam vocem significare intendimus, & id satis probant rationes & exempla in fauorem Scoti adducta: idque admittit etiam D. Thomas 1. p. q. 13. art. 2. dist. 2. & 3. & artic. 8. & 9. Hæc tamen significatio non excedit conceptum nostrum, quia etiã nos concipimus aliquo modo Dei naturam & substantiam: quanuis non formemus distinctum & proprium conceptum eius prout in se est: & ita potest etiam significari per nomen, quia non significatur nisi medio tali conceptu, & cum habitudine ad illum. Neque in significatione vnius nominis simplicis, cum tantum significet ex impositione, quæ est sola denominatio extrinseca, intelligi potest quod sit confusa vel distincta, aut magis vel minus pura, nisi in ordine ad conceptum, quem facit formare ex vi suę impositionis.

X. Voci Deus vnus simplex menteconcrespondet conceptus. Quod verò nonnulli cũ Scoto affirmant, hoc nomen Deus, & similia, nõ subordinari in nobis vni conceptui incomplexo, sed alicui operationi complexæ, qualis his vel illis vocib. exprimitur: [ens infinitũ; prima causa, vniuersalis prouisor, & c.] hoc (inquam) incredibile mihi est, q. accuratè notauit Fonseca lib. Metaph. c. 1. q. 2. sect. 4. B Cum. n. voces sint signa conceptuum, quod simplici voce significamus, possumus etiam simplici conceptu concipere. Item, quia si audito nomine [Deus,] semper interius formamus conceptũ ex duobus compositum, facilius poterimus conceptũ illum exprimere vel termino cõplexo, vel oratione aliqua: interrogo ergo quænam illa sit? Erit sanè aliqua ex illis: [ens infinitum, prima causa,] vel alia similis. At constat hoc esse falsum, tum, quia ferè euidenti experientia cõstat, aliter & distinctius concipere nos audita aliqua ex illis orationibus, quàm audito solo illo nomine Dei, tum etiam ob eam causam merito non existimamus nos nugationem committere dicẽdo, Deus est ens infinitum, sicut dicendo Deus est Deus: & idem est de quacunque simili oratione: tum denique quia oẽs qui rectè de Deo sentiunt, audito hoc nomine Dei, eundem conceptum formant, si eius significationem percipiunt; & tamen non omnes illum conceptum eadem oratione declarant. Quanquam ergo ad definiendum C aliquo modo, vel describendum quid hoc nomen significet, vel quid nos concipiamus illo audito, semper vtamur oratione aliqua, quod in omnibus etiam vocibus accidit, inde tamen non fit, vt proximus & immediatus conceptus cui illa vox subordinatur, sit complexus: imò quia ille est simplex & confusus, ideò vt aliquo modo illum explicemus, vtimur oratione complexa: ac propterea in illa explicatione & oratione potest esse varietas, quanuis conceptus idem sit. Concipimus ergo Deum sicut nominamus, & nominamus sicut concipimus, nomine scilicet & conceptu simplici, confuso tamen & imperfecto ex parte nostra: in ea verò confusione inuoluendo in re concepta omnem perfectionem. Quo tandem fit vt sicut Deus est incomprehensibilis & inuisibilis, ita etiam sit ineffabilis, prout autem aliquo modo cognoscitur, ita etiam nominari possit.

SECTIO XIIII.

An Deum esse substantiam viuentem, intellectualem per essentiam, sibiq; sufficientem, demonstrari possit.

VT more nostro explicemus amplius essentiam Dei per quandam imitationem generis & differentiæ, seu prædicati communis & proprij, sicut solemus creatas essentias declarare, visum est in hac sectione ostendere, quo rõne naturali cognosci possit, Deum esse substantiam viuentem vita intellectuali perfectissima, ac fœlicissima: attributa. n. quę hactenus explicuimus, conueniunt Deo secundum primam illam diuersitatem, quæ inter ipsum & reliqua omnia entia consideratur in ipsa ratione essendi seu entis; in hac verò quasi descriptione, quam nunc proponimus, explicantur attributa seu prædicata, in quibus quasi per rectam lineam Deus cum creaturis conuenit vsque ad gradum vltimum & quasi differentiam, in qua ab alijs differt. I.

Deum esse substantiam.

II. PRincipio igitur, quod Deus sit substantia, tã q̃ probatum in superioribus sumimus: nam, cum sit primum ens, constat non posse esse accidens, quod imperfectum est, & substantiam necessariò supponit vt in ea sit. Quin potius ex eo principio demonstratum est, Deum tale esse ens vt in eo nullum accidens esse possit: Relinquitur ergo vt omnino sit substãtia. Atq; hoc est primũ prædicatum sub ente contentũ, in quo Deus essentialiter conuenit cũ aliquib. entibus creatis, & in eo ab alijs distinguitur: est autem illa conuenientia analoga, non generica: & ideò nec rõne illius, nec ratione aliorum attributorũ, quæ sub hac ratione substantiæ considerãtur, collocatur Deus in prædicamento substantiæ, vt satis cõstat ex his quæ suprà diximus de simplicitate Dei.

Deum esse viuentem.

III. RVrsus quod Deus sit substãtia viuẽs, non solum euidens, sed etiam per se notum vt, si semel Deum esse in rerum natura admittamus: nam incredibilius est aliquid inanime tanquam lignum, vel lapidem esse Deum, quã nullum esse Deum. Vnde etiam de ignorantissimis Gentilibus, qui ligna & lapides tanquã Deos adorabant, ait Diuus August. concione 2. in Ps. 113. eos non putasse esse sine aliquo viuo habitatore. Et à posteriori probatur facilè, quia quidquid est præter Deũ, à Deo est: sed in creaturis multa sunt quæ vitã habent: ergo habent illam a Deo: multo ergo magis hẽt illam Deus; est ergo substantia viuens. Responderi potest, rectè concludi habere illam eminenter, non tamẽ formaliter. Sed contra, quia gradus viuentis vt sic, est perfectior gradu non viuentis, ergo non potest gradus vitæ eminenter contineri in aliquo non viuente, si ergo Deus habet vitam, non potest illam continere eminenter tantum, sed oportet vt etiã habeat formaliter, quoniam aliàs formaliter esset quid inanime, & consequenter non posset eminenter gradum viuentis continere. August.

Circa

IIII. Circa quam rationem offerebat se occasio examinandi propositionem illam, [Viuens est perfectius non viuente;] & alterã, [Res nõ viuens nõ potest eminenter continere rem viuẽtem:] solet enim hoc in dubium reuocari pp cœlestia corpora, q̃ cum inanimata sint, nihilominus videntur perfectiora viuentibus, eaq; eminenter continere, secùm illa efficiant. De qua re multa à Philosophis dicuntur. Quidam .n. asserunt cœlos esse verè animatos, & ita euertunt fundamentũ dubitationis. Alij cõfitẽtur eos esse inanimatos, vt reuera sunt, & consequenter dicunt, in gradu & essentia formæ eos esse minus perfectos quolibet viuẽte, nec posse illa eminenter continere, aut sua virtute sufficienti & principali illa efficere, sed solũ vel per modum instrumentorum intelligentiarum, à quibus mouentur: vel (quod probabilius est) vt causas partiales concurrere ad dispositionem materiæ, concurrente alia causa perfectiori ad inductionem formæ, quæ causa regulariter est proxima & vniuoca; si autem virtus eius deficit, suppleri per aliquam superiorem, iuxta superius dicta de causis. Alij verò non existimant incõuenientis admittere aliquod corpus non viuens posse esse perfectius multis viuẽtibus, eaque eminenter continere.

Cœli an substantiæ viuentes.

V. Sed, quidquid sit de his sententijs, dicendũ est, demõstrationem factã non fundari in his incertis principijs, & opinionibus dubijs: sed in eo q̃ per se euidẽtissimum ac certissimum est, nimirũ, gradũ viuentis ex suo genere esse perfectius gradu substantiæ, quę vitam nõ participat. Qđ adeò est euidens vt à nemine vnquam in cõtrouersiã adductum sit: sic .n. distinguuntur ab omnibus quatuor gradus rerum, scilicet existẽtium, viuentium, sentientiũ, & intelligentiũ, & in his præferuntur viuentia nõ viuentibus, vt August. dixit 11. de Ciuit. ca. 16. Quia viuẽtia vt sic, actualiora sunt, & nobiliori modo operantur, minusq; materialia. Atque adeò, quia si vterq; gradus ad summum perfectionis statum ascẽdat in determinatis speciebus seu entibus, sine vlla cõtrouersia excedit id quod viuit. Ex hoc aũt principio euidenter sequitur, fieri non posse vt totus viuentiũ gradus cum tota sua latitudine eminẽter cõtineatur in re aliqua quæ vita careat; quia non põt oẽm perfectionem superioris gradus vsq; ad speciem vel rem summè perfectã in illo ordine in perfectione adæquare: ergo multò minus poterit totã eminenter continere. Sic ergo euidenter cõcluditur Deum secundum suam formalem & essentialem rõnem non posse contineri intrã limitẽ perfectionis substantiarum nõ viuẽtiũ. Et cõsequenter non tantũ continere eminẽter omnia viuentia creata, sed etiam esse formaliter viuentem.

Quo modo Deus viuat.

VI. Sed adhuc superest difficultas, quia rõ vitæ nõ vř esse perfectio simpliciter simplex: ergo non potest formaliter in Deo inueniri. Antecedens patet, quia vita in hoc consistit q̃ sit aut operatio elicita à principio intrinseco actiuo ei⁹ in quo est, aut q̃ sit ipsum principium intrinsecum actiuum talis operationis, seu motus, quo se ipsum p̃ se mouet, qui sic operatur. Vita .n. aut sumitur in A actu secundo, & sic dicit operationẽ; aut in actu primo principali & radicali: & sic est ipsa natura seu substantia rei viuentis. Neq; aliter nos possumus intelligere rem viuentem, nisi in ordine ad efficientiam, quatenus .s. põt se se agere aut mouere aliquo modo: & tunc censemus rem aliquã antea viuentem amisisse vitam, qñ omnem intrinsecam motionem amisit: ergo vita intrinsecè includit hanc impfectionem, quæ se se mouere, & intra se ipsum suamm et virtutẽ actiuam exercere: ergo non dicit perfectionem simpliciter, nec potest formaliter reperiri in Deo.

VII. Hæc difficultas solum proponitur ad declarãdũ quo modo vita reperiatur in Deo. Rectè .n. ex hac obiectione intelligitur, esse lõgè diuersũ modum viuendi diuinæ, & creatę substãtiæ: & quod de diuinis attributis positiuis superiùs diximus, in hoc manifestissimum esse, s. sm modũ quo sunt in creaturis, nõ esse in Deo formaliter, sed eminenter: esse aũt in Deo formaliter sm modum altiorem, qui oẽm imperfectionem creaturarum excludat. In modo ergo vitæ quem creaturæ habent duo considerare licet: vnum, q̃ existentes in B suo naturali statu se se actuant, vel aliquo modo se perficiẽdo, vel in se ipsis alia repræsentãdo per cognitionẽ, vel in ea tendendo per appetitũ perfectum. Aliud est, q̃ hæc efficiunt per verã causalitatem, & motionem, qua se ipsa mouẽt vel proprio motu, vel saltẽ mutatione perfectiua. Prius horum perfectionis est, & nullã includit, vel supponit imperfectionẽ, nisi quatenus includit posterius, i. quatenus illud actuare se est per veram causalitatem. Hæc ergo imperfectio tollenda est à vita Dei, & solũ id q̃ perfectionis est, illi est tribuendum, atq; ita concipiẽdus est Deus vt actualissimè habens totam illam perfectionem, q̃ hẽt viuens cum se se actuat intelligendo, vel cognoscendo, seclusa illa imperfectione distinctionis inter actũ & potẽtiã, & causalitatis. Et simili rõne, q̃ in vita creata distinguatur in re ipsa vita in actu primo, a vita in actu scđo: & q̃ illa sit principium huius, hæc uero forma illius, nõ est perfectionis simpliciter, sed includendo imperfectionem. Illud vero est in priori uita perfectionis simpliciter, ut nimirum est substantialis vita: in poC sterio uero q̃ est uita actualis: utrumq; ergo horum unitissimè & simplicissimè coniungitur in uita Dei absq; ulla imperfectione: nã per suammet substantiam actualissimè uiuit, & in eius uita non est actus primus aut secundus, sed purissimus actus; & ideo non est ibi uita accidentalis, sed per essentiam, qua propter non solum est substantia uiuens, sed ipsa substantialis uita. ¶ Cum ergo nõnulli Theologi more Platonico dicunt, Deũ uiuere, quia ppetuo se mouet per operationẽ immanentem perfectiuã, q̃ ex se, & ex interna natura habet, & non aliunde, loquuntur latẽ de operatione, magis quantũ ad modum significandi & concipiendi nostrum, q̃ secundũ rem, ita ut in operatione nõ includatur efficiẽtia, nec realis dimanatio, sed solũ illa actualis perfectio, q̃ non nisi per modũ operationis, aut motus explicare nos possumus. Addere posset Theologus, et esse in Deo ad intra ueras & reales pcessiones, q̃ manifestissimè sunt actus uitæ. Veruntamen illę superãt rationẽ naturalem, & per se nõ sunt necessariæ ad intelligendã essentialẽ uitam Dei. VIII.

D. Thom. 1. p. q. 18. ar. 1.

Nā hic Deus vt sic est essentialiter viuens, etiam
si vt sic nihil ad intra producat. Et similiter, si in
tali essentia vna tm̄ persnna subsistens intellige-
retur, esset viuens ex vi talis essentiæ: sicut ēt nūc
spiritus sanctus pfectissimè viuit, licet nihil ad in
trà producat: & Filius intelligendo viuit, quāuis
intelligendo nō producat. Processiones ergo illæ
p se ac formaliter non erāt necessariæ ad vitam,
esse m̄ non potuissent, nisi in natura viuente, &
fœcūdissima. Et ideò nobis qui eas credimus, re-
ctè declarant perfectissimam vitā diuinę naturę.

Vitam Dei intellectualem esse.

IX. EX his facile est probare alteram partē propo
sitam, nimirum Deum esse substātiam viuen
tem vita intellectuali, quę ēt facilè potest ratione
demonstrari: & ita vtramque partem coniunxit
Arist. 12. Metaph. in fine: imò ex hac posteriori
parte colligit præcedentem, quem imitari vr̄ D.
Tho. 1. p. q. 18. art. 3. Vbi ex eo probat, Deum vi-
uere, quia intelligit: nam intelligere est actus vi-
tæ, seu vitalis, quatenus est actus immanens, ab
intrinseco conueniens, vel per efficientiam, vt in
accidentali vita, vel per essentiam. Quod autem
D.Thom. Deus sit intelligens, probatur ab eodem D. Tho.
in eadem 1. p. q. 14. ar. 1. ex eo quod est spiritualis,
seu immaterialis: quod probatum iam est suprà
tractando de simplicitate Dei: & ideò hanc pro-
prietatem, & quasi differētiam subalternam hic
non numerauimus, quāuis in illa multę substan
tiæ creatæ cum Deo aliquo modo conueniant,
quia iam probata erat, & quia cum intellectuali
tate conuertitur. Nulla .n. substantia viuere pōt
vita intellectuali, nisi spiritualis sit, vt in scientia
de anima probatur fusius. Neque etiam substan
tia spiritualis esse potest, quin intellectualis sit.

X. Quia verò hæc vltima propositio non vr̄ esse
adeò euidens, & in ea fundari vr̄ illa à D. Tho. fa
cta, ideò nonnullis Theologis visa nō est illa rō,
sufficiens demonstratio, vt Gab. in 1. dist. 35. q. 5.
& ibid. Aureol. apud Capreol. q. 1. Dicendum ve
rò est in primis, hanc propositionem, [Oīs sub-
stātia spiritualis, est intellectualis,] sufficienter
posse lumine naturæ probari, vt commodiori lo
co infrà ostendemus tractando de intelligentijs
creatis. Deinde addimus, illam propositionē abso
lutè sumptam, nō esse necessariam ad efficaciam
illius rationis & illationis. Nā, licèt fingeremus
Deum posse creare substantiam spiritualem non
intelligentem, nihilominus euidentissimū est in
illo gradu perfectiorem esse substantiam intelle
ctualem, quàm eā quæ aptitudine ad intelligen-
dum careret. Constat autem Deum non solum
esse spiritualem substantiam, sed etiam summè
immaterialem & spiritualem esse: & ideò sum-
mam perfectionem in eo gradu obtinere.

XI. Atq; hoc modo hęc pars potest probari ex prę
cedente per locum à diuisione: nā cū viuens, in-
tellectuale esse possit, & non intellectuale, perfe
ctius est quod viuit intellectuali vita, quā quod
irrationali, vt ex terminis est per se notum: neq;
id negare posset nisi qui intellectu, & rōne care-
ret. Sed rationes quæ probāt Deum esse viuentē,
æquè probant perfectissimè viuere: ergo oportet
vt vita eius, intellectualis sit. Præterea id ostendi
A potest ex effectibus Dei. idque dupliciter. Primò
ex rebus productis à Deo, nā inter eas quædam
sunt intellectuales: ergo multò magis Deus. Ante
cedēs est nobis euidēs de hominibus. De angelis
verò licet verum sit, non tñ est ita notum nobis:
& ideò ad præsentem demonstrationem nō pōt
idem sumi argumētū nisi ex suppositione quod
tales sint angeli, quòd vero tales sint, potius à no
bis probandū est ex eo qđ Deus est intellectualis.
Consequētia verò probať ex eo, ꝙ illa est magna
perfectio, q̄ necessariò præexistere debet in cau-
sa, & non potest esse tantum eminenter: tū quia
est perfectio simpliciter, nullam includens im-
perfectionem, tum quia non potest eminenter
cōtineri in re nō intellectuali, vt ex dictis patet.

Secūdo idē colligitur ex effectibus, quatenus XII.
ordo & pulchritudo eorū satis manifestat nō po
tuisse produci nisi ab agente per intellectū, & vo
luntatē. Quod fuit dogma ab oībus Philosophis
receptum, post Anaxagoram, qui fertur primus
oīum illud docuisse, vt refert Plato in Theet. &
Arist. 1. Metaph. c. 3. Et facilè explicari potest di-
B scursu Disp. pced. facto, vbi ex cōnexione rerum
oīum, & ordine earum inter se, ostendimus vnū
esse oīum autorem, qui ex præcontepto exempla
ri tā pulchrum opus produxit: quique ad finem
præstitutum oia dirigit & ordinat: hic aūt ope-
randi modus est proprius naturæ intellectualis.
Præterea ex eo, qđ res naturales operantur pp
finem, vt secundo physicorum demonstratur, &
suprà Dispur. 23. tactum est, euidenter sequitur
Deum multò magis operari propter finem, tum
quia perfectius est sic operari, quàm fortuito, vel
casu: tum maximè, quia natura in rebus irratio-
nalibus non operatur propter finem, tanquā sibi
finem proponens, sed vt directa in finem ab ali-
qua superiori causa, quæ non potest esse alia ab
autore ipsius naturæ, quæ est Deus. Ille aūt non
potest actionē suam dirigere in finem vt ab alio
motus; ipse ergo formalissimè intendit & cogno
scit finem: quod est proprium intellectualis agen
tis; viuit igitur Deus intellectuali vita.

Dices, Vita intellectualis supponit sensitiuā, si XIII.
cut hæc vegetatiuam, sed neutra ex his pōt con-
uenire Deo, ergo neque illa. Respondetur, vitam
intellectualem vt sic, non ita comparari, & per se
subordinari ad vitam sensitiuā, sicut hæc ad vege
C tatiuam; vita .n. sensitiua & vegetatiua in hoc
conueniunt, quod ambæ intra materialē gradū
continentur, ideoq; ita inter se subordinantur, vt
vegetatiua sit quasi fundamentum sensitiuæ, &
necessaria dispositio ad illam, quantum à nobis
ex rebus factis intelligi potest. At vero intelle-
ctualis gradus vt sic, non habet necessarium or-
dinem cum sensitiuo, quia non continetur cum
illo in ordine rerum materialium, sed per se po-
tius postular abstractionem secundum esse à ma
teria; & ideo solus gradus rationalis ob imperfe-
ctionem suam cōiunctus est cum vita sensitiua,
quia illa indiget aliquo modo ad suam operatio
nem; saltem vt cooperante & administrante spe
cies, intellectualis autem gradus ex se, & in sua
puritate sumptus, nullam habet connexionem
cum sensitiuo.

Quam connexionē habeat intellectualis vita cum sensitiua & vegetatiua.

Ex quo intelligitur, quando dr̄ de Deo viue- XIIII.
re, & in eo gradu conuenire saltem analogicè cū
oībus creaturis viuētibus, lōgè aliter accipi illud
prædi-

prædicatum[viuens,] quam eum cõmuniter ſumi ſolet, vt ſpẽs ſub alterna prædicamenti ſubſtãtię ſub corpore, & ſupra animal cõſtituta, nã hoc modo ſumitur à peculiari gradu vitæ vegetatiuę, quatenus omnibus corporalibus viuentibus cõmunis eſt. Secundum q̃ rationem nullo modo conuenit Deo, quia in eo non eſt formaliter talis vitæ gradus ẽt ſecundum conuenientiam analogam. Sumitur ergo viuens vt de Deo dicitur, (& quoad hoc idem eſt de angelis) prout cõmune eſt & quaſi tranſcendens ad oẽs gradus vitæ, quatenus omnes illi in hoc conueniunt, ꝙ ab intrinſeco operantur in ſuo cõnaturali ac perfecto ſtatu. Atq; hoc mõ ſumptum viuens, non diuiditur immediate in ſenſitiuum, & vegetatiuum tm̃, vt in alia acceptione ſed in intellectuale ſeu ſpirituale & corporale viuens. Vel etiam diuidi poſſet in cognoſcitiuum, & vegetatiuum tm̃, & rurſus cognoſcitiuum in intellectuale, & ſenſitiuum tantum, & deinde intellectuale latè ſumptum in rationale, & intellectiuum ſtrictè ſumptum, pro eo, quod ſine diſcurſu, ſed ſimplici intuitu intelligit, atque in hoc vltimo gradu conſtituitur Deus, & in hoc ſenſu dicitur eſſe ſubſtantia viuens intellectualis: ſub hac enim quaſi differentia aliæ intermediæ, quæ à nobis facile excogitari, & multiplicari poſſunt, comprehenduntur.

XV. Addidi vero Deum eſſe intellectualem per eſſentiam, vt propriam, & quaſi ſpecificam rõnem quam in eo gradu habet, complerem. Nam cum in eo aliquo modo conueniat cum intelligentiis creatis, neceſſe eſt concipere in Deo proprium & peculiarem modum habendi hunc gradum, in quo reliqua oĩa intellectualia ſuperet: hic autem modus nõ eſt alius, niſi ille qui explicatur per illã particulam [per eſſentiam.] Quæ eodem modo declarãda eſt ſicut viuere Dei in cõt expoſuimus, nimirum, Deum ita eſſe intellectualem, vt tñ ad exercitium (vt ſic dicam) vitæ intellectualis non indigeat aliquo accidẽte, vel operatione propriè dicta ſeu effectione aliqua, ſed per eſſentiam ſuã habeat totam actualitatem huius vitæ. Quapropter nõ minus dicitur Deus intelligens per eſſentiam, quam intellectualis: quia licet intellectuale ſolã aptitudinem ſignificare videatur: intelligens vero actum, Deus tñ actus purus eſt ẽt in ratione intelligentis, eſt ergo intelligens, vel potius intellectio ipſa per eſſentiam. Quæ omnia in ſequente ſectione latius explicabuntur.

De fœlicitate Dei.

XVI. VLtimò addidi, Deum agere vitã intellectualem ſibi ſufficiẽtem, vt amplius perfectionẽ & fœlicitatem illius vitæ explicarem. Hoc. n. attributo illam declarauit Ariſt. 1. de Cęlo c. 9. vbi generatim & in plurali ait, [ea quæ ſupra cęlum ſunt, optimã in vniuerſa ſempiternitate vitam, & ſufficientiſſimã habere:] Vbi ita loquitur ſiue ꝙ ita ſentiat de omnibus intelligẽtiis, ſiue qa in eo gradu eſt hæc vita fęliciſſima, non tñ æquè in omnibus quæ illũ gradũ participant, ſed abſolutè & ſimpliciter in ſuprema ſubſtantia illius ordinis, quæ eſt ſuprema ſimpliciter, in alijs vero ſecundũ maiorẽ, vel minorẽ participationẽ perfectionis eius. Vnde idem Ariſtotel. 2. Magnor. Moral. c. 15. [Eſt] (inquit) [iactatus de Deo ſermo

Ariſtot.

A quod ſit ſibi ſatis neque vllo indigeat: quoniam bona cuncta obtinet Deus] Et 7. Polit. c. 1. ait, eſſe fœlicem atque beatum, non per aliquid externorum, ſed per ſe ipſum, quia talis eſt ſecundum naturam.] Quocirca optime declaratur hæc ſingularis perfectio vitæ diuinæ per hoc, ꝙ eſt ſibi ita ſufficiens vt nullo alio indigeat, vel ad viuendũ, vel ad fęliciter, beatèque viuendũ, quod nulli creaturæ cõmunicabile. Nam inferiora, & materialia viuentia, multis auxilijs extrinſecis indigẽt vt viuant, ea enim quæ vegetantur, indigent alimẽto, alteratione, & alijs ſimilibus motionibus. Quæ autem ſentiunt, ad ſubſtantialem, & radicalem vitam (vt ſic dicam) indigent omnibus illis auxilijs, quæ ad vitam vegetatiuam neceſſaria ſunt, & proprijs prætera motionibus, ſine quibus cõſeruari non poſſunt. Et præterea ad actualem vitam ſenſuum indigent obiectis extrinſecis, ſine quibus actu viuere nõ poſſunt. Et idem proportionaliter eſt de vita hominis, quantũ ad inferiores operationes eius: nam quantum ad ſupremam ſeu rõnalem, intelligentias potius imi-B tatur. Intelligentiæ igitur creatæ ſibi nõ ſufficiũt vt viuant, multoq; minus vt fęliciter viuant: nõ ſolum quia Dei influxu indigent vt ſint & operẽtur, ſed ẽt quia in ſe ipſis quieſcere non poſſunt, nec ſuis proprijs creatis bonis eſſe cõtẽtæ, ſed bono increato indigent vt obiecto, in quo viuant, & quieſcant intuendo ſcilicet, & cognoſcendo illud, & amãdo. Quia cum intelligentia creata nõ ſit à ſe, nec ſummũ ac perfectum bonũ, non eſt finis vltimus ſui ipſius, & ideo indiget aliquo alio extrinſeco fine vltimo, quem ſuis vitalibus operationibus attingat, vt in eo fęliciter viuat.

Deus aũt cum ſit ſummum bonum perfectũ, XVII.
ſub nulla rõne aliquo ſibi extrinſeco indiget, vt fęliciſſimè viuat. quia nimirum neq; principium efficiens habet à quo pendeat in eſſe aut viuere, aut aliquo alio modo, neque ẽt finem hẽt extra ſe, imò ipſe eſt finis omnium aliorum: ſui aũt ipſius proprie ac poſitiue nõ eſt finis: ſed negatiuè dicitur finis, quia non habet alium finem, ſed in ſe ipſo quieſcit tanq̃ in ſuo ſummo bono. Et ideo neque ẽt vt obiecto indiget aliquo extrinſeco bono vt fęliciſſimè uiuat, quia ipſemet ſibi ſufficit, C cum in ipſo ſint omnia bona. Nec denique indiget aliquo alio præter ſuam eſſentiã vt operatione qua fęliciter viuat, quia, vt diximus, ſuamet eſſentia formaliter ſumpta actualiter viuit habetq; vltimã vitæ perfectionẽ. Ita ergo fit ut ad agẽdã vitã fœliciſſimã, Deus eſſentialiter ſibi ſufficiat, & ideo tam eſſentiale eſt illi fęliciter viuere, ſicut viuere, quemadmodum etiã tam eſſentiale illi eſt viuere, ſicut eſſe. Quare ſicut dicitur Deus ens per eſſentiã aut viuens per eſſentiam, ita eſt etiã fœlix & beatus ac ſibi ſufficiens per eſſentiam.

Neque huic ueritati obſtat quod dici cõmuniter ſolet, Deum eſſe fęlicem, uidendo ſe ipſum, & XVIII.
cognoſcendo ſuam ſufficientiam in bono quo fruitur, nam per illã diuiſionẽ quaſi poſſidet uitaliter bonũ illud, ſine quo nõ poſſet intelligi beatus. Eſt enim hoc totum ueriſſimum, ſed non repugnat ſuperiori doctrinę, nam illamet uiſio nõ eſt extra eſſentiam dei, ſed eſt ueluti ultimũ conſtitutiuum eſſentiale ipſius Dei in tali gradu & perfectione entis, ut in ſuperioribus inſinuatum eſt, & magis explicabitur in ſectione ſequenti.

SECTIO XV.

Quid possit de diuina scientia ratione naturali cognosci.

I. Vanuis dictũ sit in superioribus hęc attributa positiua quæ dicũt formalem perfectionem absolutam, Deo necessariã, esse de essentia ipsius Dei nihilominus hæc tria, scientia, voluntas, & potentia, peculiari modo côcipiuntur à nobis tanquam facultates vel operationes ipsius Dei, per analogiam ad res creatas, & ideo pręter ea quæ de quidditate Dei considerauimus, oportet de his tribus in speciali dicere, quia in singulis nonnulla occurrunt côsideratione digna, quæ non excedunt terminos rationis naturalis, & Metaphysicæ, in qua versamur.

II. Primo igitur, ne in æquiuoco laboremus, supponendum est quid nomine scientiæ significetur: nõ.n. intelligimus qualitatẽ aliquã, vel habitũ, aut actũ propriè factũ seu elicitũ à potẽtia, neque ẽt cognitionẽ per discursum comparatã, aut aliam similem imperfectionem includentem: in qua significatione videntur accepisse scientiam qui dixerunt non esse propriè in Deo, sed per metaphoram, vel causalitatẽ illi attribui, id est quia causat in nobis scientiam, vt refert D. Tho. q. 2. de verit. art. 1. Hos enim non est verisimile intellexisse, Deum ita carere scientia, vt sit prorsus stolidus: nam cũ faterentur Deum esse fontem omnis scientiæ creatæ, non est verisimile credidisse Deum esse omnino inscium. Igitur quia putatũt scientiam includere imperfectionem, ideò formaliter & proprie in Deo esse negarunt. Illæ aũt imperfectiones quasi materiales sunt, inuentæ in sciẽtia humana, vel angelica, nõ verò pertinẽt ad rõnem formalem scientiæ vt sic, quæ hic abstractissimè sumitur, præscindẽdo à creata, & increata, & solum significat claram & euidentẽ ac perfectam cognitionem, seu perceptionem veritatis, seu obiecti scibilis, siue illa perceptio fiat per qualitatem, siue per substantiam, siue cũ effectione, & receptione, siue absque his imperfectionibus. Imò nec sumitur hic sciẽtia cum ea restrictione, qua nos illa voce vti solemus, pro cognitione veritatũ demõstrabilium, quã in nobis ab habitu principiorũ distinguimus. Neq; ẽt prout scientiã distinguere solemus a sapiẽtia, vel ab arte, & prudẽtia: sed generatim sumitur pro aperta & clara intelligentia cuiuscunque veritatis.

Quæstionis resolutio.

III. Dico iam primò, euidens esse naturali lumine in Deo esse scientiam. Hæc conclusio in sensu exposito tam est nota vt nullus Philosophorum, qui Deum agnouerit, illã negauerit, eamq; probat Arist. 12. Metaph. c. 7. & 10. Ethic. c. 8. & satis probata est ex dictis in fine sectionis præcedentis. Ostensum est. n. Deum viuere intellectuali vita, actuali ac perfecta; scientia autem nihil aliud est quàm huiusmodi vita.

A *Sit ne in Deo scientia in actu primo vel tantum in vltimo.*

IIII. Ex his sequitur & dicitur secundò, in Deo nõ esse scientiam in actu primo proprio, sed in actu secundo. Hoc etiam planè docet Aristoteles citato loco, & consentiunt Commentator, & reliqui interpretes et ethnici. Et probatur, nã duobus modis intelligi potest scientia in actu primo. Vno modo, q̃ te ipsa separetur ab actu secundo quam Aristoteles comparat dormitioni, & hoc modo est euidentissimum scientiam Dei nõ posse esse in actu primo, quia huiusmodi status includit potentialitatem, & carẽtiam vltimę perfectionis, & consequẽter mutabilitatem, & alias similes imperfectiones.

V. Dubiolum. Solum potest in hoc dubitari, quia ratio facta nõ solũ probat, non posse Deum esse in solo actu primo respectu oĩum obiectorum scibiliũ quod est euidentissimum, quia saltem se ipsum necessario scit, vt ex fine præcedentis sectionis constare B potest, quia sciendo se ipsum, est fęlix & beatus: non põt aũt non esse beatus. Verũ etiam probat circa nullum obiectum scibile posse Deum esse in solo actu primo, quia eadem inconuenientia sequuntur respectu cuiuscunque obiecti. Hoc autem videtur dici non posse propter duo. Vnum est, qa sequitur Deum tanta necessitate scire alia sicut se ipsum, quod videtur repugnare vltimæ affectioni positæ in p̃cedenti sectione; nã si hoc p̃tineret ad pfectionẽ Dei indigeret Deus creaturis saltẽ vt obiectis ad suam cõsummatam perfectionem, oppositum aũt in superiori sectione demonstratum est. Aliud est, quia de obiectis contingentibus multa sunt quæ Deus posset scire & non scit, vt verbi gratia pluuiam esse futuram cras, quæ posset quidem esse, non tamen erit: ergo respectum horum, & similium obiectorũ sciẽtia Dei est tantum in actu primo.

VI. Expenditur. Respondetur concedendo assumptum nimirũ respectu nullius obiecti esse diuinam scientiã solum in actu primo proprie loquendo, quia ille status imperfectus est & potentialis, vt rectè pro C bat argumentum. Ad primum aũt inconueniẽs respõdetur, supposita in obiectis creatis, vel creabilibus ueritate vel cognoscibilitate, necessario à Deo cognosci, non quia Deus illis indigeat, sed quia necessitate quadã naturali hoc cõsequitur ad diuinam perfectionem. Et quidẽ si sit sermo de creaturis possibilibus ut sic, illæ eatenus necessario à Deo uidẽtur quatenus Deus necessario comprehẽdit suã essentiã, qua cõprehensa necesse est cõprehendere quidquid in ea formaliter vel eminenter cõtinetur, & quidquid ab illa dimanare põt. Atque hac rõne, quãuis, formaliter ac praecisè loquendo, nõ sit Deus beatus cognitione aut scientia creaturarum, pertinet uero ad perfectionem & beatitudinem Dei habere talem sciẽntiã, qua necessariò & ueluti consecutione quadam sciat creaturas possibiles, earum possibilitate supposita. Vnde hic etiam quadrat illud dictum Augustini 5. Confess. cap. 4. ubi agens de hominibus ait, [Infelix qui illa omnia (scilicet creata) nouit, te autem nescit, beatus autẽ qui te scit etiam si alia nesciat. Qui autem te & illa nouit, non propter illa beatior est, sed propter te solum beatus.] Si autem sit sermo de creaturis iam factis

factis, uel futuris, posset quidem Deus nullā earū nosse sub ea conditione, vel statu, si nullā creare statuisset, & sine illis tam perfectus ac beatus maneret, & tam infinitam scientiam haberet, sicut modo habet. Ex quo planè constat non indigere creaturis ad perfectionē suā. Supposito tamē q creaturæ aliq̄ sint, pertinet ad perfectionem Dei ea actu scire, nō quia eis indigeat, sed ex abūdantia propriæ & intrinsecæ perfectionis.

VII. Vnde ad secūdum argumentum respōdetur, respectu eorum quæ futura non sunt & esse possent, non esse scientiam Dei in actu primo tm̄, sed esse in quodam actu secundo, de se sufficiēte ad videnda illa omnia si futura essent. Quod vero nunc de facto illa non repræsentet vt existētia, non est ex eo, q illi actui aliquid entitatis, vel vltimæ actualitatis desit, sed solum quia obiectum non habet, neque habiturum est talem conditionem quæ in eo repræsentari possit. Vnde cū dicitur Deus posse has res cognoscere si essent, illud posse non physicē, sed logicē sumendum est, quia non significat potentiam actiuam, vel passiuam, neque actum primū, sed talem actū secūdū, qui de se sufficiens sit ad repræsentandas res illas si aliq̄n futuræ fint, ita vt, cum illas non repræsentat, in se nō minuatur, quando vero repræsentat illas, in se nō augeatur realiter, sed solum intelligi in eo possit nouus respectus rationis, iuxta dicta in superioribus de immutabilitate Dei. Atq; ita cōstat, nūquā posse sciam Dei ita esse in solo actu primo, vt ab actu secūdo in re ipsa separetur.

VIII. Alio tamen modo pōt sumi sciētia in actu primo, vt in re quidem semper sit coniuncta actui secundo, nihilominus tn̄ diuersam actualitatem habeat, & præbeat intelligenti, vt beatus videns Deū necessario est semper in actu secūdo, simul tn̄ habet actum primū illius scientiæ beatæ, q est lumen gloriæ: & in naturali sciētia angelorū, & infusa animæ Christi similia exempla sunt facilia. Atq; in hoc ēt sensu negamus esse in Deo sciētiam in actu primo, sed tātū in vltima & simplicissima actualitate sciēnuæ. Quæ assertio etiam sumitur ex Aristotele 12. Metaphysicæ citato loco, vbi sentit Deū esse suum intelligere. Idem sumitur ex D. Thom. 1. p. quæst. 14. art. 1. ad 1. & 2. contra Gen. c. 40. & alijs Theologis in 1. dist. 35. vbi specialiter Capreol. q. 1. art. 2. Ratione declaratur, quia actus primus respectu scientiæ duplex esse potest: alter per modum potentiæ passiuæ, alter per modum principij actiui; siue hæc duo semper inter se distinguantur in re, siue aliquando rōne tantū. Prior ergo actus primus repugnat Deo: eo qd potētia passiua imperfectionē dicit: vñ formaliter repugnat esse in actu puro. Posterior vero actus primus in præsenti materia supponit priorem, vel includit illum: nam cum intellectio sit actus immanens, non pōt dari actus primus qui sit per modū principij intellectionis, nisi detur ēt actus primus receptiuus intellectionis tanq̄ actus vltimi. Deinde huiusmodi actus primus, si verè est elicitiuus actus secūdi, distinctus est ab illo, ac hoc in Deo esse non pōt. Tandem hoc principiū in nobis triplex esse pōt, scilicet potentia intellectiua aut habitus facilitans illam, aut spēs intelligibilis coniungens obiectum potentiæ: discurrendo autem per singula ex his, constabit in Deo non reperiri.

A

IX. Ex dictis ergo infertur primò nō esse in Deo, si proprie loquamur, intellectiuam potentiam. Quod notauit D. Thom. a cont. Gent. c. 10. quia intellectiua potentia formaliter dicit vim seu facultatem eliciendi, & recipiendi intellectionē, in Deo aūt nō est intellectio elicita aut recepta, sed est intellectio ex se necessaria ac per se subsistens: ergo non datur in Deo potentia intellectiua respectu talis intellectionis: neque huiusmodi potentia dicit perfectionem simpliciter, sed imperfectionem includit, quare non est in Deo formaliter, sed eminenter tantū. Dicet Theologus, In æterno Patre est potētia proxima ad generandum: hæc aūt potentia non est nisi ipse intellectus. Respondetur, potentia generandi vt sic, ēt scdm rōnem conceptam in duobus differre a potentia intellectiua. Primo, quia non dicit potentiam recipiendi, sed producendi tantū, secundo quia potentia intellectiua dicit habitudinem ad intellectionem tanq̄ ad quid productū & distinctum ab ipsa: potentia autē generandi non dicit habitudinem ad generationē, vel personam genitam, vt ad rem à se ipsa distinctā, sed, vt ad terminū distinctum ab ipsa persona generante. Vnde ēt potentia intelligendi solū dicit absolutum, potentia aūt generandi connotat relationem principij distincti à termino genito. Propter hæc ergo neganda est consequentia, in hoc tamen est aliqua similitudo, q sicut non datur in Deo realis potentia respectu intellectionis quā eliciat, vel recipiat: ita non datur potentia generatiua respectu generationis, quā realiter eliciat, sed tantum respectu rei genitæ, quæ in re distinguitur à principio producente, non vero ab ipsamet potentia generandi, nisi quantum ad relationem quam connotat, sed de hoc latius alibi.

In Deo non est intellectiua potentia.

Obiectioni satisfit.

B

X. Secundò sequitur, non esse in Deo scientiam quatenus dicit habitum facilitantē potentiā ad actū. Probatur primò, quia vbi non est talis potētia, nec dispositio eius esse pōt. Secundò, qa et vbi est hæc potētia nō est necessaria talis dispositio nisi ob imperfectionē potentiæ, qa hæc dispositio media inter potentiā & actū, adiungitur ad confortandū & adiuuandū ipsum intellectuale lumen, qd proinde imperfectum supponitur, & iō tales habitus nō pertinent formaliter ad perfectionē simpliciter. Vnde est probabile ēt in angelis non reperiri quātum ad naturales scientias.

In Deo scientia non est habitus facilitans potentiam.

C

XI. Tertio infertur non esse propriè in Deo spēm intelligibilē, quæ per modū actus primi suppleat vicem obiecti. Probatur ex eodem principio, qa in Deo nō est potētia cui obiectum vniatur per modum actus primi, sed species ad hoc solū ponitur vt obiectū vniatur potētiæ prædicto modo: ergo non habet locum in Deo. Item spēs intelligibilis vt sic, ponit in rōne principij determinātis potentiā ad eliciendum actū, sed in Deo non est actus sciæ vt elicitus. Relinquitur ergo nullo modo esse in Deo scientiā quantum ad actū primum, sed per modum purissimi & vltimi actus.

XII. Sed quæres an hæc intelligenda sint secundum rem, an etiam secundum rōnem & modum intelligendi nostrum: priori enim modo nō habent difficultatem, & sufficienter probata sunt: posteriori aūt modo nonnihil habent cōtrouersiæ, q̄ disputat cum Aureolo Capreol in 1. dist. 35. q. 1. art. 2. Ille enim contendebat etiam secundum rationem

Dubium.

Aureol. Capreol.

tionem, & modum concipiendi nostrum vera A
esse: Capreolus autē oppositū defendit: cui fauet
modus loquendi D. Thomæ, & reliquorū Theo
logorū, imò & Augustini præsertim in materia
de Trinitate. Dicunt enim, Verbum procedere
ex memoria fęcunda Patris, & essentiam diuinā
quatenus eminēter continet omnia, esse rationē
cognoscendi omnia per modū speciei. Aureolus
aūt vrget apparentibus rōnibus, quia actus pri-
mus vt sic nō potest verè Deo attribui, vt forma-
liter in eo inuentus respectu actus immanentis
ipsius Dei. ergo neque sc̄dm modū nostrū conci
piendi pōt in Deo intelligi actus primus distin-
ctus rōne à secundo. Probatur consequentia, qa
hæc distinctio rōnis, supponit ea quæ sic distin-
guuntur, formaliter ac propriè reperiri in Deo,
vt in reliquis attributis patet. Antecedens vero
probatur ex dictis, quia actus primus in suo con
ceptu formali includit imperfectionem, & poten
tialitatem: imò & actus secundus si formaliter sū
matur, ēt includit imperfectionem, scilicet habi
tudinem ad primum, vel vt ad principium à quo
manat, vel vt ad potētiam quam actuat, & ideo
fere nunquam dixi, in Deo esse scietiam per mo-
dum actus secūdi, sed per modum puri & vltimi
actus. Et confirmatur, nam nostra actualis intel B
lectio nō pōt intelligi per modum actus primi,
quia essentialiter est vltimus: multò ergo minus
diuina scientia pōt illo modo cōcipi, quia etiam
est actus vltimus multo purior, & essentialior.
Quæ argumenta non dissoluit Capreolus sed fa-
tetur cōuincere rōnem actus primi formaliter, &
quoad omnia quæ includit, non posse verè conci
pi in Deo, neque ei attribui. Sed nihilominus
ait aliquid perfectionis esse in actu primo, quæ
formaliter reperitur in Deo, ratione cuius aliqd
in ipso concipitur per modum actus primi.

XIII. Quam sententiam veram esse puto, & in re nō
differre à superiori. Eamque ita declaro, nam in-
tellectio diuina non solum habet illud perfectio
nis quod nos intelligimus in intellectione vt sic,
sed habet totam perfectionem quæ est in intelli-
gente, nā ita est intellectio vt sit ipsa substantia
intelligens, in qua esse intelligimus & vim pene
trādi seu intuendi obiectū intelligibile, & rōnem C
aliquā continēdi intētionali seu intelligibili mo
do res cognitas. Rursus duobus modis pōt ali-
quid à nobis concipi per modum actus primi.
Vno modo ex parte obiecti, & positiuè tribuen-
do illi formalē rōnem actus primi: & hoc modo
non tribuitur Deo, vt rectè probant argumenta
facta. Alio mō tm̄ ex parte intelligentis præscin-
dēdo solum vnā rōnem ab alia, & hoc modo nos
dicimur concipere in Deo aliquid per modum
actus primi, concipimus. n. in Deo esse vim intel
ligēdi, p̄scindēdo ab actuali intellectione, & ab
hoc quod illa vis sit actiua, vel ipsemet formalis
actus. Et similiter cōcipitur esse in Deo sufficiēs
rō ad repræsentādū intētionaliter oīa obiecta in-
telligibilia, præscindēdo ab hoc qđ formaliter seu
actualiter representet. Atq; hoc satis est vt sine fal
sitate, vel attributione imperfectionis dicatur ali
quid cōcipi in Deo per modū actus primi. Neq;
quoad hoc est æqualis rō de intellectione crea-
ta, quia hæc non includit omnem perfectionem
& virtutem quæ ad intelligendum requiritur: q̄
tamen includit, vt diximus, intellectio increata.

Quomodo scientia sit de essentia Dei.

Dico tertio. Diuina scientia non solum est ip XIIII.
samet Dei substātia, sed formaliter est de es-
sentia ipsius Dei, & quasi vltimò constituens illā
in ratione talis naturæ vel essentiæ. Hæc assertio
nota est (vt existimo) lumine naturali, præsertim
quo ad priorem partem, quam etiam Aristoteles Aristot.
cognouit, vt patet ex 12. Metaph. Et probari pōt
ex dictis supra de simplicitate diuinæ naturæ, &
identitate attributorum eius inter se, & cum ip-
sa. De posteriori autem parte dubitari potest, nā
aliqui Theologi non intelligunt scientiam Dei
esse substantiam Dei, nisi per quandam identita Scotus.
tem, vel realem, vt sentit Scotus in 1. dist. 2. q. 2.
vel ēt formalē veluti ortam ex simplicitate Dei,
non ex formali constitutione ipsius, vt sentit Caietan.
Caiet. 1. par. q. 14. art. 5. loquendo de Deo vt Deus
est, nam de Deo vt causa aliter sentit, vt infra se-
ctione 17. attingemus. Ratio est, quia formaliter
prius intelligitur res essentialiter constituta, quā Resolutio
operans, & esse priusquam intelligere. Nihilomi quæstiunculæ.
nus assertio posita est magis consentanea D. Tho
mæ 1. par. q. 14. art. 1. ad 1. & art. 4. & seq. Vbi sæ- D. Thom.
pe repetit, intelligere esse ipsum esse Dei: loqui- B
tur aūt formaliter, aliàs non rectè procederet.
Quod & indicauit Ferrar. 1. cont. Gent. c. 50. ar. 1 Ferrar.
& alij Probariq; pōt sufficienter ex dictis in fine
præcedentis sectionis, & ex superiori assertione.

Hæc enim prædicata [viuens] & [intellectua- XV.
le] substantialiter sumpta sine dubio sunt, & con
cipiuntur vt essentialia, seu formaliter constituē
tia ipsam essentiā Dei. Nā de creaturis essentiali-
ter dicūtur secundū cōem & analogam rōnem:
ergo multò magis de Deo dicentur essentialiter:
ergò necesse est cōcipi a nobis aliquid in Deo, rō
ne cuius habet illa prædicata modo essentialiter
diuerso, & superiori q̄ omnis creatura. Hic autē
modus in hoc solum consistit q̄ habet illam vi-
tam intellectualem per essentiam, & nō per par-
ticipationem: habere aūt per essentiam, non est
aliud quā habere ipsam intellectualitatem p mo
dū puri & vltimi actus absq; vlla effectione, vel
causalitate. At hoc nō est aliud q̄ quòd diuina es- C
sentia sit intellectualis, non per modum princi-
pij aut radicis intellectionis, sed vt ipsamet intel
lectio subsistēs, sed intellectio & scientia Dei idē
formalissimè sunt: ergo actualis sciētia per essen-
tiā est veluti vltimū essentiale constitutiuū diui-
næ naturæ. Itaque, cū dupliciter cōcipiatur à no-
bis q̄ aliqua natura sit intellectualis, s. quia hēt
intrinsecā habitudinē ad intelligere, vel quia est
ipsum intelligere. Priori modo cōcipimus natu-
ram creatam esse intellectualē: & quia hoc cōe
est oībus, in vnaquaque concipimus proprium
constitutiuum seu specificatiuum, per habitudi-
nem ad proprium intelligere. Diuina vero natu-
ra est intellectualis posteriori mō, q̄ est proprius
eius, s. quia est ipsum intelligere purissimum &
abstractissimum. Sic igitur scire Dei formalissi-
mè constituit, & quasi specificat eius essentiam.
Quocirca, qn̄ cōcipimus Deū præcise vt existen-
tem, & non vt intelligentē, illa est vera cōceptio
quia non excludimus, nec negamus, sed solū ab
explicita & distincta cōsideratione pręscindim⁹.
Re tamē vera in ipsa re cōcepta intrinsecè inclu
ditur

tur vt proprium constitutiuum eius. Sicut & qñ concipimus Deũ vt substantiam immensam, nõ excludimus quin illa substãtia essentialiter sit cõstituta in gradu viuẽtis, vita non aptitudinali (vt sic dicam) sed actualissima. hęc autẽ vita non est alia quàm intellectiua, & intellectio ipsa: hæc.n. est vita dignissima & honorabilissima. Quo argumento Aristoteles supra probauit intelligere Dei esse de essentia ipsius Dei. An vero eodẽ modo philosophandũ sit de voluntate & potentia, dicemus inferius. Rursum diuina essentia sit de essentia ipsius scientiæ diuinæ, supra satis definitum est tractando de simplicitate diuina.

Quanta sit perfectio diuinæ scientiæ.

XVI. Dico quartò, Ratione naturali constat hanc scientiam Dei esse perfectissimam, tam essentialiter, quam intensiuè, ac extẽsiuè. Prima pars manifesta est primũ ex generali rõne perfectionis diuinæ: nam omnia quæ in Deo sunt, sunt essentialiter summè perfecta: hoc enim pertinet ad consummatã Dei perfectionem. Itẽ quia ostẽsum est Deum esse summè perfectum in gradu intellectuali: ergo & scientia eius est essentialiter summè perfecta in gradu scientiæ. Item primarium obiectum illius scientiæ, est infinitè perfectum, & supremum obiectum intelligibile: nam est ipsamet essentia diuina, & illa scientia est adęquata tali obiecto, nam est comprehensiua illius: est ergo essentialiter summè perfecta. Deniq; illa sola est fons omnis scientiæ, iuxta illud, [Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis:] illa.n. sola est scientia per essentiam: omnis aũt alia est quædã participatio eius, est ergo illa scientia in specie sua (vt ita dicam) summè perfecta.

XVII. Atque hinc etiam est facilis secunda pars: quæ nõ est intelligenda de intensione graduali, qualis esse solet in qualitatibus, nã constat hanc non habere locum in entitate simplicissima, & substãtiali, sed p eã metaphorã significare intendimus eximiam perfectionem, q̃ habet illa scientia in omnibus conditionibus seu proprietatibus perfectæ scientiæ. Est enim in primis clarissima & euidẽtissima, nã hæc perfectio maximè pertinet ad essentiã scientię, si ergo illa sciẽtia in essentiali rõne sciẽtię summè perfecta est, & in claritate necesse est esse perfectissimã. Vnde & fit, esse summè certã: nam certitudo comitatur euidentiã cũ proportionata perfectione. Nam licèt interdum certitudo sit sine euidentia: nunquam tñ est euidentia sine certitudine, & licet certitudo obscura excedat aliquã certitudinem euidentem, absolutè tamẽ & ex suo genere certitudo euidẽs melior est, vnde si comitetur supremam euidẽtiam est & suprema certitudo. Rursus hinc illã scientiã & esse summè infallibilẽ & maximè verã qa attingit veritatem cum perfectissimo lumine, & simplicissimo intuitu, vnũquodque verũ intuendo prout in se est, & de vnaquaque veritate iudicando scdm mensuram eius, & in hoc consistit infallibilitas quæ idẽ fere est quod certitudo. Vñ non refert q̃ veritates cognitæ per hanc sciẽtiã in se non sint æquales, eo quod quædam sint increatæ, aliæ quædam immediatæ, aliæ mediatæ: quædam necessariæ, aliæ contingẽtes: tota enim hæc varietas vniformiter cadit sub hanc scien-

A tiam, quæ sub eodem infinito lumine, & absque dependentia ab obiecto vnamquãque veritatem videt secundum statum in quo habet determinationem & certitudinem, & de vnaquaque iudicat secundum gradum eius, & ideo omnibus est summè adæquata: atque ita summè vera & infallibilis. Atque hinc tandem fit vt sit etiam prorsus inuariabilis: nam, vt supra dixi circa attributũ immutabilitatis: in se non recipit reale augmentũ nec diminutionem: imò neque vt scientia est variet atem recipit in respectibus orationis: nam ex arce æternitatis omnia immutabili intuitu videt, etiam illa quæ in se variantur, & omnia respicit pro suis temporibus, & in illo respectu semper ac perpetuo permanet.

Hic verò occurrebant disputandæ & declarãdæ nonnullæ locutiones, de quibus Theologi disputant, an scilicet Deus de rebus cõtingentibus plura scire potuerit quã sciat, vel an potuerit aliquid nescire quod scierit, & similia, sed ea omitto, qa non spectant ad Metaphysicam, & magis consistunt in modo loquendi, quã in re. Constat B enim in rebus cõtingentib. aliquas propositiones potuisse esse veras, quæ nunc non sunt veræ, & è cõuerso aliquas nũc esse veras, q̃ potuerunt esse falsę, vt Petrũ fore saluandũ: & nũc Deus scit eas, quæ veræ sunt, non aũt quæ sunt falsæ, scit tñ Deus illas esse falsas, & oppositas esse veras, & posset oppositũ scire, si oppositũ futurum fuisset in rebus. Per hæc aũt non augetur, nec minuitur illa scientia, neq; secundum rem, quia hæc repræsentatio contingentium nihil rei illi addit, vt supra tractatũ est, neque secundũ rõnem, quia semper necesse est alteruttã partem esse verã, scilicet aut rem esse futuram, aut nõ esse futurã, & Deus ex æternitate videt eã partẽ in qua veritas obiectiua est. Et ob eandem cãm nunquam variatur secundum se, quia intuitũ illum seu respectũ aut conformitatem, quam ex æternitate habet cũ tali re, semper retinet, & iõ simpliciter & in re ipsius Dei nihil nũc scit, quod antea nõ sciuerit, neque è conuerso aliquid nũc nescit, quod antea sciuerit, quãuis ex parte rerũ, & in ordine ad successionẽ tẽporis & varia instantia eius, aliqua ꝓpositio nũc sit vera quæ antea non fuit vera. Legatur August. 15. de Trinit. cap. 7. & D. Thom. C 1. p. q. 14. art. 15. & 1. cont. Gen. ca. 67. & quæst. 2. de verit. art. 13. præsertim ad 7. & reliqui Theologi in 1. distin. 39. & Alens. 1. part. quæstio. 24. memb. 7.

XVIII. Theologica aliquot quæstiones obiter expediuntur.

August. D. Thom. Alens.

XIX. Tertia pars cõclusionis de perfecta extẽsione diuinæ scientiæ, non est intelligẽda (vt per se clarum est) de extensione entitatiua ex parte ipsius scientiæ, constat enim indiuisibilẽ ac simplicissimam Dei entitatem non esse capacẽ huius extensionis. Dicitur ergo diuina scientia summè perfecta in extensione ex parte obiecti, quia in se simplicissima existens, oĩa obiecta scibilia intuetur. Et hoc sensu probatur primò generali rõne infinitæ perfectionis Dei. Est.n. omnis pfectio eius infinita sub omni rõne, quæ ad pfectionem simpliciter spectat: sed habere hoc modo sciam infinitã & cõprehẽsiuã oĩs obiecti scibilis, ptinet ad pfectionẽ simpliciter, dicit enim perfectionem sine imperfectione, & cæteris paribus est maior perfectio. Deinde pôt sigillatim probari diuidendo obiecta scibilia in tres classes. In prima sit tñ

Deus

Deus ipse, & quæ intra ipsum sunt, in secunda creaturæ possibiles, seu factibiles ab ipso Deo, in tertia res omnes existentes seu futuræ in aliqua differentia temporis, seu in tota æternitate. De rebus primi ordinis est euidentissimum, & ideo neque ab infidelibus philosophis in dubium vocatū est. Primò, quia Deus sicut est res summè immaterialis, ita est obiectum maximè intelligibile in actu: ergo per aliquam scientiam est scibile, ergo maxime per suā, quia nulla pōt esse illi magis proportionata, neque vllum obiectum pōt illi sciētiæ esse magis proprium. Quo argumento nō solum probatur Deum scire se, sed ēt se cōprehēdere, vt supra ēt tetigimus tractando de attributo incomprehensibilitatis: neque in re clara oportet plures rationes multiplicare.

XX. Quod sit diuinæ sciētiæ obiectū accōmodatissimum.

Solū potest aliquis obijcere, nā hinc sequitur ipsummet Deum esse primariū & accōmodatissimum obiectum scientiæ suę. supra enim generatim ostendimus vnam quamque substantiā intellectualem esse obiectū maximè proprium & proportionatum sui connaturalis intellectus, quod B in diuina substātia maxime necessariū est, quia se ipsa contenta est ad omnem perfectionem suā: erit ergo obiectum maxime proprium suæ scientiæ, imo & quodammodo adæquatum, vt postea dicemus. Hoc aūt difficile intellectu est, quia vt diximus scientia Dei est formalissimè ipsa essentia diuina, non pōt autem intelligi, q̄ scientia vt scientia seipsam habeat pro primario obiecto. Sic n. D. Tho. 1. 2. q. 1. ar. 1. ad 2. dicit impossibile esse quod primum visibile sit primum videre, q̄a omne videre est alicuius obiecti visibilis, & eodē modo probat fieri non posse, vt primum amabile sit ipse amor, & in omni intellectione creata idem in vniuersum reperitur, q̄ non pōt in se tā quam in primo obiecto sistere. Et ratio est, quia scientia cum sit actus immanens, directè tendit in aliquod obiectum prius quàm intelligatur reflexè tendere in se ipsam.

XXI. Respōdetur, in actibus seu intellectionibus aut volitionibus creatis ita semper accidere, quia sūt actus aliquo mō effecti vel causati ab ipsis obiectis, & ad ea dicunt transcendentalem habitudi- C nē: vñ necesse est vt ab ipsis ex natura rei distinguantur. Itē reddi pōt alia ratio, quia actus creatus nō est ita immaterialis & purus, vt possit secundū se totū (vt sic dicā) esse reflexiuus in se ipsum: oportet ergo vt sit tanq̄ motus directè tendēs in aliquē terminū à se distinctū. At vero vtraque ratio cessat in diuina sciētia, quia nō est causata, sed p se primo & ex se talis est, deinde est immaterialissima & purissima, & ideo se ipsa est cōtēta, & sibi sufficiēs sub omni rōne tā formali q̄ obiectiua. Ex quo obiter intelligitur, diuinā sciētiam eminētissimo modo esse simul directam & reflexam, quod est necessarium in illa, hoc ipso quod prima & perfectissima est. Nā ex eo q̄ est perfectissima, nō potest esse ignorata ab ipso sciēte, quia ille perfectè scit qui scit se scire: ex eo vero quod est prima, non potest esse scita per aliam scientiam, quia alias etiam illa esset scita per aliā scientiam, & sic procederetur in infinitū, quod vnum fieri non possit, sistendū est in sciētia diuina tanquam in prima, quæ se ipsam tanquā proprium & primarum obiectum intuetur. Neque hoc est adeò difficile intellectu, cum illa scientia

A sit subsistens, & substantia intelligens perfectissima.

De scientia Dei circa creaturas possibiles.

Dicendum iam est de rebus secundi ordinis, id est, de his, quas Deus potest facere solum quatenus possibiles sunt, & de his omnibus est ēt euidens cadere sub diuinam scientiam. Ratio à priori est, quia Deus est infinite intellectiuus: ergo habet vim cognoscēdi omne intelligibile, sed huiusmodi res sunt intelligibiles, quia sunt entia saltē possibilia, & vnūquodque sicut est ens, ita est intelligibile: ergo diuina scientia ob infinitatē suam oīa hæc cōplectitur. Secundo, quia Deus comprehendit suam essentiā, & potentiam, comprehendendo aūt potentiam suam necessario cōprehendit quiquid in illa eminenter continetur, & ab illa fieri pōt. De qua ratione latius dixi 1. Tomo 3. par. disp. 26. sect. 3. Tertio est optima rō B a posteriori; quia impossibile est Deum ignorare rem quā possit creare, quia nihil operatur neque operari pōt nisi vt intellectuale agēs: tum quia solus hic modus operandi est perfectus & dignus Deo, tum ēt quia potentia diuina, cum sit infinita, non pōt esse ex se determinata ad producēdos omnes suos effectus, & ideo non pōt determinari ad hos effectus producendos potius quā illos nisi per intellectum & voluntatem. Repugnat ergo aliquid cadere sub diuinam potentiā, quod non cadat sub diuinam scientiam. XXII.

XXIII. Ex quibus rationibus intelligitur, Deum non tm̄ cognoscere aut scire has res creabiles secūdū esse quod habent in ipsomet Deo: sed ēt secundū proprium & formale esse quod in se ipsis habere possunt. Itaque diuina scientia non tantum terminatur ad ipsam Dei essentiam, & ad eminentiam illam oīum rerum creabilium quā in se formaliter Deus habet, sed ēt ad ipsas res creabiles, quæ in ipso non sunt formaliter, sed tm̄ eminenter. Probatur, quia aliàs non cognosceret creaturas, sed tm̄ suam essentiā, quia creaturæ prout in C Deo, nō sunt creaturæ, sed ipsa creatrix essentia, iuxta illud, [Quod factū est, in ipso vita erat.] Itē quia impossibile est comprehēdere totā eminentiā creaturarū, quæ in Deo est formaliter, distinctissimè & clarissimè nō cognoscendo simul, & cōprehendendo ipsas formales creaturas, quę ibi eminēter cōtinentur. Deniq; cum creaturæ non sint condendæ sm̄ esse eminens, quod habent in Deo, sed sm̄ esse formale quod in se recipiunt, cognitio earum secūdum prius esse si in eo sisteret & ad posterius esse nō transiret, nihil ad earum productionē posset iuuare: cognoscit ergo Deus creaturas possibiles formaliter & in se ipsis.

XXIIII. Sed videmur in hoc Theologis contradicere: cōiter enim dicunt Deum cognoscere creaturas in se ipso, non aūt in se ipsis, vt affirmat Diony. c. 7. de Diuin. nominib. & ca. vlt. de mystic. Theologia. August. lib. 83. qq. quæst. 46. & 15. de Trinit. cap. 14. D. Thom. 1. part. quæst. 14. art. 5. & 1. cont. Gent. cap. 50. & q. 2. de veritate & reliqui Theologi in 1. dist. 35. Alens. 1. par. quæst. 23. ar. 1. & 3. Scotus in quodlib. q. 16. & quæstio. 2. & 3. Prologi. Videtur etiam imperfectio quòd Diuina scientia terminetur ad creaturas in ipsis, quia Obiectio.

sub

ſub ea ratione habebit tranſcendẽtalem habitudinem ad illas. Et cõſequẽter eius ſcientia ſumet ſpẽm ab illis vt ab obiectis, & ab eis ſub ea rõne pendebit, & indigebit Deus creaturis ad aliquã perfectionem ſuam, quæ omnia repugnant.

XXV. Diſſoluitur. Reſpondetur ad priorem partem, Theologos affirmare quidẽ Deũ cognoſcere creaturas in ſe, nõ negare autem quod eas etiam in ipſis cognoſcat in ſenſu à nobis declarato. Quod ſi interdũ aliqui id negãt, vt Aureolus apud Capreol. in 1. d.35.q.2.in argumẽtis cont.2.conclu. id ſolũ intelligunt in ſenſu contrario priori affirmationi. Duo igitur docere intendunt, quæ in ratione ẽt naturali vera ſunt, & ſatis nota. Vnum eſt, Deũ nõ accipere ſcientiam quam de creaturis habet, ab ipſis creaturis, quod eſt euidens, cũ illa ſcientia ſit increata, et anterior omni creatura. Et hac rõne põt aliquo mõ dici Deus cognoſcere creaturas in ſe ipſo, quia. ſ. ex ſe habet ſcientiam & quaſi ſpeciem intelligibilem repræſentantem ſibi omnem creaturam. Quanquam in hoc ſolo ſenſu locutio ſit minus propria, nam ea rõne potius diceretur Deus cognoſcere creaturas ex ſe, & per ſe quam in ſe. Secundum eſt ſcientiam Dei non reſpicere creaturas niſi vt obiectum ſecundarium: nã primario ſolum verſatur circa ipſum Deum, quẽ comprehendendo quaſi per reſultantiã quãdã cognoſcit oẽs poſſibiles creaturas, & hoc ſenſu propriiſſimè dicitur illas cognoſcere in ſe ipſo, tanquã in cauſa. Ita enim loquuntur & declarãt probatiores Theologi, quãuis nonnulli diſcrepent. Non tamen negant diuinam ſcientiã extẽdi (vt ſic dicam) ad creaturas ſecundũ proprium eſſe earũ. quin potius alias docẽt, habere Deum proprias ideas oium creaturarũ, quæ nihil aliud ſunt quã ipſa intellectio ſeu conceptus Dei, repręſentans proprias naturas ſingularum creaturarum. Vnde D.Thom. 1.p q 14.art.6. ad 1. aperte declarat, Deum non dici cognoſcere creaturã in ſe, quia ſolum cognoſcat illas ſecũdum eſſe quod habent in ipſo, ſed quia per illud cognoſcit eas in proprijs rationib. & q.20.art 2.ad 2. dicit cognoſcere Deum creaturas in proprijs naturis, ſicut nos Idem q.2.de verit.art.4. ad 6. & 1. cont. Gent.c.48 & 49. In hoc ergo ſenſu verè dicitur Deus cognoſcere creaturas in ſe ipſis, ſolumque põt illa locutio negari, ſi per eam ſignificetur, Deum ſumere ſcientiam a creaturis, aut eas vt primarium obiectum reſpicere.

XXVI. Nulla imperfectio eſt in ſcientia diuina attingere creaturas in ſe ipſis. Atque hinc facilis eſt reſponſio ad alterã partẽ difficultatis: negatur enim ſupponi vel ſequi ẽ imperfectionẽ aliquã ex eo qđ Deus cognoſcat creaturas in ſe ipſis modo iã explicato, aut ex eo quod ſciẽtia Dei in eodẽ ſenſu terminet ad creaturas. Quia hoc terminari non ponit dependentiã aliquã in illa ſcientia à creatura, ſed ſolũ eminentẽ & intellectualem repræſentationẽ, in qua nos fundamus denominationẽ ſeu relatione rõnis, ſecđm quam dicimus illam ſcientiã terminari ad tale obiectũ. Neque ẽt ſequitur ſcientiam illam habere propriã ſpecificationem aut habitudinem tranſcendentalẽ ad talia obiecta, quia ꝑ ſe nõ ordinatur ad illa, neq; eſt in ſtiuma (vt ſic dicam) propter illa, ſed ex ſe & ꝑ ſe tm̃ eſt, illa vero omnia quæ ſunt extra ſe ſolum quaſi conſequenter & ex eminẽtia perfectionis attingit. Et in vniuerſum ſcientia non accipit ſpẽm à ſecũdario obiecto, neq; ab illo per ſe pendet, ſed à primario. Exemplum Theologicum eſt in viſione Dei creata qua fruuntur beati: nam licet per illã videant Deum, & creaturas in eo, nõ accipit ſpeciem & rõnẽ ſuã à creaturis, ſed à Deo, qa Deus eſt primarium obiectum illius, creaturæ autem ſecundarium. Idem ergo multo maiori rõne intelligendum eſt in viſione increata ipſius Dei, quæ ſimplicior eſt magisque abſoluta & indepẽdens. Neque tandem ſequitur Deum indigere creaturis ad aliquam perfectionẽ ſuã, ſed potius ſequitur, creaturas indigere hac diuina ſciẽtia vt ſint, vel actu, vel etiã vt ſint poſſibiles, quia creaturæ ſicut ex diuina efficacia habent vt ſint, ita ex diuina eminentia & potentia, à qua non ſeparatur ſcientia, habent quod poſſibiles ſint.

XXVII. Hic autẽ occurrebat quæſtio Theologica, an hæc ſciẽtia Dei ponat vel ſupponat aliquod eſſe in creaturis vt cognoſci poſſint, ẽt vt poſſibiles, q̃ diſputant Henric. in ſum. q.23 & 25. & quodlib. 8.q.1. & 9. & quolib. 9. quæſtio. 1. & 2 & quodlib. 11.q.3. Scotus in 1. d.35. & 36. & in 2. diſt.1. q.1.art.1. & in quodlib. q.1. & 14. Capreol. in 1. diſt.35. Caietan. & alij 1.par.q.14.art.5. & 6. & q. 34.artic.3. Henric. Scotus. Caiet. Capreol. Sed non eſt quod in ea immoremur hoc loco, quia de eſſe eſſentiæ creaturarum, antequam ſint, de quo diſputat Henricus, dicturi ſumus infra tractando de ente finito, & de diſtinctione eſſentiæ & exiſtentiæ in illo, de eſſe autem cognito creaturarum, de quo tractat Scotus, ſolum poteſt eſſe, & reuera eſt diſſenſio in modo loquendi, dicuntur enim creaturæ eſſe cognitæ ab aliquo eſſe reali, non quod in ſe habeant ſed in Deo: Deus enim cognoſcendo creaturas hẽt illas peculiari modo in eſſe repræſentatiuo ſeu ideali, vt ſumitur ex D.Thom. 1.p.q.14.art.1. & q.15. ꝑ totam & q.16.ar.7. & Aug. 6. de Trin. c. vlt. 5. Geneſ. ad lit. c.14. lib.83. quæſtionum, q.46. & alios refert Vualdenſ. lib.1. doctrinalis fidei antiquæ c.8. D.Thom. Auguſt. Vuald. Ab illo autem eſſe quod creaturæ in Deo habent, denominantur cognitæ, ſed hæc ſolum eſt denominatio extrinſeca in illis, ſolũque eſſe põt fundamentum alicuius relationis rationis. Neque aliud eſſe fingi põt ſine magno errore tam in fide, quam in omni ratione naturali Nec Scotus aliud intendit, vt ex citatis locis apertè conſtat, & iterum dicetur diſput. ſeq.

De ſcientia rerum exiſtentium.

XXVIII. VEnio ad tertiam partem propoſitam, nimirum ſcientiam Dei extendi etiam ad creaturas factas, vel quæ in quocunque tempore fiunt aut fient. Ochan & in Gabriel in 1 d 35. Quæ pars nõ ſolum eſt de fide, iuxta id, [Vidit Deus cuncta quæ fecerat,] & alia innumerabilia quæ adduci poſſent, ſed etiam eſt euidens naturali ratione, quanquã Nominales quidã id negent eo quod exiſtiment diuinam prouidẽtiã non poſſe ratione naturali probari. Sed errant, valde, nã vt rectè dixit Aug. 5. de Ciuitate vbi per totũ fuſe hoc diſputat, nihil magis rationi naturali repugnat quam admittere Deũ eſſe, & tamẽ ſentire eũ inſipientem eſſe. Auguſt. Itaq; ſcire ẽt creaturas exiſtẽtes, ſuppoſito quod ſint, vel futuræ ſint ꝑ ſe eſt magna perfectio, & in nobis reperitur, & ex ſe non repugnat cum quacũq; alia perfectione. ꝑtinet ergo ad perfectionem ſimpliciter: eſt

ergo

ergo formaliter in Deo. Item rō in præcedente puncto facta de infinita vi intelligendi diuina hic ēt locum habet, quia res creatæ, etiam vt existentes, sunt peculiari modo visibiles, aut intelligibiles, & in eis fundantur propriæ veritates scibiles: ergo ad infinitatem diuinæ scientiæ pertinet, vt hæc omnia complectatur.

XXIX. Præterea ab effectu: nam Deus in primis ignorare non potest ea quæ per se ipsum immediatè & solus facit. nā illa vult facere, & scit suā volūtatē esse potentē & efficacem, non ergo pōt ignorare illum effectū vt a se factum. Deinde cætera omnia quæ a creaturis fiunt, ab ipso ēt Deo immediate fiunt, quāuis non solo, vt in superiorib. ostensum est: ergo nihil eorum quæ fiūnt, potest à Deo ignorari. Dices: Quid de peccatis quæ à Deo non fiunt? R̄ndeo quidquid reale & positiuum fit in illis, vel circa illa, à Deo fit, & ideo nō pōt ēt defectus ab ipso ignorari: tū quia cognitis omnibus positiuis quæ fiunt in tali actu, necessario cognoscitur defectus, tū ēt quia licet ille defectus no fiat à Deo, non tñ fit nisi Deo permittēte. Atque hinc ēt est efficax argm̄ quod ex diuina prouidentia sumitur, quā falsum est non esse notam naturali rōne, tum quoad sufficientiam ex parte Dei, tum etiam quoad vsum seu exercitiū. B Quid enim indignius Deo cogitari pōt, quā esse ipsum insufficientem ad Vniuersum gubernandum? non esset aūt sufficiens, nisi potens esset ad omnia quæ fiunt cognoscenda, vt iuxta exigentiā rerum eis prouideat. Quod si potens est hæc oīa scire, actu omnia scit, quia scientia eius naturaliter repræsentat omnia quæ repræsentabilia sunt, alioqui illa scientia esset mutabilis. Rursus ipse vniuersi ordo satis manifestat non esse sine vniuersali gubernatore, vt partim in superioribus ostēsum est, & partim in sequentib. attingemus.

XXX. Atque hinc sequitur Deū habere hanc sciētiā creaturarū omniū, quia fiunt in tēpore, ex æternitate sua, quia necesse est vt totā illam simul habeat sine successione, quia non pōt in se variationem admittere, alioqui realiter mutaretur, quod est impossibile, vtrumque autem horum supra demonstratum est. Item quia non posset Deus habere perfectam prouidentiam, & prudentiam in rebus administrandis, seu gubernandis, nisi C haberet omnium præscientiam.

XXXI. Futura contingentia an Deus cognoscat. Statim vero offerebat se hoc loco disputatio de cognitione futurorum contingentium, non enim potuit Deus ex æternitate scire omnia quę in tpe fiunt, nisi ēt præsciuerit quidquid quocunque modo in tēpore futurum fuit, si ergo aliqua contingenter futura fuere, ēt illa præsciuit. Hoc aūt inuoluit contradictionem, tum quia qđ contingens est, quandiu factum non est, non habet determinatam veritatem scibilem, tum ēt quia ipsamet scientia Dei, cum sit necessaria & cā rerum, tolleret contingentiam earum, tum deniq; quia nulla pōt excogitari via aut modus quo hęc futura cognoscantur. Propter quas difficultates Cicero in lib. de Fato, & diuinatione, negauit habere Deū hanc præscientiam, & vt Aug. ait 5. de Ciuit. c. 9. [vt homines faceret liberos, fecit sacrilegos.] Sed qm̄ hæc difficultas latissimè à Theologis disputatur, & ex professo tractari non potest nisi adducēdo multa de diuina prouidentia, prædestinatione, & gratia, quæ sunt propria Theolo-

Cicero. August.

A gorū, ideo præter superius dicta de contingētia effectuū in disputationib. de causis, hic nihil adiungemus. Sed respondemus breuiter, verissimū ac certissimū esse illarum consequens, quod non alijs rationibus probandum est, nisi illis q-bus ꝓbauimus assertionem positā, nam ex illa euidenter sequitur consequens, vt deductum est.

Neque est verum implicari contradictionem in præscientia horū futurorum, quia licèt in suis causis & modo operādi causæ proximæ, tñ in re ipsa altera pars cōtradictionis futura est quā licet nos ignoremus. Deus tñ ex sua ęternitate intuetur. Neq; hinc ēt fit vt per hanc præscientiam Deus imponat necessitatē aliquā rebus sic cognitis, quia hæc scientia vt sic non est causa earum, imo supponit tam ex parte Dei, quam ex parte cuiusuis alterius causæ necessariæ ad talem effectū, totā efficaciam seu cōcursum suo tempore futurum, & Deus per hanc scientiam intuetur res futuras, vt suæ æternitati præsentes. Nec denique Deus ad hoc indiget aliquo medio extrinseco, sed suo infinito lumine & æterna visione attingit oīa tēpota, & in singulis intuetur quidquid in eis est, quod respectu diuersarum partium ipsius temporis futurum vel præteritum denominatur, B respectu verò diuinæ visionis semper est ita præsens obiectiuè, ac si semper existeret. Vnde sicut nos ad videndam veritatem rei existētis non indigemus aliquo medio quo illa veritas demōstretur, sed immediate videmus in se ipsa hāc veritatem, v.g. Petrum esse album, quia videmus albedinem coniunctam ipsi, non quia ex necessitate albedo illi coniuncta sit, sed solum quia de facto ita se habet: sic ēt maiori ratione Deus nō indiget medio aliquo extra lumen suum ad videndas has veritates in se ipsis, quia efficacius est ad intuendum omnia tempora & omnia quæ in illis fiunt, sua æterna visione, quam sit noster intellectus aut visus ad videndas res sibi coexistentes & præsentes. Verum quidem est rationem naturalem non posse satis inuestigare quo modo hoc sit, sans vero percipit in hoc nullam esse repugnantiam: totumque esse consentaneum, imo & necessarium ad consummatam Dei perfectio C nem, ac prouidentiam. XXXII.

XXXIII. Futura contingētia sub conditione an Deus cognoscat. Alia vero quæstio, quæ hic se insinuabat de cognitione futurorum contingentium quæ conditionata vocant, quāuis Metaphysica reuera sit, tamen sine scripturis & Patribus, & alijs principijs Theologicis, nō pōt pro dignitate tractari, & ideo illam omnino prætermitto. Solumque assero, si hæ conditionatæ locutiones, [si fuisset hic Petrus, peccasset:] vel alię similes, hn̄t determinatā veritatē sm̄ quā sint cognoscibiles, non posse à Deo ignorari. Esse aūt multò probabilius habere has propositiones veritatē aliquam determinatam, non quidem fundatam in vi illationis aut cōsequentiæ (neque. n. in hoc sensu tales propositiones sumendæ sunt) sed in eo, quod in tali euentu vna sola pars contradictionis determinate fieret quæ licet nos lateat, non tñ Deum, qui infinito suo lumine omnia penetrat, cuius signum certissimum est quod nō minus hæc futura prædicit, q̄ absoluta: sed de hoc alias. Satis ergo ex his probata manet assertio posita quoad omnia membra quæ in illa distinximus.

Quo-

Quotuplex sit scientia Dei.

XXXIII. DIco quintò. In Deo vna tantum est scientia, eaque simplicissima, formaliter & eminenter continens omnem perfectionem simpliciter intellectualis virtutis, secundum quam in plures scientias per rationem, & conceptus inadæquatos à nobis distinguitur. Hæc assertio quo ad rem præcipuam, quæ in illa intenditur, est euidens naturali rõne, nimirum, ꝙ scientia Dei sit maximè vna & simplex. Nam si inter diuina attributa non pōt esse distinctio vlla in re, neq; in scientia ipsa esse poterit, præsertim cum ostẽsum sit, scientiam hanc esse quasi formale constituitiuum ipsius essentiæ Dei in esse talis naturæ, & essentiæ. Item, quia hæc scientia Dei vt versatur circa ipsum Deũ, quod est simplicissimum obiectum, vna est & simplex: eadem autem omnino est, quæ comprehendit omnes creaturas vt possibiles, quia has attingit secundario ex vt comprehensionis suæ essentiæ, vt diximus. Rursus ostensum est in superioribus scientiam liberam Dei, quæ versatur circa creaturas vt existentes, nihil rei addere scientiæ necessariæ: vt sic: ergo est illa scientia omnino vna & simplex.

XXXIIII. Ex quo intelligitur obiter, modum cognoscendi per illam scientiam, perfectissimum esse, & rectè etiam dici posse vniuersalissimum. Primum patet, quia in eo nulla est compositio, diuisio, aut discursus, sed simplex intuitus, quo simpliciter videntur, quæ cōposita sunt, & inuariabiliter, quæ variabilia sunt, & simul quæ successiua. Lege Diuum Dionysium cap. 7. de diuin. nominib. & August. 9. Genes. ad liter. cap. 18. & Clement. Alexand. lib. 6. Stromat. versus finem: vbi hoc sensu dicit, [Deum omnia intueri vnica applicatione: & D. Tho. 1. par. quæst. 14. artic. 7. 14. & 15.

Modus cognoscendi quem Deus hēt vniuersalissimus est.

Dionys. August. Clem. Alex. D. Thom.

XXXV. Secundũ declaratur, quia scientia illa solet dici vniuersalis, quæ vnico principio vel actu multa & varia attingit: non enim fingi potest scientia vniuersalis prædicatione seu abstractione: omnis enim scientia res singularis est. Neque etiam formaliter scientia vt scientia dicitur vniuersalis ob causalitatem; ergo sic denominatur propter attingentiam plurĩu rerum: vt scientia angelica dicitur vniuersalior quàm humana; & inter angelos, superiores dicuntur habere scientiam, & species vniuersaliores, quàm inferiores: sic ergo ascendendo ad Deum eius scientia dicitur vniuersalissima, vt rectè notauit D. Thomas in secundo, dist. tertia, quæst. secunda, artic. secundo. [Quæ vna similitudine (ait) quę est sua essentia, omnia cognoscit.] Verum est alibi Diuum Thomam dicere, illam scientiam Dei, neque esse vniuersalem, neque particularem, scilicet, 1. part. q. decimaquarta, artic. primo ad tertium, sed ibi loquitur in alio sensu, scilicet vt scientia vniuersalis dicitur de ea quæ attingit præcisè rõnes vniuersales rerum, & non descendit ad particularia. Quo sensu (inter alios) nostra Metaphysica dicitur vniuersalissima scientia: è contrario verò singularis dicatur quæ solum versatur circa particularia; quo modo sensus dicitur esse singularium. Sic igitur dicitur scientia Dei neque vniuersalis, neque particularis: quia neutras rationes excludit, sed in omnibus rebus omnes attingit perfe-

D. Thom.

A ctissimè: & ob hanc eandem causam dicitur in alio sensu vniuersalissima.

Reliqua quæ in quinta assertione sunt posita, solum ad explicandam eminentem multiplicitatem illius simplicissimæ scientiæ, & diuersos conceptus ac voces, quibus à nobis significatur, posita sunt. Est ergo in primis considerandum in nostro intellectu quasdam esse cognitiones, quæ dicuntur virtutes simpliciter: quia in suo conceptu formali nullam includunt imperfectionem, vt sunt illæ quinque, quas Aristoteles distinguit in sexto Ethicor. scilicet, intellectus, sapientia, scientia, prudentia, & ars. Alia verò sunt quæ vel nullo modo sũt virtutes, vt opinio, & fides humana, quia non attingũt infallibiliter veritatem: vel non sunt virtutes sine aliquo defectu & imperfectione, vt fides diuina, Theologia in ea fundata: quatenus enim sunt infallibiles, virtutum rationem habent, deficiunt tamen in obscuritate. In hoc enim genere poni potest scientia. Quia: est enim aliquo modo virtus, sed imperfectionem includit. Diuina ergo B scientia formaliter includit omnes priores virtutes simplicissimè vnitas in vnica perfectione sua. Est enim illa scientia clarissima cognitio omniũ primorum principiorum, & iucundissima contemplatio primæ ac supremæ causæ, & omnium rerum tam naturalium quàm supernaturalium. Est item ars omnium quæ fieri possunt: & prudentia, quæ rectissimè iudicat de omnibus quę agere expedit. Sub his ergo rationibus & intelligentia, & sapientia, & scientia, & ars, ac prudentia nominari potest. Quę omnia sola ratione distingui per inadæquatos conceptus nostros perspicuum est. XXXVI.

Aliquot diuinæ scientiæ attributa declarantur.

Posteriores aũt proprietates non sunt in Deo formaliter, & in eius scientia. Neque enim Deus opinionem habet, quę assensum dicit fallibilem, ideoque formidolosum. Nouit quidem Deus rationes omnes quibus homines niti possunt ad assensus probabiles eliciendos: sed hæc notitia in Deo scientifica est & euidens; qua nouit quod pondus habeat vnaquęque ratio ad probabilitatem generandam. Et ideò Deus etiam mutabiles res & contingentes, non cognoscit nisi quatenus euidentię & certitudinis sunt capaces, vt verbi gratia, si effectum contingentem in causis & circunstantijs contemplatur, solum cognoscit causam esse sufficientem, sed indifferentem C ad talem effectum, vel ęqualiter, vel cum maiori propensione ad vnam partem, quàm ad aliam, prout reuera fuerit; effectum autem esse futurum non iudicat, nisi intuendo causam vt suo tempore determinandam. Rursus nec fides locum habet in cognitione Dei, vt per se notum est, tum quia omnis obscuritas repugnat infinitę claritati Dei; tum etiam quia nulla est autoritas cui ipse credere possit; nam sibi non credit. cum locutio qua secum loqui potest, sit perfectissima sui, & rerum omnium comprehensio; inferior vero autoritas, quę ex se fallibilis est, non potest Deum ad assensum mouere, sed ipse euidenter videt quid ponderis habeat vniuscuiusque testimonium, vt humanum vel angelicum intellectum possit ad assentiendum mouere. XXXVII.

Tandem nec scientia quia, seu à posteriori pōt XXXVIII.

Deo formaliter tribui, quia talis sciētia tunc est, quando cognitio effectus inducit ad cognitionē causæ: vnde oportet vt cognitio effectus sit causa cognitionis causæ: non potest autem hæc causalitas intercedere ex parte obiecti, vt ex ipsis terminis constat: ergo necesse est vt sit ex parte cognoscentis: at hoc repugnat Deo; quia manifestam includit imperfectionem. Nouit igitur Deus necessariam connexionem inter effectum & cām prout in se est. nouit etiam, eum, qui imperfectè cognoscat, posse ascendere ex cognitione effectus ad cognitionem causæ, ipse autem non ita ascendit, sed effectum potius in causa cognoscit; & iō scientiā, quia seu à posteriori non habet. Sciētia aūt propter quid formaliter ac propriè in Deo rectè concipitur, quia illa dictio [propter quid,] non indicat causalitatē ex parte ipsius cognoscētis, ita vt cognitio causæ sit causa cognitionis effectus: sed dicit tm̄ causalitatem ex parte obiecti, quæ per simplicissimam cognitionem videri potest: & hoc modo videt Deus ex qua causa, vel ex quibus sit vnusquisque effectus: & ideò propriissime dicitur habere scientiam propter quid, præsertim respectu creaturarum, in quo sine causa formidauit Durand. in 1. distin. 35. q. 4. Aduertit tamen non abs re, non habere Deū scientiam propter quid respectu sui ipsius, quia nullam habet causam: vnde dici potest habere perfectissimā scientiam quid, & eminenter propter quid: quia in simplicissima ratione sua cognoscit continetr rationes omnes, quæ aliquo modo à priori de attributis eius reddi possunt.

XXXIX. *Quid considerādum in intellectualibus virtutib. vt Deo attribui possint.* Atque ad hunc modum discurrere possemus per omnes voces, vel conceptus cognitionū seu perfectionum intellectualium: sunt enim innumeræ. Et in eis est attentè considerandum an dicant perfectionem simpliciter, an includant aliquam imperfectionem: vt illæ formaliter & propriè tribuantur diuinæ scientiæ; hæ verò minimè, vt verbi gratia, cognitio apprehensiua, & iudicatiua, vt absolutè & formaliter dicunt perfectionem sine imperfectione: scilicet, repræsentare res intelligibiles, & assentiri veritati, meritò tribuuntur Deo. Si verò apprehensio sumatur non solum cum præcisione iudicij ex parte nostra, sed etiam cum exclusione ex parte ipsius rei, id est, q̄ talis conceptus sit verè apprehensiuus, & non iudicatiuus, sic non potest Deo attribui formaliter talis apprehensio, quia includit imperfectionem, scilicet quod per talem apprehensionē non cognoscatur res quantum cognoscibilis est; nam quādo hoc modo concipitur, per talem cōceptionem de illa iudicatur, quidquid iudicari potest. Atque hac ratione oēs illæ voces, quæ videntur significare apprehensionem rei sine perfecto iudicio, non nisi metaphoricè Deo tribuuntur, & huiusmodi videntur esse [cogitatio, consiliū,] & similes. Rursus reperitur in nobis sciētia intuitiua & abstractiua, quæ quatenus dicūt cognitionem rei existentis, vel nō existentis; nullam includunt imperfectionem in ipsa cognitione, & hoc modo tribui possunt Deo; tamen si cognitio abstractiua dicatur propter absentiam, & distantiam localem vel temporalem ab obiecto, sic includit imperfectionem, & limitationem in tali cognitione, nimirum quòd non possit ad omnia tempora, vel ad omnia loca extendi: & hoc modo non reperitur in Deo formaliter, & si quę sunt voces quæ hāc significationē inuoluāt, non tribuuntur Deo propriè, sed metaphoricè; huiusmodi autem esse videtur [recordatio,] quæ propterea solum per metaphoram Deo attribui potest. Et iuxta hanc significationem, & considerationem data est celebris illa diuisio Theologorum scientiæ diuinæ in scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis; nam prior de se est tantum rerum possibilium vt sic, & abstractiua; posterior verò dicitur de tota cognitione rerum, quæ existentiam habent, vel habituræ sunt in aliqua differentia temporis. De qua diuisione plura à Theologis traduntur, quæ ad Mephysicum non spectant, satisque illi est significationem illorum terminorum nosse.

Quid Aristoteles de diuina scientia senserit.

Solum potest Philosophus desiderare quid de diuina scientia Aristoteles senserit. In quo vnum fere est controuersum; de cæteris enim bene sensisse constat. Nam apertè in 12. Metaphysic. ponit Deum intelligentem se ipsum tāquam purum actum, atque vnica ac simplicissima, perpetua, & immutabili intellectione, quæ est substantia eius, in quo principio cætera quæ superius diximus continentur, quæ licet non omnia sint ab eo declarata, nihil tamen dicit quod eis repugnet: illo tantum excepto, de quo, vt dixi, est controuersia. Nimirum circa cognitionem quam Deus habet de creaturis; multi enim existimant docuisse Aristotelem Deum extra se vel nihil cognoscere, vel non distinctè, claiè, ac in particulari. Ita opinatur Gregorius in primo, distinctio. trigesima quinta, quæstione prima, vbi adducit etiam Commentatorem 12. Metaphysic. text. 51. ita exponentem Aristotelem. Ex quo textu præcipuum sumitur fundamentum, nam ibi dicit Aristoteles Deum quædam non cognoscere, ne vilescat intellectus eius, nam quædam adeò vilia sunt, vt nobilius sit ea ignorare, quàm nosse: alia verò testimonia quæ ex Aristotele adduci solent, nullius sunt momenti. Eandem opinionem tribuit Auerroi, non tamen Aristoteli, Gabriel. in primo distinctione trigesima quinta, quæstione secunda. Auicenna etiam, vt idem Auerroes refert disputatione 12. Destructorij, existimauit Deum non cognoscere singularia secundum existentias eorum, quia non intellexit quo modo talis scientia posset esse inuariabilis, & independens à rebus mutabilibus. Auerroes alias addit rationes, quas latè referūt Gregorius, & Gabr. supra, quæ in virtute sūt à nobis solutæ in superioribus, præter illam, q̄ si Deus singularia cognosceret, infinita cognosceret, quod est impossibile. Denique ita sensisse Aristotelem, multi ex antiquis Patribus docuerunt, vt Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromaton, Ambros. lib. primo de Officijs, cap. decimotertio. Gregorius Nissenus libro octauo Philosophiæ, capitulo quarto (vel Nemesius) & Theodoretus lib. sexto de curandis Græcanicis affectionibus. XL.

Gregor. Comment. Gabr. Auicenna. Clemens. Alexand. Ambros. Nissen. Theodor.

Sed

XLI. *Aristoteles recte sensit de scientia Dei circa creaturas.*

Sed rectius sentiunt qui ab hoc errore Aristotelem vendicant, quia in alijs locis rectè sentit, & ille text. Metaphys. cōgruam habet expositionē, vt necesse non sit cum Durando dicere illum cōtraria docuisse. Primum probatur ex varijs principijs & testimoniis Aristotelis, quia in 2. Physic. demonstrat naturam agere propter finem directam ab autore suo; & ideo ait opus naturæ esse opus intelligentiæ: ergo supponebat Aristoteles autorem naturæ cognoscere actiones ac fines naturalium agentium, quæ circa singularia versentur. Vnde 1. de Cœlo, text. 13. Deum dixit & naturam nihil facere frustra; omnia ergo quæ fiunt cognoscūtur à Deo. Deinde 12. Metaphy. c. 2. Deum facit causam & autorem oīum: est autem constans apud Aristotelem Deum nō agere ignoranter, sed per intellectum & voluntatem, vt infra videbimus. Quod latius & elegātius docet in lib. de Cœlo, & Mundo, ad Alexand. dicens: [Omnes aeris, terræ, & aquę res, Dei opera dicere poteris:] & inferius ait voluntate sua omnia continere & mouere. Rursus 10. Ethic. ca. 8. eum, qui fœlicitati actiuæ contemplatiuam coniungit, Deo dicit esse charissimum: & lib. 2. Magnorum Moralium, cap. 8. ait, Bonam fortunam iniquorum hominum, non esse in Deum referēdam. In quo quidem errat, in ratione tamen quā subdit declarat quod intendimus. [Talium si quidem (ait) dominum præficimus Deum, vt bona malaque meritis distribuat.] Et infra. Quod si huiusmodi distributori Deo ascripserimus, malum ipsum iudicem faciemus, & cætera quæ in eandem sententiam subiungit, Item 1. lib. Oeconomicorum, ca. 3. ait. [Sic diuina prouidentia ordinatam esse vtriusq; naturam (id est, viri & mulieris) ad societatem] Præterea 3. Metaphys. text. 15. & 1. de Anima, text. 80. ad hoc deducit Empedoclem tanquam ad maximum incommodum, quòd Deus sit insipiens seu ignorans aliquarum rerum. Constat igitur hanc fuisse Aristotelis sententiam. Atque ita censuit D. Thom. 1. par. q. 14. artic. 11. & 1. cont. Gent. cap. 50. & Commentatores eius eisdem locis. Et Capreol. ac alii Scholastici in 1. dist. 35. Marsi. q. 38. art. 3.

D. Thom. Capreol. Marsil.

XLII. Secundum patet, nam text. ille 12. Metaph. duobus modis exponi potest, quibus nos similia verba in Sanctis patribus exponimus. Primo. n. D. Hierony. Habacuc 1. simili modo dicit: [Absurdum est ad hoc deducere Dei Maiestatem, vt sciat per momēta singula quot nascātur culices,] &c. Cum tñ certissimum sit Hieronymum non ignosse Deum oīa scire: loquitur ergo ibi non de qualibet scientia, sed de illa quæ habet cōiunctā peculiarem curam & prouidentiā: non quod ea ēt oīa non cadant sub diuinam prouidentiam, sed quòd non eodem modo ac res humanæ quas Deus principaliter intendit, vt statim Hierony. declarat. Quo modo etiam Paulus dixit: [Nunquid de bobus cura est Deo?] Sic ergo exponere possumus Aristotelem, q̄ Deus quædam quæ sunt vilia nesciat, principaliter ea intendens, aut procurans. Secundo (magis ad mentem eius) ēt August. lib. 83. qq. quæst. 46. dixit, Deum nihil cognoscere extra se: non quia alia omnino nesciat, sed quia nihil nisi per se ipsum, & ex cognitione sui scit. Hoc igitur eodem sensu locutus est Aristoteles, vt Diuus Thomas eū interpretatur. Et hoc solum probat ratio eius, scilicet, Deum non ita hęc cognoscere vt ab eis perficiatur & pēdeat: hoc. n. esset vile, & indignum Deo. Cognoscere autem hæc quantumuis vilia, superiori & independente cognitione, & solum vt secundaria obiecta, id non solum non est indignum, sed est ex abundantia perfectionis. Atque in hunc modum facile etiam soluitur ratio Auicennæ: non enim sequitur variabilitas in diuina scientia, cum sit independens, vt latissimè in superiorib. declaratum est.

XLIII. *Quid Auer. senserit in hac re.*

Atque in hunc etiam modum aliqui voluerūt Auerroem interpretari, præsertim Palacios in 1. dist. 36. & certè adducit probabilia eius testimonia ex disput. 6. & 13. contra Algazel. & ex lib. 2. de generat. animalium. Sed quid Auerroes senserit, parum curandum censeo: & de illo facile admitterem quod Durand. ibi quæstione secunda dicit, non fuisse constantem in hoc, sed cōtraria scripsisse: præsertim quia ex professo, & in ꝓpria disputatione videtur illum errorem docuisse. Argumentum autem sumptum ab infinitate singularium, nullius est momēti: quia infinitus Dei intellectus hæc omnia distinctissimè capere potest: alioqui neç omnes species rerū possibilium comprehendere posset Deus. Denique alios Philosophos veritatem hanc assecutos fuisse constat ex Platone lib. 10. de Legib. & ex Algazele contra Auicennam, vt refert Auerroes dicta disputa. 12. Destructorij, & ex alijs quæ tractat Eugub. lib. 6. de Peren. Philosophia.

Quid Plato & alij Philosophi.

SECTIO XVI.

Quid possit ratione naturali demonstrari de diuina voluntate.

I. DE diuina voluntate idem fere iudicium est quod de diuina scientia, & ideò illi fere applicanda sunt quæ in præcedente sectione sunt dicta. & pauca addenda quæ voluntatis sunt propria.

Esse in Deo voluntatem.

II. PRimò igitur dicendum est, ratione naturali demonstrari esse in Deo propriam & formalem voluntatem. Omitto testimonia quibus constat, hoc ēt esse de fide, quia & vulgaria sunt, & non pertinent ad præsens institutum. Probatur ergo primò à priori, quia demonstratum est Deum esse viuens intellectuale perfectissimum: sed de ratione huiusmodi viuentis est vt habeat non solum vim intelligendi, sed etiam appetendi vitaliter: ergo est in Deo huiusmodi vis appetitiua spiritualis, & vitalis: hæc autem appellatur voluntas propriè ac formaliter. Minor propositio demonstratur in Philosophia, q̄a ad oēm formam consequitur appetitus illi proportionatus; ad formam scilicet naturalem appetitus naturalis; & ad formam apprehensam appetitus vitalis; ad sensitiuā sensitiuus, & ad intellectiuam, rationalis seu intellectualis. Secundò principaliter potest à posteriori probari ex effectibus,

primò quia hic appetitus reperitur in creaturis perfectissimis, quæ sunt ad imaginem Dei, & ad magnam perfectionem earum spectat, & formaliter nullam includit imperfectionem: nam q; motus huius appetitus in his creaturis sit accidens, aut q; sit per efficientiam intrinsecam vel informationem, & quod similes imperfectiones habeat, non est de ratione voluntatis vt sic, abstrahendo à voluntate participata & per essentiam, sed consequitur ex eo quòd talis voluntas participata est, & imperfecta.

De appetitu innato.

III. *In Deo est naturalis necessariusque appetitus.* SEd quæret aliquis an in Deo sit appetitus naturalis, non sumẽdo naturale pro necessario, vt scilicet à libero distinguitur: nam hoc modo certissimum est esse in Deo naturalem appetitum, saltem quoad amorem sui: sed sumendo naturale vt distinguitur ab elicito: & dr̃ pondus naturæ, seu appetitus innatus: de quo nonnulla attigimus supra disput. 1. sect. vltima. Videtur autem non posse huiusmodi appetitus tribui Deo, *Dubitandi ratio.* tum quia talis modus appetendi videtur imperfectus: q̃a vt talis est, nõ includit vitã: vnde cõis est rebus inanimatis, & in creatis viuẽtibus non videtur reperiri nisi quatenus potentia appetitiua in eis antecedit vitalẽ appetitionem: in Deo aũt neque est aliquid imperfectum, aut non vitale, neque est facultas appetitiua quæ antecedat vitalem motum appetendi, vt infra dicã. Secundò, quia appetitus naturalis videtur proprius earum rerum quæ per se ipsas non habent consummatam omnem perfectionem suam: nam si haberent, nil esset quod appeterent. Vnde communiter dici solet, hunc appetitum nil aliud esse præter capacitatem naturalem, Deus autem per se ipsum habet cõsummatam omnem perfectionem suam, nec verè habet capacitatem, sed actualitatem omnis perfectionis. Quòd si quis dicat habere Deum naturalem appetitum, nõ ad propria commoda, sed aliorũ, contra hoc est tertiò, quia sequitur, vel Deum necessariò se alijs communicare, vel appetitum Dei naturalem non expleri: vtrumque autem est inconueniens.

IIII. *Resolutio affirmatiua.* Nihilominus negandum non est esse in Deo appetitum naturalem: est quidem hic appetitus metaphoricè sic dictus; id tamen quod per eam metaphoram significatur, dicimus verè in Deũ cõuenire, quia nihil aliud est, quàm naturalis inclinatio, vel determinatio vniuscuiusque rei ad propriam perfectionem vel actionem. Non est aũt de ratione huius appetitus q; sit per modum desiderij boni nõ possessi, sed etiam esse põt per modũ amoris, & quietis in perfectione habita. Sic. n. materia non solum appetit quasi desiderando formam q̃ non habet, sed etiam quietè, quasi delectabiliter possidendo quã habet: & visio creata beatifica, aut lumen gloriæ naturali pondere fertur in Deum, quamuis ab eo nunquã separetur. Neq; etiam est de ratione huius appetitus vt tendat in rem distinctam ab appetẽte, seu (quod idem est) vt terminus seu quasi obiectum, & subiectum eius in re distinguantur: nam potest esse appetitus quasi reflexus eiusdem rei ad seipsam. Nã si in vitali amore proprijssimè hoc reperitur, cur per metaphoram nõ transferetur

A idem ad naturalem appetitum? Item inductione id constat: nam vnaquæque res dicitur naturaliter appetere suum esse, vel suam actualem entitatem, quæ nõ est aliud quàm ipsæ: dicitur etiam vnaquæque res appetere suam perfectionem, nõ tantum eam quæ sibi superaddi potest, sed etiam eam quam in sua entitate intimè includit: imò tanto magis illam, quantò magis est idem sibi: nam si vnicuique amabile est bonum proprium, cæteris paribus illud erit magis amabile, quod magis fuerit proprium.

Ex his ergo apertè concluditur esse in Deo appetitum naturalem ẽt ad intrinseca bona, quæ in se ipso possidet: quamuis illa bona necessariò habeat, & ab ipso non distinguantur: neque in re sit nisi vnum excellentissimum bonum. Quia si aliæ res naturaliter appetunt se ipsas, & suam perfectionem, sine distinctione aut carẽtia; cur non ẽt Deus? Item per hanc metaphoram appetitus naturalis nihil aliud significatur, quã quod vnaquæque res ita est quieta & quasi cõtenta suo esse & perfectione, sicut solet appetitus vitæ quiescere in bono adepto, & qđ habeat quasi intrinsecum vinculum cũ sua perfectione, rõne cuius illam tuetur ac defendit si necesse sit: hoc autem totum in Deum proprijssimè conuenit, etiam si præcisè consideretur absque amore vitali. Adde q; proprius vitalis amor in hoc appetitu naturali fundatur, supposita cognitione, idest, in illo naturali vinculo quod res habet ad se ipsam. Et inter alias causas, ideò vitalis amor sui maximè in Deo est necessarius, quia res est naturaliter determinata ad se ipsam, & in vniuersum amor elicitus cõnaturalis fundatur in aliquo appetitu naturali. V.

Nullam ergo imperfectionem includit hic appetitus, ob quam Deo denegãdus sit. Quid enim refert, q; hic appetitus communis sit rebus inanimatis? multa. n. prædicata sunt Deo & illis communia, vt esse substantiam, ens, &c. Quocirca nõ omnis ratio quæ abstrahit vel præscindit à vitalitate, imperfecta est: sed illa tantum quæ condistinguitur & opponitur vitæ: quæ verò est quasi transcendẽs, & intimè inclusa ẽt in ipsa vita, perfectionem simpliciter dicere potest: ita verò se habet naturalis appetitus ad vitalem, & hoc modo solet distingui ipsamet voluntas in naturam, & voluntatem vt sic. Vnde non solum in volũtate creata quatenus est potentia, sed etiam in ipsomet actu elicito, imbibitur naturalis appetitus: nã actus amoris, verbi gratia, Dei vt est talis entitas, naturalem propensionem habet ad Deum, & ad suum proprium esse; & ita appetit semper esse: & sic de alijs. Ergo quamuis in Deo nihil sit, quod non sit vita, imò licèt nihil sit quod nõ sit vitalis amor, nihilominus in eo intelligitur includi ratio appetitus naturalis, non per modum desiderij, vt rectè probat secunda rõ dubitandi in principio facta, sed per modum vnionis, & quietis in propria perfectione, etiam si sit maximè necessaria, imò in ea melius & securius quiescit. Quare, cum dr̃ hic appetitus fundari in capacitate naturali, si propriè sumatur capacitas pro potentia passiua, solũ habet verũ in appetitu imperfecto, & creato in ordine ad ꝓpriã perfectionẽ: si verò sumatur latius ꝓ quacunq; naturali aptitudine seu ꝓprietate, ẽt hic appetitus in Deo fundatur in naturali aptitudine seu potius necessitate q̃ habet ad suum VI. *Dubitandi rõ soluitur.*

C

ad suum esse, & suam perfectionem. Et ita præscindendo secundum conceptus dici solet, Deū esse capacem scientiæ, & sic etiam naturaliter scire appetit, & ad hunc modum loqui possumus de alijs attributis essentialibus. Et in personalib. id etiam facilè intelligitur: cur enim non diceretur æternus Pater naturaliter appetere Filium, & è conuerso? & diuina essentia naturaliter appetit esse in tribus personis, & sic de alijs.

VII. Et hæc quidem procedūt de appetitu innato ad internas proprietates seu perfectiones ipsiusmet Dei, de quo priores duæ rationes dubitandi procedebant: quod verò spectat ad naturalem appetitum rerum externarum, seu creatarum, quod in tertia ratione tangebatur, dicendum est, etiam ad alias res extra se ipsum habere Deum appetitum innatum. Primò quidē ac præcipuè quia est summū bonū: bonū aūt est diffusiuum sui; habet ergo Deus naturalem propensionem ad suā bonitatem cōmunicandam: & ideò communicare se ipsum dr à Patribus & Theologis conueniens Deo quatenus bonus est, non quia illi afferat aliquam perfectionem vel commoditatem, sed quia est consentaneum propensioni seu inclinationi bonitatis eius, vt tractaui cum D. Thoma. 3. par. q. 1. artic. 1. Hoc autem non potest intelligi de inclinatione elicita seu vitali: hęc. n. non conuenit Deo necessariò, sed liberè: propēsio autem boni ad se communicandum est naturalis & necessaria, quanuis eius executionem & vsum liberum regat arbitrium intellectualis naturæ. Præterea omnis potentia actiua naturaliter inclinatur ad actionem suam, quia est consentanea naturæ eius; sed in Deo est potētia actiua perfectissima: ergo. Præterea in creaturis huiusmodi naturalis propensio ad benefaciendum alijs bona est, & participata à Deo; est ergo in Deo multò perfectior ac per essentiam. Adde, quòd licet creaturæ nullam Deo afferāt perfectionem, nihilominus sunt in eis quædam bona quæ censentur aliquo modo ad Deū pertinere, & esse quasi extrinseca bona eius, vt est gloria, cultus, honor, notitia, amor Dei, ac similia; sed hæc etiam sunt naturaliter appetibilia; & talis appetitus non est malus, sed bonus, quando ad verum & debitum honorem seu cultum tendit: est ergo in Deo naturalis appetitus etiam ad hæc bona. Non tamen hinc sequitur, Deum necessariò hæc velle absolutè & simpliciter, actu quasi elicito, quia illa bona non sunt ei necessaria, & potest habere rōnes alias ob quas illa nolit absoluta & efficaci voluntate. Et ideo non est etiam inconueniens quod hic appetitus Dei ad res extra se non semper, vel omnino expleatur, vel in opus prodeat, sicut nō est inconueniens quod potentia eius actiua, non semper agat, vel non quidquid potest; nam cum hæc naturalis propensio non sit ad propriam perfectionem, sed ad perficienda alia, est maior perfectio Dei, quod executio eius sit libera, vt paulo post dicemus.

Qualis voluntas in Deo sit.

VIII. In Deo est voluntas per modū actus vltimi. Secundo principaliter dicēdum est ratione naturali constare voluntatem quæ est in Deo, non esse per modum potentiæ secundū rem, sed per modum actus vltimi & puri. Hæc assertio eodem modo probanda, & declaranda est, quo in intellectu & scientia. Nam voluntas quæ in re est potētia, habet eam rōnem respectu actus, quē elicit, & recipit: non est autem in Deo potentia efficiens aut recipiens actum, quia nec est potentia vt receptiua in Deo, cum hæc repugnet puro actui: neque etiam est potentia realiter actiua seu productiua respectu attributorū, seu actuum essentialium, quale est ipsum velle. Præterea, velle Dei non est aliud quàm eius substantia seu esse: sicut ergo ad ipsum esse non datur in Deo potentia receptiua, nec actiua, ita neq; ad velle: non est ergo in ipso potentia volendi, sed volitio per essentiam.

IX. In actibus necessarijs essentialib. probatur. Atque in actu quidem necessario & essentiali quo Deus se amat, non habet hæc assertio difficultatem vllam, sed rationem manifestam: nam omnia quæ sunt necessaria in Deo, tam actualia sunt sicut ipsa essentia, & tā pura ab omni potentialitate; sicut ergo in essentia nō est potentia ad esse prior quàm esse, aut ab eo aliquo modo distincta, ita nec est potentia amandi se prior quā amor sui, ab illo aliquo modo distincta. Et hoc quidem euidenter cōcluditur de potētia & actu secundum rem; dubitari autem posset secundum rationem, & modum concipiendi nostrum. In hoc tamen eodem modo loquendum est, quo de intellectu & scientia locuti sumus, quod scilicet ex parte rei conceptæ nō potest concipi potētia volendi in Deo, quia non potest concipi potentia agendi, vel recipiendi ad intra. Nec fingi pōt, quod sit potentia ad agendum & recipiendum non secundum rem, sed secundum rationem, quia loquendo ex parte rei conceptæ, inuoluitur repugnantia in his terminis: nam agere secundum rationem, non est agere, sed fingere actionem. Ex parte autem modi concipiendi nostri concipimus in Deo aliquid ad eum modū quo in creaturis concipimus potentiam volendi, scilicet virtutem amandi se, vt sic, quam præscindimus ab actuali amore, sicut de actu primo & secundo in scientia diximus.

X. In actibus liberis probatur. De actibus autem liberis dubitare quis posset, quia in his clarius videmur distinguere potentiā volendi ab actuali determinatione. Sed cū often sum sit, hos actus nihil rei addere actui necessario Dei, quod sit re ipsa elicitum, & receptum in Deo, necessario efficitur, etiam ad hos actus nullam esse in Deo veram potentiam, sed vsum ipsum libertatis esse in Deo per modum purissimi actus, vt iterum paulo post attingemus.

XI. In actibus & notionalib. Tandem dubitare quis posset de velle quod Theologi vocant notionale, quo Pater & Filius producūt Spiritum sanctum; nam ad illud videtur ponenda realis potentia in Deo, quā Theologi vocant potentiam spirandi. Sed hoc excedit limites Metaphysicæ, & ideo solū dicendum est, ita esse in hoc loquendum, sicut de potētia generandi supra attigimus; nam eodem modo potentia spirandi dr, non respectu actus volendi, sed respectu termini seu personæ productę. Nam quia illa est in re ipsa distincta à producēte, ideo intelligitur in pducēte aliquid qđ sit ratio spirandi; & hoc dicitur potentia productiua per modū principij, non respectu actionis, sed respectu termini, ad quem non comparatur vt potentia receptiua, sed vt principiū quo productiuum. At verò re-

spectu actus volendi vt sic nō potest dari potentia, quia oporteret esse actiuam & receptiuam eius. Quod expresse notauit D. Thom. 1. parte, quæst. 41. articul. ad tertium, & 2. cont. Gent. capit. 10.

XII. Velle diuinū quā habeat cum essentiā unitatem. Sed occasione huius assertionis quæri hic potest, an voluntas Dei actualis, seu ipsum velle sit substantia Dei, nō solum identicè reali identitate: hoc enim extra controuersiam est, nec solum omnino ex natura rei, seu absque vlla actuali distinctione in re: nam quoad hoc etiam eadē est ratio de voluntate, & de cæteris attributis; vnde etiam longè probabilius est hoc modo velle Dei esse substantiam Dei. Sed magis formaliter, an sit ita de essentia Dei vt sit etiam constitutiuum eius, sicut diximus de scientia. Videtur enim esse dispar ratio, quia in omni re appetitus vt sic non pertinet formaliter ad esse rei, sed consequitur illud. Vnde in natura intellectuali creata principium intelligendi, vt sic primariò constituit essentiam eius: velle autem est tanquam quid consequens formam apprehensam: ergo ad eundem modum intelligendum erit in Deo, scientiā formaliter ac primario constituere illam naturam in tali gradu viuentis intellectualis, volūtatē verò esse tanquam quid concomitans, quamuis propter simplicitatem sit in ipso absque vlla distinctione. Atq; hanc partem eò libenter amplectuntur aliqui Theologi quòd videatur apta ad reddendam rationem illius difficillimæ quæstionis Theologicæ, cur productio ad intra per intellectum, sit generatio, non vero productio per voluntatem: scilicet, quia illius principium est natura, vt natura secundum eam formalitatem qua in tali gradu naturæ cōstituitur: huius vero principium est natura, non vt natura, sed vt voluntas. Quæ ratio formaliter nō pertinet ad propriam, & quasi specificam constitutionem naturæ.

XIII. D. Thom. D. August. In contrarium autem est, primò communis modus loquendi Sanctorum, & Theologorum, præsertim Augustini & D. Thomæ, qui eodem modo de voluntate, quo de sciētia loquuntur, dicentes, sicut scire, ita & velle, esse ipsum esse seu essentiam Dei, vt patet apud Augustinum 15. de Trinit. cap. 7. & D. Thom. 1. par. quæst. 19. artic. primo ad quartum, & 2 cont. Gent. c. 10. Secundo, quia rationes quibus supra probauimus attributa Dei esse de essentia Dei, nō solū materialiter (vt sic dicam) seu identicè, sed vt formaliter constituentia ipsam Dei essentiam, illæ (inquam) rationes æquè probant de ipso actu volendi, quia hic etiam actus dicit perfectionem simpliciter, quæ formaliter sumpta, est de essentia entis infinitè perfecti. Nec sufficit eam includere eminenter aut radicaliter, quia debet includere optimo modo, vt sit optimum ens: optimus autem modus est vt includat formaliter, & essentialiter: ergo actus volendi hoc modo est de essentia Dei. Et confirmatur ac declaratur ex dictis de scientia: diximus enim duobus modis esse posse substantiam aliquam intellectualem. Vno modo vt radicem intellectionis: alio modo vt ipsam formalem intellectionē: & priorem modum diximus conuenire creatis substantijs, posteriorē increatæ. Hinc ergo argumentum conficio: nam illa natura quæ est intellectualis, vt radix intellectionis, sicut essentialiter hoc habet, ita etiam quod

A sit radix volitionis, quia per eandem indiuisibilē indistam vtrunque habet, sed denominatur ab intellectione, quia illa est prior operatio: ergo illa natura quæ actualissimè est intellectualis tanquā ipsamet intellectio substantialis, æquè essentialiter est volēs tanquā ipsamet volitio substantialis. Patet consequētia, quia quidquid perfectionis cōuenit essentialiter naturæ creatæ vt intellectui radicaliter, cōuenit altiori modo, & actualissimè naturæ intellectuali per essentiā: vnde sicut illa essentialiter est radix volēdi, ita hæc essentialiter est ipsa volitio. Denique ad perfectionem diuinæ naturæ pertinet, vt perfectiones simpliciter quas aliæ naturæ participant per quandā consecutionem, efficientiā, vel dimanationē ab essentiali ratione, ipsa præhabeat, seu formaliter includat in sua quidditatiua ratione: ergo volūtas seu velle, quod conuenit naturis inferioribus intellectualibus vt quid consequens ex scientia, vel intellectione, Deo non ita conuenit, sed vt aliquid formaliter existēs de cōceptu quidditatiuo Dei. Vnde, sicut supra dicebamus, intelligere diuinū esse quasi vltimum essentiale constitutiuum diuinæ naturæ in tali gradu, & excellētia illius gradus, ita nunc dicendum videtur illud intelligere per essentiam tale esse vt ex vi suæ rationis essentialis sit non tantum intelligere, sed etiam velle, quamuis nos per præcises & inadæquatos conceptus illud diuidamus.

B

Et sanè hæ posteriores rationes efficaciter concludunt, actum volendi esse de essentia & quidditate diuinæ naturæ æquè ac sciendi actū, neque in re posse veram differentiam excogitari. At in nostrū modum cōcipiendi est aliquale discrimē, nam ipsum scire tale est, vt absq; illo non intelligatur illa natura distinctè vt constituta in proprio gradu, & perfectione essentiali, & cum illo sufficienter intelligatur formaliter constituta in illo gradu, & in excellentia eius. Velle aūt non intelligitur vt sic constituens naturam: nam iā præintelligitur constituta, ipsum. sit velle intelligitur vt quid consequens: vel certè intelligitur tale esse quale existit ipsum intelligere: Propter quod dixit D Thom. 1. p. q 70 art. 3. appetitū non constituere specialem gradū seu ordinem entiū. Ex quo ēt fit, ut scientia ex se, & ex summa excellentia in sua ratione formali habeat formaliter constituere ipsam essentiam Dei in propria & quasi specifica ratione: uelle autem solum habet q fit essentia, uel ex generali ratione perfectionis simpliciter, uel certè quia ipsum intelligere adeò est perfectum ut non consecutiuè tantum, sed formaliter secum afferat ipsum uelle. XIIII.

C D. Thom.

Quod sit obiectum diuinæ voluntatis.

Dico tertiò, Diuina uolūtas, quamuis primariò uersetur circa Deū, & quæ in Deo intrinsecè sunt, non tn in ipso solo sistit, sed secundario circa res alias extra Deum uersari potest. In hac conclusione declaramus obiectum diuinæ uoluntatis, quæ ēt est lumine naturali nota. Primo quidem, quia uoluntas est uniuersalis potentia sicut intellectus: sicut ergo intellectus Dei nō solū in ipso, sed ēt in rebus alijs uersatur, quatenus alia ēt rōnem obiecti intelligibilis participare aut induere possunt, ita, & uolūtas nō solum potest uelle Deū ipsum, sed ēt alia quatenus rationem XV.

nem obiecti diligibilis participare possunt.

XVI. Secundò speciatim probantur singula membra, nam quod Deus se amet, & consequenter ꝙ sit obiectum voluntatis suæ, euidentissimum est. Quia si in alijs rebus verum est quod Aristoteles dixit: [Amabile bonum, vnicuique autem proprium.] multo magis in Deo, cuius bonitas propria, est & summa, & maximè amabilis: est etiam vniuersalis bonitas, non solum quia oẽm bonitatem modo quodam excellentissimo in se includit, sed & quia omnis alia bonitas ab illa pendet, & sine illa esse non põt. Ex quibus rationibus nõ solum concluditur Deum esse obiectum voluntatis suæ, sed & esse primariũ obiectum: tum quia est maximè proprium, & proportionatum, tum etiam quia est summè bonum, & à nullo pendẽs & à quo omnia alia pendent. An verò ratione aliqua sit etiam adæquatum, & dicemus paulo inferius. Rursus non solum concludunt illæ rationes diuinam voluntatem posse amare hoc obiectum, sed & necessario illud amare: quod est certissimum iuxta veram Theologiam. Quæ in primis docet Deum se amando producere Spiritũ sanctum, qui verus Deus est, & consequẽter ens simpliciter necessarium: ergo necessario producitur: ergo per amorem necessarium. Item docet, summum bonum clare visum ita voluntatem attrahere, vt non possit illud nõ amare, ꝙ si hoc verum est in extraneis (vt ita dicam) videntibus, & non comprehẽdentibus, quid erit in ipsomet summo bono non solum se vidente; sed etiam cõprehendente?

XVII. Metaphysica etiam habet sufficientia principia, quibus hoc demonstret. Primò, quia actus voluntatis diuinę est ens simpliciter necessariũ: nam ostensum est esse ipsum esse Dei: ergo circa aliquod obiectum necessariò versatur: ergo maximè circa se ipsum, tũ quia est sibi propinquior, tum etiam quia Deus est primarium obiectum talis actus: tum denique quia ostendemus posse non versari circa alia obiecta, quæ sunt extra se. Secundo, quia impossibile est quin Deus sit in statu fœlicissimo & perfectissimo: sine amore autem vel nullla est fœlicitas, vel non põt esse perfecta, vt est per se manifestum. Tertiò quia cessare ab illo amore non potest esse Deo voluntariũ, C nullam enim rationem boni in tali cessatione inuenire potest; nec verò cessabit inuoluntariè, quis enim ei vim inferet vt à sui amore cessare compellat? Est ergo ille amor essentialiter & ab intrinseco necessarius. Dices, hæc ipsa necessitas amandi se videtur quædam imperfectio, tum qa est modus operandi similis modo operandi naturalium agentium, qui imperfectus est: tum etiã quia libertas & dominium operationis est maior perfectio, vt statim videbimus. Respondetur negando assumptum, nam potius necessitas in tali amore est summa perfectio, quia non est necessitas violenta, aut irrationalis seu inanimata (vt sic dicam) sed intrinseca, vitalis, & summè voluntaria cum perfectissima ratione. Vnde licèt conueniat aliquo modo cum naturali actione in eo ꝙ est non posse non esse, imo non solũ conueniat, sed excellentiori & maiori necessitate nõ possit non esse: quia hæc firmitas & stabilitas in esse, per se non pertinet ad imperfectionem, sed ad perfectionem potius: tamen in alijs condi-

A tionibus imperfectis non conueniunt, quia necessitas naturalium agentium est purè naturalis, & non vitalis, seu non intrinsecè voluntaria, sicut est necessitas huius amoris. Libertas autẽ nõ semper pertinet ad perfectionem, sed iuxta obiecti capacitatem, vt statim videbimus. Circa obiectum ergo summè bonum, summeque necessarium summa perfectio erit summa necessitate illud amare: & è contrario libertas in tali amore esset magna imperfectio, quia includeret potestatem carendi illa: loquimur enim propriè de libertate indifferentiæ, quæ necessitati opponitur. Adde necessitatem huius amoris non esse causalem (vt sic dicã) seu ex causa, sed formalem; quia sicut Deus necessario est, non ex causa, sed formaliter & ex se, ita hic amor eodem modo est necessarius, quia & essentialiter Deus est, & ipse est de essentia Dei, iuxta illud, [Deus charitas est.

Superest dicendum de alia parte cõclusionis, scilicet ꝙ diuina voluntas etiam circa res alias extra Deum versetur. Quod in superioribus fere B probatum est. Ibi enim, cum de immutabilitate Dei ageremus, ostendimus Deum nõ metaphoricè, sed propriè velle alia à se; nec posse Catholicos in hoc dubitare, cũ Scriptura sacra ita manifestè loquatur, tribuens Deo amorem propriũ statum creaturarum, & tribuens voluntati diuinæ ꝙ sit principium & causa omnium operum Dei. Ex quo principio sumitur etiam naturalis ratio: nam effectus Dei sunt obiecta voluntatis eius: est enim Deus agens per intellectum & voluntatem: ergo & operatur quæ vult, & vult quæ operatur: sed non operatur nisi res extra se: ergo eas verè ac propriè vult. XVIII. Creaturę aliquod diuinæ voluntatis obiectum.

Ex quo intelligitur ita esse sentiendum, & loquendum in hac parte de voluntate, sicut de sciẽtia, nimirum, ꝙ sicut Deus scit creaturas non tantum in se ipso, sed etiam in ipsis; ita etiam vult creaturas in se ipsis, vt expressè docuit D. Thom. prima part. quæstione decima nona, articulo tertio ad sextum, & articulo sexto ad secundũ. Quod quidem est certissimum respectu rerum existentium in aliqua differentia temporis: nam illæ in se ipsis habent esse distinctum ab illo esse quod C habent in essentia Dei: & habent illud ex voluntate Dei: ergo Deus vult illas vt habentes tale esse, & hoc est terminari ad illas in se ipsis, idest, secundum proprium esse earum. An verò etiam voluntas Dei terminetur ad res possibiles quatenus possibiles sunt in se ipsis, postea attingemus. Rursus an dici etiam possit Deus velle in se ipso creaturas omnes, etiam quas vult aliquando existere, dicendum est in aliquo genere causæ, vel rationis formalis eum loquendi modum admitti posse in voluntate, sicut in scientia, vt significauit D. Thomas prima Parte, quæstione decimanona, articulo secundo, & quinto. Nã ita Deus vult res extra se, vt tamen velit omnia esse propter se ipsum, & propter bonitatem suã; ita vt, licèt velit bonitatem creatam quam rebus ipsis communicat, illam tamen non velit nisi quatenus est participatio bonitatis suæ, & quatenus bonitatem suam decet se communicare. Hoc ergo modo dici potest Deus velle omnia in se ipso, seu in bonitate sua, tanquam in fine vltimo propter quem omnia vult: atque hac XIX. In se ipsis vult propriè Deus creaturas. D. Thom.

etiam ratione, vt suprà insinuabam, dici potest aliquo modo bonitas Dei adæquatum obiectum voluntatis eius, non vt obiectum volitum, sed vt ratio volendi. Atq; hoc omnia clara sunt, & satis consentanea rationi naturali, & doctrinæ Philosophorum, præsertim Aristotelis.

De libertate diuinæ voluntatis.

XX. Illud verò est circa hãc partem arduũ & difficile dubium, quo modo Deus velit res alias extra se; an scilicet necessariò vel liberè; & quid in hoc Philosophi senserint. Et videtur sanè iuxta naturalem rationem dicendum esse, Deum hæc velle ex necessitate. Primò, quia libertas in volẽdo non potest esse in actu, sed in potentia voluntatis: ostensum est autem in Deo non esse potentiam, sed solum actum voluntatis: ergo non potest in eo esse libertas. Maior patet, tum ex definitione Theologorum in superioribus declarata, liberum arbitrium esse facultatem voluntatis & rationis: tum etiam, quia actus est determinatus ad volendum, cum sit volitio actualis, liberum autem est quod est indifferens ad volendum, & non volendum: ergo formaliter liberum non potest esse actus, sed potentia: actus autem solum denominabitur, quatenus est à potentia libera, quæ potest velle & non velle.

Prima ratio suadẽs Deũ creaturas velle necessario.

XXI. Secundò quia aliàs sequitur posse Deum nihil extra se velle, nihilque creare aut efficere: consequens est falsum: ergo. Sequela probatur, quia non est maior ratio de vna re quàm de alia, nec de tota earum collectione, quàm de singulis. Minor verò probatur, tum quia ad perfectionem Dei pertinet se communicare: hinc enim D. Th. probat quòd velit alia à se; tum etiam quia aliàs posset Deus omnino velle contra suam inclinationẽ naturalem: hæc. n. vt suprà diximus est ad communicãdam bonitatem suam: posset autem velle omnino se non communicare: ergo vellet omnino contra suam inclinationem: Vnde confirmatur, quia Deus non potest non velle se perfectissimè: sed perfectius vult Deus se, si non tantum sibi velit intrinseca bona, sed etiam extrinseca, nec solum velit se, sed etiam aliquid aliud propter se: ergo ex necessitate ita vult: ergo non omnino liberè vult cætera omnia extra se.

Secunda rõ.

XXI. Tertiò quia aliàs sequitur, Deum contingenter velle & operari: consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia contingens opponitur necessario, sicut & impossibili: quia includit posse esse & posse non esse. liberum autem hæc includit, & opponitur necessario: si ergo Deus liberè vult, etiam contingenter vult, & operatur. Consequens autem esse absurdum constat, quia contingentia includit imperfectionem: tum quia includit potentialitatem; tum etiam quia videtur includere casum, & euentum præter intentionem. Atque hic adiungi possent omnia quæ de diuina immutabilitate sunt dicta: & quia nõ potest intelligi, voluntatem diuinam determinari, nisi ei fiat aliqua realis additio.

Tertia.

XXIII. Quartò, quia causa indifferens vt indifferens nihil põt operari nisi ab alio determinetur, sed diuina voluntas non potest ab alio determinari: ergo oportet vt ex se sit determinata: aliàs nihil

Quarta.

A posset velle, vel operari Maior cõstat, quia in terminis includit repugnantiam quòd causa indifferens ex se, operetur aliquid determinatè.

Tandem ita Aristotelem de diuina voluntate sensisse ex duobus eius principijs constat. Primũ est Deum agere intelligendo & volendo, ex lib. 1. Metaphysic. c. 2. & lib. 12. c. 9. & lib. 2. Physic. c. 8. & 9. & li. 7. Ethic. c. 4. Secundum est Deum agere ad extra ex necessitate naturæ: in hoc enim fundat suam positionem de mundi æternitate. Aut. n. credidit mundũ factum esse, aut non. Si primum, non alia ratione potuit existimare esse æternum, nisi quia naturali necessitate manat à Deo: nam si liberè factus est, vnde probari potest ex æternitate factum esse? Si autem non credidit mundum factum, fiet idem argumentum de motu cœli, quem ipse non negat, nec negare potest esse factum, imò & continuè fieri. Vnde 8. Physic. c. 1. sic argumentatur: Si primum mouens antea nõ mouebat, ergo aliquid erat quod ipsum à motu retardabat, supponens quidem ex necessitate naturæ mouere, nam si esset liberum, B sine impediente potuisset solum arbitrio suo antea non mouere. Vnde c. 6. tex. 52. necessitate primi motoris probat æternitatẽ mundi, & motus.

XXIIII. Quinta ex principijs Aristotelis.

Multiplici necessitate declarata diuina libertas comprobatur.

Nihilominus dicendum est euidenti ratione demonstrari posse, Deum velle res extra se liberè, absolutè & simpliciter loquendo; & oppositam sententiam, scilicet Deum agere extra se ex necessitate naturæ, esse errorem non solum in fide, sed etiam contra rationem naturalem. Sed quia in hac necessitate, possunt esse gradus, oportet eos distinguere, & de singulis breuiter dicere. Primus est, si quis fingat Deum ita agere extra se necessitate naturæ, vt nullo modo per intellectum & voluntatem operetur, sed mera actione transeunte ab illo naturaliter dimanante, sicut illuminatio manat à Sole. Et in hoc sensu neq; Aristoteles, neque vllus Philosophus qui Deum cognouerit, ei tribuit quòd ex necessitate naturæ agat, quia omnes fatentur Deum esse naturæ intellectualis, & per intellectum, & voluntatem operari. Dicet quis, etiam si Deus habeat C intellectum & voluntatem, nihilominus posse agere ex mera necessitate naturæ, voluntate & intellectu nullo modo ad actionem cõcurrentibus, sed ad summum concomitanter se habentibus, cognoscendo, & volendo id quod necessariò manat à natura Dei, sicut Theologi dicunt Patrem æternum generare Filium voluntariè concomitanter, non antecedenter. Sed hoc etiam clarè repugnat perfectioni diuinæ, & effectibus eius; nam, vt constat ex dictis in disputatione de causis, causa efficiens agens perfecto modo agit, & iuxta exemplar præconceptum, & iuxta finem præcognitum & intentum, ergo ad perfectum modum agendi necesse est vt concurrant intellectus & voluntas, non tñ concomitanter, sed etiam causaliter. Hic autem modus agendi, tribuẽdus necessario est Deo. Primò, quia in omnibus habet summam perfectionem. Secundò, quia XXV.

quia est prima causa quæ non potest ab alia recipere finem suæ actionis, vnde necesse est vt ipsa illum concipiat, & sibi ipsi proponat. Tertiò, quia ob infinitam virtutem sunt etiam infinita quæ agere potest: vnde virtus eius est vniuersalissima & indifferens ad multa, quæ non potest ab extrinseco agente, vel materia determinari, quia neque habet agens superius, neque indiget materia ad primam actionem suam: ergo solum potest determinari ab exemplari præconcepto, adiūcta voluntate seu intentione finis: ergo est euidens hunc modum necessitatis non habere locum in Deo.

XXVI. *Deus modo nō agit quātum potest.* Secundus modus, qui ad rem præsentē magis spectat, est, supposito quod Deus operetur per intellectum & voluntatem, si voluntas eius existimetur natura sua determinata ad volendum res ad extra seu effectionem earum. Quæ necessitas adhuc potest duobus modis excogitari: vnus est si illa determinatio sit absoluta ad volendum agere quantum simpliciter pōt sine vlla limitatione. Et hic modus facilè etiam potest impugnari ex supra dictis: repugnat n. apertè cum infinitate Dei intensiua, tam in suo esse, quam in virtute agendi & mouendi. Quia impossibile est, vt virtus infinita agat secundum totam virtutem suā, & secundum vltimum potentiæ suæ. Quod probari potest primo argumēto Aristotelis, sumpto ex motu locali, quia si primus motor haberet infinitam virtutem, naturaliter ageret quātum simpliciter potest, moueret in nō tempore. Propter quam rationem multi existimant non potuisse Aristotelem existimare Deum agere ex necessitate naturæ, cū alioqui poluerit ipsum habere virtutem motiuam infinitam, quia alias inuolueret contradictionem in dictis suis.

XXVII. Secundo potest simile argumentum fieri ex omnibus fere effectibus diuinæ virtutis: maximè ex his quos immediate & per se ipsum facit, quia si Deus creauit Angelos v.g. cur creauit illos in tali multitudine & non maiori, nec minori; aut cur in specialibus talis perfectionis, & non maioris neque minoris? Nulla certe ratio reddi pōt nisi quia aut aliud non potuit, aut quia noluit. Si primū dicatur, id est contra eius infinitam virtutē & excellentiā, & contra omnipotentiam, vt magis ex sectione sequenti patebit. Si vero dicatur secundum: ergo non necessario vult agere quātum simpliciter potest. Simile argūm fieri pōt interrogando cur crearit hunc mundum, & nō alium, vel in hac quantitate, & non maiori, vel nunc & non antea, supposito quod non produxit ab æterno, vt fides docet, & sufficienter probari credimus ratione, saltem quoad motum cœli, & successiones generationum, vt in superiorib. attigimus. Nam horum omnium & similium ratio reddi non pōt, si Deus ex necessitate operatur secundum totam potentiam suam, nisi ponendo illam potentiam limitatam & finitam quoad effectus sibi possibiles tam in multitudine, quam in magnitudine, & alijs circunstantijs.

XXVIII. Tertio argumentari possumus ex contingentia effectuū, quia si Deus ageret ex necessitate naturæ illo mō, nulli essent in vniuerso effectus cōtingentes: quod non solum est contra fidem, sed etiam contra veram Philosophiam, ipsumq; Aristotelem, vt in superioribus visum est. Sequela vero probatur, quia si prima causa ex necessitate ageret quantum posset, nulla causa secunda ei posset resistere: ergo tāta necessitate moueretur, quanta prima causa moueret: atque ita absoluta necessitate vnum ex alio sequeretur, de qua re in superioribus dictum est disput. 22.

Tertio ergo modo intelligi potest, quod Deus agat, aut velit ex necessitate naturæ, non absolute & simpliciter, respectu potentiæ suę, id est, necessario volendo agere quantum potest, vel infinite applicādo infinitam virtutem suam ad agēdum: sed duntaxat agere ex necessitate iuxta finē apprehensum, vel iuxta capacitatem naturalem subiecti, aut materiæ circa quam operatur. Vt v.g. si dicamus Deum ex necessitate mouere cęlum tanta velocitate, & non maiori, non quia absolute non possit velocius mouere, aut maiorem imprimere impulsum, sed quia apprehendit hanc velocitatem esse conuenientem cœlo & mundo, & necessitate naturæ id operatur, qđ necessitas finis exigit, & sic de alijs. Atque in hunc modum aliqui interpretantur Aristotelis sententiam, vt Soncin. 12. Metaph. q. 39. & 41. Est tamen non minus erronea in fide quam præcedens, quamq̃ nonnulli Catholici in eam inaduertenter incidant, vt statim declarabo. Et etiam contra rationem naturalem primo quia si diuina potētia nō est limitata ad definitum effectum, v.g. ad hanc motus velocitatem, neque voluntas diuina natura sua potest esse determinata ad volēdam illam ex necessitate, & non maiorem, neque minorem. Cur enim aut vnde talem determinationem habet? Dices, habere illam ex fine v.g. quia talis motus expedit ad bonum vniuersi, quod Deus intendit. Sed contra, nam de hoc ipso fine inquirā cur voluntas diuina sit determinata ad volendū ex necessitate hoc vniuersum, & bonum eius, cū potentia Dei non sit ad hoc limitata, sed possit aliud vniuersum, vel simile, vel perfectius efficere. Deinde, in hoc eodem vniuerso posset diuina sapientia alios modos inuenire componendi motus cœlorum cum maiori vel minori velocitate, ex qua consurgeret proportio æque vtilis ad conseruationem vniuersi, ac est illa quæ nunc in cęlis reperitur: est igitur ille modus determinationis diuinæ prorsus irrationalis. An vero sit sufficiens ad intentionem Aristotelis infra ostendam. XXIX.

Secundo repugnat etiam diuinæ perfectioni, nam ex illa positione sequitur Deum nō tam velle & operari ex rationali voluntate, quam veluti naturali instinctu: quæ est magna imperfectio, multum accedēs ad imperfectionem brutorū, & à perfectione intellectualis naturæ declinans. Declaratur sequela nam Deus est potēs ad producendos hos Angelos, & innumeros alios, & licet nō necessario determinetur vt velit creare omnes quos pōt, nihilominus ex naturali necessitate determinatur, tum vt iudicet hos sibi esse creandos & non alios, & vt velit hos & non alios creare; hæc autem determinatio nō oritur ex ratione aliqua à Deo cognita, quæ illum ex necessitate mouere possit. nam sicut cognoscit creationem horum esse sibi possibilem, & ita aliorū: & sicut in his manifestat bonitatem suam, ita faceret in alijs, & fortasse perfectius, si illi essent perfectiores: ergo illa determinatio non potest XXX.

reduci

reduci nisi in aliquem veluti naturalem instinctum diuinæ naturæ. Nec in hoc est simile de determinatione ad se amandum, quia illa reuera fundatur in obiecti dignitate, & necessitate ab ipso Deo cognita, & ideo ita est naturalis, vt sit etiam rationalis & perfectissima: Quod in obiecto creato dici non potest, quia nulla maior necessitas reperitur in his Angelis, quam in alijs possibilibus.

XXXI. Atq; hinc sumitur tertia rõ & maximè à priori, quia nullum bonum extra Deum cognoscitur ab ipso vt necessarium vel ad suum esse, vel ad suã felicitatem, vel ad suam consummaram perfectionem: ergo voluntas eius nullo modo determinatur necessario ad volẽdum aliquod ex his bonis. Antecedens cõstat ex dictis in superioribus; ideo enim probauimus Deum esse bonum sibi sufficiens, nullamq; veram perfectionem illi accrescere ex hoc ꝙ velit creaturas. Consequentia autẽ probatur, quia motus voluntatis sequitur rõne: & ideo necessario non amat nisi necessarium bonum: quamobrem dici solet, ex indifferentia iudicij oriri libertatem voluntatis: ex indifferentia (inquam) obiectiua, ita enim vno verbo rectè exponitur, id est, ex eo ꝙ obiectum volendum, indifferens seu non necessarium iudicatur. Vnde etiam intelligitur (quod maxime hanc veritatem confirmat) libertatem circa talia obiecta ad magnam perfectionem pertinere, quia posse vnum quodque amare iuxta mensuram vel proportionem suæ bonitatis, magna est perfectio: sicut ergo necessario amare necessarium bonum magna perfectio est, ita bonum non necessarium nõ necessario amare, sed pro iudicio rationis & dominio libertatis, maxima perfectio est: non potest ergo Deo denegari. Eo vel maximè, quòd creaturæ intellectuales hac fruuntur libertate & perfectione, quæ licèt in eis habeat aliquas imperfectiones adiunctas, non sunt tamen de ratione libertatis vt sic; non põt ergo talis perfectio Deo denegari. A quo enim illam participarent creaturæ, si Deus illa careret, vt supra argumentabamur? Et è conuerso nulla creatura rationalis habet illam naturalem determinationem à volendum aliquod obiectum ex ijs quæ ex se necessaria non sunt, sed vel æquè amabilia, si considerentur vt fines, vel æquè eligibilia, si considerentur vt media: cur ergo tribuetur Deo talis determinatio, cum ad perfectionem non spectet?

XXXII. *Necessitas ex immutabilitate orta diuinæ volũtati conuenit.* Quarta necessitas adiungi potest quæ dicitur immutabilitatis, quæ reuera non est necessitas absoluta, sed secundum quid, scilicet ex suppositione, & hæc necessario admitti debet in voluntate diuina, vt in superioribus ostensum est. Hæc vero necessitas non repugnat libertati, imo intrinsecè includit vel supponit vsum eius, nam in eo quod Deus semel liberè decreuit, immutabilis permanet. Dices pugnare immutabilitatem cum libertate, quia cum immutabilitas sit perpetua, nunquam relinquit vsum libertatis. Respondeo breuiter, vsum libertatis in Deo vnicum seu semel tm̃ esse, nimirum in æternitate ipsa, in qua simul de omnibus extra se deliberat, & in eo quod semel liberè decreuit, perpetuo permanet. Negatur ergo sequela, quia cum hoc vsu nõ repugnat immutabilitas, nam tã perpetuus est hic vsus, sicut ipsa immutabilitas, & quamuis simul dura-

A tione sint, ipsa tñ determinatio libera ordine rationis antecedit, & ipsam determinationem liberam antecedit eodẽ rõnis ordine indifferẽtia voluntatis, seu potius volitionis diuinæ. Potestq; declarari hæc necessitas iuxta illud Aristotelis dictum, [Quod est, qñ est, necesse est esse.] Quod etiam in actu libero voluntatis nostræ verũ est: nos.n. non solũ sumus liberi antequã velimus, sed et cũ volumus, & actus quo volumus simul est liber simpliciter, & necessarius ex suppositione: prius autem natura vel ratione sit, aut est, q̃ illam necessitatem habere intelligatur, & prius rõne vel natura, quam talis actus fiat, intelligitur voluntas pro eodem instante indifferens ad illũ faciendum: quod autem in nobis est instans, est in Deo ipsa æternitas: & quod in nostro actu est necessitas ex suppositione pro illo instanti pro quo esse supponitur, est in Deo necessitas immutabilitatis pro sua æternitate.

XXXIII. *Obiectioni satisfit.* Dices, ergo iam nunc Deus nihil vult liberè, aut saltem non est liber ad nolendum quod vo-

B luit. Respondetur ad priorem partem, negando absolutè sequelam, si de ipso sm̃ se loquamur: nã in eo secundum se non est propriè voluisse, sed velle, & in sua æternitate simpliciter liberè vult, & eadem libertate perpetuo permanet In eodem decreto: si tamen per comparationem ad nostrũ tempus loquamur, verum est, necessario nũc velle quod prius voluit: tamen illa necessitas est tãtũ ex suppositione, quæ, vt diximus non repugnat libertati. Vnde ad alteram partem conceditur sequela in sensu composito, quem præ se fert: nam reuera in Deo non est potentia vt nolit q̃d voluit, ex suppositione ꝙ voluit, & loquendo de eodem obiecto pro eodem tempore, & sm̃ idem: quia talis potentia esset ad mutationem, simpliciter tñ potest in sua æternitate nolle q̃d vult, in sensu (vt aiunt) diuiso; quod nos per præteritum melius explicamus, potuisse s. nolle quod vult: & hoc satis est ad perfectam libertatem. Ex his ergo (vt existimo) satis demonstratum est Deum habere libertatem in volendo quæ extra ipsum sunt: libertatem (inquam) tam quoad exercitium, quia

C scilicet potest ea velle, aut nõ velle, quàm quoad specificationem, quia potest velle, & nolle, seu velle hoc aut oppositum eius, quod in sequente assertione amplius declarabimus.

Soluuntur difficultates contra diuinam libertatem supra positæ.

A D primum argumentum in principio dubitationis factum, responsio sumenda est ex dictis supra de diuina immutabilitate. Libertas.n. creata formaliter esse non potest nisi in potentia voluntatis tanquam in principio efficiente proximo, à quo actus denominatur liber. Et de hoc libero arbitrio creato, imò & peculiariter de humano, dari solet illa definitio ꝙ sit facultas voluntatis & rationis. At vero in libero arbitrio increato libertas est non in potentia, sed in actu, quia indifferentia eius nõ est in ordine ad actus, sed immediatè ad obiecta secundaria, respectu quorum non est actus ille determinatus ad volendum, sed solum respectu sui primarij obiecti, quod est diuina bonitas, circa quam in se, XXXIIII.

in se,& pp se amandam necessariò habet actus ille totam entitatem suam, & per eandem potest reliqua obiecta amare, vel non amare sine augmēto, vel diminutione entitatis suæ: & in hoc cōsistit libertas eius, admirabilis quidem, sed vera.

An saltem in communi Deus velit necessario aliquid extra se.

XXXV. IN secūdo argumēto petitur an volūtas Dei nō solū sit libera ad volendum quodlibet bonum creatum in particulari, sed ēt in cōi, ita vt nō solum determinatè ac distributiuè nullum necessario velit, sed ēt confuse & collectiuè. Videntur.n. rōnes in illo argumēto insinuatæ probare ꝙ, licèt Deus possit nolle hāc, vel illam creaturā, & sic de singulis determinatè, nihilominus non potuerit omnino creaturas nolle, & ab earum productione perpetuo abstinere: quia uidetur hoc ualde repugnans bonitati eius. Et aliunde non est necessariū ad libertatē eius: nā hæc satis saluatur, si Deus nullā creaturā determinatè sumptā, necessario uelit. Nihilominus, si loquamur de uolūtate efficaci, qua Deus uult aliqd extra se producere, dicendum est, non solum esse liberum Deo uelle quālibet creaturam, sed simpliciter uelle creaturam, seu communicare se ad extra; ideoq; potuisse nihil omnino creatum uelle producere. Ratio est, quia bonum creatum siue absolutè & simpliciter, siue in particulari sumatur, est bonū distinctum à Deo, & illi minimè necessariū, uel ad suum esse, uel ad suam beatitudinem aut perfectionem: ergo quacunque ratione bonum creatum sumatur, non est obiectum necessario determinans diuinam uoluntatem ad sui dilectionē. Et confirmatur primò, quia aliàs Deus nō esset bonum sibi sufficiens, sed indigeret consortio boni creati, seu communicatione bonitatis suæ cū creatura saltem confuse & indistinctè sumpta: hoc autem non minus repugnat Deo, quā quod aliqua creatura in particulari indigeat. Confirmatur secundò, quia, quando electio cuiuslibet medij in particulari est libera, non est necessariū velle aliquod eorum confusè & indistinctè, nisi intentio finis necessario præsupponatur: si ergo Deo est libera electio cuiuslibet creaturæ, non verò absolutè est liberum velle aliquid creatū, supponenda erit in Deo intentio alicuius finis necessaria, quæ necessitatem inferat volendi aliquā creaturam, saltem in confuso; nulla autem talis intentio in Deo fingi potest: quia perfectissimè potest amare bonitatem suam nihil extra se intendendo. Vnde Deus ad finem (si ita loqui licet) sibi necessarium nullis indiget medijs, nec determinatè, nec confusè sumptis, quia Deus non habet causam finalem; & consequēter nec finem sibi necessarium, quem per media consequi oporteat: quia naturaliter ac per se habet vltimā perfectionem suam: ergo intētio cuiuslibet alterius finis per media consequendi est sibi libera: ergo volitio mediorum tam determinatè quàm confusè sumpta, est sibi libera, & non necessaria.

XXXVI. *Communicare se creaturis an in Deo aliquā dicat perfectionem.*

Ad secundum igitur argumentum cōceditur sequela, quæ sufficienter ibi probatur. Ad primā autem improbationē consequētis iam supra responsum est, communicare se actu creaturis nullam formalem perfectionē dicere aut addere in Deo, sed supponere, ac prouenire ex maxima perfectione Dei: & hoc modo exponendum cum dicitur, ad perfectionem Dei pertinere se communicare, vt latius art. 1. de Incarnatione dixi. Ad secundam improbationem respondetur, ꝙ etiam si Deus nihil extra se vellet, nō ideo propriè ageret contra inclinationē suam, sed solum nō ageret secundum aliqualem inclinationem suam; ꝙ nullum est inconueniēs, quia illa inclinatio nō est ad bonum ipsius Dei, sed aliorum: & quia nō inclinat nisi cū subordinatione (vt sic dicam) ad rationem & volūtatē. Neque propterea frustraretur illa naturalis inclinatio Dei ad se communicandum, quia tunc proprie aliqua inclinatio frustrari dicitur, quando caret actu vel perfectione sibi debita: bonum autem diuinum, etiam si alijs extra se non communicetur, non caret statu, perfectione, aut actione sibi debita, sed solum actione sibi possibili, & consentanea suæ bonitati. Ad tertiam improbationem seu cōfirmationem, negatur, Deum perfectius velle se, cum vult se esse, & cōicare creaturis, q̃ cum solum vult se esse: quia idem omnino est actus quo vtroq; modo se vult, & idem omnino bonum in se habet vtroq; modo se volēdo: solumq; ponit in creaturis aliquod bonum, quando vult se communicare illis, seu esse finis illarum: quod non poneret, si tm̄ se absoluè vellet. Et hoc ipsum est quod alijs verbis dici solet, Deū necessario se amare perfectissimè intensiuè, non verò extensiuè: quanquam hæc verba minus propria mihi videantur, & sano modo interpretanda de extensione purè obiectiua, & causali; non vero de entitatiua & formali in ipsomet actu Dei, vt Caietanus & alij intendisse videntur, cum quibus satis in superioribus disputatum est. Extensio enim obiectiua aut causalis nullam rem addit ipsi Deo, sed creaturæ in quam influit, & ad quam liberè terminatur actus necessarius Dei: propter hanc autem extēsionem non potest dici perfectior actus Dei, etiā extensiuè, cum perfectio eius nullo modo crescat aut multiplicetur.

A

B

C

An Deus necessario amet creaturas possibiles.

DIces, Deus, comprehendendo se, necessario cognoscit creaturas, etiam si creaturarum cognitio nullam illi perfectionem addat; ergo similiter Deus amando se necessariò amat creaturas, quia nō minus cōprehēsiuè amat se Deus quàm se cognoscat. Hanc difficultatem attingit D. Thom. 1. p. q. 19. art. 3. ad 6. & constituit differentiā inter scientiā & voluntatē, ꝙ voluntas fertur ad res in se ipsis; intellectus vero fertur ad res prout sunt in Deo. Res autem creatæ, vel creabiles habent necessariū esse, prout in Deo sunt, nō vero prout sunt in se ipsis. Quæ responsio valde difficilis est, vt ex dicendis cōstabit; ex quibus fortasse aliquo modo explicabitur. Possunt itaque cōparari sciētia & volūtas diuina, primo ad creaturas prout existētes in aliqua differētia tēporis, & sic de vtraq; verū est, ꝙ terminatur ad creaturas in se ipsis; nā sicut Deus vult creaturas esse in se, ita etiā intuetur illas in se existētes, & de vtraque etiā in alio sensu verum est, quod Deus scit XXXVII. D.Thom.

& vult

& vult creaturas in se ipso, vt in superioribus explicatum est. Quo fit, vt sicut simpliciter necessarium non est diuinam volūtatem hoc modo terminari ad creaturas, ita neque in sciētia est simpliciter hæc necessitas, sed solū ex suppositione, q sint à Deo volitæ, seu q futuræ sint in aliqua differentia temporis. Et in hoc est differentia inter voluntatem & scientiā: nā volūtas creaturarū existētiū, est in se formaliter libera quoad talē determinationem, & non tesultat necessario ex aliqua priori suppositione: sciētia autem diuina, etiam prout terminatur ad creaturas existentes, non est in se formaliter libera, sed necessario conuenit Deo, supposita futura existentia talis obiecti. Ex quo fit, vt omne obiectum scibile etiā creaturum, necessario sciatur à Deo: non autem omne diligibile, necessariò diligatur. Ratio autem huius discriminis propria est, quia voluntas est formaliter libera, scientia vero non est formaliter libera nam inde fit vt scientia naturaliter ac necessariò repræsentet quidquid repræsentabile, aut scibile est: voluntas vero non necessariò amet quidquid amabile est. Pertinet autem hæc libertas ad perfectionem in voluntate circa bona quę non sunt necessaria diligenti, ut supra declaratū est: in intellectu uero libertas assensus uel cognitionis nunq prouenit ex perfectione: nam si intelligatur talis libertas quoad specificationem actus, prouenit ex obscuritate aliqua: nam in euidente cognitione nō hēt locū talis libertas, quia ubi interuenit euidentia, non potest intellectus dissentire. Libertas autem quoad exercitium in intellectu creato prouenit ex potentialitate, quia non semper potest esse in actu ultimo, & ideò indiget aliquo alio motore, à quo de actu primo in secundum reducatur, uel ex cōsideratione unius obiecti, ad considerationem alterius trāsferatur: hæ autē imperfectiones nō habent locū in Deo, & ideò scientia eius necessariò repræsentat quidquid repræsentabile est. Ratio autē magis à priori huius discriminis est, quia voluntas Dei prout uersatur circa creaturas existētes, est primaria & radicalis causa illarum, & ideo dicitur terminari ad illas in se ipsis, id est ut eis benefaciat, & in se existentes efficiat: hoc autem non potest esse necessarium Deo, quia ad eius commodum, & perfectionem non refert. Sciētia autem uisionis, de qua nunc agimus, quamuis intueatur res prout in se ipsis sunt, tamen non est causa illarū, nec cōfert illis ut in se sint, sed solum intuetur illas ex ui illius eminētiæ & perfectionis, qua illas in se continet; quod pertinet ad perfectionem Dei in se, & non ad perfectionem creaturæ.

XXXVIII Amorē simplicis cōplacētiæ necessariū in Deo erga creaturas possibiles, aliqui asserunt. Secundò comparari possunt scientia & uolūtas Dei ad creaturas tantum ut possibiles. Et hoc modo nonnulli Theologi admittunt illationē, & paritatem rationis quoad aliquē amorem, qui uersari potest circa creaturas possibiles ut possibiles sunt. Dupliciter enim uersari potest diuina uolūtas circa creaturas possibiles. Vno modo efficaciter nolendo eas creare: & hic amor iam non terminatur ad illas simpliciter ut possibiles, sed ut existentes: & de illo procedunt quæ in priori membro diximus. Alio aūt modo potest uersari uolūtas diuina circa creaturas possibiles per quādam simplicem cōplacentiam in essentijs earū, quatenus cognoscuntur habere tantā ac talē perfectionem possibilem: & quoad hunc affectum concedunt, q sicut Deus cognoscendo se, necessario cognoscit creaturas possibiles, ita amādo se, necessario cōplacet in creaturis ut possibilibus. Nam hic amor non est causa efficax creaturarū, nec tendit ad illas in se, idest ut illis det esse, & ideo cessat differentiæ assignatæ in priori membro, & cogit similitudo rationis inter scientiam & amorem.

XXXIX Alij negant. Alijs vero non placet admittere in Deo vllū amorem simpliciter necessarium, et per modum simplicis affectus circa creaturas etiam vt possibiles. Quia amare creaturas quocunq; modo, neque est necessariū ad perfectionē Dei, aliàs Deus indigeret aliquo modo creaturis; neq; est necessario consequens ad aliquā diuinam perfectionē, quia sicut diuina bonitas est omnino indepēdēs à creaturis etiam vt possibilibus, ita potest Deus illam amare, & in illa præcise complacere, etiam si nullum affectum habeat circa tales creaturas. Et cōfirmatur, quia liberum arbitrium creatum nihil necessario amat nisi Deum, & fortasse etiā se ipsum, alias vero creaturas nullo modo necessario amat neq; amore efficaci, neq; complacentiæ: quod etiam in beatis videntibus & amantibus Deum, verum est. Nam licet fortasse, viso Deo, necessario videant in eo aliquas creaturas, non tamen, diligendo Deum, necessariò amant creaturas et amore complacentiæ. Et ratio est, quia creaturæ non sunt summū bonū quantumuis in summo bono videantur, voluntas aūt solum fertur necessario in summū bonū, & in suum esse quasi consequenter & pp summū bonum, quatenus est fundamentum sine quo non posset frui summo bono: cum alijs vero creaturis non hēt necessariam connexionem, & ideo illas non necessario diligit, nec in eis complacet. Multo ergo minus potest Deus habere aliquem necessarium affectum, qui ad creaturas uere terminetur.

XL. Addunt etiam aliqui, hanc complacentiā, quę non includat affectum ad actualem existentiam ipsius boni cogniti, vel esse fictam, vel non pertinere ad voluntatem, sed ad intellectum. Nihil. n. aliud esse videtur, quàm iudiciū quo aliquis approbat talem rei naturam, aut essentiam quā cognoscit: si autem ex hoc iudicio non sequitur aliquis affectus, quo volūtas velit illam rem esse, & habere talem perfectionem, nullus verus amor intelligi pōt, qui appelletur cōplacētia volūtatis in tali re. Quod ex his quæ in nobis experimur cōfirmati pōt: nunquam enim aliquid amamus, aut volumus nisi in ordine ad existētiā eius, siue appetamus rem vt in nobis sit, & nos perficiat, siue vt in se sit, suamq; perfectionē habeat. Quod quidem in amore efficaci est euidentissimū; sed vero intelligere licet in simplici affectu, qui dupliciter in nobis itelligitur. Primò per actū inefficacē, quē per voluntatē cōditionatam explicamus, s. vellem hoc bonū si fieri posset, aut si non esset tale impedimētum: qui affectus est clatum desiderium rei in ordine ad existentiam eius, quis non sit efficax & absolutū. Alter modus huius simplicis affectus est per complacentiā in re pulchra aut bona absq; vllo desiderio habēdi illā, vt quādo quis cōplacet in pulchra imagine visa, aut in rosa, aut in Dei bonitate cōtemplata. Et talis complacētia esse nō potest nisi vel delectatio quædam

quædam de proprio actu circa tale obiectũ. Delectat n. nos pulcher aspectus, quia ipse met actus circa tale obiectũ est consentaneus nostræ naturæ; & illam delectationem vocamus simplicem complacentiã, quæ sine dubio est de illo obiecto sen aspectu eius vt existente in nobis. Vel potest esse illa complacentia per modum beneuolentiæ ipsius obiecti, seu rei visæ & contemplatæ: & sic nihil aliud est quàm velle, vel gaudere q. res illa habeat illam pulchritudinem aut bonitatẽ, quã in illa conspicimus aut consideramus: & ita etiã affectus fertur ad bonitatem in ordine ad esse eius. Sic igitur in Deo non intelligitur actus voluntatis qui sit verus amor ad creaturam nisi in ordine ad actualem existentiam eius. Et quia nulla res habere potest perfectionem actu existentẽ nisi ex voluntate Dei, ideo eas solas creaturas dicitur amare Deus, quibus vult dare esse: & si absoluta voluntate (quam consequẽtem vocant) id velit dicitur amare efficaciter: si autem id tãtum velit simplici affectu, seu conditionato (quem antecedentem voluntatem vocant) amor de se est inefficax; tñ vterq; eo modo quo est, est de actuali existentia rei, & ideo est liber in Deo: ergo circa creaturas possibiles, quæ per voluntatem diuinã nullo modo ordinantur ad existentiam, non põt intelligi aliquis verus amor, qui dicatur simplex complacentia. Denique ob hanc cãm multi Philosophi & Theologi, præsertim qui D. Thomæ doctrinam sequuntur, hanc differentiam cõstituunt inter intellectum & voluntatem, q intellectus versatur circa quidditatem rei, præscindendo illam ab actuali existentia: voluntas vero semper tendit in bonum in ordine ad esse actuale, ut patet ex D. Thom. 1. p. q. 82. art. 3. ergo iuxta hanc doctrinam non potest intelligi verus actus voluntatis diuinæ circa essentias rerum possibilium, quas nullo modo ordinat ad esse.

D. Thom.

XLI. Secunda sententia probabilis indicatur.

Iuxta hanc ergo sententiam, quæ satis probabilis est, constituẽda est differentia inter scientiã simplicis intelligentiæ & amorem Dei necessarium, q Deus per illam scientiam necessario cõprehendit creaturas possibiles, quia comprehendit suam infinitam perfectionem & potentiam, cum qua creaturæ habent necessariam connexionem in esse possibili: & consequenter in esse scibili seu intelligibili, quia connexio effectus ut possibilis cum potentia est omnino necessaria: & ideo comprehensa potentia, quæ sua sua virtute eminenter continet totum effectum, comprehẽditur effectus vt possibilis, etiam si nunquam sit futurus: nam, vt dixi, intellectus ex se præscindit ab actuali existentia. At verò amor Dei quantũuis perfectus, non habet necessariam connexionem cum amore creaturarum, quia actuale esse creaturæ non habet necessariã connexionem cũ bonitate Dei: amor autem nõ est sine ordine ad actuale esse. Et hanc differentiam intendere videtur D. Thomas citato loco cum dixit, scientiam versari circa creaturas vt sunt in Deo, amorẽ vero circa eas prout sunt in se ipsis. Et eandem tradunt frequentius Commẽtatores eius 1. p. q. 34. ar. 3. cum contra Scotum aiunt, Verbum diuinũ procedere ex cognitione creaturarum possibilium, quæ necessaria est, Spiritum sanctum vero non procedere ex amore creaturarum, quia nullus est necessarius.

D. Thom.

XLII. Prioris sententiæ modus explicãdi probabilis.

Quòd si quis ita priorem sententiam interpretetur, q Deus amando omnipotentiam suã, necessario amat & gaudet q creaturæ sint possibiles, quia non põt ipse esse omnipotens, quin creaturæ sint possibiles; & hanc vocet simplicẽ amorem creaturarum possibilium, nihil dicet improbabile, sed re ipsa verisimilium. Ille tñ amor non est sine aliquo respectu ad esse existentiæ, non quidem ipsarum creaturarum, sed omnipotẽtiæ ipsius Dei: amatur. n. possibilitas creaturarum solum quatenus connexa est cum actuali existentia omnipotentiæ Dei: & ideo necessario amãtur vt possibiles, quia necessario amatur omnipotentia Dei. Tamen, si verè ac propriè loquamur, hic amor non tam est creaturarum, quàm omnipotentiæ Dei, quia nullum actuale bonũ amat creaturis, sed solũ Deo. Et hoc sensu dixisse videtur Caietan. 1. p. q. 34. art. 3. Deum necessario amare creaturas vt sunt in ipso, non vero vt sunt in se ipsis, quia vt sunt in Deo, non habent aliud bonum nec aliud esse nisi Dei; vt vero sunt in se ipsis, habent esse distinctũ. Et propter hãc causam æquiparat amorem cognitioni creaturarum vt possibilium. In quo non omnino nobis placet, nam per scientiã verè cognoscuntur naturæ creabiles, vt sũt entia essentialiter ab ipso Deo distincta: & ita terminatiuè sciuntur in se, & sm̃ suum esse essentiæ absolutum: at vero per amorẽ dictũ reuera non amantur in se, sed solum in eo esse quod habent in omnipotentia Dei, à qua denominantur possibiles: quia non amatur in se, nisi quod ordinatur vt in se, & i proprio esse habeat aliquod bonum: sciuntur autem in se etiam quod præscinditur ab omni suo actuali esse: semper ergo intercedit differentia inter scientiam & amorem, ob quam potest Deus perfectissimè se amare, non amando proprie creaturas in se ipsis.

An Deus contingenter uelit.

XLIII. Scotus. Gabr. Palacios. Capr. Caiet. Ferrar. D Tho.

Tertium argumentum tangit controuersiam inter Scotum & Thomistas, an effectus procedentes ex libera voluntate Dei, dicendi sint cõtingentes, nec ne. Nam Scotus ita loquitur in 1. d. 38. & 39. quem Gabriel, Palacios, & alij imitãtur: nec discordat Capreolus ibid. 38. q. 2. ad arg. Aureoli cont. 2. & 3. conclu. Alijs vero Thomistis non placet hic loquendi modus, vt constat ex Caiet. 1. p. q. 19 ar. 8. Ferrar. 1. cont. Gent. 67. & 70. & insinuat etiam Cap. supra art. 1. & habent fundamẽtum in Diuo Thom. in 1. d. 43. q. 2. art. 1. ad quartum. Ego vero existimo quæstionem esse de nomine: nam si contingentia solum significet indifferẽtiam quandam, quam effectus habet in ordine ad suam causam, in quantum ex vi eius potest esse & non esse, sic non est dubium quin tales effectus sint contingentes, quia hoc nihil aliud est quam non esse simpliciter necessarios. Constat enim voluntatem diuinam, etsi in in se quoad suum esse necessaria sit, non tamen ratione causæ, quia non habet necessariam habitudinem ad obiecta secundaria, vt rectè Diuus Thomas notauit 1. p. q. 19. ar. 3. ad 4. 5. & 6. Si aũt contingentia præter indifferentiam includit aliquam imperfectionẽ ex his quæ in argumento notantur: sic clarum est non esse de ratione cau-

sæ:

sæ liberæ: & ideo non sequi Deum esse causam contingentem etiam si libera sit. Atque hoc modo D. Thom in 1. d. 43. q. 2. art. 1. ad quartum dicit. [Non est dicendum voluntatem Dei esse contingentem, aut operationem ipsius, quia contingentia mutabilitatem importat, quæ in Deo nulla est.] Atque hic modus loquendi cautior est, quamuis inter homines doctos sæpe soleant effectus contingentes appellari pp solam indifferentiam causæ. Reliqua quæ in illo argumento tanguntur de immutabilitate, & quo modo possit esse determinatio libera sine additione reali, in superioribus sufficienter tractata sunt in attributo immutabilitatis.

A quo determinetur libera voluntas Dei.

XLIIII IN quarto argumento latissima inculcatur materia de determinatione causæ liberæ, sed ea res, quod attinet ad causas creatas, supra Disput. 19. & 22. tractata est. Quod vero pertinet ad diuinam voluntatem, non desunt, qui in ea etiam quærant aliquod determinans, saltem ratione distinctũ ab ipsa, pp illud axioma quod causa indifferens, vt sic nihil potest determinatè velle aut operari. Et quia hoc determinans non potest esse extra Deum, quia esset imperfectio, aiunt diuinam voluntatem determinari ab intellectu practicè iudicante quid velle conueniat. Ita sentit Capreol. in 1. d. 45. q. 1. ar. 2. ad argu. Aureoli cot. 3. concl. & Ferrar. 1. cont. Gent. c. 82. vbi D. Thom. soluẽs quartam obiect. ita loquitur, dicens, voluntatem diuinam determinari ab intellectu proponente bonum quod ipsa velit. Veruntamen, ne in æquiuoco laboremus, supponendum est, duplex determinans solere distingui in voluntate. Vnum quoad specificationem actus; aliud quoad exercitium: de priori hic nulla difficultas est, neque in argumento facto quicquam de illo inquiritur, quia volitio Diuina non sumit speciem suam ab obiectis creatis, sed ex se, & ex sua bonitate talis est, vt rectè notauit Ferrar. supra, vbi in hoc sensu negat dici posse, obiecta creata, vel intellectũ proponentem illa, determinare voluntatem diuinam quoad speciem actus, sed solum, quatenus terminant seu sunt materialia obiecta secundaria circa, quæ diuinum velle vt liberum versatur. Et hoc sensu dicetur intellectus diuinus determinare voluntatem diuinam, solum quia offert illi materiam, quæ possit terminare volitionem eius. Et D. Thomas quidem in hoc tantum sensu locutus est: & Capreolus ac Ferrara interdũ eundem insinuant, licèt postea aliud indicent, vt videbimus.

Aliquorum sententia.

Capreol. Ferrar. D. Thom.

XLV. Vnde maioris claritatis gratia possumus distinguere hanc determinationem in sufficientem & efficacem, siue illa appelletur quoad specificationem, hæc quoad exercitium, siue ad quodlibet ex his membris illæ duæ voces applicẽtur, vt facilè fieri potest. Igitur determinationem sufficientẽ appello illam motionem metaphoricam, quæ de se sufficiens est vt ratione illius voluntas ad talẽ actum determinetur: determinatio autẽ efficax erit illa motio, qua posita in determinatur voluntas ad actum vt fieri nullo modo possit quin po-

A sita tali motione talis determinatio in voluntate sequatur. Priori modo verissimum est, intellectũ diuinum determinare volũtatem diuinam, & circa obiecta creata, quia illa proponit, & sufficientes rationes conuenientiæ & bonitatis, ob quas determinetur volũtas, vel determinari possit ad talia obiecta volenda; ac denique, quantũ est ex se, voluntatem ipsam sufficienter alliciat vt talia obiecta determinatè velit. Quod genus determinationis sufficientis in omni intellectu & voluntate reperitur, & potest dici motio seu determinatio sufficiens non solum quoad specificationem, sed etiam quoad exercitium, quia in suo genere sufficienter trahit volũtatem vt exerceat talem actum, seu ad talem determinationem. Et hoc etiam modo potest optimè intelligi D. Tho. 1. cont. Gent. c. 81. & lib. 2. c. 26. Veruntamẽ hoc genus sufficientis determinationis non sufficit ad soluendam difficultatem tactam in quarto argumento, quia si adhuc posita illa sufficienti determinatione ex parte intellectus, voluntas manet indifferens, vt possit non exercere actum ad quem allicitur, quærendum erit à quo determinetur. Determinatio ergo efficax quoad exercitium erit si ordine rationis præcedat in intellectu diuino aliquod iudicium, quo posito nõ possit non sequi determinatio voluntatis. Sic enim dici potest diuina voluntas determinari ad amorem sui à iudicio intellectus.

B

XLVI. De hac igitur determinatione loquendo, dicimus impossibile esse voluntatem diuinam determinari ab intellectu ad talia obiecta creata volẽda. Probatur primò ratione iudicio meo efficacissima, quia hoc repugnat liberæ determinationi volũtatis diuinæ, nã iudiciũ intellectus quod voluntatem antecedit, naturale est, & non liberum: ergo si posito iudicio voluntas non potest non sequi illud, & determinari sequendo illud: ergo nullibi est exercitium libertatis, sed per naturalem determinationem omnia ex necessitate consequuntur. Illatio est euidens ex prædicta positione. Neque audiẽda hic est distinctio vulgaris de sensu composito & diuiso, nam si sensus cõpositus est ex suppositione antecedente & naturali, & consecutio certæ volitionis & determinationis est ineuitabilis in sensu composito, seu facta illa suppositione, simpliciter & in omni sensu est necessaria, & non libera. Cur enim amor Dei ad se ipsum est simpliciter necessarius, quãuis esse non possit nisi supposita sui cognitione? Non certe alia ratione nisi quia & visio illa talis est, & illa posita non potest non sequi talis amor. Primũ verò antecedẽs clarum est, quia intellectus nõ est formaliter liber, sed solum vt subest motioni voluntatis. Quòd si quis cum Durãdo contendat iudicium ipsum intellectus per se ac formaliter esse liberum, præter illius sententiæ improbabilitatem, in eandem quæstionem incidet, à quo scilicet diuinus intellectus determinetur ad iudicandum v. g. hunc mundũ esse creãdũ, cum ad hoc nõ sit natura sua determinatus. Qd si respondeat, ipsummet sua libertate se determinare, idem dicet de voluntate, seclusa illa falsa sententia de formali libertate intellectus.

Voluntas diuina non determinatur a diuino intellectu ad creata obiecta volenda.

C

XLVII. Aliter verò respondet Capreolus supra, illud primum iudicium intellectus non esse merè naturale, ac necessarium, sed liberum, non ex formali

mali libertate intellectus, sed ex motione volūta tis libere determinantis intellectum. Vnde hūc constituit ordinem, q̄ diuinus intellectus naturaliter ac necessario omnia intelligit & proponit volūtati: voluntas autē naturaliter ac necessā riò vult suum principale obiectum. [Quo] (inqt) [amato vult intellectum concipere & dicta re aliquid producendum, in quo diuina bonitas in tali gradu eluceat. Quo facto intellectus diuinus dictat hoc vel hoc esse fiendum, & post ad hoc volendum voluntas determinatur.] Sed hoc statim occurrit interrogandum è Capreolo an illa volitio qua voluntas vult intellectum concipere & dictare aliquid producendum, in quo diuina bonitas in tali gradu eluceat, sit necessaria, vel libera. Primum non dicet, alias quidquid ex illa necessario consequitur, esset necessarium, atq; ita Deus necessario se ad extra communicaret in tali gradu. Si autem illa volitio est libera, quæram rursus an voluntas ad illam determinetur ab aliquo iudicio intellectus: nam si id affirmetur, aut tale iudicium est mere naturale, & ex illo ineuitabiliter sequitur talis volitio; & sic redit argumentum factum q̄ destruitur libertas. Vel illud iudicium est liberum; & sic oportebit antecedere aliā priorem volitionem à qua tale iudicium determinetur: quam tñ ipse non ponit, & meritò, quia alias procederetur in infinitum. Si aūt dicatur, voluntatem non determinari ad illum primum actum liberum ab aliquo iudicio intellectus, sed ipsammet se determinare sua libertate, vt tandē videtur ipse Capreolus fateri, dicēs: [Quoad exercitium actus determinatur volūtas diuina ex sua natura quantum ad principale obiectum, & quā tum ad alia per libertatem suam. Et, si dicatur qd in hoc saltem ipsa prius existens indeterminata se determinat, conceditur: nam non est determinata ad volendum vel nolendum, & tamē determinatè habet velle vel nolle.] Si hoc (inquā) dicatur de illo primo actu, idem eadem rōne dici potest immediatè de voluntate creandi mundum, & communicandi se in tali gradu: & superfluè fingitur ille circulus, seu multiplicatio actuum intellectus & voluntatis.

XLVIII. Adde, vix posse intelligi, quis sit ille actus Intellectus diuini, ad quem dicitur à voluntate determinari volente intellectum concipere & dictare aliquid producendum, in quo diuina bonitas in tali gradu eluceat: nam si per conceptionem intelligamus apprehensionem intellectus, nihil potest intellectus diuinus concipere ex motione voluntatis circa creaturas producibiles, qd naturaliter ac necessario conceptū non sit p̄ sciētiam simplicis intelligentiæ. Quòd si illa conceptio non sit tantum rei vt producibilis, sed vt producendæ, iam supponit voluntatem producendi rem illam: ergo non potest diuina voluntas velle vt intellectus ita rem concipiat, nisi prius velit rē ipsam producere. Imò in nullo signo est necessaria illa formalis volitio circa conceptionem in intellectu: nam, hoc ipso quòd voluntas vult rem producere, naturaliter ac necessario cōcipitur ab intellectu vt producenda, vt supra ostendo volū tatis ad illam conceptionem. Quòd si sermo sit non de apprehēsione tantū, sed de iudicio, quod idem est cum dictamine, interrogabo rursus qd noui iudicet aut dictet intellectus diuinus, vt motus per illam voluntatem, quod antea nō dictabat. Aut enim iudicat productionem rei in hoc gradu esse possibilem: & hoc antea naturaliter ac necessario dictabat. Vel iudicat esse conuenientem, & diuinæ bonitati consentaneam, vel aliquid simile. Et totum hoc necessario dictabat sine tali voluntate, vt per se notum est. Ac præterea stante toto illo iudicio, & dictamine, adhuc voluntas manet indifferens, & indeterminata. Vel iudicat, tale opus esse necessarium, seu necessario sibi agendum: & sic iudicium erit falsum, nisi supponatur alia prior volūtas ipsius Dei in qua talis necessitas fundetur, nam ex se & ex obiecto tale opus seu producto talis rei nō est Deo necessaria, aut necessario agenda, aut volenda. Quinimò si talis esset, naturaliter iudicaretur vt talis ab intellectu absque illa speciali applicatione voluntatis. Vel denique iudicat, tale opus omnino esse à se volendum & faciendum, non quidem ex necessitate, tamen de facto ita esse faciendum. Et hoc iudicium aut spectat ad præsciē tiam conditionatam, quam Deus habere potest, etiam de actibus suæ voluntatis, de qua est alia consideratio, quæ ad præsens non spectat: aut est impossibile, nisi supponat decretum diuinæ voluntatis liberum, & absolutum de tali re facienda. Nihil enim Deus facit nisi quatenus vult illud facere: nihil ergo potest iudicari vt omnino ac certissimè faciendum à Deo, nisi prius secundum rationem Deus ipse decreuerit id facere: ergo non potest diuina volūtas velle, vt intellectus dictet aliquid vt à se producendum dicto modo, nisi iam ipsa decreuerit id facere. Ergo falsò fingitur, hoc decretum aliquid faciendi fundari in voluntate illius dictaminis, seu in dictamine ipso. Quin potius, vt supra in simili dicebam, posito decreto quo Deus vult aliquid producere, superflua est illa alia voluntas applicans intellectum vt dictet id esse faciendum: quia hoc dictamen naturali necessitate sequitur in intellectu, posito isto decreto libero de re facienda, vt obiecto scibili, vt sæpe in superioribus dictum est.

XLIX. Ex dictis primū corollarium. Atque ex hoc discursu colliguntur duo valde necessaria ad hanc veritatem confirmandā. Vnū est iam supra tactū, in diuino scilicet intellectu nullum esse iudicium in se liberum, vel formaliter, vel ex ꝓpria motione seu applicatione volūtatis, quia talis libertas nunquam est in iudicio nisi ex imperfectione & obscuritate eius: omne ergo iudicium ex parte diuini intellectus necessarium est. Aliquod verò iudicium denominatur liberum, solum quia obiectum eius supponit determinationem liberam voluntatis: illa verò determinatione supposita, intellectus necessariò iudicat quidquid verū in illo obiecto reperitur. Ex hoc autem principio, quod certissimum esse existimo, plane sequitur, non posse diuinam voluntatem determinari à iudicio intellectus, quia non à iudicio omni ex parte necessario, alioqui determinatio voluntatis esset etiam necessaria, & non libera; neque à iudicio aliqua ex parte libero, quia solum potest esse liberum obiectiuè: tale autem iudicium vt haberi possit, supponit determinationem liberam, non ergo potest determinatio ipsa ex tali iudicio oriri.

Alterum quod ex dictis sequitur, est, voluntatem

Secundum corollarium. tem nunquàm determinari efficaciter à iudicio intellectus nisi sub aliqua ratione necessitatis. Itaque nisi intellectus iudicet hoc bonum seu obiectum diligibile esse necessarium, nūquam. Quod patet à contrario, nam libertas voluntatis oritur ex indifferentia obiectiua intellectus, vt supra dicebam, id est ex eo q intellectus iudicat tale bonum quod amandum proponitur, non esse necessarium: & licèt rationem habeat ob q̃ diligi possit, non tamen deesse rationem ob quam etiā possit nō diligi. Iam verò intellectus diuinus nō potest iudicare aut proponere voluntati suæ aliquod bonum creabile, aut creandum vt ipsi necessarium ad operandum vel volendum, nisi ex aliqua determinatione libera in ipsa voluntate præsupposita. Quod sic patet, nam duobus modis iudicari potest necessarium bonum voluntati propositum: vno modo absolutè & ex se, sicut proponitur Deus ipse sibi, & videntibus ipsum. Et hoc modo non potest intellectus diuinus bona creabilia vt necessaria concipere: esset enim iudicium erroneum, vt ex supra dictis patet. Alio modo potest iudicari obiectum necessarium ex præsuppositione prioris voluntatis, sicut iudicatur necessarium vnicum medium supposita intentione finis. Et tale iudicium sumit totam suam efficaciam ex voluntate quam supponit. Vnde si illa voluntas sit per determinationem liberam, non potest tale iudicium esse prima ratio illius determinationis, cum illā supponat. Sic igitur, intellectus diuinus non potest iudicare aliquid ad extra vt necessario à se volendum, nisi supponat aliquid aliud liberè volitum, cum quo alterū habeat necessariam connexionem: ergo prima determinatio libera voluntatis Dei non potest esse ex determinatione iudicij.

LI. *Quarti argumenti solutio D.Thom.* Dicendum est ergo ad quartum argumētum, voluntatem diuinam non indigere alio determinante quoad exercitium præter se ipsam, quæ ex vi suæ libertatis se quasi inflectit & determinat ad hoc obiectum potius q̃ ad illud. Atque ita docet expressè D.Tho. 1.par.q. 9.ar.3.ad quintum. Neque ratio in contrarium facta in dicto quarto argumento difficultatem habet: nam vt sumitur ex eodem D.Thoma 1.contra Gent.cap.82. licèt causa indifferens ob imperfectionem, id est, quæ nondum assecuta est totum id quod illi est necessarium ad determinatè operandum, non possit quidquam operari nisi prius in se determinetur, vel potius compleatur, causa tamen, quæ est indifferens per eminentiam, quia in se completa est, non tamen determinatur ad vnum vel aliud obiectum, seu effectum, quia omnia excedit, & per se omnia potest, rectè potest se se determinare, & vnum vel alterum effectum suo arbitrio ac voluntate producere.

Quid senserit Aristoteles de libertate Dei.

LII. IN vltima obiectione petitur vt explicemus qd de hac re Aristoteles senserit. Testimonia enim ibi adducta videntur conuincere, Aristotelē hac in parte non rectè de Deo sensisse, eique naturalem necessitatem in agendo & volendo tribuisse. Et hanc fuisse sententiam opinantur communiter doctores, Scotus in 1.distinct.8. quæst. 5. & in quodlib.quæst.7. Grego. in 1.dist.42. Gab. & Ocham distinct.43. Marsil quæstio.42.& 44. Heruæus quodlibeto quæstio.4. & in tractat. de æternit.mundi quæst.4. Ferrar.lib. contra Gent. cap.23.& Iauel.12. Metaphy.quæst.10. Soncin. 12.Metaph.quæstio.30.& 41. Soto 8.Physic.q.1. Hi omnes & multi alij docent, Aristotelem quidem credidisse Deum agere per intellectum, & voluntatem, esse tamen naturaliter determinatum ad iudicandum & volendum quod agendum est: Soncinas verò inter alios declarat, non sensisse Aristotelem, Deum ita agere ex necessitate naturæ, vt necessario velit agere quantum potest, sed quia necessario agit aliquid, quod iudicat esse melius aut conuenientius. Quod fecit, vt Aristotelem excusaret à contradictione manifesta, nimirum quòd habens infinitam virtutem motiuam, ex necessitate naturæ agat quantum simpliciter potest: & quòd solum moueat definita velocitate. *Opinio Scoti. Grego. Gabr. Ocham. Marsil. Heruæus. Ferrar. Soncin. Soto.*

LIII. *Quid habeat dubij prædicta opinio.* Sed iuxta hanc interpretationem eneruatur discursus Aristotelis, quo probat mundi æternitatem: hāc enim colligit ex eo, q primus motor necessitate naturæ mouet. At si solum credidisset agere ex necessitate naturæ prædicto modo, respondere facilè posset ipsius discursui, quod licèt Deus necessario voluerit creare mundum, illa tamen necessitate voluit illum creare in tempore, non in æternitate: quia fortasse id naturaliter apprehendit vt melius, & conuenientius. Debuisset autem Aristoteles probare necessario iudicasse Deum, esse conuenientius mundum ex æternitate creare. Ad hoc vero dici potest, Aristotelē præcipuè motum fuisse ad existimandum Deū agere ex necessitate naturæ, quia non intellexit sine Dei mutatione fieri potuisse, vt potius nihil egerit, aut mouerit, & postea agere aut mouere inceperit. Quia ergo credidit Deum esse immutabilem, ideo credidit semper agere, & non posse non agere: quod est ex necessitate naturæ agere. Et ideo licet quantum ad magnitudinem, multitudinem, vel perfectionem effectuum, aut velocitatem motus fortasse non crediderit Deum necessariò agere quantum simpliciter potest; tamē quantum ad durationem mundi, & earum rerū quas ipse immediatè facit, credidit necessario agere quantum potest, seu quàm primum potest ob immutabilitatem suam.

LIIII. Atque hoc fuisse præcipuum Aristotelis motiuum, constat ex 8.Physic.text.9.& 13.& tex.52. & 53 & lib.9. Metaphysic.tex.17. vbi dicit in æternis nihil esse in potentia, sed omnia in actu. Vnde infert non esse timendum, quòd cœlum quiescat, quia neque ipsum, neque motor eius est in potentia ad non mouendum, vt ibi D.Thomas exponit. Et inde lib.12. Metaph. cap.6, concludit, non satis esse ponere substantiā æternam potentem mouere, quia aliàs posset etiam non mouere: sed oportere vt sit actu mouens ex necessitate, ita vt motio eius sit substantia eius, & consequenter tam necessaria sit motio sicut ipsa substantia. Et lib.2. de cœlo cap.6.tex.35. probat motum cœli esse inuariabilem, quia motor eius immutabilis est. Ex quo vult inferri, semper eodem modo & ex necessitate moueri, Denique ex eodem principio colligit necessitatem

tem

tem generationum, & ad earũ varietatem requirit varias lationes cœlorũ, quia primus motor ex se semper eodẽ modo & immutabiliter mouet, vt patet ex 8. Phys. text. 53. 2. de cęlo text. 21. lib. 1. de gen. text. 16. & 2. de gen. tex. 56. Accedit quòd idem Aristot. lib. 2. Magn. Moral. c. 15. licet dicat Deum per se esse fęlicẽ, & exterois bonis non indigere, nihilominus sentit non posse carere operatione, neq; aliquib. quasi amicis vel socijs, cum quib. suam fœlicitatem communicet. [Quid .n. (inquit) faciet? Neque .n. dormiet. Inspiciet aliquid, inquiunt. Quid igitur inspiciet. Nã si quidquam aliud melius, hoc absurdum est, vt se quid quam melius habeat Deus. Ipse igitur se se inspiciet. At hoc delirum, nã homini qui se suspiciat, vtpote attonito inclamamus.] Et in fine tandem cõcludit, opus esse amicitia, & ei qui sibi satis sit. Denique in hanc sententiam videntur descende re Auer. 8. physica text. 6. & Simpl. 6. physi. text. 25. & Auicenna lib. 9. suæ Metaph. cap. 4.

LV. Nihilominus sunt alia Arist. loca ex quib. oppositũ colligi põt: præsertim in lib. illo de Mũd. ad Alex. si Arist. est, vbi est expressum huius rei testimoniũ. Primò .n. comparat eius autor Deũ imperatori, qui oĩb. præest, & quæcunq; voluerit conficit, atq; ita concludit, [Ad summã quod in naui gubernator, in curru auriga, in choro, pcentor, in ciuitate lex, in exercitu imperator, hoc idẽ in muodo est Deus: nisi qd illis ipsis principatus laboriosus, perturbatus, & anxius est: Deo autem expers ois mœstitiæ, laboris, nullamq; corporis afferens imbecillitatem, nam cum in se immobili collocetur, oĩa quo vult mouet, arbitratu que suo in diuersis rerũ generib. & naturis versat.] Præterea 2. phys. tex. 49. distinguit agẽtia pp finem in ea, q̃ agunt ex necessitate naturæ, & in ea quæ agunt ex electione, id est, mente & ratione. Constat aũt, Arist. in posteriori ordioe primã causam collocasse, cũ ei tribuerit, q causas naturales oẽs ad suos fines dirigat eodem 2. lib. phys. c. 8. Rursus 8. Ethic. c. 7. & clarius lib. 10. cap. 8. dicit, virũ sapiẽtẽ & probũ esse Deo amicũ: & lib. 2. Magn. Mor. ca. 8. Deo tribuit q bona, & mala pro meritis distribuat. Hæc aũt sine vsu libertatis intelligi nõ possunt. Præterea 4. Top. c. 5. ait, [Põt Deus & studiosus praua agere, non sunt autem praui, nam oẽs praui secundum electionem dicuntur.] Vbi licèt in eo erret q Deo tribuit potestatem praue eligendi, in eo verò veritati fauet q Deo tribuit ptãtẽ eligẽdi. Præterea refert Laertius in vita Arist. q tpe mortis suæ, misericordiã à prima cã postulauerit. Quod est argumẽtũ, eũ credidisse Deum posse precib. moueri ad beneficia præstanda, quod est proprium agentis liberi. Vnde Alex. i lib. de fato, ex Arist. snia admonet, à Deo petenda esse beneficia, q ea possit & non dare, & concedere. Vnde idem Alex. in 6. physic. tex. 15. ait motorem cęli non mouere adductum necessitate: [Nam boni] (inquit) [non ita operantur, ẽt si semper eadem faciant, sed potestatẽ ha-

Cõmẽtator. bent contraria faciẽdi.] Deniq; Cõmentator in lib. Destruẽ. destructionum, dist. 3. & 11. ad 1. & 2. dubitationẽ ait, Deũ, apud Arist. neq; agere ex necessitate naturæ, neq; ex electiõe, sed alio eminentiori modo mortalib. incognito, quẽ ipse solus nouit. In quo indicat, Deo negari necessitatẽ naturæ quantũ ad determinationem ad vnum,

A electionem verò quantum ad mutabilitatem, & alias imperfectiones: tribui vero illi eminentiorem modum operandi, ita simplicem & vniformem, vt indifferentiam, & libertatem non exclu dat, & ita liberũ, vt mutabilitatem nõ admittat.

Cõstat igitur ex his lubricã esse & obscurã in hac parte Arist. sniam. Vnde aliqui existimant eũ credidisse, Deũ circa vniuersale bonum vo iuersi, & circa creationem & generalem dispositionem ac ordinẽ eius, quadã naturali determinatiõe & necessitate operari, in alijs vero particularib. operi bus posse libertate vti. Sed si ita sensit, nõ satis cõ stanter locutus est, quia si immutabilitas repugnat libertati, in oĩb. effectib. repugnabit, si aũt nõ repugnat, nec in creatione totius vniuersi immutabilitas excludet libertatẽ. Deinde nõ potuit negare Arist. Deũ multa in tpe facere, ẽt se solo, vt saltem patet de creatione aĩarum. Nec refert si dicatur, nõ creare illas nisi occasione corporis iã dispositi, nã si ad nouã operationẽ esset necessaria mutatio, ẽt si noua occasiõe oblata fieret operatio, cũ mutatione fieret. Quod si fieri põt sine mutatione, quia Deus ab æterno præuidens occa

B sionẽ ita disposuit, & eodẽ modo se habens in tẽpore exequitur, idẽ de motu cęli & de creatione mũdi debuisset Arist. intelligere, nã sine externa occasione illa, æterna sua sapiẽtia & volũtate potuit Deus disponere, q in tpe fieret sine vlla ipsius faciẽtis mutatione. Non possumus ergo excusare Aristotelẽ, quin modũ operandi Dei ignorauerit, & infirma rõne ad æternitatem mundi probandã vsus fuerit, & in rationib. ac sententijs non satis fuerit cõstans. Neq; id mirum videri debet, quia modus operãdi volũtatis diuinę summè difficilis est, vt ex dictis suprà satis constat.

LVI. Autoris hac super re iudicium.

De varijs perfectionib. diuinæ voluntatis.

VLtimò dicendum est, voluntatẽ diuinã in se vnicã esse ac simplicissimã, formaliter continẽtem oẽm perfectionem simpliciter rõnalis appetitus, licet per conceptus nostros variè distinguatur ac nominetur. Hæc assertio eadẽ proportione explicanda est, & probanda, ac vltima cõclusio præcedẽtis sectionis. Est .n. quoad omnes LVII.

C eius partes eadem ratio de voluntate, quæ de sciẽtia. Itaque, cum velle Dei sit ipsum esse eius, constat, sicut esse est vnum & simplicissimum, ita & velle. Item actus voluntatis Dei, quatenus per illum se necessario amat, vnus est adæquatus tali obiecto, ostensum est autem suprà, actui illi prorsus liberè terminatur ad creaturas, nullam rẽ addi, est ergo in Deo vnica tantum voluntas, vel potius vnicum velle simplicissimum, iam enim ostẽdimus in Deo non esse voluntatem per modum potentiæ, sed tantum per modum actus.

Quod aũt i lud velle includat formaliter omnem perfectionem simpliciter in tõoe voluntatis seu volendi, est etiam euidens. Primò ex generali ratione, nempe q diuinum esse includit formaliter omnem perfectionẽ simpliciter, sed velle Dei essentialiter est ipsum esse Dei, ergo. Secundo specialius ac formalius secundum nostrũ concipiẽdi modum, illud velle est simpliciter infinitũ in ratione actus intellectualis appetitus, ergo includit formaliter quidquid pfectionis simpliciter in tali appetitu intelligi põt, eminenter aũt includet oẽs alias perfectiones voluntatis, q̃ aliquã LVIII.

imperfectionē inuoluūt. Ex quo intelligi potest quænam virtutes voluntatis propriè ac formaliter tribuantur Deo, & quo modo. Vtimur autem nomine virtutis non vt habitum, qualitatemq; in nobis significat, sed vt dicit internā perfectionem voluntatis in actu amādi, seu volendi. Quo supposito attentè considerandum est an talis virtus formaliter includat aliquam perfectionem, nec ne: & ſm illum conceptum formalem, in quo nihil imperfectionis reperiatur, propriè ac formaliter tribuetur Deo, secundum alias vero rationes tantum metaphoricè.

LIX. Hinc charitas, quæ est potissima virtus volūtatis, proprijssimè ac perfectissimè in diuina volūtate reperitur, præsertim si nomine charitatis solum amor aut beneuolentia erga intellectualem personam significetur. Nā hoc modo est euidens rōne naturali in tali amore vt sic nihil imperfectionis includi. Imo est euidens non posse esse in aliquo voluntatem, quin in eo sit amor, qa amor est primus voluntatis actus: si autem in Deo est amor maximè sui ipsius, ergo est in eo amor intellectualis naturæ seu personæ: est ergo in eo charitas, vel potius est ipsa charitas per essentiam.

Quę virtutes sint diuinę volūtati tribuendæ. Charitas.

Sit ne amicitia in Deo.

LX. Si verò charitatis nomine amicitia propriè dicta significetur, quæ est ad alterum: sic nō est tam euidens naturali lumine in Deo esse charitatem cum oī proprietate. Nam potest primò dubitare Theologus, an Deus in se ipso sine consortio creaturarū habeat veram amicitiam. quod dubium ex sola ratione naturali non solum definiri, sed nec moueri posset: supposita autem fide meritó quæri pōt, an distinctio personarum sufficiat ad verā amicitiam, an verò propter vnitatem voluntatis, non sit illa proprie amicitia, sed aliquid maius amicitia. Quod videtur rectius dici, sed de hoc aliàs. Rursus dubitari potest an cū intellectualib. creaturis ineat Deus veram amicitiā. Aristoteles .n. id negare videtur 8. Ethic. c.7. Cui contradicunt Theologi, non tam loquentes de pura natura, aut fundati in sola rōne naturali, q̄ fundati in ordine gratiæ, quam naturalis rō non attingit. Loquendo tñ de pura natura, non negat Aristoteles, quin Deus amet rationales personas, imò interdum id affirmat, vt suprà vidimus, præsertim de studiosis, & sapientiæ deditis. Neq; etiam negare pōt, quin ab eis possit amari, cum id sit euidentissimum. Non loquor de amore super oīa, nam de hoc fortasse nihil Aristoteles, aut alij Philosophi excogitarunt sub hoc expresso & formali conceptu: sed loquor præcisè de amore Dei, vt est primū principiū, & vltimus finis creaturæ intellectualis. Deniq; etiam videtur euidens, velle Deū amari à sua intellectuali creatura quam ipse amat: nam hoc honestissimū est, & maximè debitū. An verò hic mutuus amor sufficiat ad verā amicitiam, vel ab ea deficiat propter magnā inæqualitatē inter Deum & creaturam, quod Aristoteles intendit, quæstio est parui momenti, & de vsu vocis. & quæ ad rem pertinent parum refert: illud .n. quod ad rem spectat, euidens est lumine naturali, scilicet, Deum & amare creaturā rōnalem, cui benefacit, & quantum in ipso est, & iuxta dignitatem suam, omne

A officium ac beneficium veræ amicitiæ in eā conferre, vel potius nihil boni posse habere hmōi creaturam, quod non ex hoc amore procedat: quia non pōt illud habere nisi à Deo saltem vt prima cā: Deus autem non causat illud nisi volēdo: velle aūt bonum, est amare. Quo discursu cōcludi proportionaliter pōt, Deum amare quidquid ab eo esse participat, iuxta illud: [Diligis eia quę sunt] Sap. 2. quia non habent esse, nisi à Dei beneplacito, & amore deriuatum: sic igitur constat charitatem seu generalius perfectionē amandi proprijssimè tribui diuinæ voluntati.

Sint ne in Deo virtutes morales.

De alijs autem virtutibus volūtatis dubitare posset Philosophus, nā Aristoteles 10. Ethic. c.8. in vniuersum negat Deo hmōi virtutes morales. Distinguendum uerò est de uirtutibus quę sunt ad alterum, uel ad se: seu (quod idem est) de uirtutib. quæ circa actiones, uel circa passiones uersantur. De nonnullis ergo uirtutibus, quæ sunt circa actiones ad alterum, non est dubium quin formaliter ac propriè in Deo inueniantur. LXI.

B Primo id cōstat de liberalitate, nā vult sua bona cōicare alijs, non intuitu alicuius commodi, nullum .n. aut desiderare, aut expectare pōt: hæc aūt est magna liberalitas, vt patet ex Aristotele 4. Ethic. c.6. Vnde eleganter D. Tho. 1. contra Gent. c.93. concludit Auicenna non solum esse Deum liberalem, sed etiam solum ipsum esse propriè liberalem. Nec in ratione liberalitatis aliqua imperfectio excogitari potest ob quam Deo formaliter negetur. Nam quod Aristoteles obijcit, ridiculum est: sic .n. ait, [Quosnam actus tribuere illis] (id est Dijs) [oportet? An liberales? At cui nā dabunt? Absurdum est insuper, si nummos eiā habeant, aut aliquid tale.] Hoc (inquam) si vt sonat accipiatur, ridiculum est, quia Deus non solum habet cui det, sed etiam nihil præter ipsum esse potest nisi ipse det. Et paulò inferius, ipsemet

C Aristoteles ait, Deum maxima beneficia conferre, ijs præsertim qui ipsum amant, atque honorant. Vnde D. Thom. ibi eum excusat, quòd de liberalitate imperfecta & humana loquatur.

Rursus eodem proportionali modo ostendi pōt esse in Deo magnificentiam, ſm formalem rationem eius, & seclusa imperfectione quam in nobis potest connotare. Nam magnificentia in eadem materia versatur in qua liberalitas, vt ait D. Tho. 2.2. q. 134. artic. 4. ad primum, solumque differt, q̄ magnificētia in magnis sumptibus seu donis elargiendis versatur: in nobis in supponit quandam imperfectionē, quatenus magni sumptus per cōparationem ad hominis facultatem, & indigentiam quam timere potest, induunt rationem obiecti peculiari modo ardui ac difficilis: respectu autem Dei nulli sumptus sunt ardui ac difficiles. Neque enim est quòd timeat indigentiam, etiam si sumptus faciat quātumuis maximos, seclusa autem hac imperfectione, quæ materialiter potius, quàm formaliter pertinet ad rationem magnificētiæ vt sic, repertitur in Deo hęc virtus in summa perfectione. LXII.

Atque idem iudicium est de uirtute misericordiæ, hæc .n. virtus inclinat ad subleuandam alterius miseriā; in nobis uerò connotat quandā cōpassio- LXIII.

passio-

passionem de proximi miseria & necessitate: vnde quoad hanc imperfectionem non potest in Deo reperiri, tamen illa imperfectio materialiter comparatur ad rationem misericordiæ vt sic: formaliter vero dicit voluntatem subleuandi miseriam alienam, & sic est in Deo. Imò quodammodo est propria virtus eius secundum omnem perfectionem suam, quia & ipse solus potest omnem miseriam subleuare, solusque est extra omnem miseriam; & alioqui est summè bonus, ex quo nascitur inclinatio benefaciendi, & subueniendi alijs.

LXIIII. Rursus proprie tribuitur volũtati diuinæ virtus veritatis, quæ etiam versatur circa actiones, quæ ad alterum ordinantur, nimirum circa locutionem, & inclinat ad dicendum verum, seu loquendum iuxta mentem. Supponendum est ergo, Deum ad alios loqui posse, scilicet, ad creaturas intellectuales vel rationales; quod nõ est difficile creditu, etiam stando in pura ratione naturali, nam posse loqui ad alterum, & mentem suam ei iuxta capacitatem eius manifestare, perfectio quædam est, & maximè consentanea intellectuali naturæ: cur ergo non conueniet diuinæ, & multo perfectius quam alijs? Hoc ergo supposito, euidẽs est in Deo esse illam virtutem: est .n. per se honestissima, & vitium ei contrarium, quod est mendacium, adeò est intrinsecè malum, vt nunquam possit honestari: est ergo in Deo illa virtus, imò in solo illo habere põt summam perfectionem, quia solus ipse, nec falli potest, eo quòd summe sapiens sit, nec fallere, eo q̃ sit summe bonus, & ideo non solum verax est, sed etiam ipsa prima veritas.

LXV. Et cum hac virtute coniuncta est alia quæ dicitur fidelitas, de qua eadem est ratio quæ de præcedenti. Est enim virtus inclinans ad promissa implenda: Deus autem sicut loqui potest, ita & aliquid promittere: decet autẽ maximè eius maiestatem & autoritatem, vt quæ promittit, impleat. Sequiturq; id necessario ex eius veritate & immutabilitate: nam si verax est, non potest promittere sine volũtate & proposito faciendi quod promittit: quia vero immutabilis est, non potest non esse constans in ea voluntate, ac subinde fidelis in ea promissione: Hæ igitur virtutes & omnes similes propriè tribuuntur Deo, quia nullam imperfectionem includunt. Ratio autem à priori esse videtur, quod cum non versentur circa passiones, sed circa actiones, ex hac parte imperfectionem nõ includunt, quia actio vt actio, licet non addat perfectionem agenti, tamen nec imperfectionem dicit, sed potius est signum perfectionis. Aliunde vero omnes illæ actiones tales sunt vt possint à superiori circa inferiorẽ exerceri, vt sunt loqui, promittere, benefacere, donare, &c. & ideo rectitudo in his actionib. verè ac propriè in Deum conuenit.

LXVI. Ex quo fit primò, si quæ sunt virtutes quæ versentur circa actiones includentes in suo formali conceptu respectum inferioris ad superiorem, illas non posse Deo cum proprietate attribui, neque in eo esse formaliter, sed solum eminenter: huiusmodi est religio, obseruantia, & similes. Ei rõ est manifesta, quia Deus nullum potest vt superiorẽ recognoscere. Et fortasse in hoc ordine constituenda est iustitia legalis, vt est specialis virtus: respicit .n. Rempublicam vt se superiorem, seu bonũ eius vt quid excellentius. Imò ex eodem principio sequitur, si quæ est virtus quæ respiciat alterum vt æqualem, illam nõ posse esse in Deo formaliter ac propriè, quia etiam Deus nullum habet æqualem. Et hinc oritur cõmune dubium de iustitia, an propriè Deo tribuatur. Quod Arist. supra absolutè negat: [Ridiculi enim (ait) [videbuntur] (scilicet Dij) [si commutent, & deposita reddant, & huiusmodi cætera agant.] Quæ ratio probat bene de iustitia cõmutatiua proprijssimè sumpta: nam hæc videtur includere æqualitatem quandam eorũ, inter quos versatur, saltem in modo dominij. Non probat aũt de iustitia distributiua, & ita D. Tho. 1. cont. Gent. ca. 94. illam negat, hanc vero affirmat conuenire Deo: & ipse Arist. alibi Deo tribuit iustã distributionẽ, vt supra vidimus. Et reuera est hoc munus superioris: vnde ex hac parte imperfectio non includit: nec vero ex alia. Quod idem est de iustitia vindicatiua formaliter sumpta, & quatenus veluti pars quædam est distributiuæ. Quæ res latius à Theologis tractatur, eamq; attigi in 1. tomo de Incarnat. disp. 4. sect. 5.

LXVII. Secundò intelligitur ex dictis, reliquas virtutes oẽs, quæ circa passiones versantur: vel quacũque alia ratione imperfectionem includunt, nõ propriè, sed metaphoricè tantum Deo attribui, vt sunt fortitudo, quæ moderatur timorem, patientia quæ tristitiam, & similes: constat enim huiusmodi passiones vel imperfectiones in Deo non habere locum, sed per eas virtutes interdũ metaphoricè indicari, Dei potentiam & efficaciam in operando, vel bonitatem seu bonam voluntatem, qua differt supplicium vt occasionem habeat remittendi peccata, vel aliquid simile.

LXVIII. Tertiò intelligi potest ex dictis, eas virtutes, quæ sunt in Deo propriè, nõ esse cogitandas per modum habitus sicut sunt in nobis, sed solũ per modum actus vltimi: nam habitus est quid medium inter potentiam & actum: vbi ergo nõ est potentia, sed purus actus, nõ debet, nec potest verè concipi virtus per modum habitus, sed tm̃ per modum puri actus. Loquor autem ex parte rei conceptæ, nam ex parte cõcipientis fieri potest, vt hæ virtutes concipiantur in Deo secundum aliquam rationem actus primi, ac si essent habitus, ad modum supra explicatum in scientia, est enim eadem ratio. Ex quo facile soluitur obiectio, quæ statim occurrere poterat, nam formales perfectiones harum virtutum necessario sunt in voluntate Dei: pertinent .n. ad infinitam perfectionem eius: actus autem vltimi talium virtutũ sunt liberi, cùm includant, vel supponant actionẽ in creaturas: ergo ut sunt perfectiones necessariæ non sunt actus secũdi, sed primi p modum habitus. Respondetur enim, hoc esse nobis fundamentum vt per modum actus primi illas concipiamus: re tamen vera non esse nisi ipsum esse Dei necessarium, qđ per se est rectissimum, & honestissimũ, & actualis quidã affectus ad oẽm rectitudinem actionum oĩum quas exercere potest: quamuis exercitium talium actionum ad extra sit ei liberũ, per quod exercitium nullus actus addit diuinæ uolũtati, nisi in superioribus diximus.

LXIX. Quartò intelligitur facilè ex dictis, quo modo omnes hæ pfectiones, quæ à nobis ut plures concipiun-

cipiũtur & declarantur, in se sint vna simplicissima perfectio diuinæ volũtatis absque vlla distinctione actuali in re, quia nihil aliud sunt quã rectitudo essentialis diuini velle. Sicut in voluntate nfa radicalis illa rectitudo seu inclinatio, quã habet ad iustitiã, vel ad misericordiam, aut alias virtutes, in se vna est absque distinctione in re. Quod si esset tam perfecta, vt per solam entitatem potentiæ esset ita facilis & propẽsa ad actus virtutum, sicut nunc est per habitus omniũ virtutum, tunc volũtas per se ipsam esset in actu primo sufficienter iusta, misericors, liberalis, & quæ omnia non essent ex natura rei distincta in ipsa voluntate, sed dicerent solum inadequatos conceptus adequatæ propensionis, & habitudinis perfectæ, quam talis voluntas haberet ad bonum honestum. Ascendendo ergo ad diuinam voluntatẽ, ipsa per se ipsam habet summã rectitudinẽ in omni honestate, non vt actus primus tantum, sed vt actus vltimus perfectissimus, & simplicissimus. A

LXX. Vltimo facile est ex dictis declarare, quomodo in illo vnico actu diuinæ volũtatis formaliter & eminenter contineatur quidquid perfectionis est in omnibus actibus voluntatis creatæ. In his B enim quidam sunt, qui secundum suam abstractam rõnem dicunt perfectionem simpliciter, & reperiuntur formaliter in Deo, vel necessario si abstrahantur à relatione libere ad creaturas; amor, gaudium seu volupias. Si vero innoluatur respectus ad creaturas vt existẽtes seu futuras, ꝑprie quidam tribui possunt Deo, non tamen ex absoluta necessitate, sed libere, vt intẽtio, electio, amor creaturarum in se ipsis, gaudium de salute hominum, & similia. Et huc spectant multa quæ Theologi disputant de volũtate antecedente & consequente, præueniente aut permittente, beneplaciti, aut signi, de quibus omnibus quid significent, & quomodo proprie vel metaphorice Deo attribuantur, non est præsentis loci exponere, excedit enim limites Metaphysicæ. Solum id sit certum, quandocunque in obiecto, vel modo talium actuum non includitur imperfectio, etiam si modo nostro concipiendi inuoluatur respectus liber, nihilominus proprie ac formaliter Deo attribui, vere. n. gaudet Deus de nostra, verbi gratia, salute, quanquam (quod mirabile est) ex illo gaudio nullum reale gaudiũ illi accrescat præter illud q̃ de se ipso habet, sicut vere vult & amat nostram salutem sine reali augmento sui actus. At vero quando actus voluntatis non dicunt perfectionem simpliciter, sed admistam im perfectioni, tunc non sunt in Deo formaliter, sed eminenter tantum, Ideoque si aliquando ei tribuuntur, nõ proprie, sed per metaphoram intelligendum est. Quod quidem, in quibusdam est manifestum, quia imperfectio eorum nota est, vt in tristitia, dolore, pœnitentia, & similib. in aliis vero non est ita manifesta imperfectio, vt in actu desiderij, & in actu voluntatis inefficacis, quam velleitatem vocant, & in actu odij, & similib. de quibus Theologi disputant, an proprie, vel tantum metaphorice Deo tribuantur, quod de singulis in particulari examinare non est nostri instituti.

SECTIO XVII.

Quid possit de diuina potentia & actione cognosci naturali ratione.

Vppono sermonem esse de potẽtia operandi ad extra, nam ea quæ est generandi, vel spirandi ad intra, sub naturalem cognitionem nõ cadit, vt certa habet Theologorum doctrina, & est per se euidẽs. Nam effectus quos Deus extra se producit præsertim illi qui ad ordinem naturæ pertinent, non manifestant illum vt trinum, sed vt vnum tñ, quia non habent ex se connexionem necessariam cum diuinis relationibus, sed cum diuina essentia, ac virtute, potentia autem generandi vel spirãdi includit aliquo modo has relationes, & ideo Metaph. consideratio ad illam non extenditur, sed ad illã quæ absolutè & essentialiter Deo tribuitur. I. De qua potentia sermo sit.

Esse in Deo veram potentiam actiuam.

II. DE hac ergo potẽtia multa in superiorib. tractata & demonstrata sumere possumus. Primum esse in Deo veram & propriam potentiam actiuam. Hoc patet primo à posteriori, quia ostẽsum est præter Deum nullum ens esse posse non effectum à Deo: ergo necesse est vt primum ens ex se necessarium sit effectiuum aliorum, quoniam aliàs nihil præter ipsum esse posset, cum et go constet ꝑter ipsum esse multa alia entia, hæc euidẽter ostendunt, in Deo esse verã potentiam actiuã. Secundo a priori, quia hęc potentia pertinet ad perfectionem, & nullam includit imperfectionẽ. In quo est notanda differentia inter verã potentiã ad efficiendum ad extra, vel ad intelligendum, & volendum, q̃ illa ita est ad agẽdũ, vt nullo modo sit ad recipiẽdum, quia quidquid per illã efficitur extra illam est, at vero potentia propria ad intelligendum & volendum nõ põt esse vere actiua quin sit et passiua: & ideo hę potentiæ nõ sunt in Deo proprie, illa vero ꝑprijssi C me ac perfectissimè. E contrario tñ actus intelligendi & volẽdi necessario est in Deo vt pote dicens perfectionẽ simpliciter, attamen actio illius potentiæ actiuæ, vt ꝑprie est actio ad extra, non conuenit Deo necessario, quia vt sic nõ dicit aliquã perfectionem simpliciter, imò fortasse non est in Deo ipso, sed in effectu eius, vel si est in Deo, connotat respectũ liberum ad creaturas, ratione cuius nõ pertinet ad necessariã perfectionẽ Dei.

Esse in Deo potentiam infinitam.

III. SEcundò sumi etiam potest ex superius dictis, hanc potentiã esse simpliciter infinitã. Quod etiam duobus modis probari potest. Primo à posteriori ex actione Dei, non tam ratione termini producti, cum semper finitus sit, quã ratione modi, quia. s. ex nihilo totam hanc vniuersi machinam produxit, quod esse notum lumine naturali suprà probatum est. Disput. 20. Vbi etiam probabilius iudicaui, ad hunc modũ productionis requiri virtutem simpliciter infinitam, nam quoad hanc partem non videtur esse tam euidẽde-

demonstratio. Secundò demonstratur à priori, tum quia talis est potentia rei, qualis est essentia, probatum est autem in superioribus essentiam Dei esse simpliciter infinitam in genere entis: ergo & eius potẽtia erit infinita simpliciter. Tum etiam quia potẽtia finita, ex ea parte qua limitata est, imperfecta est. Et potest facilè ac sine repugnantia concipi alia maior illa: sed in Deo neque vlla imperfectio esse potest, neque aliqua talis perfectio, qua possit maior in illo genere concipi sine repugnantia: ergo non potest diuina potentia esse limitata & finita. Neq; in his duabus assertionibus aliquid explicatione dignum occurrit, nã potentia actiua ad actualitatem, & nõ ad potentialitatem pertinet, & ideò ex se perfectionem importat, & nullam imperfectionem, præsertim si summa & illimitata sit, quod per se est satis euidens. Quod vero ad infinitatem attinet, satis declaratum est in attributo infinitatis essentiæ, & in sequenti assertione pauca addemus.

In Deo esse omnipotentiam.

IIII. Tertio igitur ex dictis concludo, ratione naturali probari posse hanc potentiam [Dei esse omnipotentiam, seu (quod idem est) Deum esse omnipotentem. Probatur primo ex præcedenti assertione, nam potentia infinita simpliciter potest in omnẽ effectum possibilem, sed hec est definitio omnipotentiæ: ergo. Minor constat ex terminis, Maior probatur. Primo quia potentia infinita simpliciter, est infinita omnib. modis quibus esse potest, est ergo infinita non solum in sua perfectione entitatiua, nec solum in modo agendi, sed etiam in obiecto, quantum ex parte illius esse aut intelligi põt infinitas: ergo includit sub obiecto suo oia possibilia, etiam si in infinitum multiplicentur seu concipiantur. Secundo, quia si aliquid est possibile, & non cadit sub dictã potẽtiam, ergo quantum ad id finita & limitata est talis potentia. Maiorq; ac perfectior esset si ad illud etiam extenderetur. Tertio quia si aliud est possibile, per aliquam potentiã possibile est, hec enim duo correlatiua sunt: ergo vel illa potentia est in Deo, & habemus quod intendimus, vel est in aliquo alio ente, & inde ẽt necessario concluditur, multo magis & perfectius esse in primo ente: quia nõ põt aliquid aliud ens illam habere nisi participatam à primo. Et præterea quia illa est perfectio quædam: omnis autem perfectio est eminentiori modo in Deo: sicut enim in essentia Dei vt sic cõtinetur omnis perfectio essendi, ita diuina potentia complectitur omnem perfectionem, seu vim agendi, formaliter quidem quatenus est pura vis agendi, non inuolens aliquam aliam imperfectionem, eminenter vero secundum omnem aliam inferiorem rationem.

V. Ex quo principio optimè intulerũt Theologi, quidquid possunt facere causæ secundæ, posse facere Deũ sua sola virtute. Quia nimirum omnis vis agendi quæ est in alijs causis, perfectius est in Deo à quo manat. Et quia agere vt sic, si nihil aliud misceatur, dicit perfectionem sine imperfectione, ideo omnis vis agẽdi, altiori quidem modo, formaliter tñ ac propriè in diuina potentia, continetur, quidquid ergo possibile est, sub illam potentiam cadit: est ergo illa potentia omnipotentia. Quam veritatem non solum fides docet, sed & Philosophi assecuti, vel suspicati sunt, Seneca lib. 4. de Beneficijs c. 7. & 8. eam insinuat, & Cicero lib. 2. & 3. de Natu. Deor. [Nihil est] (inquit) [quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore vllo.] Et Poetæ Iouem frequenter omnipotentem vocant. Vnde, vt ex Porphyrio refert. Viues in lib. 4. de Ciuit. c. 17. Ioue pingebant sceptrum tenentem læua, dextra vero modo aquilã, modo victoriã, quia & omnia illi subiecta sunt, & nihil est à quo vinci possit. Et ita Seneca citato loco vim eius inuictam vocat. De Aristotele vero an hoc assecutus fuerit, mihi non constat, nam licet Primo motori vim mouendi infinitã attribuerit, nunquam tñ declarauit habere vim infinitam agendi simpliciter, sed ad summũ mouendi fm locum, & alioqui videtur sæpe diuinã actiuitatem definire seu coarctare ad ordinem naturalium causarum: quanquam aliquando aliquid amplius ei concedere videatur, non satis ergo declarauit quid in hac parte senserit. Seneca. Cicero.

A B C

Difficultates circa præcedentem veritatem.

Sed supersunt circa hanc & præcedẽtem assertionem nonnulla explicãda. Primum est, quo modo verum sit Deum esse omnipotentem, cum multa negemus illi esse possibilia, ita enim sæpe Theologi, & Sancti Patres loquuntur: cum negant, vel Deũ posse mentiri, vel facere vt præterita nõ fuerint. Vnde est illud Hieron. epist. 22. ad Eustoch. [Audẽter loquar, cum omnia possit Deus, suscitare non põt virginem post ruinam:] & similem sentẽtiam habet Aug. 26. cont. Faust. c. 5. Loquuntur enim de re præterita, ex suppositione ꝙ præterita sit. Sicut .n. non potest Deus facere vt res, dum est, non sit, ita neque vt præterita non fuerit. Nec solum Theologi, sed etiam Paulus ita loquitur, [Deus fidelis est, se ipsum negare non potest.] VI.

Secundo est difficultas in concordia huius & præcedentis assertionis: nã si Deus põt facere omne possibile: ergõ põt exhaurire potentiam suam efficiẽdo quidquid sibi possibile est, nam si esset possibile, & non posset actu fieri ab ipso, iam nõ esset omnipotens. At vero si Dei potentia faceret omnia sibi possibilia, hoc ipso esset finita. 2 Ad Tim. 2 VII.

Tertio sequitur ex dictis, quacunque creatura facta posse Deum facere meliorem, imo & posse facere creaturam infinitè perfectam: nam si hoc posterius non põt, iam non est omnipotens, multoq; minus erit omnipotens, si non posset illud prius, imo nec infinitam potẽtiam habebit, quia terminabitur ac aliquem effectum finitum, quẽ producere possit, & non maiorem. Consequens aũt videtur falsum fm vtramque partem: nam si Deus posset facere creaturam infinitè perfectã, posset facere alium Deũ, si autem posset semper facere creaturam meliorem, nunquam posset facere aliquid optimum, quod aliunde repugnat omnipotentiæ eius. Vnde videtur in his conclusionibus talis repugnantia inuolui, vt cum volumus ex vna parte infinitatem potentiæ defendere, ex alia omnipotentiam diminuere videamur. VIII.

Quarto si oĩpotentia Dei põt lumine naturali co- IX.

cognosci, sequitur posse ẽt cognosci lumine natu-
ræ mysteria supernaturalia esse possibilia, vt v. g.
hominem concipi ex fœmina sine opera viri, aut
nasci ex virgine, aut post mortem resurgere, &
similia. Probatur sequela, quia si semel homo sibi
persuadeat, Deum esse omnipotentem, facillimè
colliget hæc & similia posse fieri ab ipso. Conse-
quens aũt multum derogare vr̃ dignitati nostræ
fidei, quæ oĩno supernaturalis est, & ideò myste-
ria eius sine ope gratiæ comparari non possunt.

*De obiecto omnipotentiæ circa difficulta-
tes positas.*

X. IN his obiectionib. illud in primis petit expli-
candum, nimirũ quid intelligatur per oẽ possi-
bile, cum dicimus potentiam Dei extendi ad om-
ne possibile, & ideò esse omnipotentiam: nam in
his ipsis vocibus videtur circulus committi, aut
idẽ per idem explicari. Quia possibile à potentia
denominatur, hic aũt non sumitur denominatio
à potẽtia passiua, quia nulla præsupponitur potẽ
tiæ actiuę Dei: sumitur ergo à potentia actiua, &
B non alia nisi ipsiusmet Dei, quia nulla est prior.
Sic igitur, potentiã Dei extẽdi ad oẽ possibile, ni
hil aliud erit, quàm posse id, quod ab illa denomi
natur possibile: Idem ergo per idẽ explicatur, &
ita æquè obscurum manet, quid sit illud quod est
Deo possibile. Et iuxta illam explicationẽ etiam
si quis negaret, Deũ posse creare aliquid aliud p̃-
ter hoc vniuersũ, posset nihilominus dicere Deũ
esse omnipotentem, quia potest oẽ possibile: eò ꝙ
nihil præter hoc vniuersum ab eius potẽtia pos-
sibile denominetur: Propter hanc ergo causam
merito Theologi ad declarandam omnipotentiã
Dei, & adęquatum obiectum eius, dicunt, quid-
quid non inuoluit contradictionẽ esse possibile
D.Thom. Alexand. Albert. Capreol. Greg. Durand. Rich. Scotus. per omnipotentiam Dei. Ita docet D.Thom. 1. p.
q. 25. ar. 3. & 2. cont. Gent. c. 25. Alexand. Alens.
1. p. qu. 20. & reliqui in 1. d. 42. Albert. art. 4. & 6.
Capreol. Greg. & Durand. q. 1. Richard. q. 3. &
4. Scot. d. 44. Et ratio sumi potest ex dictis, nam
possibile dupliciter dici potest. Primò positiuè,
& sic denominatur à potentia, & ideò nõ potest
C in præsenti sumi, vt argumentũ factum probat.
Secundò per repugnantiam; erit ergo necessa-
riò in præsenti sumendum hoc modo, ergo om-
ne illud quod repugnantiã non inuoluit, est pos-
sibile respectu omnipotentiæ Dei. Et ita non pe-
titur principiũ, sed explicatur infinita virtus seu
capacitas (vt sic dicam) illius potentiæ, vt quid-
quid ex se non repugnat, sit possibile per ipsam.
Constat autem, illud maximè repugnare quod
contradictionem inuoluit, nã nihil magis repu-
gnat enti quam non ens, & ideò quod inuoluit
contradictionem, est extra latitudinem entis.

XI. Obiectio. Dices hinc rectè colligi, id quod inuoluit con
tradictionem nõ esse possibile, nec pertinere ad
omnipotentiam Dei, vt possit illud facere, non tñ
è contrario sequi, omne id quod nõ inuoluit cõ-
tradictionem esse possibile, aut ex se non repu-
gnans, nam possunt esse alij modi repugnantiæ
præter contradictionem. Vnde Soto lib. 3. Phys.
qu. 4. dicit, non solum ea quæ contradictionem
implicant, esse ex se impossibilia, sed etiã aliqua,
q̃ lumini naturali intellectus proposita, statim
A ita apparẽt repugnantia, vt intellectus dissentiat
ac resiliat, quia quod lumini naturali intellectus
repugnat, meritò dr̃ natura sua repugnare. Et cõ
firmat primò, nam multa fatemur esse impossi-
bilia Deo, quæ non preseferunt ita apertam con-
tradictionem, vt quod Filius in Diuinis generet,
vel quòd homo sit equus. Clariora exẽpla sunt,
quod Deus non possit mentiri, aut non implere
promissum. Confirmat secundò ex illo verbo
Angeli Lucę 1. [Non erit impossibile apud Deũ Lucæ 1.
omne verbum:] nam, [verbum] significat id qđ
mẽte concipi põt vt factibile, & non repugnans.

XII. Vera responsio. Dicendum verò est cum D. Thoma, & omni-
bus Theologis citatis, solum id quod re ipsa im-
plicationem inuoluit, esse verè repugnans ex se
ipso, & ideò solum illud esse extra obiectum di-
uinæ omnipotentiæ. Quod in primis æquè pro-
bat ratio superius facta, quia sicut solum illud est
possibile, quod non inuoluit aliquid repugnans
rationi entis creari, ita solum illud est impossibi-
le quod inuoluit aliquid destruens rationem en-
tis, quia quod hmõi non est, non excluditur à ra-
tione entis ex vi suæ intrinsecæ rationis, & iõ ex
B se non est impossibile. Si ergo esset impossibile,
solum esset ex defectu extrinsecæ potentiæ: quod
est contra infinitatem & omnipotentiam Dei.
Igitur omne id quod ex sua ratione non inuo-
luit aliquid repugnans rationi entis, cadit sub
omnipotentiam Dei: quidquid autem non inuo
luit contradictionem, non includit aliquid repu
gnans rõni entis, quia enti vt sic nihil repugnat
nisi non ens. Nã licèt vnum ens possit repugna-
re alteri, non tamen repugnant in quantũ sunt
entia, neque aliquod eorum includit aliquid re-
pugnans rationi entis, sed solũ talis entis sibi re-
pugnantis. Imò vbi non interuenit cõtradictio,
nulla est vera repugnantia, & ideo contradictio
dicitur prima oppositio, quia in omnibus alijs in
cluditur; nam priuatio manifestè includit nega-
tionem oppositę formæ, relatiua verò vel contra
ria, in tantum repugnantia sunt, in quantum
vnum infert negationem alterius, & idem est de
omni forma quæ alteri repugnare dicitur: Quod
si per diuinam potentiam impediri possunt, ne
vna alteram excludat, vt sic non sunt pugnãtia,
C sed potius in concordiam rediguntur. Igitur sola
illa est vera repugnantia in re, quæ contradictio-
nem inuoluit: ergo è conuerso quod non inuo-
luit contradictionem ex se non est repugnans,
nec impossibile: ergo nec Deo esse potest impossi
bile, alioqui id esset ex defectu potentiæ ipsius,
non ex repugnantia rei.

Deinde non potest naturale lumẽ intellectus XIII.
nostri esse regula obiecti possibilis, vel repugnan
tis omnipotentiæ Dei: alioqui multa essẽt iudicã
da verè repugnantia, quæ certa fide credimus nõ
repugnare. Quid .n. maiorem speciẽ repugnan-
tiæ præ se fert, solo lumine naturali spectatum q̃
quod tres res sint vna & eadẽ simplicissima res,
ꝙ Pater Deus generet Filium Deum realiter à se
distinctum, qui tñ sint vnus numero & simpli-
cissimus Deus? Idem est de mysterio Incarnatio-
nis, & Eucharistiæ, q̃ si intellectui proponatur
destituto lumine fidei, & auxilio gratiæ, statim
resilit neq; ea valet concipere vt non repugnan-
tia. Quòd si quis dicat hæc mysteria nõ esse con-
tra rõnem & naturã, sed suprà, rñdeo, hoc ipsum
addisci

addisci à nobis auxilio fidei: idemq; applicandū esse ad quodcunq; opus non inuoluens contradictioné, nam etiam si intellectus noster resiliat, & suis viribus non valeat cócipere, quo, id fieri possit, nihilominus non habet sufficiens fundamétum vt existimet illud esse impossibile Deo, aut esse contra, sed supra rationem, vel naturam. Est .n. nobis euidens res ipsas naturales imperfectè concipi à nobis, & ideò ét est euidens non posse lumen nostrū naturale esse regulā eorum, quę in re ipsa verā repugnantiā includunt, aut non includunt. Verum quidem est interdū nō inueniri à nobis in aliquo opere aliquam definitā, certā, ac euidentem implicationem cōtradictionis, esse tñ tot signa repugnātiæ, & intellectum nostrū tot inuenire inconuenientia in tali opere, vt probabiliter credat illud esse impossibile, non tamé quia existimet hāc impossibilitatem esse sine implicatione cōtradictionis quæ in re sit, sed potius quia coniectat eam ibi latere, & multis indicijs aliquo modo manifestari. A

XIII. Quòd si fortasse hoc ipsum voluit significare Soto, non satis ré ipsam, aut menté suam declarauit. Nec rō eius sufficiens est, tam multa videntur repugnare sm rónem nostram naturalem, q verè & re ipsa non repugnant. Exempla verò, quæ in prima confirmatione afferūtur, potius ré confirmant: quid .n. clariorem implicat contradictionem, quàm quòd homo sit equus? esset .n. simul rationalis, & non rationalis. Quòd verò in Trinitate non possit esse nisi vnus filius, non est ex rebus & obiectis quę pertinent ad omnipotétiam Dei, sed ad esse ipsius Dei, & in eo etiam est implicatio contradictionis, quanquam fortasse quia nos non comprehédimus Trinitatis mysterium, propriā causam illius repugnantiæ no exactè intelligamus, cā uerò esse credimus, quia repugnat Verbum esse adæquatum, & multiplicari. Vnde si Verbum generare posset, sequeretur non esse adæquatum intellectui diuino, & consequenter non esse Verbum diuinum. Similiter si Deus mentiri posset esset prima veritas, qa Deus, & non esset prima ueritas qa mendax, sicut si peccare posset, esset summum bonum & prima regula honestatis, quia Deus, & non esset prima regula, quia defectibilis. Et similiter si posset non implere promissum, aut médax esset, aut mutabilis, atq; ita non Deus. Vnde Paulus hāc implicationé indicauit, cū dixit, [Seipsum negare nō pôt.] Quod exponens Dionys. c. 8. de diuin. nomin. inquit, [Se negare est à veritate cadere;] cum auté Deus sit ipsa veritas, à veritate cadere, esset cadere ab esse Dei, vel (vt clarius dicamus) se ipsū negare est opere profiteri se non esse Deum: sp ergo hæc impossibilitas in vera repugnātia, & implicatione contradictionis fundatur. Nec denique verba illa Gabrielis angeli aliena sunt ab hoc sensu: nā, vt omittā [verbū] ibi sumi posse pro dicto, vel promissione Dei, vt sensus sit, nō erit impossibile Deo facere, quidquid promiserit, aut dixerit se facturū. Irē sumi posse absolutè pro quacunq; re, quæ est vsitata phrasis Scripturæ. Etiā si referatur ad verbū vel conceptum mentis, non est limitandum ad intellectū humanum naturaliter cōcipientem, & iudicantem, sed absolutè sumendum de quocūq; intellectu verè cōcipiente rem, prout ex se est possibilis, aut non repugnans. B C Dionys.

Satisfit primæ difficultati.

XV. EX hac igitur explicatione facile expediuntur difficultates tactæ. Ad primam .n. respondetur, proprie loquendo, nihil esse quod Deus non possit facere: tam si quid dicitur non posse, illud est ex se impossibile, & ita non est aliquid contentū in latitudine entis, non modo actualis, verū nec possibilis. Vnde Ambr. lib. 6. epist. 37. [Quid] (inquit) impossibile Deo? Non quod virtuti arduū sed quod naturæ eius contrarium, Impossibile istud non infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis.] Et Anselm. in Prosolog. c. 7. similiter ait, [Hæc posse quæ repugnant non esse potētiā: sed impotentiam.] Et August. id magis declarans 26. cont. Faust. c. 5. ait, Deum, qui est summa veritas, non posse facere vt quæ vera sunt, sint falsa, & 15. de Ciuit. c. 15. [Magna] (inquit) [potentia est non posse mentiri.] Itaq; q Deus dicatur quædam, quæ ex se impossibilia sunt, non posse, non est cōtra omnipotentiam eius, sicut quod Deus non sciat ea quæ falsa sunt, non est contra omniscientiam eius, imò eò quod exactam scientiam omnium habet, non potest scire quæ falsa sunt. Ambros. Ansel. August.

Possit ne Deus simul facere omnia quę potest.

XVI. AD sm fortasse aliquis admitteret Deum posse simul facere omnia possibilia, & negaret id esse cōtra infinitatem potentiæ, quia illa esset infinita. Sed hęc sententia falsa est. Primum quia probabilius est fieri nō posse actu infinitum. Deinde, quia ad infinitatem potentiæ nō solum spectat posse simul facere quamcunq; rem possibilem, sed etiam non posse exhauriri (vt dic dicam) sed posse semper efficere, quantumuis multa, vel magna prius effecerit. Imo est clara repugnantia q potentia maneat integra & ex se sit sufficiens sine dependentia ab alio, vel à materia ex qua efficiat, & q iam nihil possit efficere. Ad argumentum ergo rñdetur Deum posse omne possibile, dupliciter posse intelligi, vno mō diuisim, seu sigillatim signando quamcunq; rem, vel ét finitam multitudinem possibilē, & sic est simpliciter verū absq; vlla distinctione. Secundo pôt intelligi collectiue, & sic neq; est necessarium, neq; verū. Non quidem necessarium, quia vt verè dicatur Deus illa omnia posse, satis est ut quodlibet eorū comparatum ad diuinam potentiam, possit ex vi illius ita in re constitui sicut dicitur esse possibile. Non verò necesse est vt possit quodcunq; illorum facere simul cum omnibus alijs, quia in hoc potest repugnantia inuolui, quę non inuoluitur in singulorū productione. Et ideò non solum id necessarium non est, sed nec etiam verum.

Qd si instes, qa tota collectio rerū possibiliū vere cōcipitur vt possibilis, ergo illa cōceptio seu obiectū eius est vnū ex illis verbis, de quib. dictū est: [Nō erit impossibile apud Deū oē verbum:] Rñdetur eodē mō, illam collectionem esse possibilem sm quamq; rem in ea contentam: quod satis est vt Deus habeat absolutā potentiā in totā illam: non tñ esse illā collectione ita possibilē vt tota simul, seu quælibet res simul cū quibuscūq; alijs possit fieri, nā in hoc pôt specialis repugnantia inuolui. Exéplū vulgare est in diuisione continui,

tinui, omnes enim diuisiones eius sunt possibiles Deo, vel etiam angelo, si diuisim sumantur: collectiuè autem possibile non est omnes illas diuisiones in re poni, nec successiuè, quia nunquam finientur, nec simul, quia implicat continuum esse actu diuisum in omnem suam partem. Sicut etiam Deus habet potentiam, vel conseruãdi vel destruendi rem quam creauit, non tamen potest simul vtrumque efficere. Illa ergo rerum omniũ possibilium collectio, eo quòd infinita sit in potentia, & quasi adæquatum obiectum infinitæ potentiæ, non potest tota simul in actu poni.

De potentia faciendi infinitum, vel in infinitum.

XVIII. IN tertio argumẽto duo extrema vitanda sunt. Vnum est eorũ qui admittunt, ad omnipotentiam Dei pertinere, vt possit facere rem infinitã. Quod quidem si intelligatur de infinito in essentia simpliciter, & absoluiè, est euidenter falsum: quia vt suprà ostendimus, de essentia infinitę naturæ est vt sit independens, & dependentia est imperfectio repugnans infinitati simpliciter. Et ex hac ipsa omnipotẽtia quam tractamus, potest sumi euidens argumentum: nam de rõne infinitatis simpliciter est omnipotentia, si ergo Deus faceret creaturam infinitã simpliciter, faceret creaturam omnipotentem: hoc autem multis modis repugnat. Primò quia talis creatura potens esset producere se ipsam, quia de ratione omnipotentis est vt possit in oẽ factibile: illa aũt factibilis esset, vt supponitur. Secundò quia illa posset resistere Deo, quia esset ęqualis virtuti cum ipso: vnde si ipsa vellet permanere in esse, necessariò permaneret, quidquid Deus vellet: nam de ratione omnipotentis est vt quidquid vult, possit, vt ait Aug. in Enchir. c. 96. si ergo creatura est oĩpotẽs, & vult esse, assequitur quod vult. Vnde è contrario fieret vt Deus non esset oĩpotens, quia volẽs vt talis creatura nõ sit, ei resisti põt ne id assequatur. Si aũt nõ sit sermo de infinito in essentia, sed in intensione, aut magnitudine, vel multitudine, sic magis controuersa res est, an tale infinitũ possit fieri nec ne, sed ad præsens nil refert, nã certũ est absolutè & formaliter non pertinere ad omnĩpotentiã Dei vt possit facere tale infinitũ, sed solum sub ea cõditione, si illud ex se possibile est, seu non inuoluit repugnantiam. At probabilius creditur, illam infinitatẽ repugnare enti in actu, vt notauit D. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. & quodl. 9. art. 1. præsertim ad vltimum. Sed hanc controuersiam Philosophis relinquimus.

D. Tho.

XIX. Alterũ extremũ vitandũ est quorũdam Theologorum qui dixerunt diuinam potentiã nõ posse semper facere plures vel meliores species rerũ: sed posse ab ipso Deo cognosci aliq̃ speciẽ creabilẽ adeò perfectam, vt nõ possit Deus pefectiorẽ efficere. Quod sensit Duran. in 1. d. 44. q. 2. & 3. & Aureol. in eadem fuit snĩa, vt ibidem refert Capreolus. Nec vr̃ repugnare Scotus in 3. d. 13. q. 1. Qui solum fundantur in hoc, ꝙ non potest dari processus in infinitũ in perfectionibus specierum. Quod argumẽtis valde infirmis suadent: quæ propterea omitto, nã tacta sufficienter sunt in tertio argumento cui nunc respõdemus. Con-

Durand.
Aureol.
Scotus.

A tratia ergo snĩa est lõgè verior, q̃ docuit D. Tho. 1. p. q. 25. art. 6. Nam præcedens opinio multũ derogat omnipotentiæ Dei, quia signata aliqua substantia creata quãtumuis perfecta, si Deus nõ possit facere meliorẽ, id nõ posset esse ex repugnãtia rei, cum .n. illa sit finita, & imperfectè participãs esse diuinũ, nulla repugnãtia inuoluitur ex parte rei in hoc, ꝙ sit alia substãtia creabilis perfectior, & magis participans esse diuinũ: ergo, si illa fieri nõ põt, solũ erit ex defectu diuinæ potentiæ. Et confirmo, nã si id esset verũ, consequẽte rõne dici posset, Deũ non posse creare alias species rerũ, præter eas quas produxit: quod Duran. censet ꝓbabile: at verò oẽs qui rectè sentiũt, id erroris dãnãt in Petro Abailardo, Vvicleпho, & alijs hęreticis, ꝙ dixerint Deũ non posse alia facere quã fecit. Verũ est, eos esse locutos tam de speciebus, q̃ de indiuiduis, & omnibus omnino operibus: quod est multò magis iniuriosum Deo, & euidẽter falsum, nã homo põt facere multa, quæ non facit, ẽt bona, & aliter q̃ facit, quid ni Deus? hæc .n. potestas non repugnat immutabilitati eius, vt suprà ostendimus. Lege D. Tho. 1. p. qu. 25. art. 5. B Hug. Vict. lib. 1. de sacram. p. 2. c. vlt. August. 13. de Trinit. c. 18. Sed loquendo ẽt de solis speciebus est intolerabile, ne dicam erroneum illud consequens. Quæ .n. rõ afferri potest cur Deus nõ possit efficere angelum melioris naturæ, quã sit Michael, vel Lucifer? cum in conceptu perfectioris angeli nulla inuoluatur repugnãtia, quæ aut destruat naturã supremi angeli iam producti, aut destruat rõnẽ entis in illa superiori natura, q̃ excogitatur vt possibilis. Nulla ergo ratio talis repugnãtiæ aut implicationis ex parte ipsius rei ostẽdi põt, vnde necesse est vt talis impotentia Deo ascribatur. Confirmatur præterea ac declaratur, quia oĩs substantia intellectualis est ad imaginẽ Dei, & nulla est perfecta imago eius, sed infinitè distat: ergo quacunq; facta, quantumuis in se perfecta videatur, põt fieri alia Deo similior, & purius ac simplicius intelligens. Et idem argumentum fieri posset in speciebus aliorũ graduũ quatenus participãt esse diuinũ, & sũt vestigia eius.

D. Thom.

Accedit, ꝙ fundamentum illorum autorũ est C valde infirmum: nulla .n. repugnãtia in eo inuoluitur, ꝙ in specieb. possibilibus in infinitum procedatur. Constat enim in numerorum speciebus posse in infinitum procedi: sicut & in diuisionib. continui. Itẽ in magnitudine corporis possibilis: qui .n. Catholicus audeat dicere esse posse corpus finitum tantæ magnitudinis, vt Deus non possit facere maius? Nullũ aũt inconueniens maius sequitur ex processu in infinitum in speciebus possibilibus, q̃ in his rebus. Quod .n. inferunt, in ea .s. multitudine specierum possibilium dandã esse vnã speciẽ supremã omnium, quæ cæterarũ oĩum perfectiones eminenter contineat, & consequenter infinita simpliciter sit: hoc (inquam) multis modis deficit. Primò, quia non est necesse vt species superior cæteris, eminenter contineat inferiores: imò rarò id accidit, nisi ĩ causis æquiuocis respectu suorũ effectuum. Secundò, quia necesse etiam non est, vt species quæ sub se continet infinitas, sit infinita simpliciter, sed satis est, quòd sit alterius ordinis & rationis, vt supra declaratum est tractando de causa formali. Tertiò (& magis ad rem, de qua agimus) quia XX.

illud

illud conſequens non ſolum non ſequitur, verũ etiam oppoſitum neceſſario ſequitur ex proceſſu in infinitum. Nam quoties proceditur in infinitũ nõ põt deueniri ad ſupremũ: aliàs perueniretur ad terminum, quæ eſt implicatio in adiecto. In tota ergo collectione ſpecierum poſſibilium, quam Deus hẽt præſentiſſimam, nullam cognoſcit perfectiorẽ cæteris omnibus; neq; ideſt incõueniens, quia nulla eſt: ſicut ẽt nõ cognoſcit maximã partẽ continui, quia nulla eſt. Ille itaq; proceſſus ſpecierũ poſſibiliũ non habet terminum intrinſecũ (vt ita dicam) ſed extrinſecum, ipſum nimirũ Deũ, qui cognoſcit, ſe ipſum, aut aliquid ſibi æquale non poſſe ſe creare: poſſe tñ quodlibet minus perſectum; quod nõ eſt aliquid determinatæ perfectionis, ſed eſt collectio quædã infinita ſyncategorematicè (vt aiunt) in qua non datur ſupremus terminus. Ex quo ẽt fit, quod ſupra dicebamus, totam collectionem ſimul produci non poſſe: neque ẽt ſucceſſiuè exhauriri.

XXI. *Quæ dãnota b.lis circa præcedẽtia.* Oportet tñ aduertere primò, hæc oĩa intelligenda eſſe de ſpeciebus, non de gradibus ſeu ordinibus rerum, nam gradus ſunt veluti capita, aut claſſes quædam, ad quas nos per intellectum reducimus omnium rerum ſpecies, ſecundum varias conuenientias vel operationes; & ideo non eſt inconueniens hos gradus eſſe finitos. Et ſic qdiſtinguimus quatuor gradus entium, & exiſtẽtiũ tantum ſeu inanimatorum, vegetabilium, ſenſibilium, & intellectualium: in quibus dari ẽt põt ſupremus gradus poſſibilis, quia ſecundum genericam vel confuſam rõnem, nõ eſt inconueniens dari ſummam conueniẽtiam, vel ſimilitudinem ad Deum, quæ in aliquo ordine creaturarum eſſe põt, vt iterum dicemus infra tractãdo de intelligentijs creatis. Secus verò eſt in ſpeciebus vltimis, quia illæ habent determinatas & indiuiſibiles eſſentias, & ideo fieri non poteſt vt detur aliqua ſpecies creata habẽs ſummam perfectionẽ, quæ in ſubſtantia creata eſſe poteſt.

XXII. Secundò eſt obſeruandum, doctrinã datã præcipuè intelligi de ſpeciebus ſubſtantiarum: inde vero fieri, vt etiam verum habeat in accidentib. cõnaturalibus huiuſmodi ſubſtãtijs, quia ſunt ipſis commenſurata. Vnde ſtãdo in ſola ratione naturali, nihil addere oporteret, quia ratio naturalis nõ cognoſcit alia accidẽtia, præter ea, quę ſubſtãtijs ſunt cõnaturalia, ſub quibus omnia comprehendo, quæ per naturales cãs fieri poſſunt. Theologia verò præter hæc agnoſcit ordinẽ grãæ ſanctificantis, qui peruenit vſq; ad viſionẽ beatã, qui ordo ſine dubio ſupremus oĩum poſſibiliũ inter perfectiones accidentales. Et in eo ordine fortaſſe dari põt aliqua ſpẽs ſummè perfecta inter omnes ſpecies poſſibiles accidentium, eò qđ ſit ſuprema quædam participatio diuinæ naturæ, qua nulla põt intelligi eſſentialiter maior, licèt ſecundum intenſionem poſſit ipſa recipere magis & minus. Rurſus vltra hũc ordinem gratiæ accidentariæ agnoſcunt Theologi alium ſuperiorem, quem vocant gratiæ vnionis, in quo datur quoddã opus, quo maius Deus efficere nõ poteſt: quia per illud non ſolũ cõmunicat Deus aliquid creatum, ſed ẽt ſe ipſum ſubſtantiali modo, quæ in Theologia explicanda ſunt latius.

XXIII. Hinc verò ſumi poteſt quædam reſponſio ad incõueniẽs, qđ in illo 3. argumento inferebatur, A ſcilicet, nunquam poſſe Deũ facere aliquid optimum: negatur enim ſequela: poteſt enim facere Deum hominem, quod eſt optimum. Sed quia hæc reſponſio Theologica eſt, ideò reſpõdetur, Deum ſemper facere optimum ſecundum eſſentiam, comparatione facta ad rem quam facit, & ad proprium ac perfectum exemplar eius: ſecundum perfectionem vero accidentalem non ſemper facere optimam, ſed prout illi placet. Comparatione autem ad potentiam ſuam, nunquam facit optimam ſimpliciter, imò nec facere poteſt ſecluſa vnione hypoſtatica: quod tantum abeſt vt deroget omnipotẽtiæ ſuæ, q̃ potius ex illa neceſſario ſequitur, vt declaratum eſt. Et propter hoc etiam neceſſarium eſt, vt illa potentia diuina ſit optima in modo agendi, ſcilicet per intellectũ, & liberã voluntatẽ, vt electione ſua poſſit facere quod voluerit: alioqui nihil determinatè poſſet operari: quod in ſuperioribus ẽt tactum eſt.

Omnipotentia Dei quomodo ratione oſtendatur.

B IN quarto argumẽto petitur an diuina omnipotentia, prout eam declarauimus, poſſit ratione naturali cognoſci: nam aliqui Theologi abſolutè negant, Scotus, Gabriel, & alij in 1. diſt. 42. XXIIII. Nituntur autem quibuſdam fundamentis in ſuperiorib. à nobis improbatis: ſcilicet, quia nõ eſt euidẽs rõne naturali Deũ immediatè cõcurrere ad oẽs effectus cauſarum ſecundarum. Sed hoc & non eſt ad rem, quia nunc non agimus an efficiat, ſed an poſſit efficere: Et eſt falſum, vt ſupra in diſputatione 22. de cauſis viſum eſt. Item argumẽtatur, q̃a rõne naturali non põt probari Deũ poſſe creare. Item, quia iuxta principia naturalia Deus agit neceſſario, quod repugnat omnipotẽtiæ. Sed vtrumque aſſumptũ eſt falſum. Maiorem difficultatẽ habẽt, quæ in quarto argumẽto tetigimus, q̃a nõ poteſt rõne naturali cognoſci, poſſe Deũ ordinẽ cãrum naturalium inuertere, aut ſine illis quidquam agere, quod per eas iuxta naturalem ordinem fieri debeat, & multò minus cognoſcere põt alia myſteria naturam ſuperantia eſſe poſſibilia per diuinam potentiam.

Reſpondeo tamen dupliciter nos loqui poſſe de omnipotẽtia Dei; ſcilicet formaliter ſolũ, vel ſimul ẽt materialiter. XXV. Cognoſcere formaliter omnipotẽtiã Dei appello cognoſcere illam ſecundũ præciſam rõnem formalem eius, nimirum quatenus eſt potentia ex ſe habens efficaciã ad omne poſſibile, ſeu quod ex ſe non repugnat. Materialiter aũt eam cognoſcere erit, diſtinctè cognoſcere eã rõnem vt applicatã ad ſingulos effectus, q̃ poſſunt per omnipotentiam Dei fieri. Priori modo verius exiſtimo poſſe rõne naturali cognoſci Deũ eſſe omnipotentẽ. Nã rõnes ſuperius factæ ſufficiẽter hanc veritatem demonſtrare vidẽtur, & tamen omnes ex ſolis principijs naturalibus procedunt. Et aliæ videri poſſunt in D. Thom. 2. cont. Gent. c. 22. & ſeq. *D.Thom.* Quam veritatem in eo ſenſu videtur attigiſſe Ariſt 6. Ethi. cap. 2. approbans Agathonis carmina. *Ariſt.*

Hoc etiam ipſe Deus, ſoloque carere videtur.
Infectum vt faciat, quod factũ eſt, atq; peractũ.

In qua ſententia confiteri videtur Deũ poſſe

omne

omne id quod non repugnat: imò solum videtur excipere vnum impossibile, scilicet facere vt præterita infecta sint, tamen sub illo intelligere possumus omnia, quæ similem contradictionem in voluunt. Et ita interpretatur D. Thom. ibi Aristotelis sententiam, eam confirmans ratione superius tacta; quod potentia Dei est vniuersalissima, habens pro obiecto adæquato ens in quantum ens, & ideo solum illud ei subtrahitur, quod repugnat rationi entis: quale est illud tantum, quod implicat contradictionem. Sed de sententia Aristotelis plura inferius.

XXVI. Posteriori autem modo non pôt diuina omnipotētia ratione naturali cognosci, vt rectè probat ratio facta. Neque id mirū videri debet, quandoquidem etiam post fidei reuelationem de multis operibus seu effectibus dubitamus, an tales sint vt fieri repugnent per potentiam Dei absolutam: & (quod maiori admiratione dignū est) etiam credendo quædam supernaturalia mysteria facta esse à Deo, adhuc dubitamus an alia nō multum dissimilia, & interdum minora fieri possint. Vt, credendo Eucharistiæ mysterium, sunt qui negēt posse Deū constituere idem corpus in duobus locis proprio mō quantitatiuo: & sic de aliis. Multo igitur maiori rône, naturale lumen adiutorio fidei destitutū, etiamsi assequatur Deū esse omnipotētē, errabit facillimè in particulari multa credēdo esse impossibilia, q̃ reuera nō sūt. Erit aūt error materialis, & non ex falsa existimatione limitationis potētiæ diuinæ, sed ex eo, q̃ in obiecto existimatur esse repugnātia vbi nō est.

XXVII. In quo est magna dſa inter naturale ingeniū per se sumptum, aut fide illustratum, duplici rône. Primò, quia per ipsam fidē credimus multa esse facta à Deo, quæ fide destituti sine dubio existimaremus esse impossibilia: præsertim mysterium incarnationis & Eucharistiæ, & quæ illis annexa sunt. Secundò, quia illustratū per fidem circa quædam mysteria ipsum naturale lumē nostrum, quasi concomitanter iuuatur & roboratur, vt melius concipiat & penetret ipsa naturalia principia, & ideo intelligat multa esse possibilia Deo, quæ per se solum nō potuisset cōcipere. Et ratio à priori est, quia lumē naturale imperfectè concipit naturas & proprietates rerū, & quid proprie pertineat ad essentias earū, & inseparabile sit ab eis, quid verò tm̃ sit annexū, & coniunctū essentiis. Vt v.g. ratio naturalis per se sola nō cōprehendit essentiā accidentis: & ideo fortasse existimaret non posse accidens sine subiecto conseruari, quia putaret actualem vnionem, & dependentiam à subiecto esse illi essentialē: fide aūt illustrati agnoscimus actualē vnionē nō esse essentiā accidētis, sed aliquid annexū essentiæ, ideoq; posse separari. Quia verò nondum credimus factā similē separationem materiæ à forma, adhuc multi dubitāt, vel ēt credunt, dependentiā eius à forma esse omnino essentialem, ideoque nō posse separatam ab illa conseruari: quanquā qui melius ex creditis philosophantur, nō dubitēt hæc & multo maiora opera esse Deo possibilia.

XXVIII. Ex his ergo facile est respondere ad ea, quæ in ferūtur in quarta obiectione negando posse solo lumine naturali cognosci, oīa mysteria supernaturalia ibi numerata esse possibilia: nam possent facilè existimari ex se inuoluere repugnātiam & contradictionem. Vt v.g. partus virginis integra manente virginitate crederetur repugnans, quia sequeretur corpora quanta nō esse quanta, vtpote se penetrātia in eodē loco: quod adeo apparet difficile humano intellectui, vt ēt post fidei illustrationē existimauerit Durandus fieri non posse, vt duo corpora se penetrent in eodem loco, sed partum Virginis aliter esse factū, s. transiliendo ad locum distantē sine tran situ per medium: in quo quidem errauit: eius tamen error indicat difficultatem mysterij; & quantum distet à naturali lumine ingenij humani. Et hęc doctrina potest ad alia mysteria & exempla adducta accommodari, quamuis fortasse non ad omnia.

Probari ne possit ratione, Deum aliquid supra naturam operari posse.

XXIX. Adhuc enim inquiri potest, an saltem in cōmuni cognosci possit lumine naturæ Deum posse aliquid supernaturale facere seu præter naturas rerum. Quod dubium lausimū est, & magna ex parte Theologicū: quare vt breuiter expediamus illud in propriis Metaphysicæ terminis, supponamus Theologorum distinctionem, qui dicūt quędam esse supernaturalia quoad substantiam, seu tam in fieri quàm in esse: alia verò quoad modum, seu in fieri tm̃. Prioris generis sunt in primis qualitates omnes, quæ nulli creaturæ possunt esse connaturales, vt gratia, lumen gloriæ, &c. Deinde omnes modi essendi qui in facto esse non possunt esse connaturales rebus quibus cōicātur, vt vnio hypostatica, modus extēdi corporis Christi in Eucharistia. Et de his omnibus existimo certum, non posse cognosci lumine naturæ q̃ Dei omnipotentia ad illa se extendat, quod à fortiori probāt omnia, quę in hac respōsione ad quartam obiectionem dicta sunt. Vnde si humanū ingenium solo lumine naturæ discurreret, vel nunquā incideret in similes quæstiones de possibilitate horum mysteriorū, quia ēt in notitiam apprehensiuam eorum non deueniret: vel certè, si audiendo aliquid, vel alio casu in eas incideret, existimaret in eis esse repugnantiam & contradictionē, vel ad summū si aliquis esset nimium prudens & cordatus, intelligeret, se nō posse de illis rebus iudicium ferre. Quia in natura nō sunt vlla principia, quæ directè ostendāt, his rebus nō esse repugnātiā: nec ēt sunt alia, quæ sufficienter repugnantiam ostēdant.

XXX. In posteriori ordine sunt illi effectus qui in termino seu facto esse sunt naturales, fiunt autem à Deo modo preternaturali, vt dare visum cæco: & in hoc ordine est resurrectio mortui precisè sumpta quoad naturalem vitā, & generatio hominis ex fœmina sine opera viri. Et in his adhuc obseruare oportet, in modo illo supernaturali faciēdi tales effectus, interdum nihil aliud esse nisi q̃ sola diuina virtute, & imperio fiunt: aliq̃ verò adiungi aliquem alium modum aliunde superantę naturas rerū creatarum, vt q̃ Deus voce hominis hominem resuscitet, aut quod per aquā. v.g. aliquid efficiat in anima, aut quod per ignem eiiciet spiritum. Et quoad hunc modū posteriorē, etiam existimo certū, non posse talē modum supernaturalē cognosci vt possibilē lumine naturę;

quia

quia licèt respectu termini sit tantum supernaturalis in fieri, tñ respectu ipsiusmet actionis est ita supernaturalis, vt non possit esse vllo modo connaturalis illa actio creaturæ, seu proximo principio à quo procedit: Quidquid autem huiusmodi est, non potest solo lumine naturæ cognosci vt possibile, eadem ratione, qua neq; alia supernaturalia quoad substantiam cognosci possunt, quia illa actio secundum suam rõnem & speciem dici potest quoad substantiam supernaturalis.

XXXI. *Dubiũ de supernaturalibus solum quoad modũ quo fiũt.* Tota ergo quæstio reuocatur ad eos effectus, qui in se naturales sunt, & à Deo solo modo extra ordinario fiũt. Qui effectus adhuc sunt duplices, quidã q possent fieri cursu naturaliũ cãrum, vt, v.g. generatio hominis, effectio luminis, pluuiæ, venti, &c. Alij sunt, qui iam nõ possunt fieri cursu naturalium causarũ, vt illuminatio cæci, resurrectio mortui &c. *Aliquorum sententia. Scotus. Ocham.* De priorib. præcipuè disputant quæstionem Ochã, Scotus, & alij supra. Et in eo sensu definiunt, non posse omnipotẽtiam Dei naturaliter cognosci, id est, posse Deũ per se ipsum solum efficere hos effectus sine interuẽtu cãrum secundarũ. Qui à fortiori id dicẽt de posterioribus effectibus. Et, vt dixi, præcipuè fundantur in eo q; iuxta philosophiam Deus agit ex necessitate naturæ. *Aliorũ sententia. Soncinas.* Quod fundamentum euersum à nobis est. At verò Soncinas lib. 12. Metaphysicæ q. 18. dist. vtitur: ait. n. potentiam diuinam posse considerari, aut in sensu diuiso, aut in sensu composito. Sensus diuisus, quantũ ex eo colligi põt, est, consideratio potentiæ diuinæ sm̃ se, & ante oẽm determinationem: sensus aũt compositus est, si consideretur illa potentia vt iam necessitate naturæ determinata ad producendum hoc vniuersum, & hanc causarũ connexionem. Priori modo ait, Deum ex se posse efficere hos effectus sine causis secũdis, hocq; naturali ratione cognosci posse. Imò addit Aristotelem id cognouisse: quod non probat aliquo eius testimonio. Rationes verò quas adducit, potissimè fundantur in infinitate potentiæ diuinæ. Et quidem supposita infinitate simpliciter talis potentiæ, vt à nobis probata est, optima est illatio, quam supra varijs modis deduximus ac declarauimus. An verò Aristoteles in eo sensu cognouerit infinitatem potentiæ diuinæ, non mihi satis constat: illud tamen certò scio, non satis illam probasse, vt supra visum est.

XXXII. Posteriori aũt modo negat Sõcinas iuxta sententiã Philosophi Deũ posse immutare ordinẽ & connexionẽ causarum naturalium, aut quicq̃ agere nisi mediantibus illis: quia diuina potentia naturaliter iam determinata fuit ad producendũ hunc ordinem rerum & causarum; quem immutare non potest nisi ipsa mutetur. Vnde Arist. 12. Metaph. tex. 8. ait, hunc ordinem causarum esse essentialem seu immutabilem. Potestq; hæc doctrina declarari ex alia, quã Theologi tradunt, distinguentes potentiam Dei inordinatiã & absolutam, vt est apud D. Thom. 1. p. q. 25. art. 5. ad 1. *D. Thom.* Potentiam absolutam vocant potentiã Dei scd̃m se sine vlla alia suppositione, vel determinatione volũtatis, & sine vllo respectu ad naturas rerum vel alias causas. Potentia verò ordinaria duobus modis exponitur primus est, vt potentia ordinaria dicatur ipsamet potentia Dei prout hẽt adiũctam scientiam & voluntatem qua Deus decreuit hos effectus & non alios facere, cuiuscunque ordinis sint, id est siue naturalis, siue supernaturalis. Alio modo & magis vsitato potentia ordinaria dicitur ipsa potentia Dei prout operatur sm̃ cões leges & cãs quas in vniuerso statuit. Et iuxta hanc posteriorẽ explicationem multa facere potest Deus sm̃ potentiam ordinariam, quæ nunquam facit: iuxta priorem verò ea tantum dicetur posse facere secundum ordinariam potentiam, quæ aliquando facturus est. Et iuxta illam expositionem potẽtia ordinaria includit sensum compositum, quem Soncinas dicebat, absoluta autem diuisum. Vnde perinde est ac si diceretur, ratione naturali cognosci Deum posse immediatè & per se solum facere illos effectus de potentia absoluta, non tamen de potentia ordinaria, id est, quæ ad actum sit aliquando reducenda.

XXXIII. *Autoris opinio.* Veruntamen hæc distinctio Soncinatis mihi nõ probatur, quia tota fundatur in hoc, qd̃ Deus aget ex necessitate naturæ. Et q; non põt mutare ordinem causarum naturalium in aliquo effectu, nisi ipse in se mutetur: vtrumque autem est falsum, & contra rõnem naturalẽ, quidquid sit de mente Aristotelis, quod supra visum est. Deinde in illis duobus membris, prout à dicto autore explicantur, inuenitur tam aperta repugnãtia, vt nullo modo simul possint rõne naturali psuaderi, & fere incredibile sit, Aristotelem vtrũq; simul sensisse. Nã si potẽtia Dei sm̃ se spectata potens est ad hos effectus & alios, & ad operandũ cũ his causis, & sine illis, quo modo põt esse natura sua determinata ad hos effectus & non alios, & ad agendũ mediantibus his causis, & nõ alio modo? Reuera est hæc contradictio, nam potentia de se propensa est & indifferẽs ad omnes hos effectus. Itẽ quia si ex se determinatur ad agendũ hos, & nõ illos, superflua & impertinẽs est talis potentia ad alios effectus, cum intrinseca necessitate & determinatione ad nũquã faciẽdos illos. Vnde hic sensus cõpositus longè diuersus est ab illo quem D. Tho. citato loco insinuat declarando potentiam ordinariã. Nam hic sensus cõpositus dicitur esse per determinationem intrinsecã ipsi potentiæ, & omnino necessariam ac cõnaturalem; & ideò hic sensus compositus destruit diuisũ, quia talis determinatio reuera nõ est aliud, quam limitatio talis potẽtiæ ad hos tm̃ effectus. Alter vero sensus compositus est per determinationem liberam voluntatis, quæ optimè admittit absolutam potẽtiã ad aliud, quia simpliciter posset Deus non determinare suam potentiam ad hos effectus, sed ad alios, quamuis in determinatione semel facta, immutabilis perseueret: & iõ in sensu composito non possit aliter operari.

XXXIIII. Dicendum ergo censeo, posse ratione naturali cognosci Deum absolutè esse potentem ad faciẽdũ sua sola virtute omnes effectus, quos per causas secũdas operatur, quatenus in eis pura efficiẽtia interuenit seu consideratur. Quod ideo dico, quia si aliud genus causalitatis formalis vel materialis aliunde adiũgatur, ex eo capite ignotũ esse poterit lumine naturali an talis effectus possit fieri sine cã secunda, pp imperfectionem quam tales causæ includunt, & quia sunt magis intrinsecæ, ideoq; magis obscurum est, magisque præter naturam, q; per aliud genus causæ suppleantur. Huius rei exẽpla cerni possunt in actibus vitalibus

bus,& in aliquibus ꝓprijs passionibus valde intrinsecis & similibus. Quibus omissis, stando in pura efficientia euidens esse censeo posse Deum & immutare ordinem causarum naturalium, & effectus earum sine illis producere. Primum patet ex libertate Dei, cuius arbitrio hæc omnia facta sunt & conseruantur; & vtrumq; est notum naturæ lumine. Vnde sicut ab æterno statuit res facere tali tẽpore, & ideo id facit sine sui mutatione, ita potuit statuere eas conseruare solum vsq; ad tale tẽpus, & prout ipsi placuit: ergo sine sui mutatione põt absolute hunc ordinem immutare. Et hoc est quod dixit August. 26. cont. Faust. c. 3. & ex illo D. Tho. 1. p. q. 105. art. 6. [Virtutem diuinam non subdi ordini causarum, sed eũ potius habere sibi subiectum. [Quod dictum non solum creditum est, sed etiam rõne naturali euidens, quia hoc pertinet ad perfectum dominium Dei: quod necessariò consequitur ad infinitam perfectionem Dei, & omnipotentiam cum libertate coniunctam. Sm̃ etiam optimè probatur ex infinitate omnipotẽtiæ Dei, & ex rõne supra tractata, ꝙ virtus integra efficiẽdi respectu cuiuscũque effectus dicit perfectionem simpliciter, quia efficere vt sic nullam habet admistam imperfectionem: & ideo formaliter reperitur in Deo, & non tantum eminẽter seu remotè. Adde, contra hanc veritatem, & hanc demonstrationem nullam esse, vel apparentem, rationem naturalem, quæ probet hoc esse impossibile.

XXXV. Hinc vlterius dico, ratione naturali cognosci posse, Deũ esse potentem ad efficiendos effectus in se naturales, qui sm̃ speciem suam possent per causas naturales fieri, quamuis in indiuiduo sint in eo statu, in quo iã non possent per hmõi cãs fieri; quales sunt resurrectio mortui præcise quoad naturam & seclusis donis gratiæ, de quibus latè dixi in 2. to. 3. p. disp. 44. sect. 8. Et rõ breuiter est, quia in hoc effectu nullum est vestigiũ repugnantiæ, aut contradictionis, neque etiam in ipsa actione: nam licèt non sit debita naturæ, nec sequi possit ex ordine causarum naturalium; & hoc respectu supernaturalis dicatur, m̃ respectu diuinæ omnipotentiæ tam proportionata est illi sicut creatio: & ex parte termini nõ requirit aliã potentiam præter non repugnantiam: nam hoc ipso ꝙ res non repugnat, est apta dependere à Deo per quamcunque actionem consentaneã diuinæ potentiæ. Quod principium est valde notãdum, & fit euidens ex dictis de omnipotẽtia Dei, & obiecto eius: nam illa omnia fundata sufficienter sunt in principijs naturalibus. Et ex illis euidẽter sequitur, si res quę fit naturalis est, vt hic esse supponitur: & in actione seu mõ quo à Deo solo fieri dicitur, non interuenit specialis repugnãtia & contradictio, Deum posse illam efficere tali modo: siue talis actio sit resurrectio, siue illuminatio cæci, siue quælibet alia similis.

XXXVI. Hinc rursus addo, rõne naturali cognosci posse Deum esse potentem ad producendos effectus alios, præter eos, qui produci possent à causis naturalibus huius vniuersi, tam sm̃ speciẽ, quam secundum indiuidua. Probatur ex principijs supra demõstratis: ostẽsum est. n. Deũ posse creare. Itẽ, potentiam eius esse infinitam simpliciter, etiam in latitudine obiecti. Item operari liberè. Ex his autem principijs euidenter sequitur posse facere alias res præter eas quæ sunt in vniuerso, & quæ in virtute causarum eius continentur. Atque ita fit, vt distinctio etiam illa potentiæ Dei in absolutã & ordinariam intra limites rõnis naturalis locum habeat. Quamuis. n. naturalis ratio nõ possit cognoscere totam latitudinem (vt ita dicã) potentiæ absolutæ, vt supra visum est: cognoscit tñ potentiam Dei ex se ad plura extendi quã de facto operetur, vel operari decreuerit, vel quã medijs causis naturalibus vniuersi operari possit. Cognoscit item hanc limitationem (vt sic dicã) vel determinationem potentiæ diuinæ absolutæ ad modum operandi secundum ordinariam potentiam, non conuenire Deo ex necessitate naturæ, sed ex arbitrio suæ volũtatis. Ex quo vlterius potest ratiocinari, interdum posse Deum præter ordinariam potentiam de facto operari: loquendo de ordinaria potentia in secundo sensu supra exposito, id est, non prout includit sensum compositum diuinæ determinationis, sed prout dicit modum operandi Dei per naturales causas, & secundum leges earum. Potest enim Deus ab ęterno decreuisse aliter interdum operari. Quæ potestas necessario colligitur ex principijs positis; quanquam ꝙ interdum ita operetur, non satis possit ratione naturali demonstrari. Cum aũt dicimus (quod semel ꝓ tota hac materia animaduersum volumus) hæc omnia posse ratione naturali cognosci, loquimur quantum est ex parte obiecti, ac naturalium principiorum, & veritatum, quæ in eis continentur, præsertim sigillatim de qualibet earum: nam ex parte subiecti, id est ipsius hominis, & ex difficultate ac morositate qua de his rebus philosophatur, & ex impedimentis quæ in inquirẽdis & inueniendis his veritatibus patitur, sæpe deficit in eis intelligẽdis; & licèt singulas possit assequi, non tamẽ omnes sine speciali gratia Dei. Vnde etiam fit, vt illuminati nunc seu roborati lumine fidei multas ex his veritatibus intelligamus vt cõtentas in principijs naturalibus, quas fortasse non assequeremur, si in pura ratione naturali philosopharemur. Ita enim acutissimis etiam philosophis lumine fidei carentib. accidisse, perspectum est.

Potentia quomodo distinguatur a scientia, & voluntate in Deo.

XXXVII. QVarto principaliter dicendum est, hanc diuinã potentiam non esse aliud in re quam ipsam diuinam essentiam, scientiam, & voluntatem, & ratione tamen ab eis distingui. Hæc assertio quoad priorem partem est euidens ex dictis in superioribus: ostensum est enim in Deo nullum esse accidens, neque vllam in re ipsa compositionem: ergo potentia eius non potest esse accidens eius, neque in re ab ipso distingui: alioqui cum in ipso sit, faceret cum eo compositionem. Ex quo fit, vt in re etiam non sit aliquid distinctum a scientia & voluntate, cum scientia eius, & voluntas non sint aliud ab essentia Dei. Ac deniq; omnes hæ perfectiones sunt de essentia substantiæ diuinæ, vt in superioribus, visum est.

Tra-

Tractatur opinio, quòd scientia sit ipsa potentia operans per imperium.

XXXVIII Sed de distinctione rationis mouetur quæstio à Doctoribus, quæ necessaria est ad explicandum formaliter ac præcisè quid sit potentia Dei. In qua re quidam sentiunt Deum immediatè causare res ad extra per scientiam suam. Qui consequenter aiunt, potentiam etiam secundum rōnem esse ipsam scientiam: sub diuerso tamen respectu significatam: nam scientia dicitur solum vt est cognitio; potẽtia verò vt est causa seu principium actionis ad extra. Quæ sententia duobus modis declarari solet. Prior (atque adeo prima sẽtentia absolutè) est, intellectum diuinum, præter actum cognitionis rerum creatarum, qui est quasi speculatiuus, habere actum practicum imperij, qui in Scriptura explicari solet illis verbis, [fiat lux, fiat firmamentum,] &c. Quo actu immediatè exequitur voluntatem, qua decernit aliquid facere; sicut homo imperando famulo, facit vt exequatur voluntatem suam. Deus autẽ in rerum effectione non imperat alijs vt ministris, sed imperat rebus ipsis vt in lucem prodeat, iuxta illud Ps. 148. [ipse dixit, & facta sunt, ipse mādauit, & creata sunt.] Atque ita fit, vt intellectus, quatenus ad ipsum imperare pertinet, teste D. Thom. 1. 2. q. 17. sit ipsa potentia, qua Deus producit res ad extra: ipsum autẽ imperium sit actualis effectio ex parte Dei.

D. Thom.

XXXIX. Fundamentum opinionis (in ratione stādo) solum est, quia hic modus agẽdi videtur perfectissimus, & maximè consentaneus naturæ intellectuali. Operatur. n. Deus, vt sæpe dictum est per intellectum & voluntatẽ. Hæ autem duæ facultates in nobis ita sunt subordinatæ; vt, licèt in ordine intentionis seu affectionis internæ, intellectus antecedat & moueat volūtatem, tñ in executione, & actione externa voluntas antecedat eligendo, & decernendo, quod faciendũ est; intellectus vero subsequatur imperando executionẽ: ergo sm̃ rationem eundem ordinem seruant in Deo. Est tamen differentia quia in nobis imperiũ est imperfectum, & inefficax ad physicã executionem, & ideò solum moraliter mouet: indigetq; alijs ministris vel potẽtijs proxime exequẽtibus. Dei autem imperium est perfectũ, & ideo per se ipsum est efficax, vt p se ac immediatè executioni mandetur, quod imperat.

XL. Iudicatũ de præcedente sententia. Hæc autem opinio probari non põt, nam in intellectu nullus põt intelligi actus, etiam ordinatus ad opus, per modum impellentis seu applicãtis ad ipsũ opus, nisi talis actus sit vel iudicium aliquod, si sit respectu ipsiusmet imperantis, vel aliqua locutio si sit respectu alterĩ: nã præter hęc duo quidquid in intellectu fingitur tãquã impulsio ad opus, & sine eã vel ratione fingitur: & intelligi ac explicari non põt quale illud sit. Nam in intellectu concipi non põt actus nisi per modum cognitionis apprehẽsiuæ aut iudicatiuæ: est .n. essentialiter & adæquatè cognoscitiua potentia: & ideò non põt in eo intelligi imperiũ, nisi aut per modũ absoluti iudicij, si sit ad seipsum, aut per modum iudicij ordinati ad alios si imperiũ ad alios referatur, vt latius in 1. 2. & in sciẽtia de aia explicatur. Diuinũ ergo imperiũ, quod

A dicitur subsequi decretum liberum diuinæ volũtatis de rebus faciendis, & exequi illud, vel intelligitur referri immediatè ad ipsum Deum, ita vt intelligatur Deus sibi imperans vt creet, sicut homo sibi imperat vt ambulet: Vel referri immediatè ad creaturas, quibus Deus imperat vt sint. Primum non potest dici consequenter iuxta illam sententiam, tum quia tale imperium nõ erit immediata ratio agẽdi ad extra, sed erit quasi applicatio efficax, qua Deus se vel potentiam suam applicat ad opus, sicut quando homo sibi imperat motum, imperium est applicatio efficax ad motum, non proximum principium illius. Tum ẽt, quia post decretum liberum, non potest in intellectu diuino consequi aliquis actus eius, qui versetur immediatè circa ipsummet Deum, vel res eius, nisi vel cognitio qua cognoscit se hoc iam decreuisse, vel iudicium quo iudicat sibi omnino esse agendum quod decreuit, nec posse iam aliud fieri: quod iudicium si quis imperium vocare voluerit, de voce non contendam, quamuis sit satis metaphorica respectu Dei. Nemo tamen probabiliter cogitare potest, illam cognitionem vel iudicium esse proximam rõnem per quam Deus extra se agit, cum proxime solum versetur circa decretum liberum ipsius Dei, & circa immutabilitatẽ & efficaciam eius. Præter hunc aũt actũ B non potest fingi aut intelligi in diuino intellectu aliquis alius actus, posterior sm̃ rationẽ quã decretum liberum voluntatis de rebus ad extra producendis, qui habeat rationem imperij Dei ad se ipsum, quo practicè applicet se vel suã potẽtiam ad opus: quia nec declarari põt qualis sit talis actus, aut quid per illum cognoscatur, aut iudicetur, aut quæ sit necessitas eius, cum Deus per voluntatem suam sibi cognitam & manifestatã sufficienter applicetur ad opus.

Quòd si altera pars eligatur, nimirũ illud imperium immediatè ordinari ad creaturas ipsas producendas: primum id dici non põt de imperio in sensu proprio, sed tñ in metaphorico. Nã creaturæ, vt educuntur de non esse ad esse, non sũt capaces proprij imperij, quod maximè patet C in inanimatis. Est aũt idẽ in omnib. ẽt intelligẽtibus, quia vt terminant creationem, nõ exercent actum intelligẽdi: neq; id est per se necessarium vt creentur, vt ex se est euidens: imò necesse est vt terminare creationẽ, antecedat actum intelligendi saltem ordine naturæ. Imperium aũt propriè dictum ordinatur ad intelligentem vt sic: quod patet ex suo correlatiuo: imperio. n. propriè dicto respondet obediẽtia: obedientia aũt propriè dicta tm̃ est in rebus intelligentibus. Accommodantur autem hæc, scilicet, imperium & obediẽtia, per quandam imperfectam & quasi materialem participationem, quibusdam brutis, quatenus ex consuetudine quadam percipere possunt signa, quib. imperium seu motio intimatur. Per metaphoram vero dicũtur creaturæ obedire Deo qñ esse incipiunt, vel recipiunt ex efficacia Dei, & ad nutũ voluntatis eius, quia ita se gerunt ac si intelligerent, & ad nutum obedirent. Vnde ẽ conuerso, Deum imperare creaturis vt fiat, nihil aliud est, quàm ad nutum voluntatis suæ efficaciter illas procreare. Quocirca per illud locutionis genus nõ explicatur aliquis actus proprius intellectus Dei loquẽtis ad creaturas, sed metaphori- XLI.

cè declaratur efficacia diuinæ potentiæ operãtis ad nutum volũtatis suæ. Quod genus metaphoræ est frequens in Scriptura, vt Iob 38. Deus dicitur loqui ad mare, [Vsq; huc venies, & non procedes amplius,] &c. de quo dicitur Prouer. 8. [Et legem ponebat aquis, ne transirẽt fines suos:] sic etiam ad Rom. 4. dicitur: [Vocat ea quæ nõ sunt, tanquam ea quæ sunt,] quibus dicendi modis declaratur efficacitas diuinæ voluntatis, & potentiæ. Nõ est ergo ĩ intellectu diuino aliquis actus qui sit propriũ imperium respectu effectus producendi. Et ideò D. Thom. locis statim citandis imperium diuinum ad effectus producendos in voluntate constituit.

Iob 38.
Prouer. 8.
Rom. 4.

Tractatur secunda sententia, scientiam per ideas esse proximam potentiam agendi.

XLII. Secunda sententia esse potest, diuinum intellectum per ideas seu exemplaria rerum quæ in se habet esse proximam rationem agendi, atque adeo potentiam ipsam per quam Deus res ad extra producit. Deus enim vt supra retigimus, in sua infinita scientia habet rationes seu exemplaria omnium rerum possibilium, quæ non sunt aliud, q̃ ipsemet intellectualis conceptus, quem de singulis rerum naturis habet Deus: qui vt intentionaliter seu intelligibiliter repręsentat vnãquamq; naturam factibilem a Deo, dicitur ratio, exemplar, aut idea eius. Hæc autem exemplaria diuina nihil extra se agũt necessitate naturæ, sed per voluntatem determinari debent: & ideo secũdum se, & vt anteriores voluntate nostro modo intelligendi, vocantur rationes rerum, postq̃ vero eis adiungitur voluntas, qua Deus vult iuxta hoc vel illud exemplar hanc vel illam naturam efficere, vocantur ideæ practicæ. Ab his ergo ideis vt applicatis & determinatis per voluntatem, dicit hæc opinio manare creaturas per se & immediatè, non medio alio actu immanente diuini intellectus: hic. n. nullus excogitari põt vt contra priorem sententiam declaratum est; sed per immediatam efficientiam seu influxum in res ipsas. Vt v.g. artifex humanus prius in se concipit ideam domus; & deinde vult efficere domũ C conformem exemplari concepto: si ergo illud exemplar esset tam perfectum & efficax, vt sine manibus & instrumẽtis statim efficeret tale artificiũ, quale voluntas vult, tunc intellectus per exẽplar conceptum esset potentia immediate exequens & efficiens res artificiales. Ad hunc ergo modũ imaginatur hæc opinio diuinas ideas, & efficientiam earum.

XLIII. Et ex hac ipsa expositione persuaderi potest hæc opinio: nam hic modus agendi pertinet ad magnam perfectionem scientiæ & artis, vt in exẽplo allato intueri licet, si. n. intellectus hominis per sua exemplaria haberet illam efficaciam, altior, & nobilior esset eius ars, quàm nunc est: omnis autem nobilitas & perfectio, est diuinæ scientiæ tribuẽda. Maximè vbi nulla miscetur imperfectio, neq; intercedit repugnantia: in hoc autẽ nulla imperfectio cogitari põt: quia habere vim efficiẽdi, perfectio est. Neque etiam in hoc inuenitur repugnãtia, quia licèt actus immanẽs per se non requirat efficiẽtiam extra intelligentem, A tamen nihil repugnat, q̃ vt est forma quædam intellectualis, sit actiua sui obiecti, seu rei per ipsam repræsentatæ. Imò hoc est maximè consentaneũ diuinis exemplaribus, tum quia, sicut sunt perfectissima, ita etiam esse debent efficacissima: tum etiam, quia quæ in creatis artificibus sunt diuisa, in supremo & simplicissimo debẽt esse vnita. Hanc sententiam attigit Durandus in 1. d. 45. q. 2. & eam impugnat non admodum efficaciter: nã reuera prædicto modo explicata, nec improbabilis est, nec facilè impugnari poterit: quid autem de illa sentiam, statim aperiam.

Tertia sententia, quòd uoluntas sit potentia.

XLIIII. Tertia sententia est, ipsam voluntatem diuinam esse potẽtiam, per quam Deus ad extra immediatè operatur, per absolutum velle, & efficax q̃ talis creatura sit tali tempore, modo, &c. ab hoc enim immediatè fluunt & recipiunt esse B creaturæ, quæ à Deo fiunt. Solet hæc opinio tribui D. Thomæ locis infra citandis: sed aliam fuisse eius sententiam ibidem ostendam. In eam tamen inclinat Caiet. 1. p. q. 25. at. 1. dicens forsan esse veriorem: Ferrar. vero 2. contra Gent. c. 1. & 16. solum ait, agere Dei ad extra aut esse velle, aut intelligere; significat etiam Scotus in 1. distin. 37. Nec desunt Theologi qui hanc sententiã certam existiment, propter modum loquendi Sacræ Scripturæ, diuinæ voluntati tribuentis efficaciam in operando, dicens: [Omnia quæcunq; voluit, fecit: & Omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ.] Vnde Leo Papa serm. 2. de Natiuit. [Deus] (inquit) [cuius natura bonitas: cuius voluntas potentia: cuius opus misericordia est.] Et Aug. in Meditationib. c. 29. [Cuius volũtas; opus. cuius velle, posse est. Qui omnia de nihilo creasti, quæ sola tua voluntate fecisti.] Ratio vero est, quia voluntas Dei est efficacissima: ergo ad eius perfectionem pertinet vt per se ipsam sit operatiua eorum quæ vult fieri, ita vt, licèt præcisè intelligatur, seclusa omni alia potentia, per se ipsam sit potens ad exequendum quod C vult; ipsa ergo est principium formale ac proximum omnis effectionis & actionis diuinæ.

Caiet.
Ferrar.
Scotus.
Leo Papa.

Quarta opinio ratione distinguens potentiam à scientia & uoluntate.

XLV. Quarta sententia est potentiam diuinam esse ratione distinctam ab intellectu & voluntate secundum suas præcisas rationes formales cõceptas: nihilõq; aliud esse, quàm ipsammet diuinã naturam, quæ quatenus est ipsum esse per essentiam, est per se effectrix cuiuslibet esse participati seu participabilis, si accedat voluntas vt applicãs & scientia vt dirigẽs. Et hæc videtur esse sententia D. Tho. 1. p. q. 19. at. 4. ad 4. vbi ait, [In nobis scientia est cã vt dirigens, voluntas vt imperans, potentia vt exequens & immediatũ principium operationis.] Et concludit, [Sed hæc oĩa in Deo idem sunt:] significans re quidem esse vnũ, secũdum rõnem autem distingui. Quod expressius declarauit inferius q. 21. art. 1. ad 4. dicens,

D. Thom.

[Poten-

[Potẽtia non ponitur in Deo vt aliquid differẽs à scientia & voluntate sm̃ rem, sed solum sm̃ rationem, in quãtum potentia importat rationem principij exequẽtis id quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit.] Addit verò deinde, etiã scientiam, & voluntatem diuinam sm̃ quod est principium effectiuũ, habere rõnem potentię: in quo nõ destruit aut negat quod antea dixerat, sed addit scientiam & voluntatem sm̃ suum causalitatis modum posse nomen potentiæ participare: nunquam tñ tribuit illis modum causandi, exequendo proximè, & quasi eliciendo actionem ad extra, sed imperando, tm̃, vel dirigendo. Vnde inferius eadem q. art. 5. ad 1. iterum repetit, [Potentia intelligitur vt exequens, voluntas vt imperãs, intellectus & sapientia vt dirigens.] Et in fine illius solutionis concludit, [Ideo Deus aliquid facit quia vult, nõ tamen ideo potest quia vult; sed quia talis est in sua natura.] Et hanc sententiam tenet etiam Durand. in 1. d. 38. q. 1.

Durand.

XLVI. Et potest ita suaderi, nam Deus non agit extra se quatenus est infinitus solum ratione scientis aut volẽtis, sed quatenus est infinitus simpliciter in genere entis: tota. n. hæc infinitas necessaria est ad creandum, vt supra diximus, & ad agendum sine dependentia a superiori, quo modo semper operatur Deus, ergo potentia conuenit Deo non formaliter ratione intellectus, vel voluntatis, sed rõne ipsius esse per essentiam, quatenus infinitũ & eminenter includit omnem perfectionẽ participabilem ab ipso. Et confirmatur primò, quia Deus non est omnipotens eo quòd sciat omnia, sed potius scit omnia quia est omnipotens, & eminenter continet omnia: sic. n. suprà dicebamus cum Dionysio, D. Thoma, & alijs, Deum cõprehendendo se & potentiam suam cognoscere omnes creaturas possibiles: ergo scientia creaturarũ ratione distinguitur ab omnipotentia, & illa sciẽtia, vt terminata ad creaturas, supponit modo nostro concipiendi, in diuina natura cõtinẽtiã eminẽtialem omnium creaturarũ, ratione cuius esse potest primum principium eorum. Et similis discursus fieri põt de voluntate: nam Deus non idò põt rem creare quia vult, vt bene D. Tho. dixit; imo neque ideò potest creare, quia põt velle: sed potius ideò põt velle creare, quia est omnipotens ad exequendum: ergo voluntas etiam sm̃ rationem supponit omnipotentiam. Et confirmatur secundo, quia nulla est sufficiens ratio ob quam vis executiua, & elicitiua immediatè actionis ad extra, magis tribuatur volũtati quam intellectui; vel è conuerso: ergo neutri attribuenda est. Antecedens patet ex dictis: nam ex vna parte scientia superat voluntatem, quia iuxta formalem suam rationem est excellentior perfectio, & formalius constituit seu pertinet ad esse Dei: & continet in se formas seu ideas rerum agẽdarum, quod maximè necessarium videtur ad earum productionẽ. Aliunde verò superat volũtas intellectũ, quia ad illã pertinet executio operum, quia est magis impulsiua quàm intellectus. Prima verò consequẽtia probatur, tũ quia non est, absolutè loquendo, maior rõ de vna potentia quam de alia: tum etiã quia in neutra est sufficiens rõ vt ei, executio tribuatur; quia neutra sine altera est sufficiẽs ad efficiendum, & vnaquæq; in sua ratione habeat proprium causalitatis modum, quẽ non transcẽdit,

A præcisè stando in suo conceptu & rõne formali; sed in illo habet infinitatem suam. Scientia. n. vt scientia, quantumuis practica, solũ habet dirigere actionem: est. n. scientia repræsentãs, & quasi illuminans; vnde hoc munus habet in agente per intellectũ, dirigit. n. actionem eius. Qua propter etiã si sit infinita, præcisè stando in ratione scientiæ, solum habebit infinitam perfectionem in dirigendo cum infinita claritate, & infallibilitate. Voluntatis verò munus est diligere, intẽdere, eligere, & vti: & hac rõne applicare ad opus alias potentias eiusdẽ appetẽtis. Quòd si infinita sit volũtas sub hac præcisa rõne; habebit infinitatem in applicando, ita vt ẽt infinitam potentiam possit efficaciter applicare ad opus si necessaria sit: & in hoc consistit efficacia diuinæ voluntatis, pp q̃ ei tribuuntur actiones ad extra, [Quia illi subest, cum voluerit, posse,] vt dicitur Sap. 12. ergo nec est sufficiens ratio extrahendi aliquam ex his potentijs ad alium causalitatis modum, neq; etiam est maior ratio de vna, quàm de altera. Nec verò dici põt, quod quidam insinuant, intellectum & B voluntatẽ simul esse ipsam potentiam executiuã, tum quia actio huius potẽtiæ vnius ac simplicis rõnis à nobis concipitur, & ideò fieri non põt vt potentia præcisè concepta includat intellectus & voluntatis actum. Tum maximè quia discursus factus, & quæ statim attingemus, æquè procedunt de vtraque facultate simul, ac de singulis.

Approbatur quarta opinio.

XLVII. ATque hæc sententia mihi simpliciter probãda videtur, quam vltimò ita declaro & confirmo. Aut. n. hic inquirimus potentiam, quæ sit quasi principium proximum actionis distinctũ a principali & radicali, vel vt solum dicit ipsum principium principale, q̄ sit etiam immediatũ. Priori modo non oportet fingere aut concipere in Deo potẽtiam ratione distinctam ab essentia: posteriori autem modo non potest esse scientia vt scientia, vel voluntas, vt voluntas, sed essentia vt infinita entitas, & ipsum esse per essentiam: ergo. Minorẽ ita declaro, nã in creaturis calor v.g. quatenus est forma dans esse calidũ, & quatenus est principium calefaciendi, in re est vna & eadẽ forma, quæ rõne sui esse est actiua: vnde, licèt secũ C dũ has diuersas habitudines vel causalitates possit à nobis diuersis conceptibus inadæquatis concipi, non tñ ibi distinguitur etiam rõne potentia proxima & principalis calefaciendi, sed ipsemet calor ratione suæ entitatis est proxima & principalis potentia ad calefactionem accidentalem, in ea præcise sistendo. Idem proportionaliter esset in forma substantiali ignis v.g. si per se ipsã esset productiua similis formæ, nunc verò si non põt esse principium proximũ suæ communicationis sed tm̃ principale, ideò est, quia est limitata & finita forma indigens dispositionibus accidentalibus. In diuina autem substantia cessat hæc ratio; quia illimitata est, & omnem vim agendi in suo esse substãtiali continens. Igitur diuina natura vt sic, est sine dubio principiũ principale & radicale oĩs actionis ad extra. Quod ẽt concludit illa ratio, quia non est tale principium nisi quatenus eminenter continet omnia: hoc autẽ non habet præcisè ratione scientiæ, aut voluntatis sed rõne

totius

totius infinitatis suę. Item quia in tantum est fons totius esse, in quantum est ipsum esse per essentiã: quod esse quatenus à nobis concipitur formaliter in ipso Deo, vocatur natura seu essẽtia eius: vt verò per se ipsum est communicatiuum sui, dicitur principium seu ratio agendi ad extra.

XLVIII. Præter hoc autem principium nõ oportet in Deo concipere aliud principium proximum et ratione distinctum, immediatius eliciens actionẽ, quia cum illud sit illimitatum & infinitum, quamuis substantiale sit, est sufficiens etiam in ratione proximæ virtutis nõ indigens media facultate. Nam in substãtijs creatis distinctio horum principiorum ex imperfectione prouenit, & perfectius erit principium, si sub vtraque ratione sit sufficiens, quam si sub altera tm̃; Deo autem tribuendũ est quod est perfectissimum: ipsum ergo esse diuinũ per se ipsum est principio proximũ, quasi eliciens & exequens omnem actionem ad extra; quod est esse ipsam potentiam. Quia verò hoc ipsum præstat perfectissimo modo, indiget intellectu & voluntate, illo vt dirigẽte, hac vt applicante. Quia verò ipsa scientia & voluntas nõ sunt in Deo aliud, quam suum esse, ideò per illud habet Deus quidquid necessarium est ad agendũ perfectissimo modo. Atque ita tandem diuina scientia & voluntas sunt causa rerum, in re quidem, per se ac proprijssime efficiendo illas, quatenus in re sunt ipsum esse, & ipsa omnipotentia Dei: secũdum proprias verò rationes, altera dirigendo, altera vero applicãdo potentiam exequẽtem à qua secũdum rationem distinguuntur.

XLIX. Ex quo planè sequitur actionẽ ad extra immediatius cõparari ad potẽtiã vt sic, quã ad scientiã, vel voluntatem vt sic, quia ad illam solam cõparatur ad principium eliciens. Vnde vlterius consequitur, illam actionem debere esse transeuntẽ, quod est consentaneum his quę in superioribus, tractando de causis, diximus de creatione, & de concursu diuino: illa et oĩa melius intelliguntur iuxta hunc modum explicandi diuinam potentiam: Neq; est verum quod quidam objeciũt, huiusmodi potentiã, quæ ita operatur quasi eliciẽs immediatè actionem trãseuntem, esse imperfectã. Nam id solum est verum qñ talis potẽtia merè naturaliter agit sine intelligentia & libertate: at verò si hęc habeat intimè adiuncta, esse potest perfectissima. Vt si intelligeremus solem habere libertatem ad illum inandum, vel continendum luminis influxũ, perfecto modo illuminaret, et si lux eius esset immediatum principium eliciẽs illuminationem, quæ est actio trãsiẽs. Esset aũt multò maior perfectio, si non tm̃ sol, sed ipsa et lux solis intimè in se includeret illam libertatem & intelligentiam ad illam necessariam: ita verò se habet hæc diuina potẽtia, à qua proximè fluit exterior actio. Quæ sm̃ modum concipiendi nostrum ad diuinam scientiam & voluntatem remotè tantum comparatur, scilicet, vt ad applicãtem dirigentem potentiam exequentem.

L. Sed quæres, ad quam illarũ remotius compararetur: Durand. in 1 dist. 45. q. 1. dicit ad scientiam remotius comparari, quia scientia mouet voluntatem, & volũtas potentiam exequentẽ. Sed Durandus tm̃ meminit illius motionis, qua intellectus mouet voluntatem proponendo illi obiectum: secundũ quam nõ est dubium, quin remo- A tius concurrat scientia. Omittit tamen actualem directionem, quæ immediatè necessaria est ad rectam executionem, vt ad pingendum non concurrit ars mouendo voluntatem, sed immediate dirigendo manum, quod proprie spectat ad causam exemplarem, nam alia motio magis pertinet ad causam finalem. Qua propter dicendum est, vtramque ex his potentijs immediate concurrere vnamquamq; in suo ordine, voluntatem quoad applicationem & exercitium, nã hoc est munus eius; scientiam quoad directionem: & (vt sic dicam) quoad specificationem: quia exemplar est ratio efficiendi hanc vel illam naturam: loquor autem de scientia quatenus est practica, & habet rationem artis, nam quatenus voluntatem inducit vt efficere velit, sic potius habet rationem prudentiæ, & remotius concurrit, vt diximus.

Potentiam Dei vnam esse.

LI. VLtima assertio sit, Potentiam diuinam in se ac formaliter vnam esse & simplicissimam: continere autem omnem perfectionem potẽtię actiuæ, & ideò in ordine ad varias actiones posB se à nobis per inadæquatos conceptus in plures secũdum rationem distingui. Hęc conclusio quoad omnes partes est facillima, & iuxta ea quæ de scientia, & volũtate dicta sunt, explicãda & probanda est. Nam quod in re sit omnino simplex, constat ex simplicitate naturæ diuinę, cui in re hæc potentia nihil addit. Item ex vniuersalitate eius, & sui obiecti, quod est ipsum ens participabile vt sic. Quòd vero possit ratione distingui per inadæquatos cõceptus facillimum est: nam etiam finitam potentiam hoc modo nos partimur, v.g. intellectum nostrum in rationẽ superiorem, & inferiorem, per varia munera eiusdẽ intellectus, sine distinctione quę in re sit in ipsa facultate intelligendi. Sic ergo iuxta varias actiones distinguere possumus in Deo potẽtiam creatiuam, & generatiuam ad extra seu effectiuã per eductionem formę de potentia subiecti; quæ vlterius distingui põt in potẽtiã actiuam per modum causæ proximæ, vel per modũ causæ vniuersalis tm̃, C quia vtroq; modo põt Deus agere. Aliqui addũt potentiam conseruatiuam, sed hæc non est proprie distincta ab effectiua sm̃ cõceptum, sed sm̃ nomen tm̃, iuxta supra dicta de effectione & cõseruatione. Alij addunt potentiam annihilandi: hæc verò non tam est potentia agendi, quàm nõ agendi: vnde non addit etiam secundum intellectum propriam rationem potentiæ, sed cõnotat libertatem seu subordinationem ad voluntatem. Iuxta hæc verò distingui potest Theologice diuina potentia in naturalem, & supernaturalem, sicut dicitur Deus prima causa naturalis, & supernaturalis. Sic autem denominatur potentia supnaturalis non respectu ipsius Dei: illi. n. omnis eius potentia maxime cõnaturalis est, quia ex ppria naturali perfectionę illi conuenit, sed denominatur supernaturalis in ordine ad actiones, q̃ sunt supra naturam rerum creatarum: de quibus disputare proprium est Theologorum.

De Diuina prouidentia.

LII. ATque hæc sint satis de diuina potentia; de actionib. verò eius nihil hic occurrit addendum

dum ijs, quæ de causalitate causæ primæ in superioribus dicta sunt. Et ideo etiam hic nihil specialiter addimus de diuina prouidentia: quia hæc præter scientiam, volūtatem, & operationem nil addit, sed formaliter dicit rationem qua Deus ab æterno decreuit res huius vniuersi gubernare, eas que per media conuenientia in suos fines dirigere. Cum ergo ostensum sit, & totum hunc mundum à Deo esse conditum, & ordinando omnes partes eius ad vnum finem, seu commune bonū & nihil in eo fieri sine Dei influxu ac voluntate, constat habere Deum in mente sua rōnem æternam, qua hic mūdus regitur, quæ prouidentia dicitur. Quam licet nōnulli Philosophi, vel oino, vel ex parte ignorauerint, vt Plinius lib. 1. cap. 7. & Cicero, & alij qui scientiam rerum particularium, aut contingentium, Deo denegarunt: grauiores tamen Philosophi eam agnouerunt. Præsertim Seneca lib. de Prouid. vbi ait, superuacuū esse ostendere tantum opus nō sine aliquo custode stare. Idem lib. 1. Natural. quæstionum. Aristoteles idem significat in bisquæ suprà retulimus, & 2. Physicor. v 1 ait naturam, vt est sub primo agente intellectuali, operari propter finem: & 12. Metaph. cap. 10. inde concludit vnū esse principē, vt optima sit vniuersi gubernatio: & 10. Ethic. c. 8. Deo tribuit curam humanarum rerum. Plato etiam in Epimenide rectè sensit de prouidentia: quod etiam ex Plotino Platonico refert D. Aug. lib. 10. de Ciuit. ca. 14. vbi etiam Viues nonnulla congerit. Cicero etiam citra res humanas & liberas in reliquis non malè sensit de prouidentia, vt constat ex somno Scipionis, & ex lib. 2. de natura Deorum. Verum Philosophi præcipuè attigerunt prouidentiam quoad conseruationem huius vniuersi, & quoad cursum rerum, & corporalium effectuum, qui in eo fiūt. De mora si autem prouidentia rerum humanarum pauca dicunt, & præsertim de præmio bonorum, & supplicio malorum: circa quas res versantur purissimæ difficultates, quæ de diuina prouidentia tractari possunt: sed illæ omnino cōiunctæ sunt cum his quæ ad diuinam gratiam, & supernaturalem prouidentiam spectant: nam de his quæ pertinent ad generalem concursum cum libero arbitrio, iam suprà dictum est; & ideo cætera Theologis relinquimus.

Plinius. Cicero. Aristot. Plato.

DISPVTATIO XXXI.

De essentia entis finiti vt tale est, & de illius esse, eorumque distinctione.

POstquàm dictum est de primo ac præcipuo ente, quod & est totius metaphysicę primarium obiectum, & primum significatum & analogatum totius significationis, & latitudinis entis, dicendum sequitur de altero mēbra in prima diuisione proposito, id est, de ente finito & creato. Quia verò illud non est vnum simpliciter, sed tantum secūdum abstractionem, seu communem rationem, plureiq; ac varias rationes entium sub se comprehēdit, ideò ad huius membri expositionem duo facienda sunt, prius declarandum est in quo posita sit communis ratio entis creati seu finiti, quod in hac disputatio-

A ne propositum est, deinde diuisiones vel subdiuisiones eius tradendæ sunt vsque ad vltimas rationes entium, quæ sub obiecto metaphysicæ superius posito comprehenduntur.

SECTIO I.

An esse & essentia entis creati distinguantur in re.

QVoniam vt in superiorib. visum est ens in quantum ens ab esse dictum est; & per esse, vel per ordinem ad esse habet rationem entis, ideò ad declarādum rationem entis creati à comparatione essentiæ & esse initium sumimus. De qua multa tractanda occurrunt, quæ ad intelligēdam essentiam entis creati vt sic, & proprietates eius omnino necessaria sunt, radix verò omnium est id, quod proposuimus, scilicet, quomodo esse & essentia distinguantur. I.

Suppono aūt per esse nos intelligere existentiā actualem rerum, ne fit æquiuocatio in verbis B nec sit necessariū postea distinguere de esse essentiæ, existentiæ, aut subsistentię, aut veritatis propositionis. Nam esse essentię, si verè condistinguitur ab existentia, nihil rei addit ipsi essentiæ, sed solum differt ab illa modo quo concipitur vel significatur. Vnde, sicut essentia creaturæ vt sic ex vi sui conceptus non dicit quòd sit aliquid reale actu habēs esse extra causas suas, ita esse essentię vt sic præcisè in illo sistendo, non dicit esse actua le quo essentia extra causas constituatur in actu: nam si esse in actu hoc modo nō est de essentia creaturę, nec pertinere poterit ad esse essentię eius: ergo esse essentię creaturę vt sic ex se præscindet ab esse actuali extra causas, quo res creata fit extra nihil, quo noie esse existentię actualis significamus. Esse autem subsistentię, & contractius est quàm esse existentię: hoc. n. substantię & accidentibus cōe est, illud vero est substantię proprium; & propterea esse subsistentię, (vt supponere ex infrà probandis) distinctum quid est ab esse existętię substantialis naturę creatę, & separa C bile ab ipso, quia non constituit naturam in ratione actualis entitatis, quod pertinet ad existentiam. Esse autem veritatis propositionis, ex se nō est esse reale, & intrinsecū, sed est esse quoddam obiectiuū in intellectu cōponente, vnde conuenit et priuationib. Sic. n. dicimus, cęcitatem esse, vel hominem esse cęcum, vt latius Aristot. 5. Metap. ca. 7. Est ergo sermo de existentia creata. De qua pręterea supponimus, esse aliquid reale, & intrinsecum rei existenti, quod videtur per se notum. Nam per existentiam res intelligitur esse aliquid in rerum natura; oportet ergo, vt & ipsa aliquid reale sit, & sit intima, id est, intra ipsam rem existens. Nec. n. res esse potest existens per aliquam extrinsecam denominationem, vel aliquod ens rationis, alioqui quomodo existentia constitueret ens actu reale, & extra nihil? II.

Prima sententia affirmans distinguit realiter.

DE hac igitur existentia creaturę variæ sunt opiniones. Prima est, existentiam esse rem quandam distinctam omnino realiter ab entitate essentię III.

essentiæ creaturæ. Hæc existimatur esse opinio D. Tho. quam in hoc sensu secuti sunt fere omnes antiqui Thomistæ. Loca D. Tho. præcipua 1. p. q. 3. art. 4. 2. cont. Gent. cap. 52. de ente & essentia cap. 5. 4. Metaph. lect. 2. Quæ sic interpretatur Capreol. in 1. d. 8. q. 1. artic. 1. Caiet. locis cit. 1. par. & de ente & essent. Ferrar. dicto loco cont. Gent. Sōc. in 4. Metaph. q. 12. Iauell. tractatu de transcendent. Item Aegid. in 1. dist. 2. q. 4. artic. 1. & latissimè de ente & essent. q. 9. & sequentib. & quodl. 1. qu. 2. Citantur etiam Albert. sup. lib. de Causis propos. 8. Auicen. lib. 5. suæ Metaph. ca. 1.

D. Thom. Capreol. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauell.

IIII. Hæc prima ratio tractatur late infra 12. in fine.

Argumenta quib. hæc sententia suaderi solet, multa sunt. Primum, quia prædicata essentialia conueniunt creaturæ absq; interuentu causæ efficientis: propter hoc enim ab æterno fuit verum dicere, hominem esse animal rationale, sed existentia non conuenit creaturæ nisi per causam efficientem, & ideo non potest creatura dici actu esse nisi facta sit: ergo esse creaturæ est res distincta ab essentia eius, quia non potest vna & eadē res esse & non esse per efficientē causam. Quòd si dicas, cum fit creatura, non solum fieri esse, sed etiam essentiam creaturæ, respondetur, non fieri essentiam absolute, sed fieri essentiam sub esse, seu fieri essentiam existentem; & ideo non sequi, essentiam factam distingui ab essentia absolute, nisi ratione existentiæ, quam illi addit.

V. Hæc secūda ratio tractatur late infra sect. 12.

Secūdū argumentū, quia esse creaturæ est esse receptum in aliquo: ergo in essentia: non enim potest excogitari aliud in quo recipiatur: ergo est res distincta ab essentia: non .n. potest eadem res in se ipsa recipi. Primū antecedēs probatur, quia esse irreceptum est esse per se subsistens ex vi suæ actualitatis, nā est oīno abstractum à subiecto, vel potentia, in qua recipiatur; est ergo esse perfectissimū & summū, atq; adeò purus actus, & infinitum quid in rōne essendi: ergo repugnat esse creaturæ esse omnino irreceptū. Et confirmatur, quia tale esse nō habet vnde limitetur, nō enim limitatur à potentia in qua recipiatur, si illā non habet, neque etiam ab actu seu à differentia, quæ se habeat per modum actus respectu existentiæ, nā cū existentia sit vltima actualitas non constituitur per actū quo limitetur. Vt ergo esse creaturę sit finitum & limitatū, necesse est vt sit actus essentiæ in qua recipitur, & per quam limitatur.

VI.

Tertia ratio sit, quia oēs creatura est cōposita vera reali cōpositione, sed prima & generalis cōpositio realis solum esse potest ex esse & essentia: ergo componitur oīs creatura ex esse & essentia tanq̄ ex actu & potentia realiter distinctis. Maior constat, quia, si daretur aliqua creatura in qua nulla esset realis compositio, daretur aliqua creatura omnino simplex, vt substantia Angeli actu existens, si non componeretur ex esse & essentia esset substantialiter & omnino simplex, atq; ita quodāmodo adæquaret perfectionem diuinam. Quod si dicas, in ea posse remanere cōpositionē ex genere & d. ia, aut ex natura & supposito, & ex subiecto & accidente, nihil horum satisfacit, quia prima cōpositio non est realis, sed rōnis vnde non excludit perfectā simplicitatem realem. Secūda vero cōpositio primū non est vniuersalis oībus rebus; quia nō conuenit accidētib. deinde de eādem hēt controuersiam, q̄ cōpositio ex esse & essentia, si ergo illa admittitur in substantijs

A creatis, cur nō ēt hæc? Tertia tandem compositio nō est ad constituendam substantiam, nunc aūt agimus de compositione & simplicitate substantiali. Ac deinde sumitᶜ ex his vniuersale argumentū, quia sequitur saltem de possibili, nō repugnare creaturæ vt sic carere oī cōpositione reali, atq; adeo esse summè simplicem, qđ est incōueniens, quia hoc vř esse proprium Dei. Et sequela patet, tum quia non est cur magis repugnet cæteras compositiones excludi, q̄ hanc ex esse & essentia, tum ēt quia pōt conseruari simplex natura substātialis sine vllo accidente. ¶ Quarto. In subā composita ex materia & forma esse est quid distinctū à materia & forma & à natura composita ex vtraq;: ergo est res distincta à tota essentia talis substantiæ: ergo idem erit in reliquis entib. creatis. Hæc consequentia est euidens quoad res minus perfectas, quoad res vero perfectiores vt sunt substantiæ spirituales, videri potest infirma, quia illæ substātiæ sicut sunt perfectiores, ita possunt esse simpliciores. Nihilominus tn̄ iuxta

VII. De hac quarta ratione late differitur infra sect. 11.

B subiectam materiam est optima illatio, tū quia si in aliqua re creata admittitur realis distinctio esse ab essentia, nulla potest ratio afferri, ob q̄ negetur distingui in alijs, quia, si non repugnat distingui ex vi esse & essentiæ vt sic, non repugnabit ex vi talis essentiæ & talis esse creati. Tum etiam quia, si in aliqua creatura reperiuntur distincta esse & essentia, nō est ex eo ꝙ talis est, sed ex eo ꝙ creatura est, & quia in illa cōparatur essentia ad esse sicut potentia ad actum, qui est extra quidditatem eius, & sine quo concipi pōt, q̄ rōnes cōes sunt oī creaturæ. Superest vt probemus primum antecedens, qđ probatur primò, quia vel esse naturæ subālis compositæ est una simplex entitas vel composita; composita esse non pōt, vt ostendā; si aūt sit simplex, non pōt esse materia vt per se notum vř, neq; etiam forma, tū quia est fere eadem rō, tum etiam quia iam concluditur, essentiam materię existere per existentiam à se realiter

C distinctam, i cum forma à materia realiter distinguatur, & tunc procedent oēs rationes factæ, vt idem dicendum sit de qualibet essentia creata. Neq; ēt esse posset illa entitas, idem cū tota essētia composita ex materia & forma, quia non pōt simplex entitas esse vna & eadem res cū re cōposita ex rebus distinctis, nam inuoluitur aperta repugnantia: si ergo tale esse est simplex entitas, oporret vt sit res omnino distincta à tali essentia.

Quod verò illud esse non sit cōposita entitas, sed simplex, ꝓbādū est primo, quia aliàs oporteret in illo esse distinguere partes ex quib. cōponitur. Ex quo sequeretur primò, vnam ex illis partibus esse idē cū materia, & alterā cū forma, atque ita nō habebit materia esse à forma, sed ex se, vnde nō erit pura potentia, sed ex se habebit aliquē actū cōtra cōem Philosophorum snīa. Sequitur secundo, ex materia & forma nō fieri vnum simpliciter, quia ex duobus entibus in actu non fit vnū simpliciter. Sequitur tertio, materiā quantū est ex se posse esse sine forma, & q̄cunq; formam sine materia, non mō de absoluta potētia, sed ex sua natura. Cōsequens aūt quoad priorē partē est cōtra Philosophiā, quoad posteriorē vero ēt contra fidē: alioqui aīæ brutorū essent immortales. Sequela verò quoad primam partem probatur, quia, si materia hēt existentiam partialē, vel illa

VIII.

est

est sufficiens ad constituendam materiam extra causas suas,& sic habetur intentum .s.quod, licèt de sit forma, cõseruabit illam. Vel est insufficiens, & sic reuera non est existentia, quia de rõne existentiæ est, vt sit sufficiens ad constituendam rẽ extra causas suas: sicut repugnat esse albedinem, & non esse ex se sufficientem ad constituendum album. Item, quia, si materia non potest existere nisi dependenter à forma, & à toto cuius existentia terminari & actuari potest; superfluũ fuisset dari illi propriam partialem existẽtiam. Itẽ quia si materia habet propriam existẽtiam, per illam intelligetur prius natura existere, quam actuari per formam: ergo quamuis separetur actualitas formæ, manebit materia ex vi ppriæ existentiæ, quia prius non pendet à posteriori. Atque hæ rõnes probant ẽt alteram partem .s.quod omnis forma possit naturaliter manere existens, ẽtsi separetur à materia, nempe quia habet propriam existentiam sufficientem ad constituendum illam extra causas suas, per quam prius naturam, atque adeo sufficienter existit. Vnde Theologi, præsertim D. Tho. inde præcipuè colligunt animam rationalem esse immortalem, quia secum affert proprium esse, quod primo illi conuenit, & per illam toti homini communicatur.

IX. Vltimo sequitur, ex his duab. partialib. existẽtijs vnam comparari ad aliam vt potentiam ad actũ, consequens est falsum: ergo. Sequela patet, nam pter illas partiales existentias necesse est cõstituere integrã existentiã & totalem totius naturæ, q non põt esse simplex, & oĩno condistincta à partialibus existentijs, vt per se est euidens ex oĩbus dictis, & quia aliàs superfluæ essent partiales existentiæ, & tn homine est euidens nõ posse fingi talẽ existentiã totalem & simplicẽ omnino condistinctam ab existentia animæ, quia nec spiritualis esset, nec corporalis, cum ponatur vt adęquatè comitans & actuans substantiã ex corpore & spiritu constantẽ, & ab illa pendẽs. Oportet ergo vt talis existentia constet ex partialibus: ergo etiam necesse est vt illæ partiales existentiæ per se vniantur ad constituendã vnam existẽtiã totalem. Alioqui illa totalis non esset existentia per se vna, sed aggregatũ plurĩũ: ergo necesse est alterã illarũ existẽtiarum partialium cõparari ad aliam vt potẽtiam ad actũ, alioqui nõ possent p se vniri. Hoc aũt vltimũ consequens esse falsum probatur, quia esse est vltima actualitas cuiuscunque rei: imò ex propria rõne est pura actualitas nullam habens potentialitatẽ admistã sm se, sed solum ratione essentiæ vel naturæ cuius est esse. Propter quod dicitur existentia, perfectior esse omni forma substantiali, quia plus habet actualitatis, quam ipsamet forma, vt sumitur ex D. Tho. 1. part. quæst 4. art. 1. ad tertium.

X. Quintò præter rõnes metaphysicas adiungere possumus Theologicã rationem, quia essentia creata separatur in re ipsa à sua existentia: ergo distinguitur realiter ab illa. Consequẽtia probatur ex dictis superius de distinctionibus rerũ. Antecedens solet cõiter probari, quia res creatæ cum corrũpũtur vel annihilãtur amittũt existẽtiam, nõ vero essentiam. Vnde p rei corruptionẽ separatur existẽtia ab essentia. Melius vero probatur illud antecedẽs ex duplici mysterio fidei. Vnum est Eucharistiæ, in quo per cõsecrationẽ quãtitas

De hac quia ratione la es infra sect. 11.

A amittit naturalẽ existentiã, per q existebat in pane, & acquirit aliã, qua per se existit, & potens est reliqua accidentia sustentare. Aliud est incarnationis mysteriũ, in quo humanitas Christi propria & naturali caret existentia, & assumpta est vt per existentiam increatã diuini Verbi existat.

Secunda sententia ponens distinctionem modalem.

Secunda sñia est esse creatũ distingui quidem ex natura rei, seu (vt alij loquuntur), formaliter ab essentia cuius est esse, & non esse propriã entitatem oĩno realiter distinctã ab entitate essentiæ sed modũ eius. Hæc opinio tribuitur Scot. in 3. d. 6. q. 1. & Hẽrico quodl. 1. q 9. & 10. de quorum sñia postea dicam. Eandem opinionẽ tenuit Soto 2. Physi. q. 2. & in 4. sen. d. 10. q. & nonnulli moderni eam sequuntur. Fundamentum eorum est, quia nõnulla distinctio ex natura rei inter esse & essentiã creaturæ videtur omnino necessaria: non est aũt necessaria maior, q hæc modalis seu formalis: ergo non est maior asserẽda, cũ distinctiones nõ sint necessitate multiplicãdę. Maiorẽ videntur primo conuincere oĩa quæ in fauorem primæ sñiæ adducta sunt. Secundo videtur probari efficaciter, quia quod est extra essentiã rei, necesse est distingui ex natura rei saltẽ formaliter ab essentia rei: sed esse est extra essentiã creaturæ, vt vr euidens, cũ sit separabile ab ipsa. Vnde hæc enunciatio, [Creatura est,] non est per se necessaria & essentialis, sed contingens: ergo. Tertio, quia aliàs creatura esset suũ esse, & cõsequenter purus actus, qđ est creaturæ tribuere id quod est pprium Dei. Vnde Hilar. lib. 6. de Trinit. Deo tribuit tãq proprium illi, [quod esse nõ accidit illi,] sed est ipsũ esse subsistẽs, & Boet. lib. de hebdom. c. 1. [In reb. creatis (ait) diuersum esse id quod est, ab esse. Minor pbatur, quia hæc distinctio sufficit vt vnũ sit extra essentiã alterius, & ad veram & realem compositionem: quia vbicunq; in rebus intercedit distinctio, fit ex extremis sic distinctis vera cõpositio. Item illa distinctio satis est, vt vnum extremum sit per diuinam potentiam separabile ab alio, quamuis non sufficiat ad mutuam seu conuertibilem separationẽ, vt in superioribus dictum est. Ex quo potest hęc sñia confirmari, nam licet essentia creata sit separabilis à proprio esse, è conuerso tamen ipsum esse non est separabile ab essentia creaturæ: hactenus n. factum non est, nec verisimile est fieri posse vt cõseruetur existentia albedinis non conseruata albedine, & homo habeat existentiã albi & non sit albus, & sic de alijs. ergo signum est non esse realem distinctionem inter essentiam & existentiam, sed tantum modalem. Omitto rationes alias, quæ ad suadendas sñias fieri solẽt, quia non habent peculiarem difficultatem, quæ in his quæ propositæ sunt non contineatur.

XI.

Scot. Henricus. Soto.

B

Hilarius.

C

Tertia sententia ponens solam distinctionem rationis.

XII. Tertia opinio affirmat, essentiam & existẽtiã creaturæ, cũ proportione comparata, nõ distingui realiter, aut ex natura rei tanq duo extrema realia, sed distingui tm ratione. Ita tenuit expresse, & optimè declarauit Alexan. Alens. 7.

Metaph. ad tex. 12. Tenuit etiam Aureolus apud Capreol. in 1. d. 8. q. 1. vbi Capreol. citat et Henricũ, Godofredũ, & Gerand. de Carmelo proeadem ſnia: Et ibi Durand. in 2. p. d. quæſt. 2. eandem tenet, & Gabr. in 2. diſt. 6. & ibi cæteri Nominales. Et Heruæus quodl 7. q. 9. Gregor. in 2. di. 6. q. j. ad arg. Aureoli. Et hanc opinionem Scotiſtæ ſequũtur, vt patet ex Anton. Andrea. 4. Metaph. q. 3. Lyche. 3. diſt. 6. Eandem tenet. Alexan. Achillinus li. 1. de elemẽtis dub. 3. Palacios in 1. d. 8. diſp j. Ioan. Altenſ. in lexico Theolog. verbo Eſſe. Hanc etiam opinionem in re tenet Niphus lib. 4. Metaph. Diſp. 5. licèt in verbis differat, & in fine diſputationis concedat, controuerſiam eſſe de modo loquendi. Rurſus ibi diſtinguit, ex ſẽtentia Ariſtotelis & Peripateticorum, inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, vt in illis diſtinguatur exiſtentia ab eſſentia. non vero in his, quod etiam tenet Ioan. Ganden. 4. Metaph. ca. 3. Hoc vero non eſt hoc loco examinandum, quia pendet ex illa quæſtione, an hæ res iudicio Ariſtotelis ſint à Deo productæ, necne, de qua iã ſupra dictum eſt. Videtur etiam Fonſeca, libro 4. Metaph. ca. 2. q. 4. nihil in re diſſentire ab hac ſententia, vt à nobis declarabitur. licèt ſecundam ſe ſequi verbis profiteatur. Poſſunt etiam in fauorem huius ſententiæ adduci omnes Theologi qui ſentiunt, humanitatem non potuiſſe à Verbo aſſumi ſine propria exiſtentia, nam id rectè fundari non poteſt niſi in identitate eſſentiæ & exiſtentiæ naturæ creatæ, de qua re legi poſſunt quæ in primo tomo partis ſcripſimus.

Tertia ſententia exponitur & approbatur.

XIII. HAEC opinio tertia ſic explicanda eſt, vt cõparatio fiat inter actualem exiſtentiã, quam vocant eſſe in actu exercito, & actualẽ eſſentiam exiſtentem. Et ſic affirmat hæc ſnia, exiſtentiam & eſſentiam non diſtingui in re ipſa, licet eſſentia abſtractè & præciſe concepta, vt eſt in potentia, diſtinguatur ab exiſtentia actuali, tanquam non ens ab ente. Et hanc ſententiam ſic explicatam exiſtimo eſſe omnino veram. Eiuſque fundamentum breuiter eſt, quia nõ poteſt res aliqua intrinſece ac formaliter cõſtitui in ratione entis realis & actualis, per aliquid diſtinctum ab ipſa, quia hoc ipſo, quod diſtinguitur vnum ab alio, tanquam ens ab ente, vtrunq; habet quod ſit ens vt condiſtinctũ ab alio, & conſequenter nõ per illud formaliter, & intrinſecè, ſed quia vis huius rationis & plena deciſio huius quæſtionis cũ ſolutionibus argumẽtorum, pendet ex multis principijs, ideo, vt diſtinctius procedatur, & abſq; ter minorũ æquiuocatione, quã vereor eſſe frequentem in hac materia, paulatim procedendum eſt, & diſtinctis ſectionibus ſingula ſunt explicãda.

SECTIO II.

Quid ſit eſſentia creaturæ, prius quam à Deo producatur.

Reſolutio quæſtionis.

I. PRincipio ſtatuendum eſt, eſſentiam creaturæ, ſeu creaturam de ſe, & prius quam à Deo fiat, nullum habere in ſe verum eſſe reale, & in A hoc ſenſu præciſo eſſe exiſtentiæ, eſſentiam non eſſe rem aliquam, ſed oino eſſe nihil. Hoc principium non ſolum verum eſt, ſed etiam certum ſecundum fidem. Vnde Vvaldenſis lib. 1 doctrin. fidei antiq. capite. 8. merito ponit inter errores Vuicleff, q dixerit, creaturas habere ab æterno aliquod eſſe reale diſtinctum ab eſſe Dei, & Thomiſtæ grauiter reprehendũt Scotum, quod aſſeruerit, creaturas habere quoddam eſſe æternum, quod eſt eſſe diminutum earum, ſcilicet eſſe obiectiuum ſeu eſſentiæ in eſſe cognito, vt videre licet in Caietano & alijs recentioribus 1. par. c. 14. art. 5. Qui exiſtimant, illud eſſe cognitum ex ſententia Scoti eſſe aliquod eſſe reale diſtinctum ab eſſe Dei, quod quidem merito impugnat tanquã omnino falſum, & principijs fidei contrarium, immerito tamen id Scoto attribuunt, nam ipſemet Scotus diſertè declarat, hoc eſſe cognitum q veluti reſultat in creaturis ex ſcientia Dei, non eſſe in illis aliquod eſſe reale intrinſecum ipſis, neque eſſe ſufficiens ad fundandum relationem realem, ſed rationis tantum, vt videre licet in ipſo B Scoto in 1. diſt. 35. §. Ad iſta & diſt. 36.

Ad ſecundum dico. & in 2. d. 1. q. 1. art. 2. & in quodl q. 1. & 14. artic. 2. Neque potuit Scotus aliud ſentire, nam ponit, hoc eſſe cognitum tãnè ceſſario conuenire creaturis, quam cõuenit Deo ipſi ſcire creaturas: quod non pendet ex voluntate ſeu libertate Dei: eſſet autem erroneum dicere, Deum ex neceſſitate & abſque libertate communicare creaturis aliquod eſſe reale participatum ab ipſo quantumuis diminutum, cum de fide ſit, Deum operari omnia ſecundum cõſilium volũtatis ſuæ. Igitur hac in parte Scotus nobiſcũ conuenit in principio poſito, q eſſentiæ creaturarum, etiam ſi à Deo ſint cognitæ ab æterno nihil ſunt, nullumque verũ eſſe reale habẽt antequam per liberam Dei efficientiam illud recipiant. II.

Quin potius idem Scotus in allegata diſt. 36. impugnat Henricũ, eo quod varijs locis aſſeruerit, eſſentias rerum ex ſe habere quoddam eſſe eſſentiæ, quod vocat eſſe reale, æternũ & improductum, cõuentens creaturis independenter à Deo, quodque in eis ſupponit, nõ ſolũ ante efficientiã ſed etiam ante ſcientiam Dei, vt ratione illius poſ C ſint eſſe obiecta illius ſcientiæ diuinæ, quã Theologi ſimplicem intelligentiam vocant. Ita ſcribit Henric. in ſum. ar. 21. q. 23. & 25. & quod l. 8. q. 1. & 9. & quodl 9. q. 1. & 2. & quodl. 11. q. 3. Cuius ſniam impugnat etiã Thomiſtæ, vt patet ex Heruæo quodl 1. t. q. 1. & Soncinat. 9. Metaph. q. 4. & recentioribus D. Th. expoſitoribus j. p. q. 10. ar. 3. & q. 46. ar. 1. Quanquam à ſnia & modo loquendi Henrici non multũ diſcrepet Capreol. in 2. d. 1. q. 2 ar. tertio ad quartũ arg. Aureoli cont. 4. cõcluſ. vbi reſpondens Aureolo interroganti, an, cũ res creatur, fiat id quod oino nihil erat, dicit, fieri quidem id quod erat nihil in eſſe exiſtentiæ, & addit, Erat autem vltra nihilitatem, quæ eſt carẽtia actualis exiſtentiæ, eſſentia in eſſe eſſentiæ, q abſolute cõſiderata, vt natura vel quidditas, eſt ſubtrahibilis nihilitati exiſtentiæ, & aliquidditati exiſtẽtiæ, hoc eſt ipſi eſſe vel non eſſe actualis exiſtẽtiæ, & ipſa ſm ſe ſemper eſt aliquid in genere eſſe iarũ, & i eſſe intelligibili, & i potẽtia actiua creatoris, licèt nõ i eſſe reali actuali, vt declarant Henricus, Godofredus, & Bernardus de ganaco.

Henricus.
Heruæus. Soncin.
Capreol.

Hoc vero esse essentiæ ita postea Capreolus declarat, vt ex parte creaturæ, ante quã à Deo producatur, nõ existimet esse aliquã verã rẽ distinctã à Deo, quæ sit simpliciter extra nihil, sed vt ex parte creaturæ dicat quãdã aptitudinẽ, seu potius nõ repugnantiam, vt in tali esse à Deo producatur: in hoc.n. distinguuntur essentiæ creaturarũ a rebus fictitiis & impossibilibus vt chymera; & hoc sensu dicũtur creaturæ habere reales essentias & si non existant, dicuntur aũt habere nõ actu, sed potestate, nõ per potentiam intrinsecam, sed extrinsecam creatoris, atque ita dicũtur habere nõ in se sed in cã sua, vel materiali, sicut res generabilis dicitur esse in potentia materiæ primæ, vel effectiua, quomodo totum ens creabile in potentia Dei continetur ante quam fiat, de cuius essentia possibili in communi nunc agimus. Atque hoc etiã mõ dicitur talis essentia, antequã fiat, realis, nõ propria ac vera realitate, quã in se actu habeat sed quia fieri potest realis recipiendo veram entitatem à sua cã, quæ possibilitas (vt statim latius dicam) ex parte illius solum dicit nõ repugnãtiam vt fiat, ex parte vero extrinsecæ causæ dicit virtutem ad illã efficiendam. Atque eodem mõ & rõne esse quod appellant essentiæ, ante effectionem seu creationẽ diuinã solũ est esse potentiale obiectiuũ (vt multi loquuntur, de quo statim) seu per denominationem extrinsecam à potẽtia Dei, & non repugnantiam ex parte essentiæ creabilis.

III. Nec potuit in mentẽ alicuius doctoris Catholici venire, φ essentia creaturæ ex se & absque efficientia libera Dei sit aliqua vera res, aliquod verũ esse reale habens distinctũ ab esse Dei, φ tãdẽ fatetur expresse Capreolus citato loco, allegãs verba D.Th.q.3. de potent.ar.5. ad sm vbi sic ait [Ex hoc ipso φ quidditati esse tribuitur, nõ solũ esse, sed ipsa quidditas creari dicitur, quia antequã esse habeat, nihil est, nisi forte in intellectu creãtis, vbi nõ est creatura, sed creatrix essentia.] Et rõne probatur ex principijs fidei, qa solus Deus est ens ex se necessariũ, & sine illo factum est nihil, & sine effectione eius nihil est, aut aliquod esse reale i se habet. Vnde recte dicũ sancti patres, quidquid à Deo factũ non est, vel Deũ esse, vel nihil esse. Iustin expos.fid. Cyril.li.1.in Ioan.c.6. Aug.li.1.de Trin.c.6. Est aũt de fide certũ Deum non fecisse essentias creatas ab æterno, quia neq; ex necessitate (vt argumentabamur contra opinionem Scoto attributam) cum de fide sit Deum nil agere necessario simpliciter. Neq; ex libera voluntate, sic.n. de fide est, in tempore cœpisse opera sua. Et præterea est euidens, si essent factæ a Deo essentiæ rerũ ab æterno, etiam ex tũc fuisse existentes, quia oĩs effectio ad existentiam terminatur, vt infra ostendam. Et confirmatur, quia alias nõ posset Deus rẽ aliquam in nihilũ redigere, quia semper maneret aliquid rei.s.essentia. Et similiter non creasset Deus omnia ex nihilo, sed ex vno esse transmutasset illa ad aliud esse.

Neq; aliquid iuuat, φ Capreolus supra ex alio rũsũ respondet, Deũ creasse oia ex nihilo existẽtiæ nõ vero ex nihilo essentiæ. Aut.n. quod nihil habet existentiæ, est simpliciter & oĩno nihil, aut nõ. Si non, ergo absolutè & simpliciter nõ creauit Deus omnia ex nihilo, nec produxit omnia entia, seu omne id quod vere est aliquid reale, & consequenter nullũ ens proprie creauit, sed unum ex alio produxit tanquam ex potentia reali receptiua & improducta, scilicet existentiam seu rem existentem ex essentia reali, quæ dicitur esse potentia receptiua ipsius esse, & improducta. Vnde vlterius fit creaturam posse quasi gloriari quod ex se habeat aliquid, quod non habet a Deo, nec participarum ab illo. Hæc autem oĩa & similia sunt contra fidem & naturalem rationem. Si uero tandem quis fateatur, illud, quod nihil habet existentiæ, esse simpliciter & oĩno nihil, relinquitur friuolam & vanam esse distinctionem de nihilo essentiæ, & existentiæ, quia quod est simpliciter & oĩno nihil, nõ põt vere & realiter esse aliquid in aliqua rõne veri entis. Item quia remota existentia & efficientia primæ causæ nihil omnino manet in effectu vt ostensum est: ergo neque essentia manere potest sub aliquo vero esse reali distincto ab esse creatoris.

Quod tandem in hũc modũ declarat: demus .n. essentiam creatam & existentem esse entitatem ex natura rei distinctam ab existentia & separabilem ab illa, & cõcipiamus illam entitatẽ essentiæ quæ est sub existentia, mente præscindẽdo vnam ab altera, vt v. g. humanitatem Christi si illa est entitas tm essentiæ: nullus itaq; Catholicus existimare potest, illam rem essentiæ humanitatis, sm id totũ quod in ea concipitur præcisa existentia, ex æternitate habere actu illam entitatem, solumq; illi defuisse vnionem ad Verbum, & ad omnem aliam existentiam, alioqui daretur entitas æterna & increata extra Deũ: fatendũ ergo necessario est, secluſa entitate existentiæ, quæ per effectionem aliquam communicatur creaturæ, ipsam entitatem essentiæ omnino nihil esse. V.

Obiectiones contra positam resolutionem.

Contra hanc tamen veritatẽ obiiciunt nõnulla, quæ parui momenti sunt, sed, vt oib. satisfaciam, indicabo illa. Primo, φ essentia creaturæ antequam existat, terminat cognitionem Dei, vt terminet requirit aliquod esse. Secundo, quia prædicata essentialia, ab æterno vere prædicantur aut prædicari possunt de essentia, omnis aũt veritas fundatur in aliquo esse. Tertio, quia res creatæ secundum esse essentiæ collocantur sub certo genere & specie, vnde eiusdem speciei est rosa siue existat siue non existat: imo eadem numero essentia est humanitas Petri creati & creabilis ergo in vtroque statu retinet aliquam entitatem essentiæ. Quarto, quia si essentia creaturæ secũdũ se & vt obiicitur simplici intelligentiæ Dei, nihil reale est; erit ergo ens rationis, quo modo ergo vere dicitur esse aliquid creabile, cum ens rationis nec fit aliquid nec creari possit? Quomodo itẽ scientia est de ente reali, cum sit proprie de essentia, & non de existentia? Deinde qualiter potest essentia habere in Deo verum exemplar seu causam exemplarem; nam in entibus rationis id locum nõ habet? Tandem communiter distinguitur in creaturis triplex esse essentiæ, existentiæ, & veritatis propositionis: vt videre licet apud D. Th. in 1.d.34.q.1.ar.1.ad primum: ergo, seclusa existentia adhuc potest essentia retinere esse essentiæ. nã hoc non habet ab existentia, sed ex se: ergo seclusa omni efficientia extrinseca habet tale esse, & consequenter ex æternitate illud habet. I. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Respondetur obiectionibus.

VII. Primæ. AD primum, omissis opinionibus Theologorum, quæ superius factæ sunt, & latius 1. p. q. 14. tractantur, cócedo, essentiá creaturæ, sicut est obiectú secúdariú scientiæ diuinæ, ita illá terminare; non est.n. obiectú moués, sed terminans tátum. Ad hoc autem nullum reale esse quod actu habeat, necessarium illi est, quia [terminare,] neque est aliquid in ipsa, neque est aliquid ab ipsa, sed est sola denominatio extrinseca à scientia Dei quæ denominatio i re denominata nihil ponit, neque ét supponit, per se loquendo, aliquod reale esse, sed tale quale per sciétiá cognoscitur: nam hoc ipsum necessarium est ad scientiæ veritaté. Cú ergo Deus per scientiá simplicis intelligétiæ nó cognoscat creaturas ut actu habentes esse aliquod reale, sed potentia tm̄, non requirit in illis aliquod esse reale vt terminent huiusmodi scientiam, sed sufficit esse poténtiale quod vt sic solum est actu in causa, vt rectè dixit D. Thom. 1. p. q. 14. art. 9. & 1. cont. Gent. 66. Quod si sit sermo de sciétia visionis, qua Deus intuetur res existentes, illa quidem requirit existét iam in obiecto, in mésura (vt aiunt) æternitatis; tm̄ in propria & temporali duratione non est, nisi pro eo tempore ꝓ quo existere cognoscitur. Atque ita ex vi terminationis scientiæ non requiritur in re scita aliquod esse reale, sed solum illud quod adæquatum sit sciétiæ, ad ueritatem eius. Quod est euidens in scientia quam Angelus habet de rosa possibili aut de futura eclypsi.

VIII. Secundæ. Ad secundum dicam latius soluendo primam rationem positá præcedenti sect. in fauorem primę opinionis. Nunc breuiter respondetur cú D. Thom. 1. p. q. 10 art. 3, ad tertium, ab ęterno non fuisse veritate in illis propositionibus nisi quatenus erát obiectiuè in mente diuina, qa subiectiuè seu realiter nó erat in se, neq; obiectiuè in alio intellectu. Vt aút vera esset scientia, qua Deus ab æterno cognouit, hominè esse aíal rationale, non oportuit essentiam hominis habere ex ęternitate aliquod esse reale in actu, quia illud esse nó significat actuale esse & reale sed solam connexionem intrinsecá taliú extremorum: hęc autem cónexio non fundatur in actuali esse, sed in potentiali. Dices, per illam scientiam non cognosci hominem posse esse aíal rationale, sed necessario esse animal rationale: ergo solú esse poténtiale non est sufficiés fundamétum eius. Respondetur negando absolutè consequentiá, quia illa necessitas nó est absoluta essédi secundum aliquod esse reale in actu, sed quoad hoc est possibilitas tm̄, includit tñ necessitaté conditionalé, quia nimirum si homo productus est, necessariò futurus est animal rationale, quę necessitas nil aliud est, q̄ identitas quædam obiectiua hominis & animalis, quá identitatem Deus simplicissime cognoscit, nos aút p compositionem, quam significat verbum, est, quando dicimus, hominem ex ęternitate esse animal rationale, quod esse pertinet ad illum tertium modum, quo dicitur, esse, significare interdum veritatem compositionis.

Quę sit ęterna propositionum veritas.

IX. Tertiæ. Ad tertium dicédum est, eo modo collocari res possibiles nódú factas sub certo genere & specie quo eis dicútur cóuenire aut verè attribui essentialia prædicata, scilicet, prout obiectiuè sunt in A intellectu diuino, aut alio quopiá: hæc enim est ordinatio seu collocatio sub certis generibus & speciebus formaliter nó est in rebus sed in intellectu: habet tamen in rebus fundamentú, vel ꝓut actu existunt, vel prout existere possunt, & obiectiuè terminare scientiá, qua cognoscuntur, talis naturæ atque essentiæ esse debere, si fiant. Cum ergo dr̄ res possibilis & facta & esse eadem numero vel specie, si sit sermo de idétitate reali seu positiua, falsum est, quia hęc non est nisi inter extrema positiua & realia, negatiue autédr̄ esse una res vel unius speciei, quia res producibilis & producta non sunt duę res sed vna, neq; habent duas species aut duas essentias sed vná: hęc aút vnitas seu identitas negatiua apprehenditur à nobis ad modum positiuæ, quia comparamus ré positiuá obiectiuè existété in intellectu ad ré actu existenté, ac si essent duo extrema positiua, cú tñ re ipsa nó sit nisi vnú, vt magis constabit e a §. sequenti.

X. Quartæ. Ad quartum respondetur, essentiam possibilé creaturæ obiectá diuinæ scientiæ, nó esse ens confictú ab intellectu, sed esse ens reuera possibile & B capaa realis existentiæ, ideoque nó esse ens rationis, sed sub ente reali aliquo modo comprehédi. Iam.n. supra declaraui essentiam creaturæ, etiam non productam, esse aliquo modo essentiam realé. Et in superiorib. tractando de conceptu entis, ostendimus nó solú sub illo cóprehendi id quod actu est, sed ét quod aptum est esse. Vnde rectè Caietan. de ente & essen. cap. 4. q. 6. ait, ens reale dupliciter accipi: vno modo ut distinguitur contra ens fabricatú ab intellectu (quod propriè est rónis) alio modo vt distinguitur contra non existés actu. Essentia ergo creaturę secúdú se est ens reale priori modo, s. in potétia, non verò posteriori modo & in actu, quod est proprie esse ens reale, vt ibidem Caietanus notauit. Quo circa, si essentia creaturę pręcisè ac secundum se sumpta & nondú facta consideretur vt actu ens, vel ei tribuatur actu esse, sic vel nó est consideranda in se sed in sua causa, nec habet aliud esse reale ab esse suæ causę, vel si consideretur ac in se habens esse, sic verum est, sm̄ eam considerationem non esse ens reale, sed rónis, quia non est in se, sed obiectiuè tm̄ in intellectu. C Dicitur tamé illa natura creabilis vel possibilis, quatenus secundú se realis est, & apta ad existendum; & eodem modo potest & habere in Deo reale exemplar; hoc.n. non semper repræsentat actuale ens, sed etiam possibile. Ac denique eodem modo, scientiæ, quæ considerant res abstrahendo ab existentia, non sunt de entibus rationis, sed de realibus, quia considerant essentias reales, non secundum statum quem habét obiectiuè in intellectu, sed secundú se, vel quatenus aptæ sunt ad existendum cum talibus naturis vel proprietatibus.

XI. Quintæ. Circa quintum argm̄ aduertendum est, æquiuocationem esse posse in primo membro, s. esse essentiæ. Duobus enim modis attribuitur rebus creatis. Vno modo secundú se, ét vt nondú sunt factæ neq; actu existétes. Et hoc mó esse essentiæ nó est verum esse reale actuale in creatura, vt demonstratú est, sed est esse possibile, & reuocatur ad illud tertiú mébrú de esse veritatis propositionis seu cognitionis, nam vt ostendimus, essentiæ creaturarú hoc mó tm̄ habent esse vel in causa, obiectiuè in intellectu. Solum potest constitui

Quid nam & quotuplex sit esse essentiæ.

diffe

differentia inter illa duo membra, quod esse in veritate propositionis non solum habet locū in essentijs realibus, sed et in entibus rationis & fictitijs: sic.n. est verū cæcitatem esse priuationē, & chymeram esse confictū monstrū, & ideo peculiariter tribuitur rebus creatis esse essentiæ antequam existant, vt denotetur, illā veritatē fundari in esse potētiali apto ad existēdū. Alio modo sumitur esse essentiæ vt actu conuenit creaturæ iā existenti, & hoc esse est sine dubio reale & actuale, siue re siue ratione tm̄ ab existentia distinguatur, quod postea videbimus, quia certū est, in re existente ipsam essentiā esse actu ens, & consequenter esse essentiale illius esse actuale esse. Hanc tñ actualitatem nō hēt nisi per creationem, vel productionē agentis, & vt essentia re ipsa cōiuncta est existentiæ. Quocirca quis demus, esse essentiæ hoc modo sumptum esse actuale esse & distinctum ab esse existētiæ, nihilominus verū & certū est principium positum, quod essentia creaturæ non habet actu hoc esse essentiæ nisi per effectionem & cōsequenter quod secundum se & ex se, & vt impro- B ducta nullū esse actu habet neque essentiæ neque existentiæ. Et hæc distinctio est præ oculis habenda ad tollendā æquiuocationem, & intelligendā efficaciam rōnū quæ in hac materia fieri solent.

SECTIO III.

Quomodo & in quo differant in creaturis ens in potentia & in actu, seu essentia in potentia & in actu.

I. IN hac sectione aliud principiū, & fundamentū eorū quæ dicenda sunt, statuendum est, nimirū, in rebus creatis ens in potentia & in actu immediate ac formaliter distingui tanquā ens non ens simpliciter. Quæ distinctio ab aliquibus vocatur realis negatiua, quia vnū extremū est vera res, & non aliud, ab alijs vero vocatur distinctio rationis, quia non sunt duæ res, sed vna tm̄ quæ per intellectū concipitur & comparatur ac si essent duæ. Et hoc principium receptum cōiter est etiam in Schola D. Thomæ, vt C

Socin. patet ex Soncinate 9 Metaph. q. 3. & alijs.

De potentia obiectiua, quid sit.

II. VT verò hoc principiū, quod valde necessarium est ad ea quæ dicemus, comprehendatur, aduertendum est, quosdam existimasse, ens in potētia dicere modum aliquem positiuū essendi eius rei, quæ in potentia esse dr̄, quod est esse diminutum & imperfectū, cōparatū ad illū statū in quo res dr̄ esse in actu. Iuxta quā sniam dicendum esset, illa duo esse extrema positiua & realia. Solet hæc opinio tribui Scot. in 2. d. 16. q. 1. §. Rōnes istæ. quia distinguit potentiā à qua denominatur ens in potētia, à potētia actiua & passiua, & ideo vocari solet obiectiua ex eodem Scoto in 2. d. 12. q. 1. & secundum illū existimatur esse aliquid reale positiuū ex parte entis quod in potentia esse dr̄. Sed neque Scotus dixit hoc vltimum, neq; vllam in se verisimilitudinem habet. Scotus .n. nunquam intellexit, potentiam purè obiectiuam esse aliquid reale positiuum distinctum à cā producente, & præsuppositum ad actionem eius ex parte rei possibilis. Imo, si attente legatur, apertè id negat dicta d. 12. solū ergo vocauit ens

A in potentia obiectiua ipsum ens possibile, quia se habet vt obiectum potentiæ productiuæ. Vnde solū in nomine differt vocādo ens in potentia obiectiua quod nos vocamus ens potentiale, & de illa potentia obiectiua existimat loqui Aristot. 9. Metaph. cum dicit, potentiā & actum esse in eodem genere; sed de sensu huius axiomatis dictum est supra & ad præsens nihil refert. ¶ Igitur III. quod illud esse in potentia, seu illa potentia obiectiua nō possit esse res aliqua vera & positiua in ipsa re, quæ in potentia esse dr̄, primo est euidens ex dictis. §. præcedenti, quia vel illa potentia esset producta, vel oīno improducta, si est improducta, nihil est distinctum a creatore, si est producta, vel ab æterno & ex necessitate, & hoc dici non potest sine errore, vel liberè & in tempore, & sic, antequam produceretur, ipsa erat in potentia obiectiua, & cōsequēter res tota sine tali potētia in re producta erat in potentia obiecta: ergo hoc esse in potentia obiectiua nullam dicit potentiam realem & positiuam, quæ actu sit. Secundò: nam vel talis potentia manet in re producta, vel non manet. Si non manet, nihil reale & positiuum esse pōt, quo modo.n. illud ens, qualecunque esse fingatur, si aliquid positiuum & reale esset, destrueretur per productionem entis in actu? Si verò illa potentia manet in re producta, iā illa potentia non est obiectiua tm̄ sed ēt subiectiua, nec res fierent ex nihilo, sed ex præsupposita potentia, tāquā ex subiecto, vel materia ex qua fit res. Tertio, supra ostensum est in essentia possibili prius quā fiat, nihil rei esse (propriè loquendo de re positiua & actuali) ergo non pōt in ea esse potentia realis positiua: ois.n. potentia realis positiua est res aliqua vera, seu in aliqua realitate & entitate fundata. Quocirca, vt rectè notauit D. Th. 1. p. q. 9. ar. 2. creaturæ non dicuntur possibiles, nisi p denominationē ab aliqua potentia actiua vel passiua, qñ aūt hæc denominatio sumitur à potentia passiua, vel a potentia actiua causæ secundæ, supponit iā talem potentiā ab alio productā, nō pōt.n. vel causa secunda, vel aliqua potentia passiua realis esse prorsus improducta. Qua- D. Thom. propter (ait D. Tho.) Oēs creaturę anteq̄ essent, non erant possibiles esse p aliq̄ potentiam creatam, cū nullum creatū sit æternū, sed per solā potentiam diuinam, in quantū Deus pōt eas in esse producere:] Ex parte igitur creaturarum solū supponitur non repugnantia vt ita fiant, quia nihil rei in eis requiri aut supponi potest.

IIII. Neq; illa potētia respectu cuius dicūtur esse ī potentia obiectiua, pōt esse aliquid in ipsis, sed ī cā a qua fieri possūt, quia esse in potentia obiectiua nihil aliud est, quā posse obijci alicui potentiæ, vel potius actioni aut cālitati alicuius potentiæ: nō pōt aūt res obijci sibi ipsi, sicut nō pōt fieri à se, sed ab alio: dr̄ ergo esse in potentia obiectiua in ordine ad alterius potentiā, & per denominationem ab illa dr̄ res possibilis. Relinquitur ergo, ens in potentia vt sic, non dicere statum aut modum positiuum entis, sed potius præter denominationem à potentia agentis includere negationem, s. quod nondū actu pdierit a tali potentia, iō.n. in potentia esse dr̄, quia nondum exiuit in actū, & propterea ēt cū res creatur desinit esse in potentia, non quia desinat esse subiecta diuinæ potentiæ & contenta in illa, sed quia iam nō est

tantum in illa, sed ẽt ab illa, & in se ipsa. Hunc A ergo statum excludebat illud esse in potentia.

Quid addat eßentia in actu eßentiæ in potentia,

V. SEcundo principaliter obseruandum est circa aliud extremum .s. ens aut essentiam in actu frequenter ab autorib. dici, essentiam in actu addere existentiã ipsi essentiæ. Qui modus loquendi, iuxta sententiam eorum qui affirmant, essentiam existentẽ non distingui ex natura rei à suo esse, intelligendus necessario est de additione secundum rationem, aut impropriè dictam. Nam, si sit sermo de essẽtia in actu respectu essentiæ in potentia, minus proprie dici videtur addere illi existentiã, quia additio realis non fit proprie nisi enti reali, nam aliquid entitatis habet cui additio fit: diximus autem essentiam in potẽtia nihil habere entitatis: non ergo ei fit additio proprie loquendo; nisi fortasse secundum rationem, quatenus essentia in potentia obiectiua apprehẽditur per modum entis: propriusq; diceretur, essentiã B vt actu ens, distingui per existentiam actualem à se ipsa, vt est in potentia. Vnde, si sit sermo de essentia in actu, nullo modo dici potest iuxta hanc sniam, q essentia existens addat existentiam supra essentiam in actu, quia essentia, quæ est ens actu, formaliter & intrinsece includit existentiã: per illam .n. constituitur ens actu, & distinguitur ab ente in potentia, iuxta hanc sententiam, vt dictum est. Quapropter freqnẽtius vtuntur illo modo loquendi autores qui existimant, esse distingui ex natura rei ab essentia creaturæ, vt patet ex superius citatis, inter quos Aegid. quodlib. 1. q. 7. art, [esse imprimi essentiæ dum creatur & fit existens.] Quod dictum, si intelligatur de essentia in potentia prout erat, vel potius cogitabatur ante effectionem Dei, vel est omnino falsum, vel improprijssimum ac metaphoricũ, quo modo enim potest actus imprimi ei quod nihil est? actus.n. non imprimitur nisi potẽtiæ receptiuę, C essentia autem sub ea consideratione non est in potentia receptiua, sed merè obiectiua. Igitur, vt illa locutio & similes aliquẽ verũ sensum habere possint iuxta prædictam sententiam, necesse est intelligi de essentia in actu, quæ comparata ad esse, est potentia receptiua illius, non tñ est actualis essentia, nisi dum actu recipit actum essendi.

Aegidius,

VI. Ex hoc tñ necessariò sequitur, quãuis essentia actualis non differat a potẽtiali, nisi dum est, vel etiam quia est sub actu essendi, formaliter tamen ac præcise non differre immediate in actu essendi, sed in sua entitate essentiali, seu in esse essentiæ actualis. Hoc (inquam) necesse est dicere, distinguendo ex natura rei essentiam actualem ab existentia, tanq̃ realem potentiam ab actu. Quia ens in potentiã obiectiua vt ostendimus, est simpliciter nihil seu nõ ens actu: ergo q̃libet actualis entitas per id formaliter, immediatè ac præcise differt ab ente in potentia, per qd̃ est in suo genere entitas actualis, & desinit esse potentialis: sed essentia actualis in esse essentiæ differt ab essentia in potẽtia, vt per se notũ est, & non differt formaliter ac pcise per existentiã, sed per actualitatem illam q̃ in se habet, ab existentia distinctam, quia illã actu non habebat dum erat in potentia: ergo. Item, quia secundum illã entitatem A actualem est in potẽtia receptiua existẽtiæ, ĩ qua non erat prout considerata in sola potentia obiectiua. Præterea declaratur apertè in humanitate Christi, si supponatur existere per existentiam increatã Verbi, quia nihilominus ipsa præcise concepta est entitas actualis creata, & ideo etiam sic præcise concepta differt à seipsa, vt erat ab æterno in sola potentia obiectiua; & ideo concipitur nũc vt proximè apta ad hoc vt vniatur Verbo, quod ante creationem non habebat: illa ergo humanitas vt actualis entitas essentiæ differt à se ipsa in potentia per suammet entitatẽ essentiæ creatam, & non tantum per esse increatum Dei.

VII. Quod declaratur amplius & cõfirmatur, nam, si essentia & existentia sunt res diuersæ, sicut essentia potest esse in potentia & actu, ita existẽtia creata est in potentia, & in actu: & sicut essentia non potest esse actualis, nisi coniuncta existẽtiæ, ita neque existentia potest esse actualis nisi coniuncta essentiæ, formaliter tñ & intrinsecè non differt existentia actualis a se ipsa potentiali per essentiam, sed per suam actualem entitatẽ, quam B actu non habebat, dum erat in potẽtia: idẽ ergo est de essentia, si sm̃ præcisam actualitatem essentiæ ad seipsam in potentia cõparetur. Similiter, nõ solũ essentia præcise & existentia præcise, sed ẽt totum compositum ex esse & essentia, potest a nobis cõcipi vt in potentia, & vt in actu, vt p se notũ est: hoc autem ens in actu non distinguitur adęquate à se ipso in potẽtia, quia addit existẽtiã essentiæ, nam in vtroque statu includit existentiam proportionate, sed differt per totam entitatem suam adęquatam, quia nimirum dum est in actu, habet actualitatem essentiæ & existentiæ, dum verò est in potentia, neutrã habet. ¶ Est er- VIII.
go in vniuersum verum sm̃ principiũ supra positum .s. ens in actu, & ens in potentia distingui formaliter immediatè tanq̃ ens & non ens, & non tanq̃ addens vnum ens supra aliud ens. Et consequenter ẽt est verũ, essentiam prout actuale ens distingui immediatè ab essentia potẽtiali p C suãmet entitatẽ actualẽ, siue ad habẽdam illã requirat aliã entitatem, vel aliũ modũ, siue non: est .n. eadem rõ de essentia in actu, quę de quodlibet ente in actu. Vnde, vt formaliter loquamur, & abstrahamus ab omni opinione, nõ est dicẽdum essentiã actualem distingui à potentiali, quia hẽt existentiam: nã, licèt id ẽt possit verificari, aut formaliter & proximè, aut radicaliter & remotè, iuxta varias opiniones: tñ formalissimè & immediatè in omni sententia separatur essentia actualis a potentiali, per suammet entitatem actualem, quam habet in ratione essentiæ realis.

SECTIO IIII.

An essentia creaturæ constituatur in actualitate essẽtiæ per aliquod esse reale, indistinctum ab ipsa, quod nomen habeat, & rõnẽ existentiæ.

DIximus de essentia creaturæ vt possibili, & vt in actu, & de distinctione earum qualis sit: superest dicendũ de esse, quo essentia in actu formalissime constituitur. I.

Dico ergo primo. Essentia realis, q̃ in se est aliquid actu distinctũ à sua causa, cõstituitur itrinsecè aliquo esse reali & actuali. Hoc sequitr apertè II.

tè ex dictis, nã ois entitas realis constituit aliquo
esse reali, cũ ens ab esse dicatur, & ens reale ab es-
se reali: ergo dũ entitas realis desinit esse potẽtia-
lis, & fit actualis, necesse est vt aliquo actuali esse
reali constituatur. Rursus essentia actualis realis
in suo gñe est verũ & actuale ens reale, differens
iã ab ente in potẽtia: ergo necesse est illã formali
ter constitui in tali actualitate aliquo esse reali a-
ctuali, ei communicato per efficientiam aliquã.

III. Dico secũdò. Hæc constitutio nõ fit per cõpo-
sitionẽ talis esse cũ tali entitate, sed per identita-
tẽ oimodã sm̃ rẽ. Probatur primò ex dictis, quia
essentia actualis differt à se ipsa potẽtiali imme-
diatè per suã entitatẽ: ergo per illammet habet il-
lud esse actuale, per quod constituitur, &c. Secũ
dò declaratur in hũc modũ, nã vel essentia actua
lis distinguitur ex natura rei ab existẽtia; vel nõ.
Si non, manifestũ est, nullum habere esse distin-
ctũ quo in tali actualitate constituatur. Si verò
distinguitur: ergo ẽt distinguitur ex natura rei: es
se essentiæ actualis non distinguitur ex natura
rei ab actuali essentia, alioqui in infinitum pro-
cederetur: ergo in omni opinione illud esse, quo
constituitur essentia actualis vt sic, nõ potest esse
distinctum ex natura rei ab ipsa.

Propria quæstionis resolutio.

IIII. Dico tertiò. Illud esse, quo essentia creaturæ
formaliter cõstituitur in actualitate essentię,
est verũ esse existentiæ. Duæ propositiones præ-
cedentes prout à nobis propositæ sunt, cões sunt
in oi opinione, siue teneamus existentiã distin-
gui ex natura rei ab essentia, siue nõ: hæc aũt ter-
tia admittitur quidẽ, imo necessario asseritur ab
his qui nõ distinguũt existentiã ab actuali essen-
tia ab his verò qui oppositũ sentiunt, frequẽtius
negatur. Imò, si cõsequenter loquãtur, non video
qua rõne possint eã admittere. Probatur aũt hęc
assertio varijs modis. Primo, quia hoc esse pręcisè
sumptum, satis est ad veritatẽ huius locutionis de
secundo adiacente, [Essentia est:] ergo illud esse
est vera existentia. Cõsequentia est clara, nã iuxta
cõem significationẽ & conceptionẽ hoium, [est,]
de secundo adiacente non absoluitur à tpe, sed si
gnificat actu esse in rerũ natura, quod oẽs intelli-
gimus noie existentiæ, seu per esse existentiæ. Di-
ces de actuali essentia semper verè dici [est,] non
tamẽ formaliter ob actualitatẽ essentiæ, neq; ob
illud esse quo in tali actualitate formaliter consti
tuitur, sed quia nũquam hẽt hoc esse absq; existẽ-
tia, tametsi distincta à tali esse seu actualitate es-
sentiæ. Cõtra hãc aũt rñsionem, probatur antece
dens rõnis factę: nã per hoc esse essentiæ actualis
formaliter ac pręcisè sumptũ talis essentia est ens
in actu, & distinguitur iã ab ente in potẽtia: ergo
ex vi illius esse talis essentia est; rectè. n. infertur:
est ens actu, ergo est: quia esse ens actu non dimi
nuit rõnem entis, quã includit verbũ, [est] Vñ,
ẽt si demus, hoc esse essentiæ actualis pendere ab
vlteriori termino, seu actu tanq̃ à conditione ne
cessaria, vel ab aliquo hmõi, nihilominus tñ illud
esse ipsum formaliter constituet ens actu, & di-
stinguet illud ab ente in potẽtia; ergo ex vi illius
verè & absolutè dicitur res esse: sicut accidens ex
vi sui esse dicitur esse ens actu, & absolutè esse;
quamuis illud esse requirat inhærentiã in subie-

A ctio, ita vt sine illa naturaliter esse non possit. V.
Secũdò argumẽtor tam simpliciter quã ad ho
minẽ, nã huic esse actualis essentiæ conueniunt
oĩa quæ tribui solẽt existentiæ, imò & illa oĩa pp
quæ autores primæ & secundæ sniæ existimant,
existentiam distingui ex natura rei ab essentia, er
go est verũ esse existentiæ. Antecedens probatur,
nam primò hoc esse essentiæ actualis nõ est ęter-
num sed tẽporale, nam, vt supra ostẽsum est, crea
turæ nullum esse reale ab æterno habuerunt: sed
esse essentiæ prout distinguitur ab esse existẽtiæ
dicitur esse æternũ, quod non põt esse verũ nisi
de illo esse potentiali: ergo esse actuale sicut tẽpo
rale est, ita ẽt est vera existentia. Deinde, hoc esse
conuenit creaturæ contingẽter seu non necessa-
rio, qñquidem & priusquam fieret illud non ha-
buit, & põt, postea quàm illud habet illo priua-
ri. sed istæ sunt conditiones existentiæ, pp quas
maximè censetur distingui ab essentia: nã essen-
tia dicitur non conuenire rei cõtingenter, sed ne
cessariò, & inseparabiliter: ergo hoc esse actualis
essentiæ hẽt conditiones oẽs existentiæ. Dices, Si
B hæc rõ est efficax, non solum cõcludit, quod hoc
esse sit existentia, sed etiam quod sit distinctum
ab essentia. Rñdetur, in opinione aliorum ita cõ
cludi, tñ iuxta nostram sniam, potius concludi,
non rectè probari illis rõnibus existentiam di-
stingui ex natura rei ab essentia de quo plura in-
ferius. Vnde vlterius huic esse actualis essentiæ
conuenit, vt conferatur creaturæ per efficientiã
creatoris; sed per efficientiã proximè confertur
esse existentiæ: in hoc ergo ẽt conuenit hoc esse
cũ existentia. Deniq; nulla põt excogitari condi-
tio necessaria ad esse existentiæ, quæ non conue
niat huic esse. Nisi fortè aliquis petendo princi-
pium, dicat, vnã ex conditionib. reqsitis ad existẽ
tiam esse vt distinguatur ex natura rei ab actuali
essẽtia, q̃ sanè absurdè diceretur: nunc. n. inquiri
mus cõditiones, qbus cognoscere possimus quid
existẽtia sit, & cur sit ab essẽtia distinguenda: Es-
set ergo volũtaria petitio principij, inter condi-
tiones necessarias ad esse existentiæ ponere hu-
iusmodi distinctionẽ. Eo vel maximè, q̃ distin-
ctio cũ sit negatio vel relatio quædã non est con
ditio per se requisita ad esse rei, sed est quid resul-
C tans ex tali esse rei. Non est ergo distinctio ponẽ
da inter conditiones necessarias ad esse rei, siue
essentiæ, siue existentiæ: in reliquis aũt nulla fin-
gi põt conditio, quæ constituat esse reale in esse
existentiæ, quæ non reperiatur in esse actualis es-
sentiæ. Est ergo hoc verum esse existentiæ.
Tertiò declaratur hoc ipsum ex propria rõne VI.
existentiæ, nã esse existentiæ nihil aliud est, quã
illud esse, quo formaliter, & immediatè entitas
aliqua constituitur extra cãs suas, & desinit esse
nihil, ac incipit esse aliquid: sed hmõi est hoc es-
se quo formaliter & immediatè constituitur res
in actualitate essentiæ: ergo est verum esse existẽ
tiæ. Maior videtur esse per se nota ex ipsius termi
ni significatione, & cõi omnium conceptione.
Item ex immediata & formali oppositione su-
pra declarata inter ens actu, & ens in potentia,
nã ens actu idem est q̃ existens: alioqui dari pos-
set medium inter ens possibile & ens existẽs, qđ
tñ i intelligibile est; ergo illud esse quo formali
ter constituitur ens actu in se & extra causas, est
etiam esse quo constituitur existens: ergo illud
esse

esse est verũ esse existentiæ. Item quia hmôi esse, si per possibile vel impossibile intelligatur manere absq; quolibet alio esse distincto, est sufficiẽs ad distinguendã entitatem actualem à possibili; & consequenter ad constituendã illam in nouo ac temporali statu, quẽ ab æterno non habet, & ad terminandã actionẽ agentis, seu ad fundandã habitudinẽ & dependentiã realem à cã efficiẽte: ergo hmôi esse quo res formaliter constituitur actu extra cãs, est existentia. Minor autẽ propositio scilicet, ꝙ illud esse quo intrinsecè & immediatè essentia possibilis intelligitur fieri essentia actualis, constituat essentiã extra causas, seu extra nihil, fere est per se nota ex terminis, quia per illud esse est aliquid in actu. Est etiam demõstrata ex principijs positis, quia ostensum est, per hoc esse formaliter constitui essentiam extra possibilitatem quam ab æterno habebat nostro modo concipiendi. nam educi vt sic dicam à possibilitate, & extra causas constitui, idem sunt.

VII. Occurritur objectioni. Nec refert si quis dicat, hoc esse actualis essentię pendere ab alio esse distincto quod ab alijs appellatur actualis existentia, tũ quia, licèt admittamus hanc dependentiã, illa esse non põt in genere causæ vel termini formalis intrinsecè cõstituẽtis essentiã in rõne essentiæ actualis: nos aũt locuti sumus de esse sic formaliter & intrinsecè cõstituẽte actualitatem essentiæ, & de illo ostẽdimus habere verã rõnem existentiæ. Assumptũ probatũ est à nobis, qa ostẽdimus, illud esse, quo essentia in actualitate essentiæ constituitur, non posse esse ex natura rei distinctum ab ipsa: si ergo illud aliud esse quod ab alijs vocatur existentia, est distinctũ ex natura rei ab actualitate essentiæ, non põt illam formaliter constituere in tali actualitate: si ergo aliqua est dependentia actualis essentię à tali existentia, non erit vt ab intrinseco constituto formali, sed vt ab alia cã vel conditione necessaria. Præterea quia, si hæc ratio attente ponderetur, probat, nulla dari existentiã ita distinctã ab esse actualis essentiæ, et si fortasse detur aliqua cõditio vel terminus aut modus necessarius vt talis essentia actualis existat, illã non esse nec vocari posse existentiam, sed subsistentiam, vel inhærentiam, nisi tota hæc controuersia ad qõnem de nomine reuocetur. Quia verò magna ex parte hinc pendet intelligentia totius huius quæstionis, directè & ex professo declarandum hoc est & probandum in sequenti lectione.

SECTIO V.

Vtrum præter esse reale actualis essentiæ sit aliud esse necessarium, quo res formaliter & actualiter existat.

Declaratur munus existentiæ.

I. Certum est apud oẽs, existentiam esse id quo formaliter & intrinsecè res est actu existẽs, quanquã. n. existentia non sit propriè & in rigore cã formalis, sicut neq; subsistẽtia aut personalitas, ẽ tñ intrinsecũ & formale cõstitutiuũ sui cõstituti, sicut personalitas est intrinsecum & formale cõstitutiuũ personæ, siue hoc sit per cõpositionẽ siue absque illa, nã constitutio latius patet quã cõpositio, vt Theologi latius tradunt. 1. p. q. 40. seu in 1. d. 26. & 33. hoc aũt cõstitutũ ꝑ existẽtiã, vt vno vero significetur quod omnes admittant, nihil aliud est existens vt sic, quanquã sub hac voce æque obscurũ maneat quid illud sit, nisi amplius cõceptus seu rõ existentis vt sic declaretur. Quiquid vero illud sit certũ tamen est, existẽs vt sic ꝑ solã existentia formaliter cõstitui, & in hoc gñe quasi formalis cãæ ab sola pendere: hoc tñ non excludit quin alijs modis, vel alijs generibus cãrum pendeat res existens ab alijs rebus in sua actuali existentia, quod est attente considerandum, quia aliqui Thomistæ vñr hoc aut ignorasse, aut dissimulasse, vt in argumentis primæ opinionis tactum est, & in eorũ solutionib. videbimus. Est aũt id euidens ẽt in eorũ sñia si existentia & essentia sunt ex natura rei distinctæ & ex eis cõponitur ens existens tanq̃ in actu & potentia, necesse est vt illud compositum in rõne entis existẽtis intrinsece pẽdeat tã ab entitate essentię, quã ab entitate existentiæ, licet ab hoc formaliter ab illa vero materialiter: imo & necesse est, ipsam entitatẽ existentiæ pẽdere ab entitate essẽtiæ in genere cãæ materialis, sicut econtrario essentia pendet ab existentia in genere formalis.

II. Rursus in omni opinione necesse est vt existẽtia rei creatę pendeat ab existentia alterius rei, saltẽ in gñe cãæ efficientis. Quod si res creata existens imperfecta, sit vel incõpleta in gñere entis, necesse est, vt tota entitas actualis, & ipsa etiã existentia talis rei, pendeat ab alio, vel tanq̃ a subiecto, vel tanq̃ a sustentante, vel tanquã ab vnione cũ alio, vel tanquã ab vltimo termino completæ entitatis. Probatur inductione, quæ fieri põt varijs exemplis, iuxta varias sñias, sic. n. humanitas Christi, & existentia creata eius pendet a Verbo ut à sustentante, & ab incarnatione tanq̃ ab vnione qua coniungitur Verbo: sic etiã humanitas Petri, & existentia eius pendet a subsistẽtia tãq̃ ab vltimo termino cõplente substantiã: sicut etiã linea quantumvis concipitur actu existens dici põt pendere a puncto tanq̃ a termino suo. Vnum vero exemplum est fere extra omnem cõtrouersiam: nã forma accidentalis secum affert suam existentiam, q̃ existentia naturaliter pendet à subiecto vt à causa materiali, & ab vnione seu inhærentia in subiecto vt a mõ, quo mediante, sustentatur a subiecto: & (quod certius est) forma substãtialis materialis, secũ affert suã existentiam, q̃ naturaliter pendet a materia, vt à cã materiali. Rõ vero gñalis est, qa omne ens, quod in suo ordine imperfectũ & incompletũ est, põt pendere ab alio ente vel vt a cã intrinseca, vel ut ab extrinseca, prout naturæ eius fuerit accommodata; hoc enim nullam repugnantiam inuoluit, & alioqui cõsentaneũ est imperfectioni talis entis. Quod si in entitate essentiæ actualis hoc facile admittitur, & sine cõtrouersia, nõ est cur in entitate existentiæ negetur, cũ illa etiã imperfecta, & imbecillis ad se sustentandũ esse possit, vt euidenter constat in omni existentia accidentis.

Punctus controuersiæ.

III. Ex his ergo rectè concluditur, essentiã actualẽ vt sic, etiã si in suo intrinseco, & formali esse includat esse existentiæ vt probatum est, nihilominus posse naturaliter indigere aliquo vlteriori termino, vel modo, aut vnione, vt in rerũ natura existat, vel simpliciter vel cõnaturali modo, vt euidenter declarat & confirmat discursus factus, & exempla, ac rationes in eo adductę. Hinc

ergo

ergo nata est quæstio proposita, dicunt enim ali-
qui, etiam si essentia per suum esse reale essentiæ
sit verum actuale ens, nihilominus indigere alia
vlteriori actualitate distincta vt esse possit, & hãc
vocant existentiam.

Resolutio.

IIII. DIcendum tñ est, essentiam realem, & actualẽ
posse quidem naturaliter postulare modum
subsistendi, vel inhærendi, vt sit: hunc tamẽ mo-
dum seu terminum vlteriorẽ nõ esse existentiam
ipsius essentiæ, nec posse pter hos modos aut ter-
minos excogitari aliũ, qui & sit distinctus ex na
tura rei ab essentia actuali, & sit vera existentia
eius. Probatur facilè discurrendo p singulas essẽ-
tias & modos earũ. Et incipiendo a clariorib. for
ma accidentalis pter entitatem actualẽ sibi essen
tialem, includit actualẽ vnionẽ seu inhærẽtiã ad
subiectũ, q̃ esse ex natura rei distinctã ab entita-
te formæ accidentalis satis declarauit mysteriũ
Eucharistiæ, ĩ quo separata est & destructa actua-
lis inhærentia cõseruata entitate accidẽtis. Sicut
ẽt idẽ mysteriũ ostendit eandẽ actualẽ inhæren-
tiã esse extra essentiã accidentis. Hæc aũt inhærẽ-
tia non est esse existentiæ accidentis: quis. n. hoc
vnquã dixit? Nam in sacro altaris nõ creatur no-
uum esse existentiæ, quo accidẽtia cõsecrata exi-
stãt, vt oẽs fere Theologi docent: retinẽt ergo ac
cidentia cõsecrata existentiã q̃ habebãt in pane:
& nõ retinent inhærentiã: nõ est ergo inhærẽtia
existentia accidẽtis, sed modus qdam illius, quo
mediante illa existentia naturaliter pendet & cõ
seruatur a subiecto, q̃ dependentiã Deus supplet
in accidente separato. Idẽq; est ꝓportione serua-
ta in forma materiali respectu materiæ, & in ma-
teria respectu formæ, ut latius dicemus inferius.

V. Substãtialis aũt natura, quæ per se existit, pter
Existẽtia substantialis distinctũ q̃d a subsistẽtia. actualẽ entitatẽ essẽtiæ, includit vltimũ quendã
terminũ, quo positiuè subsistit, vt infrà suo loco
dicemus contra Scotũ & alios. Quem terminũ
nunc ẽt supponimus ex natura rei esse distinctũ
ab entitate actuali totius naturæ, seu essentiæ sub
stantialis. Hunc itẽ terminũ negamus esse existẽ
tiã, sed subsistentiã naturæ seu suppositi. Et q̃uis
fortasse qui ita loquũtur vt illũ terminũ seu sub
sistentiã, existentiã substantialem vocent, possint
tñ in mõ loquendi a nobis discrepare, tñ ẽt põt
esse realis dñia, & si sit tñ in voce, non rectè lo-
quuntur. Etenim si subsistentiã ipsam existentiã
vocent, quia reuera putant, essentiã substãtialem
primo ac formaliter cõstitui ĩ esse entis in actu,
& distingui ab ente possibili p subsistentiã ipsam
vt sic, est planè falsum, ut ẽt Thomistæ frequen-
tius sentiunt, & infra tractando de subsistẽtia ui-
debimus. Et ex hactenus dictis cõuinci põt. Ostẽ
dimus. n. illud esse, quo primo & formaliter con
stituitur essentia intra latitudinẽ entis in actu &
distinguitur ab essẽtia possibili, nõ posse esse ali-
quid ex natura rei distinctum ab entitate actuali
essentiæ: non põt ergo hic esse effectus formalis
subsistentiæ, cũ supponamus, hanc ex natura rei
esse distinctã. Præterea sicut hic modus est distin
ctus ab entitate essentiæ, ita potest entitas essen-
tiæ conseruari destructo tali mõ: & tunc retinet
totũ illud esse intrinsecũ quo constituitur in tali
actualitate seu entitate actuali: ergo nõ constitui-
tur formaliter & intrinsecè in ea actualitate per

A existentiam. Antecedens supponitur ex mysterio
incarnationis & ex his q̃ dicemus infra de natu-
ra & subsistentia. Cõsequentia verò ꝓbatur pri-
mo, quia idẽ numero cõstitutũ nõ põt cõseruari
destructo intrinseco & formali cõstitutiuo, sicut
nõ põt manere eadẽ ꝑsona ablata ꝑsonalitate, ẽt
si maneat eadem natura. Scdo a simili, nã rectè
ꝓbamus formale constitutiuũ accidentis in rõne
entis in actu non esse inhærentiam, qa ablata inhæ
rentia, conseruatur idem numero accidẽs ĩ rõne
entis in actu: idem ergo est ĩ pñti. Igitur in hoc
sensu non potest vere dici modus subsistendi, es-
se ipsum esse existentiæ naturæ substantialis. VI.

Alio uero sensu posset quis ita loqui, nimirũ,
qa entitas actualis essentiæ substantialis non po-
test ĩ rerum natura existere sine tali mõ, & q̃ pp
hãc oẽm illud esse, quo essentia intrinsecè consti
tuit ens actu, non vocetur esse existentiæ, sed essẽ-
tiæ tñ, quia p se non sufficit ad constituendã rem
existentem, sufficit tñ ad constituendam essẽtiam
rei, terminus aũt seu modus subsistentiæ vocetur
esse existentiæ, qa complet entitatem rei, & illo po
B sito, sufficit vt res existat. Et hic qdem dicendi mo
dus solum est diuersus a nostra snia in vsu termi-
norum: nos. n. hoc pcipue contendimus, & ĩ hoc
totam rem sitam esse existimamus, qđ in entib.
creatis, pter actualem entitatem essentiæ, & mo-
dũ existendi per se vel in alio, non fingatur aliud
esse existentiæ distinctum ex natura rei ab entita
te actuali essentiæ, & a modo p se existendi uel in
hærendi alteri; q̃ iam a nobis concedit illa senten
tia illo modo explicata. Displicet tñ valde ille mo
dus loquendi. Primo propter abusum termino-
rum, quia per esse existentiæ nemo intelligit oẽ id
sine quo actualis rei entitas conseruari non po-
test, sed quo formaliter huiusmodi entitas in ra-
tione entis in actu, & extra suas causas consti tui
tur: ergo, licèt actualis entitas essentiæ substantia
lis non possit esse sine subsistentia, si per illam
formaliter non habet quòd sit extra causas, non
potest dici quòd per illam existat, & consequen-
ter neq; illa põt existentia appellari.

Scdo qa alias subiectũ accidentis dicendum es VII.
set existentia accidentis, qa sine illo non potest na
turaliter existere. Imo materia posset appellari exi
stentia formæ pendentis ab ipsa in esse, & forma
materiæ. Et amplius, si consequenter ipsi loquan
tur, debent essentiam actualem appellare existẽ-
C tiã suæ subsistentiæ, qa subsistentia ñ potest existe
re sine natura q̃ terminat, & a qua pendet. Si er
go hæc oia neganda sunt, solum qa illa dependen
tia in existendo non est vt a formali constitutiuo
entitatis actualis, eadem rõne negandum est, sub
sistentiam esse existẽtiam illi⁹ naturæ q̃ terminat.

Tertio, qa saltẽ supnaturaliter cõseruat natu VIII.
ra existens ablata ꝓpria subsistentia, ut patet ĩ my
sterio Incarnationis. Dices conseruari qdem sine
ꝓpria, non tñ sine aliqua alia existentia, q̃ uicem
ꝓpriæ suppleat: q̃ poterit etiam appellari existen-
tia naturæ. Sed contra hoc est; tum qđ adhuc est
sub controuersia, an possit creata natura conser
uari sine vlla subsistentia tã propria, quam aliena,
& Caiet. cum alijs tenet posse: & est ꝓbabile ut
postea videbimus, tũ etiam quia, quamuis, ablata
ꝓpria subsistentia, alia substituatur loco illius, sp
natura manet eadem numero in ratione talis en-
titatis existentis, quod esse non posset si forma-
liter

liter existeret per subsistentiam: quia variato for- A mali constitutiuo necesse est constitutum variari.

IX. Quartò, quia subsistentia ita se habet ad naturam substantialem, sicut inhærentia ad naturam accidentalem: nam per se & in alio cum proportione sumpta opponuntur inter se, & versantur suo modo circa idem diuisum: vnde sicut actualis inhærentia est modus existentis naturæ, ita actualis perseitas, quæ est propria subsistentia, est modus naturæ existentis: non pôt ergo rectè appellari existentia eius. Nec video qua rône moueantur qui sic loquuntur, nisi vt verbis saltē defendant, existentiā distingui ex natura rei ab essētia, cum in re solum de subsistentia ita sentiant.

Assertio præcipuè intenta persuadetur.

X. SVperest vt probemus alteram partem a nobis præcipuè intentam. s. præter actualem entitatem essentiæ & illud esse quod in ea constituitur, quodq; ab ipsa in re non distinguitur, & præter modū subsistentiæ, vel inhærentiæ, nō dari aliud esse existētiæ ex natura rei distinctum ab his. Sufficiens autem probatio huius veritatis esse videtur, quia omnis alia entitas, vel modus realis, est superfluus & sine probatione confictus: cur ergo B est multiplicandus? Antecedens declaratur, quia rōnes quæ afferuntur ad probandam huiusmodi existentiam distinctam, vel probāt solum de subsistentia in natura substantiali, & inhærentia in accidentali, vel sunt oīno inefficaces, quia supponūt nescio quod esse essentiæ æternum creaturę, quod reuera nullum est. Qua propter illæ rationes æquè probarent, esse essentiæ actuale & temporaneū distingui ex natura rei ab essentia creaturæ, quod nullus asserere pôt qui res quę his verbis significantur, mediocriter concipiat.

XI. Et hinc satis ēt constat, huiusmodi entitatem, vel modū esse superfluū. Primo quidem, quia si esset aliqua eius necessitas vel vtilitas, posset aliqua probabili rōne declarari ac suaderi. Deinde quis q̄so, est formalis effectus talis entitatis seu modi ꝑꝑ quē a natura seu a Deo tribuatur? Non enim ēt esse pôt vt essentia fiat ens actuale, & extra causas suas constituatur: hoc n. formaliter habet per esse essentiæ actuale, vt sæpe probauimus. Ne- C que ēt vt entitas essentię actu sit per se, vel in alio: nam hos modos essendi habet per subsistentiam vel inhęrentiā. Quid ergo confert alia existentia? Dices. Confert existere, seu cōstituit formaliter essentiam non in rōne essentiæ, sed in rōne existētis. Sed hæc est petitio principij, aut idem ꝑ idem declarare: hoc. n est quod inquirimus, quid addit existere vltra esse actuale extra causas, communicatum per effectionem causæ efficientis, quo verè cōstituitur essentia in rōne entis in actu, cum supponamus non eē sermonem de subsistentia, vel inhærētia. & similiter inquirimus, quid addat [existens] supra [ens actu] extra cās, supposito qđ non addit esse subsistens, vel inhærens. Quia ergo nulla rō realis distin ctā a ꝑdictis concipi pôt, concludimus, ens actu & existens eādem rem & rōnē formalem significare; ideoq; fingi non posse esse existentiæ, distinctum ab illo esse, quo vnaquæq; res i actualitate suæ essentiæ constituitur.

XII. Atque hinc vlterius inferimus, huiusmodi entitatē existentiæ dicto modo distinctā non solū superfluā esse, sed planè impossibilē. Primo quidē A quia hęc entitas nō ponitur vt a Deo extrinsecus addita ad maiorē aliq̄ rerū ꝑfectionē, sed vt omnino naturalis & debita ac oīno necessaria, vt res sit extra cās suas. Si ergo necessaria nō est, non est etiā hoc mō possibilis, quia natura non amat, neq; postulat qđ sup̄fluū est. Sc̄do & a priori, quia vbi effectus formalis nullus est, vel non est possibilis, neq; forma est possibilis, hic autem nullus est effectus formalis, quem talis entitas dare possit. Qđ patet facile ex dictis, quia neq; esse ens actu, neq; esse tali mō s. in se vel in alio, prouenire potest formaliter a tali entitate: præter hos autem effectus formales non potest alius excogitari conueniens enti creato, vt ens creatū & existens est.

Et in hoc cernitur aperta dīa inter subsistentiā & existentiā illā, quæ fingitur distincta ab essentia actuali, nā de subsistentia facilè declarari potest effectus formalis ꝑꝑ quem est necessaria: non n. ponitur vt constituat naturā substantialē in rōne entis in actu, sed vt entitatē eius ita compleat, & terminet, & reddat illā ita in se & per se existentē, & quasi sibi sufficientē ad sustentādum intrinsecè suum esse, vt reddatur incapax alienæ subsistentię, vel vnionis ad illā vt per eam in suo B esse sustentetur: sicut è cōtrario in forma accidētali facilè ēt declaratur effectus quasi formalis, quē inhęrentia habet in essentia formę accidentalis, qui non est illā constituere in rōne entis in actu, sed alicui vnire a quo sustentetur. At verò de existentia declarari nō potest, quem effectum formalem habeat circa essentiā, nisi constituere illā in rōne entis in actu; qui tñ effectus non potest formaliter & intrinsecè esse ab existentia, quę sit entitas distincta ab ipso ente, seu essentia quę in actu constituitur, vt ostensum est, & iterum inferius ꝓbabitur, & iō, licet facilè intelligatur modus ex natura rei distinctus ab essētia actuali qui sit subsistentia, vel inhęrentia, non tamen qui sit existentia, & tam a subsistentia vel inhęrentia, q̄ ab actuali essentia distinguatur. XIII.

Satisfit obiectioni contra dicta;

SEd obijcit quidā, nā videtur totus hic discursus supponere, totā actualitatem essentię ꝓuenire formaliter ab existentia, quod tñ falsum est, C quia intra latitudinem essentię inferior gradus est actualitas respectu superioris: & forma est actualitas respectu materię non per existentiam, sed per entitatem essentię, quamuis existentia est conditio sine qua non, vt actuet illam. Et declaratur amplius, nā aliud est hominem esse, aliud est hominem rationalē esse, vel animal esse. Primum habet ab existentia, secundū ab entitate essentiæ, & in vtroq; est sua actualitas proportionata. XIIII.

Ad obiectionem rñdeo esse æquiuocationē in voce actualitatis seu actus, pôt. n. sumi vel vt opponitur potentię obiectiuę, vel vt respicit potentiam receptiuam: nos loquimur de actualitate in priori. l. sensu, in quo verissimū est omnem actualitatem entis intrinsecè ac formaliter prouenire ab esse existentiæ, quia ens actu formaliter idem est qđ existens. Obiectio aūt procedit in posteriori sensu; forma. n. est actualitas materiæ vt actus in illa receptus: differentia aūt solum secundum rōnem est actus generis, quia concipitur ac si in illo reciperetur: inter gradus superiorem & inferiorem nō potest esse habitudo realis actus & potentiæ. XV.

potentiæ, cū in re actualiter non distinguantur. Actualitas aūt prior seu entitatiua ita cōparatur ad actum posteriorē seu formalē, vt interdum re ipsa distinguantur, interdum sola ratione: est. n. actualitas illa transcendens, & participatur non solum ab actu formali, sed ēt a potētia receptiua, cuius entitatiua actualitas realiter distinguitur ab actualitate formæ: in ipsa aūt forma esse actū materiæ, saltem aptitudine, & esse tale ens actu sola rōne distinguuntur, quia vno cōceptu explicatur propria habitudo ad potentiā receptiuā. q non explicatur per alium. Atq; ita non solum verum est, ens actu condistinctum enti in potentia constitui formaliter & intrinsecè per esse existentiæ, sed ēt est verum, oēm formalē actualitatē, vel potius actuationē vt sic dicam, sicut prouenit ab aliqua essentia actuali partiali, ita prouenire ab aliqua existentia, nā forma nō actuat materiā nisi vt ipsa est talis actualis entitas, quod hēt per suum esse existentiæ. Ad confirmationē rñdetur, q secundum rem idem est hominem esse, & hominē esse hominē, si in vtraque propositione esse dicat actū, & non solā aptitudinem, aut veritatē propositionis. Et similiter re ipsa idem est hominē esse hominē, & esse rōnalem, vel aial, &c. quia hæc oīa in re idē sunt. Quapropter ab eadē actualitate, & ab eadem re hæc oīa prædicata sumūtur, siue illa res vocetur essentia actualis, siue esse actuale eius, solūq; per rōnis præcisiones, & cōpositiones hæc oīa distinguuntur. Non est ergo in vna re nisi vnum esse, quo constituitur ens actu, & illud ipsum est esse existentiæ.

SECTIO VI.

Quæ distinctio possit inter essentiam & existentiam creatam interuenire, aut intelligi.

Excluditur distinctio realis inter actualē essentiam & existentiam.

I. I ea quæ diximus, satis à nobis probata sunt, non est difficile ex eis colligere quid sit in proposita quæstione, & de opinionibus sectione prima relatis, sentiendum. Dicendū est enim primò, essentiā creatā in actu extra causas constitutam nō distingui realiter ab existentia, ita vt sint duæ res seu entitates distinctæ. In hac cōclusione suppono significationē terminorum, & distinctionem iā declaratā de essentia in potētia vel in actu. Suppono ēt non esse sermonem de subsistentia vel inhærētia, sed de proprio esse existentiæ. Probatur igitur potest cōclusio sic exposita ex Aristotele, qui vbique ait Ens adiunctū rebus nihil eis addere, nā idē est ens homo, quod homo, hoc aūt cum eadē proportione verū est, de re in potētia & in actu, ens ergo actu, quod est propriè ens, idemq; quod existēs, nihil addit rei, seu essentiæ actuali, ex sententia Aristotelis, qui ita loquitur 4. Metaph. c. 2. lib. 5. c. 7. lib. 10. cap. 4. Quem imitatur Auerroes eisdem locis, reprehendens Auicennam.

II. Sed præcipuè demōstratur ratione, quia talis entitas addita actuali essentiæ, nec pōt illi formaliter conferre primā (vt ita dicā) actualitatem seu primam rōnem entis in actu, qua separatur & distinguitur ab ente in potētia: neq; ēt pōt esse necessaria sub aliqua rōne cāæ, propriè, vel reductiuè, vt essentia hēat suam entitatem actualē essentiæ: ergo nulla rōne fingi pōt talis entitas distincta. Consequentia est euidens à sufficienti partiū enumeratione, quia neque hactenus excogitatū est, nec excogitari certè pōt aliud munus talis entitatis. Primum aūt membrum partitionis positæ, & admittitur ab omnibus autoribus, etiā ab illis, qui existentiam ab essentia realiter distinguunt; & ēt planè euidens ex ipsa fere terminorum declaratione iam satis tradita in suppositio nib positis: repugnat enim, entitatem constitui in esse entitans per aliquid à se condistinctum.

Quod amplius in hunc modū demonstro, nā oīs forma, realiter distincta à potētia q actuat cōponit cū illa vnū cōpositū. Vn talis actus pōt dici cā formalis, vel respectu cōpositi, vel respectu potētiæ seu alterius quasi partis componentis, si absq; tali actu vel forma esse nō possit: Respectu igitur compositi optimè & verissimè dicitur talis actus formaliter & intrinsecè constituere illud, non tñ pōt omnino cōdistingui ab illo, sed necessario includitur in illo, & distinguitur vt pars à toto, quia talis actus non pōt esse tota entitas compositi, quod necessario includit aliā com partem seu aliud componens. At vero si comparetur actus ad aliā rē vel potētiā cuius est actus, non pōt intrinsecè & formaliter cōstituere propriā entitatē eius, quia illa entitas nō est cōposita sed simplex: alioqui non esset altera pars cōponens, sed totū cōpositū, quod in reali cōpositione ex rebus distinctis prorsus repugnat. Itē alioqui cōstaret illa entitas, seu pars qua recipit actū, ex illo actu & aliqua alia re, de qua rursus inquirā an constituatur intrinsecè & formaliter p illū actum nam, si hoc affirmetur, procedemus vlterius in infinitū; si verò negetur, cōcluditur intentum, nimirū, potētiā propriè componentē cum actu realiter distincto, nō posse intrinsecè & formaliter constitui per ipsummet actum cum quo componit. Atq; ita cum sit vltima resolutio ad prima seu simplicissima componētia, necesse est, vt illa entitas quæ ad alteram cōparatur vt potētia, non constituatur intrinsecè & formaliter in sua entitate per alterā, quæ est actus, licèt fortasse illā postulet vt sit, sicut materia postulat formā. Sic ergo philosophandum esset de entitate essentiæ, & entitate existētiæ, si essent distinctæ: cōponerent. n. vnum, v. g. hoc existens, respectu cuius existentia se haberet vt actus intrinsecus & formalis, tñ respectu entitatis essentiæ nullo modo posset intrinsecè illā constituere aut cōponere, quia vna ab alia condistingueretur, vt entitas simplex ab entitate simplici. Nec dici potest qđ entitas essentiæ sic cōcepta & condistincta non sit actualis, quia aliàs non componeret realiter, quia entitas in potentia obiectiua non facit realem cōpositionē cum actu. Sic ergo apertè cōstat entitatem existentiæ distinctā ab entitate essentiæ non posse requiri vt intrinsecè constituat ipsam entitatem essentiæ in sua propria actualitate. III.

Alterum autem membrum, s. talē entitatem distinctam non requiri in aliquo alio genere causæ, vt ipsa entitas essentiæ possit esse in rerum natura, satis (vt existimo) probatū est in superioribus cum ostendimus, præter esse essentiæ actualis, IIII.

& mo-

& modum subsistétiæ, vel inhærentiæ, nullã esse necessitatem alterius existétiæ. Vel certè ostēdatur nobis aut declaretur quę sit ista causalitas, & ad quod genus reuocetur. Dicũt aliqui illam entitatem esse cōditionem necessariam, sine qua entitas essentiæ in rerũ natura permanere nō pōt. Sed in primis hæc respōsio, quæ facilè dicitur nō solũ in hac, sed etiam in alijs multis quæstionib. nō est admittenda, nisi & sufficiens ratio necessitatis reddatur, & modus vel causalitas talis cōditionis declaretur: alioqui posset aliquis plures cōditiones huiusmodi ad effectũ aliquẽ gratis postulare, eo q̃ nō possit maior rō de vna q̃ de pluribus tribui. Cũ ergo in superiorib. ostēsum sit nullã esse vtilitatem, nedũ necessitatem, ob quã hæc entitas multiplicetur, gratis dicitur esse conditio nem necessariã; & qua facilitate dicitur, reijci debet. Addo vlterius ex superius dictis, q̃, licet illa entitas esset conditio necessaria, non posset ppea appellari proprium esse existentiæ ipsius essentiæ actualis, quia nō constitueret illã in rõne entis in actu. Alioqui omnis alia cōditio, aut res, si ne qua nō posset in rerũ natura permanere ipsa essentia, dicenda esset existentia eius, quia nō est maior rō de hac quã de cæteris. Ad hæc, esto illa entitas sit cōditio necessaria ex natura rei cũ nō sit causa formalis actualis entitatis essentiæ cur non poterit saltẽ de potentia absoluta permanere & cōseruari in rerum natura entitas essentiæ in actualitate sua, ita vt si verè ens actu, absq; illa entitate vel cōditione necessaria quam vocāt existentiam? seclusa n. causalitate formali intrinseca, nulla implicatio afferri potest. Quòd si hoc potest facere Deus, ergo tũc actualis entitas essētiæ habet proprium & intrinsecum esse actuale quo est in rerũ natura, & extra causas suas. Quod autem aliud est existere quam ita esse? illa ergo alia entitas non est simpliciter necessaria ad existendum: ergo reuera non est existentia.

V. Dici verò tandem pōt, duplicem esse respectũ causæ formalis: vnus est ad compositũ quod cōstituit, & hoc modo esse verum, entitatem existentiæ non esse cãm formalem entitatis actualis essentiæ: & hæc potest dici causa formalis intrinseca, quia intrinsecè cōponit suum effectũ. Habet aũt alium respectũ causa formalis ad subiectum quod informat, quis, si informãdo vel actuando illud cōfert ad esse eius; rectè dici potest formalis cã illius; & ad hũc modum in rebus naturalibus forma nō tm̃ est causa compositi, sed ẽt materiæ. Atque eodem modo dici potest entitas existentię esse causa formalis entitatis essentiæ, quia constituendo cum illa ens existens, actuat illam & ita formaliter facit illam permanere inesse. Et reddi potest ratio proportionalis, quia sicut materia est pura potentia in ordine ad actum formalem ita essentia creaturæ est pura potentia in ordine ad existendum, & ideo sicut materia requirit formam vt sit, quamuis non componat illam sed cũ illa, ita essentia requirit entitatem existentiæ, vt sit, quamuis non componat illam, sed cum illa.

VI. Atq; hic modus respōdendi & declarādi hanc sniam est minus improbabilis quam cæteri. Sed reuera hẽt easdẽ difficultates, & nullam sufficiētem rationẽ reddere potest, cur sit necessarius ille actus formalis, si necessarius nō est vt intrinsecè cōstituat ens actu & extra causas. Itaq; facile

A admittimus illã distinctionẽ causæ formalis in bono sensu, iuxta superius dicta de causis. Verũ simũ ẽt est existentiã non posse esse cãm formalẽ intrinsecè constituentẽ actualẽ entitatẽ essentię. Hinc ẽt concludimus, nullũ posse assignari constitutum, pp quod talis entitas necessaria sit. & consequēter inferimus, non posse esse nec̃e ssariã vt actũ formalẽ, quasi aduenientẽ essentiæ & cōponentẽ cũ illa quidpiã aliud. Prior illatio pbata est in superiorib. nã constitutum intrinsecè p existentiã non posset esse nisi existens: existens aũt & ens actu. i. non in potentia, idẽ oĩno sunt: Si ergo illa entitas non est necessaria a d constituendũ intrinsecè ens actu, non est ẽt necessaria ad constituendũ intrinsecè ens existens: nullum ergo pximum constitutum assignari pōt, pp qđ necessaria sit. Atq; hinc etiam patet posterior illatio, nam forma per se primò est propter compositum, & hinc consequenter esse pōt necessaria propter alteram partem componentẽ, si illa talis sit vt extra cōpositum esse non possit. Si ergo nullum est cōpositum propter quod formalis actus distinctus necessarius sit, nō potest esse necessarius pp alteram partem componentem.

B Præterea hinc constat, falsum assumi in ppor tione assumpta in superiori rõne, nã, licet essentia creaturæ priusquã fiat, dici possit esse in pura potētia obiectiua ex parte sui, tñ essentia illa vt iã est actualis entitas per effectionem suæ causæ, nō est in se & ex parte sua pura potētia ĩ ordine ad esse, sed intrinsecè, & oĩno idẽticè hẽt aliquod esse reale, & actuale, quod esse est vera existentia, cũ constituat formaliter & intrinsecè entitatem extra suã cãm, q̃ oĩa in superiorib. probata sunt: ergo sine vllo fundamento dr̃, illam entitatẽ pendere ab alio actu formali & distincto vt sit. Maxime quia rõnes, quibus probari solet necessitas existentiæ distinctæ, oẽs fundantur in hoc q̃ esse actu non est de essentia creaturæ, cum possit illa essentia intelligi in sola potētia obiectiua ex parte eius, & effectiua ex parte creatoris: ergo, si iam supponitur aliquod esse actuale & entitatiuum, quo illa essentia est extra potentiam obiectiuã,

C nulla superest rō ob quam alius actus formalis requiratur distinctus à priori esse, cum etiã illud esse actuale non possit esse de essentia creaturæ. Cumque ipsamet entitas existentiæ possit esse interdum in potentia, interdum in actu, & consequenter ẽt de illa necesse sit fateri, non esse de essentia eius actu existere, neq; actu constituere rẽ existētem, q̃ rõnem latius vrgebimus soluēdo argumenta, & illa in contrarium retorquendo.

Præterea hic ẽt habet locum rō facta, quod saltem per diuinam potentiã posset cōseruari actualis entitas essētiæ, sine illo vlteriori alio actu formali, quia, licèt Deus nō possit supplere cãm formalẽ intrinsecè componentem, pōt tñ supplerè dependentiã vnius partis cōponētis ab altera, et si illa actus formalis sit. Sicut licet nō possit supplere cãm materialem vt intrinsecè componentem, pōt tñ supplere dependentiã formæ vel accidentis à cã materiali, vt latius in superioribus dictum est. Si aũt Deus conseruet essentiã actualem, sine vlteriori actu existentiæ distinctæ, illa entitas sic conseruata est verè existens, & consequēter, quidquid illi addi fingitur, nō pōt veram rõnem existentiæ habere, & sine cã dicitur esse VIII.

VII.

natu-

naturaliter necessariũ ad formalẽ effectũ existen di. Atq; ad vim huius rõnis sola præcisio per nostros conceptus sufficit: nam hoc ipso q̃ intelligamus entitatem essentiæ actualis, factã a Deo, etiã si non intelligamus illi esse additam aliam entitatem, sufficienter concipimus illã existentẽ, neque in hoc conceptu obiectiuo aliquid falsum aut sibi repugnans includimus: hinc aũt recte infer mus, nullã entitatẽ distinctã, & superadditã posse esse necessariã ad formalẽ effectũ existẽdi, quia effectus formalis nec mẽte præcindi põt a causa formali. Quòd si pp hunc formalem effectũ constituendũ illa entitas non est necessaria, nec verè appellari põt existentia, nec probabilis causa reddi, pp quã necessaria sit, vt conditio, vel causa posterior, & aliquo modo extrinseca.

Excluditur distinctio modalis inter essentiam actualem, & existentiam.

IX. Secundo dicendum est, existentiam nõ distingui ab entitate actuali essentiæ tanquam modum ex natura rei distinctum ab illa. Hæc conclusio sequitur, meo iudicio, euidenter ex pcedẽti, & iõ existimo non loqui cõsequẽter qui priorem distinctionem negando, hanc admittũt in plenũ materia. Nam, licet, in cõi loquendo, hæc distinctio quæ minor est, possit interuenire, vbi prior, quæ maior est, non intercedit, tñ in præsenti, rõnes quæ probant, existentiam non esse entitatem distinctam ab essentia actuali, simpliciter probant, talem existentiam nihil oino esse, seu (quod idem est) pter actualem entitatẽ essentiæ nihil vltra posse formaliter requiri ad existendũ vt sic, sed solum ad subsistendum, vel inhærendum, aut aliquid simile. Quod facile constabit applicando oes rõnes factas: ostendimus enim illud esse reale, quo actu his essentia immediatè ac intrinsecè constituitur ens actu, non posse distingui ex natura rei ab ipsa essentia prout est entitas in actu. Et præter rõnes supra factas sect. 3. facile declaratur in hunc modum: nã distinctio ex natura rei positiua ex parte vtriusq; extremi nõ põt intercedere nisi inter duo extrema quorum vnũ sit modus alterius, ita vt res vt pcisa a modo sit ens in actu positiuum & reale, alioqui distinctio erit vel rõnis, vel qualis esse põt inter ens & nõ ens: si ergo essentia vt est ens actu, distingueretur ex natura rei ab illo esse quo primo & intrinsecè in tali actualitate constituitur, tanq̃ res a modo suo, ipsa essentia, pcisẽ concepta & condistincta ab illo mõ, esset verum ens actu: ergo vt talis entitas est, non posset intrinsecè constitui in tali entitate actuali per illũ modũ, seu per esse distinctum, sed potius cum illo cõponeret tertiũ quoddam compositum. Nã ex his quæ ex natura rei distinguuntur tanq̃ ens & modus, fit vera compositio realis: ipsa verò extrema ex quibus fit reale compositũ, & in quæ resoluitur, ita necessario cõparantur vt vnum non componat nec intrinsecè cõstituat aliud, vt in principio superioris assertionis satis declaratum est: ergo non põt talis modus, ex natura rei distinctus, esse primũ & intrinsecum esse reale constituens actualem entitatem ipsius essentiæ: ergo illud esse quo sic constituitur, qdcunq; illud sit, non põt esse ex natura rei distinctũ ab ipsa entitate essẽtiæ actualis.

A Et cõfirmo, nã entitas essentiæ, in angelo v. g. præcise concepta absq; vllo modo reali ex natura rei distincto ab illa, adhuc cõcipitur vt actualis entitas: nã cõcipitur vt aliqd tale & extra nihil, & vt sufficiens ad componẽdũ realiter cum alia re vel mõ ei addito: qd non põt intelligi nisi in entitate reali: ergo essentia in sua entitate non constituitur intrinsecè per modũ a se distinctũ ex natura rei: alioqui resolui posset in aliã entitatẽ & illum modũ, & ita procedetur in infinitum donec sistamus in simplici entitate actuali non cõposita ex re & mõ distincto ex natura rei; & illã vocamus entitatẽ essentiæ. Quæ in angelo de quo loquimur, est simplex entitas, & similiter in materia & forma, licet in his sit partialis in ordine essentiæ vel naturæ: & iõ ex eis componitur integra essentia rei materialis, q̃ eadẽ pportione & ratione non includit in sua entitate essentiæ aliquod esse distinctum a se ipsa tota, seu a materia, forma, & vnione earum simul sumptis. X.

Rursus ostendimus, hoc ipsum esse reale, quo essentia primo constituitur ens actu, esse verum B esse existentiæ: ergo ex hac parte satis iã probatũ est, tale esse existentiæ nõ distingui ex natura rei ab essentia actuali. Addidimus verò vlterius, pręter hoc esse existentiæ nullũ aliud esse necessariũ vt res existat, quia ipsum esse intrinsecũ & entitatiuum sufficit, eique solũ addi põt modus vel subsistendi, vel inhærendi: & oĩs alia entitas, vel modus realis institutus solum ad existendũ est prorsus confictus. Atq; ita relinquitur probatũ, non solũ non dari existentiã q̃ sit entitas distincta ab entitate essentiæ, sed neque ẽt quæ sit modus ex natura rei distinctus. Et confirmatur argumẽto supra ẽt insinuato, quia, si quid cogeret ad hanc distinctionẽ modalẽ, maximẽ q̃ essentia creaturæ põt existere & non existere: sed ille ẽt modus qui dicitur esse existentia distincta, põt actu esse, & i sola potentia obiectiua, quod est posse existere & non existere: ergo etiam in illo modo erit distinctio ex natura rei inter ipsum & suũ actuale esse, quod est impossibile: alias fieret idem argũ de esse existentiæ illius modi & sic procedetur in infinitum. Si ergo in ipsa existentia intelligi potest, quod interdum fit & interdum non fit, sine distinctione ex natura rei, cur non idem intelligi poterit in essentia actuali? XI.

C Scio, quosdam Thomistas negare, actum essẽdi quo essentia creata existit, esse suũ esse. Sed nõ video quo sensu possit esse verum, loquendo de suo esse, solũ quoad identitatem, seu indistinctionem, nã, si nõ est suũ esse, ergo habet esse a se distinctũ, & tunc de illo oportebit inquirere an sit suum esse. Nã, si ita est, cur nõ idem dr de primo actu essẽdi? Si vero nõ est, procedetur vlterius in infinitũ. Nisi fortasse dicant, actũ essendi essentiæ creatæ neq; esse suũ esse, neq; habere vllũ esse, sed solum esse quo aliud est. Sed hoc potius est vocibus ludere, quã difficultatẽ soluere: nam, licet existẽtia nõ dicatur esse vel existere tanq̃ suppositum qd propriissime est, tñ non est dubium, quin, generalius loquẽdo, ita verè existat, sicut existunt accidentia, vel partes & alia entia incõpleta. Nam, si hæc existentia est ens ex natura rei distinctum ab essentia: ergo eo modo quo est ens, habet esse, nam ens ab esse dictum est. Item tale ens ante creationem rerum, erat tantum in XII. Bañes 1. p. q. 44 ar. 1. ad 4. arg.

poten-

potẽtia; & post creationem est ens actu, ergo est extra cãs seu in rerum natura: ergo necesse est vt habeat esse proportionatum, vel vt sit suum esse. Deinde, ẽt si ita loquamur; existentiã. s. non existere, sed esse quo essentia existit, in hoc ipso considerare licet differentiam positam. s. q̃ interdum talis existentia actu constituit rem existentem, interdum solum in potentia obiectiua: vnde ẽt licet argumentari non esse de essentia existentiæ actu constituere rem existentem, quia in existentia in potentia concipitur totum id quod est de essentia existentiæ creatæ, etiam si non concipiatur actu exercere, seu esse actum existendi, aut constituere rem existentem: & nihilominus nõ distinguitur ex natura rei existentia secundũ suã rõnem essentialem a se ipsa vt exercet actu munus existentiæ: ita vt concipiatur distinctio inter duo membra quæ sint aliquid actu: ergo idẽ est de essentia existente vel non existente, Atq; hoc modo oẽs rõnes, quib. alij probare conantur distinctionem ex natura rei inter essentiam & existentiam creatam, planè eneruantur, & infirmæ redduntur instantia seu exemplo existentię creatæ, vt ex dictis satis patet:, & in solutionib. argumentorum sæpius inculcabimus. Atq; hinc excluditur aliorum respõsio dicentium, existentiã non indigere alia existentia qua existat, nam, cũ sit rõ existendi alteri, consequenter põt per se ipsam existere. Sicut actio per se ipsam fit, hoc ipso q̃ per illam fit terminus, & duratio motus se ipsa durat, & quantitas se ipsa extenditur. Sed hæc rñsio. procedit, ac si vis rationis factæ fundaretur in hoc, q̃ principium formale alicuius effectus nũquam posset per se ipsum participare aliquo modo illum effectum, quod nos non dicimus; neque est in vniuersum verum, vt rectè probat inductio facta. Non ergo in eo fundatur rõ, sed in eo, quod ex hoc quod aliquid interdũ fit, & interdum non fit, nõ põt colligi distinctio ex natura rei inter id quod existit, & quo existit, Qđ si ex hoc principio non colligitur, nullum est aliud vnde colligi possit. In exemplis vero adductis, vel nõ semper est distinctio ex natura rei inter quo & quod, vt fortasse inter durationem, & quod durat; vel si est, aliunde est colligenda: & nunquam est admittẽda sine sufficienti iudicio, vt supra tractatum est.

Quo modo essentia & existentia distinguantur.

XIII. DIco tertiò, in creaturis existentiã & essentiã distingui aut tanquam ens in actu & in potentia, aut si vtraque in actu sumatur, solum distingui ratione cum aliquo fundamento in re, q̃ distinctio satis erit vt absolutè dicamus non esse de essentia creaturæ actu existere. Ad intelligendã hanc distinctionem, & locutiones quæ in illa fundẽtur oportet supponere (id quod certissimũ est) nullũ ens p̃ter Deum habere ex se entitatem suam, prout vera entitas est. Quod addo, vt tollatur equiuocatio de entitate in potẽtia, quæ reuera non est entitas, sed nihil, & ex parte rei creabilis solũ dicit non repugnantiã, vel potentiã logicam. Loquimur ergo de vera entitate actuali, siue sit entitas essentiæ siue existentiæ, nulla. n. entitas extra Deũ est nisi per efficientiã Dei. Quapropter nulla res extra Deum habet ex se entitatem suam, nam illud [ex se] includit negationem habendi ab alio, id est, dicit talem naturam quæ absque alterius efficientia habeat actualem entitatem, sed potius sit actualis entitas.

Atq; hinc colligitur, quo sensu verissimè dicatur, actu existere esse de essentia Dei, & non de essentia creaturæ. Quia nimirũ solus Deus ex vi suæ naturæ habet actu existere absq; alterius efficientia: creatura verò ex vi suæ naturæ non hẽt actu existere absq; efficientia alterius. In hoc tñ sensu, ẽt nõ est de essentia creaturæ habere actualẽ entitatẽ essentię, quia ex sola vi suæ naturæ nõ habet talẽ actualitatẽ sine efficiẽtia alterius; atq; ita oẽ esse actuale quo essentia in actu separatur ab essentia in potentia, dicetur non esse de essentia creaturæ, quia non cõuenit creaturæ ex se sola, neq; ipsa sibi sufficit vt habeat hoc esse, sed p̃uenire debet ex efficientia alterius. Ex quo manifestè fit, vt ad veritatẽ huius locutionis nõ sit necessaria distinctio ex natura rei inter esse & rem cuius dr̃ esse, sed sufficere vt illa res non habeat entitatem suã, vel potius, vt non sit, neq; esse possit illa entitas, nisi ab alio fiat: quia per illam locutionem non significatur distinctio vnius ab alio, sed solum conditio, limitatio, & imperfectio talis entitatis, quæ non habet ex se necessitatẽ vt sit id qđ est, sed solum id habet ex influxu alterius. XIIII.

Atq; hinc vlterius fit, vt intellectus noster, qui põt præscindere ea q̃ in re non sunt seperata, possit ẽt creaturas concipere abstrahendo illas ab actuali existentia, quia, cũ non necessario, existãt, non repugnat concipere earũ naturas p̃scindendo ab efficientia, & consequenter ab actuali existentia. Dum autẽ sic abstrahũtur, ẽt præscindũtur ab actuali entitate essẽtiæ, tũ quia neq; hanc habent sine efficientia, aut ex se, aut ex necessitate, tum ẽt quia non põt actualis entitas ab existẽtia præscindi, vt supra probatũ est. Ex hoc autem modo concipiendi nostro fit, vt in re sic concepta præscindendo ab actuali entitate aliquid cõsideretur tanquã omnino intrinsecũ, & necessarium, & quasi primum constitutiuũ illius rei q̃ tali conceptioni objicitur, & hoc vocamus essentiã rei, quia sine illa nec concipi põt: & p̃dicata quæ inde sumuntur, dicuntur ei oĩno necessario & essentialiter conuenire, quia sine illis neq; esse, neq; concipi põt, quãuis in re non semper conueniant, sed qñ res existit. Atq; ex opposita rõne, ipsum actu existere, seu esse actualem entitatem; negamus esse de essẽtia, quia p̃scindi potest a p̃dicto conceptu, & de facto potest non conuenire creaturæ prout tali conceptui objicitur. Quæ omnia secus cõtingunt in Deo, quia, cum sit ens ex se necessarium, concipi non potest per modũ entis potentialis, sed actualis tãtum, & ideo actu esse vere dicitur de essentia eius, quia actu esse illi necessario conuenit, & in re ipsa, & in omni vero conceptu obiectiuo diuinitatis. XV.

XVI. Ex his ergo breuiter res fere tota explicata est, & ex eadẽ doctrina possunt singulæ partes assertionis positæ declarari & probari. Et in primis nullus est Theologorum, qui distinctionẽ rõnis inter essentiam & existentiã non admittat, quãuis non oẽs eodem modo illam explicent. Quidã, dicunt, existentiã dicere naturam indiuidua, essentiã vero solũ dicere naturam specificam abs-

Qualiter; distinctio rationis inter essentiam & existentiam explicetur ab aliquib. Palacios.

indi-

indiuiduis præcisam, & ideò aiũt esse inter ea distinctionē rōnis, qualis est inter speciē & indiuiduũ. Sed hi nō attingunt neque assequuntur sensum quæstionis. Est. n. hæc q̃ diuersa ab illa de distinctione naturæ specificæ ab indiuiduo: nam essentia non tm̃ specifica, sed ēt indiuidua & singularis esse pōt, sicut fuit ī Christo essentia hōis, de qua inquiritur quo modo à sua existentia distinguatur, & similiter ipsa existentia pōt in cōi concipi, & singularis esse: alia. n. est existentia Petri & alia Pauli: non ergo magis dicit existentia rem singularem quam essentia, neque distinguuntur essentia & existentia tanq̃ cōe & particulare, nō est ergo eadem distinctio existentiæ ab essentia, quæ est indiuidui à natura specifica. Quanquam per modum exempli aut similitudinis possit illa distinctio deseruire ad declarandũ, quo modo distinctio rōnis inter existentiā & essentiam possit sufficere, vt actu existere negetur esse de essentia creaturæ, nā similis distinctio rōnis inter indiuiduum & speciē sufficit, vt sola ratio specifica dicatur esse tota essentia rei, & non indiuiduatio.

XVII. Aliorum ex positio. [illegible] Alij dicunt, essentiam & existentiam creaturæ differre sola habitudine ad Deum, quia essentia vt sic non respicit Deum vt cām efficientem, sed vt exemplarem tm̃, existentia vero addit essentiæ respectum ad Deum vt causam efficientem, à qua participatur. Veruntamen hæc expositio, vel rē non declarat, vel multa includit falsa. Nam in primis, qđ attinet ad esse essentiæ, vel loquitur de essentia actuali, seu q̃ includat veram realitatem essentiæ, vel de essentia potentiali. Priori modo plusq̃ àm falsum esset dicere, essentiam creaturæ nō esse à Deo vt à cā efficiente, vt supra probatū est. Posteriori aūt mōdo gratis dī essentias creaturarum solum respicere Deum vt cām exemplarem, quia reuera essentiæ sic conceptæ nullam cām habent in actu cū nihil actu sint: in potētia vero seu in actu primo & virtuali nō solū habēt cām exemplarem, sed ēt effectricem. Imo, seclusa cālitate, vel ordine aut applicatione ad causandū, potius dī Deus habere rōnes rerum possibilium, q̃ exemplaria: nam illæ solum indicant speculatiuam scientiā, hæc verò magis denotāt practicā habitudinem causæ. Rursus essentiæ creaturarū nō ideo tales sunt, aut talem habēt connexionē prædicatorum essentialium, quia respiciunt tales rōnes vel exēplaria diuina: sed potius ideo Deus cognoscit vnāmquamque rem possibilem in tali essentia, & natura, quia talis est cognoscibilis, & factilis, & non aliàs: ergo essentia hoc modo sumpta, licēt in Deo habeat rationem vel exemplar, non dicitur essentia ab hac habitudine sola ad exemplar vt sic. Adde, etiam existentiam creatam vel possibilem habere in Deo exēplar, quāuis non distinctum ab exemplari ipsius essentiæ. Nihil enim potest habere in Deo causam efficientem, quod non habeat exemplarem, quia Deus nihil operatur nisi vt intellectuale agens.

XVIII. Pręterea, quod spectat ad alteram partē de existentia, quam dicunt supra essentiam solum addere respectum ad Deum vt ad causam efficientē, aut sentiunt existentiā consistere in hoc respectu, aut secū afferre hunc respectū. Primū est plane falsum, quia existentia rei absolutæ nō est respectus sed absolutū quid. Itē, quia ille respectus vt actu sit in rerū natura, fundatur seu adhęret creaturæ existenti. Et quidem, si intelligatur esse relatio realis prædicamētalis, supponit creaturā iā factam, & existentē: si aūt sit sermo de habitudine transcendentali dependentiæ ad Deū, hæc non est existentia creaturæ, sed causalitas eius: vnde non tm̃ rōne, sed ex natura rei distinguitur ab existentia creaturæ vt ostensum est in dispu. 18. & infra disp. 48. iterum attingetur. Secundū aūt est verum, s. quòd actualis existentia creaturæ secum habeat coniunctum hunc respectū ad Deū, sed ēt eundem habet secum coniunctum essentia actualis, quæ talis esse non potest nisi per efficientiam Dei: nō ergo rectè distinguitur essentia ab existentia per hūc respectum. Et prꝫterea, si existentia habet coniunctum hunc respectum; ergo est quid distinctum ab ipso: de ipsa ergo existentia vt distincta à tali respectu, explicandū superest quo modo distinguatur ratione ab essentia: Imo illud obscurius est quod Henricus ait, nec distingui re, nec sola ratione, sed intētione. Quid enim est distingui intentione nisi mentis conceptione: Deniq; in illo met respectu creaturæ ad Deū potest distingui essentia ab existentia vt rōne distincta, & non per respectum, vt per se constat.

XIX. Aliorum explanatio. Alij distinguunt ratione esse existētiæ ab esse essentiæ, quia vnum concipitur per modū concreti, aliud per modum abstracti: ita sentit Lychetus in 2. d. 1. q. 1. vbi in primis ait de mente Scoti, esse existentiæ, & esse essentiæ idem esse, & omnino inseparabilia, quanquā Scot. ibi. §. [Quātū ad istum articulum,] non dicat esse idem, sed esse essentię nunq̃ separari realiter ab esse existentię. Tamē satis probabiliter hoc colligitur ex mente Scoti: nam, cum ibi dicat, essentiam non esse separabilem ab existentia, & in 3. distin. 6. ex professo doceat, non potuisse humanitatē Christi esse vel assumi sine propria existentia, plane sentit non distingui ī re ipsa. Vnde Lychetus supra in nota marginali, quæ est glossa eius, addit, [Esse essentiæ & existentiæ dicunt vnam & eandem realitatem, suntque idem realiter & formaliter: distinguunturq; sicut concretum & abstractum, quæ tm̃ distinguūtur rōne.] Veruntamen in hac sententia obscurum manet, quō hic habeat locum distinctio cōcreti, & abstracti. Nam, si loquamur de essentia & existentia vt his nominib. significantur, vtraq; concipitur per modum abstracti, sicut materia & forma, vel sicut actus & potentia: concretum autem erit ens creatum constans ex esse & essentia. Si verò loquamur sub his nominib. [esse essentiæ & esse existentiæ,] vtrumque habet eundem significandi modum, & subordinatur eidem modo concipiendi. Et interdū iuxta Philosophorum vsum hæc vox [esse] sumi solet in vi nōis abstracti pro ipso actu essendi, q̃ existentiam ēt vocant, quæ vox apud latinos non reperitur; interdum vero sumitur in vi infinitiui, qui est ꝓprius & latinus vsus illius vocis, & sic non est proprie concretū neque abstractū, magis tamen accedit ad significationem concreti, quia significat effectum formalē ipsius actus essendi, ipsum vero actum solum vt exercentem illum effectum: sicut currere, sapere & similia.

XX. Hinc vero sumere posset aliquis occasionē dicēdi, essentiā & esse distingui rōne, vt illa sit abstractum per modū formæ, hoc vero quasi concretum per modū effectus formalis exerciti: ens

verò sit propriè concretum, quasi cōstitutum ex tali forma & effectu formali: sicut se habent cursus, currere, & currens, sapiētia, sapere & sapiēs. Iuxta quem modum distinctionis, essentia est propriè abstractum, nam est quasi forma, cuius effectus formalis est esse: constitutum autem per eam & esse est ipsum ens; quæ constitutio non est per rei compositionem, sed per identitatem. Qui modus dicendi pōt habere fundamentum

Augu. in Augustino, libro 12. de Ciuitate cap. 2. dicente. [Sicut ab eo quod est sapere, vocatur sapiētia; sic ab eo quod est esse, vocatur essentia.] Et lib. 2. de Morib. Manich. capit. 2. [Ipsa natura] (inquit) [nihil est aliud, quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Itaque vt nos iam nouo nomine ab eo quod est esse vocamus essentiā, quam plerunque etiam substātiam nominamus: ita veteres qui hæc nomina non habebant, pro essentia naturam nominabant.] Vnde Calepinus citans Augustinum ait, vocem essentiæ à Philosophis vsurpari pro ipso esse cuiuslibet rei. Iuxta hanc autem verborum proprietatem, licet essentia, & esse seu existere distinguātur rōne prædicto modo; tamē essentia & existētia nec ratione distinguentur inter se, sicut neq; esse & existere inter se. Esse enim simpliciter & substantiuè dictum, idem est quod existere, vt in superioribus dictum est, & ex communi vsu ipsorum verborum constat: & quia exponi non potest diuersitas in rebus per illa verba significatis, & in conceptibus vltimis quibus subordinantur. Sic igitur etiam essentia & existentia idem erunt, solumque nominibus different: quia sicut à Verbo [sum] & [esse] dicta est a latinis essentia, quia per illā res est, seu quia est id quo aliquid est, ita à verbo [existo] & [existere] sumptum est à Philosophis nomen [existentię,] qua res existit. Atque eadem ratione consequenter asserendum est, esse essentiæ, & existentiæ, si vtrumque propriè sumatur pro vero esse reali, non differre etiam ratione, sed tantum in nomine: quia ita inter se comparantur esse essentiæ, & existentiæ, sicut essentia & existentia inter se. Et in hunc modum sensisse videtur de his vocibus & conceptibus Gabriel citato loco, vbi ait, [esse, ens,] & [essentiam,] non differre secundum rem significatam; sed solum secundum modos grammaticales, sicut verbum, participium, & nomen: & similiter, [esse & existere] idem significare, ideoque etiam [essentiam & existētiam] idem esse. Et eundem dicendi modum amplectuntur alij ex citatis autoribus & est sanè probabilis. Solum necesse est declarare nonnullam maiorem differentiam seu distinctionem rationis inter essentiam & existentiam prout his vocibus à multis Philosophis significantur, ratione cuius vero negatur existentia esse de essentia creaturæ, quod de ipsa essentia negari non potest.

XXI. Aliorum in hoc sententia. Addunt ergo alij, essentiam & existentiā hoc differre, quod essentia non dicit rem extra causas, sed absolutè: existentia verò dicit rem in se habentē esse & extra causas suas. Quem modum dicendi Fonseca improbat, quia non declarat quid sit rem esse extra causas: Nam, vel hoc est referri ad causas, & hoc non est existere, vt contra Henricum probatum est. Vel est, accepisse esse a causis, & non amisisse, & hoc quidem est quasi præuium ad esse, non est tamen propriè & formaliter

A ter ipsum esse. Vel denique est rem non esse solum obiectiue in intellectu, vel in potestate causarum: & hoc quidem declarat quid non sit, non tamen quid sit ipsa existentia, aut quo modo ab essentia distinguatur. Sed responderi potest, rem esse extra causas, nihil esse aliud, quam esse in se ens actu: dicitur autē extra causas, vt declaretur non habere à se illam entitatem actualem, sed ab alio. Difficilius quidem est in ea sententia, quod esse & non esse extra causas commune est essentiæ & existentiæ: nam & essentia extra causas est cum facta res est sicut existentia, & existentia erat solum in potentia causæ, & obiectiuè in intellectu priusquam res fieret: ergo in hoc non potest constitui differentia inter essentiam & existentiam. Ad hoc tamen dicendum est iuxta distinctionem positam, aliud esse loqui de essentiā & existētia iuxta proprietatem & rigorem harum vocum, aliud verò extendendo prædictas voces ad eandem seu similem significationem. Hæc enim vox existentiæ in rigore non significat existentiam (vt aiunt) in actu signato, seu vt conceptam & in potentia tantum, vt etiam Ca-

B preolus loco citato indicat, sed significat illam solum in actu exercito, seu vt actualem: nihil n. repugnat, hunc statum existentiæ aliqua voce significari, & ad hunc finem videtur inuenta vox existentia. [Vnde hoc ipso quod res abstrahatur ab existendo in actu exercito; iam non concipitur existētia prout hac voce significatur. Et quia hic status seu hoc exercitiū existendi, non est de conceptu essentiæ creatæ, vt hac voce significatur, ideo rectè dicitur existentiam addere essentiæ actum essendi extra causas suas: hic tamen status in re non differt ab ipsa entitate actuali essentiæ. Si verò nomen existentiæ extēdatur ad eam quæ est tantum in potentia seu obiectiuè, fatendum est, differentiam positam non habere locum, sed proportione seruata, idem omnino esse existentiam in potentia cum essentia in potentia, & existentiam in actu cum essentia in actu.

Iuxta hāc vero doctrinam & rationem distinguendi essentiam & existentiam, plane consequitur, solum distingui essentiam ab existentia in eo rigore sumpta, tāquam ens in potētia ab ente in XXII.

C actu: atq; ita nō solū distingui rōne; sed etiā realiter priuatiue, tanquā ens & nō ens, quia ens in potentia, vt supra dixi, simpliciter est non ens. Consequens autē vr falsum, quia nos distinguimus saltē rōne inter essentiam & existentiam tanquam inter duo extrema positiua & realia. Dices, concipi quidem illa extrema tanquā positiua & realia, non tñ vt actualia, sed abstrahendo in ea latitudine, in qua ens abstrahit ab ente in actu & in potentia. Sed contra hoc est, quia essentiam sub propria rōne essentiæ non tñ vt potentialē, sed etiam vt actualem concipimus, & sic etiā illā rōne distinguimus ab existentia. Cum. n. dicimus, rem habere in actu suam essentiam & suam existentiam, non idē bis dicimus; non ergo sunt illæ voces synonymæ; ergo significata earum saltem rōne distinguuntur. Vnde in Christo supponimus esse duas essentias, quærimus an sint duæ existentiæ: & in humanitate sunt duæ essentiæ partiales. s. anima & corpus, & controuersum est an sint duæ existentiæ, aliquid ergo addere oportet ad hanc distinctionem rationis declarādam.

Dicen-

XXIII. Autoris explicatio. Dicendum ergo est, eandẽ rem esse essentiã & A existentiam: concipi autem sub ratione essentiæ, quatenus ratione eius constituitur res sub tali genere & specie. Est enim essentia, vt supra disputatione 2. sect. 4. declarauimus, id quo primò aliquid cõstituitur intra latitudinem entis realis, vt distinguitur ab ente ficto, & in vnoquoq; particulari ente essentia eius dicitur id rõne cuius in tali gradu & ordine entium constituitur. Quomodo dixit August. 12. de Ciuit. capit. 2. [Autor essentiarum oĩum, alijs dedit esse amplius, alijs minus, atq; ita naturas essentiarum gradib. ordinauit.] Atque hac ratione solet essentia quidditatis nomine significari, quia illa est quæ per definitionem explicatur, vel aliqua descriptione per quam declaramus quid nam res sit, cuiusue naturæ. At verò hæc eadem res concipitur sub rõne existentiæ, quatenus est ratio essendi in rerũ natura & extra causas. Nam quia essentia creaturæ nõ hoc necessariò habet ex vi sua vt sit actualis entitas, ideò, qñ recipit entitatem suam, concipimus aliquid esse in ipsa, quod sit illi formalis ratio essen- B di extra causas, & illud sub tali ratione appellamus existẽtiam, quod, licèt in re non sit aliud ab ipsamet entitate essentiæ, sub diuersa tñ ratione & descriptione à nobis cõcipitur, quod ad distinctionem rõnis sufficit. Huius aũt distinctionis fundamentum est, quod res creatæ de se non habent esse, & possunt interdum non esse. Ex hoc n. fit, vt essentiam creaturæ nos concipiamus vt indifferentem ad esse vel nõ esse actu, quæ differentia non est per modum abstractionis negatiuæ, sed præcisiuæ: & ideò quamuis ratio essentiæ absolutè concipiatur à nobis ẽt in ente in potentia, tamẽ multò magis intelligimus reperiri in ente in actu, licèt in eo præscindamus totum id, quod necessariò & essentialiter ei conuenit, ab ipsa actualitate essendi: & hoc modo concipimus essentiam sub ratione essentiæ vt potentiam: existentiã verò vt actum eius. Hac ergo ratione dicimus, hãc distinctionem rationis habere in re aliquod fun- C damentum, quod non est aliqua actualis distinctio quæ in re intercedat, sed imperfectio creaturæ, quæ hoc ipso quòd ex se non habet esse, & illud potest ab alio recipere, occasionem præbet huic nostræ conceptioni.

XXIIII. Et hinc etiam patet vltima cõclusionis pars, nam in hac locutione nomine creaturæ non est intelligenda realis entitas actualis seu actu creata: nam si cum hac reduplicatione vel cõpositione fiat sermo, re vera creatura essentialiter petit actu existere vt sit creatura. Atq; in hoc sensu, sicut albedo est de essentia albi vt album est, ita existẽtia est de essẽtia creaturæ vt res actu creata est: nã æquè vel magis formaliter illã constituit, quã albedo album. Vnde sicut est inseparabilis albedo ab albo quin destruatur albũ, ita est inseparabilis existẽtia à creatura, quin destruatur creatura & tñ non rectè infertur, si existẽtia sit de essentia creaturæ prædicto modo sumptæ, non posse creaturã priuari existẽtia, quia solũ sequitur non posse illa priuari, quin destruatur & desinat esse creatura, quod verissimũ esse constat ex dictis, & ex dicẽdis amplius cõfirmabitur. Cauenda tñ est æquiuocatio in illa voce [de essentia.] nam vt in principio huius sectionis dicebam, interdũ habere esse de essentia sua significat habere illud ex se A & non ab alio, quõ nulla creatura, ẽt si actu sit, habet esse de essentia sua: tamen nunc non ita loquimur, sed prout dicitur esse de essentia, id quod est primum, & formale constitutiuum rei; quo modo albedo est de essentia albi vt sic, quamuis nõ à se sed ab alio illam habeat. Hoc ergo modo existentia verè dici potest de essentia creaturæ in actu constitutæ, seu creatæ, vt talis est. Cum aũt negatur esse de essentia creaturæ actu existere, sumenda est creatura vt abstrahit seu præscindit à creatura creata & creabili, cuius essentia obiectiuè cõcepta abstrahit ab actuali esse aut entitate, & hoc modo negatur esse de essentia eius actu existere, quia non clauditur in conceptu eius essentiali sic præciso. Ad quæ omnia sufficit distinctio rationis, vel realis negatiua quæ est inter essentiam potentialem & actualem.

SECTIO VII.

B *Quid nam existentia creaturæ sit.*

Xposita distinctione, & intellecto quid sit essẽtia, declarabitur facilè quid propriè existentia sit, & huius rei expositio doctrinam traditam amplius confirmabit. Quidam ergo ita loquuntur, vt dicant existentiam creaturæ esse accidens eius; ita loquitur Auicen. lib. 5. suæ metaphysicæ, vbi ait, ens accidentaliter dici de creaturis, quia de formali significat esse quod eis accidit, quem imitatur D. Thom. quodlib. 2. art. 3. citans Commẽtatorem 5. Metaph. Quod aliqui ex his qui opinantur, existentiam esse rem vel modum ex natura rei ab essentia actuali distinctũ, putant in omni proprietate verum esse, assererẽtes existentiã esse quoddã accidẽs pertinẽs ad certũ prædicamentũ, nimirum ad prædicamẽtũ Quando vel Quantitatis. Quorũ fundamentum est, quia duratio & existentia idem sunt; nã C durare nihil aliud esse videtur quàm existere; sed duratio est accidens rei quæ durat, & propriè collocatur in prædicamento Quantitatis sub specie temporis si duratio successiua sit, vel in prædicamento Quando si sit alterius rationis. I. Aliquorum sententia. Auicen. D. Thom. Comment.

II. Reijcitur. Hæc verò sententia ab omnibus fere doctoribus reijcitur; nam esse æquè patet ac ipsum ens, ab esse dictũ sit: vnde, sicut ens non pertinet ad certũ genus, sed transcendit omnia prędicamẽta, ita & esse. Item quia per se est incredibile existentiam substantiæ esse propriũ accidens. Primò quia aliàs non esset esse simpliciter, sed secundũ quid; vnde & generatio substantiæ non esset generatio simpliciter, sed secundum quid, quia terminaretur ad quod accidens, nã terminatur ad esse, vt dicitur 5. Physic. cap. 1. Secundò, quia si existentia esset accidẽs; ergo vel commune, vel propriũ. Non primum, quia accidens commune potest abesse sine subiecti corruptione, & prouenit ab extrinseco subiecto præexistenti. Neque etiã põt esse accidẽs propriũ, quia proprium consequitur & resultat ex re iã existẽte, & ideò non per se primò fit per gñationẽ, vel creationẽ, sed resultat ex re pducta per generationẽ vel creationẽ. Tertio, quia alias deberet existentia esse inhærens subiecto, & ab illo pendens; vnde oporteret illud

supponere existens. Quartò quia actus esse dēt proportionatus potentiæ: essentia autem substantialis, præsertim iuxta hanc sententiam, est in potentia substantiali vt per existentiā actuetur, nō potest ergo existentia esse accidens, sed actus substantialis eius. Tādem quia alias omnis essentia substantialis existens esset vnum per accidens & non per se, quod est valde absurdum. Et hæ rationes probant etiam existentiam vniuscuiusq; accidentis non posse esse rē alterius p̄dicamēti, sed existentiā quantitatis participare eandē rōnē q̄titatis, cum habeat per se exiēsionē proportionatam quantitati, & per se pertineat ad cōplēdum effectum formalem quantitatis, qui est esse q̄tū, & idē est seruata proportione i qualitate & alijs. De duratione aūt, vel negandum est esse in re idē omnino cum existentia; vel, si sunt omnino idē, negandum est duratione secundum rem esse accidens, sed solum secundum quendam modū prædicationis aut denominationis nostræ, qui ad distinguenda prædicamenta sufficiat: de qua re dicemus infra tractando de prædicamentis.

III. Sententia tenenda.

D. Thom. Capreol. Caiet.

Quapropter qui melius sentiunt, etiam supposita distinctione essentiæ ab existētia, dicunt existentiam esse quendam actum seu terminum essentiæ eiusdem predicamenti cum illa, quāuis in eo non directè sed reductiuè collocetur. Ita sumitur ex D. Th. q. 5. de potent. art. 4. ad 3. & latè Capreol. in 1. d. 8. q. 1. concl. 3. & Caiet. de ente & essent. cap. 4. p̄ximè ante q. 6. & c. 5. q. 10 ad 8. Quæ snia supposita distinctione facilè defendi potest. Nam qđ aliqui obijciunt, quia si existētia hēt propriā entitatem aut modū entis, nō est cur non sit ens cōpletū, vel cur sub aliquo genere nō directè collocetur: hoc (inquā) facillimè expeditur, & in simili qōne ab oīb. necessario soluendū est, qm̄ alias eque probaret subsistentiā esse modū accidentalem, directè constituū in aliquo p̄dicamento, & modum inhærentiæ suum etiam p̄dicamentum constituere. Dicendum ergo est in ea snia, existentiam non esse ens completum, quia per se instituta est vt sit actus essentiæ vnū per se cum illa constituens; & eadem ratione ad idem genus cū illa pertinere, non tñ directè, sed per reductionem: quia est per modum partis, seu actus eiusdē generis, & cōponentis vnū p se cum illa. Et ideo contra p̄dictam distinctionem existentiæ & essentiæ non sumus vsi huiusmodi ratione, quod existentia sit vel non sit accidens.

IIII. Obiectioni respondetur.

Solum posset obijci, quia qñ aliquid reducitur ad p̄dicamentum aliquod tanquam actus constituens, saltem necesse est vt ipsum constitutum directe collocetur in tali p̄dicamēto, sed res existens vt existens, non collocatur in aliquo prædicamento, quia series predicamētorū abstrahūt ab actuali existentia: na in predicamento solum collocantur res sm ea prædicata quæ necessario seu essentialiter eis cōueniunt: ergo existētia nec reductiuè pōt ad prædicamentum pertinere. Vnde è contrario ēt argumētari possumus, nam res completę constituuntur in prædicamento sm totum complementum quod in suo genere habent: non constituuntur autem prout existentes sunt: ergo existentia nō pertinet ad complementum earum: ergo erit accidens earum, & non faciet vnū per se cum illis, sed per accidens: nam quod facit vnum per se, pertinet ad complemētū

A illius entis q̄ constituit. Dicunt aliqui (fortasse ad vitanda hęc & similia argumenta) existentiam correspondentem essentiæ vniuscuiusque prædicamenti, non tam reduci ad illud prædicamentum, q̄ esse supra omne predicamentum, & participari ab vnoquoque, tanquam quid excellentius omni re, & omni essentia collocata in prædicamento. Ego vero existimo, existentiam vt actu exercitam non proprie collocari in prædicamento, non pp excellentiam eius, de qua infra dicemus, sed quia talis existentia non est propriè alia ab existentia potentiali seu in actu signato concepta, quæ in prædicamento collocatur: sed vt est in actu dicit quendam statum minimè necessarium ad seriem prædicamentorum. Proposita ergo argumenta rectè declarāt, quō existentia actualis non possit addere rē, aut modum realem supra totam entitatem essentiæ indiuiduæ quatenus est substantia creata, & omnino cōpleta, & collocata directè in prædicamento substantiæ sub specie vltima. Quia solæ res singulares per se primo existunt: ergo res actu existens B nullam rem addit supra totam substātiam indiuiduam in prædicamento collocatam. Patet consequentia, quia illa res neque est accidens, vt probatum est, neque est partialis vel incompleta substantia: alias vlterius compleret substantiam cui adiungeretur, quod esse non potest, quia sumebatur substātia oī modo completa in suo genere, & vt sic collocata in predicamento substantię. Dicendum ergo est, substantiam existentem collocari in predicamento substantię, tñ, quia collocari in predicamento non est aliquid rei, sed rationis, ideo non indigere actuali existentia in actu exercito vt in predicamento collocetur. Collocari tñ nihilominus prout quid existens est in actu signato, seu vt possibiliter existens. Ex quo necessariò fit, vt ipsa actu existens nō addat rem nouam, sed nouum modū supra ipsam totam vt possibiliter existentem, ita vt addito vnius rei modi actualis supra aliam rem actualē, sed addit potius (vt ita dicam) seipsam totam, quia, cùm erat tantum in potentia, nihil erat, & cum est actu, tota est aliquid.

Atque hinc ēt fit, vt non possit existentia esse C aliquod incompletum ens, vt sit ex natura rei distinctum ab alio reali & actuali ente cuius sit modus vel actus, & cum quo vnum completum ens cōponat. Quia omne cōpositum seu completum ens creatum potest concipi cū toto suo cōplemento, & omni modo suo, vt pręscindens ab actuali exercitio existentię, vel vt includens illā in esse possibili seu i actu signato. Quia ergo doctores citati in hoc sensu vocant existentiam substantiam incompletam, & modū vel actum substantię, ideo eorum sententia nobis non probat. Si autem loquerentur tantum secundum metaphysicam abstractionem rōnis, sic concedi optime posset existentiam, vt à nobis concipitur rōne distincta ab essentia, esse quid incompletum, & concipi vt modum vel actum essentię. Sicut vocamus entia incompleta differētias quib. contrahitur genus, aut hæcceitatem, qua determinatur species ad indiuidua, & modos quibus determinatur ens ad inferiora, quæ omnia non re, sed ratione distinguuntur à rebus quas cōtrahūt vel constituūt: & reuera multi autores citati pro V.

secun-

secunda opinione in hoc tantum sensu aũt existẽtiam esse modũ essentiæ. Quod præsertim explicuit Fonseca, qui comparat hunc modũ cum modis determinantib. ens ad genera summa, soliique differt à nobis, ꝙ huiusmodi distinctioné ipse vocat formalé, & ex natura rei: nos aũt solũ distinctionem rationis fundatam in re. Citatque Fonseca in suá sententiam Alexandrũ Ales. 7. Metaph. tex. 22. vbi in vltima quæstiuncula ex professo tractat præsentem quæstionem, & expresse docet nostram sententiam, & melius ac clarius quam cæteri autores illam declarat.

Alexan. Ales.

VII. Existentia quo ni sensu dicat cõtingenter de creatura.

Et iuxta hũc eundem sensum exponendũ est, quod interdum à grauibus autoribus dicitur, existentiam seu existere, dici de creaturis contingẽter seu accidentaliter: contingenter enim dicitur de creatura absolutè sumpta, quia de se præscindit ab hoc vt creata vel creabilis tm̃ sit; & nomé creaturæ, vt dixi, in ea locutione in hac latitudine est accipiẽdũ. Nã si creatura sumatur tm̃ ꝓ re actu creata, illi vt talis est, non contingenter sed necessario conuenit esse: illa verò necessitas non est absoluta, sed conditionata, sm̃ quam dixit Aristoteles, [Rem, qñ est, necessario esse.] Accidentaliter verò dicitur existere de creatura, non sm̃ rem, quæ prædicatur, sed secundum figuram prædicationis, quia creaturæ secundum se cõceptæ potest conuenire existere, & non existere, quanuis, quando non existit, iam reuera non est creatura, nisi obiectiuè tantum, seu creabilis potius. Hæc autem contingens seu accidentalis prædicatio non est signum distinctionis realis vel ex natura rei inter essentiam actualem & existentiã, quia prædicationes fiunt iuxta modum concipiẽdi nostrum, & ita, cum prædicari dicitur contingenter existere de essentia creaturæ, non concipitur essentia vt actualis. Sicut etiam differentia diuidens genus dicitur accidentaliter prędicari de illo; & similiter indiuiduatio de specie; & dici posset contingenter ei conuenire, quanuis in re ipsa non distinguatur indiuiduum ab specie, vel differentia à genere, quia ad has locutiones sufficit modus noster cõcipiẽdi & præscindẽdi.

VIII. Arist. car quęstionem an sit res distinctam esse voluit a quæstione quid est.

Atq; hinc obiter intelligitur, quomodo Aristoteles distinxerit duplicem quæstionem de rebus, s. an sint, & quid sint: ex quo aliqui colligunt ipsum distinxisse existentiam, quæ inquiritur in q̃stione an est, ab essentia, quæ per quæstionem quid est inuestigatur. Sed hæc nulla collectio est quia Aristoteles non tm̃ in ente creato, sed in ente simpliciter illas quæstiones distinxit; & nos distinctè inquirimus de Deo an sit, & quid sit: ad hoc ergo sufficit distinctio rõnis. Est aũt discrimé quoad hoc inter Deũ & creaturas, ꝙ in Deo distinguuntur hæ quæstiones solũ ex nostro modo concipiendi habitudiné seu connexionem p̃dicati cum subiecto, s. confuse, vel distinctè: nos .n. interdum concipimus aliquod prædicatũ cõuenire alicui subiecto, non distinctè concipiendo quo mõ conueniat, an per se primò, vel secundò, an per accidens; & iõ de Deo ipso possumus prius cognoscere, ꝙ sit, & dubitare quomodo esse illi conueniat, & an sit de essentia eius. Atque hac rõne distinguimus quęstiones an sit, & quid sit Deus, quanuis in re ipsũ esse sit de quidditate Dei. At verò in creaturis maius est fundamentũ ad distinguẽdas has quæstiones, si quæstio an est
A sit de actuali existentia. Duplex .n. esse potest sensus quæstionis an res sit. Vnus an actualiter existat: alter an sit verũ reale ens quod esse possit. In hoc posteriori sensu verè non differt quæstio an est, à quæstione quid est, nisi vt cõmunis à particulari, quia esse in potẽtia sumptũ, seu ens prout dicit id quod potens est esse, prædicatũ est essentiale, seu de quidditate creaturæ, vt in superiorib. demonstratũ est, quanuis, quia transcendens est, non ponatur in definitionib. rerum, vt dixit Aristotel. 8. Metaph. tex. 19. quia in omnib. tam generib. quam differẽtijs, includitur. Et iõ, hoc mõ sumpto ente, distinguitur quæstio an sit, in qua præcisa ratio entis includitur, à quæstione quid sit res, in qua ꝓpria rei essentia, & definito inuestigatur. Alio vero sensu intelligi potest quęstio, an sit res, de existentia actuali; & sic multò maiori rõne, fundata aliquo mõ in se ipsa, distinguitur quęstio an sit, à quæstione quid sit res creata, qa actu existere absolutè loquendo non est de quidditate creaturæ. Tamen, sicut hoc verum est absque distinctione a parte rei inter existentiã & essentiam actualem, ita etiam quæstiones illę meritò distingui posũt absque rerum distinctione.

B

SECTIO VIII.

Quę causas præsertim intrinsecas habeat creata existentia.

I. QVanquã ratio, existentiæ, eiusq; idẽtitas cũ essentia actuali, satis videat ex dictis declarata, & probata, tñ ad huius materię cõplementũ, maioréque veritatis cõfirmationem, & solutionem fundamẽtorũ aliarũ opinionũ, q̃ in prima sectione proposita sunt, oportet multa alia ex actè tractare, quæ de creata existentia inquiri, ac desiderari possunt. Inter quæ primum locum tenet causarum cognitio, quam hic inquirimus.

II. Circa q̃ omnes philosophi, p̃sertim Catholici, i hoc conueniũt, Omne esse seu existere extra Deũ idigere cã efficiente extrinseca, & cõsequenter finali, qa efficiens p se ñ operatur nisi ꝓpter finem. Neq; oportet, etiã sm̃ Arist. i hoc distinguere, inter esse corruptibile & incorruptibile, materiale vel immateriale, qa quodcunq; illud sit, si ñ sit esse diuinũ, factũ esse necesse est etiã sm̃ Arist. menté, vt supra ostendimus, tractando de causis & de primo ente. Et ex ibi dictis ẽt cõstat, hanc cãm effectricem ipsius esse creati d̃bere esse Deũ, vel solũ, vel cum alio. Nã, cũ ipse solus ex se habeat esse, alia nõ posũt illud habere nisi participatũ ab ipso, & consequenter p effectionem eius. Quã rõnem latè p̃sequitur D. Th. q. 3. de potent. ar. 5. ex Arist. 2. Metaph. ca. 1. & Auicenna lib. 8. suæ Metaph. c. 7. & li. 9. c. 4. In hoc ergo omnes conueniunt: Dissentiunt vero in alijs causis, scilicet materiali, formali, & efficiente proxima, & dissensio oritur ex tractata diuersitate opinionum circa distinctionem existentię ab essentia.

C

De causa materiali existentię.

III. IGitur, quod spectat ad materialem cãm, q putãt, existentiã in re distingui ab essentia actuali, tribuunt illi aliquam causam materialem non q dem sumptam pro materia corporali & quanta,

sed generatim pro subiecto recipiẽte, & in eo genere cõcurrente ad fieri & esse alicuius: sic enim aiunt essentiam esse proprium receptiuum existentiæ, extra quod neq; fieri, neq; esse potest, quod si obijcias, inde fieri nullus rei existentiam creatã à Deo, quia creationi repugnat cõcursus materialis cãæ; respondent, nõ creari quidem, sed creatione suppositi existentis cõcreari; & hoc modo nõ repugnare aliquid incompletũ & quasi partiale fieri, vel potius concreari per creationem cũ concursu materialis cãæ, sic. n. forma cœli concreatur. At verò, ab lata distinctione ex natura rei inter existentiæ & essentiam, nõ est necessaria cãlitatis materialis ac effectionem existentiæ, quia vbi non est distinctio, esse non potest vera & realis potẽtia subiectiua recipiẽs, & actus receptus, & consequenter nec verus concursus causæ materialis. Neq; ad hoc sufficit distinctio metaphysica ex actu, & potentia rõne distinctis, quia causalitas materialis Physica est, & realis; & iõ nullus vnquam dixit differentiam fieri ex genere tãquam ex materiali causa, vel aliquid simile.

IIII. Neq; absolutè loquendo, potest satis intelligi illud cãlitatis genus, quia illud non potest tribui essentiæ vt consideratæ in sola potẽtia obiectiua, sic. n. vt sæpe dixi (est simpliciter non ens nihil quod aũt nihil est sm eum præcisum statum non põt habere influxum realẽ, neq; aliquid recipere, neq; aliud potest adhærere illi. Quo enim adhærebit ei quod nihil est? Neq; etiam potest tribui illa cãlitas essentię vt iam factæ & constitutæ in ratione entis in actu, nã vt sic in se ipsa vere cepriua, seu vt condistinguitur alteri actui includit intime aliquod esse actuale extra causas, quod habet totam essentialem rationem existẽtiæ vt supra probauimus: ergo respectu illius non potest essentia cõparari vt potẽtia recipiens, quia actus, qui recipitur in potẽtia nõ includitur intrinsecè in ipsa potentia, seu in entitate quã requirit vt sit receptiua, vt in superiorib. etiã satis declaratum est: ergo existentia creata vt sic non requirit hoc genus causalitatis ex parte essentiæ. Vnde cum vna essentia non habeat nisi vnam existentiam, vt supra etiam probauimus, nulla existentia creata requirit hanc causalitatem ex parte essentiæ.

V. Solum ergo potest aliqua existentia requirere causam materialem, qã essentia actualis illam postulauerit: nam, cum in re sint idem, ex eisdẽ causis physicis oriatur necesse est. Ita fit, vt existentia substantiarum immaterialiũ nullam habeat materialem cãm: existentia autem substantiarũ materialium habet illam, eo modo quo earum essentia. Vnde, si sit sermo de substantia completa, esse eius hẽt causam materiam intrinsecè componentẽ illud; esse verò formæ materialis habet similiter cãm materialẽ, non quidem componentem: est. n. illud semper simplex & partiale; sed sustentantẽ & recipientem illud. Quo etiam modo omne esse formæ accidentalis, siue spirituale sit siue materiale, hẽt ex natura sua materialẽ cãm à qua sustentetur. Esse verò formæ substãtialis spiritualis, qualis est solã aĩa rationalis non hẽt causam materialẽ, non quia illud esse sit completa existentia, vt quidã dicunt, nam si existentia non est alia res ab essentia, cũ essentia aiæ rationalis non sit completa in genere substantiæ, nec existentia eius potest esse cõpleta: sed quia illud esse est spi-

A rituale, & ideo indepẽdens à materia, & cũ illo qui sit substãtiale, est et independens à subiecto & ex natura sua aptum ad subsistendum incompleta saltem subsistentia. Denique esse ipsius materiæ nullam habet propriam materialem causã sicut neque ipsa materia, cum sit primum subiectum, causam materialem habere potest.

De causa formali existentiæ.

VI. Rursus dicendũ est de causa formali existentiæ. In qua re fere oẽs qui distinguunt ex natura rei existentiam ab essentia, dicunt formam esse causam formalem existentiæ. Putantque esse sententiam Aristotel. 5. Metaph. c. 8. tex. 15. dicentis: [Alia est substantia in reb. quæ est cã existentiæ, vt aĩa in animali;] & 2. de anim. c. 4. tex. 36. vbi ait, aiam esse causam ipsius esse, seu cur sit animal; & 2. Physic. capitu. 1. text. 12. ait, res per materiã esse in potẽtia, & per formã esse in actu. Et Boetius li. de vnitate & vno ait, omne esse fluere à forma. D. Tho. etiam sæpe ita loquitur, vt 1. p. q. 48. art. 1. 2. cont. Gent. c. 54. & 55. Commentator 2. Physicorum text. 12. & 2. de anim. tex. 8. & ibidem Themistius c. 1. & 6. suę Paraphras. Et deniq; tam vulgatum est hoc axioma inter Philosophos, vt minimè negari posse videatur: nã per formam constituitur res in actu, & oĩs actus est à forma, existentia aũt est potissimus actus. Item generatio est mutatio de non esse ad esse, sed generatio est ad formam: ergo esse ẽt est à forma ideo. n. generatio est ad esse, quia est ad effectum formæ. Alij verò autores distinctione vtũtur, nã duplex est esse. Aliud entitatiuũ vocãt, aliud formale: hoc posterius dicunt esse à forma, & ita intelligũt citata loca Aristotelis; illud vero prius negãt semper esse à forma, quia materia habet suam propriam existentiam, quã non habet à forma.

Aristot.

B Boetius. D.Thom. Comment. Themist.

VII. Ego verò, quanuis posteriorem sñiam in sensu quo ab autorib. traditur, veram esse existimẽ, nihilominus cẽseo in vero & proprio sẽsu, simpliciter & sine distinctione dicendũ esse, omne esse vel esse formæ, vel à forma in suo genere causæ. Quod vt declarẽ, suppono quæstionẽ esse de esse substantialis existentiæ, nã esse accidentale certũ est esse à forma accidentali respectu subiecti, seu totius cõpositi, nã respectu ipsius formę, non proptẽ est ab ipsa, per propriam, & realem cãlitatẽ cũ inre sit ipsamet forma, in quo eadem rõ est, & proportio de forma substatiali, vt dicemus. Deinde suppono esse sermonem de esse in substantijs materialib. nã in spiritualib. propriè non est forma substantialis, quę cãlitatem formalem habere possit: nam, licẽt illę substantię dici soleãt formę subsistentes, non ita vocantur quia sint formę informantes, sed qã sunt essennę per sectę, habẽtes per suas formales differentias perfectũ & cõpletũ esse essentię: illis ergo substantijs existentia nõ hẽt cãm formalem physicam, an verò ab ipsamet essẽtia dici possit esse formaliter oriri, cõstabit ex dicẽdis. Rursus formã esse cãm totius existẽtię in causis materialib. quatuor modis põt intelligi. Primus est, quia forma complet formaliter, ppriũ susceptiuũ existẽtię. Secũdus, qã à forma resultat existentia vt ab intrinseco principio formali. Tertius est, qã forma intrinsecè cõponit existẽtiam totius subę per modũ actus. Quartus

C

est,

est, quia à forma pendet aliquo modo omne esse substantiæ.

VIII. Igitur qui putant, existentiam esse quandã entitatẽ simplicẽ re distinctam à materia, & à forma, & à natura ex vtraq; composita, nec dicunt, nec dicere possunt formã esse causam formalem existentiæ tertio modo suprà posito. Neq; etiam dicere possunt existentiã esse effectum formalem primariũ formæ, tum quia talis effectus est in separabilis à forma informãte, existentia aũt in eo rum sententia est separabilis, vt in humanitate Christi: tũ etiam quia hic effectus necessariò esse dẽt aliquo modo compositus ex ipsa forma, & in trinsecè includens illam: vnde non potest ab illa distingui vt simplex entitas à simplici entitate, sed vt totũ à parte. Atq; ita aiunt, esse essentiæ seu constitutionem essentiæ esse primariũ effectum formæ, existentiam verò esse secundarium, altero ex duob. primis modis superius positis. Ex quib. prior est magis recept⁹ inter Thomistas, vt patet ex Capreol. 1. d. 8. q. 1. artic. 3. ad 3. Henr. & ad 3. Gerard. contr. 1. concl. Soncinate 7. Metap. q. 22. præsertim in solutionibus argumẽtorum, & Caietano in locis supra cit. de ente & essentia. Vbi comparat formam & existentiam diaphaneitati seu perspicuitati, & lumini: per diaphaneitatẽ n. constituitur aer formaliter in rõne proximi recepti luminis: atq; hoc modo complet forma essentiam in ratione proximi receptiui existentiæ, quæ in tota essentia immediatè recipitur, & non in sola forma. Quod intelligũt, qñ forma est materialis & inexistens; nam si sit spiritualis & subsistẽs, vt aia rõnalis, prius natura in se recipit existentiam propriam, & deinde illam cõicat toti composito. Vnde talis forma non solum complet susceptiuum existentiæ, sed etiam ipsa est primum susceptiuũ existentiæ iuxta mentem Diui Tho. 1. par. qu. 76. arti. 4. & de ent. & ess. capit 5. cap. 5. in fin. vbi Caietanus latè id defendit. Quo fit vt formæ angelicæ sint multò magis per se ipsas susceptiuæ existentiæ.

Capreol. Soncin. D. Thom.

IX. Veruntamen hic modus dicendi reuera nõ declarat causalitatẽ formalẽ, sed potius materialem formæ respectu existentiæ. Nam esse susceptiuũ existentiæ, non est esse cãm formalem eius, sed materialẽ potius: ergo quod complet susceptiuũ existentiæ, etiam si formaliter illud compleat, nõ potest dici cã formalis existentiæ. Item aĩa rationalis; vel essentia angelica, eò quòd per se ipsã sit susceptiua suæ existentiæ, non dr causa formalis eius: ergo multo minus inferior forma, eo q̃ sit pars essentiæ susceptiuę existentiæ formaliter complens illam, dici potest causa formalis eius. Præterea quis vnquã dixit, quantitatem esse causam formalem oium qualitatum materialium, eò q̃ formaliter cõstituat proximum susceptiuũ earum? Aut perspicuitatem, vel lumen esse causam formalem specierum sensibilium, quarum proximũ susceptiuum constituit. In quibus exẽplis, & infinitis alijs, quæ afferri possent, forma cõstituens susceptiuũ reuocatur ad cãm materialem, vel vt potentia proxima recipiens, vel vt dispositio. Sic ergo dicendũ est in præsenti. Et licèt hoc videri possit ad modũ loquendi spectare, tamen ad rẽ declarãdam multum refert, nam hine constat, hũc modum causandi existentiam non esse diuersum à præcedenti de causa materiali. Et

A consequenter non magis esse possibilem, aut verum, quàm præcedentem. Vnde, qua ratione ostendimus essentiam non posse esse causam materialem existentiæ, concludi potest, formam nõ posse esse hoc modo causam eius. Accedit, quod in hoc modo causalitatis supponitur, formam prius natura in se ipsa vniri materiæ, & habere in ipsa suũ primariũ effectum formalem, q̃ habeat existẽtiam, quod tam est intelligibile, quam q̃ res sit, vel concipiatur esse in rerum natura præcisa existentia, de quo inferius iterum dicam. Denique, licet daremus, formam se habere hoc modo ad existentiam integrant totius essentię, tamen hactenus probatum non est, non posse dari existentiam partialem, aut quãlibet partem essentiæ non posse esse per se ipsam susceptiuã suæ accommodatæ existentiæ, sicut per se ipsam est capax sui proprij esse essentiæ, & suæ propriæ actualitatis. Propter hoc ergo cẽseo falsũ esse formã esse cãm formalẽ existentię illo primo modo.

X. Alij ergo etiam Thomistæ addunt secundum B modum, quem esse verum nõ aliter persuadent, nisi qa, cũ esse inseparabiliter comitetur formam rõni consentaneum est vt dimanet ab illa, sed cõtra illum vrgentius applicari possunt rationes factæ contra præcedentem. Primò, quia hoc genus cãæ non est formalis, sed efficientis: sicut quãuis passiones manent à forma, nõ est cã formalis earũ, sed efficiens. Et similiter natura substantialis, licẽt ab ea resultet subsistẽtia, non est formalis cã eius, sed efficiens per naturalẽ resultantiã, & idẽ est in oib. simılib. Deinde, hinc euidentius constat in possibile esse, q̃ essentia creatura, prius natura q̃ intelligatur affecta existentia, intelligatur habere sufficientem entitatem, & sufficiẽs esse ad hoc genus cãlitatis: quia, vt sic cõcepta, vel est ens in potentia, & sic nõ pt esse principiũ efficiens, nec se ipsã reducere in actũ; vel cõcipitur vt ens actu, & sic iã cõcipitur vt includens actuale esse extra cãs, quod est esse existentiæ. Denique D. Th. C 1. cont. Gent. c. 22. & alijs locis, omnesq; eius discipuli ex professo probant non posse creaturã esse cãm efficientẽ suæ existentiæ, quorũ rationes, si attentè ponderentur, æquæ probant de oi cãlitate effectiua, etiã per naturalẽ resultantiã, quia et hic modus causandi supponit existentiam in suo principio: ideoq; non minus repugnat idem esse cãm sui ipsius hoc modo quã p. propriã actionem & per se efficiendo. Denique, licẽt admitteremus hoc genus emanationis existentiæ ab essentia actuali, nulla ratione est hactenus probatum, nõ posse à qualibet essentia partiali manare propriã & accommodatam partialem existentiam.

D. Thom.

XI. Propter nonnullas ergo ex his rõnib. iã alij Thomistæ absolutè negant, formam esse causam formalẽ vel efficientẽ existentiæ: quia nec duo illi modi eis probãtur, neq; alij duo à nobis positi locũ habẽt, supposita distinctione reali existẽtiæ ab essentia, quam ipsi defendunt. Cõtraria verò sñia supposita, optimè & consequenter dicitur, formam formaliter constituere & intrinsecè cõponere existẽtiã naturæ vel suppositi cõstãtis ex materia & forma, quia formaliter cõ, ler & com ponit actualẽ essentiã eius, totamq; eius entitatẽ. Sed vt formales sint locutiones, oportet tn ipsa forma rõne distinguere essentiã ab existentia: nã cũ dicitur forma hoc modo componere existen-

tiam, non est intelligẽdum de essentia formæ pręcise concepta, nã vt sic nihil actu causat, sed concipitur vt potẽs causare, intelligendũ ergo est de essentia formæ actuali, & vt est suamet existentia. Atq; in hunc modum facilè constat, quõ forma sit cã in suo genere existentiæ totalis rerum naturalium, de qua non incommodè exponi possent dicta Arist. & aliorum autorum, nã sola hæc existentia est esse simpliciter, de quo ipsi loquũtur.

XII. Existentiam materiæ an causet forma.

Non potest aũt forma esse hoc mõ cã formalis propriæ, & intrinsecæ existẽtiæ materiæ, quia nõ est pars ipsius materiæ, neq; illam intrinsecè cõponit in sua entitate & essẽtia actuali, in qua necesse est existentiam includi, vt suprà ostensum est. Nihilominus tñ est forma aliquo mõ cã formalis existentiæ materiæ, quiã vt materia sit, indiget informatione formæ & ab illa pendet mõ superius declarato, Disp. 15. & 18. & sic nullum est esse existentiæ in composito, nec integrũ, nec partiale, qđ vel nõ sit esse ipsius formæ, vel à forma aliquo mõ nõ pendeat. Nã ipsum esse partiale formæ non pendet ab ipsa in genere causæ formalis, quia non est cã formalis sui ipsius, Physicè & secundum proprietatem causæ formalis loquendo, & iõ non dixi absolutè oẽ esse prouenire à forma vt à cã formali, sed vel esse ipsius formæ, vel dependere ab illa vt à cã formali. Metaphysicè aũt secundum rõnem põt dici forma rõ formalis suæ propriæ existentiæ, quia per se ipsam seu per entitatem suam formaliter hẽt illam, quamuis effectiuè habeat ab alio; quõ etiam formæ angelicæ per suam formalem entitatem existunt. Et iuxta hæc possumus etiam testimonia superius adducta generatim interpretari.

XIII. Obiectioni satis fit.

Dices. Ergo ẽt oĩs existentia substantiæ materialis, vel est materiæ, vel est a materia in suo genere causæ: ergo non est cur hoc peculiariter tribuatur formæ. Rñdetur concedendo priorẽ consequentiam, formaliter intellectam de existentia substantiæ materialis vt sic, vel de existentia materiali. Quod ideo addo, quia licèt sola existentia aiæ rõnalis non pendeat a materia, tñ illa nõ est substantia materialis; & quatenus est forma materiæ, ẽt pendet ab illa quantum ad actualẽ vnionem. Esse vero totius compositi ex esse materiæ intrinsecè constat, & esse omnium aliarum formarum ab ipsa materia pẽdet, & hoc mõ est materia cã in suo genere oĩs existẽtiæ substantię materialis. Nihilominus tñ negatur posterior consequentia: peculiari. n. ratione tribuitur esse formę, quia illa est actus complens ac perficiẽs esse simpliciter. Sicut etiam essentia vel esse essentiæ tribuitur specialiter formæ, quamuis materia sit ẽt pars essentiæ, quia forma est quę complet essentiam, & quę determinat materiam vt pars huius essentię, cum ipsa de se indifferens sit vt sit pars huius vel alterius naturę. Imò, si attentè legatur Arist. citato loco 2. de ani. clarius loquitur de esse essentię quam de esse existentię; cum. n. dixisset animam esse causam esse viuentium subdit, [Viuere autem viuentib. est esse.] Constat autẽ quòd viuere in actu primo & radicali (de quo ibi est sermo) est esse essentię viuentium; & quòd etiam corpus est causa materialis vitę viuentiũ, tribuitur ergo viuere ipsi animæ, quia complet illud, & distinguitur ab alio esse, nõ quia cõcotrũ causę materialis excludat. Idẽ ergo dicendũ est, etiam si per esse existere intelligamus, quod non nego Arist. intellexisse. Imo ex hoc loco colligo, ex sententia Aristot. esse essentię actualis, & esse existentię re ipsa idem esse, nam Arist. solum loquitur de esse in actu, vt D. Tho. & omnes exponunt, quod plane idem est quod existere: & tamen ait, viuere in viuentibus esse huiusmodi esse, quod est essentiale ipsi viuenti.

Sed obijciet tandem aliquis, nam ex dictis sequitur essentiã nullo modo esse causam existentiæ propriæ & sibi adæquatę, per q̃ immediatè ac formaliter existit; quia exclusimus oẽm rationem causæ intrinsecæ, & tñ constat, etiam esse non posse causam extrinsecã. Ad hoc quidã Thomistæ cõcedunt, essentiã non esse causam formalem, nec efficientem, nec finalẽ existentiæ: excipiunt autem materialem; In quo cõsequenter loquuntur supposita distinctione quã ponunt, non tamen consequenter loquuntur in rationib. quibus vtuntur ad excludendũ genus causæ efficientis, quia etiã essentia vt sit causa vere recipiens, requirit esse essentiæ actualis. Deinde non video cur excludant causam finalem, cum existẽtia: nõ ob aliud sit nisi vt ipsam essentiam in rerũ natura constituat. Vnde ipsimet aiunt, existentiã non esse ens, quia non id quod est, sed quo essentia est: est ergo (vt ita dicã) entis ens, & consequenter est propter illud, nempe propter essentiam saltem vt existentem. In principio autem à nobis posito concedendum quidem est essentiam non habere veram causalitatem realem circa existentiam propriam, quia, vbi non est in re distinctio, nec causalitas realis esse potest. Neque hoc est vllum inconueniens, quia nulla est necessitas quòd existentia creaturæ habeat intrinsecum principium in ipsa, nisi in quantum ipsamet essentia potest habere tale principium s. materiam vel formã, sed satis est, q. sit ab extrinsec. causa efficiente, de qua sola dicendum superest, quod in sectione seq. præstabimus, vt distinctius procedamus.

XIIII. Bañes 1 p. q. 3. a. 4. du. 4. Essentia an sit finalis existẽtiæ.

SECTIO IX.

Quæ sit proxima efficiens causa existentiæ creatæ.

De causa efficiente existentiæ earum rerum, quæ per solam creationem fiunt, nulla est quæstio, quia supponimus solum Deum esse cam illius, quia solus est omniũ creator. 1.
De existentia autem rerum quæ generantur & corrumpuntur, sub his comprehẽdendo omnia quæ fiunt per mutationem ex præsupposito subiecto, siue substantiæ sint, siue accidentia, difficultas est an hæc etiam existẽtia fiat à solo Deo. De qua re tres reperio sententias.

Prima sententia soli Deo tribuens efficacitatem existentiæ.

Asserunt quidam noui S. Tho. interpretes 1. p. q. 3. ar. 4. solũ Deũ absq; propria efficiẽtia vllius causæ secundæ principalis vel instrumẽtalis efficere existentias rerũ oĩum, & adducunt D. Th. 1. p. q. 8. ar. 1. q. 45. art. 5. 2. contra Gent. ca. 21. & lib. 3. c. 66. Rõnes eorũ sunt. Prima quia solus Deus II.

Deus est ens per essentiam,& omnes creaturę habent esse participatū: ergo solus Deus est q producit esse. Probatur cōsequentia, qa virtus causatiua existentiæ supponit ipsummesse in causa agente, sed creatura nō habet per se esse, sed ab extrinseca causa: ergo non est per se causatiua existentiæ, sicut aqua quia per se non est calida, non est ēt per se calefactiua Secūda, quia omnis creatura in sua actione supponit aliqd à solo Deo productum, quia non potest agere ex nihilo, sed ex præsupposito subiecto: ergo actio creaturæ supponit esse: ergo non est causa ipsius esse. Tertia, quia solus Deus dat existentiam materiæ primę, quia à solo ipso fieri potest & cōseruari: ergo cāç secundæ non faciunt existentiā quam materia prima conseruatur & existitquia aliàs illam producerent & corrumperent, sed materia non existit nisi per existentiā totius: ergo causæ secundæ nō efficiunt existentiā totius substantiæ. Quarta, qa non possumus alia ratione explicare, Deum esse causam totius entis, nisi quia ipse solus causat esse tam formæ, q̄ materiæ totius. Vel si creaturæ hoc ipsū efficiūt, dicētur etiam cāæ totius entis.

III. Quòd si inquiras, quid nam causæ secūdæ efficiant si non dant esse, vel quo modo generēt, cū generatio tendat ad esse? Respondent, agentia secundā complete susceptiuum ipsius esse inducēdo formā in materiam, & quia talis forma semper est determinata, iō cōsequenter determināt & limitant existentiā seu actionem Dei vt talem & tantam (vt ita dicam) existentiam conferat, nā omnis actus receptus limitatur à susceptiuo. Vnde sequitur vlterius ēt efficere, vt existētia essentiæ vniatur, quia vltimò disponunt & determinant essentiam ad receptionem talis existentiæ. Atq; ita tandem, licèt non efficiant existentiam, efficiunt rem existentem, sicut homo generat hominē, licèt non efficiat animam, quia vnit illam.

Secunda sententia quæ præter Deum solum admittit instrumentalem causam existentiæ.

IIII. SEcunda sententia est, existentiam fieri à solo Deo vt à causa principali, concurrente autem causa secunda solum vt instrumento. Ita Ferrat. 2. cont. Gent. cap. 21. Cuius sententia duobus modis posset intelligi. Vno modo vtēdo latè nomine instrumenti, put ois cā inferior subordinata alteri, & indigens influxu illius ad omnem suā operationem, potest instrumentum illius appellari, & in hoc sensu loquitur Ferrar. supra & ita in re nō differt à vera snia statim explicāda: ideoque ibi carpit Scotū, eo q̄ D. Tho. imposuerit, q̄ dixerit causas secundas nō efficere esse. Alio mō pōt intelligi illa opinio de instrumento proprio prout distinguitur à cā principali, etiam secūda & proxima, & in hoc sensu referri solet hęc snia quòd asserat, causam secūdam vt principalem & agentem propria virtute efficere essentiam sibi similem, existentiam verò solum vt instrumentū & in virtute Dei, quanquam in hoc sensu nullū memini me legisse huius sententiæ assertorē. Fūdari autem solet in quibusdā locutionib. D. Thomæ 1. par. q. 45. art. 5. quæst. 5. de veritate ar. 9. ad 7. & q. 3 de poten. art. 1. vbi ait, q̄ nulla res dat

A esse nisi in quantum est in ea participatio diuinæ virtutis, & adducit propositionem tertiam ex lib. de causis, qua dicitur, [anima nobilis hēt operationē diuinā in quantū dat esse.] Dicit ēt ibidem, solū Deū dare esse vt sic, causas vero secundas determinare illud ad hoc vel illud esse. Et adducit propositionem decimam octauam libri de Causis, vbi dicitur, [Deū dare esse oib. per modū creationis: agentia vero secunda dare viuere aut sapere per modū informationis. Denique 3. cōt. Gent. c. 66 ex professio probat, [causam secundā non dare esse, nisi in quantū agit virtute diuina.] Rōnes, quæ pro hac sententia fieri possunt, ad rationes factas pro prima sententia reducūtur.

Tertia sententia tribuens causis secundis propriam efficaciam existentiæ.

TErtia sententia est, existentiam quando per generationem fit à causa proxima, fieri vt à propria & principali causa in suo ordine, & subordinata per se Deo vt primæ causæ. Hanc sentētiam intendit D. Thom. citatis locis, & 3. cont. Gent. c. 13. & 1. par. quæstio. 104. art. 1. & quæstio. 7. de potentia ar. 2. & ita intelligunt, & opinantur omnes antiqui Thomistæ, præsertim Caiet. & Ferr. super D. Thom. locis citatis, & Scotus in 4. dist. 1. quæst. 1. ex professo, licèt falso puter D. Thomam sensisse contrarium. Estq; hæc sententia verissima, & euidenti fere ratione vt optnor, demonstrari potest. V. B D. Thom. Caiet. Ferrar. Scotus.

Resolutio quæstionis, & vltima sententia confirmatio.

DIcendum est ergo primò, causas secundas verè hac propriè efficere existētiā suorū effectuum prout ab ipsis fiunt. Hanc conclusionem ostendo primò demonstrando debilitatem rationum quibus oppositum probatur, nā si nulla est ratio ob quam hic effectus negetur causis secundis, nemo (credo) negabit esse illis attribuendū, nam Deus creauit illas cū omni virtute ad communicandum se, & producendos perfectè suos effectus, cuius erant natura sua capaces. Quid ergo est, ob quod creatura sit incapax virtutis ad faciendam existentiam? An quia ex se existentiam non hēt, sed ab extrinseco agente Deo? At vero ēt essentiā ex se non habet, sed ab extrinseco agente Deo: ergo neque essentiam facere poterit, quid ergo facit? Igitur quòd ex se non habeat, nil refert siquidē in se hēt, vndecūque habeat. Retorqueatur ergo prima rō primæ sniæ in hunc modū: Solus Deus est sua realis essentia per essentiā, omnes verò creaturæ habent essentiam participatā à Deo, vnde in lib. de Caus. propos. 18. sic dicitur: [Res omnes habent essentiam propter ens primū:] ergo solus Deus efficit oēm essentiam. Sicut ergo hæc consecutio nulla est, quia creatura per essentiam participatā quam à Deo hēt, est effectrix similis essentiæ, ita à simili forma, applicata ad existentiā, nullam habet vim, sed solū cōcludit, creaturā non posse efficere esse nisi p esse receptū à prima cā, quod est verissimum. VI. C

At (inquiunt) saltem creatura nō per se efficit esse, sicut aqua calida non per se calefacit. Sed cō- VII.

tra

tra, nam licèt aquæ non per se attribuatur calefactio, tamen & verè ac propriè calefacit, & quatenus calida est per se calefacit, ét si per calorem ab extrinseco agente receptū calefaciat: ergo creatura quatenus existēs est, verè ac per se potest efficere existentiam, etiā si suum esse ab alio habeat. Vnde in hoc admittimus cōparationē, in alio vero inter aquā respectu caloris, & creaturā respectu sui esse: nam aqua non solū ex se nō hēt calorem sed ét illum nullo mō includit, nec requirit vt sit aqua, nec per se hēt illud adiunctū, sed oīno per accidens, & ideo actio caloris per accidēs dē cōuenire aquæ absolutè dictæ. At vero creatura, quāuis ex se non habeat esse, tñ vt sit actu creatura, necessario ac per se illud includit ac requirit. non efficit aūt existentiam creatura in potentia, sed creatura in actu: facit ergo vt cā per se, & ex vi propriæ & cōnaturalis entitatis quā à Deo recepit. Cōfirmatur, nam hic ét applicari pôt argm̄ factum, q̄ creatura non causaret per se in suo effectu essentiam seu esse essentiæ, quia neque hoc efficit per essentiam quam ex se habeat, sed quā à Deo recipit, quod tamen falsum esse etiam alij autores non diffitentur. Constat igitur primam rationem ob quā hæc efficientia denegatur creaturæ, non inualidam esse.

VIII. *Secunda ratio improbatur.* Secūda vero rō æquè est inefficax. Primo quia ad summum cōcludit creaturam non efficere illud esse, quod ad eius actionē supponitur: ex quo ét rectè cōcluditur nō posse creaturā efficere omne esse, nam aliquod supponi debet à solo Deo factum. Quòd verò creatura non efficiat aliquod esse, illud, sed quod eius actio terminatur, seu qd̄ conuenit effectui per illam producto, nullo mō potest illa rōne concludi, quia illud esse q̄ terminat actionē, diuersum est ab eo qd̄ præsupponitur actioni: potest ergo creatura illud efficere q̄uis hoc præsupponat. Et declaratur amplius hæc ratio, nam duplex subiectum intelligi pôt supponi ad actionem creaturæ. Vnum remotum, quod non manet in termino actionis, & habet rōnem termini à quo, vt est lignū ex quo ignis generatur. Aliud proximum manēs sub vtroque termino, vt est materia prima. De priori verum est, naturaliter loquēdo, præsupponi existentiam eius ad actionem causæ secundæ, illa tamen existētia destruitur per actionē eiusdem cāæ: ergo hoc nihil obstat quominus existentia rei genitæ fiat ab eadem cā. Imò vnum ex altero naturaliter consequitur, nā à quo est vnius corruptio solet esse alterius generatio per se loquēdo. De posteriori vero subiecto præcise cōsiderato vt per se supponitur actioni agentis, autores illius rationis dicere non possunt in eo præsupponi aliquod esse existentiæ ad actionē agētis naturalis, sed solum esse essentiæ, putāt. n. materiā primam, vt est in instāti generationis prius natura q̄ accipiat formam per actionem agentis, nullam habere existentiā. Quòd aūt illam habuerit toto tempore præcedēti quatenus erat sub forma corrupti, et nil obstat, vt in priori membro declaratū est, & est per accidēs ad effectionē existētiæ substātialis quæ fit in instāti generationis: ergo in eorum sententia, ét non est verum, omnem efficientiam causæ secundæ supponere per se ac directè aliquod esse existētiæ ex parte subiecti. Vt si fingamus Deum in aliquo instāti creare materiā primam, & in eodem instanti causam secundam inducere formam in illam, concurrente Deo (vt fortasse fit in generatione verminum, vel nutritione ex speciebus consecratis) tunc illa generatio substantialis (iuxta eorum opinionem) non supponit existentiā in materia, nec prius tempore, nec prius natura: ergo q̄ talis actio supponat subiectum, nil obstat quo minus per eam fiat existentia.

IX. *Obiectio obuiam itur & tertia rōni respondetur.* Dicent fortasse, obstare aliud quod in tertia ratione adiungitur, nimirū, quod tunc materia prima haberet à causa secunda existentiam per quā existit. At hoc in eorū principijs nullum incōueniens est, quia materia (vt aiunt) non hēt existentiā immediatè per actionē, qua creatur, sed per actionē qua totū cōpositū recipit existentiā, siue illud creetur, siue generetur, quia nō existit ꝓpria existētia, sed per existentiā totius: ergo nullū est incōueniens, q̄ ab ea cā secunda hēat existentiam a qua totū cōpositū generatur, quāquidem ad effectionem illius existentiæ iam supponitur materia vt sufficiens subiectum, eo quo pôt cā scda aliquid agere. At, sequi inquiunt, materiam primam generari & corrumpi à causis secundis, qa per earū actionem acquirit & amittit existentiā. Sed cur non, quæso, idē cū proportione inferūt, respectu Dei si à solo Deo fit illa existentia, nimirū ab ipso Deo materiam corrumpi & generari, quia per actionē Dei amittit, & acquirit existentiā? Vtrumque aūt cōstat esse æquè falsum, cum materia sit ingenerabilis & incorruptibilis. Respondent non esse parē rationem, quia terminus actionis diuinæ solū est esse, quod nunquā deest materiæ, cāæ verò particulares determinant hoc esse, in quod aliud commutatur. Sed hoc & est impertinens, & falsum, nam, vt vt res corrūpatur & generetur, satis est mutare esse existētiæ, nil refert q̄ hoc fiat vno vel alio modo, & per hanc vel illam actionem, si verò id nō sufficit, dummodo esse in cōmuni non interrumpatur, sed quasi continuè idem esse essentiæ maneat sub vtraque existētia, ét si illa cōmutatio existentiarum fiat per actionem agentis naturalis, non propterea erit generatio & corruptio materiæ. Eò vel maximè, q̄ negari non potest in ea snia, quin saltem dispositiuè ea commutatio existentiæ fiat per actionem agētis naturalis, quia dissoluit proximū susceptiuū vnius existentiæ, & componit seu disponit aliud: ergo, sicut hac rōne dicitur corrūpere vnam rem existentem, & generare aliam, diceretur etiam generare & corrūpere materiam primam. Vel si hoc dici non pôt, quia obstat idem esse essentiæ materiæ semper manens, pari rōne id nō sequitur, ét si causa secunda efficiat existentiam. Est etiam falsū, actionem Dei solū terminari ad esse vt sic, & non ad determinatum esse, nā licèt virtus effectiua Dei ex se nō limitetur ad hoc vel illud esse, sed se extendat ad omne esse, tñ cum in particulari operatur, efficit verè determinatum esse, & cōmutat vnum in aliud, & se solo potest corrūpere vnū & generare aliud. Vnde, licèt iuxta prædictam sententiā determinatio ad tale esse in genere cāæ materialis, vel dispositiuè proueniat à cā secunda, tamen in genere causæ efficientis per se est à solo Deo, quia ipse solus efficit existentiam & talem existentiam: ergo ipse solus etiā generabit & corrumpet materiam primam, si ratio illa efficax est: non sunt ergo hæ rationes solidę

solidæ, neque consequenter adductæ in eorum doctrina.

X. Simpliciter tamen loquendo, verum est, in ꝓprio subiecto generationis, quod sub vtroque termino manet, quod est materia prima, supponi aliquod esse existentiæ a solo Deo factum ad oēm actionem agentis naturalis, quia supponitur materia prima creata, & habens suum propriū esse essentiæ in se & extra causam suam efficientem, quod sine esse existentiæ intelligi non potest, vt supra probatum est. Et eadē ratione fieri nō potest, vt materia prima commutet propriam & intrinsecam existentiam, quin commutet propriā entitatem & actualitatem suæ essentiæ, & consequenter non solum generetur & corrumpatur, sed etiam annihiletur & creetur, vel transsubstantietur. Ex hoc autem vero principio solum inferri potest, causam secundam non posse efficere totam existentiam entis, seu compositi, quoad omnes partes eius: poterit tamen efficere existentiā formæ in materia, & generare esse totius, nō quidem nullam eius partem supponendo, quia hoc non esset generare, sed creare, sed componendo B illud, vniendo partes ex quib. constat, & vltimū ac formale complementum ei addendo.

XI. *Quarta ratio refutatur.* Atque ita etiā constat, quartam rationē inefficacem esse, nam licet causæ secundæ efficiant existentiam generando totum, non tamen creando, neq; directe efficiendo totum esse, quoad singulas partes eius, nullam præsupponendo, quod est proprium Dei, quomodo dicitur esse propriū illius efficere totum ens, vt paulò inferius declarabimus latè. Nulla ergo probabili ratione negatur causis secundis virtus ad efficiendam existentiam suorum effectuum.

XII. Secundo principaliter ꝓbatur conclusio, ostēdendo falsum esse modum, quo prædicta sententia declarat, causas, secundas concurrere ad esse. Nam quod ait, causam secundam efficere determinationem ad tale esse, non vero ipsum esse, vel est sensus, ꝙ cā secūda efficit in ipsomet esse aliq̄ differentiā vel modū intrinsecum quo determinatur ad tale esse, & hoc est impossibile, nisi efficiendo totū ipsum esse, quia actio physica nō attingit modum seu indifferentiam metaphysicā, sed rē ipsam prout ī se est, neq; dicti autores hūc sensū intendunt. Vel est sensus, ꝙ solū ex parte C. subiecti causæ secundæ determinant esse, præparādo subiectū susceptiuū talis esse & nō alterius, vt planè dicti autores intendere vidētur, & hoc falsum ēt esse ostenditur. Quia illa doctrina supponit, quotiescunque aliquis effectus a creatura procedit, duas actiones ibi interuenire, vnā quæ est a cā secunda inducente formam in materiam solū secundū esse essentiæ, aliā solius Dei conferētis existentiā. Hoc aūt falsum esse multis modis demōstro. Primò illo vulgari axiomate, quod, sicut res, ita & actiones frustra multiplicantur, qn̄ ratio aut necessitas non cogit: hic antē nulla est ratio ad multiplicandas has actiones vt ex præcedente discursu satis constat. Secundo, quia, si consideretur præcise illa actio causæ secundæ, quę dicitur antecedere ordine naturę ad actionem Dei qua fit existentia, necesse est vt per illam detur aliquod esse existentiæ, quia per illā datur aliquod esse reale, quo res quæ per illam actionē immediatè fit, extra cās constituitur, quod non pōt esse A nisi esse existentiæ, vt ex superius dictis patet, & a citatis autoribus cum quibus disputamus, concedi necesse est: aiunt enim ibidem, existentiam esse id quo formaliter res extra suas causas actualiter esse intelligitur, & probabile putant existentiam dictā esse ab [extra sistere:] quia per existentiam res sistit extra potentialitatem causarum.

XIII. Potestq; in hunc modum declarari & confirmari, nam per illam actionem primā, quę propria dicitur causæ secundę, educitur forma de pōtentia materiæ, hoc. n. est munus & hæc actio naturalis agentis vt ce 1. phys. & ex dictis sup. disp. 15 & 18. satis constat. Non pōt autem intelligi eductio de potētia, quin id quod educitur, quasi extrahatur a potentialitate in qua antea erat, & in actū reducatur: non reducitur aūt in actum nisi per esse, vt supra ostensum est, & ideo generatio vt generatio terminatur ad esse, vt dicitur 5. Physic. ca. 1. ergo ex vi illius actionis causæ secundæ datur effectui eius aliquod esse existētiæ: ergo superflua est alia actio solius Dei. Patet consequentia, tum quia necesse est, priorē actionem B causæ secundæ esse etiā a Deo, quia omnis actio causæ secundæ essentialiter pendet a prima. Vnde fit, ēt illud esse ꝙ ꝑ talem actionem datur, fieri a Deo. Ad quid ergo necessarium est vt Deus aliud esse conferat? Tum ēt qa nō repugnat Deū suspendere oēm aliam actionem, q̄ se solo facturus erat, si. n. illæ actiones sunt distinctæ, cur nō poterit Deus posteriorem suspendere? Vel certè (qdquid sit de possibilitate) licèt concipiamus ita fieri, nihilominus intelligimus, ex vi prioris actionis formam esse eductam de potentia materiæ, & actu illam informare; & cōsequenter aliā formam esse exclusam, & totā existentiā alterius rei corruptam: ergo, ēt si intelligamus oēm subsequentem actionem suspendi, nihilominus intelligemus ex vi huius primę actionis rem actu esse genitam, & extra causas: ergo ēt intelligitur ex vi eiusdem actionis recepisse existentiam: ergo superuacanea est omnis alia actio.

XIIII. Tandē declaratur in hunc modum, nam aut effectus recipit ꝑ illā actionem aliquod esse reale, vel non. Si nullū recipit, qūo esse pōt actio realis, cum oīs actio tendat ad esse? nam vbi non est esse factum, nec pōt esse fieri. Vbi aūt non est fieri, C. neq; est facere, & consequenter neq; est actio realis. Nec satis est si dicatur, in eodē instāti quo est illa actio dari esse effectu ꝑ aliā actionem: nā hinc solum fit, vt cōcomitanter cum priori actioni detur esse effectui, non verò quod ꝑ illam detur aliquod esse, de rōne autē realis actionis non est vt cum illa, sed vt ꝑ illam detur aliqđ esse, qa alias ꝑ illam nihil fiet, aut factum erit. Si autem ꝑ illam actionem fit aliquod esse reale, interrogo rursus an illud sit esse existentiæ, vel essentiæ. Si primum, hr̄ intentum. Si secundum, vlterius rogo, an illud esse sit in potentia tm̄, & hoc dici nō pōt, qa hoc esse nihil est in re facta, neq; est denominatio ab actione sed a potentie agendi, vt supra ostensum est, est ergo illud esse actuale, ac nouum seu temporale, quia illud denuo habet effectus ī se, & extra causas suas: nihil ergo illi deest vt sit esse existentiæ. Et confirmatur, amplius-que vrgetur hoc ipsum, nam de illamet actione quæ est a causa secunda, interrogari potest an sit existens in rerū natura, nec ne, vt a causa secūda progre-

progreditur actio. n. suam proportionatā existētiam habet sicut alia accidentia, non pōt aūt vel mente concipi, q actio sit egressa ab agente, & non sit suo modo existens, quia neque actualitas actionis esse pōt maior, neq; aliter intelligi pōt esse extra cās suas. Item quia alias oporteret fingere aliam actionem solius Dei, per quam illi actio ni detur existentia, quod omnino ridiculum est: sicut n. ad actionem non potest esse alia actio, ita neque ad esse actionis, & quia actio & esse actionis dicunt habitudinem ad idem principiū, sicut in vniuersum accidens & esse accidentis dicunt habitudinem ad idem subiectum, nam forma & esse formæ, proportionē seruant inter se. Quòd si illa actio vt progreditur à cā secunda, est existens, iam inde in primis colligimus, aliqd esse existētiæ manare à cā secunda, nimirū existentiam actionis eius. Deinde concludimus, per illam actionē fieri esse existētiæ in termino eius, quia actio existens vt sic terminatur ad rem existētem vt sic: totū. n. esse quod est in actione, qualecunque illud sit tendit ad terminum, & tale esse respondet in termino in facto esse, quale est in actione in fieri. Si ergo cā secunda veram actionem realē & existentē exercet, per illā cōicat effectui esse existentiæ, & cōsequenter superuacanea est illa alia actio quæ dicitur eē à solo Deo.

XV. Atque hæ rōnes obiter notandæ sunt, nam ex eis, vt existimo, manifestè concluditur in vniuersum oēm realem actionem, & efficientiā formalissimè tendere ad dandum aliquod esse existentiæ suo intrinseco termino, nam si rectè applicētur æquè ꝓcedūt de oī actione. Et inde vlterius cōfirmatur identitas inter existentiam, & actualē essentiam, nam quæ eadem formali actione simul oino ponunť, & destruuntur, idem in re sūt vt in superiorib. tractatū est, sed hoc modo se habent existentia, & essentia, ergo in re non distinguuntur. Deinde, iisdem rōnib. ostēditur, impossibile esse, q aliqua causa effectiuè disponat subiectum ad aliquam existentiam recipiendam, non dando illi aliquā existētiam, tum quia in vniuersum ostensum est non posse esse actionē realem quæ non det existentiā, tum ēt quia illa dispositio quæ antea erat in potentia, per illam actionē est actu: habet ergo suam essentiā in actu, & hoc est existere. Quod argumentum non solum simpliciter, sed etiam ad hominem est efficax contra dictos autores: nā ipsi aiunt, propriā passionem posse manare ab essentia, quia supponit essentiā in actu: existentiam vero non posse manare ab essentia, quia oporteret supponere essentiam in actu quod repugnat existētiæ. Similiter ergo modo nos dicimus, repugnare essentiam disponi effectiuè ad existentiam, quia oporteret supponere essentiam in actu, nam effectio non versatur circa essentiā in potentia, sed circa essentiā in actu.

XVI. Vltimò ostendo, falsam esse illam doctrinam ex parte alterius actionis quæ soli Deo tribuitur, vt p illā solus efficiat existentiā. Et interrogo an illa actio sit ꝓpria creatio, vel eductio actus existēdi de potentia subiecti seu essentiæ: nam inter hæc non potest mediū excogitari. Non pōt autē dici actionem illam esse, ꝓpriam creationē. Primò, qa inde sequitur omnem existentiā creatam esse subsistentem, & independentem in esse & fieri ab oī receptiuo. Quod prædicti autores in vniuersum putant esse impossibile, & saltem cōstat esse falsum in existentia accidentiū, & formarum materialiū. Secundò, quia, si existentia nō distinguitur ab essentia, clarū est nō posse ipsam creari, si essentia non creatur, si aūt distinguitur, falsū est certū, existentiam non posse naturaliter fieri, neq; esse nisi in essentia sua, & actuando illam, dependet ergo ab illa in fieri, & in esse: ergo, qñ fit cōnaturali modo, nō fit per creationem. Tertiò; quia alias oporteret adiūgere tertiam actionē qua existētia vniretur essentiæ, sicut in generatione hominis, quia aīa propriè creatur, præter creationem eius, & aliam actionem accidentalē qua disponitur seu organizatur corpus, necessaria est tertia actio substātialis, qua aīa vniať corpori, quæ est propriè generatio: hanc autem multiplicationem actionū in præsenti fictā esse, & superfluam, à fortiori probatur ex dictis, & quia nullus Philosophus hactenus eas excogitauit.

Si aūt altera pars eligatur, nimirū illam actionem non esse creationē sed eductionem, sine cā tribuitur soli Deo, & non ēt causæ secundæ. Probatur cōsequentia, qa talis actio neq; ex mō quo fit, neq; ex termino ad quem tendit, superat vim agentis creati. Primum patet, quia est actio ex præsupposito subiecto, hic autem modus agendi non excedit vires agentis creati. Sm̄ patet, quia quidquid est in termino seu effectu illius actionis, non excedit perfectionem agentis creati Qd̄ enim quidam aiunt, esse existentiæ esse quid perfectissimū, & ideo non posse fieri ab agente creato, nullius momenti est, nam licet esse existentię vt sic & ex suo genere sit fortasse summa perfectio (quod posteà videbimus) tamen hoc esse existentiæ quod fit in igne, vel in aqua, verbi gratia non est perfectissimum, nec perfectius, quam sit simile esse in igne vel aqua generātē: ergo ex nullo capite excedit perfectionē agentis creati actio productiua existentiæ: Et confirmatur, nā aliàs agens creatum neq; efficeret existentiam sui effectus, neque vnionem existentiæ cum essentia, vt prior opinio dicebat. Probatur sequela, quia qñ forma vel actus fit per eductionem de potentia subiecti, seu receptiui, eadem actione fit & vnitur, quia non fit sine materiali cōcursu subiecti, & subiectum non potest concurrere nisi media vnione, vt in superiorib. & in 1. tom. in 3. par. latius declaratum est: ergo si existentia non fit per creationem, sed per eductionem, eadem actione vnitur qua fit: ergo si causa secunda non facit existentiam, neque etiam vnit illam. XVII.

Atque ex his tandem, quib. & fundamēta primæ sntæ, & modus explicandi illam improbata sunt, est facilis directa ꝓbatio assertionis nostræ. Primò, quia vnica & eadem actione fit res existens & existentia eius, vt ostensū est, sed cāæ secundæ efficiūt suos effectus reales & existētes: ergo efficiunt existentias eorum. Secundò, quia oīs vera efficientia terminatur ad aliquod esse existētiæ vt ēt probatum est: sed causæ secundæ verè efficiunt aliquid: ergo verè efficiunt in suis effectib. esse existentię. Tertiò & maximè à priori, quia existentia non distinguitur in re ab essentia actuali: sed cāę secundę per suam efficientiam extrahūt formas, seu essētias, quas producūt, de potētia in actū, & ita dāt illis aliquid esse actuale, seu entitatē essētiæ actualis: ergo dāt illis existentiā. XVIII. Directe ostēditur assertio nostra.

Dico

XIX. Dico secundo. Existētiæ rerum quæ generantur & corrūpitur, non solū fiunt à causis secundis vt ab instrumentis, sed etiam vt à causis principalib. proximus, & in vniuersum ita fiunt existētiæ ab his causis, sicut essentiæ. Hanc assertionem nobiscū ex parte docēt Autores primæ sniæ quatenus negant causas secundas esse instrumēta ꝓpriè dicta ad producendam existentiā. Quæ pars intelligenda est respectu earū causarum quæ sunt principales in ꝓducēdis effectibus quoad esse essentiæ. Nam si in hoc etiam sint tantum instrumenta, vt est calor verbi gratia ad ꝓductionem ignis, vel semen ad productionē animalis, nil mirū est, ꝙ sint etiam instrumenta ad producendas existentias talium effectuū. Imò id est necessariò consequēs iuxta vltimam partem cōclusionis, & iō conclusionem proposui sub illis verbis, s. causas secundas in efficiendis existentijs nō tm̄ esse instrumenta, sed etiam principales causas, vt hæc ad diuersas causas referantur, & sit veluti accōmoda (vt Dialectici loquuntur) distributio: non. n. eædem causæ vtramque rationem habent, sed diuersæ. Sic ergo explicata hęc pars non aliter probatur a dictis autorib. nisi quia absurdū vr, vt cā secunda respectu eiusdem effectus sit principalis & instrumentalis. Addūt deinde, voluntariè dici, Deū conferre causis secundis virtutem fluentem & instrumentalē, qua producāt existentiam. Sed non video, cur ipsi possint illud primū reputare absurdum, cum dicant in eodē effectu creato esse essentiā & existentiam, & illā fieri ab agente secundo vt à cā principali, hanc vero fieri à solo Deo. Si ergo in eodē effectu sūt duæ res distinctæ, quæ diuersis modis dicūtur fieri à Deo, vel se solo, vel per causam secundam cur non poterunt etiam fieri diuersis modis à cā secunda, s. vt principali agente, & vt instrumēto? Aut, si actiones per quas fiunt essentia & existētia sunt diuersæ; quid absurdi est, quod idē agens proximum quod propria et principali virtute alteram elicit, assumatur vt instrumentum ad efficiendam alteram, si similem virtutem principalem ad illam exercendam non habet? Non est. n. inusitatum, ꝙ agentia naturalia instrumētaliter operentur, quando non possunt principaliter.

XX. Quò circa, supposita illa doctrina, non potest satis efficaciter impugnari hæc alia de actione instrumentali. Tñ ex principio posito in præcedēte assertione, euidenter infertur hæc secunda. Nā actio qua fit effectus cāæ secundæ, eadem terminatur ad esse existentię illius. ergo, qñcunq; causa secunda est in suo genere principalis respectu sui effectus, necesse est vt eodem mō efficiat existentiam eius, quia non pōt respectu vnius & eiusdē actionis & termini esse cā principalis & instrumentū. Secundo, quia causa secūda effectiuè concurrit ad existentiam sui effectus, vt cōcedunt qui admittunt illam esse instrumentū: nam causa instrumentalis verè efficit, sed talis effectus nō excedit virtutem talis causæ vt iam probatū est, quia neq; in perfectione rei quæ fit, neque modo quo fit: ergo efficit vt cā principalis, & non vt instrumētum, nam causa principalis illa dicitur, quæ agit propria virtute accōmodata & proportionata effectui. Tertiò, qa non ob alium causam producit ignis verbi gratia ignem sm̄ esse essentiæ seu formam ignis vt principalis causa, nisi quia effectus

A non excedit virtutem causæ, neq; in se, neque in modo quod ab agente fit, sed idem est de existentia talis effectus: ergo. Qua ꝑpter etiam posita distinctione reali inter existentiam & essentiam non video qua probabilitate possit hæc assertiō negari. Est āt multo euidentior, supposita identitate existentiæ, & essentiæ actualis, in qua vltima pars conclusionis fundatur, quia, si hæc in re sūt idem, non possunt ab vna & eadem causa diuersis modis fieri simul & vna actione. Item quia efficere rem seu essentiam actualem, nil aliud est, ꝗ̄ illi dare existentiam, vt satis declaratum est. ergo non potest agens proximum esse causa principalis vnius, & instrumentalis alterius.

Qua peculiari ratione tribuatur Deo effectio existentię.

Dico tertiò. In efficiēda existētia aliquid propriū habet Deus, in quo superat creaturas, eū dem tamen excessum habet in efficienda essentia creaturæ. Prior pars ponitur vt intelligantur & cōcilientur diuersa loca D. Tho. suprà citata. XXI.

B Et in hunc modum declaratur: nam in primis obiectum adæquatū diuinæ virtutis est ens creatum in quantum tale est, quod non potest esse adæquatum obiectum alicuius virtutis creatæ, cū non possit efficere se ipsam, neque excellentiorē se: proprius autem & adæquatus actus entis est esse & iō Deus per se primò cōfert esse vt sic, creatura verò solū facit hoc vel illud esse. Non ꝙ, vel Deus non efficiat in omni esse omnem determinatam rōnem eius, vel ꝙ, cum creatura efficit aliquod esse, non efficiat in illa omnem communē rōnem essendi, quæ à nobis abstrahi potest, hæc .n. impossibilia sunt vt per se constat, sed quòd ratio sub qua Deus attingit illum effectum, & adæquata virtuti eius, sit ipsum esse vt sic, respectu verò creaturæ sit tale vel tale esse.

Secūda differentia est, quia Deus pōt conferre creaturæ totū esse, & totaliter vt sic dicā, creatura autem, non tam potest dare totum esse, quam complere vel perficere inchoatū, adiungo C esse partiale vel accidentale. Hanc differentiam attigit Caietan 1. par. quæst. 8. ar. 1. quia verò ipse nō admittit in substantijs esse partiale aut totale, sed solū vnum esse simplex totius suppositi: iō eam declarat per causas vel cōditiones ad existēdū requisitas, nam Deus solus efficit in re totum id quod necessariū est ad existendum: nam si res sit immaterialis, solus Deus facit totā rei substantiam, si aūt sit materialis, saltem efficit Deus solus materiā. Quæ expositio veritatem habet, nos verò consequenter addimus, in oī re creata esse aliquid existentiæ, seu aliquam existentiam totalem vel partialē, quæ à solo Deo fit, nullam verò esse quæ à creatura fiat sine Deo, & hoc mō dicimus Deum efficere totam existentiam totaliter. Dicimus etiam solū Deum in oī re ponere primum fundamentū existentiæ, sine quo creatura nō pōtest aliquid existentiæ efficere. Et rō est, quia oīs efficientia terminatur ad existentiā, vt probaui in oī autem effectu creaturæ supponitur aliqua efficientia solius Dei, ergo & aliqua existentia ab ipso facta. Minor simili inductione probatur; nā vt creatura efficiat existentiā accidētis, supponit XXII. Caiet.

exi-

existentiam substantiæ, quæ, si spiritualis sit, à solo Deo facta est: si vero sit materialis, saltē habet materiam à solo Deo. Vnde, si creatura efficiat esse substantiale, ēt supponit materiam effectam à solo Deo, & consequenter sub aliquo esse existentiæ, ad quod illa effectio solius Dei terminetur.

XXIIII. Tertia differentia hinc sumitur, quod Deus facit existentiam ex nulla re creata præexistente, creatura verò nunquā dat esse nisi ex præsuppositione alterius esse. Vnde fit, vt ēt hac rōne dicatur Deus per se primò facere esse vt sic, creatura vero non nisi vt est tale, nam, vt cum Aristotele diximus tractando de causis, effectus dicitur per se primò fieri secundum eam rationē entis, quæ ex parte ipsius effectus non præsupponitur; vt cū generatur ignis ex aere, per se primò fit ignis, non vero elementum aut corpus, quia hæ rōnes iā præsupponebantur in aere. Secundum has ergo rōnes Dei proprias dicit interdum D. Tho. Deum esse propriam & per se causam ipsius esse, non vero excludit propriam efficientiam causarum secundarum circa particulares existentias suorum effectuum, vt ex alijs suæ doctrinæ locis supra citatis manifestatum est.

D. Thom.

XXV. Ex his verò rōnibus, si rectè ponderentur, manifestū est, has differentias non solum intercedere in effectione existentiæ, sed etiam in effectione essentiæ, ēt si fingamus eas esse distinctas. Probatur, nam etiam solus Deus est effector oīs essētiæ creabilis, & consequenter solus ipse respicit essentiam factibilem vt sic, tanquam obiectum adæquatū, & per se primò factibile ab ipso. Similiter solus Deus facere potest vt propriū & principale agens totam rei essentiā, totaliter seu s m id totum quod talem essentiam intrinsecè cōponit vel aliquo mō cōstituit in esse essentiæ actualis vt patet ex eadē inductione, nam, si essentia sit spiritualis, solus Deus illam facit, si vero sit materialis saltem quoad materia fit à solo Deo, & sm̄ illā supponitur ad actionem cāæ secundæ, q̄ ad summum, addit alteram partem essentiæ, & ita consummat illam. Dices. Esto ita sit in substātijs, non tn̄ in accidentibus, quia subiectum non est pars essentiæ formæ accidentalis, & ita eā secunda cāa efficit totam essentiā accidentis. Respondetur, idem dici posse de existentia accidentis, quia ēt subiectū, vel existentia subiecti nō est pars eius, & vtrūq; applicari potest ad formā substantialem, quia etiam materia nō est pars eius. Vnde vel dicendum est, sermonem esse tā de essentia quàm de existētia completa, nam illa quę incompleta est, vel fieri nō pōt ab agēte naturali vt materia prima, vel si fieri pōt ab agēte naturali, supponit aliā partem essentiæ factam ab alio vt substātialis forma: aut certè si sit minoris entitatis, vt est accidens, supponit substātialē essentiā à qua naturaliter pendet, & quāuis non sit de essentia talis formæ in abstracto sumptæ, ptinet tn̄ aliquo mō ad essentiam eius. Secundo verò dicitur, sicut non generatur propriè forma substātialis, sed cōpositum, ita nec fieri propriè formā accidentalē in abstracto, sed ipsum concretū, qđ ex subiecto & forma intrinsecè componitur. Atque in hūc modū talis effectio supponit aliquid ex quo intrinsecè constat ipse effectus, siue in esse essentiæ, siue in esse existentiæ consideretur.

Eo modo ad productionē essentiæ concurrunt creaturę quo ad productionem existentiæ.

XXVI. Atq; hinc etiam facilè applicantur aliæ differentiæ, nā solus Deus facit essentiam nulla præsupposita essentia, & cōsequenter solus ipse facit per se primò essentiā creatam vt talis est. Dicent fortasse, licèt Deus faciat esse existentiæ ex nulla existentia, quia facit ex nihilo; non verò facere essentiam ex nulla essentia, seu ex nihilo essentię, quia, nisi essentia supponatur non pōt intelligi, q̄ res sit factibilis à Deo. Qui verò sic respondent, planè in æquiuoco laborant, nā, si per essentiam intelligāt rē in sola potētia obiectiua, nos de illa nō agimus, quia illa vt sic nihil est, neq; verè fit, aut est terminus effectionis, nisi fortè dicatur terminus a quo, quod nil refert, quia eodē mō dicetur existentia fieri à Deo ex non existentia in actu, & ex existentia in esse potentiali & obiectiuo: quia, nisi existentia esset possibilis, & vt talis præcognosceretur a Deo, non potuisset ab eo fieri. Si vero loquamur de essentia actuali, q̄ verè fit aliqua entitas extra Deū, falsissimū est nō facere Deū essentiā creatam simpliciter & absolutè ex nulla essētia, quia nec facit creatā essentiā ex suimet essentia, cū id sit impossibile, sunt n. essentię primò diuersæ, neq; ex alia essentia extra suā, cū necesse sit oēm illā ab ipso creari. Constat igitur, eandem eminentiā & singularem rōnem habere Deum in efficienda essentia, quā habet in efficiēda existentia. Quod etiam necessariò sequitur ex idētitate essentię actualis, & existentiæ, iuxta vltimam partem præcedentis assertionis. Nam, sicut ex illo principio ibi inferebamus, essentiā & existentiam eodem mō fieri à causa secunda, ita hic dicendum est eodem modo fieri à causa prima, eadem omnino ratiō. Atque hæc eadem doctrina de eadem efficientia existentiæ & essentiæ creatæ confirmat doctrinam superius datam de identitate earum inter se.

SECTIO X.

Quos effectus habeat existentia, & in quo differat in hoc ab essentia.

Explicatis causis existentiæ, opportunè sequitur tractatio de effectibus eius, quoniam ex eis sumi etiam solent ab aliquibus indicia alicuius distinctionis realis vel ex natura rei inter essentiā & existētiā: nos aūt ē contrario existimamus, hinc posse confirmari doctrinam de identitate earum. I.

Exponitur quæstionis titulus.

Potest autem comparari existentia in ratione causæ vel ad essentiā cuius est existētia, vel ad res alias: hic non agimus de priori comparatione, sed de posteriori: nam de priori satis dictum est in superiorib. & omnes in hoc conueniunt, quòd existētia respectu essentiæ existentis, habet rōnem actus, & cām formalē imitatur. Omnesque similiter docent, non esse ꝓpriè & in rigore formalē causam. Quod nos facillimo negotio declaramus, quia propria causa formalis distinguitur ex natura rei a subiecto in quo suum effectū formalem habet, & cum eo facit veram & realē compositionē: existentia verò ex natura rei non distin- II.

distinguitur ab essentia, & iō non potest esse vera forma: neq; actus physicus, sed metaphysicus, & modus ita intrinsecus, vt non distinguatur à re quā modificat, sicut differētia est actus generis & non est propriè forma eius. Qui autem sentiunt, existentiam ex natura rei distingui ab essētia, difficilius id declarāt, tamen qui dicunt non distingui realiter, sed modaliter tm̄, dicere possunt modum rei latius patere quā formam, quāuis se habeat per modum actus aut formæ. Habentque exēplum subsistētiæ, quo id declarent: est.n. subsistentia modus naturæ ex natura rei distinctus ab illa, non tn̄ propriè forma, cū neque sit accidens, nec possit esse forma substantialis, cū supponat integrā & completam substantialem naturam, quam modificat, vt latius infra dicemus. Ad hunc ergo modum loqui debent hi autores de existentia. Qui verò existimāt actū existentiæ esse rem realiter distinctā ab essentia, difficilius possunt rōnem reddere, cur non sit propriè forma. Tamen ēt vti possunt argumento facto, quia nō est forma accidentalis, vt ostensum est, & substantialis esse non pōt cū supponat perfectam & completam formam. Item quia aliàs formaliter cōstitueret ipsam essentiā, & naturā. Item est argumentum Theologicum, quia iuxta eam sniam actus existētiæ pōt suppleri absque informatione, sic enim aiunt. Verbum supplere existentiam humanitatis, cum tn̄ illam non informet: ergo existentia naturæ creatæ ex vi modi & ctū, indi illā non petitur, sit vera forma. Nec verò id habet ratione suæ entitatis, quia non est accidens: ergo non est propriè forma, sed est quidam vltimus terminus & actus essentiæ. Dicitur tn̄ imitari formā, quia est id quo essentia sub tali ratione constituitur, & quia illam vltimatè terminat, & de potētia in actum reducit: sicut pūctus dici pōt comparari ad lineā per modum formæ, quatenus constituit illam terminatam, sub qua rōne actuat illā, non tn̄ est propria forma.

III. Potest verò obijci, quia essentia est causa materialis existentiæ: ergo existētia est causa formalis, nā hæc duo quasi correlatiuè se habēt. Respōdetur, in nostra snīa negādo antecedēs. Alij verò dicere cōsequenter debent cū eadem proportione essentiam imitari quidem causam materialem & receptiuam, non tamen esse propriè & in rigore materiam vel subiectum. Semper tamen eis relinquitur explicandū, quis sit hic effectus formalis, seu quæ formalis actualitas, quam det existentia alteri rei à se distinctæ, cum non possit esse ipsa actualitas entitatiua, & omnis alia superaddita & distincta à subsistentia vel inhærentia, nec possit esse necessaria, nec intelligibilis, vt in superioribus fuse ostensum est.

III. Proprius ergo sensus huius dubitationis est, de effectibus & causalitate quā existentia circa res alias habere pōt, vel potius res existens rōne existentiæ. Et pōt versari quæstio in omnibus generibus causarum. Omittimus tamen nunc causam finalem, eò quòd eius causalitas valde intentionalis sit, propter quod est Philosophicū dogma ab omnibus receptum, finem, vt causet, nō requirere actualē existentiā, quia solū metaphoricè mouet vt apprehensum, ideoq; sufficit illi esse obiectiuū intellectu. Quāquā finis reuera nō causet nisi in ordine ad suā existentiā, & ea ratione A possit attribui existentiæ boni apprehensi causalitas finalis: existentiæ (inquā) non iā exercitæ, sed apprehensæ in ipso bono quod habet rationē finis, quia bonum non mouet nisi prout est in rē, aut esse vel futurū esse vel posse esse apprehenditur, de qua re satis ī superiorib. dictū est, disp. 23.

Possit ne existentia causalitate formæ aut materiæ quidpiam causare.

DE causalitate igitur materiali & formali ferè Doēs, qui distinguūt realiter vel ex natura rei existentiam ab essentia, dicunt, existentiam formaliter ac propriā nunquam exercere circa aliā rem munus causæ formalis, vel materialis: imò neq; esse conditionem per se necessariam & ordine naturæ antecedentem ad causalitates harū cāsarum, quamuis secundū durationem temporis sit conditio necessaria, & secundū ordinē naturæ consequēs ad pdicta cāsarum genera. Declarantur hæc, & probantur simul. Nā materia prima, v.g. non recipit formā per existentiā suā, sed per entitatem suæ essentiæ, nā potius ipsa, mediante forma recipit existentiam, & similiter substantia non recipit accidentia in sua existētia, sed in entitate essentiæ, vt in Christi humanitate, si intelligamus eam existentem per increatam existētiā Verbi, intelligimus accidentia humanitatis recepta in ipsa sm̄ entitatem essentiæ, & non in increata existentia Verbi. Et rōne pōt probari hæc pars, quia existentia vt sic dicit rōnem actus & non potentiæ, pp q̀ à multis vocatur actus vltimus: ergo existentia vt sic nō pōt esse rō recipiendi aliquid, quia hoc est munus potentiæ: ergo nec pōt esse rō alicuius causalitatis materialis. Atque hinc constat altera pars de cā formali, nam hæ duæ causæ se mutuo respiciūt, & proportionem inter se seruant, si ergo materia non causat vel recipit per existentiam, sed per essentiam, nec forma informat p suam existētiam, sed p essentiam. V. Prima sentētia.

VI. Ex quo vlterius necessario sequitur, has cās nō indigere formaliter, neq; sm̄ naturæ ordine existentia ad causandum, quia materia non hēt esse nisi per formā: ergo prius natura recipit formā, q̄ existat: ergo ēt forma prius natura informat, q̄ rōne illius detur existentia materiæ, vel toti composito: ergo ēt prius natura q̄ ipsa habeat existentiam, quia non habet illam nisi in toto cōposito. Quod saltem verum est in formis materialibus, nam aīa rōnalis prius quidem natura habet existentiam quam informet, id tn̄ non est pp necessitatem informandi, sed pp excellentiam talis rei. Et confirmatur de formis accidentalibus quæ sunt dispositiones ad formam substantialem, nā prius natura disponunt ad illam quam existāt, disponunt .n. materiam & existunt in composito, & tamē disponere partim pertinet ad causam materialem, quatenus est quædam determinatio materiæ, partim ad formalem, quatenus coarctatio materiæ ad hanc formā, sit per informationē caloris vel alterius similis dispositionis vltimæ.

VII. Refutatur. Hæc doctrina consistere non pōt cum fundamento posito de identitate essentiæ & existentiæ, & iō, vt veritatem declaremus, aduertendum est aliud esse loqui de re ipsa secūdū se, aliud prout voce existētiæ significatur, & vt cōcipitur abstractō & præciso conceptu illi correspondente. Rursus

sus est aduertendũ, aliud esse loqui de existentia, vt sic, aliud de hac vel existentia, nam priori modo loquendo manifestum est, existentiam vt sic ex se non postulare cãlitatem materialem, vel formalem circa alteram rem, imo quo perfectior est existentia, eò magis abstrahit & separata est ab hmôi causalitatibus, vt constat non solum de existentia Dei, sed ẽt de existẽtia angelica, & de quacunque completa substantiali existentia. Agimus ergo de existentia in tota sua latitudine, an scilicet intra illam sit aliqua existentia, quę hmôi causalitatem participare possit, & consequenter an ratio existentiæ vt sic, licet non requirat, permittat saltem hoc causalitatis genus.

VIII. Dico ergo primò. Existentia actualis est oĩno necessaria ad exercendam cãlitatem materialem, & formalem, non solum in duratione temporis, sed ẽt in antecessione seu ordine naturæ. Et primum quidem in duratione temporis oẽs conueniunt, quia causalitas materiæ vel formæ, si ad cõpositum refecatur, consistit in actuali & intrinseca compositione eius, si vero referantur ad inuicẽ, consistit in hoc q̃ materia sustentet formam, & forma actuet materiam, & ita se mutuò foueant & conseruent in esse. Non põt autem intelligi, q̃ hoc munus inuicem exerceant, vel totum componant nisi actu existant: alioqui, neque compositũ actu existet, sed erit possibile, vel in esse obiectiuo, & similiter causalitas non erit in actu, sed in potentia, & in esse obiectiuo.

IX. Atq; hæc eadem rõ, si rectè ponderetur, probat, existentiam rei, quę actu est cã materialis vel formalis, prærequiri ex intrinseca rõne talis causalitatis actualis, & consequenter non tm̃ in eadem duratione, sed ẽt in antecessione naturæ esse necessariam. Primò quidẽ, quia, si cã actu causat, necesse est vt causalitas ipsa in rerum natura existat: ergo necesse est vt procedat a causa existẽte vt sic: ergo nõ solum sm̃ temporis durationẽ, sed etiam sm̃ naturæ ordinem prærequiritur existentia in causa, vt ab ea procedat actualis causalitas. Primum antecedens probatur, quia si causalitas iam est in actu, ex hoc precise est extra causam suam quantum esse potest: ergo ex hoc etiã est existens. Cæteræ autem cõsequentiæ sunt euidentes, quia non potest aliquid existens nisi à re existente realiter causari.

X. Secundò, quia creatura nihil põt realiter causare nisi sm̃ ordinem naturæ prius ipsa causetur, & fiat ab aliqua causa efficiente; ostensum autem in superioribus est, omnem efficiẽtiam terminari ad aliquod esse existentiæ, quia terminatur ad aliquod esse in actu extra causas: ergo ẽt sm̃ ordinem naturæ esse existentiæ causæ materialis & formalis supponitur causalitati earum. Maior videtur per se euidens, quia creatura, dũ non intelligitur causata seu effecta, nõ põt intelligi vt ens in actu, sed tm̃ in potentia, vt sic aũt non põt intelligi actu causans. Quia, si ipsa nõ est extra cãs, sed in earũ potẽtia, quo mõ põt aliquid extra cãs cõstituere? Et, vt in particulari loquamur, & res sit euidentior, quõ potest materia, actu vniri formæ, vel sustentare illam, si ipsa non est actu, sed in potentia tm̃? non potest autem ipsa esse actu, si non sit actu effecta. Et similiter forma non potest actu informare materiã nisi creata sit, vel de potentia materiæ educta. Scio solere respondere, à creari vel educi prius n. natura q̃ esse ad esse essentiæ. Sed iã supra demonstratum est, hoc esse essentiæ, cum non sit potentiale tm̃, sed actuale & extra causas ẽt esse, vel si esse existentiæ, neq; ens creatũ requirere formaliter aliud esse ad existendum.

XI. Tertiò, quia actualis existentia materiæ, (& idẽ est de forma) necessaria illi est ad causandum in eodem saltem tẽporis instanti, vt oẽs fatentur, & non est necessaria vt cõsequens causalitatẽ eius, alioqui seipsam causaret, nam causaret suũ esse: est ergo necessaria vt antecedens causalitatẽ eius ordine naturæ. Patet consequentia, quia hæc necessitas non est per accidens & ex mera cõcomitantia; alioqui impediri posset saltem per diuinã potentiã, atq; ita fieri posset vt materia esset actu vnita formæ, & forma materiæ extra cãm efficiẽtem, & tamen q̃ nullam haberent existentiam, hoc autem nec mente concipi potest.

B

XII. Dico secundò. Existentia materiæ (& idẽ proportionaliter est de forma) in re ipsa est id per qđ materia causat in suo genere, sm̃ modũ autem significandi & concipiendi apprehenditur vt conditio necessaria, seu vt modus constituẽs rem in statu sufficiente ad causandum. Prior huius conclusionis sufficienter constat ex dictis de identitate existentiæ & actualis essentiæ: materia n. non causat nisi per entitatem actualem suæ essentiæ; nã sm̃ eam est in potẽtia ad formam, & in ea recipit illã, sed in re essentia actualis materiæ non differt ab existẽtia illius, ergo realiter recipit formã in existentia sua, seu in se ipsa existente vt existit. Confirmatur & declaratur, quia neutra ex his causis exercet suum munus, seu causalitatẽ nisi in quantum est ens actu, prout s. ens actu distinguitur ab ente in potentia obiectiua: sed hmôi ens actu formaliter & intrinsece cõstituitur per esse existẽtiæ vt supra probatum: ergo vtraque ex his causis causat actu prout constituta per esse actualis existentiæ, illa aũt cõstitutio est per omnimodam identitatem in re, vt ostendimus: ergo causat in quantũ est suamet existẽtia.

Existētia materiæ & formæ est id per quod causant.

XIII. Dices, materiã nõ causare in quantũ ens actu, sed in quantũ est ens in potẽtia. Rñdetur, in his vocib. esse magnam æquiuocationem, tũ a potentia receptiua ad obiectiuam, tum ab ente simpliciter seu cõpleto ad ens sm̃ quid seu partiale. Materia igitur causat quatenus est in potentia receptiua formæ, & consequẽter causat quatenus formam materialem cõtinet aliquo modo, scilicet, in potentia passiua, & ideo ẽt dici potest esse ens simpliciter, & cõpletum, non in actu, sed in potẽtia. At verò non causat quatenus habet esse materiæ (quod est esse partiale & sm̃ quid) in potentia sed in actu, & ita nõ causat prout ĩ gradu est ens in potentia obiectiua, sed vt in actu. Et hoc modo esse ens in actu, id est extra causas, & extra nihil, & esse in potentia receptiua alterius actus, non sunt opposita, sed potius per se subordinata, non n. põt potentia esse in proxima aptitudine seu in statu in quo apta sit ad recipiẽdũ suũ actũ nisi ipsamet aliquid habeat actuale entitatis, cũ potentia ipsa realis ens reale & extra cãs esse debeat, quæ oĩa supra, Disp. 13. latè tractata sunt. Et confirmatur tandẽ hæc pars, nam causa dẽt esse proportionata effectui & causalitati suæ, sed causalitas materiæ vel formę eo modo quo ab ea progreditur, est aliquid existẽs extra causas, & terminatur

Obiectioni satisfit.

C

natur ad rem prout est aliquid extra causas, vt supra ostensum est: ergo etiam ipsa causat vt existens est: ergo causat quatenus in re est suamet existẽtia.

XIIII. Existentia à nobis non cõcipitur, nisi vt modus ad causãdũ requisitus.

Altera cõclusionis pars, quę solũ spectat admodum concipiendi & significandi, declaranda est ex dictis suprà de distinctione rationis inter essẽtiam & existentiam: significatur enim existentia hac voce vt pcisa, & vt ratione distincta ab essentia: vt sic autem nõ concipitur vt sufficiens ratio causandi aliquid extra essentiã cuius est existentia, sed solũ vt ratio seu modus essendi ipsiusmet essentiæ: neq; enim potest forma, vel materia causare nisi suammet essentiã cõmunicando; & ideò existentia, vt præcise concepta nõ est ratio proxima & physica recipiendi, vel informãdi, sed essentia existẽs. Propter hanc ergo causam meritò dicitur existentia vt sic concipi & significari potius vt conditio vel modus cõstituens rem in sufficiẽte statu ad causandum, q̃ vt causa, seu vt proxima ratio causandi. Et cõfirmatur, nã causalitas exercetur per physicas entitates prout in re sunt, & non per gradus aut modos metaphysicè conceptos aut præcisos, vt formalis causa physicè cõstituens hoiem, non est rationale, sed aĩa rationalis, q̃q̃ metaphysicè dicatur illã constituere. Sed existentia metaphysicè concipitur vt modus constituens essentiam in actu entitatiuo: ergo sub hoc præciso conceptu non apprehenditur vt physica ratio causandi, sed vt modus vel cõditio essentiæ causantis. Est aũt sano modo intelligendum, cũ existentia dicitur conditio materiæ aut formæ necessaria ad causandum, ne existimetur esse ex his cõditionibus, quæ, licèt necessariæ sint, non tñ p se concurrunt ad effectum, sicut est propinquitas seu approximatio v. g. quæ propterea conditio ex se considerata solet dici causa per accidens; nõ est tamen existentia hoc tñ modo necessaria, sed vt intimè, & indiuisibiliter (vt sic dicã) constituens eẽ, quæ per se ipsam est causa materialis & formalis & ita non per accidens, sed per se pertinet ad rationem causandi.

XV. Ad fundamentum contrariæ sententiæ, respõdetur falsum esse, formã substantialem vel accidẽtalẽ recipi in entitate essentiæ præcisa ab entitate existentiæ, sicut etiam falsum est recipi in existentia præcisa ab essẽtia. Sed recipitur in essentia subiecti existẽtis vt existens est. Ad probationem de materia, negatur materiã propriè, loquẽdo recipere existentiam mediãte forma, sed, sicut immediatè creatur, ita immediate recipit existentiam, quãuis depẽdẽter à forma. & ita eo modo quo in suo genere causæ supponitur formæ, supponitur existẽs; quia supponitur creata, & cõsequenter extra suam causam efficientem, qđ est existere. Ad aliã verò partẽ de accidẽti, respondeo falsum esse accidẽs nõ inhęrere substantiæ vt existenti, & re ipsa existentiæ eius: alioqui inexistentia accidẽtis per se & intrinsecè non supponeret existentiã subæ sed tñ per accidens: neque existentia substantiæ sustẽtaret, seu esset ratio sustentandi existẽtiã accidẽtis, quæ falsa sunt. Neq; exemplũ de Christi humanitate quidquã iuuat, nã assumit falsum: possetque argumentũ illud retorqueri, vt sit indiciũ q humanitas Christi non caret propria existentia naturæ, sed subsistentia tñ, vt suo loco latius tractauimus. Neq; ẽt est inconueniens, vnã existẽtiam in re ipsa actuari per aliam: quia hoc ni-

A hil aliud significat quàm quòd vna res existẽs sit potentia ad recipiendum actum existentẽ. Quomodo autẽ existentia dicatur actus vltimus, & quomodo ei non repugnet aliqua potẽtialitas receptiua, dicemus sectione sequenti. Ad vltimam denique confirmationem (reliqua .n. omnia expedita sunt) respondetur falsum etiam in ea sumi, nam dispositiones, si sint præparantes materiam seu subiectum, sicut prius natura disponũt, ita etiam prius natura existunt: si verò sint tãtũ consequens, conseruantes seu ornantes compositũ, sicut nõ prius natura existũt, ita nec prius natura disponunt, neque sunt propriè causa formę aut compositi, sed proprietates eius.

De causalitate effectiua existentiæ.

XVI. EX his facilè constat quid dicẽdum sit de causalitate effectiua. Nam quæ diximus de materiali, & formali causa, possunt & debent ad efficientem applicari, nam maiori ratione in ea locum habent, pauca tamẽ sunt addenda. Nam au-

B tores, qui essentiam putant esse rem distinctam ab existentia creaturæ, dicunt existentiam per se nullum habere influxum in causalitate effectiua: requiri tamen vt conditionem necessariam. Et quidam ex eis docent esse ex his conditionibus quæ ordine naturæ necessariò antecedere debent ad ipsam efficientiam. Alij verò negant hoc esse in vniuersum necessarium. Et quidem illi qui negant existentiam fieri à causis secũdis, sed à solo Deo, consequenter loquuntur, dum negãt existentiam causæ secundæ per se influere in effectum ipsiusmet causæ secundæ: nam, si causa secunda solum efficit in suo effectu essentiam, sufficiẽs illius principium erit per suam essentiam. Hi vero nullam sufficientem rationem afferre possunt, ob quam asserant existentiam esse conditionem necessariam ad agendum. Et multo minus probare possunt, quod sit antecedenter secũdum ordinem naturæ necessaria, cum tamen id etiam Bañes affirmet super prima par. vbi supra conclu. 5.

XVII. In cuius probatione rectè quidam ait causam efficientem operari secundum quod est in actu

C per existentiam: non potest tamen hoc ipsum consequenti ratione ostendere. Vnde rationes quas subiungit, sunt quidem validæ, eius tamen sententiam planè destruunt. Prior est, nam causa non actuata per existentiam, est solum in potentia: ergo non potest tribuere actum effectui, nisi illa consideretur vt est sub consimili actu. Rectè quidem infert, sed interrogo, cum sumit, [Causam non actuantem per existentiam esse solum in potentia;] an sit sermo de causa non actuata in duratione temporis; vel in ordine naturæ? XIX Priori modo loqui non potest, aliàs non rectè probaret quod intẽdit, scilicet, existentiam non posse dimanare effectiuè ab essentia: nam de hoc satis esset antecessio secundum ordinem naturæ in actualitate essentiæ. Oportet ergo vt propositio assumpta sit in posteriori sensu iam allato, in quo etiam est verissima, & euidenter XX (vt existimo) in superioribus à nobis probata. Tunc autem vlterius interrogo, si causa non actuata per existentiam solum est in potentia, quomodo actu materializet, aut informet? Rursus,

si causa creata non tribuit effectui nisi actum essentiæ, cur non satis est vt ipsa consideretur sub con simili actu, vt suum effectum efficiat; si ergo prius natura est sub actu essentię, quam sub actu existētiæ, vt ipsi dicūt, sine fundamēto prærequirunt ordine naturæ actū existētiæ in ca secunda vt efficiat. Supponēdo verò (ꝙ nos ostendimus) nullā rē esse prius natura in actu essentiæ, quam in actu existentiæ, optimè infertur, indigere actu existendi ad efficiendū, non solum in duratione temporis, sed etiam in antecessione naturæ.

XVIII. At verò qui concedunt causam secūdā influere, & efficere esse existētiæ in suo effectu, non video quo fundamento negare possint, existētiam causæ per se influere & efficere existentiam in effectu, quia nec rationi existentiæ vt sic repugnat esse effectiuam, neque etiam tali existentiæ eo quod talis sit. Quocirca idem nobis dicēdum est de hac causalitate, ꝙ de materiali vel formali diximus. Nā in re ipsamet existentia formæ actiuæ est ipsamet ratio seu principium per se agēdi. Primo quia in re est ipsamet actualis essētia formæ, quæ est principium agendi. Secundò, quia simile optimè & accommodatè fit à suo simili, sēn id in quo simile est, sicut ergo esse existentiæ effectus est formalis terminus, ad quē effectio terminatur, ita simile esse causę erit formale principium talis efficiētiæ. Tertiò, quia Deus est summè effectiuus, eo ꝙ est ipsum esse per essentiam summū ac perfectissimum; ergo creatura erit effectiua ex aliqua perfecta participatione talis esse: ergo optimè potest existentia creata esse principium efficiendi: cur. n. hoc illi repugnabit? Nō enim, quia est esse existentiæ, cum esse existentiæ Dei sit actiuum. Neq; quia est esse existentiæ finitum, tum quia ēt esse essentiæ creaturæ est finitum, tū etiam quia ad agendū ex præsupposito subiecto, nō requiritur perfectio infinita. Neq; quia est esse receptum in essentia: tum quia ēt forma materialis est recepta in materia, & accidens in subiecto; & nihilominus sunt actiua: tum etiam, quia, sīm rem, esse nō est propriè receptum in essentia, sed solum sēm rationem, de quo infrà dicetur. Vel denique, quia esse est actus ita imperfectus vt non possit esse principium agendi: & hoc dicere non possunt, qui existimant existentiam esse rem distinctam & actum perfectissimum essentiæ: nam si res agit in quantum est in actu, & per existentiam constituitur in perfectissimo actu, ergo per existentiam cōstituitur in ratione principij actiui. At verò iuxta nostram sententiam existentia vt in re ipsa inuenitur, non tam est actus essentiæ, quam ipsa essentia in actu, & ideò ob imperfectionem actus non potest ei repugnare vt in re ipsa sit principium efficiendi.

XIX. Secundum rationē autem existentia vt sic abstractè & præcisè concepta nō significatur vt formale efficiendi principium, sed vt constituēs formam in statu apto ad efficiendum & operandū; proprium verò agendi principium est forma existens, seu forma quę sit actualis entitas, vt in alijs causis explicatum est, & latius suprà disput. 18.

XX. Ex quo intelligitur, existētiam creatam ex communi, & abstracta ratione sua non vēdicare sibi determinatū aliquod genus causalitatis, sed nulli eorum repugnare: iuxta determinatum autem gradum existentię seu iuxta perfectionem essentiæ, cuius est existentia, participare posse hoc vel illud causalitatis genus. Vnde, quia essentia materiæ imperfectissima est, etiam si sit in actu constituta per existentiam, non effectiua, sed receptiua tantum, & ideò existentia eius non participat genus causæ efficientis, sed materialis tantum. Secus verò est de existentia formæ, & sic de cæteris philosophandum est.

SECTIO II.

Quarum rerum sit existentia, & an simplex vel composita sit.

EXplicata communi ratione existentię, & causis, & effectibus eius, dicendum sequitur de multiplici rerū creatarum existentia: simulque obiter soluemus quartam rationem propositam sectione 1. in fauorem primæ sententiæ.

Sit ne existentia rerum tantum singularium.

PRimùm ergo dubitare quis potest an existentia sit rerum tantum singularium, an etiam naturarū communium. Quidam enim dicunt, quamuis naturæ communes non existant extra singularia, in eis tñ habere suas peculiares & partiales existentias quibus formaliter existunt: ex quibus vna cum existentia rei singularis vel potius singularitatis eius fit vna existentia singularis qua ipsum indiuiduum adæquatè existit. Qui dicendi modus esset satis probabilis, si natura cōmunis esset ex natura rei distincta i re ipsa ab indiuiduo. Quia verò hoc impossibile est, vt suprà demonstrauimus, ideo etiam impossibile distinguere existentiam naturæ communis ab existentia rei singularis, distinctione aliqua i re ipsa inuēta. Quod tā est p se notū vt nō egeat ꝓbatione. II.

II. Eadem prorsus existentia existunt gradus superiores quo inferiores.

Addo verò subinde, neque ēt ratione debere aut posse distingui existentiam actualem & exercitam graduū communium existētium in re singulari à particulari existentia talis indiuidui. Potest quidē concipi natura communis abstracta ab indiuiduis, tñ vt sic non potest cōcipi actu existēs, nisi ex errore concipiatur, vel tanquam aliquid imaginabile, non vero vt aliquid possibile: & quamuis possit concipi vt apta ad existendū, non tamen vt immediatè & secundum se habens talem ordinem ad esse, sed mediante indiuiduo, in quo existit. Quo fit vt non possit concipi existentia actualis, & in re ipsa exercita, vt actuans immediatè naturam cōem vt sic, sed solum vt contractam, & factam indiuiduā. Probatur, quia natura communis præcisa indiuiduatione, non est proximè capax existentiæ, imo secundum illum statum repugnat ei actualis existētia: ergo concipiendo existentiam vt actum essentiæ, non pōt secūdum rōnem concipi vt habens habitudinem immediatā ad naturā cōem vt communem, sed solum ad rem indiuiduam; ad communem vero solum vt facta est singularis in re indiuidua. Ergo in Petro v.g. non pōt distingui duplex existētia etiam secundum rationem, vna Petri & alia hominis, sed est vna tantum, quia immediatè existit Petrus, & mediatè secundum rōnem homo.

Dices, Existentia hominis vt sic potest abstra-

ctè concipi, sicut ipse homo, & ratione distingui ab indiuiduis existētijs singulorum hominum: ergo hoc modo potest distingui ratione existētia naturæ communis ab existētia indiuidui. Rñdetur, negando absolutè consequentiam, quia cum existentia abstractè & vniuersè concipitur, non sumitur vt actualis & exercita, sed solum in actu signato. Quod ita declaro, nam homo non põt concipi vt actu existens per existentiam humanam in cõi, sed per hanc vel per illam existentiã, & ideò, qñ concipitur cum habitudine ad existētiam in communi tantum, concipitur vt quid abstractum ab actuali exercitio existendi. Actualis ergo existētia quę in re ipsa hoc munus exercet, intrinsecè concipi debet vt indiuidua & singularis; & consequenter vt habens immediatã habitudinem ad essentiam indiuiduam & singularē; & hoc modo nulla est existentia etiam rõne distincta, quæ immediatè respiciat naturam communem, sed solum vt existentē in indiuiduo, & in eo singularem effectum. Quapropter simpliciter dicendũ est, existentiam propriè & immediatè solũ esse rerum singulariũ; ꝓp quod dixit Aristot. 1. Metaph. 1. proœmio, effectionem solũ esse rerum singularium, quia effectio tendit ad esse, quod solum est rei singularis, & ideo etiam in c. de substant. dixit secundas substantias solum esse in primis. Et ratio constat ex dictis, quia nullum ens actu esse potest nisi indiuiduũ & singulare; existentia autem in re nihil aliud est, quam ipsamet actualis entitas rei indiuiduæ. At verò sicut vna & eadē re indiuidua ratione distinguimus indiuiduum speciei, ab indiuiduo generis, sic etiã ratione poterimus distinguere existentiam vnius ab existentia alterius; vtraq; tñ concipietur vt existentia rei singularis & indiuiduę, ad quam dicit immediatam habitudinem sm̃ rationem: omnis ergo existentia, tam secundum rem, quàm secundum veram rationem concipiendi, est immediatè alicuius rei singularis.

Sit ne existentia solius suppositi, vel etiam indiuiduæ naturæ.

V. Sed tunc vlterius quæri potest, an in substãtijs creatis existentia sit solius suppositi, vel etiam naturæ. Nam omnes Philosophi & Theologi qui putant, existentiam nõ distingui ab entitate essentiæ, consequenter existimant, nõ solum suppositum, sed etiam substantialem naturam indiuiduam habere suam propriam existentiam: Atque ita in Christo Domino humanitatē eius retinuisse propriam existentiam naturæ, etiã si proprium & creatum suppositum in ea non fuerit. At verò discipuli D. Tho. contrariũ sentiunt, diuisi tamen sunt, nam Capr. & alij docent quidē existentiam substantialem esse primò ac per se solius suppositi, ita tamen vt existentia non supponat ordine naturæ suppositum constitutũ, & illud actuet in ratione existēdi, sed formaliter ipsa cõstituat suppositum. Quo fit, vt iuxta hanc sententiam, si præscindamus quod est quasi subiectũ vel receptiuum existentiæ, re vera non sit suppositum, sed natura ipsa; nam suppositũ potius est compositum seu cõstitutum ex natura & existentia, atq; ita existentia erit suppositi vt constituti, naturæ verò vt potentiæ actuabilis. Quæ sententia in eo falsa est, quòd confundit existētiam cum subsistentia, & non tribuit existentiæ proprium effectum formalem eius qui est constituere rem in actu in ratione entis actualis; quam rē suprà attigimus, & de ea latius dicturi sumus infra agentes de natura & supposito.

VI. At verò Caietanus & alij docent, existentiam supponere suppositum cõstituere in ratione suppositi, illudq; actuare, & primo ac per se cõstituere ens actu existēs. Quorũ fundamentũ est, quia solum suppositum est id quod est, propriè loquēdo, sicut solũ suppositum est quod operatur: quia eius est esse, cuius est operari: ergo existentia primò & per se est actus suppositi: consequenter verò communicatur naturæ & partibus eius. Et esset quidem hæc sñia probabilis, si existentia esset res distincta a substantiali natura, quanquã ęgrè possit explicari quid faciat subsistentia circa substantialē naturam præcise consideratam vt essentia & est, prius natura q̃ sit existens, de quo agemus in disputatione citata de supposito. Simpliciter autem loquendo, hæc sententia non loquitur vt per se clarum est; de substantiali de existentia accidentali autem potest intelligi, vel de omni existentia cuiuscunque entitatis actualis substantialis; vel solum de existentia omni ex parte completa. De hac igitur admitti potest, qđ sit solius integri suppositi, vt mox explicabimus, tamē de omni existentia id verum esse non potest. Quia ostensum est, esse actuale naturæ seu essentiæ esse veram existentiam: sed suppositalitas non potest terminare & modificare naturam, nisi supponendo in illa aliquod esse actuale, & extra causas; ergo necessariò supponit in illa aliquod esse existentiæ: ergo non põt omnis existentia esse actus suppositi, sed datur aliqua existētia, quæ sit actus naturæ. Præterea, suppositalitas distinguitur ex natura rei ab essentia actuali, vt infrà ostendemus: propria autem existentia naturæ nõ distinguitur ex natura rei ab ea vt est quædam essentia actualis: ergo necesse est vt aliqua existentia sit propria ipsius naturæ, illa scilicet quæ in re non distinguitur ab eadem natura.

VII. Quapropter rectè diuisa est existentia. Quędã.n. est, omnino completa in genere substantiæ, q̃ solet dici per se existentia, & includit, non solum actualitatem essentiæ seu naturæ, sed ēt modum talis naturæ qui subsistentia dr, & actualitatem eius. Talis ergo existentia est solius suppositi non vt actus simplex eius, sed vt cõposita ex existentia naturæ, & existentia ipsius suppositalitatis, de qua infra dicetur. Et rõne huius existentiæ dicitur res simpliciter esse id quod est, seu completum ens, & ideo est propria suppositi, & hæc supponitur, per se loquendo, ad operationem; & ideo operari propriè tribuitur supposito, seu rei subsistenti. Alia verò est existentia substantialis nõ omnino cõpleta, & terminata in suo genere, quia adhuc potest per subsistētiam terminari. Et hæc est existentia naturæ vt natura est, immediatius illi conueniens, quàm subsistentiæ: nã, sicut natura substantialis, etiam si completa sit in genere naturæ, tamen simpliciter in ratione substantiæ non est omnino completa, donec sit subsistens. Potestque talis natura præexistere subsistentiæ ordine naturæ, sicut in mysterio incar-

nationis præextitit natura assumptioni: omne.n. quod assumitur præsupponitur assumptioni, vt dicit D.Tho.3.p.q.4.art.2. & 3.& ideò q. 6. artic.4. ad tertium dicit, humanitatem Christi prius naturâ fuisse ens, quã fuerit Verbo vnita: loquitur autem de ente actu, nam ens in potentia ex æternitate fuit: constituitur autem ens actu per existentiam. Hanc igitur existentiam, quæ subsistentiæ præintelligitur, necesse est proximè & immediatè afficere naturam, & non suppositum.

D.Thom.

Afficet ne existentia immediatè partes vel tantum integram naturam.

VIII. Tertiò inquiri potest qualis sit hæc existentia naturæ, & an sit immediatè actus solius naturæ substantialis completæ, vel etiam partium eius. In qua re, omissa opinione eorum qui realiter distinguunt existentiam ab essentia, qui consequenter loqui debent iuxta dicta in superiori sect. dicendum nobis est, existentiam generaliter loquendo, non esse actum solius essentiæ completæ, sed, sicut distinguitur essentia in totalem & partialem, seu completam & incompletam, ita et distinguendam esse existentiam intra illum ordinem. Existentia ergo partialis immediatè conuenit parti essentiæ, quanuis integra existẽtia naturæ immediatè respiciat cõpletam essentiam. Hoc planè sequitur ex fundamento posito, quod existentia non destinguitur in re ab essentia actuali, nã, sicut tota essẽtia actuale ens est, ita & partes eius sunt actualia entia, licèt partialia: ergo includũt proprias partiales existentias, quæ ab ipsis partib. essentiæ in re non distinguuntur. Item quia materia prima, vt supponitur formæ conseruata vel creata à Deo, est actualis entitas includẽs aliquod esse existẽtiæ, vt in superiorib. ostensum est; ergo hẽt propriam existentiam partialem, quia sub ea rõne, & vt prius natura supponitur formæ, non potest existere per existẽtiam totius, vt per se manifestum est. Rursus, forma, cum sit actualior quam materia, multò magis secum affert suam propriam existentiam, quæ adiuncta existentiæ materiæ cõplebit integram existentiam totius naturæ. Neque enim potest existentia formæ per se sola esse integra ac totalis; tum quia nõ est forma sola tota rei essentia iuxta veriorem sententiam, tum ẽt quia cum existentia formæ supponat existentiã materiæ, & illi vniẽda sit, oportet vt non sit totalis, sed partialis, vt possit cum illa vnũ per se cõponere.

IX. Atque hinc colligitur, existentiam non semper esse entitatem simplicem, nec semper compositã sed talem esse, qualẽ exigit essentia. Itaque, si essentia sit simplex, simulque sit completa ac integra, existentia similiter erit simplex & totalis in suo ordine, seu intra rationem naturæ, & hmõi est substantialis existentia naturæ angelicæ. Si verò essentia sit simplex & partialis, existẽtia similiter erit simplex, & incompleta seu partialis in illo ordine; & hmõi sunt existentiæ materiæ, & formæ substantialis. Si verò essentia sit composita ex forma & materia, sitque completa & integra: simili modo existentia erit composita ex existentijs materiæ, & formæ, & integra ac totalis in suo ordine. Denique si essentia sit composita quidem ex materia & forma, non tamẽ sit tota essen-

A tia, sed pars integralis alterius, simile seu proportionalem habebit existentiam: sic.n. caput v. g. vel manus partialem habet essentiã ex sua materia & forma compositam, quæ ideò partialis est, quia ex materia partiali constat, & ex forma vel partiali, vel certè partialiter (vt sic dicã) & inadæquatè informante illam partẽ materiæ. Iuxta modum ergo essentiæ talis est existẽa vniuscuiusque id quod planè sequitur ex posito fundamento, quod essentia actualis & existentia in re idem sunt.

X. Contra hanc verò resolutionem multa solent obijci, sed ad tria pcipua capita reuocari possunt. Primum continet autoritates & rationes, quib. probari solet, materiam nullam habere existẽtiã, sed totam capere à forma, quia ex se est pura potentia & prope nihil: si aũt ex se haberet existentiã, ex se haberet actualitatem, eamque perfectissimam, nam existentia est perfectus actus, & perfecta diuini esse participatio, teste Dionys. cap. 5. de Diuin. nomin. Item quia sequitur, formam nihil causare in materia, quia neque essentiam neque existentiam illi confert. Tandẽ, quia aliàs posset materia esse sine forma, saltem de potentia absoluta, cuius oppositum docet sæpe D.Tho. sed de his omnibus latè dictum est suprà, Disp. 13. & 15. & ideò breuiter dicitur, dupliciter posse intelligi materiam nullam ex se habere existentiam, sed totã capere à forma. Primò quod non habet illam nisi natura sua dependẽtem à forma, & hoe sensu concedimus materiã capere existentiam à forma, vt sect. 9. satis declaratum est. Alius verò sensus est, quod materia in entitate sua actuali nullã includat existentiam propriam, sed illam à forma omnino mutuetur, ita vt per ipsammet formam, vel per aliquid quod rõne formæ datur materiæ, ipsa formaliter & intrinsecè existat, & constituatur in esse entitatis actualis: & hic sensus est falsus: Ideoque in sensu opposito concedimus, materiam habere suam propriam existentiam, quam formaliter non habet à forma, quod satis in superioribus probatum est. Et ibidem etiam declaratum est quomodo materia sit pura potentia receptiua in ordine ad actum formalem, non vero ad actũ entitatiuum, seu existentiæ. Prope nihil autem esse dicitur, quia inter entia substantialia infimũ locum tenet in perfectione, tamẽ hoc ipso quod dicitur esse prope nihil, consequenter dicitur habere aliquid entitatis, quo recedit a nihilo, & secundum id habet aliquid existentiæ. Quãquam aũt ipsum esse vt sic dicatur nobilissimum, tamẽ non omne esse est perfectissimum, sed in eo reperiuntur gradus, iuxta rerum & essentiarum diuersitatem. Atque ita quanuis materia habeat aliquod esse proprium, tamen quia in genere substantiæ illud est imperfectissimum, ideò non obstante tali esse, potest materia esse imperfecta & prope nihil. Rursus licèt materia habeat propriã existentiam, illam tamen habet dependentem à forma, & hoc modo dicitur forma conferre illi esse, vt in superioribus declaratum est. Quãta verò & qualis sit hæc dependentia à forma, dicto loco fusè est explicatum, & ideo plura hoc loco de illis obiectionibus dicere necesse non est.

XI. Secũda obiectio principalis sumitur ex parte formæ, & præcipuè ab anima rõnali, cuius esse est idem cum esse totius hominis, seu humanitatis: illud autem est esse simplex & nõ cõpositum quia

X. Aliquot obiecta contra supra dicta. Primum.

Dionys.

B

Expeditur

C

XI. Secundum obiectum.

quia manet in sola anima, & cõsequenter est omnino spirituale: ergo quãuis humanitas sit essentia composita, nihilominus esse eius non est compositum; ergo ob eandem causam idem erit proportionaliter dicendum de qualibet substantiali natura composita. Antecedens est valde receptũ in schola D. Thom. ex doctrina eius 1. par. q. 76. arg. 1. ad quartum, & de ente & essentia c. 5. Quibus locis id Caiet. latè defendit & declarat, & Ferrar. lib. 2. cont. Gent. c. 68. prope initiũ. Et potest in hunc modum ratione suaderi, quia esse totius hominis non potest esse materiale, alioqui non posset per illud esse anima existere: ergo oportet vt sit spirituale, quia inter hęc duo non datur medium: ergo secundùm se est incorruptibile, & perpetuum, & per se primo cõueniens animæ, & in ea post separationem manens. Secundo, quia anima dum est in corpore, existit per esse totius: ergo non habet esse distinctum ab esse totius, alioqui simul existeret per duo esse, quod est superfluum, & impossibile, ergo est idem esse animæ & totius compositi.

Caiet.
Ferrar.

XII. Ad hanc obiectionem respõdetur, eos, qui existimant existẽtiam esse rem distinctam ab essentia, satis quidem consequẽter opinari, hoc esse in homine, immateriale esse, & consequẽter primò conuenire animæ, & per illam cõmunicari materiæ, & toti cõposito. At vero, supposito cõtrario fundamento, nimirum existẽtiam non esse in re distinctam ab essentia actuali, necessario dicẽdum est, ita comparari esse animæ rationalis ad esse hominis, seu humanitatis, sicut comparatur anima secundum suam essentiam ad essentiã hominis, seu ad humanitatem. Non est autem anima tota essentia hominis, neque etiam ita condistinguitur ab illa, vt in illa non includatur; sed distinguitur vt pars à toto; ita ergo esse animæ non est totum esse hominis seu humanitatis, neq; est ita condistinctum ab illo, vt in eo non includatur, sed est intrinsecè componẽs illud, & id quod est præcipuum in ipso esse hominis, quanquam non possit esse totũ, quia ipsum corpus aliquod proprium esse habet, quod etiam humanitati cõmunicat in suo genere causæ, scilicet, materialis. Atque ita opinatus est Scot. in 4. d. 43. q. 1. & in quodlibet. quæst. 9.

XIII. Scotus. Neque D. Thom. expressè aliquando docuit, esse solius animæ esse totale & integrũ totius humanitatis, sed in citato loco de ente & essẽtia c. 5. ait potius ex anima & corpore resultare vnum esse in vno composito, & loquitur manifestè de esse existentiæ. At verò si esse hominis non esset aliud quam ipsummet spirituale esse animæ, communicatum & quasi extensum ad corpus, nõ p̃priè diceretur illud esse resultare ex anima & corpore. Quod vero statim addit D. Thom. illud esse prout est animę, non esse dependens à corpore, non habet illum sensum quòd totum esse hominis maneat in anima separata, sitq; a corpore independens, quia neque verba ipsa hũc sensum præseferunt, neq; est aliquid quod nos cogat ad ita interpretandum. Optimus n. sensus est illud esse [prout est animæ,] id est quantum ad partem illius, quæ ad animam spectat, non pendere a corpore. Et in hoc constituit D. Thom. differẽtiam inter esse animæ rationalis & aliarum formarũ, quòd aliæ formæ non habent esse nisi vt informant materiam, & pendent ab illa, anima vero habet esse independens, quod communicat materiæ, qñ illam informat. Nõ quia per illud esse ipsa materia formaliter existat, sed quia per illud actuatur, perficitur, & fouetur seu cõseruatur. Qñ vero separatur anima, potest illud idem esse in se retinere, quia est spirituale & subsistens, licèt nõ omnino completum in genere substantiæ. Atque hac ratione dicere potuit interdum D. Thom. esse quod erat compositi, manere in anima separata, vt patet ex citatis locis 2. cont. Gent. c. 81. ad tertium quodlib. 10. art. 3. & 6. quibus locis nunquã ait esse animæ esse totum esse compositi, sed solum quod sit, vel est esse compositi, dum communicatur corpori: potest autem dici esse compositi tanquam actus & præcipua perfectio eius, quamuis non sit integrum & totale esse ens. Quòd si quis tandem contendat, D. Thom. sensisse, illud ipsum esse immateriale, quod manet in anima separata, esse integrum & totale esse, quo totus homo existit, quia e citatis locis & alijs id insinuat, vt videre licet in 1. d. 8. q. 5. art. 2. ad 1. & 2. & d. 15. art. 3. & sæpe alibi: dicere consequenter debet D. Thom. procedere in ea sententia, quòd esse sit res distincta ab essentia, quam nos nunc nõ defendimus.

XIV. Ad primam rõnem respõdetur negando, esse hominis, esse omnino immateriale, sed potius appellandum esse absolutè materiale, sicut essentia hois materialis est. Est autẽ materialis hominis natura, non quia omnes partes, ex quib. constat, materiales sint, sed quia altera est materialis. Res enim immaterialis dicitur, quæ ex materia non constat, negatio. n. ibi inclusa compositionem ex materia excludit. Vnde omnis res, quæ materia constat, quãuis aliunde spirituali & immateriali forma cõstituatur, materialis simpliciter existit, & appellãda est. Simili ergo modo esse totale hominis materiale est, non quia omne esse partiale ex quo cõponitur, materiale sit, sed quia ex esse corporis, quod materiale est, & esse animæ consurgit. Cum verò obijcitur, quia anima non põt existere per esse materiale: Respondendum est adæquatè & tanquam per propriũ actum, non posse existere per tale esse, tñ inadæquatè seu partialiter posse existere per tale esse, non quatenus cõstat ex parte materiali, sed quatenus aliam partem spiritualem includit ipsi animę propriam & proportionatam. Est itaq; hoc integrum esse hois adæquatum toti homini, singulis aũt partib. eius inadęquatum, i. excedens; & ideo non actuat singulas secundum se totum, sed secundum aliquid sui, seruans proportionẽ cum singulis partibus. Vnde retorqueri posset argumẽtum, nam etiam non potest materiale corpus p esse immateriale formaliter, & intrinsecè existere, quia corpus ipsum est actualis entitas materialis & extensa quę per aliquod esse actuale intrinsecè constituitur, quod necesse est ẽt esse materiale & extensum, quod esse est vera existentia, vt in superiorib. probatum est: nõ ergo potest ipsum corpus intrinsecè existere per esse immateriale; oportet ergo vt esse totius hominis sit materiale, tanq̃ cõpositũ ex materiali esse corporis & immateriali animæ.

XV. Atque hinc facilis est responsio ad secundam rationem, quæ de materia ipsa & de omni parte existente in toto fieri potest. Vnde dicendum est, partem existentem in toto existere per esse to-

tius & per esse proprium, diuerso tamen modo, A & ideo non existere per duo esse, sed per vnum & idem diuersis rationibus consideratum. Nam esse totius & partis nō sunt propriè duo, sed comparātur vt includēs, & inclusum: sicut ergo pars includitur in toto, ita existit ꝑ esse totius, mediatè, & inadequatè, seu excedenter (vt sic dicam) immediatè autem & adæquatè existit per esse proprium, quod est partiale & in esse totius includitur. Vnde non existit per esse totius, nisi ratione illius esse partialis quod includit, & ita non existit per duo esse, sed per vnum & idem.

XVI. Tertiũ obiectum. Tertia obiectio principalis est suprà in sect. 1. proposita, in ratione quarta primæ sententiæ quæ ad hoc tendit, vt probet, esse naturæ compositæ non posse esse compositum: in cuius probatione nōnulla attinguntur quæ iā expedita sunt. Primum est, quia aliàs materia haberet propriũ partiale esse, & ita non esset pura potentia. Ad quod iam responsum est esse quidem puram potentiā in ordine ad formalem actum substātialem, quia ex se nullum habet, atq; ita esse puram potentiā receptiuam, non tamē obiectiuam, quia necesse est vt aliquam entitatem realē habeat, nam alias nec potentiam receptiuam realem habere posset.

XVII. Secundũ erat, quia alias ex materia & forma non fieret vnum per se, quia ex duobus entib. in actu non fit per se vnum. Ad quod respōdetur, si sit sermo de entibus in actu prout condistinguũtur ab entibus in potentia (nam hoc sensu nūc loquimur de ente in actu, sic.n. per existentiam formaliter & intrinsecè cōstituitur ens in tali actualitate) hoc igitur modo loquendo de ente in actu, non solum non repugnat ex duobus entib. in actu constitui vnũ per se, verũ etiam impossibile est constitui nisi ex entibus in actu, quia ens in potentia, cum sit nihil, non potest actu constituere aliquid, sed potentia tñ: vt sæpius in superioribus dictum est. Deinde illud axioma in eo sensu intellectum nulla probabili ratione fundari potest. Cur.n. ex duobus entibus, quæ in suo genere partialia sint, non poterit vnum per se in tali genere cōstitui, etiamsi ipsa habeant in actu, idest, extra causas suas partiales entitates, & per illas vniantur ad componendum? Præterea ēt in aduersariorum opinione negari nō potest, quin materia & forma in esse essentiæ habeant aliquā actualitatem propriam, per quā vniuntur ad cōponendam essentiam, quæ in esse essentiæ est per se vna, quamuis cōstet ex duobus entibus in actu in eodem esse essentiæ, idem ergo erit eum eadē proportione in esse existentiæ, imò in re idē omnino est, quia illud esse actuale essentiæ est verum esse existentiæ. Item, in entibus materialib. quoad compositionem ex partibus integrantibus negari non potest, quin sicut forma est extēsa & diuisibilis, ita etiam sit existentia. Quis .n. credat existētiam lapidis, aut arboris esse ita indiuisibilem, vt sit tota in toto & tota in qualibet parte? constat ergo partibus integrantibus talis existentia totius lapidis, vel arboris, ergo partes illæ vniuntur tanquam entia actualia partialia, & tamen ex eis componitur vnum per se. In hoc ergo sensu illatio illa neganda est, nam principiũ quo probatur, iuxta eundem sensum nullam apparentiam, vel probabilitatem habet.

XVIII. Cum ergo dicitur ex duobus entibus in actu non fieri per se vnum, intelligendum est de entibus completis, ex quibus vnum non comparatur ad aliud vt potentia ad actum eiusdem generis, neq; vt pars ad totum, vel ad compartem iuxta superius dicta de ente per se & per accidens. Et in idem redit, si dicamus, illud intelligi de entibus simpliciter quæ per se sint entia & non instituta ad componenda alia entia. In hoc autem sensu non rectè accommodatur in præsenti illa propositio, nec rectè fit illatio, quia materia & forma non sunt entia simpliciter, neq; completa, sed natura sua instituta ad complendum ens simpliciter, & ideò licèt in eis intelligatur propria actualitas entitatiua; optimè ex eis componitur vnum per se, quod est simpliciter, & cōpletũ ens.

XIX. Cur aliquę formę nequeant naturaliter à materia separari. Tertiò inferebatur ex hac nostra snia, oēm formā posse naturaliter esse sine materia, & materiā sine forma, quia si hæ partes habent proprias partiales existentias, vnaquæque per suam existentiam existere poterit sine alia parte, vel sine toto. Respondetur tñ, negando sequelam, & ad probationem negatur etiam assumptum. Quia hoc ipso, quod existentia non est cōpleta, sed partialis, potest pendere ab extrinseca cā formali aut B materiali, si talis existentia materialis etiam sit. Cum verò instatur, quia ratio existentię est vt sit sufficiens ad constituendā rem extra suas causas. Respondetur facilè, rationem eius esse vt sit sufficiens in suo genere, scilicet, in genere formalis actus, seu modi intrinseci: nō vero est de ratione eius vt sit independens ab omni alia causa efficiēte, vel formali, aut materiali. Et est euidens instātia in existētia accidentis, quæ formaliter facit illud existere, non tñ independenter à subiecto. vt in superioribus etiam tactum est. Quod vero ibidem additur, quia si materia vel forma non pōt naturaliter existere nisi in composito, ius existentia terminari potest, superfluè datetur illi partialis existentia: hoc (inquam) iam est ex dictis solutum. Nā licèt hæ partes non possint existere nisi in toto, tamen existentia totius nulla est, nisi cōflettur ex existentiis partium, nec partes possunt per existentiam totius existere, nisi in quantum illa includit partiales existentias singulis partib. accommodatas. Et ideò non sunt superfluæ existentiæ partiales, sed omnino necessariæ, vt C partes habeant actualitatem sufficientem ad componendum totum, tum etiam vt ex eis componatur integra existentia totius compositi.

Denique ad illam instantiam, qꝫ si materia vel forma haberent proprias partiales existentias, prius natura existeret vna quā alia, & consequenter posset naturaliter existere sine alia, dicendum est, materiam primā, eo qđ per creationem fiat, & conseruetur, prius natura existere, q̃ formam, non tñ inde inferri, posse naturaliter existere sine forma, quia potest illam exigere vt conditionem & dispositionem necessariam, seu tanquam actum formalem, sine quo non debetur ei vt sit. Quo modo sæpe contingit, id quod est in aliquo genere natura prius non posse esse sine posteriori, de qua re latè in superioribus dictum est, tractando de causis, præsertim disp. 28. & in to. 1. 3. p. circa q. 2. & 17. multa de hac re attigi. At verò materialis forma, quæ de potentia materiæ educitur, nō prius natura existit quā materiæ vniat quia actio per q̃ fit essētialiter à materia pendet. XX.

Et in

Et in hoc est discrimen inter animam rationalē & alias formas, quòd illa prius natura existit quā vniatur, quia fit per creationem, quę est actio independens à subiecto, ideoque per illam incipit esse, in quo ipsa prius natura subsistit, quàm vniatur corpori, ac propterea illud retinere naturaliter potest, quamuis à corpore separetur. Aliæ verò formæ, quamuis propriam & partiale existentiam recipiant, non tamen aptam ad subsistendū in se ex natura suæ, sed pendētem à materia vt ab ea sustētetur, & ideo nec prius natura in se sunt, quam in materia, nec separatæ à materia conseruari possunt.

XXI. Existētia materiæ vt cō paretur ad existentiam formę. 2. Quartò inferebatur vnam existētiā partialem comparari ad aliam, vt potentiam ad actū, quod videbatur repugnare actualitati existētiæ. Sed ad hoc iam in superioribus responsum est, & declaratum quō aliqua existentia quamuis constituat rem in actu, id est extra nihil, & extra potentiam obiectiuam, nihilominus possit comparari ad aliam existentiam, vt potentia receptiua ad actum, loquendo physicè, & secundum rem de existentia, vt supra declaratum est.

Exponitur quomodò existentia dicatur vltima actualitas.

XXII. Atque hinc obiter infertur, quō intelligendū sit quod à multis dicitur, existentiam esse vltimum actum, seu vltimam rei actualitatem: sic enim loquitur D. Thom. q. vnica de Ani. artic. 6. ad 2. & Caiet. 1. p. q. 3. art. 4. circa secundam rationem D. Thom. Alij verò etiam Thomistæ dicūt, existētiam potius esse primam rei actualitatem, quoniam esse potius est primus actus cuiuslibet rei, quam vltimus. Quæ varietas supposita doctrina à nobis tradita, in sola vocum significatione consistere potest. Nam existentia actualis dicitur esse actus vel actualitas essentiæ, non physicè, & secūdum rem, sed metaphysicè, & sm rationem, & hoc modo diuersis rōnibus potest dici actus primus vel vltimus. Respectu .n. prædicatorum essentialium, quatenus vnum comparatur ad aliud, vt actus ad potentiam metaphysicam, dicitur existentia vltimus actus, quia constituit in actu totam essentiam includentem omnia prædicata essentialia, & est id quod nostro modo intelligendi vltimo aduenit essentiæ, in constituenda intrinseca & actuali entitate rei. At verò respectu eorum quæ consequuntur essentiam, siue sint proprietates, siue operationes, siue alia accidentia, existentia creaturæ habet potius rationem primi actus, quā vltimi. Quia, iuxta doctrinam Arist. 2. de ani. tex. 2. & 5. [forma est actus primus,] quia confert esse ad quod sequitur operatio, quæ est actus secundus: eadem ergo ratione omne esse cōparatum ad operationem vel proprietatem, quæ ex illo manat, habet potius rationē actus primi, quam vltimi. Quapropter quale fuerit esse, talis erit actualitas eius, & talem rationē primi actus habere poterit: nā si sit perfectum esse, erit actus per modum principij efficientis, respectu eorum quæ ab ipso manant; si verò sit esse imperfectū, esse poterit actus primus per modum potentiæ receptiuæ. Nō est ergo de ratione esse vt sic, quòd ita sit prima vel vltima actualitas, vt nō possit per vlteriorem actum perfici, sed illud pertinet ad esse summum atque perfectissimum. An verò existentia possit cum essentia in perfectione comparari, infra dicetur.

D.Thom.

Aristot.

De existentia accidentium.

XXIII. Qvartò inquiri consequēter potest, vtrū formæ accidentales habeant & cōferant subiecto propriam existentiam. Quidam enim recentiores Thomistæ verisimile credūt accidentia nō habere aliam existentiam ab existentia subiecti in quo sunt. Et fundari videntur solum in hoc, q esse subiecti sufficit, vt per illud existant omnia accidentia, quæ illi realiter cōiuncta sunt, nō est ergo cur plura esse multiplicentur in eodem subiecto. Accedit, quòd accidens non tam est ens, quam entis ens, teste Arist. 7. Metaph. in prin. & ideo communiter dicitur, quòd accidētis esse est inesse, quia, nimirum, nec est ens, nec habet esse, nisi quatenus participat esse sui subiecti. Tādem existentia accidentis non est ipsa inhærētia, cum, mutata inhærentia, possit accidens eandem existentiam retinere, neque existentia accidētis est sola essentia, nam essentia accidentis consistit in aptitudinali inhærentia non in actuali existentia, erit ergo ipsa existentia subiecti, nam præter hæc nihil aliud in accidente inuenitur.

XXIIII. Reijcitur. Hæc snīa, nec firma ratione, neque vlla autoritate fulcitur. Omnes .n. autores, qui tenent existentiam non esse rem aliam ab essentia actuali, necesse est fateantur, accidentalem formam sicut propriā habet essentiam, ita propriam habere existentiam. Et ita docuit Scot. in 4. d. 12. q. 1. & alij communiter. Rursus, qui existimant existentiam esse rem distinctam ab essentia, nihilominus docent essentiam accidentis habere propriam existētiā sibi proportionatam, distinctam tum ab eius essentia, tum ab essentia & existētia substantiæ. Ita tenent communiter Thomistæ Sōci. 7. metaph. q. 5. Flandr. q. 1. art. 5. Caiet. ca. 7. de ente & essentia post q. 16. & 1. par. q. 28. art. 2. & sumitur ex D. Thom. 3. par. q. 17. art. 2. & 4. contra Gent. cap. 14. & in 1. dist. 3. q. 2. art. 3. & distinctio. 20. quæst. 4 art. 5.

Scotus.

Soncin. Flandr. Caiet. D.Thom.

XXV. Dicendum ergo est, formam accidentalem habere suum proprium esse existentiæ, quod subiecto communicat cum illud informat. Hæc assertio vt dixi, est certissima, si existentia non est ab essentia distincta ex natura rei, vnde eisdem rōnibus probari pōt, quib, eam sententiam nos cōfirmauimus. s. quia forma accidentalis vt condistincta à subiecto est actualis entitas, ergo in se intrinsecè includit existentiam à subiecto distinctam. Itē quia forma accidentalis fieri potest in substantia noua propria actione, illa aūt noua actio necessario terminari debet ad aliquod nouum esse existentiæ. Item hoc maximè cōfirmat mysteriū Eucharistię in quo eadem numero accidentia cōseruantur sine substantia, non conseruantur aūt sine existentia. Quæ rō etiam procedit in opinione, q̄ distinguit existentiam ab essentia. Nam qd quidam ausi sunt dicere, post conseruationē Eucharistiæ, quāuis non maneat essentia panis, manere tamen existentiam substantialem panis, vt per illam quātitas & alia accidētia existant: hoc (inquam) plus est quàm falsum & improbabile in Theologia, quia iuxta sanam doctrinam, & definitionē Cōciliorū sola accidētia manēt in Eu-

charistia, consecratione facta: vt latius in 3. tom. in 3. p. D. Tho. tractatum est. Cum ergo existentia accidentis maneat, nõ manẽte existentia substãtiæ, necesse est dicere, accidẽs habere propriã existentiam distinctam ab existentia substantiæ.

XXVI. Posset tñ responderi (si existentia & essentia distinctæ res sunt) non manere quidem existentiam panis, creari tñ aliam, qua accidentia conseruentur: sed hæc responsio ponit in primis nouũ & inauditum miraculum. Deinde ponit, conseruari eandem numero entitatem actualem variata existentia, qđ, vt suprà ostendimus, est impossibile, quia si manet eadem numero actualis entitas, ergo manet illud esse à quo intrinsecè res habet talem actualitatem, hoc autem est esse existẽtiæ. Ac denique de illamet existentia, quæ denuo creari dr, inquiram, an sit substantialis vel accidentalis? Primum dici non potest, quia sm̃ fidẽ æque certum est, non manere in illo sacramento aliquam rem substantiæ cuiuscunque, præter corpus Christi: ac est certum nõ manere aliquid substantiæ panis. Si verò dicatur secundum, iam admittitur existentia accidentalis inferioris ordinis ab omni existentia substantiali; ergo talis existentia potest iam esse naturaliter possibilis, & essentiæ accidentis connaturalis. Vnde vlterius argumentari possumus, quia talis est existentia rerum, qualis est essentia, nam siue re, siue ratione distinguantur, debent inter se seruare proportionem, sed essentia accidentis talis est vt natura sua pendeat à subiecto, ergo & existentia eius talis est vt ab existentia subiecti naturaliter pẽdeat; ergo oportet vt sit distincta ab existentia substantiæ, quia non potest eadem existentia esse pendens, & independens à subiecto.

XXVII. Et hæc quidem rõnes efficaces sunt, supposito vero conceptu existẽtiæ, scilicet, quod sit, quæ formaliter & intrinsecè constituit ens actu vt sic. Si autem fingatur existentia esse aliquid aliud, v.g. conditionem quandam necessariam ad actualitatem essentiæ, distinctam tamen ab illa: nulla efficaci ratione probari potest, talem conditionem requiri ad esse accidẽtium præter ipsum esse substantiæ, nisi talis conditio dicatur esse ipsa actualis inhærẽtia, q̃ aliqui confundunt cum existentia accidentis; non considerantes, necessarium esse vt in re ipsa distinguantur, quandoquidem potest existentia accidentis sine inhærentia conseruari, vt supra tetigis, & iterum in sequentibus dicam. Præter inhærentiam ergo actualem intelligere oportet in accidente existentiam distinctam ab existentia substantiæ, & natura sua dependentẽ à substantia media actuali inherentia, quamuis à Deo possit conseruari sine existentia substantiæ, & sine actuali inhærentia. Est autem per se incredibile, formam accidentalem ponere in subiecto præter suammet entitatem actualem siue essentialem, & inhærentiam eius, aliam entitatem distinctam, quæ sit existentia accidentis, quia nec concipi potest ad quid sit talis entitas, neq; quid conferat subiecto aut ipsi accidenti.

XXVIII. Sic ergo, de existentia, quæ nõ sit res distincta ab actuali essentia accidẽtis, apud me est res certa & perspicua, accidẽs suã propriam habere existentiam à substantiali distinctam, & hoc ipsum valde confirmat sñiam positam de identitate essentiæ & existentiæ. Quòd verò forma acciden-

A talis conferat subiecto existẽtiã re ipsa à se distinctam, neque intelligo, nec fundamentum video cur credendum sit. Nam albedo, hoc ipso præcisè, q inhæret subiecto, per suammet entitatẽ constituit illud album, & hoc est dare illi vt sit albũ; ergo oẽ aliud esse albedinis est superuacaneum, & sine fundamento confictum. Quapropter, qui realiter distinguunt existentiam ab essentia, nihil possunt in præsenti puncto constanter dicere. Hinc.n. videbuntur non ineptè procedere, vnicã tñ & simplicem existentiam substantiali supposito tribuendo, quę primariò substantialis essentiæ, secundariò verò oĩum accidentium dependentiam terminaret; ne cogerentur tot entitates sine causa multiplicare. Et quia, si quis negat materiam habere propriam existentiam propter imperfectionem suam, non video cur negare non possit formam accidentalem, quæ minus perfectum ens est quàm materia, propriam & distinctam existentiam afferre. Aliunde verò satis constat hunc ipsum dicendi modum, & non esse sa-

B tis constantem iuxta illam sententiam, quia non põt rõnem reddere cur forma substantialis afferat existentiam distinctam, & non accidẽtalis seruata proportione. Nec magis põt explicare quid conferat talis existentia distincta formæ substantiali iam prius natura informanti materiam, quã quid conferret existentia accidentalis distincta formæ accidentali iam inhærenti subiecto. Et præterea declarare non potest quid sit terminare dependentiam essentiæ accidentalis si iam priua natura illa essentia supponitur actualis, idest, in rerum natura iam effecta, & inhærens subiecto. Ac deniq; mysterium Eucharistiæ satis declarauit illam sñiam esse simpliciter improbabilẽ. Solum ergo hæc diximus vt ostenderemus, quam sit veritati consentanea sententia, negans realem distinctionem existentiæ ab essentia actuali.

Ad fundamentum ergo contrariæ sñiæ, negatur sufficere esse substantiale vt per illud existant XIX.

C accidẽtia, tum quia nõ est illis proportionatum, tum etiam quia, vt sæpe dixi, nulla res põt formaliter & intrinsecè constitui ens actu (quod est existens) per esse seu entitatem à se distinctam. Ad secundũ respondetur accidens dici entis ens, nõ quia in ratione entis intrinsecè constituatur per esse sui subiecti, sed quia totum suum esse hẽt cũ quadam habitudine transcendẽtali ad subiectũ, nam solum est ad perficiendũ illud, & quia tale est illius esse, tamq; debile & imperfectũ, vt non possit nisi in alio sustẽtari. Et in eodẽ sensu interpretãdũ est illud axioma, [accidentis esse est inesse,] nam si intelligatur de inhærentia actuali, illa formaliter non est esse accidentis, causaliter verò põt ita appellari, quia, naturaliter loquẽdo, nõ communicatur esse accidenti, nisi media inherẽtia. Si verò axioma illud intelligatur de inherentia aptitudinali; sic inesse dicitur esse ipsum esse accidentis, quia illud esse tale est, vt entitas actualis per illud constituta sit in proxima aptitudine ad inhærendũ, & naturaliter postulet actualem inhæsionem vt esse possit. Ex quo facile respõdetur ad tertiã rõnem, existentiam accidentis non esse inhærentiam actualem, neque esse essentiam potentialem, seu obiectiue tantum conceptam, sed esse ipsammet essentiam accidentis actualem & in rerum natura productam.

Accidentis esse qualiter inesse.

De

De existentia modorum.

XXX. QVintò & vltimò inquiri potest, an modus rei, qui non realiter, sed ex natura seu modaliter ab ea distinguitur, habeat propriam, & peculiarē existentiā, distinctā à re cuius est modus. Multi.n. negantem partem defendunt, imò existimant in hoc consistere hanc distinctionem modalem diuersam à reali, q, licèt modus habeat distinctam rationem formalem & essentialem, non tamen habet vllo modo distinctam existentiam. Veruntamen, suppositis principijs traditis, necessario dicendum est, eo modo quo vnumquodque est aliquid factum, vel productum in rerum natura, includere proprium esse quo in illa actualitate constituitur, quod necesse est in re esse omnino idem cum suo constituto, & distinctum ab omni alio à quo suum constitutum distinguitur, & eodem modo: hæc.n. omnia necessario se se consequuntur. Itaque si sit modus substantialis, vt v.g. subsistentia, quæ (vt nunc supponimus) non realiter, sed modaliter tantum distinguitur, illa suum proprium esse existentiæ habet distinctum etiam modaliter ab existentia naturæ substātialis. Quod rationibus supra factis ostēdi potest, videlicet, quia ille modus, qui est subsistentia, distinguitur in re ipsa à natura, tanquam aliquid actuale & extra suas causas positum ab alio ente etiam actuali, ergo necesse est, vt includat proprium esse eodem modo distinctum ab alio ente. Item, quia ille modus potest destrui cōseruata natura cum sua existentia, & tunc amittit aliquod esse, & similiter potest fieri in natura iam existente: omne aūt fieri terminatur ad aliquod esse existentiæ, vt supra probatum est, ergo necesse est vt talis modus, sicut actu est in rerum natura, ita habeat proprium esse.

XXXI. Atq; eodem modo Philosophandū est de modo accidētali respectu illius rei cuius est modus, vt v.g. de figura respectu quantitatis, & de actione vel motu respectu sui termini; & sic de alijs; est enim in his omnibus eadem ratio. Dixi autem (respectu illius rei cuius est modus,) quia respectu illius talis existentia est solum modaliter distincta, respectu verò aliarum rerum poterit etiā realiter distingui, sicut ipsemet modus distinguitur. Vt figura quæ à quantitate solum distinguitur modaliter, ab alijs rebus realiter à quantitate distinctis eandem habet distinctionem realem; de qua re late diximus supra Disp. 7. Vbi etiā ostēdimus distinctionem modalem non in eo distingui à reali, quòd non includit distinctam existentiam, sed in eo, quòd existentia alterius extremi non est talis essentiæ, quæ se sola possit entitatem fundare, sed modi qui essentialiter & se ipso immediatè nititur in aliqua alia entitate, vt ibi latius declaratum est.

Corollaria ex superiori doctrina.

XXXII. ATque ex his intelligitur primò, quo sensu accipiendum est, quod supra diximus, existentiam non esse rem ab essentia distinctam. Duobus.n. modis accipi potest essentia, vno modo in propria & maximè vsitata significatione, & hoc modo significat rei naturam, & sic dicimus humanitatem esse essentiam hominis, & Theologi

A dicunt in tribus diuinis personis esse vnam essentiam. Alio vero modo sumitur latius essentia pro quacunque ratione essentiali, quomodo dicimus quidquid est eo modo quo est habere suam essentiam, quia nihil esse potest absq; sua propria & intrinseca ratione essentiali, quomodo etiam subsistētia habet suam essentiam, & figura, & alij modi, siue substantiales, siue accidentales. Cum ergo essentiam cum existētia comparamus, in hac posteriori significatione & generalitate loquimur, sic enim nunc agimus de ente & essentia creatis in communi, atque ita etiam comparari debet essentia ad proportionatam existentiam. Nam vnaquæque essentia cum illa existentia habet identitatem, per quam in sua propria ac præcisa actualitate constituitur. Atque ita humanitas est idem cum sua existentia, qua præcisè constituitur in esse talis essentiæ seu naturæ actualis: si autem comparetur ad existentiam totius hominis non est omnino idem cum illa, quia homo non solum includit naturam, seu essentiam hominis, sed etiam subsistentiam, atque ita existentia adæquata hominis includit etiam existentiam totius subsistentiæ, secundum quam distinguitur ab humanitate tanquam includens ab incluso. Vt ergo rectè fiat comparatio, debet præcise fieri inter vnamquamque essentiam actualē

B cum illo esse, quo in tali ratione actuali constituitur. Et hoc modo est in vniuersum vera regula, vnumquoque ens actu esset idem in re cū suo esse adæquato, & vnamquāque essentiam actualē cum sua existentia, substantialem cum substantiali, totalem cum totali, partialem cum partiali, accidentalem cum accidentali; & modalem cum modali.

XXXIII. Neque est, q ab hac generali regula excipiamus relationes, vt quidam existimant, qui licèt doceant formam accidentalem afferre propriū esse existentiæ, & simul etiam doceant relationes creatas esse res, vel modos ex natura rei distinctos à fundamentis: nihilominus illas excipiunt, neque censent eas afferre propriam existētiam, sed existere per existētiam fundamēti, quia alias ipsa existentia relationis diceret habitudi-

C nem ad terminum, & consequenter ipsa existentia esset relatiua, vnde relatio vel bis diceretur ad terminum, si existentia est alia res ab essentia, vel si sunt idem, eadem relatio bis diceretur: semel ad subiectum ratione existentiæ, iterum ad terminum ratione essentiæ. Soletque hęc opinio tribui Caietan. 1. p. quæstio. 28. art. 2. sed ibi potius docet relationem afferre secum proprium esse distinctum realiter à sua essentia, quamuis asserat, illud esse non respicere terminum, sed solum subiectum, ex D. Thom. in 1. d. 33. q. 1. ar. 1. ad 1. Hæc igitur exceptio vera non est, sed eo modo quo relatio habet essentiam realem, actualem, & propriam ac distinctam ab alijs essentijs rerum, ita necesse est, vt propriam habeat existentiam, ita distinctam ab existentia fundamenti, sicut ipsa relatio distincta fuerit. Vnde si relatio est entitas accidentalis realiter à fundamento distincta, necesse est habere existentiam etiam realiter distinctam, præsertim in nostra sententia, quòd existentia est ipsamet actualis essentia. Et similiter qui putant relationē solum distingui vt modum fundamenti, eandē distinctionem tribuere

debent

debent existentiæ eius propter eandem causam, & quia generales rationes supra factæ in præsenti eandem vim habent ex dicta suppositione. Si verò relatio ratione tantum ratiocinata distinguitur à fundamento, eodem modo habebit distinctam ac propriam existentiam, propter eandem proportionalem rationem.

XXXIIII. Quapropter consequenter fatêdum est in nostra sententia, existentiam relationis eodem modo esse respectiuam, quo est ipsa relatio, si secundum rem loquamur, quia in re sunt idem omnino, & adæquatè. Item, quia relatio, vt actualis & in re posita, vtramque habitudinem essentialiter includit, scilicet ad subiectum cuius est forma secundum se totam, & ad terminum, ad quem refert subiectum quod informat; imò hæ non sunt duæ habitudines secundum rem, sed secundum rationem tantum, nam in re vna est completa habitudo seu differentia relationis, quia ita respicit subiectum, vt illud referat ad terminum, & ita respicit terminum, vt ad illud referat subiectum. Sicut habitus v.g. simul & eadem intrinseca & completa habitudine respicit potentiam cuius est habitus, & obiectum ad quod inclinat potentiam. Tota autem hæc habitudo conuenit relationi, non solum secundum essentiam, sed etiam secundum existentiam, quia talis est actualitas relationis, vt in sua entitate actuali vtrúque includat. Habet ergo relatio propriam existentiã sibi proportionatam, neque inde sequitur, relationem bis dici seu referri ad terminum, quia non refertur actu, nisi prout est talis forma actu existens; & ita vna habitudine refertur, vel potius refert subiectum ratione suæ essentiæ, seu existentiæ actualis. Quòd autem ad subiectum & terminum bis secundum rationem referatur, seu dicat habitudinem, nullum est inconueniens, imò est necessarium: quamuis illa habitudo; quæ est ad subiectum, præcisè considerata non sit propria relationis vt relatio est, sed communis cæteris accidentibus. Occurrebat autem hic difficultas Theologica, quæ sequitur ex relationes diuinas habere proprias existentias: sed de hac re disputatur latè in tom. 1. 3. part. Disput. 11. sect. 1.

XXXV. Vltimò ex dictis omnibus intelligitur, quo verum sit, vnius rei vnam tantum esse existentiam, seu vnum esse. Est enim hoc verum de esse adæquato & proportionato illi rei cuius est esse; atq; ita & animæ & humanitatis & hominis vnum est esse respectiuè (vt sic dicam) quamuis absolutè & in se non sit vnum & idem esse illorum omniũ. Est n. anima vnum ens, & similiter humanitas, atque etiam homo, sed non eodem modo, neque idem omnino ens; nam anima est vnum ens partiale tanquam physica forma, humanitas verò est vnum ens tanquam quoddam totum respectu animæ, & tanquam vna natura completa, nõ verò tanquam omnino completum ens, seu completa substantia, quia non est suppositũ, sed natura seu forma metaphysica: homo verò seu Petrus vel Paulus, est vnum ens tanquam totũ quoddam completum respectu humanitatis. Atque ita vnumquodq; ex his habet vnum esse sibi proportionatum, nõ tamen in se omnino idem, quia plus includit esse humanitatis, quàm esse animæ, scilicet, esse corporis, & vtriusque vnionem: & similiter esse hominis plus includit, quã

Vna res qua licet vnum tantum esse habeat, dicatur.

A esse humanitatis, scilicet, esse subsistentiæ. Vnde esse animæ est vnum vt simplex: esse verò humanitatis est vnum, vt compositum ex esse vnionis & materiæ; esse verò hominis est vnum vt compositum ex esse naturæ & subsistentiæ. Ad hunc ergo modum in omni re vna est esse vnum completum & adæquatum, quod in rebus compositis includit plura esse partialia, vt rectè notauit Scot. in 4. distinctio. vndecima quæstione tertia. §. Ad rationes, vbi etiam ait, se non intelligere illam fictionem, quòd esse sit quid superueniens essentiæ, non compositum; si essentia est composita, quod ego etiam (vt verum fatear) non intelligo, imò sufficienter probatum esse existimo, verum esse non posse.

Scotus.

SECTIO XII.

Vtrum essentia creata sit separabilis à sua existentia.

I. B Haec quæstio expedita fere est ex principijs hactenus positis: eam tamen proposito, vt clarius ac distinctius soluam non nullas difficultates, & rationes factas in sectione prima. Varijs ergo modis intelligi põt essentiã creatam separari ab existentia. Primò destruendo essentiam, & conseruando existentiam, quod aliqui existimarunt fieri in sacramento Altaris, destructa seu transubstantiata substãtia panis, quoad entitatem essentiæ, & conseruata quoad entitatẽ existentiæ. Secundo modo id intelligi potest, si destructa existentia conseruetur essentia, quod adhuc tribus modis excogitari potest. Vnus est, si ablata vna existentia connaturali, acquiratur alia, prout multi existimant accidere naturaliter in materia prima, quæ secundum entitatẽ essentiæ manet sub forma geniti & corrupti, mutata tamen existentiam. In forma verò, vel in composito ex materia & forma fere omnes negant id posse naturaliter contingere, quia esse proximè ac per se consequitur formam, vnde non est separabile ab ipsa, nisi quatenus ipsa separatur à subiecto, à quo ipsa pendet, vt sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 50. art. 5. & alijs locis. Non defuerunt verò, qui dicerent in intensione formæ fieri commutationem existentiæ, sed improbabile est, vt infra Disput. 46. videbimus. Alio modo potest hæc separatio excogitari, vt essentia creata sine propria existentia maneat sub alia superiori, & supernaturali existentia, quod constat naturaliter fieri non posse, supernaturaliter verò multi opinantur fieri posse, imò & factum esse in Christi Domini humanitate, quæ habere dicitur creatam entitatem essentiæ sine propria existentia, sed existere per existentiam Verbi increatam. Tertio modo potest intelligi essentiam & existentiam separari, dissoluta vnione, & vtraque in rerum natura conseruata. Vltimò potest quis excogitare essentiam creatam ita separari à propria existentia, vt sine illa & sine alia, quæ munus eius suppleat, in rerum natura conseruetur, & hoc etiam modo (quod mirabile est) dicunt quidam moderni expositores 1. par. quæst. 3. art. 4. (licet sub particula, fortè) posse Deum conseruare-

Varij modi quibus excogitatur essentia separari ab existentia.

C

seruare essentiam creatam extra suas causas, & extra nihil, absq; vlla existentia. Vltimò dici pót essentia creaturæ separari existentia actuali, ita vt non maneat in rerum natura, sed ex existente fiat non existens, & non ens actu.

Non posse conseruari existentiam absque propria essentia.

II. DIco ergo primò, impossibile esse ita separari existentiam ab essentia, vt conseruetur existẽtia, destructa essentia. Non inuenio aliquem ex antiquis Theologis qui oppositum huius assertionis docuerit, sed vnum tantum vel alium ex modernis. Et in primis, supposita vera sententia de identitate essentiæ actualis & existentiæ, est euidens assertio, quia non potest idem à se ipso separari, & quoties vnum in re ipsa separatur, cõseruato alio, est euidens signum alicuius distinctionis ex natura rei, vt supra ostensum est Disp. 7. Rursus etiam illi Doctores, qui admittunt distinctionem aliquam ex natura rei inter essentiá & existentiam, non tamen realem, sed modalem tantum, consequenter docent hanc assertionem. Quia si existentia & essentia distinguuntur modaliter, non est essentia modus existentię, sed è contrario, vt est per se notum, quia existentia est vel concipitur vt actus essentiæ, & consequenter vt forma vel modus eius, modus autem non est separabilis à re cuius est modus, quia per se ipsum essentialiter illi coniungitur, vt dicta Disput. 7. tractatum est: ergo existentia, si tãtum est modus essentiæ, non est prædicto modo separabilis ab illa.

III. At verò qui putant existentiam esse rem omnino realiter distinctam ab essentia creata, licèt cõiter doceant non esse dicto modo separabilẽ, seu non posse conseruari sine illa, vix tamẽ possunt sufficientem huius dicti reddere rõnem in ordine ad potentiam Dei absolutam. Naturaliter enim facilè posset dici, non posse entitatem existentiæ conseruari sine entitate essentiæ, quia ab illa pendet, vel vt à subiecto recipiente, vel alio modo. Tamen, quòd Deus nõ possit supplere illam dependentiam, certè non potest sufficiẽti ratione probari. Neque enim repugnat ꝓpter identitatẽ; quia supponitur distinctio realis, nec propter dependentiam, quia quãuis illa dicatur pertinere ad genus causę materialis vel formalis, tamen in illo genere est aliquo modo extrinseca, id est, nõ per intrinsecam compositionem vnius entitatis ex alia, quomodo pendet totum à partibus, sed per influxum vnius entitatis in aliam, hoc autem genus dependentiæ Deus supplere põt, id enim facit, cum conseruat accidens sine subiecto: ergo ex hac parte nõ repugnaret in præsenti dicta separatio. Neque potest cogitari aliqua alia implicatio contradictionis, posito principio illius sententiæ. Quod ideo significo, vt ostendam quam sit difficile consequenter loqui in omnibus quæ ad illud principium consequũtur. Nam quòd simpliciter conclusio posita vera sit, ostenditur in hunc modum. Quia si in re existente destruitur & tollitur essentia, & separatur ab existentia: ergo destruitur in illa aliquod esse actuale & extra causas quod antea habebat: ergo destruitur aliquod esse existentiæ: ergo non

A manet esse existentiæ talis rei: ergo est impossibile existentiam separari ab essentia prædicto modo. Prima consequentia est euidens, tum quia supra ostẽsum est, omne fieri terminari ad aliquod esse extra causas, ergo eadem ratione destructio terminari necessariò debet ad aliquod non esse actuale & extra causas, vel (quod idem est) per illam destrui debet aliquod esse actuale extra causas. Tum etiam, quia cum essentia destruitur, seu non conseruatur, non amittit esse in potentia obiectiua, semper enim in illa manet, saltem respectu diuinæ potentiæ: amittit ergo actuale esse, quod extra causas habebat. Secunda verò consequentia nititur in illo principio supra demonstrato, quòd omne esse actuale, & extra causas, est esse existentiæ. Tertia verò consequentia est etiam euidens ex alio principio supra probato, quòd in vna re tantum est vnum esse existentiæ, atqueadeo præter illud esse actuale, quo primò ac intimè essentia fit ens actu extra causas, nullam aliam existentiam in ea inueniri. Atque ita tandem concluditur, esse apertam contra-

B dictionem, quòd essentia actualis destruatur, conseruata existentia, alioqui idem esse destrueretur & maneret.

Dices, cum destruitur essentia, non necessario destrui ipsum esse, sed separari ab essentia, quæ hoc ipso destruitur, fieri aliud esse non conseratur, sicut posset materia annihilari non annihilata, nec destructa forma, per solam formæ separationem, cui alia forma non succederet. Respondetur, impossibile esse essentiam destrui quin aliquod ens actu intrinsece, id est, secundum propriam entitatem actualem desinat esse in rerum natura, ideoque non satis est, quod dissoluatur vnio duarum entitatum, quia ex hoc immediatè solum sequitur destructio compositi. In præsenti vero casu non solum dicitur dissolui compositum ex essentia & existentia, sed etiam ipsamet essentia actualis dicitur omnino destrui & non manere extra causas, neque ens actu sicut antea erat, ergo non solum amittit vnionem ad aliam entitatem, sed etiam amittit propriam entitatem & actualitatem, & hoc est amittere suum intrinsecum esse actuale, atque ita procedit ratio facta. IIII.

C Neque est verum huiusmodi separationem essẽ ab essentia, factam esse in mysterio Eucharistiæ, quia vt supra dixi, sicut in eo mysterio non manet post consecrationem essentia panis, ita neque existentia, & sicut conseruatur essentia accidentium, ita etiam existentia.

Essentiam conseruari sine vlla existentia prorsus repugnat.

DIco secundò. Fieri non potest etiam de potentia absoluta vt essentia creata conseruetur in rerum natura & extra causas sine vlla existentia. Hæc assertio etiam est communis in omni sententia, quanuis efficax eius ratio non possit æquè ab omnibus dari, vt statim declarabo. Ratio itaq; euidens est, quia si essentia in se & in sua entitate conseruatur extra causas, ergo existit. Quid enim aliud est existere quàm extra causas esse? Si autem existit, certè existentiam habet, sicut si est album, habet albedinem: comparantur enim hæc vt forma & intrinsecus effe- V.

ctus

ctus formalis Ridiculum ergo est, & planè in intelligibile, quod quidam dicunt, essentiam conseruatam in rerum natura sine existētia esse quidem ens & extra nihil, non tamen esse formaliter in genere existentium. Quanquam hi ex parte consequenter loquuntur, nam, cum supponāt talem essentiam priuari existentia, dicunt consequenter illam esse extra numerum rerum formaliter existentium, ac proinde dicere etiam debent non existere, quia existere, & esse in numero rerum existentium idem sunt. Hoc tamen mirum est, ꝗ non videant in eo esse apertam contradictionem, vt dicatur res esse in rerum natura, extra causas, & extra nihil, & non existere: cū hæc verba plane sint æquipollentia. Quid enim concipi potest addi rei, cum dicitur existere, si illa iā erat in rerum natura effecta à suis causis? Aut, si fingamus essentiam realem ita conseruari per Dei omnipotentiam absque existentia super addita, quid illi deest quominus dicatur existere? Illi enim conuenit, & fieri, & factam esse, & esse ens reale actu extra causas suas, & consequenter etiam conueniet illi causare in omni genere sibi accommodato, nihil ergo aliud desiderari potest ad existendum. B

VI. Dicent fortasse, deesse illi rei actum seu terminum, quem vocant existentiā. Sed nisi expliceot amplius necessitatem, vel effectum formalem talis termini, nullius momenti est responsio, sed hinc potius concludatur, huiusmodi terminum nihil esse, cum nullum habeat effectum, neq; vtilitatem. Quocirca etiam in hac parte videotur mihi satis esse perplexi autores, qui existentiam credunt esse rem omnino distinctam ab essentia actuali. Hinc enim meritò erubescunt admittere, posse in rerū natura cōseruari essentiā actualem sine vlla existentia, quia impossibile est conseruari essentiam sine existentia & existens, & non minus impossibile est intelligere essentiam actu extra causas & non existentem. Aliunde vero, cum dicant essentiam & existentiam esse res condistinctas, nullam rationem reddere possunt cur non possit Deus conseruare illam entitatem essentiæ nudam, & sine illo effectu formali quem ab existentia recipit. Quia, si illæ sint entitates distinctæ non potest dependentia vnius ab alia esse ita intrinseca, vt vna sit constitutiua alterius, ergo nihil est ob quod non possit Deus entitatē essentiæ sine entitate existentiæ conseruare. Nam dicere confuse, habere inter se habitudinem & dependentiam essentialem, quam Deus supplere non potest: est principium petere, seu idē alijs verbis asserere, non vero explicate in quo consistat hæc dependentia, quia non est per modum habitudinis relatiuæ, vt per se notum est, debet igitur ad aliquam causalitatem reuocari, quæ non est omnino intrinseca, vt declaraui, ergo nulla est ratio, cur non possit Deus illam supplere Ratio ergo reddenda est ex eo, ꝗ hoc ipso, quod entitas est actualis & extra causas, intrinsecè & formalissime est existens, neque existentia vt sic, potest illi nouum aliquem effectum formalem addere, & ideo est aperta implicatio contradictionis, ꝗ cōseruetur essentia cum actualitate, & absque existentia. Hæc vero ratio sicut probat non posse manere essentiam actualem sine existentia, ita probat in re non distingui ab illa.

Essentia & existentia non possunt disiunctæ conseruari.

VII. Dico tertiò. Existentiam & essentiam creatā non posse ita separari, vt vtraque à parte rei conseruetur dissoluta tantum vnione earum inter se. Loquimur de potentia absoluta, nam secundum rerum naturas res est clarissima. Fundamentum autem est, quia inter actualem essentiam & existentiam non est vnio, sed identitas, quæ diuidi aut dissolui non potest. Item, quia rationes quæ probant existentiam non posse conseruari destructa essentia, neque è contrario, cōsequenter probant, non posse conseruari separatas, & absque vnione inter se. Tum quia si semel intelligantur disiunctæ, & nihilominus conseruari in rerum natura, cum non se respiciant tam quam relatio & terminus, non potest ratio reddi, cur altera destructa, non possit altera manere. Tum etiam, quia dissoluta vnione cessat omnis causalitas formalis, vel materialis vnius in alteram; ergo si absque vnione possent conseruari, etiam posset vna conseruari non conseruata altera: nihil est quod obstet. Atque hinc declaratur ratio à priori iam sæpe inculcata, quia essentia actualis conseruari non potest sine intrinseco effectu formali existentiæ, hic autem effectus necessario destrueretur, si per impossibile dissolueretur vnio essentiæ & existentiæ inter se, ergo non potest talis vnio dissolui, conseruato vtroque extremo.

VIII. Et hæc ratio videtur quidem procedere etiam in opinione affirmante existentiam & essentiam esse res distinctas, & est quidem absoluta, & efficax: tamen, si eius vis attentè perpendatur, non potest esse efficax quin destruat illam sententiam & probet inter essentiam & existentiam nō esse vnionem, sed identitatem. Et existere, ita appellari effectum formalem existentiæ, vt non possit esse quasi effectus physicus, prouenienis seu communicatus à re distincta, sed quasi effectus metaphysicus prouenienis à modo intrinseco non re, neque ex natura rei, sed ratione distincto. Quod potest (præter rationes factas) ita declarari, & confirmari. Quia si essentia & existentia sunt res distinctæ, ergo vniuntur inter se, intercedente inter ipsas aliquo modo vnionis, omnes enim res distinctæ ita vniuntur, cur ergo non posset Deus dissoluere talem modum vnionis conseruando extrema? Certè non potest sufficiens ratio reddi, vt facilè probant discursus facti in superioribus assertionibus, qui æquè possūt hic applicari. Et præterea interrogari posset de illa vnione, quam existentiam habeat: nam in illa est etiam aliquid essentiale, quod potest esse & non esse, vnde cum non sit formaliter ipsa existentia, oportebit vt habeat existentiam à se distinctam, quod est satis absurdum, sic enim posset ferè in infinitum procedere. C

Non

Non potest res existere per alienam ex stentiam absque propria.

IX. Dico quartò. Non potest de potentia Dei absoluta conseruari creata essentia existens per alienam existentiam, absque propria. Ita sentiũt omnes Theologi, qui affirmant in humanitate Christi esse existentiam creatam, & propriam & non existere formaliter humanitatem illam per existentiam Verbi. Non n. potuerunt hi autores in alio fundamento niti, nisi quia existimarunt esse impossibile aliter fieri. Alioqui cur id negarẽt? Cum maxima vnio substãtialis tribuẽda sit humanitati Christi, quæ sit possibilis, salua veritate vtriusq; naturæ diuinę & humanæ. Propriũ autem huius conclusionis fundamẽtum esse debet, quod à nobis positum est de identitate existẽtiæ & essentiæ actualis. Nam si actualis existentia esset vel res, vel modus ex natura rei distinctus ab essentia actuali, nulla posset (vt sæpe dixi) sufficiens ratio reddi, cur non possit Deus actualem essentiam sine propria existentia conseruare, & alia via dependentiam eius supplere: sicut conseruat substantialẽ naturam sine propria subsistentia, & formam accidentalem sine propria inhærentia, quanuis tam subsistentia, quam inhęrentia, solum sit modus quidam ex natura rei distinctus à natura. Si ergo Deus impedit hũc modum, & alia rõne supplet illum, cur non posset idem facere in existentia, si illa esset res, vel modus ex natura rei distinctus ab actuali essentia?

X. Video dici posse, existentiam esse modum magis intrinsecum, quia primò & formaliter constituit rem extra causas suas. Veruntamen hæc responsio, aut probat quod intendimus, nimirum existentiam separabilem non esse, propter identitatem eius, vel declarare non potest in quo cõsistat, illud esse magis intrinsecum, aut quomodo existentia formaliter constituat rem extra causas, si iam supponit ordine naturæ entitatem actualẽ essentię factam à causis, & in ea actualitate non constitutam formaliter per existentiam. Nam respectu talis entitatis, tam extrinseca erit, existentia, sicut subsistentia vel inhærentia, aut certè nõ magis intrinseca. Imò iuxta multorum Thomistarum opinionem subsistentia prius natura afficit actualem essentiam, quàm existentia. Vnde in hoc videtur esse quodammodo magis illi intrinseca. Alij verò existentiam substantiæ idẽ esse, putant, quod subsistentiam. Si ergo semel supponatur distinctio realis, vel ex natura rei inter existentiam & actualem essentiam, nulla potest efficax ratio reddi assertionis positæ. Et ideo dixi in superioribus, authores, qui negant potuisse humanitatem Christi assumi sine existentia creata, debere consequenter asserere existentiam nõ esse rem vel modum ex natura rei distinctum ab actuali essentia.

XI. Hoc ergo est totum fundamentum præsentis assertionis, quo posito est euidens consecutio. Quæ ex superioribus assertionibus illustratur & declaratur amplius, nam essentia actualis nõ potest in rerum natura conseruari sine propria & intrinseca existentia, hoc n. probant rationes factæ, quia in re non distinguitur à sua existentia propria; vnde sicut conseruari non potest sine se

A ipsa, ita etiam nec sine propria existentia. Item, quia ipsamet conseruatio essentiæ creatæ est quędam effectio eius, omnis autem effectio est communicatio alicuius esse, quem effectus in se recipit & habet extra suam causam, & consequenter est communicatio alicuius esse existentiæ, intrinseci & proprij essentiæ factæ. Item, quia actualis essentia necessario debet constitui in ea actualitate, per aliquod esse reale indistinctum ab ipsa, vt supra probatum est: impossibile ergo est conseruari in actualitate, quin in ea conseruetur tale esse: sed ostensum etiam est supra, tale esse veram esse existentiam, quia est esse temporale: ergo sine tali existentia omnino intrinseca & propria con seruari non potest essentia actualis.

Hinc vero vlterius concluditur, non posse Deum conseruare vllam essentiam existentem per existentiam (vt dicam) extraneam & peregrinam illi. Primò quidem, quia non potest essentia existere per alienam existentiam nisi propria priuetur, nõ potest autẽ priuari propria, vt ostẽsum est: ergo. Secundò, quia rationes factæ probant illum effectum formalem, quem concipere possumus dari ab existentia, non posse esse à XII.
B re vel modo, distincto à parte rei ab ipsa essentia existente; non potest autem intelligi quòd res fiat existẽs per rem extraneam, quin illa sit à parte rei distincta ab essentia cui dicitur vniri, vt eã faciat existentem. Tertiò, quia non potest Deus facere, vt aliqua essentia creata sit actualis essentia seu actu ens extra nihil per actualitatem extraneam & distinctam ab ipsa: sed ex hoc præcisè, quòd essentia creata est actu ens extra nihil, est existens: ergo non põt fieri existens per actualitatem extraneam ac peregrinam. Consequentia est euidens. Maior autem & minor probatæ sæpe sunt in superioribus.

Contra hãc assertionem nulla naturalis ratio obijci potest, quæ alicuius sit momenti. Nã quod quidam argumentantur, existentiam nõ esse per se rationem essentialem naturæ creatæ, ideoque posse ab illa separari, & per alienam existẽtiam suppleri, nullius momenti est. Primò, quia consequentia non est formalis, nã attributa entis non XIII. Obiectio. Dissoluitur.
C sunt prædicata essentialia, & tamen nec separari possunt, nec extrinsecus suppleri: sufficit ergo idẽtitas sine vlla distinctione ex natura rei, vt separatio locum non habeat, etiam si perfectio non censeatur essentialis. Imò sunt, qui existiment, aliquas esse proprietates neq; essentiales, neque habentes identitatem, sed potius distinctionem ex natura rei ab essẽtia, quę non separari possunt, nec extrinsecus suppleri. Sed quàm hoc sit probabile, alibi examinabitur. Optima verò instantia est, quia iuxta communem doctrinam, quam sic arguentes non negant, principium indiuiduãs vel sit, seu hæcceitas simpliciter nõn est perfectio essentialis indiuidui (Petri v. g.) & nihilominus, nec potest separari à Petro, nec extrinsecus suppleri, ita vt Petrus maneat. Quod si fortasse dicat differentiam illam indiuidualem licèt nõ sit ab solutè de essentia, esse tamen de essentia Petri, vt Petrus est, dicemus & nos existentiam actualem, & exercitam, non esse de essentia absolutè, esse tamen de essentia essentiæ actualis, prout est actu ens extra nihil, ideoque quamuis possit intelligi essentia absolutè in esse potentiali, seu

obie-

obiectiuo fine actuali existentia, non tamen posse intelligi essentiam factam ens actu & extra nihil sine intrinseca & propria existentia.

XIIII. Aliud obiectio Theologica. Ex principijs auté supernaturalib. solet aliud argumentum sumi. quia subsistentia propria separari potest & per aliã suppleri, & similiter inhærentia potest separari, vel absolutè, vel per modum oppositum per se essendi: ergo & existentia. Sed hoc etiam expeditum est ex dictis, quia subsistentia & inhærentia sunt modi ex natura rei distincti ab actuali essentia, quia non constituũt illam in ratione entis in actus, nec primo ac formaliter eam distinguunt ab ente in potentia, & ideo quamuis ab illa separentur, potest intelligi, quod maneat essentia actualis eadem, licèt sub alio modo essendi, secus verò est de existẽtia, quia est primum formale constitutiuum actualis entitatis, & in re non distinguitur ab illa.

XV. Christi humanitas an existat verbi existẽtia. Instãt vero aliqui argumẽto Theologico, quia ex hoc principio metaphysico a nobis posito, sequitur Verbum diuinum assumpsisse humanitatem cum existentia creata eius, quod non solum videtur esse contra doctrinam Diui Thomę, sed etiam aliorum Patrum antiquorum, præsertim Leonis, Sophronij, Fulgentij, & Damasc. Videtur ẽt esse parum cõsentaneum alijs veritatibus, quas de illo mysterio fides Catholica docet, vt q̧ Beata virgo non solum humanitatem, sed verum hominem conceperit, & q̧ Christus nõ tantum est vnus, sed etiam vnum ens simpliciter, & quòd humanitas Christi non in se, sed in Verbo existit, ac denique, quòd humanitas Christi operari propriè non possit, sed Verbum per ipsam.

XVI. Hæc difficultas posset hoc loco prætermitti, tũ quòd Theologica sit, tum etiam quòd à nobis sit pro viribus disputata in 1. tom. 3. partis, disput. 36 vbi verum esse ostendimus, quod in proposita obiectione infertur, quia tamen non nulli moderni scriptores acertè ferunt doctrinam eo loco a nobis traditam, eamque impugnare conati sunt; non grauabor eis iterum respondere: quanquam nec noua testimonia, nec rationes nouas obijciant, sed notas tantum, & inusitatas exaggerationes. Quid est.n. cur doctrinam admirentur non nouam, sed a multis & grauibus Theologis, tam antiquis q̃ modernis receptam? Altisiodor. Albert. Scot. Durand. Gabr. Bonauent. Almain. Heruæo, Paludan. & ab ipso D. Thoma in quæstione vnica de Verbo incarnato, artic. 4. De quo non satis constat vnquam mutasse sententiam, vt citato loco fusè declaraui. Vbi ẽt ostendi Sophronium, Leoncium, & Fulgentium, nihil docuisse huic doctrinæ repugnans, quod hic etiã attigeram in eodem tomo, disputatione 8. sectio. 2. De Damasceno verò ostendi non solum non repugnare, verum etiam huic nostræ doctrinę plurimum fauere. Vnde valde miror, quomodo grauis quidam autor, qui sine dubio illa nostra scripta perlegerat, ausus postea fuerit scribere, & typis mandare Damascenum libro tertio, de fide c. 22. expresse docere illam sententiam, quæ negat esse in Christi humanitate existentiam creatam, cum tamen in eo capite Damascenus nec verbum scribat de hac re, sed solum impugnet errorem asserentium Christum in gratia & scientia profecisse, quem his verbis confutat. [Qui autẽ eum progressum in sapientia & gratia perinde fe-

Altisiodor. Albert. Scotus. Gabr. Durand. Bonau. Palud.

Ioan. Vinc. lib. de grat. Christi q. 7 dub. de hac re. concl. 2.

A cisse aiunt, ac si earum incrementum acciperet, non a primo illo carnis ortu factam esse vnionem asserunt, nec personalem vnionem tuentur] Et infra [Nam si caro ab vltimo ortu verbo vnita est, imò potius in ipso extitit, ac personalẽ cum eo identitatem habuit, quid tandem afferri potest, quin omnibus prorsus sapientiæ, gratięque opibus affluxerit?] Quid quæso in his verbis inuenitur, quod illi sententiæ patrocinetur? aut quid ad institutum Damasceni spectabat, q̃d in humanitate Christi non sit existentia creata, dummodo a principio fuerit Verbo vnita, quod nemo Catholicus negat, neque habet repugnantiam cum existentia creata ipsius naturæ, quia potuit semper existere in Verbo, vt Damascenus ibidem loquitur. In quo nobis potius fauet, quia non ait extitisse Verbo, aut per Verbum, sed in Verbo.

XVII. Sed aiunt illam doctrinam esse parum consentaneam principijs fidei, at verò alij graues autores existimant hanc sententiam fere euidenter sequi ex principijs fidei. Docet enim fides assumpsisse Christum veram & realem humanitatem, non habentem solum esse obiectiuum seu

B in potentia in causis suis, sed habentem aliquod esse reale & actuale creatum extra causas suas, sed hoc est esse existentiæ, ergo assumpsit humanitatem cũ aliquo esse creato. Consequentia euidens est & formalis. Maior autem est certa secundum fidem, quæ docet humanitatem Christi esse rem creatam, & a diuino Verbo distinctam, & assumptam in vnitatem personæ, & ab illa natura habere Christum esse humanum, quod est esse creatum, & consequenter esse actuale, & non potentiale tantum. Minor vero in superioribus est demonstrata, & nobis videtur fere euidens ex ipsis terminis, si probe intelligãtur, quia esse actuale & extra causas nihil aliud est, quam existere, vt in superioribus latè declaratum est.

XVIII. Quapropter ex opposita sententia sequi videtur hæc absurda; Primum, humanitatem nõ esse ens creatum, quod est aperte falsum. Probatur sequela, quia ens dicitur ab esse, & cõstituitur ens actu per esse: ergo si humanitas constituitur ens

C actu per esse increatum, non est ens creatũ, sed increatum, sicut, quia Christus non constituitur in esse personæ per creatam personalitatem, sed per increatam, nõ est persona creata, sed increata. Item vel humanitas dicitur ens creatum prout est actu existens, vel tantum prout est actu secundum esse essentiæ: primum dici non potest iuxta illam sententiam, quia ponitur humanitas actu existens per existentiam increatam, vnde necesse est vt hoc existens, vt sic, vel sit increatũ, si formaliter & propriè loquamur, vel certè non purè creatum, sed constans ex creato & increato.

XIX. Si vero dicatur secundum: interrogo an illud esse essentiæ sit tantum in potentia, & ita non est creatum, sed creabile, & in se reuera est nihil, in sua vero causa est ipsa creatrix essentia; vel est esse actuale in se & extra causas, & hoc necessario esse debet esse existentiæ, quia existere non est aliud quam actu esse extra causas, & quia creatio formaliter ad existere terminatur, vt supra probatum est, non potest ergo intelligi ens actu purè creatum sine aliquo esse existentiæ creato.

Secun-

Secundò inferri potest, incarnationem non A fuisse veram & realem vnionem, & assumptionem; quia vera vnio intercedere non potest nisi inter realia & actualia entia, quorum vnum nõ habet intrinsecè entitatem suam ab alio, quamuis posset vnum ab alio pendere, quæ omnia in superioribus latè declarata sunt. At verò, si humanitas Christi solum existeret per existentiam Verbi, intrinsecè constitueretur in esse actualis entitatis per Verbi existentiam.

XX. Tertiò inferri potest, Verbum fuisse vnitum humanitati, vt intellectæ in esse essentiæ tantum, quod ab æterno habebat, quia præter illud esse non habet humanitas aliud, nisi esse existentiæ: si ergo hoc esse existentiæ in humanitate Christi non fuit aliud nisi esse Verbi: ergo illud esse fuit immediatè vnitum humanitati, quæ secundum se æterna erat: igitur incarnatio, nil aliud fuit, q̃ æternam essentiam trahere ad increatum esse Verbi. Hæc autem non est incarnatio, sed fictio quia illa essentia æterna nihil fuit, nec est assumptibilis secundum id præcisè quod ex se & ex æternitate habet: ergo necesse est, vt aliquod aliud esse B prius tribuatur prioritate naturæ, vel saltem rationis, quod satis est vt illud esse sit distinctum à subsistentia Diuina, quæ per vnionem communicatur.

XXI. Quartò inferri potest ex illa sententia, humanitatem non habere à Deo per efficientiam eius proximam capacitatem vt vniatur Verbo, quod est, etiam absurdissimum in doctrina fidei: Sequela patet, tum, quia illa capacitas non est in humanitate secundum aliquod esse existentiæ, sed tantum secundum esse essentiæ æternum, secundum quod essẽtia humanitatis nõ est effectiuè à Deo. Tum etiam, quia si illa capacitas est in humanitate per actualem efficientiam Dei: ergo existit ex vi illius efficientiæ; ergo habet aliquam existẽtiam factam & creatam; ergo hæc est existentia ipsiusmet humanitatis: Et hæc ratio etiam probat humanitatem illam prius natura habuisse existentiam, q̃ fuerit vnita Verbo, quæ non potuit esse nisi existentia creata, vt per se constat. Et sequela patet, quia illa humanitas prius natura fuit capax vnionis, quàm actu vnita, proxima autem capacitas nõ est nisi in entitate iam effecta, C & existente extra causas suas.

XXII. Sed videamus, quæ sint aliæ veritates fidei, quibus illa doctrina parum consona existimatur. Prima erat, quia beata Virgo non solum humanitatem, sed Deum hominem concepit, cuius oppositum videtur sequi, si Christi humanitas habuit existentiam creatam. Sequela patet, quia tunc habuisset humanitas illam existẽtiam à matre, & consequenter tota efficientia vel causalitas matris, quæcunque illa sit, terminata fuisset ad illam existentiam creatam, & ibi stetisset: cum ergo illa existentia sit solius humanitatis & non Christi, Virgo solam humanitatem concepisset, & non Christum, neque Deum. Sed hæc difficultas (qualiscunque illa sit) multò magis vrget, si in Christi humanitate non est esse existentiæ creatum, sed tantum esse essentiæ. Nam inde sequitur, totam actionem seu causalitatem matris terminatam fuisse ad esse essentiæ humanitatis, & vltra non fuisse progressam; ergo multò magis

Virgo Beatissima, qua- liter Christi existentiam attigerit.

A gis sequitur, concepisse solam humanitatem in esse essentiæ, & non humanitatem existentem, nedum ipsum Christum, aut Deum. Antecedens patet, quia (vt supponimus) beata Virgo non occurrit immediatè ad vnionem illius humanitatis cum Verbo; ergo non concurrit ad actionem, qua illa humanitas facta est existens, quia illa fuit vnitio iuxta hanc sententiam; ergo tota causalitas Virginis versata est circa esse essentiæ humanitatis, & in eo stetit. Et hinc patet secunda consequentia, tum ad hominem, quia eiusdem formæ est cum illa, quam ipsi contra nos inferunt, tum à fortiori, quia magis distat à Christo humanitas secundum solum esse essentiæ, quàm humanitas iam existens; & nemo negare potest, quin ordine naturæ, saltem in aliquo genere causæ, scilicet materialis, prius natura habuerit illa humanitas saltem esse essentiæ, quàm fuerit assumpta seu vnita Verbo.

Ex hoc ergo argumento colligimus vnum XXIII. principium necessario admittendum ab omni- B bus Catholicis, nimirum, Virginem non dici matrem Dei, aut concepisse Deum, eo quòd ipsa immediatè effecerit vnionem humanitatis cum Deo, quia constat non fecisse illam, neque vt principalem causam, neque vt instrumentum. Dicitur ergo concepisse Deum, quia causalitati eius, qua concurrit ad vniendum corpus & animam Christi, & humanitatem formandam, simul coniuncta fuit Spiritus sancti actio, quia illa humanitas in eodem instanti, quo formata est, vnita est Deo, quo factum est, vt tota conceptio, quæ vtramque illam actionem includit, terminata sit non ad solam humanitatem, sed ad Deum hominem. Atque hoc modo philosophare debent omnes, siue dicant actionem Virginis versatam esse circa humanitatẽ quoad esse essentiæ tantum, siue etiam quoad esse existentiæ, Imò qui solum illud prius affirmant, multò minorem concursum tribuunt Virgini in illa cõceptione, vt ostensum est, & vix explicare possunt, quomodo sit vera conceptio & generatio, per quam nullum esse existentiæ communicatur; & ex hac parte illa doctrina minus est consentanea etiam huic veritati fidei.

C Nos igitur facili negotio respondemus, ne- XXIIII. gando sequelam, quia illa conceptio absolutè fuit terminata ad Deum in eodem instanti, ac simul secundum durationem realem. Nec refert, quòd actio Virginis & terminus eius ordine naturæ antecesserit; quia id solum fuit in genere causæ materialis, & cum aliqua connexione, & dependẽtia ab altera actione, quia illa humanitas fuit in eo instanti vnita Verbo. Adde, probabilius esse, animam & corpus prius natura vnita fuisse Verbo, quàm inter se, & ideò, secundum communicationem idiomatum, proprijssimè dicitur Beata Virgo concepisse Deum, quia concurrit ad vniẽdum inter se animam & corpus Dei, & quæ iam subsistebant subsistentia Dei, & ita necessario genuit Deum, quia generatio terminatur ad suppositum, & talis generatio non potuit tunc ad aliud suppositum terminari, quæ omnia in citatis locis ex 1. tomo. 3. par. latius declarata sunt, & in 2. tom. disput. 1. sect. 1.

Aliud

XXV. Aliud principium fidei, quod labefactari dicitur ex hoc principio metaphysico à nobis posito, est, quia Christus est vnus simpliciter, & vnum ens, cuius oppositum sequi videtur, si in eo est esse existentiæ creatum humanitatis. Ad hoc verò respondetur, negando sequelam, dicitur enim Christus vnus simpliciter propter vnitatem personæ, est autem vna persona, quamuis habeat duas naturas reales & actuales, quod est habere illas cum proprijs existentijs. Vnum autem ens dicitur Christus propter vnum esse completum & per se vnum: Christus autem vt Christus non est vnum ens simplex, sed compositum (est enim persona composita) & ideo non oportet vt habeat vnum esse simplex, sed compositum, iuxta doctrinam superius demonstratam. Habet ergo Christus vnum esse compositum ex esse humanitatis, & esse Verbi seu personalitatis eius. Vnde non impedit vnitatem entis duplex esse naturæ vel extremorum, si inter ea sit vera & realis vnio præsertim substantialis, & quæ sufficiat ad componendum ens per se vnum. Atque ita præsens doctrina metaphysica nihil derogat, imò maxime consonat dictæ veritati fidei, & confirmat aliam quæ docet vnitatem Christi non esse simplicem, sed per compositionem, cui veritati minus consentanea est alia doctrina, quæ tribuit Christo vnum esse omnino simplex.

XXVI. *Christi humanitas vt dicatur in Verbo existere. Sophron. Damasc.*

Tertium fidei principium est, quòd humanitas non in se, sed in Verbo existit. Ita enim loquitur Sophron. in VI. Synod. actione 11. & Damascen. supra citatus: & est res certissima, sed quænam (rogo) est illa consequentia? Humanitas existit propria existentia, ergo existit in se, & non in Verbo. Hæc enim est similis formæ, accidens existit propria existentia distincta ab existentia subiecti, ergo existit in se, & non in subiecto, & tamen hæc inualida est, nam antecedens est verũ, & consequens falsum. Probant autem illam cõsequentiam, quia existere in aliquo, nihil aliud est, quàm existere per existentiam eius, & dependenter ab ipso. Sed ex his duobus primum est falsum. Secundum verò est insufficienter dictũ, & non satis declaratum. Prior pars probatur exemplo adducto de accidente, existit enim in subiecto, & non per existentiam subiecti, & forma præsertim materialis existit in materia, & ita omnes loquuntur, & tamen nemo vnquam dixit existere formam per existentiam materiæ, & ratio constabit ex dicendis. Posterior pars declaratur, quia in primis, vt aliquid dicatur existere in alio, non satis est existere dependenter ab illo. Nam materia existit dependenter à forma, & tamen non existit in forma, & qualibet creatura existit dependenter à Deo, & non existit in Deo, eo modo quo nunc loquimur. Igitur rem aliquam existere in alio in præsenti, dicit habitudinem ad terminum, vel suppositum, à quo sustentatur in sua existentia illa res quæ in alio existere dicitur: sicut accidens existere in subiecto, significat habitudinem & dependentiam ab illo in sua existentia in genere sustentantis, quãuis imperfectiori modo, & cum materiali causalitate. Sic igitur existere in aliquo, non est existere per existentiam eius, sed est habere existentiam suam sustentatam ab alio, & in eo genere dependentem ab illo. Vnde potius supponit vel includit existentiam propriam illius rei, addit vero vnionem, vel coniunctionem ad aliam rem, à qua sustentetur, vel vt à supposito terminante dependentiam sine vlla propria causalitate, vel vt à subiecto, vt est in formis inhærentibus. Prior autem modus conuenit humanitati Christi ratione hypostaticæ vnionis. Et ideo eius existentia propria nõ dicitur esse per se existentia actualis, quia non est terminata per propriam subsistentiam, sed vocatur inexistentia, quia innititur Verbo Dei; quam denominationem non habet ex se ipsa, sed ex modo vnionis, quo mediante habet vt sit in Verbo.

XXVII. Si ergo existentia illa humanitatis præcisè cõsideretur secundum id quod habet ex se, nõ constituit rem actu existentem in se vel in alio; sed tantum existentem substantialiter in tali natura; illi enim modi existendi, qui indicantur per illa verba, [in se,] vel [in alio,] non sunt essentiales tali existentiæ, sed adiunguntur illi ad constituendum vel complendum suppositum, quamuis non eodem modo. Nam prior modus existendi in se est connaturalis, & complet suppositum sine vnione ad alterum, tanquam proprius terminus, vel subsistentia talis naturæ, vt infra videbimus. Posterior autem modus existendi in alio est supernaturalis respectu naturæ substantialis completæ, & non constituit formaliter personam, sed vnit naturam personæ, vt inde resultet vna persona composita. Quia ergo humanitas Christi, licèt habuerit existentiam propriam, non tamen habuit illam cum proprio modo existendi in se & per se, sed cum supernaturali modo vnionis ad suppositum Verbi Dei, ideo dici non potest existere aut extitisse vnquam in se, sed semper in Verbo.

XXVIII. *Christi humanitas nequaquam licet in nullo signo potuit operari, sed verbum per ipsam.*

Superest dicẽdum de quarta propositione vel de consentanea doctrinæ fidei, scilicet, quod humanitas Christi nunquam potuit operari, neque in instanti temporis, neque in signo naturæ, priusquam Verbum operaretur per ipsam, cuius oppositum videtur sequi ex nostra sententia, nam, si habuit existentiam propriam, prius natura extitit, quam fuerit vnita Verbo; ergo etiã prius natura operari potuit; nam operatio consequitur esse. Respondetur tamen, negando sequelam, quanquam non defuerint Theologi, & docti, qui consequens illud affirmauerint, vt tractaui latè dicto 1. tomo 3. part. disputat. 10. sectione 1. & 2. sed in eo decepti sunt, vt ibi ostendi. Negatur ergo dicta consequentia. Et in primis aliqui existimant quamuis humanitas habeat existentiam propriam, non inde sequi prius natura extitisse, quam fuerit vnita Verbo; quia potuit existentiam illam accipere per actionem dependentem à Verbo, vt à termino suppositali; sicut accidens habet propriam existentiam, & tamen non prius natura existit, quam vniatur subiecto, quia recipit existentiam per actionem dependentem à subiecto; vt à causa materiali. Qui modus dicendi non est omnino improbabilis, nobis tamen non videtur verus, vt latè disputauimus in dicto primo tom. dispu. 8. sectione 1. Concedo ergo humanitatem illam prius natura

exti-

extitisse, quam fuerit assumpta, nego tamē prius naturam operatā esse, aut operari potuisse, quam fuerit assumpta, quia natura existens non est capax operationis, donec per subsistentiam aliquā terminata sit, quod late ostendi in dicto tomo disputat. 10. sectione 2. & 3. quod hic repetere est necesse.

XXIX. Solùm addo, idem argumentum retorqueri posse in aliam sententiam, & eodem proportionali modo necessario esse ab aduersarijs soluendum. Nam negare non possunt, quin humanitas Christi prius natura receperit esse essentiæ actuale, quam fuerit assumpta à Verbo, vt suprà probatum est, & passim ipsi docent: inferam ergo similiter, potuisse in illo priori humanitatem operari per illud esse essentiæ actuale, nam illud est proprium esse, ex quo sequitur operatio tanquam ex principio formali, & sufficiens conditio erit, quod sit actu extra suas causas. Maximè, cum (iuxta eorum opinionem) etiam secundum illud esse sit natura capax propriæ subsistentiæ, prius natura quàm existat. Respondebunt ergo, negando sequelam, quia ad operandum non satis est esse essentiæ actuale, donec terminetur per existentiam, cur ergo non admittent responsionem nostram, cum similem negamus consequentiam? quia existentia non prodit in operationem donec terminetur per subsistentiam. Præsertim, quia ipsi nullam rationem sufficientem reddere possunt, cur essentia talem existentiam requirit ad operandum, si præcisa illa iam habet in actu totam suam perfectionem essentialem in se & extra suas causas, & maxime si illam habet etiam propria subsistentia terminatam, quia non intelligitur, quid addere possit existentia, quod ad operandum requiratur. Nos verò rationem reddimus, quia subsistentia est substantialis & intrinsecus terminus naturæ, pertinens suo modo ad substantiale rei complementum, & ideo est maximè intima, & primo resultans ex natura, vel saltem cum illa primum effecta: operatio verò est magis extrinseca vel accidentaria, & ideò secundum naturæ ordinem supponit subsistentiam, & in Christo supponit assumptionem, quia propria & creata subsistentia impedita est.

XXX. Non omittam vltimo loco aduertere, prædictum tandem autorem nō parum nostræ fauere sententiæ, dum post oēs illas impugnationes & verborum exaggerationes, adiūxit: Quamquam de facto Christi humanitas nō habuerit existentiam propriam, potuisse tamen de potentia absoluta assumi cum propria existentia ad hypostaticam vnionem. In quo certè ingeniose locutus est, quia in doctrina, quam ipse cū alijs sequitur vix poterit rationem reddere, cur id sit impossibile, cum nullam prorsus repugnantiam, aut cōtradictionem inuoluat, vt in superioribus à nobis satis superque probatum est. Docent enim ipsi existentiam & subsistentiam in natura creata esse res distinctas, et Verbum in humanitate Christi Domini vtramque impediuisse, & suppleuisse. Cur ergo non potuit impedire solam subsistentiam, & non simul etiam existentiam? Præsertim, cum iuxta eorundem doctrinam subsistentia sit prior natura quam existentia, & ideo, cōsequenter loquendo, vnio naturæ ad subsistendum sit prior natura, quam ad existendum, ac proinde, cum prius possit separari à posteriori (vt à philosophis communiter receptū est) si aliunde non oriatur specialis repugnantia, poterit vnio sistere in sola subsistentia, & non vlterius progredi, permittendo naturæ propriam existentiam.

A

XXXI. Itaque libenter hoc dictum admittimus, miramur tamen non aduertisse hinc euerti (velint, nolint) totam sententiam, omniaque fundamenta, ob quæ negatur, humanitatem Christi de facto habere propriam existentiam. Primò quidē, quia si existentia propria non repugnat cum vera vnione hypostatica, & cū vnitate personę in duplici natura, vnde, aut quo fundamento dici potest, non esse in humanitate Christi talem existentiam propriam scilicet, & creatam? Quia fides nil aliud docet, nisi talem vnionem hypostaticā, qua vna persona in duplici natura reali subsistat. Imò præterea docet, per talem vnionē assumpsisse Verbum quidquid in humana natura plantauit, quod nimirum tali vnioni non repugnet, si ergo existentia naturæ, vt supra dictus autor concedere non veretur, non repugnat vnioni, sed conseruari potuit in natura personaliter vnita, quo fundamēto dici potest sublatā fuisse? Accedit, quod iuxta illam sententiam duæ sunt ponendæ vniones humanitatis ad Verbum, vna ad subsistentiam, altera ad existentiam Verbi: Nam licet ex parte Verbi non sit distinctio in re inter subsistentiam & existentiam, tamen ex parte humanitatis necessariò est ponēda distinctio cum dicatur vna, esse separabilis ab alia in re ipsa, quod est euidens signum alicuius distinctionis, saltem ex natura rei: sunt ergo duæ vniones distinctæ, quod est hactenus inauditum, & ipsi Thomistæ similem doctrinam in Durando grauiter reprehendunt, & meritò.

B

XXXII. Quod vlterius sic vrgeo, nam si illæ vniones in re sunt distinctæ: ergo sicut dicitur, posse Deum conseruare vnionem ad subsistentiam sine vnione ad existentiam, ita dicendum erit posse conseruare vnionem ad existentiam sine vnione ad subsistentiam, est enim æqualis ratio, cum sit eadem distinctio, & non magis essentialiter pendeat vna ab altera, quàm è contrario. Esset ergo tunc persona creata habens naturam existentem sola existentia liberata, esset enim tunc vnio substantialis inter naturam increatam & Deum absque vnione hypostatica, quæ sunt inaudita, & parum consentanea doctrinæ sanctorum Patrum & Conciliorum. Imò hinc vlterius concludimus, illam vnionem ad existentiam, neque hypostaticam esse, neque in vnione hypostatica intrinsece inclusam, ideoque gratis esse confictam in vnione quæ facta est, nam secundum fidem sola vnio hypostatica substantialis facta est inter humanitatem & Verbum.

C

XXXIII. Tandem, si illud est possibile, constituamus factum esse, nunquid tunc Christus non verè esset vnus & vnum ens per se, & simpliciter? Reuera esset, quia esset vna persona substantialiter composita, ratione cuius verè & propriè homo esset Deus, & Deus homo. Et eadem ratione, dū ille homo cōciperetur ex matre, cōciperetur et Deus, & humanitas eius, licet existeret existētia propria, nō existeret i se, sed in Verbo, neq; ipsa

ipsa posset propriè operari, sed Verbũ per ipsam: hic ergo casus aperte declarat, rationes superius contra nos factas, non esse efficaces. Atque hæc satis sint de hac digressione, quæ hic necessaria visa est, vt constet, ea principia metaphysica à nobis tradi, quæ veræ theologiæ deseruiant, hoc. n. præcipuè intendimus, & optamus. Item ad inchoatam disputationem reuertamur.

Essentiam actualem posse omnino euerti, cum sua existentia.

XXXIIII. Dico vltimo, existentiam actualem, esse separabilem ab essentia creaturæ, ita vt eum existẽtia simul ipsa essentia pereat, seu destruatur. Hæc assertio est certa & euidens. Primo, quia creatura non habet existentiam ex se, sed ab alio, saltem à Deo, à quo semper in suo esse pendet, sed Deus sicut libere dat esse creaturæ, ita etiam libere conseruat eam in esse: potest ergo non conseruare: ergo creatura potest priuari esse: si autẽ priuetur esse existentiæ, necesse est vt eius essentia simul destruatur ac pereat, quia ablato esse existentiæ, essentia nihil est, vt in secunda sectione declaratum est. Ex quo confirmatur posita assertio, quia omne generabile (teste Aristotele) est corruptibile, & eadem ratione omne quod incipit esse, potest desinere esse, & desitio est proportionata inceptioni, id est, illud ipsum per desitionem potest amitti, quod per inceptionem acquisitum est; sed quando creatura incipit esse, essentia eius incipit esse aliquid, quæ antea erat nihil, seu nondum erat, ergo simili modo potest ita desinere esse, seu separari ab esse, vt omnino suam met entitatem essentiæ amittat.

XXXV. Sed quæret aliquis, qui possit separari hoc modo esse ab essentia, si in re sunt omnino idem: cũ planè repugnet idem à se ipso separari. In hoc. n. magnam vim faciunt, qui contẽdunt essentiam debere distingui saltem ex natura rei ab essentia creaturæ, & præsertim Aegidius locis supra citatis, & maximè in suo opusculo de ente & essentia, contendens nec posse fieri creaturam neque destrui, nisi essentia eius sit aliquid distinctum ab eius esse cui possit & esse imprimi, & ab ea separari. Hunc autem dicendi modum ante Aegidium retulit Alensis 7. Metaphysic. tex. 22. & eleganter refutauit, Quia esse creaturæ priusquam fiat, est purè obiectiuum, si absolutè de tota creatura loquamur, [& ideo] (inquit) [non oportet imaginari illud fieri ex hoc, aut quod ipsum imprimatur alicui,] puta [ipsi essentiæ: si. n. ita esset, cum illud cui imprimitur res præcedat, & non fiat, per illud fieri tota res non fiet.] Atque eadem ratio fieri à nobis poterit de desitione, si sit desitio simpliciter, per quam res in nihilum transit, & salua proportione applicari potest ad corruptionem, vt statim declarabimus.

Alensis.

XXXVI. Ad difficultatem ergo positam respondet idẽ Alensis, fieri rei non esse imaginandum, ac si ipsum esse imprimatur seu coniungatur essentiæ, tanquam actus potentiæ, sed solum quòd tota realitas essentiæ, quæ prius erat sub natura possibili, tota postea fit in actu. [Et quidam] (ait) istam rationem vt præcedit, vocant essentiam, vt

A autem est terminus actionis diuinæ, vocãt esse.] Simili ergo modo, non est imaginandum rem desinere esse, eo quod esse separetur ab essentia, sicut actus à potentia receptiua, aut sicut vna res separatur ab alia, aut modus rei ab ipsa re, sed per hoc solum, quòd tota res quæ erat ens actu, per actionem Dei suam entitatem amittit, & desinit esse ens actu. Cum ergo dicitur, non posse rem separari à se ipsa si nulla est distinctio ex natura rei, illud verum est de propria separatione, qua id quod separatur non manet, & id à quo separatur manet, aut in eadem duratione, aut in eodem loco, iuxta modum separationis: at verò hoc modo non separatur esse ab essentia, vt diximus. Si autem idem dicatur separari à se ipso, quia totũ desinit esse & ab vno statu trãsit in alium, id est, ab statu essendi ad statu non essendi, vel ab statu actuali, ad potentialem, sic non magis repugnat idem separari à se ipso, quàm repugnet idẽ nunc esse, & postea non esse, vel idem nunc actu terminare actionem suæ causæ, postea vero, solum manere in potentia seu obiectiuè in causa. Adhunc ergo modum, & iuxta hanc postremam separationem essentia creaturæ dicitur posse separari ab esse, quia eadem essentia, quæ est actualis dum est, potest amittere totam illam actualitatem, & reduci ad solum esse obiectiuum, seu potentiale.

B

Est autem hoc loco aduertendum, quod licet de omni creata essentia verum sit posse hoc modo separari ab esse, vel potius priuari actuali esse, non tamen omnibus æquè vel eodem modo conuenit. Nam quædam sunt, quæ postquam semel esse recipiunt, non habent potentiam intrinsecam vt illo careant, seu ab eo separentur, sed solum per extrinsecam potentiam agentis, vt sunt entia incorruptibilia, vt suprà tactum est disputatione 28. Alia verò sunt entia, quæ per intrinsecam potentiam possunt priuari esse, vt sunt entia corruptibilia quæ constant ex materia capaci alterius esse, ex quo sequitur corruptio vel desitio rei præexistentis. Rursus est notanda differentia inter desitionem rei per corruptionem, & per annihilationem: nam licèt in vtraque essentia amittat esse, seu separetur ab illo, tamen diuerso modo. Quia in annihilatione omnino destruitur essentia secundum se totam, & secundum omnes partes suas, quia omnino priuatur esse, hoc enim est de ratione annihilationis, vt nullum esse relinquat, neque integrum, neque partiale, & ideò nihil etiam essentiæ relinquit, Imò etiam necesse est, vt nullum esse tali desitioni succedat ex vi talis actionis, seu mutationis iuxta probabiliorem Theologorum doctrinam, quam in tertio tom. 3. parte latè declarauimus. At verò in corruptione quamuis essentia, quę corrumpitur, sicut amittit esse, ita etiam destruatur, vt tota iam non maneat: non tamen ita destruitur quin aliqua pars talis essẽtię manere possit, semper enim manet subiectum, seu materia, & interdum etiam forma, vt in hominis morte. Tunc autem quantum manet de esse essentiæ, tantum manet de esse existentiæ, quia non sunt taliter separabilia, vt à nobis suprà abundè ostensum est. Quò fit, vt per solam corruptionẽ non sit separabilis essentia ab esse, secundũ se totã & sm oẽm suam partem, nisi corruptioni adiungatur XXXVII.

C

gatur

gatur annihilatio. Hoc autem intelligendum est de propria corruptione totius compositi, nam si loquamur de accidente, aut de sola forma substantiali materiali, illius essentia omnino separatur ab esse, seu destruitur, quando totum corrumpitur, sed illa non propriè priuatur esse, aut corrumpitur, sed concorrumpitur ad desitionem totius. Atq; ita facilè constat, quomodo actualiter existere, sit separabile à quacunque essentia, siue integra, siue partiali, & quomodo, ablato esse, simul etiam ac respectiuè essentia pereat, quod est etiā magnū indiciū, illa duo in re non esse distincta.

Tractatur obiectio de enuntiationibus perpetuæ veritatis.

XXXVIII. Occurrit tamen statim trita difficultas superius tacta sectione prima ratione primæ opinionis. Quia si, ablata existentia, perit essentia, ergo propositiones illæ in quibus prædicata essentialia de re prędicantur, non sunt necessariæ, neque perpetuæ veritatis: consequens autem est falsum, & contra omnium philosophorum sententiam. Quia aliàs omnes veritates circa creaturas essent contingentes, vnde non posset de creaturis esse scientia, quia hæc solum est de veritatibus necessarijs. Sequela probatur, quia si ablata existentia, essentia nihil est: ergo nec est substantia neque accidens, & consequenter neque corpus, neque anima, neque alia huiusmodi, ergo nullum essentiale attributum potest de illa iure prædicari.

XXXIX. *Aliquorum opinio.* Propter hanc difficultatem, quidam moderni Theologi concedunt has propositiones creaturarum non esse perpetuæ veritatis, sed tunc incipere veras esse, cum res fiunt, & veritatem amittere, cum res pereunt, quia (vt Arist. dixit) [Ab eo quòd res est, vel non est, propositio vera vel falsa est.] Veruntamen hæc sententia non solum modernis philosophis, sed etiam antiquis contraria est, imò & Patribus Ecclesiæ, dicit enim Augustinus 2. de libero arbitrio c. 8. [Tria & quatuor esse septem, perpetuò verum esse, etiam si nihil sit quod numeretur.] Et in eodem sensu dicit lib. 4. Gen. ad liter. c. 7. [Senarius est numerus per se ctus, non quia Deus sex diebus omnia perfecit, sed potius è conuerso, ideò Deus sex diebus omnia perfecit, quia ille numerus perfectus est, qui perfectus esset, etiam si illa non essent.] Similiter Anselmus in dialogo de veritate capit. 14. ex professo contendit, veritatem harum enūtiationum esse perpetuam, neque destrui, etiam si res ipsæ destruantur.

XL. Nec satis est, si quis respondeat cum D. Tho. 1. par. quæstion. 10. articu. 3. ad 3. quæst. 16. artic. 7. ad 1. & quæst. 1. de Veritate, articu. 5. ad 11. & artic. 6. ad 2. & 3. destructa creaturarum existentia, has enunciationes esse veras, non in se, sed in intellectu diuino. Quia hoc modo nō solum huiusmodi enuntiationes, in quibus attributa essentialia prædicantur, sed omnes etiam accidentales seu contingentes quæ veræ sunt, habent veritatem perpetuā in intellectu diuino. Quòd si dicas, esse differentiam, quia licèt omnes sint perpetuò in intellectu diuino, non tamen cum eadem necessitate, nam illę veritates, in quib. prædicatum essentiale tribuitur subiecto, ita sunt in intellectu diuino, vt non potuerint nō esse in illo, vnde sunt simpliciter necessariæ, & absque vlla suppositione. At verò aliæ veritates contingentes licèt semper fuerint in diuino intellectu, non tamen cum absoluta necessitate, sed solum ex suppositione, quòd in aliquo tempore futuræ essent. Si hoc (inquam) dicatur, inde magis confirmatur & augetur difficultas contra præcedentem sententiam, quia propositiones illæ, in quibus essentialia prædicata dicūtur de subiectis, nō ideò veræ sunt, quia ita futurum est in aliqua differentia temporis, tum quia etiam si Deus statuisset vt nihil in tempore fieret, nihilominus cognosceret illas esse veras, tum etiam quia non solū sunt veræ ab æterno, quatenus de futuro enuntiari possunt in ordine ad tempus, sed simpliciter, & abstrahēdo ab omni differentia temporis, & in vtroque valde differunt à veritatibus contingentibus, quæ solum in ordine ad existētiam pro aliqua differentia temporis veritatem habēt. Rursus neque illæ enuntiationes sunt veræ, quia B cognoscuntur à Deo, sed potius ideò cognoscuntur, quia veræ sunt, alioqui nulla reddi posset ratio, cur Deus necessariò cognosceret illas esse veras, nā si ab ipso Deo proueniret earum veritas, id fieret media voluntate Dei: vnde non ex necessitate proueniret, sed voluntariè. Item, quia respectu harum enunciationum comparatur intellectus diuinus vt merè speculatiuus, non vt operatiuus: intellectus aurē speculatiuus supponit veritatem sui obiecti, non facit: igitur huiusmodi enuntiationes, quæ dicuntur esse in primo, imo etiam quæ sunt in secundo modo dicendi per se, habent perpetuam veritatem, nō solum vt sunt in diuino intellectu, sed etiam secundum se ac præscindendo ab illo.

Est igitur valde communis ac recepta sententia, has propositiones esse perpetuæ veritatis, quā docet cum antiquis Arabibus Albertus Magnus in comment. lib. de causis propositione 8. & in post prædicamentis capit. 9 & eam sequi videtur Diuus Thomas citatis locis, quāuis totam hanc perpetuitatem referat ad intellectum diuinum. Eandem sententiam ex Diuo Thoma & Alberto defendit Capreolus in 1. distinct. 8. q. 1. conclusione 1. & Soncinas 9. Metaphysic. quæstio. 5. vbi C refert Henric. Quodlib. 10 quæstione 2. & 3. & Hærueum, Quodlib. 3. quæst. 1. Scotum & alios autores in 3. distinct. 21. Tenet etiam Caietanus 1. Posteriorum capitu. 9. & Ferrariensis 2. contra gentes capitu. 52. & videtur esse sententia Aristotelis libro 9. Metaphysic. capit. 6. 7. & 9. Hanc autem sniam ita declarant multi ex dictis autoribus, vt dicant, essentias quidem rerum creabilium non esse æternas, simpliciter loquendo, vt supra sectione 2. à nobis probatum est: connexiones autem prædicatorum essentialium cum ipsis essentijs esse æternas. Item aiunt, quādo res creantur, essentias rerum creari & fieri, non tamen fieri prædictam connexionem, nam aliud est essentiam fieri, aliud vero est fieri, vt talis essentia sit talis rei, verbi gratia hominis, equi, &c. essentia. Primum enim est verum, nam essentia creata, simpliciter loquendo, hēt causam efficientem, quia non solum fiunt existentiæ rerum, sed etiā essentiæ. Quod vero essentia sit talis rei, non

XLI. *Communis sententia.*

Albertus. D. Thom. Capreol. Soncin. Caiet. Ferrar.

habet causam efficientem, nec fit, quia de se est necessarium ac perpetuum: quod est dicere, hominem quidem, aut animal habere causam efficientem, quòd verò Petrus sit homo, aut homo animal, non habere causam efficientem, quia illa connexio de se est omnino necessaria. Vnde consequenter etiam aiunt, quamuis essentia creaturæ habeat causam, veritatem tamen essentiæ non habere causam, quia consistit rei veritas in illa necessaria connexione, quæ de se perpetua est, & causam non habet, & hoc modo est scientia de veritatibus necessarijs ac perpetuis.

XLII. *Fertur de proposita sententia iudicium.* Sed hæc etiam sententia, nisi amplius declaretur, non videtur posse defendi. Primò, quia si connexio illa talis prædicati cum subiecto æterna est, inquiro quid sit extra Deum: nam vel est aliquid, vel nihil, si aliquid, quomodò est æterna sine causa efficiente? Si nihil, mirum quidem non est, quòd efficientem causam non habeat, mirum tamen est, quod possit esse æterna, aut quòd sit realis connexio, si nihil est. Item connexio nihil aliud est, quàm vnio, vnio autem res aut modus rei esse debet: si ergo nulla res est æterna, neque etiam vnio rerum esse potest æterna, quia modus rei non potest esse sine re. Præterea, quomodo potest essentia habere efficientem causam, & non habere ab illa vt sit talis rei essentia? Nam si essentia fit, in aliqua re seu entitate fit: ergo per eandem efficientiam habeat, quod sit talis rei essentia. Et confirmatur, nam sicut essentia Petri non erat antequàm fieret, ita nec Petrus habebat essentiam, antequàm crearetur, vel generaretur: vnde neque erat homo, neque animal, &c. ergo totum hoc accepit per generationem à sua causa efficiente, ergo nō solum fiunt essentiæ, sed etiam connexiones essentiales. Confirmatur secundò nam cum forma (verbi gratia anima) imprimitur materiæ, formaliter incipit dare toti composito non solum vt sit, sed etiam vt viuat, sentiat, &c. ergo causa efficiens, quæ talem formam vniuit materiæ, nō solum fecit illud totum, sed etiam fecit illud esse viuens, animal, &c. ergo fecit vt talis essentia tali rei conueniret. Tandem, aut, [esse,] in his locutionibus sumitur in eadem significatione, vel in diuersa; si in diuersa, est aperta æquiuocatio, & non est constans doctrina: si in eadem, necesse est, vt eandem habeat causam efficientem. Quod ita declaro, nam cum dicitur essentia simpliciter habere causam efficientem, necesse est, vt dicatur illam habere in ordine ad esse, quia nihil fit nisi vt sit, Vel ergo hoc intelligitur de esse in actu, & sic est verum: vel de esse in potentia, & sic est falsum, si in rigore sit sermo de causa efficiente actu, quamuis sit verum de causa potente efficere. At verò idem prorsus est, cum dicitur essentia esse talis rei: nam, si sit sermo de esse actuali, non potest esse essentia creata alicuius rei in actu nisi per causam efficientem: quia quod actu non est, non potest esse actus alicuius. Et hoc etiam probant rationes factæ, quia sicut Petrus non est nisi fiat, ita neque actu est homo, nisi fiat homo, sed est tantum homo in potentia. Vnde si de hoc tantum esse sit sermo, verum est non habere causam efficientem in actu; requirit tamen illam saltem potentem efficere. Quid est ergo, quod affirmatur de vno, &

A negatur de altero?

Atque hinc falsum etiam esse videtur, quod dicitur, essentiam habere causam efficientem, veritatem autem essentiæ non habere. Nam veritas essentiæ re ipsa nihil aliud est, quàm ipsa essentia, vel ad summum consideratur vt proprietas intrinsecè coniuncta cum essentia: ergo impossibile est, quin habeat eandem causam, vel æquè primò, vel concomitanter. Quis enim intelligi potest, vt aliqua causa efficiat aurum, & non efficiat verum aurum? Quid si efficiendo aurum, efficit essentiam auri, quomodo efficiendo verum aurum non efficit veritatem essentiæ auri? Vnde eodem possumus vti dilemmate. Nā vel est sermo de veritate in potentia, vel in actu: quodcunque autem horum dicatur, eadem est ratio essentiæ & veritatis in potentia, vel in actu vt patebit facilè, applicando argumentum factū. Denique, aut est sermo de veritate complexa, quæ propriè est in intellectu componente & diuidente, & hæc ita habet causam efficientem, sicut ipsa compositio & diuisio nostri intellectus; nam illi inest, & cum ea incipit, eo modo quo est, vt dixit Diuus Thomas 1. par. quæstione 16. artic. 7. ad 4. Et idem est (seruata proportione) de veritate, quæ est in compositione vocis, tanquam in signo. Aut est sermo de veritate rei, quæ fundat intellectus veritatem, & hæc non differt ab ipso esse. Vnde est illud Aristotelis: [Ab eo quod res est, vel non est, propositio vera vel falsa est:] ergo eandem habet causam, quam ipsum esse, & eidem subest mutationi, Vnde ipsemet D. Thomas, quæst. 1. de veritat. articu 6. ad 4. Veritatem pronuntiatorum ait etiam quantum ad essentiam ipsarum, non esse omnino immutabilem, nisi rebus manentibus. XLIII.

Hæc verò controuersia (vt mihi quidem videtur) tota consistit in varia significatione illius copulæ, [est,] per quam coniunguntur extrema in his enuntiationibus. Duobus enim modis accipi potest. Primò, vt significet actualem & realem coniunctionem extremorum in re ipsa existēte, ita vt cum dicitur, [homo est animal,] significetur re ipsa esse. Secundò, solum significet prædicatum esse de ratione subiecti, siue extrema existant, siue non. In priori sensu veritas propositionum pendet sine dubio ab existentia extremorum, quia, iuxta illam significationem verbum, [est,] non absoluitur à tempore, seu (quod idem est) significat realem & actualem durationem, quæ nulla est, ablata existentia extremorum, & ideo talis propositio falsa est, nam est affirmatiua de subiecto non supponente. Et in hoc eodē sensu, optimè probant rationes proximè factæ, veritatem harum enuntiationum pēdere ex causa efficiente, à qua pendet existentia extremorum. Item probatur, non solum essentiam creatam absolutè sumptam habere causam efficientem, sed etiam applicationem essentiæ (vt sic dicam) ad hanc rem habere causam efficientem, idest, non solum hominem vel animal habere causam efficientem, sed etiam, hominem re ipsa esse animal, habere causam efficientem. Quanuis enim non sit duplex actio vel efficiētia; vna, qua fit homo, alia qua homo fit animal, tamen re vera vtrumque fit, quādo homo generatur: solumq; differt, quia his verbis, [homo est animal,] significatur complexè XLIIII.

plexè prout à nobis concipitur, re autem ipsa fit simplici actione, quia in re fit homo & animal, quatenus in tali re idem sunt. Ita docuit latè Herueus quodlib. 4. quæst. 10. quē defendit Iauel. 5. Metaph. quæst. 12. contra Soncin. eod. lib. 5. quæstio. 10. qui planè in æquiuoco laborat, vt dictum est Denique in hac eadem significatione procedit assertio nostra, quòd existentia non separatur ab essentia, nisi per destructionem & desitionē eiusdem essentiæ. Neque contra eā procedit obiectio facta: negatur enim, propositiones, in quibus essentialia prædicata dicuntur de subiectis, in eo sensu veras esse, ablata actuali existētia. Sic enim verum est illud Aristotelis in Prædicamentis, cap. de substantia: [Ablatis primis substantijs, impossibile est aliquid remanere,] & eodem modo dixit Auer. 1. Physic. com. 63. [Quando res desinit esse, nomen perdere & diffinitionem.

Herueus Iauel.

XLV. Ionsec. lib. 1 c. p. 1 q. 1 & s.

At verò in alio sensu, propositiones sunt veræ, etiā si extrema nō existant, & in eodem sunt necessariæ ac perpetuæ veritatis, quia cum copula [est] in dicto sensu non significet existentiam, nō attribuit extremis actualē realitatem in se ipsis, & ideò ad suam veritatem nō requirit existentiam, seu realitatē actualem. Item, hoc declaratur ex prædictis authoribus, quia propositiones in hoc sensu reducuntur ad sensum hypotheticum seu conditionatū, cum.n. dicimus hominem esse animal, abstrahendo à tempore, nihil aliud dicimus, nisi hanc esse hominis naturam, vt nō possit fieri homo quin sit animal. Vnde sicut hæc conditionalis est perpetua, [si est homo, est animal,] vel, [si currit mouetur,] ita hæc est perpetua, [homo est animal,] vel, [cursus, est motus.] Atque hinc ēt fit, vt hæ cōnexiones in hoc sensu non habeant causam efficientem, quia omnis efficientia terminatur ad actualem existentiam, à qua dictæ propositiones in hoc sensu abstrahūt. Et hoc solum probant rōnes aliæ, quas congerit Soncinas locis citatis. Imò in hoc eodē sensu nō solum nō requirunt hæ connexiones cām efficiētem in actu, verum ēt neque in potētia videntur illam postulare, si formaliter ac præcise sistamus in earum veritate. Quod pōt declarari ratione facta de propositione cōditionali, cuius veritas nō pendet ex causa efficiente, vel potente efficere, & ideò æquè reperitur in rebus impossibilibus ac in possibilibus: æquè .n. vera est hæc conditionalis, [si lapis est animal, est sensibilis,] ac ista, [si homo est animal, est sensibilis;] ergo etiam hæc propositio, [omne animal est sensibile,] per se non pendet ex causa, quæ possit efficere animal. Vnde, si per impossibile nulla esset talis causa, nihilominus illa enunciatio, vera esset, sicut hæc est vera, chymera est chymera, vel similis. Quanquam in hoc possimus discrimen assignare inter connexiones necessarias, conceptas & enunciatas inter res possibiles seu essentias reales, & inter res fictitias vel entia rationis, quod in illis ita est connexio necessaria sm̄ intrinsecam habitudinē extremorū abstrahentiū ab actuali existentia, vt tn̄ sit possibilis in ordine ad actualem existentiā, & hoc totum potest significari per copulam [est] etiam vt à tempore abstrahit, ita vt, cum dicitur, [homo est animal rationale] significetur, hominem habere essentiam realem sic definibilem, seu (quod idem est) esse tale ens, quod non est fictū, sed reale, saltem possibile, & quoad hoc pendet veritas talium enunciationum à causa potente efficere existentiam extremorum. At verò in entibus fictitijs, solum fiunt connexiones necessariæ sine habitudine, etiam de possibili, ad existendum, sed solum per ordinem ad imaginationem, seu fictionem mentis. Denique iuxta hunc sensum cessat etiam obiectio facta contra assertionem nostram, quia, licèt hæ connexiones sint necessariæ independenter ab existentia, nihilominus essentiæ, quæ per eas significantur, non sunt vera & actualia entia, si existentia priuantur.

Soncin.

XLVI. Sed adhuc supersunt duæ instantiæ. Prior est, quia nondum est explicatum quid sit ista necessaria connexio extremorum non existentiū; nā, cum nihil in re ponat, difficile est intellectu quomodo possit fundare necessariam veritatem. Neque enim satisfacit si dicamus, ablata rerum existentia, solum manere hanc connexionem in diuino exemplari & ab illo oriri talem necessitatē: hoc (inquam) non satisfacit, nam, licèt veritas harum connexionum, vt est realis & actualis veritas, nō maneat nisi in diuino intellectu (quo sensu locutus est D. Thomas citatis locis, præsertim 1. par. quæst. 16. art. 7. & sumitur etiam ex Anselmo Dialog. de verit. cap. 7. & 8.) nihilominus necessitas huius veritatis, & prima radix ac origo talis connexionis non videtur posse referri in diuinum exemplar. Nam ipsummet diuinum exemplar habuit hanc necessitatem repræsentandi hominē aīal rationale, nec potuit illum alterius essentiæ repræsentare, quod nō aliunde prouenit, nisi quia non pōt homo esse alterius essentiæ, nā hoc ipso quod sit res alterius essentiæ, iam nō est homo: ergo ex obiecto ipso & non ex exemplari diuino prouenit hæc necessitas; semper ergo restat difficultas tacta quomodo, scilicet, si obiectū illud in se nihil est, possit ex se habere talem connexionem prædicatorum, vt fundet aliquo modo necessitatē talis scientiæ, & talis veritatis, ac talis exemplaris. Ad hoc dicendum videtur, hanc connexionem nihil aliud esse, quàm identitatem extremorū quæ sunt in propositionibus essentialibus & affirmatiuis (& idem dicendum est proportionaliter de diuersitate extremorum in negatiuis.) Omnis .n. veritas propositionis affirmatiuæ fundatur in aliqua extremorum identitate, vel vnitate, quæ, licèt à nobis concipiatur complexo modo, & per modum coniunctionis prædicati cum subiecto, tamen in re nihil est præter ipsammet rei entitatem. Identitas aūt, cū sit proprietas entis (nam idem & diuersum ad vnitatē reducūtur, vt supra diximus) in omni ente, seu in omni statu entis cum proportione reperitur. Vnde, sicut homo existens, & animal in re idē sunt, ita homo possibilis, seu qui obijci potest scientiæ aut exemplari hōis, identitatem habet cum animali proportionaliter sumpto, hęc ergo idētitas sufficiens est ad fundandā illam necessitatem, & reperiri pōt in ente in potentia, quanuis nihil sit actu, quia nihil addit enti in potētia, nisi habitudinem rationis in ordine ad conceptus nostros.

D. Thom. D. Ansel.

XLVII. Sed tūc oritur secunda difficultas, nā sequitur hāc ēt cōnexionē esse necessariā [homo est,] seu [existit,] aut [est existēs, & cōsequēter esse verā ēt si actu non existat, quod est planè falsum, & contra omnem sensum, & verborum vim. Sequela

Dubiolum resoluitur.

autem patet, quia etiam homo & existens habẽt identitatem, vel obiectiuã & possibilẽ, vel actualem, si cum proportione sumatur. Item quia, si illa propositio reducatur ad cõditionalem propositionẽ, repetietur vera & necessaria, quia non põt fieri homo quin sit existens, sicut non potest fieri quin sit animal; tota aũt necessitas huius propositionis, [hõ est animal,] dicebatur esse, quia non põt esse homo sine animali, quæ necessitas dicitur ab aliquib. cõposita seu ex suppositione: eadẽ ergo est in illa, homo est existẽs, quia non potest esse homo sine existentia. Respondetur, in re quidem, nullam fere esse diuersitatem, si existens cũ eadẽ proportione sumat, vel in actu, vel in potẽtia, vt argumentũ probat, & ex superius tractatis satis constat. Nihilominus tñ in modo loquendi est diuersitas, & ideo absolutè neganda est consequentia, quia verbũ existendi simpliciter dictum non significat potentiã, sed exercitium existendi. Vnde illa locutio, [hõ existit,] simpliciter dicta, non reddit sensum cõpositum, idest, si est homo, est existens, sed simplicem & absolutum, & ideò si esset necessaria, significaret absolutam necessitatem existendi, quæ homini conuenire nõ põt.

SECTIO XIII.

Qualis sit compositio ex esse & essentia, qualisue compositio sit de ratione entis creati.

I. HAec quæstio necessaria est tum ad explicandas difficultates tactas in secunda & tertia ratione pro prima sententia propositis in sect. 1. tum ad examinanda vel declaranda multa, quæ de hac compositione scripta sunt ab autoribus, præsertim à Caietano de ent. & essent. c. 5. paulò post quæstionem nonam, vbi per comparationem ad compositionem ex materia & forma declarat compositionem ex esse & essentia, quas in duobus conuenire dicit, differre autem in decem.

Collatio compositionum ex esse & essentia & ex materia & forma.

II. PRima conuenientia est, quia vtraq; compositio est ex actu & potentia. De prima compositione hoc per se notum est: de secunda probat, quia quidditas quælibet ex eo ponitur in rerũ natura, quod existentiam acquirit. Quæ probatio valde debilis est, si sit sermo, vt reuera est, de potentia receptiua, quia essentia non dicitur acquirere esse, quia prius fuerit in potẽtia ad recipiendũ, & postea suscipiat actũ, sed quia prius tota erat in potẽtia obiectiua seu actiua suæ causæ, & postea fit ens actu. Secunda conuenientia est, quod in vtraq; cõpositione actus & potẽtia reducũtur ad idẽ genus. Quæ vera est, intercedit .n. ẽt inter compositionẽ realẽ, & rationis, seu inter compositionem physicã, & metaphysicam, vt patet in cõpositione ex genere & differentia. Quanquã in hoc obseruari possit nõnulla diuersitas, nã in physica compositione vtraq; pars, scilicet materia & forma, ponitur tantũ reductiuè in prædicamento, in Metaphysica autem compositione differentia tantum ponitur reductiuè in prædicamẽto, genus verò, quamuis vt pars possit etiam reduci, seu ad latus constitui, tamen vt est quoddam totum, directè collocatur. Idemq; suo modo reperitur in compositione ex esse & essentia, quæ etiam Metaphysica est, vt infrà dicam: nam essentia integra directè collocatur in prædicamento, existentia verò concepta vt quidam modus, solum per reductionem, de quo in superioribus satis diximus.

III. Differentiæ legi possunt in prædicto autore; sex enim priores omnes supponunt distinctionẽ realem inter essentiam & existentiam, & quod existentia non est actus nisi essentiæ completæ & compositæ ex materia & forma, & ideò neque nobis necessariæ sunt, neque oportet denuo impugnare multa, quæ in eis dñt. Vt quòd in compositione ex esse & essentia neutrum extremorũ est pars substantiæ: est enim hoc verum in compositione completi entis, non verò in omni compositione ex esse & essentia: hæc .n. etiam in materia ipsa & forma, & in anima separata reperitur. Item quod in secunda differentia dr, in compositione ex materia & forma alterum extremũ esse putam potentiã, non verò in cõpositione ex esse & essentia: hoc (inquã) in primis non est generale, cum ipsa materia constet ex esse & essentia, & præterea, si essentia præscindatur ab esse, magis potentiale ens est, quam materia præcisa à forma, seu vt supponitur formæ cũ suo esse, quanquam illæ potentialitates sint diuersæ rationis, nam in essentia vt sic est obiectiua, in materia verò est receptiua. Et similia fere notari possunt in quatuor sequentibus differentijs, quas omitto.

Consurgat ne vnum per se ex esse & essentia.

IIII. QVod verò in septima dicit, ex materia & forma fieri vnũ per se, non verò ex esse & essentia, falsum esse censeo, etiam in opinione, quod essẽntia & existentia realiter distinguantur. Primo, quia comparantur vt actus & potentia eiusdem generis, quæ per se & ex natura sua instituta sunt ad componendum vnum, & essentia sine existentia nõ hẽt completam actualitatem, imo neque est ens in actu: cur ergo non consurget ex eis ens per se vnum? Secundo, quia non fit ex eis vnum per accidens; ergo fit vnum per se. Antecedens admittitur & probatur ab eodẽ Caietano, quia vnum per accidens aggregat res diuersorũ generum: consequentia vero probatur, quia ex essentia & esse fit reuera vnum: nam realiter vniuntur iter se, imo (quod mirabile est) ipse Caietanus ibidem ait, quod [essentia per se adunatur cum esse:] inter vnum aũt per se & per accidens non potest medium excogitari. Tertio, quia alias nullũ ens creatum esset per se vnũ, quatenus ens actu est. Quarto, quia ratio Caietani est valde debilis, scilicet, quia ens per se vnum solum fit ex partibus substantiæ, esse autem non est pars substantiæ: est .n. assumptio falsa, nã etiam fit per se vnũ ex substantia & actu seu termino substantiali, alioqui ex natura & subsistentia non fieret per se vnum, neque suppositum substantiale vt sic, esset per se vnum, quod planè falsum est. Vnde possumus Theologicè improbare illam doctrinam, quia ex ea sequitur Christum non esse vnum per se, quia constat ex humanitate & verbo, non vt ex partibus substantialibus, sed vt ex natura & subsistentia, vel tanquam ex essentia & esse.

Com-

Compositionem ex esse & essentia esse compositionem ex his.

V. ATque hinc simili modo constat octauā differētiam, quam idem autor assignat, falsam esse, nimirum, ꝙ compositio ex materia & forma est compositio ex his, & ideò fit ibi vnum tertiũ: compositio autem ex esse & essentia est compositio cum his, quia in ea non datur res quæ constet ex essentia & existentia propriè loquendo, sicut datur res constans ex materia & forma, sed essentia componit cum existentia, & è cōuerso, & ideò (inquit) dictum est ꝙ adunantur per se, non tñ componendo tertium. Sed hæc distinctio duplicis cōpositionis, ex his, & cum his (vt alibi in simili causa contra Durandũ ostendi) cōficta est: omnis.n.compositio vera secundum diuersas habitudines est compositio ex his, & cũ his, vel huius ad hoc, vt proprius Durandus dixit. Nã in ordine ad terminum qui ex cōpositione resultat, dicitur cōpositio ex his, quia cōpositum non cōponit cũ componētibus, sed componitur ex illis, sm̃ B habitudinem autem componentium inter se, dicitur compositio cum his, vel huius ad hoc, quia vnum cum alio cōponit tertiũm. Impossibile autem est dari aliquam veram cōpositionē, quin detur aliquid per illam cōpositũ, quod vnitatē aliq̃ habeat compositioni proportionatã: ergo impossibile est dari verā compositionem quin sit compositio ex his. Consequentia est euidens ex dictis, & ex ipsa terminorũ significatione: quid.n.aliud est esse cōpositionē ex his, nisi esse cōpositionem vnius rei constantis ex multis? Antecedens verò patet, quia oīs vera actio, præsertim transiens, habet aliquem adęquatum terminũ: ergo & cōpositio hēt adæquatum terminũ, ad quem terminetur, qui esse non pōt nisi compositum. Item quia oīs cōpositio fit per vnionem componentium, ex vnione aũt resultat vnum, nō simplex, sed compositum. Sic igitur, si cōpositio ex esse & essentia est vera cōpositio & realis, vt ipsi dicunt, negari nō pōt quin sit compositio ex his: negari ēt non pōt quin ex ea resultet vna res composita: nam si hæc non datur, quid, quæso, est quod ex esse & essentia componitur? Item Caietanus nullam rōnē affert, neq; afferre pōt, cur ex esse & essentia non componatur vna res. Item; alioqui pari rōne diceret ex subsistentia & natura nō fieri vnũ quid, C ꝙ est planè falsum, quia suppositum substãtiale est verè vnũ. Sequela patet argumento suprà indicato, quia etiã hæc compositio non est ex partibus substãtialibus, sed ex essentia & termino seu mõ essētia. Vnde hic ēt vrget ratio Theologica, quia sequitur, incarnationē non esse cōpositionem ex his, quia est cōpositio ex natura & supposito, vel ex esse & essentia. Atq; ita ēt fit, Christũ non constare ex natura diuina & humana, quod est contra modum loquendi Conciliorum dicentium Christũ ex duab. & in duabus naturis subsistere.

VI. Omissis ergo ijs differentijs, iuxta opinionē asserentem, esse & essentiã esse res distinctas, dicendum esset, compositionē ex esse & essentia conuenire cum alijs vnionē in cōi ratione veræ & realis compositionis ex reali potētia & actu ad idē genus seu prædicamentũ aliquo modo pertinentibus, ideòque conuenire etiam in ratione compositionis, qua fit per se vnũ ex multis. Differre aũt, quia actus huius compositionis non est propriè forma, nec substantialis, neq; accidētalis, sed simplex quidã terminus essentiæ, vel modus intrinsecus & proportionatus illi, & consequenter ēt differre ex parte alterius extremi, scilicet essentiæ, quia non est propriè materia, sed potentia receptiua alteri⁹ rōnis, & proportionata tali actui.

Compositio ex esse & essentia analogicè dicitur compositio.

VII. AT verò iuxta nostram sententiam dicendũ est compositionem ex esse & essentia, analogicè tm̃ compositionem appellari, quia non est compositio realis, sed rationis: compositio.n.realis non est nisi ex extremis in re ipsa distinctis: hic aũt extrema non sunt in re distincta, vt ostēdimus: ergo cōpositio ex illis non pōt esse realis. Sicut aũt ens rōnis non est ens nisi analogicè ac solo fere noīe, ita cōpositio hæc non habet vniB uocã conuenientiã cũ cōpositione reali materiæ & formæ v. g. sed analogam tm̃ proportionem. Atq; hæc est prima & quasi generica differentia inter hanc cōpositionē & illam quæ est ex materia & forma. Cũ hac verò cōiuncta est alia differentia, quæ ad rē præsentem spectat, ꝙ cōpositio ex materia & forma reperitur tm̃ in corporibus & sensibilibus rebus: hæc verò ex esse & essentia cōis est omnibus entibus creatis quæ sunt entia in actu, & ideò illa compositio physica est, quia non abstrahit à materia sm̃ esse: hæc verò est Metaphysica, quia abstrahit, & communis est entibus immaterialibus. Ex quo ēt fit, vt illa prior compositio physica fundamentum sit physicæ transmutationis: hæc verò minimè, sed ex se abstrahat à corruptione, vel transmutatione physica, nisi quatenus adiungitur rebus, in quib. prior compositio reperitur. Ab alijs verò metaphysicis compositionibus differt, generatim loquendo, quia ad diuersum terminum & quasi formalem effectum ordinatur. In particulari verò differt à compositione ex natura & subsistentia, quia hæc realis est, illa rationis, ab alijs vero compositionibus rationis, vt ex genere & differentia, &c. quia illæ ex se abstrahunt ab existentia actuali, & considerantur etiam in ente in potentia: hæc vero C consideratur tantum in re vt actu existente.

Quomodo ex esse & essentia compositio sit rationis tantum.

VIII. SEd contra hãc explicationem occurrũt nonnullæ obiectiones, quarũ solutionibus res hęc magis declarabitur. Prima est, quia si hæc est tm̃ rōnis compositio, non potest dici esse de ratione creaturæ, quia vel non est communis omnibus creaturis, vel non propria earũ: nam compositio rationis fingitur à ratione: ergo extrinsecus aduenit creaturis. ergo non est de ratione earum, nec potest dici omnibus communis. Quod si dicatur communis, nō quatenus actu cogitatur, sed quatenus circa omnes creaturas excogitari pōt, hoc modo non erit propria entis creati, sed in Deo ēt cogitari aut fingi potest: nam compositio ta-

tionis non repugnat perfectæ simplicitati reali, ideò non repugnat Deo. Sic. n. dicũt Theologi, personas diuinas constitui relationibus, seu subsistentijs personalibus, quæ constitutio planè est quædam rationis compositio, nam relationes rône distinguuntur ab essentia, & personæ relationibus & ipsa essentia constituuntur, & quasi cõponi intelliguntur. sic etiam Theologi nõnulli attribuunt Deo compositionem ex genere & differentia. Nec defuerunt etiam, qui putarent esse distingui ratione ab essentia, etiam in Deo.

IX. Respondetur, hanc cõpositionem ex esse & essentia ita esse rônis, vt nõ ab intellectu merè gratis conficta sit, sed in re habeat aliquod fundamẽtum. Dicitur ergo hęc compositio esse de ratione entis creati, nõ quatenus ab intellectu cõpletur vel cogitatur, sed secundum fundamẽtum quod in ipso ente creato habet: hoc aũt fundamentum non est aliud, nisi quia creatura nõ hẽt ex se actu existere, sed tm̃ est ens potẽtiale, quod ab alio potest esse participare: nam hinc fit vt essentia creaturæ cõcipiatur à nobis vt potẽtiale quid, esse verò vt modus seu actus, quo talis essentia ens in actu cõstituitur. Atq; in hoc sensu optimè intelligitur, quõ hæc compositio sit de essentia entis creati, nam de essentia eius est non habere esse ex se sed solum posse participare illud ab alio. Dico aũt esse de essentia eius, si ens creatũ vt ens actu sumatur, nã si sumatur in potentia, nõ poterit esse de essentia eius esse hoc modo actu cõpositũ, nam in hoc inuoluitur repugnãtia, sed erit de essentia eius esse aptum ad essendũ cũ tali cõpositione & nõ aliter, & in hoc cõpletur propria rô entis creati in actu, vel in potentia, quam in tota hac disputatione præcipuè declarare intẽdimus.

X. *Compositio ex esse & essentia quasi ter creaturã propria.* Rursus ex dictis intelligitur facilè, quõ hæc compositio sit propria entis creati, & Deo attribui nõ possit, nam fundamentũ eius includit imperfectionem repugnãtem Deo, qui est ens actu per essentiam, & neq; est, neq; concipi potest vt ens potẽtiale, quia ipsa potẽtialitas essentiæ, Deo vt Deus est, repugnat. Quocirca, quidquid sit de compositione rônis in cõi, an quatenus talis est repugnet perfectioni diuinæ (nã fortasse aliqua non repugnat, nisi sit quæstio de nomine, & ad vitandam vocis inuidiam vocetur constitutio & non cõpositio, ẽt rationis) tamen compositio illa rationis, quæ in re habet fundamentũ includens imperfectionem, Deo planè repugnat, & hac rône, qui melius ex Theologis sentiunt, negant in Deo compositionem ex genere & differentia, tametsi rationis sit, quia requirit in re aliquod fundamentũ imperfectionem includens, scilicet, limitationẽ perfectionis, quæ possit genere & differentia circunscribi, vt præcedẽti disp. tactũ est. Sic ergo longè maiori ratione repugnat Deo cõpositio ex esse & essentia. Qui verò ei talem cõpositionem attribuũt, aut in eo esse & essentiam ratione distinguunt, vel non concipiunt quid sit Deus, vel non satis intelligunt, in quo rô huius compositionis consistat, vel nõ loquuntur de distinctione rationis de qua nunc agimus, sed quę excogitari potest inter esse & essentiam in communi prout abstrahit à Deo & creaturis.

XI. *Obiectio.* Secũda obiectio esse potest, quia iuxta nostrã sñiam nec compositio rationis excogitari potest ex esse, & essentia. Nam compositio per se alicu-

A ius rei esse debet ex extremis realibus, quanuis ipsa rationis sit: non. n. dicitur rationis, quia ipsa extrema per rationẽ ficta sint, sed quia, licèt quid reale sint, tñ in re non sunt duo, sed vnũ: at verò essentia & esse, neq; in re sunt, nec etiam concipi possunt vt duo extrema realia, quia, qñ sunt duo extrema, eo modo quo sunt duo, vnum nõ includitur in alio: essentia verò non concipitur vt extremum reale nisi vt includens esse, vt à nobis supra dictum est: ergo non potest cõcipi per modũ compositionis hæc actualitas, quã essentia intelligitur habere ab esse. Et vrgetur amplius hæc difficultas in ipsamet existentia creata, illa. n. est ens creatum, vnde necesse est vt etiam in illa locum habeat hæc compositio: nam illa est potẽtialis & potest interdum esse, interdum non esse, & tamẽ in illa non potest intelligi compositio ex essentia & esse, aliàs procederetur in infinitum.

XII. *Dissoluitur.* Respondetur primò, non esse necessarium ad cõpositionem rônis, vt extrema sint vel concipiãtur tanq̃ entia realia actualia, præsertim præcisè sumpta, & quatenus vnũ nõ includitur in cõ-

B ceptu alterius, sed satis esse, q; extrema sint rationes aliquæ reales aptę ad existendũ aliquo modo. Quod patet apertè in compositione rônis ex natura specifica & differentia indiuiduante: natura. n. specifica vt præcisa per conceptum ab omnibus differentijs indiuiduãtibus, non est ens actu, sed solum rô quædam realis apta vt sit actu in indiuiduis (loquimur aũt de illa compositione vt rebus realibus attribuitur, seu vt habet terminũ realẽ.) Igitur q; extrema sint entia realia in actu, est quidem per se necessarium ad compositionẽ realem: ad compositionem autem rationis minimè. Vnde potest triplex compositio rationis distingui. Vna, quæ fit ex extremis vt in re ipsa sunt entia in actu, licèt non sint actu distincta. Alia, quæ fit inter extrema realia quidem aptitudine seu formalitate reali obiectiua, abstrahentia tamen ab actualitate existentiæ. Alia denique q̃ fit

C quasi media, ita vt unum extremum eius sit solũ ratio aut essentia realis præcise cõcepta, aliud verò sit existentia actualis. Et hęc respõsio est optima, & satis conformis modo concipiendi.

Secundò verò dici posset, non oẽm compositionem rônis esse ex extremis, quæ mutuo se excludunt, seu quorum neutrũ includitur in cõceptu alterius, sed satis esse vt vnũ possit ab alio p̃scindi, quanuis alterum è cõuerso non possit. Sic . n. substantia est aliquo modo composita sm̃ rônem, quia resolui potest in duos conceptus, entis & modi per se, quanuis in conceptu modi necessariò includatur ens: Sic ergo dicetur in præsenti. Et vtroq; mõ põt confirmatio de ipsa existentia expediri: primò . n. dici põt satis probabiliter, existentiam actualem hoc ipso q; ab exercitio actualiter existendi abstrahitur, confundi cũ ipsa essentia, & rõ existentiã vt exercitã non cõcipi vt cõpositam, sed vt simplicẽ modũ cõponentẽ ens in actu creatũ. Quapropter, cum dr̃ hæc compositio esse de ratione entis creati, intelligitur vel de eo quod concipitur vt id quod est, & non vt præcisa rõ essendi, vel intelligitur cum proportione, scilicet compositionem hanc esse de rõne entis creati, vel vt compositi per illam, vel vt componentis. Vel secundò dici potest, in ipsamet existentia posse concipi hanc compositionem sine IV

ne

ne processu in infinitum, quia ipsa, dum est ratio essendi essentiæ, etiam est ratio essendi sibi ipsi, vt in superioribus fusius tractatum est.

Quomodo esse creaturæ sit esse receptum.

XIIII. Tertia obiectio erat, quæ tacta est in dicta secunda rõne primæ sententiæ, quia ex dictis sequitur esse creaturæ non esse receptum in aliqua potẽtia receptiua, sed esse subsistens: ex quo vlterius inferebatur esse perfectissimũ & infinitũ, q̃a non hẽt vnde limitetur. Prima sequela probatur, q̃a si in re ex esse & essentia nõ sit compositio tanq̃ ex actu & potentia: ergo in re ipsum esse nõ est actus receptus in potẽtia: ergo est irreceptus & in se subsistens. Hæc difficultas in primis non procedit de esse accidentium, nã hoc est receptum in subiecto. Deinde nõ procedit de esse formæ substantialis materialis: nam hoc ẽt est receptum in materia, à qua limitari põt. Atque eadẽ ferè ratione non procedit de esse aĩæ rõnalis, q̃a, licèt non recipiatur in materia vt pendens ab illa, tamen coaptatur illi & per habitudinem ad illam limitari põt. Ex quo vlterius fit, multò minus procedere rõnem in esse ipsius materiæ, q̃d multò est imperfectius q̃ esse formæ, magisque põt per habitudinem ad formam limitari, q̃ esse ipsius formæ per habitudinem ad materiam. Vnde hoc ipsum ferè dicunt de essentia & esse q̃ realiter illa distinguũt: aiunt enim, esse limitari per essentiam cuius est actus, & essentiam per esse q̃a est potentia receptiua illius. Præterea hinc facilè cessat illa difficultas in esse totius substantiæ compositæ: limitabitur enim ex partibus componentibus, nõ enim potest esse illimitatum, quod ex limitatis partibus constat.

XV. Solum ergo restat esse angelorum, de quo fatẽdum est non esse propriè receptum in subiecto propriè sumpto, nec sm̃ partẽ, quia est indiuisibile, nec sm̃ se totum, quia est substantiale & completum; dici tamen potest illud esse receptum in supposito ex natura rei distincto ab ipso esse essentiæ, idque satis esse vt sit limitatum & finitum. Quod in hunc modũ põt declarari, nã aut loquimur de esse solius naturæ angelicæ, aut de esse subsistentiæ eius, aut de adæquato esse totius suppositi. Esse naturæ recipitur in supposito ex natura rei distincto ab ipsa, & ex hac parte limitatur, quia in compositionẽ trahitur, & per talem subsistendi modum limitatur ac determinatur. Esse verò ipsius subsistẽtiæ ex eo clarè limitatur, quia solum est modus quidã talis naturæ. Denique completum esse totius suppositũ, cum eò positum sit ex limitatis extremis, limitatũ ẽt esse necesse est. Sic igitur nõ oportet vt esse creaturæ limitatũ sit, q̃uis sit irreceptum in subiecto.

XVI. Quod verò infertur, fore subsistens, varijs modis potest intelligi. Primo, quòd essentialiter & adæquatè ac per se ipsum sit esse subsistens. Secundo q̃ sit subsistens quasi denominatiuè per aliquem modũ seu terminum sibi intrinsecum. Hoc posteriori modo in nulla sñia negari põt, quin esse creatum, si sit substantiale & completũ, natura sua sit subsistens, q̃a nõ est inhærens, nec ab aliquo alio sustentatum, sed propria subsistẽ-

A tia terminatũ. Et quia hæc subsistentia ex natura rei distinguitur a tali esse, & ab illa habet q̃ subsistat, ideo voco illud denominatiuè subsistens, & non essentialiter. Et hic modus esse subsistentis nullam indicat infinitatem vel illimitationẽ in tali esse, cum sit imperfectus modus subsistendi, & cum compositione aliqua. Priori autem modo fatemur, solũ esse Dei esse sic subsistens actu, se ipso essentialiter ac per se primò, quod habet ex vi suæ infinitatis. Neque ex eo quòd in creatura compositio ex esse & essentia non sit realis, sequitur quòd illius esse sit subsistens illo modo; nam si sit sermo de esse naturæ substãtialis, hoc non subsistit nisi per modum superadditum; si vero sermo sit de esse ipsius subsistentiæ, illud nõ est propriè subsistens, sed ratio subsistendi: si denique sit sermo de toto supposito, illud quidem est subsistens, non tamen per se primò & adæquatè, sed per quẽdam alium terminum seu modum suum. Atque ita omnino satisfit difficultati propositæ, etiam si admittamus nonnulla principia, quæ nondum satis demõstrata sunt, vt quòd esse subsistens sit proprium diuini esse, vel quòd requirat infinitam perfectionem.

B Aliter verò posset responderi, dupliciter intelligi esse irreceptum; XVII. vno modo, quòd sit irreceptum tam in aliquo, q̃ ab aliquo; & hoc modo non sequitur ex nostra sñia, q̃ esse creaturæ sit irreceptum, vt per se constat; & de tali esse rectè dicitur esse infinitum, quia est esse independens; & non participatum, sed potius fons totius esse participati, & tale esse merito singulari modo potest appellari ipsum esse subsistens, quia cum non sit participatum ex se est ac subsistit cum omni perfectione essendi; & hoc sensu rectè dicitur esse proprium Dei quod sit ipsum esse subsistens. Alio vero modo dici potest esse irreceptum in aliquo, quamuis sit receptum ab aliquo, & hoc modo cõceditur, esse creatum posse esse irreceptum; negó tñ inde sequi, q̃ sit illimitatũ ac infinitum. Tum quia, licèt sit irreceptũ in subiecto, solũ est subsistẽs per cõpositionem aliquã cũ ipsa subsistentia; ex quo nõ põt colligi infinitas, vt in priori responsione declaratum est, tum ẽt quia nõ esset purus C actus, sed per participationem. Sed inquiunt, si esse est participatũ, ergo ab aliquo participatur, ergo participatur ab essentia, cuius est esse, ergo oportet esse distinctum ab illa, & realem compositionem cum illa facere. Respondetur ex Alex. Alensi supra, quãdo esse creatũ dicitur esse p participationem, [non esse imaginãdum quod vna res sit, quæ participat, sicut essentia, & alia, quæ participatur, sicut esse, sed quia vna & eadem res est realitas modo participato, & per vim alterius sicut per vim agentis; hæc.n. realitas de se non est, nisi sub modo possibili, q̃ aũt sit, & possit vocari actus, hoc hẽt per vim agẽtis.] Et declaratur hoc ipsum in ipsamet essentia vel substantia creata; est.n. essentia, & substantia per participationẽ, nõ quia ab alia re, vel substantia participetur subiectiuè (vt sic dicã) sed solum quia effectiuè est à diuina substãtia, cuius est quædam participatio.

Sed instabatur, quia esse nõ receptũ in aliquo XVIII. nõ habet vnde limitetur, quia neque à receptiua potẽtia, nec ab aliqua differẽtia contrahente. Ad hoc vno verbo sufficienter respõderi posset, se ipso, & ex vi entitatis suæ esse limitatũ, & finitum,

neque

neque indigere aliquo limitante, vel contrahente in re distincto à se ipso, sed intrinsece natura sua esse tātæ perfectionis per suā formalem entitatem. Extrinsecè verò limitari à Deo, vel effectiuè, quia ab eo recipit tantā perfectionē essendi, & non maiorē, vel vt à causa exemplari, quia cōmensuratur tali ideæ Diuinæ repræsentanti tantam perfectionē, & non maiorem. Vt verò hoc magis declaretur, distinguere possumus duplicē cōtractionem, seu limitationem, vnam metaphysicam & alteram physicam. Metaphysica contractio non requirit distinctionem actualem ex natura rei inter contractū & contrahens, sed ad illā sufficit distinctio cōceptuū cum aliquo fundamento in re, & hoc modo (si velimus cū multis loqui) admittere possumus, essentiam finiri & limitari in ordine ad esse. & è cōuerso ipsum esse finiri, ac limitari, quia est actus talis essentiæ. Nā sub distinctis rōnibus, seu in diuerso genere causarum, non repugnat hic circulus: sicut in ipsamet essentia distinguimus genus, & differentiā, per quam species cōstituitur, ac limitatur ad tale ac tantam perfectionem; & ipsa differentia, vt differentia est, dici pōt limitari in ordine ad tale genus, cuius est actus, & è conuerso. At vero physicè loquēdo, si essentia sit simplex, substantialis, & completa, vt est substantia angelica, revera nō indiget aliquo formaliter, ac intrinsece limitante, præter se ipsam; sed sicut substātia composita limitatur à suis intrinsecis cōponentibus, seu principijs (à quibus simul sumptis, & vnitis in re nō distinguitur) quod nihil aliud est, quam per suāmet entitatem intrinsecè limitari; ita substantia simplex creata, physicè, ac realiter se ipsa limitata est. Quam limitationem habet, vel in potētia, antequam fiat, vel in actu, cū fit. Vnde, cum existentia nihil aliud sit, quā essentia in actu cōstituta, sicut essentia actualis per se ipsam, vel per sua intrinseca principia est formaliter limitata, ita & existentia creata limitationē habet ex ipsa essentia, nō vt est potētia in qua recipitur, sed quia in re nihil aliud est, quā ipsamet actualis essentia.

Inter existentias dari essentialem diuersitatem.

XIX. EX his intelligitur, sicut essentiæ rerum creatarum differunt specie, ita etiā existentias, quod non negant ēt illi, qui opinātur essentiam & existentiam esse res distinctas. Nam potius asserūt differentias essentiarum, præsertim in substātijs immaterialibus, sumi per ordinem ad diuersa esse, vt sumitur ex Caietano de ente & essentia capite 6. quod non posset esse verum, nisi in ipsis existentijs esset diuersitas. Item quia ipsi aiūt existentiam comparari ad essentiam, vel tanquā ad principium intrinsecū à quo manat, vel tanquā ad proprium, & connaturale susceptiuum: ergo sub vtraque rōne necesse est, vt existentia sit proportionata essentiæ, & consequenter quòd tanta sit distinctio inter existentias, quanta est inter essentias. Hoc aūt multo magis necessarium est iuxta nostram sniam, quia si existētia in re nihil aliud est, q̄ essentia actualis, sicut essentiæ actuales specie distinguuntur, ita necesse est existētias distingui. Dices: ergo sicut in essentia distinguun-

A tur genera, & species, ita possunt in existētijs distingui; nam sicut omnes essentiæ creatæ conueniunt in communi, & transcendētali rōne essentiæ, ita existentiæ omnes in communi rōne existentiæ: & sicut quædam essentiæ magis inter se conueniunt, quam cum alijs, & deinde inter se differunt, & inde sumuntur varia genera & differentiæ essentiarum, ita plus conueniunt inter se existentiæ v.g. angelorum, quam cum existentijs hoīum, & rursus inter se essentialiter differūt: poterunt ergo ab eis abstrahi conceptus generis, & differentiæ. Rñdetur in re quidem verū esse maiorem conuenientiam, seu similitudinem reperiri inter quasdam existentias, quam inter alias, imo in hoc eandem ferè seruari proportionē inter existētias, & inter essentias, pp rōnes factas. Vnde ēt Caietan. de ente & essentia cap. 4. paulò ante) quæstionem 6. ait, actualem existennā per propria principia ipsius entis constitui, & iō nō esse extraneæ naturæ ab ipso ente. Ex quo necessario fit, habere eandem proportionem similitudinis, & differentiæ ad existentias aliarum rerū, quæ est inter ipsas naturas, seu essentias. Et Scotus in 2. dist. 3. q. 3. ait, esse existētiæ eo modo, quo

B distinguitur ab esse essentiæ, non esse ex se distinctum, nec determinatum, sed determinari ex determinatione essentiæ. Ex quo etiam fit, vt tale sit esse quale est essentia, talemque proportionē seruare vnum esse ad alia, qualem habet vna essentia ad alias.

Nihilominus tamen (vt ibidem ait Scotus) nō oportet distinguere differentias existentiarum à differentijs essentiarum, neque prædicamentales coordinationes, quia hæc sola distinguūtur propriè in eo quod est, seu quod habet rōnem completi entis in vnoquoque prædicamēto, seu quod concipitur, vt ens completum; existentia autem non concipitur à nobis, vt id quod est, sed vt quidam simplex modus, quo essentia constituitur in ratione actualis entis. Sicut etiam inter ipsas differentias potest intelligi maior aliqua conuenientia aliquarum inter se quam cum alijs, & nihilominus non distinguimus in eis conceptum generis, & differentiæ, sed solum simplices modos quibus vnaquæque differentia determinatur ad propriam, & quasi specificam rationem; Sic igitur intelligendum est de existentijs quatenus metaphysicè à nobis concipiūtur, vt modi essentiarum, possunt enim concipi sub ratione, seu cōceptu magis, vel minus communi, & proprio particulari, tamen illi conceptus non habent rationem generis, & speciei propriè sumpti, sed vel adhæc reducuntur, vel se habent potius, vt conceptus transcendentalis, & modus eius. Atque ita potest etiam metaphysicè intelligi, vnamquamque existentiam creatam limitari per proprium, & particularem modum, per quem ad talem existentiam determinatur. Neque hæc abstractio & determinatio conceptuum repugnat actualitati existētiæ, quia quamuis existentia in ordine ad essentiam comparetur, vt actus ad potentiam obiectiuam, nihilominus in ipsa existētia actuali potest concipi similitudo, & diuersitas cum alia existentia, quæ sufficit ad fundandum prædictos conceptus cum sola distinctione rationis. XX.

C

Vtra-

Vtra sit perfectior, essentia, uel existentia.

XXI. Atque hinc tandem intelligitur, quid sentiendum sit in illa comparatione, quæ à multis controuertitur inter essentiam & existentiam; vtra illarum perfectior sit. Quæ collatio propriè solum habet locum in opinione, quæ admittit distinctionem in re inter essentiam actualem, & existentiam; estque diuersitas opinionum etiam inter autores, qui illam sententiam sequuntur. Quidam n. sentiunt in omni re existentiam esse perfectiorem essentia, quia est talis actualitas eius, si ne qua essentia nullam haberet perfectionem. Propter quod dixit D. Thom. 1. p. q. 4. art. 1. ad 3. [Quòd ipsum esse est perfectissimum omnium, comparatur enim ad omnia vt actus, nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est.] Et in eadem sententiam trahitur Dionysius c. 5. de diuinis nominibus dicens; Quòd ipsum esse est maxima omnium perfectionum, quas à Deo recipimus. Et Arist. 8 Ethicorum c. 11. vocat ipsum esse maximum Dei beneficium.

D.Thom.

D.Dionys. A.ult.

XXII. Alij verò contendunt entitatem essentiæ esse perfectiorem, quia est in vnaquaq; re veluti substantia eius, nam existētia solum est quidam modus, seu terminus eius. Et reuera per se est incredibile, esse in homine entitatem aliquam et con naturalem perfectiorē anima rōnali sm̄ essentiā eius, sm̄ quam est ad imaginem Dei, & per quā habet formalem, ac principalem virtutem efficiēdi operationes suas perfectissimas. Item si Theologicè argumentari velimus, Verbum (iuxta eorum opinionem) assumpsit essentiam hominis, et non existentiam, ergo si existentia est id, quod est perfectissimum in homine, sequitur assumpsisse Verbum id quod in homine est minus perfectum, quod autem perfectissimum est, inassumptum reliquisse, quod est valde absurdum. Tandem (iuxta illam sententiam) necessario dicendū est, essentiam actualem habere propriam entitatem, qua formaliter, & intrinsecè est extra nihil, & non per existentiam ipsam, vt in superioribus ostensum est, quia aliàs non potest in essentia concipi propria entitas, in qua ab existentia distinguatur. Hoc autem posito, euertitur omnino fundamentum ob quod censeri posset essentia minoris perfectionis, q̄ existentia, nimirum, quia ab illa habet omnem actualitatem in ratione entis, est. n. hoc falsum, & non consequenter dictū in illa sententia, quia necessario ponenda est aliqua actualitas in essentia secundum se; posset ergo in illa superare existentiā. Neq; obstat, q̄ existentia ponatur, vt terminus, vel modus essentię quia inde solum potest colligi excessus secundū quid; sicut et subsistentia est modus, & terminus essentiæ, & nihilominus est simpliciter minus perfecta, licèt secundum quid eam superet, quare nos illam actuat, vt inferius videbimus.

XXIII. Sed quāquā hæc ratio ad hominem, seu ex cōcessis principijs vrgens sit, tn̄, absolutè loquēdo, inuoluit contraria snīa aliam pugnantiam, nimirum, q̄ essentia actualis vt sic formaliter, & intrinsecè includat actualitatem in genere entis, sitq; extra nihil, & q̄ non eodem modo includat existentiam, cum proprius conceptus actualis existentiæ nec intelligi, nec declarari possit, nisi

A per primam actualitatem, qua ens in actu distinguitur ab ente in potentia, vt in superioribus latè probatum est. Inuoluitur ergo manifesta repugnantia, cum dicitur essentia præcisè includere actualem perfectionem, in qua potest existentiā superare. Quapropter, licèt hæc comparatio in re ipsa propriè fiat, supposita in re distinctione, nihil tn̄ firmum, aut constans in ea dici potest, iuxta prædictam sententiam. At verò supponendo existentiam in re non distingui ab essentia, constat non habere locum prædictam comparationem sm̄ rem ipsam, & de essentia actuali loquendo, quia cum sint idem, non potest vna esse perfectior altera, vel minus perfecta. Quòd si sm̄ rōnem, aut præcisionem mentis illa duo cōparētur, præfertur existentia essentiæ, quia præcisa existentia, non intelligitur manere essentia in actu, sed potentia tm̄, & quia nihil est actu perfectum, nisi quod actu est, ideo dicitur ipsum esse perfectio perfectionum omniū, & maxima omnium perfectionum. Et hoc modo interpretatur Dionysium D. Tho. q. 10. de Veritate art. 2. ad 3. vbi ait esse dici nobilius, q̄ viuere, vel intelligere, si fiat comparatio, separato per intellectum esse à viuere. Quapropter, si comparatio fiat inter existentiam præcisè conceptam vt modum, & essentiam vt actu existentem, sic essentia concipitur vt quid perfectius, quia cōcipitur vt id quod est, seu vt includens totam perfectionem essentiæ, & existentiæ.

B

Quæ compositio sit de ratione entis creati.

XXIIII. Quarta obiectio erat, quæ in tertia ratione ꝓposita est in sectione 2. in fauorem secūdæ sententiæ. In qua petitur, an aliqua compositio sit de ratione entis creati, & quænam illa sit. In qua re breuiter notandum est, sermonem esse posse, aut de compositione secūdum rōnem, aut de compositione reali, quæ ex rebus realiter, aut ex natura rei distinctis consurgit. Rursus loqui possumus de ente creato, aut prout in re ipsa existit, aut prout mente præscinditur secundum aliquam rationem, quæ præcisio interdum fundari pōt in distinctione aliqua, quæ in re ipsa sit, vt cum præscindimus naturam à supposito, vel substantiam ab accidente: interdum verò fundari pōt in aliqua conuenientia, vel proprietate, aut eminentia rei absque actuali distinctione, vt qn̄ præscindimus genus à differentia, & similia.

C

XXV. Dicendū ergo est, de ratione entis creati in re ipsa existētis esse aliquam compositionem rationis, seu potius fundamentum eius, hoc. n. modo compositio ex esse & essentia est de ratione entis creati, vt supra declaratum est. Rursus dicendū est nullū esse ens creatum, quod prout in re ipsa existit, non includat compositionem aliquā realē ex natura rei loquendo, eam verò compositionē non esse ex esse & essentia, sed ex alijs rebus, aut modis realibus. Declaratur inductione, nā substātia creata prout naturaliter existit à parte rei, includit cōpositionem ex natura & supposito, de qua infra dicendū. Accidens verò, cū naturaliter existat in subiecto, includit compositionem cum illo; & in se se includit compositionem cū ipsa actuali inhærentia, tanquam cum modo entitatis suæ (loqui-

loquimur n. de proprio accidente realiter à substantia distincto. (Quocirca, etiam si consideremus substantialem naturam supernaturali modo existentē, vt est humanitas in Verbo, etiam in illa inueniemus realem compositionem, non tātum ex suis partibus; sed etiam cum Verbo, & cū modo vnionis, quem habet ad Verbum. Et similiter in accidētali forma supernaturali modo existente, vt est quantitas Eucharistiæ inueniemus (iuxta probabilem sententiam) compositionem ex entitate accidentis cum modo per se existēdi in compossibili cum actuali inhærentia.

XXVI. Rursus in omni ente creato necessaria est actualis dependentia à prima cā, quæ dependentia est ex natura rei distincta ab ente, quod p eā fit, vel conseruatur, ideoq; cum illo facit compositionē realem, quæ inseparabilis est ab omni ente creato actu existente, quia neq; tale ens esse potest sine aliqua dependentia, nec ipsa dependētia esse pōt sine aliquo termino. Tādē, probabile est nullum esse possibile ens creatū, quod in re ipsa non habeat compositionem aliquā ex subiecto, & accidente, nam si tale ens sit accidens verū, aut modus realis accidentalis, necessario requirit subiectū, cū quo faciat cōpositionem, vt per se notum est: si verò sit substantia, cū necessario sit finita, necessario habere debet definitum locum seu vbi, vel præsentiam localem, sm̄ quam potest recipere mutationem, & ideò necesse est esse distinctā ab illa, & facere compositionem cum illa. Et eadem ratione potest habere compositionem cum accidētibus realiter distinctis. An verò hoc sit necessarium in omni substantia creata, vel creabili, non satis constat, nec videtur posse demonstrari ex sola rōne entis creati vt sic, quanuis probabilior sit snia, quæ hoc affirmat, de qua nōnulla diximus supra Disp. 18. agentes de potentijs, quæ sunt principia proxima, per quæ creaturæ agūt, aliqua addemus infra de quantitate & qualitate disputantes. Ex his ergo satis constat, in oī ente creato prout in re ipsa existit, inueniri compositionē realē, quæ nō fundatur in distinctione esse ab essentia, sed fundatur in alijs distinctionibus rei existēris ab aliquo mō suo, vel ab aliquo accidēte, quæ distinctio oritur quidē ex limitatione entis creati, à nobis aūt cognoscitur ex separatione vel mutatione, quæ esse pōt inter rem, vel talē modum. Hæc autem distinctio locū non hēt inter esse & essentiam actualem, vt ostensum est, & ideo non est eadem rō de hac & de alijs compositionib. ex natura & supposito, & similibus.

XXVII. Atq; hinc vlterius colligimus si loquamur de ente creato, quod in re ipsa existit, nō tñ sm̄ omnia quæ in re ipsa habet, sed sm̄ aliquam mentis præcisionem, sic non esse necessarium omne ens creatum includere aliquam realem compositionem. Quod etiam inductione demonstratur. Nā si consideremus substantialem naturam immaterialē, vt præcisam ab accidentibus, & ab actuali subsistentia propria, vel ab vnione cum aliena, sic nulla realis compositio in ea reperitur. In naturis verò cōpositis ex materia & forma, licèt integra natura non possit à tali compositione præscindi, tñ in partibus ipsis præcisè cōceptis nō est talis compositio: atq; hoc modo materia præcisè concepta est simplex entitas substantialis, & similiter forma simplex (inquam) respectu essen-

A tialis compositionis, nam compositio ex partib. integralibus excludi non pōt, propter imperfectionem materiæ. Atq; hac rōne forma accidentalis præcisè concepta simplex est, nisi materialis sit, & inde habeat compositionem ex partibus integralibus, vel nisi intendi possit & remitti, atq; ita habeat graduum latitudinem, & compositionem. Quæ sunt imperfectiones, seu compositiones prouenientes ex peculiaribus rationibus aliquorum entium, non vero ex ipsa ratione entis creati vt sic. Non ergo repugnat enti creato vt sic, q sub aliqua ratione præcisè conceptum sit simplex, absque reali compositione.

XXVIII. Neque hoc inficiari possunt illi autores, qui essentiā creatā, & existentiā realiter distinguunt, quia necessario fateri coguntur, ipsam existentiā præcisè conceptam esse simplicem entitatē, præsertim si spiritualis, seu Angelica existentia sit. Quia in ea non possunt excogitari partes, aut extrema ex natura rei distincta, ex quibus cōponatur. Et simili modo aliqua essentia creata præcisè

B concepta erit simplex absq; reali compositione, nam vt sic non includit compositionē ex esse & essentia, cū supponatur præscindi à suo esse, quod (iuxta illam opinionē) fieri potest non solum mēte, sed etiam re ipsa. Vt, v.g. si ponamus angelicā naturam assumi à Verbo, talis natura vt condistincta à Verbo, nullam realem, & substātialem compositionem includeret, quia vt sic nec ex esse & essentia, nec ex natura & subsistentia cōstaret. Non est ergo de ratione entis creati, vt præscindi non possit à reali compositione, qñ non integrè & adæquatè concipitur prout in re est, sed sm̄ aliquam præcisam vel essentialem rōnem. Neque cōtra hoc aliquid objicitur in illa tertia ratione, quod difficultatem nouam ingerat, aut quod nō sit necessario soluendum in omni sententia, etiā ab his qui putāt compositionem ex esse & essentia esse realem & ex rebus distinctis, nam illa cōpositio pōt resolui in componentia, & de ipsis cōponentibus inquiram, an sint simplicia, vel cōposita: hoc posterius dici non pōt propter rōnes factas, & quia aliàs procederetur in infinitum.

C Si verò dicatur primū, habemus quod intendimus, quia ipsa essentia, quæ cum existentia componere dicitur, creata est, & actualis entitas.

XXIX. Quapropter addendum vltimò est, omne ens creatum, quantūuis præcisè & incompletè conceptum, includere saltem aptitudinem ad compositionem, id est, q possit cum alio ente, aut modo entis vnum ens componere; imò includere etiam necessitatem, seu indigentiam alicuius similis compositionis cum alio ente, vel modo entis, vt in rerū natura possit existere: in quo necessariò deficit à perfectione puri actus, & diuinæ simplicitatis. Hoc totum patet ex dictis, quia nec substātia pōt existere nisi cum modo aliquo subsistēdi, vel alio qui vicem eius suppleat, cū quo necessariò facit compositionem aliquam. Et eadem vel maior ratio est de accidēte respectu subiecti, vel respectu actualis inhærentiæ. Et (quod certius est) omne ens creatum requirit actualem dependentiam, atq; adeo compositionem cum illa. Hæc igitur imperfectio satis est ad declarandam rationem, & imperfectionem entis creati vt sic, neq; ob eam causam necessaria est in creaturis realis compositio ex esse & essentia.

S 3

SECTIO XIIII.

An de ratione entis creati sit actualis dependentia, & subordinatio, ac subiectio ad primum, & increatum ens.

I. HACTENUS explicuimus rationem entis creati absolutè, considerando intrinsecã compositionem, & entitatem eius per ordinem ad proprium actum essendi, à quo habet formaliter vt ens sit. Nunc explicanda, & declaranda est amplius hæc ratio entis creati per habitudinem, & comparationem ad primum, et increatum ens, nam cum cõparatione illius analogicè sit ens, optimè per collationem ad illud, ipsius ratio declarabitur.

II. Principio igitur supponendũ est (id quod est certũ apud omnes) ens creatũ quatenus tale est, essentialiter includere dependentiã à primo & increato ente. Quia hęc est prima rõ distinguens ens creatũ ab increato, vt supra tractando hanc diuisionem ostensum est. Item, quia saltem hoc modo est de rõne entis creati, vt habeat esse receptum ab alio, quod est habere esse dependens; ergo maximè à primo ente, quod habet esse ex se, non receptũ ab alio. Denique omne ens huiusmodi est ens per participationem: ergo essentialiter pendet ab eo à quo ratione entis participat. De qua re fusè diximus in Disput. 20. & 21. Vbi explicuimus quid sit hæc dependentia, & quo dicatur essentialis creaturæ, quia ea vi suæ essentiæ illa indiget: non quia ipsamet dependentia componat intrinsecè essentiam creaturæ. Quam verò relationem seu habitudinem ad creatorem includat eos creatum, vel ratione suæ essentiæ, vel ratione suæ actualis dependentiæ, constabit ex dicẽdis infrà Disp. 47. de habitudine transcendentali, & prædicamentali, & in Dispu. 48. de habitudinibus omnis dependentiæ, vel actionis.

III. Ex hoc ergo principio sequitur primò, omne ens creatum esse sub dominio Dei quantum ad suum esse, idest, ita esse subiectum Deo, vt ab illo possit in nihilum redigi, & priuari suo esse, per solam suspensionẽ illius influxus, quo ipsum cõseruat. Probatur ex dictis, quia ens creatum essentialiter pendet ab increato, in sensu exposito; ergo ex hac dependentia necessariò sequitur prædicta subiectio, nam hoc ipso quòd creatura indiget diuino influxu vt sit, de se est subiecta annihilationi, si tali influxu priuetur. Sed quæres, an hæc ipsa subiectio in ordine ad annihilationem sit tam essentialis creaturę, sicut est ipsa positiua, seu radicalis dependentia. Respondetur, quantum ad id quod ponit in creatura, esse æquè essentialem: quantum verò ad id quod connotat, seu requirit ex parte Dei, non videri ita essentialem, si præcisè & formaliter loquamur. Declaratur, nam essentialis dependentia entis creati ab ente increato formaliter solum respicit ipsum increatum ens tanquam infinitum principiũ & pelagus essendi, & efficacissimũ vt possit sui participationem cõicare, & hęc perfectio præcisè sumpta sufficiens esset ad intelligendam in creatura rationem entis creati. At verò prędicta subiectio eiusdẽ entis in ordine ad annihilationem, connotat in Deo libertatem in conseruanda creatura,

A quã semel produxit, quę libertas quãuis ipsi Deo essentialis sit, atq; ita ex parte Dei sit necessarius visus talis libertatis, vt creatura recipiat esse, & in eo conseruetur: tamen ex parte ipsius creaturæ, & ad rationem entis creati vt sic, videtur hoc accidentarium; nam si per impossibile intelligeremus Deum non liberè, sed necessariò se communicare ad extra, nihilominus intelligeremus in creatura veram rationem entis creati, absque subiectione ad Deum in ordine ad annihilationem. Quia intelligeremus in Deo potestatem efficiendi, & conseruandi ens creatum, quod satis esset ad intelligendam ex parte ipsius entis creati essentialem dependentiam à Deo, non tamen intelligeremus ex parte Dei plenum dominium supra esse creaturæ, quia tale dominium non est sine libertate, & ideò nec in creatura intelligeretur subiectio in ordine ad annihilationem, quia hæc subiectio & dominium sunt correlatiua, & vno ablato, alterum auferri necesse est.

IV. Et hac rõne dixi, hanc subiectionem quãtum ad id quod cõnotat ex parte Dei, non includi in rõne entis creati præcisè, ac formaliter sumpti; quantũ ad id verò, quod per hanc subiectionem B importatur in ipso ente creato, & quantum ad id quod ex parte eius requirit, essentialis illi est hæc subiectio, & eandẽ omnino radicem, seu eũdem gradum entis indicat, quem essentialis dependentia. Per hanc enim subiectionem nihil aliud significatur, nisi ens creatum talis esse naturæ, & essentiæ, cui non repugnat in nihilũ redigi, si ex parte causæ non desit libertas ad suspendendum influxum, quo illi cõicat esse. Atque hoc sensu dici potest, hanc subiectionẽ esse essentialem enti creato vt sic. Præsertim, quia licèt per nostros cõceptus vnã perfectionem ab alia præscindamus, tamen absolutè est de essentia Dei, vt habeat plenum dominium omniũ creatorum entium, vel actu, vel potestate: ita vt si velit illa producere, non possit extra suũ dominium illa constituere; ergo è cõuerso, seu eadem proportione est de essentia entis creati, vt semper sit subiectum Deo, & sub eius dominio, ita vt ab ipso possit in nihilum redigi. C Vnde ex hoc dominio, quod nobis notius esse videtur, optimè confirmamus dependentiam, quam ens creatum habet à Deo, non solum in fieri, sed etiam in cõseruari, quia si non ita penderet, non posset Deus ad nutum suæ voluntatis ens semel creatum in nihilum redigere, & ita nõ haberet plenum dominium eius; quod diuinæ perfectioni repugnat. Quæ ratio in dicta Disputatione 21. latius tractata est.

V. Ex quo vlterius colligere, seu addere possumus, aliã etiã subiectionẽ, seu dependẽtiam à Deo esse intrinsecã enti creato vt sic, in agendo, seu in causando. Potest autem hęc dependentia, vel subiectio, duob. modis declarari. Primò absolutè, & hoc modo videri potest non esse vniuersalis, quia nõ est de ratione, vel essentia entis creati, vt aliquid agere possit. Alio modo potest hæc subiectio conditionatè tantum, seu ex hypothesi intelligi, s. hanc esse conditionem entis creati, vt si quicquam efficere possit, in ipsa effectione necessariò pendeat ab actuali concursu, & adiutorio primæ causæ, & entis increati. Et quidem si loquamur de propria efficientia, erit hęc posterior expositio adhibenda; si verò sermo sit de causalitate

falsitate in genere, debet hæc conditio priori modo exponi, quia nullū est ens creatū, quod nō habeat aliquod causalitatis genus, nam si est accidens, vel est principium proximum efficiēdi aliquid, vel saltem formaliter afficit subiectum; si vero est substātia, aut est materia, & illa habet cāsalitatem materialē, aut forma, & hæc habet causalitatem formalem, & fortasse nulla forma est, q̄ non sit principium efficiendi aliquid: sicut etiā omnis substantia spiritualis & cōpleta habet aliquā operationē, cuius est principium efficiēs. Itaque in omni ente creato reperitur aliquod causalitatis genus, & aliquis modus cōicādi suā perfectionē, in quo ab actuali Dei influxu essentialiter pendet. Quāuis diuerso modo; nā causalitas effectiua entis creati pendet à Deo, ēt vt efficiēte causa prima ac præcipua, aliæ vero causalitates, v.g. materialis, & formalis non pendent in eodē genere, sed in genere efficientis causæ, nam quod materia materialiter causat, necesse est vt illud ipsum Deus causet efficienter. Quæ omnia supra Disput. 22. latius tractata, & declarata sunt.

X. Potest autem hic ēt quæri, an hæc subordinatio in agendo, vel causando, formaliter pertineat ad essentialē rōnem entis creati vt sic vel potius sit tanquam proprietas eius. Videtur. n. hoc posterius esse dicendum, quia causare, vel efficere, vel virtus ēt efficiendi non pertinēt ad essentiam entis creati, sed ad proprietates eius: ergo dependētia in causando non pertinet ad rōnem creati entis, sed, ad summum, erit tanquam proprietas cōsequens illud. In contrarium vero est, quia hæc dependentia non fundatur in aliqua qualitate, vel proprietate entis creati, quæ sit extra essentiā eius, sed in intrinseca limitatione illius; ergo hoc modo pertinet ad essentiam, non minus quàm dependentia in esse. Atque ita sanè dicendū est, aliud esse loqui de ipsa formali causalitate, seu dependentia: aliud de cōditione entis creati, rōne cuius nihil pōt se solo efficere, vel causare, nisi cooperante Deo. De priori clarum est nō pertinere formaliter ad essentiā entis creati, vt ratio facta probat, & q̄a nō conseruati pōt integra essentia entis creati absq; actuali causalitate, seu actuali adiutorio Dei ad cāndum. At vero de posteriori cōditione seu radice huius dependentię, dicendū est, in re nihil aliud esse præter essentiam ipsam entis creati, vt sic, quia remoto et per intellectū omni alio superaddito tali essentiæ, inuenietur ex vi sua hāc habere limitationē, & imperfectionem, vt se sola nō sit sufficiēs ad aliquid agēdum vel causandū. Et ideo de potentia Dei absoluta fieri nō pōt ens creatū, quod huiusmodi subordinationē non habeat ad increatū ens; ergo signum est esse fundatā in ipsamet essentiali rōne entis creati. Quocirca quanuis per præcisionē rōnis, & cōceptus inadæquatos mētis, apprehēdi possit dependentia in essendo, vt prior rōne, quàm dependētia in causando, & ideo possit etiam prior concipi vt primo cōstituens, & modificans communem rōnem entis ad rōnem entis creati: posterior verò concipi valeat vt proprietas, vel attributū creati entis, tamen in re ipsa hoc nō est attributum accidentale, sed quasi transcendentale, cum in re nihil addat essentiæ entis creati, licèt cōcipiatur per habitudinē ad aliq[illegible] intrinsecū & sub ea rōne censeatur tāquā proprietas, meta-

A physica potius, quàm Physica: ad eum modum quo transcendentalia attributa entis sunt proprietates eius.

Vltimò dicendum est, de ratione entis creati esse, vt sit subiectum, vel subordinatū enti increato ad obediendū illi in recipiendo, & agēdo, quicquid contradictionē non implicauerit. Hæc conditio entis creati magis ad Theologos spectat, q̄ ad Philosophos naturales: differt enim hæc proprietas à præcedenti, quod illa solum consistit in dependētia entis creati quoad vim naturalē efficiendi, vel causandi effectus suæ naturæ proportionatos; & ideo talis depēdentia lumine naturali facilè cognosci pōt; hæc verò posterior conditio addit ens creatū ex vi suæ entitatis aptū esse obedire Deo in recipiēdo, vel agendo quemcunque effectū possibilē, & non repugnātem, etiam si naturalē virtutē, vel capacitatem talis entis excedat. Quod nō pōt tam facilè cognosci lumine naturæ, quia attingit aliquo modo, seu dicit habitudinē ad supernaturales effectus, quos creatura attingere nō pōt nisi vt eleuata per diuinā virtutē, quæ eleuatio magis est nobis manifestata p ea quæ reuelata sunt, q̄ naturali lumine. Ex his B ergo, quæ vel per fidē reuelata sunt, vel reuelatis sunt magis consentanea, colligitur satis probabiliter hæc proprietas entis creati. Nam credimus hominem recipere à Deo supernaturales perfectiones, quas natura eius non postulabat, nec ei debebantur. Item, humanitas Christi eleuata est ad vnionē hypostaticā, cuius naturaliter capax nō erat. Item, eadē humanitas & sacra, & alia huiusmodi e leuātur à Deo ad agendū aliquid vltra suā naturalē virtutē: hæc aūt omnia supponunt huiusmodi creaturas ex se, & antequā eleuentur, natas esse obedire Deo volēti tali modo in illis, aut per illas operari: & quoad hoc est eadē ratio de his creaturis, & de omnibus, ergo dicendum est, ens creatum vt sic habere hanc subordinationem ad Deum, vt natum sit obedire illi in agendo, & recipiendo, quicquid non repugnauerit.

VII. Atque hinc nata est doctrina Theologorū de C potentia obediētiali creaturarum respectu Dei, quam prius indicauit Aug. lib. 9. Gen. ad literā, cap. 17. & inde D. Thom. 1. par. q. 115. art. 2. & 4. & in 4. dist. 42. q. 2. art. 2. ad 4. quem cæteri Theologi, præsertim eius discipuli, secuti sunt, & apertius eam declarant in potentia passiua, est autem eadem proportionalis ratio de potentia obedientiali actiua, vt latè tractaui in 1. tomo 3. p. disput. 31. sectione 6. Denique ratio huius subordinationis à priori sumēda est ex pleno dominio, quod Deus habet in suam creaturam; vt ea vti possit in omnem vsum, qui non inuoluerit repugnantiā, aut contradictionem. Huiusmodi enim plenum dominium ad infinitam Dei omnipotentiā pertinet; non. n. est dominium omni ex parte perfectum, nisi includat potestatem ad oēm vsum possibilē. Huic aūt pleno dominio Dei correspōdet in creatura plena subiectio, tam duo hæc correlatiua sunt; ad hanc aūt subiectionem necessaria est talis conditio ex parte creaturæ, ratione cuius apta sit ad exequendum quicquid Deus voluerit, vel recipiendo, vel agendo. Vnde, sicut non pōt Deus ens creatum efficere cuius plenum ac perfectū dominium non habeat, ita non potest ens creatum fieri, quod non habeat prædictam conditionem

tionem, & subordioationem, seu subiectionem ad Deum.

VIII. Dices, Hæc conditio vel subiectio nec formaliter pertinet ad essentialem rationem entis creata præcisè cóceptam, nec etiam est proprietas naturaliter, ac necessario cosequens illam; ergo nullo modo per se aut necessario conuenit enti creato. Antecedens patet quoad priorem partē, qoia essentialis ratio entis creati in hoc præcisè consistit, ac sufficienter saluatur, quod sit ens essentialiter pendēs à Deo, quoad posteriorem vero partē probatur, qa illa subiectio est in ordine ad supernaturales actiones vel effectus: & ideo nō pertinet ad naturalem ordinem, sed ad supernaturalem; ergo noo pōt consequi ex ratione entis creati vt sic: quia ens creatum abstrahit à naturali: & supernaturali. Respondetur, huiusmodi conditionem entis creati, quam per hanc vltimam subiectionem ad Deum declarauimus, non addere ipsi enti, cui conuenit, aliquā rem, vel realem modum, ex natura rei distinctum ab ipso ente, sed explicare solum ipsam intrinsecam conditionem entis creati, sub diuersa habitudine ad Deum, & ad omoipotentiam illius, & supernaturales actiones eius. Quapropter per hāc conditionem in re ipsa nihil aliud explicatur, q̃ essentia entis creati, declaratur autem per modū cuiusdam attributi, seu proprietatis metaphysicæ, similis attributis entis, vt io proximo superiori puncto dicebamus.

IX. Ad argumentum ergo respondetur, si de re ipsa loquamur, essentialem rationem entis creati non declarari plenè, & adæquatè per hoc solum quod est ens dependens; nam licèt in hac habitudioe implicitè contineatur omnis alia subiectio ad Deum, non tamen explicitè declaratur, quod à nobis fit, cum explicamus omnes prædictas subiectiones ad Deum. Ioter quas, prout à nobis ratiooe distinguuntur per inadæquatos conceptus quādam et rationem ordinis intelligimus, & vnam apprehendimus, vt primariam, & essentialem rationem: alias vero ad modum proprietatum. Vnde sub hac consideratione concedimus hanc esse proprietatem entis creati, negamus tamen per se, & intrinsecè pertinere ad supernaturalem ordinem, quia oō constituit modum, aut determinatum ordinem entium, sed talis est, qualis est entitas, in qua reperitur, vt latius io prædicto loco à nobis dictum est. Quin potius (quod aduerteodum est) non tm̄ hæc vltima subordioatio io ordine ad diuinam omnipotentiam, vt operantem super legem naturæ, cómunis est oaturalibus & super oaturalibus entibus, sed etiam prior, quæ est in ordine ad actiones, vel causalitates vnicuique rei connaturales. Supponimus eoim ex Theologia, quædam esse naturalia entia, alia supernaturalia præsertim illa, quæ dicuntur supernaturalia quoad substātiam, quæ solum sunt accidentia quædam, quæ oulli substaotiæ creatæ possunt esse connaturalia. Hæc ergo supernaturalia eotia actiones habent, vel causalitates suis entitatibus proportionatas, in quibus etiam subordinantur Deo, & ab ipso pēdent, in qua dependentia conueniunt cum ceteris entitatibus naturalibus, seruata proportione. Atq; hac rōoe depēdētia entis creati à Deo in omni sua, ac propria cālitate cōis est nō solū naturalibus entibus, sed etiam supernaturalibus. Possunt autem hæc supernaturalia entia eleuari ad agendum vel causandum aliquid vltra causalitatem sibi connaturalem, nam in hoc non minus subijciuntur Deo, quàm reliqua entia ordinis naturalis, atque hac ratione omnis hæc subiectio & dependentia respectu Dei abstrahit ab ente naturali & supernaturali, & communis est omni enti creato vt sic.

X. Per hæc igitur sufficieoter videtur declarata communis ratio entis creati, & obiter etiam explicuimus causas, effectus, & proprietates eius. Nam ens creatū vt sic præcisè & abstractè sumptum, non requirit aliam causam nisi ipsum increatum ens, in quo habet sufficientem causam efficientem, exemplarem, & finalem: formalem autem & materialem per se ac positiuè non postulat ex sola communi ratione entis creati, sed admittit illas in aliquibus eotibus, de quibus postea videbimus. Et simili modo, licèt quædam entia creata requirant alias causas efficientes præter Deum, saltem vt connaturali modo fiant, vel existant, tamen ratio entis creati vt sic illas non requirit. Simili modo philosophandum est de effectibus, nam ens creatum ex vi huius communis rationis, licèt sit capax causalitatis, nullum tñ definitum causalitatis genus sibi determinat, sed hoc solū, quòd in omni causalitate sua, quæcunque illa sit, Deo subordinatur, & ab illo pendet, prout iam declaratum est. Ex quo tandem proprietates entis creati vt sic sufficienter sunt etiam traditæ, nullas enim alias habet, præter cōmunia attributa entis, quæ modo sibi accommodato participat, & alia quæ limitationem, & imperfectionem eius concomitantur, vt sunt compositio, dependentia, & subiectio, de quibus dictum est. Illa vero prima cooditio entis creati, nimirum, quòd finitum aut limitatum necessario esse debeat, explicari hoc loco fusius posset, tamen prætermittendam eam duxi, quia limitatio quoad perfectionem esseotialem entis creati nullam habet difficultatem, cum supra demonstratum sit, ooo posse creaturam diuinam perfectionem adæquatè recipere: quòd si inferior sit, necesse est, vt infinitè ab illa distet. Qnia res simpliciter iofinita (vt est Deus) nō potest aliam superare excessu finito, aliàs per finitum augmētum possent ad æqualitatem peruenire. Si autem ens creatum oecessario distat infinitè à perfectione diuina, necesse est, vt ipsum sit finitæ perfectioois essentialis. Quod verò spectat ad infinitatem entis, vel in quantitate molis, vel io intensione alicuius qualitatis, non est præsentis disputationis, cum non pertiocat ad ens creatum vt sic, sed ad determinatas rationes entis, de quibus propriè disputant Philosophi io tertio Physicorum, & attinguntur à Theologis prima parte, quæstione 7. & in prima distinct. 43.

DISPVTATIO XXXII.

De diuisione entis creati in substantiam & accidens.

EXPLICATA communi rõne entis creati, sequitur declarãda eius diuisio, vt per eam ad pertractandas, & dignoscendas determinatas rationes entium, quantum ad Metaphysicum spectat, progrediamur. Solet autem huiusmodi ens proximè diuidi in decẽ prædicamẽta, tamẽ diuisio à nobis proposita aptior visa est ad seruandum doctrinæ ordinem, & explicandum rationes omnes communes, & quasi transcendentales, quæ sub ente considerati possunt. De hac ergo diuisione breuiter dicemus, quomodo membra eius opponantur, & sufficienter diuisum exhauriant, & quomodo in illius cõmuni ratione conueniant.

SECTIO I.

Vtrum ens proximè & sufficienter diuidatur in substantiam, & accidens.

I.

PRIMA ratio dubitandi esse potest, quia substantia non solum in entibus creatis, sed maximè in increato reperitur: non ergo rectè diuiditur ens creatum per rationem substantiæ, alioquin continebitur aliquid sub membro diuidente, quod non continetur sub diuiso: vel saltem modus contrahens seu determinans diuisum, vniuersalior erit seu communior quàm ipsum diuisum. Quod si fortè dicatur substantiam in ea diuisione non sumi, vt abstrahit à creata, & increata, sed definitè pro substantia creata; obstat hinc alia difficultas, nimirũ ens prius fuisse diuidẽdum in substãtiã, & accidens, deinde vero substantiam in creatã, & increatam; quandoquidẽ substantia creata non cõuenit cum increata solũ in ratione entis, sed etiam in ratione substantiæ: ergo nullo modo potest præsens diuisio enti creato attribui.

II. Secundò, sunt aliæ diuisiones entis æquè vniuersales, & immediatè partiẽtes ipsum ens; ergo nulla est ratio ob quam præsens diuisio cæteris præferatur. Antecedens patet, nam ens diuidi potest in absolutum, & respectiuum, quæ diuisio adæquata est enti, cum nullum excogitari possit ens, quod non sub altero membrorum contineatur. Vnde fit, hanc diuisionem esse proximam, & immediatã ipsius entis alioquin non possent mẽbra diuidentia illud adæquatè diuidere. Item, diuiditur ens creatum in actum & potentiam, quę etiam est adæquata, & immediata diuisio. Item, diuidi potest ens in completum & incompletũ, dantur enim quædam entia integra, & totalia, vt sunt substantialia supposita, quæ meritò completa entia nominari possunt; alia verò sunt quæ sunt partes, aut affectiones talis entis, quæ sub ratione entis incompleti comprehenduntur: sub quo membro, non tantum accid[...] sed etiam partes substantiæ comprehenduntur. Vnde constat hanc diuisionem esse valde diuersam à præcedenti. Quòd autem sit adæquata, per se notum est, quia membra immediatam contradictionem includunt, diuiduntque immediatè ipsam rationem entis, quia illi modi quasi transcendentes sunt, & proximè determinãt, & quasi afficiunt ipsam rationem entis. Videtur autem hæc partitio aptior ad explicandam communitatem, seu analogiam entis, quia solum ens completum esse videtur principale membrum, & per habitudinem ad illud, reliqua omnia entis rationem participant.

III. Tertiò hic oritur præcipua difficultas, nam vi detur illa diuisio planè insufficiens: nam præter substantiam, & accidẽtia, datur aliquid quod participat rationem entis, & non est substantia nec accidens, vt v.g. modus rei non est substãtia rei, vt per se notum est, nec etiam est accidens, quia non inhæret, sed per quandam identitatem afficit rem cuius est modus. Quod præsertim declaratur independentia creatura, qua ens creatũ producitur, & conseruatur à Deo; illa. n. aliquid rei est, & hoc modo sub ente continetur, & non est accidens, quia non est in subiecto, nec ex subiecto, sed est prior natura omni subiecto, cum sit ex nihilo, nec etiam est substantia, quia ex natura rei distinguitur à substantia, quæ per ipsam producitur. Et confirmatur, augeturq; difficultas ex quibusdam proprietatibus substantiæ vel entis, quæ sm̃ suas rationes formales nõ censentur esse substantiæ, sed proprietates substantiæ, & tamen non sunt etiam accidentia, quia in re non distinguuntur à substãtia, nec realiter, nec modaliter, sed tantum formaliter, ex mẽtis præcisione, quę est rationis distinctio. Assumptum declaratur, nam est proprietas substantiæ esse aptam, vt substet accidentibus, quæ tamen proprietas neque addit substantiæ vllum accidens, nec declarat ipsam rationem substantiæ. Simile est de hac proprietate, esse principalẽ virtutem operandi, & similibus. Idemque argumentum maiori ratione fieri potest de ipsis proprietatibus entis in communi, quæ nec accidentia esse possunt, nec substantiæ, cum vtrisque communes sint, & tamen sunt entia, alioqui nihil essent: illa ergo duo mẽbra non diuidunt sufficienter ens.

Quæstionis resolutio.

IIII. Nihilominus dicendum est illam esse optimam, ac sufficiẽtem diuisionem entis. Quæ sententia adeo est communis, vt tanquàm res per se nota ab omnibus recepta sit: quapropter magis indiget terminorum explicatione, quàm probatione. Quòd ergo in rebus creatis, quædam sint substantiæ, quædam vero accidentia, ex ipsa continua rerum mutatione, & alteratione manifestum est, mutatur enim aqua v.g. ex calida in frigidam, & è conuerso, & homo nunc sedet, nũc vero ambulat, per quas mutationes aliquid rei amitti, vel acquiri necesse est; alioqui non fieret mutatio realis: non amittitur autẽ, nec mutatur substantia, integra. n. manet substantia aquę, vel hominis, siue calefiat, siue frigefiat, sedeat, aut ambulet: est ergo accidens, illud in quo fit mutatio; dantur ergo in entibus quædam quæ sunt accidẽtia. Vnde vlterius necessariò cõcluditur, aliquod esse

essens, quod sit substantia; nam accidens alicuius est accidens, nimirum substantiæ. Quod si quis dicat etiam accidentis posse dari accidens. Respondetur, necessariò sistendum esse in aliqua substantia; quia licèt vnum accidens alteri accidat, tamen cum neque in hoc ordine possit in infinitum procedi, neq; sisti in aliquo accidente, quòd nulli subiecto accidat (alioqui iam non esset accidens, sed substantia, necessariò sistendũ est in aliquo ente, quod sit substantia, quodque sit primum, & quasi radicale subiectum, & fundamentum accidentium. Quod etiam manifestant prædictæ accidentales mutationes, sub quarum terminis necesse est, vt idem subiectum maneat, quod non potest esse nisi substantia, siue sola, ac nuda, siue alijs accidentibus affecta. Sic igitur satis constat, conuenienter diuidi ens in substantiam, & accidens.

V. Quod verò sufficienter etiam diuidatur, eodẽ ferè discursu concludi potest; nam vel ens tale est, vt nulli alteri accedat, vel est tale, vt alicui accidat, seu vt alicui enti adhæreat, illudque afficiat accidẽtaliter, seu extra essentiam eius. Quidquid priori modo se habet, sub ratione substantiæ cõprehenditur, quod autem posteriori, sub ratione accidentis Non potest autem inter hæc duo membra fic explicata medium inueniri, nam im nediatam contradictionem includunt, vt ex ipsis verbis à nobis propositis satis constat. Coincidit autem hæc ratio cum illa vulgari, quòd ens per se, & in alio habent inter se immediatam oppositionem, vnde necesse est alterutrum ex his modis omni enti conuenire; ens autem per se constituit substantiam, ens verò in alio constituit accidens; ergo adæquatè diuidunt ens. Quid autem per hos duos modos per se & (in alio) significetur non potest breuiter explicari, sed in sequentibus disputationibus tractandũ est: nunc tantum supponatur, vtrunq; sumi, vt includit immediatam negationem alterius, ita vt quidquid nõ est in alio, ad modum accidentis, id est, inhærendo, & afficiendo extra essentiam rerum, per se esse dicatur, & sit substantia, & è conuerso quicquid per se non est, sed alicui adhæret, sit in alio, & accidens dicatur. Quamquam ex his duobus modis melius modus per se conci piatur, & explicetur à nobis per negationem alterius, quia simplicior est, quàm modus existendi in alio. Atque hæc nunc sit satis ad explicandam sufficientiam huius diuisionis, nam exacta declaratio horum modorum inferius tradẽda est, vt dixi. Et respondendo ad difficultates propositas hæc diuisio amp ius declarabitur.

Responsio ad primam dubitandi rationem.

VI. AD primam ergo rationem dubitãdi, primo dicendum est, in hac diuisione, prout à nobis tradita est, membra diuidentia sumenda esse proportionata diuiso. Cum ergo diuisum sit ens creatum, vtrunque membrum diuidens accipiendum est quatenus per modum enti creato accõmodatum constituitur. Et quidem in accidente hoc nulla indiget declaratione, quia iuxta sanam & Catholicam doctrinam nullum est increatũ accidẽs, quia neque extra Deum est aliquod ens increatum, neque in Deo est aliquod accidens, vt supra ostensum est. De alio verò membro scilicet, substantia, fatemur quidem Deum esse, substantiam increatam, atque ita posse abstrahi rationem substantiæ in communi à creata, & increata, tamen in hac diuisione non hoc modo sumitur, sed quatenus cõstituitur per modũ proprium substantiæ creatæ. Qui modus duplicitèr explicari potest. Primò, vt substantia non tantũ dicatur quæ per se est, sed quæ accidentibus substat, vel substare potest; quomodo videtur Aristoteles sumpsisse, & descripsisse substãtiam in prædicamentis. Hæc verò explicatio supponit in primis omnem substantiam creatam, & creabilem aptam esse substare accidentibus, quod alicui forsasse non omnino euidens apparebit, mihi autẽ indubitatum est, vt ex dictis in disput. præced. de compositionibus entis creati constare potest. Illa vero descriptio declarat ratione substantiæ creatæ per habitudinem ad aliquid extrinsecum, cũ tamẽ illius ratio absoluta sit, & intra proprium genus concipiatur.

B VII. Secundo ergo modo explicari potest, ex eo modus per se essendi, qui essentialiter constituit substantiam creatam imperfectus est, vel quia aliquam compositionem includit in tali substãtia, vel certè quia licèt includ.t negationem inhærendi, tamen non dicit ex vi suæ præcisæ, & essentialis rationis actualem modum subsistendi, quo vltimatè ac perfectè videtur substantia completa constitui. Substantia itaque increata est per se ipsa substantialiter, atque essentialiter subsistens, atque ita ex vi suæ essentiæ habet completam rationem substantiæ, substantia verò creata si incompleta sit hoc ipso deficit à perfecta ratione substantiæ, & ex se, vel non subsistit actu nisi in alio, seu in toto, vel non perfectè subsistit, neque omnino absolute, sed in ordine ad componendũ aliquod totum, vt materia prima. Si verò sit cõpleta substantia, quamuis subsistat actu, non tñ ex vi suæ essentiæ formaliter ac præcisè, sed per C aliquẽ modũ & actũ suæ essentiæ, & ideò substantialis natura creata, vt infra dicã, non est essentialiter actus subsistẽs, sed aptitudine. Sic igitur cõstat sub hac diuisione prout in præsenti assignatur, non comprehendi substantiam increatam.

VIII. Neq; necesse fuit prius diuidere ens in substãtiã, & accidens, & deinde substantiã increatã, & increatam; quàuis n. negari nõ possit, quin talis modus diuidẽdi fundamentũ habeat in re, & nõ sit reijciẽdus tanq̃ includẽs aliquid falsum, vel rebus ipsis repugnans, nihilominus inde nõ sequitur illũ diuidẽdi modũ fuisse ordine naturæ præferendũ. Quin potius si attente res consideretur, nõ possunt hmõi diuisiones quadã serie, & ordine à nobis cõcipi, & tradi, ita vt non possint simul alias rerum cõuenientias, & differentias alijs et modis concipi, & coordinari. Vt (retorquendo argumentũ) licet diuideretur ens in substãtiam, & accidẽs, posset substãtia non diuidi immediatè in creatã, & increatã, sed in spiritualẽ, & materialẽ, & deinde substantia spiritualis diuidẽda esset in creatã & icreatã. Vel aliter, posset diuidi substãtia in viuẽtẽ, & inanimẽ, & rursus substãtia viuẽs in sẽnalem seu intellectualẽ, & irrationalem, ac deinde intellectualis in simplicẽ seu pure intellectualẽ, & [illegible]iã, seu discursiuã, ac tãdem simplex, & p[illegible] intellectualis in cteatã, & increatã.

Atque his & alijs modis possunt in infinitũ hæ diuisiones multiplicari, quia conuenientiæ, & differentiæ rerum infinitis penè modis possunt à nobis concipi per habitudinem ad diuersas actiones, seu rerum proprietates.

IX. Quapropter ad constituendum aliquem diuisionis modum ordini doctrinæ maximè accommodatum, cõsiderauimus, vt supra notatum est, summam, ac primam entium distantiam, ac diuersitatem, quam inuenimus inter ens creatum & increatum. Quamuis .n. ens increatum possit sub alijs rationibus, præter communem rationem entis, conuenire cum aliquibus entib. creatis, vt in ratione substantiæ, & alijs iam propositis, & in ratione entis absoluti, vel respectiui, & similibus; nihilominus omnibus pensatis maior est distinctio, ac diuersitas inter ens increatum & quodlibet creatum, quàm inter omnia creata inter se comparata: & ideò meritò prius diuisimus ens in creatum, & increatum, quàm in substantiam, & accidens. Præsertim, quia Deus ex tra omne genus seu extra omne prædicamentum existit, vnde licèt aliquo modo conueniat in ratione substantiæ, cum aliquibus entibus creatis; non tamen vniuocè, sed analogicè, vt ex superius dictis de ente creato, & increato sumi facilè potest, & ideò ad constituendum sub ente decem genera summa, seu prædicamenta rerum, oportuit prius increatum ens à cæteris secernere, & deinde ens creatum in cætera membra ordinatè distinguere.

Responsio ad rationem secundam.

X. Atque ex his patet responsio ad secundam rationem dubitandi, concedimus enim posse alias diuisiones entis creati excogitari, quibus, & immediatè, & adæquatè diuidatur, præterquã in substantiam, & accidens, hoc enim satis probant exempla ibi adducta, & quoad hoc eadem est ratio de ente creato, quæ de ente in communi. Nihilominus tamen hæc diuisio entis creati in substantiam & accidens cæteris à nobis prælata est, propter easdem causas supra indicatas. Prima est, quia maior est diuersitas inter substantiam, & accidens, quam inter quælibet alia membra, quæ sub ente creato excogitentur, quia maiorem oppositionem includunt, & quia maior est analogia entis respectu illorum, vt statim dicetur, quod est signum minoris conuenientiæ, maiorisq; distantiæ. Quod etiam ex ipsis exemplis in argumento adductis intelligi potest. Primum erat de diuisione in absolutum & respectiuum, in qua si ens respectiuum sumatur pro respectu transcendentali, vix distingui potest in re ab absoluto, sed ratione tantum, quia nullum est ens creatum adeò absolutum, vt non includat in sua entitate aliquem transcendẽtalem respectũ, vt supra tactum est. Si verò sumatur propriè pro respectu prædicamentali, huiusmodi respectus, vel nihil rei addit entib. absolutis, vel si quid addit, multò minus distat à cæteris accidentibus, maioremque cum illis conuenientiam habet, quàm ipsa accidentia inter se.

XI. Aliud exemplum erat de actu, [illegible] quæ A si sumantur pro ente in actu, & pro ente in potentia, non sunt propriè ac positiuè diuersa entia, sed indicant diuersos status eiusdem entis, vt supra declaratum est; & ideò illa diuisio in eo sensu non tam deseruit ad declarandas diuersas naturas entium, quod hic intendimus, quàm ad explicandum ipsam communem rationem entis creati, quod de se non habet esse actu, & ideò illa diuisio supra est à nobis declarata, simul cum ipsa ratione entis creati. Si vero actus, & potẽtia propriè sumantur, pro potentia agendi, vel recipiendi, & actu vtriusque, sic illa mẽbra, nec maximè inter se distant; nam sæpe potentia, & actus ad idem genus pertinent, nec etiam illa duo mẽbra in eo sensu sumpta adæquatè diuidunt ens, non enim omne ens est actus, aut potentia in ea proprietate, quamuis si actus latè sumatur pro quocunque formali constitutiuo, siue sit propriè forma, siue modus, aut terminus, & potentia sumatur pro quouis principio agendi, aut recipiendi, sic reuera potest quodlibet ens ad aliquod ex dictis membris reduci. Tamen non ita declarat propriam, & intrinsecam rationem vniuscuiusque entis, sicut ratio substantiæ, & accidẽtis, nec tantam diuersitatem inter entia ipsa constituũt, vt dictũm est.

XII. B Aliud exemplum erat de ente completo, & incompleto; quæ duo membra fatemur adæquatè, & immediatè diuidere ens, nihilominus tamen non est ita apta ad præsentẽ doctrinam, sicut diuisio entis in substantiam, & accidens. Quia tam in accidentibus quàm in substãtijs dari possunt entia completa & incompleta respectiuè, & maior est conuenientia inter ens incompletum substantiale cum substantia completa, quàm cũ quocunque accidente, & è conuerso maior est diuersitas inter quamcunque substantiam & accidentia, quàm inter substantiam completam, & incõpletam inter se. Accedit altera generalis ratio, quia hæ diuisiones entis ordinantur ad distinguenda prædicamenta, seu genera rerum, & declarãdas eorum essentias, & ad hunc finem longè aptior est diuisio entis in substantiam, & accidens, quã in ens completum, & incompletum. Imo vix potest ratio entis completi, & incompleti exactè declarari nisi supposita priori diuisione, nam quod C in vno genere est incompletum perfectius ens esse potest quàm quod est completum in alio, & quod in vno genere est completum in propria ratione alius generis, est simpliciter incompletum in ratione, seu latitudine entis Non est ergo necessaria illa diuisio, sed in singulis generibus entium commodius explicatur.

Primum dubium de modis entium, circa tertiam dubitandi rationem.

XIII. IN tertia difficultate nonnulla breuia dubia insinuantur. Primum est, an modus entis, qui ex natura rei distinguitur ab illa re cuius est, modus, sub hac diuisione comprehendatur, & ad quod illius membrum pertineat. Et quidem propter argumentum factum existimare quis posset, hos modos non contineri sub diuisione huius diuisionis, & ideò necessarium non esse, vt aliquod ex membris diuidentibus illis

illis conueniat. Hi enim modi non habent propriam entitatem & realitatem, & ideo neque entia dici possunt, sed solum modi entium: cum ergo diuisum huius diuisionis sit ens non complectetur hos modos, & ideo nec accidentia erunt, nec substantiæ. Veruntamen hic modus dicendi falsus est, nam constat, ab Aristotele, & alijs Philosophis multa inter accidentia numerari, quæ solum sunt modi entium, vt figura, vbi, & alia huiusmodi, de quibus suis locis videbimus. Et ratio est quia ens creatum prout absolutè distinguitur ab increato complectitur quidquid non est nihil, sed aliquam realem essentiam, seu formalitatem habet in rerum natura: hoc enim totum complectitur ens creabile, transcendentaliter & in tota sua latitudine sumptum, ergo etiã ens creatum ambit omnia, quæ non sunt omnino nihil, & extra Deum sunt, hi autem modi reales non sunt nihil, sed suas reales essentias habent sibi proportionatas; continentur ergo diuiso huius diuisionis.

XIIII. Aliter ergo dici potest, hos modos entium reuocari ad genera rerum, quarum sunt modi, & cum quibus habent realem identitatẽ, ita vt modus substantiæ reuocetur ad substantiam, & sit substantia saltem incompleta, modus vero accidentis sit accidens, & ad illud genus accidentis reuocetur in quo fuerit ipsum accidens cuius est modus, non est autem hoc semper verum, nam talis modus. Sed neque hæc sententia in vniuersum verum habet, nam licet interdum ita contingat, qđ modum rei participet illam rationem, substantiæ, vel accidentis, quæ est in re cuius est figura est modus quantitatis, & tamen non participat rationem quantitatis, sed qualitatis, & similiter vbi est modus quantitatis, vel substantiæ, & tamen nec est substantia, nec quantitas, sed peculiare genus, ac prædicamentum constituit. Et idem multi censent de relationibus prædicamentalibus, siue in ipsa substantia immediatè fundentur, non enim habent proprias entitates realiter distinctas ab alijs, sed ad summum sunt quidam modi entium, & tamen nouum genus accidentis constituunt.

XV. Quocirca duo à nobis exponenda sunt, vnum est quando modus entis sit substantia, quando verò accidens: aliud est, quando ille modus, qui est accidens reuocetur ad prædicamentum alterius accidentis, vel nouũ genus accidentis constituat Circa primum dicendum est, in substantijs illum modum substantialẽ esse, qui ad constitutionẽ, & complementum ipsius substantiæ pertinet, è contrario verò illũ esse accidentalem modum, qui supponit substantiam completè cõstitutam, & illam afficit sub aliqua alia ratione. Exemplis declaratur, nam vnio materiæ cũ forma substantiali, vel formæ cum materia per se ordinatur ad constitutionem substantiæ completæ, & in intrinseca ratione substantiæ compositæ includitur, & ideo talis modus substantialis est, similiter subsistentia est intrinsecus terminus substantialis naturæ, complens, ac constituens substantiale suppositum, & ideo est etiam substantialis modus, idemque dicendum esset de substantia substantiali, si illa esset modus ex natura rei distinctus ab essentia actuali naturæ

aliu-

A substantialis. Ac denique eodem modo dicunt Theologi, vnionem humanitatis ad verbũ, quamuis supernaturalis sit, nihilominus esse substãtialem modum, quia ad constitutionem vnius personæ compositæ intrinsecè cõcurrit. Altera pars declaratur etiam exemplis, nam in substantia v. g. Angelica iam completa in ratione suppositi per suam subsistentiam datur modus præsentiæ localis in hoc, vel illo spacio, seu loco; cui præsentiæ respõdet localis motus Angelo proportionatus, qui etiam est modus subiecti in quo est; & tamen neuter est modus substantialis, nec illis mutatis censetur aliquid substantiale in Angelo mutari, quia neuter pertinet ad constitutionem, seu complementum Angelicæ substantiæ. Idemque seruata proportione reperitur in substantia corporea, si præsentia localis non in sola quantitate, sed in ipsamet substantia intelligatur. Quo etiam modo dicunt Theologi, præsentiam sacramentalem corporis Christi in Eucharistia, quæ ad genus localis præsentiæ reuocetur, esse modum accidentalem illius corporis, quia nullo B modo spectat ad substantialem constitutionem, vel complementum eius. Idem est de relatione identitatis, quæ immediatè in substantia fundatur (si supponamus has relationes esse modos) nam talis relatio nil confert ad substantiæ complementum, æquè enim perfecta substantia fuit Adam quando nullum habuit hominem similem, seu eiusdem speciei, ac postea quando alij producti fuere.

Ratio verò vtriusque partis facile reddi potest, nam substantia completa, cum sit ens per se vnum, & in suo genere absolutum, non nisi ex substantia, vel substantijs constat: quicquid ergo intrinsecè concurrit ad constitutionem substantiæ, substantiam saltem incompletam esse, necesse est. Item substantia incompleta nihil aliud est nisi vel substantia ista in aliquo esse imperfecto, vel id quod est pars, seu complementum substantiæ, ergo omnis modus qui ita concurrit ad constitutionem substantiæ est substantia incompleta, seu modus substantialis, & non est accidens. Denique de ratione accidentis est, vt supponat subiectum suum, ergo modus qui non supponit, sed complet substantiam non est accidens. Atque hinc patet ratio alterius partis, nam postquam substantia iam est plene in C suo genere constituta, quicquid ei additur siue sit res, siue modus est accidens eius, sed modus, qui nullo modo spectat ad complementum substantiæ, ex se supponit illam plene constitutam in suo genere; est ergo accidens eius. Maior constat, tum ex communi ratione accidentis, tum etiam quia si modus adueniens substantiæ non est accidens, sed aliquid substantiale, ergo complet amplius, & quasi magis integrat ipsam substantiam cuius est modus, ergo talis modus non supponit substantiam plene constitutam, ergo si eam sic constitutam supponit, talis modus non erit substantialis, sed accidentalis. Tandem, quia nulla alia ratio reddi potest, cur aliqui modi aduenientes substantiæ sint accidentiales, nisi quia non pertinent vt modi ad constitutionem, vel complementum eius. XVI.

Solum [illegible]ei peculiarem difficultatem, quæ XVII.

 in præ-

in prædicto argumento tangebatur, de dependentia substantiæ, & maximè de illa quæ est per modum creationis, nam illa non constituit intrinsecè substantiam, neque pertinet ad complementum eius, ergo nullo modo erit substantia etiam incompleta, cum tamen neque accidens esse possit, propter rationem ibi tactam, scilicet, quia non est in subiecto. Hæc verò difficultas generalis esse potest de omni actione, seu dependentia, quamuis specialem rationem difficultatis habeat, in illa quæ non est ex subiecto, de qua re ex professo dicendum erit inferius disputando de actione, & de passione. Nunc breuiter dicitur, nullam dependentiam, seu fieri, vt sic habere rationem accidentis respectu termini ad quem tendit: sed esse modum quendam indirectè, seu reductiuè pertinentem ad prædicamentum sui termini: sub qua consideratione motus localis reducitur ad prædicamentum, Vbi, alteratio ad qualitatem: & fortè, sub hac ratione Aristoteles de motu disseruit in postprædicamentis. Ratio autem huius est, quia de ratione accidentis est, vt supponat subiectū suum, de ratione autem dependentię seu fieri potest, vt non supponat terminum suum, nam est via ad illum, & ideò non potest dependentia respectu termini habere rationem accidentis. An verò quando talis dependentia est in subiecto, & de subiecto respectu illius habeat rationem accidentis, in dicto loco tractabimus. Rectè tamen ex dictis colligitur, illam dependentiam, quæ & ad substantiam tendit, & in subiecto non recipitur, non habere rationem accidentis, sed modi substantialis. Vnde consequenter dicendum est, non esse de ratione substantialis modi, vt intrinsecè, & in facto esse constituat substantiam, sed satis esse, vt constituat illam tanquam via ad illam, seu vt intrinsecum fieri eius, & quòd non aliter illam afficiat, sic enim omne fieri, vt sic nihil aliud est, quàm suus terminus in esse incompleto, vt calefactio est veluti quidam incompletus calor, & sic de reliquis.

XVIII. Ex dictis facile est respondere ad aliam partem, quam secundo loco proposuimus, scilicet, quando modus, qui est accidens reducatur ad aliud genus accidentis, vel nouum genus constituat. Eadem enim ferè regula, quam de modis substantialibus tradidimus, applicanda hic est. Nam interdum accidentalis modus solum est ad complementum alterius accidentis, seu ad exercendum effectum formalem eius, & tunc modus accidentalis non constituit nouum genus, seu prædicamentum accidentis, sed ad illud reducitur ad cuius complemētum pertinet, nam in eo genere quid incompletum est. Quando verò modus accidentalis non spectat ad complementum, vel constitutionem alterius accidentis, sed per sese peculiari modo afficit substantias, vel immediatè, vel medio aliquo accidente, tunc per se habet peculiarem rationem accidentis, & nouum prædicamentum, vel proprium genus alicuius prædicamenti constituit. Exemplis res declaratur: nam actualis inhærentia quantitatis in substantia modus est ex natura rei distinctus à quantitate, quādoquidem in Eucharistiæ sacramento ab ea separatur, & tn modus non constituit aliquod genus peculiare alicuius prædicamenti, sed ad prædicamentum quantitatis reducitur, quia intrinsecè pertinet ad constitutionem rei quantę, & ad exercendum formalem effectum quantitatis. Et idem proportionaliter est de inhærentia qualitatis, quæ ad prædicamentum qualitatis reducitur. Item punctus tanquam incompleta quantitas ad genus quantitatis reuocatur, quia intrinsecè competit ad constitutionem ipsius quantitatis, cuius est modus, vel terminus, imò licèt forte punctus habeat suam entitatē, nihilominus, quia solum ordinatur ad terminandam, vel vniendam quantitatem, ad illam reuocatur, multò ergo magis modus, qui est complementum alicuius accidentis ad illud reuocatur, neque constituet per se suum genus accidentis.

XIX. At verò figura, quamuis sit modus quantitatis, non reuocatur ad prædicamentum quantitatis, sed genus quoddam qualitatis constituit, & vbi similiter est alius modus quantitatis, qui non reducitur ad quantitatem, sed nouum prædicamentum constituit. Cuius rei causa non potest esse alia, nisi quia tales modi non conferunt per se ad effectum formalem quantitatis, neque ad integritatem, vel constitutionem eius, sed nouum, & specialem modum afficiendi habent, idem ergo est in omnibus similibus. Ratio item generalis fere tacta est, nam quoad priorem partem eadem est ratio proportionalis in accidentibus, quæ est in substantia, nam sicut id quod componit, aut integrat substantiam est incompleta substantia, siue sit pars, siue modus eius, ita quod complet, vel integrat aliquod accidens est quid incompletum in eo genere accidentis, siue sit pars, siue modus eius. Quoad posteriorem autem partem ratio est, quia si modus est accidentalis, & non est pars; vel complementum accidentis in suo esse, necesse est vt habeat proprium modum afficiendi accidentaliter qui proprium genus accidentis constituet, quia in suo ordine est cōpletum accidens, neque est aliquod genus accidentis ad quod reuocetur, tanquam quid incompletum in eo ordine. Atque hæc doctrina notanda est ad distinguenda prędicamenta accidentium, & eorum rationem, seu sufficientiam tradendam: de qua posterius disputabimus, & si quid difficultatis circa hanc doctrinam occurrerit, ibi melius expedietur.

Quæ distinctio necessario intercedat inter substantiam & accidens.

XX. IN confirmatione illius tertij argumenti indicatur aliud dubium, nimirum, quanta distinctio necessaria sit inter accidens, & substantiam. Quidam enim existimāt requiri disiunctionem realem propriam, & rigorosam, qualis est inter res mutuò separabiles. Ita significat Soncin. 7. Metaphys. quæstione 36. & alij, vt videbimus tractando prædicamenta accidentium, præsertim relationis. Sed hoc non est in vniuersum verum, vt ex dictis in proximo puncto constat, cui dentiusq; constabit ex dicendis inferius de singulis

gulis Prædicamentorum, seu rerum generibus. Et ratio breuiter nunc est, quia ad rationem accidentis sufficit, quòd sit modus ex natura rei distinctus à substantia, afficiens illam omnino extra genus substantiæ, vt est vbi, v. g. & si quid est aliud simile.

XXI. Alij è contrario sentiunt de ratione accidentis non esse, quòd distinguatur à substantia ex natura rei, idest vel realiter, vel modaliter, sed satis esse quòd distinguatur ratione formali præcisa per intellectum, cum fundamento in re, qualis est in exemplis in prædicta confirmatione adductis. Sic enim in materia prima distinguimus potentiam recipiendi à substantia materiæ, quia ratio potentiæ diuersam rationem formalem denotat, quamuis contingat à parte rei non distingui ab entitate in qua est. Item, interdum substantia est virtus proxima ad agendum, vel virtute naturali (vt est probabilis opinio) vel saltem virtute obedientiali, quæ virtus non est à parte rei distincta ab ipsa substantia, & tamen est formaliter accidens ad qualitatem pertinens, nam potentia species est qualitatis, virtus autem agendi nihil est aliud, quàm potentia quædam. Item, relatio identitatis substantialis specificæ est formaliter accidens, & tamen non est aliquid à parte rei distinctum à substantia. Denique est vrgens argumentum, quia, vt duo Prædicamenta accidentium distinguantur, non est necessaria à parte rei distinctio inter ipsa, sed sufficit distinctio rationis formalis per intellectum, vt constat in actione, & passione, & inferius latius dicetur: ergo ad distinguendum accidens à substantia similis distinctio sufficit, est enim æqualis ratio, cum non sit necessaria maior distinctio, quàm Prædicamentalis.

XXII. Alij putant necessariam esse in re aliquam distinctionem, saltem modalem. Primò, quia ratio accidentis realis non cōstituitur mente nostra, sed in re esse debet; alioqui non esset ens reale, sed rationis; Vbi vero non est distinctio in re ipsa, non potest vera ratio accidentis in re ipsa consistere: ergo ad veram rationem accidentis oportet, quod à parte rei sit aliqua realis distinctio inter illud & substantiam. Minor probatur, quia aliàs nulla ratio afferri posset, ob quam attributa Dei, aut actus voluntatis, vel intellectus eius, non sint vera, & realia accidentia, quia si identitas non obstat, nihil est quod obstet, nam etiam ibi est distinctio rationis formalis fundata in re, & completa per intellectum. Secundò, quia si in re nulla est distinctio, nihil est, quòd in re accidat alicui, nam idem non pôt accidere sibi ipsi, cum nihil possit cogitari magis essentiale, q̄ idē sibi: ergo sine distinctione in re non potest concipi vera ratio accidentis realis, nam de rōne accidentis est, vt accidat alicui. Vel pôt aliter formari ratio, quia de ratione accidentis est aliqua realis inhærentia actualis, vel aptitudinalis, sed eiusdem ad seipsum non pôt esse vera, & realis inhærentia, sed omnimoda identitas secundum rem: ergo sine distinctione aliqua in re non pôt vera ratio accidentis intelligi. Tertiò declaratur aliter, quia quando mens cōcipit diuersis modis, seu conceptibus eandem substantiam, nullū format cōceptum distinctum, & adæquatum essentiæ talis substantiæ; ergo quilibet ex illis cōcepti-

A bus est inadæquatus substantiæ secundū rōnem substantialem, & essentialem eius; ergo nō formalis concepta in substātia, vt sola ratione distincta ab illa, nunquam habet veram rōnem accidentis. Primum antecedens patet, quia, si substantia qualibet concipiatur distinctè, & adæquatè, vt in se est, solum vno conceptu concipietur, & secundum veram rationem formalem illi adæquatam, & essentialem, quia nulla ratio formalis potest esse magis essentialis, quàm illa, quæ est adæquata entitati rei, & ab illa in re ipsa non distinguitur: ergo nulla forma vel modus potest habere in re veram rationem accidentis, nisi vel realiter, vel modaliter ex natura rei à substantia distinguatur. Atque hoc modo intelligi videtur quod D. Thomas ait in primo distin. 33. quæst. 1. artic. 3. ad quartum, ea, quæ sunt in genere substantiæ & accidentis, non esse in re idem, vt latius docet 4. cont. Gent. cap. 14.

Alij denique distinctione vtendum putant. XXIII.
Aliunde est enim loqui de accidēte reali, & physico, aliud verò de accidente Logico, seu prædicamentali. Accidens priori modo dicitur, quod in re verè inest, & accidentaliter aduenit, & hoc sine dubio requirit distinctionem aliquam ex natura rei, vt argumenta proximè facta conuincūt: Posteriori autem modo dicitur accidēs, id quod secundum modum prædicationis, & conceptionis nostræ accidentaliter, ac contingenter dicitur, secundum specialem aliquam rationem, quæ ad constituendam aliquam ordinationem prædicamentalem sufficiat. & huiusmodi accidens non semper requirit actualem distinctionem in re iuxta hanc sniam. Quam existimo necessariò esse probandam, propter argumentum factum, quod ad distinctionem prædicamentorum, non semper est necessaria distinctio in re. Quod etiā verum esse de aliquibus generibus accidentium ad substantiam comparatis, præsertim, Relatione, & Quando, ex discursu prædicamentorum constabit. Deinde negari non potest, quin aliquæ denominationes Prædicamentorum accidentium à rebus, quæ sunt substantiæ, desumantur, vt esse vestitum, deauratum, & aliæ similes. Præterea, Metaphysicè abstrahendo, ac præscindendo, aliqua sunt extra essentiam rei, quæ à parte rei non sunt actu distincta; ergo pari ratione poterunt aliqua prædicari accidentaliter, secundum prædicamentalem distinctionem, etiam si in re non sint distincta à substantia. Et ita facilè possunt argumenta pro alijs sententijs adducta dissolui, quanquam non omnia exempla, quæ in eis sumuntur, vera sint. Quæ omnia ex discursu prædicamentorum accidentium euidentius, & clarius intelliguntur.

Nunc verò vt comparemus substantiam & accidens, præcipue agimus de accidente vero, & physico, ac reali, aliàs non poterit commodè fieri comparatio.

SECTIO II.

Vtrum ens analogicè diuidatur in substantiam, & accidens.

1. SVpponimus, ens non dici æquiuocè de substantia & accidente, neque enim in hoc inuenio inter autores opinionum diuersitatem, estque expressa sententia Aristot. 4. Metaph. capit. 2. & alijs locis infra citandis, & necessariò sequitur ex dictis supra de vno conceptu formali, & obiectiuo entis; nam nomen æquiuocum subordinatur distinctis conceptibus. Item sequitur ex dictis de obiecto huius scientiæ, non enim posset ens in communi esse obiectum Metaphysicæ, si esset merè æquiuocum. Item hoc ipsum necessaria consecutione infertur ex dictis de diuisione entis in increatum & creatum, nam, si respectu horum non est æquiuocum, multò minus erit respectu substantiæ & accidentis, lógè enim maior distantia est, minorque cóuenientia entis creati ad increatum, quàm accidentis ad substantiam creatam. Vnde rationes ibi factæ, hic possunt eadem efficacitate applicari. Quod ergo Porphyrius ex sententia Aristotelis dixit in ca. de specie, ens æquiuocè dici de primis decem generibus, primum Scotus in 1. dist. 3 negat apud Aristotelem inueniri; de Porphyrij autem autoritate non curat. Deinde dicendum est, ab antiquis autoribus analoga sub æquiuocis comprehendi, vt constat ex Aristot. in Antepræd. capit. 4. & ex August. in Categorijs capit. 2. Et hoc significauit Aristote. locis infra citandis de analogia entis, & præsertim 1. Elench. cap. 6. vbi agens de æquiuocis, exempla ponit in ente. Relinquitur ergo quęstio de analogia entis creati, respectu substantiæ, & accidentis.

II. *Prior sententia de vniuocatione entis creati.* Et quidem autores oés, qui ens faciunt vniuocum ad Deum & creaturas, consequenter dicũt, ens creatum esse vniuocum ad substantiam & accidens, vt Scotus in 1. distinctio. 3. quæst. 1. & in 3. distinct. 8. quæst. 2. & Gabr. in 1. dist. 2. q. 4. & alij, tum Scotistæ, tum Nominales. Fundamẽta huius sententiæ eadem ferè sunt in hac quæstione quæ in illa de Deo & creaturis, & immediatè quidem probát ens creatum dicere vnum conceptum formalem & obiectiuum communem substantiæ & accidenti, quia contingit esse nos certos aliquid esse ens creatum, & postea inquirere an sit substantia vel accidens. Item, quia per accidentia inuestigamus substantias, quod non facimus nisi incipiédo ab his, in quibus substantia formaliter conuenit cum accidente, & deinde distinctionem vel differentiam inuestigando. Si enim substantia & accidens in nullo cóceptu formaliter conuenirent, ex vi accidentis nullum conceptum substantiæ formare possemus, quia neque proprium, vt per se constat, neq; cómunem; si talis communis conceptus non admittatur, necessariò ergo admittendus est: si autem aliquis conceptus est communis, maximè conceptus entis. Item, quia substantia & accidẽs in ratione entis creati sunt aliquo [illegible] similia, tam enim accidens ac substantia, habet suum esse, per quod est intrinsecè ens. Item quia ens creatum potest esse obiectum scientiæ, & medium, vel extremum demonstrationis, & ex illo confici potest vniuersalis propositio, & contradictio, quæ omnia sunt indicia manifesta vnius conceptus communis formalis, & obiectiui. Ex hoc verò vlterius concludunt dicti autores ens creatum esse vniuocum, quia dicitur de substantia, & accidenti secundum idem nomen & eandem rationem, quæ est vniuocorum definitio.

Posterior sententia opposita.

COmmunis verò sententia est, ens esse analogum ad substantiam & accidens. Hęc censetur esse sententia Aristotelis dicto lib. 4. Metaphys. c. 2. & 7. lib. cap. 1. & 4 & lib. 1. Ethic. ca. 6. Quibus locis D. Thom. Auer. Alexand. & alij idem docent. Tenet etiam Porphyrius in cap. de Specie, vbi idem sequuntur Alber. Ammonius, & alij. Et D. Thomas sæpissime, & omnes eius discipuli hanc senteñtiam docent, vt supra retuli. III.

Atque hæc sententia, absolutè loquendo, probanda est. Rationes autem, quibus multi ex Thomistis illam confirmant, à nobis admitti non possunt, nam eò tendunt vt excludant vnum conceptum obiectiuum entis. Prima est illa quod ens dicitur immediatè de substantia & accidentibus omnibus, quod repugnat nomini vniuoco, quia terminus vniuocus significat mediatè vnam rationem præcisam, & abstractam, & communem illis de quibus vniuocè dicitur.

Secunda ratio est, quia, si accidens esset vniuocè ens, non definiretur per substantiam, contra Aristot. 7. Metaphysicæ ca. 1. Sequela patet, quia quæ vniuocè conueniunt in aliqua ratione, conueniunt in eadem definitione, & idcò nó potest vnum per aliud definiri.

Tertia ratio est, quia, si ens esset vniuocum respectu substantiæ & accidentium, posset in eorũ definitionibus poni, quia semper licet in definitione ponere omnes rationes communes in quibus propinquiora genera præsunt vniuocè resolui, nam loco nominis potest in definitione, licet eius definitionem ponere, teste Aristot. 2. Topic. capit. 5. Consequens autem est contra eundem Aristot. 8. Metaphys. tex. 16. & planè falsum, & contra vsum omnium. Ratio autem esse potest, vel quia ens non est genus, neque differentia: vel certè quia ens adiunctum cæteris prædicans nihil eis addit, vt ait Arist. 4. Metaph. ca. 2. vnde esset superuacanea nugatio addere ens cæteris definitionum terminis. Quarta ratio afferri solet, quia, si ens esse vniuocum, esset genus; nam esset vniuersale: esset enim vnum in multis, & de multis; & non posset esse aliud vniuersale, quàm genus, vt patet facile discurrendo per reliqua, & quia prædicaretur de pluribus differentibus specie. Consequens autem est falsum, alias prædicamenta non essent primò diuersa, neque darentur decem suprema rerum genera: possentque dari differentiæ contrahentes ens: nam hoc est de ratione generis; hoc autem esse impossibile probat Aristot. 3. Metaph. tex. 10. quia genus est extra rationem differentiæ: ens autem esse non potest extra rationem alicuius. IIII.

Expen-

Expenduntur rationes posterioris ſententiæ.

VI. Nihilominus hæ rationes mihi non videtur efficaces, nam prima, vt dixi, non ſolū procedit contra vniuocationem entis, ſed etiam contra vnitatem conceptus eius; nam, ſi ens habet vnum conceptum, neceſſe eſt vt illum immediatè ſignificet, niſi fortaſſe ſit ſermo de medio in re ipſa præciſo ab inferioribus, vel ſaltē quod ita poſſit ratione præſcindi, vt habeat differentias contrahentes in quibus non includatur, quo modo conceptus entis non eſt præciſus ab inferioribus, vt ſupra dixi, quanuis abſolute ſit medium ratione diſtinctum à ſubſtantia & accidente. Quòd ſi illo priori & ſtricto modo medium ſumatur, negabitur facilè de ratione termini vniuoci eſſe vt ſignificet immediatè aliquam naturam, illo modo abſtractam & præciſam ab inferioribus, nam ſatis eſt quod ſignificet rationem communem æquè inuentam in inferiorib. quomodocunque communis ſit, nam ex ratione vniuocationis nihil aliud colligi poteſt; & ex diſcurſu huius ſectionis varijs exemplis conſtabit, illū modum præciſionis & abſtractionis non eſſe neceſſarium ad vniuocationem.

VII. Secunda ratio poſſet fortaſſe in aliquo ſenſu eſſe efficax, vt infra videbimus, vt tamen propoſita eſt, diſſolui poteſt, diſtinguendo conſequens ibi illatum, nam aut eſt ſermo de accidēte vt ens eſt, vel vt accidens eſt. Priori modo concedenda eſt ſequela, nam veriſſimū eſt in definitione accidentis vt ens eſt non cadere ſubſtātiam, ſed ſolum id quod eſt de ratione entis inquātum ens. Quanuis Caietanus de ente & eſſent. quæſtio. 3. contrarium ſentiat, & citat Antonium Trombetam idem aſſerentem. Ex quo ad hominem quidem bene contra illum argumentatur, tamen abſolutè id falſum eſt. Quia plus eſt de ratione accidentis inquantum accidens, quam inquantum ens, ſed habitudinem ad ſubſtantiam præcisè dicit inquantum accidens: non ergo inquantum ens: ergo vt ſic non definitur per ſubſtantiā. Item ens inquantum ens habet ſuam rationem in qua non ponitur ſubſtantia, vt ſupra declaratum eſt: ſed accidens præcisè ſumptum inquantum ens, ſolum conſtituitur illa ratione formali entis: ergo. Denique hoc euidenter ſequitur ex vnitate conceptus obiectiui entis, contra quam æquè procedit ratio illa in hoc ſenſu propoſita. Hinc verò non ſequitur vniuocatio, vt mox videbimus, & ſupra latè declaratum eſt tractando de analogia entis ad creatum & increatum. Poſteriori aūt modo negatur ſequela, nam accidēs licet non ex communi ratione entis, tamen ex propria ratione accidentis vt tale eſt, indiget per ſubſtantiam definiri, eò quòd ſit entis ens. Quod ſi dicas, etiam hoc repugnare vniuocationi entis: reſpondeo fortaſſe id verum eſſe: hac enim ratione dixi poſſe illam rationem eſſe efficacem, id tamen non rectè probatur ratione ibi facta, ſcilicet, quia quæ vniuocè conueniunt, habēt eandem definitionem: eſt enim hoc verum ſi definiantur præcisè ſub ratione in qua conueniūt, non ſub proprijs rationibus.

VIII. Tertia ratio non ſolum procedit contra entis vniuocationem, ſed etiam contra vnitatem con-

A ceptus eius, vel potius (vt verius loquar) contra neutram earum procedit, ſed difficultatem quandam proponit, quæ in omni ſententia & opinione locum habet. Nam, ſiue ens ſit vniuocum, ſiue analogum, & ſiue dicat vnum conceptum, ſiue non, nihilominus verum eſt ſubſtantiam eſſe ens per ſe, & accidens ens in alio. Cur ergo in definitione quæ datur per ſubſtantiam, vel accidens, non licebit ponere loco ſubſtantiæ ens per ſe, & loco accidentis ens in alio? Vt, ſi definitur Angelus quod ſit ſubſtantia creata intellectualis, cur non dici poteſt ens creatum per ſe, intellectuale? Rurſus eadem difficultas eſt de nouem primis generibus accidentium: vnumquodque enim definitur, vel potius deſcribitur eſſe accidens taliter afficiens ſubſtantiam: cur ergo non poterit definiri eſſe ens in ſubſtantia, taliter afficiens illam? & de inferioribus accidentibus ſimiliter inquiri poteſt, cur, ſicut definiuntur per ſua ſuprema genera, non poſſint per deſcriptiones illorum, in quibus ens vel accidens ponitur, definiri. Neque enim ea incommoda quæ in

B tertia ratione contra hunc definiendi modum proponuntur, videntur eſſe alicuius momenti, quia, licet definitio ſufficienter detur per genus proximum & differentiam, tamen etiam poteſt dari per genus remotum & omnes differentias intermedias, & eadem ratione poterit loco ſupremi generis poni prædicatum tranſcendens cum modo determinante. Neque propterea committeretur nugatio, ſicut non committitur, cum dicitur ſubſtātia eſſe ens per ſe, ſed diſtinctius explicatur quod ſubſtantia dicit confuſius; & licet ens includatur in ipſo modo per ſe, & in omnibus differentijs inferioribus, tamen vt non ſit nugatio ſufficit diuerſus modus ſignificandi, & concipiendi, per modum determinabilis, & determinantis.

IX. Hæc propoſita ſint, non vt concludamus, ens ponendū eſſe explicitè in definitionibus rerum, ſed vt oſtendamus, eandem eſſe difficultatem in quacunque ſententia de analogia entis. Nam, ſi ens nō eſt ponendum in definitionibus, nō ideò eſt quia eſt analogū, ſed quia eſt tranſcēdēs. Quocirca dicendū eſt, cum Ariſtoteles negat ens poni in definitionib. loqui de proprijs definitionibus, quæ ex genere & differentia conſtāt, in qua proprietate dicendum ēt eſt, ſuprema genera de-

C finiri non poſſe, ideoq; tranſcendentia ad definitiones rerum nō pertinere. Accedit quod id cenſetur ſuperuacaneum, quia quā res qualibet definitur, ſupponitur eſſe ens, nam quæſtio quid eſt, ſupponit quæſtionem an eſt. Quod ſi quis vellet, vt rē totá diſtinctiſſime explicaret, quoad poſſet, loco ſubſtantiæ (& idem eſt proportionaliter de accidēte) illam qualemcunq; eius deſcriptionē ponere, eſſet quidem prolixus & moroſus, & miſceret deſcriptionem cum propria definitione, nihil tñ falſum diceret, aut faceret abſurdū, vt argumentum, mea ſnia, conuincit, ēt ſi ens analogum ſit, imò etiam ſi vnum conceptum non diceret.

X. Ad quartam rōnē neganda eſt ſequela, quia licet ens eſſet vniuocum, poſſet non eſſe genus, quia non dicit conceptum vnū omnino præciſum à differentijs, ſed in eſſe incluſum, & ideo nō facit propriam compoſitionē metaphyſicā, cuius veluti potētialis pars eſt gen⁹. Vnde multi probabiliter

sentiunt, accidens esse vniuocum, & nō esse genus, & motum similiter dici vniuocè de actione & passione, & ipsum ens esse vniuocum respectu aliquorum, licèt non respectu omnium, de quibus exēplis postea dicemus. Posset ēt in hoc numero poni persona, vel relatio increata prout cōmunis est tribus personis vel relationibus diuinis, dicitur enim vniuocè de illis, quæ enim ratio analogiæ ibi excogitari pōt? dicitur etiā in quid, si formaliter de quidditate personæ vel relationis vt sic loquamur, & tamen non est genus, cū non possit habere differentias cōtrahentes, hæc enim duo quasi correlatiua sunt. Latius ergo patet vniuocum prædicatum, etiam in quid, quàm genus. Quare consequenter dicendum est, tale prædicatum vniuocum nō esse vniuersale, eo scilicet modo quo Porphyrius de vniuersalibus tractauit, q̄ in prædicamentis collocatur, vel ad prædicamenta coordinanda, & distinguenda deseruiunt. An verò tale prædicatū possit latiori modo dici vniuersale, quæstio ferè erit de modo loquendi, quæ ad rem præsentem parum, aut nihil refert.

Resolutio.

XI. IGitur ratio analogiæ entis creati respectu accidentis & substantiæ sumenda est ex eodē principio, ex quo analogiam entis ad Deum & creaturam declarauimus, nimirum, quia ens per se & essentialiter postulat hunc ordinem descēdendi prius ad substantiam quàm ad accidens, & ad substantiam per se, ad accidens verò propter substantiam, & per habitudinem ad illam.

Qualis analogia hic interueniat.

XII. QVod vt declaremus, dubitari potest primò, an hæc analogia sit proportionalitatis, an proportionis. Multi enim existimāt esse proportionalitas tm̄, vt Caietanus, & alij. Et reuera qui negant vnum conceptum entis, coguntur ita sentire, nisi velint dicere accidens esse ens per solam extrinsecam denominationem, quod absurdissimum est. Alij verò vtrumque analogiæ modum hic admittunt. Ego verò idem censeo hic esse dicendum, quod de ente communi ad Deum & creaturas dictū est; hic, s. non interuenire propriè analogiam proportionalitatis, sed attributionis tantum. Non quod non possit à nobis considerari illa proportio, quòd sicut substātia se habet ad suum esse, ita accidēs se habeat ad suum; nam sicut reuera in re est proportio, ita etiam potest à nobis considerari; sed, quod accidens neque sit, neque denominetur ens propter hanc proportionem, sed propter intrinsecum esse per quod in ordine entium constituitur.

XIII. Quod eisdem argumentis cōfirmari pōt, quibus supra in explicāda analogia entis ad Deū & creaturas vsi fumus. Nam vox analoga secūdum proportionalitatem duplici impositione significat sua significata. Vna propria, altera per translationem & metaphorā, propter nonnullam similitudinem vel proportionē. Nomen autem [ens] nō significat hoc modo accidēs, sed vnica impositione, qua impositū est ad significandum quidquid aliquo modo hēt esse. Est ergo hæc analogia attributionis; atque ita illā explicuit Arist. I. Ethic. ca. 6. vbi ait, ens esse analogum, & dici per prius & posterius, [quia quod est per se,] (substātia, [prius natura est eo, quod ad aliquid,] id est, ad substantiam ipsam, [dicitur,] vt est accidens, & 4. Metaphy. c. 2. ait, [Ens multipliciter dici, verum ad vnum, & cōparat cū sano, quod est analogū attributionis. Atque idem repetit lib. 7. c. 4. & lib. 11. c. 3. & lib. 12. ca. 4. vbi etiam declarat reperiri quādam proportionalitatem inter principia accidentis & substātiæ, non tamen dicit analogiam entis positā esse in hac proportionalitate, sed in attributione. Et eodem modo intelligendus est D. Thom. in 3. d. 1. q. 1. art. 1. vbi eandem proportionalitatem proponit: alijs tamen locis diserte explicat, hanc analogiam solum esse proportionis, præsertim 1. cont. Gent. c. 34.

Qualis attributio hæc sit.

SEcundo dubitari potest qualis sit hæc analogia attributionis entis creati ad substātiam & accidens. Ad quod breuiter ex superius tractatis dicēdum est, cum duplex sit analogia attributionis, vna quæ sumitur ab eadem forma quæ intrinsecè est in vno analogatorū, in alijs verò per extrinsecam denominationem; altera, quæ dicit formā seu rationem formalem intrinsecè inuentam in omnibus analogatis cum aliquo ordine vel habitudine eorum inter se, dicendum (inquā) est, hanc analogiam esse posterioris modi, non prioris. Nam accidēs non est ens per denominationem extrinsecam à substantia, sed per intrinsecam entitatem suam, secundū quam habet suum proprium esse: est enim aperta repugnātia quod aliquid sit ens reale per extrinsecam denominationem: nam sola extrinseca denominatio nihil rei ponit in re denominata. Itē, quia ostēdimus supra, ens immediatè significare vnum conceptū obiectiuum, cuius formalis ratio intrinsecè reperitur in omnibus entibus & ex vi illius sub entis significatione seu analogia comprehenduntur. Est ergo hæc analogia cum intrinseca habitudine seu inclusione rōnis formalis entis, tā in accidente, quàm in substantia. Vnde fit, hāc analogiam non posse in alio cōsistere, nisi in hoc, q̄ illamet ratio formalis entis, non omnino æqualiter & indifferēter descēdit ad accidens, & substātiam, sed cum quodā ordine, & habitudine, quā per se requirit, nimirum, vt prius sit absolutè in substantia, & deinde in accidente cum habitudine ad substantiam. XIIII.

XV. Et ita soluitur fundamentum Scoti. Rectè n. probat, ens significare substantiam & accidens medio eodem conceptu formali & obiectiuo, negamus tamen, id satis esse vt sit vniuocum propriè, nisi sit etiam perfectè vnum in habitudine & indifferētia ad inferiora. Et in hoc differt hæc vnitas conceptus entis ab vnitate generis, nā genus, licèt in speciebus sit inæqualiter perfectum ratione inæqualium differentiarum, ex quo dici solet physicè aut secundum rem esse æquiuocum, seu analogum, tamen secundum se sumptum non solum abstrahit ab illa inæqualitate, sed etiam ab omni ordine vnius ad alterum, quia non descendit ad vnam speciem mediante altera, aut per habitudinem ad alteram, & ideò metaphysicè est perfectè vniuocum; secus verò est de

est de ente propter contrariam rationē. Accedit A etiam, quod inæqualitas generis, prout existit in speciebus, prouenit solū ex differentiis cōtrahētibus, quę formaliter ac præcisè genus ipsum nō includūt, solumq; consistit in diuersis gradibus perfectionis; at verò illi modi quibus ens creatum determinatur ad esse substantiæ, vel accidens, intrinsecè includunt ipsum ens, & ideo dicitur ens quodammodo ex se habere illam inæqualitatē, quā habet in substantia, & accidente. Quæ ēt non cōsistit in qualicunq; diuersitate perfectionis, sed in participatione adeo diuersa, vt in substātia sit absolutè & simpliciter, in accidente verò solū diminutè & per habitudinem ad substantiam.

XVI. Ex quo ēt intelligimus, hāc analogiam esse diuersam ab aliis, quia in re ipsa existit, & ex vi eius deriuatur ad nomē absq; vlla negotiatione intellectus nostri, sed sola impositione talis nominis ad significandam talem rationem formalē; quæ ex se non respicit plura nisi cū ordine & habitudine eorum inter se: vnde nomē ideo est analogū quia significat rōnem analogam seu non perfectè vnam, neque æquè indifferentem. Aliæ verò analogiæ, in quibus secundaria significata solū per denominationem extrinsecā talia sunt, fundantur potissimè in impositione & attributione intellectus nostri, nā forma significata per nomē ex se tantum est in vno analogato, & nō dicit intrinsecā habitudinē ad aliud, sed intellectus noster considerans aliquam habitudinem extrinsecam, transfert nomen, & analogiam complet.

Sit ne accidens absolutè ens.

XVII. Tertiò dubitari potest, an hæc analogia tanta sit, vt ratione illius absolutè negandum sit, accidens esse ens, nisi cum aliquo addito, s. ens secundum quid, vel entis ens, prout loquitur Aristoteles 7. Metaph. tex. 2. & 15. Quidam. n. videntur sentire, hanc locutionem absolutè prolatam; accidens est ens; esse falsam; quod significat Soto in Antepræd. c. 4. q. 1. in probationibus conclusionis tertię, & post concl. 4. soluens quoddam argumentum, nescio quam differentiam in hoc inuenit, inter analogiam entis ad creaturam respectu Dei, & ad accidens respectu substantiæ: nam de creatura dicitur simpliciter, de accidente verò minimè, sed tantum secundum quid.

XVIII. Sed nihilominus dicendum est, non obstante hac analogia, ens absolutè & sine addito prædicari posse de accidente. Quod patet primò ex cōmuni modo concipiendi, & loquendi omnium Philosophorum, qui absolutè dicunt sola entia realia constitui in prædicamentis, & quantitatē, vel qualitatē esse realia entia. Item hac rōne ens pōt esse medium, & extremum demonstrationis & ex eo potest confici vera distributio, & contradictio. Vnde ipsemet Soto in fine illius quæstionis, negat hanc propositionem: omne ens est substantia; & meritò, nam, si omne ens esset substantia, non rectè diuideretur ens in substantiam & accidens. Hinc vero apertè sequitur, hanc esse veram, accidens est ens: nam, si nō omne ens est substantia: ergo aliquod ens est non substantia: ergo aliquod ens est accidens; quid. n. esse potest illud ens quod non est substantia, nisi accidens? ergo per simplicem conuersionem, accidens etiā est ens. Præterea, quænam differentiæ ratio pōt in hoc assignari inter creaturam respectu Dei, & accidens respectu substantiæ? ideò. n. absolutè dicitur creatura ens, quia habet intrinsecum esse suum quo formaliter existit, sicut Deus per suū, quamuis non sit æquale, neq; ita independens, vt autores contrariæ sententiæ docent: sed etiā accidens habet suum esse intrinsecum, quo formaliter existit, quamuis non æque perfectè nec independenter ac substantia: est ergo in hoc eadē proportionalis ratio: sicut ergo homo est ens, nō obstante analogia ad Deum, ita & qualitas est ens, non obstante analogia ad substantiam.

XIX. Neque Aristoteles vnquam hoc negauit, sed solum ait accidentia non habere quod sint entia nisi in substantia, seu vt entis entia, vt D. Thom. in dicto loco 7. Metaph. declarauit. Cum autem dicitur, accidens esse ens, non excluditur quod sit entis ens, sed tantum non exprimitur. Dices, analoga per se sumpta stare pro primario significato, cum ergo accidens dicitur absolutè ens, in rigore significatur quod sit substantia. Respondetur, illud axioma habere locum in analogatis, quę per diuersas impositiones significant plura, vnū pro B priè, aliud metaphoricè, vel vnū intrinsecè, aliud per solam extrinsecam denominationem; nō verò in his quæ immediatè significant vnam rationem formalem intrinsecè inuentam in multis, vt patet in analogia entis ad Deum, & creaturas. Et ratio est clara, quia cū talis ratio sit immediatum significatum talis vocis, & illa ratio propriè & intrinsecè reperiatur in omnibus analogatis, de omnibus poterit simpliciter prædicari. Neq; obstare potest, quod non eodem ordine vel perfectione reperiatur in singulis, quia hoc non excluditur per illam prædicationem, sed solū affirmatur, talem rationem, scilicet entis vt sic in accidente reperiri; quod verum est.

Sint ne accidentia inter se comparata vniuocè entia.

XX. Quartò dubitari potest, an ens creatum dicatur vniuocè de accidentibus inter se comparatis, etsi sit analogum ad illa comparatione substantiæ, videtur enim fieri non posse vt eadem C vox ex vi eiusdem impositionis & significationis sit analoga & vniuoca, etiam respectu diuersorum: ergo si ens absolutè est analogum, nō potest esse vniuocum respectu accidentium, etiamsi inter se comparentur. Atque ita multi sentiūt, & præsertim coguntur ita philosophari qui negant, ens creatum immediatè significare rationē aliquam communem vel substantiæ & accidenti, vel accidentibus inter se, sed immediatè significare decem suprema genera: hinc enim apertè sequitur non posse esse vniuocum, etiam ad prædicamenta accidētium, quia de ratione vniuoci est, vt significet immediatè aliquam rationē cōmunem. Quanquam Fonseca, qui in ea est sentētia lib 4. Metaph. ca. 2. quæst. 1. sect. 5. affirmat, licèt ens sit Analogum respectu eorum de quibus immediatè dicitur, esse tamen vniuocū respectu aliquorum, vt quæ sub eodem genere, vel specie cōtinentur, vt de homine & equo, vel de duobus hominibus: eadem autem ratio est de duobus coloribus, vel [illegible] accidētibus, & qualitatibus. Quòd si illi obiicias, quia, si ens absolutè sumptum nō

dicit

dicit vnam rationem, non pôt esse eiusdem ratio- A
nis comparatione quarũlibet rerum ac proinde neq; vniuocũ. Respondet, negando assumptum, quia, licèt ens non dicat vnam rationem, sed plures, per aliquam illarum pôt esse vniuocum, v. g. per rationem substãtiæ, aut qualitatis. Sed cõtra, quia inde nõ habetur ens esse vniuocum, sed substantiam, vel qualitatem. Neq;.n. verum est, ens significare substantiam, vel qualitatem sub proprijs rationibus earũ. In quo nõ ęquiparatur ens ad cætera analoga, vel æquiuoca, sed est in eo longè diuersa rõ, nam alia non significant plura ex vnica impositione, sed ex pluribus, & ideo ex singulis impositionibus significant singula significata sm̃ proprias rationes. At verò ens significat substantiam, qualitatẽ, &c. ex vt vnius impositionis; & ideo impossibile est vt significet singula secundum proprias rationes, vt etiam in superioribus alijs rationibus latè confirmatum est.

XXI. Quapropter aliter procedendũ est iuxta principia à nobis posita, & dicendum, eam quidem sententiam esse veram, non tamen esse adeo restringendã. Ratio prioris partis est, quia quãuis ens respiciat substantiã & accidens cũ habitudine & ordine, qui fundet analogiã, duas verò substantias præsertim completas & integras æquè respicit sine tali ordine: ergo respectu illarũ nullam rationẽ analogiæ habet. Hæc aũt ratio æquè procedit duobus accidentibus, quæ inter se nullã habent habitudinẽ, quia eo modo quo vnumquodq; illorũ est ens, habet suum esse sine habitudine ad aliud: ergo nulla ratio analogiæ excogitari potest in ente respectu illorũ: cum ergo sic cõe illis, & non analogum, erit vniuocum.

XXII. Atque hinc declaratur altera pars, cuius sensus est, hanc vniuocationem non esse restringendam ad res contentas sub eodem genere vel specie, sed ẽt posse habere locum in rebus diuersorũ prædicamentorum, vt v.g. in quantitate & qualitate, quæ sub nullo cõmuni genere continentur. Probatur eadem rõne, quia ens dicit rõnem cõmunẽ illis, & nõ per habitudinẽ vnius ad aliud: ergo æquè respicit vtrunq;, ergo nulla ibi rõ analogiæ intercedit. Imò etiam si quis contẽdat, ens dici de qualitate & quantitate, non propter rationẽ cõem nec propter attributione, sed ,ppter proportionalitatem, scilicet, quia, sicut quantitas se habet ad suum esse, ita qualitas se habet ad suũ; licèt (inquam) sic aliquis opinetur, non potest explicare analogiam in ente respectu qualitatis & quantitatis inter analogiam (inquam) veram ac propriam, in qua nomen per prius de vno dicatur quam de alio, quia nec quantitas, nec qualitas habet quod sit ens propter proportionem ad aliam, quia non est maior ratio de vna quam de altera, sed vtraque absolutè est ens per suum esse, in quo fundatur quidem illa proportio tanquã relatio quædam, tamen hæc non sufficit ad analogiam nisi vel sit tam impropria vt nõ sufficiat ad formalem conuenientiam, vel nisi eum conuenientia formali (quæ hic negari non potest, vt supra ostendi) alia habitudo vel dependentia intercedat. Quia similis relatio vel proportio etiã in vniuocis reperitur, imò tanto proprior & exactior, quanto maior est vniuocatio, nam sicut homo comparatur ad suam sensibilem ... entiã, ita leo ad suam, & sic de alijs.

XXIII. Posset fortè excogitare, aut respõdere aliquis, in hac comparatione entis ad quantitatẽ, v.g. & qualitatem, nec vniuocationem esse, neq; analogiam, sed æquiuocationem. sumereq; posset argumentum ab alijs analogis tam attributionis, quã proportionalitatis, [sanum].n. quanuis analogicè dicatur de vrina & medicina respectu animalis, tñ respectu earum inter se videtur æquiuocè dici, quia nec dicitur vniuocè vt per se constat, cũ nihil cõe illis significet, neque analogicè, quia non dicitur de vna per habitudinem ad aliam. Sic ẽt [leo] videtur æquiuocè dici de Christo, & de dęmone, quamuis de vtroque dicatur analogicè per comparationem ad verum leonem. Et videtur illa analogia esse proportionalitatis, q̃a illa vocis translatio fundata vr̃ in cõparatione Christi, v.g. & leonis ad vtriusq; fortitudinem: nam, sicut leo se habet in suis actibus ad fortitudinem suam, ita Christus ad suam. Tamẽ quia hæc proportio longè diuerso modo & in diuersis reb. cõsideratur in Christo & in dæmone, iõ respectu illorum videtur vox æquiuoca: & idem facile est considerare in alijs metaphoricis trãslationibus.

XXIIII. B Sed quidquid sit de alijs analogis iproprijs aut metaphoricis, in quib. verum sine dubio est, non esse vniuocationem respectu extremorum, quę ex diuersis habitudinibus aut proportionib. idem nomen participant, & quæstio tm̃ de nomine esse potest, an illa sit dicenda ęquiuocatio aut analogia saltem mediata, quod magis videtur habere viusitn̄ in præsenti hoc dici nõ pôt. Quia, vt dicebam, si proportionem seu proportionalitatem hic consideremus, non est impropria & metaphorica, sed cum conuenientia formali, quæ sufficit vt nomen significet illa omnia sub eadem cõi rõne. Si verò sermo sit de attributione, quis q̃titas & qualitas diuersas habitudines dicat ad substantiam, tamen nõ denominantur entia ab illis habitudinibus vt diuersæ sunt, sed solum vt in ratione essendi similes sunt. Quapropter accommodatius esset exemplum in [sano,] v.g. quatenus de multis medicamentis dicitur, nam, licet sit analogum respectu animalis: est tñ vniuoC cum respectu diuersorum medicamentorũ, quia eadem ratione & æquè primò de illis dicitur, & licet in eis diuersi sint modi efficiendi sanitatẽ, tñ non sumũt sani denominationem ex illis modis vt diuersi sunt, sed solum vt conueniũt in cõmuni ratione efficiendi sanitatem. Et confirmatur tandem hæc posterior pars, nam etiam albedo & nigredo, v.g. habent diuersas habitudines ad substãtiam, imò & substãtiæ ipsæ, vt homo, v.g. & equus, habent diuersos modos essendi specificos, & nihilominus ens dicitur vniuocè respectu illorum, quia ratio entis vt sic neq; explicat, neq; requirit illam diuersitatem, & ideo illa non obstante, habet suam vnitatem formalẽ seu obiectiuam, quæ, si aliunde tollatur habitudo vnius ad alterum seu dependentia, sufficit ad vniuocationem: sed hoc totum reperiri potest in aliquib. primis generibus accidentium, si ens ad illa præcise sumpta comparetur: ergo.

XXV. Ad rõnem in contrarium factam respõdetur, non esse inconueniens, idem nomẽ esse analogũ & vniuocum respectu diuersorum, vt dictum est de sano respectu animalis & medicamẽti; vel respectu medicamentorum inter se. Et patet à fortiori,

tiori, nam potest esse æquiuocum & vniuocũ, vt canis respectu animalis & sideris, vel respectu plurium latrantiũ. Et rō est quia quod respectu quorundam significat diuersas rōnes, vel ratione communem cum habitudine & ordine, potest respectu aliorum significare rōnem eandem, & sine ordine vel habitudine inferiorũ inter se. Fateor tamē intercedere differentiam, quia in alijs æquiuocis vel analogis nomē non hēt analogiā & vniuocationem etiam respectu diuersorũ ex vi eiusdem impositionis, sed ex vna habet vniuocationem, & ex pluribus analogiam vel æquiuocationem, quia multiplex illa significatio solum in multiplici impositione, vel metaphorica trāslatione fundatur. At verò ens ex vi vnius & eiusdem impositionis habet vtrumq; respectum cōparatione diuersorum Ratio est, quia non significat plura ex vi plurium impositionum, sed ex vi vnius rationis obiectiuæ in multis inuentæ, quę in quibusdam reperitur cum ordine & habitudine eorum inter se, in alijs verò sine tali ordine vel habitudine. Sed quæres, an hæc vniuocatio entis respectu omnium generũ accidentiũ, vel aliquorũ tantum. Respondeo hoc pendere ex simili quæstione de accidente in communi an sit vniuocum ad omnia, quam infra tractabimus.

Sit ne ens uniuocum ad omnes substantias.

XXVI. QVintò potest dubitari, an ens dictũ de substantia, & de omnibus quæ sub substantia continentur, sit vniuocum respectu illorum, vel aliquam admittat analogiam. Ex cuius dubij resolutione pendet cognitio primi analogati, seu principalis significati in hac analogia entis creati respectu substantiæ & accidentis. Videri ergo pōt ens esse vniuocum ad omnes substātias, quia substantia est primum analogatum in ea partitione, quidquid ergo participat rōnem substantiæ, participat rōnem primi analogati: ergo participat simpliciter, seu principaliter rationem entis: ergo vniuocè. In contrarium verò est, quia ipsamet substantia, quæ ab accidente cōdistinguitur, nō est vniuoca respectu omniũ quæ sub illa continentur: ergo neq; ens potest esse vniuocum respectu illorum: consequentia patet tum à paritate rationis, tum etiam quia ratio entis creati primario solum conuenit illis entibus quæ sunt substātiæ simpliciter. Antecedens vero patet, qa substātia, prout condistinguitur in hac diuisione cōtra accidens, abstrahit à cōpleta & incompleta, vt sic aũt non est vniuocum prædicatũ, sed analogum, quia substantia incompleta tm̄ est substantia secundum quid, de qua re disputatione sequēte tractabimus. Atque hæc posterior pars videtur veritati conformior. Ad quam confirmandā potest etiam accommodari fundamentum positũ de substantia & accidente nimirum quòd substantia completa primario ac per se habet suum esse, substantia verò incompleta totum suum esse habet in ordine ad substantiam completā: ergo ens ex se postulat hunc ordinem, vt primario in substantia incompleta, deinde vero in incompleta in ordine ad completam reperiatur. dicitur ergo de illis secundum eandem rationē analogiæ

Atque hinc consequenter existimare quis potest, primarium significatum huius analogi non esse substantiā in cōi vt abstrahit à completa, & incompleta, sed substantiam simpliciter, quæ sola est substantia completa Quod quidem verum est, si sit sermo de tota latitudine entis creati absolutè sumpti. Si verò sermo sit de tota illa significatione prout ad hęc duo membra reuocatur, s. substantiam & accidens, vt in hac diuisione fit, necesse est dicere substantiā vt sic, in tota sua abstractione esse primũ analogatum, quia aliàs nō posset in hac bimembri diuisione vt talis est, primarium significatum designari. Ad hoc aũt necesse nō est, vt primum analogatum in se sit vniuocum respectu omnium quæ sub illo comprehenduntur, neque etiam φ ens de illis vniuocè dicatur, sed satis est, quòd ens primariò dicatur de substantia absolutè & simpliciter comparatione accidentium, ita vt, licèt comparatione substātiarum prius de vna quàm de alia dicatur, tamen ipsamet secundaria significatio in latitudine substantiæ sit primaria respectu accidentium. XXVII.

Dices hinc sequi, comparādo ens ad solas substantias incompletas & accidentia, de illis analogicè dici, & primario de substantiis incompletis. Consequens autem videtur falsum, primo quia substantia incompleta non est capax accidentis, vnde accidens non dicit habitudinem, nec per se pendet nisi à substantia completa: ergo solũ cōparatione illius est analogatũ sub ente. Deinde, quia aliàs sequitur, quodlibet accidens esse analogicè ens respectu cuiuslibet substātiæ incompletæ; quod ēt videtur falsum, tum quia sæpe accidens nullam habet subordinationē & dependentiam cum hoc, vel illo modo, aut differentia substantiæ, tum maxime quia aliquod accidens videtur esse simpliciter nobilius ens, quā aliqua substātia incompleta, vt v.g intellectus videtur esse perfectius ens, quam materia prima, & quā forma lapidis, & gratia videtur longe nobilior. XXVIII.

Responsio prima esse potest concedendo primam sequelam; non enim pōt aliter intelligi analogia inter accidens in communi, & substātiam etiam in communi vt abstrahit à completa, & incompleta, nisi ratio entis primariò intelligatur cōuenire substātiæ, non solum quatenus talis, vel talis est, sed etiam ex se, & ex sua præcisa, ac cōmuni ratione Vnde videtur fieri omne ens, in quo talis ratio substantiæ vt sic reperitur, esse principalius ens, quam accidens. XXIX.

Ad primam autem impugnationem, negatur substantiam incompletam non esse capacē accidentis; anima enim rationalis incōpleta substantia est, & in se recipit accidentia, & materia prima iuxta probabilem sententiā recipit quantitatē; φ si aliqua substantia incompleta se sola non est capax accidentium, id habebit ex proprio modo essendi, non ex communi ratione substantiæ incompletæ. Vnde dicitur secũdò, quāuis substātia incompleta per se primò non recipiat accidētia, tamen substantiam completam non recipere illa, nisi quatenus incōpletus constat, vel physicè, vel metaphysice, pro ratione compositionis suæ, & hoc satis esse, vt ratio entis per se primò respiciat substantiam absolutè, siue completā, siue incompletam comparatione accidentis. Ad alterā verò partem conceditur sequela. Ad primā verò impu- XXX.

A impugnationem respondetur, vt ens sit analogũ ad quoduis accidens, respectu cuiusq; substantiæ non oportere, vt tale accidens sibi peculiarem rónem dicat habitudinem ad talem substantiã, sed satis esse vt ratio substantiæ in se sit prior, quam ratio accidentis, & q̃ illa constituat ex se ens simpliciter, non vero hæc, licet in particulari hoc accidens dicat habitudinem ad hanc substantiam, & non ad aliam. Sicut [sanum] dicitur analogicè de quolibet signo comparatione animalis, licet in particulari hoc signũ indicet sanitatẽ in hoc animali, & non in alio. Addè idem argumentũ fieri posse de accidenti respectu substantiæ completæ quia non quodlibet accidẽs dicit habitudinem ad quamlibet substantiam incompletam.

XXXI. Secunda impugnatio videri potest difficilior, quia totus ordo accidẽtium nobilitate superat totũ ordinẽ substantiæ creatæ, etiam completæ, nó q̃ omnia accidentia omnes substãtias superent, sed q̃ quædam accidentia videantur nobiliora quibusdam substãtijs, sicut è contrario; imò, quia comparando maximum ad maximum, nobilissimum accidens perfectissimã substantiã superare B videatur. Vt.n. Theologi docent, & in hoc opere nos sæpe iudicauimus, substantia creata non pót esse supernaturalis, neq; ordinis diuini; accidens autem potest esse supernaturale, & diuini ordinis; tale ergo accidẽs superabit in perfectione supremam substantiam etiam completam. Et sanè, qui iudicauerit, intellectum esse perfectiorem materia aut forma lapidis, facilè inducetur vt credat esse perfectiorem tota substantia lapidis. Quam ob rem posset esse alius respondendi modus generalior, nimirum quamuis accidens cói sit analogicè ens respectu substantiæ, posse nihilominus dari aliquod accidẽs simpliciter perfectius aliqua substantia creata, sicut potest interdum species contenta sub genere minus nobili esse simpliciter perfectior quàm ea quæ continetur sub genere nobiliori, vt ex Dialectica suppono, & in sequentibus attingetur, iuxta quam sententiam poterit esse analogia ex vi imperfectionis & subordinationis sub ratione communi, quamuis secundùm particulares rationes sit excessus in perfectione in inferiori analogato. Ita vt licet substantia vt sic sit nobilior accidente, non tamen omne contentum sub C substantia sit absolutè nobilius ens, quam omne contentum sub accidente. Quæ quidem responsio non videtur omnino improbãda; maximè si sub generali substantiæ appellatione etiam modi substantiales veniant. Quis.n. dubitet gratiam esse perfectius ens, quàm modum substãtiæ, vel vnionis formæ substantialis ad materiam.

XXXII. At vero loquendo de proprijs, completis, & perfectis substantijs, nó videtur dubitandũ quin à toto genere substãtia creata sit perfectior accidente, & consequenter q̃ nobilissima substantia creata excedat nobilissimum accidens, alias qualis erit analogia? Vnde consequenter fit vt perfecta substantia, et si sit ordinis naturalis, simpliciter perfectior sit quolibet sub accidente, ẽt supernaturali; & perfectissimo in eo ordine, nam, quãtumuis tale accidens videatur magna perfectio, non est nisi quoddam ornamentum talis substãtiæ, ad cuius perfectionẽ essentialiter ordinatur & quia perfectio talis accidentis nõ transcendit ordinem qualitatis, qui imperfectus est comparatione substantiæ. Et ob eandem rationem probabiliter existimo, quamuis tale accidens possit aliquid superare substantias, vel omnes, vel plures, aut in modo essendi, aut in aliqua virtute agẽdi, vel aliquo alio effectu, tñ in gradu entitatis simpliciter esse perfectiorem quamlibet substãtiam quolibet accidẽte, imò illam esse simpliciter ens hoc verò secundum quid, quia esse substantiæ hoc ipso quòd est natura sua subsistens, nobilius est, magisque participat perfectionem diuini esse, q̃ esse accidens. Vnde quantumcunq; perfectionẽ accidens habere videatur, tamen semper habet illam commensuratam & limitatam ad imperfectum modum essendi accidentis.

Aliæ diuisiones entis creati declarantur.

XXXIII. VLtimò ex dictis de hac diuisione facilè iudicare quis poterit, quid dicendum sit de alijs diuisionibus entis, quas superiori sect. attigimus: diximus .n. posse diuidi ens in absolutum & respectiuum, in incompletum & completum, seu perfectum, vel imperfectum. De quibus omniB bus dubitari potest, an sint vniuocæ diuisiones, vel analogæ: nam q̃ non sint æquiuocæ facilè cõstat ex dictis. Et breuiter dicendum est, omnes has diuisiones esse analogas. Cuius rationẽ quidam reddunt, quia in illis omnibus diuisum nó habet vnitatẽ in conceptu formali vel obiectiuo, sed in sola voce. Sed hoc falsum esse ostẽdimus. Alij reddũt rónem, quia in illis omnibus nó potest diuisum cõtrahi seu terminari p differentias, in quibus ipsum non includatur. Sed hoc nó semper impedit vniuocationem, vt suprà ostendi, & infrà dicam tractando de accidente. Ratio ergo sumẽda est ex dictis in præcedẽte diuisione, quia in omnibus diuisionib. numeratis includitur aliquo modo seu participatur prædicta diuisio, aut fundamentũ analogiæ eius. Quod breuiter declaratur in vna vel altera illarum diuisionũ. Diuisio .n. entis creati in absolutum, & respectiuum, in altero membro includit substantiã cum multis generibus accidentium, in alio verò tñ quoddã imperfectũ accidentiũ genus. Sic .n. intelligenda est illa diuisio de prædicamentali & accidentaria relatione, alioqui nullum erit ens creatum C omnino absolutum à relatione transcendentali. Vnde ex eo saltem q̃ ens absolutum vt sic perfectissimè reperitur in substantia, necesse est vt illa diuisio sit analoga, & q̃ ens natura sua postulet prius determinari ad absolutum, quàm ad respectiuum. An verò inter accidẽtia ipsa absoluta & respectiua eadem analogia interecedat, dicemus melius infra tractando de accidente.

XXXIIII Rursus in diuisione illa entis in incõpletũ & completum, alterum membrum propriè & in rigore sumptum pro ente essentialiter cõpleto solam substantiã integram complectitur: aliud verò comprehendit, tam accidentia, quàm incõpletas substantias, quatenus in quadã negatione, vel imperfectione inter se conueniunt, & ideò nó est dubium, quin per prius dicatur ens de ente completo, quàm de incompleto. Quòd si ens cõpletum nó sumatur in eo rigore, sed generalius pro ente completo quasi respectiuè, idest habente cõplementũ quod in suo genere vel prædicamento requirit, sic etiam completũ ens est per prius ens quam incompletum, tum absolutè, quia dicit rationem

tionem entis, quæ in perfecta substãtia primario saluatur, tum et respectiuè, quia totum esse entis incompleti est propter completum. In hoc tamẽ sensu est valde impropria diuisio, nam ens completum illo modo sumptum non solum non est vniuocum, cum ex se sit commune ad substantiã & accidens, sed et videtur potius dicere analogiã proportionalitatis, quã proportionis, nam accidens non dicitur ens completum, nisi ex quadã imperfecta imitatione substantiæ, non per conuenientiam formalem propriam, sed per proportionalitatem. Quòd si aliqua est ibi conuenientia formalis, magis esse videtur rationis quã realis, nempe in metaphysica compositione ex genere & differentia: nam in physico complemento, & perfectione reuera non conueniunt.

XXXV. Dices, quamuis hoc verum sit de accidente in abstracto sumpto, tamen in concreto videtur esse ens completũ physicè, & habere realẽ ac physicam compositionẽ: imò hac rõne videtur habere vniuocam conuenientiam cum substantia cõpleta: nam includit totam perfectionem eius, & aliquid addit. Respondetur, si tale ens formaliter sumatur vt accidentale, non dicit esse completũ in genere entis, sed incompletũ & imperfectũ. Si autem sumatur vt constans ex substantia & accidente, & vtrũq; includens, sic deficit à rõne entis completi, quia non est vnum per se, sed per accidens, & ex hac parte non habet vniuocã cõuenientiam cum substantia completa. Sed de hac diuisione multa alia dici poterant, quæ commodius tradentur, in particulari disputando de substantia & de accidente. Et per hæc facile erit de alijs similibus diuisionibus iudicium ferre.

DISPVTATIO XXXIII.

De substantia creata in communi.

EXplicata diuisione entis in communi; dicendum est de proprijs rationibus substantiæ creatæ, & accidẽtis; & quia substantia dignior est, prior etiam est illius cõsideratio, de qua disseruit Aristoteles, partim in Dialectica, in prædicamento substantiæ, partim lib. 5. Metaph. c. 8. In quibus locis prædicamentum substãtiæ constituit, & nõnullis adhibitis diuisionibus illius rõnem declarat, & aliquas eius proprietates assignat. In 7. verò & 8. Metaph. multa disputat de substantia, tamen in lib. 7. præcipuè agit de substantia vt significat essentiam rei, sub qua significatione etiam accidentia analogicè cõprehendit, ideoq; præcipuè agit Aristoteles in eo libro de substãtia in ordine ad definitionẽ, quod ferè dialecticis commune est, vt ipse ibidem fatetur. At verò in lib. 8. agit de propria substãtia, & præsertim materiali, & partibus eius, materia scilicet, & forma. Nos verò prius dicemus de substãtia in communi (agimus autem de creata, he id semper repetere necessarium sit.) Deinde de substantia spirituali, & postea de materiali, quantũ ratio metaphysicæ doctrinæ permiserit. Quia verò essentialis ratio substantiæ in communi, declarari non potest à nobis nisi per ordinem ad subsistentiam, seu ad suppositum creatum, eo quod

A & nomen substantiæ à subsistendo, vel substando sumptum sit, & ratio ipsa substantiæ non nisi in ipsis suppositis exerceatur & per illa à nobis cognoscatur; ideo in præsenti disputatione solũ communem rationem substãtiæ tradituri quibusdam diuisionibus declarabimus, ea ferè exponẽdo, quæ Aristoteles in prædicamento substantiæ tradidit, in sequenti verò disputatione dicemus de substantiali supposito, eiusq; formali constitutiuo; nam his cognitis ipsa essentialis ratio substantiæ creatæ magis perspicua fiet.

SECTIO I.

Quid nam substantia significet, & quomodo in incompletam, & completam diuidatur.

Etymologia vocis explicatur.

B DVplex est etymologia huius vocis [substantia,] nimirum, vel à subsistendo, vel à substando: priorem tradidit Augustinus, lib. 7. de Trinitate c. 4. in fine, vbi ait, [Sicut ab eo quod est esse, appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere, substantiã dicimus.] Indicat etiam Isidorus lib. 1. differentiarum ca. 4. vbi ait, [substantia est id quod nõ ab alio, sed semper ex se est, id est quod propria in se virtute subsistit.] Posteriorẽ vero significauit Aristoteles in prædicamentis, c. de substantia, & 5 Metaphysicæ, c. 8. vbi ait, [Hæc autem omnia ex eo dicũtur substãtiæ q; non de subiecto dicũtur, sed de eis cætera.] Vnde Isidorus lib. 2. Etymologiarum, cap. 26 quæ est de categorijs Aristotelis, ex illius sentẽtia ait [Substantia est, quæ propriè & principaliter substare dicitur.] & Augustinus lib. Categoriar. c. 5. ait substantiam græce dictam esse ὑποκείμενον. Possunt autem illa duo verba substandi & subsistendi in eadem & in diuersis significationibus accipi. Substare n. idem est quod alijs subesse tã quam eorum sustentaculum & fundamentum, C vel subiectum, siue hoc sit secundum rem, prout substantia substat accidentibus; siue secundum rationem, prout prima substantia substat secundæ, quod alias dici solet subiectum inhæsionis; vel prædicationis, & ad rationem substantiæ nõ sufficit hoc posterius sine priori: nam etiam accidens singulare potest substare vniuersali in prædicatione. Imò illud etiam prius oportet intelligi de substando accidẽtibus principaliter, seu vt quod, nam etiam vnum accidens potest substare alteri vt quo, non tamen vt quod: indiget n. ipsum sustentari ab alio. Et hoc totum significauit Aristoteles per illam negationem nõ essendi in subiecto: substantia n. ita substat accidentibus, vt nõ indigeat ipsa simili sustentaculo. Id quod verbũ etiam ipsum substandi comprehendit, nã significat rem ita esse in se firmam & constantẽ vt possit aliam sustinere. Iuxta quam interpretationem in verbo substandi, & in nomine substantiæ ab eo sumpto, duæ rationes seu proprietates indicantur: vna est absoluta, scilicet, essendi in se ac per se, quam nos propter eius simplicitatem, per negationem essendi in subiecto declaramus, alia est quasi respectiua sustentandi accidentia.

Et hæc

II. Et hæc quidem videtur prima nominis etymologia, si eius impositionē, quæ ex cognitione nostra procedit, spectemus. nos. n. ex accidentib. peruenimus ad cognitionem substantiæ, & per habitudinem substandi eam primo cōcipimus. Si verò rem ipsam secundum se consideremus, altera conditio seu rō est simpliciter prior, imò ex se sufficiens ad rationem substātiæ sine posteriori. Vnde in Deo perfectissima ratio substantię reperitur, quia maximè est in se ac per se, etiam si accidentibus nō substet. Imo si per possibile vel impossibile fieri posset aliqua res creata incapax accidentium, & natura sua nullo subiecto indigens ad existendum, illa esset perfecta substantia absque proprietate substandi, non tamen sine cōditione in se seu per se essendi. Est ergo hæc ratio prior & essentialis, quam in discursu huius & sequentis disputationis declarabimus. Altera verò metaphysicè apprehenditur à nobis per modum proprietatis concomitantis omnem substantiā finitam ob suam limitationem & imperfectionem, vt in superiori disputatione tactū est. Quid verò in re sit, tā in aptitudine, seu quoad potentiam recipiendi accidentia, quàm in actu quoad vnionem seu sustentationem ipsorum accidētiū, B dictum est supra tractando de causa materiali accidentium, Disput. 14.

III. Atque hæc omnia ferè accommodari possunt ad alteram etymologiam à verbo subsistēdi, quāuis huius vocis significatio magis æquiuoca sit. [Subsistere] n. in significatione propriissima nihil aliud est quàm immorari, vel pedē figere alicubi, quæ significatio ad rem præsentem nihil refert, inde vero deriuatum est hoc verbū ad significandum idē quod existere, seu permanere in esse, iuxta illud Iob 7. [Si mane me quæsieris, non subsistā.] & c. 8. [Tabernaculum impiorum non subsistet,] id est euanescet: Vnde apud Aristotelē interdū [subsistere] significat idem quod vere esse, & opponitur ei quod est esse tm̄ in specie seu apparentia: sic. n. scripsit lib. de Mundo ad Alexādrum, ea quæ in aere cernuntur partim specie tenus esse, partim substātiam habere. Quanquam Alcionius per verbū substandi vertit hunc in modum, [Quæ ex aere nobis obseruantur, alia apparent, alia substant, [vbi verbum substandi ēt posuit in prædicta significatione. C Iuxta quam dixit Dionys. c. 4. de diuin. nomin. [malum nō subsistere] seu [nō habere hypostasim,] idest aliquod verum esse. Vnde iuxta hanc significationē non esset ab hoc verbo deriuatum nomen substantię, nā hoc modo subsistere etiā est accidentibus quę verum esse reale habent; magis tn̄ respōdet huic significationi nomen substantiæ in alia acceptione qua significat generatim quanuis essentiam rei, vt tetigit Aristoteles dicto lib. 5. & latius lib. 7. Metaph. & in Antepræd. c. 4. cū dixit, vniuoca conuenire non solū in nomine, sed etiā in ratione substantiæ, id est in ratione essentiali indicata per nomen: nunc verò non agimus de substantia in hac significatione, sed prout distinguitur ab accidente. Aliam igitur significationē habere pōt verbū subsisto, quam ipsa eius cōpositio præ se fert, vt idem sit [subsistere] quod sub alijs esse tanq̄ eorum fundamētum; quō basis dr̄ subsistere columnæ, & hoc modo idem fere significat verbum [subsisto] quod [substo,] & ita eadē A est etymologia substantiæ siue ab vno siue ab altero sumi dicatur, quāuis vox ipsa proprius videatur à verbo substādi deriuari. Nā à verbo [subsisto] potius vox [subsistentia] quā [substantia] deriuata est, quæ vox licèt nō sit adeo latina, à philosophis tn̄ & Theologis vsurpata est, de cuius significatione, & de re significata, infrà dicendum est latius, nunc satis sit nosse, per illam significari propriā rōnem essendi in se ac per se, per quā proprietatē propria rō substantiæ à nobis declarata est. Et hæc videntur sufficere de etymologia vocis, in quibus obiter declaratū est quid per substātiam intelligamus, saltē quoad quid nominis, nam res ipsa latius est paulatim explicanda.

Diuisio substantiæ in completam, & incompletam.

IIII. De substantia ergo in hac amplitudine sumpta, prout distinguitur contra accidens, dubitari potest quam cōmunitatem habeat; & quō aut per quid in diuersa membra distrahatur. Et est ratio difficultatis, quia extra substantiam sic sumptam nihil manet nisi accidens: non potest autem substantia per accidentia, per se contrahi aut diuidi. Ad hoc ergo dubium explicandum inuenta est illa diuisio substantiæ in incompletā, & completam; in qua partitione diuisum est substantia in dicta significatione latissime sumpta, vt ex dictis constat. Diuiditur autem non ad modū generis: id. n. fieri non posset, vt rectè probat argm̄ factum, quia non pōt habere differentias quæ sint extra rōnem eius, idest quæ substantiæ non sint saltem incompletæ, in quibus cōis ratio substantiæ, prout est diuisum illius partitionis includitur. Diuiditur ergo ibi substantia ad modum transcendentis per modos intrinsecos, in quibus ipsa includitur, qui non indicant propriam compositionem etiam metaphysicam, sed solum expressiorem conceptionem huius vel illius rationis substantiæ, ad eum omnino modū, quo supra declarauimus determinationem seu diuisionem entis per varios modos intrinsecos.

V. Completa ergo substantia dicitur, quæ est aut C intelligitur per modum totius seu integræ substātiæ, quæ sola interdum quasi per antonomasiam substantia appellari solet: sic. n. Arist. in c. de substan. negat, differentias esse substantias: vt hoc modo assignari possit aliquod supremum genus substantiæ, quod differentias habeat in quibus formaliter non includatur. Incompleta verò substantia dicitur omnis illa quæ pars est substantię, vel ad modum partis concipitur, quo modo materia & forma substantiæ sunt, ex Aristotele 8. Metaph. c. 2. & 2. de anim. cap. 1. & differentiæ ēt substantiales hoc modo substantiæ sunt ex eodē Aristotele 1. Physicorum cap. 6. neque enim pōt substātia ex his quæ omnino substantiæ nō sint, per se constitui.

De substantia physicè completa vel incompleta.

VI. Ex hac verò declaratione intelligitur dupliciter posse dici substantiam completam, vel incom-

incompletam, scilicet, physicè, aut metaphysicè. Physicè dicetur substantia incompleta, quæ est pars physica, vel substantialis modus, aut terminus substantiæ, cõcurrens aliquo modo ad complementũ eius. Sic in primis dici potest substantia incompleta ipsa substantia in fieri, seu ipsum fieri substantiale, prout est via ad talem terminum, aut dependentia eius à sua causa, sic. n. omnis motus quatenus est via ad suum terminum, solet ens incompletum appellari, vt videre licet apud Diuum Thomam in 4. d. quæst. 1. artic. 1. quęstiunc. 2. Deinde forma & materia quæ sunt partes physicę substantiæ, sunt physicè incompletæ substantię. Tota item natura, vel composita ex materia & forma, vel simplex vt angelica, comparata ad suppositum, est incõpleta substantia, nam comparatur ad illud vt pars seu forma, quæ per subsistentiam amplius completur & terminatur. Vnde & subsistentia ipsa, substantia est incompleta, seu aliquid incompletum physicè in genere substantię. Verum est, posse in hoc vltimo exemplo esse diuersum vsum in vocibus, quia, cum cõpositio ex natura & supposito metaphysica soleat appellari & non physica, possunt hac ratione natura, & suppositalitas dici substãtiæ incompletæ metaphysicè, potius quàm physicè, quo sensu hæc denominatio sumitur solum ex ordine ad scientiam: nam quia proprium est Metaphysicæ considerare compositionem ex natura & supposito, ideo compositio illa metaphysica appellata est, nã ex se abstrahit à materia, & communis est immaterialibus substantijs, & eodem sensu dici possunt illa componentia metaphysicè incõpleta vt distinguãtur à proprio modo, quo materia & forma incompletæ dicuntur. Nos autem aliunde sumimus denominationem illam: physicum. n. appellamus quicquid in re ipsa existit absque intellectus operatione. Atque ita substantiam physicè incompletam vocamus, quæ ex sua entitate in re ipsa nõ habet quidquid ad substantiæ complementum intra istum substantiæ genus necessariũ est. Contraria ergo ratione substantia physicè completa vocabitur illa, quæ omnem perfectionem includit ad integritatem, seu complementum substantiæ necessariam; quod per negationes commodius à nobis explicatur, scilicet, illam esse substantiam completam physicè, quæ per se ad alterius substantię realem compositionem seu constitutionem non ordinatur: nam hoc ipso necesse est vt talis substantia in se habeat quidquid ad completam substantiæ constitutionem necessarium est.

Substantia completa an semper composita.

VII. EX quo obiter intelliges primò, nõ esse de ratione substantiæ completæ vt sit composita; nam, si aliqua substantia per suam simplicem entitatem habeat quidquid necessarium est ad perfectum esse substantiale absque dependentia vel habitudine ad alterum, talis substantia completa erit, quamuis non sit cõposita: imò perfectiori modo erit completa, quàm si esset composita. Sicut natura angelica in ratione naturæ vel essentiæ completa est, perfectius quàm humanitas; quamuis non sit composita sicut illa, sed sim-

A plex, ita etiam de substantia in genere intelligendũ est. Quo fit vt licèt substantia physicè incompleta necessariò dicat ordinẽ ad compositionẽ, seu ad substantiã quæ per compositionem completur, ideò enim incõpleta est, quia ad alicuius cõplementum ordinatur: è contrario substantia completa physicè non dicat necessariò habitudinem ad incompletam, vt ex ea constet, seu componatur, quia per se se per suam eminentem ac simplicem entitatem potest esse completa.

Sed hæc vera sunt de substantia cõpleta abstractissimè sumpta, non de substantia creata. Nam solus Deus est substantia cõpleta sine vlla compositione: quod nõ solum de persona diuina, sed ẽt de Deo vt hic Deus est, & abstrahi potest à tribus personis verũ habet: est enim hic Deus substantia physicè, seu re ipsa completa, quia per se ipsam est essentialiter subsistens, & ex se nõ indiget aliquo ad consummatam & absolutam substantiæ perfectionem, nam, licèt tribus personis cõmunicetur, tamẽ neque ab eis in re distinguitur, neque propter depẽdentiam aliquam, in eis B subsistit, vel vt ab eis complementum accipiat, sed solum vt suam infinitã perfectionem eis essentialiter, & per summam identitatem communicet, vt latius disserui in primo tomo tertiæ partis, disp. 11. At verò in creaturis nunquam reperitur substantia completa sine reali cõpositione. Aliud est enim loqui de complemento substãtiæ in ratione naturæ vel essentiæ; aliud verò in ratione substantiæ secundũ totum, quod intra genus substantiæ ad suum complementũ requirit. Priori. n. modo proprium est materialis substantiæ non habere completam essentiã sine physica cõpositione ipsiusmet essentiæ, vt posteà videbimus. At verò substantiæ creatæ vt sic non repugnat habere complementum essentiæ sine reali cõpositione eiusdem essentiæ. Imò in omnibus immaterialibus substantijs quæ non sunt formæ corporũ, ita reperitur. Secus verò est de complemento substantiæ absolutè & simpliciter in illo genere: hoc enim nulla substantia creata habet sine reali cõpositione, saltem ex natura & subsistentia. Cur autem hoc ita sit, non est facilè ad explicandũ per naturalẽ rationem: conabimur autẽ aliquam rationem afferre in sequenti disp. C inferius tractãdo de prædicta cõpositione. Quocirca, describendo substantiam creatam physicè completam, optimè dici potest esse illa, quæ composita est ex completa natura & vltimo eius termino, seu quæ constat, & componitur pluribus vel omnibus substantiis incompletis, quibus indiget vt in suo esse sit consummata. Quæ autem sint hæc requisita ad tale complementũ, & consequenter quid absolutè sit ipsa substantia completa, exactè intelligi non potest, donec distinctionem naturæ & suppositi, & vtriusque propriam rationem declaremus, & ideò omitto argumenta, & obiectiones quæ hic fieri possent contra dicta, quia ibi melius proponentur.

VIII.

Substantia completa & perfecta quo modo comparentur.

SOlum interrogare potest aliquis, an idem sit substantia physicè completa quod substantia perfecta, & cõsequenter an substantia mutila seu IX.

diminuta

dominuta in integritate quam in sua specie requiris, dicenda sit substantia completa nec ne. Et in primis oportet excludere perfectionem accidentalem, a qua potest aliqua substantia denominari perfecta, nam cum, teste Aristotele, perfectum sit cui nihil deest, tunc maximè substãtia aliqua creata denominabitur perfecta, quando nihil vel substantiale vel accidentale ei defuerit. Et in hoc sensu clarum est non esse necessarium substãtiam esse perfectam vt sit completa, quia complementũ hoc solum requiritur intra genus substãtiæ. Sistendum est ergo in perfectione substãtiali; & hæc duplex esse potest, vna propria essentiæ vel naturæ vt sic, alia suppositi, vel subsistentiæ & vtraque est necessaria ad rationem substantiæ completæ vt dictum est: his vero addi potest tertia perfectio, scilicet integralis, quæ licèt ratione quantitatis videatur accidentalis, tamen ratione partium substantiæ, quæ quantitati necessario subsunt, substantialis dici potest. Et hæc perfectio non est debita ex communi ratione substantiæ vt sic, nam substantia vt substantia, etiam creata de qua agimus, abstrahit ab hac compositione ex partibus integrantibus: vnde completa substãtia vt sic nullum complementum partium integralium positiuè ac per se requirit. A B

X. Imò neq; omnis substantia, quæ ex his partibus constat, determinatam aliquam perfectionẽ in hac integritate postulat, vt completa substantia sit, vt constat in substantijs materialibus homogeneis, quæ nullam petunt magnitudinẽ determinatam ad suam integralem perfectionem, & ideo substantiæ completæ sunt, etiam si sint minimæ. Solum quasi negatiuè requirunt vt nõ sint actu partes, integrantes aliquam substantiã per se vnã: gutta n. aquæ, si disiuncta sit ab alia aqua, substantia physicè completa censetur; si verò actu sit coniuncta, & componat aliam aquã, censetur incompleta, quia est tm̃ pars. Requiritur ergo ad rationem substantiæ completæ, q̃ sit totum quoddam, non pars: atque adeo quod sit veluti proprijs terminis clausa, & terminata.

XI. Dices, ergo neque gutta aquæ separata erit substantia completa, quia licet non sit actu pars, tamen est apta vt sit pars. Quod sufficit ad rationẽ substantiæ incompletæ: anima enim rationalis, etiam separata, substantia est incompleta, quia licèt actu non componat totum, tamen aptitudine de se est pars. Respondetur, negando sequelã, quia gutta aquæ separata non est, positiuè vt sic dicam pars, etiam aptitudine, sed tm̃ negatiuè, quia ex natura sua non postulat coniunctionẽ ad aliam aquam: in se n. habet integram aquæ essentiam, & proprium suppositum, & intrinsecum terminum suum, ei verò non repugnat coniungi alteri aquæ; & ideò, quandiu alteri non cõiungitur, retinet statum ac denominationẽ substantiæ completæ. In anima verò secus res se habet, nam et si sit separata est pars secundum positiuam aptitudinem & naturam, & non tm̃ per non repugnantiam. Est n. pars nõ integralis, sed essentialis, habetque incompletam essentiã, natura sua institutam ad complendam aliam, & ideo semper est substantia incompleta. C

XII. Dices, ergo Verbum diuinum licèt ex se sit substantia completa, quia non postulat alteri vniri, vel cum alio componere, tamen dum est actu vnitum humanitati, non erit substantia completa, quia verè componit cum humanitate vnã substantiam completam. Respondetur negando sequelã. Primò quidem, quia ita est vnitum humanitati vt ab ea nullo modo pẽdeat, neq; in suo esse, neque in aliquo modo essendi. Deinde, quia, dũ vnitur humanitati, in se non mutatur: atq; ita nihil amittit, ex quo esse desinat tam completa substantia, sicut antea erat. At verò aqua, dum aquæ vnitur, in se mutatur, & amittit propriũ intrinsecum terminũ, quem antea habebat, & acquirit communem quo partes aquæ aliquo modo a se mutuo pendent, & ideò mutat etiam statum, & amittit appellationem substantiæ completæ. A

XIII. Tantum ergo supersunt materiales substantiæ heterogeneæ, quæ & certum partium numerũ, & in singulis partibus determinatam magnitudinem requirunt, vt perfectam, & substantialẽ integritatem habeant. Et in his videtur quæstio de nomine esse, an substantia quæ non est satis integra, aut aucta, dicenda sit completa substantia in propria, & specifica denominatione. Hinc enim videtur dicenda substãtia completa, quia directè in prædicamento collocatur, & quia est indiuiduum seu suppositum talis speciei. Atque ita iuxta hanc rõnem videtur nõ esse idem completa substantia, q. perfecta vel integra. Aliunde verò videtur talis substantia esse incompleta, quia nondũ peruenit ad suum statũ substantialẽ consummatũ, quẽ ex natura sua postulat: vnde per se ordinatur ad componendam, seu complendam vnam substantiã cum alijs partibus, quæ sibi desunt. Fortasse non incommodè loquemur si dicamus, huiusmodi substantiam metaphysicè, seu potius logicè esse completam: physicè autem incompletam. Ratio prioris partis est quia habet omnem compositionem metaphysicam quæ in substantia completa reperiri põt; & quia omnia substantialia prædicata, de illa simpliciter prædicantur. Et ita hanc partem rectè probant priores rationes. Posteriores verò probant partem alterã, quia reuera tali substantiæ aliquod substantiale complementum physicum deest; & ideo physicè incompleta vocari potest. B

XIIII. Ex quibus obiter colligere & annotare oportet hoc prędicatum, scilicet, esse substantiã cõpletam, non esse essentiale; nã licèt includat & dicat essentiam completam, aliquid tamen vltra illam requirit, quod nõ semper est essentiale, qualis est vel subsistentia, vel modus existendi absq; vnione ad aliud per modum partis integralis, vel certe habere complementum omnium partiũ integralium, iuxta hanc vltimam denominationem. Manet etiam ex his satis explicata diuisio, substãtię, quę frequens est apud Aristotelem in materiã formam, & compositum, vt notaui circa lib. 7. Metaphys. c. 5. Est enim illa, quędam diuisio substantię in communi, non tamen secundum totã substantię in communitatem, sed solius substantię materialis, si nomine formę propriam formã informantem intelligamus, nam si extẽdatur ad formas subsistẽtes generalior erit diuisio. Nomine etiam compositi intelligere possemus solam naturam compositam ex forma & materia, & sic solum erit diuisio substantię materialis, prout significat substantialem essentiam seu naturam cõpletam, vel incompletã. Vel potest etiam totum C

sup-

suppositum materiale comprehendi nomine cõpositi: & sic diuisum abstrahet à substantia completa & incompleta, ita tamen, vt non comprehendat substantiales modos, sed solum entitates.

De substantia Metaphysicè completa & incompleta.

XV. SVperest dicendum de alio sensu diuisionis, id est, de substantia metaphysicè seu logicè cõpleta aut incompleta. Quæ distinctio propriè locum habet in solis substantijs creatis de quibus nunc agimus, nam in illis solis reperitur propria compositio metaphysica ex genere & differentia, ex qua illa diuisio orta est. Substantia ergo metaphysicè incompleta est illa quę concipitur per modum partis metaphysicę, vt est v. g. differentia. Completa verò dicitur quæ est integra & totalis substantia, vt species vltima v. g.

XVI. Vt autem vtriusque ratio melius declaretur dubitari potest in primis, an genus ipsum generalissimum substantiæ censendum sit completa vel incompleta substantia metaphysicè loquendo, neque enim potest ab his abstrahere, iam enim ostendimus substantiam, sic abstractè sumptam, non posse esse genus. Videtur autem illud primum substantiæ genus non posse vocari substantiam metaphysicè completam, nam idem esse videtur substantia sic completa, quod substantia metaphysicè composita ex genere & differentia: sed illud genus non constat genere & differentia. Secundo, quælibet differentia substantialis ideò est substantia incompleta, quia non dicit conceptum metaphysicè compositum sed simplicem, aptum ad componẽdam per modum formę substantiam completam Metaphysicè, sed simili modo substantia quæ est generalissimum genus, dicit conceptum simplicem aptum de se ad componendam substantiam metaphysicè completam, per modum potentiæ: ergo etiam est substantia incompleta. Quod declaratur tertio in hunc modum, quia nulla substantia contenta directè sub illo supremo genere, habet quod sit substantia completa, ex vi illius generis solius, sed necesse est vt adiungatur differentia, qua compleatur: ergo signum est, illud genus præcise sumptum non esse substantiam completam: alioqui ex vi eius tantum haberet quælibet substantia rationem completæ substantiæ.

XVII. Atque hinc vlterius dubitari potest, an genera intermedia, seu species subalternæ substantiæ, debeant substantiæ completæ censeri. Nam ratio facta æque de illis videtur procedere, ac de supremo genere, quia nulla substantia inferior censetur completa ex vi solius generis, etiam proximi, nisi adiungatur differentia. Et declaratur amplius, nam licet genera intermedia sint composita ex genere & differentia, in quo differunt à supremo genere, tamen non sunt complete cõposita vt sic dicam, sed constituuntur in quodam gradu, in quo per se ordinantur ad vlteriorem compositionem, & ad substantiæ complementum: ergo non sunt formaliter substantiæ completæ. Patet consequentia, tum ex dictis de substantia physicè incompleta, seruanda est enim eadem proportionalis ratio: sicut ergo omnis substantia quæ per se ordinatur ad physicum cõplementum alterius, physicè incompleta est, ita quę per se ordinatur ad constituendam substantiam metaphysicè completam, metaphysicè incompleta est, tum etiam quia si substantia ex genere & vltima differentia constans est completa; ergo illæ ex quibus componitur, incompletæ sunt; nam, sicut totum ex partibus, ita substantia completa ex incompletis constat. Et declaratur tandem exemplo physico, nam, si fingeremus vnam esse sententiam asserentem materiam prius cõponere cum forma corporeitatis, & deinde actuari per aliam formam, sine dubio dicendum esset, illud compositum ex materia & forma corporeitatis esse substantiam physicè incompletam. Atque idem dicendum esset de composito per animam sensitiuam, si fingatur in re distincta à rationali: sed ad hunc modum se habet quoad metaphysicum complementum genus intermedium respectu vlterioris differentiæ seu speciei, ergo est substantia metaphysicè incompleta.

XVIII. Quòd si hęc ratio vim habet, ex ea vlterius sequitur, neque speciem vltimam, sed solum indiuiduum esse substantiam metaphysicè completã; nam licet species vltima, vt homo possit fortasse dici completa substantia quoad complementum naturæ vel essentię, non tamen simpliciter & omnino in ratione substantię, quia indiget vlteriori complemento metaphysico, vt sit absoluta, & consummata in ratione substantię. Item quia etiam indiuiduum metaphysicè ac per se componitur ex specie vltima & differentia indiuiduali substantiali: & vtraque ex his partibus per se ordinatur ad complementum indiuidui; ergo vtraque etiam est substantia Metaphysicè incõpleta simpliciter loquendo.

XIX. Propter hæc argumẽta opinabitur fortasse aliquis, solam primam substantiam esse completam metaphysicè. Quam sententiam ex parte indicat Fonseca lib. 5. Metaph. c. 7. q. 7. sect. 2. vbi ait, solum indiuiduum esse ens simpliciter completũ: genera autem & species esse quidem completa, quia prædicantur in quid de indiuiduo, tamẽ solum esse secundum quid cõpleta, quia ad ipsius indiuidui constitutionem per se pertinent. Cum autem dicit hæc esse completa secundum quid, videtur sentire esse potius incompleta. Et hoc videtur probare illa rõ, scilicet, quia ad alicuius cõpositionem per se, pertinent. Quòd aũt prædicẽtur in quid, nihil referre videtur vt completa ẽe sm̃ quid dicantur, quia ens non dicitur completum per respectum ad aliud, de quo prædicatur, nec propter modũ prædicationis, sed propter id quod in se est. Vnde si in se sit planè constitutum in ratione substantiæ, erit simpliciter substantia, completa, sin minus erit incompleta. Vnde etiã in illis duobus terminis, [completum & secundum quid,] videtur inuolui repugnantia, nam ipsum [secundum quid] destruit rationem completi. Ad enim particula illa aliquid tollit, vel diminuit de vero complemento substantiæ, vel nihil. Si non minuit, erit substantia completa simpliciter, & non tantum secundum quid.

Si verò minuit, erit substãtia simpliciter incompleta, quia rõ incompleti immediatè cõstituitur ex carentia cuiusuis requisiti ad complemétum. Vnde ille modus loquendi solum videtur inuentus ad reddendam aliquam rationem, ob quam hæc genera ponãtur in recta linea prædicamentali, cum tamen differentiæ nõ ponantur: huc.n. spectare videtur illa differentia quòd genus prædicatur in quid, differentia verò in quale: quod discrimen ad explicandam rationem entis completi vel incompleti nihil referre videtur.

XX. Quapropter dicendũ est, species & genera substantiarum simpliciter esse substãtias completas. Hoc videtur supponere Aristoteles in c. de substantia, vbi prius distinguit substãtiam in primã & secundam; posteà verò text. 5. differentias excludit à ratione substantiæ, quod nõ alia ratione facere potuit, nisi quia sunt substantiæ incompletæ: supponit ergo primas & secundas substantias esse substantias cõpletas. Deindè hoc confirmat illa ratio, quia genera & species ponũtur in recta linea prædicamenti substantiæ, non verò differẽtiæ: ergo signum est illas esse substantias completas. Tertiò, quia si discursus superius factus esset efficax, probaret omnem conceptum substantiæ abstractũ ab indiuiduis esse conceptũ substantiæ incompletę: ergo esset implicatio in adiecto, diuidere substantiam in completam & in cõpletam, quia diuisum necessariò esse deberet substantia incõpleta, cum abstrahat ab indiuiduis: repugnabit ergo illi alterũ ex membris diuidentibus; vel oportebit dicere solam nominis significationẽ diuidi. Imò in ipso etiam conceptu substantiæ complete inuoluetur repugnantia, quia ille etiam cõceptus communis est. Sed hęc rõ fortasse dissolui posset, vt in simili videbimus sectione sequẽti, vbi efficacia eius magis declarabitur. Quartò substantia quę est genus generalissimũ, est substantia completa: ergo multò magis omnia inferiora. Antecedens probatur, quia nisi ita sit, non põt esse genus, quia non poterit habere differentias extra sui rationem, quia differentię per quas contrahitur, etiam sunt substantię incompletę.

XXI. Quintò declaratũr res ipsa, nam oĩs substantia, quę ponitur in recta linea prędicamẽtali, concipitur per modũ substantiæ totalis & integrę, & includit vel distinctè vel confusè quidquid ad complementum substãtię necessarium est: ergo est substantia cõpleta. Dices, Confuse continere est continere tm̃ in potentia: ad rationem autem substantię completę non satis est cotinere in potentia complemẽtũ substantię, sed in actu: aliàs materia prima esset substantia completa. Respõdetur, includere in confuso non esse includere in potẽtia physica & reali ac verè passiua, qualis est materia prima, sed dicitur esse in potentia logicè, aut secundum rationem, quę potentia nõ excludit quin res concepta actu sit cõpleta substantia, & actu includat quidquid ad tale complementũ necessarium est, quamuis illud totum non concipiatur distinctè tali cõceptu, sed confusè, per modum tñ totius: atq; adeò per modum substantię cõplete. Quia substãtia completa nihil aliud est, quã substantia totalis & integra: Antecedens patet ex modo ipso concipiendi, & prędicandi, nã homo nihil aliud est quã ipsa indiuidua vt inter se similia, confusè cõcepta per modum vnius; &

A ideò saltem confusè includit totam substantiam indiuiduam, & idem est de superioribus prædicatis proportionaliter. Et ideo possũt superiora de inferioribus prædicari, quia dicunt totum quod in illis est. Vnde cum alias dicant illud ipsum totum per modum subsistentis, seu existentis vt id quod est, dicunt etiam illud per modum substantiæ completæ, & totalis.

Ex quo facile est intelligere discrimẽ inter hęc genera substantialia, & differentias substantiales, nam differentia concipitur per modũ formæ, & ideò non prædicatur in quid, sed in quale, & potius per modũ adiacentis, quã per modũ substantiæ; & ideò licet in re sit substantia cõpleta, quia non est aliud ab ipsamet specie, tñ metaphysicè, & sm̃ modum concipiendi nostrum meritò excluditur à ratione completæ substantiæ. At verò genus concipitur per modum totius subsistentis & ideò per modum substantiæ propriissimè prædicatur, & confusè saltem dicit totam substantiã rei, & ideò non excluditur à rõne substantiæ cõpletę; nec physicè, quia in re nõ est aliud ab integra substantia rei, nec metaphysicè, quia sufficienter concipitur per modum totius. Atq; hoc modo B explicata hæc sententia non differt ab opinione Fonsecæ; quanquam.n. ratio entis completi non cõsistat in eo quòd prędicetur in quid, tamen ex modo prędicationis rectè colligitur, illud quod sic prædicatur, concipi per modum totius & cõpleti entis. Dicuntur autem hæc genera vel species cõpleta sm̃ quid, non quia sint incompleta simpliciter, sed quia in eorum conceptibus confusè tm̃, & non distinctè & expresse includitur totũ substantiæ complementum, & ita illa particula [sm̃ quid] non diminuit, nec tollit rationem entis completi, sed solum indicat non esse perfectissimum quod esse potest. Quapropter non est ita sumenda, vt negetur, secũdas substantias simpliciter & sine addito esse substantias completas. XXII.

Ad argumenta in contrarium facilè ex dictis respõderi potest. Ad primum negatur assumptũ, scilicet, idem esse substantiam metaphysicè completam, ac substãtiam compositam ex genere & differentia: nam etiam põt esse substantia simpliciter concepta, dummodo concipiatur per modũ totius integræ substantiæ. Ad secundum, iã assignatum est discrimen inter conceptum differentiæ & generis substantialis. Ad tertium concedo, nullam substantiam particularem esse substantiam completam ex vi solius generis præcisè sũpti, siue illud sit genus supremum, siue intermedium aut proximum; imò neque ex vi solius speciei, quia nullum prædicatum commune põt cõstituere substantiam completam absq; inferioribus contrahentibus vsque ad indiuiduationem: imò neque existere potest ratio communis nisi contracta, & indiuidua effecta. Nego tamen inde sequi, hæc prædicata non esse substantias metaphysicè completas, quia non est necesse vt huiusmodi substantia actu in cõceptu suo includat, quidquid in re ipsa ad complementum substantiæ necessarium est, sed satis est quod confusè, & in potentia illud includat per modum totius subsistentis. Quapropter, sicut Dialectici dicunt genus conceptũ per modum partis præcisè nõ prędicari de specie, sed per modum totius, ita nos possumus concedere hæc genera præcisè con- XXIII.

cepta

cepta per modum partium, non esse substantias A completas; prout verò cōcipiuntur per modum totius esse substantias completas: hoc autem modo communiter & absolute loquendo concipiuntur, & constituuntur in linea prædicamentali. Atque hoc solum conuincunt reliqui discursus, qui prædictæ rationi adiunguntur: omnes enim procedunt de genere præcisè cōsiderato vt est pars
XII metaphysica non verò vt aliquo modo, saltem confusè, dicit totam rei substātiam, & per modum totius.

Qualis sit diuisio substantiæ in completam et incompletam.

XXV. EX dictis in declaratione huius diuisionis facile est intelligere qualis sit ipsa diuisio: aliter enim est de illa loquendum, si membra sumantur sēm Metaphysicam cōsiderationem aliter verò si sumātur sēm physicas realitates. Priori enim modo non potest esse diuisio analogi in analoga,
III sed videtur esse quasi subiecti in accidentia rationis seu p varias denominationes sumptas ex modo concipiendi nostro. Homo enim, & rationalis non sunt duæ substantiæ, sed vna, quæ sub conceptu hominis dicitur substantia completa, & sub cōceptu rationalis, dicitur incompleta metaphysicè: non potest ergo ibi intercedere analogia in vera, & reali ratione substantiæ, intercedit ergo sola diuersa relatio rōnis, seu diuersa denominatio ex modo nostro concipiendi. Quòd si interdum substātia completa & incompleta re ipsa differāt, vt equus & rōnale: hoc non est ex formali oppositione membrorum, sed ex materiali diuersitate entitatum. Atq; hinc fit, vt aliqua substantia incōpleta hoc modo sit multò perfectior in re, quam alia completa; quanuis modus concipiendi sit diuersus, & ex suo genere minus perfectus. Fit etiam hinc, vt substantia incompleta metaphasicè, physicè sit completa, ut rationale v.g. quia in re non distinguitur a tota rei substantia, sed solum in modo concipiendi.

XXVI. Ac verò, si membra sumantur secundum physicam rationem completæ & incompletæ substantiæ, sic videri potest diuisio analoga, iuxta ea, C quæ in simili diuisione superius dicta sunt de ente completo & incompleto. Et in vno quidem sensu apparet hoc verum, tamen in alio non videtur necessarium esse. q. illa diuisio virtute multiplex & ambigua, Et ideo non potest simpliciter, & sine distinctione responderi, Nam substantia potest intelligi incōpleta phisicè solum ex defectu alicuius partis integralis; & hoc modo clarū est nō intercedere analogiam inter illam, & substantiam completam. Rursus alio modo & satis vsitato dicitur aliqua substantia incompleta solū ex defectu alicuius modi substantialis vt humanitas v.g. carens propria subsistentia. Et substātiam sic incompletam, probabilissimum etiam est, nō esse analogicè sed vniuocè substantiam, vt humanitatem v.g. respectu hominis, quia includit totam essentiam, & totam entitatem substantialem hominis, & est simpliciter ens per se, eo sēsu quo illud (per se) dicit essentialem rationem substantiæ quod infra declarabimus: solumque illi deest complementum quoddam modale, quod non videtur satis esse ad constituendam analogiam.

Obseruandum verò est, quòd, sicut humanitas non est homo, ita; neque dici potest substātia eo modo quo substantia est genus generalissimum; sic enim sumitur in vi concreti, & prout significat rem subsistentem, saltem in confuso & in cōmuni; & ideò non potest de natura abstractè cōcepta prædicari: tamen substantia prout diuiditur in completam, & incompletam latius sumitur. Et hoc modo dicimus probabile esse dici vniuocè de humanitate, & de homine.

Denique substantia aliqua potest dici incompleta essentialiter, & in hoc sensu videtur diuisio analoga, & ex suo genere tenet infimum locum in eo ordine ad quod tantū est substantialis modus, vix enim potest substantia appellari, vt dependentia seu fieri substantiale, modus vnionis, & subsistentiæ. Deinde comprehenduntur essentiales partes substantiæ vt materia, & forma, quæ magis participare videntur de entitate substantiali, tamen respectu completæ substantiæ videntur analogicè substātię propter rationem su- XXVII
B pra tactam de ente completo & incompleto, & de substantia & accidenti. Solum occurrit obseruandum, hanc analogiam talem esse vt ex genere suo substantia completa excellentior sit, quàm incōpleta, & quòd hæc totum suum esse habeat propter illam, si respectiuè & cum proportione sumantur. Nihilominus tamē accidere posse, vt aliqua substantia incompleta sit simpliciter nobilior, & excellentior intensiuè quàm aliqua completa; anima enim rationalis simpliciter nobilior est, quàm terra, aut ignis, quanquam hæ sint substantiæ complete, illa incompleta. Hę namque substantię solum superant animam in materia, quę imperfectissimum quid est in ordine substantię; ipsa verò anima superat talia entia in differentia formali, & in gradu & ordine substantię, quoniam spiritualis est, & intellectualis, qui excessus multò prestantior est in perfectione intensiua.

XXVIII. Quin etiam probabile, est, aliquam modum substantialem perfectiorem esse in sua entitate, quàm sit quęlibet alia substantia completa purè creata, nimirum vnionem hypostaticam, quę in natura humana solum est modus quidam substantialis, & maiorem excellentiam illi affert, q. sit non solum in homine, sed etiā in angelo, non tantum ratione ipsiusmet suppositi Verbi diuini, quod humanitati coniungit, sed etiam ex parte illius modi creati, & supernaturalis, quem ponit in ipsa humanitate. Qui tamen modus non est substantia completa, sed medium aut vinculum, quo concurgit substantia quędam completa, quę est Christus Deus homo, iuxta quam sententiam consequenter dicendum est, quòd licèt ille modus dicatur analogicè substantia quantum ad propriam rationem formalem per illam vocem significatam, nihilominus quoad rem ipsam est quid perfectius & nobilius quàm proprijssima substantia creata.

XXIX. Neque hoc est inconueniēs, quia satis est q̄ sit minus perfectū, q̄ illa substantia cōpleta: quę mediāte tali modo constituitur, quę non est purè creata, sed ex re creata & increata mirabiliter cōposita. Et propter hanc causam nō potest hinc argumentum sumi, vt idem dicatur de gratia vel alio

accidente creato & supernaturali ad naturalem substantiam creatam comparato, quia medio accidente non consurgit aliquod ens per se vnum, neque aliqua substantia, & semper manet in ordine entis sm quid. Sed quanquam hæc probabiliter sint dicta, non tamen sunt certa, nam omnis vnio hoc ipso quòd tm est quidã modus rei quæ vnitur, videtur esse in se diminutæ entitatis & quasi respectiuæ: & ideo licet vnio hypostatica ratione termini ad quem terminatur, habeat infinitã quandam excellentiam & dignitatem, tamen in se se considerata in genere physico, non uidetur tam perfectæ entitas, sicut est substantia completa, præsertim intellectualis. Sed hæc ad Theologicam considerationem magis spectant.

SECTIO II.

Vtrum rectè diuidatur substantia in primam & secundam.

1. HAnc diuisionem supposuit Aristoteles in prædicamentis c. de substantia tradens rationem & differentiam vtriusque membri, & communem ipsius diuisi descriptionem, quam his verbis significauit, (Commune est omni substantiæ in subiecto non esse.) Oportet igitur in præsenti partitionem hanc diligenter declarare, vt per singula membra discurrentes, totam substantiæ rationem exactè explicemus.

Quod sit diuisum huius diuisionis.

II. DVbitari ergo in primis potest vtrum diuisum in hac diuisione sit sola uox æquiuoca, vel analoga, vel aliquis conceptus obiectiuus communis substantiæ primæ & secundæ. Et ratio difficultatis est quia substantia prima nihil aliud est quam substantia singularis; substantia vero secunda est substantia vniuersalis seu abstrahens ab indiuiduatione, sed substantiæ communi & indiuiduæ nullus realis conceptus obiectiuus potest esse communis præter ipsummet conceptum substantiæ communis: ergo in hac diuisione nullus conceptus obiectiuus & realis diuidi potest. Cõsequentia est euidens, quia diuisum nõ potest cũ altero membro diuidente coincidere. Maior verò satis aperte colligitur ex Aristotele citato loco & constabit amplius ex dicendis. Minor autem declaratur facilè inductione & ratione; nam Petrus & homo nihil habent commune præter cõceptũ hominis: neq; homo & animal præter conceptũ animalis, & in vniuersum omne inferius & superius ita comparantur, & eodem modo sub ordinantur inter se substantia prima & secunda. Ratio vero est, quia conceptus inferior includit in se totum conceptum superiorem, additque illi determinationem seu differentiam suam; ergo nullam habere potest cum illo conuenientiam præterquam in ipsomet conceptu communi, quæ potius est identitas, quàm conuenientia; conuenientia.n. in præsenti dicit similitudinem, Petrus autẽ & homo non sunt similes, sed vnum. Et confirmatur, nam aliàs esset quidam processus in infinitum in his conceptibus, nã si homo & animal conuenirent in tertio aliquo conceptu, etiam ab illo conceptu, et cõceptu animalis, posset tertius distinctus conceptus abstrahi, nam comparentur etiam sicut superius & inferius, & idem argumentum fieri potest de quarto illo cõceptu respectu tertij; & sic in infinitum.

Secundò hinc dubitari potest, an hæc diuisio sit rei, vel rationis; nam quod sit rei videtur posse sumi ex ipsa communi ratione substantiæ, quæ est vel non esse in subiecto, id est per se esse, vel substare accidentibus, quæ est realis ratio, & ex ratione etiam primæ substantiæ, quæ est primò per se ac immediatè substare accidentibus. In contrarium vero est, quia prima substantia, & secunda in re non differunt, non ergo potest diuisio esse realis. Item secunda substantia, nõ est membrum diuidens vt substantia, sed vt secunda substantia, vt sic autem nihil rei addit præter substantiam ipsam: non ergo esse potest diuisio rei, sed rationis tantum. III.

Tertiò dubitari potest cui horum membrorum ratio substantiæ primariò conueniat, nam Aristoteles significat primariò conuenire primæ substantiæ: illam.n. (propriè, in primis,) & (maximè substantiam) esse dicit, quia illa est quæ primò substit, & substat, & quidquid aliquo modo substit, vel substat, in prima & per primam substantiam id participat. Propter quod (ait Aristoteles) (primis substantijs ablatis, impossibile est aliquid remanere) In contrarium verò est, quia secunda substantia essentialiter est substantia, ratio autem essentialis prius conuenit speciei aut generi, quã indiuiduo: sicut. n. ideo Petrus est animal, quia homo est animal, & non è conuerso, ita etiam est substantia, quia homo est substantia; ratio ergo substantiæ per prius cõuenit secundis substantijs & nulli potest immediatius cõuenire, quam ipsi supremo generi. Imò etiam si loquamur de substantia sub rõne substandi, videtur primo conuenire secundæ substantiæ nam licèt quoad communia accidentia prima substantia videatur, primò substare, quia hæc accidentia non conueniunt speciei, nisi ratione alicuius indiuidui, tamẽ quo ad accidentia propria, videtur è contrario fieri, nam risibil: verbi gratia prius conuenit homini, quam Petro, ideo enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis non è contrario; cum ergo accidentia propria sint omnium prima, & circa illa substandi munus primum exerceatur, fieri videtur, omnibus penitus, ut hæc etiam ratio substandi primo conueniat secundæ substantiæ. Aliunde vero apparet vtramque substantiam esse æquè primo substantiam, & non cum aliquo ordine, non solum quia in re idem sunt, sed etiam quia vniuoce participant rationem substantiæ, nam vtraque substantia, tam prima quam secunda, directè collocatur in prædicamento substantiæ, quæ esse non posset nisi vtraque esset vniuoce substantia. IIII.

V. Circa primam dubitationẽ, nemo ut existimo opinabitur, hãc esse solius vocis merè æquiuocam partitionem, nam ex dictis, & ex ipsomet Aristotele constat in ea nõ solum nomen, sed etiam rationem substantiæ aliquo modo esse communem vtrique membro. Quare quod Ammonius in Præ-

Prædicamentis ait, illam nō esse diuisionem, sed ordinem solū enumeratorum, vt si quis enumerando, dicat in oratione esse literas, syllabas, & dictiones, vel in exercitu esse duces, & milites, &c. Ita (inquit) Aristoteles nō diuisit, sed enumerauit solum, in prædicamento substantiæ reperiri primas, & secundas substātias: Hoc tamē non probatur, quia, vel rē non declarat, vel perinde est ac si diceretur, partitionē esse solius nominis æquiuoci. Probatur, quia negari nō pōt quin nomē substantiæ commune sit primæ & secundę. Constat ēt, Aristotelem sub ea voce voluisse vtramque, substantiam comprehendere: ergo, si illa tm̄ est enumeratio rerum sub eodem nomine contentarum absq; alia diuisione, erit partitio nominis æquiuoci, quia hmōi partitio nihil aliud requirit id autem falsum est, vt dixi; quod & ipse Ammonius confitetur propter rationem suprà factam, scilicet, q̄ Aristoteles rationem nominis proposuit, quæ vtrique membro communis est.

VI. Hoc ergo supposito dixerunt aliqui, primā & secundam substantiā esse nomina secundę intentionis, & de formali significare quoddā accidens rationis, nempe rōnem subiecti, & prædicati substātialis, vt sentit Soto in Logica c. de substantia, vel intentionem vniuersalis, & singularis substātiæ, vt volunt Caiet. & Louanienses. Qui cōsequēter aiunt, diuidi ibi accidens in accidentia, quod intelligendum est respectu substantiæ, cui per rationem accidit esse vniuersalē vel singularē, aūt in rectā linea prædicamentali collocari: Formaliter aūt cōparando diuisum ad membra diuidētia vt sic, potius erit diuisio generis in species, qualis est diuisio vniuersalis v. g. in quinq; vniuersalia. Nam, si accidēs diuidatur in accidētia per se sub illo contenta vt coloratum in album & nigrū, diuisio erit per se, & essentialis, non accidētalis, aut per accidētia respectu diuisi. Soto verò indicat diuisionē esse subiecti in accidentia rationis, quia nulla intentio cōis esse potest ad intentionē subiecti & prædicati. Sed quamuis demus diuisionē posse habere illum sensum, tñ q̄ alter sit impossibilis, non est verum, nec rectè probatur illa ratio nēnam, si rō subiecti & prædicati propriè sumātur in ordine ad propositionē, habēt intentionē communem extremi propositionis, quod in vocibus terminū appellamus, vel nomē: si verò subiectū & prædicatum latius sumātur pro subijcibili & prædicabili, quæ proportionaliter se habēt ad vniuersale & singulare, sic possunt habere itētionem cōem correlatiuorum, quæ fundatur in tali abstractione, uel cōparatione intellectus, quāuis forrasse nō habeat terminum communem incōplexum quo significetur: & in præsenti appellari pōt [aptum poni in recta linea prędicamenti substātiæ,] quod de formali significat intentionē rōnis. Atq; hoc modo facilè expeditur difficultas tacta in primo dubio, quia q̄ prædicata inferiora & superiora inter se subordinata conueniant in aliquo ente rationis nulla est difficultas. At verò, si dicatur esse diuisio subiecti realis in accidentia rationis, vel dicendum erit diuisum nō esse vnū, nisi aggregatione quadam, nimirum, res quæ ponuntur in linea recta prædicamenti substantiæ, vel certè declarandum adhuc superest, sub qua ratione reali & obiectiua, illud diuisum vnum sit.

VII. Præterea hęc interpretatio prędictę diuisio- A nis per secundas intentiones est probabilis, & accommodata dialecticis tñ ad rem metaphysicam, quam nunc tractamus, non est sufficiens. Neq; ēt videtur omnino accōmodata menti Aristotelis, nam ille nō declarauit rōnem substantiæ, quam in prima & secunda reperiri supposuit, per aliquam relationem rationis: nec per denominationem aliquam sumptam ex conceptibus nostris, sed per proprietatem realem subsistēdi in se, quā per illam negationē declarauit, non esse (scilicet) [in subiecto.] Neq; tm̄ dici potest, q̄ illam etiam negationē sumpserit in ordine ad secundas intentiones, ita vt [non esse in subiecto] idem sit quod [non prædicari de subiecto,] nā in hoc sensu falsò diceretur, cōe esse omni substantiæ in subiecto non esse: secundis. n. substantijs hoc non conueniret, cum prædicetur de primis, vel de inferiorib. substantijs. Vnde Aristoteles expresè distinguit [esse in subiecto, & dici de subiecto], vt hoc sit p̄dicari, illud inesse. Et de secundis substantijs ait non inesse in subiecto, licet dicātur de subiecto. Sumit ergo illam negationem ad describendam B realē proprietatem substantię, quæ est per se esse. Deinde substare accidentib. proprietatis est realis, & nō secundæ intentionis, vt ex ipsis verbis per se notū videtur, ex textu Aristotelis: ideo. n. dixit, [corruptis primis substantijs, impossibile esse aliquid remanere,] quia in eis realiter existunt secūdæ substantiæ, & insunt accidentia: substare ergo accidentib. sumitur in ordine ad existentiā realē, & vt proprietas realis. Itē, quia substare relatū ad secundas intentiones seu ad opera mentis, nihil aliud esse videtur, q̄ in propositione subijci. hoc autē modo non tm̄ substantiæ, sed ēt accidentia quædam substant alijs accidentibus; & secundæ substantiæ non semper substant hoc modo propter primas, præsertim in propositionib. quæ nō dicunt actualem existentiam, vt inferius declarabimus. Item ostensum est, esse in subiecto sumi ab Aristotele realiter & sm̄ reale esse: huius autē correlatiuum est, substare accidentibus quæ insunt: est ergo hæc proprietas realis; sm̄ hanc autē diuiduntur prima & secunda substantia, quatenus magis vel minus, seu diuerso modo illā proprietatem participiant: ergo non per secundas in C tentiones, sed per ordinem ad reales proprietates substantia prima & secunda distinguuntur.

Adde, q̄ in ordine ad secūdas intentiones, vix potest intelligi, quō prima substantia dicatur magis substantia quam secunda vt Aristoteles loquitur, nam, si prima substantia dicit intentionem subiecti, & secunda intentionem prædicati, vt ait Soto, in quo fit comparatio? nam hæc debet fieri in aliqua proprietate communi: ratio autem prędicati & subiecti sūt diuersæ, & ipse Soto ait nullam habere intentionem communem, & quamuis habeant, illam æquè participant, nam tam extremum propositionis est prædicatum sicut subiectum. Idemque argumentum fieri potest, si dicantur illæ intentiones esse vniuersalis, & singularis, aut prædicabilis & subijcibilis, diuidique sub intentione communi ponibilis in linea recta prædicamenti substantiæ; nam hæc etiam intentio æquè primò conuenit secundis substantijs ac primis. Vnde quoad hoc verisimilius diceretur, diuidi intentionem subiecti, & hāc magis & prius conuenire primæ substātiæ, quā secūdæ. VIII.

Sed hoc etiā non est credibile, quia, esse subiecti prædicationis, solum dicit intētionē rationis, at vero illa non est sufficiens ad explicandam rōnē substantiæ, nam cōis est accidentibus: Quæ rō de omnibus intentionibus suprà numeratis fieri potest. Et præterea illa intentio subiecti non semper conuenit secundis substātijs per primas, pręsertim in propositionibus per se, quæ abstrahūt ab actuali existentia. Igitur præter intētiones rationis aliquid addere oportet ad explicandā prædictam diuisionem, & distinctionem, ac comparationem membrorum diuidentium inter se.

IX. Aliter ergo dici potest, in hac diuisione diuidi substantiam vt habentem hanc proprietatē realem per se subsistendi: diuidi autem per diuersos modos, quibus hæc proprietas primis & secūdis substantijs conuenit. Quam opinionem etiā attigit Caietanus in prędicamento substantiæ, tamē in sensu longè diuerso ab eo quē nos intēdimus. Dicit.n. primam substantiam constitui per positiuum modum particulariter subsistendi; secundam verò substantiam non cōstitui per positiuū modum, sed per carentiam modi particulariter subsistendi. Vnde non assignat diuisum commune secundum aliquam proprietatem realem, sed solum secundum proprietatem rōnis, scilicet, vt est res quæ directè ponitur in linea recta prędicamenti substantiæ. Quæ expositio mihi non adeo probatur, quia iuxta eam declarari nō potest, in qua ratione reali conueniant prima & secunda substantia, sm̄ quam vtraque, [substantia] appellatur, & magis prima quàm secunda; & propter alias rationes quas statim indicabo.

X. Aliter ergo dicitur, substantiam diuidi sub ratione per se subsistentis & substantis alijs: ab vtraque.n. proprietate diximus suprà posse substantiam appellari. Vtraque ergo proprietas cōuenire debet tam secundæ substantiæ quàm primæ, vt vtraq; substantia sit. Differunt verò in modo participādi illas proprietates, nō quia vna participet illas, & alia non participet; nā hoc repugnaret diuisioni; esset.n. excludere vnum membrum à participatione diuisi: sed quia vna, id est prima substantia, primò ac per se hēt illas proprietates, quod ex eo prouenit, ꝗ substantia singularis ac indiuidua est, nā; sicut singularia sunt quæ per se proximò existūt, ita & per se primò subsistunt, & sustentant accidētia: altera verò, id est secūda substātia, solū ꝑ primā illas proprietates participat. Quòd.n. illas participet patet, tū quia est substātia, tum etiam quia sub se continet primam substātiā, & in ea intimè & essentialiter existit. Vnde necesse est, vt quod primæ substantiæ conuenit in re, conueniat ēt secundæ saltem mediante prima. Quòd verò non aliter cōueniant illæ proprietates secundæ substantiæ, nisi per primam, patet, quia non existit nisi in prima, neq;.n. subsistit per se separata. Vnde rectè D. Tho. qu. 9. de potentia, ar. 1. ad 5. ait, subsistere attribui generibus & speciebus, non quia subsistunt (scilicet extra indiuidua) [sed quia indiuidua in eorū naturis subsistunt.] Sic ergo facilè exponitur dicta diuisio, quæ responsione ad dubia, & argumenta in principio posita magis declarabitur.

XI. Ad primam ergo dubitationem duob. modis responderi potest primò, diuisum esse conceptū aliquē obiectiuū & realem communem primæ A & secundæ substantiæ, non quidē sm̄ aliquē gradum essentialem specificū aut genericum: hoc.n. modo nihil pōt esse commune prædicatis per se subordinatis, vt rectè probat discursus ibi factus: sed est hic conceptus communis sm̄ participationem seu denominationē sumptam à quadā proprietate singularis substantiæ, quæ aliquo modo redundat in substantiā vniuersalem. Hmōi proprietas est subsistere, vel substare, quæ formaliter non dicunt essentiā substantiæ, vt de ratione substādi superius indicatū est, & de subsistētia actuali inferius dicetur: sed dicūt proprietates quasdā seu conditiones substantiæ, quæ per se primò cōueniunt singulari substātiæ, & suo modo illā afficiunt: consequenter verò ēt afficiunt genera & species substātiarū, quatenus in singularib. sunt. Atque hoc modo non repugnat aliquid esse cōe substātiæ singulari & vniuersali. Præsertim quia hęc cōmunitas licèt quoad distinctionē mēbrorum sit rationis, tñ quoad ipsam cōuenientiam si attente consideretur, non tam est rōnis quàm B realis, id est nō est per solā similitudinē a qua abstrahatur conceptus cōis sm̄ rationē, sed est per realem participationem eiusdē subsistentiæ. Homo.n. & Petrus ratione quidē distinguuntur, tamen eo modo dicitur homo subsistere in Petro, quia eadē realis subsistētia Petri est ēt realis subsistentia naturæ humanę: & similiter eadē capacitate seu virtute qua Petrus substat albedini, substat ēt homo. Sicut existere potest dici cōe prędicatis singularibus & vniuersalibus, nō cōmunitate rōnis & abstractionis, sed rei, quia eadē numero existentia qua singulare, existit & vniuersale. Iuxta hunc ergo modū non est difficile intelligere diuisum cōe primę & secundę substantię.

Dices, Istemet conceptus substantię hoc ipso quod cōis est, est quid abstractū à singularibus, & consequenter est secunda substantia: repugnabit ergo illi diuidi in primā & secundā. Respondetur, etiam si cōis sit, non est substantia secūda, C quia non est cōis tanquam gradus essentialis specificus vel genericus, neq; est abstractus sm̄ rationem ex aliqua conuenientia essentiali inter completas substantias, quod est de ratione secūdę substantię, sed cōis per denominationem ab eadem proprietate, quod vr̄ pertinere ad quendā modū analogię, vt in secūdo & tertio dubio declarabo. Addo, ēt, ipsū conceptum primę substātię communem esse ad oēs primas substantias, quia, licèt, prima substātia realiter singularis sit & indiuidua, tñ formaliter ipsa rō primę substantię pōt abstrahi vt cōis, quanquam illa rō cōis non sit secunda substantia propter dictam cām. Simili ergo modo potest aliqua ratio substantię esse cōis primę & secundę; neque hoc contradicit rationi primę substantię, quia eius ratio formalis communicabilis est, licèt res sit incōmunicabilis. Eo vel maximè, ꝗ singularitas primę substantię non excludit cōicationem cum secunda substantia in eadē entitate & essentia: & cōsequenter in eadem proprietate; quę cōicatio sufficit ad constituendum diuisum huius diuisionis vt declaratum est. XII.

Atq; hic modus dicēdi ē facilis & verus, posset tñ ēt dici, diuisum esse subām conceptam sub rōne essentiali substantię, quę, sicut pōt concipi aut singularis effecta, aut abstracta à singularitate, ita, pōt ēt diuidi in primā, & secūdam substantiam. XIII.

Sicut

Sicut communiter dr, naturam humanam sm̄ se nec singularem esse nec vniuersalem: Vnde di uidi potest sm̄ illum duplicem statum vel modū essendi, quorum alter est rationis, alter realis. Di ces primò: ergo substantia quæ hic diuiditur, erit ipsum genus gnalissimum substantiæ quod est impossibile, quia genus generalissimum tm̄ est secunda substantia, non prima. Sequela patet, quia substantia quæ est generalissimum, nihil aliud dicit quam essentiam substantiæ, seu q̄ hēt essentiam substantiæ sicut humana natura sm̄ se concepta nihil aliud est q̄ ipsamet spēs humana. Item homo licèt possit sm̄ se seu singulariter cō- cipi, non tn̄ potest diuidi in primum & sm̄: ergo nec substantia poterit sic diuidi, si sumatur pro ipsa natura substantiali in concreto. Adde, q̄ si diuidendus esset homo in primum & sm̄, potius homo vniuersalis diceretur primus homo, quàm singularis, sicut idea Platonis si esset, esset prius homo q̄ indiuidua. Respondetur ad primum negando simpliciter sequelam, nam, licèt substantia quę in primā & secundam diuiditur, non dicat explicite nisi id quod hēt essentiam seu naturam substantialem, quam rationem includit etiam in suo actuali conceptu genus gene ralissimum substantię m̄ diuerso modo, nam sub stantia vt est generalissimum non solum præscin dit ab statu singulari & indiuiduo, sed dicit quā dam vnitatem vniuersalem, sōne cuius substan- tia vt est generalissimum, non potest intelligi sin gularis: substantia verò vt diuiditur in primam & secundam dicit præcise vnitatem formalem substanti e indifferentem ad singularitatē & vni uersalitatem. Sicut humanitas, quæ sm̄ se dr in- differens, & non vniuersalis nec particularis, nō dicit aliam essentiam ab specie humana, dicit tn̄ alium modum concipiendi. Item substantia vt genus, dicit conceptum præcisum ab omnibus differentijs substantiæ: substantia verò vt est diui sum non dicit cōceptum ita præcisum, sed potius vt resultat ex quacunque differētia substantiali, quatenus omnibus cōe est, constituitq; substantiā completam. Quo sensu essentia substantiæ est quasi transcendens à supremo genere vsque ad indiuidua substantiæ. Quo modo dixit D. Tho. in 1. d. 23. art. 1. ad 1. [Omne quod est in genere substantiæ, potest dici vsia, siue sit substantia vni uersalis, siue particularis] Ad alteram partem re spondetur negando similitudinem, nam homo, & Petrus non habent aliq̄ specialem proprieta- tē, sub qua participiant illā relationem, vel deno minationem primi, & secundi, nisi in ratione subsistendi vel substandi, in ordine ad quàm di- cuntur prima vel secunda substantia, quia illa proprietas non pertinet per se primo ad homi- nem vt sic, sed vt substantia est. Et ideò dixi supe rius rationem primæ & secundæ substantię non satis explicari per relationem singularis & vni- uersalis, nisi adiungatur diuersa habitudo ad hanc proprietatem subsistendi vel substandi.

Qualia sint membra diuidentia.

XIIII. AD sm̄ dubitationem dicendum est primò hanc diuisionē quoad membrorum distin- ctionem esse rationis tantum, & non rei. Quod satis conuincit argumentum ibi factum, quia membra in re non sunt distincta, nec realiter,

A nec ex natura rei, vt satis constat ex his quæ à no bis dicta sunt de distinctione naturæ vniuersalis ab indiuiduis. Deinde addo, non solum distin- ctionem ipsam esse rationis, sed etiam membra diuidentia aliquam includere relationem, seu intentionem rationis. Sæpe. n. contingit distin ctionem esse rationis, & membra esse omnino realia, vt de misericordia, iustitia, & alijs Dei at- tributis constat Interdum verò accidit, membra quæ ratione distinguuntur, quāuis materialiter seu realiter à parte rei existant, tn̄ vt ratione di- stinguuntur, includere aliquam relationem vel denominationem quā non habent, nisi per ra- tionem. Ad hunc ergo modum dicimus se se ha- bere primam & secundam substantiam in hac diuisione. Quod declaro primò ex ipsis vocibus, nam prima substantia, vt prima, dicit relationē ad secundam, & è conuerso secunda ad primam: hæc autem relatio non potest esse realis, sed ra- tionis tātum: est enim relatio ordinis cuiusdam: inter illa autem quæ in re non distinguuntur, sed tantum ratione, non potest esse ordo realis, sed solum rationis. Secundo ex re ipsa, & ex defi- nitionibus primæ & secundæ substantiæ, dicitur

B enim prima substantia, quæ per se primo subsi- stit vel substat, secunda verò substantia dicetur, quæ secundario vel per primam subsistit, vel sub stat: quamuis autem subsistere vel substare reali- ter conueniant primæ vel secundæ substantiæ, tamen quòd vni primario alteri secundariò con ueniant, seu quod vni per se, alteri alium, hoc nō est in re, sed in ordine ad cōceptus nostros. Quia in re non est vnum & aliud, sed vnum tantum neq; est mediatè & immediatè subsistere vel sub- stare; quia vbi in re nō est distinctio, non potest esse medium: ergo ratio primæ, aut secundæ sub stantiæ secundum totum quod includit, non est in re ipsa, sed completur per rationem.

Dices, Ergo coincidit hæc expositio cum prio ri sňia supra improbata. Respondetur, ex parte quidem cū illam conuenire: & ideo non omni- no illam improbauimus, sed diximus non suffi- cienter rem explicare. Deinde ab illa differimus, quia nec per intentionem singularis & vniuer- XV.

C salis, nec per intentionem subiecti & prædicati diuisionem explicamus, sed solum per relationē ordinis, seu per relationem primi & secundi in ratione substandi vel subsistēdi. Vnde rationem subsistendi vel substandi non intelligimus ordi- nē ad solas intentiones seu prædicationes ratio- nis, sed de reali proprietate substandi: intentionē autem seu relationem rationis solum ponimus in habitudine primi vel secundi substantis.

Vnde vlterius obseruare licet, substantiam du pliciter dici posse primam. Vno modo positiuè XVI. per relationē ad secundam, quo sensu procedūt quæ hactenus diximus. Alio mō negatiuè per ne gationē prioris; & in hoc sensu rō primæ substā- tiæ realis est, nullāq; includit relationē seu inten tionem rōnis, &, metaphysicè loquēdo, hæc vide tur satis propria & vsitata acceptio primæ substā tiæ. Est n. illa quæ ita per se subsistit, vel substat, vt nulla sit illa prior in subsistendo vel substādo hoc aūt totū in re ipsa hēt, & per illā negationē prioris declaratur illud positiuū, quod prima sub stantia hēt, ex vi proprij & intrinseci modi essen di positiui. In secunda verò substantia nō habet

locum illa duplex acceptio, quia nihil denominatiue secundum per solam negationem, sed necessariò includit ordinem ad id quod est primũ; & ideò, licèt prima substantia sub aliqua ratione non impropriè possit dicere cõceptum realẽ nõ includentem aliquam relationem rationis, tamẽ secunda substantia sub ratione secundæ substãtię necessariò cõpletur per rationem, quia licèt res illa quæ est secunda substantia sit realis, tñ q̃ sit secunda non hẽt in re, sed in ordine ad modum concipiendi nostrum. Vnde rõ primæ substãtiæ verè ac propriè potest Deo attribui in aliquo sensu, vt sequenti sectione dicam: ratio autem secundæ substantiæ nullo modo in Deo locum habet, quia in eo non habet locũ abstractio naturæ cõmunis à proprio supposito. Quapropter consideratio secũdæ substantiæ vt sic ad Logicum magis spectat quàm ad Metaphysicũ: & ideò nihil amplius de illa dicemus. Præsertim, quia præter dicta suprà de vniuersalibus vix aliquid de illa dicendum superest. Dicemus tñ in vltima sectione Disputationis sequẽtis de essentiali rõne substantiæ, quæ iam in secunda, quam in prima reperitur. Prius tamen cõsiderabimus primam substantiam vt prima est, quoad negationẽ prioris, seu quoad positiuum modum, qui negationẽ illam fundat: hoc. n. ad præsentem doctrinam maximè spectat. De relatione autem rõnis primæ ad secundam nihil est quod dicamus, sed dialecticis remittẽdum id est, deseruit. n. ad coordinandã lineam prædicamẽtalem, & varios prædicationum modos; & ideò Aristoteles, vt Caietanus notauit, nihil de illa diuisione in Metaphysica dixit: nobis autem necessaria visa est ad declarandam rationem primæ substantiæ prout realis, & Metaphysica est.

Sit ne prima substantia magis substantia quàm secunda.

XVII. AD tertium dubium aperta est sententia Aristotelis rationem substantiæ prout hic diuiditur primò ac per se conuenire primis substantijs. Quo autem & sub qua ratione hoc intelligẽdum sit, non ab omnibus eodem modo declaratur. Quidam. n. distinguunt de substãtia vt dicta à proprietate subsistendi, vel à proprietate substãdi: & priori modo aiunt, rationẽ substãtiæ prius conuenire secundæ quàm primæ, posteriori aũt modo è conuerso prius primæ quàm secundæ. Ratio est, quia prior proprietas est ipsa essentia substantiæ quæ conuenit primæ per secundam; posterior verò proprietas est accidentaria, & idẽ per se primò conueuit primæ substantiæ & per illã secundæ: Aristotelem autem aiunt locutũ esse de substantia sub rõne substandi iuxta propriissimã nominis etymologiã, quia illa ratio notior nobis est; & propterea primã substantiam maximè substantiam vocari. Potestq; hæc sentẽtia sumi ex Boetio lib. de duabus naturis aliquantulũ à principio vbi ait: [Genera & species subsistunt tm̃, indiuidua vero non tm̃ subsistunt, sed ẽt substant,] quod videtur necessariò intelligendũ sm̃ primas rationes subsistendi vel substandi, nã secundariò etiam secundæ substantiæ substant in primis. Vnde D. Tho. 1. p. q. 29. art. 2. ad 4. interpretans hunc locum Boetij ait, [Boetius dicit genera & species subsistere, in quãtum indiuiduis

A aliquibus cõpetit subsistere, ex eo q̃ sunt sub generibus & speciebus in prædicamento substantiæ comprehensis.] Si ergo indiuiduis competit subsistere quia sub secundis substantijs, per prius cõpetet ipsis secundis substantijs. Vnde clarius idẽ D. Tho. in 1. dist. 23. q. 1. art. 1. ad 2 ait, [Quamuis genera & species non subsistant nisi in indiuiduis, tñ eorum propriè subsistere, & subsistentiæ dicuntur, quamuis & particulare dicatur, sed posterius, sicut species substantiæ dicũtur, sed secundæ.] Et d. 26. q. 1. ar. 1. ad 4. ait [subsistentiam & essentiam per prius esse in generibus, & speciebus, quam in indiuiduis secũdum Boetium.]

Dicendũ nihilominus est, primam substantiã esse maximè, & per prius substantiam, non tm̃ in ratione substandi, sed etiam in rõne subsistendi, loquẽdo formaliter de actuali subsistentia, vt verbum ipsum subsistendi propriè sonat. Ita sentiunt oẽs interpretes Aristotelis, & est manifestum, quia illi primò conuenit subsistere, cui ex sistere, & operari: sed hęc primo cõueniunt singularibus, vt docuit idem Aristoteles in principio Metaphysicæ: ergo. Item ostẽdemus inferius subsistentiam propriè sumptã esse modũ seu terminum naturæ singularis, & indiuiduæ, ita vt sicut accidens non põt afficere naturam communem nisi prout existit in natura singulari, ita nec subsistentia possit terminare naturã cõem nisi vt singularem effectam, ergo sicut substare, ita ẽt subsistere conuenit per se primo primę substantiæ, & secundæ ratione illius. Vnde D. Th. q. 9. de potentia ar. 1. ad 4. simpliciter ait, [nihil subsistere, nisi indiuidua substantiæ;] & ad 5. ait Boetiũ in loco supra citato locutum esse sm̃ opinionem Platonis, qui posuit genera & species esse quasdã formas separatas subsistentes ab accidentibus denudatas. Et similiter in citato loco 1. p. ait, species & genera non subsistere nisi sm̃ opinionem Platonis, qui posuit species rerum separatim subsistere à singularibus. Sed illæ etiã propositiones negatiuæ sano modo intelligendæ sunt, nimirum, q̃ genera & species non subsistunt extra singularia, seu per se primo, non vero excluditur quin in ipsis singularibus subsistant. XVIII.

B

C Quocirca vix inuenio veram rationem explicandi differentiam, q̃ Boetius posuit inter subsistere & substare, vt secundæ substantiæ subsistere dicantur & nõ substare: nam extra indiuidua nec subsistunt, nec substant, in indiuiduis autem, & per indiuidua, & subsistunt, & substant: in re ergo nulla est differentia. Secundum modum autem intelligendi dici potest quod genera & species, quatenus abstractè ab indiuiduis concipiuntur, abstrahuntur à ratione substandi accidentibus, non vero à ratione subsistendi. Sicut enim Plato, vt Aristoteles eum interpretatur, posuit ideas subsistentes, non vero substantes, ita mens cum secundas substantias abstrahit, concipit illas per modum subsistentium, non vero per modum substantium: nam abstrahit illas ab accidentibus & nudas essentias considerat: non tamen concipit illas sic separatas subsistere extra indiuidua: non. n. tunc mẽs cõponit, alioqui falsum conciperet, sed simplici modo concipit hominem v. g. ad modum subsistentis, abstrahendo eum ab indiuiduo, & à particulari subsistentia. Mens autem Diui Thomæ satis clara est. XIX.

ex

ex alijs locis citatis: videtur tamen interdũ æquiuocè vti nomine subsistẽtię: propriè enim significat actualem modum per se existẽdi, seu terminum naturæ substãtialis: quomodo de illa locuti sumus, aliquando verò significat naturam & essentiam quæ est radix talis modi subsistendi, in quo infra dicemus rationem essentialem substãtiæ consistere. Et hoc modo dicit interdum D. Thom. rationem subsistentiæ per se primò conuenire secundis substãtijs, & per illas primis. Et hoc ẽt probat rõ in cõtrarium facta, quod essentialis rõ substantiæ per se primò conueniat secundis substantijs, nõ aũt probat de ipso actu subsistendi, nã hic nõ est essentialis, vt infra dicemus.

XX. Atque hoc quidem dicẽdum est de reali actu substandi, etiam respectu propriarum passionũ (quod in tertia dubitatione tangebatur) considerando n. tm̃ necessariam connexionem, quæ est inter essentiã & proprietatẽ, dr̃ proprietas per se primò conuenire speciei seu secundæ substãtiæ, & non primæ, cuius sensus est; adæquatã rõnem talis proprietatis esse ipsam essentiam sm̃ se, & non rõne indiuiduationis, vel particularis modi subsistẽdi: Atq; eodẽ sensu dicimus Petrũ esse risibilẽ quia est homo, & non è cõuerso: solum n. per hanc locutionem significamus, hãc proprietatem esse cõem Petro cũ alijs hoibus, habereq; necessariam connexionem cum essentia hominis vt sic. At verò loquendo de ipsa actuali inhærentia seu sustentatione accidentis, etiam ꝓprij, hæc semper conuenit per se primò substantiæ indiuiduæ ac primæ. Atque ita risibilitas in re ipsa prius secundũ rõnem inhæret Petro, quam homini, quia, sicut esse & agere, ita & recipere primo ac per se cõuenit singularib. & subsistẽtibus.

Sitne diuisio analoga.

XXI. Sed quæres (quod ẽt in fine tertiæ dubitationis tangebatur) an hic ordo, quo dicimus subsistere vel substare primo conuenire primis substantijs, sufficiens sit ad constituendã analogiam, ita vt substantia secunda solũ analogicè dicatur substantia. Communiter enim ita censetur: itaque opinatus est Albertus in Præd. tract. 1. c. 3. quem secuti sunt Caietanus & alij. Et ratio est, quia hæc proprietas quæ est subsistere vel substare ꝑ prius conuenit primæ substantiæ quam secundæ. Sed cum ostensum à nobis sit hunc ordinem nõ esse realem, sed rationis tm̃, probabilissimum est nõ sufficere ad constituendam analogiam. Præsertim, quia non est necesse, vt id quod cõuenit vni ratione alterius, analogicè conueniat, si verè ac propriè, atque absolutè illi conueniat, vt albedini verbi gratia conuenit esse extensam rõne quãtitatis, tamen non conuenit analogicè, sic ergo maiori ratione, quanuis substantia secunda dicatur subsistere ratione primæ, nihilominus vniuocè dicetur subsistere vel substare Præsertim cũ illa ratio seu medium solum sit ratione distinctum: nã in re, sicut homo & Petrus idem sunt, ita æquè subsistunt vel substant.

XXII. Nisi fortè quis dicat, quòd licèt illa natura, quę est secunda substantia, ratione substracti sit propriè & vniuocè substantia, tñ formaliter, & vt secunda substãtia est, est analogicè substantia, quia vt sic neq; subsistit, nec substat. Sed hoc nõ rectè dicitur, nam si sermo sit de intẽtione seu relatio-A ne secundæ substãtiæ, & hac reduplicetur cum dicitur [substãtia vt secũda,] illa non solũ non est substãtia, sed neq; est aliquid rei, esse ergo substantiã non dicitur de illa natura rõne intentionis, sed de illa quam nos concipimus sub tali intẽtione seu relatione, & hanc dicimus esse verè, ac propriè & vniuocè substantiã, neque esse constituendam analogiam ob solam distinctionẽ seu habitudinẽ rõnis, quanuis res sit parui momenti. Sicut ẽt scd̃m rõnem nos concipimus essentialẽ rationem substantiæ per se primò conuenire naturæ secundum se, & per illam indiuiduis: eundemq; ordinẽ apprehendimus in proprijs passionibus quantum ad necessariam connexionẽ, & tamen non propterea concipimus ibi aliquã rationem analogiæ, idem ergo erit in præsenti. Item existere actu ẽt cõuenit secũdis substantijs per primas seu in primis, tamen nullus dixit eis analogicè conuenire. Denique, nulla ratio veræ analogiæ hic reperitur, quia secunda substantia non dicitur substantia per proportionem seu habitudinem ad primam, sed quia per se est, seu nõ B est in subiecto, vt Aristoteles dixit.

Quod ergo Aristoteles ait, primam substantiã esse maximè & proprijssimè substantiam, nõ est necesse intelligi de analogia, sed solum quia primò & per se illi conuenit, etiam secundũ conceptionem seu distinctionẽ rationis nostrę. Sicut etiam ait, inter secundas substantias species excedere genera, tñ non propterea intercedit analogia inter illa. Denique, si quis nihilominus contendat, his rõnibus probari quidẽ ibi non interuenire analogiã quæ in ipso esse rerũ magis vel minus pfectè fundetur, nihilominus tñ intercedere analogiam secundum rõnem, & primã nominis impositionẽ, non est cũ illo contentiose agẽdum, nã vix põt in hoc esse quæstio de re, sed solum de impositione nominis substantiæ. XXIII.

Vltimò inquiri hic põt, an hæc diuisio locum habeat in solis substantijs compositis, vel etiã in simplicibus seu immaterialibus; nã fere omnes Græci putant in solis compositis substantijs habere locũ. Sed hoc esse falsum, cõstabit ex disputatione 35. vbi ostendemus substantias spirituales indiuiduas cõ. inesse sub genere substantiæ. XXIIII.

C. Rursus dubitari põt an in sola integra substãtia vel etiam in partibus, materia scilicet & forma, prima & secunda substantia distingui possint. In qua re Simplicius in Prædic. c. de substã. refert cuiusdã Boetij opinionẽ dicentis, rationẽ primæ substantiæ competere materię primę, & cõposito, non tñ formę. Ratio eius erat, quia illi, & nõ huic conuenit definitio ab Aristotele data, scilicet, [substãtia prima est quę neq; est in subiecto, neq; dicitur de subiecto.] Et põt confirmari hæc opinio, quia materia prima & est subsistens & substans tum formis substantialib. tum ẽt accidentibus. Forma aũt est in subiecto, s. in materia prima. Quę ratio locũ habet ad summum in formis materialib. nam forma rõnalis, cum nõ pendeat à materia, non põt dici esse in illa vt in subiecto. Simplicius vero addit, ẽt formas materiales non esse in subiecto, quia illud solũ dicitur esse in subiecto, quod ita inest vt nõ sit pars, vnde ipse indicat etiã formam substantialem posse habere rõnem primæ substãtiæ, nã Aristoteles in Prædicam. subst. dicit partes substantię esse substãtias. XXV.

At

At verò ſcriptores Metaphyſici abſolutè negant materiæ & formæ conuenire intentionem vniuerſalis aut ſingularis, & conſequenter negabũt in eis reperiri rõnem primæ aut ſecundæ ſubſtãtiæ, vt Soncinas 7. Metaph q. 19. Cuius rationes omitto, quia ſolũ pertinent ad modũ loquendi. A

XXXVI. Quæſtio itaque præſens põt eſſe de nomine, & de re. De re erit quæſtio an materia & forma contineantur aliquo modo in prædicamẽto ſubſtantiæ. Et in hoc errauit Boetius, ſi verum eſt quod Simplicius refert: nã omnino excluſit formã à rõne & prædicamẽto ſubſtãtiæ, dicens eſſe qualitatẽ vel aliquid huiuſmodi, quod planè eſt contra Ariſt. lib. 7. Metaph. cap. 3. & 2. de Anima c. 1. vbi diſtinguit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, & diſp. 15. oſtendimus neceſſariam eſſe formam ſubſtantialem, quæ non ſit accidens, & declarauimus in quo differat eius informatio ab inhærentia accidentis.

XXXVII. Quæſtio autem fere de nomine erit, an diuiſio ſubſtantiæ in primã & ſecundã locum habeat tãtum in cõpoſito, vel ẽt in partibus. In qua dicendũ eſt, loquẽdo ſimpliciter de ſubſtantia prima, & proportionaliter de ſecunda, ſolũ dici de ſubſtantia completa, & quæ ponitur in recta linea prædicamẽtali, nam hæc diuiſio data eſt ad illam lineam conſtituendã, aſſignato veluti fundamẽto eius quod eſt prima ſubſtantia. Item quia ſubſtãtia cõpleta eſt quæ propriè ſubſiſtit, operatur, & ſubſtat, & de qua propriè accidentia prædicantur. At verò, latius loquẽdo de ſubſtantia non eſt dubiũ quin illa duo mẽbra ſm̃ quãdam proportionalem participationẽ in materia & forma inueniantur; nam anima rationalis, v.g. ſubſtantia eſt, & ſimpliciter dicta nõ eſt indiuidua ſubſtantia, & ſingularis. Vnde, licèt in ſubiecto non ſit, de ſubiecto dicitur, putà de hac, vel illa aĩa rõnali, hæc aũt anima ita eſt ſingularis, vt nec ſit in ſubiecto nec dicatur de ſubiecto; ergo ſeruata proportione habet in ea locum eadem diuiſio. Atq; idem eſt proportionaliter de materia, quæ ſub ratione ẽt vniuerſali concipi põt, vel generica, vel ſpecifica, & vt eſt hæc indiuidua materia ſeu hoc corpus. Atque hoc certè ſatis indicauit Ariſtot. in prædicamento ſubſtantiæ, vbi cum dixiſſet cõmune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto nõ eſſe, declarat, hoc ẽt partibus ſubſtantiæ conuenire, qm̃ ſubſtantiæ ſunt, ſubintelligit ergo eo modo quo ſunt ſubſtantiæ, poſſe ẽt primas & ſecundas appellari. Denique idem eſt de intentione vniuerſalis & ſingularis, nã, licèt vt ſumuntur in linea recta prædicamentali tm̃ ſint in rebus cõpletis, latius tñ & proportionaliter loquendo, ẽt in partibus reperiuntur, vt ex cõi modo concipiendi, prædicandi, & diuidendi eſt per ſe euidens, & in ſuperioribus ẽt tactum eſt. Atque iuxta hunc modum loquendi prima, & ſecunda ſubſtantia non ſolũ de completa, ſed ẽt de incompleta, dici põt, verũ quidẽ eſt, minus impropriè tribui nomen primæ ſubſtãtiæ materiæ primę quã formis materialibus, quia materia ſubſiſtit aliquo modo; formæ aũt materiales non ſubſiſtunt, vt infra videbimus. Omiſſis aũt his improprijs locutionibus ratio primæ ſubſtantię declaranda nobis eſt in ſubſtãtijs cõpletis, & in hoc ſenſu ſemper hac voce vtemur. Obiter tñ explicabimus qualiter in partibus ſubſtãtiæ eius ratio participetur. B C Alenſis.

DISPVTATIO XXXIIII.

De prima ſubſtantia, ſeu ſuppoſito eiuſque à natura diſtinctione.

Ex his quę in præcedenti diſputatione diximus fere omnia, quæ de ſubſtãtię prædicamento Ariſtoteles vtiq; tradit præter quædã pure dialectica, quæ de prædicationibus ſubſtantiarum ſecundarum de primis, in prædicamẽto ſubſtantiæ docet, quæ & difficultatẽ alicuius momẽti nõ habent, & vt diximus dialecticorũ ſunt propria. Quæ vero ibidem differit de tribus proprietatibus ſubſtantiæ, quę aliquo modo reales ſunt, videlicet, nõ habere cõtrariũ, nõ ſuſcipere magis aut minus; eſſeque cõtrariorum ſuſceptiuam, hęc (inquam) omnia alijs locis à nobis explicantur. Nã de duobos primis ac negatiuis proprietatibus differimus infra Diſput. 45. & 46. oppoſitas proprietates in qualitate declarãdo, & ibi etiam obiter attingimus quõ idem ſit ſuſceptiuũ contrariorũ, ſed præcipuè de hac re dictum eſt ſupra Diſput. 14. tractando de cauſa materiali accidentium. Omiſſis ergo his omnibus grauior nobis hoc loco ſuſcipitur diſputatio, & maximè propria huius doctrinæ, & ad plura Theologię myſteria in primis neceſſaria. In qua primò explicabimus terminos, deinde propriã ſuppoſiti rõnẽ, & diſtinctionẽ eius à natura declarabimus; ac tandẽ ad ſecũdas ſubſtãtias doctrinã applicabimus, cõmq; rõnẽ, ac coordinationẽ prędicamẽti ſubſtãtię cõcludemus.

SECTIO I.

Vtrum prima ſubſtantia ſit idem quod ſuppoſitum, aut perſona vel hypoſtaſis.

Svppono ſermonem eſſe de ſubſtantia creata, de qua eſt tota hæc diſputatio. Nam de ſuppoſito & ſubſiſtẽtia in diuina & increata natura, ex principijs mere naturalib. fere nihil dici põt, cũ ex cognitione myſterij Trinitatis maxime pendeat. Diximus autem latè de hac re in primo tomo 3. p. art. diſput. 11. Vbi oſtendimus, in diuina natura nõ eſſe omnino idem ſecundũ rationem eſſe per ſe ſubſiſtens, & eſſe ſuppoſitum, nam datur in Deo natura per ſe ſubſiſtens, & communicabilis multis ſuppoſitis, de ratione autẽ ſuppoſiti eſt vt ſit incommunicabilis alteri ſuppoſito. Secus autem eſt in natura creata vt ex dicẽdis cõſtabit. Quia vero Theologicę locutiones in hac materia lucem magnam afferre poſſunt ad intelligendos hos terminos in creaturis, ideo nonnulla breuiter circa Deum ſupponenda ſunt. I.

Explicatur vſus harum vocum in rebus diuinis.

Primò igitur ſtatuendum eſt, dari in Deo vnam ſingularem ſubſtantiam communem ſecũdum rem tribus perſonis, ratione cuius tres per- II.

personæ consubstantiales dicuntur, & in hoc sensu in Concilio Niceno definitum est Patrem & Filium esse ὁμοούσιον, idest eiusdem substantię, & in symbolo Athanasij dicitur, [Non diuidentes personas, neq; substantiam separantes, & ita loquuntur passim Concilia & Sancti Patres. Non pōt aūt admitti, q. sit in Deo vnum suppositum cōe tribus personis, quia hoc esset cōfundere tres personas in vnam personā vel hypostasim, quod est ēt contra fidei definitionem. Vnde merito inter Theologos reprehēditur Caietanus, quod aliquo modo admiserit vnū suppositum cōe tribus personis, quanquam non simpliciter, sed cū addito id dixerit, s. suppositum incompletum, vel personam incompletam. Hæc enim locutio & Theologorum aures offendit, quia non solum inusitata est apud Patres, verum etiam ab eorum modo loquendi aliena. Et in rigore est falsa, quia ratio suppositi repugnāt cum communicabilitate diuinæ substantiæ, vt latius in prædicta disputatione contra Caietanum disserui.

VI. Synodus act. 4. & 11. Concil. Tolet. 11. Bas. l. & Vuormatię̄se in confessionib. fidei & alij Patres infra referendi.

III. Nihilominus etsi non ita certum sit, probabilius tamen ac verius existimamus, illam substantiam singularem, quæ communis est tribus personis; vt sic subsistentem esse ex se & essentialiter: habereque vnam subsistentiam absolutam & essentialem tribus personis communem: hæc. n. sententia communiter recepta est à Theologis vtriusque Scholæ D. Thom. & Scoti, & ab alijs etiam. Et modus ipse loquendi magnum fundamentum habet etiam in antiquis Patribus dicentibus diuinas personas habere unitatem in natura ex se subsistente; imo & in subsistentia naturæ, vt loquitur aliquādo Hilarius, & indicat Agatho P. iuxta lectionem antiquiorem, quæ omnia cum multis alijs latius retuli in dicta disput. 11.

Hilar. 7. de Trinit. Agatho in 6 synod. act. 4.

IIII. Atque hinc fieri videtur concedi posse, & debere, Deum; seu hunc Deum qui communis est tribus personis esse primam substantiam, non vt dicitur à substando sed vt rem singularem per se subsistentem significat, neque vt dicit relationem ad secundā, quō sola substantia prædicamentalis, & finita est prima substantia, sed vt dicit negationem prioris, & talem indicat seu describit substantiam, quæ per se primò habeat per se esse, & non in aliquo à quo in suo esse pendeat: hoc. n. tantū propriissimè significat prima substātia, atque hoc totum conuenit diuinæ essentię in solis absolutis & essentialib. præcisè conceptæ, vt in citato loco probatū est. Quo tandē fit vt in Deo nō sint omnino idē sm rōnem prima substantia, & suppositū seu persona, nā prima substātia vt sic nō includit necessario incōmunicabilitatem, sed solum q. sit per se subsistens, seu singularis, vel indiuisa: suppositum verò addit incommunicabilitatem, & distinctionem ab alijs suppositis eiusdem naturæ, vt notauit D. Thom. q. 9. de pot. art. 5. ad 13. & ideo, quāuis tres personæ nō sint vnū suppositum, possunt tñ dici vna prima substantia, quia sunt vna substantia cōpleta & perfecta, singularis indiuisa ac per se subsistens. Dices, vnaquæque persona est prima substantia, & propriè subijcitur huic Deo prædicatione, vt cū dicitur, Pater est hic Deus & Filius est hic Deus, ergo hic Deus non est prima substantia, quia dr de subiecto, quod repugnat definitioni primæ substantiæ. Resp. hūc Deum non prædicari de diuina persona, vt de subiecto, idest, vt de inferiori quidditatiue, sed vt de habente eandem numero naturam, & ideo tam hic Deus, quam persona diuina est prima substantia. Verum est, hanc locutionem sub nomine primæ substantiæ non esse adeo vsitatam in antiquis Patribus, tamen quia, dum dicūt tres personas esse unam substantiam subsistentem, non loquuntur abstractè & confusè, sed de singulari substantia diuinæ naturæ, in qua quidquid est, essentialiter singulare est & indiuisum, ideò æquiualens est illa locutio. Quanquam expediens sit illam vocem primæ substantiæ, quoniam æquiuoca esse pōt, & pro supposito sumi, vel vitare in simili locutione, vel aliquid ei addere quo æquiuocatio auferatur, vt si dicamus tres personas esse vnam primam substātiam realiter communicabilem, vel aliquid huiusmodi.

V. Atque idem consulendum censerem de hac locutione, [In Deo est vna subsistentia,] seu [Tres personæ sunt una subsistentia,] quia hoc nomen [subsistentia,] æquiuocum est, & interdū accipitur in vi abstracti pro rōne subsistēdi, ēt in Concilijs, interdū verò ac sæpissimè in vi cōcreti pro re subsistente. & hoc modo frequentissime sumitur pro supposito incōmunicabiliter subsistente, quod Grecè [hypostasis] appellatur, atque ita Latinus interpres Cōciliorū loco huius vocis [hypostasis] subsistentiam sæpissimè vertit. Quapropter ex Scholasticis Capreol. in 1. d. 26. artic. 3. ad arg. Durand. cont. 1. concl. & ad arg. Aureol. cont. 3. concl. admittit in Deo vnū subsistere absolutum, non tñ vnā subsistentiam absolutā, quia subsistentia includit incōmunicabilitatem, nō vero subsistere. Quod non videtur mihi adeò consequēter dictū, nam subsistētia à subsistendo dicta est. Vnde omnis res quę per se subsistit, pōt dici subsistētia, ut ait D. Thom q. 9 de potent. art. 1. ad 4. Vnde eadem ambiguitas quæ est in voce [subsistentia,] pōt etiā esse in verbo, subsistere, igitur, licet in Deo non sit vna subsistentia sumpta pro supposito, est tñ vna subsistentia absolutè sumpta pro re per se subsistente, etiam si communicabiliter subsistat. Quam significationem uel expresse vel tacite explicare semper oportet, ne detur occasio vel suspicio erroris.

V. Synod. Actione 11. 1. Synod. Act. 1.

V Syn. collat. 3. VI. Synod. act 11. Cōc. Ephes. can 4.

Denique idem censendum est de nomine substantiæ in plurali dicto, s. in Deo sunt tres substātiæ, vel tres primæ substantiæ; est enim æquiuocum hoc substantiæ nomen, & sæpe significat essentiam, ut in prima sectione notauimus, & potest ēt significare suppositum, & maximè si addatur prima substantia, quia suppositum maximè per se subsistit. Vnde in hac significatione admitti possunt tres substātiæ in Deo, nō vero in priori. Et propter hanc æquiuocationem vitādā multi ex antiquis Patribus negarunt hanc locutionē ne viderentur Ario consentire, qui essentias in Trinitate multiplicabat, quo sensu dixit Hieronymus ad Damasum, [Quis audeat ore sacrilego tres substantias in Deo concedere?] Et ita D. Th. 1. par. q. 30. art. 1. ad 1. dicit iuxta consuetudinem Ecclesiæ non esse absoluiè dicendas tres substantias propter nominis æquiuocationem, addendo verò aliquid, quod determinet significationē, dici posse, vt si dicamus [tres substātæ incommunicabiles, seu relatiuæ] Et hæc de diuinis.

Lege Hil. li. de Syn. contra Ariā & Aug. 5. de Trinit. c. 8. Tert. lib. cont. Prax. c. 12

Expli-

Explicantur dicti termini in rebus creatis.

VII. EX his ad creaturas descendendo, dicendũ est primo, Primam substantiam solum dici de substantia singulari, indiuidua, ac per se subsistẽte. Probatur ex dictis sectione præcedenti: nam quòd prima substantia dicat rem singularem & indiuiduam constat tum ex diuisione in qua opponitur secundæ substantiæ, quæ species & genera complectitur, tũ ex illa particula definitionis primæ substãtiæ, scilicet quæ nec de subiecto dr,) nã per hãc particulam logicè describit Aristoteles substantiam singularem, quæ de nullo subiecto, vel supposito propriè ac per se prædicatur, propter singularitatem & incõmunicabilitatẽ suam propositio identica nõ est propria prædicatio. Denique illa particula [prima] prout includit negationem prioris in subsistẽdo etiã sufficienter, satis declarat primã substantiã debere esse singularem, & indiuiduam. Quòd verò prima substantia requirat ẽt veram per se subsistentiam cõstat in primis ex dictis in fine sectionis præcedentis, vbi ostendimus primam substantiam propriè dictã significare substantiam completã, nulla autem substantia singularis est cõpleta nisi subsistẽs sit. Item teste Arist. prima substantia primò, præcipuè ac maximè substantia dicitur; sed solum id quod subsistit, maxime, ac proprijssimè substantia dicitur: ergo. Deniq; prima substantia est quę maxime substat, tũ physicè & realiter, tum ẽt logicè: sed hoc ẽt propriè cõuenit rei singulari per se subsistenti: ergo sola prima substãtia per se subsistens potest propriè dici prima substantia.

VIII. Ex quo colligitur, substãtialem naturã prout in abstracto significatur, ẽt si singularis sit, vt hęc humanitas, seu Petreitas nõ esse primam substãtiam, quia nec significatur vt subsistens, nec re vera est formaliter subsistens, ex vi ipsius naturę singularis precisè sumptã, vt infra ostẽdemus. Quin potius vniuersaliter sequitur, substantiam prout in creaturis significat præcisè essentiã, ẽt substãtialẽ & singularẽ nõ esse primã substantiã, quia ex vi solius essentiæ seu naturæ, etiã vt singularis & indiuiduę, nõ est cõpleta substantia neq; subsistens. Quod in tasse vix posset intelligi aut credi intra limites naturalis luminis sistendo, ex facto tñ incarnationis mysterio satis nobis manifestatũ est, vt sequenti sectione latius declarabimus.

Prima substantia & suppositum in creaturis conuertuntur.

IX. SEcundò dicendum est, primam substantiã & & suppositum in creaturis reciproce dici, imò in re idẽ omnino esse Probatur, quia in reb. creatis non potest esse natura substantialis singularis, & indiuidua communicabilis multis personis: est enim hoc proprium naturę infinitę. Multo ergo min⁹ põt esse natura creata singularis et subsistens, & realiter cõicabilis multis, quia cũ subsistentia creaturæ sit naturæ eius proportionata, si natura indiuidua incõicabilis est, ẽt eius subsistentia. Imò ipsa subsistentia quodammodo est magis incõmunicabilis, vt ex dicendis consta

A bit. Sic igitur omnis prima substãtia creata incõmunicabilis est, omnis ergo prima substãtia creata, est suppositum. Et è contrario, ẽt omne suppositum creatum est prima substantia, nã est substãtia completa singularis, ac per se subsistẽs; Dicũtur ergo hæc reciproce in creaturis. Quòd autẽ sint idem re constat, quia subsistentia creata ab intrinseco est incommunicabilis alicui personæ præter eam quã constituit, propter rationem dictam, quia est finita. Atque ita, dum constituit rẽ singularem subsistentem, constituit incommunicabilem: ergo dum constituit primam substãtiã, constituit ẽt suppositum: sunt ergo idem in rebus creatis prima substantia & suppositum.

X. Dices, quamuis natura creata singularis sit naturaliter incommunicabilis multis personis: supernaturaliter tamen cõicari potest, & in multis personis subsistere iuxta probabiliorem opinionem theologorũ dicentiũ posse plures personas diuinas eandẽ naturã creatã assumere, suppositũ autẽ creatũ oĩno incõicabile est, ẽt de potentia absoluta; ergo saltẽ ob hanc cãm nõ erunt omnino idem in creaturis prima substantia & suppositũ. Respondetur negando consequẽtiam, quia ẽt si B vna natura creata assumeretur à pluribus personis, illa non esset prima substantia, quia nõ esset subsistens, sed per assumptionem traheretur ad subsistẽdum; vnde argũ solum probat, in rebus creatis ita distingui naturam & primam substãtiam, sicut naturam & suppositũ, idemq; argũ sumi posset ex sola incarnatione vnius personæ, cui natura humana quodammodo cõicatur, cũ illi vnitur, cui tamen non possit vniri prima substantia, vel suppositum creatum.

XI. Dicẽs rursus, sicut assumpta est natura sine personalitate & subsistẽtia creata, ita posset etiã assumi natura cũ subsistẽtia, & sine illa incõmunicabilitate, quæ est de ratione suppositi, sic ergo natura assumpta esset subsistens, & consequenter prima substãtia, & non esset suppositũ, quia non esset incõicabilis alicui supposito: ergo distinguũtur in creatura prima substãtia & suppositũ plusquam ratione, estò sint naturaliter cõiuncta. Respondetur assumptum esse prorsus impossibile propter duo. Primum est, quia subsistẽtia finita C est incommunicabilis ex hoc præcisè quod finita est, & ex sua quasi essentiali vel specifica rõne; fieri aũt non põt vt talis subsistẽtia maneat in rerũ natura, quin sit finita & creata. Imò fieri non põt vt cõseruetur in humanitate propria subsistẽtia, quin cõseruetur in eadẽ specie, imò eadem numero, incommunicabilitas aũt talis subsistentiæ non est aliquid ei additum, sed est intrinseca, & essentialis limitatio eius, & iõ apertam contradictionẽ inuoluit, q̃ maneat talis subsistentia sine incõicabilitate. Secũda ratio, quæ præcedentẽ magis declarat, est, quia duobus modis põt intelligi subsistentia realiter cõicabilis supposito, vno modo per intimam identitatem, & quasi inclusionem in re vel rebus quibus cõmunicatur, & hic modus cõmunicationis repugnat omnino subsistẽtiæ creatæ, quia est contra limitationem eius, estque hic modus proprius subsistẽtiæ diuinæ absolutæ, nã vnitor relatiuæ cõuenire nõ põt respectu alterius, propter oppositionẽ. Alio mõ potest intelligi communicatio per aliquem modũ vnionis, & hoc modo omnis subsistẽtia, hoc

ipso quòd subsistentia est, incommunicabilis est alteri personæ; quia sic communicari inuoluit apertam contradictionem repugnãtem ipsi rationi subsistẽtiæ, quæ essentialiter includit dependẽtiam ab alio sustentante, seu subsistente, vt in sequẽtib exponemus latius. Quia ergo natura creata non potest communicari vel assumi à persona increata per intimam identitatem, vt per se notum est, relinquitur vt solum assumi possit mediãte aliquo modo vnionis, & consequenter vt non possit assumi, quatenus subsistens est. Nullo ergo modo fieri potest, etiam per potẽtiam Dei absolutam, vt cõseruetur in re singularis substantia creata in ratione primæ substantiæ creatæ, idest subsistentis creati, quin sit etiam suppositum creatum: sũt ergo hæc duo in re omnino idem. Dico autẽ (sub rõne substantiæ creatæ,) quia iuxta probabilẽ opinionẽ posset hic De⁹ assumere humanã naturam ad subsistẽtiam essentialem præcise, & tũc ille hõ esset prima substantia, quia esset singularis hõ subsistẽs, & vt sic nõ esset psona, quia esset cõicabilis tribus personalis; tamen ille homo simpliciter non esset prima substantia creata eadem ratione, quia Christus Dominus non est persona creata, imò nec creatura, simpliciter loquendo.

Sed quæres, An suppositum & prima substantia in rebus creatis distinguantur saltem ratione. Respondeo secundum rem conceptam proprie nec ratione distingui, quamuis secundum modũ concipiendi aut explicandi aliquam proprietatẽ magis vel minus distinctè aut confusè, possint di-
II stingui ratione ex parte concipientis. Declaratur, quia etiam secundum rationem non cõcipimus per vnam formam aut modum vel terminum cõstitui rem creatam in rõne primæ substantiæ, & per aliam, in ratione suppositi, sed per eandẽ omnino, vt declaratum est. Illa vero res sub conceptu primæ substantiæ concipitur quidẽ sub ratione singulariter subsistentis non tamẽ ita expresse sub ratione incõmunicabilis: vnde iste conceptus primæ substantiæ si nil aliud addatur, de se abstrahit ab icommunicabilitate, si vero addatur quod creata sit, implicite quidem, & quasi materialiter dicitur eius incommunicabilitas, non vero tam formaliter & expresse, sicut in nomine & rõne suppositi declaratur. Et in hoc cõsistit propria differẽtia inter Deum & creaturas, quia in Deo ita distinguitur ratione aliqua prima substantia à diuinis suppositis, vt in Deo intelligatur aliqua subsistentia singularis & completa in tota sua ratione essentiali absque eo quod in suo conceptu essentiali in communicabilitatem includat, quod est proprium Dei propter infinitatem eius.

Quomodo comparetur persona ad suppositum et primam substantiam.

IIII. Dico tertio. Persona idem est quod prima substantia vel suppositũ, solumque determinat illam rationem ad naturam intellectualem seu rationalem. Sententia est communis Thologorum ex illa definitione Boetij lib. de duabus naturis. (Persona est rõnalis naturę īdiuidua substantia,) idest substantia prima talis naturæ, vt recte declarat D. Th. 1. par. q. 29. art. [illegible] 2. Vnde frequenter dici solet persona & suppositũ differre

A quasi materialiter ex parte naturæ, non vero formaliter in ratione & modo incommunicabiliter subsistendi. Quod quidem est uerum quoad generalem rationem primæ substãtiæ vel suppositi: tamen quia intellectualis natura subsistentiam habet sibi proportionatam, & altioris rationis ab inferioribus naturis, ideo dici potest persona differre à supposito etiam in ratione subsistendi, tãquã particulare à communi, seu tanquam dignissima species à communi genere. Non quod propria ratio generis & speciei in his reperiatur, sed proportionalis, nam intellectualis natura, si sit pure ac perfecte intellectualis, habet subsistentiam omnino immaterialem, si vero sit rationalis, simulque sensibilis ac corporea, vel etiam habet subsistentiam spiritualem, uel saltem compositam ex aliqua re materiali & spirituali, vt inferius declarabimus: hoc ergo modo differt persona à supposito in communi.

De Hypostasi.

B Dico quarto. Hypostasis iuxta frequentiorem huius vocis vsum idem est quod suppositum vel persona. Hæc assertio solum pendet ex notitia significationis huius vocis (hypostasis,) quæ Græca est, & varias habet significationes. Deriuata enim est vox illa a verbo græco, ἵστημι, vel στάμα cum præpositione, ὑπὸ quod subesse, vel substare significare potest, vnde hypostasis olim significabat id omne, quod alijs subsidet, vt feces, vel materiã crassam, quæ in aliquorũ fundo subsidet, quomodo intelligi potest illud psal. 67. (Infixus sum in limo profundi, & nõ est substantia) græcè (hypostasis,) idest, & non est fundũ, in quo consistã. Significat deinde rei fundamentũ, vt de fide ait Paul. ad Hebr. 11. (Est substantia rerũ sperandarũ) gręce (hypostasis,) idest fundamentũ. Verũ quia subsistere proprie conuenit substãtię, & illa est quasi fundamentũ omnis rei existẽtis, ideo hæc vox deriuata est ad substantia significandam vel absolutè uel specialiter substãtiam singularẽ, & incõmunicabilẽ, vt notauit Damas. in suā Dia-
C lect. c. 29. Vnde quia vox Latina, substantia ę quiuoca est, & essentiam interdum significat, ideo interdũ vsurpata est illa vox ad essentiam significandã, vt notat Elias Cretensis in orat. 23. Naziãzẽ. §. Illud item præscribe, & constat ex Theodoreto lib. 2. histor. ca. 8. Et hac rõne D. Hieronymus citata epistola ad Damasum, recusabat tres hypostases in Trinitate concedere, quod ẽt de Paulino refert Acacius in epistol. ad Cyrill. Alexãd. Iã verò ad tollendam hanc æquiuocationem tam vsu græcorum quã latinorũ harum vocum significationes definitæ, & distinctæ sunt. Substãtialis n. natura, quatenus a supposito vel re vel ratione distinguitur, gręcè vocatur vsia latinè essentia. Substantia uero singulariter subsistens, & incommunicabilis alijs similibus substãtijs, sicut latinè dicitur suppositum & persona, ita Græcè vocatur hypostasis, vnde, sicut nos tres psonas, ita gręci tres hypostases in Trinitate admittunt. & hoc modo leuis discordia quę ob vocabulorum inopiã inter Catholicos latinos, & græcos, oriri cepta est cessauit, vt eleganter dixit Gregor. Nazianz. orã. 21. quæ est in laudẽ Athanasij circa finẽ. Iã ergo communi usu ẽt Latinorũ vox hypostasis in hac vlti-

ma

ma significatione fere semper vsurpatur. Et interdum generaliter accipitur vt significat rẽ subsistendum incõmunicabiliter in quacunque natura, & idem significat quod suppositum, & hoc modo ait D. Thom. personam addere supra hypostasim, determinatam naturam scilicet rationalem. q. 9. de potentia artic. 1. in fine corporis: aliquando vero, vt ibidem in solutione ad secundum addit, licet nomen hypostasis in Græco ex proprietate sermonis significat indiuiduam substantiam cuiuscunque naturæ, ex vsu loquẽdi tũ significat indiuiduum rationalis naturæ tantũ. Sic igitur constat quomodo idem sit hypostasis quod persona iuxta varias significationes.

Addit verò ibidẽ D. Thom. hypostasim & subsistentiam esse idem secũdum rem, differre tñ ratione: eadem enim prima substantia quatenus subsistit dicitur subsistentia, quatenus verò substat, dicitur hypostasis. Sed, quod ad nomen hypostasis attinet, licèt fortasse ab illa habitudine impositum sit, non tñ illam significat, imò nec semper in re significata illa requiritur: diuinæ n. personæ sunt propriissimè hypostases, quamuis non substent. Imò etiã quoad etymologiam, quãuis hypostasis dicatur quasi substans, nihilominus dici potuit à subsistendo, nam, vt alibi dixit idem D. Thom. subsistere dicitur aliquid, in quantum est sub esse suo, non q̃ habet esse in aliquo sicut in subiecto, sed quòd cum per se sit, & quasi in se sustentetur, ipsum met sit quasi primũ subiectum, seu fundamentũ sui esse. Quod verò attinet ad nomen subsistentiæ, iam dictũ est supra, si sumatur in vi abstracti, non significare ipsam rem subsistentem, sed rõnem subsistendi, quæ si incõmunicabilitatem includat, est et ratio cõstituens hypostasim; si verò sumatur in vi cõcreti, & incõmunicabilis subsistentia sit, idem est q̃ hypostasis, & suppositum. Aliqui ex vi significationis, & rationis significatæ latius patet subsistentia quam hypostasis, saltem in Deo, in quo põt esse subsistentia cõmunicabilis; in creaturis verò conuertuntur, & eodem modo inter se cõparantur, quo prima substantia & suppositum, propter easdem rationes superius factas.

SECTIO II.

An in creaturis suppositum addat naturæ aliquid positiuum reale, & ex natura rei distinctum ab illa.

I. Explicatis terminis, de re ipsa dicere oportet, & quod de supposito quærimus respectu naturæ seu essentiæ substantialis, intelligendum est de persona respectu naturæ rationalis, & de cæteris eadem proportione, quibuscunque nominibus significentur.

Explicatur quæstionis titulus, & variæ quæstiones proponuntur.

II. Vt autem quæstionis titulus distinctius intelligatur, aduertendum est essentiam substantiæ creatæ varijs modis, cõcipi ac significari posse, scilicet, in concreto, & in abstracto, vt cum dicimus humanitatem esse essentiam Petri, aut hominem. Item in communi, vt in dictis exemplis, vel in singulari, vt cum dicitur hæc humanitas esse de essentia huius hominis, Christi v. g. Item vel conceptu simplici, & quasi confuso, vt cũ species dicitur esse essentia indiuidui, vt homo Petri, vel conceptu cõplexo & distincto, qui per definitionem declaratur, vt cum dicimus essentiam hominis esse animal rõnale. Ex quibus concipiendi modis variæ insurgunt comparationes, & quæstiones. Prima est abstracti ad concretum in particulari, & singulari, vt quomodo distinguatur hic homo Petrus ab hac humanitate. Secũda est abstracti etiam ad cõcretum in cõmuni, vt quomodo hõ & humanus distinguatur. Et similiter in cæteris prædicatis communibus cum eadem proportione. Tertia, comparando essentiã in cõmuni ad indiuiduũ & particulare vt q̃modo distinguatur homo à Petro seu hoc homine. Et posset et hæc comparatio per concreta & abstracta variari, comparãdo nimirum cõcretum cõe ad singulare abstractum vt hominem ad hanc humanitatem, vel è conuerso abstractum cõe ad singulare concretum vt humanitatem ad hũc hominem, vel abstractum ad abstractum, &c. Quarta comparatio fieri potest essentiæ distinctè conceptæ ad id de quo concipitur, vt est de finiti ad definitionẽ. Quo spectat existimant multi tractatio Arist. in lib. 7. huius operis circa illã, (an quod quid est sit idem cum eo cuius est).

Hæc ergo postrema cõparatio aliena est à præsenti instituto, & quæstionem cõtinet potius dialecticam q̃ Metaphysicam, & cõem tam accidentibus quam substantijs: eam tamen obiter attingemus, & definiemus, sententiam Aristotelis explicantes. Rursus, tertia comparatio propriam quæstionem cõtinet de distinctione naturæ vniuersalis ab indiuiduis, quæ à nobis in superioribus tractata est, & eandem habet decisionem siue cõcretum ad concretum, siue abstractum ad abstractum comparetur, id est, homo ad Petrum, vel humanitas ad hanc humanitatem. Alia verò duo membra huius comparationis non addunt quæstionem nouam, sed miscent duas primas cum hac tertia: & ideò illarum quæstionum definitio responsionem ad hæc omnia continebit. Prima ergo & secunda comparatio ad præsentem disputationem spectant, in prima verò maximè cernitur, & cõter tractatur eius difficultas, ideoq; de illa prius dicemus, & ex illa facilè in fine totius disputationis alteram definimus. Igitur naturæ nomine intelligimus singularem substantiã cõstituentem integram & completam essentiam indiuidui seu suppositi in abstracto sumptam quæ à Metaphysicis dici solet forma totius, vt est hæc humanitas constans ex hac anima, hoc corpore seu his carnib. & his ossibus. Quid autem nomine suppositi intelligatur iã satis declaratũ est.

Tractatur prima sententia de distinctione rationis suppositi a natura.

IIII. Prima igitur sententia est naturam & suppositum sola ratione distingui ex modo concipiendi nostro in abstracto vel in concreto. Hæc existimatur esse sententia Aristot. 7. huius operis

ris lib. cap. & 11. vbi definit, [quod quid est esse idem cum eo cuius est] Et in 1. lib. c. 1. ait actiones esse singularium, per singulare intelligens suppositum: vnde ex illo loco axioma illud sumptum est, [Actiones suppositorum.] Atque idem sensisse videntur oēs Philosophi, qui nostræ fidei mysteria ignorarunt. Sed, quod mirum est, ēt ex Catholicis & Theologis docuerunt hanc sententiā Durād. in 1. d. 34. q. 1. & Hēricus quod lib. 4. q. 4. Ex qua sententia plane sequitur has locutiones esse veras, homo est humanitas, & Petrus est sua humanitas, quas locutiones ēt Durandus admittit. Fundamentum eorum solum est, quia suppositum verbi gratia Petrus nihil aliud est quā hoc compositum ex hoc corpore, & ex hac anima, & hoc ipsum est eius humanitas, & quidquid præter hoc cogitetur in substantia Petri, intelligi satis non potest nedum probari aut persuaderi. A

V. Sed hæc sententia quanuis fortasse sola ratione naturali nō possit cōuinci falsitatis, tamē supposito incarnationis mysterio defendi nullo modo pōt, quia secundum fidem in re ipsa humanitas singularis fuit assumpta, & vnita hypostaticè Verbo diuino, nō fuit autem assumptum suppositum creatum & humanum: ergo necesse est vt in re aliqua intercedat distinctio inter hanc humanitatem & proprium suppositum eius, quandoquidē illa manet in Christo, hoc aūt minimè: eadē aūt est ratio de illa humanitate, & de omnibus creatis naturis, præsertim materialibus. Itē hæc humanitas, quę est in Christo, est singularis natura creata, & non est suppositū creatum: ergo aliquid illi deest, quod suppositū addit vltra naturam singularem. Dices non deesse illi aliquid, sed potius aliquid habere rōne cuius nō est suppositū creatū nimirū, quia est in Verbo, quod ꝓpriè dr̄ habere humanitatem: ipsa verò humanitas dicitur esse in Verbo tanquam forma in supposito, & iō humanitas illa nō pōt dici suppositum neq; homo, quia habet aliū modum essendi, rōne cuius est potius in alio, quā in se. Sed hæc respōsio declinat in opinionem Scoti statim tractādā, ꝙ suppositum differat a natura per aliquid negatiuū, & non quia addat illi aliquid positiuū; nam hæc respōsio supponit, ad rōnem suppositi, præter totā entitatem naturę, requiri negationē vnionis ad aliud, seu carentiā modi existendi in alio: hoc aūt discrimen iam non est per rōnem tantū, sed in re ipsa, & statim probabimus hanc differētiam non tantum esse positam in negatione, sed aliquid etiam positiuum includere. B C

VI. Adde, antiquos Patres sæpe docuisse hęreticos ideò in potissimis mysterijs fidei, Trinitatis, scilicet, & incarnationis errasse, quod inter naturā & personam nō distinxerint. Ita significat Vigilius Pap. lib. 2. contra Eutychen prope medium; clarius Damascenus lib. 3. de fid. capit. 3. & optimè Epiphan. in VII. Synod. act. 6 tom. 3 circa finē. [Ideò (inquit) hæretici errant, quia nihil aliud agunt, quam vt ostendant natura & hypostasim idem esse, quæ sanè inter se differre veri Ecclesiæ Catholicę alūni cognoscunt.] Rursus docent sæpe Sancti Patres proprium Dei esse vt sit essentialiter subsistens, & quòd ea de causa Deus & deitas sola ratione, & modo significandi seu concipiendi nostro distinguātur, vt Magist. & Theologi tractant in primo dist. 8. & D. Thom. ac expositores eius prima part. quæstion. 3. articu. 3. & 4. & significat Leo Pap. Epistol. 93. capit. 5. August. lib. 11. de ciuita. capit. 10. & lib. 15. de Trinit. capit. 17. Ansel. in Monolog. capit. 15. & 56. & optimè Bernar. serm. 80. in Cantic. & Magister refert Patres alios, alijque sumi possunt ex his quæ disputauimus in 1. Tom. 3. par. disputation. 11.

Vigil.

Damasc.

Leo.

Bernard.

Nec fundamentum positum in contrariū vrget, nam si materia & forma sumantur præcisè vt sunt partes essentiales, negatur, suppositum nihil aliud esse quam compositum ex hac materia & hac forma, nam Christi humanitas est composita ex hac materia & hac forma, & non est suppositum: si verò materia & forma sumantur non solum vt partes essentiæ, sed etiam vt includunt vel secum afferunt subsistentiam, sic verum est, ex materia & forma vnitis consurgere suppositum: illud autem præter naturam includit subsistentiam, de qua quid sit, & quomodo possit & intelligi & probari dicemus in sequentibus. VII.

Tractatur secunda opinio Scoti.

Secunda opinio est Scoti in 3. dist. 1. quæstio. 1. & distinct. 6. quæstio. 1. & in 1. distinct. 23. & quodliber. 19. articu. 3. qui ait, suppositum creatum nihil rei positiuæ addere naturæ singulari, sed solum negationem dependentiæ actualis & aptitudinalis ad aliquod suppositum: humanitas enim Christi suppositum non est solum, quia substantialiter est vnita Verbo, & ab illo pendet; ergo negatio huius dependentiæ est de ratione suppositi. Addit verò Scotus, etiam esse necessariam negationem aptitudinalis dependentiæ propter animam rationalem, quæ non solū dum corpori vnita est, non est suppositum, quia actu est in supposito, verum ēt dum est separata, suppositum non est, quia apta est pendere à supposito, seu potius illud componere. Quod si obijcias, etiam humanitatem Petri nō posse dici suppositum, quia apta est vniri, v. g. Verbo diuino, respōdet Scotus, negando esse aptam, sed solum nō repugnantem, quod est dicere non esse aptam potentia & aptitudine naturali, sed capacitate tātū obedientiali. Quando autem actu assumitur vel vnitur, quanuis reuera retineat eandem negationem aptitudinis naturalis, amittit tamē negationem actualis dependentiæ, per actualem vnionem, & ideò desinit esse suppositum vel persona. Et hanc opinionem sic expositam sequuntur Scotistæ in 3. dist. 1. Bassolis q. 1. artic. 1. Maironis q. 11. Lychetus autem ibi quæstio. 1. quanuis eam probabilem censeat, existimat tamen Scotum nō omnino illi adhæsisse, & facilè solui posse argumēta, quibus nititur; ac denique oppositā re ipsa esse probabiliorem; in quo discedit apertè à mente Scoti, quanuis id fateri recuset; Aureolus ēt apud Capreolum in 3. distin. 5. quæstio. 3. multis argumentis contendit, nō posse creatum suppositum addere supra naturam aliquid positiuum. Atque idem sentit Gabr. in 3. distinct. 1. quæst. 1. vbi addit alias negationes, quæ sunt de ratione suppositi, scilicet, vt non sit actu pars integralis propter partes æquæ & similes; item vt VIII.

non

non nec cōstituat formaliter aliquod per se vnū, propter diuinam essentiam, & similes. quæ sumpsit ex Ochamo eodem 3. quæst. 1. & idem sentit Marsil. in 3. q. 1. art. 1.

IX. Fundamētum horum autorum potissimum fuisse videtur, quia huiusmodi negationes sufficiunt ad constitutionem suppositi creati, & ad declarandum incarnationis mysterium: ergo superuacaneū est aliquam realitatem positiuā fingere, quam suppositum creatū addat. Quia nec talis entitas esse pōt substātia, neque enim est materia, neque forma, nec compositum: neque accidens, quia alias suppositum creatum non esset per se vnum. Addit et Scotus, non rectè posse intelligi incarnationis mysterium, & ea quæ de illo Patres docent posito illo positiuo: inde enim fieret, illud positiuum neque esse assumptum, neque assumptibile à Verbo, atque ita non assumpsisset Verbum omnem rem quam in natura humana plantauit contra Damasc. lib. 3. c. 6. Sequitur deinde, humanitatem Christi carere aliqua perfectione maxima, connaturali homini, quod et videtur inconueniēs. Sequitur deniq; nō posse Verbū diuinū simpliciter dimittere humanā naturā, quin nouam aliquā rem illi addat. Ac tandē sequitur, humanitatē non violenter esse in Verbo, quia caret positiua perfectione cōnaturali.

X. Hæc sententia si attentè inspiciatur, solis uerbis differt à præcedente; nam et Durandus fatetur in natura substantiali completa necessariam esse carentiam vnionis hypostaticæ ad alienam personam vt possit suppositū appellari. Quapropter non minus falsam sniam hanc esse iudico, propter rationes Theologicas, nā de Metaphysicis postea dicemus. Primo enim. Mysteriū Trinitatis intelligi non pōt si ratio formalis suppositi in negatione consistit: alioqui tres personæ diuinæ tribus negationibus constituerētur, quod tātum abest vt Scotus concedat, vt probabile censeat nō solum esse necessarias tres relationes, sed etiam tres rationes personales absolutas quibus personæ illæ constituantur: sana autē doctrina docet illas personas realibus ac positiuis rationibus cōstrui, quamuis relatiuis: si ergo in diuinis persona addit naturæ aliquid positiuum, quanuis ratione tantum distinctum; ergo etiam in creatura addet aliquid positiuum, in re tamen distinctum propter imperfectionem creaturæ. Patet consequentia, tum quia persona creata est quædam participatio increatæ personæ, tum etiam à fortiori, quia diuina natura est per se & essentialiter subsistens, & nihilominus secundū rationē ei addi pōt aliquid positiuum incommunicabile, quod relatiuum esse oportet propter perfectionem Dei, in quo nihil absolutum pōt esse omnino incommunicabile. In creatura verò natura nō est per se & essentialiter subsistens cū in Christo assumi potuerit sine propria subsistentia: ergo multo magis poterit ei addi aliquid positiuū, quo realiter subsistat, quod licèt absolutum sit, sit incommunicabile propter suam imperfectionem, & ita constituat suppositum, id est rem incommunicabiliter subsistentem.

XI. Secundò ostenditur falsa illa sententia ex mysterio incarnationis, & primò ex parte Verbi, quia nisi Verbū constitueretur positiua persona litate seu subsistentia, nō posset intelligi, q; ex intrinsecam naturam ad illam assumeret, quia nō potest assumi natura ad negationē aliquam, negatio enim vt sic, non potest esse formalis terminus vnionis realis, vt per se notum est: abstractè ergo ac præcise loquendo de personalitate, necessarium est, vt eius ratio sit positiua ad intelligendum incarnationis mysterium. Ex quo valde probabile sumimus argumentum simile præcedenti, etiam personalitatem creatam in ratione positiua positam esse. Et efficacius argumentari possumus ad hominem contra Scotum, & Nominales; ipsi enim tenent posse fieri diuina virtute, vt suppositum creatum alienam naturā terminet; inquiro ergo an eo casu posita terminetur ad negationem vel ad positiuum aliquod. Primū dici non potest vt probatum est. Si autē dicatur secundum, necesse est etiam fateri illam vnionem terminari ad subsistentiam & personalitatem, alioqui non esset vnio hypostatica vel personalis, ergo subsistentia & personalitas creata est aliquid positiuum. Et confirmo ac declaro vim huius rationis, & interrogo, an in Christi humanitate sit nunc illud positiuum, quo persona creata (secundum hos autores) pōt terminare alienam naturam, nam si non est, ergo iam deest humanitati Christi aliqua ratio realis positiua, quam addit persona creata supra naturā, & per illam formaliter constituitur in esse personæ. Si verò illud ipsum quidquid sit, est in Christi humanitate, sequitur in primis q; vel in Christi humanitate est subsistentia creata, vel q; vnio hypostatica non fit ad subsistentiam, vtrunque autē absurdissimum est. Sequitur deinde humanitatē Christi posse per se ipsam terminare vnionē hypostaticā alterius naturæ, supposito q; persona creata possit illam terminare. Patet sequela, quia humanitas retinet omnē rem positiuam ad quā potest talis vnio terminari. Consequens autē est planè inintelligibile supposito principijs fidei; nam quod non est persona creata, nec personalitatem creatam habet, quomodo potest personam creatam constituere? Vnde talis vnio, non esset immediatè inter naturam & personam, sed inter naturas substantiales & completas, quod repugnat substantiali vnioni, iuxta doctrinam Patrum, & Conciliorum.

Respondebunt fortasse, humanitatē Christi factam esse ineptam ad terminandam aliam naturam per vnionem ad Verbum: Sed hoc dici nō potest consequēter, si per illam vnionem nulla re positiua priuata est, qd enim impedit vnio, si non impedit, vel aufert rem, quæ posset esse ratio terminandi? Nam, si solum aufert negationē actualis dependentiæ, hęc impertinens est ad terminandam alteram naturam, quia terminatio non fit per negationem, sed per positiuum, vt diximus. Possunt quidem mordicus dicere, illam negationem esse conditionem sine qua non; tamen hoc refugium est aperta petitio principij, & est gratis dictum, quando non redditur ratio talis necessitatis. Hanc autem rationem nos esse dicimus quia vnio impedit propriam personalitatem positiuam, quæ est ratio constituendi personam creatam, vel propriam, vel etiam alienā, si possibile sit, vt natura aliqua à creata persona aliena terminetur. XII.

Tertio argumentor ad idem ex parte humanitatis. XIII.

nitatis assumptæ; docent enim Concilia, & Patres, Verbum assumpsisse humanitatem, & non hoiem, seu nō personam creatam hominis; & eodem sensu aiunt, Verbum, assumēdo humanitatem, consumpsisse personam, non naturam. Huiusmodi aūt locutiones non possunt legitimè exponi nisi quia in homine præter naturam humanā est aliquid reale, quod complet rōnem personæ, quod impeditum est in Christi humanitate per vnionē Verbi, supplente Verbo in illa natura personalitatē humanā, vt loquūtur Theologi. Alioqui solum dicerent Concilia, Verbum assumendo humanitatem, impediuisse seu abstulisse negationem vnionis, vel cum dicunt nō assumpsisse personam, solum dicerēt nō assumpsisse naturam, quę manserit sine vnione, qui sensus reddūt vanas & ridiculas grauissimas conciliorum locutiones. Confirmo vim huius rationis, nam sequitur ex opinione Scoti etiā Verbum ipsum vt sic, post vnionem non esse personam, sed solū compositum ex natura humana & Verbo, quod est apertè hereticum. Sequelam probo, quia in humana natura manet omnis res, & omnis modus realis qui est in creata persona, & tamen desinit esse persona solum quia vnitur; ergo è contrario Verbum quia vnitur, non erit persona, etiam si nulla re, vel modo reali priuetur.

Lege D. Tho. 3. p. q. 4. art. 2. & 3. & quę ibi notauimus, in comment. & disput. 7. sect. 1. & disp. 8. sect. 4. disp. 35. in initio.

XIIII. Dicent, humanitatē desinere esse personā, non quia vnitur vtcunque, sed quia vnitur ita vt pendeat à Verbo, cum tamen Verbum non pendeat ab humanitate. Sed iuxta hanc sententiam dici nō pōt: quòd humanitas pendeat à Verbo vllo modo in esse suo; quia illa humanitas ad existendum nihil vltra requirebat pręter entitatem suā: vnde, si vnione careret, nulla addita causalitate aut realitate, conseruaret suum esse, quia per solā negationem vnionis habet quidquid necessariū est ad subsistendum in suo esse, vt ipsi etiam fatētur: ergo non humanitas, sed compositum ex humanitate & Verbo pendet à Verbo; & ad summū humanitas vt vnita, vel potius vnio eius pendet à Verbo: sed hoc ēt suo modo dici pōt de Verbo vt vnito, scilicet, quod quantū ad illam formalem denominationem pendeat ab humanitate. Fateor quidem hanc intercedere differentiam, quòd vnio est aliquid in humanitate, non autem in Verbo. Sed hoc quid refert vt auferat denominationem personę? cum maximè illa vnio secundum Scotum solum sit quędam relatio realis. Vt autem illa euasio tollatur, fingamus huiusmodi vnionē inter res creatas, siue illa sit impossibilis, siue possibilis vt ipsi credūt, ponamus ergo Petrū terminare naturā Pauli, tunc ergo cū vtrūque extremū sit creatum, ex hac parte nulla est ratio ob quam vnio potius sit aliquid positiuū, vel relatio realis in vno extremo quàm in alio. Rursus tota entitas positiua, quę antea erat in extremis, ita manet post vnionē in vno sicut in alio. Deinde ex vi vnionis neutrum pendet ab aliò in esse suo, & vtrumq; ab inuicem pendet in vnione. Quę ergo ratio afferri potest ob quam post talem vnionem potius censeatur manere persona Petri quàm Pauli? aut cur non mutuò persona consumet personam, cum ab vtraque tollatur negatio dependentię quoad vnionem? vnde non magis potest dici Petrus assumere naturam Pauli, quàm è conuerso. Nec denique explicabile est qualis esset illa substantialis vnio: huc enim tendit tota vis huius rationis, quam alia via sic declaro.

XV. Quartò igitur argumentor, nam ex prædicta opinione sequitur, humanitatem Christi esse tā completam substantiam omni ex parte sicut est persona Pauli vel Ioannis. Hoc patet, quia substantia in genere substantiæ non completur per negationem; humanitas autem illa nihil minus habet quàm persona Petri nisi negationem quādam: ergo non est minus substantia completa quàm persona Petri: quòd verò illi sit aliquid additū non tollit complementum eius: nam res non fit incompleta per additionē, sed per ablationem: nam per additionem potius fit plusquam cōpleta, si ita licet loqui. Ex hoc autem sequitur vlterius, non posse intercedere substātialem vnionē inter talem substantiam, & aliam omnino cōpletam: in hoc enim maximè verū habet illud axioma, ex duobus entibus in actu, omnino scilicet completis, & perfectis non fieri vnum per se, nā si vtrumque componentium in genere substātiæ completum & integrum est, & per vnionem nihil amittit, quod necessarium sit ad illud complementum, intelligi satis non potest quo modo substantialis vnio inter ea fiat, & ad constituendam substantiā per se vnam ordinētur. Alioqui nulla ratio reddi potest, ob quā inter personas nō possit immediatè intercedere substātialis vnio, & similiter inter naturas substātiales & completas vt naturæ sunt: tota enim ratio est, quia cum sint completæ in sua rōne nec naturæ possunt vniri ad complendam vnam naturam; nec personę ad componendam vnam personam: ergo in vniuersum duæ substantiæ omnino completæ nō possunt substantialiter vniri ad vnam substantiam complendam.

XVI. Quod si fortè Scotus neget humanitatem esse substantiam completam solum ex eo, quod careat negatione dependentiæ, efficitur plane iuxta sententiam eius, hanc negationem esse de rōne substantiæ completæ: quod absurdissimum esse constat, quia negatio vt negatio nihil est: & ideò esse non potest de complemento substantiæ. Ex quo tandem potest ostensiua ratio contra Scotū desumi, nam id quod addit suppositum creatum indiuiduæ naturæ creatæ, est de perfectione & complemento substantiæ creatæ: ergo non est mera negatio, sed positiuum aliquid, quia negatio non dicit perfectionem, sed supponit. Antecedens vero probatur primò ex dictis, quia id pertinet ad rationem substantiæ completę. Tum ex Aristotele dicente, primam substantiam esse maxime & perfectissime substātiam, prima autem substantia non dicit solam naturam, sed suppositum naturę. Tum denique, quia suppositum addit naturę subsistētiam, vt ex principijs fidei cōstat: ideo .n. humanitas Christi persona non est quia subsistentiam creatam non habet, subsistentia autem magnam dicit perfectionem. Nam si in sola negatione cōsisteret, quo modo posset natura ad subsistendum assumi, aut subsistētia propria per alienam suppleri?

XVII. Vltima ratio sit, quia negatio quasi intrinseca & inseparabilis ab aliqua re semper fundatur in aliqua rōne positiua; & hac rōne ipsemet Scotus docet indiuiduū addere aliquam positiuam dif-

ferentiam speciei, quia illa indiuisio seu incōmunicabilitas, quæ est de ratione rei singularis, in A
aliquo positiuo fundatur: ergo illa negatio seu incōmunicabilitas, quæ est de rōne suppositi, fundatur in aliquo positiuo, quo formaliter suppositū constituitur. Responderi pōt ex Scoto, hāc negationem, quam dicit suppositū esse quidem inseparabilem a supposito vt suppositū est, quia suppositum sub hac voce, & conceptu illi correspōdente, formaliter negationem includit, non tñ esse inseparabilem ab illa re, quæ naturaliter hēt coniunctam illam negationem, ipsa integra manēte: quia substantia humanitatis, licet naturaliter habeat coniunctam negationem dependentiæ ab alio supposito, tñ nihil etiam habet illi repugnās, ideoque supernaturaliter potest illa negatione carere, & ideo necesse non est vt talis negatio in aliquo positiuo fundetur. Quia negatio quæ nō est omnino inseparabilis à re, non semper fundatur in aliquo positiuo, vt carentia visionis beatę, q̃ habet intellectus creatus ex natura sua, non fundatur in positiuo, cum auferri possit nullo ablato positiuo, quāquā si vna voce significetur intellectus vt existēs sub tali negatione, inseparabilis sit negatio ab illo adæquato significato: quia si separetur, iam non manet illud significatū, sicut ab aere tenebroso absolutè est separabilis negatio lucis, & ideo illa negatio nō fundatur in aliqua positiua forma repugnāte lumini: ab aere aūt tenebroso vt tenebrosus est, nō est separabilis illa negatio quin amittat esse tenebrosum: sic ergo philosophatur Scotus de supposito vt suppositū est, & de re illa cui adiuncta est negatio q̃ suppositum formaliter dicit. In qua responsione loquitur quidē cōsequēter, tñ cōtra eā procedūt omnia superiora argumenta. Et præterea sequitur suppositū esse quoddā ens per accidens sicut tenebrosum. Ex quo etiā in rigore sequitur hoc nomen [suppositū] esse quasi connotatiuum, & de formali dicere negationem, de materiali aūt rē cui conuenit talis negatio, sicut tenebrosum. Vnde sicut absolutè cōcedimus tenebrosum aerem posse illuminari, & aīam separatam posse vniri corpori, quia esse separatam dicit solam negationem; ita concedendum esse simpliciter suppositū posse assumi vel vniri alteri: hoc C
tñ vlimū consequens est contra omnes Theologus, imo contra Conciliorum doctrinam.

XVIII. Quod si dicatur in prioribus locutionib. fieri sensum diuisum, in hac verò vltima fieri sensum compositum, hoc ipsum est manifestum indiciū [suppositū] nō significare de formali negationē sicut [separatū,] aut [tenebrosum,] sed significare positiuā formā cōstituentem suppositū, & fundātem illam negationem, ob quam suppositum dicitur inassumptibile, seu incommunicabile. Ob hanc enim causam, cum dicitur suppositum nō posse assumi, non significatur assumi non posse cū negatione assumptionis, seu manens separatū. quis enim hoc posset cogitare? sed significatur, non posse assumi cū illo positiuo quo constituitur in rōne suppositi: & nisi ita interpretemur, ridiculæ fiunt huiusmodi locutiones, vt supra dicebā: perinde enim esset ac si quis diceret animā separatā nō posse vniri corpori, intelligēs nō posse vniri manentē separatam. Illa ergo negatio incōicabilitatis, cui repugnat separari à supposito A
vt suppositū est, non est inseparabilis propter solum sensum compositum vt sic dicam, sed quia fundatur in aliquo positiuo, quo formaliter constituit suppositum, & inassumptibile reddit.

Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ, negatur suppositum creatum sufficienter cōstitui negatione, quid verò sit hoc positiuum quod suppositum addit naturæ, dicemus in sequentib. Nunc verò fatemur non esse materiā, neque formam, neque cōpositum ex illis vt sic, sed aliquē modum vel entitatē ei superadditam; quam vel Aristoteles nō comprehendit sub illa diuisione, quia illam nō cognouit, vel ad illa membra reducitur tanquā modus illorum, vel totius compositi, vt postea declarabimus. Quod verò attinet ad mysterium Incarnationis, respondetur, non solū non esse inconueniens, verum potius esse necessarium ad explicādam veritatem illius mysterij, quòd Verbum nō assumpserit in humana natura aliquam rōnem positiuam constitutiuā personæ, siue illa sit res omnino distincta; siue modus tantum. Ex quo nō sequitur illam naturam esse imperfectam in esse naturæ, sed tātum sequitur non esse personam. Et ita intelligendū est qd B
Damascenus ait, nēpe assumpsisse Verbum quidquid ad veritatem humanæ naturæ pertinet, & ad formalē hominis constitutionē, non verò qd spectat ad personā creatā vt sic. De quo etiam fatemur, aliquid fuisse addendum de nouo humanitati Christi si à Verbo separaretur, vt posset subsistere modo cōnaturali. Neque inde fit eā nunc esse violenter, cū nobiliori modo sit suppositata. Quæ oīa latius in proprio loco prosecuti sumus.

XIX. Fundamentū Scoticæ sententiæ dissoluitur.

Citata disp. 8. sect. 4. 1. Tom. 3. par.

Quæstionis resolutio.

XX. Ex his ergo præsentis sectionis resolutio colligitur, nimirum, suppositum creatū addere naturæ creatæ aliquid reale positiuum, & in re ipsa distinctū ab illa. Quocirca si comparemus suppositum ad naturam, distinguuntur tāquam includens & inclusum, nā suppositum includit naturam & aliquid addit, quod [personalitas, suppositalitas, aut subsistētia creata] appellari potest, natura vero ex se præscindit ab hoc addito seu à subsistētia. Quo fit vt natura possit de potentia abso C
luta sine subsistentia conseruari, suppositum aūt totum non possit conseruari sine natura, quia illā formaliter includit, & de illa in esse tali substātiæ essentialiter cōstituitur. At verò cōparādo subsistētiam ipsam ad naturā, condistinguuntur inter se tāquam duo extrema componētia suppositum creatum. Quāta vero sit hæc distinctio, & quid hæc subsistētia sit, declarandum superest.

SECTIO III.

An distinctio suppositi à natura fiat per accidētia vel principia indiuiduantia & ideo locum non habeat in substantijs spiritualibus.

I. D. Thom. IN hac sectione occurrit tractanda tertia opinio in hac materia quam docuisse videtur D. Thom. in illo difficili articulo tertio, quæstio. 3. 1. p. vbi inquirit an sit idem Deus, & essentia vel natura. Et in summa respōdet in rebus cōpositis ex materia & forma distingui naturā & suppositū

quia

quia natura solum in se comprehendit ea, quæ cadunt in definitione speciei, non verò materiā indiuidualem cum accidentib. designantibus il lā: suppositū verò materiale includit hęc omnia, & ita distinguitur a natura. In substantijs verò quæ ex materia & forma non cōponuntur, quia materiā indiuiduantē non habēt, suppositū non differt à natura, sed ipsę formę sunt supposita sibi sistentia. Et ex hac sola cō rōne concludit, Deū esse suam Deitatem, quod eodem modo posset de quouis angelo creato concludere. In hac ergo sententia duo pūcta in titulo insinuata breuiter tractanda occurrūt. Primum est, an id quod suppositum addit naturæ, sit accidēs aliquod, vel ipsa differentia indiuidualis. Secundum est, an hęc distinctio naturæ, & suppositi communis sit omnibus suppositis creatis, etiam immaterialibus.

Addat ne suppositum naturæ indiuiduantes conditiones.

II. Circa priorem partem Sācti Patres interdum asserere videntur, suppositum addere naturę singularitatem, seu indiuiduationem, vnde aiūt suppositū includere singulares proprietates quas nō includit natura. Ita loquit Basilius in epistola ad Gregor. de differētia naturæ & hypostasis: & Damascen. lib. 3 de fide cap. 4. & 6. Veruntamen si considerentur ea, quæ in princ. sect. præced. explicando titulum diximus, nullus relinquitur huic quæstioni locus. Nam hic non comparamus naturam specificam seu abstractè conceptā ad indiuiduum seu ad suppositum, sed naturam singularē, & indiuiduam ad suppositum: impossibile ergo est vt suppositum addat naturæ indiuiduationē. Nam vel hoc intelligitur de indiuiduatione ipsi⁹ naturę, vel de indiuiduatione suppositi vt suppositum est, hic posterior sensus est verus, loquendo de singulis suppositis, nam clarum est vnumquodque cōstitui in rōne talis suppositi per singularē & propriā subsistentiā suam quam addit suæ singulari & indiuiduæ naturæ. Hic tamen sensus nihil ad præsentem qōnem refert, quia nunc non disputamus de indiuiduatione, aut singularitate suppositi vel naturæ, sed de eo quod addit vnumquodque suppositum supra suam singularem naturam. Adde, quòd licèt singula supposita addant singulares subsistentias, tamen eo modo quo suppositum in communi cōsideramus ac definimus, non addit propriè supra naturam aliquam singularem subsistentiam, sed id quod pertinet ad cōmmunem rationem subsistentiæ personalis, vt in simili dixit D. Thom. 1. par. quæst. 29. artic. 1. ad primum. loquendo ergo in communi, non addit suppositum supra naturam indiuiduationem subsistentiæ, sed addit subsistētiam, quæ in singulis personis indiuidua est: & eodem modo cōparatur ad sua indiuidua formaliter sumpta, quo aliæ communes rationes ad sua indiuidua.

III. Prior autem sensus est manifestè falsus, vt satis probat mysterium Incarnationis, in quo non est assūmpta humanitas in communi, sed in atomo, vt cum Damasceno dicunt Theologi: habet ergo Christi humanitas totum id quod ad indiuiduationem humanæ naturæ necessarium est; & tamē adhuc illi deest formale constitutiuum personæ creatæ; ergo id quod addit persona, non est indiuiduatio specificæ naturæ, sed aliquid aliud. Item ostensum est in superiorib. indiuiduationem naturæ non esse in re aliquid distinctū à natura; personalitas verò ita est in re distincta, vt sit etiam separabilis. Item de intrinseca rōne suppositi vt sic est subsistentia incommunicabilis, sed de ratione indiuiduæ naturę creatę nō est aliqua subsistētia: ergo indiuiduatio talis naturę non est subsistentia eius: ergo nō est indiuiduatio id quod suppositum addit naturæ. Denique et in Deo, cuius natura per se & essentialiter maximè est singularis, & indiuidua, distinguitur saltem ratione id quòd suppositum addit supra naturam singularem & indiuiduam: ergo multò magis in creaturis sunt hęc distincta.

IIII. Basilius ergo & Damascenus in eis locis non potuerunt loqui in sensu quem nos tractamus; sed vel loquuntur de natura sumpta pro specifica essentia, vel saltem loquuntur indifferenter de natura prout communis esse pōt multis personis, siue secundum rōnem tantum vt in creaturis, siue etiam secūdum rem vt in Deo. Illam n. doctrinam afferunt, vt declarent, posse diuinā naturam esse communem multis personis, quāuis ipsę personę incommunicabiles sint; quia natura vt natura nō includit proprietates incommunicabiles; vtuntur aūt exemplo creaturarum, in quibus natura est communis, personę autem singulares. Quod exemplum non est accipiendum vt omnino simile, nam communitas naturę in creaturis est rationis tantum, in Deo autem realis, sed accipiendum tantum est, quantum deseruire potest ad explicandam distinctionem nominum communium vel propriorum in diuinis. De D. Thomę autem sensu dicemus inferius.

Suppositum non addit naturæ aliquod accidens.

V. Addendum verò vlterius est in hoc puncto, suppositum non addere naturę singulari accidens aliquod, propriè & in rigore loquēdo de accidente. Hoc etiam debet esse certissimum, primò ex mysterio incarnationis, quia in Christi humanitate sunt accidentia omnia cōnaturalia humanę naturę, vel quę ad eius perfectionem spectare possunt; hoc enim sensu Concilia definiunt assumpsisse Verbum humanam naturam cum suis proprietatibus connaturalibus: & nihilominus non est in illa natura personalitas propria hominis; ergo hęc personalitas non est aliquod accidēs connaturale humanę naturę: ergo simpliciter non est accidens: nā si esset, non esset quidē extrinsecū & aduentitium, sed connaturale, & internū. Et cōfirmant, nam Verbū diuinū assumendo humanitatem, nō suppleuit in ea aliquod accidens, alioqui illa non esset vnio substantialis, sed accidentalis, imò nec potuisset Verbū, per se ipsum ac formaliter supplere formalē effectum accidentis, quia ipsum Verbum nō est accidens, potuit aūt supplere rōnem subsistēdi, quia est formalis ac perfectissima subsistētia. Secūdò probatur ex re ipsa; quia suppositū vt suppositū

est substantia completa ac per se vna: illud ergo quod addit suppositũ naturæ pertinet ad substantiæ complementum: est ergo de genere substantiæ & non accidentis. Quod etiam posset facile ostendi discurrendo per singula prædicamenta accidentium: sed in re clara immorari necesse nõ est. Dixi autem, propriè loquendo de accidente, nam si latè vocetur accidens quid quid non est de essentia rei, sic potest subsistentia accidens vocari, quia, vt dicemus, simpliciter loquendo non est de essentia substantiali indiuidui: ille tamen modus loquendi improprius est & vitandus, ne sit occasio alicuius erroris in Theologia.

Atque hinc improbata manet opinio, quã Caietanus, & alij referunt, scilicet, suppositum addere naturæ affectionem qua subest accidentibus, ita vt suppositum dicat naturam vt affectam accidentibus. Nam contra hanc opinionem eodem modo procedunt rationes factæ, nam hæc affectio etiã est in Christi humanitate: est enim suis accidentibus affecta: atque ẽt hæc affectio est de genere accidentium: nam vel solum est vnio ad ipsa accidentia, vel est denominatio aut effectus formalis ipsorum accidentium. Quid enim est esse affectum accidente nisi esse informatum illo? Dixerunt vero nonnulli, vt Herue. quodli. 3. q. 6. licet suppositum non includat intrinsece accidentia, tamen extrinsece addere illa: sed quam falsum hoc sit patebit ex sectione sequenti.

De distinctione suppositi à natura in substantijs angelicis.

VII. Circa secundum punctum nõnulli existimãt, in substantijs separatis creatis non distingui suppositum à natura re, sed ratione tantum, sicut distinguuntur Deus & Deitas. Quam opinionẽ ita clare videtur D. Thom. docere citato loco, vt vix possit aliquam interpretationem admittere. Nam si velimus exponere, eum loqui solum de specifica natura & indiuiduo, in contrarium est, quia inde immediatè cõcludit, Deum esse suam Deitatem; & eodem modo potuisset concludere Gabrielem esse suam Gabrieleitatem (vt ita loquamur) quod non rectè sequitur ex sola identitate specificæ naturæ cum indiuiduo: nam cum indiuiduatio naturæ, & suppositalitas distincta sint, põt suppositalitas distingui à natura quãuis indiuiduatio non distinguatur. Adde, quod aliàs non sufficienter D. Thom. exclusisset oẽm compositionem quæ in Deo cogitari posset: nec monuisset qõnem an in Deo sit compositio ex natura & supposito. Addo præterea, quòd aliòqui nulla esset distinctio inter materiales, & immateriales substãtias: nã ẽt in substantijs materialib. indiuiduum nõ distinguitur à natura specifica, si de sola indiuiduatione sit sermo, & nõ de personali subsistẽtia, quod in superiorib. probatum est, tractando de principio indiuiduationis, & de distinctione rationis inter naturam specificã & singularem. Addo denique, quòd alijs locis videtur clarè eandem sententiã docere idem D. Tho. vt 4. cont. Gent. c. 55. ad quartum, & in 3. dist. 5. q. 1. articu. 3. vbi propriè agit de natura & persona, tractat enim de incarnationis mysterio: item opusc de ente & essentia cap. 5. vbi adducit Auicennam, qui hoc sensit lib. 5. suæ Metaphys. c. 5.

A Et eandem sententiam videtur docuisse Albertus in 3. dist. 2. art. 2. vbi negat angelicam naturã esse assumptibilem à Verbo. Citatur ẽt pro hac sententia Arist. 7. Metaph. ca. 11. text. 41. & 3. de anim. c. 4. text. 9. vbi ait in rebus materialibus distingui quod quid est ab eo cuius est: in immaterialibus autem minimè.

Fundamentum in principio sectionis explicatum est, scilicet, quia materiale suppositũ includit materiã signatam, quam nõ habet spirituale suppositum. Et põt declarari in hũc modũ, quia natura materialis habet formam in materia, & ideò habet ẽt naturam in supposito, & non per se actu subsistentem ex intrinseca ratione sua: angelus verò totus est forma sine materia, & ideò est per se & essentialiter subsistens ex vi naturæ suæ, ac proinde non est quòd in illo distinguatur suppositum à natura. Confirmatur, quia nulla ratio afferri põt cur Deus de potentia sua absoluta non possit facere substantiam, in qua natura & suppositum non distinguantur: quæ est enim in hoc implicatio cõtradictionis? talis enim substãtia finita esse posset, & in multis alijs Deo inferior. Quod si talis creatura fieri potest, vnde ostẽdi, aut credi põt non esse factam? Id enim reuelatum nõ est, neque ẽt ratione ostendi põt, cum ex sola Dei voluntate pẽdeat: imo, supposita rei possibilitate, videtur satis cõgrua ratione ostẽdi posse factam esse talem creaturam, quia decuit facere Deum substantias sibi simillimas in gradu & modo essendi, quoad fieri possent. Quòd si talis substantia facta est, non põt esse nisi angelica: nulla. n. est altior vel simplicior inter creaturas. Et quãuis excogitare quis posset habere angelos hanc perfectionem, non in omnes, quia non oẽs sunt æqualis perfectionis essentialis, tñ hæc etiã discretio sine sufficiente fundamento fieret, quia si hæc perfectio reperitur in angelico ordine, nõ prouenit ex speciali aliqua differentia, sed ex simplicitate & immaterialitate illius gradus.

VIII.

B

Etiam in angelis addit suppositum aliquid in re distinctum à natura.

C Nihilominus dicendum est, ẽt in angelis distingui ex natura rei personalitatem à natura singulari & indiuidua. Hæc est communior sententia Theologorũ; tum in 2. d. 3. vbi tribuũt angelis compositionem ex natura & supposito, tum etiam 3. dist. 2. vbi docent, potuisse Verbum assumere naturam angelicam, in quo supponũt distinctionem naturæ à supposito in angelis, iuxta superius dicta contra Durandũ, quæ statim eõ firmauimus. Vnde necesse est vt D. Thom. in eadem sit sententia: nam 3. par. q. 4. artic. 1. ad 1er. tium concedit naturam angelicam esse assumptibilem à Verbo, posseque ita per vnionem hypostaticam præueniri, vt propria careat personalitate. Quod autem dicit Ferrariens. 4. contra Gentes capite 55. posse hoc esse verum etiam sine distinctione naturæ à persona, est intelligibile, & apertè incidit in opinionem Durandi supra impugnatam. Nam si natura angelica potuit præueniri, & priuari propria personalitate sine distinctione: ergo & humana natura potuisset præueniri, etiam si à sua personalitate non distingueretur: ergo ex vnione non pro-

IX.

probatur distinctio ex natura rei, quod Durandus contendit. Rationes autem contra ipsum factæ, sicut contrarium demonstrant in humana natura, ita et in angelica. Qui enim intelligi potest vt angelica natura maneat, & non personalitas, & quod in re non distinguantur? cum hoc sit potissimum signum distinctionis ex natura rei, vt supra etiam est à nobis probatum. Expressius verò docuit illam sententiam D. Thom. quodlib. 2. artic. 4. vbi licet etiam dicat in angelis non esse indiuiduationem, quæ sit extra essentiam speciei, ex eo tñ quòd in angelo sunt aliqua accidentia, quæ sunt præter rõnem speciei, concludit esse in eo suppositum extra rõnem essentiæ, atque ita distinctum in re ab ipsa natura. Et eundem discursum indicat 3. par. q. 2. art. 2. vbi ait, [in omnibus rebus in quibus inuenitur aliquid quod nõ pertinet ad rationem speciei,] scilicet, accidẽtia, & principia indiuiduãtia, [secundũ rem differunt natura & suppositũ, sicut maximè apparet (inquit) in his quæ sunt ex materia & forma cõposita:] sentit ergo hoc esse cõmune alijs, maximè tamẽ in compositis apparere. Vnde inferius expresse ait; [Et quod est dictũ de supposito, intelligendũ est de persona in creatura rõnali, vel intellectuali. Et q. 17. art. 1. expresse ait, naturã non prædicari de persona nisi in Deo, in quo non differt quod est, & quo est.] Atque ita hanc partem defendunt cõiter sectatores D. Thom. cum Capreolo, in 1. dist. 4. q. 2. art. 1. conclu. 4. & Caiet. citatis locis 3. par. & de ente & essent. Et est cõsentanea antiquis Patribus, qui sentiunt proprium esse Dei esse suam Deitatem, vt supra vidimus.

X. Ratione non potest vt opinor conuinci hæc pars, absolutè loquẽdo, quia nec de alijs substantijs creatis existimo potuisse hoc sola rõne probari, nisi mysterium Incarnationis distinctionem hanc nobis declarasset. Vnde ex illo sumendum est à posteriori argũ potissimum supra insinuatum: nam quod fecit Deus in humana natura assumendo illam, potuisset facere in angelica: ergo est eadem distinctio. Antecedẽs quamuis expresse reuelatum non sit, insinuatum tamẽ est à Paulo ad Heb. 2. dicente, [Nusquam angelos apprehendit,] quòd licèt interdum, præsertim a Græcis exponatur de cura seu volũtate redimendi angelos, quam Deus neque suscepit, neque habuit: tñ de apprehẽsione per hypostaticam vnionem interpretãtur multi ex patribus, neque vna expositio alteram excludit, nam perfecta & congrua redemptio includit voluntatem suscipiendi hypostaticè naturam eiusdem ordinis cum redimendis. Supponit ergo Paulus hunc modum redemptionis, & assumptionis, etiã angelica natura fuisse possibilem: ex libera tñ voluntate Dei, & gratia fuisse factum in humana natura, & non in angelica. Præterea ex mysterio facto sumitur valde probabile argũ potuisse Deum idem facere in natura perfectiori. Cur enim est hoc negãdũ diuinæ potentiæ cum nulla implicatio contradictionis ostendi possit? Qui enim dixerit illud mysterium implicare in Angelis, quia in eis nõ reperitur distinctio suppositi a natura, oportet vt sufficienti aliqua ratione hoc assumptum ostendat, quod hactenus factum non est. Præterea ex anima rationali separata sumitur non leue indicium: in illa enim distinguitur subsistentia partialis à sua partiali natura: hac enim de causa potuit esse in triduo assumpta sicut reuera fuit: ergo eadem ratione credendum est in superioribus spiritibus distingui completam subsistentiam à natura integra & completa.

XI. Ratio denique à priori esse videtur: nam hęc distinctio quã cernimus in humana natura, nõ oritur ex peculiari conditione aut imperfectione eius, neque ex compositione materiæ & formę: oritur ergo ex generali conditione substãtię creatæ; est ergo angelis communis. Prima pars antecedentis est clara, quia nulla proprietas specifica & peculiaris assignari põt in homine vnde illa distinctio oriatur. Secũda pars declaratur primò quia compositio ex natura & supposito ex se prior est & abstractior, quàm compositio ex materia, & forma. Secundò, quia in ipsa materia secundum se & in aliqua forma secũdum se prius natura quàm ex ipsis componatur totum, reperitur illa compositio cũ proportione, id est ex subsistentia & natura partialibus, vt de anima rationali ostensum est, & idem argumentum fieri potest de materia; signum ergo est, compositionem ex natura & supposito esse priorem, & independentem à compositione ex materia & forma, & communem rebus simplicibus, atque ita nõ consequi ad aliam compositionẽ ex materia & forma. Tertiò, quia nulla est ratio cur hæc Metaphysica compositio ad illam physicam consequatur, vt magis respondendo ad difficultates in principio positas, declarabimus.

Possitne esse suppositum creatum in re non distinctum à sua natura.

XII. VT autẽ à potissima difficultate incipiamus, simulque hanc ipsam rationem expendamus amplius, iuxta illam consequenter fatendũ est, non posse creari substantiam in qua suppositum à natura non distinguatur in re ipsa; hoc. n. iudicio meo rectè probat ratio vltima in contrarium facta. Neq; enim potest probabili ratione distinctio hæc affirmari in quibusdam angelis, & negari in alijs, quòd si in omnibus creatis admittitur, eadem ratione non poterit rationabile discrimen constitui inter hos & alios creabiles. Ratio autem cur hæc distinctio sit necessaria in omni substãtia creata, hæc insinuatur à D. Tho. præsertim in dicto quodlib. & 3. part. q. 2. quia nulla est possibilis substantia creata, in qua non sit aliquid extra essentiam speciei; nam, licèt in quibusdam substantiis plura sint extra essentiã, quàm in alijs, tamen in omnib. reperiuntur aliqua, scilicet, nonnulla accidentia, & ipsum esse existentiæ; & ideo (inquit) necesse est, in eis distingui suppositum à natura.

XIII. Difficile aũt est vim huius illationis intelligere & rõnem eius reddere. Nam si D. Thom. intelligat, huiusmodi accidentia vel existentiã esse id quo formaliter distinguitũ suppositũ à natura, vel specifica, vel indiuiduata, falsũ est quod assumit vt de accidẽtib. paulo antea ostẽdimus, & de existẽtia facilè colligi põt ex his, q̃ de illa supra tractauimus, & dicemus apertius sectione sequente. Si vero intelligat, nõ esse quidem accidẽtia ipsa

quibus suppositum distinguitur à natura; ex illis tamen sumi indicium, quod illa res subsistēs cui immediatè conueniunt, aliquid addit supra naturā specificā extra cuius rationē sunt; si hic (inquam) sit sensus, est fortasse per se probabile illud indiciū, nam vt tale videtur assumi à D. Thoma sine alia probatione, vel declaratione; non caret tamen difficultate illa connexio. Quæ est. n. repugnantia in hoc, quòd substantia aliqua, quis per se sit essentialiter subsistēs, nihilominus sit capax accidentium? Cum enim subsistentia, & potētia, v.g. intelligendi, sint perfectiones valde diuersę, cur si potentia est accidēs, & subsistentia esse debet extra naturam vel essentiam rei? Aut cur non pòt res aliqua peruenire ad eum gradum perfectionis, in quo per suam essentiam solam habeat vim subsistendi, vim autem operandi non nisi per accidentia? Sicut ipse D. Thom. sentit materiales naturas substantiales, tam indiuiduationē, quam subsistentiam cum existentia; & accidentibus habere per aliquid vel aliqua, quæ addunrur vltra naturam specificam; de immaterialibus autem naturis ait habere indiuiduationem sine additione ad speciem, cætera verò per additionē; ergo simili modo posset excogitari alia nobilior natura quæ per se ex vi essentiæ habeat subsistentiam, & nihilominus indigeat accidentibus ad alia multa. Hoc ergo indicium vel argumentum ab accidētibus sumptum, est certe valde obscurum. Multo verò obscurius argumentum est, quod ab existentia sumitur, cum hæc non sit aliquid additum supra essentiam actualem, vt supra tractatum est; & consequenter dicendum sit esse aliquid propinquius essentiæ, multoque minus distinctum ab illa, quàm sit subsistentia.

XVI. Hæc argumenta ostēdunt, discursum illū non esse euidentem, sed ad summum probabilem coniecturam: quam ego hac tantum ratione declarare valeo, quod si essentia substantiæ creatæ tam est imperfecta vt semper indigeat additamēto alterius generis ad suum conuenientem statum, maiori rōne indigebit aliquo addito vel complemento proprij generis, vt in eo completè sit. Itē hinc potest sumere robur argumentū illud, quia si in omni substantia reperitur inferior compositio, quæ est cum accidentibus, multo magis reperietur aliqua realis, quæ substantialis etiam sit. Atque hæc de accidentibus. De existentia verò fortasse ratio facta procedit iuxta aliam sniam, q existentia sit res addita essentiæ. Iuxta nostrā verò opinionem potest aliter conuerti ratio, nā probabile est omnem substantiam creatam, aliquam compositionem substantialem & realē in re ipsa includere, cum infinitè distet à substantiali simplicitate Dei; sed compositio existentiæ cum essentia non est realis, neque etiam ex genere & differentia, nec superest alia quæ in rebus immaterialibus quantumuis perfectis, locum habere possit: ergo verisimile est, hanc esse communem omnibus. Aliter ēt possumus ex proprietate existentiæ creaturæ argumentari: nam licèt existentia non sit res distincta, tamen simpliciter nō est de essentia creaturæ; quia non habet illam ex se, sed ab alio, et cum essentiali dependentia ab illo. si ergo existentia naturæ creatæ talis est vt sit essentialiter dependens à Deo vt ab efficiente, probabile etiam est illā ab aliquo pendere tanquam

A à sustentante, scilicet à supposito. Rursus hinc ēt colligere possumus, talem esse omnem creatam naturam substantialem vt ei non repugnet sustētari à Deo vt à supposito, quia, cū sit imperfecta, omnibus modis qui imperfectionem non dicūt in Deo, poterit sustentari ab ipso, cum in essentiali conceptu naturæ, aut existentiæ naturæ vt sic, nihil includatur repugnans huic sustentationi, seu suppositationi. Quod addo ne quis applicet similem rationem ipsi subsistentiæ creatæ, in qua non procedit, quia ex peculiari intrinseca ratione illi repugnat talis suppositio, eo quòd sit vltimus terminus.

XVII. Atque ita tandem deuenimus ad argumentū Theologicum sumptum à posteriori ex mysterio incarnationis, quia nulla est natura substātialis creabilis, quæ diuinæ persōnæ in vnitatē suppositi vniri non possit: nam rationes supra factę de angelis creatis, probant de omnib. qui creari possunt: ergo nulla est possibilis substantia creata, quæ in re non sit separabilis à sua subsistentia, & consequenter nulla est quę non sit in re distincta ab illa. A priori verò ratio esse videtur, quia

B essentia substantiæ creatæ vt sic non consistit in actuali modo per se essendi, sed in aptitudine, id est in hoc quòd sit talis natura, cui talis modus essendi debeatur: & ideò talis modus semper est aliquid additum, & in re distinctum à substātiali essentia. Sicut in accidente, quod propriam & distinctam entitatem accidentalem habet, quia essentia eius non consistit in actuali inhærentia, sed in aptitudinali, ideò actualis inhæsio modus est ex natura rei distinctus ab essentia talis accidentis, nec pòt fieri aliquod huiusmodi accidens in quo modus actualiter inhærendi non sit aliquid diuersum ab essentia eius. Ita ergo philosophandū est de propria natura substantiali respectu modi subsistendi. Quod aūt essentialis ratio substantiæ creatæ nō consistat in actu, sed aptitudine respectu subsistentiæ, colligitur à nobis ex oibus indicijs adductis, & ex mysterio incarnationis, nā rerū quidditates nō possumus nos nisi hoc modo inuestigare. Et hinc fit ēt verisimile, nullā posse fieri substantiā creatam, quæ nō habeat similē naturam quia nulla fieri pōt, quæ nō

C sit vniuocè substantia cum his quæ facta sunt.

Difficilis Diui Thomæ locus tractatur.

XVIII. Ex his responsum fere est ad rationes dubitandi in principio positas. De sensu autem Diui Thō in illo artic. 3. q. 3. 1. par. probabile est ipsum fuisse locutum de distinctione naturæ communis ab indiuiduo, & non mouisse peculiarē quęstionem de identitate diuinæ naturæ singularis cum persona? vel quia hoc spectabat ad materiā de Trinitate, vel quia existimauit id satis definiri ostendendo statim Deum esse essentialiter suum esse, nihilque posse ei accidere. Quia vero in illo articulo concludit Deum esse suam Deitatem, negari non potest quin ibi etiam tractet de identitate suppositi vel subsistentis in Deitate, & Deitatis ipsius. Quomodo autem hanc identitatem colligat ex sola communi ratione substantiæ immaterialis, & consequenter in illa æquiparet omnes substantias non compositas ex ma-

ex materia & forma difficilem explicationē habet. Nam quod Caietanus ibi ait, æquiparare illas nō simpliciter, sed in hoc q̄ in substantijs spiritualibus suppositum, & natura non differūt intrinsecè, sed extrinsecè: cum tamen in materialibus vtroque modo differant: hoc (inquam) in primis non est dictum à D. Thoma, sed additum ab ipso sine fundamento. Deinde non satis fuisse vt D. Tho. absolute concluderet Deum esse suā Deitatem: prius. n. probādum illi fuisset, neq; intrinsece, neque extrinsece differre. Præterea falsum etiam est in angelis non differre intrinsece suppositum & naturā, quia suppositum ve sic includit subsistere, non extrinsece vt Caietanus ait, sed intrinsece vt formam cōstituētem ipsum, vt infra ostendam. Deniq;, in hoc nulla pōt esse differentia inter materialia & immaterialia supposita creata: nam, si subsistere est intrinsecum supposito materiali, etiam immateriali, & si huic est extrinsecum, etiā illi. Quod, si Caietanus intelligat materiale suppositū includere intrinsece principia indiuiduātia, & in hoc differre ab immateriali, vt latius declarat de ente & essentia c. 5. & Ferrar. contra Gent. c. 2 1. etiam hæc differentia falsa est, nam etiam in angelis suppositum includit naturā indiuiduam & propria principia indiuiduantia illam; de quibus in superioribus visum est. Denique, idem Caietanus 3. p. q. 4. ar. 2. etiam in angelis dicit suppositum intrinsece distingui à natura, & ad hunc locum D. Tho. nihil respondet nisi quòd nōdū tractauerat mysterium Trinitatis & incarnationis, & ideò non plenè per tractauit distinctionem suppositi ab indiuidua natura in rebus immaterialibus.

XIX. Videtur ergo mihi D. Tho. reliquisse illo loco inchoatum discursum, quem, tertia parte compleuit, & clarius in illo quodlibeto declarauit. Supponit. n., distinctionem suppositi à natura colligendam à nobis esse ex eo q; singularis substantia aliquid addat vltra naturā specificam, extrinsecum illi, siue hoc sit principium indiuiduans, siue accidēs aliqd. Et deinde excludit à Deo principia indiuiduātia, quæ sint extra essentiam Dei, & quoad hoc videtur æquiparare illi omnes substantias immateriales: & similiter quoad hoc seu ex hac parte negat distinctionē naturæ & personæ in angelis. Quia verò manifestū est, & statim etiam erat ab ipso probandū in Deo nō esse accidentia ideò immediatè conclusit, Deū esse suam Deitatē, quod de alijs substantijs immaterialibus ibi nō dixit: in alijs verò locis addidit, quia in angelis saltem sunt accidētia extra specificam naturam: ideò in eis distingui suppositū à natura. Et hæc sanè est mens eius in qua illud solum difficile est, quod de indiuiduatione substantiarū creatarum immaterialium dicitur, sed de illa te quid verius videatur in disputatione 5. diximus.

Locus Aristotelis in lib. 7. Metaphys. exponitur.

XX. AD Aristotelem dicendum est, illum nunquā tractasse hanc quæstionem, quam nos modò disputamus: nam si alicubi, maximè in dicto loco 7. Metaph. c. 6. vel 11. ibi autem non tractat hanc quæstionem, vt statim explicabo. Non habuit autem Aristoteles: vt ego opinor, principiū aliquod ad distinguendum suppositum à natura singulari: nec nos haberemus illud nisi mysterijs fidei edocti occasionem habuissemus inuestigandi illud: & ideò Aristoteles vbique eodem modo loquitur de indiuidua substantia, quidditate, ac natura, & de supposito. Nā quæ ex illo adduci solent [actiones esse suppositorum, nō naturarū] & q; [humanitas nō net, aut ambulat, sed homo] aut q; [alia substantia est quidditas, alia hypostasis:] hæc (inquam) & similia non reperiuntur apud Aristotelem modis, sed 1. Metap. c. 1. dixit, [actiones versari circa singularia,] quod exponit quia medicus non curat hominem nisi per accidens, per se autē Calliam aut Socratem: Et 1. de Anim. text. 64. non de humanitate, sed de anima dicit, quòd nō net, aut ambulat. Deniq; 5. Metap. c. 8. diuidit substantiam prout significat quidditatē, cuius rō est definitio, vel prout significat substantialia supposita seu indiuidua: inter significationem aūt indiuiduæ naturæ, vel suppositi nunquam distinxit. Quidquid verò ipse in hoc sentit non refert, quia mysteria fidei, ex quibus hæc disputatio maximæ pendet, ignorauit. Quod maiori ratione de Auicenna & quocunque alio physico dictum esse intelligatur.

In 7 ergo Metaph. c. 6 tractat Aristoteles quæstionem [an quod quid est sit idem cum eo cuius est:] per [quod quid est] autem intelligit definitionem rei, vt euidenter constat ex c. 4 & ex c. 10. 11. & 12. vbi de definitione & partibus eius latè disputat; & præmittit se velle Logicè de [quod quid est] tractare, quia definitio ad logicum suo modo, pertinet. Comparat ergo in illo c. 6. definitionem ad definitum, seu ad rem de qua definitū vel definitio datur. Et in hoc sensu respondet ad quæstionem, in his quæ per se dicūtur, idem esse quod quid est, cum eo cuius est: at verò respectu eius cui per accidens conuenit, non esse idem cū illo. Hoc posterius dixit Aristoteles p.p. concreta accidentium, quæ materialiter sumi solent pro ipsis subiectis seu suppositis, respectu quorum non est idem quod quid est accidentis cum eo cuius est: album. n. accipitur pro homine albo v. g. & de illo dicitur quod quid est albi, & tamen quod quid est albi, non est idem cum homine, vel è cōuerso, quod quid est hominis albi, est ipsū quod quid est hominis. & tamen non est omnino, idē, quod homo albus, nam homo albus aliquid amplius includit. Et hoc quidem est per se manifestum, quanquam propriè loquendo quod quid est albi non potest dici esse quod quid est hominis, licèt de illo denominatiue dicatur. Neque homo albus, quatenus e^t ens per accidens, habet propriè quod quid est, nisi etiam per accidens, nam quidditas hominis valde per acidens comparatur ad hominem albū vt sic. Vnde cum parādo proprie & per se quod quid est ad cuius est, in vniuersum verum est. esse idem, siue definitum sit substantia, siue accidens, vt late ibi prosequitur Philosophus, & est satis per se notum. Quia verò definitio datur de specie & non de indiuiduis, ideò addidit Aristoteles, quod quid est non solum esse idem cum eo cuius est, sed etiam non esse separatum à rebus singulatibus, de quarum essentia existit, quod latè prosequitur contra Platonem per sequentia capita.

XXII. A In fine verò capitis 11. iterum attingit, & in summam redigit hanc comparationem de quod quid est cum eo cuius est: vnde non est dubium quin eodem sensu de [quod quid est] loquatur. Addit verò ibi vnum, quod superiori loco prætermiserat, scilicet, [in primis substantijs quod quid est esse idem cum eo cuius est, in ijs verò quæ habent materiam nõ esse idem:] per primas autẽ substantias intelligit ibi D. Thomas, substãtias spirituales, Et fauet huic expositioni, quod videtur illas distinguere a substãtijs constantib. materia. Et iuxta hanc interpretationem non limitat Aristoteles superiorem doctrinam, sed amplificat illam, dixerat enim quod quid est ita esse idem cum eo cuius est vt non sit separatum à rebus indiuiduis de quarum essẽtia est, sed in ipsis sit: hic vero addit, aliter esse in materialibus, & aliter in habentibus materiam; nam in illis ita est ipsis vt sit omnino idem cũ ipsis indiuiduis, ita vt indiuidua nihil addant supra ipsum quod quid est, in materialib. autem indiuidua ita est, vt tamen ipsa indiuidua aliquid addant, scilicet,
B materiam signatam. Ex qua interpretatione, nõ sequitur Aristotelem aliquid egisse de distinctione naturæ & suppositi, prout nos loquimur, sed ad summum de distinctione naturæ specificæ & indiuiduæ.

XXIII. At vero iuxta doctrinam superius traditam Disp. 5. sect. 2. nu. 21. & 36. nulla est hæc differentia inter materialia & immaterialia quoad distinctionem indiuidui. Neque hęc interpretatio Aristotelis est necessaria, quia per [primas substãtias] non intelligit substantias immateriales, sed vel ideas Platonis, vel nudas essentias rerũ prout specificè concipiuntur. Et hoc explicuit ipse Aristoteles, cum dixit [Dico autem primam quæ non dicitur p aliud in alio esse, vt in subiecto, vel materia,] id est, quæ non dicitur talis per hoc q ratio communis in ipso sit vt in subiecto, vel indiuiduo, sicut Petrus dicitur homo, sed per se se ac pręcisè, sicut homo est homo. Respectu ergo huius primæ substantiæ, seu primi definiri, quod quid est, est omnino idem cum eo cuius est, ita vt nihil ei addat etiam secundum rationẽ. At verò si comparetur quod quid est ad id cuius
C est prout est in materia signata, & particulari (ita enim in eo capite sępissimè vtitur nomine materiæ, vt ipse D. Tho. exponit) hoc (inquam) modo, licèt quod quid est nõ sit separatũ ab eo cuius est, vt supra dixerat, non tamen ita idem, quin indiuiduum aliquid addat supra speciem. Loquitur autem specialiter de rebus materialibus quia de his solis sermonem facit in toto illo libro. Nisi velimus per materiã intelligere quamcunque indiuiduam entitatem, quę non est de formali conceptu speciei, & quasi ipsi materialiter ad illam comparatur, vt Alexander Alens. & Scotus exposuerunt.

XXIIII. Aliud testimonium Aristotelis ex 3. de Anima in superiorib. tractatum est, nam ibi etiam non agit Aristoteles de natura & supposito in nostro sensu, sed de quidditate in communi prout abstrahit ab indiuiduis, & de indiuiduis ipsis. Cętera etiam omnia quę in secundo puncto afferebantur, satis expedita sunt.

SECTIO IIII.

Quid sit subsistentia creata, & quo modo ad naturam & suppositum comparetur.

I. HActenus solum diximus, subsistentiam, quam suppositum creatum addit naturę, esse aliquid positiuũ in re ipsa à natura distinctum: superest vt distinctius declaremus quid illud sit, & quanta sit hęc distinctio, & qualiter ad naturam & suppositum se habeat.

Tractatur opinio dicens subsistentiam esse ipsam existentiam.

II. VBi primũ occurrit tractanda quarta opinio celebris in hac materia, quæ dixit subsistentiam nihil aliud esse, quam existentiam substantialem naturæ creatæ, & completæ. Fundamentum huius opinionis in communi est; quia existentia substantialis essentialiter est subsistentia: ergo illam solã potest addere suppositum naturæ. Antecedens probatur, quia existentia substantialis essentialiter est per se existentia: sed in hoc solo consistit ratio subsistẽtiæ, vt constat ex communi definitione, & conceptu eius: ergo. Maior patet, tum ex communi ratione substantiæ, nam sicut substantia essentialiter est ens per se, ita existentia substãtialis essentialiter est per se existẽtia tum etiã quia in hoc solo differt essentialiter existentia substantialis ab existentia accidentali; tũ denique quia talis existentia sufficit ad constituẽdam substantiam completam existentem extra causas, & independenter ab omni subiecto, vel sustentante: ergo illa etiam sufficit ad constituendum suppositum; & superuacaneũ est alias entitates multiplicare.

Dicta opinio in duas subdistinguitur.

III. SVnt autem duo modi opinandi in hac eadem sententia, nam quidam dicũt suppositum addere quidem solam existentiam supra naturam, non tamen includere illam intrinsecè, sed tantũ extrinsecè, id est, habitudinem ad illam. Ita opinatur Capreol. in 3. dist. 5. quæst. 3. artic. 3. ad 1. cont. 1. conclu. vbi non dicit satis apertè hoc esse quod addit suppositum naturæ, non esse intrinsecum supposito vt suppositum est, sed non esse intrinsecum naturæ, neque esse partem suppositi, neque intrare eius essentiã. Hęc aũt sunt valde diuersa, nam ẽt si subsistẽtia sit intrinseca forma vel quasi forma constituens suppositum, non est intrinseca naturæ vt per se cõstat; & potest in vero sensu dici, quod non sit pars suppositi, nec de essentia eius absolutè, vel vt indiuiduum substantiæ est, vt inferius explicabitur. Nihilominus tã Caietanus & alij Thomistæ cõmuniter tribuũt Capreolo hãc sniam in sensu dicto, scilicet, quòd existẽtia nõ constituit suppositum intrinsecè, sed extrinsecè, ad eũ modũ quo obiectũ cõstituit potentiã, vt terminus habitudinis potẽtiæ ad ipsum.

Quem

Quem sensum indicat Capreolus in sequẽtibus
verbis, cum ait, [existẽntia se habet ad supposituũ
per modũ cõnotati, & importati, quasi dicatur sup
positũ esse idem quod indiuiduum substãtiæ ha-
bẽs esse,] & ita sequitur hãc sniam Iauell 7. Me-
taphy. quæst. 17. Fundamẽtum esse potest quoad
hanc pariem, quia sicut existentia est extra ratio
nem substãtiæ seu naturæ, ita & extra rationẽ est
suppositi; nam, sicut natura, ita & suppositum est
indifferens ad existendum & non existendum.

Capreoli & Heruæi opinio de constitutione suppositi per aliquid extrinsecum reijcitur.

IIII. MEritò tamen Caietanus, Ferrar. & alij Tho
mistæ reijciunt sententiã hanc quoad hanc
partem, nam est aperta repugnantia dicere, sup-
positum & naturam distingui a parte rei; & ta-
men suppositum nihil addere naturę, quod sit in
trinsecum ipsi supposito, sed tantum aliquid ex-
trinsecè connotatum. Nam, si in ipsa intrinseca
cõstitutione seu compositione suppositi non in-
cluditur esse existentiæ (de hoc enim est sermo in
præsenti) inquiro, an in his quæ intrinsecè inclu
dit suppositum, seu ex quibus intrinsecè consti-
tuitur, includatur aliquid, quod in intrinsecam
constitutionem naturæ non ingrediatur. Nam si
hoc affirmetur, de hoc inquirimus quid illud sit,
nam illud est per quod intrinsecè & formaliter
distinguitur suppositum à natura, & non esse exi
stentiæ, quod vtrique est extrinsecum iuxta hanc
sententiam; & respectu vtriusque potest conside
rari vt terminus habitudinis, vt iam dicam. Si ve
rò negetur aliquid includi intrinsece in supposi
to, quod non includatur intrinsecè in natura, vel
è conuerso, apertè sequitur nõ distingui hęc duo
in re ipsa: quia si distinguuntur, maxime vt in-
cludens & inclusum: at nihil amplius includit
vnum quam aliud; ergo neque illo modo distin-
C guuntur. Dices, hoc discursu rectè probari nõ di
stingui intrinsecè naturam, & suppositum, nihi-
lominus tamen distingui extrinsece. Sed qui po-
test intelligi distinctio in sola re extrinseca nisi
ratione illius sit etiam distinctio in aliquo intrin
seco? Nam distinctio in hoc immediatè consistit
quod vnum non sit aliud: & ideo necessario re-
quirit vt extrema realia, quæ in re distinguuntur
ita se habeant, vt vnumquodque aliquid rei in-
trinsecè in se ipso habeat quod non habet aliud;
vnde distinctio per extrinseca semper immedia-
te est per aliquid intrinsecum. Vt v.g. si visus &
auditus distinguuntur per colorem & sonum ex
trinsecè, necesse est ut intrinsece distinguãtur rea
liter in entitatibus, quæ respiciunt colores vel so
nos.

V. Dices ita esse in præsenti, nam suppositum di-
stinguitur à natura per habitudinem ad existen-
tiam substãtialem: nam suppositum est cui debe-
tur esse, natura vero non ita. Sed vel hæc tantum
est distinctio rationis, vel redit idem argumen-
tum. Et in primis quod dicitur de habitudine ad
esse, quod conueniat supposito, & non naturæ,
non est absolute verũ, aut limitandum est & de-
clarandum: nam vt supra ostendi, omnis essentia
realis habet quod sit huiusmodi per existentiam

A vel actu vel aptitudine, iuxta statum in quo fue-
rit, actu scilicet, vel potentia: igitur natura vel es-
sentia realis etiam dicit habitudinem ad esse rea-
le: solum ergo differunt quoad hoc suppositum
& natura, quòd natura est quasi principium quo
existentiæ: suppositum autem est id quod pro-
priè existit. De qua differentia inquirendum re-
stat, an suppositum præter existentiam includat
aliquid in re distinctum à natura, ratione cuius
dicitur esse propriè capax existentiæ vt quod,
cum natura tãtum sit vt quo, vel nihil huiusmo-
di includat. Nam si dicatur primum, declarãdũ
restat quid sit illud quod suppositum addit, nam
illud est prius ipsa existentia, & proprium ac in-
trinsecum constitutum suppositi, distinguens il-
lud à natura. Si vero dicatur secundum, planè se
quitur, naturam & suppositum solum ex modo
significandi & concipiendi distingui vt quo, &
vt quod in ordine ad esse: quia nihil amplius in
re vnum quam alterum includit, vt ita concipiã
tur, vel nominentur; ergo illa distinctio non est
B in re sed per rationem conficitur. Sicut etiã Deus
& Deitas concipiuntur, & significãtur vt quod,
& vt quo; & tamen sola ratione distinguuntur;
quia in re nihil est de ratione aut conceptu Dei
quod in ipsa Deitate formaliter non includatur.

Et declaratur tandem ex mysterio Incarnatio VI.
nis, nam secundum fidem in Christi humanita-
te non est suppositum creatum, & iuxta opinio-
nẽ Capreoli quam tractamus, hoc ideo est, quia
nõ habet existentiã creatam: inquiro ergo, an prę
ter existentiam desit humanitati aliqua alia enti-
tas, vel realis modus, ratione cuius esset proximè
capax existentiæ creatæ, cum tamen modo non
sit; nam, si præter existentiam deest hæc alia enti-
tas, illa est intrinsece constituens suppositum &
distinguens à natura: si vero nihil deest præter
existentiam, & ex vi ac præcisa carentia illius de-
finit esse suppositum creatum: sequitur apertè
existentiam esse quæ formaliter constituit crea-
C tum suppositum: & consequenter intrinsece &
non tantum extrinsece & distinguere illud à na
tura. Nam, si extrinsece tantum constitueret vt
terminus alicuius habitudinis, separata existen-
tia, maneret in humanitate tota illa habitudo: &
consequenter maneret ratio suppositi, quæ per il
lam intrinsece constituebatur. Dicetur fortasse,
suppositum non dicere habitudinem potentualẽ
(vt ita dicam,) sed actualem ad ipsum esse: dicit
enim naturam, connotando, quod actu stet sub
suo esse. Sed contra, nam hoc ipsum, scilicet stare
sub suo esse nihil addit naturę pręter ipsum esse,
neque ille ordo seu habitudo actualis, quæ fingi-
tur in natura ad suum, esse, sub quo esse dicitur,
est aliqui reale in natura præter ipsummet esse,
terminãs vel actuans illam (omissis relationibus
prædicamẽtalibus, quæ nihil ad rem præsentem
spectant) ergo reuera existentia iuxta hanc sen-
tentiam non potest dici extrinseca supposito, sed
intrinsece cõstituens illud. Sicut album v.g. etiã
dicit ex parte corporis quod sit actu sub albedi-
ne; & nihilominus quia corpus non habet hanc
habitudinem nisi quatenus informatur albedine:
ideò album, vt album intrinsece constituitur al-
bedine. Similiter linea terminata dicit conjun-
ctionem actualem lineæ ad punctum terminan-
tem; quia tamen hoc nihil addit ipsi præter pun-
ctum

ctum actu coniunctum:ideo, licet punctus terminans non sit absolutè de ratione lineæ: est tamen intrinsecus lineæ terminatæ vt sic. Igitur si suppositum dicit naturam vt terminatam actu per existentiam, quamuis existentia nõ sit intrinseca naturæ, erit tamen intrinseca supposito vt suppositum est.

VII. Atque hic discursus generaliter concludit contra omnes qui opinantur suppositum addere aliquid extrinsecũ ipsimet supposito, siue illud sit ipsum esse, siue aliquod accidẽs, vt opinatur Heruæus quodl. 3. q. 6. vbi ait suppositum in re nihil dicere præter naturam, connotare tamen quòd habeat omnia necessaria vt sit in rerum natura, siue sit existentia, siue accidentia. Rationes enim factæ in vniuersum probant, id quod constituit suppositum vt suppositum est, esse intrinsecum illi, eamque formaliter, seu quasi formaliter constituit illud. Vnde, si suppositum addit supra naturam hoc quod est habere omnia necessaria ad existendum, hoc ipsum habere, quidquid illud sit, est formale constitutiuum suppositi, & intrinsecum illi: habere autem esse nihil aliud est quã actuari per illud; & habere accidentia non est aliud quàm illis affici, seu informari: in quibus effectibus formalibus ipsæ formæ intrinsecè includuntur. Hæc ergo opinio, & omnes similes, eisdem rationibus improbantur; & præterea improbabiliter adiungitur hoc, quod est habere accidentia, quia hæc omnino sunt extra rationem substantiæ: imò neque habitudo illa, vel denominatio ab illis prouenıens potest per se pertinere ad constitutionem completæ substantiæ, qualis est suppositum. Vnde si cogitatione fingamus (siue id possibile sit, siue impossibile) Deum conseruare substantiam completam cum sua existentia substantiali, & cum quocunque alio substantiali modo (si fortasse aliquis necessarius est ad cõplementum primæ substantiæ) illa esset suppositum, etiam si non haberet accidentia naturaliter illi necessaria ad existendum. Et è conuerso humanitas Christi habet omnia accidentia necessaria ad existendum, & tamen non est persona, solum quia deest illi aliquid aliud substantiale. Igitur habere accidẽtia nullo modo pertinet ad rationem suppositi; sed ad summum est quid cõsequens naturaliter. Si autem habere existẽtiam est id quod præcisè complet rationem suppositi, quodque solum addit suppositum supra naturam, etiam ipsa existentia intrinsecè includetur in ratione & constitutione suppositi.

Tractatur alia opinio ponens suppositum intrinsece constitui existentia.

VIII. EST igitur alius dicendi modus, & potest esse quinta principalis opinio in hac materia, existentiam substantialem intrinsecè ac formaliter constituere suppositum. Et consequẽter suppositum nihil aliud addere naturæ præter huiusmodi existentiam. Hæc opinio est frequens nũc inter modernos Theologos; & quidem supposito priori dicto loquitur consequenter: nam si existẽtia sola est quam suppositum addit naturæ non potest per illam nisi intrinsecè constitui. Item quia iuxta hanc sententiam existentia est subsi-A stentia ipsa; sed subsistentia creata intrinsecè constituit suppositum creatum: quia suppositũ nihil aliud est quam incommunicabiliter subsistens: per subsistentiam autem creatam intrinsecè constituitur aliquid incommunicabiliter subsistens; ergo. Vnde posita hac subsistentia in natura, impossibile est non poni suppositum, & ablata illa, & manente quocunque alio in natura, impossibile est manere suppositum: ergo hoc est intrinsecum cõstitutiuum suppositi. Itaque in hoc optime loquitur hæc sententia.

Tamen in eo quòd supponit, & quo cum præcedenti conuenit, scilicet, quod existentia substantialis, intrinsecè, formaliter, & essentialiter sit ipsamet subsistentia, impugnatur hæc opinio à Caietano 3. par. q. 4. art. 2. & alijs, qui eum sequuntur: cuius rationes statim latius videbimus tractando eius sententiam. Summa omnium est, IX. quia iuxta prædictam sententiam cogitatur natura tanquam immediatum subiectum susceptiuum existentiæ; & existentia ponitur vt actus immediatus naturæ: suppositum autem ponitur vt B quid immediatè resultans ex esse, & essentia substantiali. Item iuxta illam opinionem confunditur in substantijs completis compositio ex natura & supposito cum cõpositione ex esse & essentia. Hæc autem falsa videntur, quia natura non est proximum susceptiuum existentiæ, sed suppositum, iuxta sententiam D. Thom. 3. par. q. 17. art. 2. in corpore & ad primum. Et ideo (iuxta eiusdẽ doctrinam) solum suppositum est principium operationis, terminus generationis, vel natiuitatis, subiectum filiationis, & similia: ergo existentia non est actus immediatus naturæ, nec natura est proximum susceptiuum existentiæ, sed inter eas mediat subsistentia, quæ cum natura constituit proximum susceptiuum existentiæ.

Nihilominus, si vera esset sententia, in qua omnes isti autores conueniunt, quod existentia est res realiter ab essentia distincta, præferenda omnino esset hæc quinta opinio, opinioni Caietani & aliorum, qui tot entitates sine causa multiplicant, distinguentes personalitatem seu subsistentiam ab essentia, & ab existentia, & rursus existẽtiam & essentiam inter se. Nulla enim sufficiens ratio reddi potest, aut necessitas tot entitatum. Nam quod in prædicta ratione tangitur de proximo susceptiuo existentiæ parui momenti est: C quia licet admittatur illa distinctio, essentia per se ipsam est capax existentiæ, vt ex superius tractatis de essentia & existẽtia satis constat; & ita in communi modo loquendi dicitur res creata cõponi ex esse & essentia proximè & immediatè, vel secundum rem, vel secundum rationem iuxta diuersas sententias: neque est vlla ratio cur, si essentia creata non est idem cum sua existentia saltem per se ipsam non sit capax existentiæ. Modus autem ille loquendi, quod natura non est id quod est, sed suppositũ, nihil obstat prædictæ sententiæ: quia natura significata in abstracto præscindit ab existentia, à qua realiter distinguitur: & ideo non significatur vt habens esse, sed vt principium, & radix illius esse: at vero suppositum iuxta hãc sententiã significat totum ipsum compositũ ex esse & essentia: & ideò ei propriè tribuitur habere esse, & naturam: sicut composito tribuitur habere partes seu componentia.

In quo

XI. In quo est rursus considerandum existentiam non esse actum accidentalem sed substantialem: & ideò, si perfecta sit, & talis vt nullo sustentãte indigeat, ipsa constituit totum per se existens, & quia hoc significatur nomine suppositi, ideò existere vt quod propriè tribuitur huic composito ex tali esse & essentia: naturæ autem propriè non tribuitur hæc denominatio, quanuis reuera immediatè actuetur per ipsum esse, quia esse nõ est forma accidẽtalis denominans subiectum quod proximè actuat nisi impropriè, & quasi concomitanter, sed est substantialis actus, constituens rem per se stantem, quam vt sic constitutam per se primo denominat suppositum subsistens, vel existens vt quod. Igitur si substantialis existentia distincta est realiter a substantiali natura, longe probabilius videtur, ipsammet esse subsistentiam seu proximam rationem intrinsecè constituentem suppositum, aut personam.

XII. Neque cõtra hoc obstat, quod existentia iuxta hanc opinionem non sit intrinseca naturę, aut quod non sit de essentia indiuidui substantialis: quia vt dicebam, aliud est loqui formaliter de supposito vt suppositum est: aliud verò est loqui de natura ipsa, vel de supposito vt est tale substantiale indiuiduum, sub tali specie substantiæ constitutum. Priori modo dicimus iuxta hanc sententiam, existentiam substantialem esse intrinsecam supposito & formale constitutiuum illius: non tamen esse intrinsecam naturę, quia condistinguitur ab illa vt actus eius. Similiter non est intrinseca aut formaliter cõstituens suppositum in ratione huius substantialis indiuidui, aut cõtrahens vel determinans speciem ad hoc indiuiduum, sed hoc est proprium munus principiorum indiuiduantium, & naturæ singularis, a qua habet suppositum vt sit indiuiduum talis essentiæ, vel speciei, & non a personalitate. Vnde tres personæ diuinę sunt vnus Deus, & hic Deus, propter eandem singularem naturam Deitatis. Et Christus Dominus, licet sit hoc suppositum vt constituitur filiatione diuina, tamen est hic homo vt constituitur hac humanitate: Etsi Pater, vel Spiritus sanctus illam humanitatem assumeret, esset semper idem homo, quanuis non esset eadem persona. Et hac ratione Christus est vniuoce homo nobiscum, licet non sit vniuoce persona nobiscum, nam cum sit persona increata, & admirabili modo ex duplici natura composita, non potest habere nobiscum vniuocam conuenientiam in ratione personæ, quidquid alij dixerint; tamen quia personalitas non pertinet ad formalem & intrinsecam constitutionem hominis vt homo est, vel vt hic homo est, ideò cum illa diuersitate in ratione personæ stat vniuocatio in ratione hominis. Denique ob hanc causam merito dixit D. Tho. quodlib. 2. arti. 4. ad primum, & secundum, subsistentiam non esse determinatiuam essentiæ ad rationem indiuidui: neque poni in definitione vel ratione huius hominis, etiam si vt talis esset definiretur. Quod non obstat quo minus, formaliter loquendo de supposito vt suppositum est, subsistentia dicẽda sit de intrinseca ratione eius vt forma constituens illud; sicut relatio diuina constituit diuinam personam, quanquam ibi sine compositione, in creaturis autem cum compositione sit talis constitutio. Quæ omnia non solum in hac

Item 1. p. q. 3. art. 3. conclus. 5.

A opinione, sed in quacunque, vera sunt formaliter loquendo de personalitate, quidquid illa sit.

XIII. Illud autem maximè videtur huic sententiæ obstare, quod suprà tactum est, quia suppositum non minus abstrahit ab actuali existentia, quam natura; ergo non magis potest per existentiã constitui quam natura. Aut enim est sermo de supposito quod sit ens actu, aut quod sit ens in potẽtia; Priori modo, verum est constitui per existẽtiam actualem tali rei proportionatam sed hoc ipsum verum est de natura vt est in actu. Posteriori autem modo, non constituitur suppositum per existentiam actualem seu exercitam, vt cõstat, nam repugnat habere actualem existentiam: & esse tãtum ens in potentia. Vnde Antichristus nũc est quoddam suppositum in esse possibili sine actuali existentia: oportet ergo vt intelligatur cõstitui per ordinem ad illam seu per existentiam possibilem: idem autem est de natura sub esse possibili cõsiderata, vt supra visum est. Nec potest responderi, sicut existens vt actu existens cum hac reduplicatione non potest concipi tantum sub esse possibili, quia hoc ipsum esse possibile excludit actuale exercitium existentiæ, quod inuoluitur B in illa reduplicatione existentis, vt existẽs est, ita nec suppositum apprehendi potest tãtum sub esse possibili, quia suppositum includit illam actualitatem existentiæ; hoc (inquam) responderi non potest, quia est cõtra communem sensum & conceptionem hominum; quis enim dicat Antichristum non esse quandam personam futuram, & nondum existentem? aut supposita quæ nunc creata sũt, non fuisse possibilia antequam fierẽt, & multa alia esse possibilia quæ non fient? Non est ergo dubium, quin suppositum abstrahat a possibili & existente.

XIIII. Aliter verò responderi apparentius potest, ipsammet existentiam posse concipi vt actualem, et vt possibilem, & iuxta vtrumque statum posse etiam esse rationem constituendi suppositum, vel vt actu existens, vel vt possibile. At verò iuxta hanc responsionem, dici non potest, suppositum addere supra naturam actualem istam existentiam, quia natura actualis, id est, quę iam sit actua C lis entitas extra causas suas, includit existentiam, hic autem non inquirimus quid addat suppositum actu existens supra naturam possibilem, sed supra naturam actualem & extra causas. Quod si dicant suppositum actuale constitui per existentiam actualem, naturam verò etiam actualem non nisi per essentiam, simpliciter id falsum est, nam suprà ostendimus actualem essentiam intrinsecè imbibere esse existentiæ. Et deinde non dicitur consequenter, cum tam in supposito quam in natura distinguatur a nobis status possibilis, & actualis. Quocirca licet supposito illo principio de distinctione existentiæ ab essentia merito hęc sententia non multiplicet alias entitates, tamen & illud principium simpliciter falsum est, & illo posito nulla potest ratio reddi cur similis distinctio non intercedat inter existentiam & suppositum.

XV. Sic igitur contra illam sententiam absolute concludimus: Existentia non distinguitur ex natura rei ab essentia actuali, subsistentia autem distinguitur ex natura rei ab essentia actuali: ergo non potest esse omnino idem cum existentia.

Vel

Vel è conuerso, essentia actualis, & eius existētia in re non distinguuntur, ergo, quatenus distingui tur subsistentia ab actuali essentia, tantum necesse est ab eius existentia distingui: nam, sicut quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se in rebus finitis, ita quæ sunt eadem inter se æque distinguuntur à quolibet tertio. Præterea, existentia naturæ non est separabilis à natura manente illa in rerum natura seu in ratione entitatis actualis, vt in superioribus demonstratum est: subsistētia autem est separabilis à natura permanente in sua actuali entitate, vt in Christi humanitate factum est: ergo. Tandem ex proprijs rationibus existentiæ & subsistentiæ ostendi potest eas non esse idem, neque habere eundem quasi effectum formalem, nam ratio existentiæ est constituere id cuius est existentia in ratione entis in actu: subsistentia verò habet cōstituere ens per se indepen dens ab omni sustentāte; & ideo existentia dicit modū sola ratione distinctum ab entitate actuali, & non potest facere compositionem realē cū illa, quia oporteret supponere in alio extremo actualem entitatem, quod repugnat existentiæ: subsistentia verò supponit entitatem actualem naturæ quam modificat: & ita potest optimè ab illa ex natura rei distingui, & cum illa compositionem facere: ergo ratio subsistentiæ ex natura rei distincta est à ratione existentiæ.

XVII. Loquor autem de existentia naturæ, nam in ipsamet subsistentia potest propria existentia cōsiderari, sicut & propria entitas vel modus realis quæ ab ipsa subsistentia in re non distinguitur. Et de hac existentia verum erit suppositum addere supra naturam aliquam existentiam, nō tamen illam qua existit ipsa natura, sed qua existit suppositum vt suppositum est, vel potius qua cōpletur integra existentia totius suppositi: quomodo omnis forma, vel modus realis addit aliquam existentiam illi rei cuius est forma vel modus. Atque hinc confici potest aliud argumentū nam ratio existentiæ generatim sumpta latissime & communis est tam naturæ, quam personæ, & ipsi etiam personalitati: non potest ergo suppositum distingui à natura per existentiam absolute & simpliciter sumptam, cum tam natura quam suppositum, existentiam includat sibi proportionatam, vel in actu, vel in potentia, nam in vtroque statu potest tam natura, quam suppositum considerari: ergo vltra existentiam naturæ oportet vt suppositum aliquam aliam rem, vel modum addat.

Opinio Caietani distinguentis realiter essentiam, existentiam, & subsistentiam.

XVIII. *Caietano. Ferrar.* Refutatis igitur dictis opinionib⁹, Caietanus in dicto loco 3. p. alium adinuenit dicendi modum, qui placuit etiam Ferrariensi. 4. contr. Gent. c. 43. & potest esse sexta principalis opinio in hac materia, quæ in his punctis consistit. Primo, subsistentiam creatam esse quandam entitatē omnino realiter distinctā ab essentia, & ab existentia naturæ substantialis. Hoc fere non probatur à dictis autoribus aliqua ratione, quæ specialiter vrgeat de distinctione reali ꝑprijssime sum-

A pta, sed solum latè de distinctione ex natura rei. Neque amplius probat argumentum sumptum ab incarnatione, nam vt humanitas Christi possit carere propria subsistentia, satis est quod in re distinguātur distinctione modali, etiam si nō sit realis: nā optime potest res sine modo suo conseruari, præsertim de potentia absoluta. Quod si vrgeas; quia in Christo Domino subsistētia qua de facto terminatur humanitas, natu aliter disti guitur ab humanitate: Respondetur, ab illa mirabili compositione non posse sumi argumentum efficax ad declarādam naturalē compositionem vel distinctionem suppositi creati: illa enim subsistentia humanitatis Christi est supernaturalis illi & increata, imò est perfectum suppositū, cui quasi extrinsecus aduenit humanitas, licet intimo & substantiali modo ei vnita sit: & ideo necesse est illam subsistentiam esse re distinctam ab illa humanitate. At verò subsistentia propria est eiusdem ordinis cum natura, & solum quidam modus illius: ideoque non oportet vt tantum distinguatur à natura, quantum illa subsistentia increata à natura assumpta. Quomodo autem, hoc non obstante, potuerit subsistentia propria per B subsistentiam Verbi suppleri, diximus in 1. tom. 3. p disp 8. sect. 3. dub. vlt.

XIX. Secundò ait hæc sententia, proprium munus & quasi formalem effectum subsistentiæ esse constituere subiectum proprium existentiæ substantialis, & aliarum proprietatum personalium, vt sunt filiatio, operatio, & similes. Quod nō aliter prob: at Caietanus nisi quibusdam testimonijs D. Thomæ; & quia ex communi omnium consensu nō est natura, quæ proprie est, vel operatur, sed suppositum. Ex quo additur tertio iuxta hāc sententiam, personalitatem esse aliquid prius ordine naturæ quam sit existentia, & à fortiori quam cæteri actus qui manant à supposito, vel in eo recipiuntur. Ac denique (quod mirabile est) addit Caietanus hanc entitatem non facere compositionem cum natura, quia nō est forma, neque accidēs eius, sed purus terminus, & hoc vltimū approbat etiam Fonseca lib. 5. c. 8 q. 6. sect. vlt. ad vltimum, & necessarium existimat, vt suppositū creatum sit vnum ens per se.

XX. C Hæc tamē omnia falsa esse facile ex dictis probari potest. Et in primis, vt ab hoc vltimo incipiamus, manifesta est cōtradictio, quod hæc entitas sit res distincta à natura, & quod ex illa & natura cōsurgat suppositū, quod est ens per se vnū, & quod nō sit per veram ac propriam compositionem. Quia necesse est vt inter ea realis vnio intercedat: alias nō consurgeret ex eis vnum per se quo modo enim vnum ex multis sine vnione eorum? ergo eodem modo necesse est vt intercedat compositio: quia compositio nihil aliud est quam realis vnio rerum distinctarum. Secundò, suppositum creatum non est ens simplex ex vi suæ constitutionis: in hoc enim secūdum omnes distinguitur ab increato supposito; est ergo ens compositum, quia inter hæc non est mediū. ergo est compositum ratione compositionis quæ fit ex natura & suppositalitate. Tertio existentia si est res distincta (vt ipsi volunt) non est propriè forma neque accidens, sed terminus essentiæ vel suppositi, & nihilominus facit veram cōpositionem cum essentia vel supposito, cōsequenter lo-

quendo

quendo in eadem doctrina. Imò ipsi ideò ponũt talem distinctionem, vt ponant oẽm creaturam verè & realiter compositam ex esse & essentia: vt patet ex eodem Caiet. de ente & essentia. q. 11. quanuis ibidem in c. 5. vocet illam compositionem cum his, non verò ex his, quod iam supra etiam reiecimus, Disp. 31 sect. 13. ergo, licet personalitas non sit forma, neq; accidens, nec pars propriè sumpta, potest ex illa fieri realis compositio. Quod potest quartò confirmari ex mysterio Incarnationis, nam ex Verbo & humanitate fit propria quanuis ineffabilis compositio, vt latè probatum est in 1. to. 3. p. disp. 6. sect. 4. & tamen Verbum neque est forma, neq; accidens, sed terminus naturæ assumptæ. Ratio ergo compositionis seu extremi componentis latius patet quam hæc omnia, quia rõ vnionis realis, quæ immediatè intercedit inter res diuersas, communior etiam est: & hoc solum requiritur ad compositionẽ realem. Vnde etiam in linea vera compositio fit ex punctis, & partibus lineæ, quod non satis videtur Caietanus attendisse, nam, licet linea non cõponatur ex punctis, solis scilicet, aut immediatè inter se vnitis (ita. n. illud principium intelligendũ est) componitur tamen ex partibus & punctis, nam partes per puncta, partes autem & puncta inter se immediatè vniuntur & ita lineam componunt. Supposita ergo distinctione, siue reali, siue ex natura rei inter personalitatem & naturã necessario fatendum est ex eis fieri compositionem, tanquam ex termino & terminabili, nam hæc duo aliquo modo vt actus & potentia comparantur, si ergo distinguuntur & vniuntur, nihil est quod ad compositionem desideretur: & ita nihil est etiam frequẽtius in autoribus, quam in substãtijs creatis inter alias compositiones repertiti hanc, quæ est ex natura & supposito.

XXI. Subsistẽtia non supponitur in naturam existentiam.

Ex hoc autem principio colligo falsũ esse tertium dictum huius sententiæ, nimirum, personalitatem comparari ad naturam vt aliquid prius existẽtia propria ipsius naturæ. Probatur, quia si ita esset, non posset facere realem compositionem cum illa. Hoc. n. argumento suprà probauimus existentiam non posse facere realem compositionem cum essentia, quia ante existentiam, neque ordine naturæ, neque etiam sm̃ modum concipiẽdi intelligi potest in ipsa essentia entitas sufficiens ad compositionem. Quia compositio quæ in re fit, requirit in extremis componentib⁹ entitatem actualem, quam vnum non habeat ab alio formaliter ante existentiam verò nulla talis entitas cõcipi potest: ergo multo minus potest intelligi realis compositio ex natura & personalitate, quæ omnem rei existentiam antecedat, etiam ordine naturæ. Accedit, ꝙ si admitteremus veram compositionem realem ex natura vtcunque præconcepta in esse essentiæ, & ex existentia, iã tunc superflua esset hæc alia compositio ex natura in esse essentiæ, & ex personalitate, quę ordine naturæ sit prior quam compositio cum existẽtia, quia natura per seipsam seu per principia intrinseca habet actualitatem essentiæ: & rursus adiungitur illi personalitas quę terminat illam, ita vt non inniatur alteri, sed p se se sit: quid ergo necesse est aliam rursus entitatem adiungi? quando quidem iam intelligitur res extra causas & per se ac intrinsecè terminata.

A. Atque hinc facilè improbãtur argumenta huius opinionis Non. n. rectè declarat munus suppositalitatis, seu quasi effectum formalẽ eius: scilicet, consistere in hoc, ꝙ est constituere proximũ subiectum existentiæ. Nã in primis nulla est propriè potentia receptiua, aut susceptiua respectu ꝓpriæ existentiæ, sed tm̃ obiectiua: ergo ficta est talis entitas, quæ constituat proximum subiectum existentiæ. Deinde, quia eo modo quo res potest dici capax existentię: vnaquæque essentia creata, vel creabilis est per seipsam capax propię & ꝓportionatæ existentiæ. Denique, argumentum illud sumptum ex illa locutione, ꝙ suppositum est id quod est, nullius est momenti, vt suprà dixi; quia non oportet intelligi, esse id quod est, vt subiectum existentiæ, sed vt constitutum per existentiam completam, & vndique terminatam, seu vt habens existentiam terminatam per subsistentiam. Quod verò attinet ad alias ꝓprietates personales accidẽtarias, verè dici potest personalitatẽ constituere proximum subiectum vel principiũ earum, quanuis non constituat subiectum existentiæ, vt ex dicendis patebit.

XXII. Reiicitur Caietani opinio quoad munera quæ tribuit subsistentiæ.

B. XXIII. Vltimo contra totam hãc sententiam possunt varia argumenta desumi ex mysterio Incarnationis: nam ex illa primũ sequitur humanitati Christi duas entitates deesse ex his quæ in alijs personis humanis esse solent, videlicet personalitatem, & existentiam, quod Caietanus, & qui eũ sequũtur, facile cõcedent. Ex quo vlterius sequitur, ex parte humanæ naturæ duplicem vnionem factã esse ad Deum; vnam ad constituendam personã; alteram ad existendum. Tertio sequitur, primam ex his vnionibus factam esse ad proprietatẽ personalẽ Verbi, secundam vero factam esse ad proprietatem essentialem quę est existere, nam iuxta hanc opinionem existere solum dr̃ de Deo essentialiter. Vnde fit quartò, licet prior vnio sit propria solius Verbi, posteriore vero esse cõem, ꝙ fit in re cõi tot Trinitati; quod esse oino falsũ ipsi merito docent contra Durandũ, qui similiter posuit duas vniones ex parte naturæ humanæ, ordine tñ commutato; dixit. n. prius vniri humanitatem existentiæ, vel subsistentiæ essentiali: deinde verò proprietati verbi: iuxta opinionem verò Caietani è contrario sequitur, prius esse vnitam

C. humanitatem personalitati Verbi vt in illa, & per illam fiat capax existentiæ: deinde verò esse vnitam existentiæ, qua essentia diuina, & omnes relationes existunt. Vltimo potest probabiliter inferri, posse vnam ex his vnionib. separari ab alia, de potentia absoluta: atque ita humanitatem personatã propria personalitate, posse vniri existentiæ diuinæ vt per illam existat, etiam si non vniatur diuinæ personæ vt supponitetur; Quæ oĩa partim sunt falsa, partim etiam noua, & superflua, & sine fundamento aut necessitate asserta, quæ hoc loco non latius prosequor, quia eadem fere tacta sunt suprà in disputatione de existentia.

Vera sententia, & quæstionis resolutio.

XXIIII. Reiectis aliorum opinionibus superest vt nostram sententiam aperiamus, & quoniã personalitas per modum actus & formæ a nobis cõcipitur, ex munere & officio eius optimè intelligetur

gerius quid illa sit, & quo ad naturam comparetur. Dico ergo primò, personalitatem ad hoc dari naturæ vt illi det vltimum complementum in ratione existendi, vel (vt ita dicam) vt existentiam eius compleat in ratione subsistentiæ, ita vt personalitas nō sit propriè terminus aut modus naturæ sm̄ esse essentiæ, sed sm̄ esse existentię ipsius naturæ. Hæc assertio fere probata est ex dictis cōtra Caietanum, & alios. Vnde solum indiget declaratione, quæ primo accipi potest ex ipsis terminis existendi & subsistendi: nam existere ex se solum dicit habere entitatem extra causas seu in rerum natura: vnde de se indifferēs est ad modū existendi innitendo alteri vt sustentanti, & ad modum existendi per se sine dependentia ab aliquo sustentante: at verò subsistere dicit determinatum modum existendi per se, & sine dependētia à sustentante: vnde illi opponitur inexistere, vel inesse, dicitq; determinatum modum existēdi in alio. Igitur quandiu existentia non est terminata per modum existendi in se, & per se, adhuc est incompleta, & in statu quasi potentiali, & ideò vt sic non potest habere rationem subsistentiæ. Rursus si afficiatur modo existendi in aliquo, a quo sustentetur & pendeat, etiam habet statum incompletum, quia est in alio a quo pendet, & ad compositionem alicuius completi entis ordinatur. Tunc igitur existentia naturæ substantialis erit completè terminata, quādo fuerit affecta modo existendi per se: hic ergo modus complet rationem substantiæ creatæ: ille ergo habet propriam rationem personalitatis, seu suppositalitatis. Ideoq; meritò dicitur esse terminus, aut modus naturæ sm̄ esse existentiæ, quia secundum esse essentiæ, iam natura est omnino cōpleta, neque indiget alia determinatione præsertim cum iam supponatur contracta vsque ad indiuiduationem & singularitatem: sic igitur cōcepta secundum esse essentiæ proximè ac immediatè indiget (vt modo concipiendi nostro loquamur) existentia qua fiat ens actu: postquàm vero est essentia in actu, solum indiget modo existendi in se, & per se: hic ergo est vltimus terminus naturæ secundum existentiam eius: & hoc est proprium munus suppositalitatis.

XV. Secūdo declaratur ex modo opposito, qui est esse in alio. Nam in forma accidentali actu inesse alteri est quasi vltimus terminus seu modus talis formæ secundum existentiam eius: Accidens n. quamuis ex vi suæ existentiæ sit aptum, & propensum ad inhærendum, non tamen est actu inhærens ex vi solius existentiæ, sed indiget speciali modo inhærendi, qui est veluti vltimus terminus existentiæ ipsius. Igitur opposito quidem modo, tamen proportionabili, intelligēdū est in substantiali natura, q̄ licèt sit actualis entitas p existentiam suam, ex vi talis existentiæ præcisè sumptæ non est subsistens, sed indiget modo per se essendi, quo vltimo terminatur existentia naturæ, vt in se sit sine dependentia ab aliquo sustētāte: ille ergo modus complet suppositum, & habet rationem suppositalitatis.

XVI. Tertiò declaratur ex mysterio incarnationis; nihil enim aliud intelligimus deesse humanitati Christi vt non subsistat subsistentia propria, nisi talis existendi modus quo sit per se & non in alio. Nam in ea est integra omnis essentia actualis A & creata, & consequenter est etiam substantialis existentia humanæ naturæ, tamen quia illa existentia ita est affecta vt vniatur Verbo, a quo sustentatur & pendet, ideo caret illa humanitas modo existendi per se: ergo solum ex defectu huiusmodi non est subsistens nec persona creata: ergo talis modus est qui habet rationem personalitatis creatæ.

Satis fit obiectioni contra positam assertionem.

Argumenta quæ contra hanc assertionē fieri possunt, præcipua sunt duo, quæ in superioribus fere sunt tacta & soluta. Vnū est, quia hic modus per se existendi, non videtur esse talis vt in re ipsa addatur existentiæ substantiali, sed solum vt secundum rōnem contrahat existentiā in communi ad rōnem existentiæ substantialis. Vnde, licèt existentia vt sic, sit indifferens ad modū per se vel in alio, non est tamen illa indifferentia per modū realis potentiæ passiuæ ad actus in re B ipsa distinctos & physicè afficientes, sed est indifferens secundū rationem, seu est potentia Logica, qualis intelligitur esse in genere, vel in quocūque conceptu confuso, qui contrahi potest per inferiores modos ratione tantum distinctos, & Logicè vel Metaphysicè determinantes conceptum communem. Quocirca, si non loquamur de existentia in tota illa abstractione & communitate, sed de existentia substantiali, illa non videtur indifferēs ad per se modum essendi, nam per hanc distinguitur ab existentia accidentis; ergo nec necessarius est, nec potest intelligi talis modus superadditus existentiæ substantiali. XVII.

Respondetur tamen ex dictis, hunc modū seu terminū, scilicet [esse per se,] esse æquiuocū: vno n. modo sumitur vt distinguit contra accidens, & opponitur modo essendi in alio, prout est de essentia accidentis, & in hoc sensu verum est substantialem existentiā non esse indifferentem ad hunc modum per se, sed per illū essentialiter constitui, & sic etiam est verū, existentiam in cōi nō esse indifferentem ad hunc modum tanquā potentiam realem, neq; physicè per illum affici tā quam per actū re ipsa distinctū, sed solū abstrahi & contrahi per rationem. Tū [per se] hoc modo C sumptum non dicit talem modum essendi actualem, qui actū excludat vnionem & dependentiā ab omni sustētāte, sed solum dicit aptitudinem, seu existentiam cui ex natura sua talis modus, talisq; independentia debetur; sicut è contrario, [esse in alio,] prout est essentialis modus cōstituēs accidens non dicit actualē depēdētiā vel inhæsionē ad subiectū, sed naturā quæ illā postulat. Alio autē mō sumitur [per se,] vt dicit talē actualē essendi modū, qui omnino excludat dependentiam & vnionē actualē cū aliquo sustentante; & de hoc modo negamus esse essentialē existētiæ propriæ substātialis naturæ, quandoquidē ablato hoc modo pōt existentia naturæ cōseruari, vt in Christi humanitate factū est. Et ideo nō solū existentia in cōi, vt abstrahit ab accidētali, & substātiali, sed etiam existentia substantialis, non includit actu hūc modū, sed aptitudine tm̄ (loquimur semper de existentia creata, quæ ob suam imperfectionē hāc habet limitationem, nam in increata secus) XVIII.
atque

atquita illa capacitas nō est solū Logica potentia, sed Physica & realis, qualis est in re terminabili respectu termini ex natura rei distincti. Atq; in hoc sensu dicitur existētia substātialis indifferēs ad hunc modū, non indifferētia quasi neutra (vt sic dicā) quia talis existētia ex natura sua postulat definitè ac determinate hunc modū, & cum illo habet naturalem connexionem, sed indifferentia in primis praecisiua, quia in sua essentia illum nō includit, & deinde obediētali, quia potest de potentia absoluta illa carere, & alio opposito affici.

XXIX. Ratio formalis subsistentiae in quo cōsistat. Atq; hinc obiter colligitur, cur existentia substātialis naturae creatae, quāuis cōpletae, per se ipsam & ex vi suae rōnis formalis non sit subsistentia, quia nimirū nō includit dictū modū [per se,] sed potius est indifferēs i sensu dicto, vt possit vniri alteri sustētāti, & ab illo pendere. Potest aūt controuerti quid sit subsistentia creata, an scilicet ipsa existentia vt affecta praedicto modo [per se,] ita vt subsistētia vtrumq; includat, & existentiam & modum, an verò solus ipse modus sit subsistētia, ita vt subsistentia dicatur addi existentiae, & terminare illam. In qua re magis videtur esse dubitatio de significatione vocis quam de re ipsa; nā in re iam cōstat ad subsistēdū necessaria esse illa duo, scilicet, existentiā & modū, & quid vtrumq; conferat: solum ergo potest inquiri quid nomine subsistentiae significetur. Videtur n. [subsistere] significare totū hoc scilicet per se existere, & consequenter videtur subsistentia idē esse, quod per se existentia. Atq; ita subsistētia vtrunq; directè includere, existentiā & perseitatem. In contrariū verò est quia humanitas Christi simpliciter caruit subsistentia creata, non tm̄ ob defectum alterius partis constituētis subsistētiā, vt sic dicam, sed simpliciter, quia totā entitatē subsistētiae nō habuit. Cuius argm̄ est, q. Verbum diuinum ita suppleuit in humanitate illa totam subsistēdi rationem, vt nullo modo dici possit, subsistentiam Christi vt hominis, intrinsece includere existētiā creatā cū terminatione Verbi, sed simpliciter esse increatā. Et simile argm̄ sumi potest ex mysterio Trinitatis, nam relationes sunt vere subsistētiae personales, et si proprie loquendo nō sint rationes existendi ipsi naturae diuinae. Atq; ita haec, posterior pars omnino probāda videtur. Neque obstat argm̄ sumptum a significatione vocis, nā existere commune est & naturae & personae, imò & ipsi personalitati: si ergo sit sermo de existētia naturae, de qua locuti sumus, illa non includitur formaliter in conceptu subsistentiae, sed praesupponitur & includitur tanquā additum, ita vt nō dicatur subsistentia esse existentia per se, sed dicatur potius perseitas existentiae, seu modus per se naturae existentis; si vero loqui velimus de existētia ipsiusmet personalitatis illa itrinsecè includitur in conceptu subsistentiae actualis, sicut includitur in conceptu cuiuscunq; entitatis, & sic etiā in Trinitate subsistentię relatiuae existentias relatiuas includūt, & in mysterio Incarnationis subsistentia humanitatis includit intrinsecè increatam existentiam relatiuam Verbi diuini.

Altera obiectio soluitur.

XXX. Aliud argumentum erat, quia supposita existentia in substantiali natura, ille modus per se essendi sufficienter intelligitur per solam negationem essendi in alio, si natura illa quae talem negationem habet, completa sit, vt excludamus animam rationalem separatam, & partes etiā integrantes, quae natura sua tales sunt, et si actu separentur, vt esset manus, aut per se cum eadē materia & forma conseruarentur separata: idemque multi censent de sanguine: secus verò est de partibus homogeneis, quib. accidentarium est q sint partes: & ideo statim ac separantur, sunt integra supposita. Vnde sumitur noua confirmatio, nam haec pars per solam negationem vnionis cum toto fit suppositum; quid ergo necesse est nouos modos excogitare positiuos? Confirmatur tandem, nam fingamus naturam substātialem completam conseruari a Deo sine tali modo positiuo cum sola negatione vnionis ad aliud suppositū, talis natura esset per se existens, quia esset existēs, et non in alio, neque vt pars alterius, neque vt dependens ab aliquo sustentante; esset ergo existēs in se ac per se: ergo totum hoc sufficienter concipitur per solam negationem.

XXXI. Ad argumentū hoc responsum fere est ex dictis superius contra Scotum; Ostendimus enim, supposito incarnationis mysterio, nō posse intelligi, quod subsistētia creata in sola negatione cōsistat, aut quod addat solam negationem suprà existentiam naturae; nam licet natura substantialis sit completa in ratione naturae, non tamen in genere entis & substantiae, & ideò indiget positiuo complemento. Ad confirmationem verò de partibus homogeneis sequenti sectione dicendū est latius, nunc breuiter respondetur, quādo pars aquae v.g. separatur ab aqua, vel nouam acquirere subsistentiam, vel certe nouum positiuum terminum, ratione cuius, quae erat partialis incipit esse subsistentia integra.

XXXII. Ad vltimā cōfirmationē, aliud est quaerere an ille casus sit possibilis, aliud quid esset dicēdū de natura sic existente, data illa hypothesi per possibile, vel impossibile. De priori puncto dicemus inferius. De posteriori, qui in dicta cōfirmatione tangitur, dicendū est, in eo casu humanitatem sic existētē nō fore personā, neq; subsistentē proprie quia licet actu nō esset in alio, tn̄ ex modo existēdi non repugnaret illi esse in alio supposito, eiq; vniri sm̄ se totam, quod repugnat personae vt per sona est. Vnde de ratione personae est non solum vt negatiue nō existat in alio, sed etiā vt contrarie (vt sic dicam) seu repugnanter positiue ita existat, vt omnino ei repugnet esse in alio. Atque in hunc modū explicāt aliqui effectū quasi formalē subsistentiae seu personalitatis, scilicet, q talis effectus sit reddere naturā quā terminat, vel potius personā ipsam quam cōstituit, prorsus incōmunicabilē alteri personae, quod quidem verum est, non tamen declarat directe & in se effectum personalitatis sed a posteriori. Non n. potest formalis, seu modus positiuus per se primo esse ad dādā solā incōmunicabilitatem, quę est effectus negatiuus, oportet ergo vt det aliquod esse talis cōditionis & naturę, vt sit prorsus incōmunicabile alteri personę, cui innitatur, vel a qua sustētetur, hoc autem esse positiuum non potest à nobis aliter intelligi aut exponi, quam per illum modum actualiter per se essendi, quē declarauimus. Sed de hac incommunicabilitate personę, & subsistentiae creatae dicemus plura in sequentibus.

Distin-

Distinctio inter suppositum & naturam exponitur.

XXXIII. D. Tho 3. p. q. 4. ar. 1. ad 3 ... Dico secūdo id quod suppositum creatum addit supra naturam, distinguitur quidem in re ab ipsa natura, non tñ omnino realiter tanquā res a re, sed modaliter vt modus rei a re. Priorem partem probant sufficiēter omnia suprà adducta contra Durandū; & circa primū dictum opinionis Caietani. Et iuxta illā posset D. Tho exponi, vbicumq; ait suppositū in creaturis distingui rea liter a natura: omnis. n. distinctio quæ in rebus ipsis actu reperitur, solet late realis vocari. Posteriorem partem sequuntur multi ex recentioribus discipulis D. Thomæ, illi præsertim, qui existimant existentiā substantialē esse modū ex natura rei distinctū ab essentia separabilē ab illa, quo sensu videtur hanc sententiā tenere Soto in Dialectica. q. 3. vniuersl. de substant. q. 2. & 2. Physicor. q. 2. Potest autem hæc sententia tribus modis affirmari. Primo constituendo hanc distinctionem modalem tam inter essentiam & existentiam, quam inter existentiam & personalitatem inter se, & consequenter etiam inter essentiam, & personalitatem: Et hoc modo opinatur Soto, tamen & supponit falsum in ea distinctione existentiæ ab essentia, & illa supposita distinctione, superfluè introducit aliā inter existentiā, & personalitatem, vt argumentis contra Caietanum factis, hic cū proportione applicatis, ostēdi potest. Alio modo pōt hæc distinctio modalis poni inter essentiam & subsistentiā, nō verò inter existētiam & subsistētiā. Et hic sensus supponit etiam sententiam Capreoli quā impugnauimus, & modalem distinctionē inter existentiā & essentiam actualem, quam nos negauimus. Tertio ergo modo nos affirmus distingui modaliter personalitatē tam ab essentia, quam ab existentia naturæ substantialis, quamuis hæ inter se nō distinguantur. Et hoc sēsu probatur primo, quia hæc distinctio sufficit ad saluandū omnia quæ probant hæc esse distincta ex natura rei; & maximè ad ea quæ fides docet de mysterio Incarnationis, pp quæ præcipuè introducta est hæc distinctio: ergo non est cur maiorem distinctionem fingamus. Assumptū patet, quia hoc satis est vt humanitas sine tali modo subsistentiæ propriè conseruetur, & modo illi opposito afficiatur, scilicet, vnione ad aliā personam: facilè. n. potest res separari a modo ex natura rei distincto: quæ res in materia de Incarnatione locis supracitatis latè tractata est. Cōsequentia verò patet, tum ex illo generali principio q̃ distinctiones nec multiplicandæ sunt, neque augendæ sine magno fundamento & aperta necessitate: tum etiam, quia explicata hoc modo ratio subsistentiæ non est difficilis intellectu, illa verò entitas omnino distincta vix potest concipi qd, aut qualis sit, aut quomodo naturę vniuersaliter ... enim vniri per alium modum ex natura rei distinctum ab extremis, prout contingit in vnione rerum realiter distinctarum.

XXXIIII. Secundò declarari hoc pōt proportionali exēplo supra adducto de accidēte, in quo actualis inhærētia ex natura rei est distincta ab existētia accidentis, non vt res distincta, sed vt modus rei: sic igitur è conuerso actu per se esse & indepēdēter A ab alio sustentante est aliquid distinctum à substantiali natura eiusque existentia, non tamen vt res, sed vt modus eius: sicut sedere & stare distinguuntur a quantitate.

XXXV. Tertiò, quia iuxta hanc sniam expediuntur facilè oia quæ de hac subsistentia interrogari solēt, & difficultates, quæ circa illam occurrunt. Vt v. g. an sit substantia vel accidens, dicimus. n. esse substantiam quasi transcendēter sumptam vt distinguitur contra accidens: quia non pōt substātia ab accidēte formaliter accipere suū cōplementū; non esse tn entitatē, sed modū substantialem, atq; ita nō directè sed reductiue poni in prædicamēto substantiæ. Vnde ēt facile respondetur illi interrogationi, qūo subsistentia non comprehendatur in illa diuisione substātiæ in materiam, formā, & cōpositū: dicimus. n. ibi diuidi substantiā prout dicit propriā entitatē substātialem, & ideò nō includere modos substātiæ nisi forsasse impliciτè: nā vnio materiæ cū forma aliquid substātiale est; & nō est materia, nec forma, nec cōpositū, B impliciτè verò in cōposito inuoluitur. Ad eundē ergo modū dici potest de subsistētia, sine Arist. illā cognouerit, siue nō. Rursus quæri solet in quo genere causæ subsistētia afficiat naturā. Et respōdemus facilè affectionē modi nō sēper includere propriā causalitatem, qua nos ad aliquam reduci possit. Id patet de vnione, de inhærētia, de dependētia & similibus. sic ergo dicimus, subsistētiā reduci quidē posse ad rōnem formæ, nā est veluti vltimus actus naturæ, propterea nō esse causam formalem. Cuius argumētū est, quia potest suppleri a Verbo diuino, quod propriā rōnem causę formalis exercere nō potest. Rectè ergo appellatur hęc subsistētia vltimus ac purus terminus naturæ, quia ante hūc modū existendi est natura, vt supra dicebam, quasi in potentia et in differentia quadā vt possit in se esse vel alteri vniri: per hunc aūt modum ita finitur & terminatur vt amplius indifferens non sit; idque absque causalitate vel informatione, sed per intrinsecā modificationē. Quamuis autem nonnulla ex his possint aliquo modo declarari, etiam si subsistentia fingatur res omnino distincta, tamen non omnia, neq; cum eadem facilitate vel claritate.

XXXVI. C Quartò, iuxta hanc sniam commodè explicantur nonnulla quæ circa mysteriū incarnationis solent a Theologis disputari. Primum est, an possit humanitas terminata propria personalitate, ēt aliena terminari. Et cōmuniter dicitur nō posse, cuius ratio vix potest reddi, si personalitas propria est res omnino distincta. Si. n. eadem humanitas simul vniri potest Patri, & Filio, vt probabiliter Theologi docent, cur nō poterit etiam vniri illi entitati, quæ est propria subsistentia, & filiationi diuinę? Nā duę vniones inter se non repugnant formaliter? At vero si subsistētia solū est intrinsecus modus per se essendi actualiter, manifestā hēt propositionē proximam & immediatā cū modo essendi in alio vt in supposito; vnde cōueniēs redditur rō ob quā non possit humanitas ppria psonalitate affecta simul aliena terminari.

XXXVII. Rursus quæri solet an persona creata possit alienā naturā terminare, & communius creditur nō posse. Huius aūt ratio vix reddi potest si persona ... ltas est entitas distincta. Cur enim non potest Deus illā in duabus naturis ponere, sicut potest idem

idem corpus in duob. locis collocare, vel eandē albedinem in duob. subiectis? At vero si persona litas creata tm̄ est modus naturæ, facilè redditur ratio, quia modus ita essentialiter definitur ad illā rē cuius est modus, vt nullā aliā possit afficere, nec simul, nec successiuè, neq; vllo alio mō; nā in suo essentiali mō afficiēdi includit nō tā inhærētiā vel vnionē quam identitatem cum re quam afficit: & ideo nō potest exercere effectum vel quasi effectum formalem suum circa rem distinctā.

XXXVIII Præterea inquiri solet, cur nō possit persona li tas creata sine propria natura cōseruari: sicut è cōtrario pōt natura existere sine propria personalitate. Nā si personalitas est res prius distincta, nulla rō sufficiens reddi posset cur nō posset Deus illā seruare sine propria natura: tū qa nullū fere est sufficiens iudiciū huius distinctionis realis pter separationē mutuā: tum ēt quia nulla implicatio contradictionis intercedit, neq; essentialis aliqua depēdētia personalitatis ab actuali vnione cū natura, ob q̄ nō possit ab illa separari, & separata cōseruari. Quæ est. n. hæc essentialis dependentia, si personalitas est res distincta? At si solū est modus facilis est rō, quia de intrinsecā rōne & essentia modi est, vt per se ipsum sine alio mō vnionis interueniēte actu sit coniunctū, & modificet rē cuius est modus: & iō cōseruari nō pōt separatus à tali re: nā hoc ipso φ separatur, destruitur eius rō formalis seu essentialis. Quod aūt psonalitas non possit sine propria natura cōseruari, oēs supponunt; nā sicut intelligi non pōt, quod cōsistentur sessio sine sedēte, aut statio sine stante, neq; actualis inhæsio sine forma inhærēte: ita nec per se esse sine natura existēte. Oēs deniq; similes quæstiones optime definiuntur iuxta hūc dicēdi modū, vt latius in 1. to. 3. p. D. Th. q. 2. 3. & 4. prosecutus sum, & in sequētib. nonnulla ēt attingā. Est ergo hic dicendi modus probabilior, ac cæteris præferendus. Neque superest soluēda vlla rō, quæ contra hāc conclusionē obijci possit: nā tractādo opiniones, Durand. Scoti, & Caiet. quæ sunt veluti inter se extremè oppositæ, & inter eas hæc nostra sententia est media, omnibus est satisfactum.

XXXIX. *Compositio ex natura & subsistentia, qualis.*

Dico tertio Personalitas creata verā facit compositionem cum creata natura, tanq̄ modus cum re modificata, seu tanquam terminus cum re terminabili. Hæc assertio satis probata est ex dictis contra Caietanū, & suppositis q̄ diximus, est satis clara, nā cōpositio realis nihil alind est q̄ coniunctio eorū quæ in re distinguuntur, ad cōponendū vnū tertiū, ita verò compatātur in præsenti, natuta & personalitas. Atq; ita satis declaratum relinquitur quo mod personalitas ad naturam compatetur, tam in modo afficiendi illam quàm in distinctione, vel cōpositione cum illa.

XL. Solum posset inquiri de cōparatione in perfectione, vera. s. pfectior sit simpliciter vel in genere entis, natura ne, an subsistētia eius. Nā si subsistentia est per se res distincta, videri potest res dubia, nam subsistentia est actus naturæ substātialis & vltimus, & si est propria entitas intelligenda videtur tāquā sustentans & fulciens ipsam naturam, meritō ergo existimari potest perfectior illa. Item aliqui ex his qui existimāt existentiam

A esse rē distinctam ab essentia, iudicant esse perfectiorem, quia est actus eius: idem ergo fortasse iudicabūt de suppositalitate, quia & ēt est actus, & terminus substantialis, præsentim cū loquendo cōsequenter in illa sntia, probabilius sit subsistentiā esse omnino idem cum existentia substantiali.

At vero iuxta nostrā sntiam absolute verius est, substantialem naturam esse perfectiorē sua subsistentia, quia subsistentia tm̄ est quidā modus, natura verò est verè ac propriè substantialis entitas: Itē quia in substātia cōpleta pfectior est essentia substantiæ, quā modus eius. Deniq; hoc cōfirmatur, quia aliàs Verbum nō assumpsisset pcipuā entitatem quæ est in hoīe, quod est inconueniens. Imò Scotus, vt sect. pced. vidimus, reputat incōueniens, φ Verbū nō assumpserit aliquā entitatē positiuā & substantialē, quæ in nobis sit. Qđ nos ēt facile cōcedemus esse incōueniēs de propria entitate, negamus aūt esse incōueniens de modo, existēdi ipsius naturæ, quin potius est necessariū, & aptissimū ad explicādū mysteriū. Nā hoc ipso φ humanitas non fuit sibi relicta vt in se subsisteret, sed infita Verbo, necesse est vt modū essendi mutauerit, non tñ φ entitatē amiserit. Sicut quan B titas cū separatur a pane per consecrationē mutat internū modū essendi, sine ablatione alicuius entitatis propriæ & intrinsecæ. Vnde sicut accidēte, si cōparetur actualis vnio q̄titatis ad ipsam quantitatē, est quid minus perfectum quam ipsa quātitas, ita è conuerso in substantia modus subsistendi est quid minus perfectū quā ipsa natura.

XLII. Vltimo pōt inquiri, an personalitas cōparetur ad naturā vt actus intrinsecus, vel extrinsecus eius? Ad qđ facilis est responsio ex dictis s. n. actus intrinsecus dicatur actus essentialis, sic psonalitas nō est intrinseca naturæ, qa nō est de essentia rei vt ostēsū est, alias nō posset ab illa distingui, quia nihil magis est idē cū re quā essentia eius. Pōt autē personalitas dici intrinseca naturæ, vel quia illi est intimè cōiuncta, vel quia ex natura rei illi debetur. At verò respectu psonę dici pōt intrinseca tanq̄ de intrinseca rōne, & constitutione eius, qa illā intrinsecè cōmponit, vt superius contra opinionem Capreolo attribuam satis probatum est.

SECTIO V.

C *Vtrum omnis subsistētia creata indiuisibilis sit, & omnino incommunicabilis.*

I. Ex dictis in sect. præcedente colligi potest definitio, seu descriptio subsistētię creatæ, de qua sola nunc agimus, videlicet, esse modum substantialē vltimō terminantem substantialem naturam, constituētemq; rem per se subsistentem, & incommunicabilem. Cuius descriptionis omnes partes declaratæ a nobis sunt præter vltimam de incommunicabilitate, quanquam. n. hæc non sit de ratione subsistentiæ vt sic (nam in Deo reperitur subsistētia communicabilis,) est tamen de ratione subsistentiæ creatę propter limitationem eius vt in superioribus, tactum est. Ac propterea omnis subsistentia creata est suppositalitas vel personalitas, de cuius ratione est incōmunicabilitas, sine vlla controuersia. Ad explicandum, autē exactę

hanc incommunicabilitatē, coniungimus aliā ꝓprietatem de indiuisibilitate subsistētiæ, & ab ea incipiendū, est qm̄ eius cognitio conferet ad dictam incommunicabilitatem intelligendā. Non est autem quoad hanc partem difficultas de reb. spiritualibus, quia certissimum est earum subsistentiam esse indiuisibilem sicut & naturā: oportet.n. vt inter se proportionem seruēt. Vnde sicut vtraq; spiritualis est, ita etiam indiuisibilis.

Sit ne subsistentia rerum materialium diuisibilis.

II. Hinc vero nascitur difficultas quoad substantias materiales; nā cum earum natura diuisibilis sit, videtur necessario earum subsistentia esse ēt diuisibilis, propter rationem tactam, quia oportet vt inter se proportionē seruent. Et declaratur in hunc modum, quia natura materialis dupliciter est diuisibilis, vno mō essentialiter, seu in partes essentiales, vt humanitas in corpus & aiā, & qualibet alia in suam materiam & formā; vel quātitatiuē seu in partes integrales, vt vna aqua i multas, &c. Et rōne vtriusq; compositionis seu diuisibilitatis videtur necessarium vt subsistētia materialis diuisibilis sit. Rōne quidē prioris compositionis, quia subsistentia nō est entitas simplex distincta realiter a materia & forma, cum non sit entitas distincta a tota natura composita, vt ex sectione præcedēti patet: est ergo modus totius naturæ integræ proxime, & immediate totā illā vt sic, id est, vt cōpletā & integrā afficiens: ergo sicut ipsa natura non est simplex sed composita, ita & eius subsistentia nō est modus simplex sed cōpositus: ergo est diuisibilis in ea ex quib. componitur. Et confirmatur, nam licet subsistentia sit modus ex natura rei distinctus a natura, tñ cum non sit res oino distincta, sed modus tm̄: aliquam ēt identitatem habet cum ipsa natura, non identifi catur autem eum aliqua parte essentiali naturæ sed cum tota adæquate: cum ergo natura non sit simplex sed cōposita & diuisibilis: necesse est vt subsistentia habeat similem seu proportionalem compositionem ac diuisibilitatem, quia intelligi non potest ꝙ res aut modus simplex idētificetur proxime & adæquate cū re cōpositā. Atq; hæc ratio cum proportione applicata etiam probat subsistentiam rerum materialium esse diuisibilem ex altero capite, id est, ob compositionem ex partib. integrantibus. Et præterea est hic specialis ratio, quia materialis subsistentia non potest esse tota in toto, & tota in qualibet parte, quia hoc repugnat rei materiali: ergo oportet vt sit tota in toto & pars in parte; & hoc est esse diuisibilem.

III. In contrarium autē est, quia repugnat rationi subsistentiæ ꝙ diuisibilis sit eo ꝙ sit contra incōmunicabilitatem eius. Nam si est diuisibilis; ergo pars subsistentiæ vnitur parti subsistentiæ: ergo communicatur vna subsistentia alteri p vnionem, quia nihil aliud videtur esse communicari, quam vniri. Et declaratur in vtroq; membro supra posito, nā si subsistentia est diuisibilis ꝓpter partes essentiales naturæ: ergo in supposito equi v.g. pars subsistētiæ est in materia, & pars in forma; ergo subsistit aīa equi per subsistentiam partialem: ita vt sicut potest Deus conseruare aīam

A equi separatā a materia, ita ēt posset conseruare subsistentiam partialē eius, qn̄ quidem in eo casu illam conseruaret subsistentem; cōsequens autem repugnat materialitati talis formæ, alioqui ēt naturaliter posset i ea subsistentia permanere separata a materia. Cur.n. potest rationalis aīa sic conseruari, nisi quia subsistens est? Rursus, si subsistētia esset diuisibilis ratione partium integrantiū, sequeretur, duas partes aquæ inter se cōtinuas esse duo supposita partialia, nam habent partiales subsistentias & suppositales; consequens autem est contra sensum oinm, & coēm, loquendi modum. Item sequitur aquam, quando actu separata est ab omni alia aqua, esse communicabilem sm̄ se totam, & sm̄ subsistentiam fuērat alteri aquæ seu toti ex vtraque composito; hoc autem est contra rationem subsistentiæ, vt dixi.

Prior sententia proponitur.

IN hac re moderni Philosophi (antiqui.n. nihil fere de hoc disputarunt) sentire videntur subsistentiam oēm esse indiuisibilem, atq; hoc de ratione illius incommunicabilitatem eius. Et qui aut formā materialem præsertiam, vel e subsistere de rationali aūt aīa dissensio est, vt dicemus. Ne- IIII.
B gant ēt partes integrales subsistere in toto, ēt si separatæ possint per se conseruari, & subsistere. Vnde consequenter aiunt, qn̄ aqua in duas partes diuiditur, totam subsistentiā aquæ diuisæ destrui & duas alias de nouo produci; quia destruitur vnū suppositū & incipiūt duo. Hic autem dicīdi modus facilius intelligitur iuxta snīam Caietani asserentis subsistentiā esse entitatem oīno realiter distinctā a toto natura composita, & consequenter a materia ēt, & a forma; nā suppositā illa snīa cēssant multæ ex difficultatibus positis. Quia iuxta illam facile dicetur in hoīe v.g. subsistentiam esse quandam simplicem entitatē, eamq; fateri oportet esse spiritualem, quia si simplex est, non poterit esse cōposita ex spirituali & materiali, & quia formam consequitur & ad perfectionē pertinet,
C potius spiritualis erit q̄ materialis, atq; ita fit vt sit indiuisibilis, & ꝙ ex se primo afficiat aīam & p illam corpus, vt ita tandem terminet totam naturā. In aliis vero reb. talis entitatis materialis erit, & immediate terminabit totā naturā, partes vero nō nisi cōponunt natura integram, & iō si illa natura dissoluatur, aut diuidatur, entitas subsistētiæ non manebit in partibus, sed destruetur, atq; ita est ēt indiuisibilis. At verò iuxta nostrā snīam difficilius hæc doctrina defendi potest, & ideo absolute falsam illam censemus, & in omni opinione insufficientem ad hanc rem explicandam.

Quæstionis resolutio.

VT ergo rem totam declaremus, supponimus duobus modis posse aliquam rem dici indiuisibilem; vno modo quia omnino ex nullis partibus constat, vt angelus, vel punctus. alio modo quia licet composita sit, vel est indissolubilis, vt substantia cœli, vel si dissoluātur extrema ex quibus com ponitur, & cōseruari non possunt extra totum, quod interdum in vtroque extremo contingit vt in minimo naturali, & in toto hæterogeneo quoad aliquas partes principales; interdū V.

vero in altero tantum vt in brachio si a toto diuidatur, quia non manet idē quod antea erat: Omnibus ergo his modis intelligi potest subsistentiā esse indiuisibilem: quis autem illorum verus sit superest declarandum.

VI. Dico primo, subsistentia rerum spiritualium est indiuisibilis priori modo. Hæc assertio per se nota est, & satis probata in principio sectionis.

VII. Dico secūdo. Nulla subsistentia materialis naturæ seu suppositi est hoc mō indiuisibilis. Hanc ēt cōuincunt (vt opinor) rationes dubitandi priori loco factæ, & præterea declaratur, nam si subsistentia alicuius naturæ materialis esset hoc modo indiuisibilis, maximè propria subsistentia humanitatis: sed illa non, ergo nulla. Maior est euidens tum quia cæteris euidentius procedunt rōnes prius factæ: tum etiā quia in humanitate talem anima est spiritualis. Probatur ergo minor, quia subsistentia hois non est omnino spiritualis ergo non potest esse priori modo indiuisibilis: neque etiā est indiuisibilis vt punctus, vt per se notum est, & a fortiori patebit ex dicendis, ergo Antecedens probatur primo, quia ostensum est subsistentiam non esse rem distinctam, sed tm̄ modū naturæ cuius est terminus: ergo subsistētia totius humanitatis potest esse spiritualis. Probatur consequentia, quia necesse est rem spiritualē esse realiter distinctam ab humanitate: vel vt porsus condisti ctam ab illa, quod improbatum est; vel certe vt identificatam soli a īæ, quod etiam repugnat principio posito, tum quia ostensum est subsistētiam esse modū totius naturæ, atq; ita a tota illa distinguit tantum modaliter, & non vt partem a totostum etiam quia per subsistentiam humanitatis etiam materia ipsa terminat, seu conterminatur: non potest autem sic terminari per rē omnino distinctam, qualis esset res spiritualis.

VIII. Secūdo, quia, vt ostendimus, existētia humanitatis nō est oino spiritualis, sed composita ex partialibus existētijs, materiali & spirituali: ergo nec subsistentia est omnino spiritualis. Probatur consequentia, quia, vt ēt ostendimus, subsistentia nihil aliud est quam modus existentiæ intrinsecus illi: q̄n subsistentia est connaturalis, est etiam proportionata ipsi existentiæ, & consequēter cōposita ex aliquo spirituali & materiali, sicut ipsa. Tertio probatur ex coi loquendi & sentiendi modo, quia homo non est spiritualis persona sed materialis potius: at si personalitas eius esset spiritualis omnino dicenda esset persona spiritualis: sicut persona Christi hois simpliciter dicitur increata quia tota subsistentia eius increata est, licet natura humana in qua subsistit, sit creata, sumit ergo persona vt persona huiusmodi denominationes potius a psonalitate quā a natura: sed hoc ad modū loquendi spectat: priores vero rationes sunt, q̄ rem declarant, quæ magis ex dicendis constabit.

IX. Dico tertio. Omnis subsistentia rei naturalis est dupliciter composita, s. integrali, & essentiali vel quasi essentiali compositione. Prior pars probatur facile ex conclusione præcedente, nam omnis subsistentia rei materialis est materialis; sed quidquid materiale est habet extensionem aliq̄, & consequenter compositionem ex partibus integralibus, quia nihil aliud est habere extensionē, quam habere partes coextensas ad extensionē quātitatis, & hæ partes vocantur integrales. Hoc

A etiam probant aliquæ ex rationibus in principio factis, præsertim illa, q̄ subsistentia totius aquæ v. g. nō potest esse tota in toto & tota in qualibet parte, cum non sit res spiritualis. Neque ēt fingi potest esse in aliqua parte aut puncto indiuisibili totius aquæ, quis enim vel cogitare possit hoc figmentum? aut rationem reddere cur in vna parte vel puncto potius sit, quam in alijs? aut deniq; explicare quo modo in vno puncto existens totam substantiam reddat subsistentem?

Vnde cōtra hoc est ēt optimum Theologicū argum̄, quia Verbū diuinū vt totū corpus humanū in se suscipere, & mirabili modo sustentaret, seu subsistens redderet, toti vnitū est, & omnibus ac singulis eius partibus, & sanguini, ac partibus eius, & simili modo vnitū mansit in triduo inanimatio corporis: ergo propria corporis subsistētia, q̄ Verbū suppleuit, intime ēt est in toto corpore, & singulis partib. eius, & non in aliqua determinata parte aut pūcto illius. Cuius rei optimū ēt argumentū sumitur ab existentia, hæc. n. intima est toti, & omnib. ac singulis partib. eius; sed subsi X.

B stentia est intrinsecus modus, seu terminus existētię: ergo est quasi diffusa per totā illam, & intimè coniuncta singulis partib. eius. Sicut ēt actualis inhærētia formæ accidentalis extētę, & quæ non pōt esse in vna parte eius, sed in tota, & singulis partibus, in quib. est existentia eius, quia est intrinsecus modus & quasi terminus eius. Vnde sicut inhærentia accidētis materialis necessario est cōposita ex partib. integrantib. eo q̄ talis forma ex similib. partibus constat, ita ēt subsistentia rei materialis ex eisdē partib. necessario cōponitur.

Quo circa hæc pars huius assertionis nō solū procedit in nostra snia qua asserimus subsisten. tiā esse modū & non entitatē distinctam, sed ēt in opposita snia, saltem quoad res oino materiales (vt hoīem excipiam) quod conuincit illa ratio, q̄ generalis est in omni opinione scilicet. q̄ talis entitas non potest esse tota in toto & tota in qualibet parte cum spiritualis non sit. Quis. n. credat XI.

C naturæ purè materiali deberi spiritualem subsistentiā aut ex illa resultare? Quod si quis instet, entitatē materialē posse esse totā in toto & totam in qualibet parte vt multi sentiunt de animabus brutorum perfectorū. Respondemus in primis, illam sniam nobis non probari, nam forma quæ pendet a materia in fieri & esse, non pōt naturaliter simul tota dependere a diuersis partib. materiæ. Deinde esto id concedatur in illis partib. formis, non est extendendum ad entitatem materialem cōem in formis materialibus substantiis, & q̄ non solum formam, sed etiam materiam tuo modo consequitur, quia solum debetur (maximè secundum illam sententiam) naturæ complete, quę in his rebus ex forma & materia constat.

At vero in hoie non procedit hæc pars iuxta prædictam sniam, nam consequenter dicere debet, subsistentiam hois esse spiritualem; sed hoc iam est a nobis improbatum. Solum hoc discrimen nos constituere possumus, q̄ in homine subsistentia habet hoc genus extensionis seu compositionis solum ex ea parte qua includit materiam & modum per se existendi, aut partialem subsistentiam materiæ, non vero ex parte formæ sicut in aliis rebus materialibus. Quæ differentia est per se satis nota, illa tamen non obstat, quemi- XII.

nus subsistentia propria humanitatis extensa seu cõposita ex partib. integrantib. dicatur sicut etiã eius existẽtia vel ipsamet humanitas sic est cõposita, licet spiritualẽ formã essentialiter includat. Vt omittam esse in homine aliquas partes aliquo modo integrantes, quæ non informantur anima rationali, vt sanguis, & similes, quarum subsistentia (quæ non potest non esse materialis) ad completam subsistentiam totius humanitatis aliquo modo pertinet vt latius in q. 5. 3. p. tractaui.

XIII. Altera conclusionis pars, quæ est de cõpositione ex partibus quasi essentialibus, proprie hẽt locum supponendo subsistentiam tm̃ esse modum naturæ. nã, si est entitas oĩno distincta, licet fingi posset ẽt composita, ita vt materia habeat suam entitatem partialẽ subsistentiæ, & forma suam, & ex vtraq; componatur integra subsistentia, tãquã ex actu & potẽtia; licet hoc (inquam) fingi possit, tñ & nimis superfluum esset tot fingere entitates & non esset id satis consequens ad ea principia quibus illa sñia fundatur. Atq; ita nec Caietanus nec alii autores qui putant subsistentiam habere suam propriã entitatẽ, ponunt illam sic compositam, sed simplicẽ quoad hãc compositionẽ quasi essentialem, seu ex actu & potẽtia. B In quo quidẽ loquũtur consequenter, patiuntur tñ difficultatẽ in explicanda subsistentia humanitatis quam necesse est vt spiritualẽ esse fateantur, quod veritati consonũ non videtur, vt in secunda cõclusione ꝓbaui, vnde rões ibi factæ ad hanc partem suadẽdam valere posũt. Præterea ex nostra sñia, q subsistentia sit tm̃ modus, videtur necessario inferri hæc pars vt in principio sectionis in prioribus argumentis sufficienter tactũ est. Quia in vniuersũ modus rei compositæ qui ab illa tm̃ modaliter distinguitur, & adæquate ac per se primo afficit totam illam vt sic, id est sm̃ se totam & non ratione alterius partis: talis (inquã) modus necessario participat cõpositionem proportionatã rei cuius est modus. Quia nõ põt aliter intelligi, q modus itimẽ afficiat totam rem & omnes partes eius cum aliqua identitate reali, & sola distinctione modali, at in præsenti subsistentia ita modificat existentiam totius naturæ vt tam existentiam materiæ q̃ existẽtiã formę terminet ac modificet, C ergo cũ illis simul sumptis identificatur, & ideo necesse est vt cõpositionẽ includat, proportionatã cõpositioni ex materia & forma, quã essentialem vocamus.

Subsistant ne res materiales ratione solius materiæ.

XIIII. POsset tñ aliquis excogitare modum, quo intelligi possit in reb. oĩno materialib. (hoĩem excludimus) subsistentiam carere hmõi compositione. nimirum, quia licet hæc subsistentia dicatur esse totius naturæ, quia ex vi eius tota natura subsistit, nõ tñ per se primo afficit totam naturã vt sic, sed partem eius, scilicet, materiam primã, & ex vi illius subsistit totum, seu ab illa redũdat denominatio in totum. Quod in hunc modum põt declarari, nam rõ positiuæ subsistentię nobis concipitur seu declaratur per illas negationes per quas Aristoteles primam substantiã definiuit quæ sunt, [non esse in subiecto, nec dici de subiecto:] hæ aũt negationes in reb. materialib. primã originẽ trahunt a materia prima, illa. n. cum sit primum subiectũ, ex quo forma educitur, per se A primo postulat nõ esse in subiecto & cõsequẽter nec dici de subiecto si in indiuiduo sumatur. forma vero quę educitur de potẽtia materiæ, sicut ex subiecto fit, ita ẽt est in subiecto: & ideo tota rõ subsistendi in hmõi reb. videtur existere in materia. Vnde Boetius ille quẽ in 2. sect. allegauimus, asserebat materiam primã esse maximẽ primam substantiam, qui etiã vt quidem in eo q aut existimauit materiã primam esse substantiã cõpletã, aut non aduertit sine cõpleta natura nullã esse ꝑfecte ac proprie primã substantiã: non tamen videtur errasse in eo, q materiæ primæ attribuit ꝓpriam ac perfectã rõnem subsistendi, ex se sufficientem vt rõne illius tota natura subsistat. Quod tandem confirmatur, nam materia propriissimẽ est per se, quia nulli subiecto aut sustentanti innititur, nec naturaliter inniti potest, forma aũt materialis innititur ipsi materiæ vt sustẽtãti; ergo in tota natura materiali rõ & modus subsistendi est in ipsa materia, & non afficit formam in se ipsa, sed a materia redundat denominatio in totum,

XV. Quod si obiicias cũ materia sit imperfectior q̃ forma ẽt materialis, videri inconueniens totam subsistendi rõnem harum materialium reũ materię attribuere, & non formę. Respondetur subsistentiam pertinere potius ad modum existendi, quam ad gradum entitatis, & ideo non esse incõueniens, q forma licet sit perfectior simpliciter gradu entitatis quam materia in quodam existendi modo sit minus perfecta, quia dependet a subiecto, quod non habet materia. Et ideo fieri potest vt materia, licet sit minus perfecta habeat subsistentiam, quam non habet forma.

XVI. Secũdo obiici põt quia in humana natura subsistentia propria non est subsistentia solius materiæ, ergo nec in aliis reb. Consequentia tenet ẽ paritate rõnis, antecedens vero certum videtur. Primo ex mysterio Incarnationis, nã Verbũ diuinum solum illi rei fuit vnitũ immediate cui naturalis subsistẽtia vnitur; sed fuit vnitũ immediate non soli materiæ, sed etiã aiæ vt certa fide constat; & in tituo declaratum est, mãsit. n. aia vnita verbo ex vi prioris vnionis. Neq; sola aia & ꝗ̃ sm̃ se, sed tota ẽt humanitas fuit Verbo vnita immediate; ergo propria subsistentia humanitatis non est tm̃ subsistẽtia materiæ, sed includit ẽt subsistentiã animæ, & simpliciter dicit quandam cõpletã subsistentiam totius humanitatis. Et confirmatur, nam hac rõne dicunt Theologi, Verbum diuinum non corrupisse subsistentiam præexistentem, sed impidiuisse ne in humanitate fieret, vt patet ex D. Tho. 3. p. q. 4. ar. 2. ad 3. si autem illa subsistentia esset solius materiei, non tam fuisset præuenta quam corrupta, præexistebat. n. in illa materia, solumq; factum esset, ne materia illam haberet sub forma humana. Secũdo probari idẽ potest ratione, quia in homine, forma non solũ est perfectior quam materia in gradu entitatis, sed etiam in modo essendi: nam est tam independens a subiecto sicut materia, & ideo fieri non potest nisi per creationẽ sicut & illa; ergo et est per se, & consequenter tam subsistens sicut materia, ergo habet suam subsistentiam partialem, ea perfectiorem quo immaterialiorem, cum ergo homo constet anima, & corpore, & principalius anima quam corpore, magis substantia animæ quam corporis, vel neutra proprie, sed subsistentia

stentia integra ex vtraque composita, idem ergo A erit suo modo in cæteris rebus.

XVII. Respõderi nihilominus põt ad hanc obiectionem, negando cõsequentiam: de antecedente. n. non videtur posse dubitari: imò vt supra dicebã, si hoĩs subsistentia simplex esset potius in aĩa, q̃ in materia ponenda esset. Non videtur autem esse eadem ratio de cæteris materialibus rebus, vt ex eadem ratione adducta colligi potest, nam in homine forma est indepẽdens a subiecto: in aliis vero forma est dependens, & ideo, licet aĩa hoĩs terminetur per partialem subsistentiam, aliæ verò formæ non possunt terminari nisi per inhærẽtiam, vel quasi inhęrentiam. Neq; est inconueniẽs, sed videtur potius valde consentaneũ naturis rerũ, vt natura hoĩs sit aliquo mõ magis subsistens, quam omnes inferiores naturæ: illa. n. sm̃ se tota per se primo, & intrinsece subsistens, quia constat ex duplici parte per se apta ad subsistendum, & independente a subiecto, inferiores autẽ naturæ solum sunt subsistentes rõne vnius partis & quasi per denominationem ab illa, quia habẽt alterã partem omnino dependentem a subiecto.

XVIII. Hæc sñia sic exposita (vt alias dixi) videtur aliquo modo probabilis, non tñ probanda vt vera. B Nam in primis est aliena a modo loquendi & sẽtiendi Philosophorum & Theologorum: omnes. n. sentiunt, quamlibet substantiam completam habere ẽt suã completam subsistentiã, & ad eam non minus, imo magis quodam mõ concurrere formam quam materiã. vt videre licet in autoribus supra citatis, & in D. Tho. 3. cont. gent. c. 68. Vbi ait, substantiam compositã ex materia & forma esse vnam sm̃ vnum esse ex materia & forma constãs, in quo tota substantia subsistit. Deinde argumentor vrgendo secundam obiectionem supra factam, nam ex ea concluditur subsistẽtiã humanitatis cõponi aliquo modo ex modis partialibus animæ & materiæ, quos nunc breuitatis gratia subsistentias partiales vocamus (nã de hac appellatione & vero sensu eius infra est dicendũ) hinc ergo colligimus subsistentiam solius materiæ non esse completam in ratione subsistentiæ, sed ad summũ partialẽ, quia alias non posset componere cum subsistentia partiali animæ integrã subsistentiam per se vnã: ergo illa subsistentia materiæ non põt esse sufficiens vt per illam subsistat quælibet natura integra substãtialis. Patet consequentia, tum quia subsistentia dẽt esse proportionata naturæ quã terminat, si ergo natura substantialis completa est, requirit subsistẽtiam completã, & non partialem, tum ẽt quia alias sola existẽtia materiæ terminaretur per subsistentiã, & nõ existentia formæ, nec totius naturæ compositæ.

XIX. Ex quo præterea argumentari possumus: nã sequitur ex illa sñia, proprie & in rigore solam materiam esse substantiam in hmõi materialibus rebus, & non formam, & consequenter, nec compositũ ex materia & forma. Patet sequela, primo quidem quia substantia est quæ hẽt esse substantiale: esse autem substãtiale est illud quod natura sua aptum est terminari per substantiam: sed sola existentia materiæ apta est terminari per subsistẽtiam, non autem existẽtia formæ, sed per inhærẽtiã tm̃: ergo sola existentia materiæ est substantialis, non autẽ existẽtia formæ. Nec satis est si dicatur, existentiã formæ terminari quasi mediate p A subsistentiã materię; nam hoc duob. modis intelligi põt. Primo ꝙ subsistantia materię vere terminet, & quasi afficiat existentiam formæ proximè & in se ipsa, & solũ dicatur mediate hoc facere quia prius natura efficit materiã; & hic sẽsus nõ hẽt locũ in nostra sñia, tũ quia supponimus subsistentiã nõ esse rẽ distinctã, sed modũ tm̃ eius existentiæ, q̃ proxime terminat, tũ ẽt quia si existẽtia formæ est sic terminabilis immerito dicitur mẽdicare terminũ a materia, & nõ habere illũ ex se.

XX. Alter ergo sensus, & reuera in ea respõsione intẽtus, est existẽtiã formæ dici mediatæ terminari per subsistẽtiã materiæ quia talis forma inest materiæ subsistẽti, & iã nõ indiget alio substãte. Sed hoc non soluit argm̃ factum, quia hoc mõ ẽt existentia quantitatis terminatur per subsistẽtiã materiæ, quia inest materiæ subsistẽdi, & iã non indiget alio sustentãte. Nec refert si dicatur indigere consortio formę, vt esse possit, & in materia sustẽtari, nã ẽt forma materialis indiget consortio quãtitatis sine qua naturaliter, neq; esse, neq; recipi posset ĩ materia; ergo in hoc pares sunt. Imò hinc insurgit nona rõ, nã vix potest assignari differen B tia inter formã substantialẽ mere materialẽ & accidentalẽ, quia neutra cõsert formaliter per se ipsã seu per modũ sibi intrinsecũ ad subsistentiam cõpositi, & vtraq; confert materiæ aliꝗ esse actuale seu formale, in quo a materia pẽdet vtraq; ĩ fieri & in cõseruari, quæ ergo rõ, vel differẽtia assignari põt cur vna potius substantialis dicẽda sit quam altera? Neq; . n. satis est dicere vnã habere entitatem substantialem, & aliam accidentalẽ, & inde esse petendã differãtiã; nam genus entitatis non põt aliũde sumi aut declarari nisi ex ipso esse, & modo essendi, si ergo in modo essendi conueniunt, quia vtraq; æque pẽdet a materia vt subiecto, & non magis terminatur a subsistentia vel ad illam confert vna entitas quã alia, non magis est substantialis entitas vna quam altera.

XXI. Vnde vlterius infertur ex illa sñia, res materiales non esse integra & cõpleta supposita, ꝙ planè est absurdũ: sequela vero patet, tũ quia probabiliter ostensũ est sequi ex dicta sñia in his rebus nõ esse plus substantiæ quã sit in sola materia, tum ẽt ad hoĩem, quia suppositum formaliter cõstituatur per subsistentiã; ergo si subsistentia est incõ- C pleta, non põt suppositum esse nisi incompletũ. Vnde ẽt confirmatur, nam si subsistẽtia materiæ incompleta est, natura sua postulat compleri, ergo absurdum esset, & pręter naturæ ordinem, ꝙ in omnibus rebus naturalibus præter hoĩem maneret sine complemento; sicut ergo essentia materiæ appetit complementũ essentiæ, & existentia materiæ complemẽtũ existẽtiæ, ita ẽt subsistẽtia materiæ complementum subsistentiæ, nã ad hoc etiã natura sua ordinatur: ergo sub omni forma sub qua naturaliter manet habet subsistẽtiæ complementũ sicut essentiæ, & existentiæ. Tandẽ ex mysterio Incarnationis argm̃ sumitur, nam ex p̃dicta sñia sequitur formam sanguinis non fuisse immediatè vnitam subsistentiæ Verbi, sed solum mediate ratione materiæ seu subiecti, sicut accidentia, quod est oĩnò falsum, vt constat ex D. Th. 3. p. q. 5. & ex ibi tractans. Sequela vero est manifesta, nã eo mõ vnita est natura, vel pars naturæ Verbo quo vniretur subsistentiæ creatæ, mediate vel immediate, si esset in proprio supposito.

Corollaria ex præcedenti doctrina.

XXII. EX his ergo omnibus concluditur omnem subsistētiā naturæ completę & materialis esse aliquo modo compositam ex partibus seu extremis quæ inter se cōparantur ad modum actus & potentiæ, & ad essentialem compositionē pertinēt. Hoc sequitur manifeste ex dictis, quia ostensum est hanc subsistentiā non esse modum vnius tm̄ partis, sed esse adæquatum modum totius naturæ, per se primo terminantem illam, mediate tñ afficientem aliquo modo singulas partes essentiales, eius, s. materiam, & formam. Vnde necessario fit, talē modo non esse simplicem, sed essentialiter compositum, cum proportione ad naturā & partes eius quas afficit. omnis autem compositio essētialis requirit extrema, quæ se habeant tanquam actus, & potentia.

XXIII. Secundo colligitur ex dictis huiusmodi subsistētiā includere & partiales modos ipsarum partiū & vnionē eorū inter se. Prior pars probatur tū quia cōpositū includit extrema ex quibus cōponitur, tum ēt quia subsistentia non est res omnino distincta, sed modus adęquatus naturæ cōpositæ. Posterior itē pars est facilis ex dictis, quia subsistētia adæquata vnius naturæ, est per se vna sicut & ipsa natura: oportet. n. vt sæpe dixi quod inter se seruent proportionem: ergo integra subsistētia totius naturæ non est tantum aggregatum quoddam partialium subsistentiarum, seu modorum materiæ & formæ, alias in rōne subsistentię non esset per se vna, includit ergo in suo genere vnionē aliquam illorum partialium modorum inter se qua coniungūtur ad constituendam vnā adæquatam subsistentiam totius suppositi. Et cōfirmatur a simili, nam essentia vt sit vna præter essentias partiū materiæ. s. & formæ, requirit vnionē earū inter se, & idem est de existentia, ergo idē est de subsistentia. Tandem cōfirmatur, nā separata verbi gratia forma hominis à materia, licet in singulis partibus maneant subsistentiæ partiales non tñ manet subsistentia humanitatis, sicut nec humanitas ipsa: ergo sicut humanitas non est aggregatum materiæ & formæ (nam huiusmodi aggregatū manet dissoluta vnione, cū tamē humanitas non maneat: ex quo necessario concluditur humanitatē per se essētialiter includere vnionem) ita omnino de subsistentia philosophandū est, seruata proportione.

XXIIII. Tertiò sequitur ex dictis, subsistentiam naturę completæ materialis non esse indiuisibilem priori modo supra posito, vt in secunda ēt conclusione dictum est: id est simplicem, & incompositam. Nunc videndum superest an sit etiam diuisibilis posteriori modo, id est resolubilis in ea ex quibus componitur, conseruatis ipsis componentibus, vel vtro que vel altero eorum.

Compositam subsistentiam in partes integrantes diuidi posse.

XXV. DIco quarto. Subsistentia materialis ratione compositionis ex partibus integrantib quātum est ex se diuisibilis est in partes quæ post diuisionē conseruentur in suo esse, & incipiant esse integra supposita, seu integræ subsistentię. Dico (quantum est ex se,) quia ex parte naturæ seu subiecti potest interdum contingere vt hæc diuisio non possit in actū reduci, saltē naturaliter, vel quia substantia est incorruptibilis, vt in cęlo, vel quia est physice indiuisibilis vt in minimo naturali, vel quia substātia conseruari nō pōt sine tali partiū integritate, vt qñ animali caput abscinditur: tūc. n. corrupta substātia necesse est ēt destrui subsistētiā. At vero quoties substātia diuiditur in partes integrātes & retinentes eādem substātialē naturam, tunc ēt subsistentia totius diuiditur in partes integrantes ex quibus cōstabar, quæ desinūt esse partes, nō admittēdo esse quod antea habebāt sed admittendo tm̄ vnionem, & hoc sēsu dicimus subsistentiam materialē, quātū est ex se, esse diuisibilem: Quod probatur, nā qñ aqua quę erat continua, diuiditur in duas partes, quæ post diuisionē sūt duo supposita aquæ, subsistētia, quę antea erat vna & cōposita diuiditur in duas, ergo subsistentiæ materiali quantū est ex se non repugnat hæc diuisio, si aliunde non repugnet ex parte formæ seu naturæ. Respondēt aliqui non diuidi subsistentiam, sed omnino corrumpi, ac destrui quæ antea erat duas alias generari. At hoc sine fundamento dictū est, & iō per se est incredibile, nā illa subsistentia imitatur substantiā cuius est subsistentia, sed substantia est diuisibilis, ita vt post diuisionē maneat in vtraq; parte diuersa eadem entitas substātiæ cū eadem singularitate, indiuiduatione, & existentia, mutato tm̄ mō vnionis seu terminationis: ergo idem erit de subsistentia. Respondent, nō esse parem rōnem, quia subsistētia est complementum suppositi: & huic complemento repugnat quod sit pars vnius totius cōplementi Sed hæc responsio non pōt cū superius dictis consistere: ostendimus enim hanc subsistentiam rerū materialium nō esse ita indiuisibilem vt sit tota in toto, & tota in qualibet parte, & cōsequenter probatum est esse extensam, & habere partes: non ergo repugnat huic cōplemento totali habere partes inter se vnitas, & suo mō continuas. Fonseca lib. 5. met. c. 8. q. 6. sect. 3. ad 3

XXVI. Neq; dicti autores afferunt rōnem aliquā, quę huiusmodi repugnātiam ostendat, neque re vera afferri potest, quia subsistētia est complementum rei in rōne per se stantis, & independentis ab aliquo sustentāte, huic autem complemento nō repugnat habere partes, proportionatas rei cuius est cōplementū. Nā res ipsa, quæ per se subsistit, v. g. tota aqua, constat ex partibus partialiter etiam subsistentibus, seu consubsistentibus cum toto & in toto: quia licet partes sint in toto componentes illud, tamen sunt proprie in illo tanquam in sustentante, & ideo habere possunt in illo partē subsistentiæ, seu partialem subsistentiæ modum: non ergo repugnat huic cōplemento q̄ cōstat ex partibus ipsius complemēti inter se vnitis. Ergo pari rōne non repugnabit, q̄ dissoluta vnione, conseruetur in vtraque parte substantiæ diuisæ entitas modalis vtriusq; substantiæ, quæ antea erat partialis p vnionē, & incipit esse totalis per diuisionem, neque enim vlla vnio seu continuatio partiū subsistentiæ magis est necessaria ad cōseruationem subsistentiæ quam ipsius substantię Quo circa, sicut in huiusmodi subsistentia materiali intelligitur extensio partiū, ita intelligi dēt earū continuatio in aliquo termino cōmuni sibi proportionato. Vnde cū fit talium partium diuisio

nisso, solus, ille terminus cõmunis destruitur & resultãt noui termini extremi ac terminantes, & hac solũ de causa amittũt partiales subsistẽtię denominationem partialium, & incipiunt esse totales, sicut contingit in partibus quantitatis, & materię seu substantiæ Neque affertur vlla ratio ob quam aliter sit philosophandum de extensione, continuatione, & diuisione huius subsistentiæ, quam aliarũ rerum materialium. Neque sũt multiplicanda sine causa generationes, & corruptiones rerum aut modorum realium; Ex vi autem solius diuisionis præcise sumpte non destruitur nisi sola cõtinuatio, neq; insurgit quid quam aliud præter terminos terminantes loco termini communis seu continuantis: non ergo destruitur tota entitas subsistentiæ quę prius erat, sed diuiditur in duas per solam earum discontinuationem.

Quomodo integra subsistentia hominis in parte, quasi essentiales diuidatur.

XXVII. DIco quinto In homine integra subsistẽtia totius humanitatis constat ex partialibus subsistentiis animę, & corporis, ita vt horum dissoluta vnione maneat in vtraq; parte cõpositi pars subsistentiæ: atq; ita fit vt subsistentia integra hominis sit diuisibilis quasi essentialiter sicut & natura Hanc conclusionem indicauit Genebar. lib. 2. de Trinit. pag 93. & 94. dicens, subsistentiam interdum manere ab uno principio, ut in angelis, interdũ a duobus, vt in hominibus animo & corpore constãtibus. Et quoad eam partẽ quæ ad materiam, seu corpus spectat, cõis est hoi cum aliis rebus materialibus; & ideo in sequente conclusione tractabitur, & probabitur. Altera vero pars, q̃ ad aĩã pertinet, & propria hominis, & in ea, supponitur in primis animã hois separatã a corpore vere subsistere, quod est certissimum. Quod n. maneat vere existens, de fide est, hinc aut, fere euidẽter sequitur manere etiam subsistentem quia per se existit indepẽdenter ab omni sustentãte. Quod etiam manifeste declarauit Incarnationis mysterium, nam anima Christi separata mansit Verbo vnita, & consequenter subsistens per subsistentiã Verbi ergo signum est, ipsam ex se esse capacem propriæ subsistentiæ, quam Verbum per vnionẽ impediunt, & altiori modo suppleuit.

De anima uero rõnali corpori cõiuncta solet esse q̃stio, an pro eo statu subsistat quidam. n. sim-

XXVIII. pliciter affirmant, quia etiam dum est vnita corpori, non sustentatur, nec pendet ab illo Caietanus 1. p. q. 76. ar. 1. ad 5 & q 90. ar. 2. & Ferrar. lib. 2. cont. gent. c. 68 fauet D. Thom in. 2. d. 8. q. 5 ar. 2. Alij vero absolute negãt, quia subsistere includit negationem existẽdi in alio etiam per modũ formæ Caietanus 3. p. q. 6 arti. 3. Alii vero, (vt Fonseca lib. 5. ca 8. q. 5. sect. 4) sub distinctione respondent, quia existimant subsistere vtroque modo accipi posse, scilicet, ut includit tantum negationẽ dependentiæ a subiecto vel sustentante, nec ut includit absolutam negationem existendi in alio et per modum partis aut formæ. Et priori modo cõcedunt animam rationalem vnitaẽ corpori subsistere, posteriori autem modo negat. Et idem fere dicunt de anima separata, nam sub vna significatione fatentur eam subsistere, sub alia vero negant, scilicet quatenus subsistere dicit negationẽ non solum actualis vnionis, sed etiam aptitudinis existendi alio per modum formæ vel partis. Sed hæc respõsio multiplicando vocis significationes in eis sistit, & rem non satis declarat Nos vero ad rem ipsam potissimum spectantes, supponimus (quod supra probatum est) rem non cõstitui subsistẽtẽ formaliter per negationem aliq̃, sed per positiuum modum existendi, quem comitatur negatio ois alterius modi illi repugnantis, vt v. g. negatio vnionis hypostaticæ ad aliud suppositum Nã, sicut ex vnione hypostatica occasio sumpta est inquirendi & cognoscendi modum subsistentiæ naturæ creatæ, ita ratio huius subsistentiæ per negationem vnionis hypostaticæ, seu per immediatam repugnantiam inter modum p se subsistendi, & modũ vnionis hypostaticæ optime a nobis declaratur. Sic igitur de anima separata nulla est dubitandi ratio quin hunc modũ positiuũ habeat & consequenter subsistat, ut ostẽsum est. Difficultas ergo solum esse potest, an ille modus positiuus & realis, a quo anima separata habet ut subsistat, illi de nouo acquiratur per separationem, an vero eundem habeat a principio creationis suæ in corpore. Nã si illũ hẽt ab illo denominabitur subsistens, nam hæc nõ eum denominatio negatiua, sed positiua, si uero non habet non erit subsistens dum est in corpore: atq; ita si rem spectemus, omnino cessat distinctio data.

Existimo autem non posse satis demonstrari alterutram ex primis duabus sententiis. Quia vera resolutio ex hoc pendet, scilicet, an modus subsistendi animæ habeat formalem repugnantiam cum modo unionis seu informationis corporis, nam vterq; modus est, & positiuus, vt partim ex dictis partim ex disputatione de causis cõstat; si ergo formalẽ repugnantiã inter se habent, non poterit anima iformans corpus habere simul modum subsistendi, atq; ita fiet vt enim in corpore non subsistat, si vero illi modi inter se formaliter non repugnant, erit sine dubio subsistens anima etiam dum corpus informat, quia talis anima natura sua capax est illius modi subsistendi, imo illum natura sua postulat, vel potius ab illa fuit statim ac nõ impeditur, vt patet in anima separata, si autẽ modus vnionis vel informationis nõ repugnat formaliter cum illo modo subsistendi nihil habet anima humana, etiã dum est corpori unita, quod propriam eius subsistentiã impediat, habebit ergo illam. An uero illi duo modi subsistendi & informandi habeant inter se formalem repugnãtiã, in neutram partem inuenio sufficientem demonstrationem aut ostensionẽ. XXIX.

Animam rationalem etiã in corpore subsistere.

EXistimo autẽ probabilius opinari, qui dicũt non esse inter illos duos modos formalem repugnãtiam: ideoq; animam hominis, etiam corpori unitam, vere subsistere Ratio est, qua licet anima informet corpus, nõ sustẽtatur a corpore, neq; ab illo pendet, ergo, quãuis informet, existit in se, ac per se, ratione suæ independentiæ. Cõfirmatur primo, quia vnio illa informatiua, lõgè dicta est ab vnione hypostatica, vt per se constat: ergo non est necesse vt includat formalẽ repugnãtiam cum subsistentia, quam includit unio hypostatica. Dices, quãuis anima nõ vniatur hypostaticè corpori, vnitur tñ hypostaticè toti homini seu personæ hominis & idõ non posse habere propriã XXX.

subsistentiam. Sed hoc potius cõfirmat oppositũ, nam anims rõnalis nõ unitur personę hominis tantum vt mẽdicans ab illa subsistentiam, sed potius vt constituens seu conferens illam, vel totã vt interdum videtur D. Th. innuere, vel saltẽ ex parte seu partialiter, vt nos opinamur. hæc autẽ vnio in persona non excludit, sed potius requirit partialem subsistentiam, sicut etiam partes aquæ vniuntur in vno supposito, componẽdo integrã subsistentiam eius suis partialibus subsistentijs.

D. Th. 1. p. q. 76. ar. 1. ad 5. li. 2. cont. gent. c. 68.

XXXI. Secundo confirmatur ac declaratur hoc ipsũ ex mysterio incarnationis: anima. n. Christi a principio creationis suæ, & toto tẽpore quo fuit vnita corpori, fuit ẽt vnita hypostaticè Verbo diuino propria unione ex se independente ab unione ad corpus, quæ in illa mansit etiam post separationẽ a corpore; ergo vnio hypostatica animæ ad subsistentiã Verbi & vnio informatiua eiusdẽ animę ad corpus non habent inter se formalẽ repugnantiam; ergo nec propria subsistentia animæ habet formalem repugnantiam cum actuali informatione; nam vnio hypostatica supplet vicem propriæ subsistentiæ, & tãtũ impedit. Simile argumẽtum sumpsimus alibi ad hominem cõtra Caietanum: nam ille concedit animam rationalem post resurrectionem informantẽ corpus gloriosum, fore subsistentem in ipso corpore: ex quo plane conficitur informationem & subsistẽtiã nõ habere inter se formalem repugnantiã: ergo idem dicendum est de informatione in corpore corruptibili: hæc. n. eiusdem rationis est physice & essentialiter cum informatione corporis gloriosi, sicut & corpus ipsum essentialiter idem est, licet diuersis qualitatibus affectum.

Primo. to. 1. d. dispu. 17. sect. 1.

XXXII. Vltimo confirmari põt, quia anima rationalis fit per creationem prius natura quam vniatur corpori: ergo fit subsistens in eo instanti in quo creatur: ergo manet subsistens dũ informat corpus. Antecedens est certum, & posterior consequẽtia euidens, quia anima rõnalis in eodem instãti tẽporis quo creatur, informat corpus; si ergo in illo instanti creatur subsistens, simul hẽt subsistentiã cum informatione; quia non potest in eodẽ instãti temporis prius natura recipere positiuũ modũ subsistẽtiæ, & illo priuari propter vnionẽ ad corpus; quia hoc inuoluit apertam cõtradictionem. Quod si in illo primo instanti habet anima vtrũque modum, subsistentiæ & informationis, etiã toto tempore quo est in corpore habebit vtrũque quia tales modi nõ magis inter se pugnãt in quouis tempore, quam in vno instãti. Prior vero cõsequentia probatur ex D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. Vbi probat, creari esse proprium rerum subsistentiũ, si ergo anima hominis in corpore creatur etiã in eo subsistit. Responderi potest, creationem posse terminari ad existentiam absq; subsistentia. Sed quanquam supernaturaliter & miraculose hoc verum sit, vt in creatione animæ Christi cõtigit, naturaliter tñ non videtur id fieri posse; cum nõ sit rerum naturis consentaneum, nam creatio natura sua tendit ad rem subsistentem; vnde eius efficacia non potest impediri ex naturalis conditione rei quæ creatur. Ex quo potest noua rõ in hũc modũ formari; nam sicut anima rõnalis ex natura sua petit fieri per creationẽ, ita etiam petit subsistere, ad quod vltimate tendit creatio: cum ergo petat ẽt informare corpus, signũ est has duas con-

A ditiones non esse inter se repugnãtes, nõ. n. potest aĩa ex natura sua simul repugnãtes conditiones postulare. Quod si illę conditiones repugãtes essent potius subsistentia impediret informationẽ quam è conuerso, quia illa est intimior creationi, concreatur. n. subsistentia, seu intrinsece cõsequitur ad terminũ creationis: informatio vero seu vnio ad corpus fit per distinctã actionẽ extrinseci agẽtis.

XXXIII. Sic igitur satis probabiliter cõcluditur, animã rationalem, et dũ est corpori cõiuncta, habere positiuũ modũ subsistendi, & cũ separatur non acquirere nouũ aliquẽ existendi modum positiuum, sed priuari solũ positiuo mõ unionis ad corpus. Neq; oportet in loco illius positiuę vnionis succedat i anima separata aliquis modus positiuus, formaliter repugnãs unioni ad corpus, sed sufficit sola carentia vnionis, estq; id magis consentaneum naturali conditioni ipsius aiæ, quæ ex se apta est ad vnionẽ, illãq; naturaliter petit, & iõ nũquam postulat modũ aliquẽ existendi repugnãtẽ vnioni; nõ est ergo vlla rõ vel cã cur illi tribuatur ẽt si vnione

B priuetur. Et ppterea ẽtsi separata sit quasi violenta manet, appetens corpus, quod certe nõ ita esset si vnioni succederet alius modus existendi positiuus & connaturalis, & repugnans vnioni, sicut materia non manet in statu violento qñ priuatur una forma, quin illi alia succedit; esset tamen violenter si omni forma priuaretur.

XXXIIII. Ex his ergo pbata manet assertio posita: nã si aĩa rationalis in corpore suam habet subsistentiã partialẽ, quã retinet ẽt si a corpore separetur, necesse est ut integra subsistentia hoĩs ex partialib. subsistẽtijs animæ & corporis inter se unitis cõponatur, & in easdem sit resolubilis seu diuisibilis per separationẽ aiæ a corpore, manente subsistentia partiali in parte separata. Et confirmari hoc põt ex mysterio Incarnationis; nam ad hũc modũ vnio totius humanitatis cõponitur ex partialib. vnionib animę, & corporis, & in eas fuit resolubilis (nam per separationem aiæ a corpore sicut humanitas destructa est, ita & eius integra vnio ad Verbũ, manserunt aũt partiales vniones in anima & corpore separatis, ita ergo censendũ est de partialib. subsistentijs; nam unio illa sup-

C plet subsistentiã propriam cũ proportione. Neq; contra hanc assertionem occurrit noua difficultas ex parte aiæ (nã de materia statim dicemus) quia cum illa subsistentia aiæ incompleta sit, & partialis nõ repugnat ei compositio integræ subsistentiæ, neq; etiã repugnat vt eadem res simul hoc mõ subsistat, & sit pars, sicut de partib. aquę supra dicebamus, quo exemplo vtitur ad rem pñtem D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. ad 1. & 2 Ex quo loco plane constat illum fuisse huius sententiæ, quam etiam habet q. disp. de anim. ar. 1. & 6.

De compositione, & resolutione subsistentię in alijs rebus pure materialibus.

XXXV. Dico sexto. In alijs substantijs materialibus & corruptibilibus hominum, licet integra subsistentia totius cõponatur ex partialibus modis materiæ & formæ, & per eorũ separationem dissoluatur, non tamen post separationem vterque partialis modus cõseruari in esse sed tantum partialis modus materiæ, & ideo in his reb. sola materia habet partialem subsistentiam, non tamen forma. In hac assertione explicamus modum com-

compositionis subsistātiæ completę omnino ma
terialis, quæ res non est quidē facilis ad explican
dum Quod igitur huiusmodi subsistentia compo
sita sit ex partialibus modis qui per modū actus
& potētiæ inter se cōpararētur, in superioribus pro
batum est: atque hos partiales modos materiæ &
formæ attribuimus, quia cum integer modus sub
sistentiæ realiter identificetur & adæquatè cū to-
ta natura, necesse est vt partialiter cum forma &
materia idem sit: & consequenter, q materiæ. &
formæ partiales modi respondeant, ex quibus in
tegra subsistentia componatur. Atque hinc etiā
necessario fit, vt dissoluta vnione harum partiū,
integra subsistentia dissoluatur & pereat: id enim
commune est omni composito cuius partes sepa
rari possunt; constat autem in his rebus de quib.
agimus, vnionem partiū dissolui posse Rursus in
his rebus et est manifestum, dissoluta vnione nō
posse manere vtrunque partialem modum, quia
saltem ille nō manet qui ad formam pertinet; cū
enim forma ipsa non maneat, nec modus eius cō
seruari poterit.

XXXVI. Quod verò ex parte materiæ idē maneat par-
tialis subsistentiæ modus, non omnibus probari
videtur: nam cum materia sit imperfectior quàm
forma videtur ab illa recipere modum & rationē
subsistendi, & consequenter mutata forma, ne-
cessario debere mutari in materia partialem sub
sistētiæ modū. Deinde quia materia existēs in to-
to propriè nō subsistit, ergo non habet propriū
subsistentiæ modum, quē retinere possit subdi-
uersis formis. Nihilominus tamen pars conclu
sionis posita verior vr, quia; mutata forma nulla
realis entitas; vel modus substantialis mutatur in
materia præter modū vnionis, qui longè diuer-
sus est à modo subsistentiæ, & si admittamus esse
in materia talem modum vnionis distinctum ab
vnione formæ, de quo supra dictum est: Quòd.n.
hi modi, s. vnionis & subsistentiæ, sint distincti
probatur primo à simili ex dictis de vnione &
subsistentia animæ rōnalis. Secūdo, quia si Deus
conseruet materiam sine vlla forma vt facere po-
test, talis materia careret omni modo vnionis ad
formam, & nihilominus esset subsistens, vel po-
test ergo conseruari modus subsistentiæ sine mo-
do unionis: distinguūtur ergo ex natura rei. Ter
tio idem colligi pōt ex propriis rationibus taliū
modorū: nam modus vnionis est qua respectiuus
essentialiter pendēs ab altero extremo vnionis &
compositionis. modus autem subsistētiæ est in se
omnino absolutus: & ideo vix potest a nobis nisi
per negationem declarari. Quarto a mysterio in
carnationis, nam modus vnionis materiæ cū for
ma non pugnat cum vnione hypostatica; nā ma
teria actu vnita animæ rōnali, & formæ sangui
nis vel cadaueris fuit simul vnita hypostatice uer
bo diuino; at uero modus subsistentiæ proprie di
recte repugnat unioni hypostaticę, ut ex dictis cō
stat; sunt ergo illi modi diuersi.

XXXVII Quod uero nō repugnent hi duo modi simul
esse in materia probari potest eisdem argumētis,
quibus hoc ipsum vel simile de anima rōnali pro
bauimus, scilicet, quia materia non vnitur formę
ut subiecto uel ut sustētāti illā in suo esse; nā po
tius materia est primum subiectū formę suę gene
rationis: ideo natura sua maximè postulat hunc
modū existēdi in se ac per se simul cum vnione

A ad formam; ergo vtrumque modum postulat, &
vnus alteri non repugnat: neque ulla probabilis
ratio talis repugnantię afferri potest. Item quia i
mysterio incarnationis corpus Christi Domini
simul habuit vnionē ad animam, & vnionem hy
postaticam ad Verbum loco proprie subsistentię
ergo tale corpus natura sua haberet cum unione
ad animā proprium subsistētiæ modum nisi per
vnionem hypostaticam esset pręuentum.

Denique (vt ad id quod intendimus, deuenia- XXXVIII.
mus) quod partialis modus subsistentiæ materię
non ita pendeat à forma, vel ab vnione ad illam,
ut necesse sit, mutata forma, mutari illum subsistē
tię modum, probatur, quia nulla est ratio talis de
pendentiæ, nā ipsamet essentia seu existentia ma-
terię pendet a forma quatenus illam naturaliter
requiritur sit, & nihilominus mutata forma, non
mutatur actualis entitas seu existentia materiæ
sed eadem numero perseuerat: ergo idem erit de
propria partiali subsistentia ipsius materiæ. Pro
batur consequentia, tum quia subsistentia est pro
portionata existentię, tum etiā qa est tam absolu
B ta sicut ipsa existentia; ergo nō est cur magis pen-
deat ab hac indiuidua, & determinata forma, vel
ab unione ad illam, quam ipsa existentia. Ex quo
facile soluitur prior pars rationis in contrariū; est
.n. magna diuersitas inter formam materialem
& materiam: quāquam .n. forma sit absolutè per
fectior quam materia, in hoc tamen est secundū
aliquid minus perfecta, quod plus pendet hæc
determinata forma ab hac determinata materia
quam è conuerso: non enim potest eadem forma
migrare à materia in materiā. sed eo ipso quod ab
hac materia separatur, perit, materia autem mi-
grat (vt ita dicā) à forma i formā, vel potius eadem
manet sub diuersis formis in ea succedentib. Q̄d
prouenit vel ex diuerso modo dependentiæ; nam
forma pendet à materia vt à propria causa, mate-
ria verò solū pendet à forma vt à cōditione requi
sita, rōne cuius ei debetur existentia, & eius cōser
uatio, & nō sine forma vel certè prouenit ex pro
C prio munere primi subiecti; nam circa illam ver
satur actio agentis; & ideo necesse est vt sit apta p
manere sub vtroque termino; forma uero quæ est
terminus actionis non habet eam indifferentiā:
& iō si materialis sit, pendet in suo esse ab actuali
vnione ad subiectum, quæ mutari non potest, ma
nente & cōseruata ipsa forma Ex hac āt, eademq;
radice prouenit altera differentia, s. quod materia
mutata forma possit conseruari cum existentia,
& cū existendi modo; forma aūt sicut non potest
conseruare existentiam, mutando subiectum, ita
etiam non possit existendi modum retinere,

Atque hinc probata etiam relinquitur penulti XXXIX.
ma conclusionis pars; scilicet, habere materiā suā
partialem subsistentiā, qua in suo genere concur
rit ad componendam integram subsistentiam cu
iuscunque materialis substantiæ cōpletę. Nam ha
bet proprium partialē modum existendi, quo cō
ponit subsistentiam totalem vt ostensum est; & il
le modus talis est vt per illum habeat materia esse
in se ac per se, & independens ab omni subiecto
vel sustētāte; & ratione eiusdē modi existendi po-
test eadē materia quasi in se manere sub diuersis
formis, conseruato eodē existendi modo vt osten
sum est; ergo ille modus existendi materię verè
ac propriè est subsistentia saltē partialis. Respon-
dent

dent aliqui; hoc ipso quod materia pendet in suo esse; & modo essendi à forma absolute seu in communi sumpta, non posse habere talem existendi modũ proprium qui sit subsistentia. Et eadem rõne aiunt, materiã actu vnam formæ multò minus dici posse subsistere quã animam rõnalẽ vnitam corpori: nam anima rationalis ita est in corpore vt in suo esse simpliciter non pendeat, neq; ab hoc corpore, neque absolutè à corpore: materia aũt pendet à forma, etiam si absque hac vel illa forma esse possit. Alij verò vtuntur distinctione superius data, scilicet si subsistere solum dicat negationem inhæsionis in subiecto, sic materiam primam subsistere, si verò dicat, esse per se id est non in aliquo à quo in suo esse pendeat, sic materiam primam non subsistere, quia est in composito, & ab eo pendet seu à forma eius.

XL. Sed, omissa vocis ambiguitate, quod ad rẽ spectat, dicendum est, dependentiam materiæ à forma nihil obstare quominus in materia sit proprius modus subsistendi partialis: nõ enim ois dependentia repugnat rationi subsistẽdi: ois.n. subsistentia creata pendet in primis ab agente, & præter rẽ à Deo: omne ẽt suppositum materiale pendet suo modo à dispositionibus suis, sine quibus existere non potest: & cõsequenter ab eisdem pendet subsistentia talis suppositi: & ad hunc modũ pendet materia à forma, veluti a substãtiali dispositione intrinseca, & connaturali, vt sine illa esse non possit. Nõ ergo repugnat subsistentię huiusmodi dependentia, sed tantum illa quæ est à subiecto vel supposito sustentante. Atque hinc fit, (ꝙ spectat ad vsum verbi subsistendi) vere dici posse materiã subsistere, quia hæc denominatio positiua est a modo subsistendi, & non tantum negatiua, neq; includẽs vt (dixi) negatiõ. nem ois dependentiæ, aut omnis vnionis cum alio, aut essendi in aliquo tanquam in toto, cuius subsistentiam partialiter cõponat; sicut de anima rõnali diximus, est n. quoad hoc eadem proportio. Verumtamẽ, vt omnis tollatur æquiuocatio, addatur aliquid quo declaretur, materiam non subsistere, vt integrũ suppositum, non enim nego quin (subsistere) simpliciter dictum interdum in hoc rigore sumatur, vt colligitur ex D. Thom. 1. par. q. 75. art. 2. ad 1. & 2. Dicatur ergo materia subsistere incomplete seu partialiter.

XLI. Superest ut dicamus de vltima cõclusionis parte, q̃ ad materiales formas substantiales pertinet, & si attente cõsiderentur quæ hactenus diximus videri potest obscura & non satis cum illis cohærens. Diximus.n. subsistentiam suppositi purè materialis esse modum quendam compositum ex modis partialibus materiæ & formæ: diximus ẽt modum illũ qui se tenet ex parte materiæ esse partialem subsistẽtiam, quo modo ergo intelligi potest alius modus partialis ex parte formæ, quin ille etiã sit partialis subsistentia, cum ex vtroque resultet, & componatur subsistentia completa? Aut si modus ille formæ subsistẽtia non est, quid, quæso, erit? Aut qualiter poterit ratio eius intelligi? Propter hoc ergo aliqui negant illam partem conclusionis positæ, & cõcedunt etiã formas materiales habere partiales subsistentiæ modos & consequenter etiam fatẽtur illas subsistere, quamuis incompletè & in toto. Alij verò quoad hanc denominationem vtuntur distinctione superius adda-

A cta, scilicet, prout subsistere dicit solam negationem inhæsionis sic dicit posse has formas subsistere, non verò prout dicit negationẽ depẽdẽtiæ, & existentiæ in alio a quo pendeat. Veruntamen apud antiquos doctores nunquam appellantur hæ formę subsistentes, neque dicuntur subsistere ẽt incompletè. Imò expresse D. Thom. in loco ꝓximè citato distinguens subsistens seu hoc aliquid in incompletum & completum, dicit priori modo excludere inhærẽtiam accidentis, & formæ materialis, posteriori autem modo excludere imperfectionem partis. In quo satis significat nõ posse formas materiales dici subsistere, etiam incompletè, seu eo modo quo materia vel anima rationalis subsistere dicitur.

Substantiales formæ materiales, nec partialem subsistentiam habent, nec subsistunt.

XLII. B EX quo planè fit non habere materialem formã proprium modum existendi qui sit partialis subsistentia; alioqui ab illo modo denominaretur subsistens, saltem incompletè. Vnde D. Thom citato loco & cæteri Theologi tanquã ꝓprium & peculiare attribuunt animæ rationali inter omnes formas informãtes corpus, ꝙ sit aliquid subsistens, eo quod sit operans independenter a corpore vt organo seu instrumẽto; & in art. 3. expresse negat D. Thom. animas brutorum animalium esse subsistentes. Et hoc sensu dicitur nomine Augustini in lib. de Ecclesiast. dogma. cap. 16. & 17 solam hominis animam esse substantiuam, animas verò brutorum non esse substantiuas. Ratio vero est, quia subsistentia intrinsecè ac formaliter includit independentiam a sustentãte & maximè a materiali subiecto seu causa, a qua in in suo esse res pendeat, sed in his formis materialibus nihil est, (id est neque essentia neq; existentia, neq modus existẽdi) quod non innitatur materiæ vt sustentanti, quodque ab illa non pẽdeat in esse, & conseruari in genere materialis causæ; ergo modus existendi talis formæ illi connaturalis non potest habere veram rationem subsistẽtiæ partialis. Consequentia est per se euidens. Minor item est clara, satisque in superioribus declarata & probata, quia quidquid est in his formis, est affixum materiæ; est enim commensuratum entitati & naturæ tali formæ, cui connaturalis est hæc dependentia. Denique nihil est in his formis quod non producatur, vel comproducatur per eductionem de potentia materiæ nihil ergo in eis est quod non pendeat a materia vt a sustentante. Maior autem propositio etiam videtur satis cõstans ex communi omnium consensu, omnes enim per hãc negationem maximè declarãt rõnem subsistentiæ, & eã vt minimum ad subsistendum requirunt, licèt multi aliquid vltra postulent vt vidimus. Item inhærentia directè opponitur subsistentiæ, ois autẽ dependẽtia à subiecto sustentante potest inhærentia appellari; atq; ita D. Tho. supra modum existentiæ formæ materialis in materia inhærentiam appellat: repugnat ergo cum propria subsistentia.

Neq; refert quod in his compositis materialibus aliquid seu aliquis partialis modus ex parte XLIII.

formæ

formæ concurrat ad componendam integrã subsistentiam totius. Non enim necesse est vt omne id ex quo aliquid componitur participet rõnem vel denominationem totius: vt non quidquid cõponit lineam, est linea, neque omne id quod componit hominem est homo, si proprie loquamur: sic igitur non quidquid complet subsistentiã totius, est subsistentia et incompleta, sed est terminus quidam vel modus complens subsistentiam. Itaque fatemur subsistentiã integram naturæ omnino materialis cõponi ex partialibus modis materiæ & formæ, dicimus tamen modum materiæ esse partialem subsistentiam, non tamen modum formæ, quia modus materiæ est quasi primum fundamentum seu basis totius subsistentiæ talium rerũ, & nõ innititur priori fundamento aut subiecto. Vnde fit vt manere possit naturaliter quidem sine hac vel illa forma, vel quacunque determinata: supernaturaliter verò absq; omni forma, & absque omni complemẽto quod ab illo prouenire põt. Modus aũt formæ, licèt sit complementũ quoddam subsistentiæ totalis, nõ est autem ꝓprie partialis & incompleta subsistentia, quia est talis modus, qui innititur priori subiecto & fundamẽto, à quo vt à sustentante ita pendet vt sine illo sustineri aut esse nõ possit, non modo naturaliter, quod certissimum est, verum nec supernaturaliter. Quanquam enim materialis forma possit à Deo conseruari sine materia, modus tamen existendi quem habet dum est in materia, nõ potest conseruari in illa forma separata à materia: tum quia per separationẽ intrinsecè mutatur modus existendi, tum ẽt quia ille modus est quasi respectiuus, & dicẽs actualẽ habitudinem, & competit formæ non vtcunque, sed vt informanti, & cõponenti totum. Quod etiã optimè declarat, quantũ ille modus deficiat à rõne subsistentiæ partialis. Vnde etiam constat differentia inter modum existendi animæ rationalis; & aliarum formarũ nã illa præter vnionẽ habet propriũ existendi modum independentem à materia. Atque ita fit vt homo nobiliori modo subsistat, quam omnes aliæ res materiales: subsistit enim & per se totus & secundum materiam, & secundum formã, habetque subsistentiã integrãt compositam ex partialibus subsistentijs, quam perfectionem non attingunt aliæ res materiales vt declaratum est.

XLIIII. Sed quæres, an hic modus, qui ex parte formæ materialis concurrit ad complendã subsistentiã totius, sit ipsamet vnio talis formæ cum materia, vel aliquis alius modus ex natura rei ab vnione distinctus. Videtur .n. ex dictis sequi illud prius, diximus .n. hunc modum talem esse vt sine materia conseruari non possit: huiusmodi autem dependentia seu tãta connexio videtur esse propria vnionis formæ cum materia. Item quia præter vnionem, quæ includit substantialem inhæsionem, & dependentiam existentiæ talis formæ à materia, non vr̃ ad quid sit necessarius alius modus eiusdẽ formæ & existentiæ illius, aut quem effectum formalem habere possit circa existentiã talis formæ, nõ est ergo in tali forma alius existentiæ modus, nisi vnio seu adhæsio in materia. Sicut in forma accidentali actualis inhæsio in subiecto est modus existentiæ talis formæ; & quasi vltimus terminus eius, præter quẽ superuacaneũ omnino esset aliũ fingere: idẽ ergo est in forma substantiali

A quatenus cũ accidẽtali conuenit in informatione inhæsiua seu dependẽte à subiecto quod informat, quãuis differat in gradu seu perfectione talis inhæsionis. Quæ differentia optimè ẽt declaratur iuxta eandẽ doctrinã, inhæsio .n. formæ materialis differt ab inhæsione accidentis, quia illa prior talis est vt adiũcta incõpletæ subsistentiæ materiæ, cũ illa cõpleat perfectã & integrã subsistẽtiã in gñe substantiæ: ex quo constat illam esse substantialem modum: inhæsio autem accidentis nullo modo complet aut pertinet ad subsistentiã integræ substantiæ, sed est omnino extra genus, & latitudinem substantiæ.

Quanquam hæc pars videatur specie probabilis, præsertim cũ hæc pluralitas rerũ aut modorum vitanda sit quoad fieri possit: nihilominus tamen dicendũ existimo hunc modũ esse distinctum ex natura rei ab informatione, seu vnione, aut inhæsione formæ materialis i materia. Quod in primis declaro ex mysterio incarnationis: Verbum .n. hypostaticè sibi vniuit sanguinem (quem suppono habere formam distinctã ab aĩa rõnali) & in triduo assumpsit cadauer, & iuxta veram & receptam sñiam potuisset assumere naturam leo- XLV.
B nis, & aliam similem: ex ui autem talis vnionis priuaretur natura assumpta integra atque totali subsistentia creata, & de facto ita contingit in sanguine, & in cadauere Christi iuxta sanam doctrinam: ergo priuatur tã incompleta subsistentia materiæ, quam omni complemento subsistentiæ, qđ ex parte formæ adiungitur, id est, illo partiali modo quem forma materialis secum affert ad cõplẽdam cũ subsistẽtia materiæ integram subsistẽtiã compositi: non priuatur aũt forma sua informatione & vnione ad materiam ꝑꝑ assumptionem, vt per se notum est: ergo ille modus complẽs subsistentiam ex natura rei distinctus est actuali informatione, quia, vt in superiorib. traditũ est, nullum est certius signum talis distinctionis quam realis separatio vnius ab alio, ẽt si mutua non sit. Nec video quo modo possit huic rationi satisfieri nisi per assumptionem irrationalis, seu inanimatæ naturæ non vniri subsistentiam diuinam toti naturæ creatæ per se primò seu secundum se totam, sed tm̃ secundum materiam. Veruntamen hæc euasio est in Theologia improbabilis, & plus quam falsa, vt in libris de incarnatione suis locis ostendimus. Et prætereà non soluit difficultatem
C nã, si unio fit ad materiam: ergo priuatur materia sua subsistẽtia partiali: ergo nõ põt in forma materiali manere aliquis modus q ad rõnem vel complementũ subsistentiæ pertineat, qa talis modus directè ac præcisè respicit modũ subsistentiæ materiæ, & illum quasi actuat; & ab illo omnino pendet vt ostensum est. ergo reuoluimur cum eadem efficacia in rõnem factam, s. quod talis modus est inseparabilis ab actuali informatione, & consequenter ex natura rei distinctus ab illa.

Atque hinc sumi põt metaphysica rõ & propria huius rei, nam sicut in integra natura cõposita distinguimus entitatem naturæ à cõpleto modo subsistentiæ, ita in ipsa materia distinguimus essẽntialem entitatẽ ratione cuius est pars essentiæ seu naturæ compositæ, & partialem, modum subsistentiæ, ratione cuius componit integrã subsistentiam totius. Sic ergo in substantiali forma intelligitur essentialis entitas formæ, quæ est pars XLVI.

essen-

essentiæ & naturæ compositæ;'& hæc est quæ in A
format materiam vt est ẽt pars naturæ, & hæc
actualis informatio nullo mõ pertinet ad rõnem
subsistẽtiæ, sed præcisè ad compositionẽ naturæ,
vt patet ẽt in Christi humanitate, quæ includit
informationem animæ rõnalis absque vllo vesti
gio subsistẽtiæ creatæ: ergo hæc informatio vt sic
nullo modo pertinet ad complementum subsistẽ
tiæ: ergo oportet aliquid aliud adiungere ex parte
formæ. Alioqui sequetur, in materiali natura com
pleta nihil esse, quod ad rõnem subsistentiæ perti
neat, prçter incompletam subsistentiam materię,
quod in superioribus improbatum est.

XLVII. Dicetur fortasse, his rationibus rectè probari
aliquid aliud adiungendum esse ex parte formæ,
præter vnionem cum materia, quatenus vtraque
est pars essentiæ, vel naturæ: hoc tñ nihil aliud
esse præter vnionẽ existentiæ formæ ad subsisten
tiá materiæ. Nam, sicut in materia distinguuntur
ex natura rei essentia & subsistentia partialis, ita
in ipsa forma distinguitur vnio ad essentiam'ma-
teriæ ab vnione ad su sistẽtiam, & per assumptio B
nem hypostaticam vna separatur ab alia, ná for-
ma sanguinis Christi vnita mansit essentiæ mate
riæ, nõ tñ subsistentiæ propriæ eius, cú illá nõ ha
buerit: ergo hoc satis est ad efficaciá rõnis factæ,
& vt intelligatur subsistentia materialis naturæ
compleri per solam hanc vnionem existentiæ for
mæ ad subsistentiam materiæ. Sed hæc rñsio nul
lo modo põt consistere: nam si rectè consideretur
introducit in naturali compositione suppositi
ex forma & materia quendam modum hyposta-
ticæ vnionis, quod quàm sit incredibile, & im-
probabile, per se satis patet. Declaratur aũt assum
ptum, quia vnio hypostatica nihil aliud est quàm
vnio vnius substantię seu existentiæ substantia-
lis ad subsistentiam alterius vt per eam termine-
tur; hoc autem attribuitur formæ materiali cum
dicitur per suam existentiam vniri subsistentiæ
materiæ, vt per eam terminetur. Nec refert quod
forma illa non sit integra substátia, sed partialis:
nam etiam anima rationalis est partialis substan
tia, & nihilominus vnio eius ad subsistentiam al-
terius est vera vnio hypostatica. Neque etiam ob-
stat ꝙ subsistentia materiæ sit incompleta: imò tá C
to erit mirabilior vnio.

Vnde optimum conficietur argumentũ: Nam
XLVIII. subsistentia completa tm̃ potest naturaliter termi
nare completam naturam cuius est subsistentia,
quam intimè afficit: ergo subsistentia incomple-
ta tm̃ põt naturaliter terminare illam incomple
tam naturam, quam intimè afficit vt modus eius
intrinsecus, non realiter, sed modaliter tm̃ ab illa
distinctus: ergo subsistentia materiæ, ita adæqua-
tè terminat intensiuè & extensiuè (vt aliàs Caie-
tanus loquitur) partialem naturam materiæ, vt
non possit, saltem naturaliter terminare existen-
tiá formę: Neque è conuerso existẽtia formę pos-
sit quasi hypostaticè vniri subsistentię materię.
Quin potius, si velimus argm̃ retorquere, ex illa
positione sequitur subsistentiam materiæ nõ esse
incõpletam, nam si talis est vt per eam termine-
tur existentia materiæ & formæ, & consequenter
existenita totius naturæ integræ, quid illi deest
quominus completa subsistentia sit? Vnde ex illa
sententia ẽt sequitur, in toto materiali composi
to non esse aliam subsistentiam, vel complemen
tum subsistentiæ præter subsistentiam materiæ:
nam vnio existentiæ ad subsistentiam non est cõ-
plementum subsistentiæ, sed solum via, vel quasi
conditio necessaria vt existentia vnius per alienã
subsistentiam terminetur, vt patet in Christi hu-
manitate & vnione eius ad verbum.

Qua propter nihil etiam obstat si quis respon- XLIX.
deat, subsistentiá materię non esse alienam formę
substantialiter vnitæ ipsi materiæ; & iõ vnionem
illam non esse similem hypostaticæ vnioni quæ
est ad alienam subsistẽtiam: sicut è contrario mul
ti censent subsistentiam esse solius formæ præser-
tim in homine; & ad illam vniri essentiam & exi
stentiá materiæ. Hoc (inquã) nõ obstat, nam cum
materia sit realiter distincta à forma, & imperfe-
ctam habeat subsistentiam; tantumque sibi com-
mensuratam, satis est aliena & extrinseca ipsi for-
mæ, vt non possit terminare subsistentiam eius,
nisi interueniẽte aliqua præter naturali vnione.
Præsertim cũ in superioribus ostensum sit subsi-
stentiã vnicuiq; rei cõnaturalẽ non esse rẽ distin
ctam ab illa, sed modũ intrinsecum illius. illa ve-
rò opinio quæ tribuit formæ totam subsistentiá,
supponit subsistentiá esse rem simplicem, & reali
ter distinctam, iá à materia, q̃ à forma, & nõ esse
terminum existentiæ, sed vel existentiam ipsam
vel conditionem ad illam prærequisitá, quæ prin
cipia nos non admittimus. Et iuxta illa magis cõ
sequenter attribuitur subsistentia formæ; vel vt ra
dici respectu materialium formarũ, vel ẽt vt pri-
mo quasi subiecto respectu animę rõnalis: in nul
la verò sentẽtia dici probabiliter põt, quod subsi-
stentia materiæ terminet hypostatice existẽtiam
formæ, aut quòd integra subsistentia totius cõpo
siti materialis compleatur per solam vnionẽ exi-
stentiæ formæ ad materiæ subsistentiam.

Concludimus ergo sicut in materia præter en L.
titatem essentię eius, quę est quædam partialis na
tura, datur modus quidam partialis etiam, & in-
completus, qui est vltimus terminus existẽtię eius
ita in forma materiali pter entitatẽ essentialẽ eius
quæ est altera partialis natura dari modú aliũ par
tialem ex natura rei distinctum ab illa, qui est ter
minus existentię eius; & sicut ex essentijs partia-
libus materię & formæ inter se vnitis consurgit
integra & cõpleta natura, ita ex illis duobus mo-
dis materiæ & formæ, inter se ẽt vnitis consurge-
re integram subsistentiam totius materialis natu
ræ. Rursus cõueniũt in hoc illi duo partiales mo
di, ꝙ vterq; petit ex natura sua vnionem cum al-
tero, adeo vt naturaliter neuter possit sine altero
conseruari. Differunt tñ, quod modus materię nõ
innititur alteri vt sustentanti, sed solum requirit
illum quasi vltimum actum seu complementum
suum. Vnde vlterius fit vt talis materiæ modus nõ
requirat determinatè hunc vel illum modũ for-
mæ, sed quacunque forma, vel modo formę con-
tentus sit, & successiuè possit idẽ permanere sub
diuersis formis, & modis earum. Ex quo ẽt colli-
gitur, talem modú nõ terminare seu afficere ma-
teriam præcise vt vnitam huic vel illi formę, sed
secundú se, quandoquidem variata quacunque
vnione ad formá ille modus existendi perseuerat
in materia secundum se. Hæc vero omnia longè
aliter cótingũt in materiali forma. Ná in primis
sic ut hæc forma habet entitatem innixam mate-
riæ, ita modus existendi eius innititur modo exi-
stendi

stendi materiæ,& ab eo quasi fulcitur vel susten- A tatur. Ex quo fit vt sit ab eo inseparabilis,ita vt determinatè pendeat hic modus formæ ab hac subsistentia materiæ,nec possit aut variare hoc sustentaculum,& quasi migrare in aliud subiectum,aut omnino sine illo permanere. Rursus hinc coniectamus hunc modum formæ non afficere ipsam secundum se, sed tm̃ vt vnitam materiæ Non quod non adhæreat(vt sic dicam)intimè ipsi formæ & existentiæ eius quam terminat:id enim dici non potest,alioqui superfluus esset talis modus,neque haberet proportionatam entitatem,quam immediatè afficeret,sed quod non consequatur formā neque illam afficiat nisi vt vnitam materiæ:nam, sicut illa forma secundum se non est naturaliter capax existentiæ,sed tantum vt vnita, ita etiā nec terminum seu modum existentiæ habet nisi vt vnita. Itaque sicut materia prima ordine naturæ supponitur formæ,ita etiam eodem naturæ ordine tn̄ ea præsupponitur modus subsistentiæ eius forma verò materialis primò intelligitur vniri materiæ,& in illa secum afferre modum quo cū materia componat rem completè subsistentem, quem modum habere non potest nisi prout vnita est tali materiæ,& ideo dicitur non afficere illam secundum se,sed prout vnitam.

LI. Et propter has differentias vocamus modum illum materiæ partialem subsistentiam, & materiam secundum se subsistentem constituere dicimus. modum autem formæ non vocamus subsistentiam,et incompletam,& partialem, sed complementū quoddam integræ subsistentiæ, quod non constituit huiusmodi formam secundum se subsistentem,sed cum subsistentia materiæ complet integrum terminum totius suppositi cōpletè subsistentis. Quòd si quis contendat,illum etiam modum formæ appellandū esse partialem subsistentiam,eò quod sit quasi pars subsistentiæ totalis;primū infirma rōne nititur, vt iam ostensum est: Deinde solum in modo loquēdi à nobis,& à cōi vsu Philosophorum discrepabit: nam (quod ad rem pertinet) negare nō pōt, quin ille modus innitatur materiæ,& ab illa pendeat. Ac denique absolutè ac simpliciter nemo pōt dicere materialem formam subsistere rōne illius modi, sed solū esse in toto quod in ea subsistit. Declaratur hoc denique ex modo existendi quem haberet forma materialis, si per diuinam potentiam separata cōseruaretur,& ex differentia inter modū quo tunc haberet,& quem habet vnita materiæ Si.n. Deus C conseruet animam equi separatam à materia , & illi conferat positiuum modum per se essendi sicut confert quantitati consecratæ in Eucharistia: ille modus differet à modo existendi quem habet illa anima vnita materiæ in duobus. Primo,quia ille modus non habet ex se ordinem ad materiam rōne cuius ab illa pendeat,secundo, quia directè repugnat cum vnione talis animæ ad materiam,quia talis anima non pōt vniri materiæ nisi cum dependentia ab illa,quæ dependentia repugnat cū illo modo existendi,sicut modus quē habet quātitas separata repugnat cū actuali inhærentia. At vero modus existendi quem materialis aīa habet naturaliter,non repugnat vnioni,& dependentiæ, seu inhærentiæ in materia,imo natura sua illā postulat,& iō talis modus non est subsistentia, ille aūt quē haberet illa aīa in prædicto

A casu separationis,re vera esset subsistentia. Quia esset modus substantialis, sicut & existētia, quam terminat:& esset modus per se essendi incompossibilis inhærentiæ,quid ergo illi deesset ad rōnem subsistentiæ?

LII. Dices,illa subsistentia esset ne totalis an partialis,non enim videtur primum cum sit tm̃ in natura partiali,nec secundum quia non est apta componere vnam subsistentiam totalem. Circa hoc multa dici possent,quæ breuiter insinuabo, Primum est nō repugnare partialē naturam subsistere per subsistentiam integrā & completam,cum Christi aīa subsistat per subsistentiā Verbi, quod saltem in triduo certissimum est;sic ergo dici potest illa subsistentia talis animæ esse quasi totalis, quia non est apta ad componendam aliam subsistentiam,sed in se est indiuisibilis Secundum est, talem subsistentiā simpliciter in sua entitate esse imperfectam,& hoc sensu dici posse incompletam, nō quia ordinetur ad complendam alia subsistentiam,sed quia tm̃ est apta ad terminandam incompletā naturā. Sicut modus per se quantitatis separatæ non est partialis propriè,quia non ordinatur ad componendum alium , tn̄ est quid imperfectū,& incōpletum in se,sicut et motus est in B se quid incompletum, licèt non ordinetur ad cōponendum alium motum,& hæc duo vera sunt. Tertium verò posset aliquis addere,s. posse à Deo fieri vt talis anima conseruata illa subsistentia vniatur materiæ,& tunc illa subsistentia cū subsistentia partiali materiæ componeret vnam, quod si hoc verum est, propriissimè dicitur illa subsistentia partialis. Hoc tamen mihi non probatur, quia existimo materialem formam nō posse vniri materiæ,nisi per vnionem includentem dependentiam à materia,& inhærentiam,quæ subsistētiæ repugnat vt supra dixi. Forma enim non pōt aliter informare,quam natura sua apta sit, quia causalitas formalis nō pōt suppleri,aut variari in eadē forma, at vero materialis forma nō est apta informare nisi inhærendo suo modo, quare impossibile est vt informet subsistēdo Nisi fortasse adiuncto nouo miraculo,quod talis forma simul afficiatur modis oppositis,& ex natura rei repugnantib. quod in his modis ita proxime oppositis,vt sunt per se esse,& inhærere , non existimo esse possibile,nisi cōstituēdo eandē rē bis in rerū natura,seu in diuersis locis. Videatur,quæ de hac retetigimus in tom. 1. 3. par. dispu. 14. sect. 1. & 3.

C

Satis fit argumentis in principio positis, & incommunicabilitas subsistantiæ declaratur,

LIII. ARgumenta,seu rationes dubitandi in principio sectionis positæ priori loco non sunt à nobis soluendæ: probant enim & confirmant sententiam à nobis propositam. In his verò, quæ posteriori loco positæ sunt,attingitur difficultas alia,præcipue intenta in hac sectione,scilicet,quo modo subsistentia creata dicatur incommunicabilis, hoc enim esse de ratione suppositi certissimum est ex omnium Theologorum sententia in principio 3. lib. senten. & 3. par. D. Thom. Quo sensu dixit etiam Boetius personam esse,rationalis naturæ indiuiduam substantiam,id est incommuni-

municabilem, vt omnes exponunt. Subsistentia ergo creata, quæ suppositum semper constituit incommunicabilis ēt esse debet; nam si ipsa com municabilem redderet. Hęc autem incommunica bilitas videtur repugnare eum his, quæ diximus de compositione subsistētiæ, & de vnione vnius subsistentiæ cum alia, quia omnis compositio fit per quandam communicationem; oportet ergo verū sensum huius incōmunicabilitatis aperire.

LIIII. Est ergo primò cōsiderandum, varios esse mo dos cōmunicationis, & non omnes excludi ex vi subsistentię seu suppositi. Est enim in primis quę dam communicatio extrinseca intentionalis, seu in genere causæ finalis, quo modo finis seu bonū dicitur communicare se ipsum, alliciēdo ad sui di lectionem: & hoc modo constat subsistentiam & suppositum esse communicabilia, nā dicunt per fectionem aliquam per se amabilem. Alia est cō municatio etiam extrinseca, sed realis, & effecti ua, quomodo causa efficiens dicitur se communica re suis effectibus, & hoc ēt modo clarum est non esse de ratione suppositi vt sit hoc modo incom municabile: imò verò ad suppositum maximè p tinet hoc modo se communicare, nam (vt aiunt) B actiones sunt suppositorū, & subsistentia quan uis non sit propria ac formalis ratio huius com munionis, non tamen excludit illam, imò est cō ditio necessaria ad hāc communicationem. Rur sus est alia cōmunicatio intrinseca, & formalis: voco autem formalem, non tm̄ illam quæ est in genere causæ formalis, sed omnem illam in qua res communicat, vel præbet alicui suammet enti tatem seu formalitatem, quomodo etiam materia dicetur intrinsecè ac formaliter se communicare composito. Hæc vero communicatio potest etiā esse multiplex, quædam est secundum rationem tm̄ seu communitas rōnis, quo modo species, ge nera, & alia superiora, prædicata dicuntur com municari inferioribus. Et hanc communicatio nem excludit in primis incommunicabilitas sup positi & subsistentiæ, sed non est propria eius, sed communis cuilibet rei singulari, nam quæli bet res singularis, siue sit natura, siue suppositum non potest pluribus inferioribus communicari. Imo ipsummet suppositum, vel subsistentia in tā C tum est hoc modo incommunicabilis, in quan tum in re ipsa singularis est, nam ipsa ratio subsi stentiæ, vel suppositi, prout abstractè concipi po test, communicabilis est secundum rationem, vt indicauit Diuus. Thom. 1. p. q. 29. artic. 1. ad pri mum.

LV. Alia est communicatio realis eiusdem rei sin gularis ad plura supposita, vel plura entia reali ter distincta. Quæ potest dupliciter intelligi, sci licet vel per identitatem, vel per vnionē tm̄. Prio ri modo nō reperitur talis communicatio extra diuinam naturā. Vnde incōmunicabilitas huic communicationi opposita cōuenit quidem om ni subsistentiæ finitæ, non tamen ex eo præcise ꝙ subsistentia singularis est, sed ex eo tm̄ quòd finita est. Nam diuina natura, licet sit singularis & essentialiter subsistens, realiter communis est tribus personis realiter distinctis secundum totā suam perfectionem, & ipsammet subsistentiam absolutam: & è conuerso omnis res finita, etiā si non sit subsistens, est incapax huius cōicabilitatis respectu plurium & distinctarū rerum per iden

A titatem, prouenit ergo hæc incommunicabilitas ex limitatione. Quamquam autem hæc sit suffi ciēs ratio, & adæquata respectu creaturarū, non tamen respū omnium rerum, quia diuinę perso næ secundum proprias relationes seu proprieta tes personales sunt hoc modo incommunicabi les per identitatem, non propter limitationē, sed propter relatiuam oppositionem, vel originis: ab hac enim prouenit distinctio diuinarum perso narum, & cōsequenter incōmunicabilitas vnius respectu aliarū, nam respectu inferiorū rerū po tius prouenit ex eminentia, & infinitate, ratione cuius non possunt identificari cum rebus finitis & inferioribus, vt per se notum est.

Alia verò communicatio realis vnius & eius dem rei singularis respectu plurium & distincta rum, non per identitatem, sed per vnionem tan tum, naturaliter saltem loquendo, repugnat sup posito & subsistentiæ creatæ: vnde hoc sensu etiā incommunicabilitas tali cōicationi opposita, est de rōne illius. Imo iuxta probabilem opinionem Theologorum, etiam supernaturaliter seu per di uinam potentiam, omnis subsistētia creata est in communicabilis, non solum pluribus suppositis, B quod indubitatū est, sed ēt pluribus naturis: subsi stentia. n. creata ita est alligata (vt sic dicam) pro priæ naturæ quam terminat, vt nulli alteri cōica ri possit, quod alijs verbis dici solet, suppositum creatum ita esse imperfectum, vt non possit alie nam naturam assumere aut terminare. Quam in cōmunicabilitatem nō habet diuina persona aut subsistētia: pōt. n. pluribus naturis cōicari per hy postaticam vnionem saltem supernaturaliter: na turaliter enim id fieri nō pōt, nam licèt esse hoc modo communicabilem connaturale sit diuinæ personæ, vel subsistētiæ, ipsa tamen cōmunicatio nulli naturę creatę potest esse connaturalis, cum quę fieri debeat per mutationem creaturę, & nō Dei, necessario sequitur vt per solam mutationem vel actionem supernaturalem fieri possit. Vnde fit hanc incommunicabilitatē absolutè sumptā non esse de ratione suppositi vt sic, sed de ratione suppositi creati. Imo in ipsomet supposito creato nō oritur ex aliqua cōditione ad rōnem suppositi pertinēte, nam alijs ēt rebus conuenit quę non C sunt supposita. Vna enim forma non potest natu raliter esse in diuersis materijs adęquate, nec vna materia sub diuersis formis inter se repugnanti bus, neque vnum accidēs in distinctis subiectis, neque vna natura in distinctus suppositis, & sic alijs. Quod ergo subsistētia creata non possit na turaliter cōmunicari pluribus rebus, seu naturis ex eo prouenit quòd limitata est & finita: ex eadē. n. radice similis incōmunicabilitas reperitur in omnibus exemplis adductis, & in alijs rebus aut modis similibus. Quòd verò ēt supernaturaliter eadē subsistētia creata incommunicabilis sit mul tis naturis, ēt existimatur prouenire ex limitatio ne eius, sed qa hęc communis ratio non sufficit, vt opinor, addēdū est id oriri ex ꝓpria īperfectio ne subsistētię creatę, s. quia solum est modus natu rę quam terminat, & non res omnino ab illa di stincta. Est enim intrinsecum huic modo, vt so lā illā rē afficere possit ꝗ modificat, quia in suo modo afficiēdi dicit quandam identitatē cum re quam afficit. Vnde hoc non est proprium subsi stentię, sed commune omnib. modis, tā subsistentia

libus,

sibus, quam accidẽtalibus: quã rẽ latius tractaui in primo tomo. 3. part. disp. 15. sect. 4.

LVII. Quid sit cõmunicatio formalis, & quibus reb. possit conuenire.

Porrò præter cõmunicationem vnius rei respectu plurium, potest intelligi cõmunicatio vnius rei respectu alterius per formalẽ vnionẽ, vel coniunctionem aliquã, vt forma communicatur materiæ & materia formæ, & sic de alijs. Atque hoc mõ nulla esse videtur res creata (vt diuina omittamus) omnino incommunicabilis: quanquã n. non omnis res omni modo cõmunicari possit, nulla tñ videtur esse res quæ nõ sit aliquo modo communicabilis. Nam, vt dicebam, materia communicatur formæ, & forma materiæ, & accidens communicatur subiecto, & subiectum accidenti & (quod ad rem præsẽtem spectat) subsistẽtia cõmunicatur naturæ, cui intime coniungitur, eam terminãdo, & natura communicatur supposito, cuius est forma & essentia, & ipsi ẽt subsistentiæ communicatur, siquidẽ illi vnitur. Vnde concludi videtur, incommunicabilitatem absolute sumptam non posse esse de ratione subsistentiæ etiã creatæ, sed sub aliqua determinata ratione vel limitatione.

B

LVIII. Quod vt declaremus aduertendum est, aliud esse loqui de supposito, aliud de quacunq; re creata subsistente, aliud denique de subsistentia ipsa completa, vel incompleta. Suppositũ enim absolute dictum significat substantiam completam & totalem, atq; omnino determinatã in genere substantiæ. Vnde suppositum creatum vt tale est omnino est incommunicabile, quia neque vlterius determinari potest aut quasi contrahi, vel modificari in genere substantiæ, & quamuis accidentia recipiat quibus communicari videtur, non tamẽ recipit illa secundum subsistentiam suam, sed secundum naturam, cuius signum est, quia ablata subsistentia eadem accidentia manent præterq̃ quod hæc cõicatio accidentium est in alio genere, & valde extrinseca. Non potest aũt suppositũ creatum communicari secundum subsistentiam suam alteri naturæ substantiali, non solum naturaliter, verum nec supernaturaliter, vt diximus, atq; ita est omnino incommunicabile. Formaliter autem ac proprijssime quatenus suppositum est, est incommunicabile alteri supposito nõ solũ creato, sed ẽt diuino, vt ab eo sustentetur seu terminetur: nã in ratione sua includit quod sit vltimo terminatum: hæc ergo incommunicabilitas est propria suppositi vt suppositum est. Vnde ẽt diuinis & increatis suppositis conuenit, nã licet suppositum diuinum communicabile sit creatis naturis, nõ tamen vt ab eis terminetur, sed vt eas terminet, & quasi in se sustineat.

C

LIX. Neque huic incõmunicabilitati obstat, quod cũ vna aqua, v.g. vnitur alteri, ex duobus suppositis integris fit vnum; atq; ita videtur vnum suppositũ substantialiter vniri & cõmunicari alteri ad componendum vnum tertium. Hoc (inquã) non obstat, quia cum dicitur suppositum incommunicabile, intelligitur formaliter seu cũ compositione, id est manens suppositum: nam si amittat rationem seu complementũ suppositi, id quod reliquum est, communicari poterit, saltem vt pars toti, vel cõparti. Atque ita contingit in prædicto exemplo, nã cum aqua vnitur aquæ, vtraq; amittit aliquem vltimum terminum terminantem & complentem rationem totius, seu totalis substantiæ, quã suppositũ significat, & ambæ acquirunt cõem terminũ in quo vniuntur per modum partiũ: & tñ quæ vniũtur, non sunt supposita, sed potius vt vniantur, desinunt esse supposita: atq; ita semper verũ est, suppositũ vt suppositum esse incõmunicabile, vel (vt ita dicam) inunibile substantialiter alteri supposito. Diximus autem superius substantias, quæ sic vniuntur, non amittere totã subsistentiam quam antea habebãt, sed solũ indiuisibilem terminũ eius ex quo fit, vt partes aquæ post vnionem inter se possint dici subsistentes, nõ tñ supposita: nam denominatio subsistẽtis indifferens est ad totum, & ad partes, quæ participant subsistendi modum, seu ad rem cõpletã, & incompletam: denominatio autẽ suppositi, sicut & personæ, est solius substãtiæ completæ, & plene constitutæ in suo genere. Quod ex communi vsu horum nominum constat. Sic enim, vt notauit D. Thom. 1. p. q. 29. art. 1. ad 5. anima rõnalis ẽt separata licet subsistat, non est persona, quia est substantia incompleta, [sicut nec manus (inqt) nec quecũq; alia partium hominis.] Quod si qs dicat saltẽ posse vocari suppositum incompletũ, sicut nonnulli appellant animam semipersonam, respondendũ est, id solum pendere ex vsu vocis, ideoque illam locutionẽ improprijssimã, & in rigore falsam: nã cũ dicitur suppositum incompletum, inuoluitur repugnantia in ipsis terminis secundũ propriam significationẽ eorũ, nã suppositũ non significat nisi substantiam cõpletã. Verũ est D. Thom. interdũ indicare illam distinctionẽ non tñ sub nomine [suppositi, sed subsistentis, & hoc aliquid,] vt patet 1. p. quæst. 75. ar. 2. ad 2. vbi ait, [Hoc aliquid potest accipi dupliciter, vno modo pro quocũque subsistente, alio modo pro subsistente cõpleto in natura alicuius speciei: primo modo excludit inhærentiã accidentis, & materialis: secundo modo excludit imperfectionem partis: vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo mõ, & idem est de anima. C. Thom.

LX. Subsistentia absolute nõ reddit omnino incõmunicabilẽ naturam.

Quocirca, loquẽdo de subsistente vt sic, non includit eam omnimodam incommunicabilitatẽ quã includit suppositum. Nam in diuinis natura subsistentis, etiam si sit perfectum & cõpletũ ens communicabilis est tribus suppositis, non vt ab eis pendeat, nec quia illis indigeat vt subsistat, sed propter suam infinitatem, rõne cuius cõmunicatur multis suppositis ineffabili quodã modo, per summã identitatem & simplicitatẽ. In creaturis aũt non habet locum ille modus communicationis, & ideo si res subsistens sit ẽt completa est, omnino incõmunicabilis, ac suppositum. Res aũt incompleta subsistens potest esse communicabilis per modũ partis dummodo talis communicatio non sit per inhærẽtiam, nã hæc repugnat cũ modo subsistendi vt dictũ est: vnio aũt per modum partis non repugnat rei subsistenti incompletæ seu partiali, cũ possit dari subsistentia extensa, & constans ex partialibus vt ostensum est.

LXI. Quæ incommunicabilitas de ratione subsistentiæ sit.

Atque ita facile constat quid dicendum sit de subsistẽtia ipsa in abstracto sumpta, nam generatim loquendo, de ratione illius tñ est illa incommunicabilitas quæ opponitur inhærentiæ, seu inexistentiæ in alio sustentãte: loquẽdo vero in particulari de subsistentia completa, quæ ĩ reb. creatis semper est suppositalitas, vel personalitas, illa põt dici aliquo modo communicabilis vt quod,

incommu-

incommunicabilis verò vt quo, si Metaphysicorum more loquamur: illa.n. quatenus est actus quidam naturæ, cui adiungitur, cõicatur illi, & hoc sensu dicitur cõicabilis vt quod, constituit tamen rem omnino incõicabilem, tũ per modum formæ inhærentis quatenus subsistentia est, tum ẽt per modum partis quatenus completa est; & hoc modo dicitur incommunicabilis, vt quo. Vnde consequenter habet vt etiam vt quod, sit incommunicabilis cæteris rebus, præterquàm suæ propriæ naturæ; & vt illi etiam non sit communicabilis per inhærentiam, sed per intimam quandã modificationem & identitatem. Duobus præterea modis intelligi potest subsistentiam creatam, & completam esse incõmunicabilem vt quo, seu (quod idem est) esse rõnem constituentem rem in communicabilem. Primo respectu ipsius constituti per ipsam vt sic; & hoc est certissimum, quia illud constitutum est suppositum, quod vt tale est, omnino est incommunicabile, vt declarauimus. Secundo respectu naturæ quam terminat, idest, ꝙ non solum suppositum ipsum, sed etiam naturam semel terminatam reddat incommunicabilem alteri supposito, seu incapacem alterius subsistentiæ. Et hoc quidem, si solum secundum naturæ leges, & capacitatem naturalem intelligatur, est certissimum, & per se notum. Si autem in ordine etiam ad diuinam potentiam, res est incerta, quamuis probabile sit hoc etiam modo reddi prorsus incommunicabilem naturam creatã, propria subsistentia terminatam. Quãuis nec de natura diuina, nec de creata terminata personalitate diuina, id verũ habeat: de qua re dixi 1. tom. 3. par. disp. 14. sect. 2. De subsistentia denique incompleta dicendum est, constituere rem incommunicabilem per modum inhærentis, non tamẽ per modum partis: nam hoc ipso ꝙ incompleta est, potest esse pars; & ideo illi non repugnat communicatio per modum partis, vt satis ex superioribus constat.

LXII. *Duplex modus incõpletæ subsistentiæ.* Solum occurrit vltimò aduertendum duplici ter esse posse subsistentiam incompletam, s. vel ex se & intrinsecè, vel ex accidente, & (vt ita dicam) ratione status. Priori modo est incompleta subsistentia animæ rationalis, vel materiæ primæ; & ideo siue anima sit cõiuncta, siue sit separata, semper subsistentia eius est incompleta, semperque est communicabilis, neque post separationem habet aliquem modum positiuum, communicationi repugnantem: & propter hanc etiam causam non est suppositum. Posteriori autem modo est incompleta subsistentia partis aquæ quando vnita est alteri parti, quia solum propter statum non est terminata proprio & incommunicabili termino. Ac propterea si separetur, acquirit talem terminum, estque verum suppositum habens subsistentiam completam. Atque ita satis constat quo modo subsistentia incommunicabilis sit, & qua ratione hæc proprietas non repugnet diuisibilitati eius, seu compositioni ex partibus, & ita etiam sufficienter satisfactum est argumentis in principio sectionis positis.

A

SECTIO VI.

Quam causam efficientem, & materialem habeat subsistentia.

I. Ex his quæ hactenus diximus de formali ratione subsistentiæ, explicatæ sunt fere omnes proprietates, & variæ diuisiones eius, nimirum in incompletam & completam, in spiritualem & materialem, in simplicem & compositam, seu diuisibilem & indiuisibilem. Solum ergo superest dicendum in præsente sectione de causis eius, & in sequenti de eius effectibus. Inter causas autem subsistentiæ finalis declarata est, explicando munus & necessitatem eius, formalis autem nulla est, quia ipsa subsistentia est quasi forma, vel actus vltimus in suo genere: solum ergo dicendum superest de efficiente, & obiter aliquid attingemus de materiali.

II. *Subsistentia omnis creata Deum requirit efficientem.* Duo ergo sunt certa circa efficientem causam subsistentiæ. Primum est, necessariam esse aliquam causam à qua omnis subsistentia rerum

B

creatarum fiat. Patet, quia hæc subsistentia est aliquid reale, & non est quid increatum aut æternum: ergo necesse est vt ab aliquo agente habeat suum esse, qualecunque illud sit. Secundum est subsistentiam vniuscuiusque rei ab ea causa efficiente fieri, à qua fit res ipsa quæ subsistit, seu natura illa quam terminat subsistentia, itaque in angelis & rebus omnibus quæ per creationem fiũt, Deus ipse est causa efficiens subsistentiæ: in his autem quæ fiunt per generationem genitans ipsum à quo res genita fit, etiam confert illi subsistentiam. Hoc constabit magis ex dicendis, nunc breuiter probatur, quia tam creatio, quàm generatio per se primo & immediatè tendit ad rem subsistentem vt sic: ergo necesse est vt efficiens creationem vel generationem, efficiat aliquo modo subsistentiam sui effectus. Difficultas vero est etiam duplex: prima, an causa creans, vel generãs rem subsistẽtem, se sola, & eadem omnino actione quæ confert illi existentiam, conferat etiã subsistentiam: secunda, estò actio sit aliquo modo

C

diuersa, an sit immediate à solo efficiente existentiam rei: vel an illam efficiat mediante ipsamet natura cuius est subsistentia.

Qua actione fiat subsistentia.

III. *Aliquorum sententia. D. Thom.* Circa priorem partem multi sentiunt eadem omnino actione fieri ab eodem agente totam rem subsistentem cum subsistentia ipsa, & existentia. Quæ sententia videtur sumi ex D. Thoma 1. par. quæstio. 45. art. 4. vbi ait, creari & fieri esse proprium rei subsistentis; quia eius est fieri cuius est esse: illius aũt propriè est esse quod est subsistẽs: nã illud est quod habet esse: ergo sentit D. Thom. vnicam esse actionem, qua fit res subsistens vt sic, per quam subsistentia ipsa comproducitur seu concreatur. Quod testimonium nõ solã D. Thomæ autoritatem, sed etiam efficacem rationem continere videtur. Et confirmatur, nam, quando accidens fit in subiecto, eadem actione fit entitas accidentis, & actualis inhæsio, vt nunc sup-

ſupponimus ex dictis in ſuperioribus: ergo eadẽ ratione ſubſtantialis natura, & eius ſubſiſtentia vnica actione fit. Probatur conſequentia, tum quia ſæpe diximus eandem proportionem ſeruare modum ſubſiſtentiæ ad naturam ſubſtantialem, quam habet modus inhærentiç ad naturam accidentalem: tum etiam quia ſicut fit forma accidentalis inhærens, ita fit natura ſubſtantialis ſubſiſtens. Denique confirmatur, quia ſuppoſitum creatum eſt vnum ens ſimpliciter ac per ſe: ergo vna actione fit: ergo illa eadem actione & ab eodem agente conſit, ſeu concreatur ſubſiſtentia.

IIII. Contrariũ ſententia. In contrarium autem ſumi poteſt argumentũ ex myſterio incarnationis, in quo videmus animam rationalem eſſe creatam eadem actione, qua crearetur ſi non eſſet Verbo vniẽda, & einſdem ſpeciei cum actionibus quibus aliç animç rõnales creantur, vt ſuppono ex his quç latè tractaui in primo tomo 3. par. diſp. 8. ſectione 1. ergo creatio animç vt talis eſt non terminatur ad ſubſiſtentiam animç, ſed ad ſolam exiſtentiam: ergo oportet vt ſubſiſtentia, alia actione ſeu alio modo fiat. Simile argumentũ fieri poteſt de effectione totius humanitatis, & ad res omnes põt applicari. Nam angelus v.g. poſſet nunc vniri hypoſtaticè Deo quoad ipſius naturam, vt ſupponimus, & tunc deſineret eſſe, ſeu conſeruari ſubſiſtentia angeli: cõſeruaretur aũt natura eius eodem modo, & in eadem exiſtentia in qua nũc conſeruatur: ergo eſt actio diuerſa illa qua conſeruatur exiſtentia ab ea qua ſubſiſtentia conſeruatur, quandoquidem vna ceſſante permanet alia: ergo etiam eſt diuerſa actio illa qua res accipit exiſtentiã, ab ea per quam ſubſiſtentiam recipit, nam actio productiua, & conſeruatiua, eadẽ eſt per ſe loquendo, ſi agens nõ varietur. Et confirmatur rõne phyſica, nã actiones variantur iuxta diſtinctionem, & neceſſitatem terminorũ, eò quod actio nihil aliud ſit quam dependentia termini ab agente, quæ formaliter eſt modus quidã ipſius termini, realiter verò eſt ipſemet terminus vt progrediens ab agente, ſed ſubſiſtentia eſt aliquid ex natura rei diſtinctum à re ſubſiſtente, & ab exiſtentia eius: ergo habet diuerſam dependẽtiam & emanationem ab agente: fit ergo per diſtinctam actionem.

V. Duobus modis intelligi põt actionẽ hanc eſſe vnam vel plures: primò quod ita ſit vna, vt ſit indiuiſibiliter eadem, ita vt effectio ſubſiſtentiæ nihil in re addat effectioni naturæ & exiſtentiç eius, quæ per ſubſiſtentiam terminatur. Alio modo intelligi poteſt effectionem ſubſiſtentiç aliquid addere actioni creatiuç ſeu productiuç exiſtentiç rei. Hoc autem ſubdiſtinguendum eſt, nam duobus modis poteſt accidere; primo vt id quod addit effectio ſubſiſtentiç ſit actio omnino diſtincta ab effectione exiſtentiç, quanuis ex natura rei ſit coniuncta cum illa. Secundo vt non ſit actio diſtincta, ſed veluti pars quçdam eiuſdem actionis, ita vt vna tantum ſit actio, quç ad rem exiſtentem & ſubſiſtentem terminatur, illa tamen non ſit ſimplex, ſed compoſita ex partiali modo ſeu dependentia terminata ad exiſtentiam, & alio partiali modo terminato ad ſubſiſtẽtiam. Sicut actio qua continuè fit calor vt duo, vel calor bipedalis, eſt quidem vna, non tamen

A ſimplex, ſed compoſita ex partialibus actionibus terminatis ad diuerſos gradus, & ad diuerſas partes caloris. Imo hæc actionis compoſitio poteſt adhuc duobus modis contingere; vnus eſt, vt cõpoſitio ſit talis & cũ tanta dependentia partiũ inter ſe, vt non poſſit vna pars ſine alia manere aut fieri; & hoc modo cenſemus eſſe vnam actionẽ qua fit, & vnitur ſubiecto accidens, & omnis forma quæ educitur de potentia materiæ ſeu ſubiecto. Alter modus eſt vt compoſitio hæc ſit ſine mutua partium depẽdentia, ita vt poſſit manere vna pars actionis ſine alia, quod interdum viciſſim & indifferenter cõtingit in vtraque parte, vt quando inter eas & terminos partiales earũ nullus eſt ordo per ſe, ſicut in exemplo poſito de calefactione bipedali, poſſet enim fieri in dimidia parte tantum, idque indifferẽter in vna vel alia. Interdum verò nõ eſt mutua hæc independẽtia, ſed vna pars actionis per ſe ſupponit aliam, & non poteſt eſſe ſine illa, vel ſaltem quin illa præceſſerit, quanuis è conuerſo ea quæ ſupponitur ſeu eſt prior, poſſit eſſe ſine ſubſequenti, ſicut in B exemplo de actione productiua caloris vt duo, actio qua producitur primus gradus, poſſet manere ſine ſubſequente, non tamen è contra.

Autoris iudicium.

VI. Argumenta igitur poſteriori loco poſita ſufficienter probant, actionem qua fit ſubſiſtẽtia cum exiſtentia rei, non eſſe ita vnã vt ſit omnino ſimplex & indiuiſibilis, alioqui nulla ratione poſſet illa actio terminari ad rei exiſtentiam, & impediri ne ad ſubſiſtentiam terminetur. Quia ſi actio re ipſa exercetur, neceſſe eſt vt habeat ſuum terminum: ſi ergo attingit vnum terminũ, & non alium, vel vnã partẽ termini, & non aliã, ideò eſt, quia impeditur vel vna actio, vel vna pars actionis, & nõ alia: ergo actio quç ſic minuitur vel impeditur vt ſic dicã, nõ põt eſſe omnino ſimplex, & indiuiſibilis: huiuſmodi aũt eſt actio qua fit res tota ſubſiſtẽs, qñquidem poteſt manere illa actio vt terminatur ad rem ſeu exiſtentiã naturæ, ſine actione ſubſiſtentiæ, ergo. Probant præterea rationes illç effectionẽ exiſtẽtiç, & ſubſiſtẽtiæ rei nõ habere inter ſe mutuã ac neceſſariã dependentiã, quandoquidem põt vna ſine altera permanere. C Exiſtimo aũt hoc non eſſe verũ indifferenter, ſeu viciſſim ac mutuò, nam actio qua fit natura exiſtens, poteſt eſſe ſine effectione propriæ ſubſiſtentiç, vt ex myſterio incarnationis conſtat; non poteſt autem e conuerſo fieri vt effectio exiſtentiæ maneat ſine actione productiua, vel conſeruatiua naturæ exiſtentis. Et ratio eſt, quia cum ſubſiſtentia tantum ſit modus naturæ, non poteſt eſſe aut fieri niſi in ipſa natura, & actu terminans illam: ergo ordine naturæ eſſentialiter ſupponit exiſtentiã, & conſequenter effectionem etiam, vel cõſeruationem ipſius naturæ. iuxta principia ergo à nobis poſita, ita Philoſophãdum eſt, etiam ſi alij iuxta alia principia aliter opinari cogantur.

VII. Neque priores rationes quidquam cõtra hęc efficiunt, nam ad ſummum eo tendunt, vt probent hãc actionem eſſe vnam, non verò quod ſit ſimplex & indiuiſibilis. Sicut è cõuerſo, licèt poſteriores rationes probent, vt dixi, illam actionẽ non eſſe vnam ſimplicem, non tamen probant

definitè esse duas, sed vel esse duas, vel vnam compositam, quæ diminui potest, & quasi mutila, vel dimidiata manere. Quid autem horum verius sit, inquirendum superest: pendet autem hoc ex posteriori puncto supra proposito. Nam si solù agens quod existentiam efficit, facit etiam immediatè subsistentiam, videtur sanè vtrumque facere vna actione totali: si aũt ipsum solũ cõfert existentiam, subsistentiam autem non per se solum, sed medio aliquo principio ipsius rei subsistẽtis, confert, erunt actiones duæ, quia in rigore sunt à diuersis principijs: ob hãc igitur causam simul hæc tractanda sunt.

Quod sit principium proximum à quo manat subsistentia.

VIII. Rationes dubitandi

EST igitur præcipua huius sectionis difficultas, an subsistẽtia effectiue sequatur ex intrinsecis principijs naturæ existentis: an verò à solo extrinsecu agente detur, natura solum passiuè seu quasi passiue se habente respectu illius. Et videtur quidem hoc posterius verum esse primũ ob rationem supra insinuatã, quòd actio agẽtis per se primò tendit ad rem subsistentem vt sic: ergo ipsum solum est quod dat effectui totam entitatem, vsque ad subsistentiam. Secundo ex illo simili de accidenti, nam quando accidens fit vnitum subiecto, modus inhæsionis non est actiue ab ipsomet accidente quod vnitur, sed solum extrinsecum agens, quod efficit accidens, confert illi actualem inhærentiam: ergo si seruanda est proportio, idem dicendum est de subsistentia respectu naturæ substantialis. Tertio quia aliàs sequitur materiam primam esse principium intrinsecum actiuum suæ subsistentiæ, quod est cõtra naturam materiæ, nam cum sit pura potẽtia non est actiua. Sequela patet quia tam intrinsecè comparatur, & tantam connexionem habet illa partialis subsistentia cum materia, sicut subsistentia animæ cum anima, aut completa subsistentia totius naturæ cum ipsa natura. Quarto, quia aliàs sequitur naturam violẽter priuari sua subsistentia, quod non est consentaneum mysterio incarnationis, quia aliàs dicendum esset humanitatem Christi esse nunc in statu violento. Sequela vero patet, quia illud est violentũ, quod est contra internum impetum actiuum naturę, ex 3. Ethic. cap. 1. si ergo natura esset intrinsecum principium actiuum suæ subsistentiæ priuari illa esset contra internum impetum actiuum, & consequenter esset violentum. Quintò, quia subsistentia non educitur de potentia naturæ seu alicuius subiecti, sed concreatur tantum: ergo à solo Deo immediatè fieri potest. Antecedens probatur, quia subsistentia non est aliquid inhærẽs subiecto, nam, vt supra dicebamus, subsistẽtia est modus directe oppositus inhærentiæ. Consequẽtia autem patet, quia causa secunda nihil agere potest nisi per eductionem ea potentia subiecti. Et confirmatur, nam quod cum alio concreatur, non habet cum illa connexionem actiuam, sed formalem aut materialem, vel aliquam similem quæ ad has reducatur: & ideo eadem actione fit cum re quæ per se primo creatur, sicut materia

A & forma cœli concreantur cum cęlo, non propter actiuam connexionem vt notum est sed ob formalem & materialem: ergo idem dicendum erit de re subsistente, & de connexione naturę, & propriæ subsistentiæ eius. Sextò, quia aliàs sequitur, posse naturã existentem conseruari sine propria subsistentia, & absq; vlla alia, quod videtur intelligi non posse, quia si natura est à parte rei existens, & non est in alio supposito, intelligi nõ potest quin in se ac per se sit, & consequenter quòd subsistat. Sequela probatur, quia si solus Deus efficit existentiam, & deinde subsistentia resultat à natura existente; ergo sunt diuersæ actiones: ergo potest Deus vnam separare ab altera, & priorem sine posteriori conseruare. Neque ad hoc erit necessaria noua actio, qua detur tali naturæ aliquis positiuus modus loco propriæ subsistentię, sed sufficiet suspensio diuini influxus, nam illa dimanatio proprię subsistentię ab existẽte natura, pendet à cõcursu Dei: omnis enim modus realis, omnisque dependentia, qualiscunque illa sit, pendet magis & immediatius à causa prima, quam à secunda: ergo potest Deus suspendere illum concursum, nullum alium tribuendo: & cõ B seruando actionem qua se solo producit naturã existentem.

Sententia autoris.

HAEC sententia probabilis, nec potest opposita sufficienter demonstrari. Nihilominus in primo tomo 3. par. disput. 8. sect. 3. cõtrarium nobis visum est probabilius, pp authoritate D. Thomę ibi q. 2. artic. 5. ad primum & quęst. 16. art. 12. in corpore, & ad primum, quem eius discipuli communiter ita intelligũt, & ideo in hãc sententiam inclinant, quam etiam indicat Genebrardus lib. 2. de Trinitate pag. 93. & 94. Ratio verò est, quia ex parte naturę sunt omnia principia sufficientia vt ab ea actiuè resultet subsistentia eius. ergo non est negandum quin inter illa talis actiua cõnexio intercedat. Antecedens declaratur, quia, vt supra à nobis ostensum est, essentia substãtialis cum sua existentia ordine naturę antecedit subsistentiam, ergo habet omnia neces- C saria vt ab illa possit resultare modus subsistẽtię. Patet consequentia, quia ipsa essentia est nobilior quam subsistentia, & per existentiam constituitur in statu, quo possit esse principiũ intrinsecum subsistentiæ per resultantiam saltem naturalem. Rursus videtur esse maxime proportionata, vt possit esse huiusmodi principium: tum quia ex nobilitate ac perfectione eius prouenit talis existendi modus, vnde in virtute põt illũ continere; tũ ẽt quia ad perfectioné rei spectat vt possit esse intrinsecũ principium sui modi essendi, præsertim quãdo ille modus est omnino intrinsecus & cõnaturalis, & naturaliter inseparabilis ab ipsa re. Atq; hinc probata manet prima consequẽtia totius rõnis, nam qñ effectus, vel aliquis modus rei potest conuenienter reduci in causam secundam, non est soli primæ attribuendus: & similiter quando renocari potest in internum principium, non est ad solam extrinsecam causam referendus; & præcipue quando talis modus habet intrinsecam, & inseparabilem connexionem naturalem cum re cuius est modus. Et

IX.

D. Thom. Genebrar.

auge-

augetur vis huius rationis ex simili exemplo de dimanatione actiua propriæ passionis ab essentia, quam admittūt, & plures autores, & qui melius sentiunt: videturque satis probari experimento physico de reductione aquæ ad pristinam frigiditatē; & latius traditur à Philosophis in 2. de anima. Nullæ autem sunt rationes, quæ probabilius suadeant dimanationem illam effectiuam passionum ab essentia, quàm sit ratio à nobis facta, imo omnes ad illam reducuntur, vt facilè patebit cōsulenti autores, vel diligenter excogitanti huiusmodi rationes, & vim earum. Addo, maiorem vim habere dictā rationem in præsenti, quia maior est proportio inter naturam existentem cum sua subsistentia, & maior & intimior connexio, quàm sit inter substantialem essentiā; & accidentalem proprietatem. Neque huic rationi obstat, quòd subsistentia est tātum modus naturæ, proprietas autem accidentalis, est entitas distincta, imò hoc potius iuuat & confirmat rationem factam, quia facilius est intrinsecum modum fieri seu dimanare ab interno principio, quam entitatem distinctam. Atque hoc magis confirmabit responsio ad rationes dubitandi in contrarium positas.

Solutiones argumentorum.

X. AD primam respondetur, actionem agentis vltimatè quidem tendere ad constituendā rem per se subsistentem (agimus enim de substantiali actione) proximè tamen & immediatè efficere rem seu naturam existentem, ad quam non impeditam naturaliter, consequitur subsistentia, quam dicitur conferre ipsummet agens, eo modo quo is qui dat formam, dicitur dare omnia consequentia ad formam. Vnde creatio v.g. dicitur esse rerum subsistentium, non quia formaliter terminetur ad subsistentiam, nam reuera terminatur ad ipsum esse vt sic, vt sumitur ex D. Thoma, 1. part. quæstio. 45. per totam, & signatim articulo 4. ad primum, sed quia per se primò tendit ad tale esse, ad quod ex natura rei consequitur subsistentia, si sit creatio facta modo quasi cōnaturali ipsi termino. Quod ideo aduerto, quia potest Deus creare formam accidentalem, quæ ex se non habet esse ad quod subsistentia consequatur, tamen ille modus productionis est extraordinarius, & præter naturalis; & tunc necesse est vt Deus supernaturali modo sustineat accidens illud sine subiecto: & est probabile conferre illi per nouam actionem positiuum modum per se existendi, vt in materia de Eucharistia in simili dictum est.

XI. Ad secundam rationem negatur consequētia, & similitudo sumpta ab inhæsione accidentis: est enim dissimilis ratio. Nam cum forma accidentalis fit in subiecto & ex subiecto, non prius natura existit quā inhæreat, aliàs oporteret prius natura creari quam vniri, & ob eandem causam non potest se ipsam actiuè vnire subiecto, quia nec potest se ipsam de potentia subiecti educere, neque ante vnionem etiam secundum naturæ ordinem habet esse existentiæ, vt possit esse principium efficiens suæ inhæsionis. Et ex eadem radice est, quòd talis forma eandem actio-

A ne, & ab eodem agente recipit inhæsionem, à quo recipit esse. Sicut etiam, qui existimant subsistentiam naturæ substantialis nil aliud esse quàm ipsam existentiam substantiæ, rectè & consequenter dicent subsistentiam non resultare à propria essentia, sed conferri tantum ab extrinseco agente: quia existentia non potest prouenire ab intrinseco, neque ante existentiam habet res vnde possit esse principium efficiens. In eo tamen non loquuntur isti autores consequēter, quòd admittunt essentiam substantialem prius natura habere entitatem actualem essentiæ, quā subsistentiæ, quia tunc necesse est vt admittant aliquam priorem actionem per quā essentia habeat illam actualitatem, quam antea non habebat, & separabilem de potentia absoluta ab actione qua fit subsistentia; & tunc sine causa negant, essentiam constitutam per actionem agentis in illa actualitate, esse posse intrinsecum principiū actiuum à quo manet subsistentia. Hic autem error sequitur ex alio supra notato, nimirum quia falso negant, illud esse actuale essentiæ

B esse existentiam: & ideò falsum etiam dicunt, & vocibus abutuntur; quando subsistentiam, quæ non constituit formaliter actualitatem rei, sed afficit, vel modificat illam, vocāt existentiam ipsius essentiæ: sed hęc satis sunt in superioribus tractata.

XII. Hic verò inquiri potest circa respōsionem datam, an in aliquo casu, vel supposito aliquo miraculo, possit forma accidentalis effectiuè se vnire subiecto saltem per resultantiam naturalem, vt v.g. supponendo quantitatem cōseruari à Deo separatam à subiecto, vt in Eucharistia fit, & postea creari materiam vel substantiam intimè pręsentem illi quantitati, & auferri ex parte Dei omne impedimentum, id est, suspendi omnem actionem qua Deus impediebat inhærentiam, & per se conseruabat quantitatem: In eo igitur casu cessat respōsio data, nam illa quantitas iam prius existebat quàm esset vnita: ergo habet esse à quo possit effectiuè manare vnio, & aliunde est tam intima connexio inter quantitatem

C & actualem inhærentiam, sicut inter naturam substantialem & subsistentiam. Et confirmari potest ex quadam probabili opinione Henrici asserentis animam rationalem, quia prius natura existit intimè pręsens materiæ dispositæ, quàm illi substantialiter vniatur, se ipsam actiuè vnire corpori per naturalem quandam resultantiam, seu actiuitatem. Quod si obijcias quia forma non efficit actiuè informationem, sed formaliter, responderi potest, vtrumque concursum habere.

Forma ne accidentalis possit aliquo modo se vnire efficienter subiecto.

XIII. Hunc dicendi modum de quātitate in illo casu vt probabilem reliqui in primo tomo 3 parte loco citato, posteà vero re magis considerata in 3. tomo disput. 57. sectione 3. probabilius censui & merito, inhęsionem etiam pręexistentis accidentis non manare actiuè ab ipso accidente, sed ab aliquo extrinseco agente debere fieri. Et ratio est, quia licèt accidēs toto priori tempore existat absque inhęrētia, & consequēter cōseruetur in esse per actionem nō eductiuā de potētia materiæ, sed alterius & superioris rōnis, tamen in eo instante, in quo iterum vnitur subiecto, non prius habet esse q̄ vniatur, quia iam tunc non

recipit esse per illam actionem superiorem, & quasi creatiuam, sed per actionem eductiuam, seu (quod perinde est) conseruatiuam formæ in subiecto & ex subiecto, & non alias: per quam actionem forma simul recipit esse, & inesse; & ideo non potest talis forma esse principium actiuum talis actionis, vel inhærentiæ quam per illam in eo instante recipit. Atque hoc modo differentia assignata in superiori responsione locum habet, etiam in accidente quod prius tēpore supponitur existere separatum. Nam illa præexistentia (vt sic dicam) tempore antecedens, est per accidens respectu actionis quæ est in illo instante, in quo tale accidens vnitur subiecto. Quapropter non est etiam simile exemplum ab anima rationali sumptum, nam illa etiam prout existit in eo instāti in quo vnitur corpori, prius natura existit, & per actionem non eductiuam, sed creatiuam. Præterquam quòd illa opinio Henrici satis dubia est, & incerta, vt notaui in secundo tomo 3. par. disp. 44. sect. 5.

XIIII. *Forma substantialis corporea an possit se actiue venire.* Hinc verò obiter infertur, idem quod dictum est de forma accidentali, dicendum etiam esse de B materiali forma substantiali, quoad suam actualem vnionem, & quasi inhæsionem in materia. Quia etiam illa fit per eductionē, & ideo simul, & eadem actione existit, & vnitur; & ideo sicut non potest se ipsam efficere, ita nec pōt se ipsam vnire. At verò si sermo sit non de inhæsione formæ substantialis, sed de illo modo partiali quo talis forma complet subsistentiam totius: rectè intelligitur resultare actiuè ab ipsa forma: nā illam supponit formam quoad suam entitatem essentialem, existentem, & vnitam materiæ, & in reliquis eodem modo ad illam comparatur sicut subsistentia ad essentiam.

XV. Secundò obiter etiam intelligitur ratio, ob quā actio per quam accidēs, vel materialis forma fit, & vnitur subiecto, non pōt quasi partiri & manere dando esse tali formæ, & non dando illi inhærentiam seu vnionem cum subiecto. Sed quādocunque accidens separatur à subiecto, & sic conseruatur omnino cessat prior actio, & incipit noua dans seu cōferuans illud esse sine vnione, secus verò est in actione vel actionibus per C quas natura substantialis accipit esse, & subsistere, nam potest illa prior actio diuidi & separari à posteriori, vt dixi. Ratio autem differentiæ est, quia illa actio, qua forma accidentalis, vel materialis, recipit esse connaturali modo, est essentialiter pendens à subiecto, alioqui non esset actio eductiua; ablata autem vnione cessat concursus subiecti, & ideo necesse est vt talis actio cesset, & incipiat alia quæ sit quasi creatiua, & productiua. Actio verò per quam fit natura substantialis, non pendet essentialiter à subsistentia, cum hæc posterior sit quàm ipsum esse, ad quod terminatur talis actio. De qua re dixi plura in primo tomo 3. partis Disputatio. 8. sectione 1.

XVI. *An a materia prima resultet subsistentia.* Ad tertium, quod erat de materia prima, aliqui putant inconueniens hanc actiuitatem, etiā per resultantiam naturalem illi tribuere: & ideo aiunt, huiusmodi actiuitatem subsistentiæ semper esse à sola forma, non solum in naturis simplicibus, seu formis subsistentibus (quod per se clarum est) sed etiam in naturis completis con-

A stantibus ex materia & forma. Qui modus dicendi esset satis probabilis, si subsistentia esset simplex entitas omnino realiter distincta à materia, & forma. Supponendo autem, quod supra docuimus, subsistentiam esse modum naturæ, habentem compositionem, vel simplicitatem proportionatam ipsi naturę, esseque vel partialem vel integram, iuxta conditionem naturæ quam terminat, necessario dicendum est, subsistentiam consequi ad eam naturam, quam proximè terminat. Concedo ergo subsistentiam incompletam materię resultare ex ipsa. Neque enim potest resultare à forma, tum quia subsistētia consequitur naturam tanquam modus ad rē cuius est modus: subsistentia autem materię non est modus formę, sed ipsiusmet materię, tum etiam quia illa subsistentia materię ordine naturę supponitur ipsi formę, quia vt materia sit primum subiectum generationis, supponitur subsistens, & sub diuersis formis eandem numero subsistentiam retinet. Neque est inconueniens attribuere materię hoc genus actiuitatis circa propriam subsistentiam, nam licèt non sit actiua propria actione, quæ ordinetur ad communicationem sui esse, quia non potest sibi simile producere, neque ad illud disponere; tamen per quandam resultantiam circa aliquam proprietatem vel modum suum, nihil impedit quod sit actiua. Sic enim quantitas, quę est proprietas materię, & illa semper concomitans, naturaliter manat ab illa iuxta probabilem sententiam; & idem multi censent de relationibus, quę in fine in materia, & ab illa resultant posito termino. Neque contra hoc obstat, quod materia sit pura potentia in ordine ad actum formalem, quam hoc non excludit quin habeat aliquam essentiam actualem, quę satis est vt ex illa resultent aliquę proprietates, vel modi essendi illi proportionati.

XVII. *Subsistentia primæ sua subsistentia an sit in statu violento.* Ad quartum respondetur, difficultatem in eo tantum æquè procedere de essentia siue comparetur actiuè ad subsistentiam, siue passiuè tantum, quia violentum non solum est illud quod est contra principium actiuum internum, sed etiam quod est contra principium passiuum. Aristoteles enim loco ibidem citato solum ait, violentum esse quod est à principio extrinseco, nihil prorsus conferente passo, cui vis est illata: is autem qui aliquid ab extrinseco patitur contra naturalem appetitum passiuum nihil cōfert, sed potius repugnat. Restat ergo eadem difficultas, siue natura sit principium actiuum propriæ subsistentię, siue solum naturali aptitudine & appetitu passiuo illam postulet, quo modo non sit in statu violento si illa priuetur. De qua re disputant Theologi, partim in 1. 2. quęstione 6. partim in 3. part. quęstione secunda. Et quidam generaliter aiunt, quidquid creatura à Deo patitur positiuè, vel priuatiuè, non esse violentum, quia secundum potentiam obedientialem subiecta est suo creatori, & ad hoc est magis propensa, quàm ad suam particularem perfectionem, sicut aqua quando ascendit ad replendum vacuum non violenter ascendit, quia licèt motus ille sit contra appetitum particularē proprię naturę, est secundum generalem appetitū ad bonū vniuersi. Alij verò in particulari respondent, Christi,

Christi humanitatem non esse in statu violēto, quia, licèt sit priuata propria subsistentia, euecta est ad altiorem statum, & ad vnionem cum nobiliori subsistentia, quæ virtute & eminenter cōtinet quidquid perfectionis estin propria. Et hęc est vera sententia, quam latè tractaui in tomo 3. par. disp. 8. sect. 3.

XVIII. Quintum argumentum posset in contrarium retorqueri, saltem ad probandum, diuersum esse modum quo fit subsistentia, ab eo quo fit natura existens, & ideo ex hac parte potius posse concludi, actionem seu effectionem esse diuersam, & non repugnare quod subsistentia resultet actiuè ab ipsa natura, etiam si natura secundum existentiam suam ab extrinseco agēte creetur. Quia natura creatur simpliciter ex nihilo, vel generatur ex præexistentę materia quæ ex nihilo creata est: subsistentia autem fit aliquo modo ex ipsa natura cuius est subsistentia: nā sicut in illa est tanquam modus eius, & ab illa essentialiter pendet in genere causæ materialis, saltem per reductionem, ita ex illa fit, nec potest aliter fieri nisi coniuncta ipsi naturæ, & in ea nitens, atque ab ea pēdens, & hoc satis est vt ab ipsa natura possit actiuè resultare. Neque obstat quòd subsistentia concreari dicatur, quando res creatur, quia cōcreatio, licèt nō semper requirat dimanationē vnius ex ab alia, vt bene declarat confirmatio illi quinto argumento adiuncta, non tamē semper illam excludit. Interdum enim dicitur concreari aliquid tanquam pars eius quod per se primò creatur, tunc non oportet vt intercedat dimanatio vnius ab alio, sed sola compositio vnius integri termini, qui per se primò fit per vnam actionem cōpositam & proportionatam termino; & hoc modo creatur cœlum vna actione, & partes eius concreantur. Alio modo dicitur aliquid concreari, quia naturali necessitate coniunctum est cum proximo termino creationis, vt intellectus concreatur animæ, & huiusmodi concreatio nō excludit, sed potius fere semper adiunctam habet dimanationem eius rei, quæ concreatur, ab existentia vel essentia rei quæ creatur: & hoc modo dicitur cōcreari subsistentia. Denique alio modo concreatio solum dicit concomitantiam cum creatione in eodem momento, absque intrinseca vel necessaria connexione. Quo modo dicitur communiter gratia concreata Angelis, vel Adæ, & huiusmodi concreatio neque est eadem actio cum creatione, nec dimanatio necessario coniuncta cum illa, sed est actio omninò distincta, & coniuncta cum creatione, vel ex voluntate creatoris, vel ex concomitantia alterius agentis, vt v.g. lumen aeris potuit esse æterni cōcreatum ex præsentia solis, qui illum illuminauit in eodem instanti in quo creatus est. Igitur ex concreatione subsistentiæ non potest excludi dimanatio eius ab essentia.

XIX. Sed vrgebis, concreationem subsistentiæ non esse collocandam in secundo ordine, sed in primo, ideoque excludere prædictam dimanationem. Assumptum probatur, quia quod concreatur illo secundo modo, supponit constitutū integrū terminū creationis, & solū per accidēs, & ad summū per se secundò coniunctum est cum termino qui per se primò creatur, & hoc modo intellectus concreatur animæ, vel angelo, & lux Soli, & quantitas corpori vel materiæ, & sic de alijs. At verò subsistentia non sic se habet; non enim supponit terminum creationis, & per se secundò illi adiungitur, sed formaliter includitur in adæquato ac per se primo termino creationis, nam quod creatur non est natura, sed suppositum, vel res subsistens vt sic: ergo subsistentia creatur vt pars formalis rei quæ creatur, quod spectat ad primum modum concreationis: non ergo potest concreari tanquam dimanans à termino creationis. Respondetur, obiectionē hanc solum fundari in illo communi modo loquendi suppositum esse quod generatur vel creatur, & non naturam. Quæ locutio eodem modo intelligenda est, quo altera similis, suppositum scilicet esse quod operatur, cuius sensus non est sub sistentiam esse rationem agendi, sed esse quoddam complementum, quod ex natura rei præsupponitur in agente, ratione cuius dicitur ipsum suppositum esse quod operatur, quanuis ratio agendi sit ipsa natura vel forma, vt sectione sequente fusius dicemus. Sic igitur suppositum dicitur esse quod fit vel creatur, non quia subsistentia ipsa sit ratio formalis (vt sic dicam) terminandi creationem, sed quia est substantiale complementum rei quæ creatur, naturaliter ac necessario resultans ex formali termino creationis, quod est ipsum esse substantiale. Creatio ergo vi sua facit rem independentem à subiecto, & natura sua tendit ad producendam rem omnino completam in suo esse substantiali: completur autem per subsistentiam, vt dixi; & ideo creari dicitur res subsistens: quanuis creatio vt sic non attingat immediatè subsistentiam ipsam, sed illud esse ad quod sequitur subsistentia. Atque ita satis declaratum manet quo modo subsistentia dicatur concreari, non vt pars termini quem immediatè attingit creatio, sed vt modus naturaliter consequens talem terminum.

De materiali causa subsistentiæ.

XX. INsinuatur vero in illo argumento quędam difficultas pertinens ad alteram partem huius sectionis, quæ est de causa materiali subsistentiæ an scilicet subsistentia propriè habeat materialem causam, & quænam illa sit. In quare primo cumparari potest subsistentia ad illam naturam quam adæquatè terminat, id est simplex & completa subsistentia ad proportionatam naturam, nimirum angelicam, simplex autem & incompleta ad materiam, vel animam rationalem: completa verò & composita ad integram & cōpositam naturam. Et secundum hanc comparationem certum est, subsistentiam esse affixam, & intimè adhærentem naturæ quam terminat; & ita pendere ab illa in fieri, & in esse, vt nullo alio modo fieri aut esse possit, quæ omnia in superioribus probata sunt.

XXI. Aliquorum sententia. Ex quo aliqui etiam ita loquuntur, vt dicant subsistentiam inhęrere naturę quam terminat, & ex illa fieri seu educi tanquam ex materia, quia omnis modus qui ordine naturæ pręsupponit rem quam modificat, ita inhęret illi, & ex illa fit. Dico autem qui pręsupponit

rem modificabilem,] vt excludam dependētiam creatiuam, seu creationem passiuam, quæ etiam est modus rei quæ creatur, non tamen est in illa, aut fit ex illa vt ex subiecto, quia nō præsupponit illam ordine naturæ, sed potius ad illam tendit: hoc autem est singulare in hoc modo propter specialem eius rationē, quæ est esse viam ad terminum: subsistentia autem non est huiusmodi, sed ordine naturę præsupponit rem quam afficit ac terminat, & ideò comparatur ad illam vt ad subiectum & materiam, sicut omnes alij similes modi. Et cōfirmatur, nam hoc modo optimè intelligitur, quo modo possit subsistentia fieri cum concursu ipsiusmet essentiæ, quia nimirum educitur de potentia subiecti: sicut ob contrariam rationem creatio passiua, quamuis sic affixa termino non potest fieri ab agente creato, neq; cum concursu ipsius termini, quia nō est in illo vt in subiecto. Quòd si obijcias, subsistentiæ repugnare inhærentiam; respondere potest, non repugnare illi inhærentiam, vt quod, sed vt quo, id est nō repugnare illi esse inhærentem, sed constituere rem inhęrētem; vel aliter (& eodem deuoluitur) repugnare illi inhætentiam, nō ex parte sui, sed ex parte rei cui ipsa inhæret, vel quam constituit: ipsa enim subsistentia constituit subsistens, cui vt sic repugnat quòd inhæreat; terminat ētiam naturam, quam reddit ineptam ad inhærendum, vel inexistendum alteri; sed hoc ipsum facit subsistētia inhærendo tali naturæ.

XXII. Aliorum opinio. Alijs verò non placet hic loquendi modus, neganteque subinde, subsistentiā inhærete naturæ. Cuius rei rationem aliqui reddunt, quia alioqui esset accidens: quæ ratio non cōcludit, quia non est sermo de inhærētia in eo rigore, sed vt ad substantialem vnionem cum dependentia extendi potest, & sępe tribuitur formis materialibus. Alij reddunt rationem quia subsistentia non est forma propriè & in rigore; ergo nec natura quam terminat, comparatur ad illā vt materia vel subiectum; ergo neque inter illa intercedit inhæsio, sed aliud genus vnionis longè diuersum. Vtraq; consequentia est clara, quia illa sunt quasi correlatiua, seu se mutuò consequuntur. Antecedens autem probatur à Theologis, quia aliàs Verbum diuinum non posset supplere vicem subsistētiæ, cum non possit esse forma. Item probari potest, quia neque est forma accidentalis vt suprà probatum est, nec substantialis, quia aliàs non posset informare, vel aliam formam, vel completam naturam substantialem.

XXIII. Iudicium auctoris. Hæc dissensio videtur magna ex parte esse in modo loquendi, nam in re constat esse inseparabilem vnionem inter subsistētiam, & essentiam seu naturam cum termino: ac subsistentiam ipsā creatam, quatenus est modus quidam ex natura rei distinctus à natura, habere quoddam esse imperfectum & diminutum, quod nec fieri, nec cōseruari potest nisi affixum tali naturæ, an verò illa coniunctio & dependentia dicenda sit inhæsio, nec ne, videtur pertinere ad modum loquendi. Mihi tamen posterior loquendi modus magis placet, tum quia omnis modus qui nō distinguitur realiter, sed modaliter tantum à re cuius est modus, videtur habere cū illa vnionem alterius rationis quā sit inhæsio propriè sumptam, vt sumi potest ex his quæ suprà dicta sunt de distin-

A ctione modali, & de causa formali: & dicemus iterū infra, tractando de accidētibus. Quòd si in modis omnibus hoc habet locum, multo magis in substantialibus, qui ad complementum substantiæ concurrunt. Et maxime hoc procedit in hoc modo, qui est subsistentia, cum ex se habeat complere suppositum creatum in positiua ratione essendi per se, Tum etiam propter rōnem factam, quòd subsistentia non comparatur ad naturam vt forma, sed vt purus terminus: ergo nec natura comparatur ad subsistentiam vt materia vel proprium subiectum: comparatur ergo vt terminabile ad suum terminum, cum quo habet naturalem connexionem necessariam: & latè loquendo, seu reductiuè se habent vt actus & potentia. Atque hęc habitudo & connexio satis est vt subsistentia possit à natura dimanare per resultantiam naturalem.

XXIIII. Atque ex his constat, si subsistentia comparetur, nō ad naturam quam terminat, sed ad aliud subiectum, non posse esse inhęrētem alicui, quia

B hoc multo magis repugnat rationi illius; idque in omni subsistentia completa est per se manifestum. Item subsistentia partiali materiæ primæ. De subsistentia autem partiali animæ rationalis verū est, aliquo modo esse in corpore, seu in subsistētia corporis, cum qua complet integram subsistentiam totius, tāquam vltimus actus eius non tamen cum inhęsione, quia non pendet ab illa in suo esse, sed cum simplici vnione, quæ nō repugnat subsistentiæ partiali: vnde non potest dici subsistentia corporis, esse causa materialis subsistentię animę. In formis autem materialibus propterea negamus esse subsistētiam partialem, quia modus illarum verè est in materia cū causalitate materiali, & cum dependentia, & aliquali inhęsione.

Possit ne substantialis natura sine vlla subsistentia conseruari.

C

XXV. IN sexta ratione attingitur alia difficultas, an scilicet fieri possit vt Deus impediat emanationem subsistentiæ à natura per solam suspensionem influxus: atque ita fieri possit vt natura cōseruetur sine vlla subsistentia propria, vel aliena. Quę difficultas, si attentè consideretur, multo magis locum habet in contraria sententia asserente Deum solum efficere subsistentiam cum existentia: nam si potest suspendere suum influxum circa rem seu modum posteriorem, conseruando priorem, qn̄ ille influxus est cum causa secunda, eadem vel maiori ratione id poterit, si fit ab ipso solo. Quapropter illa difficultas nō pendet ex pręsente quęstione, quam modo tractamus, sed communis est in omni sentētia asserente subsistentiam esse rem positiuam ex natura rei distinctam à natura. Quam attigit Scotus in 3. distinctione 1. quæst. 1. vbi, licet reputet inconueniens, quod possit natura existens conseruari sine propria subsistentia, & sine vnione ad alienam, existimat tamen id sequi ex illa sententia asserente subsistentiam esse rem positiuam ex natura rei distinctam, & Caietanus 3. par. quęst. 4. art. 2. respōdēs Scoto, cōcedit id sequi, & nō reputat esse incōueniēs, vt p potentiā Dei absolutā natura

Scoti, opinio.

Sententia Caietani.

natura conseruetur sine vlla personalitate propria, vel aliena.

XXVI. Qui diffi. cultas in Caietani opinione. Hæc verò sententia est difficilis valde in opinione ipsius Caietani: nam ipse ait subsistētiam esse anteriorem existentia, & cōstituere propriū susceptiuum existētiæ: sed non potest natura conseruari sine existentia: ergo nec sine subsistentia, quæ est prior. Quòd si dicatur posse Deum inuertere hunc ordinem, & ponere existentiam in natura ante subsistentiam: Cōtra hoc possumus ad hominem argumentari, Caietanus enim ait, Deum non posse conseruare materiam sine forma, quia non est capax existentiæ nisi per formā, eo quòd forma constituit susceptiuum existētiæ: nec pōt existentia constitui extra proprium susceptiuum: sic igitur nō poterit natura conseruari sine subsistētia, quia non est capax existentiæ nisi per subsistentiam: nec poterit inuerti hic ordo, quia nō pōt existentia cōstitui extra proprium susceptiuum. Illud verò est mirabilius, quod quidam docent, subsistētiam nihil aliud esse, quàm existētiam ipsam substantialem, & nihilominus admittunt posse conseruari naturam sine subsistentia propria vel aliena. Nam hi coguntur concedere posse conseruari essentiam in rerum natura sine existentia. Quod quàm sit absurdum, ex ipsis terminis cōstat, & in superioribus latius tractarū est. In nostra verò sententia cessat hæc difficultas: existimamus enim essentiam existentē esse priorem ordine naturæ sua subsistentia, & ideò licèt impediretur subsistentia, non priuaretur natura existentia sua, & ita videtur probabiliter dici posse non implicare contradictionem. Nam in eo casu talis natura diceretur esse per se mere negatiuè, quia non esset in alio, non tamen positiuè, quia non esset ita terminata, vt esset positiuè incapax vnionis ad aliud suppositum.

XXVII. Resolutio dubij Fonseca. D.Thom. Nihilominus tamen contraria sententia videtur probabilior, quam tenuit etiam Fōseca lib. 5. c.8. q.6. sect. 5. ad 4 Scoti, citatque in eam sniam D.Thom. in 3. d. 5. q. 3. art. 3. ad tertium. vbi solū ait, quòd si humanitas separaretur à Verbo, statim subsisteret. Sunt aūt notanda verba D. Thomæ, ex quibus ratio nō infirma pro hac parte colligitur: Separatio (inquit) dat vtrique partium totalitatem, & tn continuis dat etiā vtrique esse in actu, vnde hoc ipso quod hominem deponeret, subsisteret homo ille per se in natura rationali, & ex hoc ipso acciperet rōnem personæ. Quando ergo id quod additur, vel resultat, est tm intrinsecus terminus, nō pōt ita impediri vt res prorsus interminata maneat, vt probat exemplum de lineæ: intelligi n. nō potest vt prorsus maneat sine termino, aut quòd cum linea diuiditur, & punctus continuans partes aufertur, nō resultet pro prij termini in partibus diuisis, cum tn eadem, vel maior distinctio sit inter punctum & partes lineæ, quæ inter subsistētiam & naturam. Est ēt optimum exemplum de quantitate & figura. Quis enim intelligat magnitudinem existētem in rerum natura, & figura terminabilem, & nulla terminatā figura? Id reuera intelligi nōn pōt. Aut quòd linea non sit recta aut obliqua, & superficies aut rotunda, aut singularis: est autem figura modus quantitatis ex natura rei distinctus ab illa.

XXVIII. Contingit ergo inter rem & modum esse tam A intrinsecam connexionem, vt res non possit carere omni modo terminante: ergo si alicubi hæc connexio reperitur, maximè inter subsistentiam & naturam, quæ non solum comparantur vt terminus & terminabile, sed etiam subsistentia est talis terminus vt immutabilis ex natura rei & magis vnum faciat cum natura, quam figura cū quantitate. Idemque argumentum sumi pōt ex præsentia locali: fieri enim nō potest, vt sit quantitas v.g. in rerum natura, & nullā habeat localem præsentiam, estò posset hanc vel illam variare, cum tamen præsentia sit etiam modus ex natura rei distinctus, & inferioris rationis seu accidentalis. Atque hinc ēt intelligimus esse aliquos modos ita immediatè oppositos, vt nō possit res vno priuari nisi ratione modi oppositi, nō vero per puram vtriusquam carentiā: huiusmodi sunt in linea v.g. esse rectam vel obliquam, in natura per se existere, vel inexistere alteri. Igitur propter hanc etiam causam nō potest natura priuari propria subsistentia, nisi in aliqua alia persona constituatur, quod fit per modum cuiusdā vnionis subsistentiæ oppositum. B

Ad argumentum ergo factum in sexta ratione dicendum est, quanuis absolutè possit Deus suspendere suum influxum, interdum tamē ex necessitate conferre vnum modum, supposita volūtate auferēdi alium, propter intrinsecam rerum connexionem, vt in dictis exemplis videre licet. Addo verò, licèt non implicaret contradictionē, naturam priuari omni subsistētia, tam propria, quàm aliena, negari tamen nō posse, quin sit magis consentaneum naturis rerum, vt quotiescunque natura vel res priuatur aliquo existendi modo sibi connaturali, afficiatur modo opposito qui inter illos est immediatè oppositio: ita vt natura non priuetur subsistentia nisi per vnionē hypostaticam; & è conuerso, vt accidens quando priuatur inhærentia, accipiat aliquem modum positiuum per se essendi, inhærentiæ oppositum, vt probabilius iudicauimus in materia de Eucharistia, quia valde alienum est à natura manere sinē aliquo intrinseco termino. Vnde præter miraculum separationis, esset nouum miraculum sine vllo alio modo aut termino rem conseruari. XXIX.

C

Fiat ne vna actione existentia, & subsistentia.

Ex resolutione huius puncti sequitur decisio alterius supra tacti, de vnitate vel pluralitate huius actionis. Dicendum est .n. actionem qua fit subsistentia cum existentia rei nō solum non esse simplicem, & indiuisibilem, verum etiam neque vnam compositam, sed esse efficientias distinctas, quanuis cōnexas. Patet ex dictis, quia vna est creatio v.g. in angelo, alia vero est (vt ita dicam) modificatio tantum rei iam creatæ, quæ est quasi quædam eductio de potentia subiecti. Item sunt a diuersis principijs, nam vna est à solo Deo, vel extrinseco agente, alia vero proximè est ab intrinseca natura; nulla est autem maior differentia inter actiones, vel efficientias, quam inter principia. Denique una est propria actio, alia est intrinseca resultantia. Dici uero solet una tantum actio, per quam fit essentia cum XXX.

essentiæ & naturæ compositæ; & hæc est quæ informat materiam vt est ẽt pars naturæ, & hæc actualis informatio nullo mõ pertinet ad rõnem subsistẽtiæ, sed præcisè ad compositionẽ naturæ, vt patet ẽt in Christi humanitate, quæ includit informationem animæ rõnalis absque vllo vestigio subsistẽtiæ creatæ: ergo hæc informatio vt sic nullo modo pertinet ad complementum subsistẽtiæ: ergo oportet aliquid aliud adiungere ex parte formæ. Alioqui sequetur, in materiali natura completa nihil esse, quod ad rõnem subsistentiæ pertineat, prętet incompletam subsistentiam materię, quod in superioribus improbatum est. A

XLVII. Dicetur fortasse, his rationibus rectè probari aliquid aliud adiungendum esse ex parte formæ, præter vnionem cum materia, quatenus vtraque est pars essentiæ, vel naturæ: hoc tñ nihil aliud esse præter vnionẽ existentiæ formæ ad subsistentiá materiæ. Nam, sicut in materia distinguuntur ex natura rei essentia & subsistentia partialis, ita in ipsa forma distinguitur vnio ad essentiam materiæ ab vnione ad subsistẽtiam, & per assumptionem hypostaticam vna separatur ab alia, nã forma sanguinis Christi vnita mansit essentiæ materiæ, nõ tñ subsistentiæ propriæ eius, cũ illá nõ habuerit: ergo hoc satis est ad efficaciá rõnis factæ, & vt intelligatur subsistentia materialis naturæ compleri per solam hanc vnionem existentiæ formæ ad subsistentiam materiæ. Sed hæc rñsio nullo modo põt consistere: nam si rectè consideretur introducit in naturali compositione suppositi ex forma & materia quendam modum hypostaticæ vnionis, quod quàm sit incredibile, & improbabile, per se satis patet. Declaratur aũt assumptum, quia vnio hypostatica nihil aliud est quàm vnio vnius substantię seu existentiæ substantialis ad subsistentiam alterius vt per eam terminetur; hoc autem attribuitur formæ materiali cum dicitur per suam existentiam vniri subsistentiæ materiæ, vt per eam terminetur. Nec refert quod forma illa non sit integra substãtia, sed partialis: nam etiam anima rationalis est partialis substantia, & nihilominus vnio eius ad subsistentiam alterius est vera vnio hypostatica. Neque etiam obstat ꝙ subsistentia materiæ sit incompleta: imò tãto erit mirabilior vnio. B

XLVIII. Vnde optimum conficietur argumentũ: Nam subsistentia completa tm̃ potest naturaliter terminare completam naturam cuius est subsistentia, quam intimè afficit: ergo subsistentia incompleta tm̃ põt naturaliter terminare illam incompletam naturam, quam intimè afficit vt modus eius intrinsecus, non realiter, sed modaliter tm̃ ab illa distinctus: ergo subsistentia materiæ, ita adæquatè terminat intensiuè & extensiuè (vt aliàs Caietanus loquitur) partialem naturam materiæ, vt non possit, saltem naturaliter terminare existentiá formę: Neque è conuerso existẽtia formę possit quasi hypostaticè vniri subsistentię materię. Quin potius, si velimus argm̃ retorquere, ex illa positione sequitur subsistentiam materiæ nõ esse incõpletam, nam si talis est vt per eam terminetur existentia materiæ & formæ, & consequenter existenita totius naturæ integræ, quid illi deest quominus completa subsistentia sit? Vnde ex illa sententia ẽt sequitur, in toto materiali composito non esse aliam subsistentiam, vel complementum subsistentiæ præter subsistentiam materiæ: nam vnio existentiæ ad subsistentiam non est cõplementum subsistentiæ, sed solum via, vel quasi condino necessaria vt existentia vnius per alienã subsistentiam terminetur, vt patet in Christi humanitate & vnione eius ad verbum. C

Qua propter nihil etiam obstat si quis respondeat, subsistentiã materię non esse alienam formę substantialiter vnitæ ipsi materiæ; & iõ vnionem illam non esse similem hypostaticæ vnioni quæ est ad alienam subsistẽtiam: sicut è contrario multi censent subsistentiam esse solius formæ præsertim in homine; & ad illam vniri essentiam & existentiá materiæ. Hoc (inquã) nõ obstat, nam cum materia sit realiter distincta à forma, & imperfectam habeat subsistentiam; tantumque sibi commensuratam, satis est aliena & extrinseca ipsi formæ, vt non possit terminare subsistentiam eius, nisi interueniẽte aliqua præter naturali vnione. Præsertim cũ in superioribus ostensum sit subsistentiã vnicuiq; rei cõnaturalẽ non esse rẽ distinctam ab illa, sed modũ intrinsecum illius. Illa verò opinio quæ tribuit formæ totam subsistentiã, supponit subsistentiã esse rem simplicem, & realiter distinctam, tã à materia, q̃ à forma, & nõ esse terminum existentiæ, sed vel existentiam ipsam vel conditionem ad illam prærequisitã, quæ principia nos non admittimus. Et iuxta illa magis cõsequenter attribuitur subsistentia formæ; vel vt radici respectu materialium formarũ, vel ẽt vt primo quasi subiecto respectu animę rõnalis: in nulla verò sentẽtia dici probabiliter põt, quod subsistentia materiæ terminet hypostatice existẽtiam formæ, aut quòd integra subsistentia totius cõpositi materialis compleatur per solam vnionẽ existentiæ formæ ad materiæ subsistentiam. XLIX.

Concludimus ergo sicut in materia præter entitatem essentię eius, quę est quædam partialis natura, datur modus quidam partialis etiam, & incompletus, qui est vltimus terminus existẽtię eius ita in forma materiali pter entitatẽ essentialẽ eius quæ est altera partialis natura dari modũ aliũ partialem ex natura rei distinctum ab illa, qui est terminus existentię eius; & sicut ex essentiis partialibus materię & formæ inter se vnitis consurgit integra & cõpleta natura, ita ex illis duobus modis materiæ & formæ, inter se ẽt vnitis consurgere integram subsistentiam totius materialis naturæ. Rursus cõueniũt in hoc illi duo partiales modi, ꝙ vterq; petit ex natura sua vnionem cum altero, adeo vt naturaliter neuter possit sine altero conseruari. Differunt tñ, quod modus materię nõ innititur alteri vt sustentanti, sed solum requirit illum quasi vltimum actum seu complementum suum. Vnde vlterius fit vt talis materiæ modus nõ requirat determinatè hunc vel illum modũ formæ, sed quacunque forma, vel modo formę contentus sit, & successiuè possit idẽ permanere sub diuersis formis, & modis earum. Ex quo ẽt colligitur, talem modũ nõ terminare seu afficere materiam præcise vt vnitam huic vel illi formę, sed secundũ se, quandoquidem variata quacunque vnione ad formã ille modus existendi perseuerat in materia secundum se. Hæc vero omnia longè aliter cõtingũt in materiali forma. Nã in primis sic ut hæc forma habet entitatem innixam materiæ, ita modus existendi eius innititur modo existendi L.

stendi

stendi materiæ, & ab eo quasi fulcitur vel sustentatur. Ex quo fit vt sit ab eo inseparabilis, ita vt ille terminatè pendeat hic modus formæ ab hac subsistentia materiæ, nec possit aut variare hoc sustentaculum, & quasi migrare in aliud subiectum, aut omnino sine illo permanere. Rursus hinc coniectamus hunc modum formæ non afficere ipsam secundum se, sed tm̃ vt vnitam materiæ. Non quod non adhæreat (vt sic dicam) intimè ipsi formæ & existentiæ ejus quam terminat: id enim dici non potest; alioqui superfluus esset talis modus, neque haberet proportionatam entitatem, quam immediatè afficeret, sed quod non consequatur formã neque illam afficiat nisi vt vnitam materiæ: nam, sicut illa forma secundum se non est naturaliter capax existentiæ, sed tantum vt vnita, ita etiã nec terminum seu modum existentiæ habet nisi vt vnita. Itaque sicut materia prima ordine naturæ supponitur formæ, ita etiam eodem naturæ ordine in ea præsupponitur modus subsistentiæ eius forma verò materialis primò intelligitur vniri materiæ, & in illa secum afferre modum quo cũ materia componat totem completè subsistentem, quem modum habere non potest nisi prout vnita est tali materiæ, & ideo dicitur non afficere illam secundum se, sed prout unitam.

LI. Et propter has differentias vocamus modum illum materiæ partialem subsistentiam, & materiam secundum se subsistentem constituere dicimus. modum autem formæ non vocamus subsistentiam, et incompletam, & partialem, sed complementũ quoddam integræ subsistentiæ, quod non constituit hujusmodi formam secundum se subsistentem, sed cum subsistentia materiæ complet integrum terminum totius suppositi cõpletè subsistentis. Quòd si quis contendat, illum etiam modum formæ appellandũ esse partialem subsistentiam, eò quod sit quasi pars subsistentiæ totalis; primũ in forma rõne mitetur, vt iam ostensum est: Deinde solum in modo loquẽdi à nobis, & à cõi vsu Philosophorum discrepabit: nam (quod ad rem pertinet) negare nõ põt, quin ille modus innitatur materiæ, & ab illa pendeat. Ac denique absolutè ac simpliciter nemo põt dicere materialem formam subsistere rõne illius modi, sed solũ esse in toto quod in ea subsistit. Declaratur hoc denique ex modo existendi quem haberet forma materialis, si per diuinam potentiam separata cõseruaretur, & ex differentia inter modũ quo tunc haberet, & quem habet vnita materię. Si. n. Deus conseruet animam equi separatam à materia, & illi conferat positiuum modum per se essendi sicut confert quantitati consecratæ in Eucharistia: ille modus differet à modo existendi quem habet illa anima vnita materiæ in duobus. Primo, quia ille modus non habet ex se ordinem ad materiam rõne cuius ab illa pendeat, secundo, quia directè repugnat cum vnione talis animæ ad materiam, quia talis anima non põt vniri materiæ nisi cum dependentia ab illa, quæ dependentiæ repugnat cũ illo modo existendi, sicut modus quẽ habet quãtitas separata repugnat cũ actuali inhærentia. At vero modus existendi quem materialis aĩa habet naturaliter, non repugnat vnioni, & dependentiæ, seu inhærentiæ in materia, imo natura sua illã postulat, & ió talis modus non est subsistentia, ille aũt quẽ haberet illa aĩa in prædicto casu separationis, re vera esset subsistentia. Quia esset modus substantialis, sicut & existẽtia, quam terminat: & esset modus per se essendi incompossibilis inhærentiæ, quid ergo illi deesset ad rõnem subsistentię?

Dices, illa subsistentia esset ne totalis an partialis, non enim videtur primum cum sit tm̃ in natura partiali, nec secundum quia non est apta componere vnam subsistentiam totalem. Circa hoc multa dici possent, quæ breuiter insinuabo. Primum est nõ repugnare partialẽ naturam subsistere per subsistentiam integrã & completam, cum Christi aĩa subsistat per subsistentiã Verbi, quod saltem in triduo certissimum est; sic ergo dici potest illa subsistentia talis animæ esse quasi totalis, quia non est apta ad componendam aliam subsistentiam, sed in se est indiuisibilis. Secundum est, talem subsistentiã simpliciter in sua entitate esse imperfectam, & hoc sensu dici posse incompletam, nõ quia ordinetur ad complendam aliã subsistentiam, sed quia tm̃ est apta ad terminandam incompletã naturã. Sicut modus per se quãtitatis separatæ non est partialis propriè, quia non ordinatur ad componendum alium, tñ est quid imperfectũ, & incõpletum in se, sicut ẽt motus est in se quid incompletum, licèt non ordinetur ad cõponendum alium motum, & hæc duo vera sunt. Tertium verò posset aliquis addere, s. posse à Deo fieri vt talis anima conseruata illa subsistentia vniatur materię, & tunc illa subsistentia cũ subsistentia partiali materię componeret vnam: quod si hoc verum est, proprijssime dicitur illa subsistentia partialis. Hoc tamen mihi non probatur, quia existimo materialem formam nõ posse vniri materiæ, nisi per vnionem includentem depẽdentiam a materia, & inhærentiam, quæ subsistẽtiæ repugnat vt supra dixi. Forma enim non põt aliter informare, quam natura sua apta sit, quia causalitas formalis nõ põt suppleri, aut variari in eadẽ forma, at vero materialis forma nõ est apta informare nisi inhærendo suo modo, quare impossibile est vt informet subsistẽdo. Nisi fortasse adiuncto nouo miraculo, quod talis forma simul afficiatur modis oppositis, & ex natura rei repugnantib. quod in his modis ita proxime oppositis, vt sunt per se esse, & inhærere, non existimo esse possibile, nisi cõstituẽdo candẽ rẽ bis in rerũ natura, seu in diuersis locis. Videãtur, quæ de hac re tetigimus in tom. 1. 3. par. dispu. 14. sect. 1. & 3.

Satis fit argumentis in principio positis, & incommunicabilitas subsistantiæ declaratur.

Argumenta, seu rationes dubitandi in principio sectionis positæ priori loco non sunt à nobis soluendæ: probant enim & confirmãt sententiam à nobis propositam. In his verò, quæ posteriori loco positæ sunt, attingitur difficultas alia, præcipue intenta in hac sectione, scilicet quo modo subsistentia creata dicatur incommunicabilis, hoc enim esse de ratione suppositi certissimum est ex omnium Theologorum sententia in principio 3. lib. senten. & 3. par. D. Thom. Quo sensu dixit etiam Boetius personam esse, rationalis naturæ indiuiduam substantiam, id est incommuni-

muni-

municabilem, vt omnes exponunt. Subsistentia ergo creata, quæ suppositum semper constituit incommunicabilis ét esse debet; nam si ipsa com municabilem redderet. Hęc autem incommunica bilitas videtur repugnare cum his, quæ diximus de compositione subsistẽtiæ, & de vnione vnius subsistentiæ cum alia, quia omnis compositio fit per quandam communicationem; oportet ergo verũ sensum huius incõmunicabilitatis aperire.

LIIII. Est ergo primò cõsiderandum, varios esse modos cõmunicationis, & non omnes excludi ex vi subsistentię seu suppositi. Est enim in primis quędam communicatio extrinseca intentionalis, seu in genere causæ finalis, quo modo finis seu bonũ dicitur communicare se ipsum, alliciẽdo ad sui dilectionem; & hoc modo constat subsistentiam & suppositum esse communicabilia, nã dicunt perfectionem aliquam per se amabilem. Alia est cõmunicatio etiam extrinseca, sed realis, & effectiua, quomodo causa efficiens dicitur se communicare suis effectibus, & hoc ét modo clarum est non esse de ratione suppositi vt sit hoc modo incommunicabile; imò verò ad suppositum maximè pertinet hoc modo se communicare, nam (vt aiunt) actiones sunt suppositorũ, & subsistentia quamuis non sit propria ac formalis ratio huius communionis, non tamen excludit illam, imò est cõditio necessaria ad hãc communicationem. Rursus est alia cõmunicatio intrinseca, & formalis: voco autem formalem, non tm̃ illam quæ est in genere causæ formalis, sed omnem illam in qua res communicat, vel præbet alicui suammet entitatem seu formalitatem, quomodo etiam materia dicetur intrinsecè ac formaliter se communicare composito. Hæc vero communicatio potest etiã esse multiplex, quædam est secundum rationem tm̃ seu communitas rõnis, quo modo species, genera, & alia superiora, prædicata dicuntur communicari inferioribus. Et hanc communicationem excludit in primis incommunicabilitas suppositi & subsistentiæ, sed non est propria eius, sed communis cuilibet rei singulari, nam quælibet res singularis, siue sit natura, siue suppositum non potest pluribus inferioribus communicari. Imo ipsummet suppositum, vel subsistentia in tãtum est hoc modo incommunicabilis, in quantum in se ipsa singularis est, nam ipsa ratio subsistentiæ, vel suppositi, prout abstractè concipi potest, communicabilis est secundum rationem, vt indicauit Diuus Thom. 1. p. q. 29. artic. 1. ad primum.

LV. Alia est communicatio realis eiusdem rei singularis ad plura supposita, vel plura entia realiter distincta. Quæ potest dupliciter intelligi, scilicet vel per identitatem, vel per vnionẽ tm̃. Priori modo nõ repetitur talis communicatio extra diuinam naturã. Vnde incõmunicabilitas huic communicationi opposita cõuenit quidem omni subsistentiæ finitæ, non tamen ex eo præcise ꝙ subsistentia singularis est, sed ex eo tm̃ quòd finita est. Nam diuina natura, licet sit singularis & essentialiter subsistens, realiter communis est tribus personis realiter distinctis secundum totã suam perfectionem, & ipsammet subsistentiam absolutam: & è conuerso omnis res finita, etiã si non sit subsistens, est incapax huius cõicabilitatis respectu plurium & distinctarũ rerum per iden-

A titatem, prouenit ergo hæc incommunicabilitas ex limitatione. Quamquam autem hæc sit sufficiẽs ratio, & adæquata respectu creaturarũ, non tamen respũ omnium rerum, quia diuinę personæ secundum proprias relationes seu proprietates personales sunt hoc modo incommunicabiles per identitatem, non propter limitationẽ, sed propter relatiuam oppositionem, vel originis: ab hac enim prouenit distinctio diuinarum personarum, & cõsequenter incõmunicabilitas vnius respectu aliarũ, nam respectu inferiorũ rerũ potius prouenit ex eminentia, & infinitate, ratione cuius non possunt identificari cum rebus finitis & inferioribus, vt per se notum est.

Alia verò communicatio realis vnius & eiusdem rei singularis respectu plurium & distinctarum, non per identitatem, sed per vnionem tantum, naturaliter saltem loquendo, repugnat supposito & subsistentiæ creatæ: vnde hoc sensu etiã incommunicabilitas tali cõitationi opposita, est de rõne illius. Imo iuxta probabilem opinionem Theologorum, etiam supernaturaliter seu per diuinam potentiam, omnis subsistẽtia creata est incommunicabilis, non solum pluribus suppositis, **B** quod indubitatũ est, sed ét pluribus naturis: subsistentia .n. creata ita est alligata (vt sic dicam) propriæ naturæ quam terminat, vt nulli alteri cõicari possit, quod alijs verbis dici solet, suppositum creatum ita esse imperfectum, vt non possit alienam naturam assumere aut terminare. Quam incõmunicabilitatem nõ habet diuina persona aut subsistẽtia: põt .n. pluribus naturis cõicari per hypostaticam vnionem saltem supernaturaliter: naturaliter enim id fieri no põt, nam licèt esse hoc modo communicabilem connaturale sit diuinæ personæ, vel subsistẽtiæ, ipsa tamen cõmunicatio nulli naturę creatę potest esse connaturalis, cum quę fieri debeat per mutationem creaturę. & nõ Dei, necessario sequitur vt per solam mutationem vel actionem supernaturalem fieri possit. Vnde fit hanc incommunicabilitatẽ absolutè sumptã non esse de ratione suppositi vt sic, sed de ratione suppositi creati. Imo in ipsomet supposito creato nõ oritur ex aliqua cõditione ad rõnem suppositi pertinẽte, nam alijs ét rebus conuenit quę non **C** sunt supposita. Vna enim forma non potest naturaliter esse in diuersis materijs adęquate, nec vna materia sub diuersis formis inter se repugnantibus, neque vnum accidẽs in distinctis subiectis, neque vna natura in distinctis suppositis. & sic alijs. Quod ergo subsistẽtia creata non possit naturaliter cõmunicari pluribus rebus, seu naturis ex eo prouenit quòd limitata est & finita: ex eadẽ .n. radice similis incõmunicabilitas reperitur in omnibus exemplis adductis. & in alijs rebus aut modis similibus. Quòd verò ét supernaturaliter eadẽ subsistẽtia creata incommunicabilis sit multis naturis, ét existimatur prouenire ex limitatione eius, sed q̃a hęc communis ratio non sufficit, vt opinor, addẽdũ est id oriri ex ꝓpria ĩperfectione subsistẽtię creatę, s. quia solum est modus naturę quam terminat, & non res omnino ab illa distincta. Est enim intrinsecum huic modo, vt solã illã rẽ afficere possit quã modificat, quia in suo modo afficiẽdi dicit quandam identitatẽ cum re quam afficit. Vnde hoc non est proprium subsistentię, sed commune omnib. modis, tã substantialibus, LVI.

sibus, quam accidētalibus, quā rē latius tractaui in primo tomo. 3. part. disp. 15. sect. 4.

LVII. Quid sit cōmunicatio formalis, & quibus reb. possit conuenire.

Porrò prēter cōmunicationem vnius rei respectu plurium, potest intelligi cōmunicatio vnius rei respectu alterius per formalē vnionē, vel coniunctionem aliquā, vt forma communicatur materiæ & materia formæ, & sic de alijs. Atque hoc modo nulla esse videtur res creata (vt diuina omittamus) omnino incommunicabilis: quanquā n. non omnis res omni modo cōmunicari possit, nulla tñ videtur esse res quæ nō sit aliquo modo communicabilis, Nam, vt dicebam, materia communicatur formæ, & forma materiæ, & accidens communicatur subiecto, & subiectum accidenti & (quod ad rem præsētem spectat) subsistētia cōmunicatur naturæ, cui intime coniungitur, eam terminādo, & natura communicatur supposito, cuius est forma & essentia, & ipsi ēt subsistentiæ communicatur, si quidē illi vnitur. Vnde concludi videtur, incommunicabilitatem absolute sumptam non posse esse de ratione subsistentiæ etiā creatæ, sed sub aliqua determinata ratione vel limitatione.

B

LVIII. Quod vt declaremus aduertendum est, aliud esse loqui de supposito, aliud de quacunq; re creata subsistente; aliud denique de subsistentia ipsa completa, vel incompleta. Suppositū enim absolute dictum significat substantiam completam & totalem, atq; omnino determinatā in genere substantiæ. Vnde suppositum creatū vt tale est omnino est incommunicabile, quia neque vlterius determinari potest aut quasi contrahi, vel modificari in genere substantiæ, & quamuis accidentia recipiat quibus communicari videtur, non tamē recipit illa secundum subsistentiam suam, sed secundum naturam, cuius signum est, quia ablata subsistentia eadem accidentia manent prǣterq̄ quod hæc cōicatio accidentium est in alio genere, & valde extrinseca. Non potest aūt suppositū creatum communicari secundum subsistentiam suam alteri naturæ substantiali, non solum naturaliter, verum nec supernaturaliter, vt diximus, atq; ita est omnino incommunicabile. Formaliter autem ac propriissime quatenus suppositum est, est incommunicabile alteri supposito nō solū creato, sed ēt diuino, vt ab eo sustentetur seu terminetur: nā in ratione sua includit quod sit vltimo terminatum: hæc ergo incommunicabilitas est propria suppositi vt suppositum est. Vnde ēt diuinis & increatis suppositis conuenit, nā licet suppositum diuinum communicabile sit creatis naturis, nō tamen vt ab eis terminetur, sed vt eas terminet, & quasi in se sustineat.

C

LIX. Neque huic incōmunicabilitati obstat, quod cū vna aqua, v. g. vnitur alteri, ex duobus suppositis integris fit vnum; atq; ita videtur vnum suppositū substantialiter vniri & cōmunicari alteri ad componendum vnum tertium. Hoc (inquā) non obstat, quia cum dicitur suppositum incommunicabile, intelligitur formaliter seu cū compositione, id est manens suppositum: nam si amittat rationem seu complementū suppositi, id quod reliquum est, communicari poterit, saltem vt pars toti, vel cōparti. Atque ita contingit in prædicto exemplo, nā cum aqua vnitur aquæ, vtraq; amittit aliquem vltimum terminum terminantem & complentem rationem totius, seu totalis substan-

A

tiæ, quā suppositū significat, & ambæ acquirunt cōem terminū in quo vniuntur per modum partiū: & rō quæ vniuntur, non sunt supposita, sed potius vt vniantur, desinunt esse supposita: atq; ita semper verū est, suppositū vt suppositum esse incōmunicabile, vel (vt ita dicam) inunibile substantialiter alteri supposito. Diximus autem superius substantias, quæ sic uniuntur, non amittere totā subsistentiam quam antea habebāt, sed solū indiuisibilem terminū eius ex quo fit, vt partes aquæ post vnionem inter se possint dici subsistentes, nō tñ supposita: nam denominatio subsistētis indifferens est ad totum, & ad partes, quæ participant subsistendi modum, seu ad rem cōpletā, & incompletam: denominatio autē suppositi, sicut & personę, est solius substātiæ completę, & plene constitutæ in suo genere. Quod ex communi vsu horum nominum constat. Sic enim, vt notauit D. Thom. 1. p. q. 29, art. 1. ad 5. anima rōnalis ēt separata licet subsistat, non est persona, quia est substantia incompleta, [sicut nec manus (inqt) nec quecūq; alia partium hominis.] Quod si qs dicat saltē posse vocari suppositum incompletū, sicut nonnulli appellant animam semipersonam, respondendū est, id solum pendere ex vsu vocis, ideoque illam locutionē impropriissimā, & in rigore falsā: nā cū dicitur suppositum incompletum, inuoluitur repugnantia in ipsis terminis secundū propriam significationē eorū, nā suppositū non significat nisi substantiam cōpletā. Verū est D. Thom. interdū indicare illam distinctionē non tñ sub nomine [suppositi, sed subsistentis, & hoc aliquid,] vt patet 1. p. quæst. 75 ar. 2. ad 2. vbi ait, [Hoc aliquid potest accipi dupliciter, vno modo pro quocūque subsistente, alio modo pro subsistente cōpleto in natura alicuius speciei: primo modo excludit inhærentiā accidentis, & materialis: secundo modo excludit imperfectionem partis: vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo mō, ēt idem est de anima.

C. Thom.

LX. Subsistentia absolute nō reddit omnē no incōmunicabilē naturam.

Quocirca, loquēdo de subsistente vt sic, non includit eam omnimodam incommunicabilitatē quā includit suppositum. Nam in diuinis natura subsistentis, etiam si sit perfectum & cōpletū ens communicabilis est tribus suppositis, non vt ab eis pendeat, nec quia illis īdigeat vt subsistat, sed propter suam infinitatem, rōne cuius cōmunicatur multis suppositis ineffabili quodā modo, per summā identitatem & simplicitatē. In creaturis aūt non habet locum ille modus communicationis, & ideo si res subsistens sit ēt completa est, omnino incōmunicabilis, ac suppositum. Res aūt incompleta subsistens potest esse communicabilis per modū partis dummodo talis communicatio non sit per inhęrētiam, nā hæc repugnat cū modo subsistendi vt dictū est: vnio aūt per modum partis non repugnat rei subsistenti incompletæ seu partiali, cū possit dari subsistentia extensa, & constans ex partialibus vt ostensum est.

LXI. Que incommunicabilitas de ratione subsistentię.

Atque ita facile constat quid dicendum sit de subsistētia ipsa in abstracto sumpta, nam generatim loquendo, de ratione illius tm̄ est illa incommunicabilitas quæ opponitur inhærentiæ, seu inexistentiæ in alio sustentāte: loquēdo vero in particulari de subsistentia completa, quæ ī reb. creatis semper est suppositalitas, vel personalitas, illa pōt dici aliquo modo communicabilis vt quod,

incommu-

incommunicabilis verò vt quo, si Metaphysicorum more loquamur: illa.n. quatenus est actus q-dam naturæ, cui adiungitur, cõicatur illi; & hoc sensu dicitur cõicabilis vt quod, constituit tamen rem omnino incõicabilem, tũ per modum formæ inhærentis quatenus subsistentia est, tum &per modum partis quatenus completa est; & hoc modo dicitur incommunicabilis, vt quo. Vnde consequenter habet vt etiam vt quod, sit incommunicabilis cæteris rebus, præterquàm suæ propriæ naturæ; & vt illi etiam non sit communicabilis per inhærentiam, sed per intimam quandã modificationem & identitatem. Duobus præterea modis intelligi potest subsistentiam creatam, & completam esse incõmunicabilem vt quo, seu (quod idem est) esse rõnem constituentem rem in communicabilem. Primo respectu ipsius constituti per ipsam vt sic; & hoc est certissimum, quia illud constitutum est suppositum, quod vt tale est, omnino est incommunicabile, vt declarauimus. Secundo respectu naturæ quam terminat, idest, ꝙ non solum suppositum ipsum, sed etiam naturam semel terminatam reddat incommunicabilem alteri supposito, seu incapacem alterius subsistentiæ. Et hoc quidem, si solum secundum naturæ leges, & capacitatem naturalem intelligatur, est certissimum, & per se notum. Si autem in ordine etiam ad diuinam potentiam, res est incerta, quamuis probabile sit hoc etiam modo reddi prorsus incommunicabilem naturam creatã; propria subsistentia terminatam. Quãuis nec de natura diuina, nec de creata terminata personalitate diuina, id verũ habeat: de qua re dixi 1. tom. 3. par. disp. 14. sect. 2. De subsistentia denique incompleta dicendum est, constituere rem incommunicabilem per modum inhærentis, non tamẽ per modum partis: nam hoc ipso ꝙ incompleta est, potest esse pars; & ideo illi non repugnat communicatio per modum partis, vt satis ex superioribus constat.

LXII. Duplex modus incõpletæ subsistentiæ. Solum occurrit vltimò aduertendum duplici ter esse posse subsistentiam incompletam, s. vel ex se & intrinsecè, vel ex accidente, & (vt ita dicam) ratione status. Priori modo est incompleta subsistentia animæ rationalis, vel materiæ primæ; & ideo siue anima sit cõiuncta, siue sit separata, semper subsistentia eius est incompleta, semperque est communicabilis, neque post separationem habet aliquem modum positiuum, communicationi repugnantem: & propter hanc etiam causam non est suppositum. Posteriori autem modo est incompleta subsistentia partis aquæ quando vnita est alteri parti, quia solum propter statum non est terminata proprio & incommunicabili termino. Ac propterea si separetur, acquirit talem terminum, estque verum suppositum habens subsistentiam completam. Atque ita satis constat quo modo subsistentia incommunicabilis sit, & qua ratione hæc proprietas non repugnet diuisibilitati eius, seu compositioni ex partibus, & ita etiam sufficienter satisfa-ctum est argumentis in principio sectionis positis.

SECTIO VI.

Quam causam efficientem, & materialem habeat subsistentia.

I. Ex his quæ hactenus diximus de formali ratione subsistentiæ, explicatæ sunt fere omnes proprietates, & variæ diuisiones eius, nimirum in incompletam & completam, in spiritualem & materialem, in simplicem & compositam, seu diuisibilem & indiuisibilem. Solum ergo superest dicendum in præsente sectione de causis eius, & in sequenti de eius effectibus. Inter causas autem subsistentiæ finalis declarata est, explicando munus & necessitatem eius, formalis autem nulla est, quia ipsa subsistentia est quasi forma, vel actus vltimus in suo genere: solum ergo dicendum superest de efficiente, & obiter aliquid attingemus de materiali.

II. Subsistentia omnis creata Deum requirit efficientem. Duo ergo sunt certa circa efficientem causam subsistentiæ. Primum est, necessariam esse aliquam causam à qua omnis subsistentia rerum creatarum fiat. Patet, quia hæc subsistentia est aliquid reale, & non est quid increatum aut æternum: ergo necesse est vt ab aliquo agente habeat suum esse, qualecunque illud sit. Secundum est subsistentiam vniuscuiusque rei ab ea causa efficiente fieri, à qua fit res ipsa quæ subsistit, seu natura illa quam terminat subsistentia, itaque in angelis & rebus omnibus quæ per creationem fiũt, Deus ipse est causa efficiens subsistentiæ: in his autem quæ fiunt per generationem genitans ipsum à quo res genita fit, etiam confert illi subsistentiam. Hoc constabit magis ea dicendis, nunc breuiter probatur, quia tam creatio, quàm generatio per se primo & immediatè tendit ad rem subsistentem vt sic: ergo necesse est vt efficiens creationem vel generationem, efficiat aliquo modo subsistentiam sui effectus. Difficultas vero est etiam duplex: prima, an causa creans, vel generãs rem subsistẽtem, se sola, & eadem omnino actione qua confert illi existentiam, conferat etiã subsistentiam: secunda, estò actio sit aliquo modo diuersa, an sit immediate à solo efficiente existentiam rei: vel an illam efficiat mediante ipsamet natura cuius est subsistentia.

Qua actione fiat subsistentia.

III. Aliquorum sententia. D.Thom. Circa priorem partem multi sentiunt eadem omnino actione, fieri ab eodem agente totam rem subsistentem cum subsistentia ipsa, & existentia. Quæ sententia videtur sumi ex D.Thoma 1. par. quæstio. 45. art. 4. vbi ait, creari & fieri esse proprium rei subsistentis; quia eius est fieri cuius est esse: illius aũt propriè est esse quod est subsistẽs: nã illud est quod habet esse: ergo sentit D.Thom. vnicam esse actionem, qua fit res subsistens vt sic, per quam subsistentia ipsa comproducitur seu concreatur. Quod testimonium nõ solã D.Thomæ autoritatem, sed etiam efficacem rationem continere videtur. Et confirmatur, nam, quando accidens fit in subiecto, eadem actione fit entitas accidentis, & actualis inhæsio, vt nunc sup-

supponimus ex dictis in superioribus: ergo eadẽ A
ratione substantialis natura, & eius subsistentia
vnica actione fit. Probatur consequentia, tum
quia sæpe diximus eandem proportionem seruare
modum subsistentiæ ad naturam substantialem, quam habet modus inhærentiæ ad naturam
accidentalem: tum etiam quia sicut fit forma accidentalis inhærens, ita fit natura substantialis
subsistens. Denique confirmatur, quia suppositum creatum est vnum ens simpliciter ac per se:
ergo vna actione fit: ergo illa eadem actione &
ab eodem agente confit, seu concreatur subsistentia.

IIII. Contrarii sententia. In contrarium autem sumi potest argumentũ ex mysterio incarnationis, in quo videmus animam rationalem esse creatam eadem actione, qua crearetur si non esset Verbo vnitã, & eiusdem speciei cum actionibus quibus aliæ animæ rõnales creantur, vt suppono ex his quæ latè tractaui in primo tomo 3. par. disp. 8. sectione 1. ergo creatio animæ vt talis est non terminatur ad subsistentiam animæ, sed ad solam existentiam: ergo oportet vt subsistentia, alia actione seu alio B modo fiat. Simile argumentũ fieri potest de effectione totius humanitatis, & ad res omnes põt applicari. Nam angelus v.g. posset nunc vniri hypostaticè Deo quoad ipsius naturam, vt supponimus, & tunc desineret esse, seu conseruari subsistentia angeli: cõseruaretur aũt natura eius eodem modo, & in eadem existentia in qua nũc conseruatur: ergo est actio diuersa illa qua conseruatur existentia ab ea qua subsistentia conseruatur, quandoquidem vna cessante permanet alia: ergo etiam est diuersa actio illa qua res accipit existentiã, ab ea per quam subsistentiam recipit, nam actio productiua, & conseruatiua, eadẽ est per se loquendo, si agens nõ varietur. Et confirmatur rõne physica, nã actiones variantur iuxta distinctionem, & necessitatem terminorũ, eò quod actio nihil aliud sit quam dependentia termini ab agente, quæ formaliter est modus quidã ipsius termini, realiter verò est ipsemet terminus vt progrediens ab agente, sed subsistentia est aliquid ex natura rei distinctum à re subsistente, & ab existentia eius: ergo habet diuersam dependẽtiam & emanationem ab agente: fit ergo per distinctam actionem.

V. Duobus modis intelligi põt actionẽ hanc esse vnam vel plures: primò quod ita sit vna, vt sit indiuisibiliter eadem, ita vt effectio subsistentiæ nihil in re addat effectioni naturæ & existentiæ eius, quæ per subsistentiam terminatur. Alio modo intelligi potest effectionem subsistentiæ aliquid addere actioni creatiuæ seu productiuæ existentiæ rei. Hoc autem subdistinguendum est, nam duobus modis potest accidere; primo vt id quod addit effectio subsistentiæ sit actio omnino distincta ab effectione existentiæ, quamuis ex natura rei sit coniuncta cum illa. Secundo vt non sit actio distincta, sed veluti pars quędam eiusdem actionis, ita vt vna tantum sit actio, quę ad rem existentem & subsistentem terminatur, illa tamen non sit simplex, sed composita ex partiali modo seu dependentia terminata ad existentiam, & alio partiali modo terminato ad subsistẽtiam. Sicut actio qua continuè fit calor vt duo, vel calor bipedalis, est quidem vna, non tamen simplex, sed composita ex partialibus actionibus terminatis ad diuersos gradus, & ad diuersas partes caloris. Imo hæc actionis compositio potest adhuc duobus modis contingere; vnus est, vt cõpositio sit talis & cũ tanta dependentia partiũ inter se, vt non possit vna pars sine alia manere aut fieri; & hoc modo censemus esse vnam actionẽ qua fit, & vnitur subiecto accidens, & omnis forma quæ educitur de potentia materiæ seu subiecto. Alter modus est vt compositio hæc fit sine mutua partium depẽdentia, ita vt possit manere vna pars actionis sine alia, quod interdum vicissim & indifferenter cõtingit in vtraque parte, vt quando inter eas & terminos partiales earũ nullus est ordo per se, sicut in exemplo posito de calefactione bipedali, posset enim fieri in dimidia parte tantum, idque indifferẽter in vna vel alia. Interdum verò nõ est mutua hæc independẽtia, sed vna pars actionis per se supponit aliam, & non potest esse sine illa, vel saltem quin illa præcesserit, quamuis è conuerso ea quæ supponitur seu est prior, possit esse sine subsequenti, sicut in B exemplo de actione productiua caloris vt duo, actio qua producitur primus gradus, posset manere sine subsequente, non tamen è contra.

Autoris iudicium.

VI. Argumenta igitur posteriori loco posita sufficienter probant, actionem qua fit subsistẽtia cum existentia rei, non esse ita vnã vt sit omnino simplex & indiuisibilis, alioqui nullatenus posset illa actio terminari ad rei existentiam, & impediri ne ad subsistentiam terminetur. Quia si actio re ipsa exercetur, necesse est vt habeat suum terminum: si ergo attingit vnum terminũ & non alium, vel vnã partẽ termini, & non aliã, ideò est, quia impeditur vel vna actio, vel vna pars actionis, & nõ alia: ergo actio quę sic minuitur vel impeditur vt sic dicã, nõ põt esse omnino simplex, & indiuisibilis: huiusmodi aũt est actio qua fit res tota subsistẽs, quãquidem potest manere illa actio vt terminatur ad rem seu existentiã naturæ, sine actione subsistentiæ, ergo. Probant prætereà rationes illę effectionẽ existẽtię, & subsistẽtiæ rei nõ habere inter se mutuã ac necessariã dependentiã, quandoquidem põt vna sine altera permanere. Existimo aũt hoc non esse verũ C indifferenter, seu vicissim ac mutuò, nam actio qua fit natura existens, potest esse sine effectione propriæ subsistentię, vt ex mysterio incarnationis constat; non potest autem e conuerso fieri vt effectio existentiæ maneat sine actione productiua, vel conseruatiua naturæ existentis. Et ratio est, quia cum subsistentia tantum sit modus naturæ, non potest esse aut fieri nisi in ipsa natura, & actu terminans illam: ergo ordine naturæ essentialiter supponit existentiã, & consequenter effectionem etiam, vel cõseruationem ipsius naturæ: iuxta principia ergo à nobis posita, ita Philosophãdum est, etiam si alij iuxta alia principia aliter opinari cogantur.

VII. Neque priores rationes quidquam cõtra hęc efficiunt, nam ad summum eo tendunt, vt probent hãc actionem esse vnam, non verò quod sit simplex & indiuisibilis. Sicut è cõuerso, licèt posteriores rationes probent, vt dixi, illam actionẽ non esse vnam simplicem, non tamen probant

definitè esse duas, sed vel esse duas, vel vnam compositam, quæ dimidiui potest, & quasi mutila, vel dimidiata manere. Quid autem horum verius sit, inquirendum superest: pendet autem hoc ex posteriori puncto supra proposito. Nam si solũ agens quod existentiam efficit, facit etiam immediatè subsistentiam, videtur sanè vtrumque facere vna actione totali: si aũt ipsum solũ cõfert existentiam, subsistentiam autem non per se solum, sed medio aliquo principio ipsius rei subsistẽtis, confert, erunt actiones duæ, quia in rigore sunt à diuersis principijs: ob hãc igitur causam simul hæc tractanda sunt.

Quod sit principium proximum à quo manat subsistentia.

VIII. Rationes dubitandi. EST igitur præcipua huius sectionis difficultas, an subsistẽtia effectiue sequatur ex intrinsecis principijs naturæ existentis: an verò à solo extrinseco agente detur, natura solum passiuè seu quasi passiue se habente respectu illius. Et videtur quidem hoc posterius verum esse primũ ob rationem supra insinuatã, quòd actio agẽtis per se primò tendit ad rem subsistentem vt sic: ergo ipsum solum est quod dat effectum totam entitatem, vsque ad subsistentiam. Secundo ex illo simili de accidenti, nam quando accidens fit vnitum subiecto, modus inhæsionis non est actiue ab ipsomet accidente quod vnitur, sed solum extrinsecum agens, quod efficit accidens, confert illi actualem inhærentiam: ergo si seruanda est proportio, idem dicendum est de subsistentia respectu naturæ substantialis. Tertio quia aliàs sequitur materiam primam esse principium intrinsecum actiuum suæ subsistentiæ, quod est cõtra naturam materiæ, nam cum sit pura potẽtia non est actiua. Sequela patet quia tam intrinsecè comparatur, & tantam connexionem habet illa partialis subsistentia cum materia, sicut subsistentia animæ cum anima, aut completa subsistentia totius naturæ cum ipsa natura. Quarto, quia aliàs sequitur naturam violenter priuari sua subsistentia, quod non est consentaneum mysterio incarnationis, quia aliàs dicendum esset humanitatem Christi esse nunc in statu violento. Sequela verò patet, quia illud est violentũ, quod est contra internum imperium actiuum naturæ, ex 3. Ethic. cap. 1. si ergo natura esset intrinsecum principium actiuum suæ subsistentiæ priuari illa esset contra internum imperium actiuum, & consequenter esset violentum. Quintò, quia subsistentia non educitur de potentia naturæ seu alicuius subiecti, sed concreatur tantum: ergo à solo Deo immediatè fieri potest. Antecedens probatur, quia subsistentia non est aliquid inhærens subiecto, nam, vt supra dicebamus, subsistẽtia est modus directè oppositus inhærentiæ. Consequẽtia autem patet, quia causa secunda nihil agere potest nisi per eductionem ex potentia subiecti. Et confirmatur, nam quod cum alio concreatur, non habet cum illa connexionem actiuam, sed formalem aut materialem, vel aliquam similem quæ ad has reducatur: & ideo eadem actione fit cum re qua per se primo creatur, sicut materia

A & forma cœli concreantur cum cœlo, non propter actiuam connexionem vt notum est sed ob formalem & materialem: ergo idem dicendum erit de re subsistente, & de connexione naturæ, & propriæ subsistentiæ eius. Sextò, quia aliàs sequitur, posse naturã existentem conseruari sine propria subsistentia, & absq; vlla alia, quod videtur intelligi non posse, quia si natura est à parte rei existens, & non est in alio supposito, intelligi non potest quin in se ac per se sit, & consequenter quòd subsistat. Sequela probatur, quia si solus Deus efficit existentiam, & deinde subsistentia resultat à natura existente; ergo sunt diuersæ actiones: ergo potest Deus vnam separare ab altera, & priorem sine posteriori conseruare. Neque ad hoc erit necessaria noua actio, qua detur tali naturæ aliquis positiuus modus loco propriæ subsistentiæ, sed sufficiet suspensio diuini influxus, nam illa dimanatio propriæ subsistentiæ ab existẽte natura, pendet à cõcursu Dei: omnis enim modus realis, omnisque dependentia, qualiscunque illa sit, pendet magis & immediatius à causa prima, quam à secunda: ergo potest Deus suspendere illum concursum, nullum alium tribuendo: & cõ- B seruando actionem qua ipse solo producit naturã existentem.

Sententia autoris.

IX. D.Thom. Genebrar. HAEC sententia probabilis, nec potest opposita sufficienter demonstrari. Nihilominus in primo tomo 3 par. disput. 8. sect. 3. contrarium nobis visum est probabilius, pp authoritate D. Thomæ ibi q. 2. artic. 5. ad primum & quæst. 16. art. 12. in corpore, & ad primum, quem eius discipuli communiter ita intelligũt, & ideo in hãc sententiam inclinant, quam etiam indicat Genebrardus lib. 2. de Trinitate pag. 93. & 94. Ratio verò est, quia ea parte naturæ sunt omnia principia sufficientia vt ab ea actiuè resultet subsistentia eius. ergo non est negandum quin inter illa talis actiua cõnexio intercedat. Antecedens declaratur, quia, vt supra à nobis ostensum est, essentia substãtialis cum sua existentia ordine naturæ antecedit subsistentiam, ergo habet omnia neces- C saria vt ab illa possit resultare modus subsistẽtiæ. Patet consequentia, quia ipsa essentia est nobilior quam subsistentia, & per existentiam constituitur in statu, quo possit esse principiũ intrinsecum subsistentiæ per resultantiam saltem naturalem. Rursus videtur esse maximè proportionata, vt possit esse huiusmodi principium: tum quia ex nobilitate ac perfectione eius prouenit talis essendi modus, vnde in virtute põt illũ continere; tũ quia ad perfectionẽ rei spectat vt possit esse intrinsecũ principium sui modi essendi, præsertim quãdo ille modus est omnino intrinsecus & cõnaturalis, & naturaliter inseparabilis ab ipsa re. Atq; hinc probata manet prima consequẽtia totius rõnis, nam qñ effectus, vel aliquis modus rei potest conuenienter reduci in causam secundam, non est soli primæ attribuendus: & similiter quando reuocari potest in internum principium, non est ad solam extrinsecam causam referendus; & præcipue quando talis modus habet intrinsecam, & inseparabilem connexionem naturalem cum re cuius est modus. Et auge-

augetur vis huius rationis ex simili exemplo de dimanatione actiua propriæ passionis ab essentia, quam admittūt, & plures autores, & qui melius sentiunt: videturque satis probari experimento physico de reductione aquæ ad pristinam frigiditatē; & latius traditur à Philosophis in 2. de anima. Nullæ autem sunt rationes, quæ probabilius suadeant dimanationem illam effectiuam passionum ab essentia, quàm sit ratio à nobis facta, imo omnes ad illam reducuntur, vt facilè patebit cōsulenti autores, vel diligenter excogitanti huiusmodi rationes, & vim earum. Addo, maiorem vim habere dictā rationem in præsenti, quia maior est proportio inter naturam existentem cum sua subsistentia, & maior & intimior connexio, quàm sit inter substantialem essentiā & accidentalem proprietatem. Neque huic rationi obstat, quòd subsistentia est tātum modus naturæ, proprietas autem accidentalis, est entitas distincta, imò hoc potius iuuat & confirmat rationem tactam, quia facilius est intrinsecum modum fieri seu dimanare ab interno principio, quam entitatem distinctam. Atque hoc magis confirmabit responsio ad rationes dubitandi in contrarium positas.

Solutiones argumentorum.

X. AD primam respondetur, actionem agentis vltimatè quidem tendere ad constituendā rem per se subsistentem (agimus enim de substantiali actione) proximè tamen & immediatè efficere rem seu naturam existentem, ad quam non impeditam naturaliter, consequitur subsistentia, quam dicitur conferre ipsummet agens, eo modo quo is qui dat formam, dicitur dare omnia consequentia ad formam. Vnde creatio v.g. dicitur esse rerum subsistentium, non quia formaliter terminetur ad subsistentiam, nam revera terminatur ad ipsum esse vt sic, vt sumitur ex D. Thoma, 1. part. quæstio. 45. per totam, & signatim articulo 4. ad primum, sed quia per se primò tendit ad tale esse, ad quod ex natura rei consequitur subsistentia, & sic creatio facta modo quasi cōnaturali ipsi termino. Quod ideo aduerto, quia potest Deus creare formam accidentalem, quæ ex se non habet esse ad quod subsistentia consequatur, tamen ille modus productionis est extraordinarius, & præter naturalis; & tunc necesse est vt Deus supernaturali modo sustineat accidens illud sine subiecto: & est probabile conferre illi per nouam actionem positiuum modum per se existendi, vt in materia de Eucharistia in simili dictum est.

XI. Ad secundam rationem negatur consequētia, & similitudo sumpta ab inhæsione accidentis: est enim dissimilis ratio. Nam cum forma accidentalis fit in subiecto & ex subiecto, non prius natura existit quā inhæreat, aliàs oporteret prius natura creari quam vniri, & ob eandem causam non potest se ipsam actiuè vnire subiecto, quia nec potest se ipsam de potentia subiecti educere, neque ante vnionem etiam secundum naturæ ordinem habet esse existentiæ, vt possit esse principium efficiens suæ inhæsionis. Et ex eadem radice est, quòd talis forma eandem actionem, & ab eodem agente recipit inhæsionem, à quo recipit esse. Sicut etiam, qui existimant subsistentiam naturæ substantialis nil aliud esse quàm ipsam existentiam substantiæ, rectè & consequenter dicent subsistentiam non resultare à propria essentia, sed conferri tantum ab extrinseco agente: quia existentia non potest prouenire ab intrinseco, neque ante existentiam habet res vnde possit esse principium efficiens. Inde tamen non loquuntur isti autores consequēter, quòd admittunt essentiam substantialem prius natura habere entitatem actualem essentiæ, quā subsistentiæ, quia tunc necesse est vt admittant aliquam priorem actionem per quā essentia habeat illam actualitatem, quam antea non habebat, & separabilem de potentia absoluta ab actione qua fit subsistentia; & tunc sine causa negant, essentiam constitutam per actionem agentis in illa actualitate, esse posse intrinsecum principiū actiuum à quo manet subsistentia. Hic autem error sequitur ex alio supra notato, nimirum quia falso negant, illud esse actuale essentiæ esse existentiam: & ideò falsum etiam dicunt, & vocibus abutuntur; quando subsistentiam, quæ non constituit formaliter actualitatem rei, sed afficit, vel modificat illam, vocāt existentiam ipsius essentiæ: sed hęc satis sunt in superioribus tractata.

XII. Hic verò inquiri potest circa responsionem datam, an in aliquo casu, vel supposito aliquo miraculo, possit forma accidentalis effectiuè se vnire subiecto saltem per resultantiam naturalem, vt v.g. supponendo quantitatem cōseruari à Deo separatam à subiecto, vt in Eucharistia fit, & postea creari materiam vel substantiam intimè præsentem illi quantitati, & auferri ex parte Dei omne impedimentum, id est, suspendi omnem actionem qua Deus impediebat inhærentiam, & per se constituebat quantitatem: in eo igitur casu cessat responsio data, nam illa quantitas iam prius existebat quàm esset vnita: ergo habet esse à quo possit effectiuè manare vnio, & aliunde est tam intima connexio inter quantitatem & actualem inhærentiam, sicut inter naturam substantialem & subsistentiam. Et confirmari potest ex quadam probabili opinione Henrici assentis animam rationalem, quia prius natura existit intimè præsens materiæ dispositæ, quàm illi substantialiter vniatur, se ipsam actiuè vnire corpori per naturalem quandam resultantiam, seu actiuitatem. Quod si obijcias quia forma non efficit actiuè informationem, sed formaliter, responderi potest, vtrumque concursum habere.

Forma ne accidentalis possit aliquo modo se vnire efficienter subiecto.

XIII. Hunc dicendi modum de quātitate in illo casu vt probabilem reliqui in primo tomo 3 parte loco citato, posteà vero re magis considerata in 3. tomo disput. 57. sectione 3. probabilius censui, & merito, inhęsionem etiam pręexistentis accidentis non manare actiuè ab ipso accidente, sed ab aliquo extrinseco agente debere fieri. Et ratio est, quia licēt accidēs toto priori tempore existat absque inhęrētia, & cōsequēter cōseruetur in esse per actionem nō eductiuā de potētia materiæ, sed alterius & superioris rōnis, tamen in eo instante, in quo iterum vnitur subiecto, non prius habet esse q̄ vniatur, quia iam tunc non recipit

recipit esse per illam actionem superiorem, & quasi creatiuam, sed per actionem eductiuam, seu (quod perinde est) conseruatiuam formæ in subiecto & ex subiecto, & non alias: per quam actionem forma simul recipit esse, & inesse; & ideo non potest talis forma esse principium actiuum talis actionis, vel inhærentię quam per illam in eo instante recipit. Atque hoc modo differentia assignata in superiori responsione locum habet, etiam in accidente quod prius tēpore supponitur existere separatum. Nam illa præexistentia (vt sic dicam) tempore antecedens, est per accidens respectu actionis quæ est in illo instante, in quo tale accidens vnitur subiecto. Quapropter non est etiam simile exemplum ab anima rationali sumptum, nam illa etiam prout existit in eo instāti in quo vnitur corpori, prius natura existit. & per actionem non eductiuam, sed creatiuam. Præterquam quòd illa opinio Henrici satis dubia est, & incerta, vt notaui in secundo tomo 3. par. disp. 44 sect. 5.

XIIII. *Forma substantialis corporea an possit se actiue vnire.*

Hinc verò obiter infertur, idem quod dictum est de forma accidentali, dicendum etiam esse de materiali forma substantiali, quoad suam actualem vnionem, & quasi inhæsionem in materia. Quia etiam illa fit per eductionē, & ideo simul, & eadem actione existit, & vnitur; & ideo sicut non potest se ipsam efficere, ita nec pōt se ipsam vnire. At verò si sermo sit non de inhæsione formæ substantialis, sed de illo modo partiali quo talis forma complet subsistentiam totius, rectè intelligitur resultare actiuè ab ipsa forma: nā illa iam supponit formam quoad suam entitatem essentialem, existentem, & vnitam materiæ, & in reliquis eodem modo ad illam comparatur sicut subsistentia ad essentiam.

XV. Secundò obiter etiam intelligitur ratio, ob q̄ actio per quam accidēs, vel materialis forma fit, & vnitur subiecto, non pōt quasi partiri & manere dando esse tali formæ, & non dando illi inhærentiam seu vnionem cum subiecto. Sed quādocunque accidens separatur à subiecto, & sic conseruatur omnino cessat prior actio, & incipit noua dans seu cōseruans illud esse sine vnione; secus verò est in actione vel actionibus per quas natura substantialis accipit esse, & subsistere, nam potest illa prior actio diuidi & separari à posteriori, vt dixi. Ratio autem differentiæ est, quia illa actio, qua forma accidentalis, vel materialis, recipit esse connaturali modo, est essentialiter pendens à subiecto, alioqui non esset actio eductiua; ablata autem vnione cessat concursus subiecti, & ideò necesse est vt talis actio cesset, & incipiat alia quæ sit quasi creatiua, & productiua. Actio verò per quam fit natura substantialis, non pendet essentialiter à subsistentia, cum hæc posterior sit quàm ipsum esse, ad quod terminatur talis actio. De qua re dixi plura in primo tomo 3. partis Disputatio. 8. sectione 1.

XVI. *An à materia prima resultet subsistentia.*

Ad tertium, quod erat de materia prima, aliqui putant inconueniens hanc actiuitatem, etiā per resultantiam naturalem illi tribuere: & ideo aiunt, huiusmodi actiuitatem subsistentiæ semper esse à sola forma, non solum in naturis simplicibus, seu formis subsistentibus (quod per se clarum est) sed etiam in naturis completis constantibus ex materia & forma. Qui modus dicendi esset satis probabilis, si subsistentia esset simplex entitas omnino realiter distincta à materia, & forma. Supponendo autem, quod supra docuimus, subsistentiam esse modum naturæ, habentem compositionem, vel simplicitatem proportionatam ipsi naturę, esseque vel partialem vel integram, iuxta conditionem naturæ quam terminat, necessario dicendum est, subsistentiam consequi ad eam naturam, quam proximè terminat. Concedo ergo subsistentiam incompletam materię resultare ex ipsa. Neque enim potest resultare à forma, tum quia subsistētia consequitur naturam tanquam modus ad rē cuius est modus: subsistentia autem materię non est modus formę, sed ipsiusmet materię, tum etiam quia illa subsistentia materię ordine naturę supponitur ipsi formę, quia vt materia sit primum subiectum generationis, supponitur subsistens, & sub diuersis formis eandem numero subsistentiam retinet. Neque est inconueniens attribuere materię hoc genus actiuitatis circa propriam subsistentiam, nam licèt non sit actiua propria actione, quæ ordinetur ad communicationem sui esse, quia non potest sibi simile producere, neque ad illud disponere; tamen per quandam resultantiam circa aliquam proprietatem vel modum suum, nihil impedit quod sit actiua. Sic enim quantitas, quę est proprietas materię, & illa semper concomitans, naturaliter manat ab illa iuxta probabilem sententiam; & idem multi censent de relationibus, quę in sunt in materia, & in illa resultant posito termino. Neque contra hoc obstat, quod materia sit pura potentia in ordine ad actum formalem, quam hoc non excludit quin habeat aliquam essentiam actualem, quę satis est vt ex illa resultent aliquę proprietates, vel modi essendi illi proportionati.

Ad quartum respondetur difficultatem in eo tactam æquè procedere de essentia siue comparetur actiuè ad subsistentiam, siue passiuè tantum, quia violentum non solum est illud quod est contra principium actiuum internum, sed etiam quod est contra principium passiuum. Aristoteles enim loco ibidem citato solum ait, violentum esse quod est à principio extrinseco, nihil prorsus conferente passo, cui vis est illata: is autem qui aliquid ab extrinseco patitur contra naturalem appetitum passiuum nihil cōfert, sed potius repugnat. Restat ergo eadem difficultas, siue natura sit principium actiuum propriæ subsistentię, siue solum naturali aptitudine & appetitu passiuo illam postulet, quo modo non sit in statu violento si illa priuetur. De qua re disputant Theologi, partim in 1. 2. quęstione 6. partim in 3. part. quęstione secunda. Et quidam generaliter aiunt, quidquid creatura à Deo patitur positiuè, vel priuatiuę, non esse violentum, quia secundum potentiam obedientialem subiecta est suo creatori, & ad hoc est magis propensa, quàm ad suam particularem perfectionem, sicut aqua quando ascendit ad replendum vacuum non violenter ascendit, quia licèt motus ille sit contra appetitum particularē propriæ naturę, est secundum generalem appetitū ad bonū vniuersi. Alij verò in particulari respondent,

XVII. *Subsistentia priuata sua subsistentia an sit in statu violento.*

Christi,

Christi humanitatem non esse in statu violẽto, quia, licèt sit priuata propria subsistentia, euecta est ad altiorem statum, & ad vnionem cum nobiliori subsistentia, quæ virtute & eminenter cõtinet quidquid perfectionis est in propria. Et hęc est vera sententia, quam latè tractaui in tomo 3. par. disp. 8. sect. 3.

XVIII. Quintum argumentum posset in contrarium retorqueri, saltem ad probandum, diuersum esse modum quo fit subsistentia, ab eo quo fit natura existens, & ideo ex hac parte potius posse concludi, actionem seu effectionem esse diuersam, & non repugnare quòd subsistentia resultet actionè ab ipsa natura, etiam si natura secundum existentiam suam ab extrinseco agẽte creetur. Quia natura creatur simpliciter ex nihilo, vel generatur ex præexistente materia quæ ex nihilo creata est: subsistentia autem fit aliquo modo ex ipsa natura cuius est subsistentia: nã sicut in illa est tanquam modus eius, & ab illa essentialiter pendet in genere causæ materialis, saltem per reductionem, ita ex illa fit, nec potest aliter fieri nisi coniunctè ipsi naturæ, & in ea nitens, atque ab ea pẽdens, & hoc satis est vt ab ipsa natura possit actionè resultare. Neque obstat quòd subsistentia concreari dicatur, quando res creatur, quia concreatio, licèt nõ semper requirat dimanationẽ vnius rei ab alia, vt bene declarat confirmatio illi quinto argumento adiuncta; non tamẽ semper illam excludit. Interdum enim dicitur concreari aliquid tanquam pars eius quòd per se primò creatur, tunc non oportet vt intercedat dimanatio vnius ab alio, sed sola compositio vnius integri termini, qui per se primò fit per vnam actionem cõpositam & proportionatam termino, & hoc modo creatur cœlum vna actione, & partes eius concreantur. Alio modo dicitur aliquid concreari, quia naturali necessitate coniunctum est cum proximo termino creationis, vt intellectus concreatur animæ, & huiusmodi concreatio nõ excludit, sed potius fere semper adiunctam habet dimanationem eius rei, quæ concreatur, ab existentia vel essentia rei quæ creatur: & hoc modo dicitur cõcreari subsistentia. Denique alio modo concreatio solum dicit concomitantiam cum creatione in eodem momento, absque intrinseca vel necessaria connexione. Quo modo dicitur communiter gratia concreata Angelis, vel Adæ, & huiusmodi concreatio neque est eadem actio eum creatione, nec dimanatio necessario coniuncta cum illa, sed est actio omnino distincta, & coniuncta cum creatione, vel ex voluntate creatoris, vel ex concomitantia alterius agentis, vt v.g. lumen aeris potuit esse aeti cõcreatum ex præsentia solis, qui illum illuminauit in eodem instanti in quo creatus est. Igitur ex concreatione subsistentiæ non potest excludi dimanatio eius ab essentia.

XIX. Sed vrgebis, concreationem subsistentiæ non esse collocandam in secundo ordine, sed in primo, ideoque excludere prædictam dimanationem. Assumptum probatur, quia quod concreatur illo secundo modo, supponit constitutũ integrũ terminũ creationis, & solũ per accidẽs, & ad summũ per se secundò coniunctum est cum termino qui per se primò creatur, & hoc modo intellectus concreatur animæ, vel angelo, & lux Soli, & quantitas corpori vel materiæ, & sic de alijs. At verò subsistentia non sic se habet; non enim supponit terminum creationis, & per se secundò illi adiungitur, sed formaliter includitur in adæquato ac per se primo termino creationis, nam quod creatur non est natura, sed suppositum, vel res subsistens vt sic: ergo subsistentia creatur vt pars formalis rei quæ creatur, quod spectat ad primum modum concreationis: non ergo potest concreari tanquam dimanans à termino creationis. Respondetur, obiectionẽ hanc solum fundari in illo communi modo loquendi suppositum esse quod generatur vel creatur, & non naturam. Quæ locutio eodem modo intelligenda est, quo altera similis, suppositum scilicet esse quod operatur, cuius sensus non est subsistentiam esse rationem agendi, sed esse quoddam complementum, quod ex natura rei præsupponitur in agente, ratione cuius dicitur ipsum suppositum esse quod operatur, quanuis ratio agendi sit ipsa natura vel forma, vt sectione sequente fusius dicemus. Sic igitur suppositum dicitur esse quod fit vel creatur, non quia subsistentia ipsa sit ratio formalis (vt sic dicam) terminandi creationem, sed quia est substantiale complementum rei quæ creatur, naturaliter ac necessario resultans ex formali termino creationis, quod est ipsum esse substantiale. Creatio ergo vi sua facit rem independentem à subiecto, & natura sua tendit ad producendam rem omnino completam in suo esse substantiali: complerur autem per subsistentiam, vt dixi, & ideo creari dicitur res subsistens: quanuis creatio vt sic non attingat immediatè subsistentiam ipsam, sed illud esse ad quod sequitur subsistentia. Atque ita satis declaratum manet quo modo subsistentia dicatur concreari, non vt pars termini quem immediatè attingit creatio, sed vt modus naturaliter consequens talem terminum.

De materiali causa subsistentiæ.

XX. Insinuatur vero in illo argumento quędam difficultas pertinens ad alteram partem huius sectionis, quæ est de causa materiali subsistentiæ an scilicet subsistentia propriè habeat materialem causam, & quænam illa sit. In qua re primo cumparati potest subsistentia ad illam naturam quam adæquatè terminat, id est simplex & completa subsistentia ad proportionatam naturam, nimirum angelicam, simplex autem & incompleta ad materiam vel animam rationalem: completa verò & composita ad integram & cõpositam naturam. Et secundum hanc comparationem certum est, subsistentiam esse affixam, & intimè adhærentem naturæ quam terminat, & ita pendere ab illa in fieri, & in esse, vt nullo alio modo fieri aut esse possit, quæ omnia in superioribus probata sunt.

XXI. *Aliquorum sententia.* Ex quo aliqui etiam ita loquuntur, vt dicant subsistentiam inhęrere naturę quam terminat, & ex illa fieri seu educi tanquam ex materia, quia omnis modus qui ordine naturæ pręsupponit rem quam modificat, ita inhęret illi, & ex illa fit. Dico autem, qui pręsupponit

rem modificabilem,] vt excludam dependētiam creatiuam, seu creationem passiuam, quæ etiam est modus rei quæ creatur, non tamen est in illa, aut fit ex illa vt ex subiecto, quia nō pręsupponit illam ordine naturæ, sed potius ad illam tendit: hoc autem est singulare in hoc modo propter specialem eius rationē, quæ est esse viam ad terminum: subsistentia autem non est huiusmodi, sed ordine naturę pręsupponit rem quam afficit ac terminat, & ideò comparatur ad illam vt ad subiectum & materiam, sicut omnes alij similes modi. Et cōfirmatur, nam hoc modo optimè intelligitur, quo modo possit subsistentia fieri cum concursu ipsiusmet essentiæ, quia nimirum educitur de potentia subiecti: sicut ob contrariam rationem creatio passiua, quamuis sic affixa termino non potest fieri ab agente creato, neq; cum concursu ipsius termini, quia nō est in illo vt in subiecto. Quòd si obijcias, subsistentiæ repugnare inhærentiam; responderi potest, non repugnare illi inhærentiam, vt quod, sed vt quo, id est nō repugnare illi esse inhærentem, sed constituere rem inhęrētem; vel aliter (& eodem deuoluitur) repugnare illi inhærentiam, nō ex parte sui, sed ex parte rei cui ipsa inhæret, vel quam constituit: ipsa enim subsistentia constituit subsistens, cui vt sic repugnat quòd inhæreat, terminat & naturam, quam reddit ineptam ad inhærendum, vel inexistendum alteri; sed hoc ipsum facit subsistētia inhærendo tali naturæ.

XXII. Aliorum opinio.

Alijs verò non placet hic loquendi modus, negantque subinde, subsistentiā inhærere naturæ. Cuius rei rationem aliqui reddunt, quia alioqui esset accidens: quæ ratio non cōcludit, quia non est sermo de inhærētia in eo rigore, sed vt ad substantialem vnionem cum dependentia extendi potest, & sępe tribuitur formis materialibus. Alij reddunt rationem quia subsistentia non est forma propriè & in rigore; ergo nec natura quam terminat, comparatur ad illā vt materia vel subiectum; ergo neque inter illa intercedit inhæsio, sed aliud genus vnionis longè diuersum. Vtraq; consequentia est clara, quia illa sunt quasi correlatiua, seu se mutuò consequuntur. Antecedens autem probatur à Theologis, quia aliàs Verbum diuinum non posset supplere vicem subsistētiæ, cum non possit esse forma. Item probari potest, quia neque est forma accidentalis vt suprà probatum est, nec substantialis, quia aliàs non posset informare, vel aliam formam, vel completam naturam substantialem.

XXIII. Iudiciū auctoris.

Hæc dissensio videtur magna ex parte esse in modo loquendi, nam in re constat esse inseparabilem vnionem inter subsistētiam, & essentiam seu naturam cum termino: ac subsistentiam ipsā creatam, quatenus est modus quidam ex natura rei distinctus à natura, habere quoddam esse imperfectum & diminutum, quod nec fieri, nec cōseruari potest nisi affixum tali naturæ, an verò illa coniunctio & dependentia dicenda sit inhæsio, nec ne, videtur pertinere ad modum loquendi. Mihi tamen posterior loquendi modus magis placet, tum quia omnis modus qui nō distinguitur realiter, sed modaliter tantum à re cuius est modus, videtur habere cū illa vnionem alterius rationis quā sit inhæsio propriè sumptam, vt sumi potest ex his quæ suprà dicta sunt de distin-

A ctione modali, & de causa formali: & dicemus iterū infra, tractando de accidētibus. Quòd si in modis omnibus hoc habet locum, multo magis in substantialibus, qui ad complementum substantiæ concurrunt. Et maxime hoc procedit in hoc modo, qui est subsistentia, cum ex se habeat complere suppositum creatum in positiua ratione essendi per se, Tum etiam propter rōnem factam, quòd subsistentia non comparatur ad naturam vt forma, sed vt purus terminus: ergo nec natura comparatur ad subsistentiam vt materia vel proprium subiectum: comparatur ergo vt terminabile ad suum terminum, cum quo habet naturalem connexionem necessariam: & latè loquendo, seu reductiuè se habent vt actus & potentia. Atque hęc habitudo & connexio satis est vt subsistentia possit à natura dimanare per resultantiam naturalem.

Atque ex his constat, si subsistentia comparetur, nō ad naturam quam terminat, sed ad aliud subiectum, non posse esse inhęrētem alicui, quia hoc multo magis repugnat rationi illius; idque B in omni subsistentia completa est per se manifestum. Item subsistentia partiali materiæ primæ: De subsistentia autem partiali animæ rationalis verū est, aliquo modo esse in corpore, seu in subsistētia corporis, cum qua complet integram subsistentiam totius, tāquam vltimus actus eius non tamen cum inhęsione, quia non pendet ab illa in suo esse, sed cum simplici vnione, quæ nō repugnat subsistentiæ partiali: vnde non potest dici subsistentia corporis, esse causa materialis subsistentię animę. In formis autem materialibus propterea negamus esse subsistētiam partialem, quia modus illarum verè est in materia cū causalitate materiali, & cum dependentia, & aliquali inhęsione. XXIIII.

Possit ne substantialis natura sine vlla subsistentia conseruari.

C

IN sexta ratione attingitur alia difficultas, an scilicet fieri possit vt Deus impediat emanationem subsistentiæ à natura per solam suspensionem influxus: atque ita fieri possit vt natura cōseruetur sine vlla subsistentia propria, vel aliena. Quę difficultas, si attentè consideretur, multo magis locum habet in contraria sententia asserente Deum solum efficere subsistentiam cum existentia: nam si potest suspendere suum influxum circa rem seu modum posteriorem, conseruando priorem, qn̄ ille influxus est cum causa secunda, eadem vel maiori ratione id poterit, si sit ab ipso solo. Quapropter illa difficultas nō pendet ex pręsente quęstione, quam modo tractamus, sed communis est in omni sentētia asserente subsistentiam esse rem positiuam ex natura rei distinctam à natura. Quam attigit Scotus in 3. distinctione 1. quæst. 1. vbi, licet reputet inconueniens, quod possit natura existens conseruari sine propria subsistentia, & sine vnione ad alienam, existimat tamen id sequi ex illa sententia asserente subsistentiam esse rem positiuam ex natura rei distinctam, & Caietanus 3. par. quęst. 4. art. 2. respōdēs Scoto, cōcedit id sequi, & nō reputat esse incōuenientēs, vt p potentiā Dei absolutā XXV.

Scoti, opinio.

Sententia Caietani.

natura

natura conseruetur sine vlla personalitate propria, vel aliena.

XXVI. Quæ difficultas in Caietani opinione.

Hæc verò sententia est difficilis valde in opinione ipsius Caietani: nam ipse ait subsistẽtiam esse anteriorem existentia, & cõstituere propriũ susceptiuum existẽtiæ: sed non potest natura conseruari sine existentia: ergo nec sine subsistentia, quæ est prior. Quòd si dicatur posse Deum inuertere hunc otdinem, & ponere existentiam in natura ante subsistentiam: Cõtra hoc possumus ad hominem argumentari, Caietanus enim ait, Deum non posse conseeuare materiam sine forma, quia nun est capax existentiæ nisi per formã, eo ꝙ forma constituit susceptiuum exitẽtiæ: nec põt existentia constitui extra proprium susceptiuum: sic igitur nõ poterit natura conseruari sine subsistẽtia, quia non est capax existentiæ nisi per subsistentiam: nec poterit inuerti hic ordo, quia nõ põt existentia cõstitui extra proprium susceptiuum. Illud verò est mirabilius, quod quidam docent, subsistẽniam nihil aliud esse, quàm existẽtiam ipsam substantialem, & nihilominus admittunt posse conseruari naturam sine subsistentia propria vel aliena. Nam hi coguntur concedere posse conseruari essentiam in rerum natura sine existentia. Quod quàm sit absurdum, ex ipsis terminis cõstat, & in superioribus latius tractatũ est. In nostra verò sentẽtia cessat hæc difficultas: existimamus enim essentiam existentẽ esse priorem ordine naturæ sua subsistentia, & ideò licèt impediretur subsistentia, non priuaretur natura existentia sua; & ita videtur probabiliter dici posse non implicare contradictionem. Nam in eo casu talis natura diceretur esse per se mere negatiuè, quia non esset in alio, non tamen positiuè, quia non esset ita terminata, vt esset positiuè incapax vnionis ad aliud suppositum.

XXVII. Resolutio dubij Fonseca. D. Thom.

Nihilominus tamen contraria sententiá videtur probabilior, quam tenuit etiam Fõseca lib. 5. c. 8. q. 6. sect. 5. ad 4 Scoti, citatque in eam sñiam D. Thom. in 3. d. 5. q. 3. art. 3. ad tertium. vbi solũ ait, quòd si humanitas separaretur à Verbo, statim subsisteret. Sunt aũt notanda verba D. Thomæ, ex quibus ratio nõ infirma pro hac parte colligitur: [Separatio (inquit) dat vtrique partium totalitatem, & tñ continuis dat etiã vtrique esse in actu, vnde hoc ipso quod hominem deponeret, subsisteret homo ille per se in natura rationali, & ex hoc ipso acciperet rõnem personæ.] Quando ergo id quod additur, vel resultat, est tm̃ intrinsecus terminus, nõ põt ita impediri vt res protsus interminata maneat, vt probat exemplum de linea: intelligi n. nõ potest vt prorsus maneat sine termino, aut quòd cum linea diuiditur, & punctus continuans partes aufertur, nõ resultet proprij termini in partibus diuisis, cum tñ eadem, vel maior distinctio sit inter punctum & partes lineæ, quæ inter subsistẽtiam & naturam. Est ẽt optimum exemplum de quantitate & figura. Quis enim intelligat magnitudinem existẽtem in rerum natura, & figura terminabilem, & nulla terminatã figura? Id reuera intelligi nõn põt. Aut quòd linea non sit recta aut obliqua, & superficies aut rotunda, aut singularis: est autem figura modus quantitatis ex natura rei distinctus ab illa.

XXVIII.

Contingit ergo inter rem & modum esse tam intrinsecam connexionem, vt res non possit carere omni modo terminante: ergo si alicubi hæc connexio reperitur, maximè inter subsistentiam & naturam, quæ non solum comparantur vt terminus & terminabile, sed etiam subsistentia est talis terminus vt immutabilis ex natura rei & magis vnum faciat cum natura, quam figura cũ quantitate. Idemque argumentum sumi põt ex præsentia locali: fieri enim nõ potest, vt sit quantitas v. g. in rerum natura, & nullã habeat localem præsentiam, estò possit hanc vel illam variare, eum tamen præsentia sit etiam modus ex natura rei distinctus, & inferioris rationis seu accidẽtalis. Atque hinc ẽt intelligimus esse aliquos modos ita immediatè oppositos, vt nõ possit res vno priuari nisi ratione modi oppositi, nõ vero per puram vtriusquam carentiã: huiusmodi sunt in linea v. g. esse rectam vel obliquam, in natura per se existere, vel inexistere alteri. Igitur propter hanc etiam causam nõ potest natura priuari propria subsistentia, nisi in aliqua alia persona constituatur, quod fit per modum quendã vnionis subsistentiæ oppositum.

XXIX.

Ad argumentum ergo factum in sexta ratione dicendum est, quanuis absolutè possit Deus suspendere suum influxum, interdum tamẽ ex necessitate conserre vnum modum, supposita volũtate auferẽdi alium, propter intrinsecam rerum connexionem, vt in dictis exemplis videre licet. Addo verò, licèt non implicaret contradictionẽ, naturam priuari omni subsistẽtia, tam propria, quàm aliena, negari tamen nõ posse, quin sit magis consentaneum naturis rerum, vt quotiescunque natura vel res priuatur aliquo existendi modo sibi connaturali, afficiatur modo opposito qñ inter illos est immediata oppositio: ita vt natura non priuetur subsistentia nisi per vnionẽ hypostaticam; & è conuerso, vt accidens quando priuatur inhærentia, accipiat aliquem modum positiuum per se essendi, inhærentiæ oppositum, vt probabilius iudicauimus in materia de Eucharistia, quia valde alienum est à natura manere sine aliquo intrinseco termino. Vnde præter miraculum separationis, esset nouum miraculum sine vllo alio modo aut termino rem conseruari.

Fiant ne vna actione existentia, & subsistentia.

XXX.

Ex resolutione huius puncti sequitur decisio alterius supra tacti, de vnitate vel pluralitate huius actionis. Dicendum est .n. actionem qua fit subsistentia cum existentia rei nõ solum non esse simplicem, & indiuisibilem, verum etiam neque vnam compositam, sed esse efficientias distinctas, quanuis cõnexas. Patet ex dictis, quia vna est creatio v. g. in angelo, alia vero est (vt ita dicam) modificatio tantum rei iam creatæ, quæ est quasi quædam eductio de potentia subiecti. Item sunt a diuersis principijs, nam vna est à solo Deo, vel extrinseco agente, alia vero proximè est ab intrinseca natura; nulla est autem maior differentia inter actiones, vel efficientias, quam inter principia. Denique una est propria actio, alia est intrinseca resultantia. Dici uero solet una tantum actio, per quam fit essentia cum

subsistentia, nō quidem in eo sensu quem hactenus tractauimus, idest, quòd immediatè attingat ipsam subsistentiam cum existentia, sed quòd resultantia illa subsistētiæ ex natura existente, non sit noua actio, eo ꝙ ex vi prioris actionis resultet subsistentia. Atque hoc modo loquuntur multi de dimanatione passionum ab essentia. Veruntamen si hæc sententia rectè explicanda est, tantū in verbis pōt esse diuersa, nam quod ad rem spectat, negari non potest quin aliqua efficientia sit necessaria, vt subsistentia quæ anteà non erat, incipiat esse in rerum natura, vt in principio sectionis dicebamus, & est satis notum ex principijs philosophicis, quia quod prius non erat, nō pōt incipere esse, nisi ab aliquo agente, & per aliquā efficientiam: alioqui tollitur omnis via probandi necessitatem causæ efficientis. Rursus, quòd hæc efficientia sit in re aliquo modo distincta, probatur facilè, tum ex distinctione ipsarum rerum quæ fiunt, tum ex separatione, quia potest fieri existentia seu entitas rei sine propria subsistentia, vt in Christi humanitate factum est. Vnde si Verbum diuinum humanitatem dimitteret, eiusque humanitas propriam subsistentiam reciperet, id fieri non posset sine noua efficientia, distincta ab illa, quę iam dudum creata est, quia est nouus effectus à priori distinctus. An verò hæc efficientia dicenda sit propria & per se actio, quæstio esse potest quæ generatim tractata est supra, Disputat. 18. sectione 3. & ibi dicta, hic applicari possunt.

XXX. Quā actionē vt fiat, sibi determinet subsistentia.

Tandem de hac dimanatione vel dependētia subsistentię à natura quæri potest, an sit omnino essentialis ipsi subsistētiæ, vel sit aliquid ab ea distinctum, ad eum modum quo in superioribus diximus, actionem, seu dependentiam à causa efficiente distingui à suo termino. Quod idem est ac si quæratur, vtrum subsistentia ita postulet fieri per dimanationem à propria essentia, vt aliter fieri non possit, ēt per potentiam Dei absolutam: an verò possit Deus mutare modum efficiēdi talem subsistentiam, ita vt non fiat ab ipsamet essentia, sed à solo Deo. Nam si hoc vltimum admittimus esse possibile, planè fit dependentiam seu dimanationem subsistentiæ propriæ ab essentia esse aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa subsistentia, quia est separabile ab ipsa, quandoquidē supponitur posse fieri seu manare eadē subsistentia, sine dependentia à propria essentia per efficientiam solius Dei. Si verò hoc creditur impossibile, cōsequenter est probabilius iudicandum, ipsam subsistentiam per se ipsam essentialiter depēdere à propria essentia: nam hæc inseparabilitas tā ex natura rei, quā in ordine ad diuinam potentiā, iudicat sufficienter indistinctionē seu identitatem ex natura rei præsertim vbi nullum aliud iudicium distinctionis realis vel modalis inueniri pōt, vt cōstat ex dictis supra tractādo de distinctionib. rerum. Sicut, quia subsistentia ita comparatur ad naturam, vt nō possit conseruari subsistentia separata à natura, rectè colligimus vnionem formalem quam habet propria subsistentia cū sua natura, non esse modum ex natura rei distinctum ab ipsa subsistentia, sed ipsam per se ipsam essentialiter esse coniunctā suæ naturæ, & iō nō posse aliter cōseruari. Si ergo similiter conseruari nō pōt subsistentia sine effectiua dependentia à propria essentia, signū est illā dependentiā nō esse modū distinctum, sed includi in essentiali ratione ipsius subsistentiæ.

Posset autem aliquis rursus argm̄ sumere à formali vnione ad dependentiam effectiuam, nam si subsistentia nullo modo esse pōt nisi in sua natura, ergo pari ratione dicēdum est nullo modo esse posse nisi à sua natura: sicut ergo dependentia subsistentiæ à propria natura tanquam à causa suo modo materiali, est essentialis illi, ita ēt dependentia ab eadem essentia tanquam à principio actiuo, erit essentialis. Veruntamen hęc collectio nō est efficax, tum quia materialis dependētia ex suo genere magis intrinseca est, tū ēt quia subsistentia ex hoc præcisè quòd tantum est modus, habet essentialiter vt per se ipsam absque interiecto alio modo vnionis sit vnita rei cuius est modus; hoc enim cōe est omnibus modis, vt supra dictum est, & patet in motu, figura, sessionē & similibus. Dependentia autem essentialis modi à re cuius est modus tanquam à principio effectiuo, non est de ratione modi vt sic, imò sæpe distinguitur ex natura rei etiam in his modis dependentia à termino, vt præsentia localis, quæ solum est quidam modus, fieri pōt per diuersas actiones, & à diuersis agentibus, quod est manifestum signum dependentiam esse extra essentiam eius, & ex natura rei distinctam ac separabilem: cum hęc sit variabilis circa eandem præsentiam: Igitur ex communi ratione modi non pōt cōcludi, subsistentiam æquè essentialiter pēdere à sua natura in genere causę efficiētis, ac in genere causę materialis. Neq; ēt est facile inuenire aliquod principium quo probetur id cōuenire subsistentię ex propria & speciali ratione sua.

Item difficile est assignare implicationē contradictionis in eo, ꝙ Deus impediat naturalē dimanationē subsistentię à propria essentia, & sola sua efficacia & virtute illā producat. Cur .n. non pōt non dare cōcursum accōmodatum & necessariū ad illā dimanationem, sed potētiori actione preuenire, & se solo subsistētiam efficere? Quòd si quis respondeat, hoc fieri non posse, quia repugnat cū essentia ipsius subsistentię, petet principiū, aut circulū cōmittet in pręsenti dubitatione hoc .n. est quod inquirimus, vnde constet hoc includi in ratione subsistentię. Itaque existimo rem esse incertam, nullumq; esse speciale principiū vnde definiri possit. Vtendo aut generalibus principijs, qualia sunt dependentiam effectiuam regulariter distingui a termino, & Deū posse se solo efficere quidquid causa secunda pōt, vbi specialis repugnantia non apparet; his (inquam) & similibus principijs vtendo, verisimilius dicitur hanc dependentiam non esse de essentia subsistētię, sed extra rationem eius.

SECTIO VII.

Vtrum subsistētia habeat aliquam causalitatem, & quomodo actiones dicantur esse suppositorum.

Qvamquam omne causalitatis genus possit aliquo modo subsistentię attribui, precipua huius rei difficultas versatur in causalitate effe-

effectiua & aliquid ẽt obiter attingẽdum erit de materiali. Nam de cãlitate formali iam ex dictis constat, subsistẽtiam nõ formam esse propriè ac physicè loquendo, comparari tñ ad suppositum seu rem subsistẽtem vt sic per modum actus formalis constituentis suppositum & terminantis naturam; & præter hanc qualemcunq; cãlitatem Metaphysicam, nullam aliã hr̃e causalitatem formalem, quia in nullo alio recipitur quod informare possit. Quòd præsertim verum hẽt de quacunque completa subsistentia, & de subsistentia partiali materiæ, nã subsistentia partialis animæ rõnalis comparari põt ad subsistentiam corporis per modum formæ, vt in superiorib. dictum est. Præter hęc solet reduci ad cãlitatem vel rationem formæ terminus specificans actionem, seu ad quem tendit actio; & hoc genus cãlitatis tribui solet subsistẽtiæ respectu omniũ vel plurium actionum; sed hæc est valde impropria cãlitas, & vix potest attribui subsistẽtiæ, nisi respectu illius actionis per quam fit: nam respectu aliarũ actionum potius quasi materialiter comparatur, vt ex fine totius sectionis magis constabit. B

II. Rursus de causalitate finali nihil aliud occurrit dicẽdum, præterquàm ꝙ subsistentia propter se expetibilis sit. Quanquam, quia subsistẽtia semper ac necessario est coniuncta cum existentia naturæ, nec fit per se primo per aliquam actionem, sed necessario manat posita creatione, seu generatione rei, iuxta sensum declaratum sectione præcedente, ideo in ordine ad vsum seu cõsecutionẽ non exercet propriam causalitatẽ finis, præter eam quæ in ipso esse aut viuere reperitur: neque enim aliis mediis subsistentiam obtinere, aut potius conseruare curamus, quàm illis quibus existentiam seu vitam tuemur.

III. Rursus causalitas effectiua duplex potest intelligi: vna vocari potest interna, seu quasi immanens circa ipsummet suppositum constitutũ per subsistentiam, siue illa sit propria, qualis est efficientia animæ circa actus suos vitales, siue impropria seu per resultantiam naturalem, qualis est animæ circa suas potentias, vel cuiuslibet formæ circa suas proprias passiones. Alia est efficientia quasi extrinseca seu trãsiens omnino ad alios: C Et de his omnibus dicendum est: incipiemus autem ab vltimo modo efficientiæ tanquam communiori & clariori.

Variæ sententiæ circa modum, quo subsistentia est principium actionum.

IIII. 1 Sententia. INquirimus ergo an subsistẽtia sit principium actionum egredientium à supposito. In qua re duo possunt esse extremi modi dicendi. Prior est subsistentiam esse principium per se ac formale omnium actionum suppositi, si non integrũ saltem partiale, ita vt simul influat cũ ipsa natura: & actio non minus immediatè ac per se pendeat à subsistentia, quàm a natura. Ita videntur opinari noui quidam Theologi, explicantes incarnationis mysteriũ. Vt .n. defendãt actiones Christi ab humanitate proficiscentes, esse aliquo modo diuinas, seu Dei operationes, existimãt necessarium vt ab ipsa subsistentia Verbi per se ac proximè profluant: & ideo aiunt hanc causalitatem

A conuenire propriæ subsistentiæ; & idcirco eandem suppleri a Verbo diuino. Atque hoc modo intelligunt illud axioma, Actiones sunt suppositorũ, qm̃ aliàs (inquiunt) si suppositalitas ipsa nõ per se influit in actiones, per accidens se habet ad illas: non ergo erunt actiones suppositorum nisi concomitanter, & denominatione quadam valde accidentaria: quod est contra sensum Doctorum qui illo axiomate vtuntur, & contra Aristotelem a quo videtur desumptum in locis infra citandis. Quod si hæc sententia vera est, non solum in actionibus transeũtibus locum habet, sed etiam in immanentibus, in suppositis quæ illas habent: nec solum in vna vel alia actione, sed in omnibus quæ propriæ actiones sunt, vt naturales resultantias omittamus. Subsistentia enim nunq̃ habet peculiarem aliquam actionẽ cuius ipsa sit proprium principiũ: in hoc enim oẽs conueniunt, neque enim facile esset talem actionem fingere aut assignare: si ergo subsistentia prædicto modo ponitur principium agendi, esse debet ex aliqua ratione vniuersali & communi omnibus actionibus, vel omnibus naturis, quæ ex se non sunt principia sufficientia actionum nisi a subsistentia iuuentur.

V. Alter modus dicendi extremè oppositus esse potest, subsistentiam nullo modo esse principiũ agendi, nec per se requiri & concurrere ad actiones, sed merè concomitanter. Quam doctrinam videntur amplecti multi Theologi, præsertim Nominales, qui indifferẽter admittunt naturam ipsam seu humanitatem operari, æquè ac suppositum. Potestq; fundari in Aristotele 1. Metaph. cap. 1. ex quo loco multi sumunt illud axioma: actiones sunt suppositorum, & tamen Aristoteles non dixit, actiones esse suppositorum, sed versari circa singularia. Ex quo potest confici argumentum, nam seclusa subsistẽtia, natura ipsa est res singularis & existens: ergo ipsa est sufficiens principium actionis, subsistentia verò est conditio concomitans omnino per accidens in ordine ad actionem. Et confirmatur, nam subsistentia, non potest per se immediatè influere in actionem, vt statim probabitur: concurrit ergo per accidens tantum. Potestque egregiè declarari exẽplo Trinitatis, nam, licet actiones ad extra vt sunt creatę &c. denominatiuè tribuantur Patri, & Filio, & Spiritui sancto, tamẽ, quia illæ relationes, & subsistẽtiæ personales, non erant per se necessariæ ad talem actionem creãdi, & similes, sed ipsa natura diuina erat per se sufficiens, ideo tam propriè tribuitur creatio diuinitati, sicut ipsis personis; & ipsæ relationes vt sic nõ sunt principia per se & immediatè influẽtia in tales actiones: ita ergo comparatur omnis subsistentia creata ad actiones suæ naturæ.

Ad quæstionis resolutionem assertio prima.

VI. 2. Sententia. NIhilominus media via tenenda est; dicendumque est primò subsistẽtiam creatam nõ habere proprium & immediatum influxum in actiones suppositi. Hæc est communis sententia (vt opinor) in primis enim necesse est vt ita censeant Scotus, & omnes qui rationem subsistẽdi ponunt in negationibus. Neque enim cogitare potuerunt negationem per se influere actiuè in posi-

in positiuas actiones. Deinde Thomistę qui aiūt ēt existentiam ipsam non esse principium per se & formale agendi, sed tm̄ conditionem necessariam, multo maiori ratione cogētur id dicere de subsistentia: imò quidam eorum id affirmant; ēt si aliàs teneant subsistentiam nihil aliud esse quā substantialē existentiam; quod nos probare non possumus, quia supra ostēdimus existentiam formaliter ac per se includi in actuali principio agēdi. De subsistentia verò nūc aliter sentimus, quia existimamus tm̄ esse modum ipsius existentię ex natura rei distinctum ab ipsa. Potestq; in primis probari conclusio argumentis seu exēplis Theologicis, nam in Deo tota rō agendi est natura seu voluntas diuina, personalitates autem vt tales sunt, non habent proprium influxum in actiones ad extra, & ob hanc cām actiones ad extra dicuntur indiuisæ in Trinitate, sicut est etiam indiuisa natura, voluntas, & potētia. Dicet aliquis hoc esse peculiare in Deo, quia diuina natura per se est, & essentialiter subsistens. Rñdetur in primis multo certius esse totam rōnem agēdi ad extra esse naturam seu volūtatem diuinam quā q sit in Deo subsistētia essentialis rōne distincta a personalibus. Deinde si subsistentia personalis

V. creata est per se actiua, non est cur subsistentiæ personales diuinæ non sint ēt actiuæ, quanquā subsistentia essentialis, vt est de ratione ipsius naturæ, sit etiam actiua: Præterum quia etiam de his actionibus diuinis verum est actiones esse suppositorum; ergo si in diuinis personis, vt ipsæ sint quæ operantur, non est necessarium vt personalitates ipsæ proprium influxum habeant, vel sint formalia principia agendi, neque in creatis personis id erit necessarium. Et (quod maximè vrget) ēt in productionibus ad intra, vt sunt generatio, & spiratio, aiunt grauiores Theologi formale principium earum esse naturā, vel intellectū, vel voluntatem, relationē verò personæ producentis esse tantum necessariam conditionem; idque satis esse, vt solum talis persona dici possit generare, aut spirare & non diuina natura.

VII. Aliud exemplum seu argumētum sumitur ex mysterio incarnationis: Christus n. in humana natura subsistēs habuit integrum ac totale principium humanarum operationum: & tm̄ nō habuit subsistentiam creatam: ergo hæc subsistētia non est pars illius principij, nec per se hēt proprium influxū in operationes. Nec verò dici potest, in Christo nō esse solam humanitatem integrum principium formale actuum humanorū, sed compleri per subsistentiam Verbi supplentē vicē subsistentiæ creatæ: nam subsistentia Verbi non supplet vicem subsistentiæ creatæ quoad aliquam actiuitatem, sed solum quoad terminationem assumptæ naturæ: alioqui aliqua actiuitas ad extra conueniret Verbo diuino per propriam relationem, quæ non esset communis alijs personis, qđ est oīno falsum, & contra illud axioma; actiones Trinitatis ad extra, sunt indiuisæ. Neq; etiam dici pōt, hanc actiuitatem proprię subsistētiæ, suppleri in Christo a Diuino Verbo, non per relationem, sed per voluntatem diuinam: nam hinc fieret humanitatē Christi non esse principium, proprium & integrum humanarū actionū; sed illud esse diuinitatem simul cum humanitate. Sequitur ēt actiones humanas non esse pro-

A prias Christi vt causæ proximę, sed ex parte fuisse communes Patri & Spiritui sancto: verumq; aūt est falsum, & valde absurdum in Theologia: De qua re in proprio loco dictum est to. 1. 3. p. disputat. 4 sect. 4. Fuit ergo humanitas Christi integrum formale principium humanarum actionum eius: eodem ergo modo est in alijs hominibus Et hoc etiam confirmat communis doctrina Sanctorum Patrum asserētium ad plures naturas sequi plures operationes, etiam si persona vna sit, quia nimirum formale principium agendi est natura, non personalitas.

VIII. *Physicum argumētū.* Tertiò probari idem potest inductione physica, nā si discurramus per actiones merē accidētales & naturales, oēs illę proximè manant à formis proportionatis, vt calefactio à calore, frigefactio à frigore, motio localis ab impetu, vel grauitate, &c. & similiter actiones vitales manant proximè à proprijs facultatibus, cōcurrente anima vt principio principali. Vnde tm̄ abest quod hæ actiones tribuantur suppositis propter propriū influxum ipsius subsistentiæ, vt sæpe neque ipsa natura seu forma substantialis habeat talē influxum proximū, sed actio tribuatur supposito solū

B quia in se sustentat formam accidentariam, quæ est principium agendi, vt aqua calida calorem Quòd si ad actiones vitales aliquo modo immediatē concurrit ipsa forma seu anima (vt est verisimile) id quidem conuenit animæ secundū suā entitatem essentialem, sm̄ quam est principium vitę, non verò secundū subsistentiam, cuius proprius & specialis influxus nulla rōne necessarius est ad tales actus. Vnde fit, idem iudicium esse ferendum de actionibus vitalibus suppositorum spiritualium, & de actionibus accidentalib. quorumcunque suppositorum. De generatione autē substantiali iudicium sumendum est ex accidentali, vel quia nos non cognoscimus substantiam nisi per accidentia, vel quia agentia naturalia non attingunt generationem substantialē nisi media dispositione accidētali; vel certè quia talis actio generatiua tota versatur circa compositionem naturæ rei generandæ: subsistentia verò ex parte supponitur: ex parte verò naturaliter cōsequitur, vt in sequenti ratione declarabo.

C IX. Quartò igitur argumentor ratione, quę partim sumi pōt ex propria rōne ipsius subsistentię, partim ex termino vniuscuiusq; actionis. Subsistentia enim creata tm̄ est, vt diximus, quidam modus creatę naturę, supponitque in natura totā rei essentiā actualem cum sua existentia: principium aūt operationū est essentia rei, vel per se ipsam, vel per facultates quę ad ipsam consequūtur, modus vero existendi nō est principiū agendi, sed ad summū esse potest conditio ad agendū requisita: imò in vniuersum omnes isti modi rerū qui propriā entitatem & realitatē secum non afferunt, licèt sępe sint conditiones, vel vtiles, vel necessariæ ad operationes, nūquam tm̄ sunt propria ac per se principia agēdi, vt inductione potest facile ostendi. Ex parte verò termini probatur in hunc modū, nā in omni actione purè accidentali formalis terminus est aliquod accidens, quod non est subsistens; ergo ex parte illius non est necessarium vt subsistentia agentis, sit proximum principium talis actionis. Et quāuis per talem actionem nō dicatur fieri forma, v. g. calor,

sed

sed compositum, scalidum, quod ex parte subiecti includit suppositum subsistens, tñ hoc totum quod ex parte subiecti includitur, non fit p se per illam actionem, sed illi supponitur, & solum propter vnionem formę cum natura existēte in tali supposito, fieri dicitur per se primo illud compositum: ergo etiam ex parte principij non est necessarium vt subsistentia sit proprium, per se, ac formale principium talis actionis, sed satis est vt supponatur in supposito opposito operante tanquam necessaria conditio. In generatione autem substantiali in primis supponitur materia subsistens tanquam primū subiectum: & ex hac parte constat subsistentiam rei genitæ non omnino fieri à generante, sed ex parte supponi. Rursus tota actio generatiua versat in eductione, seu vnione formæ cum materia, ex qua resultat subsistentia iuxta dicta in sectione pręcedente: ergo principium formale illius actionis sufficiens est forma generantis, neque est cur requiratur proprius influxus subsistentiæ, cum actio agentis per se & immediatè nō attingat subsistentiam rei productæ. Quin potius, vt sectione præcedente dicebā, totā actio generatiua potest manere, etiam si impediatur effectio vel dimanatio propriæ subsistētiæ, & proxime terminetur actio ad solam compositionem naturæ, vt in humana Christi conceptione factum est: ergo formale principium talis actionis est natura generantis ratione formæ, & non ipsa subsistentia.

Secunda assertio.

X. Dico secundò, Subsistentia non mere concomitanter se habet ad actionem agentis, sed antecedenter; nec mere per accidens, sed per se ex parte agentis. Atq; hoc modo actio propriè ac per se tribuitur supposito vt ei quod operatur. In hac ꝓpositione declaramus illud axioma, [Actiones sunt suppositorum,] quod est communiter receptum à Theologis, vt videre licet apud Diuum Thomam 1. par. quęst. 39. art. 5. ad primum & quæst. 40. ar. 1. ad tertium: & 3. part. q. 19. art. 1. ad tertium & quartū, & in 1. distinct. 5. quæst. 1. art. 1. vbi cæteri Theologi, & in 3. d. 1. & sæpe alias tractātes de mysteriis Incarnationis & Trinitatis. Visum est enim illis hoc principium necessarium ad illa duo mysteria declaranda, & cōuenienter in eis loquendū. Vnde in Concilio Floren. sess. 18. non longe à fine Ioannes Episcopus ad declarandū quod pater generat, & non essentia, subdit rōnē; quia essentia nō significat suppositum, & addit [Porrò aūt actiones iuxta omnem Philophorum Scholam, suppositorum esse vidētur, vt in hominum genere fieri videmus: quanuis enim hic homo, hoc est persona, vel suppositū generet, eius tñ substāntia generationis eiusmodi principiū est, qn quidē actiones suppositorū, vt diximus, sunt; quæ quidē substātia vel essentia in homine cū sit humanitas, humanæ generationis principiū existit, quo generat hominē.] Quibus verbis tā hæc, q̄ ꝓcedēs cōclusio cōfirmatur.

D. Thom.

Conc. Flor.

XI. Potestque hæc conclusio roborari ex Aristotele 1. de Anima, text. 64. vbi ait [Melius dici animā nō misereri, aut discere, aut rōcinari, sed hominē anima.] Ex quo loco solum sumitur argumentū à similitudine rōnis. Iō enim animæ non

Aristot.

A tribuitur rectè operatio quia significatur vt pars, eadem autem rō est de humanitate: loquitur verò de anima, vt est pars, seu forma corporis: nam si sumatur anima, rationalis vt subsistens, illi potest propria actio tribui, quia, licet nō sit suppositum propter incompletam naturā: est tamen subsistens singulariter ac per se. Probari etiam solet ex eodem Philosopho lib. 1. Metaphysicæ, cap. 1. cuius verba sunt, [Actiones & generationes omnes circa singularia sunt, seu, in singularibus versantur.] Vbi primū cōsiderandū est, ꝙ licet Aristoteles non vtatur noīe suppositi, sed singularis, re tñ vera pro eodē sumpsit, vt patet ex ratione quam statim subiungit. [Non enim hominē, nisi per accidens sanat qui medetur, sed Calliam, aut Socratē, aut alium quempiam eorū qui sic dicūtur:] huiusmodi ergo suppositum intellexit nomine rei singularis, vel quia singulare absolutè dictū significat ens cōpletū & singulare, prout in rerum natura existit: vel certè quia (vt verisimile est) Aristoteles non agnouit distinctionem inter singularem naturam substantialem completam

B & suppositum. Deinde obseruandum est actionē triplicem habitudinem dicere posse ad huiusmodi rem singularē. Prima est vt ad principiū, prout nunc dicimus actiones esse suppositorum. Secūda vt ad terminum, prout dicimus Petrū, verbi gratia, generari, non humanitatem. Tertia est vt ad subiectum: omitto autem quartam, quæ excogitari potest ad obiectum propriè sumptum, nā hæc solum actibus immanentibus conuenit, quatenus actus, & tales qualitates sunt, non vero vt sunt actiones productiuæ, de quibus Aristoteles loquitur. Et ideo secundū hāc quartā habitudinem fieri potest, vt actio versetur circa vniuersale, quia nō versatur in hærendo illi, vel realiter efficiendo illud, sed extrinsece denominando, seu attingendo, quod extra propositum, est. Loquitur ergo Aristoteles de alijs modis, & expressius loqui videtur loco citato de tertia habitudine, quātum colligi potest ex exemplo quo vtitur: nam illa priora verba; [Actiones circa singularia versantur,] indifferentia videntur ad secundā & tertiam habitudinem: propriè vero non possūnt ad primam accōmodari. Vnde non est dubiū quin Aristoteles illo loco nō posuerit illam formalem propositionem: sumitur tamē ex similitudine rationis, quæ est, eius esse fieri cuius est esse, vel a-

C ctionem circa illud versari cui cōfertur esse, quia actio tendit ad aliquod esse: esse aūt per se primo conuenit rei singulari, nam vniuersalia non sunt nisi in singularibus: & similiter esse propriè est singularis completi, seu suppositi, aut subsistentis, nam esse propriè conuenit ei quod est; solum autem suppositū, propriè est id quod est: & ideo illud propriè dicitur fieri, seu circa illud versari actio. Hæc autem ratio ęquæ procedit in prima habitudine: nam eius etiam est operari cuius est esse, quia sicut actio est ad esse, ita est ab esse: sed suppositum est id quod propriè est, seu quod habet esse: ergo etiam actio secundum primam habitudinem per se primo tribuitur rei singulari in prædicto sensu, idest supposito.

Atque ita non solum autoritate, sed etiam ratione, confirmatum est prædictum Methaphysicum dogma, quod amplius declarari ac confirmari potest discurrendo per singulas partes se- XII. Secūda assertio ꝑ singulas illius partes ostenditur.

cundæ

cundæ assertionis: Prima erat quod subsistentia non tantum concomitanter, sed antecedenter se habeat ad actionem agentis, quæ probatur, quia ex natura rei prius est quod res sit in suo esse completa, ac planè constituta, quam quod operetur: sed subsistentia pertinet ad complementum rei, & substantiæ eius: ergo ordine naturæ prius esse debet natura terminata propria subsistentia, quam possit in operationem prodire: ergo subsistentia, eiusque quasi effectus formalis, non tantum concomitanter, sed antecedenter se habet ad operationem naturæ. Et confirmari potest à simili de accidenti, nam forma accidentalis (ex natura rei loquimur) prius habet quod insit quam quod ab illa manet aliqua actio, quia ille modus essendi est quasi intrinsecus terminus & complementum talis formæ. Item est optima & sufficiens ratio, quia talis modus habet magis intimam connexionem naturalem cum tali forma, quam omnis actio quæ ab illa potest dimanare: sed eodem modo comparatur subsistentia ad substantialem naturam: ergo.

XIIII. Secunda pars assertionis colligitur ex præcedenti, nimirum subsistentiam non comparari mere per accidens ad actionem agentis; quia sicut esse agentis non comparatur per accidens ad actionem eius, ita complementum essendi omnino intrinsecum, connaturale, ac substantiale, non comparatur omnino per accidens ad actionem, sed est ordo per se requisitus vt res prius in se sit subsistens, quam quod operetur. Et hac ratione dico subsistentiam requiri per se ex parte agentis, nam præcisè ex parte actionis, vel termini proximi seu formalis eius non erat adeo necessaria subsistentia formæ seu naturæ, quæ est principium actionis, quia in ipsa natura est tota perfectio per se necessaria ad eliciendam talem actionem. Tamen ex parte agentis requirit talis natura proprium & completum essendi modum, vt sit constituta in statu accommodato ad operandum, & hoc modo dicimus subsistentiam per se requiri ex parte agentis vt necessariam conditionem ad operandum. Sicque dicere solent Theologi Trinitatem personarum in Deo per se non requiri ad creationem ex parte ipsius actionis, tamen ex parte Dei per se ac necessario supponi, quia pertinet ad personalem Dei constitutionem: & prius est, ac per se prærequisitum, vt Deus sit in se plenè ac perfecte substantialiter constitutus, quam vt ad extra operetur. Vnde etiam si fingeremus Deum ab æterno aliquid creare, nihilominus intelligeremus internas origines & constitutiones diuinarum personarum ordine naturæ antecedere creationem. Quod si hoc verum est in Deo, in quo natura diuina est essentialiter subsistens, multo magis in creatura, in qua subsistentia omnino est extra essentiam rei. Atque hinc tandem constat quo sensu operatio per se primò tribuatur supposito, quod in tertia parte assertionis dicebamus, quia natura vt natura ante subsistentiam non est constituta in statu completo, & proxime accommodato ad operandum; & ideò merito tribuitur actio supposito, & non naturæ.

XV. Fundamentis aliarum opinionum satisfit. Ex quo satisfactum est rationibus & fundamentis aliarum opinionum. Vtrisque enim simul respondemus ad veritatem & proprietatem illius axiomatis; actiones sunt suppositorum: non esse necessarium vt subsistentia ipsa per se influat in actiones, neque etiam vt sit omnino per accidens & concomitanter se habens: datur enim medium, scilicet vt sit conditio prærequisita ex parte agentis. Exemplum autem quod secunda opinio afferebat ex diuinis personis, potius suadet contrarium, vt à nobis declaratum est. Quod verò in Deo creatio, & aliæ actiones ad extra non solum possint tribui diuinis personis, aut huic Deo in concreto, sed etiam Deitati, prouenit tum ex eo quod Deitas est essentialiter subsistens, tum ex perfecta identitate inter diuinam naturam & personas, propter quam identitatem admittitur illa locutio, quando alioqui non inuoluit errorem aliquem, vt contingit in actionibus ad extra, quamuis ex modo significandi terminorum non sit formalis, & propria, & ideò in creaturis, vbi non est illa identitas inter naturam & suppositum, non admittitur illa locutio, neque in Deo extendi potest ad actus notionales: hæc enim propositio; essentia generat, erronea est; indicat enim distinctionem ipsius essentiæ à se genita, vt latius traditur in 1. parte quæst. 38.

An supernaturaliter possit natura operari absque supposito.

XVI. Quæ hactenus diximus, intelligenda sunt iuxta naturas rerum, & nullo interueniente miraculo; Quæri autem potest an de potentia absoluta, seu interueniente aliquo miraculo, possit aliter fieri. Et quidem si loquamur de completa natura substantiali, iuxta superius tradita consequenter dicendum est, non posse naturam per se primo operari, sed aliquod suppositum per illam. Nam, si natura non priuetur sua subsistentia, sed in proprio supposito relinquatur, fieri non potest quin subsistentia propria ordine naturæ antecedat actionem, quia subsistentia propria necessario retinet eandem habitudinem ad suam naturam. Si verò supponamus Deum priuare naturam propria subsistentia illam constituendo in alio supposito, illud suppositum per illam naturam operabitur, & illi erit actio tribuenda, vt latius declaraui in 1. tom. 3. par. disp. 10. sect. 2. & 3. Si autem supponeremus Deum conseruare naturam existentem sine propria subsistentia, & sine vlla aliena, tunc certe fieri posset, vt natura operaretur absque supposito, quia in illa esset sufficiens virtus actiua; & conditio subsistentiæ non est adeo intrinsece necessaria, quin si impediretur, & Deus alia superiori ratione naturam conseruaret, posset ab illa prodire actio, quia nulla in ea re apparet contradictio. Imò supposito illo miraculo, non esset aliud miraculum necessarium vt talis natura operaretur, sed cum concursu communi posset operari, quia in tali actione nihil esset supernaturale cum illa non habeat propriam & specialem habitudinem ad subsistentiam, vel peculiarem dependentiam ab illa. Ipse autem naturalis concursus ad operandum ex natura rei non est debitus ante subsistentiam, tamen data illa hypothesi quod natura conseruaretur sine vlla subsistentia, non esset priuanda omni concursu, & omni actione, & ideo etiam tunc esset illi debitus ex natura rei talis concursus, quia semper manet principium per se necessarium ac sufficiens ex

parte

parte actionis, quãuis aliunde ex parte agentis na- A turalis ordo ac perfectio immutetur.

XVI. Atq; ad hunc modum loquendum est de forma substantiali separata à materia, necessario enim retinet aliquam subsistentiam, vel propriam, vt ex natura rei contingit in solius animab' rationalibus, vel alienam & diuinitus datam, vt factum est in Christi anima supernaturaliter, & fieri posset in alijs formis: & ideo talis forma sic separata, et constituta, operari potest ad modum suppositi. Si verò conseruaretur talis forma sine vlla subsistentia, idem de illa dicendum esset quod de natura completa: est enim eadem ratio: idemque proportionaliter est de accidente separato à subiecto: existimamus enim nunquam sic conseruari absque positiuo modo existendi per se, opposito actuali inhæsioni, & ideo accidens sic conseruatum, quamuis non sit suppositum, operari potest ad modum suppositi. Si tamen fingamus conseruari accidens separatum in suo esse existentiæ, sine alio positiuo modo essendi similiter de illo iudicandum est, posse tunc habere omnem actionem suam, propter rationem tactam, quæ sumitur etiam ex Diuo Thoma 3. parte, quæstione 77. articulo tertio.

An naturalis dimanatio possit esse à natura ante suppositum.

XVII. Rvrsus ex dictis constat quid dicendum sit de effectione latius sumpta pro naturali dimanatione (nam quæ diximus, communia sunt omnibus proprijs actionibus, tam immanentibus, quam transeuntibus, neque aliquid inter eas distinguere oportet quoad doctrinam datam) de effectione autem per naturalem resultantiam distinguere oportet, nam quędam est ad ipsammet subsistentiam; aliæ verò esse possunt ad alias proprietates seu passiones. Inter quas existimo illam priorem esse etiam ordine naturæ primam, & quasi origine antecedere resultantiam omnium aliarum proprietatum. Ratio est, quia subsistentia est intimior, magisq; per se coniuncta cum natura, quam omnis alia proprietas. Item quia omnes aliæ proprietates sunt accidentia: prior autem est integra constitutio propria substantiæ, quam q̃ ei aduenìant accidẽtia etiam propria. Hinc ergo fit, vt emanatio omnium proprietatum seu propriarum passionum, etiam fit à supposito vt principio quod, mediante natura vt principio quo, ita vt in hoc eadem fit ratio harum emanationum, quæ aliarum propriearum actionum, quia idem est ordo per se ex parte suppositi inter subsistentiam & subsequentes proprietates. Sola igitur naturalis dimanatio ipsius subsistentiæ est à natura vt natura est; & ratio est, quia illa tendit ad constitutionem suppositi, & ideo non potest supponere constitutum suppositum, vt ab eo manet. Neque est inconueniens quod aliqua naturalis resultantia sit à natura vt natura est, quando illa est talis vt non dicat ordinem ad rem habentem iam statum omnino completum in genere substantiæ: tunc enim neque ex parte principij, neq; ex parte termini supponitur subsistentia, sed sola existentia, vt ex superius dictis satis patet.

An subsistentia ad causalitatem materiæ sit necessaria.

XVIII. Vltimò constat ex dictis quid dicendum sit de causalitate materiali, quo modo scilicet subsistentiæ conuenire aut attribui possit: nã fere eodem modo de illa philosophandum est, quo de efficientia: subsistentia enim non est propria ratio seu potentia recipiendi aliquid, vt per se cõstat ex his quę de illa diximus: est enim vltimus modus complens perfectam substantiam: vnde non ordinatur ad recipiendum aliquid substantiale. Excipio solam subsistentiam partialem materiæ, quæ, eo q; incompleta & materialis est, ordinatur ad recipiendum formale complementũ subsistentiæ totius suppositi materialis, vt in superioribus declaratum est. Proprietates verò vel accidentia, licèt recipiantur in supposito non tamen ratione subsistentiæ, sed ratione naturæ; nã recipiuntur in entitate substantiæ, non in modo substantiæ. Cuius rei argumentum optimum sumitur ex mysterio Incarnationis, nam in Chri- B sto recipi potuerunt omnes proprietates, & perfectiones accidentales hominis non ratione subsistentiæ, neq; attingendo illam quæ increata est, sed solam afficiendo naturam; Vnde quoad hoc eadem est ratio de natura & supposito quatenus sunt principia agendi, vel recipiendi accidentia; vtrumque enim attribuitur supposito, vt quod, ipsa tamẽ natura est principium quo tam agendi, quàm recipiendi; agendi quidem per formã; recipiendi autem, vel secundum se totam, vel secundum materiam in quibusdam accidentibus materialibus, vel secundum formam in spiritualibus, quod latius hic exponere aut tractare non est necesse. Hinc tamen fit, vt licèt subsistentia non sit ratio recipiendi sit tamen conditio per se requisita ex parte recipientis: hac enim rõne dicuntur passiones propriè esse suppositorũ sicut & actiones: & ita et loquimur in mysterio incarnationis, est n. Christus passus & mortuus, & nõ propriè humanitas: & ideo sicut actiones, ita & passiones Christi fuerunt infiniti valoris, sicut ergo subsistentia est conditio agentis, ita & reci- C pientis: atque hoc modo potest illi materialis causalitas attribui, sicut efficientia. Et hoc etiam confirmat testimonium Aristotelis 1. Metaphy. cap. primo, iuxta expositionem superius datam, nimirum actiones versari circa singularia, id est supposita, Calliam scilicet, & Socratem, vt circa materiam subiectam.

XIX. Huic verò doctrinæ adhibenda est duplex limitatio, prior est vt intelligatur de subiecto actionis seu passionis accidentalis, non substantialis, vel si ad substantialem extendatur, id fiat cum proportione. Substantialem passionem voco generationem substantialem; omitto enim creationem, quæ non habet materialem causam, neque in subiecto recipitur: omnis ergo actio vel passio præter substantialem generationem rectè attribuitur supposito, & circa illud versatur vt circa materiam subiectam; & de hac posuit Aristoteles exemplum, cum dixit; [Medicus non curat hominem, sed Calliã, aut Socratem.] Generatio autem substantialis non versatur circa suppositum vt circa materiam subiectam, sed circa materiam

teriam primam, in qua sola recipitur, destructo iam supposito ex quo fit generatio, & prius natura quàm aliud fit constitutum: Atque hac ratione non potest hæc passio propriè attribui supposito, vt subiecto, vel causæ materiali. Potest autẽ cum quadam proportione id fieri, nimirũ quòd actio seu passio etiam versetur circa rem singularem, & subsistentem, partialem tamen, in quo deficit à ratione suppositi: sicut superius dicebamus, quãuis actiones sint suppositorum, formã tamen subsistentem per se operari. Quo fit vt etiam ad ipsam substantialem generationem aliqua subsistentia saltem partialis, per se supponatur, & sit conditio necessariò requisita ex parte causæ materialis: nam ibi etiam habet locum ratio generalis, quod res prius debet intelligi in se subsistens, quàm sit apta ad sustentandum, vel recipiendum aliud.

XX. Sed quid de illa actione, vel quasi actione qua resultat subsistẽtia ab ipsa natura: illa enim in natura recipitur, quam nullo modo supponit subsistentem? Respondetur actionem esse proportionatam termino; vnde sicut subsistentia ipsa non est propriè inhærens, sed altiori modo afficiens naturam, eique adhærens, ita dimanationem illam, si fit ex natura rei distincta ab ipsa subsistentia, non inhærere, neque esse in natura vt in subiecto, vel materia, sed vt in re terminali illi per subsistentiam, cui intimè & per quandam identitatem coniungitur; & ideo non est necesse vt talis emanatio supponat rem subsistentem.

XXI. Vnde obiter intelligitur, quãdo generatio substantialis (& quoad hoc idem est de creatione) dicatur versari circa personam, vel suppositũ, id esse intelligendum de termino, non de subiecto aut materia generationis, in quo sensu dicimus posse etiam intelligi dictum Aristotelis, actiones esse versari circa singularia; & in hoc sensu propriissime applicatur ad has actiones, quas substantiales vocamus: nam actiones accidentales propriè terminantur ad composita ex accidentalibus formis, ex 7. Metaphys. c. 8. in quibus cõpositis supposita ipsa includuntur: imò pro illis supponũt, & ideò etiam hoc modo dici possunt omnes hæ actiones versari circa supposita.

XXII. Posterior limitatio erat vt hæc intelligãtur ex natura rei, & seclusis miraculis, nam interueniẽte operatione aliqua supernaturali fieri potest, vt aliqua res patiatur aliquid vel recipiat, quamuis non sit suppositum, vt de quantitate Eucharistiæ docent Theologi. Dici verò potest vlterius, in hac etiam exceptione seruari quandam proportionem, nam illa quantitas vt fiat subiectum accidentium aut mutationum, prius recipit modum per se subsistendi, & ita constituitur in statu simili, vel proportionali supposito. Addo tamen quòd si per possibile, vel impossibile Deus conseruaret naturam aliquam, vel quantitatem separatam sine subsistentia, vel positiuo modo per se essendi, illa posset per entitatem suam esse subiectum mutationis sibi proportionatæ, propter eandem rationem qua idem supra diximus de actionibus: atque ita huiusmodi causalitatibus, materiali & efficienti, eadem ferè in omnibus seruatur proportio, vt diximus.

SECTIO VIII.

Vtrum in secundis substantiis concreta ab abstractis distinguantur, et quo modo in eis suprema ratio substantiæ & coordinatio prædicamentalis constituenda sit.

EX posuimus hactenus rationem primæ substantiæ, superest vt de secunda breuiter dicamus: & sicut primam substantiam seu suppositum cum singulari natura comparauimus, ita etiam nunc species seu genera substantiæ cum cõmunibus naturis illis proportionatis conferamus, vt v. g. hominem cũ humanitate, animal cum natura animalis, & de cæteris proportionali modo: huiusmodi n. comparationem diximus suprà sect. 4. ad hanc disputationem etiam pertinere. Qua exposita, declarabimus tandem generalem rationem constituentem supremum genus prædicamenti substantiæ: eiusq; coordinationem insinuabimus, ac breuissime attingemus, quoniam ea res magis ad Dialecticum spectat, quam ad Metaphysicum. I.

Dicunt ergo quidam abstracta hæc & concreta in vniuersalibus seu in secundis substantijs sũpta, non eodem modo distingui & comparari inter se, ac in primis substantijs, id est, non ita distingui hominem & humanitatem, sicut Petrum & hanc humanitatem: nam Petrus distinguitur ex natura rei, vt visum est, à sua indiuidua humanitate: homo autem solum ratione, & modo significandi differt ab humanitate. Ita tenet Fonseca lib. 5. Metaph. c. 8. q. 5. sect. 10. & q. 6. sect. 2. Fundamentum eius esse videtur, quia nomina cõcreta secundarum substantiarum de formali idem significant quod abstracta, solumque innuunt, & quasi cõnotant singularia supposita in quibus subsistunt, pro quibus etiam supponunt seu accipiuntur, sicut concreta accidentium de formali tñ significant formam accidentalem, connotant autẽ subiectum cui inhæret, & pro illo supponunt. Quod secus accidit in nominibus concretis primarum substantiarum: hæc. n. non significant de formali aliquam naturam, & innuunt subiectum, sed per se primò significant ipsum suppositum, quod tanquam primum subiectum ad omnia superiora, & accidentia comparatur, vt constat ex definitione primæ substantiæ: & ideo non potest per hæc nomina aliud subiectum innui, alioqui procederetur in infinitũ. Ex hac ergo nominum diuersitate videtur colligi, hominem, v. g. & humanitatem secundum se non differre formaliter ex natura rei, sed solum in modo concipiendi, & significandi, ex quo prouenit vt homo accipiatur, & supponat pro suppositis, pro quib⁹ non supponit humanitas. Et cõfirmatur, nam homo vt sic nõ includit subsistentiam quam includit Petrus, quia subsistentia est res incommunicabilis; homo autem dicit tantum rationem communem: ergo non habet homo in quo ex natura rei distinguatur ab humanitate, quandoquidem in primis substantijs concretum solum distinguitur ab abstracto per additionem subsistentiæ. II. Circa primã quæstionem quorũdam opinio. Fonseca.

Nihilo-

III. *Abstracta secũdarũ substãtiarum a cõcretis quo modo differat.* *D. Tho.*

Nibilominus dicẽdũ cẽseo, æquè distingui in secũdis substãtijs cõcreta ab abstractis, ac in primis. Ita senserũt frequẽtius discipuli D. Tho. locis superius citatis, & sumitur ex D. Th. in opusc. de ente & essent. c. 3. ad finem, vbi ait, humanitatem & hominem differre, quia humanitas præscindit ab omnibus quæ sunt extra formalem essentiam hominis, homo verò implicitè, & in cõfuso includit rationes cõstituentes indiuidua, seu supposita humana. Et 3. p. q. 4. art. 3. dicit, quanquã hæc locutio sit vera. [Verbũ assũpsit humanitatẽ,] hanc tñ esse impropriã & in rigore falsã. [Verbũ assumpsit hoĩem, Nã hoc nomẽ homo] (inquit) [significat humanã naturã, prout nata est in supposito esse, quia, vt dicit Damasc.] li. 3. de Fid. c. 4. & 12. [sicut hoc nomen Deus significat eũ qui hẽt diuinã naturã, ita hoc nomen homo significat eũ qui habet naturã humanã.] Ex quib. verbis hæc põt formari rõ, nã Petrus & hæc humanitas nõ alia rõne distinguũtur ex natura rei, nisi quia hæc humanitas solũ significat indiuiduã naturã; Petrus vero dicit habentẽ talem naturã, sed eodẽ proportionali mõ cõparãtur homo & humanitas: ergo pariter distinguuntur. Et confirmatur ac declaratur, nã sicut hoc suppositũ, seu hoc habens hanc naturã, addit aliquid determinatum huic naturæ indiuiduæ, rõne cuius ex natura rei distinguitur ab illa, ita habens humanitatem absolute addit aliquid in communi, seu in vniuersali, ipsi humanitati ratione cuius homo est habens naturam, & non humanitas: ergo est eadem distinctio.

IIII. Præterea declaratur in hunc modũ, nã humanitas ex natura rei distinguit à Petro, & Paulo, nam si hæc humanitas ex natura rei distinguitur à Petro, multo maiori rõne humanitas, quia minus includit humanitas, quã hæc humanitas, saltẽ actualiter & explicitè: at vero homo nõ distinguitur ex natura rei à Petro & Paulo, nec humanitas ab hac & illa humanitate, sed tñ ratione, vt constat ex suprà dictis de vniuersalibus: ergo homo & humanitas non sunt omnino idem ex natura rei, sed æquè distinguuntur ac suppositum et natura indiuidua. Probatur consequentia quia alias non posset Petrus magis distingui ab humanitate, quam ab homine; nam quę sunt eadem inter se, eodem modo identificantur, vel distinguũtur ab eodem tertio. Atq; hinc potest sumi ratio à priori huius sententiæ, nimirum, ꝙ hæc prædicata vniuersalia solum ex modo concipiendi nostro distinguũtur, à singularibus proportionaliter sumptis, id est, concreta à concretis, & ab abstractis: ergo eodem modo distinguuntur, siue singulariter, siue vniuersè concipiantur, quia solus modus concipiendi non tollit distinctionem quę ex natura rei in rebus ipsis reperitur: Et ideò æquè falsæ sunt hæ locutiones: homo est humanitas, & similes, sicut illa, Petrus est sua humanitas. Ac tandem declaratur in hunc modum, nam si homo & humanitas in re essent idẽ, hoc ipso quod intelligeremus addi humanitati differentiam indiuiduantem, intelligeremus constitui hunc hominem, sicut hanc humanitatem: & consequenter non distingueretur hic homo ab hac humanitate: ergo sicut hoc falsum est, ita etiam illud.

V. *Contrariæ opinionis fundamẽtum diluitur.*

Neq; fundamentũ cõtrariæ sententiæ difficilẽ habet responsionẽ. Nam in primis differẽtia illa inter nomina primarũ & secundarũ substantia-

A rũ non est necessaria, quia ẽt hic hõ dici põt formaliter significare hãc humanitatẽ, innuere vero seu consignificare suppositum in quo talis humanitas subsistit: cur. n. id potius de homine, quam de hoc homine affirmatur? Hoc. n. non repugnat cum ratione primæ substantiæ: nam in ea non solum insunt accidentia, & subsistunt secundæ substantiæ, sed ẽt indiuidua & singularis natura suo modo est seu subsistit in supposito: ergo nõ repugnat nomini primę substantię vt formaliter significet singularẽ naturam, innuat aũt suppositum. Neq; ex hoc sequitur processus in infinitũ, quia non dicimus nomẽ primæ substãtię innuere subiectũ, vel suppositũ in quo sit tota ipsa prima substantia, sed in quo sit indiuidua natura ipsius primæ substantiæ. Quod ex mysterio Incarnationis & Trinitatis optimè declaratur: nã hic hõ Christus de formali significat hãc humanitatẽ innuẽdo suppositũ in quo subsistit. Vnde dicunt Theologi frequẽtiꝰ ꝙ licet illa humanitas mutaret suppositum, semper esset idẽ homo, vel licet assumeretur à tribus personis, esset tñ hic homo. Sicut ẽt hic Deus formaliter dicit hanc Deitatem, innuit vero personã in qua hæc Deitas subsistit, & B ideo licet personæ sint tres, idem tñ est Deus, seu hic Deus. Verum est tñ esse quædã nomina primarũ substantiarum, quæ formalius significant rõnem suppositi, q̃ indiuiduã naturã, vt [hoc suppositum vel hæc persona.] Alia vero esse possunt noĩa singularia de quibus nõ satis cõstat quid formalius significẽt, vt sunt propriá noĩa indiuiduorum, [Petrus, Paulus,] &c. Veruntamen hoc parum refert ad rerũ distinctionẽ, quã Inquirimus.

VI. Vnde secundo dicitur quanquã in nominib. concretionis explicandi gratia distinguamus duplex illud quasi partiale significatũ, formale scilicet, & materiale, vel quasi materiale, aut connotatũ, tñ in re ipsa vnũ esse adæquatũ significatum, quod maxime cernitur in noibus concretis secũdarũ substãtiarum, sunt enim nomina absoluta, quorũ adæquatum significatum est per se vnum. Quapropter ad distinguẽdũ hominem ab humanitate parũ refert, ꝙ in significatione huius vocis homo possimus nos distinguere formale significatũ & connotatum, sed attendendũ est adęqua- C tum significatum, nam inter illud & humanitatẽ fit cõparatio: vnde si in illo aliquid realiter includitur quod in humanitate nõ includatur, hoc satis est vt dicantur illa duo ex natura rei distingui. Atq; idẽ dicendum cẽseo de cõcretis accidentium, ẽt si in eis minor sit vnitas, & expressior sit cõnotatio, seu clarior distinctio formalis & materialis significati. Non. n. verũ censeo, quod quidã aiunt, in accidẽtibus concretum, & abstractũ solo concipiendi modo distingui: nã in re idẽ penitus significant; ꝙ sentit Durand. in 1. d. 34. q. 1. *Durand.* citans Aristotelẽ in prædic. c. de substant. text. 7. dicentẽ, album solam qualitatem significare sicut albedinẽ. Veruntamen negari nõ potest, quin album (& idem est de similibus) licet de formali significet solam albedinem, tamẽ adæquatẽ significet plus quam albedinem, s. cõpositum ex subiecto & accidẽte, alioqui quomodo posset ꝓ subiecto acipi, vel supponere, nisi illud significaret, vel consignificaret? quod tam manifestum est ex communi modo concipiendi, vt vix possit in hoc dubitari. Nec Aristoteles dixit album solam qualitatem

litatem significare, sed solum quale; & per illam particulam excluditur non excludit quin adæquatè significet compositum, sed excludit quale essentiale. Dixerat.n. secundas substantias non significare hoc aliquid, sed quale quid; & ideò sub dit, nō significare, quale perinde ac album, quod solum quale significat, idest, quale accidentale, quod non est quidditas rei; secunda verò substātia dicit quale essentiale & quidditatiuum. Cum ergo hæc concreta accidentium adæquatè significent ipsa composita, dicendum est, non sola cōceptione distingui ab abstractis, sed re ipsa sicut cōpositum à forma componente.

VII. Addo vltimò (vt ad confirmationem illius sententiæ respondeam) illud, quasi materiale significatum, quod innuere, vel consignificare dicitur hæc vox, & homo, non esse Petrum vel Paulum secundum quod sunt talia indiuidua vel supposita, sed solum sm̄ cōem seu confusam rationem subsistentis in humanitate. Nam, sicut homo de formali non dicit immediatè hanc vel suam humanitatem vt sic, sed humanitatem confusè, ita non innuit immediatè hoc, vel illud suppositū humanū, sed simpliciter subsistens in humanitate, sub quo mediatè & cōfusè complectitur singularia subsistentia in humanitate; totum.n. immediatum significatum, & adæquatum huius vocis [homo] abstrahit sm̄ rationem ab indiuiduis, tam rōne formalis, q̄ ratione materialis: Vnde intelligitur quod sicut Petrus præter hanc humanitatem includit subsistētiam eius, ita homo præter humanitatem includit subsistentiam humanitatis, non hāc vel illam sed communem rōnem subsistentiæ talis naturæ. Ita.n. abstrahibilis est communis ratio subsistentiæ à singularibus; sicut cōis ratio humanitatis vel hominis. Certum autem est perinde distingui ex natura rei subsistentiam hominis ab humanitate si in cōi sumantur, sicut in indiuiduo hæc subsistentia ab hac humanitate: cum ergo homo præter humanitatem includat subsistentiam humanā in communi, necesse est ab illa distingui tanquā includens ab incluso.

VII. Dices, ergo [homo] & [aliquis homo] idem significant: nam [aliquis homo] præter humanitatem non dicit nisi subsistēs in humanitate, quod non designat in singulari, sed in commun tm̄, cō. sequens autem non videtur verum, quia [homo] dicit tm̄ speciē humanā, at verò [aliquis homo] dicitur indiuiduum vagum. Rn̄detur, sub controuersia esse. n[aliquis homo] sit propriè terminus vniuocus, supponendo autem pro nunc ita esse, concedo q[quidam homo.] & [homo] in re idē significant, diuersō tñ modo quoad formalē modō significādi, nam [homo] formaliter significat humanitatē, & includit in suo immediato significato subsistentiam humanam in cōi, indiuidua aūt confusè complectitur, non tñ ea exprimit, vel in particulari, vel sm̄ aliquam rōnem cōmunem indiuidui humani: tñ [aliquis homo,] licèt in communi etiam dicat subsistens in humanitate, tamen formaliter significat illud sub ratione indiuidui, humani, non materialiter assignando illud, sed sub communi ratione indiuidui, sicut suppositum humanum significat etiam subsistens in humanitate significando tamen de formali ipsam subsistentiam.

Corrollaria ex superiori doctrina.

IX. Primum. Ex dictis colligitur primò, in omnibus sectindis substantijs habere locum prædictam distinctionem concreti ab abstracto, proportionalem illi, quæ in primis substantijs est inter suppositum & naturam: est n. omnium eadem ratio. Sicut.n. in specie vltima distinguitur homo ab humanitate, & sic de cæteris, ita in proximo genere distinguitur animal, v.g. ab animalitate (vt sic dicam) seu à natura quæ est principium sentiendi, & in generibus intermedijs distinguitur, v.g. viuens à natura vegetandi, seu à vita. Ac deniqu in ipsomet supremo genere substantiæ, distinguitur substātia finita (de hac n. semper est sermo) à substantialitate seu substantiali natura. In his enim omnibus habet locum illa ratio, quod concreta includunt rationem subsistendi in communitate seu vniuersalitate sibi proportionata, quam inclu dun t abstracta: & aliæ rationes factæ possunt eo dem modo accommodari. Ac deniq; potest ita declarari in humanitate Christi, illa n. sicut essentialiter est humanitas, & includit specificam rōnem talis naturæ, ita etiam includit essentialiter genericam rōnem naturæ animalis, viuentis, & corporeæ, ac substantialis natura, & similiter sicut non est homo, ita nec animal, neque viuens, nec substantia, l. completa, quam dicit genus generalissimum substantiæ. Et ratio est, quia sicut illi humanitati vt sic, deest aliquid ad complementum hominis necessarium, ita & ad complementum animalis, & aliorum superiorum; est ergo in his omnibus eadem proportionalis distinctio.

X. Secundū corollarium. Secundò sequitur, quod sicut suppositum, vel prima substantia præter essentiā rei includit modum subsistendi proprium, qui, licet pertineat ad complementum substantiæ, non tamen est de essentia eius, ita proportionali modo quælibet secunda substantia, præter rationem essentialē suā includit modum habendi talem essentiā vel naturam specificam, vel genericam, qui modus non pertinet ad essentiam, sed ad complementum talis secundæ substantiæ. Ratio est clara ex prædicta proportione, nam sicut de essentia Petri non est suppositalitas eius, ita nec de essentia hominis subsistentia humana, nec de essentia animalis subsistentia animalis, & sic de cæteris superioribus: est.n. eadem omnium ratio. Item, quia quidquid est de essentia hominis, est de essentia Petri: ergo è conuerso quidquid non est de essentia Petri, nō est de essentia hominis: sed de essentia Petri non solū non est propria & indiuidualis subsistentia, verum etiam nec subsistentia humana secundum specificam rationem eius: nam in Christo est tota essentia huius hominis, & non est subsistentia humana propriè dicta seu secundum specificam & creatam rationem eius: ergo talis ratio subsistentiæ non est de essentia hominis vt sic: & eadem ratio procedit in omnibus superioribus. Denique, hæc abstracta & concreta licet distinguantur ex natura rei vt diximus, tamen propriè non distinguuntur essentialiter seu in essentia, sed in modo quodam terminante & complente essentiam, quem includunt concreta, & nō abstracta: ergo hæc omnia cōcreta præter essentiam includunt aliquid, quod propriè non spectat ad essentiam, sed ad complementum talis substantiæ in

suo

XI. *Quod sit in substantię prędicamento generalissimum.*

stio gratia. ¶ Tertio infertur ex dictis qualis sit ratio essentialis substantiæ simpliciter dictæ, id est, quæ est generalissimum in prædicamento substantiæ. Communiter .n. describi solet quod sit ens per se, quæ descriptio, sicut & ipsum substantiæ nomen, ambigua esse potest. Nam si nomen entis generalissimè & transcendēter sumatur, & illud [per se] solum denotet negationem inhęrendi alteri per modum accidentis, sic non solum supremum genus substantiæ, & quidquid sub eo directè continetur, est ens per se, sed in vniuersum quidquid non est accidēs, id est oīs substantia, siue completa, siue incōpleta, vel physicè, vel metaphysicè, iuxta superius dicta in sect. 1. huius disputationis. Alio modo sumi potest ens p se pro ente completo, quod per se subsistens esse potest. Et hoc modo describitur p illa verba essentialis rō substantiæ prout est supremū genus: indigent tn̄ duplici annotatione. Prima est, substantiam quæ est supremum genus (& idem est de qualibet secunda substantia) non dici per se esse, seu subsistere, quia per se primo, seu præcisè, & prout secunda substantia est, possit in rerum natura subsistere: hoc .n. pertinet ad opinionem Platoni attributam de vniuersalibus in re ipsa separatim existentibus: & ad hunc sensum excludēdum dixit Aristoteles in prædicamentis c. de substantia, secundam substantiam videri esse hoc aliquid, quia significatur per modum subsistentis, re tamen vera non esse hoc aliquid, quia non subsistit nisi in singularibus. Dicitur ergo substantia in communi per se esse, quia ex vi suæ rationis formalis postulat illum essendi modum, & quia in suo conceptu includit illum, secundum communissimam rationem suam, & maximè abstractam, quamuis in re ipsa non exerceatur nisi in singularibus. Altera animaduersio est; cum actualis subsistentia non sit de essentia substantiæ, vt diximus, essentialem rōnem substantiæ vt sic non consistere in esse per se quatenus per hæc verba describitur ipsum subsistere in actu: sed in hoc quod habeat talem essentiam, & naturam cui debeatur subsistētia, seu quæ ex se sit sufficiens principium illius.

XII. *Quæ & quo ordine in prędicamento substantię sint.*

Vltimò, licèt ex dictis colligere, quæ res constituatur in prædicamento substātiæ & quo modo. Primum .n. veluti fundamentum & basis illius prædicamenti, est suppositum, seu prima substantia creata (nam increata non collocatur in prędicamēto; vt ex his quæ de ente per essentiam diximus constare potest) & ideò ab Aristotele prima substātia dicta est; [præcipuè & maximè substantia. Supra illam verò in recta linea collocantur species eius & genera vsq; ad supremum, eo quod sint etiam completæ substantiæ, vt supra vidimus, quia dicūt integram naturam substātiæ cū modo subsistēdi, & per modum totius, solumque differunt in maiori, vel minori abstractione seu in modo magis confuso, vel distincto concipiendi ipsam integrā substantiā. Cętera verò omnia, quæ primā aut secundā substantiam componūt physicè, aut metaphysicè, reuocantur ad prædicamentū substantiæ, non tñ constituūt ut in recta linea. Ratio huius posterioris partis est, quia nō sunt cōpletę substantiæ. Prioris aūt partis rō est, quia non pōt subā completa, nisi ex incompletis cōflari, teste Arist. 1. Phys. c. 5. & 6. Non .n. potest

Arist.

substantia per se ex accidentibus cōponi. Neq; in vniuersum res vnius prędicamenti ex re alterius prædicamenti, vt testatur Arist 9. Topic. c. 4.

Huiusmodi autē sunt in primis ipsæ naturæ substantiales prout in abstracto significantur & concipiuntur: nam licet hę possint inter se concipi cum subordinatione, & quasi cōstituendo suā lineam, proportionatam illi quæ ex primis & secundis substantijs constituitur (sic enim concipitur hæc humanitas, & supra illam humanitas, & supra hanc natura animalis vsque ad substantialem naturam) tamen tota hæc linea, & series est sm̄ quid substantia, & ideò tm̄ secundum quid seu per reductionem pertinet ad illud prædicamentum, & vnumquodque ex illis abstractis ad suum proportionale concretum reuocatur, idest, hæc humanitas ad hunc hominem, humanitas ad hominem, & sic de reliquis. Vnde consequenter fit vt alterum ex extremū huius compositionis, scilicet subsistentia, vel singulariter, vel vniuersè concepta, non possit directè in hoc prædicamento collocari, quia multò minus est completa substantia, quàm ipsa natura, reducitur tamen ad eadem composita cū prædicta proportione: nā cōponētia ipsa ad suū compotū reuocāda sunt. Atque idem iudicium est de partibus essentialibus substantiæ compositæ, quales sunt materia & forma, ī quibus et pōt intellectus suas lineas cōstituere, & maximè in formis, quas possumus vel in indiuiduo cōcipere, vel in specie, & à formis specie diuersis possumus et conceptum genericum abstrahere, qualis est conceptus formæ elementaris, vel aīæ sensitiuæ: & in materia pōt facile aliquid simile excogitari, præcipuè si verum est dari materias specie diuersas, quas in generica rōne materiæ cōuenire necesse est. Veruntamen tota hæc coordinatio est secundum quid, & per reductionem, respectu prædicamenti substantiæ, quia nec materia nec forma est cōpleta substantia: neque indiuidua earū sunt primæ substantiæ aut hoc aliquid, vt sumitur et ex Arist. 2. de anim. cap. 1. & 7. Metaph. cap. 3. XIII.

Rursus idem fere dicēdum est de partib integrantibus, quæ, teste Aristot. 7. Metaph. c. 6 quandiu actu cōponūt, nō sunt actu entia, sed potētia, nō quod nō habeāt actualitatē entis, sed quod nō habeant illā separatā, & rōne sui, sed in toto, & ratione totius, & eodē sensu nō sunt substātię actu, sed potētia, ac propterea non collocantur directè ac per se sub supremo genere substātiæ, sed in toto ipso cōprehedūtur, & ad illud reuocādę sunt, etiam si mente separatim concipiantur. Atq; eodē fere modo Philosophandū est de differentijs substantialibus, quæ non sunt substantiæ, scilicet directè & complete, teste Aristotele in c. de substantia: nulla .n. differētia sub suo genere directè collocatur: repugnat .n. hoc propriæ compositioni ex genere & differentia vt constat ex Aristotele 3 Metaphys. c. 3. Alioqui & in tali compositione procederetur in infinitū; & ipsa differentia esset species, & prædicaretur in quid, quæ omnia repugnant, vt indicauit etiam Aristoteles t. Topic. ca. 13. Ponūtur ergo hæ differentiæ in prędicamento substantiæ reductiuè, quia nec sunt accidētia, vt ostensum est, nec possunt esse extra totam substantiæ latitudinē: inter quā & accidens non datur mediū. Deniq; ob easdē rationes omnes modi substantiales, vel inchoationes ac viæ ad sub- XIIII.

stantiã vt sic, vt passiua creatio, & similes, in hoc prædicamento collocantur per reductionẽ. Quę tota doctrina cõis est interpretum Aristotelis, partim 5. Metaph. c. 8. partim in prædic. c. de substant. vbi de hac coordinatione prædicamentali fusius disseritur: illud. n. proprium est dialectici munus, ad metaphysicam aũt considerationem, ea quæ generatim dicta sunt, sufficere videntur, solumque superest vt de diuersis gradibus seu ordinibus substantiarum, quantum abstractio metaphysica permittit, disseramus.

DISPVTATO XXXV.

De immateriali substantia creata.

Vpponit hic titulus diuisionem substãtiæ in immaterialem, & materialem, quam cõsultò prætermitto, quia per se notũ ad sensum nobis est, esse aliq̃ substantiam materialem, & nemo vnq̃ dubitauit quin illa directè ac propriè in substantiæ prædicamento collocetur. Quapropter ad constituen-
B dam & declarandam dictam diuisionem, solum necesse est vt alterum membrum constituamus: quo posito, & eius ratione explicata, etiam illa diuisio declarata relinquetur, & facile erit eius rationem & sufficientiam intelligere. Disputãt autem de substantijs incorporeis latissimè Theologi sub nomine angelorũ: nos verò hoc loco non persequemur oĩa quæ ab eis dicuntur, nec prolixam disputationem instituemus, sed breuem, ac concisam, ea solum attingendo quæ ex principijs, & effectibus naturalibus, potest ingenium humanum, solo lumine naturæ vtens, de his substantijs inuestigare, scilicet, an sint, quid sint, & quas ꝓprietates, & causas, vel effectus habeãt.

SECTIO I.

Vtrùm possit ratione naturali probari, esse in vniuerso aliquas substantias spirituales extra Deum.

I. PRimũ oportet quid nominis substãtiæ spiritualis, seu immaterialis supponere: põt. n. horũ verborũ esse multiplex significatio, vt posteà attingemus, declarando amplius essentiã huiusmodi substantię. Nunc per substantiam immaterialem intelligimus eam quæ non habet hanc corpoream molem, quam in his materialibus substantijs experimur, & a quantitate proximè credimus prouenire, quatenus per eam fit vt vna pars substãtiæ sit extra aliam, ita vt non possint se se loco penetrare, quanuis radicaliter hoc proueniat ab ipsa substantia, quæ postulat quantitatem. Inquirimus ergo an sint in vniuerso aliquæ substantiæ creatæ, quæ neque huiusmodi habeant corpoream molem seu quantitatis extẽsionem, neque illam natura sua postulent.

Rationes dubitandi in negatiuam partem.

II. ET videtur id nõ posse ratione naturali ostendi, primò, quia nos non possumus substan-
A tiã cognoscere nisi ex effectib. quos experimur; sed nullus est effectus naturalis, ex quo possimus colligere huiusmodi substãtiam: ergo. Probatur minor, quia si esset aliquis effectus, maximè motus cœli: hoc. n. solo visus est Aristoteles in 8. Physic. & 12. Metaph. ad has substantias demonstrãdas: sed illo nõ possunt sufficienter probari: tum quia incertum est an cęlum moueatur ab extrinseco motore, vel ab intrinseco potius & naturali impetu: tum etiam quia licèt extrinsecus moueatur, potest à solo primo motore sufficienter moueri: tum denique quia, licèt admittamus habere singulos cęlos proprios & immediatos motores, non inde colligi potest illos esse incorporeos: cur. n. mouere non possent cęlos etiam si corporei essent? Secundò argumentor quia, si tales substãtiæ dãtur, vel sunt omnino improductæ: & hoc non, quia ostensum est solum posse dari vnum ens, quod ex se & essentialiter habeat esse absq; effectione ab alio: si vero sunt factæ, aut per generationem, & consequenter nece esse est vt habeãt materiam ex qua generentur, non ergo erunt im-
B materiales: si verò dicãtur factæ per creationem id superat naturalem cognitionem; est. n. Philosophicum principium, ex nihilo nihil fieri; & cõsequẽter creationem, iuxta meram rationem naturalem, esse impossibilem. Tertio, quia si esset aliqua substantia immaterialis, vel illa esset omnino indiuisibilis ad modum pũcti, ita vt in indiuisibili tantũ loco aut spatio esse posset: & hoc est valde imperfectum; vnde videtur repugnare rei substantiali completæ & perfectæ. Vel talis substantia apta esset ad existendum in loco seu spatio extenso & diuisibili; & ex hoc necessario videtur consequi vt talis substantia in se diuisibilis sit, & consequenter materialis, & partibus cõstans, vt secundum vnam possit in vna parte spatij esse, & secundùm aliam in alia. Nam, si in se sit indiuisibilis, & adsit diuisibili loco, necesse est vt tota sit in toto, & tota in qualibet parte illius; quem modum existendi vix capit humana mẽs; & ideo licèt illum in creatore admittat propter infinitam perfectionem eius, tamẽ vix potest suaderi vt creaturę finitæ id conuenire possit; neque apparet naturalis ratio qua id possit demõstrari: nullo ergo modo potest ratione naturali ostendi dari aliquas substantias creatas hoc modo immateriales, & indiuisibiles.

Prima. (margin, beside "Probatur minor")
Secunda. (margin, beside "Secundò argumentor")
Tertia. (margin, beside "Tertio, quia")

C Aliud est quærere aut probare has substantias esse possibiles, aliud esse de facto, illud. n. prius pendet ex sola diuina potentia cũ non repugnãtia ex parte rei; hoc autẽ posterius præter potentiam requirit diuinam voluntatem, quæ difficilius ostendi potest, quia eius decretum liberum est, cum tamẽ facultas aut potentia sit necessaria. III.

Prima ratio à priori, immateriales substantias creari posse ostendens.

DIco ergo primo posse rõne naturali demonstrari esse possibiles substãtias creatas immateriales, seu spirituales. Probat primo a priori, q̃a non repugnat ex parte rei, neque etiam ex parte causæ efficiẽtis potest deesse virtus; ergo euidens est IIII.

est hmôi effectum esse possibilem. Maior probata est in superiorib. tractãdo de infinita Dei virtute intensiua, quæ vera est omnipotentia, quia vim hét efficiendi quidquid in se se non inuoluit repugnantiam, seu (quod idem est) quidquid non excedit aut superat limites creaturæ. Maior verò probatur, quia ꝙ substãtia simul sit creata & immaterialis, nullã inuoluit repugnantiam; neq; illud prædicatum, s. immateriale, excedit limites creaturæ: cur enim? nam non requirit infinitam perfectionem essentialẽ, qa, licèt res immaterialis sit, põt esse dependens, atq; adeò finita simpliciter in essendo, in operando, & in qualibet alia perfectione. Quin potius (si ità loq licèt) possibilius videtur dari immaterialem substãtiam, quã materialem Quod in hunc modũ declaro: nam cã efficiens intendit sibi assimilare effectũ suum: vnde quò effectus est similior causæ, eo aptior est vt ab illa fiat: cum ergo Deus sit prima cã oium, & ipse sit substantia spiritualis, possibilius quodã modo, & tali causæ magis consentaneũ est, vt à tali cã prodeant immateriales substantiæ, quam materiales. Vnde quidam Philosophi opinati sũt materiam primam pp imperfectionẽ suã, & dissimilitudinem quam cũ Deo habet, vtpote pura potentia cum puro actu, non esse à Deo: in quo quidẽ decepti sunt, in eo tñ quandam veritatem adumbrarũt, ꝙ substãtia creata, quò actualior, & immaterialior, eo est Deo similior, & ideò côformior diuinæ virtuti, & ex hac parte quodam modo possibilior, si tñ in hoc potest esse magis, & minus: nam diuina potentia cum sit infinita, ex se æquè potest oia. Dices: hoc discursu probaretur substantiã infinitè perfectam esse maximè possibilẽ, quia esset simillima Deo. Rñdetur negando sequelam: talis. n. substantia non põt esse effectus Deo similis, quia nõ potest esse effectus: nam hoc ipso ꝙ sit effectus, est in essẽtia dissimilis Deo, de cuius essentiali rône est vt nõ sit effectus. Item si est effectus, est dependens, si est dependens non est infinita per essentiam: quia hęc infinitas requirit esse per essentiam absq; depẽdẽtia. Repugnat ergo tãta similitudo ad Deum, seu potius æqualitas, rationi effectus: similitũdo aũt in sola ratione immaterialis substantiæ nõ repugnat cum ratione effectus; & ideo supposita diuina omnipotentia, rectè concluditur talem effectum esse maximè possibilem. Et hic discursus est propriè metaphysicus seu Theologicus.

Alia ratio ex effectibus.

IIII. Secundò argumẽtari possumus ex alijs rebus factis, in quib necesse est vt Metaphysica aliqd ex Philosophia supponat, eiusq; ministerio vtatur Præcipuum autem medium sumi videtur ex substantia animæ rõnalis: datur n. quædam substãtia immaterialis, incompleta, & pars alterius: ergo etiam est possibilis subst completa omnino immaterialis. Antecedẽs supponitur ex philosophia, anima. n. rationalis est substantia partialis, & forma hois, & tñ illa est immaterialis, cum sit immortalis, & independens à materia. Consequentia verò probatur, primò quidem, quia imperfectior est substantia incõpleta, quã integra, & completa: si ergo illa quæ minus perfecta est, põt esse immaterialis, multò magis poterit illa q est perfectior. Dices id non inferri rectè, quia substantia incompleta, interdum simpliciter est quã completa: & ex hac parte potest esse immaterialior; nam etiam anima equi licet materialis dicatur quatenus pendet à materia, tamen reuera est minus materialis, quam equus, quia non cõstat intrinsecè ex materia, sicut equus. Respondetur hoc rectè procedere quando substantia incompleta comparatur ad completam cuius est pars, nos autem nõ ita argumentamur, sed ex vna substantia incompleta talis ordinis & perfectionis colligimus posse dari aliam in suo ordine completam, & quæ non sit pars alterius, in qua simi lis perfectio nobiliori modo inueniatur. Atque hoc modo vr consequentia per se nota, quia si illa perfectio nõ repugnat rei minus perfectæ, cur repugnabit ordini rerũ perfectiorum? Item, quia in anima rationali est inchoatus ordo substantiarum immaterialium, ergo possibile est talem ordinem cõpleri, producendo substantias aliquas, integras & immateriales. Item hoc clarius apparet ex operatione intelligendi seu ratiocinandi, hæc. n. consequitur ad immaterialitatem substantiæ, sicut autem aia rõnali substantia immaterialis incompleta tñ est, ita operatio intelligendi est in illa quasi Inchoata & imperfecta, & admista alijs inferioribus operationibus & ab eis aliquo mõ pendens, vel originem ducens: ergo nõ repugnabit dari substantiam creatam in qua illa operatio intelligendi sit perfectior, & abstractior à consortio corporis, & veluti completa in suo ordine, & adequata tali substantiæ, illa autem substantia, quæ talem habuerit operationem, necessario esse debet completa & immaterialis. Quæ ratio magis ex dicendis declarabitur.

Dari huiusmodi substantias eisdem fere rationibus ostenditur.

V. Dico secundo ratione naturali posse sufficienter ostendi esse in vniuerso subas aliquas creatas omnino immateriales. Hæc cõclusio est conformis doctrinæ D. Thomæ 1. p. qu. 50. & 2. cont. Gentes à c. 46. alios autores omitto, quia de hoc nihil fere expressè dicũt, quid vero Philosophi de angelis senserint, referam inferius. Nunc probatur assertio applicãdo fere rationes factas in præcedente conclusione. Prima ergo ratio, & apud D. Tho. precipua, est, quia ad perfectionem vniuersi pertinuit vt in eo esset hic gradus substantiarum immaterialium, sed Deus condidit vniuersum perfectum, ergo sunt in eo hmôi substãtiæ. Maior probatur primo, quia ad perfectionem effectus pertinet, vt sit perfectè similis causæ, ergo ad perfectionem vniuersi spectat vt sit simile Deo quoad fieri possit, cum ergo Deus sit substantia immaterialis, & intellectualis, ad perfectionem vniuersi spectat vt in eo sint substãtiæ immateriales & intellectuales, ratione quarũ sit simile Deo sm hunc gradum. Minor vero per se & ex terminis videtur aut vera, aut valde verisimilis. tum quia à perfecta causa, & summè bona, quæ nulli inuidet, & potentissima, quæ à nemine impediri potest, non debuit effectus prodire nisi perfectus, tũ etiã, quia Deus in cõdendo vniuerso intendit, & cõicationem suæ bonitatis, D.Thom.

& suæ perfectionis manifestationem; ideoq; eo ordidit vniuersum ex varijs rerum gradibus, & ordinibus cōstans, quia nullus per se sufficiebat ad finem quem in rerum cōditione, & vniuersi perfectione Deus intendebat; ergo debuit vniuersū cōstare ex hoc ordine rerum, qui maximè ad perfectione eius, & ad finem prædictum conferre poterat. Hic discursus pro materiæ capacitate est sine dubio efficacissimus, & maximè à priori: nam, cum Deus nō operetur ex necessitate naturæ, sed libera voluntate, q; tales substantiæ existant, ex diuina voluntate pendet, & ideo supposita effectus possibilitate solū ex ratione mouente diuinam voluntatem, & consentanea fini, & intentioni eius colligere possumus has substantias non solum esse possibiles, sed actu reperiri.

Quomodo verum sit produxisse Deum vniuersum sibi perfectè simile.

VI. *Aliquot difficulta e in gerentes sa tiones.* Vt autem sensus & vis huius rōnis amplius declaretur, nōnulla objicienda sunt. Primū quia impossibile fuit Deū producere vniuersū sibi simillimum in summo gradu, quia nullus est hmōi gradus summus: ergo ex perfecta similitudine vniuersi ad Deū non pōt colligi similitudo in substantijs spiritualibus. Secundo hoc ipsū declaratur, quia sicut Deus potuit vltra materiales substantias immateriales condere, ita vltra quascunque immateriales potuit alias excellentiores creare, & quibuscunq; factis adhuc sunt possibiles aliæ perfectiores: ergo ex perfectione, aut excessu pfectionis, aut maiori similitudine ad Deū spiritualiū substantiarū vltra materiales, nō pōt concludi condidisse Deum hmōi immateriales substātias, alioqui idem sp concluderetur de quacunq; substantia perfectiori. Quod si forte dicat rōnem factam non fundari in quacunq; maiori perfectioni vniuersi, neq; im̄ in maiori similitudine sm̄ quācunq; speciem creabilem, sed sm̄ supremum gradum seu ordinem rerum; cōtra hoc argumentor tertio, quia hic gradus supremus cōsistere videtur in intellectu, & voluntate libera, sed hic gradus intellectualis iam est in vniuerso rōne speciei humanæ, q̄ propterea dicitur Deus speciali consilio condidisse ad imaginē, & similitudinem suam: ergo ob hanc cām non oportet superiores aliquas substātias fuisse conditas. Dices in hoie esse illum gradum quasi inchoatum im̄, & ideo necessarias esse immateriales substantias, in quib. sit cōpletus & perfectus. Sed contra hoc objicitur quarto nam hinc sequitur ēt posse probari rōne naturali dari in vniuerso ordinē gratiç & gloriæ, tū quia ille est nouus ordo rerū constituens non tm̄ perfectiorē speciē, sed ēt nouū gradū; tum ēt, quia fine illo ordine inferior intellectualis gradus quasi inchoatus, & iperfectus manet, & impotēs ad obtinendā perfectā beatitudinē suā, & clarā sui conditoris visionē. Imo vlterius objicier Theologus ex illo discursu sequi p tinuisse ad vniuersi perfectionē gradū seu ordinē vnioni, hypostaticę. Posset ergo simili discursu naturali concludi esse in vniuerso hmōi gradum rerū, quia maximè pertinet ad vniuersi perfectionē. Similiter, si vera est quorūdā Theologorum snīa, posse dari supernaturalem substātiam, cui

A connaturale sit suis solis naturalibus virib. videre Deū, sequitur ex eodem discursu concludi dari aliquā substantiā hmōi in vniuerso, quia sine dubio constituet nouū gradū rerū valde superiorem oī substantia naturali, & nouo modo ac singulari similē Deo. Tandem idem argm̄ fieri poterit de quacunque substantia quæ & intelligatur esse possibilis, & habere singularē aliquem perfectionis modū alterius rationis & ordinis a cæteris substantijs, vt esset v.g. intelligere per suā substantiā, aut esse substantialiter oino simplicē, vel aliqua hmōi: nam hoc ipso q; talis substantia esset possibilis, concluderetur etiam esse, quia maxime pertineret ad vniuersi perfectionem.

Ad primā & secundā objectionē rectè rñsum est hic non esse considerandam perfectionē vniuersi quæ ex singulis rerum speciebus consurgit, nam hæc vt argm̄ concludit, non habet certū terminum, & in infinitū progredi pōt, & ideo non pōt ex ea concludi aliquam speciem rerū esse factam, eo q; perfectior sit. Consideratur ergo, vt rectè Caietanus notauit perfectio vniuersi, quæ consurgit ex gradibus rerum, in quibus non fit progressus in infinitum, sed peruenitur ad summū, qui in naturalibus est intellectualis gradus, quidquid nūc sit de supernaturalibus perfectionibus, quas Deus illi adiūgere pōt, quod ad Metaphysicā consideratione non refert. Quòd autē intellectualis gradus sit in supremo ordine naturalium rerū, & est cōis omnium consensus, & videtur per se manifestū, quia Deus ipse intellectus est, nec perfectior actus seu operatio in eo intelligi potest; & propterea creatura intellectualis singulariter esse dicitur ad imaginem Dei, quia repræsentat Deum sm̄ supremum vitæ gradum qui est in ipso. Ad primam ergo objectionē, si in antecedente sermo sit de, maxima similitudine sm̄ perfectissimam specificam naturam, verū est hanc nō requiri ad perfectionē vniuersi, cum illa sit impossibilis vt rectè assumit objectio secū da, loquēndo de perfectissima possibili de potentia absoluta: sic enim loqui oportet vt ratio & discursus factus vim aliquam habeat: nam si esset sermo sm̄ ordinariam potētiam clarum est quacunque ratione constituatur vniuersum, necessario esse in eo aliquam speciem sm̄ quā de facto, & de possibili sm̄ legem ordinariā maxime imitatur diuinam perfectionem. Non ergo loquimur de summa perfectione quæ in speciebus rerum inueniri potest, sed de perfectione in gradibus rerum, & in hoc sensu negatur illud antecedens, s. nō posse dari in rebus creatis supremū gradum in quo Deo assimilentur. Atque ita etiā soluta est secunda objectio, vt ibi bene respōsum est, quia apertè procedit de maxima similitudine in perfectionibus specificis. VII. *Posita diss solutionis fustisicit.*

VIII. Sed vrgebis, ergo ad perfectionē vniuersi sufficeret gradus intellectualis, quia in illo solo saluatur pfectissima similitudo ad Deum. Rñdetur in primis i ipso cōsequēte inuolui repugnātiā, qa si esset solus gradus intellectualis, nō esset vniuersum, nā, vt ipsū nomē præ se fert, vniuersū reqrit, vt ex rerum varietate, distinctione, ac mira cōnexione reluceat. Vnde vt sit consummatū & perfectum, constare debet, saltem ex omnibus rerum gradibus, inter quos maxime postulatur is qui perfectissimus est magisq; suū autorē repræsentans,

Deinde

Deinde non faciendo vim in noĩe vniuersi, & loquẽdo de effectu Dei, rñdetur, si solus intellectualis gradus à Deo esset productus, illũ in se habiturũ maximã similitudinẽ intensiuã, quæ nunc est in vniuerso, nihilominus tñ in toto vniuerso esse maiorẽ similitudinẽ quasi extẽsiuã pp quam tanta rerũ varietas ad perfectionem vniuersi necessaria est. Nam, quia nulla creatura p se sufficit repræsentare Deum, oportuit vniuersum perfectũ cõdi tanquã effectũ adæquate intẽtũ à Deo, vt saltẽ ex rerũ multitudine & varietate hæc repræsentatio perficeretur, quãtũ fieri posset aut oporteret iuxta diuinæ sapiẽtiæ ordinem. Quamuis. n. res perfectior ex se perfectius repræsentet Deum, sæpe tñ cõtingit vt res minus perfecta, vel alio modo, vel sm̃ distinctam perfectionem Deum repræsentet.

IX. *At suprema & infima intellectualitate, media quæ angelorum est inferatur.*

Ad tertium recte ibi rñsum est intellectualem gradũ esse in hoĩe inchoatũ & imperfectum, ac propterea nõ solũ non inde ꝓbari non esse necessarias immateriales substãtias, cõpletas, ac pfecte intellectuales, verũ ẽt oppositũ posse inde cõcludi. Primo quidẽ quia non debuit tã pfectus ordo rerũ in tam infimo statu ac perfectione relinqui: imò hoc ipso ꝙ in hoĩe est sm̃ infimam rationem suam, & quasi admistus inferiorib. & velut extraneis naturis, oportuit vt in aliquibus substãtijs esset purus & immistus, & sm̃ cõpletam ac perfectã rõnem suã. Deinde quia cũ dentur in vniuerso creaturæ omnino materiales, & creatura cõposita ex materiali, & immateriali, decuit vt ẽt essẽt creaturæ oĩno immateriales, vt perfectio vniuersi cõpleretur. Præterea quia cũ Deus sit substãtia cõpleta, immaterialis, & intellectualis, perfecta similitudo ad Deũ quã vniuersum requirit, nõ habetur sufficiẽter eo mõ quo rõnalis gradus ab homine participatur: præter humanã ergo speciem necessariæ sunt substantiæ cõpletæ immateriales ac pure intellectuales. Tãdem quia De⁹ & homo sunt quasi duo extrema, supremũ & infimum, totius ordinis seu gradus intelligẽdi, debuerũt ergo esse in vniuerso aliæ substantiæ intelligentes mediæ inter Deum & hoĩes, vt ille gradus haberet in vniuerso cõpletũ statum, & cõuenientẽ varietatẽ. Quod ex inferioribus gradib. rerũ confirmari potest, nam in singulis est mira varietas sentiẽtium, vegetantiũ, & aliorũ corporũ, quãta fuit expediens vt singuli rerũ ordines cõpletã perfectionẽ in vniuerso haberẽt: ergo maiori ratione idẽ cẽsendum est de intellectuali gradu. Imo si hmõi coiecturę recte põderẽtur, non solũ probãt esse in vniuerso immateriales intelligentias, sed ẽt esse in maiori numero, & in maiori specierũ diuersitate, quam sit aliquis ex inferiorib. gradibus, vel ẽt quã sint omnes simul sumpti, quod sensit D. Tho. 1. pa. q. 50. art. 4. & infrà iterum nobis occurret.

X.

In quarta obiectione multa attinguntur, quæ quia Theologica sunt, breuiter a nobis expedientur: nõnulla tñ lucẽ afferre possunt ad iudiciũ ferendũ in aliquib. quæstionib. de possibili, ex his quæ iam sunt facta. Ad priorẽ ergo partẽ de ordine gratiæ & gloriæ, concedo vim illationis esse eãdem: atq; adeo si semel supponamus ordinẽ gratię & gloriæ esse possibilẽ, recte infertur dari in vniuerso hũc ordinẽ rerũ, pertinereq; ad cõplemẽtũ operũ Dei. Intercedit tñ duplex notãda differentia. Prior est ꝙ ordo gratiæ & gloriæ est supra totũ ordinẽ naturæ: substantię aũt immateriales naturales sunt; vnde fit magis quodãmodo requiri has substãtias ad pfectionẽ vniuersi, quã ordinẽ gratiæ & gloriæ: illæ. n. requiruntur ad naturalẽ perfectionẽ vniuersi, quæ ad supernaturalẽ supponi dẽt: gratia verò & gloria solũ necessaria est ad supranaturalẽ perfectionẽ; tñ quia hæc est perfectio simpliciter & cõsummata, & maxime consentanea fini diuinorum operum, & complens quodammodo similitudinem ad Deum in eius imagine, vt multi ex Patrib. loquuntur exponentes illud, [Faciamus hoĩem ad imaginem & similitudinem nostram,] per imaginem naturalem intellectualis naturæ perfectionem, per similitudinem, ornamentum gratię intelligentes: nõ considerãdo absolutam, & consummatam perfectionẽ vniuersi, efficax est illatio facta, ẽt quoad ordinẽ gratiæ & glorię. Est tñ aliud discrimẽ, quia nõ põt tã efficaciter probari naturali rõne esse possibilẽ ordinẽ gratiæ & gloriæ, sicut esse possibilem gradũ substãtiarũ intellectualiũ, quia quidquid supernaturale est difficilius cadit suo naturalẽ rõ

B nem, & quia si naturalis intellectus nõ põt vi sua clarã Dei visionẽ attingere, in qua totus ordo gratiæ fundat͛, non põt facile ĩtelligi quõ possit ad tã excelsam beatitudinẽ eleuari; vnde multo minus potest rõne naturali probari hoc esse possibile; & ideo simpliciter loquẽdo, probari non potest per solam naturalem rationem esse in vniuerso hunc ordinem gratiæ & gloriæ, sicut potest probari esse aliquas substantias immateriales.

XI. *An etiam de vnione hypostatica.*

Atq; idẽ dicẽdũ cẽseo de gradu vnionis hypostaticæ: supponẽdo. n. esse possibilẽ, existimo efficaciter ꝓbari illo discursu pertinere ad maximã perfectionẽ vniuersi, eiusq; cõplemẽtũ: ideoq; diuinæ sapientiæ & bonitatis fuisse nõ priuare vniuersum tanta perfectione, de qua re disputatur latissime in 3. p. q. 1. ar. 4. De substantia itẽ supernaturali opinor efficaciter ꝓcedere eãdẽ rationem, ideoq; q; est certũ Deũ non fecisse talẽ substantiã, tã esse probabilius, & mihi fere certum non esse

C possibilẽ. Etenim, si talis substãtia possibilis esset, nulla alia creata esset p sua naturalia similis Deo in his quæ sunt maxime ꝓpria Dei nisi illa, quia per sua naturalia esset potens ad vidẽdũ Deũ prout in se est: & consequenter necessario videret illũ necessitate saltẽ naturali, sicut nũc intellectus illustratus lumine glorię necessario videt Deum, & cõsequẽter talis substantia ex natura sua spe esset beata, & impeccabilis: atq; ita esset simillima Deo in ꝓprijssimis eius attributis: talis ergo substãtia maxime ptineret ad eã perfectã similitudinẽ cũ Deo, quã pfectio vniuersi postulat: si ergo illa est possibilis, rectẽ concluditur factã esse: ꝙ si facta nõ est vt reuera nõ est, magnũ est argm̃ nõ esse possibilem. Quod alijs etiam rationibus confirmari potest, sed non attinet ad hunc locum.

XII.

Tandẽ idem sentio de quacunq; substãtia, quæ fingatur habere aliquod genus perfectionis alterius ordinis ab his omnibus, quę cõicatę sunt substãtijs de facto creatis, nimirum de tali perfectione ac substantia dicẽdũ esse, aut nõ esse possibilẽ, aut in suo gradu factã esse, vel saltẽ, nulla sufficiẽte ratione ostendi posse, inter substantias creatas nullam esse, quę talem habeat connaturalem perfectionem. Nam si hæc est possibilis, & illa perfectio talis esse ponitur, vt ratione illius nouus ordo rerum insurgat, cur non pertinebit ad perfe-

etiam vniuersi varietatem habere in se talem substantialem ordinem, vel qua ratione ostendi poterit non esse factum? Quòd si nō ratione, sed reuelatione & autoritate supponitur id factum nō esse censeo inde magna probabilitate colligi non esse, possibile. Quocirca, sicut de facto nulla est substantia creata omnino simplex, ita nec creari potest, & sicut nulla est quæ non sit capax accidentis, ita nec esse potest, & sic de alijs. Huiusmodi enim proprietates & similes inesse credimus substantijs creatis, non ex reuelatione, sed ratiocinatione colligendo eas ex ratione substantiæ creatæ, ac limitatæ vt sic, vnde rectè concludimus, oppositas proprietates aut perfectiones excedere rationem substantiæ creatæ aut limitatæ: & ideò sicut de facto colligimus nullas esse tales substantias, concluditur etiam, esse non posse, vel è conuerso si quis admittat eas esse possibiles, nō potest, seclusa reuelatione, cum fundamento negare eas esse: Maximè quando talis est perfectio, vt substantia quæ illam habeat, nouū quendam rerum modum aut ordinem inducere videatur.

Discursus Aristotelis expenditur, & rationibus dubitandi initio positis satisfit.

XIII. AD primam rationem in principio positam in primis dicendum est, nos non tam à posteriori ex effectu, quàm à priori ex causa efficiente, exemplari, & finali, cum non repugnantia ex parte talium rerum spiritualium, ostendere illas esse possibiles, & de facto existere, & quoad priorem partem demonstrationem esse simpliciter necessariam, quoad posteriorem autem non esse tam absolutè necessariam, esse tamen iuxta materiæ capacitatem, efficacem. Cum autem dicimus hanc demonstrationem non procedere à posteriori ex effectu, loquimur de effectibus ipsarummet substantiarum creatarum ac immaterialium, non de effectibus ipsiusmet Dei. Vnde illa demonstratio mediatè est à posteriori, quia supponit cognitionem existentiæ, potentiæ, & causalitatis ipsius Dei, quæ omnia solum ex effectibus & à posteriori naturaliter cognoscuntur, illis tamē principijs cognitis, ex illis immediato discursu à priori procedimus ad probandum inter effectus Dei esse aliquos à materia separatos. Quæritur verò in illo argumēto an à posteriori ex aliquibus effectibus angelorum possimus in eorum cognitionem naturaliter deuenire, & in particulari communiter id tractatur de motu cęli, quoniam de reliquis effectibus, quos homines experiri possumus, manifestum videtur, non posse ex eis inferri existentiam intelligentiarum. Ex motu autem cęli Philosophi, præsertim Aristoteles, deuenerunt in intelligentiarum cognitionem. An verò demonstratiuè, vel solum probabiliter, non constat.

XIIII. Ego verò existimo illam non esse demonstrationem: fieri tamen posse probabilem coniecturam, si aliqua alia principia aliunde sumantur. Duo .n. in illa ratiocinatione ex motu cęli colliguntur: primum est, cęlum moueri ab aliquo motore distincto ab ipso cęlo, & à Deo primo

A & vniuersali motore. Quæ collectio multis capitibus est incerta. Primò ex opinione eorum qui putarunt cęlum esse intrinsecè, propriè, & formaliter animatum: quā multi & graues Philosophi tenuerunt, vt de Platone refert Augustinus 1. Retract. cap. 11. & Aristoteles non omnino videtur alienus ab illa sententia, vt constat ex 2. de cęlo cap. 2. & 12. Metaph. c. 7. quibus locis Aphrodiseus & Simplicius ita eum interpretantur & sequuntur: tenuit etiā Auicenna libro 9. suæ Metaphysicæ cap. 2. 3. & 4. & lib. de Anim. 1. p. c. 1. Quæ opinio licèt falsa sit, non tamen potest opposita veritas èuidenti demonstratione cōuinci: quod satis est vt alter discursus non sit demonstratiuus: necessariò enim supponit cęlum non esse animatum, nam si esset animatum, posset ab intrinseca anima moueri: Vnde non posset ex motu illo colligi extrinsecus motor. Quod enim Auicenna dicit, vnumquodque cęlum prę ter intrinsecam animam intelligentem, & effectiuè mouentem ipsum, habere extrinsecum motorem qui est intelligentia separata, quæ non effectiuè, sed finaliter mouet cęlum: hoc (inquam) B qua facilitate dicitur, reijciendum est, quia id ex motu cœli colligi non potest; neq; est vlla ratio ponendi illum motorem seu finem medium inter cęlum animatum & Deum. Posita ergo vera & propria animatione cœli sine dubio eneruat omnino ille discursus.

Aug. Aristot. Aphrodis. Simplic. Auicen.

Nihilominus tamen illa suppositio, nimirum cœlum non esse verè ac propriè animatum, probabilissima saltem ratione colligitur. Quia in cęlo non est anima vegetatiua, nec sensitiua: tum quia actiones harum animarum postulāt corpora corruptibilia, & mista ex primis qualitatibus; tum etiam, quia ipsa figura, dispositio, & magnitudo cęli est improportionata his animabus. Substantia autem purè intellectiua non est apta ad informandum corpus; quia non potest illo vti vllo modo ad suam propriam operationem. Cum autem materia sit propter forma, & corpus propter animam, si corpus nulli vsui animæ deseruire pōt quoad proprias operationes eius; reuera non potest esse naturale corpus talis animæ: ergo & è contrario si substantia purè C intellectualis nō potest vti corpore ad suam propriam operationem, non potest esse vna forma talis corporis. Vnde anima hominis ideo potest esse forma corporis, quia per sensus potest illo vti ad suam propriam operationem. Igitur forma cęli non potest esse anima pure intellectualis. At verò pręter has tres animas nullam aliam agnoscimus, vt constat ex scientia de anima. Nam si quis fingat animam pure localiter motiuam sine cognitione, & appetitione vitali, errabit manifeste, quia motio localis per se sola, si non procedat ex cognitione & appetitu, non est actio vitæ, cum possit & ab extrinseco motore, & per naturalem dimanationem, & quasi per intrinsecum impetum fieri. Quo fere discursu hanc veritatem probat Diuus Thomas 1. par. quæst. 70. art. 3. & Platonem ac Aristotelem in eadem sententiam inducit: quā Patres etiam Ecclesiæ priori præferunt, vt Augustinus lib. 1. retract. capit. 5. & 11. & libro de duabus animabus ca. 4. vbi id insinuat, non tamen satis expresse loquitur. Clarius loquuntur Basil. homil. 3. Hexa.

XV.

D. Thom. D. August.

Damasc.

Basilius. Damasc. Hierony.

Damascen. lib. 2. de fide cap. 6. Hieronym. Isai. 7. Et fauet definitio Ecclesiæ in cap. Firmiter. quæ non cognoscit aliam rationalem creaturam præter humanam, & angelicam. Itaq;, quod ad hoc caput attinet, satis probabilis est ille discursus: quia in cęlis nullum est vitæ indicium præter motum localem: motus autem localis per se non est indicium vitæ, seclusa cognitione & amore, vt dictum est.

XVI. Secūda difficultatis sō in Aristotelico discursu.

Ex alio vero capite oritur difficultas, quia etiā inanimata solēt localiter moueri ab intrinseco p impetum innatum, vt terra per grauitatem, & tunc non indigent extrinsecis motoribus; si ergo opinemur ita moueri cęlos, non poterunt ex eorum motibus abstractæ intelligentiæ colligi. Non apparet autem vlla ratio sufficiens cur dici non possit, cœlos illo modo moueri per intrinsecum & naturalem impetum, absque alijs extrinsecis motoribus. Dicet aliquis, quando inanimata sic mouentur ab intrinseco pondere, aut alia qualitate, non mouere se ipsa, sed moueri ab alio, scilicet a generante. Hoc vero nihil obstat, tametsi illum modum loquendi admittamus, eadem enim ratione dicemus cœlos
B effectiuè quidem & proximè moueri ab intrinseca & cōnaturali qualitate, illum vero motum, vt est ab illa qualitate esse solum instrumentaliter, principaliter vero attribui autori & creatori cœlorum qui eam virtutem indidit. Neque etiā satisfacit qui dixerit, alijs rebus inanimatis non esse impressum naturalem impetum ad aliquē motum, nisi pro eo tantum statu in quo sunt extra loca naturalia, vt ad ea reuerti possint, quod in elementis & mistis inanimatis notum est: cœlos autem nunquam esse in eo statu, sed semper esse in suis locis naturalibus, & in illis moueri. Hoc (inquam) non satisfacit, quia non est petenda omnimoda similitudo, sed proportio: & ratio eius est attendēda, nimirum quod naturalis perfectio consentanea intrinsecę naturæ, & via ad illam, ab intrinseca etiam natura manant; vnde quia elementa naturaliter existunt & quiescunt in suis locis, ab intrinseca natura habent vim vel permanendi in illis, si in eis constituātur, vel
C tendendi ad illa cum extra ea existunt nisi impediātur. Cœlo autem naturale est & in suo naturali loco perpetuo manere, & intra illum perpetuo moueri vt operationem suam tanquam vltimam perfectionem assequatur, & ideo ad vtrūque etiam dicetur recepisse internum principiū, seu quasi naturalem impetum.

XVII. Secūda difficultas dissoluitur.

Nihilominus tamen hæc etiam euasio nō obstat quin discursus ille valde probabilis sit: quia reuera motus cœli non est ita naturalis cœlo, vt spectata illius corporis priuata & ppria natura, vel ab illa intrinsecè manet, vel ei sit debitus aut necessarius ad propriam & priuatam perfectionem. Motus enim, cū solum sit via quædam, tantum pp terminum solet esse vel necessarius, vel vtilis, aut connaturalis, vt optime ostendit D. Tho. 3. cōtra Gent. c. 23. & li. 4. c. vltimo, & q. 5. de potēt. ar. 5. Terminus aūt proprius seu intrinsecus motus localis est vbi, seu præsentia localis, q̄ in motu circulari non immutatur vel innouatur nisi sm partes: per motū ergo circularem solum acquirit cęlum quod habeat interdum hāc partem, vel hoc astrum præsens huic hemisphe-
A rio, interdum alteri, &c. hoc autem quid refert ad perfectionem priuatam ipsius cœli, cum totū ipsum cęlum in eodem loco permaneat? Quòd ergo sic moueatur, nō est propter ipsum, sed pp actionem eius, scilicet, vt applicetur ad agēdum in diuersa loca, seu corpora: ex qua actione, cum sit merè transiens, nihil commodi aut perfectionis illi accrescit, sed rebus in quas influit, & toti uniuerso, quod illa influentia conseruatur. Quocirca motus ille est quidem naturalis ipsi uniuerso, & cęlo, quatenus est præcipua pars eius: non uero tanquam debitus cęlo secundum priuatam, propriamq; perfectionem & naturā: unde quanuis aliquando quiescat, non uiolēter quiescet, neque carebit aliqua perfectione debita. Corpora autem inanimata nō recipiunt internum impetum innatum ad aliquem motum, nisi quando ille motus uel terminus eius est ita naturalis secundum propriā & priuatam naturā, ut sit etiā debitus, & necessarius ad propriā perfectionem, & statum naturæ conuenientem, ut inductione constat in omnib. alijs corporibus naturalibus. Atque ita rectè concluditur, cœlos, cum ab intrinseco non moueantur, indigere ex-
B trinseco motore. Quod etiam satis persuadet cōcentus ipse motuum cœlestium, & uniformis difformitas eorum: tota enim ita constituta est sicut expedit ad bonum regimen totius uniuersi, & ad eius conseruationem per continuas temporum uicissitudines. Signum ergo est illos motus non esse propter ipsos cœlos, neque esse opus priuatæ naturę, sed mentis quæ prouidet uniuersæ naturæ.

XVIII. Tertia difficultas circa eūdē discursum.

Statim uerò oritur tertia euasio, nam licèt cōcedamus necessarium esse extrinsecum motorē cęli, non tn̄ ideo concluditur illū esse intelligētiā creatā, nam potest cęlum à primo motore immediatè moueri; idq; dupliciter. Primo concreando & imprimendo à principio ipsi cęlo qualitatem aliquam per modum impetus habētis eam uim mouendi. Secundo per se ipsum & sua uoluntate mouendo cęlos omnes; eadem enim facilitate qua eos sua sola uirtute creauit, & conseruat,
C potest etiam perpetuo mouere. Accedit, quod iuxta sententiam Aristotelis (si uera est Commentatoris expositio) primus motor immediatè mouet primum mobile, ut patet ex 12. Metaphysicę text. 38. & 43. ubi ait, primam substantiam immobilem efficere primam lationem; ubi etiā D. Tho. ita uidetur exponere: ergo pari ratione dici potest mouere immediatè cęlos omnes; neque enim est maior ratio de uno quam de alijs: neque difficilius illi est omnes mouere quàm unum. Ac deinde, licèt demus uoluisse Deum non per se, sed ministerio alicuius intelligentiæ cęlos mouere, quid necesse est, iuxta cęlorum numerum intelligentias multiplicare? Vna enim intelligentia sola habere potest uirtutem ad omnes illos motus efficiendos. Estque magis consentaneum ordini & proportioni illorum motuum, quod omnes subordinati sint eidem uoluntati eiusdem motoris. Denique quia numerus intelligentiarum, id est, quod sint tot & non plures, non potest colligi ex motu horum cęlorum; ergo nec quod sint tot & non pauciores; ergo & absolutè quod sint intelligentiæ creatæ nō potest colligi ex illis motibus.

ipsi cœli communicare, vt influentia varietur: tũ etiam, quia, vt infra dicemus, substantiæ separatæ non possunt imprimere qualitates in corpora.

XXII. Solum ergo interuenit inter cœlum & intelligentiam vnio, vel potius propinquitas necessaria ad motum localem. Ex hac aũt motione probabiliter colligi põt dictus numerus varijs modis. Primo quia cũ tanta sit magnitudo vniuscuiusq; cœli, & tanta diuersitas in illis motibus, tam in velocitate & tarditate, quã in terminis inter quos fiunt, non videtur verisimile omnes fieri ab vno & eodẽ motore finitæ virtutis. Maxime cũ motor debeat esse propinquus mobili, & non possit eadem intelligentia finita, esse præsens oĩb. illis corporibus. Item quia intelligentia mouet cœlũ per intellectũ & voluntatem: vnde necesse est vt perpetuò attendat, cõsideret, et velit illum motũ, & ideò non est verisimile, quod simul attendat ad tãtam motuũ varietatem & multitudinẽ. Quę rõnes, mea sententia, non conuincunt, creari nõ posse à Deo aliquam intelligentiam quæ vnica specie & simplici intuitu atendere possit ad totã cœlorum & eorum motuum varietatem & vnico ẽt actu velle efficere oẽs illos motus, & omnes differentias eorum, & quæ potestatem etiam habeat ad huiusmodi voluntatem exequendam, ac denique quæ possit habere præsentiam seu propinquitatem ad oẽm illum effectum sufficiẽtem. Nam hæc omnia nõ excedunt capacitatem substantiæ finitæ in tota sua latitudine, neque in illis omnibus apparet vlla implicatio cõtradictionis. Nihilominus verisimilius de facto est quod dixi, quodque Aristoteles docet, & cum eo alij Philosophi & Theologi. Præsertim cum angeli motores cœlorum non credantur esse ex supremis, sed ex inferiorib. ordinibus angelorum.

XXIII. Ex motibus ergo cœlorũ similis numerus intelligentiarum colligitur, an verò maior sit numerus intelligentiarum, quam cœlorum mobilium, non videtur posse ex effectib. colligi. Vnde D. Tho. 1. par. quæst. 110. art. 1. ad 2. dicit, Aristot. posuisse numerum substantiarũ spiritualiũ iuxta numerum motuum qui in cœlestib. corporibus apparent, quia ex solis illis motibus illas substantias inuestigauit, quas nõ putauit habere aliquã aliam actionem vel præsidentiam præter cœlorum motiones. Auicen. vero lib. 9. suæ Metaphy. c. 4. addit illi numero quãdã intelligentiam, quæ sublunari mũdo præ est, & formas substãtiales inducit in materiã dispositã. Sed hęc prælatio vel operatio in seo su quẽ Auicẽna intendit, non cõuenit angelis, vt supra, in disputationib. de causa formali, & efficiẽte demonstratũ est. Vnde ex hoc capite nõ est verũ augeri intelligẽtiarũ numerum. [Est aũt (ait D. Thom. supra) alia immediata præsidentia angelorum supra hæc corpora inferiora, quã Philosophi ignorarunt, quia ordinatur nõ ad actiões mere naturales, sed ad supernaturales vel liberas vel quæ aliquo modo fiunt prętet cõem cursum naturæ, & ex hoc rectè colligitur, multò maiorẽ esse angelorum numerũ, q̃ sit cœlestiũ corporũ. Addendum verò, est quãuis ex affectib. nõ possit determinate colligi nisi tantus numerus intelligẽtiarũ, nõ rectè tñ inde colligi non esse plures intelligẽtias, quã ad tales effectus sint necessariæ. Ita vt immerito dicat Commentat. 12. Metaph. com. 44. [q̃ si aliquæ essent

A substãtiæ immateriales nõ mouẽtes, essent otiosæ: id. n. est falsum, quia primarius finis intelligẽtiarũ nõ est mouere corpora, neq; habere aliquã aliã actionẽ vel prçsidentiã in res corporeas, siue cœlestes siue sublunares. Quod rõne ẽt naturali põt esse euidens, quia substantiæ spirituales sunt nobiliores corporalib. & habẽt suã absolutã perfectionẽ nõ solum sine illis, sed ẽt sine intrinseca habitudine ad illas, quia non sunt substantiæ incompletę & partiales vt aĩa rõnalis, quæ ob eã cãm dicit intrinsecã habitudinẽ ad corpora, sed sunt substantiæ integræ, & absolutæ omnino à corporib. & superiores illis: ergo primarius finis earum non sunt corpora, vel actiones in corpora, sed sunt propter Deum vt vltimum finem, & extra illũ non habẽt alium finem, sed sunt propter se & propter suã perfectionem. Ex negatione ergo plurium effectuum vel motuum in corpora nõ infertur positiuè (vt sic dicam) non esse maiorẽ numerũ angelorũ, sed ad summũ põt negatiue inferri ex eo capite non colligi maiorem.

B Quòd verò longè maior sit, præterquã quòd ex diuina Scriptura & Patribus cõstat, ostẽdi ẽt põt ratione naturali, saltẽ probabiliter: quia per sectũ agens res perfectiores sibique similiores, si commodè potest, in maiori facit multitudine. Et plures alias congruentias adducit D. Thom. 2. cont. gent. cap. 92. & 1. part. q. 50. art. 3. & alij Doctores in 2. dist. 2. & 3. Nec Philosophi videntur omnino ignorasse hunc angelorum numerum Aristotel. 1. de Cęlo cap. 9. dicit supra cœlum esse entia quædam sempiterna, nullis alterationibus, vel passionibus subiecta, quæ optimam in vniuersa sempiternitate vitã & sufficiẽtissimam habent, & lib. 1. cap. 3 ait, tã Græcos, quã barbaros, vniuersosq; omnes, Deos esse putare, eisque supremum locum tribuere, eò quòd immortale ad immortale sit accommodatũ Idem repetit lib 2. c. 1. At verò lib. 1. de Anima cap. 5. in fine, ex Thalete refert omnia esse Deorum plena, & lib. 1. de partib. animal. c. 5. idem ex Eraclito refert, eamque sententiã approbare videtur, & 12. Metaph. ca. 8. declarat Deorũ nomine primas substantias intelligendas esse, id est intelligentias separatas, dicitque à maioribus suis multa esse de dijs tradita fabulosè, & ad populi psuasionẽ & ad legũ & rerũ humanarũ opportunitatẽ. E quibus (ait) C [si quis hoc solũ separet & accipiat, scilicet, Deos esse primas substantias, diuine dictũ putabit.] Deque ijstẽ dijs 10. Ethi. cap. 8. dicit, eos putados esse maximè beatos atq; fœlices, eorũq; eximiã beatitudinẽ nõ in actione aliqua, sed in cõtẽplatione positã esse. Addit verò 1. Polit. c. 1. [Omnes gentes existimasse, Deos habere Regem.] Indicans, quamuis intelligentiæ dij appellentur, esse tñ inter eas vnũ supremũ numẽ, quod verã diuinitatẽ per essentiam hẽt. In septimo autẽ Politic. c. 14. declarat, Deos manifestissimẽ differre ab hominibus, longẽque antecellere, & ibidẽ ẽt nominat Heroas, quos ab hominibus separat. Ac denique lib. 3. Rhetoric. cap. 18. ex Socrate & Melito refert, esse quasdam substãtias quæ dęmonia appellãtur: quæ Socrates appellabat Deos, Melitus autẽ filios Deorum. Ex his ergo omnib. colligitur Aristotelẽ agnouisse multitudinẽ intelligentiarum, quæ ad cęlos mouendos nõ sunt destinatæ. Eandemque fuisse sententiã Platonis constat ex

Dia-

Margin notes: XXIIII. Daniel 7. Apocal. 5. Luc. 2. Matth. 28. Hieron. his locis. Dion. de cæl. Hierar. cap. 15. Greg. 17. Moral c. 7. Thales. Eraclitus. Plato.

Dialog. 10. de legib. & ex dialogi Critias, & ex A Marsilio Ficino in argumento eius. De qua re plura videri possunt in Plotino Aenead. 3. lib. 5. c. 6. & Alcinoo lib. de doctrin. Platonis ca. 15. & Proclo lib. de anim. & dæmon. & Eugub. lib. 3. de peren. Philosoph. à c. 12. fere vsque ad lib. 5. & lib. 8. c. 1. & seq. Vbi notat, nomen Deorum à Gentilib. sæpe fuisse tributum hominib. mortuis, nonnunquam corporibus vel sydetibus cœlestib. aut eorum motoribus, interdum verò substantijs separatis, quæ nulli corpori alligatæ sunt.

Plotinus. Alcinous. Eugubin.

XXV. Ex quo tandem coniectare licèt, Philosophos nō ex solis motibus cœlestib. peruenisse in cognitionē substantiarū separatarū, sed alia etiam via: alioqui nō credidissent esse alias substantias huiusmodi præter motrices cęlorum. Qua aūt via in hāc cognitionē peruenerint, nō satis constat. Arist. quidem interdum insinuat, sola traditione & quadā humana fide id receptum fuisse, cuius traditionis nullū existimat fuisse initium. Vnde 12. Metaph. c. 8. verisimile putat, [sæpius quaque arte, & Philosophia quoad possibile fuit inuenta, rursusq; corrupta, has illorū opiniones quasi quasdā reliquias hucusq; seruatas esse.] Alij verisimile putāt, potuisse hanc cognitionē, vel potius suspicionē cōparari ex aliquib. effectib. quos homines experti sunt, vel circa seipsos, vel circa res suas, vt erāt respōsa idolorū, vaticinia, vel aliquæ extraordinariæ motiones factæ ab inuisibilibus B motorib. nā inde colligere potuerunt esse aliquas substātias inuisibiles, & intellectuales, quę inter hoīes versabantur. Et has appellarunt diuersis nominib. scilicet Deos, dęmonia, Lares, Genios Heroas, de quibus, & de earū significationibus varijs legi potest Eugubinus supra, & Marsi. Ficinus Orat. 6. in Conuiuiū Platonis, & Ludo. Viues in scholijs ad Aug. li. 7. de Ciuit. c. 13. Verum quidē est, potuisse Gētiles prędictos effectus tribuere animabus hominū mortuorū; sed multi illorū ignorabant immortalitatē animarū; alij verò non existimarūt oēs illos effectus potuisse fieri ab spiritibus humanis separatis, & (quod credibilius est) adiuncta traditione, quā de his dijs, angelis, aut dæmonibus habebant, facile sibi persuaserunt, illos effectus a dijs prouenire.

De origine intelligentiarum.

XXVI. IN secundo argumēto petitur vnde habeat esse huiusmodi substantia non secūdū fidem, tum quia id ad nos nunc non spectat, tum quia certū est secūdum fidem omnia esse creata a Deo, sed secundū philosophiā & philosophos, de qua re multa dici possent, nisi in superiorib. essent sufficienter tacta. Nā disputantes de causa efficiente ostendimus creationē oīum rerum ab vno Deo, rōne naturali cognosci, & ab Aristotele non omnino fuisse ignoratam: Disputantes aūt de primo ente demonstrauimus vnū tm̄ esse ens ex se necessariū, alia vero non esse nisi in quātum ab eo manant & efficiuntur. Sic ergo dicendum est, substantias omnes spirituales præter primā non esse entia necessaria simpliciter, sed per effectionē & creationē Dei recipere esse: neque hoc esse alienū à philosophia: nō enim præcipua qua supra ostēdimus has substantias esse, ex cā efficiente earum desumpta est, modus autē effectionis per A creationem non solum non repugnat verū etiam ex alijs rebus ostendi potest necessarius, vt supra ostensum est. De tertio argumento dicemus in duabus sectionib. sequentibus, postulat. n. vt explicemus modum essendi harum substantiarum.

SECTIO II.

Quid possit ratione naturali cognosci de quidditate & essentia intelligentiarum creatarum.

SOlet à scriptorib⁹ & Philosophis frequenter disputari, an possimus in hac vita substantias separatas quidditatiue cognoscere: quam dubitationem videtur mouisse Arist. 3. de anima c. 7 dum dixit, [Si fieri possit vt aliquam ipse,] scilicet humanus intellectus, [non separatus à magnitudine separatarum rerum intelligat, nec ne, considerandum est postea:] vbi Commentator aduertit, q̄onē ibi propositam nullo alio loco fuisse ab Aristotele definitam. Ipse aūt cum Themistio, Alexandro, & Auempace, quos ipse refert, eā definit, affirmans posse nos in hac vita ad eum statū perfectæ cōtemplationis peruenire, in quo possimus illas substātias quidditatiue & per se ipsas cognoscere: quam sniam fusissime declarat. I.

Arist.

Resolutio quæstionis.

II. SVperuacaneum autem existimo in ea vel exponenda, vel confutanda operam perdere, nam si termini intelligantur, est per se euidens nō posse nos in hac vita cognoscere quidditatiue illas substantias. Maximè quia Commentator non solum de creatis intelligentijs, sed etiam de Deo, imo de illo maxime, loquitur: quia in illius contemplatione, nostra beatitudo & perfectio potissimum consistit, teste etiam Arist. 12. Metaph. cap. 7. & 10. Ethic. cap. 7. Est autem euidens non posse nos Deum in hac vita quidditatiue cognoscere: imo etiam est certum nō posse vllam creaturam suis naturalibus viribus talem cognitio- C nem assequi, vt in superioribus late tractatum est. Loquimur autem hic de cognitione quidditatiua, eo modo quem ibi explicuimus, scilicet, pro tali cognitione essentiæ, & quidditatis rei, quæ non tantum prædicata communia, sed etiam propria vsque ad differentiam vltimam secundum propriam ac positiuam eius rationē manifestat, de hac enim loquitur Auerroes, & hæc est propria significatio vocis quidditatiue cognitionis, nam quidditas rei non consistit tantum in communibus prædicatis, sed maxime in proprijs.

III. Prima assertio. De hac igitur cognitione loquendo, supponimus vt vel ipsa experientia satis notum, nō posse nos via aut modo naturali quidditatiue cognoscere intelligētias, licet possimus quidditatē earū p conceptus negatiuos, aut connotatiuos vel confuso aliquo modo declarare. Prior pars est receptissima, vt patet ex D. Thom. 2. Metaph. lect. 1. par. 6. & 1. par. q. 12. articu. 12. & q. 88. articu. 2. quibus locis videndus est Caietanus, & de ent. & essent. ca. 6. quæst. 14. Ferrar. 3. cont. Gent. c. 45. Iauell. 2. Metaph. quæst. 3. Scotus in 1. distin. 3. quæst.

Caietan. Ferrar. Iauell. Scotus.

Ant. Andr. q. 2. Ant. Andræas 2. Metaph. q. 3. Qui in modo quidem loquendi videntur differre, dicentes, posse nos comparare quidditatiuam cognitionē substantiarum separatarum: sed dum explicant illā cognitionem, satis declarant in re non differre, quia cognitionem quidditatiuam vocant quamcunque quidditatis cognitionem, ēt si fit per imperfectionem conceptus, partim cōes, partim negatiuos, vt Thomistæ ēt notarunt, & latè Fonseca 2. Metaph. c. 1. q. 2. Ratio aūt assertionis est, quia nos nullum habemus principium quo possimus in huiusmodi cognitionem perfectam substātiarum separatarum peruenire naturaliter. Cognitio enim nostra aut fit immediatè per speciē rei, aut mediatè & per discursum comparatur ab effectis aut proprietatib. rarò verò à priori procedimus ad effectus ex causis cognoscendos. Sed nos non habemus species proprias, per quas intelligētias quidditatiuè cognoscamus, neque ex effectibus vel causis possumus illā acquirere: ergo nullo modo. Minor quoad priorē partem probatur, quia nō habemus illas species à natura congenitas, cū intellectus humanus à principio sit tā quam tabula rasa in qua nihil est depictū. Neq; ēt possumus ex sensibilib. illas accipere, quia in eis nullo modo cōtinentur; nec phantasmata sensibilia possunt deseruire ad efficiendas spēs rerū spiritualiū prout in se sunt: Nec deniq; possunt huiusmodi species pro statu huius vitæ naturaliter cōparari per influxum Dei, aut intelligentiarū, quia pro statu isto nihil pōt aīa nostra concipere nisi per cōuersionē ad phantasmata: vnde influxus taliū specierū omnino est præter, vel supernaturalis. Qđ aūt Auerroes cōminiscitur de quodam statu, in quo intellectus passiuus (vt ipse loquitur) vnitus intellectui agenti, & ex ea speciali vnione eleuatur ad cognoscendas substātias separatas, & fit (vt ait) intellectus adeptus, hoc (inquā) totū figmēto simile est, & supponit errorem, q; intellectus tā passibilis, q̄ agens, sint substātiæ separatæ, ac per eorū vnionē nos intelligimus, absq; ꝓpria informatione animæ intellectiuæ, quod impossibile esse constat, ex scientia de Anima. Et deinde falso & contra oēm experientiam fingit, nos peruēnire interdum ad tam perfectam vnionem cum illo intellectu agente, vel potius intelligentia separata, vt perfectè cognoscamus alias substātias separatas: hunc. n. statum neq; ipse expertus est, vt eius errores satis manifestant, neque nos experimur, neq; naturaliter cogitari aut intelligi pōt. Vt omittā rationes alias quas contra illam fictionem & similes produxit D. Thom. 3. cont. Gent. à cap. 41. & ad 45.

IIII. Rursus non est aliquis effectus in natura, per quē possimus quidditatiuā cognitionem intelligētiarū cōparare, quod à fortiori patet ex dictis sect. præced. Nam ex effectibus vix possumus probabiliter cognoscere has substantias esse, ēt in cōfuso & in cōi: quo modo ergo cognoscemus per effectus earum quidditates vsque ad proprias differentias? Quin potius, licet essentia Dei incomprehensibilior nobis sit quā intelligentiarum, tñ per effectus notior nobis est q̄ aliæ intelligentiæ: nam ex effectibus euidentius cognoscimus Deū esse q̄ angelos: quia effectus quos experimur, essentialiter pendēt à Deo, & non ab angelis. Et similiter plura essentialia attributa Dei cognoscimus

A quam angelorum: quia eius perfectiones & vires magis repræsentantur in effectibus sensibilibus, quam angelorum naturæ. Vnde ēt fit, vt illo imperfecto modo quo possumus spirituales res concipere ex creaturis, perueniamus in conceptum magis proprium Dei, q̄ alicuius intelligētiæ creatæ. De Deo. n. multa cognoscimus ex effectibus, quæ in ipsum solum conuenire possunt, vt esse à se, esse purum actum, & similia, quæ supra tractata sunt. De intelligentijs verò nihil assequi possumus, præsertim ex effectib. nisi vel qđ cōe est oībus entibus aut substātijs creatis, vel ad summum quod cōe est oibus substantiis incorporeis. Nullus enim est effectus in natura, pendens ab aliqua substantia immateriali, qui non posset ab alia perfectiori, vel ēt ab imperfectiori fieri, non ergo pendet à differentia specifica, vt ita dicam, vel à facultate omnino propria alicuius intelligentiæ vt talis est: ergo ex effectibus ueniri nō pōt in conceptus specificos & ꝓprios intelligentiarum, etiam negatiuos & imperfectos, nedum in quidditatiuam earū cognitionē.

B Atque hinc tandem facilè conuinci potest, nō posse nos ex eārum cognitione comparare huiusmodi notitiā, quia intelligentiæ non habent cām intrinsecam præter simplicem naturā, quæ in se immediatè cognosci à nobis nō pōt, vt probatum est. Causam autem extrinsecam nullā habent nisi Deum, quē nos naturaliter non cognoscimus, nisi quantum ex sensibilibus effectibus, vel ad summū quantū ex aīa nostra manifestari pōt, vt attigit August. 9. de Trinit. ca. 3. ergo impossibile est ex hac cognitione Dei peruenire ad quidditatiuā cognitionem intelligentiarum. Patet consequentia, quia illa cognitione nec possumus Deū cognoscere prout in se est, neq; prout eminenter continet hos effectus, neque ēt ipsas emanationes singulorum effectuum ab ipso. Vnde ad summum ex illa causa & potentia eius discurrimus, posse efficere gradum quendam substantiarum incorporearum vel intellectualium, & fortasse in eo posse fieri plura genera & spēs substantiarū: quales verò sint illæ species, & quæ sit vniuscuiusque propria quidditas, non possumus cognoscere ex viciis cognitionis quam de Deo naturaliter habemus. Nulla ergo ratione aut via naturali possumus quidditatiuam cognitionem harum substantiarum comparare. V.

C

Soluitur obiectio de anima rationali.

VNa verò superest difficultas, quia anima nostra separata à corpore potest quidditatiuè cognoscere intelligentias separatas: ergo nō possit comprehensiue (hæc enim duo distincta sunt, vt in superioribus, & alibi latius declaratum est) ergo etiam cōiuncta corpori poterit in huiusmodi cognitionem peruenire. Patet consequentia, nā aliàs anima nostra ex vnione ad corpus priuaretur perfectissima operatione ad quam habet summā inclinationem, & ita esset in corpore violēter, & naturaliter appeteret ab illo separari, vt vltimam posset perfectionem assequi, hoc autem repugnat, cum illa sit naturalis forma corporis. Hęc verò difficultas ex multis principijs pendet spectantib. ad scientiam de anima. Nā & antecedens quod sumitur, incertū est, præsertim in dō- VI.

ctrina D.Th. vt patet 1 p. q. 89 ar. 2. Quòd si illud antecedēs cōcedatur, est ēt cōtrouersum an aīa secundum superiorem gradum & intellectiuū informet corpus, nec ne. Vnde qui partem sustinet negatiuam, fortasse respondebit, animā ex vnione ad corpus non impediri quoad eas operationes quas pōt habere vt forma corporis, posse verò impediri quoad alias quas habere pōt fm eū gradum quo nō informat corpus. Veruntamen neque hæc responsio sustineri pōt, neq; satisfacit, tum quia falsam sententiam supponit, quia aīa rationalis secundum totam suā substantiam vsq; ad vltimum gradum & perfectissimum qui est in illa, est forma corporis, aliàs nō cōstitueret formaliter hominem in specie humana & rationali: tū ēt quia non soluitur difficultas tacta, quo modo anima sit naturalis forma corporis, & tñ ex eo impediatur à perfectissima operatione.

VI. Quare dicendum est, hanc esse animæ nostræ cōditionem, vt duplicem statum habere possit, vnum in corpore, & aliud extra corpus, & consequenter vt duplici via possit acquirere cognitionem intellectiuā, scilicet vel per corpus, vel per influxum alterius causæ superioris. Quandiu ergo aīa est in corpore, solum pōt per corpus acquirere cognitonē, naturaliter loquendo: ideoq; nec se ipsam potest per se cognoscere, sed per aliquos effectus quos in se experitur, nec ēt superiores substantias nisi per effectus sensibiles, vel ad summum per proportionem & analogiam ad ipsam, & ad effectus quos in se experitur. Quòd verò vlterius ascendere non possit, est ex naturali imperfectione sua, ex qua hēt vt sit forma corporis, & q pro illo statu eo vtatur vt organo ad acquirēdā cogontionē, neq; propriè impedit illā corpus, sed iuuat potius ad cognitionē, quantùm ipsum pōt: altius verò non iuuatur, quia altior cognitio est omnino improportionata corpori. At verò postquàm aīa est separata habet alium modum acquirendi species magis immaterialē per influxum superioris causæ, habet ēt liberiorem vsum earū sine dependētia à phantasmatibus, & ideò pōt aliquarū rerū perfectiorē cognitionem habere in eo statu. Quod in omni opinione necessario asserendū est, nam saltem est extra controuersiam, quod separata aia pōt se ipsam intuitiuè videre per seipsam, quod non pōt dum est corpori coniuncta, vt experientia euidente notū est. Quare difficultas illa non est specialis, sed cōmunis in omni sñia: & ideo ab omnibus soluenda est, dicendo, aīam esse finitæ perfectionis, & habere limitatas vires, ideòq; non posse sibi coniungere perfectiones vtriusq; status: ac proinde mirum non est, quod, dum est coniuncta, quoad aliquid non possit exercere iam liberè & perfectè illas actiones in quibus cōuenit cū substātijs separatis: sicut ē cōtrario ēt dum est separata priuatur multis pfectionib. seu operationib. & catisfaltatu quas hēt corpori cōiūcta, propter q hic status est illi magis naturalis, quāuis alter nō sit positiuè (vt ita dicā) violētus, sed præternaturalis.

VII. Atq; ex his, quæ in priori parte assertionis dicta sunt, obiter fere probata est altera pars cōclusionis, nimirum posse nos in hac vita quidditatē intelligentiarum aliquo modo intelligere, quia saltem in cōi intelligimus eas esse possibiles, imo & esse de facto. Rursusque intelligimus esse similes Deo in gradu intellectuali, & spirituali cōpleto: sed hoc est cognoscere aliqualiter quidditatē earū. Atq; hoc ad summū probāt testimonia & rōnes quę ad cōfirmandā Auerrois sñiam adduci solent. Qualis est illa, q huiusmodi substantiæ cōtinentur sub adæquato obiecto intellectus. Ex hoc n. principio ad summū colligi pōt intelligētias posse à nobis confusè cognosci sub rōne entis vel substātiæ: nā intellectus noster non potest æquè perfectè cognoscere oīa quæ sub latitudine entis cōtinentur sm proprias rōnes eorū. Nam vltra illam generalem rōnem obiectiuā, requiritur proportio, tā inter naturales vires itellectus & perfectionē obiecti, q inter spēm per quā potentia vnitur obiecto, & modū connaturalem obtinendi talem speciem, quæ omnia sunt in nobis improportionata respectu intelligentiarū, vt possint à nobis quidditatiuè cognosci: conducūt tamē ad aliquatē cognitionem, propter similitudinem aliquam vel connexionem quā habent illæ substantiæ, cum ijs quæ nobis notiores sunt.

Idem probat illa ratio q naturalis beatitudo hominis in contemplatione substantiarum separatarum consistit. Nam in primis essentialis IX. nostra beatitudo non consistit in cognitione intelligentiarū creatarū, sed solius primæ increatæ substātiæ: sola n. illa est vltimus finis noster: cæterarū verò intelligentiarū contemplatio, ad summū spectat ad accidētalē perfectionē nostræ beatitudinis. At verò ad beatitudinem essentialē cōnaturalem homini nō requiritur cognitio quidditatiua summæ ac increatæ intelligentiæ, quia illa nō est possibilis homini per naturā, vt supra ostensum est. Neq; est de rōne humanæ beatitudinis quęlibet perfectio cognitionis, sed illa quæ naturali capacitati est proportionata: nā, vt optimē dixit eisdē locis Aristot. homo solum pōt esse beatus vt homo. Igitur ad accidentalem beatitudinem, quæ in aliarū intelligentiarū contēplatione sita est, nō erit necessaria quidditatiua earū cognitio, aliqualis tñ quidditatis earum conceptio necessaria erit. Atque hoc fortasse sensu dixit Arist. lib. 9 Metaph. c. 1. 2. tex. 22. ignorationē substantiarum immaterialium non esse in nobis ut cæcitatem, quæ consistit in priuatione ipsius potentiæ visiuæ, sed dicere in priuationem actus, quia nimirū in nobis est potētia ad cognoscendas illas, licet multi illas ignorent. Quod pōt intelligi vel de cognitione imperfecta, ad quā est in nobis potētia pro statu huius vitæ, vel de cognitione quidditatiua, ad quam est potestas in anima nostra, cùm fuerit à corpore separata: etsi Aristoteles nunquā hoc expresse declarauerit. Sed iam superest vt in particulari explicemus quanta possit esse hæc cognitio substantiarū separatarum in nobis, pro statu huius vitæ, quod in sequente sectione præstabimus. IIII

SECTIO III.

Quæ attributa cognosci possint de essentijs intelligentiarum creatarum.

Rincipio certum est, cognosci de his substātijs: quòd sint entia realia per se existētia, & cōsequenter q sint subsistētia. Hoc per se clarum est ex dictis: I.

nam

nam cum demonstramus has substantias esse, demonstramus esse entia: non autē sunt entia quæ alicui enti inhæreant, quia substantiæ materiali inhærere nō possunt, cum sint superiores, & perfectioris ordinis. Neque inhærere possunt alicui substātiæ immateriali, quia illa quæ increata est, non est capax alicuius entitatis sibi inhærentis: si autem sit substantia creata & immaterialis, hanc nos vocamus intelligentiam separatam, siue vna sit, siue plures, sicut iā dictum est. Vnde si in his entibus nulla sint accidētia, recte concluditur, ea esse substātias, si vero accidētia habent, inde ēt cōuincitur in eis esse substantiā quæ talibus accidētib. substet: ipsa ergo intelligētia essentialiter est substantia: quoad hęc ergo pdicata cōia satis cognoscimus quidditatē harum substantiarū.

Intelligētias esse entia per se & substantias naturaliter cognosci pōt.

II. Quæret vero aliquis an hæc ipsa prædicata, s. ens, & substātia, prout de intelligentijs dicuntur, cognoscantur à nobis quidditatiue: Nam Scotus in 1. distin. 3. quæst. 1. affirmat de ente, & negat de substantia Primò quia cōceptus entis est omnino simplex & vnus: vnde non pōt partim cognosci, partim ignorari: & ideo si aliquo modo cognoscitur, quidditatiue cognoscitur. Secundo, quia nos non cognoscimus substantiam per propriam speciem: ergo nec quidditatiue. Alij vero e contra dicunt conceptum entis non cognosci quidditatiue à nobis: conceptum vero substātiæ ita cognosci. Ratio prioris partis est, quia conceptus entis non est vnus, nec præcisus ab inferioribus: vnde nō cognoscitur quidditatiue, saltē adæquate, nisi omnia inferiora cognoscantur, quod nobis possibile non est. Posterioris vero partis ratio est, quia si substantiam vt sic quidditatiue nō cognoscimus, nihil prorsus quidditatiue cognoscimus, quia ignorata substantia, non pōt accidēs quidditatiue cognosci, & ignorato genere summo non possunt quidditatiue cognosci quæ sub illo continentur. Aliquis vero fortasse opinabitur, vtrumque prædicatum quidditatiue cognosci, propter vtriusque sententiæ fundamentum.

III. Ego vero opinor neutrum cognosci quidditatiue, si de quidditatiua cognitione proprie loquamur. Nam ad cognitionem quidditatiuam nō satis est quod sit cognitio propria alicuius rei vel prædicati, id est, non cōis alijs, hoc n. modo essentiam Dei cognoscimus conceptu aliquo modo proprio; & tamen non cognoscimus eam quidditatiue, quia nō cognoscimus illud ipsum quod est proprium Dei, eo modo quo est, sed per negationes, vel habitudinem ad res creatas. Similiter in hac vita cognoscimus animam nostrā vsque ad eius differentiam specificam aliquo modo, & tamen non cognoscimus quidditatiue, iuxta veriorem sententiam, quia non concipimus illam per propriam substantiam ac speciem, nec modū intelligendi aut operandi eius satis perspicimus, nec denique modū substantiæ eius positiue (vt ita dicam) sed per negationem apprehendimus. Sic ergo, nec rationem substantiæ aut entis quidditatiue cognoscimus: quia proprias rationes horum conceptuū confuse tātum, & per negationes, vel habitudines quasdam explicare possumus.

IIII. Quod in particulari declaratur amplius, nam de ente ad summum cognoscimus esse id quod est, cū scimus aūt quidditatiue quid sit ipsū esse: vnde alij opinantur esse actū re distinctum ab es-

A sentia: alij vero nō distingui. Item incertū est, an illemet cōceptus quem hac voce explicamus, scilicet [id quod est,] sit obiectiue vnus, & habens vnam quidditatem, ergo signum est non cognosci à nobis quidditatiuē. Neque ad hoc satis est, quod illa ratio sit simpliciter simplex, & aliquo modo vna iuxta nostrā sniam: quia ratio quantūuis simplex, pōt confuse, & per improprios cōceptus vel negatiuos, vel connotatiuos cognosci. Hoc ipsum euidentius constat in conceptu substantiæ, cuius rōnem nō concipimus, nisi aut per negationē non existēdi in alio, aut per habitudinem substandi alijs, quæ non pertinent ad quidditatiuam rōnem substātiæ. Rursus nō cognoscimus quidditatiue rōnem subsistētię: imo si lumine fidei non cognouissemus īcarnationis mysterium, p solā naturalē cognitionē non distinxissemus subsistentiā ab essētia substātiæ, nō cognita aūt quidditatiue subsistentia, īpossibile est qdditatiue cognoscere substātiā. Præterea nec substantiā materialem, quæ magis proportionata nobis esse videtur, quidditatiue cognoscere possumus, quia nec materiā quidditatiue cognoscimus, sed per analogiā, vt Aristoteles dixit, & consequen-
B ter nec formā: quod satis ēt manifestat diuersitas opinionum in explicandis propriis rōnibus & effectib⁹ talium principiorum. Quid ergo mirum quod rōnem substantiæ vt sic, & prout in intelligentiis reperitur, quidditatiue cognoscere nō possimus? Maxime cum non sit ita certum, illarum rōnem communem esse vnam & vniuocam, imo de ea te sint variæ Philosophorū opiniones. Denique rō Scoti est optima, quia non cognoscim⁹ substantiam vt sic per propriam speciem, vt constat ex scientia de anima, & attingemus paulo inferius comparando accidens ad substantiam.

Nec censeo inconueniens cōcedere, nullā substantiā cognosci a nobis quidditatiue ī hac vita: V.
quin potius existimo sufficiēti experimēto id notum esse. Quod n. à tantis Philosophis, & tāta adhibita diligentia compertum non est, satis verisimile est excedere naturalem facultatem ingenij humani: non video autem adhuc inuentam esse hanc quidditatiuam cognitionem alicuius sub-
C stantiæ, quam n. maxime videmur cognoscere est humana species velamina, & illamet cognitio tā est imperfecta vt quidditatiua dici nō possit. De accidētibus verò quæ nō p se sentiūtur, idē dici facile potest: de ijs vero quæ per se sentiuntur, maior haberi pōt cognitio, quia per propriā speciem concipiuntur. Sed adhuc illa non videntur quidditatiue cognosci (tanta est humani ingenij imbecillitas) quis enim adhuc satis explicuit quid sit sonus, odor & similia? Sed de his alibi latius: ex hoc tamen discursu confirmatur euidentius resolutio præcedentis sectionis.

Ostenditur, angelos intellectuales esse, & carere materia.

VI.
Dico secūdo, ratione naturali cognoscitur intelligentias esse substantias incorporeas, immateriales, & intellectuales. Hæc conclusio sumitur ex Aristotele 12. Metaph. vbi solum loquitur de motoribus orbium cœlestium, sed est eadem rō de reliquis: atq; idem sentiunt Commentator,

Arist. Commētat.

buebāt, prout meminit Aug. lib. 8. de Ciui. cap. 4. hæc (inquam) diuisio & sine fundamento data est, & ex aliquo falso errore introducta, quo putabāt animas rōnales pro diuersitate meritorum diuersis corporibus vniri, vt ex Plotino refert idē Aug. lib. 9. de Ciuit. c. 10. 15. & 12. Rursus neque ex operatione discerni possunt angeli in incorporeos & corporeos: nam oēs sunt perfectæ intelligētiæ, quæ ad vsum intelligendi non indigēt ministerio corporis: neque oppositum aliquo indicio de aliquibus probari pōt. Omnis itē actio quam extra se habent, est eiusdem rōnis in omnibus, quia nō transcendit localem motionē quæ ab agente incorporeo fieri pōt. Quin potius de motoribus cœlorū, ex locali motu perpetuo conatur Aristoteles elicere, esse incorporeos, quod licèt non satis euidenter colligat, vt in superioribus visum est, certum est tamen illam motionē ꝑ se nō requirere corpus, & magis expeditè, vniformiter, & inuariabiliter fieri si fiat sine corpore.

XI. Quod verò spectat ad illas intelligētias, quas inter nos versari multi ēt ea Gentilib. intellexerūt, nullæ sunt actiones earū, quę etsi frequenter fiāt ab inferiorib. nō possint ēt à superiorib. fieri: ergo neque illæ actiones requirunt corpora substantialiter vnita, sed ad illas sufficiūt assumpta, vel localiter mota, vt Theologi latius tractāt 1. par. q. 51. Denique neq; ex sensibilib. & corporeis passionibus constare pōt quosdam angelos esse corporeos potius q̄ alios; quia nulla naturali rōne constare pōt in aliqua intelligentiarum habere locū huiusmodi passiones. Illa. n. præcipua passio, qua nos credimus dæmones pati ab igne corporeo, nō pōt rōne naturali cognosci, & certum est non fieri virtute naturali. Vnde licèt procedat ab agente seu instrumento corporeo, nō tñ est corporea in se, & ex parte recipientis: ideoq; etiam in animabus separatis locū habet. Aliæ verò passiones animales interdū solent tribui dæmonibus; vt q̇ delectentur odoribus, sen sibilibus, vt ex Gentilibus refert Aug. lib. 8. de Ciuit. c. 16. ex Apuleio lib. de Deo Socratis, & lib. 9. c. 16. & lib. 11. c. 11. ex Porphyrio epist. ad ad Anebundē, & similia refert Cyril. lib. 4. cont. Iulianum Porphyr. lib. 2. de abstinentia animator. & ex Homero & alijs referunt ēt Origen. lib. 7. cont. Celsum, & Theodoret. lib. 3. & 7. de affection. Græcan. Imo multi ex Patribus censuerūt dęmones rebus venereis delectari, quos referre nūc nō est necesse: pōt aūt videri Pamel. in annot. ad Tertullian. Parad. 1. Veruntamen, qui huiusmodi passiones dęmonibus tribuerūt, si id propriè & formaliter intellexerunt, errauerunt, existimātes eos esse aīalia corpora habētia sensus: quod nullo sufficiēte signo aut effectu cognoscere potuerunt, sed aliquo falso rumore, & humana traditione decepti sunt, q ita senserūt. Si verò obiectiuè tm̄ id intelligatur, ad illū effectū nō erit necessariū corpus: possunt. n. dæmones intellectualiter pcipere sensibiles odores, aut nidores sacrificiorū Gētiliū, & in eis spiritualiter sibi cōplacere. Igitur ex effectib nulla est rō discernēdi intelligētias corporeas ab incorporeis.

Aug. Cyril. Origen. Theodoret.

XII. Obiectio. Dicet aliqs, ēt si à nobis ex operatione id non pcipiatur, & ideo in particulari nō possimus discernere quinam angeli corporei sint, qui verò incorporei, id est, an boni, vel mali, an motores

A cœlorum, vel custodes hoīum, &c. ex rōne tamen à priori intelligere possumus dari illos duos ordines intelligentiarum: qa & possibiles sunt, & pertinet illa varietas ad perfectionem vniuersi, solumq; possumus in gnali dicere intelligentias incorporeas, esse natura sua pfectiores. Sed nihilominus dicendum est, Philosophica rōne (etsi Mathematica demōstratio non fit) sufficienter posse ostendi intelligētias corporeas nō esse pōsibiles nec pertinere ad pfectionem vniuersi. Quod ita ostendo, nā vel illæ intelligentiæ talia habēt corpora qb⁹ vti non possint ad sentiendum, vel ad aliquem alium actum vitę, vel habēt organa & operationes sēsuum in corporib. Neutrum dici pōt: ergo. Primum ꝓbatur discursu D. Thomæ 1. p. q. 51. art. 1. & q. 70. art. 3. quia forma quæ est purum intelligendi principium, & per corpus exercere non pōt aliquē actum vitæ, non pōt esse vera forma, & substātia incompleta, natura sua ordinata ad actuandum substātialiter corp⁹, & cū illo substantiam completam per se vnam cōstituens. Nā

Solutio.

D. Thom.

B cum forma sit perfectior materia, non vnitur illi propter materiam principaliter, sed ꝑter cōpositum, & propter se & suam operationem, si ergo nulla operatio propria talis formæ potest per corpus exerceri, esse talis formæ non est natura sua ordinatum ad corpus. nam operatio indicat ipsum esse, & modum eius, quia esse est propter operationem & operatio manat ab esse. Adde, q̇ tale corpus nihil prorsus deseruiret ad operationem intelligendi, qa corpus non deseruit ad hāc actionem nisi mediis sensibus. Nec vero tale intellectiuū principium vniendum est corpori ꝑpter solum localē motum: nā hic mot⁹ per se nō est actio vitæ nisi quatenus procedit à cognitione & appetitu, & seruata proportione nō est actio viuentis corporis nisi quatenus procedit à cognitione & appetito habētibus organa corporea, vt sunt phātasia, & appetitus sensitiuus. Si aūt procedat à cognitione & affectu pure intellectuali & spiritua-

C li, sufficiēter fit in corpore ab extrinseco mouēte: ergo ꝑpter hūc solum motum non pōt principiū intellectiuum substantialiter et vitaliter vniri corpori: ergo non possunt intelligentiæ esse compositæ ex corporibus actionum vitæ expertibus.

Neque ēt possunt intelligentiæ habere corpora per quæ sētiant: nam talia corpora oportet habere organa sensibus accommodata, inter quos primū locum habet sensus tactus: hæc aūt organa requirunt corp⁹ mistum, & ex primis qualitatibus tēperatū, vt constat ex libris de anima, ergo nō possunt habere intelligētiæ talia corpora. Nā intelligētiæ sunt substātiæ omnino incorruptibiles & incapaces alterationū naturalium, quæ ad corruptionem disponūt: huiusmodi aūt corpora sunt natura sua corruptibilia, & alterabilia, cum constet ex materia his elementarib. qualitatibus subiecta. Dices, angelos nō natura sed gratia esse incorruptibiles. Sed hoc esse falsum infra ostēdemus, & per se cōstat esse alienū ab omni rōne naturali. Vnde, ēt illi q dicunt cœlos esse corruptibiles ex parte materiæ, nunquā vero corrūpi, neque in agentib. naturalibus esse vim actiuā in illos, ponūt in ipsis cœlis dispositiones aliquas nō habentes contrarium, ratione quarum corrumpi nō possunt: alioqui si in illis esset tēperamētum calidi & humidi, nulla reddi posset ratio cur non pos- XIII.

possent corrumpi. Si ergo in angelis essent corpora sic disposita & temperata, naturaliter possent corrumpi & alterari. Maxime cum illæ non sint substantiæ semper existentes in aliquo naturali loco ab his agentibus naturalibus remoto, sed quæ varia loca circumeunt, & per qualibet loca quibusuis qualitatibus affecta pertranseunt à quibus nihil patiuntur: ergo signum est non habere corpora naturaliter corruptibilia.

XIIII. Aliter responderi posset ad argum, solum concludere corpora intelligentiarum non habere talia organa & tales sensus, quales nostra habēt; habere tamen posse aliud genus sensuum, quod non requirat corpora corruptibilia, neque organa ex primis qualitatibus temperata. Cur. n. non possit Deus huiusmodi sensus et corpora facere? Sed quāuis demonstrare apertè non possimus hoc implicare contradictionem, nobis tamen satis est nō esse in natura principiū ad fingēda huiusmodi corpora, neq; ex naturalibus principijs intelligi posse quō sint possibilia, aut quales essēt illi sensus, vel quos actus haberent. Vnde qui tribuunt corpora dæmonibus aut angelis non tribuunt illis corpora organica, aut apta ad sentiēdum, sed subtilia aut similaria, & ideo aerea illa vocant, quæ sanè non possent non esse imperfectissima. Ideoq; lōgè verius est nulla esse in intelligentijs corpora, neq; esse aliā naturā ex corpore & spiritu cōstantē præter humanā. Quod indicauit Cōcil. Lateran. cap. Firmiter. de sum. Trinit. dicens, [Deū ab initio tēporis cōdidisse creaturā spiritualē & corporalem, id est angelicam & mūdanā, & deinde humanā quasi cōem ex spiritu & corpore cōstitutā.] Natura ergo angelica tota, & vt oēs intelligētias cōplectitur, nō cōstat corpore & spiritu, sed spiritualis tātū est. Atq; hoc modo sentiunt de angelis, eosq; in eo sensu spirituales vocāt, Patres Ecclesiæ, vt Dionys. c. 1. & 2. de Cœlest. hierar. & 4. de diuin. nom. Igna. epist. 2. ad Trallian. Damasc. lib. 1. de fid. c. 17. & lib. 2. cap. 3. Basil. homil. Quòd Deus nō est autor malorū. Chrysost. hom. 22. in Genes. & 44. in Matth. Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 10. Athan. orat. de cōmun. essen. Pat. & Filij, & Spiritus sanct. & in Psalm. 79. circa id [Qui sedes super Cherubim,] prout refertur in VII. Synod. epist. German. ad Thoren. lib. 2. cont. Hære. c. 54. & 55. Greg. 2. Moral. cap. 5. Hilar. 8. de Trinit. Hier. Isa. 63. Leo Papa epist. 96. & August. licet multis locis videatur dubius, tamen 1. lib. Retract. c. 11. & 13. & lib. 2. c. 14. retractat quod alibi dixerat, angelos habere animas, aut esse animas, sed appellandos dicit creaturas spirituales & spiritus.

Cōcil. Lat.

Dionys.

Ignat.

Damasc.

Basil.

Cyrill.

Ireneus.

Greg.

Leo Papa.

XV. Scio posse etiā in contrarium multa objici ex Patribus Ecclesiæ, & ex antiquis Philosophis. Sed quòd Philosophi in re occulta, et à sensibus valde distāti errauerint, mirandū non est: Patres verò Ecclesiæ interdum secuti sunt in his rebus quæ ad doctrinam fidei nō pertinent, antiquos Philosophos, præsertim Platonē: aliquādo vero rem aliquā, materialē vel corporeā vocant nō absoluta proprietate, sed cōparatiua locutione: sic Damascen. supra. simul dicit angelos esse incorporeos & immateriales i se, materiales aūt respectu Dei. Et eodē modo exponi pōt quod dicitur Ecclesiast. dogma. c. 12. & 13. nihil esse incorporeum præter Deum, & rō redditur, quia oīs crea-

A tura localiter circumscribitur: quod etiā lato modo intelligi potest, vt inferius dicam. Quin etiā August. hæres. 86. referens Tertullianum asserentem Deum esse corpus, piè dicit posse exponi, vt dicatur Deum corporeum, id est, qui non est inane quid aut confictū, sed verum & perfectum ens. Quo sensu à nobis exponitur illud Pauli, [In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter,] id est, verè & naturaliter, & nō tm̄ figurato. Multo ergo magis possunt angeli dici corporei, non propter corpoream molem & extensionem, sed propter compositionem aliquā & imperfectionem quam habent in comparatione Dei.

Patres dicētes angelos esse corporeos qualiter intelligēdi.

XVI. Angeli sunt immateriales. Ex hac parte conclusionis colligitur alia, seu aliud attributum intelligentiarum, scil. angelos esse immateriales, id est nō cōpositos ex materia, seu ex partibus essentialibus realiter distinctis, quarum altera sit potentia, altera actus substātialis. Hæc illatio cōstat ex alio principio quod disput. 13. probatum est, scil. hanc compositionem non inueniri nisi in rebus quantis & corporeis: cū ergo ostensum sit angelos non habere quantitatē molis, nec extensionem partium, rectè concluditur eos esse immateriales. Et quia eo loco B adduximus omnia quæ hic desiderari poterant, nihil hoc loco addere aut repetere necesse est.

Angelos esse intellectuales.

XVII. VLtimò ex dictis attributis infertur aliud in tertia parte cōclusionis positum, scilicet, angelos esse intellectualis naturæ, quod et si naturaliter euidens, & in fide nostra certissimum, vt Bernardus notauit lib. 5. de consideratione. ad Eugenium. Nam angeli mali peccare potuerunt, & angeli boni semper vident faciē Patris, & eorum quæ ad homines loquuntur, et eos docēt, mouent, tentant, &c. quæ omnia sine intellectu fieri non possunt. Denique, ipsum nomē intelligentiarum quod Philosophi angelis imposuerunt, satis indicat eos sensisse angelos esse intellectuales. Præterea, ratio supra facta qua ostendimus intelligētias esse, conuincit eas debere esse naturæ intellectualis, quia Deus in hoc supremo gradu consti- C tutus est, & ex similitudine ad ipsum, & ex perfecta participatione illius gradus quantum in natura creata esse pōt, conclusimus necessarias esse in vniuerso huiusmodi creaturas: ergo tales creaturæ sunt substantiæ viuentes & intellectuales.

Bernard.

XVIII. Tādem hoc ipsum probare possumus ex prioribus attributis: sic enim D. Tho. 1. par. q. 14. art. 1. probat Deū esse naturæ intellectualis, quia est incorporeus & immaterialis. [Nam immaterialitas (inquit) alicuius rei est ratio q̄ sit cognoscitiua & iuxta gradum immaterialitatis est gradus cognitionis:] & ideo Deus sicut est summe immaterialis, ita est summe cognoscitiuus: ē contrario vero res corporeæ vsq; ad gradū plantarum propter nimiā materialitatē nullā participāt cognitionē: animalia verò aliquā participāt cognitionē, eo q̄ aliquo modo incipiūt dominari materiæ, & esse capacia formarū seu specierum sine materia, aīa vero rōnalis iā attingit intellectualē gradū: quia licet informet materiā, subsistere tñ pōt sine illa: ergo intelligētiæ quæ magis accedūt ad immaterialitatem Dei (quia nō solū subsistūt sine materia, sed ēt illam non possunt informa-

D. Thom.

te

re, neque ad eam habent essentialem habitudinē, neque illa indigent vllo modo ad suas proprias & vitales operationes, viuent vita purè intellectuali, vt ēt Aristoteles docuit 12. Metaphy. c. 8. & 1. de cœlo cap. 8. Quòd autem immaterialitas sit ratio alicui rei quod sit cognoscitiua, declarat D. Thom. ex eo, quòd materia est quæ limitat & coarctat formam: natura aūt rei cognoscētis postulat quandam habitudinem & capacitatem, ratione cuius possit superiori modo fieri ea, quę cognoscit, ex 3. de anim. tex. 37. Potest autem in hūc modum declarari, quia intellectualis vita est perfectissima, omnis autem vita actualis consistit in perfecto & interno quodam modo operandi, qui necessario prouenit à forma & non à materia, quia materia non est actiua, sed purè recepti ua. Ergo quo forma magis superat imperfectionem materiæ, eo perfectius est operatiua, & ideo formæ inanimatorū, quia valde materiales sunt, licèt aliquid extra se agere possint, non tamē perfecto, & vitali modo operari. Reliquę verò formę vel attingūt gradū vitæ, vel in eo tanto maiorē perfectionē participant, quanto in suo esse & perfectione magis distāt ab imperfectione materiæ: ergo formæ omnino abstractæ & elongatæ à potentialitate materiæ, participabunt optimū vitæ modum, qui in intelligendo consistit.

XIX. Sed obijciet aliquis, totū hunc discursum supponere, omnem substantiam immaterialem esse intellectualem: hoc autem principiū neque est per se notum, neque euidenter demonstratum. Quam.n. contradictionē implicat, creare Deum aliquā substantiā intellectualem non intelligentem? Si aūt hoc non implicat, vnde constat nullam ex creatis esse huiusmodi? Deinde, quo modo pōt immaterialitas esse ratio intellectualitatis cū illa sit negatio, hæc perfectio positiua? Quòd super illam negationem aliqua positiua differentia circumscribatur, illa vel est communior quam intellectualitas, & ita non potest esse rō adæquata intellectualitatis, vnde dantur accidentia materialia, quę nullo modo sunt intellectualia: vel si sumatur vt est perfectio substantiarū intellectualiū, nō dicit aliquid distinctū ab intellectualitate.

XX. Hęc & alia obijciunt Gabr. in 1. dist. 35. q. 1. & Aureol. apud Capreol. ibid. q. 1. Respondetur tamen, verius videri esse impossibilem substantiā creatam spiritualem & incorpoream quæ intellectualis non sit. Quod videntur D. Thomas, & omnes Theologi supponere, & Dionysius toto lib. de Cœlesti hierarch. Nam inde colligit angelos esse intelligentes, quia sunt similes Deo, in esse spirituali, & immateriali, & quò in hoc puriores sunt, eo esse in intelligendo perfectiores. Et August. lib. 12. Genes. ad liter. cap. 10. omnem substantiam actu intelligibilem ait esse intellectualem: & licèt de facto loquatur, tamen sentit illam esse connexionem per se ac necessariā. Imò, si huiusmodi nō esset, nemo certe affirmare cum fundamento posset, omnem substantiā actu intelligibilem seu spirituale esse intellectualem: nā cur Deus in illo ordine non fecisset substantiam cognoscentē, & non cognoscentē, si esset possibilis vtraq; differētia, sicut est i corporali? Ratio aūt cur hoc non sit possibile, tacta est supra, & declaratur amplius, quia nō pōt intelligi substātia, præsertim actualis, & habēs esse simpliciter, quæ

A non habeat operationē connaturaliter sibi proportionatam: ergo omnis substantia spiritualis necessario habebit huiusmodi operationem. Illa autem operatio nō potest consistere in sola actio ne transeunte, tum quia huiusmodi actio, prout esse potest inter res creatas, supponit communicationē aliquā in materia seu in modo compositionis, vt infra dicam: tum etiam quia talis actio si non procedat ex operatione vitæ valde imperfecta est: substantia aūt spiritualis, cum sit in perfectissimo ordine rerum, participare debet ex natura sua perfectum operandi modum: ergo operatio substantiæ spiritualis, intrinseca & connaturalis est immanens. Et consequenter etiā erit operatio vitalis, quia actio per se immanens vt talis est, semper est vitalis, & quia gradus viuentis perfectior est quā non viuentis. Ergo substantia spiritualis cū sit perfectissimi ordinis, in eo gradu cōstitui debet Denique, talis operatio necessario erit spiritualis, cū sit in substātia spirituali: operatio aūt spiritualis vitalis, & immanens, tm̄ est illa quæ ad gradum intellectualem pertinet.

B Ad alteram partem obiectionis respondet Capreolus, cum esse immateriale dicitur ratio esse intellectualis, non sumi intellectuale pro differētia essentiali, seu (vt aiunt radicaliter) sic enim ratio facta probat idem esse substantiam esse spiritualem & intellectualem: & ideò non posse vnū esse rōnem alterius, sed sumi intellectuale pro facultate proxima intelligendi, & hoc modo clarū est, intellectū consequi ad talem substantiam eò quòd spiritualis sit. Addo verò, etiam si sumatur intellectuale priori modo, posse verificari quod immaterialitas sit ratio eius, non quidem per modum proprij principij & causæ, sed vel solū quatenus vna conditio infert aliam, vel summum quatenus vnus conceptus est ratio alterius: quo modo in Deo dicimus vnum attributum esse rationem alterius. Et quidem si immaterialitas sumatur pro negatione compositionis ex materia & forma in substantia completa seu actuali, sic dici pōt ratio intellectualitatis solū per modū cōditionis, sine qua non, qua posita, necessariò cōsequitur, talē substantiam esse intellectualem. Si verò sumatur pro perfectione positiua, quā per illā negationē circūscribimus, sic licèt in substantia spirituali nō distinguantur spiritualitas (vt sic dica) & intellectualitas, nihilominus nō possumus

C ea distinguere secūdum præcisos & inadęquatos cōceptus. Nā sicut eadē forma, secundum eandē omnino entitatē & rationem essentialem, & informat & est principium operandi, quamuis hęc duo per conceptus à nobis distinguatur, ita eadē forma separata ex vi eiusdem differētiæ essentialis, & est in eo talis perfectionis & ordinis, & est radicale principiū talis operationis, quę est intelligere, nos verò ea duo rōne distinguimus per inadęquatos conceptus. Dequorum priori (si obiectiue eos comparado) verissimè dicimus esse rationem posterioris: nam, quia forma in se talis est, vt gradum & ordinem substantiarū spiritualium attingat, ideò necessariò est intellectualis, idest, radicale principium intelligendi. Atq; hoc modo sumpta immaterialitas non est quid cōmunius quàm intellectualitas, nec è conuerso, sed cōuertuntur inter se: & nihilominus vna dicitur esse ratio alterius propter dictā præcisionē intellectus.

Capreol. XXI.

Gabriel. Aureol.

D. Thom. D. Dionys. D. August.

XXII. Vnde non refert q accidētia spiritualia, intellectualia non sint, quia nō sunt immaterialia eo mō quo nūc loquimur de re immateriali, f. prout conuenit enti per se. Et ratio est, quia sola substātia est primum operandi principiū: accidentia vero sunt facultates aut operationes vel dispositiones substantię: & ideo, licet substātia immaterialis necessariò sit principale principiū intelligēdi, accidentia, licèt spiritualia et sint, non participāt hanc perfectionē. Imo licèt quędā sint principia proxima, nō tñ oīa, quia vel sunt operationes ipsę & actus vltimi, vel sūt principia proxima aliarū actionū, quæ possunt et angelo conuenire, vt sunt appetere, mouere, &c. vel sunt tātum quidā modi ipsius substantiæ, vt localis præsentia.

Angelos esse finitæ perfectionis, & quomodo.

XXIII. Dico tertio. Naturali rōne cognosci, omnes intelligētias creatas esse limitatas & finitas in perfectione essentiali, & consequēter in eiūs virtute, quæ ad eandē essentiā consequitur. Hæc assertio in se quidem omnino certa est & demonstrat. n. facilè ex principijs in superioribus positis & demonstratis. Probatum est n. oēs has substātias distinctas à prima necessario fore creatas, qa ens necessarium ex se solum vnum esse pōt in rerum natura. Deinde ostensum est, de intrinseco & essentiali conceptu entis creati esse vt sit finitū essentialiter, quia de essentia eius est vt sit dependens: inuoluit aūt repugnātiam q ens infinitum dependeat, vt supra diximus: & inde et conclusimus fieri nō posse vt Deus creet alium Deū seu aliud ens simpliciter infinitum: ergo commune attributum omnium intelligentiarum à Deo distinctarum est, quòd sint finitæ & limitatæ perfectionis essentialis, & in hoc omnes Philosophi catholici conueniunt.

Quid Aristoteles in hoc senserit.

XXIIII. Quærunt tamen, an Aristoteles ità de his intelligentijs senserit, vel putauerit potius eas esse simpliciter infinitas. Et ratio dubitādi est, qa 12. Metaph. ex perpetua motione celi colligit infinitam virtutē motoris: sed ipse sensit, vel oēs, vel multas intelligētias perpetuo mouere: ergo sensit oēs illas esse infinitas. Deinde non aliter probat immaterialitatē harū substantiarum nisi ex infinitate earū, vt patet ex 12. Metaphysi. text. 41. vbi ita ratiocinatur de primo motore, & text. 42. concludit plures esse tales substantias perpetuò mouentes, & text. 43. colligit oēs illas esse sempiternas, immobiles, & sine magnitudine. Vbi D. Thomas aduertit, collectionē Philosophi in eo fundari, q mouent tēpore infinito, & consequēter virtute infinita. Nihilominus incredibile videtur Aristotelē existimasse, oēs intelligētias motrices orbiū esse infinitas simpliciter & in essentia, prout nūc loquimur. Nam ipse, vt in superioribus probatum est, nō ignorauit oēs esse creatas à primo motore, quem solum fatetur in fine Metaphysicæ esse vnicum principem vniuersi: ergo existimare non potuit illas intelligētias esse infinitæ perfectionis simpliciter: cum hæc plane repugnet cum dependentia ab alio, imo & cū inequalitate. Quo modo. n. possūt inferiores intelligentiæ esse inæquales Primæ, si sunt simpliciter & in genere entis infinitæ sicut Prima? Imo Aristoteles eas etiam inter se facit inæquales, ait. n. lib. 12. Metaphysi. cap. 8. ita esse perfectione ordinatas, sicut sunt cęli quos mouent. Quomodo autem cum hac veritate consistere possit alter discursus Aristotelis, difficile est ad explicandum: quid vero à nobis dici possit, paulò post subijciam.

Sint ne intelligentiæ in essentia infinitæ saltim secundum quid.

XXV. Quæri enim vlterius potest, estò intelligentiæ creatæ non sint infinitæ simpliciter in essentia seu in genere entis, possint ne existimari infinitæ secundum quid, id est in aliquo genere vel specie, vel quoad aliquam proprietatem seu virtutem. Nonnulli enim putant non esse inconueniens attribuere huiusmodi infinitatē intelligentijs, quia, ex hoc quod aliqua creatura sit infinita hoc modo nullum sequitur incōueniens, quia nec sequitur, talem creaturam non dependere, neque dari non posse plura entia tali modo infinita, & vltra illa aliud ens infinitum simpliciter, quod sit causa illorum: Angelos aūt sic esse infinitos inde fit verisimile, quod quilibet eorum ità perfectus est, vt infrà se continere possit rerum species infinitas seu plures in infinitum. Itē quia vim intelligendi habent quodammodo infinitā, cum ad infinitam rerum multitudinem, & ad infinitum etiam obiectū extendi possit.

XXVI. Veruntamen hæc infinitas secūdum quid & bene & male intelligi potest, & recte declarata, ferè nulla est nisi nomine tantum. Duob. n. modis intelligi potest, rem creatam esse infinitam secundum quid, formaliter f. vel virtualiter tantùm. Priori modo esset infinitus calor, si formaliter & re ipsa haberet infinitos gradus intēsionis, & similiter esset infinita linea, si secundum longitudinem haberet infinitas partes æquales, vtraque. n. infinitas esset secundum quid, quia tantum esset in latitudine caloris vel lineæ. Hæc aūt infinitas formalis repugnat (vt existimo) entitati creatæ: quia licèt in genere entis dicatur secundū quid, tamen in aliqua ratione est infinita simpliciter, & constituit absolutè infinitum in actu, vel in intensione, vel in extensione, & vtrumque repugnat esse in rerum natura vt nō suppono. Hęc ergo infinitas secundum quid nō potest angelis attribui, nec sm qualitatem, quia nullam habent infinitē intensam. nec secundum multitudinem, quia non habent infinitam aliquam multitudinem perfectionum, aut principiorum operationum. Nec denique in essentia, quia hæc infinitas formalis intelligi nō potest in re indiuisibili, quę nullā habet latitudinem, & quę alioqui est simpliciter finita in perfectione sua, vt est substantia angelica: quia seclusa infinitate perfectionis essentialis non potest intelligi infinitas actualis & formalis nisi in re vel habente quantitatem, vel latitudinem proportionatam quantitati, vt est latitudo intensiua.

Dices,

XXVII. Dices, Sicut in essentia indiuisibili & perfectissima intelligitur formalis infinitas simpliciter in perfectione, vt patet in essẽtia diuina, ita in simplici substantia angelica posset intelligi formalis infinitas perfectionis, quamuis secundum quid, & in certo genere. Respondetur negando similitudinem, quia hoc ipso, quod huiusmodi essentia est finita simpliciter, & constituitur per finitam & limitatam differentiam, per eandem ita limitatur in omni genere, vt in nullo habeat totã perfectionem essentialem quæ in eo esse potest. Vnde discurrendo per omnes perfectiones formales & essentiales, in omnibus inuenietur finita, scilicet in rõne substantiæ, spiritus, in bonitate, intellectualitate, &c. Secus verò est de essentia infinita simpliciter, quæ per nullam differentiã limitata est, & ideò in qualibet perfectione simpliciter, & in omnibus simul formaliter habet summam perfectionem simpliciter.

XXVIII. Virtualis autem infinitas duobus modis concipi & declarari põt: primò per eminentiã quandam, & æquiualentiam ad res infinitas inferioris ordinis: quo modo facilè admitti põt infinitas secundũ quid in angelica natura, nec solũ in illa, sed etiã in natura humana, & in qualibet re perfecta superioris ordinis cõparata ad res ordinis inferioris: sic enim humana natura pfectior est qualibet specie bruti, & si in infinitum multiplicentur imò illa sola pluris æstimãda est, quantum ad perfectionem naturæ, quã oẽs aliæ simul sumptæ. Hæc tñ infinitas reuera nõ est infinitas nisi nomine tñ: quia nihil aliud est quàm finita quædã perfectio sub qua possunt infinitæ, vel in infinitum multiplicari, eò quòd nunq̃ attingãt illum gradum & ordinem in quo res perfectior constituta est. Atque hoc modo quælibet species angelica põt dici infinita, præcipuè si ad res materiales comparetur, nec in substãtia angelica secũdum se sumpta põt alius modus infinitatis intelligi. Non desunt tñ qui alium etiã modum infinitatis intelligentijs tribuant, nimirum, quia vnaquæque continet totam perfectionẽ suę speciei, quæ quodammodo est infinita, quatenus in alijs speciebus potest ad indiuidua communicari in infinitum. Ita tenent qui existimant in vnaquaque specie angelica vnum solum indiuiduũ esse posse: de qua re latè Caietanus de ente & essent. capit. 6. Sed hæc infinitas (vt opinor) nulla est, falsumque fundamentum supponit, vt patet ex his, quæ de principio indiuiduationis supra Disput. 5. diximus.

XXIX. Alio tandem modo potest illa infinitas virtualis declarari in ordine ad operationem vel effectum: & sic dicetur virtus infinita quæ põt aliquo modo infinitum operari, & essentia sm̃ qd infinita dicetur illa, ad quam talis virtus consequitur. Non potest autem huiusmodi virtus attribui angelis nisi vel in ordine ad actus immanentes intellectus & voluntatis, vel in ordine ad transeuntem actionẽ, quæ (vt suppono) in intelligentijs creatis esse non potest nisi motio localis. Quoad primos igitur actus impropriissimè dicetur infinita virtus intellectiua, vel appetitiua angeli, quia simpliciter habet finitum operandi modum, & finitam vim seu attentionem in operando adhibere potest: vnde vnum tantũ adæquatum actum valet exercere, vel ad summum plures per modum vnius, qui vim finitam non excedat. Quod verò sit capax plurium specierum intelligibilium etiam in infinitum, solum ad potentiam passiuam pertinet, quæ inde non augetur in perfectione. Rursus quod successiuè possit plures actus in infinitum efficere, ad permanentiam tantum eiusdem virtutis pertinet, non ad augmentum in uirtute agendi. Denique quod possit attingere varia obiecta in infinitum, & præter ea aliquod obiectũ simpliciter infinitũ indicat quidem capacitatem aliquo modo infinitam, id est eminentem & uniuersalem, absolutè tamẽ non potest illa uirtus propriè dici infinita, quia semper habet terminum in summo actu, quem potest efficere.

XXX. Quòd verò spectat ad uirtutem motiuam, duplicem infinitatem potest habere in effectu. Prior est continuationis & successionis perpetuæ, & hoc modo existimant aliqui sensisse Aristotelem omnes intelligentias esse infinitas, quia mouere possunt tempore infinito. Sed hæc infinitas in effectu non indicat infinitam virtutẽ in causa, sed solum virtutem infatigabilem ac perpetuò durantem, ut supra ostendimus, cum de infinitate Dei ageremus. Ex hac ergò infinitate effectus non potest colligi infinita virtus intensiua, nec infinita essentia, etiam secundum quid. Nec etiam inde colligi potest, quod talis virtus omnino sit separata a quantitate, vt dicto loco ostendimus. Alius modus infinitatis in hoc effectu esse potest quoad velocitatem motus, ut si dicamus intelligentiam quamlibet habere virtutem ad mouendum quodlibet corpus quacunque uelocitate maiori & maiori in infinitum: talis enim uirtus sine dubio esset infinita secundũ quid, scilicet in genere virtutis motiuæ. Et hunc sensum aliqui Aristoteli attribuunt. Sed nec põt satis colligi ex discursu eius, nec sufficit intentioni eius. Primum patet, quia ipse solum colligit infinitatem intelligentiarũ ex perpetuitate motus, ex hoc autem effectu non potest colligi quod motor habeat virtutem ad velociorem motum in infinitum efficiendum, quia potest esse virtus limitata ad tantam velocitatem efficiendam sine vlla defatigatione, & illa posset motum tantæ velocitatis infinito tempore continuare, & non augere seu intendere velocitatem eius. Secundum verò patet, quia etiam si daremus intelligentias motrices orbium esse illo modo infinitas, inde per locum intrinsecum non sequitur, esse virtutes extra omnem magnitudinem, vt facilè patet ex supra dictis attributis Dei.

An potentia motiua angelorum infinita sit.

XXXI. Sed quanquam hæc non fuerit mens Aristotelis, posset aliquis probabiliter defendere intelligentias habere hanc infinitatem secundũ quid. Quia ad eam non requiritur infinita essentia, nec qualitas aliqua formaliter infinita, sed solum virtus superioris ordinis, quæ propterea i effectu inferioris ordinis nõ habet supremũ aut maximũ terminũ. Et cõfirmari hoc põt, nam iuxta probabilem sententiam angelus motu discreto potest in momento se ipsum transferre ab vno loco in alium, imò etiam in distantem locum (vt aliqui volunt) ergo & motu continuo poterit se ipsum quacunque velocitate mouere in infinitũ, ergo similiter poterit mouere eodẽ mõ qđlibet corpus. Si ergo hæc snia vera est, poterunt intelligentiæ

dici infinitæ ſecundum quid, ſeu in mouendo, A quæ infinitas poteſt dici radicaliter eſſe in eſſentia, quatenus illa virtus in eſſentia ipſa radicatur. Quanquam verò hic modus infinitatis ex ſe non repugnet naturæ creatæ, incertum tamen eſt an cõueniat angelis: quia nullus eſt effectus ex quo ſufficienter colligi poſſit, & alioqui cum omnis virtus eorum ſit abſolutè finita, veriſimile eſt terminari ad maximum in quauis latitudine effectus quem poteſt efficere. Itaque hæc res dubia eſt de qua iterum redibit ſermo infra ſect. 6. cum de virtute actiua intelligentiarum agemus. Nũc quod ad eſſentiam, & ſubſtantiam earum attinet, conſtat eas eſſe omnino finitas, meliuſque ac proprius loquemur, ſi neque ſecundum quid infinitas eas appellauerimus.

XXXII. Sed quid ad Ariſtotelem? Reſpondeo vix ſatis intelligi poſſe quid de his intelligentijs ſenſerit, nam quoad hanc partem eodem modo loquitur & ratiocinatur de illis ac de primo motore, vt aperte D. Thom. fatetur, & alij expoſitores: Põt autem dici, Ariſtotelem ſuo diſcurſu probaſſe quidem in motoribus cœlorum eſſe virtutem infinitam: hanc aũt non eſſe formaliter in omnibus, ſed in aliquo primo & principali motore, in quo cæteri omnes aliquo modo nituntur vt poſſint perpetuo mouere, & ideò neceſſariũ nõ eſſe vt affirmet Ariſtoteles omnes intelligentias motrices, quæ immediatè mouent cœlum eſſe in ſe infinitas, ſed mouere aliquo modo virtute infinita, id eſt niti ad mouendum in aliqua infinita virtute. Sed, licèt hoc verum ſit, ægrè tamen aut nullo modo põt ad Ariſtotelẽ applicari, Primò quidem quia illa infinitas nõ põt colligi ex infinita duratione motus, ex qua Ariſtoteles argumentatur, ſed ex ſubordinatione proximi motoris ad primum, ſeu cauſæ ſecundæ ac primam, quæ in actione ſeu motione ẽt momentanea interuenit. Secundò quia inde non potuiſſet concludi, oẽs intelligentias motrices orbium eſſe incorporeas, quia licèt eſſent corporeæ, poſſent niti in mouẽdo virtuti infinitæ primi motoris ſeu ab illa pendere. Quare nihil inuenio, quod in hac parte ad explicandum Ariſtotelem mihi ſatisfaciat.

De ſimplicitate, & actualitate ſubſtantiæ angelicæ.

XXXIII. Dico quarto. Intelligentiæ creatæ licèt ſint ſubſtantiæ ſimplices ſubſtantialiter ac phyſicè, non tamen ſunt omnino ſimplices Metaphyſicè vel accidentaliter, ideoque non ſunt puri actus, ſed potentiales aliquo modo. Hæc concluſio etiam eſt certa & demonſtrari poteſt ratione naturali. Nam prior pars de ſubſtantiali ſimplicitate phyſica ex dictis ſatis conſtat, quia in hoc tñ conſiſtit, ꝙ nec ſunt compoſitæ ex materia & forma, nec ex partib. integrantib. quę nullę ſunt ſine quantitate: vtrunq; aũt in ſuperiorib. oſtenſum eſt de huiuſmodi ſubſtantijs. Metaphyſica aũt compoſitio ſubſtãtialis multiplex eſt: vna ex natura & ſuppoſito, alia ex eſſe & eſſentia. & hæ duæ qualeſcunque illæ ſint, id eſt ſiue modales ſiue reales, ſiue rationis, in omnib. intelligẽtijs creatis reperiuntur, vt conſtat ex ſupra dictis de exiſtentia & ſubſiſtentia in rebus creatis.

Sintne intelligentiæ ſuo genere, ex quo & differentijs conſtent.

Alia compoſitio eſt ex genere & differentia. XXXIIII. Et hanc aliqui negant conuenire intelligentijs, quod ſignificat Commentator 12. Metaphy. text. 26. & 2. de Cœlo text. 49. quem ſequuntur Durand. in 2. diſtinct. 3. quæſtio. 1. & Marſil. in 2. quæſtio. 2. Fundamentum eſſe poteſt, primo quia genus ſumitur à materia, & differẽtia à forma: ergo vbi non eſt materia ac forma, non erit genus & differentia Secundo, quia quod componitur ex genere & differentia collocatur in prædicamento: ſed intelligentiæ non collocantur in prædicamento. Maximè enim in prædicamento ſubſtãtiæ: in illo aũt eſſe non poſſunt, quia cum ſubſtantijs corruptibilibus genere nõ cõueniũt. Tum quia dicit Ariſtot. 10. Metaphy. cap. vltim. corruptibile & incorruptibile differre genere, tũ B etiam quia vnum genus dicit vnam naturam cõmunem: nõ poteſt autem concipi vna natura cõmunis, quæ nec corporea ſit, nec incorporea, ergo neque vnum genus commune intelligentijs & cæteris ſubſtantijs.

Comment. Durand. Marſil.

Verior tamen ſententia eſt, in angelis reperiri XXXV. compoſitionem ex genere & differentia, quam tenent frequentius Theologi D. Thom. 1. par. q. 50. artic. 2. & in opuſc. de ent. & eſſent. capit. 6. & in 2. diſt. 3. q. 1. vbi Capreolus, Scotus, Heruæus, & alij, Ferrar. 2. cont. Gent. ca. 95. Henric. quodlib. 7. quæſt. 8. Alexan. Alenſ. 5. Metaph. text. 33. Soncin. 12. Metaph. q. 47. & idem tenet Auicenna lib. 9. ſuæ Metaph. cap. 4. Ratio eſt, quia intelligentiæ conſtitui poſſunt in prædicamẽto, nam Deus ideo excluditur, quia eſt infinitus & rationes oĩum prædicamentorum in ſe eminenter cõtinet, neque habet conuenientiam vniuocam cũ entibus creatis: ſed hæ oẽs rõnes deficiunt creatis intelligentijs: ſunt enim finitæ in eſſentia & virtute, & nullo modo continent in ſola ſua ſubſtantia omnes perfectiones prædicamentorum omniũ, neq; formaliter, neque propriè eminenter: ideoque veris ac proprijs accidentibus aſſici poſſunt, vt infra dicemus. Habent deinde vniuocam conuenientiam cum cæteris ſubſtãtijs crea- C tis, tum quia cõceptus ſubſtantiæ cõis eſt illis, & nulla eſt ratio analogiæ confingẽdæ, tum ẽt quia in modo ſubſiſtendi ſeu ſubſtandi accidentibus propriam cõuenientiã ſeu ſimilitudinẽ habent, abſq; dependentia & habitudine vnius ad aliud. Collocantur ergo intelligẽtiæ creatæ in eodem prædicamento ſubſtãtiæ, in quo ſunt cæterę ſubſtantiæ creatę: ſicut etiam accidentia illarũ ſubſtantiarum in proprijs prædicamentis accidentiũ collocãtur, vt infra videbimus. At vero quidquid eſt in prædicamento, compoſitum eſt ex genere & differentia, quia neceſſe eſt vt ſub ſupremo genere contineatur: ergo erit tale genus in illa re contractum per aliquam differẽtiam. Item, accidens, licèt ſit forma ſimplex, poteſt eſſe compoſitum ex genere & differentia propter conuenientiam aliquam inadæquatum, vt ita dicam, & diſſimilitudinem quam habere poteſt cum alijs accidentalibus formis; ſed hoc totum

D. Thom. Capreol. Scotus. Heruæus. Ferrar. Soncin. Auicen.

tum reperitur in intelligentijs, quamuis sint formæ physicè simplices: ergo optimè possunt ex genere & differentia componi.

XXXVI. Denique hæc compositio nō præsupponit necessario compositionē ex materia & forma, quia vt supra diximus genus, non sumitur à materia physica, sed dē sumi per quādam proportionem ad illā, vel sm̄ id quod in re tanq̄ potentiale qd & actuabile concipitur. Et sanè cū illa cōpositio ex materia & forma sit realis, & maxima quæ esse pôt in essentiali cōpositione, non est cur necessariò præsupponatur ad cōpositionē ex genere & differētia, quæ minima est, & rōnis tm̄. Solet aūt D. Thomas fundare aliquo modo cōpositionē ex genere & differentia in cōpositione ex esse & essentia, quia essentia cōparatur ad esse sicut potētia ad actum. Veruntamē si id intelligatur de essentia & esse realiter distinctis, necessarium sanè non est, quia ad hāc compositionem rōnis, neque illa realis compositio ex necessitate præsupponitur. Quacunque.n. rōne intelligatur essētia finita, intelligitur capax alicuius propriæ differentiæ cōstitutiuę, & alicuius conuenientiæ vniuocæ & limitatæ ac determinatæ cum cæteris rebus, & hoc satis est ad compositionē ex genere & differētia. Atq; hoc modo fundatur hæc compositio in limitatione essentiæ finitæ, vnde quia talis essentia semper est potētialis, & nō necessariò aut ex se habet actualem existentiā, ideò in bono sensu dici etiam pôt hæc compositio ex genere & differentia, suppone re compositionē ex esse & essentia, qualiscunque illa sit.

Exponitur dictum Aristotelis, *Corruptibile & incorruptibile differunt genere.*

XXXVII. PRimum itaque fundamentum alterius sententiæ solutum iam est. Ad secundū ēt respōsum est negando assumptum, ostendimus.n. intelligentias verè collocari in prædicamēto substantiæ. Ad primam aūt probationem in contrarium, cōis interpretatio illius dicti Aristotelici, [Corruptibile & incorruptibile differunt genere,] est debere intelligi nō de genere logico, sed physico. Ita D. Thom. 10 Metaphysicę, & opusc. 42. c. 6. & 7. & Alens. 10. Metaph. text. 26. qui distinguit genus logicū, & genus naturæ, & Scotus ibid. Alij respondent Aristotelem non esse locutum de genere prædicabili, sed de genere subiecto, sic enim aliquando accipi apud Aristotelem nomen generis constat ex 4. Metaph. text. 2. & lib. 5. text. 33. & ex 1 Poster. text. 19. Quæ responsio nō est diuersa à præcedenti nisi in verbis, nam quod prior rōsio appellat genus Physicum, appellat posterior genus subiectū, vt apertè declarauit Alensis 5. Metaph. text 34. Na genus subiectū nō est aliud, quā potentia physica ad varias mutationes suscipiendas: hoc aūt ipsum est genus physicum. Vnde in summa, vtriusq; respōsionis sensus est, corruptibile & incorruptibile secundum Aristotelem differre non tm̄ forma, sed etiam materia vel materiali proprietate.

D Thom. Alens.

Fonsec. 5. Met. c. 2. q. 5.

XXXVIII. Et est quidem responsio cōsentanea mēti Aristotelis, quod ita declaro. Posset enim aliquis existimare, Aristotelem pro eodem ibi capere differre genere & differre specie: ita enim ibi colligit, Cōtraria sunt specie diuersa: & corruptibile & incorruptibile sunt cōtraria. ergo necesse est esse diuersa genere. Quæ collectio ineptissima esse videtur, & in quatuor terminis, nisi pro eodē sumatur differre genere & specie. Videtur ergo nihil aliud Aristoteles intendere, q̄ quòd corruptibile & incorruptibile differant essentialiter. quod verissimum est, præsertim in substantijs. Videturque id sufficere intētioni Aristotelis, qui inde deducit Platonē non rectè posuisse ideas rerū corruptibilium separatas & incorruptibiles, quia nō pôt indiuiduum esse corruptibile, & species incorruptibilis, cum species & indiuiduum nō differant specie. Huic verò interpretationi obstant vltima verba Aristotelis in illo capite, vbi sic cōcludit, [Quæ verò genere diuersa sunt, plus distant, quàq; specie:] Vbi aperte declarat illa duo esse diuersa. Quocirca oēs interpretes aduertunt, Aristotelem in illa illatione à nobis inducta nō inferre corruptibile & incorruptibile differre genere ex eo solum quòd contraria differant specie, sed ex eo quòd corruptibile & incorruptibile differunt secundum potētiam & impotentiam, seu secundum potentiam subiectam vel non subiectam priuationi.

XXXIX. Vnde sensus illius rōnis est, cum contraria soleāt differre specie, nihilominus corruptibile & incorruptibile, ēt si sint cōtraria, non tm̄ specie, sed ēt genere differre: quia non solū differunt ex parte actus, sed ēt ex parte potētiæ: quod est differre in genere subiecto. Quod deinde declarat Aristoteles, nam contraria quæ sola specie, seu forma differunt, contingit esse in eodem, vel simul respectu speciei, vt homo est albus & niger, vel successiuè respectu indiuidui: at verò corruptibile & incorruptibile ita sunt contraria, vt neque simul eidem speciei, neque successiuè eidem indiuiduo seu subiecto cōuenire possint: nā hæc prædicata non sunt ex eis quæ accidentaliter seu contingenter, sed ex eis quæ substantialiter & necessariò conueniunt. Atque ita fit vt corruptibile & incorruptibile non tm̄ forma, sed absolute in tota substantia, atque adeò in materia differant, quod est esse physico genere diuersa. Loquitur ergo Aristoteles de genere physico, non de prædicabili seu logico.

XL. Ad alterā probationem illius sententiæ respōdēt aliqui, non esse inconueniēs dari vnū genus logicum cōe substantijs materialibus & immaterialibus, quāuis non detur vna natura cōmunis. Et hoc modo interpretantur sniam asserentē dari vnum genus logicum, non physicum Ita habetur nomine Diui Thomæ in opusc. 42. cap 6. & 7 Quod non existimo esse illius. Nec satis intelligo quo sensu possit esse verum, dari commune genus logicum absque conuenientia reali in vna natura, prout in illis capitulis dicitur. Nam omnis intentio generis, & abstractio vniuoca nostri conceptus fundatur in reali conuenientia specierum sub genere cōtentarum, & ideò vnitas vniuersalis, quæ concipitur in genere, supponit vnitatem formalem ipsius naturæ genericæ. Item si substantia est genus: ergo conceptus substantiæ vniuocus est: ergo per illum non repræsentatur immediatè substantia corporea vt sic, ne spiritua-

ritualis vt talis est: alias neque esset vniuocus, neque communis illis: ergo repræsentatur ratio sub stantiæ vt sic, & vt æquè participabilis ab inferioribus. Sed nihil est illa ratio communis substantiæ nisi natura quædam realis habens ex se formalem vnitatem, & ex intellectu præcisionem & vniuersalitatem: ergo æquè datur in hoc genere vna natura communis sicut in alijs: solumque interuenit differentia maioris vel minoris vniuersalitatis. Posset aũt illa sñia in bono sensu exponi de natura reali nõ integra, sed partiali, & potentiali & physicè vna: sic enim omnia generabilia dicuntur conuenire in genere non tantũ logico, sed etiam in eadem Physica natura, saltē ratione materiæ, quæ genus Physicũ, seu genus subiectum appellatur. Atque hoc modo verũ est non oportere, vt, quæ in vno genere logico, seu metaphysico conueniunt, conueniant in vna natura, cum possint esse physicè diuersa genere. Vereor tamen non fuisse hunc sensum autoris illius opusculi: est tamẽ sine dubio aliorum autorum, vt patet ex D. Thoma, & Alensi alijs locis citatis, & Soncinate 12. Metaphysic. q. 47. Heruæo in 2. dist. 3. q. 3. & alijs Scholasticis ibi, & Henrico quodlibet. 7. q. 8.

D. Thom. Alensis. Soncin. Heruæus.

XLI. Neque est inconueniens, per abstractionẽ mẽtis dari naturam substãtiæ, quę nec corporea sit nec incorporea, nec corruptibilis, nec incorruptibilis: quia licèt in re nunquam possit separari natura per se existens ab vtraque differentia, põt tamen separari à singulis, & cum singulis coniungi, & ideò põt mente ab vtraque præscindi, aut confuse concipi vt potentia vtramque includens & actu naturam. Atque idem est de his duabus differentijs, i. esse substantiam simplicem, vel cõpositam ex materia & forma: neutra enim ex his differentijs est de ratione substantiæ vt sic, & ab vtraque põt mente abstrahi, quia licèt videantur inuoluere immediatam contradictionem, tamen vt dicant vel innuunt perfectionem positiuam, possunt conuenire in aliqua perfectione, quæ ab illis oppositis modis abstrahit, quæ est esse per se. Vnde substantia corporea quatenus præcisè substãtia est, licèt in re nõ componatur nisi ex materia & forma, tamẽ neque hoc habet ex ratione substantiæ vt sic, neque sub ea ratione propriè componitur ex materia & forma vt tales sunt, sed vt sunt actus & potentia substantialis, vt in sequente disputatione tractando de ipsa substantia materiali proprius explicabimus.

An intelligentiæ differant essentialiter, & in quo genere conueniant.

XLII. EX his ergo satis probata relinquitur secunda pars cõclusionis de compositione Metaphysica intelligentiarum. Quæri verò in hoc vlterius potest, quanta sit hæc compositio, an scilicet sit ex vno tm genere & differentia, an ex pluribus. Quod dubium in primis pendet ex alio, nẽpe an intelligentiæ creatæ differant inter se essentiali differentia an tantum numerica. Hoc autem vltimum dubium attingens August. in Enchi. c. 58. & lib. cont. Priscillan. ad Orof. cap. 11. planè fatetur se illius resolutionem nescire, & eodem modo loquitur Bernard. lib. 5. de Consid.

August.

Bernard.

A ad Eugen. & Damascen. etiam lib. 2. de fide ca. 3. Qui tamen in lib. de placit primæ instit. cap. 1. & 7. inclinat in sententiam affirmantem inter angelos esse personalem, non essentialem differentiam. Quod etiam docuit Athan. quæst. 3. & 4. ad Antioch. Ex quorum patrum testimonijs cõstat, ex principijs reuelatis certum non esse, interuenire in angelis specificam differentiam. Quòd si ex reuelatis non ostenditur, certe naturali ratione demonstrari non potest, nisi quis fortasse existimet esse impossibile dari in intelligentiis indiuiduorum multiplicationem sub eadem specie: quod verum non est, nec fortasse probabile, vt supra tactum est inter disputandum de principio indiuiduationis. Vnde non defuerunt Scholastici, quibus hæc sententia de vnitate specifica omnium intelligentiarum placuerit, vt Albert. in sum. 2. part. tract. 2. quæstio. 8. & Bonauent. in 2. dist. 3. part. 1. art. 2. q. 1. Ex qua planè sequitur in singulis angelis solum esse compositionem ex vno genere, & vna differentia essentiali, adiuncta in singulis indiuiduali.

Damasc.

Opinio negans.

B At verò opposita sententia est simpliciter probabilior, nimirum, esse inter angelos differentiã specificam & essentialem, quam communiter docent Theologi in 2. distin. 3. & D. Thom. 1. par. q. 50. articu. 4. & sumitur ex Dionys. toto lib. de cœlest. Hierarch. præsertim cap. 6. & Isidor. lib. 1. de summ. bon. cap. 12. & lib. 7. Etymolog. cap. 5. Philosophi etiam magis inclinant in hãc sententiam. Aristoteles enim in 12. Metaphy. vt minimum ponit eam coordinationem in intelligentiis, quæ est inter cœlos, quam probabilius est esse specificam & essentialem. Ratio aũt naturalis afferri põt quia non repugnat dari in intelligentiis huiusmodi essentialem diuersitatem. Nam licèt oẽs conueniant in gradu intellectuali, cũ tamen illum non habeant in summa perfectione, possunt illum participare secundũ varios & diuersos modos essentiales; sicut oĩa bruta participant gradum sentiendi, & infra illũ habet diuersitatem essentialem. Nec põt fingi vlla rõ, ob quã ista multiplicatio specierum intra gradum intellectualem repugnet: præsertim cum in intelligẽtijs possint facilè intelligi varij operandi seu intelligẽdi modi, qui essentialẽ diuersitatem requirãt, vt latius Theologi tractãt. Deniq; supra diximus ad oĩpotentiã Dei pertinere, vltra quãlibet C spẽm subst. posse producere aliam perfectiorem: certũ est aũt substantiam intellectualẽ esse perfectiorẽ quacũq; materiali: si ergo in illo gradu tm posset dari vna spẽs vltima, illa esset suprema omnium, quas Deus posset producere, quod repugnat oĩpotentiæ Dei. Potuit ergo Deus in illo intellectuali gradu plures species essentialiter diuersas creare. Ergo lõgè verisimilius, & pfectioni vniuersi magis consentaneũ est esse in eo gradu plures intelligẽtiarũ species essentialiter diuersas: nam hæc varietas maximè spectat ad perfectionẽ & decorẽ vniuersi. Multiplicatio n. indiuiduorũ, solet esse quasi per accidẽs: specierũ aũt varietas multò magis est per se, propter earũ perfectionem. Et hac ratione in reb. corporalibus, quò est gradus perfectior, eò plures rerum species in illo multiplicantur: plures enim sunt spẽs vegetabilium, quàm inanimatorum corporum, & plures differentiæ ac species animaliũ, quàm plan-

XLIII. Affirmat opinio probabilior.

D. Thom. D. Dionys. D. Isidor.

Aristot.

plantarum sunt enim animalia terrestria, aquatilia & volatilia, & in vnoquoque horum ordinum sunt innumeræ species. Gradus autem ratio nalis, quia ita est superior cæteris vt attingat infimum supremi, non fuit multiplicatus, nec fortasse multiplicari potuit intra latitudinem specierum materialium, & ideo intellectualis gradus in sua puritate existens debuit per innumeras species multiplicari seu diuidi. Quem discursum attingit, & optimè declarauit D. Thom. quæst. de spiritualibus creatur. art. 8. ad 10.

XLIIII. Hoc ergo tanquam veriori supposito, necessariò concluditur, vt minimum esse in angelis vnum genus subalternum inter supremum & species infimas atque adeo singulas species intelligentiarum constare saltè duplici genere, & duplici differentia, seu (quod idem est) constare genere supremo, & vna differentia subalterna, & alia infima. Patet, quia substantia est supremum genus commune omnibus intelligentijs. Deinde oẽs conueniũt in rõne spiritus, quod est proximum genus corpori condistinctum. Vel (quod idẽ fere est) cõueniunt oẽs in ratione substantiæ intellectualis: neque enim fingi põt ratio ob quã hęc differentia abstrahibilis non sit ab omnibus intelligentijs, quæ vniuoca sit & essentialis omnibus illis. Est aũt illa differentia subalterna, & vlterius determinabilis per varios modos & differentias participandi intellectualem gradum. An vero illud genus, proximũ sit omnib. intelligentijs, vel dari possint alia inter media genera, incertum est. D. Thom. quidem opus. 42. (si tamen est eius) e. c. sentit esse genus proximum, & omnes intelligentias ita differre specie, vt solum in vnico genere proximo oẽs conueniant: idemque sentit Albert. in summ. de quatuor coæqueuis 1. part. q. 1. art 22. & inclinat Durand in 2. dist. 3. q. 1. Contrarium vero tenet Vvalricus lib. 4. suæ summæ, & significat Henr. quodl. 7. q. 8. Et fumi põt ex Alens. 2. par. q. 20 memb. 6. artic. 2. Sed vtrumque incertum est, nec existimo rõne naturali posse alterutrum sufficienter probari. Quid vero sit consentaneum principiis Theologicis, supposita distinctione hierarchiarũ & ordinũ, quam sancti Patres tradunt, à Theologis disputandum est Rursus, an in singulis speciebus intelligentiarum dentur vel dari possint plura indiuidua, & consequenter sit etiam in intelligentijs compositio Metaphysica ex gradu specifico, & differentia indiuiduali, satis disputatum est supra dum de principio indiuiduationis ageremus, & ex principiis ibi positis constat, hanc esse Metaphysicam compositionem in intelligentiis reperiri.

Disput.

XLV. Ex his ergo satis probata est assertio, quantum ad substantialem cõpositionem. Quod vero spectat ad accidentalem, constabit latius ex ijs quæ dicemus de intellectu, voluntate, & limitatione intelligentiarũ, quoad defectum immensitatis: hęc enim tria accidentium genera maximè possunt in illis substantiis reperiri. Atqui ita sit (quod in vltima parte assertionis concludebamus) in his intelligentijs plurimum esse potentialitatis, ideoque nõ esse puros actus. Est enim in primis in eis potentialitatis obiectiua seu extrinseca, quatenus ex se nõ habẽt actu esse, sed solũ non repugnãtiam vt sint: & ideo solum sunt possibiles esse per potentiam extrinsecam, & per eandem possunt nõ

Intelligẽtiæ creatæ non sunt puri actus.

A esse. Et hæc est maxima potentialitas, ad quã consequitur vt sint compositæ secundũ rationem ex essentia & esse, vt in superioribus declaratũ est, Et hinc ẽt sequitur q̃ sint compositæ ex genere & differẽtia, in quo includitur quædam (vt ita dicam) potentialitas Metaphysica, quatenus genus ad differentiam vt potentia ad actum comparatur. Rursus est in intelligentiis potentialitas realis passiua seu receptiua accidentium, nam vbi est quę est verum accidens, oportet esse potentiã ad illud: non sunt ergo intelligentiæ creatæ puri actus. Quid verò in hac re senserint Philosophi, nõ põt vna qõne tractari, quia plures includit. Nam in primis hoc pendet ex illa an putarint has intelligentias esse creatas, vel carere potius principio efficiente; nam si hoc posterius existimarunt, necesse est vt crediderint eas esse puros actus, saltem quoad necessitatem essendi, quæ excludit omnem potentialitatem obiectiuam, seu omnem potentiam essendi & non essendi, etiã per potentiam extrinsecam. Et qui ita senserunt, reuera non sunt locuti de intelligentiis creatis,

B sed de increatis, qui in eo errarunt q̃ plures esse existimarunt, contra quos supra disputatũ est, & ita ibidem est impugnata hæc sententia quoad hanc partem: & ostensum, Aristotelem & grauiores Philosophos in ea opinione non fuisse. Pendet ẽt illa quæstio ex mutabilitate vel immutabilitate intelligentiarũ, & ex modo intelligẽdi vel amandi illarũ, de quibus in sequen. dicemus.

Quales putarint Philosophi intelligentias.

Intelligentias creatas non esse immensas.

XLVI. Dico quinto. Omnes intelligentiæ creatæ carent immensitate: quapropter loco definitæ sunt, & consequenter etiam secundũ locum mutabiles. Prima pars est non solum secũdum fidẽ certa, sed etiam ratione naturali euidens. In quo malè audiit Durand. in 1. dist 37. 2. part. dist. q. 1. eo quòd significauerit, quãmlibet intelligentiam creatam esse vbique, licèt diuersõ modõ id tribuat Deo, & angelis. In qua sententia fuit etiam Henricus ibid. quæst. 2 art. 2. Nihilominus

Carpitur Durand.

Henricus.

C nus conclusio, vt dixi, est certa, nam propriè & simpliciter loquendo, esse immensum, propriũ est Dei, sicut esse infinitum: nam hæc duo se consequuntur, si cum proportione sumantur: Ostẽsum est autem omnem intelligentiam creatã, esse finitam simpliciter: ergo non põt esse immensa simpliciter. Hinc ergo necessariò sequitur, vt quælibet intelligẽtia creata limitatum terminũ habeat in eo spatio cui põt esse præsens, & hoc est esse definibilem loco seu spatio, quæ omnia constant ex dictis supra de immensitate Dei. Et iuxta hoc intelligendum est quod Damasc. en. an lib 2. de fide c. 3. cum angelos circunscriptos vocat, nam perinde fuit ac dicere, esse loco definitos, quod declarans subdit. [Nec. n. in terra versantur, cum in cœlo sunt: neque cum à Deo ad terram mittuntur, in cœlo remanent.]

Explicatur Damascen.

XLVII. Est autẽ aduertendũ, dupliciter intelligi posse angelũ esse limitatum ad certum locũ, seu spatiũ. Primò formaliter seu in cõi: secũdò et materialiter seu in particulari. Intelligentia. n. aliqua põt natura sua ita eẽ limitata, vt adesse possit spa-

tio huius aulæ verbi gratia, & non maiori; nō tamen determinatur natura sua vt sit præsens tāto spatio in aere vel in cælo, aut alio corpore, sed vbi vel quando voluerit, & hanc limitationem voco formalem, & in communi. Esset aūt etiam materialis & in particulari, si natura sua determinaretur vt illam præsentiam semper haberet in tali corpore vel spatio: vt si quis crederet intelligētiā mouentem orbem lunæ natura sua determinari vt sit quasi affixa, & intimè præsens illi orbi, vel alicui parti eius. Cum ergo dicuntur intelligentiæ esse definitę natura sua ad limitatum locum, priori, & non posteriori modo intelligendum est. Quia intelligentiæ cū sint formæ abstractæ, nullo modo sunt alligatę corporibus natura suæ ergo natura sua non determinant sibi vllum certū corpus cui necessariò sint præsentes: ergo nec &t determinant in particulari aliquod spatiū cui necessariò exhibere debeāt præsentiam suam. Et confirmatur, nam corpus licèt non possit esse simul præsens nisi loco finito & sibi equali, tamen absolutè nō determinatur vt semper sit in eodem numero loco: ergo maiori rōne angelus, qui liberior est, & perfectior, nō est coarctandus ad vnū numero definitū locū. Imò, quāuis corpora postulent sibi certa loca naturalia, res spirituales ex sola naturali propēsione nullū certū locum sibi determināt: licet ex quadā cōgruitate & decentia expediat eas esse in superiori & nobiliori loco, si naturæ dignitas spectetur, & nihil aliud obstet. Ratio aūt est, quia res spirituales neque indigent loco naturali vt in eo conseruentur, neque ēt habent situm aut coordinationē in loco, vt ea ratio ne certum ordinē appetant: id enim est propriū corporum. Sunt ergo intelligentiæ loco definibiles, ita tamē vt nulla naturali necessitate cogātur adesse semper eidem corpori seu spatio.

Qui loci determinationem sibi vēdicent intelligentię.

XLVIII. Atque hinc fit, vt sint etiā loco mutabiles, duplici enim de causa pōt aliqua res esse immutabilis loco. Primo propter immēnsitatē, quia cum res immensa omnia occupet, & vbique adsit, non habet quò moueatur, & hæc radix immutabilitatis soli Deo cōuenit, vt ostensum est. Secundò si ita sit affixa alicui loco, vt nec illū deserere, neque alteri adesse possit, & hoc et non conuenit intelligentijs creatis vt ostēsum est. Ergo nullo modo sunt immutabiles loco. Et cōfirmatur, nam supposita limitatione & carētia immēsitatis, ad perfectionem substantiæ spectat posse se mouere; vt in viuentibus perfectioribus cōstat, sed oēs intelligentiæ creatæ habēt priorem imperfectionem ergo (illa supposita) ad earū perfectionem spectat vt possint se mouere & diuersis locis applicare. Denique huic veritati cōcordat Scriptura sacra, quæ tribuit angelis motū, vt latius tractāt Theologi. 1. par. qu. 52. & 53. & in 1. d. 37. Quod verò August. 8. Genes. ad literam cap. 20. ait, Deū mouere creaturam corporalē per tempus & locum creaturam aūt spiritualem tātum per tempus & non per locum, intelligēdum est de motu physico qui habet extensionem & diuisionem ex parte mobilis. Sed de loco angeli, & consequēter de motu eius fortasse dicemus plura inferius pertractando prædicamentum vbi, in Disput. 51.

Angeli sunt loco mobiles.

August. exponitur.

XLIX. Contrarium huius assertionis docuisse Aristotelem & alios Philosophos, saltem quoad immutabilitatem intelligentiarum tenēt Soncinas 12.

A Metaph. q. 6. Iauel. qu. 4. & alij. Et sanè Aristoteles id significare videtur 12. Metaph. text. 43. vbi concludit, tot esse substantias natura sua sempiternas, & immobiles, quot sunt orbes celestes mobiles. Et potest hoc confirmari saltem de intelligentijs mouentibus orbes cœlestes; nam si illæ essent loco mobiles, et possent à suis orbibus discedere id aūt repugnat: alioqui ēt possent à motione cœlorum cessare, cum nō possint illos mouere si ab eis loco distent: ergo probabile est, saltē de illis intelligentijs sensisse Philosophum, esse natura sua quasi affixas cœlis, & inseparabiles ab illis, non propter vnionem seu informationē substantialem, sed per præter accidentalem naturalis motoris ad mobile. Et ideò Aristoteles videtur posuisse illas immobiles localiter, tum per se, ne à suis mobilibus separarentur, & à mouendo cessarent, aut motum difformem & varium efficerent: quàm etiam per accidens propter & secūdum se, quia nō sunt formæ illorum corporum, vt sumitur ex 8. Physic. text. 52. De alijs verò substantijs separatis quæ non mouent cœlos, vbicunque Aristoteles aliquam mentionem facit,
B satis significat eas esse mutabiles, & inter nos versari, vt ex locis superioribus sectionibus adductis constare potest.

Nos autem dicimus etiam intelligentias motrices orbium, quamuis Physico & corporali motu dici possint immobiles, quia nō sunt capaces illius motus, qui extēsionem habet ex parte mobilis, per cōparationem partis mobilis ad partē spatij: nihilominus tamen secūdū suum propriū & spiritualem præsentiæ modum non esse penitus immobiles: neq; esse ex natura sua affixas suis orbibus, sed speciali ordinatione primæ causæ illis semper assistere, quantum necessarium est ad continuandum vniformem motum. Et ideò in seu su (vt aiunt) composito nunquā possunt delerere locū sibi necessarium ad illam actionē, quia Dei voluntati resistere non possunt. Præsertim, quia illæ intelligentiæ sunt ex numero angelorū beatorum, qui iussa Dei præterire non possunt. Quanta verò sit illa assistentia, & an sit semper intra idem spatium, vel possit variari saltem secūdum diuersos situs partiales eiusdē orbis, nihil ad præsentem quæstionem refert, sed in materia de Cœlo disputandum est, & non nihil supra tetigimus, tractādo de propinquitate necessaria inter
C causam efficientem & suum effectum, Disput. 8. L.

Intelligentias non esse æternas.

Dico sexto. Intelligentiæ creatæ nō sunt nec esse possunt verè ac propriè æternæ, tametsi incorruptibiles sint, & ea rōne entia necessaria, & ab intrinseco imutabilia quoad esse existētiæ dici possint. Nō disputamus modo an intelligētię fuerint ab æterno creatę, vel creari potuerint: tam enim fide credimus non fuisse creatas ab æterno, & iuxta rōnem naturalē hoc ēt existimamus esse magis consentaneum naturis earum, quanquis absolutè non implicet contradictionem eas creari ex æternitate: sed de hoc aliàs: nihil enim spectat ad naturam intelligentiarū declarādam, neque aliquid speciale habet in intelligētijs, magis quam in alijs rebus permanētibus, de quibus pro- LI.

propriè disputatur in 8. Physicor. & supra non-nihil tetigimus Disp. 20. Sensus ergo assertionis est, intelligentias non esse propriè æternas, hoc est durationem earum non esse æternitatẽ: quod verum esset etiamsi ex æternitate creatæ essent. Et n. æternitas duratio ab intrinseco necessaria, & prorsus immutabilis tam intrinsecus, quam extrinsecus: at vero intelligentiæ creatæ non sunt capaces huiusmodi durationis, quia licet sint aliquo modo substantialiter immutabiles, non tamẽ omnino. Maior cõstat ex dictis supra de æternitate Dei, & ex cõi conceptu æternitatis, & propria significatione illius vocis: nam licet interdũ vulgari modo attribui soleat cuicunque rei, quæ vel non est habitura finem, vel supponitur non habuisse durationis initium, tamen propriè significat perfectissimam durationem habentem prædictas conditiones: in qua significatione a nobis sumitur, & latius tractabitur infra Disp. 50.

Intelligentias esse incorruptibiles.

LII. VT minor propositio demonstretur, declaranda prius est postrema pars assertionis. Nam q intelligentiæ incorruptibiles sint natura sua, certum est naturali ratione, magisque consentaneum est principiis fidei, vt recte docuit D. Th. 1. p. q. 50. art. 5. & cum eo cæteri Theologi. (D. Thom.) Et ex principiis Aristotelis probatur primo, quia si cœli sunt incorruptibiles, multo magis intelligentię quæ illos mouent: nam motor esse debet proportionatus mobili. Secundo, quia nihil est corruptibile, nisi quod habet materiam, vel quod a materia pendet: intelligentię autem omnino sunt abstractæ & independentes à materia. Tertio, quia anima rationalis est natura sua icorruptibilis: ergo multò magis intelligentiæ. Antecedens suppono vt certum, non solum ex fide, sed etiam ex ratione naturali: & (vt probabilius creditur) ex doctrina Aristotelis. Consequentia vero probatur, quia omnis ratio incorruptibilitatis quæ in anima rationali reperiri potest, perfectiori modo reperitur in angelis, nimirum esse res simplices, subsistentes, & a materia abstractas, a qua magis absolutæ sunt intelligentiæ quàm anima humana, quia non solum non pendent ab illa, sed etiã non dicunt essentialem aut transcendentalem ordinem ad illam. Tandem, ex dictis de simplicitate angelorum sequitur eorum naturalis incorruptibilitas. Quia corruptio non accidit nisi per separationem actus a potentia, seu formæ a materia: in re autem simplici non potest esse hæc diuisio & separatio, & ideo nulla res simplex est propriè corruptibilis, tanquam id quod corrumpitur. Interdum vero contingit rem simplicem esse (vt ita dicam) corruptibilem ad corruptionem & dissolutionem eius compositi, quod componebat, quia nimirum extra illud naturaliter conseruari non potest. At vero intelligentiæ non solum compositę non sunt, verum etiam neque aliquam substantiam componunt per cuius dissolutionẽ possint desinere esse: sunt ergo natura sua incorruptibiles. Atq; ita de intelligentiis senserũt (Arist.) non solum Aristoteles 12. Metaph. tex. 44. & 4. de Cœl. tex. 36. & alij Philosophi quos refert (Eugub.) Eugubinus lib. 8. peren. Philosoph. verum etiam an-

A tiqui Patres Ecclesiæ. vt constat ex Dionys. c. 4. & 6. de diuin. nomin. & Sophron. in epist. quæ habetur in 6. Syn. act. 11. & Nazianz. orat. 2. de Theolog. Aug. de Eccles. dogmat. c. 12. Greg. 5. Moral. c. 25. Damasc. lib. de decret. & placit. c. 7. Theodor. in lib. diuin. decret. c. de angelis. Euseb. lib. 3. de præparat. c. 3. (Dionys. Sophron. Nazianz. August. Greg. Damasc.)

Sint ne intelligentiæ entia necessaria.

EX hoc autem quod intelligentiæ sint incorruptibiles, ita D. Thomas de eis loquitur vt ipsas etiã vocet entia necessaria, & ab intrinseco immutabilia, quoad substantiale esse; vt videre licet. 1. p. q. 9. & 2. contr. Gent. c. 30. & 55. & q. 5. de Potent. ar. 3. præferens in hoc sententiam Cõmentatoris 1. de Cœl. com. 136. & 11. Metaphys. tex. 41. & lib. de substantia orbis, sententiæ Auicennæ qui oppositum docuerat lib. 4. suę Metap. c. 4. & 6. Et ratio est, quia illud dicitur necessariũ, & immutabile quod non habent intrinsecam po- LIII. (D. Thom.)

B tentiam ad non esse: seu vt transmutetur ab illo esse quod habet: sed intelligentiæ, cum sint incorruptibiles natura sua, non habet potentiã intrinsecam ad non esse; ergo. Declaratur minor, quia nulla est potentia intrinseca ad non esse, nisi sit potentia ad aliud esse, quia nulla res inclinatur per se ad non esse, sed tantum per accidens & secundario, in quantum inclinatur ad aliud esse incompossibile alteri esse; & ideo nulla est potentia intrinseca ad non esse substantiale nisi materia prima: & propter eandem causam sola materia prima est principium intrinsecum substantialis mutabilitatis, cum ergo intelligentiæ careant materia, non possunt habere intrinsecam potentiam ad non esse, sunt ergo ab intrinseco entia necessaria, & substantialiter immutabilia.

LIIII. Et in idem etiam tendit ratio, quam D. Tho. habet 1. p. q. 50. art. 1. scilicet, quòd angeli sunt tãtum formæ, quibus per se primo conuenit esse, & ideò non habent principium intrinsecum, ratione cuius, esse ab eis separetur; ergo sunt ab in-

C trinseco entia immutabilia in esse, atque adeò necessaria. Antecedens declaratur, quia esse completum & consummatum nulli rei conuenit nisi per formam: formæ autẽ non conuenit per aliud intrinsecum principium, sed per se ipsam, vel vt quo si sit forma inexistens, vel vt quod si sit subsistens; & hoc modo dicitur esse per se conuenire formæ. Illud enim [per se] tantundem valet quod [non per aliud,] excludit autẽ aliud principium intrinsecum, non verò extrinsecum. Hinc ergo fit vt res cõstituta per formam, ratione ipsius formæ nõ inclinetur ad aliud esse, nec sit capax eius sed tãtum illius quod prouenit ab ipsa forma: & ideò res ratione formę non potest habere potentiam intrinsecam ad non esse, sed solum rationę illius subiecti quod recipit formam. Ergo substãtia illa in qua non est tale subiectum, sed est tantum forma subsistens, non potest habere potentiam intrinsecam ad aliud esse; & consequenter neque ad non esse: erit ergo ens necessarium, & ab intrinseco immutabile in esse.

LV. Non desunt autẽ quibus hic modus loquendi nõ placet, quia angeli absolutè possunt desinere

esse

Sophron. Damasc. Cyrill. esse per Dei voluntatem: ergo nõ possunt dici entia necessaria, nam quod potest non esse, necessarium non est. Quo sensu interdum dicere solent sancti, angelos non esse immortales per naturã, sed per gratiam, id est, per Dei voluntatem, vt patet ex Sophron. supra, Iustino quæst. 13. & 14. Orthodox. Damasc. lib. 2. c. 3. Isidor. lib. 1. de summ. bon. c. 12. Cyrill. 8. Thesaur. ca. 2. Respondetur, hoc argũ probare priorem partem conclusionis & non repugnare posteriori. Probat. n. intelligẽtias non esse entia necessitate absoluta (quam logicam necessitatem appellãt) non vero non esse necessaria necessitate physica & naturali. Et idem est quod D. Thomas ait intelligentias esse mutabiles quoad esse per potentiam extrinsecam, non vero per intrinsecam. Quo sensu dixit optime Method. apud Epiphan. hæres. 64. [Soli creatori soluere etiã immortalia, possibile esse.] Sic etiam Damasc. lib. 2. c. 3. illa duo coniunxit, [angelicas substantias consecutas esse immortalitatem & natura & diuinitus.] Possemus etiam dicere esse entia necessaria negatiue, non positiue, quia nimirum ex se non habent vnde amittant esse, quamuis nec ita ex se habeant esse vt nõ indigeant actione alterius qui illud influat, & conseruet, per cuius actionis suspentione possent illud amittere, quod tñ est per extrinsecam potẽtiam.

Soluitur. D. Thom. Method. Epiphan.

LVI. Angelorum duratio cur non æterna.

Hinc ergo constat cur angelorum duratio nõ possit esse vere æternitas: nam hæc requirit omnimodam necessitatem essendi, non solum negatiuam, sed etiam positiuam, & immutabilitatem, non tantum per intrinsecam potentiam, sed etiã per extrinsecam quæ soli Deo conuenire potest. In quo sensu recte intelligi potest illud 1. ad Timoth. 6. [Qui solus habet immortalitatem;] vt Patres exponunt. Dices, discursum, hunc solum procedere de æternitate per essentiam, de qua satis clarum est non posse intelligentijs creatis cõuenire: quia includit durationem omnino independẽtem. At vero præter æternitatem per essentiam dari posse æternitatem participatam; de cuius ratione nõ sit tanta independentia, neque intrinseca necessitas. Quomodo aiunt Theologi visionem beatificam creatam mensurari æternitate participata. Respondetur, verum esse rationem factam directe procedere solum de æternitate per essentiam, de qua sola intelligitur conclusio posita: quia illa sola est vere ac simpliciter æternitas. An vero propria duratio intelligentiarum, cum sit creata, & ex se necessaria, licet dependens ab alio, dicenda sit æternitas participata, vel tñ æuum, fortasse solum est quæstio de modo loquendi, de qua re dicemus inferius tractando de rerũ durationibus Disput. 50. Nunc iuxta cõem vsum vocis, & iuxta receptam descriptionem æternitatis, qua dicitur esse interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio, dicimus, intelligentias proprie non frui æternitate ex natura sua, sed æuo, nã æternitas requirit omnimodam immutabilitatẽ, tam substãtialem, quam accidentalem, quam intelligentiæ creatæ non habent, vt ostensum est.

Intelligentias comprehensibiles esse.

LVII. Vltimo dicendum est non esse intelligentias creatas natura sua inuisibiles, aut incomprehensibiles, sed naturaliter videri ac comprehendi A posse, nõ solum a creatore, sed etiam ab alijs creaturis. Hæc assertio sequitur ex superioribus, nam ex eo quod angelus infinitus in perfectione non est, sequitur nõ esse incomprehensibilem aut inuisibilem, quia vt supra vidimus hæc duo conueniunt Deo ex eo quod infinitus est, & simplicissimus ac purus actus, ita vt illa sit adæquata ratio illorum attributorum; & ideo ex negatione vnius recte infertur negatio alterius. At eundem modum inferri potest de quocunque alio attributo, quod Deo conueniat ratione suæ infinitatis. Cũ autem dicimus angelum non esse natura sua inuisibilem, loquimur de visione intellectuali non corporea, nam respectu huius inuisibilis est, eo quod extra & supra obiectum corporalis oculi constituatur. Cum etiam dicimus intelligentiã creatã comprehẽdi posse non solum a creatore, sed etiam à creatura, indefinite ac proportione seruata, non absolute & in vniuersum intelligendum est. Potest. n. intelligentia quæuis vel a se ipsa, vel a qualibet superiori comprehendi, quia vis intelligendi vel æqualis, vel maior est quam sit eius intelligibilitas. At vero ab inferioribus intelligentijs comprehendi non potest, quia vires earum non B adæquant perfectionem talis obiecti. Quæ omnia, seruata proportione, facile constant ex superius dictis de incomprehensibilitate Dei.

LVIII. Expositio Damasc.

Quod si quis obiiciat verba Damasc. lib. 2. de fid. c. 3. vbi de natura angelica sic ait, [Cuius formæ substantiam ac definitionem solus Deus perspectam ac exploratam habet;] Respondendum est, illa verba vel esse per exaggerationem dicta, vel subintelligendum esse, solum creatorem habere ex se & natura sua illam cognitionem non communicatam ab alio. Vel certe dici potest, illam particulam [solum] non excludere ipsos angelos, sed alias naturas extraneas præsertim humanam. Aut certe, solus Deus dicitur comprehendere illam naturam perfecte, tam quoad naturalia, quoad libera, vel etiã quoad supernaturalia: nos autem de sola angelicæ naturæ comprehensione quoad naturalia locuti sumus.

C

SECTIO IIII.

Quid possit ratione naturali de intellectu & scientia intelligentiarum agnosci.

Ostquam dictum est de substãtia intelligentiarum, superest vt de earum virtutibus, seu facultatibus, aut proprietatibus, & operationibus dicamus, quę in tria capita distingui possũt, scilicet intellectum, voluntatẽ, & externam actionem seu operationem. I.
Quod ergo ad primum attinet, supra demonstratum est esse intelligentias naturæ intellectualis: vnde fit esse in eis, & actum & virtutem intelligẽdi. Quæ autem sit hæc virtus in eis & quid sit intellectio, & qualiter fiat aut habeatur, adeo incertum nobis est sistendo in solo naturali lumine, vt vix aliquid affirmare possumus, nisi hoc solum, quod intelligentiæ intelligũt quidquid nos intelligimus, perfectiori modo quam nos, & cõsequen-

sequenter plura etiam quam nos. Hæc enim facile probatur ex eo quod sunt perfectionis excellentioris in gradu intellectuali, & re ipsa separatæ à corporibus, quæ efficacitatem in intelligendo impedire solent. Quantus autem sit ille excessus, & quem gradum perfectionis attingat ignotum nobis est, quia neque illas intelligentias in se ipsis intuemur, neq; est aliquis effectus ex quo gradum illum perfectionis metiri possimus.

Quid de præsenti quæstione Philosophi senserint.

II. Hinc facile erratum est à Philosophis, qui aliquid de hac quæstione definire voluerunt. Nam Aristoteles & Commentator sensisse videntur omnes intelligētias esse quodammodo actus puros in intelligendo: & præsertim hoc sentiunt de qualibet intelligentia intelligente se ipsam: nam indicant vnamquamque intelligere se ipsam per substantiam, non solum tanquam per obiectum, speciem, vel principium, sed etiam tanquam per actum & intellectionem ipsam Quod potest sumi ex Aristotele 12. Metap text. 51. vbi licet in particulari loqui videatur de prima & increata intelligentia, tamen si rationes eius expendantur, aut erunt inualidæ, aut æque concludent de omnibus intelligentijs Vt est illa, quod, si intellectio non esset substantia eius, laboriosa esset ei continuatio intelligendi. Id autem expressius ibi docet Commentator, dicens, in abstractis a materia idem esse intellectum, id est rem intellectam, & intellectum, id est vim intelligēdi. Idem sentit in comm. 30. & 39. De intellectione autem qua vna intelligentia intelligit alias a se, Aristoteles nihil in particulari dicit de intelligentijs creatis: vnde significare videtur, quod sicut intelligentia prima intelligendo se intelligit alia, ita etiam quælibet intelligentia. Quòd si hoc verum est, plane sequitur quod sicut intellectio qua intelligentia quælibet intelligit se, est substantia eius, ita etiam intellectio qua intelligit alia a se, præsertim alias intelligentias. Præterea Aristoteles 12. Metaphy. text. 29. & 30. significat omnes substantias immateriales esse puros actus, quoad carentiam potentiæ receptiuæ, & quoad compositionem ex illa & actu: ergo in vniuersum sequitur intellectionem non esse actum accidentalem intelligentiæ, sed ipsammet substantiam simpliciter eius.

III. De Commentatore autem quidam ei imponunt, quod senserit vnam intelligentiam intelligere aliam per substantiam intelligentiæ intellectæ: ita vt in vniuersum substantia intellecta, etiam si sit aliena, sit intellectio alterius substantiæ intelligentis ipsam. Sed hoc non solum in se est plane falsum, sed etiam falso imponitur Commentatori, vt bene probat Sonc. 12. Metaph. qu. 33. Et primum patet, quia impossibile est vnam substantiam completā, subsistentem, ac separatam esse formalem perfectionem alterius, & maxime perfectionem vitalem, quæ si sit distincta à viuente, debet intrinsece ab illo oriri: propter quod de ratione actus vitalis est quod sit immanens, & de ratione actionis immanentis est quod maneat in agente, sed intellectio est formalis perfectio intelligentis, & perfectio vitalis ac immanens: ergo. Adde, absurdum esse dicere tot substantias immateriales informare aliam ex eo quod intelliguntur ab illa, aut intrinsece & realiter vniri illi per se ipsas. Neque Auerroes vnquam hoc monstrum confinxit, vt aperte constat ex 12. Metaph. a com. 30. vsq; ad 39. Potius ergo videtur Commentator intellexisse, in vniuersum intellectionem, qua vna intelligentia alias intelligit esse ipsam substātiam intelligentis, vt patet ex citatis locis, & ex text. 51. Vnde si interdum significat intelligētiam per suam substantiam esse rem intellectam, vel loquitur respectu intellectionis sui, vel loquitur in esse intelligibili. Nam sicut in 3. de anima dicit, intellectū dum intelligit, fieri rem intellectam, non realiter illam in se recipiendo, sed intentionaliter media specie vel actu, ita in proposito dicit, vnam intelligentiam esse actu alias quas intelligit, non realiter, sed in esse intelligibili ratione suę substātiæ, quæ est sua intellectio. Atq; hinc vlterius videntur sensisse Philosophi, omnes substantias separatas esse prorsus immutabiles in actu intelligendi, vt potest sumi ex 12. Metaph. text. 7. & latius probat Sonc. 12. Metap. q. 6. Iauell. q. 4. Heru. in 2. distinct. 14 quæst. 1. arti. 1. 3. Tamen reuera Aristoteles id nunquam expresse docuit (quod ego viderim) sed solum hoc insinuat, quatenus de omnibus eodem fere modo loquitur in 12. Metaphysicæ nihil fere distinguens inter primam & cœteras.

De obiecto intellectus Angelici.

IIII. Omissis autem Philosophorum sententiis, vt de re pauca dicamus, quatenus hic locus patitur, distinguenda sunt hæc tria obiectum, quod intelligitur, actus intelligēdi, & principia talis actus, & de singulis breuiter dicēdū est. Et primò constat quālibet intelligentiam posse intelligere se ipsam, & suū principiū seu causam, & reliquas omnes intelligentias, & à fortiori omnes alias res naturales vniuersi. Hoc totū, vt existimo, potest sufficienter probari ratione naturali. Primo enim cum quælibet intelligentia spiritualis sit, de se est actu intelligibilis, & proportionata intellectui, quæ est potentia spiritualis: ergo est maxime proportionata & cōmensurata suo proprio intellectui: ergo maxime potest se ipsam intelligere, imo, & intueri ac comprehendere. Deinde cōprehenso effectu, necessario cognoscitur aliquo modo cā eius: ergo si intelligentia cognoscit se perfecte per se ipsam, poterit cognoscere suū autorem. Etenim si nos ex effectibus deuenimus in cognitione Dei, euidens nobis est perfectiori modo posse quamlibet intelligentiam creatam ex se Deum cognoscere. Loquimur autē de cognitione aut intellectione absolute, nō de comprehensione, aut intuitione, imo nec de quidditatiua cognitione: iam enim supra probauimus Deum non posse hoc modo naturaliter cognosci a creatura. Alias vero intelligētias creatas nō potest dicto modo cognoscere aliqua intelligentia per se ipsam, quia non est effectus alterius: poterit tamen cognoscere intuitiue ac quidditatiue, quia quælibet intelligentia est finita & eiusdem ordinis ac cōpositionis cum reliquis. Et cū quælibet habet sufficientem virtutem intel-

intellectualem, vt quam libet aliã prout in se est intueri possit; Quod si ad hoc habet naturalem virtutem sufficientem, reliqua principia illi deesse nõ possunt, quia sunt illi naturaliter debita, eo q ad actionem connaturalem ordinẽtur. Loquimur autem de cognitione quidditatiua, vt dixi, q̃ non semper est comprehensiua: hæc. n. requirit quandam adæquationem, quam non potest habere vnus angelus respectu omnium aliorum, sed solum respectu æqualium, si illos habet, vel respectu inferiorum, vt supra tetigimus.

V. *Liberos actus alterius vnus angelus, non cognoscit.* Et sermo est de cognitione naturę, aut proprietatũ naturalium, non de actibus liberis: de quibus ex doctrina reuelata habemus vnum angelũ nõ posse cognoscere suo arbitrio cogitationes alterius, sed dependenter ab illius consensu seu locutione. Quid aũt rõne naturali de hoc iudicari possit, non satis constat. Mihi autem satis probabile videtur, ratione naturali, & pręsertim morali hoc ostendi. Quia ad conuenientem rationalium & intellectualium rerũ societatem, & gubernationem nõ expedit, vt vnus libere possit alterius cogitationes liberas intueri. Vnde ẽt merito coniectamus, talem esse vniuscuiusq; intelligentię creatæ naturam, vt illi non debeantur absolute principia omnia necessaria ad aliarũ cogitationes cognoscendas, sed cũ aliqua dependentia ab aliarũ voluntate. Quæ aũt sit hæc dependentia, & quid desit cuilibet intelligentiæ quominus hæc possit cognoscere suo arbitrio, qualisue sit locutio, qua vnus angelus alteri has cogitationes manifestat, quãuis inter limites Metaphysicę possit inquiri, tamen quia hæc inquisitio separari conuenienter non potest ab his quæ reuelata sunt, ideo merito à Theologis vsurpatur, nec est in hũc locũ transferenda. Quod in pluribus pũctis huius materiæ obseruare oportet: non. n. pro sua dignitate tractãda sunt, sed pro loci capacitate.

VI. *Res inferiores omnes angelus scire potest naturaliter.* Deniq; ex dictis à fortiori constat, posse intelligentiam creatam cognoscere omnia inferiora intra ordinem naturæ cõtenta, quia ad illa intelligenda & comprehendenda minor virtus necessaria est, quam ad intelligendas alias substantias separatas. Item quia hęc omnia comprehenduntur sub obiecto intellectus, quod est ens, & sunt in statu, in quo per se aptæ sunt vt cognoscantur vnde ab homine intelligi & cognosci possunt: ergo multo magis ab intelligentijs. Præterea, rõne naturali inuentum est intelligẽtias mouere cęlestes orbes per intellectum & voluntatem: ergo supponitur vt manifestum cognoscere cœlestes orbes, & loca omnia ad quæ seu per quæ mouentur, & consequenter etiam effectus propter quos mouentur, & à paritate rationis reliqua omnia.

VII. Hic vero occurrebãt statim varię quæstiones, & tres præcipue. Prima est an effectus contingẽtes etiam cognoscat, secunda, an cognoscat essentias rerum possibilium, quas Deus absolute põt producere, nũquam tamen producet; tertia est de effectibus supernaturalibus seu mysterijs gratiæ. Sed hæc vltima quæstio pure est Theologica, & ideo nihil de ea dicẽdũ est, sed supponenda pars negatiua, quia supernaturalia vt sic excedunt quãlibet capacitatem naturalem. Dico autẽ, vt sic, i. quatenus supernaturalia sũt, tum quia est sermo de supernaturalibus quoad substantiam, quę propriissime sunt supernaturalia, & per se non cadũt

A sub cognitione naturali. Tum etiam quia ea quæ sunt supernaturalia quoad modum, licet sub aliqua communi ratione, vel sub ratione possibilis attingi possint naturaliter ab angelo, non tamen secundum proprium modum supernaturalem quem habent, vt supra tactum est tractando de omnipotentia primæ causæ. An vero & quomodo possint hæc supernaturaliter cognosci, nullo modo pertinet ad Metaphysicum, nec potest ratione naturali cognosci.

Secunda etiam quæstio extra limites est metaphysicę, imo nec Theologi aliquid certum in ea definire possunt: quia neq; in reuelatis neque in euidentibus principijs continetur. Nihil enim repugnasset, Deum dare angelis species plurium rerum possibilium, vel fortasse etiam omnium. Verisimilius tamen existimant Theologi non dedisse, neq; hoc esse debitum angelis, nã satis est creaturæ vt cognoscat directe ea quæ creata sunt, & quæ in illis continentur, & consequenter omnia possibilia contenta in his causis creatis: nõ vero quæ in sola Dei potentia continentur. VIII. *An essentias rerum possibilium.*

Denique de prima quæstione dicẽdum est, demonstrari posse ratione naturali non posse angelum naturaliter cognoscere certo & infallibiliter qui nam futuri sint ex effectibus cõtingentibus. Et ratio est, quia non potest virtus creata euidenter cognoscere aliquid esse futurum nisi ex causis eius: ex causis autem non potest necessario inferri effectum esse futurum, cum tales causæ eo ipso q contingentes sunt, possint non efficere effectum. Alius autem modus altior cognoscendi futura, nec cognosci potest ratione naturali, nec possibilis est virtuti finitæ, præsertim naturali, vt Theologi latius tractant. Loquimur autem de contingentibus quatenus contingentia sunt, vel quæ respectu omnium causarum simul sumptarum sunt cõtingentia: huiusmodi autem sunt sola illa, quæ à causa libera aliquo modo pendent, vt in superioribus tactum est. Vnde illi effectus qui non depẽdent a causa libera quatenus libera est, & dicuntur contingentes solum, quia ab alia causa impediri possunt, licet vt contingentes, seu ex præcisa habitudine ad suam causam proximã non cognoscantur vt infallibiliter futuri, tamen ex contemplatione omnium causarum cognosci possunt: quia respectu totius collectionis causarũ non habent contingentiam, sed necessitatem. & hoc totum videtur esse euidens ratione naturali. Rursus, licet contingentia aliquo modo libera, q̃ simpliciter cõtingentia sunt, nullo modo possint certo iudicio ab angelo naturaliter cognosci, possunt tamen verisimili coniectura ex aliquibus signis, & hoc modo interdum dæmones aliqua p diuinationem prædicunt, quamuis sæpe decipiantur, & homines decipiant ac illudant, vt recte declarat Damasc. li. 2. de fide, c. 4. & Athan. q. 27. ad Antioch. Et hæc pro huius loci opportunitate & breuitate de primo puncto sufficiant, de quo plura apud D. Tho. & alios Theologos 1. p. q. 56. & 57. & in 2. d. 3. & 6. IX. *An effectus cõtingẽtes.*

B

C

De actu cognoscendi intelligentiarum.

X. De secundo, id est de cognitione intelligentiarum, dicendum est non esse substantiã earũ, sed aliqd accidens eis superadditũ. Quod fere vt

certum

certum receptum est ab omnib. Theologis: estque sine dubio magis consentaneum principijs fidei; & fere demonstrari potest rõne naturali. Quia intelligẽtia creata est mutabilis ab intrinseco in actibus intelligendi, & non est mutabilis in substantia sua ab intrinseco: ergo actus intelligẽdi nõ est substãtia eius: est ergo accidens ei superadditũ. Cõsequentia videtur clara, & maior probatur (nã minor iam supra probata est) quia cum angelus sit finitę virtutis, nõ est possibile vt simul cognoscat omnia quæ sub obiecto eius cadunt, q̃ in puncto primo annumerauimus, præsertim superiora & inferiora, cũ non possit vnam rem superiorẽ exacte cõprehẽdere. Quod si fortasse aliquis est angelus qui de facto possit cõtemplari simul oĩa naturalia actu creata, non tamen omnia quæ supra illum in infinitum multiplicari possunt, & iõ necesse est vt habeat mutabilem intellectionem: non ergo semper & ab intrinseco necessario persistit in vnius rei contẽplatione, ergo transfertur ab vnius ad alterius rei considerationem, est ergo mutabilis sm̃ actum intelligendi. Quo sensu dicit Augustinus 8. Genes. ad liter. c. 20. Creaturam spiritualem moueri per tempora, etiamsi non moueatur per loca, idest considerando præsentia, deinde præterita, & postea futura.

Vide Scotũ in 4. d. 1. q. 1. §. Secunda Propositio.

A

B

XI. Obiectio. Durand.

Dices, rõnem hanc ad summum concludere de illa intellectione sm̃ quam potest angelus mutari: si quæ vero in eo est immutabilis ab intrinseco, de ea nihil probat ratio facta, Vnde Duran. in 2. d. 3. q. 5. ad 1. significat, eam intellectionem, qua angelus se intelligit, non differre à substantia eius. Respondetur primo, incertum esse an aliqua intellectio angeli, et illa qua se cognoscit, sit omnino immutabilis naturaliter & ab intrinseco. Deinde etiamsi demus naturaliter esse immutabilem, nemo tamẽ prudens negabit supernaturaliter fieri posse, vt licet angelus sit, non tamen actu se intelligat: ergo saltem hoc modo est mutabilis seu separabilis talis intellectio a substãtia angeli, & consequenter aliquid est in re distinctum ab ipsa: nã quod non est in re distinctum, nõ potest per vllam potentiã separari. Præterea, etsi illa rõ immediate non concludat de tali intellectione mediate tamen concludit, hoc modo: nam si aliæ intellectiones sunt accidentia angeli: ergo naturalis modus intelligendi eius est per cõpositionem & informationem accidẽtalem, & actualis vita eius consistit in intrinseca efficientia & receptione proprij actus: ergo semper & respectu cuiuscũq; obiecti viuit & intelligit hoc modo, quia non potest simul habere duos modos intelligendi adeo diuersos sibi connaturales: Et hæc ratio maiorem vim accipiet ex sequente obiectione.

Solutio.

C

XII. Intellectio angelica an vera res, an tantum modus substantiæ.

Dicet .n. aliquis rationem factam ad summum probare intellectionem esse modũ ex natura rei distinctum a substantia angeli, non vero esse propriã formã & entitatem realiter distinctam. Rñ detur primo concedendo, hoc posterius non esse adeo euidens sicut illud prius. Deinde dicimus, admissa & probata distinctione ex natura rei, lõge verisimilius esse, facilèque persuaderi posse esse distinctionem realem, & non modalem tm̃. Nam intellectio est forma perfecta: vnde non est tm̃ modus, sed vera forma. Itẽ quia non nascitur ex solo intelligente, sed etiam ex obiecto, vel specie vicem eius tenente, a quo participat intentionalem repræsentationẽ eiusdẽ obiecti; hæc autẽ, cũ substantiæ angelicæ per se ipsam non conueniant, conueniunt per nouã formam accidentalẽ ab ea & ab obiecto manantem, quæ vix põt intelligi vt modus tm̃ distinctus, & ideo melius cõstituitur vt vera entitas realiter distincta. Et hoc cõfirmari põt ex principio fidei, quo credimus, esse in angelis sicut in hominibus aliquos actus intellectus supernaturales, & habitus seu principia per se infusa ad illos eliciendos, vt est visio Dei, vel actus fidei. Qui actus & similes sine dubio sunt propriæ entitates realiter distinctę a substantia, vel intellectu angeli, neq; aliter possunt conuenienter intelligi. Ergo similiter intelligẽdũ est quamcũque intellectionem elicitam, esse realiter distinctã ab angelo: nã rõ intellectionis vt sic sufficiẽs est ad constituendã propriam entitatẽ, & non est tm̃ ratio modalis; alias nũquam posset dari intellectio creata quæ esset vera res distincta, sed tm̃ modus, & ideo quandocunque intellectio est distincta ex natura rei à substantia intelligente, distinguitur vt vera res, & forma perfecta in suo genere, & non tantum vt modus imperfectus.

XIII. Aliquot Philosophicis obiectionibus satisfit.

Neq; contra hanc veritatem aliquid obiectum est à Philosophis quod difficultatem habeat. Nã quod ex Aristotele obijci potest, scilicet, q̧ hę substantiæ sunt perpetuo viuentes, & ideo perpetuo & immutabiliter intelligentes, difficultatem nõ habet, nam & supponit falsum, non .n. perpetuo mouent, sed ex tempore, & nõ recte infert, nam licet intellectio sit accidentalis, potest intelligentia in ea perpetuo durare: quia nõ est illi laboriosa, aut in ea efficienda defatigatur, cum illa actio neque sit contra naturam, neque aliquo modo ei repugnet. Sed instabit aliquis, nam saltem poterit intelligẽtia cessare ab omni intellectione, & manere vt dormiens, quod Aristoteles reputat magnum inconueniens, quia tunc posset cessare a mouendo. Sequela vero patet, quia si intellectio est accidens eius: ergo est actus eius: ergo ipsa est in potentia ad illum actum, ergo potest carere illo, ex alio principio in li. 9. posito, q̧ omnis potẽtia passiua est potentia contradictionis. Respondetur primo, quod attinet ad intellectionem necessariam ad mouendum cęlum, posse quidem intelligentiam, si libertatem eius intrinsecam spectemus, cessare ab illa, de facto tamen nunquam esse cessaturam, ex imperio superioris causæ.

XIIII.

Deinde generalius de omnibus intellectionibus respondetur, angelum non ratione potentiæ passiuæ, sed rõne libertatis posse suspendere, vel mutare intellectionem. Nam potẽtiæ receptiuæ non repugnat habere actum perpetuũ & inseparabilem, sicut supra dictũ est de materia cęli, vbi declarauimus illud principiũ [potentia receptiua potentia cõtradictionis] de potentia pure receptiua, q̃ non hẽt actum cõgenitum, & ideo de se est subiecta priuationi. Ex eo ergo q̧ angelus habet potentiam receptiuam suæ intellectionis non repugnat eum perpetuo durare in intellectione, ex eo tamen q̧ est liber, habet facultatem mutandi illam. Probabile autem est habere aliquam intellectionem naturalem ita necessariã, vt nõ sit subiecta libertati, sed quasi resultans a natura, quia si omnes essent liberæ, posset pro sua libertate angelus ab omnibus etiam collectiue cessare, quod est inconueniens, nam tunc nõ posset ab intrinseco

iterum

habere eum natura congenitas, saltē respectu naturalium rerum. Ratio prioris partis est sumēda ex illo principio generali, quod intellectio creata non fit sine concursu obiecti per se vel per suam speciem, eo quod fiat per repræsentationē intentionalem, extrinseca aūt obiecta non possunt cōcurrere per se ipsa vna cum qualibet intelligētia ad intellectionem suam: ergo indigēt intelligentiæ speciebus intelligibilib. Minor quoad res inferiores & materiales notissima est: quoad ipsas vero intelligētias inter se pōt aliquis de illa dubitare, eo ꝙ sint res actu intelligibiles. Sed nihilominus et de illis est magis cōsentanea rationi, tū propter vitandam imperfectionem, quæ maxima esset si vna quæque intelligentia penderet ab aliis, vt posset eas cognoscere, tum ēt ob naturalē impossibilitatem, non. n. potest substantia creata & finita illabi alienæ menti, & cum illa ita intime coniungi vt fiat vnum forma intelligibilis illius: sed hoc propriū est diuinæ, & simplicissimæ naturæ. Ratio vero posterioris partis est, quia ad maiorem perfectionē intelligentiarum pertinet, vt sint semper in actu primo respectu earum rerum quas naturaliter cognoscere possunt. Quæ perfectio non excedit gradum & ordinem earū, sed potius est ipsis maxime consentanea. Vnde Aristoteles à toto illo ordine intelligentiarum videtur maxime excludere illam potentiam remotam ad actum primum, & puerilem (vt ita dicam) addiscentium statum.

XXI. Accedit ꝙ nulla est intelligentiis naturalis via ad sumendas species ab obiectis, præsertim materialib. quia non habent sensus quib. mediantibus ab eis immutentur: immediate aūt immutari nō possunt, cum intelligentiæ sint omnino immateriales: hæc vero obiecta materialia sint. Quare nec intellectum agentem habere possunt, quo ab his obiectis spēs abstrahant, quia intellectus agēs nisi coniunga ur phantasmatibus, non pōt ad efficiendas, & abstrahēdas has species deseruire. Et ideo necesse est vt intelligētiæ alio superiori modo habeant harum rerum species sibi cō naturales. De immaterialibus aūt obiectis non pōt tam firma ratione probari, ex natura sua nō sufficere ad communicandam vel efficiendam speciē sui in aliis, veruntamen, quidquid de hoc sit, si aliarum rerum habent intelligentiæ innatas species, multo magis naturale ipsis erit non carere speciebus rerum sui ordinis, quarum cognitio & societas magis eis consentanea est, & suo modo magis debita. Dixi aūt habere species naturalium rerū, tum quia supernaturalibus specieb. ac illum notionibus hic nulla fit mentio, tum etiam quia de actibus liberis, & cordium cogitationibus probabile etiam est non habere congenitas species, de quo alias.

XXII. Quartum corollariū est has species perfectiores & eminentiores esse in intelligentiis, ꝙ in hominib. tum quia habent nobiliores causas, tum ēt quia sunt proportionatæ nobiliori lumini intellectuali & perfectiorib. actib. Quę ratio ēt probat, inter ipsas intelligentias esse varietatē, & inæqualitatē in his specieb. itelligibilibus, pro varietate, & inæqualitate naturarum, & specierum substātialium earundem intelligentiarū, quia nobiliori naturæ nobiliora principia operādi debentur. In quo autem consistat hæc maior nobilitas specierum

A intelligibilium, an tantum in modo, & (vt ita dicam) subtilitate, vel simplicitate, aut immaterialitate entitatis: an vero ēt in maiori vniuersalitate in repræsentatione seu efficacitate ad simul repræsentādas plures res seu naturas rerū, disputatur à Theologis late cum multis aliis quæstionibus, quæ ex illo principio pendent. & non possunt hoc loco pro dignitate tractari. Videatur D. Thom. 1. p. quæst. 55. per totam, & q. 58. art. 1. 2. 3. 4. & commentatores ibi, & alij Theologi in 2. distinct. 3. D. Thom.

XXIII. Vltimū principiū intellectualis cognitionis est solus habitus, qui præter spēs adiungitur potentiæ, vt ei virtutem addit vel inclinationē ad actum. De quo principio respectu intelligētiarū non solum Philosophi, verū ēt Theologi ppauca dicunt: illudque solum compertum est apud Theologos, ꝙ sint angeli capaces infusorū habituū quib. ad supernaturales intellectiones eleuetur: quod licet sit certum, ad præsentem disputationem non spectat. De habitibus aūt naturalib. seu acquisitis multi absolute sentiunt, eos nō esse in intelligentijs: quod ex philosophis ēt, & Patribus refert D. Thomas 1. 2. q. 50. art. 6 vbi ipse nō B videtur ab eadem sententia alienus, nam licet dicat dari habitus in angelis, non tamen alios præter species intelligibiles; nos aūt loquimur de habitibus distinctis ab speciebus, de quibus latius dicturi sumus infra Disp. 46. Quod ergo tales habitus in angelis non fiat, ēt videntur supponere antiqui Theologi, cum de his habitibus intelligentiarum nihil fere dicant. Alij putant eosdem intellectuales habitus generari in intelligentijs, qui in hominibus. Nunt ne in angelis aliqui intellectuales habitus.

XXIIII. Ego vero distinctione vtendum censeo. Nam intellectuales virtutes, quæ versantur circa veritatem euidenter cognitam, non prio acquiri per actus ab intelligentijs, nec distingui in eis à naturali lumine & facultate intelligendi. Nam hi habitus solum sunt necessarij, quia potētia, vel propter aliquam inclinationem oppositam nō est satis propensa in actum, vel propter aliquam imperfectionē non est sufficiens vt facile & prompte exerceat actum, vt in nobis constat: nā si neu C trum horum intercedat, nulla est ratio adiungēdi habitum: aliàs ponēdi essent habitus ēt in potentijs naturaliter operantib. Nulla aūt ex dictis causis reperitur in intelligētijs quoad prædictos actus virtutum intellectualium, quia earum intellectuale lumen omnino est propensum, imo ex necessitate (quoad specificationem) fertur in huiusmodi actū, & alioqui est oīno expeditum ad operādum: adeo vt in his reb. nō indigeat discursu, aut compositione ad cognoscenda cōclusionem in principijs, effectum in causa, proprietatē in essentia, & ideo neq; indiget his habitib. neque illorum est causa. At vero in his quæ angelus coniectura tantū cognoscit, probabile est acquirere habitū per talem cognitionē, qui nō est virtus intellectualis, sed similis nostræ opinioni, aut fidei humanæ. Hoc aūt maximè accidere potest qn angelus suæ naturæ relictus cōiectat aliquid de internis cogitationib. us, aut de futuris contingentibus. Eademq; ratione probabile est acquirere aliquid per modū habitus, quo recordatur præteritarum rerum quas antea cognouerat sed de his plura in Theologia.

SECTIO V.

Quid possit de voluntate intelligentiarum ratione naturali cognosci.

I. Quæstionis resolutio.

Cum appetitus proprius & vitalis (vt de monstratur in scientia de anima) non constituat peculiarem vitæ gradum, sed ad principium cognoscendi cum proportione semper consequatur, eadem ratione qua ostendimus substantias separatas esse naturæ intellectualis, constat in eis esse appetitum vitalē intellectiuam cognitionem consequētem, quem voluntatē appellamus. De qua in primis possunt tria illa cōsiderari quę in intellectu distinximus, scilicet motura ipsum seu actum appetendi, obiectum eius, & principium, quibus possumus quartum addere, quod huius facultatis proprium est, scilicet modum appetendi.

II. Quod sit obiectum voluntatis angelicæ.

De illis ergo trib. pauca dicere oportet, sed eadem proportione declaranda sunt, qua in intellectu processimus. Itaq; obiectum voluntatis angelicæ tam late patet, quam obiectū sui intellectus, quaten⁹ sub ratione boni vel appetibilis ab ipsomet angelo naturaliter cognosci potest. Quia appetitus sequens potentiam cognoscentem, est illi proportionatus, & ideo, si potētia cognoscēs, est vniuersalis in suo genere, etiam appetitus est vniuersalis in suo, atq; ita fit vt angelus possit & se ipsum amare, & Deum, & alias intelligentias, & reliquas creaturas. Vnumquodque sm̄ propriam rationem appetibilis, & sm̄ debitam proportionem. Qualis autem sit hæc proportio, quanta ve appetibilitas in vnaquaque re, ad præsētem dispu tationē non spectat, sed longiorem speculationē requirit, in qua eadem fere rō est de omni voluntate creata sm̄ se sumpta, siue sit angelica, siue humana, & ideo à Theologis in materia de gratia potissimum disputatur.

III. Quis actus angelicæ voluntatis.

De actu huius appetitus in angelo, ratione naturali probabilius est iuxta superius dicta, esse motū accidentalē re ipsa distinctū à substātia intelligentiæ, & à potentia amandi. Quod eisdē argumentis probari potest, quibus de intellectione id probauimus, quia appetitus sequitur cognitionē & est proportionatus illi; si ergo cognitio seu intellectio angeli est accidentalis, etiam erit appetitio. Quod etiam Philosophi cognouisse videntur vt notat Sōc. 12. Metaph. q. 6. § [Quantum ad secundum. Idque collig. ex eo, q. Philosophus, & Commentator aiunt, primum motorem effectiue causare voluntatem mouendi in intelligentijs mouentibus orbes. Idem tamen Sonc. q. 33. ait, secundum Commentatorem, volitionem intelligētiæ non esse aliud a substantia eius, neq; aliter esse effectiue a primo principio, nisi quatenus etiā substantia eius ab illo est effectiue. Et hoc est magis consequēs, si verū est eū existimasse intelligētias creatas per suam substantiam intelligere ū sicut principiū illud falsum est, ita & consequēs. Est ergo appetitio intelligentię accidens eius. Vnde fit, multiplicari & variari posse secundum specificam distinctionem actuū, amoris, desiderii, gaudii, odii, fugæ seu timoris, & tristitię, de quibus nō possumus in intelligentijs Philosophari

Soncin.

A nisi ex nobis. An vero tanta sit distinctio inter hos actus in intelligentijs sicut in nobis, non potest certa ratione demonstrari.

IIII. Quod principium appetitus proximum in angelis.

De principio huius actus cōstat, principale esse ipsam substantiam: de proximo vero probabilius credimus esse specialem potentiam re distinctam a substantia, & ab Intellectu intelligentiæ, Et primum quidem, id est distinctio huius potētię a substantia, eadem ratione, qua de intellectu, probandum est: sm̄ autem, idest distinctionem voluntatis ab intellectu, ex magna actuum diuersitate, & ex diuerso modo operandi colligimus, quantum rei materia patitur. In hoc. n. nihil certa ratione demonstrare possumus, sed per quandam analogiā ad res nostras de intelligentijs Philosophamur in his rebus, in quibus cum eis conuenimus, & nulla sufficiens rō diuersitatis apparet. Aliam rōnem adducit D. Tho. 1. p. q. 59. ar. 2. quæ potest ad præcedentem reuocari, nam sumitur ex diuerso modo operandi intellectus & voluntatis, quia voluntas operatur per modū inclinationis & tendentiæ in aliud, intellectus verò per modum assimilationis, & quasi trahendo res ad se. Et eodē fere discursu cōcluditur hmōi

B potentiam vnicam tm̄ esse in vnaquaque intelligentia: quod D. Thomas ibidē docet ar. 4. quia si in nobis hæc potentia est vna, multò magis in angelis. Itē quia si intellectiua potētia vnica est, ēt appetitiua quæ illi correspōdet: nā est vniuersalis potentia sicut intellectu. Quocirca quamuis in intelligentijs possit esse cōcupiscentia & ira: prout hæ voces significare possūt spirituales motus abstrahentes a passionibus corporalib. vt sumitur ex doctrina Diony. c. 4. de diuin. nom. nihilominus a beadem potentia emanāt, quia potētia est principium vniuersale comprehendēs sub suo obiecto formali illorū actuum obiecta.

D. Thom.

Dionys.

V.

Hæc verò potētia nō indiget speciebus ad operandum, quia non operatur per assimilationē sed per inclinationem: at verò supponit obiectū cognitum in quod tendat, de quo quomodo concurrat, vel ipsū, vel cognitio eius ad operationes voluntatis, idem iudicium est in intelligentijs, quod in anima nostra. De alijs verò habitibus, qui in voluntate esse possūt tanquam principia

C eam coadiuuātia, vt facilius & promptius operetur, incertum existimatur an in intelligentijs locum habeant sistendo in sola ratione naturali, nam supernaturaliter loquēdo de infusis habitibus, præsertim charitatis & spei, non est dubium quin angeli sint capaces eorum. De acquisitis verò res videtur dubia propter perfectam virtutē & naturalem inclinationem, quam intelligentię habent in sua voluntate ad actus eius, & quia nō habent appetitus repugnātes sicut homines. Nihilominus mihi probabilius est esse angelos capaces horum habituum: nam de dæmonibus non videtur dubium quin habeant plures habitus vitiorum suis actibus acquisitos; & in puris naturalibus videntur capaces earū virtutum quæ ad alterum aliquo modo ordinātur: quia hæ virtutes per se spectant ad volūtatem, & capacitas seu necessitas eorum non oritur præcipuè ex repugnantia appetitus sensitiui, sed ex eo q; re vnō ita inclinatur ad alterū, à quo non essentialiter pendet, sicut ad se, & ex repugnantia, quæ esse potest inter bonū propriū & alterius: sed de hoc latius alibi.

De

De libertate intelligentiarum.

VI. QVarto loco dicendum occurrebat de modo quo volūtas angelica operatur Circa quod breuiter dicendum est, ratione naturali esse euidens intelligentias esse liberas in operando. Hoc patet primò à posteriori, nam voluntas hominis est libera: multò ergo magis voluntas angelica, quæ perfectior est. Item à priori, quia radix libertatis voluntatis est iudiciū intellectus eo modo quem suprà declarauimus: ergo cum in intelligētijs sit radix libertatis, erit etiam voluntas libera formaliter. Neq; in hoc est vlla difficultas præter eas quæ communes sunt libertati humanæ; maximè quatenus pendet ex gratia vel auxilio Dei, quæ à Theologis tractantur, & quatenus cōcernunt aliquo modo necessitatem diuini concursus naturalis in superioribus tacta sunt.

Dissin. 22.

VII. Ad quos actus se extēdat angelorū libertas.

Hic verò attingi poterāt speciales quæstiones pertinentes ad libertatē angelorum quatenus ratione naturali cognosci potest. Prima an hæc libertas se extendat ad oēs actus voluntatis angelicæ, an verò habeat aliquos actus necessarios, & quinam illi sint, & an sint necessarij quoad exercitiū, vel quoad specificationem tm̄. Secunda & præcipua an hæc libertas naturalis sit tm̄ inter actus honestos, an verò se extendat etiā ad actus prauos, quod aliàs Theologi quærunt, an intelligentiæ in naturalibus possint peccare. Et quidā negant, vt Durand. in 2. d. 23. q. 1. & Capr. d. 22. art. 3. ad 1. Caiet. 1. p. q. 59. ar. 3 & q. 63. ar. 1. quibus fauet D. Th. q. 16. de malo, art. 3. Oppositum autem tenet Scotus in 2. d. 23. qu. vnica & magis in eam partem inclinat D. Tho. q. 63. art 1. primæ partis. Et quidem licèt neutra pars possit ratione sola naturali satis cōuinci, tamē Philosophi qui nihil de supernaturalibus intellexerunt, non omnino ignorarunt posse malitiam moralem habere locum in intelligentijs: distinctionē enim bonorum & malorum angelorum cognouerūt: vt ex Plat. 10. de legib. refert Euseb. lib. 11. de præparat. euangel c. 1. 13. & lib. 13. c. 7. & 9. & Cyprian. lib. de idolo vanit. poetas gentium ait malos angelos cognouisse, & dæmones appellasse: quod idem de Socrate refert, atque Platone. Ducti autem videntur ex effectibus ac deceptionibus prauorum angelorum ad existimandum esse aliquas substantias separatas prauas in moralibus. Supponebat ergo hoc non esse repugnans etiam in naturalibus. Nec forrasse immeritò, nam cum intelligentiæ habeant liberum arbitrium creatum, nihil est, cur etiam intra obiecta naturalia non possint tendere in aliquod obiectū sub vna ratione bonum, quamuis aliquam malitiam habeat adiunctam. Neq; ab hac sententia dissident Sancti Patres, qui vbique censent, hanc esse sufficientem rationem, vt angeli peccare possint. Quod absolutè & sine vlla restrictione affirmāt, præsertim Damasc. li. secundo, de fide c. 3. & 27. Greg. 5. Moral. c. 27. Augustinus lib. 3. cont. Maximin. c. 12. Anselm. de casu diab. c. 4. & 5.

Durand. Capreol. Caiet. D. Thom. Scot.

Plat. Euseb. Cyprian.

Damasc. Grego. August.

VIII. Angelus an quo amore amet Deū necessario.

Ex quo fit, angelum non diligere Deum necessario super omnia dilectione naturali, pfecta, & obedientiali, quidquid sit de dilectione imperfecta, & concupiscentiæ. Quamuis n. illa dilectio sit valde consentanea inclinationi naturali, tamen cūm non supponat visionem clarā summi boni, non est cur sit necessaria quoad exercitium imò nec erit necessaria quoad specificationem, si supponat prauum affectum liberum sibi repugnantem. Sed hæc latiùs in Theologia tractanda, & explicanda sunt.

SECTIO VI.

Quid possit ratione naturali cognosci de vi agendi & efficacitate intelligentiarum.

I. COnstat ex duabus Sectionibus proxime præcedentibus in hac sermonem esse de actione trāseunte, nam de immanentibus satis dictum est in præcedentibus. Hæc autem actio esse potest vel substantialis, idest ad substantiam terminata, vel accidentalis: quæ multiplex esse potest, tamen ad duo capita reuocantur omnes, scilicet, ad alterationem seu productionem qualitatis, vel motū localem. Potest enim hæc actio versari, aut circa corpora, aut circa spiritus, nimirum animas, vel intelligentias ipsas: circa corpora versantur proprii motus physici localis, & alterationis: omitto autē augmentationem, quia semper fit media alteratione, & ideò eadem est ratio de illa quæ de alteratione: in spiritibus verò esse potest vel motus localis illis proportionatus, vel qualitas aliqua quæ sit principium cognoscendi, & generali nomine, intentionalis appellari pōt.

Explicatur titulus.

Intelligentias non posse, aut substantiam, aut qualitatem efficere.

II. DIco primò. Intelligentiæ createę nullā substātiam efficere possūt, nec materialem corporū alterationem. Hæc assertio est cōtra Platonē, qui posuit substātias has inferiores fieri ab ideis si tamen id asseruit in eo sensu quem Aristoteles illi imponit, nimirū, ideas esse quasdam substantias distinctas à Deo, & in re ipsa separatas à materia, & inducentes in materiā formas, & ita perficiētes generationē substātialē. Et ēt cōtra Auicēnā, qui secundam intelligentiā creatā à prima dixit creare tertiā, & hanc, quartā: & sic vsq; ad vltimā, quæ oēs generationes substātiales perficit inducēdo formā. Qui errores iā in superioribus tacti sunt, & reprobati. Vnde facile probatur cōclusio, quia oīs substantia fit aut per creationē, aut per eductionem formæ substantialis de potētia materiæ, aut in homine per solam substantialem vnionem formę cum materia: sed intelligentiæ creatæ, nullo ex his modis possunt substantiam producere: ergo simpliciter nō possunt. Minor quoad priorem partem de creatione secūdū fidem est certa. Vñ Damasc. 1. de fid. c. 3. in fin. sic ait, [Quotquot autē sunt, qui essentiam vllā quæcunq; tandē illa sit, ab angelis procreatā esse contēdūt, horū ore pater ipsorū diabolus loquitur.] Idem docet August. lib. 12 de Ciuit. cap. 24 & li. 18. ca. 18. & lib. 9 Genes. ad lit. cap. 18. & lib. 3. de Trinit. cap. 8. &c. Theologi omnes pro comperto id ha-

Damasc.

August.

id habent, vt constat ex 1. par. q. 45. & q. 71. & 1. cōt. Gent. c. 21. & in 2. d. 1. vbi latè Capreol. Albert. Richar. Gabr. & alij, quos supra citauimus, tractando de creatione.

Capreol. Albert.

III. Ex quo loco petenda est ratio naturalis huius veritatis scilicet, quia ad creandum requiritur infinita virtus, de quo ibi latè dictum est. Et ex eodem principio soluenda est obiectio, scilicet cur vna intelligentia non possit aliam sibi similem & æqualem producere, quia cū ille effectus non excedat perfectionem talis causæ, non est cur excedat virtutem eius. Et alioqui videtur valde consentaneum rationi, cum inferiores creaturæ possint producere sibi similes in specie, intelligētias, quæ perfectiores sunt posse ēt sibi similes producere. Respondetur enim, ideo non posse, quia virtus creandi non est cōmunicabilis creaturæ, ob infinitam vim requisitam ad creandum, quæ licèt nō requiratur ob perfectionem termini producti, necessaria tamen est propter modum productionis ex nihilo, vt ibidem dictū est. Et hinc prouenit vt non possit angelus sibi similem creare, quod non enascitur ex imperfectione, sed potius quia est tantæ perfectionis, vt non possit nisi per creationem fieri: sic enim cœlum, quanuis sit perfectius, quàm elementum, non pôt producere aliud cęlum sibi simile, cum tamen elementū possit; & similiter vna anima rationalis non potest efficere aliam.

IIII. Secunda pars minoris, quæ est de productione substantiæ per eductionem formæ de potētia materiæ, simul probanda est cum altera parte de alteratione materiali corporum, nā hæ duę actiones ita sunt connexæ naturaliter, vt forma substātialis educi non possit de materia nisi præuia alteratione; qui ergo nō potuerit materiam alterare, & ad formam disponere, multò minus poterit formā substantialē educere aut vnire. Quòd ergo intelligētiæ creatæ neutrum horum possint docet D. Thom. 1. par. q. 110. art. 2. sicque interpretatur August. 3. de Trinit. capit. 8. dicentem, materiam corporalem non obedire angelis ad nutum. Et eam sententiam cōiter amplectuntur Theologi, cui valde fauet Concil. Braccar. I. ca. 8. & definitio quā ex Concil. Ancyrano refert Gratian. in cap. Episcopi. 26. q. 5. & Leo P. epist. 91. Ratio verò eius nō est facilis, neque vt existimo potest à nobis reddi demonstratiua. D. Tho. ergo solum hanc reddit rōnem: Angelus nō est cōpositus ex materia & forma: ergo nec pôt producere compositū ex materia & forma: ergo nec pôt educere formam de potentia materiæ. Hęc secūda consequentia probatur, quia cum forma educitur non fit per se primò forma, sed compositū. Prima uerò probatur, quia agens debet esse simile suo effectui, vel formaliter, vel eminēter: si ergo effectus est ex materia & forma compositus, causa debet esse, vel formaliter cōposita, vel eminenter continens totū cōpositum: angelus autē non est formaliter compositus ex materia & forma, neq; eminenter continet totū compositum, cum certum sit non posse creare materiam: ergo nullo modo potest tale compositum generare.

D. Thom. August.

Conc. Braccar.

Leo Papa.

V. Hanc rationem impugnat Durand. in 2. d. 7. q. 4. ex eo ꝙ, licèt forma nō producatur vt quod, tñ illa sola est terminus formalis generationis: ergo vt intelligentia possit efficere compositum ex

A materia & forma, nō oportet vt virtute cōtineat materiam, sed satis est quòd contineat formā. Et confirmatur, nam aliàs nec cœlum posset generare compositum ex hac materia rerum generabiliū & forma. Patet sequela, quia cœlum nec formaliter est compositum ex tali materia, neq; eminenter illam cōtinet. Addo deinde, saltem illa ratione non probari intelligentias nō posse immutare corpora ad qualitatem, nā in ipsis intelligentijs datur cōpositio ex sub̄a & qualitate. Neque obstare potest ꝙ substantia illa sit alterius rōnis, sicut non obstat ꝙ substantia vel materia cęli sit alterius rationis. Affert ergo Durādus rationem aliam, quia in materialibus causis est sufficiēs virtus ad educendas formas de potentia materiæ: ergo superuacaneū fuisset communicare illam virtutem intelligentijs: Deus autem nihil frustra facit: & ideò talem virtutē intelligērijs nō indidit. Simili ratione vsus est Comm 7. Metaphy. com. 31. ad pro andum contra Platonem, formas substantiales non infundi ab idea separata.

Comment.

VI. Quæ quidem rō, supposito antecedente est efficas ad probandū ideam nō esse causam necessario requisitam ad talē effectum. quod Plato asserebat absolutè tñ non est efficax ad probandum in intelligentijs nō esse hāc potestatē. Primò quidem quia nō constat esse in his causis inferiorib. sufficiētia principia principalia ad educēdas omnes formas substantiales de potentia materiæ, vt ex multis difficultatib. superius proprio loco positis constare pôt. Secundò, quia nō est superfluū, sed valde freqnēs in natura, & ad eius diuitias (vt ita dicam) & fęcunditatem pertinet, ꝙ ad eundē effectum plures causæ habeant sufficientem virtem: alioqui cur Sol calefaceret, cum ignis sufficienter id agere possit? Quòd si dicas idcò hoc ꝓuidisse autorē naturæ, quia nō semp ad est ignis, vel nō semper pôt accōmodatè calefacere iuxta exigētiam rerum, vel effectuū naturalium: rectè quidem id dicetur, nam in vniuersum, si diuinā prouidentiam & intentionē spectemus, ideò variæ res conditæ sunt cum sufficiēte virtute ad eosdē effectus, vt si vna desit, altera applicari possit: hoc autem modo etiam intelligentijs cōmunicare potuit virtutē transmutādi corpora ad formas seu qualitates, etiam si in alijs causis naturalib. similis virtus reperiatur, non. n. semper inferiores causæ ad sunt, & ideò necesse est vt per superiores earū absentia suppleatur. Accedit, ꝙ Deus vt autor naturæ non concedit reb. virtutes agendi, ut alienas à ꝓprijs naturis, et quasi extrinsecus superadditas, sed ut intrinsecè comitātes naturas rarum. Vnde fit, vt sæpe creari possint plures res habentes uirtutem ad eundem effectum nō ex directa uel primaria intētione creādi plures causas, quarū singulæ, per se sufficiant ad talem effectū, sed quia creando res illas propter proprium finē, consequenter fit ut habeant illam uirtutē, ut verbi gratia, præter intelligentias mouētes orbes cęlestes, sunt innumeræ aliæ, quæ uirtutem habent sufficiētem ad eundem effectum, quæ nō sunt superflue, quia nō sunt creatæ propter illum finē, sed propter suā perfectionem, & ut Deo fruātur: inde tñ naturali necessitate consecutū est, ut omnes illa uirtute polleant. Sic igitur in præsenti, nō erit superfluum, ꝙ Deus dederit intelligētijs uirtutem ad transmutanda corpora ad formas, uel

B

C

quali-

qualitates, si talis virtus potest esse connaturalis ipsis intelligentijs: quia non propter illam actionem præcipuè creatæ sunt, sed naturali quadam consecutione haberent virtutem ad illam. Quòd si Durandus supponat talem virtutem nô posse esse connaturalem angelis, bene quidem infert, superuacaneum esse dicere Deum virtutem illã præter naturæ debitum illis contulisse. Assumit verò quod probandum erat, cuiusque rationem inquirimus, scilicet cur hæc virtus non possit esse connaturalis intelligentijs.

VII. Diuus Thomas ergo sua rõne conatus est aliquam huius rei causam & radicem afferre: & sanè cum nobis sit ignota natura intelligẽtiarum vix potest alia ratio probabilior, aut congruentior excogitari. Quia intelligentiæ neque ob infinitatem virtutis, nec propter modum essendi habent proportionem ad transmutandam materiã ad formam, quia neque infinitam virtutem habent, neque sunt formæ corporum, sed omnino abstractæ, & habentes modum essendi longè diuersum à corporalibus rebus. Et confirmatur hoc ac declaratur, quia non est cur intelligentiæ contineant eminẽter formas corporalium rerũ, quia solũ sunt species quædam, perfectiores quidem in essentia, tamen limitatæ & finitæ, vt autem vna species contineat eminenter aliam, non est satis q̃ sit perfectior illa, vt manifestè constat in speciebus rerum corporalium inter se comparatis, neq; est vlla peculiaris ratio ob quam hæc eminentia intelligentijs tribuatur. Non est aũt simile quod de corporibus cęlestibus asserebatur, nam etiam si cęli diuersa materia constent, tñ quatenus corporei sunt, & compositi ex partibus essentialibus, sunt aliquo modo eiusdem ordinis cum cæteris corporibus, vnde in aliquibus accidentibus specificam conueniẽtiam habent, vt in quantitate, situ, motu, & fortasse etiã in luce: ideòq; maiorem proportionem habent cœli, vt per suas formas eminenter continere possint aliquas formas inferiorum corporum.

VIII. Alijs rationibus vtitur Aristoteles contra Platonem in septimo Metaphys. à text. 22. vsque ad 32. quæ si efficaces sunt eandem vim habent contra Auicennam, & ad confirmandam conclusionem positam. Summa rationum est, quia idea separata non potest immediatè transmutare materiam, nec aliqua intelligentia, sed solum mediãte corpore cęlesti. Assumptum probat, quia idea separata est prorsus immobilis, quia est immaterialis & indiuisibilis: quod autem indiuisibile est, est per se immutabile ex sexto Physic. ergo si idea separata immediatè per se aliquid ageret, semper ageret idem, quia eodem modo manens, semper agit idem. Quod autem est principium generationis, & corruptionis rerum, oportet vt varijs modis materiam immutet, & cõsequenter, vt in se aliquo modo mutari, atq; aliter & aliter se habere possit. Vnde concludit intelligentias separatas nihil posse agere in hæc inferiora, nisi mediãte motu cœli. Atque ita exponit eam rationem

cin. Soncin. septimo Metaphysic quæstione 25. ex
ment. Comment. septimo Metaphysic. & D. Thomas quæstione sexta de potentia, artic. tertio. Mihi tamen non videtur efficax, primò quidem, quia licet ad hominem procedat ex concessis à Platone, qui ponebat ideas immobiles, vt refert Aristotel. lib. primo, cap. sexto, text. decimo, tamen absolutè supponit falsum, nimirum, intelligentias esse omnino immobiles: quanuis enim physico motu non moueantur, mouentur tamen motu sibi proportionato, & hoc satis est, nũc agant in vno loco, & posteà in alio. Secundò, quia illud principium, idem eodem modo se habens semper facit idem, est verum de agente naturali quãtum est ex partè eius, non verò de agente voluntario, quod per solam voluntatem suam potest agere, vel non agere: ad quod ad summum necessarium est in agente creato, vt mutet voluntatem. sic autem euidentius est intelligentias non esse immutabiles quoad voluntatem. Tertiò etiã si daremus esse immutabiles, & naturaliter agere, non concludit ratio contra ideas Platonis, quia ex parte passi posset oriri varietas actionis, nam idem agens naturale potest diuersimodè immutare passum, si vario modo dispositum ei applicetur. Sic ergo dicent Plato, aut Auicenna motum cęli & inferiora agentia deseruite, vt ab eis proueniant variæ dispositiones materiæ, quibus positis vnaquæque idea, vel intelligentia influit formam iuxta exigentiam dispositionis, vel sua voluntate, vel naturali necessitate absque sui mutatione.

IX. Vnde non video qua cõsecutione inferat Aristoteles contra Platonem, q̃ ponens ideas immutabiles, abstulit illis efficientiam: ita enim argumentatur dicto cap. sexto, lib. primo, tex. 10. Illatio autem nulla est, vt ex dictis patet. Nec maiorem vim habet contra ideas separatas, quam haberet contra illas prout sunt in mente diuina, sic enim etiam sunt immutabiles. Igitur cõtra ideas separatas efficax est illa ratio, quod non possunt esse eiusdem speciei cum formis indiuiduorum materialium, & esse natura sua separatæ à materia: nam forma quæ natura sua est forma materiæ, & quæ natura sua est separata a materia, ita vt per se materiam informare non possit, sunt essentialiter diuersæ. Si autem nõ sunt eiusdem speciei, ergo idea non est ipsa natura specifica indiuiduorum, nec potest influere in materia formam talis speciei, generatione vniuoca, vt Plato aiebat. Omitto rationes alias quibus probatur vniuersalia non posse esse in re separata a singularibus. Ex quo etiam euidenter fit, non posse esse causas efficientes rerum.

X. De intelligentijs autem rõ D. Thomæ, prout explicata est & confirmata, videtur sufficiens. Itẽ, quia alias dici posset, quamcunq; intelligentiam ad nutum suæ voluntatis posse producere ex materia, quamcunq; rem & formam etiam possibilem, saltem extra speciem humanam, propter necessariam creationem animæ rationalis. Consequens autem est absurdum: ergo. Sequela patet, quia non est maior ratio de vna forma, quam de alia, cum quęlibet intelligentia sit superioris ordinis respectu cuiuscunq; rei generabilis, & respectu omnium graduum, qui ab illa participari possunt: si ergo hoc satis est vt possit sua virtute educere formas ex materia, satis etiam erit ad quamcunq; formam educibilem de potentia materiæ. Falsitas autem consequentis constat, quia tum in naturali ratione, tum in fide nostra esset absurdissimum concedere, posse angelos quascunque res producere, & immutare ad nutum suæ volũtatis.

Quomodo multi intelligunt id ad Heb. secundo. [Non. n. angelis subiecit Deus orbem terræ.] Satis n. esset illis subiectus, si possent in hoc inferiori orbe quascunq; res sua voluntate generare, aut corrumpere, vt rectè argumẽtatur Victoria, relectio. de arte magica nu. 35. Vnde D. Tho. quæst. 17. de malo, ar. 9. ad conuenientem ordinem vniuersi ptinere dicit, vt infima à supremis nõ trãsmutentur nisi per media, quod fit ab angelis, vt statim dicemus, applicãdo actiua passiuis, quem ordinem ipsi immutare non possunt.

Victoria. D. Thom.

XI. Ex his ergo satis pbata est assertio quoad omnem eductionem formæ de potentia materiæ, & consequenter etiam est probata quoad substantialem generationem quæ fit per solam vnionẽ substantialem formæ cum materia, qualis est sola humana: quia illa vnio solum fieri potest aut ab agente disponente materiam, aut a creãte animam, si vnio illa naturaliter resultat ex anima in tali corpore creata: intelligentiæ verò neutrũ horum possunt in corpore naturaliter efficere: ergo nec possunt rationalem animam corpori suo vnire. Item quia aliàs possent etiam hominem suscitare, separatam animam vniendo corpori. Denique, quia eadem est ratio huius vnionis, quæ productionis aliarum formarum, quia nullo modo continetur in virtute intelligentiæ, nec formaliter, neque eminenter.

XII. Obiectio. Sed obijciet aliquis, nam Intelligentiæ creatæ non repugnat producere formas in materia, eo quòd spiritualis sit: nam Deus est immaterialior, & tamen id potest: neque etiam repugnat quia finita sit, nam etiam forma cœli est finita, & multo minus perfecta, & tamen id potest: ex nullo ergo capite repugnat. Et confirmatur, nam intelligentia mediante cœlo, vt instrumento, producit aliquas formas viuentium: ergo etiam per se immediatè potest.

XIII. Soluitur. Ad argumentum respondetur, ex neutro illorũ capitum sigillatim sumpto id prouenire, sed ex vtroque simul sumpto. Deus. n. licèt sit summè immaterialis propter summam eminentiam suam, sicut potest sua virtute materiam condere, ita potest illam formis actuare: intelligẽtia verò finita non habet illam eminẽtiam, & illa ablata non habet proportionem ad efficiendam formã in materia. Et ideò non satis est quod sit forma perfectior quàm forma cœli: quia non est ita proportionata. Vnde ex eo quod sit forma perfectior, solum inferri potest habere modum operãdi nobiliorem, intelligendo videlicet & amãdo, non vero quòd per se possit efficere omnem operationem, quam potest inferior forma.

XIIII. An mediante cęlo aliquid producat intelligẽtia. Ad confirmationem respondet Sonc. 7. Metaph. q. 25. negando consequẽtiam. Quia licet intelligentia, inquit, non possit, efficere in materia formam in esse quieto & perfecto, potest tñ influere formam se habẽtem per modum passionis intentionalis, sicut principale agens instrumento: & huiusmodi formam, quę potius est in fieri quam in facto esse, ait, fieri in cœlo ab intelligẽtia, & ideò mediante illo vt instrumento posse efficere formas in materia, non autẽ immediatè. Quæ doctrina fundamentum habet in D. Tho. varijs in locis, præsertim in 2. d. 15. q. 1. art. vbi citat etiam Commentatorem 12. Metaph. & Boetium 1. de Trinit. c. 3. in fin. Mihi tñ difficilis creditu est multis de causis. Primò, quia non loquitur consequenter, nam si semel admittit intelligentiam introducere formas in materiã mediante cęlo vt instrumento, necesse est fateatur principalem causam illius effectus esse intelligentiam: ex quo fit consequens vt intelligentia eminenter contineat talem effectum seu formam eius. Hoc autem semel posito nulla superest probabilis ratio cur intelligẽtia non possit per se ipsam immediatè talem formam efficere. Cur. n. indigebit illo circuitu, seu illa virtute indita cęlo, si ipsa in se habet sufficientem virtutem? nam qua virtute sibi coniuncta efficit illam virtutem separatam in cœlo, & per illam agit formam, poterit ipsa immediatè agere formam. Quæ. n. repugnantia afferri poterit ob quam non possit agere formam in esse quieto (vt ait) possit autem efficere formã in illo esse fluente, cum tamen hæc sit actiua permanentis seu quietæ formæ? Accedit, quòd illa qualitas fluens impressa cœlo ab intelligẽtia, gratis est conficta, nec satis explicari potest, cur vocetur intẽtionalis & fluens, nisi quia fortasse ponitur pendens in fieri, & cõseruari ab intelligẽtia; sed hoc non tollit veram rationem qualitatis realis, & permanentis. Quare si potest intelligentia hanc qualitatẽ in cęlo producere, poterit etiam quamcunque aliam. Nam cur non? Et maximè poterit per se immediatè efficere lumen in aere, vel influentias cęlestes in terra: nam hæ qualitates etiam sunt quasi instrumentariæ & fluentes in illo sensu. Denique iuxta doctrinam in superioribus datam, illa instrumẽtaria virtus accidẽtalis non sufficit, vt per se sola sine actuali influxu agẽtis principalis, vel alicuius qui suppleat vicem eius, inducat in materiam substantialem formam: ergo si intelligentia per se ipsam nõ potest influere, sine causa fingitur illa instrumentaria qualitas superaddita cęlo omnino ab extrinseco. Respondeo igitur, negando antecedẽs, intelligẽtia. n. nihil in cęlo nisi motum, neque aliter illo vtitur ad agendum quàm applicando illud, vt suis naturalibus virtutibus operetur. Quod supra etiam tactum est disput. 18. Sect. 3.

A

B

De virtute intelligentiarum ad mouenda corpora.

C

XV. Dico secundò. Intelligentiæ creatę vim habẽt & efficaciam vt mouẽat corpora locali motu, & non alio motionis genere. Hæc posterior pars sequitur ex priori assertione a sufficienti partium enumeratione, quia præter motum localem, generationem, & alterationem, nulla est actio, aut mutatio propria præter augmentationem, de qua eadem est ratio quæ de alteratione, & generatione, tum quia etiam terminatur ad quandam formam; tum etiam quia augmentatio media alteratione & aggenetatione perficitur. Vnde mirum est, cum prior conclusio in doctrina Diui Thomæ tam certa sit, cur de hac exclusiua parte dubitent aliqui eius discipuli, dum agunt de modo quo angeli sunt in loco. Præsertim Ferrar. 3. contra Gentes capitu. 68. vbi affert testimonium Diui Thomæ in primo distinctione 37. quæstion. 3. articu. 1. dicentis, angelum efficere in corporibus vel lumen, vel motum, vel

aliquid

aliquid eiusmodi. Sed dubium non est quin alię partes huius disiunctionis tetractatę sint à Diuo Thoma, vbicunque nostram primam conclusionem docuit.

XVI. Prior autem pars certa est in Philosophia, & multo magis in Theologia. Philosophi enim docent intelligẽtias mouere localiter corpora cœlestia. Theologi autem docent intelligentias assumere corpora & mouere illa, & ex diuina Scriptura passim id constat. Neque oportet dicere, angelos semper id facere virtute aliqua supernaturali, vt instrumenta Dei, tum quia neque effectus id postulat, neque Scriptura semper id narrat, vt aliquid miraculosum & supernaturale, tũ etiam quia non solum boni angeli, sed etiam mali id faciunt, quibus non datur ad hoc supernaturalis virtus, cum ea potestate frequentius vtãtur ad decipiendos, & tentãdos homines, vt ex libr. Exodi, Iob, & alijs passim constat. Ratio autem est, quia motus localis corporum non excedit virtutem actiuam intelligentiarum. Dices, si alteratio materialis excedit vim actiuam intelligentiæ, cur non etiam motus localis? Præsertim cum secũdum Philosophos motus localis perfectior sit. Respondetur primo, motum localem dici perfectiorem, quia minus transmutat mobile: vnde fit, vt in perfectissimis rebus creatis etiã incorruptibilibus reperiri possit: non verò dicitur perfectior, quia semper maiorem afferat perfectionem mobili: nam per alterationem fieri potest qualitas aliqua, quæ maiorem perfectionẽ addat substantiæ, vel quantitati, quam præsentia localis quæ fit per motum. Vnde ex hoc capite potius sumi potest nõnulla ratio differentię: primo quia motus localis, eò quod minus trãsmutat materiam, facilius fieri potest quàm alteratio: vnde videmus etiã ab homine posse aliquo modo fieri. Secundò, quia motus localis potest aliquo modo in ipsis etiã intelligentijs reperiri: vnde mirum non est, quod sicut habent virtutem ad se mouendum, ita etiam per eandem possint corpus de vno loco in alium transferre.

XVII. Præterea fuit necessaria hæc virtus intelligentijs, vt possent aliquam connexionem & societatem habere cum hoc mundo corporeo, quod ad perfectam vnitatem, & conuenientem gubernationem eius fuit expediens. Maior declaratur, qa secluso motu locali, nihil omnino agere possent intelligentiæ in res corporales, neque etiam ab eis pati naturaliter. Rursus nec continerent illas, neque continerentur ab illis. Denique nullo modo possent eas administrare. Atque ita tollitur omnis connexio, & habitudo, quæ ad aliquam vnitatem, vel gubernationẽ pertineat. At verò mediãte motu locali habere possunt intelligentiæ aliquam causalitatem in res corporeas. Primò quidem mouendo cęlos: quorum varij motus & influẽtiæ sunt causa perpetuæ durationis generationum & corruptionum in his inferioribus. Secundò applicando actiua passiuis, seclusa enim virtute ad per se alterandum, vel generandum corpora, hoc tantum modo possunt rerum generationes, & corruptiones procurare, aut etiam impedire. Qui quidem modus licèt in genere physico pertineat ad causam per accidẽs tamen in genere artificioso & morali reputatur aliquo modo per se, & ideo fuit valde necessarius in vniuerso, vt tam res naturales, quam humanę possent aliquo modo per intelligentias administrari: de qua re legi potest D. Thom. 1. p. q. 110. & quæstione 113.

Corollaria ex præcedenti assertione de custodia angelorum.

Atque hinc constat primò qua ratione verũ esse possit, quod non solum Sancti Patres, XVIII.
sed etiam Philosophi cognouerũt, intelligentiis mandatam esse aliquo modo curam rerum huius vniuersi. Nam, vt omittamus motus cœlorũ, diuersas rerum species custodiunt, & varias partes, aut orbis regiones tuentur. Sic Plato in Timeo affirmat Deum vniuerso mundo præfecisse dæmones, id est angelos, qui regant tanquã ductores gregum, totum genus humanum iuxta distributiones suas, quas assignauit eis Deus: quod obseruauit Eugub. lib. 5. cap. 12. & multa similia refert Clemens Alex. lib. 5 Stromat. ex Orpheo, Menandro & alijs. Quos dicit agnouisse etiam singulis hominibus singulos angelos datos esse in custodiam, & li. 6. in fine dicit per gentes & ciuitates esse distributas angelorum præfecturas. Similia de Socrate & Platone refert Euseb. lib. 3. de præparat. c. 7. qui multa etiã de eadem re tractat li. 4. de demonstratione cap. 6. 7. & 9. & lib. 7. c. 2. & Epiph. cont. hæres. in 51. & Chrys. hom. 4. ad Coloss. Damasc. lib. 2 cap. 3. [Prout à summo] (inquis) [illo opifice destinati, & collocati sunt, certas quisque terræ partes custodiũt, gentesque & regiones tuẽtur, ac res nostras gubernant, nobisque opem ferunt] Et Aug. 8. Genes. ad lit ca. 24. & 3. de Trinit. ca. 4. & lib 83. q. in 79. ita hoc confirmat, vt dicat, vnicuique rei visibili angelicam potestatem esse præpositam. Quod etiam cõfirmat Greg. 4 dialog. ca. 5. & Origen. hom. 13. in Numer. Qui patres aliquib. testimonijs Scripturæ moti sunt ad hoc dogma tradendum, vt Matt. 18. Apoc. 7. & 14. & alijs. Philosophi verò aliqua fortasse traditione, vel communicatione cum fidelibus sui temporis id receperunt: nam sola ratione naturali id sufficienter demonstrari nõ potest: quamuis satis consentaneum rationi sit vt Deus hæc inferiora per superiora gubernet, ac regat, quoad commodè fieri possit.

Plato. Euseb. Epiphan. Chrysost. Damasc. August. Ps. 33. & 90. Ad Hebr. 1. Dan. 10.

XIX. Hæc aũt administratio, quæcunq; illa sit, non potest ab angelis nisi medio locali motu exerceri quia, vt ostensum est, aliã actionẽ in corpora nõ habẽt hic aũt motus sufficit, vt applicãdo quasdã res, & remouẽdo alias, rerũ cursum promoueãt, aut impediãt. Itẽ mediãte hoc motu interdũ sũt ministri diuinę iustitiæ, destruendo & cõburẽdo ciuitates, aut homines ẽt occidẽdo. Legatur Aug. li. 3. cont. aduers. leg & Proph. c. 11. Præterea mediante hoc motu efficiunt quædam quæ apparẽt mirabilia non quia sint vera miracula, aut super naturalia opera: hęc. n. excedunt naturalem facultatẽ, tam ipsarũ intelligentiarũ, quã omnium causarũ quæ per illas applicari possunt: sed quia intelligẽtię naturali cognitione perspectã habeãt vniuscuiusq; rei naturalis virtutem, & materiæ dispositionem, & omnium astrorum influxum, & aspectũ: vnde si oia obseruent, vt facillimè possunt, vt

inusitati effectus, vel in re, vel in modo, præter frequentem cursum naturalium causarum fiant, & ideò hominibus miraculosi videantur. Atque hoc modo magi ope dæmonum operantur effectus qui humanam facultatem excedere videntur, vt notat August. 3. de Trinit. capitu. 7. & 8. & lib. 83. quæstio. 10 79. & 20. de Ciuit. capit. 29. & libr. 11. capitu. 11. Origen. homil. 13. in Marc. D. Tho. quæst. 6. de potentia. articulo quinto. Nec mirum est, quod angeli hæc possint: nam homines etiam sapientes per veram artem applicãdo diuersas causas & materias interdum aliquã faciunt quæ alijs videntur prodigiosa: cû tamé veram habeant rationem naturalem: quanto ergo maior est angelorum scientia, & potestas velociter, & quasi inuisibiliter applicãdi res naturales, tanto maior est in hac parte eorum industria. Quanquam etiam merito aduertat Diuus Augustinus lib. 18. de Ciuitat. cap. 16. 17. & 18. hæc opera quæ arte dæmonum fiunt, sæpe non esse vera, sed apparentia tantum, aut per imaginationẽ, aut per illusionem sensuum humanorum. Nam B interdum effectus tales sunt, ut etiã per applicationem naturalium causarum ab angelis fieri nõ possint, ut quod corpora humana in corpora brutorum conuertantur, quod cum Augustino notauit D. Tho. dicta quæst. sexta de potent. art. quinto ad sextum & quæst. 16. de malo art. nono ad secundum, qui etiam uideri potest, Secunda secundæ, qu. 95. & quæ Victoria tractat relect. de Magia.

August.
Origen.
D. Thom.
Victoria.

XX. Deniq; per hunc solum localem motum possunt intelligentiæ commercium habere cum hominibus mortalibus, eos alloquendo, uel ad bonum & malum incitando: quod quidem esse in potestate naturali intelligẽtiarum, apud omnes etiam gentiles receptissimum est, ut ex hactenus dictis satis constat. Quod uerò id facere nõ possint nisi per localem motum, patet, quia cum nõ possint immediatè imprimere corporib. formas aut qualitates, multo minus poterũt imprimere sensibus internis aut externis proprios actus, aut species, uel phantasmata, atq; eadem uel maiori ratione non possunt in intellectu, aut uoluntate immediatè imprimere actus, uel alias qualitates spirituales: ergo solum possũt ad homines loqui mediante motu locali, uel proponendo obiecta sensibilia externis sensibus, vel interius excitando phantasmata, attrahendo sensitiuos spiritus, vel alterando organum interioris sensus, applicãdo actiua passiuis, vel aliter immutando humores corporis, quibus mediantibus solent spiritus vitales, aut phantasmata excitari. De qua re legi potest Diuus Thomas 1. par. quæst. 111. & alij Doctores in 2. distin. 8.

Qualis facultas sit virtus motiua intelligentiarum.

XXI. EX his ergo satis constat quàm sit intelligentijs necessaria virtus ad mouendum localiter corpora. Solet autem de hac virtute motiua quæri quid sit in ipsis intelligentijs: multi enim censent nihil aliud esse quam voluntatem intelligentiæ, quæ per se ipsam efficax est vt volendo efficiat motum. Ita indicat Durand. in primo di-A stinctione 45. quæstione secũda: tenet Socin. 12. Metaphysic. quæstione 35. & probat, quia in re intellectuali non est alia facultas nisi intellectus & voluntas, quia in ea tantum sunt potentiæ rationales: sed intellectus non potest habere rationem potentiæ motiuæ, tum quia solum remotè concurrit dirigendo volũtatem, tum etiam, quia non operatur quasi impellendo & tendendo ad rem prout in se est, sed trahendo rem ad se: ergo potentia motiua non potest esse alia nisi voluntas. Et confirmatur, quia aliàs in anima separata esset talis potentia motiua.

Aliquorum opinio.
Durand.
Socin.

XXII. Hæc sententia est probabilis, tamẽ suppositis quæ supra dicta sunt de omnipotẽtia primæ causæ, quod scilicet sit ratione distincta à voluntate eius probabilius videtur hanc potentiam non esse voluntatem angeli, sed specialem virtutem actiuã talis motus per actionem proprie transeuntem. Nam si diuinum velle, vt sic præcise conceptũ, non operatur ad extra, nisi modo nostro intelligendi applicando potentiam quam ad operandum extra se habet: multo minus poterit volun-B tas creaturæ per solum suum velle immutare res alias. Item, vel quia volũtas angeli nõ efficit motum cœli, verbi gratia, per suum velle tanquam per actionem, quia illa actio est in passo, vt etiã ibi Socinas admittit & alibi probandum est, nec tanquam per principium agendi, quia actus immanens vt Aristoteles docuit nono Metaphysic. non est operatiuus extra operantẽ per se, & tanquam propria virtus agendi: nec est cur hoc tribuamus huic volitioni magis quã alijs. Præterea, anima rationalis nõ potest hoc modo mouere per suũ velle proprium corpus sibi coniunctum: sed solum imperando, seu applicando potentiam motricem: ergo neque angeli poterunt hoc modo mouere externa corpora: nam licet simpliciter maior sit vis intelligentiarum quàm animæ; tamen proportionate maius videtur esse dominiũ animæ in proprium corpus, vel certè nulla poterit assignari sufficiens ratio ob quã voluntas animæ non habeat hanc immediatam efficaciam in suum corpus, nisi illa quæ sumitur ex diuersitate actionum, nam cum motio localis sit actio omnino diuersa ab appetitione, requirit facultatem distinctam. Hæc autẽ ratio eundem locum habet in intelligentijs: est ergo in eis etiam hæc facultas diuersa ab intellectu, & voluntate. Neque C obstare potest, quòd intelligentia per voluntatem efficaciter velit mouere, nam etiam per voluntatem efficaciter vult intelligere: ex quo non sequitur quòd per volũtatem intelligat, sed quod per voluntatem applicet potentiam intelligẽdi. Denique voluntas creata non est per se actiua alicuius effectus ad extra, sed solum inquantum habet potentiam, & facultatem proportionatam sibi subiectam. Vnde etiam ad se mouendum est mihi probabilius angelum habere propriam virtutem motiuam distinctam à uoluntate propter easdem rationes.

Autoris iudicium.

XXIII. Quocirca licet in re purè intellectuali nulla sit potẽtia actiua actione immanente præter intellectum & uoluntatem, tamen potentia executiua, & actiua actione transeunte esse potest distincta. Quæ potentia licèt ex se non sit rationalis, tamen subesse potest in operando potentiæ, rationali, & hoc satis est, ut in natura

intel-

intellectuali locum habere possit. Atq; hanc sententiam insinuare videtur D. Tho. quodlibeto 9. articulo 10. ad 1. cum ait, angelum mouere corpus per imperium, non tamen sine virtute actiua, & quæst. 6. de potent. artic. 7. ad 11. dum ait, imperium angeli requirere executionem virtutis. Et per hæc responsum est ad fundamentum Soncinatis. Ad confirmationem autem de anima separata respondetur, argumentum illud commune esse, siue potentia motiua sit voluntas siue specialis potentia. Negatur ergo consequentia, quia anima est natura sua forma corporis: & ideo ad illud habet limitatam virtutem & proprium modum, scilicet, supposita informatione: & ideo postquam est separata, nullũ corpus mouere potest, sed se ipsam tantum, ad quod etiam habet potentiam à sua voluntate distinctam propter eandem rationem.

Imprimant ne angeli impetum dum mouent.

XXIIII. Rursus vero inquiri potest circa hãc facultatem, an intelligentia ad mouendum corpus imprimat in illo impetum distinctum ab ipso motu. Aliqui enim sentiunt, sicut homo imprimit impulsum, dum mouet aliquod corpus, ita etiam angelum, quia motus localis non videtur aliter posse fieri. Quod si obijcias, quia ille impetus est quædam qualitas: respondent, verum quidem esse, tamen esse totam ordinatam ad efficiẽdum motum localem, tanquam participationẽ quandam virtutis motiuæ existẽtis in principali motore, & ideo eiusdem virtutis esse posse producere hanc qualitatem, & motum localem, & quoad hoc esse diuersam rationem de hac, & de ceteris qualitatibus. Et potest facile defendi hic dicendi motus.

XXV. Fortasse tamen non est necessarium, vt angelus quando immediatè mouet corpus, imprimat ei impulsum, sed immediatè ipsum motum, & nihil aliud. Ratio est, quia impulsus solum ponitur vt sit instrumentum mouentis quando separatur à mobili: ergo quando mouens, immediatè adest, & in se habet sufficientem vim motiuã, non indiget impulsu tãquam instrumento separato quo moueat. Nec vero talis impulsus est de necessitate motus localis. aliàs nec Deus ipse posset mouere corpus nisi imprimendo illi impulsum, quod videtur ridiculum, & gratis dictum: Cur enim non poterit Deus efficere in corpore solum localem motum absq; alio nouo effectu? Si ergo hic impulsus ex parte ipsius motus non est necessarius, neque etiam erit ex parte mouentis: quia & in se habet sufficientem virtutem, & est immediatus mobili. Nulla est ergo ratio vel necessitas imprimendi talem impulsum. Sicut angelus mouendo se, non imprimit suæ substantiæ impulsum, sed motum: quid enim necesse est multiplicare entia, aut instrumenta sine causa? Idem ergo erit mouendo cœlum v.g. quia similiter habet proportionatã virtutẽ & præsentiam. Denique declaratur, quia cum angelus mouet, non est necesse vt velit imprimere impetum, sed tantum vt velit mouere. nam ad hoc habet sufficientem virtutem, & ille effectus motio-
A nis localis est de se factibilis absq; alio: ergo tunc efficiet angelus solum motum absque alia priori qualitate vel impulsu: ergo verisimile est semper sic mouere: quia frustra faciet p plura, quod potest facere per pauciora. Imò verisimile etiam est non posse aliter mouere, quando immediatè per se, mouet, nam si per vnum corpus moueat vel impellat aliud, per illud poterit imprimere impetum, quia hæc actio proportionata est corporibus. At verò quando angelus per se immediatè mouet, videtur superflua, & improportionata illa actio, vt coniecturæ factæ suadent. Atque hoc etiam modo generalius defenditur angelos nullam qualitatem per se posse corporibus imprimere.

Quanta sit vis motiua intelligentiæ.

Tandem inquiri potest quãta sit vis motiua intelligentiarum. Sed hoc dubium satis ta- XXVI.
B ctum est superius tractãdo de finita perfectione angelorum. Solum illud aduertendum est, hic posse nonnullam ingerere difficultatem, si fortasse appareat, tantam esse hanc virtutem intelligentiæ, vt per illam possit quascunque res corruptibiles destruere, vel applicãdo actiua passiuis, vel certe eas diuidendo, aut conferendo per velocissimum motum. Ex quo fieri videtur, spectata sola natura cuiusuis intelligentiæ, esse in potestate eius destruere totum hunc mũdum inferiorem, eiusque ordinem immutare, & eleuare v.g. totam terram vsque ad cælum, & cœlum ipsum velocius, vel tardius agitare, quæ videntur valde absurda.

Ad hæc autem respondet D.Th q. 16. de malo at 9. ad 7. licèt angelus moueat per volũtatem, XXVII.
habere ex natura sua definitum modum ac potestatem mouendi, quam non potest excedere etiã si velit: & art. 10. ad 8. addit, non sequi posse angelum mouere totam terram, quia non est proportionatum naturæ eius, vt mutet ordinem elemẽtorum mundi. Sed nihilominus negari non potest, quin nudè considerata virtute intelligentiarum, sufficiens esset per motum localem ad euer-
C tendum totũ vniuersum, quantum ad ordinem & compositionem eius; Considerata tamen illa potentia, vt est sub legibus prouidentiæ diuinæ, non potest eum ordinem immutare, Vt v.g. non potest facere vt detur vacuum, quia licèt possit se mouere vnum corpus à suo loco, non potest tamen simul impedire ne aliud illi succedat, non ex defectu intrinsecæ virtutis absolutè consideratæ, sed quia non potest non subesse legibus creatoris. Et similiter qua potestate angelus mouet primum mobile ab oriente in occidens, posset illud mouere ab occidente in oriens, nisi obstaret ordo à creatore positus. Atq; hoc modo intelligẽda est prædicta sententia, quam his verbis declarauit Augustinus 18. de Ciuitate c. 18. Firmissime credendum est omnipotentem Deum omnia posse facere quæ voluerit, nec dæmonem seu angelum aliquid operari secundum suæ naturæ potentiam, nisi quod ille permiserit.

Vltimò ex dictis facilè constat, posse & vnum angelũ efficienter mouere localiter aliũ angelũ XXVIII

virtute naturali. Quod addo, quia certum est, virtute supernaturali posse angelum beatum mouere vel detinere dęmonem, etiam natura superiorem: sicut è conuerso ex eodem ordine supernaturali oritur, vt prauus angelus nullam similem actionem possit habere in bonum, etiam si in natura illo sit inferior: Sed hæc ad Theologos spectant. Cõsiderando igitur intelligentias in pura natura, vt certa assertio posita, quia qua virtute angelus mouet se ipsum potest mouere alium, cùm possit etiam mouere corpus: videtur. n. esse maior proportio inter ipsas intelligentias inter se, quàm eum corporibus. Item mouere possunt animas separatas: ergo & alias intelligentias.

XXIX. Loquimur autem de motione non solum morali, quæ est per imperium, sed etiam de illa quæ est per propriam efficientiam, & impressionem ipsius motus. Quapropter si intelligẽtia superior ad inferiores in natura comparetur, cõclusio absolute & sine restrictione vera est, quia non potest inferior superiori resistere, at verò è contrario de inferiori circa superiorem loquendo, limitatione indiget, nimirum, si superior nõ resistat, sed moueri se sinat; nam si resistat, eum sit superioris virtutis, non poterit ab alia vinci. Et hæc sint satis de hoc motu, de quo quid sit latè tractāt Theologi, & fortasse aliquid attingemus infrà disputando de vbi, & quanto.

XXX. De alia verò actione intentionali certum est, non posse vnam intelligẽtiam immutare aliam ad formas intentionales pro suo arbitratu, & absoluta potestate quod à fortiori probari potest ex dictis de immutatione corporalis materię ad formam. An verò per modum obiecti intelligibilis actu, possit saltem sui vel suorum actuum speciẽ imprimere, vel vna intelligentia in aliam, vel in animam separatam, res est quæ longa indiget disputatione, Theologorum propria, & à nobis aliquid supra tactum est disp. 18. sect. 5. Et ideò de intelligentijs creatis hæc dixisse sufficiat.

DISPVTATIO XXXVI.

De substantia materiali in communi.

Substantiæ consideratio, quatenus ad Metaphysicum spectare potest, in huius membri seu communis rationis contemplatione terminatur: nam inferiora omnia quæ sub materiali substantia continentur, sunt infra metaphysicam abstractionem, & ideò non ad metaphysicum, sed ad philosophum naturalem pertinent. Imo, per se ac directè loquendo, etiam substantia materialis vt sic, cadit sub obiectum totius Philosophiæ naturalis: imo fortasse est proprium & adæquatum obiectum illius scientiæ, vel partis Philosophię, quę in libris Physicorum continetur. Tamen, vt in disputatione proœmiali dixi, etiam est metaphysici muneris aliquid de substantia materiali secundum hanc præcisam rationem eius contemplari, tum vt perficiat & exactè declaret diuisionem substantiæ in immaterialem & materialem, quam solus metaphysicus tradere & explicare potest: tum maximè vt ipsam rationem quidditatis in hac substantia explicet, & fines proprios Philosophicæ considerationis præscribat, suumq; obiectum illi tribuat, & principia quibus vti debet ad propriam & specificam essentiam vniuscuiusque materialis substantiæ inueniendam.

Sunt autem tam multa à nobis dicta in superioribus de materiali substantia, vt vix aliquid dicendum supersit. Dictum est enim in primis Disput. 13. & 15. de principijs intrinsecis huius substantiæ, quæ sunt materia & forma, quoniam hæc inter causarum genera computãtur: nec potuit cõmodè vnius rationis consideratio ab alia seiungi. Dictum deinde est Disp. 18. de vi agendi huius substantiæ, quia necessarium fuit ad plenè considerandam vim & rationem causæ efficientis, & ibi consequenter tactum est (quantum Metaphysica patitur) de modo generationis & effectionis talis substantiæ; quia hęc sunt quasi correlatiua, & necessario connexa cum causarum consideratione. Dictum est præterea Disp. 30. de existentia huius substantiæ, & quo modo ab eius essentia distinguatur. Ac denique dictum est de supposito eius, & de distinctione inter ipsum & naturam in materialibus substantijs in Disput. 34. De proprietatibus autem realibus huius substantiæ, quantum ad nos etiam spectat, dicturi sumus inferius cum de accidẽtibus disputabimus, vt in initio præcedentis disputationis tactum est. Quocirca hic solum pauca addemus, quæ ad essentialem rationem huius substantiæ magis declarandam pertinere videntur: nimirum, in quo hæc ratio essentialis consistat, & quid ad illam conferant materia & forma, vel sigillatim, vel simul sumptæ.

SECTIO I.

Quæ sit essentialis ratio substantiæ materialis, & an eadem omnino sit cum ratione substantiæ corporeæ.

I. Quid nominis substantiæ materialis.

Qvod attinet ad quid nominis, constat substantiam materialem illam esse quę materia & forma constat, siue forma illa materialis sit, siue spiritualis, dummodo sit vera forma materiæ. Substantia vero corpora dicitur illa quæ natura sua habet hanc corpoream molem, quæ à nobis nec cõcipi, nec explicari potest, nisi per hanc extensionem partiũ, quam experimur in substantijs sensibilibus, ratione cuius extensum locum occupant, & vna pars à suo loco alteram excludit, & vna substantia alteram. Et quia hæc extensio à quantitate prouenit, vt infra videbimus, ideo substantiam corpoream vt sic per ordinem ad quantitatem definimus, dicentes esse illam substantiam, quæ est capax trinæ dimensionis, siue secundum se totam, id est secundum materiam & formam ita extendi possit, siue tantum secundum materiam.

Deinde,

II. Quo se habeat rō sub. stantiæ materialis & ratio substantiæ corporeæ.

Deinde, quod ad rem spectat, probatum est in superioribus, substantiam materialem & corpoream in re idem esse, & reciproce dici: nulla est n. substantia corporea, quæ ex materia & forma nõ constet, neque vlla est substantia, materia & forma constans quæ corporea & quanta non sit, saltem rõne materiæ. Non possumus aût negare, quin secundũ mentis præcisionem alia sit rõ substantiæ materialis, vt sic, & substantiæ corporeæ vt sic: quia stante illo conceptu, & illa definitione substantiæ materialis, nimirum, quod constet materia & forma, seu actu & potentia substantialibus realiter distinctis, adhuc dubitat intellectus an omnis huiusmodi substantia corporalis sit, ita vt hoc sit de intrinseca rõne eius: nec solum in hoc reperitur præcisio intellectus, sed ẽt inuenti multi sunt qui id negauerint. Et similiter ẽ contrario, stãte illo cõceptu substãtiæ corporeæ supra à nobis descripto, adhuc ẽt dubitat mẽs an omnis substãtia talis cõstet materia & forma, nec defuerunt qui id negauerint. Sunt ergo illæ rationes saltem secundũ mentis præcisionem distinctæ. Et hine oritur dubitatio, quæ illarũ sit essentialis substantiæ materialis: essentialis (inquam) non tantũ secũdum rem, sed ẽt secundum nostram rationem intelligendi. Dubitari ẽt potest an vna illarum rationum sit de se abstractior, & vniuersalior quã alia saltem, secundum rationem.

III. In qua re varij possunt excogitari dicendi modi, vnus est rationem substantiæ corporeæ ex se vniuersaliorem esse, quia non repugnat intelligi substantiam corpoream absque physica compositione, partium essentialium, etiam si fortasse repugnet in reipsa dari. Vel ẽ cõuerso substantiam ex materia constantem esse quid vniuersalius, quàm substantiam quantam seu corpoream: quia ex vi conceptus substantiæ materialis vt sic, significatur aliquid cõe & idifferẽs. Vtraq; pars huius sententiæ eam habet probabilitatem, quã habent sniæ asserentes posse dari substantiam materialem & incorporeã, vel ẽ cõuerso corporeã, & nõ cõstantem ex materia, tñ à nobis nulla probabilitate defendi põt, suppositis quæ supra dicta sunt de necessaria connexione & reciprocatione materiæ & quãtitatis, & quæ ẽt diximus tractando de vniuersalibus. Repugnat enim rationem aliquã conceptam ex solo modo significandi, & concipiendi esse vniuersalẽ, si tali rationi conceptæ repugnet cõmunicari pluribus; cũ in opposita non repugnantia rõ vniuersalitatis consistat, vel fundetur. Ideo enim vera ratio deitatis seu Dei non põt esse vniuersalis, quantumuis communi nomine significari videatur, quia ei repugnat in multis speciebus aut indiuiduis reperiri. Sic igitur pari proportione repugnat, vnam rationẽ cõceptam esse vniuersaliorem alia, si repugnat alicui rei cõmunicari vnam, cui non cõmunicetur alia, & ẽ contrario, quia hoc est directe contra rationem maioris vniuersalitatis. Si ergo non solum de facto illæ duæ rationes semper reperiuntur coniũctæ, sed ẽt de possibili habent illam intrinsecam connexionem & reciprocationem omnino inseparabilem, non põt vna concipi vt vniuersalior alia, quamuis possit vna præscindi ab alia, quia vniuersalior conceptus non solum dicit præcisionem vnius ab alio, sed ẽt aptitudinem & non repugnantiam essendi absque alio.

A Propter hoc igitur dici aliter põt, licet conceptus substantiæ compositæ ex materia & forma absolute nõ sit vniuersalior cõceptu corporis, & quasi medius inter substantiam in cõi & corpus: hoc enim tñ sufficienter concludit discursus factus, nihilominus tamen in hoc differre cõceptũ substantiæ materialis à conceptu corporis, quod substantia materialis vt sic solum dicit ipsam rationem substantiæ quæ est in corpore, quæ quodammodo medium quoddam est inter substãtiã in cõi & corpus. Nam substãtia in communi dicit substãtiam simpliciter abstractam & indifferentem ad materialem, & immaterialem: corpus verò dicit determinate quandam substantiam vt constitutam per differentiam subalternã corporis, substãtia vero vt coniuncta differẽtiæ corporis nec dicit substantiam cum totali indifferẽtia, nec formale illud cõstitutum per differentiã corporis, sed ipsam rõnem genericam vt in tali specie existẽtẽ. Aliud est enim considerare animal in homine, & aliud cõsiderare hominem vt sic, vel animal absolute. Sed licet in cõi verum sit, posse rationem genericam & specificam illis omnibus modis concipi: tamen in præsenti falsum videtur, substantiam materialem vt sic significare solã cõem rationem substantiæ illa media ratione conceptam. Primo quidem, quia genus qñ illo modo concipitur, non concipitur vt totũ aliquod vniuersale aut actuale, sed solum ut pars materialis Metaphysica substans tali differentiæ, & illi actu coniuncta. Substantia aũt materialis non dicit solam cõem rõnem substantiæ hoc modo conceptam, sed dicit quoddam totum seu actuale constitutum sub substantia in cõmuni, per differentiam illam, (scilicet materialis,) vel ẽt dicit totum vniuersale complectens sub se omnes substantias materiales, & confusè dicens totam essentiã earum: ergo. Secundo, quia rõ generica in specie aliqua considerata non includit intrinsece aliquam differentiam essentialem, quam nomine non includat eadem ratio generica absolute sumpta, sed connotat tñ coniunctionem ad talem differentiam, at vero substãtia materialis addit intrinsece differentiã essentialẽ supra substãtiã in cõi, ergo non tñ dicit cõem rõnem substantiæ quatenus est in corpore. Minor probatur, quia substantia materialis intrinsece & essentialiter constituitur per differẽtiam [materialis,] & per illam etiã differt à substantia immateriali.

IIII.

B

C

V. Obijciet aliqs, quia corpus metaphysice cõponitur ex substantia & corporeo: ergo necesse est vt substãtia quatenus est in corpore, & Metaphysice componit illud; dicat aliquod compositum ex materia & forma: ergo substãtia materialis nihil aliud significare põt nisi substantiam in cõi secundum esse quod habet in corpore. Prima cõsequentia probatur, quia substantia in cõi, quatenus est in corpore, est substãtia cõplera, quia hoc est de rõne substantiæ in communi: ergo est substantia composita, quia in corpore nulla est substantia vel ratio substantiæ cõpletæ, quæ sit simplex, id est non composita ex actu & potentia realiter distinctis: quia omnis entitas hoc modo simplex quæ est in corpore est substantia incõpleta: ergo corpus ipsum etiam quatenus est substãtia, vel ẽ conuerso substantia ipsa, prout hanc cõem rationem habet in corpore, habet illam composi

tam

tam ex materia & forma: ergo rectè dicebatur, substãtiã materialẽ vt sic, quod in hoc differre à substantia corporea vt sic, ꝙ non dicit intrinsecũ gradũ corporeitatis, sed gradũ substãtię prout est in corpore. Et cõfirmatur, nã corpus de prędicamẽto substãtiæ, physicè dicit cõpositũ ex materia & forma substantialibus in cõi, & illamet essentia metaphysicè componitur ex [substantia & corporea,] quæ ratio substantiæ, nec soli materiæ conuenit nec soli formæ, quia sunt substãtiæ incompletæ, illa vero ratio dicit substantiam cõpletam: ergo illa ratio substantiæ completæ prout est in corpore, est composita ex materia & forma: ergo hæc ratio substãtiæ est quæ importatur nomine & conceptu substantiæ materialis.

VI. Respondetur, committi quandã æquiuocationem in argumentis, transeũdo ab ipsa re prout in re existit ad rem prout cõceptã seu præcisam per intellectum. Nã in re concludit argm̃ in substantia composita non reperiri rationem substãtiæ completæ vt sic, nisi per cõpositionẽ materiæ & formæ. Quo sensu verũ est, ipsam cõem rationem substantiæ completæ prout est in corpore, consurgere ex substantijs incompletis materiæ & formæ. Nihilominus tñ verum est, rationem substantiæ completæ vt sic abstrahere ab huiusmodi compositione, ita vt si præcisè hanc rationem substantię consideremus, etiam in corpore non habeat ex hac communi rõne, ꝙ per compositionem consurgat. Vnde hoc sensu negandum est, rationem substantiæ in communi includere in conceptu suo metaphysico compositionem materiæ & formæ. Quod patet, quia ex vi huius conceptus nihil amplius intrinsecè includit quàm includat angelus quatenus substãtia est: aliàs corpus & angelus non conuenirent vniuoce in ratione substantiæ.

VII. Solutio. Vnde ad argumentum in forma respondetur distinguendo consequens primæ consequentię, scilicet aut secundum rem, aut secundum præcisum cõceptũ: secundũ rẽ verum est ipsam rõnẽ substantiæ cõpletę quę est in corpore, esse compositam ex materia & forma: quod bene ostendunt probationes ibi factę. At vero sm̃ præcisionem nostri conceptus non est verum, rõnẽ substantiæ completæ, etiam in corpore, includere in suo præciso conceptu compositionem materię & formę: alias non esset similitudo vniuoca inter corpus & spiritũ secundũ talem rationem. Neque contra hanc partem vrgent probationes adductę, nã apertè procedunt de re ipsa secundum se, non verò vt sic pręcise concepta. Vñ de illa sic loquẽdo ẽt concedimus talem rõnem substantię prout est in corpore non esse simplicem negamus tamen vt sic esse compositam ratione enim pręcisionis nostri intellectus abstrahit ab vtroque & solũ dicit rõnem entis per se completi: quod ex se nec cõpositionem habet, nec simplicitatem: licèt in re semper habeat alterum horum iuxta differentiam cui adiungitur.

VIII. Quia verò negare non possumus quin communis ille gradus metaphysicus substantię adiũctus tali differentię, s. [corporea,] nõ solũ ex physica compositione in re consurgat, sed ẽt concipi possit secundum id quod in se habet, licet nõ ex se, sed quasi ex consortio talis differentię, idcirco addendũ videtur, in gradu illo vt sic cõcepto in

A corpore includi quidem materiã & formã, non tñ vt materia & forma sunt, sed vt substantiæ incompletæ. Possunt enim hi duo gradus in materia & forma ipsa præscindi; cõueniunt enim inter se in ratione substantiæ incompletæ, distinguuntur tñ propriis rõnibus. Cum ergo substãtia prout est in corpore solũ dicat rõnem substãtię completę coniunctam differentiæ corporis, etiam si intelligamus ibi non esse sine compositione materię & formę, tñ in illa præcisa ratione nondum concipimus compositionem materię & formę vt sic, sed ad summum ꝙ illa substãtia coalescat ex substãtijs incompletis quę in illa sunt. Atque ita etiam fit, vt substantialis materialis non possit dicere solam illam rationẽ substantię secundum quod est in corpore, quia substantialis materialis expresse & intrinsecè dicit substantiam compositam ex materia & forma vt tales sunt, quis non dicit ratio substantiæ sub illa ratione concepta, vt declaratum est.

IX. Sed vrgebit aliquis, nã saltem sequitur ex hac B vltima responsione, inter substantiam in cõmuni & substantiam materialem seu corporeã, dari cõceptũ mediũ inferiorem substantia in cõi, & condistinctum à substantia spirituali, & diuersum etiam à cõceptu corporis, vel substantię materialis, quod est falsum, quia nullus talis conceptus fingi potest, qui non conuertatur cum corpore. Sequela patet, quia substantia completa cõsurgẽs ex substãtijs completis realiter distinctis dicitur esse conceptus magis pręcisus & abstractus, quã conceptus substantię materialis, & tñ in illo conceptu vere contrahitur & determinatur ratio substãtię completę in communi ad peculiarẽ modũ substantię completæ, qui in angelis non reperitur ergo ille erit cõceptus medius. Respondetur, dupliciter dici posse aliquẽ conceptum magis pręcisum. Vno modo quia absolute sumptus sit vniuersalior, & hoc modo neganda est sequela, quia re vera cõceptus substãtię cõplete C cõstantis ex incõpletis realiter distinctis non est vniuersalior, q̃ conceptus corporis aut substãtię materialis. Alio modo dici põt conceptus magis præcisus, quia per rationes magis abstractas, vel de se magis cões concipitur, & constituitur, quãuis conceptus ipse ex omnibus illis constitutus vniuersalior non sit, & hoc modo cõceptus ille substantię completę consurgentis ex incompletis põt dici magis pręcisus, quàm conceptus substantię materialis: quia ratio substantię incõpletæ vniuersalior est, quam ratio materiæ, & rõ compositionis vt sic ex se vniuersalior est quàm sit cõpositio materiæ vel formę vt sic, & ideo potest dici ille conceptus magis pręcisus, licet non vniuersalior, & vt propriis terminis vtamur, põt dici magis præcisus in modo, non in re. Est aũt considerandũ, dupliciter posse concipi substantiã vt realiter compositam ex actu & potẽtia substãtialibus. Vno modo, vt hęc sit differẽtia cõstitutiua talis substãtię, & sic quacũque rõne intelligatur talis substantia vt vere & realiter cõposita in essentia ex vi suę proprię differentię constituẽtis, siue illa cõpositio intelligatur per habitudinẽ ad substãtias incõpletas in cõi, siue ad partes substãtiales in cõmuni, siue ad materiam & formam substãtialẽ, iam non concipitur substãtia in cõmuni, etiam prout est in corpore, sed cõ-

cipi-

cipitur substantia essentialiter inferior quam sub- A stantia in communi & essentialiter condistincta à substantia spirituali. Nam differentia quæ indicatur hoc ipso quod dicitur substantia realiter cõposita ex rebus distinctis, sufficit ad contrahendã rónem substantiæ, & distinguendam illam à substantia spirituali, quæ simplex est, id est, essentialiter excludens illam cõpositionem: quia non agimus de cõpositione substantię quoad suppositũ, sed quoad naturã, nec de compositione rationis, sed rei, & ex rebus distinctis. Alio vero modo intelligi põt cõpositio in ratione substantiæ nõ ex vi differẽtiæ cõstituẽtis, sed solum ex coniunctione ad differentiam contrahentẽ: quo non concipitur inferior directe aliquis gradus substantiæ, sed concipitur ipsamet ratio substãtiæ connotando coniunctionem ad inferiorem differentiam.

XI. Oportet enim aduertere, rationem genericam non solum ita contrahi per specificam differẽtiã vt cum illa componat speciem subalternam vel vltimam, sed etiam in se se participare quodammodo illam perfectionem, & eleuari, vel deprimi, ad ordinem ad quem talis differentia spectat. Sic genus animalis contractũ per differentiã rationalis in ipso gradu sentiendi, & in facultatib⁹ B eius quendam singularem modum perfectionis participat, & genus qualitatis cõtractum per differentiam gratiæ eleuatur ad ordinem supernaturalẽ ita vt ipsamet ratio qualitatis ĩ tali qualitate supernaturalis effecta sit: & similiter contracta per differẽtias spirituales, est spiritualis & indiuisibilis: contracta vero per differentias materiales habet diuisibilitatẽ quandam, & partium extensionem. Et ita in vniuersum rõ generica ex coniunctione ad specificam in se participat nobiliorem modũ essendi, vel minus nobilem: quod prouenit ex omnimoda identitate quam in re habet differentia contrahens cũ genere per illam contractio, & quia in eisdem principiis realibus fundantur, saltem secundum realem identitatem. Et propterea ẽt ille modus essendi quem genus participat ex coniunctione ad differentiam, non constituit aliã peculiarẽ differẽtiam, sed ex eadem differẽtia prouenit, & cum ea cõuertitur, & suo modo pertinet ad effectũ formalẽ eius, propter dictã identitatẽ, vt probatum est. Hoc ergo posteriori C modo intelligi põt, rationem substantiæ prout est in corpore, esse compositam, & includere materiam, & formã, non quidẽ secundũ speciales rationes materiæ & formæ vt sic, sed secundũ gradus substãtiæ quos includunt, nã rõne illorũ complent integrã rõnem substãtiæ, quæ est in substãtia corporea. Dicitur aũt illa ratio substantiæ prout est in corpore, includere prædicto modo materiam & formam: quia physice & secũdum rem in his principijs fundatur, quanuis Metaphysice ratio substantiæ ẽt ibi concepta non dicat expresse compositionẽ & vnionẽ ex pluribus substantijs incompletis, sed absolute substantiã completã. In his tamen omnibus eadẽ ratio est de substantia corporea vt sic, & de substantia materiali vt sic, quia in vtraque ratio substantiæ põt accipi, vel tm vt communis ratio substantiæ ibi existẽs, vel vt propria ratio substantiæ materialis & corporeæ, vt in specie subalterna constituta: nec magis sub vna ratione significatur nomine substantiæ materialis, quam corporeæ, vel ẽ conuerso.

Quæstionis resolutio.

XII. Dicendum ergo est, rationem substantiæ materialis & corporeæ essentialiter eandem esse, & in hoc consistere, quod sit substantia composita ex materia & forma. In qua descriptione substantia habet rationem generis, & reliquum ratione differentiæ, quę illis verbis modo physico, potius quam metaphysico traditur. Tota vero illa essentialis differentia physica, metaphysice cõprehenditur per illam differentiã [materialis,] cũ dicitur corpus esse substantiã materialem. Vnde differẽtia illa radicaliter fundatur in illis principijs physicis, materia, s. & forma, quatenus ex eis consurgit vna substantia cõpleta alterius rationis & modi à substãtia simplici, qui modus substantiæ vel cõpositionis significatur per differentiam illam [materialis,] Eademque significatur per alterã differentiam [corporea,] quę similiter partim in materia, partim in forma substantiali vt sic radicaliter fundatur, nã ẽt de rõne corporis est vt sit substantia cõpleta ex materia & forma cõposita. Solum videtur esse discrimen, quia differentia hæc, vt concipitur & significatur per [corporeũ,] includit habitudinẽ ad quantitatẽ, vnde substãtia corporea definiri debet, substantia quæ est capax quãtitatis, atq; hinc fit vt secundũ modum concipiẽdi nostrũ illa differentia, scilicet [materialis,] videatur prior, magisq; essentialis quã altera, scilicet [corporea: nã aptitudo illa ad recipiendam quantitatem, hoc ipsoquòd concipitur per modum cuiusdam capacitatis seu potẽtiæ receptiuæ quantitatis, concipitur vt proprietas quędam seu attributum supponens essentiam, quæ est ratio illius aptitudinis, quæ non est alia nisi compositio ipsa ex forma & materia substantialibus vt sic.

XIII. Atque ex his vltimo intelligitur, quõ essentialis ratio materialis substantiæ sit omnino absoluta non includens essentialiter habitudinem aliquã ad accidens, ẽt ad quãtitatem, quod pertinet ad absolutam perfectionem substãtiæ, vt infra dicemus. Vnde, licet materia & forma substãtialis inter se includant essentialiter transcendentales habitudines, quibus vna ad alteram mutuò ordinantur: tamen hæ habitudines & termini earum in ipsa substantia completa concluduntur: ipsa vero substantia tota nõ dicit essentialiter habitudinem ad formam accidentalem, quia non ad illam ordinatur per se primo, & quanuis sit capax illius, id tamen est quasi concomitanter ex absoluta perfectione suæ naturæ, non quia ad hunc finẽ primario instituta sit, sicut declarauimus supra tractando de materiali causa accidentium.

SECTIO II.

Vtrum essentia substantiæ materialis consistat in sola forma substantiali vel etiam in materia.

I. Ratio dubij Ratio dubitãdi est quia Aristoteles multis in locis significat solã formam esse essentiam rei materialis, nam lib. 1. Metaph. cap. 7. tex. 5 1. [rationẽ] id est formam, dicit esse quidditatem & substantiam rei.

[Necesse

[Necesse est (inquit) carnem, & cęterorum vnumquodque rationem esse, aut nihil, nam propter hoc & caro est, & os & cœtera, non propter materiam.] Et similiter lib. 7. cap. 11. formam vocat quodquid erat esse rei; & ideo significat, illam solam poni in definitione, non vero materialem partem, & fortasse ob eam causam in alijs locis vtranque definitionis partem reuocat ad genus causæ formalis, vt patet ex 5. Metaph. cap. 2. & 2. Physic. cap. 3. & 2. de anim. cap. 2.

Opinio Auerrois.

II. PRopter hæc & similia Aristotelis testimonia Auerroes 7. metap. com. 21. & 34. ait, materiam non esse de quidditate substantiæ materialis, etiamsi ad intrinsecam eius constitutionem pertineat, sed esse solum quasi vehiculum vel sustentaculum formæ, quæ est tota quidditas materialis substantiæ. Et ante Auerroem insinuauit hanc sententiam Alexander 2. Metaph. tex. 12. & Themist. 3. de anim. tex. 9. & 38. postea vero illam secuti sunt Iandunus 7. Metaph. q. 12. Niphus disput. 13. & sub probabilitate eam defendit Soncinas soluens argumenta in oppositum eodẽ lib. 7. q. 26. Et potest probari primo, quia vnaquæque res per suam entitatem est talis, & per eandẽ distinguitur ab alijs: sed substantiæ materiales non distinguuntur inter se per materiam, nam cũ inter se specie differant, in materia non differũt: ergo materia nõ pertinet ad earum quidditatẽ. Et cõfirmatur, nam essentia hominis & equi specie differũt quoad physicam naturã & essentiam sed nõ differũt nisi in formis: ergo in solis formis cõsistit eorum essentia, nã materia eadẽ est in vtroque. Secundo quia si materia est de essentia: ergo pars materiæ erit pars essentiæ: ergo pars integralis verbi gratia manus vel caput, erit pars essentialis, quia est pars quædam essentiæ. Consequens aũt est falsum, quia alias homo mutilus non haberet totam hominis essentiam, & consequenter non esset homo. Tertio, quia si materia in cõi esset de essentia substantiæ materialis: ergo in specie de essentia talis substãtiæ esset talis materia, & in indiuiduo de essentia talis indiuidui esset hæc indiuidua materia: hoc autem est falsum, quia variata tota materia per continuam nutritionem semper manet idem numero homo; Et in resurrectione, quamuis animæ non detur idem numero corpus, quod antea habuit, sed ex alia materia cõfectũ, erit idẽ numero homo qui antea fuerat.

Alexand. Iandũn. Niphus. Soncin.

Vera sententia.

III. COntraria nihilominus sententia, nimirum, materiam esse de essentia materialis substantiæ, vera est, & communiter recepta. Docuit eam Auicen. 5. suæ metaph. cap. 4. vbi dicit, quidditatem rei naturalis esse ex compositione materiæ & formę, & eam ubique docet D. Thom. pręsertim. 1. par. q. 75. artic. 4. & 2. cont. Gent. c. 21. & lib. 2. cap. 81. & de ent. & essent. c. 2. vbi Caiet. q. 4. Capreol. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. Scotus in 3. distin. 22. quæst. vnic. & 7. Metaph. q. 16. Aegid. 7. Metaph. quæstio. 2. & alij ibidem. Sumiturque ex Aristotel. lib. 2. Physic. cap. 1. vbi tam materiam quam formam dicit esse naturam

D. Thom.

Caiet. Capreol. Scotus. Aegid. Aristot.

A rerum naturalium, in re autem idem est natura quod essentia, vt supra dictum est, quamuis Etymologia nominis sit diuersa. Vnde non satis sibi constat Auer. cum 7. Metaph. tex. 27. fatetur, naturam quam habent species in rebus generabilibus, esse quid compositum ex materia & forma, quod est verum de natura integra seu totali. Sũt etiam alia testimonia Aristotelis & aliorum grauium autorum, quæ statim afferemus. Vt vero ratione hanc sententiam probemus, paulatim procedere oportet per nonnullas propositiones.

Quæstionis resolutio.

DIco ergo primo, Materialis substantia completa, sicut est verè ac per se vna, ita vnam habet quidditatem & essentiam. Quæ propositio videtur per se nota ex terminis, nam Vnum consequitur ens, vnde vnumquodque sicut est ens, ita est vnum ens: ens autem ab esse vel essentia dicitur; quod ergo est simpliciter vnum ens, vnũ esse habere necesse est, & cõsequenter vnam essentiam præsertim naturaliter loquendo, & de naturali vnitate; si ergo substantia materialis est proprie ac per se vnum ens: vnam ẽt essentiam habet. Certum est autem & indubitatum, substantiam materialem esse proprie ac per se vnum ens: ergo proprie ac per se habet vnam essentiam. IIII. 1. Conclu.

B

Dico secundo, Substantia materialis vt est ens per se vnum, non est sola forma, nec sola materia, sed compositum ex materia & forma. Hoc ẽt est certum fere ex terminis, nam in nulla speciæ substantiæ materialis sola forma dicitur esse tota species, neq; n. anima est homo, aut forma aquæ est aqua. De materia autẽ id clarius est, nisi quis erret cũ antiquis Philosophis, dicens totã substãtiam rerũ generabiliũ esse materiã, solisque accidentibus differre. Hinc Aristotel. 7. Metaph. c. 7. negat formam substantialẽ generari, sed compositũ, cũ tamen certum sit generari substantiã materialem per se vnam. Hinc ẽt D. August. 19. de Ciuit. c. 9. laudat Varronem dicẽtem, hominem nec animam esse solam, nec solum corpus, sed quid ex vtroque constans: quod ẽt asserit Damasc. lib. 3. de fid. cap. 3. Eadem aũt ratio est de omnibus substantijs materialib. & de substantia ẽt materiali in communi. Denique id patet ex dictis sectione pręcedente, nam substantia materialis vt sic est substantia cõpleta: sed neque forma, neq; materia per se est substãtia cõpleta: ergo substantia materialis non dicit solam formã, nec solam materiam, sed compositum ex vtraque: nam quod hoc cõpositum sit per se vnum, supra satis declaratum est, cũ de materiali ac formali causa ageremus, & ex statim dicẽdis amplius constabit. V. 2. Concl.

C

August. Varro. Damasc.

Dico tertio. Integra essentia huius substantiæ non est sola materia, neque sola forma, sed quędã natura ex vtraque composita, quæ per se vna est in rõne naturæ seu essentiæ. Hęc sumitur ex Aristotel. 8. Metaph. tex. 15. dicente quidditatẽ substãtiarum materialiũ esse per se vnã, quia constat ex actu & potentia, quę per se vniuntur. Et ratione probatur primo, quia hæc substantia est per se vna compositione: ergo habet unam essentiã: ergo illa non potest esse sola forma, neq; sola materia: ergo est natura ex vtraque composita. Prima VI. 3. Concl.

conse-

consequentia probatur ex prima cõclusione, quia substantia per se vna est ens per se vnum: ens aũt per se vnum, vnam habet essentiam. Sed instari põt, nam Christus vt est in duabus naturis subsistens est simpliciter vnum ens per se, & tamen non habet vnam tãtum essentiam, sed duas. Respondetur instantiam non esse ad rem. Primo quidem quia ille modus vnitatis & cõpositionis plurium naturarum in vna persona, nõ est naturalis: hic aũt loquimur de ente per se vno, naturali modo: huiusmodi.n. ens primario habet vnitatem ex vnitate essentiæ. Deinde est differentia, quia Christus nõ habet vnitatem ex immediata vnione naturarum inter se, sed solum ex vnione earum in eadem persona: substantia autem naturalis primo & per se habet vnitatem ex vnione materiæ & formæ inter se, & ideo si talis est illa vnio vt cõstituat ens per se vnum, talis etiam erit vt constituat essentiam per se vnam.

VII. Vnde confirmatur illa prima consequentia, nã si substantia materialis est per se vna, cum in ea includantur materia & forma, vel id est propter solã vnitatem suppositi, vel etiam propter vnitatem essentiæ. Non primum: ergo secundũ. Maior constat à sufficiẽti partium enumeratione. Neq; enim satisfaciet qui dixerit, substantiam materialẽ esse per se vnã propter vnitatẽ cõpositi abstrahẽdo ab vno supposito vel essentia: nã licet hæc abstractio mente fieri possit, tamẽ in re non põt esse compositum per se vnũ, nisi sit vel vnũ suppositum, vel vna natura seu essẽtia, quod idẽ est. Minor autem probatur, quia vnitas suppositi in substantiis materialibus consurgit ex vnitate naturæ, vel mediante illa, quãdo suppositũ est proprium & connaturale, vt nunc loquimur. Quod sic declaro, nã vel opinamur ĩ toto supposito materiali tm̃ esse vnam subsistentiam simplicẽ, quæ terminat totam naturam, & materiã ac formam, & sic talis subsistẽtia supponit integrã naturę vnitatem, vt eam adæquate terminare possit, & in ea complectatur materiã ac formã: illa ergo vnitas quæ consurgit ex vnione materię & formę præcisa subsistentia est vnitas essentiæ, atque ita vnitas proprii suppositi supponit vnitatem essentię. Si vero opinemur materiam & formã habere partiales subsistentias, eadẽ vel maiori efficacitate idem concluditur: quia ex materia & forma non cõsurget vnum suppositum nisi earum subsistentię cõiungantur ad cõponendam vnam adæquatã subsistentiam: non possunt autem ita vniri nisi eadẽ materia & forma secundũ suas entitates essentiæ inter se vniantur, quę vnio naturæ ordine antecedere debet, nã sicut essentia prior est subsistẽtia, ita vnio in entitatibus est etiã prior esse debet quã vnio in partialibus subsistentiis. Igitur si ex his cõsurgit vna subsistentia totalis, multo magis ex illis consurget vna essentia. Est ergo substantia materialis per se vna, non tantum ratione vnius suppositi, sed etiam ratione vnius essentiæ.

VIII. Atque hinc facile probatur secũda & tertia cõsequentia principalis rationis. Quia iã ostensum est ex materia & forma, prout in qualibet earum est aliqua essentia non cõpleta sed partialis, apta vniri alteri, & cõponi essentiam quandã completã & per se vnã: hæc ergo est propria & adæquata essentia substantiæ cõpositæ. Probatur consequẽtia, primò quia illa essentia, alicuius rei est essen- A tia, & nõ alterius nisi substãtiæ materialis. Secundo quia substantia materialis est ens cõpletũ: ergo dẽt habere essentiam completam, sed essentia materiæ per se sola, aut essentia formæ per se sola nõ est cõpleta, quia neutra earũ cõpletum ens aut completa natura, cum sit natura sua instituta ad substãtiã complendã, neutra ergo earum est completa essentia: ergo neutra est tota essentia substantiæ materialis. Tertio quia essentia dẽt esse rei proportionata: ergo ens compositũ habere dẽt essentiã compositam: sed substantia materialis est ens compositũ: ergo integra essentia illius dẽt esse vna compositione: non est ergo sola forma, quæ simplex est, nec materia, sed compositum vtraque. Prima consequentia probatur, tũ ex debita proportione, tum etiã quia illud est de essentia rei, quod intrinsece ac per se primo rẽ cõstituit, ens autem compositum intrinsece ac per se primo constituitur per naturam compositam.

Dices, Ens artificiale est compositum ex materia & forma artis, & nihilominus eius essentia consistit in sola forma artis, vt multi sentiunt: er- B go nõ est de rõne entis cõpositi vt habeat essentiam cõpositã, & idem argumentũ fieri potest de aliis cõpositis accidentalibus. Respõdetur in primis non esse parem rationẽ, nam ens compositũ ex substantia & accidente nõ est proprie vnũ ens, quia non est per se unũ, & ideo si adæquate de illo loquamur, proprie non habet unam essentiam, sed includit plures non per se sed per accidens unitas. Formaliter autem loquendo de his cõpositis, dicitur eorũ essentia consistere in forma accidentali, quia illam dicunt de formali, & connotant subiecta. Quod non ita est de substantia cõposita: est.n. per se una, & ideo essẽtiam per se unam habere debet: homo enim non tm̃ dicit formaliter animam, sed humanitatem, quæ non est sola anima, alias esset spiritualis & immortalis humanitas, sicut anima, quod est plane falsũ; est ergo humanitas integra essentia, ex anima & corpore cõposita, & idẽ est ceteris rebus materia- C libus. Non tñ desunt qui in hoc æquiparent artificialia substãtiis, & differẽtiã inter hoc cõstituãt inter artificialia, & alia accidentalia composita. Sed in hoc non est nobis immorandum, nihil enim ad rem præsentem refert, præsertim quia si qua est differentia, solum est in nominum vsu & significatione, non in rebus. IX. *Obiectioni satis fit.*

Vnde ex hac ipsa differentia inter substãtiam & accidentia argumẽtor quarto. Nam in definitione substantiæ materialis ponitur materia, ergo est de essentia eius. Patet consequentia, quia in hoc differt substãtia ab accidente, q; nõ definitur per aliquod addiũ, sed per intrinseca & essẽtialia principia. Nec satis est quod quidam asserunt, accidens definiri per additũ alterius prædicamenti substãtiam uero eiusdem, nã licet hoc sit uerũ de substantia in completa qualis est materia ipsa uel forma, non tñ de substantia completa, nã, ut dicebam sectione præcedente, materia dicit trãscẽdẽtalem habitudinem ad formã, & forma ad materiã: substãtia uero ex utraq; cõposita, est quid omnino absolutum, non dicens habitudinem ad extrinsecũ, nisi forte tanquam finem, uel ac principiũ efficiens. Adde, quod si materia nõ est pars essentialis substantiæ, uix intelligitur quo modo in prædicamẽto substãtiæ collocetur, quia nec collocatur X. *Vide Fonse cam. 5. Metaph. c. 7. q. 1. sect. 4.*

locatur directè, cum non sit substātia integra, neque etiam reductiue tanquā pars essentialis substātiæ. Dices reduci vt vehiculū formæ. Sed certe pari fere rōne posset reduci ad quantitatem maxime iuxta Commentatorem, quia est etiam uehiculum quantitatis. Et præterea, substantia quæ directe ponitur in prædicamento, nō indiget uehiculo, cum sit ens per se absolutum & integrū. Forma autem materialis, quæ suo modo indiget sustentante aut vehiculo non ponitur directe in prædicamento substātiæ, sicuti nec materia, imò neq; anima rōnalis, quanuis sit subsistens, ponitur directe in prædicamēto substātiæ, ergo materia non solū reduci dēt ad illud prædicamentū vt vehiculum formæ, sed maxime vt pars materialis substantiæ: non est aūt pars nisi essentialis: ergo.

XI. Vltimò argumentari possumus, quia proprietates materialis substātię, non solū à forma sumūtur sed etiā à materia, sed proprietates cōsequūtur essentiam: ergo ad essentiam huius substantiæ nō solum pertinet forma, sed ēt materia. Maior patet, quia non solū ex forma, sed maxime ex materia habent substantiæ inferiores ꝙ corruptibiles sint & substantiæ cęlestes ex tali conditione materiæ habent ēt ꝙ sint incorruptibiles. Item hæ substantiæ non solum ex forma, sed etiam ex materia habent ꝙ corporeæ sint, siue per corporeum differētia essentialis, siue proprietas aliqua circū scribatur. Vnde homo simpliciter corporeus est, & mortalis rōne suæ essentiæ & naturæ, ēt si anima eius incorporea sit, & immortalis. Rursus hæ substātiæ non solum ex forma, sed etiam ex materia habēt quod sint entia naturalia & mobilia: vnde aliqui motus non solum ratione formæ, sed etiā ratione materiæ naturales sunt. Deniq; nō solū forma, sed etiā materia aliquo modo cōfert ad operationes substantiarū, adeo vt merito D. Thomas 1. part. 75. art. 4 dixerit, quod si corpus nihil conferet animæ rationali ad operationes intellectuales eius, non vniretur illi per se, nec corpus esset de quidditate hominis, sed aīa esset hō: est ergo materia pars essentiæ in materialibus rebus.

XII. 4. Concl. Dico quarto. Materia est de essentia substantiæ materialis tanquam inchoatio quadā, & fundamentum essentiæ quæ per formam completur ac plene constituitur. Hæc conclusio constat fere ex supradicta de causalitate materiæ & formę, & quoad hoc recte dicitur materia esse in his rebus tanquam receptaculum formæ, vel etiam tanquā vehiculum & sustentaculū respectu earū formarū quæ sustentante indigent. Hinc tñ colligi non potest omnino esse extra essentiam: recte vero cōcludimr esse solum quasi fundamentum, & inchoationem ipsius essentiæ. Itē hoc includitur in rōne primi subiecti, ꝙ formæ supponitur, & ꝑ illā actuatur, & cōplementū ꝑfectionis recipit.

Argumentorum solutio.

XIII. Aristotelis testimonia explicantur. DEnique ex hac assertione soluūtur facile fundamenta contrariæ sententiæ. Aristoteles enim locis in principio citatis nihil aliud intendit quam quod in hac vltima conclusione asseruimus, formam scilicet esse rationem & terminum constituētem essentiam rei, non vero solam illam esse totam essentiam. Et in verbis ibi citatis ex primo Metaphysicæ, iuxta, cōmunem lectio-

A nem non dicit Aristoteles carnem esse formam seu rationem, sed carnis, & cuiuscunque similis rei esse vel dari formam seu rationem, qua numerum constituitur. Quod si, vt aliqui moderni legunt, dicat carnem esse rationem, intelligendum est per sinecdochen, vt totū à parte principaliori nominetur. Potest ēt cū dicit formam esse rationem vel quidditatem rei, per antonomasiam intelligi, quia est præcipua pars quidditatis, vel intelligitur ēt causaliter, quia forma est quæ præcipue constituit quidditatē rei, eamq; ab aliis distinguit. Legatur D. Thom. 1. par. q. 75. art. 4. D. Thom.

XIIII. Ad primam rationem ex eadem conclusione vltima respondendum est, illa optime probari, materiam esse veluti quandam inchoationem essentiæ, non vero quod sit omnino extra essentiam. Quia vt substantiæ differant specie satis est, quod in forma differant, neque est inconueniēs vt variæ essentiæ specie distinctæ, in fundamento & materiali principio similes sint. Et propterea res materiales, quæ non solum in forma, sed ēt in materia differunt, non tm̄ specie, sed etiā in genere physico differre dicuntur. Ad secundā rationem ex eadem radice respōdetur, non omnes B partes materiales esse essentiales, quia non oēs sunt necessariæ, vt forma complere possit cū materia illud compositum in quo essentia rei consistit, & ideo illa materia est simpliciter essentialis, quæ ad hoc necessaria est, reliqua vero dicitur esse de integritate, aut complemento rei.

XV. Ad tertiam quod attinet ad essentiam in specie, verum est esse de essentia rei vt per talem speciē materiæ constituatur, qualē natura sua forma postulat: nam si fingeremus aīam rationalem vniri materiæ cœlesti, non consurgeret vna essentia eiusdē rōnis cum essentia hominis. Vnde Theologi recte concludunt, Verbum diuinum assumpsisse corpus ex materia hac generabilium rerū, ex eo ꝙ assumpsit veram hominis essentiā. Non est aūt intelligendum, ex eo, quod materia in cōmuni sit de essentia substantiæ in cōi, fieri consequens, vt vniuscuiusque substantiæ specie distinctæ sit etiam materia specie distincta, quoad propriā speciem essentialem materiæ, quia fieri pōt C vt plures formæ specie diuersæ postulent materiam eiusdem rationis substantialis, quāuis in ea varias dispositiones requirant.

XVI. Quod vero attinet ad vnitatem indiuidui, fatendum est absolute, substantiam materialem, vt sit eadem numero, requirere non solum eandem numero formam, sed ēt eandem numero materiam: tantoque fore hāc vnitatē perfectiorē in tota substātia, quanto maior fuerit in vtroq; principio non tm̄ formali, sed ēt materiali. Nam vnitas totius ex vnitate partiū consurgit. Et quia eadem est ꝓportio rei singularis ad sua principia singularia, quæ est rei specificæ ad principia communia, sicut ergo species in communi principia habet determinata in specie, ita res singularis determinata habere debet propria principia in indiuiduo & in particulari. Deniq; hac rōne cōcludunt Theologi, ad vnitatē resurrectionis eorundē hominum pertinere, vt eorum aīę eisdem numero corporib. vniantur, de qua re disputaui late cōtra Durandum in 2. tom. 3. p. disput. 44. sect. 2. Hæc autē vnitas materiæ nō semper æqualis est, quia saltem paulatim pōt interdum variari, vt docuit D. Thom.

D. Tho. 1. part. quæst. 119. art. 1. & tunc censetur eadem perseuerare quasi continuatione quadam ratione cuius, & præcipue ratione formæ, indiuiduũ physice manet idem per idẽ. De qua re dictum est etiam in superioribus, disputatione, quinta de principio indiuiduationis. sect. 3.

SECTIO III.

Vtrum substantia materialis sit aliquid distinctum à materia & forma simul sumptis, & unione earum.

I. QVæstio hæc de quolibet toto respectu suarum partiũ, & cõposito respectu suorum componentium tractari potest: tamen cõmode in hunc locum cadit, tũ quia prima & præcipua compositio naturalis est ex partibus essentialibus substantiæ, tum etiam quia necessaria est ad rationem compositæ seu materialis substãtiæ exactè declarandam.

Prima sententia ponens realem distinctionem.

II. SVnt ergo in hac re variæ sentẽtiæ. Prima affirmat substantiã compositam esse re ipsa distinctam à suis partibus, non tantum singulis (quod certum est, & indubitatum apud omnes) sed etiã simul sumptis, non solum secundum aliquem realem modum quem addat ipsis partibus, sed & quia sit vera entitas realiter destincta ab ipsis, ita sentiunt multi expositores Aristotelis in 1. Phys. tex. 16. vbi Aristoteles hanc partem generatim insinuat. Eamque tenet Heruæus quodlib. 2. q. 15. Capreol. in 3. distinct. 2. art. 1. Caiet. 3. par. quæst. 6 arti. 5. ad 1. Durandi. Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 81. Iauel. 7. Metaph. quæst. vlt. Fauet D. Thom. in 3. distinc. 2. quæst. 1 artic. 3. quæstiunc. 3. ad 3. & in 4. distinct. 16. q. 1. art. 1. quæstiunc. 3. ad 2. Idem tenet Scotus 8. Metaphy. quæst. 4. & in 3. sent. disti. 2. quæst. 2. & ibi Lychetus, Mairon. d. 2. quæst. 10. Antonius Andr. 7. Metaph. q. 18. Zimara theorem. 75. & idẽ tenet Auicen. lib. 3. suæ Metaph. cap. 4. Fauetque huic sententiæ Aristoteles variis in locis, nã 5. Metaph. ca. 14. tex. 19. ait, [Sex non sunt bis tria, sed semel sex.] Similiter lib. 7. cap. 17. dicit syllabã ba, nõ esse b & a. Et lib. 8. ca 6 tex. 15. ait, totum esse aliquid præter partes. Et 2. de anim. in princip. & sæpe alibi, distinguit substantiã in formam materiam & composi tũ, sentiens cõpositum esse rem per se distinctã.

Aristot. Heruæus. Capreol. Caiet. Ferrar. Scotus. Lychet. Mairon.

III. Fundamẽtum huius sententiæ est, quia multa in re ipsa tribuuntur toti substãtiæ cõpositæ, quæ partibus etiam simul sumptis non conueniũt, & è conuerso. Totum enim est, quod per se primo generatur, non autem partes simul sumptæ neq; et vnio earũ: nã cum vnio sit relatio, nõ potest esse generationis terminus. Similiter totum corrũpitur, etiam si partes maneant, vt patet in morte hominis. Rursus totum componitur ex partibus simul sumptis & vnitis, neq; enim disiunctæ cõponunt, & tamẽ totum non componit se ipsum

Prima sententiæ fundamentum.

A vt per se constat. Denique totum est quod agit, mouetur, ambulat, & similia, quæ aggregato ex vnione & partibus tribui nõ possunt. Est ergo totum res aliqua præter illud aggregatum.

IIII. Et hinc sumi potest secunda ratio, quia si substantia composita non esset aliquid a partibus simul sumptis distinctum, nõ magis esset unũ ens quã sit aceruus lapidũ, aut domus uel certe quã corpus album ut sic, quia omnia hæc sunt multitudo suarũ partium simul sumptarũ, & tali modo vnitarum. Tertia ratio sit quia si tota substantia nihil aliud esset quam partes essentiales simul sumptæ: ergo eadem ratione eadem substantia vt constat ex integralibus partibus, non erit aliud quam partes integrales simul sumptæ: ergo partes integrales & essentiales erunt idem inter se, quia quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, consequens autem est plane falsum: ergo.

Secunda opinio admittens distinctionem modalem.

V. B PRopter hæc argumenta alij conuincuntur ut admittant distinctionem ex natura rei inter partes & totum, in quo cum præcedente sententia conueniunt, negant tamen distinctionem illam esse realem proprie, sed modalem tm̃. Quia putant hanc & esse necessariam, & sufficere ad veritatem & proprietatem omnium locutionũ, quæ in argumentis factis proponuntur, & quia totum vt totũ aliquem realem modũ dicit, quem non dicunt partes quãtuuis simul vel cõiunctim sumptæ. Non est autem necesse vt dicant aliquã rem omnino distinctam, neq; enim intelligi potest qualis sit illa res, aut cur vltra partes simul sumptas & vnitas constituenda sit.

Tertia opinio negans omnem distinctionem in re.

VI. TErtia opinio, & magis recepta, est substantiam compositam in re ipsa non esse quippiã C distinctum, neque realiter neque modaliter à partibus essentialib. simul sumptis & vnitis, sed ad summum rõne & modo concipiendi & loquendi nostro. Hanc tenent frequentius expositores Arist. 1. Physic. loco cit. præsertim Græci, Alex. Themist. Philoponus, Simplicius, & fauet Auerroes comm. 17. Tenent etiam Durand. in 3. dist. 2. q. 2. Greg. in 1. dist. 24. q. 1. art. 1. Palud. in 3. dist. 2. q. 1. Niphus 7. Metaph. disp. 19. vbi Soncin. q. vltima vtramque partem censet probabilẽ. Et huic sententiæ magis fauet D. Thom. nam lib. 4. cont. Gent. c. 81. ad 3. sic scribit, [De humanitate nõn est intelligendum quod sit quędã forma consurgens ex coniunctione formæ ad materiam, quasi realiter sit alia ab vtroque, quia cum per aiam fiat materia hoc aliquid actu, vt dicitur 2. de aia, illa tertia forma consequens, non esset substãtia, sed accidens.] Et 1. par. q. 11. art. 2. ad 2. dicit [totum heterogeneum esse multitudinẽ,] scilicet partium vnitarum. Fauet etiam in illis locis quæ affert prima snia, nam in priori solum ait, cũ dicitur, humanitatem esse corpus & animam, materialiter esse verum, [Sicut nomine totius (inquit) intel-

Alexand. Themist. Auerr. Durand. Greg. Soncin. D. Thom.

intelliguntur partes, & nó quod totum, proprie loquendo, sit suæ partes, & nó aliquid ex partib. cóstitutú. Vbi solú dicit in locutione esse improprietatem, ad quá sufficit distinctio rónis: non tamen ponit distinctionem, sed identitatem rei, quam declarat per illá particulam [materialiter,] Et eodé modo dicit in altero loco totú prædicari de partibus simul acceptis, licet improprie. Atque hoc modo dicit ét Aug. 7. de Trinit. c. 4. [Homo nihil aliud est quam anima & corpus, & 9. de Ciuit. c. 3. commendat Varronem, quod hominem neque animam solam, neque solú corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur. Quæ verba refert D. Thom. 1. par. q. 75. art. 4. in arg. sed contra. Imo in symbolo Athanasij dicitur, [Anima rationalis & caro vnus est homo.] Et Arist. in 2. de anim. c. 1. dicit, animá & corpus esse animal, sicut pupilla & visus est oculus. Idé fere 4. Phys. tex. 33. & 5. Metaph. tex. 31. Auicen. 3. Metaph. c. 2. Atque hæc sententia vera est.

Aug.

Resolutio quæstionis, & approbatio tertiæ sententiæ.

B

VII. 1. Assertio. VT tamen explicetur dicendum est primo, Compositá substantiam distingui realiter à singulis partibus, non adæquatè (vt sic dicam) & se tota, sed per inclusionem alterius partis. Hæc assertio est recepta ab omnibus. Et prima eius pars patet, quia substantia composita aliquam ré includit realiter distinctá à singulis partibus singillatim sumptis. Homo enim cóparatus ad animam includit corpus, quod est res distincta ab anima, & comparatus ad corpus includit aíam, quæ est res distincta à corpore. Intercedit ergo ibi aliqua distinctio realis, saltem illa quæ est per inclusioné alicuius rei distinctæ. Quod vero non intercedat maior distinctio probatur, quia ipossibile est concipere totá substáná cópositá, quin in ea includatur quælibet pars componés illá: ergo ipossibile est distinguere partes singulas a substátia cóposita nisi per inclusionem vnius partis, & additionem alterius. Et confirmatur, ná si maior esset distinctio, oporteret distinguere substantiá compositam à parte tanquam duas entitates omnino códistinctas, hoc aút est impossibile. Quod patet, quia vel distingueretur totú à parte vt entitas simplex à simplici, vel vt cóposita à simplici. Prior modus dici non potest, alias non esset substantia composita, quæ à parte distinguitur. Si autem dicatur secundus, inquiro ex quibus partibus cóponatur tale compositum, non certe alijs nisi illis à quibus sigillatim distinguitur: ergo nó potest ab eis distingui nisi vt includés ab incluso.

C

VIII. 2. Concl. Dico secundo, Substantia composita distinguitur in re ipsa a materia & forma simul seu aggregatim sumptis, tanquam includens vtranque eará & addens realem vnionem substantialem eará inter se, quæ est aliquid in re ipsa distinctum ab eis, & ab aggregato earú, nó vt res realiter distincta, sed vt realis modus. Tota hæc assertio facile probari potest. Quod enim tota substantia cóposita nó possit distingui ab aggregato duarum partiú nisi vt includés eas, satis probatú relinquitur ex dictis in priori assertione. Quod vero aliquid in re ipsa addat pter illud aggregatú pbatur, quia

A existere potest in rerum natura aggregatum illarum partium nó existente toto, vt in triduo existebat aggregatum seu collectio corporis & animæ Christi, & nó existebat humanitas eius. Nec solú in locis distátibus, sed ét in propinquis, in o in eodé spatio simul esse poterant, nondú existéte tota cóposita substátia, si illa præsentia tm esset localis: ergo substátia composita vt sic, aliquid in re ipsa addit aggregato duará partium separabile ab ipsis, & cósequéter distinctú ab ipsis, iuxta principia superius posita de distinctionibus rerum. Quod aút id, quod compositum addit vtrique parti, nihil aliud sit quam vnio substantialis, probatur, quia sine hac vnione impossibile est cósurgere totam substátiam, quidquid aliud partibus eius addi fingatur: cum hac vero vnione statim ex vtraque parte resultat totum, ét si omnia alia è medio tollantur: ergo tota substantia hanc vnionem addit aggregato suará partium. Denique, quod hæc vnio non sit res distincta, sed tm realis modus, satis probatum est in superioribus, disputando de causalitate materiæ & formæ.

B

IX. 3. Assertio. Dico tertio. Tota substantia non distinguitur à partibus simul sumptis & vnitis, realiter, aut ex natura rei, seu in re ipsa, sed solum ratione. Hanc conclusionem intendunt autores vltimæ sniæ. Et probatur prior pars distinctione in re, nam vel totum distinguitur à partibus simul sumptis & vnitis tanquá includens ab incluso, aut táquá omnino códistinctum ab illis: neutrum horú dici pót: ergo nullo modo distinguitur in re. Cósequentia tenet à sufficienti enumeratione. Neque enim fingi potest tertium medium, nimirú quod duo extrema in re distinguantur, & tamé quod vnum includat aliud & nihil præter illud, & è conuerso, hæc enim est max ma identitas in re. Minor aút quoad posteriorem partem euidétior est quam vt noua probatione indigeat: in prima enim assertione probauimus, nó posse totum distingui ab vna vel altera parte sine inclusione et & consequenter in secunda assertione manifestum reliquimus nó posse distingui ab aggregato eará, nisi includédo illud: ergo pari róne nó pót distingui à partibus simul sumptis & vnitis nisi includendo vtramque partem & vnionem. Imò neque mente concipi potest totum & per se compositum non includens illa tria, scilicet vtramque partem & vnionem: ergo non pót hoc compositum distingui à partibus simul sumptis & vnitis tanquam aliquid omnino coodistinctum; sic enim distingui dicitur, quod aliud non includit.

C

X. Altera vero pars minoris, in qua videtur esse punctus difficultatis, probatur, quia nihil pót intelligi aut excogitari, quod in re ipsa addat partibus simul sumptis & vnitis. Ná in primis, quidquid illud esse fingatur, nó est necessariú: nam si mente illud separes, & intelligas partes existétes & vnitas, intelliges totum existere absque alio addito: non est ergo gratis fingendú. Deinde vel illud est res aliqua habés propriá entitatem realiter distinctá, vel est tm modus realis: neutrum dici potest: ergo. Minoris prior pars ex se videtur euidés, tum quia illa entitas non pót esse accidens, cum dicatur essentialiter componere substantiá. Nec pót esse substantia, quia nec est materia, nec forma, nec compositum: quæ membra adequate diuidunt substantiá materialé, teste Aristotele. Ne-

que

que verò dici potest illa entitas esse totum cópositum, cum dicatur cópositum addere illam entitatem supra materiam & formam & vnionem earum: tum etiã quia aliàs in morte hominis, verbi gratia, nó tm̃ humanitas desineret per disiúctionem aoimę & corporis, sed ẽt periret illa entitas: quod est apertè falsum. Tum præterea, quia iam substantiæ materiales essentialiter componerentur non tm̃ ex materia & forma, sed etiam ex tertia illa entitate, quod est absurdissimum, cum explicari non possit quid illa sit, neque ad quem finem constituatur. Neq; in homine dici poterit an spiritualis sit, an materialis, Ac denique, quia procederetur in infinitum: quæro enim cópositú ex materia, & forma, & illa entitate, an distiguatur ab omnibus illis simul sumptis & vnitis per additionem alterius entitatis: nam hoc affirmare & valde frjuolú est, & tunc procedendum erit vlterius absque termino. Si verò id negetur, iam de illo composito conceditur quod intendimus, & inde fit cósequẽs illud potius esse verú de cóposito ex sola materia & forma inter se vnitis.

XI. Denique probatur altera pars, φ scilicet illud additum nó possit esse nouus modus realis, quia in toto composito nullus talis modus excogitari potest præter vnionem partium, qui per se conferat ac necessarius sit ad cópositionem totius. Potestque hic argm̃ supra factum applicari: nam intellecta materia & forma, & vnione earum, intelligimus resultare compositum, etiam si nullus alius modus intercedat. Dices, vt resultet totú cópositum substantiale, necessarium esse modum subsistentiæ, qui est distinctus ab vnione. Respódetur nunc nos loqui de composito quod immediatè resultat ex materia & forma vnitis, φ est humanitas v.g. seu natura integra: cui naturę verú est addi modum subsistentiæ, eo modo quo in superioribus declaratum est, tamen inde resultat, formaliter loquẽdo, aliud compositum, quod est suppositum materiale, quod à suis ẽt cóponentibus simul sumptis & vnitis in re non distinguitur. Vnde sumitur generalis doctrina & confirmatio, nã in quolibet alio cóposito totú nó distinguitur in re à partibus & vnione earú simul sumptis: ergo idẽ erit de substãtia cóposita cóparata ad suas partes & vnionẽ earũ simul sũptas.

C Antecedẽs p̃cipuè intelligẽdú est de totis actualibus, & realib. nã totum potentiale, vt est genus respectu specierum, sm̃ suam realitatem idem est non solum cú omnibus speciebus, sed ẽt cum singulis: totum autem quod solum habet cópositionem secundum rónem, vt est species respectu generis & differentiæ, in re non distinguitur à singulis componentibus, sed tantum ratione.

XII. Omissis ergo ijs quæ per rationem fiunt, de totis realib. probatur antecedẽs inductione. Nam albú v.g. vt est quoddam totum accidentale, in re non distinguitur à corpore, albedine, & vnione simul sumptis: ergo idem erit seruata proportione in substantijs. Respondent aliqui negando cósequentiam, quia ex accidente & subiecto nó resultat una essentia, nec unú per se, sicut ex materia & forma. Sed ex hac differentia ad summũ colligi potest, aliud genus unionis perfectioris esse inter materiam & formam substantialem, quàm inter corpus & albedinem, & alio modo magisque per se comparari in ratione potentiæ

Sonsin li 5. met. c. 2. q. 2. & 1. Trumb. 1. physi. c. 2. & dist. 5.

A & actus eiusdem generis illa duo, quàm hæc. nã hoc satis est vt ex illis consurgat per se vnum & vna essentia, & non ex his. Non video aút quid illud referat ad maiorem distinctionem cópositi substantialis à suis partibus simul sumptis & vnitis, q̃ compositi accidentalis à suis componẽtibus eorumque vnione. In vtroque .n. composito intelligimus satis esse proportionatã vnionẽ componentium absq; vllo alio addito, vt compositum existat. Neque illud quod est per se vnum habet hanc (vt sic dicam) perseitatem ex aliquo alio addito: nam potius illud posset obstare vnitati per se, quia faceret aggregationem minimè necessariam ad substantiale esse totius: sed cósurgit illa vnitas per se ex tali unione, taliqne aptitudine vnibilium: Sicut etiam, iuxta veram Theologiam, ex Christi humanitate & Verbo diuino consurgit vna persona composita, quæ verè ac per se est una: non potest autem fingi quod in illo composito sit aliquid distinctum à Verbo, humanitate, & vnione simul sumptis, ut tetigi in 1. tomo 3. par. disp. 35. sect. 3. in fine.

B Eadem inductio fieri potest in toto integrali, siue homogeneo, siue heterogeneo. Sine causa enim Ioã. de Neapoli, quodlibet. 2. q. 7. inter hæc differentiam constituit, dicens totum heterogeneum distingui à partibus, nó uero homogeneú, quod sine ullo fundamento dictú est: quia rónes æquè procedunt in utroque: positis enim partibus proportionatis & unione, quidquid aliud in quodlibet toto asseritur, fictitiú est. Quapropter (ut uno uerbo omnia concludamus) quodcúque totum, qualecunq; illud sit, requirit unionẽ partium proportionatam, & nihil est præter partes simul sumptas, & sic coniunctas. Vnde ẽt aceruus lapidum, qui maximè cẽseri solet idem cum partibus, præter singulos lapides & multitudinẽ eorum requirit illorum propinquitatem, nam si in locis distantib. essent, aceruum non cóponerent: atque ita aceruus nihil aliud est quàm oẽs lapides simul sumpti, & in tali loco ac propinquitate cóstituti. Domus uerò quia requirit maiorẽ unionẽ & cópositionẽ partiú, nã ultra propinquitatẽ, requirit ordinẽ, & sitú, & aliq̃ artificialẽ cóiunctionẽ, ideoq; maiorẽ unitatẽ habet, non tñ maiorẽ identitatem, aut distinctionem ab oibus partibus simul sumptis & unione earú. Rursusque album physicè est magis unum, quia unio physica albedinis ad subiectum maior est: idẽtitas aút & distictio eiusdẽ est proportionis. Substantia ergo cóposita eandem rationem seruat ad suas partes, & earum unionem simul sumptas: non est ergo inter hæc in re ipsa distinctio.

XIII. Ioan. de Neap.

Quòd uerò sit nonnulla distinctio rationis, id ad summum probant fundamenta aliarum opinionum, & ex ipsó modo loquẽdi fit satis probabile, nam propter hanc distinctionem rationis, impropriæ censentur illæ locutiones, in quibus partes de toto prædicantur. Ac tandem declarari potest, nam aggregatum ex partibus & unione concipitur aliqua ratione per modum plurium: ipsum autem totum magis concipitur per modum unius, ac si esset res quædam simplex: hoc ergo satis est ad nonnullam rationis distinctionem. XIIII.

Responsio ad argumenta.

XV. A D fundamenta contrariæ sniæ respondetur in primis, quidquid tribuitur toti, posse tribui partibus simul sumptis & vnitis secundum rem, seu secundum identitatem: secundum modum autem concipiendi non propriè tribui, & ad hoc satis esse distinctionem rationis. Et ad singulas locutiones respõdetur, totum generari tanquã adæquatum terminum qui fit: formam vero, vel vnionem eius esse formalẽ terminum, quo fit totum: ideòque tum esse rem distinctam tam à forma, quàm ab vnione eius, non tamen à tota realitate materiæ, & formæ, & vnionis, collectiuè sumpta. Similiter vt totum corrũpi dicat satis est, quòd vnio partium dissoluatur vt fit in morte hominis, quia iam non manet tota illa entitas cum omni modo reali, qui est de tõ ne totius. Atque ita solum fit, totum in re distingui & à singulis partibus, & à multitudine earũ absque vnione, nõ verò ab ipsis & vnione simul sumptis. Præterea, partes dicuntur cõponere totum diuisim seu sigillatim, & ita ab eis distingui tur totum. Nec refert quod nõ componant nisi quando sunt vnitæ, quia etiam tunc singulæ componunt, & non aggregatum seu collectio earum, & vnionis. Denique idem est de alijs locutionibus, quod totũ agit, vt vel mouetur, &c.

Totum, non partes, cur corrumpi dicatur ac generari.

XVI. Ad secundam rationem iam responsum est, negando sequelam, nam vt substantia composita sit magis per se vna, quam alia entia per accidens, non requiritur maior distinctio, sed maior vnio & maior proportio suarũ partium. In hoc enim posuit Aristoteles 8. Metaphysic. capit. vlti mo, & lib. 2. de anim. cap. 1. vnitatem per se compositi substantialis ex materia & forma, non in illa maiori distinctione.

XVII. Ad tertiam respondetur, solum probare, totã substãtiam vt consurgit ex omnib. partibus substantialibus & integralibus, & vt consurgit ex essentialibus, vtriusque simul sumptis vnitis, esse eandem omnino rem: nõ uerò rectè inferre, partes integrales essentiales, uel è conuerso: quia in hoc iam fit comparatio singularum partiũ inter se. Testimonia uerò Aristotelis ex alijs iam adductis facilè explicantur: solum enim docere intendit totum non esse partes singulas, aut multitudinẽ earũ aggregatam sumptã absq; ꝓpria unione.

XVIII. Ad fundamentũ alterius sententiæ responde tur, ad prædictam proprietatem loquendi sufficere distinctionem rationis. Nec est uerum totum addere partibus alium realem modum præter unionem; neque enim magis intelligi potest talis modus quàm quòd addat nouam & distinctam rem, ut satis probatum est.

DISPVTATIO XXXVII.

De ratione essentiali accidentis in communi.

POst cõsiderationem substantiæ creatæ consequenter succedit accidentis contemplatio: hæc enim duo membra diximus adequatè diuidere ens creatum. Prius autem quã ad singu- A la accidentium genera descendamus, tria deaccidente in communi tractanda occurrunt. Primũ de ipso communi conceptu accidentis ut sic, an habeat rationem aliquo modo unam, & quæ nã illa sit, & hoc in præsenti disputatione præstabimus. Deinde in sequente, accidẽs vt sic cum substantia creata cõparabimus, vt mẽbris illis inter se collatis illius diuisionis exactior habeatur cognitio. Tandem tertiò diuisiones accidẽtis, & eã præse tim quæ est in nouem genera tradẽmus.

SECTIO I.

Vtrum accidens in communi dicat vnum conceptum seu rationem obiectiuam.

Prior opinio negans.

I. AVtores qui existimãt non posse esse obie ctiuum conceptum cõmunem quin sit vniuocus, & genericus si ad res essen- B tialiter diuersas communis fit consequenter negabunt habere accidens vnum conceptum communem. Atque ita fere opinantur omnes qui ex illo principio negant obiectiuum conceptum entis, quia tam pro comperto habent non dari vnum commune genus ad nouem prædicamenta accidentis, quàm ens non esse genus ad decem, nam solum illæ res prædicamentaliter differunt, quæ in genere non conueniũt. Accedit quòd Aristoteles interdum non solum commune genus, sed absolutè omne prædicatũ commune his generibus negare videtur: quod maximè intelligendum est de communitate rationis obiectiuæ, cũ de cõmunitate solius nominis verũ esse nõ possit. Antecedens probatur ex 5. Metaph. text. 12. & lib. 10. text. 12. vbi ait illa esse propriè diuersa, quæ in nullo cõueniunt: & 1. Posterior. cap. 11. ait propositionem in qua genus vnius prædicamenti negatur de alio, esse immediatam, quia nullum habent cõe prædicatũ: & alia adduximus supra tractando de ente. C

Posterior opinio affirmans.

II. NIhilominus contrariam sententiam in primis tenent omnes qui idem sentiũt de conceptu entis. Deinde Soncinas & alij, qui dicunt, cõceptum obiectiuum entis esse hoc disiunctũ, [substantia vel accidens,] necessariò supponunt vtramque partem illius disiuncti habere vnum cõem conceptum obiectiuum. Est aũt hæc snĩa eadem proportione declaranda & probãda quã similis de ente. Primum enim iuxta illam dicendum est, huic voci [accidens,] correspondere in mente vnũ cõceptum formalem non solius vocis, sed rei primariò significatæ per vocem. Probatur primo experientia, nã qui audit hanc vocẽ & nouit significationem eius, nõ sistit in voce ipsa, sed aliquid per illã significatũ cõcipit, nec distrahitur mens eius ad cõcipiẽda plura quæ tenus plura seu diuersa sũt, neq; ẽt manet quasi anceps & dubitans inter plura significata: ergo signum est solum vnũ conceptum formare adæquati significatu illius vocis. Secundò, quia illa vox, vt hic-

hic sumitur, id est quatenus accidens sub ente cõ distinguitur à substantia, non significat ex multiplici impositione, sed ex vna: quia neque est vox æquiuoca, neque significans vnum propriè & aliud per translationem metaphoricam. Ac deinde quia non potest fingi ad quas res significandas sit varijs impositionibus instituta: alias quot res sub adæquata sua significatione continet, tot fingi possent impositiones seu translationes illius vocis, quod per se improbabile est. Significat ergo ex vi vnius impositionis: ergo cum per voces exprimantur conceptus, qui primo illam vocem ad significandum imposuit, vnum conceptum formalem habuit, quem illa voce exprimere voluit, substituens illam vt ad placitum significaret, quod conceptus repræsentabat naturaliter: ergo eadem ratione in nobis respondet vnus conceptus formalis adæquatus priuatæ significationi huius vocis. Tertiò, quia si conceptus formalis accidentis non est vnus: quot ergo erunt? An fortè sunt nouem conceptus nouem primorum generum accidentium? At hoc incre-

B dibile est, tum propter multitudinem conceptuum, tum etiam quia vix post longam inquisitionem definire possumus, an sint nouem summa genera accidentium, vel plura, vel pauciora. Et nonnulla sunt quæ vix vnquã concepta sunt ab imperitis hominibus, cum tamen omnes conceptum accidentis forment. Denique nihil solidum & fundatum iudicari potest de conceptu formali accidentis, si multiplex, & non vnus esse credatur.

III. Hinc consequenter infert prædicta opinio, cõceptum obiectiuum accidentis esse vnum ratione præcisum ab omnib: inferioribus. Probatur, quia vni conceptiui formali vnus obiectiuus respondet, nam conceptus formalis vnitatem sumit ex obiecto adæquato: obiectum autem adæquatum illius conceptus non est vnum per aggregationem tantum; est ergo vnum per aliquam præcisionem saltem secundum rationem. Minor probari potest omnibus rationibus factis de conceptu obiectiuo entis, quæ hic maiorem habent efficaciam, vel saltem clariorem, quia conceptus formalis accidentis non potest repræ-

C sentare simul qualitatem, quantitatem & alia genera secundum proprias rationes eorũ, quia neque vnus conceptus formalis finitus & confusus potest hæc omnia distinctè repræsentare & secundum propria: neque etiam posset ille conceptus obiectiuus definitè ac verè ꝑdicari de qualitate & singulis generibus accidentium, sed vel esset falsa prædicatio; dum tam multa simul de vno prædicantur, vel esset ambigua, aut ad summum disiuncta prædicatio, ita vt perinde esset dicere [albedo est accidens,] ac dicere albedo est quantitas, vel qualitas, vel relatio, &c. non ergo concipiuntur hæc oĩa vt talia sunt ex vi huius vocis uel conceptus accidentis: concipiuntur ergo sub aliqua una ratione in qua conueniunt. Et hoc est dari unum conceptum obiectiuum accidentis. Et hinc etiã sumitur ratio à priori, nimirum genera omnia accidentium tametsi in proprijs rationib. dissimilia sint, secundum aliquid esse similia per realem conuenientiam quam habent uel in afficiendo substantiam, uel in alia rõne simili, ut tractabimus sect. sequenti. Sed to-

A tum fundamentum abstrahendi cõceptum obiectiuum aliquo modo unum secundum rationẽ, est similitudo, seu conuenientia realis inter plura: ergo ratione huius conuenientiæ potest etiã in accidente dari cõceptus obiectiuus cõmunis.

Et hunc etiam sic hunc conceptum obiectiuũ esse ratione præcisum, quia ut repræsentatur per conceptum formalem; non includit actu & expresse aliquam specificam, vel genericam rationem accidentis, sed solum præcisam rationẽ inhærendi: Et in hoc solum consistit hæc præcisio secundum rationem. Quod autem hæc præcisio non sit maior quàm rationis, à fortiori patet ex superius dictis de ente & de vniuersalibus prædicatis: nam conceptus accidentis etiam comparatur ad ea es quibus præscinditur, vt quid cõmune a particularis: ergo non potest ab eis plusquã rationẽ distingui: quanquam cum aliquo fundamento in re, eodem modo quo cætera prædicata communia, est enim eadem ratio. IIII.

Quæstionis resolutio.

B Hæc quæstio non potest exactè definiri donec de analogia vel vnriuocatione accidentis ex professo tractemus: quod disput. 39. sect. 3. præstabimus. Interim distinctione censeo vtendum. Potest enim accidens sumi, vel pro entitate accidentali secundum se, & secundum suã tantum realitatem, vel pro quacunque rõne formali accidentis, quæ in prædicamentis collocatur. Quod alijs etiam terminis dici solet, accidens posse considerari, vel prout in se est talis entitas, vel prout aliquid alicui accidere dicitur, nam licèt omne, quod in se est accidens, alicui accidat, non tamen è conuerso, omne quod alicui accidere dicitur, est verum ac proprium accidens. Quo modo et distingui solet accidens, in accidẽs prædicabile, & accidens prædicamentale, & accidẽs physicum, seu dicens veram entitatem, aut modum accidentalem. Dico ergo, Accidens prædicamentale, seu quod in nouem genera diuiditur non posse habere vnum conceptum obiectiuũ, quia multa complectitur, quæ vera ac propria accidentia non sunt. Accidens autem physicũ habere vnum conceptum obiectiuum, idque pro- V.

C bare rationes posterioris sententiæ. Vtraque vero pars intelligetur, & confirmabitur amplius citato loco, & multò magis ex omnium prædicamentorum tractatione.

SECTIO II.

Vtrum communis ratio accidentis in inhærentia consistat.

Pars negatiua huius quæstionis varijs rationibus ostendi põt, si ante omnia supponamus sermonẽ hic esse de rõne essentiali per se primò constituente naturam accidentis. Nam licèt accidens alicui accidat, & vt sic sit extra rationem eius, tamen ipsum in se sicut ens est, ita & aliquam essentiam, seu essentialem rationem necessario habet: ergo accidentis ratio non potest esse inhærentia ipsa. Probatur consequẽtia, quia vel est sermo de inhærentia actuali, & hoc non, qa hęc non est essẽtialis I.

multis accidentibus maximè secundum fidem nostram, quæ docet seruari interdum accidentia sine inhærentia actuali, cum tamen euidens sit non posse conseruari rem sine essentiali ratione sua. Vel est sermo de inhærentia aptitudinali. Ex hoc dici non potest, primo quia sunt quædā accidētia de quorum ratione est actualis inhęrētia, ita vt per nullam potentiam sine illa esse possint, vt figura, vbi: ergo est illis essentialis: ergo communis ratio accidentis non satis explicatur per inhærentiam aptitudinalem. Secundo quia è contrario in ijs accidentibus quæ separari possunt à subiecto, ipsa aptitudinalis inhærentia est aut relatio quædam, aut genus quoddam potentiæ, nam sicut dantur potentia actiua & passiua, ita & potentia informatiua: sed communis ratio accidentis abstrahit à determinatis rationibus accidentium: ergo non potest consistere in relatione vel potentia, quæ sunt determinatæ rationes accidentis: alias vel omne accidens esset respectiuum, vel omne accidens esset quædam qualitas. Tertiò videntur esse quædam accidentia quæ neutram inhęrentiam habent, nec actualem, nec aptitudinalem, vt relatio secundum esse ad, & actio vt actio transiens, & maximè modus per se existendi accidentis separati, aut actio creatiua, si illa sit accidens, quod sine dubio erit si ad solum accidens terminetur. Atque hinc tandem excluditur facile aliud membrum si fortasse dicatur inhærentiam sumi confuse abstrahendo ab actuali & aptitudinali: nam in primis hęc ratio non videtur esse vna per abstractionem, sicut in superioribus dicebamus ens vt diuiditur in ens potentia & in actu non dicere vnam rationem abstractam. Deinde quia neutra illarum rationum conuenit aliquibus accidentibus, & in alijs neutra est essentialis, vt obiecimus. Tandem obstat aliunde quòd illa ratio videtur latius patere quàm accidens, nam formæ substantiales materiales verè ac propriè inhærēt materiæ & actu & aptitudine: ergo.

Referuntur opiniones.

II. 1 Opinio. Cōmētator Arist. Niphus. IN hac re variæ sunt sententiæ. Prima est essentialem rationem omnis accidentis consistere in actuali inhærentia ad subiectum. Ita videtur sensisse Philosophi Gentiles, qui putarunt nulla ratione fieri posse vt accidens extra subiectum conseruetur. In qua sententia videtur esse Aristoteles, & Commentator, vt latè tractat Niphus 7. Metaph. disput. 1. & sumi potest ex eodē Aristotele ibi capit. 2. & 1. Physic. cap. 4. text. 39. Intelligendum est autem eo modo actualē inhærentiam dici de essentia accidentis iuxta hanc sententiam, quo supra dicebamus existentiā esse de essentia cuiuslibet entitatis actualis; nam sicut potest res creata priuari existentia si destruatur, non tamen si in sua entitate maneat, ita pōt accidens priuari inhærētia actuali, quatenus potest destrui, manens tamen in sua entitate actuali non potest, iuxta Philosophorum sensum, priuari actuali inhærentia, atque ita putarunt nō esse aliud ab ipsamet entitate accidentali. Quod maximè verum esset, si vt antiqui Philosophi opinati videntur, accidentia nō sunt propriæ res,

A sed tantum modi vnius primi subiecti.

Hanc verò sententiam, vt dixi, damnat catholica fides, saltem vt non possit vniuersaliter vera esse. Quam limitationem adhibui, nam siquis diceret solam quātitatem esse separabilem à substantia, posseque manere sine actuali inhærentia, & ideò in sola illa non esse de essentia eius actualiter inhærere, esse verò de essentia cæterorum accidentium omnium: qui (inquam) sic contenderet, non erraret in fide, quia ad ea quæ fides docet de mysterio Eucharistiæ satis est, quòd sola quantitas maneat separata à subiecto, nam cætera accidentia illi inhærent. Posietque qui sic opinaretur, nonnullam rationem differentiæ reddere inter quantitatem & alia accidentia, quia propinquior est, & similior substantiæ. Vnde peculiare illi esse videtur quod circa se ipsam quodammodo exerceat munus suum: nam quātitas ipsa quāta est, imò hinc etiam fieri videtur vt nō habeat essentialem rationem suam in ordine ad substantiam, sed in ordine ad se. Vnde in scientijs mathematicis ita abstractè consideratur, ac si per se esset sine vllo ordine ad substantiam. III. Reijciat.

B Nihilominus supposito mysterio fidei, longe probabilius est posse etiam qualitates realiter à substantia & quantitate distinctas conseruari sine inhærentia actuali, vt dixi in 3. tom. 3. par. disput. 56. sect. 3. in fine. Vnde de omnibus accidentibus realiter à substantia, & inter se distinctis propterea supponimus actualem inhęrentiā non esse de essentia eorum, sed modum ex natura rei ab eis distinctum, nimirum modum vnionis formalis ad materiam, seu subiectum, vt in superioribus declaraui disp. 15. & 16. de causa formali, & dicta disput. 56. 3. part. sectio. secunda. An verò possit ratione naturali sufficienter probari contra Philosophos, non repugnare vt accidens conseruetur separatum à subiecto, attigi in Commentarijs 3. partis quęstio 77. art. primo, & sanè opinor simpliciter, non posse demonstrari ab homine. Maximè cum nec distinctio realis quantitatis à substantia ex sola ratione sufficienter demonstretur, vt infra dicemus, & separatio qualitatum ab omni subiecto, nonnullis etiam Catholicis impossibilis videatur. Possunt igitur, IIII.

C vt dicto loco dixi, sufficienter solui argumenta, quæ apparenter ostendere possunt hoc esse impossibile, quibus solutis per se se statim fit verisimile posse fieri à Deo quod non ostenditur repugnare. Ad quod accedere possunt probabiles rationes, quibus ostenditur realis distinctio accidentis à subiecto, quod non sit inter ea intrinseca & essentialis dependentia, cum sint res diuersorum generum.

V. Secunda sententia præcedenti extremè opposita est inhærentiam nullo modo esse de essentia accidentis, neque actu, neque aptitudine. Ita tenet Scotus in 4. distinct. 12. quæstio. 1. & 7. Metaphysic. quæstio. prima, & ibi Ant. And. q. 1. vbi etiam Soncin quæst. 1. hoc secutus est, & Fland. quæstio. secunda. Idem tenet Zimara Theorem. 3. qui in eam sententiam citat Comment. 4. Metaphysic. comm. 2. immeritò tamen, vt dicemus. Fundamenta huius sententię tacta sunt in initio sectionis.

VI. Tertia opinio est inhærentiam saltem aptitudinalem esse de essentia accidentis.

Hæc

Hæc est frequentius recepta in schola Diui Thomæ, vt tradat latè Caietan. opusc. de ent. & essent. cap. 7. q. 15. & Iauel 7. Metaphysic. quæst. 1. Aegid. ibi quæst. 2. Iandun qu. 9. Herueus quodlib. q. 9. Capreol. in 1. distinct. 42. quæst. 1. artic. 3. ad 1. cont. 5. & 6. conclu. Et similiter ex D. Thoma 3. part. quæstio. 77. artic. 1. ad secundum, & in 4. distinct. 12. quæstio. 1. artic. primo, quæstiunc. 1. ad secundum. Et hæc sententia intellecta de accidentibus proprias entitates habentibus, & prout distinguũtur ab accidentibus quę tantum sunt modi, vel quæ tantum extrinsece denominant, est vera.

Deciditur quæstio.

VII. VT tamen generalius doctrinam tradamus, quoniam hic est sermo de accidenti prædicamentali in tota sua latitudine, in qua non potest habere vnum conceptum obiectiuũ vt dixi præcedenti sectione: & consequenter nec vnam propriam rõnem essentialem; vt etiã hic possumus distinctionibus sępe insinuatis. Nam inter accidentia prædicamentalia quædam sunt extrinsecus tantum denominantia, alia intrinsecus afficientia, & inter hæc rursus, quædã sunt quæ proprias habent entitates re distinctas à subiectis, alia quæ sunt modi tantum ex natura rei modaliter distincti, iuxta supra dicta Disput. 7.

VIII. Dico ergo primo. Propria inhærentia non est de ratione eorum accidentium, quæ tantum extrinsecus denominãt. Probatur inductione, quia vestis non inhæret vestito, nec locus circumstans inhæret locato, neque actio transiens agenti. Neque refert, quod hæc inhæreãt alijs, tum quia forte id nõ semper verum est, vt patet in veste, tum ẽt quia est quasi materialiter, non secundum propriam rationem talium accidentium, quæ sumẽda est ex habitudine ad illud, quod denominant. Vnde ratio à priori est, quia non omnia accidentia dicũt respectũ essendi in, sed alia essendi ab, alia essendi circa, vel aliquid simile. Quocirca vel in hoc nõ potest dari vna descriptio communis omnibus accidentibus prædicamentalib. (vel generalioribus verbis vtendum est, vt si dicamus. Accidens esse formam aliquo modo afficiẽtem vel denominantem subiectum, seu id cuius accidens esse dicitur. Non possumus enim breuius describere rationem accidentis, quoniã amplissima est, & multa sub se complectitur. Cum ergo dicitur forma, supponitur sermonem esse de accidente in abstracto, quo meritò, nam sub hac ratione maxime condistinguitur accidens à substantia subente; vt sic magis proprie habet vnitatem per se. Rursus cum dicitur forma, intelligendum est siue sit forma proprie informans, siue modificans, aut quauis alia ratione afficiens, vt ita comprehendantur tam entitates, quàm modi accidentales, siue denominans, vt sunt accidentia solum extrinsecus denominãtia, quæ propriè & in rigore non informant eas res quas denominãt, & tamen ille modus denominandi sufficit interdum ad constituendum aliquod genus accidentis, vt postea videbimus. Et ideò non sum vsus voce inhęrentiæ, quia ex vna in rigore significat intrinsecam informationem & coniunctionem: si tamen latius sumatur pro quacũque habitudine formæ siue intrinsecè, siue extrinsecè denominantis subiectum actu, vel aptitudine, sic dici potest, aliquo modo inhærere esse de ratione accidentis. Dixi autem, [aliquo modo afficientem,] vt distinguam accidens non solum à substantiali forma, sed etiã ab omni modo substantiali. Nam in primis illa vox diminuit, & indicat accidens non constituere rem in suo esse simpliciter, in quo distinguitur à substantiali forma, neque pertinere ad complementum entitatis eius, sed esse affectionem superadditam entitati iam completę in suo ordine, in quo distinguitur à modo substantiali, iuxta ea quæ superius declarauimus disput. 35. sectione prima. Vnde maioris claritatis gratia dici posset accidens esse talem formam quæ afficit vel modificat subiectum extra rationem eius existens. Atque ita explicata definitio, sumitur ex Aristotele 4. Metaphysic. in princip. & libr. 7. & 9. Metaphysic. in princip. & vbicunque agit de communi ratione accidentis, aut diuisione eius in nouem genera: nam semper dicit rationem accidentis consistere in hoc quòd sit entis ens: & per varios modos respiciendi substãtiam, accidentia distinguit. Et eisdem locis idem asserit Commentator, & 12. Metaphysic. comment. 3. & hoc sensu potest etiam exponi communis descriptio, qua dicitur accidens esse ens in alio. Sic etiam adęquatè diuiditur sub ente ens in alio ab ente per se, quanuis etiam possit illa diuisio aliter exponi, vt magis ex sequentibus constabit.

Dico secundò. Accidens quod ex se propriam habet entitatem realiter à substantia distinctam, de intrinseca sua essentia habet aptitudinalem inhærentiam in substantia. Probatur, nam in primis certum est huiusmodi entitatẽ per se ipsam esse aptam ad informandam substãtiam tali modo ut illi inhæreat, & ab ea sustentetur, nõ enim posset actu hoc conuenire illi entitati, nisi in illa supponeretur aptitudo, seu capacitas ad illum modum: illa verò aptitudo non potest esse aliquid in re distinctum à tali entitate, vt facilè patet rationibus quibus suprà probauimus capacitatem materiæ non distingui à materia, neque aptitudinem informandi à substãtiali forma. Et in hoc omnes cõueniunt, quia esset superfluum fingere illam distinctionem absque vllo fundamẽto vel indicio. & quia aliàs eodem modo procederetur in infinitum. Rursus illa aptitudo ad afficiendam substantiam per se primò & ex primario fine talis entitatis illi cõuenit, & est idem cum illa: ergo est de essentia eius. Probatur assumptum, quia entitas accidentalis non ad aliud ex natura sua instituta est, nisi vt afficiat substantiam. Et confirmatur, nam ob similem causam diximus suprà aptitudines materiæ & formę ad vnionem mutuam esse illis essentiales. Et similiter dicemus inferius potẽtias & actus natura sua specificari ex obiectis. Quæ exempla dissoluunt fundamenta contrariæ sententiæ vt statim videbimus. IX.

Dico tertiò. Accidens quod tm̃ est modus entis, essentialiter includit nõ tm̃ aptitudinem, sed ẽt actualẽ affectionẽ seu cõiũctionẽ cũ re cuius est modus. Hoc probant rationes superius factę, X.

tam ex materia & forma: ergo rectè dicebatur,
substātiā materialē vt sic, quod in hoc differre à
substantia corporea vt sic, quod non dicit intrinse-
cū gradū corporeitatis, sed gradū substātię prout
est in corpore. Et cōfirmatur, nā corpus de prędi
camēto substātiæ, physicè dicit cōpositū ex ma-
teria & forma substantialibus in cōi, & illamet
essentia metaphysicè componitur ex [substantia
& corporea.] quæ ratio substantiæ, nec soli mate
riæ conuenit nec soli formæ, quia sunt substātiæ
incompletæ, illa vero ratio dicit substantiam cō
pletam: ergo illa ratio substantiæ completæ pro-
ut est in corpore, est composita ex materia & for
ma: ergo hæc ratio substātiæ est quæ importatur
nomine & conceptu substantiæ materialis.

Respondetur, committi quandā æquiuocatio
VI. nem in argumentis, transeūdo ab ipsa re prout
in re existit ad rem prout cōceptā seu præcisam
per intellectum. Nā in re concludit argm̄ in sub
stantia composita non reperiri rationem sub-
stātiæ completæ vt sic, nisi per cōpositionē mate
B riæ & formæ. Quo sensu verū est, ipsam cōem ra
tionem substantiæ completæ prout est in corpo
re, consurgere ex substantijs incompletis mate-
riæ & formæ. Nihilominus tn̄ verum est, ratio-
nem substantiæ completæ vt sic abstrahere ab
huiusmodi compositione, ita vt si præcisè hanc
rationem substantię consideremus, etiam in cor
pore non habeat ex hac communi rōne, quod per
compositionem consurgat. Vnde hoc sensu ne-
gandum est, rationem substantiæ in communi
includere in conceptu suo metaphysico compo
sitionem materiæ & formæ. Quod patet, quia ex
vi huius conceptus nihil amplius intrinsecè in-
cludit quàm includat angelus quatenus substā-
tia est: aliàs corpus & angelus non conuenirent
vniuoce in ratione substantiæ.

VII. Solutio. Vnde ad argumentum in forma respondetur
distinguendo consequens primæ consequentię,
scilicet aut secundum rem, aut secundum præci
C sum cōceptū: secundū rē verum est ipsam rōnē
substantiæ cōpletę quę est in corpore, esse com-
positam ex materia & forma: quod bene osten-
dunt probationes ibi factę. At vero sm̄ præcisio-
nem nostri conceptus non est verum, rōnē sub-
stantiæ completæ, etiam in corpore, includere
in suo præciso conceptu compositionem mate-
rię & formę: alias non esset similitudo vniuoca
inter corpus & spiritū secundū talem rationem.
Neque contra hanc partem vrgent probationes
adductę, nā apertè procedunt de re ipsa secun-
dum se, non verò vt sic pręcise concepta. Vñ de
illa sic loquēdo ēt concedimus talem rōnem sub
stantię prout est in corpore non esse simplicem
negamus tamen vt sic esse compositam ratione
enim pręcisionis nostri intellectus abstrahit ab
vtroque & solū dicit rōnem entis per se comple
ti: quod ex se nec cōpositionem habet, nec sim-
plicitatem: licèt in re semper habeat alterum ho
rum iuxta differentiam cui adiungitur.

VIII. Quia verò negare non possumus quin com-
munis ille gradus metaphysicus substantię adiū
ctus tali differentię, s. [corporea,] nō solū ex phy
sica compositione in re consurgat, sed ēt concipi
possit secundum id quod in se habet, licet nō ex
se, sed quasi ex consortio talis differentię, idcirco
addendū videtur, in gradu illo vt sic cōcepto in
A corpore includi quidem materiā & formā, non
tn̄ vt materia & forma sunt, sed vt substantiæ in
completæ. Possunt enim hi duo gradus in mate-
ria & forma ipsa præscindi; cōueniunt enim in-
ter se in ratione substantiæ incompletæ, distin-
guuntur tn̄ propriis rōnibus. Cum ergo substā-
tia prout est in corpore solū dicat rōnem substā
tię completę coniunctam differentiæ corporis,
etiam si intelligamus ibi non esse sine composi-
tione materię & formę, tn̄ in illa præcisa ratio-
ne nondum concipimus compositionem mate-
rię & formę vt sic, sed ad summum quod illa substā
tia coalescit ex substātijs incompletis quę in illa
sunt. Atque ita etiam fit, vt substantialis mate-
rialis non possit dicere solam illam rationē sub
stantię secundum quod est in corpore, quia sub-
stantialis materialis expresse & intrinsecè dicit
substantiam compositam ex materia & forma vt
tales sunt, quas non dicit ratio substantiæ sub il
la ratione concepta, vt declaratum est.

Sed vrgebit aliquis, nā saltem sequitur ex hac IX.
B vltima responsione, inter substantiam in cōmu
ni & substantiam materialem seu corporeā, da-
ri cōceptū mediū inferiorem substantia in cōi,
& condistinctum à substantia spirituali, & diuer
sum etiam à cōceptu corporis, vel substantię ma
terialis, quod est falsum, quia nullus talis conce
ptus fingi potest, qui non conuertatur cum cor
pore. Sequela patet, quia substantia completa cō
surgēs ex substātiis completis realiter distinctis
dicitur esse conceptus magis pręcisus & abstra-
ctus, quā conceptus substantię materialis, & tn̄
in illo conceptu verè contrahitur & determina-
tur ratio substātię completę in communi ad pe-
culiarē modū substantię completæ, qui in ange
lis non reperitur: ergo ille erit cōceptus medius.
Respondetur, dupliciter dici posse aliquē conce
ptum magis pręcisum. Vno modo quia absolute
sumptus sit vniuersalior, & hoc modo neganda
est sequela, quia re vera cōceptus substātię cōple
C tę cōstantis ex incōpletis realiter distinctis non
est vniuersalior, q̄ conceptus corporis aut substā
tię materialis. Alio modo dici pōt conceptus ma
gis præcisus, quia per rationes magis abstractas,
vel de se magis cōes concipitur, & constituitur,
quāuis conceptus ipse ex omnibus illis constitu
tus vniuersalior non sit, & hoc modo cōceptus
ille substantię completę consurgentis ex incom
pletis pōt dici magis pręcisus, quàm conceptus
substantię materialis: quia ratio substantię incō-
pletæ vniuersalior est, quam ratio materiæ, & rō
compositionis vt sic ex se vniuersalior est quàm
sit cōpositio materiæ vel formę vt sic, & ideo po
test dici ille conceptus magis pręcisus, licet non
vniuersalior, & vt propriis terminis vtamur, pōt
dici magis præcisus in modo, non in re. Est aūt
considerandū, dupliciter posse concipi substan-
tiā vt realiter compositam ex actu & potētia sub
stātialibus. Vno modo, vt hęc sit differētia cōsti-
tutiua talis substātię, & sic quacūque rōne intel-
ligatur talis substantia vt vere & realiter cōposi
ta in essentia ex vi suę proprię differentię consti-
tuētis, siue illa cōpositio intelligatur per habitu-
dinē ad substātias incōpletas in cōi, siue ad par-
tes substātiales in cōmuni, siue ad materiam &
formam substātialē, iam non concipitur substā-
tia in cōmuni, etiam prout est in corpore, sed cō
cipe-

cipitur substantia essentialiter inferior quam sub A
stantia in communi & essentialiter eodistincta
à substantia spirituali. Nam differentia quæ indicatur hoc ipso quod dicitur substantia realiter cõposita ex rebus distinctis, sufficit ad contrahendā rónem substantiæ, & distinguendam illam à substantia spirituali, quæ simplex est, id est, essentialiter excludens illam cõpositionem: quia non agimus de cõpositione substantiæ quoad suppositū, sed quoad naturā, nec de compositione rationis, sed rei, & ex rebus distinctis. Alio vero modo intelligi põt cõpositio in ratione substantiæ nõ ex vi differētiæ cõstituētis, sed solum ex coniunctione ad differentiam contrahentē: quo non concipitur inferior directe aliquis gradus substantiæ, sed concipitur ipsamet ratio substātiæ connotando coniunctionem ad inferiorem differentiam.

XI. Oportet enim aduertere, rationem genericam non solum ita contrahi per specificam differētiā vt cum illa componat speciem subalternam vel vltimam, sed etiam in se se participare quodammodo illam perfectionem, & eleuari, vel deprimi, ad ordinem ad quem talis differentia spectat. Sic genus animalis contractū per differentia rationalis in ipso gradu sentiendi, & in facultatib᷑ B
eius quendam singularem modum perfectionis participat, & genus qualitatis cōtractum per differentiam gratiæ eleuatur ad ordinem supernaturalē. ita vt ipsamet ratio qualitatis i tali qualitate supernaturalis effecta sit: & similiter contracta per differētias spirituales, est spiritualis & indiuisibilis: contracta vero per differentias materiales habet diuisibilitatē quandam, & partium extensionem. Et ita in vniuersum rō generica ex coniunctione ad specificam in se participat nobiliorem modū essendi, vel minus nobilem: quod prouenit ex omnimoda identitate quam in re habet differentia contrahens cū genere per illam contractio, & quia in eisdem principiis realibus fundantur, saltem secundum realem identitatem. Et propterea ēt ille modus essendi quem genus participat ex coniunctione ad differentiam, non constituit aliā peculiarē differētiam, sed ex eadem differētia prouenit, & cum ea cōuertitur, & suo modo pertinet ad effectū formalē eius, propter dictā identitatē, vt probatum est. Hoc ergo posteriori C
modo intelligi põt, rationem substātiæ prout est in corpore, esse compositam, & includere materiam, & formā, non quidē secundū speciales rationes materiæ & formæ vt sic, sed secundū gradus substātiæ quos includunt, nā rōne illorū complent integrā rōnem substātiæ, quæ est in substātia corporea. Dicitur aūt illa ratio substantiæ prout est in corpore, includere prædicto modo materiam & formam: quia physice & secūdum rem in his principijs fundatur, quanuis Metaphysice ratio substantiæ ēt ibi concepta non dicat expresse compositionē & vnionē ex pluribus substantijs incompletis, sed absolute substantiā completā. In his tamen omnibus eadē ratio est de substantia corporea vt sic, & de substantia materiali vt sic, quia in vtraque ratio substantiæ põt accipi, vel tm vt communis ratio substantiæ ibi existēs, vel vt propria ratio substantiæ materialis & corporeæ, vt in specie subalterna constituta: nec magis sub vna ratione significatur nomine substantiæ materialis, quam corporeæ, vel ē conuerso.

Quæstionis resolutio.

Dicendum ergo est, rationem substantiæ materialis & corporeæ essentialiter eandem esse, & in hoc consistere, quod sit substantia composita ex materia & forma. In qua descriptione substantia habet rationem generis, & reliquum ratione differentiæ, quę illis verbis modo physico, potius quam metaphysico traditur. Tota vero illa essentialis differentia physica, metaphysice cōprehenditur per illam differentiā [materialis,] cū dicitur corpus esse substantiā materialem. Vnde differētia illa radicaliter fundatur in illis principijs physicis, materia, s. & forma, quatenus ex eis consurgit vna substantia cōpleta alterius rationis & modi à substātia simplici, qui modus substantiæ vel cōpositionis significatur per differentiam illam [materialis,] Eademque significatur per alterā differentiam [corporea,] quę similiter partim in materia, partim in forma substantiali vt sicradicaliter fundatur, nā ēt de rōne corporis est vt sit substantia cōpleta ex materia & forma cōposita. Solum videtur esse discrimen, quia differentia hæc, vt concipitur & significatur per [corporeū,] includit habitudinē ad quantitatē, vnde substātia corporea definiri debet, substantia quæ est capax quātitatis, atq; hinc fit vt secundū modum concipiēdi nostrū illa differentia, scilicet [materialis,] videatur prior, magisq; essentialis quā altera, scilicet [corporea: nā aptitudo illa ad recipiendam quantitatem, hoc ipso quòd concipitur per modum cuiusdam capacitatis seu potētiæ receptiuæ quantitatis, concipitur vt proprietas quędam seu attributum supponens essentiam, quæ est ratio illius aptitudinis, quæ non est alia nisi compositio ipsa ex forma & materia substantialibus vt sic.

Atque ex his vltimo intelligitur, quō essentialis ratio materialis substantiæ sit omnino absoluta non includens essentialiter habitudinem aliquā ad accidens, ēt ad quātitatem, quod pertinet ad absolutam perfectionem substātiæ, vt infra dicemus. Vnde, licet materia & forma substātialis inter se includant essentialiter transcendentales habitudines, quibus vna ad alteram mutuò ordinantur, tamen hæ habitudines & termini earum in ipsa substantia completa concluduntur: ipsa vero substantia tota nō dicit essentialiter habitudinem ad formam accidentalem, quia non ad illam ordinatur per se primo, & quanuis sit capax illius, id tamen est quasi concomitanter ex absoluta perfectione suæ naturæ, non quia ad hunc finē primario instituta sit, sicut declarauimus supra tractando de materiali causa accidentium. XIII.

SECTIO II.

Vtrum essentia substantiæ materialis consistat in sola forma substantiali vel etiam in materia.

I. Ratio dubij

Atio dubitādi est quia Aristoteles multis in locis significat solā formam esse essentiam rei materialis, nam lib. 1. Metaph. cap. 7. tex. 51. [rationē] id est formam, dicit esse quidditatem & substantiam rei.

[Necesse

[Necesse est (inquit) carnem, & cęterorum vnumquodque rationem esse, aut nihil, nam propter hoc & caro est, & os & cœtera, non propter materiam.] Et similiter lib. 7. cap. 11. formam vocat quodquid erat esse rei; & ideo significat, illam solam poni in definitione, non vero materialem partem, & fortasse ob eam causam in alijs locis vtranque definitionis partem reuocat ad genus causæ formalis, vt patet ex 5. Metaph. cap. 2. & 2. Physic. cap. 3. & 2. de anim. cap. 2.

Opinio Auerrois.

II. PRopter hæc & similia Aristotelis testimonia Auerroes 7. metap. com. 21. & 34. ait, materiam non esse de quidditate substantiæ materialis, etiamsi ad intrinsecam eius constitutionem pertineat, sed esse solum quasi vehiculum vel sustentaculum formæ, quæ est tota quidditas materialis substantiæ. Et ante Auerroem insinuauit

Alexand. Iandun. Niphus. Soncin. hanc sententiam Alexander 2. Metaph. tex. 12. & Themist. 3. de anim. tex. 9. & 38. postea vero illam secuti sunt Iandunus 7. Metaph. q. 12. Niphus disput. 13. & sub probabilitate eam defendit Soncinas soluens argumenta in oppositum eodē lib. 7. q. 26. B Et potest probari primo, quia vnaquæque res per suam entitatem est talis, & per eandē distinguitur ab alijs: sed substantiæ materiales non distinguuntur inter se per materiam, nam cũ inter se specie differant, in materia non differũt: ergo materia nō pertinet ad earum quidditatē. Et cōfirmatur, nam essentia hominis & equi specie differũt quoad physicam naturā & essentiam sed nō differũt nisi in formis: ergo in solis formis cōsistit eorum essentia, nā materia eadē est in vtroque. Secundo quia si materia est de essentia: ergo pars materiæ erit pars essentiæ: ergo pars integralis verbi gratia manus vel caput, erit pars essentialis, quia est pars quædam essentiæ. Consequens aũt est falsum, quia alias homo mutilus non haberet totam hominis essentiam, & consequenter non esset homo. Tertio, quia si materia in cōi esset de essentia substantiæ materialis: ergo in specie de essentia talis substātiæ esset talis materia, & C in indiuiduo de essentia talis indiuidui esset hæc indiuidua materia; hoc autem est falsum, quia variata tota materia per continuam nutritionem semper manet idem numero homo; Et in resurrectione, quamuis animæ non detur idem numero corpus, quod antea habuit, sed ex alia materia cōfectũ, erit idē numero homo qui antea fuerat.

Vera sententia.

III. COntraria nihilominus sententia, nimirum, materiam esse de essentia materialis substantiæ, vera est, & communiter recepta. Docuit eam Auicen. 5. suæ metaph. cap. 4. vbi dicit, quidditatem rei naturalis esse ex compositione materiæ

D. Thom. & formę, & eam ubique docet D. Thom. prę-sertim 1. par. q. 75. artic. 4. & 3. cont. Gent. c. 21.

Caiet. Capreol. Scotus. Aegid. Amicot. & lib. 2. cap. 81. & de ent. & essent. c. 2. vbi Caiet. q. 4. Capreol. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. Scotus in 3. distin. 22. quæst. vnic. & 7. Metaph. q. 16. Aegid. 7. Metaph. quæstio. 2. & alij ibidem. Sumiturque ex Aristotel. lib. 2. Physic. cap. 1. vbi tam materiam quam formam dicit esse naturam

A rerum naturalium, in re autem idem est natura quod essentia, vt supra dictum est, quamuis Etymologia nominis sit diuersa. Vnde non satis sibi constat Auer. cum 7. Metaph. tex. 27. fatetur, naturam quam habent species in rebus generabilibus, esse quid compositum ex materia & forma, quod est verum de natura integra seu totali. Sũt etiam alia testimonia Aristotelis & aliorum grauium autorum, quæ statim afferemus. Vt vero ratione hanc sententiam probemus, paulatim procedere oportet per nonnullas propositiones.

Quæstionis resolutio.

DIco ergo primo, Materialis substantia completa, sicut est verè ac per se vna, ita vnam habet quidditatem & essentiam. Quæ propositio IIII. 1. Conc. videtur per se nota ex terminis, nam Vnum consequitur ens, vnde vnumquodque sicut est ens, ita est vnum ens: ens autem ab esse vel essentia dicitur; quod ergo est simpliciter vnum ens, vnũ esse habere necesse est, & cōsequenter vnam essentiam præsertim naturaliter loquendo, & de natu-B rali vnitate; si ergo substantia materialis est proprie ac per se vnum ens: vnam ēt essentiam habet. Certum est autem & indubitatum, substantiam materialem esse proprie ac per se vnum ens: ergo proprie ac per se habet vnam essentiam.

V. 2. Conc. Dico secundo, Substantia materialis vt est ens per se vnum, non est sola forma, nec sola materia, sed compositum ex materia & forma. Hoc ēt est certum fere ex terminis, nam in nulla speciæ substantiæ materialis sola forma dicitur esse tota species, neq; n. anima est homo, aut forma aquæ est aqua. De materia autē id clarius est, nisi quis erret cũ antiquis Philosophis, dicens totā substātiam rerũ generabiliũ esse materiā, solisque accidentibus differre. Hinc Aristotel. 7. Metaph. c. 7. negat formam substantialē generari, sed compositũ, cũ tamen certum sit generari substantiā ma-

August. Varro. Damasc. terialem per se vnam. Hinc ēt D. August. 19. de Ciuit. c. 9. laudat Varronem dicērem, hominem nec animam esse solam, nec solum corpus, sed C quid ex vtroque constans: quod ēt asseruit Damasc. lib. 3. de fid. cap. 3. Eadem aũt ratio est de omnibus substantijs materialib. & de substantia ēt materiali in communi. Denique id patet ex dictis sectione precedente, nam substantia materialis vt sic est substantia cōpleta: sed neque forma, neq: materia per se est substātia cōpleta: ergo substantia materialis non dicit solam formā, nec solam materiam, sed compositum ex vtraque: nam quod hoc cōpositum sit per se vnum, supra satis declaratum est, cũ de materiali ac formali causa ageremus, & ex statim dicēdis amplius constabit.

VI. 3. Conc. Dico tertio. Integra essentia huius substantiæ non est sola materia, neque sola forma, sed quædā natura ex vtraque composita, quæ per se vna est in rōne naturæ seu essentiæ. Hęc sumitur ex Aristotel. 8. Metaph. tex. 15. dicente quidditatē substātiarum materialiũ esse per se vnā, quia constat ex actu & potentia, quę per se vniuntur. Et ratione probatur primo, quia hæc substantia est per se vna compositione: ergo habet unam essentiā: ergo illa non potest esse sola forma, neq; sola materia: ergo est natura ex vtraque composita. Prima

conse-

consequentia probatur ex prima cõclusione, quia substantia per se vna est ens per se vnum: ens aũt per se vnum, vnam habet essentiam. Sed instari põt, nam Christus vt est in duabus naturis subsistens est simpliciter vnum ens per se, & tamen non habet vnam tãtum essentiam, sed duas. Respondetur instantiam non esse ad rem. Primo quidem quia ille modus vnitatis & cõpositionis plurium naturarum in vna persona, nõ est naturalis: hic aũt loquimur de ente per se vno, naturali modo; huiusmodi.n. ens primario habet vnitatem ex vnitate essentiæ. Deinde est differentia, quia Christus nõ habet vnitatem ex immediata vnione naturarum inter se, sed solum ex vnione earum in eadem persona: substantia autem naturalis primo & per se habet vnitatem ex vnione materiæ & formæ inter se, & ideo si talis est illa vnio vt cõstituat ens per se vnum, talis etiam erit vt constituat essentiam per se vnam.

VII. Vnde confirmatur illa prima consequentia, nã si substantia materialis est per se vna, cum in ea includantur materia & forma, vel id est propter solã vnitatem suppositi, vel etiam propter vnitatem essentiæ. Non primum: ergo secundũ. Maior constat à sufficiẽti partium enumeratione. Neq; enim satisfaciet qui dixerit, substantiam materialẽ esse per se vnã propter vnitatẽ cõpositi abstrahẽdo ab vno supposito vel essentia: nã licet hæc abstractio mente fieri possit, tamẽ in re non põt esse compositum per se vnũ, nisi sit vel vnũ suppositum, vel vna natura seu essẽtia, quod idẽ est. Minor autem probatur, quia vnitas suppositi in substantiis materialibus consurgit ex vnitate naturæ, vel mediante illa, quãdo suppositũ est proprium & connaturale, vt nunc loquimur. Quod sic declaro, nã vel opinamur ĩ toto supposito materiali tm̃ esse vnam subsistentiam simplicẽ, quæ terminat totam naturam, & materiã ac formam, & sic talis subsistẽtia supponit integrã naturę vnitatem, vt eam adæquate terminare possit, & in ea complectatur materiã ac formã: illa ergo vnitas quæ consurgit ex vnione materię & formę præcisa subsistentia est vnitas essentiæ, atque ita vnitas proprii suppositi supponit vnitatem essentię. Si vero opinemur materiam & formã habere partiales subsistentias, eadẽ vel maiori efficacitate idem concluditur: quia ex materia & forma non cõsurget vnum suppositum nisi earum subsistentię cõiungantur ad cõponendam vnam adæquatã subsistentiam: non possunt autem ita vniri nisi eadẽ materia & forma secundũ suas entitates essentiæ inter se vniantur, quę vnio naturæ ordine antecedere debet, nã sicut essentia prior est subsistẽtia, ita vnio in entitatibus essẽtiæ prior esse debet quã vnio in partialibus subsistentiis. Igitur si ex his cõsurgit vna subsistentia totalis, multo magis ex illis consurget vna essentia. Est ergo substantia materialis per se vna, non tantum ratione vnius suppositi, sed etiam ratione vnius essentiæ.

VIII. Atque hinc facile probatur secũda & tertia cõsequentia principalis rationis. Quia iã ostensum est ex materia & forma, prout in qualibet earum est aliqua essentia non cõpleta sed partialis, apta vniri alteri, & cõponi essentiam quandã completã ac per se vnã: hæc ergo est propria & adæquata essentia substantiæ cõpositæ. Probatur consequẽtia, primò quia illa essentia, alicuius rei est essen-

A tia, & nõ alterius nisi substãtiæ materialis. Secundo quia substantia materialis est ens cõpletũ: ergo dẽt habere essentiam completam, sed essentia materiæ per se sola, aut essentia formæ per se sola nõ est cõpleta, quia neutra earũ cõpletum ens aut completa natura, cum sit natura sua instituta ad substãtiã complẽdã, neutra ergo earum est completa essentia: ergo neutra est tota essentia substantiæ materialis. Tertio quia essentia dẽt esse rei proportionata: ergo ens compositũ habere dẽt essentiã compositam: sed substantia materialis est unũ ens compositũ: ergo integra essentia illius dẽt esse una compositione; non est ergo sola forma, quæ simplex est, nec materia, sed compositum utraque. Prima consequentia probatur, tũ ex debita proportione, tum etiã quia illud est de essentia rei, quod intrinsece ac per se primo rẽ cõstituit, ens autem compositum intrinsece ac per se primo constituitur per naturam compositam.

IX. *Obiectioni satis fit.* Dices, Ens artificiale est compositum ex materia & forma artis, & nihilominus eius essentia B consistit in sola forma artis, ut multi sentiunt: ergo nõ est de rõne entis cõpositi ut habeat essentiam cõpositã, & idem argumentũ fieri potest de aliis cõpositis accidentalibus. Respõdetur in primis non esse parem rationẽ, nam ens compositũ ex substantia & accidente nõ est proprie unũ ens quia non est per se unũ, & ideo si adæquate de illo, loquamur, proprie non habet unam essentiam, sed includit plures non per se sed per accidens unitas. formaliter autem loquendo de his cõpositis, dicitur eorũ essentia consistere in forma accidentali, quia illam dicunt de formali, & connotant subiecta. Quod non ita est de substantia cõposita: est.n. per se una, & ideo essẽtiam per se unam habere debet: homo enim non tm̃ dicit formaliter animam, sed humanitatem, quæ non est sola anima, alias esset spiritualis & immortalis humanitas, sicut anima, quod est plane falsũ; est ergo humanitas integra essentia, ex anima & C corpore cõposita, & idẽ est ceteris rebus materialibus. Non tñ desunt qui in hoc æquiparent artificialia substãtiis, & differẽtiã inter hoc cõstituãt inter artificialia, & alia accidentalia composita. Sed in hoc non est nobis immorandum, nihil enim ad rem præsentem refert, pręsertim quia si qua est differentia, solum est in nominum usu & significatione, non in rebus.

X. *Vide Fonsecam. 5. Metaph. c. 7. q. 1. sect. 4.* Vnde ex hac ipsa differentia inter substantias & accidentia argumẽtor quarto. Nam in definitione substantiæ materialis ponitur materia, ergo est de essentia eius. Patet consequentia, quia in hoc differt substãtia ab accidente, quod nõ definitur per aliquod additũ, sed per intrinseca & essẽtialia principia. Nec satis est quod quidam asserunt, accidens definiri per additũ alterius prędicamenti substantiã uero eiusdem, nã licet hoc sit uerũ de substantia incompleta qualis est materia ipsa uel forma, non tñ de substantia completa, nã, ut dicebam sectione præcedente, materia dicit trãscẽdentalem habitudinem ad formã, & forma ad materiã: substãtia uero ex utraq; cõposita, est quid omnino absolutum, non dicens habitudinem ad extrinsecũ, nisi forte tanquam finem, uel ac principiũ efficiens. Adde, quod si materia nõ est pars essentialis substantiæ, uix intelligitur quo modo in prędicamẽto substãtiæ collocetur, quia nec col-

locatur

locatur directè, cum non sit substātia integra, neque etiam reductiue tanquā pars essentialis substātiæ. Dices reduci vt vehiculū formæ. Sed certe pari fere rōne posset reduci ad quantitatem maxime iuxta Commentatorem, quia est etiam uehiculum quantitatis. Et præterea, substantia quæ directe ponitur in prædicamento, nō indiget uehiculo, cum sit ens per se absolutum & integrū. Forma autem materialis, quæ suo modo indiget sustentante aut vehiculo non ponitur directè in prædicamento substātiæ, sicuti nec materia, imò neq; anima rōnalis, quanuis sit subsistens, ponitur directè in prædicamētū substātiæ, ergo materia non solū reduci dēt ad illud prædicamentū vt vehiculum formæ, sed maxime vt pars materialis substantiæ: non est aūt pars nisi essentialis: ergo.

XI. Vlmò argumentari possumus, quia proprietates materialis substātię, non solū à forma sumūtur sed etiā à materia, sed proprietates cōsequūtur essentiam: ergo ad essennam huius substantiæ nō solum pertinet forma, sed ēt materia. Maior patet, quia non solū ex forma, sed maxime ex materia habent substantiæ inferiores ꝙ corruptibiles sint & substantiæ cęlestes ex tali conditione materiæ habent ēt ꝙ sint incorruptibiles. Item hæ substantiæ non solum ex forma, sed etiam ex materia habent ꝙ corporeæ sint, siue per corporeum differētia essentialis, siue proprietas aliqua circūscribatur. Vnde homo simpliciter corporeus est, & mortalis rōne suæ essentiæ & naturæ, ēt si anima eius incorporea sit, & immortalis. Rursus hæ substātiæ non solum ex forma, sed etiam ex materia habēt quod sint entia naturalia & mobilia: vnde aliqui motus non solum ratione formæ, sed etiā ratione materiæ naturales sunt. Deniq; nō solū forma, sed etiā materia aliquo modo cōfert ad operationes substantiarū, adeo vt mento D. Thomas 1. part. 75. art. 4 dixerit, quod si corpus nihil conferet animæ rationali ad operationes intellectuales eius, non vniretur illi per se, nec corpus esset de quidditate hominis, sed aīa esset hō: est ergo materia pars essentiæ in materialibus rebus.

XII. 4. Concl. Dico quarto. Materia est de essentia substantiæ materialis tanquam inchoatio quadā, & fundamentum essentiæ quæ per formam completur ac pleoe constituitur. Hæc conclusio constat fere ex supradicta de causalitate materiæ & formę, & quoad hoc recte dicitur materia esse in his rebus tanquam receptaculum formæ, vel etiam tanquā vehiculum & sustentaculū respectu earū formarū quæ sustentante indigent. Hinc iā colligi non potest omnino esse extra essentiam: recte vero cōcluditur esse solum quasi fundamentum, & inchoationem ipsius essentiæ. Itē hoc includitur in rōne primi subiecti, ꝙ formæ supponitur, & ꝑ illā actuatur, & cōplementū pfectionis recipit.

Argumentorum solutio.

XIII. Aristotelis testimonia explicantur. Denique ex hac assertione soluūtur facile fundamenta contrariæ sententiæ. Aristoteles enim locis in principio citatis nihil aliud intendit quam quod in hac vltima conclusione asserimus, formam scilicet esse rationem & terminum constituēiem essentiam rei, non vero solam illam esse totam essentiam. Et in verbis ibi citatis ex primo Metaphysicæ, iuxta, cōmunem lectio-

A nem non dicit Aristoteles carnem esse formam seu rationem, sed carnis, & cuiuscunque similis rei esse vel dari formam seu rationem, qua nimirum constituitur. Quod si, vt aliqui moderni legunt, dicat carnem esse rationem, intelligendum est per sinecdochen, vt totū à parte principaliori nominetur. Potest ēt eū dicit formam esse rationem vel quidditatem rei, per antonomasiam intelligi, quia est præcipua pars quidditatis, vel intelligitur ēt causaliter, quia forma est quæ præcipue constituit quiddītatē rei, eamq; ab aliis distinguit. Legatur D. Thom. 1. par. q. 75. art. 4. D. Thom.

XIIII. Ad primam rationem ex eadem conclusione vltima respondendum est, illa optime probari, materiam esse veluti quandam inchoationem essentiæ, non vero quod sit omnino extra essentiam. Quia vt substantiæ differant specie satis est, quod in forma differant, neque est inconueniēs vt uariæ essentiæ specie distinctæ, in fundamento & materiali principio similes sint. Et propterea res materiales, quæ non solum in forma, sed ēt in materia differunt, non tm̄ specie, sed etiā in B genere physico differre dicuntur. Ad secundā rationem ex eadem radice respōdetur, non omnes partes materiales esse essentiales, quia non oēs sunt necessariæ, vt forma complere possit cū materia illud compositum in quo essentia rei consistit; & ideo illa materia est simpliciter essentialis, quæ ad hoc necessaria est, reliqua vero dicitur esse de integritate, aut complemento rei.

XV. Ad tertiam quod attinet ad essentiam in specie, verum est esse de essentia rei vt per talem speciē materiæ constituatur, qualē natura sua forma postulat: nam si fingeremus aīam rationalem vniri materiæ cœlesti, non consurgeret vna essentia eiusdē rōnis cum essentia hominis. Vnde Theologi recte concludunt, Verbum diuinum assumpsisse corpus ex materia hac generabilium rerū, ex eo ꝙ assumpsit veram hominis essentiā. Non est aūt intelligendum, ex eo, quod materia in cōmunt sit de essentia substantiæ in cōi, fieri consequens, vt vniuscuiusque substantiæ specie distinctæ sit etiam materia specie distincta, quoad propriā speciem essentialem materiæ, quia fieri pōt C vt plures formæ specie diuersæ postulent materiam eiusdem rationis substantialis, quāuis in ea varias dispositiones requirant.

XVI. Quod vero attinet ad vnitatem indiuidui, fatendum est absolute, substantiam materialem, vt sit eadem numero, requirere non solum eandem numero formam, sed ēt eandem numero materiam: tantoque fore hāc vnitatē perfectiorē in tota substātia, quanto maior fuerit in vtroq; principio non tm̄ formali, sed ēt materiali. Nam vnitas totius ex vnitate partiū consurgit. Et quia eadem est ꝓportio rei singularis ad sua principia singularia, quæ est rei specificæ ad principia communia, sicut ergo species in communi principia habet determinata in specie, ita res singularis determinata habere debet propria principia in indiuiduo & in particulari. Deniq; hac rōne cōcludunt Theologi, ad vnitatē resurrectionis eorundē hominum pertinere, vt eorum aiæ eisdem numero corporib. vniantur, de qua re disputaui late cōtra Durandum in 2. tom. 3 p. disput. 44. sect. 2. Hæc autē vnitas materiæ nō semper æqualis est, quia saltem paulatim, pōt interdum variari, vt docuit D. Thom.

D. Tho. 1. part. quæst. 119. art. 1. & tunc censetur eadem perseuerare quasi continuatione quadam ratione cuius, & præcipue ratione formæ, indiuiduũ physice manet semper idẽ. De qua re dictum est etiam in superioribus, disputatione, quinta de principio indiuiduationis sect. 3.

SECTIO III.

Vtrum substantia materialis sit aliquid distinctum à materia & forma simul sumptis, & vnione earum.

I. Væstio hæc de quolibet toto respectu suarum partiũ, & cõposito respectu suorum componẽtium tractari potest: tamen cõmode in hunc locum cadit, tũ quia prima & præcipua compositio naturalis est ex partibus essentialibus substantiæ, tum etiam quia necessaria est ad rationem compositæ seu materialis substãtiæ exactè declarandam.

Prima sententia ponens realem distinctionem.

II. SVnt ergo in hac re variæ sentẽtiæ. Prima affirmat substantiã compositam esse re ipsa distinctam à suis partibus, non tantum singulis (quod certum est, & indubitatum apud omnes) sed etiã simul sumptis, non solum secundum aliquem realem modum quem addat ipsis partibus, sed et quia sit vera entitas realiter destincta ab ipsis, ita sentiunt multi expositores Aristotelis in 1. Phys. tex. 16. vbi Aristoteles hanc partem generatim insinuat. Eamque tenet Heruæus quod lib. 2. q. 15. Capreol. in 3. distinct. 2. art. 1. Caiet. 3. par. quæst. 6 arti. 5. ad 1. Durandi. Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 81. Iauel. 7. Metaph. quæst. vlt. Fauet D. Thom. in 3. distinc. 2. quæst. 1. artic. 3. quæstiunc. 3. ad 3. & in 4. distinct. 16. q. 1. art. 1. quęstiunc. 3. ad 2. Idem tenet Scotus 8. Metaphy. quæst. 4. & in 3. sent. disti. 2. quæst. 2. & ibi Lycheius, Mairon. d. 1. quæst. 10. Antonius Andr. 7. Metaph. q. 18. Zimara theorem. 75. & idẽ tenet Auicen. lib. 3. suæ Metaph. cap. 4. Fauetque huic sententiæ Aristoteles variis in locis, nã 5. Metaph. ca. 14. tex. 19. ait, [Sex non sunt bis tria, sed semel sex.] Similiter lib. 7. cap. 17. dicit syllabã ba, nõ esse b & a. Et lib. 8. ca 6 tex. 15. ait, totum esse aliquid præter partes. Et 2. de anim. in princip. & sæpe alibi, distinguit substantiã in formam materiam & compositũ, sentiens cõpositum esse rem per se distinctã.

Aristot. Heruæus. Capreol. Caiet. Ferrar. Scotus. Lychet. Mairon.

III. Fundamẽtum huius sententiæ est, quia multa in re ipsa tribuuntur toti substãtiæ cõpositæ, quæ partibus etiam simul sumptis non conueniũt, & è conuerso. Totum enim est, quod per se primo generatur, non autem partes simul sumptæ neq; et vnio earũ: nã cum vnio sit relatio, nõ potest esse generationis terminus, Similiter totum corrũpitur, etiam si partes maneant, vt patet in morte hominis. Rursus totum componitur ex partibus simul sumptis & vnitis, neq; enim disiunctæ cõponunt, & tamẽ totum non componit se ipsum vt per se constat. Denique totum est quod agit, mouetur, ambulat, & similia, quæ aggregato ex vnione & partibus tribui nõ possunt. Est ergo totum res aliqua præter illud aggregatum.

Primæ sententiæ fundamentum.

Et hinc sumi potest secunda ratio, quia si substantia composita non esset aliquid a partibus simul sumptis distinctum, nõ magis esset unũ ens quã sit aceruus lapidũ, aut domus vel certe quã corpus album ut sic, quia omnia hæc sunt multitudo suarũ partium simul sumptarũ, & talimodo vnitarum. Tertia ratio sit quia si tota substantia nihil aliud esset quam partes essentiales simul sumptę ergo eadem ratione eadem substantia vt constat ex integralibus partibus, non erit aliud quam partes integrales simul sumptę: ergo partes integrales & essentiales erunt idem inter se, quia quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, consequens autem est plane falsum: ergo. IIII.

Secunda opinio admittens distinctionem modalem.

PRopter hæc argumenta alij conuincuntur ut admittant distinctionem ex natura rei inter partes & totum, in quo cum præcedente sententia conueniunt, negant tamen distinctionem illam esse realem proprie, sed modalem tm̃. Quia putant hanc & esse necessariam, & sufficere ad veritatem & proprietatem omnium locutionũ, quæ in argumentis factis proponuntur, & quia totum vt totũ aliquem realem modũ dicit, quem non dicunt partes quãtuuis simul vel cõiunctim sumptæ. Non est autem necesse vt dicant aliquã rem omnino distinctam, neq; enim intelligi potest qualis sit illa res, aut cur vltra partes simul sumptas & vnitas constituenda sit. V.

Tertia opinio negans omnem distinctionem in re.

TErtia opinio, & magis recepta, est substantiam compositam in re ipsa non esse quippiã distinctum, neque realiter neque modaliter à partibus essentialib. simul sumptis & vnitis, sed ad summum rõne & modo concipiendi & loquendi nostro. Hanc tenent frequentius expositores Arist. 1. Physic. loco cit. præsertim Græci, Alex. Themist. Philoponus, Simplicius, & fauet Auerroes comm. 17. Tenent etiam Durand. in 3. dist. 2. q. 2. Greg. in 1. dist. 24. q. 1. art. 1. Palud. in 3. dist. 1. q. 1. Niphus 7. Metaph. disp. 19. vbi Soncin. q. vltima vtramque partem censet probabilẽ. Et huic sententiæ magis fauet D. Thom. nam lib. 4. cont. Gent. c. 81. ad 3. sic scribit, [De humanitate non est intelligendum quod sit quędã forma consurgens ex coniunctione formæ ad materiam, quasi realiter sit alia ab vtroque, quia cum per aiam fiat materia hoc aliquid actu, vt dicitur 2. de aĩa, illa tertia forma consequens, non esset substãtia, sed accidens.] Et 1. par. q. 11. art. 2. ad 2. dicit [totum heterogeneum esse multitudinẽ,] s. partium vnitarum. Fauet etiam in illis locis quæ affert prima sñia, nam in priori solum ait, cũ dicitur, humanitatem esse corpus & animam, materialiter esse verum, [Sicut nomine totius (inquit) intel- VI.

Alexand. Themist. Auerr. Durand. Greg. Soncin. D. Thom.

intelliguntur partes, & nō quod totum, proprie loquendo, sit suæ partes, & nō aliquid ex partib. cōstitutū. Vbi solū dicit in locutione esse improprietatem, ad quā sufficit distinctio rōnis: non tamen ponit distinctionem, sed identitatem rei, quam declarat per illā particulam [materialiter,] Et eodē modo dicit in altero loco totū prædicari de partibus simul acceptis, licet improprie. Atq; August. hoc modo dicit ēt Aug. 7. de Trinit. c. 4. [Homo nihil aliud est quam anima & corpus.] & 9. de Ciuit. c. 3. commendat Varronem, quod hominem neque animam solam, neque solū corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur. Quæ verba refert D. Thom. 1. par. q. 75. art. 4. in arg. sed contra. Imo in symbolo Athanasij dicitur, [Anima rationalis & caro vnus est homo.] Et Arist. in 2. de anim. c. 1. dicit, animā & corpus esse animal, sicut pupilla & visus est oculus. Idē fere 4. Phys. tex. 33. & 5. Metaph. tex. 31. Auicen. 3. Metaph. c. 2. Atque hæc sententia vera est.

Resolutio quæstionis, & approbatio tertiæ sententiæ. B

VII. 1. Assertio. VT tamen explicetur dicendum est primo, Compositā substantiam distingui realiter à singulis partibus, non adæquatè (vt sic dicam) & se tota, sed per inclusionem alterius partis. Hæc assertio est recepta ab omnibus. Et prima eius pars patet, quia substantia composita aliquam rē includit realiter distinctā à singulis partibus singillatim sumptis. Homo enim cōparatus ad animam includit corpus, quod est res distincta ab anima, & comparatus ad corpus includit aīam, quæ est res distincta à corpore. Intercedit ergo ibi aliqua distinctio realis, saltem illa quæ est per inclusionē alicuius rei distinctæ. Quod vero non intercedat maior distinctio probatur, quia impossibile est concipere totā substātiā cōpositā, quin in ea includatur quælibet pars componēs illā: ergo impossibile est distinguere partes singulas a substātia cōposita nisi per inclusionem vnius partis, & additionem alterius. Et confirmatur, nā si maior esset distinctio, oporteret distinguere substantiā compositam à parte tanquam duas entitates omnino cōdistinctas, hoc aūt est impossibile. Quod C patet, quia vel distingueretur totū à parte vt entitas simplex à simplici, vel vt cōposita à simplici. Prior modus dici non potest, alias non esset substantia composita, quæ à parte distinguitur. Si autem dicatur secundus, inquiro ex quibus partibus cōponatur tale compositum, non certe alijs nisi illis à quibus sigillatim distinguitur: ergo nō potest ab eis distingui nisi vt includēs ab incluso.

VIII. 1. Concl. Dico secundo, Substantia composita distinguitur in re ipsa a materia & forma simul seu aggregatim sumptis, tanquam includens vtramq; earū & addens realem vnionem substantialem earū inter se, quæ est aliquid in re ipsa distinctum ab eis, & ab aggregato earū, nō vt res realiter distincta, sed vt realis modus. Tota hęc assertio facile probari potest. Quod enim tota substantia cōposita nō possit distingui ab aggregato duarum partiū nisi vt includēs eas, satis probatū relinquitur ex dictis in priori assertione. Quod vero aliquid in re ipsa addat pter illud aggregatū pbatur, quia

A existere potest in rerum natura aggregatum illarum partium nō existente toto, vt in triduo existebat aggregatum seu collectio corporis & animæ Christi, & nō existebat humanitas eius. Nec solū in locis distantibus, sed ēt in propinquis, in eodē spatio simul esse poterant, nondū existēte tota cōposita substātia, si illa præsentia tm̄ esset localis: ergo substātia composita vt sic, aliquid in re ipsa addit aggregato duarū partium separabile ab ipsis, & consequēter distinctū ab ipsis, iuxta principia superius posita de distinctionibus rerum. Quod aūt id, quod compositum addit vtrique parti, nihil aliud sit quam vnio substantialis, probatur, quia sine hac vnione impossibile est cōsurgere totam substātiam, quidquid aliud partibus eius addi fingatur; cum hac vero vnione statim ex vtraque parte resultat totum, ēt si omnia alia è medio tollantur: ergo tota substantia hanc vnionem addit aggregato suarū partium. Denique, quod hæc vnio non sit res distincta, sed tm̄ realis modus, satis probatum est in superioribus, disputando de causalitate materiæ & formæ.

B Dico tertio. Tota substantia non distinguitur à partibus simul sumptis & vnitis, realiter, aut ex natura rei, seu in re ipsa, sed solum ratione. Hanc conclusionem intendunt autores vltimæ sniæ. IX. 3. Assertio Et probatur prior pars distinctione in re, nam vel totum distinguitur à partibus simul sumptis & vnitis tanquā includens ab incluso, aut tāquā omnino condistinctum ab illis: neutrum horū dici pōt: ergo nullo modo distinguitur in re. Cōsequentia tenet à sufficienti enumeratione. Neq; enim fingi potest tertium medium, nimirū quod duo extrema in re distinguantur, & tamē quod vnum includat aliud & nihil præter illud, & è conuerso, hæc enim est maxima identitas in re. Minor aūt quoad posteriorem partem euidentior est quam vt noua probatione indigeat: in prima enim assertione probauimus, nō posse totum distingui ab vna vel altera parte sine inclusione eius & consequenter in secunda assertione manifestum reliquimus nō posse distingui ab aggregato C earū, nisi includēdo illud: ergo pari rōne nō pōt distingui à partibus simul sumptis & vnitis nisi includendo vtramque partem & vnionem. Imò neque mente concipi potest totum & per se compositum non includens illa tria, scilicet vtramq; partem & vnionem: ergo non pōt hoc compositum distingui à partibus simul sumptis & vnitis tanquam aliquid omnino condistinctum; sic enim distingui dicitur, quod aliud non includit.

Altera vero pars minoris, in qua videtur esse punctus difficultatis, probatur, quia nihil pōt intelligi aut excogitari, quod in re ipsa addat partibus simul sumptis & vnitis. Nā in primis, quidquid illud esse fingatur, nō est necessariū: nam si mente illud separes, & intelligas partes existētes & vnitas, intelliges totum existere absq; alio addito: non est ergo gratis fingendū. Deinde vel illud est res aliqua habēs propriā entitatem realiter distinctā, vel est tm̄ modus realis: neutrum dici potest: ergo. Minoris prior pars ex se videtur euidēs, tum quia illa entitas non pōt esse accidens, cum dicatur essentialiter componere substantiā. Nec pōt esse substantia, quia nec est materia, nec forma, nec compositum: quæ membra adęquate diuidunt substantiā materialē, teste Aristotele. Ne- X

que

que verò dici potest illa entitas esse totum cõposi tum, cum dicatur cõpositum addere illam entitatem supra materiam & formam & vnionem earum: tum etiã quia aliàs in morte hominis, verbi gratia, nõ tm̃ humanitas desineret per dissolutionem animę & corporis, sed & periret illa entitas: quod est apertè falsum. Tum prætereà, quia iam substantiæ materiales essentialiter componerentur non tm̃ ex materia & forma, sed etiam ex tertia illa entitate, quod est absurdissimum, cum explicari non possit quid illa sit, neque ad quem finem constituatur. Neq; in homine dici poterit an spiritualis sit, an materialis. Ac denique, quia procederetur in infinitum: quæro enim cõpositũ ex materia, & forma, & illa entitate, an distinguatur ab omnibus illis simul sumptis & vnitis per additionem alterius entitatis: nam hoc affirmare & valde friuolũ est, & tunc procedendum erit vlterius absque termino: Si verò id negetur, iam de illo composito conceditur quod intendimus, & inde fit cõsequẽs illud potius esse verũ de cõposito ex sola materia & forma inter se vnitis.

XI. Denique probatur altera pars, quòd scilicet illud additum nõ possit esse nouus modus realis, quia in toto composito nullus talis modus excogitari potest præter vnionem partium, qui per se conferat ac necessarius sit ad cõpositionem totius. Postesque hic argm̃ supra factum applicari: nam intellecta materia & forma, & vnione earum, intelligimus resultare compositum, etiam si nullus alius modus intercedat. Dices, vt resultet totũ cõpositum substantiale, necessarium esse modum subsistentiæ, qui est distinctus ab vnione. Respõdetur nunc nos loqui de composito quod immediatè resultat ex materia & forma vnitis, quod est humanitas v.g. seu natura integra: cui naturę verũ est addi modum subsistentiæ, eo modo quo in superioribus declaratum est, tamen inde resultat, formaliter loquẽdo, aliud compositum, quod est suppositum materiale, quod à suis & cõponentibus simul sumptis & vnitis in re non distinguitur. Vnde sumitur generalis doctrina & confirmatio, nã in quolibet alio cõposito totũ nõ distinguitur in re à partibus & vnione earũ simul sumptis: ergo idẽ erit de substãtia cõposita cõparata ad suas partes & vnionẽ earũ simul sũptas. Antecedẽs præcipuè intelligẽdũ est de totis actualibus, & realib. nã totum potentiale, vt est genus respectu specierum, sm̃ suam realitatem idem est non solum cũ omnibus speciebus, sed & cum singulis: totum autem quod solum habet cõpositionem secundum rõnem, vt est species respectu generis & differentiæ, in re non distinguitur à singulis componentibus, sed tantum ratione.

XII. Omissis ergo ijs quæ per rationem fiunt, de totis realib. probatur antecedẽs inductione. Nam albũ v.g. vt est quoddam totum accidentale, in re non distinguitur à corpore, albedine, & vnione simul sumptis: ergo idem erit seruata proportione in substantijs. Respondent aliqui negando cõsequentiam, quia ex accidente & subiecto nõ resultat una essentia, nec unũ per se, sicut ex materia & forma. Sed ex hac differentia ad summũ colligi potest, aliud genus unionis perfectioris esse inter materiam & formam substantialem, quàm inter corpus & albedinem, & alio modo magisque per se comparari in ratione potentiæ

Vonse ti s. dec.c.1.q.2. art.1. Somnb. I. hysi.c.1. ·li.ill.s.

A & actus eiusdem generis illa duo, quàm hæc. nã hoc satis est vt ex illis consurgat per se vnum & vna essentia, & non ex his. Non video aũt quid illud referat ad maiorem distinctionem cõpositi substantialis à suis partibus simul sumptis & vnitis, quàm compositi accidentalis à suis componẽtibus eorumque vnione. In vtroque enim compositum intelligimus satis esse proportionatã vnionẽ componentium absq; vllo alio addito, vt compositum existat. Neque illud quod est per se vnum habet hanc (vt sic dicam) perfectatem ex aliquo alio addito: nam potius illud posset obstare vnitati per se, quia faceret aggregationem minimè necessariam ad substantiale esse totius: sed cõsurgit illa vnitas per se ex tali unione, talique aptitudine vnibilium: Sicut etiam, iuxta veram Theologiam, ex Christi humanitate & Verbo diuino consurgit vna persona composita, quæ verè ac per se est una: non potest autem fingi quod in illo composito sit aliquid distinctum à Verbo, humanitate, & vnione simul sumptis, ut tetigi in 3. tomo 3. par. disp. 35. sect. 3. in fine.

B Eadem inductio fieri potest in toto integrali, siue homogeneo, siue heterogeneo. Sine causa enim Ioã. de Neapoli, quodlibet. 2. q. 7. inter hæc differentiam constituit, dicens totum heterogeneum distingui à partibus, nõ uero homogeneũ, quod sine ullo fundamento dictũ est: quia rõnes æquè procedunt in utroque: positis enim partibus proportionatis & unione, quidquid aliud in quodlibet toto asseritur, fictitiũ est. Quapropter (ut uno uerbo omnia concludamus) quodcũque totum, qualecunq; illud sit, requirit unionẽ partium proportionatam, & nihil est præter partes simul sumptas, & sic coniunctas. Vnde & acervus lapidum, qui maximè cẽseri solet idem cum partibus, præter singulos lapides & multitudinẽ eorum requirit illorum propinquitatem, nam si in locis distantib. essent, aceruum non cõponerent: atque ita acervus nihil aliud est quàm oẽs lapides simul sumpti, & in tali loco ac propinquitate cõstituti. Domus uerò quia requirit maiorẽ unionẽ & cõpositionẽ partiũ, nã ultra propinquitatẽ, requirit ordinẽ, & situ, & aliquã artificialẽ coniunctionẽ, ideoq; maiorẽ unitatẽ habet, non tñ maiorẽ identitatem, aut distinctionem ab oĩbus partibus simul sumptis & unione earũ. Rursusque album physicè est magis unum, quia unio physica albedinis ad subiectum maior est: identitas aũt & distictio eadẽ est proportionalis. Substantia ergo cõposita eandem rationem seruat ad suas partes, & earum unionem simul sumptas: non est ergo inter hæc in re ipsa distinctio.

Ioan. de Neap.

XIII. Quòd uerò sit nonnulla distinctio rationis, id ad summum probant fundamenta aliarum opinionum, & ex ipso modo loquẽdi fit satis probabile, nam propter hanc distinctionem rationis, impropriæ censentur illæ locutiones, in quibus partes de toto prædicantur. Ac tandem declarari potest, nam aggregatum ex partibus & unione concipitur aliqua ratione per modum plurium: ipsum autem totum magis concipitur per modum unius, ac si esset res quædam simplex: hoc ergo satis est ad nonnullam rationis distinctionem.

Responsio ad argumenta.

XV. *Totum, non partes, cur corrumpi dicatur ac generari.* AD fundamenta contrariæ sniæ respondetur in primis, quidquid tribuitur toti, posse tribui partibus simul sumptis & vnitis secundum rem, seu secundum identitatem: secundum modum autem concipiendi non propriè tribui, & ad hoc satis esse distinctionem rationis. Et ad singulas locutiones respõdetur, totum generari tanquã adæquatum terminum qui fit: formam vero, vel vnionem eius esse formalẽ terminum, quo fit totum: ideoque tum esse rem distinctam tam à forma, quàm ab vnione eius, non tamen à tota realitate materiæ, & formæ, & vnionis, collectiuè sumpta. Similiter vt totum corrũpi dicatur satis est, quòd vnio partium dissoluatur vt fit in morte hominis, quia iam non manet tota illa entitas cum omni modo reali qui est de rõne totius. Atque ita solum fit, totum in re distingui & à singulis partibus, & à multitudine earũ absque vnione, nõ verò ab ipsis & vnione simul sumptis. Præterea, partes dicuntur cõponere totum diuisim seu sigillatim, & ita ab eis distinguitur totum. Nec refert quod nõ componant nisi quando sunt vnitæ, quia etiam tunc singulæ componunt, & non aggregatum seu collectio earum, & vnionis. Denique idem est de alijs locutionibus, quod totũ agit, vt vel mouetur, &c.

XVI. Ad secundam rationem iam responsum est, negando sequelam, nam vt substantia composita sit magis per se vna, quam alia entia per accidens, non requiritur maior distinctio, sed maior vnio & maior proportio suarũ partium. In hoc enim posuit Aristoteles 8. Metaphysic. capit. vltimo, & lib. 2. de anim. cap. 1. vnitatem per se compositi substantialis ex materia & forma, non in illa maiori distinctione.

XVII. Ad tertiam respondetur, solum probare, totã substantiam vt consurgit ex omnib. partibus substantialibus & integralibus, & vt consurgit ex essentialibus, vtriusque simul sumptis vnitis, esse eandem omnino rem: nõ verò rectè inferre, partes integrales essentiales, uel è conuerso: quia in hoc iam fit comparatio singularum partiũ inter se. Testimonia uerò Aristotelis ex alijs iam adductis facilè explicantur: solum enim docere intendit totum non esse partes singulas, aut multitudinẽ earũ aggregatum sumptã absq; ꝓpria unione.

XVIII. Ad fundamentũ alterius sententiæ responde-tur, ad prædicamentũ proprietatem loquendi sufficere distinctionem rationis. Nec est uerum totum addere partibus alium realem modum præter unionem, neque enim magis intelligi potest talis modus quàm quòd addat nouam & distinctam rem, ut satis probatum est.

DISPVTATIO XXXVII.

De ratione essentiali accidentis in communi.

POst cõsiderationem substantiæ creatæ consequenter succedit accidentis contemplatio: hæc enim duo membra diximus adequatè diuidere ens creatum. Prius autem quã ad singu- A la accidentium genera descendamus, tria de accidente in communi tractanda occurrunt. Primũ de ipso communi conceptu accidentis ut sic, an habeat rationem aliquo modo unam, & quæ nã illa sit, & hoc in præsenti disputatione præstabimus. Deinde in sequente, accidẽs vt sic cum substantia creata cõparabimus, vt mẽbris illis inter se collatis illius diuisionis exactior habeatur cognitio. Tandem tertiò diuisiones accidẽtis, & eã præse tim quæ est in nouem genera trademus.

SECTIO I.

Vtrum accidens in communi dicat vnum conceptum seu rationem obiectiuam.

Prior opinio negans.

I. AVtores qui existimãt non posse esse obiectiuum conceptum cõmunem quin sit vniuocus, & genericus si ad res essentialiter diuersas communis sit consequenter negabunt habere accidens vnum conceptum communem. Atque ita fere opinantur omnes qui ex illo principio negant obiectiuum conceptum entis, quia tam pro comperto B habent non dari vnum commune genus ad nouem prædicamenta accidentis, quàm ens non est se genus ad decem, nam solum illæ res prædicamẽnto differunt, quæ in genere non conueniũt. Accedit quòd Aristoteles interdum non solum commune genus, sed absolutè omne prædicatũ commune his generibus negare videtur: quod maximè intelligendum est de communitate rationis obiectiuæ, cũ de cõmunitate solius nominis verũ esse nõ possit. Antecedens probatur ex 5. Metaph. text. 12. & lib. 10. text. 12. vbi ait illa esse propriè diuersa, quæ in nullo cõueniunt: & 1. Posterior. cap. 11. ait propositionem in qua genus vnius prædicamenti negatur de alio, esse immediatam, quia nullum habent cõe prædicatũ: C & alia adduximus supra tractando de ente.

Posterior opinio affirmans.

II. NIhilominus contrariam sententiam in primis tenent omnes qui idem sentiũt de conceptu entis. Deinde Soncinas & alij, qui dicunt, cõceptum obiectiuum entis esse hoc disiunctũ, [substantia vel accidens,] necessariò supponunt vtramque partem illius disiuncti habere vnum cõem conceptum o' iectiuum. Est aũt hæc snia eadem proportione declaranda & probãda quã similis de ente. Primum enim iuxta illam dicendum est, huic voci [accidens,] correspondere in mente vnũ cõceptum formalem non solius vocis, sed rei primariò significatæ per vocem. Probatur primo experientia, nã qui audit hanc vocẽ & nouit significationem eius, nõ sistit in voce ipsa, sed aliquid per illã significatũ cõcipit, nec distrahitur mens eius ad cõcipiẽda plura quatenus plura seu diuersa sũt, neq; ẽt manet quasi anceps & dubitans inter plura significata: ergo signum est solum vnũ conceptum formare adæquati significatu illius vocis. Secundò, quia illa vox, vt hic-

hic sumitur, id est quatenus accidens sub ente cō distinguitur à substantia, non significat ex multiplici impositione, sed ex vna: quia neque est vox æquiuoca, neque significans vnum propriè & aliud per trāslationem metaphoricam. Ac denique quia non potest fingi ad quas res significandas sit varijs impositionibus institutum: alias quot rēs sub adequata sua significatione continet, tot fingi possent impositiones seu translationes illius vocis, quod per se improbabile est: Significat ergo ex vi vnius impositionis: ergo cum per voces exprimantur conceptus, qui primo illam vocem ad significandum imposuit, vnum conceptum formalem habuit, quem illa voce exprimere voluit, substituens illam vt ad placitum significaret, quod conceptus repræsentabat naturaliter: ergo eadem ratione in nobis respondet vnus conceptus formalis adęquatus priuatæ significationi huius vocis. Tertiò, quia si conceptus formalis accidentis non est vnus: quot ergo erunt? An fortè sunt nouem conceptus nouem primorum generum accidentium? At hoc incredibile est, tum propter multitudinem conceptuum, tum etiam quia vix post longam inquisitionem definire possumus, an sint nouem summa genera accidentium, vel plura, vel pauciora. Et nonnulla sunt quæ vix vnquā concepta sunt ab imperitis hominibus, cum tamen omnes conceptum accidentis forment. Denique nihil solidum & fundatum iudicari potest de conceptu formali accidentis, si multiplex, & non vnus esse credatur.

III. Hinc consequenter infert prædicta opinio, cōceptum obiectiuum accidentis esse vnum ratione præcisum ab omnib. inferioribus. Probatur, quia vni conceptui formali vnus obiectiuus respondet, itam conceptus formalis vnitatem sumit ex obiecto adæquato: obiectum autem adæquatum illius conceptus non est vnum per aggregationem tantum; est ergo vnum per aliquam præcisionem saltem secundum rationem. Minor probari potest omnibus rationibus factis de conceptu obiectiuo entis, quæ hic maiorem habent efficaciam, vel saltem clariorem, quia conceptus formalis accidentis non potest repręsentare simul qualitatem, quantitatem & alia genera secundum proprias rationes eorū, quia neque vnus conceptus formalis finitus & confusus potest hæc omnia distinctè repræsentare & secundum propria: neque etiam posset ille conceptus obiectiuus definitè ac verè ꝑdicari de qualitate & singulis generibus accidentium, sed vel esset falsa prædicatio, dum tam multa simul de vno prædicantur, vel esset ambigua, aut ad summum disiuncta prædicatio, ita vt perinde esset dicere [albedo est accidens,] ac dicere albedo est quantitas, vel qualitas, vel relatio, &c. non ergo concipiuntur hæc oīa vt talia sunt ex ui huius uocis uel conceptus accidentis: concipiuntur ergo sub aliqua una ratione in qua conueniunt. Et hoc est dari unum conceptum obiectiuum accidentis. Et hinc etiā sumitur ratio à priori, nimirum genera omnia accidentium tametsi in proprijs rationib. dissimilia sint, secundum aliquid esse similia per realem conuenientiam quam habent uel in afficiendo substantiam, uel in alia rōne simili, ut tractabimus sect. sequenti. Sed to-A tum fundamentum abstrahendi cōceptum obiectiuum aliquo modo unum secundum rationē est similitudo, seu conuenientia realis inter plura: ergo ratione huius conuenientiæ potest etiā in accidente dari cōceptus obiectiuus cōmunis.

Ex hinc etiam fit hunc conceptum obiectiuū esse ratione præcisum, quia ut repræsentatur per conceptum formalem; non includit actu & expresse aliquam specificam, vel genericam rationem accidentis, sed solum præcisam rationē inhærendi. Et in hoc solum consistit hæc præcisio secundum rationem. Quod autem hæc præcisio non sit maior quàm rationis, à fortiori patet ex superius dictis de ente & de vniuersalibus prædicabilibus nam conceptus accidentis etiam comparatur ad ea ex quibus præscinditur, vt quid cōmune a particularibus: ergo non potest ab eis plusquā ratione distingui: quanquàm cum aliquo fundamento in re, eodem modo quo cætera prædicata communia, est enim eadem ratio. IIII.

Quæstionis resolutio.

B

Hæc quæstio non potest exactè definiri donec de analogia vel vniuocatione accidentis ex professo tractemus: quod disput. 39. sect. 3. præstabimus. Interim distinctione censeo vtendum. Potest enim accidens sumi, vel pro entitate accidentali secundum se, & secundum suā tantum realitatem, vel pro quacunque rōne formali accidentis, quæ in prædicamentis collocatur. Quod alijs etiam terminis dici solet, accidens posse considerari, vel prout in se est talis entitas, vel prout aliquid alicui accidere dicitur, nam licèt omne, quod in se est accidens, alicui accidat, non tamen è conuerso, omne quod alicui accidere dicitur, est verum ac proprium accidens. Quo modo et distingui solet accidens, in accidēs prædicabile, & accidens prædicamentale, & accidēs physicum, seu dicens veram entitatem, aut modum accidentalem. Dico ergo, Accidens prædicamentale, seu quod in nouem genera diuiditur non posse habere vnum conceptum obiectiuū, quia multa complectitur, quæ vera ac propria accidentia non sunt. Accidens autem physicū habere vnum conceptum obiectiuum, idque probare rationes posterioris sententiæ. Vtraque vero pars intelligetur, & confirmabitur amplius citato loco, & multò magis ex omnium prædicamentorum tractatione. V.

C

SECTIO II.

Vtrum communis ratio accidentis in inhærentia consistat.

I. Pars negatiua huius quæstionis varijs rationibus ostendi pōt, si ante omnia supponamus sermonē hic esse de rōne essentiali per se primò constituente naturam accidentis. Nam licèt accidens alicui accidat, & vt sic sit extra rationem eius, tamen ipsum in se sicut ens est, ita & aliquam essentiam, seu essentialem rationem necessario habet: ergo accidentis ratio non potest esse inhærentia ipsa. Probatur consequētia, quia vel est sermo de inhęrētia actuali, & hoc non, qa hęc non est essētialis

multis accidentibus maximè secundum fidem nostram, quæ docet seruari interdum accidentia sine inhærentia actuali, cum tamen euidens sit non posse conseruari rem sine essentiali ratione sua. Vel est sermo de inhærentia aptitudinali:
III. Et hoc dici non potest: primo quia sunt quædã accidẽtia de quorum ratione est actualis inhæretia, ita vt per nullam potentiam sine illa esse possint, vt figura, vbi: ergo est illis essentialis: ergo communis ratio accidentis non satis explicatur per inhærentiam aptitudinalem. Secundo quia è contrario in ijs accidentibus quæ separari possunt à subiecto, ipsa aptitudinalis inhærentia est aut relatio quædam, aut genus quoddam potentiæ, nam sicut dantur potentia actiua & passiua, ita & potentia informatiua: sed communis ratio accidentis abstrahit à determinatis rationibus accidentium: ergo non potest consistere in relatione vel potentia, quæ sunt determinatæ rationes accidentis: alias vel omne accidens esset respectiuum, vel omne accidens esset quædam qualitas. Tertiò videntur esse quædam accidentia quæ neutram inhærentiam habent, nec actualem, nec aptitudinalem, vt relatio secundum esse ad, & actio vt actio transiens, & maximè modus per se existendi accidentis separati, aut actio creatiua, si illa sit accidens; quod sine dubio erit si ad solum accidens terminetur. Atque hinc tandem excluditur facile aliud membrum si fortasse dicatur inhærentiam sumi confuse abstrahendo ab actuali & aptitudinali: nam in primis hæc ratio non videtur esse vna per abstractionem, sicut in superioribus dicebamus ens vt diuiditur in ens potentia & in actu non dicere vnam rationem abstractam. Deinde quia neutra illarum rationum conuenit aliquibus accidentibus, & in alijs neutra est essentialis, vt ostendimus. Tandem obstat aliunde quòd illa ratio videtur latius patere quàm accidens, nam formæ substantiales materiales verè ac propriè inhærẽt materiæ & actu & aptitudine: ergo.

Referuntur opiniones.

II. 1 Opinio. Cōmẽtator Arist. Niphus. IN hac re variæ sunt sententiæ. Prima est essentialem rationem omnis accidentis consistere in actuali inhærentia ad subiectum. Ita videtur sensisse Philosophi Gentiles, qui putarunt nulla ratione fieri posse vt accidens extra subiectum conseruetur. In qua sententia videtur esse Aristoteles, & Commentator, vt latè tractat Niphus 7. Metaph. dispu. 1. & sumi potest ex eodẽ Aristotele ibi capit. 1. & 1. Physic. cap. 4. text. 39. Intelligendum est autem eo modo actualẽ inhærentiam dici de essentia accidentis iuxta hanc sententiam, quo supra dicebamus existentiã esse de essentia cuiuslibet entitatis actualis, nam sicut potest res creata priuari existentia & destruatur, non tamen si in sua entitate maneat, ita pot accidens priuari inhærẽtia actuali, quatenus potest destrui manens tamen in sua entitate actuali non potest, iuxta Philosophorum sensum, priuari actuali inhærentia, atque ita putarunt nõ esse aliud ab ipsamet entitate accidentali. Quod maximè verum esset, si vt antiqui Philosophi opinati videntur, accidentia nõ sunt propriæ res,

A sed tantùm modi vnius primi subiecti.

Hanc verò sententiam, vt dixi, damnat catholica fides, saltim vt non possit vniuersaliter vera esse. Quam limitationem adhibui, nam siquis diceret solam quãtitatem esse separabilem à substantia, posseque manere sine actuali inhærentia, & ideo in sola illa non esse de essentia eius actualiter inhærere, esse verò de essentia cæterorum accidentium omnium: qui (inquam) sic contenderet, non erraret in fide, quia ad ea quæ fides docet de mysterio Eucharistiæ satis est, quòd sola quantitas maneat separata à subiecto, nam cætera accidentia illi inhærent. Posset que qui sic opinaretur, nonullam rationem differentiæ reddere inter quantitatem & alia accidentia, quòd propinquior est, & similior substantiæ. Vnde peculiare illi esse videtur quòd circa se ipsam quodammodo exerceat munus suum; nam quãtitas ipsa quã ta est, imò hinc etiam fieri videtur vt nõ habeat essentialem rationem suam in ordine ad substantiam, sed in ordine ad se. Vnde in scientijs mathematicis ita abstractè consideratur, ac si per se esset sine vllo ordine ad substantiam. III. Relicitur.

B Nihilominus supposito mysterio fidei, longè probabilius est posse etiam qualitates realiter à substantia & quantitate distinctas conseruari sine inhærentia actuali, et dixi in 3. tom. 3. par. disput. 56. sect. 3. in fine. Vnde de omnibus accidentibus realiter à substantia, & inter se distinctis propterea supponimus actualem inhærentiã non esse essentialem eorum, sed modum ex natura rei ab eis distinctum, nimirum modum vnionis eorum ad suum subiectum, vt in superioribus declaraui disputat. 5. & 16. de causa formali, & dicta disput. 56. 3. part. sectio. secunda. An verò possit ratione naturali sufficienter probari contra Philosophos non repugnare vt accidens conseruetur separatum à subiecto, attigi in Commenta. in 3. partis quæstio 77. art primo, & sanè opinor simpliciter non posse demonstrari ab homine. Maximè cum nec distinctio realis quantitatis à substantia ex sola ratione sufficienter demonstretur, vt infra dicemus, & separatio qualitatum ab omni subiecto, nonnullis etiam Catholicis impossibilis videatur. Possunt igitur, IIII.

C vt dicto loco dixi, sufficienter solui argumenta, quæ apparenter ostendere possunt hoc esse impossibile, quibus solutis per se statim fit verisimile posse fieri à Deo quod non ostenditur repugnare. Ad quod accedere possunt probabiles rationes, quibus ostenditur realis distinctio accidentis à subiecto, quod non sit inter ea intrinseca & essentialis dependentia, cum sint res diuersorum generum.

V. Secunda sententia præcedenti extremè opposita est inhærentiam nullo modo esse de essentia accidentis, neque actu, neque aptitudine. Ita tenet Scotus in 4. distinct. 12. quæstio. 1. & 7. Metaphysic. quæstio. prima, & ibi Ant. And. q. 1. vbi etiam Soncin quæst. 1. hoc secutus est, & Fland. quæstio. secunda. Idem tenet Zimara Theorem. 3. qui in eam sententiam citat Comment. 4. Metaphysic. comm. 2. immeritò tamen, vt dicemus. Fundamenta huius sententiæ iacta sunt in initio sectionis.

VI. Tertia opinio est inhærentiam saltem aptitudinalem esse de essentia accidentis.

Hæc

Hæc est frequentius recepta in schola Diui Thomæ, vt tractat latè Caietan. opusc. de ent. & essent. cap. 7. q. 15. & Iauel 7. Metaphysic. quæst. 1. Aegid. ibi quæst. 2. Iandun qu. 9. Hætueus quodlib. q. 9. Capreol. in 1. distinct. 42. quæst. 1. artic. 3. ad 1. cont. 5. & 6. conclu. Et sumitur ex D. Thoma 3. part. quæstio. 77. artic. 1. ad secundum, & in 4. distinct. 12. quæstio. 1. artic. primo, quæstiunc. 3. ad secundum. Et hæc sententia intellecta de accidentibus proprias entitates habentibus, & prout distinguūtur ab accidentibus quę tantum sunt modi, vel quæ tantum extrinsece denominantes, est vera.

Deciditur quæstio.

VII. Ut tamen generalius doctrinam tradamus, quoniam hic est sermo de accidenti prædicamentali in tota sua latitudine, in qua non potest habere vnum conceptum obiectiuū vt dixi præcedenti sectione: & consequenter nec vnam propriam rōnem essentialem; vti etiā hic possumus B distinctionibus sępe insinuatis. Nam inter accidentia prædicamentalia quædam sunt extrinsecus tantum denominantia, alia intrinsecus afficientia, & inter hæc rursus, quædā sunt quæ proprias habent entitates re distinctas à subiectis, alia quæ sunt modi tantum ex natura rei modaliter distincti, iuxta supra dicta Disput. 7.

VIII. Dico ergo primo. Propria inhærentia non est de ratione eorum accidentium, quæ tantum extrinsecus denominãt. Probatur inductione, quia vestis non inheret vestito, nec locus circunstans inhæret locato, neque actio transiens agenti. Neque refert, quod hæc inhæreãt alijs, tum quia fet id nō semper verum est, vt patet in veste, tum ēt quia est quasi materialiter, non secundum propriam rationem talium accidentium, quæ sumēda est ex habitudine ad illud, quod denominant. Vnde ratio à priori est, quia non omnia accidentia dicūt respectū essendi in, sed alia essendi ab, alia essendi circa, vel aliquid simile. Quo circa vel in hoc nō potest dari vna descriptio communis omnibus accidentibus prædicamentalib. vel generalioribus verbis vtendum est, vt si dicamus. Accidens esse formam aliquo modo afficiē C tem vel denominantem subiectum, seu id cuius accidens esse dicitur. Non possumus enim breuius describere rationem accidentis, quoniā amplissima est, & multa sub se complectitur. Cum ergo dicitur forma, supponimus sermonem esse de accidente in abstracto, idque meritò, nam sub hac ratione maxime condistinguitur accidens à substantia subente; vt sic magis proprie habet vnitatem per se. Rursus cum dicitur forma, intelligendum est siue sit forma proprie informans, siue modificans, aut quauis alia ratione afficiens, vt ita comprehendantur tam entitates, quàm modi accidentales, siue denominans, vt sunt accidentia solum extrinsecus denominātia, quæ propriè & in rigore non informant eas res quas denominãt, & tamen ille modus denominandi sufficit interdum ad constituendum aliquod genus accidentis, vt postea videbimus. Et ideò non sum vsus voce inhęrentiæ, quia ex vna in rigore significat intrinsecam informationem & coniunctionem: si tamen latius sumatur pro quacūque habitudine formæ siue intrinsecè, siue extrinsecè denominantis subiectum actu, vel aptitudine, sic dici potest, aliquo modo inhærere esse de ratione accidentis. Dixi autem, [aliquo modo afficientem,] vt distinguam accidens non solum à substantiali forma, sed etiā ab omni modo substantiali. Nam in primis illa vox diminuit, & indicat accidens non constituere rem in suo esse simpliciter, in quo distinguitur à substantiali forma, neque pertinere ad complementum entitatis eius, sed esse affectionem superadditam entitati iam completę in suo ordine, in quo distinguitur à modo substantiali, iuxta ea quæ superius declarauimus disput. 35. sectione prima. Vnde maioris claritatis gratia dici posset accidens esse talem formam quæ afficit vel modificat subiectum extra rationem eius existens. Atque ita explicata definitio, sumitur ex Aristotele 4. Metaphysic. in princip. & libr. 7. & 9. Metaphysic. in princip. & vbicunque agit de communi ratione accidentis, aut diuisione eius in nouem genera: nam semper dicit rationem accidentis consistere in hoc quòd sit entis ens: & per varios modos respiciendi substātiam, accidentia distinguit. Et eisdem locis idem asserit Commentator, & 12. Metaphysic. comment. 3. & hoc sensu potest etiam exponi communis descriptio, qua dicitur accidens esse ens in alio. Sic etiam adęquatè diuiditur subente ens in alio ab ente per se, quanuis etiam possit illa diuisio aliter exponi, vt magis ex sequentibus constabit.

Dico secundò. Accidens quod ex se propriam habet entitatem realiter à substantia distinctam, dc intrinseca sua essentia habet aptitudinalem inhæreutiam in substantia. Probatur, nam in primis certum est huiusmodi entitatē per se ipsam esse aptam ad informandam substātiam tali modo ut illi inhæreat, & ab ea sustentetur, nō enim posset actu hoc conuenire illi entitati, nisi in illa supponeretur aptitudo, seu capacitas ad illum modum: illa verò aptitudo non potest esse aliquid in re distinctum à tali entitate, vt facilè patet rationibus quibus suprà probauimus capacitatem materiæ non distingui à materia, neque aptitudinem informandi à substātiali forma. Et in hoc omnes cōueniunt, quia esset superfluum fingere illam distinctionem absque vllo fundamēto vel indicio, & quia aliàs eodem modo procederetur in infinitum. Rursus illa aptitudo ad afficiendam substantiam per se primò & ex primario fine talis entitatis illi cōuenit, & est idem cum illa: ergo est de essentia eius. Probatur assumptum, quia entitas accidentalis non ad aliud ex natura sua instituta est, nisi vt afficiat substantiam. Et confirmatur, nam ob similem causam diximus suprà aptitudines materiæ & formę ad vnionem mutuam esse illis essentiales. Et similiter dicemus inferius potētias & actus natura sua specificari ex obiectis. Quæ exempla dissoluunt fundamenta contrariæ sententiæ vt statim videbimus. IX.

Dico tertio. Accidens quod tm̄ est modus entis, essentialiter includit nō tm̄ aptitudinem, sed ēt actualē affectionē seu coniūctionē cū re cuius est modus. Hoc probant rationes superius factę, & sequi- X.

& sequitur necessario ex dictis supra de natura modi. Et propter hanc etiam causam dixi dicto tertio tom. 3. part. disput. 56. sectione 1. in fine, si quæ sunt accidentia in substantia panis, quæ nō distinguuntur ab illa vt res à re, sed vt modus rei, illa non mansisse in Eucharistia post consecrationem. Horum ergo accidentium essentia non consistit in aptitudine afficiendi, sed in hoc quod sint actuales affectiones, & in re sunt ipsæmet entitates taliter se habentes, & ideo si in re manent, inseparabiles sunt à suis subiectis, & carere non possunt actuali vnione cum ipsis. Denique in eis non distinguitur in re aptitudo afficiendi, & actu afficere; ergo essentialiter sunt actuales affectiones.

XI. *Accidētis cōmuniter sūptum quid dicat essentialiter.* Dico vltimò. Quamuis de ratione accidētis ut sic sit esse aliquo modo affectionem substātiæ tamen non est de ratione eius esse immediatā affectionem substantiæ, sed in hoc etiam abstrahit ab immediata vel mediata habitudine ad substātiam. Probatur, quia sunt quædā accidentia quæ immediatè afficiunt substantiam, vt intellectus, quantitas, &c. de quibus nulla est difficultas: alia verò sunt quæ mediis aliis accidentibus substantiam respiciūt vt actus immanentes & habitus non afficiunt substantiam nisi mediis potentiis, & qualitates corporeæ media quantitate: de quare multa diximus supra disp. 14. sect. 4. Nullum verò est accidens possibile saltem secundum naturas rerū, vel quod propriè & completè accidēs sit, quod non respiciat vltimatè substantiam tanquam primum subiectum ac principalem finem suum, quia licet vnum insit mediante alio, tamē omnia ad hoc tēdunt vt substantiam perficiant, & ornent, vel aliquo alio modo ei deseruiant.

Soluuntur argumenta.

XII. Rationes dubitandi in principio positæ fere solutæ sunt ex dictis, ad primum enim membrū totius partitionis ibi factæ cōcedimus actualem inhæsionem non esse de essentia accidentis vt sic. Ad secundum item membrum cōcedimus aptitudinalem inhærentiam vt distinguitur ab actuali, non esse adæquatam rationem accidentis vt sic. Dicimus tñ esse propriā, & adæquatā rationem illorū accidentium, quæ proprias habēt entitates, & vere ac propriè sunt formæ informātes sua subiecta. Cum autem obijcitur hanc aptitudinem esse relationem, aut potentiam: respondetur non esse relationem prædicamētalem, sed includere habitudinem transcendentalem, quæ in omnibus fere entibus absolutis includitur, & maxime in entitatibus incompletis, & accidentibus, vt latius constabit ex discursu omnium prædicamentorum. Ad aliud autem de potentia respondetur, illam aptitudinem non esse potentiā, quæ est certa species qualitatis: sed est ipsa essentia formæ accidentalis, quæ per se ipsam apta est ad informandum suo modo substantiam.

XIII. Ad tertium membrum concedimus inhærentiā latissime sumptā, vt abstrahit ab actuali vel aptitudinali & ab intrinseca, vel extrinseca affectione esse de essentia accidētis prædicamentalis cōi. Item, si loquamur de accidente physico, seu intrinsecè & realiter afficiente, siue sit modus

A siue res distincta, sic etiam dicimus inhærentiam proprius sumptam abstrahentē tamen ab actuali, vel aptitudinali, esse de essentia accidentis, sicque propriissimè & adæquatè posse diuidi ens in ens per se, & in alio, seu in entitatē substātialē & accidentalē propriè, & sm̄ se sumptā, sub illis modis ēt tam substātiales, quam accidentales cōprehendendo. Ad argm̄ autem respondetur, falsum esse, illam rationem non esse abstrahibilem, nam ab actu primo & secundo est abstrahibilis communis ratio actus; sed forma vt informatiua, & vt informans comparantur per modum actus primi & secundi; ergo abstrahi potest communis ratio formæ accidentalis quæ præscindat ab actuali, vel aptitudinali informatione siue inhærentia. Neque est simile exemplum de abstractione entis ab ente in actu & in potentia, nam ibi sumitur ens in potentia obiectiua, quod non est aliud positiuè à seipso constituto in actu, neque illa potentia est realis intrinseca, sed vel non repugnantia, vel denominatio à potentia extrinseca, Esset autem simile, si ens in potentia & in actu sumeretur pro reali potentia actiua, vel

B passiua, & actu eius, sic enim verè abstrahitur ratio entis ab eo quòd sit potentia vel actus. Et ad hunc modū in præsenti abstrahit accidens ab eo q̄ sit aptitudine vel actu informās. Quāquā dici et potest duobus modis accipi posse aptitudinem informandi. Vnus est vt dicit aptitudinem physicam per modum actus primi ex se condistincti & separabilis ab actuali informatione. Et hoc modo procedunt omnia quæ diximus. Aliter verò pōt sumi aptitudo afficiendi prout intelligitur esse in quacunque re, vel modo, & si maximè actualiter afficiat, nam q̄ actu afficit, aptum est afficere, quæ potest dici aptitudo logicè: quia verò hæc aptitudo in re interdum est per modū potentiæ separabilis ab actu, interdum verò tantū per modū actus, ideò dicimus accidens vt sic præscindere ab inhærentia aptitudinali, id est potentiali, & ab actuali. Nec refert q̄ actualis inhærentia sit accidens, aut aliquid extra essentiam alicuius formæ accidentalis, quia fieri potest, & sæpe ita accidit, vt quod est vni essentiale, alteri sit accidentale, vt per se constat.

C Ad instantias verò respondendum est sigillatim. Prima erat de relationibus secundū esse ad; cui respondetur relationē realem, quidquid illa sit, secundū se totam inhærere, atque ita ē in ipso esse ad includi esse in; quia relatio secundum se totam est forma eius quem ad alium refert, vt latius infra suo loco. Secunda instantia erat de actione, de qua dicitur actionem vt actio est, esse formā extrinsecus denominantem, & ideò vt sic non requirere propriam inhærentiam, sed talem habitudinem quæ ad illum modum denominationis & quasi extrinsecæ informationis sufficiat. Tertia instantia erat de modo per se existendi accidentis separati, de quo sæpe alibi dixi. In primis enim dubium est an sit modus positiuus. XIIII. Deinde si est modus positiuus, non est naturalis ordinis, sed supernaturalis, neque est proprium & (vt ita dicam) integrum accidēs, sed terminus existentiæ cuiusdam accidentis, scilicet quantitatis, ad cuius genus reducitur: & ad hoc satis est, q̄ illā aliquo modo afficiat, & quasi illi adhæreat q̄ñ ad modū substantiæ diuinitus constituitur.

Et

Et idem fere dicendum est de creatione accidentis separati. De qua re multa et diximus supra agentes de creatione, Vltima instantia erat de formis substantialibus De quibus dicendum est quod licet vere habeant modum vnionis ad materiam cum dependentia ab illa vt à substentante, & aptitudinem sibi essentialem ad illam vnionem, in qua est quædam conuenientia inter accidentia & formas substantiales, tamen est conuenientia tantum analoga, nam aptitudo formæ substantialis est per modum actus eiusdem generis cum suo susceptiuo, & ideò per se vnum cum illo componit, & vnio eorum substantialis est. In accidente verò modus inhærendi vel afficiendi est longè inferioris rationis. Vnde cum inhærentia tribuitur accidenti vt illi propria, sumitur vt specialiter dicit imperfectum modum afficiendi substantiam, qui omnino sit extra latitudinem eius: atque ita nô competit substantialibus formis.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

XV. EX decisione huius quæstionis definiuntur aliqua quæ de accidente in cômuni quæri solent. Sequitur enim primò ex dictis accidens non definiri nisi per substantiam, seu per illud cuius est affectio, quod docuit Aristoteles 7. Metaph. ca. 1. & 4. text. 12. & ca. 5. text. 19. Vbi hac ratione ait substantiam esse priorem accidente. Ait præterea accidentia nô posse habere perfectam definitionem, quia definitio perfecta est, quæ ita explicat essentiam rei vt nullum additum extra essentiam in ea ponatur: in definitione autem accidentis necessariò ponendum est subiectum, quia sine illo nô potest explicari inhærentia, quam diximus esse de essentia accidentis. Item essentia accidentis est imperfecta, & ideò tamen imperfecto modo definiri potest, cum definitio sit accommodata definito. Côsistit autem eius imperfectio in hoc quòd solum sit entis seu affectio entis, ergo proprius modus definiendi illud est per habitudinem ad subiectum. Et hoc satis etiam confirmat experientia ipsa, & modus declarandi conceptum accidentis.

XVI. Solum potest côtra hoc vrgeri difficultas quædam suprà tacta de quantitate, & de abstractione mathematica, qua videtur côcipi & definiri quantitas sine vllo ordine ad subiectum. Respondetur tamen primo Mathematicum abstrahere à subiecto sensibili, id est sensibilibus qualitatibus affecto, nô tamen abstrahare simpliciter à subiecto, quia considerat quântatem vt rê materialem & corpoream, & côsequenter in materia vel substantia existête, & ideò dicitur abstrahere à materia sensibili, non verò ab intelligibili. Respôsio est sumpta ex doctrina D. Thomę, 1. par. q. 85. artic. 1. ad 2 & opusc. 70. quæst. 5. art. 3. & Albert. idê sentit. 5. Metaph. tract. 3. c. 2. tauel. 7. Metaph. q. 1. Ant. Andr. 4. Metaph. q. 3. Addo deinde Mathematicum nô considerare expresse habitudinê ad subiectum, sed valde implicitè, quia nô côsiderat essentiam quantitatis, sed solum proprietates & proportiones ac figuras, quæ ex quantitatis extensione oriuntur, ad quas impertinens est quod côcipiatur quantitas vt forma inhærens subiecto, vel ipsum quantum extensum, in quo sunt partes, & superficies, ac lineæ. Et quântitas ipsa in se est quanta & extensa, ideo abstrahi potest & considerari secundum illas

A affectiones, quæ illi sub ea ratione conueniunt. Et iuxta hanc responsionem materia intelligibilis, à qua non abstrahit Mathematicus, teste Aristot. 8 Metaph. text. 15. non est aliud à continuitate ipsa, seu extensione quantitatis, vt etiam D. Thom. declarauit 1. Post. text. 41. & 7. Metaph. text. 35. ibid. Alexan. & alij Græci. Et Themist. 3. Physic. text. 71. & 1. de Anim. text. 17. Simpl. 3. de Anim. text. 35. & fauet Aristot. eisdem locis lib. 11. Metaph. c. 1. & lib. 12. text. 44.

Secundò sequitur ex dictis de ratione accidentis esse vt habeat aliquod subiectum sibi natura sua proportionatum, nam omnis habitudo habet aliquem certum terminum in quê tendat: sed hæc inhærentia est per modum cuiusdam habitudinis transcendentalis, cuius terminus est subiectum ipsum. Accidens ergo in cômuni respicit id quod affici pôt accidentaliter absolute & in cômuni, determinata verò accidentia respiciunt determinata subiecta, & secundum capacitatê sibi proportionatam, quia necesse est seruari proportionem inter actum & potentiam. Non est autê intelligêdum oportere vnicuique accidenti respondere subiectum cui tale accidens sit connaturale aut debitum: hoc enim non spectat ad essentiam accidentis, sed ad peculiarem conditionem subiecti, quæ non est vniuersaliter necessaria, vt patet de accidentibus merè contingentibus, & de his quæ violenter in sunt, vel quæ merè indifferentia sunt, vt maximè dici solet de arteficialibus formis. Et idê dicût Theologi de supernaturalibus qualitatibus Solû ergo ex parte accidêtis necessarium est quod natura sua determinet sibi subiectum quod adæquate respiciat, quia hoc spectat ad essê nam eius: nam cum essentialiter sit affectio quædã, alicuius capacitatê habêtis debet esse affectio. XVII.

Ex quo obiter soluitur argumentum quod hic fieri solet de propria passione, quæ de suo subiecto demonstratur per propriam definitionem: ex quo colligit Soncinas demonstrari de passione quod inhæreat subiecto, & consequenter inhærentiã nô esse de essentia passionis, quia essentia nô demôstratur de aliquo. Sed non rectè colligit, nã propria definitio passionis dari debet per subiectum: Aristoteles enim ideò dixit propriam passionem prædicari per se secûdò, quia subiectum ponitur in definitione prædicati: ergo talis definitio supponit vel continet inhærentiam passionis in tali subiecto: ergo nô est mediû ad demonstrandam illam. Per talem ergo demonstrationem ad summum ostendi pôt alia connexio quæ ex parte subiecti esse pôt cum tali passione, siue illa sit per modum efficientiæ seu resultantię naturalis, siue per modum debiti cônaturalis: quam connexionem iam diximus non pertinere ad essentiam accidentis vt sic. Adde, interdum posse demonstrari de aliquo accidente quod sit accidens, & consequenter quod sit aptum inhærere, sed tunc vel non fiet demonstratio per definitionem accidentis, neque à priori, sed per effectus, vel nô demonstrabitur absolute quod sit aptum inhærere, sed respectu huius vel illius subiecti, & tunc oportebit tandem resoluere demonstrationem in proprietatem vel definitionem talis subiecti. XVIII. Obiectionis solut.

B C

Alia quæ de accidente in communi & absolute tractari possunt, in superiorib. tractata sunt, vt an habeat existentiã propriã disp. 34 sect. 11 an XIX.

componat vnū per se cū subiecto disp. 4. sect. 8. & an in se cōponatur ex proprio actu & potētia disp. 13. Et ideò nihil aliud hic dicendū occurrit.

DISPVTATIO XXXVIII.

De comparatione accidentis ad substantiam.

MVlta ad hanc comparationem pertinentia in superioribus notata sunt, explicādo ipsam diuisionē entis creati in substantiā & accidens. Vbi duo præcipuè declarare necesse fuit, scilicet, quanta distinctio inter substātiā & accidens intercedat, & quo modo substantia superet omne accidens in perfectione. Præterea cum ageremus de causis consuluimus accidentia ad substantiā, vel in rōne formę & materiæ, vel in rōne efficientis & effectus. Quapropter pauca hoc loco dicenda supersunt; præcipuè propter Aristotelem lib. 7. Metaphysicę in principio, vbi cōparat substātiam cū accidentibus in tempore, ratione, & cognitione; q̃ duo puncta breuiter sunt à nobis explicanda.

SECTIO I.

An substantia sit prior tempore accidente.

I. RAtio dubitandi est, quia Aristoteles 7. Metaph. in principio ca. 1. ait, [substantiam esse priorem accidente, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura.]

Dubitandi rationes.

In contrarium autem est, quia vel substantia & accidens comparantur absolutè prout sunt in rerum natura, vel prout sunt in tali, vel tali composito. Priori modo est quidem verum substantiam aliquam esse priorem omni accidente, tamen id verificatur in substantia increata, non verò in substantia creata, de qua nūc agimus. Et secundum Aristotelem nullo modo verificari potest, quia cum ipse ponat mundū æternum, necesse est fateatur substantiam increatam non esse tempore priorem, quam creatam: ergo nō pōt esse prior tempore q̃ accidens, quia cum substa creata nō sit sine accidentibus nō est prior tēpore quā accidens. Si verò cōparatio fiat respectu eiusdē rei, oportet loqui de substātia capaci accidentiū, quia substantia nec erit prior nec posterior accidente respectu eius suppositi in quo nullū est accidens. In substantia aūt capaci accidentiū nō est prior tempore substantia quā accidens: quia nulla talis substantia caret aliquō omni accidenti: nullo ergo modo verificari potest quòd substantia sit prior tempore accidente.

Quæstionis resolutio.

II. IN hac quæstione de re ipsa fere nulla est difficultas: in explicando autem sensu Philosophi supposito eius principio de æternitate mundi diuersæ sunt autorum sententiæ. Igitur quod ad rē attinet, certum est substantiam vt sic, abstrahēdo à creata, & increata, esse priorem duratione accidente: quia aliqua substātia est æterna: omne aūt accidēs est temporale, at verò comparādo substantiam creatam absolutè ad accidens, nullo modo est prior tempore illo absolutè & simpliciter, vt cō in principio facta probat, quia nullum momentū est in quo fuerit verū dicere aliquā substātiā creatam existere, pro quo verè etiam dici non possit esse etiam aliquod accidens, quia si substantia sit spiritualis, saltem supponit intellectus & voluntas, si verò substātia est materialis, saltem erit in ea quātitas, & non deerit aliqua qualitas. Vnde ad quę absolutè neq; respectiuè, scilicet cōparatione eiusdē suppositi, videtur posse simpliciter verificari substantiam esse priorē tempore omni accidente. Solū ergo permissiuè seu indefinitè verificari pōt, q substātia sit vel esse possit prior tēpore aliquo vel aliquibus accidentibus, non quidē respectu diuersorum; nam hoc modo etiam vna substantia potest esse prior tēpore alia: sed respectu eiusdem; sic enim substantia quælibet ex se potest esse prior tempore multis accidētibus, ijs nimirum, quæ non intrinsecè manant, seu necessaria connexione cōiuncta sunt cum substantia.

Prima expositio Aristotelis.

III. QVod verò attinet ad dictum Aristotelis, Auerroes 7. Metaphysicæ com. 4. ait substantiam dici priorem tempore accidente, quia ipsa est separabilis ab accidentibus, & non è contrario, (quoniā (inquit) nullū accidens inuenitur absq; substantia, sed aliqua substantia inuenitur absq; accidente) in quibus verbis significat, Aristotelē loqui de substantia absolutè vt cōprehendit etiā primā, illa enim sola est separabilis ab omnibus accidētibus. Tamen non videtur satis ad soluendā temporis prioritatem, quia respectu solius Dei ineptè fieret comparatio, vt dixi, & respectu aliorum non est antecessio durationis posita mundi æternitate, saltem respectu aliquorum, nō oportet recurrere ad substantiam separabilem ab omnibus accidentibus, nā etiam aliæ sunt priores tempore multis accidentibus.

Auerroes.

Secunda expositio.

IIII. PRopterea idem Auerroes in fine illius Commenti indicat, quālibet substātiam dici priorem tempore suis accidentibus, quia accidentia sint cōtingētia & separabilia, vel sunt, vel quātum est ex se possunt esse posteriora tempore. Si vero sint accidētia inseparabilia in quilibet indiuidua substantia saltē præcedit tēpore ipsa materia prima quælibet accidētia propria tali substantiæ. Sed hæc expositio minus quadrat quam præcedēs. Primo quia nō est vniuersalis in substantijs incorruptibilibus nullo mō præcedit tēpore substantia sua accidētia propria & inseparabilia. Vñ significat Cōmentator Aristotelē solū loqui de substantia genabili, eamq; cōparare ad propria accidentia, quod falsum est, nam manifestè loquitur de substantia absolute, ut cōstat ex contextu: nam statim addit, esse (nostigandum quo tuplex sit substantia, & an aliqua sit separabilis. Et præterea etiam in substantijs materialibus & generabilibus falsū est, materia in eodē esse priorē tēpore oī accidente: nā materia vt informata aliqua forma non est prior tpe quam accidentia quę cōsequūtur formam in materia vero vt antecedit tpe talem formam, antecedit etiam quantitas, quæ est proprium accidens ipsius materiæ, maximè

maxime secundum opinionem Commentatoris. Quod vero respondet Soncinas, dimensiones materiæ non esse accidens in actu sed in potentia, ridiculum mihi est, quia quantitas, eo modo quo est in materia, est actus accidentalis eius, vere illam efficiens, & informans in suo genere. Accedit, quod non est verisimile Aristotelem solum ratione materiæ, quæ est imperfectissimum quid, in ordine substantiæ, prætulisse substantiam accidentibus. Quod si hoc dici nõ potest de aliis comparationibus in cognitione ac natura, nec de hac et dici rationabiliter potest.

Soncin.

Tertia expositio.

V. ALiter ergo respondent aliqui, substantiam dici priorem tempore, quam accidens, non in ea proprietate qua prius tempore dicitur id quod est prius duratione, seu quod existit, ante quam aliud existentiam habeat: nam argumenta facta probant euidenter nec substantiam in communi esse priorem tempore accidente in cõi, iuxta opinionem Philosophi: nec substantiam creatam in communi esse priorem tempore accidente in cõi etiam secundum veritatem: nec denique vnãquamque substantiam in particulari esse priorem tempore suis accidẽtibus. Aiunt ergo, prius tempore ab Aristotele appellari id quod est prius separabilitate, quia quod est separabile ab alio, quantum est ex se, potest esse sine illo. Et videtur hoc consentaneum menti Philosophi, nã cũ dixisset substantiam esse priorem tẽpore, adiungit probationem, [Quia aliorũ categorematũ nullum est separabile, sed ex hoc.] Quod si instes, substantiam reuera non esse separabilem ab accidentibus quãquidem habet necessariam coniunctionem cum illis: Quidã respondent substantiam quidem ex se, quatenus substantia est, esse separabilem: aliunde vero quatenus habet rõnem causæ, fieri posse, vt nunquam re ipsa existat sine coexistentia accidẽtium: sed hoc est per accidens ad rationem substãtiæ vt sic. Et in idem redit quod ait Antonius Andr. 7. Metaph. q. 2. quamuis hunc ipsum dicendi modum impugnet. Dicit enim, substantiam dici priorem tempore accidentibus, quia non pẽdet ab illis, etiam si necessario causet illa. Et in re idem tenet Niphus ibi, disp. 2.

VI. Obiectio cõtra præcedẽtem expositionem. Iauelus.

Sed cõtra hoc merito obiiciunt Iauellus & alii, quia hæc non est prioritas tẽporis, sed naturæ: Aristoteles autem has prioritates distinxit: vnde in verbis, & ratione superius adductis de separabilitate, non videtur probare prioritatem tẽporis sed naturæ: & prioritatẽ temporis sine probatione reliquisse videtur, vt Niphus aduertit. Sed rñderi põt, prioritatem naturę ibi significare prioritatem perfectionis seu causalitatis: prioritatem autem temporis significare prioritatem separabilitatis. Quæ licet dicto modo explicata non sit nisi quędam prioritas in subsistendi consequentia, quę dici ẽt solet prioritas naturæ, tñ hic dicta est prioritas temporis, tum vt distingueretur ab alia prioritate naturæ, tum etiam quia per se & quasi aptitudine est quædam prioritas temporis, licet per accidens seu ex alio capite non reducatur in actum. Et iuxta hanc expositionem potest dici, Aristotelem illa vnica ratione vtrumq; membrum probasse, ne alterum sine probatione omisisse videatur. Nam ex eo quod accidẽs est inseparabile, sub- A stantia vero separabilis est, optime infertur & esse priorẽ natura seu perfectione, & tpe in prædicto sensu. Quæ expositio tn eo tm̃ displicet, quod apud Aristotelem [esse prius tpe] nunquam habet illã significationem, sed solum significat realem prioritatem in existendo, vt patet ex Post prædic. & ex 5. Metaph. ca. de priori. Posset ergo addi cũ illa prioritate aptitudinali (vt ita dicam) cõiungi, vt in eadem re semper substantia tempore præcedat multa accidentia, etsi non præcedat omnia: ẽ conuerso autem nullum accidens præcedat tempore substantia cuius est accidens: hoc .n. satis est, vt supra dixi, ad hoc vt substantia dicatur permissiue seu indefinite prior tempore accidente. Neque .n. Aristoteles addidit distributionem.

Quarta expositio.

VII. VLtimo exponitur, quod substantia dicatur prior tempore accidente, solum quia aliqua substantia separatur ab omni accidente, & in re existit sine illo, quæ est prima expositio Commentatoris, quam sequitur D. Thomas, vt dixi, & ita eã defendunt Thomistæ. Quod si inquiras, quid hoc referat ad prioritatem temporis: nam vt vnum sit B prius tempore alio, non satis est quod sit separabile ab illo secundum realem vnionem, seu inhæsionem, sed necesse est vt etiam secundum coexistentiam: Quamuis autem Deus sit separabilis ab omnibus accidentibus priori modo, non tamen modo posteriori, supposito quod aliqua accidentia sint æterna, imo & tempus ipsum: nam licet non sint in Deo, tamen simul sunt cum ipso Deo: Respondet Alexander Alens. in eum locum substãtiæ vt sic non repugnare esse sine accidente etiã sm̃ coexistẽtiam. Sed hoc reuoluitur iam in prioritatem tantum quoad subsistendi consequentiã. Iauellus autem quęst. 3. ait, vt Deus dicatur prior tempore accidente satis esse quod Deus nunc sit, & nunc accidens nõ sit in eo. Sed hoc friuolum est, quia esse prius tempore accidente nõ dicit negationẽ inhæsionis, sed simultatis coexistentiæ: aliàs angelus diceretur prior tempore luce solis; quia nunc est angelus, & lux solis non est in illo. Aliam responsionem indicat Alensis, quam am- C plectitur Soncinas, nimirũ, Deum dici priorem tempore, quia existit, & mensuratur priori duratione, quàm sit tempus, scilicet, duratione æternitatis. Sed hæc violenta expositio est; Aristoteles .n. nunquam meminit æternitatis proprie & rigorose sumptę, nec fecit comparationem eius ad tempus. Et præterea si res creatæ essent coęternę Deo, licet posset Deus dici prior duratione prioritate perfectionis in ipsamet duratione, non tamẽ prioritate antecessionis, cum autem aliquid dicitur prius tempore, iuxta communem vsum, & præsertim apud Aristotelem, nõ comparatur in pfectione durationis, sed in antecessione existentiæ, siue illa mensuretur proprio tempore, siue æternitate aut æuo; hoc enim nihil refert.

Coment. D.Thom.

Alensis.

Soncinas.

Resolutio, & approbatio tertiæ expositionis.

VIII. MIhi ergo sola tertia expositio satisfacit, quã etiam Alexander Aphrodis. indicauit, nimirum, nil aliud Aristotelem docuisse, quam quod in re ipsa verum esse diximus, substantiam videlicet

licet ex se tempore posse præcedere sua accidentia & re ipsa ita esse priorem multis, quod uero aliquibus sit contra, ad rationem substantię & accidentis, vt sic esse per accidens, & ex aliqua alia causalitate oriri. Quod fortasse etiam diceret Aristoteles supposita mundi æternitate, de rationibus substantię, & accidentis in communi comparatis.

SECTIO II.

Vtrum substantia sit prior cognitione accidente.

I. Aristoteles citato loco nō solum dixit substantiam esse priorem cognitione, sed et esse priorem ratione seu definitione, ac cidente. Quæ prioritas in hoc consistit, quod accidēs non potest definiri nisi per substantiam definitione essentiali, & propria: substantia verò, quia ex sua essentia neque accidentia, neque habitudinē ad accidentia includit, non indiget illis ut exactè definiatur. Atque ita hæc pars exposita relinquitur ex dictis disputatione præcedente.

Ratio dubitandi.

II. Hinc verò oritur difficultas circa præsentem comparationem, quia vel est sermo de cognitione distincta, & propria, qualem habent Deus, & intelligentiæ. Et hęc comparatio nō erit diversa a priori: sic enim idem est esse priorem cognitione, quòd esse priorem definitione. Nec enim illa prioritas consistit in hoc, quod cognitio substantiæ præcedat tempore cognitionem accidentis: id enim necessarium non est, vt patet in Deo, & intelligentijs: Solum ergo in hoc consistit, quod cognitio accidentis per se requirit cognitionem substantiæ, non vero è contra. hoc autem ipsum est esse prius definitione. Aut est sermo de cognitione cōfusa, & imperfecta, æqualē homines assequi possunt: quæ videtur esse mens Aristotelis, nam respectu nostræ cognitionis hāc facit comparationem: hoc autem sensu falsum est substantiam esse priorem cognitione accidente: quia homines prius cognoscimus accidentia quā substantiam: nam cum a sensibus cognitionem accipiamus, id prius intellectu percipimus quod ex speciebus sensatis prius elici potest, quod nostris sensibus propinquius est: sunt autem accidētia propinquiora sensibus, cum illa sola sint per se sensibilia.

Sensus quæstionis aperitur.

III. Circa hanc comparationem est breuiter aduertendum, posse fieri, vel ex parte rerum cognoscibilium, uel ex parte rei cognoscentis, præsertim hominis. Priori sensu est quæstio quid sit ex se prius cognoscibile: posteriori uero quid homo prius cognoscat. Vnde intelligitur, hanc posteriorem quæstionem ad præsens nihil referre, vbi intendimus rationes ipsas substantiæ, & accidentis secundum se comparare, quod autem humana cognitio prius in vna quā in altera versetur, nihil refert ad rerum ipsarum perfectionē declarandam, cùm possit ille ordo ex peculiari hominis cōditione oriri. Prior ergo comparatio A est quæ in præsenti fit, & illam solam existimo Aristotelem fecisse: expositores uero addiderunt aliam, quam breuiter attingemus, quia proprie & ex professo pertinet ad scientiam de anima.

Vt ergo & Aristotelis mentem, & rem ipsam in priori sensu declaremus, est aduertendum secundò, tribus modis posse rem unam dici priorem cognitione alia, scilicet, natura seu perfectione, independentia quæ est alius modus prioritatis naturæ: & generatione seu tempore. Hoc autem ultimum membrum non habet locum in comparatione, quæ tantum fit ex parte ipsarum rerum: quia ex se nō postulant ut prius tempore vna quam alia cognoscatur: & ideo cum Aristoteles ait substantiam esse priorem cognitione accidente, non loquitur de origine vel temporali ordine cognitionis, quia est impertinens, & aut reuera non est, aut non oritur ex ratione ipsius substantiæ, sed ex parte hominis, & nihil refert ad perfectionem substantiæ declarādam, nam potius ea quæ minus perfecta sunt, solent esse generatione, & tempore priora. IV. Vnum multipliciter dici pôt prius cognitione quã aliud.

B

Quæstionis resolutio.

V. Super sunt ergo aliæ duæ prioritates naturæ. Et illa quidem quæ est independentiæ, coincidit cum prioritate definitionis, ut rectè probat ratio dubitandi in principio posita: quæ dici etiam potest quædam prioritas cognitionis, nam cum accidens natura sua pendeat a substantia quoad perfectam sui cognitionem; è contra uerò substantia non pendeat ab accidente, merito potest hac ratione dici substantia prior cognitione accidente.

VI. Præter hūc autem modum prioritatis est alius qui simpliciter consistit in maiori perfectione: & sic substantia dicetur prior cognitione accidente ex eo, quod nata est parere nobiliorem cognitionē. Atque hunc sensum videtur intendisse Philosophus. Quod patet, tum quia ex parte rerum ipsarum non potest cogitari alius modus prioritatis, tum etiam ex probatione quam adiungit, dicens: [Et tunc maxime unumquodque scire putamus, cum quid est homo, aut ignis scimus, quam cum scimus eorum accidentia.] Non ergo dicit substātiam esse priorem cognitione, quia eius cognitio C prius habeatur, imò uidetur supponere priusq́pe haberi cognitionem imperfectam per accidēna. Vocat ergo priorem, quia illius cognitio est quæ maxime satisfacit intellectui. Et ideo etiam nihil distinguendum putauit Aristoteles de cognitione distincta aut confusa, perfecta, uel imperfecta, nam res ex se non comparantur nisi ad cognitionem propriam & quidditatiuam, quam ex se postulant. Quare ad hoc declarādum addidit Aristoteles etiam in ipsis accidentibus essentiam vniuscuiusq; esse cognitione priorem, quam accidentia seu proprietates eius. Et ita explicata manet, & mens Aristotelis, & res ipsa, quia reuera ex parte ipsarum rerū non potest hic fieri alia cōparatio.

VII. Solum pôt quis obiicere, quia ad perfectā rei cognitionem nō satis est cognoscere essentiam, nisi cognoscātur etiam proprietates, ergo perfecta cognitio substantiæ pēdet ex accidentib. ergo non potest substantia quoad perfectam cognitionem esse simpliciter prior accidente. Respondetur

tur primum, comparatione, vt rectè fiat, debere fieri cum præcisione substantiæ ab accidentibus, nam si cognitio ipsa accidentium sumatur, quatenus per eam suo modo perficitur cognitio substātiæ, eo q̄ accidentia sint proprietates, vel affectiones substantiæ: sic perfectior erit cognitio substātiæ, quæ includat cognitionem accidentium, quā præcise sumpta solius substantiæ cognitio: sic.n. cognitio comprehensiua perfectior est quā quidditatiua. Vnde dicitur secundo, duplicem esse rei cognitionē: una dicitur definitiua, quæ per se loquendo, sistit in cognitione essentiæ, & quidditatis rei; altera est demōstratiua, per quam proprietates ostenduntur de subiecto. In substantia ergo cognitio propria illius est cognitio definitiua, seu quidditatiua: & hæc ut sit in suo ordine perfecta, non requirit cognitionem proprietatū, quia hæc solum pertinet ad alteram cognitionem, quæ demonstratiua est; quæ iam formaliter ac directe non est cognitio substantiæ, sed eorum quæ substantię insunt. Vnde potius videtur Aristoteles has duas cognitiones inter se conferre, & eam p̄ferre in unaquaque re, quæ ad essentiam terminatur. Et quia ratio essentiæ simpliciter ac perfecte reperitur in sola substantia, ideo concludit substantiam esse priorem cognitione accidentibus. B Et hæc satis esse possunt ad Aristotelis intelligentiam, & ad comparationem prædictam explicandam, quatenus ex parte ipsarū retū fieri poterat.

Quoad nos sit eadem comparatio.

VIII. VT autem alteri etiam parti breuiter satisfaciamus aduerto non deesse qui dicant, respectu nostri, & uia originis prius cadere in cognitionē nostram substantiam quam accidens, saltem quoad confusam, & imperfectam cognitionem, licet quoad distinctam, & propriam cognoscatur substantia per accidentia. Ita tenent Soncin. 7. Metaph. q. 13. & Iauell qu. 3. Et posterior quidem pars huius sententiæ manifesta est vel ipsa experiētia, nec de illa est controuersia inter autores. Nos n. non deuenimus in cognitionem substantiarum quoad propria genera, vel proprias differētias earum, nisi per accidentia vel proprietates mediis aliquibus effectibus vel signis sensibilibus. Quoad priorem vero partem probatur a dictis autoribus, quia non potest intellectus concipere accidens nisi concipiēdo substantiā, cum totum esse accidentis sit ad substantiam: propter quod dixit Aristoteles non posse accidens definiri nisi per substantiam: ergo ad conceptionē accidentis necessario supponitur conceptio substātiæ. Et alias plures rationes afferunt, quas omitto, quia parū difficiles sunt, & ex dicendis facile intelligentur.

Herueus, Rich. Scot. Ant. Andr. Iandun. Niphus. Alii uerò censent nos prius concipere accidentia quam substantiam. Ita tenet Herueus quodlib. 3. q. 1. & Rich in 1. d. 24. art. 3. qu. 3. Et sumitur ex Scoto in 1 d. 3. q. 1. 2. & 3. & tenet Anton. Andr. 7. Metaph. q. 4. & Iandun. qu 3. & Niphus disp. 4. Et probatur, quia licet substantia secundum se sit perfectior, & intelligibilior, tamen respectu nostri accidens habet maiorem vim ad immutandum intellectum, quia intellectus noster non immutatur nisi mediis speciebus sensib. impressis; sensibus autem non imprimuntur species substātiæ, sed accidentium tantum; ergo accidentia sunt A quæ primo immutant intellectum: ergo prius cōcipiuntur ab intellectu quam substantia.

Huius puncti resolutio cum aliquali opinionum concordia.

INter has opiniones hæc posterior mihi videtur absolutè uera, est tamen ita intelligenda vt non omnino excludatur substantia à primo conceptu intellectus. Est igitur aduertendum, cū dicitur accidens prius cognosci, non esse intelligendum de accidēte in abstracto, sed in concreto, vt expresse declarat Herueus, & Soncinas etiam notauit, & experientia cōstat, & ex ratione facta cū proportione applicata. Nam obiecta sensibilia, quæ mouent sensum, non sunt accidentia in abstracto, sed in cōcreto, prout in re sunt; nō enim immutat visum albedo, sed album, vt Aristoteles notat opusc. de sensu & sensib. quia actiones sunt singularium subsistentium. Sensus ergo exterior videt quidem accidens, non tamen abstracte, sed cōcrete, & ideo dicitur videre per se albedinem, per accidens autem substantiam, 2. de anim. ca. 6. quia uidet album seu coloratum, in quo includitur aliquo substantia, ergo similiter intellectus, licet primum mutetur ad cognitionem alicuius accidentis per se sensibilis, non tñ vt illud in abstracto concipit, sed in concreto. Ex quo fit, vt a primo illo conceptu non omnino excludatur substātia, quia in illo obiectiuo conceptu accidentis cōcreti necessario inuoluitur substantia, quasi tecta & inuoluta accidentibus. Vnde dicere possumus, rem per se ac formaliter primò cognitā esse accidens, rem autem adęquate & quasi materialiter cognitam esse substantiam seu compositū ex substantia, & accidente, quod per modum unius subsistentis in tali forma accidentali concipitur. IX.

Quod si hoc tm̄ autores prioris sententiæ dicere uoluissent, facile opiniones in concordiam redigerentur. Tamen aliqui expresse negāt, primò concipi accidens etiam in concreto; vnde volunt concipi ipsam substantiam nudam ut substantia est. Et consequenter aiunt, prima n speciem impressam intellectui virtute intellectus agentis repræsentare tm̄ substantiam, vt sic, & non accidēs. C Imo cum Thomistæ alias teneant intellectū nō cognoscere directe singulare, consequenter dicūt cogitatiuam prius concipere substantiam singularem, quam accidentia eius, intellectum vero concipere substantiā in vniuersali, saltem sub cōmuni conceptu substantiæ. Hæc tamen sententiā hoc modo exposita, mihi videtur improbabilis, quia si de cogitatiua loquamur, cū etiam illa primo cognoscat per speciem impressam a sensu vel phantasia, non potest primo recipere speciem repræsentantem substantiam. Nam per sensationē vel phantasma per se tantum repræsentatur accidens, substantia vero solum per accidēs; qui ergo fieri potest, ut primo imprimat speciem nudę substantiæ? Quāuis ergo concedamus (quod satis cōtrouersum est) cogitatiuam formare aliquādo cōceptum substantiæ singularis vt sic, non est tamē credibile illū esse primum conceptum formatū ex ui impressionis sensuum vel phantasiæ, sed ad summum comparari postea aliqua inquisitione, & quasi discursu, qualis in illa potentia esse pōt. X.

Ascendendo igitur ad intellectum eodē modo XI.

philo-

philosophandum est, nam intellectus agens statim ac sensus, imaginatio, seu cogitatiua apprehẽdũt sensibile obiectum, imprimit intellectui possibili speciẽ proportionatã: nõ potest ergo imprimere speciẽ repræsentantẽ solã substantiam. Et experientia id satis uidetur docere: si enim dum sensus apprehendit accidẽs, intellectus nudã substantiam contemplaretur, statim discerneremus intellectiuam apprehensionem à sensitiua, quod tñ non nisi post longum discursum, & reflexionem facere possumus. Pręterea, quia uel per illã speciem aut conceptum repræsentatur substãtia absolutè sine ullo respectu ad accidẽs, & hoc est impossibile non solum in primo cõceptu, qui fit sine discursu ex vi impressionis obiecti, sed etiam post longam ratiocinationem & discursum, ut rectè docuit Toletus lib. 1. de anim. cap. 1. quæst. 6. & satis id mihi probat experientia, nã post longã de substantia inquisitionem non possumus eius rationem exprimere, nisi uel per negationes, uel per habitudinem subiecti accidentium. Si autem ille primus conceptus respectiuus est, non potest nõ supponere conceptum accidentis. Non igitur potest primo cõcipi substantia illo modo, sed tñ vt inuoluta, & contenta in concreto accidentis. Neque rationes Soncinatis aut Iauelli aliquid amplius probant, nisi quod primus cõceptus esse debet rei, uel concreti per modum subsistentis.

XII. Atque hinc infero, quòd licet res primo ac per se cognita, reuera sit accidens, tamen ab intellectu ex ui illius cõceptus nõn cognoscitur formaliter sub ratione accidentis, id est, sub rõne inhærentis alieni, sed solũ sub ratione huius sensibilis, & materialis entis. Imò neque ex vi illius cõceptus discernitur, an illud obiectum sit compositum ex forma & subiecto, uel quid simplex, sed tantum præcisè & abstractè cõcipitur per modum vnius. Quod satis nobis ostendit mysteriũ Eucharistiæ, non enim magis concipimus substantiam ubi est sub accidentibus, quã ubi non est. Formalis ergo conceptio accidentis ut inhærentis, & substantiæ ut sustẽtantis, vel per se stantis, discursu postea acquiritur, & maximè ex rerum mutationibus, nã dũ uidemus accidentia mutari, circa aliquod subiectũ ipsũ subiectũ mutari intelligimus. Vñ, si cõparatio fiat inter hos cõceptus expressos, & formales accidentis vt accidens est, & substantiæ, ut est substãtia, uidetur sanè nõ esse inter eos necessarius ordo, put in nobis sunt: quia in principio per modũ correlatiuorũ substantiã & accidẽs uidemur concipere, cũ solum per illam mutuã habitudinem illa discernere incipiamus: postea uerò indifferenter possumus excitari ad vtrũq; directè cognoscendũ, & indirectè seu in obliquo semper cognitio vnius terminatur aliquo modo ad alterũ; quia, vt dixi, semper cõceptio est cõnotatius seu respectiua quanuis hoc in accidente, proueniat ex imperfectione eius, in substantia uerò ex nostra. Sed de his latius in scientia de anima.

DISPVTATIO XXXIX.

De diuisione accidentis in nouem summa genera.

Diuisio hæc non solum a Metaphysico traditur, sed etiã à Dialectico, in ea parte, in qua

A de prædicamentis disputat, altiori tñ magisque exacta ratione ad primũ philosophum pertinet ut ex his, quę de obiecto huius doctrinæ diximus constare potest. Dialecticus enim non cõsiderat decem suprema entium genera, vt eorũ naturas & essentias exactè declaret: id enim extra institutum eius esset, cum dialectica solum sit quædam ars dirigens operationes intellectus, ut artificiose, & cum ratione exerceantur. Vnde directè ac per se agit de cõceptibus mẽtis ut dirigibiles sunt per artẽ, seu de forma, & ordinatione cõceptuũ, quatenus per artem tribui potest. Quia uerò conceptus mẽtis circa res versantur, & in rebus fundantur, ideo de rebus tractat, non ut earũ essentias, & naturas declaret, sed solũ in ordine ad conceptus mẽtis coordinãdos, & hoc modo agit de decem generibus in ordine ad decẽ prædicamenta constituenda. Nam prædicamẽtũ Logicè sumptum nihil aliud est, quam generũ, specierũ, vsq; ad indiuidua conueniens dispositio sub aliquo summo genere, quam dispositionem, in ordine ad

B definitiones, prædicationes, & demonstrationes cõficiendas, dialecticus tradit. Et sub ea tñ ratione attingit res in prædicamẽtis constituendas, & diuisionẽ entis in genera summa. Propter quod dixerunt multi prædicamẽtorũ interpretes, dialecticum in prædicamẽtis potius agere de nominibus quã de rebus. Quod intelligendum puto, nõ quia nomina in prędicamentis ponantur, sed quia Dialecticus magis consideret res in prædicamentis collocandas, quoad quid nominis, quam quoad quid rei, quantum illi satis fit rerum prima capita seu genera tradenda, sub quibus alia genera, & species coordinantur.

At uerò Metaphysicus directè, & ex proprio instituto hãc tradit diuisionẽ, ut proprias rationes & essentias rerum inquirat. Atque hac ratione sub his ẽt generibus diuidendo procedit per omnia entium genera saltem vsq; ad illas specificas rationes, quæ a materia sensibili, & intelligibili

C abstrahunt: alias enim quæ materialiores sunt, eatenus tñ attingit, quatenus ad suas diuisiones perficiendas necessariæ sunt, vt in disput. proœmiali declarauimus. Quoniam igitur de substãtia iam disseruimus, superest nobis dicendũ de diuisione accidentis in nouem genera: atq; ita manebit cõpleta, & explicata diuisio entis in decem genera, seu prædicamenta. Postea vero sicut in substãtia fecimus, ita in singulis accidentiũ generibus per omnes eorum gradus subalternos, vel specificos, discurremus quantum latitudo obiecti Metaphysici postulare aut permittere videbitur. De hac autẽ diuisione tria in communi consideranda occurrũt, nimirũ de immediatione eius, de sufficiẽtia, ac demum de qualitate seu analogia eius.

SECTIO I.

Vtrum accidens in communi immediate diuidatur in quantitatem, qualitatem, & alia summa genera accidentium.

I. Ratio dubitandi est quia multis modis uidetur posse accidens diuidi in pauciora membra, quæ illa nouem sub se complectantur: ergo non est immediata diuisio, sed simpliciter continens

Accidens in concreto primo cognitũ non cõcipitur sub ratione inhærentis.

Cõsideratio decẽ summorum generum ad dialecticum, ut pertineat.

Metaphysicus qualiter agat de summis entium generibus.

Prima difficultatis ratio.

tinens & transiliens (ut ita dicam) plures immediatiores. Antecedens patet primò, nã accidens diuidendum prius videtur in completum, & incompletum. Quòd autem inter accidentia illa duo membra inueniatur negari non potest, tum quia quædam accidentia ponuntur directè in prædicamento, alia reductiuè, tum etiam quia dantur accidentia partialia, & integra: ergo sicut ob has causas diuiditur substantia in completam, & incompletam, ita etiam accidens. Vnde sicut illa diuisio adæquata est substantiæ, ita hæc erit accidenti. Et sicut in substantia necessaria fuit ad constituendum supremum genus, ita in præsenti magis necessaria videtur ad constituenda, & distinguenda suprema genera. Quia alias vel non erit adæquata diuisio accidentis prout condistinguitur a substantia sub ente, vel non complectetur omnia quæ in diuiso continentur. Quia nouem genera summa tantum sub se continent accidentia completa.

II. *Secunda difficultas.* Atque hinc oritur secunda difficultas, cur videlicet hic non præmittatur diuisio accidentis in primum, & 2m, seu in singulare, & vniuersale. Sicut diuisa est substantia in primam, & secundam: quia non est dubium, quin illa duo membra etiam in accidentibus inueniatur, & exhauriant diuisum, & consequenter sint immediatiora, cum in vnoquoque prædicamento accidentis inueniantur.

III. *Tertia difficultas.* Tertia ac præcipua difficultas est, quia accidens optimè diuidi pôt in illud quod est propria forma realis inhærens substantiæ, & illud quod tantum est modus realis afficiens substantiam extra rationem & complementum eius. Nam q̃ dentur hi duo modi accidentium certum nobis est, & superius probatum. Quòd verò inter se valde diuersi sint, patet ex ipsa ratione afficiendi substantiam, quam habent valde diuersam, & ex diuerso modo quo a substantia distinguuntur: ac denique ex ipsa ratione entitatis, & modi realis quæ pertinent ad primarias entis differentias, vt supra disputatione 7. declarauimus. Quòd denique illa duo membra adæquatè diuidant accidentia, patet quia includunt immediatam oppositionem, & contradictionem: vnde non potest excogitari medium seu accidens, quod non sit entitas aut modus afficiens substantiam. Quod tandem in omnia nouem genera accidentium sub illis membris contineantur, quæ proinde in ea subdiuidi poterunt. Igitur hac enumeratione illa diuisio non est immediata, sed mediata.

IV. *Quarta difficultas.* Quarta difficultas generalis est de multis alijs conuenientijs & differentijs, quæ inter illa membra reperiuntur, ratione quarum confici possunt plures diuisiones immediatiores. Vt v. g. diuidi posset accidens in absolutum, & respectiuum, & absolutum rursus in quantitatem & qualitatem; & respectiuum in respectiuum sm̃ esse seu prædicamentale, quod propriè dicitur ad aliud, & respectiuum sm̃ dici seu transcendentale, quod pôt vlterius diuidi in alia sex genera. Rursus posset diuidi accidens in spirituale, & materiale. Et rursus hæc duo membra possent in alia subdiuidi vsque ad vltimas accidentium species. Item potest diuidi accidens in communi in permanens, & successiuum, & sic vlterius vsque ad vltimas species. Ac tandem diuidi potest, & maximè propriè in accidens intrinsecè afficiens substantiam, & extrinsecè tantum denominans: vt prius membrum subdiuidatur in tria prima prædicamenta, posterius autem sex vltima sub se contineat, vt multi volunt.

V. In contrarium autem est, quia si illa diuisio non esset immediata, neque esset doctrinalis, neque in rigore sufficiens. Primum patet, quia diuisio, vt recte tradita sit, dẽt per omnes differentias vel modos proximos vsque ad remotiora membra procedere: alias valde imperfectè explicabit naturã diuisi. Secundum patet, quia qua rõne numerantur tot membra mediata seu remota, possent multò plura numerari, quæ distinctius declararent amplitudinem accidentis: non pôt ergo certa aliqua ratio illius diuisionis tradi, nisi immediata sit.

Notationes ad quæstionis resolutionem.

VI. De hac quæstione nihil ferè inuenio ab autoribus dictum, quia vix hanc diuisionem in particulari explicant, sed eam cum diuisione entis in decem prædicamenta confundunt, sñ cum illam tradant tanquam aliquo modo immediatam, a fortiori idem dicent de præsenti diuisione. Omnes sñ in hoc tm̃ videntur immediationem ponere, quòd genera summa, cum sint primò diuersa, in nullo conueniunt, iuxta doctrinam Aristotelis 5. Metaph. c. 9 & lib. 10. cap. 5. vbi hoc discrimen ponit inter ea quæ propriè differunt, & quæ diuersa sunt, quia illa aliquo differunt, nam etiam in aliquo sunt vnum: hæc verò non aliquo differunt, sed se ipsis, quia in nullo conueniũt: cuiusmodi sunt summa prædicamentorum genera. Verùm tamen hæc sola responsio non videtur sufficiens ad hanc rem explicandã; nam cum dicuntur summa genera accidentium in nullo cõuenire, vel est sensus, q̃ in nullo prædicato transcendentali siue vniuoco, siue analogo cõueniant, vel q̃ nullum proprium generis habeat commune. Prior sensus est manifestè falsus: & ideo in opposito sensu, negari non pôt, quin sicut prædicamẽta accidentium, & inter se, & cum substantia hñt aliquam cõuenientiam in rõne entis, ita in rõne accidentis habeant inter se aliquam conuenientiam, quam non habent cum substantia, quam necesse est esse in aliqua rõne sibi magis propria, & consequenter sibi etiam magis immediata, quam sit ratio entis: ergo pari modo negari non potest quin inter quædam prædicamenta accidentium sint aliquæ conuenientiæ propriæ, & peculiares, quæ non sunt communes alijs generibus accidentium, vt manifestè probant rõnes dubitandi propositæ: non possunt ergo genera accidentium dici primò diuersa, quia nullam hmôi conuenientiam habeant. Posterior autem sensus verus est, vt Sectione 3. latius videbimus: ille sñ non sufficit ad satisfaciẽdum difficultatibus positis, seu rationem reddendam, cur, sicut ens sm̃ generalẽ quendam modum essendi determinatur prius ad accidens vt sic, & deinde ad accidentia magis determinata seu particularia, non ita accidens in communi intelligatur determinari per modos quosdam communes multis prædicamentis accidentium, prius quam ad propria prædicamenta seu genera accidentium contrahatur.

VII. Aduertendum est igitur, duobus modis dici posse vnam diuisionem immediatiorem alia. Primo, quia per pauciora membra datur, quę subdiuidi possunt per oĩa membra alterius diuisionis. Secundo, quia differentiæ, vel modi contrahẽtes diuisum

diuisum in vna diuisione, per se, & secundũ proprium concipiendi modum fundatum in rebus sunt medium inter diuisum, & alia membra alterius diuisionis, vt est sensibile inter viuens, & rationale: & plura exempla vtriusque membri in sequentibus afferemus.

Quæstionis resolutio.

VIII. Dicendũ itaq; est diuisionẽ dictã non esse ita immediatã, quin possint aliæ immediatiores excogitari, si absolutè de quacunq; diuisione per pauciora, & generaliora mẽbra loquamur, nihilominus tñ quatenus accidens proximè, & adæquatè diuidi potest in mẽbra quæ sint genera primò diuersa, illã diuisionem esse immediatam, & omnium aptissimam ad doctrinam tradendam. Priorẽ partem probant sufficienter exempla oĩa, & argumenta in principio proposita: ostendunt enim, vt dixi, aliqua prædicamenta accidentium habere inter se aliquas cõuenientias, vel similitudines non cões omnibus accidentibus, secũdum quas confici possunt aliæ diuisiones per pauciora membra vlterius diuisibilia in res diuersorum prædicamentorũ, ergo secundum illum cõcipiendi modum excogitari facilè possunt diuisiones aliæ per membra immediatiora accidenti in communi: quidquid enim sub accidente commune est multis generibus, concipitur, vt immediatius illis Posterior verò pars declaratur, quia nullum pôt dari genus cõe diuersis prædicamentis accidentium, vt in Sect. 3. latius dicturi sumus; ergo quacunq; ratione diuidatur accidẽs in pauciora, & communiora mẽbra vlterius diuisibilia in res diuersorum prædicamentorũ, non diuiditur per mẽbra quæ sint vera genera: ergo si adæquatè diuidi debuit per membra, quæ sint genera primò diuersa, id est quæ in alio genere nõ conueniant, nõ potuit aliter diuidi Fuit aût necessarium tradere diuisionem accidentis in omnia genera primò diuersa dicto modo, vt omniũ rerum quidditates, & genera ac species possent iuxta doctrinæ methodum inuestigari, & cognosci.

IX. *Obiectioni satisfit.* Dices, eadem ratione nõ fuisse nobis præmittẽdam diuisionem entis in substantiam, & accidẽs, sed immediate diuidendũ ens in decem genera. Respondetur potuisse quidẽ id fieri, non tñ fuisse ita conueniens, neque esse parem rõnem, tum quia oportuit cõem rationem accideotis, quæ essentialis est omnibus accidẽtibus explicare, eamque cum substantia conferre, tum et quia ratio accidentis vt sic essentialis est, & positiua, & oẽs modi quibus genera accideutiũ constituuntur, & distinguuntur, proximè determinant essentialiter ipsam rationem accidẽtis, vt sic, & non rationem entis: & ideo sub accidente optime, & imediate diuiduntur nouem genera. In alijs autem diuisionibus accidentis, quæ per pauciora membra tradi videntur, aut non reperitur coordinatio essentialis secundum rõnem inter modos constituentes talia membra, & eos qui determinant genera accidentium: aut illi modi non sunt positiui, sed negatiui: aut non sunt essentiales, sed extrinseci, & accidẽtales. aut deniq; nõ possunt sub illis conuenienter subdiuidi genera primò diuersa. Quia interdum res eiusdẽ prædicamenti, tñ specie distinctæ inter se, continentur sub illis mẽbris diuersis: & è contrario res diuersorum prædicamentorum ad idem membrum pertinent quę omnia declarabuntur commodius discurrendo per singula exempla superius posita.

Circa primam obiectionem tractatur diuisio accidentis in completum, & incompletum.

X. Prima ergo obiectio erat de diuisione accidentis in completũ & incõpletum, in qua primũ explicandum est quid nomine accideotis completi, & incompleti intelligatur Quidam enim sola concreta accidentiũ intelligũt esse completa accidentia: incompleta autem esse accidentia iã abstracta. *Rationẽ cõpleti, & incompleti accidentis in quo collocent aliqui.* Quia accidens concretũ significat totum compositũ, quod propriè completum est: abstractũ vero accidens est sola forma, quæ incompletũ quid est, natura sua ordinatũ ad tale compositũ constituendum. Vnde per actionem accidentalẽ non fit per se accidens abstractum, sed concretũ, quia nimirum actio per se primò tendit ad completum ens, & ideò dixit Aristoteles per calefactionem non fieri calorem, sed calidũ. Tandẽ forma substantialis est res incompleta: ergo multò magis forma accidentalis in abstracto sumpta.

XI. *Horum sententia refutatur.* Sed hæc sñia probari non potest: aut enim concretum accidentis sumitur ratione solius formalis, vel ratione totius cõpositi ex materiali, & formali: sub priori ratione verè dici potest accidẽs; sub posteriori aũt, non tam dici potest accidens, quam ens per accidens, vt illud appellat Aristoteles 9. Metaph. cap. 6. & dictum à nobis est disp. 4. Sect. 3. Quapropter cauẽda est æquiuocatio de nomine accidentis, quam declarare possumus ad eum modum, quo Aristoteles distinxit nomen accidentis lib. 5. Metaph. ca. 30 vbi ait, accidens interdum vocari aliquid, quia fortuito euenit, quod solum dicitur accidens, quia per accidẽs cõtingit, proprie verò accidens dicitur quod inest alicui extra rei essentiam. sic ergo concretum accidẽtis rõne totius compositi vocari potest accidẽs, quia per accidẽs in eo cõgregãtur res diuersorum generum: quanquam illud [per accidens] non significet fortuitam congregationem, sed solum accidentariã coniunctionem plurium rerum non tñ pôt illud compositum proprie accidens appellari, vt à substantia distinguitur, cum in illo substãtia iocludatur. Propter quod rectè sentiuot, qui negant, hæc concreta sic considerata in prædicamento collocari, quia neq; in prædicamento substantiæ, neq; in prædicamento accidentis collocari possunt Et quia in prædicamẽtis noo eotia per accidens, sed per se collocari possunt. A fortiori ergo tale concretum sic spectatum non pôt appellari accidens completum; quia quod accidens non est, nec completum accideos esse pôt. Imò nec ens completum potest proprie vocari, quia reuera solum ens per se unum est proprie completũ ens. Vnde si subiectum illius compositi sit substantia completa, compositum ipsum ex substantia & accidente erit plusquam completum, & ideò erit proprie ens per accideos.

XII. At verò si loquamur de illo concreto ratione solius formalis, sic dici quidẽ potest accidens cõpletũ, tamẽ non est cur idem accidens abstractũ incompletum cẽseatur, quia concretum pro formali tantum dicit ipsam formam accidentalem, iuxta veriorẽ, & communiter receptam sententiam

tiam Diui Thomæ, & Commentatoris 5. Metaphysic. text. 14. Qui consequenter aiunt contra Auicennam in sua logica: cõcretum & abstractũ accidentis formaliter ac præcipuè idem significare, solumque differre quia concretum dicit ipsam formam vt actu informantem subiectum, & constituentem concretum ipsum: abstractũ uero præcisè dicit ipsam formam ac si per se esset. Hæc autem differẽtia non est satis, vt albedo dicatur accidẽs incompletum, potius q̃ album: quia actualis inhæsio, quam magis exprimit album, solum est quidam modus formæ accidentalis, qui non complet illam in rõne accidentis: Vnde nõ potest dubitari quin quantitas separata tam completum accidens sit sicut coniuncta. Nec refert ꝙ forma ipsa accidentalis sit instituta ad afficiendum subiectum, quia non dicimus hmôi accidẽs in abstracto esse ens completum, sed esse accidens incompletum, quod est valde diuersum: nam accidens quãtumuis in se perfectum, est incompletũ in latitudine entis. Et ideo rõ illa solũ probat, abstracta accidentiũ esse incompleta entia, non tamen esse incompleta accidentia. Imò verò idem dicendum est de concretis ratione formalium significatorum. Quapropter in hoc nõ est simile de formis substantialibus: illæ n. & sunt entia incompleta, & substantiæ etiam incompletæ, quod illis perfectius est quam esse accidentia completa. Denique, quod afferebatur de termino actionis, nihil ad rem præsentem facit, quia naturalis actio tendit ad compositum, siue illud sit propriè vnũ, siue per accidens: tendit ẽt ad formã non in se, sed in subiecto, & ideo magis dicitur tendere ad concretum quam ad abstractum, etiam si vtrumque completum sit in ordine accidentis.

XIII. *In quo verè consistat ratio accidentis completi & incompleti.* Incompletum ergo accidens distinguendũ est à completo tam in concreto quam in abstracto: vtraque n. ratio potest in vtroque membro reperiri, quia in abstractis concipitur (vt ita dicam) magis pura ac præcisa ratio accidentis, in eis explicandum est vtrumq; membrum: facile n. deinde poterit ad concreta applicari. Completum ergo accidens dicitur, quod in ratione formæ accidentalis est integra ac totalis forma: incompletũ verò accidẽs dicetur quod habet rõnem partis respectu cõpleti. Quæ explicatio patet, tum ex proprietate terminorum, tũ ex proportione sumpta ad substãtiam completam, & incompletam, quas supra hoc modo declarauimus; nam sicut substantia in suo ordine comparatur ad totum, & partẽ, ita & accidens in ordine suo. Ex quo fit, sicut substantia potest esse completa, vel incõpleta physicè, aut metaphysice, ita et accidens. Dicitur autẽ accidens physicè completum quod neque est, neque ex se ordinatur, vt componat per se aliud accidens, quia tunc verè habet rationem totius seu integri accidentis. Dico autem nõ debere ordinari ad componendum aliud accidens, quia licet ordinetur ad componendũ cum substantia vnum compositum, hoc non tollit rationem accidentis completi, eo ꝙ illud compositum non sit verum accidens. Addo, ꝙ licet interdum vnum accidẽs ordinetur ad actuandum, vel recipiendum aliud vt v.g. potentia ad actum vel actus ad potentiam nihilominus hoc non impedit quin vtrumq; esse possit accidens completum, quia vtrumq; in ratione sua habet integram speciem, & non componit cum alio vnum per se, sed tm̃ per accidens. Erit ergo accidens physicè incompletum illud, quod physicè componit seu integrat aliquod accidens per se vnum, vt partes, v.g. quantitatis continuæ quandiu sunt in continuo, tantum sunt incompleta accidentia; gradus etiam intẽsionis eiusdem caloris potest dici accidens incompletum physicè. Et punctum potest dici natura sua incõpletum accidens. Quo fit, vt idem accidens secundum diuersas rationes possit dici completum, & incompletum. Vt communiter censetur de linea, vel superficie; nam quatenus habet propriam extensionem, est quantitas completa, quatenus vero est terminus aut vinculum alterius quãtitatis, censetur incompleta. Et eadem qualitas inchoata seu in gradu remisso, est essentialiter cõpleta, entitatiuè autem seu intensiuè est incompleta. Motus etiam quatenus est ipsemet terminus in fieri, censetur quid incompletum, tamẽ prout est passio subiecti seu mobilis, habet completã quandam rationem accidentis, & suum constituit prædicamentum, vt videbimus.

Metaphysicè autem dicitur accidẽs completũ illud, quod habet integram essentiã alicuius accidentis. Vbi statim occurrebat quęstio, an genera accidẽtium possint dici accidentia completa, vel solum species vltimę, aut indiuidua. Aut, si illa sunt accidentia completa, oritur quæstio de differentijs, cur scilicet non sint etiam accidentia completa; nam sicut differentia est pars, ita & genus, & sicut genus vt possit dici de specie, concipitur aliquo modo per modũ totius, ita etiam differentia. Sed hæc eodem modo expedienda sunt, quo similia de substantia tractauimus. Dicendum est enim, genera omnia, quæ ponuntur in linea recta alicuius prædicamenti accidentis, esse accidentia completa; quod ex ipso modo concipiendi, & significandi patet, quantitas n. color, habitus, & similia concipiuntur, & significantur, vt integræ formæ accidẽtales, siue sub generali ratione, siue sub specifica concipiantur; quia vel expresse, vel, implicitè dicunt totam formam seu totam essentiam eius, & per modũ totius. In quo est magnũ discrimen inter differentiam, & genus, nam differentia semper significatur per modum partis, saltem quoad formale significatum eius. Proptie igitur accidẽtia incompleta metaphysicè sunt differentię accidentium, & genera, si præcise sumantur vt partes, non vero absolute sumpta. XIV.

Ex quibus tandem ad primam instantiã respõdetur, diuisionem illam accidentis in completũ, & incompletũ, vel præsupponi tanquam virtute seu proportione cõtentam in simili diuisione substantiæ, vel certe cõmodius posse applicari ad singula prædicamenta accidentiũ, scilicet, vt sit quãtitas completa, & incõpleta, & qualitas similiter, & sic de alijs. Nam sub generali ratione accidẽtis vix aliquid potest censeri incompletum simpliciter, aut habere rõnem partis nisi ad particularia genera descendatur; quia rõ accidentis imperfecta est, & communissima, & ideo quantum est ex se, in quocunque modo quantumuis imperfecto omnino includitur, quæ ratio in Sect. 3. examinabitur. Adde, ꝙ illa diuersitas in ea generalitate sumpta non est absoluta, sed respectiua, nã, vt dixi, accidens, quod est completum sub vna rõne, est incompletũ sub alia. Item nõ est semper differentia XV.

entia essentialis, nā interdum accidēs remissum dicitur incompletū, licet essentialiter completū sit. Denique, non semper est diuersitas rerū, sed intentionum, seu ex modo concipiēdi nostro, vt patet in differentijs, & speciebus accidentium. Propter hæc ergo non accidens cōpletum, vel incompletum, sed absolutè in nouem genera diuisum est. Vt hinc obiter constet, qñ dicitur accidēs diuidi in nouem genera, nō sumi genus proprie & rigorose, sed vt includit oīa quæ in vnoquoq; prædicamento cōstituūtur, siue directè, siue reductiue. Itaque cum accidens dicitur, aliud quantitas, aliud qualitas, &c. non sumitur quantitas, vel qualitas prout est rigorose genus. quo modo est sola quantitas, vel qualitas completa: alias diuisio non esset adæquata diuiso. Sumitur ergo quātitas (& idem est de alijs) in tota sua amplitudine, licet postea ad cōstituēdū proprium genus talis prædicamenti propria ratio quātitatis completa accipiēda sit; quod hic ꝓ prędicamētis omnibus sit animaduersū, ne id repetere necesse sit.

Cum accidens diuidi in nouem genera nomē generis late sumendum.

Expeditur secunda obiectio.

XVI. IN secundo exemplo de diuisione accidentis in singulare, & vniuersale, seu in primum, & secundum, nihil est quod immoremur, nam diuisio illa quatenus metaphysica est, magis est diuisio vnius, quam entis vel accidentis, & ita supra tractata est disputatione 4. 5. & 6. Quatenus verò pertinet ad intentiones subijcibilis, & prædicabilis, magis est dialectica, quā metaphysica: & vtroque modo est generalis ad omnia entia, nec in accidentibus habet aliquid peculiare. Et quoad hoc est diuersitas in substantiā, & accidēs: & nam in substantia propter peculiarem substandi rationē necessarium fuit rationem primæ substantiæ distinguere à ratione secūdæ, in accidentibus verò nulla fuit necessitas. Vnde nec indiuiduum accidens cōsueuit appellari primū accidens respectu prædicatorū vniuersaliū: nā licet in existēdo, singulare sit suo mō prius quā vniuersale, tñ in hoc, vt dixi nihil peculiare habet accidens, sed sequitur ex communi ratione singularis, & vniuersalis.

Accidens in uniuersale, & singulare qualiter diuidatur.

Circa tertiam obiectionem aliæ diuisiones explicantur.

XVII. IN tertia difficultate admittimus omnia, quæ de illa diuisione accidentis in rem, & modum ibi dicuntur: inde verò solum fit diuisionem illam esse immediatiorem priori modo supra declarato. Nihilominus tamen hoc loco necessaria non est: primo quidem, quia diuisio illa formaliter sumpta generalior est, & substātiæ proportionaliter cōuenit: & de ente in cōi dari potest, eam que propterea attingimus disput. 7. Sect. 1. & 2. Secundo, quia illa diuisio nō confert ad diuidenda genera accidentium primo diuersa, nam sub eodem genere prædicamētali possunt interdum includi accidentia, quæ proprias habeant entitates, & quę tñ sint modi entium, vt sunt in genere qualitatis calor, & figura. Ex quo intelligitur, illa duo membra per quę illa diuisio traditur, per se ac formaliter nō mediare inter accidens in cōmuni, & modos quibus determinatur ad suprema genera accidentiū: nā accidens intelligitur determinari ad genus qualitatis abstrahēdo ab hoc

Accidens in entitatem & modū ut diuidatur.

A quòd sit propria entitas vel tantum modus entis. Idem fere dicēdum est de diuisione in absolutum, & respectiuum. Nam etiam hęc diuisio magis pertinet ad communem rationem entis quā ad propriam accidentis. Et præterea, si respectiuum, vt ibi insinuatur, complectitur respectitus transcendentalia seu sm̄ dici, nullum est accidēs, quod respectiuum non sit: vnde non potest accidens diuidere. Si verò respectiuum sumatur pro prędicamento ad aliquid, sic nihil est vtilitatis in ea diuisione, tum quia hoc ipso ꝙ vnum tantum genus dicitur esse ad aliquid, reliqua omnia dicuntur esse absoluta: tum etiā quia per hanc absoluti appellationem vix aliquid commune octo generibus accidentium explicatur, præter negationem ipsius ad aliquid.

XVIII. Accidens in absolutū, & respectiuum quo diuidat.

Ad eundem modum philosophandū est de diuisione accidentis in spirituale, & materiale: nā etiam hæc duo membra transcendūt fere omnia entia: & in substantijs primario inueniūtur, & cōsequenter in multis generibus accidētium: vnde non sunt apta, vt per ea descendamus ad diuidenda genera entium primò diuersa. Neq; etiā sunt propriè medium inter accidens, vt sic, & modos quibus ad suprema genera determinatur: nā accidens determinatur ad qualitatem abstrahendo à materiali, vel immateriali. Et idem est dicendū de accidēte naturali, vel supernaturali, & similibus. Præterea de permanente, & successiuo, quod in vltimo exemplo tangitur. Quanquam illa membra iuxta opinionem multorum non semper sūt essentialiter differentia, de quo infra videbimus.

XIX. Diuisio accidentis in spirituale, & materiale.

B

Accidens i... & successiuum.

Atq; eandem rationē nihil ad præsens refert diuisio accidentis in proprium, & cōmune, quæ in diuisione prædicabiliū latius tradi solet: nam hęc diuisio per se ac formaliter non variat rōnē accidentis, sed dimanationem eius ex subiecto. Et idē à fortiori est de accidente separabili, vel inseparabili. Quod si inter hæc est diuersitas essentialis, formaliter prouenit ex modis, vel differentijs prædicamentorum accidentium. Vnde interdum in diuersis prædicamentis, interdum in eodem illa varietas accidentium reperitur. Atque ita obiter explicuimus non solum diuisionem hoc loco intentam, sed etiam alias, quæ in accidente tradi solent: ob hanc enim præcipuam causam illas dubitandi rationes proposuimus.

XX. Aliud esse aliud accid.

C

SECTIO II.

Vtrum diuisio accidentis in nouem genera sit sufficiens.

EX duobus capitibus quæ ad sufficientiā requiruntur, oritur magna difficultas in hac quæstione. Vnum est vt omnia membra sint distincta, ne aliqua in vnum coincidāt, & ita pauciora sint quam numerantur. Aliud vt præter hæc non sint alia quæ ab his genere distinguantur.

Difficultates circa distinctionem membrorum dictæ diuisionis.

CIrca primum, vt supponamus nunc quantitatem, & qualitatem esse distinctas, in cæteris fere omnibus est difficultas: nam relatio

tio in re nihil vr esse distinctum ab oĩbus absolu
tis. Actio, estò distinguantur à primis trib. prædi
camẽtis, tñ & relationẽ essentialiter includit, &
(q̃ difficilius est) in re nõ distinguitur à passione.
De vbi, & qñ, magna in primis difficultas est
q̃uo distinguantur à tpe & loco q̃ sub quantitate
collocantur, grauiorq; difficultas est de duratio-
ne vniuscuiusq; rei (quæ sub prędicamento qñ col
locanda vr) quo modo ab existentia vniuscuiusq;
rei distinguatur: vr .n. nihil distingui, & ideò ni-
hil esse cur in prædicamento proprio accidentis
collocetur. Præterea est difficultas de habitu, quia
habitus nihil aliud est q̃ uestis si in abstracto su-
matur, aut esse uestitum si sumatur in concreto:
sed uestis nihil aliud est q̃ sub a quædam tali figu
ra vel qualitate affecta. Qd̃ si in ea cõsideretur so
la denominatio extrinseca q̃ tribuit hoĩ vestito, il
la in primis nihil reale est, vt inter accidẽtia rea
lia mereatur nominari, & deinde ẽt si cõcipiatur
ut aliquid accidentale, non est quid distinctum à
loco: nam uestis non comparatur ad uestitum ni
si ut primus locus illum circundans. Denique si-
tus nihil vr esse distinctum ab vbi seu existẽtia in
loco, vel si quippiam addi, ad summum esse põt,
aut relatio quædam partium locati ad partes lo-
ci: aut certe quasi figura quædam resultãs in loca-
to ex tali positione, qualis apparet in sedente, vel
stante, &c. Nihil ergo est in hoc gñe, q̃ in alijs
II. contentum non sit. ¶ Et augetur difficultas quo-
ad hoc ipsum caput. nam illa nouem gña, vt dixi
mus, nõ solum numerantur vt distincta, sed ẽt vt
primo diuersa: sic aũt impossibile vr tot esse pri-
ma gña. Primò quidem pp cõẽ difficultatẽ de ac
cidente in quo oĩa conueniunt, de qua ex profes
so disputaturi sumus sect. sequẽti. Secundò, quia mul
ta ex his prædicamentis conueniunt in aliquib.
essentialib. differentijs: ergo necesse est vt in ali-
quo gñe conueniant, nam vt dr̃ in Antepręd. Ge
nerum non subalternatim positorum non pñt
esse cões differẽtiæ: ergo gña q̃ habent cões drias,
sunt subalternatim posita. Dicuntur aũt gña sub
alternatim posita, quę ita se habent, vt uel unum
altero, vel vtrunq; sub uno tertio gñe collocetur,
vt sumitur ex Arist. 4. Topic. c. 2. & 6. Topic. 3. lo
co 41. Antecedens primum probatur, nam esse
spirituale vel materiale, differentiæ sunt acciden
tis, & tñ cões sunt multis ex dictis generibus: si-
militer esse absolutam formam, vel respectiuam,
item esse formam propriam, vel modum, ac deni-
que esse proprie inhęrentem, quod maxime com
mune est quantitati & qualitati, uel esse tñ ex-
secus denominantem, quod maxime conuenit
actioni, habitui, & loco cõtinenti.

Difficultates circa sufficientiam diuisionis.

III. Circa aliud caput nõ minores difficultates oc
currunt. Prima ac præcipua est, quia uel sub
accidẽte distinguimus omnes denominationes
reales, quæ sunt extra substantiam rei, uel tñ il-
las quæ sumuntur à forma intrinsecè inhærẽte:
hoc posteriori modo sine dubio nõ essent tot ac
cidentium gña, ut argumenta priora conuincũt:
priori aũt modo multa sunt quæ sub his nõ con
Prima difficultas. tinẽtur. Quod patet primò de his denominatio-
nibus (esse uisum, amatum &c. Neq; .n. dici põt,
hmõi denominationes esse rationis tñ, nam ex
forma reali & habitudine reali sumuntur, non
A minus q̃ denominatio agentis. Vnde aliter põt
eadem difficultas declarari, nam eadẽ dependen
tia prout denominat agens uel patiens, dr̃ consti
tuere duo gña accidentium, s. actionis uel passio
nis; ergo idẽ actus immanẽs prout denominat a-
ctiuè ipsum agens, v.g videns, & passiuè obiectũ
visũ cõstituet duas rõnes vel duo gña accidẽtiũ.
IIII. Secũda difficultas. Atq; hæc difficultas põt secũdò extendi ad plu-
res alias formas denominãtes, nã superficies cor
poris continẽtis, vt extrinsecè denominãs aliud
contentum vel locatũ, dr̃ constituere speciale ge-
nus accidentis; ergo vt actiuè denominat rẽ locã
tem, constituet aliud accidentis genus. Et idem
argm̃ est de habitu vt denominat vestitum, vel
vestientem; cur .n. agens & patiens vt sic in diuer
sis generib. accidentis collocantur, & non locãs
& locatum, vt sic, & vestiens ac vestitum?
V. Tertia. Tertiò ex rebus artificialibus multæ denomi-
nationes reales consurgunt, quæ non possunt ad
dicta genera accidentium reuocari, vt v.g. vas es-
se deauratũ denominatio realis est, quæ tñ ad nul
lũ ex dictis generib. pertinet. Item exercitus ali-
quã peculiarẽ formã dicit in tali hoĩum collectio
B ne, quæ excludi nequit à rõne accidẽtis eo quòd
sit ens per accidens, alias nec domus, vt sic, &
multò minus numerus, essent collocãda inter ac
cidẽtia. Qd̃ si quis dicat, exercitum reuocari ad fi
guram rõne talis cõpositionis, vel ad relationem
rõne ordinis, eadem rõne possemus excludere si-
tum, vel habitum à peculiari genere accidentis.
VI. Quarta. Est q; quarta difficultas huic similis, quia in hu-
manis reb. seu moralib. sunt plures denominatio
nes, extrinsecæ quidẽ, tamen reales, quæ ad dicta
genera reuocari non possunt, ut esse regem, do-
ctorem, & similes. Neq; .n. hæ satis excluduntur
eo quòd sint etiam rationis; nam licet apprehen-
sæ hæ denominationes, vt inhærentes seu intrin
secæ, sint entia rationis, tamen ut in se sunt, seu
ra sunt denominationes sumptæ à formis reali-
bus licèt extrinsecis, ergo uel omnes extrinsecæ
denominationes reijciendæ sunt à generibus rea
lium accidentium, uel non est cur hæ reijciãtur.
Nã ẽt aliæ denominationes si apprehendatur, ut
inhærentes, erũt entia rõnis, ut patet in denomi-
natione creatoris, q̃ si apprehendatur ut sumpta
C ab aliquo tẽporali Deo aduenĩẽte, solũ est relatio
rõnis. Atq; hęc difficultas extenditur ad actus hu
manos quatenus liberi denominantur seu mora
les: nã hæc ipsa denominatio extrinseca est; item
quatenus denominãtur studiosi, aut praui mora-
liter, vel ꝓhibiti, aut p̃cepti. Itẽ hẽt locũ hæc diffi
cultas in hoĩum cõgregatione quatenus denomi
natur ciuitas aut respublica, q̃ denominatio non
oritur ex situ vel figura consurgente ex tali ordi-
ne, sed est moralis, & diuersæ rationis ab alijs.
VII. Quinta. Quintò in reb. ẽt physicis reperimus motum,
q est verũ accidẽs, & sub illis generib. nõ cõtine-
tur. Quod si dicas excludi, qa est incõpletũ quid
& in fieri, eadẽ rõne excludẽda erũt actio, & pas-
sio; nã ẽt dicũt res incõpletas & in fieri. Vel certè
si dicas, motũ reuocari ad actionẽ, & passionem,
aut reuocabitur tanquã genus cõe illis, & sic non
erũt illa duo genera sũma, vel tanq̃ in re idem cũ
illis, & sic ẽt actio, & passio non essent distinguẽ
da, quia in re rã sunt idẽ inter se sicut cũ motu, &
sicut distinguũtur habitudine ad agẽs & patiens
ita motus hẽt propriam habitudinẽ ad terminũ.

Præterea sunt in reb. physicis qualitates causæ formalis, materialis, & finalis, à quib. hæ causæ denominantur causæ in actu: cur ergo illæ non cōstituunt propria genera sicut actio? Nā, vt in superiorib. vidimus, actio nihil aliud est q̄ qualitas agētis, sed aliæ qualitates sunt etiā reales, & non minus accidunt suis causis quàm actio agenti: ergo æquè constituere debent propria accidentiū genera.

VIII. Sexta. Sexta difficultas sumi potest ex reb. Metaphysicis, nā hæc diuisio, cum metaphysica sit & adæquata accidentis: vt condistinguitur à substātia in tota sua latitudine, comprehēdere debet oīa accidentia subiectū creatarū etiam immaterialium: in illis aūt substantijs aliqua accidentia inueniuntur q̄ in his generib. non comprehenduntur: ergo est insufficiens diuisio. Minor de duob. accidentib. potissimū probatur. Vnū est vbi, nā illæ substantiæ, cū immensæ non sint, alicubi sūt definitæ, & cū immutabiles non sint, mutant ipsū vbi: quod est signū hoc esse quoddam accidēs in illis: illud aūt vbi nō est per circūscriptionem extrinseci loci continentis vt est in reb. corporalib. ergo est accidens genere diuersū. Qd si q̄s dicat, et in reb. corporalib. esse vbi intrinsecū distinctum à loco circūscribente, hinc duob. modis augetur difficultas, tm̄ abest vt soluatur. Primò, quia hinc sequitur in rebus corporalib. distinguenda esse duo genera localium accidentium (vt sic dicam) vnum loci extrinseci continentis, aliud vbi intrinseci. Secundò, quia etiam vbi corporeum genere diuersum est ab vbi immaterialiū substantiarum: nam illud est quantū: hoc verò indiuisibile. Aliud accidens substantiarum immaterialium est propria duratio earū, nam si in substantijs inferiorib. inter accidētia numeratur duratio, & vocatur tps, vel qn̄, cur non etiam in immaterialib. substātijs? Quòd si distinguitur, certè est accidēs genere diuersum, nā est longè alterius rationis, cum successionem non habeat, neq; extensionē.

IX. Septima. Septimò, inter accidentia non solū numerātur ea quæ immediatè accidunt substantiæ, sed et ea quæ accidūt accidentib. alias, nec figura, nec habitus, vel similia numerāda essent in accidentib. At verò accidētia accidentiū multò plura sunt q̄ quæ in illis generibus cōtinētur: ergo. Prob. autem minor, quia vnicuiq; generi accidētiū tribuit Aristoteles proprietates quasdā accidētales, quæ ad alia prædicamēta nō pertinent, vt quantitati tribuit esse mensurā: quæ tñ non est de essentia quātitatis, neq; est qualitas vel aliquid simile: & idē est de alijs similib. proprietatibus. Nec satis est dicere has proprietates reduci ad ea genera quibus tribuuntur, alias nec cætera prædicamēta distinguenda essent à substantia, quia ad illam reuocari possunt, cum sint proprietates eius.

X. Vltima. Vltimò sumere possumus argm̄ ex Aristotele, q in Postpræd. numerauit plures denominationes accidentales præter eas quæ in dictis generibus accidentiū continērur, vt esse simul, prius, & habere in quadam alia significatione, &c. Cur ergo illæ non constituunt propria genera accidentium, cum extra omnia genera numerentur?

Antiquorum opiniones.

XI. Pithagorici. Olim non defuerunt qui prædicamētorum numerum vel augerent, vel minuerent. Pythagorei .n. ponebant viginti prædicamenta, vt sumitur ex Aristotele 1. Metaphy. c. 5. Plato verò interdū ad vnum genus entis oīa reuocat, vt in Sophista: interdū verò ad quatuor, vt in Philebo. Alij verò plura, alij autem pauciora posuerunt, vt videre licet apud Simpliciū & Venetum in principio Prędicamētorū, & Philopon. 1. Priorū c. 4. Plato. Simplicius. Venetus. Philopon.

Vera resolutio. Et prima ratio sufficientiæ examinatur.

XII. IAm verò tā est receptū Philosophicū dogma de numero decē prędicamentorū, & consequenter de numero nouem generum accidentium præter substantiā, vt quasi temerariū in Philosophia existimetur hoc in dubiū reuocare. Illud ergo vt certū supponamus ex cōi sensu & ore omnium. Et rōnem sufficientiæ illius diuisionis inuestigemus. Quod .n. quidam volunt sumendam esse vel credita ex autoritate multorum dicentiū, philosophicum nō est. Quod verò aiunt alij esse veritatē hanc per se notam, verum non est, quia nec est euidens ac immediata connexio inter illa extrema. Cōiter ergo tō huius sufficientiæ sic sumi solet, nam prætermissa substantia quæ per se est, & primum genus cōstituit, accidentium gnā per habitudinem ad substantiā distingui debet. Aut ergo accidens intrinsecè afficit substantiam, vel extrinsecè. Si intrinsecè, aut absolutè, aut relatiuè. Et absolutè, aut rōne materię, vt quantitas, vel rōne formæ vt qualitas. Relatiuè aūt, ad aliquid. Si vero extrinsecè, aut in ordine ad potentiam actiuā, vel ad passiuā, vel ad neutrā earū. Primò mō cōstituitur actio, secūdo passio. Si verò tertio modo, vlterius distinguēdum est, nā vel talis affectio cōuenit per modū mēsuræ, aut nō. Et intus si p modum mēsuræ aut est mēsura q̄titatis absolutę, & cōstituitur vbi, aut cum certo ordine partiū, & cōstituitur situs, aut est mēsura durationis & cōstituitur tēpus. Si verò non habet rōne mensuræ, constituitur habitus. Hæc ratio vel sufficientia desumpta est ex D. Thos. 5. Metap. lect. 7. Eamq; amplectuntur moderni scriptores. D. Tho.

XIII. Est tñ difficilis ex multis capitib. Primò, quia falsò numerātur ea sex vltima pdicamenta inter formas extrinsecus denominātes. Nā passio nō denominat extrinsecè, sed intrinsecè vt p se notū est. Quòd si dicatur extrinsecè denominās, qa respicit extrinsecum agens, eadē rōne eēt relatio, imò & oīs habitus & actus immanētes dicētur extrinsecè denominare, quia respiciunt terminos vel obiecta extrinseca. Rñdent aliqui, licèt passio interdum intrinsecè inhęreat, nō tñ sp̄, nā cum aliqs mouetur localiter, aut veste induitur, aut vinculis ligatur, aliqd patit, quis ei nō inhęreat forma à qua patitur: quia nec locus què ingreditur, ei inhęret, nec vestis qua induitur, nec vincula q̄bus ligatur. Sed hoc nō rectè dr̄: est .n. physica & vera passio patienti inhæret: nullus .n. verè pati dr̄ pp extrinsecam denominationem, vt Aristoteles apertè docet 3. Physic. c. 3. & 3. de anim. c. 2. & ibi Comment. D. Thom. & cēs. Aliqui sicut actio diuisa est in transeuntem & immanētē, ita sufficeret passio diuidenda. Neq; exēpla illa quicquā probāt, nā mutatio q̄ est in motu locali intrinsecè inhęret mobili iuxta verā Philosophiam: nam terminus pprius illius motus nō est locus extrinsecus, sed aliquid intrinsecum ipsi mobili, vt infrā

Quot difficultates patiatur prædicamentorum diuisio.

Vide Heruæū quodlib. 1. q. 9.

Vide Fonsecam 5. Metaph. c. 7. q. 4. sect. 3.

fiā

stra in prædicamento vbi declarabimus. Cum verò aliquis veste induitur, si fingamus id fieri sine mutatione eius locali, nulla est ibi passio, sicut qñ columna affluente aqua vel aere circundatur nihil patitur. Solum ergo intercedit passio inter induendam vestem, quatenus miscetur ibi mutatio localis. Similiter vincula si præcise considerentur quatenus localiter coniunguntur membris, non efficiunt passionē physicā: quatenus verò dolore vel alteratione afficiūt, nō sunt ipsa forma passionis, sed instrumenta: passio autem quā efficiunt, inheret intrinsecè: nulla ergo passio est forma extrinsecè denominans. Præterea situs nō extrinsecè, sed intrinsecè inhæret, nam sedere, & stare, modi sunt intrinseci.

XIIII. Quapropter apparētius Diuus Augustinus in libr. Prædicament. capit. 8. quem imitatur Isidorus libr. 2. Origin. ca. de categoriis in tres classes distinguit hæc nouem genera accidentium, quia tria sunt intra substantiam, quātitas, qualitas, & situs: tria extra, vbi, quando, & habitus: tria partim intra, partim extra, ad aliquid, agere, & pati. Sed de ipso etiam vbi quæstio magna est an sit extra, vel intra: & de quando, vt postea videbimus. Contra Augustinum etiam est quia multæ qualitates dici possunt esse partim intra, partim extra; si ad hoc sufficit habere habitudinē ad extrinseca. Et interdum passio: nullo modo est extra; si sit mere immanens. Præterea in priori sufficientia nulla ratio redditur, cur mensuræ quantitatis, & durationis, prędicamenta constituāt, & non mensura intēsionis vel perfectionis. Neque etiā apparet cur, sicut locus dicitur habere rationem mensuræ, non possit vestis illam habere: nam etiam requiritur æqualitas inter vestem & vestitū: imò vt suprà argumentabar, vestis habet rationem cuiusdam loci. Denique nulla redditur ratio, cur prędicatum extrinsecum non includēs rationem mēsuræ, sit vnicum tantum, cum multa alia videamur inter arguendum probabiliter numerasse.

Qualiter D. Augustinus sufficientiā hanc probet.

Alia ratio sufficientiæ expenditur.

XV. Aliter deducunt hanc sufficientiam quidam Scotistæ, nimirum, accidens aliud esse absolutum, aliud respectiuum: absolutum esse quantitatem vel qualitatem: respectiuum, aliud esse intrinsecus aduenientes, & esse ad aliquid: aliud extrinsecus adueniēs. Et hoc rursus aut pertinet ad causalitatem, aut ad mensuram, aut ad ordinē. Si ad causalitatem, vel actiuè, vel passiuè, & sic constituitur actio & passio. Si ad mensuram, vel q̄titatis permanētis, & sic est vbi, vel successiuæ, & est quando. Si ad ordinem, aut partium, & est situs, aut totius, & est habitus. Sed in hac sufficientia sunt aliquæ difficultates factæ in præcedenti: & præterea miscetur in ea, distinctio illa relationum intrinsecus, & extrinsecus aduenientium, quæ & à multis censetur falso conficta; & vt minimum est incertissima; & ideo inepta ad rem certam explicandam. Ac denique in omnibus illis sub diuisionibus, nulla ratio earum redditur, sed voluntariè assumuntur, & in eis rōnes aliquorū prædicamentorum nō rectè explicātur; vt v.g. q̄ habitus sit ordo totius: nā etiam locus potest dici ordo totius, & alia q̄ in suis locis tractabimus.

Nonnullorū Scotistarū sufficientia. [?]

Præfata sufficientia, rō quo diffi ul e sub. subiecta.

XVI. Aliter Ochā in sua Logica 1. p. ca. 41. & quod- A lib. 5. q. 22. colligit hanc sufficientiā ex sufficientia interrogationum quæ de prima substātia fieri possunt, s. quanta sit, qualis, &c. atq; ita numerat nouem interrogationes. Veruntamen huius numeri nullam rōnem reddit in interrogationibus ipsis: atque ita eandem relinquit difficultatem.

Ochamus qualem sufficientię rationem assignet.

Vnde diuisionis sufficientia habeatur.

XVII. Quocirca verum esse existimo, quod Auicennā dixisse referunt, non posse rōne propria & a priori demonstrari tot esse genera summa, & nō plura, nec pauciora: vnde neq; Aristoteles, alicubi hoc demonstrare conatus est, sed tanquā certū id semper supponit: Potestq; in hūc modū declarari, quia sicut de subiecto scientiæ nō pōt demonstrari an sit, sed id supponendum est, ita et Metaphysica nō demōstrat, sed supponit ens: & pari rōne non demonstrat à priori esse aliqua prima genera sub ente contenta, nam eadem est vtriusq; rō. Imò qui putant ens non habere conceptum obiectiuū, dicent nō aliter supponi ens esse, q̄ supponēdo hæc summa genera esse. Addo B in vniuersum esse probabile quoties diuiduntur gradus, genera, aut species rerum non posse à priori demonstrari tot esse & non plura, nisi tūc solū qñ ad duo mēbra cōtradictoriè opposita reuocatur diuisio: nā tunc necesse est oīa sub diuiso cōprehēnsa in alterutro illorum mēbrorū contineri. At verò qñ diuisio fit per plures differētias aut modos positiuos; non video quo modo possit à priori demonstrari tot esse mēbra diuidētia, & non plura. Sicut in superiorib. dicebamus, quanuis solum diuidantur à nobis quatuor substātiarū gradus, non tñ demonstrari nō esse plures, saltem possibiles: sed solū ostēdi, non esse plures nobis notos, & inde ad summum posse coniici non esse plures possibiles. Ita ergo cēseo de decē generib. summis, nimirū eorū sufficiētiā nō aliter nobis constare, q̄ quia ex oīb. effectib. quos experimur, nō innotescunt nobis plura genera entiū: hæc aūt oīa inueniūtur primo diuersa in rōnib. suis, ita vt in nullo alio genere cōueniant. Quòd aūt hoc ita sit, non pōt melius ostēdi, q̄ rñdendo difficultatib. propositis. Hoc aūt in præsenti C rōne non potest exactè fieri, quia illæ attingunt omnium prædicamentorum materias, & ex eorum perfecta cognitione pendent: & ideo breuiter hic aliqua indicabimus, & in cæteris expectanda est singulorum prædicamentorum tractatio.

Auicenna.

Vnde sumatur prima diuersitas inter genera accidentium.

XVIII. Vt ergo primo capite difficultatū dicamus, videndū in primis est, quanta distinctio necessaria sit ad genera summa accidentium, multiplicanda, & vnde sumenda sit. Quantum enim distingui debeāt accidētiū genera à genere substātiæ iā suprà tractatū est. Dicūt ergo aliq, ad distinguēdum genera accidentiū necessariā esse mutuā realē distinctionē rerū sub illis generib. contentarū: quia & distinguūtur vt entia realia, & summā habēt diuersitatē, cū in nullo cōueniāt, nec inter se misceātur, vt Arist. ait 8. Metaph. c. vlt. & 1. Poster. c. 11. Et ideo videtur requirere distinctionē realē. Sed tñ iuxta hāc sententiā pauca quidem essent prædicamēta accidētiū. Nā, vt ex sequētib.

Paulus Venet. in sua Meta. c. 31.

Impugnatur.

constabit: sicut duo tm̃ sunt prædicamenta à substantia realiter distincta per se se, scilicet, q̃titas & qualitas, ita & eadem tm̃ sunt in prædicamentis accidẽtium realiter, ac per se se, inter se distincta. Dico aũt [per se se,] quia ratione horum prædicamentorum, quæ inter se realiter distinguuntur, possunt alia distingui realiter, vel ab aliquo istorũ, vel inter se, vt actio, v. g. alterationis, quia ad qualitatem tendit, & cũ ea realiter identificat, distinguitur realiter à substãtia, & quantitate, & ab oĩbus à quibus qualitas illa realiter distinguitur: & idem est in oĩbus alijs accidentibus. Nam q in cęteris omnibus non interuenit per se illa realis distinctio, patet, quia nec relationes distinguuntur à suis fundamentis, neq; sex vltima prædicamenta sunt propria entia, sed ad summũ modi entium, vt ex discursu constabit. Quin potius nec qualitas sm̃ totam latitudinem suam realiter à quantitate distinguitur: nam figura non est res distincta à quantitate, sed modus eius: vnde nec per se se à substantia distinguitur realiter, sed per quantitatem. Deniq; supra ostendimus, ad distinguendum in vniuersum genus accidentis à substantia nõ esse necessariam realem distinctionẽ; multò ergo minus necessaria erit inter accidẽtia.

Secunda opinio.

XIX. Secunda sententia & valde communis esse videtur, saltem esse necessariam distinctionem modalem inter diuersa genera accidentium, quæ sit vera distinctio actualis, & ex natura rei, antecedẽs in re operationem mentis; ita vt vel vnum genus accidẽtis sit modus alterius, vel ambo sint distincti modi alicuius tertij. Et hoc ratione videtur conuincere fundamentum præcedentis sententiæ, quod hæc genera distinguuntur subiecte, & sunt primò diuersa. Secundò confirmatur amplius, quia quæ distinguũtur genere subalterno, vel specie in eodem prædicamento accidentis, necesse est distingui saltem modaliter: ergo multo magis quæ prędicamentali genere distinguuntur. Patet consequentia, quia multo maior est diuersitas & distinctio inter genera prædicamentalia; cum nec differentias aliquas possint habere communes, quas habere possunt res eiusdem prædicamenti. Et antecedens patet, quia distinctio specifica est vera & essentialis distinctio: ergo si fit inter extrema realia, est distinctio essentiarũ realium, nam sola distinctio rõnis inter ea quæ sunt realia, non satis est, vt ea dicantur essentialiter diuersa, vt sapientia & iustitia diuina non possunt dici essentialiter distincta. Tertiò ad hoc vrget difficultas in principio tacta, quia si hæc saltem distinctio non intercedit inter genera summa, nõ potest reddi ratio, cur decẽ potius, quàm plura, vel pauciora distinguantur, quia secũdum rationẽ, vel possunt plures modi distingui, vel hi possunt ad pauciora capita reuocari. Quartò, quia vt genus aliqđ accidentis à genere substantiæ distinguatur, necessaria est saltem modalis distinctio inter illa; ergo & ad distinguendum summa genera accidentium inter se. Patet cõsequentia, quia tam sunt primò diuersa genera accidentiũ, inter se, quàm à substantia.

XX. *Improbatur.* Hæc vero sententia non potest in vniuersum defendi, nam in primis de relationibus omnibus A prædicamentalibus est mihi probabilissimũ non distingui actu à parte rei à suis fundamentis, neq; tanquam rem, nec tanquam modum ex natura rei distinctum, sed solum rõne seu connotatione alterius extremi. Deinde de actione & passione inter se est fere communis sententia non distingui actualiter ex natura rei, & tñ constituunt diuersa prædicamenta. Propter quod præcipuè argumentum recedũt à dicta sententia Soncin. 5. Metaphysic. q. 13. & Iauellus q. 16 qui idem ait de relatione & fundamento, constabitque latius ex dicendis infra de actione & passione. Præterea situs, & vbi si proportionaliter sumatur pro situ & vbi intrinsecis, vel pro extrinsecis, nõ possunt inter se ex natura rei distingui. Imò & locus sumptus pro loco extrinseco, nõ distinguitur ex natura rei à superficie, sed tantum cõnotatione. Idem etiam est de veste vt habet rationem habitus & denominat vestitum: nullus enim modus realis per hoc additur vesti supra quantitatem, & figuram, ac situm eius. Id. m denique est de quando, siue forma eius sit duratio in communi, siue B tempus: quia nec duratio à re quæ durat, neq; tẽpus à motu ex natura rei distinguitur. Quæ omnia nunc sumimus vt probabiliora nobis, in sequentibus autem probanda sunt. Quocirca opinor, si numerus prædicamẽtorum vltra illa tria, quæ realiter inter se distinguũtur solum esset cõplendus ex alijs modis accidẽtalibus in re ipsa actualiter distinctis ac primò diuersis tam inter se quàm ab illis tribus prædicamentis, solum posse illis tribus addi alia duo, scilicet depẽdentiam seu actionem, & vbi, vel ad summum tria si fortasse aliquæ relationes dicunt proprios modos ex natura rei distinctos, de quo postea.

Tertia sententia, eiusque approbatio.

Si ergo tertia opinio, quæ ad prædicamentorum distinctionem sufficere censet distinctionem ex modo cõcipiendi nostro fundato in re, quæ a quibusdam vocatur distinctio rationis ratiocinatæ, ab alijs appellatur distinctio formalis. Ita sentiunt Soncinas & Iauellus, & latius Capreol. in 1. d. 8. q. 2. ad 18. & 19. Ocham in 1. d. 24. q. 2. ad 1. pro prima opinione, & d. 3. q. 3. vbi agit de relationibus, & in 2. q. 2 & quodl. 5. q. 22. Henric. in sum. ar. 32. q. 5. Et hoc ipsum sentiunt, qui dicunt prædicamenta distingui penes diuersos modos prædicandi de prima substantia, quæ est fundamentum prędicamẽtorum oium. Quomodo loquitur D. Tho. 5. Metaphy. lect. 9. & 11. Metaph. lect. in fine, & Alexan. Alens. 5. Metaph. tex. 14. vbi etiam Cõmentator id significat. Quia vero modus prædicandi consequitur modum essendi, vt D. Thom. priori loco supra citato dicit, ideo in idem redit dicere prædicamenta distingui penes diuersos modos essendi vt loquitur D. Thomas quæst. 1. de veritate artic. 1. & nonnulli alij ex prędictis autoribus; dummodo intelligamus illos diuersos modos essendi nõ oportere esse actu distinctos a parte rei, sed habere sufficiens fundamentum, ratione cuius possint ita ratione distingui, vt ex eis consurgant modi prædicandi primò diuersi secundum rationem concipiendi, & abstrahendi diuersa genera. XXI.

Sonc. Iauell. *Sonc. Iauell. Capr. Ocham. Henric.* *D. Tho. Alens. Comment.*

Hæc autem sententia sic exposita sufficienter proba- XXII.

tur

tur ex dictis contra alias, nam si prædicaméta accidétium non distinguũtur inter se realiter, nec ex natura rei aut modaliter, non possunt nisi rõne distingui, quia nõ superest alius distinctionis modus, cum tñ necesse sit distinctionem aliquã inter prædicamenta interuenire. Rursus cum in distinctione rõnis sit latitudo, videtur necessariũ vt hæc distinctio inter prædicaméta sit maxima, nam in primis non põt esse solius rõnis ratiocinantis; quia hæc non habet fundamétum in re, sed fingitur, aut consurgit solum ex comparatione intellectus; vnde potest in infinitum multiplicari: debet ergo esse talis distinctio rõnis quę in habeat fundamentum. Et quia prædicamentorũ genera vt à nobis concipiuntur & abstrahũtur, sunt primò diuersa, ideo necesse est tale esse fundamentũ huius distinctionis, vt ex eo consurgãt habitudines vel modi denominãdi primam substantiam, qui non possint ad vnum genericũ conceptum reduci. Quapropter, licet inter ipsas formas quasi formas diuersorum prædicamentorũ, non semper sit distinctio actualis in re, semper tñ earum distinctio secundum rationem sumitur ex comparatione vel habitudine ad res in re ipsa distinctas, vt inter actionem & passionem ex comparatione ad principium agendi vel patiendi, & sic de alijs. Quæ omnia ex discursu prædicamentorum omnium latius constabunt.

Soluuntur fundamenta aliarum opinionum.

XXIII. Primum. Neq; obstant motiua aliarũ opinionũ proximè posita. Ad primum n. rñdetur, ad distinguenda varia gña sub ente, necessarium esse vt oia illa realia sint, non tñ vt actualiter sint in re distincta: quia distinctio aliquorũ generum esse potest sm̃ rationem. Et cum eadem proportione sumendum est, cum dicuntur primò diuersa, nimirum in eo genere diuersitatis aut distinctionis quod participant: nam secundum illud non reducuntur ad vnum commune genus.

XXIIII. Secundum. Ad sm̃ negatur in primis antecedés; nam iuxta multorum opinionem in prædicaméto qualitatis eadem forma caloris, vt est terminus motꝰ, est i specie passibilis qualitatis, & vt est principiũ agendi, est in specie potẽtiæ. Et eadem superficies vt afficit intrinsece corpus continens, est in specie superficiei, vt verò cõtinet aliud est, in specie loci sub eodem genere quantitatis. Et (quod certius est) relatio similitudinis & dissimilitudinis sunt specie diuersæ, quamuis in re non distinguãtur in eodẽ fundamento. Nec refert ꝙ distinctio specifica dicatur essentialis, nã hoc ipsum est cũ proportione intelligendũ, s. aut de distinctione reali, aut de prædicamentali, seu cõceptibili. Neq; est simile de attributis diuinis, nã illa ẽt si distinguantur rõne, pp infinitatem quam habet in genere entis, se mutuo essentialiter includunt: vnde in latitudine distinctionis rationis minus distinguuntur, quam genera vel species diuersæ.

XXV. Tertium. Ad tertium respondetur, hinc potius facilius expediri primam difficultatem in principio sectionis tactam: nam ad totam illam vno verbo respondetur, rectè inductione ibi factã probari nõ esse necessariam distinctionem ex natura rei inter omnia prædicamenta. Quomodo autem sint in particulari singula genera accidentium inter se distinguenda, non possumus hoc loco dicere, nisi prius vniuscuiusque rationem exactè declaremus; & ideo de illa difficultate plura nunc dicere non possumus.

Ad quartũ iã supra responsum est cũ de distinctione substãtiæ & accidẽtis ageremus: vel maiorẽ distĩctionẽ requiri inter substãtiã & accidẽs ꝙ inter gña accidẽtiũ inter se: vel certe quãuis accidẽs physicũ distinguatur ex natura rei à substantia, accidens vero metaphysicũ seu pdicamẽtale non semp ita distingui in re, sed interdũ conceptione nostra, & cõnotatione alicuius extrinseci. XXVI. Quartum.

Possit ne dari aliquod genus commune multis prædicamentis accidentium.

XXVII. Aliquorum sententia. IN cõfirmatione primę difficultatis ĩ principio positę petebatur alia difficultas, nimirũ an hęc gña accidẽtiũ ita distiguãtur, vt neq; oĩa, neq; aliqua eorũ possint habere aliquod vnũ cõe genus. Aliqui. n. moderni non existimãt inconueniens, dari aliquod genus cõe, vel oĩbus illis membris, vel aliquibus eorum: id. n. argu. superius facta videntur conuincere. Et non obstat cõuenietia in aliquo genere, quominus diuisio illa nouem generũ, & totidẽ pdicamẽtorũ accidẽtiũ cõuenienter sit tradita, & fuerit necessaria. quia illa diuisio data est vt res oẽs ad certa classes artificiose redigerẽtur, quibus facilius vti possemus ad rerũ naturas cognoscẽdas, & vt facile posset rei essentia ab accidẽtibus distingui. Ad hoc aũt nõ satis fuisset distinctio per duo vel tria mẽbra, ẽt si illa esset possibilis, & iõ oportuit in accidentibus ea gña distinguere, q̃ dicũt diuersas habitudines ad subam nihil curãdo de cõuenientia cõfusa in superiori aliquo gñe. Accedit, ꝙ apud Aristotelem nunq̃ expresse legimus diuersa pdicamenta non posse in vno gñe cõuenire. Nã in loco superius citato ex 8. Metaph. text. vlt. non id dicit apertè, sed solũ, ait, ens nõ poni in definitionibus primorũ generũ, & cõsequẽter non esse genus, nõ tñ dicit nullũ aliud posse esse cõe genus. In lib. aũt 10. c. 5. dicit quidẽ, ea, q̃ differunt prædicationis figura, gñe differre, tñ idem dicit de corruptibili, & incorruptibili, & tñ nõ propterea excluditur cõe genus logicũ. Quin potius ex eo loco sumi põt, gña prędicamentorũ nõ necessario esse primò diuersa, nã ibi discrimen cõstituit inter dfa & diuersa; nã diuersa non aliquo, sed se ipsis differũt, quia in nullo cõueniunt. [differens verò (ait) aliquo differẽs est: quare necesse est aliquid idem esse quo differunt: hoc verò idem aut genus, aut species est: oẽ namq; differens, aut genere, aut specie differt:] Vbi ea quæ differunt genere non collocat inter ea quæ sunt diuersa, sed inter ea quæ sunt propriè dfa. Et subdit exempla eorum quæ hoc modo gñe differunt, dicẽs, [Genere quidem quorum non est communis materia, neque mutua generatio, vt putà quorũ alia prædicationis figura est:] ergo quæ prædicamento differunt, genere differunt, non vt primò diuersa.

XXVIII. Vera & cõis sententia. Nihilominus dicendũ est cũ cõi sñia, hæc oĩa membra sub ente vel accidẽte distingui vt genera primò diuersa, id est sub nullo superiori gñe contenta, neq; oĩa neque illorum aliqua. Hæc est sñia Aristotelis citatis locis & præsertim 1. Poste. ca. 11. & ideo quasi per antonomasiã vocare solet prædicamenta [genera:] vnde in cap. 9. Prædicã. ita cõcludit. [De generibus ergo ppositis ea quæ Arist.

Porph. sunt dicta sufficiant.] Et Porph. in c. de specie ait, in singulis prædicamentis esse & species q̃ collocātur sub genere, & sub se nō cōtinet nisi indiuidua, & genera q̃ sub se continent species, & sub genere cōtinētur, & genus aliquod, quod tñ est genus & non species. Et Damas. in sua dialectica c. 36. cũ decē prædicamenta distinxisset, ait, [Sciēdum est aũt vnumquodq; horũ generũ summũ genus esse.] Et rursus. Horũ porrò decē prædicamentorũ, hoc est summorũ generũ, vnũ duntaxat substantia est, reliqua nouē, accidētia.] Et hęc est snia cōis oĩum Philosophorũ, quia propterea docent suprema genera singulorũ prædicamentorum non constare genere & dfia, nec esse propriè definibilia, sed esse conceptus simplices. ¶ Ex

XXIX. dictis ēt superiori Sectione cōstat, nullā posse reddi sufficientem rōnem illius diuisionis, nisi oĩa membra eius sint summa genera. Atq; eadē rō est de numero decem prædicamentorũ, nam p̃dicamentũ nihil aliud est q̃ debita dispositio & coordinatio essentialiũ prædicatorum, ex quib. ea q̃ in quid prædicantur de indiuiduo supra illud in B recta linea collocantur ab inferiorib. ad superiora ascendendo; hæc aũt linea sicut ab infimo, id ē ab indiuiduo incipit, ita nō terminatur nisi ad aliqđ genus sũmũ: alìàs nulla sufficiens rō reddi pōt cur in uno genere potiùs q̃ in alio terminetur. Nec ēt poterit reddi rō cur sub̃a nō cōstituat duo vel tria p̃dicamēta, nēpe corporis & spiritus, vel corporis corruptibilis & incorruptibilis, & spiritus, vel saltem sub̃æ corruptibilis & incorruptibilis, quas Aristoteles vocat g̃ne diuersas. Et è cōuerso nulla erit rō cur actio & passio ad idem prædicamentum non pertineat, & sic de alijs. Rō deniq; à priori esse dēt, quia modus contradictionis vel determinationis entis aut accidētis ad hęc suprema capita p̃dicamētorũ non est p verā cōpositionē per dfiam, quæ possit esse extra rōnem g̃nis, q̃ rōnem tetigit Aristoteles in 3. Metaphys. & eā in superiorib. declarauimus quoad diuisionē entis in sub̃am & accidens. Quoad præsentem verò diuisionem accidentis in nouem genera declarabitur Sect. seq. Et ideò de hac prima parte illius confirmationis nihil hic amplius dicemus. C

XXX. *Genere diuersorũ prædicamētorũ in nulla differētia essētiali conueniunt.* Ad aliā uerò partem eiusdem confirmationis negandũ est g̃ra diuersorum prędicamentorum conuenire in aliqua dfia essentiali & ꝓpriè cōtractiua g̃nis. Nam licèt dentur aliqui cōceptus cōes multis p̃dicamentis, qui per modũ dfiarum de eis prædicantur, ut sunt illi qui in co argō numerantur, tñ vel sunt tm̃ conceptus negatiui, vel non sunt vniuoci, sed analogi, vel certè non sunt dfiæ contrahentes aliquod genus cōe extra cuius rōnem sint, sed modi simplices determinantes rōnem aliq̃ transcendentalem, q̃ intrinsece includunt. Vt v.g. illa duo membra [corporeum & incorporeum,] valde ęquiuoca uel analoga sunt: nam & possunt diuidere ens, & sub̃am, & accidens, & solum secundo modo possunt habere rōnem dfiarum respectu sub̃ę completæ, quā nō includunt in suo præciso conceptu, non verò respectu entis vel accidentis, q̃ necessariò includunt in suis cōceptib. quantumuis p̃cisis. De dfia verò absoluti & respectiui dicendum est, rōnem absoluti in negatione cōsistere, & ideo nō constituere dfiam essentialem communem multis prædicamentis. Quod si instes, quia illa negatio A habet aliquod fundamentum positiuum qđ per illam circũscribitur, r̃ndetur, habere quidem aliquod fundamentum, non tñ vnum & idem, q̃ cōe sit omnibus accidentibus absolutis: sæpe. n. negatio est cōis, quamuis fundamentum eius diuersum sit. Carēt etenim prodigalitas & auaritia honestate liberalitatis, ex diuerso tñ fundamēto. Sic igitur oĩa accidentia absoluta conueniunt in carentia respectus; illa verò negatio vnicuique conuenit ex proprio modo afficiendi, per se primò diuerso à quolibet alio. Vnde illa negatio ēt substātijs suo modo conuenit. Respectiuum aũt si sm̃ propriam rationem sumatur, vnum genus constituit: si autem sumatur latè, non potest constituere genus; quia est transcendentale quid inuentum in omnibus generibus, vt in superiorib. tactum est & in sequentibus latius declarabitur. Et per hæc etiam patet ad alia exempla.

Locus Aristotelis ex lib. 10. Metaphysicę exponitur.

B XXXI. Ntea verò quā r̃ndeamus ad sm̃ caput difficultatis in principio positum explicandus est locus Arist. ex 10. Metaph. c. 5. quod videbatur probari posse dari genus cōe rebus diuersorum p̃dicamentorũ. Qui sanè est difficilis quamuis nullus interpretũ consecutionē illius cōtextus declarauerit, præter vnum Alex. Alens. Qui quandam ęquiuocationē in verbis illius textus admittit. Nā cum Arist. ait in aliquo esse idem, ea quæ differunt, sumit [differre] propriè, cũ aũt addit, [Hoc verò idē aut genus, aut species est,] ait Alens. sub intelligendũ esse, hoc idē [in quo cōueniunt dfia, & differunt diuersa, genus aut speciē esse.] Vnde cum subdit Arist. [Omne namq; differēs differt aut genere, aut specie:] ait Alensis, differens accipiendũ esse pro diuerso quatenus cōe est ad differens propriè, & diuersũ. Quæ expositio si solum consideremus intentionē Arist. in eo textu, videtur sanè incredibilis: nā cũ ibi de sola ferè vocabulorum dfia tractet, & propriā significationem, in qua differēs à diuerso distinguitur assignet, impertissimũ videri posset, vt ea vocis ęquocatione C vteretur. Nihilominus tñ vr̃ expositio necessaria, considerata consecutione textus: nam si genere differentia vocasset Aristotel. ea, quæ sub genere conuenientiam habent, non dixisset ea differre genere quæ habent cōem materiam: nam hæc differentia generica potius consistit in carentia cōis generis physici: vnde statim potius subdit ea differre specie, quæ genere cōueniunt: ergo intelligit genere differre quę genere non cōueniũt. Et duos modos insinuat, scilicet, differendi genere physico, vt in ijs quę in materia non cōueniũt; & genere logico, vt in ijs quæ prædicamento distant. Ergo cum Arist. sumit [differens,] vt illud distinguat in differens genere & differēs specie, sumit differens prout cōe est ad diuersum, & propriè differens, nā differre genere non est propriè differre, sed esse diuersum: quia illud in quo sunt idem, quæ propriè differũt, tm̃ est aut genus aut species (vt ibidem ait Aristoteles) illa autem quæ genere differunt, non sunt idem nec specie, neq; genere. Vt enim ipsa verba præ se ferunt, [differre genere,] non significat differre sub genere, sed differre, id est non conuenire in genere; sicut

rentiæ, differre specie non est differre sub specie, alias indiuidua differrent specie: quia sub specie indiuidualiter differunt. Iuxta hãc ergo interpretationem ille locus Aristotelis potius confirmat communem sententiam.

Non esse plura genera accidentium, quam nouem.

XXXII. SVperest respondeamus ad argumẽta secundo loco posita, quibus probari videbatur augendũ esse numerũ prædicamentorũ accidentium. Et in primo quidẽ argumẽto petitur de his denominationibus [visum, amatũ,] & similibus, ad quod prædicamentũ pertineãt: & in vniuersũ petitur in illis argumẽtis, si extrinseca denominatio, vel forma à qua sumitur, interdũ cõstituit directè aliquod prædicamentũ, cur non sp constituat quoties denominatio ab aliquo reali sumitur, & quo omnes huiusmodi denominationes sub his nouẽ prædicamentis contineantur: vel si nõ possunt hę denominationes prædicamentum & genus accidẽtis propriè constituere, quæ nã rõ differentiæ adhibenda sit, vel quæ regula obseruanda ad huiusmodi extrinseca prædicamenta accidentiũ constituenda. Et quidẽ multa ex argumẽtis ibi propositis cõuincere videntur non oẽs has denominationes sumi ab aliquibus accidentib. seu formis, q̃ directè in aliquo prædicamẽto accidẽtis collocentur, quatenus sic denominant. Rõ aũt vel generalis regula fortasse non potest vna in omnibus tradi, sed ex diuersis capitibus id prouenire potest.

Ad primam difficultatem de actibus extrinsecè denominantibus.

XXXIII. Quas conditiones requirat forma extrinsecus, denominãs vt in prædicamento collocetur. VT autem hoc aliquo modo declaremus, aduertendum est, prædicamentum illud quod per extrinsecam denominationem constituitur, tres potissimum requirere cõditiones ex parte rei denominantis. Prima, vt licèt nõ sit forma inhærens, habeat tñ aliqualem modum formæ, id est perficientis vel actuantis id quod denominat: oã cõis rõ accidentis includit, q̃ sit aliqualis forma eius cui accidit. Secũda, vt illa denominatio per se sit distincta à cæteris generibus prædicamentorum, ita vt in nullo eorũ intrinsecè includatur, quia prædicamenta debẽt esse impermista, & primò diuersa. Tertia, q̃ talis denominatio non sit quasi composita vel aggregata ex formis pluriũ prædicamentorum: quia in prædicamentis solũ constituuntur entia, quatenus aliquo modo sunt per se vna & incompleta. Forma ergo extrinsecè denominans, si has oẽs conditiones habuerit, cõstituetur per se & directè in aliquo ex dictis nouẽ generibus: quãcunq; aũt denominatio extrinseca, quamuis sit aliquo modo realis, non pertinet directè ad aliquod ex nouem generibus, semper est ex defectu alicuius ex dictis conditionibus.

XXXIIII. Actus ergo immanẽtes, quatenus obiecta denominãt cognita aut amata, nõ cõstituũt peculiare genus prædicamẽtale, imò nec peculiarẽ rõnẽ aut speciẽ alicuius prædicamenti, quia, vt postea declarabimus, in ipsa entitate act⁹ immanẽtis tres rõnes possunt cõsiderari, s. actionis, quatenus actiuè fluunt à potentijs, quo mõ spectant ad prædicamẽtũ actionis; & passionis, quatenus intrinsecè aliquo mõ mutant ipsas potentias: & qualitatis, quatenus sunt formæ, q̃ de informãtes ipsas potẽ

A tias. Et sub hac rõne trãsit denominatio horum actuũ aliquo modo ad obiecta: ideoq; nõ constituũt sub ea rõne peculiare genus, vel speciẽ accidẽtis. Primò quidẽ, quia illa rõ denominãdi puenit à tali qualitate ex vi effectus formalis, quẽ tribuit suæ potẽtiæ, nã p eã fertur potẽtia i obiectũ & inde sumitur denominatio obiecti. Et ita intrinsecè includitur i ipsamet rõne talis qualitatis. Vñ fit ẽt, vt nõ denominet obiectũ tanq̃ forma, vel perfectio eius, sed solũ vt terminũ ad quẽ tendit. Et ideò licet in modo denominãdi significetur per modũ passionis, tñ verã rõnẽ passionis non participat. Et ideo in hoc non est simile de actione & passione reali; nam passio est vera affectio subiecti. Actio vero quamuis non sit affectio potẽtiæ agẽtis vt sic, est tñ veluti exercitiũ eius, & ideò cõparatur ad illã per modũ actus; & ita ẽt dicit habitudinem, omnino condistinctam secundũ rationem conceptam, ab habitudine passionis.

Ad secundam difficultatem de loco, veste, & similibus.

B HInc facile expeditur ad secundũ: in quo comparantur locus vt denominãs locatũ & locatum, & vestis vt denominãs vestientem formaliter, & vestitũ, cũ actione & passione. Negatur enim similitudo rõnis, quia forma vt informans & vt denominãs informatũ, nõ dicit duas rõnes diuersas, sed vnã & eandẽ diuersimodè significatã. locus aũt & vestis se habẽt vt formæ, & ita superficiẽ locare nõ est efficere, sed informare, ideoque ipsa vt locãs, & vt denominãs aliud locatũ, non cõstituit duas rationes prædicamentales. Et similiter habitus, qui est formaliter vestiens, & denominat vestitum, vna & eadem forma extrinseca est, cuius informatio illa duo intrinsecè includit: sicut etiam albedo potest dici dealbans, & subiectum dicitur dealbatum.

Ad tertiam & quartam difficultatem de denominationibus artificialibus, & moralibus.

XXXVI. AD tertiũ respõdetur denominationes artificiales, si sint simplices & aliquo modo per se, ad dicta genera pertinere, & huiusmodi est illa denominatio deaurati, quæ pertinet ad
C prædicamentũ habitus, & idem est de similibus: si verò sint denominationes sumptæ ex aggregatione rerum plurium generum, sic nõ oportere vt sub vno prædicamento contineantur, sed satis esse q̃ secundum partes ad illa reuocentur. Et huiusmodi esse existimo denominationem exercitus, populi, Reipublicæ, & similes. Ex quo patet etiã solutio ad quartum: nam aliæ denominationes morales, quæ in eo tanguntur, sumptæ sunt ab actibus immanentibus, prout determinantur ad obiecta, de quibus iam dictũ est. Et peculiari ratione dicuntur aliquando illæ denominationes rationis, quia non requirunt existentiam realẽ rei denominantis, sed ab ea quæ præcessit, desumuntur.

Ad quintam difficultatem de motu, & alijs causalitatibus.

XXXVII. AD quintum de motu, prout comparatur ad actionem, & passionem, varij sunt respondendi modi, de quibus infra latius in prædicamento passionis. Nunc breuiter censeo motum

generatim sumptum, vt dicitur de omni mutatione, idem esse cum passione: nam motus est actus mobilis, & passio patientis, & sicut motus afficit mobile in ordine ad terminum, ita etiam passio. Quòd si præcisè cōsideretur motus, vt est via ad terminum, & illum fieri denominat, nō cōstituit specialem rōnem prædicamentalem, vel quia solum dicit ipsummet terminū in esse imperfecto, & ita reducitur ad prædicamentū eius; vel certè propter duas rōnes suprà tactas in actib. immanétibus, scilicet, quia illa denominatio & est intimè inclusa in formalitate passionis & actionis: & quia non comparatur ad terminū per modū formæ afficientis subiectum, sed solum per modum viæ aut habitudinis tendētis ad terminum sic.n. (vt est probabile) generatio, vt fit in materia prima, habet rationem passionis accidentis illi, tamen vt denominat terminum genitum, nō constituit specialem rationem prædicamétalem, nec se habet vt accidens eius.

XXXVIII. Causalitates aliarū causarum ab efficiente, ad quod prædicamentum spectent. Quod verò in eodem argumento tangitur de causalitatibus aliarum causarum sic expediendū est. Causalitas finalis in re nullum dicit modū distinctum à cālitate agentis, solum dicit intentionalem habitudinem cālitatis ipsius agentis ad finē: propter quod illa cālitas intētionalis potius, quàm realis, dici solet, & motio metaphorica: & ideo necesse non fuit peculiare prædicamentum propter hanc causalitatem cōstituere. Causalitas autem formæ non est aliud quàm eius informatio, quæ intrinsecè pertinet ad esse illius rei quæ per formam cōstituitur: ideoq; non magis informatio, quàm forma, constituit speciale prædicamentum. Vnaquæque ergo informatio ad prædicamentum, genus, & speciem suæ formæ reducitur. Sicut.n. informatio formæ substātialis, quia intrinsecè pertinet ad constitutionem substātiæ, non est accidens, sed aliquid ad prædicamentum substantiæ pertinens, ita proportionaliter dicendū est de informatione quātitatis, qualitatis, &c. Concreta & abstracta accidentiū ad idem prædicamentum spectant. Atq; hinc etiam fit vt abstracta & concreta accidentium ad eadem prædicamenta proportionaliter pertineant, quia vt suprà dicebamus, cōcretū accidētis, prout formaliter pertinet ad genus vel prædicamentum accidentis, solum addit actualē inhæsionem seu informationem subiecti. Causalitas autem materiæ, quatenus ex ea constat compositum, eadem rōne non constitui speciale genus entis qua causalitas formæ: quia enī est causalitas intrinseca pertinens ad constitutioné alicuius entis, præsertim causalitas materiæ primæ respectu compositi, quod est per se vnum. Vnde probabile est talem causalitatem materiæ in re nō esse modum distinctum à causalitate formæ, vt suprà dictum est. Quatenus verò materia est causa generationis rei, ne dicendum est passioné vt passio est, pertinere ad causalitatem materialē, quia est affectio subiecti vt passum est, qui respectus ad causalitatem materialem pertinet, saltem in ordine ad effectum in fieri, vt in superioribus declaraui. Hic autem posterior respectus non habet locum in forma, quia forma vt forma, nō est causa generationis, sed potius effectus.

XXXIX. Obiectioni satisfit. Dices, si rō causæ vel omnis vel aliqua constituit speciale prædicamentū accidentis, cur nō et ratio effectus vt sic? hæc.n. proportionaliter respōdere debent rationi causæ vt causa est. Respondeo rationem esse in promptū ex dictis. Si.n. in effectu consideretur res facta, sic in prædicamento ponitur, vel potius in omnibus prædicamētis, nam in illis non cōstituuntur nisi res creatæ, quę omnes sunt effectus quidam: quanquam ad constitutionem prædicamenti, vel ad diuisionem, de qua nunc agimus, non referat q; res sint actu effectæ seu causatæ, vel qđ causari possint: nā vtroq; modo res sunt eiusdem naturæ & essentiæ quæ in præsenti consideratur. Quo sensu verum est, rem in actu & in potentia eiusdem esse generis & prædicamenti. Si verò in effectu consideretur relatio prædicamentalis, sic in aliquo prædicamēto collocatur simul cum relatione causæ. Si denique loquamur de effectu quoad puram & formalem denominationem effectus, sic eadem ratione non constituit speciale prædicamētum distinctum à reliquis, qua supra dicebamus motū, quatenus est via ad terminum, non constituere speciale prædicamentum: quia esse effectum idē est quod esse terminum motus vel productionis. Vnde in omnibus effectibus talis respectus vel denominatio includitur intrinsecè, vel in actione si actiuè sumatur, quia omnis actio aliquid agit, vel in prędicamento passionis si passiuè sumatur, nā per omnem passionem aliquid fit. Vnam excipio creationem passiuā, quæ prout est fieri sui termini, non est vera passio. Illa verò sub ea consideratione non habet rōnem accidentis: quia cum terminum nō supponat, sed potius ad illum constituendum tēdat, non potest illum respicere vt subiectum, neq; accidentaliter illum afficere: quæ rō communis est etiā cuilibet passioni seu mutationi quatenus ad terminū tēdit, & illum fieri seu factū esse denominat. Et ideo sub ea ratione vel reducitur ad prædicamētum sui termini, vel certè in ratione actionis aut passionis includitur.

Ad sextam difficultatem de quibusdam accidentibus angelorum.

XL. IN sexta difficultate petitur vt explicemus, an rerum immaterialiū accidentia sub his generibus collocentur. Et quia in cæteris res est clarior, specialiter id inquiritur de vbi, & de duratiōnib. angelorum. Quæ res explicanda est ex professo inter disputandum de generibus vbi, & qñ. Et ideo breuiter dicitur, prout hæc sunt accidentia angelorum, sub his generibus comprehendi, etiam si diuerso modo in eis sint, quàm in rebus corporalibus. Nā sicut substantiæ angelicæ diuersum habent essendi modum, quàm corporeæ, & nihilominus ad idē prædicamentū pertinēt, ita & accidentia harum substantiarū cū proportione sumpta possunt habere vniuocam cōuenientiā in proprijs generibus, ratione cuius ad eadem prædicamenta pertineant, vt in singulis videbimus.

Ad septimam difficultatem de proprietatibus prædicamentorum.

XLI. IN septima difficultate quæritur de proprietatibus quas Aristoteles tribuit singulis prædicamentis accidentium, an illæ etiam propria genera accidentium constituant. Ad quod dicendum est breuiter, ex illis proprietatibus quasdam esse quæ cōsistūt in relatione actuali, vel aptitudinali

quæ

quæ ad prædicamentũ ad aliquid vel directè pertinét, vel reducuntur ratione aptitudinis seu connotationis, vt esse æquale, vel inæquale, &c. aliæ addunt solam negationem, vt non habere cõtrarium, aliæ connotant solum aliquid extrinsecum ut habere contrarium, aliæ explicant intrinsecũ modũ propriæ entitatis, vt habere intensionem. Et hæ omnes proprietates non addunt nouũ aliquod genus, vt ex ipsa declaratione satis constat. Quando vero proprietas alicuius accidentis est positiua, & dicit proprium ac specialem modum efficiendi subiectũ cuius est proprietas, tunc illa proprietas pertinebit ad proprium genus accidẽtis, semper tamen spectabit ad aliquod ex nouem generibus supra numeratis: Sic enim figura potest dici proprietas quãtitatis, & habitus potẽtiæ & tamen ad genus qualitatis pertinent. De ratione aũt mensuræ, quæ ibi specialiter tangitur, existimo non pertinere ad essentiam alicuius accidentis; imò neque esse realem proprietatem intrinsecam alicuius prędicamenti; sed solum esse denominationẽ quandam in ordine ad actus rõnis, deque re dicemus latè tractãdo de quãtitate.

Ad vltimam difficultatem de post prædicamentis.

XLII. IN vltima difficultate petitur, cur Aristoteles quasdam res, vel denominationes in post prędicamentis posuerit; si diuisio accidentis per nouẽ genera est sufficiens. Patet autem facile respõsio ex dictis, nam de motu iam dictum est, aliæ verò denominationes non sumuntur ex formis afficientibus, sed ex coexistentia, vel ex connotatione alterius extrinseci, vt esse simul, aut prius, aut habere oppositum, & in vniuersum, [habere,] vt non dicit rationem formæ, nam etiam subiectũ habet accidentia, & totum partes, & res etiã omnino extrinseca haberi dicitur. In his ergo denominationibus nulla interuenit propria ratio accidentis, nisi fortasse quatenus aliqua relatio in eis interuenire potest. Et ideo Aristoteles, vt omnes loquendi aut denominandi formulas, quæ ad doctrinam tradendam cõferre possunt, explicaret, illas in post prædicamentis declarauit.

SECTIO III.

Vtrum prędicta diuisio sit vniuoca, vel analoga.

I. *Ratio dubitandi.* RAtio difficultatis est, quia nullus modus analogiæ hic interuenire posse uidetur. nam accidẽs nõ dicit de cæteris accidentibus attributionẽ ad aliquod vnum sub accidente contentum, vt per se notum est. Quod autẽ omnia sint entia, vel accidẽtia per habitudinem ad substãtiam, nõ sufficit ad analogiam inter ipsa, quia illud ad quod omnia respiciũt, non cõtinetur sub conceptu accidẽtis. Sicut substãtiæ creatæ ẽt sunt substãtiæ per attributionẽ aliquam ad increatã, & nihilominus sunt vniuocè substantię. Neque etiã hic interuenire potest analogia proportionalitatis, quia accidẽtia nõ A sunt extrinsecè aut metaphoricè accidentia, sed propriè & intrinsecè: proportionalitas aũt nõ cõstituit analogiam nisi vbi interuenit metaphora, vel improprietas in aliquo extremorũ, vt supra dictum est. Nã genus ẽt dicitur de speciebus secundũ proportionalitatem, quę veritatẽ ac proprietatem rei non excludit. In contrariũ verò est, quia si accidens esset vniuocũ, esset genus, & cõsequenter nõ essent nouem genera accidẽtium summa.

Prima sententia, Accidens esse analogum.

II. IN hac re ferè omnes qui sentiunt ens esse analogũ ad substantiam & accidens, sentiunt etiã accidens esse analogum ad nouem genera. Ita tenet Caietanus de ente & ess. cap. 7. q. 15. ad 4. In quo inferebatur accidens fore genus, si esse inesset essentiale, & cõe omnibus accidentibus. idẽ tenet Sonci. 4. Metaph. quæst. 1. ubi ad 1. ait, genera prędicamentorum esse primo diuersa; quia in nulla ratione vniuoca conueniunt, & lib. 12. qu. 47. ad 1. etiam ait, primo diuersis nihil esse commune vniuocum. Quod item insinuat Ale. Alẽs. B 5. Metaph. tex. 33. in fine, vbi etiam fauet Philosophus negat enim ea quæ differunt prædicamenti figura, posse resolui in vnum. Sed potest intelligi de vno genere. At obstat hui responsioni, & consequenter fauet huic sñiæ D. Thomas 1. con. Gent. cap. 42. ratione 3. vbi probat nihil prædicari de Deo & creaturis vniuocè, quia nihil prædicatur de eis, vt genus, vel species, &c. quæ ratio applicari potest ad accidens, vel ergo fatendum est esse genus, vel negandum esse vniuocum. Atq; eodem modo fauet Porphyrius, tum enumerando quinque prædicabilia, præter quæ non agnoscit aliquod aliud prædicatum commune, & vniuocum, alioqui illud esset quoddam vniuersale distinctum à reliquis: tum etiam quia in cap. de specie, non alia ratione censet ens non esse genus, nisi quia non est vniuocum. Pręterea Aristoteles 1. Poster. cap. 11. docet, propositionem illam in qua vnum summum genus de alio negatur, esse immediatam: quia nullum est prædicatum superius alicui eorum per quod demonstretur. Non C explicant autem dicti autores qualis sit hæc analogia. neq; in quo fundetur, aut de quo genere accidentium primo dicatur accidens.

Caiet.
Soncinas.
Alensis.
D. Thom.
Porphyrius.
Aristoteles.

Secunda sententia, Accidens esse vniuocum.

III. PRopter quod alij etiam ex D. Thomæ discipulis sentiunt accidens esse prædicatum vniuocum ad nouem genera, ita tenet Soto in cap. 4. Ante prædicam quæst. 2. ad 1. idemque supponit Iauellus 7. Metaphysica. q. ad 3. Antonij And. obijcientis, si inhærentia est communis et essentialis quantitati, & qualitati fore, vt accidens sit genus, respondet. n. vt aliquid sit genus, non sufficere esse cõmune ijs de quibus dicitur, & prædicari in quid, & vniuoce, nisi etiam dicat determinatã naturã: accidens vero nõ dicere determinatã natura, & ideo non esse genus. Supponit ergo habere alias conditiones, l. prædicari in quid, & vni-

Soto.
Iauellus.

vniuocè. Atque hinc colligitur propria ratio huius sententiæ scilicet, quia accidēs, vt sic est commune non tm̄ secundum nomen, sed ēt secundū rōnem, & illa ratio immediatè participatur ab omnibus ijs generibus quibus est cōis, sine vllo ordine eorum inter se, ergo habet oia ad vniuocationem requisita. Consequentia patet ex omnibus dictis supra de analogia entis, antecedēs aūt patet quoad singulas partes, quia accidens in cōi definitur esse ens in alio in sensu declarato sect. j. quæ ratio communis est omnibus dictis generibus, neque vlli conuenit per respectū ad aliud. Nam cum Aristoteles dixit, accidens esse entis ens, nomine entis intellexit ens simpliciter, quod est substantia, vt omnes intelligunt, & constat ēt ex 7. Metaph, vbi hac ratione dicitur substantia prior definitione accidente: nunquam aūt dixit: vnum accidens esse prius definitione, quā aliud, participant ergo omnia accidentia illam rationē sine vllo ordine inter se; nihil ergo illi deest ad veram vniuocationem. Et confirmatur, quia analogata secundaria definiri solent per ordinem ad primum analogatum, sed genera accidentiū, nec sub ratione cōi accidentis, nec vt talia accidentia sunt, definiūtur per respectum ad aliquod ex dictis generibus accidentium, ergo.

Vtriusque sententiæ difficultas aperitur.

IV. QVanquam autem hi autores admittant accidens esse vniuocum, non tamen admittunt esse genus. Reddit autem rationem Soto, quia accidens non prædicatur in quid; quia non significat (inquit) formaliter quidditates accidentium, sed esse eorum in substantia. Falsum tamen assumit in hac ratione, quia accidens non dicit actu inesse, sed aptitudine, quod est de quidditate accidentis, vt supra vidimus. Item quia omnia accidentia conueniunt in aliqua rōne non tantū accidentali & extrinseca, sed ēt essentiali, quæ vno conceptu abstrahi, & vna voce significari pōt, hæc autem ratio significatur nomine accidētis, & nō per modū formæ, vt prædicetur in quale: ergo tā est prædicatio in quid hæc, [Qualitas est accidens,] sicut hæc, [Corpus est substantia.]

V. Aliam ergo rationē insinuat Iauellus, & magis declarat Soto, scilicet, accidens nō esse genus, quia nō habet differentias extra sui rōnem; nam omnis modus, quo pōt accidens determinari ad quantitatem, qualitatē, & similia, est ēt accidens, est autem de ratione generis, vt sit extra rōnem differentiarum, id est, vt secundū præcisos conceptus in eis non includatur, nec per se de illis dicatur vt constat ex doctrina Aristo. 3. Metaph. tex. 10. Quæ ratio est consentanea doctrinæ Scoti in 1. dist. 3. quæst. 3. art. 2. & dist. 8. q. 2. vbi iuxta doctrinam Aristotelis ait ens non esse genus non quia non sit vniuocum, sed quia prædicatur in quid de aliqua differentia.

Scotus.

VI. Hanc verò rationem in simili impugnat Ferrariēsis 1. cont Gent. c. 32. dicēs rectè quidem cōsequi si prædicatum sit ita commune, vt non habeat differentias extra sui rationem, nō esse genus vt Aristoteles planè docet, tamē proximā huius

Ferrar.

A rei causam esse, quia tale prædicatū non pōt esse vniuocum: nam si esset vniuocum, haberet differentias de quarū intellectu nō esset. Quia esse extra conceptum differentiarū non est de prima, & essentiali rōne generis, nā illa solum est negatio quædā; ratio aūt generis positiua est: est ergo illa negatio cōcomitans aut necessario cōsequens rōnem generis. Et ideò à posteriori rectè infertur, id quod non habet illam conditionem, non esse genus: multò verò melius sequitur à priori, quidquid habet positiuā rōnem generis, habere ēt conditionem illam. Et ideò repugnat dicere aliquid esse vniuocum, & prædicari in quid de multis essentialiter diuersis, & nō habere differentias extra sui rōnem: quia hoc est dicere aliquid habere completam rōnem generis positiuam, & non proprietatē negatiuam per se consequentem talem rōnem. Et confirmatur, nam omne vniuocū dicit formam vnam ab inferioribus abstrahibilē, quæ in plura essentialiter diuiditur: ergo vel per differentias propriè sumptas, de quarū intellectu nō sit, & habetur intentum, vel per diuersos B modos essendi, & hoc repugnat. Primò, quia duæ species qualitatis v. g. sunt quidditatiuè accidētia, & tamen conueniunt in eodē modo essendi. Secūdo, quia modi essendi non sunt de essentia rei creatæ, cū in creaturis esse distinguatur ab essentia: diuersitas aūt accidentiū est essentialis. Tertiò, quia si in albedine v. g. essent duæ quidditates: vna accidentis, & altera differentiæ, & ita neutra, diceretur in recto de albedine, quia pars non prædicatur de toto, neque albedo esset vnum simpliciter. Hæc enim ratione ad accidens applicatur. VII.

Verumtamen hæc obiectio non est magni momenti. Nā q̄ genus debeat esse natura ita limitata, vt possit præscindi à differentijs quibus cōtrahitur, per se primo pertinet ad rōnē generis, vt ex Aristot. citato loco sumitur, & 4. Topic. cap. 6. loco 64. & 91. Nota tamē, quòd illa proprietas per negationem declaretur, nam per illam negatio- C nē circumscribitur positiua proprietas, & cōditio naturæ genericæ, q̄ talis natura sit ita limitata, & præcisa, vt sit apta ad componendum metaphysicè cū differentia specificā naturā, hoc autē D tm̄ concomitanter, & consecutiuè, sed essentialiter cōuenit generi, vt genus est. Quod patet, quia speciei essentiale est componi ex genere, & differentia, sed genus essentialiter respicit speciem: ergo de essentia generis est aptitudo ad componendā speciem: in hac aūt aptitudine essentialiter includitur quod sit natura secundū rōnem præcisa à differentia. Sicut è cōtrario, de rōne differentiæ est vt secūdum rationem sit præcisa a genere: ita comparantur hæc duo vt actus, & potētia Metaphysica. Vnde est oportunū proportionale argm̄, nam de ratione materiæ primæ est q̄ sit entitas cō distincta à forma, quæ distinctio, licet sit negatio per eam tamen indicatur limitatio & potentialitas materiæ, quæ necessaria illi est, vt possit esse essentialis pars physica apta ad componendum compositum per modum potentiæ: ergo proportionali ratione est de ratione generis, vt metaphysicè sit extra rationem differentiæ.

VIII. Ad rationē quidditatiuam generis quid requiratur.

Quapropter negandum est integram rōnem quidditatiuam generis in hoc contineri, q̄ sit prædicatum vniuocum, & in quid, & commune ad plura essētialiter diuersa, nisi sit determinata natu-

turæ

turæ quæ possit habere differentias extra sui rationem. Quæ particula satis insinuatur in rõne generis cum dicitur esse id, quod prædicatur in quid de plurib. differentib. specie, quia species ad quã genus dicit relationẽ per propriã differentiã additã generi constituitur. Vnde licèt admittatur accidens esse vniuocũ & prædicari in quid, negãdũ est prædicari propriè de plurib. differentibus specie, sed de plurib. primò diuersis, seu differentib. genere: quia summa genera non sunt species, ẽt si habeant commune prædicatum vniuocum, quod sit quasi transcẽdens respectu illorum. Nec refert, ꝙ accidens prædicetur de albedine, & nigredine, v.g. quæ specie differunt, quia non prædicatur de illis secundum immediatam habitudinem, & relationem (quo modo intelligenda est ratio generis) sed medijs generib. primò diuersis.

IX. Ad confirmationẽ autem Ferrariensis eligẽda est posterior pars dilẽmatis, nempe huiusmodi prædicatum cõe posse determinari per intrinsecos modos, qui non sint propriè differentiæ. Iam enim supra, tractãdo de conceptu entis, declarauimus qualis sit ille modus determinationis, quo cõe prædicatum transcendens põt limitari ad determinatas naturas, absq; propria compositione cum differentijs, in quibus nõ includatur, sed per solam confusam aut distinctam conceptionẽ intellectus. Et quidem si obiectiones Ferrariensis essent efficaces, nõ minus probarent de cõceptu analogo, quam de vniuoco, neutrũ tamen probãt. Ad primam n. respõdetur, duas species qualitatis cõuenire in modo essendi generico aut prædicamentali: non tñ cõuenire in illo modo essendi in quo res alterius prædicamenti cõueniũt: accidẽs aũt distinguitur in suprema genera per varios modos eorũ, non per modos eiusdem prædicamenti. Quocirca, quamuis accidens diuidatur per modos essendi in varia genera, non tamẽ dicitur de solis rebus primo diuersis p illos modos, sed ẽt de rebus distinctis sub illis modis. Adde ꝙ licet differentiæ albedinis, & nigredinis sint propriẽ differentiæ respectu coloris vel qualitatis non tñ respectu accidẽtis, sed respectu illius sunt tm̃ modi essendi primo diuersi, quia nullum habent cõe genus, sed solum ipsum accidens quod quidditatiue includunt. In secũdo argumẽto cõmittitur æquiuocatio, quia cũ agimus de modis essendi non intelligimus de esse existentię actualis, sed de esse essentiæ, vel de aptitudine essendi, vel potius inhærendi hoc vel illo modo. Tertia vero ratio minoris momenti est, nã solũ sequitur ĩ qualitate esse duos cõceptus quidditatiuos: vnũ confusum & cõem accidentis, aliũ propriũ qualitatis, quod non obstat quominus cõceptus qualitatis sit simpliciter & per se vnus, quia ratio accidentis ad illam per se determinatur; neq; etiam impedit quominus accidens prædicetur de qualitate non per modũ partis, sed per modum totius potentialis. Et idẽ dicendũ est de modo illo quo accidens determinatur ad esse qualitatis si abstractè cõcipiatur, maximè cũ eius cõceptus ex parte rei, & rationis formalis cõceptæ non sit alius à cõceptu ipsius qualitatis, sed solũ ex modo concipiẽdi, vt in superiorib. diximus. Itaque rõnes illæ non sunt efficaces contra dictam sententiam.

X. Maior mihi difficultas est in applicãda prædicta ratione vel respõsione ad materiã in qua versamur. Aut enim est sermo de accidente vt abstrahit à completo & incompleto, aut de accidẽte cõpleto: Priori modo, licet sit verum nõ posse habere differentia extra sui rõnem, quia non potest accidens contrahi, nisi per accidens saltem incõpletum, sicut de substãtia proportionaliter diximus nõ tamen est verum, accidens sic conceptum esse vniuocum. Quia sicut substantia nõ dicitur vniuocè de substantia completa, & incõpleta, seu de speciebus & differentijs substãtię, ita & accidens nõ dicetur vniuocè de completo, & incompleto. Est enim eadem proportio, nam rõ accidẽtis simpliciter ac per se primo saluatur in forma accidentali, quæ propriè ac per se respicit substantiam, in differentijs autem accidentalib. tantũ est secundum quid: neque enim differentiæ propriè dici possunt formæ accidentales, sed aliquid formæ accidentalis. At vero si sermo sit de accidente completo nõ potest, vt videtur, procedere respõsio data: nam si accidens sic sumptum vniuocũ est, nõ potest negari quin habeat differentias extra sui rationem: nihil ergo illi deerit ad veram rationem generis. Antecedens patet primò, argumento facto à simili de substantia, quia, vt illa sit genus, satis est quod substantia completa contrahatur per incompletam. Secundo quia reuera accidens cõpletum non includitur intrinsecè in cõceptu accidentis incompleti: omnis autem differentia accidentis est accidens incompletum. Tertio quia alias non possent assignari genera summa in singulis prædicamentis accidentium: quia non potest quantitas contrahi, nisi per differentiam quę sit quantitas incompleta, & sic de alijs. XI.

Responderi potest, in rõne accidẽtis nihil esse incompletum, quia rõ accidẽtis imperfecta valde est, & talis, vt integre ac cõpletè seruetur ĩ quolibet minimo accidẽte, etiam si sub inferioribus rationibus accidentium incompletum censeatur vt verbi gratia pũctus incompletũ quid est in ratione quantitatis: at verò in rõne accidẽtis est cõpletum accidens, quia tam vere inest, quam quodlibet accidens perfectum. Sed hęc responsio difficultate nõ caret, vt patet ex supra dictis de diuisione accidentis in completũ & incopletum, viz. n. potest reddi sufficiens, rõ, cur illa duo membra locum habeãt in quolibet prędicamento accidentis & non in accidente vt sic. Nec etiam videtur posse negari, quin formæ integræ, v. g. quantitatis, & qualitatis, habeant inter se aliquam connexiõ realẽ, quã non habent cũ suis differẽtijs cõstituentibus, vel contrahentibus, quia differentiæ præcise ac formaliter sumptę non sunt propriè formę, sicut in formis substantialibus datur conuenientia in ratione cõi formæ substantialis, quę non conuenit differentijs, quibus cõis conceptus substantialis formæ contrahitur ad hanc vel illa speciem substantialis formę. Et illo conceptu qui directe communis est ad formas substantiales, dici potest concipi forma substantialis completa in cõi, qui conceptus non est dubium quin habeat differentias extra sui rationem: ergo pari ratione ratiocinari possumus in formis accidentalibus. Difficile ergo est admissa vniuocatione accidentis, rationem reddere cur non possit abstrahi aliquis conceptus accidentis genericus ad prædicamenta accidentium. Ac propterea alij vt hanc difficultatẽ fugiant, vniuocationẽ negãt

dus-

ducuntur tamen solo argumento ab inconueniē- A ti, & non declarant quo modo sine ordine accidentium inter se sit analogia. Hæc ergo est difficultas huius controuersiæ.

Quæstionis resolutio.

XII. Accidens ut comprehendit nouem genera, analogum est. IN hac ergo re censeo in primis, Accidens in tota sua latitudine, vt comprehēdit nouem genera non esse vniuocum, sed analogum. Hanc conclusionem, maximè mihi persuadeo propter ea genera accidentium, quæ solū extrinsecè circunstāt aut denominat: illa.n. non sunt cum ea proprietate inhærētia, cum qua insunt cætera accidētia, quæ sunt veræ formæ informantes. Quod re ipsa & exēplis facilè constare pōt. Quis enim existimet cum ea proprietate & veritate vestem afficere aut informare hominem vestitum, qua albedo hominem album, aut scientia scientem? Item quomodo actio, vt actio existimari pōt cum eadem proprietate afficere vel informare agens, in quo non recipitur, ac passio passum in quo inest. Existimo ergo, accidēs primariò cōuenire his accidentibus quę propriè insunt & efficiunt subiecta sua: deinde verò per trāslationē aut similitudinē B valde imperfectā deriuatum esse illud nomen ad alia, quę quodammodo imitantur illam rōnem. Vnde probabile mihi est hic interuenire analogiā proportionalitatis: nā illa maximè propriè dicūtur accidentia quę insunt: hinc verò dicta sunt accidentia, quę sunt circa substātiā, vt habitus, locus cōtinens. Item quæ sunt à substātia: nam certe esse in, & esse ab, videntur habitudines adeò diuersæ, vt nō nisi sm̄ quandā proportionalitatem ab eis sumptū sit nomen accidentis, & idō actio, vt actio, sicut nō dicit [esse in] propriè sumptū sed esse ab agente, valde analogicè, & impropriè dicitur accidens agentis, vel potius accidere ipsi, quatenus illud denominat quadam denominatione, quæ contingenter de eo dicitur, potestque ei conuenire, & non conuenire. Igitur cum accidens, vt cōe est nouem prędicamentis, sub se comprehendat tum ea quæ propriè, & internè insunt, tum etiam quæ adiacent, vel circunstant rem, & actiones quæ a re manant, eique non insunt, non pōt C sub hac communi ratione esse vniuocum ad ea omnia, quæ sub se complectitur. Atque hinc sumitur regula generalis multum, omnia illa, quę per solam extrinsecam denominationem alicui accidere dicuntur, analogicè tm̄ vocari accidentia, quia illa in modo denominandi cōtingenter imitantur, cum tamen verè nō insint, sed ad modum inhærentium se habeant. Quæ aūt prædicamenta hunc modum extrinsece tantum accidendi habeant, ex singulorum tractatione constabit.

XIII. Secunda assertio. Secūdo dicendum est probabile esse, accidens, vt dicitur de entitate, & de modo accidentali, vniuocum non esse, probabilius tm̄ videri solam illā diuersitatem non semper sufficere ad analogiam cōstituendā. In hac assertione quid per entitatem vel modum accidētalem intelligamus, supponendum est ex dictis supra disp. 7 de distinctionibus & in disp. 16 de forma accidentali. Et inde potest suaderi prior pars assertionis, nam accidentalis entitas habet proprium modum informandi, & inhærendi: modus autem accidentalis non ita: ergo videntur analogicè conuenire in rōne formæ A accidentalis, & in ratione accidētis, nam accidēs idem significat quod accidētalis forma. Item, ratio entis longè diuersa ratione, magisque diminuta inueniri videtur in his quæ tantum sunt modi quam in his quæ habent propriam entitatē, ergo cum ratio accidentis rationem entis includat, & illa diminutè, & tm̄ secundum quid inueniatur in modis accidentalibus comparatione accidentalium entitatū: ergo dicetur accidens analogicè de his. Cuius etiam signum esse pōt, quod entitas accidentalis saltem per Dei potentiam potest per se, & sine subiecto conseruari, modus autem accidentalis nulla ratione esse potest nisi actu coniūctus, & modificans rem, cuius est modus.

Nihilominus tm̄ posterior pars conclusionis ex eo satis probari videtur, q in eodem prædicamento accidentis continentur non tantū species quę habent proprias entitates accidentales, sed ēt quæ tm̄ sunt modi aliarum rerum: vt in genere qualitatis continetur calor qui propriam entitatem habet, & figura quæ tantum est modus, & densitas quæ est ēt modus, imò de potentia idem aliqui existimant, & alij idem opinantur de actu immanente, ēt si sit qualitas. Ergo qualitas vniuocè B dicitur de proprijs formis, seu entitatibus, & de modis qualificātibus: ergo ēt accidēs dicitur vniuocè de illis, nā cū accidens sit de essentia qualitatis, nō potest qualitas vniuocè cōuenire his, quibus nō conuenit simpliciter, & vniuocè rō accidentis. Ex quo vlterius colligimus, etiā si entitas & modus accidentalis ad diuersa prædicamenta pertineāt, eam diuersitatem in ratione modi idētitatis non sufficere ad analogiam cōstituendam: nam quoad hoc eadem est ratio, siue talia accidentia sint diuersorū prædicamētorum; siue eiusdem. Et a priori rō est, quia illa diuersitas entitatis, & modi ex se nō cōstituit aut habitudinē, aut subordinationem inter oīa illa, quæ talia sunt. Vnde licet vnū sit imperfectius alio, non tm̄ dicitur accidens per habitudinem ad aliud, & ideo hoc non satis est ad analogiam. Eo vel maximè, quod licet modus sit ex suo genere minus perfectus, quam entitas, tamē in particulari aliquis modus potest esse perfectior aliqua entitate, vt modus substanC tialis est perfectior entitate accidentali: igitur illa diuersitas perfectionis nō semper sufficit ad analogiam constituendam.

XV. Tertia assertio. Ex his ergo dico tertio, Quantis accidēs in tota sua amplitudine non sit vniuocum, nihilominus respectu aliquorum negari non pōt, quin de eis vniuocè dicatur. Probatur primò ex dictis, quia saltē dr̄ vniuocè de oībus speciebus eiusdem pdicamenti, vt de calore, & frigore. Secūdo quia ēt dicitur vniuocè de entitate, & modo accidentali saltem cū inter se non habēt habitudinē, aut dependentiā. Tertio, quia etiā vniuocè respicit quātitatem, & qualitatem quatenus sunt propriæ formæ accidentales realiter distinctæ à subiecto, illudque informātes. Nam respectu illarum nulla ratio analogiæ inueniri pōt: aut enim erit analogia proportionalitatis, & hoc non, nām intercedit ibi vera conuenientia & similitudo realis; aut erit analogia proportionis, & hoc ēt dici non pt̄ quia de neutra dicitur p habitudinem ad aliā, ut per se notum uidetur. Quod enim qdam aiunt, dici prius de quātitate, quia qualitas inhæret substantiæ media quātitate, apertę falsum est, nā potius

ttus qualitas ex suo genere est perfectior quãtitate cũ in rebus spiritualibus inueniatur. Quòd vero in rebus corporalibus qualitates supponãt quãtitatẽ non solum non est indicium analogiæ, verũ et non est argumentũ ꝙ quãtitas sit perfectior omni corporea qualitate, quia solum supponitur vt conditio quædam necessaria, vel per modum potentiæ passiuæ: qualitas vero est per modum actus: nulla est ergo rõ analogiæ inter quãtitatem & qualitatem respectu accidentis. His ergo modis est aliqua vniuocatio in accidente, licet ipsum non sit vniuocũ in tota sua latitudine, nõ .n. repugnat idem nomen esse vniuocũ respectu aliquorũ, licet non sit respectu suorum omniũ significatorũ, vt supra inter disputãdũ de ente diximus.

XVI. Obiectio. Sed insurgit statim difficultas superius tacta, nimirum dari aliquẽ conceptũ accidentis communem multis prædicamentis, qui propriè sit genericus. Nã licet ex dictis sufficienter habeatur, accidens non posse esse genus ad omnia nouem prædicamenta, quia vt sic non est vniuocum sed analogũ tamẽ aliquis conceptus accidentis magis contractus esse poterit genus ad aliqua prædicamenta, vt si sumatur accidens solũ propriè pro eo qđ verè inhæret, aut intrinsece afficit subiectũ, aut strictius pro entitate, & propria forma accidẽtali vt distinguatur à modo, & cõis sol\~t qualitati, & quantitati. Sic & est quid vniuocum, & quidditatiuum, & potest habere differentias extra sui rationem, vt supra declaratum est.

XVII. Solutio. Respondetur negando sequelam, quia nullus cõceptus potest abstrahi à rebus diuersorum prædicamentorũ ita vniuocus respectu aliquorum, quin aliqua ex parte includat analogiã respectu aliorũ, vel transcendentiã repugnantem rõni generis. Vt, si accidens intrinsecè afficiens sumatur vt quid cõe ad entitatem, & modũ accidentalem, licet secundum eam rõnem possit habere vniuocationem, tamen vt sit multa sub se comprehendit, quæ in nullo prædicamẽto directè collocãtur vt modum inhærentiæ, qui per se, se intrinsecè afficit tum formam inhærentem, tum etiã subiectum cui inhæret, & quamuis sub tali rõne sit incompletum accidẽs, tamẽ absolutè, & in latitudine entis fortasse nõ est magis diminutũ ens, quã modus vbicationis, aut passionis, quæ propria prædicamenta constituunt. Quo fit, vt de huiusmodi conceptũ accidentis vere dicatur, nõ posse ita abstrahi vt sit communis ad sola accidentia completa, id est, quæ directè in prædicamentis accidentium collocantur, ideòque non posse esse genus, neque habere differentias extra sui ratione, neq; omni carere analogia.

XVIII. Rursus si accidens sumatur pro entitate propria & forma accidẽtali, sic solũ videtur quidam cõceptus cõpositus ex duobus simpliciorib. conceptibus analogis, nã conceptus formæ vt sic analogus est ad formã substantialem, & accidentalẽ. Ille vero modus qui additur, cũ dicitur accidentalis, non potest esse ita determinatus, & proprius aliquorũ accidentiũ, quin ex se cõmunis sit omnibus, nam omnia habent accidẽtalem modũ afficiendi: illa ergo cõuenientia quasi trãscendentalis est, ideoque non potest constituere cõceptum genericũ, etiam si alias sit vniuocus respectu aliquorum, vel etiã si ex coniunctione plurium cõceptuũ analogorũ sumatur, vt proprius, seu determinetur ad talia significata. Ratio vero à priori esse videtur quia hęc genera summa habent primariam quandam diuersitatem in modo afficiendi, quod maxime notum apparet in quãtitate, & qualitate, & ideo nulla est cõuenientia inter eas secundum proprias rationes earum, sed solum in ratione accidendi (vt sic dicam) quod ex se commune est alijs. Plus ergo requiritur ad rationem generis quam ad rationem vniuoci prædicati et in quid, nam ad vniuocationẽ sufficit propria & vniformis, seu immediata habitudo ad plura secundum eãdem rationem, ad genus autem ultra hoc necessarium est, vt nec transcendentiam habeat in formali ratione sua, neque analogiam respectu aliquorum, quod etiam ad rationem proprij vniuersalis necessarium est. Et hactenus de hac diuisione.

DISPVTATIO XL.

De quantitate continua.

Quãtitas inter accidentia cur primo collocata.

Ristoteles tam in libro Prædicamentorum, quã in 5. Metaph. & alijs locis vbicunq; summa genera, seu Prædicamenta numerat, inter accidẽtia primũ locum tribuit quãtitati: quia licet, qualitas ex suo genere perfectior sit, tamen quoad nostram cognitionẽ, quæ circa corporalia pręcipuè versatur, q̃titas est quodãmodo prior, & quasi fundamentũ aliorum accidentiũ, ac propterea hunc eundem ordinem seruandũ esse censuimus. Quamuis autem rõ quantitatis abstrahi soleat a quantitate continua & discreta: ob maiorẽ tamen claritatem, & breuitatẽ nõ instituimus disputationem de quãtitate in cõmuni sumptã, quia vix potest eius essentialis ratio in ea cõmunitate declarari. Vnde Aristoteles in Prędicamentis nulla quantitatis in communi definitione pręmissa, statim illam diuisit in cõtinuam, & discretam. Quia ergo essentialis ratio quantitatis, prout est verum accidens a substantia distinctum, quantitate continuã requiritur (nam discreta vt infra dicemus, solum est plurium quantitatum, vel rerum quantarum multitudo) ideo in hac disputatione omnia quæ ad quantitatem cõtinuam pertinent, explicabimus; in sequenti vero disputatione de quantitate discreta dicemus, & alia quæ ad vtriusque comparationem, & considerationẽ pertinent, complebimus. Prius tamen aliqua in communi, ut significationes saltem terminorum intelligantur, præmittemus.

SECTIO I.

Quid sit quantitas, præsertim continua.

N hac sectione non tam quid res sit, quã quid nomina significent declarare intẽdimus, & simul et, in summa redigere, quæ de quantitate Aristoteles tradit lib. 5. Metaph. cap. 13. I.
Vbi generalem prius descriptionem: deinde diuisiones quantitatis assignat.

Descriptio

Descriptio quanti, ab Aristotele tradita, exponitur, propositis nonnullis difficultatibus.

II. Ex sententia igitur Aristotelis dicendum est, [Quantum esse quod est diuisibile in ea, quæ in sunt, quorũ vtrumq; vel vnũquodq; vnũ quid & hoc aliquid aptum est esse.] Vbi primũ interrogare potest aliquis, cur Aristoteles non quantitatem sed quantũ definiat, cũ ad explicandã quantitatis rõnem nõ tam aptũ sit ipsum concretũ, quã abstractũ. Quãta enim dicũtur non solũ ea quæ per se, sed & quæ per accidens quanta sunt: vnde illis omnibus, vt statim dicemus, conuenire põt tota illa definitio. Per eam ergo non explicatur conuenienter ratio quantitatis, sed ad summum indicatur quæ nam res quantæ appellari soleant.

III. Ac præterea, quod difficilius videtur, tota illa descriptio multis rebus conuenit quę quantæ nõ sunt, & aliquibus rebus non conuenit, quæ solẽt quãtæ appellari. Prior pars probatur primo quia inter substãtias ea quæ constat materia, & forma realiter diuisibilis est in illas, quæ illi insunt, intra illam formaliter sunt, cũ ex illis componitur. Secũdo, est hæc substantia diuisibilis in suas partes substãtiales integrates. Neq; satis est respondere, hoc habere substantiam rõne quãtitatis, nam etiamsi substantia absque quantitate conseruata intelligatur erit diuisibilis in suas partes substantiales, cũ illæ semper maneant realiter distinctæ. Atque idẽ argũ fieri põt de materialibus formis accidentalibus, vt de albedine, & similibus, quæ diuisibiles sunt in partes entitatiuas, idque dupliciter, scilicet, vel secundum extensionem, vel secundum intensionẽ, & hanc posteriorẽ diuisibilitatẽ per se habẽt, & nullo modo per quãtitatẽ: Præterea, quidam sunt modi substantiales, vel accidentales, qui diuisibiles sunt, & nullo modo sunt quanti. Antecedẽs patet, nam vnio animę ad corpus diuisibilis est, nã ablata vna parte corporis aufertur pars vnionis animæ ad illam, manente alia partiali vnione ad cæteras partes corporis. Similiter modus præsentiæ, quem angelus habet in loco adæquato, diuisibilis est, cum possit una pars eius tolli manente alia, & tamen hi modi esse spirituales sint, non sunt quanti.

IIII. Altera verò pars, nimirum ꝙ aliqua quanta non sint hoc modo diuisibilia, patet: Nã primis cœlũ est quantum, & nõ est illo modo diuisibile. Item minimum naturale non est diuisibile, licet quantũ sit. Idemq; forte est de corpore heterogeneo animalium perfectorum, non. n. põt diuidi, quia altera saltẽ pars desinat esse [hoc aliquid.] Et antea etiã. Præterea idem patet de tẽpore, & motu, & aliis successiuis: hæc. n. quanta sunt ex omnium snia, & tamẽ non sunt diuisibilia in ea quę in sunt, nam partes quibus constant, eis non in sunt sed quædam futuræ sunt, alia iã præterierunt: & deinde eo modo quo hęc sunt diuisibilia in suas partes, illæ partes non sunt tales vt post diuisionẽ vnaquæq; earũ apta sit per se esse, [vnum quid] esse, nã cũ illę partes in successione consistant nõ possunt ita diuidi, vt simul vtraq; maneat in rerum natura. Deniq; numerus est quoddã quantũ, & tamen vt sic non est diuisibilis, ꝙ patet, quia est

A actu diuisus, repugnat aũt simul esse in actu, & in potẽtia. Vel certe si numerus est aliquo modo diuisibilis, etiã numerus angelorũ diuisibilis erit & tamen non censetur esse aliquid quantum.

Declaratur definitio, & prima soluitur difficultas.

Nihilominus Aristotelis descriptio sufficiens & optima est, præsertim si eius mentem, ac institutũ in eo loco consideremus. In toto n. illo lib. 5. Metaph non tam rerũ essentias quam plurium vocum varias significationes declarat, atq; ita per illam descriptionem magis explicat quid hoc nomen quantum significet, quam quid proprie, & secundum suam essentiam quantitas sit. Quamquam, dum hoc manifestat per quendam effectum, aut signũ nobis notius, simul innuit quid ipsa quantitas sit. Itaq; duabus de caussis potius nõie concreto quanti vtitur, quam abstracto. Prior est, quia concreta nobis notiora sunt, & ex eis tanq; ex effectibus facilius cognosci possunt abstracta. Atq; ita cũ quantũ dicitur esse, [Quod est diuisibile,] &c. per hoc significatur, quãtitatem esse id à quo res quanta habet vt illo modo diuisibilis sit, in quo iã innuitur propria rõ & essentia quãtitatis, vt inferius latius declarabimus. V.

B Secunda ratio est, vt indicet peculiarem conditionẽ quantitatis, quæ non solum est forma, qua aliud est quantũ, sed & ipsa quanta denominatur quia non solum ipsa est ratio ob quam alia sunt extensa, & diuisibilia, sed etiam ipsa in se extensa est, & diuisibilis, neque enim potest ipsa extendere rem aliam, nisi simul coextendatur illi, & suas proprias partes habeat correspondentes partibus sui subiecti. Eadem ergo forma, quatenus partes substantię extendit, quantitas dicitur, vt infra dicemus: quatenus vero ipsamet het partes, se se natura sua extendentes (vel ve sic dicam) loco excludentes, sic etiã ipsa q̃ta denominatur & vt sic etiam diuisibilis est. Ob hanc ergo caussam non solum per modum abstracti, sed etiam per modum concreti describi potuit. VI.

Singulæ definitionis particulæ declarantur.

C Explicatio definito, alias difficultates, quæ contra definitionem procedunt, soluamus declaranda breuiter est definitio. In qua primũ dicitur, [Quantũ esse diuisibile in ea quæ insunt,] id est, in ea quæ in ipso quanto formaliter ac realiter sunt. Quæ particula posita est ad excludenda ea quæ tm virtute in aliquo continetur, vt elementa in mixto. Quanqua. n. mistum in elementa resolui potest, tamen illa res non sunt in eo, nec formaliter sub ea rõne est quanta, quia elementa in misto nõ insunt formaliter, sed virtute tantum. Ex quo obiter intelligitur, partes quãti in quas ipsũ diuisibile est actu esse in ipso quanto secundum suasmet entitates partiales, nam licet ante diuisionem nulla in [vnũ quid, & hoc aliquid,] sed hoc habeant per diuisionem, vt hic Aristoteles dicit, tamen secundũ eam entitatẽ in qua per diuisionẽ possunt fieri [hoc aliquid,] realiter ac formaliter sunt in ipso quanto ante diuisionem. VII.

Additur vero in definitione, tales debere esse has VIII.

has partes, vt etiã post diuisionem possit vtraque vel vnaquæq; , id est singulæ earũ, siue duæ sint siue plures, esse [vnũ quid, & hoc aliquid.] id est, per se se, vt vnum quoddam totum ab alijs separatũ, manere. Per quã particulam excluduntur à rõne quantitatis omnia composita, quę licet tn sua cõponẽtia diuidi aut resolui possint, nõ tamẽ ita, vt vtrumq; per se se manere possit, vt [vnũ quid, & hoc aliquid.] quod ex solutione argumentorũ cõstabit. Insinuatur etiam tacitè in illa particula omne quãtũ, ẽt si minimum sit, semper esse diuisibile in ea quę insunt,] ita vt post diuisionẽ quod libet eorum in quæ diuiditur sit [vnũ quid,] & cõsequenter, illã diuisibilitatẽ quantũ est ex vi quãtitatis non posse terminari, nisi diuisio perueniat ad non quanta, quod inuenitur in sola quãtitate discreta secundum propriam rationem suam, nõ vero in continua, quia illa componitur ex vnitatib quæ non sunt numeri, hæc vero constat partibus quantis, & finẽ illis esse non potest.

Soluitur prior pars secundę difficultatis.

IX. Per illam ergo particulam excluditur resolutio substantiæ cõpositæ in materiam, & formã quia licèt hæ vere insint in composito, tamẽ non sunt aptæ vt post separationem vnaquæque earũ sit [vnum quid,] quia saltem forma statum perit. Nec refert, quòd in morte hominis vtraque pars separata maneat, quia saltẽ ex parte materiæ non manet per se vt [vnum quid,] sed semper manet vt pars alterius cõpositi, quod in propria diuisione quanti non est, sed est necessarium. Neq; item refert, quòd Deus possit formam & materiã per se post separationẽ conseruare, q̃a illud est præter naturas rerũ: hic autẽ est sermo de diuisibilitate quã res habet ex natura sua. Atq; ita satisfactum est priori difficultati de diuisione substantię cõpositę in partes essentiales.

X. Quod verò attinet ad aliam partem de diuisione materialis substãtiæ in partes integrales, benè ibi responsum est substantiam materialẽ non esse hoc modo diuisibilem nisi ratione quantitatis. Vnde cũ dicitur, [Quantũ esse quod est diuisibile,] vel sub intelligendum est quod per se & rõne sui est diuisibile, si descriptio soli quantitati accõmodãda est: vel si generatim attribuatur omni quanto, cũ proportione tribuenda est: nã quod est per se quantum est per se diuisibile, quod vero est per accidẽs quãtũ, vel per aliud, eode modo diuisibile erit. Substantia ergo materialis sicut est quãta per aliud, ita etiam diuisibilis est. Idemque proportionaliter est dicendum de qualitatib. & alijs accidentibus materialibus, quatenus diuisibilia sunt, de qua re infra latius erit dicendũ. Obiectio aũt ex casu illo supernaturali, in quo Deus cõseruaret substãtiã materialẽ sine q̃titate, multa supponit inferius tractanda. Primũ, q̃ possit substantia sic conseruari, secundum, quod sic conseruata habeat partes integrãtes, & vnionẽ earũ, tertium q̃ posset tunc diuidi in eas partes, quæ post diuisionem per se manerent. Suppositis tñ duob. primis de tertio dicendũ est substantiã sic existentẽ non esse naturaliter diuisibilẽ actione physica, & naturali de qua diuisibilitate Aristoteles loquitur

A dicit; potest propriè diuisio quantitatiua. Et ratio est, quia corpus non est naturaliter diuisibile, per naturalem actionẽ, nisi quatenus vnum corpus expellit aliud, aut partes eius a loco quem antea occupabat, vnde hæc diuisio nũquam fit nisi interecedente aliquo impulsu, & motione locali. Substantia aũt quantitate carens nec posset impellere aliud corpus, nec ab eo impelli, nec etiam posset a suo loco excludi ab alio corpore, q̃a non esset in loco, quantitatiuo modo, nec esset impenetrabilis loco cum quolibet corpore, & ideò non esset naturaliter diuisibilis. Quod vero talis substantia in eo casu posset à Deo in partes suas diuidi, nihil ad præsens refert, quia illa neq; esset naturalis diuisio, neque esset quantitatiua, sed diciposset entitatiua.

Atque hinc facile patet responsio ad alias instãtias de modis diuisibilib. Nam in primis in eis, nõ habet locũ diuisibilitas materialis, & quãtitatiua. Deinde hoc explicatur ex illa particula [Quorum vtrumque, vel vnumquodque, vnum quid aptũ est esse, per q̃ illa oĩa excluduntur: nam illa possunt augeri, vel minui, non tamen propriè diuidi. Diuiditur. n. propriè res, q̃n ablata vnione, B partes, quæ erãt vnitæ, separatæ conseruantur: minuitur aũt absque diuisione quando aliquid eius destruitur, & non manet. Sic ergo in primis accidit in latitudine intensiua qualitatis: põt. n. à qualitate intensa aliquis gradus auferri, & in eo sensu põt dici latè diuisibilis, non tamen possunt duo gradus eiusdẽ qualitatis intensæ (saltem naturaliter) ita separari, vt vterq; in setũ natura maneat, & sit vna qualitas: est ergo valde diuersus ille modus diuisibilitatis qui conuenit qualitati rõne intẽsionis ab eo qui conuenit q̃titati rõne extensionis: idem ferè est in modo vnionis animæ, & modo præsentiæ localis angeli, nã licet habeat aliqualẽ extensionẽ, vel diuisibilitatem, vt argũ probat, nam possunt diminui, & amissa vna parte secundũ aliam manere, non tñ possunt ita propriè diuidi, vt post diuisionem vtraq; pars diuisa maneat, tanquã vnũ totum, quia neq; aĩa põt retinere simul duas vniones inadæquatas omnino diuisas, neque angelus duas præsentias nullo C modo inter se vnitas & cõtinuas. Adde, illã qualemcũque diuisibilitatem horum modorum aliquo modo sumi ex habitudine ad rẽ aliquo modo quantam, vt in vnione animæ ex habitudine ad corpus, & in præsentia angeli ex habitudine ad spatium verum, vel imaginarium, quod se habet ad modum rei quantæ. XI.

Satis fit secundę parti secundę difficultatis.

Sic igitur constat nihil esse prædicto modo diuisibile, quod quantum non sit. Quod verò nullum ẽt sit quantum quod non sit hoc modo diuisibile, explicabitur & ostendetur facilè respondendo ad instantias in altero membro positas. Prima erat de cœlo, quod quantum est & nõ diuisibile. Ad quã solet respõderi, dupliciter posse aliquid esse diuisibile, primò re ipsa, & executiõe: & hoc modo nõ esse de rõne quãti: alio modo mentis designatione: & hoc modo esse de rõne quãtũ esse diuisibile, quatenus in quolibet quãto potest designari vna pars extra aliã. Sed, quia XII.

hæc

hæc respectu quantitatis continuæ magis est extensio ipsa quàm diuisibilitas, addere possumus, aliud esse loqui de quanto præcisè ex vi quantitatis, aliud rõne subiecti, vel materiæ in qua est quãtitas. Priori modo omne quantũ diuisibile est, quia est ex se, & re ipsa: posteriori aũt modo fieri põt, vt rõne subiecti non possit eadem diuisibilitas in actum redigi, & ita contingit in cœlo. Adde, licèt ab agente naturali diuidi non possit, per diuinam tamen potentiam posse. Idemq; dicendum est de minimo naturali. De toto verò heterogeneo nulla est difficultas, quia naturaliter & diuidi põt, & partes diuisæ licet in ratione substantię non maneant eiusdem rõnis, in ratione quanti manent: & hoc est quod ad rẽ præsentẽ spectat.

XIII. De rebus verò successiuis non multum curandũ esset, etiam si sub hac definitione non comprehenderẽtur, quia non sunt quãta per se, sed per accidens, neq; habent extensionem omnino positiuam sed includentẽ negationem, vt infra videbimus. Tamẽ vt in omni opinione satisfaciamus dicendũ est; in vnoquoq; quanto debere partes inesse cũ proportione, & iuxta modũ essendi talis entis. In reb. ergo successiuis insunt partes successiuo modo, & in eas diuisibile est totũ, saltem mentis designatione, sic enim, & plures dies in eodem tempore imaginatur, & mente, in eo diuiduntur, & re ipsa vnus motus continuus posset diuidi in duos, non q simul sint (hoc n. est contra rõnem successiui) sed qui successione discreta fiant.

Diuisio quantitatis in continuam & discretam.

XIIII. IN vltima obiectione tangitur diuisio quantitatis in continuam, & discretam, quã statim Aristoteles tradit post definitionem illam, significãs vtriq; membro definitionẽ conuenire. Addit verò Aristoteles magnitudinem esse, [id quod in continua diuisibile est] Quod non est intelligendũ in sensu composito (vt sic dicam) sed in diuiso, id est, magnitudinem esse diuisibilem in ea, quæ sunt cõtinua ante diuisione, non verò quòd post diuisionem continua maneat: id enim inuoluit repugnantiã, nisi vel continuitas intelligatur debere conuenire singulis partibus diuisis in se, & respectu aliarũ partium, quib. ipsæ constent: vel diuisio fiat sola mẽtis designatione. Non declarat aũt ibi Aristoteles quæ sint continua, nam id supponit ex his, quæ superius dixerat de vno. & ex prædicamentis, vbi in capite de Quantit. dicit. [Ea esse continua, quæ vno cõi termino copulantur] quam definitionem in sequentib. sectionib. amplius declarabimus, simul cũ subdiuisione quantitatis continuæ in lineam, superficiem, & corpus quam tñ Aristoteles subiungit.

XV. Multitudinem aũt, seu quantitatem discretam describit Aristoteles dicens, [Esse id, quod potestate in non continua diuisibile est,] quod eodẽ est modo exponendum, s. in ea quæ continua non erant. Inde verò oritur difficultas tacta, quo modo scilicet potẽtia diuisibilis sit, quod est actu diuisum. Dicendũ verò est, hic maximè habere locum responsionem illam de diuisione per mentis designationem. Nam, vt infra dicam, numerus non habet propriam vnitatem nisi in ordine

A ad mentem, & ita nec diuisibilitatẽ habet nisi in ordine ad mentem, quæ separare põt vnam vnitatẽ ab alijs, & partialẽ numerũ à totali. vnde diuersæ rõnis est diuisibilitas quantitatis continuæ, & discretæ, & ideo non est inconueniens, quòd idem numerus sit actu diuisus diuisione cõtinui, in potentia verò diuisione discreti: sicut è contrario eadẽ magnitudo est indiuisibilis diuisione discreti, diuisibilis verò diuisione continui.

Cur aũt numerus angelorũ etiam si hoc modo mente diuisibilis videatur, nihilominus quantum discretum non sit, tractabimus latius disputatione sequente, nũc breuiter dicimus, multitudinem spiritualem non esse diuisibilem physico, & sensibili modo, quo modo accipiendũ est cum dicitur, [quantum esse quod est diuisibile.] Excludi ẽt põt hæc multitudo per illam particulam [quorũ vtrũque, vel vnũquodq;, vnũ quid aptũ est esse,] nam illud [vnũ] intelligi debet de vno quantitatiuo. Addit vero Aristoteles limitationẽ huic diuisioni, & vtrique membro eius dicens, XVI.
B [Multitudinem esse quantũ quoddã, si numerari possit: magnitudinem, si sub mensuram cadere] i. si finita sint. Significans multitudinem vel magnitudinem infinitam non esse quantitatem continuam, & discretam, quod quo modo intelligendum sit explicabimus disputatione sequente sect. vltima.

SECTIO II.

Vtrum quantitas molis sit res distincta à substantia materiali, & qualitatibus eius.

I. ANtequam essentialem rationẽ quantitatis continuę, & distinctionẽ specierum eius inquiramus, oportet supponere eam esse veram, & realem entitatem, quod non possumus C commodius declarare, quam explicando distinctionem eius ab alijs rebus, quod in hac sectione instituimus. In qua præcipuè agimus de hac quantitate molis, quam in corporib. experimur, & corpus quantitatiuam appellamus, quod licet tñ sit vna species quantitatis continuæ, vt infra videbimus, tamen quodã modo includit cæteras, ac sensibilior est & in eo magis apparet præsens difficultas, & ideo specialiter in eo explicanda est.

Prima sententia Nominalium refertur.

II. EST ergo aliquorum sententia præsertim Nominalium, quantitatem molis non esse rem distinctam à substantia, & qualitatibus materialibus, sed vnamquamque earum entitatum per seipsam habere hanc molem, & extensione partium, quę est in corporibus, sed illam met entitatẽ vocari materiã, v. g. quatenus est substantiale subiectum, vocari aũt quantitatem quatenus habet partium extensionem, ac distinctionẽ, idemque proportionaliter dicunt de formis, & qualitatibus materialibus. Vnde inferũt, in vnoquoq; cõposito materiali tot esse quantitates, quot sunt entitates materiales realiter distinctę, quæ ita pos

sunt

sunt se se penettare, sicut ipsæmet entitates. Ita sensit Aureol apud Capreol. in 2. distinct. 18. artic. 2. & Ocham in 4. quæst. 4. & quodlib. 4. q. 29. vsque ad 33 & quodlib. 7. quæst. 25 & latissime in tractatu de corpore Christi cap. 17. & sequentibus, & in Logica cap. de Quantit. Gabriel in 2. distinct. 10. Maior in 2. distinct. 12. quæst. 1. Adam in 4. quæst. 5. Albert. de Saxonia 1. Physicor. quæst. 7. Quamquam autem hi autores satis expresse negent distinctionem realem quantitatis à substantia, an vero in re habeant aliquã distinctionem actualem ex natura rei, saltem modalẽ, vel tantum rationis ratiocinatæ, non satis declarant, frequẽtius enim ita loquuntur vt nullã distinctionem in re ponere videãtur. Dũ verò aiunt posse aliquando materialem substantiam sine sua quantitate manere (ita enim de corpore Christi in sacramẽto Euchatistiæ sentiunt) vidẽtur admittere distinctionẽ aliquã ex natura rei.

Aureolus. Ocham Gabriel. Adam Albertus de Saxonia.

III. Fundamentum præcedentis sententiæ primum.

Fundamenta huius sententiæ sunt, quia rerum distinctio introducenda vel asserenda non est sine ratione aut necessitate cogente, hic autem nulla est ratio vel necessitas, nullus vel effectus ex quo possit sufficienter colligi realis distinctio inter quantitatem & materiam, verbi gratia: ergo. Probatur minor, quia si quis esse effectus maxime realis distinctio, aut situatio partium substantiæ, nam hoc ipso quod res intelligitur habere vnam partem extra aliam, & in entitate sua & in loco, iam intelligitur quantitas. Vtrumque autem horum habet materialis substantia per seipsam, neque ad ea indiget accidente, quod sit quantitas realiter distincta: ergo nulla est necessitas talis quãtitatis. Probatur minor quoad priorem partem de distinctione entitatiua, quia vnaquæque entitas per se ipsam est distincta ab alia: ergo similiter entitates partiales se ipsis distinguuntur. Et hinc etiam patet altera pars, quia quæ in entitate sua distinguuntur, in re possunt etiam in diuersis locis cõstitui: nulla enim est in hoc repugnantia.

IIII. Secundum.

Vnde argumentor secundò, nam si quantitas est res distincta à substantia: ergo poterit Deus eas separare, & substantiam materialem sine illa quantitate conseruare, sed substantia sic conseruata esset quanta: ergo impossibile est quantitatem esse rem distinctam à tali substantia. Consequentia patet, tum quia si substantia retinet esse quantum sine illa entitate: ergo nihil est quod ei possit cõferre talis entitas: Tum etiam quia effectus formalis non potest manere sine forma, ergo si esse quantũ manet sine illa quantitate distincta: ergo non est effectus formalis eius: ergo neque ipsa aliquid est. Maior verò patet ex dictis supra de distinctionibus in communi, & quia nulla potest fingi essentialis dependentia inter illas duas res, vt non possit vna sine alia conseruari: & quia si Deus conseruat accideus realiter distinctum sine substantia, multo magis poterit conseruare substantiam sine quolibet accidente realiter distincto. Minor vero probatur: nam illa substantia haberet partium distinctionem, quia non possunt quæ distincta erant, in vnam simplicem entitatem coalescere: haberet etiam earum vnionem, quia non posset esse diuisa in omnem suam partem: haberet denique localem partium situm, tum propter ra-

A tionem superius factam, tum etiam, quia posset localiter immota manere, quid enim hoc repugnat? Hæc autem solum sunt quæ rem quantam reddunt: ergo.

V. Tertium.

Tertio, quia conseruando in substãtia materiali omne accidens realiter ab illa distinctum, potest Deus efficerè vt illa res non sit quanta: ergo nõ habet substãtia hunc effectum ab aliquo accidente realiter distincto, sed ad summum ab aliquo modo ex natura rei distincto. Consequentia est euidens, quia cum nulla forma possit actu esse in suo subiecto, eique inhærere sine suo effectu formali, non posset retinere substantia illud accidens quin esset quanta. Antecedẽs probatur quia potest Deus corpus bipedale redigere ad pedalem situm absque corruptione alicuius entitatis, & ita quantum bipedale fiet pedale absque vllius rei corruptione: & eadem ratione potest rursus illud redigere ad semipedalitatem, ac tandem potest totum redigere ad punctum, in quo statu iam non erit quantum.

VI.

B Quarto argumentatur Ocham, quia substantia per se ipsam est receptiua contrariarum qualitatum, imò hoc est maxime proprium illi, teste Aristotele in Prædicam. capit. de substantia: ergo non mediat inter substantiam, & qualitates res distincta quæ sit quantitas: alias etiam illa esset susceptiua contrariorum ex maiori ratione quia immediatius illa in se susciperet.

Secunda & communis sententia.

VII.

Contraria sententia est communis Theologorum & Philosophorum: tenenet illam D. Thomas 3. part. quæst. 77. articu. 2. & in 4. distin. 12 quæst. 1. art. 1. vbi idem tenet Scotus. quæst. 2. & in 2. d. 2. quæst. 9. Durand. Richard: Maior, & alij doctores communiter in illa distin. 12. 4. sentent. Capreolus loco supra citato Heruæus quolib. 1. quæst. 15. AEgid. Theotem. 36. & sequẽtibus de corp. Christi. Albertus Mag. 1. Physic. tract. 2. cap. 4. Soncin. 5. Metaph. quæst. 1. 19. & alij frequenter. Et multum fauet Aristoteles, nam in 3. Metap. tex 17. & latius lib. 13. & 14. ex professo probat quantitatem non esse substantiam: & cõtra Pythagoricos probat, dimensiones quantitatis non posse re ipsa separari à materia seu substãtia, quia sunt accidentia eius. Et 1. Physic. tex. 18. ait substantiam & quantitatem non esse vnum, sed multa: & vbique ita quantitatem distingui à substantia, sicut qualitatem, vt patet ex eodem loco citato: & ex libro prædicamentor. & 7. Metaph. tex. 8. vbi ait. [Longitudo, latitudo, & profunditas quantitates quædam sunt, sed non substantia: quantitas enim nõ est substantia, sed magis cui hæc primo insunt.] Itẽ secundo de anim. tex. 65. ait substantiã esse sensibilem per accidens, quantitatem autem per se primo etiam Physic. tex. 33. substantiam non esse per se diuisibilem, sed per quãtitatẽ. Et alia loca inferius referemus. Idemque sentiunt Auerroes & alij interpretes dictis locis.

D. Thom. Scotus. Durand. Capreol. Richar. Aristot.

C

Approbatur sententia re ipsa distinguens quantitatem à substantia.

VIII. *Prima probatio veræ sententiæ.* Atque hæc sententia est omnino tenenda: quanquam enim non possit ratione naturali sufficienter demõstrari, tamen ex principijs Theologiæ conuincitur esse vera, maxime propter mysterium Eucharistiæ. Ex quo etiam ipsa naturalis ratio illustrata intelligit, ipsis etiam naturis rerum esse veritatem hanc magis cõsentaneam ac cõformem. Prima ergo ratio pro hac sententia est, quia in mysterio Euchatistiç Deus separauit quantitatem à substantijs panis & vini conseruans illam, & bas conuertens in corpus & sanguinem suum: id autem fieri non potuisset, nisi quantitas ex natura rei distigueretur à substantia. Neque sufficere potuisset distinctio modalis, quia substantia non potest esse modus quantitatis, vt per se notum est: deberet ergo quantitas esse modus substannæ: at vero modus non est ita separabilis ab illa re cuius est modus, vt si ne illa esse possit, vt in superioribus ostẽsum est: ergo quantitas non est tantum modus, sed res distincta a substantia.

IX. *Nominal. responsio.* Respondent Nominales negando quantitatem substãtiæ panis manere in Eucharistia post consecrationem, quia non manet intrinseca extensio & situalis præsentia partium substantiæ panis, sed manere dicunt quantitatem albedinis & aliarum qualitatum ibi manentium: & hanc quantitatem concedunt distingui a substantia panis. Non enim vniuersè affirmant omnem quantitatem esse idem cum substantia, sed vnam quamque quantitatem cum illa re, quæ proximè per illam est quanta. Quo fit, vt plures quantitates in eodem composito admittant: vnã substantiæ, & aliam albedinis, & aliam caloris, & sic de cæteris qualitatibus materialbus: imò, & vnam materiæ, & aliam formæ si materialis sit.

X. Veruntamẽ hæc responsio in primis repugnat communi sententiæ Theologorum, qui censent manere post consecrationem quantitatem substantiæ panis, imò & illam esse subiectum aliorum accidentium ibi manentium, vt latius tractatum est in 3. tomn 3. part. disputa 56. Potest que probari ex effectibus quos experimur in illis speciebus consecratis: quos impossibile est salua re sine multis & continuis miraculis. Primus ac præcipuus est, quia hostia consecrata ita est quanta & extensa in suo loco, vt naturaliter non possit in eodem simul esse aut penetrari cum alia hostia consecrata, aut cum quouis alio corpore: hoc autem prouenire non potest ex sola quantitate albedinis, vel aliarum qualitatum: ergo. Probatur minor quia qualitates cum sua propria, & (vt ita dicam) entitatiua extensione penetrabiles sunt, tam inter se, quam cum quantitate substantiæ panis, simul enim cum illa erant in eodem situ: ergo eadem ratione sunt penetrabiles in eodem spatio, cum quibuscunque alijs qualitatibus, & cum quacũque substantia, si nihil aliud est quod obstet. Ergo vel dicendum est species consecratas ex se non repugnare simul esse in quocũque loco cum alio corpore, sed Deum solum speciali virtute id impedire, ne mysterium pateflat, quod satis absurdum est: vel fatendum est manere in accidentibus cõsecratis rem aliquam ex natura sua repugnantẽ, & loco impetrabilem cum alijs substantijs. Hæc autem nulla alia esse põt nisi quantitas substantiæ, ratione cuius vna substantia corporea est naturaliter impenetrabilis loco cum alia, ergo.

Quæ sit naturalis necessitas asserendi quantitatem quæ sit res distincta à substantia corporea, & eiusdem qualitatibus.

XI. Atque hinc sumitur naturalis ratio ob quã necessaria est in corporibus hæc res, quam vocamus quantitatẽ à substantia distinctam. Nam videmus in substãtia materiali multas res in se extensas esse ita inter se coniunctas, vt intimè penetrentur, simulque in eodem spatio existant absque vlla repugnãtia inter se. Rursusque videmus vnam substantiam corpoream, & vnam partem integralem eiusdem corporis, repugnare alteri in eodẽ spatio, ita vt non possint se se penetrare: ergo necesse est vt hic effectus, & hæc repugnãtia proueniat ab aliqua re distincta à substantia & qualitatibus, quandoquidem hæ solæ inter se non habent illam repugnantiam.

XII. *Obiectioni respondetur.* Dicere verò possunt autores contrariæ sententiæ, hanc repugnantiam corporum, vel partium corporalium inter se in eodem spatio, prouenire quidem ex quantitate materiæ, quæ hanc habet naturam, vt cum quantitate formæ vel materialium qualitatum non repugnet penetrari in eodẽ spatio, cũ quantitate vero alterius materiæ repugnantiam habeat. De ipsa verò quantitate materiæ negabunt isti autores distingui à substantia ipsius materiæ, sed dicent, partes substantiales materiæ per se ipsas habere hanc molem & crassitiem, ratione cuius se se excludunt & extendũt in spatio. Et in hoc constituent differentiam aliquam inter quantitatem materiæ & formarum tam substantialiũ quam accidentalium materialium, quod hç oẽs sunt actus actuantes & ex hac parte subtiliores sunt quam materia, & penetrabiliores tum inter se, tum etiam cum potentia materiali. At vero materia, quia per modum potentiæ crassior est, ideo licet cum suis actibus penetrari possit, tamen partes eius per se sunt loco impenetrabiles. Atque hæc responsio & sententia sic explicata non põt facile euidenter impugnari, sistendo in pura ratione naturali.

XIII. Nihilominus tamen partim ratione naturali partim adiuncto mysterio, sufficientissimè improbatur. Nã vel quantitates formæ & qualitatũ sunt verè ac vniuocè quantitates cum quantitate materiæ, vel non, sed tantum dicuntur quantitates per quandam proportionem, quia nimirum coextenduntur quantitati materię. Ita vt sola materia intelligatur per se quanta; reliqua per ipsam, quatenus in illa extenduntur. Si primum dicant hi autores, vt reuera videntur dicere sine ratione

ratione constituunt illa differentiam inter quantitatem materiæ, & formarum, cum de ratione veræ quantitatis sit conferre hanc molem rei quantæ. Et deinde non saluant mysterium, nam videmus quantitatem albedinis habere illammet naturam expellendi corpus aliud ab eodem loco, & reddendi ipsas partes albedini impenetrabiles in eodē loco. Si autem dicerent secundum, magis quidem consequenter loquerentur, stando in sola ratione naturali: mysterium tamē nullo modo saluari posset, nisi fingendo continua miracula. Quia necesse est fateatur, nullam veram quantitatem manere in accidentibus consecratis, & consequenter neque rem vllam, quæ illa reddat loco impenetrabilia, tam cum alijs corporibus, quàm cum suis partibus integralibus inter se. Accedit etiam, quod si nulla vera quantitas manet, non manebunt illa accidentia inter se se colligata, neque in vno tertio. Item non possunt qualitates illæ naturaliter intendi, quia in nullo essent subiecto: Quæ omnia repugnant experientijs ad quas saluādas erit necessariū fingere singula miracula. Tandem, etiam in ratione naturali est satis voluntariè dictum, materiam solam habere quantitatiuam extensionem per se, & per puram entitatem substantiæ emi suam: alia verò omnia quæ in materia insunt, esse quanta per accidens, & absque propria quantitate.

XIIII. *Secunda probatio veræ sententiæ.* Secunda ratio principalis ex eodem mysterio sumpta est, quia sub speciebus consecratis est corpus Christi Domini cum sua naturali quantitate, & tamen non habet extensionem partium suarum in ordine ad locum, vt ex fide constat: ergo actualis extensio partium substantiæ in ordine ad locum non est ipsa quantitas substantiæ ergo est alia res media inter substātiam, & illam extensionem in ordine ad locum. Maior est certa apud Theologos, paucis exceptis: eamque latè confirmaui 3. tom. disput. 4. section. 5. & disput. 5. i. section. 2. Vbi etiam alijs argumentis naturalibus ostendi, actualem extensionem corporis in ordine ad locum non esse quantitatem corporis. Præcipuè quia actualis extensio non est aliud, quam præsentia localis quam corpus habet in suo spatio: quæ præsentia consurgit ex partialibus præsentijs singularum partium, & ideò etiam ipsa extensa est, & quanta per accidens, vt infra dicemus: hæc autem præsentia non est quātitas ipsa, vt videtur per se notum, nam quantitas permanet semper eadem etiam si corpus præsentiam mutet, & situm partium in ordine ad locum, id est, etiam si sedeat, vel stet, vel hic aut illic sistat.

VX. Quòd si dicant quantitatem non esse ipsam actualem loci seu spatij occupationem, sed esse extēsionem illam, quam in se habet corpus quātum ratione cuius aptum est hoc vel illud spatium occupare, & hunc vel illū situm partiū habere, illam verò extensionem non esse rem distinctā à substantia: si hoc (inquam) dicant, interrogo vlterius, an Christus in sacramento habeat hanc extensionē quæ dici potest aptitudinalis in ordine ad locum: Nam si habet, falsò ipsi dicunt, carere corpus Christi extensione quantitatiua in Eucharistia: si verò non habet, præter illud absurdum, quod corpus illud careabit in sacramento propria quantitate, sequitur ad hominem contra Nominales, extensionem illam esse distinctam ex natura rei a substantia corporis Christi, & qualitatibus eius: cumque ostensum sit, esse etiam distinctam ab actuali extensione in loco, fit, dari inter substantiam, & actualem extensionem in loco extensionem mediam distinctam ex natura rei ab illis, quæ sit quantitas. Quod si hoc admittant, frustra dicent illam extensionem esse modum ex natura rei distinctum à substantia & separabilem ab illa, & non esse rem distinctam, cum rationes eorum contra vtrumque æquè procedant, & rationes aliæ probent non solum esse modum, sed etiam rem distinctam.

Sed fortasse dicent, illam naturalem aptitudinem quam corpus habet vt extensiuè occupet, & repleat locum, esse ipsammet integritatem substantiæ materialis, nullamque rem illi addere, neque modum realem ex natura rei distinctū sed tantum secundum rationem, & modum concipiendi nostrum, illam rem vocari substantiam, quatenus per se est, vocari autem quantam quatenus est apta ad occupandum extensum locum, & illam extensionem aptitudinalem, seu aptitudinem ad extensionem localē vocari quantitatem, eamque distinctionem rationis sufficere ad constituendum diuersum prædicamentum quantitatis: sicut dicemus infra de duratione, seu quando, & alijs prædicamentis. Atque ita saluabunt & quantitatem corporis Christi manere in sacramento altaris, & non distingui à substantia. XVI. *Effugium occluditur.*

Contra hanc autem euasionem, ad hominem quidem objicere possumus, quia Nominales nō ita philosophantur de quātitate, sed ipsam situalem extensionem in loco quantitatem vocant, quod est satis absurdum. Nec minus est quod ex illo sequitur, videlicet, corpus Christi in Eucharistia carere sua quantitate. Simpliciter verò solum occurrit objiciendum, quòd iuxta illū modum explicandi, reuera tollitur quantitas ex rebus, & sola substantia dicitur per se se apta ad illam extensionem localem: illa verò distinctio rationis, si nulla est in re distinctio, magis videtur inuenta ad saluandum modum loquendi, quam ad ponendam in rem veram quantitatē, quā antiqui Philosophi posuerunt in substantia tanquam propriam formam accidentalem eius, non minus quam qualitatem. Quæ argumenta sunt probabilia, illud verò solum est efficax quod ex impenetrabilitate dimensionum sumitur, vt in priori discursu explicatum est. XVII.

Et confirmatur breuiter, nam si quantitas substantiæ est illo modo idem cum substantia, interrogo an sit idem cum materia, vel cum forma materiali, vel cum toto composito. Non cum materia sola, nec cum forma sola, quia vtraque est natura sua ita composita in sua entitate, vt apta sit extendi in loco secundum partes. Nec etiam potest esse idem cum vtraque: aliàs duæ illæ quantitates materiæ & formæ se se loco penetrarent. Dices id non esse inconueniens, quia illæ quantitates sunt partiales, & ex illis conflatur vna integra quantitas, quæ sola est impenetrabilis cum alia integra quantitate sub- XVIII.

stantiæ, & non cum quătitatibus qualitatŭ. Sed in primis illa compositio ex multis partialibus, quæ se haberent vt actus & potentia, esset intelligibilis & plane repugnans formæ accidentali. Deinde in homine non est illa compositio ex quantitate corporis & anima, & tamen est tam completa quantitas corporea, & impenetrabilis cum alijs corporibus, sicut in alijs rebus naturalibus. Denique si præcise consideretur quantitas materiæ ex vi illius, ipsa materia ita est extensa vt partes eius sint inter se impenetrabiles, peraeque diuersos situs partiales, & idem est de quătitate formæ materialis, siue substătialis, siue accidentalis quod ex vi eius partes talis formæ habent eandem extensionē & impenetrabilitatē inter se: ergo figmentum est quod dicitur, hanc repugnantiam oriri ex quantitate composita.

XIX. Est ergo in materiali composito vna entitas simplex quantum ad essentialem compositionē & realiter distincta à tota substantia, & a qualitatibus propriam realitatem habentibus (quod dico propter figuram, quæ solum est modus quantitatis) à qua entitate prouenit formaliter hęc moles corporea ratione cuius corpora occupant loca extensa, & inter se sunt naturaliter impenetrabilia, & cum hac entitate possŭt penetrari (vt sic dicam) aliæ res quæ propriam quantitatem non habent, & quæ possunt vel esse subiectum talis entitatis, vt materia, vel esse simul in eodē subiecto cum illa entitate, vt substantialis forma materialis, vel esse in illa entitate vt in subiecto proximo, vt qualitates materiales, & ideo hæc omnia inter se simul sunt, quia cum eadem quantitate aliquo modo coniunguntur, & mediante illa extensionem habent, & solum ratione illius habēt repugnantiam cum quacunque alia re corporea in eodem spatio.

Fundamentis contrariæ sententiæ, fit satis.

XX. Primo. AD fundamenta contrariæ sententiæ respondetur: Ad primum quidem negando minorem, iam enim satis declaratum est, quæ sint in ordine naturæ & gratiæ sufficientia signa huius distinctionis: & quisnam effectus inueniatur in corporalibus substătijs propter quem sit talis entitas necessaria: idque magis constabit ex sequentibus sectionibus, vbi amplius declarabimus proprium effectum formalem quantitatis, omnis enim forma est propter suum effectum formalem. Ad argumentum autem in forma, concedo esse in materia & forma material. partes entitatiuè distinctas per se ipsas, quod infra ostendă: & cōcedo ĕt illas partes posse locis disiungi, etiam si intelligantur esse sine quantitate distincta realiter per diuinam potentiam: sicut etiam duæ substantiæ angelicæ possunt locis separari. Nego tñ, rem esse quantam ex hoc præcise, ꝙ partes eius sint in distinctis spatijs partialibus, sed ex hoc quòd necessariò postulent ex se talem extensionē in spatio. Aliud est enim esse posse in diuersis spatijs, quod duabus rebus ĕt incorporeis conuenit, aliud vero est naturaliter esse non posse nisi in diuersis spatijs, quod duobus angelis non conuenit

A est: igitur illud prius non requirit quantitatem, & ideo conuenire posset partibus materiæ, etiam si quantitate priuarentur: hoc vero posterius omnino requirit quantitatem. Vnde si partes materiæ sine quantitate essent, indifferenter esse possent, vel in eodem vbi, vel in diuersis. Quod ergo sint ita dispositæ, vt necessariò requirant ex natura rei situs diuersos, id prouenit ex quantitate. Cur autem hanc ipsam dispositionem habeat materia per rem à se distinctam, & non per se ipsam, à posteriori constat ex iudicijs & effectibus supra enumeratis: à priori vero nō est alia ratio, nisi quia munera materiæ, vel formæ, & quantitatis sunt primo diuersa, ideo requirunt entitates diuersas. Item quia, sicut materia p se nec est formata, neque alba, & cæt. neq; se quanta, quia est limitata ad solum suam potentialitatem: forma verò substantialis etiam est limitata ad suum effectum & rationem substantialem, & idem est cum proportione de qualitatibus.

Ad secundum, non desunt qui negent posse Deum conseruare substantiam corpoream sine quantitate: quorum opinio nullo modo probanda est, eamque infra reiiciemus, procedit enim ex falsa existimatione de formali ratione & effectu quantitatis. Admisso ergo illo casu nego tunc fore substantiam vel materiam quantam. Ad probationem autem concedo habituram tunc, illam substantiam partium distinctionem, compositionem & vnionem. Concedo item posse partes illius substantiæ eum distinctis vbi conseruari à Deo, vt ratio ibi facta probat: hæc tamen omnia non sufficiunt vt substantia sit quăta, nisi habeat hanc molem corpoream, ratione cuius & alijs corporibus repugnat in eodem situ, & partes eius se pellunt naturaliter ab eodem spatio, quod non haberet illa substantia quantitate priuata: nam æque posset cum alijs corporibus penetrari in eodem situ, ac sut substantia angelica & partes eius indifferenter esse possent in eodem vbi, & in diuersis, vt diximus est. XXI. Secundo.

B

Dices. Ergo non differret tunc talis substantia à substantia angeli. Respondetur differre quàm plurimum. Nam substantia illa, vt dixi, composita esset ex partibus non tantum essentialiter sed materialibus, & integrantibus substantialiter: ratione quarum & est capax, & natura sua postulat corpoream quantitatis molem: angelica verò substantia est indiuisibilis & incapax quantitatis.

C

Ad tertium nego assumptum: impossibile est enim vt in substantia materiali conseruetur omnis forma accidentalis realiter distincta, quin maneat quanta, vt argumentum rectè probat. Quãuis autem Deus penetret duo corpora in eodem loco, non reddit illa non quanta, nec ex duobus quantis facit vnum quantum, sed seruata distinctione quantitatum constituit ea in eodem spatio. Sic ergo licet Deus corpus bipedale cōstitueret in spatio pedali, non per condensationem, sed per partium penetrationem, non redderet illud minus quantum, neque duas partes in vnam redigeret, sed in eodem spatio eas collocaret quod longe diuersum est. Eademque responsio est de quacunque reductione corporis quăti quantumuis magni ad breuissimŭ spatiŭ, in quo XXII. Tertio.

fit

sit aliqua extensio per partium penetrationẽ. De reductione autem totius quanti ad diuisibile spatium controuersia est an sit possibilis, mihi tamẽ pars affirmans indubitata est supposito mysterio Eucharistiæ, vt dixi, in tomo 3. 3. part. disput. 52. section. 3. Nego tamen, substantiam sic constitutam in spatio indiuisibili, non fore quantam, nã corpus Christi quantum est etiam in sacramento, licet sit etiam in puncto indiuisibili. Et ratio est, quia, vt dixi, quantitas non est actualis, extensio in spatio sed aptitudinalis, & hanc retinere potest corpus, etiam si actu non sit in spatio extenso vt ibi late tractaui de corpore Christi.

XIIII. Quar. Ad quartum respondetur, substantiam esse susceptiuam contrariorum, vt primum subiectum, quantitatem verò vt proximum.

SECTIO III.

An essentia quantitatis consistat in ratione mensuræ.

I. OStendimus quantitatem esse, nunc exactius declaranda est eius essentia, ex quo etiam magis constabit quæ sit necessitas huius accidentis, quod quantitatem vocamus.

Prima sententia affirmans.

II. D. Thom. Aristoteles. NOnnuli ergo autores sentiunt rationem q̃titatis positam esse in hoc q̃ sit mensura. Ita tenet D. Thomas opuscul. 52. de natura loci in fine. Et videtur esse sentẽtia Aristotelis in prædicamento quantitatis, tum quia ea ratione mensuræ probat orationem esse speciem quantitatis discretæ à numero distinctam: tum etiam quia ibi distinguit varias species quantitatis, quæ solum sub ratione mensuræ discerni possunt, vt de superficie, & loco dicit superius D. Thomas. Estque eadem ratio de tempore. Ex quibus hæc potest confici ratio. nam illa est essentialis ratio quantitatis, quæ communis est omnibus speciebus eius, & sub qua possunt adæquatè distingui, & non sub alia: sed huiusmodi est sola ratio mensuræ, ergo in ea consistit essentialis ratio quantitatis.

Contraria sententia probatur.

III. D. Thom. COntraria sentẽtia est eiusdem D. Thomę in alijs locis, & communior doctorũ, vt latius in sequente sectione referemus. Quam, vt exactius declaremus, & confirmemus, explicandum prius est in quo consistat ratio mensuræ, & quotuplex illa sit. Et inde facile constabit non posse hanc esse primam essentialem rationem quantitatis. Imo vniuersalius colligemus nullius entis realis essentiam posse primo ac per se collocari in ratione mensuræ: ideoque nullum prædicamentum reale ex hac ratione constitui. Ac denique simul etiam declarabimus, an possit mensura tribui quantitati, vt proprietas eius, estò non sit prima eius ratio essentialis.

IV. Duobus igitur modis potest accipi ratio mensuræ, scilicet, actiuè, & passiuè, id est, quòd res sit apta ad mensurandum aliud, vel quòd sit apta, vt mensuretur ab alio. Hic non agimus de mensura passiuè, sed actiuè, de hac enim mensura loquuntur doctores omnes, cum præsentem quæstionẽ tractant: quamuis si rem ipsam spectemus, idem interrogari posset de mensura passiue sumpta. Nam substãtia per quantitatem habere videtur quod mensurabilis sit. Et Aristoteles 5. Metaphysic. cap. 13. magnitudinem dixit esse quantũ quoddam, si sub mensuram cadere possit, & multitudinem esse dixit, si numerari possit, quod idẽ est ac mensurari. Itaque sub vtraque ratione potest tractari quęstio, & ex vno sensu facilè expedietur alius.

V. Mensura actu, & aptitudine potest considerari. Rursus considerandum est, mensuram posse sumi, vel aptitudine vel actu, id est, quæ apta est ad mensurandum aliud, vel quę actu mensurat illud, hic ergo etiam est sermo de mensura aptitudine non actu. Nam certum est esse actu mensuram non solũ non esse essentiam quãtitatis, verũ etiam, nec realem proprietatem, illi semper conuenientem. Quod patebit facilè ex actu mensurãdi, quem oportet etiam cognoscere ad ipsam aptitudinem intelligendam.

VI. Mẽsurare igitur aliquid in actu nihil aliud est quam vnius quantitatem ad aliam applicare, vt per eã cognosci, vel notificari possit, sic. n. pannũ mensuramus vlna, & similia. Vnde mensura dicetur, Quæ apta est, vt per illam alterius quantitas cognoscatur: hoc enim sensu accipiẽda est descriptio Aristotelis 10 Metaphysic. cap. 2. [Mensura est id quo quãtũ cognoscimus:] igitur mẽsura erit vti aliqua re, vt metro ad cognoscendã rei quantitatem: deniq; vtrũque satis constat ex significatione vocis, & ex ipso vsu mensurandi. Non videtur autem actus mensurandi esse ipsa cognitio, nam potius hæc est effectus mẽsurationis: est ergo quædam applicatio mensurę ad mensuratũ, qua homo vtitur vt medio ad cognoscendam quãtitatem rei. Hæc autem applicatio interdum semel tñ facta sufficit ad notificandam quantitatem rei, vt quando res mensurata, est adæquata mensuræ, vel minor illa, nam tunc per æqualitatem, vel per proportionem excessus cognoscitur rei quantitas, & tunc dicitur mensuratio fieri per solam accõmodationem vnius ad aliud, vel collationem vnius cũ alio. Aliquando vero mensura semel applicata non ostendit rei quãtitatem sed oportet eãdem applicationem sæpius repetere: quo modo vtimur palmo ad metiendam vlnam, & pede aut passu ad metiendum stadiũ. Et tunc dicitur fieri mensuratio per repetitionem. Qui modus mensurandi per se primo videtur esse proprius numeri, & circa continua nõ exercetur, nisi quatenus in eis aliquis numerus partiũ apprehẽditur ac distinguitur; incipitque semper ab vnitate & per repetitionem plurium vnitatũ perficitur. Atque hic posterior modus mensurandi complectitur quodammodo priorem, præsertim respectu quantitatis continuæ, de qua agimus, quia etiã fit per accommodationem mensuræ repetitam: nam quod in priori modo semel tantum fiat accõmodatio, non est quia formaliter sit alius modus mẽsurãdi, sed vel quia nõ perficitur mensuratio, sed inchoatur tãtum, vel quia parua est quantitas rei mensuratæ.

Quę ferè omnia complexus est Aristot. citato loco statim subiungens post difinitionem mensuræ, [Cognoscitur autem quantum vt quantum, aut vno, aut numero,] idest, aut vna mensura applicata, aut repetitione, & numeratione. [Omnis autē numerus vno] Priora enim verba de quanto continuo & mensura magnitudinis intelligēda videntur, posteriora de numero, quia numerus non mensuratur sola accommodatione, sed numeratione, quæ per repetitionem vnitatum fit & ideo dicitur mensurari vno.

VII. Prima illatio.

Atque hinc intelligitur primò, nullam rē mēsurari à nobis nisi quatenus quantitatē habet, vel per modū quātitatis sumitur: iuxta diuersum autem quantitatis modum variam esse mensuram & mensurandi rationem. Est enim quātitas quædam propriè dicta, quæ est quantitas molis, alia per metaphoram vel analogiam, vt est quantitas perfectionis, virtutis, aut intensionis, & vtrūque nos mensuramus in vna re per aliam. Quod in quantitate molis iam explicatum est: in quantitate verò perfectionis patet, nam hoc modo per speciem perfectissimam generis mensuramus alias secundum accessum vel recessum ad illam. Quomodo verū est illud axioma vulgare, [Primū in vnoquoq; genere est mēsura cæterorum, de quo nonnulla annotauimus in indice Aristotelico lib. 2. cap. 2. & lib. 10. cap. 2. Similiter, hoc modo mēsuramus perfectionē imaginis per exēplar, & perfectionē scientiæ ex obiecto, & huc ēt pertinet quod veritatē cognitionis mensuramus ex re cognita, quatenus ipsa veritas quasi perfectio cognitionis est. Atq; eodē modo possumus mensurare intensionē qualitatis vel per qualitatem summè intensam, vel per definitum gradum & repetitionem eius. In vtraque ergo quantitate habet locū hęc actio mensurandi: tamen sicut quantitas primò dicitur de quantitate molis, & per analogiam, seu proportionem de alijs, ita ratio mensuræ. Et hoc est quod Aristotel. dixit 10. Metaph. c. 2. Esse mensuram [maximè propriè quātitatis est: hinc enim ad alia aduenit.] Quod ēt intelligi pōt ex ipso mēsurandi actu, qui in his mensuris valde diuersus est: nam in propria quātitate mensuratio fit per sensibilem applicationē mensuræ, ita vt medio sensu, quasi quodam experimento, de rei quantitate certi reddamur. In mēsura autem perfectionis maximè fit mensuratio per collationem mentis, vnum cum alio conferendo, quanquam si perfectio sensibilis sit, interdum etiam fiat iuuamine sensuum, vt cum imaginem cum prototypo comparamus.

VIII. Secunda illatio.

Hinc uerò ulterius intelligitur, in propria q̄titate continua mensuram ut mensuram semper esse per humanam accommodationem, quia nulla est maior ratio quod hæc res mensuret illam q̄ è conuerso si res ipsæ secundum se spectentur. Neque ēt longitudo tantæ quantitatis est magis natura sua mensura, quàm maioris, uel minoris: semper ergo ī his interuenit humana impositio. At uerò quantum ad perfectionem ratio mensuræ sepè fundatur in reb. ipsis: idq; uarijs modis, aliquando in rei excellentia & perfectione ut albedo est mensura colorum, aliqñ in causalitate aliqua saltem exēplari uel obiectiua, ut scibile est mensura scientiæ: Aliquando in utroque simul, vt Deus est mensura omnium entium. Quam-

A quam verò ipsa ratio mensuræ habeat fundamētum in re, tamen ipse vsus mensurandi semper est per extrinsecam denominationem ex aliquo actu nostræ cognitionis, vel qui ad cognitionem consequendam ordinetur.

XI. Esse actu mensuram, nullius rei esse rationem essentialem posse.

Ex his ergo manifeste conuincitur esse actu mensuram, neque quantitatis neque vllius rei posse esse rationem essentialē, imò nec proprietatem realem. Probatur quia esse actu mensurā solum est denominatio extrinseca in ipsa mensura, proueniens ex actu rationis cōferentis vnam rem cum alia, sed extrinseca denominatio neque est de essentia, nec proprietas realis quantitatis: ergo. Quapropter non solum hoc verum habet in re mensurante, sed etiam in mensurata: sicut enim cognosci est denominatio extrinseca in re cognita, ita & mensurari, quia hoc nihil aliud est quam cognosci tali medio, quod per quandam commensurationem aut comparationem possit notificare quantitatem rei. Dices, Relatio mensurati ad mensuram est realis, teste Aristotele & communi sententia, vt supra diximus: quanquā B relatio mensuræ ad mensuratum sit rationis: ergo esse mensuratum non est denominatio extrinseca. Respondetur primò, cum relatio mensuræ dicitur esse realis passiuè sumpta non intelligi de mensurato in actu, sed de re mensurabili, vt scientia dicitur referri ad scibile relatione mensurati ad mēsuram, etiam si à nullo intellectu actu mensuretur per scibile, quia est ex se apta mensurari per illud.

X.

Secundò dicitur, explicando hæc amplius, esse mensuratum dupliciter sumi. Vno modo vt significat ostensionem seu certificationem quantitatis rei ex comparatione ad aliam, & hoc modo dicimus esse denominationem extrinsecam, solumque posse fundare relationem rationis. Alio modo dicitur res mensurata, id est commensurata alteri natura sua: quæ commensuratio inter res ipsas reperitur, ēt si nemo vna earū vtatur ad cognoscendam aliam. Et hæc commensuratio est quæ existimatur esse relatio realis ex parte rei mensuratę: cōsistit enim illa commensuratio in aliqua conformitate vel porportione, orta ex aliqua causalitate exemplari vel obiectiua. Vnde lōgè alterius rationis est illa commensuratio à ratione mensuræ, de qua nunc agimus. Et præterea C addi pōt, in quantitatibus continuis de quibus nunc agimus, quarū vna mensuratur per aliam, non inueniri illum commensurationis modum: quia vna quantitas non est causa per se alterius, nec natura sua magis ordinatur ad aliam, quam è conuerso, sed reperitur inter eas relatio æqualitatis vel inæqualitatis, quæ reciproca est, & eiusdem rationis in vtroque extremo.

Rationem mensurę non esse quantitati essentialem, ostenditur.

IX.

ATque hinc tandem concluditur, rationem mensuræ etiam in aptitudine sumptam nō posse esse primam & essentialem rationē quantitatis. Probatur, quia vel hoc intelligitur de mēsura ipsius substātiæ, quā afficit quātitas, quę dici potest

potest mensura intrinseca, vel de mẽsura alterius A quantitatis, quæ est extrinseca. Primum dici non pôt, quia quantitas non est mensura proprii subiecti, nam mensura esse debet res extrinseca, vt bene notauit Scotus in 2. dist. 2. quæst. 2. Durãd. q. 5. & patet quia si quantitas est mensura substãtiæ cui inhæret: vel notificat perfectionem eius: & hoc non, vt per se constat: vel notificat molem seu magnitudinem eius: & hoc non, quia hoc nõ tam esset notificare substantiam quam se ipsam, quia substantia non habet aliam molem nisi quã titatem ipsam: non potest autem quantitas dici mensura sui ipsius, quia mensura dicit relationẽ ad aliud, Nam mensura est id, per quod cognosci mus rei quantitatem, vt patet ex definitione superius data, sed non cognoscimus rei quantitatẽ per ipsammet quantitatẽ eius, sed per applicationem alterius, vt constat, ergo. Vnde licèt quantitas possit notificare se per modum obiecti per se cognoscibilis, non tamen propriè per modũ mẽsuræ, neque illa ratio notificandi se est alia quam ratio intelligibilis, quæ transcendentalis est, & B sic quantitati etiam conuenit. Et confirmatur, nã mensura debet esse homogenea mensurato, lib. 10. Metaphysic. capit. 3. sed quantitas non est homogenea substantiæ, cui inest, ergo non mensurat illam, sed reddit illam mensurabilem alia quantitate. Quòd si hæc ratio mensuræ passiuè sumatur, scilicet, vt dicatur quantitas aptitudine mensurare subiectum, in quo inest, quia reddit illud mensurabile, etiam hoc modo non potest esse rõ quãtitatis, tum quia ideò quantitas reddit mensurabilem rem quantam, quia reddit illam extensam, ergo hæc est prior ratio quantitatis quam illa: tum etiam, quia quantitas in tantum potest mensurati, in quantum potest esse æqualis mensuræ, vel semel, vel sæpius applicatæ: ergo prius secundum rationem conuenit quantitati esse æqualem vel inæqualem, quàm esse mensuram, at illud nõ est prima ratio quantitatis, sed proprietas eius, vt ex Aristotele constat; ergo multo minus ratio mensuræ. Tum denique, quia illa mensurabilitas (vt sic dicam) solum est aptitudo quædam, vt rei magnitudo cognosci possit per extrinsecum mediũ; C nullius autem rei essentia consistit in aptitudine vt cognoscatur; ergo neq; essentia talis entis, scilicet, quantitatis, potest consistere in aptitudine vt cognoscatur per tale medium præsertim extrinsecum, & quasi per accidens.

XII. Atque eædem fere rõnes fieri possunt, si aliud membrum eligatur, nimitum, quod vna quantitas sit apta ad mensurandam aliam: tum quia ẽt hæc ratio est posterior: ideò enim vna quantitas potest assumi vt mensura ad aliam notificãdam, quia est extensa, & consequenter æquabilis alteri: tum etiam, quia hæc aptitudo est in ordine ad actum valde extrinsecum, & accidentariũ quantitati, nimirum quod ab homine assumatur vt medium extrinsecum ad indicãdas alias quãtitates: tum denique quia posse esse medium ad cognoscendam aliquã veritatem, nunquam potest esse essentia alicuius rei, sed fundatur in aliqua ratione causæ vel effectus, quæ prouenunt ex ipso esse rei, vel illud supponũt: ergo multò minus potest esse essentia quantitatis posse esse medium ex trinsecum cognitionis per modum mensuræ. Et eadem ratione nullius rei essentia potest cõsistere in ratione mẽsuræ sibi proportionata, vt quod albedo sit mensura aliorum colorum non potest esse essentia albedinis, sed supponit perfectionẽ essentialem eius, in qua fundatur, quod possit assumi ab intellectu vt mensura.

Quomodo ratio mensuræ sit attributum, seu proprietas quantitatis.

Vltimò verò addere possumus, rationem mẽsuræ quantitatiuæ seu secundum extensionem aliquo modo esse attributum quantitatis. XIII. Attributum voco, vt significem non esse proprietatem, quæ addat quantitati aliquam rem vel realem modum, quod satis constat ex dictis. Inter attributa verò numeratur, quia præter rationem propriam quantitatis connotat aliquid in ordine ad intellectum, quod semper comitatur quantitatem, sic enim æquale, vel inæquale inter proprietates quantitatis numerantur, vt infra dicetur. Et ad eundem modum verum & bonum numerantur inter attributa entis, vt supra declaratum est. Est autem in hoc consideranda differentia inter mensuram passiuè sumptam, & actiuè, nam passiua mensurabilitas absolutè, & sine vlla restrictione, vel aliqua conditione requisita ex parte nostra comitatur quantitatem. At verò de mensura actiuè sumpta distinctione opus est. Potest enim sumi remotè, aut proximè. Priori modo comitatur quantitatem, quod habeat aptitudinem, vt possit ad mensurandum institui, & destinari ex vi extensionis quam habet: vt autem sit proximè apta ad mensurandum, non satis est sola ratio quantitatis, nisi adiungatur, vt supra dicebam, humana institutio, & accommodatio ad mensurandum.

Vnde ad hoc solent plures conditiones in mẽsura requiri. Vna est, quòd sit nota, certa, & fixa, quia mensura comparatur ad mensuratum, sicut principiũ ad cõclusionem. Vnde sicut principiũ non potest conferre certitudinem conclusioni, nisi notum, certum, & inuariabile sit, ita nec mensura poterit notificare rei magnitudinem nisi fixa & certa sit. Et in idem fere recidit, quod dici solet, debere mensuram consistere in indiuisibili, non est enim sensus debere esse indiuisibilem, nam potius hoc repugnat mensuræ magnitudinis, sed est sensus, debere esse ita constitutam, vt nec minimum augeatur aut minuatur, sed intra certos & indiuisibiles terminos constituta sit. Altera verò conditio est hominibus accommodata, nimirum, vt mensura sit paruæ quantitatis: sic enim omnes humanæ mensuræ reducuntur ad aliquam minimam non amplius diuisibilem, vt in monetis ad assem, & proportionaliter in ponderibus & aliis mensuris quantitatis continuæ. Et ratio huius conditionis oritur ex præcedente, quòd mensura debet esse nota, facilis, ac indiuisibilis aliquo modo: quæ omnia humano modo facilius inueniuntur in designata parua quantitate quàm in maiori. Vltimò requiri solet, vt mẽsura sit proportionata, atque homogenea mensurato, nam longitudo aliqua longitudine mensuranda est, latitudo latitudine, pondus pon-

XIIII. Quę cõditiones in mensura requisitæ.

dere, duratio duratione, & sic de aliis. Et ratio est A
quia hæc mensuratio fit per accōmodationē, & comparationem mensuræ ad mēsuratū in æqualitate, vt dictum est, hæc aūt accommodatio non fit nisi inter ea quæ homogenea sunt aliquo modo. Quæ omnia sumuntur ex Aristotele 10. Metaph. cap. 2. & 3. Vbi circa illa capita, & circa ca. 4. adnotauimus, has conditiones proprie requiri in mensura quantitatis molis, quæ ex humana impositione assumitur ad mensurandū, tamen in mensura perfectionis non ita propriè, sed cū proportione seruari, nam mēsuram perfectionis nō oportet esse minimam, sed potius maximam, nisi, inquātū esse solet simplicior, & indiuisibilior, dicatur minima. Neque etiam oportet, vt sit homogenea rigorosè, id est vniuocè seu sub eodem genere prædicamentali, sed satis est, vt habeat aliquam formalem conuenientiam cum mensuratis, sub qua possint cum ea conferri: sic enim, vt ibidem notauimus, primum ens est mensura perfectionis cæterorum.

B

Obiectio diluitur.

Svperest verò obiectio contra hanc vltimam assertionem, nam Aristoteles citato loco ex
XV. professo probat rationem mensuræ esse proprietatem vnitatis: at vero vnitas non est quantitas sed principium quantitatis discretæ: ergo ratio mensuræ non est proprietas quantitatis. Respondetur, esse mensuram per repetitionem, seu numerationem esse proprietatem vnitatis, tamē esse mensuram per accommodationem conuenire propriè quantitati continuæ. Sed vrgebis, cum non sit minus propria mensura per accommodationē quā per repetitionem, cur absolutè prius, tribuitur ratio mensuræ vnitati quam magnitudini? Respondetur, primum ob quandam naturæ prioritatem, nam vnitas ex natura sua absque alia humana impositione habet omnia requisita ad rationem mensuræ: nam & est notio multitudinis & principium eius. & est non solum minima, sed indiuisibilis simpliciter in rōne quātitatis discretæ. Atque hinc ēt fit, vt ratio mensuræ non tribuatur quantitati continuæ, nisi quatenus participat aliquo modo conditiones vnitatis, reducitur enim, vt diximus, ad quendam modum indiuisibilitatis, vt mēsura esse possit, & nō potest exercere munus mensurandi nisi per modū vnitatis, aut repetitionē eius: dum enim palmo virgam metimur, non aliter agnoscimus magnitudinem eius, nisi quia est vnius, duorum, aut plurium palmorum, atque ita videtur ibi intercedere quædam analogia proportionalitatis. C

XVI. Accedit ēt quod vnitas, vt sit mensura certa, non indiget alia mensura, nam cum ipsa sit indiuisibilis, immensurabilis ēt est quantitatiuè sub ea ratione, & ideò apta est natura sua, vt sit prima mēsura. At verò quātitas cōtinua, vt possit cū certitudine sumi ad mensurādū, necesse est, vt prius ipsa mensurata sit, vt in omnibus artificialis mēsuris videre licet. Quo fit, vt in eis necesse sit aut in infinitū abire vnū per aliud mensurando, aut certè circulum aliquē committere, quod minimè fieri solet sumēdo mensuras aliquo modo diuersarum rationum. Vt in monetis verbi gratia valor maioris per minores repetitas mensuratur, valor autem minimæ monetæ mensurandus erit pondere, pondus autem mensurandum erit alio genere mensuræ. Et in huiusmodi circulo necesse est sistere in aliqua mensura, quæ per designationem in certa quantitate primo sumpta sit, & deputata, vt sit regula aliarum: quæ in tantum habuit certitudinem, & potuit induere rationē mēsuræ, in quantum ad aliquam indiuisibilitatem, & vnitatem redacta est. Alia multa disputant de hac ratione mensuræ Soncinas, Ianellus, & alii lib. 10. Metaphysic. à principio: sed omnia, quæ alicuius momenti esse videntur, in his, quæ diximus, comprehensa sunt. Lege D. Th. in 1. d. 19. q. 1. art. 1. ad 4.

SECTIO IIII.

Vtrum ratio, & effectus formalis quantitatis continuæ sit diuisibilitas, vel distinctio, aut extensio partium substantiæ.

Circa hanc quæstionem diuersitas est opinionum, quæ ex parte posita est solùm in diuerso vsu vocum, parum etiam in re ipsa.

Duæ sententiæ referuntur.

Dicunt ergo multi autores primam rationem quantitatis positam esse in hoc, quod constituat quantū per se diuisibile in partes eiusdem rationis, quatenus quantæ sunt. Ita sentiunt aliqui discipuli D. Thomæ, vt Soncin. 5. Metaph. quæst. 21. & Ianel. quæst. 20. & significat Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 1. art. 3. ad vltimum Scoti contra secundam conclus. & dist. 19. quæst. 2. ad 2. cont. 1. concl. & Alber. lib. 1. Physic. tract. 2. ca. 4. Scot. in præd. c. quæst. 17. Vbi probat eam sententiam primò ex definitione quanti data à Philosopho, & explicata supra 1. sect. Secundo, quia iuxta varios modos diuisibilitatis diuiduntur species quātitatis: nam & quantitas continua differt à discreta, quia est diuisibilis in partes, quæ erant copulatæ termino communi, discreta verò est diuisibilis in ea, quæ terminum communem non habebant: & quantitas continua, quatenus diuisibilis est, secundum vnam, aut duas, aut tres dimensiones, in plures species distinguitur. Tertiò, quia diuisibilitas per se primo cōuenit quantitati, aliis verò ratione illius. 1 Sonc. Capreol. Scotus.

12. Hæc verò sententia aliis non probatur, sed aiūt extēsionem partium, id est, quod res habeat partē extra partē esse propriū munus quātitatis. Hāc sniam, quantum ad priorem partem negantem diuisibilitatem esse formalem rationem quantitatis tenet Scotus 5. Metaphysic. q. 9. & Anton. And. quæst. 10. Qui in eo maximè fundantur, quod indiuisibilis est quidam respectus, qui non potest esse essentia quantitatis, quæ est res absoluta. Quæ ratio non est magni momēti, nā diuisibilitas potius intelligitur per modū cuiusdā capacitatis seu potētiæ passiuæ, & ad sumū concipi pōt vt includēs terminū trascendentalē: qđ nō repugnāt entitati abusiuæ præsertim accidētali, vt est quantitas. Quoad posteriorē vero partē docent illam Scotus. Anton. Andreas.

Durand. Niphus. Soto Fonsec. Iam præter citatos autores, Durand. 1. d. 34. q. 1. Niph. lib. 5. Met. disp. 9. Louan. & Soto in prædicam. & quoad vtramque latius Fonsec. 5. Metaph. c. 13. q. 1. Sect. 2. & 3. Quorũ præcipuũ fundamentũ esse potest, quia diuisibilitas non est id, quod primo conuenit quantitati: sed hæc aptitudo conuenit illi rõne extẽsionis: vnusquisq; autẽ rei essentialis rõ est id, quod primo ei cõuenit: ergo. Maior patet, nã res ideo est diuisibilis, quia habet in se partium distinctionem: ergo hæc est prior ratio, q̃ ratio diuisibilitatis: nec pot esse in quãtitate alia ratio prior illa: nam si quis quærat cur quãtitas habeat partium distinctionem, non poterit alia ratio reddi, nisi quia per se est talis naturæ. Qualitates. n. materiales habẽt distinctionẽ partiũ quatenus sunt in subiecto quanto & extẽso: & similiter substãtia aut materia, quia quãtitate affecta est, extensionem partium habet: at quãtitas ipsa non per aliquid, sed per se, neq; in ipsa mente concipi potest alia prior ratio vnde hoc habeat, nisi quia hæc est eius essentia.

Extensionem esse rationem quantitatis, cum concordia vtriusque sententiæ.

IIII. VEruntamen, licẽt concedamus sententiam hanc veram esse quantum ad id, quod affirmat, immeritò tñ reprehendit priorem, nam illi autores, qui diuisibilitatem ponunt rationẽ quãtitatis, per eam nil aliud intelligunt, quam extensionem seu diuisionem partium. Expresse. n. Capreolus citato loco ait diuisionem dupliciter accipi. Primo vt dicit separationem partis à parte: & hoc modo diuisibilitatẽ non esse de ratione quãtitatis. Secundo, vt solum significat negationem vnius ab alio: & ita dicit sumi, cum diuisibilitas ponitur ratio quantitatis. At verò partes esse extensas nihil aliud esse videtur, nisi quod vna excludat aliã, vel non sit aliã: idẽ ergo est diuisibilitas quod extẽsio quoad rem significatã, nisi quod illud nomen sumptum est ex aptitudine ad diuisionem vel realem, vel intellectualem, quatenus in quantitate & per quantitatẽ concipimus vnã partem esse extra aliam. Quæ quidem aptitudo in rigore sumpta, cum omnibus quæ includit vel connotat, potius est proprietas quędã quam ratio quantitatis: proprietas (inquam) non quidem addens quantitati aliquam rem vel modum realem ab ea distinctum, sed connotans tantum aliquid extrinsecum, sicut de attributis entis & aliis similibus sæpe dictum est, & in sequentibus etiam dicetur. Non est autem nouum in Dialectica vel Philosophia, nomine proprietatis indicari radicem & essentiam rei. Aliud verò nomen sumptũ est ex locali situatione rei quãtæ & partium eius: nam illud propriè vt extẽsum concipimus, quod habet partes, extensum aut diuisibile spatium occupantes. Vnde, si attente res consideretur, non minus posterius nomen sumptum est ex proprietate, quàm prius, vt iam declarabo.

Capr.

Quæ extensio sit propria quantitatis, & circa hoc prior sententia.

V. MAior difficultas est, quomodo sit intelligenda hæc extensio, quæ pertinere dicitur ad essentialem rationẽ quantitatis, seu ad primarium

A effectum formalem eius. Multi. n. intelligunt ipsam distinctionem partiũ in propriis partialib. entitatib. earum, esse extensionem essentialẽ quãtitati, atque ita illi propriam, vt nulli rei formaliter conuenire possit nisi per ipsam. Hanc sentẽtiam insinuat Capreolus loco supra citato: declarat. n. diuisibilitatem quam confert quantitas, solum esse quod vna pars non sit alia. Et latius idẽ habet in 2. d. 18. q. 1. vbi ait, quod substantia sine quantitate non habet partes, & quod si Deus cõseruaret materiam sine quantitate, illa non haberet partes, quia de intrinseca, & formali rõne partium, vt partes sunt, est quantitas, ita vt licet materia vel substantia materialis sit prior natura quantitate, vt pote subiectum eius, tamen materia vt habens partes actu, non est prior sed posterior natura q̃ quãtitas, quia per ipsã habet actu huiusmodi partes & vnionem earum. Hanc opinionem sequitur Sonc. 5. Metaph. q. 19. & ideo q. 22. putat implicare contradictionem materiam conseruari sine quantitate. Et hæc sententia est satis vulgaris inter Thomistas. Vide Ferraram 1. Phys. q. 1.

B Fundamentũ eorum est, quia si quantitas nõ conferret formaliter materię hanc extensionem, supponeretur ex se habens aliquam extensionẽ, ante quantitatem: at hoc est impossibile. Primo, quia superflua esset quantitas alia in materia: propter nullum. n. effectum esset necessaria. Secũdò, quia cum materia sit pura potentia, non potest in ea intelligi distinctio partium nisi per quantitatem, nã actus est qui distinguit 7 Metaph. text. 49. Tertio, quia tunc materia ante quantitatem esset cõposita, quod repugnat, cũ prima compositio sit ex actu & potẽtia. 8. Metaph. tex. 8. quæ cõpositio non pot in materia sine illa præintelligi. Confirmatur, quia sola extẽsio prædicto mõ explicata, est inseparabilis a quantitate, & de potẽtia absoluta; ergo signum est solum illam esse essentiam. Antecedens patet, quia in mysterio Eucharistiæ ablata est à corpore Christi quãto omnis alia extensio præter hanc, quod una pars corporis eius non esset alia, etiam in Eucharistia. VI.

C *Extensio partium substantiæ quoad entitatem, non potest esse effectus quantitatis.*

SEd hæc sententia mihi non potest ulla ratione probari: existimo enim duplicem distinctionẽ inter partes materiæ, quæ quantitati subsunt, cõsiderandam esse: vnam entitatiuam, alteram situalem. Materia enim, quæ est in capite sub quantitate capitis, & est res partialis distincta à materia quæ est in pede, & situ distat ab illa. De situali ergo distinctione dubium non est, quin à quantitate radicaliter proueniat: de entitatiua verò id censeo falsum & impossibile. VII.

VIII. Primò quidẽ, quia in vniuersum cẽseo impossibile rem aliquam, quę veram ac propriam realitatẽ habet, distingui ab alia simili per aliam entitatẽ à se distinctã. Primo, quia vnaquæq; res simplex, sicut per se ipsam est ens, ita per se ipsam est vna transcẽdentaliter: ergo per se ipsam est in se indiuidua, & distincta à qualibet alia. Secũdo, quia res esse distinctas nihil aliud est, quàm hanc esse hãc, illam verò esse illam, nã in his positiuis præcisio quocunque alio fundatur sufficienter hęc negatio

gatio, hanc rem non esse illam, in qua distinctio formaliter consistit. Tertio, quia alias procederêtur in infinitũ: nam si vna res esset distincta ab alia per aliã entitatem, quæro per quid distinguatur ab illa tertia entitate, in per se ipsam, idê dici posset de prioribus entitatibus & præcise propter hunc effectum superflua est illa tertia. Si per aliã, procedetur vlterius, & sic in infinitũ. Vt in præsenti, si hæc materia distinguitur ab illa materia per quantitatem, ab ipsa quantitate per quid distinguitur? Non certe per quantitatẽ, cũ illa sit aliud extremum illius distinctionis. ergo per se ipsam: ergo eadẽ rõne poterit per se ipsam entitatiuè distingui ab alia materia. Sicut ẽt materia nõ distinguitur realiter à forma per quantitatẽ, sed per suã entitatem: ergo eodem modo potest vna pars materiæ ab alia entitatiuè distingui per se ipsam.

Secundo id declaratur, quia materia prius natura creatur & habet esse q̃ recipiat quantitatẽ; ergo prius ẽt natura intelligitur, vt habens totã

ix. entitatem suam in qua recipiat totam quantitatẽ, & diuersas partes suæ substãtiæ, in quib. diuersas partes quantitatis recipiat; ergo non habet à quantitate partium distinctionem. Respondent, materiam ex se seu prius natura habere partes in potentia, non in actu. Sed interrogo, quid sit habere partes in potẽtia, nam si hoc sit habere illas vnitas & componentes vnũ totum, & non vt entia actu diuisa & distincta, sic verũ est illas partes ẽsse in potentia; tñ hoc nihil ad rem spectat, nam etiam sub quantitate continua illæ partes sunt illo modo in potentia & nõ in actu, quanquã melius ac verius dicen tur entia in potentia, quã partes in potentia. Si aũt habere partes in potẽtia sit reuera non habere illas, sed expectare illas à quantitate, hoc planè est impossibile. Primo, quia illæ partes sunt substantiæ; non põt autem quantitas formaliter dare aliquid substantiæ. Secũdo, quia illæ partes sunt subiectum partium quantitatis; non potest aũt accidẽs formaliter dare subiecto entitatem eius. Tertio, quia totum nihil aliud est quàm partes eius simul sumptæ, & vnitæ; ergo si materia ex se & prius natura quàm intelligatur habere quantitatem, habet integram suam entitatem, habet etiam entitatem suarum partium.

Dicent fortasse, hoc rectè concludere de parti

x. bus quoad entitatẽ, non verò quoad partialitatẽ, seu quoad esse partium. Sed hoc ẽt nihil est, quia esse partium supra entitatẽ earum nihil addit, nisi vel relationem prædicamentalem, quæ est impertinens ad propositum, cum sit posterior compositione & vnione partium & inde resultãs; vel vnionem inter entitates partiales ad componendum vnum totum; & hæc etiam supponitur ordine naturæ inter partes materiæ eiusdem conti nui. Secũdo, q̃a supponitur tota entitas materiæ, & consequenter tota entitas partium eius, & nõ possunt supponi oẽs vt actu diuisæ: id.n. impossibile est; ergo vt vnitæ. Tertio, quia vnio harũ partium, qua per se, & immediatè consurgit totalitas entitatis materiæ, non põt formaliter fieri per aliquod accidens: alioqui nõ posset ex illis partibus vnum per se fieri, neq; vna substãtia: est ergo ẽt illa vnio substantialis & consequenter conueniens materiæ ex se, & vt præuenit quantitatem.

xi. Tertium argumentũ sumitur ex illa hypothesi, quòd Deus conseruet materialem substantiam

A sine quantitate. Nemo enim (vt melius moderni autores aduerterunt) rationabiliter negare põt, id fieri posse à Deo. Nam, si Deus conseruat quantitatem sine substantia, quõ negari potest posse conseruare substantiam sine quantitate cũ multò maior sit dependentia accidentis à substantia, quàm substãtiæ ab accidente. Item quia hæ sunt res absolutæ, & realiter distinctæ: ergo sicut vna sine alia, ita & viceuersa altera sine altera conseruari potest: de quo argumento videri possunt plura apud Gabr. in 4. dist. 1. quæst. 1. Ocham in quodlib. 4. q. 37. Scotum in 2. dist. 12. q. 2. Denique, quia ex ea hypothesi nulla probabilis contradictio inferri põt, vt iam ostendemus. Posito ergo illo miraculo in substantia illa esset & conseruaretur tota entitas partium materiæ, quæ antea erat: ergo sicut antea erant entitatiuè distinctæ, ita etiam manerent entitatiuè distinctæ, quia non potest vna res ab alia realiter distincta, ita identificari cum illa, vt ex vtraque fiat vna simplex, quia illa non esset conseruatio præexistentium partium seu entitatum, sed conuersio earũ in vnam tertiam simplicem: si ergo conseruatur

B tota materia, conseruantur partes eius, vt distinctæ entitatiuè: ergo illa distinctio non est formaliter per quantitatem, cum possit manere sine illa. Atque idem argumentum fit de vnione illarũ partium: nam partes materiæ non manerent in eo casu omnes inter se diuisæ: id enim non minus impossibile est quàm quod quantum sit diuisum in omnem suam partem. manebunt ergo vnitæ, & componentes vnam materiam: ergo hæc etiam vnio seu integritas substantialis non spectat ad primarium effectũ formalẽ quãtitatis.

Respondetur fundamento oppositæ sententiæ.

NEque fundamenta contrariæ sniæ sunt efficacia. Et in primo quidem petitur, an illa distinctio, & substantialis compositio, quam intelligitur habere materia ex se, & ex suis partibus

C substantialiter integrãtibus ipsam, prius natura quàm recipiat quantitatem, dicenda sit extensio quædam ipsius materiæ. Quidam enim omnino negandum censent ob argumenta in illo fundamento insinuata. Vnde alij materiam dicunt habere quidem ex se partes integrantes; non tamẽ partes extẽsionis, seu habere partem & partem, non tamen partem extra partem. Ita Fonseca supra cum Paulo Venet. cap. 12. lib. 5. Metaph. Alij non dubitant eã extensionẽ appellare, quia, vt ex Capreolo supra referebamus, extensio partiũ solum est, quod vna non sit alia, sed hoc habẽt partes materiæ ex se, & non per quantitatẽ: ergo habet materia ex se aliquam extensionem, sicut etiã numerica distinctio censetur esse quædam extensio; quo modo etiam multitudo angelorũ potest dici habere extensionem discretam. Vel sicut qualitas intensibilis habet latitudinem graduũ in sua entitate, qua posset dici quædam extensio, iam vero habet proprium nomen, & dicitur intensio, eo quod tota illa latitudo circa eandem partẽ subiecti versetur. Neq; inde fit extensionem quantitatis non esse necessariam, quia est longè diuersæ rationis. illa. n. est tantum entitatiua, & quasi trãscendentalis: hæc verò est quantitatiua habens pro-

Soto in prædicam quæsit. q. 2. Fonseca ill. 5. Metaph. c. 13 q. 1 & 2 & alij.

Gabriel. Ocham. Scotus.

An dicenda materia ante quantitatem habere aliquam extensionem.

Diuersæ opiniones.

proprium effectum, quẽ mox declarabimus. Nec refert, q̄ materia sit pura potentia, quia hoc non excludit quin habeat suam propriam entitatẽ, in qua potest ex se habere substantialem partium distinctionem & compositionem, nã ad hoc sufficit vt actu habeat suam partialem essentiam vel substantiã. Vnde licèt prima compositio essentialis ac physica sit ex materia & forma: prima tamẽ integralis est ex substantialibus partibus materię.

XIII. Autoris sen. Et quidem, quod ad rẽ spectat, optima est hęc posterior responsio, & consequens ad ea q̄ diximus. An verò vtendum sit voce extensionis quęstio videtur solum de nomine: & iõ ad tollẽdam controuersiam vel omitti potest illa vox, dicendo habere materiã ex se multitudinẽ partium non extensionem, vel certe vti possumus illa voce nõ simpliciter, sed cum addito, videlicet, vocando illam extẽsionem entitatiuam seu substantialem.

XIIII. Vnde ad confirmationẽ negatur assumptum, nimirũ, in corpore Christi in Eucharistia nullã aliam extensionem reperiri præter hanc, q̄ vna pars non est alia: vel nullam aliam esse inseparabilem à q̃titate. Nam in corpore Christi in Eucharistia præter substantialẽ distinctionem partium materiæ, est etiam extensio partium quantitatiua. Quia licet partes illius corporis actu non sint extensæ in loco, tamen actu sunt ita extensæ & ordinatæ inter se, vt si non impedirentur super naturaliter, deberent etiam actu habere extensionem in loco, quam extensionem habent à quantitate, & impossibile est illam priuari si quãtitate non priuatur.

Vera extensio quantitatis declaratur.

XV. Dicendum ergo est extensionem, quam confert quantitas, in hoc consistere, quod res affecta quantitate, ex vi illius nata est habere extensionem partium in ordine ad locum, ita vt ex natura talis accidentis occupare necessariò debeat extensum locum. Vnde ad vsum terminorum distinguere possumus triplicem extensionem. vna est entitatiua, quæ non pertinet ad effectũ quantitatis, vt dictum est, sed potest inter partes substãtię, & qualitatis reperiri sine quantitate. Alia dici potest extensio localis seu situalis in actu. Et hęc est posterior quantitate. Alia denique est extensio quãtitatiua quæ dici potest situalis aptitudine, & in hac ponimus rationem formalem quãtitatis. Quæ declaratur inter duas materias, seu duo corpora, nam quod materia huius corporis substãtialiter ac realiter sit distincta a materia illius, nõ habet à quantitate, vt argumẽta supra facta probãt, sed à sua propria entitate. Quod vero illę duæ materiæ, ita sint affectæ, vt necessario debeant extendi seu separari loco, id prouenit formaliter a quãtitate. Quod ergo in diuersis corporib. seu materijs quasi totalib. conspicimus, intelligendum ẽt est in partib. eiusdem corporis seu materiæ inter se vnitis. Atq; hanc sententiam sic expositam nõ aliter probamus, nisi a sufficiente partiũ enumeratione. Et quia hunc effectum non habet substãtia materialis ex se, sed a quãtitate, vt Sectione 2. ostensum est: nullus autem effectus prior aut inseparabilior isto intelligitur à nobis quantitate: ergo nõ potest eius essentialis ratio melius explicari, quàm per hunc effectum formalem, cum essentialis ratio formæ in habitudine ad suum effectũ formalem consistat.

XVI. Obiectio. Dices, Hæc extensio, vt explicata est, solum cõsistit in aptitudine quadã expellendi similẽ quantitatem ex eodem loco: hęc autem aptitudo non potest esse essentialis ratio quantitatis, tum quia quantitas vt sic, est actualis forma dans actu suũ effectũ formalem, & non aliq̃ aptitudinem, tum etiã, quia si aliquam præbet aptitudinem, illa potius est proprietas quædam quã essentialis ratio, sicut supra dicebamus de ratione mensuræ, & de diuisibilitate pro aptitudine sumpta, & idem est de alijs quæ infra numerabimus. Respondetur in primis, fere nunquam nos posse rerum essentias, Solutio. prout in re sunt, explicare, sed per ordinem ad aliquã proprietatem, satisq; præstare videmur, quando per eam proprietatem quæ est prima omniũ, & proxima essentiæ rei, eam declaramus. Deinde, non dicimus essentiã quantitatis consistere in aptitudine expellendi aliud corpus, vel resistendi illi ne in idem spatiũ ingrediatur, nam hæc aptitudo formaliter sũpta rectè inter proprietates q̃titatis numeratur. Sed dicimus, esse formam dantem reb. corpoream molem, vel extensionẽ, esseque essentialem rationem quantitatis. Quid vero sit habere molẽ corpoream, declarare nõ possumus nisi per ordinem ad hũc effectum, qui est expellere similem molem ab eodem spatio, non quidẽ actu cum per potẽtiam Dei absolutam impediri possit talis effectus, seruato formali effectu quãtitatis, sed aptitudine, vt de corpore Christi in Eucharistia paulo antea dicebamus. Nec refert, q̄ quãtitas dum inest, actu facit quantum, nam hoc ipsum est reddere corpus ita actu dispositum, vt q̃tũ est ex se requirat prædictam in loco extensionem. Ex forma n. actuali per se primo, & absoluta necessitate solũ sequitur in actu proprius, & primarius effectus eius; alij vero effectus sequi possunt tñ in aptitudine, quia non sunt proprie effectus formales (licet vocari soleant secundarij) sed vel ad materiales reducuntur, vel ad effectus per resultantiam naturalem.

XVII. Illatio ex dictis. Ex quib. obiter intelligitur, effectũ formalem q̃titatis proprius per extensionem, quam per diuisibilitatem declarari. Nã diuisibilitas sumi potest, vel metaphysicè, & in ordine ad intellectum intelligentem vnam partẽ non esse aliam. Et hoc modo diuisibilitas non conuenit reb. per quantitatem, sed vnicuique, per suam entitatem. Vnde, etiãsi hæc diuisibilitas sumatur in ordine ad realem separationem, absolutè, & latè sumptam, siue quocunque alio modo, & a quouis agente fiat, sic etiam rem esse diuisibilem in partes integrantes, & eiusdem rationis, non est effectus formalis quãtitatis, nam sicut potest Deus cõseruare duas materias distinctas sine suis quantitatibus, ita quamlibet earum posset in partes separare aut diuidere nulla est n. repugnantia cum illę sint in re distinctæ, vt ostentum est. Si autem diuisibilitas sumatur in ordine ad actionem physicam, siue declaretur per designationem, siue per realem separationem, licet necessario supponat quantitatem in re diuisibili: non tamen ei proximè conuenit ex vi effectus formalis quantitatis, neque ex vi illius solus, sed necessarium est, vt interueniat etiã actualis extensio localis, seu situalis. Nam si partes rei quantæ actu non extendantur loco, non poterũt sensi-

conseruaretur, non oporteret substantias vasi, & liquoris in eodem puncto constitui: ergo et substantiæ aquæ & vini, quãuis inter se sint imperfectè mistæ, non necessariò collocarentur ambæ in eodem puncto aut spatio: ergo etiamsi ille liquor esset pura aqua, non esset necessarium oẽs partes eius dicto modo collocari in eode pũcto aut spatio. Quid.n. ad hoc refert, q partes aquæ sint magis vnitæ inter se, quam cum partibus vini, cum illa vnio non tollat distinctionem, vt dictum est? Præterea, qui ponit substantiam, Petri, v.g. quãtitate priuatam esse præsentẽ toti spatio in quo antea erat cũ sua quantitate, reuera admittit partes illius substantiæ manere præsentes eisdem spatijs partialib. & inter se distantib. quib. antea erant: nam substãtia capitis manet in illo superiori spatio, & substantia pedis in inferiori: solum additur q etiam viceuersa caput est in inferiori loco, & pes in superiori. Cur ergo repugnabit conseruare (vt ita dicam) vnam simplicem præsentiam in singulis partib. absq; illa repetitione. Non.n. propterea habebit substantia maiorem partium extensionem, sed habebit vnicam tantũ, & non septus seu infinities replicatam, sicut in alio casu.

XXV. Veram ergo esse existimo sniam qua tenet Soto supra, in eo scilicet casu conseruari posse substãtiam illam præsentem secũdũ se totam toti spatio in quo antea erat, & secundum partes suas partibus eius. Imò, si Deus nolit adiũgere aliam mutationem præter ablationem quantitatis, ex natura rei ita manebit. Quod sic declaro, quia nunc dum substantia est sub quantitate, licet mediante illa constituatur in loco, præsentia tñ in spatio, in quo substantia esse concipitur, non solũ est modus quãntitatis, sed etiam ipsius substantiæ: quia cũ substantia, & quantitas diuersæ res sint, licet vna sit intimè in alia, necesse est vt modus præsentiæ vnius sit distinctus à modo alterius, quia vnamquamque earum intrinsecè afficit, & cum illa identificatur. Si ergo auferatur quantitas, & conseruetur substãtia, & nulla alia mutatio localis in substantia fiat, manebit substantia cũ eadem præsentia substantiali, & cum eadem distantia, vel propinquitate ad centrum, & polos mundi: atque ita manebit præsens tota eidem spatio, & per partes eisdem partibus spatij.

XXVI. Neque inde fit, manere quantam, quia nõ maneret cum mole corporea, neq; extensa quantitatiuè, sed tantum præsentialiter, neque obsisteret alijs corporibus quominus illud spatium replere possent: neq; partes eius diuersis partibus spatij adessent, eo q non possent, aut repugnarent esse in eodem, sed quia cum vtroq; modo esse possent, inuenta sunt præsentes illis spatijs, modo esse, & mutatæ non sunt: vel certe, quia ex voluntate Dei ita sunt constitutæ.

XXVII. Vnde etiam colligitur quo modo accipiendũ sit, vt sit verum, quod frequenter dicitur, constituere partẽ substantiæ extra partem esse effectũ formalem quantitatis: quod Soto supra simpliciter admittit: dicit tamen esse effectum formalem secundariũ, & extrinsecum, & ideo posse de potẽtia absoluta conseruari sine causa formali. Quod idem dicit de vnione partium. Sed nõ placet hęc respõsio, quia & est valde lubrica, & confusa: nõ. n. intelligitur qualis sit illa causalitas formalis extrinseca. Et in vniuersum falsum est suppleri pro

A priè aliquem effectum formalem sine causa. Dicendũ ergo est illam particulã [extra] varijs modis sumi posse, nam partẽ m esse extra partem, potest sumi entitatiuè tñ. Et hoc modo non est effectus quãtitatis, sed ipsiusmet entitatis rei. Secũdo potest dici [extra partem] præsentialiter, ut si cut vnus angelus põt dici esse extra hominis corpus, cum est in alio loco. Et hoc [extra] non est effectus formalis quantitatis, sed ipsius modi præsentiæ. Tertiò dicitur vna pars esse extra aliam per naturalem repugnãtiam essendi intra. Et sic spectat ad formalem effectum quantitatis, & nõ reperitur in corpore carente quantitate. Quartò addi potest vt esse [extra] dicat actualem situm localem, quantitatiuum, & hic spectat, ad prædicamentum vbi, aut situs, vt postea videbimus.

XXVIII. Vnde falsum etiam existimo, quod partes substãtiæ materialis quantitate priuatæ, necessario maneant cõfusæ, & inter se omnes immediate copulatæ quoad substantialem vnionem. Vt.n. demus ita fieri posse, si Deus velit; tamen q ex necessitate ita futurũ sit, nulla verisimili rõne suaderi

B potest: itaque existimo, si Deus corpus humanum sine quantitate seruet, & nullum addat miraculum, vel extraordinariam mutatio em fore, vt substantia manus sit immediatè coniũcta substantiæ brachij, & non capitis, & sic de cæteris, nam iuxta veram sententiam partes substãtiales integrantes hanc substantiam non vniuntur immediate per superficies quãtitatiuas, vt recte attigit Soto supra & ex dictis hic à nobis cõstare potest, & magis constabit ex dicendis, sed vniuntur proprio nexu, & vinculo substantiali. Cum ergo ab eis separatur quantitas, retinere possunt eãdẽ vnionem substantialem quam inter se antea habebãt nulla noua vnione, inter eas facta, ergo q̃ antea vniebãtur immediatè, ita postea manebũt quæ verò solum vniebantur, interuẽtu aliarum: paruum conseruabuntur. Quo fit, vt si ordo partium in toto solum entitatiuè, & substãtialiter sumatur, non pertineat ad effectum formalẽ quãtitatis, sed a ipsammet substãtialem compositionem talis rei, Sicut ordo graduum in qualitate, à primo, v.g. ad octauum non est effectus alterius rei sed pertinet ad intrinsecam integritatem talis entitatis. Cum ergo autores dicunt ordinem partium in toto esse effectum formalem quantitatis,

C intelligendum est de tali ordine, ratione cuius ex natura rei partes illę necessario habituræ sunt ordinem similem in loco nisi impediatur, qui uno verbo dici potest, ordo quantitatiuus.

Secunda obiectio soluitur.

XXIX. Alia obiectio sumi potest ex condensatione & rarefactione: nam videmus eandem quãtitatem naturaliter posse occupare maiorem & minorem locũ sine additione, uel diminutione quantitatis. ergo non consistit effectus formalis quantitatis in radicali extensione partium in ordine ad locum, id est, quòd sint ita effectæ vt se se excludant ab eodem spatio. Patet consequentia, quia sub eadem quantitate eædem partes coarctãtur ad breuius spatium. Hęc obiectio tangit quęstionem physicam difficillimã de modo quo fit condensatio, quam hic obiter tractare non possumus. Si ergo teneamus quantitatẽ amitti in condea-

densatione, & acquiri in rarefactione, erit facilis A responsio, quantù ad præsentem spectat difficultatem: tamen incidetur in alias non minores, nimirum an materia simul cum quãtitate acquiratur, vel amittatur, an vero eadem manens informetur maiori, & minori quãtitate: vtrumque habet maximam difficultatem. Tenendo autem non addi, neque auferri quãtitatem, sed modum eius mutari in condensatione, & rarefactione, dicendum est, quantitatem quidem extendere substantiam, & dare illi corpoream molē: tamen ex se, & absolutè sumptam nō determinare certum terminum in illa extensione cõsideratā in ordine ad spatium quod replere potest, sed iuxta modū maioris, & minoris condensationis huius extensionis terminum definiri. Quod fit absque mutatione propriè sumpta, quia fit per intrinsecā mutationem in modo ipsius quantitatis. Sed de hoc alibi latius.

Tertię obiectioni satisfit.

XXX. Vltima obiectio, vel potius interrogatio esse B potest, quomodo ad essentialem rationem quantitatis pertineat, prædictam extensionem & molem tribuere substantiæ: nam videtur potius per se conuenire quantitati, vt ipsa in se habeat hanc molem, & extensionē partium, consequenter autem, & secundariò, vt illam tribuat substantiæ. Respondeo, vtrumque per se primò conuenire quantitati sine repugnãtia, quia quidquid quãtitas habet, ad substantiam, & propter substantiā habet. Itaque instituta est primariò quantitas vt hunc effectum tribuat substantiæ, & ideo talis natura facta est, vt partibus constet, quę natura sua se se expellant ab eodem spatio quæ partes adhærentes partibus materiæ illam proprietatem illis communicant, atque inde ad materiales formas, & alia accidentia corporalia deriuatur.

SECTIO V.

Vtrum in quantitate continua sint puncta, lineæ, & superficies, quæ sint veræ res inter se, & a corpore quanto realiter distinctæ. C

I. QVæ hactenus diximus de quantitate continua, potissimum conueniunt corpori, quod sine vlla controuersia est prima ac præcipua species quantitatis. De alijs vero speciebus quæ assignari solent sub quantitate continua, & de primo earum principio, quod est punctum specialis est ac maior difficultas. Et ideo sigillatim de illis dicendum est.

Rationes ob quas puncta nihil esse videantur.

II. VIdetur ergo punctum nihil reale aut positiuum esse in rerum natura, quod si punctum nō est, nec linea erit, & ablata linea superficiē auferri necesse est; tum quia ablato principio, aufertur etiam principiatum: tū etiam quia ablato eo, quod est indiuisibile simpliciter, cōsequēter tolluntur alia indiuisibilia secundum vnam vel alteram dimensionem: nam est eadem omnium ró, vt facile ex dicendis patebit. Probatur ergo primū antecedens, primò, quia punctum duplex intelligi potest, s. terminatiuum, & continuatiuum, ergo vel datur tantum alterum eorū, vel vtrūque: neutrum dici potest: ergo neutrum datur. Probatur minor, quoad priorem partē, quia in primis nullum de facto est punctum terminatiuum simpl. quia nullū fingi potest, quod inter partes lineæ non intercedat, siue illæ partes hoc vnam rectā lineam conficiant, siue obliquam, siue etiam angulū illo puncto describant: quocunq; ēt modo in puncto vniantur, continuæ sunt sicut superficies quadrati corporis, etiam si in angulari linea coniungantur, cōtinuæ sunt: nullum ergo datur punctum terminatiuum. Secūdo, quia nulla est ratio vel necessitas fingendi huiusmodi punctū terminatiuum: quem enim effectum habet in rerū natura? Dices, finire ac terminare lineam. Sed contra, quia si mente separes tale punctū, linea manebit æque finita, nec maior neque minor quam antea intelligebatur: quia indiuisibile additum non facit maius, & consequenter neq; ablatum facit minus: ergo superfluum est huiusmodi punctum in rerum natura.

Contra primū argumentū. (Secundum.)

III. Atque hinc vlterius concluditur altera pars, scilicet non dari puncta continuatiua, & a fortiori, neque vtraque simul, quia punctū quod est continuatiuū duarum partium, est terminatiuum sin. gulariter: si ergo ad terminandā totam lineam, non est necessarium punctum, ergo neq; ad terminandas partes: ergo neque ad cōtinuandas. Secūndo, quia si punctum continuans esset necessarium, maximè ad vnionem partium: at verò partes possunt se ipsis immediatè vniri sine interuentu puncti, sicut aliæ res immediatè se ipsis vniuntur. Nā si partes illæ vniuntur in puncto tanquā in quodā tertio: ergo illi immediatè ac per se vniuntur, alioqui procederetur in infinitū: ergo multo melius vnientur immediate inter se.

Contra punctū continuatiua primi argumenti. (Secundum.)

IIII. Tertiò, quia si dantur huiusmodi pūcta, dantur infinita puncta in cōtinuo realiter inter se distincta: nam si finita essent, aut linea constaret ex solis illis, aut haberet partes finitas in quas solas diuidi posset. Vtrunq; autem impossibile est. Non est autem minus impossibile dari pūcta infinita in cōtinuo: nam inde plane sequitur, posse dari infinitum in actu secundum multitudinem, quia nō possunt inferri plura incōmoda ex infinita multitudine quarumcunque rerū in actu, quam ex infinita multitudine pūctorum in cōtinuo: quia licet illa multitudo punctorū sit coniuncta alijs partibus continuis: tamen tenera est actu in rerū natura. Quartò, quia si datur punctum cōtinuās necesse est distingui realiter à partibus quas cōtinuat; quia non est maior ratio cur sit idem cum vna quā cū altera; nec potest esse idem cū vtraq; simul, cùm illæ sint inter se distinctæ: ergo poterit Deus separare pūctum à partibus lineæ, quia nō repugnat vt res realiter distincta à reliquis, ab eis separetur: ergo eadē rōne posset Deus omnia pūcta lineę collectiuè sumpta à linea separare cōseruando partes lineæ. At hinc sequūtur duo impossibilia, vnum, quia maneret continuum in om-

Tertium.

Quartum.

mem suam partē diuisum:aliud, ꝙ maneret in re A bus infinita multitudo punctorū oino discreta.

Quintò, hæc eadē difficultas tacta in pūctis, locū habet in lineis existentibus in magnitudine finita: idemque est de superficieb. Et præterea occurrit specialis difficultas: nam sequitur in corpore pedali, v.g. esse lineam infinitę longitudinis simpliciter, & inter duo extrema puncta clausā, quæ est aperta repugnātia. Sequela quoad primā partem patet, nam infinitū simpliciter actu est, quod actu hēt infinitas partes æquales, & nō cōmunicantes: at verò in huiusmōi magnitudine sunt infinitæ partes lineæ æquales, & inter se communicantes, & vnitæ: ergo componunt vnam actu infinitam. Minor probatur, nam in magnitudine pedali signari possunt duæ lineæ eiusdem lōgitudinis inter se aliquantulum distātes in latitudine interiacente, ergo inter illas sunt infinitę lineæ ęquales cōtinētes partes illius latudinis, q omnes lineę sunt partes vnius: quia vniuntur in extremis punctis illius longitudinis. Et simile argumētū vulgare est de linea gyratiua, quę circuit omnes partes continui proportionales qui dem in longitudine, ęquales autem in crassitie, secundū quam omnes partes illius lineæ habēt æ- B qualitatē respectu alicuius certę lōgitudinis: & tamē sunt infinitæ, sicut & partes proportionales.

VI. Sextò, quia nullum est subiectum in quo tale punctum esse possit, ergo nec dari potest huiōi punctum. Probatur minor, quia vel illud subiectū est diuisibile & hoc non, quia est improportionatum subiectum, nec pōt esse adęquatum in diuisibili puncto: hic aūt inquirimus adęquatū subiectum. Vt illud subiectum est indiuisibile & de illo quæremus an sit substantia vel accidēs: si accidens, quæremus iterū subiectū illius, & pręterea sequetur illud incommodū Philosophicum ꝙ vnum indiuisibile quantitatiuū, erit immediatum alteri in continuo. Quod autem sit substantia impossibile videtur, alias in ipsa materia darētur puncta (vt sic dicā) & lineæ, & superficies substantiales, quod inauditū est. Septimum argm̄ simile præcedenti confici potest, quia punctū nō potest contingere partes lineæ, vt eas inter se cōtinuet: nam in quo tangit singulas earum? Aut .n. in alio indiuisibili, & sic tota linea constabit ex punctis: aut in parte diuisibili, at fieri non po C test vt indiuisibile diuisibile tangat. Quod si dicas nō tāgere in aliquo determinato. Et hoc modo nō repugnare indiuisibile tangere diuisibile: cōtra hoc est primò, quia hoc modo infringitur discursus quo Aristoteles 6. Physic. probat indiuisibile non posse moueri continuè. Secundò & maximè, quia hæc responsio euerit potissimā rōnē mathematicā, qua probari solet dari punctū, sc. quia globus perfectè sphęricus tangit perfectè planū in puncto. Octauū argumentum sumi potest ex varijs locis Aristotelis, in quib. significat, hæc indiuisibilia non esse actu in rebus, sed potentia tantum. Nam lib. 1. Metaph. tex. 42. & 43. & clarius lib. 3. cap. 5. tex. 17. ait, sicut Mercurius non est in rudi lapide actu, sed potentia, ita esse superficies in medio partium corporis. Et 8. Physic. c. 8. tex. 65. in lib. de communi animal. mot. ca. 4. ait, indiuisibilium nullam esse substantiam. Et 3. de anim. capi. 6. tex. 25. ait, Punctum negatione cognosci. [illegible]

Variæ opiniones referuntur.

VII. HAe res Philosophis omnibus visa est difficillima: & ideo in quam plures dissentientes opiniones diuisi sunt: quas oportet sigillatim referre & examinare, vt q d verisimilius sit indagare possimus. Duæ ergo sunt extremæ sententię: Vna absolutè negans punctum, lineam, & superficiem esse res positiuas: alia simpliciter affirmans has esse veras res & inter se & a corpore realiter distinctas: existentesque non tantum in extremitatibus corporum, sed etiam intimè in toto corpore & inter omnes partes eius. Aliæ verò sunt opiniones mediæ, quæ varijs modis partim affirmant, partim negant.

Prima opinio extrema, & absolutè negatiua.

VIII. PRimā opinionem tenet Durandus in 2. d. 2. q. 4. Ocham in sua Dialect. c. de quantitate, & Gregor. in 2. d. 2. q. 2. ar. 1. Quæ opinio nō negat, quin in corpore quanto sit vera longitudo, & latitudo realis: id enim tam est euidens, vt a nemine negari possit, cum cōstet corpus tribus illis modis diuisibile esse, idq; sæpe ab Aristotele afferatur, & in Mathematica, seu geometria demonstretur, vt in sequentibus attingemus. Sed negant dicti autores dari in corpore quanto rē aliquam a cæteris distinctam, quæ lōgitudinem habeat absque latitudine, aut latitudinē sine profunditate. Affirmant autem corpus ipsum per se se habere has omnes dimensiones, & prout consideratur a nobis vt præcisè habet lōgitudinem vocari lineam: vt verò consideratur a nobis cum longitudine & latitudine præcisè vocari superficiem. Punctum verò aiunt in re solum esse quid priuatiuum; a nobis verò cōcipi per modum positiui carentis omni extensione. Fundamēta huius sententiæ sic exposita tacta sunt in rationib. factis; & tractando aliorum opiniones amplius proponentur.

Durand. Ocham. Gregor.

Secunda opinio extreme contraria, & absolutè affirmans.

IX. SEcunda opinio extremè huic contraria videtur esse D. Thomæ, vt patet ex opusc. 39. c. 2. & de verit. q. 28. arg. 2. ad 10. & quodlib. 7. art. 9. ad 2. & est communis in eius schola; vt videre licet in Capreolo in 2. dist. quæst. 2. ar. 3. & in dist. 18. quæst. 1. ar. 3. Soncin. 5. Metaphysic. quæst. 20. & Hispal. in 2. d. 2. quæst. 2. ar. 4. & Soto in prædicam. cap. de quantitate, & idem supponit Caietanus in logic. cap. de quant. & 3. p. q. 4. at. 2. Ineadē opinione est Scotus in 2. d. 5. q. 3. & clarius d. 2. q. 9. Sumitur etiam ex Alensi lib. 3. Metaph. cap. 5. & hanc opinionem late defendit Burlæus 1. Physic. tex. 5.

D. Thom. Capreol. Hispal. Caiet. Scotus. Burlæus.

X. Fundaturq; hæc sentētia primo in Aristotele, qui vbicunq; agit de quātitate supponit dari pūcta, & cætera, quæ inde consequūtur. Vnde continuum definit esse cuius partes copulātur termino communi; illa vero corpora esse cōtigua, quorum vltima sunt simul, vt patet ex ca. de quantitate,

tate, & ex 5. Physic. cap. 3. Hæ autem locutiones A supponunt hos terminos & esse indiuisibiles, & esse positiuos: nam si essent diuisibiles, nec posset esse simul, nec vnus terminus secundum idé posset esse communis vtriq; parti, nam in illo essent partes, & ita secundum diuersas sui partes alias attingeret. Vnde in illo etiam esset continuitas, & oporteret alium terminum communem partib. eius inquirere. Deniq;, qui dicit terminũ, vel extremum, dicit indiuisibile, quia alioqui nõ potest esse extremum. Similiter esse terminum vel extremũ nõ potest dici de priuatione, si propriè loquamur. Maximè quia Aristoteles dicit tactũ fieri in his extremis terminis: tactus autem non fit in priuatione, sed in aliqua re positiua. Et eandẽ vim habet, quod de loco & locato ait 4. Physic. c. 4. in his extremis habere æqualitatem: quod verum esse non potest, nisi sumatur; extrema indiuisibilia sm̃ profunditatem: & ideo ibidem ait superficiem esse locum. Præterea, alias non posset saluari differentia, quam constituit inter contiguum, & cõtinuum; nã si extrema ratione quorum dicuntur esse simul, quæ contigua sunt, tm̃ sunt priuatione vlterioris extẽsionis eodem mo B do in duabus partibus continuis sunt duæ priuationes vlterioris extẽsionis, quia neutra earũ vlterius progreditur: ergo nulla est differẽtia: loquitur ergo Aristotel. de terminis positiuis. Vnde 1. de anima c. 4. tex. 70. dicit puncta habere positionem in cõtinuo quod de sola priuatione dici rectè non potest. Tandem, vbicunque de quantitate disserit has tres species quantitatis, vt reales, & positiuas ponit, corpus, superficiem, & lineã. Et semp indicat, oẽs Philosophos ipso antiquiores easdem species quantitatis agnouisse, a quib præsertim a Pytagoricis ipse differt, ꝗ non ponit eas separatas, sed in physicis naturalib. corporibus, vt cõstat ex lib. 3. Metaph. c. 5. & latius lib. 13. ca. 2. Atq; ita antiqui Aristotelis expositores omnes sunt in eadem sententia. Præterea tota scientia Geometriæ videtur supponere dari lineas, & superficies, de quibus multa demonstrat vt videre est apud Euclidem.

XI. Prima ratio pro secũda sententia. Rationes pro hac sentẽtia præcipuè sumũtur ex quibusdam effectibus, vel indicijs, partim Mathematicis, partim physicis. Et de pũcto quidem C est vulgare argm̃; nam corpus perfectè sphæricũ solum tangit in pũcto corpus perfectè planum: quod affirmat Aristoteles 1. de anima c. 1. & demõstrat Euclides li. 3. propos. 6. Et ratio est, quia alias oporteret in globo esse aliquam extensionẽ planam: quia corpora, quæ se tangunt, adæquantur in eo, in quo se tangunt; plano autem corpori non potest nisi planũ adæquari; si ergo globus in aliqua extensione tageret planum, necessario in se haberet planam etiam extensionem, & ita non esset perfectè sphæricus, tum quia planum, & sphæricum inclu. sunt repugnantiam in figuris, tum etiam quia in illa extẽsione plana extremæ partes magis distabunt a centro globi quam mediæ, quod repugnat figuræ perfectè sphericæ. Respondent aliqui, non posse esse realem contactum inter hmõi duo corpora. Sed hoc tam est per se incredibile, vt nulla indigeat refutatione; nã quid potest impedire illum realem contactũ? Itẽ etiam si sphæra esset grauis, impediretur a plano ne descenderet, vel si ipsa vinceret pondere secũ

Euclides.

A ferret planum, quo modo autem hæc possunt fieri sine reali contactu? Alij admittũt quidem illa duo corpora se tangere non tamen in aliqua re determinata, sed in parte indeterminata, qd vocãt indiuisibiliter tãgere in re diuisibili. Sed hæc responsio in primis dicit quiddam difficillimum creditu, quia ille actus non fit successiuè, aut in tẽpore indeterminato, sed totus simul in momẽto, vt supponimus; ergo necessario debet esse tactus determinatus & cõsequẽter in aliqua re determinata. Angelus enim, & multo magis Deus videt clarè id quo illa duo corpora se tangunt, & in quo nõ se tangũt: ergo si illud in quo se tãgũt extensum est, videt quantum sit designando terminum, siue intrinsecum, ita vt vsque ad illum fiat contactus & non vltra: siue extrinsecum, scilicet ꝗ tactus huc non peruenit, in toto reliquo fit. Deinde non soluitur ratio facta, quia si tactus non fit in re indiuisibili; ergo fit in aliqua extensione siue determinata, siue indeterminata; ergo in extensione plana; hæc autem repugnat sphæricæ figuræ perfectæ, siue determinata siue indeterminata esse dicatur.

B Simile argumentum huic fit quoad lineas in columna perfectè rotunda seu cylindro, quia cadens supes perfectè planum, non potest illud tãgere nisi in linea, propter eandem rationem. Et XII. idem est de cubo perfecto quadrato, nã si per angulum tangant corpus planum, non potest tangere nisi in linea. Similiter duo plana solida & perfecta nõ possunt se tangere nisi in re indiuisibili sm̃ profunditatem. Et in hoc euidẽtissime, mea sententia, refellitur responsio de tactu indeterminato, quia illa corpora, nõ possunt se penetrare in aliqua parte siue in determinata profunditate, siue indeterminata: non possunt autem se tangere secundum aliquam profunditatem, nisi se penetrent. Et similis ratio fieri potest de superficie alba prout obijcitur visui, quia nõ terminat visionẽ sm̃ aliquam profunditatem etiam indeterminatam; ergo secundum solam superficiem. Idem argm̃ est, quod lumen nõ recipitur in corpore denso, & perfectè opaco, nisi in vltima superficie, nam si aliquas partes penetraret, quoad C illas iam esset diaphanum; datur ergo vltima indiuisibilis superficies, in qua lumen recipitur.

Tertia opinio media, admittens indiuisibilia terminantia, non continuantia.

XIII. AD has & similes experiẽtias (vt iam primam opinionem mediam attingamus) dicunt aliqui, conuincere quidem dari hæc indiuisibilia terminantia partes quantitatis; ac proinde illa esse admittenda in corporum extremitatibus, non tamen esse in medijs corporibus huiusmodi indiuisibilia continuantia; nam priora sufficiunt ad saluanda omnia quæ de punctis, lineis, & superficiebus Aristoteles docet; & omnes geometriæ demonstrationes; ac denique experimenta omnia quæ de his indiuisibilibus attulimus. Posteriora vero innumeras nobis afferunt difficultates, præsertim eas, quæ materiã de infinito attingunt; & abunde nulla sufficiente ratione conuincuntur. Suntque qui hãc opinionem Aristoteli tribuãt, eo ꝗ nunquam asserat in linea, v. g. esse infinita puncta

puncta actu, sed potentia: duo ergo extrema pūcta quib terminatur, sunt actu in illa: reliqua vero dicuntur esse potentia infinita, quia quacunq; ex parte diuidatur linea, resultabunt duo puncta & sicut in infinitum diuidi potest, ita in infinitum resultabunt: quòd ita exponere videtur Diuus Thomas Opuscul. 36. dicens, (in linea sunt puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundum, quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.)

Tertia opinio improbatur.

XIIII. VEruntamen contra hanc sententiam obstat ratio, quam in principio obiecimus quia re uera nulla sunt in rebus puncta terminantia, q̄ non sint etiam continuantia, nā licet non semper continuent partes lineæ rectæ, semper tamē continuant lineam aut rectam, aut curuam, aut circularem, aut saltem lineas in angulū desinentes. Quod si hoc satis est, vt dicatur punctus terminans, erit etiam in medio corpore, vt in cētro globi punctus, in quo vniuntur lineę omnes quę à circumferentia in illum ducuntur: & in cœlis (vt Philosophi volunt) erunt duo puncta immobilia, quæ polos vocant: quanquam in illa confluat infinita multitudo linearum. Atque similia argumenta fiunt de linea, quia nulla est in rebus quæ non intercedat inter aliquas partes superficiei, siue in superficie plana, siue in concaua, vel saltem in superficiebus angulum conficientibus vt in corpore piramidali: ergo repugnat dicere, dari lineas, & puncta terminantia, & non continuantia.

Quarta opinio media vnam vltimam superficiem admittens, & alia indiuisibilia negans.

XV. PRopter hæc argumenta est alia opinio media, quæ negat, de facto dari vlla puncta vel lineas in actu, quia cum sententia proximè citata sentiūt autores huius opinionis non dari actu lineas, aut pūcta continuantia, & alioqui argumēta facta conuincūt non dari vlla puncta in rebus quæ nō sint continuantia. At verò de superficie aiūt dari in quolibet corpore vnam, quę sit terminans, & non continuans, & hanc concedū esse actu, & præter eam nullum aliud esse indiuisibile actu secundum aliquam dimensionem. Prima pars patet. Nam in quolibet corpore, v.g. in globo, est actu vltima quædam superficies indiuisibilis secundum profunditatem, quasi inuoluens totum corpus, & per interiorem faciem (vt sic dicā) terminans omnes partes corporis, per exteriorē autem faciem nihil terminans seu cōtinuans: ergo datur in corporib. aliqua superficies terminans, & non continuans, etiam si in puncto, & linea id nunquam reperiatur.

Metaph. li. 5. sec. 5.

Et quoad hanc partem est sine dubio vera hęc sententia. Et ratio eius reddi potest, quia hoc differt inter superficiem & punctum vel lineam quod superficies tantum ex duplici facie, seu parte potest cōtinuare partes corporis quanti, quia solum secūdum profunditatē est indiuisibilis, & ita solum ex illa duplici parte possunt in illā cōcurrere partes corporis: quia verò corpora finita sunt & terminata, necesse est, vt ad aliquam superficiem sistat ex vna parte extensio profunditatis corporis, & ex alia nulla sit profunditas eiusdem corporis quæ cum alia continuetur: & ideo datur superficies terminans & non continuans. At verò lineæ & puncta non duabus tantū viis, sed infinitis terminare possunt superficierum, aut linearum partes ad illa concurrentes: ad vnam. n. lineam in circulum intelliguntur concurrere infinitæ superficies: ad punctum verò omni ex parte inferiori, superiori, & ex omni demum latere in quo etiam punctus excedit lineam: nam quo terminus est indiuisibilior, eo pluribus viis possunt ad illum confluere partes illius dimēsionis quæ tali termino continuari possunt. Hinc ergo fit, vt nunquam dentur lineæ vel puncta, quę aliqua via non sint continuatiua: quia cum extra corpora physica nūquam sint, semper ad hos terminos concurrunt varię partes, quæ in illis vniātur, quanuis id non sit semper æqualiter in omnibus, nam in medio corpore intelligimus esse cōfluxum, & continuationem omni ex parte in illis verò punctis, aut lineis quæ concipiuntur in extrema superficie corporis solum ex aliquo latere, aut ex inferiori vel superiori parte, ītelligitur esse concursus partium quæ continuantur: non verò ex omni parte.

Quoad hoc ergo vera est differētia inter superficiem, & lineam cum puncto: hinc vero infert hæc opinio aliud discrimen supra positum, quod ita declaratur. Nam quòd superficies terminans sit actu in rebus, præter indicia superius à nobis allata, quibus etiam hęc opinio vtitur, illa ratio conuincere uidetur, quòd corpora omnia finita sunt actu, & intrinsecè terminata, non finiuntur autem nec terminantur nisi superficie aliqua, ita sibi propria, vt alijs communis non sit. Aqua habet vnum corpus, vt alteri non sit continuum, & vt possit esse contiguum & aliud contingere, ac locare, & locari, & extrema quædam accidentia recipere, præsertim figuram quam Aristoteles dixit in superficie recipi 3. Metaphysicorum capit. quinto, tex. 17. Hac autem ratio non habet locum in linea; quia cum illa continuata quadam extensione, & circuitione, aut reflexione in se ipsa, finiri, possit, non indiget extremo aliquo termino, quo finiatur, neque vllus in ea potest excogitari terminus etiam mente, qui ita sit vltimus terminus partium vnius lineæ, vt vltra illum per aliquam viam, seu positionem non protendatur eadem linea. Igitur linea non indiget tali termino quo finiatur, sed se ipsa tota finitur, sicut linea circularis se ipsa intrinsecè est finita; omnis enim linea quæ in quouis corpore cōsideratur, quanuis circularis non sit, vna tamen est continuatione intra se ipsam, in quo cum circulari cōuenit, etiam si differat in angulorum descriptione, & alijs figuris nostro modo cōcipiendi. Hac ergo ratione non indiget linea punctis actualibus, & eadem ratio locum habet in superficie, quæ etiam est vna & in se finita cōtinuatione & circuitione in se ipsam, neque in vlla parte eius reperire est terminū, vltra quē non extendātur partes eiusdem superficiei: & ideò non est finita per terminationem puram, sed continua- XVI.

tam cum alijs partibus ad modum circuli:ob eãdem ergo causam non dantur in superficie lineæ in actu. Corpus autem quoad extẽsionẽ profunditatis, licèt quoad internas partes non indigeat superficiebus actualibus, quia quoad eas eadem rõ facta de superficie, & linea habet locũ in corpore, nam integritate quadam vnũ est, & partes, inter se comparatæ nõ indigent termino quo finiantur, quia vnaquæq; ad aliam finita est: nihilominus tamen totum corpus, vt tũ se fit finitum & disiunctum ab alijs quæ ipsum contingũt vel contingere possunt, necesse est vt actu habeat aliquam superficiem vltimam qua terminetur.

Refutatur quarta opinio.

X VIII. Hæc tamen sententia non videtur consequẽter loqui, dum quod affirmat de superficie vltima, vniuersè negat de punctis, & lineis. Nam si argumenta facta ab effectibus & indicijs, efficaciter probant dari actu superficiem vltimam, nõ minus probant alia similia, quæ adduximus, dari actu in ipsamet superficie vltimas lineas, & pũcta. Nam si ex indiuisibili tactu planorum corporum, aut loci & locati, colliguntur sufficienter extremæ superficies terminantes, cur non ex indiuisibili contactu globi aut cylindri in plano colliguntur lineæ, & pũcta actu existentia in extremis superficiebus? Respondent rationem esse, quia globus non tangit punctum quod sit verũ ens reale, sed quod reducitur ad actum per designationem. Aliter etiam dicunt, globum tangere planum in puncto non formaliter, sed eminẽter existente in media magnitudine. Vel aliter etiam dicunt, globum & planum habere cõtactum negatiuum, non positiuum: quatenus n. nõ distant, dicuntur se tangere negatiuè, quia in nulla re positiua se tangunt. Sed hæc omnia in primis nullã differentiæ rationem assignant, nam simili modo dicam duo plana tangere se non in superficie indiuisibili, quæ actu sit verum ens reale, sed quę tantum sit in potentia, & reducatur ad actũ per designationem: aut se tangere in superficiebus, quas non formaliter, sed virtualiter continent, aut negatiuè se tangere, & non positiuè.

XIX: Deinde absolutè responsio mihi nõ est intelligibilis: nam realis contactus in aliqua entitate fit quæ vere ac formaliter fit in rebus, nam ipse contactus realis est & proprie ac formaliter fit à parte rei: ergo fit in vera entitate: quę formaliter in re fit: & if fit in re indiuisibilis: ergo est in ipsa re formaliter talis entitas indiuisibilis. Nisi fortasse dicatur illa entitas ibi esse in potentia, & non formaliter, quia nõ est per se separata, sed vnita partibus: sic enim erit tantum differentia in vsu nominum: idem tamẽ erit de vltima superficie, quia etiam illa non est per se separata, sed vnita. Et partes ipsę diuisibiles non sunt illo modo actualiter in toto, id est actu diuisæ, sed in potentia. Nec desunt qui ita loquantur, vt dicant, partes non esse actu in cõtinuo, nisi per designationem. Sed frustra vtũtur illa singulari locutione, quia nec deseruit ad rem explicandam, neq; in rigore est vera. Nã qui dicit partes actu esse in continuo, non dicit esse actu diuisas nam oppositum includitur in propria ratione partis, sed dicit actu componere illud per suam entitatem partialẽ, quæ non est

A ficta, sed vera, vnde esse per designationem, si designatio vera est, non excludit esse in re ipsa, sed potius illud supponit, alioqui designatio caderet in aliquid imaginarium, vel fictum. Quod si hoc tum est de designatione, quæ fit per intellectum, multo magis de illa quæ fit per realem contactũ. Igitur ratio sumpta ex contactu ita vrget in punctis vel lineis, sicut in superficiebus. XX

Et potest amplius hoc modo declarari. Fingamus esse in globo rẽ aliquam, vel accidens, quod per contactum, adhæreścat plano (quod licet naturaliter fortasse fieri non possit, bene tamen de potentia absoluta) & relinquat globus in plano vestigium sui contactus; tunc illud quod manet, quidquid sit, in aliqua reali entitate verè ac formaliter existẽte in plano manebit. Vnde sicut ex accidentibus quę intelliguntur manere in sola superficie, sumitur argumentum actu dari superficiem terminãtem, ita ex prædicto contactu sumi potest, vt probetur dari pũcta, & lineas in superficie terminante. Et inde etiam magis improbatur illa responsio de contactu negatiuo, tum

B quia idem dici potest de quibuscunq; corporibus vt ostensum est; tum etiam quia si contactus non esset positiuus, globus æneus super vitrum cadẽs illud non frangeret, nec loco moueret, quod per se incredibile est. Ratio autem illa de intrinseco termino corporis finiti alijs autoribus non videtur efficax, quia putant sufficiẽter finiri in suis partib. per negationem vlterioris extensionis: si tamen illa ratio admittatur, vt est re vera probabilis, eandem fere vim habet in lineis, & punctis, nam etiam superficies ipsa finita est, & ideo habere debet terminũ quo finiatur. Et potest hoc confirmari, nam si ignis v.g. serpens per stuppam, & continuè crescens, semper habet superficiem terminantem in quolibet instanti, in quo ad certũ terminum aggeneratio peruenit: ergo illæ superficies manent omnes in ipso igne augmentato &

C continuo. Patet consequentia, tum quia non est maius inconueniens, quod infinitæ superficies fiant, & corrumpantur successiuè, quam quod permaneant vnitæ, & continuatę in eodem igne cum ipsa fine entia permanentia, & ipsis non repugnet simul permanere, tum etiam, quia cum ignis vltra superficiem terminãtem progreditur, nihil est a quo superficies præexistens corrumpatur, quia pars ignis quę aggeneratur, illi non repugnat, sed illa potest terminari, & copulari.

Quinta opinio admittens indiuisibilia in externa superficie, & non in medijs corporibus.

XXI. Qua propter dicere aliquis posset, vel declarã do priorem opinionem mediam vel nouã excogitando, sicut datur actu vltima superficies terminans, & non inter partes corporis, ita dari in illa superficie lineas, & puncta etiamsi non dẽtur in medijs corporibus. Quæ lineæ, & puncta dicuntur terminantia: non quidem quia nullas partes continent, sed quia finit in vltimo corporis termino, & quia saltem ex ea parte, qua extensio corporis vltra non progreditur, illa non continuant, sed terminant.

Impro-

Improbatur quinta opinio.

XXII. Sed illa sententia, etiam hoc modo explicata, non loquitur consequenter. Nã in primis ex illa pullulant fere omnes difficultates, quæ sunt in communi sententia: quia si in extrema superficie sunt puncta, in illa sola erunt infinita, & infinities infinita & similiter lineę, vel certe erit vna linea habens infinitas partes determinatę lõgitudinis, vt de gyratiua dici solet. Ex alia vero parte non satisfacit illa distinctio, quia licet nõ sint tã claræ experiẽtiæ de indiuisibilibus interius existentibus in partibus corporis, tñ si semel ostenduntur in vltima superficie, à paritate rationis intelligimus esse in medijs corporibus: quia si sunt in vltima superficie nõ est nisi vt terminẽt & cõtinuẽt: sed in medijs corporib. inuenitur eadem continuitas: terminatio autẽ quamuis nõ sit simpliciter, & totalis, est tamen partialis, & per designationẽ nõ fictã, sed cui aliqua vera res sub est. Vt brachium, etiamsi secundũ interiores partes cõtinuũ sit manui, tamẽ re vera finitum est: ergo in sua partiali quãtitate esse debet terminatũ, nõ quidẽ puro termino, & sibi soli proprio, sed manui, cum qua continuatur, communi. Et hæc rõ probat etiam de superficiebus, q. si datur vltima terminans, dantur etiam intermediæ cõtinuãtes.

XXIII. Et declaratur amplius hæc rõ ex continuitate sumpta. Ponamus .n. diuidi virgam, quæ erat cõtinua ita vt nulla quãtitas eius amittatur, & partes disiunctę, maneant oĩno simul & contiguæ, ita, vt nulla omnino q̃titas interponatur (quod saltem virtute diuina vel angelica fieri posse non est dubium) tunc ergo inq̃ro cur hæ partes prius erant continuæ, & nunc nõ sunt, non certe alia ratione, nisi quia terminũ communẽ amiserunt quem antea habebãt: ille autem terminus nõ est nisi superficies in medio corpore existẽs. Dicent fortasse qui solũ terminantẽ superficiem admittũt, alias partes iam nõ esse cõtinuas, nõ quia aliquid amiserũt, sed quia acquisierunt proprias superficies terminantes. Sed in primis facio idẽ argumentum in lineis & pũctis: & sumo duo corpora perfectè sphærica inter se cõtinua, vel duo corpora pyramidalia cõtinua in angulo, quia hę suppositiones nihil repugnantię implicãt, vt per se notum videtur. Dissũgantur ergo illi duo globi, vel duæ pyramides, & iam se tantum contingãt, & inquiro cur antea essent cõtinuæ, & nunc non. Consequenter rñdendum erit, id factũ esse, quia per disiunctionẽ acquisierũt duos terminos quos antea nõ habebant. Hi autem termini nihil sunt nisi pũcta in globis, vel lineæ in pyramidibus. Et præterea de omnibus est communis rõ, quia continuitas est realis vnitas: ergo nõ potest consistere in sola priuatione terminorum: ergo in aliquo reali positiuo quo vniantur extrema.

XXIIII. Sed dici potest, intercedere quidem realẽ modum vnionis, quo partes ipsæ inter se immediatè vniebantur, quemque impediunt termini resultantes: hunc tamẽ modum vnionis non esse superficiẽ vel lineã: Sicut materia & forma vniuntur per modum vnionis, qui non est superficies, vel aliquid huiusmodi. Sed in primis eodem modo dicam per diuisionẽ resultare modum terminationis, qui non sit superficies, sed quasi modus per se essendi, vel certe sicut de subsistentia, vel per se existentia aliqui dicunt in priuatione consistere, ita in præsenti facilius dici posset, res esse discontinuas per carentiam huius vnionis, sine alio termino positiuo.

XXV. Ac pręterea in hac vnione per continuationẽ peculiaris ratio occurrit, ob quam non videntur partes, posse immediate inter se se vniri, per solũ modum vnionis, nisi vniãtur in aliquo termino indiuisibili: quia partes illæ diuisibiles sunt in infinitũ: non vniuntur autem per se & immediatè in aliquo diuisibili: alias diminueretur quantitas vel extensio, ratione solius continuationis, quia pars diuisibilis quasi penetraretur cũ parte diuisibili, quia vt supra dicebamus agentes de materia, & forma, non possunt duæ res per se se & immediatè inter se vniri, nisi sint intimè pręsentes & quasi penetratæ in eodem spatio. Hæc autem vnio quæ est per cõtinuationem ita fit, vt partes quę vniũtur, secundum omne id quod est diuisibile ipsis, extra se maneãt, & in diuersis partibus spatij ergo oportet vt vniãtur interuẽtu alicuius rei indiuisibilis, quæ pp suã inextensionem tota possit intimè cõiũgi vtriq; parti, & ita illas vnire.

XXVI. Præterea fieri hic solet rõ physica, ex eo principio sumpta, quòd agentia naturalia agũt vniformiter difformiter per spatium extensum, & ęquè dispositum aut repugnans, vt patet in sole illuminãte aerem, nam propinquiores sibi partes magis illuminat: hæc autem vniformis difformitas continua est in toto passo: ergo nõ potest aliqua pars intermedia signari, q̃ tota sit æquè lucida: ergo sũt aliquę superficies medię indiuisibiles, in quib. lumen in aliquo toto gradu recipitur. Sed negabũt hanc vltimã consequentiã, qui negant superficies intermedias, q a ad actionẽ vniformiter difformẽ satis est vt quęcũq; pars signata passi quo fuerit propinquior agẽti, eo maius habeat lumen. Sed cõtra hoc obstãt duo. Primũ quia si ponamus mediũ nõ esse cõtinuũ, sed cõtiguũ, vt aerẽ & aquam, necessario fatẽdum est in vltima superficie aeris, & in superficie aquæ illi cõtigua esse aliquem determinatum gradũ luminis, quia in subiecto determinato, & in distãtia intrinsecè determinata, non potest nõ esse determinatus effectus: ergo pari rõne ẽt si aer esset continuus in illamet distãtia quam possumus mente designare, esset idem determinatus gradus luminis: ergo esset ibi subiectũ capax illius: quod nõ põt esse nisi superficies: alioqui actio non esset vniformiter difformis. Secũdum est, quia dum Sol illuminat aerem, vel cœlũ sibi propinquũ, necesse est, vt in superficie conuexa cęli cõtigui soli determinatus gradus luminis recipiatur, quod vniformiter difformiter minuitur in toto illo cęlo vsq; ad superficiẽ cõcauã eiusdẽ cęli, & i ea vltima sup̃ficie cõcaua necessario erit lumẽ in alio gradu minori determinato, pp eãdẽ rõnem supra factam. Sit ergo prior grad9 luminis vt octo, posterior vt quatuor iã sic cõcluditur rõ; illud lumẽ cõtinua quadã & vniformi difformitate minuitur ab octauo gradu vsq; ad quartũ; nõ potest aũt cõtinuè transire ab vno gradu ad alium extremum nisi per medium alioq nõ esset diminutio vniformiter difformis: ergo necesse est vt in aliquo subiecto intermedio sit lumen vt sex, & in quinq; &c. hoc autem esse non potest nisi in subiecto indiuisibili, quia alias actio nõ esset vniformiter difformis; ergo dantur

tur in medio corpore esse superficies indiuisibiles, quia subiectum illius gradus non potest esse aliud, vt declaratum est.

XXVII. Ex cõtinuitate præterea motus, & ex inceptione & desitione eius sumũtur à Philosophis non leuia argumenta ad probandũ dari indiuisibilia, non tantum in extremis, sed etiam in medijs corporibus. Sed hæc, quia fusius tractantur in libris Physicorũ, omittenda nunc sunt; pendent enim ex multis principijs, quæ ibi traduntur: non nulla verò attingemus inferius, tractando de successione, & continuitate motus ac temporis, & de intensione qualitatum.

Opinio secunda admittens simpliciter hæc indiuisibilia, cæteris præfertur, & quæstio resoluitur.

XXVIII. Inter prædictas ergo snias illæ quidem quæ mediæ sunt, seu partim negãt, partim affirmant, mihi sane minus probabiles videntur: quia non possunt satis constanter, & consequenter loqui, tum in assertionibus quas proponunt, tum in rationibus quibus eas confirmant. Atque hoc, opinor, conuincũt rationes & discursus facti. Aliæ verò duæ opiniones extremæ ambæ sunt difficultatum plenæ: non videtur tamen dubium quin posterior sententia Aristotelica sit, & grauiorum Philosophorum consensione recepta. Item est magis consentanea principijs, tam Geometriæ, quam Philosophiæ; & aptior ad reddendam rationem multorum effectuum, & ad loquendum in multis reb. philosophicis. Contraria verò solum fundatur in quibusdam illationibus aliquarum rerum, quæ videntur aut difficiles creditu, aut inconuenientia continere: quibus probabili modo satisfieri potest. Ideòque communem sententiam, quæ affirmat dari hæc indiuisibilia, tum terminantia, tũ continuantia in quantitate præferendam censemus. Quam non oportet nouis rationib. confirmare, nam quæ adductæ sunt, nobis sufficere videntur.

XXIX. *Indiuisibilia an dicenda esse in actu in cõtinuo.* At vero vt hoc magis declaretur, interrogari potest, cum dicimus hæc indiuisibilia esse in continuo an sit intelligendum esse in actu, vel esse in potẽtia. Aristoteles enim D. Thomas, & alij, cum dicunt hæc esse in continuo, sæpe declarant esse in potẽtia, nos autem videmur docere esse in actu. Potest in his ipsis vocib. magna esse æquiuocatio, & ideo eas explicare oportet. Duob. enim modis intelligi potest illud [in potẽtia,] vt iam sæpe in superioribus tetigi: vno modo, vt includit negationem actualis existentiæ, alio modo, vt dicit negationẽ actualis diuisionis. Priori modo intelligunt Aristotelem, qui negãt simpliciter hæc indiuisibilia actu dari, sed inquirendũ restat ab his an hæc potentia possit aliquo mõ ad realem actũ reduci: nam si nõ potest, quo modo verũ est esse in continuo indiuisibilia, et in potẽtia? Si vero potest, qñ aut quomodo illa potentia reducetur in actum? Respondebũt, vt opinor illam potentiam nõ posse esse realem, quia ipsa et indiuisibilia cẽsent non esse entia realia sed meras priuationes: qa vero à nobis concipiũtur per modum entium positiuorum, ideo ipsum etiam continuum concipi, vt existens in poten-

A tia ad indiuisibilia, quæ in infinitum ex eo resultare possunt. Sed, si aperte loquẽdũ est hoc nihil est aliud quã dicere hæc indiuisibilia esse entia rationis, & in continuo esse aliquod fundamentum vt concipi, aut fingi possint. Quod esse alienum à mente Philosophorum sic loquentium, satis per se est euidens.

Qui ergo admittũt saltem indiuisibilia terminantia esse actu in continuo, declarãt in medio corpore esse hæc indiuisibilia in potẽtia, qa quacũq; ex parte diuidatur continuum, resultabunt in actu. Et qa hoc infinities fieri potest, ideo eũ illa dicuntur esse infinita in potentia. Sed, quod attinet ad pũcta, & lineas, nõ potest hoc verifica ri qa quantumuis continuũ diuidatur, nunquã resultabũt lineæ, aut pũcta ita terminãtia, vt non sint continuãtia, quod supra probatũ est: ergo si nullæ sunt lineæ aut pũcta in actu, quæ sint continuantia, nũquam ex diuisione continui resultabunt lineæ, aut pũcta in actu. ergo nec sunt in potentia. Quapropter qui superficiem vltimã admittũt in actu, ei, si ỹ õdent de illa optiue, & abso-

B lutè verificari dictõ mõ, esse in medio corpore infinitas superficies in potẽtia. De linea aũt & pũcto aiũt physicè solũ verificari designatione: mathematicè aut designatione, aut figura; cõformatione: logicè autem, & per potentiam Dei verificari etiam secundum realem existentiam.

XXX. Explicãtur singula, nam physicè loquendo ratio facta conuincit, non posse pũcta aut lineas reduci ad actum existentiæ per vllam diuisionem aut actionem physicam. Designatione aũt dicuntur reduci ad actũ, quia mens cõcipit superficies diuisas, vt terminatas proprijs terminis. Verũtamen ex ipsa expositione cõstat hanc reductionẽ ad actum nõ esse veram, sed imaginariam. Interrogo enim an illa designatione mens verè cõcipiat illũ terminũ, vt aliquid reale positiuũ: & ita necesse est, vt sit in re: vel concipit illũ priuationẽ per modũ positiui, & hoc est cõcipere, vel fingere ens rõnis. Atq; ita deuoluitur in id quod antea inferebamus, hoc esse in potentia nihil aliud esse quam quod in magnitudine sit fundamentũ in quo ens rationis fingenda. Et similiter illa reductio in actũ per designationem, non est aliud, quam actũ concipere ens rationis, sumpto ex reali aliquo fundamento. Quod non solum ex diuisione continui, sed etiam ex ipsa vnione partium

C continui sumi potest.

XXXI. Nec vero mathematica reductio, vt ab his autorib. declaratur, alterius rõnis est à prædicta. Dicũt enim mathematicos in linea recta aut superficie plana mẽte aut radio designare pũcta, non quæ sint, sed si essent, vt illo veluti signo declarent cõtinuitatẽ aut terminationem continui. Et hũc modũ appellant per designationẽ, q non est diuersus à præcedẽti, vt per se constat. Per cõformationẽ autem figuræ dicuntur hoc facere, qñ ex vna linea vel superficie recta efficiũt triangulatẽ, aut quadangulatẽ: tũc. n. in angulis aiũt resultare indiuisibilia terminantia vel copulãtia lineas, & superficies: resultare (inq̃) non in re, sed mentis designatione: nam in re non est nisi priuatio vlterioris tendẽtię, vel priuatio diuisionis. Quo fit, vt etiam hæc reductio in actum solum sit quantũ ad actualem fictionem cuiuslã entis rationis. Et ad summũ est differentia, quia in illis XXXII.

figuris

figuris videtur esse maius fundamentum ad fingenda illa indiuisibilia terminãtia quam in figu-
XXXIII. ris planis & rectis.

Secundum potentiam autem logicam dicuntur lineæ & puncta esse in potentia,quia si Deus (quod facere potest) separatam superficiem conseruaret,tũc verè essent in illa superficie lineæ in potẽtia,quia si talis superficies diuideretur,re ipsa resultarẽt lineæ actu existẽtes,& terminantes, quia tunc superficies diuisa ex ea parte qua diuideretur,non continuaretur cum alia,& ideo necessario esset ibi linea terminans, & non continuans,quæ esset linea in actu:& idem proportionaliter dicẽdum est de punctis in linea separata. Sed in primis hęc declaratio tã est aliena à mente Aristotelis, quam fuit extra fidem, vel etiã cogitationem eius,quod possit dari linea vel superficies separata. Deinde hæc sentẽtia duo coniungit, quæ simul sumpta mihi videntur incredibilia. Vnum est, quod linea in actu secũdum se est verum ens reale in esse essentiæ,veraq; quantitatis species:quia si talis non esset non posset esse separata,etiam per potẽtiam Dei absolutam: nam Deus non potest facere, vt aliquid existat, quod secundum se est extra latitudinem realem: Aliud est, quod nihilominus vera linea non potest esse in rebus naturali modo,sed miraculoso,& nunquam hactenus facto, & de quo multi dubitant an sit possibilis,nimirũ,vt sit per se separata,aut in superficie separata a corpore quantitatiuo. Nã si linea est ens reale possibile, etiam est ens naturale suo modo: ergo est naturaliter possibile: vel proprius loquendo,est accidens secundum naturam alicuius substantiæ; non est .n. accidens ordinis diuini,& supernaturalis:ergo in aliqua substantia potest esse modo naturali: ergo vel simpliciter impossibilis est, vel non tantum in illa abstractione esse potest. Tandem etiam admisso illo casu,sine sufficienti fundamẽto dicitur, quod per diuisionem superficiei separatæ resultarẽt lineæ terminantes: quia sicut ipsi dicunt illas partes antea fuisse cõtinuas se ipsis, ita dicere possẽt & deberẽt,post diuisionem etiam se ipsis esse terminatas, vel per negationem vnionis,aut vlterioris extensionis Maximè,quia de punctis ipsimet dubitãt an essent entia positiua etiam in linea separata recta & finita Atq;ita intelligunt,lineam illam terminatam sine ℞e positiuè terminante: cur ergo non ita intelligunt superficiem?quod si superficiem,cur non etiam corpus? Sed iam reuertimur ad argumenta superius facta.

Quomodo intelligendum sit, indiuisibilia esse in continuo in potentia.

XXXIIII. CVm ergo hæc indiuisibilia dicuntur esse in cõtinuo in potentia,non opinor esse intelligendam illam dictionem[in potentia] vt excludit realem existentiam,sed vt excludit realem diuisionem. Priorem partem probant rationes factæ,& posterior sequitur ex priori. Quo fit,vt si [esse in actu] sumatur ꝓut opponitur esse in potentia priori modo, sic puncta sint actu in continuo etiamsi,sint in potentia in alio sensu. Et hãc esse mentem Aristotelis patet ex locis supra ad-

A ductis in quib. æquè de his omnibus mathematicis entibus docet,re ipsa esse in corporib. physicis,etiamsi mente abstrahantur: & in Physicis hac ratione ait,indiuisibile non posse per se moueri, per accidens autem posse: nimirum ad motum continui in quo verè existit. Vnde etiam ait pũctum habere positionem in continuo. Denique eodem modo de his loquitur sicut de partib. continui,quas dicit esse in potẽtia in ipso. Sic ẽt Diuus Thomas in dicto Opusculo, prius sic ait, [In linea sunt plures pũcti,& realiter ab inuicẽ diuisi.]id est distincti,[vt duo eius termini,& similiter in eius continuatione.]Et tamẽ inferius ait,in linea esse duo pũcta in actu, & infinita in potentia,quod alio modo est intelligendũ. Nam puncta terminantia vt sic,solum sunt duo respectu totius lineę(vocantur autem terminantia pũcta, quę sunt in extremis superficiebus respectu lineæ rectæ,quę intelligitur esse in profunditate corporis)tamen pũcta terminatiua dicuntur esse infinita in potẽtia, etiam in ordine ad realem
B existentiam quia illa quæ sunt actu continuantia lineam nũquam fiunt terminantia,sed per diuisionem continui tollitur punctum cõtinuans, & resultant duo terminantia. Et quia illa resultãtia potest in infinitum fieri iuxta diuisionem cõtinui,ideo dicũtur puncta terminatiua esse infinita in potentia reali,& physica suo modo: quia illa resultantia per aliquam potentiam physicã semper fit, sicut etiam continuum per aliquam potẽtiam physicam diuisibile est in semper diuisibilia. Ex his ergo omnib. satis videtur declarata & confirmata communis sententia,nimirum puncta,lineas, & superficies esse veras entitates reales in magnitudinibus,vel in corporibus, existentes,non tantum in externis superficiebus seu terminis, sed etiam internè inter omnes partes ipsius magnitudinis, & inter omnes dimensiones eius.

C *Punctum, lineam,& superficiem,& inter se,& à corpore realiter distingui.*

EX quo tandem concluditur, hæc omnia non solum esse in reb. sed etiam esse aliquo modo realiter inter se se distincta. Ad hoc declarandum,& probandum suppono,quanuis hęc indiuisibilia sint in magnitudine, ipsam tamen magnitudinem nõ componi ex solis illis, quod latè probat Philosophus 6. Physicorum. Et satis demonstrat illa ratio,quod cum indiuisibilia quatenus talia sunt,si sint immediata,se tangant secundũ se tota,& omnino sint in eodem spatio indiuisibili, ex solis illis non excresceret magnitudinis extensio. Dixi autem non componi ex illis solis,quia supposita sentẽtia quam sequimur,nõ est negandum,quin hęc indiuisibilia intrinsecè ingrediantur constitutionem quantitatis continuæ, nam integra entitas eius nec ex solis partibus;nec ex solis indiuisibilibus consurgit, sed ex omnibus simul. Cum enim duo sint de ratione eius,scilicet & quod sit extensa, & quod sit continua, illud habet ex suis partibus, hoc ex indiuisibilibus. Et ideo si punctum, verbi gratia, comparetur ad lineam continuam terminatã,ac finitã, in illa includitur:& idẽ est proportionali- XXXV.

ter de reliquis, quanuis si præcisè conferatur pũctũ continuans aut terminãs cum partibus quas continuat, vel terminat, aut vnum pũctum cum alio, sic neutrum alterum includit. Propter hãc ergo causam dixi in assertione, hæc distingui realiter aliquo modo: nam si cõsiderentur vt componens, & compositum, sic distinguũtur tanquã includens, & inclusum, aut ad modũ partis, & totius: si vero comparentur præcisè, sic realiter condistinguuntur, vt duæ partes, vel duo componentia, nam licet puncta non sint partes, sunt tamen
XXXVI aliquo modo componentia, vt dictum est.

Sic ergo declarata conclusio videtur mihi euidens supposita sententia quam sequimur. Nã vna pars lineæ distinguitur realiter à reliquis partib. lineæ, vt signando versus finem lineæ paruam aliquam partem, illa realiter distincta est a reliqua magnitudine totius lineę: ergo multo magis punctum vltimum ac terminãs, supposito quòd in re ipsa detur, erit distinctum realiter à tota reliqua entitate lineæ. Et eadem ratione, punctum continuans partes, erit realiter distinctum ab illis, tum quia ad singulas partes se habet vt terminãs, tum **B** etiam quia non potest esse idem realiter cum vtraque parte simul, cum ipsæ partes inter se realiter distinguantur. Neque etiam potest esse idem cũ vna tantum earum, cum non sit maior ratio de vna quam de alia.

XXXVII Et confirmatur primo, nam duo corpora, v.g. locans, & locatum, in aliqua re se tangũt, & in aliqua nõ se tangũt, & in vna habent æqualitatem realem, in alijs nõ habent; ergo res illæ in quibus se tangũt, & æqualitatem habent, distinguuntur realiter ab alijs in quibus non se tangunt, neque habent ęqualitatem; quando quidem illa duo in quibus se tangunt, sunt quasi penetratiuè, & omnino simul: reliquum vero quãtitatis, quod est in vno corpore, est omnino impenetrabile cum eo quod est in altero. Est ergo res distincta vltima superficies à reliquo corpore, & eadem proportionalis ratio est de quolibet alio indiuisibili respectu quantitatis quam terminat

XXXVIII Et confirmatur secundo, nam hic nõ potest satis intelligi, quòd punctum aut quodlibet indiuisibile terminans, sit tantum modus ex natura rei distinctus, & realiter identificatus quãtitati quam terminat. Nam ille terminus secundum eum modum entitatis quem habet, indiuisibile quid est, vt supponitur: ergo nõ potest identifi. ari realiter rei diuisibili. Patet consequentia, tum ex improportione, tũ etiam quia interrogo cui nam parti diuisibili identificetur; nulla. n. potest determinatè signari, quia non est maior ratio de vna, quam de alia: vnde pari ratione identificabitur toti quãtitati: est autem intelligibile, vt modus indiuisibilis terminãs lineam in vna extremitate eius, sit idem in re cum tota linea. Quomodo enim põt esse idem cum tota nisi sit coextensus toti, aut si ita est ille modus in tota linea, quo modo magis terminet eam in vna parte quam in alia. Quæ ratio probat indiuisibile punctum non posse identificari cum quacunque parte diuisibili lineæ, siue determinatè, siue indeterminatè sumatur.

XXXIX. Denique ex his etiam facilè concluditur, indiuisibilia ipsa, vt puncta, verbi gratia, inter se comparata, realiter esse distincta, nam ita condistinguuntur, vt vnum nullo modo componat aliud

A Item in re etiam loco distant, vt patet de duobus punctis extremis terminãtibus lineam, & idem est de quibuslibet punctis eiusdem lineæ, quia inter qualibet duo puncta mediat linea. Eædemq; rationes ad lineas & superficies cum proportione applicari possunt.

Responsio ad argumenta contra indiuisibilia terminantia.

Respondendum superest ad argumenta principio facta. Ad primum respondetur dari hæc indiuisibilia in magnitudine, tũ propter terminationem tum etiam propter cõtinuationem. Et ad argumenta contra priorẽ partem concedimus, punctum, aut lineam nũquam reperiri naturaliter purè terminantem: quod non inde prouenit, quòd ad terminandam intrinsecè quantitatem non sit necessarius terminus positiuus, sed ex eo, quod non reperiãtur in rebus lineæ, & superficies separatæ à corporibus: in eodem autem **B** corpore nulla est pars lineæ, aut superficiei, quæ non sit coniũcta alijs partibus ex vtroque extremo, inter superficies autem datur aliqua purè terminans, vt supra dictum est. Et ad replicam, quod ablato huiusmodi termino quãtitas maneret ita finita, & limitata sicut antea. Respondetur Si hæc separatio fiat tantum pręcisione mentis, sic manet quidem in intellectu linea finita negatiuè, non tamen sic intelligitur positiuè terminata, prout in re esse necesse est Si autem separatio in re ipsa fieri supponatur, sic negamus posse fieri huiusmodi separationem: quia nõ potest in re esse quantitas finita negatiue, id est non vltra tendens, quin sit etiã positiuè terminata, & suis terminis clausa.

XL. *Punctũ nullum, aut linea, datur purè terminantia.*

Sectio de superficie.

Sed instabit aliquis, si illa superficies extrema est res realiter distincta, saltem de potentia absoluta poterit Deus illam separare, & reliquam magnitudinem totã sine illa seruare: dictum est n. supra, res realiter distinctas posse ab inuicem separari, & separatas seruari. Respondent multi negando sequelam, quia nõ est illa regula ita gene- **C** ralis & certa, quin aliquãdo possit intercedere repugnantia, vt est in pręsenti, quòd quãtitas maneat finita in re, & non terminata. Vel etiam dici potest, ex distinctione optimè sequi posse Deum ab inuicem separare vnum ab alio, & conseruare etiam vnum sine alio, non tam in statu includẽte repugnantiam. Atq; ita poterit Deus separare superficiem extremam à corpore, & illam separatam conseruare ablata vnione ad corpus, & dando illi alium modum existendi. Et è cõuerso poterit conseruare corpus sine tali superficie, quia distinguitur ab illa; non tamen poterit illud conseruare omnino terminatum, aut sine vlla alia superficie, quia hoc aliunde inuoluit repugnantiã, Addo verò vltimò, hanc repugnantiam non videri tam claram, quin probabiliter dici possit, cõseruari posse à Deo lineam sine puncto terminãte, & superficiem sine linea, & corpus sine superficie, in eo verò casu quantitatem illam esse finitam per negationem vlterioris extensionis, non tamen per intrinsecam, & positiuam terminationem, quam secundũ connaturalem modũ essendi

XLI. *Linea, punctum, & superficies à corpore sine ne... se & corpore separari.*

essendi requirit. Sicut qui existimant posse Deũ conseruare naturam creatam sine subsistẽtia propria, vel aliena, dicũt nihilominus ad connaturalem modum existendi postulare huiusmodi naturam positiuum terminum subsistentiæ. Hæc autem naturalis necessitas potest in præsenti declarari à posteriori, quia corpus carens intrinseco termino, non esset aptum ad physicum contactum cum alijs corporibus, neq; ad figuram, & alia similia accidentia. Vnde neque esset in se perfectè integrum, & consummatum secundũ suam extẽsionem. Rectè ergo intelligi potest talem terminum esse ex natura rei necessariũ, etiam si per potentiam absolutam separari possit. Quin etiã probabile est interdum posse naturaliter impediri, vt postea videbimus.

Respondetur argumentis contra indiuisibilia continuantia.

XLII. AD aliam partem argumentorum dicimus etiam esse necessaria hæc indiuisibilia propter cõtinuationem partium quantitatis. Ad primam
Primo. verò impugnationem iam responsum est, hæc indiuisibilia etiam propter terminationem requiri. Et ideo ex hoc capite nõ excludũtur, quin etiam propter continuationem requirãtur, licet continuando partes, eas terminent in suis partialibus quantitatibus. Quin potius hoc confirmat rationem necessitatis. Ad secundum, iam etiam osten-
Secundo. sum est, diuisibiles & extensas partes nõ posse inter se immediatè vniri secũdum extensionẽ, quia non possunt secũdũ aliquam diuisibilem partem siue determinatam, siue indeterminatam simul esse in eodem spatio, secus vero est de termino indiuisibili: nam illi possunt per se immediatè copulari, & ita mediante illo possunt inter se copulari, & vniri. An vero præter entitatem puncti, & partium lineæ, necessarius sit modus vnionis
XLIII. inter ipsa, dicam inferius.
Tertio. Ad tertiam impugnationem concedendũ est esse in continuo, & in qualibet parte eius infinitã multitudinem punctorũ; neq; illud esse inconueniens, quia tota illa infinitudo punctorũ, est tantũ secundum quid, cum tota illa finitam lineam componat cum partibus lineæ. Quare nõ sequitur posse dari infinitam multitudinem entium actu distinctorum, vel quantitatiuam, vel transcẽdentalem, quia illa esset infinitas in actu & simpliciter, neque vllis terminis clauderetur, sicut reuera clauditur infinita punctorũ: nam inter duo puncta, vnius lineæ infinita alia sunt pũcta. Neque inter res actu discretas intelligi potest, quod signata qualibet, nõ possit alia assignari illi immediata, vel ordine situs, si sint corpora, vel ordine perfectionis, si sint spiritus. At vero in hac multitudine punctorũ, signato quolibet nullum potest ei immediatũ signari in eodem continuo. Et cũ in linea possit designari primum, non tamen secundum: & cum detur vltimum, non tamen penultimum: quæ omnia demonstrant esse hanc infinitatem longè diuersæ rationis ab infinitate quantitatis discretæ: indicant etiam illam esse infinitatem imperfectam, secundum quid, ac potentialem: & ideò inde non sumi sufficiens argumentum ad ostendendũ infinitam multitudinẽ esse possibilem, etiam per potentiam Dei absolutam.

A tam. De qua re alibi tractandum est.

Ad quartam de separatione omniũ punctorũ ab omnib. partib. lineæ. Dupliciter intelligi po- XLIIII.
test fieri huiusmodi separatio. Primo cõseruãdo Quarto.
vtrumq; extremorũ: secundo destruendo vnum, & conseruando aliud: nam si vtrumq; simul extremorũ natura tolleretur, non esset separatio, sed absoluta destructio, quæ nihil ad vim argumenti cõferret. De priori igitur mõ existimari potest ex parte neutrius extremi id repugnare: nam de partib. cõtinui dici potest nõ mansuras tũc omnes actu diuisas, quia licet naturaliter vniantur suis cõtinuatiuis, tñ Deus posset illas alio supernaturali mõ vnire, sicut Soto & alij admittentes partes substãtiæ formaliter vniri per quantitatem, dicunt posse Deum eas conseruare vnitas sine quantitate, alio præternaturali modo illas vniendo. Vel sicut paulo antea dicebamus, posse Deum conseruare quantitatem sine superficie terminante, etiam si naturaliter per illam terminetur.

An omnia puncta possint à linea separari.

Sed nihilominus quoad hanc partẽ existimo XLV.
esse impossibilem huiusmodi separationẽ, ita, vt
B Deus conseruet lineã sine indiuisibilib. cõtinuantib. quia non potest conseruari linea sine extensione quãtitatiua, cum hæc sit de ratione eius: nõ potest autem (vt argumenta superius facta probant) illa extensio consistere cũ immediata vnione partium quantitatiuarũ inter se, & ideo necesse est, vt fiat in aliquo indiuisibili continuante partes: quod propterea respectu vtriusq; partis est veluti causa formalis vnionis earũ; respectu vero singularũ partium, se habet tanquam alterum extremũ in quo fit vnio. Sicut ergo non potest Deus conseruare effectũ formalem sine causa formali, neq; vnionem sine extremis vnionis, ita non potest conseruare partes quantitatis vnitas sine indiuisibilib. vnientibus. Neq; etiam possunt conseruari illæ partes sine vlla vnione, quia inuoluitur repugnantia, cũ de ratione talũ partiũ sit vt habeant aliquam diuisibilitatem seu extẽsionẽ dimensiuã, quæ sine continuatione esse nequit. An vero cogitari possit aut fingi, Deũ conseruare lineæ partes vnitas alijs indiuisibilib. quæ nõ sint pũcta, sed entia alterius rationis, alijs disputandum relinquo: est enim inutilis fictio, & mihi videtur impossibilis; quia neq; illa indiuisibilia haberent alium entitatis modum, neq; alium for-
C malem effectum; neq; linea est capax alterius cõtinuationis, quam huius, quæ illi est connaturalis & quasi essentialis.

De altero vero modo separationis, minor vide- XLVI.
tur repugnantia ex parte alterius extremi, quia cũ pũcta nullam habeant extensionem, nullũ videtur incommodum, quod maneant actu diuisa omnia destructis omnib. partib. lineæ. Sed nihilominus in hoc loqui possumus de singulis pũctis, aut de tota collectione pũctorũ. De singulis, & de qualibet multitudine finita eorũ, ferè omnes qui censent hæc indiuisibilia habere propriã entitatem, concedũt posse hoc modo indiuisibilia separata conseruari, tam superficiẽ sine corpore, quã lineam sine superficie, & cõsequenter etiam punctũ sine linea; & est verisimilius, quia nulla se se offert aperta repugnantia. Iuxta quam sententiam consequenter dicendũ est, punctum non vniri lineæ nisi intercedẽte aliquo modo vnionis ex natura rei distincto à pũcto, nam si potest en-

rita puncti manere in rerum natura, & non vnita: ergo esse vnitam aliquid addit entitati puncti in re ipsa separabile ab illa: ergo addit modum vnionis, nam per illũ dicitur formaliter vnita: hic autem modus, consequẽter loquẽdo probabilius ponetur in se indiuisibilis extẽsiuè, & identificatur realiter soli pũcto: terminatus autem ad partes lineæ vt ad extrema vnionis: in ipsis autẽ partibus nõ oportet fingere alios modos vnionis, quia nec sunt necessarij, nec facilè itelligi possunt identificati cum partibus diuisibilibus. Posset autem aliquis non omnino improbabiliter dicere pũctũ esse tam diminutam entitatem, vt ad suã realem existentiam essentialiter requirat coniũctionem cum linea, ideoq; non vniri illi per alium modũ vnionis à se distinctum ex natura rei, sed se ipso. Vnde cõsequẽter fit vt punctum nullo modo possit conseruari separatum a linea: idemque dicendum erit de linea respectu superficiei, & de superficie respectu corporis. Sed licet hoc quod dixi sit probabile, tamen supponendo has esse veras realitates, magis consequens, ac verisimilior est prior dicendi modus.

XLVII. At verò loquendo de tota collectione punctorum existẽtium in linea maior est difficultas. Ex dictis enim videtur sequi etiam in hoc non esse repugnantiam, nam si potest conseruari i punctũ separatũ, & sicut cõseruatur vnũ, ita possunt plura & plura i infinitũ conseruari, cur nõ poterit tota collectio punctorum existentiũ in linea, cõseruari? Nihilominus probabilius est id fieri nõ posse. Et ratio reddi potest ex communi opinione, quod repugnat dari infinitam multitudinem in actu: & ex inconuenientibus & absurdis quæ inferri solent ex illa positione, quæ nũc omitto. Ratio ergo quę mihi maxime probabilis videtur in pręsenti, est, quia nõ possunt puncta separari à linea, nisi destruendo partes lineæ, non possunt autem partes lineæ destrui, quin destruantur etiam pũcta, quibus intrinsecè constant: nam licẽt, vt dixi linea, aut pars lineæ non constet ex solis punctis tamen ita intrinsecè illa includit, vt impossibile sit concipere partem lineæ in qua non includantur puncta. Impossibile ergo est destrui partes lineæ nõ destructis pũctis, sicut è conuerso impossibile est manere partẽ lineæ non manentib. pũctis. Hæc ergo ratione impossibile est destructis partibus lineæ conseruari separatam totam punctorum collectionem.

XLVIII. *Quaesito.* Ad quintũ de linea infinitè extensa existente in continuo finito respondetur, ratione ibi facta rectè probari in vno continuo non esse multitudinẽ linearũ (ideq; est proportionaliter de superficiebus) quia omnes lineæ quæ per modũ pluriũ to eo continuo à nobis considerantur, sunt partes vnius lineæ quæ infinitis modis circuit & gyrat ipsum continuũ, nam omnes inter se continuantur aliquibus pũctis. Et ideò, vt suprà dicebam, non potest reperiri in tota illa linea pũctum aliquod ita terminans ipsam, ut nõ etiam cõtinuet. Et hinc ad aliam difficultatem respondemus, cõcedendo esse in illa linea infinitas partes ęquales & actu vnitas in aliquo vel aliquib. pũctis, vt argumentũ conuincit, nihilominus tamen non cõponũt vnam lineam actu infinitam simpliciter, quia tali modo inter se vniũtur, vt intra finitam magnitudinẽ, & intra definitos terminos claudã-

An indiuisibilia in continuo existẽtia sunt infinita actu.

A tur, & quodam confuso modo inter se vniantur ad circũscribendam & componendam finitã magnitudinem. Et hac ratione non est inconueniẽs dari infinitam lineam clausam pũctis extremis, quia illa infinitas non est simpliciter sed sc̃dm quid, & illa pũcta non sunt simpliciter terminãtia, sed continuantia, ad eum modum quo se habẽt puncta omnia in linea circulari.

XLIX. Quòd si instes, quia sequitur tot partes ęquales habere illam lineam in columna pedali, quot in bipedali, quia tot circulos æquales habet in partibus proportionalibus pedalis longitudinis sicut bipedalis; tot enim partes proportionales habet columna pedalis quot bipedalis, quæ omnes sunt inter se ęquales quoad crassitiẽ. Ad hoc multi respondent concedendo sequelam; quia in infinitis non putant posse dari unum maius vel minus alio: nam hæ sunt proprietates quantitatis finitæ, vt latè Greg. in 1. d. 44. q. 4. & Scotus in 2. d. 1. q. 3 & alij. Et ea ratione aiunt, tot esse pũcta in circulo minori, sicut in maiore, nã si vnus sit B in alio inclusus, oẽs lineæ quæ duci possunt à centro, secãt vtrumquemq; circulũ in aliquo pũcto: & tamen sunt illę lineę infinitæ simpliciter. Sed licẽt verum sit, vnum ex his infinitis non posse esse maius alio in certa aliqua proportione, tñ absoluté capere non possum quin plura sint in toto quàm in partibus sigillatim & diuisim sumptis: quia totum continet quidquid est in aliqua parte & aliquid amplius. Qua propter eo modo quo vnum infinitum esse potest pars alterius, non est cur repugnet plura puncta esse in toto quam in parte, vel plures partes lineæ in columna bipedali quàm in pedali. Sed de his satis.

De subiecto puncti, & aliorum indiuisibilium.

L. IN sexto argumẽto petitur in quo subiecto sint C hæc indiuisibilia. Et communis responsio esse solet, pũctũ esse proximè in partibus lineæ quas continuat, & lineam in partibus superficiei: superficiem verò in partibus corporis quantitatiui, corpus autem ipsum esse immediatè in substantia. Atque hinc fit, ut hæc indiuisibilia in nullo sint adæquato subiecto, neque substantiæ immediatè inhæreant, sed solũ corpus de prędicamẽto quantitatis Hæc in responsio iuxta sententiã à nobis suprà tractatam de formali effectu quantitatis magnam habet difficultatem, nam partes substãtiæ sunt inter se tam vere ac realiter vnitæ sicut partes corporis quantitatis: nõ vniuntur autem immediatè per quantitatem, vt supra probaui; ergo vniũtur per aliquid substãtiale, quod proportionaliter respondet superficiei. quo vniũtur partes quãtitatis; ergo illud erit aliquid indiuisibile, quod possit esse proportionatum subiectum superficiei quantitatiuæ.

LI. Hoc declaratur optimè, posito eo casu, quo Deus cõseruaret substantiã corporeã sine quantitate præsentem eidẽ spatio, in quo antea erat sub quantitate, nã tũc partes illius substãtiæ manerẽt substantialiter unitæ: ergo inter eas esset indiuisibilis terminus substãtialis quo vniretur: ergo eũdẽ nũc habẽt sub quantitate. Nec dici põt quod illę partes substãtię [illegible] inter se vniãtur absq; indiuisibili

sibili termino, quia eadem est quoad hoc ratio de illis, quæ de partib. corporis quãtitatiui, quia etiam partes substantiæ sunt entitatiuè diuisibiles, & non vniuntur proximè, & immediatè, in aliqua entitate diuisibili.

LII. Præterea, corpus substantiale quod subest corpori quantitatis, tam est vnitum, & quasi continuum in sua entitate, sicut corpus quantitatis in sua. Et corpus quantitatis est quasi intime penetrans corpus substantiale, & continue illud coextendit sibi, ergo vbicunque est aliquid corporis quãtitatiui, correspondet proportionaliter aliqd corporis substantialis; ergo partib. vnius corporis correspondent partes alterius, & terminis cõtinuatiuis vnius correspõdẽt termini cõtinuatiui alterius: nec põt aliter intelligi cõtinuata eorũ coextensio. Sicut superficies corporis cõtinentis & contenti nõ possent intelligi cõtinue, & adæquatè coextẽsę, nisi partes vnius correspõderent partib. alterius: & continuatiua ac termini vnius continuatiuis, & terminis alterius. Et similiter si duo corpora quãta se loco penetrarent adæquatè, & continuè, necessaria esset similis proportio, quia sine illa intelligi non potest cõtinuata coextensio. Et ob eandem rõnem, quia albedo, v.g. est cõtinuè extẽsa in superficie, necesse est, vt in qualibet parte superficiei correspondeat pars albedinis illi inhærens, & quod in lineis continuantib. partes superficiei intelligatur aliqd albedinis extensum secundũ longitudinẽ, & non secũdũ latitudinẽ, quo vniantur partes ipsius albedinis. Neque enim possunt immediatè vniri per lineam de specie quantitatis, cũ sit diuersi ordinis: neq; alio modo põt concipi continuata extensio albedinis per totã superficiem. Et proportionabiliter cũ calor vel lumen continuè extenditur p corpus sm̃ profunditatem eius, necesse est q̃ sicut in partib. corporis sunt partes luminis, & coloris, ita in cõtinuatiuis corporis sint propria cõtinuatiua luminis, vel caloris ad sua propria genera, species pertinentia, quia nec possunt illæ qualitates in suis entitatib. integrari formaliter per entitatem alterius prædicamenti, neq; ẽt possent continuè extendi per profunditatem quantitatis, nisi haberent in se intrinsecam integritatem, & continuitatẽ. Quod ẽt satis manifestat successiua continuitas mutationis, qua huiusmodi qualitas per corpus extẽditur, nã in hoc instanti calor extẽditur vsq: ad hũc solũ terminũ, quem immediatè ante hoc nõ attingebat, & immediatè post hoc vltra progreditur, & ita procedit continue extensio. Ergo necesse est, vt sicut partib. quantitatis correspõdent partes qualitatis, ita indiuisibilib. quãtitatis correspondeant indiuisibilia qualitatis.

LIII. Atque hęc ratio eadem proportione vrget in forma substantiali, nã etiam substantialis aggeneratio continuè fit, vt forma ignis, verbi gratia continue extenditur, seu crescit in materia stuppæ aut paleæ, vt nunc suppono. Ac denique in rõnali aĩa in hũc modũ declaratur, nã illa est præsens toti corpori humano: est ergo tota nõ solũ in toto corpore, & in singulis partib. eius, sed etiam in omnib. terminis seu continuatiuis eius, alias non esset eius pręsentia continua, & sine interruptione in toto corpore; non est aũt præsens nisi vbi informat: ergo sub tota quantitate, & sub omnib. indiuisibilib. eius proportionaliter re-

A spondet aliquid materiæ, quod potest anima informari.

LIIII. Sic igitur ad sextum argumentum dicendum est totam quãtitatem habere subiectum sibi proportionatum, nam in corpore substantiali est integralis compositio ex partibus, & terminis substantialibus inter se proportionatis, & hoc corpus induitur (vt ita dicam) corpore quantitatiuo, ita vt partes eius afficiantur partib. quantitatis, & termini eius terminis quantitatis: atque ita redditur extensum, & impenetrabile naturaliter in ordine ad spatium. Idemque proportionaliter est i omni qualitate, imò ẽt in omni re corporea quæ per adhæsionẽ ad quantitatem, vel alio modo, quanta efficitur, nã in omni huiusmodi re dãtur indiuisibilia porportionata entitati eius. & correspondentia indiuisibilib. quantitatis, vt in quibusdam qualitatib. supra exempli causa declaratum est, & paulo inferius tractãdo de continuitate motus, & temporis magis explicabitur.

Prior difficultas circa dicta de indiuisibilibus substantialibus.

B

LV. SVper sunt vero duæ obiectiones. Prior est, q̃ nõ possint esse in materia indiuisibilia substãtiæ, alioqui sæpe amitteretur aliquid materiæ, & aliquid de nouo fieret. Nam per diuisionem continui destruitur vna superficies, quæ cõtinuabat partes corporis, & resultant duæ terminantes; ergo si superficieb. quantitatiuis correspõdent substantiales termini proportionales, fit, vt per illã diuisionem amittatur etiam cõmunis terminus continuans materiam, & duo extremi seu terminantes resultẽt, est enim omnino eadem proportio, & ratio. Consequens aũt videtur falsum, alias oporteret illa indiuisibilia materię, quę de nouo insurgũt creari, & cõsequẽter ea, qua desinũt, annihilari. Patet sequela, quia non possunt fieri per eductionem; non enim sunt in subiecto, participant enim essentiam, & naturam primi subiecti substantialis. Vnde licèt sint vnita partibus materiæ, non tamen sunt in illis, vt in subiecto, sed cũ

Diuiso corpore substãtiali an pereant indiuisibilia substãtiæ.

C illis componunt vnũ primum, & adæquatum subiectum quantitatis, & formarum substantialiũ.

LVI. Ad hanc difficultatẽ respondetur, admittẽdo primam sequelam, nam si partes materię vniuntur suis terminis substantialibus, quando per disiunctionem diuiduntur, necesse est vt terminus quo illæ partes vniebantur, destruatur, quia nec põt in vtraq; parte totus manere, neq; etiã est cur maneat in vna, potius quam in alia. Deinde, partes illę, diuisæ, manẽt intrinsecè terminatæ substantialiter sicut partes quantitatis in suo ordine: ergo necesse est, vt de nouo insurgant substantiales termini, sicut & quantitatiui. Quo modo aũt fiant illi termini difficile est ad explicandum; nã admittere ibi creationem aliquam, vel annihilationem, nõ est philosophicum. Et ideo dicendũ videtur, illa indiuisibilia terminantia materialia fieri per resultãtiam ab ipsis partibus materiæ.

LVII. Sed potest quis vrgere, nam hæc resultãtia, aliqua efficiẽtia est, cũ per eam incipiat esse aliqua noua res; illa autem efficiẽtia nõ est à partib. materiæ, vt a principio actiuo, qa materia nõ est actiua, neq; etiam est ex illis partibus vt ex causa materiali

teriali, quia non sunt subiectum talium terminorum. Respondetur, non esse incóueniens quod materia habeat aliquam actiuitatem per resultantiā vt supra dictum est, ad hanc vero sufficere, vt terminus ille pendeat in suo esse, & fieri a materia cui vnitur, nam illa dependentia ad materialem causam reuocatur. Sicut dicūt Theologi, quod si verbum dimitteret corpus humanū, resultaret ab illo subsistentia creata, tunc enim ab ipsa materia resultaret subsistentia partialis per aliqualem actiuitatem intrinsecā, & receptionem propriæ subsistentiæ. Vel dici etiam potest, hæc indiuisibilia materialia resultare ex vi illius actionis, qua Deus conseruat materiam, esseq; veluti quandam concreationem, non tamen ita appellare, quia fit ex vi & debito præexistentis actionis.

LVII. *Formarum extensorum, indiuisibilia quas patiantur difficultates.*

Altera difficultas est, quod non possint in formis vel qualitatib. quæ extendantur in materia, vel quantitate, hæc indiuisibilia admitti, quia aliàs sequitur, duas qualitates cōtrarias in summo secundum aliquid reale, & positiuum ipsarum simul cōiūgi in eodem indiuisibili subiecto, quod repugnantiam includit. Sequela patet, nam, si in superficie continua parietis dimidia pars sit summè alba, & dimidia summe nigra, & illæ qualitates habent proprios terminos indiuisibiles quibus continuantur & terminantur, necessarium erit, vt ex ea parte, qua sunt contiguæ, habeat proprios terminos simul inhærentes eidem lineæ continuanti superficiē quantitatiuam. Et eadem ratione, si lignum sit ex vna parte media calidū, vt sex, & ex alia frigidū vt sex, in superficie continuante, erūt simul calor, & frigus secundū totam illam intentionem, quāuis per aliquid indiuisibile secūdū extensionē. Ex quo fit vlterius, vt in codē termino indiuisibili materiæ simul sint duæ formæ substantiales specificæ secundum aliquid indiuisibile extensiue, vt in virga viridi, & sicca, cuius quantitas continua est, in superficie continuante vtramque partem, erit indiuisibilis terminus materię, qui simul informabitur vtraq; forma secundum aliquid indiuisibile eius.

LVIII. Ad hanc difficultatē, quod spectat ad qualitates, aliqui non reputant incōueniens admittere totum consequens. Quia qualitates contrariæ inter se non repugnant in codē subiecto ratione indiuisibilium, sed per se ratione ipsarum formarū ideòq; non est inconueniens, vt quando formæ tapiū se se contingunt indiuisibili qualitatis per sua extrema indiuisibilia non se se expellat a proportionato subiecto. At vero de formis sui substātialib. inquiunt, hoc ipso quod in materia extensa sunt formæ specie distinctæ, quę inter se cōtinuari nō possunt, etiā partes materię, & quātitatis nō esse continuas, vt in exēplo posito de virga partim viridi & partim sicca, negant partes illas esse cōtinuas, Quod si verum est, cessat inconueniens illatū, quia non erūt duæ formæ substantiales in eodem indiuisibili termino materiæ, sed erunt simul duo indiuisibiles termini materiæ, duabus formis informati. Et pōt hæc sentētia quoad vltimam partē suadeti ex Aristotele 5. Metaph. cap. 6. quatenus ait (ea esse vnū numero, quorū est materia vna) Et quæ vnū numero sunt, ēt esse vnū in specie. Cum ergo virga illa nō sit vna specie, neq; vna numero erit: ergo neq; habebit vnam materiam numero, ergo nec illa materia erit cōtinua

Fonsec. 5. Met. p. ca. 4. quæst. 3.

A quia materia cōtinua est vna numero. Vnde Cōmētator 10. Metap. cōm. 1. ait, cōtinuationis causam in indiuiduis esse ipsam formam. Hinc etiā vulgare est inter Philosophos axioma, ea quę specie differūt, nō posse esse cōtinua, quod sumptū est ex Aristoteles 5. Phys. tex. 89. potestq; ratione suaderi, tū quia alias vnum accidens nempe vna superficies communis erit duob. subiectis specie distinctis, cum non sit ratio cur sit in vna parte potius quam in alia. Tū etiam, quia alias omnia corpora specie distincta si essent propinqua statim fierēt continua, quia si formarum diuersitas non impedit, nihil est quod impediat.

Commentator 10. Met. c. 1. phy q. 1. in. 2.

LX. Sed, vt incipiamus ab hac posteriori parte, difficile creditu est necessario esse discōtinuam materiam & quātitatē si partes eius diuersis formis partialib. informātur, maxime si supponamus, quod probabilius supra eæ stimauimus, eandem numero quantitatē manere in materia rei genitę quæ erat in corrupto, nam si non variatur quantitas per introductionem nouæ formæ in parte materiæ, nulla est causa cur discontinuetur. Maximè, quia aggeneratio substātiæ cōtinue fit & successiue: ergo signari potest instans, in quo verum B sit dicere aggenerationē peruenisse vsq. ad hunc terminum & vltra nō processisse, ergo forma introducta per generationem, intrinsece attingit illum terminum, & in illo iam non est forma rei corruptæ, ergo in illo non sunt duo termini quātitatis, vel materiæ, sed vnus tm: ergo partes quantitatis & materiæ manent habentes vnum terminum communē: ergo manent continuæ. Simile argumentum sumitur ex eo quod etiam potest signari instans in quo aggeneratio peruenit ad talem terminum, & immediatè ante illud nōdū peruenerat, & tamen tota quātitate seu materia antecedente facta iam erat: ergo in illo tempore mediato ante illud instās, forma corrupti adhuc erat in illo termino, & forma geniti ad illum nō peruenerat: ergo partes illius materiæ, vel quantitatis erant continuæ seu habebāt terminum communem, etiam si partialibus formis informarentur.

LXI. Quocirca quamuis formæ specie differētes inter se cōtinuæ esse non possint, quod Aristoteles intendit in loco citato ex 5. Physicor. tamē quod C sint in subiectis partialib. habentibus inter se cōtinuitatem, non repugnat. Vnde ipsemet Aristotel. 5. Metaph. c. 4. docet, aliqua esse vnum continuatio, quæ nō sunt vnum forma, quem locum aliqui exponunt de continuatio imperfecta, & artificiali. Sed cum Aristoteles absolutè loquatur nihil vetat intelligi etiam de propria, & physica, seu quantitatiua. Et ratio differentiæ est, quia termini continuantes vnāquamq; formam specificā pertinent suo modo ad speciem illius formæ, vt indiuisibilia albedinis ad speciē albedinis, &c. & ideo formæ differentes specie non possunt habere terminum cōmunem quo cōtinuētur, nā talis terminus neq. ad vnā speciem, neq. ad aliam pertinere potest, tum quia nō est maior ratio de vna quam de alia, tum etiā nō potest vtriq. vniri, sed illi tantum ad cuius speciem pertinet. Et eadem rōne, non potest pertinere ad tertiam aliquā speciē, quia esset improportionatus ad vniendas, vel terminādas tales formas. Propter hanc ergo causam non possunt formæ specie distinctæ inter se vniri. Quod vero sint in subiecto cōtinuo nil spe

dic

dit, quia possunt partes subiecti inter se vniri, ét si partes formæ nõ vniantur, sed sint quasi cõtiguæ; vel vna terminetur extrinsecè vbi alia intrinsecè terminatur, vt necesse est fieri in aggeneratione cõtinua, vt rationib. factis declaratũ est,

LXII. Imò etiam qui tenent quantitatem variari in genito & corrupto, necesse est fateãtur, in singulis instantibus continuæ aggenerationis, quantitatẽ rei genitæ esse intrinsecè terminatã illo termino ad quẽ actio peruenit: reliquam verò quãtitatẽ rei quæ paulatim corrumpitur carere ĩ eo instante intrinseco termino: non n. potuit alius intrinsecus pro eodẽ instante resultare. Aliàs in omnibus instantibus illius continuæ aggenerationis infinitæ superficies successiuè resultarẽt, & statim seu immediatè corrumperentur. Item illæ duę quantitates in singulis instãtibus essent verè contiguæ, & proprijs terminis terminatæ, & tñ tota mutatio cõtinuè fieret. Denique in omnibus & singulis instantibus illius successionis insurgerent & desinerent nouæ superficies terminãtes in corpore quod paulatim corrũpitur, & tñ nulla quãtitas diuisibilis, & existẽs inter illas superficies inciperet & desineret: quæ oia impossibilia sunt. Dicendum ergo est, si aggeneratio est cõtinua, vt reuera est, vnam forma intrinsecè, aliã verò extrinsecè terminari in singulis instantibus: ergo supponendo ꝙ quantitas est in materia prima, nihil impediet quominus subiectum illarum formarum continuum sit.

LXIII. Hinc ergo facilè respondetur ad difficultatẽ tactam de formis substantialibus specie diuersis informantibus partes eiusdem materiæ. Dico. n. in termino continuante illas partes materię tñ esse alterã ex illis formis, illam nimirum ad cuius introductionem potuit vis agẽtis intrinsecè attingere: Altera verò pro tunc caret intrinseco termino, neq; hoc est incõueniens, quia impeditur à forma & agente cõtrarijs ne resultare possit. Atque ita non sequitur vnã superficiem esse in duobus subiectis: nam solum est in illo termino vniẽte partes materiæ, qui ét sola vna forma seu termino vnius formę informatur, vt dictum est. In quo põt esse maior rõ vnius quã alterius, propter maiorem vim agentis seu dispositionũ. Neque ét propterea sequitur, quælibet corpora specie distincta posse esse continua: quia potius est valde accidentariũ, ꝙ partes eiusdẽ continui ita informẽtur diuersis formis, quia. s. vnum est in via corruptionis, & palatim transit in aliud. At verò, per se loquẽdo, res specie diuersæ postulant proprios terminos si sint in statu cõnaturali quẽ non amittũt nisi aliqualis alteratio vel corruptio in eis fiat. Denique, illud cõpositum, v.g. virga partim sicca, partim viridis, etiam si quãtitas & materia eius continuæ sint, nõ est propriè vnum numero physicè loquendo. Nã licet materia prima vna sit continuatione, tamen materia proxima nõ est vna, & maximè quia vnitas numerica magis sumitur à forma, quam à materia. Et partes ipsius materiæ licèt continuatione habeant quẽdam modum vnitatis, tamẽ proprias entitates partiales habẽt distinctas, secũdũ quas possunt diuersis formis informari, & componere indiuidua simpliciter diuersa, licèt secundum partem sint vnita & continua.

LXIIII. Et iuxta hanc doctrinam respondendũ existi

A mo ad alteram partem de qualitatibus cõtrarijs, nam quando duæ qualitates eiusmodi extendũtur in partibus eiusdem superficiei continuę, nõ possunt ambæ intrinsecè inhærere in linea continuante superficiem, quia sicut tota superficies non põt simul informari illis duabus qualitatibus in gradibus intensis: ita neque vna linea, aut vnum punctum proportionaliter: nam in quolibet continuatiuo illius qualitatis secundum extensionem eius sunt omnes illi gradus intensionis, qui vbiq; habent eandẽ repugnantiam formalem inter se. Item, quia eodẽ modo comparatur linea ad superficiem quo superficies ad corpus: hę autem qualitates, vt calor, & albedo, licet penetrare possint totum corpus, & in illo habere extensionem secundũ profunditatẽ, nihilominus æquè repugnant in eadẽ superficie, ac in eodẽ corpore: ergo æque ét repugnant in eadem linea, & in eodem puncto cũ proportione, id est, secundum id, in quo possunt illis in esse.

Qualitates diuersæ nõ possint secũdũ a:qua in eu sub line et I nno quã titatis.

Dicendum est ergo ex illis duabus qualitatibus alteram terminari intrinsecè, alteram verò extrinsecè: vnde in illo termino continuante superficiem, intrinsecè inhærebit terminus vnius LXV.

B qualitatis, albedinis, v g. Altera verò qualitas nullũ habebit ibi ꝓprium terminum, sed extrinsecè tñ illud attinget. Quòd si ratio quęratur cur potius vna quã alia ita terminetur, ex causa efficiente petenda est: s. quia causa efficiens vnam illarum qualitatum potuit efficacius attingere illum terminum, quàm alia, & postquàm illa qualitas ita effecta est. formaliter resistit, & impedit ne altera illic introducat suum terminum. Neq; hoc est singulare aut nouum in physicis mutationibus: Nã si sphæra actiuitatis agentis extrinsecè terminetur, ét effectum eius, aut formam ab eo introductam extrinsecè terminari necesse est. Vel è cõuerso si sphęra actiuitatis terminetur intrinsecè, forma existens in reliqua parte passi extrinsecè terminabitur. Vel si duo agẽtia cõtraria è regione sibi obiecta in idem passum secũdum diuersas, partes, & ꝑ lineas oppositas efficiãt, necesse est vt si actio vnius ad vnũ terminũ intrinsecè, attingat, alterius illuc perueniat tñ extrin-

C secè, quia non põt idem secundum idem simul moueri motibus contrarijs in gradibus intensis, seu excedentibus latitudinem, vt loquimur.

Sed quæres, quomodo illæ qualitates seu formæ propinquæ tunc sint, quia nec cõtiguæ dici possunt, quia nõ habẽt vltimos terminos simul, nec continuæ, quia nõ habent vnũ terminũ cõmunem. Quidam respõdẽt esse continuas rõne LXVI.

subiecti. Sed certè illud est valde materialiter. Et prætereà Aristotel. 5. Physic. nõ vocat motus cõtinuos etiam si sint in eodem subiecto, & immediatè vnus alteri succedat sine interpositione quietis si non sint eiusdem speciei, & habeãt mutatum esse eiusdem rationis, quo suo modo vniri ac continuari possint. Potius ergo accedunt illę duæ formę ad contiguitatem, quia non habent cõmunẽ terminum; & sunt inter se immediatæ. Propriè verò nec contiguæ sunt, propter rõnem factã, sed dici possunt immediatè cohærẽtes, vel succedẽtes, vna post aliam. Neque est necesse vt omnia quæ sunt immediata sint cõtinua aut cõtigua, nisi vtrũq; sit intrinsecè terminatũ. In quo vt existimo, est differentia inter quantitatem ipsam

puncta actu,sed potentia:duo ergo extrema puncta quib terminatur,sunt actu in illa:reliqua vero dicuntur esse potentia infinita,quia quacunq; ex parte diuidatur linea,resultabunt duo puncta & sicut in infinitum diuidi potest, ita in infinitum resultabunt:quod ita exponere videtur Diuus Thomas Opuscul.36.dicens, (in linea sunt puncta quidem duo actu,vt eius termini,qui cadunt in eius definitione,& infinita alia in potentia,secundum,quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.)

Tertia opinio improbatur.

XIIII. VEruntamen contra hanc sententiam obstat ratio,quam in principio obiecimus quia re uera nulla sunt in rebus puncta terminantia, q non sint etiam continuantia, nā licet non semper continuent partes lineæ rectæ, semper tamē continuant lineam aut rectam, aut curuam, aut circularem,aut saltem lineas in angulū desinentes. Quod si hoc satis est, vt dicatur punctus terminans,erit etiam in medio corpore,vt in cētro globi punctus,in quo vniuntur lineę omnes quę à circunferentia in illum ducuntur: & in cœlis (vt Philosophi volunt)erunt duo puncta immobilia, quæ polos vocant: quanquam in illa confluat infinita multitudo linearum. Atque similia argumenta fiunt de linea,quia nulla est in rebus quæ non intercedat inter aliquas partes superficiei,siue in superficie plana, siue in concaua,vel saltem in superficiebus angulum conficientibus vt in corpore piramidali: ergo repugnat dicere, dari lineas, & puncta terminantia,& non continuantia.

Quarta opinio media vnam vltimam superficiem admittens,& alia indiuisibilia negans.

XV. Confecta li 5 Metaph.c.16 16 sec.5. PRopter hæc argumenta est alia opinio media,quæ negat,de facto dari vlla puncta vel lineas in actu,quia cum sententia proximè citata sentiūt autores huius opinionis non dari actu lineas,aut pūcta continuantia,& alioqui argumēta facta conuincūt non dari vlla puncta in rebquæ nō sint continuantia. At verò de superficie aiūt dari in quolibet corpore vnam,quę sit terminans,& non continuans, & hanc concedū esse actu,& præter eam nullum aliud esse indiuisibile actu secundum aliquam dimensionem. Prima pars patet.Nam in quolibet corpore,v.g. in globo,est actu vltima quædam superficies indiuisibilis secundum profunditatem,quasi inuoluens totum corpus,& per interiorem faciem(vt sic dicā) terminans omnes partes corporis, per exteriorē autem faciem nihil terminans seu cōtinuans:ergo datur in corporib. aliqua superficies terminans,& non continuans,quauis in puncto, & linea id nunquam reperiatur.

Et quoad hanc partem est sine dubio vera hęc sententia. Et ratio eius reddi potest, quia hoc differt inter superficiem & punctum vel lineam quod superficies tantum ex duplici facie, seu parte potest cōtinuare partes corporis quanti, quia solum secūdum profunditatē est indiuisibilis,& ita solum ex illa duplici parte possunt in illā cōcurrere partes corporis:quia verò corpora finita sunt,& terminata,necesse est, vt ad aliquam superficiem sistat ex vna parte extensio profunditatis corporis,& ex alia nulla sit profunditas eiusdem corporis quæ cum alia continuetur: & ideo datur superficies terminans & non continuans At verò lineæ & puncta non duabus tantū viis, sed infinitis terminare possunt superficierum, aut linearum partes ad illa concurrentes:ad vnam.n. lineam in circulum intelliguntur concurrere in finitæ superficies:ad punctum verò omni ex parte inferiori,superiori, & ex omni demum latere: in quo etiam punctus excedit lineam: nam quo terminus est indiuisibilior,eo pluribus viis possunt ad illum confluere partes illius dimēsionis quæ tali termino continuari possunt.Hinc ergo fit,vt nunquam dentur lineæ vel puncta, quę alia qua via non sint continuatiua: quia cum extra corpora physica nūquam sint,semper ad hos terminos concurrunt varię partes,quæ in illis vniūtur,quanuis id non fit sempre æqualiter in omnibus,nam in medio corpore intelligimus esse cōfluxum,& continuationem omni ex parte: in illis verò punctis,aut lineis quæ concipiuntur in extrema superficie corporis solum ex aliquo latere,aut ex inferiori vel superiori parte, itelligitur esse concursus partium quæ continuantur: non verò ex omni parte.

XVI. Quoad hoc ergo vera est differētia inter superficiem,& lineam cum puncto: hinc vero infert hæc opinio aliud discrimen supra positum,quod ita declaratur. Nam quòd superficies terminans sit actu in rebus, præter indicia superius à nobis allata,quibus etiam hęc opinio vtitur, illa ratio conuincere uidetur, quòd corpora omnia finita sunt actu,& intrinsecè terminata,non finiuntur autem nec terminantur nisi superficie aliqua,ita sibi propria,vt alijs communis non sit.A qua habet vnum corpus, vt alteri non sit continuum, & vt possit esse contiguum & aliud contingere, ac locare,& locari, & extrema quædam accidentia recipere, præsertim figuram quam Aristoteles dixit in superficie recipi 3. Metaphysicorum capit.quinto, tex. 17. Hæc autem ratio non habet locum in linea; quia cum illa continuata quadam extensione,& circuitione,aut reflexione in se ipsa,finiri, possit, non indiget extremo aliquo termino,quo finiatur, neque vllus in ea potest excogitari terminus etiam mente, qui ita sit vltimus terminus partium vnius lineæ, vt vltra illum per aliquam viam, seu positionem non protendatur eadem linea. Igitur linea non indiget tali termino quo finiatur, sed se ipsa tota finitur,sicut linea circularis se ipsa intrinsecè est finita,omnis enim linea quæ in quouis corpore cōsideratur,quanuis circularis non sit, vna tamen est continuatione intra se ipsam,in quo cum circulari cōuenit,etiam si differat in angulorum descriptione,& alijs figuris nostro modo cōcipiendi. Hac ergo ratione non indiget linea punctis actualibus,& eadem ratio locum habet in superficie,quæ etiam est vna & in se finita cōtinuatione & circuitione in se ipsam,neque in vlla parte eius reperire est terminū, vltra quē non extendāntur partes eiusdem superficiei: & ideò non est finita per terminationem puram, sed continua-

tam cum alijs partibus ad modum circuli:ob eãdem ergo causam non dantur in superficie lineæ in actu. Corpus autem quoad extẽsionẽ profunditatis, licèt quoad internas partes non indigeat superficiebus actualibus, quia quoad eas eadem rõ facta de superficie, & linea habet locũ in corpore, nam integritate quadam vnũ est, & partes, inter se comparatæ nõ indigent termino quo finiantur, quia vnaqueq; ad aliam finita est: nihilominus tamen totum corpus, vt in se sit finitum & disiunctum ab alijs quæ ipsum contingũt vel contingere possunt, necesse est vt actu habeat aliquam superficiem vltimam qua terminetur.

Refutatur quarta opinio.

XVIII. HAEc tamen sententia non videtur consequẽter loqui, dum quod affirmat de superficie vltima, vniuersè negat de punctis, & lineis. Nam si argumenta facta ab effectibus & iudicis, efficaciter probant dari actu superficiem vltimam, nõ minus probant alia similia, quæ adduximus, dari actu in ipsamet superficie vltimas lineas, & puncta. Nam si ex indiuisibili tactu planorum corporum, aut loci & locati, colliguntur sufficienter extremæ superficies terminantes, cur non ex indiuisibili contactu globi aut cylindri in plano colliguntur lineæ, & pũcta actu existentia in extremis superficiebus? Respondent rationem esse, quia globus non tangit punctum quod sit verũ ens reale, sed quod reducitur ad actum per designationem. Aliter etiam dicunt, globum tangere planum in puncto non formaliter, sed eminẽter existente in media magnitudine. Vel aliter etiam dicunt, globum & planum habere cõtactum negatiuum, non positiuum: quatenus n. nõ distant, dicuntur se tangere negatiuè, quia in nulla re positiua se tangunt. Sed hæc omnia in primis nullã differentiæ rationem assignant, nam simili modo dicam duo plana tangere se non in superficie indiuisibili, quæ actu sit verum ens reale, sed quę tantum sit in potentia, & reducatur ad actũ per designationem: aut se tangere in superficiebus, quas non formaliter, sed virtualiter continent, aut negatiuè se tangere, & non positiuè.

XIX. Deinde absolutè responsio mihi nõ est intelligibilis: nam realis contactus in aliqua entitate, sit quæ vere ac formaliter sit in rebus, nam ipse contactus realis est & proprie ac formaliter fit à parte rei: ergo fit in vera entitate: quę formaliter in re sit: & id fit in re indiuisibilis: ergo est in ipsa re formaliter talis entitas indiuisibilis. Nisi fortasse dicatur illa entitas ibi esse in potentia, & non formaliter, quia nõ est per se separata, sed vnita partibus: sic enim erit tantum differentia in vsu nominum: idem tamẽ erit de vltima superficie, quia etiam illa non est per se separata, sed vnita. Et partes ipsę diuisibiles non sunt illo modo actualiter in toto, id est actu diuisæ, sed in potentia. Nec desunt qui ita loquantur, vt dicant, partes non esse actu in cõtinuo, nisi per designationem. Sed frustra vtũtur illa singulari locutione, quia nec deseruit ad rem explicandam, neque in rigore est vera. Nã qui dicit partes actu esse in continuo, non dicit esse actu diuisas nam oppositum includitur in propria ratione partis, sed dicit actu componere illud per suam entitatem partialẽ, quæ non est

A ficta, sed vera, vnde esse per designationem, si designatio vera est, non excludit esse in re ipsa, sed potius illud supponit, alioqui designatio caderet in aliquid imaginarium, vel fictum. Quod si hoc tum est de designatione, quæ fit per intellectum, multo magis de illa quæ fit per realem contactũ. Igitur ratio sumpta ex contactu ita vrget in punctis vel lineis, sicut in superficiebus. XX

Et potest amplius hoc modo declarari, Fingamus esse in globo rẽ aliquam, vel accidens, quod per contactum, adhæresçat plano (quod licet naturaliter fortasse fieri non possit, bene tamen de potentia absoluta) & relinquat globus in plano vestigium sui contactus; tunc illud quod manet, quidquid sit, in aliqua reali entitate verè ac formaliter existẽte in plano manebit. Vnde sicut ex accidentibus quę intelliguntur manere in sola superficie, sumitur argumentum actu dari superficiem terminãtem, ita ex prædicto contactu sumi potest, vt probetur dari pũcta, & lineas in superficie terminante. Et inde etiam magis improbatur illa responsio de contactu negatiuo, tum
B quia idem dici potest de quibuscunq; corporibus vt constensum est; tum etiam quia si contactus non esset positiuus, globus æneus super vitrum cadẽs illud non frangeret, nec loco moueret, quod per se se incredibile est. Ratio autem illa de intrinseco termino corporis finiti alijs autoribus non videtur efficax, quia putant sufficiẽter finiri in suis partibus, per negationem vlterioris extensionis: si tamen illa ratio admittatur, vt est re vera probabilis, eandem fere vim habet in lineis, & punctis, nam etiam superficies ipsa finita est, & ideo habere debet terminũ quo finiatur. Et potest hoc confirmari, nam si ignis v.g. serpens per stuppam, & continuè crescens, semper habet superficiem terminantem in quolibet instanti, in quo ad certũ terminum aggeneratio peruenit; ergo illæ superficies manent omnes in ipso igne augmentato &
C continuo. Patet consequentia, tum quia non est malus inconueniens, quod infinitæ superficies fiant, & corrumpantur successiuè, quam quod permaneant vnitæ, & continuatę in eodem igne cum ipsa fint entia permanentia, & ipsis non repugnet simul permanere, tum etiam, quia cum ignis vltra superficiem terminãtem progreditur, nihil est a quo superficies præexistens corrumpatur, quia pars ignis quę aggeneratur, illi non repugnat, sed illa potest terminari, & copulari.

Quinta opinio admittens indiuisibilia in externa superficie, & non in medijs corporibus.

QVa propter dicere aliquis posset, vel declarãdo priorem opinionem mediam vel nouã excogitando, sicut datur actu vltima superficies terminans, & non inter partes corporis, ita dari in illa superficie lineas, & puncta etiamsi non dẽtur in medijs corporibus. Quæ lineæ, & puncta dicuntur terminantia: non quidem quia nullas partes continuent, sed quia sint in vltimo corporis termino, & quia saltem ex ea parte, qua extensio corporis vltra non progreditur, illa non continuant, sed terminant. XXI.

Impro-

Improbatur quinta opinio.

XXII. SEd illa sententia, etiam hoc modo explicata, non loquitur consequenter. Nā in primis ex illa pullulant fere omnes difficultates, quæ sunt in communi sententia: quia si in extrema superficie sunt puncta, in illa sola erunt infinita, & infinities infinita & similiter lineę, vel certe erit vna linea habens infinitas partes determinatę lōgitudinis, vt de gyratiua dici solet. Ex alia vero parte non satisfacit illa distinctio, quia licet nō sint tā claræ experiētiæ de indiuisibilibus interius existentibus in partibus corporis, tñ si semel ostenduntur in vltima superficie, à paritate rationis intelligimus esse in medijs corporibus: quia si sunt in vltima superficie nō est nisi vt terminēt & cōtinuēt: sed in medijs corporib. inuenitur eadem continuitas: terminatio autē quanuis nō sit simpliciter, & totalis, est tamen partialis, & per designationē nō fictā, sed cui aliqua vera res subest. Vt brachium, etiamsi secundū interiores partes cōtinuū sit manui, tamē reuera finitum est: ergo in sua partiali quātitate esse debet terminatū, nō quidē puro termino, & sibi soli proprio, sed manui, cum qua continuatur, communi. Et hæc rō probat etiam de superficiebus, q. si datur vltima terminans, dantur etiam intermediæ cōtinuātes.

XXIII. Et declaratur amplius hæc rō ex continuitate sumpta. Ponamus. n. diuidi virgam, quæ erat cōtinua ita vt nulla quātitas eius amittatur, & partes disiunctę, maneant oīnn simul & contiguæ, ita, vt nulla omnino q̃titas interponatur (quod saltem virtute diuina vel angelica fieri posse non est dubium) tunc ergo inquiro cur hæ partes prius erant continuæ, & nunc nō sunt, non certe alia ratione, nisi quia terminū communē amiserunt quem antea habebāt: ille autem terminus nō est nisi superficies in medio corpore existēs. Dicent fortasse qui solū terminantē superficiem admittūt, alias partes iam nō esse cōtinuas, nō quia aliquid amiserūt, sed quia acquisierunt proprias superficies terminantes. Sed in primis facio idē argumentum in lineis & pūctis: & sumo duo corpora perfectè sphærica inter se cōtinua, vel duo corpora pyramidalia cōtinua in angulo, quia hę suppositiones nihil repugnantię implicāt, vt per se notum videtur. Disiūgantur ergo illi duo globi, vel duæ pyramides, & iam se tantum contingāt, & inquiro cur antea essent cōtinuæ, & nunc non. Consequenter rñdendum erit, id factū esse, quia per disiunctionē acquisierūt duos terminos quos antea nō habebant. Hi autem termini nihil sunt nisi pūcta in globis, vel lineæ in pyramidibus. Et præterea de omnibus est communis rō, quia continuitas est realis vnitas: ergo nō potest consistere in sola priuatione terminorum: ergo in aliquo reali positiuo quo vniantur extrema.

XXIIII. Sed dici potest, interceder e quidem realē modum vnionis, quo partes ipsæ inter se immediatè vniebantur, quemque impediunt termini resultantes: hunc tamē modum vnionis non esse superficiē vel lineā: Sicut materia & forma vniuntur per modum vnionis, qui non est superficies, vel aliquid huiusmodi. Sed in primis eodem modo dicam per diuisionē resultare modum terminationis, qui non sit superficies, sed quasi modus per se essendi, vel certe sicut de subsistentia, vel A per se existentia aliqui dicunt in priuatione consistere, ita in præsenti facilius dici posset, res esse discontinuas per carentiam huius vnionis, sine alio termino positiuo.

XXV. Ac pręterea in hac vnione per continuationē peculiaris ratio occurrit, ob quam non videntur partes, posse immediate inter se se vniri, per solū modum vnionis, nisi vniātur in aliquo termino indiuisibili: quia partes illæ diuisibiles sunt in infinitū: non vniuntur autem per se & immediatè in aliquo diuisibili: alias diminueretur quantitas vel extensio, ratione solius continuationis, quia pars diuisibilis quasi penetraretur cū parte diuisibili, quia vt supra dicebamus agentes de materia, & forma, non possunt duæ res per se se & immediatè inter se vniri, nisi sint intimè pręsentes & quasi penetratæ in eodem spatio. Hæc autem vnio quæ est per cōtinuationem ita fit, vt partes quę vniūtur, secundum omne id quod est diuisibile ipsis, extra se maneāt, & in diuersis partibus spatij: ergo oportet vt vniātur interuētu alicuius B rei indiuisibilis, quæ pp suā inextensionem tota possit intimè cōiūgi vtriq; parti, & ita illas vnire.

XXVI. Præterea fieri hic solet rō physica, ex eo principio sumpta, quòd agentia naturalia agūt vniformiter difformiter per spatium extensum, & ęquè dispositum aut repugnans, vt patet in sole illumināte aerem, nam propinquiores sibi partes magis illuminat: hæc autem vniformis difformitas continua est in toto passo: ergo nō potest aliqua pars intermedia signari, q̃ tota sit æquè lucida: ergo sūt aliquę superficies medię indiuisibiles, in quib. lumen in aliquo toto gradu recipitur. Sed negabūt hanc vltimā consequentiā, qui negant superficies intermedias, qa ad actionē vniformiter difformē satis est vt quęcūq; pars signata passi quo fuerit propinquior agēti, eo maius habeat lumen. Sed cōtra hoc obstāt duo. Primū quia si ponamus mediū nō esse cōtinuū, sed cōtiguū, vt aerē & aquam, necessario fatēdum est in vltima superficie aeris, & in superficie aquæ illi cōtigua esse aliquem determinatum gradu luminis, quia in subiecto determinato, & in distātia intrinsecè C determinata, non potest nō esse determinatus effectus: ergo pari rōne ēt si aer esset continuus in illa met distātia quam possumus mente designare, esset idem determinatus gradus luminis: ergo esset ibi subiectū capax illius: quod nō pōt esse nisi superficies: alioqui actio non esset vniformiter difformis. Secūdum est, quia dum Sol illuminat aerem, vel cœlū sibi propinquū, necesse est, vt in superficie conuexa cęli cōtigui soli determinatus gradus luminis recipiatur, quod vniformiter difformiter minuitur in toto illo cęlo vsq; ad superficiē cōcauā eiusdē cęli, & i ea vltima sup̃ficie cōcaua necessario erit lumē in alio gradu minori determinato, pp eādē rōnem supra factam. Sit ergo prior grad⁹ luminis vt octo, posterior vt quatuor iā sic cōcluditur rō; illud lumē cōtinua quadā & vniformi difformitate minuitur ab octauo gradu vsq; ad quartū; nō potest aūt cōtinuè transire ab vno gradu ad alium extremum nisi per medium alioq nō esset diminutio vniformiter difformis: ergo necesse est vt in aliquo subiecto intermedio sit lumen vt sex, & in quinq; &c. hoc autem esse non potest nisi in subiecto indiuisibili, quia aliag actio nō esset vniformiter difformis; ergo dan-

tur in medio corpore esse superficies indiuisibiles, quia subiectum illius gradus non potest esse aliud, vt declaratum est.

XXVII. Ex continuitate praeterea motus, & ex inceptione & desitione eius sumuntur à Philosophis non leuia argumenta ad probandũ dari indiuisibilia, non tantum in extremis, sed etiam in medijs corporibus. Sed hæc, quia fusius tractantur in libris Physicorũ, omittenda nunc sunt; pendent enim ex multis principijs, quæ ibi traduntur; non nulla verò attingemus inferius, tractando de successione, & continuitate motus ac temporis, & de intensione qualitatum.

Opinio secunda admittens simpliciter hæc indiuisibilia, cæteris præfertur, & quæstio resoluitur.

XXVIII. INter prædictas ergo sñias illæ qdem quæ mediæ sunt, seu partim negãt, partim affirmant, mihi sane minus probabiles videntur: quia non possunt satis constanter, & consequenter loqui, tum in assertionibus quas proponunt, tum in rationibus quibus eas confirmant. Atque hoc, opinor, conuincũt rationes & discursus facti. Aliæ verò duæ opiniones extremæ ambæ sunt difficultatib. plenæ: non videtur tamen dubium quin posterior sententia Aristotelica sit, & graniorum Philosophorum consensione recepta. Item est magis consentanea principijs, tam Geometriæ, quam Philosophiæ, & aptior ad reddendam rationem multorum effectuum, & ad loquendum in multis reb. philosophicis. Contraria verò solum fundatur in quibusdam illationibus aliquarum rerum, quæ videntur aut difficiles creditu, aut inconuenientia continere: quib. probabili modo satisfieri potest. Ideòque communem sententiam, quæ affirmat dari hęc indiuisibilia, tum terminantia, tũ continuantia in quantitate præferendam censemus. Quam non oportet nouis rationib. confirmare, nam quæ adductæ sunt, non bis sufficere videntur.

XXIX. *Indiuisibilia an dicenda esse in actu in cõtinuo.* At verò vt hoc magis declaretur, interrogari potest, cum dicimus hæc indiuisibilia esse in continuo an sit intelligendum esse in actu, vel esse in potẽtia. Aristoteles enim D. Thomas, & alij, cum dicunt hæc indiuisibilia esse in continuo, sæpe declarant esse in potẽtia, nos autem videmur docere esse in actu. Potest in his ipsis vocib. magna esse æquocatio, & ideo eas explicare oportet. Duob. enim modis intelligi potest illud [in potẽtia,] vt iam sæpe in superioribus tetigi: vno modo, vt includit negationem actualis existentiæ, alio modo, vt dicit negationẽ actualis diuisionis. Priori modo intelligunt Aristotelem, qui negãt simpliciter hæc indiuisibilia actu dari, sed inquirendũ restat ab his an hęc potentia possit aliquo mõ ad realem actũ reduci: nam si nõ potest, quo modo verũ est esse in continuo indiuisibilia, et in potẽtia? Si verò potest, qñ aut quomodo illa potentia reducetur in actum? Respondebũt, vt opinor illam potentiam nõ posse esse realem, quia ipsa etiam indiuisibilia cẽsent non esse entia realia sed meras priuationes; qua verò à nobis concipiũtur per modum entium positiuorum, ideo ipsum etiam continuum concipi, vt existens in poten-

A tia ad indiuisibilia, quæ in infinitum ex eo resultare possunt. Sed, si aperte loquẽdũ est hoc nihil est aliud quã dicere hæc indiuisibilia esse entia rationis, & in continuo esse aliquod fundamentum vt concipi, aut fingi possint. Quod esse alienum à mente Philosophorum sic loquentium, satis per se est euidens.

XXX. Qui ergo admittũt saltem indiuisibilia terminantia esse actu in continuo, declarãt in medio corpore esse hæc indiuisibilia in potẽtia, q a quacũq; ex parte diuidatur continuum, resultabunt in actu. Et qa hoc infinities fieri potest, ideo etiã illa dicuntur esse infinita in potentia. Sed, quod attinet ad pũcta, & lineas, nõ potest hoc verificari qa quantumuis continuũ diuidatur, nunquã resultabũt lineæ, aut pũcta ita terminãtia, vt non sint continuãtia, quod supra probatũ est: ergo si nullæ sunt lineę aut pũcta in actu, quæ sint continuantia, nũquam ex diuisione continui resultabunt lineæ, aut pũcta in actu. ergo nec sunt in potentia. Quapropter qui superficiem vltimã admittũt in actu, test ódent de illa opinione, & absolutè verificari dictũ mõ, dari in medio corpore infinitas superficies in potẽtia. De linea aũt & pũcto aũt physicè solũ verificari designatione mathematicè aut designatione, aut figuræ cõformatione: logicè autem, & per potentiam Dei, verificari etiam secundum realem existentiam.

B

XXXI. Explicatur singula, nam physicè loquendo ratio tacta conuincit, non posse pũcta aut lineas reduci ad actum existentiæ per vllam diuisionem aut actionem physicam. Designatione aũt dicuntur reduci ad actũ, quia mens concipit superficies diuisas, vt terminatas proprijs terminis. Veruntamen ex ipsa expositione cõstat hanc reductionẽ ad actum nõ esse veram, sed imaginariam. Interrogo enim an illa designatione mens vere cõcipiat illũ terminũ, vt aliquid reale positiuum: & ita necesse est, vt sit in re: vel concipit tñ priuationẽ per modũ positiui, & hoc est cõcipere, vel fingere ens rõnis. Atq; ita deuoluitur in id quod antea inferebamus, hoc esse in potentia nihil aliud esse quam quod in magnitudine sit fundamentũ in hęc entia rationis fingenda. Et similiter illa reductio in actũ per designationem, non est aliud, quam actu concipere ens rationis, sumpto ex reali quo fundamento. Quod non solum ex diuisione continui, sed etiam ex ipsa vnione partium continui sumi potest.

C

XXXII. Nec verò mathematica reductio, vt ab his auctorib. declaratur, alterius rõnis est à prædicta. Dicũt enim mathematicos in linea recta aut superficie plana mẽte aut radio designate pũcta, non quæ sint, sed si essent, vt illo veluti signo declararent cõtinuitatẽ aut terminationem continui. Et hũc modũ appellant per designationẽ, q non est diuersus à præcedẽti, vt per se constat. Per cõformationẽ autem figuræ dicuntur hoc facere, quia ex vna linea vel superficie recta efficiũt triangularẽ, aut quadrangularẽ: tũc.n. in angulis aiũt resultare indiuisibilia terminantia vel copulãtia lineas, & superficies resultare (inq̃) non in re, sed mentis designatione: nam in re non est nisi priuatio vlterioris tendẽtię, vel priuatio diuisionis. Quo fit, vt etiam hæc reductio in actum solum fit quantũ ad actualem fictionem cuiusdã entis rationis. Et ad summũ est differentia, quia in illis figuris

figuris videtur esse maius fundamentum ad fingenda illa indiuisibilia terminātia quam in figuris planis & tectis.

XXXIII. Secundum potentiam autem logicam dicuntur lineæ & puncta esse in potentia, quia si Deus (quod facere potest) separatam superficiem conseruaret, tūc verè essent in illa superficie lineæ in potētia, quia si talis superficies diuideretur, re ipsa resultarēt lineæ actu existētes, & terminantes, quia tunc superficies diuisa ex ea parte qua diuideretur, non continuaretur cum alia, & ideo necessario esset ibi linea terminans, & non continuans, quæ esset linea in actu: & idem proportionaliter dicēdum est de punctis in linea separata. Sed in primis hęc declaratio tā est aliena à mente Aristotelis, quam fuit extra fidem, vel etiā cogitationem eius, quod possit dari linea vel superficies separata. Deinde hæc sententia duo coniungit, quæ simul sumpta mihi videntur incredibilia. Vnum est, quod linea in actu secūdum se est verum ens reale in esse essentiæ, veraq; quantitatis species: quia si talis non esset non posset esse separata, etiam per potētiam Dei absolutam: nam Deus non potest facere, vt aliquid existat, quod secundum se est extra latitudinem realem: Aliud est, quod nihilominus vera linea non potest esse in rebus naturali modo, sed miraculosè, & nunquam hactenus facto, & de quo multi dubitant an sit possibilis, nimirū, vt sit per se separata, aut in superficie separata a corpore quantitatiuo. Nā si linea est ens reale possibile, etiam est ens naturale suo modo: ergo est naturaliter possibile: vel proprius loquendo, est accidens secundum naturam alicuius substantiæ; non est .n. accidens ordinis diuini, & supernaturalis: ergo in aliqua substantia potest esse modo naturali: ergo vel simpliciter impossibilis est, vel non tantum in illa abstractione esse potest. Tandem etiam admisso illo casu, sine sufficienti fundamēto dicitur, quod per diuisionem superficiei separatæ resultarēt lineæ terminantes: quia sicut ipsi dicunt illas partes antea fuisse cōtinuas se ipsis, ita dicere possēt & deberēt, post diuisionem etiam se ipsis esse terminatas, vel per negationem vnionis, aut vlterioris extensionis. Maximè, quia de punctis ipsimet dubitāt an essent entia positiua etiam in linea separata recta & finita. Atq; ita intelligunt, lineam illam terminatam sine re positiuè terminante: cur ergo non ita intelligunt superficiem? quod si superficiem, cur non etiam corpus? Sed iam reuertimur ad argumenta superius facta.

Quomodo intelligendum sit, indiuisibilia esse in continuo in potentia.

XXXIIII. CVm ergo hæc indiuisibilia dicuntur esse in cōtinuo in potentia, non opinor esse intelligendam illam dictionem [in potentia] vt excludit realem existentiam, sed vt excludit realem diuisionem. Priorem partem probant rationes factæ, & posterior sequitur ex priori. Quo fit, vt si [esse in actu] sumatur, put opponitur esse in potentia priori modo, sic puncta sint actu in continuo etiamsi, sint in potentia in alio sensu. Et hāc esse mentem Aristotelis patet ex locis supra adductis in quib. æquè de his omnibus mathematicis entibus docet, re ipsa esse in corporib. physicis, etiamsi mente abstrahantur: & in Physicis hac ratione ait, indiuisibile non posse per se moueri, per accid ens autem posse: nimirum ad motum continui in quo verè existit. Vnde etiam ait pūctum habere positionem in continuo. Denique eodem modo de his loquitur sicut de partib. continui, quas dicit esse in potētia in ipso. Sic et Diuus Thomas in dicto Opusculo, prius sic ait, [in linea sunt plures pūcta, & realiter ab inuicē diuisi.] id est distincti, [vt duo eius termini, & similiter in eius continuatione.] Et tamē inferius ait, in linea esse duo pūcta in actu, & infinita in potentia, quod alio modo est intelligendū. Nam puncta terminantia vt sic, solum sunt duo respectu vnius lineę (vocantur autem terminantia pūcta, quę sunt in extremis superficiebus respectu lineæ rectæ, quę intelligitur esse in profunditate corporis) tamen pūcta terminatiua dicuntur esse infinita in potētia, etiam in ordine ad realem

B existentiam quia illa quæ sunt actu continuantia lineam nūquam fiunt terminantia, sed per diuisionem continui tollitur punctum cōtinuans, & resultant duo terminantia. Et quia illa resultātia potest in infinitum fieri iuxta diuisionem cōtinui, ideo dicūtur puncta terminatiua esse infinita in potentia reali, & physica suo modo: quia illa resultantia per aliquam potentiam physicā semper fit, sicut etiam continuum per aliquam potētiam physicam diuisibile est in semper diuisibilia. Ex his ergo omnib. satis videtur declarata & confirmata communis sententia, nimirum puncta, lineas, & superficies esse veras entitates realesq; in magnitudinibus, vel in corporibus, existentes, non tantum in externis superficiebus seu terminis, sed etiam internè inter omnes partes ipsius magnitudinis, & inter omnes dimensiones eius.

C *Punctum, lineam, & superficiem, & inter se, & à corpore realiter distingui.*

EX quo tandem concluditur, hæc omnia non solum esse in reb. sed etiam esse aliquo modo realiter inter se se distincta. Ad hoc declarandum, & probandum suppono, quamuis hęc indiuisibilia sint in magnitudine, ipsam tamen magnitudinem nō componi ex solis illis, quod latè probat Philosophus 6. Physicorum. Et satis demonstrat illa ratio, quod cum indiuisibilia quatenus talia sunt, si sint immediata, se tangant secundū se tota, & omnino sint in eodem spatio indiuisibili, ex solis illis non excresceret magnitudinis extensio. Dixi autem non componi ex illis solis, quia supposita sentētia quam sequimur, nō est negandum, quin hęc indiuisibilia intrinsecè ingrediantur constitutionem quantitatis continuæ, nam integra entitas eius nec ex solis partibus, nec ex solis indiuisibilibus consurgit, sed ex omnibus simul. Cum enim duo sint de ratione eius, scilicet & quod sit extensa, & quod sit continua, illud habet ex suis partibus, hoc ex indiuisibilibus. Et ideo si punctum, verbi gratia, comparetur ad lineam continuam terminatā, ac finitā, in illa includitur: & idē est proportionaliter XXXV.

ter de reliquis, quanuis si præcisè conferatur pũctũ continuans aut terminãs cum partibus quas continuat, vel terminat, aut vnum pũctum cum alio, sic neutrum alterum includit. Propter hãc ergo causam dixi in assertione, hæc distingui tea liter aliquo modo: nam si cõsiderentur vt componens, & compositum, sic distinguũtur tanquã includẽs, & inclusum, aut ad modũ partis, & totius: si vero comparentur præcisè, sic realiter con distinguuntur, vt duæ partes, vel duo componentia, nam licet puncta non sint partes, sunt tamen
XXXVI aliquo modo componentia, vt dictum est.

Sic ergo declarata conclusio videtur mihi euidens supposita sententia quam sequimur. Nã vna pars lineæ distinguitur realiter a reliquis partib. lineæ, vt signando versus finem lineæ paruam aliquam partem, illa realiter distincta est a reliqua magnitudine totius lineæ: ergo multo magis punctum vltimum ac terminans, supposito quòd in re ipsa detur, erit distinctum realiter à tota reliqua entitate lineæ. Et eadem ratione, punctum continuans partes, erit realiter distinctum ab illis, tum quia ad singulas partes se habet vt terminãs, tum etiam quia non potest esse idem realiter cum vtraque parte simul, cum ipsæ partes inter se realiter distinguantur. Neque etiam potest esse idem cũ vna tantum earum, cum non sit maior ratio de vna quam de alia.

XXXVII Et confirmatur primo, nam duo corpora, v.g. locans, & locatum, in aliqua re se tangũt, & in alia nõ se tangũt, & in vna habent æqualitatem realem, in alijs nõ habent; ergo res illæ in quibus se tangũt, & æqualitatem habent, distinguuntur realiter ab alijs in quibus non se tangunt, neque habent æqualitatem: quando quidem illa duo in quibus se tangunt, sunt quasi penetratiuè, & omnino simul: reliquum vero quãuitatis, quod est in vno corpore, est omnino impenetrabile cum eo quod est in altero. Est ergo res distincta vltima superficies à reliquo corpore, & eadem proportionalis ratio est de quolibet alio indiuisibili respectu quantitatis quam terminat.

XXXVIII Et confirmatur secundo, nam hic nõ potest satis intelligi, quòd punctum aut quodlibet indiuisibile terminans, sit tantum modus ex natura rei distinctus, & realiter identificatus quãtitati quam terminat. Nam ille terminus secundum eum modum entitatis quem habet, indiuisibile quid est, vt supponitur: ergo nõ potest identifi. ari realiter rei diuisibili. Patet consequentia, tum ex improportione, tũ etiam quia interrogo cui nam parti diuisibili identificetur: nulla.n. potest determinatè signari, quia non est maior ratio de vna, quam de alia: vnde pari ratione identificabitur toti quãtitati: est autem inintelligibile, vt modus indiuisibilis terminãs lineam in vna extremitate eius, sit idem in re cum tota linea. Quomodo enim põt esse idem cum tota nisi sit coextensus toti, aut si ita est ille modus in tota linea, quo modo magis terminet eam in vna parte quam in alia. Quæ ratio probat indiuisibile punctum non posse identificari cum quacunque parte diuisibili lineæ, siue determinatè, siue indeterminatè sumatur.

XXXIX. Denique ex his etiam facilè concluditur, indiuisibilia ipsa, vt puncta, verbi gratia, inter se comparata, realiter esse distincta, nam ita condistinguuntur, vt vnum nullo modo componat aliud A Item in re etiam loco distant, vt patet de duobus punctis extremis terminãtibus lineam, & idem est de quibuslibet punctis eiusdem lineæ, quia inter quælibet duo puncta mediat linea. Eædemq; rationes ad lineas & superficies cum proportione applicari possunt.

Responsio ad argumenta contra indiuisibilia terminantia.

Respondendum superest ad argumenta principio facta. Ad primum respondetur dari hæc indiuisibilia in magnitudine, tũ propter terminationem tum etiam propter cõtinuationem. XL.

Puncta nullum, aut lineæ, dantur pure terminantia.

Et ad argumenta contra priorẽ partem concedimus, punctum, aut lineam nũquam reperiri naturaliter purè terminantem: quod non inde prouenit, quòd ad terminandam intrinsecè quantitatem non sit necessarius terminus positiuus, sed ex eo, quod non reperiãtur in rebus lineæ, & superficies separatæ à corporibus: in eodem autem B corpore nulla est pars lineæ, aut superficiei, quæ non sit coniũcta alijs partibus ex vtroque extremo, inter superficies autem datur aliqua purè terminans, vt supra dictum est. Et ad replicam quod ablato huiusmodi termino quãtitas maneret ita finita, & limitata sicut antea. Respondetur Si hæc separatio fiat tantum præcisione mentis, sic manet quidem in intellectu linea finita negatiuè, non tamen sic intelligitur positiuè terminata, prout in re esse necesse est. Si autem separatio in re ipsa fieri supponatur, sic negamus posse fieri huiusmodi separationem: quia nõ potest in re esse quantitas finita negatiue, id est non vltra tendens, quin sit etiã positiuè terminata, & suis terminis clausa.

Secus de superficie.

Sed instabit aliquis, si illa superficies extrema est res realiter distincta, saltem de potentia absoluta poterit Deus illam separare, & reliquam magnitudinem totã sine illa seruare: dictum est n. supra, res realiter distinctas posse ab inuicem separari, & separatas seruari. Respondent multi ne C gando sequelam, quia nõ est illa regula ita generalis & certa, quin aliquãdo possit intercedere repugnantia, vt est in præsenti, quòd quãtitas maneat finita in re, & non terminata. Vel etiam dici potest, ex distinctione optimè sequi posse Deum ab inuicem separare vnum ab alio, & conseruare etiam vnum sine alio, non tam in statu includẽte repugnantiam. Atq; ita poterit Deus separare superficiem extremam à corpore, & illam separatam conseruare ablata vnione ad corpus, & dando illi alium modum existendi. Et è cõuerso poterit conseruare corpus sine tali superficie, quia distinguuntur ab illa; non tamen poterit illud conseruare omnino terminatum, aut sine vlla alia superficie, quia hoc aliunde inuoluit repugnantiã. XLI.

Linea, punctum, & superficies possunt non esse & a corpore separari.

Addo verò vltimò, hanc repugnantiam non videri tam claram, quin probabiliter dici possit, cõseruari posse à Deo lineam sine puncto terminãte, & superficiem sine linea, & corpus sine superficie, in eo verò casu quantitatem illam esse finitam per negationem vlterioris extensionis, non autem per intrinsecam, & positiuam terminationem, quam secundũ connaturalem modũ essendi

essendi requirit. Sicut qui existimant posse Deũ conseruare naturam creatam sine subsistẽtia propria, vel aliena, dicũt nihilominus ad connaturalem modum existendi postulare huiusmodi naturam positiuum terminum subsistentiæ. Hæc autem naturalis necessitas potest in præsenti declarari à posteriori, quia corpus carens intrinseco termino, non esset aptum ad physicum contactum cum alijs corporibus, neq; ad figuram, & alia similia accidentia. Vnde neque esset in se perfectè integrum, & consummatum secundũ suam extẽsionem. Rectè ergo intelligi potest talem terminum esse ex natura rei necessariũ, etiam si per potentiam absolutam separari possit. Quin etiã probabile est interdum posse naturaliter impediri, vt postea videbimus.

Respondetur argumentis contra indiuisibilia continuantia.

XLII. Primo. AD aliam partem argumentorum dicimus etiã esse necessaria hæc indiuisibilia propter cõtinuationem partium quantitatis. Ad primam verò impugnationem iam responsum est, hęc indiuisibilia etiam propter terminationem requiri. Et ideo ex hoc capite nõ excludi tur, quin etiam propter continuationem requiratur, licet continuando partes, eas terminent in suis partialibus quantitatibus. Quin potius hoc confirmat rationem necessitatis. Ad secundum, iam etiam ostensum est, diuisibiles & extensas partes nõ posse inter se immediatè vniri secũdum extensionẽ, quia non possunt secũdũ aliquam diuisibilem partem siue determinatam, siue indeterminatam simul esse in eodem spatio, secus vero est de termino indiuisibili; nam illi possunt per se immediatè copulari, & ita mediante illo possunt inter se copulari, & vniri. An vero præter entitatem puncti, & partium lineæ, necessarius sit modus vnionis inter ipsa, dicam inferius.

XLIII. Tertio. Ad tertiam impugnationem concedendũ est, esse in continuo, & in qualibet parte eius infinitã multitudinem punctorũ: neq; illud esse inconueniens, quia tota illa infinitudo punctorũ, est tantũ secundum quid, cum tota illa sit intra certam lineam, commensuratam aliquo partibus lineæ. Quare nõ sequitur posse dari infinitam multitudinem entium actu distinctorum, vel quantitatiuam, vel transcẽdentalem, quia illa esset infinitas in actu & simpliciter, neque vllis terminis clauderetur, sicut reuera clauditur infinitas punctorũ: nam inter duo puncta, vnius lineæ infinita alia sunt pũcta. Neque inter res actu discretas intelligi potest, quod signata qualibet, nõ possit alia assignari illi immediata, vel ordine situs, si sint corpora, vel ordine perfectionis, si sint spiritus. At vero in hac multitudine punctorũ, signato quolibet nullum potest ei immediatũ signari in eodem continuo. Et cũ in linea possit designari primum, non tamen secundum; & cum detur vltimum, non tamen penultimum: quæ omnia demonstrant esse hanc infinitatem longe diuersæ rationis ab infinitate quãtitatis discretæ; indicant etiam illam esse infinitatem imperfectam, secundum quid, ac potentialem: & ideò inde non sumi sufficiens argumentum ad ostendendũ infinitam multitudinẽ esse possibilem etiam per potentiam Dei absolutam. De qua te alibi tractandum est.

XLIIII. Quarto. Ad quartam de separatione omniũ punctorũ ab omnib. partib. lineæ. Dupliciter intelligi potest fieri huiusmodi separatio. Primo cõseruando vtrumq; extremorũ: secundo destruendo vnũ, & conseruando aliud: nam si vtrumq; simul eorũ natura tolleretur, non esset separatio, sed absoluta destructio, quæ nihil ad vim argumenti cõferret. De priori igitur mõ existimari potest ex parte neutrius extremi id repugnare: nam de partib. cõtinui dici potest nõ mansuras tũc omnes actu diuisas, quia licet naturaliter vniatur suis cõtinuatiuis, tñ Deus posset illas alio supernaturali mõ vnire, sicut Soto & alij admittentes partes substãtiæ formaliter vniri per quantitatem, dicunt posse Deum eas conseruare vnitas sine quantitate, alio præternaturali modo illas vniendo. Vel sicut paulo antea dicebamus, posse Deum conseruare quantitatem sine superficie terminante, etiam si naturaliter per illam terminetur. An omnia puncta possint à linea separari.

XLV. Sed nihilominus quoad hanc partẽ existimo esse impossibilem huiusmodi separationẽ, ita, vt Deus conseruet lineã sine indiuisibilib. cõtinuantib. quia non potest conseruari linea sine extensione quãtitatiua, cum hæc sit de ratione eius: nõ potest autem (vt argumenta superius facta probant) illa extensio consistere cũ immediata vnione partium quantitatiuarũ inter se, & ideo necesse est, vt fiat in aliquo indiuisibili cõtinuãte partes: quod propterea respectu vtriusq; partis est veluti causa formalis vnionis earũ: respectu vero singularũ partium, se habet tanquam alterum extremũ in quo fit vnio. Sicut ergo non potest Deus conseruare effectũ formalem sine causa formali, neq; vnionem sine extremis vnionis, ita non potest conseruare partes quantitatis vnitas sine indiuisibilib. vnientibus. Neq; etiam possunt conseruari aliæ partes sine vlla vnione, quia inuoluitur repugnantia, cũ de ratione talũ partiũ sit vt habeant aliquam diuisibilitatem seu extensionẽ dimensiuã, quæ sine continuatione esse nequit. An vero cogitari possit aut fingi, Deũ conseruare lineæ partes vnitas alijs indiuisibilib. quæ nõ sint pũcta, sed entia alterius rationis, alijs disputandum relinquo: est enim inutilis quæstio, & mihi videtur impossibilis: quia neq; illa indiuisibilia haberent alium entitatis modum, neq; alium formalem effectum: neq; linea est capax alterius cõtinuationis, quam huius, quę illi est connaturalis & quasi essentialis.

XLVI. De altero vero modo separationis, minor videtur repugnantia ex parte alterius extremi, nã cũ pũcta nullam habeant extensionem, nullũ videtur incommodum, quod maneant actu diuisa omnia destructis omnib. partib. lineæ. Sed nihilominus in hoc loqui possumus de singulis pũctis, aut de tota collectione pũctorũ. De singulis & de qualibet multitudine finita eorũ, fere omnes qui censent hæc indiuisibilia habere propriã entitatem, concedũt posse hoc modo indiuisibilia separata conseruari, tam superficiẽ sine corpore, quã lineam sine superficie, & cõsequenter etiam punctũ sine linea; & est verisimilius, quia nulla se se offert aperta repugnantia, iuxta quam sententiam consequenter dicendũ est, punctum non vniri lineæ nisi intercedẽte aliquo modo vnionis ex natura rei distincto à pũcto, nam si potest entitas

rita puncti manere in rerum natura, & non vnita: ergo esse vnitam aliquid addit entitati puncti in re ipsa separabile ab illa: ergo addit modum vnionis, nam per illũ dicitur formaliter vnita: hic autem modus, consequẽter loquẽdo probabilius ponetur in se indiuisibilis extẽsiuè, & identificatur realiter soli pũcto: terminatus autem ad partes lineæ vt ad extrema vnionis: in ipsis autẽ partibus nõ oportet fingere alios modos vnionis, qa nec sunt necessarij, nec facilè itelligi possunt idẽtificati cum partibus diuisibilibus. Posset autem aliqs non omnino improbabiliter dicere pũctũ esse tam diminutam entitatem, vt ad suã realem existentiam essentialiter requirat coniũctionem cum linea, ideoq; non vniri illi per alium modũ vnionis à se distinctum ex natura rei, sed se ipso. Vnde cõsequẽter fit vt punctum nullo modo possit conseruari separatum a linea: idemque dicendum erit de linea respectu superficiei, & de superficie respectu corporis. Sed licet hoc quod dixi sit probabile, tamen supponendo has esse veras realitates, magis consequens, ac verisimilior est prior dicendi modus.

XLVII. At verò loquendo de tota collectione punctorum existẽtium in linea maior est difficultas. Ex dictis enim videtur sequi etiam in hoc non esse repugnantiam, nam si potest conseruari punctũ separatũ, & sicut cõseruatur vnũ, ita possunt plura & plura i infinitũ conseruari, cur nõ poterit tota collectio punctorum existentiũ in linea, cõseruari? Nihilominus probabilius est id fieri nõ posse. Et ratio reddi potest ex communi opinione, q. repugnat dari infinitam multitudinem in actu: & ex inconuenientibus & absurdis q̃ inferri solent ex illa positione; quæ nũc omitto. Ratio ergo quę mihi maxime probabilis videtur in pręsenti, est, quia nõ possunt puncta separari à linea, nisi destruendo partes lineæ; non possunt autem partes lineæ destrui, quin destruantur etiam pũcta, quibus intrinsecè constant: nam licèt, vt dixi linea, aut pars lineæ non constet ex solis punctis tamen ita intrinsecè illa includit, vt impossibile sit concipere partem lineæ in qua non includantur puncta. Impossibile ergo est destrui partes lineæ nõ destructis pũctis, sicut è conuerso impossibile est manere partẽ lineæ non manentib. pũctis. Hac ergo ratione impossibile est destructis partibus lineæ conseruari separatam totam punctorum collectionem.

XLVIII. Solutio. Ad quintũ de linea infinitè extensa existente in continuo finito respondetur, ratione ibi facta rectè probari in vno continuo non esse multitudinẽ linearũ (idẽq; est ꝓportionaliter de superficiebus) quia omnes lineæ quæ per modũ pluriũ in eo continuo à nobis considerantur, sunt partes vnius lineæ q̃ infinitis modis circuit & gyrat ipsum continuũ, nam omnes inter se continuantur aliquibus pũctis. Et ideò, vt suprà dicebam, non potest reperiri in tota illa linea pũctum aliquod ita terminans ipsam, ut nõ etiam cõtinuet.

An indivisibilia in continuo existentia sunt infinita actu.

Et hinc ad aliam difficultatem respondemus, cõcedendo esse in illa linea infinitas partes ęquales & actu vnitas in aliquo vel aliquib. pũctis, vt argumentũ conuincit, nihilominus tamen non cõponũt vnam lineam actu infinitam simpliciter, quia tali modo inter se vniũtur, vt intra finitam magnitudinẽ, & intra definitos terminos claudã

A tur, & quodam confuso modo inter se vniantur ad circũscribendam & componendam finitã magnitudinem. Et hac ratione non est inconueniẽs dari infinitam lineam clausam pũctis extremis, quia illa infinitas non est simpliciter sed sc̃dm quid, & illa pũcta non sunt simpliciter terminãtia, sed continuantia, ad eum modum quo se habẽt puncta omnia in linea circulari.

XLIX. Quòd si instes, quia seqtur tot partes ęquales habere illam lineam in columna pedali, quot in bipedali, qa tot circulos æquales habet in partibus proportionalibus pedalis longitudinis sicut bipedalis; tot enim partes proportionales habet columna pedalis quot bipedalis, quæ omnes sunt inter se ęquales quoad crassitiẽ. Ad hoc multi respondent concedendo sequelam; quia in infinitis non putant posse dari unum maius vel minus alio: nam hæ sunt proprietates quantitatis finitæ, vt late Greg. in 1. d. 44. q. 4. & Scotus in 2. d. 1. q. 3 & alij. Et ea ratione aiunt, tot esse pũcta in circulo minori, sicut in maiore, nã si vnus sit in alio inclusus, oẽs lineæ q̃ duci possunt à

B centro, secãt vnumquemq; circulũ in aliquo pũcto: & tamen sunt illę lineę infinitæ simpliciter. Sed licèt verum sit, vnum ex his infinitis non posse esse maius alio in certa aliqua proportione, tñ absolutè capere non possum q̃ñ plura sint in toto q̃ in partibus sigillatim & diuisim sumptis: qa totum continet quidquid est in aliqua parte & aliquid amplius. Quapropter eo modo quo vnum infinitum esse potest pars alterius, non est cur repugnet plura puncta esse in toto quam in parte, vel plures partes lineæ in columna bipedali q̃ in pedali. Sed de his satis.

De subiecto puncti, & aliorum indiuisibilium.

L. IN sexto argumẽto petitur in quo subiecto sint

C hæc indiuisibilia. Et communis responsio esse solet, pũctũ esse proximè in partibus lineæ quas continuat; & lineam in partibus superficiei: superficiem vero in partibus corporis quãtitatiui, corpus autem ipsum esse immediate in substantia. Atque hinc fit, ut hæc indiuisibilia in nullo sint adæquato subiecto, neque substantiæ immediatè inhæreant, sed solũ corpus de prędicamẽto q̃titatis. Hæc tñ responsio iuxta sententiã à nobis suprà tractatam de formali effectu quantitatis magnam habet difficultatem, nam partes substãtiæ sunt inter se tam vere ac realiter vnitæ sicut partes corporis quantitatis: nõ vniuntur autem immediat per quantitatem, vt supra probaui; ergo vniũtur per aliquid substãtiale, quod proportionaliter respondet superficiei, qua vniũtur partes quãtitatis; ergo illud erit aliquid indiuisibile, qđ possit esse proportionatum subiectum superficiei quantitatiuæ.

LI. Hoc declaratur optimè, posito eo casu, quo Deus cõseruaret substantiã corporeã sine q̃titate præsentem eidẽ spatio, in quo antea erat sub q̃titate, nã tũc partes illius substãtiæ manerẽt substantialiter unitæ: ergo inter eas esset indiuisibilis terminus substãtialis quo vniretur: ergo eũdẽ nũc habẽt sub q̃titate. Nec dici põt quod illę partes substãtię ꝓximè inter se vniãtur absq; indiui-

fibili

sibili termino, quia eadem est quoad hoc ratio de illis, quæ de partib. corporis quãtitatiui, quia etiam partes substantiæ sunt entitatiuè diuisibiles, & non vniuntur proximè, & immediatè, in aliqua entitate diuisibili.

LII. Præterea, corpus substantiale quod subest corpori quantitatis, tam est vnitum, & quasi continuum in sua entitate, sicut corpus quantitatis in sua. Et corpus quantitatis est quasi intime penetrans corpus substantiale, & continue illud coextendit sibi, ergo vbicunque est aliquid corporis quãtitatiui, correspondet proportionaliter aliqd corporis substantialis; ergo partib. vnius corporis correspondent partes alterius, & terminis cõtinuatiuis vnius correspõdẽt termini cõtinuatiui alterius: nec põt aliter intelligi cõtinuata eorũ coextensio. Sicut superficies corporis cõtinentis & contenti nõ possent intelligi cõtinue, & adæquatè coextẽdi, nisi partes vnius correspõderent partib. alterius: & continuatiua ac termini vnius continuatiuis, & terminis alterius. Et similiter si duo corpora quãta se loco penetrarent adæquatè, & cotinuè, necessaria esset similis proportio; quia sine illa intelligi non potest cõtinuata coextensio. Et ob eandem rõnem, quia albedo, v.g. est cõtinuè extẽsa in superficie, necesse est, vt in qualibet parte superficiei correspondeat pars albedinis illi inhærens, & quod in lineis continuantib. partes superficiei intelligatur aliqd albedinis extensum secundũ longitudinẽ, & non secũdũ latitudinẽ, quo vniantur partes ipsius albedinis. Neque enim possunt immediatè vniri per lineam de specie quantitatis, cũ sit diuersi ordinis: neq; alio modo põt concipi continuata extensio albedinis per totã superficiem. Et proportionabiliter cũ calor vel lumen continuè extenditur p corpus sm̃ profunditatem eius, necesse est q sicut in partib. corporis sunt partes luminis, & coloris; ita in cõtinuatiuis corporis sint propria cõtinuatiua luminis, vel caloris ad sua propria genera, species pertinentia, quia nec possunt illæ qualitates in suis entitatib. integrari formaliter per entitatem alterius prædicamenti, neq; ẽt possent continuè extendi per profunditatem quantitatis, nisi haberent in se intrinsecam integritatem, & continuitatẽ. Quod ẽt satis manifestat successiua continuitas mutationis, qua huiusmodi qualitas per corpus extẽditur, nã in hoc instanti calor extẽditur vsq: ad hũc solũ terminũ, quem immediate ante hoc nõ attingebat, & immediatè post hoc vltra progreditur, & ita procedit continue extensio. Ergo necesse est, vt sicut partib. quantitatis correspõdent partes qualitatis, ita indiuisibilib. quãtitatis correspondeant indiuisibilia qualitatis.

LIII. Atque hæc ratio eadem proportione viget in forma substantiali, nã etiam substantialis aggeneratio continuè fit, vt forma ignis, verbi gratia continue extenditur, seu crescit in materia stuppæ aut paleæ, vt nunc suppono. Ac denique in rõnali aĩa in hũc modũ declaratur, nã illa est præsens toti corpori humano: est ergo tota nõ solũ in toto corpore, & in singulis partib. eius, sed etiam in omnib. terminis seu continuatiuis eius, alias non esset eius presentia continua, & sine interruptione in toto corpore; non est aũt præsens nisi vbi informat: ergo sub tota quantitate, & sub omnib. indiuisibilib. eius proportionaliter re-

A spondet aliquid materiæ, quod potest anima informari.

Sic igitur ad sextum argumentum dicendum est totam quãtitatem habere subiectum sibi proportionatum, nam in corpore substantiali est integralis compositio ex partibus, & terminis substantialibus inter se proportionatis, & hoc corpus induitur (vt ita dicam) corpore quantitatiuo, ita vt partes eius afficiantur partib. quantitatis, & termini eius terminis quantitatis: atque ita redditur extensum, & impenetrabile naturaliter in ordine ad spatium. Idemque proportionaliter est i omni qualitate, imò ẽt in omni re corporea quæ per adhæsionẽ ad quantitatem, vel alio modo, quanta efficitur, nã in omni huiusmodi re dãtur indiuisibilia porportionata entitati eius, & correspondentia indiuisibilib. quantitatis, vt in quibusdam qualitatib. supra exempli causa declaratum est, & paulo inferius tractãdo de continuitate motus, & temporis magis explicabitur. LIIII.

Prior difficultas circa dicta de indiuisibilibus substantialibus.

B Super sunt vero duæ obiectiones. Prior est, q nõ possint esse in materia indiuisibilia substãtiæ, alioqui sæpe amitteretur aliquid materiæ, & aliquid de nouo fieret. Nam per diuisionem continui destruitur vna superficies, quæ cõtinuabat partes corporis, & resultant duæ terminantes; ergo si superficieb. quantitatiuis correspõdent substantiales termini proportionales, fit, vt per illã diuisionem amittatur etiam cõmunis terminus continuans materiam, & duo extremi seu terminantes resultẽt, est enim omnino eadem proportio, & ratio. Consequens aũt videtur falsum, alias oporteret illa indiuisibilia materiæ, quæ de nouo insurgũt creari, & cõsequẽter ea, quæ desinũt, annihilari. Patet sequela, quia non possunt fieri per eductionem; non enim sunt in subiecto, participant enim essentiam, & naturam primi subiecti substantialis. Vnde licèt sint vnita partibus materiæ, non tamen sunt in illis, vt in subiecto, sed cũ C illis componunt vnũ primum, & adæquatum subiectum quantitatis, & formarum substantialiũ. LV. Diuiso corpore substãtiali an pereant indiuisibilia substãtiæ.

Ad hanc difficultatẽ respondetur, admittẽdo primam sequelam, nam si partes materiæ vniuntur suis terminis substantialibus, quando per disiunctionem diuiduntur, necesse est vt terminus quo illæ partes vniebantur, destruatur, quia nec põt in vtraq; parte totus manere, neq; etiã est cur maneat in vna, potius quam in alia. Deinde, partes illæ, diuisæ, manẽt intrinsecè terminatæ substantialiter sicut partes quantitatis in suo ordine: ergo necesse est, vt de nouo insurgant substantiales termini, sicut & quantitatiui. Quo modo aũt fiant illi termini difficile est ad explicandum; nã admittere ibi creationem aliquam, vel annihilationem, nõ est philosophicum. Et ideo dicendũ videtur, illa indiuisibilia terminantia materialia fieri per resultãtiam ab ipsis partibus materiæ. LVI.

Sed potest quis vrgere, nam hæc resultãtia, aliqua efficiẽtia est, cũ per eam incipiat esse aliqua noua res; illa autem efficiẽtia nõ est à partib. materiæ, vt a principio actiuo, qa materia nõ est actiua, neq; etiam est ex illis partibus vt ex causa materiali LVII.

terialis, quia non sunt sub iectum talium termino-rum. Respondetur, non esse incōueniens q̄ materia habeat aliquam actualitatem per resultantiā vt supra dictum est, ad hanc vero sufficere, vt terminus ille pendeat in suo esse, & fieri a materia cui vnitur, nam illa dependentia ad materialem causam reuocatur. Sicut dicūt Theologi, q̄ si verbum dimitteret corpus humanū, resultaret ab illo subsistentia creata, tunc enim ab ipsa materia resultaret subsistentia partialis per aliqualem actiuitatem intrinsecā, & receptionem propriæ subsistentiæ. Vel dici etiam potest, hæc indiuisibilia materialia resultare ex vi illius actionis, qua Deus conseruat materiam, eiusq; veluti quandam concreationem, non tamen ita appellatur, quia fit ex vi & debito præexistentis actionis.

LVII. *Formarum extensarum, indiuisibilia quæ parlantur difficul. tates.* 2. Altera difficultas est, quod non possint in formis vel qualitatib. quæ extendantur in materia, vel quantitate, hæc indiuisibilia admitti, quia alias sequitur, duas qualitates cōtrarias in summo secundum aliquid reale, & positiuum ipsarum simul cōiungi in eodem indiuisibili subiecto, quod repugnantiam includit. Sequela patet, nam, si in superficie continua parietis dimidia pars sit summe alba, & dimidia summe nigra, & illæ qualitates habent proprios terminos indiuisibiles quibus continuantur, & terminantur, necessarium erit, vt ex ea parte, qua sunt contiguæ, habeat proprios terminos simul inhærentes eidem lineæ continuanti superficiē quantitatiuam. Et eadem ratione, si lignum sit ex vna parte medialiter calidū, vt sex, & ex alia frigidū vt sex, in superficie continuante, erūt simul calor, & frigus secundū totam illam intentionem, quāuis per aliquid indiuisibile secūdū extensionē. Ex quo sit vlterius, vt in eodē termino indiuisibili materiæ simul sint duæ formæ substantiales specificæ secundum aliquid indiuisibile extensiue, vt in virga viridi, & sicca, cuius quantitas continua est, in superficie continuante vtramque partem, erit indiuisibilis terminus materiæ, qui simul informabitur vtraque forma secundum aliquid indiuisibile eius.

LXIX. 3. Ad hanc difficultatē, quod spectat ad qualitates, aliqui non reputant incōueniens admittere totum consequens. Quia qualitates contrariæ inter se non repugnant in eodē subiecto ratione indiuisibilium, sed per se ratione ipsarum formarū ideòq; non est inconueniens, vt quando formæ tantū se contingunt indiuisibili qualitatis per sua extrema indiuisibilia non se expellant a proportionato subiecto. At vero de formis substantialib. inquiunt, hoc ipso q̄ in materia extensa, sunt formæ specie distinctæ, quæ inter se continuari nō possunt, etiā partes materiæ, & q̄titatis nō esse continuas, vt in exēplo posito de virga partim viridi & partim sicca, negant partes illas esse cōtinuas. Quod si verum est, cessat inconueniens allatū, quia non erūt duæ formæ substantiales in eodem indiuisibili termino materiæ, sed erunt simul duo indiuisibiles termini materiæ, duabus formis informati. Et pōt hæc sententia quoad vltimam partē suaderi ex Aristotele 5. Metaph. cap. 6. quatenus ait, ea esse vnū numero, quorū est materia vna) Et quæ vnū numero sunt, ea esse vnū in specie. Cum ergo virga illa nō sit vna specie, neque vna numero erit: ergo neq; habebit vnam materiam numero, ergo nec illa materia erit cōtinua

Fonsec. 5. Met. c. 4. quæst. 3

A quia materia cōtinua est vna numero. Vnde Cōmētator 10. Metap. com. 1. ait, cōtinuationis causam in indiuiduis esse ipsam formam. Hinc etiā vulgare est inter Philosophos axioma, ea quæ specie differūt, nō posse esse cōtinua, quod sumptū est ex Aristotele 5. Phys. tex. 89. potestq; ratione suaderi, tū quia alias vnum accidens nempe vna superficies communis erit duob. subiectis specie distinctis, cum non sit ratio cur sit in vna parte potius quam in alia. Tū etiam, quia alias omnia corpora specie distincta si essent propinqua statim fierēt continua, quia si formarum diuersitas non impedit, nihil est quod impediat. *Commentat. 10. Met. c. 1. Phys. q. 3. art. 2.*

LX. Sed, vt incipiamus ab hac posteriori parte, difficile creditu est necessario esse discōtinuam materiam & quātitatē si partes eius diuersis formis partialib. informātur, maxime si supponamus, quod probabilius supra existimauimus, eandem numero quantitatē manere in materia rei genitę quæ erat in corrupto, nam si non variatur quantitas per introductionem nouæ formæ in parte materiæ, nulla est causa cur discontinuetur. Maxime, quia aggeneratio substātiæ cōtinue fit & successiue, ergo signari potest instans, in quo verum B sit dicere aggenerationē peruenisse vsq; ad hunc terminum & vltra nō processisse, ergo forma introducta per generationem, intrinsece attingit illum terminum, & in illo iam non est forma rei corruptæ, ergo in illo non sunt duo termini quātitatis, vel materiæ, sed vnus, tūc ergo partes quantitatis & materiæ manent habentes vnum terminum communē: ergo manent continuæ. Simile argumentum sumitur ex eo q̄ etiam potest signari instans in quo aggeneratio peruenit ad talem terminum, & immediate ante illud nōdū peruenerat, & tamen tota quātitate seu materia antecedente facta iam erat: ergo in illo tempore medio ante illud instās, forma corrupti adhuc erat in illo termino, & forma geniti ad illum nō peruenerat: ergo partes illius materiæ, vel quantitatis erant continuæ seu habebāt terminum communem, tam si partialibus formis informarentur.

LXI. Quocirca quamuis formæ specie differētes inter se cōtinuæ esse non possint, quod Aristoteles intendit in loco citato ex 5. Physicor. tamē quod C sint in subiectis partialib. habentibus inter se cōtinuatem, non repugnat. Vnde ipsemet Aristotel. 5. Metaph. c. 4. docet, aliqua esse vnum continuatio, quæ nō sunt vnum forma, quem locum aliqui exponunt de continuatione imperfecta, & artificiali. Sed cum Aristoteles absolutè loquatur, nihil vetat intelligi etiam de propria, & physica, seu quantitatiua. Et ratio differentiæ est, quia termini continuantes vnāquamq; formam specificē pertinent suo modo ad speciem illius formæ, vt indiuisibilia albedinis ad speciē albedinis, &c. & ideo formæ differentes specie non possunt habere terminum cōmunem quo cōtinuētur, nā talis terminus neq; ad vnā speciem, neq; ad aliam pertinere potest, tum quia nō est maior ratio de vna quam de alia, tum etiā, nō potest vtrique vniri, sed illi tantum ad cuius speciem pertinet. Et eadem rōne, non potest pertinere ad tertiam aliquā speciē, quia esset improportionatus ad vniendas, vel terminandas tales formas. Propter hanc ergo causā non possunt formæ specie distinctæ inter se vniri. Quod vero sint in subiecto cōtinuo nil spe-dic

dit, quia possunt partes subiecti inter se vniri, etiã
si partes formæ nõ vniantur, sed sint quasi cõti-
guæ, vel vna terminetur extrinsecè vbi alia in-
trinsecè terminatur, vt necesse est fieri in aggene
ratione cõtinua, vt rationib. factis declaratũ est.

LXII. Imò etiam qui tenent quantitatem variari in
genito & corrupto, necesse est fateatur, in singu
lis instantibus continuæ aggenerationis, quanti
tatẽ rei genitæ esse intrinsecè terminatã illo ter-
mino ad quẽ actio peruenit: reliquam verò quã
titatẽ rei quæ paulatim corrumpitur carere ĩ eo
instante intrinseco termino: non .n. potuit alius
intrinsecus pro eodẽ instante resultare. Aliàs in
omnibus instantibus illius continuæ aggenera-
tionis infinitæ superficies successiuè resultarẽt,
& statim seu immediatè corrumperentur. Item
illæ duæ quantitates in singulis instãtibus essent
verè contiguæ, & proprijs terminis terminatæ,
& tñ tota mutatio cõtinuè fieret. Denique in om
nibus & singulis instantibus illius successionis
insurgerent & desinerent nouæ superficies ter-
minãtes in corpore quod paulatim corrũpitur,
& tñ nulla quãtitas diuisibilis, & existẽs inter il-
las superficies inciperet & desineret: quæ oĩa im
possibilia sunt. Dicendum ergo est, si aggenera-
tio est cõtinua, vt reuera est, vnam formã intrin-
secè, aliã verò extrinsecè terminari in singulis in-
stantibus: ergo supponendo quod quantitas est in
materia prima, nihil impedit quominus subie
ctum illarum formarum continuum sit.

LXIII. Hinc ergo facilè respondetur ad difficultatẽ
tactam de formis substantialibus specie diuersis
informantibus partes eiusdem materiæ. Dico. n.
in termino continuante illas partes materiæ tm̃
esse alterã ex illis formis, illam nimirum ad eu-
ius introductionem potuit vis agẽtis intrinsecè
attingere: Altera verò pro tunc caret intrinseco
termino, neq; hoc est incõueniens, quia impedi
tur à forma & agente, cõtrarijs ne ret altare pos-
sit. Atque ita non sequitur vnã superficiem esse
in duobus subiectis: nam solum est in illo termi-
no vniẽte partes materiæ, qui ẽt sola vna forma
seu termino vnius formæ informatur, vt dictum
est. In quo põt esse maior rõ vnius quã alterius,
propter maiorem vim agentis seu dispositionũ.
Neque ẽt propterea sequitur, quælibet corpora
specie distincta posse esse continua: quia potius
est valde accidentariũ, quod partes eiusdẽ continui
ita informẽtur diuersis formis, quia .s. vnum est
in via corruptionis, & palatim transit in aliud.
At verò, per se loquẽdo, res specie diuersæ postu-
lant proprios terminos si sint in statu cõnatura
li quẽ non amittũt nisi aliqualis alteratio vel cor
ruptio in eis fiat. Denique, illud cõpositum, v. g.
virga partim sicca, partim viridis, etiam si quãti
tas & materia eius continuæ sint, nõ est proprie
vnum numero physicè loquendo. Nã licet mate
ria prima vna sit continuatione, tamen materia
proxima nõ est vna, & maximè quia vnitas nu-
merica magis sumitur à forma, quam à materia.
Et partes ipsius materiæ licèt continuatione ha
beant quẽdam modum vnitatis, tamẽ proprias
entitates partiales habẽt distinctas, secũdũ quas
possunt diuersis formis informari, & compone-
re indiuidua simpliciter diuersa, licèt secundum
partem sint vnita & continua.

LXIIII. Et iuxta hanc doctrinam respondendũ existi

A mo ad alteram partem de qualitatibus cõtrarijs, Qualitates diuersæ an possint secũdũ aliquã in diuisib. ita. se ĩ nõ quãtitatis.
nam quando duæ qualitates eiusmodi extendũ-
tur in partibus eiusdem superficiei continuæ, nõ
possunt ambæ intrinsecè inhærere in linea con
tinuante superficiem, quia sicut tota superficies
non põt simul informari illis duabus qualitati-
bus in gradibus intensis: ita neque vna linea, aut
vnum punctum proportionaliter: nam in quoli
bet continuatiuo illius qualitatis secundum ex
tensionem eius sunt omnes illi gradus intensio
nis, qui vbiq; habent eandẽ repugnantiam for-
malem inter se. Item, quia eodẽ modo compara-
tur linea ad superficiem quo superficies ad cor-
pus: hæ autem qualitates, vt calor, & albedo, licet
penetrare possint totum corpus, & in illo habe-
re extensionem secundũ profunditatẽ, nihilomi
nus æquè repugnant in eadẽ superficie, ac in eo
dẽ corpore: ergo æque ẽt repugnant in eadem li
nea, & in eodem puncto cũ proportione, id est,
secundum id, in quo possunt illis in esse.

Dicendum est ergo ex illis duabus qualitati- LXV.
bus alteram terminari intrinsecè, alteram verò
extrinsecè: vnde in illo termino continuante su
perficiem, intrinsecè inhærebit terminus vnius
B qualitatis, albedinis, v. g. Altera verò qualitas
nullũ habebit ibi proprium terminum, sed extrin
sece tm̃ illud attinget. Quòd si ratio quæratur cur
potius vna quã alia ita terminetur, ex causa effi-
ciente petenda est: s. quia causa efficiens vnam il
larum qualitatum potuit efficacius attingere il-
lum terminum, quàm alia, & postquàm illa qua
litas ita effecta est, formaliter resistit, & impedit
ne altera illic introducat suum terminum. Neq;
hoc est singulare aut nouum in physicis muta-
tionibus: Nã si sphæra actiuitatis agentis extrin
secè terminetur, ẽt effectum eius, aut formam ab
eo introductam extrinsecè terminari necesse est.
Vel è conuerso si sphæra actiuitatis terminetur in-
trinsecè, forma existens in reliqua parte passi ex-
trinsecè terminabitur. Vel si duo agẽtia cõtraria
è regione sibi obiecta in idem passum secũdum
diuersas, partes, & per lineas oppositas efficiãt, ne-
cesse est vt si actio vnius ad vnũ terminũ intrin
secè, attingat, alterius illuc perueniat tm̃ extrin-
C secè, quia non põt idem secundum idem simul
moueri motibus contrarijs in gradibus intensis,
seu excedentibus latitudinem, vt loquimur.

Sed quæres, quomodo illæ qualitates seu for- LXVI.
mæ propinquæ tunc sint, quia nec cõtiguæ dici-
possunt, quia nõ habẽt vltimos terminos simul,
nec continuæ, quia nõ habent vnũ terminũ cõ
munem. Quidam respõdẽt esse continuas rõne
subiecti. Sed certè illud est valde materialiter.
Et prætereà Aristotel. 5. Physic. nõ vocat motus
cõtinuos etiam si sint in eodem subiecto, & im
mediatè vnus alteri succedat sine interpositione
quietis si non sint eiusdem speciei, & habeãt mu
tatum esse eiusdem rationis, quo suo modo vniri
ac continuari possint. Potius ergo accedunt illæ
duæ formæ ad contiguitatem, quia non habent
cõmunẽ terminum; & sunt inter se immediatæ.
Propriè verò nec contiguæ sunt, propter rõnem
factã, sed dici possunt immediatè cohærẽtes, vel
succedẽtes, vna post aliam. Neque est necesse vt
omnia quæ sunt immediata sint cõtinua aut cõ
tigua, nisi vtrũq; sit intrinsecè terminatũ. In quo
vt existimo, est differentia inter quantitatem ip

sam

hac posteriori ratione nõ esse quãtitates, sed terminos aut principia quantitatũ: priori vero ratione esse completas quantitatis species: nã sunt essentialiter extensiones q̃dam. Sed contra hanc responsionem, quæ communis esse vr, argumentor: quia cum tres sint dimensiones quantitatis, longitudo, latitudo, & profunditas: aut singulæ ex his dimensionib. sunt de essentia singularum specierũ, aut de essentia lineæ est vna dimensio, de essentia superficiei duæ, & de essentia corporis tres. Primũ dici non potest Si vero dicatur secũdũ, planè sequitur priores species comparari ad vltimam, vt incompletas ad completam: ergo.

II. Minor quoad priorem partem probatur, quia illæ dimẽsiones nõ possunt ita præscindi, vt vna non includat alterã: alias impossibile est eas distinguere. Nam si qs velit concipere & explicare extensionem latitudinis, non poterit id efficere per id præcisè quod addit latitudo supra longitudinem; sed necesse est, vt in extẽsione latitudinis longitudinẽ intrinsecè includat: ergo in essentia superficiei includitur linea, vt longitudo est, & nõ tñ, vt indiuisibilis est; & idẽ est de superficie respectu corporis. Et confirmatur hoc ac declaratur, nam si hæ dimensiones præcise, & secũdũ singulas tantũ diuisibilitates considerentur, nõ videntur differre formaliter in rõne extensionis: ergo solum distinguuntur penes numerũ (vt ita dicam) quatenus scilicet vna includit tres, aut duas, vel vnam tantũ dimensionem. Antecedens patet, quia in superficie latitudo præcise sumpta, longitudo quædam est: cuius signum est, quia ipsam latitudinem seu quantitatem eius linea metimur: ergo extensio lineæ, & latitudinis eiusdẽ rõnis sunt. nam mensura esse debet homogenea mensurato: ergo superficies nihil aliud esse videtur quam extensio habens duplicem longitudinem versus diuersas partes seu positiones, & corpus erit habens triplicem longitudinẽ: nã & profunditatem longitudine metimur: ergo non possunt hæ species distingui nisi quatenus vna aliã includit. Et confirmatur, nam hac ratione dixit Aristo. 1. Poster. lineam esse de definitione superficiei, & superficiem de definitione corporis.

III. Quoad aliam verò partem probatur minor, nam in primis, si de ratione corporis sũt omnes tres dimẽsiones: ergo corpus in essentiali ratione sua includit superficiem, & lineã non tñ, vt sunt indiuisibiles, sed prout vnam vel duas extẽsiones habent. ergo linea & superficies non erunt quantitates completę, sed incompletę, & ordinatæ ad cõponendũ corpus secundũ dimensiones quas habet. Ac deinde ad summum distinguẽtur hæc tria membra secundũ magis, & minus intra eandẽ speciem. Nam si dimensiones ipsæ pręcise ac sigillatim sumptæ formaliter non differunt, solũ distinguẽtur numero, & non vt entia totalia, sed vt partialia componentia vnum: ergo solum hęc differunt inter se tãquam entia magis, vel minus composita intra eandem rõnem. Nec refert, si quis dicat in numeris causari diuersitatem specificam ex additione vnitatis, licet vnitates omnes sint eiusdem rationis. Nam quamuis id admittatur in quantitate discreta, quæ sicut non est verũ ens per se, ita nec veras ac reales species habet; in quantitate autem continua hoc non habet locũ quæ sicut est verum ac per se ens, ita species eius

A non nisi ex proprijs rerũ differentijs distinguendæ sunt. Sicut solet quantitas continua distingui in bicubitam, tricubitam, &c. & tamẽ illa distinctio non est in veras species quantitatis re ipsa distinctas, sed ratione tñ; ita ergo erit in præsenti, si dimensiones istæ non formaliter, sed materialiter tantum distinguantur.

Quæstionis resolutio.

V. Dicendum nihilominus est lineam, & superficiem esse veras quantitatis species, inter se & à corpore distinctas. Hęc est sentẽtia Aristotelis, & ab omnib. Philosophis, & in scholis omnibus communiter recepta. Neq; oportet aliter hãc sententiam probare, quam soluendo difficultatem tactam; nam ex ea constabit quomodo vnicuiq; harum specierum essentialis ratio quantitatis integre conueniat; quo modo itẽ in vnaquaque earum sit extensio formaliter diuersa, ideoq; ipsę sint quantitates specie diuersæ. Et hoc sumi etiam potest ex scientia Geometrię, in qua distin- *Aristotel.*

B ctæ passiones de his specieb. demonstrãtur. Qđ autem præter has species quantitatis continuæ non sint aliæ, constabit magis ex sect. sequentib. Nunc in quantitate permanente, & intrinseca (vt aliqui vocant) res est etiam cõis, & clara: quia non possunt intelligi plures modi extremorum, aut terminorum continuantium, præter puncta lineas, & superficies. Vnde Mathematici, vt colligant numerum harum specierum, cogitatione effingunt lineam describi ductu puncti, superficiem ductu lineæ versus latus: corpus ductu superficiei versus latitudinem, nec possunt concipi plures differentiæ harũ dimẽsionũ. Item hoc demonstrant, quia lineæ rectæ non possunt perpendiculariter sese intersecare, ita vt angulos rectos cõficiant, nisi trib. modis scilicet describendo crucem duabus lineis, & tertia vtramque per illud punctum in quo se secant, configendo: his namque trib. lineis tres dimensiones respondẽt vt constat, nec plures possunt excogitari. Solet ẽt hoc magis physicè ostendi ex differentijs positionum, quę tñ sunt tres trib. dimensionibus correspondentes, scilicet, sursum, & deorsum longitudini; dextrum & sinistrũ latitudini: ante & re-

C tro profunditati Lege Aristotelem 1. de Cœlo c. 1. & Ptolomęum lib. de dimens. & nostrum Clauium in sua sphæra cap. 1. *Ptolomæus.*

Ad rationes dubitandi respondetur.

VI. AD difficultatem ergo propositam recte in principio responsum est, lineam (& idem est proportionaliter de superficie) esse entitatem quandam ex se & per se habentem propriam extensionem, quam substantiæ communicat, & ideo sub ea ratione esse veram & completã quantitatis speciem. Quanquam, quia huiusmodi ens simul etiam indiuisibile est sub alia ratione, possit terminare, & copulare partes alterius extensionis, & vt sic possit ens incompletum appellari: incompletum (inquam) non in toto genere quantitatis, sed in speciei superficiei. Punctum enim, & in toto genere quantitatis est incompletum

pletum, quia nullam habet extensionem, & peculiariter in specie lineę, quia est proprium principiũ eius, & in illius definitione ponitur: linea vero in genere quantitatis completum quid est: tamen in specie superficiei est quid incompletũ, quatenus est principium eius, & aliquo modo illam componit. A

VII. Obiectio. Dices, Hac ratione respondere potest aliquis, etiam materiam primam, vel formam, esse speciem completam substantiæ: nam licèt, prout cõponunt vnam substantiam, sint incompletæ, prout sunt tales entitates substantiales, habent suas rationes, & essentias completas. Et è conuerso ignis & aqua dici poterunt entia incompleta: nam licet secundum se in suis speciebus completa sint, quatenus componunt vnum vniuersum, sunt incompleta.

VIII. Responsio. Respondetur, neque esse nouum aut singulare, vt vnum, & idem ens secundum diuersas rationes, & respectus sit completum & incõpletũ, neque id esse extendendum ad quælibet entia sine vera ratione aut fundamẽto. Primũ patet, nã eadẽ dependentia in ratione viæ est incompletũ ens: & in ratione actionis est ens completum in illo genere: & alia exempla superius proposita sunt. Maximeque habet hoc locum in accidentibus, quia cum absolutè in genere entis sint incompleta entia, facile possunt diuersis respectib. esse completa, vel incompleta accidentia in ordine ad diuersas species. Alteram verò partem rectè probant exempla adducta, tamen quod ad præsens spectat, non sunt similia: nam materia, & forma sub nulla ratione participant integrè essentiam substantię, & ideo non possunt in eo genere completa entia vocari. E contrario verò aqua & ignis, ita sunt completa entia in genere substantiæ, vt natura sua non ordinentur ad cõponendũ aliquod completum ens, quod sit vere ac per se vnum in aliquo genere: neq; enim vniuersum est huiusmodi ens: neq; illa entia ipsum cõponunt per verã & realem vnionem inter se, sed tñ ordine quodã. Linea vero propriè ac per se vnitur superficiei partibus, & ad hoc est natura sua instituta: neque alio modo põt naturaliter existere, & si alioqui cõpletam quandã extensionem quantitatis habeat, in quo est magnum discrimen inter substantiam & accidentia, vt dixi: nam substantia quæ est simpliciter completa in genere substantiæ (physicè loquimur) nunquam potest esse talis vt natura sua instituatur vel ordinetur ad componendam aliquam completã substantiam, formaliter ac per se ipsam, eo q. ens cõpletum in genere substantię, sit simpliciter completum in genere entis. At vero accidens, licèt sit completum in aliqua specie accidẽtis, potest sub alia ratione habere aptitudinẽ, vt instituatur ad componendam aliam speciem accidentis. Sicut etiam in genere qualitatis tam potẽtia, quã actus est qualitas completa, & nihilominus vna ordinatur ad aliam vt potentia ad actum, vel vt actus ad potentiã; sub qua ratione vtrunque incompletum quid existimari potest.

Quomodo tres dimensiones inter se comparentur.

IX. AD alteram partem seu replicam contra hãc responsionem, si modum loquendi Philosophorum consideremus, satis incertum est quod sentiant de his dimensionibus, & de modo quo in his speciebus quãtitatis includuntur. Mihi tamen ita videtur sentiendum, vt in primis dicamus has tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, esse inter se diuersarum rationum. Quod facile probatur, quia longitudo sola, etiam si versus quamcunque partem protendatur, sursum, deorsum, & versus omnia latera, non efficiet planitiem, aut latitudinem, quia non potest latitudo componi ex solis indiuisibilibus lineis secundum eam rationem quia indiuisibiles sunt, neque etiam quatenus sunt diuisibiles, quia vt sic non efficient nisi maiorẽ longitudinem. Vnde nec lineæ solæ poterũt quasi continuè extẽdi versus omnem partẽ, nisi inter eas interponatur aliud genus extensionis, diuersę rationis ab extensione linearum, & hanc extensionem vocamus latitudinem. Eademq; proportio est latitudinis ad profunditatem. Neque contra hoc obstat ratio superius facta de mensura lõgitudinis. Ex illo enim indicio solũ habetur in superficie aut corpore reperiri lineas ex omni parte, & secundum omnem positionẽ: atq; ita esse permistas has dimensiones, vt non possit aliqua planicies vel profunditas reperiri, in qua non sit interposita longitudo: atque inde fit vt omnis quantitas ex quacunque parte possit longitudine mensurari. Illa autem mensura non est formalis mẽsura latitudinis, vel profunditatis, quia vna non commensuratur aut adęquatur immediatè alteri sed potest dici mensura virtualis seu mediata, quatenus ex longitudine vnius lateris & alterius colligi potest per principia Mathematicę quanta sit extensio totius plani. Cum autem Aristoteles dixit, mensuram debere esse homogeneam mensurato, loquitur de mensura formali, & adæquata, quæ per coaptationẽ ad rem quãtam eius magnitudinem notificat. Et hoc modo planum plano immediatè mensuramus, & corpus corpore, quo modo vini quantitatem amphora mensuramus. B C

X. Formalis differentia inter lineam, superficiem, & corpus. Deinde dicendum est, has species non differre propriè penes numerum dimensionum: formaliter loquẽdo, sed quasi præsuppositiuè. superficies enim propriè differt à linea, quia habet propriã quandam extensionem diuersæ rationis ab extẽsione lineæ, & corpus similiter differt ab vtraque, quia aliam propriam extensionem habet; tamen, quia extensio lineæ alias non includit, neque etiam formaliter supponit, ideo definiri solet linea quod sit quãtitas vnius seu primæ dimẽsionis, vel longitudinem habens sine latitudine, & profunditate. At verò extensio superficiei, necessario supponit, & includit aliquo modo extensionem lineæ, non quia formaliter illa constituatur, sed quia indiget lineis ad suatum partium cõtinuationẽ & terminationem, & ideo dicitur superficies quantitas duarum dimensionum, seu habens latitudinem & lõgitudinem sine profunditate, quamuis non eodem modo vtramq; dimẽsionem includat, nã formaliter (vt sic dicam) includit

eludit latitudinem longitudinem vero quasi materialiter aut præsuppositiuè, quod alij dicunt includere latitudinem in recto, lõgitudinem vero in obliquo; nam superficies definiri potest quod sit latitudo, longitudine continuata. Atque eadem proportione loquendum est de corpore, nã definiri potest quod sit quantitas trium dimẽsionum, seu habens profunditatem cum latitudine, & longitudine; quod eodem sensu accipiendum est.

XI. Solum est in his nominibus cauenda æquiuocatio, hę namque voces in alia significatione vulgò accipi solent, nam in plano inæqualium laterum minor extensio appellari solet latitudo, maior vero dicitur longitudo, cum tamẽ Mathematicè loquendo in vtroq; latere sit longitudo linearum, & propria extensio latitudinis quę ad superficiem pertinet. Vnde in plano quadrato vel nullum latus potest dici planum, aut longum in eo vulgari sensu, vel qualiter & ad arbitrium loquentis vtrumq; latus potest ita appellari. Similiter altitudo, profunditas, & crassities, appellari solent in corporibus penes quandam proportionem ad corpus humanum, seu ad differentias positionum, altitudo enim dicitur extensio seu expansio versus superiorem locũ, profunditas versus inferiorem; extensio vero quæ est in transuersũ, seu penes ante & retro, sinistrum, & dextrum, vocatur crassities seu corpulẽtia; quæ omnia nos per modum longitudinis mensuramus. Propriè tamen & philosophicè loquẽdo profunditas seu corpulentia significat propriam corporis extensionem à latitudine, & longitudine distinctam.

SECTIO VII.

Vtrum locus sit vera species quantitatis continuæ ab alijs distincta.

I. *In loco quot inueniuntur.* SVppono sermonem esse de loco corporum, in quo tria possunt considerari. Primum est spatium illud seu interuallum, quod corpus replet, & occupat sua quantitate. Secundum est præsentia, quam corpus ipsum habet in tali spatio. Tertium est superficies vltima corporis continentis. Quartum addit Scotus quod lib. 1. 4. relationẽ continentis, quæ est in loco respectu locati, in qua putat rationem loci positam esse. Nos vero, quod ad præsens attinet hanc relationem omissam facimus, quia vel nihil est, vel posterior est, & resultans ex circunscriptione loci; Et quia de illa satis notum est non esse speciem quantitatis.

Spatium non est quantitas.

II. DE primo autẽ supra numerato antiqui Philosophi putarunt, interuallũ hoc quod à nõbis concipitur inter parietes huius aulæ, esse veram quantitatem, & dimensiones quasdam à corporibus separatas, vt ex Aristotele habemus in 4. Physicor. Vbi Philoponus in digress. de loco refert, Stoicos & Academicos in ea fuisse sententia, a qua ipse non dissentit. Iuxta eam tamẽ sentẽ A tiam illud spacium non videtur esse species quãtitatis distincta à præcedẽtib. quia in illis dimensionib. non esset aliud extensionis genus præter longitudinem, latitudinem, vel profunditatem.

III. *Aristo. D. Th. Comment.* Meritò tamẽ Aristoteles eam sententiam reiicit, & cum eo omnes interpretes, presertim Cõmentator, D. Thomas, Albertus, & Themistius 4. Phys. tex. 36. Simplicius tex. 40. Tum quia vel illæ dimentiones essẽnt separatæ ab omni substãtia, & hoc repugnat accidentibus ex natura rei, vt loquimur. Vel si essent in substantia corporea *Albert. Themist.* illa non esset locus, sed potius locatum quid. Tũ etiam quia, vtcunque essent illæ dimẽsiones, si essent vera quantitas, potius impedirent ingressũ alterius corporis in huiusmodi interuallũ. Quapropter, vt huiusmodi interuallum possit corpore repleri, potius concipiendum est, vt ex se careat omni reali dimensione. De quo spatio sic concepto certum est non esse ens reale positiuum, & consequenter non esse speciem quãtitatis. Quod præter dicta, est nobis euidens, quia illud spatiũ non est aliquid creatum, aut temporale, sed eo modo quo esse concipitur, æternũ est: non potest ergo esse verum ac reale ens. An verò possit B locus appellari, quæstio fortè est de nomine, sed ad nos non spectat. Item an sit tantum fictitium aliquid, & imaginarium, vel aliquo modo dici possit vere esse, dicemus inferius disputantes de vbi, & de entibus rationis.

Præsentia in spatio non est quantitas.

IIII. DE secundo, id est de præsentia illa seu modo existendi quem habet corpus in spatio quod replet, nũc etiam nõ agimus, sed supponimus hoc non pertinere ad prædicamentũ, quantitatis, sed ad speciale prædicamentum vbi, de quo infra dicturi sumus. Habet quidem huiusmodi præsentia in corporalibus rebus extensionem suam, ratione cuius, quanta dici potest. Sed tamen nõ ex se, sed ex subiecti quantitate talem habet extẽsionem; qua ratione supra sect. 1. adnotabamus, pręsentiam rei spiritualis in spacio diuisibili, nõ esse propriè quantam, etiam si aliquo modo diuisibilis sit, quia ex subiecto non habet extensionẽ, nec C diuisibilitatẽ. Quocirca, sicut alia accidentia quę sunt in corpore quãto, licet extendantur ad quantitatem subiecti, non tamen habent proprias quãtitates, sed sunt quanta per accidens, ita hic modus præsentię quoad extẽsionem quam habet ex parte subiecti, quoddam quantum per accidens à quantitate subiecti, non tamẽ cõstituit propriã speciem quantitatis. An verò per habitudinẽ ad spatium habeat ex se propriam aliquam extensionem, quę possit quantitas apellari, declarabitur sect. sequente, simul cum extensione motus.

De superficie continenti uersatur quæstio.

V. DE tertio igitur, id est de superficie continente, præcipue tractatur quæstio. Et ratio difficultatis est, quia Aristoteles 4. Physicorum, c. 4. concludit hanc superficiem esse verum ac realem locum; Et tamen in prædicamento quantitatis numerat locum inter species quantitatis continuæ, & distinguit illum à tribus specieb. suprà

numeratis. Et ratione probari potest quia esse formam intrinsecam, & extrinsecam, sunt rationes sufficientes ad distinguendas species, imo interdum etiam ad distinguenda prædicamenta, vt patet in actione, & passione. Sed locus distinguitur à superficies vt terminat proprium corpus cui inhæret, habet rõnem intrinsecæ formæ, & est vna ex tribus speciebus supra numeratis, vt autẽ circũ scribit & cõtinet aliud corpus, habet se vt forma extrinseca eius; ergo vt sic constituit distinctã speciem, quæ ad genus quantitatis pertinet, quia confert locato quandam extensionem extrinsecã, ratione cuius & est mensura eius, & illi est æqualis, quæ sunt proprietates quantitatis.

VI. In contrarium autem est, quia Aristoteles in 5. Metaphysic. cap. 13. in numerãdis speciebus, quãtitatis cõtinuæ loci m omittit. Propter quod omnes ferè autores in hoc conueniunt, sub aliqua ratione diuidi quantitatem cõtinuam & permanentẽ adæquatè in illa tres species, ac proinde rationem illam quantitatis loco minime conuenire. Laborant autem multi in conciliandis his testimonijs Aristotelicis.

Prima opinio refertur, & improbatur.

VII. ET peruulgata quidem distinctio est, quantitatem posse considerari aut in ratione mensuræ, aut in ratione extensionis seu diuisibilitatis. Et priori quidem modo dicitur locus numerari inter species quantitatis, quia est mensura extrinseca, posteriori autem modo non est species quãtitatis, quia non habet peculiarem extensionem neque illam locato confert. Veruntamen distinctio non est necessaria, neque prior pars eius veritatem continet. Primo quidem quia iam ostensum est rationem mẽsuræ nullo modo esse essentialem quantitati, nec secundum illam posse distingui species eius. Quin etiam ostendimus rationem mensuræ non posse alicuius rei, aut prædicamenti essentiam constituere. Nam si sumatur in actu, est denominatio extrinseca ab actu aiæ, si verò sumatur aptitudine, supponit in re propriam naturam rõne cuius est apta, vt per eã alia cognoscatur, quæ aptitudo nihil addit entitati rei, sed cõnotat aliquid extrinsecum, vt in passionibus entis, & in alia sæpe declaratum est.

VIII. Vnde argumentor secundo, nam superficies vt intrinsecè terminat proprium corpus, nõ est mẽsura eius, quia non notificat q̃titatẽ eius, sed potius, quantum est ex se, reddit illud mensurabile; ergo sub ratione mensuræ non potest distingui specie à loco. Imo esse mensuram, saltem aptitudine, non est alio modo proprietas superficiei nisi quatenus alteri corpori põt aliquo modo coaptari: quo modo non tantũ locus potest assumi vt mensura locati, sed etiam locatũ loci; sicut enim per capacitatem vasis quantitates aquarum mẽsuramus, ita per quãtitatem aquæ interdum mẽsuramus quantitatem distinctorum vasorum. Et hoc modo non solum per superficiem, sed quodammodo per totam corporis molem quantitatem alterius mensuramus; quod maxime conspicitur in põderibus. Vnde oporteret corpus etiã in duas species distinguere, quod si dicatur, pon-

A dus non mensurari per quantitatem, sed per grauitatem, quæ est qualitas; oportebit vel ob illam rationem mensuræ aliud genus accidenti constituere, vel certe concedere illam esse peculiarem speciem quantitatis, quia licet grauitas sit qualitas tamen nõ mensurat nisi vt aliquo modo q̃ta est: sicut de tempore aliqui dixerunt, vt infra videbimus. Simile argumentum fieri potest de linea, quia licet nos non vtamur lineis indiuisibilibus ad mensurandum, tamen cum quantitatẽ panni vlna mensuramus, per se non vtimur nisi sola longitudine: vnde illa non est proprie mẽsura loci; constituet ergo distinctam speciem. Rõ ergo mensuræ nullo modo distinguit species quãtitatis, sed sicut in cõmuni est proprietas generis, ita determinatis modis est proprietas singularium specierum.

Alia opinio improbatur.

IX. ALij ergo distinguunt de quantitate intrinseca, & extrinseca, & dicunt, superficiem continentem respectu locatis esse terminum intrinsecum; respectu verò locati esse extrinsecum terminum, & ita distinguunt diuersas species quantitatis, extrinsecæ, & intrinsecæ. Et iuxta hãc sententiam videntur locus & superficies distingui etiam in ratione extensionis, nam locatum quodammodo extrinsecè extenditur ad extẽsionem loci, unde etiam illi configuratur. Sed hæc etiam distinctio non est conueniens Nulla enim est q̃titas extrinseca, si vere ac proprie de quantitate loquamur: nam per extrinsecam quantitatẽ nullo modo extenditur aliena substantia, vel quantitas Quod enim locatum dicitur coextendi loco non est quia formaliter per illum extẽdatur, sed solum per iuxta positionem, quo modo etiam locus extenditur iuxta exigẽtiam locati, & interdum locus se se accommodat seu configuratur locato potius quàm è conuerso, cum aqua circũdat arborem, vel columnam; vnde id non prouenit ex ratione loci, aut locati, sed ex eo q vnum corpus est liquidum, & facile cedit, aliud vero resistit. Atque eadẽ ratione, esse terminum extrinsecum cõmune est tam locato, quã loco, & non constituit propriam aliquam vel specialem rationem quantitatis, aut alicuius accidentis, nisi fortasse alicuius relationis, quia esse terminũ extrinsecũ nõ est informare vel afficere, sed vel esse iuxta positũ, vel obsistere alteri ne vltra progrediatur. Soto in prædicam.

B

C

Locus non est propria quantitatis species.

X. DIcendum ergo absolutè censeo locum non esse peculiarem speciem quantitatis distinctam à reliquis, sed vel nullo modo pertinere ad quantitatem, vel ad summum esse proprietatem quandam superficiei, aut superficierum. Declaratur & probatur, nam dupliciter potest considerari locus; vno modo vt aptitudine tantum continens, aut locans aliud; alio modo vt actu locãs, & actu circunscribens aliud, Priori modo quamuis in re ipsa nõ detur locus ex ea aptitudine siue actu quia nõ datur realis locus vacuus; absolutè tñ nõ inuoluit repugnantiã, & præterea põt facile sine ea præcisam rõnem à nobis cõsiderari, quo modo vacuũ definitur, esse locũ vel superficiẽ aptam repleri corpore, & illo carentẽ. Hoc ergo modo Duplex loci continentis cõsideratio:

modo locus in re nihil addit superficiei, sed declarat quandam aptitudinem, quam superficies per se ipsam habet: vel si (vt volunt aliqui) de ratione loci est, vt sit superficies concaua, ad summum ad det quandam figuram: in ratione tamē quantitatis nullam differentiam addere potest, aut speciem constituere. Sicut quòd superficies sit apta ad recipiendam albedinem, aut vt possit esse æqualis, vel inæqualis, solum dicit proprietatem superficiei, ratione distinctam. Et optimū exemplum est de veste, quæ secundum superficiem suam apta est peculiari modo circundare, & denominare vestitum; quæ aptitudo requirit quidem peculiarem figuram, nihil tamen addit ad prędicamentum quantitatis per se pertinens sed ad summum includit, vel supponit aptitudinem illam, vt quādam proprietatem superficiei, ratione distinctam. Et pari modo in superficie rei locatæ, seu locabilis potest considerari aptitudo quędam, vt circunscribatur loco, etiamsi actu non circundetur extrinseca superfice, vt de vltima sphæra cœlesti dici solet. De qua aptitudine proportionaliter etiam dici poterit, requirere specialem figuram, nimirum conuexam: non tamen constituere specialem rationem quātitatis, sed ad summum explicare proprietatem cuiusdam superficiei vltimæ, ratione distinctam ab illa. Sic igitur aptitudine tantum consideratus locus, in ratione quantitatis solum dicere potest proprietatem quandam ratione distinctam a superficie vltima. Dixi autem [superficiei, aut superficierum:] quia non est de ratione huiusmodi loci, vt sit vna superficies continua: nam licet arbor, aut homo partim aqua, partim aere circundetur, vnum locum habere censetur constantem ex duabus superficiebus inter se contiguis. Imò, quatenus locus debet esse immobilis, teste Aristotele, superficies variæ sibi succedentes in eadē distantia ad polos dicuntur esse idem locus numero: quod etiam declarat, locum physicum nō esse speciem quantitatis continuæ: tum quia ipse per se non postulat continuitatem, tum etiam quia nulla quantitas est illo modo immobilis.

XI. Posteriori autem modo cōsiderando locum, vt actu circundantem, & denominantem locatum, multò minus potest speciem quantitatis constituere. Nam vel talis species erit quantitas corporis locantis, aut corporis locati: si locantis nō est nisi superficiens: nam, illa denominatio locātis nullam extensionem, aut magnitudinem illi corpori addit, neque aliquid aliud ad rationem quantitatis pertinens; sed vltra explicatam aptitudinem, addit solum propinquitatem alterius corporis, vel relationem ad illud. Nec vero locus ipse circunstans potest dici quantitas coporis circundati, quia licet in eo supponat quantitatem, non tamen addit illi vllum extensionis genus, vt suprà declaratum est. Vnde nec formaliter illi confert effectum vllum ad quantitatem pertinētem. Quocirca, etiamsi demus superficiem circunscribentem comparari ad corpus circūscriptum aliquo modo vt formam extrinsecam eius, & vt sic habere rationem aliquam, quamuis in propria m accidentis: tamen sub ea ratione non potest pertinere ad prædicamentum quātitatis. Primò, quia quantitas dicit accidens verum ac proprium, & cōsequenter intrinsecę ac propriè A inhærens: locus autem circunstans non fini impropriè, & per analogiam potest dici accidens corporis circundati. Secundò, quia effectus formalis quantitatis, quam supra explicuimus, est primò diuersus ab illo quasi effectu, vel potius de nominandi modo, quem habet corpus circūstans in circunscriptum. Et hoc etiā optimè declarat exemplum de veste supra allatum: nam re vera etiam vestit secundum vltimam superficiē, & vt sic est forma extrinseca, quæ vt sic non pertinet ad prædicamentum quātitatis, sed ad aliud. Simileque est de albedine gypsi comparata ad ipsum, vel ad parietem gypsatum: nam respectu gypsi quod album denominat, comparatur vt forma inhęrens, & vt sic est propria qualitas, respectu verò parietis, quem denominat dealbatū comparatur vt forma adiacens, & denominans solum medio corpore adiuncto: & ideo vt sic nō pertinet ad prædicamentū quantitatis. Ad quod autem prædicamentum omnes hæ denominationes pertineant, dicemus infra explicando prędicamenta vbi, & habitus.

B *Ad fundamenta contraria sententia.*

XII. Arist. in prædicamentis, quas species assignarit quantitati.

AD Aristotelem ergo in prædicamentis respō detur ibi non examinasse exactè propriam rationem quantitatis, & specierum eius, sed eas species numerasse, quæ in aliorum ore circunferebantur: & multi satis probabiliter censent, ibi per locum intellexisse spatium, quod antiqui putabant proprijs dimensionibus plenum esse. Ad rationem autem iam responsum est, superficiem continentem consideratam vt formam extrinsecam, non pertinere ad quātitatem, nec cōferre formaliter aliquam extensionē corpori circunscripto, sed vel efficiendo, vel resistendo conferre ad determinationem eius. Quomodo, vt dixi, etiam locatum potest ad ipsum locum comparari; & gladius diuidens dici pōt terminare partes diuisas. Quòd autē hic locus possit esse æqualis, & assumi vt mēsura, nō fundatur in propria ratione loci, aut formę extrinsecæ, sed in propria ratione quantitatis & superficiei. Cuius signum est, quia etiam locatum ratione suæ superficiei, C habet quod possit esse æquale, & assumi etiam in mensuram ipsius loci, si quantitas locati notior sit, vt supra declarauimus.

SECTIO VIII.

Vtrum motus, aut extensio eius propriam speciem quantitatis continuę constituat.

II. Ratio vtrimque rē dubitandi.

Atio difficultatis est, quia motus est de genere côtinuorum, teste Aristotele 3. Phys. in principio: ergo motus est quoddam quātum cōtinuū: ergo habet quātitatē, qua sit quātū & cōtinuū: illa autem nō est corpus, nec superficies, nec linea: ergo est distincta species quātitatis. In cōtrariū vero est, quia Aristoteles hoc loco 5. Metaph. c. 13. numerat motum inter quāta per accidens, quia solū est quantus ratione magnitudinis, supra quā fit motus: vbi peculiariter videtur loqui de motu locali: proportione autem ser

uata intelligẽdus eſt de omnibus. Species autem quantitatis non multiplicantur propter ea quæ ſunt quanta per accidens: alias quot eſſet in ſubſtantia accidentia quanta, tot multiplicandæ eſſent ſpecies quantitatis:

Opinio affirmans.

II. SVppono ſermonem eſſe de motu proprie dicto, id eſt, ſucceſſiuo, & cõtinuo: nam de mutatione quæ in inſtante fit, clarum eſt nõ eſſe q̃tã, cũ diuiſibilis non ſit: de ſucceſſione autem diſcreta nunc non agimus; ſpectat enim ad diſputationem ſequentem, vbi de quantitate diſcreta diſſeremus. De motu igitur ſic ſumpto eſt multorum opinio, licet eſſentialiter nõ ſit quantus, aut quantitas, in eo tamen eſſe propriam quandam quantitatem, quæ eſt proprietas eius, per ſe ſecundò illi conueniens: conſtituens autem ſub genere quantitatis peculiarem quandam ſpeciem diſtinctam a tribus enumeratis, atque etiam à tempore. Ita tenet Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 13. q. 8. Et omiſſa priori parte negatiua, de qua poſtea non nihil diximus, quia ad præſens inſtitutũ fere nihil pertinet; poſterior probatur. Quia in motu eſt peculiaris modus cõtinuitatis, quæ in ſucceſſione diſtinguitur ab omni continuitate permanente. A ſucceſſiua verò continuitate tẽporis diſtinguitur, quia continuitas motus ſolet eſſe magna, cum temporis eſt parua, & è cõuerſo: nã in celeri motu eſt magna cõtinuitas motus, & parua temporis, quod contra accidit in tardo motu. Itẽ, quia cõtinuitas temporis eſt menſura continuitatis motus, teſte Commẽtatore. 4. Phyſicor. com. 119 Cuius ratio eſt, quia tẽporis ſucceſſio, ſeu continuitas inuariabilis eſt. Et põt hęc pars poſterior cõfirmari ex priori: nã cõtinuitas motus, eſt quædam proprietas eius extra eſſentiam ipſius exiſtens, & hęc vniuoce cõuenit omni motu: ergo pertinet per ſe ad aliquod prædicamentum: ſed non pertinet niſi ad prædicamentũ quãtitatis; & in illo non poteſt reduci ad alias enumeratas ſpecies: ergo per ſe conſtituit propriam ſpeciem. Tandẽ, motus habet proprias partes extẽſionis, nimirũ mutationes partiales: habet ẽt ꝓpria cõtinuatiua, q̃ à Philoſophis vocãtur [mutata eſſe;] ergo habet propriam cõtinuitatẽ, & cõpoſitionem quãtitatiuã diſtinctam à reliquis.

Fonſeca.

Commentator.

Contraria ſententia probatur, & quæſtio reſoluitur.

III. NIhilominus dicendum cenſeo, motum non eſſe ita per ſe quãtum, vt ratione illius neceſſe ſit quartam ſpeciẽ quantitatis continuæ adiungere. Hanc exiſtimo eſſe ſentẽtiam Ariſtotelis, qui tam In Dialectica, quam in Metaphyſica motum dicit eſſe quantum per accidens. Atque ita ſentiunt frequẽtius expoſitores eius, pręſertim D. Thom. 5. Metaphyſicæ. Vt autem eam probem, ſuppono in motu duplicẽ intelligi poſſe extenſionem & continuitatem, vna eſt ex parte ſubiecti, quæ eſt propria corporalium motuũ alia eſt ex parte termini, ſeu latitudinis eius, quæ communis eſt omni motui ſucceſſiuo, ſiue corporali, ſiue ſpirituali. De priori extenſione & cõ-

Ariſtot.

D. Thom.

Duplex extẽſio in motu

A tinuitate nulla eſt controuerſia, quin ſecundum illam motus dicatur quãtus per accidens, & ideò ad eã non requirat peculiarẽ ſpeciem quãtitatis ſed eam ſufficienter habeat ex quãtitate ſubiecti corporei in quo exiſtit. Quomodo dixit Philoſophus 2. de Generatione, tex. 2. motũ eſſe cõtinuũ propter id quod mouetur. & 6. Phyſic. tex. 33 ait motum diuidi ſecundũ diuiſionẽ mobilis: totũque motũ eẽ totius mobilis, & partẽ partis. Quo fit, vt ſicut alia accidentia, quæ extenduntur per corpus, ſunt quanta per accidens ex q̃titate ſubiecti, ita etiã motus ſecundũ hanc extenſionẽ, ſit quantus per accidens, nã extenditur ad extenſionem ſubiecti.

IIII. Vnde etiam fit, vt extenſio non ſolum in motu propriè dicto, ſed etiam in mutatione inſtãtanea reperiatur; vt cum illuminatio ſubito fit in toto corpore, vel viſio in oculo, in quo habet extẽſionẽ aliq̃: nam ſicut lumen ipſum vel actus videndi, vt eſt qualitas corporea, ſunt extenſa in ſubiecto, & quanta per accidens, ita actiones, vel mutationes, quæ i illis qualitatibus efficiẽdis interueniunt, habẽt ſimilẽ extenſione in ſubiecto, & ſunt etiam quantæ per accidens. Ex quo etiã intelligitur, licet interdũ contingat hanc extẽſionem motus in ſubiecto, ſucceſſiue fieri, nihilominus extenſionẽ & continuitatẽ eius nõ pertinere ad diſtinctã, vel peculiarem ſpeciem quantitatis: nam ẽt tunc prouenit illa extenſio ex quãtitate ſubiecti, adiũcta (quoad ſucceſſionem) imperfectione, vel volũtate agentis, quod vel nõ valet, vel non vult totũ ſubiectũ ſimul immutare, ſed prius vnã partem, quã aliã: qui modus ſeu ordo agendi nõ poteſt variare intrinſecam & propriã rationem quantitatis Cuius etiam ſignum eſt, quod ſi mutatio talis ſit, vt effectus qui per eã fit pendeat ab agente in fieri & conſeruari, etiam ſi actio ipſa, vel mutatio in prima effectione, ſucceſſiue extendatur per ſubiectũ nihilominus tota ſimul ſic extẽſa cõſeruari poſſit aliquo tempore in ſubiecto; vt maniſeſtè patet in illuminatione; nam licet lucerna, quæ per motũ applicatur, ſucceſſiue extẽdat actionẽ ſuam ad remotas partes aeris, poſtea ſimul conſeruat illuminationem extenſam per eaſdẽ aeris partes: quòd ergo inter partes illius mutationis ſit ille ordo ſucceſſionis vel ſimultatis quoad inceptionẽ, vel durationem per accidens eſt: & non oritur ex aliqua quantitate illis intrinſeca, ſed ex imperfectione, vt dixi, vel voluntate agentis.

B

C

V. Venio ad aliũ extẽſionis modũ, de quo eſt propriè controuerſia & difficultas: & vt clarius procedat demonſtratio, diſtinguamus tres motus, quos Ariſtot. 5. Phyſic. diſtinxit, alterationem, ſcilicet, augmẽtatione, & motum localẽ, nam inter eos eſt aliqua conuenientia quoad radicẽ, vel capacitatẽ continuationis & ſucceſſionis, & aliqua etiã diuerſitas. Conueniũt ſiquidẽ, quia in omnibus radix ſucceſſionis & continuationis, eſt aliqua latitudo termini formalis, differũt verò, quia in augmentatione per ſe etiã eſt neceſſaria extẽſio ſubiecti, in alteratione verò minime: loquor enim latè de alteratione pro quacunque mutatione qualitatis, quæ etiam in actibus, vel habitibus animę inuenitur. Motio itẽ localis, licet Phyſicè ſeu materialiter ſumpta, requirat mobilis extenſionẽ ad ſucceſſionem ſuã, tamẽ abſolute poteſt

Motus localis, augmentatio, & alteratio in quo conueniant & in quo differant.

ta

in rebus incorporeis reperiri. Et secundum totã A hanc latitudinẽ oportet nos considerare successionem motuum, cum Metaphysice & abstractè illam cõtemplemur. Deinde oportet accuratè distinguere inter continuationem, successionẽq; alicuius mutationis: hæc enim duo, nec sunt omninò idẽ, nec conuertuntur: potest enim mutatio aliqua esse cõtinua, etiã si successiua non sit: quod patet, tum in continuatione extensionis, tum etiã intensionis. Nam si in momento tota superficies calefiat, sicut illa calefactio habet extensionem in superficie illa, ita ẽt habet continuationem suarũ partiũ, etiamsi non habeat successionem. Et idem est si calefactio vt octo (quod nõ repugnat) in instante fiat in aliquo subiecto: nam sicut forma illa habet gradus intensionis inter se vnitos, quam vnionem per proportionem ad quantitatem continuationẽ appellamus, ita in illa mutatione sunt partes correspondentes gradibus formæ, & habẽtes inter se proportionalem vnionẽ: sic igitur est in illa mutatione continuitas sine successione: differt ergo continuatio mutationis à successione: B & ratio est clara, quia successio requirit prius & posterius in duratione, continuitas verò solum requirit vnionem partium, habentium terminũ communem, etiam si simul fiant.

VI. At vero è contrario successio propriè sumpta, prout de illa loquimur, intrinsecè ĩcludit aliquã continuationem: nam licèt aliqua successio dicatur esse discreta, illa tamen propriè non est in vna & eadẽ mutatione, sed in diuersis, ex quibus vna non efficitur nisi per accidens, aut consideratione nostra, vt latius dicemus disput. sequente, & infra explicantes prædicamentum Quando; successio autem, de qua hic agimus, est illa, quæ in vno & eodem motu reperiri potest: & hæc requirit sine dubio continuationem. Nam vnitas motus, teste Aristotele 5. Physicorum, ex continuatione tẽporis maxime pendet. Consistit autem hæc continuitas in hoc, quod partes mutationis, quæ simul non fiunt, immediate & sine interruptione sibi succedant, & aliquo indiuisibili termino copulentur, ita vt ante illum immediatè vna pars motus præcedat, & post illum alia pars immedia C tè subsequatur: hæc ergo continuitas est de intrinseca ratione talis successionis.

II. Vnde mea sententia valde errant, qui dicunt successionem esse de essentia motus, non vero cõtinuationem, cum in propria successione intrinsecè includatur continuatio, vt declaratum est. Item quia non potest esse successio in communi de essentia motus, quin determinata successio sit de essentia determinati motus: est autem omnis successio, aut continua, aut discreta, sicut & motus: ergo si successio est de essentia motus, successio continua erit de essentia motus continui, qui solus est propriè vnus per se. Et ideo illum tantum intelligimus nomine motus propriè sumpti, vt dictum est: eadem ergo proportione loquẽdum est de successione, & de continuitate successionis. An vero talis successio sit de essentia motus, dicemus inferius, explicãtes prædicamentum passionis: & ex parte ẽt cõstabit ex his, quæ nunc subijciemus.

In continuitatem intensionis, nullam esse veram quantitatem.

VIII. His ergo positis sigillatim probandum est, in nullo motu esse continuitatem, seu extensionem, quæ propriam & distinctam speciem quantitatis requirat: Et in primis hoc clarius liquet in mutatione intensiua: nam in ea potest considerari continuitas partium, aut simul existentium, si simul fiant sibi continenter succedentium si fiãt successiue. Priori modo illa continuitas non pertinet ad extensionem quantitatis, sed ad intensionem qualitatis. Vnde sicut latitudo intensiua diuersi generis est ab extensiua, & non pertinet ad genus quantitatis, sed reducitur ad prædicamentum, & ad genus, vel speciem talis qualitatis, tanquã modus eius, vel tanquã entitatiua integritas & cõpositio eius; ita prorsus, & eadem proportione dicendũ est de mutatione tendente ad intẽsionem illius qualitatis, & de cõtinuatione partium eius: nam solũ est modus intrinsecus eius, & cõpositio ac integritas entitatiua illius, pertinens ad idem genus. Nã si mutatio illa consideretur præcise, vt via quæ reducitur ad prædicamentum sui termini, ad illud etiam reducetur dicta continuitas: si verò consideretur illa mutatio in ratione actionis, vel passionis, ad hæc eadem prædicamenta pertinebit dicta continuitas: nam sicut qualitas intensa, & eius intensio, & vnio, seu cõtinuitas graduũ intensionis, ad idem genus qualitatis pertinent, ita actio, vel passio intẽsa, & eius intrinseca compositio & vnio, seu continuitas in sua ratione, ad propriũ vniuscuiusq; genus spectant.

IX. Posteriori etiam modo sumpta hæc continuitas, ẽt cũ successione non potest ad prædicamentum quantitatis pertinere; nã in primis hæc successio non fundatur in aliqua quãtitate, sed in latitudine intẽsiua formæ, quæ est terminus mutationis: sicut ergo illa latitudo intensiua non spectat ad genus quantitatis, ita nec successio quę in illa fundatur. Deinde, sola latitudo intensiua formæ, licet sufficiat (vt ita dicam) capacitatem successionis in eius intensione, non tamen per se, ac necessario illam successionem requiri, quia sicut plures gradus qualitatis intensę possunt simul esse, ita ẽt possent simul fieri, quantum ex parte ipsius qualitatis. Quod ergo non simul, sed successiuè fiant, prouenit ex conditione agentis, comparati ad tale passum, id est, aut voluntate agentis si liberum sit, aut ex impotentia, quia non põt simul vincere totam resistentiam passi, aut ex applicatione, quia successiue magis ac magis ad passũ applicatur: ergo illa successio non prouenit ex aliqua intrinseca quantitate talis mutationis. Patet consequentia, quia extensio propriè quantitatiua includit aliquam impenetrabilitatem, vel necessariam extensionem ex vi talis quantitatis: in quibus autem huius mutationis, nulla est intrinseca quantitas, quæ reddat illas inter se impenetrabiles: aut loco, cum in eadem parte subiecti fiant: aut duratione, cum possint simul fieri quantum est ex se, & quòd non ita fiant, prouenit ex conditione agentis. Vnde quoad hoc eadem est ratio de successione, quæ est in mutatione ad qualitatem secundum intensionem, aut secũdum extensionem partium subiecti: nam vtraque accidit

qualitati secundum se spectatur, & prouenit ex cōditione agentis, aut passi. Sicut ergo successio extensionis non prouenit ex aliqua specie quantitatis ita nec successione intensionis. Accedit tandē quòd extensio successionis non est omnino positiua, sed priuationem includens: nam in hoc consistit, quòd actio non simul tota fiat, sed pars post partem: in quo hæc negatio includitur, scilicet, quod quando vnum fit, aliud nondum fiat, sed deinceps: hæc autem negatio non prouenit ex aliqua positiua quantitate, sed ex imperfectione aut applicatione agentis, vt declaratum est. Quæ ratio generalis esse potest ad omnes successiones motuum, & ideò inferius amplius illam expendemus. A

Successio augmentationis non requirit peculiarem speciem quantitatis.

X. DEinde idem facile probari potest de successione augmentationis, quatenus continua esse potest, vt nunc suppono: illa enim successio tota prouenit ex subiecti extensione. Vnde si præcise ac per se consideremus terminum illius mutationis, quamuis ex parte illius sit capacitas, aut non repugnantia, vt successiue fiat: tamen id non est per se ac simpliciter necessarium ex vi talis termini: nam sicut partes quantitatis simul sunt, ita ex parte earum non repugnat simul acquiri. Quomodo dixerunt aliqui augmentationem fieri discretè per mutationes instantaneas ita, vt per singulas aliqua portiuncula quantitatis simul tota acquiratur. Quod quidem non repugnaret, si aut ex parte agentis esset sufficiens virtus ad æquè agendum in partem distantem, ac in proximam. Aut si ex parte passi, seu alimenti esset inæqualis dispositio, aut resistentia in partibus distantibus ac propinquis: ita vt ratione illius inæqualitatis, compensando nimirum maiorem distantiam cum minori resistentia, possint eodem tempore æqualiter disponi. Si enim conuersio alicuius certæ partis alimenti posset in instante consummari; & tunc aggregatio, & accretio aliqua in instanti fieret, & ita in ea non esset extensio successiua, sed solum esset extensio continua ex parte subiecti, de qua iam ostendimus non prouenire ex noua specie quantitatis, sed esse quantam per accidens ad extensionem subiecti: nam si hoc verum habet etiam in mutationibus ad qualitatem, multo magis in mutatione ad quantitatem ipsam. Igitur successiua extensio huius mutationis etiam prouenit ex conditionibus agentis, & passi præter latitudinem termini, & ita eadem est ratio de tali successione, & de successione tendente ad qualitatem, siue in extensione subiecti, siue in intensione termini. Non ergo fit per se hæc extēsio per propriam quantitatem, sed est per accidens, seu per aliud ex quantitate subiecti, inæqualiter applicati ad finitam virtutem naturalis agētis. Vnde etiam fit, vt talis extensio non propriè positiua sit, sed per admistionē priuationis quia nimirum agens, dum vnum agit, non agit aliud, sed deinceps vnum post aliud. B C

Successio motus localis non requirit peculiarem speciem quantitatis.

VEnio ad localem motum, in quo necesse est distinguere inter motum corporum & spirituum; nam licèt in vtroque possit extensio & cōtinuatio successiua, longè tamen diuerso modo; & ideò de illis est sigillatim dicendum. In motu n. Angeli potest esse successio continua, non ex necessitate mobilis, cum in eo non sit partium extensio, sed ex voluntate: nam cum possit esse præsens diuisibili spatio, existens totus in toto, & in singulis partibus eius, potest vel simul & vnico momento adesse toti loco sibi adæquato, vel paulatim & successione continua illum acquirere. Hinc ergo facile intelligitur, illam extensionem & continuitatē successiuam, quæ in tali motu esse potest, non prouenire ab aliqua vera quantitate, seu quantitatis specie. Primo quidem, quia in partibus illius mutationis nihil est, quod necessario illas reddat tempore impenetrabiles (vt sic dicam) seu quod ex necessitate postulet, vt non simul fiant, sed successiuè ac continuè; vtroque enim modo fieri possunt pro Angeli arbitrio: ergo illa successio quando fit, non prouenit formaliter ab aliqua intrinseca quantitate successiua, sed ab extensione aliqua alterius rationis, vt statim declarabo. Sicut dicebamus supra, substantiam materialem priuatam quantitate posse à Deo conseruari præsentem spatio diuisibili, & extenso, ita vt diuersæ partes eius sint in diuersis partibus spatij; quæ extensio non esset quantitatiua, quia non esset per impenetrabilitatem partium, sed esset vel substantialis, seu entitatiua, vel secundum solam præsentiam localem prouenientem, non ex intrinseca repugnantia partiū, sed ex capacitate proueniente ex earum distinctione, adiuncta causa agente. Sic ergo proportionaliter intelligendum est de successione illius Angelici motus. XI.

XII. Quod declaratur secundo, quia illa successio non fundatur in aliqua vera quantitate, sed in sola illa extensione, quæ est in præsentia locali Angeli quam supra sect. 1. diximus nō esse vere quātam, quia licet aliquo modo sit diuisibilis quoad designationem, per comparationem ad spatium diuisibile, tamen neque in spatio, neque in mobili seu locato, requirit aliquam veram, & realem quantitatem, neque est materiali modo diuisibilis in ea quæ insunt, &c. ergo neque successio motus tendentis ad talem præsentiam localem potest prouenire ab aliqua intrinseca & vera quantitate. Quo fit, vt si proprie & rigorose loquamur talis motus non solū non sit quantus per se, verū etiam neque per accidens, quia eius extensio nullo modo prouenit ab aliquo per se quanto. Sicut etiam præsentia localis Angelici non est quanta per se, nec per accidens, etiam si sit aliquo modo diuisibilis, vt supra declaratum est, possunt verò lato modo hæc vocari quanta per accidens, quia eorum extensio, vel non est, vel non intelligitur à nobis sine aliqua habitudine ad quantitatem corpoream, vel saltem ad spatium aptum repleri quantitate corporea.

Restat

XIII. Restat dicendum de successione motus localis corporum: in eo enim apparet quędam maior necessitas huius quantitatis successiuæ, quæ motui attribuitur, quia partes huius motus ex intrinseca sua ratione habent successionem, & quasi impenetrabilitatem in duratione, eò quòd ita fiunt successiuè, ut repugnet saltem naturaliter alio modo fieri: illa ergo intrinseca repugnantia, & impenetrabilitas prouenire videtur ex intrinseca, & speciali quantitate successiua. Verumtamē etiam in hoc motu non est necessaria talis quantitas, quia tota illa extensio prouenit à quantitate mobilis & spatij. Vnde respectu motus nō excedit latitudinem quanti per accidens. Quod declaratur primo ex Aristotele locis supra citatis dicente, motum esse quantum per accidens, ratione magnitudinis circa quam fit: vnde constat, specialiter loqui de motu locali corporum. Secūdò, nam motus localis corporis ideò successiuus est, quia partes corporis quod mouetur, non possunt simul esse in loco proximo & remoto: sed hæc repugnantia intrinsecè prouenit ex quantitate corporis: & inde deriuatur ad partes ipsius motus, quæ partibus mobilis adhærent, & ab eis participant illam extensionem: ergo sunt extensæ per accidens, & non per se, ꝑ propriā quantitatem, ad modum aliorum accidentium materialium. Tertio declaratur idem, quia intrinsecus terminus huius motus, qui est præsentia corporis in spatio, solum est quantus per accidēs, etiam si habeat suam extensionem, & quasi impenetrabilitatem suam partium, quia totum id habet ratione quantitatis subiecti: sed motus tendens ad hunc terminum, non habet dictam extensionem successiuam, nisi ratione extensionis sui termini, & magnitudinis sui subiecti: ergo illa successio non prouenit ex aliqua speciali quātitate successiua ipsius motus. Tandem confirmatur hoc, argumento supra facto, quia hæc successio non est vera aliqua extensio positiua, sed consistit in quadam negatione simultaneæ existentiæ partium motus; nam de essentia successionis, vt sic, est, vt vna pars sit prior, & alia posterior duratione, & quod vna post aliam sequatur: in hoc autem intrinsecè includitur hæc negatio, scilicet, quòd dū vna pars fit, altera nondum sit facta, vel quæ præcessit, iam non sit. Hic ergo modus extensionis non prouenit per se ab aliqua intrinseca quantitate, quæ sit species distincta à reliquis, sed prouenit quasi per accidens ab ipsa magnitudine mobilis, & extensione spatij, quatenus in causa est, vel potius impedit, ne actio, seu transitus mobilis per spatium simul fiat.

Argumentis oppositæ sententiæ satisfit.

XIIII. AD argumenta prioris sententiæ dicendum in primis generatim est, posse quidem in motu considerari continuitatem propriam, & peculiarem ipsius motus, idest, pertinentem ad propriā compositionem entitatis eius ex proprijs partibus & continuatiuis: inde autem non rectè colligi esse in motu peculiarem aliquam speciem quantitatis: nam, vt ex superioribus cōstat, etiam in substantia ipsa intelligitur propria continuatio substantialis, quæ non est aliud quam vnio substantialium partium integrantium, quam necesse est proprijs substantialibus terminis fieri. Et in qualitate quatenus extensa est in superficie, vel corpore, etiam intelligitur esse propria vnio, seu continuatio partium per proprios terminos ad prædicamentum, vel speciem talis qualitatis pertinentes. Et secundum intensionem etiam intelligitur qualitas habere suam latitudinem graduum, quasi continuam propria continuitate seu vnione suorum graduum, qui sunt veluti partes diuisibiles illius latitudinis, quæ suo indiuisibili termino copulantur, & terminantur. Hę verò continuitates omnes non constituunt proprias species quantitatis, quia per se non habent extensionem quantitatiuam, aut aliquam impenetrabilitatem partium, sed tantum dicunt entitatiuam compositionem huiusmodi rerum; vnde in vnaquaque est modus qui pertinet, vel reducitur ad speciem eius: nam in substantia est modus substantialis intrinsecè pertinens ad compositionem vel integritatem substantiæ corporeæ, & in cæteris proportionali modo. Sic igitur motus, prout est aliquid ex natura rei distinctum ab alijs rebus, habet propriarum partium compositionem, & vnionem per propria continuatiua, illa tamen continuitas non est quantitas per se, sed est entitatiua compositio talis entis, pertinens ad genus, vel speciem eius, qualiscunque illa sit.

XV. *Tempus vnde habeat esse quantū per accidens.*

Sicut autem aliæ res materiales per vnionem ad quantitatem, habent impenetrabilitatem partium, & extensionem quantitatiuam, ratione cuius dicuntur quantæ per accidens, ita etiam materialis, seu corporalis motus habere potest similem extensionem à quantitate, non tamen habet illam nisi à linea, superficie, & corpore: & ideo non requirit propriam quantitatis speciem, magis quam aliæ res quantæ & continuæ. Nam si illa extensio sit per impenetrabilitatem partium in ordine ad spatium, euidenter prouenit ex adhæsione ad diuersas partes quantitatis corporeę, inter se impenetrabiles naturaliter. Si verò illa extensio sit per impenetrabilitatem in ordine ad durationem, quæ propriè est successio, vel negatio simultaneæ existentiæ, sic talis extensio & est imperfectissima impenetrabilitas, & est imperfecta valde, magisque consistens in negatione, quā in positiuo modo extensionis, qui quantitatem requirat: ac denique qualiscunque illa sit, à quantitate tantum ipsius magnitudinis prouenit. Et ideo quomodocunque motus præter continuitatem entitatiuam intelligatur habere extēsionem aliquā quantitatiuam, nihilominus est quātus per accidens, sicut reliqua accidentia quæ media quantitate insunt materiali substantiæ.

XVI. Sigillatim verò ad primam rationem respondetur negando cōsequentiam; nam successio motus, vt declaratum est, non requirit propriam aliquam quantitatem. Quod verò in illa ratione tāgitur de distinctione temporis & motus tractabitur sectione sequenti, & latius infra circa prædicamentum, Quando. Ad secundum respondetur, continuitatem motus esse intrinsecum modum entitatis eius, qui, vt dictum est, ad illud prædicamentum reducitur, ad quod motus pertinuerit. Quod vero ibi vt certum sumitur,

continuitatem, scilicet, hanc vniuocè reperiri in omni motu, certum non est, neque fortasse verum: nam sicut vnio, vel continuitas, quæ consideratur in qualitate intensa, & quæ reperitur in quantitate continua, non habent vniuocam conuenientiam, sed proportionalitatem quandam: ita continuitas quæ est in motu alterationis, & in motu locali non erit per vniuocam conuenientiam, sed per proportionem. Deinde etiā si admittatur illa vniuoca conuenientia, nō oportet vt continuitas illa constituat proprium genus, vel speciem alicuius prædicamenti: non enim, repugnat res diuersorum prædicamentorum habere aliquam conuenientiam vniuocam in aliquo modo intrinseco, vel essentiali, vt in superioribus tactum est. Ad tertium iam responsum est, concedendo habere motum in latitudine suæ entitatis propriam cōpositionem ex propriis partibus & continuatiuis, tamen in eis nō habere per se extensionem quantitatiuam, sed tantum per accidens ex quantitate mobilis, vel spatij, vt declaratum est: & ideo non esse in motu aliquam quantitatem, quæ peculiarem speciem constituat.

SECTIO IX.

Vtrum tempus sit per se quantitas peculiarem speciem à reliquis distinctam constituens.

I. Ratio dubitandi pro vtraq; parte.

IN hac re etiam habemus dissentientes Aristotelis locos: nam in prædic. inter species quantitatis ponit tempus, vltimam sedem illi attribuens. In hoc autem loco. 5. Metaphysic. cap. 13. tempus sicut & motum numerat inter quanta per accidens: vnde sentit non constituere propriam speciē quantitatis. Rationes item pro vtraque parte possunt facile adduci. Nam quòd tēpus sit quantitas propriè & per se, inde pro ari videtur, quòd tēpus est ens reale, & per se extensum ac diuisibile: ergo per se quantum: ergo per quantitatem distinctæ speciei à reliquis; nam extensio motus diuersæ rationis est ab omni alia extensione. Antecedens patet, quia tempus per se, & essentialiter requirit extensionem: in hoc enim differt ab omni alia duratione permanente, seu indiuisibili: vnde de intrinseca ratione temporis est, vt partes eius non sint simul, habeantque propria indiuisibilia instantia, quibus continuentur: est ergo tēpus per se extensum, & consequenter per se quantum. In contrarium vero est, quia tempus nō est aliud quam duratio motus: ergo si motus nō est per se quantus, vt ostensum est, nec tempus erit per se quantum: & consequenter, nec propriam speciem quantitatis constituet.

Prima sententia affirmans.

II. PRopter hæc diuersæ sunt sententiæ. Prima, simpliciter constituit tempus in propria quadam specie quantitatis: & in hac sententia explicanda sunt duo modi diuersi. Nam quidam aiunt, iam tempus, quam motū esse species quantitatis distinctas, tum inter se, tum etiam à reliquis propter argumentum superiori sectione factum, quod alia videatur extensio motus ab extensione temporis, & è conuerso, cum crescente vna, minuatur alia, & è contrario. Sed hæc sententia hoc modo exposita probari non potest: nam hæc multiplicatio specierum quantitatis, nec in Aristotele habet fundamentum vllum, neque in re ipsa Nam tempus non est nisi duratio motus: duratio autem vniuscuiusque rei non est aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa re, seu ab existentia talis rei: ergo superuacaneum est in vna & eadem re duas fingere quantitates specie distincta: vnam qua res ipsa, aliam qua extenditur eius duratio. Alioqui, quoniam actio & passio ratione distinguuntur & inter se, & fortasse etiam à motu, & vnaquæque suam extensionem, seu successionem habet, vnicuique propriam quātitatem tribuere oportebit, vel potius duas, alteram quæ extendat actionem, alteram circa durationem eius, & sic de cæteris, quod superuacaneum est. Et præterea faciunt cōtra hanc explicationem omnia quæ contra sequentem dicemus.

III. Alius ergo modus explicandi hanc sententiā est, motum esse quantum non per se, sed per tempus: tempus autem esse quantitatem, qua motus ipse extenditur, & formaliter fit quantus: ideòque tempus ipsum per se constituere propriam speciem quantitatis. Et hic modus videtur magis consentaneus Aristoteli in Prædicam: quantit. vbi numerans actionem & motum inter quā ta per accidens, rationem reddit, quia fiunt quanta per tempus.

Improbatur dicta sententia.

IV. NIhil ominus tamen hæc sententia hoc etiam modò exposita, probari non potest. Primò quidem, quia in superiori sectione ostendimus in motu nullam esse quantitatem propriam, qua fiat quantum: ergo non potest tempus esse huiusmodi quantitas. Secundo, quia tempus non est nisi duratio motus: nullius autem rei duratio est quantitas eius, quia in re non est aliud ab existentia eius; secundum rationem autem ad summum concipi potest, vt quædam proprietas eius, quæ talis est, qualis est existentia quam constituit: nam si existentia sit permanēs, etiam duratio; si verò existentia sit successiua, & continua similiter durato: ergo nulla duratio est specialis quantitas rei durantis. Vnde argumentor tertio, nam si in motu est aliqua propria quantificatio (vt sic dicam) maxime successio continua: nam hæc videtur extensio maxime propria motus: sed hanc extensionem non habet motus à tempore, quin potius tempus à motu, quatenus illa duo, vt distincta concipiuntur: ergo tempus neque est quantitas motus, neque est per se quantum, sed per accidens, multo maiori ratione, quam motus: nam si tempus non extendit motum, sed potius extenditur ad extensionem motus, & motus solum est quantus per accidens, à fortiori etiam tempus. Minor propositio: cætera enim omnia clara sunt: est expresse Aristotelis in hoc capitu. 13. libri 5. Metaphysicorum, vbi con-

concludit tempus & motum esse quanta per accidens, quia motus est quantus ratione magnitudinis: tempus antem ratione motus. Et ratio quam ibi iudicat, est optima in illis verbis: [Hæc autem quanta & continua a dicuntur, eo quod illa diuisibilia sunt, quorum hæ sunt passiones. Tēpus ergo est quædam passio motus, & cū illo proportione habet; vnde quia motus successiue fit ideo duratio eius est successiua, & tēpus dicitur: habet ergo tēpus successionem ex motu, & nō è côuerso. Quod etiam declarari potest ex definitione tēporis tradita ab Aristotele. 4. Physic. vbi ait esse [Numerum motus secundum prius & posterius. Ex qua oēs colligunt prius & posterius i tēpore sumi ex priori & posteriori motu.

Aristotel.

A veluti diuisus in partes, & secūdum aliquam determinatam partem destinetur, vt per repetitionem eius ad mensurādum deseruiat, sicut nos in motu diutno solis diuidimus horam, diem, & annum. Quomodo dixit Aristoteles 4. Physicor. capit. 14. tempus secundum completam rationem suam pendere ab anima, quia illa numeratio, & institutio temporis sub hac ratione mēsuræ, omninò pēdet ex operatione mētis, estque, aut ens rationis, aut denominatio extrinseca. Atque de hoc tempore aperte loquitur Aristoteles, non solum in 4. Physicor. sed etiam in cap. de Quantit. vbi inter alia sic inquit, [Si quis assignet quanta sit actio, temporis definiet anni mensuram.]

Secunda Sententia distinctione vtens.

V. Est ergò secunda sententia distinguens quantitatem, vel sub ratione mensuræ, vel sub propria & essentiali ratione quantitatis. Priori modo, ait, tempus esse speciem quantitatis, & ideo numeratum esse ab Aristotele in Prædicamentis. Posteriori autem modo negat esse speciē quātitatis, aut per se quantum, prout Aristoteles loquitur in 5. Metaphysica. Et hæc est communis sententia Commentatoris, Diui Thomæ, & aliorum interpretum. 5. Metaphysic. & in lib. etiam Prædicam. Quæ quidem distinctio inuenta est ad côciliandam aliquo modo dicta Aristotelis. Et de posteriori quidem parte huius sniæ nobis dubium non est, circa priorem verò est aduertendū, dictos autores nō loqui de mensura passiuè sumpta, seu mensurabili, sed de mensura actiuè se mensurante. De qua est vlterius aduertendum, quod licet in omni motu sit propria & intrinseca duratio, quia omnis motus circunscriptio quouis alio, habet per se & intrinsecè suam durationem, nihilominus nō quælibet duratio cuiuslibet motus, est commodata mensura actiua durationis, vel motus; quia duratio (vt tunc supponimus ex his, quæ dicemus circa prædicamentū Quando) non est propria mensura actiua eius rei cuius est duratio, quia neq; est notior illa, neque habet illa quid mensuret, nisi se ipsam: nulla autem res potest esse sui ipsius mensura. Tempus ergo, quod mensura motus dicitur, non est mensura eius motus cuius est intrinseca duratio, sed aliorum, vt tempus, quod est in motu solis est quidem mensura aliorum motuum, nō tamē ipsiusmet motus solis, nisi fortasse quatenus p vnā partem illius motus mensuramus totum: vbi iā est in re distinctio inter mensuram & mēsuratū si tamen aliquam certā partem illius motus mensurare velimus, necessario vtēdum nobis est alio motu. Igitur hæc ratio mensuræ secundum quā dicitur tempus pertinere ad quantitatem, est ratio mensuræ extrinsecæ, qua vnum motum per alium, seu per durationem eius mēsuramus. Ad hanc autem rationem mensuræ subeundam, nō quilibet (vt dicebam) accommodatus est motus, sed requiruntur aliquæ determinatæ côditiones, nimirum quòd sit vniformis, ac regularis, & notior; imò si de mensura secundum proximā aptitudinem loquamur, necessarium est, vt talis motus, licet in se côtinuus sit, per actum animę, seu (quod idem est) per institutionem humanam sit

Commentat. D. Thom.

Secunda sententia non probatur.

VI. Ex his ergo manifestum videtur, improprijssimè dici tempus secundum eam rationem pertinere ad species quātitatis: quia illa ratio mēsuræ sumpta secundum completatam institutionem suam, non est ens reale intrinsecum rebus, sed côpletur per ens rationis, aut de nominatio- B tiem intrinsecam prouenientem ab actu animę, quæ, vt supra dictum est, ad nullum prædicamē rum proprie pertinet, nedum ad prædicamētum quantitatis. Si vero illa ratio mensuræ sumatur secundum aptitudinem remotam, ratione cuius talis motus, val duratio eius apta est assumi & institui in mensuram, sic etiam pertinere nō potest ad speciem quātitatis, quia in primis illa aptitudo etiam est per quādam denominationem, vel habitudinem ad actū mentis, quatenus talis motus potest esse medium ad cognoscēdas durationes aliorum, vel ad hoc munus destinari, quod totum est valde extrinsecum. Deinde, quia illa aptitudo, vt instituatur aliquid in rationē mensuræ non solum in quantitate per se, sed etiam in re quanta peraccidens inueniri potest. Nam eum mēsura debeat esse homogenea mēsurato, si res quæ mensuratur, solum est quanta per accidens, & vt talis mensuratur, sufficiet ex parte mēsuræ quòd sit eodem modo quanta, vt possit ad munus mensurandi designari, si habeat alias condi- C tiones requisitas, quæ ad rationem quātitatis, et sunt valde accidentales, vt sunt vniformitas motus, aut velocitas.

VII. Atque hæ rationes (vt hoc obiter notemus) etiam probant, motū ad durationem eius, prout habet rationem mensuræ passiuæ, seu prout mē surabilis est, non posse certam aliquam speciem quantitatis constituere: ac proinde quamuis tēpus sub hac ratione sumatur (quod quidam volunt) non esse speciem quantitatis. Primò, quia illa mensurabilitas est solū denominatio quædam in ordine ad rationem, quatenus res est cognoscibilis per tale medium, seu per côparationem ad extrinsecam mensuram. Secundò, quia fundamentum quod ex parte rei supponitur, vt sit tali modo mensurabilis, se cognoscibilis, non est semper, quòd sit per se quantitas, sed sufficit quòd sit res quanta per accidens, vel etiam quòd aliquo modo imitetur quantitatē. Sic enim Aristoteles supra ait albedinem, prout quanta est, mensurari superficie. Imò ad huiusmodi mēsurabilitatem sufficit, vt secundum proportionem vel imitationem quandam ad modum quantitatis

tis concipiatur Nam etiam grauitas mensurabilis est, sic enim pondera, etiam instituuntur ad mensurandum,& tamen non sunt quantitates per se, sed potius ad qualitatem spectant: sic ergo tempus, vel duratio, quamuis sub ratione mẽsuræ actiuæ, aut mensurabil consideretur, ad species quantitatis per se non pertinet.

Tempus non est peculiaris species quantitatis.

VIII. SVperest ergo vt dicamus, tempus non esse peculiarem speciem quantitatis. Quam sententiam re vera intendũt antiqui expositores, in 5. Metaph. nam quod addiderunt de ratione mensuræ, solum fuit, vt aliquo modo explicarent sententiam Aristotelis in Dialectica, cap. de Quantit. vbi Caietanus eandem sententiam satis indicat, neque ab ea discrepat Soncin. 5. Metaph. q. 24. Quamuis addat tempus sub ratione quantitatis discretæ esse aliquo modo quantitatem per se eo quod in definitione temporis ponatur, quòd sit numerus, sed hoc non rectè dictum est, quia B tempus non est simpliciter numerus, qui sit quãtitas discreta: agimus enim de tempore cõtinuo, de quo locutus est Arist. An verò sit aliquod tempus discretum infra dicemus in dispu. de durationib. Tempus autem continuum non est numerus simpliciter, sed numerus partium eiusdem continui, qui in re tantum est numerus in potẽtia, actu verò solum per animę operationem, aut numerationem. Non est ergo tempus quantitas per se discreta; quod verò neque etiã sit species per se quantitatis continuæ, satis probant argumenta facta contra duas priores sententias, nec plura adiungere oportet.

IX. Neque obstat sententia Aristotelis in Prædicament. nam illam vel emendasse, vel declarasse videtur in Metaphys. In Dialectica enim non exactè naturas rerum inuestigabat; & ideo plures species quantitatis numerauit iuxta vulgarem loquendi modũ, quæ verè ac essentialiter quantitates non sunt.

X. Neque item obstat, quòd in tempore sint propriæ partes, & propria continuatiua indiuisibilia, quæ vocantur instantia. Nam præterquam quòd hæc sola ratione distinguuntur à partibus C & indiuisibilibus quæ sunt in motu, non habẽt per se propriam extensionem, sed ex motu illam participant: & ideò habere nõ potest tempus extensionem, aut magis realem, aut magis per se, quam habeat motus.

Satisfit præcipuo fundamento contrarię sententiæ.

XI. AD illam verò rationem, quæ est potissimum fundamentum contrariæ sententiæ, scilicèt quòd aliter variatur extensio temporis, quã motus, cum in celeri motu parua sit extensio temporis, & magna motus; & in motu tardo è conuerso; dicendum est duplex esse tempus, ad quod potest motus comparari. vnum est extrinsecum aliud intrinsecum Prius est duratio motus cęli respectu aliorum motuum, & de hoc est verum, id quod assumitur unde verò solum concluditur

A extensionem, vel durationem vnius motus esse distinctam ab extẽsione, vel duratione alterius. Tempus intrinsecum, est duratio propria & intrinseca in vnoquoque motu successiuo inuenta quæ dupliciter etiam considerari potest. Primò, absolutè & secundum realem entitatem suam, & partium suarum compositionem & vnionẽ, seu continuationem: & hoc modo falsum est, minus temporis esse in motu celeri eiusdem mobilis per idem spatium, quam in motu tardo, quia re vera tot sũt partes durationis in vno, quot in alio; & ęquales sunt latitudinis, vt patet in calefactione, vt octo celeri, aut tarda. Alio modo põt considerari illa duratio motus per comparationem, & quasi coexistentiam ad successionẽ imaginariam, quam nos vt infinitã apprehendimus & hoc modo duratio quæ est in motu celeri per æquale spatium est minor, & in motu tardo maior, quia coexistit, & quasi replet (vt ita dicam) maiorem, vel minorem partem illius temporis imaginarij Hoc verò non ideò est, quia duratio motus aliam habeat extensionem, aut successionem ab ipso motu: sed quia sicut partes motus celeris quodammodo sunt inter se magis vnitæ, & quasi condensatę (vt sic dicam) ita etiam partes durationis eius proportionaliter quasi comprimũtur, & propterea minorem partem illius temporis imaginarij consumant.

Duplex tempus necessario distinguendum.

XII. Hinc verò potius inferre licet, extensionem temporis sequi, nostro modo concipiendi, & imitari successionem motus ac modum illius. Sicut enim substantia materialis ex quantitate continua habet replere & occupare spatiũ locale imaginarium, quod vero eadem quantitas repleat maius vel minus spatium, non prouenit ex sola quantitate, nudè considerata, sed sub tali modo condensationis, vel rarefactionis: ita motus successiuus ex sua reali duratione, & successione habet, quod occupet (vt sic dicam) & repleat tempus illud imaginarium, quòd vero idem motus eandem realem durationem habens, maiorem, vel minorem partem illius temporis consumat, nõ prouenit ex latitudine motus absolutè sumpta, sed cum tali modo velocitatis, vel tarditatis. Vnde, sicut extensio quæ est in ipso vbi, seu in præsentia locali, prouenit ex magnitudine, & est quanta per accidens ratione illius: ita extensio quę est in intrinseca duratione motus, prouenit C & est quanta per accidens ratione ipsius motus, vel potius ratione illius magnitudinis, vel latitudinis, vnde habet ipse motus, quòd sit etiam quãtus per accidens.

XIII. Ex his ergo omnibus concluditur, omnẽ quãtitatem continuam, ac per se, esse permanentem nam omne successiuum continuum, aut est motus, aut tempus, sub motu cõprenendendo actionem & passionem, quas etiam contingit continuè & successiuè fieri: imo quoties motus est successiuus & continuus, in eo coniunguntur actio & passio successiua, & continua: tamen quantum ad præsentem quæstionẽ attinet, hæc sub motu comprehenduntur; vel quia eadem est de illis ratio, cum solum distinguantur à motu ratione & respectu quodam: vel certè, quia motus & passio cũ proportione sumpta idem sunt, actio verò proportionaliter respondet passioni. Vnde non satis consequenter loquuntur, qui motum

Omnis quãtitas continua per se est permanent. nulla successiua.

A motum dicunt esse per se quātum, passionem verò & actionem transeuntem vocant quāta per accidens, cum tamen eadem ratio continuationis & successionis in his omnib inueniatur. Melius ergo, magisque consequenter dicitur, excluso motu a ratione q̄titatis per se, excludi ēt actionē & passionē: & cōsequenter etiā tempus, ac denique omne continuum successiuum: nam præter hæc nullū aliud excogitari potest. Relinquitur ergo vt nulla sit per se q̄titas nisi permanēs, cuius tantum sunt tres species supra numeratæ, linea, superficies, & corpus: igitur hæ tm̄ sunt ꝓpriæ ac veræ species continuæ quantitatis.

DISPVTATIO XLI.

De quantitate discreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis, & proprietatibus eius.

POstquàm dictum est de quantitate cōtinua, dicendum sequitur de discreta: de qua peculiaris est difficultas propter minorem vnitatem quam in se videtur habere. Ex declaratione autem huius parti facile constabit quod sit genus summu huius prædicamenti: & quęnam genera vel species sub illo agnoscenda sint: ac demique facile etiam patebit quomodo quantitati conueniant proprietates, quæ illi solent attribui. Quoniam verò vnitas quantitatiūa seu numeralis principium est quātitatis discretæ, ideo dicendum prius à nobis esset de huiusmodi vnitate, nisi in Dispu. 3. sect. 9. ad conferendam vnitatem transcendentalem cū quantitatiua, hanc explicuissemus. His ergo suppositis, quæ ibi dicta sunt, de ipso numero seu q̄titate discreta tractandum superest.

SECTIO I.

Vtrum quantitas discreta sit propria species quantitatis.

Rationes ad partem negantem.

I. RAtio dubitandi est, quia quod non est per se ens, non est per se quantitas; sed quantitas discreta non est per se ens: ergo neq; est per se quantitas: quod autē non est per se quantitas, non potest esse species quātitatis, ens enim quod in decē prædicamēta diuiditur, est ens per se, nā entia per accidēs sicut definitionē nō habēt, ita nec genera aut species, nec in prędicamētis collocantur, ergo. Probatur minor principalis argumenti, in qua est tota difficultas, quia siue cōsideres subiectū numeri seu res numeratas, siue formā seu rationē formalem quæ numerū, vt numerus, est, cōstituere potest, in neutro inuenitur vnitas sufficiēs cōstituendū ens per se. Prior pars videtur per se euidens, quia tale subiectum si remotè cōsideretur, constat ex substātijs integris, interdū numero, interdū specie differētibus, quæ nullo modo cōponūt ens ꝑ se vnum. Si autem proximè tale subiectum consideretur, constat ex pluribus quātitatibus, quæ li A cèt singulæ in se continuæ sint, tamen inter se nec cōtinuitatem, nec aliam vnionem talem habent: ergo nullo modo possunt constituere subiectum per se vnum. Et hinc probatur altera pars quia in huiusmodi subiecto, vel potius aggregato subiectorum, nullum potest esse formale accidēs ꝑ se vnum vnitate vera ac reali: quia vel esset vnum vnitate simplicitatis: & hoc nō, quia vna entitas simplex nō potest esse in subiectis ita distinctis: vel esset vnum vnitate compositionis: sed hoc etiam dici nō potest, quia sicut inter subiecta illa nulla est vnio vel compositio realis, ita nihil est in eis, aut aliquo eorum quod cum alijs habeat realem vnionem: & consequenter nihil est quod realem compositionem facere possit.

Dices fortasse ex Aristotele in prædicamentis capit. de Quantit. esse inter vnitates numeri quędam ordinem, quatenus vna est prima, alia secūda, alia tertia, ratione cuius priores vnitates cōparantur ad vltimam vt indeterminatum ad determinatum, & è contrario vltima vnitas dicitur comparari ad cæteras per modum formæ, 8. Metaph capi. 3. & 6. & hoc satis esse ad componendum ens per se vnum in genere quantitatis, B quia non est in rebus omnibus ęqualis exigenda vnitas. Contra hoc obstat primo, quia sola vnitas ordinis nō sufficit ad constituendum ens per se & prædicamentale, vt patet in exercitu & similibus. Secundo magis adhuc obstat, quòd neque hæc vnitas re ipsa reperitur in numero, sed solum apprehensione aut numeratione nostra: nam si ternarium hominum secundum se consideres in nulla eorum est prima vnitas, secunda, aut tertia: nulla enim ratio talis ordinis potest inter eos assignari: ille ergo ordo si quis est solum est rationis: ergo non sufficit ad vnitatem realem, quam reale accidens requirit. II. Euasio. Aristo. Occultitas

Tertio est præcipuum argumentum, quia tātum abest vt numerus constituatur per aliquam vnionem suarum partium, vt potius requirat negationem talis vnionis, eamque negationem in sua essentiali ratione includat: quod est nouum argumentum ostendens numerum vt numerum non esset reale ens, neque veram quan- C titatem. Antecedens patet, quia de ratione numeri est actualis diuisio, & discretio vnitatum: sed actualis diuisio includit negationem vnionis, vt constat ex supra dictis de vnitate & multitudine in Disputa. 3. & ex definitione Aristotelis dicentis, quantitatem discretam esse, [cuius partes non copulantur termino communi.] Consequentia verò probatur, tum quia reale ens aut quantitas non potest negatione constitui. & præsertim negatione vnionis realis, cum vnum, quod simplex non est, non nisi ex vnione possit consurgere: tum etiam, quià contra rationem quantitatis est quòd sit actu diuisa, cum de ratione eius sit quòd sit diuisibilis, nam quod actu est diuisum, tam, vt sic diuisibilè non est: ergo vt sic non erit quantitas, sed erunt quantitates. III.

Vnde tanden argumentor quartò quia multitudo transcendens seu aliorum entium, neque est aliquid per se vnum, neque constituit aliquam speciem in entibus: ergo nec multitudo quantitatum constituit aliquam speciem per se vnam in genere quantitatis; sed quantitas discreta non IIII.

pletum, quia nullam habet extensionem, & peculiariter in specie lineæ, quia est proprium principiũ eius, & in illius definitione ponitur: linea vero in genere quantitatis completum quid est: tamen in specie superficiei est quid incompletũ, quatenus est principium eius, & aliquo modo illam componit.

VII. Obiectio. Dices, Hac ratione respondere potest aliquis, etiam materiam primam, vel formam, esse speciem completam substantiæ: nam licet, prout cõponunt vnam substantiam, sint incompletæ, prout sunt tales entitates substantiales, habent suas rationes, & essentias completas. Et è conuerso ignis & aqua dici poterunt entia incompleta: nam licet secundum se in suis speciebus completa sint, quatenus componunt vnum vniuersum, sunt incompleta.

VIII. Responsio. Respondetur, neque esse nouum aut singulare, vt vnum, & idem ens secundum diuersas rationes, & respectus sit completum & incõpletũ, neque id esse extendendum ad quælibet entia si ne vera ratione aut fundamẽto. Primũ patet, nã eadẽ dependentia in ratione viæ est incompletũ ens: & in ratione actionis est ens completum in illo genere: & alia exempla superius proposita sunt. Maximeque habet hoc locum in accidentibus, quia cum absolutè in genere entis sint incompleta entia, facile possunt diuersis respectib. esse completa, vel incompleta accidentia in ordine ad diuersas species. Alteram verò partem rectè probant exempla adducta, tamen quod ad præsens spectat, non sunt similia: nam materia, & forma sub nulla ratione participant integrè essentiam substantię, & ideo non possunt in eo genere completa entia vocari. E contrario verò aqua & ignis, ita sunt completa entia in genere substantiæ, vt natura sua non ordinentur ad cõponendũ aliquod completum ens, quod sit verè ac per se vnum in aliquo genere: neq; enim vniuersum est huiusmodi ens: neq; illa entia ipsum cõponunt per verã & realem vnionem inter se, sed tm̃ ordine quodã. Linea vero propriè ac per se vnitur superficiei partibus, & ad hoc est natura sua instituta: neque alio modo põt naturaliter existere, et si alioqui cõpletam quandã extensionem quantitatis habeat, in quo est magnum discrimen inter substantiam & accidentia, vt dixi: nam substantia quæ est simpliciter completa in genere substantiæ (physicè loquimur) nunquam potest esse talis vt natura sua instituatur vel ordinetur ad componendam aliquam completã substantiam, formaliter ac per se ipsa, eo q̃ ens cõpletum in genere substantię, sit simpliciter completum in genere entis. At vero accidens, licèt sit completum in aliqua specie accidẽtis, potest sub alia ratione habere aptitudinẽ, vt instituatur ad componendam aliam speciem accidentis. Sicut etiam in genere qualitatis tam potẽtia, quã actus est qualitas completa, & nihilominus vna ordinatur ad aliam vt potentia ad actum, vel vt actus ad potentiã, sub qua ratione vtrũque incompletum quid existimari potest.

Quomodo tres dimensiones inter se comparentur.

IX. Ad alteram partem seu replicam contra hãc responsionem, si modum loquendi Philosophorum consideremus, satis incertum est quod sentiant de his dimensionibus, & de modo quo in his speciebus quãtitatis includuntur. Mihi tamen ita videtur sentiendum, vt in primis dicamus has tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, esse inter se diuersarum rationum. Quod facile probatur, quia longitudo sola, etiam si versus quamcunque partem protendatur, sursum, deorsum, & versus omnia latera, non efficiet planitiem, aut latitudinem, quia non potest latitudo componi ex solis indiuisibilibus lineis secundum eam rationem quia indiuisibiles sunt, neque etiam quatenus sunt diuisibiles, quia vt sic non efficerent nisi maiorẽ longitudinem. Vnde nec lineæ solæ poterũt quasi continuè extẽdi versus omnem partẽ, nisi inter eas interponatur aliud genus extensionis, diuersę rationis ab extensione linearum, & hanc extensionem vocamus latitudinem. Eademq; proportio est latitudinis ad profunditatem. Neque contra hoc obstat ratio superius facta de mensura lõgitudinis. Ex illo enim indicio sõlũ habetur in superficie aut corpore reperiri lineas ex omni parte, & secundum omnem positionẽ: atq; ita esse permistas has dimensiones, vt non possit aliqua planicies vel profunditas reperiri, in qua non sit inter posita longitudo: atque inde fit vt omnis quantitas ex quacunque parte possit longitudine mensurari. Illa autem mensura non est formalis mẽsura latitudinis, vel profunditatis, quia via non commensuratur aut adęquatur immediatè alterã sed potest dici mensura virtualis seu mediata, quatenus ex longitudine vnius lateris & alterius colligi potest per principia Mathematicę quanta sit extensio totius plani. Cum autem Aristoteles dixit, mensuram debere esse homo geneam mensurato, loquitur de mensura formali, & adæquata, quæ per coaptationẽ ad rem quãtam eius magnitudinem notificat. Et hoc modo planum plano immediatè mensuramus, & corpus corpore, quo modo vini quantitatem amphora mensuramus.

X. Formalis differentia inter lineam, superficiem, & corpus. Deinde dicendum est, has species non differre propriè penes numerum dimensionum: formaliter loquẽdo, sed quasi præsupposit in re. superficies enim propriè differt à linea, quia habet propriã quandam extensionem diuersæ rationis ab extẽsione lineæ, & corpus similiter differt ab vtraque, quia aliam propriam extensionem habet, ita nem, quia extensio lineæ alias non includit, neque etiam formaliter supponit, ideo definiri solet linea quod sit quãtitas vnius seu primæ dimẽsionis, vel longitudinem habens sine latitudine, & profunditate. At verò extensio superficiei, necessario supponit, & includit aliquo modo extensionem lineæ, non quia formaliter illa constituatur, sed quia indiget lineis ad suarum partium cõtinuationẽ & terminationem, & ideo dicitur superficies quantitas duarum dimensionum, seu habens latitudinem & lõgitudinem sine profunditate, quamuis non eodem modo vtramq; dimẽsionem includat, nã formaliter (vt sic dicam) includit

eludit latitudinem longitudinem vero quasi materialiter aut præsuppositiuè, quod alij dicunt includere latitudinem in recto, lõgitudinem vero in obliquo; nam superficies definiri potest quod sit latitudo, longitudine continuata. Atque eadem proportione loquendum est de corpore, nã definiri potest quod sit quantitas trium dimẽsionum, seu habens profunditatem cum latitudine, & longitudine; quod eodem sensu accipiendum est.

XI. Solum est in his nominibus cauenda æquiuocatio, hę namque voces in alia significatione vulgò accipi solent; nam in plano inęqualium laterum minor extensio appellari solet latitudo; major vero dicitur longitudo, cum tamẽ Mathematicè loquendo in vtroq; latere sit longitudo linearum, & propria extensio latitudinis quę ad superficiem pertinet. Vnde in plano quadrato vel nullum latus potest dici planum, aut longum in eo vulgari sensu, vel æqualiter & ad arbitrium loquentis vtrumq; latus potest ita appellari. Similiter altitudo, profunditas, & crassities, appellari solent in corporibus penes quandam proportionem ad corpus humanum, seu ad differentias positionum, altitudo enim dicitur extensio seu expansio versus superiorem locũ, profunditas versus inferiorem; extensio vero quæ est in transuerso, seu penes ante & retro, sinistrum, & dextrum, vocatur crassities seu corpulẽtia; quæ omnia nos per modum longitudinis mensuramus. Propriè tamen & philosophicè loquẽdo profunditas seu corpulentia significat propriam corporis extensionem à latitudine, & longitudine distinctam.

SECTIO VII.

Vtrum locus sit vera species quantitatis continuæ ab alijs distincta.

I. In loco quot considerantur.

SVppono sermonem esse de loco corporum, in quo tria possunt considerari. Primum est spatium illud seu interuallum, quod corpus replet, & occupat sua quantitate. Secundum est præsentia, quam corpus ipsum habet in tali spatio. Tertium est superficies vltima corporis continentis. Quartum addit Scotus quodlib. 11. relationẽ continentis, quæ est in loco respectu locati, in qua putat rationem loci positam esse. Nos vero, quod ad præsens attinet hanc relationem omissam facimus, quia vel nihil est, vel posterior est, & resultans ex circumscriptione loci; Et quia de illa satis notum est non esse speciem quantitatis.

Spatium non est quantitas.

II. DE primo autẽ supra numerato antiqui Philosophi putarunt, interuallũ hoc quod à nobis concipitur inter parietes huius aulæ, esse veram quantitatem, & dimensiones quasdam à corporibus separatas, vt ex Aristotele habemus in 4. Physicor. Vbi Philoponus in digress. de loco refert, Stoicos & Academicos in ea fuisse sententia, a qua ipse non dissentit. Iuxta eam tamẽ sentẽ A tiam illud spacium non videtur esse species quãtitatis distincta à præcedẽtib. quia in illis dimensionib. non esset aliud extensionis genus præter longitudinem, latitudinem, vel profunditatem.

III. Aristo. D. Th. Comment. Meritò tamẽ Aristoteles eam sententiam reijcit, & cum eo omnes interpretes, presertim Cõmentator, D. Thomas, Albertus, & Themistius 4. Phys. tex. 36. Simplicius text. 40. Tum quia vel illæ dimensiones essent separatæ ab omni substãtia, & hoc repugnat accidentibus ex natura rei, vt loquimur. Vel si essent in substantia corporea illa non esset locus, sed potius locatum quid. Tũ Albert. Themist. etiam quia, vtcunque essent illæ dimẽsiones, si essent vera quantitas, potius impedirent ingressũ alterius corporis in huiusmodi interuallũ. Quapropter, vt huiusmodi interuallum possit corpore repleri, potius concipiendum est, vt ex se carens omni reali dimensione. De quo spatio sic concepto certum est non esse ens reale positiuum, & consequenter non esse speciem quãtitatis. Quod præter dicta, est nobis euidens, quia illud spatiũ non est aliquid creatum, aut temporale, sed eo modo quo esse concipitur, æternũ est: non potest B ergo esse verum ac reale ens. An verò possit locus appellari, quæstio fortè est de nomine, sed ad nos non spectat. Item an sit tantum fictitium aliquid, & imaginarium, vel aliquo modo dici possit vere esse, dicemus inferius disputantes de vbi, & de entibus rationis.

Præsentia in spatio non est quantitas.

DE secundo, id est de præsentia illa seu modo existendi quem habet corpus in spatio quod replet, nũc etiam nõ agimus, sed supponimus hoc non pertinere ad prædicamentũ, quantitatis, sed ad speciale prædicamentum ubi, de quo infra dicturi sumus. Habet quidem huiusmodi præsentia in corporalibus rebus extensionem suam, ratione cuius, quanta dici potest. Sed tamen nõ ex se, sed ex subiecti quantitate talem habet extẽsionem; qua ratione supra sect. 1. adnotabamus, pręsentiam rei spiritualis in spacio diuisibili, nõ esse propriè quantam, etiam si aliquo modo diuisibilis sit, quia ex subiecto non habet extensionẽ, nec C diuisibilitatẽ. Quocirca, sicut alia accidentia quę sunt in corpore quãto, licet extendantur ad quantatem subiecti, non tamen habent proprias quãtitates, sed sunt quanta per accidens, ita hic modus præsentię quoad extẽsionem quam habet ex parte subiecti, quoddam quantum per accidens à quantitate subiecti, non tamẽ cõstituit propriã speciem quantitatis. An verò per habitudinẽ ad spatium habeat ex se propriam aliquam extensionem, quę possit quantitas apellari, declarabitur sect. sequente, simul cum extensione motus. IIII.

De superficie continenti versatur quæstio.

DE tertio igitur, id est de superficie continente, præcipue tractatur quæstio Et ratio difficultatis est, quia Aristoteles 4. Physicorum, c. 4. concludit hanc superficiem esse verum ac realem locum; Et tamen in prædicamento quantitatis numerat locum inter species quantitatis continuæ, & distinguit illum à tribus specieb. suprà V.

numeratis. Et ratione ꝓbari potest quia esse formam intrinsecam, & extrinsecam, sunt rationes sufficientes ad distinguendas species, imo interdum etiam ad distinguenda prædicaméta, vt patet in actione, & passione. Sed locus distinguitur à superficies vt terminat proprium corpus cui inhæret, habet rõnem intrinsecæ formę, & est vna ex tribus speciebus supra numeratis, vt autẽ circũscribit & cõtinet aliud corpus, habet se vt forma extrinseca eius; ergo vt sic constituit distinctã speciem, quæ ad genus quantitatis pertinet, quia confert locato quandam extensionem extrinsecã, ratione cuius & est mensura eius, & illi est ꝗqualis, quæ sunt proprietates quantitatis.

VI. In contrarium autem est, quia Aristotel. in 5. Metaphysic. cap. 13. in numerãdis speciebus, quãtitatis cõtinuæ locum omittit. Propter quod omnes ferè autores in hoc conueniunt, sub aliqua ratione diuidi quantitatem cõtinuam & permanentẽ adæquatè in illa tres species, ac proinde rationem illam quantitatis loco minime conuenire. Laborant autem multi in conciliandis his testimonij Aristotelicis.

Prima opinio refertur, & improbatur.

VII. ET peruulgata quidem distinctio est, quantitatem posse considerari aut in ratione mensuræ, aut in ratione extensionis seu diuisibilitatis. Et priori quidem modo dicitur locus numerari inter species quantitatis, quia est mensura extrinseca, posteriori autem modo non est species quãtitatis, quia non habet peculiarem extensionem neque illam locato confert. Veruntamen distinctio non est necessaria, neque prior pars eius veritatem continet. Primo quidem quia iam ostensum est rationem mẽsuræ nullo modo esse essentialem quantitati, nec secundum illam posse distingui species eius. Quin etiam ostendimus rationem mensuræ non posse alicuius rei, aut prædicamenti essentiam constituere. Nam si sumatur in actu, est denominatio extrinseca ab actu aiæ, si verò sumatur aptitudine, supponit in re ꝓpriam naturam rõne cuius est apta, vt per eã alia cognoscatur, quæ aptitudo nihil addit entitati rei, sed cõno at aliquid extrinsecum, vt in passionibus entis, & in alia sæpe declaratum est.

VIII. Vnde argumentor secundo, nam superficies vt intrinsecè terminat proprium corpus, nõ est mẽsura eius, quia non notificat q̃titatẽ eius, sed potius, quantum est ex se, reddit illud mensurabile; ergo suo ratione mensurę non potest distingui specie à loco. Imo esse mensuram, saltem aptitudine, non est alio modo proprietas superficiei nisi quatenus alteri corpori põt aliquo modo coaptari: quo modo non tantũ locus potest assumi vt mensura locati, sed etiam locatũ loci; sicut enim per capacitatem vasis quantitates aquarum mẽsuramus, ita per quãtitatem aquæ interdum mẽsuramus quantitatem distinctorum vasorum. Et hoc modo non solum per superficiem, sed quodammodo per totam corporis molem quantitatem alterius mensuramus; quod maximę conspicitur in põderibus. Vnde oporteret corpus etiã in duas species distinguere. quod si dicatur, pon-

A dus non mensurari per quantitatem, sed per grauitatem, quæ est qualitas; oportebit vel ob illam rationem mensuræ aliud genus accidenti constituere, vel certe concedere illam esse peculiarem speciem quantitatis, quia licet grauitas sit qualitas tamen nõ mensurat nisi vt aliquo modo q̃ta est: sicut de tempore aliqui dixerunt, vt infra videbimus. Simile argumentum fieri potest de linea, quia licet nos non vtamur lineis indiuisibilibus ad mensurandum, tamen cum quantitatẽ panni vlna mensuramus, per se non vtimur nisi sola longitudine: vnde illa non est propriè mẽsura loci; constituet ergo distinctam speciem. Rõ ergo mensurę nullo modo distinguit species quãtitatis, sed sicut in cõmuni est proprietas generis, ita determinatis modis est proprietas singularium specierum.

Alia opinio improbatur.

IX. *Soto in prædicam.* ALij ergo distinguunt de quantitate intrinseca, & extrinseca, & dicunt, superficiem continentem respectu locãtis esse terminum intrinsecum; respectu verò locati esse extrinsecum terminum, & ita distinguunt diuersas species quantitatis, extrinsecæ, & intrinsecę. Et iuxta hãc sententiam videntur locus & superficies distingui etiam in ratione extensionis, nam locatum quodammodo extrinsecè extenditur ad extẽsionem loci, unde etiam illi configuratur. Sed hæc etiam distinctio non est conueniens Nulla enim est q̃titas extrinseca, si vere ac propriè de quantitate loquamur: nam per extrinsecam quantitatẽ nullo modo extenditur aliena substantia, vel quantitas. Quod enim locatum dicitur coextendi loco non est quia formaliter per illum extẽdatur, sed solum per iuxta positionem, quo modo etiam locus extenditur iuxta exigẽtiam locati, & interdum locus se se accommodat seu configuratur locato potius quàm è conuerso, cum aqua circũdat arborem, vel columnam; vnde id non prouenit ex ratione loci, aut locati, sed ex eo ꝙ vnum corpus est liquidum, & facile cedit, aliud vero resistit. Atque eadẽ ratione, esse terminum extrinsecum cõmune est tam locato, quã loco, & non constituit propriam aliquam vel specialem rationem quantitatis, aut alicuius accidentis, nisi fortasse alicuius relationis, quia esse terminũ extrinsecũ nõ est informare vel afficere, sed vel esse iuxta positũ, vel obsistere alteri ne vltra ꝓgrediatur.

Locus non est propria quantitatis species.

X. *Duplex loci continentis cõsideratio.* DIcendum ergo absolutè censeo locum non esse peculiarem speciem quantitatis distinctam à reliquis, sed vel nullo modo pertinere ad quantitatem, vel ad summum esse proprietatem quandam superficiei, aut superficierum. Declaratur & probatur, nam dupliciter potest considerari locus; vno modo vt aptitudine tantum continens, aut locans aliud; alio modo vt actu locãs, & actu circunscribens aliud, Priori modo quamuis in re ipsa nõ detur locus ex ea aptitudine sine actu quia nõ datur realis locus vacuus; absolutè tñ nõ inuoluit repugnantiã, & prętérea põt facile sub eã præcisam rõnem à nobis cõsiderari, quo modo vacuũ definitur, esse locũ vel sũpficiẽ aptam repleri corpore, & illo carentẽ. Hoc ergo

modo

modo locus in re nihil addit superficiei, sed declarat quandam aptitudinem, quam superficies per se ipsam habet: vel si (vt volunt aliqui) de ratione loci est, vt sit superficies concaua, ad summum ad det quandam figuram: in ratione tamé quantitatis nullam differentiam addere potest, aut speciem constituere. Sicut quòd superficies sit apta ad recipiendam albedinem, aut vt possit esse æqualis, vel inæqualis, solum dicit proprietatem superficiei, ratione distinctam. Et optimú exemplum est de veste, quæ secundum superficiem suam apta est peculiari modo circundare, & denominare vestitum; quæ aptitudo requirit quidem peculiarem figuram, nihil tamen addit ad prædicamentum quantitatis per se pertinens sed ad summum includit, vel supponit aptitudinem illam, vt quãdam proprietatem superficiei, ratione distinctam. Et pari modo in superficie rei locatæ, seu locabilis potest considerari aptitudo quędam, vt circunscribatur loco, etiamsi actu non circundetur extrinseca superfice, vt de vltima sphæra cœlesti dici solet. De qua aptitudine proportionaliter etiam dici poterit, requirere specialem figuram, nimirum conuexam: non tamen constituere specialem rationem quãtitatis, sed ad summum explicare proprietatem cuiusdam superficiei vltimæ, ratione distinctam ab illa. Sic igitur aptitudine tantum consideratus locus, in ratione quantitatis solum dicere potest proprietatem quandam ratione distinctam a superficie vltima. Dixi autem [superficiei, aut superficierum:] quia non est de ratione, huiusmodi loci, vt sit vna superficies continua: nam licet arbor, aut homo partim aqua, partim aere circundetur, vnum locum habere censetur constantem ex duabus superficiebus inter se contiguis. Imò, quatenus locus debet esse immobilis, teste Aristotele, superficies variæ sibi succedentes in eadé distantia ad polos dicuntur esse idem locus numero: quod etiam declarat, locum physicum nõ esse speciem quantitatis continuæ: tum quia ipse per se non postulat continuitatem, tum etiam quia nulla quantitas est illo modo immobilis.

XI. Posteriori autem modo cõsiderando locum, vt actu circundantem, & denominantem locatum, multò minus potest speciem quantitatis cõstituere. Nam vel talis species erit quantitas corporis locantis, aut corporis locati: si locantis nõ est nisi superficiens: nam, illa denominatio locatis nullam extentionem, aut magnitudinem illi corpori addit. neque aliquid aliud ad rationem quantitatis pertinens; sed vltra explicatam aptitudinem, addit solum propinquitatem alterius corporis, vel relationem ad illud. Nec vero locus ipse circunstans potest dici quantitas coporis circundati, quia licet in eo supponat quantitatem, non tamen addit illi vllum extensionis genus, vt suprà declaratum est. Vnde nec formaliter illi confert effectum vllum ad quantitatem pertinétem. Quocirca, etiamsi demus superficiem circunscribentem comparari ad corpus circũscriptum aliquo modo vt formam extrinsecam eius, & vt sic habere rationem aliquam, quamuis improptiam accidentis: tamen sub ea ratione non potest pertinere ad prædicamentum quãtitatis. Primò, quia quantitas dicit accidens verum ac proprium, & cõsequenter intrinsecè ac propriè inhærens. locus autem circunstans non fini impropriè, & per analogiam potest dici accidens corporis circundati. Secundò, quia effectus formalis quantitatis, quam supra explicuimus, est primò diuersus ab illo quali effectu, vel potius de nominandi modo, quem habet corpus circũstans in circunscriptum. Et hoc etiá optimè declarat exemplum de veste supra allatum: nam re vera etiam vestit secundum vltimam superficié, & vt sic est forma extrinseca, quæ vt sic non pertinet ad prædicamentum quãtitatis, sed ad aliud. Similéque est de albedine gypsi comparata ad ipsum, vel ad parietem gypsatum: nam respectu gypsi quod album denominat, comparatur vt forma inhærens, & vt sic est propria qualitas, respectu verò parietis, quem denominat dealbatũ comparatur vt forma adiacens, & denominans solum medio corpore adiuncto: & ideo vt sic nõ pertinet ad prædicamentũ quantitatis. Ad quod autem prædicamentum omnes hæ denominationes pertineant, dicemus infra explicando prędicamenta vbi, & habitus.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ.

AD Aristotelem ergo in prædicamentis respõdetur ibi non examinasse exactè propriam rationem quantitatis, & specierum eius, sed eas species numerasse, quæ in aliorum ore circunferebantur: & multi satis probabiliter censent, ibi per locum intellexisse spatium, quod antiqui putabant proprijs dimensionibus plenum esse. Ad rationem autem iam responsum est, superficiem continentem consideratam vt formam extrinsecam, non pertinere ad quãtitatem, nec cõferre formaliter aliquam extensioné corpori circunscripto, sed vel efficiendo, vel resistendo conferre ad determinationem eius. Quomodo, vt dixi, etiam locatum potest ad ipsum locum comparari; & gladius diuidens dici põt terminare partes diuisas. Quòd autè hic locus possit esse æqualis, & assumi vt mẽsura, nõ fundatur in propria ratione loci, aut formę extrinsecæ, sed in propria ratione quantitatis & superficiei. Cuius signum est, quia etiam locatum ratione suæ superficiei, habet quod possit esse æquale, & assumi etiam in mensuram ipsius loci, si quantitas locati notior sit, vt supra declarauimus. XII. Arist. in prædicamentis, quas species assignarit quantitati.

SECTIO VIII.

Vtrum motus, aut extensio eius propriam speciem quantitatis continuę constituat.

RAtio difficultatis est, quia motus est de genere cõtinuorum, teste Aristotele 3. Physi. in principio: ergo motus est quoddam quãtum cõtinuũ: ergo habet quãtitaté, qua sit quãtũ & cõtinuũ: illa autem nõ est corpus, nec superficies, nec linea: ergo est distincta species quãtatis. In cõtrariũ vero est, quia Aristoteles hoc loco 5. Metaph. c. 13. numerat motum inter quãta per accidens, quia solũ est quantus ratione magnitudinis, supra quã fit motus: vbi peculiariter videtur loqui de motu locali: proportione autem ser- II. Vtrumq; rõ dubitandi.

uata intelligẽdus est de omnibus. Species autem quantitatis non multiplicantur propter ea quæ sunt quanta per accidens: alias quot essent in substantia accidentia quanta, tot multiplicandæ essent species quantitatis.

Opinio affirmans.

II. SVppono sermonem esse de motu propriè dicto, id est, successiuo, & cõtinuo: nam de mutatione quæ in instante fit, clarum est nõ esse q̃tã, cũ diuisibilis non sit: de successione autem discreta nunc non agimus; spectat enim ad disputationem sequentem, vbi de quantitate discreta disseremus. De motu igitur sic sumpto est multorum opinio, licet essentialiter nõ sit quantus, aut quantitas, in eo tamen esse propriam quandam quantitatem, quæ est proprietas eius, per se secundò illi conueniens: constituens autem sub genere quantitatis peculiarem quandam speciem distinctam a tribus enumeratis, atque etiam à tempore. Ita tenet Fonseca lib. 5. Metaph. c. 13. q. 8. Et omissa priori parte negatiua, de qua postea non nihil diximus, quia ad præsens institutũ fere nihil pertinet; posterior probatur. Quia in motu est peculiaris modus cõtinuitatis, quæ in successione distinguitur ab omni continuitate permanente. A successiua verò continuitate tẽporis distinguitur, quia continuitas motus solet esse magna, cum temporis est parua, & è cõuerso: nã in celeri motu est magna cõtinuitas motus, & parua temporis, quod contra accidit in tardo motu. Itẽ, quia cõtinuitas temporis est mensura continuitatis motus, teste Commẽtatore, 4. Physicor. com. 119 Cuius ratio est, quia tẽporis successio, seu continuitas inuariabilis est. Et põt hęc pars posterior cõfirmari ex priori: nã cõnnuitas motus, est quædam proprietas eius extra essentiam ipsius existens, & hęc vniuoce cõuenit omni motui: ergo pertinet per se ad aliquod prædicamentum: sed non pertinet nisi ad prædicamentũ quãtitatis; & in illo non potest reduci ad alias enumeratas species: ergo per se constituit propriam speciem. Tandẽ, motus habet proprias partes extẽsionis, nimirũ mutationes partiales: habet ẽt ꝓpria cõtinuatiua, q̃ à Philosophis vocãtur [mutata esse;] ergo habet propriam cõtinuitatẽ, & cõpositionem quãtitatiuã distinctam à reliquis.

Fonseca.

Commentator.

Contraria sententia probatur, & quæstio resoluitur.

III. NIhilominus dicendum censeo, motum non esse ita per se quãtum, vt ratione illius necesse sit quartam speciẽ quantitatis continuæ adiungere. Hanc existimo esse sentẽtiam Aristotelis, qui tam in Dialectica, quam in Metaphysica motum dicit esse quantum per accidens. Atque ita sentiunt frequẽtius expositores eius, pręsertim D. Thom. 5. Metaphysicæ. Vt autem eam probem, suppono in motu duplicẽ intelligi posse extensionem & continuitatem, vna est ex parte subiecti, quæ est propria corporalium motuũ alia est ex parte termini, seu latitudinis eius, quæ communis est omni motui successiuo, siue corporali, siue spirituali. De priori extensione & cõ-

Aristot.

D. Thom.

Duplex extẽsio in motu

A tinuitate nulla est controuersia, quin secundum illam motus dicatur quãtus per accidens, & ideò ad eã non requirat peculiarẽ speciem quãtitatis sed eam sufficienter habeat ex quãtitate subiecti corporei in quo existit. Quomodo dixit Philosophus 2. de Generatione, tex. 2. motũ esse cõtinuũ propter id quod mouetur. & 6. Physic. tex. 33. ait motum diuidi secundũ diuisionẽ mobilis: totũque motũ eẽ totius mobilis, & partẽ partis. Quo fit, vt sicut alia accidentia, quæ extenduntur per corpus, sunt quanta per accidens ex q̃titate subiecti, ita etiã motus secundũ hanc extensionẽ, sit quantus per accidens, nã extenditur ad extensionem subiecti.

IIII. Vnde etiam fit, vt extensio non solum in motu propriè dicto, sed etiam in mutatione instãtanea reperiatur, vt cum illuminatio subito fit in toto corpore, vel visio in oculo, in quo habet extẽsionẽ aliq̃: nam sicut lumen ipsum vel actus videndi, vt est qualitas corporea, sunt extensa in subiecto, & quanta per accidens, ita actiones, vel mutationes, quæ ĩ illis qualitatibus efficiẽdis in B teruenient, habẽt similẽ extensione in subiecto, & sunt etiam quantæ per accidens. Ex quo etiã intelligitur, licet interdũ contingat hanc extẽsionem motus in subiecto, successiue fieri, nihilominus extensionẽ & continuitatẽ eius nõ pertinere ad distinctã, vel peculiarem speciem quantitatis: nam ẽt tunc prouenit illa extensio ex quãtitate subiecti, adiuncta (quoad successionem) imperfectione, vel volũtate agentis, quod vel nõ valet, vel non vult totũ subiectũ simul immutare, sed prius vnã partem, quã aliã: qui modus seu ordo agendi nõ potest variare intrinsecam & propriã rationem quantitatis. Cuius etiam signum est, quod si mutatio talis sit, vt effectus qui per eã fit pendeat ab agente in fieri & conseruari, etiam si actio ipsa, vel mutatio in prima effectione, successiue extendatur per subiectũ nihilominus tota simul sic extẽsa cõseruari possit aliquo tempore in subiecto, vt manifestè patet in illuminatione; C nam licet lucerna, quæ per motũ applicatur, successiue extẽdat actionẽ suam ad remotas partes aeris, postea simul conseruat illuminationem extensam per easdẽ aeris partes: quòd ergo inter partes illius mutationis sit ille ordo successionis vel simultatis quoad inceptionẽ, vel durationem per accidens est: & non oritur ex aliqua quantitate illis intrinseca, sed ex imperfectione, vt dixi, vel voluntate agentis.

V. Venio ad aliũ extẽsionis modũ, de quo est propriè controuersia & difficultas: & vt clarius procedat demonstratio, distinguamus tres motus, quos Aristot. 5. Physic. distinxit, alterationem, scilicet, augmẽtatione, & motum localẽ, nam inter eos est aliqua conuenientia quoad radicẽ, vel capacitatẽ continuationis & successionis, & aliqua etiã diuersitas. Conueniũt siquidẽ, quia in omnibus radix successionis & continuationis, est aliqua latitudo termini formalis, differũt verò, quia in augmentatione per se etiã est necessaria extẽsio subiecti, in alteratione verò minime: loquor enim latè de alteratione pro quacunque intẽtione qualitatis, quæ etiam in actibus, vel habitibus animę inuenitur. Motio itẽ localis, licet Physicè seu materialiter sumpta, requirat mobilis extensionẽ ad successionem suã, tamẽ absolute potest

Motus localis, augmentatio, & alteratio in quo conueniant, & in quo differãt

ta

in rebus incorporeis reperiri. Et secundum totã A
hanc latitudinẽ oportet nos considerare successio
nem motuum, cum Metaphysice & abstractè
illam cõtemplemur. Deinde oportet accuratè di-
stinguere inter continuationem, successionẽq; ali-
cuius mutationis: hæc enim duo, nec sunt omni-
nò idẽ, nec conuertuntur: potest enim mutatio
aliqua esse cõtinua, etiã si successiua non sit: quod
patet, tum in continuatione extensionis, tum etiã
intensionis. Nam si in momento tota superficies
calefiat, sicut illa calefactio habet extensionem in
superficie illa, ita & habet continuationem suarũ
partiũ, etiam si non habeat successionem. Et idem
est si calefactio vt octo (quod nõ repugnat) in in-
stante fiat in aliquo subiecto: nam sicut forma illa
habet gradus intensionis inter se vnitos, quam
vnionem per proportionem ad quantitatem con
tinuationẽ appellamus, ita in illa mutatione sunt
partes correspondentes gradibus formæ, & habẽ-
tes inter se proportionalem vnionẽ: sic igitur est
in illa mutatione continuitas sine successione: dif
fert ergo continuatio mutationis à successione: B
& ratio est clara, quia successio requirit prius &
posterius in duratione, continuitas verò solum
requirit vnionem partium, habentium terminũ
communem, etiam si simul fiant.

VI. At vero è contrario successio propriè sumpta,
prout de illa loquimur, intrinsecè includit aliquã
continuationem: nam licèt aliqua successio dica
tur esse discreta, illa tamen propriè non est in vna
& eadẽ mutatione, sed in diuersis, ex quibus vna
non efficitur nisi per accidens, aut consideratio-
ne nostra, vt latius dicemus disput. sequente, & in
fra explicantes prædicamentum Quando; succes-
sio autem, de qua hic agimus, est illa, quæ in vno
& eodem motu reperiri potest: & hæc requirit si-
ne dubio continuationem. Nam vnitas motus, te
ste Aristotele 5. Physicorum, ex continuatione tẽ
poris maxime pendet. Consistit autem hæc con
tinuitas in hoc, quod partes mutationis, quæ si-
mul non fiunt, immediatè & sine interruptione
sibi succedant, & aliquo indiuisibili termino co-
pulentur, ita vt ante illum immediatè vna pars
motus præcedat, & post illum alia pars immedia C
tè subsequatur: hæc ergo continuitas est de intrin
seca ratione talis successionis.

VII. Vnde mea sententia valde errant, qui dicunt
successionem esse de essentia motus, non vero cõ
tinuationem, cum in propria successione intrin-
secè includatur continuatio, vt declaratum est.
Item quia non potest esse successio in communi
de essentia motus, quin determinata successio sit
de essentia determinati motus: est autem omnis
successio, aut continua, aut discreta, sicut & mo-
tus: ergo si successio est de essentia motus, succes-
sio continua erit de essentia motus continui, qui
solus est propriè vnus per se. Et ideo illum tan-
tum intelligimus nomine motus propriè sum-
pti, vt dictum est: eadem ergo proportione loquẽ
dum est de successione, & de continuitate
successionis. An vero talis successio sit
de essentia motus, dicemus infe-
rius, explicãtes prædicamen
tum passionis: & ex par
te ẽt cõstabit ex his,
quæ nunc subij
ciemus.

In continuitatem intensionis, nullam esse veram quantitatem.

VIII. His ergo positis sigillatim probandum est, in
nullo motu esse continuitatem, seu extensio-
nem, quæ propriam & distinctam speciem quan
titatis requirat: Et in primis hoc clarius liquet in
mutatione intensiua: nam in ea potest considera
ri continuitas partium, aut simul existentium, si
simul fiant sibi continenter succedentium si fiat
successiue. Priori modo illa continuitas non per-
tinet ad extensionem quantitatis, sed ad intensio
nem qualitatis. Vnde sicut latitudo intensiua di-
uersi generis est ab extensiua, & non pertinet ad
genus quantitatis, sed reducitur ad prædicamen-
tum, & ad genus, vel speciem talis qualitatis, tan
quã modus eius, vel tanquã entitatiua integritas
& cõpositio eius; ita prorsus, & eadem proportio
ne dicendũ est de mutatione tendente ad intẽsio-
nem illius qualitatis, & de cõntinuatione partium
eius: nam solũ est modus intrinsecus eius, & cõm
positio ac integritas entitatiua illius, pertinens ad
idem genus. Nã si mutatio illa consideretur præ-
cise, vt via quæ reducitur ad prædicamentum sui
termini, ad illud etiam reducetur dicta continui-
tas: si verò consideretur illa mutatio in ratione
actionis, vel passionis, ad hæc eadem prædicamen
ta pertinebit dicta continuitas: nam sicut quali-
tas intensa, & eius intensio, & vnio, seu cõtinui-
tas graduũ intensionis, ad idem genus qualitatis
pertinent, ita actio, vel passio intẽsa, & eius intrin
seca compositio & vnio, seu continuitas in sua ra
tione, ad propriũ vniuscuiusq; genus spectant.

IX. Posteriori etiam modo sumpta hæc continui-
tas, & cũ successione non potest ad prædicamen-
tum quantitatis pertinere; nã in primis hæc suc-
cessio non fundatur in aliqua quãtitate, sed in la-
titudine intẽsiua formæ, quæ est terminus muta-
tionis: sicut ergo illa latitudo intensiua non spe-
ctat ad genus quantitatis, ita nec successio quæ in
illa fundatur. Deinde, sola latitudo intensiua for-
mæ, licet sufficiat (vt ita dicam) capacitatem suc-
cessionis in eius intensione, non tamen per se, ac
necessario illam successionem requiri, quia sicut
plures gradus qualitatis intense possunt simul es-
se, ita & possent simul fieri, quantum ex parte ip-
sius qualitatis. Quod ergo non simul, sed successi
uè fiant, prouenit ex conditione agentis, compa-
rati ad tale passum, id est, aut voluntate agentis si
liberum sit, aut ex impotentia, quia non põt si-
mul vincere totam resistentiam passi, aut ex appli
catione, quia successiue magis ac magis ad passũ
applicatur: ergo illa successio nõn prouenit ex ali-
qua intrinseca quantitate talis mutationis. Patet
consequentia, quia extensio propriè quantitati-
ua includit aliquam impenetrabilitatem, vel ne-
cessariam extensionem ex vi talis quantitatis: in
quibus autem huius mutationis, nulla est intrin
seca quantitas, quæ reddat illas inter se impene-
trabiles: aut loco, cum in eadem parte subiecti
fiant: aut duratione, cum possint simul fieri quan
tum est ex se, & quòd non ita fiant, prouenit ex
conditione agentis. Vnde quoad hoc eadem est
ratio de successione, quæ est in mutatione ad qua
litatem secundum intensionem, aut secũdum ex-
tensionem partium subiecti: nam vtraque accidit

qualitati secundum se spectatar,& prouenit ex cõditione agentis,aut passi. Sicut ergo successio extensionis non prouenit ex aliqua specie quantitatis ita nec successione intensionis. Accedit tandè quòd extensio successionis non est omnino positiua,sed priuationem includens:nam in hoc consistit,quòd actio non simul tota fiat,sed pars post partem:in quo hæc negatio includitur, scilicet, quod quando vnum fit, aliud nondum fiat, sed deinceps: hæc autem negatio non prouenit ex aliqua positiua quantitate, sed ex imperfectione aut applicatione agentis,vt declaratum est. Quæ ratio generalis esse potest ad omnes successiones motuum, & ideò inferius amplius illam expendemus.

Successio augmentationis non requirit peculiarem speciem quantitatis.

X. Deinde idem facile probari potest de successione augmentationis, quatenus continua esse potest, vt nunc supponois:illa enim successio tota prouenit ex subiecti extensione. Vnde si præcise ac per se consideremus terminum illius mutationis,quamuis ex parte illius sit capacitas, aut non repugnantia,vt successiue fiat: tamen id non est per se ac simpliciter necessarium ex vi talis termini;nam sicut partes quantitatis simul sunt,ita ex parte earum non repugnat simul acquiri. Quomodo dixerunt aliqui augmentationem fieri discretè per mutationes instantaneas ita,vt per singulas aliqua portiuncula quantitatis simul tota acquiratur. Quod quidem non repugnaret, si aut ex parte agentis esset sufficiens virtus ad æquè agendum in partem distantem, ac in proximam. Aut si ex parte passi, seu alimenti esset inæqualis dispositio, aut resistentia in partibus distantibus ac propinquis: ita vt ratione illius inæqualitatis,compensando nimirum maiorem distantiam cum minori resistentia, possint eodem tempore æqualiter disponi. Si enim conuersio alicuius certæ partis alimenti posset in instante consummari:& tunc aggregatio,& accretio aliqua in instanti fieret,& ita in ea non esset extensio successiua, sed solum esset extensio continua ex parte subiecti,de qua iam ostendimus non prouenire ex noua specie quantitatis,sed esse quantam per accidens ad extensionem subiecti: nam si hoc verum habet etiam in mutationibus ad qualitatem, multo magis in mutatione ad quantitatem ipsam. Igitur successiua extensio huius mutationis etiam prouenit ex conditionibus agentis,& passi præter latitudinem termini, & ita eadem est ratio de tali successione,& de successione tendente ad qualitatem,siue in extensione subiecti,siue in intensione termini. Non ergo fit per se hæc extẽsio per propriam quantitatem, sed est per accidens,seu per aliud ex quantitate subiecti,inæqualiter applicati ad finitam virtutem naturalis agẽtis. Vnde etiam fit, vt talis extensio non propriè positiua sit, sed per admistionẽ priuationis quia nimirum agens, dum vnum agit, non agit aliud, sed deinceps vnum post aliud.

Successio motus localis non requirit peculiarem speciem quantitatis.

Venio ad localem motum, in quo necesse est distinguere inter motum corporum & spirituum;nam licèt in vtroque possit extensio & cõtinuatio successiua,longè tamen diuerso modo;& ideò de illis est sigillatim dicendum. In motu n. Angeli potest esse successio continua, non ex necessitate mobilis,cum in eo non sit partium extensio,sed ex voluntate: nam cum possit esse præsens diuisibili spatio,existens totus in toto, & in singulis partibus eius, potest vel simul & vnico momento adesse toti loco sibi adæquato,vel paulatim & successione continua illum acquirere. Hinc ergo facile intelligitur, illam extensionem & continuitatẽ successiuam, quæ in tali motu esse potest,non prouenire ab aliqua vera quantitate,seu quantitatis specie. Primo quidem,quia in partibus illius mutationis nihil est, quod necessario illas reddat tempore impenetrabiles (vt sic dicam) seu quod ex necessitate postulet,vt non simul fiant, sed successiuè acontinuè; vtroque enim modo fieri possunt pro Angeli arbitrio:ergo illa successio quando fit, non prouenit formaliter ab aliqua intrinseca quantitate successiua,sed ab extensione aliqua alterius rationis, vt statim declarabo. Sicut dicebamus supra,substantiam materialem priuatam quantitate posse à Deo conseruari præsentem spatio diuisibili, & extensam,ita vt diuersæ partes eius sint in diuersis partibus spatij;quæ extensio non esset quantitatiua, quia non esset per impenetrabilitatem partium,sed esset vel substantialis, seu entitatiua, vel secundum solam præsentiam localem prouenientem, non ex intrinseca repugnantia partiũ, sed ex capacitate prouenientẽ ex earum distinctione,adiuncta causa agente. Sic ergo proportionaliter intelligendum est de successione illius Angelici motus. XI.

XII. Quod declaratur secundo, quia illa successio non fundatur in aliqua vera quantitate,sed in sola illa extensione,quæ est in præsentia locali Angeli quam supra sect. 1. diximus nõ esse veré quãtam, quia licet aliquo modo sit diuisibilis quoad designationem,per comparationem ad spatium diuisibile,tamen neque in spatio,neque in mobili seu locato,requirit aliquam veram, & realem quantitatem,neque est materiali modo diuisibilis in ea quæ insunt,&c. ergo neque successio motus tendentis ad talem præsentiam localem potest prouenire ab aliqua intrinseca & vera quantitate. Quo fit,vt si proprie & rigorose loquamur talis motus non solũ non sit quantus per se,verũ etiam neque per accidens, quia eius extensio nullo modo prouenit ab aliquo per se quanto. Sicut etiam præsentia localis Angelici non est quanta per se,nec per accidens,etiam si sit aliquo modo diuisibilis,vt supra declaratum est,possunt verò lato modo hæc vocari quanta per accidens, quia eorum extensio,vel non est,vel non intelligitur à nobis sine aliqua habitudine ad quantitatem corpoream,vel saltem ad spatium aptum repleri quantitate corporea.

Restat

XIII. Restat dicendum de successione motus localis corporum: nam eo enim apparet quędam maior necessitas huius quantitatis successiuæ, quæ motui attribuitur; quia partes huius motus ex intrinseca sua ratione habent successionem, & quasi impenetrabilitatem in duratione, eò quòd ita fiunt successiuè, ut repugnet saltem naturaliter alio modo fieri: illa ergo intrinseca repugnantia, & impenetrabilitas prouenire videtur ex intrinseca, & speciali quantitate successiua. Veruntamen etiam in hoc motu non est necessaria talis quantitas, quia tota illa extensio prouenit à quantitate mobilis & spatij. Vnde respectu motus nõ excedit latitudinem quanti per accidens. Quod declaratur primo ex Aristotele locis supra citatis dicente, motum esse quantum per accidens, ratione magnitudinis circa quam fit: vnde constat, specialiter loqui de motu locali corporum. Secundò, nam motus localis corporis ideò successiuus est, quia partes corporis quod mouetur, non possunt simul esse in loco proximo & remoto: sed hæc repugnantia intrinsecè prouenit ex quantitate corporis: & inde deriuatur ad partes ipsius motus, quæ partibus mobilis adhærent, & ab eis participant illam extensionem: ergo sunt extensæ per accidens, & non per se per propriã quantitatem, ad modum aliorum accidentium materialium. Tertio declaratur idem, quia intrinsecus terminus huius motus, qui est præsentia corporis in spatio, solum est quantus per accidẽs, etiam si habeat suam extensionem, & quasi impenetrabilitatem suarum partium, quia totum id habet ratione quantitatis subiecti: sed motus tendens ad hunc terminum, non habet dictam extensionem successiuam, nisi ratione extensionis sui termini, & magnitudinis sui subiecti: ergo illa successio non prouenit ex aliqua speciali quãtitate successiua ipsius motus. Tandem confirmatur hoc, argumento supra facto, quia hæc successio non est

XVI vera aliqua extensio positiua, sed consistit in quadam negatione simultaneæ existentiæ partium motus; nam de essentia successionis, vt sic, est, vt vna pars sit prior, & alia posterior duratione, & quod vna post aliam sequatur: in hoc autem intrinsecè includitur hæc negatio, scilicet, quòd dũ vna pars fit, altera nondum sit facta, vel quæ præcessit, iam non sit. Hic ergo modus extensionis non prouenit per se ab aliqua intrinseca quantitate, quæ sit species distincta à reliquis, sed prouenit quasi per accidens ab ipsa magnitudine mobilis, & extensione spatij, quatenus in causa est, vel potius impedit, ne actio, seu transitus mobilis per spatium simul fiat.

Argumentis oppositæ sententiæ satisfit.

XIIII. AD argumenta prioris sententiæ dicendum in primis generatim est, posse quidem in motu considerari continuitatem propriam, & peculiarem ipsius motus, idest, pertinentem ad propriã compositionem entitatis eius ex proprijs partibus & continuatiuis: inde autem non rectè colligi esse in motu peculiarem aliquam speciem quantitatis: nam, vt ex superioribus cõstat, etiam in substantia ipsa intelligitur propria continuatio substantialis, quæ non est aliud quam vnio substantialium partium integrantium, quam necesse est proprijs substantialibus terminis fieri. Et in qualitate quatenus extensa est in superficie, vel corpore, etiam intelligitur esse propria vnio, seu continuatio partium per proprios terminos ad prædicamentum, vel speciem talis qualitatis pertinentes. Et secundum intensionem etiam intelligitur qualitas habere suam latitudinem graduum, quasi continuam propria continuitate seu vnione suorum graduum, qui sunt veluti partes diuisibiles illius latitudinis, quæ suo indiuisibili termino copulantur, & terminantur. Hæ verò continuitates omnes non constituunt proprias species quantitatis, quia per se non habent extensionem quantitatiuam, aut aliquam impenetrabilitatem partium, sed tantum dicunt entitatiuam compositionem huiusmodi rerum; vnde in vnaquaque est modus qui pertinet, vel reducitur ad speciem eius: nam in substantia est modus substantialis intrinsecè pertinens ad compositionem vel integritatem substantiæ corporeæ, & in cæteris proportionali modo. Sic igitur motus, prout est aliquid ex natura rei distinctum ab alijs rebus, habet propriarum partium compositionem, & vnionem per propria continuatiua, illa tamen continuitas non est quantitas per se, sed est entitatiua compositio talis entis, pertinens ad genus, vel speciem eius, qualiscunque illa sit.

Sicut autem aliæ res materiales per vnionem ad quantitatem, habent impenetrabilitatem partium, & extensionem quantitatiuam, ratione cuius dicuntur quantæ per accidens, ita etiam materialis, seu corporalis motus habere potest similem extensionem à quantitate, non tamen habet illam nisi à linea, superficie, & corpore, & ideo non requirit propriam quantitatis speciem, magis quàm aliæ res quantæ & continuæ. Nam si illa extensio sit per impenetrabilitatem partium in ordine ad spatium, euidenter prouenit ex adhæsione ad diuersas partes quantitatis corporeę, inter se impenetrabiles naturaliter. Si verò illa extensio sit per impenetrabilitatem in ordine ad durationem, quæ propriè est successio, vel negatio simultaneæ existentiæ, sic talis extensio & est impropriissima impenetrabilitas, & est imperfecta valde, magisque consistens in negatione, quã in positiuo modo extensionis, qui quantitatem requirat, ac denique qualiscunque illa sit, à quantitate tantum ipsius magnitudinis prouenit. Et ideo quomodocunque motus præter continuitatem entitatiuam intelligatur habere extẽsionem aliquam quantitatiuam, non minus est quantus per accidens, quàm reliqua accidentia quæ media quantitate insunt materiali substantiæ. XV. *Tempus vnde habeat esse quantum per accidens.*

Sigillatim verò ad primam rationem respondetur negando cõsequentiam; nam successio motus, vt declaratum est, non requirit propriam aliquam quantitatem. Quod verò in illa ratione tangitur de distinctione temporis & motus tractabitur sectione sequenti, & latius infra circa prædicamentum Quando. Ad secundum respondetur, continuitatem motus esse intrinsecum modum entitatis eius, qui, vt dictum est, ad illud prædicamentum reducitur, ad quod motus pertinuerit. Quod vero ibi, vt certum sumitur, XVI.

continuitatem, scilicet, hanc vniuocè reperiri in omni motu, certum non est, neque fortasse verum: nam sicut vnio, vel continuitas, quæ consideratur in qualitate intensa, & quæ reperitur in quantitate continua, non habent vniuocam conuenientiam, sed proportionalitatem quandam: ita continuitas quæ est in motu alterationis, & in motu locali non erit per vniuocam conuenientiam, sed per proportionem. Deinde etiã si admittatur illa vniuoca conuenientia, nõ oportet vt continuitas illa constituat proprium genus, vel speciem alicuius prædicamenti: non enim repugnat res diuersorum prædicamentorum habere aliquam conuenientiam vniuocam in aliquo modo intrinseco, vel essentiali, vt in superioribus tactum est. Ad tertium iam responsum est, concedendo habere motum in latitudine suæ entitatis propriam cõpositionem ex proprijs partibus & continuatiuis, tamen in eis nõ habere per se extensionem quantitatiuam, sed tantum per accidens ex quantitate mobilis, vel spatij, vt declaratum est: & ideo non esse in motu aliquam quantitatem, quæ peculiarem speciem constituat.

SECTIO IX.

Vtrum tempus sit per se quantitas peculiarem speciem à reliquis distinctam constituens.

I. Ratio dubitandi pro vtraq; parte. IN hac re etiam habemus dissentientes Aristotelis locos: nam in prædic. inter species quantitatis ponit tempus, vltimam sedem illi attribuens. In hoc autem loco. 5. Metaphysic. cap. 13. tempus sicut & motum numerat inter quanta per accidens: vnde sentit non constituere propriam speciẽ quantitatis. Rationes item pro vtraque parte possunt facile adduci. Nam quòd tẽpus sit quantitas propriè & per se, inde pro ari videtur, quòd tempus est ens reale, & per se extensum ac diuisibile: ergo per se quantum: ergo per quantitatem distinctæ speciei à reliquis; nam extensio motus diuersæ rationis est ab omni alia extensione. Antecedens patet, quia tempus per se, & essentialiter requirit extensionem: in hoc enim differt ab omni alia duratione permanente, seu indiuisibili: vnde de intrinseca ratione temporis est, vt partes eius non sint simul, habeantque propria indiuisibilia instantia, quibus continuentur: est ergo tẽpus per se extensum, & consequenter, per se quantum. In contrarium vero est, quia tempus nõ est aliud quam duratio motus: ergo si motus nõ est per se quantus, vt ostensum est, nec tempus erit per se quantum: & consequenter, nec propriam speciem quantitatis constituet.

Prima sententia affirmans.

II. PRopter hæc diuersæ sunt sententiæ. Prima, simpliciter constituit tempus in propria quadam specie quantitatis: & in hac sententia explicanda sunt duo modi diuersi. Nam quidam A aiunt, tam tempus, quam motũ esse species quantitatis distinctas, tum inter se, tum etiam à reliquis propter argumentum superioris sectione, factum, quod alia videatur extensio motus ab extensione temporis, & è conuerso, cum crescente vna, minuatur alia, & è contrario. Sed hæc sententia hoc modo exposita probari non potest: nam hæc multiplicatio specierum quantitatis, nec in Aristotele habet fundamentum vllum, neque in re ipsa. Nam tempus non est nisi duratio motus: duratio autem vniuscuiusque rei non est aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa re, seu ab existentia talis rei: ergo superuacaneum est in vna & eadem re duas fingere quantitates specie distincta: vnam qua res ipsa, aliam qua extendatur eius duratio. Alioqui, quoniam actio & passio ratione distinguuntur & inter se, & fortasse etiam à motu, & vnaquæque suam extensionem, seu successionem habet, vnicuique propriam quantitatem tribuere oportebit, vel potius B duas, alteram quæ extendat actionem, alteram circa durationem eius, & sic de cæteris, quod superuacaneum est. Et præterea faciunt cõtra hanc explicationem omnia quæ contra sequentem dicemus.

Alius ergo modus explicandi hanc sententiã est, motum esse quantum non per se, sed per tempus: tempus autem esse quantitatem, qua motus ipse extenditur, & formaliter fit quantus: ideòque tempus ipsum per se constituere propriam speciem quantitatis. Et hic modus videtur magis consentaneus Aristoteli in Prædicam. quando vbi numerans actionem & motum inter quã ta per accidens, rationem reddit, quia fiunt quan ta per tempus. III.

Improbatur dicta sententia.

NIhil ominus tamen hæc sententia hoc etiam modo exposita, probari non potest. Primò quidem, quia in superiori sectione ostendimus in motu nullam esse quantitatem propriam, qua fiat quantum: ergo non potest tempus esse huiusmodi quantitas. Secundo, quia tempus non C est nisi duratio motus: nullius autem rei duratio est quantitas eius, quia in re non est aliud ab existentia eius; secundum rationem autem ad summum concipi potest, vt quædam proprietas eius, quæ talis est, qualis est existentia quam constituit: nam si existentia sit permanẽs, etiam duratio; si verò existentia sit successiua, & continua similiter duratio: ergo nulla duratio est specialis quantitas rei durantis. Vnde argumentor tertio, nam si in motu est aliqua propria quantificatio (vt sic dicam) maxime successio continua: nam hæc videtur extensio maxime propria motus: sed hanc extensionem non habet motus à tempore, quin potius tempus à motu, quatenus illa duo, vt distincta concipiuntur: ergo tempus neque est quantitas motus, neque est per se quantum, sed per accidens, multo maiori ratione, quam motus: nam si tempus non extendit motum, sed potius extenditur ad extensionem motus, & motus solum est quantus per accidens, à fortiori etiam tempus. Minor propositio: cætera enim omnia clara sunt: est expresse Aristotelis in hoc capitu. 13. libri 5. Metaphysicorum, vbi IV.

con-

concludit tempus & motum esse quanta per accidens, quia motus est quantus ratione magnitudinis: tempus autem ratione motus. Et ratio quam ibi indicat, est optima in illis verbis: [Hæc autem quanta & continua a dicuntur, eo quod illa diuisibilia sunt, quorum hæ sunt passiones. Tēpus ergo est quædam passio motus, & cū illo proportionē habet; vnde quia motus successiue fit ideo duratio eius est successiua, & tēpus dicitur: habet ergo tēpus successionem ex motu, & nō è côuerso. Quod etiam declarari potest ex definitione tēporis tradita ab Aristotele. 4. Physic. vbi ait esse [Numerum motus secundum prius & posterius. Ex qua oēs colligunt prius & posterius i tēpore sumi ex priori & posteriori in motu.

Aristotel.

Secunda Sententia distinctione vtens.

V. Est ergo secunda sententia distinguens quantitatem, vel sub ratione mensuræ, vel sub propria & essentiali ratione quantitatis. Priori modo, ait, tempus esse speciem quantitatis, & ideo numeratum esse ab Aristotele in Prædicamentis. Posteriori autem modo negat esse speciē quātitatis, aut per se quantum, prout Aristoteles loquitur in 5. Metaphysica. Et hæc est communis sententia Commentatoris, Diui Thomæ, & aliorum interpretum. 5. Metaphysic. & in lib. etiam Prædicam. Quæ quidem distinctio inuenta est ad côciliandа aliquo modo dicta Aristotelis. Ex de posteriori quidem parte huius sniæ nobis dubium non est. circa priorem verò est aduertendū, dictos autores nō loqui de mensura passiuè sumpta, seu mensurabili, sed de mensura actiuè se mensurante. De qua est vlterius aduertendum, quod licet in omni motu sit propria & intrinseca duratio, quia omnis motus circumscriptus quouis alio, habet per se & intrinsecè suam durationem, nihilominus nō quælibet duratio cuiusuis motus, est commodara mensura actiua durationis, vel motus: quia duratio (vt tunc supponimus ex his, quæ dicemus circa prædicamentū Quando) non est propria mensura actiua eius rei cuius est duratio, quia neq; est notior illa, neque habet illa quid mensuret, nisi se ipsam: nulla autem res potest esse sui ipsius mensura. Tempus ergo, quod mensura motus dicitur, non est mensura eius motus cuius est intrinseca duratio sed aliorum, vt tempus, quod est in motu solis est quidem mensura aliorum motuum, nō tamē ipsiusmet motus solis, nisi fortasse quatenus p vnā partem illius motus mensuramus totum: vbi iā est in re distinctio inter mensuram & mēsuratū si tamen aliquam certā partem illius motus mensurare velimus, necessario vtēdum nobis est alio motu. Igitur hæc ratio mensuræ secundum quā dicitur tempus pertinere ad quantitatem, est ratio mensuræ extrinsecæ, qua vnum motum per alium, seu per durationem eius mēsuramus. Ad hanc autem rationem mensuræ subeundam, nō quilibet (vt dicebam) accommodatus est motus, sed requiruntur aliquæ determinatæ côditiones, nimirum quòd sit vniformis, ac regularis, & notior; imò si de mensura secundum proximā aptitudinem loquamur, necessarium est, vt talis motus, licet in se côtinuus sit, per actum animę, seu (quod idem est) per institutionem humanam sit

Commentator. D. Thom.

A veluti diuisus in partes, & secūdum aliquam determinatam partem destinetur, vt per repetitionem eius ad mensurādum deseruiat, sicut nos in motu diurno solis diuidimus horam, diem, & annum. Quomodo dixit Aristoteles 4. Physicor. cap. 14. tempus secundum completam rationem suam pendere ab anima, quia illa numeratio, & institutio temporis sub hac ratione mēsuræ, omninò pēdet ex operatione mētis, est que, aut ens rationis, aut denominatio extrinseca. Atque de hoc tempore aperte loquitur Aristoteles, non solum in 4. Physicor. sed etiam in cap. de Quantit. vbi inter alia sic inquit, [Si quis assignet quanta sit actio, temporis definiet anni mensuram.]

Secunda sententia non probatur.

Ex his ergo manifestum videtur, impropriissimè dici tempus secundum eam rationem pertinere ad speciem quātitatis: quia illa ratio mēsuræ sumpta secundum completatam institutionem suam, non est ens reale intrinsecum rebus, sed côpletur per ens rationis, aut de nominatione B intrinsecam prouenientem ab actu animę, quæ, vt supra dictum est, ad nullum prædicamētum proprie pertinet, nedum ad prædicamētum quantitatis. Si vero illa ratio mensuræ sumatur secundum aptitudinem remotam, ratione cuius talis motus, vel duratio eius apta est assumi & institui in mensuram, sic etiam pertinere nō potest ad speciem quātitatis, quia in primis illa aptitudo etiam est per quādam denominationem, vel habitudinem ad actū mentis, quatenus talis motus potest esse medium ad cognoscēdas durationes aliorum, vel ad hoc munus destinari, quod totum est valde extrinsecum. Deinde, quia illa aptitudo, vt instruatur aliquid in rationē mensuræ non solum in quantitate per se, sed etiam in re quanta peraccidens inueniri potest. Nam cum mēsura debeat esse homogenea mēsurato, si res quæ mensuratur, solum est quanta per accidens, & vt talis mensuratur, sufficiet ex parte mēsuræ quòd sit eodem modo quanta, vt possit ad munus mensurandi designari, si habeat alias conditiones requisitas, quæ ad rationem quātitatis, et C sunt valde accidentales, vt sunt vniformitas motus, aut velocitas. VI.

VII. Atque hæ rationes (vt hoc obiter notemus) etiam probant, motū ad durationem eius, prout habet rationem mensuræ passiuæ, seu prout mēsurabilis est, non posse certam aliquam speciem quantitatis constituere: ac proinde quamuis tēpus sub hac ratione sumatur (quod quidam volunt) non esse speciem quantitatis. Primò, quia illa mensurabilitas est solū denominatio quædam in ordine ad rationem, quatenus res est cognoscibilis per tale medium, seu per côparationem ad extrinsecam mensuram. Secundò, quia fundamentum quod ex parte rei supponitur, vt sit tali modo mensurabilis, se cognoscibilis, non est semper, quòd sit per se quantitas, sed sufficit quòd sit res quanta per accidens, vel etiam quòd aliquo modo imitetur quantitatē. Sic enim Aristoteles supra ait albedinem, prout quanta est, mensurari superficie. Imò ad huiusmodi mēsurabilitatem sufficit, vt secundum proportionem vel imitationem quandam ad modum quantitatis

tis concipiatur Nam etiam grauitas mensurabilis est, sic enim pondera, etiam instituuntur ad mensurandum,& tamen non sunt quantitates per se,sed potius ad qualitatem spectant:sic ergo tempus, vel duratio,quamuis sub ratione mensuræ actiuæ,aut mensurabil consideretur,ad species quantitatis per se non pertinet.

Tempus non est peculiaris species quantitatis,

VIII. SVperest ergo vt dicamus,tempus non esse peculiarem speciem quantitatis. Quam sententiam re vera intendût antiqui expositores,in 5. Metaph.nam quod addiderunt de ratione mensuræ,solum fuit,vt aliquo modo explicarent sententiam Aristotelis in Dialectica,cap.de Quantit.vbi Caietanus eandem sententiam satis indicat,neque ab ea discrepat Soncin.5. Metaph. q. 24. Quamuis addat tempus sub ratione quantitatis discretæ esse aliquo modo quantitatem per se eo quod in definitione temporis ponatur,quòd sit numerus,sed hoc non rectè dictum est, quia tempus non est simpliciter numerus,qui sit quãtitas discreta: agimus enim de tempore cõtinuo, de quo locutus est Arist. An verò sit aliquod tempus discretum infra dicemus in dispu. de durationib. Tempus autem continuum non est numerus simpliciter, sed numerus partium eiusdem continui,qui in re tantum est numerus in potẽtia,actu verò solum per animę operationem,aut numerationem. Non est ergo tempus quantitas per se discreta;ꝙ verò neque etiã sit species per se quantitatis continuæ,satis probant argumenta facta contra duas priores sententias, nec plura adiungere oportet.

IX. Neque obstat sententia Aristotelis in Prædicament.nam illam vel emendasse,vel declarasse videtur in Metaphys. In Dialectica enim non exactè naturas rerum inuestigabat; & ideo plures species quantitatis numerauit iuxta vulgarem loquendi modũ,quæ verè ac essentialiter quantitates non sunt.

X. Neque item obstat,quòd in tempore sint propriæ partes,& propria continuatiua indiuisibilia,quæ vocantur instantia. Nam præterquam quòd hæc sola ratione distinguuntur à partibus & indiuisibilibus quæ sunt in motu, non habẽt per se propriam extensionem,sed ex motu illam participant:& ideò habere nõ potest tempus extensionem, aut magis realem, aut magis per se, quam habeat motus.

Satisfit præcipuo fundamento contrarię sententię,

XI. AD illam verò rationem,quæ est potissimum fundamentum contrariæ sententiæ,scilicèt quòd aliter variatur extensio temporis,quã motus,cum in celeri motu parua sit extensio temporis,& magna motus;& in motu tardo è conuerso; dicendum est duplex esse tempus, ad quod potest motus comparari. vnum est extrinsecum aliud intrinsecum Prius est duratio motus cęli respectu aliorum motuum, & de hoc est verum, id quod assumitur,unde verò solum concluditur

A extensionem, vel durationem vnius motus esse distinctam ab extẽsione, vel duratione alterius. Tempus intrinsecum,est duratio propria & intrinseca in vnoquoque motu successiuo inuenta quæ dupliciter etiam considerari potest. Primò, absolutè & secundum realem entitatem suam, & partium suarum compositionem & vnionẽ; seu continuationem:& hoc modo falsum est,minus temporis esse in motu celeri eiusdem mobilis per idem spatium,quam in motu tardo, quia re vera tot sũt partes durationis in vno,quot in alio,& ęqualis sunt latitudinis, vt patet in calefactione; vt octo celeri,aut tarda. Alio modo pôt considerari illa duratio motus per comparationem,& quasi coexistentiam ad successionẽ imaginariam,quam nos vt infinitã apprehendimus & hoc modo duratio quæ est in motu celeri per æquale spatium est minor,& in motu tardo maior,quia coexistit,& quasi replet (vt ita dicam) maiorem, vel minorem partem illius temporis imaginarij Hoc verò non ideò est,quia duratio motus aliam habeat extensionem,aut successionem ab ipso motu:sed quia sicut partes motus celeris quodammodo sunt inter se magis vnitæ,& quasi condensatę (vt sic dicam) ita etiam partes durationis eius proportionaliter quasi comprimũtur,& propterea minorem partem illius temporis imaginarij consumant. — *Duplex tempus necessario distinguendum,*

B

XII. Hinc verò potius inferre licet, extensionem temporis sequi,nostro modo concipiendi,& imitari successionem motus ac modum illius. Sicut enim substantia materialis ex quantitate continua habet replere & occupare spatiũ locale imaginatium, quod vero eadem quantitas repleat maius vel minus spatium,non prouenit ex sola quantitate, nudè considerata, sed sub tali modo condensationis,vel rarefactionis:ita motus successiuus ex sua reali duratione, & successione habet,ꝙ occupet (vt sic dicam)& repleat tempus illud imaginarium, quòd vero idem motus eandem realem durationem habens, maiorem, vel minorem partem illius temporis consumat, nõ prouenit ex latitudine motus absolutè sumpta, sed cum tali modo velocitatis,vel tarditatis. Vnde,sicut extensio quæ est in ipso vbi,seu in præsentia locali, prouenit ex magnitudine, & est quanta per accidens ratione illius: ita extensio quę est in intrinseca duratione motus,prouenit & est quanta per accidens ratione ipsius motus, vel potius ratione illius magnitudinis,vel latitudinis,vnde habet ipse motus,quòd sit etiam quãtus per accidens.

C

XIII. Ex his ergo omnibus concluditur,omnẽ quãtitatem continuam,ac per se,esse permanentem nam omne successiuum continuum,aut est motus,aut tempus,sub motu cõprehendendo actionem & passionem,quas etiam contingit continuè & successiuè fieri: imo quoties motus est successiuus & continuus, in eo coniunguntur actio & passio successiua, & continua: tamen quantum ad præsentem quæstionẽ attinet, hæc sub motu comprehenduntur;vel quia eadem est de illis ratio,cum solum distinguantur à motu ratione & respectu quodam;vel certè, quia motus & passio cũ proportione sumpta idem sunt, actio verò proportionaliter respondet passioni. Vnde non satis consequenter loquuntur, qui — *Omnis quãtitas continua p se,est permanens, nulla successiua.*

motum

A motum dicunt esse per se quātum, passionem verò & actionem transeuntem vocant quāta per accidens, cum tamen eadem ratio continuationis & successionis in his omnib inueniatur. Melius ergo, magisque consequenter dicitur, excluso motu a ratione q̄titatis per se, excludi ētactionē & passionē: & cōsequenter etiā tempus, ac denique omne continuum successiuum: nam præter hæc nullū aliud excogitari potest. Relinquitur ergo vt nulla sit per se q̄titas nisi permanēs, cuius tantum sunt tres species supra numeratæ, linea, superficies, & corpus: igitur hæ tm̄ sunt ꝓpriæ ac veræ species continuæ quantitatis.

DISPVTATIO XLI.

De quantitate discreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis, & proprietatibus eius.

POstquàm dictum est de quantitate cōtinua, dicendum sequitur de discreta: de qua peculiaris est difficultas propter minorem vnitatem quam in se videtur habere. Ex declaratione autem huius partis facile constabit quod sit genus summu huius prædicamenti: & quænam genera vel species sub illo agnoscenda sint: ac denique facile etiam patebit quomodo quantitati conueniant proprietates, quæ illi solent attribui. Quoniam verò vnitas quantitatiua seu numeralis principium est quātitatis discretæ, ideo dicendum prius à nobis esset de huiusmodi vnitate, nisi in Dispu. 3. sect. 9. ad conferendam vnitatem transcendentalem cū quantitatiua, hanc explicuissemus. His ergo suppositis, quæ ibi dicta sunt, de ipso numero seu q̄titate discreta tractandum superest.

B

SECTIO I.

Vtrum quantitas discreta sit propria species quantitatis.

Rationes ad partem negantem.

I. RAtio dubitandi est, quia quod non est per se ens, non est per se quantitas; sed quantitas discreta non est per se ens: ergo neq; est per se quantitas: quod autē non est per se quantitas, non potest esse species quātitatis, ens enim quod in decē prædicamēta diuiditur, est ens per se, nā entia per accidēs sicut definitionē nō habēt, ita nec genera aut species, nec in prędicamētis collocantur, ergo. Probatur minor principalis argumenti, in qua est tota difficultas, quia siue cōsideres subiectū numeri seu res numeratas, siue formā seu rationē formalem quæ numerū, vt numerus, est, cōstituere potest, in neutro inuenitur vnitas sufficiēs cōstituendū ens per se. Prior pars videtur per se euidens, quia tale subiectum si remotè cōsideretur, constat ex substātijs integris, interdū numero, interdū specie differētibus, quæ nullo modo cōponūt ens ꝑ se vnum. Si autem proximè tale subiectum consideretur, constat ex pluribus quātitatibus, quæ licèt singulæ in se continuæ sint, tamen inter se nec cōtinuitatem, nec aliam vnionem talem habent: ergo nullo modo possunt constituere subiectum per se vnum. Et hinc probatur altera pars quia in huiusmodi subiecto, vel potius aggregato subiectorum, nullum potest esse formale accidēs ꝑ se vnum vnitate vera ac reali: quia vel esset vnum vnitate simplicitatis: & hoc nō, quia vna entitas simplex nō potest esse in subiectis ita distinctis: vel esset vnum vnitate compositionis: sed hoc etiam dici nō potest, quia sicut inter subiecta illa nulla est vnio vel compositio realis, ita nihil est in eis, aut aliquo eorum quod cum alijs habeat realem vnionem: & consequenter nihil est quod realem compositionem facere possit.

II. Euasio. Dices fortasse ex Aristotele in prædicamentis capit. de Quantit. esse inter vnitates numeri quędam ordinem, quatenus vna est prima, alia secūda, alia tertia, ratione cuius priores vnitates cōparantur ad vltimam vt indeterminatum ad determinatum, & è contrario vltima vnitas dicitur comparari ad cæteras per modum formæ, 8. Metaph. capi. 3. & 6. & hoc satis esse ad componendum ens per se vnum in genere quantitatis. Aristo. Occluditur. B quia non est in rebus omnibus ęqualis exigenda vnitas, Contra hoc obstat primo, quia sola vnitas ordinis nō sufficit ad constituendum ens per se & prædicamentale, vt patet in exercitu & similibus. Secundo magis adhuc obstat, quòd neque hæc vnitas re ipsa reperitur in numero, sed solum apprehensione aut numeratione nostra: nam si ternarium hominum secundum se consideres in nulla eorum est prima vnitas, secunda, aut tertia: nulla enim ratio talis ordinis potest inter eos assignari: ille ergo ordo si quis est solum est rationis: ergo non sufficit ad vnitatem realem, quam reale accidens requirit.

III. Tertio est præcipuum argumentum, quia tātum abest vt numerus constituatur per aliquam vnionem suarum partium, vt potius requirat negationem talis vnionis, eamque negationem in sua essentiali ratione includat: quod est nouum argumentum ostendens numerum vt numerum non esset reale ens, neque veram quan-C titatem. Antecedens patet, quia de ratione numeri est actualis diuisio, & discretio vnitatum: sed actualis diuisio includit negationem vnionis, vt constat ex supra dictis de vnitate & multitudine in Disputa. 3. & ex definitione Aristotelis dicentis, quantitatem discretam esse, [cuius partes non copulantur termino communi.] Consequentia verò probatur, tum quia reale ens aut quantitas non potest negatione constitui. & præsertim negatione vnionis realis, cum vnum, quod simplex non est, non nisi ex vnione possit consurgere: tum etiam, quià contra rationem quantitatis est quòd sit actu diuisa, cum de ratione eius sit quòd sit diuisibilis, nam quod actu est diuisum, iam, vt sic diuisibile non est: ergo vt sic non erit quantitas, sed erunt quantitates.

IIII. Vnde tandem argumentor quartò quia multitudo transcendens seu aliorum entium, neque est aliquid per se vnum, neque constituit aliquam speciem in entibus: ergo nec multitudo quantitatum constituit aliquam speciem per se vnam in genere quantitatis; sed quantitas discreta non

si ratio illa abstractè sumatur, non est propria quantitas, sed pertinet etiam ad qualitatem, & ad formam substantialem, & in his non habet rationem vnitatis transcendentalis ex eo præcisè quòd perficit subiectum, nisi adiungatur ratio in diuisionis. Si verò consideretur illa ratio vt peculiari modo conuenit quantitati, sic vix pōt cōcipi, quòd quantitas continua perficiat subiectū in se sine comparatione ad partes, cum formalis perfectio eius consistat in aliqua extensione partium, vt supra declaratum est, & multo minus potest intelligi vnitas quantitatiua sine comparatione ad partes, cum illa vnitas vt talis est, non sit simplex, sed resultans ex vnione vel copulatione talium partium. Verius ergo dicitur, vnitatē quātitatiuam nihil esse, præter ipsam quantitatem continuam vel indiuisam.

Secunda suppositio seu assertio.

IX. Numerus quid addat rebus numeratis.

HINC sumo secundo vt certum, licèt numerus, qui est quantitas discreta, in rebus sit tamen non addere ipsis rebus numeratis aliquod accidens in re distinctum ab illis, collectiue sumptis. Prior pars per se nota est, quia omnis realis multitudo, in rebus est: numerus autem est realis multitudo, cum realibus vnitatibus consurgat; ergo. Item hic numerus consurgit ex diuisione quantitatis continuæ, vt dicitur 3. Physi. cap. 6 & 7. Vnde lib. 3. Metaphys. cap. 2. & lib. 6. cap. 1. ostendit Aristoteles entia mathematica, inter quæ numeri computantur, non esse a rebus naturalibus separata. Ac denique 2. de Anima cap. 6. & lib. 3. c. 1. inter sensibilia communia ponitur numerus. Est ergo numerus in rebus ipsis quantis & sensibilibus. Vnde Plato in Sophista, numerum ait computandum esse inter ea quæ in rebus sunt.

X. Nec minus certa videtur mihi altera pars, quā quam nonnulli Thomistæ de illa dubitare videātur: eam verò docent Gabriel, Marsilius, & alij supra citati: & Maior in 1. dist. 24. q. 2. & planè colligitur ex Aristotele 10. Metaphys. capit. 3. vbi ait numerum esse multitudinem vnitatum. Sumitur etiam ex illo 3. Physicor. quod numerus consurgit ex diuisione continui, nam ex diuisione non resultat aliqua entitas præter intrinsecos terminos singularum partium. Vnde 3. Physi. cap. 7. tex. 68. ait idem Aristoteles, numerum esse plures, aliquos vel vnitates. Et similiter 10. Metaph. cap. 9. text. 20. dicit, [numerum esse multa vna.] Et libro 8. cap. 3. text. 10. ait, [Aut numerus vnū non est, sed veluti cumulus, aut si sit, dicendum est quidnam illud sit, quod efficit vnum ex multis:] sentiens non fieri vnum nisi per vltimā vnitatem, quæ non sumitur nisi in ordine ad rationem. Præterea hinc confici potest prima ratio: nā sicut quantitas continua intelligitur esse vnus præcisè ex indiuisione, ita quantitas discreta intelligitur esse numerus præcise ex diuisione singularium partium continuarum, quæ diuisio supra terminos singularū quantitatum, solū addit negationem termini communis: ergo numerus vt sic non addit accidens reale & positiuū vltra vnitates seu quantitates singularum vnitatum.

Gabr. Marsil.

Secundo, quia singulæ vnitates non addunt rem aliquam singulis quātitatibus: ergo nec to-A tus numerus addit rem aliquam omnibus vnitatibus simul sumptis. Antecedens probatum est supra. Consequentia verò est euidens, tum quia positis vnitatibus, & quacūque re alia ablata vel per intellectum, vel per diuinam potentiam, nō potest non esse numerus: tum etiam, quia ita cōparatur numerus propriè dictus ad vnitates quātitatiuas, sicut quælibet multitudo rerum ad vnitates transcendentales: tum denique, quia illa res addita, vel esset vna omnino & eadem in omnibus vnitatibus simul sumptis, & in singulis earum: vel esset tantum vna collectione, aliquid ponens in singulis vnitatibus. Primum est plane impossibile: quo modo enim vna entitas simplex potest esse in subiectis realiter distinctis ac distantibus & nullo modo vnitis? Secundū verò repugnat priori suppositioni: nam si in singulis vnitatibus ponit numerus rem aliquam ab eius quantitate, & ab omni entitate aliarum vnitatū distinctā: ergo illa entitas pertinet ad rationem talis vnitatis vltra quantitatem, quod falsum esse probatum est.

Tandem cōfirmatur, quia eadem vnitas apta est componere binarium, ternarium, & quemlibet numerum in infinitum: ergo vel est apta per se ipsam sine additione vlla: & hoc est quod intendimus: nam hinc planè fit, numerum nihil addere supra vnitates simul sumptas: vel est apta vnaquæque vnitas ad componendum numerū per aliquid ei additum & sic ad singulos numeros componendos indigebit peculiari addito distinctæ rationis: quod est satis absurdum: alioqui deberent illæ entitates in infinitum multiplicari. Et sequela patet, quia singuli numeri censentur diuersarum rationum. Simile argumentum est, quòd numerus non solum potest componi ex vnitatibus simplicibus, sed etiam ex alijs numeris, quatenus vnusquisque est vnus numerus, vt datur binarius ternariorum, &c. nemo autem finget huiusmodi numerum addere aliquid rei supra alios numeros simul sumptos: aliàs cum hæc veluti reflexio & compositio in infinitum abire possit, etiam additio rerum esset infinita: ergo nec numerus ex simplicibus vnitatibus constans addit aliquid illis. XII.

XIII. Aliqui autores contrarii indicantes explicantur. Capreol. Soncin.

Contra hanc verò partem opinari videntur Capreolus in 1. dist. 24. quæst. 1. conclu. 1. & Soncin. 10 Metaph. quæstio. 11 citantque varia loca Diui Thomæ, scilicet 1 par. quæst. 30. art. 3. & in 1. dist. 24. quæstio. 1. art. 3. & quodlib. 10. articulo 1 & quæstio. 9. de potentia articu. 3. Veruntamen hi autores si attentè legantur, non sentiunt ternarium v. g. addere aliquod accidens realiter distinctū supra vnitates omnes vt vnitates sunt & simul sumptas, neque ad hoc suadendum in hoc sensu vllam afferunt rationem probabilem, cui respondere necesse sit. Sed ideo dicunt numerum quantitatiuum addere aliquid rebus numeratis, quia putant singulas vnitates quantitatiuas addere aliquid rei quæ sic est vna quod tantum verum est comparando hanc vnitatem ad substantiam, cui additur quantitas indiuisa, vt per eam fiat hoc modo vna, & ita diximus explicandum esse D. Thomam, quidquid alij sentiant. Quod verò vltra hanc quantitatem aliqua alia res positiua necessaria sit in singulis vnitatibus, improbabile est.

Tertia

Tertia assertio.

XIIII. HInc vlterius colligo, & addo tertio, numerum supra singulas quantitates continuas & vnitates simul sumptas non addere aliquem modum realem, sed in re ipsa praecise consistere in collectione tot vnitatum. Hoc etiã sumo ex Aristot. & Commentatore locis citatis. Et videtur mihi aequè efficaciter probari rõnibus factis in superiori assertione: nã illę probant numerũ non solum non addere supra vnitates simul sumptas rem realiter distinctam, sed neque etiam modum realem ex natura rei distinctum. Quia vel ille modus separari potest ab vnitatibus simul existentibus, vel non. Si separabilis non est, sine fundamento fingitur distinctus in re, vt patet ex supra dictis de distinctionibus in communi. Si verò separari potest, ponamus separari: at verò tunc duae vnitates existentes non minus essent binarius, quam modo: ergo signum est binarium non constitui per modum illum ex natura rei distinctum. Idemque argumentum aequè efficax fiet per separationem aut praecisionem intellectus: nam si praecisio tali modo intelligitur binarius existens si duae vnitates existant: ergo signum est nõ constitui formaliter per illum modum, nam praecisio formali constitutiuo, non potest intelligi res constituta. Item explicari non potest in quo subiecto sit ille modus, quia non põt esse in sola aliqua vnitate, quia non est maior ratio de vna quàm de aliis. Nec potest esse in omnibus simul, nam vel esset totus in singulis: & hoc est impossibile, vt per se notum est: vel esset partim in singulis: & hoc etiam facile improbatur ex dictis, quia iam in singulis vnitatibus aliquid reale & ex natura rei distinctum adderetur supra quantitatem continuam & indiuisam, quod falsum esse ostensum est.

In quo cõsistat ratio formalis numeri.

XV. Et declaratur deinde in hunc modum: nam si numerus dicit specialem modum realem partialiter existentem in singulis vnitatibus, interrogo, si sit vna tantum vnitas in rerum natura; an in illa sit ille partialis modus vel illi addatur quando fit altera vnitas. Neutrum enim potest cum probabilitate dici. Primum patet, tum quia quotiescunque vnum compositum resultat ex multis per peculiarem modum compositionis, destructo altero extremo omnino tollitur ille modus, vt inductione constat in omni compositione siue per veram vnionem, siue per quamcũque habitudinem: ergo idem erit in praesenti, si compositio numeri fit per specialem modum. Tum etiã, quia si in rerũ natura sit vnum tm̃ corpus, fingi nõ põt quid in illo sit in ordine ad componendum numerum praeter eius quantitatẽ indiuisam: aptitudo enim vel ad diuisionem, vel ad componendũ numerum, nihil est praeter quãtitatẽ. Altera verò pars facile probatur, nam si vnum corpus tm̃ rerum natura, ex eo praecise quòd aliud fiat, consurgit binarius, & tñ ex eo solũ quod illud fiat, nihil rei additur alteri corpori, nisi fortasse relatio similitudinis, aut aequalitatis, quae impertinens est ad rationem numeri. Tandem inductione põt facile ostendi, nullum esse talem modũ realem additũ vnitatibus simul sumptis ad componendum numerũ, quia neq; est vnio aliqua realis neq; ordo, neq; situs, neq; aliquid huiusmodi, quia oia haec

A sunt accidentalia ad numerũ constituendum, nihilq; vltra requiri praeter existentiam vnitatum.

Quarta assertio, & propria quaestionis resolutio.

XVI. QVarto tandem videtur planè ex dictis colligi numerũ in re ipsa spectatum non esse propriam & peculiarẽ speciem entis, vel accidentis, quia in re non est ens aut accidens, sed collectio entium seu accidentium. Nihilominus tamẽ prout a nobis concipitur per modum vnius, dici põt habere aliquam vnitatem sufficientẽ, vt de illo tãquã de vna specie entis loquamur, & sub tali denominatione in praedicamento quantitatis collocetur. Prior pars est manifesta ex dictis, quia duae quantitates duorum corporum duo accidentia sunt, & non vnicum: & binarius numerus nihil rei addit illis duabus quantitatibus, vt ostensum est: ergo in rebus illis nihil est, quod verè sit vnũ ens, aut vnum accidens à parte rei: ipsa enim vnitatum collectio in re non est vna speciali vnitate reali, sed sola collectione, seu (quod idem est) coexistentia vnitatum. Hanc etiam partem conuincunt argumẽta in principio sectionis proposita.

B

XVII. Altera vero pars conclusionis posita est ad explicandum cõem modum loquendi de numero, quãtitate discreta, ne ab illo omnino recedamus; in his enim rebus quãuis saepe cũ paucis sentire necesse sit, oportet loqui tam multis. Potest autẽ, in primis ea pars ex eo cõfirmari, quòd quantitas discreta, vt sic est obiectũ cuiusdam scientiae Mathematicae, scilicet Arithmeticae: obiectũ autem scientiae sumatur vt aliquid vnũ, de quo passiones demonstrãtur: ergo concipitur à nobis numerus vt habens aliquo modo vnã essentiam & speciem. Praeterea nos concipimus singulos numeros vt constitutos ex tot vnitatibus, & non pluribus, neque paucioribus, eisque attribuimus suas proprietates, vt si talis numerus sit impar, quòd non sit diuisibilis in duas partes aequales, & alias huiusmodi: ergo in ordine ad conceptionem nostram habet numerus aliquam vnitatem ratione cuius potest denominari vna quantitas. Deinde declarari hoc potest ex D. Tho. 7. Metaphys. lect. 17. litera F. vbi distinguens ea quae sunt vnum simpliciter, vel secundum quid, in priori ordine collocat numerum: subdit vero numerum habere vnitatem suam nõ ex sola multitudine seu coaceruatione vnitatum sed cũ aliquo ordine. Quod amplius exponens lib. 8. lect. 13. litera L. & M. ait numerũ esse per se vnũ in quantũ vltima vnitas dat ei speciem & vnitatem. At vero constat vnitates alicuius numeri secundũ se non habere ordinẽ realem inter se neque in eis aliquam esse vltimã vel primã: ergo oportet vt haec sumantur aliquo modo in ordine ad conceptionem nostram.

C

XVIII. Dices, ergo numerus vt numerus, & vt aliquid vnum, est ens rationis, & non ens, & consequẽter non poterit dici quantitas realis. Item ergo numerus nõ erit actu numerus, nisi quando actu numeratur; quod est plane falsum, quia numerans non facit numerum, sed cognoscit illum. Vnde non solum intellectus, sed etiam sensus numerũ cognoscit, cũ tamẽ sensus nõ faciat entia rationis. Ad hoc aliqui non verentur absolutè concedere vtramque sequelam, ut intelligere licet ex iis, quae

Obiectionibus aliquot satisfit.

Ca-

Capreolus refert ex Aureolo in 1.dist.24.q.4.art. 1.in argum.4.loco factis contra primam conclusionem.& ex Scoto in argum.contr.5.conclus.Nā licet multitudo vnitatum, vt multitudo, à parte rei sit, tamen vt habens aliquam unitatem per se, secundum aliquem ordinem vel constitutionem, non est nisi per intellectum,& dependēter ab intellectu. Vnde quantitas discreta licèt sit realis quantum ad multitudinem substractam, quantū verò ad formalitatē numeri, quæ se habeat ut per se vna, solum est per denominationem ex conceptione mentis, neque sub ea ratione cadit sub sensum, sed solum ut plurium rerum collectio.

XIX. Secundò uerò responderi potest, numerum ut sic non dicere aliquid actu numeratum, sed numerabile:& sub ea ratione non pendere ab actuali animæ numeratione, sed solum dicere fundamentum, quod est in ipsis vnitatib. vt sub tali numero concipiantur, vel vt tali modo numerabiles sint. Hanc verò numerabilitatem existimant aliqui esse modum, aut rationem formalem realem in unitatibus ipsis existentem, ratione cuius dici possit numerus habere in rebus vnitatem realem ac per se absque vllo ordine ad animam. Re tamē vera illa numerabilitas præter fundamentum plurium quantitatum inter se divisarum tantum est denominatio quædam à facultate animæ potentis numerare seu mensurare multitudinem vnitatum, vel eas per modum unius numeri cōcipere. Quod non obscure docuit Aristoteles 4. Physic. tex.131.c.14.dum ait, [Si id quod numerare dēr, esse non potest, nec numerabile quicquam esse posse.] Igitur ratione illius numerabilitatis nō habet numerus maiorem unitatem realem, quàm ex se habeat ratione plurium quantitatum. Quia illa extrinseca denominatio, nec vnitatem realem ei confert, ut per se notum est, neq; illam in eo supponit, cum possit mens ea, quæ in se plura sunt, per modum vnius concipere, & multa, vt multa numerare seu mensurare. Confert tamen illa habitudo seu denominatio aptitudinalis. etsi connotet ordinem, ad facultatem animæ, ut numerus, & vt numerus dicatur esse in rebus, quando actu nō numeratur seu cogitatur. Atque hic modus vnitatis sufficit, ut de numero quatenus talis est, possit esse scientia arithmeticæ, quæ quidem non considerat in numero formalem vnitatem eius, qualis & quata sit: hoc enim metaphysico relinquit: nec ēt considerat an habeat veram & realem essentiā quod etiam est munus metaphysici; sed considerat proportiones quasdam inter ipsos numeros, quæ, prout in rebus sunt, nō requirunt in eis propriam unitatem, sed potius discretionem, & multitudinem. Prout verò sub vnam scientiam cadūt sufficit, vt per modum vnius singuli numeri concipiantur,& inter se conferantur.

Ad rationes dubitandi

XX. Argumenta igitur priori loco facta in principio sectionis rectè probant, in quantitate discreta, prout in rebus ipsis existit, non esse ueram ac propriam vnitatē realem & per se: & existimo quoad hanc partem non posse habere conuenientem solutionem. Neque contra hoc procedunt argumenta secundo loco facta. Aristotel. enim numerauit quantitatem discretam, inter species quantitatis, non quia in re hēat ueram vnitatem, sed quia in re habet suū modū extēsionis seu multiplicationis,& cōiter concipitur per modū vnius habentis suam definitionem, & proprietates: quod satis est, ut in prædicamentali cō ordinatione constituatur. Neq; enim omnia, quæ in prædicamentis collocantur, habent in rebus propriam ac per se unitatem. Quodque nihil aliud Arist. intenderit, ex alijs eius locis, quos supra citauimus, constare potest. Ad rationem concedimus, formalem rōnem, & proprietates quantitatis cōuenire suo mō quantitati discretæ, ita tamen, ut veram vnitatem realem in ea non requirant. Nam extensio huius quantitatis solum est multiplicatio quædā vnitatum: multiplicatio autem ut sic requirit vnitatem realem inter ea quæ multiplicantur. Item diuisibilitas huius quantitatis non est in ordine ad realē separationem eorum, quæ in re vnum erant, sed in ordine ad designationem mentis, quæ separare & diuidere potest vnitates, ex quibus numerum coalescere intelligebat. Rursus æqualitas vel inæqualitas inter numeros, prout est proprietas quātitatis, non est vna aliqua relatio, quæ in toto vno numero inueniatur respectu alterius, sed est ipsa multitudo vnitatum prout in vno numero est maior vel minor, quā in alio. Quomodo etiam aceruus tritic aut lapidum potest esse æqualis aut inæqualis alteri. Præterea, quamuis numerus propriè sit finitus, tamen hæc etiam dominatio aut proprietas nō requirit vnitatem realē, sed solum denitam multitudinem vnitatū. Vnde aliter etiā magnitudo finita dicitur quā multitudo: magnitudo enim est finita, quia in re ipsa clauditur extremo termino uel vno vel pluribus: numerus autem nō hēt in re aliquē designatum terminum, nā partes eius non hēnt in re ordinē aut positionem; tamen in ordine ad mentem semper habet vltimam vnitatem, qua finitur eius numeratio. Denique, etsi ratio mensuræ propriissime conuenlat numero: tamen illa proprietas, ut supra dixi, magis est rationis quàm realis: ideoque non requirit in numero veram vnitatem realem.

SECTIO II.

Vtrum quantitas discreta in rebus spiritualibus inueniatur.

1. EX resolutione præcedentis quæstionis facile potest hęc expediri, quam latissimè aliqui auctores tractant, suntq; in ea diuersæ sententiæ.

Prima opinio affirmans.

PArtem enim affirmantem defendunt late Marsil.in 1.q.17 at.3.& 2.Greg.in 1.dist.24.q.1.ar.3.& idem tenuit ibi Aureol.: ut refert Capreol.& ibi.Maior, Ocham,& Gabr. quam etiam insinuat Richar.in 1.d.19.ar.3.q.3.ad 4.& d.24.art.3.q.1.& clarius art.2.q.1. Fauetque huic sententiæ Augu. 2.lib.de liber. arbi.c.16. ubi ex professo probat, numerum intelligibile quid esse, & in omnibus rebus reperiri. Damasc. etiam lib.3.de fide ca.8. numerum inquit esse in omnibus rebus, quæ inter se differunt. Vnde concludit, duas Christi naturas ad quantitatem discretam pertinere. Fauet etiam huic sententiæ communis modus loquēdi, dicimus

Marsil. Aureol. Maior. Gab. August. Damasc.

dicimus enim tantum esse numerũ angelorũ, & esse maiorem uel minorem numero hominum. Fauet denique definitio numeri, quam Arist. ponit 10. Metaph. in prin. nimirũ [quod sit multitudo numerabilis vnitate:] sed quaternarius angelorũ est vera multitudo finita, & mensurabilis vnitate, nã eandem proportionẽ seruat illa multitudo ad suã vnitatem quam multitudo corporum ad suam.

III. Et confirmatur vltimo, quia omnis ratio extensionis discretæ, & similiter omnis ratio vnitatis, quæ reperitur in numero rerum corporaliũ, reperitur etiam in numero rerum spũalium: illa enim extensione solum est diuisio vnius ab alio: vnitas vero est numerabilitas vsque ad talem vnitatem, quæ vt vltima in tali numero concipitur: & in his duobus formalis ratio numeri consistere videtur. Quòd vero singulæ vnitates in se sint continuæ, extensæ, ac diuisibiles, uidetur materiale quid ad rationem numeri: quia vnitates non componunt numerum vt diuisibiles, sed vt indiuisibiles. Vnde sicut tria grana tritici non minus componunt numerum ternarium, quam tria ingentia corpora: ita tria puncta separata non minus componunt ternarium quam tria grana tritici: pari ergo modo tres angeli, & quælibet alia tria entia component verum ternarium, cum sint species quantitatis discretæ. Vnde de illo ternario possunt omnia demonstrari, quæ de ternario quãtitatiuo Mathematici demonstrat: & idem est de oĩ alio numero.

Secunda sententia negans.

IIII. D. Thom. Capreol. Deza. AEgid. Soncin. Verum contraria sententia communis est in schola D. Thomæ, quã ipse docet 1. p. q. 3. ar. 3. Et in 1. d. 24. q. 1. art. 3. & q. 9. de potent. art. 7. & opusc. 48. Capreol. in 1. d. 24. q. 1. & ibidem Deca. Aegidius, & alij, Soncin. 10. Metaph. q. 13. Iauel. lib. 8. q. 11. Et sine dubio Aristo. vbicunque agit de numero seu quantitate discreta, solis rebus materialibus illam attribuit: & ideo dicit 3. Physic. c. 6. & 7. numerum consurgere ex diuisione quanti cõtinui. Et 2. de anim. c. 6. inter sensibilia communia numerum ponit: & ubicunque agit de sciẽtijs Mathematicis, docet quantitatem esse obiectum eius, & non abstrahere a materia secundum rem, sed tantum secundum abstractionem mentis, vt patet 3. Metaph. c. 2. & 3. Physic. tex. 4 t. & notat Cõmentator 5. Metaph. comm. 2. Et fundamentum

Fundamẽtũ præcedentis sententiæ. huius sententiæ est, quia in rebus spiritualib. nulla est uera quantitas: in hoc enim maximè differunt à rebus corporalibus quod quãtitate carent. Item ac præcipuè, quia unum transcendens vt sic non spectat ad prædicamentum quantitatis, neq; ad aliquod spãle prædicamentum, cum sit passio conuertibilis cum ente: ergo nec multitudo, quatenus ex unitatibus transcendentalibus consurgit, pertinet ad prædicamentum quantitatis: nam etiam multitudo est æquè transcendens ad omnia entia, & cum proportione respondet vnitati. Præterea, quia sicut vnum transcendens non addit enti nisi negationem: ita multitudo constans ex unitatibus transcendentalibus, vt sic, solum addit pluribus entitatibus negationem, qua vnum dicitur non esse aliud, in qua distinctio seu diuisio entitatiua consistit: ergo non magis constituit aliquam speciem entis multitudo transcendentalis, quàm vnitas transcendentalis: unò eo minus potest constituere, quò uera vnitatis ratio minus potest in multitudine ut sic reperiri. Denique si Theologicè argumentemur, in tribus personis diuinis non reperitur talis ratio ternarij numeri, quæ possit dici quantitas discreta, vt omnes fatemur: idque non prouenit ex infinitate singularum: hæc enim est impertinens ad rationem numeri: nã licet illæ infinitæ sint in pfectione, numerus tamen earum finitus est. Vnde etiam de illo ternario possunt ostendi omnia, quæ arithmetici de ternario demonstrant. ergo si ille ternarius nõ pertinet ad quãtitatem discretam, solum est quia vnitas vniuscuiusque personæ non est quantitatiua, sed transcendentalis: quæ ratio in omnibus rebus spiritualibus locum habet.

Resolutio.

V. Hæc verò controuersia uidetur ferè de modo loquendi, nam in re constat, si quantitatis nomine significetur moles corporea sic nõ posse attribui numero rerum spiritualium. Si uerò quis mordicus contendat, nomine quantitatis discretæ tantum significari quamcunque rerum multitudinem, facile defendet quantitatem discretam in angelis reperiri. Qui vero sic loquuntur, in primis abutuntur voce quantitatis: cum hæc vox absolute dicta in vsu omnium Philosophorum molem corpoream significet: ideoque nullus Philosophus absolute concedet esse quantitatem in angelis: at uero cum additur illa differentia discreta, non censetur esse conditio diminuens rationem quantitatis, sed sumitur potius, vt specificans, seu diuersificãs vnitatem eius. Igitur, propriè loquendo, non magis potest rebus spiritualibus attribui quantitas discreta, quam quantitas absolutè. Deinde etiam admisso illo usu talis vocis, falso dicitur quantitatem discretam sic acceptam, id est multitudinem, vt sic, pertinere ad aliquod determinatum genus prædicamentale: hoc enim rectè conuincunt argumenta posterioris sententiæ. Nam multitudo vt sic, non habet veram vnitatem, neq; est ens, sed entia, vt supra disputa. 4. tractatum est: eo vero modo, quo habet aliquam rationem vnitatis, non determinatur ad aliquod prædicamentum, sed vagatur per omnia, non vt reale accidens, quod cæteris omnibus inesse potest, sed vt attributum quoddam negatiuum, seu negationem includens. Et non vt vniuocum, sed vt analogum, æquè ac vnum transcendens: nam si vnũ non est vniuocum, quo modo multitudo erit vniuoca?

VI. Quocirca absolute dicendum est, numerũ propriè sumptum pro quantitate discreta non inueniri extra res quantas & materiales. Non possumus autem negare, si in numero solum consideremus id, quod est rationis, nempe intellectualem numerationem, vel numerabilitatem, & quendam ordinem vnitatum, inter quas prima & vltima censeantur, & sic numerum, vt quid vnum concipiamus: quoad hæc (inquam) omnia numerum æque reperiri aut considerari posse in angelis, ac in lapidibus. Veruntamen, cum illa consideratio præcisa, denominatio quædam rationis sit, non sufficit illa sola, ut talis numerus in prædicamento quantitatis constituatur, nam quantitas

quantitas discreta non censetur realis quantitas ob illam considerationẽ, sunt denominationem rationis præcise sumptam, sed vt fundatam in vera & reali quantitate singularum vnitatũ Quod potest in hunc modum declarari. Nam ratio formalis quantitatis in communi est extẽsio corporea, quam nos per impenetrabilitatem declarauimus; quantitas ergo discreta non collocatur sub quantitate, nisi quatenus hãc rationem participat in suis vnitatibus: in eis ergo talem discretionem requirit, quæ non solum distinctionem, & disiunctionem entitatiuam, sed etiam separationẽ localem seu impenetrabilitatem inter eas efficiat ex natura sua. Quo fit (vt hoc obiter notemus) materiam & formam, & accidentia omnia quæ in eodem sunt composito, & eadem quantitate extenduntur, non componere proprium numerum, qui pertineat ad quãtitatem discretã: quod magis in sequentibus lectionibus declarabitur. Et per hęc satisfactum est rationibus prioris sententiæ.

SECTIO. III.

Vtrum oratio sit vera species quantitatis,

Resolutio.

I. *Quid nomine orationis intelligatur.*

HAEC et quæstio ex dictis resoluta est dicendum est enim orationem nõ esse veram & realem speciem quantitatis. Nomine enim orationis hic intelligimus quancunque articulatam vocem pluribus syllabis constantem, non enim necesse est vt pluribus dictionibus seu terminis constet, quomodo solent dialectici nomẽ orationis interpretari. In huiusmodi autẽ voce multa possunt considerari, ex quibus talis vox aut dictio artificiose componitur, ac profertur. In quibus omnibus, nihil reperietur quod per se pertineat ad aliquam speciem quantitatis: ergo neque tota oratio ex eis composita potest propriam aliquam speciem quantitatis constituere. Antecedens probatur, nam in primis oratio, & quælibet eius syllaba est sonus quidam, qui per se non pertinet ad quantitatem, sed est qualitas quædam. Deinde, in eo sono proferendo aut perficiendo intercedit quidam motus, & consequẽter successio aliqua & mora temporis: nihil autem horum pertinet per se ad quantitatem, vt ex dictis in superiori disputatione constat, vbi ostendimus motum & tempus non esse per se quantitates continuas: in oratione autem quanuis tota dictio motu ac tempore discreto proferatur, singulæ tamen syllabæ continuis moris & mutationibus successiuis fiunt; ergo singulæ syllabæ non sunt quãtitates per se, sed quantæ per accidens, sicut quilibet alius continuus motus, & tempus eius. Vnde licet vna syllaba sit longa & altera breuis, atq; ita fint tempore mensurabiles, inde solũ fit, eas esse aliquo modo quanta saltem per accidens ad modum aliorũ motuum.

II. Denique potest in oratione cõsiderari tota dictio, vt ex pluribus syllabis, certo ordine, certisq; morulis composita: & vt sic nihil propriũ habet A quod ad veram speciem realẽ quantitatis spectet. Primum, quidem quia illa non est vera & realis compositio, sed numeratio quædam & discreta successio, ostendimus autem quantitatem discretam vt sic non habere veram ac realem vnitatẽ quantitatis. Deinde, quia si vnaquæque syllaba non potest ex omnibus coalescere peculiaris species quantitatis discretæ: ostensum est enim superiori sectione, quantitatem discretam constare debere ex quantitatibus cõtinuis, & consequenter ea quæ sunt quanta per accidens, per se non componere quantitatem discretam, sed tantum ratione quantitatis continuæ, à qua talis res habet quod quanta sit. Preterea, quia eo modo quo ex pluribus syllabis componi potest quantitas discreta, intra genus quantitatis, nõ potest esse alia ab specie numeri, qualis erit, v.g. binari⁹, aut ternarius syllabarum: nam id quod addit dictio artificiose composita, nimirum, quod illæ syllabæ tali ordine proferantur, vt prima sit breuis, secũda longa, vel aliquid huiusmodi; hoc (inquam) totũ nihil refert ad rationem quantitatis, sed est ex B humana quadam institutione vel vsu ita proferẽdi hanc vel illã dictionẽ vt apta sit ad hoc vel illud significandũ ex humana etiam impositione, vel vt comodus proferatur, aut iucundius audiatur. Hæc autẽ humana institutio nihil addit numero syllabarum, nisi relationẽ rationis prioris & posterioris, aut extrinsecã denominationem talis mensuræ aut mensurati. Igitur oratio prout est quid artificiosum ex his omnibus consurgẽs non est propria ac peculiaris species quãtitatis: Imo neque est vnum aliquod ens reale ac per se ad aliquod prædicamẽtum spectans, sed ens per accidẽs, partim ex multis rebus aut motibus, partim ex relationibus, & ex humana institutione pẽdens. Atq; huic sententię fauet Arist. hoc loco 5. Metaph. vbi in recensendis quantitatibus nullã fecit mentionẽ orationis: vbi Albert. Magn. id sequitur, & Caiet. & alij in Prædicam. Quant. D. Thom. verò, Alens. Commen. omnino prætermittunt hanc speciem, sicut Aristoteles. *Aristot.* *D. Thom.*

Obiectio, eiusque solutio.

III. OBiectio tamẽ communis sumitur ex eodem Arist. c. de Quãtit. vbi orationẽ numerat inter species quãtitatis discretæ: & etiã ratione cõ C firmat, quia oratio ex propria ratione habet longitudinem ac breuitatem syllabarum quibus cõstat: vnde per illas intrinsece mensuratur. Ad quam obiectionem cõmunis respõsio est, orationẽ numerari inter species quantitatis sub ratione mensuræ consideratæ, quanquam secũdũ propriam essentiam quantitatis nõ sit peculiaris species. Quæ responsio in re admittit quod intendimus, tamen iam sæpe diximus, rationem mensuræ neque esse realem proprietatem, quę aliquam speciem rerum possit constituere, sub quacunq; ratione reali consideretur, neque etiam esse proprietatem solius quantitatis per se, sed conuenire etiam quantis per accidens. Addo præterea, in oratione non inueniri peculiarem rationem mẽsuræ, sed coniungi mensuram temporis & numeri cum certo ordine ab hominibus definito ad illam mensurandam. Et ita, vel ibi non est peculiaris mensura per se, sed congregatio plurium mensu-

mensurarum, vel si ex illis efficitur mensura aliquo modo vna, solum est secundum rationem, non secundum aliquam distinctā ac realem speciem alicuius accidentis. Igitur, vt sæpe dixi, Aristoteles in prædicamentis, & in recensendis illis speciebus secutus tunc fuit vulgarem loquēdi modum, & magis receptam opinionem, vt ibi Albertus, & Commentator 5. Metaphy. commen. 18. notarunt. Nec ratio sumpta ex mēsuris syllabarum est alicuius momenti, quia inde solum fit, in qualibet syllaba esse intrinsecam moram, quæ non est nisi quoddam intrinsecū tempus extrinseco tempore mensurabile. Vnde ex hac parte neque est quantitas per se, neque differt essentialiter a tempore: aliunde verò includit multa quæ neque efficiunt ens per se, vnum, neque omnia ad rationem quantitatis pertinēt, vt declaratum est.

SECTIO IIII.

Qualis sit coordinatio generum & specierum quantitatis.

I. RESolutio etiam huius quæstionis ex dictis in hac & præcedenti disputatione breuiter colligi potest. Primò enim constat quantitatem per se ac completam esse genus summum huius prædicamenti; cuius communem rationem seu descriptionem in prima sectione præcedentis disputationis cum Aristotele declarauimus. Diuiditur autem immediatè ac sufficienter quantitas in continuam & discretam; inter has enim est prima & maxima diuersitas quæ in hoc genere excogitari potest. Est etiam sufficiens, quia contradictoriam oppositionem includit.

Sit ne quantitas genus ad continuam & discretam.

II. ILlud verò difficile est iuxta superius dicta quo modo possit hæc diuisio esse generis in species, si quantitas discreta non est per se & realiter vna quantitas. Nam quod non est per se & realiter vnum ens, simpliciter non est ens: ergo quod non est per se & realiter vna quantitas, simpliciter non est quantitas; ergo non potest quantitas vt verum genus contrahi ad tale membrum. Et confirmatur ex dicto simili, nam ens non diuiditur vniuocè per vnum & multa: ergo nec quantitas diuiditur vt genus per continuam & discretam. Posset ergo quis dicere quātitatem in rigore sumptam pro vera quantitate reali non esse genus, sed analogum quoddam ad continuam & discretam, tanquam ad quàntitatem vnam, vnitate rei vel rationis. Iuxta quam sententiam dici posset consequenter, Aristotelē in hoc lib. 5. Metaph. non tradere solum vniuocas acceptiones seu diuisiones singulorum prædicamentorum, sed etiam analogas acceptiones earum vocum quibus prædicamenta singula significantur. Quod satis constat, tum ex intentione

A ne eius in toto lib. 5. Metaphysicæ, tū ex discursu singulorum capitum; in omnibus enim declarat analogas significationes variarum vocum, vt in principio huius operis in Aristotelico indice annotauimus. Quod ergo in cap. 13. explicando significationis quanti numeret côtinuum & discretum, non est sufficiens argumentum quod illa sit partitio generis in species.

III. Ex dialectica verò minus efficax argumentū sumi potest, quia, vt sæpe dixi, ibi non numerat species iuxta rei veritatem, sed iuxta vulgarem loquendi modum. Neque defuerunt autores graues & antiqui qui hunc dicendi modum insinuarint: nam Albertus in Prædic. Quantit. significat numerum secundum veram essentiam quātitatis non esse speciem eius, sed collocari ibi sub ratione mensuræ: a qua sententia nō multum discrepat D. Thomas opusc. 48. tract. 3. cap. 1. & 2. & ex modernis Fonseca lib. 5. Metaphys. cap. 7. quæst. 5. sect. 2. ait, numerum reuera non habere locum in prædicamento quantitatis tanquā verum genus aut speciem, sed quia se habet ad modum generis vel speciei: & commodius ac vtilius ita tractatur ac consideratur, ideo sub quan-
B titate diuidi vt speciem sub genere. Idemque repetit cap. 13. q. 4. per totam.

IIII. Et fortasse in re nihil hæc sententia discrepat a veritate; tamen, ne à communi & recepto modo loquendi recedamus, absolutè dicendum est, Prædicamentum quantitatis confici primò ex diuisione quantitatis in communi in cōtinuam & discretam: & has duas esse primas species subalternas contentas sub genere supremo. Ad hocque satis ex parte quantitatis discretæ (nam de alio membro nulla est difficultas) quòd in re habeat suum modum quantitatiuæ extensionis, distinctum ab illo qui est in quantitate continua, & quòd sub ea ratione habeat aliquem modum vnitatis, secundum quem possit a nobis concipi, & scientificè tractari ad modum vnius entis per se. Sic enim genera & species, quæ in prædicamētis collocantur, non habent realem vnitatem vt genera & species, & nihilominus ratione suarū essentiarum realium in prædicamentis collocantur. In accidentibus etiam, quæ imperfecta en-
C tia sunt, non semper requiritur propria & perfecta vnitas realis, sed interdum sufficit vnitas ordinis, vel secundum se, vel in ordine ad modum concipiendi nostrum, vt in aliquibus qualitatibus, & alijs prædicamentis ex discursu eorū quæ dicemus, constabit.

Quantitas continua vt genus subalternum diuiditur in lineam, superficiem, & corpus, vt in species vltimas.

V. SEcundò diuiditur quantitas continua in lineam, superficiem, & corpus. De quorum mēbrorum distinctione & sufficientia satis in superioribus dictum est. Nec dubitari potest, quin hæc sit diuisio generis in species, iuxta superius dicta. Dubitari autem potest, an hę sint vltimæ species huius præpicamenti secundum hanc subordinationem. Etratio dubitandi esse

potest

potest, quia interdum solent sub his membris variæ species numerari, nẽpe sub linea quod pedalis sit, aut bipedalis, bicubita, vel tricubita; circularis aut recta; bas.n. vt species distinctas videtur distinguere D. Thomas 1. p. quæ. 7. art. 3. ad 2. & 1. 2. quæst. 52. art. 1. Alij vero, ut Soto in prædicamẽ. quantit. distinguunt de quantitate sub propria & essentiali ratione eius, aut sub ratione mensuræ, & priori modo aiunt has esse species vltimas quãtitatis: posteriori autem modo esse species subalternas, & subdiuidi posse iuxta varias rationes mẽsurę. Quod posset facile sustineri, si p has species mensuræ non intelligerentur aliquæ species reales, sed intentionales, seu per extrinsecam denominationem ex humana impositione. At verò simpliciter loquendo de speciebus realibus q̃titatis, dicendum est, illas esse species vltimas quãtitatis continuæ: quæ est communis sententia, & sumi potest ex D. Tho. quæst. 9 de potentia artic. 7. & 5. Metaph. lect. 8. liter. C. & lect. 15. liter. B. & C. Ex qua sumitur ratio a priori, nam cum essentialis rõ quantitatis consistat in extensione, quę à nobis per diuisibilitatem explicatur, non potest essentialiter contrahi nisi per modos extensionis aut diuisibilitatis essentialiter diuersos: in varijs autem lineis non possunt inueniri aut cogitari tales modi extensionis aut diuisibilitatis essentialiter diuersi: semper enim est extensio aut diuisibilitas tantum in partes lõgitudinis. Quod verò hæ partes, si proportionales sint, maiores sint vel minores, vel quod sint plures, vel pauciores, si sint æquales, accidentarium est quantitati continuæ, vt per se constat, & idem proportionaliter est in superficie & corpore.

VI. Vnde omnes diuisiones, quæ his attribuuntur planè sunt accidẽtales, vt quod lineã sit recta, aut circularis, nam illi duo modi pertinent ad prædicamentum qualitatis: cuius apertum signum est quòd eadẽ linea potest ex recta fieri circularis, & è conuerso. Similiter quòd linea sit tantæ vel tantæ longitudinis, accidentarium est: sicut etiam accidit igni quod sit maioris vel minoris magnitudinis. Vnde ex qualibet maiori lineã possunt fieri plures minores, & econuerso quælibet minores cõtinuari põt & vnam componere, quæ homogenea erit secundum omnes partes, sunt ergo omnes lineę eiusdem speciei. Cuius etiam signum est quòd omnia puncta inter se sunt eiusdem speciei nulla enim essentialis differentiæ rõ in eis potest assignari: ergo omnes partes lineæ continuabiles punctis suis etiam eiusdem speciei, quia hæc seruant inter se proportionem: sed quælibet linea q̃tum est ex se, est continuabilis puncto alteri lineę ergo sunt omnes eiusdem specie. Et inde rursus potest idem concludi simili argumento de superficiebus: quia quęlibet superficies sunt ex se cõtinuabiles lineã: idemque proportionaliter est de corpore. Dico autem [quantũ est ex se,] quia quantitates rerum naturalium sæpe non possunt continuari, id tamen prouenit ex subiecto, & accidẽtarium est quantitati secundum se.

VII. *Linea infinita eiusdẽ generis esset & speciei.* Sed vrgebit aliquis, ergo etiamsi daretur lineá infinita (& idem est de superficie & corpore) illa esset eiusdem speciei cum alijs finitis. Consequẽs est falsum: ergo. Sequela patet, quia etiam in illa linea omnia puncta essent eiusdem rõnis, & quę libet pars separata ab illa, esset linea finita & cõtinuabilis alijs. Falsitas autem consequentis patet, quia linea infinita iuxta probabilem sententiam inuoluit in se repugnantiam. Respondetur cõcedendo sequelam, vt omnes docent: idque attigit D. Thom. 1. p. quæst. 85. art. 8. ad 2. Soncin. 5. Metaph. quæst. 15. qui citat Auicennã libr. 2. suæ Metaphysicæ, & Arist. 6. Topicor. dicentem q licet linea esse infinita, adhuc illi conuenire definitio lineę. Quocirca ex ui essentialis rõnis lineæ nõ potest concludi quod repugnet dari actu infinitam an verò alijs de causis repugnet, & quæ nam illę sint, in libr. Physicorum, & de Cœlo, ex professo disputatur. *D Thom. S. Auicennam.*

VIII. *Illatio ex dictis.* Vltimò ex dictis colligitur in hac serie & coordinatione tãtum inueniri vnum genus supremũ & aliud intermediũ, & tres species vltimas. Quod si verum est, cõsiderando res secundum se quantitatem non esse genus ad discretam & cõtinuam, fiet consequenter, in hoc genere accidentium tantum esse vnum genus immediatè sub se continens tres species vltimas, quod aliquibus videtur magnum inconueniens, quia inter genus supremũ & speciem vltimã debet esse aliquod genus subalternum. Sed non video ex quo principio hoc sit simpliciter necessarium, nam cum hæc genera & species abstrahantur secundum cõuenientias seu similitudines rerũ, cur fieri nõ potest vt tres species inter se habeant unicam conuenientiã genericã, & ab alijs generibus primò distinctam? itaque ex terminis nõ video in hoc repugnantiam, neque inconueniens vllum. Tamẽ quia aliunde supponimus abstrahi posse conuenientiam à quantitate continua & discreta, sufficientem ad prædicamẽtalẽ coordinationem cõstituendã, ideo genus in quo ceteræ species conueniunt, nõ summum, sed subalternum censetur.

Tertia diuisio quantitatis discretæ in suas species.

IX. Tertiò diuiditur quantitas discreta seu numerus in varias numerorum species. Per quam diuisionem perficitur alia series & coordinatio huius prædicamenti. Circa quam diuisionem nõ nulla quæ leuioris momẽti sunt inquiri possunt. Primum est an omnes numeri inequales in vnitatibus differant specie in hoc prędicamento. Et ratio dubij esse potest, quia solum differunt secundum magis & minus in eodẽ genere extensionis. Cur enim in lineis nõ est distinctio secundum speciem, quod sit bicubita, vel tricubita: & in numeris est essentialis differentia q sit binarius vel ternarius. Secundo, quia alias vel nulla erit in mundo species numeri præter unam tantum, illã nimirum q̃ cõsurgit ex omnibus vnitatibus quantitatiuis in mũdo existẽtibus uel certè quælibet vnitas simul componet quam plurimas rerũ species, vtrumque aũt videtur inconueniens. Imò illud etiam sequitur, quod una species componatur ex alijs completis, & sub eodem genere contentis. *An omnes numeri differentes, essentialiter differant.*

X. *Numerus species est subalterna.* Nihilominus tam Arithmetici, quàm Philosophi omnes de illis numeris, ut de specieb. distinctis loquũtur, vñ eo modo quo supponimus numerum esse speciem quantitatis, consequenter dicendum est, non esse speciem vltimã, sed subalternã. & omnes numeros inæquales in multitudine

vnitatum esse specie diuersos. Nam de omnibus ita dicendũ est, vel de nullo: quia non est maior rõ quorundam quam aliorum: nullus autem hactenus dixit omnes numeros esse eiusdẽ speciei. Rõ autem distinctionis esse videtur, quia additio vnitatis formaliter diuersificat extensionem seu diuisibilitatem numeri. Cuius signum est, quia ex pari facit impare, & è conuerso. Item hinc fit, vt vnus numerus sit diuisibilis in duas partes æquales, & non alius. Et unus tãtum in vnitates, alius etiam in numeros: alius partim in vnitatem partim in numerum. Et similes proprietates variæ, ac proportiones, considerãtur in numeris ab Arithmetico. Propter hæc ergo formalior distinctio cẽsetur esse inter numeros inæquales, quam inter æquales: cum ergo hi numero differant, illi meritò censentur specie differre.

XI. Si quis autem has rationes, & quæ in cõtrariũ hebant, attentè consideret, facile intelliget, totam hanc numerorum compositionem & specificationem, ac distinctionem, nõ esse sine ordine ad rõnem. Ex quo non parum confirmatur doctrina superius tradita in Sect. 1. Atque hoc modo facile soluuntur priores rationes: nam diuersi numeri in suo modo extẽsionis & diuisibilitatis non tm̃ differunt secundum magis & minus, sed etiam secundum diuersam rationẽ extensionis seu numerabilitatis: quod non ita contingit in linea bicubita, vel tricubita: hæc enim numeratio omnino illi accidit quatenus quantitas continua est. Denique, in ordine ad rõnem non est inconueniens eandẽ unitatẽ componere plures numerorũ species. Atque hoc etiam modo intelligi facile potest esse in rebus numeros plures, vel specie vel numero distinctos, etsi à parte rei nõ sit maior vnio inter vnitates vnius numeri inter se, quàm cum vnitatibus alterius. Et simili ratione non dicitur propriè vna species numeri componi ex alijs, formaliter loquendo, sed tantum materialiter. Quomodo dixit Aristoteles 5. Metaph. c. 14. [Senarium non esse bis tria, sed semel sex.]

Quomodo vltima unitas dicatur forma numeri.

XII. Atque hinc facile expeditur alia dubitatio, quæ ad hunc locum spectat, an & quomodo vltima vnitas dicatur forma numeri: quæ fusè ac seriò disputatur à multis autoribus, ac si esset res alicuius momenti, cum tamẽ solum in nominibus, & in quadã metaphorica locutione posita sit. Qua quidẽ locutione usus est D. Thomas 8. Metaphysi. circa tex. 10 & 16 pro illa pugnant Thomistæ, Capreolus in 1. dist. 24. quæst. 1. concl. 5. & Iauell. 8 Metaphysic. quæst. 10. & Soncin. 10. Metaphysi. quæsti. 6. quãuis Soncin. mediam quãdam & probabiliorem viam teneat explicandi locutionem illam. Alij verò illam impugnant, vt Aureol. apud Capreol. suprà & Maior eadẽ dist. 24. quæstio. 1. Sed breuiter dicendam est, vltimam vnitatem nõ dici formam numeri eò quod ĩn rebus ipsis sit aliqua vnitas prima vel vltima, vel aliquis realis ordo inter illas vnitates: quod rectè nerat & probat Soncinas, etiamsi Capreolus aliter sentire videatur in argumentorum solutionibus

D. Thom. Capreol. Iouell. Soncin. Aureol. Maior.

A Et patet breuiter, quia in rebus ipsis nõ potest esse ordo nisi uel perfectionis, vel situs, aut distãtiæ à cœlo, aut temporis, aut causalitatis vel naturæ. Sed omnes isti ordines sunt per accidẽs & impertinentes ad numeri compositionem, vt facile constabit discurrenti per singulos: ergo. Debet igitur necessariò id intelligi in ordine ad rationem, quę in singulis numeris cõcipit ordinem unitatũ, inter quas ea quæ est vltima, censetur numerum cõplere, & ab alijs illum distinguere, & ideo dicitur comparari ad illum vt formam eius.

In quo est secundo considerãdum, non fuisse D. Thomæ sensum, hanc esse formam propriè dictam, sed analogia & proportione quadam, quæ iam fere explicata est scilicet, quia forma est quæ complet rei essentiam, eamque ab alijs distinguit & in certo ordine & gradu quasi indiuisibiliter constituit: hęc autem omnia suo modo confert vltima unitas numero. Propter quod etiam Aristoteles dixit species rerum se habere sicut numeros. Vñ ẽt multitudo priorum unitatum videtur cõparari ad vltimã vt quid actuabile per illam. Ac tandem per additionem vel subtractionem vltime vnitatis mutatur species numeri: in his ergo omnibus assimilatur unitas vltima formæ, seu differentiæ vltimæ, quod satis est ad illam analogicã locutionem. Quam Iauellus & alij amplificãtes dicunt, si in ternario, v. g. consideretur integra ratio formalis cõsurgẽs ex trib. vnitatibus, illũ esse formam totius seu totalem: unitatem vero vltimã esse formam partis seu physicam: quæ omnia sub eadem proportionalitate admitti possunt. Ea tamen cum proprietate vel etiã cum realitate, seu reali compositione intelligere aut defedere ineptissimum mihi videtur: nam rationes Aureoli & aliorum, quas breuiter Soncinas congerit, & iam insinuatę sunt, cõtrarium apertè demõstrant, vel ex eo solum, quod in rebus nullus est ordo, nulla ue vnio aut compositio inter has vnitates potius quàm inter alias. Quare in hac re amplius immorari non oportet. XIII.

B

Alia dubitatio hic esse posset an numerus immediatè descẽdat ad oẽs species, vel p duas differentias immediatas diuidi possit, vt v. g. in parẽ & imparem. Multi enim attribuũt hoc diuisionẽ numero vt passionem eius: alij verò & fortasse probabilius existimant esse differẽtias diuisiuas. Sed cum hæc & similia pendeant plurimum ex habitudine ad rationem, facilè possunt uariæ differentiæ huiusmodi ac conuenientiæ excogitari. Sic etiam diuidi solent numeri in simplices & compositos, & alijs modis, qui à Mathematicis traduntur. XIIII. Diuisio numeri in parem & imparem qualis.

C

SECTIO V.

Quæ proprietates quantitati attribuantur.

De præsenti quæstione nihil fere tradit Aristoteles in hoc loco 5. Metaphysicæ: tñ in prædicamentis, capit. de quãti, tres illi proprietates attribuit, ex quib. duæ primę magis sunt negationes quædam, quàm positiuæ proprietates. I.

Quan-

Quantitatem non habere contrarium.

I. PRima est quòd quantitas non habet contrarium. Cuius ratio assignari hæc potest, quia contrarietas supponit specificam differentiam: est enim oppositio eorum quæ sub eodē genere maximè distant: at verò inter quantitates quæ specie differunt, non est contrarietas: quia non se expellunt ab eodem subiecto, sed potius ex natura rei necessariò debent esse coniunctæ: imo secūdum rem habēt talem subordinationem, ut vna sit al terius principium: quæ omnia pugnant cum vera contrarietate: Vñ nullius momenti est, si quis obijciat, diuisibile & indiuisibile secundum eandem rationem esse contraria: superficiem autem, & lineam opponi vt diuisibile & indiuisibile secundum latitudinem. Respondetur. n. diuisibile & indiuisibile formaliter sumpta non opponi nisi priuatiue: tem autem diuisibilem & indiuisibilē propriè nullo modo opponi, sed distingui specie, vel tanquam principium & principiatum. Inter quantitates ergo specie distinctas non est cōtrarietas: nec verò esse potest inter quantitates eiusdem speciei: quia propria contrarietas supponit distinctionem specificam, vt dictum est.

II. Obiectioni satisfit. Statim vero occurrit obiectio, nam augmentatio & diminutio sunt motus contrarij, ergo tendunt ad terminos cōtrarios: nam cōtrarietas motuū sumitur ex cōtrarietate terminorum: sed termini illorum motuū sunt quātitates eiusdem speciei, nimirū corpus maius vel minus: ergo inter q̄titates eiusdem speciei est cōtrarietas. Hanc fere obiectionem posuit Aristoteles cap. de Quant. dicens magnum, & paruum, quę ad quātitatem spectant, videri contraria: magnum enim & paruū videntur esse termini augmentationis & diminutionis. Et respondet, magnum & paruum nō opponi contrarie, sed relatiue: nam idem esse potest magnum & paruum respectu diuersorum. Et in idem fere redit quod hoc loco ait, magnum scilicet & paruum, maius & minus, lōgum & breue, & similia, nō esse per se quātitates sed affectiones quantitatis: quæ omnes reducuntur ad tertiā proprietatem statim declarādam de æqualitate & inæqualitate: nam omnes prædictæ relationes sub inæqualitate comprehenduntur.

III. Soto in Logica. Sed adhuc vrget argumentū factum, quia motus contrarij nō sunt ad relationes oppositas: ergo augmentatio & diminutio non tendunt ad magnā & paruam quantitatē vt relationes sunt: ergo tendunt ad illas vt sunt absolutę formæ cōtrariæ. Respondent aliqui, magnum & paruum posse considerari aut præcisè, vt ad quantitatem pertinent abstrahendo à substātia, aut prout sunt termini naturales substantię, præsertim viuentis cui à natura dati sunt certi termini augmenti & decrementi: & sub hac secunda rōne magnū & paruum esse terminos contrariorum motuum; & vt sic non pertinere ad quantitatem, sed potius reduci ad substantiam tanquā eius terminos. Sed non placet hęc responsio, tum quia non minus repugnat substantiæ habere cōtrarium quàm q̄titati: tum etiam quia licet substantia requirat maiorem vel minorem quantitatem, tamē motio ipsa ad q̄titatem tendere censetur: sicut, licèt substātia sit quæ postulat locum supernum & infernū, tamē motus sursum & deorsum ad loca ipsa. for-

2. de coim. tex. 41.

A maliter tendunt. Duo igitur dicēda videtur. Primum ad contrarietatem motuū non semper requiri propriam cōtrarietatem terminorum, sed sufficere latitudinem seu distantiam, rōne cuius, ad iuncto etiam modo tendēdi diuersorum motuū, quatenus videlicet terminus à quo vnius est terminus ad quem alterius motus, & e conuerso oritur contrarietas in ipso motu; sic enim motus locales cōtrarij sunt, quāuis in locis ipsis, nō sit alia propria contrarietas præter distantiam ac diuersitatē. Hoc igitur ipsum dici potest de augmētatione & diminutione.

IIII. Secūdo verò magis in particulari dr̄, augmētationem & diminutionē, si attente res cōsideretur magis opponi priuatiuè quam contrariè. In vtroque. n. ex hic motibus (vt latius i Philosophia traditur) duæ mutationes contunguntur: vna est acquisitio alicuius quantitatis ex vna parte, alia est amissio alicuius quantitatis per resolutionem, q̄ ex alia parte viuentis fit per reactionē contrarij. Et si contingat acquisitionem quantitatis fieri sine vlla deperditione vel cum minori, tūc dr̄ augmentatio: si verò accidat sola amissio quantitatis vel cum minori reparatione dr̄ diminutio. Si ergo in vtroque motu consideremus acquisitionē B alicuius quantitatis, non sunt sibi contrarij, etiā si per vnum maior, & per alium minor acquiratur, tū, qa hic potius habetur vnū esse viā ad aliū, & alterum perfectionē alterius, sicut calefactio i tensa & remissa; tū ēt, qa per se loquendo vtraque acquisitio, sufficeret ad augmētū, si aliunde amissio nō coniūgeretur. Amissio aūt quantitatis nō opponitur contrarie acquisitioni, sed priuatiuè: sicut corruptio generationi: qa ergo diminutio nō opponitur augmētationi nisi pp adiunctam amissionem maioris quātitatis, ideo non ēst propriè ibi contraria oppositioni, sed priuatiua.

Quantitatem non recipere magis nec minus.

V. SEcunda proprietas q̄titatis ab Arist. posita est q̄ nō recipiat magis neque minus, nimirum secundum intensionē: nam secundum extensionem clarum est, vnam quantitatē esse magis extensam quam aliam: intensiuè aūt accidere non potest. Cuius ratio solet assignari ex præcedente proprietate, quia intensio & remissio formæ solet prouenire ex admistione contrarij: & ideo cū q̄titas non habeat contrarium, neque intendi poterit, nec remitti. Sed rō non est vniuersalis, nā sæpe qualitas intendi potest quæ contrarium non habet, vt patet de lumine, scietia, visione, &c. Rō ergo reddi potest, vel ex eo q̄ quantitas consequitur materiā, vt propria passio eius; & ideo quod latitudinem intensiuam indiuisibilem habet entitatē, sicut ipsa materia: vel ex parte effectus formalis ad quem per se primo ordinatur q̄titas, q̄ est extensio partium substantiæ, ad quem effectū impertinens est intēsio, imò intelligi non posset quō circa talem effectum locum habeat. Quod optime declarant exempla Aristotelis, nam secluC sa maiori extēnsione, non potest intelligi magis & minus inter duo quanta, vt res pedalis non potest esse magis quanta, quam alia etiam pedalis: sicut vnus binarius non potest esse magis vel minus numerus quā alius binarius.

Ra, so obqu. non recipiat quā iter magis & minus

VI. Quāquā verò quantitas intēsionē vel remissionem non recipiat, quantitas verò cōtinua est ca-

Quantitas ca pax est códẽ sationis, & ctionis.

pax condensationis vel rarefactionis quã mutationẽ vocat D.Th. interdũ intẽsionẽ, vt patet in 1.2.q.52.ar.2.ad 1.& 2.2.q.24.art.5.ad 1. Verũtamen non est id intelligendum per proprietatẽ, sed per analogiam & imitationem: nam sicut intẽsio qualitatum fit sine additione vel simpliciter vel sine additione in noua parte subiecti iuxta varias opiniones, ita rarefactio fit sine additiõe nouæ quantitatis, præsertim iuxta opinionem Diui Thomæ, de qua postea dicendum est.

VII. Interrogationis respõdetur.

Sed inquires, cur Arist. non posuit hãc inter proprietates quantitatis, nimirum quod possit condensari, & rarefieri, sicut posuit inter proprietates qualitatis quod possit intendi & remitti. Respõdeo primo, Arist. nõ numerasse oẽs proprietates, vt ex dicendis patebit. Deinde, cõdensari & rarefieri nõ conuenire quantitati rõne sui, sed ratione naturalis substantiæ in qua inest: & iõ non numerari inter peculiares proprietates quantitatis. Nam quia ipsa quãtitas proximè fit susceptiua densitatis & raritatis, q̃ sunt qualitates quædam, non est alia proprietas ab ea: quæ respectu aliarũ qualitatum vel accidentium corporalium potest quantitati attribui, nimirum quod sit immediatum subiectum eorum: de qua paulo inferius dicam.

VIII. Aliter obijci potest contra hanc & præcedentẽ proprietatem, nam graue & leue sunt affectiones q̃titatis, teste Aristotele hoc lib. 5. Metaph. c. 13. sed graue & leue sunt propriè cõtraria, & intensionem ac remissionem recipiũt; ergo. Respõdetur negando antecedens, nam grauitas & leuitas sunt qualitates quædam: Aristoteles autem in eo loco, vt D. Thomas & omnes exponunt, illud exemplum adhibuit iuxtã opinionem quæ tunc circunferebatur, quod grauitas nil aliud sit quã multitudo superficierum.

Aequalitas & inæqualitas quomodo sit proprietas quantitatis.

IX. Tertia proprietas ab Aristotele assignata est æqualitas vel inæqualitas, quam dicit quãtitati maxime propriã, significans esse ita propriã quantitati, vt ratione eius aliæ res dicãtur æquales vel inæquales. Circa quã proprietatem primò ad-

Aequalis & inæqualis duplex consideratio.

uertendum est, æquale & inæquale duobus modis accipi posse. Primò secundũ proprietatẽ: secũdò per translationẽ. Priori modo dicũtur æquales duæ lineæ: posteriori modo dicũtur duo hoĩes æquales in scientia, aut in viribus corporis, imò & duæ diuinæ personæ dicuntur æquales in perfectione. Est .n. æqualitas cõuenientia q̃dam: cõueniẽtia autẽ inter quascunque res eiusdẽ rõnis interuenit per modũ cuiusdam vnitatis formalis, quæ in substãtia solet vocari identitas, in qualitate similitudo, in propria verò quãtitate æqualitas propriè sumpta: in alijs verò prædicamentis non habet peculiare nomen, sed retinet genericũ conuenientiæ, vel vnitatis specificæ. Quia verò hæc conuenientia aut disconuenientia inter quantitates notior nobis est, ideo translata est illa vox ad significandã quamcunque perfectam conuenientiam in perfectione, intensione, aut virtute. In præsenti ergo Aristoteles loquitur de æqualitate propriè sumpta: ita enim sunt assignandæ proprietates rebus in omni scientia. Quanquã si vniuersè loqui velimus, dicemus omnẽ æqualitatem cõsequi quã-

A titatem, sed cum proportione: nam æqualitas propria sequitur quantitatẽ propriè sumptam: æqualitas vero metaphorica consimilem quantitatem. Nam & est quantitas molis, quæ est propria quãtitas; & est quantitas perfectionis, seu virtutis, & ad eam consequitur æqualitas per translationem dicta: in tantum enim hoc nomen admittunt, in quantum per modum quantitatis concipiuntur aut nominantur.

X. Per quantitatem autem molis non est intelligẽda sola corporis magnitudo seu extẽsio, sed omnis dimensio corporea: nam omnis illa propriè quantitas dr̃, & secũdum omnem illam proprijssime dicuntur corpora æqualia vel inæqualia. Ac denique in mole corporea omnes illæ dimensiones includuntur. Sub quãtitate autem perfectionis intelligimus non solũ perfectionem substantiæ, sed ẽt qualitatum, siue in eis perfectio essendi siue virtus agendi cõsideretur, quæ dici solet quantitas virtutis, tamen sub quantitate perfectionis comprehẽditur. Atque hoc posteriori modo dicuntur æquales motus in velocitate: priori aũt modo dicentur æquales in extensione, nam velo-

B citatem habent ex perfectione, extẽsionem verò ex q̃titate. Similiter duo pondera dicuntur æqualia vel inæqualia rõne multitudinis secundum proprietatem: rõne verò intensionis secundum metaphorã: vt si magnus lapis dicatur æqualis in grauitate tribus aut quatuor minoribus, locutio videtur secundum proprietatẽ, quia illa æqualitas prouenit ex multiplicatione, seu extensione partium, quæ ad quantitatem spectat. At verò cũ aqua frigida dicitur ĩ leuitate inæqualis aquæ calidæ: nã per calefactionem aqua leuior fit, sic locutio est metaphorica, quia illa inæqualitas nõ prouenit ex multitudine vel extensione, sed ex intẽsione & remissione grauitatis.

XI. Quõ se habeat ad quãtitatẽ æqualitas & inæqualitas sumpta pro relatione.

Secundo obseruandũ est, æqualitatẽ & inæqualitatẽ duobus modis sumi: primo pro actuali & reali relatione, secũdo pro aptitudine proxima ad talem relationem. Priori modo non oportet, vt ad omnem quãtitatem æqualitas & inæqualitas sequantur. Nam si esset in mundo vnum tm̃ corpus, nulli esset æquale, vel inæquale: & si essent

C duo tm̃, illa aut essent solum æqualia, aut solum inæqualia, non tm̃ simul æqualia & inæqualia: nã hæc non possunt simul conuenire nisi respectu diuersorum. Sumpta ergo æqualitate pro actuali relatione, nõ necessariò conuenit quantitati. Nisi quis velit dicere omnem quantitatem necessariò habere partes: ideoque necessario ei conuenire inæqualitatem totius ac partis, & æqualitatẽ ac inæqualitatem diuersarum partium inter se. Quomodo aliqui putant tempus cum sit vnum tm̃, nõ habere aliud æquale, vel inæquale: in hoc verò totali tẽpore esse plura partialia, & inæqualia, vel æqualia: sic .n. dies est æqualis diei. & inæqualis horæ: Quod est probabiliter consideratum: quãquam de huiusmodi æqualitate vel inæqualitate partium eiusdẽ continui, vel totius ad partes an debeat censeri æqualitas realis, seu per relationem realẽ, vel rationis tantum, quæstio sit inferius tractanda. Et in tempore non solum potest æqualitas, vel inæqualitas illo modo considerari sed etiam respectu aliarum durationum, quæ in alijs motibus præter cælestem inueniuntur. Posteriori igitur modo, id est secundum aptitudi-

nem.

nem propriè ac per se conuenit quantitati æqualitatis vel inæqualitatis ratio: nam quantum est de se, omnis quantitas apta est esse vni æqualis, & alteri inæqualis.

XII. *Aequalitas & inæqualitas quid addant quantitati.* Vnde obiter intelligitur, hàc proprietatem in re nihil addere ipsi quantitati, neque esse modũ aliquem ex natura rei ab ipsa distinctum: nã quãtitas per se ipsam, ex eo præcisè quòd talem extensionem habet, secluso omni alio modo vel addito reali, apta est alteri esse æqualis vel inæqualis: solum ergo distinguitur ratione hæc proprietas, in quantum hæc æqualitas concipitur per modum cuiusdam aptitudinis ad talem relationem.

XIII. Vltimo est obseruandum non solum denominari ppriè æquales vel inæquales q̃titates ipsas, sed etiam res quæ per quãtitates extenduntur, & quantę efficiuntur, vt de põderibus supra dicebamus, quãtum ad extensionem vel multitudinem & idem est de temporibus vel de motibus, & de substantijs, figuris, & alijs huiusmodi. Verumtñ sicut hęc non sunt per se quanta, sed per quantitatem, ita totię quantitatis denominantnem æquales vel inæqualis accipiunt. Atque ita fit, vt hæc pprietas quatenus per se, ratione sui conuenire alicui potest, merito quantitati tribuatur. Solum video obijci posse de æqualitate quantitatis discretæ: illa enim est propria æqualitas, vel inæqualitas: & non semper conuenit ratione quantitatis molis seu extensionis: nam duo senarij angelorum tam propriè æquales sunt, sicut duo senarij lapidum. Sed ad hoc iam supra diximus, licet multitudo immaterialium rerum nõ sit propriè quantitas: tamen quantum ad modum vnitatis in ordine ad apprehensionem vel numerationem rationis omnino imitari quãtitatem discretam. Ac proinde mirum non est, quod secũdum eam rationem participet etiam denominationẽ æqualis vel inęqualis. Existimant autem multi, hàc ipsam denominationem quantitati discretæ attributam, non posse ex propria relatione reali aut ex eius fundamento sumi, tum quia non põt talis relatio esse in toto numero, neque in vna sola vnitate, neq; in singulis: tum etiã q̃a vnitas, q̃ supponit æqualitas, nõ est tam propria & realis in quantitate discreta, quàm in cõtinua, vt supra visum est, sed de hac re inferius videbimus.

Aliæ proprietates explicantur, præsertim esse finitam, vel infinitam.

XIIII. PRæter has proprietates tribuuntur aliæ quãtitati, nimirum esse diuisibilem vel infinitum respectu quantitatis continuę, vel in vnitates respectu discretę. Quam proprietatem disputatione præcedente satis explicuimus declarando definitionem quanti, & rationem formalem quanti tatis, cum qua immediatè est coniuncta hęc proprietas diuisibilitatis: & ideò fere nõ solet ab ea
Aristotel. distingui, sed p eã declarari, vt ibidẽ diximus. Rursus assignatur vt pprietas q̃titatis vt rationẽ mẽsuræ habeat vel habere possit. De qua satis supra diximus sect. 4. Præterea attribuitur q̃titati esse finitã vel infinitã, ex Arist. 1. Physic. tex. 15. & 3. Physic. c. 4. tex. 14. Quæ pprietas difficultatẽ habet ratione posterioris mẽbri, nam potius infinitas videtur repugnare q̃titati: nõ ergo finitũ vel

A infinitũ, sed infinitũ tm̃ secundũ extensionẽ erit proprietas quantitatis. Quod põt confirmari ex Arist. 5. Metaph. c. 13. dicente, de rõne numeri esse, se qđ sit multitudo finita, vt numerari possit: & de rõne magnitudinis quod possit sub mensurã cadere: quod est esse finitã. Vnde D. Tho. ibi lect. 15. ait, q̃ si eẽt multitudo infinita, nõ esset numerus; & longitudo infinita, non esset linea. Et 1. p. q. 7. art. 3. dicit, de ratione quanti cõtinui esse habere aliquam figuram, & consequenter esse finitũ, quia figura est quę termino vel terminis clauditur: cum ergo esse finitam per se consequatur ad omnẽ quãtitatem, immerito videtur illa proprietas sub dicta disiunctione assignari. D.Thom.

XV. *Esse finitam vel infinitã qualiter proprium quantitatis sit iuxta Scotũ.* Duobus ergo modis potest illud membrũ intelligi, scilicet de infinito in potẽtia, vel de infinito in actu. Priori modo intellexit hanc proprietatẽ Scotus. 2. Metaph. q. 6. & sic cessant obiectiones. In eo aũt sensu nõ dẽret illa pprietas sub disiunctione assignari, sed copulatiuè, nã esse actu finitã & potentia infinitã, simul cõueniũt quantitati. Respõderi tñ põt, illã particulã sub disiunctione esse positam, aut ad indicãdũ, illa membra nõ in eodẽ, sed diuersis sensibus sumi. aut certe ita
B positam esse pp quantitatẽ discretã, quę tm̃ finita est, & non infinita, et in potẽtia, quia illa nõ est diuisibilis in infinitũ, sicut est quantitas cõtinua. Quanquam in alio sensu possit ita sumi infinitũ in potentia, vt tam quantitati discretæ, quam cõtinuę cõueniat. Dici enim potest quantitas infinita in potẽtia, quia ex se nullũ certum terminũ sibi præfigit aut determinat; quod manifestè cõuenit cuilibet quãtitati cõtinuę, & ideò dici potest, vel finita, quia aũ semper habet aliquẽ terminũ vel infinita negatiuè, seu potestate, quia ei nõ repugnat quemcunq; definitũ terminũ transcẽdere. Numerus aũt, quãuis si sumatur in quacunq; determinata specie, ita sit finitus vt augeri nõ possit, qn mutetur species: tñ absolutè sumptus semper potest augeri sine termino intra latitudinem quantitatis discretę. Et in hoc sensu etiam illi potest attribui aliquo modo infinitas in potentia.

XVI. *Infinitas si esset quantitatis esset proprietas. Scotus. Caiet.* At verò, si illud mẽbrũ intelligatur de infinito in actu, & supponamus vt veram sniã quę negat
C tale infinitũ esse possibile: negandũ consequenter est tale membrũ pertinere ad veram proprietatem quantitatis: quod indicauit Scotus loco citato, & sentit etiam Caietan. 1. p. q. 7. art. 3. circa solut. ad 2. Quod verò ad Aristotelẽ attinet, in priori loco nõ intendit sensum absolutũ, nimirum q̃ infinitum in actu possit aliquo modo quantitati cõuenire: sed sub cõdõne seu ex hypothesi loquitur si infinitũ est, illud ad quãtitatẽ debere spectare, [Nã infiniti[(inquit)]cõ quãtitate vtitur.] Et hoc verissimũ est: iuxtã quã interpretationẽ, dicere et possumus, quia nõ est certũ, quantitatem nõ posse esse infinitã, iõ sub disiunctione proprietatẽ illã assignari, & intelligi quantũ ad illud mẽbrũ de infinito, p nõ repugnantiam ex vi quantitatis, vt sic, vt significauit D. Thomas in dicta solutione ad 2. dicens, infinitũ non eẽ contra rõnẽ magnitudinis in cõt. In alio vero loco. 3. Physic. Aristoteles agit simul de magnitudine, motu, & tempore. [Quorum vnumquodque,] ait, [aut infinitum, aut finitum esse necesse est:] iuxta illius autem sniam non repugnat dari infinitũ in actu saltem in motu & tempore: & ideo vel ob eam D.Thom.

causam potuit ea disiunctione vti. Absolutè tñ lo quendo, & iuxta veram sententiã, omne quantũ, etiam motus & tempus, finitum est.

XVII. *Figura est proprietas quantitatis continuæ.* Denique ad has proprietates addi possunt aliæ quæ non conueniũt quantitati vt sic, sed aut continuæ aut discretæ, vt figura numerari pôt inter proprietates quantitatis continuæ, quanuis hæc in proprio prædicamẽto collocetur, quia induit specialem rõnem accidentis. Item tribuitur quãtitati continuæ q̃ partes eius habeant positionẽ in toto, cuius oppositum tribuitur quantitati discretæ. Cui etiã assignatur vt proprietas q̃ sit par vel impar; quæ omnia clara sunt ex superioribus nec noua indigent interpretatione.

DISPVTATIO XLII.

De qualitate, & speciebus eius in communi.

Qualitatis cõsideratio cur immediata tractationi de qualitate.

Vanuis Aristoteles in Dialectica in ordine prędicamẽtorũ prius de Ad aliquid quam de qualitate disseruerit, fortasse quia prędicamentũ Ad aliquid quodã modo generalius est: nã omnib. alijs entibus aliquo modo accidit, in 5. tamen Metaph. ordinem commutauit: prius de qualitate, & postea de relatione disputans, q ordo est magis cõsentaneus perfectioni rerum, nã qualitas relationẽ longè in pfectione superat. Atq; eodẽ loco, c. 4. huius vocis [Qualitas] plures significationes recẽſet idẽ Aristoteles, inter quas (vt ibidem dicit) duæ sunt præcipuæ, vna est quæ solet differentia essentialis qualitas appellari; quo modo dixit Porphyrius differentiã pdicari in quale, & Aristoteles ex modo interrogãdi, & respondendi id declarat, nam interroganti quale animal sit homo, responderi solet esse rationale.

Variæ significationes vocis qualitas.

Alia huius vocis significatio est, qua significat accidentalẽ rei affectionem. Et secundũ has duas significationes duplex non est quin hæc vox analoga sit. Et q̃q̃ quoad rem significatã essentialis differentia præcipua sit, tamen nomen qualitatis per prius videtur impositũ ad significandũ accidentalem affectionẽ, & determinationẽ: & deinper proportionalitatẽ trãslatũ ad significãdã differentiam, quatenus est forma generis, & extra rationem eius: non enim dicitur differentia qualitas speciei quam cõstituit, sed generis quod cõtrahit: & ideo Aristoteles nõ ait ad interrogationẽ qualis sit homo, responderi per differentiam homonis: sed ad interrogationem quale animal sit homo: quia respectu generis se habet vt qualitas.

Vnde etiam solet hęc vox vsurpari ad significãdam formam substantialem, non solum apud Platonem in Timeo, sed etiã apud Arist. 4. Metaph. c. 5. vbi materiam primam quantitatem, formam vero qualitatem appellat: quatenus materiam afficit & determinat. Quin etiam in Prædicam. c. de substant. & 7. Metaph. c. 13. secundam substantiam qualitatem appellare videtur respectu primæ, quatenus ait, secundam substantiam quale quid significare, nimirum q a secũda substãtia aliquo modo cõparatur ad primã p modũ formę. O missis verò his omnibus analogicis significationib. hic tantũ est sermo de qualitate accidẽtali. Est aũt vlterius cõsideradũ interdũ omne accidens vocari qualitatẽ eius rei cui accidit: quo mõ Porphyrius c. de Gener. dixit accidentia oĩa prædicari i quale quid, id est, in quoddã quale; ita n. exponenda est illa particula [qd] in ea generalitate sumpta. Tñ hæc ẽt significatio est valde analoga, quatenus omne accidẽs est qdã affectio, modus, ac determinatio sui subiecti, & extra rõnem eius. Tamen cætera accidentia aliorũ pdicamẽtorũ habent peculiares modo afficiẽdi substãtiam & iuxta eos, pprijs nominib. appellatur: nomẽve rò qualitatis in significatione propriissima vsurpatũ est ad significandũ quoddã genus accidẽtiũ habens determinatũ modũ afficiẽdi substantiam alterius rõnis à cęteris generib. accidentiũ: & de Qualitate hoc modo sumpta instituitur præsens disputatio. De qua primũ in generẽ inquirendum est quid sit, & quas species vel, pprietates habeat Deinde vero in particulari de nonnullis specieb. vel proprietatib. quę maiorem difficultatem cõtinent, & Metaphysicam abstractionem propriè pattiũtur, disserendum est.

SECTIO I.

Quæ sit communis ratio, seu essentialis modus qualitatis.

Ifficile q̃ sẽ est in cõi exponere in quo cõsistat ille modus, & quasi differẽtia cõtrahẽs seu determinans accidẽs in cõi ad esse qualitatis, & distinguens il lam à cęteris generib. accidentiũ Vñ Arist. in 5. Metaph. nullam eius cõem definitionẽ adhibet; in Prędicam. verò [Qualitatẽ] (inqt) [dico, qua quales qdẽ dicũtur,] Quæ definitio, licèt ea rõne essentialis videatur, qd detur per habitudinẽ ad effectũ formalẽ, quem ois forma essentialiter respicit: tñ quod ad nos spectat, ęquè obscura nobis manet propria rõ qualitatis Sicut si definiretur q̃titas esse [ea qua dicimur quanti] licet cõsusè indicaretur effectus & denominatio quantitatis, tñ æquè ignotũ maneret qd in nobis sit esse quantũ vel qd cõferat quantitas rei quantę Ita ergo in p̃senti ęquè ignotũ manet quid sit esse quale, seu quis peculiaris modus affectionis p hanc vocem explicetur. Per cõtantũ n quid sit quale, hõ ẽt respõdebitur esse id quod qualitate affectũ, vel cõstitutũ est: tñ, nisi alia via supponatur vt notum quid sit qualitas, tota res ęq; ignota relinquetur. Adde interdũ obscurissimum esse discernere an res denominetur qualis, necne, aliqua denominatione, vt dr homo amans aut videns: in certũ aũt est an illa denominatio sit qualis, vel alterius rõnis. cũ aũt res dr sapiens, in creatura censetur denominatio qualis, non verò in creatore. item cum res dr alba, est denominatio qualis, cur ergo non eadem erit cum dicitur dealbata? aut quæ potest huius rei differentia assignari?

I. *Ratio difficultatis aperitur.*

Aristoteles.

Variæ descriptiones qualitatis in communi.

II. *Prima.* Aliqui ergo conati sunt cõem aliquam rõnẽ qualitatis declarare varijs modis: & primò dici solet, qualitatem esse accidens absolutum cõsequens formam. Quæ rõ sumi potest ex communi sufficiẽtia prædicamentorũ accidẽtium, in qua

qua supponitur, accidẽs absolutũ & intrinsecè in A hærens, si cõsequatur materiã, esse q̃titatẽ, si formã eẽ qualitatẽ, vt patet ex D.Th. 5. Metaph. lec. 9. & 3. Phys. lect. 5. & 3. p. q. 77 art. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. & ibi Scoto q. 1. & alijs autorib. frequẽter. (D.Thom. — Scotus)

Sed cõtra hoc obijci pt, qa ẽt actio sequt formã. Hoc tñ non multũ vrget, qa actio non sequitur formã vt inhęrens, sed vt emanãs: qualitas aũt dr̃ sequi formam vt inhęrens ipsi, vel cõposito ex ipsa, quatenus tale est. Magis vr̃ obstare, qa quędã sunt qualitates, q̃ non consequuntur formã, sed materiã, vt figura: aliæ q̃ nec materiã nec formã cõsequuntur, vt lumẽ aeris, v.g. Alia deniq; sunt accidentia comitantia formã, q̃ non sunt qualitates, vt naturalis locus, & motus in illũ, & situs & multi etiam putãt, quãtitatem sequi formã: & saltem quoad terminũ magnitudinis seu paruitatis, id est clarum, prætertim in viuentibus.

III. Secunda qualitatis descriptio. Alij dicunt, qualitatem esse modum substãtiæ determinantẽ potentiã eius ad peculiare esse accidentale. Hæc sñia sumitur ex D.Tho 1.2.q.49. ar. 2. vbi sic ait, [Proprie qualitas importat quẽdam modum substantię: modus autẽ, teste Augustino, est quem mensura præfigit: vñ importat q̃dam determinationem secundũ aliquã mensurã: B & ideò sicut id secũdum quod determinatur potentia materiæ secũdum esse substantiale, dr̃ qualitas quæ est differentia substantiæ: ita id secũdũ quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis.] Vnde vr̃ D. Thomas hanc communem rõnem qualitatis colligere, [Qualitas est modus seu determinatio subiecti secundum esse accidentale.] (D.Thom.) Statim vero se se offert obiectio, quia cũ dr̃ qualitas modus substantiæ, si modus sumatur in eo rigore in quo a propria entitate accidentali distinguitur, falsa est assumptio: nam constat plures, aut fere omnes qualitates esse proprias entitates afficientes substantiam: si verò sumatur latius (vt reuera sumitur) pro forma determinante capacitatem subiecti, sic definitio illa non soli qualitati, sed etiam q̃titati conuenit: imò & cæteris accidentibus, præsertim propriè inhærentibus: nã ẽt q̃titas determinat subiectũ secũdũ esse accidẽtale, & passio, & vbi, & situs. Quã obiectionẽ videns Caie. super dictũ locũ, inquit, illa verba nõ esse vniuersaliter sumenda, sed limitate, qa non est sermo de determinatione accidẽtali absolutè sed de illa, [quę cõe nomẽ accidẽtalis drãe, qualitatem, s. sibi vsurpauit.] (Caietan.) Sed hoc ipsum est quod inqrimus, quænã sit illa determinatio, quæ illo noie significatur. Neq; illud de accidentali differentia est vniuersale, nam interdũ potest accidentalis differentia sumi ex actione vel passione.

IIII. Aliquorum sententia. Alij ergo putãt, hanc cõem rõnem nõ posse à nobis explicari per positiuã drãm, quia non cognoscimus propria rõnem qualitatis, sed per negationem posse declarari, iuxta modum quo Aristoteles in hoc ca. dixit, [Omnino id quod pter quantitatem in substantia inest, esse qualitatem] quamuis. n. ille de numeris specialiter loquutur, nos id possumus extendere ad omnes substantię qualitates, subintelligendo omne id absolutum quod inest in substantia secundum se, & in esse quieto & perfecto esse qualitatem, vt ita excludantur tam relationes, quam omnia vltima prædicamenta. Atque hæc expositio probabilis est.

Quæstionis resolutio.

V. POssumus autem ampliùs rem hãc declarare dicendo, cum omnia accidentia sint aliquo modo affectiones substãtię, eiq; adiungantur, ob aliquam eius imperfectionem, vel ad supplendũ aliquẽ defectũ eius, qualitatẽ in hoc genere hoc habere peculiare, q̃ p se primo instituta est ad ornandam intrinsece, & perficiẽdã substãtiã, vt cõuenienter affecta sit in suo esse, vel in virtute agendi. Quantitas enim data est substantiæ corporeæ ad hunc peculiarẽ effectum, qui est habere molẽ corporeã, & extensionẽ: ac impenetrabilitatẽ partiũ. Relationes vero (si quid sunt) non p se intenduntur, sed resultãt, quia in sola habitudine cõsistunt. Actio Item & passio, solũ sunt viæ ad terminũ, & actio, vt actio, impropriissimam hẽt rationẽ accidẽtis: passio vero nõ tam est perfectio, quã via ad perfectionẽ substantiæ. Reliqua vero quatuor prędicamenta, vel sunt impropriè accidẽtia, adiacẽtia potius, quã perficientia substantiam, vel si aliquod est intrinsecũ, vt vbi, solũ est modus quidã consequens limitationem eius, potius quam aliquid ei additum ad consummandã perfectionẽ eius. Qualitas ergo esse vr̃ accidens quoddam absolutum, adiunctũ substantię creatæ ad cõplementũ perfectionis eius, tã in existendo, quam in agẽdo. Nam quia substantia creata valde limitata est, nõ põt per se ipsam habere cõplementũ perfectionis Ad hunc ergo finẽ primariò instituta est qualitas: & iõ ex suo genere est perfectissimũ omniũ accidentium: comitaturq; substantiam creatam, hoc ipso q̃ talis est & non tantum secundùm aliquam peculiarem rationẽ.

VI. Hinc etiã rectè exponi potest, cur qualitas peculiari ratione dicatur cõsequi formã, nam quia forma est quæ complet ac perficit essentiã rei, & cõfert principalem vim agẽdi, ideo qualitas quæ adiungitur ad complementũ vtriusque pfectionis, dr̃ consequi formam, siue per dimanationẽ, siue per quandam conuenientem proportionẽ. Nec refert, q̃ aliquæ qualitates sint discõuenientes aliquibus subiectis: nam per accidẽs in eis existunt: per se aũt institutæ sunt ad completam pfectionem alicuius substantiæ. C Vnde etiã figura, licet secundum materialem capacitatẽ, & entitatem videatur consequi quantitatẽ, tamen quatenus pertinet ad ornamentũ substantię, & aliquo modo deseruire potest ad actiones, uel naturales motus, formã consequitur. Quantitas vero peculiari ratione dicitur cõsequi materiam, quia materia est prima radix huius molis corporeæ ad quam cõstituandam uel complendam peculiari modo quantitas ordinatur.

VII. Rursus iuxta hanc peculiarẽ rationẽ intelligẽdũ est, cũ dr̃ qualitas esse modus substantię determinans potentiã eius ad aliquod esse accidentale secundũ debitã mensurã. Intelligendũ est. n. de esse accidẽtali intrinseco, & absoluto, & per se ordinato ad cõplementũ perfectionis formalis (vt sic dicã) ipsius substãtiæ. Et ob eandem cãm huic accidenti per antonomasiã tributũ est nomẽ qualitatis. Nam qualitas dici solet oĩs res, quę per modũ actus & formę aliã afficit, vel determinat, & simpliciter dicta explicat aliqd extra substantiã rei illã modificans, & ideo peculiari rõne tributum est hoc nomẽ huic generi accidẽtium quod

ex sua ratione habet hoc peculiare munus, pro ut declaratum est.

VIII. Et ex eadē radice prouenit vt omnes differentiæ rerum quæ per propriā essentiā assignari nō possunt, per qualitates regulariter assignentur: nā hę sunt q̄ quodāmodo cōplēt res creatas i suo esse pfecto. Et q̄uis interdū huiusmodi accidentales differentiæ ex effectib. vel actionibus sumātur, id solū est in quantū his diuersę rerum qualitates aut proprietates indicantur. Deniq; si penè infinitam qualitatum varietatē cōsideremus, ex quarū cōuenientia cōmunissimū genus qualitatis abstrahendū est, facilè, vt existimo, intelligemus nō posse à nobis aliter, declarari in quo i la generalissima conuenientia consistat. Est ergo vtcunque explicata hoc modo communis ratio qualitatis, & alij modi hoc explicandi fere ita sunt inçōcordia redacti, ut noua difficultas in hac declaratione non occurrat.

SECTIO II.

Vtrum qualitas in quatuor species conuenienter & sufficienter diuisa sit.

I. Aristoteles tacitè diuidens, qualitatē in prædicamētis, quatuor eius numerat species, vnāquāq; earum bimembrem vel binominam cōstituēs, scilicet habitūm & dispositionē, naturalem potēnā, & impotentiā; passionē passiuam qualitatem, figuram & formā. At vero lib. 5. Metaph. c. 14. obscurius trādit diuisionē, quia naturalē potentiā & impotentiam omisisse videtur, nisi eā sub virtute bene vel male operādi cōprehēndisse intelligamus. Figurā ēt i numeris tm explicat, & rebus immobilibus id est, mathematicis, specialiter illā attribuit. Ac deniq; illā qualitatis acceptionē teuocat potius ad eam significationē, qua dicitur de differentiā substantiali. In quo vel loquitur iuxta dogma Pythagoricū, q res mathematicæ sint re ipsa separatæ, & immobiles, uel certè loquitur de his rebus prout cōsiderātur à mathematicis, qui de his cōsiderāt ad modū substātiarū, & has qualitates cogitant, vt differētias substantiales earū, sicut D. Thomas interpretatur. Diuisio ergo data in prędicamētis magis pspicua est, & iō illa est cōmuniter recepta; ac pinde est à nobis explicanda. In eius aūt explicatione eaq̄ breuiter expediri possunt, tam in cōmuni quam in particulari, hic attingemus: nō nulla veiò q̄ longiorē tractationē reqrūt, in proprias disputationes reseruabimus.

Prima difficultas de amplitudine diuisioni.

II. Qvatuor autem præcipuę difficultates in hac diuisione occurrūt. Prima est qa multę res subtilis mēbris seu terminis cōprehendi videntur, quæ qualitates nō sunt. Nā habitus speciale prædicamētū cōstituere dr: pilpositio ad situ ēt ptinet, nam sedere aut stare quędā corpori, dispositio est. Quod si dispositio cōparatiuè dicatur qua tenus vna res ad aliā disponitur, sic etiā q̄titas ē dispositio materiæ ad formā, vel alia accidentia recipiēda, & actio lo opatio est dispositio ad virtutē, uel motus ad ualetudinē, vel passio ad corruptionē. Rursus potentia si sumatur p passiua in di

A ferēs est ad substantiā, q̄titatē &c. imò multi censent vagari p oīa genera, ita vt in vnoquoq; sit ppria potētia passiua, pprio actui correspodēs. Si verò sumatur pui agendi, ēt substāna per se ipsā est potētia ad agēdū, vt inter disputandū de causa efficienti dictū est. Impotētia verò, cum sit priuatio qdā immeritò inter qualitates numeratur. Præterea passio, pprīu pdicamētū à qualitate distinctū cōstituit quod si nō p ipsa via, sed pternino passionis sumatur nō solū qualitas sed ēt q̄titas, & vbi, erūt passiões, qa p Physicas passiones fiūt. Quid vero addat passiua qualitas supra cōmunē rōnē qualitatis obscurissimū est. Nec minus occultū est qd in quarta specie significetur nomine formę cū hęc vox cōis sit nō solum qualitatibus omnibus sed ēt accidentibus, & substātialibus formis. Denique figura, cum solum sit qdam terminus quātitatis, & modus eius, potius ad quantitatem reducenda videtur.

Secunda difficultas de distinctione illorum membrorum.

III. B Secunda difficultas est, quia hæc ipsa membra prout ad qualitatem pertinere possunt, non videntur esse satis inter se distincta, sed cōfusa, & permixta. Nā habitus sæpe est actiuus: ergo ca cōsideratione habet verā rōnē potētię: nā ex actioe optimè infertur potētia: ergo eo modo quo habitus agit, habet potentiam, sicu est potentia agēdi. Quæ difficultas maximè locū habet inquibusdā habitib de quibus Theologi docent conferre potestatē agendi, vt sunt habitus per se infusi, & in multorū opinione character. Species ēt intelligibiles & sensibiles poterūt i hoc ordine poni, qa cōferūt talē vim agendi, vt sine illa nō pt fiei ti ri actus. Nec refert, q illa vritus partialis sit, nā qa in suo genere, id est ex parte obiecti, dici pōt totalis. tum ēt, quia simpliciter loquendo, etiā virtus intellectus vel sensus est partialis, & nihilominus illæ qualitates absolute dicūtur potētiæ. Pręterea inter eas qualitates quas Aristoteles vocat passiuas, multæ sūt quæ vere ac pprię sūt poten

C tię actiuę, vt grauitas, & leuitas, quas iter passiuas qualitates numerat Aristoteles i hoc 5. Metaph. c. 14. Item calor & frigus, tā ibi, quàm in prędicamentis, ponūtur inter passiuas qualitates, cū ī sint verę potentiæ ad calefaciendū vel frigefaciēdū. Imò albedo, & nigredo, & alia obiecta seluū queąb Aristotele numerātur inter passiuas qualitates, eò q causent passionē i sensibus, sub illa eadē rōne sunt veræ potentiæ actiuæ, qa verè efficiunt illā passionē seu speciem in sensibus. Sicut calor etiam potest vocari qualitas passiua, id est effectiua passionis i ligno vel aqua: & nihilominus sub ea rōne est vera potentia actiua. Nā q passio q̄ efficit albedo in sensu, sit intentionalis, nil refert, cū illa non sit extra latitudinem veræ efficiētiæ. Alias nec intellectus agēs esset vera potētia actiua: quia eius actio intētionalis, est: imò et omnis actio intellectus vel sensus potest illo modo dici intentionalis.

IIII. Præterea, Aristoteles primæ speciei attribuit, q bene vel male afficiat subiectū: quod qdē si itelligatur de bono & malo morali, nimis limitatū est sic n. sciētię & opiniones nō erūt habitus, nec dispositiones. Si verò ē n vel male ide sit, q con

uenien-

uenienter vel discõuenienter ad rei naturã illam efficere, sic non solũ cõuenit primæ, sed maxime ẽt qualitatibus tertiæ speciei: nã calor bene afficit ignẽ id est, cõueniẽter naturę eius, & frigus aquã & sic de alijs: imo, & figura pôt hoc modo bene afficere subiectũ, quo modo pulchritudo est bona dispositio subiecti. Deniq; oĩs qualitas cõnaturalis, ẽt si sit potẽtia, vel dispositio, cõueniẽter efficit subiectũ, vt intellectus aiam lux solẽ: quin ẽt ad alia gña accidentiũ illi duo modi afficiẽdi extẽduntur: sic.n.ẽt motus est violẽtus vel naturalis quatęnus est cõueniẽs vel discõueniẽs naturę subiecti: & idẽ est de loco, & similib. Ex quib. intelligitur, illã differẽtiã nõ esse aptã ad discernendas qualitates. Et ratio esse videtur, qa illa trascendẽtalis est, ad bonũ transcendẽt spectans. Vnde etiã fit, vt illa duo mẽbra eidẽ speciei qualitatis respectu diuersorũ subiectorũ conuenire possint.

Tertia difficultas de sufficientia diuisionis.

V. Tertia difficultas est, quia plures sunt qualitates, quæ sub illis speciebus nõ videntur comprehendi. Primo enim actus immanẽtes qualitates sunt cũ formaliter cõferant vltimũ actum, & perfectionẽ, & tamen ad nullam ex dictis speciebus pertinẽt, vt facile patebit per singulas discurrẽti. Secũdo spẽs intentionales ex oium sentẽtia qualitates sunt: & tamen iuxta cõem sententiam nõ sunt habitus, vt infra videbimus, nec sunt dispositiones, cum ex se difficilè remoueantur à subiecto nec sunt potẽtię, cum insit in potentijs, & de cæteris specieb. clarius sit eis non conuenire. Atq; aliud singulare in his qualitatib. qd oẽs illę spẽs qualitatis numeratæ ab Aristotele, ita afficiunt subiectum vt illud denominent: spẽs autẽ intentionales ita afficiunt vt non denominent, vt maxime patet in speciebus visibilibus existentibus in aere vel speculo: signũ ergo est pertinere ad nouũ genus qualitatis, ab alijs distinctum. Tertio, raritas, & densitas, asperitas, & lenitas, qualitates sunt tamen in supradictis specieb. nõ conuenentur, vt per eas discurrenti facilè cõstabit.

VI. Quod quidẽ vidẽs Aristot. in prædicamentis c. de qualit. negat has esse qualitates, & ad situm seu partiũ positionem eas reducit: quia raritas, et dẽsitas nihil aliud esse videntur q̃ distãtia, & ꝓpinquitas partium: asperitas vero lenitas, æquabilis (vt sic dicã,) & inæquabilis partium positio. Hæc vero Aristotel. responsio difficultate nõ caret, quia licèt hæc consurgant ex partium positione non tamen in ipsa positione formaliter consistunt, sed sunt quidam peculiares modi, q non possunt nisi ad qualitatem pertinere. Alias, nec figura pertineret ad qualitatem: consurgit enim triangulus v.g. ex tali dispositione linearum, & pulchritudo ex tali dispositione partium. Item, eadem rõne sanitas non pertineret ad qualitatẽ, nam cõsurgit ex quadã proportione, & quasi positione humorum, qui suo modo sunt partes aialis. Deniq; densitas vel raritas non est quantitas, sed quantitatis modus, & non est sola relatio, vt per se constat, quia, & per ꝓpriã actionem fit, & bene vel male disponit subiectum in ordine ad conseruationem suam, vel connaturalem essendi modum: ergo non potest esse nisi qualitas.

A *Quarta difficultas de bimembri distinctione singulorum membrorum.*

Qvarta difficultas est cur Aristoteles singulas species huius prædicamenti duplici nomine proponat. VII.
Aut enim eandem rem, vel essentiã vtrumque significat, vel diuersam, neutrum autem, potest conuenienter dici. Non quidem primum, tum quia inutilis fuisset illa nominũ multiplicatio, & confusionẽ pareret: tum etiam quia non pôt de omnibus verificari: quo modo.n. potentia, & impotentia quæ priuatiuè videntur opponi, eandem speciem qualitatis significare possunt? Neque etiam dici pôt scdm, tum quia, vel debuissent octo qualitatis species immediatè numerari, & non quatuor, vel si vnusquisque binarius illarum specierum habet peculiare genus proximum, debuissent illa quatuor genera, seu quatuor species nominari, & declarari: tum etiã, quia non pôt id esse verũ in omnibus, nã passio, & passiua qualitas non possunt essentialiter differre, cum solũ differant in breui, aut longiori duratione, quæ non indicant diuersitatem essentię, cum possint ab extrinsecis causis prouenire, aut ex maiori vel minori intensione qualitatis. Eadẽque fere ratio est de habitu & dispositione: nã etiam dicuntur differre, quia dispositio facile remouetur, habitus difficile, quod perinde est. In figura etiam & forma non potest facilè fingi illa distinctio, cum figura ipsa quædam forma sit.

In contrarium vero est Aristotelis sententia, & authoritas, quã cæteri philosophi secuti sunt iuxta q̃ asserendum est, recte datam esse prædictã, diuisionem, oiaq; illa mẽbra, veras esse qualitates inter se distinctas, totãq; latitudinẽ qualitatis cõprehendentes. Vt verò hæc assertio ꝓbetur & difficultatib. tactis satis fiat, oportet sigillatim de singulis membris dicere, atq; vt distinctius ꝓcedamus, ĩ varias sectiones singula distribuem⁹. VIII.

SECTIO. III.

Vtrum omnes dictæ species veras & solas qualitates sub se comprehendant.

C Dicendum in primis est. Nihil in his speciebus numerari aut cõtineri quod verã rõnem qualitatis nõ habeat. Hæc assertio magna ex parte pendet ex vocũ significationib. quas ꝓpterea oportet accuratè distinguere, nã possunt æquiuocationem cõtinere. I.

Variæ significationes huius vocis, habitus.

PRimò ergo nomen [habitus,] & verbum [habere] seu [habendi,] variè distinguitur ab Aristotele in prædic. cap. vlt. & in 5. Metaph. c. 20 & 23. II.
Generatim aũt loquendo nomen [habitus,] sumi pôt aut in vi participij, aut in vi nominis. In vi participij descendit à verbo [habere,] & tot modis dici pôt quot ipsum [habere.] Verbum aũt [habere] valde æquiuocum est. Interdum.n. significat dominium & possessionem rei, vt dicitur quis habere pecunias, vel regnum, & in vniuersum qui habet ius in aliquam rem, dicitur

aliquo

aliquo modo habere illam: quo modo dicitur vir habere vxorem, & vxor virũ. Rursus omnis res quæ aliquo modo aliam continet, dicitur habere illam, vt subiectum dicitur habere accidentia, & totum partes, & materia formam, & vas aquam; sic etiam ait Aristoteles, [Quod detinet rẽ ne sua propensione moueatur aut descendat, habere illã dicitur, vt paries tectũ. Hinc etiam diuersis rõnibus duæ res mutuo se habere dici possunt, nam & materia hẽt formam, quia est susceptiuũ eius, & forma habet materiam, quia illi quodãmodo dominatur. Quo modo ait Aristoteles, [Febris interdum dicitur habere hominem: præsertim qñ maxima vi ei adhæret: sic etiam regnũ dicitur habere regẽ, qa ei subijcitur: & è conuerso rex habere regnũ, quia potestatem in illud habet.

III. Cum ergo [habere] tot modis dicatur, [habitus] ẽt in vi participij sũptus, seu potius res habita, eisdẽ modis dici põt. In qua significatione cõstat nullius certi prædicamenti rem significare: nã materialiter (vt sic dicã) tam substantia q̃ accidens cuiuslibet prædicamenti põt haberi, & res habita denominari: formaliter aũt illa denominatio seu relatio habiti, interdũ nihil reale est, sed relatio rõnis, aut denominatio ab humana volũtate seu æstimatione, aliqñ vero est moralis potestas inde orta, & huiusmodi est humanũ dñium aut iurisdictio, rõne cuius dicitur quis habere domũ, subditos, &c. Aliqñ verò significat peculiarem habitudinem alicuius prædicamenti, & põt ẽt hoc modo per varia prædicamenta vagari, vt cum materia dicitur habere formam, illud [habere] nihil aliud significat, q̃ informari formã: cũ verò ignis dicitur habere actionem, illud [habere] non significat informationem, sed emanationem actionis ab igne: cum autem homo dicitur habere vestem, illud [habere] significat põt vel tm̃ possidere illam: quo modo dicetur illam habere ẽt si in area habeat, & sic nõ dicit reale modũ alicuius prædicamenti, sed morale respectũ, vt dixi: vel significare põt, esse illa indutum: & sic habere vestem idem est q̃ ornari, & quasi informari veste, quod spectat ad prędicamentũ Habitus. In præsenti ergo non sumitur [habitus] in hac significatione seu in vi participij: q̃uis hęc denominatio proprijs ẽt habitibus cõuenire possit: nã verè dicitur homo habere habitus scientiæ, virtutis. &c. communi illa denominatione, qua subiectũ dr̃ hẽre accidẽtia: sicut è cõtrario et habitus põt dici habere hominẽ, pſertim si sit radicatus & intẽsus: qa ei quodãmodo dominatur.

IIII. Alio ergo modo sumitur [habitus] vt nomen quoddã, & sic ẽt multiplicẽ habet significationẽ quod vero ad præsens spectat, tres significationes videntur præcipuæ. Vna est, qua hæc vox significat quamcũque rei dispositionem, aut modum se habendi, & sic dicitur de qualibet forma, & præsertim de quacũq; qualitate, & hoc modo tribui solet & partib. corporis, & reb inanimatis, sic. n. dici solet habitus, loci, oris, &c. Et maximè solet ita appellari quatenus bene vel male disponit subiectũ, vel secundũ se, vel in ordine ad aliquem vsũ, vt notat Philos. 5. Metaph. c. 20. quõ sanitas dicitur habitus corporis. Secũdò significat habitus vestẽ seu indumentũ corporis: quæ significatio vulgo est satis vsitata, & pertinet ad speciale prædicamentũ habitus. Aduertit tamen Aristot.

A loco citato, habitũ in hac significatione nõ tam significare rẽ ipsam quæ est vestis, q̃ (vt sic dicã) habitationẽ ipsam, id est illã quasi informationẽ q̃ habet hõ a veste, rõne cuius, & homo dicitur esse habituatus, & vestis dicitur habitus veluti in actu, & non tm̃ in aptitudine. Veruntamen, si vulgatã illius vocis significationem attẽdamus, ęquè accipi solet ad significandã ipsam vestem, q̃ est quasi forma in abstracto prædicamenti habitus, siue actu exerceat munus suũ, siue nõ: q̃uis, Philosophicè loquendo, peculiari rõne simi soleat ꝑ illo cõcreto seu quasi effectu formali, q ꝑ illa verba significatur, scilicet esse vestitũ. Tertiò denique sumitur [habitus] ad significãdã formã, quæ cõfert facultatem & ꝓmptitudinem operãdi, & qa operari sequitur ad esse, idẽ extendi solet hæc significatio ad qualitates quę res bene aut malè disponũt in suo esse, quõ sanitas habitus appellatur, & medici bonũ vel malũ habitũ corporis vocãt naturalem corporis dispositionẽ, à qua prouenit, vt omnia eius organa, omnesque partes bene, vel malè suas functiones exerceant. In hac ergo

B tertia significatione habitus semper est aliqua qualitas, aut temperamentũ qualitatũ. Existimo tñ etiã in hac significatione esse aliquã analogiã ꝓportionalitatis, vt i tertia difficultate declarabo, ideoq; propriè habitũ significare formã, quę confert potentię prõptitudinem in operando, & sic cõstat semper esse qualitatem, & sub hac rõne existimo habitũ propriè sumptũ primã spẽm qualitatis cõstituere, vt ex dicendis magis constabit.

De dispositione, & significationibus eius.

D Ispositio] (ait Arist. 5. Metap. c. 19) [est ordo habentis partes.] Quod dupliciter põt intelligi: vno modo vt sit ipsa relatio ordinis, quæ cõsurgit inter partes eius reliquæ partes habet ex eo quod vnaquæque in suo loco constituta sit, alio mõ vt sit totius rei constitutio ac velum forma consurgens in toto ex collocatione partiũ in suis locis. Atque hoc mõ posteriori videtur hoc nomen dispositio propriè accipi: sic. n. apud Rhe- V.

C tores dispositio orationis dicitur cõueniens collocatio partiũ eius in suis proprijs locis, & cũ debita proportione. Et apud dialecticos figura syllogizandi dicitur debita terminorũ dispositio, & similiter in humano corpore cõueniens partiũ, aut humorũ collocatio, aut proportio, bona corporis dispositio dr̃. Vñ sanitas, et pulchritudo bonę dispõnes censentur. Hanc aũt dispõnem Aristoteles in tria membra distinguit, dicens, hunc ordinem partiũ esse posse. [aut scd̃m locũ, aut secundũ virtutem seu potestatẽ, aut scd̃m formã.] Ex quibus primũ membrum videtur ad prædicamentũ situs pertinere: nã illa dispõ nihil aliud est se videtur, q̃ modus qui in toto corpore resultat ex eo q partes eius ita sunt in loco collocatę, quę est rõ prædicamenti situs, vt videbimus. Alia verò duo membra, ad qualitatem ptinere vidẽtur, sed diuerso modo. Nã ordo habentis partes secũdũ formã, videtur ad dispositiones corporis pertinere, quales sunt figura, quæ ab Aristotele solet forma appellari, vt costat ex prædicamento qualitatis. Vnde pulchritudo aptissim è potest dispositio appellari: nam est forma resultans ex debito ordine partium secundum se: debita etiã organizatio corporis potest hoc modo dispositio

Celebris diuisio dispositionis elucidatur.

tio vocari. Imò, ſi nomen partiũ extendamus, ẽt ſanitas, & omnis ſimilis forma corporis ex debito ordine & proportione partium reſultans, pôt dici diſpoſitio ad hoc membrum pertinens.

VI. At verò aliud mẽbrũ, ſ. [ſecũdum virtutem,] videtur ad diſpões animi referri: & ideò difficilius in hac diſpoſitione explicatur quarũ partiũ ſit ordo. Poteſt aũt primo exponi de partibus potentialibus ipſius animæ, quæ ſunt ipſæmet potẽtiæ, quæ ad conuenientẽ ordinẽ rediguntur p debitas diſpões ſuas. vnde talis diſpoſitio non reſultat ex ordine partium, ſed potius ipſa conſtituit debitum ordinem in anima, quę habere partes dicitur ſecundum potẽtiã. Cui expoſitioni fauet idẽ Ariſt nã ſtatim ſeq. c. 20. eiuſdẽ lib. 5. Metaph. ait, habitũ vno mõ dici diſpõnem bene vel male afficientẽ, vel aliq̃ huius diſpõnis partem. [Quo fit] (inquit) [vt ẽt virtus partiũ, habitus ſit quidam,] vbi per partes potentias aĩæ intelligere videtur, quarũ virtutes ſingulæ dicũtur diſpoſitiones earũ, quia licèt nulla p ſe ſola ſit adæquata diſpoſitio cõſtituens integrũ ordinẽ in his potẽtijs, tñ vnaquæque eſt pars huius diſpõnis. Aliter pôt exponi vt vnuſquiſq; habitus aĩæ dicatur habere partes ſcd̃m potentiam, ex quarum ordine vel conſtitutione diſpoſitio conſurgit. Quod poteſt intelligi vel formaliter, vel virtualiter tñ. Formaliter quidẽ, ſi ſupponamus habitũ aĩæ nõ eſſe ſimplicẽ qualitatẽ, ſed cõſurgere ex debita coordinatione pluriũ habituũ, ſic. n. integra ſcientia dicetur diſpõ, qa eſt veluti ordo quidã habentis partes ſcd̃m virtutẽ, i. partiales habitus inter ſe ordinatos. De quibus partib. pôt ẽt intelligi q̃ in c. 20. dicitur, partem huius diſpoſitionis ẽt vocari habitũ ſeu diſpoſitionem. Virtualiter aũt poteſt dici habitus animæ conſiſtere in hoc ordine partiũ, et ſi in ſe ſimplex qualitas ſit, quia ex parte obiecti conſtituit quendam debitum ordinem vt v.g. partes prudentiæ dici poſſunt cõſultatio, iudiciũ, & imperiũ, in quibus debitũ ordinẽ prudentia cõſtituit, & partes liberalitatis dici poſſũt & elargiri pecunias, & retinere qñ oportet, inter quas debitum ordinem liberalitas conſtituit.

D. Thom. Aliter verò exponit hę duo mẽbra D. Th. 1. 2 q. 49. artic. 1. ad 3. vbi hos duos vltimos diſpõnis modos refert ad diſpões aĩæ, vt ſunt virtutes & ſcientiæ, quæ prout ſunt inchoatæ, & imperfectæ: dicuntur ſecundum potentiam: prout verò ſunt completæ & perfectę, dicuntur ſcd̃m ſpẽm, vt ipſe transfert. Non tamen exponit D. Tho. quo modo hæ virtutes ſint ordo habentis partes: cum tñ illa verba ſcd̃m potentiam, & ſecundum formam iuxta contextum Ariſt. nõ videantur referenda ad ipſam diſpõnem, ſed ad ſubiectũ cuius eſt diſpoſitio, tanq̃ habentis partes ſcd̃m potentiam, vel ſecundum formam. Ac denique, verba Ariſt. q̃ Græcè ſunt κάτα δύναμιν κατα εἶδος. non rectè exponuntur per eſſe imperfectum, & perfectum. Prior ergo interpretatio magis probatur, quam ipſe D. Tho. ſequitur in 5. Metaph. & fere alij interpretes.

VIII. Iuxta has verò ſignificationes huius vocis cõſtat, diſpoſitionẽ, nõ eſſe in ſola, qualitate, ſed ẽt in alijs prædicamentis, vel ſitus, vel ẽt quantitatis vt multi volunt: nã poſitio partiũ in toto, quæ propria eſt quantitatis continuæ diſpõſitio ẽt dici pôt, q̃ multi cenſent pertinere ad tertiũ mẽbrũ

A ſupra poſitũ. Item prout diſpoſitio ad qualitatẽ ſpectat, non vnã tm̃ ſpeciem, ſed oẽs pôt cõprehendere ſub dicta generali ſignificatione, vt ex adductis exemplis conſtare pôt, & alijs ẽt pôt cõfirmari. Nam ipſæmet aĩæ potentiæ poſſunt dici conuenientes aĩæ diſpoſitiones, & ordinare illã ſcd̃m virtutem ſeu potentiã, & quodãmodo ſecũdum partes virtutis, quatenus in ipſamet aĩa eſt radicalis poteſtas & virtus ad alios actus, & munera: ſcd̃m q̃ rõnem poſſunt in ipſa aĩa conſiderari partiales inclinationes & poteſtates, ſecundum quas in ordinem redigitur per ipſas potentias. Sicut etiã vnaquæque potentia habet veluti partiales inclinationes ad diuerſa obiecta, ſcd̃m quas ordinatur per habitus. Vnde omnes ẽt habitus ſunt diſpoſitiones. Item proportionali rõne ſpecies intentionales, q̃ determinãt potentias, vel habitus, ea ratione poſſunt dici diſpoſitiones. Item actus vltimi immanentes poſſunt diſpoſitiones appellari, vel quatenus ſunt effectus habituũ, & ita cõſtituunt peculiarem ordinem in potentia reſpectu habitus, vel certè ſecũ- B dum ſe, quatenus conferũt vltimã actualitatem potentiæ, & ita vltimatè perficiunt illam ſecundum quendã ordinem. Rurſus de quarta ſpecie iã declarauimus quo mõ poſſit diſpoſitio vocari: Omnes deniq; paſſibiles qualitates poſſunt diſpoſitiones vocari, quatenus vel ex parte materię conſtituunt determinatum ordinem ad talẽ formã, vel ex parte formæ conuenientem ordinem conferunt in virtute agendi. Atq; ita Ariſt. in ca. de Qualit. calorem, & frigus inter diſpoſitiones recenſet: & in cõi ac vulgari modo loquendi omnes hę qualitates vocantur diſpões vel præparãtes materiam ad formã, vel ornãtes & perficientes, aut certè malè afficientes ipſum ſubiectum. Quod igitur ſpectat ad primam difficultatem, quam nũc tractamus, diſpoſitio prout inter qualitates numeratur, non dicit ſolã poſitionem partiũ corporaliũ in loco, vel in toto, ſed dicit affectionem corporis vel animæ ordinantis illa ſecũ- C dum formam aut virtutem, & ita manifeſtũ eſt pertinere ad qualitatem. Quomodo autem ſit peculiaris qualitatis ſpecies, infra declarabitur.

De potentia & huius vocis ſignificationibus.

IX. POtentiæ, nomen etiã eſt ęquiuocũ ſeu analogũ, vt Ariſt. tradit 5. Metap. c. 12 & li 9. à princip. Potentia. n. vno mõ ſumitur reſpectu poſſibilis latiſſimè ſumpti: dicitur autem hoc mõ poſſibile quidquid in ſe repugnantiã nõ inuoluit, de quo dixit Ariſt. lib. 9. Metaph. ca. 3. [Poſſibile id eſſe, ex quo in actu poſito, nihil ſequitur impoſſibile.] Nã cũ impoſſibile ſit, qd̃ à parte rei eſſe non pôt, & quod eſt in actu, in re habeat eſſe: apertã inuoluit repugnantiã, vt ex poſſibili in actu poſito, aliqd ſequatur impoſſibile. In eo aũt qd̃ poſſibile dicitur, duo includi videntur, vnũ eſt quaſi negatiuũ, nimirũ nõ repugnãtia eſſendi, & hoc dici ſolet poſſibile logicum, eique correſpõdet potentia logica, quæ ita appellatur, qa non cõſiſtit in aliqua ſimplici, & reali facultate, ſed ĩ ſola nõ repugnantia extremorũ; & ita magis cernitur in ordine ad mentis compoſitionem ac diuiſionẽ, quæ ad logicũ ſpectat. Vnde hæc potentia logica nihil pertinet ad conſtitutionem alicuius p̃dicamenti.

menti, vt per se clarum est. Alterum quod in re possibilis vt sic inuenitur positiua denominatio, qua possibile dicitur, quæ sumitur ab aliqua potentia reali, vel actiua, vel passiua: possibile enim hoc modo dicitur qđ in alicuius potentia cõtinetur: impossibile verò dicitur q̃ superat rei potentiã, vel in ea nõ continetur. De vtriusque aũt potentiæ definitione quã tradit Aristotel. citatis locis, supra dictũ est disp. 18. & in indice Aristoteli co circa prædictos tex. aliquid in notauimus.

X. Ex quibus constare etiã põt, realem potentiã seu physicam latissimè patere, nã in vniuersum dici põt & solet de quacunq; vi agendi, aut de capacitate recipiendi: quo modo non tm̃ de accidentibus sed etiã de substantijs dicitur: nam in Deo est potentia actiua, & in materia est receptiua, q̃ substantiales sunt: & forma substãtialis quatenus vim habet agendi, principiũ est trãsmutãdi aliud, quæ est definitio potentiæ ab Aristotele data. Strictius verò iuxta vsum Philosophorũ sumi solet potẽtia pro principio proximo, cõnaturale agenti creato ad aliquid agendũ: & hoc mõ semper est aliquod accidens: nam forma substantialis non est principiũ proximũ, sed principale, vt in superioribus dictũ est. Atq; hoc modo sumpta potentia, ad qualitatem tantũmodo spectat: nã solæ qualitates sunt principia proxima agẽdi in creaturis, vt in disp. sect. 2 & 3. declaratum est. An verò oẽs qualitates quæ sunt principia agendi, pertineant ad scđm spẽm qualitatis, quæ potẽtia dicitur, infra dicemus. Quod aũt dictum est de principio proximo agendi, intelligendũ proportionaliter est de principio proximo recipiendi accidentia, si aliqđ sit p se ad hoc munus destinatum: fortasse n. nullum est, qđ non sit etiã principium proximum agẽdi: quis è contrario multa sint principia proxima agendi quæ nõ sunt recipiendi: & iõ sub gñali appellatione principii proximi agendi totũ hoc genus potẽtiæ cõprehẽdi põt: de quo latius dicturi sumus disp. seq.

De impotentia.

XI. *Nominis impotentiæ origo, & significationes.* IMpotentia, si vim nominis attendamus, priuationẽ potentiæ significat, vel potius negationem. dicitur. n. impotens qui potentia caret, et si illam habere non possit: sub hac tñ significatione, manifestum est, non pertinere impotentiam ad genus qualitatis, imò neq; ad aliquod genus entis, cum tm̃ in negatione consistat. Alio verò modo dicitur impotentia, positiua quędam imbecillitas vel ineptitudo aliquid agendi vel patiẽdi, vt est hebetudo ingenij ad percipiendum, vel imbecillitas memoriæ ad retinendum, item quædam complexio corporis, qua constituitur insalubre aut valetudinarium, sic etiam in cęra verbi gratia mollitudo dicitur impotentia ad resistẽdum diuisioni: hæc enim sunt fere communia exempla huius significationis.

XII. Habent aũt nõ paruam difficultatẽ: nã omnis species qualitatis, sicut & cuiuslibet rei, pensanda est ex eo qđ per se illi cõuenit, nõ ex eo quod consequenter, & quasi per accidens: nulla autem qualitas p se hẽt reddere subiectũ imbecille, aut ineptũ ad aliqđ opus, sed si sit qualitas actiua, p se habet cõferre vires ad suũ opus: si verò non sit actiua, p se solũ habet cõferre suã formalẽ perfectionem seu effectum: q̃ verò inde cõsequatur impedimentum ad alias actiones vel passiones, est p accidens, non est ergo cur inde impotentia nominetur, vel saltem nõ est, cur ob eã denominationem inter species qualitatis referatur. Aliàs oĩs qualitas, quæ est potentia ad vnũ actũ, esset impotentia ad oppositũ, vt durities quę est potentia ad resistendũ diuisioni, erit impotentia ad ipsam diuisionem; & è cõuerso sicut molle dicitur impotens ad resistẽndũ diuisioni, ita dicetur potens vt facilè diuidatur seu terminetur: & humiditas cerebri dicetur impotentia, quatenus imbecillitatem affert memoriæ ad retinendũ, & dicetur potentia quatenus confert facilitatem ad apprehendendum. Accedit, q̃ hæc imbecillitas agẽdi vel patiendi sæpe non prouenit ex vna qualitate sed ex diuersis, aut ex aggregato multarum, vt hebetudo ingenii interdum prouenit ex vna cõplexione, interdum ex altera, idq; euidentius cõstat in valetudinariis corporibus, quod ex variis & multis dispositionib. prouenit, illa ergo imbecillitas non per se pertinet ad qualitatem, sed est impedimentum per accidens proueniens ex variis qualitatib. vel ex singulis, vel ex multis simul. XIII.

Respondetur, argumenta hæc cõuincere impotentiam nõ cõstitui sub qualitate formaliter quatenus impotentia est, & consequenter imbecillitatẽ virtũ, hebetudinẽ ingenii, & similia oĩa, quæ solũ denotãt impedimentũ agendi, aut recipiendi, formaliter & sub ea rõne nec cõstituere, nec postulare specialem rõnem qualitatis. Nã licèt illud impedimentũ sæpe à qualitatib. proueniat, tñ nõ, per se spectat ad rõnem taliũ qualitatũ, sed est quid consequens & quasi p accidens. Impotẽtia ergo in tm̃ sub qualitate numeratur, inquantũ est aliqualis potentia, per se instituta ad aliquem actũ. Quia vero interdũ talis est potẽtia vt imbecillis sit ad suum actum exercendum, vel vt facile impediatur ne illum exequi possit, inde accepit illã denominationem impotentiæ. Vnde verò habeat talis potentia quod eiusmodi sit, dicemus inferius circa quartam difficultatẽ.

De passione eiusque significatis, & de passiua qualitate.

PAssionis nomen plures et habet significationes, vt cõstat ex Aristotele 5. Metap. c. 21. Duę tñ sunt pręcipuę. Vna est qua generaliter dicitur de quacunque mutatione vel receptione alicuius rei, quę actu fit in aliquo subiecto. Et hoc modo passio constituit speciale prædicamentũ. Quã quã in ea significatione maximè dicatur quis pati, qñ aliquid recipit sui naturæ contrariũ aut nociuũ, rõne cuius priuatur aliqua perfectione sibi debita, vt notauit et D. Thom. 1. 2. q. 3. a. ar. 1. post Arist. dicto c. 21. Qui etiã ad sit, tunc maximè vocari hanc passionem, qñ dolorem vel molestiam affert. Et inde etiam factum est, vt affectus aĩæ passiones vocentur. Quia verò huiusmodi passio in alteratione sensibili maxime nota est, inde vlterius deriuatũ est hoc nomen ad significandam qualitatẽ quæ per hmõi passionẽ, & alterationẽ sensibilem fit. Et hanc significationem primo loco posuit Aristoteles io d. c. 21. & in eadem numerauit passionem inter species qualitatis. Quia verò alteratio per quam fit hæc qualitas, interdũ subita est, & citò transit, ita vt cum ea simul etiam ter mi- XIIII.

terminus eius dissipetur seu destruatur, vt patet in rubore vultus ex verecundia, vel alia simili occasione excitato, interdum verò per alterationē fit qualitas stabilis diuturna, ideò Aristoteles passionis nomē peculiariter attribuit qualitati priori modo factæ. Quia passio magis videtur significare rem in fieri, quàm in facto esse. Quod ideò fecit, vt significaret, eas qualitates, etiam si imperfectæ & transeuntes esse videantur, nihilominus veras esse qualitatis species. Alias autem quæ diuturniores sunt, vocauit passiuas seu passibiles qualitates, quia natæ sunt aut per passionem fieri, aut passionem efficere, non tamen semper veluti in actuali passione consistunt.

De figura & forma.

XV. *Variæ acceptiones nominis figuræ & formæ.* Denique, figuræ nomen magis certam habet significationem. Vt enim omittamus alias improprias & metaphoricas, quibus dicitur & de figura syllogismi, & de figura rhetorica, propriè significat modum quendam resultantem in corpore ex terminatione magnitudinis. Qui modus ad genus qualitatis pertinet, quia in ratione afficiendi & perficiendi subiectum cum cæteris qualitatibus conuenit. Formæ verò nomen licèt alioqui valde generale sit, tamen prout inter has species numeratur, non aliud significat, quàm ipsam figuram, quia illa est veluti exterior forma, quæ in corporibus apparet. Vnde idem videtur his duabus vocibus significari, nisi quòd nomine figuræ significatur more mathematico, & ab strahendo à materia: propter quod dixit Arist. in 5. Metaph. qualitatem hoc modo reperiri in immobilibus: nomine aūt formæ significatur modo physico. Et mihi improbabile non est formā hoc loco dicere figuram, non vtcunque, sed vt ornatam accidentib. sensibilibus, præsertim coloribus, vt Boetius in Prædicamentis indicauit. Sic enim imago sensibilis ad hanc speciem pertinere videtur ratione suæ formæ. Verū est, huiusmodi formam non vnam, sed plures videri includere qualitates: tamen sicut in alijs vnitas artificialis, vel alicuius proportionis aut subordinationis sufficere cēsetur ad constituendā aliquo mō vnam qualitatem, ēt si ex multis cōsurgat, vt patet in sanitate, pulchritudine, & similib. ita dici pōt de huiusmodi forma. Quomodo ēt probabile est ad hanc speciem pertinere ipsam pulchritudinem: quia hæc maxime ex figura consurgit.

Nec refert quod Soto in Prædicamentis obijcit, quod. s. pulchritudo pertineat ad primā spēm quia dicit rei conuenientiā. Nam idem argm̄ facere potuisset de multis aliis qualitatib. quas diuersis rationibus sub diuersis speciebus ipse collocat. De qua re dicemus in sequenti sectione.

XVI. Denique annotandum est circa hanc speciem Aristotelem in Metaphysica eam maxime attribuere numeris cōpositis, qui sunt apud Mathematicos illi, qui consurgunt ex ductu eiusdē numeri in se ipsum, vel in aliū, vt nouenarius ex tribus ternariis, vel senarius ex binario ternariorū, & sic de aliis. His ergo numeris attribuunt Mathematici figuras, per quandā proportionem ad figuras magnitudinū, quatenus ex ductu æqualis aut maioris vel minoris numeri cōsurgunt. Ego vero existimo hanc totam rōnem figuræ meta-

A phoricā esse, magisque esse obiectiuè in intellectu quam in re, & ideò non existimo pertinere propriè ad species qualitatis.

Quæstionis conclusio, ac resolutio.

Ex his igitur satis probata est assertio in principio sectionis posita. Satisque responsum est ad primam difficultatem sectionis præcedentis: tota enim fundabatur in æquiuocatione terminorum: qua declarata, satis cōstat quo sensu hæc omnia sub qualitate constituantur. XVII.

SECTIO IIII.

An quatuor qualitatis species sint inter se omnino distinctæ.

Vamuis in modo distinctionis harū specierum diuersitas opinionū sit vt infra attingemus: tñ qđ distinctę sint, omnes sentiunt. Et ideo breuiter dicendū est has quatuor spēs qualitatis distinctas esse, & inter se impermistas, vel secundū rē, vel saltem secdm rōnem formalem. Hæc cōclusio in genere sumpta probatur ex generali rōne seu cōditione bonæ diuisionis, in qua mēbra esse debent opposita, & consequenter distincta: alioqui non erit diuisio sed nugatio & repetitio inutilis. Itē hoc maximè necessariū est in diuisione generis in spēs, nam quę specie differunt, essentialiter differunt: ergo nō possunt eidē secdm rōnē conuenire. Si ergo dicta diuisio cōuenienter est tradita, & est generis ī species, vt supponimus, necesse est vt mēbra diuidētia distincta sint, & impermista. Voco aūt [impermista,] qa nulla res in vna spē cōstituta pōt sub altera collocari, qa non pōt vna species collocari sub generib. oppositis, seu ita cōdistinctis, vt nō sint subalternatim posita. I.

B

Variæ opiniones.

Vt aūt hoc explicemus, & argumenta in cōtrarium in sect. 2. difficultate secunda posita soluamus, aduertendum est, duobus modis intelligi posse distinctionem harum specierum, & (vt sic dicam) impermistionem earū. Primò secūdū rem, id est, vt nulla res quæ sub vna harū specierū collocatur, possit constitui sub alijs. Secūdo vt solum intelligantur species impermistæ secundū proprias rōnes formales earū, nō verò semp quo ad res ipsas. Cōis ergo interpretatio esse videtur, hanc distinctionem nec debere, nec posse intelligi priori modo, sed tantum posteriori. Nam quòd prior modus non possit esse vniuersalis, videntur conuincere argumenta proposita in secūda difficultate: secluso autē illo priori modo necesse est vt posterior verus sit: quia nullus alius superest in quo possit & hæc secunda conclusio vera esse, & diuisio ipsa consistere. Habetque hæc interpretatio magnum fundamentum in Aristotele, qui easdem res sub diuersis speciebus qualitatis ponit. Et eandē sententiam supponit D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 2. ad 1. & 2. vbi ait, figurā & passibilē qualitatem, prout cōuenit naturę subiecti, pertinere ad primam speciem qualitatis. Et hæc opinio est frequens apud autores præsertim recentiores. II. *Quot distinctionū modi cogitabiles inter has species.* *Prima sententia.*

C

Sed hæc sententia, licèt fortasse ad distinguēdas diale- III.

dialecticas prædicationes vel denominationes sustineri possit, nō tñ videtur apta, neq; cōueniēs ad Metaphysicè distinguendas species, atq; essentias harū qualitatū quia fieri non pōt, vt vna & eadem res cōstituatur essentialiter in diuersis, & oppositis speciebus eiusdem generis. Neq; satis est respondere, hoc esse verum sēdm vnā rōnem formalem, tamen sēdm diuersas id nō esse incōueniēs: hoc (inquam) nō satisfacit, quia vel illæ rōnes formales à parte rei sunt actu distinctæ saltē ex natura rei seu modaliter, vel tantum ratione. Primū non pōt dici in præsenti, tum quia non possunt in calore, v.g. distingui illa duo à parte rei, quæ se habēt vt res & modus: nam idem calor sēdm eandem simplicem entitatem, secundū q̄ est passibilis qualitas, est ēt virtus proxima ad calefaciendum, & bene vel malè afficit subiectū: nec possunt hæ omnes rōnes ab illa qualitate separari: quapropter gratis omnino fingeretur distinctio ex natura rei inter illas. Tum ēt quia posita illa distinctione non posset vtraq; illarū rationū esse essentialis tali entitati, sed illa tm̄ quæ in re non distingueretur ab entitate, quia essentia formæ non distinguitur ab ipsa forma: ratio aūt modalis esset accidentalis, vel ad summū per modum propriæ passionis respectu talis entitatis, q̄uis posset dici essentialis ipsi modo, vt est qd distinctum ab entitate. Si vero dicātur illæ duę rōnes formales, solum per intellectū distingui, & vtraque esse dicatur essentialis illi entitati, sequitur differentias oppositas & diuidentes ex æquo superius genus essentialiter conuenire ad eandem indiuisibilem qualitatem constituendā, qd erat inconueniens illatū & planè repugnans.

IIII. *Secunda sententia.* Propter hoc non defuerunt qui dicerent illa quatuor membra non diuidi inter se tanq̄ diuersas species qualitatis, sed tanquam modos accidētales seu habitudines varias qualitatū, vt ita diuisio nō sit generis in spes, sed quasi subiecti in accidentia. Quod sensit Scotus in Præd. c. de Qualit. q. 1. & in 4 d. 6. q. 10. Estque antiquior opinio, nā eius meminit Albert. in prædic. tract. de qual. c. 3. Sed hæc snia non videtur probanda. Primò, quia Aristot. expresse vocat has, species vel genera qualitatis. Nec in alio sensu recte constituisset, atq; diuisisset qualitatis prædicamentum. Deinde quia aliàs nulla relinqueretur via ad cōstituendā distinctionem essentialē inter aliquas qualitates. nā si omnes differentiæ in his specieb. numeratæ accidentales sunt, vel essentialem distinctionem non indicant, nullæ nobis differētiæ qualitatum notæ sunt ex quibus essentialem distinctionem habere possimus. Et præterea redit argm̄ factum, quia vel isti modi sunt distincti ex natura rei à qualitatib. suis, vel solū rōne. Primū dici non potest quia nullum fundamentum talis distinctionis inueniri pōt in huiusmodi rebus, vt declaratū est. Si verò tm̄ sunt rōne distincti, cur vocantur accidentales, cū etiam essentialis differentia rōne distinguatur à re? Et alioqui hi modi tam intrinseci sint, & absoluti respectu taliū qualitatū, quāū esse pōt differētia essentialis, vt mox explicabimus. Denique si illo mō non est assignata differentia essentialis inter qualitates, hoc ipsum inquirimus, qua nimirū rōne diuidendum sit cōmune qualitatis genus in species essentialiter diuersas.

Scotus. Albert. Improbatur.

Resolutio.

V. Censeo igitur in primis, posse genus qualitatis habere species proprias essentialiter diuersas: quod est per se notum, cum hoc sit de ratione omnis generis. Secundò existimo, assignatis proprijs & adæquatis differentiis essentialibus, qualitatum constituentibus spēs essentialiter diuersas illas non ratione tm̄, sed re distinguere qualitates quas constituunt: atque adeò vnam & eandem qualitatem non posse in re constitui pluribus differentiis, sic diuidētibus qualitatis genus. Hoc satis probant rationes tactæ, vt existimo. Nā vna qualitas solum pōt esse vna entitas, & vnius entitatis vna est essentialis cōstitutio sub vno genere. Item quia vna qualitas non est tantū modus aut accidens alterius qualitatis, re vel rōne distinctus ab alia qualitate: ergo differētia essentialiter constituentes qualitatem, distinguunt ēt realiter ipsas entitates qualitatis. Deniq; quāuis admitteremus posse in vna & eadem entitate cōiungi plures differentias vel modos qualitatum, aut ex natura rei, aut ratione ratiocinata distinctos, necessarium esset, vt in illa entitate aliqua esset differentia prima & essentialis, quæ nō posset esse nisi vna vltimatè constituens talem essentiam, quia, vt dicebam, vnius entitatis simplicis vnica tantū esse potest essentialis cōstitutio. Has ergo drias essentiales nos hic inuestigamus, cum certū videatur, posse genus qualitatis in species suas per huiusmodi differentias diuidi: nam si eas habet, cur non poterit secundum eas diuidi?

VI. *Simplicius. Ammonius.* Tertiò censeo, prædictam diuisionem qualitatis posse optimè in hunc modum explicari, vt eā explicuisse videntur Simplicius & Ammonius in prædicamento qualitatis. Eritq; hæc assertio facilis ad persuadendum, vel ex sola argumentorum solutione, quæ in secunda difficultate sunt proposita. Nam si nulla est qualitas in aliqua harum specierum constituta, quam necesse sit constitui sub alia, nec secundū eandem, nec secundū diuersam rationem formalem, sufficiens argumētum erit, has species, metaphysicè loquendo, nō tm̄ secundum rationem, sed et secundū rem esse impermistas. Cumque hoc modo realior (vt ita dicam) fit diuisio, & aptior ad qualitatum essentias explicandas, ita declaranda erit. Consequentia est manifesta, & antecedens declaratur discurrendo per singulas species, & per singulas instantias, quæ in secunda difficultate tactæ sunt.

Responsio ad priorem partem primæ difficultatis de naturali potentia.

VII. *Quæ principia agendi ad hanc speciem pertineat.* ET prima quidem difficultas pendet ex declaratione secundæ speciei, quæ est potentia, vel impotentia: quæ, vt supra tetigi potissimum intelligenda est de potentia actiua, comprehēdere verò etiam pōt passiuā, & ideo in vtraq; explicāda erit. Pertinēt ergo ad hanc speciem illæ facultates, quæ per se primò datæ sunt à natura vt sint principia proxima agendi, ita vt in hunc finē primario ordinentur, & inde habeāt suam propriā rōnem, & specificationē. Nā q̄ huiusmodi facultates datæ sint à natura agētio creatis, satis cōstat expe-

experiẽtia, & ex dictis supra disp 18. de principijs A efficiendi causarum creatarum. Quod uero illę facultates qualitates sint, est cõmunis cõsensus omnium Philosophorũ, q etiam generaliter assertũ ẽ nullum esse creatum ac proximum agẽdi principium, quod non sit qualitas, ut eadem disp. 18. uisum est, & facilè etiã colligi potest ex generali ratione qualitatis, sect. præcedẽti declarata. Deniq; quòd illa secunda specie optimè in eum modũ exponatur, patet primo ex ipso nomine naturalis potẽtię uel impotẽtiæ. Secũdo ex Aristotelis explicatione in Prędi. qualitat. ubi expresse hoc declarat de facultate na. data, & excludit eã quę vsu vel arte cõgsita est. Tertiò, quia formaliter loquẽdo, hæc sola qualitas habet per se primo rationẽ ac specificationem potentiæ.

VIII. *Habitus cur non sint in specie naturalis potentiæ.* Atque hinc fit, vt licet habitus sint etiã principia agendi, & ideo suo modo dici possint virtutes actiuæ, nullo tamen modo pertineant ad secũdã speciem, quia nõ sunt facultates datæ a natura ut sint principia proxima operationũ, sed sunt qualitates acquisitę, & superadditæ potẽtijs ut eas uel uti adiuuẽt, aut faciles reddant ad suas operationes. Itaq; habitus operatiuus in hoc distinguitur B essentialiter à potẽtia, quod non est primũ principium proximum & connaturale operationis, sed est quasi determinãs uel afficiẽs ipsum principiũ. Atque ita excludũtur non solum habitus acquisiti, sed etiam per se infusi: nam licet hi uideantur imitari potentias, quia non solũ dant facilitatem in operando, sicut habitus acquisiti, sed ẽt ipsum posse, tamen essentialiter supponunt potẽtiã quę sit principium proximum, quã eleuãt ad nouum genus operationum, ita tamen ut aliquã efficacitatem eius uel naturalem, uel obediẽtialẽ supponãt, eamque in suo ordine compleãt. Rursus excludũtur species sensibiles vel intelligibiles, quia licet nõ solum conferant facilitatem operãdi, sed etiã necessariæ sint in suo ordine ad operationẽ, non tamen dant primã facultatem propriã operandi, sed determinãt illã & quodammodo complent, ideoque ad primam speciem potius pertinent quam ad secũdam, etiam si per se infusę sint vt in angelis aut beatis, ut latius inferius dicturi sumus.

IX. Pręterea primæ qualitates, vt calor & frigus, ẽt si sint qualitates cõnaturales elemẽtis uel mistis, C & sint etiã proxima principia agendi, non tamen proprie pertinent ad speciem naturalis potentię nec in ea sũt vnquã ab Aristotele collocatę, quia non sunt facultates per se primo institutę ad agẽdum, sed per se primo sunt quædã formæ formaliter afficientes subiecta sua, ad quẽ finem primo ac per se sunt institutæ, & ut cõuenienti modo cõseruent unionem formæ cum materia vel ad illã disponẽt. Quod uero sint principia agendi habẽt quasi cõcomitanter ex eo, quod sunt tales formæ quæ possunt efficere sibi similes, ex quo nõ habẽt peculiarem specificationem, aut habitudinẽ trãscendentalem ad propria effecta sua: nã, cum sint formæ eiusdem speciei, & absolutæ, nõ potest una speciem sumere ex habitudine ad aliã. Et hac ratione distinximus in superioribus duplicẽ actiuitatem, unam per se primo cõuenientem alicui entitati ex primario fine eius, aliã concomitanter ex perfectione eius. Secundam ergo speciem qualitatis putamus priori genere actiuitatis cõstitui: A qualitates uero actiuas quæ sunt in tertia specie, solum habere actiuitatem posteriori modo, & ideo neque in secunda specie cõstitui, neque sub ea ratione peculiarem specificationem in genere qualitatis habere.

X. *Obiecta specierum effectiua excluduntur ab specie naturalis potentię.* Atque idem censeo de qualitatibus quæ sunt propria obiecta sensuum, quatenus efficere possunt speciem in sensu, nã etiam illa actiuitas est cõcomitans: nõ enim sunt illæ qualitates per se primo institutæ ad illã efficientiam, ut per se notum uidetur, sed ad hoc ut tali modo afficiãt subiecta sua & cum tali perfectione formali, quam illa actiuitas comitatur. Et in hoc censeo est magnum discrimen inter intellectum agentem, & quælibet obiecta productiua propriarum specierum, nã intellectus agẽs per se primo institutus est ad munus efficiendi specis, & ideo est propriissimè potẽtia actiua, pertinens ad secundã speciem qualitatis: obiecta uerò cognoscibilia nõ sunt per se primo ut producant species intentionales, quia nõ sunt per se primo ut cognoscãtur uel sentiatur, sed ut habeant, ut conferant subiectis suis suas formales perfectiones, & ita concomitanter habent ut cognosci uel sentiri possint. B Albedo ergo, & nigredo, & similes qualitates non sunt potentiæ actiuę eo quod species intentionales efficere possint: imò sub ea rõne nullã peculiarem specificationẽ habent in genere qualitatis.

XI. *Obiectioni satisfit.* Neque refert, quod Aristoteles in Prædicamẽtis dicat has esse passiuas qualitates, quia natæ sunt efficere passionem in sensu: tum quia potuit per quendã effectum qualitatem describere: tum maximè quia ibi non rei naturam & essentiã sed nominis etymologiam, & impositionem explicare videtur. Vnde alias similes qualitates aliunde dicit uocatas esse passiuas, scilicet, quia per passionem sunt factæ, cum tamen cõmunis ratio essentialis eadem debeat esse in omnibus. Agit ergo in ea interpretatione non tam de essentiali ratione rei quam de nominis origine.

XII. Maius sanè dubiũ mihi est de grauitate & leuitate, an debeant in secunda an potius in tertia specie numerari: nec uidentur reuera esse propriissime potentiæ actiuę, & ad hoc munus primario institutæ, ut moueant ac deferant sua corpora in propria naturalia loca. Et confirmatur, nam impul- C sus impressus proiecto ab impellente in secunda specie collocatur, quia per se primo ad hoc solũ instituitur ut sit instrumentaria virtus actiua proijcientis: cur ergo non idem dicetur maiori ratione de grauitate? Quod si quis uelit hoc defendere, ad Aristotelẽ in Metaphysica respõdeat, ibi nõ distinxisse naturalem potentiam à cæteris speciebus, vt annotauimus, ideoque indistinctè numerasse qualitates omnes, quæ uel passionem efficiunt, vel per passionem efficiuntur. Si quis autem uelit his qualitatib. nõ tribuere aliud genus actiuitatis, quam calori: & dicere eas esse per se primo formales dispositiones subiectorũ, concomitanter habentes eã actiuitatem, non difficile id substinebit.

XIII. Et iuxta hæc dicendum cum proportione est de potẽtia passiua, nam in primis non est sermo de potentia substãtiali per se primo ordinata ad substantialem actum, nam illa nõ est accidens, sed substantia. Solum ergo potest intelligi de potentia ad actũ accidẽtale. De qua rursus dicimus in

in superioribus, aliquando cōuenire al cui rei so lū concomitanter, & non quia ad hoc munus sit per se primo ordinata, ut cōuenit superficiei, verbi gratia, esse susceptiuā coloris aut luminis. Et talis potentia uel capacitas nō pertinet ad hanc speciem, imò nec per se spectat ad aliquod accidētia genus, nam res illa cui cōuenit talis capacitas nō habet inde propriā aliquā specificationē, nec nouam realitatē, aut realem modū, sed per se se est capax talis actus uel accidētis: Vnde quoad hoc eadē est rō passiuæ & actiuæ potētiæ. Si quæ ergo potentia passiua ad hanc speciē qualitatis pertinet, necesse est ut sit entitas per se primo ordinata ad aliquem accidentalem actum recipiēdū: talis enim potentia accidentalis erit, & ex habitudine ad illū actū habebit propriā specificationem, quæ neque ad illud prædicamentū, neque ad aliā speciē huius prædicamenti pertinere potest. An vero detur in rerū natura talis potentia accidētalis quæ purè passiua sit, dicam disput. sequente.

XIIII. Hinc vero colligo, qualitates qu idā, quę solēt passiuę appellari, eo quod actiuitatem nō habeāt sed disponāt subiectum ad aliquē actū recipiendum, uel ad resistendum illi: has (inquam) qualitates non pertinere ad hanc speciē, si Metaphysicè & realiter essentiā eius cōsideremus. Quod si aliquando in hac specie recēsentur, aut solū est propter vulgarem loquēdi modū, aut propter aliquā dialecticam considerationē uel denominationē. Exēplū est in duritie, & mollitudine, quas Aristoteles ca de qualitate in hoc genere ponit, ad quæ etiam alludit 5. Metaph. c. 12 ubi inter alias acceptiones potētię numerat [habitus qbus res sunt omnino passionis expertes,] Ego vero existimo, quāuis nomine potētię vel impotentię huiusmodi qualitates interdū significentur, vere tamen & secundū essentialem rationem huius speciei ad illā non pertinere, quia nec sunt potentię actiuæ, vt per se cōstat, neque passiuę cum ad nullū actū in se recipiendū ordinentur. Si uero disponūt subiectum ad aliū actum, uel formam recipiendam, id solū præstāt informando, & actuando aliquo modo potentiam, adiuncta connexione, uel proportione naturali quam habēt cum alio actu, uel interdum dicuntur disponere, solum quia nō possunt resistere, vt raritas, uel mollitudo disponit ad facilem dispositionē. Sicut etiam è contrario, interdū disponūt ad oppositū actum, uel reddunt subiectum incapax talis actus, solū per informationem suam absque habitudine ad talem actum sed potius per concomitantem resistentiam, quę proinde non pertinet ad speciale genus potentię ut infra ostendemus, & hoc modo durities ad ditionē cōparatur. Vnde Aristoteles 2. de Generat. c. 2. inter alias qualitates tertię speciei duritiem mollitudinem numerat: quanuis à passione nomen traxisse, ibidē fateatur. Itaq; cū in c. de Qualit. hoc exemplo vtitur declarādo secūdā speciem, nō tā curauit de exacta exempli veritate q̄ similitudine & proportione, vt modum loquendi de potentia & impotentia declararet, ut etiam notauit Fonsec. 5 Metaph. c. 14 q. 1. sect. 4.

Aristotel.

Aristotelis locus in cade qua itate exponitur.

Responsio ad alteram partem primę difficultatis de habitu.

XV. SVperest ut alteram partem illius secundæ difficultatis expediamus, declarādo essentialem rationem habitus & dispositionis: nā licet hæc in prima specie qualitati Arist. numerauerit, tā iuxta modū declarādi has species, quē prosequimur, potentia est natura prior, & ideo prius etiā declarāda fuit. Nūc ergo habitus (sub quo semper dispositionem cōprehendimus) significari credimus qualitates illas quæ disponūt naturales potētias, easq; actuant, uel determināt ad suos actus uel ad obiecta. Ita quæ interpretatio huius speciei consentanea est Simplicio & Ammonio Prædicam. Qualit. eamque ibi pe Scotus sequi videtur. Et declaratur breuiter nam quòd sint in reb. aliqua accidentia quæ hoc modo potentias afficiāt, vt norū supponimus ex ipsa experientia, & infra disp. 45 latius ostendetur. Quod uero talia accidētia qualitates sint, patet, tū quia sub nullo alio genere collocari possuntū etiā, quia illis manifeste cōuenit definitio qualitatis supra declarata. Rursus, q̄ talis qualitas habeat proximē specificā & essentialem rationem distinctā à ratione potētię superius explicata, manifestū uidetur, tū quia naturalis potentia proxime consequitur naturā, regulariter hac per se loquēdo, hæc uero qualitas acquiritur uel superadditur naturæ, tū etiā quia hæc qualitas seu dispositio est actus ipsius potētię quā determinat, & in actū aliquo modo reducit: est ergo distincta species ab illa. Et eadē fere ratione distinguitur à qualitatib. tertiæ uel quartæ speciei, quia ad nullā earum pertinet hoc peculiare munus afficiendi aut terminandi potentiam.

XVI. Atq; hinc intelligitur, quo modo huic speciei peculiariter attribuitur bene uel male disponere subiectū, cui in est: nā quia habitus adduūt potētijs ut eas disponāt ad suos actus, ideo ex natura sua habent facilē reddere potentiam ad operationem, & quia perfectio rei in operatione consistit ideo dicitur habitus bene disponere rē in ordine ad suam ultimam perfectionem. Quanquā, quia operationes potētiæ interdū sunt oppositæ, ideo dum unus habitus ad facilitatē ad vnum actum difficilius reddit exercitium alterius & è cōuerso Et quia inter actus oppositos vnus est cōueniēs subiecto, alius uero disconueniens, ideo habitus dicitur bene uel male disponere subiectū, vel quia unus & idem habitus respectu diuersorū bene & malè disponit, nā dum facilitatem cōfert ad unū actum, alium reddit difficiliorem, vel certe quia ille habitus qui ad conuenientem actū disponit, bene afficere dicitur, ille uero male qui ad actum minus conuenientem inclinat.

Bene uel male disponere ut sit habitus attributum.

XVII. Ex quo fit, vt hoc [bene uel male disponere,] intelligendū non sit de bono vel malo morali, nā licèt hoc etiā cōprehēdatur, & inde fortasse maximè sūpta sit denominatio: plura tamē nomē [habitus] cōplectitur, & vtrūq; significauit Aristoteles 5 Metaph. c. 14 in ultimis verbis dicēs [Maximè autē bonū aut malū qualitatē in reb. animatis significant, in his potissimū quę electionē habent.] Deinde colligit hoc [bene vel male] nō esse sumēdum pro quacunque conueniente uel discōueniēte dispositione rei, nā hæc ratio in tota sua latitudine sumpta trāscendentalis est, & quātitati, actioni, ac passioni, & alijs cōuenire potest, & coarctata ad genus qualitatis potest omnib. qualitatib. attribui, ut recte in secūda difficultate obijciebatur. Sumēdū ergo est pro dispositione bona uel mala in ordine ad ultimā operationē rei quæ est

est operatiua;& sub intelligenda est illa differentia cū quadā præcisione, vt per eam hæc species à naturali potētia distinguatur, q̄a nimirum habitus, vel dispositio non confert ipsum posse radicale aut proximum, sed supponit illud, & bene vel male illud afficit. Atque ita expedita manet tota illa secunda difficultas: nulla enim qualitas tertię vel quartæ speciei pertinet ad primam speciem hoc modo explicatam, vt per se satis constat.

Expediuntur nonnullæ obiectiones.

XVIII. VERuntamen aliunde,& quasi ex alio extremo insurgunt obiectiones, nam in primis supponimus habitum esse operatiuum, quod tamen non omnes admittunt, vt constat ex Scoto in 1. distinct. 17. q. 2. & alijs. Sed hoc nullum nobis facessit negotium, quia id nō solum verū, sed etiam certum esse credimus, vt Disp. 45 datum, ostendemus.

XIX. Secundò verò difficilius obstat, quia vi, femque supponere nullum esse habitum, qui non sit operatiuus, vel si latius loquamur, qui non sit affectiuo, vel dispositiuo potentiæ operatiuæ, quod tamen & Philosophiæ, & Theologiæ repugnare videtur. Primum patet, quia sanitas est habitus quidam, vnde ab Aristotele 7. Physic. c. 3. in hac prima specie collocatur, & ibidem ponit pulchritudinem in eadem specie, quam cōstat non esse habitum operatiuum, item calor & frigus ponuntur ab Aristotele in eadem specie, cum tamen nō sint dispositiones aliarum potentiarum. Secūdū patet, nam gratia dicitur à Theologis esse habitus infusus, & tamen neque est in potentia operatiua, nec per se primò ordinatur ad operandū, sed solum vt formaliter conferat participationē diuinæ naturæ. Respondetur tamen habitum propriè sumptum, & prout distinguitur ab alijs speciebus qualitatis, esse qualitatem operatiuam, nō quæ dat primam vim operandi, sed conferentem potentiæ (vt sic dicam) habilitatem ad operandum.

An sit aliquis habitus nō operatiuus.

XX. Ad instantias vero in oppositum respondeo, sanitatem iuxta veram sententiam non esse qualitatem simplicem, distinctam à temperamento humorum vel totius corporis, vt verior habet opinio, quia nulla est necessitas vel ratio singendi talem qualitatem, neque est nullus effectus qui illam ostendat: temperamentum autem non est aliqua qualitas per se vna, sed est aggregatum vel (vt sic dicam) quasi artificiale compositum ex primis qualitatibus ad certam moderationem & proportionem redactis. Vnde non magis potest sanitas esse habitus, quam ipsæmet qualitates primę. Primæ autem qualitates vt calor & frigus non nisi valde impropria & communi ratione possūt habitus appellari, vt constat ex cōmuni vsu huius vocis. Vocantur autem dispositiones quatenus præparant materiam ad formam, vel quatenus afficiunt compositum conuenienter ad naturam eius. Sed hæc ratio, vt dixi, non est propria & specifica primæ speciei, & dispositionis: prout ad hac speciem peculiariter accommodatur, sed cuilibet qualitati connaturali cōuenit, quia secū dum illam bene se habet subiectum in se ipso.

Sanitas nō est qualitas simplex.

Primæ qualitates non sūt propriè habitus.

XXI. Quocirca quandò Arist. explicans primā speciem qualitatis, exempla ponit in calore & frigore, in morbo, & similibus, non ideo id facit, vt doceat has esse veras qualitates illius speciei, sed solū vt per quandā analogia ad res sensibiles declararet, quomodo interni ac veri habitus disponant potentias animæ, & facile aut difficile dimoueātur. Ita exposuerunt Arist. mentē Albertus, Alexander, Simplicius, & alij. Et innuitur satis in verbis Aristotelis, qui primum ait has esse aliquo modo dispositiōes, & deinde subdit, ob diuturnitatē posse et habitus nuncupari, significans non esse proprie habitus, sed propter quandam imitationem, habituum appellationem participare.

XXII. Atque eodem modo Philosophandum censeo de pulchritudine: nam in primis non est propriè vna qualitas per se, sed ex figura & colore, vel coloribus coalescit: & ideo fortasse per se ipsam nō habet propriam sedem in his speciebus, sed reuocatur ad simplices species quibus cōstat: vel si secundum eā vnitatē q̄ habet, ad aliquam speciem pertinet, in quarta optimè collocatur, vt superius declaratum est. Neque aliqua vera & propria rō realis secundū q̄ in prima specie collocetur: nam illa rō conuenientis vel disconuenientis est valde transcendens, vt sæpe dixi. Quapropter sola denominatione analoga pōtest pulchritudo, habitus appellari: quia ornat corpus, sicut virtus animam.

Pulchritudo non est vna qualitas.

XXIII. De gratia vero habituali, supponendo q̄ sit in essentia animæ, & quod p se primo nō sit operatiua (vt tumque in incertum est) nego esse qualitatē primæ speciei, sed tertiæ (quanquā Aristoteli; & Philosophis incognitū fuerit tale qualitatis genus) q̄a per se primo solū ordinatur ad perficiēdā & qualificandā substātiam per suā formā. & qa existimo esse propriam rōnem tertiæ speciei, vt in sequēti sectione magis declarabo. Vocatur autē gratia habitus ea communi appellatione qua omnis bona dispositio ex se permanens corpori vel animæ addita, solet habitus eius appellari, quia p illam bene se habet res in se ipsa.

Gratia habitualis in qua sit specie qualitatis.

XXIIII. Iuxta hanc ergo interpretandi rationem magni facilitate & claritate exponitur, quomodo istę species secundum rem ipsam distinctę sint, & in permistæ: & (ō metaphysicè loquendo) eam censeo veram esse, & aptissimam ad declarandam adæquate vniuscuiusque qualitatis essentiam, & proprium munus ad quod à natura instituta est. Nō nego tamen quin, loquendo dialecticè, & mente præscindendo has qualitates & earū essentias per inadæquatos conceptus seu varios respectus, possit prior dicēdi modus sustineri qui etiam cōfert ad explicandas varias denominationes quæ ab eadē numero qualitate interdū solent desumi.

Dictorum omniū conclusio.

SECTIO V.

Vtrum diuisio qualitatis in quatuor species sufficiens sit.

NON desunt qui hac in parte sententia Arist. dubitent, eo q̄ post illarum specierū enumerationem, hæc verba subiecit. [Atque forsitā quidē, & alius quispiā, qualitatis modus videbitur esse, qui tamē maxime dici solent, hi fere sunt.] I.

Sed nihilominus dicendũ est, Nullã esse qualitatẽ, quæ ad dictas species nõ pertineat, ideoq; diuisionem exactam esse. Hanc censeo esse mentẽ Philosophi, qui non addit illa verba, quia putauerit alias eẽ qualitatis species. Cur enim illas tacuisset, si eas agnouisset? Aut quomodo excusari posset quod insufficientem partitionem fecisset? Fatetur ergo Aristoteles se non agnoscere alios qualitatis modos, tamen quia genus qualitatis amplissimum est, & ipse nõ tradiderat, nec forte inuenerat sufficientiam illius diuisionis, ideo modestiæ causa addidit illa verba. Ac si diceret se nõ tam positiuè cognoscere aut demonstrasse nõ esse plures species, quàm negatiuè, plures scilicet non inuenisse. Quod si nos addamus, etiam post Aristotelem non esse aliam speciem qualitatis inuentam, sufficiens argumentum erit diuisionem esse sufficientem. Sub sumptam verò propositionem ostendemus satis soluendo argumẽta in tertia difficultate facta.

Affirmatiua quæstionis resolutio.

Prima sufficientia diuisionis.

III. *Simplicius.* PRius vero conabimur positiue ostendere sufficientiam huius diuisionis. Quam primo tradidit Simplicius in Prædic. Qualit. in hunc modum. Omnis qualitas aut naturalis est, aut aduentitia: hæc posterior habitus est, aut dispositio; prior verò aut efficit secundum potentiam, & cõstituit secundam speciem, vel secundum actũ, & hæc aut est in sola superficie: & cõstituit quartã speciem figuræ: vel in profundo: & hæc cõstituit tertiam speciem. Hanc vero sufficientiam reijcit D. Tho. quia etiam in tertia, & quarta specie sunt qualitates aduentitiæ, & in prima (inquit) sunt dispositiones naturales, vt sanitas, & pulchritudo. Sed ad hanc posteriorem partem responderi posset iuxta superius dicta sanitatem & pulchritudinem proprie, & secundum rem non pertinere ad primã speciem, Vnde ad priorem etiam partem responderi posset differentiam intentã esse quod sit qualitas aduẽtitia: quia actibus acquiritur, vel ab intrinseco infunditur. Neque in hoc inuenietur exceptio in rebus inferioribus seu sensibilib. aut humanis. In angelis verò videntur species intelligibiles esse cõnaturales, cũ ad primã speciem pertineant; actus etiã quo se ipsum angelus intuetur naturalis est: cum tamen etiam ad primã speciem pertineat, vt infra dicam. Nihilominus tamen, & species illæ possunt dici aduentitiæ, quia non ab intrinseca natura manãt, sed à Deo infunduntur, etiamsi dentur iuxta proportionẽ, & debitum naturę: actus etiam cognitionis per ppriã efficiẽtiam acquiritur: & ex hac parte aduẽtitius vel acquisitus appellari potest: at vero qualitates aliarũ specierũ ex se habent quod possint esse cõnaturales maximè si sint in proprijs subiectis; qđ vero in extraneis possint esse aduentitiæ accidentarium est, vnde non variat rationes earum. Atq; hoc modo est probabilis illa sufficientia.

Altera ratio sufficientiæ.

IIII. ALij rationem sufficientiæ hoc modo pponunt, nam qualitas aut est in sola superficie substantiæ, & sic constituit quartã speciem vel est etiam interius, & hæc rursus vel sensibilis est per se tanquam proprium obiectum alicuius

A sensus, & hæc constituit tertiam speciem: vel est insensibilis: & hæc rursus aut est innata: & cõstituit secundã speciem: aut aduentitia, & constituit primã. Quæ etiã ratio est probabilis, quamquã p differentias valde extrinsecas, & accidẽtarias assignetur: quæ conuenire possunt non tantum illis speciebus quibus tribuuntur, sed etiam alijs. Nã esse qualitatem innatam non solum conuenit potentiæ, sed ẽt passibili qualitati: esse ẽt insensibile per se pluribus qualitatibus cõuenit. Et (quod difficilius est) non videntur esse illæ differentiæ adęquatæ his speciebus, nã in primis passibiles qualitates non videntur omnes per se sensibiles vt ppria obiecta sensuum, nam dẽsitas, aut raritas est qualitas tertiæ speciei, & non est sensibilis per se primò vt obiectũ proprium, & idẽ est de asperitate & lenitate, quæ nõ magis sunt per se sensibiles quam figura. Præterea verisimile est, esse in rebus naturalibus plures qualitates cõnaturali modo afficiẽtes illas quæ nõ sunt per se sensibiles, neq; per se primò sunt potentiæ ad agendũ, sed solum formæ accidentales ad ornandum, & perficiẽdũ

B subiectũ ordinatæ: quod non solũ in corporibus corruptibilibus, sed multo magis in cælestibus verisimile est. Item in qualitatibus spiritualibus sunt aliquæ possibiles, quæ in hoc modo afficiendi cõueniãt cũ passibilibus qualitatibus, & ad tertiam speciem pertineant, vt de gratia suprà dicebamus, & de charactere idẽ cẽsent multi Theologi. Deinde quod dicitur figura esse tantum in vltima superficie si intelligatur q in ea tantum apparet ac terminatur: verũ est, tamẽ id etiã est commune coloribus, vt constat ex Arist. lib. de sensu, & sensibili: si vero sic sensus, figuram tãtũmodo esse in sola ac præcisa superficie, videri potest incertũ, nã corpus circulare secundum se totũ circulare est. Neq; Arist. alicubi dixit figuram esse in sola superficie, sed in ea terminari, ita vt absq; illo termino nõ habeat certã ac determinatam rõnem seu speciem figuræ, vt patet ex 5. Metaph. c. 5. tex. 17. quanquam ibi magis dubitando, & in vtrãq;

C partẽ argumentando, quam diffiniẽdo procedat. Item si densitas, & raritas pertinent ad hanc speciem, illæ, non sunt in sola superficie, sed sunt quidã modi intime afficientes corpora quantitatis secundum se totum. Sed nihilominus, vt dixi, hæc ratio probabilis est: quia nonullæ ex dubitationibus contra eã facile solui possunt, aliæ vero non ostendunt positiuè illas differentias assignatas, esse inadęquatas, quamquam ostendant ex vi illius sufficientiæ non probari, esse adæquatas: nã quod in illa sufficientia supponitur, omnes possibiles qualitates, esse per se sensibiles, in ea non probatur; & mihi est valde incertum.

Tertia ratio sufficientiæ ex D. Thoma.

V. ALiam rationem huius sufficientiæ affert D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 2. Nam qualitas (inquit) est modus substantiæ secundum esse accidentale: hic autem modus potest accipi, vel in ordine ad naturam subiecti, vel secundum actionem, & passionem, vel secundum quantitatem. Primo modo cõstituitur prima species qualitatis: tertio modo constituitur quarta: secundo autem modo cõstituuntur secunda, & tertia. Nam si sit modus substantiæ; vt terminus actionis, constituitur tertia, si vt principium, constituitur secunda.

Quanuis

Quamuis enim D. Tho. hoc non declarat, tamen Caiet. in cap. de Qualit. & interpretes in 1.2. exponunt hoc modo, & erat per se manifestũ, quia non poterant aliter illæ duæ species sub illa communi differentia constitui. Quæ rõ sufficientię est etiam valde probabilis.

Difficultates circa dictam rationem proponuntur.

VI. ILlud autem est in ea difficile, quod iuxta illam non assignatur distinctio harum qualitatum secundum reales naturas earum, sed secundum varias rationes conceptibiles a nobis, ita vt eadẽ qualitas realiter, secundum diuersos respectus in diuersis speciebus collocetur, quod consequenter admittit vel supponit. D. Tho. habet tamen difficultates tactas in assertione præcedente. Et præterea, etiam si velimus admittere, eandem qualitatem secundum rem posse sub diuersis rationibus ad distinctas species qualitatis pertinere, tamen illæ differentiæ assignatæ nõ videntur semper sufficientes, etiam ad hanc distinctionem formalẽ ad genus qualitatis pertinentem. Nam, cum dicitur v.g. tertia species constitui, eo quod sit qualitas terminans motum, id non videtur cõsentaneũ Aristoteli, qui in capit. de qualit. dixit, non omnem qualitatem passibilem talem esse, quia per passionem fit, sed vel quia fit per passionẽ, vel quia causat passionem in sensu. Deinde cum hæc qualitas dicitur esse terminus motus, interrogo an intelligatur de motu proprie & in rigore sumpto, vel de qualibet mutatione seu actione: si primum dicatur, sequitur lucem solis, v.g. non esse passibilẽ qualitatem, imo nec lumen aeris, quia non fit per proprium motũ: cum tamen maximè faciat passionem in sensibus. Si verò dicatur secundum, sequitur operationes intellectus & volũtatis, & in vniuersum qualitates omnes quæ per propriam actionẽ fiunt, pertinere ad tertiam speciem: atque ita omnes habitus acquisiti in illa collocabũtur. Rursus inquiro, cum dicitur hoc genus qualitatis esse terminum motus, an intelligatur de termino per se primo propriam actionem seu motũ terminante, & sic albedo non erit passibilis qualitas quia nunquam ita fieri potest, sed quatenus ex aliqua actione resultat, vt ex calefactione, frigefactione, aut aliqua mistione. Vel cõprehẽditur etiam secundarius terminus resultans ex primario termino motus. & sic etiam figura erit passibilis qualitas, quia hoc modo fit per motũ, & naturales etiã potentiæ possunt hoc modo terminare motum. Tandem inquiro, cũ dicitur qualitas constitui in hac tertia specie quatenus est terminus motus, an id intelligatur formaliter, quòd sub ratione termini constituatur in illa specie, & hoc est impossibile: quia hæc ratio termini, vel dicit puram relationem, vel denominationẽ à motu, quę sunt extra formalem rationem qualitatis. Vel sumitur (vt reuera sumi debet) materialiter seu fundamẽtaliter, nimirum vt illa qualitas intelligatur esse tertiæ speciei, quæ nata est terminare motum: & hoc modo talis differentia non indicat diuersam rationem formalem qualitatis ab ea quam indicat differentia attributa primæ speciei, nimirum quod sit modus subiecti in ordine ad naturam eius, nam eadem qualitas, quæ natura sua est ac-

A quisibilis per motum, ad hunc finem potest esse acquisibilis vt afficiat subiectum secundum naturam eius: hæ igitur differentiæ non solum res, verum nec rationes formales qualitatis distinguũt. Sicut quod substantia sit ex se producibilis tantũ per creationem, & quod sit natura intellectualis non variat rationem formalem substantiæ. Et similiter in quantitate quod sit nata sic afficere subiectum, & quòd sit producibilis per augmentationem, non sunt duæ rõnes formales quantitatis. Et simile argumentum fieri potest de alia differẽtia, quæ est esse modum substantiæ in ordine ad naturam subiecti, id est, vt conueniens vel discõueniens illi (ita enim intelligitur) vel enim hæc differẽtia intelligitur formaliter, vel materialiter. Primum dici non potest, tum quia illa, vt sæpe dixi, magis est differentia transcendentalis pertinens ad rationem boni, quam cõferens determinatam specificationem entis: tum etiam quia illa ratio est respectiua, vel denominatio extrinseca, nam eadem qualitas vni naturæ potest esse cõueniens, alteri disconueniens. Si verò differentia illa sumatur materialiter, nõ potest sufficere ad efficiendam formalem vel specificam diuersitatem B in genere qualitatis, tũ quia si quæ est distinctio rationum formalium inter has species, nõ potest esse in vna & eadem qualitate quãtum ad entitatem materialem, sed quantum ad aliquam formalitatem: tum etiã quia illud materiale, quod subest illi respectui, & per illum declaratur, cõe est omni qualitati. Neque per illum respectum explicatur aut indicatur aliquis modus peculiaris afficiendi substãtiam, quia propriam aliquam rõnẽ qualitatis requirat.

Quarta ratio sufficientiæ eiusdem diuisionis.

VII. ALia igitur ratio occurrit explicandi hanc diuisionem, & sufficientiam eius, quæ ex diuerso fine ad quem ordinantur qualitates, & consequenter ex diuerso modo afficiendi substantiã sumi potest. Diximus enim in sect. pręcedente, qualitatem esse accidens institutum à natura vt C sit veluti complementum substantiæ creatæ, in his quæ spectant ad operationem, vel conseruationem, vel ornamentum eius. Potest ergo qualitas aduenire substantiæ vel per se primò ratione operationis, vel solum ratione sui esse formalis nimirum, quod solum ad ornandam, & formaliter perficiendam ipsam substantiam ordinetur, quæ duo membra adæquatè diuidunt qualitatẽ, vt per se constat, quia in nulla aliud inuenitur, quam esse, & operatio, & quæ ad vtriusque perfectionem ordinantur. Rursus qualitas prioris generis posset in hunc modum diuidi: aut enim est operatio ipsa, aut principium proximum operationis. Et rursus principiũ vel est cõnaturale, & ab intrinseco proueniens, ac deniq; primo cõstituens rem vt potentem ad operãdũ in rõne principij proximi: & hoc modo constituitur secunda species qualitatis, quæ est potẽtia. Vel est principium super additum potentię, determinans vel adiuuans illam, aut dans facilitatem in operãdo: & sic constituitur prima species, quæ est habitus. Quod si operatio ipsa ad qualitatem spectat, vt paulo post dicemus, ad primã etiam speciẽ perti-

net, quatenus est dispositio. Atq; hoc modo illæ duæ primæ species complectuntur omnes qualitates q̃ per se primò rõne operationis substantijs tribui possunt. Nam præter principium principale operandi, quod non est qualitas, sed substantia tm̃, illa tria inueniri possunt in rebus quæ ad operationem pertineant, scilicet, potentia, habitus, & operatio ipsa, vt ex Aristotele sumitur 2. Ethic. ca. 5. Præterea qualitas quæ per se primò ad hoc solum ordinatur, vt per suum esse formale ornet, vel afficiat substantiam, vel est tantũ modus quidam consequens quantitatem, & quasi terminãs & informans illam, & hæc constituit vltimã speciem quæ est figura vel forma, quæ multum differt à reliquis, tum quia solum est modus quidã quantitatis, alia verò habent suas proprias entitates: tum etiam quia aliæ consequuntur formam: hæc verò magis videtur sequi ex rõne materiæ, quamuis etiam recipiat modum & determinationem ratione formæ. Omnis ergo alia qualitas q̃ ita consequitur formam, vel eam imitatur, vt & suam propriam habeat entitatem, & non sit operatio, neq; ad operationẽ per se primò ordinetur sed ad formaliter perficiendã & ornandã substãtiam, ad tertiam speciem qualitatis pertinet, quę passio, vel passibilis qualitas nominatur, quia per hæc signa vel effectus maxime à nobis cognoscitur in sensibilibus rebus, non quia formalis ratio illius speciei per illa verba explicetur: neque etiã quia necesse sit omnem qualitatem illius speciei habere illam rationem vel habitudinẽ à qua vox illa sumpta est. nam aliud est à quo nomen imponitur, aliud quod significat.

XIII. Hanc verò sufficientiam sic expositam existimo per se se fieri probabilem, vel ex se sola eius ꝓpositione & declaratione. Deinde si cum prioribus conferatur, certè multò pauciores habet difficultates: & aptior est ad explicandas proprias essentias singularum specierũ qualitatis, nam & sumitur ex differentijs magis intrinsecis, magisque diuersis, quæ intra genus qualitatis concipi à nobis possunt. Vnde non distinguunt alias species secundum habitudines & considerationes intellectus, sed secũdum rem: atque ita possumus vnamquamque qualitatem simpliciter & absolute in sua specie reponere, eique suam simplicem essentiam tribuere, quod iuxta alias sententias fieri non potest, sed semper oportet distinguere respectus seu rationes formales, vt omnis qualitas sub vna ponatur in una specie, & sub alia in alia, quod operosum est. Et per se est creditu difficile, quod nulla sit qualitas habẽs vnam simplicem constitutionem in vna serie prædicamẽtorũ vsque ad vltimam speciem. Sunt etiam prædictæ differentiæ omnino adęquatæ suis membris, & aptissimę ad comprehendenda, & coordinanda omnia qualitatum genera, quod iuxta primam rationem supra traditam difficile fit. Videtur ergo hæc ratio sufficientiæ satis probabilis, & reliquis pręferenda.

Ratio ordinis specierum qualitatis.

IX. ET iuxta hunc modum explicandi hanc sufficientiam reddere, possumus rationem aliquã ordinis, & enumerationis harum specierum: quã quam necesse non sit huiusmodi ordinem aut enumerationem semper continere aliquod mysterium. Quarta itaque species meritò vltimum locũm obtinuit tanquam omnium infima, & in perfectione & in modo entitatis, adeo vt aliquibus videatur vix mereri vniuocè nomen qualitatis. Omissa ergo illa specie, aliæ tres possent certè contrario ordine numerari sub aliqua consideratione. Nam quatenus esse supponitur ad operari posset passibilis qualitas, quæ per se ordinatur ad perfectionem ipsius esse, primo loco constitui, & quia potentia supponitur ad habitum & operationem, posset habitus & dispositio post potentiam tertio loco numerari, & potentia secundũ locum retinere, quamuis sub diuersa habitudine. At verò secundum aliam considerationem pertinentem ad ordinem perfectionis, & maioris actualitatis, optima ratione numeratæ sunt, nam res tunc est maxime perfecta, quando est in vltimo actu, ad quem proximè accedit habitus, quæ duo in prima specie comprehensa sunt. Post illa verò subsequitur potentia, quæ constituit secundã speciem. In tertia autem specie collocatę sunt qualitates, quæ aut vim agendi non habent, aut ad hoc munus per se primò non ordinantur, sed tantum ad esse.

De quarta specie ratio redditur.

De prima.

De secunda.

De tertia.

Potest etiam hic ordo secundum dignitatem attendi ex parte subiectorum, nam prima species vt à nobis explicata est, solum habet locum in viuentibus & cognoscentibus, maximè in intellectualibus rebus: nam hæ tantum res possunt se se perficere, ac rectè disponere suis actibus, & habitibus quos per eos acquirunt, vel ad eos eliciendos recipiunt. Potentia verò latius patet, nã etiã in inferioribus & inanimatis rebus communis est saltem ijs, quæ per actionem transeuntẽ aliquid operari possunt. At verò passibilis qualitas etiam in rebus inanimatis inueniri potest quæ nullam habent virtutẽ per se primo ordinatã ad agendũ. X.

Quamquã est in illa specie, prout est à nobis exposita, aliud notatione dignum, nimirum, huiusmodi qualitatis genus (saltem iuxta naturalem ordinem rerum) solam in corporibus reperiri, nã spirituales substantiæ præter intellectum & uoluntatem, quæ sunt naturales potentiæ earũ, nõ sunt capaces nisi habituum vel dispositionum earundem potentiarum. Et ratio reddi potest, quia cum illæ substantiæ materiã careãt, & per se sint quidam actus incorruptibiles, neque ad conseruationem, neque ad ornamentum, neque ad naturalem pulchritudinem sui esse indigent qualitatibus, sed ad operationem tm̃: quod secus est in rebus materialibus, & maximè corruptibilibus: & ideo plures in his passibiles qualitates reperiũtur. Propter quod dixit, D. Thom. 5. Metaph. lect. 6. qualitates tertiæ & quartæ speciei in solis rebus corporalibus reperiri, quod de quarta specie manifestum est. De tertia verò iuxta nostram dicendi rationem est satis probabile, & rationi consentaneum. XI.

Notatu dignum.

Dixi autẽ [loquendo ex natura rei] quia supernaturaliter potest substantia spiritualis affici qualitatibus quæ ad dandum vel perficiendum esse per se primo ordinetur, quæ in eã rationem cum qualitatibus tertiæ speciei conueniunt, & in illa constituendæ sunt. Et ratio est, quia licet hę substantiæ, quoad suum esse naturale non indigeant illa perfectione, eleuari tamen possunt ad participandũ esse superioris ordinis, & ornari ad perfici XII.

superiori

superiori pulchritudine,& ideo per eleuationem ad supernaturalem ordinem possunt huiusmodi qualitates recipere Quia verò metaphysicus has qualitates non attingit, ideo passibiles qualitates collocat in inferiori ordine corporalium qualitatum. Et ob eandem causam de illa tertia,& quarta specie plura in particulari nõ considerabimus quia cum materiales sint, non spectant ad obiectum Metaphysicæ, nisi quantum necesse est ad diuisionem qualitatum tradendam. de habitibus vero,& potētijs proprias Disputationes instituemus,quia ex se à materia abstrahunt.

Satisfit difficultatibus initio propositis.

XIII. Immanētes actus sunt propriè qualitates.

ATque ex sufficientia tradita facilè respondebimus ad instātias in tertia difficultate positas. Prima erat de actibus immanētibus quam multi expediunt,negātes illos esse qualitates sed actiones tantum, quæ inter Thomistas videtur esse valde recepta opinio,vt infra videbimus tractando de predicamento actionis. Sed,licet verũ sit,in effectione actuum immanentium interuenire veram actionem, vt ibi ostendemus, tamen negari non põt quin illa actio aliquẽ habeat terminum intrinsecum,qui per eam fiat,vt ibidem ostendemus:ille autem terminus non potest esse nisi qualitatis,vt facile parebit discurrẽdo per cętera prædicamenta. Item secundum hos actus verè dicimur quales, nempe boni aut mali,scientes amantes,irati,&c. item hi actus sunt formæ vltimo actuantes ac perficientes substātias,qb. insũt ergo cõuenit illis communis rõ qualitatis suprà assignata. Atque hæc sententia est cõmunis inter autores,eam tenet D.Tho.opusc.48.& Soncin 5. Metaph.q.16.& Ianus lib.9.q.21 Ferrar.2. cont. Gen.c.82.& 2.de Anima.q.22. Heruęus quodlib. 9.q.8. AEgid.tract. de mēsur.angel.q.10. Et in ea de sententia est Scotus in 1.dist.3.q.6.§. Hic sunt & quodlib.13.§. Ad tertiũ principale.quē sequũtur Scotistæ,præsertim Anton.An 9.Metaph q. 4.& idẽ sentiunt Durand.& Gab.in 1.d.27.q 2.

D.Thom. Soncin. Ferrar. Heruęus. AEgidius. Scotus. Durand. Gabr.

XIIII. Neque contra hanc sententiam video probabilem aliquam rationẽ quã soluere necesse sit. Solũ potest obijci difficilis locus Aristotel. 10. Ethic c.3. vbi sic ait. [Atqui neq, si voluptas nõ est qualitas,propter hoc bonũ nõ est,neq; n. operationes virtutis sũt qualitates,neq; felicitas ipsa.] Cõstat autem voluptatem, felicitatem, & operationes virtutis actus esse immanentes. Et ita etiam absolute docent ibi D. Thom. & alij, non aliter interpretando verba Aristot. existimo tamen aliquo indigere moderamine, nimirum, voluptatẽ aut felicitatem non esse putam qualitatem quæ nõ necessariò cõsistat in actuali operatione eius q voluptate,vel felicitate afficitur,quia nemo potest aut voluptate affici,vel fieri felix, nisi actualiter aliquid efficiẽdo: non tamen potest negari, quin illud quod facit,qualitas sit.

Difficilis Arist. locus explicatur.

XV. Supposito ergo quod hi actus sint qualitates, videri potest alicui esse collocandos in tertia specie,tum quia sunt termini suarum actionum, tũ etiã quia Aristoteles passiones animę in illa specie collocat,vt iram gaudiũ,&c. quæ tamen actus immanentes sunt. Sed hæ rationes non vrgent: iam enim diximus esse terminum actionis nõ esse adęquatam vel essentialem rationẽ illius tertię speciei. Passiones autem animę per se ipsę,vt sunt actus immanentes,non pertinent ad tertiam speciem,sed secundum id à quo accipiunt nomen passionis nimirum ex alteratione quã in corpore efficiunt,& ex termino eius Dicendum ergo est, hos actus esse qualitates primæ speciei, & proprijssime sub nomine,& ratione dispositionis cõprehendi. Ita sentiunt frequentius autores citati qui hos actus qualitates esse docent,& iuxta omnes rationes sufficientiæ suprà adductas id ostendi potest. Nam hi actus secũdum se internæ qualitates sunt,atque aduentitiæ,non enim sunt innatæ:ergo iuxta sententiam Simplicij in prima specie collocandi sunt. Rursus hę qualitates sunt maximè conuenientes vel disconuenientes secũdum naturam,& per eas efficimur boni vel mali:ergo pertinent ad primam speciem iuxta secũdam explicationem,etiamsi sub alia ratione vel cõsideratione possint iuxta eãdem sentētiam ad aliam speciem pertinere: sicut de alijs qualitatib. idem admittitur in eadem sententia,quod in his qualitatibus minus adhuc certũ est. Quia si possent simul esse in alia specie,maxime in tertia ad illam autem non censentur pertinere iuxta illã sententiam,vt notauit Fonseca lib.5.c.14.q.1.sec. 3. quia neque sunt obiecta sensuum,nec termini motus seu passionis propriè sumptę. Iuxta vltimã vero rationem sufficientię à nobis datam res est manifesta,quia hi actus sunt perfectiones vltimę potentiarum: sed in prima specie collocātur omnes qualitates quæ ad actuandas vel determinandas potentias institutæ sunt: ergo ad illam pertinent huiusmodi actus. Præterea per actus cõparantur habitus,vnde per actus disponitur potentia vt facilitatem in operando habeat: ergo optime constituuntur hi actus sub illa specie quę est dispositio. Neque in hoc inuenio difficultatẽ alicuius momenti.

XVI. Secunda instantia erat de speciebus intentionalibus,quas qui admittunt,omnes qualitates esse nõ dubitãt:quia nõ põt aliud genus accidẽtis participare. De ijs ergo dicẽdum est pertinere ad primam speciem,& regulariter loquẽdo,sub nomine habitus comprehendi,quamuis de specieb. sensuum externorum possit esse nonnulla dubitatio magis forte de nomine quã de re,vt in seq. sect. declarabo. Species igitur intẽtionales,quatenus per se primo ordinãtur,ad operandũ ad alterã ex duabus primis speciebus pertinent: quia vero non dant primã vim agẽdi,sed illa supponũt, & determinant,nõ ad secundam,sed ad primam speciem referunt: & qa non actuant potentiã vt vltimi actus eius,sed vt actus primi qui sunt principia secũdorum,ideo in ea specie sub habitibus cõprehenduntur. Vnde quãtũ est ex se permanẽtes,& difficile mobiles esse possunt. Nec refert quod in intellectu distingui soleant hæ species ab habitibus: nam in his nominibus potest esse multiplex significatio. Sunt enim in intellectu habitus iudicatiui,qui tenent se ex parte potentię,& distinguuntur ab speciebus iuxta communiorem sententiam. Sunt etiam habitus apprehẽsiui,qui tenent se ex parte obiecti,& hi nõ distinguuntur ab speciebus, quę propterea frequenter à D.Tho. habitus nominantur Quando ergo distingui solent species ab habitibus, sermo est de iudicatiuis, quibus solet nomẽ habitus simpliciter

Intentionales species quã sedem inter qualitates obtineant.

ter attribui eò quod illi propriè sunt, qui dát potétiæ intellectiuæ facilitaté in operádo. Neq; etiá refert, q̄ spēs intentionales non videantur conferre suis subiectis denominationé, ná re ipsa cóferunt, quádoquidem ea informant, sed innominata est, qđ in multis alijs qualitatib. accidit, & præsertim in ijs, quæ & nó sunt per se sensibiles, & solū ſiunt quasi ad deferédá instrariá virtuté. Nihilominus tñ respectu potentiarū aliquomodo explicatur hæc denominatio quatenus potentiæ dicuntur cōstitui in actu primo per has spēs.

XVII. Rarītas densitas, asperitas, & lenitas nō qualitates Gilbertus. Aristot. Tertia instantia erat de raritate, & densitate, asperitate, & lenitate, quas Arist simpliciter reijcit à genere qualitatis; quod si verū est, cessat difficultas: Gilbertus aūt lib. de sex principijs c. de situ absolutè cōtradicere videtur Aristoteli, & hęc omnia sub qualitate cōstituere. Et reuera Arist. 7. Physic. c. 2. tex. 11. raritatem & densitaté numerat inter qualitates ad quas est alteratio, & saltē de raritate & dēsitate ita frequēttus censeri solet. Et simpliciter videtur probabilius, quia densitas & raritas non videntur præcipuè consistere in positione partiū, sed in proprietate quadá & tali modo se habendi rōne cuius multa materia pōt

D. Thom. esse sub paruis dimensionib. vt ait D. Tho. in 4. d. 12. q. 1. art. 1. questiunc. 3. ad 6. Quod intelligo de parua extensione quantitatis in ordine ad occupandum locū. Asperitas aūt & lenitas magis videntur cōsistere in partium positione æquali vel inæquali. Sed nihilominus sicut figura cōsurgit ex partium positione, ita asperitas & lenitas esse possunt qualitates cōsurgentes ex positione partiū: & ita frequentius sentiunt Auerroes, Albert. & alij interpretantes, & Imitantes Aristot. vt tá tum locutus sit de his prout in illis cernitur partium positio. Supponēdo igitur has esse qualitates, in quarta specie collocandæ sunt, s. asperitas & lenitas. quia reuera solum non consistunt in figura quadam Nec refert quod sensu percipiantur, quia nó percipiuntur, vt sensibilia propria, sed vt communia, sicut figura, vt constat ex 2. de Anima, cap. 6. Et hactenus de sufficientia huius diuisionis.

SECTIO. VI.

An duplicata voces, quibus dictæ species proponuntur, significent essentiales, vel accidentales differentias earum.

I. Vanuis Aristoteles quatuor tm̄ species qualitatis numeret, singulas tamen proponit sub duplici nomine, primá appellat habitum & dispositionem, secundam potentiam, vel impotentiam, tertiam passionem vel passibilem qualitatem, quartam figuram vel formam. Vnde merito dubitatur qualis sit differentia inter singula membra dictarum quatuor complicationum.

Varia opinione.

II. IN qua re tres possunt excogitari dicendi modi. Primus est, omnia illa tantum accidentaliter differre, ita vt per singula binaria illorū nominum eadem spēs, seu essentia sub diuerso mo-

A do accidentali significetur. Ratio esse pōt, quia illa diuisio prout ab Aristot. tradita est, tm̄ est in quatuor mebra: ergo oportet vt singula sint simplices species qualitatis, alioqui si in singulis mébris duæ species, immediatè continerentur, esset diuisio in octo membra essentialia.

Secūdus modus dicendi est, quælibet duo mébra illarum specierum, posse ad vnam proximá speciem in qua cōueniunt reduci, & sic esse quadrimembrem diuisionem, & ita fuisse ab Aristotele propositam, vt indicaret, singula ex illis mébris quæ in duo alia diuiduntur, habere in se specialem vnitatem, & conuenientiam: nihilominus tamé in singulis dari duas proximas species essentialiter distinctas, quæ illis binis nominibus significantur: & hoc sensu esse diuisionem octo membrorum essentialium. III.

Tertia sententia media erit, illa membra partim accidentaliter differre, partim essentialiter. Et hæc sententia vera est, licet prima non multū à veritate distet, quia differentia essentialis non intercedit, nisi inter habitum, & dispositionem sub quadam consideratione, vt explicabimus. IIII.

B *Secunda opinio reijcitur.*

SEcundam ergo sententiam non esse in vniuersum verá ostendemus per singulas illarū specierū discurrendo. Et vt à clariorib. incipiamus, de figura, & forma nó est vlla dubitandi ratio, quin essentialiter nó differant: & ita inter autores nó est de illis diuersitas opinionū, qa constat figurá esse quandam formá quasi externam rei quatæ: non pōt aūt in ea specie nomine formę aliud in re significari. Quocirca, intus significata illarum vocū, nec accidentalis diuersitas esse videtur ex parte rerum, sed solū in modo significandi terminorum: quia eadem res nomine figuræ significatur, mathematicę abstrahendo à materia: nomine aūt formæ significatur modo Physico connotando aliquo modo materiam, ad quá forma dicit habitudinem. Et hoc fere est quod Albertus dixit, formam significare ipsam figuram quatenus inest rei naturali, vel ei conuenit rōne formæ. Quod si vt supra dicebamus ex Boetio, forma non dicit nudá figurá sed vt ornatam colori- V.

C bus in qua pulchritudo cōsistit, sic vel forma nó est vna simplex spēs qualitatis, sed consideratur tm̄ vt vna artificiosè composita ex multis naturalib. speciebus, vel certe vt sit in quarta specie, non debet includere ipsam qualitatem coloris, sed tm̄ figuram quę ex terminis ipsius coloris, vel pluriū colorū cōsurgit. Itaq; ex vi illarū vocū figurę & formę nó est essētialis diuersitas i illa specie.

Alia verò rōne possunt plures species essentialiter diuersæ sub illo mébro numerari, nam mathematici multiplicát species figurarū per numerū angulorum, aut linearum, vel superficierū, aut per proportionem earū. Priori enim modo differt triangulus à quadrangulo, & circulus ab vtroque: quia omni caret angulo, & vna linea vel superficie concluditur: posteriori autem modo differt quadratum à quadrangulo. Physic autem distingui possunt plures figuræ corporum naturalium, vel ét artificialium. Quod si sub hac specie cōprehenditur omnis modus quantitatis ad qualitatem pertinens, sic diuidi potest in modum VI.

dum afficientem intimè totam quantitatem, vt est densitas vel raritas, vel tantum externè in termino eius, vt est asperitas & lenitas, & in vniuersum figura, vt habet communior sententia.

VII. *Passio & passibilis qualitas accidentaliter tantù distincta. Author.*

De passione & passibili qualitate Aristoteles ipse expressè docet, non differre essentialiter, sed accidentaliter tantum. Differunt enim per breuem aut diuturnam permanêtiam, vt idem Philosophus declarat: breuis autem aut diuturna permanentia, per se loquendo, non distinguût rei essentiam, vt per se côstat. Et in proposito (ait Aristoteles) fieri pôt, vt idem color qui ex pudore, vel alia simili passione in vno homine causatur, & citò transit, in alio sit connaturalis, & permanens: [quia dispositio, quæ nûc, dû pudet, circa corpus emergit, eadê & in naturali constitutione fieri potest] Circa hoc êt omnes interpretes cûueniût. Solum potest quis dubitare de quibusdam qualitatibus, quæ natura sua sunt citò transeuntes, vt sonus, lumen, & si quæ est alia similis. Respondeo primò, quidquid de hoc sit, nô hic non significari nomine passionis huiusmodi qualitates, sed oês illas quæ per subitam & breuiter transeûtem alterationem fiunt, ita vt pro tûc absolute denominent subiectum esse tale. Vnde dicitur secundò, qualitates tertiæ speciei ex se non habere quod cito transeant vel permaneât, sed ex suis causis, & ex dependentia quam ab ipsis habent. Sunt enim quædam qualitates quæ à suis proximis causis pendent in fieri & in conseruari, aliæ verò quæ in fieri tantum: quæ diuersitas est signum euidens diuersitatis essentialis talium qualitatum, non quia sit passio vel passibilis qualitas, nam hæc vtraque denominatio potest in singulis qualitatibus reperiri: sed quia modus dependentiæ indicat naturam rei.

VIII. Quando ergo qualitas pendet tantum in fieri à sua causa, etiamsi causa citò transeat, potest effectum permanentem & durabilem relinquere. Et ita non obstante breui permanêtia causæ potest qualitas facta esse passibilis. Contingit autê interdum, vt licèt qualitas per se non pendeat in conseruari à sua causa, tamen illa remota statim pereat qualitas facta ob actionem contrariorum circunstantium, vt contingit in manu calefacta à sole vel igne: & tunc illa met qualitas dicetur passio tantum. Vbi constat apertè tantum esse distinctionem accidentalem inter illa duo.

X. Quando verò qualitas pendet in conseruari à sua causa, tunc multò magis intrinsecè habebit diuturnam aut breuem durationê iuxta modum applicationis, vt duratio nis causæ: & ita idê lumen in aere, & etiam in luna erit per modum passionis: in stellis aût fixis v.g erit per modum passibilis qualitatis. Denique si sit aliqua causa alicuius qualitatis, quæ natura sua est transiens, vel non applicatur nisi transeunter, tûc illa qualitas semper fiet per modum passionis, & huiusmodi videtur esse sonus: tamen inde colligi non potest quòd passio & passibilis qualitas vt sic specie differant, sed ꝗ sit aliqua passio quæ non possit ad statum passibilis qualitatis peruenire: & consequêter ꝗ sit etiam aliqua passio quæ specie differat ab omni passibili qualitate: quæ êt differt specie ab aliis passionibus, quæ habêt causas diuersæ rationis, & ideò possunt quantum est ex se obtinere statum passibilium qualitatum.

Potentia non ab impotentia distinguitur essentialiter.

Tertio loco dicendum est de potentia & impotentia, de quibus nonnulla maior est controuersia, nam multi volunt impotentiam distingui essentialiter à potentia, eòquòd ad contrarios actus ordinantur natura sua: nam, cum potentia sit qualitas dans facultatem operandi impotentia est qualitas quæ potiùs impedit facultatê operandi vel recipiendi. Vel (& in idem fere redit) potentia dicitur quæ dat facultatem ad aliquem actum: impotentia verò quæ dat facultatê ad oppositum actum: & quia ipsis actus inter se respectu subiecti vt positiuum & priuatiuû, vel vt perfectum & imperfectum comparâtur: ideò illa vocatur impotentia quæ ad actum imperfectum præbet aptitudinem: vt salubritas est potêtia, debilitas autem dicitur impotentia.

XI. Si verò considerentur ea quæ superius de significatione harum vocum diximus, probabilius est hanc esse vnicam speciem: quæ nomine potentiæ adæquatè significari posset. Nam, si formaliter ac per se loquamur, nihil in hac specie collocatur quatenus impedit, aut difficiliorê reddit vel minus aptam facultatem operandi (hæc enim per accidens sunt) sed quatenus positiuè dat facultatem vel capacitatem ad actum: nam hoc est quod per se pôt conferre qualitas: quodque formaliter ad hanc speciem spectat, vt satis declaratum est. Addidit verò Aristoteles nomen impotentiæ, vt significaret, illas facultates, quæ vel in suis speciebus debiles sunt, vel ad actus naturæ vel subiecto contrarios ordinantur, etiam contineri sub specie potentiæ, quatenus aliquo modo dant posse operari. Quoad autem potêñæ interdum ordinentur ad actus oppositos, quorum vnus est perfectior alio, potest quidem conferre ad aliquam distinctionem specificam potêtiarum, non tamen inde sumitur propria distinctio potentiæ & impotentiæ, vt sic: nam grauitas & leuitas illo modo distinguuntur, & neutra habet rationem impotentiæ. Et in habitibus inuenitur idem genus distinctionis, vt patet in scientia & errore virtute & vitio, & tamê non distinguunt duas generales rationes habitus, alteram positiuam, alteram quasi priuatiuam, sed omnes continentur sub generali ratione habitus, & postea specifice distinguuntur per proprios actus, & obiecta: idem ergo est proportionaliter in potentia.

XII. *Habitus & dispositio qua ratione distinguantur. Prima sententia. Alex. Alens. 4 par q. 9. mem 1. art. 2 § 1 quæstione 1. ad primum.*

Vltimò de habitu & dispositione maior adhuc difficultas & opinionum dissensio est: sed fortasse in vocibus potius q̃ in re posita. Quod enim illæ duæ voces habitus, & dispositionis eandem essentiam secundum diuersos status accidentales significêt, & docent Albert. Magnus, Scotus, Aegidius, & nonnulli in ca. de qualit. & fauet D. Thom. q. 7. de malo, arti. 2. ad quartum, vbi sic ait, [Difficile mobile non est differentia constitutiua habitus: neque enim dispositio & habitus sunt diuersæ species; alioqui non posset vna & eadem qualitas quæ prius fuit dispositio, postea fieri habitus: sed facilè mobile & difficile mobile se habent sicut perfectum & imperfectû circa eandem rem.] Et in his verbis continetur fundamentû huius sententiæ: cui plurimum fauet Aristoteles in eodem capit. de Qualit. nã primum ait habitû differre à dispositione, quia magis permanet, atque diuturnior est. Vnde cû inferius

ferius quasdam dispositiones numerasset, addit, [Nisi & harũ ipsarum aliqua versa iam in naturam sit: dimoueri que nequeat, aut summa cum difficultate mutari possit. Quam quidẽ hac rõne quispiã habitũ iam nuncupauerit: [& ideo inferius concludit, oẽm habitum esse dispositionem, non verò econuerso: quia nimirũ habitus dicit essentiam dispositionis, & addit accidentalẽ perfectionem, quam dispositio vt sic non requirit.

XIII. Secunda sententia. D. Thom. At verò idem D. Tho. 1. 2. q. 49. ar. 2. ad tertium quamuis probabilem existimet dictam sententiam, magis tamen consonum intentioni Aristotelis esse putat habitum & dispositionem essentialiter differre, quia illæ duæ differentiæ [facilè & difficilè mobile,] non significant diuersos status eiusdem rei secundum esse perfectum & imperfectum, sed indicant differentias essentiales p ordinem ad diuersas cãs quas diuersæ qualitates postulant. Nam quædam dispositiones sunt, quæ per se & ex vi natura sua habent ex vi suarum causarum esse permanens & difficilè mobile à subiecto, & hæ sunt essentialiter habitus, etiamsi contingat ex accidenti non diu permanere, aut facile dimoueri posse. Aliæ verò sunt dispositiones quæ per se & ex vi suarum causarum sunt facile transmutabiles: & hæ nũquam sunt essentialiter habitus, etiamsi ex accidente interdum difficulter dimoueantur. Sic enim explicatæ hæ differentiæ planè indicant diuersas essentias; nã res quæ natura sua vendicant sibi conditiones oppositas, & proprias ac per se causas illarũ, necesse est vt diuersas habeant naturas à quibus id proueniat.

XIIII. Atque hinc inferunt aliqui iuxta hanc sententiam, scientiam esse habitum essentialiter, etiam si imperfectè acquisita sit: idemq; esse dicendum de virtutibus moralibus, iustitia, prudentia, &c. Quod sentit Aristoteles dicto cap. dicens, scientiam esse habitum, quia cum difficultate dimouetur, [etiamsi quispiam mediocriter eã acquirat.] Et subdit, [Similiter & virtus, vt iustitia, tẽperantia, &c.] At verò error (iuxta hanc sententiã) nũquam est essentialiter habitus, etiamsi maxime radicatus esse videatur, & difficulter amitti ob nimiam consuetudinẽ subiecti, quia cũ falsis principijs nitatur, quantum est de se, semper pòt facilè dimoueri. Idemque existimatur de vitijs moralibus: hæc enim, cum sint naturæ rationali contraria, quantum ex se est, facilè amitti possunt, licèt ex conditione subiecti, diuturniora interdũ fiant. Vnde vlterius quoad vsum terminorum, aiunt, nomen dispositionis dupliciter sumi, vno modo generatim, & sic esse genus ad dispositionem & habitum: alio modo speciatim, & eũ præcisione, & vt sic significare speciem condistinctã ab habitu: quæ distinctio est consentanea Aristoteli dicenti, omnem habitum esse dispositionem, non verò è conuerso, & sic Aristoteles 3. Metaphys. cap. 20. habitum definit per dispositionem tanquam per genus. Tandem aiunt habitũ & dispositionem dupliciter dici, scilicet, secundum rem, & secundum modum, vt scientia vel virtus parum radicata ex accidente habet modum dispositionis, re tamen ipsa est verus habitus, quando verò iam est radicata, est habitus secundum rem & modum: error autem aut vitium nunquam est habitus secundum rem, quamuis interdum ex parte subiecti habeat modum habitus.

A Atque ita specificata & essentialis diuersitas constituitur inter habitum & dispositionem secundum rem.

Auctoris iudicium.

XV. HAEC posterior sententia, quantum ad conclusionem intentam mihi probatur, nimirum quod habitus & dispositio sub peculiari quadam & contracta significatione possint specie distingui, tamen modus explicandi propositus non mihi probatur quoad omnia. Itaque suppono ex dictis, in hac specie sub nomine habitus & dispositionis solum comprehendi qualitates perficientes potentias animæ in nam in qualitatibus corporis non est illa peculiaris ratio quæ dictam speciem constituit, prout à nobis explicata est. Vnde, eo modo quo impropriè aut latè vtendo nomine habitus attribuitur qualitatibus corporis, nunquam distinguitur essentialiter à dispositione, sed accidentaliter per maiorem intensionem, vel alias causas

B firmioris adhæsionis ad subiectum: quomodo febris ethica, vel sanitas firma vocabitur habitus, & sic de aliis. Rursus, in potentiis animæ distinguere possumus actus vltimos seu secundos à primis, qui sunt principia secundorum cum ipsis potentiis. Ex quibus actus secundi vocari possunt dispositiones: primi vero propria & peculiari ratione vocantur habitus. Et vtrum que constat ex communi modo loquendi omnium. Et ratio est, quia per actus disponuntur potentiæ ad habitus, & ad obtinendam facilitatem in operando, quam confert habitus. Item actus secundus ex suo genere, quia pendet ex actuali influxu & attentione potentiæ vitalis, non habet esse omnino fixum, & permanens sed facile transmutatur: at verò actus primus de se & natura sua habet esse permanens:

C nam etiamsi potentia cesset ab operando potest in ea conseruari, nisi aliunde pendeat ab extrinseco agente, per cuius absentiam desinat esse, vt contingit in speciebus intentionalibus sensuum externorum.

XVI. In hoc ergo sensu vtendo illis vocibus, verissimum est, habitum & dispositionem specie ac essentialiter differre: nam habitus & actus ex omnium consensu differunt specie, vt patet ex modo attingendi obiectum. Actus enim per se & immediatè illud attingit, & est quasi formalis & proxima vnio ad obiectum: habitus verò solum attingit mediante actu, & ideo dicitur esse propter actum, & est tantum radicalis vnio ad obiectum, post ipsam potentiam, tanquam principium actus. Potest etiam hæc essentialis diuersitas declarari per illas differẽtias, [Facilè & difficile mobile ex natura sua, & ex propriis causis.] Nam qualitas, quæ natura sua pendet ex actuali influxu potentiæ, & inde habet quòd sit facilè transmutabilis, essentialiter differt à qualitate quæ natura sua non habet talem dependentiam: & ideo quantum est ex se habet esse permanens & durabile: sed hoc modo differunt habitus, & dispositio iuxta prædictam interpretationem: ergo. Minor constat ex dictis, & maior videtur per se nota, quia vniuscu-

iusque rei natura nõ potest melius dijidicari, q̃ ex habitudine ad suas causas. Et iuxta hanc etiã interpretationẽ verissimè dicitur, nomẽ seu conceptum dispositionis & genericè, & specifice sumi posse. Nam priori modo idem est quod actus perficiens & actuans potentiam operatiuam, vt abstrahit ab actu primo & secundo, & vt sic constituit hãc primam speciem qualitatis, quatenus est simplex quædam species subalterna, quæ vlterius diuiditur in actum primum & secundũ, tanquam in habitũ & dispositionem strictè & specifice sumptam. Atque ita caret omni difficultate hæc distinctio.

XVII. Animaduersione dignũ. At verò sumendo habitum & dispositionem, prout hæ voces attribui possunt actui primo intellectus, vel volũtatis, non opinor esse distinctionem specificam inter habitum & dispositionem, per se loquendo, & quatenus tales sunt. Nã omnes actus primi harum potentiarum, ex se sunt pmanẽtes & difficile mobiles, præsertim si suũ statũ perfectũ acqrant: & e conuerso omnes illi, aut ex imperfectione status, aut conditione subiecti, & alijs causis extrinsecus possunt interdum facile dimoueri: adeo vt scientia ipsa, quæ in intellectu vr̃ esse maxime adhærens, possit interdum facile amitti, & hauere modum, seu statum dispositionis, vt expresè docuit Aristot in cap. de Qualitate. Et in voluntate charitas, quæ videtur potẽtissimus habitus, facile amittitur ex conditione subiecti.

XVIII. Opiniones, errores, & vitia, verium habitus. Deniq; (vt rem ipsam in qua potest esse diuersitas attingamus) in intellectu non solum scientiæ sunt habitus, sed & opiniones, siue veræ siue falsæ & erroneæ, & in voluntate, non tantum virtutes, sed etiam vitia sunt veri habitus, quæ est expressa snĩa Aristotelis 7. Physicor. ca. 3. tex. 17. dicentis: [Habituum alij quidẽ virtutes, alij vero vitia.] Est etiam sententia D. Tho. 1. 2. quæst. 51. ar. 3. vbi dicit, habitum scientiæ acquiri per vnum actum, habitum autem opinionis per plures: & q. 54. art 3. distinguit habitus in vitia & virtutes, prout ad actum bonum vel malum disponũt potentiam: & quæst. 57. art. 2. ad tertium, distingnit habitus intellectuales in eos qui sunt virtutes, & qui virtutes non sunt, vt opinio. Et ratio est, qa hæ omnes qualitates sunt ex natura sua permanentes, & difficile mobiles in sensu superius explicato; & si proprie sumatur habitus, quatenus ex se acqri põt per multos actus, nullus est qui ex parte suæ causæ nõ sit difficile mobilis, quatenus cõsuetudo est altera natura, quæ proinde difficile mutatur. Vnde non solum ex condinione subiecti, sed etiam ex vi ipsorum actuum, seu consuetudinis difficile est homini, non solum à vitio ad virtutem, sed etiam à virtute ad vitium transmutari: & in intellectu etiam ipsa consuetudo erroris reddit difficilè ipsam scientiã, vel intelligentiã veritatis. Omnes ergo hi habitus cõueniunt in illa generali rõne [difficile mobilis.] Quod verò inter hos habitus quidã habeãt firmiores, vel immutabiliores causas quam alij, deseruire põt ad vlteriorem distinctionem specificam ipsorum habituum, sic enim in intellectu distingui possunt virtutes à non virtutibus, & in voluntate virtutes à vitijs; non tamen id satis est, vt hæ qualitates excludantur à vera & propria ratione habitus. Maxime cum habeant eundem generalem modum afficiendi potentiam, & dandi facilitatem ad operandos proprios actus: quæ nomine habitus proprie significatur; Denique non est dubium, quin istę qualitates habeant inter se specialem conuenientiam quam non habent cum actibus secundis, quatenus conueniunt in ratione principij proximi, dantis potentiæ facultatẽ vel actuationem ad actum secundum, ratione cuius ipsi habitus inter se proprius, & formalius opponuntur quam cum actibus. illa ergo ratio proprie significatur nomine habitus. Atque ita omnes hæ qualitates sunt veri habitus secundum rẽ & essentiam, etiamsi secundum maiorem, vel minorem perfectionem, vel accidentalem, vel aliquando etiam essentialem, possint communem illam rationem participare. Atque hæc satis sint de distinctione harum specierum, ex quibus satis factum est quartæ difficultati propositæ in secunda sectio.

SECTIO VII.

Quæ proprietates qualitati conueniant.

POstquam dictũ est de essentia & speciebus qualitatis, desiderari potest vt de causis & effectibus eius dicamus: verũ tamen de his nihil peculiariter occurrit dicendum: quia in genere loquẽdo causæ qualitatum, eædem sunt quæ aliarum rerum: in particulari vero singulæ qualitates habent causas proprias & sibi accomodatas, quarum cognitio pertinet ad particulares scientias, in quibus de singularum rerum proprietatibus, & qualitatibus agitur. Idemque est proportionaliter dicendum de effectibus: proprijssimus enim effectus vniuscuiusque qualitatis est ipse formalis effectus: quem per se primo confert, quędam vero vltra hunc habent alios effectus in genere causæ efficientis; de qua re peculiariter dictum est suprà, dum de causa efficiente disputaremus. Sæpe etiã vna qualitas est finis alterius rei, vel qualitatis; & ita etiam potest habere effectum in genere causę finalis; & rursus quatenus vna esse potest proximum subiectum alterius, potest habere effectum in genere causæ materialis, quæ omnia in communi sunt clara ex dictis suprà in disput. de causis: in particulari vero ad varias scientias pertinent: & in duabus disputationibus sequentibus nonnihil attingemus. I.

De proprietatibus item qualitatis vix potest aliquid in communi dici, tamen ad huius materię complementum, & vt paremus viam ad ea q̃ inferius disputaturi sumus, pauca notanda sunt ex Aristotele in Prædicamẽtis. capit de Qualit. vbi tres proprietates assignat.

De prima proprietate, quæ est contrarietas.

PRima proprietas est contrarietatem propriã in qualitatibus inueniri, quam Aristoteles ita declarat, vt non omni qualitati conuenire doceat. Constat enim nõ omnes qualitates habere contra- II.

contrarium,vt figura propria contrarium nõ habet nec naturalis potentia:imo addit Aristoteles neque medios calores habere contrarium, quod intelligendum est de proprijssima contrarietate, quæ inter extrema versatur. An verò hęc proprietas in solo qualitatis genere inueniatur, dubium est,nam substantiæ,quantitati,& relationi attribuit Aristoteles oppositam proprietatẽ, quę est non habere contrarium:actioni autem,& passioni eandem attribuit proprietatem,scilicet,habere contrariũ,de cæteris verò quatuor prædicamẽtis nihil ipse dicit:Gilbertus autem in eis omnibus videtur contrarietatem negare quod in vbi nonnullã habet difficultatẽ. Sed hæc omnia pendent ex eo,quod exactè intelligatur quid sit propria contrarietas,& quomodo à quacunque alia oppositione,vel repugnantia,& incompossibilitate formarum differat. Sed hæc res peculiarem postulat disputationem, pręsertim cum in ea declaranda decimum librum suæ Metaphysicæ Aristoteles posuerit:& ideo post duas sequentes disputationes eam trademus.

Gilbertus.

De secunda proprietate, quæ est intensio.

IIII. SEcunda proprietas qualitatis est, quod intensionem recipiat,& remissionem,seu quod recipiat magis,& minus quam proprietatem declarat etiam Aristoteles non conuenire omnibus qualitatibus,quod etiam certum est. In dubio autem relinquere videtur,an hæc proprietas qualitatibus in abstracto conueniat,vel solis concretis aut subiectis participantibus has qualitates, ita vt vna albedo,verbi gratia,non dicatur magis albedo quam alia sed ipsum album dicatur magis album quam aliud,aut magis recipere,vel participare albedinẽ:hæc vero quæstio requirit vt naturam intẽsionis declaremus,& quo modo fiat: de qua re instituemus disp.46.vbi proprietatem hãc ex professo tractabimus,& explicabimus.

Vltima proprietas.

V. TErtia proprietas est,vt secundum qualitatẽ simile aliquid,vel dissimile dicatur, quam dicit Aristoteles esse maximè propriam qualitati, quia illi soli conuenit, & ratione cuiuscunque qualitatis potest conuenire. Hæc vero ꝓprietas eodem modo, & eadem proportione explicãda est,quia similẽ de æqualitate quantitatis declarauimus:est enim omnino eadem rõ. Vnde nihil addẽdum occurrit præterea,quæ de proprijs relationibus similitudinis,& dissimilitudinis inferius inter disputãdũ de relationibus trademus.

DISPVTATIO XLIII.

De potentia,& actu.

DE hac re scripsit Aristoteles lib.5. Metaphy.c.12.& latius ac ex professo toto li.9 Metaph. Sed ibi latius accipit nomen potentiæ, quam in præsenti disputatione a nobis sumatur, vt .n. notauit Diuus Thomas opus.48.cap.3. de Qualitat.potentia vno modo sumi potest transcendenter, alio modo prædicamẽtaliter,seu quatenus est species cuiusdam prædicamenti. Priori modo dici solet, omne ens diuidi per potentiam,& actum;vel,vt alij loquuntur,hanc esse vnam de proprietatib. disiunctis entis, secundum quam diuiditur ens præsertim creatum,in ens in potentia,& in actu quæ diuisio explicata à nobis est superius,disput.34.sect.2.& 3. Et ibi etiam obiter explicuimus quid sit potẽtia obiectiua illa enim,si aliquid est vel quidquid est hac ad potẽtiam transcendentalem pertinet:de qua etiam potentia obiectiua nõ nulla diximus supra disput.14.explicando illud axioma,[Potentia,& actus sunt sub eodem genere. Rursus à potẽtia trascendẽter sumpta denominatur res possibilis,vel potẽtia logica,p nõ repugnantiam,vel potentia physica,per extrinsecam denominationem a potentia agente, vel patiente,vt sæpè etiam in superioribus tactum est. Denique,potentia realis latè sumpta,siue actiua,siue passiua dr de quocunque principio agendi vel patiendi:& sic tribuitur principio substantiali, vt materiæ primæ,quatenus est potentia receptiua formarum,& formę substantiali,quatenus est principiũ principale agendi,& Deo ipsi, quatenus est omnipotens. Tribuitur etiam hoc nomẽ habitibus,qui sunt principia operandi:sic enim Aristot.9.Metaphysic.cap.5:artes,& virtutes inter potentias numerat:qualitates etiam tertię speciei,vt calor,& frigus, quæ sunt principia proxima agendi sub hac trascendentali acceptione potentiæ comprehenduntur. Ac denique quidquid est principium, agendi aut recipiendi hac generali ratione potentia vocatur:de aqua acceptione inter disputandum de causa materiali, & efficiente satis dictũ est. Nos autem hic pressius de potentia disputamus, nimirum de potentia, vt est secunda species qualitatis. Nam cum de cęteris acceptionibus satis sit dictũ in citatis locis, hæc sola superest,& est huius loci propria,ut in præcedente disputatione annotauimus. Quia vero actus potentiæ respondet cũ proportione, idõ simul dicemus de actu huius potentię accommodato. Quamuis ille ad primam speciem qualitatis pertineat,vt supra dictum est. De hac ergo potentia,primo videndum est quid, & quotuplex sit; deinde quomodo ad actum comparetur.

Multiplex acceptio potentiæ.

SECTIO I.

Vtrum potentia recte, & sufficienter diuidatur in actiuam & passiuam, & quid vtraque sit.

I. QVãquam potentia in communi sit vna qualitatis species, nunquam tamẽ Aristoteles vnam communem eius definitionem assignauit:nã in prędicamẽto Qualitatis,non tam definitione quid rei,q̃ nominis interpretatione declarauit huiusmodi speciẽ dicens:[Aliud genus qualitatis esse,quoad luctã cursum,aut sanitatem apti esse dicimur.] In 5.autem.Metaphy.cap.12.prius diuidit potẽtiam in agentem,& patiẽtem;& deinde vtramq; definit,

dicens: [Potētiam actiuam esse principium trāsmutandi aliud inquantum aliud;] passiuā verò esse[principium transmutandi ab alio,]Quæ definitiones obiter sunt a nobis explicatæ, supra, disputando de causa efficiente,& principio agendi. Nunc autem diligentius explicanda est hæc diuisio. Circa quā multa inuestiganda sunt. Primo, an sufficienter diuidatur potentia in actiuā, & passiuam. Secundo, an illa duo membra semper sint in re distincta, vbi simul explicabimus sit ne aliqua potentia purè actiua, vel passiua, vel aliqua vtramque rōnem includens, ex quo de finitiones potētiæ actiuæ,& passiuæ magis declarabuntur. Tandem videndum erit, quænam cōmunis ratio potentiæ, vt est simplex quædā species subalterna qualitatis, assignari possit.

Potentia obiectiua actiua ne, an passiua.

II. Circa primam difficultatem solet esse præcipua ratio dubitandi propter potentiam obiectiuam, quæ ab aliquibus existimatur distincta ab actiua,& passiua. Sed si consideretur paulo antea dicta, hoc nullum nobis facessit negotiū: tum quia potentia obiectiua non est determinata species qualitatis, de qua potentia nunc agimus: tum etiam, quia vel non est potentia Physica,& realis, sed tantum Logica,& non repugnātia quædam, vel prout est realis,& Physica, non est distincta ab actiua,& passiua, sed per respectum, vel denominationem ab eis dicitur.

III. Alia dubitādi ratio esse poterat, quia sunt quędam potentiæ, quæ nec passiuæ sunt, nec actiuæ, sed eminentiorem habent rationem, in qua aliquid de vtroque illorum membrorum participant, vnde D. Tho. q. 1. de Virtutib. art. 1. triměbrem videtur illam diuisionem facere. Sed hæc difficultas fusè tractanda est in secundo puncto proposito, & ideo satis nunc sit dicere, tertium illud membrum ad alia duo facile reuocari.

IIII. *Ratio dubitandi de potentia ad resistendum.* In præsenti ergo vnica se se offert dubitandi ratio, sumpta ex potentia resistiua: illa enim vera potentia realis est, & tamennon est actiua, neque passiua: datur ergo tertium membrū præter illa duo, igitur non est illa diuisio sufficiens. Maior constat primo ex Aristotele in Prædicamentis, capit. de qualitate, vbi in specie potentiæ ponit illam potentiam quam aliquis habet, vt non facile patiatur, vt verbi gratia, duritiem, per quā corpus est potens, vt non facilè diuidatur: hæc aūt non est nisi potentia resistendi, vt per se constat ergo. Deinde, commune est axioma Philosophorum, naturalem actionem sequi iuxta proportionem actiuitatis agentis,& resistentiæ passi, vel medij, quod sumptum est ex Aristot 4. Physicorum, c. 8. tex. 71.& lib. 7. cap. 5.& 4. de Cœlo, cap. 6.& 1. de Generatione, cap. 10.& superius à nobis declaratum est, dum de causa agente disputaremus. Sicut ergo actiuitas dicit in agente potentiam aliquam realem, ita resistentia in actu primo dicit in passo potentiam aliquam realem. Et ex actibus ipsis declaratur idem sicut actu agere est aliquid reale, ita,& actu resistere: & sicut res etiam cum non agit, apta est ad agendum, ita etiam cum non resistit, apta est ad resistendum. Est ergo vis resistendi potentia quædam realis, quam natura rebus indidit, vt se se à contrariis tueretur:

Minor autem propositio probatur. Et primū quod potentia resistiua non sit actiua. Patet primò, quia resistere nō est agere: resistit enim res, etiam dum non agit in aliam: ergo potentia resistendi, vt sic, non est potentia agendi: nam qualis est actus, talis est potentia. Secundo, quia cōtingit eandem rem esse minus actiuam,& magis resistiuam, & è contrario, vt in superioribus dictum est: ergo potentia resistendi non est potentia agendi neque è conuerso. Et eisdem rationibus ostendi potest potentiam resistendi non esse potentiam patiendi: nam resistere non est pati, sed potius est passionem impedire. Vnde quantum quis patitur tantum resistere non valet: in eo aūt resistit in quo impedit, vel retardat passionē: ergo potentia resistendi, non est potentia patiēdi, sed potius illi opposita: datur ergo tertium potētiæ genus distinctum ab actiua, & passiua. V

Sufficiens potentiæ diuisio in actiuam, & passiuam.

Dicendum nihilominus est; omnem realem & prædicamentalem potentiam esse actiuā, vel passiuam, atque ita diuisionem datam sufficientem esse. Hæc assertio constat primo ex autoritate Philosophi,& omnium autorum,& interpretum. Deinde constabit ex solutione propositæ difficultatis. si enim ostenderimus potentiam resistiuam, aut non esse propriam, & specialē potentiam realem, aut non esse distinctam ab actiua,& passiua, aperte cōcludemus non esse aliud genus potentiæ præter illa duo: quia nullū aliud potentiæ genus hactenus excogitatum est. Tandem reddi potest ratio, quia potentia vt sic est quidam actus primus, qui dicit habitudinem ad secundum: sed actus secundus proximus, & immediatus alicuius potentiæ, nō est nisi aut actio, aut passio: ergo etiam potentia tantū potest esse, aut actiua, aut passiua. Minor patet quia duplex tantum habitudo actus ad potentiam intelligi potest, scilicet, vt ad principiū à quo, vel in quo seu ex quo fit: ex quibus prior constituit actionem, posterior passionem. VI. *Ratio assertionis.*

De potentia resistendi.

De potentia igitur resistendi, Soncin. 9. Metaphys. q. 6. ait secundum rem esse eandem cum potentia agente, distingui tamen secundum diuersas rationes, idemque satis esse, vt eadem qualitas magis sit resistiua, quàm actiua, vel è cōtra. Sicut eadem potentia (inquit) est intellectus & memoria, & tamen perfectior est in ratione intellectus, quam in ratione memoriæ: & similiter (ait) idem actus potest esse amor finis, & medij, & tamē est maior amor respectu finis, quàm respectu medij, quia propter quod vnūquodq; tale,& illud magis. In hac vero responsione duæ supersunt difficultates: vna est, quia licèt sæpe contingat eandem rem esse vim agendi,& resistendi, non tamen semper, nam albedo, verbi gratia, resistit introductioni nigre- VII. *Soncinatis sententia.* *Quæ difficultates patiatur.*

gredinis, & tamen non habet vim agendi aliam albedinem, aut remissionem nigredinis; durities etiam, & densitas nullam vim agendi habere videntur, & tamen valdè resistunt, vel impediunt actionem. Secunda difficultas est, quia sicut vis resistendi interdum est idem realiter cum potentia actiua, & ratione ab illa distincta, ita etiã potentia passiua interdum est idem realiter cũ potentia actiua, & ratione tantum distincta, vt inferius ostẽdemus: ergo si distinctio rationis sufficit ad distinguendas potentias, danda esset illa diuisio trimembris, vel si non sufficit, neque potentia passiua esset ab actiua distinguenda.

VIII. *Quid sit resistere, & quot modis contingat.* Vt ergo res hæc exactius intelligatur declarãdum prius est quid sit resistere: nam inde constabit in quo consistat vis resistẽdi, & cur inter proprias potentias non numeretur. Duobus ergo modis contingit, vnã rem alteri resistere, primo formaliter per immediatam repugnantiam. Secundo radicaliter, & quasi per diminutionẽ virtutis alterius rei. Hoc posteriori modo resistit calor ignis aquæ frigidæ, præueniendo quantũ põt actionem ejus, & vires illius diminuendo, sicut inter homines vnus dicitur resistere alteri, si anticipato vulnere aos.ndit mantum, aut alio modo diminuit vires illius. Hæc ergo resistẽtia re vera non est nisi actio quædam: solumq; differt denominatione, aut habitudine: dicitur .n. actio quatenus est à principio agente, resistentia verò quatenus diminuit vires alterius, ne possit agere. Atq; ita quoad hunc resistendi modũ verissimũ est, potentiã resistẽdi non esse distinctã in re à potẽtia agendi: & licèt rõne, aut denominatione distinguatur, non tñ constituit peculiare mẽbrũ in diuisione potentiæ, vel quia potẽtia resistendi non est extra latitudinem formalem potẽtiæ agendi, sed aliquid ei ad iunctum, vel melius, quia talis potentia nõ est per se instituta ad resistẽdũ, sed illud est quasi quid consequens, & concomitans vim agendi. Sicut potentia generandi simile, & corrumpendi contrarium, nõ sunt duæ potentiæ, quia potentia non est instituta ad corrũpendum, sed id consequenter habet ex eo q̃ est potẽtia generandi. Secus verò est de propria potentia patiendi, quæ põt esse æquè primo instituta ad recipiendũ, vt postea declarabimus: & hinc intelligitur, quoad hunc resistendi modum vim agendi, & resistendi in vnaquaq; qualitate æqualem esse, quia est vna & eadem secũdum rem, & quatenus ratione distingui possunt, vna ex altera eum proportione & æqualitate consequitur: nam, quò vna qualitas fortius & efficacius potest agere in suum contrarium, eò magis eius vires debilitat, & consequẽter magis ei resistit hoc resistendi modo.

IX. At verò alius resistendi modus non cõsistit in actione, vt conuincunt rõnes in principio factę. Vnde, nec per se primò, nec consecutiue prouenit hic resistentiæ modus ex potentia actiua, vt actiua est, vt conuincit etiam illa ratio, q̃ hic resistendi modus conuenit etiam ijs qualitatibus, quæ nullam vim agendi habent. Quapropter nõ nisi valdè impropriè & materialiter dici potest de virtute ad resistendum hoc modo, q̃ sit idem cum põtentia agendi, quia id neque generale est, neque, quando alicui conuenit, prouenit ex ratione potentiæ actiuæ, vt sic, sed aliunde: & A ideo etiam in hoc tantum resistendi modo verum habet, eandem qualitatem esse magis actiuam, & minus resistiuam. De hoc ergo resistendi modo dicendum est, non consistere in aliquo actu positiuo prouenіente à virtute illa, quæ vis resistendi esse dicitur, sed consistere potius in priuatione actus. Vnde talis resistendi vis potius est impotentia, vel incapacitas quædam, quam propria potentia, ideòque non debuit tertium illud membrum in diuisione potentiæ adiungi.

Explicatur tota hæc sentẽtia: nam hæc actualis, & formalis resistentia solum in hoc consistit, quod subiectum per qualitatem, aut dispositionem in ipso existentem, impedit ne alia forma, vel actio in ipsum introducatur, quod impedimentum non consistit in actione aliqua, quam tale passum efficiat, vel in aliud agens, vel in se ipsum, vt ex dictis patet: nam talis resistentia cõmunis est qualitatibus non actiuis, & quia nec fingi, nec declarari potest quæ sit talis actio. Consistit ergo in quadam formali incompossibilitate, B seu repugnantia, à qua prouenit, vt actio contrarij agentis, vel impediatur prorsus, vel retardetur, ac remissior fiat. Sic igitur hæc resistentia actualis non consistit in aliquo actu secũdo positiuo prouenіente à virtute resistiua, sed potius in carentia, aut retardatione, seu remissione contrariæ actionis. Ideoque illa virtus resistẽdi non est facultas aliqua per se ordinata ad illam carentiam, vel retardationem actionis: quia naturalis potentia non ordinatur per se ad aliquã priuationẽ: & ideo dicimus hanc non tam esse potentiam, q̃ impotentiam, & quasi incapacitatẽ, quæ cõsequenter se habet ad effectum formalẽ alicuius qualitatis, seu dispositionis. Quare huiusmodi resistendi vis non constituit certam aliquam speciem qualitatis, sed comitari põt quamcunque qualitatem, vel ẽt formam, quæ afficiendo, & disponendo subiectum, formæ & actioni sibi contrariæ formaliter repugnat. Sicut ẽt attribui põt formis, aut qualitatibus vis, seu facultas ad expellendũ formaliter qualitates, aut formas sibi repugnantes, quæ vis non constituit peculiarem rõnem, aut speciem, sed comitatur vnãquãque formam, prout apta est ad suum effectũ formalem tribuendum. Sic igitur constat, potentiã C resistendi, quacunque ratione sumatur, non pertinere ad peculiarem speciem qualitatis, vel potentiæ, distinctam à potentia actiua, & passiua. X.

XI. *Actiuitas & resistẽtia, vt se habeant.* Atque hinc intelligitur, de hoc posteriori resistendi modo verum esse, quod communiter dicitur, vnam qualitatem posse esse magis actiuã quã resistiuam, & econuerso: quia hæc resistẽtia non consequitur actiuitatem, sed præcisè informationem, aut dispositionem. Vnde (vt sæpè dixi) põt qualitas hoc modo esse resistiua, etiam si actiua non sit: & ideò etiam si talis resistendi modus qualitatibus actiuis conueniat, nõ oportet vt resistentia, & actiuitas inter se seruent proportionem, aut æqualitatem, quia talis resistentia non conuenit iuxta modum agendi, sed iuxta modũ informandi. Non est autem facile ad explicandum in quo consistat, vel vnde proueniat, quòd vna qualitas sit magis resistiua quam alia hoc posteriori modo, cum hæc resistentia solum consistat in formali incompossibilitate, seu repugnantia.

gnantia. Nam si calorem, v.g. & frigus inter se cõparemus, tantum repugnat formaliter calor frigori, sicut frigus calori: nam æquè sunt incõpossibiles in eodem subiecto, & in eisdem gradibus: cur ergo dicitur frigiditas esse qualitas magis resistiua quam calor: & idem argumentum est de siccitate, & humiditate, & de alijs similibus.

Inæqualitas in resistendo vnde prouenit.

XII. Dicendum vero est varijs modis explicari posse hunc excessum, vel in æqualitatem resistentię. Primo ex diuerso modo vnionis, nam vna qualitas potest esse talis naturæ, vt per suã informationẽ firmius, & immobilius vniatur subiecto, non propter solam maiorem intẽsionem, sed ẽt in singulis gradibus intensionis cum proportione comparatis, ita, vt id proueniat ex ipsa specie vnionis, nõ ex intensione: in hoc enim nulla est repugnantia, & illo posito optimè intelligitur, quomodo vna forma propter suammet formalẽ vnionem magis resistat actioni sibi repugnanti, quam alia. Et ad hunc etiam modum durities magis resistit diuisioni, quã mollitudo, quia magis, & firmius vnit partes ipsas integrales. Nam, sicut in artificialibus partes, quæ glutine aliquo connectuntur, eo difficilius diuiduntur, quo gluten maiorem vim habet vniendi illas, aut se se illis vniendi; ita potest proportionaliter intelligi in qualitatibus naturalibus.

XIII. Secundò potest hæc maior resistentia oriri ex eo, quod ad talem qualitatem consequitur inæqualitas in aliqua conditione requisita ad agendum, vt v.g. densitas in passo confert ad maiorẽ resistentiã: quia ratione illius fit, vt plures partes passi magis inter se vniantur ad resistendum contrario agẽti, quod non potest æquè agere simul in omnes illas partes ita applicatas, ac posset in singulas, si sigillatim applicarentur. Et fortasse hac ratione siccitas magis resistit, quando ad maiorem densitatem confert, vt in terra, & alijs corporibus terrestribus, nam in igne fortasse non ita contingit: & idem fortè est de duritie, quæ semper habet densitatem admistam, & ea ratione confert ad maiorem resistentiam.

XIIII. Tertio, potest hæc inæqualitas reduci ad aliquod genus actiuitatis, ita vt prior resistendi modus cum posteriori coniungatur. Potest autem hæc actiuitas duplex esse. Prima est naturalis resultantiæ qualitatis à sua forma, vt si quis dicat, frigiditatem in aqua magis resistere suæ corruptioni quam in aere: quia in aqua resistit, non solũ per informationem suam, sed ẽt per naturalẽ dimanationem ab ipsa forma aquæ: quæ emanatio quædam actiuitas est, vt supra videmus. Atq; eodem modo posset quis opinari, etiam comparando duas proprietates à suis formis dimanentes, posse esse inter eas inæqualitatem in modo dimanationis, ita vt vna ex maiori virtute, vel actiuitate dimanet, quam alia. Vt, si quis dicat, tactum, v.g. fortius dimanare ab anima sensitiua quam alios sensus externos: & simili modo intelligi potest, corpus graue existens in suo loco resistere motui non naturali, nimirum qua per grauitatem suam actiuè retinet, seu conseruat existẽtiam in tali loco, per quam actiuitatem resistit contrario motori, à quo superari non potest, nisi habeat maiorem vim agendi.

Alius modus huius resistentiæ per actiuitatẽ esse potest per actionem in aliud agens: quo modo etiam graue resistit mouenti, vel portanti illud impellendo versus contrarium locum: & durum resistit corpori diuidenti hebetando illud, & fortasse etiam actiuè detinendo illud, ne in talem locum ingrediatur. Verum est tamen, hunc modum resistendi pertinere ad priorẽ superius declaratum: dicimus verò, hanc inæqualitatem resistentiæ interdum oriri ex eo, q̃ prior modus posteriori coniungitur, & e conuerso ipsa resistẽtia per actiuitatem maior est ob peculiarem dispositionem ipsius patientis, quæ dispositio propterea dicitur habere maiorem vim resistendi, seu esse ad rẽsistendum aptior. Et hactenus de potentia resistiua, quam constat non constituere peculiarem speciem qualitatis: ideoque ex hoc capite nõ augeri numerum potentiarum, sed sufficienter contineri in actiua, & passiua.

SECTIO II.

An potentia actiua & passiua, semper re, vel interdum tantum ratione differant.

Am vero sequitur explicandũ quod secundo loco propositum est de distinctione illorũ membrorũ inter se. Et in primis suppono dari aliquas potentias pure actiuas, quas certum est, & re, & essentia distingui à potentijs, vere ac proprie passiuis, siue sint purè passiuę, siue non. Primum patet in omnibus potẽtijs, quæ per se primò ordinantur ad agendum per actionem transeuntem, tanq̃ principia talium actionum in suo ordine cõpleta, vt est, v.g. intellectus agens, potentia motiua viuentis, aut potentia attractiua, quæ est in magnete: vel impulsiua, quæ est in vi expellente, & similes: hæ namque potentiæ sunt principia agendi, vt constat, & nõ sunt principia patiendi, quia nec patiuntur recipiendo proprium actũ, seu actionẽ suã, quia non agũt actione immanente, neq; ẽt patiuntur recipiẽdo aliquid per modũ actus primi, quo compleatur in rõne principij agendi; quia vt suppono, sunt principia cõpleta in suo ordine, id est, proxima, vel instrumentalia, & non requirunt vlteriorem actũ, quo intrinsece cõpleantur ad agendũ. Nec refert quod huiusmodi facultates interdum indigent applicatione, vel motione alterius poteñtæ, vt suas actiones exerceant vt potẽtia loco motiua aialis indiget motione appetitus; hæc.n. motio non fit per Physicam actionem, & passionẽ circa ipsammet potentiam loco motiuam, sed fit per sympathiam potentiarũ eiusdem animæ: & ideo hoc non impedit quo minus talis facultas Physice, ac proprie loquendo pure actiua sit.

I. Potentia aliquæ dantur pure actiua.

Altera vero pars, quod nimirũ talis potẽtia, & re, & essentia distincta sit à potẽtia passiua facile constat, tũ inductione, tũ ẽt ex propria ratione, & fine taliũ potentiarũ: adeo enim diuersus est, vt satis indicet essẽtialẽ diuersitatẽ in hmõdi potentijs. Nam si potentia sit pure passiua, hẽt multus primò diuersum à potẽtia pure actiua; vnde nõ minus inter se distinguetur, q̃ materia, & forma inter se differunt, eo q̃ vna potẽtia sit passiua & altera

II. Pure actiua potentiæ realiter differunt à passiuis.

& altera actus formalis. Si vero potentia nō sit pure passiua, erit actiua per actionem immanentem: potentia autem quæ tantum est principium actionis transeuntis, omnino differt à potentia quæ est principium actionis immanētis, quoniam, & tales actiones, & tales modi operādi sunt omnino diuersi, vt per se constat. Itaque in hac parte nulla est dubitandi ratio, nec difficultas alicuius momenti occurrit.

Detur ne qualitas, quæ sit potentia pure passiua.

III. AN vero e conuerso sit aliqua potentia pure passiua, quæ propriam speciem qualitatis cōstituat, non immerito inquiri potest. Dico autē, quæ propriam speciem qualitatis constituat, quia (simpliciter loquendo) in tota latitudine entis, non est dubium, quin sint aliquæ potentiæ, seu capacitates pure passiuæ, vt est materia in genere substantiæ, & suo modo quantitas in ordine ad multa accidentia corporalia. Verum tamē nec potentia materiæ spectat ad genus qualitatis, sed substantiæ, nec etiam capacitas passiua quantitatis est qualitas aliqua, nec habet aliquā propriam specificationem entis, diuersam ab ipsa quantitate: quia illa res, quæ est quantitas, nō est per se primo instituta ad illud munus, sed quasi consequenter, vel concomitanter id habet ex vi suæ entitatis, vt in superioribus dicta a nobis est, præsertim disput. 14. Ex quo etiam in præcedente disputatione annotauimus, solam illam facultatem pertinere ad determinatam speciem qualitatis, quæ per se primo ex natura sua instituta est, & ordinata ad aliquem actum. Hic igitur inquirimus, an sit aliqua potentia accidentalis, quæ per se primo ex natura sua sit instituta solū ad recipiendum aliquem actum accidentalem: nam si talis potentia detur, illa erit proprie pure passiua, & ad hanc speciem qualitatis pertinebit, & proprijssime à potentia actiua distinguetur.

Argumenta partis affirmatiuæ.

IIII. QVod ergo talis potentia detur, suaderi potest primo ex ipsa diuisione ab Aristotele tradita. Secundo, quia datur potentia substantialis pure passiua, per se primo ordinata ad actum substantialem, cur ergo non poterit in ordine accidentium dari simile genus potentiæ? Tertio inductione, nam Aristoteles secundo de Generatione, calorem, & frigus dicit esse qualitates actiuas, humiditatem vero, & siccitatem passiuas. Item in aere diaphaneitas censetur esse potentia pure passiua ad recipiendū lumen. Quarto, quia Diuus Tho. q. 1. de Virtutib. artic. 1. attingens hanc diuisionem, trimembrem eam facit: ait enim, quādam esse potentiam purè actiuam, aliam pure passiuam [Alia vero (inquit) agens, & acta] Et in secundo ordine ponit vires sensitiuas: sunt ergo sensus potentiæ purè passiuæ. Quinto argumētari possumus, quia omni naturali potentiæ actiuæ correspondet passiua, & è conuerso, teste Aristotele 9. Metaph. ergo si datur potentia accidentalis pure actiua, & ad actum accidentalem ordinata, dabitur etiam potentia accidentalis pure passiua, illi proportionata.

A *Pars negatiua suadetur ac definitur.*

V. ATque hæc quidem sententia potuerit facile & sine inconuenienti defendi, præsertim si aliquo sufficienti experimento possit talis modus potentiæ conuinci. Ego verò hactenus non inueni qualitatem aliquam, quæ solum instituta sit ad hoc munus recipiendi tantum alias qualitates, vel accidentia. Non est autem confundenda ratio materialis, seu passiuæ dispositionis, cum potentia proprie receptiua: quantitas enim est suo modo dispositio materialis, & passiua respectu substantialis formæ, & nullo modo dici potest potentia receptiua illius: & in qualitatibus tertiæ speciei, quàm plures sunt dispositiones materiales ad formam substantialem, & non sunt potentiæ receptiuæ. Ratio ergo dispositionis solum consistit in propria informatione cum proportione quadam ad effectum alterius formæ, non in cum propria receptione ipsius formæ, ad quam ordinari debet propria potentia receptiua. Vnde quod de humiditate, & siccitate, ex Aristotele affertur, nullius momenti est, tum quia constat illas esse qualitates actiuas, quis nō tan- B ta efficacia, quanta frigus, & calor: quarum cōparatione illæ passiuæ dicuntur. Tum et, quia nulla ex his primis qualitatibus collocatur propriè, & essentialiter sub propria specie qualitatis, quæ est potentia, vt nunc de illa dicimus, quod in precedente disputatione declaratum, & probatū est. Tum denique, quia siccitas, & humiditas nō sunt tales qualitates, quæ in se recipiant alias qualitates, vel formas quibus actuentur; in quo propria ratio potentiæ passiuæ consistit; sed disponunt materiam ad receptionem formæ substantialis, vel aliorum etiam accidentium, & sub ea ratione passiuæ vocantur. Non quidem passiuæ potentiæ, sed passiuæ qualitates, ad tertiā speciē pertinentes: quo modo etiā calor & frigus sunt qualitates passiuæ, quanquam comparatione aliarum actiuæ nominentur.

Humiditas & siccitas nec potentiæ nec pure passiuæ.

VI. Atque eodē modo videtur diaphaneitas esse dispositio subiecti ad recipiēdū lumē: & nō propria potentia receptiua talis actus, neq; ad hūc finem per se primo instituta ex natura sua. Cuius signū C est, quia illa proprietas diaphaneitatis cōnaturalis est multis corporib. quæ neq; natura sua habēt lumē innatū, neq; ad suū cōnaturalē statū illud postulat, vt de aere constat, & vitro, ac similib. Si aūt haberēt cōnaturalē potentiam per se primo ordinatā ad talē actū recipiēdū, ēt ipse actus pertineret ad perfectionē cōnaturaliter debitam huiusmodi rebus. Nō est ergo diaphaneitas huiusmodi potentia, sed ad summū se hēt vt dispositio taliū corporū, necessaria, vt possint lumē recipere, quāuis nō recipiatur imediate in ipsa diaphaneitate sed in quantitate corporea: sicut ēt est dispositio ad recipiēdas spēs visibiles, vel sicut raritas est dispositio ad recipiēdas spēs soni, aut odoris, vel ēt ad recipiendum calorem perfectum. Et frequenter vna qualitas est dispositio ad aliam, etiamsi non sit potentia receptiua illius. Itaq; in toto ordine qualitatū naturalium nulla apparet, quæ per se primo instituta sit, vt sit tantum potentia passiua: in ordine vero qualitatum, seu potentiatū vitalium, aliquæ sunt potentiæ passiuæ, non tamen purè passiuæ, vt videbimus: ergo simpli-

Diaphaneitas non est potentia passiua.

simpliciter loquendo, nulla est qualitas essentialiter spectans ad se secũdam speciem, quæ sit pura potẽtia passiua. diaphaneitas enim, & similes qualitates potius ad tertiam speciem pertinẽt.

VII. Neque ex diuisione Aristotelis aliquid in contrarium colligi potest, tum quia ille non loquitur de sola potentia, quæ est determinata species qualitatis, sed generaliter, & transcendenter de potẽtia, prout dicitur de quacunque aptitudine actiua vel passiua, quo modo iam diximus dari aliquas potentias purè passiuas. tum etiam, quia licèt diuisionem intelligamus de potẽtia in priori proprietate sumpta, non oportet illud membrũ intelligere de potentia pure passiua. Nam intellectus, & sensus vocãtur ab Aristotele potentię passiuæ, etiã si puræ passiuæ nõ sint, sed aliquid actiuitatis habeant. Imo hoc modo videtur commodius explicari diuisio: nam si esset quædam potentia purè passiua, & alia purè actiua, addẽdũ esset tertium membrum potentiæ, veluti mistę, seu, cõplectentis vnitè rõnem potentiæ actiuæ, & passiuæ, vt D. Tho. citato loco significauit. at verò si nulla est potentia purè passiua, optime intelligimus omnem potẽtiam quę per se primo, & quasi vltimatè ordinatur ad recipiendum passiuam appellari, etiam si aliquid actiuitatis habeat. Verũ est, rationẽ hanc per se non sufficere ad ostendendũ nullam esse potentiam purè passiuam: nã illa posita dici posset sub illo membro comprehendi tum illam, tum etiam quamcunque aliã quæ per se receptiua sit, etiam si aliunde aliquid actiuitatis habeat. Vel certè dici posset potẽtiã illam quæ simul est actiua, & passiua, aut sub diuersis rationibus ad illa duo mẽbra pertinere, aut certè ad illud membrũ spectare, cuius rationem magis participat, vt sensus dicitur absolutè potẽtia passiua, quia magis passiuus est quam actiuus. Appetitus vero è conuerso dici potest potẽtia actiua, qa magis actiuus est quam passiuus. Nihilominus tñ declaratur satis ex discursu facto, commodissimè explicari diuisionem datam, etiamsi nulla qualitas detur quæ sit pura potentia receptiua.

VIIII. Potestque sufficiens ratio reddi, ob quam huiusmodi potentia nõ sit substãtijs necessaria. Nã substantiæ spirituales per se ipsas sunt immediatè capaces omnium accidentium, quæ in eis esse pñt, & non sunt actus vitales, vel habitus ad illos proximè ordinati. Ad hos autem actus, vel habitus recipiendos habent quidem potentias passiuas, non tamen purè passiuas, quia sunt potentię vitales, quæ necessario aliquam habent actiuitatem. Neque ad ipsas potentias recipiendas, vel ad aliquod aliud accidens indigent peculiari potentia passiua, non vitali: quia eadem ratione ad illammet potentiam recipiendum indigerent alia & sic procederetur in infinitum. Substantiæ verò corporeæ, quia substantialiter compositæ sunt ex actu, & potentia essentialibus indigent in primis tanquam fundamento sui esse (vt ita dicam) potentia substantiali purè receptiua, primo, & per se actus substantialis: tamen illamet cõsequẽter est receptiua, seu efficiens, & proxima ratio recipiendi aliquod accidens, nimirum quantitatẽ, per quantitatem vero est substantia corporea, (quantum ad puram receptionem spectat) sufficienter apta ad alia accidentia recipienda, quæ vel cõmunia sunt in animatis corporibus, vel im-

Substantia nullis eget qualitate, quę sit potẽtia pure passiua.

A mediatè consequuntur formam, vt informãtem materiam tanquam facultates, vel potentiæ materiales eius. ad has enim recipiendas, non potest alia peculiaris potentia requiri, ne in infinitum procedendum sit, ob paritatem rationis. Solum ergo ad quosdam peculiares actus, nimirum vitales, & immanentes, requiruntur accommodatæ potentiæ receptiuæ, ob singularem illorum conditionem, & naturam: illæ tamen potentiæ nõ possunt esse pure passiuæ, cum vitales sint. Nulla ergo occurrit causa, ob quã sit in rerum natura necessaria talis qualitas, quæ per se primo ad solum munus recipiendi instituta sit: & ideo probabilius videtur nullam esse huiusmodi potentiã accidentalem pure passiuam.

Responsio ad argumenta.

IX. RAtiones vero in contrarium propositæ, omnes sunt solutæ ex dictis, præter quartam, & quintam. Ad quartam ergo dicitur, Diuũ Thomam ibi non diuidere potentiam in communi, B sed potentiã agẽtem: [nã alia] (inquit) [est potẽtia tantum agens, alia tantum acta vel mota: alia verò agens, & acta.] Ex quibus verbis plane cõstat primum, & tertiũ membrum cõtinere potentias actiuas. Explicans vero secundũ membrũ, [ait: Illæ vero potentiæ sunt tantum actæ, quæ nõ agũt nisi ab alijs motæ, neq; est in eis agere, vel nõ agere, sed secũdum impetum naturæ mouẽtis agũt.] Hoc ergo modo collocat D. Tho. sensus in secũdo illo membro, neq; enim existimare potuit potẽtias sensitiuas omni carere actiuitate, cum sint potẽtiæ vitales, & iõ sępè ipse D. Tho. doceat earũ actus esse immanentes. 1. p. q. 54. art. 2. & 1. 2. q. 31. art. 1. Sed de illa diuisione D. Tho. plura dicemus disput. sequenti, sect. 1.

Exponitur axioma.

Omni potentia actiua correspondet passiua proportionata.

C

X. QVinta obiectio fundatur in illo principio, quod omni potentiæ actiuę correspõdet potẽtia passiua, & è cõuerso. Quod sub his terminis non inueni expresse in Aristotele: & nõnulla indiget interpretatione. Nã in primis, si loquamur de potẽtia actiua absolute, & simpliciter, vt cõprehẽdit ẽt diuinã potentiã, illi nõ correspõdet aliqua potentia passiua, quæ sit veluti adæquatum susceptiuum actionis eius, quia potest agere extra omnem potẽtiam passiuam, & ipsamet primam passiuam potẽtiam potest efficere: correspondet illi adæquate quidquid possibile est potẽtia obiectiua, vel potentia Logica, seu per nõ repugnãtiã essendi. Vnde etiam respectu illius actionis, quam potest in subiecto, vel ex subiecto efficere, non correspondet illi adæquate potentia passiua naturaliter sed simpliciter potẽtia receptiua, siue naturalis, siue obediẽtialis, vt latius Theologi disputãt. Et quoad hoc idẽ esse existimamus de potẽtia creaturæ, quatenus à Deo assumi põt, vt instrumẽtum supra oẽs naturæ leges, de quo aliàs.

Si

XI. Si autem loquamur de potentia actiua naturali, seu connaturali alicui agenti creato, sic, absolutè loquendo, verum est nullam esse potentiam actiuam connaturalem creaturæ, cui non respondeat aliqua potentia passiua, connaturalis etiam alicui creaturæ, quæque naturaliter recipere possit talem actum, vel effectum. Et rō est, quia nulla potentia actiua creata (vt supponimus ex tractatis in superioribus) est actiua, nisi ex presupposito subiecto, quia non potest agere ex nihilo: ergo si talis potentia actiua est naturalis alicui creaturæ, necesse est vt illi respōdeat in rebus etiam creatis aliqua potentia receptiua illius effectus. Quia potentia actiua respicit effectum, vel actionem simpliciter possibilem: non est autem possibilis actio, vel effectus essentialiter pendens ex subiecto, nisi sit in rerum natura subiectum capax talis actionis, ex quo possit talis effectus fieri, quia non est res possibilis simpliciter, nisi sint possibiles causæ omnes, quę ad talem rem necessariæ sunt. Rursus necessarium est, vt capacitas, seu potentia talis subiecti naturalis sit, id est, ad connaturalem actum quia agens naturale non potest efficere actum, seu formam supernaturalem. Hęc autem ratio non tā probat dari actu potentiam passiuam si datur actiua, quam esse possibilem. Neque id est mirum, quia scientia & demonstratio abstrahit ab actuali existentia. Consequēter, tñ satis probabili ratione Philosophica ostēditur, esse consentaneum naturis rerum & perfectioni vniuersi, vt si in eo datur virtus actiua naturalis, detur etiā materia vel subiectum circa quod possit talis virtus naturaliter operari: quia alias superflua esset talis virtus in rerum natura; cum necessario caritura esset actione sua.

XII. Atque simili discursu etiam à contrario colligitur, si datur potentia passiua alicuius ordinis, in eodem dari, per se loquendo, potentiam actiuam proportionatam, per quam possit in actum reduci. Tum quia etiam illa potētia respicit actū simpliciter possibilem, tū etiam quia alias superflua esse talis potentia in rerum natura. Dico autem [per se loquendo,] quia ex accidēte fieri potest, vt potentia passiua naturalis non possit reduci ad aliquē actum ab ullo agente naturali, vt materia, verbi gratia, non potest recipere a naturali agente formam, quam semel habuit & amisit: id enim censetur quasi per accidens, ex defectu alicuius circunstantiæ necessariæ ad illam actionē. Per se vero satis est, quòd illa potentia absolutè sumpta, potuit ad talem actum reduci virtute agentis naturalis eo vel maxime quod nōn est necesse, vt potentia passiua, quæ adæquate respicit aliquem gradum vel latitudinem actuum, plures & specie, & numero diuersos comprehendentē, possit de facto ad omnes illos actus in specie & numero ab aliquo agente naturali reduci: quia, si ad plures illorum reducatur, iam non erit superuacanea illa potentia in rerum natura. Vnde verisimile mihi est, materiam primam recipere posse plures formas, vel specie, vel numero distinctas, quam nunc possint fieri virtute causarum naturalium huius vniuersi: nam ex hac materia posset Deus (vt opinor) alia elimenta specie distincta procreare, & cōsequenter alia mixta. Item posset alios cœlos cōdere, qui possent alias formas inducere in hanc materiam, quas hi cęli non possunt: A neque enim vim habent agendi infinitam: potētia autem materiæ quodāmodo infinita est. Quare sola diuina potentia, vt vim habet educēdi formam ex materia, videtur esse simpliciter adæquata capacitati eius.

XIII. Ex hac vero quasi mutua relatione inter potētiam actiuam & passiuam colligi nō potest, quod si datur qualitas, quæ sit potentia pure actiua, dāda sit etiam qualitas quæ sit potētia purè passiua. Primò quidem, quia, vt actiua potentia respiciat & exerceat proprium actum possibilem, satis est, quod habeat potentiam passiuam proportionatā, siue illa sit purè passiua, siue non: hoc n. nihil refert ad actiuitatem alterius. Vt intellectus agēs est potentia purè actiua, cui sufficiēter respondet vt passiua intellectus possibilis, qui respectu illius actionis purè passiue se habet, quamuis aliàs aliquam vim agendi habeat. Deinde, quia non est necesse, vt, si potentia actiua sit qualitas per se instituta ad agendum, potētia passiua sit etiā qualitas per se primò instituta ad recipiendum: nam calor, vt est virtus instrumentaria ignis, immediate agit in potentiam substantialem materiæ primæ, B educendo formam substantialem de potentia eius, vt vero est principalis virtus calefaciendi, agit in corpus, vt affectū quantitate, neque aliqua alia peculiaris potētia passiua illi respondet: & ita ferè accidit in alijs qualitatibus physicis, & actiuis, actione transeunte. Et ratio est, quia non oportet vt actui accidentali respondeat potentia, receptiua eiusdem generis, vt supra disput. 14. ostēsum est. Item, quia, vt uis agendi sit conuenienter instituta, & proprium munus exercere possit, satis est, quod habeat in natura passum proportionatum, siue tale subiectum habeat potētiam passiuam per se primo ordinatam ad illud munus, siue tantum consequenter & secundario, iuxta doctrinam traditam in prædicta disp. 14.

Sit ne aliqua potentia actiua simul & passiua.

XIIII. VLtimò dicendum superest, an sit aliqua potentia, quæ nec purè actiua, nec purè passiua sit, sed vtramque rationem complectatur. In quo partim potest esse quæstio ad rem spectans, partim ad modum loquendi, vel concipiendi nostrum. Potest enim quæri, an eadem qualitas esse C possit simul, & per eandem entitatem virtus agendi & patiendi, vel respectu diuersorum, vel respectu sui ipsius. Et in hoc sensu cēseo esse certam partem affirmantem. Et quidem de priori parte, scilicet respectu diuersorum, non inuenio controuersiam, aut dissensionem inter autores. Et patet inductione, nam intellectus possibilis est passiua potentia respectu intellectus agentis, & est actiua respectu intellectionis. Et ratio est, quia respectu diuersorum actuum nulla est repugnantia, quòd idem sit principium agendi vnum & recipiendi aliud. De altera vero parte, scilicet, respectu sui ipsius, est controuersia inter autores nam in hoc sensu hæc quæstio coincidit cum illa an idem possit agere in se ipsum secundum idem: quam supra disput. 18. late tractauimus. Tamen, quod ad rem præsentem attinet, vix potest esse opinionum diuersitas: nā licet controuersum sit

Res eadem actiua, simul & passiua potentia esse potest.

an

A an eadem res possit esse principium proximũ & adæquatũ, actiuum & passiuum eiusdẽ actionis, tamen quod eadẽ numero facultas simul habeat vim agendi,& sit principium recipiendis actionem q̃ elicit, non potest cũ aliqua probabilitate dubitari,supposita vera doctrina de actibus immanentibus, q reciniũtur in eiusdem potentijs, à qb eliciunrur,siue ad eam effectionẽ indigeant aliquo alio cõprincipio, vt specie,vel obiecto,aut alio simili,siue nõ. Nam,quidquid in hoc sentiatur,verum,nihilominus est eandem facultatẽ secũdum rẽ esse simul potentiá actiuá,& passiuam respectu eiusdem actus,& respectu sui ipsius,quatenus eundem actum & recipit,& elicit Et ratio est quia illam et qualitas,quatenus habet actualẽ perfectionem talis speciei,potest esse virtus eminenter vel virtute cõtinens alium actum, & põt esse formaliter actualibilis per eundem actum,vt in prædicta disp. 18 latius diximus. Nec in hoc occurrit noua difficultas,quæ ibi tractata non sit.

XV. *Res simul actiua & passiua, in vnam an in duplici specie collocanda.* His autem de ipsa suppositis, poterit esse quæstio an illa res collocetur in duplici specie potẽtiæ vel in una q̃ simpliciter & unitè illam vtrãq; rationem complectatur. Et hãc censeo magis esse quæstionem de modo concipiendi, aut loquẽdi B nostro,quam de re. Nam in re existimo nullá esse distinctionem actualẽ,& ex natura rei inter potentiá illam vt actiuã,& vt passiuã, quia illa,qualitas essentialiter includit vtramque rationẽ, ita vt impossibile sit,ẽt de potentia Dei absoluta, rẽ illam conseruari,quin vtramq; rõnem simul habeat,aut alteram ab altera separari:ergo signũ est nullam esse distinctionem in re. Itẽ quia illa entitas,verbi gratia, voluntas adæquate instituta est ad agendũ,& recipiẽdum actũ volẽdi,quia vtrũque est per se ac simpliciter necessarium ad volendum:ergo respectu illius entitatis nõ potest vna ratio illarũ censeri essentialis,& altera modus accidẽtalis,qa nõ est maior rõ de vna,quàm de alia ergo vtraq; est essentialis eidem entitati:ergo nõ est distinctio actualis & ex natura rei inter illas. Patet consequentia quia, vt disputatione 7. ostendimus, huiusmodi distinctio non intercedit nisi inter rem & modum,qui sit aliquo modo accidẽtalis,& extra essentiam eius.

XVI. Atque hinc fit, vt adæquatè & completè concipiendo ac definiẽdo essentiam illius qualitatis re uera tãtum sit vnica potẽtia vnite,& simpliciter includens rationẽ potentiæ actiuæ,& passiuę,nã simul,ac p se primò instituta est,vt sit principiũ proximũ agẽdi,& recipiendi talẽ actũ Qui modus potẽtiæ solum in cognoscitiuis,& appetitiuis inuenitur,quia hæ solæ habent actus immanentes,ad quos solos necessarium est tale potẽtiarũ genus. An verò quatenus illa qualitas seu potẽtia per nostros inadæquatos conceptus distigui potest in actiuam & passiuam,dicenda sit habere duplicem rationem formalem potentiæ, & in duplici specie qualitatis seu potentiæ,cõstitui, cẽseo esse quæstionem parui momẽti, & magis ad modũ loquẽdi,quam ad rem pertinere.

XVII. Vnde facile potest quis opinari & defendere, quòd sicut actio & passio, licèt tantum distinguãtur ratione ratiocinata diuersa genera cõstituunt ita principium proximum agendi,& patiendi,licet interdum nõ distinguantur re,sed nostris cõceptibus,pertinent ad diuersa species prędicamẽ-tales potentiæ Sicut etiam memoria & intellectus numerari solent vt diuersæ potentiæ, quãuis ratione tantum distinguãtur, ita ergo potest aliqs loqui de intellectu quatenus actiuus,vel passiuus est. Facile etiam defendi potest,in genere qualitatis, & sub specie potentię hanc tantum esse vnam simplicẽ speciem,quæ ex ui suæ differentiæ vltimæ,eo quod sit potentia vitalis, & per secta, comprehendit vtramque rationem eliciendi, & recipiendi suum actum. Nam quod hi respectus possint per nostros cõceptus præscindi,nõ satis est ad distinguendas species potentiarũ, quia ex neutro illorum respectum præcisæ sumpto complétur perfecta natura talis potentiæ. Quod maximè verum est physicè considerãdo essentiá, & speciem huiusmodi potentiæ:atque ita frequentius de his potẽtijs loquimur,volõtas enim vna potentia est,etiam si simul sit actiua, & receptiua sui actus. Hoc igitur modo nos semper loquemur:magis enim consideramus has res secundũ proprias & adæquatas essentias quas in re habẽt quàm secundum præcisionem mentis nostræ. vt etiá inter explicandas ipsas quatuor species qualitatis adnotauimus.

B Et hinc præterea colligimus quanta sit distinctio inter membra illius diuisionis, Nam si quis velit species potentiæ actiuæ & passiuæ in omnibus distinguere,quomodocunque in eis repertãtur,& ita exponere diuisionem illam,oportet vt consequenter dicat, membra illa in communi sumpta distingui formaliter: abstrahendo à formali distinctione,quæ est per mentis præcisionẽ & ab ea quæ est p rerũ distinctionẽ. At verò, loquendo magis physicè ac realiter, vt nos loquimur,dicendum est illa duo membra esse in re distincta, ita tamen vt à potentia quæ passiua dicitur non excludatur in re ipsa oĩs actiuitas Sic ergo potẽtia actiua dicetur q̃ est elicitiua suæ actionis vel actus,non tñ receptiua,potentia verò passiua,quæ est receptiua sui actus,etiá si illius sit ẽt elicitiua:hoc autem modo cõstat tales potentias semper esse in re distinctas:tum ab una in re ipsa excludatur munus recipiendi, vt superius declaratum est. XVIII. *Vltima quæstionis resolutio ex dictis elicitur.*

C Et iuxta hanc interpretationẽ facilè accõmodatur huic diuisioni definitio potentiæ actiuę,q̃ Aristoteles tradit,nimirum,q̃ sit [pricipium trãsmutandi aliud in quantum aliud:] nam loquẽdo de potentia purè actiua,constat illá esse principium agendi in aliam potẽtiá a se distinctam, alioqui nõ esset purè actiua, In hoc ergo sẽsu semper hæc potentia est principium agendi in aliud An verò necessarium etiam sit has potẽtias distingui supposito, vel saltem subiecto secundum diuersas partes eiusdem suppositi,vt hac etiá ratione dicatur potẽtia ex parte subiecti esse principiũ transmutandi aliud ex professo tractatũ est supra disput. 18. Nunc satis cõstat ex ui rationis formalis potentiæ actiuæ,quantũuis pure actiua sit,nõ esse id necessarium.quia licet cõtingat potẽtiam receptiuam esse in eodem supposito,& in eadem parte subiecti,in quo est potentia actiua,nihilominus actiua potẽtia erit pure actiua,& erit prĩcipiũ trãsmutandi aliud in q̃tum aliud, non tantum ratione distinctum,sed etiam in re ipsa, saltem secundum principia agendi, & patiendi, quod satis est. XIX. *Definitio potẽtiæ actiuæ explicatur.*

XX. *Potentiæ passiuæ definitio iuxta dicta explicatur.* Ad verò definitio potentiæ passiuæ ab Aristotele tradita, difficilius accommodatur Alteri membro illius diuisionis iuxta expositionem datã: qa potentia passiua, prout à nobis declarata est, non semper est principium trãsmutationis vel passionis ab alio in quantum aliud. Nã potẽtiæ animales vel spirituales, etiam si passiuæ sint, immutãt seipsas. Imo loquẽdo de potentia passiua, quæ sit propria species qualitatis, nũquam est principiũ trãsmutationis ab alio, quia nũquã est purè passiua, vt diximus. Sed de hac re iã multa diximus, tum in indice Aristotelico, tum etiam dicta disput. 18. Et ideo breuiter dicendum est in primis Aristotelem non definijsse potentiam passiuam in ea proprietate, in qua pertinet ad peculiarem speciem qualitatis, sed absolute, & quasi transcendenter, nam illa definitio etiam materiæ primæ, & quantitati vt potentia passiua est, conuenit. Vnde faci è dici potest, illam definitionem datã esse ab Aristotele de potẽtia pure passiua, & cõsequenter in eis definitionibus nõ meminisse earũ potentiarum quæ sunt veluti mistæ, seu actiuæ simul, & passiuæ, quia fortasse solum egit de potentia vt est principium actionis transeuntis, & physicæ ac sensibilis trãsmutationis. Vel secundo dicẽdum est, cum dicitur potentia passiua esse principium transmutationis ab alio in quantũ aliud, non excludi, quin ipsamet res quæ est potentia passiua, possit etiam actiue concurrere ad illã trãsmutationem, sed indicari, præter illã requiri semper aliquid aliud, siue vt integrũ principiũ actionis, siue vt partiale, seu vt complementũ principij, siue vt aliquo alio modo excitans, & mouens talem potentiam ad agendũ. Vel certe dici potest particulam illam ab alio, correctam esse, & limitatam per particulam disiunctiuam (vel prout alterum est,) nam per eam significatur nõ semper requiri distinctionem in re sed formalem, vel virtualem, interdum satis esse: quæ in hoc consistit, quod principium patiendi semper est in potentia formali ad actum recipiendum. Quod si aliquando illa eadem res est principium actiuũ talis actus non est sub ea ratione, sed quatenus illæ res virtute aut eminenter cõtinent talem actum, vt in dicto loco latius tractatum, & explicatum est.

SECTIO III.

Quod nam sit diuisum illius partitionis, quæ vel definitio illius.

I. HÆC etiam quæstio facile ex dictis definitur. Possumus enim potentiam in communi, quæ diuisum est illius partitionis, ita definire.

Definitur potentia in communi.

II. POtentia est [Principiũ proximũ alicuius operationis, ad quã natura sua institutũ & ordinatũ est.] In qua descriptione subintelligitur genus qualitatis, in quo potẽtia cõuenit cũ alijs speciebus huius prædicamẽti, & distinguitur à rebus aliorum prędicamẽtorum. Per illã verò particulam [principiũ proximũ, &c. declaratur in primis ratio, ob quam huiusmodi potentia est qualitas, & peculiariter distinguitur à forma substantiali, quæ licet sit principium operationis, nõ tñ proximum, sed principale, vt in dicta disput. 18. osteñsum est. Vbi etiam tractauimus, quia rõne principia proxima actionũ in creaturis res distinctę sint à substantijs, vel substãtialibus formis, ex quo planè sequitur, quod sint qualitates: nam in nullo alio accidentium genere collocari possunt, vt per se notum est. Nomine autem [operationis,] in ea definitione intelligi potest tam actio quam receptio, vt definitio in communis sit potentię actiuæ & passiuæ. Qui q̃ si verũ est nullã esse pura potẽtiã passiuam ad hanc speciem qualitatis pertinẽtem, recte possumus intelligere nomine operationis id quod nomẽ ipsum ꝓprie significat, scilicet, actionem vel actum proprie manantem ab ipsa potẽtia seu facultate: qui duplex est, vnus egrediens è potẽtia, & trãsiens in aliud subiectũ, alius manẽs in ipsamet potẽtia, quę est principium proximũ eius, & ita distinguitur duplex potentia, vna pu- B re actiua, alia verò ẽt receptiua seu passiua, vt satis declaratũ est. Nõ oportet autem addere, quod operatio accidentalis sit, vt aliqui significant, qa, licet frequẽtius huiusmodi sit talis operatio, tamẽ etiã si substantialis sit, vt est substantiæ generatio nihilominus potentia quæ est principium proximum eius, & nõ principale, erit accidentalis qualitas iuxta superius dicta in disput. 13.

Subintelligendum verò est in illa definitione, huiusmodi principium proximũ debere esse principium operationis quoad substantiam eius, vt per hoc distinguatur potentia ab habitu, qui est etiã principium proximum operationis, nõ tamẽ est, per se requisitum ad substãtiã, sed ad modũ operationis, in quo à potẽtia differt. Vel fortasse melius, & vniuersalius, intelligẽdum est de principio proximo, quod ex parte operantis sit primũ, & quasi radicale in illo ordine: hoc enim solet simpliciter, & quasi per antonomasiam vocari principiũ proximũ. Quanquam principium proximũ cõparatione principalis nõ sit primum, nec radicale, sed secundum, & radicatum in primo tamẽ quando in ordine principij proximi plura cõcurrunt subordinata inter se, vnũ eorũ est in eo ordine primum, & radicale, & illud propriè habet rõnem potentiæ, cętera vero sunt habitus vel dispositiones talis potentiæ. Et hoc modo non solũ habitus acquisiti, sed etiam infusi, & species intẽtionale, & quidquid huiusmodi est, à rõne potentiæ excluduntur. Dixi autem, si talia principia ꝓxima sint subordinata inter se, nam si sint tantum partialia, & ex æquo concurrentia, ita vt vnũ nõ sit effectio, vel dispositio alterius, tunc vnumquodque habebit rõnem potentiæ quamuis incõpletæ, & partialis, & ex vtroque coalescet vnũ principiũ proximũ adæquatum, & primũ in illo ordine. III.

IIII. Additũ est vltimo in prędicta definitione, hoc principium, quod habet propriam, & specialem rationem potentiæ, debere esse per se primò institutum, & ordinatum natura sua ad operationem, vt per eã particulam excludãtur qualitates illæ, quæ licet sint principia proxima suarũ actionũ, nõ tñ sunt per se primo ad aliud munus institutæ sed solũ ad disponendũ, & perficiendum formaliter subiectum, ex quo consequenter vel cõcomitanter

tanter habentur possint agere sibi simile: hę nam A que qualitates essentialiter constituūtur in tertia specie passibilium qualitatum, & nō habent propriam potentię specificationem: & ideo non cōprehēduntur à nobis in definitione potētię, q̃ est peculiaris species qualitatis, de qua nūc disputam⁹.

Vnde dignoscenda qualitas primo ordinata ad operationem.

V. SEd inquires quo signo cognosci possit, an qualitas actiua per se primo sit instituta, nec ne, ad illud munus, seu ad actum suum, vt ita etiam discerni possit an sit in propria specie potētię, vel Passibilis qualitatis. Respondeo, vix posse generalem regulam assignari, sed ex formali effectu, & modo, ac necessitate talium qualitatum pēsādum id esse. Quando enim qualitas talis est, vt seclusa actione vel actu eius per se sit propter sua formalem perfectionem necessaria substantiæ, tunc signum manifestum est talem qualitatem nō esse per se primo institutam propter actionē sed ob B suā formalē perfectionem, & huiusmodi sunt calor frigus, & similes. At vero quando qualitas talis est, vt seclusa necessitate actionis vel actus, nō solū non necessaria, verū etiam superflua censeretur in natura, tunc signum manifestum est talē qualitatem per se primo esse institutā pp operationem: vt, verbi gratia, in ellectus agens superfluus esset in natura si actio intelligibiliū specierum non esset necessaria, vel si posset in aliud cō naturale principiū conuenienter reduci: hoc ergo est sufficiēs signum, talem qualitatem p se primò esse institutam propter illā actionē. Deinde in hoc ordine collocantur omnes potētię passiuę q̃ in se ipsas actiuę sunt suarū operationū vt sunt intellectus, & voluntas, & similes potētiæ sensitiuæ: nam oēs hæ potentiæ tales sunt, vt sine suis actibus imperfectum habeāt statum, & prorsus superuacaneæ cēserētur nisi, & tales actus essent possibiles, & propter illos ipsæ essent necessariæ, satis constat ex communi cōceptu, & ratione talium potentiarum.

VI. Ex qualitatibus autem purè actiuis, quando p ximè efficiūt alias sibi similes per actionem vniuocā, sufficiens signū est, tales qualitates nō esse C per se primo institutas ad agendū, qa nullum in diuiduū vnius speciei est per se primò ordinatū ad aliud, præsertim in reb. aut qualitatibus absolutis, nec potest essentialis rō talis speciei in illa habitudine consistere cum tamen essentialis rō potentię, quæ per se primo instituta est ad actum in illa habitudine posita sit, vt infra dicemus Sic igitur calor, qui proxime actiuus est alterius caloris, non est per se primo ad illam actione natura sua institutus, sed id quasi cōcomitāter habet ratione talis perfectionis quā in suo esse formali cōtinet, & idem est de similibus. Vt ergo potentię sit p se instituta ad actū, oportet vt actio eius sit aliquo modo equiuoca seu diuersæ rōnis quoad terminum suum quanquam nō liceat inde inferre per simplicem conuersionem, oppositā seu cōtrariā regulam, scilicet, quoties virtus habet actionē diuersæ rationis esse per se institutā ad illā qa hæc propositio vniuersalis vera nō est. Nō enim omnis virtus æquoca est p se primò ordinata ad suas actiones: nā diuina virtus est maxime equoca respectu suorū effectuū, vel actionū exteriorū, & nō est per se ordinata ad illa: & idem forte est de luce solis, respectu effectuū eius, & cōsiderādo intrinsecā, naturā & essentiam eius (nūc enim nō agimus de extrinseca intētione agētis (& eiusdem rationis fortasse sunt aliæ formæ vel qualitates, quæ per se sunt ad ornādum vel perficiendū formaliter suum connaturale subiectū, cōsequenter vero sūt communicatiuæ sui esse, siue vniuoce, siue æquiuoce tātum Qualitates vero quæ nō agunt ad communicādū suū esse, sed solum sunt vel instrumētariæ virtutes, vt illa quæ est in semine, vel solum deseruiūt ad usum aliquē vel motionem, hę videntur per se primò institutæ ad actionem, etiam si alias pure actiuæ sint.

SECTIO IIII.

Vtrum omnis potentia sit naturalis, & naturaliter indita.

RAtio dubitandi esse potest, quia Aristoteles in c. Qualitas assignando secūdā speciem [naturalem potentiā] vocati Quod autē naturale est, naturaliter ī est. In cōtrariū vero est, quia præter potētiā naturalē multi ponūt potētiā neutra in ordine naturæ qualis cēsetur esse in cęlo ad motū. Alij addūt potentiā obedientialem, vel in ordine naturæ ad artificialia, vel in ordine in gratię ad supernaturalia. Aliqua ēt pōt esse potentia acquisita vel extrinsecus addita, & nō à natura idita, vt impetus lapidi ipressus. Nō ergo omnis potētia, naturalis est. I.

Exponitur sensus quæstionis.

SVppono quæstionem esse de potentia vera ac reali, quæ generatim dici potest physica, siue actiua, siue passiua sit, nam potentia logica, cum ī re nihil entitatis ponat, nec naturalis ē, nec uiolēta, sed est non repugnātia quædā vnde ab aliquib. vocatur potētia obedientialis: quia de se est indifferēs: ab alijs autem vocatur potētia obiectiua nihil verò refert quo nomine vocetur dūmodo cōstet illam nō esse potentiā realē Addere vero possumus, hāc nō repugnantiā eo modo quo potētia dicitur, interdū posse vocari naturalem vel quia ēst cōsētanea naturis, & essentijs rerum vel qa in eis fundatur. Alia enim est nō repugnātia, quæ est per solam non implicationem cōtradictionis, cui magis potest accōmodari nomē potentiæ obedientialis in hac significatione quę negatiua potius est: quam positiua: hæc enim potentia non tam obedit, quam nō resistit, cum tamen obedire in pręsenti locutione, seu trāslatione esse videatur aliquo modo exequi pręceptū alterius vel cooperari illi. II. Soncin. 5. Metaph. 5. 16.

III. Rursus potētia realis, & physica siue actiua, si ue passiua accipi potest, vel transcēdentaliter, vel pdicamētaliter, vt supra declarauimus, & de vtraque potest pręsens quæstio versari, & quanuis de pra dicamentali non præcipue agamus de vtraq; tamē obiter dicemus. Potest autem potētia dici naturalis varijs respectibus, vel rationibus, primò qa ī se est naturalis ordinis, & sic distinguitur cō

tra supernaturalem Vel quia est indita, & cogenita cum natura, & sic distinguitur contra acquisitam vel extrinsecus inditam. Vel dici potest potẽtia naturalis comparatione ad actũ, vt si actiua sit, qa talẽ actum virtute naturali exercere potest sine aliquo extrinseco, & præter naturali concursu si verò sit passiua, dicetur naturalis, vel talem actũ natura sua postulet, vel si per naturales causas possit illũ recipere: naturalis autem causa non sumitur hic vt distinguitur contra liberant, sed vt distinguitur à super naturali, quæ præter ordinem causatum vniuersis naturis rerum cõsenta neum operatur.

Quæstionis resolutio.

IIII. Dico primò, Si potentia actiua tran scendẽter & generatim sumatur, non omnis potentia actiua est naturalis secundum omnem respectũ, quanuis nulla sit quæ respectum aliquem naturalitatis nõ habeat dantur verò etiã in hoc ordine potentia supernaturalis & obedientialis. Declaro primò inductione, nam in primis diuina potẽtia comparatione ad ipsum suppositum cuius est potẽtia cõnaturalis illi est, vt p se cõstat, tñ comparatione effectiuum, vel subiectorum q̃ immutare potest, nõ solum naturalis est sed etiam supernaturalis, vel neutrum est præcise, sed eminẽti modo vtrũque Potest enim, quantum ad actiones trãseũtes agere modo naturali, & physico, educẽdo formã de potentia naturali materiæ, & põt ẽt agere modo vltra naturali, per creationem scilicet. Quãquam ex vi huius modi agẽdi p creationẽ potẽtia illa nõ semper potest supernatura lis dominari: nã licet semp superet naturalẽ modum agendi reliquorum agẽtium, qui est agere ex præsupposito subiecto, non tñ semper agit aliter q̃ natura rerũ postulet, & ideo quatenus operatur cõsentaneè ad naturas rerũ, naturalis dici põt, Vlterius verò põt diuina potẽtia siue p creationẽ siue per eductione, operari vltra id quod naturale est rebus, vel quoad modũ faciendi, vel etiã quoad formam seu esse factum: atque hoc respectu illa potẽtia supernaturalis appellatur. Sic igitur diuina potentia, propter amplitudinẽ, & illi imitationẽ suam in ordine ad sua actiones, nec præcisè naturalis, nec supernaturalis, sed eminẽtem quandam rationem potentiæ habet, in quavtrunque complectitur.

V. At vero potentia actiua create interdũ est naturalis, id est à natura indita subiecto interdum verò minimẽ sed superaddita, & hæc rursus, quãuis nõ sit congenita, sed acquisita proportionata est naturalibus viribus, & capacitati subiecti, vt habitus acqsiti-s-attes, & c. nam hæc omnia comprehenduntur sub potentia actiua in hac amplitudine, ex Aristoteles constat: & sistendo in ratione naturali non potest cognosci alius modus potentiæ actiuæ in creaturis, & ideo Aristoteles alterius non meminit: At verò iuxta principia Theologiæ dantur aliæ virtutes actiuæ, q̃ nõ solũ nõ sunt cõgenitæ cũ natura, neque ab illa naturaliter manant, sed ẽt exedunt capacitatem & vires naturales eius. Et hæ quidem non possunt dici potentiæ naturales respectu subiecti, sed simpliciter supernaturales, tamen respectu proprio

A rum actuum sunt principia connaturalia eorũ: & ideo secundum eam rationem habent aliquẽ respectu naturalis potentiæ. Quommodo aiunc Theologi intellectu lumine gloriæ illustratum connaturaliter videre Deum. Imo potissima rõ ponẽdi eas virtutes, est vt operans habẽt intrinseca principia connaturalia talibus actibus.

Præter hæc verò est in creatura potentia, vt cooperetur Deo tanquã instrumentum eius, ad effectus vel actiones superantes totum naturæ ordinem, vt verior sententia Theologorum docet. illa ergo potentia non potest non esse realis cum per illam influat res in effectum realem, nec potest nõ esse actiua, cũ sit principium agendi saltem instrumẽtaliter, compataraq; ad effectum vel actionẽ nõ põt dici naturalis, cum talis actio omnino sit supra naturam talis instrumenti. In se tamen, & in entitate sua non est ex se entitas supernaturalis, sed talis est qualis fuerit entitas ipsius creaturę quia in re est omnino idẽ cum illa, & illi nõ confert propriam aliquam specificationẽ. Vnde etiam est necessario congenita cum entitate cuius est potentia, secundum quam habitudinem naturalis dici potest. Simpliciter tamen, & secundum B habitudinem ad effectum, & considerato modo agendi optime appel atur potentia obedientialis actiua, non neganue tantum, sed positiuẽ: qa tenera positiuẽ exequitur imperium vel motionẽ superioris agenti, cui actiue cooperatur, & aliter operari non potest: de qua potẽtia copiole disputauimus in primo tomo 3. par. disp. 31. sect. 6. VI.

Ex his ergo satis probata manet tota cõclusio & quomodo in hoc ordine detur potentia naturalis supernaturalis, & obedientialis Ratio aũt nõ est alia, nisi, quia cũ potẽtia actiua hic transcẽdẽter sumatur, oportet vt sub se cõpleatur omnes ordines potentiarum possibilium: oẽs autem ordines prædictos esse possibiles ex dictis patet. sũt enim consentanei partim naturis rerum, partim diuinę potentię, & subordinationi, quam habere debet creatura ad creatorem. Quod vero nulla ex his potentij sit, quæ non habeat aliquẽ respectum connaturalitatis, patet etiam ex dictis, quia aut respectu actionis habet cõnaturalitatem, aut C saltem respectu subiecti, quatenus illi est naturaliter congenita. VII.

Solum potest contra hac vltimum instari qa põt dari qualitas in se supernaturalis, & infusa, quæ non habeat vim agendi aliquem actum cõnaturalem, possit autem esse instrumẽtum actionum super naturalem, qualẽ multi Theologi putant, esse characterẽ, illa ergo qualitas habebit potentiã obedientialem, quæ nec respectu subiecti nec respectu actionis naturalis sit. Respondeo etsi illa potẽtia nõ sit cõnaturalis subiecto illius qualitatis, esse connaturalem ipsi qualitati, quare nus ab illa separari nõ potest: quanuis enim hæc qualitas supernaturalis sit, suam tamen propriã habet essentiam, secundum quam potest habere attributa connaturalia, sibique necessario congenita. VIII.

Rursus dubitari potest circa illã conclusionẽ cur inter potentias actiuas nõ dicatur aliqua esse violenta actiue, id est violentiam inferẽs, cum hęc habitudo potẽtię ad actum in rebus inuenia tur, vt constat, & sit diuersa à reliquis supra numeratis. Respondetur in primis, violentum proprię IX. Dubium dissolutur.

priâ non sumi actiuè, sed passiuè, vt cõstat ex vsu omnium, & ex vulgari definitione Aristoteli. De inde, actio non potest esse violenta agenti vt sic, nam si virtute naturali agit, actio illa est naturali inclinationi conformis: si autem agat virtute supernaturali, vel obedientiali, actio non erit contra inclinationem naturæ, sed supra illam.

Quòd autẽ actio sit violenta passo, id non est satis vt potentia actiua dicatur violẽta, eo vel maximè, quòd si formaliter ac ꝑ se loquamur de passo vt passum est, actio non est illi violẽta, cum sit in potentia ad illam, sed est illi violẽta quatenus e státu[?] affectum contraria forma seu qualitate, quod est per accidens ad rationem actiuæ potentiæ.

Secunda assertio.

X. DIco secundò, Si potentia passiua transcendẽter sumatur, non omnis potentia passiua est simpliciter naturalis: aliqua est enim obedientialis, vel etiam neutra quàquam nulla sit huiusmodi potentia, quæ secundum aliquem respectum non sit naturalis. Hæc assertio eadem proportione qua præcedens declaranda est & probanda: nõ habet tamen locum in Deo, sed tãtum in creaturis quia in Deo nulla est potentia passiua, sed hęc est creaturarum propria. Quæ comparari potest vel ad subiectum cui inest, vel ad actum quem recipit, qui actus interdum talis est vt non solũ possit potentia naturaliter illum recipere, sed etiam ad illum habeat naturalem inclinationem. Aliquando vero actus est talis vt virtute causarũ naturalium tribui possit, non tamen sit debitus tali potentiæ passiuæ, neque ex intrinseca & naturali inclinatione eius. Rursus potest aliquãdo actus talis esse, vt neque sit ex inclinatione passi, neque etiã possit per naturales causas fieri, à diuino autem & supernaturali agente possit in tale subiectum induci.

Resolutio incidens de potentia neutra.

XI. QVando ergo potentia passiua, & est innata, & connaturalis subiecto, & cõnaturalem etiam habet inclinationem ad actum, quem per naturales causas recipere potest, tũc proprijssimè & omni respectu est potentia naturalis, sicq; materia est naturalis potentia ad formam, visus ad species, vel actus videndi, &c. Aliquãdo verò est potentia innata quidem & intrinseca subiecto, actus verò qui in ea recipitur, talis non est, vt per se spectet ad perfectionem talis potentiæ, qui ve sit ex inclinatione eius, etiã si à causis creatis, & intra ordinem naturę contentis induci possit. Et hanc potẽtiam appellauit neutrã Scotus quęst. 1. Prologi. & in 2. distin. 2. quęst. 6. in fine: adhibetque exemplum in potentia passiua, quam cœlum habet ad suum motum circularem quam, dicit esse neutram, quia cœlum ex se indifferens est ad illum motum, eo quod nihil ad eius particularem perfectionem pertineat, quæ fuit sententia Auicen li. 9. suæ. Metaph cap. 2. Simili{que} dicit Scotus esse potentiam angeli ad motũ, vel ad existendum in hoc aut illo loco, & potentiã superficiei ad albedinẽ vel nigredinẽ: quia licet, superficies apta sit ad has formas recipiendas, indifferẽs tamen est ad illas.

1 Sententia Scotus.

A

Alij vero nolunt admittere huiusmodi potentiam neutrã, vt Caiet. in suo opusc. tom. 3. tract. 5. quæst. 1. & Soto 2. Physicor. quæst. 1. ad secundũ. Fundamentum autem est, quia vel potentia cõparatur ad actum adæquatum, vel ad particulares & inadæquatos sub illo contentos. Priori modo non potest dari potentia neutra, quia omnis potentia instituta est propter actum, præsertim adæquatum, quem propter per se primò respicit, & ad illum inclinatur, iuxta doctrinã Philosophi 9. Metaphysic. tex. 13. 14. 15. & 16. vbi ꝓpterea ait omnem potẽtiam definiri per actum. Si verò comparetur potentia ad actus inadæquatos, licèt aliquo modo indifferens sit ad hunc vel illum recipiendum, simpliciter tamen dici non potest neutra, sed potius connaturalis ad singulos, saltem per se secundò: quia in singulis reperitur communis ratio obiecti seu actus adæquati. Alias materia etiã esset in potentia neutra ad singulas formas, & visus ad visiones, &c. atq; ita nũquam potentia vt est sub actu, esse potentia naturalis: quia nũquam est, nisi sub uno actu singulari & determinato.

XII. 2 Sententia Caiet. Scoto.

B

Sed negari non potest quin aliqua potentia, neutra possit appellari: adq; duplicitér, scilicet, vel vt est sub aliquo actu, vel secundum se. Declaratur, nam materia prima dupliciter cõsiderari potest, primò vt est sub aliqua forma, verbi gratia, ignis. secundo præcisè ac secundum se. Et eadem duplex consideratio locum habet in qualibet potẽtia passiua. Materia igitur vt est sub una forma, dici potest esse in potentia neutra ad actus indifferẽtes tali formæ: quanquam id proprius dicatur de toto composito, prout est in potentia ad tales actus. Sic certè ignis (quidquid pro nunc de cęlis sit) est in potentia neutra, ut in suo naturali loco vel circulariter moueatur, vel quiescat: quia forma ignis ad neutrum horum inclinationẽ habet vel repugnantiam, sed solum inclinatur naturaliter ad existendum in suo loco, & hoc est quasi obiectũ primarium & adæquatum illius inclinationis: modus aũt existendi cũ motu, vel sine illo accidentarius est, & nõ est propriè actus ꝑ se cõtentus sub primario obiecto, sed conditio concomitans, & accidentaria. Eodem modo censeo dici posse aerem esse in potentia neutra ad lumen, quia forma aeris non habet naturalẽ inclinationem ad illud, etiam si illi nõ repugnet, & similia exẽpla sunt facilia. Neque contra hanc partem ꝓcedit fundamentum secundæ sententiæ, quia hęc potentia non tam dicitur neutra comparatione ipsius potentię passiuę, quam formæ, quæ ad nullum ex illis actibus inclinatur.

XIII. Potẽtia aliqua neutra necessario, asserenda.

C

Considerando autem posteriori modo materiam seu in potentiam passiuam secundum se, sic alia distinctione vtendum censeo, nam vel potẽtia est per se instituta & ordinata actum, vel solum habet aptitudinem ad talem actum quasi cõcomitantem entitatem eius, ita vt non pertineat ad primarium finem eius. Quando potentia est prioris generis, siue ad adæquatam rationẽ sui actus, siue ad specificas & singulares sub illa contentas comparetur, non potest potentia neutra vocari, sed naturalis, vt rectè probat fundamentum Caietani, & aliorum. At verò quando XIIII.

potentia vel capacitas est tantum posterioris rationis, rectè dicitur potentia neutra: quia reuera nullum actum talem postulat ex inclinatione naturali, neque adæquatè, neque inadæquatè, quia illa capacitas non inest tali rei, eò quòd sit per se ordinata ad illum actum, sed solum concomitanter. Sic existimo superficiem esse in potentia neutra ad colores, & non tantum ad singulos colores, sed etiam ad colorem absolute, quia nullam naturalem inclinationem ad illum habet. Vnde in cælo est superficies sine ullo colore, & in simplicibus elemẽtis, & tam naturalem statum habet ac in mistis, vbi est colorata. Quod si in mistis esse non potest naturaliter sine colore, id non est rõne sui, sed ratione formæ. Eodem fere modo existimo esse quantitatẽ in potẽtia neutra ad varias figuras, quia nihil omnino pertinent ad naturalem perfectionem vel inclinationẽ eius secundũ se. Sic etiam ex sententia, & modo loquendi Philosophorum omnium, res naturales non dicuntur esse in potentia naturali ad formas artificiales, q̃ sunt figuræ quædam, sed in obedientiali, q̃ in illis rebus eiusdem rationis est cũ neutra: cur autem obedientialis dicatur, statim declarabo. Et idẽ existimo accidere in materia prima respectu aliquorum accidentium, quantum ad illam spectant: quia materia prima per se primo est propter forma substantialem: accidentia verò (præter quantitatem, quæ est proprietas sibi connaturalis) solum respicit, vel media forma substantiali, vel ratione illius. Vndè si quæ sunt accidentia, quę ad substantialem formam nihil conferunt, nec ratione illius postulantur, respectu illorum dici potest materia prima esse in potentia neutra, vt ad motum vel quietem, densitatem vel raritatem.

XV. Neque cõtra hanc partem procedit fundamẽtum alterius sententiæ, quia talis potentia per se ordinata nõ est ex natura sua ad huiusmodi formam vel accidentia, neque in particulari, nec in communi, sed est per se ad actũ alterius generis, concomitanter verò habet capacitatem ad reliquos. Hæc verò ratio seu denominatio potentię neutræ non excludit, quin talis capacitas connaturalis sit ex parte subiecti, tanquam necessariò cõcomitans naturam vel entitatem talis rei: imo in re ipsa indistincta ab illa, nisi secundum rationem.

XVI. *Potẽtia obedĩẽtialis passiua non est sola non repugnantia.* Atque hinc facilè intelligitur, quid dicendum sit de potentia, quam res creatæ habent ad recipiendos aliquos actus diuinę, & supernaturalis virtutis, quos per naturales causas recipere non possent, vt est capacitas animæ ad gratiam, & intellectus ad lumen gloriæ. Non est enim dubiũ quin talis potentia positiua, & realis sit, & in ipsius rei entitate fundata. Non enim dici potest, quod sit sola non repugnantia, nam licet hæc simul intercedat, tamen sola non satis est ad realem causalitatem materialem, quam huiusmodi res habent circa actum, quem in se recipiunt, nam est verum ac reale subiectum eius, à quo talis actus accidentalis in esse & fieri pendet. Est igitur in tali subiecto realis capacitas passiua ad talem actum. De hac ergo capacitate disputant Theologi an naturalis dicenda sit, & Scotus in 2. vbi supra, & discipuli eius, & illam naturalem appellant. Caietan. vero 1. part. quæstio. 1. & 12. articul. 1. vtriusque, & alij Thomistæ vocant obedientialem, & melius loquuntur, licèt possit esse dissensio in solo modo loquendi. Certum est enim hanc potentia nõ esse aliquam rem superadditam naturis rerum, aut ab eis in re ipsa distinctam, nam oporteret illam supponere aliam capacitatem, de qua eadem rediret quęstio. Vnde secundum hunc respectum potest dici talis potentia naturalis subiecto, quia & est cum illo naturaliter cõgenita, & est ipsamet entitas naturalis eis. Quo modo dixit Augustinus de prędestin. sanct. capit. 5. [Posse habere fidem & charitatem, natura est filium.] & D. Tho. 1. 2. quæst. 113. articul. 1. eodem sensu ait, rationalem animam naturaliter esse capacem gratię, & 1. part. quæst 48. articul. 4. ait, habilitatem animæ ad gratiam consequi naturam eius. At verò comparatione ad actum & ad agens, à quibus potentia simpliciter denominatur, non potest hac potentia dici naturalis, vt rectè dicit D. Thom. in 1. distinct. 15 quęstio. 3. articul. 1. tum quia ille actus est simpliciter & in se supernaturalis, tum etiam quia non potest a naturali agente reduci actum, tum præterea, quia neque talis actus est ex natura rei debitus tali potentiæ, neque ipsa habet naturalem inclinationem ad illum iuxta veriorem Theologorum sententiam. Et ideo vocari solet hæc potentia obedientialis, seu potentia obedientiæ, vt late tractaui in 1. tomo. 2. part. disput. 31. sectinn. 6. Et prætetea uideri potest D. Thom. quæstio. 29. de verit. articu. 3. ad & quæstio. vnica de virtibus, articu. 10. ad 13. & quæstio. 1. de potent. articul. 3. ad 1. & Capreol. in 1. distinctio. 42 quæst. 1. articul. 3. ad 5. cont. 4. conclusio. Et Ferrar. 3. contra Gent. capit 103. Diuus. Thom. ratione 4. *D. Thom. Capreol. Ferrar.*

XVII. *Potẽtia quæ est in rebus physicis ad formas artificiales, qualis sit.* Atque ad hunc modum loquuntur nonnulli Philosophi de potentia passiua quæ est in rebus naturalibus ad formas artificiales, sumiturq; hic loquendi modus ex D. Thom. 2 Physic. lect. 1. Quia etiam illa potentia nõ est ad actum naturæ debitum, aut pertinentem ad eius perfectionem, vel naturalem inclinationem. Vnde sub hac rõne potest etiam dici talis potentia neutra, quia neque inclinatur ad actum naturaliter, neque illi repugnat. Quia verò non reducitur in actũ ab agente merè naturali, sed ab intellectuali, operãte, & per artem, quæ aliquo modo est superaddita naturæ, & per motionem voluntatis, quæ imperium dici solet, ideo talis potentia obedientialis vocatur; nam, vt supra diximus, potentia passiua correspondet actiuæ, unde etiam suscipit denominationem proportionatam illi. Est autem latum discrimen inter potentiam obedientialem ad forma artificiales, & supernaturales, nam illa potest reduci in actum ab agente creato per naturales vires operante, hæc vero non nisi ab agente increato saltem vt principali. Item, quia actio circa priorẽ potentiam, licet non sit merè naturalis, vt naturalis actio distinguitur à libera neq; etiam sit naturalis naturę debita, est tamen absolutè contenta in ordine naturę vt distinguitur ab ordine gratię supernaturali, & miraculoso nã in illa actione nullus interuenit effectus aut motus q non possit per virtutes & potẽtias naturales fieri. Neq; per illam actionẽ fit aliqua forma quę pertineat ad superiorem gradum seu ordinẽ

rerum

rerum Posterior vero potentia non reducitur in actum nisi per supernaturalem aut miraculosam actionem, aut in modo, aut in substantia. Denique prior capacitas valde limitata est, & ad formas imperfectas: posterior vero amplissima est, adeo vt plene satiari, & impleri nõ possit etiã per potentiam Dei absolutam, vt sumitur ex D. Tho. 2. 2. quæst. 24. artic. 7. & quæst. 29. de verit. arti. 3. Quidquid enim Deus in illo operetur, semper manet capax ad plura recipiẽda: nam hoc ipsum pertinet ad infinitam potentiam Dei.

Obiter aliquot dubia expediuntur.

XVIII. Materia prima quã potentiã habeat ad animam rationalem.

Atque hinc resoluitur facile illa quæstio, qualis sit potentia materiæ ad animam rationalem, & an sit dicenda naturalis. Dicendum est enim, verè ac propriè esse naturalem potentiam quia anima rõnalis verè ac naturaliter est actus materiæ. Nec refert, quod illa anima tantum fieri possit per creationem, tum quia materia nõ est in potentia ad creationem animæ, sed ad vnionẽ & hæc fieri potest ab agente naturali: tum etiam quia Deus non creat illam animam vt supernaturale agens, sed vt pertinẽs in suo ordine ad cõplementum causarum naturalium.

XIX. Item definitur ex dictis facilè alia quæstio scilicet, an in materia vel subiecto sit potẽtia naturalis ad recipiendum actum, quem semel habuit, & amisit etiã si iam nõ possit naturaliter illum recipere. Dicendum est enim, quod entitatẽ, & capacitatẽ talis formæ eandem potentiã manere, tũ quia illa non est in se diminuta cum sit indiuisibilis, tum etiam quia quacũque rõne restituatur illi potẽtiæ talis actus, naturali vi illum cõplectetur. At verò quoad modum recipiendi non est in tali subiecto capacitas proxima, idest, habens omnes cõditiones requisitas, vt possit à naturali agẽte recuperare talem actũ. Et ideo quoad hoc potest talis potentia vocari obediẽtialis. Neque est inconueniens, quod potentia in se, & respectu actus quasi in termino, sit naturalis, & tamẽ quod respectu viæ, aut modi recipiendi sit obedientialis: nam hic respectus est accidentarius ex præsuppositione prioris generationis, & corruptionis, ad potentiã autem naturalem satis est, quod per se & absolute potuerit ille actus modo, & via naturali obtineri.

XX. Quæ potẽtia in physicis ad physicas formas sola arte efficibiles.

Rursus verò hinc oritur, & breuiter expeditur alia quæstio scilicet, an in rebus naturalibus sit potentia naturalis ad quasdam formas substãtiales, quæ nisi adhibita humana arte, & industria introduci non põt, ideoque potius per artem fieri videntur, quam per naturam, vt sunt forma panis, farinæ, & similes. Dicendum est enim, hoc non obstare quominus ad illas formas sit in rebus naturalis potentia, quæ non est alia præter potẽtiam ipsam materiæ, primæ quæ has etiã formas includit sub adæquato subiecto suo: propter peculiares tamen dispositiones ad huiusmodi formas requisitas necessaria est peculiaris industria in applicando actiua passiuis, vt dispositiones ad huiusmodi formas requisitæ introduci possint. Quin potius vix sunt aliquæ res substantiales ad humanos usus accõmodatæ, quæ humanam industriã non requirant, vt conuenienti modo gigni possint: tota verò hæc industria in applicãdis causis agentibus vel patientibus versatur. Quædam vero sunt ex his rebus, quæ magis pendent ab arte, eo quod nunquam possint a sibi similibus generari: sed uis per se introducendi illorum formas in solis est vniuersalibus causis, quæ non agunt nisi materia conuenienter per artem præparetur & applicetur.

XXI. An aliqua passiua potẽtia sit violenta. Caietanus.

Vltimo inquiri potest circa hanc conclusionẽ an detur potentia passiua violenta. Aliqui enim negant, quia actio nunquam est violenta ex parte solius potentiæ passiuæ, hæc enim de se indifferens est ad opposita, teste Aristotele lib. 10. Metaphycæ capitul. 6. text. 14. Caietanus vero in opuscul. suprà citat. quamuis neget potentiam neutrã dicit tamen passiuam potentiam in violentã, & naturam eam distingui: nam potentia passiua quam lapis habent, vt sursum moueatur, violenta est. Sed distinctione opus est: potest enim potentia passiua considerari, vel secundum se, vel prout subest alicui actui. Priori modo reuera nulla est potentia passiua violenta: quia cum ipsa sit de se capax talis actus, & non supponatur in ea oppositus actus, non habent vnde illi repugnet, sed potius vel ad illum inclinatur, si ad illum sit per se instituta vel saltem illi non repugnat, sed indifferens est, si tantum concomitanter illam capacitatem habeat. Si verò potentia consideretur vt est sub aliquo actu, sic potest dici esse potentia violenta ad oppositum actũ, respectu totius cõpositi in quo manent talis potentia: illi enim violentus est talis actus, non ipsi potentiæ secundũ se. Dicitur autem talis potentia violenta, nõ quia ipsa violenter insit composito, nam potius est naturalis, sicut homini est naturale esse mortalem, sed violenta dicitur quia est ad actum ipsi supposito violentum. Vnde fit, vt talis potentia violenta non distinguatur re à naturali, sed habitudine tantum ad diuersos actus. Adde quod licet potentia passiua respectu plurium actuum positiuorũ, quorum est receptiua, non sit secundum se spectata violenta ad alterum illorum, quia neutrũ sibi determinat ex naturali sua inclinatione, sed ex aliqua forma: tamen si comparatio fiat nõ inter actus positiuos, sed inter positiuum actuum, & priuationẽ eius, sic fieri potest vt potentia passiua secundum se sit violenta ad carentiam actus vt quando ex naturali inclinatione passiua determinat sibi talem actum tanquam sibi debitum: quomodo materia cœli esset violenta sine propria forma, de qua re aliqua tetigit in 1. tomo. 3. parte, disputatione 8. sectione 4.

Tertia assertio de potentia prædicamentali.

XXII. Dico tertio, potentia prædicamentalis semper est potẽtia naturalis comparatione ad suũ actum, non tamen semper comparatione ad subiectum cui est inest. Hæc assertio colligitur facile ex omnibus hactenus dictis, nam in primis omnis potẽtia quæ est species qualitatis, est per se primo instituta, & ordinata ad actũ ergo est potentia naturalis ad suum actum. Primo quidem, & per se respectu actus adæquati, secundario verò etiam respectu inadæquatorum actuum, qui sub adæquato obiecto continentur. Quod etiam fa-

cile confirmari potest inductione in omnibus potentijs tam proprijs animæ, quæ simul sunt actiuæ,& passiuæ,quam in alijs purè actiuis, quæ sẽper inclinãtur ad actiones suas. Deinde patet excludẽdo alia membra,nam potentia obedientialis vi suæ rõnis nunquam est peculiaris potentia prædicamentalis,sed quascunque res comitatur iuxta modum earum. Vnde si aliquando potentia obedientialis est res pertinens ad secundã speciem qualitatis,vt est,verbi gratia,potentia obedientialis animæ rationalis ad lumen gloriæ, q̃ nõ est alia nisi intellectus ipse,talis(inquam)potentia nõ ideo est speciei qualitatis,quia obediẽtialis est,sed quia comitatur quandam entitatẽ, estque idem cum illa, quæ alias secundum propriam rationem est naturalis potentia, & idem est in omnibus similibus.

XXIII. Rursus in hoc genere prædicamẽtalis potẽtiæ non datur potentia neutra,quia includunt oppositas rationes:nam potentia neutra est quæ non inclinatur ad actum:potentia autem prædicamẽtalis,cum sit per se primo,instituta ad actum,inclinatur ad illum,siue per se primo,siue per se secundo. Quod si demus in eadẽ rem posse simul cadere,vt sit per se primò instituta,& iclinata ad aliquod genus actuũ,& quod concomitanter habeat capacitatem ad aliquos actus recipiẽdos,ad quod nõ inclinatur,vt de materia prima respectu aliquorum actuum accidentalium supra dicebamus:dicendum in primis est talem potẽtiam nõ esse neutrum quatenus prædicamẽtalis est,sed vt concomitanter includit aliquã capacitatem trãscendentalem. Deinde addimus nullam esse potentiam prædicamentalem, quæ proprie habeat huiusmodi potẽtiã neutram, sed obedientialem. Et ratio est,quia nulla est potentia prædicamẽtalis purè passiua,vt diximus, potentia autem purè actiua naturaliter solũ potest efficere actionẽ sibi pportionatas,ad quas non est potentia neutra sed naturalis,q vero eleuetur ad alias actiões, id solũ esse potest p potentiam obedientialẽ. Et eadem ratione potentiæ animæ quatenus actiuę sunt non habent potentiam neutrum. Neq; etiã vt passiuę sunt quia recipiunt à se ipsis,& ita connaturaliter recipiunt. Quod si aliquando merè passiuè se habent respectu aliquorũ actuum, quos ab alijs recipiunt naturaliter,id semper est in ordine ad proprios actus perficiendos, & ideo etiã illos actus cõnaturaliter recipiunt, nisi per potẽtiam obedientialẽ ad superiores actus eleuentur.

XXIIII. Potẽtia nul la de genere qualitatis violenta est respectu sui actus. Atque hinc à fortiori concluditur non dari in hoc ordine potentiam violentam respectu actus cum ad illum naturaliter inclinetur,& ordinentur. Dico autem[respectu actus,]qa respectu subiecti alicuius potest esse violenta,vt si nõ sit illi in nata sed extrinsecus addita, vt statim declarabimus. Sic.n.intelligendum est, & limitandum, quod supra de potentia actiua diximus. Dices Actus vitiosus est violentus voluntati, nam est contra naturam eius, vt patet ex D. Thom. 1.2. quæst.71.artic.2.ergo potentia voluntatia ad talem actum est violenta,& tamen est propria, & prędicamentalis potentia respectu talium actuũ. Respondetur primo,talem actum dici cõtra naturam quia est contra perfectissimam inclinationem naturæ, non vero quia sit cõtra omnem naturæ inclinationem:ipsa enim volũtas etiam habet aliquam inclinationem ad corpus,& ad bona sensibilia:& ideo non est actus ille simpliciter violentus,quod ex eo etiam patet,quod absolute voluntarius est. Adde etiam illum actum vt actus est,non esse proprie contra naturam, sed vt aliquem defectum,vel priuationem habet, & vt sic non ad potentiam, sed ad impotentiam potius pertinere.

Tandem vltimam cõclusionis pars facilis est. Regulariter enim huiusmodi potentiæ prædicamentales sunt propriæ passiones,& ita etiam ex parte subiectorum sunt naturales potentiæ, innatæ,& fluentes ab essentijs substantiarum, vt p se constat. Aliquando verò sunt extrinsecus ad iũctæ, quod solum videtur contingere in qui quibusdam virtutibus actiuis, quę sunt instrumenta externorum agentium, vt patet de impetu impresso lapidi, vt moueatur sursum. Propter has ergo facultates instrumentarias dixi, potentiã prædicamentalem non semper esse connaturalem subiecto, nam hæ facultates ad hanc speciem qualitatis pertinent. Possunt autem interdum esse violentæ, vt in exemplo posito, interdum vero super naturales,& diuinitus infusæ,& aliquando possunt esse indifferentes, licet sint à caulis creatis, vt si igni imprimatur impetus, quo circulariter in sua sphera moueatur. Neque in hoc occurrit specialis difficultas. XXV. Aliqua potẽtia de genere qualitatis violenta est suo subiecto.

SECTIO V.

Vtrum unicuique potentiæ proprius actus respondeat, & quomodo.

Suppono, aliud esse comparare rem in potentia ad rem in actu, aliud verò esse comparare potentiam agens actum. In priori enim comparatione non confertur potentia agens vel patiẽs ad actum suum, sed eadem res possibilis vt possibilis ad se ipsam vt actu existentem, q̃ non se habent propriè vt, potẽtia, & actus sed vt res in potẽtia, & res in actu, quod valde diuersũ est. De qua distinctione diximus supra disputatione 31. ubi etiam tractauimus, an essentia, & existẽtia creaturæ comparentur vt vera potentia, & actus secundum rem an secundum rationem tantum. In præsenti ergo non comparamus rem in potentia ad rem in actu, quia non agimus de potentia obiectiua seu logica, vt supra vidimus: sed comparamus realem potentiam quæ non est nisi actiua, vel passiua, ad proprium actum. De quibus ẽt potentijs agere possumus, vel latè, & quasi trascendentaliter, vel strictè & prædicamentaliter, id est, prout tales potentiæ ad prædicamentum qualitatis pertinẽt. Et vtrũq; explicabimus: nam licet hic posteriori tantũ ratione de potentiis agamus, tamẽ, vt exactè res intelligatur, oportet omnes modos potentiarum, & actuum attingere, & inter se comparare. I.

Quæstionis resolutio.

Dico ergo primò. Cuilibet potentiæ tam actiuæ quam passiuæ respondet proprius actus: sed II.

sed diuersimodè, nam potentiæ passiuè correspondet semper aliquis actus formalis actuans, & perficiens ipsam: potentiæ verò actiuæ, vt sic, nō respondet actus formaliter actuans ipsam, sed ab ea manans. Prima pars assertionis sumitur ex Aristotele 9. Metaphys. vbi omnem potentiam declarat per habitudinem ad actum, vt latius dicemus Sect. sequente. Præterea constat ex ipso nomine & ratione potentiæ, cui operatio correspōdet, aut certè operatum, seu terminus operationis, ad operatio actum significat, vt per se manifestum est.

III. Secunda item pars conclusionis est per se satis clara ex propria ratione potentiæ passiuę, quę ad recipiendum ordinatur; in hoc enim distinguitur ab actiua vt talis est: receptio autem propria & physica consistit in adhæsione vel vnione alicuius actus formalis. Dico autē [propria & physica,] quia etiam dicitur recipi aqua in vase, & locatum in loco illa tamen receptio solum est extrinseca, per quendam contactum, vnde illi nō correspondet propria potentia passiua: de qua loquimur: propria ergo receptio seu passio est quæ fit per intrinsecam vnionem, & actuationem potentiæ. Necesse est ergo vt potentiæ passiuæ correspondeat proprius actus actuans formaliter talem potentiam. Actuans (inquam) vel aptitudine vel actu Non est enim de ratione potentiæ passiuæ vt sic, semper esse sub actu suo, vt latiùs dicemus Sect. sequente. Est tamen de ratione eius, vt ei correspondeat actus formalis illi proportionatus, quique possibilis sit iuxta proportionem ipsius potentiæ, scilicet, vt si potentia sit merè naturalis, actus sit etiam naturaliter possibilis: si verò sit potentia tantum obediennalis, actus sit possibilis, vel per artem, vel per supernaturalem vim iuxta modum obedientalis potentiæ: & iuxta regulam superiùs positam, quod potentiæ passiuæ correspondet potentia actiua cū proportione.

IIII. Deinde circa hunc actū potentiæ passiuæ considerandum est, duplicem rationem ex natura rei distinctam in tali actu inueniri (præsertim quādo actus non est congenitus) vna est ratio actualis passionis, alia est ratio formæ in facto esse. Quod enim hæ duæ rationes sint ex natura rei distinctæ, & interueniant in reductione potentię passiuæ in actum, constabit infra disputando de Passione. Quòd verò sub vtraque rōne sit formalis actus potentiæ passiuæ, patet, quia sub vtraq; intrinsecè adnæret potentiæ passiuæ, & illam reducit de potētia in actū. Vnde Aristoteles definiens motum (qui in re idem est quod passio) dicit esse [actum entis in potentia.] Definiēs verò formā, sed animā dicit esse [actū materiæ seu corporis.] Neq; repugnat vnā & eandem potentiam duobus modis actuari, quia illi sunt inter se ordinati, & vbi est vnum propter aliud ibi est vnum tantum. Quocirca sicut fieri ordinatur ad esse, & via ad terminum, ita actus seu actuatio passionis ordinatur ad actum formæ, seu informationis. Vnde licet via generationis passio sit primus, & immediatus actus potentiæ passiuæ: tamen via intentionis, & perfectionis prior actus est ipsa forma, seu terminus passionis. Et ideo illi primò, & per se proportionatur potentia passiua, & ab illo sumit propriam rationem, & speciem,

A iuxta ea quæ inferius dicemus.

V. Atque hinc facilè constat vltima pars de potētia actiua & actu eius: potētia enim actiua vt sic non est ad recipiendum, sed ad agendum: ergo actus illi correspondens nō debet esse per modū receptionis vel informationis, sed per modū emanationis tantum. Et confirmatur ac declaratur, nam sicut potentiæ passiuæ correspondet passio, vel terminus passionis, ita potentiæ actiuę correspondet actio, & effectus seu terminus actionis: de effectu autem constat, per se loquendo nō esse actum informantem potentiam agentem, imò nec propriè actum eius, vt statim dicam. De actione verò Aristot. 3. Physicor. 9. Metaphysic. docet non esse actum formalem ipsius agentis. Et quāuis de actione transeunte specialiter loquatur, tamen infra disputantes de actione ostendemus, formaliter id esse verum de omni actione, vt sic: quia licèt actio immanens sit formalis actus suæ potentię actiuę, non tamen id habet ex eo quòd actio est, sed ex eo quòd simul est passio talis potentię vt passiua est. Sicut etiam terminus, vel effectus illius actionis est actus formalis B eiusdem potentiæ, non ex eo (formaliter loquendo) quod est effectus eius vt principij efficientis, sed ex eo quòd est forma respiciens capacitatem passiuam talis potentiæ: ergo in vniuersum actus potentiæ actiuæ vt actiua est, non est formalis actus eius.

Propter quod D. Thom. 1. part. quæstio. 25. art. 1. ad primum, dicit, potentiam actiuam non diuidi contra actum, sed potius fundari in eo, in quo videtur aliquo modo repugnare primæ parti nostræ assertionis, non verò repugnat, quia loquitur de actu informante, seu intrinsecè dante esse: nos autem abstractius loci sumus. Itaque volo, potentiæ actiuæ non correspondere actum, qui eam propriè actuet, cui non repugnat, quòd illi respondeat actus, qui ab illa fit: qui non tam est actus eius, quam alterius, scilicet effectus, vel passiuę potentiæ.

VI. Ex quo intelligi potest, cum à potentia actiua duo ex natura rei distincta manet, scilicet, actio, & terminus seu effectus, proprius & formalius C dici, actionem ipsam esse actum correspondentē potentiæ actiuę, quam terminum eius. In quo videtur esse nonnullum discrimen inter potentiā actiuam, & passiuam: cuius ratio est, quia licèt effectus sit per se primò intentus, & ad illum actio ordinetur: tamen non ita formaliter respicit agēs habitudine intrinseca & transcendentali, sicut ipsa actio & ideò per actionem vt sit constituitur potentia actiua in rōne actualiter agentis, & nō per effectū, & ideo propriè ac formaliter dicitur actio esse actus correspondens tali potentię. At vero in potentia passiua, non sola passio, sed etiā forma, quę est terminus eius respicit talem potentiam intrinseco, & transcendentali respectu, & actuat illam. Dices, ergo actus respōdens potentię actiuę est formalis actus eius: nam actio, vt sic est formalis actus agentis. Respondeo esse actum formalem denominatione, non informatione, quia non respicit agens vt in quo fit, sed vt, à quo fit: & iō licèt in modo denominādi imitetur actū formalem, re tamen vera non est talis actus.

Actiuę potētię proprius actus ē actio potius quā effectus.

VII. Ex quibus infertur nō omnem potentiam cōparari ad actum vt proprium subiectum eius, sed

illam

illam tantum quæ passiua est. Probatur facilè ex dictis quia solus actus potentiæ passiuæ est actus informans, vel actuans ipsam. Quod etiam ipsa ratio potentiæ passiuæ præ se fert: nam cum eius munus sit recipere, illa sola est quæ habet vel constituit rationem subiecti alicuius actus. Hic verò statim sese insinuabat quæstio, an actio transiens sit in potentia agente vt in subiecto, nunc vero partem negantem, vt veram supponimus, & vniuersaliter actionem vt actionem nō recipi in potentia agente vt sic, se si aliquando in ea manet, id esse quatenus ipsa simul est patiens, quod nunquam contingit, nisi quando in se recipit terminū actionis. De qua re dicemus latè infra, de actione & passione disputantes.

Ratio ex dictis.

VIII. Sed obijci hic potest, nā omnis actus recipitur in aliqua potentia: ergo maximè in illa cuius est actus, seu ad quam dicit habitudinem: ergo è conuerso omnis potentia est subiectum sui actus. Respondetur distinguendum esse de actu, nam, vt supra dixi disputando de existentia creaturæ, actus interdum dicitur absolutè, id est sine respectu ad potentiā agentem, vel recipientem, opponiturq; potentiæ obiectiuæ, excluditque statū existendi tantum in potentia: & sic Deus dicitur actus, & intelligentiæ, & actualis existentia. De ratione ergo talis actus, nō est, quod sit in subiecto: nūc vero non loquimur de illo actu. Alio autem modo sumitur actus relatiuè ad potentiam agentem vel patientem: & de hoc etiam distinguendū est: actus potentiæ passiuæ propriè ac formaliter est in subiecto, quia hæc est propria habitudo eius ad suam potentiam: actus vero potentiæ actiuæ formaliter & secundum propriam rōnem suā nō est in subiecto, quia secundum propriā rōnem nō dicit habitudinem inexistendi suæ potentiæ, sed emanandi ab illa. Secundum rem autem si actio sit accidentalis, inhæret illi subiecto cui inhæret passio si vero sit substantialis, non oportet, vt semper habeat proprium subiectū, sed satis est si per identitatem coniungatur termino tanquā modus eius, quæ omnia declarabuntur latius in Disput 48. & aliquid supra tactum est Disput. 18.

Obiectio contra illationem.

Soluitur.

Vltima assertio de distinctione actus à potentia.

IX. VLtimò dicendum est, quanuis vnicuique potentiæ respondeat actus illi proportionatus, semper tamen esse aliquid in re, & in essentia, & specie distinctum ab ipsa. Prior pars de proportione ex terminis ipsis est manifesta, nam si potentia respicit actum, & actus respondet potentiæ, necesse est vt inter se seruent proportionem, Item, si potentia sit passiua, oportet vt capacitatē habeat ad recipiēdum actum, & vt actus habeat aptitudinem ad actuandam illam, & hæc est proportio inter talem potentiam, & actum, requisita. Si verò potentia sit actiua, oportet vt aliquo modo in se contineat suam actionem, & vim ac perfectionem ad eliciendam illam: & hęc est proportio requisita in tali potentia.

Altera vero pars de distinctione in re facile ét probari potest. Primo in cōmuni, quia respectus

X. potentiæ ad actum realis est. Deinde in particulari, quia potentia actiua est principium effectiuū sui actus; non est autem vera efficientia nisi inter ea quæ in re distinguuntur. Potentia autem receptiua est causa materialis sui actus, & èconuerso actus est forma talis potentiæ, eā verè, & intrinsece afficiens: ergo huiusmodi actus, & potentia necessario distinguuntur in re ipsa. Vnde Aristoteles lib. 9. Metaph. c. 3 tāquam manifestū sumit, potentiam, & actum aliud, & aliud esse, vt inde concludat, rem quæ est in potentia, non semper esse in actu contra antiquos qui oppositum asseruerunt. Ex quo sumitur noua confirmatio, nam potentia est separabilis à suo actu in re ipsa: ergo distinguuntur in re. Quocirca cum Arist. 8. Metaph. c. 6 ait potentiam, & actum nō facere multa, sed vnum, non est sensus ipsa esse vnum, & idem, sed componere vnū loquitur enim de potētia receptiua, & actu formali. Et eodē fere sensu ibidē ait, quod prius erat in potentia, postea esse in actu, non quia ipsamet potentia receptiua fiat actus, sed quia eadem quę prius carebat actu, postea sub illo constituitur. Quanuis ét intelligi possit, non de potentia, & actu, de quibus nūc loquimur, sed de re quæ dicitur esse in potentia, per non repugnantiam, vel per denominationem à potentia agente, vel recipiente: fit enim illa eadē res quę erat in potentia reducitur in actum, cum fit: quod supra declaratum est, cum de diuisione entis in ens in potentia, & in actu ageremus.

Arist.

Est autem hic obseruandū, distinctionem hāc inter actum, & potentiam non semper esse æqualem, nam interdum est propriè, & in rigore realis, interdum sufficit modalis, nam etiam modus est actus per modum formæ eius rei quam modificat, & pōt etiam ab illa effectiuè fieri. Quādo verò, hæc distinctio sit realis, quando vero solū modalis, ex particulari natura vniuscuiusque actus, & potentiæ, & ex alijs effectibus vel signis colligendum est. Quod si quis dicat, interdum distingui solum ratione actum, & potentiam vt genus, & differentiam: respondebimus id habere locum in actu & potentia logicis, seu metaphysicis: nō autem loqui de potentia reali, & physica cū suo proprio actu comparata. XI.

XII. Vltima denique pars de distinctione essentiali facile ex dictis constat. Nam potentia, & actus distinguuntur secundum rem, & differunt secundum habitudines omnino diuersas, & oppositas: ergo differunt secundum essentialem rationem. Dices Etiam actio, & passio differunt secundum diuersas habitudines, & tamen in re non differunt. Respondetur, ét actionem, & passionem, eo modo quo concipiuntur vt diuersa, distingui essentialiter, cum distinguantur in genere, & prædicamento. Quod vero non distinguantur secūdū rem, ideo est quia illæ habitudines nō sunt oppositæ, sed potius necessario connexæ in vna, & eadem mutatione; actus vero, & potētia nō solum dicūt diuersas habitudines, sed etiam oppositas: imò se se respiciunt, tanquam termini illarum habitudinem: & ideò cum alias habitudines sint diuersarum rationum necesse est vt actus, & potentia non solum in re distinguantur; sed etiā diuersificentur in suis rationibus formalibus seu essentialibus. Quod etiam inductione ostendi potest, siue sumantur potentia, & actus trāscendētaliter vt patet in materia, & forma, & in quolibet principio actiuo, & eius actione, siue prædicamētaliter vt nos præcipuè loquimur: intellectus enim, & intel-

intellectio essentialiter differūt, & sic de cæteris. A in actu nulla est vera, & realis perfectio, quæ in rerum natura aliquid sit, vt supra tractando de existentia declarauimus. Et ideo simpliciter etiā comparando actum ad potentiam, melior est actus ex suo genere: quare cæteris paribus quo res plus habet de actu, magisque est separata à potentialitate, eò est perfectior. Et hinc est fit, vt cæteris paribus quo res minus est cōposita ex actu & potentia passiua, & per se ipsam actualior est, eo sit perfectior: quia eo magis elongatur ab esse in potentia, huiusmodi. n. esse in potentia, maximè fundatur in potentia passiua, aut in potentia logica cū extrinseca potētia actiua causæ agentis.

XIII. Actus & potentia an semper sub eodem genere. Hic verò occurrebat statim quæstio, esto potētia, & actus specie differant, an necessario esse debeant sub eodem genere: hæc enim quæstio late disputari solet, præsertim propter Aristotelē 12. Metaphysicæ, cap. 5. dicentem eadem esse principia rerum in omnibus generibus, scilicet actum, & potentiam. Sed hæc res late est à nobis disputata supra disput. 14. & ideo breuiter dicendum est, potentiam actiuam, & actum non necessario esse eiusdem generis: imò si sermo sit de proprio & immediato actu qui illi respondet, quique est actio, semper esse diuersi generis, cum principium agendi semper sit substantia, vel qualitas: Si verò ipse terminus seu effectus dicatur actus talis potentiæ, interdum erit eiusdem, interdum diuersi generis, pro ratione agentis vniuoci vel æquiuoci, vt satis constat ex supra dictis de causis agentibus. At verò potentia passiua transcēdentaliter sumpta non semper est eiusdem generis cum suo actu, sed tunc solum quando potentia est per se primò ordinata ad actum, vt citato loco latè declarauimus. Quapropter potentia prædicamentalis si passiua sit, semper est eiusdē generis cum suo actu formali, & perfecto: nam huiusmodi potentia passiua, vt declarauimus solum illa est quæ simul est actiua per immanentē actum actus autem immanens eiusdem generis est cum sua potentia, cum sit vera qualitas, vt præcedente disput. ostensum est.

SECTIO VI.

Vtrum actus sit prior potentia duratione, perfectione, definitione, & cognitione.

I. AS omnes cōparationes inter actū, & potentiam fecit Aristoteles lib. 9. Metaph. cap. 8. & sequentib. Et ferè eadē fecimus supra inter causam & effectum, & postea inter substantiam, & accidens. De quibus fere eadem ratio est, quæ de actu, & potentia, nam inter hæc etiam aliqua ratio causæ, & effectus intercedit. Semper autem est præ oculis habenda illa distinctio, quod aliud est comparare rem ipsam quæ dicitur esse in potentia obiectiua, seu logica ad rem existentem in actu aliud vero est comparare potentiam realem ad realem actum illi correspondentem. Aristoteles. n. in dicto loco interdum in vno sensu interdum in alio loqui videtur. Est autem in his longè diuersa ratio, & ideo sigillatim ac breuiter de his comparationibus dicendū est.

Comparatur res in potentia ad se ipsam in actu existentem.

II. IN priori ergo sensu, siue in communi de actu, & potētia loquamur, siue in particulari de eadem re prout in potentia, comparata ad se ipsam prout in actu, clarum est actū esse priorem quā potētiam perfectione quia vnicuique rei melius est esse in actu quam in potentia: imò, absq; esse

Rursus secundum hanc etiam comparationē certum est, actum esse priorem potentiā cognitione: quod in duplici sensu sumi pōt. Primo cōparando res diuersas, ita vt illa censeatur cognitione prior, quæ plus habet de actu, minusque potētialitatis includit; quod est verū, si per illam prioritatem nō intelligatur ordo aliquis inter huiusmodi res, ita vt vna prius debeat cognosci quam alia: hoc enim non est necessarium, vt per se constat: sed intelligatur solū illa prioritas consistere in quadam maiori aptitudine, quæ ex parte talis B rei est, vt cognoscatur, quō dixit Arist. 2. Metaph. tēx. 4. sicut se habet aliquid vt sit ens, ita se habere, vt sit cognoscibile. Quod etiam est verum consideratis meritis rerum secūdum se, quoad nos nō ita semper contingit, vt latius diximus Disput. 9. Sect. vltima. Secundo modo intelligitur assertio comparando eandem rem in potentia ad se ipsam in actu, & sic præcipuè loquimur; idque significat Aristoteles supra capit. 11. dicens, quæ sunt potestate, non posse intelligi nisi reducantur in actum, quia actus est principium cognoscendi vnamquamque rem. Quod verum est etiā de actu existentiæ, ac per se loquendo de scientia quatenus ex rebus ipsis cōparatur, aut habetur: Quod in nobis manifestum est, non enim possumus cognitionem rerum consequi, nisi à rebus existentibus initium sumamus. Neque enim res possibiles cognoscimus nisi ex actualibus neque præteritas, aut futuras, nisi ex ijs quæ aliquando præsentes fuerunt: neque priuationes cognoscimus nisi ex rebus positiuis, neque entia rationis C nisi ex realibus. Et ratio in nobis est clara, quia sumimus scientiam ex rebus; imò & per sensum illam accipimus: nō possunt autem sensus immutari nisi à rebus actus existentibus. III. Actus prior est cognitione quā potētia.

Verumtamen non solum in nobis, sed etiā in Deo ipso hoc verum habet si rectè, & accommodatè intelligatur, quia etiam Deus ipse omnem suam scientiam habet primo, & per se circa rem actu existentē, vel ex re actu existente, nam primo ac per se cognoscit se ipsum qui necessario actu existit; deinde licèt cognoscat creaturas possibiles independenter ab actuali existentia earum, non tamen cognoscit illas nisi per se ipsum, & virtutem suā cognitā, vt eminenter continentē in sua actualitate oēs creaturas possibiles. Quia licèt Deus non accidat scientiam à rebus extra se accipi (vt ita loquamur) scientiam rerum extra se à se ipso, vt à primario obiecto cognito. IIII.

Alia verò ratio est de scientia angelorum, quæ est veluti media inter diuinam, & humanam, & potest interdum esse de rebus possibilibus in se ipsis immediatè. Et ratio est, quia angeli habent

bent scientiam per infusionem specierum à prima causa: & quoad hoc quodammodo habent scientiam per doctrinam potius quàm per inuentionem. Et ideo dixi sermonem esse de scientia, quatenus ex rebus ipsis comparatur, & habetur. Vnde etiam in nobis contingere potest vt per doctrinam habeamus notitiam de rebus possibilibus, etiamsi per suam actualem existentiam non moueant sensum, & intellectum nostrum. Et ratio est, quia quando cognitio habetur per doctrinam, vel infusionem, iam supponit scientiam earundem rerum in alio docente, vel influente, in quo est scientia ex rebus, vel ex aliqua re actu existente: & ita etiam in scientia per doctrinam verum habet, quòd saltem mediatè prouenit ex aliqua re actu existente, & sic extenditur ad cognitionē rerum possibilium.

VI. In quo est etiam notanda differentia inter humanam cognitionem & angelicam; quod humana cognitio quæ acquiritur per doctrinam, nunquam pôt esse perfecta, & habere rônem scietiæ, nisi simul ex rebus actu existentibus & cognitis aliquo modo sumatur: quia non potest intellectus humanus ex vi solius disciplinæ proprios rerum conceptus formare, quia doctor humanus proprias rerum species imprimere non pôt, sed solū loqui verbis & signis ad placitum, quæ non sufficiunt ad proprios rerū conceptus formādos. Quare necesse est vt interdum iuuetur discipulus experimento sensuum. Propter quod dixit Arist. 1. lib. Poster. c. 14 eum, qui sensu aliquo caret, nō posse cōsequi perfectam scientiam earum rerum, quæ solo illo sensu possunt percipi: & 2. Physi. cap. 1. ait: cæcum à natiuitate, qui de coloribus ratiocinatur, de nominibus disserere, nam rem ipsam concipere non potest. Homo igitur, etiā cum per doctrinam addiscit, iuuari debet sensibus, qui solum circa res singulares, & existentes versantur, vt possit scientiam acquirere, quanquā post semel acquisitam scientiam possit eam perfectè retinere, & ea perfectè vti circa rem non existētem, vt per se notum est, & tradit Aristot. 2. de anim. cap. 5. & lib. 3. c. 4. At verò angelica scientia potest esse perfecta circa rem possibilem, etiāsi ab angelo nunquam sit cognita, vt existens, nec per aliam rem obiectiuè cognitam vt existentem sed immediatè per suam speciē. Et ratio est, quia angeli à suo doctore Deo proprias ac perfectas rerum species accipiunt simul cum intellectuali lumine sibi connaturali, quæ sunt perfecta principia propriæ scientiæ talium rerum. Verum est tamen, has ipsas res possibiles non sciri secundū verum esse essentiæ sine aliqua habitudine ad actuale esse existentiæ, nam vt suprà diximus, essentia realis non est nisi quæ apta est ad existendum. Et secundum hanc considerationem, potest etiam dici actus, prior definitione quàm potentia: quia nec definiri potest, nec perfectè intelligi quid sit esse in potentia, nisi per esse in actu, vel per habitudinem ad illud.

Comparantur in duratione res in actu & in potentia.

VII. Vltimò dicendum est in hac comparatione. Non esse simpliciter necessarium, vt esse in

A potentia præcedat duratione esse in actu, neque è conuerso, vt esse in actu præcedat esse in potentia, neque in eodem indiuiduo, neque in diuersis in eadem specie, de facto tamen in omnib. rebus extra Deum esse in potentia præcedere duratione esse in actu, tā in speciebus quam in singulis indiuiduis quanquam necessario esse in actu virtuali seu eminenti ipsis Dei antecedat, nō tempore sed natura, quodlibet esse in potentia. Prior pars huius assertionis sequitur ex opinione Aristotelis ponentis mundum æternum: sic enim non solum in Deo, sed ēt in creaturis (loquendo in communi ac confuse, & non in particulari de hac aut illa creatura) nō antecessit duratione esse possibile ad esse in actu: quia ex æternitate ponūtur creaturæ actu extitisse. Et quamuis illa assertio Aristotelis falsa sit, non est tamen omni ex parte impossibilis, & ideo diximus non esse necessariū vt esse in potentia præcedat duratione ante esse in actu. Qui vero negant fieri posse aliqua creaturam ab æterno, consequenter dicent, esse in potentia necessario supponi ordine durationis ante esse in actu in iis rebus quæ possunt esse in potē-
B tia, in Deo enim non habet locum hæc comparatio, eo quòd extrinseca necessitate sit in actu. Hanc vero sententiam non esse existimamus verā, nisi in rebus successiuis: & ideo absolute loquendo de creaturis, non sentimus necessarium vt esse in potentia duratione præcedat rei productionem. Potuit enim quælibet species rerum permanentium ab æterno produci: & ita potuit, & ipsa species semper esse in actu ratione vnius vel plurium indiuiduorum, & quodlibet etiam indiuiduum, diuisim loquendo, potuit ex æternitate esse in actu pro Dei arbitrio.

At vero de facto, cum ex fide constet omnia fuisse in tempore producta, fit, vt omnes species, omniaque indiuidua rerū creatarum prius fuerint in potentia, quam in actu proprio, & formali. Aristoteles aūt, quia posuit successionem generationem perpetuam, dixit lib. 9. Metaph. cap. 8. licèt respectu eiusdem subiecti, esse in potentia præcedat esse in actu, tamen respectu totius speciei, seu collectionis omnium indiuiduorum, ante quodlibet esse in potentia antecedere aliquod
C esse in actu; quia non posset id quod est in potētia in actum reduci, nisi supponeret aliud in actu existens. Verum hæc sententia, vt dixi, procedit ex falso fundamento. Ratio vero tacta solum probat vltimam partem nostræ conclusionis, nimirum respectu totius speciei existentis in potentia, necessario supponi in actu aliquam eminentem virtutem a qua possit illa potentia in actū reuocari. Non enim potuissent creaturarum species esse in potētia, nisi præcessisset aliquod agēs in cuius virtute continerentur, & ideo necesse est vt non prius fuerint in potentia, quam in aliquo actu, in quo virtualiter, seu eminenter fuerint contentæ, quem actum oportuit esse de se, & omnino necessarium: alioqui etiam ille prius fuisset in potentia quam in actu. Vnde etiam debuisset contineri in alio actu eminenti, & virtuali, cumque non possit in infinitum procedi, necessario sistendum est in aliquo actu per se necessario virtute continente omnia, quæ habent esse in potentia. Atque ita in tota latitudine entis esse in actu est primū omniū, & ab illo quodammodo

VIII. *Res omnes extra Deum prius duratione extitere in potentia, quam in actu.*

habet

habet originem quòd res aliquæ sint in potétia. Et liċèt esse in actu ipsius entis necessarij nō præcedat durationе ante esse in potentia aliorum entium possibilium, quia statim ac illud est, ex virtute eius cætera sunt possibilia, antecedit tamen ordine naturæ ob eandem causam.

Comparatur vnaquaque potentia ad suum actum.

Circa alteram comparationem inter potentiam realem & actum eius, quæ magis ad
IX. nostrum institutum spectat, distinguere vlterius possumus inter potentiam late & transcendentaliter sumptam, & propriam potentiam prædicamentalem: veruntamen ne in re facili immoremur, dicemus simpliciter, & in communi, & simul indicabimus, si aliquid fuerit proprium potentiæ prædicamentalis.

X. *Actus agentis vt sic nō est pfectior quam potētia.*

Primò ergo dicendum est, actum potentiæ agentis vt sic ex suo genere non esse priorem perfectione, quàm potentiam, imo neque tali potentiæ vt sic, addi perfectionem ex eo quòd exerceat talem actum. Probatur, nam talis actus est aut actio huius potentię aut terminus actionis; actio autem vt sic quid imperfectum est, vt per se constat: terminus item actionis per se loquendo nō excedit virtutem actiuam, nisi fortasse illa tantū sit instrumentalis, vt attigit Aristoteles lib. 18. Metaphysic. cap. 7. Potentia ergo actiua ex suo genere non habet quòd sit minus perfecta, quā actus eius, imo cum ab illa procedat eius actus, & ab ea participet quidquid perfectionis habet, necesse est vt ex suo genere sit perfectior: & quod perfectissima potētia actiua superet in perfectione quemlibet actum qui ab ipsa manare potest: quamuis in particulari aliqua virtus actiua possit esse æqualis perfectionis cum suo actu quoad terminum actionis, vt in vniuocis agentibus, aliquando verò sit minus perfecta, vt in virtutibus instrumentalibus.

XI. *Effectus trāseuntis agētis nullā addit illi perfectionem.*

Quòd verò talis actus non perficiat ipsam potentiam, de termino actiones omnes fatentur, nisi aliunde recipiatur in ipsamet potentia: tunc enim perficiet illam non quia est terminus actionis eius formaliter loquendo, sed quia ipse est actus formalis eius, & ita comparatur ad illam nō vt ad potentiam agentē, sed vt ad recipientē. Seclusa aūt hac habitudine, terminus actionis vt sic est eti res extrinseca ipsi potentiæ agenti, & vt supra dicebam non est propriè actus eius, quia p se nō habet habitudinē ad illam, sed media actione non est ergo perfectio eius. De actione verò ipsa primū id constat de potentia actiua Dei, & actione eius, quæ propriè solū est actio ad extra; non est antè melius aut perfectius illi potentiæ

Actio transiens non pficit agens.

actu agere, quā non agere. De actione vero potētiæ actiuæ creatæ aliquid dubitant, vel oppositū sentiunt, sed si actio sit trāsiens, non est formalis actus ipsius potentiæ agēis, sed solū extrinsecam illā denominat actu agentē denominatio aūt ex trinseca nō est perfectio ꝑpria & formalis: licet enim à quibusdā vocetur extrinseca perfectio, re tamē vera hoc nō est esse perfectionē, nisi nominetenus. Quia si est extrinseca, nullum esse reale confert rei denominatæ: ergo nec realem perfectionem, hæc enim nō est sine esse reali, de quo plura dicemus infra disputando de actione. Si verò loquamur de actione immanente, illa quidem est perfectio formalis eius potentiæ à qua manat, quia in illa manet, & ideo nō tam est perfectio eius vt agens est, quam vt recipiens est, & consequenter non perficit actio vt actio, sed vt receptio seu passio. Atque ita fiat, vt potētia agēs ex ratione sua nō perficiatur actu suo sed potius ipsa perficiat effectiuè actionem suam, & per illā perficiat vel passum, vel effectum.

Deinde dicendum est, potentiæ actiuæ operationem per se loquendo, non esse priorem cognitione, aut definitione ipsa potentia, sed potius è conuerso, nisi solum in potentia prædicamentali, quæ per primis instituta est ad talem actionem. Probatur prior pars, quia virtus actiua ex suo genere est eminentior actione sua, & pōt esse res omnino absoluta, et à transcendentali habitudine ad suum actum: ergo cognitio aut definitio talis virtutis per se non supponit cognitionem actionis eius, nec per se illā requirit in sua absoluta definitione. Quin potius è conuerso, cū illa actione qnatenus talis est dicat habitudinē ad tale principiū per se requirit vt per ordinem ad illud cognoscatur ac definiatur. Et è contrario, quia illa virtus est per se causa talis actionis eminenter continens illam, cognita perfectè tali virtute, per illam tanq̄ per causam, poterit actio eius cognosci: ergo ex se tali potentia est potius prior cognitione suo actu, quàm è conuerso. XII.

Operatio potentiæ actiuę an sit prior cognitione quam potentia.

Dices potentia actiua Dei, etsi sit omniū perfectissima, & absolutissima, nō pōt exactè cognosci, seu comprehendi quin cognoscatur actio eius, saltem vt possibilis: ergo pendet exacta cognitio potentiæ ex cognitione actionis ergo hac ratione potest talis actio dici prior cognitione sua potentia. Non desunt qui negent assumptum; ergo verò illud admittendum censeo, & negandam consecutionem, quia id non est propter dependentiam, sed propter eminentiam causæ, & necessariam consuetudinem. Sicut enim in superioribus sæpe diximus aliquando cōtingere vnā rem non posse esse sine alia, non quia ab illa pendeat propriè vt à causa, & à priori, sed quia per dimanationem vel alio modo necessario illi coniungitur, sic in præsente intelligendum est posse vnā rem necessario cognosci cum alia, non quia sit cognitione prior, sed potius è conuerso, quia ex vi alterius necessario cognoscitur. Dixi autem in assertione,)per se loquendo,) id est considerando ordinem seu modū cognitionis quem res ipsæ secūdum se postulant, nam respectu nostri sæpe cōtingit vt operatio sit prior cognitione quàm potentia, quia non cognoscimus res à priori, sed p effectus. Addita vero est exceptio earum potentiarum seu qualitatum quæ per se primo natura sua sunt institutæ ad actionem, nam cum earum essentia includat transcendentalem habitudinē ad suum actum, non potest nisi per illum, seu in ordine ad illum cognosci, seu definiri, vt statim dicemus de potentijs passiuis, nam in hoc eadē est vtramque ratio. XIII.

Obiectio soluitur.

Potētia Dei an possit exacte cognosci non cognita sua actione.

Tertio dicendum est potentiam actiuam esse simpliciter priorem natura suo actu, posse etiam XIIII.

esse

Potētia actiua prior est natura quo actus. esse puratione priorem quanquam non semper necessarium id sit. Tota hæc conclusio sumitur ex Aristotele citato loco: & prima pars constat ex dictis supra de causis, nam potentia actiua est causa efficiens sui actus: ergo est simpliciter prior natura illo. De ordine verò durationis, constat in primis potentiā non posse esse posteriorē duratione suo actu, cū ad illum supponatur tanquā An & prior duratione. principium eius. Excipit tamen Aristoteles illas potentias, quæ vsu acquiruntur, vt est ars, sed illæ potius sunt habitus, nos autem strictius agimus de potentia vt contra habitum distinguitur. Et ipsimet habitus, licèt supponant actus, non tamē eos quos eliciunt sed alios similes quod substantiam vel speciem: qui necessariò supponunt potētiam naturalem à qua eliciantur. Deinde certum est potentiā agentem per se non pendere ab actu suo. Et ideo ex hac parte non repugnat tempore antecedere. Aliunde verò non semper potētia ex necessitate prodit in actum, vel quia libera est, vel quia licet ex se agat ex necessitate, non tamen semper habet applicata omnia requisita ad agendū, vel certè quia actio ipsa successiua est, & ideo oportet vt saltem per instans supponat potētiā, quę omnia latius dicta sunt superius disp. 26.

XV. Atque hinc facilè è contrario ostenditur, non oportere vt semper potētia agens duratione præcedat suam actionē; nā si actio ex se neque fiat cū resistentia contrarij, neque includat intrinsecè successionem, sed subitò fieri possit, poterit esse simul tempore cum sua potentia. Nam potest talis potentia in primo instante sui esse habere simul coniuncta & applicata omnia requisita ad agendum: ergo si sit libera, pro sua libertate poterit simul exercere actionem suā; si verò sit naturalis, ex necessitate habebit actionem sibi coæuam.

XVI. Quæ omnia vera sunt comparando in indiuiduo vnamquamque potentiam ad suum actum. Comparando autem in communi seu in specie & respectu diuersorū indiuiduorū potentiā actiuam ad actū suum censent aliqui ex Arist. 9. Metaph. cap. 8. necessarium esse vt potentia tempore præcedat actum. Verumtamen Aristoteles ibi nō comparat potentiam actiuam ad suum actū, sed esse in potentia ad esse in actu: quæ comparatio in præsenti applicata solum potest habere hunc sensum, quod si in aliquo indiuiduo est potentia agens tantum in potentia ad agendum, necessariò in alio præcessit similis potentia actu agens, vt si Petrus est in potentia ad generandū, in alio præcessit potentia actu eliciens generationem. Quo sensu talis assertio supponit in primis falsam sententiam de mundi æternitate; alioqui cōstat Adamum prius fuisse in potentia ad generādum, quàm vllus hominum genuisset. Deinde ēt posito illo principio, comparatio illa formaliter non habet locum nisi in ijs potentijs, quarū vna procedit aliquo modo ab actu alterius, vt contingit in illo exemplo de potentijs generatiuis, vel in calore, qui vim calefaciendi accipit p priorem calefactionem. At vero in alijs actionibus id non est necesse formaliter loquendo, vt v. g. licèt Petrus sit in potentia ad eliciendum amorem Dei, & homines essent ex æternitate, non est necesse vt præcesserit in aliquo similis potētia sub actu, quia ille actus per se nihil confert ad feriem generationis. Igitur neque in indiuiduo neque

A in specie est per se necessarium, vt potentia actiua tempore præcedat actum suum.

Neque etiam de facto, id est verum in omnibus potentijs creatis, vt patet in potentijs angelorum, atque etiam primi hominis, vt est probabilius, saltem quoad intellectum & voluntatem: & consequēter etiam quoad interiorem sensum: & de exterioribus saltē quoad visum est verisimilius, non solum in homine, sed etiam in alijs animantibus. Idem etiam apparet in actione lucis: de alijs aūt virtutibus creans nihil cōstat. In creatore verò potētia agendi duratione præcessit omnem suā externam actionem: quanquam id non fuerit ex necessitate, vt dixi, sed ex sua libertate. XVII.

Atque eodem fere modo (ne id repetere necesse sit) ratiocinandum est de ordine durationis inter potentiam passiuam & actū eius: non enim potest talis potentia ex natura rei esse tempore posterior suo actu, cum ad illum supponatur. Neque etiam est necesse vt sit prior tempore illo: potest enim habere illum congenitum, tamē ex genere suo non repugnat, quin tempore præcedat vel diuisim quemlibet actum signatū: quia ante quemlibet potest esse sub alio, vel collectiuè, quia potest aliquando esse tantum in poten- B tia, sub nullo actu, vt patet in intellectu humano & similibus, quanquam in aliqua potentia ex speciali ratione id repugnet, saltem ex natura rei, vt in materia prima: quæ omnia latius dicta sunt supra disput. 27. comparando causam materialem ad formalem. XVIII. Potētia passiua suo actu durationē subsequi nequit.

Quartò dicendum est potentiam passiuā, quatenus talis est, esse minus perfectam suo actu, nō quia semper sit simpliciter minus perfectō ens; sed quia melius se habet sub actu suo, præsertim perfecto quā sine illo. Feretòra hæc conclusio tractata est etiam supra comparando causam materialem ad formalem, nam hæ cōparationes sunt eiusdem rationis. Vnde sensus primæ partis huius assertionis est, potentiam passiuam quoad aliquam cōditionem semper esse minus perfectam suo actu, quia potentia passiua dicit quid informe & actuabile: formatur autem & quasi completur & actuatur per suum actum: ergo secundū hāc rationem semper est minus perfecta suo C actu. Hæc verò comparatio tantum est secundum quid: vnde ex illa non licet colligere passiuam potētiam in sua entitate esse simpliciter minus perfectam actu suo. Sed est hoc quidem verum in substantiali potentia comparata ad suum substantialem actum, eò quòd talis actus dat esse simpliciter, constituitque completam substantiam, vt in superioribus dictum est comparando materiā cum forma substantiali. XIX. Potētia passiua vt sic minus perfectior est suo actu.

At verò in potentia passiua ad actum accidentalem distinctionem opus est: aut enim talis potētia non est per se primò natura sua ordinata ad talē actum, quam nos vocamus potentiam transcendentalem, aut est potentia propria prædicamentalis, per se primo ordinata ad actum. De priori non potest dari vniuersalis regula, quia cum illa res quæ talē capacitatē habet, nō habeat inde suā specificam & essentialem rōnem, nō est mensurā de in perfectione ex capacitate talis actus, sed aliū de ex, pprijs principijs. Vnde fit vt interdū sit perfectior quā actus, interdū minus pfecta, vt substātia quæ proxime est capax aliquorū accidēnū, est perfe- XX.

perfectior illis: quantitas verò quæ passiuè comparatur ad lucem, fortasse est minus perfecta quã illa. Posterior aũt potentia propria, & prædicamentalis nunquam est purè passiua, vt dixi, sed est simul principium actiuum suorum actuũ: & ideo vt opinor, semper est perfectior illis (loquor de actibus naturalibus, vt omittam comparationem ad supernaturales, quæ ad nos non spectat) tanquam principium eminens, & æquiuocũ illorum: de qua relatius in libris de anima, nam huiusmodi potentiæ, tantum in anima reperiũtur.

XXI. *Potentia melius se hẽt sub actu, quam sine illo.* Vltima pars conclusionis facile etiã probatur ex dictis nam dum actus potentiæ passiuæ si formalis perfectio, eius cum illi coniungitur addit illi perfectionem quam potentia ex se nõ habeat: ergo potẽtia sub tali actu perfectior erit, quam si illo creat. Dices, Compositũ ex illa, & actus erit perfectior, quam sola potentia: ipsa verò non erit perfectius, quia semper manet eadem entitas distincta ab actu. Respondetur, sicut potentia informatur, & actuatur per actum, ita etiam per illum perficitur, non quia ipsa simplex entitas potẽtiæ in sua perfectione essentiali crescat, sed quia illi intrinsecè additur perfectio, quæ est veluti complementum eius, & in optimo ac perfecto statu illã constituit. Et in hoc præcipuè sensu ait Arist. 9. Metaph cap. 9 actum esse perfectiorem potẽtia, quia potentia perfectius se habet sub actu, quam sine illo. Hanc vero partem videtur statim limitare *Aristotelis limitatio.* Aristoteles ibid. cap. 10 dicens. [In bonis quidem, actũ seu esse in actu præferendũ esse potentiæ non verò in malis] Et rationem reddit, quia eadem potentia est cõtrariorũ actuum, ex quibus vnus est bonus, & alius malus: semper enim vnũ contrarium habet rõnem priuationis, et ita habet rationem mali respectu potentiæ: ideoque potentia sub actu bono semper perfectius se habet, quia melius est esse bonum simpliciter, & in actu, quã esse in statu indifferenti ad bonum, & malum: è contrario verò melius est vel minus malum esse in statu indifferenti ad bonum, & malum, quàm definitè iam esse in deteriori statu.

An melius sit carere omni actu, quam prauum habere.

XXII. SEd occurrit circa hoc difficultas, quia actus quicunque ille sit, aliquam perfectionem addit potentiæ: ergo si præcise comparetur potentia nuda, & in sola potentia existens, ad talem actum, melius illi est esse sub illo actu, quam omnino carere actu. Licet talis actus comparatus ad contrarium sit deterior, habeatque rõnem priuationis, comparatus tamen ad potẽtiam nudam semper habet rationem maioris perfectionis. Et confirmatur, quia aliàs materia prima censenda esset in deteriori statu existere sub forma lapidis, quàm si careret omni forma: quia hoc posteriori modo esset indifferens ad formam imperfectam, & perfectam: in illo autem statu tam est definitè sub forma imperfecta, quæ habet repugnantiam, & aliquam oppositionem cum perfectiori forma.

XXIII. *Resoluitur dubiũ, & Arist. explicatur.* Respondetur primò, intelligi posse hanc assertionẽ Aristotelis de bono, & malo moraliter, sic enim melius est nõ operari, quàm malè operari: & sic ea est propositio potissimum de actu potentiæ agentis vt sic. Nam bonum, & malum morale non attribuitur alicui, formaliter vt patiens est, sed vt est agens quòd si passio interdum mala denominatur, solum est quatenus per actionem malam est voluntaria. Et ita cessat difficultas tacta, nam illa solum procedit de perfectione physica, & entitatiua, quæ additur potentiæ receptiuæ per quemlibet realem actum. Sed licèt doctrina huius responsionis vera sit Aristoteles, tamẽ, & loquitur de actu potentiæ passiuæ vt sic, & latius de actu bono, et malo naturali, vt patet ex exẽplis quibus vtitur, scilicet posse esse sanum, & ægrotare, &c.

Quare secundò dici potest, in actu imperfecto duo cõsiderari posse, scilicet positiuam perfectionem secundũ quam actuat potentiam, & priuationem aliquam ratione cuius habet rõnem mali: ex priori capite concedi põt argumento facto, melius esse habere talem actum, quam omnino carere actu: quia ille actus vt sic non habet rationem mali, sed boni, secus vero sub posteriori ratione, quia vt sic, nõ ponit perfectionem, sed tollit. Addo vero ad hoc magis explicandum, dupliciter posset receptiuam potentiam comparari ad aliquos actus contrarios seu repugnantes. Primò vt omnino indifferenter se habens ad vtrũque illorum, vt pote quæ ex se neutrum definire postulat, vt comparatur materia ad omnes formas substantiales, & consequenter etiam, ad accidentales contrarias, vel repugnantes: & hoc modo concludit argũ, talem potentiam melius esse sub quolibet actu, etiam imperfectissimo, q̃ sine vllo, quia ille actus non habet rõnem mali, sed minoris boni. Alia verò est potentia, quæ licet possit recipere actus contrarios, tamen vel vnus est connaturalis, & alter violentus, vel vnus est simpliciter debitus ad perfectionem talis potentiæ, alius verò licet admitti seu recipi possit in tali potẽtia, repugnat tamẽ perfectioni illi debitæ, siue hoc proueniat ex alio actu coniuncto tali potentiæ, siue ex aliqua intrinseca inclinatione illius, vt in lapide est potẽtia passiua ad motũ sursum, & deorsũ rõne tamen formæ vnus est illi debitus, & alter repugnans. Voluntas ẽt est in potentia ad recipiẽdum actus virtutis vel vitij, ex quibus prior est debitus, & alter repugnans perfectissimæ inclinationi ipsiusmet voluntatis vt sic. Igitur respectu talis potentiæ melius est carere vtroque actu, q̃ esse sub actu sibi repugnante, qui proprie habet rationem mali: nã hoc modo perfectio actus nõ attẽditur ex sola entitatiua perfectione illius formæ quæ est actus, sed maxime ex proportione inter actum, & potentiam. Vnde licet calor sit simpliciter perfectior, quam frigus: & aqua possit esse sub vtroque actu, nihilominus non est illi melius esse sub calore quam sub frigore, quia nõ ita illi debitus, & proportionatus. Atque hoc potissimũ modo locutus est Aristoteles citato loco.

XXIIII.

XXV. *Potentia passiua ad actũ primo ordinata posterior est cognitione & definitione.* Vltimo dicendum est, potentiam passiuã esse posteriorẽ cognitione, & definitione suo actu, nõ solum quoad nos, sed etiam secundum se, & natura sua. Hęc cõclusio intelligitur de potentia passiuã per se primò instituta pp actum, qualis est in substantialibus materia prima; de cuius cognitione per formã dictũ est in disput. 13 & 15. In accidẽtibus vero sunt huiusmodi potẽtiæ illæ quæ ad actus imanẽtes recipiendos ordinãtur, vt ex superioribus cõstat: hæ aũt potẽtię sunt ppriæ animalium,

liũ vel superiorum viuentiũ:quare demonstratio huius conclusionis potissimum pertinet ad sciẽtiam de anima vbi ostenditur potentias specificari ab actibus. Ex quo principio probanda est dicta assertio quia principia sunt aliquo modo cognitione priora, q̃ ea quæ sunt ex principijs: sed actus est aliquo modo principium potentiæ in quantum est specificans ipsam, & in quãtum est id pp quod talis potentia primario instituta est: ergo actus vt sic est prior cognitione. Rursus id per quod aliquid definitur, est prius definitione q̃ ipsum definitum: sed potentia huiusmodi definitur per actum tanquam sumens ab illo speciẽ: ergo est actus prior definitione quã potẽtia principium aũt illud, quod huiusmodi potẽtiæ speciẽ sumant ex actibus, nũc supponitur à nobis vt cõiter receptum; nam fusius disputãdum est in lib. de anim. Nunc solum dicimus intelligendũ esse specificari potentiam per actum non vt per intrinsecam differentiam, sed vt per terminum intrinsecæ habitudinis potentiæ ad actum: intelligendum etiam esse de actu adæquato, vel secundũ rem, vel secundum aliquã rõnem cõem respectu potentiæ. Et sic est res carens difficultate, nam eadem est ratio quoad hoc de potentia, quæ est de qualibet re includente respectum transcendẽtalem ad aliam, vt supra diximus de materia, & forma: & infra dicemus de habitibus, vbi hoc magis explicabimus: & aliquid dicemus tractantes de, Ad aliquid, & de actione, & Passione. A

B

XXVI. *Obiectioni satisfit.* Sed dices potentia, & actus sunt correlatiua, & sicut potentia non potest cognosci nisi per actum, ita neque actus nisi per potentiam: ergo non magis potentia est prior definitione, quam actus, sed ad summum erunt simul cognitione. Respondetur actum, & potentiam, prout nunc de illis loquimur non esse relatiua prædicamentalia, sed transcẽdentalia: in relatiuis autem transcendentalibus, non repugnat terminum habitudinis esse simpliciter priorem cognitione, quàm ipsum relatiuum transcendentale. Deinde concedo actum, & potentiam de quibus nunc est sermo, habere inter se mutuam dependentiã in cognitione, & definitione, et ea rõne vel esse aliquo modo simul cognitione, vel potius inuicem comparari, vt prius & posterius in diuersis generibus causarum, simpliciter tamen actum censeri priorem, quia ille est qui determinat, & quasi dat vltimam speciem. Loquimur aũt de actu actuanti, nam si sit sermo de actu simpliciter, sic dari potest actus abstrahens ab omni potentia, quia per idem nullo modo definiatur, vide Caiet. 1. q. 13. artic. 7. ad 2. Scoti. Et hæ sufficiant de potentia, & actu nã cætera quæ de his disputari possent propriæ sunt scientiæ de anima C

DISPVTATIO XLIIII.

De habitibus.

Quid hic nomine habitus intelligatur.

SIgnificatio huius hominis [habitus] in superioribus, explicãdo spẽs qualitatis satis declarata est, & ex ibi dictis sumo, sermonẽ in præsenti esse de habitu prout est propria quædã species qualitatis proxime ordinata adiuuandã potentiã in operatione sua, & consequenter quatenus est secundũ rem, & essentiam spẽs distincta, & a potentia, & ab actu, & à duabus vltimis speciebus qualitatis. Nam, licet quædam qualitates, & bene permanenter afficientes, ac desponẽtes subiectũ scdm aliquod esse accidentales soleat appellari habitus, tñ illæ qualitates secundũ propriam essentiam potius spectet ad tertiam speciẽ passibilium qualitatum: & ideo propriam disputationem non requirũt, illasque prætermittere necesse est ne ambiguitate vocis cursus disputationis impediatur. De habitu vero prout vestimentũ significat aut esse vestitum, infra erit specialis disputatio. De his igitur habitibus primũ videndum erit, quæ sit eorum necessitas, quæ essentiæ, & quæ causæ, vel proprietates postea de eorum distinctione, vnitate, vel multitudine nõnulla attingemus, specificam ac particularem considerationem eorum ad propria loca remittẽtes.

SECTIO I.

An sit, & quid sit, & in quo subiecto sit habitus.

DVæ primæ partes in titulo propositæ facillimè expediri possunt ex dictis in superioribus: quod enim aliqui sint habitus, extra cõtrouersiam est ex communi omnium Philosophorum consensu, & in theologia habet peculiarem certitudinẽ, ex habitibus infusis. I. *Habitus sit in rerũ natura.*

Quibus modis constet dari habitus.

II. PRima vero cognitio horum habituum sumpta est ex experientia humanorum actuum: experimur enim vsu, & consuetudine actuũ acquirere nos facilitatem in operando: quæ facilitas cum realis quidem effectus in nobis sit ac permaneat transactis actibus, aliquam formam realem & permanentem requiri, quæ in nobis sit, cum antea non esset: hanc autem vocamus habitũ; constat ergo experiẽtia esse in nobis habitus.

III. Vt autem procedamus distinctius, & disputationem magis coarctemus, distinguamus duo genera qualitatũ, quæ nostris potentijs addũtur vt illis ad operationes suas iuuentur; quædam sunt ad coniungendum obiectum potentiæ, quæ dicũntur requiri ex parte obiecti, & solum sunt necessariæ in potentijs cognoscentibus: aliæ sunt quæ adduntur potentiæ ad augendam virtutem eius in operando, ex quo habent vt dent facilitatem in operatione, vt infra dicam quod in voluntate euidentius constat; illa enim nõ indiget qualitatibus ex parte obiecti, & tamẽ vsu acquirit facilitatẽ in operando. Vtrũq; ergo genus qualitatum, sub specie habitus cõtinetur, vt in superioribus dixi ex diuerso tamen principio probanda ex vtriusque existentia, vel necessitas. Nã priores qualitates simpliciter loquendo supponũtur ad actus tãquã omnino necessariæ ad illos ex natura rei; posteriores verò consequũtur ex actibus, nũc enim nõ agimus de habitibus per se infusis. In præsenti ergo solũ intendimus agere de habitibus posteriori modo sumptis, quam priores, qui *Species intentionales vnde probentur asserenda.*

pro-

A propriè vocantur species intentionales, in scientia de anima considerantur. Vnde ad probandū esse habitus in illo sensu vtendum nobis esse illis medijs, quibus Philosophi contra Durādum, & alios probant dari species intentionales quæ partim sumuntur ex ijs quæ experimur in sensibus externis, præsertim in visu & speculo; partim & maximè ex memoria & abstractiua rerum cognitione, partim, ex modo cognoscendi talium potentiarum per repræsentationem, ad quam non possunt determinari nisi ab obiectis, mediātibus speciebus. Itaque in hoc sensu satis constat, & habitus esse, & vbi sint, nimirum in quacunque potentia cognoscitiua iuxta proportionem & capacitatem eius: & quid etiam sint sunt enim qualitates quædam, quæ sunt veluti semina, aut instrumenta obiectorum, quibus mediātibus virtutem suam coniungūtur potentijs cognoscitiuis, vt eas determinent, & in actu primo cōstituant ad suā cognitionem efficiendam. Neque de his habitibus in hoc tractatu plura nobis dicenda sunt.

IIII. Aliud ergo genus habituum de quo in præsenti agimus, sola experientia supra dicta cognitum est; quia talis habitus, per se loquendo, & in ordine naturali, nunquam supponitur ad actus. Vnde Aristoteles 9 Metaphys. cap. 5. & 8. ait, quasdam esse potētias, id est, principia actiua operationum, quæ haberi non possunt, nisi per actus: & exemplum adhibet in arte. Adeo, vt etiam habitus per se infusi, quatenus per se supponuntur ad actus vt connaturali modo fiant, magis censeātur habere rationem potētiarum, quam habituū. Quod ergo huiusmodi habitus sint, a nobis solū cognosci potest ex actibus, quatenus aliquam facilitatem, & consequenter nouam aliquam facultatem operandi in potentijs relinquunt. Ex quo etiam obiter constat, necessitatem horum habituum nō esse necessitatem simpliciter, sed ad melius esse, seu ex suppositione, vel in ordine ad talē effectum. Nam absolute potētia est sufficiens ad efficiendum actum sine tali habitu: alioqui nunquam posset actus præcedere habitum, tamen vt facilius & promptius operetur, necessarius est habitus, quæ potius est vtilitas quædam, quæ vocatur etiam necessitas ad melius esse: & idem est, quod dici solet, hos habitus nō esse necessarios ad substātia actuum, sed ad facilitatem: ad hunc ergo peculiarē effectū, scilicet promptitudinem in operando, necessarij sunt. Quo item fit, vt ex suppositione actuū, tales habitus sint necessarij, quia necessaria sequela, & naturali actiuitate (qualiscūque illa sit) consequuntur. Quæ omnia ex Aristotele desumuntur 3 Ethic. cap. 5.

Aristot.

V. Vnde etiam colligi potest ratio, ob quam natura dederit, & potentijs ipsis capacitatem ad hos habitus, & actibus ipsius vim & efficacitatem aliquam, vt ex is sequantur hi habitus, quia nimirum potentia ex se potens est, & indifferens ad varios actus, & interdum etiam ad repugnantes, vel ob aliquam imperfectionem non habet totā determinationem & propensionem quam habere potest ad aliquem actum. Quia ergo natura intendit optimū operandi modū, iuxta vniuscuiusque rei capacitatem, & hæ potentiæ nō possunt habere ex natura sua innatā totam virtutem necessariam ad operandum singulos actu suos cum tota promptitudine & facilitate, ideo aptitudinē & vim aliquam natura habent, vt saltem vsu & exercitio actuum possint huiusmodi facilitatem acquirere. Et hæc sufficiunt de quæstione, an sint huiusmodi habitus: nam si quæ obiectiones fieri possunt, faciles sunt, & ex hac vltima animaduersione soluuntur, & magis ex iis, quæ statim dicemus de subiecto horum habituum.

Propter quid potentiis & actibus ad habituū productionem vires indiderit natura.

Essentia & diffinitio habitus.

VI. SEcundo dicendum est quid sit habitus, quod etiam est facillimum ex dictis: est enim qualitas quædam permanens, & de se stabilis in subiecto, per se prima ordinata ad operationem, nō tribuens primam facultatem operandi, sed adiuuans & facilitans illam. Hæc tota descriptio constat ex nominis interpretatione iam tradita, & ex dictis supra de speciebus qualitatis itaque quod forma illa quam actus relinquunt, & dat promptitudinem in operando, sit qualitas, euidens est tum ex communi definitioni qualitatis supra posita, tum etiam quia in nullo alio prædicamento collocari potest. Dicitur autem hæc qualitas permanens, & stabilis, vt distinguatur ab ipsius B actibus, quid dicuntur esse quasi in continuo fieri, quia ab actuali influxu potētiarum pendent: & ideo nō solum qualitates sunt, sed etiam actuales operationes potentiarum vitalium: habitus verò non habet hanc dependētiam, sed permanet cessante actuali influxu animæ, in qua est, nō vt actus secundus, sed vt actus primus. nā ad hoc causatur in anima, vt eam promptam reddat ad actus secundos eliciendo. Vnde eadē experientia, quæ probat esse huiusmodi habitus, probat esse hoc modo qualitates permanētes: quia ex actibus relinquitur in homine hæc facilitas, etiam postquā cessat ab operatione: nam cum postea ad operandū redit, maiori promptitudine, & facilitate operatur; permansit ergo in eo qualitas, dans huiusmodi promptitudinem. Atque in hoc sensu intelligēdū; est cū dicitur habitus [difficile mobilis,] si per illam particulā, id quod essentiale & generale C habitui, & non aliquis status accidentalis, vel specialis aliqua proprietas alicuius habitus, seu virtutis, significanda est, vt clarius constat ex dictis, disputando de qualitate in communi, & speciebus eius.

VII. Addimus verò huiusmodi qualitatem debere esse per se primo ordinatā ad operationem, quia vt in initio disputationis notaui, agimus de propriis habitibus, re ipsa & essentia distinctis è cęteris speciebus qualitatis: huiusmodi autem nulli sunt, nisi illi qui propter operationem fiunt. Nā si aliquæ qualitates vocantur habitus eo quod bene, vel malè, ac stabiliter disponant subiectum in ordine ad esse; illæ secundum propriam essentiā magis pertinēt ad passibiles qualitates. Denique dicta experientia per quam hos habitus probamus, simul declarat primarium finem horum habituum esse dare facilitatem in operando: hac ergo ratione dicimus per se primò ordinari ad operationem.

VIII. Quia verò commune hoc est ipsis potētiis, in quibus habitus resident, addimus in definitione habitū nō ordinari ad operationē vt primā facultatē operandi. Vbi per [primam facultatem non] intelligimus solum pricipiū principale, seu radicale operationis, quod est anima, sed proximā fa-

cultatem quæ absolute confert primam potestatē operādi: hæc enim supponit habitus, vt diximus & illam iuuat, & promouet vt facilius operetur. Atque ita satis cōstat quid sit habitus in communi. Et quamuis in explicanda descriptione, ad habitus acquisitas præcipuè respexerimus, tamē ex se communis est etiam infusis, nam etiam per se primò ordinatur ad operationem: & quāuis nō dent solam facilitatem, sed simul aliquo modo facultatem, & connaturalitatem operationis, tamē absolutè prærequirunt priorem potentiam proximam, eamq; eleuant ad tale genus operationis. Denique addi solet, habitū esse quo bene, vel male disponitur potentia ad operationem. Quod sumi pt ex Aristotele in pdicamētis; & septimo Physic. c. 3. Veruntamen in illa distinctione nō tm̄ definitio, sed & diuisio habitus cōprehenditur: inter habitus enim sunt virtutes & vitia, seu quidam sunt cōsentanei naturæ, alij, repugnantes: nō quidam boni, alij mali dicuntur: omnibus tamen cōmune est, vt ad suas operationes per se tendant, & facilitatem præbeant. Hanc ergo communem rationem satis fuit indefinitione ponere.

Aristot.

B

Subiectum habitus

IX. Tertio loco potest ex dictis facile definiri, in quo subiecto sint huiusmodi habitus. Dicēdum est enim solum esse in viuentibus intellectualibus, & proxime tantum esse in potentijs elicitiuis actuum immanentium, & quæ rationales sint, vel aliquo modo rōnē participent. Prior pars ex posteriori constat, nam cum prædictæ potentiæ sint propriæ viuentium rationalium, si habitus solū esse possunt in huiusmodi potētijs, tantū etiā esse poterūt in prædictis viuētibus. Hic vero dubitari poterat, an hoc sit intelligēdū de solis hominibus, vel & de Angelis. Sed quia hoc pendet ex proprio modo operandi Angelorū, eiulq; cognitione, ideo illa partē Theologis omittemus solumq; de hominibus dicemus. Posterior ergo pars de subiecto proximo, quod solum esse possit potentia elicitiua actuum immanentium, probatur, quia de ratione habitus est, vt incline potentiam ipsam ad operandum, & hoc modo eam facilem & promptā reddat: ergo necesse est vt habitus sit proximè in ipsa met potentia, quæ est principium elicitiuum operationis: quia nisi eam informet, nec potest eam inclinare, neque in vlteriori actu primo cōstituere. Item, quia vnū quodque accidens debet esse in subiecto sibi proportionato: sed finis proximus habitus est operatio & promptitudo ad illam: ergo subiectū eius est ipsamet potentia, quæ est principium proximum operationis; nam illa sola habet debitā proportionem ad illum finem.

C

X. Hinc ergo necesse est, vt potentia in qua proximè residet habitus, & actiua sit, & passiua: non enim potest esse proximum principium eliciēdi actus, nisi sit actiua, nec potest i se recipere habitus nisi passiua sit. At verò tantum illa potentia est simul actiua & passiua, quæ actus immanentes elicere potest: ergo. Et cōfirmatur, nam actus in illa potētia relinquit habitum, in quæ ipse est: quia illammet potentiam, & non aliam reddit facilem ad operādum. Sed habitus manet in illa potentia, quæ est principium proximum talis actus ergo in eadem manet ipse actus: ergo & ipse est actus immanens, & potentia, quæ est principium eius, est elicitiua actuum immanentium. Vnde hi actus per quas producuntur habitus, tales sūt vt per se loquendo, nihil extra proprias potentias efficiant, quod est proprium actuum immanentium. Potest etiam hæc pars inductione confirmari: sed hæc inductio facile constabit ex sequenti puncto.

XI. *Quæ potentia habitus sint capaces.* Igitur probandum superest hanc potentiam debere esse rationalem, vel aliquo modo rationis participem, vt est intellectus aut voluntas, vel & appetitus sensitiuus humanus, & phantasia, seu cogitatiua. Et quidem, quod in potentijs possint esse habitus præter experientiam, constat ex vita que Philosophia, naturali, & morali, nam in intellectu sunt virtutes intellectuales, & in voluntate morales, quæ ex parte cēsentur etiam esse in appetitu sensitiuo: & consequenter eis respondet aliquid proportionale phantasiæ. Ratio autem à priori est, quia hæ potentiæ habent natura sua aliqua indifferentiam, seu indeterminationem in operando, determinantur autem per suos actus ergo etiam sunt capaces habitualis determinationis, seu inclinationis ex actibus relictæ. Assumptum manifestum est in voluntate, nā est potentia ex se libera, & consequenter indifferens ad operandum & non operandum, & ad actus, seu obiecta contraria. Vnde & ex parte sua nō est ad alterutram partem satis determinata, & ex parte obiectorum pati solet difficultates, eo quod cum aliqua ratione boni sit alia ratio mali coniuncta. Habet etiam voluntas, eo quod vniuersalis hominis appetitus, varias inclinationes, tum ad ea quæ sunt per se bona, & honesta, tum etiam ad ea quæ sunt cōmoda hominis, inter quas inclinationes est interdum repugnantia, ex qua oritur difficultas operandi, quę difficultas vsus, & cōsuetudine actuum superatur, quod non fit nisi per generationem habitus: ergo hæc potentia subiectum capax habituum.

Voluntas est habitus capax.

XII. *Intellectus recipit habitum.* Atque eadem fere ratio locum habet in intellectu, nam licet non sit adeo indifferens potentia sicut voluntas, tamen aliquo modo indifferens participat, primum inferendo iudicio de his rebus, quarum videntem cognitionem non assequitur, vt sunt illa quę sub fidem, vel opinionem cadunt: vnde constat experientia difficulter remoueri hominem ab his rebus, quarum habet inueteratam fidem, vel opinionem. Deinde, quam quam ex parte obiectorum, quando euidenter ostenditur eorum veritas, naturaliter determinetur ad iudicium, tamen sæpe magnam difficultatem patitur intellectus i oster in demonstrationi da veritate, & ideo vsu & exercitatione actuum, facultatem in hac acquirit quam non confert nisi habitus, vt etiam de habitu primorum principiorum in prima disputatione huius operis declarauimus. Deindeque, in habitibus practicis, præsertim in artead est euidentissimum: quare Aristoteles 9 Metaphysicæ, & vtcunque agit de potentijs agendi, quæ non nisi vsu acquiruntur, præcipue ponit exemplum in artes, illæ autem potentiæ non sunt nisi habitus, vt sæpe dixi.

XIII. *Appetitus sensitiuus capax.* Deinde facile probari potest eadē pars de appetitu sensitiuo hominis ex sententia Aristote-

lis

minis capax est habituũ. D. Thom.

fis 1. Ethicorum, cap. vltimo & 3. Ethicorum, capit. 5. & Diui Thomæ 1. 2. quæstione 50. articulo 3. Et ratio est, quia licet appetitus hominis non sit simpliciter potentia libera, habet, tamen aliquem modum indifferentiæ ratione cuius potest per rationem & voluntatem in officio contineri quanquam, vt Aristoteles dixit, non despotice, sed politice obediat. Quo fit, vt etiam in hoc appetitu variæ sint inclinationes, & quodammodo repugnantes: nam ex vi sui generis naturaliter inclinatur ad sensibilia, & delectabilia tamen ex ui coniunctionis & emanationis ex anima rationali habet inclinationem ad obediendum rationi, & ad appetendum ipsamet bona sensibilia; non tantum quatenus delectabilia, aut corpori commoda, sed maxime quatenus simpliciter bona hominis existimantur. Ex qua duplici inclinatione nascitur, vt etiam hic appetitus non habeat à natura omnem determinationem ad suos actus, quam potest habere: & ideò potest acquirere habitum quo magis ad alter partem incline tur. Quod maximè necessariũ est respectu eorum actuum: qui delectationibus sensibilibus, aut cõmodis corporis sunt aliquo modo contrarij: non quia inclinatio naturalis ad hos actus in hoc appetitu minor sit, sed quia obiecta sensibilia, q̃ sunt magis propinqua & proportionata, vehementius mouent: Propter quod quædam etiam virtutes morales in appetitu sensitiuo collocari solent, vt tradit Diuus Thomas 1. 2. quæst. 56. articulo 4. Quod quomodo intelligendum sit, non spectat ad hunc locum: satis nũc erit asserere, necessarios esse habitus in appetitu, quibus reddatur promptus & facilis ad obediendum rationi in materia harum virtutum, scilicet, temperantiæ, & fortitudinis, & aliarum quæ sub eis cõtinentur. Et hoc modo dicimus, vel etiam experimur mortificari, seu ad mediocritatem redigi passiones huius appetitus exercitio virtutum, quod non fit nisi per acquisitionem habitus Et simili ratione per contrarios actus acquiruntur habitus augẽtes impetum passionum: nam licet inclinatio ad obiecta sensibilia videatur maximè naturalis, & facillimè prodire in opus, si non contineatur, nihilominus experimus consuetudine augeri, & vires acquirere ad resistendum rationi, quæ vis potest repugnare appetitui, quando nimia consuetudine ad hæc sensibilia trahitur: non est ergo dubiũ quin in hac potentia sit aptitudo ad generandos, & recipiendos in se habitus.

XIIII. Phantasia hominis habituum capax.

Denique idem esse consequenter sentiendum de hominis phantasia, seu cogitatiua, docet etiã Diuus Thomas dicta quæstione 50. art. 4. Quomodo autem id intelligendum sit, inferius in solutione obiectionum explicabimus.

XV. Quæ potentiæ habituũ incapaces?

Vltimo loco probanda est altera pars exclusiua, nimirum, has solas potẽtias esse capaces habituum. Ratio autem est, quia omnes aliæ potentiæ præter has merè naturaliter operantur: per operationa autem merè naturales nõ acquiritur habitus, quia potentiæ determinatæ ad vnum simpliciter ex natura sua, non sunt capace habituũ: vt enim dixit Philosophus 2. Ethicorum, cap. 1. [Nihil eorũ quę sũt natura, aliter assuescit, vt lapis ferri sursũ, aut ignis deorsum:] & insuper nec lapis velocius fertur deorsum, et si millies ante descenderit. Inductione etiam ostendi potest: nam

A aliæ potentiæ, aut agunt tantum actione transeũte: & hæ non sunt capaces habituum, vt ostendimus: aut immanente, & hæ aut sunt sensus externi, de quibus satis constat experientia non acquirere habitum operando: vel sunt phantasia & appetitus brutorum, & in his est nonulla maior dubitandi ratio, vt statim in obiectionibus attingemus: nunc verò etiam de illis supponimus, cum sint potentię omninò determinatæ ad vnum, nõ esse capaces habituum. Vnde Diuus Thomas 1. 2. quæstione 49. art. 4. ait, potentiam non esse capacem habitus, nisi aliquo modo se habeat indifferenter ad multa: ideo enim vires naturales non agunt operationes suas mediantibus aliquibus habitibus, quia secundum se ipsas sunt determinatæ ad vnum Et ita declarat omnem habitum esse dispositionem, cum tamen dispositio (teste Aristotele) sit ordo habentis partes quia licet non sit necessarium, vt ipsa potẽtia recepiua habitus in se habeat partes, necesse est tamen, vt habeat ordinem, & aliquam indifferentiam ad multa, vt ita possit per habitum ad vnum potius, quam ad aliud determinari.

B

SECTIO II.

An in potentia secundum locum motiua acquiratur habitus.

Sed circa dicta, & præsertim circa vltimã partem, supersunt nõnullę obiectiones. Prima est, qa potentia secũdũ locũ motiua nõ est, actiua actione immanẽte, sed transeũte, & tñ illa est capax habitus: ergo. Maior patet, quia, licèt motus localis progressiuus, seu animalis soleat dici immanẽs, quatenus manet in eodẽ supposito; propriè tamen, & prout nunc loquimur, non est immanens, quia nõ manet in eadẽ potentia, imò neque in eadem parte subiecti, teste Aristotele, quia animal non se mouet per se primo, sed per vnam partem mouet aliam præsertim quia argumentum non tantum procedit de potentia qua homo se, vel partes corporis sui mouet sed etiam de illa qua mouet aliquod extrinsecum corpus, vt chordas cytharæ, aut penicillum. Probatur ergo minor, quia experimur per vsum artis acquiri facilitatem & determinationem quandam, nõ solum in mẽte, sed etiam in membris corporis Cuius etiam signum est quia licèt quis optimè discat regulas artis, si non exercet ipsa externas actiones artis, nunquam acquiret promptitudinẽ & facilitatem in eis exercendis: imò vix poterit aliquam actionem earum artificiosè exercere. Rursus est aliud signum, nam qui diu exercuit huiusmodi actiones, postea fere sine illa attẽtione mẽtis, illas exercet exterius artificiosè, & summa facilitate, ergo signum est illas actiones immediatè fieri ex habitu qui in ipso membro acquiritur. Quod si quis fortasse respõdeat, eam facilitatem non prouenire ex habitu, sed ex aliqua alia qualitate, primum eneruat omnem experiẽtiam & rationem qua probamus habitus esse deinde oportet vt explicet qualis sit illa qualitas, quod non facile fiet.

C

I.

II. Scotus. Gabr. Ocham. Vnde, propter hanc rationem nonnulli Theologi concedunt in huiusmodi etiam mẽbris acqri habitum, vt Scotus in 3. dist. 33. q. vnica. §. Ad primũ. in soluit. ad 3. Gabriel in 3. dist. 23. q. 1. art. 3. dub. 1. Ocham quolib. 3. q. 17. Qui cõsequẽter aiunt, vt potẽtia executiua sit capax habitus satis esse, quod sit indifferens ad efficiẽdos varios motus, vt ita possit ipso vsu ad vnum motum determinari per qualitatem acquisitam.

Quæstionis resolutio.

III. D. Thom. Almain. Nihilominus dicendum censeo, in huiusmodi potentia & in membris externis non acquiri proprie habitum. Ita docet D. Thom. 1. 2. q. 50 art. 3. ad tertium, & id sequuntur Thomistæ & Almain. in 3. d. q. 23. q. 1. & in moralibus, tract. 1. cap. 17. Et probatur ex principio posito, quod habitus solum recipitur in potẽtia elicitiua actus immanentis: quod videtur à nobis sufficienter probatum. Et declaratur amplius in presenti: nã si in externis mẽbris acquititur habitus, velle recipitur immediate in ipsamet potentia actiua motus, quæ est in membris, vel non. Primum dici non potest, quia illa potentia non est receptiua, sed mere actiuã. Itẽ; quia illa est instrumentũ ad nutum, & necessitate naturæ obediens appetitui: & ita quantum est ex se, est omnino determinata, si applicetur ad agendum à superiori potentia, solumque habet indifferentiam quasi passiuam, vt in vnam partem potius quam in aliam clinetur: ad quod non indiget habitu in se, sed in potentia mouente, seu impetante. Dico autem [quasi passiuã,] quia hæc potẽtia motiua dum, ab appetitũ applicatur, nõ recipit in se aliquid, sed solum per naturalem subordinationem despoticè obedit. Cũ ergo hoc faciat naturali, & omnimoda necessitate, non indiget habitu illam determinante, & inclinante, neque est capax eius.

IIII. Si verò ille habitus nõ recipitur ĩ ipsamet potentia, sed in eodem subiecto in quo est ipsa potẽtia, vel illa qualitas est virtus actiua, vel solum dispositio passiua, primum dici non potest. Primo quia illa qualitas non erit habitus, sed potentia quædam, quia nõ inest potentiæ, neque illam inclinat, aut reddit in se facilem ad operandum; vnde nec per secum illa componit vnum principiũ operationis. Secundo, quia illa qualitas ad summum erit per modum cuiusdam impetus, qui nõ diu durat transacto motu, neque vnquam inuenietur in natura, quod ex vi solius motus localis possit causari virtus actiua similis motus, quæ sit qualitas permanens, & stabilis per modum habitus. Si vero dicatur secundum, aperte, sequitur, illam qualitatem nõ esse habitum, operarium, de quo nunc loquimur, sed esse quandam dispositionem materialem quã acquiri in his membris per vsum artis, probabile est, & cõsentaneum D. Tho D. Thom. dict. q. 50. ar. 1. vbi ait: [Dispositiones ad operationes principaliter esse in anima, secũdariò verũ esse posse in corpore, in quãtũ corpus disponitur, & habilitatur ad promptè deseruiẽdũ operationibus animæ.] Hæc autẽ dispositio nõ videtur esse alia præter eas, quæ vel ad modus quantitatis, aut ad primas qualitates, vel alias quæ ex illis consequũtur pertinent. Vnde etiam in ipsis externis instrumẽtis artis experimus, interdũ fieri ipso vsu, & exercitio aptiora, vel quia perficiuntur quoad figurã, aut quia efficiũtur magis læuia, aut molliora. Ad hunc ergo modum intelligi potest membra corporis vsu reddi aptiora ad motũ: quia nerui ipsi, uel laxantur, vel contrahũtur magis, vel alia simili causa. Sicut etiam ipsæ vires nutritiuæ consuetudine assuefiunt ad abstinentiam, vel moderationem, solum quia vel qualitates primæ remittũtur, vel ipsamet partes corporis exiccantur, & ita etiam magis resistunt.

Satisfit rationi dubitandi.

V. Neque obiectio facta aliquid amplius probat fatemur enim per vsum harum actionum acquirit habitum, non tamen in organo corporis, sed in potentijs animæ imperantibus & dirigẽtibus motionem corpori. Quod vero hic habitus nõ acquiratur perfectè sine vsu externarum actionum duplex est causa. Prior est, quam diximus de dispositione passiua membrorum. posterior est, quia quotiescunque membra exterius operantur, interuenit actus interior, vel voluntatis, qui dicitur vsus actiuus, vel intellectus, qui est practica directio talis vsus, qui actus generat internum habitum practicum, ad talem actionem eternam accommodatum: hi autem actus non exercentur solo discursu, aut disciplina circa regulas artis: imò nec per vsum alterius solum attentè inspectum, & consideratum: & ideo licèt hæc possint conferre ad acquirendum aliqualem habitum internum, non tamẽ ita perfectum vt det facilitatem in vsu externo. Quod autẽ obijciebatur, has actiones externas interdum exerceri artificiose sine internis actibus, & habitu relicto ipsius membris, falsum esse cẽseo: imo probabilius est in Philosophia, etiam quod substantiam non posse fieri hunc motum animalem sine actuali vsu phãtasiæ, & appetitus, nedum quoad modum artificiosum. Semper ergo interuenit directio, artis, quamuis interdum, vel propter magnam facilitatem, vel quia fit sine vlla reflexione experimento non percipiatur.

SECTIO III.

An in brutis sint habitus.

I. Dubitandi ratio. Ecunda obiectio est de internis sensibus brutorũ; videntur enim acquirere habitus, saltẽ illa animalia q̃ memoriã, & experiẽtiã participãt, vt Aristoteles docuit libro. 1. huius operis c. 1. Experiẽtia. n. nõ fit sine acquisitione alicuius habitus. Dicet fortassè aliquis, in his brutis esse species, seu phantasmata, quæ manent in absentia obiectorũ, eaq; satis esse ad memoriã, & experientiam. Quod si illæ vocentur habitus, erit æquiuocatio in voce; nam iam supra diximus, nos hic non loqui de speciebus intẽtionalibus. Hoc verò non satisfacit, quia sæpe species obiectorũ sensibiliũ nõ sufficiãt ad prædictam experienam. Quod ita declaro, nam quãdo brutũ ex naturali instinctu apprehenso obiecto sensibili, statim illud existimat esse nociuum, & fugiendum iudicat; ad talem actum præter speciem obiecti, necessaria est

virtus

virtus innata ipsi potentiæ, à qua illud iudicium na scatur: sed interdum brutum vsu plurium actuũ acquirit facilitatem, sed virtutẽ ita iudicandi de aliquo obiecto, circa quod non habebat illã virtutem innatam, seu instinctum naturæ: ergo acquirit non solum species obiectorum, sed etiam habitum, qui ex parte potentiæ suppleat illam vim ita iudicandi, seu existimandi. Nam species talis sensibilis obiecti per se sola indifferens est, & insufficiens, vt determinet phãtasiam ad tale iudiciũ, seu existimationem.

II. August. Et hoc modo ait August. li. 83. q. 36. animalia bruta cõsuetudine fieri domita, & mansueta. Idẽ autem est dicere [consuetudine,] quod habitu. Et D. Thom. D. Tho. 1. 2. q. 50. art. 3. ad secũdum, inquit, quòd licèt bruta animalia secundum se non sint capacia habituũ operatiuorũ, propter naturalẽ determinationem quam habẽt in suis operibus, nihilominus quatenus hæc eadẽ animalia a ratione hominis per quandam consuetudinem disponũtur ad operandũ sic, vel aliter, [hoc modo in brutis animalib. habitus quodamodo poni possunt] Commentator. Cur (aũt dicat quodamodo explicat inferius dicẽs deficere à rõne habitus, [quia habitus est, quòd vtimur cum voluntas, ex Cõmentatore 3. de anima comm. 18. At verò animalia bruta nõ possunt vti his qualitatibus cũ voluerint, quia nõ habẽt dominium suarum actionum. Sed hoc magis videtur pertinere ad moralem rationem habitus, q̃ ad Physicam naturam: quia subdi voluntati extrinsecum est qualitati operatiuæ.

III. *Quæstionis resolutio.*

Nihilominus tamen dicendum censeo, in his brutis nullos esse habitus distinctos ab speciebus sensibilibus, seu phantasmatibus. Et ratio generalis est, quia in omnibus suis actibus determinantur ad vnum ex vi obiectorum, prout eis repræsentantur. Quod sigillatim declaro in singulis potentijs interioribus illorum: nam de sensibus externis nulla est dubitatio. In appetitu ergo non indigent habitu, quia appetere non possunt aliquid, donec iudicium phantasiæ determinatè proponat obiectum, vt prosequendum, vel fugiendum, & posito tali iudicio ex necessitate appetunt vel fugiunt. Vnde non magis indigent habitu ad huiusmodi motus, quam graue ad descendendum deorsum.

IIII. Rursus per phantasiam semper etiam naturaliter apprehendunt aut iudicant, iuxta modum & qualitatem speciei per quã eis proponitur obiectum. Quod quidem manifestũ est, quando existimatio vel iudicium fit in præsentia obiecti, & præsertim si nulla consuetudo præcessit. Et ratio est clara, quia minorẽ indifferentiã habẽt potentiæ apprehẽsiuæ, quam appetitiuæ. si ergo in appetitu habeat naturalẽ determinationẽ, à fortiori in phantasia. Vnde fit si contingant aliquãdo, vt cõcurrant bruto variæ species obiectorũ, quarũ nulla sufficit ad determinãdã apprehensionẽ, vel existimationẽ quasi practicã, de fugiendo aut prosequendo obiecto nõ posse determinari, donec species repræsentatiua aliquo modo immutetur: vnde si in itinere prius brutum hæret, & timet progredi, si vero fortius pungitur, statim mouetur, ideò est, quia specie doloris vehementius excitatur, & determinatur. Igitur in præsentia obiecto A rum semper fit hæc apprehensio mere naturaliter ex parte potentiæ, posita sufficiente specie ex parte obiecti.

Ex quo facile intelligitur, eodem modo determinari in absentia obiectorũ, etiam ex consuetudine: quia nõ minorẽ efficaciam requirũt ex parte phãtasmatis in absentia, quã in præsentia, obiecti, tam post consuetudinem, quam in principio eius: ergo semper naturaliter determinantur posito tali phantasmate: ergo non requirunt aliũ habitũ, nec sunt capacia eius. Cõsuetudo ergo in his animalibus non deseruit ad acquirendũ habitũ, qui inclinet potentiã, sed vt phantasma sic, vel sic repræsentans firmius adhæreat. Atque ita fit, vt si ne illa consuetudine ex vi solius phantasmatis alicuius obiecti sensati, non apprehẽdant aliquid insensatum, nec iudicent esse fugiendum aut sectãdum. Interueniẽte autẽ consuetudine, qua sæpius experitur brutũ in præsentia talis obiecti se pati dolorem, vel aliquid simile, species illius obiecti sensibilis retinetur in memoria, tanquam repræsentans illud obiectum vt doloriferum. Atq; B ita ex vi phantasmatũ, quæ per repetitionẽ actuũ firmius hærent memoriæ, contingũt omnium q̃ per consuetudinẽ, vel experientiam bruta videntur acquirere: ergo nõ est necessarius illius habitus. Nam licet fingamus habitum in phantasia bruti, si species non repræsentet obiectũ cũ omnibus circunstantijs requisitis ad determinationẽ actus non poterit determinari. Si verò species repræsentet obiectũ cũ omnibus circunstantijs, naturaliter determinabitur, etiam si non habeat habitum: est ergo impertinẽs talis habitus, & cõsuetudo solum efficit, vt species repræsentet obiectum sub his, vel illis circunstantiis. Et hoc opinor sensisse D. Tho cum dixit, [quodãmodo esse habitus in his brutis; vt ex solutione ad tertiũ à fortiori constare potest. Et addere etiã possumus hanc ipsam imperfectã habilitatem, vel consuetudinem non habere proprie in eis locum, nisi quatenus aliquo modo sunt capacia disciplinæ per subordinationem ad rationem humanam: nam in sola experientia mere naturali minus imitantur modum, aut vsum habitus: sed solũ ex memoria repetita naturali instinctu operantur.

C *De hominis cogitatiua, & eius habitu.*

VI. Dices, ergo idem dici poterit de cogitatiua hominis quod nullum acquirat habitum, præter species conseruatas in memoria, & repræsentantes hoc, vel illo modo. Respondetur, ita videtur docere Diuus Thomas dict. artic. ad tertium vbi de homine loquens, solum ait: [Interioribus viribus sensitiuis apprehensiuis eius posse poni habitus, secundũ quos fit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus.] Et affert Philosophũ de memor. & reminisc. cap. 1. dicentem quod cõsuetudo multũ operatur ad bene memorãdũ. Non videtur ergo Diuus Thomas ponere alium habitum in nostro sensu interiori nisi eum, qui deseruit memoriæ: qui non videtur distinctus ab speciebus magis vel minus perfectis.

Nihilominus verisimilius videtur in cogitatiua hominis acquiri habitum distinctum ab speciebus, dantem facilitatem, & inclinantem potẽ-

tiam ad aliquos actus determinatè. Ratio, est q͂a cogitatiua hominis non est ita simpliciter determinata ad vnũ, sicut phantasia bruti, nam potest aliquo modo ex imperio rationis moueri, & determinare ad operãdũ, vt ibidem Diuus Thomas docet: & ideo sicut appetitus sensitiuus hac ratione est capax proprij habitus, ita, & cogitatiua, vt promptius, & facilius obsequatur ratione in suis apprehensionibus, & cogitationibus, & iudicijs sibi proportionatis de sensibilibus fugiendis, vel apprehẽdis. Et hoc totum existimo cõprehẽdisse D. Thom. sub illis verbis: [vt homo sit bene memoratiuus, cogitatiuus, & imaginatiuus.]

SECTIO IIII.

An in intellectu sint proprij habitus.

I. Dubij ratio nes.

VLtima obiectio occurrit de intellectu hominis, nam cum sit potentia naturaliter operans, non videtur indigere alio habitu, præter species intelligibiles. Nam, si illæ sufficienter repręsentant obiectum, intellectus naturaliter assentit; si vero insufficienter repræsentant, vel non potest præbere assensum, vel non nisi iuxta sufficiẽtia specierum. Et declaratur in hunc modum in habitu scientiæ, aut primorum principiorum: nam si intellectus exactè apprehendat rationes terminorum, qui constat propositio immediata, naturali necessitate præbebit assensum sin minus præbere non poterit; ergo ad talem assensum non est necessarius habitus præter species exactè repræsentates extrema propositionis. Similiter, si quis euidenter cognoscat mediũ scientificum, & illud applicet assentiendo maiori, & minori propositioni, necessitate naturali eliciet assensum scientificum conclusionis, & ita non indiget habitu. Si vero non consideret mediũ scientificũ, vel illud sufficiẽter nõ applicet nõ poterit habere assensum scientificũ cõclusionis; ergo impertinens est talis habitus, præter species terminorum sufficienter, & rectè coordinatas.

II. Quorũdam opinio. Soncinas. D. Thom. Propter hanc obiectionem ita sentiunt de habitibus intellectus nonnulli Thomistæ, Soncin 5. Metaph. quæst. 9. Et videtur fuisse sententia Diui Thomę, quęst. 24. de verit. artic. 4. ad nonũ vbi ait, habitum intellectus esse aliqualem ordinationem specierum. Item sentit in quæst. 10. art. 2. vbi postquã probauit, in intellectu possibili remanere species intelligibiles post actualẽ cõsiderationem, subdit, & [harũ ordinatio est habitus scientiæ:] idem significat 1. 2. quæst. 67. artic. 2. vbi ait, formale in scientia esse species intelligibiles, materiale verò esse phantasmata & 3. part. quæstione 12. art. 2. sentit, augmentũ habitus scientiæ ꝓprium, & secundum essentiam eius consistere in augmento, seu additione specierum.

Quæstionis resolutio.

III. NIhilominus tamẽ verior est sententia quam proposuimus, nimirum, generari in intellectu proprios habitus distinctos ab speciebus intelligibilibus, inclinãtes ipsum ad proprios actus & ad conuenientem vsum specierum. Et hæc est opinio magis recepta ĩ schola Diui Thomę. Quã tenet Capreolis in Prologo Sentẽtiarum, q͂stione 3. & Caietanus. 1. 2. quæstione 54. art. 4. Ferrar. lib. 1. contra Gent. capit. 56. & sumitur etiam ex Diuo Thoma alijs locis Nam 1. 2. quæst. 51. art. 2. & 3. dicit, habitus intellectuales acquiri ꝑ actus intellectus; & quæst. 54. artic. 4. ad tertium dicit, habitum scientiæ perfici per actum, cũ ad nouas cõclusione extenditur, & nõ generari tunc aliũ habitum; at verò species intelligibiles non fiunt per actus sed potius ipsæ species sunt principia actuum, & quando scientia extenditur ad nouas cõclusiones certum est acquiri nouas species intelligibiles. Denique dicta quæstione. 54. artic. 4. expresse dicit, habitum esse simplicem qualitatẽ, & non collectionem plurium. Ratione vero probatur, quia species intelligibilis nõ requiritur ex parte potentiæ sed ex parte obiecti, unde est simpliciter necessaria ad operationem, & nõ tantum ad melius esse sicut habitus de quibus tunc agimur; ergo præter species intelligibiles necessarij sunt habitus in intellectu, qui iuuent ipsam potentiam ex parte eius, & ad assentiendum, & iudicandum facilem, & promptam reddant, Patet consequẽtia, quia intellectus in ferendo iudicio difficultatem patitur, etiam post acquisitas species obiectorum: & ideo in principio magna inquisitione, & consideratione indiget post consuetudinem verò, vel frequentiam actuum magnã experitur facilitatem. ergo signum est, acquiri habitum.

Capreol. Caietan. Ferrar. D. Thom.

Ratio conclusionis.

Secũdo idẽ declaratur inductione nã intellectu quidam sunt habitus qui dicũtur virtutes, & alij qui non sunt virtutes, vt infra dicemus. Et similiter quidã dicuntur practici, alij vero speculatiui: hę aũt distinctiones vix, aut nullo modo pñt applicari ad species intelligibile. Rursus, de habitibus qui nõ sunt virtutes; negari non potest, q͂n sint distincti ab speciebus, quia etiã post acquisitas species, imo, & post actualẽ cõsiderationẽ medij, seu rationis assentiendi adhũc intellectus est indeterminatu: ergo est capax habitus, quo in ea determinatione facilitatem, promptitudinem acquirat. Dices, eam determinationem esse à voluntate mouẽte intellectum, & ideò non esse necessarium habitum in intellectu, qu a posita motione volũtatis, intellectus ex necessitatem assentit. Respõdetur, etiam si in his in actibus voluntas aliquo modo moueat intellectum, etiã ex parte eius postulare optimam dispositionẽ, vt promptè, & faciliter obediat, maxime cum intellectus non moueatur à voluntate ad assensum, nisi rationali modo. Atque ita in assensu fidei diuinæ præter habitum piæ affectionis, qui est in voluntate ponũt Theologi in intellectu habitum fidei diuinæ, & proportionali modo datur habitus intellectualis fidei humanæ, vel opinionis. IIII.

Prętereа habitus intellectuales, qui sunt virtutes, ponũtur ab Aristotele libr. 1. Ethic. c. 1. 13. & lib. 2. c. 1. & quinque numerantur lib. 6. c. 3. quarum duæ sunt practicæ, scilicet, ars, & prudentia quas certè constat non cõsistere in solis speciebus, quæ facilè acquiruntur, & memoriæ etiam mandantur, sed in alio habitu, magno vsu, & habitudine acquisito. Vnde sępę Aristoteles quoad hoc æquiparat duos habitus virtutibus moralibus; V.

bus, vt patet ex 9. Metap. & 2. Et hic. cap. 1. Tandem de alijs virtutibus speculatiuis, quanuis minor appareat necessitas propter naturalē modū assentiendi, nihilominus tamen propter imperfectionem nostri intellectus, qui in his veritatibus assequendis difficultatem patitur, necessarius est habitus facilitatem præbens: quod supra disputauimus in ipso habitu principiorum, & in habitu Metaphysicæ, quæ est naturalis sapiētia, declarauimus. Est autem eandem, vel maior ratio de habitu sciētiæ; quod magis perspicuum fiet inferius soluendo argumenta.

VI. Tertio probatur hæc sententia, quia species intelligebiles secundum se sumptæ, solum repræsentant res simplices, & incomplexas: ergo ex solis illis, vel ex quacunque collectione earum non fit homo sciens, aut prudens, sed ex facilitate, & promptitudine vtendi, conuenienter his speciebus, & componendi, ad discurrendi, & præsertim iudicandi de rebus apprehēsis, seu repræsentatis per illas. Dices propterea dictum non esse ab autoribus prioris sententiæ, habitum esse species, vel collectionem specierum, sed species rectè ordinatas, seu ordinationē specierum. Sed inquiro, quid nam sit hæc specierum ordinatio, nam species solum sunt qualitates quædam inhærentes intellectui in actu primo, inter quas secūdum se nullus potest intelligi ordo, nec secundum situm, cum sint in subiecto indiuisibili, nec secundum inhærendi modum, quia vna nō hæret mediante alia, neque secundū aliquod aliud genus causalitatis, aut successionis, vt per se constat. Igitur ordinatio specierum nihil esse potest, nisi habilitas, quā intellectus acquirit ad ordinatè vtendum his speciebus, & rectè iudicandum secundum illas.

Exponitur Diui Thomæ sententia.

VII. ET in hunc modum existimo interpretādum esse Diuum Thomam, quotiescunque habitum scientiæ appellat ordinationem specierum. Non enim solas species posuit in intellectu, vt ex alijs locis constat: nec intelligere potuit illā ordinationem esse aliquid reale additum speciebus, & intrinsecè seu formaliter in eis existens, quia talis ordinatio intelligibilis non est, vt ostendi. Debet, ergo intelligi de ordinatione quasi effectiua, seu extrinseca, quam habent species ex vi habitus scientiæ, cuius sunt veluti instrumenta. Nec refert quod in priori loco de veritate ait Diuus Tho. [quod specierū aliqualis ordinatio habitum efficit.] Imo si hęc verba i rigore sumātur potius nobis fauent, quia distinguit habitum ab speciebus. Vnde per ordinationem specierum ibi intelligere possumus non habitualem ordinationem, sed actualem, id est ordinatum vsum earum, quo habitū acquirimus. Atque eodem modo vocat species [formale scientia,] quo modo loquendi maxime vtitur comparando species ad phantasmata, nam hæc remotè, & quasi per accidens comparantur ad scientiam, ob coniunctionem animi ad corpus: species autē intelligibiles immediatè ac per se propter coniunctionem obiecti. Vnde, quia obiectum ipsum est quasi formale respectu cognitionis, & scientiæ, ideo hac

A etiam ratione possunt species appellari formale in scientia; nō vero quia formaliter sint ipsi habitus scientiæ. Quod verò ait Diuus Thomas, sciētiæ habitum augeri acquirēdo nouas species, nō est intelligendum formaliter, sed causaliter, quia nimirum acquisitis, nouis speciebus fiunt actus, quibus habitus augeatur. Non est autem inconueniens admittere, interdū nomine sciētiæ significari ipsum habitum cum sui speciebus, & hoc modo aliquas denominationes accipere ratione specierum, non tamen propterea excluditur habitus iudicatiuus, ab speciebus distinctus.

Satisfit rationi dubitandi.

VIII. AD difficultatem ergo positam respondetur, quanuis intellectus si potentia naturaliter agens, ex parte tamen obiectorum, & mediorum quibus vtitur ad ferendum de rebus iudicium, sępè non satis determinari, neque necessitati: & tunc esse vtilem habitum ad inclinandum intellectum vnam partem, potius quam in aliam. B Deinde etiam quando ratio seu medium assentendi est euidens, non semper actu & formaliter applicatur, seu consideratur: habitus autem deseruit vt feratur iudicium absq; expressa, & formali applicatione medij. Vt in exemplo illo de actu sciētiæ, quanuis ante habitum acquisitum non possit quis præbere assensum euidentem conclusioni, nisi adhibita formali & expressa demonstratione, tamen post acquisitum habitum non semper indiget illo formali discursu, sed proposita tali veritate, statim ex habitu illi probat assensum euidentem. Et si quis postea velit demonstrationem applicare, etiam ad hoc erit vtilis habitus, vt multo promptius & facilius possit vti speciebus ad applicandum proprium medium, quo talis veritas demonstranda est. Sicut etiam ad assensum scientificum, necessaria est euidentia, non tantum præmissarum, sed etiā illationis, & tamē C non est necesse, vt quotiescunque assensus scientiæ eliciendus est, feratur expressum ac formale iudicium de bonitate illationis; sed sufficit vt ex habitu id faciat intellectus, tanquam quippiam certum & euidens: ad hoc multum deseruit habitus Dialecticę. Denique eadē ratione, etiam circa prima principia potest acquiri habitus, quia licèt in se sint per se nota, nos vero in eis agnoscendis sæpè difficultatē patimur. Vn̄ talis habitus deseruit, vt debitè componendo ipsos terminos per species apprehēsos, facilius veritatem intueamur, immediata eorum connexione.

SECTIO V.

Vtrum habitus sit propter efficiendum actum.

IN hac dubitatione explicāda est causa finalis habitus, vnde magis constabit eius necessitas, vel vtilitas. Et quia in ijs rebus, quæ sunt velun instrumenta per se primo ordinata ad operationem, finis & effectus in idem coincidūt, simul explicabimus effectum & effecientiam habitus. Ac denique quia

I. Intentio in tota hac sectione.

hæc principia per se primo ordinata ad operatione suam essentiam habent cum habitudine trascendentali ad id ad quod ordinantur, & inde sumunt suam rationem, vel speciem suam, ideo cōsequenter videndum erit, quomodo habitus possit hac ratione comparari ad actum, si è cōuerso actus est effectus eius: & quomodo in hoc habitus & actus sibi adæquatè, & vicissim respondeant.

II. Primò igitur supposita significatiōe huius vocis habitus, superius tradita, & quòd hic solum agimus de proprijs habitibus potentiarū animæ dubitari non potest, quin aliquo modo sint propter operationem, nam ad hoc relinquuntur in potentia ex vi præcedētiū actuū, vt illa facilè reddāt ad similes actus: alias superuacanei essent habitus, vt ex hactenus dictis satis constat. Ex quo colligitur duplex causalitas habitus, vna est formalis, quatenus per se ipsum immediate afficit potentiam, inclinando eam in actus, seu obiecta; alia est circa ipsos actus, nā inclinando potentiā ad illos: causa est vt illi promptius, facilius, & delectabilius fiant. Et in ijs quæ hactenus diximus nō est (quod ego sciam) diuersitas opinionū. Sed tota versatur in explicando modo huius causalitatis.

Habitus aliquo modo est propter operationem.

Prima sententia negans efficacitatem habitibus.

III. Est ergo prima sententia, quæ negat habitum efficere propriè, & per se actum; sed solum remote, & per modum cuiusdā dispositionis esse conditionem quandam, qua posita sola potentia facilius exercet actū. Hæc fuit opinio Aureoli, vt refert Capreolus in 1. d. 17. q. 1. art. 2. in principio, & in eam inclinat Scotus ibi q. 2. & latius eam defendit Durand. in 3. d. 23. q. 2. 3. & 4. Palud. ibi q. 2. Fundamentum eorum est, quia nihil est in actu quod per se possit fieri ab habitu: ergo habitus nō est principium per se effectiuū actus. Antecedens patet; quia in actu considerare possumus, aut substantiā eius, aut intēsionem, aut bonitatem, aut facilitatem, seu promptitudinem, vel delectationē qua fit, nihil autē horum potest esse ex efficiētia habitus: ergo. Probatur minor quoad singulas partes, nā substantia actus per se fit a sola potentia, tum quia ipsa habet ad hoc sufficientē virtutem, vt satis constat ex actibus qui habitum præcedunt, qui sunt eiusdem substantiæ: tum ēt quia in habitus non ponuntur propter substātiā actus: agimus enim de acquisitis, qui in hoc differunt à per se infusis. Et q; eadem fere ratio est de intensione, tum quia intēsio qualitatis nō est aliquid distinctum a substantia, seu entitate qualitatis intensæ & in indiuiduo sumptæ, vt infra dicemus: actus autem in indiuiduo fit vt constans ex tot gradibus intensionis. Tum maxime quia potentia ex vi habitus nō potest facere actum intensionem, quin potius sicut habitus supponit actū à quo fiat, ita habitus intensus supponit actum intensum à quo intendatur, & non potest esse principium actus intensionis se ipso; ergo potētia est sufficiens principiū totius intēsionis actus. Rursus bonitas, si sit moralis, neque est cōmunis omnibus actibus qui fiunt ex habitu, neque habet specialem rationem: si verò sit bonitas transcendentalis, non addit aliquid rei vltra substantiam vniuscuiusque entitatis: ergo non magis potest fieri per se ab habitu, quam entitas, vel substantia ipsius actus. Facilitas verò, vel promptitudo, quod idem est, non est aliqua entitas vel modus realis in ipsomet habitu, sed est denominatio quædam prouenienens ex parte operātus, quatenus ob aliquam conditionem, vel dispositionem expeditior est ad operādum: ergo ratione facilitatis nō potest habitus per se influere in actum. Quin potius, ex eo quod hi habitus solum sunt propter facilitatem, planè colligitur, non cōcurrere vt principia per se effectiua actuum, sed solum vt dispositiones ipsius operantis, iuxta illud Philosophi 2. Ethicorum, cap. 5. [Habitus est quo bene vel malè nos habemus ad actus.] Atque idem euidētius constat de delectabilitate, nam hæc nō est aliquid additū actui, sed prouenit ex diuersa apprehensione, vel dispositione ipsius operantis.

Scotus. Durand. Palud.

Primū argumentum pro sententia proposita.

IIII. Secundo principaliter argumētari possumus, quia actus non est inclinatio potentiæ ad actum: ergo neque est principium agendi actum. Patet consequentia, quia principium per se actus inclinatur in illum, & cōsequenter inclinat subiectū, seu potentiam in qua residet. Antecedens autem patet, nam illa inclinatio vel est actus elicitus ab ipso habitu; & hoc non, vt est per se notum, tum quia inquirimus de inclinatione ad actum, si autem illa esset actus, ad illam etiam esse inclinatio & sic in infinitum: tum etiam quia inclinatio hæc est à solo habitu: actus verò elicitus non potest esse ab habitu sine potētia. Vel illa inclinatio est solum per modum actus primi, & hoc etiam nō potest dici, quia inclinare plus significat, quā informare, vel efficere alias omnis forma inclinaret suum subiectum: vnde grauitas non inclinat nisi efficiendo aliquem actum secundum: ergo.

Secundum.

V. Tertium ac præcipuum argumentum est, quia actus efficit habitum, cum habitus ex frequentia actuum generetur: ergo non potest habitus efficere actum. Patet consequetia, nam in causis æquiuocis non potest esse reciprocatio; quia cum causa & effectus specie differant, necesse est causam esse perfectiorē effectu: ergo effectus non potest efficere rem eiusdem rōnis cum sua causa: quia nō potest efficere aliquid perfectius. Se ergo in præsenti, cū actus & habitus specie differant, & actus efficiat habitū, signum est esse perfectiorem illo; ergo non potest habitus vicissim efficere actum.

Tertium.

Vera sententia ac resolutio.

VI. Nihilominus dicendum est, habitum simul cum potentia efficere actum, & hunc esse proprium finem eius. Hæc est sentētia Diui Thomæ. 1. 2. quæstione 49. articu. 3. in corp. adiuncta solutione ad primum. & quæstione 51. articulo 3. ad 3. tenet Caietanus ibi, & Capreolus supra. Heruæus quodlib. 3. quæstione 13. idem Ocham quodlib. 3. quæstione 20. Gabriel Maior, & alij in 3. distinctione 23. Almainus tract. 1. Moralium, cap. 11. & sumitur ex Aristotele 3. Ethicorum, cap. 1. vbi sic ait: [Omnes habitus ex operationibus similibus fiunt, quapropter tales quasdam operationes reddere oportet.] [Et c. 6.] virtutē, [ait,] esse

D. Thom. Caietan. Capreol. Heruæus Gabr. el. Maior. Aristot.

habitum

habitum, à quo bonus efficitur homo & quo bene suum opus ipse redde efficietque]& 6. Et hic c. 4. distinguit habitum in actiuum, & effectiuũ, in eo sensu quo distingui solet actio ab effectione, vt infra suo loco videbimus. Et ita artem vocat habitum factiuum, prudentiam actiuum. & 5. Metaph. c. 12. & lib. 9. in princ. artem nomerat inter potentias, id est, inter principium agendi, vt ibi notauimus.

VII. Et probatur ratione quia habitus confert potentiæ, vt facilius promptius, & maiori propensione efficiat actuum: sed non potest hoc præstare nisi quia iuuat potẽtiam ad actum efficiendũ: ergo simul cum ipsa potentia vere per se efficit actum Maior ab omnibus admittuntur, & experientia constat; & quia illa est vnica ratio ponendi hos habitus: Minor cum consequentia probatur, quia nec potest intelligi quo modo habitus iuuet potentiam, nisi cum illa efficiendo, neque etiam quo modo illi conferat facilitatem in agendo, nisi illam iuuando. Quod præterea ita ostendo, nam quatuor modis intelligi potest iuuari agens ab alio ad facilius operandum. Primò, auferendo impedimenta; secundo, ex parte passi illud melius disponendo, vel applicando: tertio, augendo virtutem eius actiuam: quarto coefficiẽdo illi. Habitus autem non potest solum primo modo iuuare potentiam: quia sæpæ nullum est impedimentum quod auferat vt scientiam, v.g. non iuuat tollendo errorem, vel aliquid simile, sed tollendo ignorantiam priuatiuam, quod non est tollere, sed potius ponere formam, quæ per se conferat ad opus, nam si ipsa forma per se nõ cõfert, priuatio eius vt sic nullum erit impedimentum Idem argumentum est de arte, opinione, & alijs habitibus intellectus. In habitibus aũt appetitus, videtur magis habere locum illa ablatio impedimenti, quatenus per habitus contrarij affectus, seu passiones reprimuntur. Veruntamen ẽt in illis non potest intelligi ablatio impedimenti nisi prius intelligatur collatio virtutis per se conferens ad proprios actus seu effectus. Quia habitus appetitus formaliter ac per se non moderantur affectus quarum ad ipsos corporis motus: quia tales habitus non sunt in membris corporis neque afficiũt, aut disponunt ipsos humores, quibus tales motus perficiuntur: moderantur ergo habitus proximè ipsum appetitũ, & affectus eius, & in illo vt in radice moderantur motus, q̃ ab illo excitantur. At verò in ipso appetitu non semper est impedimentum positiuum, quod per habitum auferendũ sit: quia sæpè acquiritur habitus virtutis, v.g. vbi nullum erat contrariũ vitium; vel è conuerso acquiritur vitium, vbi nulla erat virtus: tunc ergo habitus acquisitus nõ iuuat auferendo aliquid Nec potest dici, quod iuuet impediendo actus contrarios, quia habitus per se ac formaliter non repugnat actui: sunt enim diuersarum rationũ: si ergo repugnat seu impedit, est quia aliquid per se confert ad actus contrarios: ergo causalitas habitus in actu non potest intelligi per solam ablationem impedimenti: sed quia per se ac positiuè disponit potentiam ad actum.

VIII. Quod verò hæc dispositio non possit esse tantum passiua, seu ex parte passi vt sic, vt Scotus cõtendit probatur in primis, quia ibi passum non fit propinquius agenti, cum actus, & potentia intimè per se vniantur, & ita huiusmodi potentiæ in seipsas operentur, cum hos actus eliciunt. Deinde non est ibi necessaria dispositio remouens contrarias dispositiones, aut repugnantes, quia, per se loquendo, nullæ sunt huiusmodi in tali potentia & ideo per se loquẽdo, efficit suas operationes in instanti, teste Aristotele 10. Ethic. ca. 4. Denique, neque interuenit ibi dispositio per se vniens actũ cũ potentia, nã ipsa potẽtia per se nude considerata, & vnitur actui antequã habeat habitum: & quatenus passiua est per se est aptissima ad illam vnionem. Neq; ad hoc confert vllũ impedimentum vel difficultatẽ. Vnde propter hanc solam dispositionẽ nulla esset necessitas taliũ habituum. Sed ait Durandus habitum, etiam si tantũ materialiter disponat, ex parte obiecti conferre ad facilitatẽ actus quia rõne talis dispositionis actus apprehenditur vt magis cõueniens, & connaturalis. Sed hoc in primis nõ habet locũ in habitibus intellectus, qui nõ tendũt in obiectũ sub rõne boni, vel conuenientis sed sub rõne veri, ad q̃ parum refert connaturalitas actus, præsertim in veritatibus speculatiuis, & euidentibus.

Deinde repugnantia inuoluuntur in ea respõsione, nam si habitus alioqui nõ cõfert per se ad actũ, non est cur ratione illius actus sint magis cõnaturalis, nam connaturalitas prouenit aut ex naturali potentia passiua, aut ex naturali virtute actiua: sed ipse Durãdus negat esse in habitu vim connaturalem effectiuam actus: & ostensum est per se non habere causalitatem passiuam, quod maximè verum est si nõ habet actiuam: ergo nõ habet vnde sit magis connaturalis. Vel è conuerso retorqueri põt argũ. actus efficitur magis connaturalis ratione habitus, & non propter solam vim passiuam, ergo propter actiuam naturalem. Et confirmatur, quia si habitus non est principium actus, & alioqui non disponit Physicè ad illum, vt ostensum est: ergo nullo modo inclinat ad illum: ergo neque habet ordinem per se ad illum: quo modo ergo põt esse causa, vel occasio, vt ratione ipsius, actus apprehendatur vt conuenientior, & connaturalior? Eo vel maximè, quod illa cõnaturalitas debet obiectiuè apprehendi, vt moueat ad promptius, vel delectabilius operãdum: ergo oportet vt aliquo experimento cognoscatur, seu quod aliquid præcedat mouens ad illam apprehensionem: hoc autem non põt esse aliud, nisi ipsa facilitas in operando, quam habitus natura sua confert: ergo non potest hæc omnino fundari in sola illa apprehensione. IX.

Relinquitur ergo, non posse habitum iuuare & facilitare, potẽtiam ad actum, nisi augẽdo virtutem per se effectiuam talis actus Non auget autem ipsam virtutem potentiæ quasi intendendo illam, quia potẽtia in se est indiuisibilis, & intrinsecè intendi, vel augeri non potest; imo si talis intensio esset possibilis non esset necessarius alius actus sicut virtutes per se infusæ quæ participãt quendam modum potentiæ, quia intensionẽ recipere possunt, per eandem recipiunt augmentũ virtutis, & consequenter facilitatem ad priores actus potentiæ autem animæ non possunt hoc modo augeri, vt constat: ergo habitus auget per se virtutem effectiuam actus per additionem, seu multiplicationem virtutis qui nimirum ipsemet actuat potentiam vt virtus influens per se in X. *Habitus nõ põt iuuare potentiã ad actum, nisi aliquid efficiendo.*

actuum

actuum. Et ex hoc discursu multa alia argumenta confici possunt, partim ex inductione, partim ex formale effectu ipsius habitus partim ex proportione inter potentiam, & habitum, tam inter se, quàm respectu actus, nam in ordine ad actum vtrūque comparatur actus primus inter se vero vt perfectio, & perfectibile: habitus ergo perficit potentiam secundum habitudinem quam habet ad suum actuum, magis inclinando illam, & aliquam virtutem agendi præstando.

SECTIO VI.

Quid efficiat habitus in actu.

I. SVperest verò explicādum (quod etiā in argumentis contrariæ sententiæ petitur) quid efficiat habitus ī actu. Multorum enim sententia est efficere modum eius, non substantiam.

Aliquorum sententia.

Illū aūt modum quidam putant esse maiorē intē sionem ipsius actus; citaturque pro hac sententia Gotfredus quodlib. 9 quæst. 4. Alij dicunt, modum illum esse facilitatem actus: quæ sententia tribuitur Henrico quodlib. 4. q. 22. sed ibi nihil aliud dicit, quam quod hi habitus conferant facilitatem in operando, & quod ad eum finem præcipuè acquirātur. Citatur ēt D. Tho. in 4. dist. 46. q. 1. ar. 1. c. 2. questiunc. 2. ad secundum vbi sic inquit[In actu duo cōsiderāda sunt, scilicet, substātia actus, & forma ipsius, à qua perfectionem habet actus. ergo secundum substantiam principiū est naturalis potentia, sed secūdum formam suā principium eius est habitus.] Quæ aūt sit illa forma actus D. Thomas non amplius declarat.

D. Thom.

II. Dicendum verò est in primis habitus nō conferre, per se loquendo, potentijs in quibus insunt vim ad efficiendos actus intensiores, q̄ per se possent ipsæ potentiæ efficere, nec posse concurrere effectiuè ad intensionem, vel modum actus, quin eius quoque substantiam efficiant. Priorem partem huius conclusionis probat late Durandus supra, argumenta enim, quibus probat habitū non efficere ad intensionem actus, in hoc sensu possent admitti, quanquam saluantur à Caietano 1. 2. quæst. 49. art. 3. & à Capreolo in 3 dist. 23. art. 3. non longè à principio. Vbi interdum significat, potentiam habituatam posse intensiorem actum elicere, quàm non habituatam. Ego verò oppositum censeo esse verum, per se loquendo; quod probo, q̄a habitus sicut generatur p̄ actus, ita etiam intenditur: non intenditur autem nisi per actus intēsiores, vt infra dicemus: ergo sicut in potētia sola est virtus ad efficiendos actus per quos in se generat habitum, ita est etiam virtus ad efficiendos actus intensiores, per quos intendit habitum: ergo habitus per se non confert potentiæ, vt intensiores actus possit efficere.

Habitus nō cōfert per se primo ad intēsionem actus.

Ratio cōclusionis.

III. Responderi potest, potentiā sine habitu solū posse efficere actū vsque ad certum gradū intensionis, verbi gratia, vt quatuor, & p̄ similes actus comparare sibi habitū, ēt vsque ad quartum gradum: potentiā verò iam perfectā habitu vt quatuor posse efficere actum vt quinque, quē se sola non posse efficere. Sed hic modus dicendi non est verus; quia potentia ex vi habitus nō pōt efficere intensiorem actū, quàm sit ipse habitus: quia nulla forma remissa pōt per se conferre ad effectū intensiorē, vt supra disput. 18. fusius tractatū est. Et quāuis sit probabile aliquādo id posse accidere, si agens tm̄ partialiter concurrat id solum est, quando in altero agente partiali est virtus ad illam maiorē intentionem. At vero in præsente supponitur in ipsa potentia, quæ est veluti alterū agens partiale, non esse vim ad intensiorē actū: ergo habitus remissus cū tali potentia non poterit efficere intēsionem actū. Vnde etiam sumitur confirmatio, nam ex duobus remissis non fit aliquid intensius; sed potentia ex se ponitur quasi virtus remissa definita ad talem actū: & habitus ēt per se cōsideratus est remissus cōparatione talis actus: ergo ex tali potentia, & habitu, non pōt fieri vna virtus potens in intensiorem actum. IIII.

Aliquorum euasio.

Improbatur

Dicet aliquis, in formis vniuocis esse id verū, quod forma remissa non potest per se efficere intensam, in æquiuocis vero interdum posse habitum vero comparari ad actum, vt principiū æquiuocū. Sed cōtra, nā quidquid sit de veritate illius limitationis, ad summum habet locū quando forma æquiuoca est essentialiter perfectior: at in præsenti probabilius est habitū acquisitū esse minus perfectū ipso actu, vt infra videbimus. Deinde, non solū propter inæqualitatē perfectionis, sed etiam propter necessariam proportionem inter habitū, & actū, non pōt habitus remissus per se efficere actum intensiorē se, q̄a habitus nō inclinat nisi ad actus similes illis à quibus fuit genitus, teste Arist. 2. Ethic. c. 1. & teste ēt experiētia: ita enim facilè operamur, sicut consueuimus, tā in specie operū, quā in modo. Et ratio est, quia habitus nō est nisi velut impulsus quidē, seu pondus relictum in potentia ex vi præcedētiū actuū: actus autem præcedentes nō habēt vim inclinādi potētiā ad actus perfectiores, sed ad summū ad similes. Aliàs si ijdem actus efficerent inchoationem in potentia ad actus intensiores, pari rōne dici posset, æquales actus intēdere ipsum habitū, neq; vlla superesset ratio ad oppositū probandū.

V. Rursus etiam sequitur, virtutem ad efficiēdos actus intensiores posse in infinitū crescere in potentia, ex virtute propria; quod per se incredibile est. Sequela patet, quia per actus vt quatuor, qui supponūtur esse adæquari virtuti potentiæ nudè sumptæ, acquiritur habitus vt quatuor: quo comparato iam habet potētia vim actus vt quinque: sed per illos pōt ille habitus fieri vt quinque: ergo p̄ habitum vt quinque, fiet potens ad actum vt sex & eadē proportione pōt vltra progredi absque vllo termino, qui probabili rōne possit designari. Denique etiā in habitibus infusis docent cōiter Theologi, ex vi illorum non posse potentiā efficere actus intensiores ipsis habitibus, quāquam in eis posset esse maior rō dubitandi, vel q̄a tales habitus sunt pfectiores suis actibus, vel q̄a non solum dant facilitatem, sed etiam potestatē. Nihilominus, quia reuera sunt habitus, & dātur cum debita proportione ad actus, vt ex vi illorū fiant actus connaturali modo, ideo, quantum est ex intrinseca virtute talium habituum, nō valet potentia efficere intensiores actus ipsis habitib. sed si eos interdum elicit, est ratione alterius auxilij diuini, de quo alias. Ergo multo maiori ratione id dicēdum est de habitibus acquisitis, tum.

pro-

A propter rationes factas sumptas ex debita ꝓportione, & ex minori perfectione, tum etiam quia hi habitus non sunt per se quasi propriæ facultates operandi, sed natura sua sunt affectiones quædam facultatis operãdi: & ideò per se non augẽt substantialiter (vt ita dicam) vim agendi effectum nobiliorem, sed tantum perficiunt eandem vim, quæ antea erat in potentia, eo modo quo statim explicabimus.

VI. *Habitus cõcurrit physicè ad intensionẽ actus effect. a potentia.*

In hoc ergo sensu verum est, habitum per se non conferre ad intensionem actus nihilominus tamen negandum non est, quin quando potentia per habitum efficit actum intensum, habitus efficiat illam intensionem, saltem quantũ ad gradum proportionatum habitui: quia in illa habet talis actus similitudinem cum præcedẽtibus, è quibus habitus genitus est. Tunc verò non potest habitus efficere solam intensionem, nisi etiã efficiat substantiam ipsius actus: quia intensio in facto esse, non est aliquid distinctum à substantia actus, vt infra ostendam. Et declaratur breuiter, quia si potentia cum habitu vt quatuor, eliciat actum vt quatuor, ille habitus æquè concurrit effectiuè ad primum sicut ad quartum gradum talis actus: quia æquè est proportionatus omnibus, & quia a similibus actibus secundum similes gradus generatus est: sed substantia & entitas talis actus tota consistit in illis gradibus intensionis: ergo non potest habitus efficere cũ potentia intensionem actus nisi efficiendo simul substantiam eius.

VII. *Habitus nõ concurrit ad actũ quem efficit potentia ipso intẽsiorem.*

Nonnulla verò difficultas esse potest quando potentia habitu affecta elicit actum intensiorem ipso habitu, an habitus concurrat effectiuè ad actum secundum totam intensionem eius, id est, secundum illum gradum in quo habitum excedit. Videtur enim difficile ita diuidere effectionẽ eiusdem actus, vt secũdum quosdam gradus fiat a sola potentia, secundum alios vero à potentia cum habitu. Sicut è contrario fieri non potest, vt quidam gradus fiant à potentia cum habitu, & alij à solo habitu. Nihilominus dicendum est, tunc habitum non concurrere ad illum gradum intensionis in quo exceditur ab actu, per se & directè efficiendo illum, ob rationes factas, scilicet, quia habitus non habet proportionem cũ actu sic intenso, & quia tantum potuit efficere actus similes illis à quibus fuit productus. Fit ergo ille gradus maioris intensionis ex virtute & efficacia solius potentiæ. Neque est hoc singulare in hac actione, idem enim accidit quoties cunque remissum agens cum fortiori concurrit ad intensiorem effectum, Et ideo non erit similis ratio de habitu, ac de potentia, tum quia potentia est virtus fortior quam habitus, præsertim remissus, tum etiam quia potentia habet virtutem integram ad totum actum, & ad quemlibet gradum eius, habitus verò ad nullum gradũ habet integram efficacitatem, vt statim dicam. Quamuis autem habitus directè non efficiat illũ maiorem gradum intensionis, indirectè tamen iuuat vt potentia commodius & facilius valeat illum efficere, nam cum potentia iuuetur ab habitu circa inferiores gradus efficiẽdo, expeditior manet vt efficaciam suam ad intensius operandũ applicare possit, eo quòd virtus eius circa inferiores gradus minus occupetur.

Quomodo habitus ad substantiam actus concurrat.

VIII.

Atque ex his tandem satis confirmata manet secunda pars conclusionis: scilicet, habitum efficere substantiam actus, quam tenent Caietanus, & Capreolus supra: & fere alij autores supra citati in secunda sententia, & apertè Scotus in 4. d. 40. q. 1. & 2. in solutionibus argumen. Et probatur, quia si habitus non efficiat substantiam actus, nihil est quod in actu possit efficere: nam si quid esset, maximè intensio: sed hanc vel non efficit: vel si ad illam concurrit, solum est efficiendo substantiam actus quoad aliquos gradus. Nec vero excogitari potest in actu aliquis alius modus qui ab habitu fiat sine influxu in substantiam actus. Nam facilitas vel promptitudo non est modus intrinsecus & physicus ipsius actus, sed est tantum denominatio quædã ab agente sic disposito, vel habente maiorem virtutem ad operandum.

IX. *Obiectio dissoluitur.*

Dices. In motibus physicis & successiuis intel B ligi potest hæc maior facilitas consistere in maiori velocitate: illud enim agens dici potest facilius mouere, quod cæteris paribus velocius mouet; vnde cum velocitas sit aliquid intrinsecum motui, et illa facilitas erit aliquid intrinsecũ. Respõdetur primò, et ibi fieri non posse, vt aliqua causa per se efficiat velocitatẽ motus, nisi efficiendo simul ipsam substantiam motus: quia ille modus, qui est velocitas, ita est intrinsecus tali motui, & indistinctus ab illo, vt non possint in effectione separari. Vnde si argumentum, idem fore dicendum in præsenti, etiamsi facilitas esset aliquid intrinsecum in ipso actu: Deinde dicitur non esse simile, quia hæc facilitas non consistit in velocitate, nam hi actus, siue cum habitu, siue sine illo, in instanti fiunt, vt supra dictũ est cum Arist. 10. Ethic. c. 4. non ergo fiunt velocius quando facilius fiunt. Neque et in se recipiunt aut meliorem entitatẽ, aut meliorẽ aliquẽ modũ physicũ & realem: nullus .n. talis intelligi potest. Dicitur ergo actus facilius fieri solũ per denominationem ab agẽte, nimirũ qa fit a potentia quæ iã habet maiorem vim agendi, & cõsequenter maiorẽ propẽsionem in actũ, & minorẽ ad contrariũ: ergo nec talis modus per se põt fieri ab habitu, cũ reuera nihil sit in actu, nec habitus põt conferre illã facili C tatem, nisi augendo effectiuã vim ipsius actus secundum substantiam eius.

X.

Atque idem est de quacunque proprietate, quę tribuatur his actibus, & censeatur esse tanquam modus eorum, vt est bonitas, vel aliquid simile. Nam si sit bonitas intrinseca & realis, hæc non est in re distincta ab entitate & substantia ipsius actus: & ideò fieri non potest, nisi ab eo, qui efficit substantiam actus, Si verò sit bonitas extrinseca, seu denominatio aliũde desumpta, hæc à nullo principio per se fit in actu, sed ex mutatione alterius resultare potest, vt v.g. dicitur actus ex habitu factus esse delectabilior, non certè quia in se habeat vnde magis delectet, si aliunde supponatur esse æquè intensus, sed quia dispositio operantis diuersa est, dum enim facilius operatur, facilius etiam apprehendit sibi conueniens, & consentaneum ita operari: & ideo magis in eo opere

dele-

delectatur. Nullo ergo modo potest efficientia habitus consistere, nisi in ipsam entitatem & substantiam actus per se influat. Estque hoc per se satis consentaneum naturæ ipsius habitus: nam genitus est ab actibus secundum substantiam eorum, & ad similes eiusdem substantiæ & entitatis inclinat: id autem efficit, ad quod inclinat, & similes illi à quo genitus est.

XI. *Aliquot sententia pulsa satisfit.* Sed aiunt, si habitus efficit actum quoad substantiam: ergo est vera potentia, cum sit principium agendi rem quoad substantiam eius. Item vel talis habitus est simpliciter necessarius, vel est superfluus: quia si in potentia est virtus sufficiens ad totam substantiam actus, superfluus est habitus qui sit effectiuus eiusdem actus: si verò potentia indiget cum principio ad substantiam actus: erit talis habitus simpliciter necessarius: quod est contra dicta. Vnde etiam argumentatur Durandus, quia vel potentia & habitus concurrunt vt causæ totales, vel vt partiales: & vtramque partem impugnat. Tandem hoc modo nulla esset differentia inter habitus acquisitos, & per se infusos.

XII. Respondetur, habitum, licet influat in substantiam actus, habere proprium modum virtutis, & influxus, in quo deficit à ratione potentiæ, nam potentia, vt supra diximus, in ratione principij proximi est prima facultas ad operandum: habitus verò intrinsecè & natura sua supponit priorem facultatem, quam afficiat, & à qua suo modo applicetur ad agendum. Vnde habitus talis virtus est talemq; modum efficiendi habet, vt per se solus nihil possit efficere absque potentia, neque etiam anima possit illo immediatè vti ad operandum, sed tantum mediante potentia. Hac ergo ratione non est potentia, etiamsi cum illa aliquo modo conueniat in eo, quod est, habere virtutem agendi. Ad alteram verò partem respondetur negando vtrumque membrum: non est enim habitus necessarius simpliciter, per se loquendo, quia in potentia est virtus integra necessaria ad actum, vt superius probatum est, nec tamen propterea est superflua efficacitas habitus, quia confert vt possit potentia facilius operari. Vnde quando potentia operatur cum habitu, licèt ipsa alioqui habeat sufficientem virtutem totalem ad efficiendum talem actum, in tunc non vtitur illa adæquate (vt sic dicam) quia non sola ipsa totaliter influit in actum, sed coadiuuante habitu.

XIII. *Potentia & habitus respectu actus eliciti an concurrant vt causæ partiales.* Vnde ad argumentum Durandi licet Capreolus, & Caietanus respondeant potentiam & habitum non concurrere vt causas partiales, intelligendum est, de causis partialibus omnino condistinctis, & quæ non habent inter se talem subordinationem actus & potentiæ, vt ex eis possit consurgere vnum totale principium perfectius. At verò subintelligendo hunc modum subordinationis, verè dici potest, potentiam & habitum concurrere vt principia partialia: quia quando actio ab eis procedit, etiamsi tota fiat à singulis, à neutra tamen fit totaliter, quia ita fit ab vna vt omnino necessariò pendeat ab alia, & è conuerso. Addo verò, aliquem habitum acquisitum, præsertim in intellectu, esse necessarium principium, vt potentia eliciat actum absque alio principio. Vt v.g. intellectus per se non potest elicere assensum conclusionis scientificæ nisi habeat assensum principiorum, vel actualiter, vel saltem virtualiter ratione habitus acquisiti. Sic ergo quamuis ad eliciendum assensum scientiæ non sit necessarius habitus: tamen ad eliciendum sine formali discursu, & expresso assensu præmissarum, est necessarius habitus. Neque hoc est contra naturam habitus acquisiti, quia simpliciter hic habitus non est necessarius potentiæ ad substantiam actus, sed ad modum eius: posset enim potentia efficere eundem actum sine habitu: sed alio medio, seu alio modo. Atque ad hunc modum censetur ars simpliciter necessaria, non solum propter species, sed et propter talem modum operandi. De habitibus verò infusis longè diuersa ratio est, nam sine illis non habet potentia vllum principium intrinsecum, connaturale, & proportionatum proprijs actibus talium habituum.

SECTIO VII.

Quos actus efficiat habitus.

I. STatim verò occurrit quæstio, quosnam actus possit habitus efficere, & præsertim, an possit efficere actus diuersarum specierum: ex quo illa etiam quæstio pendet, an & quomodo habitus sumat speciem suam & vnitatem ex actibus. Sed quia hæ quæstiones multum pendent ex duabus proximè sequentibus, ideo nunc duo tantum breuiter dicenda occurrunt.

Resolutio quæstionis.

II. *Habitus tantum efficit actus potentiæ quam informat.* PRimum est, habitum non posse per se efficere nisi actus eius potentiæ quam informat. Ratio est, quia solus habitus non est sufficiens principium actus sine potentia, vt supra dictum est: nulla autem potentia vti potest habitu alterius potentiæ ad eliciendos suos actus: quia non constituitur in actu primo per habitum alterius potentiæ: ergo. Et confirmatur primo, quia habitus formaliter ac per se solum reddit facilem ad operandum eam potentiam quam afficit: ergo solum illi dat virtutem ad efficiendos actus suos: ostensum est enim eatenus dare facilitatem, quatenus dat virtutem agendi: ergo non potest per se efficere nisi actus talis potentiæ. Consequentia clara est, & antecedens patet, quia habitus non reddit facilem ad operandum potentiam nisi simul inclinando illam ad opus: non inclinat autem nisi afficiendo & informando: ergo illam tantum potentiam reddit facilem ad operandum, quam informat. Confirmatur secundò, quia actus non efficit habitum nisi in ea potentia à qua elicitur: ergo neque habitus efficit actum nisi in ea potentia quam formaliter perficit. Consequentia probatur, quia habitus non agit nisi actus similes illis à quibus genitus est, vt statim dicemus. Et antecedens patet, quia, vt supra ostensum est, actus non efficit habitum nisi quatenus immanens est, quod etiam docuit D. Thom. quæstio 1. de verit. articulo 1. ergo tantum in ea potentia in qua manet, habitum efficit. Et tam antecedens quàm consequens, possent facile inductione ostendi.

III. Scio aliquos Philosophos morales ita loqui, vt dicant, virtutem vnius potentiæ elicere actum in alia,

Virtus vnius potētię qualiter dicatur elicere actū alterius.

aliam, vt temperantiam existentem in appetitu sensitiuo elicere temperatam electionem in voluntate. Et virtutem religionis existentem in voluntate elicere in intellectu actum orationis, aut voti. Sed, vt hæc sint aliquo modo vera, morali quadam ratione intelligenda sunt, non de propria ac per se efficiētia Physica. Nam hoc modo neque habitus materialis appetitus sensitiui potest per se influere in actum spiritualem voluntatis: neque habitus voluntatis potest similiter influere in actum intellectus, qui suo etiam modo est alterius ordinis, & sub diuersa ratione formali in obiectum tendit. Vnde sumitur noua ratio, quia sicut potentia, ita etiam habitus, non potest transcēdere, & operari extra suum obiectum: obiectum autem habitus clauditur sub obiecto illius potentiæ, cui habitus inest, atque proportionatur, vt in dicto exemplo, sicut voluntatis obiectum est bonum, ita, & obiectum religionis est quoddā bonum: omnis ergo actus propriè elicitus a religione tendit proximè in obiectum sub aliqua ratione boni: ergo nō potest esse actus elicitus ab intellectu. Denique, quando homo orat absque habitu religionis, voluntas sola tunc efficit quidquid cum habitu religionis faceret si illum haberet: sed tunc voluntas sola non elicit actum intellectus: ergo nec dū operatur cum habitu religionis habitus ipse elicit actum intellectus. Et ratio vtriusque est, quia voluntas siue absque habitu, siue cum habitu, non efficit immediatè in intellectum, sed mediāte suo actu: quo modo enim voluntas faciet intellectū orare, aut vouere nisi volēdo? actus ergo qui propriè ac per se fit à voluntate, & habitu eius, est ipsum velle, per quod moueat aliam potentiam. Quæ motio, propriè loquendo, dicenda est imperium, vel applicatio alterius potentiæ ad opus, non vero propriè ac per se efficit actus vnius potentiæ in actū alterius: ergo neque etiā habitus: quia habitus non operatur in actum alterius potentiæ nisi mediāte proprio actu, vnde etiam in illo modo efficientiæ, habitus ipse remotè solum concurrit ad actum alterius potentiæ.

IIII. Propter hoc autem genus motionis dicitur aliquando virtus vnius potentiæ elicere morali modo actum alterius potentiæ, præsertim quādo in actu alterius potentiæ nulla est moralis bonitas nisi quæ ad talem virtutem pertinet. Quomodo comparatur actus orationis ad virtutē religionis: Qui modus loquendi præcipuè habet locū in virtutibus voluntatis, quia ex actu voluntatis, & alterius potentiæ illi proportionatæ componitur vnus actus moralis, habens vnam tantum bonitatem moralem: & ideo talis actus dicitur moraliter elici à tali habitu. Quapropter illa locutio etiam morali modo exposita impropriissime applicari potest ad habitū appetitus respectu actus voluntatis quia appetitus non mouet directè voluntatem, sed solum potest indirectè iuuare vel impedire opus eius. Et eodem tantū modo possunt eius habitus deseruire voluntati.

V. Secundo dicendum est habitum non efficere omnes actus eius potentię, in qua est, sed tantum actus similes illis à quibus genitus est, vel qui in illis virtute continentur. Prima pars est certa, qa in vna potentia sunt plures habitus, vt supponimus, qui propterea distinguuntur, quia ad diuersos actus ordinantur. Secunda verò est Aristotelis 2. Ethic. cap. 1. & communis, quam latè tractat Almainus tract. 1. Moral. cap. 1. Sed est res facilis ex dictis, quia habitus habet ab actu suum esse: ergo, & suam inclinationem, & virtutē agēdi: ergo ab illo solum potest habere vim efficiendi similes actus. Et confirmatur à contrario, nam actus solum potest efficere habitum sibi proportionatum: ergo, & è conuerso. Tertia vero pars maiori indiget explicatione, quam infra trademus tractando de vnitate habitus.

Nunc breuiter aduerto, interdum vnum actū virtute continere alium, vt intentio finis electionem medij: tunc ergo (si aliud non obstet) verisimile est habitum per priorem actum acquisitum posse efficere posteriorem actum contentū virtualiter in priori. Quomodo autem hoc intelligendum sit, aut ampliandum seu limitandum, infra dicemus: & inde etiam constabit an possit habitus extendi ad actus specie distinctos, & ad quos Simulque intelligetur, quanta, & qualis sit vnitas habitus. VI.

Responsio ad argumenta ex præcedenti sectione relicta.

VII. AD primum argumentum primæ sententiæ iam explicatū est, quid eorum quæ ibi numerantur, habitus efficiat in actu, scilicet, substantiam eius, & intensionem habitui proportionatam, & hæc agendo conferre facilitatē. Et quę in cōtrariū obijciuntur, soluta etiā sunt, nā q potētia sola habeat sufficientem virtutem ad substantiā, vel intensionē actus, non obstat quominus addi possit virtus ad melius esse, seu ad facilius operandū, Vnde cū dicitur habitus acquisitos non poni propter substāntiā actus, sensus est, nō poni tanquam necessarios vt possint simpliciter actus elici, nihilominus tamen verum est, deseruire hos habitus vt vtiles ad ipsam substantiam actus efficiendam.

VIII. Ad secundū negatur assumptū, nā habitus formaliter afficiendo potentiā, inclinat ad illam ad suum actū, nā sicut ipsa potentia, eo q sit naturalis virtus effectiua suorū actuū, habet naturalem inclinationē ad illos, ita habitus augēdo illā vim auget inclinationē. Quod satis ēt docet experientia, quanquam ad eā inclinationē multū etiam iuuet frequentior memoria earum rerū ad quas sumus assuefacti, & interdū ēt dispositio corporis ex tali consuetudine proueniēs. Cū autem inquiritur quid sit illa inclinatio habitus: respōdetur, propriè loquēdo non esse aliquid præter informationē habitus, vt rectè respondet Capreol. in 1. d. 17. q. 1. ar. 3. ad arg. Aureol. cont. 1. cōclu. nam hæc inclinatio nō est per appetitū elicitū, sed per naturale pōdus, quod vnūquodq; principiū agendi habet in suū actum. Vnde huiusmodi inclinatio reuera nō sentitur à nobis in actu secundo, nisi quando illius de obiecto talis inclinationes cogitamus aut illud vt cōuenientius apprehendimus, vel quando in ipso opere facilitatē quandam experimur. Sicut grauitas lapidis per se ipsam formaliter sine efficientia inclinat: homo verò sustinens lapidē non sentit pondus, nisi quatenus ratione illius laborat, & lassatur sustinendò lapidem.

Tertium argumentum postulat sequentem disputationem. IX.

SECTIO VIII.

Vtrum actus sint per se causa efficiens habitus.

I. RAtio dubitandi constat ex præcedenti sectione, nã, si habitus afficit actũ, quo modo potest actus vicissim efficere habitum; Huc accedit, q si habitus fit effectiue ab actibus, quot fuerint actus diuersarum rationum, tot generabũt habitus, & ita innumeri multiplicabuntur habitus.

II. *Habitus infusi nõ fiũt per actus.* In hac re suppono non esse sermonem de habitibus infusis, de quibus peculiaris est consideratio ad Theologos spectans. Suppono item nõ esse sermonem de speciebus intelligibilibus, aut *Species non fiunt per actus.* phantasmatibus, sed de proprijs habitibus, vt supra dixi, nam species ex suo genere non fiunt per actus, sed antecedunt actus, quia sunt simpliciter necessariæ ad ipsos actus efficiendos. Fiunt ergo per se primò ab obiectis, vel ab intellectu agente: an verò per priores actus interdum fiant aliquæ species ad actus subsequentes, in materia de anima disputandum.

B

III. Suppono deinde, id quod experientia satis notum est, hos habitus vsu, & consuetudine actuũ comparari. Non enim sunt à natura, vt Plato existimauit præsertim de virtutibus intellectus, vt *Aristot.* Aristoteles innuit in principio lib. 1. Posteriorũ, quod esse falsum ipsa experientia docet, ex qua cognoscimus horum habituum acquisitionem, quia nimirum exercitio actuum faciliores reddimur ad similes efficiendos. Habitum autem à natura datum, & à potentia distinctum, nullo experimento cognoscere possumus, neque ad aliquem effectũ eum vtilem inuenimus; quia facilitas in operando nũ est à natura, facultas vero per solam potentiam sufficienter datur. Imò si interdum facilitas etiam naturalis est, nunquã est per habitum additum potentiæ, sed per intrinsecam conditionem talis potentiæ, vt patet in facultatibus merè naturaliter operantibus quantum possunt. Cum ergo illi habitus non sint à natura, non possunt nisi ex consuetudine actuum generari. Vt rectè etiam docuit Aristoteles lib. 9 Metaph. cap. 5. & lib. 2. Ethic. cap. 1. & lib. 3. cap. 5. Habet ergo actus aliquod genus causalitatis in habitum, cum ad præsentiam eius generetur, & non aliàs.

C

Punctus difficultatis & variæ opiniones.

IV. *Prima sententia.* DIfficultas autem est, quodnam sit illud causalitatis genus. Quidam enim existimant illam non esse causalitatem effectiuam, sed dispositiuam, quia nimirum posito actu in potentia ab ipsamet potentia naturaliter manat habitus, qui tamen non dimanaret, nisi potentia esset dispo- *Duran.* sita per actum. Ita opinatur Durãd. in 3. dist. 34. q. 2. qui non mouetur ratione dubitãdi supertus posita, cum ipse aliàs etiam neget habitũ efficere actum. Sed mouetur ex eo, quod ad habitum nõ potest esse per se motus seu mutatio: vt Aristot. probat 7. Physi. c. 3. Ex quo principio sic colligit,

A si actus efficit habitum, vel mediatè, vel immediatè, non immediatè, tum quia fingi non potest tale medium, nec intelligi: tum etiam quia eadem manet de illo difficultas. Non immediatè quia aliàs actus efficeret habitum per propriam actionem, & ita ad habitum esset per se actio contra Aristotelem.

V. *Secunda sententia.* Secunda sententia est, actum non causare propriè habitum, sed esse viam ad habitũ: ita vt principium efficiens habitum sit ipsa potentia: actio vero per quam efficit habitum sit ipse actus: Ita te- *Buridan.* net Buridanus 2. Ethic. quęst. 3. Probat, qa principiũ efficiens nõ efficit aliquid nisi media actione distincta ab ipso principio agente, sed actus non facit habitum media actione distincta ab ipso actu, quia ipse actus est quædam, actio & ab actione non est actio: ergo habitus solum fit per habitum tanquam per actionem. Et cõfirmatur, quia eorum quæ sunt in eodem subiecto, vnum non est propriè causa efficiens alterius: sed habitus, & actus sunt in eadem potentia: ergo.

B

Vera quæstionis resolutio.

VI. NIhilominus dicẽdum est, actum esse causam habitus in genere causæ efficientis, tanquam principium proximum eius. Hæc est communior sententia Theologorum in 2. dist. 23. & 33. *D. Thom.* Quam etiam indicat D. Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. & q. 63. ar. 2. Probatur, quia positis actibus generatur habitus, & non aliàs nulla autem ratio sufficiens reddi potest huius effectus nisi ex causalitate effectiua, quæ potest sine vllo inconuenienti attribui actui: ergo Minor probanda est, partim improbando citatas sententias, partim respondẽdo præcipuæ difficultati in principio positæ.

VII. Argumentor igitur contra Durandum, quia illa causalitas dispositiua non est sufficiens, imo fortasse nulla est physicè loquendo. Nam causa dispositiua physica, aut est per se, & positiuè necessaria propter vnionem formæ cum subiecto, & talis dispositio non solum necessaria est vt forma in subiecto introducatur, sed etiam vt in eo conseruetur, vt constat inductione in omnibus dispositionibus physicis. Et ratio est, quia nõ est alia vnio, quæ in primo instanti fit ab ea quæ postea perseuerat: ergo si dispositio est per se necessaria propter vnionem, erit necessaria quantũ durat vnio: nec est maior ratio de primo instante, q̃ de cæteris. Constat aũt actum non esse necessariã dispositionem vt habitus in potentia conseruetur: ergo non est physica dispositio per se necessaria propter vnionem habitus cum potentia.

C

VIII. Dices, Interdũ causa efficiens est per se necessaria vt effectus fiat, quamuis non sit necessaria ad cõseruationem effectus, sed tantum ad fieri, vt in causis vniuocis: ergo idem accidere poterit in aliqua causa dispositiua. Respondetur non esse simile, tum quia causa efficiens est magis extrinseca: dispositio verò, præsertim quãdo est per se requisita, est suo modo intrinseca, quatenus ex naturali, & intrinseca, coniunctione cum forma necessaria est. Tum etiam quia quando causa efficiens vniuoca non requiritur ad conseruationẽ effectus semper intercedit aliqua causa superior æquiuoca, quæ effectum conseruat: quod in natu-

rali,

tali, & intrinseca dispositione locum non habet. Quotiescunque ergo aliqua dispositio præparans subiectum ad formam, est necessaria ad introductionem formæ, & non ad conseruationem, non est per se necessaria propter solam vnionem formæ cum subiecto, sed propter remouendum aliquod impedimentum, vel dispositionem repugnantem introductioni formæ. Sed neque hoc modo est necessarius actus ad introductionem habitus, quia sæpe incipit potentia acquirere habitum, quando in se non habet vllam contrariã dispositionem: ergo si potentia ex se haberet totam virtutem effectiuam habitus, nulla sufficiẽs ratio reddi posset cur actus sit dispositio necessaria ad efficiendum habitum.

IX. Euasio. Video dici posse, potentiam ex se esse indifferentem ad recipiendum hunc habitum, vel oppositum, & ad vtrumque habere sufficientem vim actiuam, per actum verò determinari dispositiuè, & materialiter, vt sit proximè capax huius habitus potius quam alterius: & ideo etiam potentiam, vt effectiuam habitus, determinari potius ad hunc, quàm ad alium efficiendum, quod ex se non poterat propter indifferentiam. Quia ad hanc effectionem habitus non determinantur potentia vt causa libera, sed vt naturaliter agens, & vt causa vniuersalis, quæ sæpe determinatur ex dispositione passi: in hac autem dispositione determinante (vt sic dicam) sæpe contingit dispositionem esse necessariam ad introductionem formæ, & non ad conseruationem.

X. Improbatur. Quæ euasio est apparens, non tamen satisfacit. Primo, quia in omnibus effectibus naturalibus dispositio determinans causam vniuersalem & indifferentem, semper est aut per se & intrinsecè requisita ad vnionem formæ cum materia, aut remouens aliam dispositionem repugnantem: vel si neutrum horum habet, est aliquo modo actiuè cooperans cum vniuersali causa, quia alias non intelligitur qualis sit illa determinatio, neque quo modo ibi habeat locum causalitas materialis. Secundò, quia si potentia est de se æquè indifferens ad agendum & recipiendum habitum, omnino gratis dicitur determinari passiuè per actum, & non etiam actiuè, cum actus sit perfecta qualitas, & possit esse accommodatum principium ad illam actionem. Tertiò, quia aliqui sunt habitus qui non habent alios repugnantes vel contrarios in potentia, vt est habitus principiorum, vel etiam habitus scientiæ: ergo ad hos est potentia de se satis determinata tam passiuè quàm actiuè: ergo efficiet illos in se nullo expectato actu. Similiter inter habitus repugnantes potentia natura sua habet multò maiorem propensionem ad vnum, quàm ad alium, vt voluntas ad virtutem, quàm ad vitium: ergo hoc satis esset ad determinandam efficientiam eius, si talis determinatio solum materialiter esset necessaria.

Tandem ratio Durandi nullius est momenti.
XI. Primò, quia æquè vel magis procedit contra ipsum, nam si potentia sola efficit habitum materialiter disposita per actum: ergo efficit illum per propriam actionem distinctam ab ea qua efficit actum: ergo multo magis hoc modo datur actio per se ad habitum, quàm si fiat mediante actu. Secundò, quia Aristoteles dicto loco non negat A esse per se actionem ad productionem habitus, sed alterationem, quæ propriè dicit sensibilem mutationem, & successiuam: neutrum autem per se requiritur ad acquisitionem habitus: quia fit per actionem perfectiuam internam ac de se momẽtaneam sicut sit etiam ipse actus. Vide Diuus Thomam quæst. 1. de virtutib. art. 9. ad 20. Quod si nomen alterationis extendatur ad quamlibet effectionem, & receptionem qualitatis, sic etiam dici potest, habitum non per se primò fieri, quia semper supponit aliam actionem ex cuius termino quodam modo resultet. Vide D. Thomam 1. 2. quæst. 52. art. 1. ad tertium, & Capreol. in 3. distin. 23. ad argum. Durandi. Sunt etiam qui existiment Aristotelem ibi non loqui ex propria sententia: quod sentit Scotus quodlib. 13. quia Aristoteles ibi non probat ad habitus non esse per se motum, nisi quia sunt ad aliquid: ergo vel non loquitur ex propria sententia, vel certè solũ probat de relationibus ipsorum habituum, non de ipsis quantum ad substantiam eorum. Veritas ergo est, quod, licet ad habitum non sit alteratio sensibilis, & successiua de qua ibi Aristoteles loquitur, est tamen aliquo modo per se actio, vt magis B ex sequente puncto constabit.

XII. Actiones immanẽtes nõ sunt propria via per quam fiat habitus. Secundo ergo improbatur sententia Buridani, nam actio nõ distinguitur realiter à termino qui per illam producitur: sed actus distinguuntur realiter ab habitibus quos producunt: ergo actus immanens non est propria actio per quam habitus producitur. Minor ab omnibus admittitur vt certa quia, & habitus potest esse sine actu, & actus sine habitu: & vterque est propria entitas realiter distincta à potentia. Maior vero, & frequentius recepta est, & infra disp. 50. latè probabitur quia actio, & passio inter se, neque à motu seu mutatione, neque mutatio seu via à termino, realiter distingui possunt, neque de impedimenti à re quæ dependet. Præterea, quia actus immanens habet per se, & ex se suum intrinsecũ terminum, respectu cuius habitus est quid secundarium, & quasi per accidens: vna vero actio solum habet vnum intrinsecum terminum: si quid vero inde vlterius resultat aut consequitur, solũ esse põt quatenus actiuè manat à termino priori C actionis. Consequentia est clara, qui actio vt sic solum est via ad suum intrinsecum terminum, nec per se habet aliam actiuitatem. Antecedens vero declaratur primo in potentijs, & actibus immanentibus qui non producunt habitum: nam illæ actiones non possunt carere intrinsecis terminis, vt infra disput. 50. demonstrabimus. Deinde in ipsismet actibus, qui fiunt ab habitibus in intensione æquali, nam ibi etiã interuenit vera actio, & efficientia habituum, quæ non terminatur ad ipsos habitus, sed potius est ab ipsis vt à principijs actiuis: ergo illa efficientia, & actio habet alium terminum intrinsecum: sed illa actio quantum ad essentialia est eiusdem rationis cum illa quæ præcessit in actu immanente, quo acquisitus est habitus: ergo etiam illa habet suum terminum intrinsecũ priorem habitu. Ratio deniq; à priori est, quia actio vt actio per se primo ordinatur ad suum terminũ: actus verò immanens non ordinatur per se primo ad habitum, sed per se est propter suũ effectum formalem, qui est cognoscere, vel amare,

vel aliquid simile: habitus vero est effectus inde resultans, non in vniuersum, sed iuxta potentiæ indigentiam vel capacitatem. Vnde etiam possit hoc confirmari ex actibus supernaturalibus quo ad substantiam, qui non sunt per se effectiui habituum.

Explicatur efficientia actus in habitum.

XIII. Relinquitur ergo, Actus effectiue concurrere ad habitus, cum nō supersit alius modus sufficiens quo eorum causalitas, & necessitas explicetur. Solum aduerto, cum in actu immanente duo sint, scilicet, & ratio actionis, & ratio qualitatis, vt partim disput. præcedenti dictum est, & in disput. 50. latius declarabitur, efficientiam hanc non conuenire actui immanenti vt actio est, sed vt qualitas est, quia actio vt sic nō est principium agendi, sed solum via ad terminum. Itaque potentia per actionem suam vitalem producit actum secundum quo amat vel intelligit, & informata illo actu, per illum in se producit habitum quando illo indiget, & actus est proportionatus. Vnde, quod Aristot. ait 9. Metaph. per actiones immanentes nihil fieri, intelligitur vel de actione ipsa, vt actio est, & determino qui post ipsam permaneat, vel si referatur ad actum ipsum, intelligitur per se, ac necessario, id est, quod per talem actum non fit necessario aliquid, nec per se ad hoc terminatur. Nihilominus tamen si alioqui potentia indiget habitu, potest actus habere huiusmodi effectum in tali potentia, quanquam extra illam nihil possit efficere, nisi dirigendo, vel imperando.

Satisfit rationi dubitandi initio positæ.

XIIII. Habitus & actus spec e disting uuntur.

Svperest vt respondeamus ad difficultatem in principio positam de mutua efficientia inter habitū, & actū. In qua suppono, habitū & actū esse qualitates species distinctas, nam si essent eiusdem speciei facilis esset solutio illius difficultatis, nam inter res eiusdem speciei nullum est incommodum vt vnas res efficiat aliam similem illi a qua ipsa facta est: quia inter illas est emanatio vniuoca. Non possunt autem habitus & actus, censeri eiusdem speciei quia actus est qualitas natura sua pendens in fieri, & conseruari ab actuali influxu potentiæ vitalis: habitus vero est qualitas permanens sine tali dependentia. Vnde etiam habent hę qualitates formales effectus specie diuersos; nam actus constituit potentiam in vltima perfectione vitali, & non relinquit passiuam potentiam ad vlteriorem actū; habitus vero solum constituit eam in actu primo, & relinquit in potentia ad actum secundū, & vitalem. Vnde Aristoteles eum qui tantum habet habitum comparat dormienti, eum vero qui actum exercet vigilanti.

XV. Obiectio Caiet.

Dices, Actus, & habitus versantur circa idem obiectum: ergo sunt eiusdem speciei, nam sumūt speciem ab obiecto. Propter hoc Caietan. 1. 2. quæst. 49. artic. 3. ait habitum, & actum, imo etiā potentiam secundum quandam rationem esse eiusdem speciei, licet simpliciter differant specie. Sed non oportet distinctionibus vti quæ sanis explicari non possunt. Respondetur ergo negando consequentiam, nam licet obiectum in se sit idem, modi autem tendendi in illud sunt in actu, & habitu ita diuersi, vt inde etiam satis colligatur specifica diuersitas. Nam actus attingit immediate obiectum, illudque vnit actualiter potentiæ, vel repræsentatiuè trahendo obiectum ad potentiam, vel impulsiuè, seu effectiuè, trahendo potentiam ad obiectum: habitus vero attingit obiectum mediante actu propter quod dici solet, habitus specificari per actus, & actus per obiecta. Differunt ergo simpliciter in specie habitus, & actus; vnde non habent inter se conuenientiam essentialem in aliqua differentia vltima, ratione cuius dicantur esse eiusdem vltimæ speciei, aut simpliciter, aut secundum quid. Posset tamen concipi inter eos aliqua peculiaris cōuenientia ex ordine ad idem obiectum, ratione cuius dicantur eiusdem generis proximi, vel speciei subalternæ. Quod si hoc solum voluit Caietanus cum eo non contendimus: id tamen ad præsentem difficultatem non refert, satis est. n. quòd inter habitum & actum sit simpliciter differentia essentialis. — Dissolutio.

XVI. Aliquorū hoc placitū Alens. Henric. D. Thom.

Ex quo principio sequitur iuxta communem doctrinam, alteram ex his qualitatibus esse perfectiorem essentialiter: quia non dantur duæ species rerum æque perfectæ, vt circa lib. 8. Metaph. cap. 3. tactum est. Vnde vlterius necesse est, quòd, si inter has qualitates in specie est mutua efficientia secundum diuersa indiuidua, ea quæ est minus perfecta non sit principium totale, immo nec principale alterius, sed ad summum partiale vel instrumentale: econuerso autem ea, quæ fuerit perfectior poterit esse principale principium alterius, iuxta principia superius posita disp. 18. de causa efficiente. Iam verò supersunt duo explicanda primum, quænam harum qualitatū censenda sit essentialiter perfectior: deinde quomodo sit illa mutua efficientia intelligenda.

Comparantur in perfectione essentiali habitus & actus.

Circa primum censeo neutram partem posse satis demonstrari: vnde autores graues in cōtrarias sententias diuisi sunt. Quidam censent habitū esse essentialiter perfectiorem. Quod sentit Alexand. Alens. 1. part. quæst. 96. alias 104. mēb. 3. tribuitur etiam Henric. quodlib. 13. quæst. 12. ibi tamen nihil fere dicit. Et huic sententię fauet D. Thom. 1. 2. quæst. 51. articulo 2. ad tertium, & quæstione 63. artic. 2. ad tertium coniungendo solutiones cum argumentis. Nam argumentando sumpserat hoc principium, habitum esse perfectiorem actu, vt inde concluderet, non posse fieri ab actu: & respondendo non negat assumptū, sed quærit nobiliorem causam, quæ iuuet actum ad efficiendum habitum. Indicia verò huius maioris perfectionis in habitu esse possunt, quia est permanentior, quam actus, & non pendet continue ab actuali influxu potentiæ: vnde videtur XVII.

detur etiam melius disponere habentē, quia cōstitui illum simpliciter studiosum aut scientē. Iē habitus est similior potentiæ: potentia autē nobilior est quam actus; ergo & habitus. Maior patet, tū ex permanentia, tū ex vniuersalitate: quia vnus habitus pôt esse principiū plurium actuū.

XVIII. Aliorū sententia D. Thom. Caietan. Alij verò censent, actum esse essentialiter perfectiorē habitu acquisito per ipsum; quod sentit. D.Tho.1.2.q 71.art.3. vbi ait, actum præeminere habitui: ibiq; Caietanus idem sentit, explicans solutionem ad primū. In qua D.Tho. etiam declarat, excessum habitus in permanentia esse tm secū dum quid. Quia verò in solutione ad tertium addit actū præeminere habitui in bonitate, & malitia, ait Caietan. [Non tamen inde negatum putes, actum esse simpliciter nobiliorem habitu, ex rōne enim allata in corpore, & explanata ad primū patet: q actus est simpliciter nobilior, & melior habitu: sicut actus simpliciter, actu permisto potentiæ, & finis, eo q est ad finem simpliciter] Sed quidquid sit de assertione ipsa, neque ex illo loco D. Thomæ, neq; ex illis rōnibus rectè colligitur. Primo, quia expressè comparat actum habitui in bonitate, & malitia morali, non in perfectione entitatiua. Secūdò, quia eodem modo cōparat actum cum potentia, & cum habitu, dicens actum in bono & malo prēminere potētię, imò & habitum sub eadē rōne dicit præeminere potētiæ, licet sit inferior actu, quia est quid mediū inter potentiā, & actū: at verò nullus dicet habitū acquisitum esse simpliciter nobiliorē potētia in genere entis: neque ēt de actu id dici pôt. Tertiò, si rōnes illæ essent efficaces, æquè probarent de habitibus infusis, q nimirum sint ignobiliores suis actibus. Cuius oppositū frequentius sentiunt Theologi, quia illi habitus sunt per se necessarij ad substantiam actus. Et quia ob hanc rōnem actus non possunt effectiuè producere, aut intendere illos habitus. Quartò, quia q actus non habeat illa admistionē potentiæ, quam habet potentia vel habitus, solum probat, illum statū cum res est in actu secundo esse simpliciter perfectiorē, quam esse in habitu, vel in actu primo, nō tamē probat, actum secundum præcisè comparatum ad habitum seu actum primum secundū id quod addit, esse simpliciter perfectius eas, sed solum secundum quid, & in modo actuandi.

XIX. Habitus actus sūt perfectior. Et eadem ratione censeo, nihil satis colligi ad rem præsentē ex illis locis Aristotelis, in quibus ponit beatitudinem in actu vltimo tanquam in perfectissimo, vt constat ex 1. Ethicorum cap. 8. 9. & 13. & libro 10. capite 10. idemque colligi potest ex 9. Metaphys. capite 7 & lib. 12. capite 4. & 6. Quanquam & Scotus in 4. distinctio. 49. quæstione 1. & 2. præsertim solutionibus, argument. propter hæc testimonia existimet actum esse simpliciter nobiliorem habitum. Ex illis tamen solum probatur, esse in actu esse simpliciter perfectius, quam esse in potentia: non verò, quod præcisè comparando entitatem vltimi actus ad entitatem habitus, vel potentię, illa sit simpliciter perfectior.

XX. Nihilominus censeo hanc partē valde probabilē, saltem in habilib. acquisitis: quia solū conferunt potentiæ facilitatē in operādo, prout explicuimus. Vnde solū videntur esse quasi impulsus quidam delicti ab actibus ex propria virtute ipsorum. Item species intentionales videntur esse minus perfectæ ex suo genere quam actus secundi etiamsi magis necessariæ sint. Denique hæc perfectio habitus acquisiti videtur esse minimū quoddam complementum potentiæ. Est ergo probabilius, actum esse simpliciter perfectionem habitu acquisito, etiamsi secundum quid, in permanentia seu diuturnitate, aut independentia ab actuali influxu excedantur.

Mutua efficacia inter habitum, & actum exponitur.

Ex quo principio ad secundam partem de mutua efficientia respondendum est, actum propria uirtute, & tanquam sufficiens principiū proximum agendi relinquere in potentia habitum sibi proportionatum, non ut sit principium sufficiens similiū actuum, nam reuera non est, nihil enim potest sine potentia efficere, sed ut aliquo modo incliner, & adiuuet potentiam. At verò si habitus esset simpliciter perfectius actu, oportetet dicere, actum solum non esse sufficiens principium proximum, sed potentiam simul influere ad efficiendum habitum, quod non apparet ita verisimile. Quia effectio habitus vt sic non est vitalis actio, & ideo non est cur ad illam sit necessarius actualis influxus potentiæ animæ. Imò hæ potentiæ nihil videtur immediatè agere posse nisi actus vitales: vnde neque aliam vim habent ad acquirendum habitum, nisi quam habent ad producendum actū est ergo habitus proprius & proportionatus effectus ipsius actus. E contrario verò, abitus est quasi semen (vt Caietanus ait) vel partiale agens (ut ait Scotus) & ideo licèt sit minus perfectus. Aliter explicat D.Thom. 1. q. 51. art. 2. ad tertium, & quęst. 63. art. 2. ad tertium. radicem, vnde habet actus animæ posse producere habitum, quia ille actus semper procedit à nobiliori principio. Sed illa est causa radicalis, & remota: nos autem de proxima perfectione ad agē dum requisita tractauimus. XXI.

SECTIO IX.

An fiat habitus vno pluribus Actibus.

HAEC difficultas annexa est præcedenti; & necessaria ad illius complementum. Nam habitus per vnum actum acquiri non potest, sed consuetudine, vt experientia docet, & Arist. 2. ethic. Si autem per vnum actum non acquiritur, non uidetur etiam posse plures acquiri, quia plures non concurrunt simul ad agendum, vt ea ratione possint fortius agere quam singuli, sed successiuè fiunt vnus post alium: ergo si primus nihil effecit, nec secundus poterit: nō enim est fortior, neque intensior, ut suppono: idemque argumētum fieri potest de tertio, & de omnibus sequentibus. I. Ratio dubitandi.

Variæ sententiæ.

II. *Prima.* IN hac re est prima sententia, quæ in vniuersũ negat, habitũ generari per vnũ actũ quia cum habitus requirat, ꝙ sit permanens, & difficilè mobilis, & eius formalis effectus sit dare facilitatem in operando, non videntur hæc omnia per vnũ actum posse comparari. Quam sententiam insinuat Aristot. 1. Ethic. cap. 7. & clarius lib. 2. cap. 1. *Aristo.* vbi tam de intellectiua, quam de morali virtute loquitur, & illam dicit comparari doctrina, experientia, & tempore: hanc verò assuetudine.

III. *Secunda. Durand. Scotus. Gabr. Henric.* Secunda verò sententia è contrario affirmat vniuersaliter quemlibet habitum vno actu acquiri. Ita tenet Durand. in 1. dist. 17. q. 8. ad 2. Scotus q. 3. Henric. quodlib. 5. q. 16. Gabriel cũ alijs Nominalib. in 3. dist. 23. q. 1. dub. 4. Rationes huius sententiæ videbimus postea.

IIII. *Tertia.* Tertia sententia distinctione vtitur, nam in intellectu quoad habitus euidentes scientiæ, &c. affirmat, generationem habitus fieri per primũ actum. Quia euidentia principiorum est efficassima causa: & alioqui ex parte intellectus nulla est B repugnantia. In alijs verò potentijs appetitiuis, & in ipso intellectu quoad habitus opinatiuos, dicit hæc opinio, habitum nõ introduci nisi post multos actus: quia vel causæ sunt debiles, vel etiã subiectum ita est repugnans aut indifferens, vt per vnum vel alium actum non possit statim inclinari habitualiter. Hæc videtur esse sententia *D. Thom.* D. Thomæ 1. 2. q. 51. art. 3.

V. *Quarta.* Alij vtuntur distinctione alia, quasi subdistinguentes secundum membrum præcedentis sententiæ, nam vel appetitus habet contrarios habitus: & tunc non potest vnus actus statim inducere habitum, quia non potest vincere tantam subiecti repugnantiam; vel subiectum caret contrario aut repugnante habitu, & tunc primus actus poterit inducere habitum propter rõnẽ oppositã.

Prima assertio ad quæstionis resolutionem.

VI. DIco primò, Vt ex pluribus actibus habitus generetur, necesse est vt primus actus, & deinde omnes subsequentes & proportionati aliquid efficiant in potentia, permanens in illa, & paulatim illam perducens, vel disponens ad habitus ge- *Ratio assertionis.* nerationem, probatur ratione cõmuni, quę maxime mouit Henricum, & alios: quia si primus actus nihil efficeret in potentia, æquè indispositam illã relinqueret ad recipiendum aliquid per secundum actum: & idem esset de secundo respectu tertij, & de quolibet subsequenti in quocunque numero: quia si subiectum est æquè indispositum, & virtus actiua non est fortior, non magis potest sequi effectus.

VII. *Prima responsio quæ nostræ rõni assignatur.* Ad hanc rationem variæ dantur respõsiones. Prima est, ꝙ actus per se ipsum relinquit formaliter dispositam potentiã, etiã si nihil in illam efficiat: quã dispositionem inchoat primus actus, & eã auget secundus ẽt per se ipsum solũ, quia post aliũ sequitur, & deinde tertius proportionaliter: & sic deinceps, donec perueniatur ad certum numerũ actuũ à natura præscriptũ, quo posito introducitur. Vtuntur que autores huius responsionis exemplo de guttis cauãtibus lapidẽ, nã vna post A certũ numerũ facit totũ effectũ, ꝗuis priores nihil effecerint. Et addi ẽt põt exẽplum de dispõnibus remotis materiæ, quæ illam relinquũt dispositã, solum quia immediatè ante præcesserunt.

VIII. Sed hæc responsio sustineri non põt, quia formalis dispositio, si nihil efficiat, non amplius põt durare in subiecto quã duret forma per quã formaliter fit, quia effectus formalis requirit causam formalẽ existentẽ, si effectus ipse esse debet realis & existens. Quæro ergo, an potentiam manere dispositã ad habitum sit aliquid reale in potentia post transactũ actum, necne. Hoc posterius dici non potest, quia aliàs potentiã esse dispositam nihil oĩno esset, & consequenter nec posset cõferre postea ad effectũ realẽ, nimirũ ad receptionẽ habitus; neq; ad eã fuisset necessaria causa realis, nẽpe pręcedens actus. Ergo potentiã manere dispositam aliquid reale est, quod in illa durat quãdiu disposita manet: ergo requirit aliquã formam realem æquè permanentẽ, quia hoc est de intrinseca ratione causæ, & effectus formalis. Nec refert si quis obijciat, cãm dispositiuã potius pertinere ad B materialem: tum quia ẽt materialis causa requirit coexistentiam cum suo effectu, tum etiam, quia licet forma disponens respectu alterius formæ ad quã disponit, materialiter cõparetur: respectu tñ subiecti, quod disponit, formaliter id confert.

IX. Et ob hanc rationẽ reiecimus in superioribus illud, quod in secundo exemplo adducitur de dispositionibus materiæ: nã si illæ verè desinunt esse in instante corruptionis, nõ possunt relinquere materiã positiue dispositã, sed ad summũ nõ repugnantẽ. Idemque est de alio exemplo guttarũ cadentium: nisi enim priores aliquo modo disponerent, humectando, & paulatim emolliẽdo duritiem lapidis, non posset aliqua gutta subsequẽs illũ cauare. Quocirca illud, quod dicitur, de certo numero actuum præscripto à natura vt habitus introducatur, gratis dictũ est: nisi explicetur quid illi actus conficiant, & quomodo, ad introductionẽ habitus. Adde ꝙ si quatuor actus, v. g. solum, quia tali ordine facti sunt a potentia relinquũt illã dispositam, & magis capacem habitus, eadem rõne dicetur potentia habilitari, & propẽsior reddi ad operandũ; solum, quia plures actus in ea succedũt absq; vlla generatione habitus: est C enim eadẽ seu proportionalis ratio: quia semper per posteriores actus potentia manebit magis disposita: & hoc est esse magis habilem ad opus.

X. Alia responsio est, priores actus neque introducere positiuã dispositionẽ, neque oĩno nihil efficere, sed auferre impedimẽta, quę resistũt introductioni habitus. Sed oportet primò explicare, quæ sint hæc impedimẽta, sit enim, v. g. actus alicuius virtutis moralis, qui effecturus est habitũ, cui potest resistere habitus vitij cõtrarij. Et argumẽtor in hunc modũ. Non põt actus virtutis expellere habituale vitiũ nisi introducẽdo habitualẽ virtutẽ, quia actus nõ expellit habitũ formaliter, quia non sunt formaliter contrarij: sunt enim affectiones & inclinationes diuersarũ rõnũ: oportet ergo vt expellat effectiue. Non põt aũt expellere effectiue immediate corrumpendo, quia nulla efficientia tendit immediate ad corruptionẽ, seu ad non esse, sed ad aliquod esse ex quo sequatur alterius nõ esse: ergo nõ põt actus virtutis diminuere vitiũ cõtrariũ nisi introducẽdo aliqđ suę virtutis.

Non

Non est ergo difficilius introducere aliquid virtutis, quàm expellere aliquid vitij: quia, quanto diminuitur vitiū, tanto minus resistit introductioni virtutis. Si ergo primus actus potēs est ad diminuēdū vitiū, quod videbatur fortius ad resistēdum, simul poterit introducere aliquid virtutis, quantū cōpossibile esse pōt cū vitio sic diminuto. Quod si dicatur, resistentiā ad introducēdum aliquid virtutis per primum actum, nō prouenire ex vitio cōtrario: explicare oporteбit, vnde prōueniat, & qualis sit. Aut. n. est mere naturalis, vt v. g. talis cōplexio, aut naturalis propensio ad aliquod vitiū: & hæc nō minuitur nisi acquisitione virtutis animę, & aliquo vsu, & exercitatione corporis per quā interdū fit vt etiā ipsa dispositio corporis aliquo modo immutetur. Vel illa difficultas prouenit ex alijs causis extrinsecis, & accidētalibus, & illæ sunt per accidens, nec cadunt sub scientiā: & si consistunt in aliqua re positiua, non minuūtur per actum virtutis, nisi per positiuam mutationē vel acquisitionem alicuius rei oppositæ. Ac denique, omnia ista impedimenta extrinseca, quæ nō sunt in ipsamet potētia interiori eliciente actū non possunt impedire quin actus efficiat aliquid in potentia: si alioqui natura sua actiuus est: qa illa omnia nō sunt dispositiones, quæ reddāt potentiā incapacē, aut in se minus aptam ad talē effectū recipiendū. Imò, si quis rectè consideret, tota hæc repugnātia extrinseca primo, & per se ingerit difficultatem in ipso actu efficiēdo, vnde per ipsummet actū vincitur, & superatur illa repugnantia: respectu verò emanationis habitus aut dispositionis ab actu nulla est repugnantia, sed illa est merè naturalis si alioqui est in actu aliqua naturalis vis agendi. Quòd autē hæc ibi insit ex eo probamus, quod natura sua tam actiuus est primus actus sicut quartus aut quintus, cum sint eiusdem rationis, & intensionis vt supponimus.

XI. *Tertia responsio refutatur.* Ex quo etiā facilè refellitur quod alij respondere solēt nempe, eā dispositionem, q̄ priores actus relinquunt, prouenire tantum ex memoria, nam post priores actus facilius apprehenditur tale obiectum, vel similis actus vt conueniens, & plures rōnes ad sic operandū facilius se offerūt. Sed in primis hoc ipsum, quod manet in memoria per modū habitus necessario debet per illos actus paulatim acquiri: & in illo similiter cōcludemus, aut per primū actū aliquid acquiri, aut per posteriores nihil effici. Deinde experimento constare pōt, nō solum representatione obiecti, sed etiā in propensione ad obiectū representatū esse maiorem facilitatem cæteris paribus: alioqui pari rōne negari possent omnes habitus præter species deseruiētes memoriæ. Tandem, quidquid sit de hac facilitate extrinseca aliunde proueniente, hic inquirimus intrinsecam dispositionem potētiæ, ob quā quintus actus v. g. efficit in illa habitum, & primus nihil efficit, nā ad hoc est impertinēs facilitas vel difficilitas memoriæ. Nam illa neq; impedit, neque aptiorem reddit capacitatem potentiæ: ergo si alioqui actus est equè actiuus de se aliquid etiā aget in talem potentiam: ergo è contrario, si quintus actus introducit habitum, & nō priores, necesse est vt priores disposuerint intrinsecè potentiam aliquid efficiendo in ipsam, quod in ipsa permaneat: & idem argm̄ fit comparando quartum actum ad priores, & sic vsque ad primum

A *Secunda assertio, & quomodo habitus non nisi per plures actus generetur.*

Dico secūdo, Hæc dispositio ad habitum, quę per primum actum inchoatur, & per subsequentes perficitur, non est essentialiter aut realiter distincta ab ipso habitu: non tamen habet statum habitus donec ita sit radicata, vt difficulter amoueri possit, & facilitatem simpliciter tribuat in operando. Et hoc sensu verum est habitum in esse habitus non generari nisi per plures actus. XII. Vt hanc conclusionem probemus aduertendum est, dupliciter intelligi posse habitum introduci post aliquē numerū actuū etiamsi priores actus aliquid permanens in potētia relinquāt. Primò, quod illud prettium solum sit dispositio quędam realiter, & essentialiter distincta ab habitu: quæ disponit potentiam ad habitum, & illo adueniente corrumpitur. Secundus modus est quem in cōclusione insinuauimus: quæ non potest melius probari, quam excludendo priorem modū: quia præter hos nullus alius excogitari potest supposita prima conclusione. Nonnulli ergo illum priorē

B modum amplexi sunt: quod videtur sentire Burleus 2. Ethic. c. 1. & nonnulli Thomistæ hoc sequuntur, quibus fauere videtur D. Thom. 2. 2. q. 24. art. 6 ad 2. vbi ait, [In gnatione virtutis acquisitæ nō qlibet actus cōplet gnationē virtutis, sed quilibet operatur ad eam vt disponēs, & vltimus qui est perfectior agens in virtute omnium præcedentium reducit eam in actum. Sicut ē et est in multis guttis cauantibus lapidē.] Et similia fere verba habet in quęstione disput. de virtutib. ar. 9. ad 11. Si quis illa attentè cōsideret, facilè intelliget optimè posse iuxta sensū nostræ cōclusionis intelligi. Nā in primis ibi ait, [Primus actus facit aliq̄ dispōnem, quā pficit scd's.] in quo satis declarat hāc dispōnem non esse formaliter ipsos actus sed effectiuè ab illis fieri. Et tandē subiungit, [Vltimus actus agens in virtute oīum præcedentiū cōplet gnationem virtutis.] Nō ergo vult D. Th. per vltimū actū introduci totā entitatē virtutis sed cōsūmari, & cōstitui ī statu habitus seu virtutis. Et fauent huic nostræ sniæ Boetius, Albert. Mag.

Burleus. D. Thom.

Boetius. Albert.

C & alij, qui in Prædic. de Qualit. dixerunt, dispositionem, & habitū accidentaliter differre, quia eadem quæ in principio habet rōnem dispositionis dum est facilè mobilis perficitur per actus, donec fiat habitus, quod ibid. Arist. non obscurè significauit dicens dispositionē diuturnitate fieri habitū.

X III. Ratione item probatur, primo, qa nulla est cā diuersitatis essentialis inter qualitatē q̄ efficiunt priores actus, & quā efficit vltimus, cū vtraq; sit actus primus inclinās ad idē obiectū, & ad similes actus: & vtraq; sit qualitas de se pmanēs absq; actuali influxu potētiæ. Quòd verò vna sit magis radicata q̄ alia, ad accidentalē differentiā ptinet. Deindè nulla est rō cur adueniēte effectu, quem facit vltimus actus, pereat totū id quod præcedentes fecerūt cū non habeant cōtrarietatē aut repugnātiā. Nec forma expellere solet dispōnem ad ipsam nisi per accidēs ob corruptionē subiecti hic aūt subiectū integrū manent. Qd si quis rn̄deat, priorem dispōnem amitti, quia iā superflua est, nos potius dicimus, nouā qualitatē nō introduci, qa supflua eēt, si. n. prima permanere pōt. & pfici, qd necesse est nouā introducere, & expellere

priorem propter solam superfluitatem vitandã? Eò uel maximè, quòd si illæ qualitates sunt eiusdem speciei, manifestum est vnam non expelli vt introducatur alia; si autem sunt diuersæ speciei; conferent perfectiones diuersarum rationum, & ita non erunt superfluæ, etiamsi sint simul. Dicere autem, simul manere huiusmodi qualitates distinctas, improbabile est, cum nulla sit necessitas, neque effectus, vnde colligi possit; aliàs tot possent multiplicari qualitates huiusmodi quot sunt actus, quia posterior semper operatur in potẽtia magis disposita, & cum eadem proportione. Ex quo tandem sumitur argumẽtum, nam vltimus actus non est specie differens à præcedẽtibus: ergo nec conferet effectum specie differentem: nec dispositio facta à præcedentibus actibus est ad formam specie diuersam. Eadem ergo dispositio magis radicata & perfecta efficitur habitus.

Rationibus in contrarium propositis satisfit.

XIIII. EX his facili respondetur tum ad rationem dubitandi in principio positam, tum ad fundamenta aliarum opinionum. Ratio enim illa rectè probat per priores actus aliquam dispositionem ab habitum fieri, non uerò statim à principio fieri in esse habitus. Aristoteles autem dicit, habitum acquiri consuetudine, & frequentia actuum, in esse & statu habitus: non verò negat paulatim acquiri aliquam dispositionem ad habitum. Quin potius 7. Ethic. cap 7. ita distinguit continentem a temperato, quod prior licet studiocè operetur ex aliquo vsu, dispositione, & virtute, adhuc tamen difficultatem patitur: alter verò iam ex virtute, & sine pugna operatur: continentia autem & temperantia sumptæ in eadem materia non distinguuntur specie, sed vt dispositio imperfecta, & habitus iam perfectus. Sic etiã Theologi, & morales Philosophi distinguũt tres status, incipientium, proficientium, & perfectorum, quorum primi nondum habent habitus in esse habitus, habent tamen in ratione dispositioni. Secundi verò iam habent aliquos habitus: fieri tamen potest vt nondum habeant virtutes in esse virtutis, id est cum connexione omnium virtutum: & alijs conditionibus quæ censentur necessariæ ad statum virtutis simpliciter, quanuis non sint necessariæ ad essentiam eius. Ex his ergo possunt facile omnes opiniones supracitatæ conciliari, si autores earum velint.

XV. *Discrimẽ inter actus ẽuidẽtes intellectus & quos uoluntas q̃ngis.* Differentia verò à D. Thoma assignata inter habitum scientiæ, & alios in hoc posita est, quod quia euidentia conuincit intellectum, necessitatemque illi infert, ideo per vnum solum actũ omnino illum determinat, omnemque aufert difficultatem & quantum est de se immobiliter adhæret, si aliequi specie ex parte obiecti requisitæ sufficienter memoria retineantur, & ministrentur. At vero actus opinionis, vel virtutis moralis non ita determinat potẽtiam, vel ob debilitatem causæ seu medij, vt in opinione, vel ob formalem libertatem ipsius potentiæ, aut repugnantia oppositæ inclinationis: & ideo habitus acquisitus per vnum actum scientiæ dicitur habere nõ solũ essentiam, sed etiam perfectionem habitus, saltẽ quantum ad determinationem potentiæ: opinio A verò aut virtus non habet perfectionem habitus donec per consuetudinem quasi in naturam conuertatur. Cum verò dixit Arist. 2. Ethic. c. 1. habitum scientiæ doctrina, tempore, & experientia acquiri, vel loquitur de sciẽtia vndequaq; perfecta, uel certè loquitur de doctrina humana, quæ nõ semper est euidẽs, & conuincit intellectum.

SECTIO X.

Vtrum habitus per actus perficiatur, & quomodo.

VT ad punctum in quo est difficultas progrediamur, ea breuiter præmittenda sunt, quæ clariora extiterint. Et in primis suppono habicũ, sicut per actus fit, ita per eosdem perfici, non solum quia ex statu dispositionis perducitur ad statum habitus, iuxta dicta in præcedẽte sect. sed etiam quia in ipso statu habitus magis ac magis perficitur, donec ad complemẽtum suæ perfectionis perueniat. Et hanc totam perfectionem nunc comprehendimus sub effectione B habitus, nec rigidè distinguimus inter nomen habitus vel dispositionis, sed absolutè loquimur de illa qualitate ex quo incipit fieri, donec consummetur. I. *Habitus per actus perficiatur.*

II. Secundò suppono duplex solere distingui augmentum in his habitibus, vnum est per puram intensionem, alterum per aliquem modum extẽsionis. Prius est quãdo habitus in ordine ad idẽ omnino obiectum, & eosdem actus circa illud, magis ac magis perficitur, nimirum magis inclinando potentiam, & faciliorem reddẽdo ad similes actus eliciendos. Posterius augmentum esse dicitur quãdo habitus acquisitus circa vnam partem obiecti, ad alias extenditur: vt quando scientia augetur in ordine ad diuersas conclusiones. Quod varijs modis contingit, scilicet, vel circa diuersa subiecta partialia seu specifica, vt cum in scientia de animali cognoscitur una proprietas equi, & alia leonis; vel circa idem subiectum, cognoscendo de illos diuersas proprietates, vt cũ de C homine cognosco esse admiratiuum, & deinde esse risibilem: & in habitibus appetitus, aliquãdo virtus extenditur ad varios actus efficiendos in diuersis materijs, vt temperãtia ad abstinendum in cibo, & in potu, & charitas ad amandum non solum Deum, sed etiam proximum: & quælibet virtus ad intendendum finem, & eligendum seu exequendum media; aliquando autem virtus extenditur ad efficiẽdos varios actus aliquo modo circa idem, vt cum religio extenditur ad orandũ Deũ, & ad sacrificãdũ illi: & charitas extenditur non solum ad amãdum Deum, sed etiam ad desiderandum illum, vel gloriam eius, & gaudendũ de bonis illius, &c. de quo augmento extensiuo, an verum sit, sect. seq. dicetur.

III. *Habitus per fieri actibus similibus.* Tertiò circa primum augmenti genus certum est habitum nõ fieri seu perfici nisi per actus omnino consimiles in ratione essentiali, & in obiecto circa quod versantur, & in modo tendendi in illud. Probatur, quia talis habitus non perficitur nisi in ordine ad similes actus ex vi illius augmenti: ergo non augetur hoc modo nisi per

per

per actus similes. Et in hoc omnes conueniunt. A De hoc verò augmento intensiuo multa quæri solent quæ quatenus communia sunt alijs qualitatibus quæ intensionem recipiunt tractabuntur infra disput. 46.

Intendatur ne habitus solum per intensiores actus.

IIII. HIC verò solet specialiter quæri, an vt actus intendat habitum debeat esse intensior. Nā licet suprà disput. 18. definitum sit multitudinem formæ per se non conferre ad intensionem effectus, nisi in aliqua saltem parte agentis talis sit intensio: id tamen verum habet, quando principium formale agendi est eiusdem rationis cum forma, quæ est terminus formalis actionis: si verò forma, sit nobilior in essentia, ratione illius poterit aliquando conferre effectui maiorem intensionem in inferiori ordine, quàm ipsa habeat in suo ordine superiori. Cum ergo dictum sit, actum acquisitum esse nobiliorem habitu fieri poterit, vt per solam repetitionem similium actuū habitus intendatur, etiam si posteriores actus intensiores non sint. B

V. Atque ita opinatur Scotus in 3. dist. 17. q. 1. & ibi Durand. q. 8. & Gab. in 3. dist. 23. q. 1. dub. 4. Quamuis hi autores non fundentur in ratione à nobis insinuata, sed in vniformitate graduū intēsionis; putant enim intensionem fieri per solā cōgregationem similiū graduum in eodē subiecto. Vnde cum similes actus multiplicantur, & æqualem vim agendi habeant, æquales gradus introducent in subiectū, ex quorum cōgregatione fiet habitus intensior. Imò significat Scotus, cū subiectū sit per priores gradus habitus magis dispositum, etiā actus minus perfectos sufficere ad agendum aliquid, quo habitum intendant. Potest, nec sententia confirmari experientia; nam post plures actus difficultas vel repugnantia, eiusdem intensionis sint, facilius & promptius similes actus exercemus, quàm post primum actum: ergo signum est effectum talis habitus, & consequenter habitum ipsum perfici per tales actus, & non nisi intensiue ergo. C

Habitum intendi actibus intensioribus, non verò æqualibus.

VI. AT verò D. Thomæ sententia est habitum nō augeri nisi per actus intensiores in quadam includuntur. Primum, quod intensior actus intendit habitum. Et hoc, absolutè loquendo, manifestum est ex dictis: nam si actus efficit habitum, perfectior actus perficiet illum; nam in forma intensiori actiua virtus efficacior est ergò ad intensiorem effectum. Et confirmatur primo, quia aliàs nulla via posset habitus acquisitus augeri: quibus enim actibus posset id fieri, si intensioribus non fit? Ergo, qua experientia constat habitus acquiri constat & augeri. Vnde etiam colligitur, sicut per quemlibet actum, ut habitus quoad entitatem eius, ita per quemlibet actum intensiorem intendi. Nec videtur probabilis contrarium sententia, qui hactenus non intendi habitum per vnum actum intensiorem, sed per plures: contra hoc enim eædem rationes fieri possunt, quæ factæ sunt de generatione habituum. Ac denique, quia in vno actu est virtus actiua talis intensionis, aliàs neque in vltimo actu esset talis virtus; & alioqui subiectum est capax, & dispositum per habitum remissum: ergo quilibet actus intensior, per se loquendo, potest habitum intendere. Maior difficultas esse posset an vnus actus statim conferat totam intensionem sibi proportionatā: cuius resolutio constabit ex dicendis.

VII. D. Thom. Almain. Maior. Secundum dictum huius sententiæ, in quo dissordat à præcedente, est actum qui non est intensior habitu non intendere illum, siue sit remissior, siue æque intensus. Ita D. Thom. 1. 2. quæst. 52. art. 3. vbi omnes Thomistæ consentiunt: & 2. 2. quæst. 24. articulo 5. & 6. Idem sequitur Almain in 3. dist. 23. quæst. 2. & Maior quæst. 6. Fundamentum huius partis est, quia actio non sequitur nisi à proportione maioris inequalitatis sed in virtute quæ non est intensior effectu, non est proportio prædicta; sicut in calore æque intenso non est proportio ad intendendum alium æqualem: ergo. In quo fundamento adhuc re inquirit difficultas in principio tacta, quam in discursu sequenti explicabimus. B

VIII. Addit verò duo Diuus Thomas, quæ vno habent explicationem omnino facilem. Vnum est, actus æquales habitui disponere ad intensionem habitus. Quod aliqui ita explicāt, vt post aliquos actus similes aliquis licet in intensione æqualis intendat habitum in virtute priorum, & dispositionis ab eis relictæ. Nam D. Thomas indifferenter loquens de actibus intensioribus, & æque intensis, concludit, multiplicatis actibus crescere habitum. Aliud dictum D. Thomæ est, actus minus intensos habitum disponere ad diminutionē eius, eodem fermè modo, quo cessatio ab actu disponit ad corruptionem habitus.

IX. Hanc posteriorem sententiam absolutè existimo veram; multa tamen in ea includuntur quæ non sunt æquè certa, quæ distinguere ac declarare oportet. Duobus igitur modis intelligi potest habitum fieri intensiorem. Primò in ordine ad C efficiendos actus intensiores quàm sint omnes illi, quibus genitus vel auctus est habitus: ita vt talis habitus licet solum fuerit effectus per actus vt quatuor, nihilominus ipse ratione suæ intensionis inclinet, & det virtutem ad actus vt quinque, vel vt sex. Secundò intelligi potest, habitum fieri intensiorem in ordine ad actus æquales in intensione illis, à quibus genitus est, & à fortiori etiam ad minus intensos. Sicut enim in potentia, licet de se sola habeat virtutem ad actum vt quatuor nihilominus per additionē habitus vt quatuor fit promptior ad actus vt quatuor exercendos, non verò accipit nouam virtutem ad intensiores actus eliciendos, ita intelligi potest, eundem habitum quia ab actu vt quatuor genitus est, per similem actum vt quatuor accipere maiorem vim ad alios actus vt quatuor eliciendos, etiamsi non crescat in virtute efficiendi intensiorem actum. Quomodo etiam in superioribus dicebamus, multitudinem formæ æqualis intensionis posse conferre ad agendum fortius, & velocius similem qualitatem, non verò ad agendam intensiorem.

X. In priori igitur sensu certum existimo nõ posse habitum intendi per actus, qui non sint intensiores. Quod vel ipsa experientia conuincere videtur: nullus enim remissè operãdo fit promptus ad feruentes actus. Vnde, quod Aristoteles dixit, habitum reddere actus similes illis à quibus genitus est, nõ solũ est verum de similitudine in essentia, sed ẽt in gradu. Et ratio videtur manifesta, quia priores actus non habent vnde virtutẽ conferant ad intensiores actus efficiendos, nam licèt illi sint in multitudine plures: ex omnibus tamẽ simul sumptis non consurgit vnus intensior. Vnde quoad hoc est satis efficax illa ratio, quod sicut in actibus illis non est proportionata intensio, ita nec proportionata virtus ad efficiendum habitũ intensiorem illo modo. Neque obstat, quòd hi actus sint essentialiter perfectiores habitu, quia nulla forma etiamsi sit essentialiter perfectior, potest dare vel efficere virtutem ad efficiendam formam sibi similem in essentia, & intensiorem in gradu: habitus autem non est nisi virtus quædã effectrix actuum: quæ virtus per ipsosmet actus fit: ergo nunquam potest ab eis accipere vim ad intensiores actus efficiendos, quam sint illi à quibus & genitus, & perfectus habitus est.

An actus æquales augeant vim habitus in ordine ad æquales actus.

XI. IN posteriori autem sensu probabile est, actus æquales perficere habitum in ordine ad similes actus efficiendos, donec illi conferãt omnem efficaciam & facilitatem, quam potest habere in reddendis actibus similibus, & æqualibus in gradu. Hoc videtur probabiliter suaderi, tum ex declaratione superius posita, tum etiã quia hic cessat fundamentum declaratum in proxima assertione. Veruntamen hoc ipsum augmentum duplici ratione intelligi potest. Primo, quia non est necesse vt primus actus intensus, v.g. vt quatuor, efficiat actum æqualem sibi in intensione, quia nec subiectũ est dispositum, & consequenter nec in ipso actu est tanta efficacitas. Vnde oẽs concedunt, per primũ actum saltem valde intẽsum produci qualitatem illam, quæ est habitus, nullus tamen dicit, statim fieri habitum cum tota illa intẽsione. Et experientia docet, non statim manere hominem promptum & habilem ad actus æquè intensos efficiendos: eadem autem est proportio singulorum actuum respectu habituũ sibi æqualium in intensione: non est ergo necesse, vt primus actus efficiat secundum totam latitudinem suam habitum sibi æqualem in gradibus.

XII. Quod si hoc verum est (vt reuera est valde probabile) rectè intelligitur, secundũ actum, etiamsi tantum sit æqualis primo, posse augere habitum à primo productum, & ita per subsequẽtes actus æquales posse augeri, donec perueniat ad æqualitatem in gradu cum ipsis actibus. Et hoc modo sufficienter intelligitur fieri id, quod experiri videmur, quòd per actus omnino æquales reddimur promptiores ad alios similes. Hoc ẽt modo optimè itelligitur id quod D. Thom. addit, actus scilicet æquales disponere ad intẽsionẽ habitus, etiã in ordine ad actus intẽsiores, quia illudmet augmentum in ordine ad actus æquales, est quæ- A dam dispositio licèt remota, vt homo facilius prodeat in feruentiorem actum, per quem simile ẽt augmentum habitus cõsequatur. Item iuxta hũc dicendi modum expeditur facilè, quod supra quærebatur de intensiori actu. Quanuis. n. quilibet actus intensior habitu intendat illum, non est tamen necesse vt vnus solus actus statim conferat habitui totam intẽsionem in qua illum excedit, sed paulatim perfici poterit per multiplicationẽ similium actuum, est enim eadem proportio. Atque hoc satis est ad veritatem assertionis positæ.

Obijci tamen potest, quia illi actus sunt æquales; ergo si primus non potuit efficere habitum, v.g. vt quatuor, nec secundus poterit. Vnde nunquam in agentibus naturalibus reperimus, quòd æqualis forma possit intendere effectum, quem alia produxit, & intendere nõ potuit, etiamsi forma producens sit essentialiter perfectior quàm producta. Vt vnum lumen non poterit intendere calorem factũ ab alio lumine æquali, si illud prius fecit quantũ potuit; quia talia lumina sunt etiam B æqualia in actiuitate. Respondetur, totum hoc esse verũ, si cætera sint paria ex parte subiecti: in præsenti verò non esse cætera paria; quia primus actus agit in subiectum nullo modo dispositum: secundus aũt actus iam inuenit subiectum dispositũ, & ideo etiam si in se æqualis sit, potest plus efficere. Sed vrgebis, quia vbi potentia passiua est de se capax totius effectus, non indiget positiua dispositione, sed satis est vt non habeat contrariã: ergo quandocunque potentia non habet formã aliquam repugnantem actiuitati actus, hic efficiet quantum põt. sed potest actus ex se efficere habitum sibi æqualem secundum totam latitudinem intensionis: ergo primus actus ita efficiet, per se loquendo. Rñdetur, ipsammet indifferentiam potentiæ, & inclinationem quam habet ad alios actus vel obiecta, satis resistere vt nõ possit primus actus statim à principio efficere secundũ totam intensionem suam. Sicut lapis est capax C impetus vt feratur sursum, vel ad dexteram, aut sinistram: tamen quia per inclinationem ad centrum resistit, ideò agens non imprimit impetum quantũ põt, sed quantũ superat, ita primus actus non põt statim in principio omnino superare alterã inclinationem potentiæ: aliquantulũ tamen eam relinquit magis propensam in suũ obiectũ, & ita magis dispositã, vt per scđm actum, quãuis altiùs æqualem, possit magis inclinari, & sic cõsequenter donec assequatur totam inclinationẽ habitualem, quam illi actus secundũ latitudinẽ suã possunt tribuere. Et hoc maximè videtur probabile in habitib. appetitus; & in habitibus opinionis: nã de actu scientiæ probabile est statim efficere habitũ secundũ totam latitudinem suam propter naturalem determinationẽ potẽtiæ. In hoc ergo sensu valde probabilis est dicta assertio.

XIII.

Actus nullo modo augent habitum iam sibi æqualem.

VLterius verò potest quis progredi, asserẽdo, ẽt postquã habitus peruenit ad æquales gradus intẽsionis cũ actu (siue in eo statu cõstituatur p vnũ, siue p plures actus) posse p similes & æquales actus si vlterius multiplicẽtur, magis ac magis roborari et augeri, nõ ita vt ad intẽsionẽ actũ icli- XIIII.

net,

net, sed vt ad actum æque intensum fortius ac vehementius inclinet. Tota enim hæc perfectio habitus videtur quantum est de se, possibilis absque ulla repugnantia, & aliunde non videtur excedere vim actiuam talium actuum, quia nunquam dant virtutem ad perfectiorem effectum intensiue, sed roborant, & augent virtutem ad equalem effectum ad quod satis esse videtur & nobilitas agentis & multitudo formæ, cui æquiualet multiplicatio actuum. Sed nihilominus hoc augmenti genus nec probari, nec satis intelligi potest, quia intensio, vt nunc suppono, non est aggregatio similium graduum, sed supponit latitudinem formæ cum aliquo ordine per se inter ipsos gradus, à primo vsque ad vltimum, in quorum asseeutione intensio consistit, vt disputa. 46. videbimus. Si ergo habitus iam peruenit ad quartum gradum in quo adæquatur actibus, per quos factus est, & nihilominus similes actus multiplicati illi addunt aliquod augmentum, non possunt nisi quintum gradum intēsionis addere, vel partem eius: & ita nō solum fiet habitus promptior & facilior ad equales actus, sed etiam potēs ad in-

XV. tensiores.

Neque enim intelligi potest in tali habitu duplex modus intensionis in ordine ad eosdē actus cum neque in ipsis actibus talis duplex intensio inueniatur neq; explicari possit qua ratione habitui vt quatuor addatur aliqua intensio, & quod secundum illam non fiat potens ad communicandam actui similem intensionem. Solum potest quis respondere, illud augmentum non esse per additionem illius quinti gradus, qui per se habet ordinem cum prioribus quatuor, & illos perficit sed veluti per quādam iterationem aliorum quatuor graduum similium, qui prioribus vniuntur, & licet non reddant habitum per se intēsiorem in ordine ad actus, reddunt tamē fortiorem: Sed hoc potius est dicere, multiplicari habitus numero distinctos in eodem subiecto respectu eorundem actuum, quam augeri habitum quia illi gradus quasi per accidens accumulati in eodem subiecto (vt ita dicam) sicut natura sua non componūt latitudinem vnius qualitatis, ita nec vniri inter se possunt ad vna qualitatem per se constituendam, vt ex ijs quæ de intensione dicemus, magis constabit. Multiplicare autem habitus numero distinctos in eodem subiectos respecto eorūdem actuum; esset in infinitū progredi, repugnatque superius dictis de indiuiduatione accidentium, in disput. 5. Et ideo verius est, nullum esse tale augmentum in habitibus, sed similes & æquales actus nihil vlterius agere, quando iam inueniunt habitum æquè intensum.

Obiectionibus in contrarium satisfit.

XVI. NEque contra hoc est alicuius momenti ratio Durandi, scilicet, quod omne passiuum, dū patitur, aliquam mutationem recipit; sed omnis actus elicitus ab habitu, agit aliquid in potentia, quia per illū potētia actu patitur: ergo talis actus cuiuscunque intensionis sit, aliquid imprimit in potentiam, quo augeat habitum. Respondetur enim negando minorem, quia actus immanens non semper agit in potentiā, sed ipse fit in potentia, & est impressio quæ per actionem immanen-

A tem fit in potentia ab agente intrinseco, quod est ipsamet potentia, vel sola, vel cum habitu. Neque etiam obstat fundamentum Gabrielis, & aliorū quia supponit falsum modum intensionis.

Denique non obstat experiētia supra adducta quia sufficit ille modus augmenti per plures actus equales explicatus a nobis priori modo. Nā postquàm habitus operando peruenit ad quendam statum cum sufficienti morali facilitate, non potest experiētiam cōstare, quod per actus omnino æquales illa facilitas augeatur. Maximę, quia nō potest satis experimento cognosci, an actus sint omnino ęquales nec ne. Accedit etiam, quod ipsa dispositio corporis, & imaginationis ac memoriæ, potest aliquid conferre ad hanc facilitatē, nō enim negare possumus, quin hæc iuuenit quāuis non sint tota causa illius. XVII

Tandem ex dictis in hoc primo puncto constat, quomodo habitus sic effectus & perfectus per plures actus similes, unus sit: est enim unus unitate intensionis, quæ est unitas per se in qualitatibus, & aliquando uocari solet unitas simplex, ut distinguitur ab unitate imperfecta, quæ solū est per collectionem plurium habituum vel proportionem plurium qualitatis, qualis est in sanitate, uel pulchritudine. Quo sensu dicūt multi, habitū esse simplicem qualitatē, de quo statim videbimus In rigore tamen illa est vnitas per cōpositionem, sicut est unitas quantitatis cōtinuę: quia per vnionem pluriū gradnum, qui in se ipsa distinguuntur In quo eadem est ratio habituū & reliquarum qualitatum quæ intensionem recipiunt, de quare dicturi sumus disput. 46. XVIII

B

SECTIO XI.

Quale sit augmentum extensiuum habitus, & qua unitas habitus ille correspondeat.

Vòd huiusmodi augmentum sit in habitibus supra supposuimus ex communi doctrina abstrahēdo ab ea quęstione, an sit proprium augmentum nec ne, id enim hic inuestigādum reliquimus, inquirendo quale illud sit, & an reuera sit augmentum, uel potius productio noui habitus. I.

C

Quæstionis sensus & punctus proponitur.

VT autem difficultas quæstionis aperiatur, suppono primo, habitum non posse recipere hoc augmentum extensiuum nisi per additionem alicuius rei qua in illo fiat. In hoc enim omnes autores conuenire uidentur. Et de illis quidem qui etiam meram intensionem per huiusmodi additionem fieri putant, res est manifesta, & patent ex Scoto in 2. dist. 3 q. 10. & in 3. d. 2, Gabriele ibi q. 2. & in prolog. senten. q. 8. Ochā ibi q. 1. & 9. Greg. q 3. Inter eos vero, qui negant intensionē fieri per additionē, aliqui idē putant esse dicendum de hac extensione, quos infrà referā Nos tamen nunc oppositum supponimus, idque sumimus ex Diuo Thoma 1. 2. quæstione 52. articulo primo. Vbi distinguit hoc II.

duplex augmentum, intensiuum & extensiuum, quamuis sub diuersis vocibus: nam augmentum intensiuum vocat [ex parte subiecti,] quia intẽsio fit in, quantum subiectum magis ac magis participat eandem forma, seu eundem habitum augmẽtum verò extensiuũ vocat [ex parte ipsius formæ secundum] se; hoc enim augmentũ dicit esse in habitibus secundum ordinem quem habent ad obiecta [Vt est] (inquit) [maior vel minor sciẽtia q̃ ad plura, vel pauciora se extendit; & de hoc augmẽto subdit articulo secũdo, fieri per additionem, quamuis de priori augmento intensiuo id negare videatur, de quo postea videbimus.

III. Et ratione probatur, quia in primis rationes quæ probare possunt in intentione aliquid addi, multo magis hic concludunt. Deinde ex ratione communi augmenti realis id cõuinci potest; quo modo enim mente concipi potest reale augmentum sine additione reali? Præterea, per hoc augmentum fit in potentiam nouus effectus formalis & realis, qui antea non erat nam manet ꝓpensa ad nouum obiectum, v.g. ad nouam cõclusionem scientiæ, ad quam antea non erat: ergo illũ effectum necesse est fieri per nouam formam, seu nouam partem formæ. Patet consequentia, quia neque effectus formalis potest fieri sine forma neque forma præexistens potest conferre nouum effectum formalem, nam antea informabat quãtum poterat, nam hæc forma, de qua agimus, est forma absoluta, & actu inhærens secũdum se totam, & consequenter actu etiam informans quãtum potest; ergo crescente effectu formali, & reali huius formæ, necesse est aliquid in re ipsa addi ipsi formæ. Quæ ratio licet generaliter de omni augmento reali concludere videatur: maximè tamen de hoc extensiuo, nam hoc conuenit ipsi formæ ratione sui, & secundum ordinem quem habere potest ad diuersa obiecta, vel diuersos actus & non tantum ratione subiecti. Vnde confirmatur, nam habitus per hoc augmentum habet nouam habitudinem transcendentalem ad nouos actus, & noua obiecta, sed noua habitudo transcendentalis non potest esse nisi in noua entitate addita, q̃a talis habitudo non prouenit ex mutatione alicuius extrinseci: ergo hoc augmentũ necessario requirit huiusmodi additionem. Tandem, illi habitui additur virtus actiua, non tantum quoad modum agendi, vel modum effectus sed etiam quoad diuersos effectus, idest, quoad varios actus, vel specie diuersos, vel saltem valde dissimiles in tendentia ad obiectum: ergo illud augmentum factum est per realem additionem, nam virtus realis non crescit per se & in se, sine reali additam ento.

IIII. *Extẽsiuum augmẽtum habituũ fit per actus eiusdem potentiæ circa diuersa obiecta.*

Secundò suppono, huiusmodi augmẽtum extẽsiuum habitus fieri per actus eiusdem quidem potentiæ, aliquo tamen modo inter se dissimiles in tendentia ad obiectum, & non tantum intensione & remissione. Probatur prima pars, nam si actus sunt diuersarum potentiarum generabunt habitus omnino distinctos, quia vt supra dictũ est actus in ea potentia inducit habitum, in qua ipse est: ergo si actus sunt in diuersis potentiis, vnusquisque inducet habitum in sua propria potentia: ergo facient habitus diuersis, non augebunt eundem, quia non potest vnus habitus esse in diuersis subiectis. Secunda pars probatur quia si actus sint omnino similes, solumque differant in intensione, poterunt quidem intendere habitum, non tamen extendere, quia actus solum efficiunt in habitu perfectionem sibi proportionatam.

Primus punctus difficultatis de augmento extensiuo habitus, quale sit.

V. EX his ergo variæ oriuntur difficultates. Prima est, quale possit esse hoc augmentum extensiuum in habitibus. Et ratio dubitandi est, quia vel id quod additur per tale augmentum vnitur per se ac propriè habitui præexistenti, vel solũ per aliud, scilicet, quia vtrumque est in eodem proximo subiecto. Primum non potest intelligi: secundum autem non sufficit ad verum & proprium augmentum habitus: ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia vnio per se inter qualitates eiusdem subiecti intelligi non potest, nisi per modum intensionis: necesse est enim, vt quæ sic vniuntur, comparentur vt entitates partiales respectu illius integræ qualitatis quæ ex illis coalescit, & consequenter quod inter se comparentur, vt compartes inter se vnibiles. Solum autem duobus modis intelligere possumus duas partes esse inter se vnibiles. Primo immediate per modum actus & potentiæ, sicut vniuntur materia & forma; secundo medio aliquo termino indiuisibili, in quo illæ duæ partes coniunguntur per modum continuationis, sicut vniuntur duæ partes lineæ in puncto. Prior modus vnionis non habet locum inter partes eiusdem qualitatis, quia nunquam aliqua duo vniuntur illo modo, nisi vnum se habeat vt potentia, aliud vt actus: hæc est enim vnica rõ huius vnitatis hoc modo conuergentis ex multis: vt Aristoteles sæpe docuit 7. & 8. Metaphys. At verò partes eiusdem qualitatis non comparantur inter se vt actus & potentia, quia neutra recipitur in alia vt in subiecto, neque actuat illam, sed vtraque proxime afficit idem subiectum, in quo inest tota qualitas. Vnde nec tales partes habent per se ordinem inter se, sed vtraquæque potest per se sola inhærere suo subiecto: neutra ergo actuat aliam: ergo non habent inter se illud genus vnionis. Quod manifeste patet in præsenti materia, nam etiamsi vna virtus religionis, v.g. extendatur ad actus orandi, sacrificandi, & mouendi, & in ordine ad illos intelligatur habere diuersas entitates partiales, secundum quas talis habitus augeatur, non tamen comparatur vna pars ad aliam vt potentia ad actum, neque vna per se supponitur in subiecto ad aliam, sed indifferẽter potest illa virtus inchoari per actus orandi, v.g. & augeri per actus sacrificandi, & ẽcõuerso: ergo prior modus vnionis non habet locum in hoc augmento, seu inter partiales entitates eiusdem habitus.

VI. Neque etiam alter modus habet locum in qualitate, nisi ratione intensionis, in qua, vt infra videbimus, est latitudo, quædam proportionem seruans ad latitudinem extensiuæ quantitatis, in hoc, quod est in infinitum diuisibilis, & consequenter in ea reperiuntur partes eiusdem latitudinis intensiuæ, & indiuisibiles termini quibus illæ partes vniuntur, o[mn]
hoc

sine his non potest habere locũ talis modus vnionis. At verò in augmento extensiuo non potest his modus vnionis inueniri propter duo. Primò, quia vnaquæque illarum partium extensionis, quæ sic vniri dicuntur, non est vlterius diuisibilis secundum extensionem, sed indiuisibilis; vt verbi gratia, licet scientia dicatur habere latitudinem extensiuam secundum varios assensus diuersarum conclusionum, tamen vnusquisque assensus est indiuisibilis extensiuè, quia ad vnam tanquam indiuisibilem veritatem terminatur. Vnde etiam illa partialis entitas seu gradus correspondens in habitu vnicuique actui est, etiam indiuisibilis extensiuè, quia proportionatur actui per quem fit, & ad illum, eiusque obiectum indiuisibiliter inclinat: ergo inter huiusmodi partes extensionis habitus non potest esse vnio per modum continuationis; nunquam enim sic vniuntur ea quæ indiuisibilia sunt.

VII. Secunda ratio est, quia in his quæ vniuntur per modum continuationis, datur indiuisibilis terminus communis vtrique extremo vnionis, vt supra dictum est de quantitate, & infra dicetur de intensione. In præsenti autem non potest dari huiusmodi terminus in quo vniantur partes extensionis eiusdem habitus; tum propter præcedentem rationem, nam cum illæ partes sint in se indiuisibiles non indigent vlteriori termino indiuisibili, imò neque illum habere possunt. Tũ etiam, quia ille indiuisibilis terminus deberet esse proportionatus entitati habitus: ergo debet iuxta modum suum inclinare ad aliquem actum, & obiectum, quia tota entitas habitus huiusmodi est essentialiter. Cũ ergo vna pars illius habitus inclinet ad vnum actum, & alia ad alium, inquiro de illo indiuisibili termino in quo tales partes vniuntur, ad quem actum inclinet, quia non est maior ratio de vno, quam de alio; nec verò potest ad vtrumque inclinare, cum ille dicatur esse indiuisibilis, & in actibus sit latitudo extensiua. Item, quia in actibus nihil est commune realiter in quo vniantur: ergo neque in habitu potest aliquid simile correspondere. Ex hoc ergo discursu videtur concludi, nullam esse posse realem vnionem inter id quod supponitur iam acquisitũ in aliquo habitu, & id quod additur per augmentũ hoc extensiuum. Ex quo fit, illa duo solum per aliud posse vniri, scilicet, quia in eodem proximo subiecto coniunguntur.

VIII. Iam verò probatur altera pars superius posita, nimirũ, quod hæc vnio non sufficiat ad verum augmentum habitus, quia illud non est augmẽtum, sed acquisitio noui habitus in eadem potentia. Nam ille modus vnionis cõmunis est omnibus habitibus eiusdem potentiæ: ergo quotiescunque habitus acquiritur in vna potentia iam habente alium, erit augmentum extensiuum, quod impropriissimè dicetur, quia id quod augetur, debet esse idem quod antea genitum erat. Nisi quis fortasse dicat, vnius potentiæ esse tantum vnum habitum, quod esset absurdum in morali Philosophia, in qua receptissimum est dari in eodẽ appetitu plures virtutes morales, & in eodem intellectu plures virtutes intellectuales. Et in Theologia vt minimum certum est, Charitatem, & Spem esse virtutes, & habitus distinctos, etiamsi sint in eadem voluntate.

Non tãtum singuli habitus sunt in singulis potentiis.

A

Secundus punctus, per quos actus crescat extensiuè habitus.

IX. SEcunda difficultas est, per quos actus fiat hoc augmentum extensiuum habituum, an per actus species diuersos, vel tantum numero distinctos. Quamuis enim dictũ sit, acquiri per actus aliquo modo dissimiles, non tñ propterea sequitur debere esse specie diuersos, nam inter indiuidua eiusdẽ speciei, præsertim respectiua, possunt esse quædam omnino similia, vt, verbi gratia, species visibiles Petri: & alia aliquo modo dissimilia indiuidualiter, vt species visibiles Petri, & Pauli, vt supra tactum est disput. 5. Videtur ergo hæc dissimilitudo indiuidualis non solum sufficere inter actus augentes eundem habitum extẽsiuè, verumetiam non posse esse maior. Primum patet quia quacunque ratione actus tendant in diuersa obiecta non põt vnus generare inclinationem ad alium, neque è conuerso: ergo habitualis inclinatio acquisita per vnum actum augebitur extensiuè ad nouum obiectum per aliũ actũ, similem quidem in specie, dissimilem autem indiuidualiter obtendentiam ad diuersum obiectũ quasi materiale. Secundum patet, quia si actus sint specie diuersi generabunt habitus specie diuersos: ergo non possunt augere eundem habitum etiam extensiuè. Consequentia patet ex dictis, & antecedens probatur. Tum quia habitus specificantur per actus, atque ita ex actibus specie diuersis sument habitus specificas differentias diuersas. Tum et, quia actus est proxima causa habitus, quam relinquit tanquam semen suum, ad similes actus: ergo habitus specie diuersi relinquent (vt ita dicam) semina specie diuersa.

B

X. In contrarium verò est, quia sola dissimilitudo indiuidualis actuum non videtur sufficiens ad hoc augmentum extensiuum. Primò quia alias per omnes actus numero distinctos, qui versantur circa diuersa materialia obiecta, augeretur habitus extensiuè, vt iustitia restituendo huic pecuniam, illi triticum, & sic de alijs, quod videtur & superuacaneum, & falsum. Secundò, quia aliàs nunquam idem habitus posset elicere actus specie diuersos, quia solum põt efficere actus similes illis à quibus effectus est: ergo si non potest fieri & compleri per actus specie diuersos, neque illos poterit efficere. Consequens autem videtur falsum, nam idem habitus scientiæ potest elicere assensus plurium conclusionum, & eadem virtus moralis elicit intentionem, & electionem ac similes actus qui planè videntur specie diuersi.

C

Tertius punctus, qualis sit vnitas habitus.

XI. IN his difficultatibus attingitur etiam quæstio illa celebris, an habitus sit simplex qualitas vel collectio plurium, quæ vt supra insinuaui, duos potest habere sensus. Vnus est, an habitus ita sit simplex vt nullam in se compositionem admittat, secundum extensionem, alius est, estò habitus sit qualitas aliquo modo cõposita, an sit qualitas verè ac per se vna, an verò solum habeat vnitatem aliquam artificiosam ex collectione plurium, & vtriusque sensus decisio pendet ex modo ex-

do explicandi augmentum extensiuum, in quo A nunc versantur.

Prima opinio, omnem habitum esse simplicem qualitatem.

XII. SVnt ergo in hac re variæ sententiæ. Prima est, habitum esse qualitatem nō solum per se vnā, sed etiam simplicem, & indiuisibilem extensiuē: ita enim non loquimur, ne id semper admonere necesse sit ita sentit Caiet. 1. 2. quæst. 54. artic. 4. & Capreol. quæstio. 3. prolo. gi Ferra. 1. contra gent. cap. 56. Henric. quod lib. 9. quæstio. 4. Et eodem modo opinantur multi ex recentioribus Thomistis, & putant esse sententiam D. Thomæ dicta q. 54. artic. 4. in 1. 2. Qui consequenter eodem modo philosophantur de augmento extensiuo, quo de intensiuo quoad hoc, quod neutrum fit per additionem entitatis, sed per solum diuersorum modum se habendi eiusdem indiuisibilis entitatis respectu subiecti: quamquam dicti autores nō tam apertè hoc declarant. Vnde, cum D. Thom. loco superius citato dicit, habitum secundum se augeri per additionem, exponere possunt, solū loqui de habito intellectuali, & de additione specierum intelligibilium. Quæ expositio habet B fundamentum in verbis eius, nam 1. 2. q. 52. artic. 1. & 2. in particulari loquitur de scientia, quā dicit augeri per additionem plurium conclusionum, quæ non intelliguntur addi nisi medijs speciebus intelligibilibus.

Caietan. Capreol. Ferra. Henric. D. Thom.

XIII. Ratio huius opinionis esse potest, quia habitus est proprijssima, & per se species qualitatis: ergo omnis habitus qui in sua specie est vnus habitus, est etiam vna qualitas per se non potest autem esse per se vna, nisi sit etiā simplex: ergo Minor probatur à dictis autoribus argumēto quod est commune ad intensionem, scilicet, quia illa compositio ex partibus, seu gradibus non potest esse nisi partes illæ numero distinguantur, non possunt autem ita distingui cum in eodem subiecto recipiantur. Sed hoc augmentum quantam vim habeat in intēsione postea videbimus: in præsenti verò certè non est efficax, quia respō debitur, partes illius habitus si per actus specie diuersos fiant, non differre tantum numero, sed C etiam specie partiali, esse tamen quasi heterogeneas, partes, quæ vniri possunt ad componendū vnū habitum: si verò illi actus differant solū numero cū aliqua dissimilitudine in ordine ad diuersa obiecta saltem materialia, sic etiā non repugnat duo accidentia eiusdē speciei esse simul in eodem subiecto, vt supra disput. 5. declaraui. Efficacius ergo videtur illa minor probari discursu facto in priori difficultate, de qua plura inferius dicemus.

Præcedentis sententiæ fundamentum.

XIIII. Quanquam vero dicti autores ita sentiunt de simplicitate habitus, nihilominus simul docent, vnū & eundem habitum esse principium plurimorum actuū, & versari circa latissimū obiectū, varias seu materias in se cōprehendēs, & in ordine ad illas interdum esse vnum habitum in statu imperfecto, & inchoato, perfici aūt, & cōsummari per varios actus, ēt si illi intrinsecè vlla res addatur. Quod si petas quomodo possit habitus vnus simplicis essentiæ ad tot res seu materias inclinare. Respondent, rōnem esse quia oēs illæ materiæ cōueniunt in vna rōne formali obiecti sub qua à tali habitu attingūtur. Quæ sit autem hæc vnitas formalis obiecti, difficillimè explicatur, nec potest vna simplici vel generali regula, quæ omnes habitus comprehendat, declarari: sed generatim solum dici potest, in vnoquoq; habitu id quod se habet tanquam motiuum eius, seu tanquam ratio attingēdi res in quibus versatur, esse rōnem formalem obiecti, a qua sumit habitus vnitatem. Hæc aūt ratio in diuersis habitibus, iuxta diuersitatem, et proportionem eorum, diuersa est, quod in singulis materijs explicandū erit. Rursus, si quis interroget, an actus illi quibus tali habitus consummantur, sint speciei distincti, vel tm̄ numero: quidam ex dictis autoribus simpliciter negant differre specie quia cōueniunt in obiecto formali habitibus: alij verò distinguunt nam comparatione habitus sunt eiusdem speciei secundū verò proprias rationes possunt specie differre. Denique, si interroges quomodo plures & dissimile actus possint eundem indiuisibilem habitum perficere Nihil aliud respondent, nisi quod illa entitas indiuisibilis pōt habere varios modos afficiendi subiectum secundū quos potest variè perfici per varios actus

X Fundamentum autem huius partis sic declaratæ, est, quia habitus inclinans ad varios actus sub aliqua latitudine obiecti est verè vnus, non pōt autem esse verè vnus, nisi sit simplex, vt ratio supra facta probat: ergo. Maior probatur, primò inductione, nam vna fide varias res credimus; & vna charitate diligimus Deū, & proximū, & sic de cæteris. Alias, tot essent iustitiæ, vel temperantiæ multiplicandæ, quot sunt officia harum virtutū, & ita ēt in singulis scientijs, innumeræ essent multiplicandæ scientiæ. Deinde probatur ratione, quia habitus est medius inter potentiam, & actū sed vna potentia cū sit simplex entitas se extēdit ad plures actus, & ad plures res prout in aliqua ratione obiecti conueniunt; ergo etiā habitus in suo ordine poterit idem indiuisibilis existens multa in se se cōplecti, sub aliqua rōne obiecti. Dico aūt, [in suo ordine.] quia nō oportet vt habitus tm̄ se extendat, quantum potentia, quā perficit, quia est medium inter illam, & actus, & ideo ex vtroque extremo aliquid suo modo participat, vt neque sit tā limitata entitas, sicut actus, neque tam latè pateat sicut potentia.

Secunda opinio distinguens inter habitus intellectus, & voluntatis.

XV SEcunda opinio, distinctionem facit inter habitus intellectus, & appetitus, & de prioribus negat esse simplices qualitates, & de posterioribus verò affirmatur. Hæc opinio tribui pōt Soncin. 6. Metaphys. quæst. 9. vbi cum expresse doceat scientiam non esse simplicem qualitatem, idem sentire videtur de omnibus habitib. intellectus. In solut. autem ad tertium expresse concedit habitus voluntatis esse simplices qualitates. Vnde quoad hanc secundam partem idem, & ob eandē rationem sentit quod alij Thomistæ quoad priorem verò in hoc fundatur, quod non admittit in intellectum alios habitus præter species intelligibiles, quarum collectionem ordinatam dicit esse habitū scientiæ. Vnde in rigore loquendo de habitu

Soncin.

bitu iudicatiuo intellectus, de quo nunc disputamus, nec simplicem, nec compositum illum ponit, quia potius illũ de medio tollit. Quanquam possit esse in hoc aliqua ambiguitas, & æquiuocatio in terminis. Nam Soncinas distinguit duplices species intelligibiles quasdam q̃ fiũt ab intellectu agẽte, & pręcedũt assensum scientię, quas dicit solum repræsentare res incomplexas: alias verò esse species intelligibiles, quæ fiunt in intellectu ex vi assensus scientifici quas dicit repręsentare ipsa complexa, & habilitare intellectũ ad similes assensus, & hanc speciem productam per assensum scientiæ dicit esse proprium effectũ habitualem demonstrationis. Tandem verò concludit, vnam scientiam esse compositam ex multis speciebus posterioris generis, & non esse simplicem qualitatem.

In qua sententia obscurum satis est quid intelligat hic autor per species cõplexas productas p assensum conclusionis. Nam si intelligat esse veras species repræsentãtes obiectum, & deseruientes ad apprehensionem eius, nõ videntur necessariæ respectu eorum obiectorum, quorum species sunt per intellectu agente impressæ. Nam illæ sufficiunt, non solum ad simplicem apprehẽsionem, sed etiam ad compositionem. Quia prima compositio per illa solas facta est medijs conceptibus simplicibus, virtute earundem specierũ formatis. Neque post primam assensum, etiã per demonstrationem habitum, potest iterum compositio, aut similis assensus fieri sine vsu earũdem specierum, quia sine concursu obiecti nõ potest cognitio fieri, concurrit autem obiectum per speciem. Nec satis intelligi potest, quod species quæ vicem tenent obiecti, repræsentent illud nisi incomplexè, nam complexio solum est in compositione mentis, aut apprehensiua, aut etiam iudicatiua, vt omittam nunc voces, & scripturas. Vnde, licèt aliquando contingat, per actum imaginationis, aut intellectus possibilis fieri phantasma, vel speciem intelligibilem alicuius obiecti, quod per solam actionem sensuum externorum, aut intellectus agentis repræsentari non potuit, tamẽ etiã illa species repræsentat simpliciter, & incomplexè suũ obiectum. Illæ ergo species repræsentantes complexè nec sunt necessariæ, nec satis intelligibile, si de proprijs speciebus sermo sit. Si verò nomine speciei intelligat Soncinas qualitatem quãdam, relictam in intellectu ex efficacia assensus scientifici, inclinantem, & determinantem intellectum ad similem assensum veritatis cõplexè, sic verũ est dari in intellectu huiusmodi qualitatẽ; illam vero nos vocamus habitum iudicatiuum. Neque illa qualitas habet vicem obiecti, sed potius tenet se ex parte potentiæ, cuius lumẽ seu virtutem auget ad iudicandum, & ad vsum specierum, quapropter non propriè vocatur species intelligibilis. Atque ita in hoc sensu non differt hæc sententia quoad hanc partẽ à sequenti opinione.

Tertia opinio negans in vniuersum habitum esse simplicem qualitatem aut per se vnam.

VIII. Est ergo tertia sententia, quæ in vniuersum negat habitus esse simplices qualitates, siue in intellectu, siue in voluntate; & consequenter etiã

A negant habitum esse qualitatem per se vnã physicè, & in rigore loquendo, sed solum per quandã collectionem, vel coordinationem plurium qualitatum. Hanc sententiam tenuit Aureol. in prologo sententiarum, vbi eandem tenet Scotus quęstio. 3. dub. 3. & Gregor. quæst. etiam 3. art. 1. & alij eo loco, præsertim Ocham quæstio. 1. & 9. & Gabriel quæst. 8. & in 3. distinct. 2. quæst. 2. Fundamentum huius sententiæ consistit in duobus principijs, quæ à nobis videntur satis in superioribus probata. Vnum est, augmentum reale habituum, & præsertim extensiuum, non posse fieri sine additione reali: aliud est illud quod additur cum habitus augetur extensiuè, non posse habere propriam, & per se vnionem cum ea parte habitus, quæ presupponitur. Nam ex his principijs euidenter infertur, habitum perfectum, & consummatum (de hoc enim est sermo) non esse simplicem qualitatem quia per augmentum extensiuum consummatur. Sequitur deinde, talẽ habitum nec qualitatem per se vnam esse posse, quia in his qualitatibus nulla est cõpositio, seu vnio, ex qua possit resultare ens per se vnũ. Et quoniã

Aureol. Scot. Gregor. Gabriel. Ocham.

B tota vis huius sententiæ consistit in his principijs, & eorum examine, omitto rationes alias quę à dictis autoribus afferuntur. Illud tamẽ vlterius sequitur ex prædicta sentẽtia, nimirum, hoc augmentum habitus per extensionem non esse proprium, sed esse (vt ita dicam) per iuxta positionẽ, & artificialem compositionem, sicut augetur domus cum ædificatur. Qualis autem sit hęc artificialis compositio in habitibus, & quãdo in vna, & eadem potentia sufficiat ad vnitatem habitus, cum distinctione ab alijs habitibus eiusdem potentiæ, magnam habet difficultatem, & à dictis autoribus non satis explicatur.

Quarta opinio negans simplicitatem habitus, non tamen vnitatem per se.

QVarta sententia, & quasi media inter prædictas, est habitum esse qualitatem per se vnã, nõ tamen simplicem seu indiuisibilem secundũ extensionem ad diuersos actus, & partialia obiecta, sed esse compositam ex partialibus entitatibus inter se verè ac propriè vnitis; quia sine additione non potest esse verum augmentum, & sine vnione non potest esse vera vnitas habitus. Hęc opinio placet nõnullis ex modernis doctoribus: ex antiquioribus enim nullus satis declarat hunc opinandi modum. Nonnihil vero fauere videtur Caietan. 1. 2. quæst. 54. art. 4. ad tertium Gregorij, quatenus comparat intensionem, & extensionem habitus intensioni, & extensioni caloris: dicẽs, [Sicut in formis materialibus calor, & latitudines eius intensiua, & extẽsiua, nõ sunt tres entitates, sed vna habens duas cõditiones, ita in habitu.] At vero (omissa pro nũc latitudine intensiua) dubitari nõ potest quin calor secundum latitudinem extensiuam habeat partes realiter distinctas, quãuis inter se verè vnitas. Et ideò licèt calor, & latitudo extensiua non dicatur duæ entitates, quia latitudo extensiua includit illas partes cum vnione earum, & totum non distinguitur a partibus simul sumptis, & vnitis: nihilominus tamen in illa latitudine includũtur entitates inter se par-

C (margin) Caiet.

separabiliter distincti: idem ergo erit in habitu, si in eo est similis latitudo extensiua. Atque iuxta hanc sententiam saluatur propriissimè augmentum extensiuum habitus, quia id quod additur per talem actionem, vnitur præexistenti, & ex vtroque fit vnum maius, & perfectius. Et consequenter illi actus pertinebunt ad vnum habitũ, qui licèt inter se videantur diuersi, vel numero, vel et specie, sunt apti efficere in potentia habilitates partiales aptas vt inter se vniantur. Quando verò illæ habilitates sint partiales, & habẽtes dictam aptitudinem; aut quãdo sint totales, absque vnione inter eas, non minus est ad explicandum difficile, quam sit in omni sententia vera vnitas habitus. Recurrendum verò est ad obiectum formale, & indicium sumi poterit ex affinitate, & proportione actuum inter se.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

XX. Nulla vera cõpositio extensiua in habitibus.

Resolutio huius quæstionis est sine dubio difficilis, quia ratio, & modus vnitatis habitus occulta valde nobis est; & difficile est inuenire medium inter extrema, vt neque in vna potentia vnum tantum habitum, vel vnam tantum virtutem esse asseramus, neq; tot multiplicemus, quot sunt actus, & à communi modo sentiendi, & loquendi recedamus. In re tamen difficili dicam breuiter, quod verisimilius videtur. Et in primis existimo nullam veram, & realem compositionem extensiuam in habitibus reperiri. Hoc mihi probant efficaciter discursus facti superius, qui ab auctoribus contrariæ sententiæ nec dissoluitur, nec attingitur, neque explicatur quale genus proximæ vnionis inter illas entitates habituales possit reperiri. Accedit præterea, quod in actibus intellectus, & voluntatis, nõ potest inueniri similis extensio cum reali distinctione partialium entitatum, & vera vnione earum ex parte obiectorum. Quod addo, quia in aliquibus actibus animæ potest inueniri latitudo, & compositio ex parte subiecti, vt visio corporalis, quæ extensa est in subiecto extenso, & continuo, potest habere extensionem, & continuationem partium. Verum neque illa extensio habet locum in intellectu, & voluntate, neque etiam est ad propositum: quia etiamsi in appetitu sensitiuo, vel cogitatiua locum habeat, nihilominus per quemlibet actum generabitur habitus, habens eundem modum extensionis, quatenus eodem subiecto adæquatè generatur, quia non est maior ratio de vna parte subiecti, quam de alia: & quia talis potentia per se ipsam totam concurrit ad actum, & similiter secundum se totam acquirit habitum, seu facilitatem operandi. Hæc ergo extensio ex parte subiecti impertinens est ad augmentum habitus, vel ad vnitatem eius explicandam.

XXI. Quod verò ex parte obiecti non possit esse in actibus prædicta extensio, & compositio, patet, quia vel potentia simul tendit in plura obiecta per modum vnius, & sub vna et eadem ratione, vel per modum plurium. Quando tendit priori modo non est in actu formalis extensio, & compositio, sed est indiuisibilis entitas, quæ totum illud obiectum, tanquam adæquatum terminum vnius habitudinis transcendentalis; complectitur. Alias dicendum esset, quando vnico actu volo dare eleemosynam decem hominibus; in illo actu esse decem particulas, quibus tendo in singulos homines: quod per se apparet incredibile. Et inde sequuntur difficultates de augmento in infinito, præsertim in intellectu, & voluntate Angeli, aut animæ Christi, quæ distinctè videt infinita in Verbo. Et præterea habet et locum discursus supra factus, quod illa vnio partium neque esse pot per modum continuationis, nec per modum actus, & potentiæ. Quod maximè verũ est in ijs, qui sunt actus secundi, & vltimi. Præter illos autem duos modos vnionis non est alius, qui realis ac physicus sit. Quod si potentia simul tendit in plura obiecta per modum plurium, erunt quidem actus illi distincti, de illis autem euidentius est non habere inter se vnionem, ratione cuius dici possint componere actum vere vnũ: quia (præter rationes factas) in obiecto non est vnitas, in qua possint fundari vnitas actus.

XXII. Tandem quod ex actibus sufficiens argumentũ fiat ad habitus, patet ex ratione generali, quia actus natus est efficere habitum sibi similem seu proportionatũ. Responderi quidem põt, potentiam non semper posse simul in vno actu exprimere, quod in vno habitu continet: quia actus maiorem attentionem, & consequenter maiorẽ efficaciam requirit. Sed licèt hoc in genere verum sit, nihilominus, si ille modus compositionis haberet locum in habitibus nulla sufficiens ratio reddi posset, cur in aliquibus actibus non posset habere locũ, saltem quando habent inter se aliquam subordinationẽ, & potentia videtur ex vno ad alium extendi, vt ex assensu præmissarum ad assensum conclusionis, & ex intentione finis ad electionem mediorum: tunc enim cessat illa ratio de attentione, & efficacia potentiæ, quia iam simul ad illa omnia attendit. Ratio ergo generalis est, quia hic modus compositionis, & vnitatis neque in actibus, neque in habitibus locũ habet. Immo si quis animaduertat, intelliget in nullis formis vel actibus quatenus tales sunt inueniri talem modum vnitatis nisi per modum intensionis, vel extensionis continuæ alioqui necesse est, vt vna forma comparetur ad aliam per modum potentiæ passiuæ, & altera è conuerso per modum actus, vt vniri possint. Accedit vltimo; quod hæc sententia auget, & non explicat difficultatem, nam in se tot multiplicat entitates, quot illa tantum ponit collectionem; sed præterea addit vnionem earum inter se, quam explicare non potest. Ac denique inde æquè difficile manet ad explicandum in hac sententia, vnde sumenda sit vnitas habitus, vt iam prætetigimus.

Secunda assertio de habitibus, qui sunt simplices qualitates.

XXIII. Simplices aliqui habitus necessario asserendi.

Dico secundo, Necesse est vt sint in anima aliqui habitus indiuisibiles, & qui sint simplices qualitates. Probatur, quia in habitibus nõ est vnitas per compositionem extensiuam: ergo vel est per collectionem plurium qualitatum, vel per simplicem entitatem. Si hoc posterius dicatur, id est quod intendimus. Si verò dicatur prius, necesse est vt illa collectio ex multis simplicibus conficiatur quia omnis compositio ex simpli-

simplicia, & oīs numerus ad vnitates necessario reuocatur Et ex ipsius terminis, patet, ná si unus habitus est collectio plurium qualitatú, rursus inquiro an vnaqueque illarú qualitatú sit etiá collectio aliarum, vel sit simplex. Si primú dicatur de illis viterius inquirá, donec sistamus i simplicibus qualitatibus, quia non potest in infinitú procedi. Rursus, cum peruentum fuerit ad qualitates simplices, de illis procedet ratio, quia vnaquæque earum est uera, & integra qualitas in sua specie, quia non est pars vera, & physica alicuius qualitatis, nam esse partem numeri aut collectionis, non tollit rationē integri entis in suo genere. Sed huiusmodi qualitates nó sunt nisi in specie habitus, ut ex dictis constat: ergo necesse est dicere dari habitus qui sint simplices qualitates.

XXIIII. Obiectioni respōdetur.

XXIIII. Dices, Interdum una qualitas constat ex multis, inter quas non est uera, & realis unio, sed solú contemperatio quædá, & proportio, ut sanitas, pulchritudo, & similes, & i his generibus uel speciebus qualitatú nulla datur simplex, etiamsi ex simplicibus constet: ergo idem potest de habitibus dici: Respondetur, quidquid sit de illa unitate per solam proportionem plurium, an sit uera unitas, & an habeat locum in habitibus, quod infrà uidebimus) quandocunque aliqua qualitas componitur ex multis, & uocatur una sub aliquo cóceptu, & nomine, componi ex multis, quę licèt fortasse sub eo nomine nó censeantur completæ tamen sub alia essentiali ratione sunt completę, & simplices qualitates. Vt quanuis calor nó sit completa sanitas, est tamen completus calor, uel passibilis qualitas: & in eo genere est qualitas simplex completa, & perfecta: unde, si daremus sanitatem etiam esse passibilé qualitaté, & sub hac generali ratione de illis sermo esset necessariò dicēdum esset aliquas passibiles qualitates esse simplices qualitates, etiamsi aliquæ sint compositę.

XXV Similiter ergo in pręsenti, si poneremus scientiam esse collectionem ordinatam specierum itelligibilium, & nomen scientiæ nil aliud significare, uerum quidem esset, nullam scientiam humaná esse simplicem qualitatem, nihilominus tamé unaquæque species intelligibilis, in ratione talis speciei, simplex, & completa qualitas esset. Vnde si de eis agamus sub ratione communi utriq; sub ea dabuntur, & qualitates simplices, & cópositæ. Talis autem est ratio habitus i qua uersamur: est enim generalis ad omnes qualitates quę per modum actus primi dant potentijs facilitaté, & prōptitudinem ad actus secundos exercendos: unde sub hac generali ratione nó requirit compositionem, aut proportioné plurium qualitatum: imò tanto erit perfectior habitus, quanto simplicior, cæteris partibus Quáuis ergo aliquos habitus cócedamus conflari ex multis, quod incertum est, id tamé semper erit sub aliqua determinata rōne, uel scientiæ, uel talis scientię, aut talis uirtutis. Ratio autem habitus ut sic illam compositionem nō requirit. Atque ita concluditur, dari habitus, qui sint simplices qualitates: & illosmet ex quibus alij componi dicútur, esse ueros habitus, & simplices qualitates.

XXVI. Sed iam supersunt duo explicanda. Primum, quanta posit esse latitudo simplicis habitus, tum in rebus in quibus uersatur, tum in actibus quos facere potest, uel ab eis fieri aut consummari. Se-

A cundum est an, ex simplicibus habitibus componatur alij, & qualitas ual quanta compositio illa esse posit.

Tertia assertio de extensione simplicis habitus.

XXVII. Simplex habitus ad plura obiecta extendi pōt, & quō.

DIco ergo tertiò, Vnus & idem simplex habitus potest per suam entitatem simplicem ad uaria obiecta partialia uirtualiter extendi: & plures actus efficere, si uel omnino sint similes in rationi formali, obiecti, quanuis in materiali differant, uel ita sint inter se connexi, ut unus i alio uirtualiter contineatur. Hæc assertio in primis ostéditur inductione: nam saltem i habitibus infusis, nemo ut opinor, negabit dari habit⁹ simplices habentes huiusmodi uirtualé extensionem. Fides etenim unica tantum, & simplex est, etiam si per eam innumeræ res credantur. Neque enim vllus uerisimiliter dicere potest illá unitaté consistere i collectione aut compositione pluriú entitatú, tum quia tam indiuisibiles est illa fides ut nemo posit credere uni, si alteri articulo fidei B discredat: tú maximè quia ipsa per se primo inclinat ad rationem asséntiendi quæ & æqualis, & eadem est in omnibus. Idem est suomodo de charitate, & spe: & in pœnitentia id clarissimè cóstat, nam eadé uniformiter detestatur omnia peccata, præsertim mortalia, quod indiuisibiliter conuenit tali uirtuti, secundú formalé rationé eius.

In habitibus infusis probatur assertio.

XXVIII. Dicet quis, esse specialem rationem in uirtutibus infusis, uel quia sunt superioris ordinis, & diuisa in inferioribus solent esse unita in superioribus. Vel quia non fiunt à suis actibus, ut ea ratione oporteat eis omnino commensurari, & iuxta eos distingui. Vel quia non sunt meri habitus, sed aliquo modo participát rationem potentię in potentijs autem non est dubium, quin una simplex entitas posit habere illá uirtualem extésionem. Respondetur uerú quidé esse plures causas unitatis, & simplicitatis reperiri in habitibus infusis quam in acquisitis. Nihilominus tamé potest ex illis sumi proportionale argumentum non leue, quantum ad id quod conueniunt cum habitibus acquisitis, nimirum, in unitate, & cónexione suorum actum in aliquaratione formali obiecti aliC quo modo indiuisibili: nam hęc sufficit, uel potius requirit unitaté, uel simplicitatem habitus: etiamsi aliæ causæ non postulent talem modum entitas dummodo illum non impediant.

XXIX. In acquisitis habitibus ostēditur assertio.

XXIX. Sic igitur rectè argumentari possumus ab habitibus infusis acquisitos. Vt uerbi gratia, si pænitentia infusa est una, & simplex, quia indiuisibiliter detestatur diuinam offensam ut sic, & ut auertentem à fine supernaturali, ita naturalis uel acquisita pœnitentia (qualiscunque illa sit) detestatur omnia quatenus à fine naturali auertunt, proportione seruata. Eadem propritio fieri potest interfidem diuinam, & humanam hac seruata differentia quod fides diuina tantum habet unum Deum cuius autoritati nitatur; fides autem humana potest fundari in testimonijs diuersorú hominum: & ideo necesse non est, ut idem indiuisibilis habitus, qui inclinat ad credēda dicta unius hominis, alijs etiam fidē tribuat: tamen respectu eiusdem, & seruata proportione optimum est argumentum. Rursus in uirtutibus moralibus acquisitis

quifiris poteſt idem argumẽtum accommodari,
nam ſi virtus iuſtitiæ inclinat ad ſaluandã æqua-
litatem alteri in bonis eius, vbi hæc ratio æquali-
ter inuenta fuerit, ille habitus æqualiter, & indi-
uiſibiliter inclinabit.

XXX Atque ex his facile erit ratione confirmare po
ſitam aſſertionem. Vt autem illam per ſingulas
partes concluſionis declaremus aduertendũ eſt,
in omni habitu dari ex parte obiecti aliquam ra-
tionem tendendi in illud, quam motiuum operã
di poſſumus appellare: nam habitus intellectus
de quibus agimus, ſunt habitus iudicatiui: iudi-
cium autem ſemper nititur in aliqua rõne aſſen-
tiendi: habitus autem voluntatis tendunt ad pro
ſequendum aliquod bonũ: omnis autem proſecu
tio boni eſt ex aliquo motiuo, ſeu ex aliqua ratio
ne bonitatis, quæ voluntatem attrahit. Hoc ergo
motiuum ſeu ratio tendendi, eſt abſque dubio,
quæ dat actui ſpecificam rõnem, quę eadem erit,
ſi æqualiter aut eodẽ modo per actus attingatur:
quia ſemper id quod eſt formale, eſt quod dat ſpe
ciem: materiale autem eſt quaſi per accidens, vel
indiuiduale reſpectu talis actus. Dico autem, [ſi
æqualiter vel eodem modo in talẽ rationem ten-
dat,] nam contingit vnam & eãdem rõnem ten
dendi non æquè applicari diuerſis materijs: &
ideò non eodem modo attingi per actus. Vt eſt,
verbi gratia, bonitas diuina quatenus eſt in Deo
& reddit illum amabilem, vel quatenus per quen
dam reſpectum applicatur proximo vt illum etiã
amabilem reddat. Nã licet illa bonitas in ſe vna
ſit non tamen illis rebus æquè conuenit: & ideò
modus tendendi in illam non eſt idem. Et idem
eſt in vniuerſum de bonitate finis reſpectu ipſius
finis, & reſpectu mediorum, & de ſimilibus, in
quibus ratio tendendi alteri intrinſecè, alijs verò
extrinſecè applicatur.

Tũc verò, licèt inter eos actus ſit aliqua diuer-
XXXI ſitas (non diſputando modo quanta illa ſit) eſt ta
men quædam neceſſaria cõnexio. Quia actus qui
verſatur circa obiectum, intrinſecè ac per ſe ha-
bens rationem illam, eſt radix aliorũ, & virtute
continens illos, vt amor Dei amorem proximi:
& ſimiliter obiectũ illud quod propriè ac per ſe
tale eſt, cenſetur primariũ, & alia ſecundaria, nõ
tantum ordine dignitatis (id enim non ſatis eſſet,
ad indiuiſibilem unitatem habitus) ſed etiam con
nexionis cuiuſdã & cauſalitatis, quatenus ratione
illius reliqua attinguntur. Denique, etiam inter
actus, qui verſantur circa eandem rem, ſolet eſſe
aliqua diſtinctio cum connexione eorum inter
ſe. Diſtinctio quidem ex modo attingendi talem
rem, uel quia ipſamet ratio tendendi in illam di-
uerſo modo conſideratur, uel quia aliquid pecu-
liare in ea attingitur per talem actum. Connexio
uerò, quia unus actus alium ſupponit, & ex illo
naſcitur aliquo modo. Sic cõparantur in uolun-
tate amor, deſiderium, & gaudium, de aliquo bo-
no, & odium, fuga, ac triſtitia de contrario malo
omnes enim iſti actus (quacunque ratione diſtin
cti ſint) in amore radicatur: nam ex amori boni,
ſi abſit, ſequitur deſiderium, uel etiam ſpes ſi ar-
duum ſit: ſi autem iam poſſideatur, ſequitur gau
dium. Et ex eodem amore naſcitur odium & de-
teſtatio contrarij mali, & reliqua conſequenter.
In intellectu verò non eſt ſimilis cõnexio actuũ
niſi ratione diſcurſus, in quantum aſſenſus cõclu

A ſionis ſequitur ex aſſenſu præmiſſarum: & ideò
licèt tales actus verſentur circa idem ſubiectũ, de
quo vna proprietas per aliam, vel per definitionẽ
demonſtratur: ſemper tamen aliqua veritas di-
ſtincta, eſt veluti adæquatum obiectum vniuſcu-
iuſque actus: & aliquid nouum cognoſcitur de
tali ſubiecto per vnum actũ, quod formaliter nõ
cognoſcitur per alium.

Ex hac igitur declaratione ſtatim per ſe appa- XXXII.
ret probabilitas concluſionis poſitæ, nam ſi ratio
attingendi res materialiter diuerſas eſt omnino
eadem, & æqualiter veluti informans illas, nõ ſo
lum habitus, ſed etiam actus ſunt omnino vnius
ſpeciei ergo efficient vnum, & eundem indiuiſi-
bilem habitum. Et confirmatur, nam inclinatio
potentiæ vt eſt ſub tali habitu per ſe non eſt ad
hanc vel illam rem ratione materiæ, ſed rõne for
mæ, ſeu propter tale motiuum, quod in ea inueni
tur: ergo ſi hęc ratio eſt omnino eadem, quamuis
ſit applicata ad diuerſas materias, inclinatio po-
tentiæ indiuiſibiliter perficitur in ordine ad illã,
B in quacunque materia inueniatur. Hac ergo ra-
tione poteſt idem indiuiſibilis habitus habere ex
tenſionem quaſi materialem ex parte obiecti, &
actuum, qui circa illud verſantur. Rurſus, quan-
do inter obiecta partialia eſt aliqua diuerſitas in
modo participandi rationem formalem, cũ con-
nexionem tamẽ, & habitudine ad vnum, tunc &
eſt ſufficiens ratio ad vnitatem indiuiſibilem ha-
bitus, quia vbi eſt vnũ propter aliud, ibi eſt vnũ
tantum. Et quia potentiæ inclinatio, quæ per talẽ
habitum perficitur, tota eſt primario, & indiuiſi
biliter ad illud vnum; ad reliqua verò ſolũ quaſi
concomitanter, ſeu ratione alterius: ad eum fere
modũ, quo motus tendens in aliquẽ terminũ vlti
mũ attingit inter medios. Tandẽ, quando actus
ipſi ſunt inter ſe connexi, & quaſi radicati in ali-
quo primo, tunc etiã poſſunt habere ſimilem cõ-
nexionẽ ſaltem virtualẽ in ipſo habitu: ergo, quã-
rũ eſt ex hoc capite, ſi aliud nõ obſtet, poterit idẽ
C indiuiſibilis habitus eſſe principiũ oĩum huiuſ-
modi actuũ. Hæc verò omnia magis ſequentibus
illationibus declarabuntur, & confirmabuntur.

Corollaria de augmento extenſiuo habitus ſimplicis.

EX dictis ergo ſequitur primo, huiuſmodi ha- XXXIII.
bitum ſimplicem intra rationem ſuam, & (vt
ita dicam) intra ſuũ ambitũ, nõ poſſe propriè au-
geri augmento extenſiuo ex parte ſui, ſed ad ſum Primum
mũ ex parte ſpecierũ ſeu memoriæ. Probatur ex
illo principio, quod ſatis, vt opinor demonſtratũ
eſt ſuprà: ſcilicet, reale augmentum non poſſe fie
ri ſine additione reali. Nec ſatis id explicatur per
additionem modi realis, vt infra latius oſtendam
tractando de intenſione, & in extenſione eſt res
euidentior, quia in re alioqui indiuiſibili nõ po-
teſt intelligi extenſio in effectu formali eius, niſi
fortè ex parte ſubiecti creſcat informatio. Vt, li-
cèt anima rationalis indiuiſibilis ſit, per augmen
tum hominis creſcit quantum ad modum, & cõ
ſequenter quãtum ad effectum formale, quia ad
nouam partem ſubiecti extenditur: vnde creſcit
informatio, quia re vera informatio diuiſibilis eſt.
At vero in præſenti habitus ſeu effectus eius for-
malis nõ augetur ex parte ſubiecti, nã eſt idẽ in-
diuiſi-

A diuisibiliter: & informatio eius semper est eadẽ, ergo si ipsa entitas habitus in se augeri nõ potest, eò quòd indiuisibilis sit, nullo modo poterit augeri extẽsiuè in se, & in sua latitudine. Quod addo ad tollendam æquiuocationem, si quis contendat, posse illi habitui adiungi alium, inclinantem ad nouos actus, & obiecta: & ex utroque coalescere unũ: nunc enim de hoc non agimus: nam ille habitus coalescẽs ex duobus (quidquid sit de talis coniunctionis possibilitate) esset alius, & alterius rationis ab illo indiuisibili, & haberet aliam latitudinem obiecti, & actuum. Nunc autem solum consideramus habitum indiuisibilem intra propriam rationem, & perfectionẽ, vel augmentum quod in ea potest habere: Sic ergo manifestũ est, non posse in se augeri extẽsiue, vel ex eo quòd indiuisibilis est. Quod uerò addimus de augmento ex parte specierum ac memoriæ, satis per se est manifestum.

XXXIV Secundum corollariũ. Vnde consequenter infertur secundò, talẽ habitum statim ac in principio generatur, in quocunque gradu, & per quemcunque actum, & circa quamcunque materiam partialem sui obiecti, ex se habere vim ad quemcunq; actum intra suũ gradum intensionis, & circa totam materiam sui obiecti, seu quamlibet partẽ eius. Probatur, quia ille habitus in illo gradu intensionis est capax illius extẽsionis ex parte obiecti, & actuum, & nõ recipit illam per formalem extensionem suã (vt sic dicam) idest, per additionem partium suæ entitatis ergo habet illam in se quasi eminenter, & vnitè, ex vi suæ indiuisibilis entitatis. ergo statim ac habet illam indiuisibilẽ entitatem, habet etiã totam illam vim: quia non est magis partibilis illa virtus quam entitas. Vnde, quãta fuerit intensio entitatis, tanta etiã erit intensio virtutis: extẽsio verò semper erit eadem.

XXXV. Et confirmatur ac declaratur ĩ omnibus modis cõnexionis, seu vnitatis suprà explicatis. Nam in fide diuina, v. g. minima fides de se æquè inclinat ad omnia credibilia ex testimonio diuino: quãuis fieri possit ut non omnia sint æquè applicata per species, seu doctrinã, & ideo ex hac parte potest augeri fides, tamen in seipsa non augetur, nec recipit additionẽ, nisi quãdo fit intensior. Sicut virtus caloris, v. g. aut ignis, in se indiuisibiliter sumpta extenditur ad quodcunque combustibile proportionatum quod illi applicetur, quia secundum eadem rationẽ vel proportionem agit in illud. Sic etiã fides de se æquè inclinat ad quacunque materiam, quia secundùm eandem rationem operatur circa illam. Atq; idẽ est vbicunq; similis ratio obiectiua interuenerit, siue virtus sit infusa, siue acquisita: nam reuera ĩ eo gradu intẽsionis in quo quis assueuit temperatè comedere carnes, se sentiet propẽsum ad eãdem moderationem seruandam, si offeratur pisces, vel alius similis cibus. Verum est tamẽ ĩ vna materia posse interdum esse maiorem difficultatem, quàm in alia, illa tamen per se non requirit propriam extensionem habitus, sed intensio sufficit ad illam difficultatem superandam, vt statim dicam. Itẽ quando partialia obiecta sunt cõnexa, & subordinata, nũquã habitus potest inclinare ad secundariũ quin vel simul ĩ re, uel ẽt prius ratione aut natura inclinet ad primariũ quia illud ex eo ꝓcedet. Quomodo enim quis erit propẽsus in media, si nõ sit propensus in finem? & sic de similibus. E cõuerso etiamsi talis habitus inclinet ad primarium, virtute etiam inclinat ad secundarium obiectũ, quia vnum ex alio sequitur, vt si quis inclinatur ad finem, propensus etiã erit ad media, & sic de alijs. Denique idem argumentũ fiet de actibus inter se connexis: nemo enim põt esse promptus, & facilis ad actus radicatos in aliquo priori, nisi etiam ad illum similem promptitudinẽ habeat. Nemo enim desiderat nisi qui amat, & sic de alijs. Et similiter è conuerso, qui est promptus, & facilis in primario actu exercendo habet etiam habitudinem ad reliquos, nam ille quodãmodo reliquos continet, & cum illè formaliter adest, facilitatem præbet ad reliquos: ergo, & virtus ab eo relicta. Sic igitur constat quo modo hi habitus, in se indiuisibiles existentes, ad aliquam latitudinẽ obiectorum vel actuum extendantur.

XXXVI Tertium corollarium. Tertiò infertur, quandocũque huiusmodi habitus augetur per intensionem, augeri secundum totam extensionem suam, id est in ordine ad omnes actus quos elicere potest, & circa totam materiam, in qua potest versari. Hoc facilè ostẽdi potest, applicando cum proportione totũ discursũ B factũ, & ratio est clara, quia ille habitus licet habeat latitudinem intensionis, tamen in extensione est indiuisibilis: ergo quandocunque intenditur, intenditur secundum totam suam propensionem. Dices. Etiam potẽtia eadem indiuisibiliter existens, est principium plurium actuũ, & versatur circa varia obiecta, & tamen non per quemcunque habitum perficitur secundum totam suã adæquatam inclinationem. Respondetur nõ esse simile, nam potentia non perficitur per habitum ad modum intensionis, ita vt ipsamet entitas potẽtiæ in sua intrinseca entitate consummetur, sed perficitur tanquã potentia passiua per actũ super additũ, q nõ semper est adæquatus capacitati potentiæ. Habitus autem dum perficitur intensiuè, consummatur intimè in sua entitate, & secundus gradus, v. g. adæquatur primo (vt sic dicam) & tertius secundo, & sic de cæteris. Tum quia hoc postulat natura sua perfectio & latitudo secundum intentionem; tum etiã quia eadẽ est ratio de quocunque gradu, quia eandem connexionẽ hẽt re- C spectu illius, tam actus, quam obiecta partialia, quod magis explicabitur in sequenti puncto.

Quarto itaq; infertur, non posse vnum & eundem habitũ ex his simplicibus, de quib. nunc agimus, esse intensum & remissum, seu magis & minus intensum respectu diuersorum, vel actuũ, vel obiectorum. Vt v. g. si eadẽ simplex temperãtia inclinat ad moderatè comedendũ & bibendum, nõ potest esse intensior eius inclinatio ad unum actũ: quã ad illũ. Patet ex dictis, quod inclinatio talis habitus semper tota adæquate intenditur, quia indiuisibiliter: ergo quantum intẽditur ad vnum actum, tantum intenditur ad alium: ergo nunquam potest esse inæqualiter intensa respectu diuersorum. Et præterea declaratur in hunc modum, nam si idem habitus potest esse inæqualiter intensus illo modo, sit, uerbi gratia, ut quatuor respectu vnius actus, & ut tria respectu alterius: sequitur ergo illum quartum gradum esse actiuum unius actus, & non alterius, & inclinare ad vnum, & non ad alium nam si ad vtrũque inclinaret, ut principium actuum, eius

nulla

nulla esset inæqualitas quoad intensionē. Quæro ergo vlterius an tertius gradus illius habitus sit vnus & idem respectu vtriusque actus, vel sint diuersi. Si primum dicatur, ergo idem dicēdum est de quarto gradu, quia respicit idem obiectū formale, & ideo eadem est ratio de vtroque. Si verò dicatur secundum, procedet vlterius argumentum ad secundum gradum, & à secundo procedemus ad primum; atque ita tandem fiet, vel totam latitudinem graduum esse diuersam respectu taliū actuum, & ita habitum non esse indiuisibilē extensiuè, vt dicebatur, vel totam latitudinem graduum indiuisibiliter inclinare ad omnes actus, & ita non posse esse talem habitum inæqualiter intensum respectum illorum.

XXXVIII Et confirmatur, nam si ille habitus est vt quatuor respectu vnius actus, & vt tria respectu alterius, ponamus crescere & fieri vt quatuor in ordine ad illum actum ad quem prius remissius inclinabat: erunt ergo in illo habitu duo gradus vt quatuor, qui non intendunt illum vt quinq;, & consequenter vnus non perficit alium, neque è conuerso nō ergo vniuntur inter se illi gradus per modum intensionis, sed solum per quandam extensionem, quod ostendimus fieri non posse. Dici verò pōt, illos tres quartos gradus non vniri inter se immediatè, sed in alio scilicet in tertio gradu, sicut duo rami vniuntur in trunco; & consequenter dicetur, illum habitum in fundamento suo (vt sic dicam) esse indiuisibilem extensiuè: postea vero in augumento habere extensionem secundum diuersitatem graduum, qui vniuntur in fundamento, & ita augent illud, non tamē inter se; sicut lineæ vniuntur in centro, non verò inter se, & ideò facile pōt vna esse longior alia ex parte alterius extremi. Veruntamen hic modus intensionis præter quam q̧ inauditus est, impugnari facile pōt ex dictis de acquisitione huius habitus quoad eum vel eos gradus, qui considerantur vt fundamētū eius in quo dicitur esse indiuisibilis. Nam per eosdem actus intenditur, per quos acquiritur: sed qn̄ primo acquiritur, semper indiuisibiliter acquiritur cum habitudine ad totum suum obiectum, & oēs actus suos, etiam si per vnū tm̄ actum acquiratur, quicūque ille sit, & circa quācunque materiam, dummodo ad illum habitum pertineat: ergo si per similem actum int̄nsiorē intendatur, adæquatè etiam intenditur. Patet cōsequentia, quia in ipso actu non potest finghi illa diuersitas intensionis, quia totus actus secundum omnes gradus suos versatur in eadem materia, & sub eadem ratione formalis; ergo ille actus æque efficax est ad intendendum sicut fuit similis remissior ad generandum; ergo est impossibile intelligere in habitu illum modum compositionis, & intensionis mistæ cum extensione. Et ratio omnium est, quia in obiecto, & actibus eadem est vnitas, vel connexio respectu quorumcunque graduum intensionis.

Proponuntur obiectione, eisque occurritur.

XXXIX. *Prima.* SEd circa hæc præsertim circa duo vltima corollaria occurrunt difficultates. Prima est, quia eadem charitas intensius inclinat ad amandum

A Deum quam proximum, cum ex charitate magis sic diligendus Deus quàm proximus. Et eadem ratione quilibet habitus intensius inclinat ad finem, quam ad media: nam [propter quod vnumquodque tale, & illud magis.] Secundo, experiētia videtur docere eundem hominem maiori facilitate seruare temperātiam in cibo quam in potu, aut in hoc genere cibi, quam in alio; & hominem inuenias qui facillimè restituet honorem pecuniam difficillime, alium è conuerso. Et in eadem virtute religionis vnus est propensior ad orandum, quam ad vocandum, vel aliquid simile. Est ergo in his habitibus inæqualitas intensiua respectu diuersorum actuum, vel obiectorum partialium. Tertio incredibile videtur, qđ amor Dei æquè crescat per amorē proximi, ac per amorem ipsius Dei, vel etiam, q̧ amor proximi per amorem vnius æquè crescat erga omnes. Et idem proportionaliter est de cæteris virtutibus tam in indiuisibili, & æquali augmento, quam in acquisitione. Quartò videtur difficilius in habitu intellectus, nam per assensum vnius conclusionis nullo modo redditur facilis intellectus ad assensum alterius veritatis distinctæ. *Secundo.* *Tertio.* *Quarto.*

B Ad primam difficultatē respōdetur esse equiuocationem in illa particula [magis.] non enim semper significat inæqualitatem intensionis, sed interdum perfectiones, vel actiuitatis, aut inclinationis iusta exigentiā rei de qua est sermo. Nego igitur habitum charitatis esse intensiorem respectu Dei, quàm proximi: quia charitas secundū se totam, & secundum omnes gradus suos inclinat ad Deum, & ad proximum: Et idem proportionaliter est de qualibet virtute respectu finis, & mediorum: & ideo qui magis, id est intensius, diligit Deum, aut finem, quantum est ex vi habitus etiam diliget intensius proximum, vel medium. Cum verò obijcitur, quod Deus ex charitate sit magis diligendus, non intelligitur magis intensiuè, seu appretiatiuè, vt Theologi dicunt. Constituit autem illa maior appretiatio (vt opinor) in altiori ratione, & nobiliori modo diligendi, ratione cuius magis adhæret voluntas per vnam actum vni obiecto, quam alteri C per alium actum, etiamsi alias intensione æquales sint. Sicut calor vt octo est magis actiuus, quam frigiditas vt octo, etiamsi in intensione æquales sint. Et cum Aristoteles dixit [Propter quod vnumquodque tale, & illud magis] non est locutus de maiori intensione, sed de maiori nobilitate vel in certitudine, vel in euidētia, aut alia simili proprietate. Quo etiam modo per intētionē magis adhæremus fini, quàm per electionē medio, etiamsi alioqui actus æquè intensi sint. XL. *Prima diffi- cultati oc- curritur.* *Quid sit dili- gere magis amore appre- tiatiuè.*

Dices, hanc inæqualitatem posse vtcunque intelligi in diuersis actibus, non tamen in eodem indiuisibili habitu ad illos, vel ad obiecta eorum comparato. Respondetur negando assumptum: nam eadem indiuisibilis virtus potest inclinare magis ad vnum actum seu effectum quā ad alium, imò, & esse potentiorem, magisque actiuam ad vnum effectum quàm ad alium, vt eadem voluntas natura sua magis propensa est ad bonum honestum, quam ad iocundum, etiamsi in se indiuisibilis sit: & lux solis potest dici efficacior potentia ad illuminandum quam ad calefaciendum. Hæc enim inæqualitas non est XLI. *Obiectioni satisfit.*

est per modum realis respectus in eadem re, & inter partes, seu gradus eius: sed à nobis concipitur per modū respectus ī ordine ad res diuersas, quia nimirum virtus superior eas continet eminentiori modo: maioremq; proportionē aut conuenientiam habet cum vna, quam cum alia. A

XLII. *Secūdę difficultati occurritur.*

Ad secundam difficultatem respōdetur, illam inęqualitatem non semper prouenire ex inęqualitate intensione habitus, sed ex alijs capitibus præsertim ex duobus. Primū est melior dispositio ipsius intellectus, vel aliarum potentiarum, & organorum, quę virtuti deseruiunt. Quando enim homo cōsueuit exercere actus virtutis alicuius in aliqua certa materia, species intellectuales faciliùs illam proponunt, & repræsentant conuenientiam aut honestatem quæ in illa est. Memoria etiam præteritæ experientiæ aut consuetudinis non parum iuuat, vt obiectum illud statim proponatur vt connaturale, & vt appetendum: & eodem modo confert multum phantasia, quæ huic propositioni obiecti similiter cooperatur. Ipsa denique corporis dispositio potest cōsuetudine, & vsu citca aliquam materiam magis accōmodari, & disponi, q̄ circa aliam. Vt quanuis sit aliquis propē sus ad pœnitentiam, faciliùs illam exercebit ieiunijs, quam flagellis, si in illis est consuetus, & nō in his: idque non ex diuisione ipsius habitus pœnitentiæ, sed ex ipsa corporis, & imaginationis dispositione. Quanquā de habitibus qui in appetitu sensitiuo, & phantasia generantur, faciliùs credi possit diuidi in plures circa diuersas materias, & eiusdem virtutis, quia illi habitus sunt materiales, & illæ potentiæ per se non attingunt rationem formalem virtutis. Aliud caput est difficultas ipsius obiecti: nam cæteris paribus ex parte oium potentiarū & organorum, & ex parte habitus ac intensionis eius, pōt vnus actus virtutis, etiamsi sit eiusdem speciei, esse difficilior alio, ex resistentia materiæ vel obiecti, vt sic dicam. Vt in naturalibus idem calor faciliùs calefacit lignum siccum, q̄ humidum: non quia minori intensione caloris operetur in vnum quam in aliud: sed quia vnum passum magis resistit, quam aliud. Ita in moralibus, eadem fortitudo, licet in se sit æquè intensa respectu totius materiæ, faciliùs sustinet vulnera, quàm mortē, ob maiorem resistentiam, & difficultatem obiecti. Vnde fit, vt, quando virtus augetur per actus difficiliores ex parte obiecti, & actus illi sint intensiores habitu (vt sæpe esse solent quasi per antiperistasim) tunc augeāt habitum solum per modum intensionis: si verò nō sint intensiores, sed remissè fiant, non augent habitum in se, quanquam ipse vsus, & experiētia talis materiæ possit nōnihil iuuare ad similes actus alijs modis in priori capite declaratis.

XLIII. *Tertia difficultas soluitur. Cur habitus simplex augeatur circa vnam partē obiecti per actus circa aliam.*

Ad tertiam difficultatem respondetur, non esse incredibilia ea quæ ibi inferūtur, si debito modo intelligantur, & explicentur. Nam quod attinet ad amorem Dei, & proximi, aut est sermo de supernaturali, & infuso amore, vel de naturali. De priori suppono, illum amorem non augeri per actus effectiuè, sed meritoriè, quia ergo amor proximi cæteris paribus, & ex suo genere non est tā meritorius sicut amor Dei, ideo non sequitur æquè augeri charitatem per vtrumque amorem: tamē quantū per amorem Dei augetur intensio charitatis respectu Dei, tantum augetur respectu proximi: & è conuerso, quantum per amorē proximi augetur eadem charitas respectu proximi, tantum augetur respectu Dei: quia nec ipsa charitas aliter augeri pōt, nec meritum est de augmēto charitatis sub vno vel alio respectu, sed simpliciter de tota charitate secundū adæquatam rationem suam. Si vero sit sermo de amore naturali non est necesse esse eundem habitum quo diligitur Deus, & proximus: de quo aliàs. Et idem fortè est de naturali amore proximorum inter se, generatim loquendo de amore, quia pōt esse sub diuersis titulis & rōnibus, quæ interdū sunt personales, & indiuiduales: interdum sunt cōes aliquibus non verò omnibus. Quādo verò amor fundatur in rōne cōi, & secundum speciem æque participata ab omnibus, vt est, v. g. amor proximi præcipue quia proximus est, & naturæ rationalis, sic verum est, acquisito habitu circa vnū, acquiri ad omnes, & aucto respectu vnius, de se æquè augeri ad omnes: quanuis ex parte apprehensionis, & aliarum circumstantiarum possit non esse æqualis facilitas, vt declaratum est.

Atque ad hunc modum respondendum est de cæteris virtutibus, quando actus earum sunt velut æquales, solumq; differunt in materialibus obiectis. Quando verò sunt aliquo modo inęquales & subordinati, vt est intentio finis, & electio medij, tunc videtur esse nonnulla maior difficultas: tamen expedienda est proportionali modo, quo diximus de charitate infusa. Nam si cōsideremus naturalem actiuitatem, quam habet actus ad intendendum habitum acquisitum, fortasse maior est in actu intensionis, quàm in actu electionis, cæteris paribus: eo quod perfectior sit; & fons alterius: nihilominus tamen vnusquisque eorum æquè auget habitū respectu vtriusq; actus: nam quantum augetur habitus per intentionem, tanto maior promptitudo acquiritur ad faciliùs eligendum, & si per ipsam electionem aliquantulū intenditur habitus (quod incertū est) etiam secū dum illam intensionem magis inclinat habitus in ipsum finem: quia tota ratio electionis vt sic est finis, vnde est virtualis tendentia in ipsum. Et ad hunc modum philosophandū est de omnibus actibus similibus. XLIIII. B C

De habitibus intellectus quomodo simplices sint, vel compositi.

QVarta difficultas aliquantulū obscurior est, & (vt opinor) conuincit quod intendit, quātum ad illos particulares habitus, de quibus procedit. Primūm ergo distinguere oportet inter habitus voluntatis, & intellectus; hactenus enim locuti sumus præcipuè de habitibus voluntatis, & difficultas illa non proponitur de illis, estque in eis peculiaris quædam ratio, quam inferiùs exponam. Rursus in habitibus intellectus distinguendum est inter habitus euidentes, qui sunt naturales virtutes eius, & habitus inéuidentes, qui non sunt virtutes, agimus enim de acquisitis. Inter quos est hęc differentia, quod habitus euidentes ostendunt veritatem rei in se ipsa, sine ex ipsis terminis, siue per aliquod medium: ineuidentes autem non ostendunt veritatem in se, sed per extrinseca media inducunt intellectum ad assensum, etiāsi veritatē nō intueatur, quod com- XLV.

mune est etiam fidei infusæ, & Theologiæ, quæ in illa fundatur, eamsi ob certitudinem infallibilem virtutes censeantur.

XLVI. *Habitus in euidens facilius pôt inclinari ad v. nam materiam, quam ad aliam.*

Ex qua differentia colligo, facilius posse vnũ habitum indiuisibilem ineuidentem inclinare ad varias materias, & actus, quam habitum euidentem. Ratio est, quia extrinseca ratio assentiendi potest facilè materijs diuersis vniformiter applicari. Quod maximè videre licet in fide, tam infusa, quam humana. At verò quando ratio assentiendi est intrinseca, vt est in habitibus euidentibus, non potest eandem ratio diuersis propositionibus applicari. Nam si veritas cui assentimur, est per se nota, ratio assentiendi est ipsa intrinseca connexio terminorum: in veritatibus autem diuersis semper est diuersa connexio, quia termini etiam esse debent aliquo modo diuersi, & ideò sempet est diuersa ratio assentiendi. Si autem veritas sit mediata, sicut est diuersa veritas, ita habet intrinsecum medium distinctum quo ostendatur. Quod si contingat eodem medio immediatè ostendi duas conclusiones diuersas, v. g. si ex vna passione duæ aliæ immediatè nascantur, tunc etiam intrinseca veritas vniuscuiusque conclusionis diuersa est: & medium illud non vt cuique est ratio assentiendi tali veritati, sed vt est radix talis passionis, & vt est vinculum (vt sic dicã) talis connexionis. Vnde obiectum formale talis assensus non est medium vtcunque, sed est veritas talis conclusionis, vt manifestata, & connexa cum tali medio.

XLVII. *Cur in intellectu sit proprius habitus principiorũ, non in volũtate.*

Ex quo (vt obiter hoc notemus) nascitur quædam differentia inter habitus intellectus, & voluntatis. Nam, licet Aristoteles dixerit, ita se habere fines in moralibus sicut principia in speculabilibus, nihilominus in intellectu distinctus est habitus principiorum per se notorum, & conclusionũ, in voluntate verò idem est habitus ad finẽ, & media. Ratio autem differentiæ non est alia, nisi quia non assensu conclusionis ratio assentiẽdi non est sola veritas principiorum, sed ipsamet veritas conclusionis quatenus in se ostẽditur ex connexione extremorum cum tali medio: at verò in voluntate tota ratio amandi medium est finis, vt superius Disput. 23. declaratum est.

XLVIII. Hinc ergo videtur inferri, per nullũ assensum euidentem posse acquiri habitum indiuisibilem de se æqualiter inclinãtem ad alias veritates, quia semper in illis est diuersa ratio assentiendi: vnde nec connexionem habere possunt, quæ ad talem vnitatem indiuisibilem habitus sufficerẽ possit. Vtrumque sic declaro, nam, si veritates sint immediatæ, & in se diuersæ, & diuersam terminorũ vnionem habeant, & vna cum altera non habet connexionem, quia nec ex illa nascitur, nec per illam cognoscitur: neque ex assensu vnius sequitur assensus alterius? solũ videntur conuenire in modo quo intellectus eis assentit, nimirum sine discursu ex immediata connexione terminorũ. Sed hoc non satis est ad indiuisibilitatem habitus, quia habitus non dat facilitatem ad illum modum sed ad ipsum assensum, & ad penetrandas facilè rationes terminorum, & ad debitum vsum specierum intelligibilium quibus illæ repræsentari possunt; & ideo intelligi non potest, quod idem indiuisibilis habitus, acquisitus per solum vnũ assensum veritatis per se notæ, de se statim inclinet

A ad veritates alias, immediatas quidem, sed diuersas: & consequenter necesse est, vt per assensum alterius principij realiter fiat augmentum per additionem extensionem nouæ entitatis, quæ cum nõ possit realiter vniri præexistenti, vt supra ostensum est, erit nouus habitus indiuisibilis.

XLIX. *Ad duas proprietates einsdem recognoscendas an vnicus habitus simplex sufficientes inclinare possit.*

Dicet aliquis, estò hoc verum sit quãdo illa principia per se nota sunt de eodem diuersa in vtroque extremo, quãdo autem sunt de eodem subiecto, tunc posse habitum habere vnitatem indiuisibilem ex attributione ad tale subiectũ. Vt si homini, v. g. conueniunt immediatè duæ passiones distinctæ, idem habitus indiuisibilis sufficiet ad assensum duorum principiorum immediatorũ, quibus tales proprietates de homine prædicãtur. Sed licèt hic appareat aliqua maior ratio vnitatis, non tamen est sufficiens ad indiuisibilem habitum. Suppono enim, cognitionem hominis non esse ita simplicem, vt in ipsa rei essentia eius passiones intueatur: hoc enim spectat ad angelicã perfectionem, sed post cognitam vnam passionẽ, & essentiam, indigere hominem noua attentione, & compositione, & consequenter nouo ẽt

B assensu, per quem de alia iudicet, etiamsi immediata sit. Hinc ergo manifestum apparet, nõ posse ex vi habitus indiuisibilis acquisiti per priorẽ assensum, intellectum manere facilem, & promptum ad iudicandum de alia passione; & comparandum illam cum tali subiecto, etiamsi subiectũ idem sit: quia connexio, & alterum extremũ sunt diuersa, & illæ duæ veritates non solum distinctę sunt, sed ẽt vna in altera nullo modo continentur ergo identitas subiecti non sufficit.

L. Et cõfirmatur, nam si eidem subiecto duę passiones cõueniant, vna mediãte alia, habitus quo cognoscitur de tali subiecto prima passio immediata, non satis est ut idem indiuisibilis inclinet ad alium assensum circa passionem mediatam de tali subiecto, ut constat ex omnium sententia, nã prior habitus pertinet ad intellectum principiorum, & posterior ad scientiam: quia talis passio secunda demonstratur per primam, quod docuit D. Thom. 1. 2. q. 57. artic. 1. ad secundum. Ergo quamuis vtraque passio, & veritas sit immediata,

C multo minus poterit idem indiuisibilis habitus ad vtramque sufficere. Patet consequẽtia, quia licèt hæ duæ veritates videantur habere maiorem conuenientiã in immediatione, & in modo quo cognoscuntur, aliunde tamen non habent inter se connexionẽ, neq; est virtualis cõtinentia vnius in alia, sicut est in alijs: quę tamen maximè videtur conferre, & esse necessaria ad vnitatem indiuisibilem habitus.

LI. *Habitus sciẽtiæ indiuisibilis nõ sufficit ad plurium cõclusionũ assensum.*

Ex quo vlterius progrediendo ad habitus sciẽtiæ, non videtur fieri posse, vt idem habitus indiuisibilis sufficiat ad assensus diuersarum cõclusionũ, non solũ quãdo de rebus specie seu essentia diuersis, sed etiam quando de eadem essentia demonstrantur. Prior pars videtur manifesta ex dictis. Primò, quia non minus differunt conclusiones illę inter se quàm inter se differant principia ex quibus inferuntur: sed tali principia non possunt pertinere ad eundem indiuisibilẽ habitum, vt probatum est; ergo nec conclusiones. Secundo, quia Aristot. 1. Poster. tex. 7. ait eas esse diuersas scias, (quarũ principia non ex eisdẽ sunt) quoties aũt passiones demonstrantur de diuersis *Aristot.*

esen-

essentiis, seu speciebus rerum, principia p quæ demonstrantur, constát ex terminis omnino diuersis: ergo non possunt eũdem indiuisibilem habitum circa conclusiones generare. Denique omnia quæ diximus de habitu circa principia, à fortiori probát de habitu circa conclusiones. Altera verò pars probatur ẽt, proportionali rõne, qa assensus primi principij immediate, s. in quo prima passio affirmatur de subiecto, nõ generat habitum indiuisibilem, qui per se inclinet ad proximam veritatem in qua secunda passio dicitur de eodem subiecto: ergo pari rõne assensus secundę propositionis, in qua secunda passio dicitur de subiecto, non põt generare habitum indiuisibilẽ, qui per se inclinet ad aliam veritatem, in qua tertia passio dicitur de subiecto. Patet consequẽtia, quia est eadem distãtia seu proportio: nam quod prima propositio sit immediata, & aliæ mediatę, indicat quidem aliquam maiorem similitudinẽ in modo assentiendi, illa tamen non sufficit ad indiuisibilem vnitatem habitus, vt sæpe dictum est; alias omnes scientiæ essent vna, quia conueniunt in modo assentiendi per discursum.

LII. Et confirmatur, quia cum infertur noua conclusio, quamuis subiectum sit idem, tñ veritas, & connexio nouæ passionis demonstratæ formaliter diuersa est: ergo non potest indiuisibilis habitus prius acquisitus per se, & sine additione reali esse sufficiens, vt reddat intellectũ promptum ad assensum illius distinctæ veritatis. Atque hæ rationes euidentius idẽ probant, qñ conclusiones demonstratæ de eodem subiecto non solũ sunt diuersæ, sed etiam vna nõ demonstratur p aliã, siue demonstretur per diuersa media, quod clarius est siue per vnum, & idem. Quia nec illæ veritates inter se habent connexionem, aut virtualem cõtinentiam vnius in alia, nec connexio earum in vno principio sufficit, quia habitus indiuisibilis qui terminatur ad ipsum principium, per se non sufficit vt extendatur ad aliquã ex illis conclusionibus, vt ostẽsum est; id verò quod additur respectu vnius, non habet aliquid commune respectu alterius, neque è conuerso: ergo in nullo habitu indiuisibili possunt illæ duæ conclusiones immediatè vniri, vt sic dicam.

LIII. Quis sit modus extensionis in habitibus euidentibus.

Concludo igitur, habitum iudicatiuum, & euidentem intellectus humani non extendi ad nouas veritates iudicandas, nec dare facilitatẽ ad eis assentiendum, nisi p additionem, & augmentum reale: hoc n. (vt opinor) satis probat discursus factus, quo ostensum est indiuisibilem habitum non sufficere. Vnde etiam concluditur non satis esse augmentum intensiuum, sed necessariũ esse extensiuum. Primò quidem, quia augmentum intensiuum, est (vt ita dicam) vniforme ad circa idẽ, seu respectu eiusdem: ergo, si primus habitus, acquisitus per assensum vnius principij, seu conclusionis, nullo modo inclinat ad aliam veritatẽ, ex vi solius intensionis nunquam inclinabit. Secundò, quia si circa eandem conclusionem iterentur actus intensiores vsque ad summum gradum, & conatum, quem intellectus põt adhibere in tali assensu, habitus fiet intensus ẽt in summo, circa talem veritatem: nõ vero inclinabit ad aliam: ergo, vt intellectus inclinetur ad nouas cõclusiones per nouos assensus, necessarium est nouum genus augmenti, qđ non est nisi extensiuũ.

A Tertiò, quia hinc fit, vt propensio acquisita, ad diuersas veritates, etiam ex his quæ censentur ad vnam scientiam pertinere, inæqualis sit in intellectu, idest respectu vnius intensa, & respectu alterius remissa. Non. n. prouenit illa inæqualitas ex aliqua subordinatione realium veritatum inter se: pono enim non esse connexas, neque vnã per aliam demonstrari: solum ergo prouenit ex maiori frequentia, vel intensione actuum circa vnam, quam circa aliam. ergo signum est illã esse inæqualitatem intensionis in habituali inclinatione acquisita: ergo nõ potest esse vna, & eadem indiuisibiliter. ergo est ibi reale augmentum extensiuum. Cum autem ostensum sit id quod additur in hoc augmento qualitatum, nõ posse per se vniri præexistenti, concluditur, hoc augmentum: reuera esse additionem nouæ qualitatis.

LIIII. Discrimẽ inter habitus speculatiuos & practicos, quo ad extensionem.

Est aũt vltimo circa hunc punctum obseruanda differentia inter virtutes intellectus, & voluntatis, quæ seruata proportione etiam versatur inter virtutes speculatiuas, & practicas intellectus, nam virtutes appetitiuæ potissimè versantur in suis actibus circa singularia, & ideo facillimè potest vnus, & idem habitus indiuisibilis talis virtu B tis uersari circa plures actus, & circa plures materias, quia licet alioqui in esse naturæ videãtur illę materiæ ualde diuersæ, tñ in honestate, q̃ uirtus respicit, sunt quasi solo numero differentes. Et idem est suo modo de prudentia, & arte, quæ ad singularia descendunt, imò in eis præcipuè uersantur. Scientia aũt speculatiua sistit in cognitione uniuersalium, & ideo quãtum est ex se nõ applicat eãdem ueritatem formalem (ut ita dicam) ad plura materialiter diuersa, sed semper extenditur p additionem nouæ ueritatis, quæ in sua uniuersalitate est formaliter diuersa ab alia: & ideo et assẽsum requirit formaliter diuersũ, & reale augmentum seu extensionem habitus ad illam inclinantis. Vnde si homo applicet scientificã cõclusionem uniuersalis demonstratã ad particularia sub ea contenta, hoc mõ idem habitus indiuisibilis scientiæ (ut opinior) æquè ac sufficienter inclinabit ad illas omnes ueritates particulares ĩ uniuersali contentas: vt, si acquisita scientia huius cõclusionis. [homo est risibilis,] expositoriè inse C ras, [Petrus est homo, ergo Petrus est risibilis,] & sic de cęteris, ad oẽs assensus illarum conclusionũ particulariũ, idem habitus indiuisibilis sufficiet, quia ueritates illæ materialiter potius quam formaliter differunt: & quia omnes illæ particulares propositiones in uniuersali continentur confusè: & ideo solum necesse est addi, species, uel applicationem earum ad singularia.

Quomodo in scientijs detur vnitas habitus per compositionem, vel collectionem simplicium qualitatum.

LV. Ex his igitur omnibus infero, & dico quarto, præter unitatem indiuisibilem, quam habent aliqui habitus per simplices qualitates, dari in aliquibus habitib. unitatem cõpositã p collectionẽ, & subordinationem pluriũ qualitatũ quæ respectu illius habitus integri, censentur habitus partiales. Hæc assertio præcipuè ponitur ad saluãdũ cõem modum loquendi de unitate scientiarum; oẽs enim censent, Geometriã, v.g. esse unã scien-

tiam,non tantum genere sed etiam specie:& nos
superius idẽ diximus de Metaphysica:hæc autẽ
vnitas intelligi non potest per modum simplicis
qualitatis: ergo necesse est intelligi per aliquam
cõpositionẽ vel coordinationẽ plurium qualita
tum:iam enim ostensum etiam est illas qualitates
nõ posse habere alium modum realis vnionis seu
compositionis. Declarantur etiam ex illo vulgato
principio:quia quæ sunt plura in vno genere, vel
sub una ratione,sub alia sũt vnum,vel componũt
vnum. Quod in genere etiam qualitatis verũ esse,
patet in habitibus aut dispositionib. corporis:nã
sanitas uel pulchritudo vna qualitas censetur in
communi modo loquẽdi, & philosophandi:& ta
men non sunt simplices qualitates,sed ex propor
tione plurium resultãtes:ergo idem intelligi po-
test in qualitatib. animę. Præsertim in habitibus
scientiarum, in quibus nec tanta vnitas reperiri
potest respectu plurium conclusionũ, vel princi
piorum,quãta est in simplici qualitate:nec potest
ei denegari omnis vnitas propter connexionẽ vel
conuenientiam rerũ, quæ in vna scientia tracta
tur,vt statim explicabimus.

LVI. Et hanc sententiã in re tenent omnes citati in
Soncin. tertia opiniona : & Soncinas etiam non discre-
pat,quamuis in modo loquendi,illos habitus par-
Capreol. tiales nõ nocet habitus, sed species:& Capreolus
quæst. 3. Prologi dubius est in hac re,etiam de mẽ
Soto. te S.Thomæ;& Soto quæst. 3. Proœmiali Logi-
cæ,licet oppositum teneat, concedit tamen posse
scientiam habere vnitatem, licèt non sit simplex
qualitas. Et probabile censet,non esse simplicem
qualitatem: Toletus uerò ibi quęst. 3. hanc senten
Toletus. Fonseca. D.Thom. tiã simpliciter sequitur:& Fonseca libr. 5. Meta-
phis. c. 7. quæst. 5. Sect. 2. Denique fauet D. Tho.
1.2. quæst. 54. arti. 4. ad 3. vbi ait, per demonstra
tionem vnius conclusionis acquiri habitum scien
tię imperfectum:cùm verò ad aliã conclusionem
extẽditur demonstratio, non generari nouum ha
bitum,sed priorem fieri perfectiorẽ, quatenus ad
plura extẽditur. In quibus verbis D.Thomas ad-
mittit,addi perfectionem realem habitui sciẽtiæ
per extensionem ad nouam conclusionem; quod
nõ potest intelligi fieri per solam additionem spe
cierum, nã per hoc solum nõ fit perfectior prior
habitus,neq; propter solas species habitus imme-
diatè inclinabit ad nouam cõclusionẽ,si eius en-
titas in se nõ pficiatur,& extendatur. Quoad hãc
ergo partẽ sine dubio est hæc opinio D.Thomæ.
fateor tñ, si illa solutio coniungatur cum corpo-
re articuli, sentire D. Thomam illum habitũ sic
auctum,et perfectũ,semper manere simplicẽ qua
litatem,quod ego libenter admitterem, si intelli-
gerem aut illam extensionem posse fieri per au g-
mentum pure intensiuũ,aut in augmento extẽsi-
uo,posse interuenire realem ac per se vnionẽ in-
ter partiales qualitates. Quia verò neutrum ho-
rũ intelligi põt,vt probaui,ideo assero illam sciẽ-
tiã esse vnam non tamen simplicem habitũ. Nec
plus probat ratio quam D.Thomas subiungit,s.
quia cõclusiones, & demonstrationes vnius sciẽ
tiæ ordinatæ sunt,& vna deriuatur ex alia. Ad sũ
mum.n. inde concluditur subordinatio illarum
qualitatum, & aliqua vnitas totius scientię nõ ve
ro perfecta simplicitas,aut compositio per se. Ali
ter exponit illum locum Soncinas, scilicet,habi-
tum per primam cõclusionẽ acquisitum perfici

A per assensum secundæ conclusionis,non tantum
extensiuè sed intensiuè circa primam conclusio
nem. Sed neq; hoc est semper necessarium;neque
reuera D.Tho. id dicit;Sic enim ait,[Habitus qui
prius inerat fit perfectior,vtpote ad plura se ex-
tendens:]illa enim particula[vt pote]satis decla
rat in quo constituat D.Thom. illud augmentũ
perfectionis. Neque etiam,ratio,quam D.Thom.
subiungit,alium sensum admittit.

Soluuntur obiectiones contra superiorem assertionem.

LVII. Contra hanc assertionem fiunt multa argu-
menta,quæ,vt opinor, non sunt difficilia.
Quale est illud,Quod si est vna scientia, est vnus
habitus;si vnus habitus,vna qualitas. Idem enim
argumentum fiet de pulchritudine aut sanitate.
Dicendum est ergo,omnia esse vera proportiona
liter loquendo de vnitate eiusdem modi. In com
muni tamen modo loquendi simpliciter id ad-
mittitur sub nomine virtutis, aut scientiæ po-
tius quàm habitus,propter æquiuocationem tol-
B lendam. Sicut etiam loquendo morali modo di-
cuntur vnus actus exterior,& interior non tñ di
cuntur vna res. Imo vna virtus liberalitatis dici-
tur conflari ex habitu volũtatis,& appetitus sen
sitiui,vel vna virtus fidei ex habitu intellectus,&
habitu piæ affectionis voluntatis: & tamen sub
nomine habitus simpliciter non dicitur, vnum
esse in vtraque potẽtia. Itaque nomen specificum
sæpe magis admittit,& significat illam composi-
tionem,quàm genericum.

Vna scientia quõ sit vnus habitus, & vna qualitas.

LVIII. Alia ratio fieri solet quia potentia vnica,& sim
plex sufficit ad plures actus, & obiecta partialia:
ergo,& habitus sufficiet cum sit pfectio propor-
tionata potẽtiæ. Hæc verò ratio ad summum con
cludit seruãdam esse eã proportionẽ quoad fieri
possit. nam certum est non esse in hoc ęqualitatẽ
inter potentiam,& habitum:aliàs sicut vna potẽ
tia simplex sufficit ad omnes actus suos,ita suffi-
ciet vnus simplex habitus ad omnes illos. In sciẽ
tia ergo nõ debet omnino saluari illa proportio
quoad simplicitatem qualitatis,quia potentia nõ
acquiritur per actus sicut sciẽtia. Vnde potentia
est principiũ superioris rationis, & quasi vniuer
salis causa:scientia verò paulatim fit per actus, &
vnusquisque aliquid efficit sibi proportionatum
C & commensuratũ:& ideo non potest per eos fieri
vnum principium,vel(vt sic dicam)instrumentũ
simplex omnino uniuersale ad omnes illos.

Cur simplex potentia ad plures actus sufficiat, non vero habitus simplex.

LIX. Maior difficultas videtur esse i explicãda coor
dinatione illa,vel accidẽtali vnione ob q̃ dicitur
cõponi vna sciẽtia ex similibus qualitatibus:quia
si nõ habẽt inter se peculiarẽ vnionẽ,cũ alioqui,
sint indiuisibili subiecto, nõ apparet quã compo
sitionẽ aut ordinationem habere possit. Ex quo
etiã nascitur difficultas explicãdi,quæ sit latitudo
scientiæ vnius secundũ speciẽ,vel secundũ genus
uel cur potius ex tãto nũero harũ simpliciũ qua-
litatum cõponatur vna scia,quã ex maiori,vel mi
nori. Vnde pp hanc fortasse cãm,vt supra retuli.
Disput. 1. Sect. 2. Antonius Mirandulan. dixit tñ
esse vnã sciam quãuis p modum plurium distin-
guatur à nobis,pp commoditatem addiscendi,&
tradendi scientias. Et potuit moueri ex eo, q oẽs
scientiæ videntur ita inter se cõnexę vt nulla sine
alijs

Quem ordinẽ debeant seruare partiales habitus vt vnam scientiam dicantur componere.

Opinio Antonij Mirandulani.

alijs posit perfectè tradi. Atqui ita consequêtur dicere posset, non tatû omnes scientias, sed omnes etiã uirtutes intellectuales esse vnã propter cônexionẽ: nã hæc maior est inter habitû principiorû & sciẽtias, quã inter sciẽtias inter se. Vnde non est dubiũ, quin principia ppria alicuius sciẽtię & côclusionis eius per modũ unius scienti& tradantur: & ita solet appellari. Rursus sciẽtiæ practicæ multû hendent ex speculatiuis, & moralia ex physicis & res artificiales a naturalibus, & mathematicis. Ita ergo ex omnibus côponetur vna virtus adęquã ta intellectus. Côsequêter vero etiã dicêdũ erit esse tãtũ vnã virtutẽ in volûtate: quia nõ est minor connexio inter virtutes morales seu appetitiuas, quã inter intellectuales, imo maior, vt ex doctrina morali cõstat. Vnde vocari etiã solent virtutes omnes in homine vnius iustitiæ uniuersalis, & Theologi multi huius temporis ita loquuntur, vt dicant, licet virtutes, et dona infusa, inter se distincta sint ex omnibus constitui vnam adæquatam iustitiã qua homo interius sanctificatur, & formaliter fit iustus. Ad hunc ergo modum dicitur iuxta hanc sententiam esse tantum vnam scientiam adęquatam intellectui.

LX. Nominalium sententia. At verò nominales, vt eis attribuunt Soto, & alij ad aliud hoc extremũ, in aliud declinãt, dicentes tot esse scientias, quot sunt simplices habitus, seu quot sunt conclusiones scitæ, quia nullum putant esse medium in hac re, quod possit ratione fundari, ut in difficultate proposita tactum est. Atq; ita adimitũt plures dialecticas, philosophias, Theologias, & omnes hi in magno numero. Sed neq; Soto aut alij referũt, vbi Nominales hoc modo loquantur, neq; ego inuenire potui. Nã potius in prologo Sentent. agentes de Theologia, licèt negêt esse simplicem qualitatem, sentiũt esse vnã scientiam, vt patet ex Ochamo quæst. 5. Biel q. dub 8. Marsil. q. 1. art. 4. Greg. q. 3. præsertim art. 3 & idem sentit Scotus q. 3. dub. 2. nec dissentit Gabr. 8. quamuis non tam clarè de vnitate scientiæ loquantur.

Ocham. Marsil. Grego. Scotus. Gabriel.

LXI. In hac ergo re cauendæ sunt extremæ locutiones, & maximè abhorrêtes a cômunibus, & receptis Philosophorũ sententijs, & præsertim in re, quę multũ pẽdet ex modo côcipiendi, & loquendi. Nõ est ergo negandũ, quin dentur plures sciẽtię in intellectu humano, sicut negari non potest quin in volũtate sint plures virtutes absolutè loquendo vt dixi in citato loco 1. Disput. & magis constabit ex diuisionibus habituum, quas breuiter attingemus Sect. vltima huius disp. Nec etiã est negandũ, quin vna scientia possit extendi ad plures côclusiones, & plura obiecta partialia seu materialia, ita n. omnes Philosophi loquũtur dicentes vnam esse Geometriam, vnam Arithmeticam, & Theologi dicentes vnam esse Theologiã. Ratio verò huius locutionis explicabitur melius respondendo ad difficultatem tactam.

Plures scientiæ in humano intellectu affirmandæ.

Vna scientia ad plura obiecta partialia ascendenda.

Connexio inter habitus, simplices componentes vnam scientiam exponitur.

LXII. QVãdo ergo inquiritur quæ sit cônexio, vel coordinatio inter qualitates illas simplices, vt vnũ habitũ, vel vnã scientiã componere dicatur assero in primis, etsi difficile sit hãc cônexionẽ seu coordinationẽ rerũ seu qualitatũ in mẽ

A te nostra declarare, dubitãdũ tamẽ nõ esse quin magna sit. Vt constat primo ex ipsa memoria seu reminiscentia, in qua rerũ species ita collocãtur, vt intedũ vna excitet aliã: aliquado vero omnino disparatæ sint. Hoc et declarat impotentia ratiocinandi ordinatè, proueniens ex inordinatione phantasmatum in phrenesi, vel insania.

LXIII. Deinde addo, hãc coordinationẽ inter hos habitus simplices componentes vnã scientiã, dupliciter intelligi posse, & vtráq; simul posse côcurrere ad vnitatẽ scientiæ. Prima est subordinatio effectiua, qualis est inter partiales habitus inclinãtes ad subordinatas conclusiones, quatũ vna deriuatur ex alia. Quẽ modũ subordinationis attigit D. Th. 1. 2. q. 54. art. 4. ad 3. Et iuxta hũc modũ dicitur in moralibus vnus actus constitui ex interno, & externo, & vna virtus ex habitib. existentibus in diuersis potẽtijs, quarum vna subest alteri quoad vsum talis actua, vt fides voluntati. Secunda causa huius connexionis est attributio seu respectus ad idẽ obiectum totale. Vt v. g. in scientia

D. Thom.

B de homine possunt de homine demonstrari aliquæ conclusiones inter se connexę, quarum vna deriuetur ex alia. Et rursus demonstrari possunt plures conclusiones deriuatæ quidẽ ab eadẽ essentia totali, et si inter se, vna ex alia nõ demonstrẽtur, sed constituant veluti diuersas lineas aut series conclusionũ. Dicimus ergo, non solũ eas quę sub vna serie quasi côtinuato discursu inferũtur, sed etiã eas quę nõ habent inter se hunc ordinem, si in eadem scientia eiusdem subiecti eadi... & ad illud exactè cognoscendum ordinentur, vnã scientiã constituere, quę dicetur habere vnitatẽ per attributionẽ seu habitudinẽ ad idem subiectũ. Vt v g. quæ sunt in Physica alia demonstrationes fiant de materia, & aliæ de forma, & aliæ de motu, quantitate, & c. quarum multæ non habent inter se subordinationem, una tamen ex illis omnibus conficitur scientia: quia omnia illa tendunt ad exactam cognitionem entis naturalis.

C Nam sicut partes uel proprietates i.õ sunt 3 p se, sed propter totũ, ita demonstrationes eẽs, quę circa partes uel proprietates quatenus tales sunt uersantur, tendunt ad sciẽtiam perfectam ipsius compositi seu subiecti constituendam, & ita côtẽter dici solet scientia habere vnitatẽ ex obiecto, iuxta doctrinam Arist. 2. de anim. tex. 33.

De vnitate obiecti vnius scientiæ.

LXIIII. QVanta uerò esse debet unitas illius obiecti, quod in secunda parte difficultatis petitur, etiam est difficile ad explicandum. Multi enim dicunt requiri vnitatem specificam obiecti, non materialis, sed formalis: neq; in esse rei, sed in esse scibilis, ut late cum D. Thoma Caiet. explicat 1. p. q. 1. art. 3. Sed est cauenda æquiuocatio in illa uoce seu denominatione [scibilis,] Nã in rigore scibile dici ur per denominationẽ extrinsecã à scientia, seu per relationẽ rationis i ea denominatione fundatam: hoc autẽ modo nõ potest scientia habere unitatẽ ab obiecto scibili sub esse scibilis, qa potius ipsa dat illi unitatẽ: nã sicut obiectũ est scibile qa scientia terminatur ad ipsũ, ita est unũ scibile qa vna sciẽtia terminatur ad illud: ergo nõ potest sciẽtia sumere unitatẽ ex obiecto scibili, quatenus hac uoce explicatur illa denominatio. Igitur si vnitas sciẽtiæ sumitur ex vnitate obiecti, talis vnitas obiecti presupponitur ordine naturæ ad unitatẽ

scientiæ: imò & ad esse ipsius scientiæ, & ad omnem denominationem a scientia sumptam. Cũ ergo est sermo de obiecto scibili ut, sic dante unitatẽ scientię, nõ significat illud [esse scibile] denominationem a scientia, sed aptitudinem proximam, vt sub vnam scientiam cadere possit: quæ quidem aptitudo ex parte eius supponitur. Sicut cum dicitur obiectum uisus esse colorem & lumẽ ut cõueniũt ĩ ratione uisibilis, illud [esse uisibile] nõ est sumendum per denominationem extrinsecã à uisu: alioqui nihil explicaretur, sed potius peteretur principium, declarando obiecti unitatẽ ex unitate potentiæ: oportet ergo ut per eam uocem significetur aliqua ratio ex parte ipsarum rerum, ob quã censeantur habere quasi aptitudinẽ proximam, vt eidem potentiæ visiuæ per se obijci possint. Nam quia res differentes etiam secundum speciem in suo esse reali, cadunt sub eandẽ potentiam visiuam, quærimus in eis aliquam cõuenientiam, quæ ex parte ipsarum rerum supponatur, ratione cuius possint vnum quasi specificum obiectum constituere, qualis est, v. g. idẽ modus immutandi visum, vel aliquid simile: & hæc vocatur proxima ratio visibilis, ex parte obiecti. Ad hunc ergo modum intelligendum est, quod dicitur de obiecto scibili.

LXV. Sed tunc æquè obscurum ac difficile explicatu est, quæ nam sit hæc ratio, quæ ex parte rerum ad eandẽ scientiã pertinẽtiũ supponitur; rõne cuius cõuenire dicũtur in eadẽ ratione scibilis. In quo multi existimãt ex vnitate specifica ipsius rei, quę per se primo obijcitur scientię, sumi vnitatẽ obiecti, etiam in esse scibilis, ita vt obiectũ quod per se primo attenditur in scientia, sit per se vnum in esse rei: omnia vero alia cadãt sub scientiã rõne illius. Quia illa vnitas obiecti est formalis in scientia, quæ quodãmodo cõnectit, & virtualiter continet omnia, quæ in sciẽtia tractantur: hæc autẽ est essentialis ratio ipsius obiecti: & ideo oportet, vt illa sit vna, specifica, ac indiuisibilis. Nam si sint plures differentiæ essentiales & substantiales; neutra per se loquendo continet alterã vt principium eius, neq; ad alteram ordinatur. Neque etiã sufficit vt vtraq; cõtineatur in potẽtia in rõne generica, quia illa cõtinentia non sufficit ad mediũ demonstrationis, & consequenter neq; ad cõnexionem & vnitatem, q̃ sciẽtia requirit. Vnde iuxta hanc sententiã species obiectorũ scibiliũ multiplicabũtur iuxta species rerũ, quæ per se primo sciuntur vt obiectũ qd., vt sunt regulariter loquẽdo species substantiæ. Nomine aũt speciei intelligẽda est nõ tm̃ species vltima, sed ẽt spẽs subalterna aut quæcũq; ratio formalis abstracta, sumpta præcise secundũ actualitatẽ suã: sic enim sumitur tanq̃ species quædã indiuisibilis, & de illa vt sic demonstrantur ea tm̃ quæ præcise ex vi talis rationis formalis illi conueniunt, vt est in physica gradus entis naturalis, aut gradus animalis.

LXVI. Dixi autẽ [regulariter] propter duo. Primũ propter sciẽtias mathematicas, q̃ nõ habẽt pro obiecto speciẽ aliquã substãtialẽ, sed accidẽtalẽ nimirũ, quantitatẽ: & in eis censetur cõiter vna sciẽtia specie, quæ agit de toto genere quãtitatis cõtinuæ vel discretæ. Quod fortasse ideo est, quia species quantitatis cõtinuę, licet sint distinctę, ita sunt per se ordinatæ, vt in vna, scilicet in corpore, quodãmodo cõtineantur reliquę. Species verò numerorũ neque sunt ita proprie species, neque differũt nisi per additionem vnitatis, in quo seruant eandẽ proportionẽ. Alia ẽt potest reddi ratio, quia illæ scientiæ non tractãt de quantitate sub essentiali ratione eius, sed in ordine ad quasdã proportiones, respectu quarum est fere eadem ratio in illis speciebus. Deinde posui limitationem illam propter quasdam species substantiales imperfectas, quę sunt veluti partiales, vt est sanguis vel alij humores in homine, quarũ nõ est per se scientia, sed ea tantum, quæ est de homine vel de animali.

LXVII. Atq; hęc sententia sic exposita est quidẽ probabilis, & maximè haberet locum, si homo consequi posset propriã scientiã singularũ specierum substantialiũ secundũ differentias vltimas earũ: & ex illis perfectè, & à priori demõstrare vniuscuiusque proprietates. Tamen scientia humana rarò aut nunquã est ita perfecta: & ideo loquẽdo de sciẽtia humana, prout de facto acquiri potest parũ confert ille modus vnitatis obiecti ad eius vnitatẽ explicãdã. Et deinde per se est difficile creditu, q̃ de singulis elemẽtis sint singulæ scientię, & q̃ singulorũ generũ vel rõnum superiorũ & inferiorũ, dentur ẽt singulæ sciẽtiæ, videlicet vna scientia entis vt sic, alia substãtiæ alia corporis & ita per singulos gradus, qui secundũ nostrũ modũ abstrahẽdi possũt quãplurimis modis variari.

LXVIII. Quapropter est sententia valde cõis hanc vnitatem obiecti in scientijs sumendã esse ex gradu abstractionis: & ita solet distingui triplex sciẽtia ex triplici abstractione à materia, vel indiuidua tm̃, & non omnino à materia sensibili, vel à materia sensibili, & nõ ab intelligibili; vel ab omnib. Quę diuisio antiqua est: eam verò copiose tractãt moderni scriptores in principio Phys. & Metaphys. Sed in primis ille modus assignãdi obiectũ nõ est cõis omnibus sciẽtijs, nã in illo non comprehenduntur morales aut rõnales, neque aliæ practicæ. Fortè tamen dicent aliquid proportionale cogitandũ esse in obiectis aliarũ scientiarũ. Deinde, nõ cõstat an illæ rõnes sufficiant ad vnitatẽ specificã scientiæ, vel tantũ ad genericam, in quo est magna diuersitas opinionũ, quam hoc loco tractare molestum esset: deniq; abstractio, si sumatur ex parte nostra, non põt constituere obiectũ formale, nam hęc abstractio respectu rerũ est sola denominatio extrinseca iam autem ostendimus obiectũ formale debere præsupponi ex parte ipsarũ rerũ scibiliũ. Si verò sumatur fundamẽtaliter ex parte ipsarũ rerũ, sic nihil aliud per hãc abstractionem significatur, nisi ordo vel gradus vniuscuiusq; essentię magis vel minus immaterialis: & ita eadẽ fere superest difficultas, quę scilicet vnitas in tali gradu sufficiat ad specificã veritatẽ obiecti, cũ sub eodẽ gradu plures differẽtiæ essentiales, quę inter se connexionẽ non habent neç deriuationem vnius ex alia, contineantur.

Communis sententia de vnitate sciẽtiæ per abstractionem à materia.

Quot & quas difficultates patiatur.

Resolutio de unitate obiecti scientiæ.

LXIX. Q Vocirca (vt verum fatear) nihil in hac materia inuenire potui, quod mihi omni ex parte satisfaceret, vt certam aliquam ac generalem regulam præscriberem, qua hęc vnitas obiecti definiri possit. Et ideo id quod dixi de connexione, & subordinatione eorum omnium, quæ in eadem scientia tractãtur, applicãdum etiam censeo

sco

ſeo ad declarandam ſpecificam unitatem obiecti. A Ni quando aliqua ratio formalis obiecti ſcibilis quę ſolet dici ratio quæ talis eſt vt in ea connectâtur omnia, quę i illa ſcientia tractâtur, aut demõſtrâtur, quia per illã aut i ordine ad illam reliqua inquiruntur, tunc illa ratio conſtituit omnia illa ſub vna ratione ſcibilis, ſiue illa ſit ratio ſpecifica in eſſe rei, ſiue non. Quia non præbet vnitatem ob ſolam eſſentialem vnitatem quã habet, ſed ob vnitatem quam cauſat inter omnia, quæ tractantur in ſcientia, quatenus illa omnia in ſe aliquo modo connectit. Et ita quãuis illa ratio aliquando in ſe ſit alicuius generis in eſſe rei, fieri tñ põt, vt ſpecies eius non cõſiderentur à ſcientia niſi quatenus in ea rõne connectuntur: non ſolum quia ſecundũ differentiã tm̃ genericã cognoſcantur, ſed ẽt quia licet ſecundum proprias differentias cognoſcantur, tamen id eſt per quandam proportionem aut comparationem cõmunem, & collationem ipſarũ ſpecierum inter ſe. Vt ſcientia de elementis ita differt de communi ratione elementi & de ſingulis, vt nõ poſſint ſciungi. Et fere ad hũc modum explicuimus ſupra vnitatem Metaphyſicæ. Et ita cenſeo philoſophãdũ eſſe de reliquis. Quod minus difficile apparebit, B conſideranti hanc unitatem ſcientię non eſſe exactam & perfectam, ſed quaſi artificialem, vt explicuimus. Quod vnitatis genus non ſolùm in ſcientiis, ſed etiam in prudentia & arte probabile eſt interuenire. Et ad aliquas etiam virtutes apperitus extendi poteſt; ſed de his omnibus in particulari dicere non eſt præſentis inſtituti.

Corollarium de augmento extenſiuo compoſitorum habituum.

LXIX. VNde tandem intelligitur, in illo habitu, qui ſolum habet unitatem ex coordinatione plurium qualitatum ſimplicium, dari quidẽ poſſe augmentum extenſiuum, illud tamen fieri per additionem nouæ qualitatis, quæ, licet reſpectu totius, partialis ſit, tamen ex ſe abſolute conſiderata, eſt itegra quædam ſpecies qualitatis. Vnde etiam nullum eſt inconueniẽs, hoc genus augmenti fieri ex qualitatibus ſpecie differentibus C quia ſecũdum illud imperfectũ genus coordinationis ſeu unitatis, bene poſſunt qualitates ſpecie differentes, in unam coniungi. Quo item fit, ut talis habitus rectè poſſit paulatim perfici per actus ſpecie differentes, quibus illi partiales habitus proportionãtur. Neque oportet vt illa diſtinctione, quod actus in ordine ad habitus ſunt eiuſdem ſpeciei, & in ordine ad obiecta diuerſę, quia actus non habet diuerſas ſpecies ſecundum hos reſpectus. Imo actus nullam habet ſpecificationem ex reſpectu ad habitum, ſed potius ẽ contrario habitus ſpecificatur ex habitudine ad actum: quanquam enim actus, vt eſt actio quædam, dicat habitudinem ad habitum, vę ad principium, non tamen inde habet ſuam vltimam ſpecificationem, ſed ex termino vel obiecto. Neque illæ ſunt duæ ſpecificationes, ſed vna tantum, vt infra oſtendemus agentes de actione. Poſſunt autem illi actus comparatione ad habitum dici ſolũ differre ſpecie partiali, eo fere modo, quo de habitibus ab illis genitis dicebamus.

Specificatio habitus per actus obiter exponitur.

EX quo etiam fit, vt cum habitus dicitur ſpecificari per actus, id intelligendum ſit cum proportione. Triplex enim modus habitus ex dictis colligi poteſt; vnus eſt ſimplex qualitas (vt ita dicam) tam in eſſendo, quam in agendo: quia ſcilicet tantum eſt actiuus vnius ſimplicis actus, vt v.g. aſſenſus vnius principij vel vnius concluſionis: & in hoc clara eſt ſpecificatio & proportio. Alius modus habitus eſt qui in eſſe eſt etiam qualitas ſimplex, virtualiter autem ſeu in agendo eſt multiplex: quia eſt potens ad plures actus ita inter ſe connexos vt in ordine ad idem ac indiuiſibile obiectum formale neceſſariam connexionẽ inter ſe habeant, & in aliquo primario actu quodãmodo radicentur, & ideo talis habitus dici põt ſpecificari, vel à tali actuũ ſerie, vel ab illo primario actu, in quo alij radicantur, vt habitus, v.g. charitatis ex amore Dei. Tertius modus vnitatis habitus eſt ex collectione & ſubordinatione plurium ſimplicium qualitatum: quod genus vnitatis minus perfectum eſt, & ita ſumi põt ex collectione plurium actuum dicentium ordinem ſeu attributionem ad obiectum aliquo modo vnum, prout paulo antea explicatum reliquimus. LXX.

SECTIO XII.

An, & quomodo habitus minuantur, & corrumpantur.

HAEC quæſtio, ſicut omnia fere quę diximus, intelligenda eſt de habitibus acquiſitis, nam infuſi peculiarem in hoc habent conditionem, q. licet paulatim augeãtur & perficiantur, non tamen remittũtur, & ſi amitti poſſint: quomodo autem id fiat, ſcilicet, an demeritoriè, diſpoſitiuè, an etiam effectiuè, non poteſt abſque principijs Theologicis explicari. I. *Hæc quæſtio de habitib. acquiſitis intelligenda.*

Ex varijs cauſis, habitus remitti poſſe, ac corrumpi.

DE habitibus ergo acquiſitis in genere loquẽdo certum eſt, & diminui ſeu remitti poſſe, & amitti: hoc enim experientia ipſa docere videtur. Ratione autem idem oſtẽnetur explicando cauſas talis remiſſionis, vel corruptionis. Duplex.n. põt eſſe cã remiſſionis, vel corruptionis alicuius formæ: vnã vocare poſſumus priuatiuã, quæ p ſolã abſentiã, vel carentiã influxus cauſet formę remiſſionẽ vel corruptionẽ. Cum n. corruptio & remiſſio tm̃ ſit quędã priuatio in fieri, ad illã ſufficere põt priuatiua cauſa. Alia eſt cã poſitiua, quæ vlterius diſtingui põt in effectiuam, formalẽ, vel diſpoſitiuã. Contingit enim cãm efficiẽtem per poſitiuam actionem corrumpere aliquã formam, id tamen nunquã efficit niſi introducẽdo aliam, quæ vel formaliter vel ſaltẽ diſpoſitiuẽ alteri repugnet: quia neceſſe eſt, poſitiuã actionẽ directẽ ac per ſe terminari ad poſitiuã formã ſeu effectũ: corruptionem verò vel remiſſionẽ inde II.

resultare ex repugnantia introductę formæ cum præexistente, quæ repugnantia non potest esse, nisi vel formalis, vel dispositiua.

Habitus non diminui per solam absentiam causæ conseruantis.

III. QVod ergo spectat ad priorem modum corruptionis, vel diminutionis (eadē enim est vtriusque ratio: & ideo de illis indifferēter loquemur) videtur manifestum, non habere locū in habitibus, quia non pendent in conseruari ab aliqua causa proxima per cuius absentiam, seu cessationem ab influxu, amitti possint: omitto n. conseruationem necessariam causæ primæ, quia hæc non aufertur, naturaliter loquendo, nisi interueniente aliqua causa proxima corruptionis. Assumptum probo, quia duplex tantum causa hic interuenire pōt, scilicet, materialis, & efficiēs: nam formalis causa est ipsemet habitus, & nō habet dependentiam ab alio in illo genere. Neque etiam pendet à causa finali secundum existentiā eius; vt per se constat. Hic etiam non habet locū dependentia quæ esse solet à termino existente, quo ablato aufertur aliud: nam habitus non est relatio prædicamentalis, vel aliquis modus vnionis, in quibus ille modus dependentiæ reperiri solet, sed est vera forma absoluta ac permanens, quæ licèt habeat transcendentalem habitudinē ad suos actus, vel obiecta; tamen durare potest, & existere, etiamsi illa actu non existant. Relinquitur ergo sola materialis causa, vel efficiens. Materialis autem causa habitus, est intellectus, verbi gratia, vel voluntas, quæ sunt perpetuæ: ergo ex parte talis subiecti non potest corrumpi habitus. Nec verò requirit habitus in tali potentia aliquam dispositionem, à qua pendeat in genere causæ materialis; nam si quæ esset, maximè actus: nullam enim aliam dispositionē. per se loquendo, requirit habitus in potentia; constat autem non pendere habitum ex tali dispositione actuali: aliàs solum duraret quandiu durat actus. Et hæc ratio probat etiam de causa efficiēte: quia habitus non habet aliam causam efficientē proximam præter actus: constat autem non pendere ab illis in conseruari.

Minuatur ne habitus per solam cessationem.

IIII. DVæ verò supersunt circa hanc partem difficultates. Prima est, quia habitus interdum minuuntur, ac tandem corrumpuntur per solam cessationem ab actu: hæc autem non est causa positiua, sed priuatiua tantum: ergo. Maior videtur lumine ex Aristotele 2. Ethico. cap. 3. & 3. Ethicor. cap. 5. & ex D. Thoma 1. 2. quæst. 53. artic. 1. Et quæst. 52. artic. 3. propterea dicit, per actus remissiores habitu disponi hominē ad diminutionem eiusdem habitus. Experimento etiā id cōstare videtur, præsertim in habitibus memoriæ & in speciebus intelligibilibus, quæ non minus permanentes sunt quàm cæteri habitus: nā sola cessatione actuū res, quę memoria tenebantur obliuioni traduntur, quod est signū, etiam ipsas speciēs

Aristotel.
D Thom.

A amitti. In actibus etiam id experimur, & multò magis moralibus virtutibus.

V. Propter hæc Gabriel in 3. distinct. 23. quæstio. 1. art. tertio dub. sexto. & Almain tracta. primo, Moral. cap. 18. censent, diminui & corrumpi habitum per se per solam cessationem ab actu, sicut corrumpitur lumen per absentiam solis. Itaque docent pendere habitum ab actu non solum in fieri, sed etiam in conseruari. Addunt verò, hāc dependentiam in conseruari non esse ęqualem in omnibus rebus. quædam enim ita pendent, vt ablata causa statim omnino pereant, vt lumen à sole: & omnes creaturæ à Deo; aliæ vero ita pendent vt ablata causa statim diminui incipiant, non verò prorsus pereant vsque ad aliquod tempus: alię denique sunt, quæ nec etiam statim diminui incipiunt, sed post transactum aliquod tēpus absentiæ causę, & carentię influxus eiusdem. Et in hoc tertio genere constituunt habitus respectu actuum. Quod si instes, quia si per breue tempus potest habitus conseruari sine vlla causalitate actus, iam habet pro illo tempore sufficientem causam conseruantem sine actu, & consequenter per illam poterit quolibet tempore cōseruari, licèt actus cesset: quia diuturnitas temporis nihil ad hoc refert, eò quòd alia causa possit toto illo tempore durare: nil aliud respondent, nisi hanc esse talium rerum naturam, vt petant illo modo conseruari.

Gabriel.
Almain.

B

VI. Veruntamen Diuus Thomas loco citato, quē eius discipuli, & omnes ferè alij Theologi in tertio, distinctione 23. & Henric. quodlib. quinto, quęstione 18 sequuntur, docet, cessationem ab actu nō esse causam per se corruptionis habitus, sed solum per accidens, id est, esse occasionem, vt alię causę insurgant, seu alii actus exerceantur quibus vel corrumpantur habitus, vel omnino obruantur. Ratio prioris partis philosophica & propria iam tacta est, quia ex natura habitus cōstat esse qualitatem permanentem absque actuali influxu, & efficientia actus. Vnde fit solum dependere in conseruari ab influxu primæ causę, quia non est alia causa proxima à qua pendeat, ablato actu: influxus autem primę causæ de se est perpetuus, nisi noua causa secunda interueniat, quæ postulet ablationem talis influxus: In præsenti autem sola cessatio ab actu, eò quòd diuturnior sit, non est noua causa, per se loquendo. Dicere autem, huiusmodi res natura sua postulare conseruari tanto tēpore sine actu, & non diuturniori, est gratis dictum; tum quia, si sit sermo de tempore extrinseco, concomitantia illius accidentalis est; si vero de duratione intrinseca, cum illa sit permanēs, semper est eadem: tum etiam, quia nullum est signum, aut effectus ex quo talis conditio, aut natura harum rerum colligi possit, vt ex probatione posterioris partis sententiæ Diui Thomæ constabit: tum denique, quia omnis res, quantum est ex se, postulat perpetuò conseruari, nisi occurrat alia, quæ postulet destructionē eius, aut nisi causa proxima, per se necessaria ad conseruationem auferatur.

Opposita sententia probatur
D. Thom.
Henricus.

C

VII. Neque inuenietur in natura exemplum alicuius rei, quæ aliter postulet conseruari. Solū quod supra tractauimus de impetu impresso, & modo corruptionis eius, potest hic nonnullam ingerere difficultatem. Sed, præterquam quod est valde

valde incertũ, an impetus sit specialis qualitas: illa est singularis ratio, quia non est qualitas natura sua permanens in eodem statu, sed semper est aut in continuo augmento, aut in diminutione. Vnde solum est instrumẽtaria virtus veluti fluẽs actualiter, & præterea non corrumpitur sine aliqua resistentia aut motione cõtrariæ virtutis. At vero habitus est qualitas permanens natura sua, vt experientia docet, nam integer manet, & in statu quieto (vt sic dicam) etiam postquam actus cessauit. Vnde etiam est optimum illud argumẽtum, quia si sola cessatio ab actu per se sufficeret ad corruptionem, per se etiam sufficeret ad remissionem: ergo quam primum suspenderetur actus, inciperet habitus diminui, & cæteris paribus vniformiter & continue diminueretur, quod est contra experientiam. Quod verò dicitur, remissionem non incipere, nisi post certam moram, nulla noua adhibita causa præter cessationem, est omnino volũtarium, & præter omnem philosophicam rationem.

VIII. Et præterea inquiram post illam moram, an remissio cõtinue fiat, vel etiam per discretas morulas: nam illud prius etiam videtur esse contra B experientiam: hoc autem posterius multo magis voluntarium est. Imo, si post aliquod tempus cessationis actus incipit habitus diminui, nulla est ratio cur successiuè minuatur, & non statim totus pereat, cum causa eius, quæ dicitur necessaria ad conseruationem, omnino absit. Tandem confirmo, quia si actus est per se necessarius ad conseruationem, vel intelligitur de actu æquali, vel etiam de intensiori. Si hoc posterius dicatur, sequitur non posse habitum conseruari, nisi etiam interdum augeatur, quod est apertè, falsum, & cõtra experientiam. Neque etiam dici potest illud prius, quia actus æqualis nullam actionem vel efficiẽtiam habet in habitum æqualem: ergo per se nihil confert ad conseruationem eius: ergo neque e conuerso carentia eius potest per se minuere aut corrumpere habitum.

IX. Altera pars huius sententiæ D. Thomæ posita est propter experientias adductas, quibus manifeste constat, per non vsum amitti promptitudinẽ quam habitus confert: cum ergo id per se nõ fiat C necesse est vt saltem per accidens sequatur. Quomodo dixit etiam Aristoteles lib. de longitudine & breui. vitæ, capit. 2. sciẽtiam corrumpi per obliuionem, quod non potest intelligi per se, sed per accidens: quia dum homo propter nõ vsum obliuiscitur medij demonstrandi, interdum incidit in errorem, qui scientiam expellit. De quo videri potest Caietan. 1. part. quæstion. 79. articu. 5. Est igitur hæc Diui Thomæ sententia magis philosophica, & rationi consentanea. Solum oportet circa hanc partem amplius explicare, quomodo hæc causalitas per accidens sufficiat ad experientias saluandas: nam id quod per accidens tãtum fit, nec semper nec frequentius euenit: promptitudinem autem habitus diminui & amitti per non vsum tam est regulare vt per se sequi videatur. Deinde, quia, si hoc sequitur per accidens, ideo est, quia per cessationem actus occasio præbetur positionis causis contrariis, vt possint interuenire, & corruptionem efficere: ergo vbi tales causæ non sunt, vel non interueniunt, num- A quam sentietur diminutio propter solam cessationem: ergo nunquam obliuioni tradetur scientia propter cessationem actus, si ea occasione homo non incidat in contrarium errorem, & idem erit de arte, quod tamen videtur esse contra experientiam.

Respondent aliqui. Cum potentiæ nostræ nõ cessent omnino ab operando, si prorsus cesset aliqua earum ab vsu alicuius habitus, ex natura rei necessario sequi, vt in alijs actibus exerceatur: Illi autem actus dupliciter comparari possunt ad habitum carentem actu, primo directa oppositione, & repugnantia, & hoc neque semper, neque per se necessarium est, vt argumentum probat. Secundo, vt sint tales actus omnino disparati, & hi etiam censentur sufficere ad corruptionem habitus eo, quod multitudine, & varietate sua obruat illum. Nam potentia est finitæ capacitatis, & ideo non potest ad disparatos actus simul promptè intendere, vnde per nimium vsum circa actus omnino disparatos amittitur facilitas, atque adeo habitus, circa actus quorum vsus cessauit. Qui modus dicendi videtur habere fun- X.
B damentum in Aristotele loco supra citato, dicente, scientiam obliuione amitti, nam hæc obliuio non videtur prouenire nisi ex multitudine dissimilium actuum vel cogitationum. Veruntamẽ dicta ratio sumpta ex limitatione potentiæ, parui momenti est, quia etsi potentia non possit simul intendere ad plures actus perfectè, & promptè, simul tamen potest habere habitus intensissimos ad plures actus quãtumuis disparatos dummodo repugnantes non sint. Quia potentia nõ concurrit actiuè ad habituum conseruationem: ergo, quantumuis sit limitata in agendo, potest habere simul habitus disparatos, quia in recipiendo est quasi infinita, dummodo inter ipsas formas non sit repugnantia. Ergo per actus tantũ diuersæ rationis, si non sint repugnantes nõ potest alter habitus minui: quia illi tãtum possunt gignere alios habitus, dissimiles quidem tamen compatibiles cum altero habitu. Et cõfirmo exẽplo simili de speciebus intelligibilibus, quæ possunt simul esse in quacunque multitudine, licet actus earum non possint esse, simul, & ideo vna C species intelligibilis non corrumpitur per acquisitionem aliarum quantumuis dissimilium, seu disparatarum: ergo similiter, &c.

XI. Quomodo ob cessationem habitus diminuatur.

Dico igitur, habitum in se ac proprie non diminui ob cessationem actuum, nisi ea occasione exerceantur actus aliquo modo repugnantes habitui. Quod satis indicauit D. Thomas citato loco dicens, ex cessatione actus oriri varias imaginationes, quæ interdum disponũt ad contrariũ, & ita diminui, vel corrumpi habitum: ergo nisi intercedat aliqua contrarietas, vel repugnantia, non satis est multitudo aliorum actuum. Et ratio facta hoc satis probat. Quocirca ad experientiam de diminutione habitus per non vsum dicendum est, interdum fieri propriam diminutionem in ipso habitu, aliquãdo verò solum superaddi impedimẽtum, ratione cuius etiã si ipse habitus in se integer maneat, non tamen æquali facilitate operantur. Et ideo in superioribus sub disiunctione locutus sum, dicens, per non vsum, & per alios actus, qui ea occasione exercentur,

vel

& secondo. Et ratio est quia habent subiectum incorruptibile, & in eo non requirit peculiarem dispositionem, per cuius alterationem seu amissionem ipsi amitti possint. Non desunt tamen qui in hoc differentiam aliquam constituant inter species intelligibiles, & proprios habitus intellectus. Nam de speciebus intelligibilibus absolutè & sine limitatione veram esse censent assertionem positam: de habitu tamen scientiæ, verbi gratia, vel opinionis aiunt, amitti posse per accidens ob mutationem subiecti secundarij, nempe organi corporei: nam licet talis habitus nō sit propriè in illo ut in subiecto, pēdet tamen ab illo quo ad vsum, & ideo videtur etiam pēdere in esse suo. Quam sententiam aliqui tribuunt D. Thomæ, eā que indicant Almainus, & alij Nominales. Mihi aūt falsa esse videtur. Primò quidem, quia nulla est differentiæ ratio, cum etiam species intelligibiles pendeant in vsu à phātasmate, & organo corporeo, quādiu anima est in corpore: nā sine phantasmatibus nullus omnino vsus posset esse taliū specierū. Et nihilominus non pendent in esse suo à phantasmatibus, nam etiam si in morte omnia phantasmata corrumpantur, manent species in intellectu: idem autem est de habitu scientiæ vel opinionis, per se loquendo, seu quantum est ex parte subiecti, vt est res certa & constans ex doctrina de anima. Deinde, illa dependentia in vsu tm̄ est secundum quandam cōcomitantiam, aut tanquam ab instrumento inferiori & posteriori, & ideo nō potest inde colligi dependentia in esse: alioqui et de ipsa anima similis dependentia colligi posset. Relinquitur ergo, proprios habitus spirituales nunq̄ corrumpi hoc modo ex parte subiecti: quia dispositio corporis nullo modo est causa conseruans proprios habitus existentes in spiritualibus potentijs animæ. Quando ergo D. Thom. significat hos habitus pēdere ex dispositione organi corporei, intelligendus est, primò quidem ac per se quantum ad vsum, secundariò aūt & per accidens quantū ad esse, quatenus operatio vel dispositio phantasiæ pōt esse occasio, vt in superiori parte animæ fiant actus corrumpentes tales habitus: Ad eum modum quo dicebamus scientiam posse obliuione amitti.

Corrumpantur ne habitus immediatè ab actibus, vel à contrarys habitibus.

Nec ex defe du phantasiæ deseruitur.

XVII. SVperest dicendum de alio modo corruptionis per actionem positiuam, quæ à D. Thoma & alijs vocatur corruptio per se, non quia huiusmodi actio per se tendat ad talē corruptionem, sed vt distinguant illam à corruptione quæ fit ad destructionem subiecti, quæ solet vocari corruptio per accidens, quia supponit aliam corruptionem cum qua concomitanter fit: hæc verò non supponitur alia corruptio, sed solū positiua actio & terminus. De hac ergo corruptione certum est fieri per actus contrarios, seu peruenientes ad cōtrariū habitum. Difficultas verò est an talis corruptio immediatè fiat per ipsos actus, vel solum mediante opposito habitu, quem introducunt. Et ratio dubitādi est, quia si actus per seipsum immediatè

Rationes dubitandi.

A expellit habitum contrarium: ergo non expellit effectiuè, sed formaliter: ostendimus enim supra disput. 18. non posse vnā formam effectiuè expellere aliam per se ipsam immediatè, quia omnis efficientia positiua terminari debet ad aliquā formam, vel effectum positiuum, ex quo sequatur corruptio alterius: nulla autem forma pōt efficere seipsam, & ideò si effectiuè corrumpit aliam, non potest immediatè per se ipsam, illam expellere. Igitur in præsenti quia actus non producit effectiuè se ipsum, non potest effectiuè expellere habitum per se & immediate, sed solum formaliter: effectiuè autem expellet ipsa potentia; vel quidquid est principium effectiuū ipsius actus. Consequens autem est falsum, quia forma solum expellit formaliter aliam sibi contrariam & repugnantem: actus verò non est formaliter contrarius habitui: sunt enim diuersorum generum, & rationum, nam comparantur vt actus primus & secundus, & quasi potentia & actus. Vnde, sicut non repugnat esse in potentia ad vnum actum, vel motum, & agere seu recipere contrarium, ita non repugnat habere habitum: & operari actū contrarij habitus: hæc igitur duo non includunt B formalem repugnantiam, neque actus formaliter ac per se ipsum expellit habitum.

XVIII. Rationes in oppositum.

In oppositum verò est, quia si actus solum expellit habitum efficiendo, & introducēdo in potentia contrarium habitum, sequitur habitum semel acquisitum nunquam deperdi, donec cōtrarius habitus in gradu intenso ac perfecto acquiratur: Consequens est falsum: ergo. Sequela declaratur, & probatur, nam in alijs contrarijs habentibus latitudinem graduū, & formaliter se expellentibus, ita contingit, vt non possit remissus gradus vnius contrarij expelli per contrariam formam nisi in gradu intenso, vt frigus vt vnum nō expellitur nisi per calorem vt octo, neque incipit remitti nisi quando calor incipit excedere gradū vt septem. Et ratio est, quia subiectum est capax totius latitudinis talium formarum, & ideo donec latitudo illa incipiat excedi, non incipit vnū contrarium aliud expellere, vt dicemus latius disput. sequēte. Hæc autem ratio eodem modo procedit de habitibus contrarijs, nam potentia est C capax tantæ latitudinis graduum habitus: ergo si habitus non expellitur formaliter nisi ab habitu contrario, nunquam expelletur habitus remissus nisi ab habitu excedente in intensione, cum proportione. Et consequenter habitus acquisitus per actus remissos nunquam poterit amitti nisi per actus intensiores: quia habitus contrarius intensior non potest acquiri, nisi per actus intensiores. Consequens autem est falsum, tum quia videtur esse contra experientiam, nam habitus acquisitus per actus remissos per contrarios actus etiam remissos & æquales amitti solet: tum etiam, quia inde sequitur, per actus contrarios & remissos acquiri habitus contrarios simul permanentes in potentia in esse remisso, quia vnus non expellit alium donec excedat in latitudine intensionis: hoc autem etiam videtur falsum, quia error, & scientia virtusque & vitium in nullo gradu possunt esse simul.

XIX. Gabriel opinio.

Propter has rationes diuersæ sunt sententiæ circa hāc corruptionem habituum, nam Gabriel in 3. distinction. 23. quæstion. 1. articu. 3. dub. 6. dicit

dici actum solùm corrumpere habitum mediatè proprio habitu quem inducit: aut vero Gregorius in 1. dist. 17 quæst. 3. art. 2 ad 10. tenet habitū immediatè corrumpi vel remitti ab actib. oppositis. Quam sententiam aliqui moderni defendūt affectētes nihilominus, actus ipsos per se & immediatè effectiuè expellere habitū. In quo nō rectè neque consequēter loquūtur: quia vel sentiūt actus immanentes esse puras actiones absq; intrinsecis terminis, vel esse varias qualitates, quæ p proprias actiones fiunt. Priori modo impossibile est talem actionem effectiuè expellere habitū per se ipsam immediatè: quia positiua efficientia, ut dicebā, necessario tendit immediatè ad positiuum terminū actio autē immanens iuxta illam sentētiam nullum habet positiuū terminū. ergo si nullum etiā inducit habitū, nō relinquitur aliqua efficiētia p quā possit habitū expellere. Si verò actio immanēs vt actio, habet intrinsecū terminū; qui est qualitas, idē argumentū fiet de ipso actu immanēte, prout est talis qualitas, quòd scilicet nō possit per se ipsum efficere immediatè remissionē vel corruptionē habitus qa nō habet taliū positiuū terminū illius efficiētię. At verò de ipsa actione vt sic, ita dici pōt iuxta hanc sententiā effectiuè expellere contrarium habitum, sicut dici pōt effectiuè introducere suum intrinsecum terminū; qui est ipse actus immanens in esse qualitatis, quod tamē impropriè diceretur, quia actio non est propriè causa efficiens sui termini, sed causalitas ipsa; sed in modo loquendi non est cur immoremur.

XX. Consequenter verò dicendū esset in illa sentētia, actū ipsum immanentē formaliter tantum expellere oppositū habitum tanquā formā contrariā illi incōpossibilem, quia nō relinquitur alius modus expulsionis vel corruptionis. Atq; hoc ēt sentit Gregorius, qui tamen nō consequēter loquitur: nā ipse in citato loco contendit contraria nō posse esse simul in eodem subiecto, ēt in gradib. remissis, & tamē ibidē ait actum posse esse simul cū habitu opposito: imo ait iā remissum esse posse actū, vt non diminuat oppositum habitum: ergo vel nō est vniuersaliter vera eius sententia de formis contrarijs, vel necesse est vt fateatur, actū & habitum non esse formas contrarias. Quod satie absolutè ,pbabilius videtur, loquēdo de forma li cōtrarietate. Virtualiter. n dici possunt oppositi, quia vnus habet virtutē repugnātem alteri: formaliter tamē non vidētur habere immediatā oppositionem, vt ostendere videntur rationes dubitandi proposita, quia habent modū afficiendi subiectum valde diuersum.

Resolutio, actum expellere habitum medio contrario habitu.

XXI. Quapropter sententia Gabrielis rectè intellecta, mihi ,pbabilior videtur. Distinguere. n. oportet exclusionem formalem & effectiuam. In genere ergo efficientis dicendum est actum immediatè expellere contrarium habitum, nō quia sit ,pxima forma, à qua formaliter expellitur, sed quia est proximum principium efficiens talis corruptionis, & hoc modo dixit Aristot. 2. Ethic. ca. 3. habitum per actus corrūpi. Vnde, sistēdo in hoc genere corrumpētis effectiuè, habitus nō potest dici expellere cōtrarium habitum immediatè, vt à fortiori probant argumenta facta; At verò loquēdo de formali expulsione, sic habitus verè dicitur immediatè expellere contrariū habitū; qa est forma immediatè incōpossibilis illi. Atque ita respectu illius, & mutādo (vt sic dicā) genus cāsæ, dici pōt actus, mediatè expellere habitū, s. mediante habitu opposito quem introducit.

XXII. Posset verò vlterius aliquis addere, Actum etiā per se ipsum expellere contrariū habitū non formaliter, neque effectiuè, sed dispositiuè. Quo modo multi censent, per actum scientiæ immediatè expelli habitum opinionis, non solum circa oppositam conclusionem, sed etiam circa eandem, quia per talem actum redditur potentia indisposita ad vsum talis habitus. idem ergo à fortiori dicendum erit de actu vitij respectu oppositæ virtutis & sic de alijs. Sed hoc etiā mihi non probatur. Quia licèt actus quatenus disponit ad generationē vel augmentum vnius habitus, cōsequēter disponat ad corruptionem oppositi, tamē nisi re ipsa introducat oppositū habitum in gradu in cōpossibili, per se & immediatè non est dispositio incompossibilis habitui. Nā licèt ita disponat potentiā, vt stante illo actu nō possit per aliū habitum operari, tamen neque absolutè reddit illā ineptam ad retinendum talem habitum, neque ad operandū postea per illum, cessando à priori actu. Nulla ergo ratio reddi pōt talis expulsionis dispositiuę per se & immediatè. Quod ideo addo quia per accidens & remotè pōt actus disponere ad remissionem vel corruptionem habitus, quatenus disponit ad repugnantem habitum, vel ēt quatenus occasionem præbet faciēdi alios actus repugnantes tali habitui, vel perfectioni eius. Quo actus remissus dicitur disponere ad remissionem proprij habitus, non per se directè, nam hoc modo potius cōseruat proprium habitum, quantum in ipso est, sed per accidens quatenus non omnino impedit quin actus contrarij aliqn exerceantur, vt in superioribus tactum est, & latius tractat Caietanus 1. 2. q. 2 4. art. 6.

Caietan. XXIII. Ratio posterior dubitandi solutio. In ratione autem dubitandi in contrariū posita duæ petuntur difficultates. Prima est an habitus contrarij possint esse simul in gradibus remissis, secūda, an habitus remittatur solum per additionem cōtrarij in gradu incōpossibili: quæ difficultates de oībus qualitatibus cōtrarijs tractādæ sunt in disputatione sequenti, & ideo ibi commodius videbimus, quid in hoc sit de habitib. & actibus sentiendū, & an aliquid peculiare in hoc habeant. Nunc, generatim loquendo, nullum incōueniens esse censeo concedere posse habitus contrarios esse simul in potentia in gradibus remissis, & consequenter alterum non omnino corrumpi, donec alius perfectè intendatur.

SECTIO XIII.

Quot sint genera & species habituum, & præsertim de distinctione habitus in practicum & speculatiuum.

NON est in animo exactè prosequi ac disputare ea omnia, quæ sub hoc titulo comprehendi possunt: esset enim res fere infinita: ad quam tractādam oporteret multa ex naturali & morali philoso-

sophia, imo etiam ex dialectica, & Theologia in hunc locum adducere, præter omnem rationē ac methodum: solū ergo intendimus generalē quādam notitiam omniū habituum tribuere magis terminos quam res ipses explicando, & generalia quædā principia quibus in particularibus scientiis vtendum est, qa veto Arist. in lib. 1. & 6. Metaphysicę, & cū eo fere oēs scriptores huius doctrinæ, de habitu practico & speculatiuo ex professo disputant, ideo in vltima parte huius sectionis in his mēbris explicandis aliquantulū immorabor.

Triplex distinctio habituum, numerica, specifica, generica.

II. EST autem in primis supponendum dari in habitibus diuersitatem numericam, specificam, & genericam. De distinctione numerica nihil hic addere oportet, quia in hoc nihil est habitibus peculiare: de distinctione autem specifica ea quæ in præsenti possunt in generali dici tacta sūt in sectione II. Distinctio verò generica in præsenti appellatur, non in eo rigore, in quo solū dicuntur differre genere, quæ sunt diuersorum prędicamentorum: nam hoc sensu omnes habitus sunt eiusdem generis, imò & vnius speciei subalternæ contentæ sub genere qualitatis, quā speciē in hac disputatione declaramus. Dicuntur ergo illi habitus differre genere, qui differunt quibusdam differentiis valde communibus, & generalibus, cōstituentibus diuersas series & quasi lineas habituum. Et hæ generales diuisiones præsertim sunt a nobis hoc loco explicandæ.

III. In quo est vlterius considerandum ex D. Thoma 1. 2. quæst. 54. varia esse principia, per quæ possunt habitus distingui. Potest enim habitus considerari, vel secundum se, vel secundum suas causas, & ita potest etiam à nobis distingui: quia tñ nos nō cognoscimus habitus in se ipsis, ideo eos potissimum distinguimus ex causis: sub quibus comprehendimus etiam effectus, quia habitus præter suum effectum formalem, nō habet alios effectus præter suos actus, per quos & habitus distinguimus, non tamen vt per effectus, sed vt per causam finalem propter quam est habitus.

Varia principia habituum distinctiua.

IIII. Denique aduertendum est has diuisiones habituum nō posse ita coordinari vt vna sub altera propriè cōtineatur, ita vt vna sit subdiuisio alterius, sed q̄ plures diuisiones sūt adęquatę, & se se mutuo diuidentes, qa principia vnde sumuntur, valde gñalia sunt, vt ex sequentibus constabit.

Prima diuisio habitus in acquisitum, & infusum.

V. PRimò ergo diuiditur habitus in infusum & acquisitum: quæ diuisio formaliter considerata sumitur ex diuersis causis efficientibus: tamen si per se intelligatur, indicat diuersitatem essentialem in ipsis habitibus. Est enim habitus acquisitus qui p proprios actus hominis operantis efficitur. Quòd si nomen habitus extendatur ad species intelligibiles, vel sensibiles, acquisitus habitus generaliter dicetur omnis ille qui per efficientiā alicuius proximę & particularis causæ creatæ obtineri pōt. Infusus autē habitus dicitur qui per

A influxū solius Dei obtinetur. Quia vero potest Deus se solo efficere omnem formā quæ per causas secundas fieri pōt, ideo omnis habitus acquisitus potest à solo Deo infundi, atque ita esse infusus. Quapropter si nomē habitus infusi in ea amplitudine sumatur, vel diuisio nō erit conueniēs, quia non datur per differentias omnino oppositas, vel saltem non erit essentialis; solumque indicabit diuersos modos productionis habitus, qui possunt esse accidentales illi.

Quare addendū est, duobus modis posse habitū infundi à Deo, vno modo, qa ex natura sua nō est aliter producibilis, nec per actus, nec per aliā cām creatā. Alio mō ex sola voluntate & potētia Dei: ita distinguunt Theologi duplicem habitū infusum: priorem vocāt infusum per se, quia per se & natura sua postulat ita, & nō aliter fieri. Posteriorem aūt vocant infusum per accidens, non quia qñ infunditur à Deo non per se ac propriè fiat per infusionem, tanquam per actionem per se terminatam ad illum, sed quia talis habitus per se non postulat illū modum productionis, acciditque illi ex voluntate & potētia extrinsecæ cāæ vt ita fiat. Igitur diuisio data intelligēda

VI. Dupliciter habitus solet a Deo infundi.

B est de habitu per se infuso. Et hoc modo, licet dicat pordinem ad cām efficientem, seu per diuersos modos productionis, indicat tñ essentialē diuersitatē talium habituū. Nam formæ quæ natura sua postulant tam diuersum productionis modū, & cās diuersorum ordinum, diuersas habent naturas & essentias, ratione quarum tantam diuersitatem in causis & productionibus requirūt.

Sit ne aliquis habitus cum natura congenitus.

VII. SOlum pōt in illa diuisione desiderari tertium membrū de habitibus naturalibus, idest à natura ipsa datis, q propterea neque acquisiti sunt, cum non efficiantur per actus, neq; ēt sunt proprie infusi, cū comitentur ipsam naturā. Veruntamen, loquendo, vt loquimur, de habitibus humanis, nō existimamus hoc membrū necessariū nullum. n. credimus in homine esse habitū propriū à natura ipsa datum. Loquor aūt de habitu

C proprio, nam sanitas, vel pulchritudo, & similes dispositiones, quę habitus interdū dicuntur, possunt esse connaturales: eas verò nos supra exclusimus à proprio genere habitus, & cōsequēter à tota tractatione de habitibus. Nā hi propriè solum sunt habitus operatiui, qui superadduntur potentiis, vt in virtute agendi eas pficiāt, & hoc modo nullus est habitus in hoīe à natura ipsa datus. Quia oīs naturalis propēsio & inclinatio potētię ad actū est per ipsammet naturā & entitatē potētię, & non per habitum distinctū, & illi à natura inditū: esset. n. superflua illa distinctio, & additio neq; pōt esse in natura aliquod eius indiciū, q in superioribus etiā tactū est, & supra etiam dist. 1. vbi nonnihil de habitu principiorum diximus.

VIII. At vero, si sermonē extendamus ad habitus angelicos, inueniētur in illis quidā habitus cōnaturales, nā a principio habēt oium rerū naturaliū sciētias, & spēs innatas. Vnde si velimus hos habitus in illa diuisione cōprehendere, sub habitibus infusis meritò numerabuntur: quia, vt verior habet opinio, non fiunt ab aliqua causa creata,

De angelis eadem quæstio tractatur.

ta, nec propriè manant à natura angelorũ, sed infunduntur ab autore naturæ, licet iuxta capacitatē cõnaturalem & perfectionem naturæ debitā. Et iuxta hoc poterit sub distingui habitus infusus in eum qui est commensuratus naturæ, & eum qui est supra ordinem & debitum naturæ. Et prior vocari solet inditus seu innatus, quia hæ voces significare vñr commensurationē ad naturam, posterior verò per antonomasiā retinet nomen infusi. Si quis vñ aduertat ea quæ in principio huius disputationis diximus, vbi spēs intelligibiles ab hac tractatione exclusimus, intelliget non esse necessariā moderationem illā, vel subdiuisionem, quia in angelis nulli sunt habitus connaturales, vel à natura inditi præter spēs intelligibiles quas requirunt propter coniunctionem obiectorũ in qua perfectione superant intellectũ humanũ qui à principio est tanquā tabula rasa, in qua nihil est depictum. At vero ex parte potētiarum multo minus indigent angeli habitibus connaturalibus, quam homines. An vero acquisitos habere possint, alterius est considerationis.

IX. Itaq; iuxta hanc interpretationem diuisio illa sufficiens est, & adæquata: coinciditq; cum illa, qua habitus diuidi pōt in supernaturalem, & naturalem, nam omnis infusus supernaturalis est: hæc enim est causa ob quam per solam infusionem haberi pōt: acquisitus verò est naturalis, nō quatenus naturale dicitur, quod est cum natura congenitum, sed quod est naturali capacitati proportionatum, vel quod per naturales uires aut causas obtineri potest. Et de hoc posteriori membro præcipue intelliguntur, quæ hactenus de habitibus diximus: alterius autem membri consideratio altior est, & Theologorum propria.

Secunda diuisio habitus in eum, qui est potentiæ cognoscentis, vel appetentis.

X. SEcundò diuidi potest habitus in intellectualē, & moralem seu voluntatis, vel generalius in cognoscitiuũ, & appetitiuum. Quæ diuisio sumpta est ex causa materiali proxima, seu proximo subiecto habituum: quod est potentia cognoscitiua, vel appetitiua, seu intellectus, aut voluntas. Vnde nō est dubium quin diuisio sit essentialis, tum quia potentiæ ipsæ essentialiter differunt, tũ etiam quia ibi implicitè cõtinetur distinctio formalium obiectorum, nam obiecta habituũ sunt proportionata obiectis potentiarum, & sub eis formaliter cõtenta. Sicut ergo illæ potentiæ habēt obiecta formaliter diuersa, ita ēt habitus earũ. Vnde, licèt secūm morálem consideratione dicatur interdum vna virtus cõponi ex habitibus diuersarũ potentiarum, tamen Metaphysicè proprias rerum essentias considerando, fieri non pōt
LXVI. vt habitus diuersarum potētiarum eiusdem sint essentiæ, seu naturæ. Est itaq; illa diuisio essentialis, & quasi generica in sensu superius declarato, quia datur per differētias valde cōes, & diuersas series habituum comprehendentes, & quia q̃ materia seu subiecto differunt, solent dici genere differre. Est etiam illa diuisio adæquata, quia, vt supra visum est, hæ tm̃ potentiæ, quæ proprios ha-

A bent actus immanentes, sunt capaces habituum propriè dictorum, huiusmodi aũt potentiæ solũ sunt aut cognoscitiuæ, aut appetitiuæ. Quocirca hæc diuisio adæquata etiā est præcedenti, ita vt vtrumque membrum illius per hāc diuidi possit & è conuerso, non.n. solum acquisiti habitus, sed etiam infusi, cognoscitiui esse possunt, & appetitiui: & è conuerso tā cognoscitiuus quam appetitiuus habitus pōt in naturalē & supernaturalem distingui. Quod certissimũ est saltem de habitibus intellectus & voluntatis: nam de habitibus appetitus sensitiui, aut cogitatiuæ magis controuersum est an possint esse per se infusi, & propriè supernaturales quo ad substantiam: quę disputatio, vt dixi, propriè est Theologica, & sine propriis Theologię principijs intelligi nō pōt. XI.

Diuiditur habitus in intellectualē, & moralem.

Sub hac verò diuisione cõprehenditur, & facile intelligitur alia, qua diuiditur habitus ī intellectualē & moralē, nam iuxta diuersas significationes illius uocis [morale,] pōt hæc diuisio, vel eadē esse cũ præcedente, vel cum ea conuerti, licèt aliquantulum differat. Morale enim, cum à

Morale multipliciter aliquid dicit.

B more dictũ sit, quatenus assignatur vt differentia habitus, significare pōt aut illũ habitũ qui est proximè & per se elicitiuus actus moralis, aut generalius quemlibet habitũ, qui est per se principiũ aut regula talis actus. Et priori quidem sensu idē est habitus moralis, quod habitus voluntatis, nā actus moralis propriè ac formaliter est actus voluntatis, quia solus ille est formaliter liber: mores aũt solũ in actibus liberis consistuut. Habitus ergo elicitiui p actuũ moraliũ, propriè sunt actus voluntatis, & per quandā participationē, & subordinationē ēt habitus appetitus sensitiui, ita nominantur. Habitus aũt intellectuales generatim dicuntur oēs qui sunt in intellectu. At vero si habitus moralis dicatur ēt ille qui est proxima regula moralium actuum, sic ēt aliqui habitus intellectuales, solēt morales appellari, vt prudentia dicitur virtus moralis. Et hoc sensu, licet diuisio hæc sit adæquata præcedenti, non tñ est ita essentialis, nec datur per differētias ita oppositas, cũ vna, & eadē virtus possit intellectualis & moralis sub diuersis considerationib. & respectibus appellari. Dicitur.n. itellectualis ex subiecto, moralis vero ex obiecto seu materia circa q̃ versat.

C Illud ēt est in hac diuisione animaduersione dignum licet oēs habitus voluntatis, dicta generali consideratione, verè ac propriè dicantur morales, speciali tamē rōne distinguere Theologos in voluntate quosdam habitus seu virtutes moralea à Theologalib. non quia hæ, morales ēt non sint prout sunt in voluntate, sed quia habent excellentiam quandam, eò quòd in Deum ipsum proximè, & immediatè tendunt. Vnde differētia illa [Theologalis habitus seu virtutis] cum ex materia circa quam sumatur, non solum quibusdā moralibus habitibus, sed etiam intellectualibus communis est, quatenus ēt intellectus proximè, & immediatè in Deum ipsum tendere pōt. Quare etiam illa differentia [Theologalis habitus] nō solum aliquibus habitibus infusis, sed etiā acquisitis conuenire potest: Quatenus naturaliter etiā potest Deus cognosci, & amari: quanquam per antonomasiam seu excellentiam quādam soleat peculiariter illa differentia solis quibusdam virtutibus infusis attribui. XII.

Tertia

Tertia diuisio habitus in virtutem & non virtutem.

XIII. Virtutis nomê quot & quæ significet. TErtiò principaliter diuiditur habitus in virtutem, & non virtutem. Virtus est habitus disponens potentiam ad perfectam operationem naturæ illius consentaneam. Ita.n.frequentius vtuntur Philosophi nomine virtutis: solet.n.hęc vox interdū sumi pro quacunq; facultate operandi, vt cum dicimus virtutem mouendi, tale faciendi, imò ét extendi solet ad quamcunq; perfectionem rei significandam, in qua significatione videtur sumi ab Aristotele 7. Physi.c.3. cum ait, virtutem esse perfectionem quandam, vnde pulchritudinem, sanitatem, & robur, virtutes corporis appellat, & in vniuersum optimam rei dispositionem, quę in statu perfecto illā constituit. Interdū verò nomen virtutis sumitur pro obiecto seu effectu talis facultatis, quomodo virtus rei dici solet perfectissimū obiectum seu perfectissimus effectus quē pôt attingere. Quo modo dixit Arist. 1. de Cœlo tex.116. virtutem esse vltimum potentiæ, vt exponit D.Thom.1.2.quæst.55.art.1.ad 1. quamuis Arist.ibi non expresse vtatur nomine virtutis, sed simpliciter dicat denominari potentiā ab eo quod est maximū in illa. Hinc ergo nomen virtutis impositum est ad significandam illam dispositionem potentiæ, qua perficitur, & prompta redditur ad actus bonos & rectos, ac suæ naturæ consentaneos, eliciendos. Qua rõne ait Arist.2. Ethic.c.5.& 6. virtutem esse habitū, qui habentem facit se bene habere, & opus ipsius bene reddere. [Vbi bonū,] vt generalis sit definitio, nō est accipiendū pro bonitate morali sed absolutè pro bonitate seu perfectione consentanea potētiæ. Et sic ét August.lib.83.q.in 31. dicit, virtutem esse habitū bonum modo & rõne, naturæ consentaneum: Vnde cū habitus propriè dictus solū sit in potentia aliquo modo rõnali, vt supra dixi, virtus ét, quæ est essentialiter habitus est, in sola huiusmodi potentia reperiri pôt, primò quidem ac principaliter in intellectu, & volūtate, per quandam verò participationem in inferiori hominis portione, quatenus aliquo modo rationem participat, & motioni eius subditur.

Arist. D. Thom. August.

XIV. Quapropter omnes virtutes vel formaliter vel radicaliter ad virtutes intellectus, vel voluntatis reducūtur. Consistit aūt perfectio intellectus in attingenda veritate perfectio autē voluntatis in attingenda honestate, & ideo virtus in cōi & simpliciter appellatur; habitus indefectibiliter attingens bonum simpliciter potentiæ rationalis, sub distinguiturq; in virtutem intellectualem, & affectiuam seu volūtatis. Intellectualis illa est, quæ ad veritatem cognoscēdā infallibiliter inclinat: Affectiua verò seu appetitiua illa est, quę ad rectè & honestè operādū sine defectu inclinat: de qua potissimè intelligitur descriptio Augustini lib.2. de libero arbit.c.18.& 19. Virtus est bona qualitas mētis, qua rectè viuitur, et qua nemo male vtitur. De qua particula vltima multa scribūt Theologi: nobis satis est, virtutē volūtatis talē esse habitum, qui non elicit actū nisi bonū, & honestum vt talis est: an verò aliūde possit tali actui adiungi extrinsecè vel accidētaliter malitia, ad essentiā habitus vel virtutis declarādā, nihil nunc refert.

A Habitus verò qui nō est virtus solet aliquādo vitiū appellari ita.n. Aristoteles 7. Physic.c.3. hāc attingens diuisionē, [Habituū (inquit) alij virtutes, alij vitia sunt.] Nos aūt libentius vsi sumus nomine vniuersaliori per negationem explicato, quia [vitiū] propriè significat habitum malum, & contrarium virtuti, & ex se inclinantē ad actum contrariū perfectioni potentiæ, in qua est. Vt in intellectu dicētur vitia errores & habitus inclinātes ad falsum, in voluntate verò vitia sunt habitus inclinantes ad turpes, & inhonestos mores. Sic autem sumptum vitij nomen non diuidit adæquatè habitum contra virtutem: quia dantur aliqui habitus qui licèt nō attingāt perfectionem virtutis, non tamen vitia sunt. Huiusmodi est in intellectu opinio vera, quæ licèt virtus nō sit, eo quòd, quantum est ex ratione sua, potest ad falsum inclinare, vt rectè notauit D. Thom. 1.2. q.55.art.4. non est tamen simpliciter malus habitus, quia non inclinat ad malum talis potentiæ, sed ad bonum, licèt imperfecto modo. Idemque B erit proportionaliter in voluntate, si in illa sunt aliqui habitus indifferentes ex obiecto, de quo alias. Propter hanc ergo causam contra virtutē distinguimus habitum qui non est vitius, qui vlterius diuidi potest in habitum vitiosum seu malum, & habitum indifferentem seu imperfectum in suo ordine, quāuis absolutè malus non sit.

XV. Vitium quid propriè significet.

D.Thom.

XVI. Vitium nullum a Deo infundi potest. Atque ex declaratione huius diuisionis cōstat illam esse adæquatam præcedentibus, quāquam non eodem modo. Nam secūda, & tertia diuisio ita comparantur, vt vniuscuiusque membrū possit per alterius membra diuidi: nam tam virtus intellectualis, quā appetitiua diuidi pôt per virtutem, & non virtutem, seu vitium, & ê conuerso virtus diuidi potest in intellectualē & appetituam & vitium similiter. At verò prima & tertia diuisio non ita se habent: nā licèt habitus acquisitus diuidatur per virtutem & vitium, nō tamen infusus: & ē conuerso, licèt virtus diuidatur C in infusam & acquisitam, non tamen vitium.

XVII. Non desunt tamen Theologi, præsertim Nominales, qui dicāt, nō repugnare dari vitium infusum à Deo. Falluntur iñ non solum in habitu per se infuso, quod videtur manifestum, sed etiā in habitu per accidens infuso, quia repugnat diuinæ bonitati & veritati, vt p se se Deus sit autor mali, & ad malū vel falsum inclinet. Quæ ratio probat optimè de vitio propriè sumpto, nā si datur habitus indiffetēs, nil repugnat illū infundi à Deo; erit tamen ad summum infusus per accidens, nā inter habitus supernaturales quoad substantiam non existimo dari posse, autq in intellectu habitum opinatiuum, aut in voluntate habitum indifferentem, vt in Theologia latius demonstrādum est. Itaque diuisiones illæ ita se habent, vt sub vno mēbro vnius cōtineatur, & totum vnum membrum alterius diuisionis, & magna pars alterius membri, & ē conuerso, ita vt sub virtute cōprehendatur habitus infusus, & magna pars habitus acquisiti, & sic de alijs. Verū est, D. August. dicto lib.2. de libero arbit. ponere in definitione virtutis, q̄ sit qualitas [quam Deus in nobis sine nobis operatur,] loquutus vero est de virtute magis Theologicè & Christianè quam purè philosophicè.

XVIII. Vnde hic ét occurrebat quæstio de hac diuisione

ne habitus in virtutem & nō virtutē, an sit in mē bra essentialiter diuersa. A multis enim existimatur esse tantum subiecti in accidentia, eo q idem habitus possit habere rōnem virtutis in vno statu, & non in alio, vt coniunctus cum charitate, vel cum perfecta prudentia, aut seiunctus ab illis. Quod videtur sensisse Scotus quodlib. 18. art. 2. & in 1. d. 17. q. 2. vbi significat, virtutem à vitio solum distingui per quandam relationē. Sed potest esse æquiuocatio in vsu illius nominis [virtus] interdū n. significat non solum naturam habitus, sed & statum, & sic non solum dicit essentiam, sed connotat, vel requirit aliqua accidentia, vt sufficientem intensionem & extensionem, & connexionē cū alijs virtutibus. Interdum verò significat solā naturam habitus. Et hoc modo in præsenti sumitur, & ita nō est dubium quin diuisio sit essentialis, vt patet facilè ex dictis, & latiùs tractat Caietan. 1. 2. q. 55. art. 1. Illa verò duo mēbra vlterius subdiuiduntur in varias virtutes & vitia, vt ex dictis in præcedente diuisione intelligi pōt, & ex ijs etiam quæ tractauimus de distinctione habituū ex obiectis, in præcedente sectione, & in sequenti etiam diuisione aliqua attingo mus, quantum præsens institutum permittit.

Scotus.

Caiet.

Quarta diuisio habitus in practicum, & speculatiuum.

XIX. QVartò principaliter diuiditur habitus in practicum & speculatiuū. Quæ diuisio in vno sensu potest etiam esse vniuersalis, & adæquata habitui in communi: in alio verò magis vsitato & recepto dari solet de habitibus intellectus, & applicari potest tam ad habitus qui non sunt virtutes, quam ad virtutes, nos autem exēpli & claritatis gratia in virtutibus, & scientijs id explicabimus, nam inde facile erit per eandem proportionem ad reliquos habitus eandem doctrinam applicare. Quoniam verò habitus practicus ex omnium sententia ille est, qui circa praxim per se & natura sua ac peculiari quodammodo versatur, ideirco vt intelligatur dicta diuisio, duo à nobis declaranda sunt. Primum, quid sit praxis & quotuplex: secundum quo modo habitus versari debeat circa praxim vt sit practicus, & inde etiā constabit quis sit habitus speculatiuus.

Quidnam praxis sit.

XX. PRaxis igitur sic definitur ab Scoto q. 4. Prologi in principio, [Praxis est actus alterius potētiæ ab intellectu naturaliter posterior intellectione, natus elici cōformiter rōni rectæ ad hoc vt sit rectus.] Etenim, q praxis actū seu actionē significet, indubitatum est ex ipsa verbi græci significatione πρᾶξις enim Græce actionem vel actū significat a πράττω quod est ago seu facio. Quanquam apud Aristotelem, vt infra notabo, soleat nomē [praxis] strictius sumi pro actione, quā ipse à factione distinguit: sed ex rigorosa vocis significatione, & ex vsu tum cōi, tum etiam necessario ad diuisionem positam explicandam, generalius sumitur nomē [praxis] vt significet operationem.

Scotus vt praxim defini.

XXI. Quod aūt illa operatio quæ praxis dicitur, debeat esse actus alterius potentiæ ab intellectu, pro

A bat Scotus ex quodam cōmuni dicto, q [intellectus extēsione fit practicus:] quod sumptum est dicitur ex Aristot. 3. de Anima ca. 10. tex. 50. vbi distinguit intellectum practicum à contemplatiuo ea fine, quia [practicus] (inquit) [alicuius gratia ratiocinatur & principiū est agendi.] Quod videtur necessario intelligendū de actione, quæ fit extra ipsum intellectū: nam intra ipsum ēt intellectus speculatiuus est principium agēdi. Et fauet huic sententiæ D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 1. ad 1. vbi ait, [Practicum vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus, sed solum ad interius opus intellectus, quod est speculari verum.] Vbi etiam D. Thom. cum de opere exteriori loquitur, non intelligit solas actiones transeuntes, sed oēs actus alterius potētiæ ab intellectu. Agit enim de opere interiori & exteriori comparatione ipsius intellectus. Vnde 2. 2. q. 179. art. 2 explicans diuisionē vitæ actiuæ & contemplatiuæ per ordinem ad intellectū actiuum & contemplatiuum, dicit, [actiuum] appellari ex eo q ad exteriorem actionem ordinetur, vbi eodem modo sumere videtur actionem

B exteriorem, pro actione extra intellectum.

Arist.

D.Thom.

Hanc sententiam sequitur Soto q. 4. proœmii logicæ. Quam hac ratione confirmat: Omnis operatio intellectus est speculatio, sed praxis est operatio ab speculatione distincta: ergo. Sed hęc ratio non videtur efficax, quia non omnis actus intellectus videtur esse speculatio, alioqui omnis habitus intellectus esset speculatiuus, qa habitus speculatiuus est cuius actus est speculatio. Et hoc maximè vrget in opinione Thomistarū, qui ponunt actum imperij elicitum ab intellectu, qui nullo modo est cognoscitiuus veritatis, sed impulsiuus ad opus: ille ergo non poterit dici speculatio. Sed de vi huius rationis plura inferius. XXII. Soto.

Eandem sentētiā videtur probare Capreolus q. 2. Prologi, conclusione 4. adiuncta quadam limitatione quam fortasse Scotus non negaret. Primò enim rectè probat actionem exteriorem, quę dicitur praxis, non debere intelligi de sola actione transeūte, sed & de immanente, dūmodo sit extra intellectū, in volūtate, v. g. vel appetitu, nam prudentia, cū sit virtus practica, quę versatur circa praxim, & per se primò versatur circa affectiones volūtatis, quas dirigit, seu īperat, & vtrūque docet D. Thom. 1. 2. q. 47. art. 2. & 5. Et q. 16. XXIII.

C de malo art. 8. ait, cognitionem qua æstimatur aliquid esse eligendum vel appetendum esse practicam seu affectiuam, sentiens ipsam electionē seu affectionē esse praxim. Hinc verò addit Capreolus etiam, ipsum actū intellectus, quatenus liber est saltem quoad exercitium, esse praxim, quia vt sic cadit sub electione voluntatis, & directione prudentię, vt notat etiam D. Thom. 2. 2. q. 47. art. 2. ad 2. ergo si ipsa electio voluntatis est praxis, & omne opus quatenus sub talem electionem cadit, erit praxis, quantumuis alioqui secundum se sit speculatio. Et confirmari hoc potest, nam sub hac cōsideratione ille actus nō existimatur verus vel falsus, sed bonus vel malus. Vnde sicut actus intellectus secundū se non est formaliter bonus vel malus moraliter, sed quatenus extrinsecè denominaī ab actu volūtatis bono, vel malo, ita nō dicetur praxis secūdum se & intrinsecè, sed quasi

Capreol.

per

per denominationem extrinsecam, sub qua ratione comparatur ad modum cuiusdam actus exterioris. Et ideo dixi verisimile esse, Scotú non fuisse negaturum hunc modum praxis in actibus intellectus. Vnde idem Capreolus eadem q. 2. ad 1. Gregorij ait, opus intellectus non esse praxim nisi mediante electione; & ad secundum infert, hác non esse vere praxim, sed potius electionem illá, quæ immediatè regulatur ratione practica.

XXIII. Hinc tamen vlterius argumentari possumus, vt etiam Scotus sibi obijcit, vt intellectus sit practicus, non oportere vt extendatur ad actum alterius potétiæ ab ipso intellectu, sed satis esse si per vnum actum suum extendatur ad regulãdũ aliũ actum ab ipso etiam elicitum: & cósequenter, praxim non sẽper esse actum alterius potẽtiæ ab intellectu, sed esse posse actũ ipsiusmet intellectus, quatenus per alium actũ eiusdem intellectus dirigitur ac regulatur. Probatur prior pars, quia si actus intellectus, dirigens opus voluntatis, ut recte fiat in suo ordine, est practicus, cur non etiá vnus actus intellectus dirigẽs alium vt rectè fiat in suo genere? Quod enim vnus sit actus intellectus, alius voluntatis, non est sufficiens ratio, sed potius petitur principium, nisi alia ratio adhibeatur. Et cófirmatur, ná talis actus non est speculatiuus omnino, quia neq; est propter se ipsum tantum sed propter dirigẽdos alios actus intellectus neq; etiá est propter solá cognitionem veritatis, sed propter directionem alicuius potẽtiæ in operando. Hinc ergo probatur altera pars, ná aliquis actus intellectus, ut directus & regulatus p aliũ actum eiusdem intellectus, est verè praxis: ergo non est de ratione praxis quod sit actus alterius potentiæ ab intellectu. Antecedens patet, quia vnus actus intellectus regulans, & dirigens, aliũ practicæ cóparatur ad illum: ergo è cóuerso actus regulatus & directus cóparatur vt praxis ad aliũ.

XXV. Gregor. Och.m. Gabr. Aureol. Propter hæc ergo multi cẽsent non esse de ratione praxis, vt sit actus alterius potentiæ ab intellectu, vt Greg. q. 5 Prologi art. 1. & Aureol. q. 3. Ocham etiá q. 4. ar. 1. & Gabr. q. 10 dicunt aliquem actũ intellectus esse praxim, sed illi loquũtur eodẽ sensu quo Capreol. scilicet, quatũ ad vsum, & mediante actu volũtatis actũ intellectus posse praxim appellari; & idẽ tenet Fõseca li. x. Metap. c. 3 q. 2.

XXVI. Existimo tamẽ dissensionẽ esse magis de nominum significatione, quam de re quia in re, cóstat actũ intellectus posse subesse directioni, & regulis artis, & voluntatẽ ita fieri potius quá alio modo: quæ códitiones sufficiunt in actibus aliarũ potẽtiarum, vt sint praxis: ergo an actus intellectus ita sit appellandus nec ne, tantum potest pertinere ad vsum vel significationem vocis. Hactenus verò nulla sufficiens ratio reddita est ob quá non possit praxis appellari: quod magis infra cóstabit declarãdo rationem practici habitus. Addo verò vltimò circa hãc partem, nó omnẽ actũ alterius potentiæ ab intellectu, esse praxim: nam Aristoteles cũ 3 de Anima c. 10 distinguit intellectum in practicum & cõtemplatiuum, sub nomine intellectus etia imaginationem seu phantasiá comprehendit. ut ex principio capitis constat: vnde etiá in phantasia distinguit duplices actus, alios practicos, qui mouent ad opus, alios merè speculatiuos, qui in sola obiecti repræsentatione seu cognitione consistunt. In his tamen non dicitur

A esse praxis, uel speculatio nisi per quandam participationem rationis, & ideo sub intellectu comprehendi possunt.

Aliæ particulæ definitionis praxis ab Scoto positæ, vel non omnes necessariæ sunt, vel iuxta ea quę hactenus diximus sunt interpretandę. Quod enim ait, praxim debere esse actum naturaliter posteriorem intellectione, simpliciter verum est de omni praxi quę est extra intellectum, ná de rõne praxis est, q sit actus regulabilis per intellectũm practicũ: & iõ praxis vt sic, natura sua sepponit intellectionẽ illam q est eius regula. At vero si aliquis actus intellectus est praxis, non oportet vt sit posterior quacunq; intellectione, vel sub quacunq; rõne, sed cum proportione, scilicet, q quatenus est actus artificiosè factus, sit posterior ea intellectione per quam applicatur regula talis artificij. Quomodò dialectica, vt est modus sciẽdi, nat ura sua est prior alijs scientijs, iuxta illud 2. Metaph. tex. 15. [Absurdum est simul quærere sciẽtiam & modũ sciẽdi.] Deniq; quod vltimo loco Scotus ait praxim, dẽre esse actum conformem rõni rectæ, primum nõ simpliciter conuenit omni praxi, sed illi qui rectè fit; & ideo ipse etiam Scotus addidit

B illam particulam [vt sit rectus,] non erat tamen id necessarium in cõmuni definitione. Deinde est aduertendum duplicem rectitudinẽ inueniri posse in praxi, vnam moralẽ, quæ solet dici rectitudo in vsu, aliá generali nomine possumus appellare artificialem, quæ dici etiá solet quoad facultatem operandi, quæ duæ rectitudines & diuisim & cóiunctim possunt reperiri in praxi: nam si quis optimè depingat, nó tamẽ recta intentione, erit praxis recta artificiosè, non moraliter; & è cóuerso si bona intentione & prudenter depingat, & non iuxta regulas artis, erit praxis moraliter recta, nó tamẽ artificiosè; si verò vtrumque habeat, erit vtroque modo recta: praxis ergo abstrahit ab vtraque rectitudine. Et præterea, si generaliter loquamur, abstrahit etiam à rectitudine: datur enim etiam praxis vitiosa duplici modo opposito prædictæ duplici rectitudini.

XXVIII. Igitur de ratione praxis solum esse videtur, vt sit actio humana seu rationalis, quatenus dirigitur, seu dirigibilis aut regulabilis est per rationẽ

C humanam (tunc enim de humana praxi tantum loquimur.) Quæ descriptio satis constat ex dictis & ex cõmuni sententia omnium qui de praxi loquũtur: & ex inferius dicendis magis declarabitur. Quoniam verò praxim actionem voluntariam esse diximus, oportet vltimò aduertere nomen actionis apud Aristotelem interdum esse æquiuocum. Nam aliquando [actio] generatim significat omnem veram actionem, siue interior sit siue exterior, siue manens, siue immanens, siue transiens. Aliquando verò distinguit Aristoteles actionem à factione, ut patet ex 9. Metaphy. cap. 9. & actioni accommodat nomen praxis, factionem verò ποιητικήν, appellat. Est apud ipsum ambiguum in quo distinguat actionem à factione. Triplex enim expositio illius diuisionis apud illum inueniri videtur.

XXIX. Primo enim ita illas distinguit, sicut nos distinximus duplicẽ rectitudinẽ, moralẽ, scilicet, & artificiosam, ita ut actus ut regulabilis in usu morali, dicatur [actio,] vt regulabilis verò artificiosè dicatur [factio.] Qué sẽsum indicat Aristoteles 6. Meta

XXVII. Aliquę præter definitionis praxis ab Scoto traditæ improbantur.

Quæ reditur de praxi cõueniant.

In quo formaliter sit praxis.

Quod sit discrimen inter actionem & factionem.

A physſ.cap. 1. vbi diſtinguens ſcientiam practicam in actiuam & factiuã, ait, idem eſſe agibile quod eligibile. Et iuxta hãc interpretationẽ idẽ actus poterit eſſe factio ſub una ratione, & actio ſub alia; inter habitus verò, ars erit factiua, prudentia verò actiua. Secunda expoſitio eſt, vt per actionẽ intelligat Ariſtoteles actus immanentes: per factionem verò tranſeuntes. Et hanc ſignificat 9.
D.Thom. Metaphyſ.cap.9 quam ibi Diuus Thomas, & in alio loco 6. Metaphyſ. approbat, & 1.2.queſtion. 57.art.4. Tertia expoſitio eſt, vt actio dicatur illa, quę non eſt propter aliquod opus efficiẽdum, quod maneat & perſeueret poſt actionem, factio vero ſit quæ relinquit aliquod opus factũ & permanẽs.
Ariſtot. Sic indicat Ariſtoteles liber. 1. Magnorũ moralium cap. vltimo. Vbi ſic inquit, [Facientiũ & agentium nõ idem factile, & actile, nam factiliũ, pręter facturã, finis ſupereſt alius, ſicut domificatiuę pręter ędificationẽ domus eſt; at in eis quę ſub actionẽ cadũt, pręter actionẽ nullus eſt alius finis, vt pręter cytharę modulatũ finis nõ eſt alius ſed id eſt finis exercitũ, & actio:] Ex quibus exẽplis cõſtat et ĩ actionibus trãſeũtibus diſtinguere Ariſtotelem actionẽ à factione. Vnde iuxta hanc B tertiam expoſitionem, ſub actionem comprehenduntur omnes actus immanentes regulabiles per rationem, & pręterea aliqui tranſeuntes: quia omnis actio immanẽs nihil operatũ ex ſe relinquit: tranſiens verò non omnis, ſed aliqua. Verum eſt Ariſtotelem 6. Ethic. capit. 5. ſignificare actionẽ prout à factione diſtinguitur, aliquãdo relinquere aliquid actũ: ſic enim ſcribit, [Finis effectionis eſt quid aliud pręter ipſam, actionis verò nõ ſemper:] vbi cũ indefinitè ait [nõ ſẽper] ſignificat, aliquãdo oppoſitũ contingere etiã in actione. Sed vel illa particula [non ſemp,] nõ eſt accipiẽda in eo rigore, ſed in vi abſolutæ negationis, vel (vt in expoſitione indicat D.Tho. dicit [nõ ſemp,] quia licet actio poſſit eſſe propter ſe ipſam vt finẽ, aliquando etiam poteſt in aliũ finẽ extrinſecum ordinari: quamuis talis finis nõ ſit aliquis terminus intrinſecus factus, & permanẽs ex vi talis actionis, ſed aliquid aliud intentũ ab operante. Et ita accidit actioni vt ſic eſſe propter aliũ finẽ factioni C vero eſt intrinſecũ & per ſe: quia intrinſecũ illi eſt habere terminũ per ipſam factũ, & poſt ipſam permanẽtẽ, propter quẽ principaliter intẽditur.

XXX. Atq; hęc tertia expoſitio maximè videtur intẽta ab Ariſtotele, quanquã, quia inter actiones præcipuè ſunt immanentes, & in eis rectitudo moralis pręcipuũ habet locum, ideo interdum ſoleat actionem & agibile in actionibus immanẽtibus & in ordine ad prudentiam, & bonitatẽ & malitiam explicare, vt uidere licet in locis citatis. Quicqd verò ſit de hac diſtinctione actionis & factionis, quod ad præſens ſpectat, utraque comprehẽditur ſub nomine [praxis:] quia vtraque eſt actio humana, voluntaria, & regulabilis per rationem. Et hæc de priori puncto.

Quomodo habitus practicus circa praxim verſetur.

XXXI. Circa alterã partem propoſitã, ſcilicet, quando habitus practicus verſetur circa praxim, aduertendum eſt, variis modis poſſe habitũ aut potẽtiam circa praxim uerſari. Primò, eliciendo A ipsũ actũ, qui eſt praxis ſicut temperantia elicit bonam electionem, quæ vere eſt praxis. Secundo imperãdo, regulãdo, aut dirigendo praxim, quomodo prudentia ſe habet ad dictam electione: & ars pingendi ad motionem manus. Et hi duo modi ſunt per ſe ac proprii: alius vero poteſt excogitari minus proprius, & nõ ita per ſe, neque ex directa intentione vel cauſalitate habitus ſeu potentiæ, de quo infra dicemus, quia illa nõ ſufficit ad rationem habitus practici. XXXII.

Igitur iuxta illos duos modos explicari poteſt diuiſio habitus in practicum & ſpeculatiuũ. Nã ſi ſumatur in tota illa generalitate, quæ ſub illis duobus modis cõprehendi poteſt, adæquata erit diuiſio habitui in cõmuni ſumpto. Nã omnis habitus eſt in potentia vel appetitiua, vel cognoſcitiua aliquo modo ratiõali, & quatenus talis eſt, vt ſupra: ergo omnis habitus eſt principiũ cognitionis aut appetitionis aliquo modo rationalis. Omnis, autẽ appetitio q̃ aliquo modo rationalis eſt, habet rationẽ praxis: quia eſt opus alterius potentiæ, ab intellectu, regulabile per rationem, ergo omnis habitus exiſtẽs ĩ appetitu, eſt habitus practicus. Atq; ita docuit Capreol. ſupra in fine quartæ cõcluſionis, B loquitur tamen ſpecialiter de actu volũtatis. Sed eſt eadẽ rõ de actu appetitus ſenſitiui, quatenus eſt aliquo modo actus humanus, & rationi ac volũtati ſubordinatus: ſub hac autẽ ratione ẽ noſter appetitus capax habitus. Cognitio autẽ rationalis aut ſiſtit ſtatum in cognitione veritatis, aut ad opus ordinatur. Prior cognitio eſt ſpeculatio: poſterior vero cognitio practica: vnde Ariſtoteles 2. Metaph. c. 2. agens de ſciẽtia, ſiquit, [ſpeculatiuæ finis veritas, practicę ãt opus,] Neq; inter duo illa mẽbra inueniri poteſt mediũ, quia neceſſe eſt omnẽ cognitionem mẽtis ad veritatem aliquo modo ordinari. Vel ergo in ea ſiſtit & hæc eſt contẽplatio ſeu ſpeculatio, vel vlterius progreditur in aliũ finem tẽdens: hic autem finis eſſe nõ poteſt niſi aliqua operatio, ſiue immanẽs, ſiue tranſiens. Ergo omnis etiam habitus intellectus, aut ſpeculatiuus eſt, aut practicus, ergo illa partitio adæquatè diuidit habitum, quanquã ſub vno membro cõprehẽdat omnes habitus appetiC tiuos, & quoſdam intellectuales: ſub alio autẽ reliquam partem intellectualiũ virtutũ, ſeu habituũ. XXXIII.

Quoniã vero nec ratio ſpeculatiui habitus in appetitu locũ habet; nec ratio practici habitus in eo habẽt difficultatẽ vllam, ideo peculiariter dari ſolet illa diuiſio de habitibus intellectus. Et hoc mõ potiſſimũ de illa tractãt Theologi in prologo D.Thom. ſententiarũ, & in 1.d.35. & ſuper primã partẽ q. 1. art. 4. & q. 14. art. 16. & Philoſophi tum in quæſtionibus proœmialibus Dialecticę, & Philoſophiæ, tum in lib. 1. 2. & 6. Metaph. Ad cuius explicationẽ multa inquirũt. Primũ vnde ſumenda ſit diſtinctio inter illa duo mẽbra. Secũdũ, quãta ſit diſtinctio habituũ per illas differentias, id eſt an ſit eſſentialis; vel tantũ accidentalis. Tertiũ, an ſit diſtinctio realis, vel tantũ rationis inter illa mẽbra. Quartũ an ſit ſufficiẽs? ĩ quo duo includũtur, ſcilicet, an ſit aliquis habitus intellectualis qui vtrãque illã rationẽ participet, & an ſit habitus qui neutram habeat. De quibus ab aliis multa dicuntur: breuiter tamen expediri poſſunt, ſi uerborum contẽtionem, & æquiuocationem auferamus, & ad rem ipſam attendamus.

Diſſe-

Differentia inter speculatiuum, & practicum habitum vnde sumatur.

XXXIV. Algazelis sententia improbatur.

Circa primum ergo, quidam distinguunt hos habitus ex obiecto materiali: quia habitus speculatiuus est de re non operabili a nobis: practicus verò de operabili. Ita significat Algazel lib. 1. Philosoph cap. 1. Sed hoc non est satis, quia, de re operabili a nobis potest esse speculatio, vt de visione, de amore, &c. quamuis è conuerso scientia practica vt sic esse non possit de re non operabili à nobis: quia repugnat fini eius, qui est opus.

Secunda sententia.

Alij ergo hęc distinguunt ex eisdem obiectis formalib. sumptis; nam scientia practica est de re operabili vt operabilis est, id est docens illā operari, & consequenter regulans & dirigēs operationem eius: scientia verò speculatiua versatur circa rem non vt operabilem, sed precisè vt intelligibilem, seu speculabilem. Quod discrimen hoc incidit tādem cum illo, quod Aristoteles assignauit ex fine: nam finis speculatiui habitus sistit in cognitione veritatis: practici verò est aliquod opus, scilicet, vltra cognitionem veritatis. Necessariò enim debet habitus practicus intellectualis immediatè ordinari ad aliquā veritatis cognitionem: non enim potest habitus intellectus non esse principium intelligendi, & cognoscendi aliquid sub ratione veri: hoc ergo cōmune est habitui practico, cum speculatiuo: differt tamen, quòd speculatiuus ex se vltimatè sistit in cognitione veritatis: practicus verò vltra tēdit in operationem. Atque ita distinguuntur hi duo habitus, tum ex obiectis formalibus, tum etiam ex fine. hæc enim duo idem fere sunt, si loquamur de fine obiectiuo, seu qui per habitum obtinetur. Et in his fere omnes conueniunt.

XXXV. Dubitant tamen vlterius an intelligendum sit de fine ipsius habitus secundum se, vel de fine addiscentis seu habentis talem habitum. Aliqui n. putant vtrumque finem esse necessariū ad rationem practici habitus. Ex quorum sententia, si aliquis addiscat scientiam ædificandi domum, non animo exercendi, aut dirigendi tale opus, sed sciēdi qualiter possit, & debeat exerceri illud opus, scientia non erit practica.

D. Thom.

Quam sententiā fere his verbis videtur docere D. Thom. 1. p. q. 14 artic. 6. qui consequenter ait, scientiam, quā Deus habet de creaturis, si non habeat voluntatē operandi illas, esse speculatiuam, si verò habeat, esse practicam. Vnde hæc opinio frequens est inter Thomistas, vt patet ex Caietano ibi, Ferrar. 3. cōr. gēt. c. 20. Soncinate 5. Metaph. q. 4. Iauel. q. 5.

Caietan. Ferra. Soncin.

XXXVI. Tertia sententia. Ocham. Gabr. Gregor.

Contrarium verò docent in Prolog. Senten. Ocham q. 4. artic. 2. alias q. 11. Gabr. q. 11. Greg. q. 5. Quia aliàs esse practicū vel speculatiuū esset in aliquo habitu sola denominatio extrinseca ab intētione sciētis. Vñ sola mutatione intētionis idē habit⁹ ex practico fieret speculatiuus, & ècōuerso.

XXXVII. Autoris sententia.

Existimo vero quoad partē hanc, quęstionem esse de modo loquēdi. Non est enim dubiū, quin scientia vt applicata ad opus per intentionē operantis, habeat peculiarem ordinationē ad opus, rōne cuius peculiarē denominationē praxis aut practici, suscipere potest. Tamen etiam est certū, scientiam, si ex se & natura sua ita versetur circa rem operabilem vt operabilis est, vt quātum est

A ex se præbeat facilitatem in operando, illam esse propriam, & intrinsecè practicā, & non tm̄ speculatiuam, Vnde D. Thom supra non dixit ex fine operantis scientiā esse simpliciter speculatiuā, vel practicam, sed secundū quādā rōnem, aut denominationem: quod nos dicere possumus, secūdum statum quem habet in tali subiecto. Est aūt aduertendū, finem operātis duplicem esse posse. Vnū merè extrinsecum, & per accidens ipsi sciētiæ. Et hic non sufficit ad constituendam sciētiā practicam: nam licet quis naturalē philosophiā aut metaphysicam addiscat animo lucrādi pecunias, vel capiendi voluptatem, non propterea scientia illa erit practica. Alius est finis sciētis intrinsecus, & connaturalis ipsi scientiæ: & hic pōt pertinere ad perfectum illum statum scientię practicæ: semper aūt hic finis supponit scientiam ipsam ex se ordinari ad opus, vel esse regulatiuam operis. Et ita præter illam intentionē operantis, supponitur in tali habitu intrinseca differentia, qua tendit ad opus, per quam sine dubio differt ab habitu purè contemplatiuo: vnde ratione illius meritò potest practicus appellari.

XXXVIII. Intellectus in practicum & speculatiuū vt distinguatur.

B Quod, vt amplius declarem aduco duo. Primum est, Aristotelē 3. de Anim. c. 10. & 6. Ethic c. 1. & 5. etiam diuidere intellectum in practicū & speculatiuum ex fine, quia ille sistit in contemplatione veritatis, hic ad operationem extenditur. Hæc aūt distinctio in intellectu ipso non pēdet ex intentione voluntatis, sed ex se conuenit intellectui & antecedit voluntatē: distinguitque facultates seu munera illius potentiæ. Vnde etiā fit, vt intellectus non solum non fiat practicus absolutè ex intensione voluntatis, sed etiā, vt ipse quatenus practicus est, voluntatē moueat, & afficiat: quanquam postea per voluntatem possit magis applicari ad opus, &, vt ita dicam, magis practicus fieri quoad vsum. Habitus ergo intellectualis optime diuidetur in practicum, & speculatiuum ex subiecto, nimirū vt speculatiuus sit, qui perficit intellectum vt speculatiuus est: practicus verò, qui illum perficit vt practicus est. Vnde etiam oritur distinctio ex ordine ad actus, per quos optimè distinguuntur habitus, nam intellectus speculatiuus vt sic, speculationem tm̄ exercet, practicus verò practicam cognitionem. Vterque autem intellectus potest suos actus exercere, & qui ab illo eliciūtur sunt practici vel speculatiui, & non tantū ex intentione voluntatis.

C Idem ergo est de habitu, quoad substantiā, & intrinsecā rōnem eius, quidquid sit de perfectione seu denominat. & accidētaria ex parte operātis.

XXXIX. Varia genera habituū practicorum.

Secūdò obseruadū est habitus practicos intellectus quosdā versari proximè circa appetitū, dirigēdo vel mouēdo illū ad opus: alios vero versari circa alias actiones humanas: quę duo genera habituū cōprehendit sæpe Aristoteles nomine prudentiæ, & artis. Et pōt illis accōmodari diuisio supra tacta de habitu practico in actiuū, & factiuū iuxta varias expositiones superius datas. Et ideo etiā priores habitus, qui versantur circa opus voluntatis seu appetitus, dicuntur practici quoad vsum, quia volūtatis est mouere, & impellere cęteras potētias ad exercitiū, & vsum: vnde vsus actiuus est quidā peculiaris actus voluntatis: munus vero dictorum habituum est dirigere, & mouere voluntatem in suis actibus, & vsu eorum. Alij

resultare ex repugnantia introductæ formæ cum præexistente, quæ repugnantia non potest esse, nisi vel formalis, vel dispositiua.

Habitus non diminui per solam absentiam causæ conseruantis.

III. Quod ergo spectat ad priorem modum corruptionis, vel diminutionis (eadé enim est vtriusque ratio: & ideo de illis indifferéter loquemur) videtur manifestum, non habere locū in habitibus, quia non pendent in conseruari ab aliqua causa proxima per cuius absentiam, seu cessationem ab influxu, amitti possint: nam conseruationem necessariam causæ primæ, quia hæc non aufertur, naturaliter loquendo, nisi interueniente aliqua causa proxima corruptionis. Assumptum probo, quia duplex tantum causa hic interuenire pōt, scilicet, materialis, & efficiés: nam formalis causa est ipsemet habitus, & nō habet dependentiam ab alio in illo genere. Neque etiam pendet à causa finali secundum existentiā eius; vt per se constat. Hic etiam non habet locū dependentia quæ esse solet à termino existente, quo ablato aufertur aliud: nam habitus non est relatio prædicamentalis, vel aliquis modus vnionis, in quibus ille modus dependentiæ reperiri solet, sed est vera forma absoluta ac permanens, quæ licèt habeat transcendentalem habitudiné ad suos actus, vel obiecta; tamen durare potest, & existere, etiamsi illa actu non existant. Relinquitur ergo sola materialis causa, vel efficiens. Materialis autem causa habitus, est intellectus, verbi gratia, vel voluntas, quæ sunt perpetuæ: ergo ex parte talis subiecti non potest corrumpi habitus. Nec verò requirit habitus in tali potentia aliquam dispositionem, à qua pendeat in genere causæ materialis; nam si quæ esset, maximè actus: nullam enim aliam dispositioné, per se loquendo, requirit habitus in potentia: constat autem non pendere habitum ex tali dispositione actuali: aliàs solum duraret quandiu durat actus. Et hæc ratio probat etiam de causa efficiéte: quia habitus non habet aliam causam efficienté proximam præter actus: constat autem non pendere ab illis in conseruari.

Minuatur ne habitus per solam cessationem.

IIII. Quæ verò supersunt circa hanc partem difficultates. Prima est, quia habitus interdum minuuntur, ac tandem corrumpuntur per solam cessationem ab actu; hæc autem non est causa positiua, sed priuatiua tantum: ergo. Maior videtur sumi ex Aristotele 2. Ethico. cap. 3. & 3. Ethic. cap. 5. & ex D. Thoma 1. 2. quæst. 53. artic. 1. Et quæst. 52. artic. 3. propterea dicit, per actus remissiores habitu disponi hominé ad diminutionem eiusdem habitus. Experimento etiā id cōstare videtur, præsertim in habitibus memoriæ & in speciebus intelligibilibus, quæ non minus permanentes sunt quàm cæteri habitus: nā sola cessatione actuū res, quę memoria tenebantur obliuioni traduntur, quod est signū, etiam ipsas spés

Aristotel. D Thom.

A amitti. In actibus etiam id experimur, & multò magis moralibus virtutibus.

V. Gabriel. Almain. Propter hæc Gabriel in 3. distinct. 23. quæstio. 1. art tertio dub. sexto. & Almain tracta. primo, Moral. cap. 18. censent, diminui & corrumpi habitum per se per solam cessationem ab actu, sicut corrumpitur lumen per absentiam solis. Itaque docent pendere habitum ab actu non solum in fieri, sed etiam in conseruari. Addunt verò, hāc de pendentiam in conseruari non esse ęqualem in omnibus rebus. quædam enim ita pendent, vt ablata causa statim omnino pereant, vt lumen à sole: & omnes creaturæ à Deo; aliæ vero ita pendent vt ablata causa statim diminui incipiant, non verò prorsus pereant vsque ad aliquod tempus: alię denique sunt, quæ nec etiam statim diminui incipiunt, sed post translactum aliquod tēpus absentiæ causę, & carentię influxus eiusdem. Et in hoc tertio genere constituunt habitus respectu actuum. Quod si instes, quia si per breue tempus potest habitus conseruari sine vlla causalitate actus, iam habet per illo tempore sufficientem causam conseruantem sine actu. & consequenter per illam poterit quolibet tempore cōseruari, licet actus cesset: quia diuturnitas temporis nihil ad hoc refert, eò quòd alia causa possit toto B illo tempore durare: nil aliud respondent, nisi hanc esse talem rerum naturam, vt petant illo modo conseruari.

VI. Opposita sententia probatur. D. Thom. Henricus. Verumtamen Diuus Thomas loco citato, quē eius discipuli, & omnes ferè alij Theologi in tertio, distinctione 23. & Henricus quodlibeto quinto, quęstione 18 sequuntur, docet, cessationem ab actu non esse causam per se corruptionis habitus, sed solum per accidens, id est, esse occasionem, vt alię causę insurgant, seu alij actus exerceantur quibus vel corrumpantur habitus, vel omnino obruantur. Ratio prioris partis philosophica & propria iam tacta est, quia ex natura habitus cōstat esse qualitatem permanentem absque actuali influxu, & efficientia actus. Vnde fit solum C dependere in conseruari ab influxu primæ causę, quia non est alia causa proxima à qua pendeat, ablato actu: influxus autem primæ causæ de se est perpetuus, nisi noua causa secunda interueniat, quæ postulet ablationem talis influxus. In præsenti autem sola cessatio ab actu, eò quòd diuturnior sit, non est noua causa, per se loquendo. Dicere autem, huiusmodi res natura sua postulare conseruari tanto tēpore sine actu, & non diuturniori, est gratis dictum: tum quia, si sit sermo de tempore extrinseco, concomitantia illius accidentaria est; si vero de duratione intrinseca, tum illa sit permanēs, semper est eadem: tum etiam, quia nullum est signum, aut effectus ex quo talis conditio, aut natura harum rerum colligi possit, vt ex probatione posterioris partis sententiæ Diui Thomæ constabit: tum denique, quia omnis res, quantum est ex se, postulat perpetuò conseruari, nisi occurrat alia, quæ postulet destructioné eius, aut nisi causa proxima, per se necessaria ad conseruationem auferatur.

VII. Neque inuenietur in natura exemplum alicuius rei, quæ aliter postulet conseruari. Solū quod supra tractauimus de impetu impresso, & modo corruptionis eius, potest hic nonnullam ingerere difficultatem. Sed, præterquam quod est

valde

valde aeterni, an impetus sit specialis qualitas illa est singularis ratio, quia non est qualitas natura sua permanens in eodem statu, sed semper est aut in continuo augmento, aut in diminutione. Vnde solum est instrumentaria virtus veluti fluens actualiter, & praeterea non corrumpitur sine aliqua resistentia aut motione contraria virtutis. At vero habitus est qualitas permanens natura sua, vt experientia docet, nam integer manet, & in statu quieto (vt sic dicam) etiam postquam actus cessauit. Vnde etiam est optimum illud argumentum, quia si sola cessatio ab actu per se sufficeret ad corruptionem, per se etiam sufficeret ad remissionem: ergo quam primum suspenderetur actus, inciperet habitus diminui, & caeteris paribus vniformiter & continue diminueretur, quod est contra experientiam. Quod verò dicitur, remissionem non incipere, nisi post certam moram, nulla noua adhibita causa praeter cessationem, est omnino voluntarium, & praeter omnem philosophicam rationem.

VIII. Et praeterea inquiram post illam moram, an remissio cótinue fiat, vel etiam per discretas morulas: nam illud prius etiam videtur esse contra experientiam: hoc autem posterius multo magis voluntarium est. Imo, si post aliquod tempus cessationis actus incipit habitus diminui, nulla est ratio cur successiuè minuatur, & non statim totus pereat, cum causa eius, quae dicitur necessaria ad conseruationem, omnino absit. Tandem confirmo, quia si actus est per se necessarius ad conseruationem, vel intelligitur de actu aequali, vel etiam de intensiori. Si hoc posterius dicatur, sequitur non posse habitum conseruari, nisi etiam interdum augeatur, quod est apertè, falsum, & cótra experientiam. Neque etiam dici potest illud prius, quia actus aequalis nullam actionem vel efficiétiam habet in habitum aequalem: ergo per se nihil confert ad conseruationem eius: ergo neque e conuerso carentia eius potest per se minuere aut corrumpere habitum.

IX. Altera pars huius sententiae D. Thomae posita est propter experientias adductas, quibus manifeste constat, per non vsum amitti promptitudiné quam habitus confert: cum ergo id per se nó fiat necesse est vt saltem per accidens sequatur. Quomodo dixit etiam Aristoteles lib. de longitudine & breui. vitae, capit. 2. sciétiam corrumpi per obliuionem, quod non potest intelligi per se, sed per accidens: quia dum homo propter nó vsum obliuiscitur medij demonstratiui, interdum incidit in errorem, qui scientiam expellit. De quo videri potest Caietan. 1. part. quaestion. 79. articu. 5. Est igitur haec Diui Thomae sententia magis philosophica, & rationi consentanea. Solum oportet circa hanc partem amplius explicare, quomodo haec causalitas per accidens sufficiat ad experientias saluandas: nam id quod per accidens tantum fit, nec semper nec frequentius euenit: promptitudinem autem habitus diminui & amitti per non vsum non est regulare vt per se sequi videatur. Deinde, quia, si hoc sequitur per accidens, ideo est, quia per cessationem actus occasio praebetur positiuis causis contrariis, vt possint interuenire, & corruptionem efficere: ergo vbi tales causae non sunt, vel non interueniunt, nunquam sentietur diminutio propter solam cessationem: ergo nunquam obliuioni traderetur scientia propter cessationem actus, si ea occasione homo non incidat in contrarium errorem, & idem erit de arte, quod tamen videtur esse contra experientiam.

A

Respondent aliqui. Cum potentiae nostrae nó cessent omnino ab operando, si prorsus cesset aliqua earum ab vsu alicuius habitus, ex natura rei necessario sequi, vt in alijs actibus exerceatur: Illi autem actus dupliciter comparari possunt ad habitum carentem actu, primo directa oppositione, & repugnantia, & hoc neque semper, neque per se necessarium est, vt argumentum probat. Secundo, vt sint tales actus omnino disparati, & hi etiam censentur sufficere ad corruptionem habitus eo, quod multitudine, & varietate sua obruant illum. Nam potentia est finitae capacitatis, & ideo non potest ad disparatos actus simul promptè intendere, vnde per nimium vsum circa actus omnino disparatos amittitur facilitas, atque adeo habitus, circa actus quorum vsus cessauit. Qui modus dicendi videtur habere fundamentum in Aristotele loco supra citato, dicente, scientiam obliuione amitti, nam haec obliuio non videtur prouenire nisi ex multitudine diffimilium actuum vel cogitationum. Veruntamé dicta ratio sumpta ex limitatione potentiae, parui momenti est, quia etsi potentia non possit simul intendere ad plures actus perfectè, & promptè, simul tamen potest habere habitus potentissimos ad plures actus quátumuis disparatos dummodo repugnantes non sint. Quia potentia nó concurrit actiuè ad habituum conseruationem: ergo, quantumuis sit limitata in agendo, potest habere simul habitus disparatos, quia in recipiendo est quasi infinita, dummodo inter ipsas formas non sit repugnantia. Ergo per actus tantú diuersae rationis, si non sint repugnantes nó potest alter habitus minui: quia illi tantum possunt gignere alios habitus, dissimiles quidem tamen compatibiles cum altero habitu. Et cófirmo exéplo similitudinum specierum intelligibilium, quae possunt simul esse in quacunque multitudine, licet actus earum non possint esse, simul, & ideo vna species intelligibilis non corrumpitur per acquisitionem aliarum quantumuis dissimilium, seu disparatarum: ergo similiter, &c.

X.

B

C

XI. Dico igitur, habitum in se ac proprie non diminui ob cessationem actuum, nisi ea occasione exerceantur actus aliquo modo repugnantes habitui. Quod satis indicauit D. Thomas citato loco dicens, ex cessatione actus oriri varias imaginationes, quae interdum disponút ad contrarium, & ita diminui, vel corrumpi habitum: ergo nisi intercedat aliqua contrarietas, vel repugnantia, non satis est multitudo aliorum actuum. Et ratio facta hoc satis probat. Quocirca ad experientiam de diminutione habitus per non vsum dicendum est, interdum fieri propriam diminutionem in ipso habitu, aliquádo verò solum superaddi impedimentum, ratione cuius etiá si ipse habitus in se integer maneat, non tamen aequali facilitate operantur. Et ideo in superioribus sub disiunctione locutus sum, dicens, per non vsum, & per alios actus, qui ea occasione exercentur, Quomodo ob cessationem habitus diminuatur.

& secondo. Et ratio est quia habent subiectum incorruptibile, & in eo non requirit peculiarem dispositionem, per cuius alterationem seu amissionem ipsi amitti possint. Non desunt tamen qui in hoc differentiam aliquam constituant inter species intelligibiles, & proprios habitus intellectus. Nam de speciebus intelligibilibus absolutè & sine limitatione veram esse censent assertionem positam: de habitu tamen scientiæ, verbi gratia, vel opinionis aiunt, amitti posse per accidens ob mutationem subiecti secundarij, nempe organi corporei: nam licet talis habitus nō sit propriè i illo ut in subiecto, pēdet tamen ab illo quo ad vsum, & ideo videtur etiam pēdere in esse suo. Quam sententiam aliqui tribuunt D. Thomæ, eā que indicant Almainus, & alij Nominales. Mihi aūt falsa esse videtur. Primò quidem, quia nulla est differentiæ ratio, cum etiam species intelligibiles pendeant in vsu à phātasmate, & organo corporeo, quādiu anima est in corpore: nā sine phantasmatibus nullus omnino vsus posset esse taliū specierū. Et nihilominus non pendent in esse suo à phantasmatibus, nam etiam si in morte omnia phantasmata corrumpantur, manent species in intellectu. idem autem est de habitu scientiæ vel opinionis, per se loquendo, seu quantum est ex parte subiecti, vt est res certa & constans ex doctrina de anima. Deinde, illa dependentia in vsu tm̄ est secundum quandam cōcomitantiam, aut tanquam ab instrumento inferiori & posteriori, & ideo nō potest inde colligi dependentia in esse: alioqui ēt de ipsa anima similis dependentia colligi posset. Relinquitur ergo, proprios habitus spirituales nunq̄ corrumpi hoc modo ex parte subiecti: quia dispositio corporis nullo modo est causa conseruans proprios habitus existentes in spiritualibus potentijs animæ. Quando ergo D. Thom. significat hos habitus pēdere ex dispositione organi corporei, intelligendus est, primò quidem ac per se quantum ad vsum, secundario aūt & per accidens quantū ad esse, quatenus operatio vel dispositio phantasiæ pōt esse occasio, vt in superiori parte animæ fiant actus corrumpentes tales habitus: Ad eum modum quo dicebamus scientiam posse obliuione amitti.

Margin notes: Nec ex defectu phantasiæ deseruātis. — A — B — C

Corrumpantur ne habitus immediatè ab actibus, vel à contrarijs habitibus.

XVII. Superest dicendum de alio modo corruptionis per actionem positiuam, quæ à D. Thoma & alijs vocatur corruptio per se, non quia huiusmodi actiō per se tendat ad talē corruptionem, sed vt distinguant illam à corruptione quæ fit ad destructionem subiecti, quæ solet vocari corruptio per accidens, quia supponit aliam corruptionem cum qua concomitanter fit: hic verò non supponitur alia corruptio, sed solū positiua actio & terminus. De hac ergo corruptione certum est fieri per actus contrarios, seu peruenientes ad cōtrariū habitum. Difficultas verò est an talis corruptio immediatè fiat per ipsos actus, vel solum mediante opposito habitu, quem introducunt. Et ratio dubitādi est, quia si actus per seipsum immediatè

Rationes dubitandi.

A expellit habitum contrarium: ergo non expellit effectiuè, sed formaliter: ostendimus enim supra disput. 18. non posse vnā formam effectiuè expellere aliam per se ipsam immediatè, quia omnis efficientia positiua terminari debet ad aliquā formam, vel effectum positiuum, ex quo sequatur corruptio alterius; nulla autem forma pōt efficere seipsam, & ideò si effectiuè corrumpit aliam, non potest immediatè per se ipsam, illam expellere. Igitur in præsenti quia actus non producit effectiuè se ipsum, non potest effectiuè expellere habitum per se & immediate, sed solum formaliter: effectiuè autem expellet ipsa potentia; vel quidquid est principium effectiuū ipsius actus. Consequens autem est falsum, quia forma solum expellit formaliter aliam sibi contrariam & repugnantem: actus verò non est formaliter contrarius habitui: sunt enim diuersorum generum, & rationum, nam comparantur vt actus primus & secundus, & quasi potentia & actus. Vnde, sicut non repugnat esse in potentia ad vnum actum, vel motum, & agere seu recipere contrarium, ita non repugnat habere habitum: & operari actū contrarij habitus: hæc igitur duo non includunt B formalem repugnantiam, neque actus formaliter ac per se ipsum expellit habitum.

XVIII. Rationes in oppositum.

In contrarium verò est, quia si actus solum expellit habitum efficiendo, & introducēdo in potentia contrarium habitum, sequitur habitum semel acquisitum nunquam deperdi, donec cōtrarius habitus in gradu intenso ac perfecto acquiratur: Consequens est falsum: ergo. Sequela declaratur & probatur, nam in alijs contrarijs habentibus latitudinem graduū, & formaliter se expellentibus, ita contingit, vt non possit remissus gradus vnius contrarij expelli per contrariam formam nisi in gradu intenso, vt frigus vt vnum nō expellitur nisi per calorem vt octo, neque incipit remitti nisi quando calor incipit excedere gradū vt septem. Et ratio est, quia subiectum est capax totius latitudinis talium formarum, & ideo donec latitudo illa incipiat excedi, non incipit vnū contrarium aliud expellere, vt dicemus latius disput. sequēte. Hæc autem ratio eodem modo procedit de habitibus contrarijs, nam potentia est C capax tantæ latitudinis graduum habitus: ergo si habitus non expellitur formaliter nisi ab habitu contrario, nunquam expelletur habitus remissus nisi ab habitu excedente in intensione, cum proportione. Et consequenter habitus acquisitus per actus remissos nunquam poterit amitti nisi per actus intensiores: quia habitus contrarius intensior non potest acquiri, nisi per actus intensiores. Consequens autem est falsum, tum quia videtur esse contra experientiam, nam habitus acquisitus per actus remissos per contrarios actus etiam remissos & æquales amitti solet: tum etiam, quia inde sequitur, per actus contrarios & remissos acquiri habitus contrarios simul permanentes in potentia in esse remisso, quia vnus non expellit alium donec excedat in latitudine intensionis: hoc autem etiam videtur falsum, quia error, & scientia virtusque & vitium in nullo gradu possunt esse simul.

XIX. Gabriel opinio.

Propter has rationes diuersæ sunt sententiæ circa hāc corruptionem habituum, nam Gabriel in 3. distinction. 23. quæstion. 1. articu. 3. dub. 6.

dicit

dicit actum solùm corrumpere habitum mediatè proprio habitu quem inducit aut vero Gregorius in 2.dist.17 quæst.3.art.2 ad 10. tenet habitū immediatè corrumpi vel remitti ab actib. oppositis. Quam sententiam aliqui moderni defendūt afferētes nihilominus, actus ipsos per se & immediatè effectiuè expellere habitū. In quo nō rectè neque consequēter loquūtur: quia vel sentiūt actus immanentes esse puras actiones absq; intrinsecis terminis, vel esse varias qualitates, quæ p proprias actiones fiunt. Priori modo impossibile est talem actionem effectiuè expellere habitū per se ipsam immediatè: quia positiua efficientia, ut dicebā, necessario tendit immediatè ad positiuum terminū actio autē immanens iuxta illam sentētiam nullum habet positiuū terminū, ergo si nullum etiā inducit habitū, nō relinquitur aliqua efficiētia p quā possit habitū expellere. Si verò actio immanēs vt actio, habet intrinsecū terminū, qui est qualitas, idē argumentū fiet de ipso actu immanēte, prout est talis qualitas quòd scilicet nō possit per se ipsum efficere immidiatè remissionē vel corruptionē habitus qā nō habet talū positiuū terminū illius efficiētiç. At verò de ipsa actione vt sic, ita dici pōt iuxta hanc sententiā effectiuè expellere contrarium habitum, sicut dici pōt esse etiud introducere suum intrinsecum terminū; quiaest ipse actus immanens in esse qualitatis, quod satis impropriè diceretur, quia actio non est propriè causa efficiens sui termini, sed causalitas ipsa; sed in modo loquendi non est cur immoremur.

Gregorij opposita sententia

XX. Consequenter verò dicendū esset in illa sentētia, actū ipsum immanentē formaliter tantum expellere oppositū habitum tanquā formā contrariā illi incōpossibilem, quia nō relinquitur alius modus expulsionis vel corruptionis. Atq; hoc ēt sentit Gregorius, qui tamen nō consequēter loquitur: nā ipse in citato loco contendit contraria nō posse esse simul in eodem subiecto, ēt in gradibus remissis, & tamē ibidē ait actum posse esse simul cū habitu opposito imo ait tā remissum esse posse actū, vt non diminuat oppositum habitum: ergo vel nō est vniuersaliter vera eius sententia de formis contrarijs, vel necesse est vt fateatur, actū & habitum non esse formas contrarias. Quod satie absolutè pbabilius videtur, loquēdo de forma li cōtrarietate Virtualiter n dici possunt oppositi, quia vnus habet virtutē repugnātem alteri: formaliter tamē non videtur habere immediatā oppositionem, vt ostendere videntur rationes dubitandi propositæ, quia habent modū afficiendi subiectum valde diuersum.

Resolutio, actum expellere habitum medio contrario hab'tu.

XXI. QVapropter sententia Gabrielis rectè intellecta, mihi pbabilior videtur. Distinguere.n. oportet exclusionem formalem & effectiuam. In genere ergo efficientis dicendum est actum immediatè expellere contrarium habitum, nō quia sit pxima forma, à qua formaliter expellitur, sed quia est proximum principium efficiens talis corruptionis, & hoc modo dixit Aristot. 2. Ethic. ca.3. habitum per actus corrūpi. Vnde, sistēdo in hoc genere corrumpētis effectiuè, habitus nō potest dici expellere cōtrarium habitum immediatè, vt à fortiori probant argumenta facta; At verò loquēdo de formali expulsione, sic habitus verè dicatur immediatè expellere contrariū habitū; qa est forma immediatè incōpossibilis illi. Atque ita respectu illius, & mutādo (vt sic dicā) genus cālitatis, dici pōt actus, mediatè expellere habitū, s. mediante habitu opposito quem introducit.

A

XXII. Posset verò vlterius aliquis addere, Actum etiā per se ipsum expellere contrariū habitū non formaliter, neque effectiuè, sed dispositiuè. Quo modo multi censent, per actum scientiæ immediatè expelli habitum opinionis, non solum circa oppositam conclusionem, sed etiam circa eandem, quia per talem actum redditur potentia indisposita ad vsum talis habitus. idem ergo à fortiori dicendum erit de actu vitij respectu oppositæ virtutis & sic de alijs. Sed hoc etiā mihi non probatur. Quia licet actus quatenus disponit ad generationē vel augmentum vnius habitus, cōsequēter disponat ad corruptionem oppositi, tamē nisi re ipsa introducat oppositū habitum in gradu incompossibili, per se & immediatè non est dispositio incompossibilis habitui. Nā licētita disponat potentiā, vt stante illo actu nō possit per aliū habitum operari, tamen neque absolutè reddit illā ineptam ad retinendum talem habitum, neque ad operandū postea per illum, cessando à priori actu. Nulla ergo ratio reddi pōt talis expulsionis dispositiuç per se & immediatè. Quod ideo addo quia per accidens & remotè pōt actus disponere ad remissionem vel corruptionem habitus, quatenus disponit ad repugnantem habitum, vel ēt quatenus occasionem præbet faciēdi alios actus repugnantes tali habitui, vel perfectioni eius. Quo actus remissus dicitur disponere ad remissionem proprij habitus, non per se directè, nam hoc modo potius cōseruat proprium habitum, quantum in ipso est, sed per accidens quatenus non omnino impedit quin actus contrarij aliquā exerceantur, vt in superioribus tactum est, & latius tractat Caietanus 1.2.q.54.art.6.

B

XXIII. In ratione autem dubitandi in contrariū positæ duæ petuntur difficultates. Prima est an habitus contrarij possint esse simul in gradibus remissis, secūda, an habitus remittatur solum per admistionem cōtrarij in gradu incōpossibili: quæ difficultates de oibus qualitatibus cōtrarijs tractādæ sunt in disputatione sequenti, & ideo ibi commodius videbimus, quid in hoc fit de habitib. & actibus sentiendū, & an aliquid peculiare in hoc habeant. Nunc, generatim loquendo, nullum incōueniens esse censeo concēdere posse habitus contrarios esse simul in potentia in gradibus remissis, & consequenter alterum non omnino corrūpi, donec alius perfectè intendatur.

Caietan.

Ratio posterior dubitādi soluitur.

C

SECTIO XIII.

Quot sint genera & species habituum, & præsertim de distinctione habitus in practicum & speculatiuum.

NON est in animo exactè prosequi ac disputare ea omnia, quæ sub hoc titulo comprehendi possunt: esset enim res fere infinita: ad quam tractādam oporteret multa ex naturali & morali philoso-

sophia, imo etiam ex dialectica, & Theologia in A hunc locum adducere, præter omnem rationẽ ac methodum; solũ ergo intendimus generalẽ quã dam notitiam omniũ habituum tribuere magis terminos quam res ipses explicando, & generalia quædã principia quibus in particularibus scientiis vtendum est, qa vero Arist. in lib. 1. & 6. Metaphysicę, & cũ eo fere oẽs scriptores huius doctrinæ, de habitu practico & speculatiuo ex professo disputant, ideo in vltima parte huius sectionis in his mẽbris explicandis aliquantulũ immorabor.

Triplex distinctio habituum, numerica, specifica, generica.

II. EST autem in primis supponendum dari in habitibus diuersitatem numericam, specificam, & genericam. De distinctione numerica nihil hic addere oportet, quia in hoc nihil est habitibus peculiare: de distinctione autem specifica ea quæ in præsenti possunt in generali dici tacta sũt in sectione 11. Distinctio verò generica in præsenti appellatur, non in eo rigore, in quo solũ dicuntur differre genere, quæ sunt diuersorum prędicamentorum: nam hoc sensu omnes habitus sunt eiusdem generis, imò & vnius speciei subalternæ contentæ sub genere qualitatis, quã specie in hac disputatione declaramus. Dicuntur ergo illi habitus differre genere, qui differunt quibusdam differentiis valde communibus, & generalibus, cõstituentibus diuersas series & quasi lineas habituum. Et hæ generales diuisiones præsertim sunt a nobis hoc loco explicandæ.

III. In quo est vlterius considerandum ex D. Thoma 1. 2. quæst. 54. varia esse principia, per quæ possunt habitus distingui. Potest enim habitus considerari, vel secundum se, vel secundum suas causas, & ita potest etiam à nobis distingui: quia tñ nos nõ cognoscimus habitus in se ipsis, ideo eos potissimum distinguimus ex causis: sub quibus comprehendimus etiam effectus, quia habitus præter suum effectum formalem, nõ habet alios effectus præter suos actus, per quos et habitus distinguimus, non tamen vt per effectus, sed vt per causam finalem propter quam est habitus.

Varia principia habituum distinctionis.

IIII. Denique aduertendum est has diuisiones habituum nõ posse ita coordinari vt vna sub altera propriè cõtineatur, ita vt vna sit subdiuisio alterius, sed q̃ plures diuisiones sũt adæquatę, & se se mutuo diuidentes, qa principia vnde sumuntur, valde gñalia sunt, vt ex sequentibus constabit.

Prima diuisio habitus in acquisitum, & infusum.

V. PRimò ergo diuiditur habitus in infusum & acquisitum: quæ diuisio formaliter considerata sumitur ex diuersis causis efficientibus: tamen si per se intelligatur, indicat diuersitatem essentialem in ipsis habitibus. Est enim habitus acquisitus qui p proprios actus hominis operantis efficitur. Quòd si nomen habitus extendatur ad species intelligibiles, vel sensibiles, acquisitus habitus generaliter dicetur omnis ille qui per efficientiã alicuius proximę & particularis causæ creatæ obtineri põt. Infusus autẽ habitus dicitur qui per influxũ solius Dei obtinetur. Quia vero potest Deus se solo efficere omnem formã quæ per causas secundas fieri põt, ideo omnis habitus acquisitus potest à solo Deo infundi, atque ita esse infusus. Quapropter si nomẽ habitus infusi in ea amplitudine sumatur, vel diuisio nõ erit conueniẽs, quia non datur per differentias omnino oppositas, vel saltem non erit essentialis; solumque indicabit diuersos modos productionis habitus, qui possunt esse accidentales illi.

VI. Quare addendũ est, duobus modis posse habitũ infundi à Deo, vno modo, qa ex natura sua nõ est aliter producibilis, nec per actus, nec per aliã cãm creatã. Alio mõ ex sola voluntate & potẽtia Dei: ita distinguunt Theologi duplicem habitũ infusum: priorem vocãt infusum per se, quia per se & natura sua postulat ita, & nõ aliter fieri. Posteriorem aũt vocant infusum per accidens, non quia qñ infunditur à Deo non per se ac propriè fiat per infusionem, tanquam per actionem per se terminatam ad illum, sed quia talis habitus per se non postulat illũ modum productionis, acciditque illi ex voluntate & potẽtia extrinsecæ cãæ vt ita fiat. Igitur diuisio data intelligẽda B est de habitu per se infuso. Et hoc modo, licet de tur p ordinem ad cãm efficientem, seu per diuersos modos productionis, indicat tñ essentialẽ diuersitatẽ talium habituũ. Nam formæ quæ natura sua postulant tam diuersum productionis modũ, & cãs diuersorum ordinum, diuersas habent naturas & essentias, ratione quarum tantam diuersitatem in causis & productionibus requirũt.

Dupliciter habitus solo à Deo infundi.

Sitne aliquis habitus cum natura congenitus.

VII. SOlum põt in illa diuisione desiderari tertium membrũ de habitibus naturalibus, idest à natura ipsa datis, q propterea neque acquisiti sunt, cum non efficiantur per actus, neq; ẽt sunt proprie infusi, cũ comitentur ipsam naturã. Veruntamen, loquendo, vt loquimur, de habitibus humanis, nõ existimamus hoc membrũ necessariũ nullum n. credimus in homine esse habitũ propriũ à natura ipsa datum. Loquor aũt de habitu C proprio, nam sanitas, vel pulchritudo, & similes dispositiones, quę habitus interdũ dicuntur, possunt esse connaturales: eas verò nos supra excludimus à proprio genere habitus, & cõsequẽter à tota tractatione de habitibus. Nã hi propriè solum sunt habitus operatiui, qui superadduntur potentiis, vt in virtute agendi eas pficiãt, & hoc modo nullus est habitus in hoĩe à natura ipsa datus. Quia oĩs naturalis propẽsio & inclinatio potẽtię ad actũ est per ipsammet naturã & entitatẽ potẽtię, & non per habitum distinctũ, & illi à natura inditũ: esset n. superflua illa distinctio, & additio neq; põt esse in natura aliquod eius indiciũ, q in superioribus etiã tactũ est, & supra etiam disp. 1. vbi nonnihil de habitu principiorum diximus.

VIII. At vero, si sermonẽ extendamus ad habitus angelicos, inuenietur in illis quidã habitus cõnaturales, nã a principio habẽt oĩum rerũ naturaliũ scientias, & spẽs innatas. Vnde si velimus hos habitus in illa diuisione cõprehendere, sub habitibus infusis meritò numerabuntur: quia, vt verior habet opinio, non fiunt ab aliqua causa crea-

De angelis eadem quæstio tractat.

ta,

ta, nec propriè manant à natura angelorū, sed in funduntur ab autore naturæ, licet iuxta capacitatē cōnaturalem & perfectionem naturæ debitā. Et iuxta hoc poterit sub distingui habitus infusus in eum qui est commensuratus naturæ, & eum qui est supra ordinem & debitum naturæ. Et prior vocari solet inditus seu innatus, quia hæ voces significare vñr commensuratione ad naturam, posterior verò per antonomasiā retinet nomen infusi. Si quis ‘n aduertat ea quæ in principio huius disputationis diximus, vbi spēs intelligibiles ab hac tractatione exclusimus, intelliget non esse necessariā moderationem illā, vel subdiuisionem, quia in angelis nulli sunt habitus connaturales, vel à natura inditi præter spēs intelligibiles quas requirunt propter coniunctionem obiectorū in qua perfectione superant intellectū humanū qui à principio est tanquā tabula rasa, in qua nihil est depictum. At vero ex parte potētiarum multo minus indigent angeli habitibus connaturalibus, quam homines. An vero acquisitos habere possint, alterius est considerationis.

IX. Itaque iuxta hanc interpretationem diuisio illa sufficiens est, & adæquata: coinciditq; cum illa, qua habitus diuidi pōt in supernaturalem, & naturalem, nam omnis infusus supernaturalis est: hæc enim est causa ob quam per solam infusionem haberi pōt: acquisitus verò est naturalis, nō quatenus naturale dicitur, quod est cum natura congenitum, sed quod est naturali capacitati proportionatum, vel quod per naturales vires aut causas obtineri potest. Et de hoc posteriori membro præcipue intelliguntur, quæ hactenus de habitibus diximus: alterius autem membri consideratio altior est, & Theologorum propria.

Secunda diuisio habitus in eum, qui est potentiæ cognoscentis, vel appetentis.

X. Secundò diuidi potest habitus in intellectualē, & moralem seu voluntatis, vel generalius in cognoscitiuū, & appetitiuum. Quæ diuisio sumpta est ex causa materiali proxima, seu proximo subiecto habituum: quod est potentia cognoscitiua, vel appetitiua, seu intellectus, aut voluntas. Vnde nō est dubium quin diuisio sit essentialis, tum quia potentiæ ipsæ essentialiter differunt, tū etiam quia ibi implicitē cōtinetur distinctio formalium obiectorum, nam obiecta habituū sunt proportionata obiectis potentiarum, & sub eis formaliter cōtenta. Sicut ergo illæ potentiæ habēt obiecta formaliter diuersa, ita ēt habitus earū. Vnde, licēt scdm moralem considerationē dicatur interdum vna virtus cōponi ex habitibus diuersarū potentiarum, tamen Metaphysicē propriās rerum essentias considerando, fieri non pōt

LXVI. vt habitus diuersarum potētiarum eiusdem sint essentiæ, seu naturæ. Est itaq; illa diuisio essentialis, & quasi generica in sensu superius declarato, quia datur per differētias valde cōes, & diuersas series habituum comprehendentes, & quia q̃ materia seu subiecto differunt, solent dici genere differre. Est etiam illa diuisio adæquata, quia, vt supra visum est, hæ tm̄ potentiæ, quæ proprios ha-

A bent actus immanentes, sunt capaces habituum propriē dictorum, huiusmodi aūt potentiæ solū sunt aut cognoscitiuæ, aut appetitiuæ. Quocirca hæc diuisio adæquata etiā est præcedenti, ita vt vtrumque membrum illius per hāc diuidi possit & è conuerso, non. n. solum acquisiti habitus, sed etiam infusi, cognoscitiui esse possunt, & appetitiui: & è conuerso tā cognoscitiuus quam appetitiuus habitus pōt in naturalē & supernaturalem distingui. Quod certissimū est saltem de habitibus intellectus & voluntatis: nam de habitibus appetitus sensitiui, aut cogitatiuæ magis controuersum est an possint esse per se infusi, & propriè supernaturales quo ad substantiam: quę disputatio, vt dixi, propriè est Theologica, & sine proprijs Theologię principijs intelligi nō pōt.

Sub hac verò diuisione cōprehenditur, & facile intelligitur alia, qua diuiditur habitus ī intellectualē & moralē, nam iuxta diuersas significationes illius uocis [morale,] pōt hæc diuisio, vel eadē esse cū præcedente, vel cum ea conuerti, licèt aliquantulum differat. Morale enim, cum à more dictū sit, quatenus assignatur vt differentia habitus, significare pōt aut illū habitū qui est proximè & per se elicitiuus actus moralis, aut generalius quemlibet habitū, qui est per se principiū aut regula talis actus. Et priori quidem sensu idē est habitus moralis, quod habitus voluntatis, nā actus moralis propriē ac formaliter est actus voluntatis, quia solus ille est formaliter liber: mores aūt solū in actibus liberis consistunt. Habitus ergo elicitiui p actuū moralū, propriē sunt actus voluntatis, & per quandā participationē, & subordinationē ēt habitus appetitus sensitiui, ita nominantur. Habitus aūt intellectuales generatim dicuntur oēs qui sunt in intellectu. At vero si habitus moralis dicatur ēt ille qui est proxima regula moralium actuum, sic ēt aliqui habitus intellectuales, solēt morales appellari, vt prudentia dicitur virtus moralis. Et hoc sensu, licet diuisio hæc sit adæquata præcedenti, non tñ est ita essentialis, nec datur per differētias ita oppositas, cū vna, & eadē virtus possit intellectualis & moralis sub diuersis considerationib. & respectibus appellari. Dicitur. n. intellectualis ex subiecto, moralis vero ex obiecto seu materia circa q̃ versat.

XI. Diuiditur habitus in intellectualē, & moralem. Morale multipliciter ab quā dicit.

C Illud ēt est in hac diuisione animaduersione dignum licet oēs habitus voluntatis, dicta generali consideratione, verè ac propriē dicantur morales, speciali tamē rōne distinguere Theologos in voluntate quosdam habitus seu virtutes morales à Theologalib. non quia hæ, morales ēt non sint prout sunt in voluntate, sed quia habent excellentiam quandam, eò quòd in Deum ipsum proximē, & immediatē tendunt. Vnde differētia illa [Theologalis habitus seu virtutis] cum ex materia circa quam sumatur, non solum quibusdā moralibus habitibus, sed etiam intellectualibus communis est, quatenus ēt intellectus proximè, & immediatē in Deum ipsum tendere pōt. Quare etiam illa differentia [Theologalis habitus] nō solum aliquibus habitibus infusis, sed etiā acquisitis conuenire potest: Quatenus naturaliter etiā potest Deus cognosci, & amari: quanquam per antonomasiam seu excellentiam quādam soleat peculiariter illa differentia solis quibusdam virtutibus infusis attribui. XII.

Tertia

Tertia diuisio habitus in virtutem & non virtutem.

XIII. Virtutis nomē quot & quæ significet. TErtiò principaliter diuiditur habitus in virtutem, & non virtutem. Virtus est habitus disponens potentiam ad perfectam operationem naturæ illius consentaneam. Ita.n. frequentius vtuntur Philosophi nomine virtutis: solet.n. hęc vox interdū sumi pro quacunq; facultate operandi, vt cum dicimus virtutem mouendi, tale faciēdi, imò & etiam extendi solet ad quamcunq; perfectionem rei significandam, in qua significatione videtur sumi ab Aristotele 7. Physi. c. 3. cum ait, virtutem esse perfectionem quandam, vnde pulchritudinem, sanitatem, & robur, virtutes corporis appellat, & in vniuersum optimam rei dispositionem, quę in statu perfecto illā constituit. Interdū verò nomen virtutis sumitur pro obiecto seu effectu talis facultatis, quomodo virtus rei dici solet perfectissimū obiectum seu perfectissimus effectus quē pōt attingere. Quo modo dixit Arist. 1. de Cœlo tex. 116. virtutem esse vltimum potentiæ, vt exponit D. Thom. 1. 2. quæst. 55. art. 1. ad 1. quamuis Aristot. ibi non expresse vtatur nomine virtutis, sed simpliciter dicat denominari potentiā ab eo quod est maximū in illa. Hinc ergo nomen virtutis impositum est ad significandam illam dispositionem potentiæ, qua perficitur, & prompta redditur ad actus bonos & rectos, ac suæ naturæ consentaneos, eliciendos. Qua rōne ait Aristot. 2. Ethic. c. 5. & 6. virtutem esse habitū, qui habentem facit se bene habere, & opus ipsius bene reddere. [Vbi bonū,] vt generalis sit definitio, nō est accipiendū pro bonitate morali sed absolutè pro bonitate seu perfectione consentanea potētiæ. Et sic ēt August. lib. 83. q. in 31. dicit, virtutem esse habitū bonum modo & rōne, naturæ consentaneum: Vnde cū habitus propriè dictus solū sit in potentia aliquo modo rōnali, vt supra dixi, virtus ēt, quæ essentialiter habitus est, in sola huiusmodi potentia reperiri pōt, primò quidem ac principaliter in intellectu, & volūtate, per quandam verò participationem in inferio ri hominis portione, quatenus aliquo modo rationem participat, & motioni eius subditur.

Aristot. D. Thom. — August.

XIV. Quapropter omnes virtutes vel formaliter vel radicaliter ad virtutes intellectus, vel voluntatis reducūtur. Consistit aūt perfectio intellectus in attingenda veritate perfectio autē voluntatis in attingenda honestate, & ideo virtus in cōi & simpliciter appellatur habitus indefectibiliter attingens bonum simpliciter potentiæ rationalis, sub distinguiturq; in virtutem intellectualem, & affectiuam seu volūtatis. Intellectualis illa est, quæ ad veritatem cognoscēdā infallibiliter inclinat: Affectiua verò seu appetitiua illa est, quę ad rectè & honestè operādū sine defectu inclinat: de qua potissimè intelligitur descriptio Augustini lib. 2. de libero arbit. c. 18. & 19. Virtus est bona qualitas mētis, qua rectè viuitur, et qua nemo male vtitur. De qua particula vltima multa scribūt Theologi: nobis satis est, virtutē volūtatis talē esse habitum, qui non elicit actū nisi bonū, & honestum vt talis est: an verò aliudē possit tali actui adiungi extrinsecè vel accidētaliter malitia, ad essentiā habitus vel virtutis declarādā, nihil nunc refert.

A Habitus verò qui nō est virtus solet aliquādo vitiū appellari ita.n. Aristoteles 7. Physic. c. 3. hāc attingens diuisionē, [Habituū (inquit) alij virtutes, alij vitia sunt.] Nos aūt libentius vsi sumus nomine vniuersaliori per negationem explicate, quia [vitiū] propriè significat habitum malum, & contrarium virtuti, & ex se inclinantē ad actum contrariū perfectioni potentiæ, in qua est. Vt in intellectu dicētur vitia errores & habitus inclinātes ad falsum, in voluntate verò vitia sunt habitus inclinantes ad turpes, & inhonestos mores. Sic autem sumptum vitij nomen non diuidit adæquatè habitum contra virtutem: quia dantur aliqui habitus qui licèt nō attingāt perfectionem virtutis, non tamen vitia sunt. Huiusmodi est in intellectu opinio vera, quæ licèt virtus nō sit, eo quòd, quantum est ex ratione sua, potest ad falsum inclinare, vt rectè notauit D. Thom. 1. 2. q. 55. art. 4. non est tamen simpliciter malus habitus, quia non inclinat ad malum talis potentiæ, sed ad bonum, licèt imperfecto modo. Idemque erit proportionaliter in voluntate, si in illa sunt B aliqui habitus indifferentes ex obiecto, de quo alias. Propter hanc ergo causam contra virtutē distinguimus habitum qui non est virtus, qui vlterius diuidi potest in habitum vitiosum seu malum, & habitum indifferentem seu imperfectum in suo ordine, quāuis absolutè malus non sit. XV. Vitium quid propriè significet. — D. Thom.

Atque ex declaratione huius diuisionis cōstat illam esse adæquatam præcedentibus, quāquam non eodem modo. Nam secūda, & tertia diuisio ita comparantur, vt vniuscuiusque membrū possit per alterius membra diuidi: nam tam virtus intellectualis, quā appetitiua diuidi pōt per virtutem, & non virtutem, seu vitium, & è conuerso virtus diuidi potest in intellectualē & appetitiuam & vitium similiter. At verò prima & tertia diuisio non ita se habent: nā licèt habitus acquisitus diuidatur per virtutem & vitium, nō tamen infusus: & è conuerso, licèt virtus diuidatur C in infusam & acquisitam, non tamen vitium. XVI. Vitium nullum a Deo infundi potest.

Non desunt tamen Theologi, præsertim Nominales, qui dicāt, nō repugnare dari vitium infusum à Deo. Falluntur tñ non solum in habitu per se infuso, quod videtur manifestum, sed etiā in habitu per accidens infuso, quia repugnat diuinæ bonitati & veritati, vt p se se Deus sit autor mali, & ad malū vel falsum inclinet. Quæ ratio probat optimè de vitio propriè sumpto, nā si datur habitus indifferēs, nil repugnat illū infundi à Deo; erit tamen ad summum infusus per accidens, nā inter habitus supernaturales quoad substantiam nō existimo dari posse, aut in intellectu habitum opinatiuum, aut in voluntate habitum indifferentem, vt in Theologia latius demonstrā dum est. Itaque diuisiones illæ ita se habent, vt sub vno mēbro vnius cōtineatur, & totum vnum membrum alterius diuisionis, & magna pars alterius membri, & è conuerso, ita vt sub virtute cōprehendatur habitus infusus, & magna pars habitus acquisiti, & sic de alijs. Verū est, D. August. dicto lib. 2. de libero arbit. ponere in definitione virtutis, q̃ sit qualitas [quam Deus in nobis sine nobis operatur,] loquutus verò est de virtute magis Theologicè & Christianè quam pluriē philosophicè. XVII.

Vnde hic ēt occurrebat quæstio de hac diuisio XVIII.

ne.

ne habitus in virtutem & nō virtutē, an sit in mēbra essentialiter diuersa. A multis enim, existimatur esse tantum subiecti in accidentia, eo q idem habitus possit habere rōnem virtutis in vno statu, & non in alio, vt coniunctus cum charitate, vel cum perfecta prudentia, aut seiunctus ab illis. Quod videtur sensisse Scotus quodlib. 18. art. 1. & in 1. d. 17. q. 2. vbi significat, virtutem à vitio solum distingui per quandam relationē. Sed potest esse æquiuocatio in vsu illius nominis [virtus] interdū n. significat non solum naturam habitus, sed ēt statum, & sic non solum dicit essentiam, sed connotat, vel requirit aliqua accidentia, vt sufficientem intensionem & extensionem, & connexionē cū alijs virtutibus. Interdum verò significat solā naturam habitus. Et hoc modo in præsenti sumitur, & ita nō est dubium quin diuisio sit essentialis, vt patet facilè ex dictis, & latius tractat Caietan. 1. 2. q. 55. art. 1. Illa verò duo mēbra vlterius subdiuiduntur in varias virtutes & vitia, vt ex dictis in præcedente diuisione intelligi pōt, & ex ijs etiam quæ tractauimus de distinctione habituū ex obiectis, in præcedente sectione, & in sequenti etiam diuisione aliqua attingemus, quantum præsens institutum permittit.

Scotus. Caiet.

Quarta diuisio habitus in practicum, & speculatiuum.

XIX. QVartò principaliter diuiditur habitus in practicum & speculatiuū. Quæ diuisio in vno sensu potest etiam esse vniuersalis, & adæquata habitui in communi: in alio verò magis vsitato & recepto dari solet de habitibus intellectus, & applicari potest tam ad habitus qui non sunt virtutes, quam ad virtutes, nos autem exēpli & claritatis gratia in virtutibus, & scientijs id explicabimus, nam inde facile erit per eandem proportionem ad reliquos habitus eandem doctrinam applicare. Quoniam verò habitus practicus ex omnium sententia ille est, qui circa praxim per se & natura sua ac peculiari quodammodo versatur, ideirco vt intelligatur dicta diuisio, duo à nobis declaranda sunt. Primum, quid sit praxis & quotuplex: secundum quo modo habitus versari debeat circa praxim vt sit practicus, & inde etiā constabit quis sit habitus speculatiuus.

Quidnam praxis sit.

XX. Scotus vt praxim definiat. PRaxis igitur sic definitur ab Scoto q. 4. Prologi in principio, [Praxis est actus alterius potētiæ ab intellectu naturaliter posterior intellectione, natus elici cōformiter rōni rectæ ad hoc vt sit rectus.] Etenim, q praxis actū seu actionē significet, indubitatum est ex ipsa verbi græci significatione πρᾶξις enim Græce actionem vel actū significat a πράττω quod est ago seu facio. Quanquam apud Aristotelem, vt infra notabo, soleat nomē [praxis] strictius sumi pro actione, quā ipse à factione distinguit: sed ex rigorosa vocis significatione, & ex vsu tum cōi, tum etiam necessario ad diuisionem positam explicandam, generalius sumitur nomē [praxis] vt significet operationem.

XXI. Quod aūt illa operatio quæ praxis dicitur, debeat esse actus alterius potentiæ ab intellectu, probat Scotus ex quodam cōmuni dicto, q [intellectus extēsione fit practicus:] quod sumptum creditur ex Aristot. 3. de Anima ca. 10. tex. 50. vbi distinguit intellectum practicum à contemplatiuo ex fine, quia [practicus] (inquit) [alicuius gratia ratiocinatur & principiū est agendi.] Quod videtur necessario intelligendū de actione, quæ fit extra ipsum intellectū nam intra ipsum ēt intellectus speculatiuus est principium agēdi. Et fauet huic sententiæ D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 1. ad 2. vbi ait, [Practicum vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus, sed solum ad interius opus intellectus, quod est speculari verum.] Vbi etiam D. Thom. cum de opere exteriori loquitur, non intelligit solas actiones transeuntes, sed oēs actus alterius potētiæ ab intellectu. Agit enim de opere interiori & exteriori comparatione ipsius intellectus. Vnde 2. 2. q. 179. art. 2 explicans diuisionē vitæ actiuę & contemplatiuę per ordinem ad intellectū actiuum & contemplatiuum, dicit, [actiuum] appellari ex eo q ad exteriorem actionem ordinetur, vbi eodem modo sumere videtur actionem exteriorem, pro actione extra intellectum.

Arist. D.Thom.

Hanc sententiam sequitur Soto q. 4. procœmia li logicę. Quam hac ratione confirmat: Omnis operatio intellectus est speculatio, sed praxis est operatio ab speculatione distincta. ergo. Sed hęc ratio non videtur efficax, quia non omnis actus intellectus videtur esse speculatio, alioqui omnis habitus intellectus esset speculatiuus, qa habitus speculatiuus est cuius actus est speculatio. Et hoc maximè viget in opinione Thomistarū, qui ponunt actum imperij elicitum ab intellectu, qui nullo modo est cognoscitiuus veritatis, sed impulsiuus ad opus: ille ergo non poterit dici speculatio. Sed de vi huius rationis plura inferius. XXII. Soto.

Tandem sententia videtur probare Capreolus q. 2. Prologi, conclusione 4. adiuncta quadam limitatione quam fortasse Scotus non negaret. Primò enim rectè probat actionem exteriorem, quę dicitur praxis, non debere intelligi de sola actione transeūte, sed ēt de immanente, dūmodo sit extra intellectū, in volūtate, v.g. vel appetitu, nam prudentia, est uirtus practica, quę versatur circa praxim, & per se primò versatur circa affectiones volūtatis, quas dirigit, seu imperat, & vtrūque docet D. Thom. 1. 2. q. 47. art. 2. & 5. Et q. 16. de malo art. 8. ait, cognitionem qua ęstimatur aliquid esse eligendum vel appetendum esse practicam seu affectiuam, sentiens ipsam electionē seu affectionē esse praxim. Hinc verò addit Capreolus etiam, ipsum actū intellectus, quatenus liber est saltem quoad exercitium, esse praxim, quia vt sic cadit sub electionem voluntatis, & directionē prudentię, vt notat etiam D. Thom. 2. 2. q. 47. art. 2. ad 2. ergo si ipsa electio voluntatis est praxis, ēt omne opus quatenus sub talem electionem cadit, erit praxis, quantumuis alioqui secundum se sit speculatio. Et confirmari hoc potest, nam sub hac cōsideratione ille actus nō existimatur verus vel falsus, sed bonus vel malus. Vnde sicut actus intellectus secundū se non est formaliter bonus vel malus moraliter, sed quatenus extrinsecè denominai ab actu volūtatis bono, vel malo, ita nō dicetur praxis secūdum se & intrinsecè, sed quasi XXIII. Capreol.

per

per denominationem extrinsecam, sub qua ratione comparatur ad modum cuiusdam actus exterioris. Et ideo dixi verisimile esse, Scotú non fuisse negaturum hunc modum praxis in actibus intellectus. Vnde idem Capreolus eadem. q. 2. ad 1. Gregorij ait, opus intellectus non esse praxim nisi mediante electione; & ad secundum infert, hác non esse vere praxim, sed potius electionem illá, quæ immediatè regulatur ratione practica.

XXIII. Hinc tamen vlterius argumentari possumus, vt etiam Scotus sibi obijcit, vt intellectus sit practicus, non oportere vt extendatur ad actum alterius potétiæ ab ipso intellectu, sed satis esse si per vnum actum suum extendatur ad regulãdú aliú actum ab ipso etiam elicitum: & cósequenter, praxim non séper esse actum alterius potétiæ ab intellectu, sed esse posse actú ipsiusmet intellectus, quatenus per alium actú eiusdem intellectus dirigitur ac regulatur. Probatur prior pars, quia si actus intellectus, dirigens opus voluntatis, ut rectè fiat in suo ordine, est practicus, cur non etiá vnus actus intellectus dirigés alium vt rectè fiat in suo genere? Quod enim vnus sit actus intellectus, alius voluntatis, non est sufficiens ratio, sed potius petitur principium, nisi alia ratio adhibeatur. Et cófirmatur, ná talis actus non est speculatiuus omnino, quia neq; est propter se ipsum tantum sed propter dirigédos alios actus intellectus neq; etiá est propter solá cognitionem veritatis, sed propter directionem alicuius potétiæ in operando. Hinc ergo probatur altera pars, ná aliquis actus intellectus, ut directus & regulatus p aliú actum eiusdem intellectus, est verè praxis: ergo non est de ratione praxis quod sit actus alterius potentiæ ab intellectu. Antecedens patet, quia vnus actus intellectus regulans, & dirigens, aliú practicæ cóparatur ad illum: ergo è cóuerso actus regulatus & directus cóparatur vt praxis ad aliú.

XXV. Gregor. Ocham. Gabr. Aureol. Propter hæc ergo multi cései non esse de ratione praxis, vt sit actus alterius potentiæ ab intellectu, vt Greg. q. 5 Prologi art. 1. & Areol. q. 3. Ocham etiá q. 4. ar 1. & Gabr. q. 10 dicunt aliquem actú intellectus esse praxim, sed illi loquútur eodé sensu quo Capreol. scilicet, quatú ad vsum, & medio actu volútatis actú intellectus posse praxim appellari: & idé tenet Fóseca li. 2. Metap. c. 3. q. 2.

XXVI. Existimo tamé dissensioné esse magis de nominum significatione, quam de re quia in re, cóstat actú intellectus posse subesse directioni, & regulis artis, & voluntatié ita fieri potius quá alio modo: quæ códitiones sufficiunt in actibus aliarú potétiarum, vt sint praxis: ergo an actus intellectus ita sit appellandus nec ne, tantum potest pertinere ad vsum vel significationem uocis. Hactenus verò nulla sufficiens ratio reddita est ob quá non possit praxis appellari: quod magis infra cóstabit declarãdo rationem practici habitus. Addo verò vltimò circa hác partem, nó omné actú alterius potentiæ ab intellectu, esse praxim: nam Aristoteles cú 3 de Anima cap 10 distinguit intellectum in practicum & cótemplatiuum, sub nomine intellectus etia imaginationem seu phantasiá comprehendit, ut ex principio capitis constat: vnde etiá in phantasia distinguit duplices actus, alios practicos, qui mouent ad opus, alios meré speculatiuos, qui in sola obiecti representatione seu cognitione consistunt. In his tamen non dicitur

A esse praxis, uel speculatio nisi per quandam participationem rationis, & ideo sub intellectu comprehendi possunt.

XXVII. Al que partes definitionis praxis ab Scoto traditæ impignantur. Aliæ particulæ definitionis praxis ab Scoto positæ, vel non omnes necessariæ sunt, vel iuxta ea quę hactenus diximus sunt interpretandę. Quod .n. ait, praxim debere esse actum naturaliter posteriorem intellectione, simpliciter verum est de omni praxi q́ est extra intellectum, ná de róne praxis est, q̧ sit actus regulabilis per intellectum practicú: & ió praxis vt sic, natura sua supponit intellectioné illam q́ est eius regula. At vero si aliquis actus intellectus est praxis, non oportet vt sit posterior quacunq; intellectione, vel sub quacunq; róne, sed cum proportione, scilicet, q̧ quatenus est actus artificiose factus, sit posterior ea intellectione per quam applicatur regula talis artificij. Quomodò dialectica, vt est modus sciédi, nat ira sua est prior alijs scientijs, iuxta illud 2. Mataph. tex. 15. [Absurdum est simul quærere sciétiam & modú sciédi.] Denique quod vltimo loco Scotus ait praxim, débere esse actum conformem rationi rectæ, primum nó simpliciter conuenit omni praxi, sed illi qui rectè fit; & ideo ipse etiam Scotus addidit

Quæ rectitudo praxi cóueniat. B illam particulam [vt sit rectus,] non erat tamen id necessarium in cómuni definitione. Deinde est aduertendum duplicem rectitudiné inueniri posse in praxi, vnam moralé, quæ solet dici rectitudo in vsu, aliá generali nomine possumus appellare artificialem, quæ dici ét solet quoad facultatem operandi, quæ duæ rectitudines & diuisim & cóniunctim possunt reperiri in praxi: nam si quis optimè depingat, nó tamé recta intentione, erit praxis recta artificiosè, non moraliter; & è cóuerso si bona intentione & prudenter depingat, & non iuxta regulas artis, erit praxis moraliter recta, nó tamé artificiosé; si uerò utrumque habeat, erit vtroque modo recta: praxis ergo abstrahit ab utraque rectitudine. Et præterea, si generaliter loquamur, abstrahit etiam à rectitudine: datur enim etiam praxis vitiosa duplici modo opposito prædictæ duplici rectitudini.

XXVIII. In quo formaliter sit a praxis. Igitur de ratione praxis solum esse videtur, vt sit actio humana seu rationalis, quatenus dirigitur, seu dirigibilis aut regulabilis est per rationem

C humanam (tunc enim de humana praxi tantum loquimur.) Quæ descriptio satis constat ex dictis & ex cómuni sententia omnium qui de praxi loquútur: & ex inferius dicendis magis declarabitur. Quoniam verò praxim actionem voluntariam esse dicimus, oportet vltimò aduertere nomen actionis apud Aristotelem interdum esse æquiuocum. Nam aliquando [actio] generatim significat omnem veram actionem, siue interior sit siue exterior, siue manens, siue immanens, siue transiens. Aliquando verò distinguit Aristoteles actionem à factione, ut patet ex 9. Metaphy. cap. 9. & actioni accommodat nomen praxis, factionem verò ποιητικήν, appellat. Est apud ipsum ambiguum in quo distinguat actionem a factione. Triplex enim expositio illius diuisionis apud illum inueniri videtur.

XXIX. Quod sit discrimen inter actionem & factionem. Primo enim ita illas distinguit, sicut nos distinximus duplicé rectitudiné, moralé, scilicet, & artificiosam, ita ut actus ut regulabilis in usu morali, dicatur [actio,] vt regulabilis verò artificiosè dicatur [factio.] Quē sénsum indicat Aristoteles 6. Meta

Differentia inter speculatiuum, & practicum habitum vnde sumatur.

XXXIV. Algazelis sententia improbatur.

Circa primum ergo, quidam distinguunt hos habitus ex obiecto materiali: quia habitus speculatiuus est de re non operabili à nobis: practicus verò de operabili. Ita significat Algazel lib. 1. Philosoph cap. 1. Sed hoc non est satis, quia, de re operabili à nobis potest esse speculatio, vt de visione, de amore, & c. quamuis è conuerso scientia practica vt sic esse non possit de re non operabili à nobis: quia repugnat fini eius, qui est opus. Alij ergo hæc distinguunt ex eisdem obiectis formalib. sumptis; nam scientia practica est de re operabili vt operabilis est, id est docens illã operari, & consequenter regulans & dirigẽs operationem eius: scientia verò speculatiua versatur circa rem non vt operabilem, sed præcisè vt intelligibilem, seu speculabilem. Quod discrimen hoc incidit iãdem cum illo, quod Aristoteles assignauit ex fine: nam finis speculatiui habitus sistit in cognitione veritatis: practici verò est aliquod opus, scilicet, vltra cognitionem veritatis. Necessariò enim debet habitus practicus intellectualis immediatè ordinari ad aliquã veritatis cognitionem: non enim potest habitus intellectus non esse principium intelligendi, & cognoscendi aliquid sub ratione veri: hoc ergo cõmune est habitui practico, cum speculatiuo: differt tamen, quòd speculatiuus ex se vltimatè sistit in cognitione veritatis: practicus verò vltra tẽdit in operationem. Atque ita distinguuntur hi duo habitus, tum ex obiectis formalibus, tum etiam ex fine: hæc enim duo idem fere sunt, si loquamur de fine obiectiuo, seu qui per habitum obtinetur. Et in his fere omnes conueniunt.

Secunda sententia.

XXXV. Dubitant tamen vlterius an intelligendum sit de fine ipsius habitus secundum se, vel de fine addiscentis seu habentis talem habitum. Aliqui n. putant vtrumque finem esse necessariũ ad rationem practici habitus. Ex quorum sententia, si aliquis addiscat scientiam ædificandi domum, non animo exercendi, aut dirigendi tale opus, sed sciẽdi qualiter possit, & debeat exerceri illud opus, scientia non erit practica. Quam sententiã fere his verbis videtur docere D. Thom. 1. p. q. 14 artic. 6. qui consequenter ait, scientiam, quã Deus habet de creaturis, si non habeat voluntatẽ operandi illas, esse speculatiuam, si verò habeat, esse practicam. Vnde hæc opinio frequens est inter Thomistas, vt patet ex Caietano ibi, Ferrar. 3. cõt. gẽt. c. 20. Soncinate 5. Metaph. q. 4. Iauel. q. 5.

D. Thom.

Caietan. Ferra. Soncin.

XXXVI. Tertia sententia. Ocham. Gabr. Gregor.

Contrarium verò docent in Prolog. Senten. Ocham q. 4. artic. 2. alias q. 11. Gabr. q. 11. Greg. q. 5. Quia aliàs esse practicũ vel speculatiuũ esset in aliquo habitu sola denominatio extrinseca ab intẽtione sciẽtis. Vñ sola mutatione intẽtionis idẽ habit⁹ ex practico fieret speculatiuus, & ècõuerso.

XXXVII. Autoris sententia.

Existimo vero quoad partẽ hanc, quęstionem esse de modo loquẽdi. Non est enim dubiũ, quin scientia vt applicata ad opus per intentionẽ operantis, habeat peculiarem ordinationẽ ad opus, rõne cuius peculiarẽ denominationẽ praxis aut practici, suscipere potest. Tamen etiam est certũ, scientiam, si ex se & natura sua ita versetur circa rem operabilem vt operabilis est, vt quãtum est

A ex se præbeat facilitatem in operando, illam esse propriam, & intrinsecè practicã, & non tm̃ speculatiuam, Vnde D. Thom supra non dixit ex fine operantis scientiã esse simpliciter speculatiuã, vel practicam, sed secundũ quãdã rõnem, aut denominationem: quod nos dicere possumus, secũdum statum quem habet in tali subiecto Est aũt aduertendũ, finem operãtis duplicem esse posse. Vnũ merè extrinsecum, & per accidens ipsi sciẽtiæ Et hic non sufficit ad constituendam sciẽtiã practicam: nam licet quis naturalẽ philosophiã aut metaphysicam addiscat animo lucrãdi pecunias, vel capiendi voluptatem, non propterea scientia illa erit practica. Alius est finis sciẽtis intrinsecus, & connaturalis ipsi scientiæ: & hic põt pertinere ad perfectum illum statum scientię practicæ: semper aũt hic finis supponit scientiam ipsam ex se ordinari ad opus, vel esse regulatiuam operis. Et ita præter illam intentionẽ operantis, supponitur in tali habitu intrinseca differentia, qua tendit ad opus, per quam sine dubio differt ab habitu purè contemplatiuo: vnde ratione illius meritò potest practicus appellari.

B Quod, vt amplius declarem aduerto duo. Primum est, Aristotelẽ 3. de Anim. c. 10. & 6. Ethic c. 1. & 5. etiam diuidere intellectum in practicũ & speculatiuum ex fine, quia ille sistit in contemplatione veritatis, hic ad operationem extenditur. Hæc aũt distinctio in intellectu ipso non pẽdet ex intentione voluntatis, sed ex se conuenit intellectui & antecedit voluntatẽ: distinguitque facultates seu munera illius potentiæ. Vnde etiã fit, vt intellectus non solum non fiat practicus absolutè ex intensione voluntatis, sed etiã, vt ipse quatenus practicus est, voluntatẽ moueat, & afficiat: quanquam postea per uoluntatem possit magis applicari ad opus, &, vt ita dicam, magis practicus fieri quoad vsum. Habitus ergo intellectualis optime diuidetur in practicum, & speculatiuum ex subiecto, nimirũ vt speculatiuus sit, qui perficit intellectum vt speculatiuus est: practicus verò, qui illum perficit vt practicus est. Vnde etiam orietur distinctio ex ordine ad actus, per quos optimè distinguuntur habitus, nam intellectus speculatiuus vt sic, speculationem tm̃ exercet, practicus verò practicam cognitionem. Vterque autem intellectus potest suos actus exercere, & prout ab illo eliciũtur sunt practici vel speculatiui, & non tantũ ex intentione voluntatis. C Idem ergo est de habitu, quoad substantiã, & intrinsecã rõnem eius, quidquid sit de perfectione seu denominat. & accidẽtaria ex parte operãtis.

XXXVIII. Intellectus in practicum & speculatiuũ vt distinguatur.

Secũdò obseruadũ est habitus practicos intellectus quosdã versari proximè circa appetitũ, dirigẽdo vel mouẽdo illũ ad opus: alios vero versari circa alias actiones humanas: quę duo genera habituũ cõprehendit sæpe Aristoteles nomine prudentiæ, & artis. Et põt illis accõmodari diuisio supra tacta de habitu practico in actiuũ, & factiuũ iuxta varias expositiones superius datas. Et ideo etiã priores habitus, qui versantur circa opus voluntatis seu appetitus, dicuntur practici quoad vsum, quia volũtatis est mouere, & impellere cęteras potẽtias ad exercitiũ, & vsum: vnde vsus actiuus est quidã peculiaris actus voluntatis: munus vero dictorum habituum est dirigere, & mouere voluntatem in suis actibus, & vsu eorum. Alij

XXXIX. Varia genera habituũ practicorum.

verò dicuntur practici quoad facultatem actionum, quia ex se non excitant appetitum ad tales actiones, sed solum sunt principia quædam ad illas artificiosè exercendas: & ideo huiusmodi habitus sæpe ab Aristotele vocantur potentiæ. Priores ergo habitus non possunt semper supponere intentionem operandi ex parte cognoscentis, quia ipsimet inducunt ad huiusmodi intentionem. Vnde, sicut operatio intellectus simpliciter antecedit operationem voluntatis, ita etiam actus practicus, & consequenter etiam habitus, ex suo genere est prior quàm intentio operantis.

XL. Nec refert, si quis dicat prudentiam supponere intentionem finis: tum quia, licèt id sit uerum de prudentia quoad actum præceptiuum electionis, non tamen quoad actum iudicij de tali fine particulari hic & nunc intendendo, qui actus et est practicus, & valde probabile est ad prudentiã pertinere. Tum etiam, quia saltem ad intentionem finis supponitur iudicium synderesis, quæ est habitus practicus, nam iudicium eius practicum est, cum natura sua ordinetur ad opus voluntatis, & sit regula eius.

XLI. Alij autem habitus, qui solum dant facultatẽ operandi, minus videntur pendere ab intentione operandi voluntatis, quantum ad suum esse, etiamsi pendeant quoad vsum & exercitium suarum actionum, quod est posterius quid quàm esse ipsius habitus. Talis ergo habitus non ideo est practicus, quia actu applicatur ad operandum, sed potius quia practicus est, ideo natura sua aptus est vt applicetur ad praxim dirigendã, vel exercendam: ergo si tali modo comparetur hic habitus vt reuera ex se præbeat facultatem seu facilitatem operandi quacunque intentione ex parte addiscentis acquiratur vel obtineatur, erit intrinsecè & secundum suam substantiã practicus, etiamsi illi desit (vt ita dicam) status practicus.

XLII. *Vnde oriatur formalis differẽtia inter habitũ practicũ & speculatiuũ.* Ex his ergo cõcludimus, habitum practicum & speculatiuum differre primò & per se ex fine intrinseco, quia speculatiuus sistit in contemplatione veritatis quam propter se intendit; practicus tamen tradit cognitionem veritatis, vt regulam & principiũ alicuius operis humani, quod habeat rationem praxis. Vnde consequenter etiã differunt ex suo genere in materia circa quã versantur: quia scientia practica necessario versari debet circa rem operabilem à sciente, quia proximè debet dirigere aut regulare operationẽ eius: non potest autem operatio alicuius versari nisi circa rem ab ipso operabilem: scientia autem speculatiua ex se habet versari circa rem non operabilem à sciente. Quodsi versetur interdum circa rem operabilem, differt saltem à scientia practica in modo: quia hæc (vt communiter dicitur) versatur circa rem operabilem modo operabili, qui modus redundat in obiectum formale: & ideo dicitur practica sciẽtia esse de re operabili vt operabilis est: speculatiua verò de re vt speculabili, id est quatenus in se habet veritatem cognoscibilẽ, siue illa consistat in re operabili, siue non. Vnde ille modus operabilis non excludit, quin habitus practicus possit procedere definiendo & demonstrando: hæc enim cõia sunt omni scientiæ, sed addit solum, q̃ modus procedendi talis sit, vt per illum comparetur cognitio quæ ex se sit sufficiens

A ter regula, & in suo ordine sufficiens principium praxis. Quodsi ad hoc non perueniat, in sola speculatione sistit, quamuis veritas in qua versatur, sit in re operabili: quæ omnia magis patebunt ex responsionibus ad alia puncta proposita, quæ breuius expediri possunt.

Differant ne essentialiter in eadem potentia habitus practicus, & speculatiuus.

Circa secundum ergo punctum, an hæ differentiæ sint essentiales habituum intellectualium, nec ne, suppono iam non esse sermonem de illa denominatione quæ potest sumi ex intentione operantis: nam illa manifestè est extrinseca & accidentalis. Quo supposito, & omissis opinionibus, respondeo, quando hæ differentiæ sunt adæquatæ habitibus, eas esse essentiales, aliquando verò fieri posse vt alicui habitui neutra illarũ sit adæquata, & tunc comparatione eius practicum & speculatiuum non esse ita essentiales dif- XLIII.

B ferentias, vt causent in eo essentialem diuersitatem, quamuis ille habitus essentialiter differat ab habitu adæquatè speculatiuo, vel adæquatè practico. Hæc resolutio primò patet exemplis, nam Metaphysica, quæ est adæquatè seu purè speculatiua, essentialiter differt ab alia scientia purè practica: in Theologia verò, quæ iuxta veriorem sententiam simul practica est & speculatiua formaliter, differentiæ illæ non sunt essentiales, quamuis ipsa Theologia habeat aliquam differentiam, qua essentialiter differt a scientia purè practica vel speculatiua. Ratio verò à priori est, quia hæ differentiæ sumuntur ex ordine ad finem, & obiectum formale scientiæ. *Theologia est practica simul & speculatiua sciẽtia.*

XLIIII. *Quomodo vnus habitus, & practicus & speculatiuus.* Sed dubitãt multi, quomodo possint differentiæ, quæ in aliquibus causant diuersitatẽ essentialem, formaliter coniungi in aliquo. Sed hoc facilè intelligetur, aduertendo esse posse has differẽtias sub quadã consideratione subalternas, & sub alia vltimas, iuxta varias conuenientias & differentias, quæ in rebus inueniuntur. Possunt ergo

C duæ scientiæ in hoc conuenire, q̃ vtraque agit de re operabili vt sic, differre verò, quia vna agit adæquatè de re operabili, seu tantum de illa: alia verò non adæquatè, sed superiori aut vniuersaliori modo. Sic ergo, practicũ sumi potest vel vt abstrahit ab adæquato, & inadæquato: & vt sic est tantum differentia subalterna: vel vt definitur ac limitatur ad habitum adæquatè practicum, & sic est differentia vltima: & idem proportionaliter est de speculatiuo. Illæ ergo differentiæ nõ causant diuersitatem essentialẽ nisi vt vltimę sunt, & vt sic nunquã cõiunguntur in eodẽ habitu, vt autem sunt subalternæ, possunt coniungi: quia eadẽ res põt habere differentias subalternas constituẽtes genera inter se non subalternatim posita. An vero præter diuinã Theologiã sit aliqua scientia naturalis simul practica & speculatiua, dicã paulò inferius: nunc solum dicimus, ex parte quidẽ subiecti non repugnare, nã eadem facultas intellectus simul practica & speculatiua est. Qd exemplum aptum etiam est ad declarandũ, quod diximus, de differentijs [practicæ & speculatiuæ.]

Est autem circa hoc vltimò obseruãdũ, sentẽtiam

tiam hac aliter declarandā esse, si habitus est simplex qualitas, aut si est collectio plurium qualitatum subordinatarum. Nam priori modo non solum eadem scientia vel habitus, sed etiam eadem simplex qualitas, erit simul practica, & speculatiua; sicut idē intellectus, licet sit simplex qualitas est practicus, & speculatiuus, quia est principium notitiæ practicæ, & speculatiuæ. Et hoc modo censeo, habitum fidei infusæ, etiamsi simplex qualitas sit, simul esse practicum, & speculatiuum: nā, & est principium contemplandi veritates diuinas, & regula principiorum, seu veritatum quibus humanæ operationes dirigendæ sunt, vt superiorem quandam honestatem habeant. Et idē fortasse est de lumine gloriæ: imò multi idem credunt de visione ipsa beata: quia in rebus supremi ordinis, non solum idem principium, sed etiā idem actus potest complecti vtramque rationem practici, & speculatiui ad imitationē diuinę sciētiæ: sed hoc aliàs. At verò si scientia est composita ex pluribus qualitatibus pro diuersitate principiorum, & conclusionum, sic non poterit eadē humana scientia esse simul practica, & speculatiua secundum eandem qualitatem, sed secundū diuersas; quia vna, & eadem conclusio non est simul practica, & speculatiua: qualitates autem illæ dicuntur multiplicari iuxta varietatem conclusionum. Et ita etiam habitus principiorum diuiduntur in synderesim, & intellectum, ex eo, quod circa principia practica, & speculatiua versantur. Posset autem quis facile dicere, illum habitum esse vnum collectione quadam, & ita simul practicum, & speculatiuum quanuis secundum diuersas partes.

Fidei habitus est practicus simul & speculatiuus.

An idē sit de lumine gloria & visione beata.

An practicum, & speculatiuum re, vel ratione differant.

XLVI. EX resolutione præcedentis dubij facilis est responsio ad tertium. Quanq̃ nonnullam difficultatem circa illud ingerat Aristoteles, quia aliquando videtur separare intellectū speculatiuū, & practicum tanquā potentias re ipsa distinctas, vt patet ex 3. de Anima c. 10. Vbi primum ait in tex. 50. intellectū, q est principiū agendi, siue operādi differre ab intellectu speculatiuo postea verò tex. 53. sic ait [Cōstat et eos oportere q partes aię diuidunt, si modo potētias diuidant atq; separēt, cōplures ipsas esse cōcedere: nutriendi principiū sentiendi intelligendi deliberādi, & appetendi, hæc enim plus inter se se differunt, quā potentia cupiendi & irascendi.] Vbi per potentiam intelligendi, & deliberandi, intellectum speculatiuum, & practicum intelligere videtur: inter eos distinctionem realem apertè cōstituere. Et similiter 6. Ethic. c. 1. distinguit duas partes animæ, quas dicit genere differre, aliam, qua contemplamur, aliā qua de rebus agendis consultamus.

XLVII. Nihilominus certum est, has facultates nō esse in re distinctas, vt D. Thom. 4. par. q 79. art. 11. & omnes docent, & est per se euidens, nam intellectus est vniuersalis potentia habens pro obiecto ens aut verū: Vnde verum operabile, & non operabile respectu intellectus sunt quasi differentiæ materiales, vel inadæquatę. Item non possunt distingui hæ facultates in re, tum quia ratio componendi & discurrendi eadem est in omni materia, & æquè requirit spiritualem potentiam cognoscitiuam, tum etiam qui eadem facultas est, quæ per naturale lumen assentitur primis principijs, tā speculatiuis, quàm practicis: est enim idē modus assentiendi in omnibus illis ex immediata connexione terminorum: sola aūt terminorū diuersitas non requirit diuersitatem potentiæ, cū eadem vis intellectiua sufficiat ad apprehendendum huiusmodi terminos, eorumque rōnes penetrandas: ergo eadem & est vis seu facultas intellectiua, quæ ex vtrisque principijs discurrit. Adde etiam, tantam esse connexionem inter veritates practicas, & speculatiuas, vt sępe non possint practicæ exactè cognosci sine adminiculo aliarū à quibus pendent; & ideo nulla est scientia adeò practica, quę vel non aliquid habeat speculationis, vel saltem non sit aliquo modo subordinata, vel subalternata scientiæ speculatiuæ. Ac propterea speculatiua scientia ex suo genere est prior, & nobilior, vt Aristoteles dixit in proœmio huius operis. Ergo principium cognitionis speculatiuę, & practicę, necessario debet esse idem quoad vim intelligendi. Et confirmatur tandem, quia plus differre videntur opinio, & scientia, quàm practicum & speculatiuum: sed facultas sciendi & opinandi eadem est: ergo multo magis intellectus practicus & speculatiuus.

Intellectus practicus nō distinguitur in re ab intellectu speculatiuo.

XLVIII. Neque Aristoteles potuit oppositum sentire: quin potius Diuus Thomas citato loco, hāc eandem sententiam colligit ex illo axiomate, quòd intellectus speculatiuus extensione fit practicus, quod etiam ipse affert ex Aristotele 3. de Anima. Item ex eo, quòd cognitio practica ex fine tantū distinguitur à speculatiua, vt in eodem loco lib. 3 de Anima Aristoteles dicit. Quæ differentia respectu cognoscitiuæ facultatis, accidentalis est. Vnde etiam in phantasia, manifestum est secundum Aristotelem, eandem esse facultatē quæ suo modo speculatiua est, & operatiua. Cum ergo Aristoteles numerat vt diuersas potētias animæ, intellectiuam, & deliberatiuam, posset quis per deliberatiuam intelligere non intellectum practicum, sed voluntatem: numerat enim prius sensitiuam, & intellectiuam potentiam, & deinde numerat deliberatiuam, & appetitiuam potētiam: rectè ergo possunt per hæc verba intelligi duo appetitus correspondentes sensui & intellectui. Sed hoc non placet, quia [deliberare] propriè significat consilium capere. Vnde alia translatio ibi pro [deliberatiuo] habet [consiliatiuum.] Et ideo melius dicitur, ibi Aristotelem non distinguere has potentias, vt in re distinctas quoad facultatem, sed quoad munera. Neque oportet in omnibus quæ ibi numerantur esse æqualem, aut similem distinctionem. Sicut etiam 6. Ethic. capit. 5. distinguit Aristoteles duplicem partem animæ, opinatiuam, & scientificam, quas tamen constat non esse in re diuersas facultates. Adde, ex citato loco tertij de Anima non tam colligi intellectum practicum, & speculatiuum in re distingui, quā irascibilē, & cōcupiscibilē nō plus distingui in re, quam intellectum practicum, & speculatiuum: quod fortasse verum est, de quo aliàs.

Aristoteles an sentiret distinctum esse intellectum practicū ab speculatiuo.

medicina simpliciter practica ex præcipuo fine, & ex maiori parte eius, & tamen plura speculatiuè contemplatur. Et sic distingui solet medicina in speculatiuam & practicam, non vt in sciētias omnino diuersas, sed vt in diuersas partes seu rationes eiusdem scientiæ. Idem ēt multi existimāt de philosophia morali: sine dubio. n. multa specu latiuè cōsiderat, quāuis absolutè ad morale opus ordinari videatur: & ideo magis practica censeatur. Atque ad eundem modum possumus probabiliter loqui de logica, quamuis opposito modo: est. n. simpliciter scientia speculatiua: quamuis ex parte ēt sit practica, dirigit enim operationes intellectus, vt artificiosè fiat eo modo quo fieri possunt, vnde & ars liberalis appellatur: tamen ad hanc directionem multa, & fere maiori ex parte contemplatur pure speculatiuè; & ipsammet directionem magis facit speculando naturam, & proprietates naturales ipsorum actuum intellectus, quàm practicè instruendo intellectum quo modo debeat operari, vt bene animaduertit Heruæus quodlib. primo, quæst. 3. Sed de hac re, & de diuisionibus habituum, atque adeo de speciebus qualitatis hæc sint satis.

Logica an speculatiua & practica.

DISPVTATIO XLV.

De contrarietate qualitatum.

Cōnexio huius disputationis cum præcedētib.

Explicatis speciebus qualitatis, dicendum sequitur de proprietatib. eius, ex quibus duas tantū superius tractandas proposuimus, scilicet, contrarietatem, & intensionem, tū quia hæ solæ difficultatem habent: alias enim breuiter expediuimus; tum etiam quia harum cognitio ad complementum huius operis necessaria est. Nam oppositio & contrarietas inter proprietates eius annumerari solet: & ideo de illa disseruit Aristot. in lib. 10. Intensio vero in qualitatibus tam spiritualibus, quàm materialibus reperitur, eiusque tractatio ad perfectiorem formarum intelligentiam conferet. Vt ergo de contrarietate ordinatè dicamus, prius de oppositione, quæ genus illius est, nonnulla præmittemus. Deinde quid sit ipsa contrarietas, & in quibus rebus intercedat, declarabimus.

SECTIO I.

Quid sit oppositio, & quotuplex.

I. Varia distinctiones oppositionis.

Oppositio duobus modis accipi potest, primò generaliter pro quacunque diuersitate vel repugnantia rerum seu extremorum. Et hoc modo idem est oppositio, q̄ diuersitas & distinctio. Alio verò modo sumitur oppositio magis strictè & ꝓpriè pro repugnantia inter certe & definita extrema, & peculiari habitudine inter ea inuenta. Atque hoc modo ea quæ diuersa sunt, ac distincta seu repugnantia distingui possunt in ea, quæ sunt pro priè opposita, & quæ proprie opposita non sunt, & solent vocari disparata. Atque hoc posteriori

A modo sunt inter se repugnantes variæ formæ substantiales, vt infra dicemus. Similiter duæ differentiæ diuidentes genus sunt hoc posteriori modo oppositæ: vnde & aliquando ab Aristotele appellantur contrariæ propter positiuam repugnantiam quam includunt. Prior verò oppositio propria est, de qua in præsente agimus: nam in alia generalitate sumpta, idem est quod diuersitas, de qua in disp. 7. sufficienter diximus.

Quid oppositio in genere sit; eiusque diuisio in positiuam, & negatiuam oppositionem.

Ex hic verò colligere licet, oppositionem vt sic nullam rem aut realem modum addere rebus, quæ oppositę dicuntur, sed solum posse addere aut negationem, aut respectum, vel realem, vel rationis. Ad quod explicandum aduertendū, est, duplex distingui posse genus huius oppositionis Vnum inter extrema positiua: aliud inter extremum positiuum, & negatiuum. Non II.

B potest autem dari tertium membrum, scilicet, oppositio inter extrema negatiua, tum quia realis oppositio, de qua agimus, debet habere suū fundamentum in altero saltem extremorum: tum ēt quia vna negatio per se & ratione sui non repugnat alteri. Nam licèt vna negatio possit cadere in aliam, vel in priuationem, & vt sic repugnent respectu eiusdem, vt esse cæcum, & non esse cæcum, tamen illa oppositio est ratione affirmationis inclusæ in altero extremorum, & ita semper alterū extremum vel virtualiter, vel formaliter positiuum est. Vnde dicta oppositio contradictoria est, de cuius ratione est, vt alterum extremum sit positiuum, vt in dicto exemplo, cum homo dicitur esse cæcus vnū virtute affirmatur, scilicet, habere capacitatem videndi; aliud negatur, s. habere visum. Cum ergo dicitur idem homo non esse cæcus, vel negatur habere capacitatem videndi, vel virtute affirmatur habere visum. Omnis ergo oppositio est aut inter duo extrema positiua, aut inter positiuum & negatiuum.

C Illa ergo oppositio, quę est inter extrema positiua, supra ipsa extrema nil addit, nisi negationē, q̄ vnum non est, vel potest esse, aliud, aut simul cum alio. Hęc tamen negatio fundatur in peculiari natura & conditione talium extremorū, ratione cuius potest etiā oppositio addere relationem realem vnius ad aliud nisi aliuqui ipsamet oppositio in relatione consistat, vt statim dicam. Quòd autem hæc oppositio nihil aliud sit, constat, tū quia nihil aliud est necessarium, imò, nec intelligi potest in huiusmodi oppositis, tum etiā quia formę oppositę vel contrariæ per se ipsas, & non per aliquod additum, contrarię sunt, ergo oppositio nihil ei saddit pręter negationem vel respectum: quibus talis eorū natura declaratur. Vnde cum dicimus, oppositionem nihil addere supra extrema positiua, intelligendum est de ipsis formis seu extremis formaliter sumptis. Deniq; hęc oppositio est species quędam diuersitatis seu distinctionis: teste Aristot. 10. Metaph. diuersitas autem seu distinctio solum addit negationē, vel respectum supra res distinctas, vt cōstat ex dictis supra in disp. 4. & 7. ergo. III.

IIII. At verò quã oppositio ex altero extremo negatiua est, si sumatur vt dicens respectum inter opposita, magis est oppositio rõnis, quã rei: quia cum alterũ extremum nihil sit, aut ens rõnis, non põt relatio esse rei sed rõnis. Vnde et negatio quam addere põt talis oppositio supra extremum positiuum, magis est negatio rõnis, quam realis; albũ enim opponitur non albo, quia ab illo necessario distinguitur, eique repugnat; atque ita album necessario infert negationem non albi: negatio autem negationis dicitur negatio rationis potius quàm rei, vt supra tetigimus disput. 4. sect. 1. Hæ igitur oppositiones, quæ ex altero extremo negatiuæ sunt, in re solum ponunt in altero extremo positiuo fundamẽtum oppositæ negationis, quæ in re nihil est, sed solum quasi esse est destruere & tollere aliud extremum positiuum. Ex his igitur satis constat quid sit oppositio, & ex parte etiam quotuplex sit.

Diuisio negatiuæ oppositionis in priuatiuam, & contradictoriam.

V. RVrsus vero subdistinguenda sunt singula ex illis membris in duo alia, vt perficiatur quadrimembris diuisio, tradita ab Aristotele, tum in prædicamentis, tum in 10. Metaphys. Oppositio enim negatiua sub diuiditur in contradictoriam, & priuatiuam, quæ ita inter se differunt, sicut negatio & priuatio inter se. Ad intelligendam autem hanc diuisionem & membra eius aduertendum est, de contradictione dupliciter nos loqui posse: scilicet, vel dialecticè seu complexè, vt sic dicam: vel physicè, realiter, seu incõplexè. Priori modo contradictio est oppositio inter propositionem affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem: quarum altera vniuersalis sit, altera particularis, vel ambæ singulares, cum alijs conditionibus logicalibus. Et huiusmodi contradictio, quatenus est formaliter in intellectu inter iudicia eius, non est oppositio contradictoria in dicta diuisione contenta, sed est potius cõtrarietas, nam est oppositio inter extrema positiua, & absoluta, nimirum inter assensus intellectus, qui dum ad contradictoria obiecta tendunt, inter se contrarij sunt. Quod si non sit sermo de assensibus, sed de propositionibus tantum apprehensiuis illæ dicuntur oppositæ, non tanquam res, sed tanquã signa: quia significant, vel repræsentant res oppositas. Quod suo modo inuenitur etiam in propositionibus vocalibus, & scriptis. Obiecta vero talium propositionum, quatenus complexe significantur & concipiuntur, sunt quidem contradictoriè opposita, tamen sicut in re non habent illum modum complexionis, sed prout obiectiuè sunt in intellectu, & ab actu illius denominantur, ita proportionali modo habent illam oppositionem: ideoque illa cõtradictoria oppositio magis pertinet ad entia rationis, quam rei.

VI. Atque vt hoc obiter dicamus, idẽ proportionaliter est de cõtrarietate cõplexa, quæ inter propositiones vniuersales, affirmatiuam & negatiuam intercedere dicitur, cui etiam adiungitur subcontrarietas, quæ impropriissima est oppositio, quia secundum rem nõ affirmatur, aut negatur idem de eodem, sed solum secundum modũ concipiendi, aut significandi. Non solent aũt dialectici numerare inter oppositiones propositionũ priuatiuam, quia oppositionem attendunt iuxta qualitatem copulæ affirmatiuam, vel negatiuam: si tamen ex solis prædicatis attenderetur, hæ duæ propositiones, Petrus est cæcus, Petrus, est videns, essent priuatiuè oppositæ, cum enim nõ possint esse simul veræ aliquam oppositionem habere necesse est. Illa verò, non potest esse alia nisi prædicta. Tamen, quia copula est veluti forma propositionis, & in illa non habent formalem oppositionem, ideò propositiones illæ vt sic, non dicuntur simpliciter oppositæ, sed secundum quid dici possunt de opposito extremo: quod eodem modo accidere potest in extremis contrariè, & relatiuè, imò & contradictoriè oppositis. Sed de dialecticis oppositionibus, hæc sufficiant.

In præsenti ergo sermo est de contradictione incõplexa, quæ interuenit inter quamcunque formam vel naturam, & negationem eius, quæ à priuatiua oppositione in hoc distinguitur, quod priuatiua oppositio connotat habitudinem ad subiectum capax talis formæ. Vnde formaliter seu respectiuè eandem rationem oppositionis habent, nimirum quod impossibile est formam & carentiam formæ eidem secundum idem, & simul conuenire. Quod principium ac fundamentum tam est per se notum, vt nulla indigeat ꝓbatione, vel defensione: quamuis Aristot. de illo latè disputat in 4 Metaph. Nec de hoc duplici genere oppositionis plura hoc loco addere oportet, præter ea, quæ de comparatione eorum cum contrarijs sequente sectione dicemus Nam intelligentia harum oppositionum tota posita est in explicandis rationibus priuationis & negationis, ac differentijs earum, de quare dicturi sumus ex professo in disput. vltim. huius operis, sect. 4 quia priuatio & negatio inter entia rationis numerantur.

VII. Oppositio contradictoria vt distinguatur a priuatiua.

Diuisio positiuæ oppositionis in respectiuam & contrariam.

TAndem oppositio positiua distinguitur in relatiuã, & contrariã. Oppositio relatiua est inter extrema relationũ; vt inter patrẽ & filiũ, &c. De qua dicturi sumus inferius disp. 47. sect. 16. in fine. supponit multa, quæ ibi tractaturi sumus de natura relationis. Oppositio contraria est inter positiua extrema & absoluta directè inter se repugnantia in eodem subiecto: de cuius definitione & proprietatibus in sequente sectione dicturi sumus latè. Nunc solũ est aduertẽda differẽtia, quã inter contraria & relatiuè opposita notauit D. Thom. q. 7. de potẽtia, art. 8. ad quartũ nimirũ, quod relatiuè opposita nõ semper sunt inæqualiter pfecta, s. quo ad oppositas relationes. Qd quidem in relationib. creatis manifestè cõstat, si sunt mutuæ, & æquiparantiæ: in non mutuis n. potest fieri hæc cõparatio, cũ in altero extremo nulla sit relatio realis: in relationibus aũt creatis disquiparantiæ, semper altera inuenitur minus perfecta, vt inductione patet, in relatione patris & filij, maioris & minoris, & similib. Et ratio est, qa fundamentũ talium relationũ semper est in altero extremorum cum aliqua imperfectione, aut saltem cum minore perfectione. Solum in relationibus increa-

VIII. Quid oppositio relatiua.

Quid contraria.

Discrimen inter relatiuam & contrariam oppositionem.

inherentis, etiamsi disquiparantiæ sint, inuenitur A æqualitas propter oppositam rationem. At verò in contrariè oppositis semper alterum est minus perfectum quam aliud, vel ob generalem rationem, quæ sub eodem genere, specie differunt; quæ autem sic differunt, sunt inæqualiter perfecta. Vel V ob specialem naturam contrariorum, quorum vnum semper est potentius alio.

IX. Quæ differentia multò magis intercedit inter priuatiuè opposita, vel contradictoriè respectiue relatiuorum: nam etiam in illis cum alterum extremum negatiuum sit, semper est minus perfectum, quam suum oppositum. Imò ait D. Thomas citato loco, ideo hanc conditionem in contrariis etiam reperiri, quia vnum includit negationé alterius. Quæ ratio difficilis est; quia hoc cõe esse videtur vtrisque contrariorum, scilicet, includere negationem alterius, vel fundamentaliter in se, vel causaliter respectu subiecti. Nisi intelligamus, vnum contrariorum semper tale esse, vt per modum negationis, & defectus ad alterum cõparetur. Propter quod interdum Aristot. alterum contrariorum priuationem appellat, vt nigredinem respectu albedinis, æquiuocè tamen respectu priuationis, vt constituit priuatiuam oppositionem.

X. *Sufficientia oppositionis in quatuor genera.* Atque ex prædicta diuisione cum duplici subdiuisione facilè colligi põt sufficientia illius vulgatæ diuisionis in quatuor genera oppositionis. Nam inter oppositionem positiuam, & negatiuá non potest medium excogitari, magis quam inter negationem, & affirmationem, vt sæpe diximus. Rursus negatiua oppositio duobus tantum modis intelligi põt scilicet, vel simpliciter, vel cum determinatione seu connotatione talis subiecti. Positiua aũt oppositio, aut est absoluta, aut solum ex aliquo respectu: inter quæ tertium inueniri non põt. Sic ergo tantum consurgunt dicta quatuor oppositionum genera.

Qualis sit dicta diuisio.

Simplic. Albert. D. Thom. Dubitari verò hic potest an hæc omnia genera oppositionum æque, & vniuocè participent communem oppositionis rationem. Nam Simplicius, Boetius, & alij in Postprædicamentis ita sentiunt: alij verò analogiam constituunt, vt C Albertus ibi, & D. Thom. opusc. 48. tract. de interpretatione cap. 8. Res tamen est parui momenti, & ideo omitto rationes, quæ in vtranque partẽ facilè excogitari possunt. Formaliter tamen rationem oppositionis considerando, nõ videtur dubium, quin ratio oppositionis per se primò conueniat contradictioni seu negatiuæ oppositioni. Vnde contraria, & relatiua in tantum sunt opposita, inquantum vnum includit aliquo modo negationem alterius, & ita videtur intercedere analogia secundum quandam attributionem. Nec refert quod contrariè, & relatiuè opposita maiorem realitatem habent à parte rei: quia formalis ratio oppositionis non tam attenditur ex entitate, nam ex negatione quam addit oppositio vt sic. Et huic sententiæ fauet Aristoteles 10. Metaphy. cap. 7. dicens, Contradictoriam oppositionẽ esse omnium maximam. At vero comparando cõtradictionem ad priuatiuam oppositionem, non est inter ea propria analogia, quia neque est tota- A lis diuersitas in ratione oppositionis, vt distinxi. Dicitur tamen negatio pura maiorem oppositionem constituere, quam priuatio, quasi eatenus, quia negatio dicit absolutè illam oppositionem respectu cuiuscunque: priuatio verò respectu determinati subiecti. Et ideo Arist. 10. Metaph. cap. 7. dixit, priuationem esse quandam contradictionem. Comparando autem contraria, & relatiua inter se, illa videntur opposita simpliciter: hæc secundum quid: quia illa absolute opponuntur, hæc tantum respectu eiusdem. Vnde illa etiam inter se pugnant, & quantum ex se est, se se expellunt formaliter vel effectiuè: illa verò licet distinctionem requirant non tamen propriè pugnant, sed potius vnum requirit existentiam alterius vt notauit D. Thomas dicta quæst. 7. de potentia art. 8. ad quartum, dicuntur etiam ad conuertentiam quod proprium illorum est inter omnia opposita, vt notauit Aristoteles in Prædicamen. cap. de oppositis.

XII. *Obiectio satisfac.* Dicet tamen aliquis. Vnum contrarium magis distat ab alio quàm sola negatio: magis enim distat album à nigro, quam non album: ergo est inter illa maior oppositio. Vnde contrarietas in- B fert contradictionem, non verò è contra. Respondetur illud tantum esse verum, in quantum cũ vno contrario coniuncta est negatio alterius: vnde comparatio fit inter duas oppositiones simul sumptas cum altera tantum, & ideo mirum non est, quod illa appareat maior, seu potius multiplex: at verò præcise, ac formaliter falsum est assumptum. Nam negatio immediate per se, ac formaliter destruit rem totam, & cum illa nullam habet conuenientiam, sed distant, tanquam ens, & non ens: & ideo adæquate diuidunt ens; neque inter ea medium inueniri potest. Non est autem ita in formis contrarijs, quia vna quæque immediatè ponit aliquid in subiecto: in quo conuenit cum sua contraria; & deinde causaliter, & quasi mediatè expellit illam: & ideo simpliciter est maior prior repugnantia. Cuius etiam signum esse põt, quia illa quæ contradictoriè opponuntur, non possunt simul coniungi in eodem, etiam de potentia Dei absoluta; contraria verò possunt, vt inferius dicemus.

SECTIO II.

Quæ sit propria contrariorum definitio, & ab alijs oppositis differentia.

I. Quoniam ea, quæ de alijs tribus generibus oppositionum hic desiderari poterãt, inferius commodiora habent loca vt diximus, hic solum cætera quæ ad contrarietatem spectãt pertractanda sunt. Quod optimè etiam in hunc locum cadit, quia contrarietas quæ inter proprietates qualitatis numeratur, cum omni proprietate, & rigore intelligenda est.

Contrariorum definitio.

II. Hanc ergo contrarietatem seu contraria ipsa sic definit Aristoteles 10. Metaphys. cap. 6. [Cõtraria sunt quæ sub eodẽ genere maximè distant, & ab eodẽ subiecto mutuò se expellunt

sunt.] In qua definitione illa particula [Quę] locū habet generis & sub ea intelligere possumus qualitates, vel aliquid simile, si contraria ipsa referat. Ponitur tamen sub ea confusa & transcendētali ratione, quia fortasse extra qualitatem potest esse aliqua vera contrarietas, quod postea disputabimus: nam definitio quantum fieri possit abstrahere debet ab incertis, & dubijs. Quod si definitio de contrarietate ipsa quasi in abstracto detur, genus sub illa particula contentum erit oppositio, seu distantia eorum quę sub eodem genere maxime distant, &c. Sicque illam videtur explicasse Aristoteles citato loco. Reliquę tres particulę loco differentię ponuntur, quę sigillatim, breuiterque explicandę sunt.

An omnia contraria sub eodem genere contineantur.

III. PRimum enim dubitari potest cur Aristoteles definitè dicat contraria debere contineri sub eodem genere, cum in cap. de Opposi. in dialectica sub distinctione asserat, debere esse aut contenta sub eodem genere, aut genera diuersa. Et exemplum ponit in bono & malo, quę contraria sunt, & tamen sub eodem genere non continentur, sed sunt quasi diuersa genera rerum; & sub illis generibus assignari possent virtus, & vitium; error, & scientia, quę contraria sunt, & sub eodē genere non continentur. Item vel illa particula intelligitur de eodem genere proximo; & sic falsum manifestè continet, vt exempla adducta ostendunt; vel de remoto; & tunc eadem ratione poterunt contraria esse genere diuersa; quia non est maior ratio cur debeant conuenire in vno genere remoto, quàm in alio. Maximè quia inter res diuersorum prædicamentorum videtur intercedere contrarietas, quia calefactio, v.g. non solum est contraria frigefactioni, sed ēt frigori, à quo distat prædicamentali genere. Et similiter calor vt octo videtur contrarius formę substantiali aquę, quam proinde expellit.

IIII. Resolutio. Nihilominus dicendum est, illam particulam optimè assignatam esse, per quam videntur contraria primò differre à priuatiuè, vel contradictoriè oppositis; nam hęc sunt primò diuersa, eo q alterum extremum negatiuum sit; quod cum altero positiuo non potest habere realem conuenientiam; ideoq; non possunt sub eodem genere contineri. Ab oppositis autem relatiuè aliquo ēt modo differunt contraria per hanc particulam, licèt non omnino: nam si relatio dicatur relatiuè opponi termino vt sic, procedet illa differentia ēt respectu illius oppositionis, quia non oportet vt relatio & terminus sint sub eodem genere, imò frequētius sunt sub diuersis, quia terminus quid absolutum est, vt inferius ostendemus. Si verò consideremus oppositionem inter relationes vtriusque extremi, sic interdum possunt plus quā genere differre, quia vna potest esse relatio rei, alia rationis. Aliquando vero possunt non solū sub eodem genere, sed etiam sub eadem specie contineri, vt relationes similitudinis, & aliæ quæ æquiparantiæ dicuntur. Et in hoc etiam discrimen habent à contrarijs, quia vera contraria nūquam possunt esse eiusdem speciei: quod etiam

A per illam particulam insinuatur. Nonnunquam verò possunt relationes oppositæ sub eodem genere contineri, vt paternitas & filiatio, & illæ nō excluduntur per hanc particulam, sed per subsequentem.

Ratio verò huius partis sic sumitur ab Aristotele ex subsequentibus: nam inter contraria est quidam ordo per se in ordine ad transmutationem: nam ex natura rei fit transitus ab vno ad aliud, & è conuerso: hæc autem vicissitudo trāsmutationis, per se non reperitur inter ea quæ genere differunt: nam ex loco vt sic non fit transitus ad qualitatem, per se loquendo, sed ad locum, & è conuerso: ergo contraria debent esse generis eiusdem. Et eadem ratione non possunt esse eiusdem speciei, quia alioqui non ita inter se pugnarent. Item contraria versari debent circa idē subiectum; vnde ex parte subiecti eadem est capacitas ad recipienda contraria, non cōiunctim, sed diuisim; ergo oportet vt contraria habeant inter se conuenientiam saltem genericam, ratione cuius idem subiectum esse possit capax vtriusque. V.

B Vnde hoc loco considerare possumus genus interdum sumi logicè, interdum physicè pro materia. Quāquā ergo definitio propriè videatur intelligi de generę logico, vt indicat illa particula [sub eodē;] nos tñ addere possumus cōtraria esse debere eiusdē generis physici, quia si in concreto sumantur, ex eadem materia constare debent; si verò in abstracto, in eadem materia debent recipi seu versari. Imò vlterius addo, cum duplex sit materia, [ex qua,] & [circa quam,] seu subiectiua, & obiectiua; quando contraria vtramq; habent (non. n. omnia obiectiuam materiam requirunt, sed solum illa, quæ ad aliquod obiectum transcēdentalem dicunt habitudinem) tunc in vtraque debere cōuenire: vt hoc etiam modo dici possint esse eiusdem generis physici in vtraque materia: quia alioqui non habebunt formales effectus, & inclinationes repugnātes, nisi circa idem aliquo modo versentur. Quæ omnia facilè possunt inductione ostendi, tam in qualitatibus physicis omnino absolutis vt albedine & nigredine, calore & frigore, quàm in habitibus, vel actibus mentis.

VI. Exponitur difficilis locus Aristot. D.Thom. Quod ergo Aristoteles dixit in capite de Oppositis, contraria interdum esse genera diuersa,

C variè exponitur. Quidam putant, Aristotelem non fuisse locutum ex propria sententia, sed iuxta Pythagoreorum opinionem, qui ponebāt duo principia primò diuersa, bonum & malum; & sub illis duos ordines rerum inter se prorsus diuersos, & contrarios, vt idem Aristot. refert 1. Metaphys. cap. 5. Quam expositionem probare videtur D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 9. & fuit Iamblici, & Simplicij, vt refert ibi Ferrariensis. Et eam etiam sequitur Caietanus in Prædicam. Alij vero exponunt, bonum & malum dici genera contraria, non propriè & in rigore sumpto nomine generis, sed quia sunt cōditiones generales omniū contrariorum, quia semper vnum habet rōnem mali respectu alterius, vel secundum se quia semper vnum se habet vt priuatio & defectus comparatione alterius, vt supra dictum est, vel respectu subiecti, cui alterum contrariorum disconueniens est. Ita fere Theophrastus & Amonius in Prædicamen. Iuxta quā interpretationē dicendū est, contraria secundum suas entitates contineri Iamblic. Caietan.

sub

sub eodem genere: sub ratione autem boni & mali quodammodo esse quasi genera diuersa, vel sub generibus diuersis. Melius tamen dici videtur, Aristotelem locutum esse de bono & malo morali, vt etiam exposuit D. Thom. citato loco, & magis probauit in 1. par. q. 48. art. 1. ad tertium: Philosophus ipse declarauit, adhibitis exemplis virtutis & vitij. Est autem in moralibus cõtrarietas non formaliter ratione malitiæ, quia malitia in priuatione consistit, vt supra disput. 11. declarauimus; sed ratione ipsius actus vel habitus, qui est quasi subiectum malitiæ; & ita etiam hæc contraria sunt eiusdem generis, non solum in ratione qualitatis, sed & in ratione habitus vel actus. Dicuntur tamen peculiariter opponi in ratione boni & mali, quæ sunt veluti genera diuersa, quia tñ secundum eam rationem habent maximam distantiam, vt in sequenti puncto declarabimus.

Boni & malitia ex sententia Aristotelis sint contraria.

VII. Ad confirmationem respondetur, non oporrere vt contraria conueniant in proximo genere prædicamentali, vt rectè ostensum est. Necesse est autem in primis, vt conueniant in prædicamento, si immediatè ac directè contraria sint: actio enim nõ est immediatè contraria nisi actioni: termino aũt contraria actionis nõ per se & directè opponitur, sed mediante suo termino. Et similiter, dispositio non est propriè contraria formæ substantiali, sed cõtrariæ dispositioni, & ita nõ formaliter, sed dispositiuè expellit substantialem formam. Rursus non solum continentur contraria sub eodẽ supremo genere prædicamenti, sed semper sub aliquo subalterno, vt inductione patet in qualitatibus (& idem est de alijs prædicamentis, quatenus in eis potest esse contrarietas) nam qualitates contrariæ, vel ambæ sunt in prima specie, vel in tertia; habitus n. contrariatur habitui, & actus actui, & passibilis qualitas passibili qualitati. Et ratio non est alia, nisi quia aliàs non habẽt conuenientem proportionem vt sese expellant, & inter ea sit per se transmutatio.

Quod & quale genus debeat esse commune contrarijs.

VIII. Et ex hoc principio vlterius procedendum est ad iudicandum, quanta esse debeat hæc cõuenientia generica inter contraria: non enim põt vna generalis regula pro omnibus assignari: nã vnũ vitium est contrarium alteri vitio; vna aũt virtus non põt esse contraria alteri virtuti, cum tñ differentia generica eadem sit, seu proportionalis in vtriusque. Oportet ergo vt tanta sit conuenientia quanta sufficiat ad proportionem requisitam inter contraria & effectus eorum, vt inter se possint directè pugnare. Et hac rõne dicebamus supra, habitum non propriè & directè cõtrariari actui, sed habitui, & actum actui. Et eadem rõne error magis propriè & directè contrariatur opinioni veræ quàm scientiæ, quia error etiam est quędam opinio, & sic de alijs.

Quomodo omnia contraria inter se maximè distant.

IX. SEcũdò dubitari potest de altera particula, quæ requirit maximam distãtiam inter contraria: nam hoc non videtur vniuersaliter conuenire omnibus contrarijs. Virtus enim proprijssimè contrariatur vni vitio, & tamen non distat maximè ab illo: magis enim distat ab alio vitio extre-

A mè opposito: quia magis distat auaritia à prodigalitate quam liberalitas. Item error propriè est contrarius veræ opinioni, a qua non summè distat, magis enim distat à scientia. Denique in latitudine colorum, verbi gratia, non solum extremum extremo est contrarium, sed etiam medijs. Vnde confirmatur, nam si vnum contrarium, tãtum opponeretur alteri maximè distanti, sequitur, vnum vni tantum contrarium esse, quia extrema alicuius distantiæ tãtum possent esse duo: Consequens autem esse falsum adducta exempla ostendere videntur, nam vna virtus extremis vitijs contraria est.

X. Nihilominus dicendum est, ea quæ sunt simpliciter & absolutè contraria, quatenus sub eodẽ genere continentur, debere maximè distare sub illo. Vnde in primis fit intelligendum hoc esse de distantia positiua, nam negatiua, vt diximus, maior est inter contradictoriè opposita; si tamen illa, distantia dicenda est. Deinde intelligitur de distantia sub eodem genere. nam extra huiusmodi genus constat posse vnum contrarium magis di-

B stare ab alijs rebus, quam ab alio contrario. Tandem quòd talis distantia debeat esse maxima, intelligi potest secundum positiuum excessum, vt videtur esse inter albedinem & nigredinem, sub genere coloris, vel solum negatiuè, nimirũ quòd nulla sit maior. Et hoc videtur sufficiens. Probabile enim est quatuor primas qualitates, calorem & frigus, humiditatem & siccitatem conuenire in eodem genere proximo sub qualitate passibili, sub quo calor & frigus sufficienter distant ad perfectam contrarietatem, quamuis non magis inter se distent, quam siccitas & humiditas inter se: satis ergo est quòd distent maximè negatiuè. Ratio autem cur tanta distantia requiratur, est, quia alioqui contraria non se omnino mutuo expellerent, nec transmutatio vnius perfectè terminaretur ad aliud, quod est de ratione perfectè contrariorum, vt ex solutionibus argumẽtorum magis constabit.

C XI. Virtus igitur, & vitium non continentur sub eodem genere proximo in ratione habitus, & ideo nõ oportet vt simpliciter summè distẽt. hoc enim modo rectè probat argumentum magis distare inter se vitia extremè contraria. At verò secũdum moralem oppositionem, seu in rõne honesti & turpis, summè distant virtus & vitium, vel talis virtus, & tale vitium circa talem materiã, & ideo sub ea ratione sunt simpliciter & proprijssimè contraria. Dico autem summè distare, saltem negatiuè, quia fieri potest vt ab eadem virtute duo vitia ęquè distent, licet secundum diuersas & extremas rationes. Quanquam cum absolute illud vitium quod deterius est, magisque deficiens à recta ratione talis virtutis, simpliciter videatur summè distare ab illa: tamen secundũ proportionalem rationem vnumquodq; dici potest habere extremam distantiam ab ea rectitudine virtutis quam in illa destruit. Simili modo dicendum est de opinione vera, & falsa, seu errore: summè enim distẽt sub suo genere, scilicet, opinionis, si veram habent contrarietatem ex parte obiecti. Nam si solum differant quasi relatiuè, non sunt contrariæ: cum eadem opinio possit esse successiuè vera & falsa ex mutatione obiecti. Igitur error plus distet à scientia contrariæ veritatis, quàm

Virtus & vitia an maximè distent.

quàm ab eiusdem opinione, non est contra rationem alterius contrarietatis, quia est distantia in alio genere, in quo scientia & opinio non habẽt tam propriam contrarietatem. De medijs autem coloribus respectu extremorum (& idem est de quocunque medio, quod fit per participationem vtriusque extremi) dicendum est, non esse simpliciter & absolutè contrarios ipsis extremis: sed tale medium opponitur vni extremo per participationem alterius, & è contrario. Vnde non omnino illa excludunt, sed in se continent, vel formaliter, vel virtute, vt infra declarabimus. Cum autem dicuntur contraria extremè distare, intelligẽdum est de contrarijs, quæ per se se & omnino contraria sunt ac se expellunt.

Sit ne vnum vni tantum contrarium.

XII. Atque in eisdẽ contrarijs verũ habet, vni vnũ tantum contrarium esse, vt exposuit Aristoteles 10. Metaphysicæ, cap. 6. 8. & 9. vbi ait, hoc habere verum in extreme contrarijs, non in medijs. Et ideo non obstat quod malum, & bono & malo opponatur, vt idem Aristoteles dixit cap. de oppositis, nam vni opponitur, vt extremo, alteri vt medio. Vel etiam dicere possumus, tunc vnum contrariorum tantum habere aliud contrarium, quando illud est adæquatum, ita vt secundum totam latitudinem eius illi opponatur. At verò quã do virtus habet duo vitia extrema sibi contraria, neutrum illi adæquatè opponitur, id est, secundũ totam latitudinem materiæ & actuum eius: liberalitas enim, v. g. tum ad dandum, tum etiam ad retinendum, quando & quo modo recta ratio dictat, inclinat: auaritia verò per se solum illi opponitur, quatenus inclinat ad dãdum, prodigalitas verò è contrario, quatenus inclinat ad retinendum. Ex his ergo satis manet exposita illa pars definitionis contrariorum, quòd sub eodem genere maximè distare debeant.

An se mutuo contraria expellant.

XIII. Tertiò dubitari potest, quomodo etiam verũ sit contraria debere se expellere mutuò circa idem subiectum: multa enim contraria esse videntur quæ non habent hanc vim. Frigus enim non potest expellere calorem ab igne, nec siccitas expellere potest humiditatem ab aqua, nec nigredo albedinem à niue. Et in intellectu error non potest expellere scientiam; cum tamen scientia facile expellat errorem: præsertim si loquamur de actibus, inter quos etiam est propria contrarietas. in habitibus enim interdum accidere potest, vt error expellat scientiam intercedente obliuione, quod est quasi per accidens. Et confirmatur, nam cum vnum contrarium dicitur expellere aliud, vel intelligitur effectiue: & hoc non, quia non omnia contraria habent vim efficiendi, vt patet de albedine & nigredine, voluptate & tristitia, & similibus; vel intelligitur formaliter: & hoc etiam non est vniuersale, nam expulsio formalis, solum est inter ea, quæ in eodem subiecto simul esse possunt, & formaliter pugnare: nam si vnum non sit in subiecto, quando aliud ingreditur, iam non est formalis pugna: sed hoc etiam

A commune non est contrarijs omnibus: nam saltem duo actus vitales contrarij nunquã possunt ita pugnare.

XIIII. In hac particula tres conditiones contrariorum continentur, vna est quòd versentur circa subiectum: quia per se sumpta non possunt inter se habere repugnãtiam, nisi in ordine ad aliquod tertium, quod non potest esse nisi subiectum. Et ideo duo subsistentia vt sic non possunt esse sibi contraria, quatenus talia sunt; quia non respiciunt subiectum in quo possint contrarietatem exercere. Dices, Vnum subsistens potest agere in aliud ad destructionem eius. Respondeo, solum posse agere aliquid ei inhærens: nam si efficiat rem totam subsistentem vt sic, non aget ad destructionẽ, sed potius ad eius productionem vel conseruationem. Id ergo quod alteri inhæret, potest esse contrarium, non ipsi cui inhæret vt sic, per se loquendo, nam illi potius vnitur, suoque modo illud perficit, sed alteri quod etiam inhærere possit. Dices, vnum corpus est contrarium alteri quantum ad præsentiam & existentiam B in eodem loco, quæ contrarietas non sumitur in ordine ad idem subiectum, sed in ordine ad idẽ spatium imaginarium, quod non potest simul duobus corporibus repleri. Respondeo illam nõ esse propriam contrarietatem, sed repugnantiam quandam generalius dictam, quæ non oritur ex propria oppositione, cum quantitates illæ, & præsentiæ sint eiusdem speciei & rationis, sed oritur ex peculiari limitatione, & conditione quantitatis, quæ natura sua impenetrabilis est cum alia simili quantitate.

Contraria debent versari circa idẽ subiectum.

Duo corpora nõ sunt cõtraria quoad præsentiam in eodem loco.

XV. Ex his verò clarè colligitur secunda conditio, nimirum, subiectum contrariorum vt sic esse debere vnum & idem, vt supra etiam diximus intelligendo per subiectum genus Physicum contrariorum, quia vt sibi repugnent, oportet vt versentur circa idem. Dices, calorem existentem in igne repugnare frigori existenti in aqua. Respõdetur, repugnare quasi mediate, quia potest immittere in aquam alium calorem expellentem frigus; si enim talem virtutem non haberet, illi non repugnaret; immediate ergo cõtrarietas versatur inter formas circa idem subiectum.

Cõtraria versari debẽt circa idem omnino subiectum.

XVI. Ex quo licet obiter colligere responsionem ad C interrogationem superius tactam de expulsione effectiua, aut formali. Dicendum est enim per se ac intrinsecè requiri expulsionem formalem, nã effectiua, neque est semper necessaria, vt argumẽtum supra factum probat, neque est immediata, vt dixi, nec semper exercetur per qualitatem contrariam, sed per aliam priorem, vel eminentiorẽ vt eadem voluntas efficit actus contrarios. Falsum est autem, expulsionem formalem requirere simultaneam existentiam vtriusque formæ in eodem subiecto; imo hoc ipsum est contra rationẽ expulsionis formalis, quæ in hoc consistit, vt effectus formalis vnius formæ ex natura rei repugnet in eodem subiecto cum effectu formali alterius: si autem formæ sunt simul, quantum ad id nõ habent effectus formales repugnantes, vnde quantum ad id non habent propriam contrarietatẽ, vt sectione 4. declarabimus. Vnde si fortasse, dũ ita simul existunt, vna forma operetur aliquid ad destructionem alterius (quod raro, vel nunquam contingit, vt posteà videbimus) iam illa non est

expulsio

expulsio formalis, sed effectiua, quia non est nisi efficiendo aliquid aliud, quod sit formaliter incōpossibile cum præexistente forma; vt si calor & frigus vt quatuor sint simul, non potest ille calor quicquam operari ad destructionem frigoris, nisi operetur ad augmentum sui, quod est formaliter incompossibile cum tanto frigore. A

XVII. *Contraria mutuo si debent ab eodem expellere.*

Tertia conditio in illa particula contenta est quod hæc expulsio sit mutua. Cuius ratio facilis est ex proximè dictis, nam hæc expulsio non est effectiua, sed formalis: & ideo non attēditur iuxta vim agendi, sed iuxta modum informandi: Ex quo necessario sequitur vt sit reciproca: nam si effectus formalis vnius qualitatis est per se & directè repugnans cum effectu formali oppositæ qualitatis, necesse est vt etiam è conuerso formalis effectus alterius, alteri repugnet. Contra hanc verò conditionem specialiter procedit obiectio supra facta: ad quam breuiter dicendum est, solum oportere hanc expulsionem esse mutuam, quantum est ex vi propriorum effectuum formalium talium qualitatum: nihilominus tamen ex parte agentium contingere posse, vt ab aliquo subiecto non possit expelli aliquod contrariorum, vel propter dimanationem à propria forma, si sit adeò intrinseca, vt impediri non possit ab extrinseco agente, vel si sit dispositio ita necessaria, vt illa ablata, statim subiectum corrumpatur. Et ideo Aristoteles capit. de oppositis, cum dixisset, contraria se se vicissim expellere, addidit, nisi alterū insit à natura. B

Corollaria ex precedenti doctrina.

XVIII. *Differentia inter contraria, & relatiua.*

EX hac declaratione definitionis contrariorū, colligi facilè possunt variæ differentiæ contrariorum ab alijs oppositis, quę partim in discursu huius & præcedentis sectionis tactę sunt, partim sumuntur ex Aristotele in cap. de Oppositis. Ex quibus tres hoc loco breuiter notandæ & declarandę sunt. Prima est propriè inter contraria & relatiua. Nam in relatiuis vnum oppositorū infert existentiam alterius, non verò in contrarijs: non enim si vnum est (ait Aristoteles) [aliud necessario erit:] quod etiā dici potest de priuatiuè, C aut negatiuè oppositis: tamen quia in illis alterū extremum nihil est, ad contraria specialiter accōmodatur. Videtur tamen huic doctrinæ repugnare idem Aristoteles 2. de cælo, text. 18. dicens: [Si vnum contrariorū sit in rerum natura, aliud etiā esse debet] Respondetur, proprium sensum illius differentiæ esse, vnum relatiuorum ex propria & intrinseca ratione inferre existentiam alterius sibi oppositi, quatenus eius esse consistit in respectu ad illud: vnum verò contrariorum non ita inferre aliud ex sua particulari natura, sed potius quantum est ex se, destruere illud. Nihilominus, tamen verum esse potest, quod alio loco Aristoteles intendit, scilicet, in ordine tamen ad complementum vniuersi necessarium fuisse, vt existente vno contrariorum, existeret etiam aliud, tum propter rerum varietatem, ex qua pulchritudo vniuersi consurgit, tum etiam propter vicissitudinē corruptionum & generationum, qua vniuersum conseruatur: tum denique quia eadem est potentia contrariorum, quæ in diuersis saltem subiectis petit in actum reuocari.

Conciliātur duo loca Aristotel.

A Secunda differentia maximè versatur inter cōtraria & contradictoria opposita, quæ suo modo extendi potest etiam ad opposita priuatiuè. Nam inter contraria quędam sunt immediata, alia quę mediū habent: contradictoria verò semper carēt medio. Circa quam differentiam est aduertendū triplex medium excogitari posse inter opposita. Primum dici potest ex extremis, quod propriè dicitur esse per participationem extremorum, quia ex illis refractis, vel virtute, vel formaliter cōstat, vt sect. 4. declarabimus. Secundū dici pōt mediū inter extrema, vt est virtus inter vitia, quod cum præcedente conuenit, quia est aliqua forma positiua: & differt tamen, quia non componitur ex extremis, quamuis materialiter in aliquo rū vtroque conueniat, vt explicui super lib. 10. Metaph. cap. 10. Tertium medium dici potest absque extremis, id est, per solam abnegationem extremorum. Quædam ergo cōtraria sunt immediata quātum ad positiuum medium, vt amor & odium: alia vero carere etiam solent medio per abnegationem extremorum respectu adæquati subiecti, in quo inueniri possunt, vt Aristoteles docet in B cap. de Oppositis: qui tamen exempla adhibet in quibusdam quæ non sunt propriè contraria, vt sunt par & impar, sanum & ægrum. At verò inter cōtradictoria nullum medium ex his locum habet, vt per se constat, & latius dicemus infra disp. 54. sect. 5. Inter priuatiuè aūt opposita nō potest dari medium positiuū, vt per se cōstat, quia nihil potest coalescere ex affirmatione & negatione quam includit priuatio: neque etiam cogitari potest forma positiua inter negationem, & habitum positiuum cui opponitur. Et in hoc differt priuatiua oppositio à contraria absolutè sumpta. At verò medium per abnegationem reperiri pōt aliquo modo inter priuatiuè opposita, in quo differunt à cōtradictoriis, vt latius declarabimus dicta disputatione. 54. Conueniunt autem cum cōtrarijs, licet in hoc habeant aliquam diuersitatē, nam contraria habere possunt hoc medium, etiā in subiecto capaci. carere enim potest voluntas & virtute & vitio: priuatiuè autem opposita solum possunt habere hoc medium in subiecto extraneo & incapaci, nam si subiectum sit aptum, C necesse est vt vel habeat formam, vel illa careat, quod si careat, priuatum erit, cum aptum iam supponatur: Et huius ratio à priori est, quia cæteris paribus immediatior formalior, ac maior est oppositio priuatiuorum, quæ in negatione consistit, quam contrariorū, quæ positiua est. Vnde et obiter intelligi potest, quòd licèt duæ formę sint contrarię, priuationes earum nullam inter se habent oppositionem, ideoque possunt esse simul in eodem subiecto capari, vt ostensum est.

XIX. *Differentia contrariorū à contradictionū.*

Tertia differentia assignatur inter contraria, & priuatiuè opposita, scilicet, quòd inter contraria est mutua transmutatio, & vicissitudo circa idem susceptiuum, scilicet, quantum est ex parte eorum, vt in definitione explicatum est: inter priuatiuè autem opposita non est ita, quia à negatione ad habitum non est regressus. Quæ differentia etiam inter priuationem & negationem assignari solet, & ideo latius à nobis declarabitur dicta disputatione.

XX. *Differentia inter opposita contrariè & priuatiuè.*

54.

SE.

SECTIO III.

Vtrum propria contrarietas in omnibus & solis qualitatibus inueniatur.

I. N hac sectione declarãdum est, quo modo hæc oppositio tribuatur qualitati vt proprietas eius, an, scilicet, in omni rigore, vt proprium dici solet quod conuenit omni, & soli, ac semper. Quanquam de hac vltima conditione nulla in præsenti sit quæstio, nam si qualitas habet contrarium, ex natura sua illud habet: & hoc sensu dicetur semper illud habere, siue illud existat, siue non, de quo etiam iam diximus sectione præcedente, quo modo possit esse vel non esse necessarium. Aliæ igitur duæ conditiones hic breuiter declarandæ sunt.

Quomodo contrarietas sit, vel non sit propria qualitatum.

II. *Habitus principiorũ non habet cõtrarium.* ET primò quidem dicendum est, non omni qualitati conuenire vt habeat contrarium. Hoc facilè patet discurrendo per omnes quatuor species qualitatis. Nam inter habitus non nulli sunt qui non habent cõtrarium, vt habitus principiorum: est enim quasi spirituale lumen adeo perfectum, vt non possit habere positiuum contrariũ, quod illud expellat à suo subiecto. Idemq; opinor esse valdè probabile de scientia, quia etiã est perfectum lumen, estque in quodam superiori genere, quod attingere nõ potest habitus, qui ei valeat repugnare. *Habitus sciẽtiæ.* Vnde error magis proportionate opponitur opinioni, cum qua sub eodem genere continetur, quàm scientiæ, licèt latius loquẽdo, soleat, error dici contrarius scientiæ. *Species intẽtionales.* Species etiam intentionales contrarium non habẽt: species n. albi & nigri simul insunt sine repugnantia. *Habitus infusi.* Habitus item infusi, vt ego opinor, non habẽt propriè contrarium, quia sunt in superiori quodam ordine, in quo esse non possunt inordinati habitus, qui studiosis habitibus illius ordinis opponãtur. Quanquam in inferiori ordine possint esse habitus, scilicet, acquisiti, qui cum illis superioribus habitibus pugnare aliquo modo possint, non tamen per directam ac propriã cõtrarietatem, hanc enim habent cum alijs habitibus acquisitis, & eiusdem ordinis. Inter actus etiam seu passiones appetitiua ponit D. Thom. in 1. 2. q. 23. art. 3. actum iræ, qui non habet passionem cõtrariam: actus autem immanentes, vt supra diximus, in prædicamento qualitatis, & in specie dispositionis collocantur.

III. *Propria potentia caret contraria.* Rursus in secunda specie constat intellectum, voluntatem, & similes potentias non habere cõtrarium: imo in hac specie, si potentia propriè sumatur, vix credo inuenietur aliqua, quæ contrarium habeat. Dico autẽ, [si propriè sumatur,] id est, vt in re ipsa condistinguitur à passibili qualitate: nam si omnis qualitas passibilis, quæ actiua est, sub hac ratione ponatur in illa specie potentiæ, constat plures esse potentias quæ habent cõ-

A trariũ. In tertia itaque specie maiori ex parte inueniuntur qualitates habentes contrariũ: aliqua tñ reperiri põt quæ illo careat, vt lux: & si fortassè sunt aliquæ aliæ nobis ignotæ: In quarta deniq; specie nulla est ꝓpria cõtrarietas: vna enim figura non est alteri contraria, licèt sit diuersa: pulchritudo autem & deformitas, quæ solẽt numerari vt cõtrariæ, magis videntur priuatiuè opponi. *Passibiles qualitates maxime contrarium habent.* Quod si aliqua ex parte contrarietatem includunt, id est in quantum aliquam passibilem qualitatem ad suam constitutionem requirunt.

IIII. Ratio autem huius varietatis in qualitatibus inuentæ, vix potest alia reddi, nisi quia hæc proprietas nõ consequitur positiuè (vt sic dicam) ex præcisa ratione qualitatis vt sic, sed ex determinatis rationibus diuersarum qualitatum, quæ iuxta diuersas naturas & fines earum hanc proprietatem participant, quę generi qualitatis vt sic non repugnat. Aliæ verò qualitates secundum proprias differentias, & munera, non habent naturam aptam ad huiusmodi oppositionem, quod quidem in diuersis qualitatibus ex diuersis capitibus prouenire potest vt in figura ex eo quòd solum est quidam terminus quantitatis: in intelle- B ctu & voluntate, quia sunt facultates intrinsecè consequentes spiritualem substantiam: in lumine vero, quia est qualitas nobilissima, & communis corporibus incorruptibilibus, & sic de alijs.

Non omnem qualitatem habere contrarium.

V. SEcundò dicẽdum est, non solas qualitates habere contrarium, quanuis sub aliqua ratione possit hoc eis singulariter attribui. Declaratur breuiter vtraque pars. Et primum constat, iuxta communem modum sentiendi Philosophorũ motibus & actionibus contrarietatem attribui, quę tamen qualitates non sunt: quod satis esset ad prioris partis probationem. est autem aduertendum, inter mutationes vel motus duplicem inueniri oppositionem. Vna est inter generationem & corruptionẽ, & omnes alias quæ ad modum corruptionis & generationis se habent, vt C intensio & remissio: & hæc oppositio nõ est propriè contraria, sed priuatiua: quia altera ex his mutationibus, scilicet, corruptio, non est positiua, sed priuatiua. Alia verò est oppositio inter actiones vel mutationes positiuas, vt inter calefactionem & frigefactionem; & inter has potest inueniri propria contrarietas, quę radicaliter nascitur ex contrarietate terminorum, vt ex 5. Physic. constat. Vnde qualis fuerit contrarietas inter terminos, talis erit inter ipsas mutationes.

VI. Duplicitet autem possunt duo termini mutationum dici contrarij: Primò, ex eo solum quòd sunt duo extrema alicuius latitudinis, quę põt successiuè pertransiri, ab vno ad alterum terminum tendendo, vel redeundo. Et hęc contrarietas nõ semper est propria, sed ita appellatur per quandam imitationẽ, vt duo extrema puncta vnius lineę, reuera non sunt contraria, cum sint eiusdem rationis, tamen si cõsiderẽtur quatenus ab vno potest iri ad aliud, & è cõuerso, sic dicuntur habere contrarietatem in ratione terminorum: quia sunt termini positiui, & habent quandam repugnantiam

tiam in ordine ad tales motus. Alio verò modo possunt termini mutationum esse contrarij proprijssima contrarietate supra definita; quomodo calor & frigus sunt termini cōtrarij respectu oppositarum alterationum. Prima ergo contrarietas latè sumpta, communis est alijs rebus vel mutationibus, vt constat: secunda verò solum est inter qualitates, vel inter mutationes ad qualitates propriè contrarias, ratione ipsarum qualitatum.

VII. *Radix oīs cōtrarietas est in qualitatibus.* Hoc ergo modo conuenit specialiter soli qualitati habere contrarium, nempè propriè ac perfectè, & tanquam radici & fundamēto, ratione cuius talis contrarietas in ipsis actionibus vel mutationibus participatur. Vnde in ipsis etiam mutationibus augmenti & decremēti (si attentè res consideretur) oppositio magis est rōne priuationis quàm propriæ contrarietatis. Inter motus autem locales contrarietas potius est in quadam diuersa habitudine inter eosdem terminos quā in substantia vel entitate ipsorum motuū, qui alioqui esse possunt eiusdem rationis, vt sunt v.g. iter aut motus ab Athenis ad Thebas, aut à Thebis ad Athenas.

Extra prædicamentum qualitatis, actionis, & passionis, propriam contrarietatem non inueniri.

VIII. Omissis autem motibus, & mutationibus, vel actionibus, in rebus aliorum prædicamentorum extra qualitatem nulla est propria contrarietas. Quod quidem de substantia exprefsè docet Aristoteles in cap. de substantia; estque satis notum de materia prima, & de formis, vel substātijs subsistentibus vt sic, quia non respiciunt subiectum, in quo possint habere contrarium. De formis autem substantialibus difficilius redditur ratio, cur inter formam ignis, & aquæ v.g. non sit propria contrarietas nam videtur sub genere formæ elementaris summè destare, & ab eodem subiecto mutuo se expellere. Quidam respondent, illas formas non esse contrarias, quia non se ita expellunt ab eodē subiecto vt illud ab vna ad aliam successiuè transeat per aliquod mediū quod participet extrema. Sed certè hoc non est necessarium ad contrarietatem; amor enim, & odium contraria sunt, inter quæ non est trāsitus successiuus, nec per medium positiuum, quod cōstet ex extremis. Videtur ergo dicendum, inter formas substantiales non esse propriam contrarietatem, quia respectu materiæ non habet repugnantiam ex peculiari conditione, sed ex generali ratione formæ substantialis absolutè constituētis essentiā, seu speciem rei. Et propterea etiā non opponuntur vt propria extrema alicuius generis, quæ ex proprijs rationibus illā propriam ac peculiarem repugnantiam inter se habent: quo modo intelligenda est cōtrariorum definitio. Ex quo à fortiori constat, etiam inter differētias substantiales non esse propriam cōtrarietatem, præsertim Physicam de qua loquimur, quamuis Metaphysicè soleant contrariæ appellari. De alijs verò prædicamentis accidentium nulla est difficultas, vt patet ex dictis supra de quantitate, & ex discursu cæterorum constabit.

In formis substantialibus nō est cōtrarietas.

Differentiæ substantiales nō sunt Physicè cōtrariæ.

SECTIO IV.

An contraria possint aliquo modo simul esse in eodem subiecto.

I.

Vo præcipuè in hoc titulo continētur; primum est, an naturaliter possint contraria simul esse, saltem refracta seu remissa, nam si sint perfecta, non est locus quęstioni, vt ex ipsa definitione constat, quæ saltem intelligi debet ex natura rei. Ex quo oritur altera quæstio, an saltem de potentia absoluta, & supernaturaliter possint contraria simul esse, etiam in esse perfecto.

An ex natura rei contraria simul esse repugnent, etiam in gradibus remissis.

II. *Aliquorū sententia.* Circa priorem partem aliqui existimant qualitates contrarias in nullo gradu etiam remisso, posse simul esse ac formaliter in eodem subiecto: sed solum virtualiter, vt sunt, caloris extremi in medijs. Ita tenet Gregor. in 1. dist. 17. quæst. 3. & sequitur Soncinas 10. Metaphysic. quæst. vltima. *Gregor. Soncinas.* Fundamentum eorum est, quia qualitates non sunt contrariæ ex vi intensionis, sed ex vi suæ essentiæ specificæ, dicente Aristotele 10. Metaphy. text. 13. & 14. contrarietatem esse oppositionem secundum formam: quæ forma, seu essentia integra est in quocunque gradu quantum uis remisso: ergo. Secundò quia qualitates mediæ inter extrema sunt verè qualitates constitutæ in aliqua specie qualitatis: ergo non possunt constare ex ipsis extremis formaliter sumptis, quia impossibile est ex speciebus diuersis, & complens in suo genere tertiam speciem componi. Antecedens verò patet inductione in coloribus medijs: negari enim nō potest quin sint propriè ac per se qualitates: idem autem videtur de temperamento, verbi gratia, ad formam misti, nam si cut forma illa est per se vna, ita, & dispositio ad illam: ergo in illa qualitate non sunt extrema formaliter, sed virtute: ergo eadem ratione idem dicendum est quorescunque videtur dari qualitas media inter hæc extrema. Tertio adducit Soncinas nonnulla testimonia Commentatoris, & D. Thomæ, quę infra proponemus.

Non repugnare contraria in gradibus remissis ostenditur.

III. Nihilominus dicendum est, fieri posse naturaliter, vt duæ qualitates, quę in esse perfecto & intenso simul esse non possunt, in gradibus remissis simul sint in eodem subiecto: Hæc est communis sententia Metaphysicorum in libro 10. vbi Iauel. quæstione 13. & Capreolus in 1. distinctione. 17. quęstione 2. ad argum. cont. 1. concl. Marsil. 2. de Gener. quęstione 6. & alij quos inferius citabimus. Et videtur manifestè hęc sententia Aristotelis 5. Physicorum c. 2. & 4.

& 4. vbi ait, aliquid esse magis minusve tale, quòd plus minusve habet de admistione contrarij. Et cap. vltimo text. 62. fatetur contraria aliquo modo esse simul in eodem, & 2. de partibus cap. 1. dicit, primam compositionem esse ex quatuor primis qualitatibus. Idemque sumitur ex 2. de Anima. tex. 123. & 124. & ex alijs locis quæ supra citauimus, disputatione 15. sectione 10. nume. 41. & sequentibus.

IIII. Et potissimum probatur hæc sententia experientia, quæ tam euidens videtur, vt eam negare sine cogente ratione, philosophicũ non sit. Quando enim aqua calefit ab igne, euidens videtur aliquem formalem calorem in se recipere, & tamẽ non statim amittit totam frigiditatem: manent ergo ibi simul illa duo contraria res actu. Deinde, aliàs sequitur frigiditatem, v. g. nunquam intẽdi aut remitti, sed, statim ac incipit actio ignis in aquam, omnino desinere totam illam qualitatẽ, quæ est frigiditas, & aliam nouam introduci simplicem, & virtute continentem calorem, & frigus, consequens est falsum: ergo. Sequela probatur, quia cum primum ignis agit in aquam aliquam positiuam qualitatem in eam introducit: ergo vel illa est formalis calor remissus, remittẽs etiam frigiditatem, & hoc est quod intendimus, vel est aliqua qualitas expellens omnino frigiditatem formalem, & ita nunquam frigiditas poterit remitti. Minor autem probatur, quia si hæ qualitates primæ non sunt intensibiles, & remissibiles, certè nullæ sunt: quod quam sit falsum, ostendemus disp. sequen.

V. Et confirmatur præterea, quia si per primam actionem ignis in aquam tota expellitur frigiditas, & media qualitas introducitur, ergo quandiu ita progreditur actio, vt illa qualitas plus de calore quam de frigore virtualiter contineat, necessarium est totam illam qualitatem perire, & nouã introduci. Consequẽs autem est falsum; ergo. Sequela patet, tum a paritate rationis, nam si frigiditas intensibilis non est, & tota statim perit per actionem ignis, cur nõ etiam illa qualitas media? Tum etiam, quia fieri non potest vt vna, & eadẽ simplex qualitas per simplicem actionem intendatur, quatenus virtute continet vnum extremũ; & remittatur quatenus virtute continet aliud. Nam si talis qualitas habet gradus intensionis, omnes sunt inter se proportionati, & eiusdem essentialis rationis: & ideo in omnibus, & singulis est proportionalis participatio, seu virtualis continentia extremorum. Vt verbi gratia, si color rubeus virtute continet albedinem magis quam nigredinem, in singulis gradibus illius coloris idem modus continentiæ reperitur: vnde quoties intenditur vnde color, intenditur etiã maior illa virtualis participatio albedinus quam nigredinis: & sic de alijs. Cum ergo per actionem caloris, in tepiditate fiat maior participatio caloris q̃ frigoris, & antea è contrario res se haberet, non potest id fieri per solam intensionem eiusdem simplicis qualitatis: aliàs & illa qualitas simul intenderetur, & remitteretur, & gradus, illi nõ essent eiusdem rationis essentialis, nec proportionati inter se. Oportet ergo vt semper fiat mutatio totius qualitatis mediæ, & veluti mistæ in aliam confectam ex diuersa mistione. Consequẽs autem esse falsum patet, quia oportebit vel illam

A mutationem non esse continuam, quod est contra veritatem & experientiam, vt sequenti disputatione dicemus, vel certè oportebit successione talis mutationis infinitas qualitates medias mutari, quia in quolibet instante qualitas media aliter se habet, & non per intensionem vel remissionem: ergo per mutationem vnius qualitatis in aliam. Hoc autem vltimum consequẽs etiam est impossibile, vt ostendemus in simili latius disp. sequente, sect. 1.

Ratio autem à priori sumenda est, destruendo fundamentum contrariæ sententiæ. Quia nõ est necesse vt omnia contraria se mutuo expellant ex vi suarum rationum essentialium præcisè sumptarum, quia neque Aristoteles id dixit in 10. Metaphysicæ, vbi citatur, neque experientia aut aliqua ratio probabilis ostendit hanc esse contrariorum naturam. Aristoteles enim loco citato solum dicit, cõtraria debere maximè distare sub eodem genere, & se mutuò expellere ab eodem subiecto, ex quo rectè sequitur formalem contrarietatem B esse inter aliquas formas essentialiter differentes, non tamen sequitur habere formalem repugnantiam ex præcisis entitatibus essentialibus, in quocunque gradu remisso existant. Possunt ergo inter se repugnare quoad excessum latitudinis vel intensionis, etiam si in inferioribus gradibus non repugnent. Potestque in qualitatibus Physicis hoc declarari, quia qualitates contrariæ respiciunt idem subiectum secundum eandem capacitatem. Nam licèt aliqui (vt Iauelina 10. Metaphy. quæst. 13.) dicant subiectum nõ esse susceptiuum contrariorum, nisi secundum diuersam capacitatem & dispositionem: id tamen nõ est verum, per se & generaliter loquendo de sola potentia receptiua contrariorum vt sic, vt patet de volunate, superficiei, &c. Constatque potest ex ijs, quæ supra disputatione 14. dicta sunt de causa materiali accidentium. Hæc ergo capacitas subiecti extenditur ad certam gradunm la- C titudinem, quæ impleri potest, vel per vnam tantum qualitatem, si perfectè intensa sit vel ex admistione pluriũ in gradibus remissis. Atque ita fit, vt possint formæ habere contrarietatem & repugnantiam secundum intensos gradus, in quibus latitudinem excedunt, licèt in remissioribus possint esse simul. VI. Ratio a priori conclusionis.

Hinc etiam sequitur, interdum posse contraria, esse simul in gradibus remissis æqualibus, qui ad implendam latitudinem sufficiant: interdum verò in inæqualibus, & aliquando posse excedere, vnũ contrariorum, interdum aliud cum prædicta proportione, quæ latitudinem impleat, & non excedat. Vnde obiter etiã soluitur ratio quædam, quæ obijci solet: nam si, verbi gratia, albedo vt quatuor, & nigredo vt quatuor possunt esse simul in eodem subiecto: ergo color rubeus, & viridis poterunt esse simul in pluribus gradibus, vel in summo qa media minus inter se opponũtur quam extrema. Negatur enim consequentia, quia subiectum non est capax nisi tantæ latitudinis coloris ex quibuscũque gradibus impleatur. Vnde licet colores medij minus distent in natura, tamen quantum ad coexistentiam in subiecto, non minus repugnant quoad gradus intensos. VII.

Obiectio,

Obiectiones contra datam resolutionem.

VIII. Dices, si contraria sunt simul hoc modo: ergo simul denominant subiectum: ergo simul erit calidum,& frigidum: at ex denominationibus contrarijs inferuntur contradictoriæ. Et confirmatur, quia si huiusmodi qualitates possunt esse simul, etiam motus qui ad illas tendunt, vsque ad tales gradus: quia non est maior contrarietas inter motus, quam inter terminos.

Quomodo contrariæ formæ simul denominent.

IX. Capreol. Iauel. Circa principale argumentum Capreolus, Iauellus,& alij, laborant vt omnino defendāt vtramque qualitatem contrariam non denominare subiectum, quia putant ex denominationibus contrariis necessariò inferri cōtradictorias. Sed in hoc cauenda est æquiuocatio, ne sit contentio in verbo denominandi. Nam potest intelligi de denominatione verbali (vt sic dicam) quæ consistit in vsu nostræ locutionis,& impositionis nominum. Et sic verum est, nos non vocare simpliciter tale nisi à forma prædominante,& quia non possunt ambæ formæ contrariæ prædominari, ideo denominatio semper est vna tantū. Quam quidem denominationem, quando formæ sunt æquales, nos non sumimus ex vna vel altera forma, sed ex tali coniunctione vtriusque: ita vt licet denominatio in verbis sit simplex, in re sit quasi collectiua. Vt cum dicimus aquā esse tepidam, perinde est ac si diceremus esse affectam frigore & calore cum quadam æqualitate. Hanc autem æqualitatem, vel excessum nos non mensuramus ex re ipsa, sed ex sensu nostro, vel actiuitate. Vnde aquam interdum vocamus simpliciter calidam, licet fortè in re plus habeat frigoris quàm caloris: quia calor magis agit,& sentitur. Alio modo intelligi potest denominatio realis, idest, quæ in re ipsa existit ex vi adhæsionis formæ ad subiectum,& posset proprio conceptu & nomine significari. Et hoc sensu verum est duas formas contrarias, eo modo, quo sunt simul, duas dare denominationes, quia duos habent effectus formales, qui propriis nominibus possunt significari, licèt de facto non sint imposita incomplexa nomina, quæ illos significent, tamen complexè dicere possumus, idem esse calidum vt sex,& frigidum vt duo, vel quid simile. Hæ tamen denominationes non inferunt contradictorias, quia tenera nō sunt contrariæ; nam licèt dicantur sumi à formis contrariis quasi materialiter, non tamē formaliter vt contrariæ & repugnantes sunt.

Motus ad contrarias qualitates quando possint esse simul.

X. Ad confirmationem respōdet Iauellus supra, motus contrarios acquisitiuos non posse esse simul: si verò vnus sit acquisitio, alius amissio posse simul esse. Sed nō bene respōdet. Quia si ac- A quisitio & amissio sint eiusdem qualitatis, & secundum idem seu eadem partem subiecti, non possunt esse simul, quia priuatiuè opponuntur, vt intensio & remissio caloris. Si verò sint acquisitio,& amissio contrariarū qualitatum, vt intensio frigoris,& remissio caloris, de quibus ipse loquitur, sic non sunt motus contrarii: sed potius quasi partiales mutationes componentes vnam integram transmutationem, per recessum ab vno termino,& accessum ad alium. Neque de his procedit argumentum, sed de motibus acquisitiuis contrariorum terminorum. De quibus etiam, si cum proportione loquamur, non potest absolutè negari, quin eo modo, quo termini possunt esse simul, possint etiam esse ipsi motus acquisitiui vsque ad gradus remissos.

Duobus itaque modis potest se habere subiectum talium mutationum: primò vt sit plenè affectum tota latitudine graduum contrariarum qualitatum, vt v.g quòd habeat sex gradus caloris,& duos frigoris, vel in alia simili proportione,& tunc impossibile est simul moueri motibus acquisitiuis illarum qualitatum: quia statim subiectum excederet latitudinem,& inciperet habere illas qualitates vltra gradus remissos. Secun- B do potest intelligi subiectum non habens plenā illam latitudinem, vt si omnino careat frigore & calore, vel habeat aliquid caloris,& nihil frigoris, aut è contrario. Et tunc nihil repugnat tale subiectum simul moueri ad vtranque formam illam vsque ad obtinendam plenam latitudinem graduum consurgentem ex gradibus remissis vtriusque formæ: idque conuincit argumentum factū, quia non est maior contrarietas inter mutationes, quàm sumatur ex terminis. XI.

Neque est verum quod Iauellus obiicit, tātam esse oppositionem inter has mutationes ad contrarios terminos in esse remisso, quanta est inter motū,& quietem respectu eiusdem termini: nā motus & quies opponuntur priuatiuè: illæ autē mutationes in rigore non opponuntur, quia termini contrarii in esse remisso vt sic vt rè ac forma licet contrarii non sunt. Vnde, cum Aristoteles negat in 5. Physic. motus contrarios posse esse si- C mul, loquitur propriè ac formaliter, de contrariis quatenus veram oppositionem habent: sicut etiā in vniuersum negat contraria posse esse simul; quod intelligendum est secundum eum statum in quo sunt verè contraria. XII.

Atque hinc colligimus, quando termini mutationum ita se habent, vt in nullo gradu possint esse simul, tunc etiam mutationes contrarias in nullo gradu fieri posse simul in eodem subiecto. Exemplum sumere possumus ex motu locali, nā quia idem corpus non potest esse simul in duobus locis, nec secundum se totum, nec secundum eandem partem, ideo non potest moueri simul motibus contrariis secundum totum, aut secundum eandem partem. Anima verò rationalis, quę informat diuersas partes, simul potest cum illis moueri motibus aliquo modo contrariis, quia simul esse potest tota in diuersis locis partialibus. Et consimili ratione existimo, actiones animi vitales & immanentes cōtrarias simul esse nō posse etiam in gradibus remissis: quia actus ipsi vitales quoad hoc maiorem habent repugnantiam, quàm aliæ qualitates physicæ, vel quam ipsi habi- XIII.

rus, propter intrinsecum & actualem modum afficiendi, quem habent, & quia vnus actus actualiter destruit obiectum alterius. Nec refert, quod interdum pôt homo tristari ac delectari: quia, vt no tauit Alexander lib. 5. natur. quæst. in 12. & ex illo Zimara in tabula, verbo, [Contraria:] & D. Thom. 1. par. quæstio. 84. art. 9. ad 2. hi actus vitales non sunt contrarij nisi sint de eodem obiecto: nemo autem simul tristatur & gaudet de eodem obiecto, formaliter loquendo, sed de diuersis: quod latius notaui & explicui in tom. 3. par. disput. 38. sect. 3.

Alexan. Zimara. D. Thom.

Satis fit fundamentis contrariæ sententiæ.

XIIII. Fvndamentũ igitur principale contrariæ sententiæ solutum iam est. Ad secundum verò argumentum, quod est de qualitatibus medijs in ter extremè contrarias, respondetur, verum esse interdum qualitatẽ mediã esse verè ac per se vnã, in qua non sunt contraria formaliter in esse remisso, sed tñ virtualiter. Et probabile est huiusmodi esse colores medios, rubeum, viridem, &c, quia reuera sunt propriæ species coloris. Et fortasse de his loquitur Commentator 4. Metaph. tex. 27. vbi ait, contraria habentia medium, esse in medio in potentia, non in actu, id est, virtualiter, & non formaliter: statim enim adhibet exemplum de albedine & nigredine, vt sunt in colore medio. Quod expressè declarat 10. Metaph. tex. 7 dicens. [Non debet aliquis dicere quòd colores componuntur ex duobus, scilicet, albo, & nigro] nempe formaliter. Et eodem modo posset exponi D. Thom. in 3. dist. 14. art. 2. quæstiun. 3. ad primum, cum ait, [In minus albo non est aliqua nigredo, sed albedo minus intensa.] Quanquam ibi potius videatur loqui formaliter de minus albo vt sic: quod per se nec calorem medium, nec nigredinem requirit, sed albedinem remissam. Itaque non negamus, quin aliquando mediũ inter contraria esse possit verè vnum, & virtute tãtum continens extrema, & non formaliter, etiam in esse remisso, non quia repugnet omnia contraria sic esse simul, sed quia in aliquibus medijs qualitatibus fit perfecta mistio, per transmutationem extremorum in vnum medium virtute continẽs extrema. Hæc autem mistio non potest fieri semper in omnibus contrarijs, sed solum imperfectè per formalem coniunctionem vtriusque contrarij in esse remisso, vt de tepiditate ex frigore & calore composita ostensum est. Et in habitibus animæ id etiam est manifestum, non enim coalescit vnus simplex habitus ex vitio, & virtute oppositis in esse remisso. Cur autem in quibusdam cõtrarijs detur simplex medium virtute tantum cõtinens extrema, in alijs verò minimè, ex proprijs rationibus diuersarum qualitatum nascitur, non verò ex generali oppositione contrariorum. In quo autem ordine ponendum sit temperamentum, quod erat aliud exemplum tactum in illo argumento, parum nostra refert, nam, qualecunque illud sit, non inde fit qualitates contrarias nũquam posse esse simul in esse remisso. Mihi tamen probabilius est, temperamentum non esse vnam simplicem qualitatem, sed mistionem imperfectam, seu collectionem primarum qualitatũ

Qualitates mediæ cum possint esse simplices.

D. Thom.

A in esse remisso cum certa proportione, vt est communior sententia Philosophorum in lib. 5. de Generatione, cap. 10. & 4. Meteor. cap. 1. Quibus locis Aristoteles huic fauet sententiæ, & apertè D. Thom. 1. par. quæst. 76. art. 4. ad quartum. & quodlibet. 1. art. 6. ad tertium. ex quibus testimonijs & confirmatur superior sententia à nobis posita.

De potentia Dei absoluta, quæ contraria possint esse simul.

Vltimo loco dicendum superest an de potentia absoluta possint contraria esse simul in esse intenso. Nam Iauellus & alij videntur hoc virtute negare, dum aiunt, ex huiusmodi contrarijs inferri necessariò contradictionem. Sed reuera non infertur, etiamsi illud miraculum admittatur de potentia absoluta. Quia, vt supra dicebã, vnum contrarium non habet immediatam ac formalem oppositionem negatiuam cũ alio, sed eam infert mediatè, quatenus effectus vnius est naturaliter incompossibilis cum effectu alterius, quam incompossibilitatem potest Deus impedire, & simul coniungere vtrumque effectum positiuum in eodem subiecto, ita vt in re simul sit calidum vt octo, & frigidum vt octo. Et tunc in ordine ad diuinam potentiam affirmatio vnius nõ infert negationem alterius. XV.

B

Erit autem tum quæstio solum de verbali denominatione, an illud subiectum appellandum sit calidum, vel frigidum, aut neutrum: posset enim imponi nomen quod collectionem vtriusque cõprehenderet. Itaque, generatim loquendo, nõ inuenio in hoc contradictionem ex præcisa ratione contrarietatis: quia licèt hæ contrariæ qualitates ex sua natura sint aptæ se expellere, non tamen est contra essentiã earum, quod Deus impediat ne illa aptitudo in actum reducatur. Sicut etiam naturaliter repugnat duo corpora esse simul in eodem loco, & tamen Deus vincit illam repugnãtiam, & simul illa constituit. Idem ergo potest facere in qualitatibus contrarijs etiam quoad gradus repugnantes. Atque ita tenet Palud. in 3. distinct. 15. quæst. 4. Qui etiam de actibus vitalibus contrarijs idem sentit. Ego verò semper illos excipio propter contradictionem quam includunt ex parte obiectorum, eo quod vnus destruat formale obiectum alterius, vt latius explicui in citato loco 3. par. in 1. tomo, disput. 38. sect. 3. Quibus nihil addendum occurrit: neque ibi dicta hic repetere necessarium est. XVI.

C

DISPVTATIO XLVI,

De intensione qualitatum.

HAEC est secunda proprietas qualitatis, quã declarare hoc loco proposuimus, quia & natura sua abstrahit à materia, & in rebus spiritualib. inueniri pôt. Est aũt circa nomẽ intẽsionis aduertẽdum, duobus modis accipi posse. Primo, & maximè vsitato pro mutatione illa per

quam

quam eadem qualitas magis ac magis in eodem subiecto secundum eandem partem seu entitatē subiecti perficitur. Dico autem, [Eadem qualitas] vt secludam augmentū per additionem nouæ qualitatis oīno distinctæ, quia de hoc satis dictum est in disputatione de habitibus. Dico etiā [Secundū eandem partem,] vt distinguā intensionem ab extensione, quæ fit per additionem partium qualitatis in diuersis partibus subiecti: estque eiusdem rōnis cum augmento quantitatis. vnde non est propria qualitatum, sed cōis alijs formis materialibus, seu quantitatiuis. Alio modo sumi pōt intēsio pro latitudine, seu modo entitatis formæ intensibilis, & remissibilis, ratione cuius est capax illius mutationis, quæ intensio ēt nominatur. Hoc igitur loco agimus præcipue de intensione hoc posteriori modo, nam tota huius materię difficultas consistit in explicāda hac latitudine, vel modo talis formæ rōne cuius pōt maiorem vel minorem effectum formalem subiecto conferre. In hoc ergo præcipue insistendum est, nam hoc explicato facilè reliqua expedientur, quæ ad modum ipsius productionis seu mutationis pertinent, ac tandem explicabimus quo modo hæc conditio sit propria qualitati.

SECTIO I.

Vtrum qualitas intensibilis, & remissibilis sit in se indiuisibilis, vel composita ex gradibus entitatis.

I. SVPPONO id quod experientia notum est, dari qualitates aliquas capaces huius augmenti quod intēsionem vocamus. In hoc conueniunt omnes Philosophi cum Aristotele; & patet, nam eadem aqua, vel manus paulatim fit calidior, non per extensionem caloris ad diuersas partes subiecti sed secundum eandē partem, vel etiam secundum totum, vt ipsis sensibus præsertim tactu, & visu manifestè experimur: & in qualitatibus & subiectis spiritualibus, in quibus non est extensio partium, est id euidentius, quia etiam in illis qualitas recipit hoc augmentum, vt amor, vel voluptas circa idē obiectum. Vnde etiam ex principijs fidei certa redditur hæc veritas, nam gratia, charitas, & fides, augeri, & perfici possunt in eodem subiecto indiuisibili, etiam absque aliqua extensione ex parte obiecti, illud ergo augmentum non potest esse nisi intensiuum. Ratio autem cur hic modus entitatis, aut informationis subiecti, qualitatibus conueniat, generatim loquendo alia non est, nisi quia hæc est natura talium formarum, in particulari verò possunt diuersæ rationes in diuersis qualitatibus assignari, vt in sequente, & in quarta sectione videbimus.

II. Contra hanc sentētiam referri potest opinio eorum qui dicunt, cum forma intendi videtur, non perfici eandem formam, sed mutari vnā imperfectam in aliam perfectiorem. Quam sententiam tenuit Gosfred. quodlib. 11. quæstio. 3. quem secutus est Durandus in 1. distinct. 17. quæst. 7. num. 15. & in eandem citantur Auicenna, Gil-

Qui opposi- tum sentire videntur. Goffred. Durand. Auicen. Gilbert.

A bert. Porret. & Albertus, à Nipho. 8. Metaphys. disp. 11. capit. 3. & Burl. tractatu de intensiōn. form. Ex qua opinione planè sequitur, vnam, & eandem formam non esse intensibilem, & remissibilem, sed inter qualitates eiusdem speciei vnam esse commutabilem in aliam perfectiorē indiuidualiter, & sic dici vnam formam intēdi, aut esse intensiorem alia. Quàm verò falsa sit hęc sententia paulò inferius videbimus. Albert.

Prima sententia asserens qualitates, etsi intensionem recipiant, esse indiuisibiles.

HOc supposito, difficultas est in quo consistat hæc latitudo intensiua qualitatis, & quo modo eadem forma seu qualitas possit maiorem, vel minorem effectum formalem eidem subiecto conferre. In qua re duas inuenio extremè discrepantes sententias. Prima est, qualitatem intensibilem, & remissibilem in se esse indiuisibilem in sua entitate, absque vlla partialium qualitatum compositione intensiua in ordine ad idem indiuisibile subiectum; eiusque intensionem, & remissionem solum in hoc consistere quod eadem indiuisibilis forma perfectius, vel minus perfectè afficit idem subiectum. Hæc opinio est communis inter discipulos D. Thomæ 1. 2. quæst. 52. art. 1. & 2. & 2. 2. quæst. 24 artic. 5. Quibus locis Caietanus idem docet, & 1. 2. quæst. 54. art. 4. & Capreolus in 1 distinctio. 17. quæst. 2. Herv. ibi quæstione 5. & quodlib. 6. quæstione 11. Soncin. 8. Metaphysicæ quæstio. 21. Iauellus quæst. 6. Idem tenet Henricus quodlib. 5. quæst. 5. & quodlib. 9. quæst. 13. Et tribuitur hæc sententia Aristotel. 8 Physic. tex. 84. dicenti. [Ex calido fieri magis calidum, nullo facto in materia calido.] III.

B

D. Thom. Caiet. Capreol. Herv. Soncin. Henric. Aristotel.

IIII. Fundamentum huius sententiæ esse videtur quia non possunt in eadem forma accidentali, informante idem subiectum vt sic, distingui diuersæ entitates seu partes eiusdem entitatis, quæ sint inter se realiter distinctæ, & vnitę ergo necessario talis qualitas esse debet simplex. Antecedens probatur, nā vel illæ entitates sunt eiusdē speciei vel diuersarum. Si diuersarum, non poterunt proprie cōponere vnā qualitatē nisi fortè per accidens per quandā collectionē, vel subordinationem; & ita non poterūt facere intensiorē qualitatē, quia qualitas intensior tota est vna, & eiusdem rōnis. Si vero illæ entitates sunt eiusdē speciei non possunt simul esse, & distingui in eodē subiecto. Et præterea sequitur ex tali cōpositione, intensionē qualitatis esse prorsus eiusdem rōnis cum extensione, solumque differre quod in extensione partes qualitatis sunt in diuersis partibus subiecti, in intensione verò sunt in eadem parte subiecti, seu in eodem indiuisibili subiecto. Ex quo sequuntur multa absurda, nimirum quòd sicut multiplicatio extensiua qualitatis est quasi per accidens ad perfectionē qualitatis, ita etiam intensiua. Item, quòd sicut illa potest crescere in infinitū, quantū est de se, si in subiecto sint partes, ita, & hæc possit in infinitum procedere, quā

C

tum est ex se, per congregationem plurium partium similium eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: nam si non repugnat aliquem numerum partium qualitatis cōgregari in eadem parte subiecti, nec maiorem, & maiorem in infinitū repugnabit. Et alia similia absurda possunt facile inferri, quæ inferius etiam attingemus.

Primus modus explicandi dictam sententiam refertur, & improbatur.

V. QVoniam vero difficile est explicatu quomodo eadem qualitas indiuisibilis possit habere diuersos modos informandi subiectum perfectius aut minus perfectè; ideò in hoc explicando non parum laborant autores præmissæ opinionis, & inter se diuisi sunt. Nam quidam eorum aiunt qualitatem eandem & indiuisibilem secundum entitatem essentiæ posse habere existentias diuersas, vnam perfectiorem altera, & in hoc differre formam intensam à remissa quòd habet perfectiorem existentiam, non verò perfectiorem entitatem essentiæ. Ita sentiunt Aegid. quodlib. 2. q. 14. vbi ait qualitatem non esse intensibilem secundum essentiam, sed tantum secundum esse in subiecto. Idem tenet Afsudillo 1. de Genera. q. 8. & citat Capreol. in 1. d. 17. q. 1. art. 2. qui nō apertè loquitur, imo interdum insinuat oppositum, præsertim in 4. concl. Respondendo autem ad argumenta Gregorij contr. 5. & 6. conclusionem, illam sententiam insinuat, quanquam interdum de existentia, interdum de inhærentia loqui videatur: cum tamen hæ distinctæ sint.

Aegid. Afsudillo.

VI. Hæc ergo opinio intellecta de existentia mihi videtur incredibilis & improbabilis. Primo, quia verius est existentiam & essentiam actualem in re non distingui, quare impossibile est vnam variari & non aliam. Secundo, quia licet essent in re distinctæ, sunt tamen naturaliter inseparabiles, eo quod existentia sit intrinsecus actus essentiæ actualis. Tertiò, quia agens, quantum inducit de essentia formæ, tantum potest inducere de existentia, ergo si simul inducit totam entitatē essentiæ, simul etiam inducet totam entitatem existentiæ. Dices, posse esse impedimentum, per resistentiam ex parte subiecti. Sed contra quia si est in subiecto repugnantia, quæ impedit ne fiat tota existentia, impediet etiam ne fiat tota essentia. Patet consequentia, tum quia essentia non fit ab agēte, nisi quatenus illi datur existentia: Imo propriè non fit nisi res existens, tum etiam quia existētia intrinsecè comitatur essentiam, & è conuerso essentia actuatur per existentiam: ergo subiectum æque impedit, vel non impedit actionem agētis quoad vtrumque. Quattò, quia vel ipsa existentia est indiuisibilis entitatiuè, vel habet partes ex quibus componitur, & quæ paulatim fiūt. Si hoc posterius dicatur, eadem difficultas erit de existētia, quæ proposita est de essentia: neque est vlla ratio ob quā ille modus compositionis magis admittatur in existentia, quam in essentia. Si vero dicatur primum, non magis poterit indiuisibilis existentia esse perfectior, & minus perfecta, quā indiuisibilis essentia.

A Nisi fortè quis respondeat, quod Capreolus insinuat, cum forma intenditur, ammittere existentiam & acquirere perfectiorem, adueniente vna, & desinēte alia minus perfecta. Sed hoc tam est incredibile, quam quod supra ex Goffredo referebamus, nempe, in intensione semper amitti totam formā præcedentem, & acquiri nouam. Rationes. n. quæ contra illam sententiam fieri solent, æquè contra hanc procedunt. Prima est, quia actio intensiua non est corruptiua formę quæ intenditur: nihil. n. corrumpitur à suo simili: similiter aūt talis actio non est corruptiua existentiæ similis formæ, propter eandem rōnem, & quia quantum experientia & sensu colligi potest, euidens fere est, lolem nihil de lumine aeris corrumpere quando illud perficit: & alioqui nulla est ratio, quæ cogat hoc asserere præter omnē sensum, siue in essentia, siue in existentia formæ.

Secunda ratio est, quia si in intensione talis fit mutatio similis fieret i remissione: ergo cū aqua, v. g. se reducit ad pristinam frigiditatem & remittit calorem, expellit totum calorem perfectū, & alium imperfectum acquirit: à quo ergo agente B inducitur ille calor minus perfectus in en instante in quo perfectior expellitur? Suppono. n. contrarium agens omnino esse separatum, & consequenter ab illo produci nō posset: nec vero ab ipsa forma aquæ, vt per se cōnstat: ergo impossibile est illo modo fieri remissionem: sed potius fieret instantanea desitio totius qualitatis contrariæ. Hæc autem ratio æquè procedit de existentia: nā si semel tota existētia caloris expellitur ab aqua, non agens à quo alia existentia caloris, licet minus perfecta introduci possit. Dices manare intrinsecè ab essentia caloris, quæ semper manet eadem. Sed contra, quia repugnat existentiam manare actiuè ab essentia, vt supra late tractatū est. Item, quia si tota existentia aufertur, ergo & aufertur inhærentia, quia hæc supponit ordine naturæ existentiam: quo ergo potest non corrumpi illa forma, quæ naturaliter pendet à subie C cto mediante tali inhærentia & existentia? VII.

Tertia ratio est, quia si tota forma mutaretur in intensione, impossibile esset alterationem esse continuam: quod infra probanimus esse falsum. Sequela patet, nam supponamus esse in subiecto calorem vt vnum, & intendi vsque ad quartum gradum: si ergo calor ille, qui fit vt duo, amittitur omnino & alius vt duo totus introducitur, & rursus vt ille calor vt duo fiat vt tria debet ipse expelli, & alius perfectior introduci, interrogo quā tum temporis duret in subiecto calor vt duo. Si enim durauit per aliquod tempus: ergo toto illo tempore cessauit alteratio, neque vlta processit & ita non est continua intensio. Si verò durauit solum per instans, procedet vlterius argumentum ad gradum tertium: tunc enim impossibile est calorem vt tria durare tantū per instans, quia non dantur duo instantia immediata: & ideo necesse est quod duret per aliquod tempus intermedium inter duo instantia inceptionis & desitionis, in quo tēpore non procedet intensio: nam si procederet, iam corrumperet calorem vt tria ex dicta hypothesi; ergo impossibile est intensionem esse continuā, si in illa fit cōmutatio totius formę. VIII.

Et confirmatur ac explicatur, nam si calor vt vnum

vnum est qualitas indiuisibilis, & similiter calor vt duo est etiam indiuisibilis qualitas distincta à priori, & perfectior illa, eamque expellens à tali subiecto, & sic de cæteris gradibus, interrogo rursus: an inter calorem vt vnũ, & vt duo sit alia qualitas media perfectior quàm calor vt vnum, & minus perfecta quam vt duo: idemque interrogandum erit in singulis gradibus. scilicet, an inter calorem vt duo, & vt tria detur aliquod aliud medium, &c. Si enim non dantur aliæ qualitates mediæ, sed immediatè fit transitus à prima qualitate quæ dicitur vt vnum, ad secundam vt duo, & ab hac ad tertiã, & sic de alijs, euidens est alterationem non esse continuam, sed fieri quasi per tot saltus seu mutationes indiuisibiles, quot dicũtur esse gradus qualitatis: quia cum omnes illæ qualitates indiuisibiles sint, ex natura rei indiuisibiliter fiũt in eodem subiecto, & ideo fieri non possunt nisi per mutationes intrinsecè indiuisibiles, ex quibus non potest componi continua successio. Si aũt inter qualitates primi, & secũdi gradus datur qualitas media quærã rursus an inter calorem vt vnum, & illam mediam qualitatẽ detur alia qualitas media: nam si non datur, redit argumentum factum, quia addendo vnum vel B aliud medium augetur numerus mutationũ instantanearum, non tamen propterea fit successio continua. Si vero vltra illud mediũ, datur aliud, & sic proceditur in infinitum, sequitur in successu continuæ intensionis infinitas qualitates totales indiuisibiles ac realiter distinctas acquiri, & amitti, qđ videtur in intelligibile. Neq; enim potest ĩ mutatione intelligi cõtinuitas, si in ipso termino mutationis nõ sit: termini autem illi cum indiuisibiles sint, non possunt continuari; & cõsequenter impossibile est talem multitudinẽ infinitam, cum discreta sit, tempore finito pertransiri, vt probat factum argumentum ex duratione sumptum. Hic autem discursus totus æquè procedit de mutatione existentiarum indiuisibiliũ, vt facilè patebit applicãdo rationes sub eadẽ forma, non enim fundantur in peculiari conditione formæ quoad entitatem essentiæ, sed absolutè procedunt de quacunque successione entitatum C indiuisibilium.

XI. Quarto & vltimo sumitur speciale argumentũ contra prædictam explicationem, quia in intensione non solum perficitur forma quoad esse, sed etiam quoad ipsam entitatem essentiæ, etiam secũdum eos, qui hæc in re ipsa distinguunt, vt patet ex Capreolo supra, conclus. 4. vbi adducit D. Thomam. 2. 2. q. 24. art. 4. ad 3. dicẽtem, [Propriã vocem ignorare, qui dicunt, qualitatem cum intẽditur, nnn augeri secundum suam essentiã, sed solum secundum radicationem in esse. Quia cũ sit accidẽs eius esse est inesse. Vnde nihil aliud est ipsam secundũ essentiam augeri quã eam magis inesse subiecto quod est eã magis in subiecto radicari.] Et similia habet D. Tho. q. 1. de virtutib. ar. 11. & in 1. sententiarũ d. 17. q. 2. ar. 1. Et ex eisdẽ locis põt hoc ipsum cõfirmari, ita per intensionẽ crescit forma in virtute agẽdi ergo crescit in ipsa entitate formæ, ẽt vt est entitas essentiæ actualis, quia illa re vera est formale principiũ agendi, siue habeat esse distinctũ siue non. Virtus ergo agẽdi nõ crescit ex solo augmẽto existentiæ, si hæc distincta est, sed oportet ipsam essentiam augeri.

Capreol.
D. Thom.

XII. A Dices (quod est argumẽtum Ægidij) essentia consistit in indiuisibili: nam species sunt sicut numeri. 8. Metaph. ergo non potest essentia ipsa augeri. Respõdeo, in his terminis esse æquiuocationem vt notauit Niphus 8. Metaph. disp. 11. c. 4. nã augeri essentiam, dupliciter intelligi potest. Vno modo quantũ ad partes essentiales vt essentiales sunt, & per genus & differentiam explicari possunt, & hoc modo est verum non posse augeri essentiã, sed consistere in indiuisibili, & sic tã est verus calor, & tam essentialiter perfectus vt vnum ac vt octo. Alio vero modo põt dici augeri essentia quantum ad entitatem ipsius essentię & quasi integritatem eius vt, v. g. qñ linea bipedalis fit tripedalis, essentia lineæ metaphysicè seu essẽtialiter non augetur, tñ ipsamet entitas essentiæ lineæ augetur, & fit maior quasi, & integraliter, & idem est suo modo in aqua vel in igne. Ad eũdem ergo modum dicimus per intensionem perfici ipsemmet essentiam formæ non quia fiat essẽtialiter perfectio, sed quia entitatiuè, necdaliter aut integraliter, vel quouis alio nomine appelletur ipsamet entitas essentiæ, formæ perficitur, de qua perfectione inquiritur in quo cõsistet, si forma ipsa, & entitas essentiæ indiuisibilis est, cum B ostensum sit non posse consistere in variatione formarum, aut existentiarum.

Obiect' solutis fit.
Niphus.

Proponitur secundus modus explicandi eandem sententium & improbatur

XIII. EST igitur secundus modus explicandi eandem primam sententiam, nimirum, eãdem indiuisibilem formam magis aut magis perfici per intẽsionem, quia magis ac magis educitur de potentia subiecti, per quam eductionem magis ac magis radicatur in subiecto. Ita loquitur etiam Capreol. supra conclu. 5. Caiet. 1. 2. q. 52. art. 2. in fine. Sed cum educi de potentia subiecti nihil aliud sit, quàm quod id quod erat in potentia tãtum fiat in actu dependenter in fieri, & in esse à subiecto, explicandum superest his autoribus, C quo modo illa forma magis ac magis educatur si entitas eius indiuisibilis est. Nam cum primum talis forma cœpit actu esse in tali subiecto, educta fuit de potentia in actum: ergo, si est indiuisibilis cũ primum fuit adducta, tota fuit educta, & secundum se totã, nam in re indiuisibili non põt intelligi quod secundum aliquid sit educta, & secundum aliquid maneat in potentia: sic. n. aut res indiuisibilis in re ipsa diuiditur, aut eidem rei indiuisibili contradictoria simul tribuuntur, s. esse in actu, & manere in potentia. Quo modo ergo eadem forma indiuisibilis põt magis ac magis educi? Aut quid est illud, quod de nouo educitur, si tota forma prius educta erat?

Capreol.
Caietan.

XIIII. Ad hoc responderi potest ex dictis autoribus, formã intẽsibilẽ magis ac magis educi idem esse, quod magis ac magis vniri subiecto: in huiusmodi enim forma accidẽtali duo sũt, vnũ est entitas formæ in qua includo essentiã actualẽ cũ existentia, siue hæc distincta sint, siue nõ, nã ad presens non refert, vt ex dictis cõtra præcedentẽ sententiã constat. Aliud est unio talis entitatis ad subiectũ; quã esse aliquid ex natura rei distinctũ ab ipsa enti-

Euasio prædictæ rationis.

entitate forma, sæpe est in superioribus ostēsum, præsertim disp. 15. Præter hæc autem duo nihil aliud fingi, aut excogitari potest in huiusmodi forma, præsertim quod possit ad intēsionē conferre. Cū ergo ratio facta, euidēter ostēdat, formā ipsam, si indiuisibilis est, & semper eadē manet nō posse secundū entitatē suā magis ac magis educi sed simul totā, relinquitur vt illa maior eductio solum possit in vnione cōsistere: vtrūque enim fit per eductionē, & ideo vt forma dicatur magis educi, satis est vt magis vniatur, propter quod etiā optimè dicitur magis radicari. Et ita tandem videtur hāc sentētiā exponere Caietanus citato loco ubi ait, per intensionē simplicē essentiam formæ perfici, [In hoc ipso, quod subiectū sibi magis subijcit formaliter.] Quid aūt fit magis sibi subijcere subiectū fomaliter, & ipse nō explicat. Videtur autē id docere D. Thom. 2. 2. q. 24. art. 5. ad 3. vbi ait, In mutatione secundū magis, & minus [Nō oportet quòd aliqd insit, quod prius nō fuerit sed qđ magis insit, quod prius minus inerat:] Idē autē sunt inhæsio, & vnio. Tota ergo augmētatio aut perfectio intēsionis est in vnione, seu rōne vnionis. Atque hæc expositio videtur commu- B nis recepta in Schola D. Thomę.

XV. Relectantur. Contra eā vero applicari posse vidētur cum ea dē proportione, & efficacia, rationes omnes quę contra præcedentē expositionē allatæ sunt. Duobus enim modis intelligi potest hæc mutatio, vel maior perfectio in unione formæ quæ intēditur. Primo, q ipsa etiā vnio indiuisibilis sit, & consequenter tota simul fiat, ac subinde nō perficiatur nisi quatenus quędā imperfecta unio tollitur adueniente alia perfectiori per actionē intensiuam Secūdo modo intelligi potest in ipsamet vnione esse quandā latitudinem, rōne cuius paulatim fieri, & crescere possit, ad eū modū quo vnio animę rōnalis ad corpus crescit crescente corpore: seruata differentia, quod hic augmentum est extensiuū ibi verò intensiuum. Si ergo hæc sententia intelligat, vnionē fieri, & pefici priori modo contra ea manifeste procedunt rationes factę contra pręcedentem. Prima, quòd per intensionē nihil positiuū tollitur a forma quæ intenditur, nā agens si mile non dissoluit vnionem similis formæ: neque C id est consentaneum rōni, aut sensui. Secunda, qa alias etiā in remissione dissolueretur statim à principio tota vnio, neque esset agens à quo posset iterum forma vniri, vnde non fieret remissio, sed totalis corruptio formæ:

XVI. Tertia, quia non posset alteratio esse continua, quia si vnaquęque vnio in se est indiuisibilis, tota simul per mutationem indiuisibilē fieri debet, & consequenter intensio erit successio mutationum indiuisibilium, quæ non potest esse cōtinua, tum quia indiuisibilia continuari non possunt, tū etiā quia secundum coexistentiā, ad tempus nostrum fieri non potest, vt omnes mutationes illę durent per solum instans, si immediatè, & sine interruptione actionis vna post alteram succedit: quia post instans immediate sequitur tempus. si ergo vna durat per solum instās, altera quæ immediate sequtur necessario durat per tempus, qa incipit coexistēdo tēpori, quod tēpus durationis eius necessario erit ita determinatū vt claudatur inter duo instantia, quorū vnū sit vltimum non esse talis mutationis per respectū ad nostrū tēpus, aliud verò sit instās definitiones. nam siue assignetur extrinsecè per primum non esse, siue intrinsecè per vltimum sui esse, aliquod tamen assignandū est. Pro illo ergo tempore non procedit intensio, sed in eodem statu manebit, & ita non erit continua. Quod si mutationes illæ non immediate sibi succedant, sed inter unam, & alteram tempus aliquod intercedat, iam erit discreta, & non continua actio.

Quarta ratio sit quia hoc modo non perficeretur forma quæ intenditur quoad entitatem essentiæ aut existentiæ, sed solum quoad vnionem seu inhærentiam quod est contra D. Thomam, & rationes superius factas. Vnde Caietanus supra dicit essentiam formæ perfici hoc ipso quòd subiectum sibi magis subijcit. Et infra ait, [Semper q̄ do est intensior, sit perfectior secunda essentiam, esse & inesse subiecto.] Et idē sentit Capreolus, & alij. Nihilominus tā probatur sequela, primò à simili, nam cum anima rōnalis unitur maiori corpori aut melius disposito, non perficitur in entitate suæ essenntię, quia solum perficitur in vnione, ergo si dum forma intēditur sola vnio perficitur, non perficitur ipsa forma secundum entitatem essentiæ, vel existentiæ. Deinde, quia si supponamus duos calores, unum intensum, & aliū remissum, separari à subiecto, & ita conseruari, iuxta p̄dictam sententiam illæ duæ qualitates erunt æquè perfectæ: ergo signum est, calorem intensiorem non fuisse factum perfectiorem in sua entitate essentiæ, aut existētiæ. Rō denique est, quia vnio est aliquid ex natura rei distinctum ab entitate formæ, & sola vnio est quæ perficitur: ergo non perficitur entitas ipsius formæ in se. Dicetur fortasse verum quidem esse non perfici entitatem formæ alia perfectione distincta ab vnione, per ipsam verò perfici: quia ipsa inhærentia est naturalis modus, atque adeo perfectio talis formæ. Sed hoc modo etiam potest dici perfici anima dū vnitur corpori, non tamen vere ac propriè dicitur perfici in entitate essentiæ. Et, quidquid sit de modo loquendi, id non videtur ad rem ipsam sufficere, vt probare videtur ratio à posteriori sumpta ex virtute agendi, quæ crescit per intensionem, nam forma non agit formaliter per inhærentiam sed per suammet entitatem: ergo cum crescat interna vis agendi, signum est, ipsam entitatem in se ipsa augeri, & perfici. Nec refert dicere, inhæretiam esse conditionem requisitam ad agendum, & ex perfectione conditionis requisitæ solere etiam augeri facilitatem aut vim agendi, saltem quoad modum, vel quia tolluntur impedimenta. Hoc (inquam) non satis est, nam inhæretia in tantum est accidenti necessaria ad agēdum, in quantum est illi necessaria vt possit esse. si ergo tota entitas, & existentia qualitatis æquè bene conseruatur in esse secundum se ipsam cum imperfecta inhærentia, sicut cum perfecta, etiāsi non æque se communicet formaliter subiecto, habebit æqualem vim agendi in aliud, & æquè poterit exercere illam. Maximè, quando subiectum nihil confert ad actionem, nisi vt sustentans talem qualitatem.

Præter has verò rationes possumus addere aliam, quæ peculiariter ostendit, huiusmodi mutationē inhęrentiæ vel vnionis non esse naturaliter possibilem in forma, præsertim nō subsistēte, sed depen-

XVII. D. Thom. Caietan. Capreol. XVIII.

dependēte in fieri & esse à subiecto per talē vnionem. Hoc autem declarari potest primo, quia talis forma, cum sit in se omnino vniformis & indiuisibilis, nō videtur esse capax diuersarum vnionū indiuisibiliū respectu eiusdē subiecti: vnde enim habere possunt vniones illæ diuersitatem?

XIX. Secundò, difficilius intelligitur quomodo vna earum vnionum sit perfectior alia, si cōdistinguūtur omnino tanquam modi indiuisibiles, quorū vnus non includitur in alio. Interrogo enim an illi modi in suo ordine sint diuersarū essentiarū, aut quasi eiusdē speciei. Si primū; quo modo possunt esse connaturales eidem qualitati simplici secundum speciem? Si secundum; vnde habent illi modi distinctionem in eadem qualitate respectu eiusdem subiecti? Vel si in eis est possibilis illa distinctio, cur non etiam inter partiales gradus formæ? Item, quomodo vnus est perfectior alio, si sunt eiusdem speciei, & omnino simplices? vel, si hoc etiam in eis admittitur, cur nō in gradibus? Denique, quo modo vnus expellit alium, cū sint eiusdē rationis? Et per se se est intellectu difficilimū, quod forma pēdens à subiecto amittat vnionem cum illo, vt in eo magis radicetur, eique perfectius vniatur.

XX. Tertio, si illa forma est capax diuersarum vnionū, cur à principio nō vnitur subiecto quātū vnibilis, est? Nam, sicut naturalis qualitas naturaliter agit quantum potest, ita etiam naturaliter informat quantum potest: ergo si tota qualitas est in subiecto, necessariò vnitur illi perfectissimo modo quo potest, saltem ex naturali propēsione quā habet ad informandum subiectū, secundum quā ex necessitate naturæ causat. Dicetur fortasse, hoc esse verum nisi ex parte subiecti sit impedimētum vel indispositio. Sed contra, quia, interdū est forma remissa, etiamsi nulla sit indispositio ex parte subiecti, vt inferius ostendemus. Respondebitur, saltem ex parte agentis semper interuenire aliquod impedimentum, ob quod non potest tam perfecte vnire formam. Sed cōtra, nam si actiuitas agētis est sufficiens ad producendam totam entitatē formæ cum tota perfectione entitatiua eius, & aliunde supponimus, ex parte subiecti secundum se nullam esse indispositionem vel impedimētū; quæ ratio afferri potest ob quam eadem virtus & efficientia non sufficiat ad vniendam talem formam subiecto, quam perfectissimè vniri potest? Quandoquidem iam illa extrema sibi sunt præsentissima, & inter ea nō est repugnantia, sed potius naturalis propensio ad perfectam vnionem. Quin potius Henricus & alij, vt supra dixi disp. 15. probabiliter asserunt, etiam seclusa actiuitate extrinseci agentis, formam naturaliter se se vnire suo proximo susceptiuo, si intimè sibi adsint, & alias nullum sit impedimentum.

XXVII. Superest vt dicamus de alio membro primi dilematis. Potest enim quis dicere, vnionem hanc formæ intensibilis cum subiecto non esse indiuisibilem, nec perfici per mutationem vnius minus perfectæ in aliam perfectiorem, sed habere latitudinem, & perfici per augmentum præexistentis vnionis. Quem modum videntur magis indicare Thomistæ, & præsertim Caietanus citato loco, [Caietani sententia.] dum ait. [In intensione perfici qualitatem secundum essentiam, esse, & inesse,] & subdit, [Nec aliqua ibi interuenit corruptio sed sola omnium præ dictorum augmentatio.] Veruntamē hæc etiā pars videtur efficacissimis rōnibus impugnari. Et primo quidē, quarta ratio facta in priori mēbro contra hoc etiam procedit, nimirum, hoc modo non perfici qualitatem quoad entitatem essentiæ, sed solum quoad vnionē, vt facilè constabit applicando omnia ibi dicta. Secūdo, fere totus vltimus discursus factus in præcedente mēbro procedit etiā cōtra hāc partē: Nam reuera est difficillimum intellectu, quod entitas indiuisibilis quoad perfectionem intensiuam, quæ non est subsistens, sed natura sua necessario vnita, & pēdens à subiecto, sit capax diuisibilis vnionis & habentis latitudinem intensiuam. Nec satis concipi potest, in quo consistat illa maior, & maior vnio, quandoquidē tota forma secundum se totam est vnita tali subiecto. Et cōfirmo, nam si tota forma est vnita subiecto; ergo confert illi totum effectum, quem potest conferre: ergo non potest intelligi quòd magis vniatur, aut quod maiorem effectum formalem illi conferat. Prima consequentia patet, quia sicut non potest forma vniri subiecto quin conferat ei effectum formalem: ita etiam non potest tota vniri, quin totaliter vniatur ad formalē effectum cōferendum, quantum potest.

Sed instatur, tum in forma substantiali, præsertim illa, quę informat corpus organicum, quę nō æquè informat singulas partes materiæ, etiāsi tota eis vniatur; tum etiam in quantitate, quæ licet tota sit vnita subiecto, non semper æquè extēdit, nam interdum occupat maiorem locum, interdū minorem. XXII. [Obiectiones occurrunt.] Sed primum exemplum retorqueri in primis potest, nam forma substantialis quatenus indiuisibilis vel similaris est, nō potest habere diuersam, & inęqualem vnionem ad materiam, sed sicut tota informat materiam, ita etiam informat & vnitur illi quantum potest: ergo similiter qualitas prout est indiuisibilis, & respicit idem subiectum, semper informat illud quantū potest. Deinde, in formis substātialibus informantibus corpora heterogenea (excepta anima rationali) sicut in partibus diuersimode dispositis censentur esse partiales vniones formę inęqualiter perfectæ, ita verisimilius est, etiam ipsas partes formæ esse aliquo modo dissimiles seu inæquales in suis entitatibus partialibus, nā probabilius est, omnes illas formas esse diuisibiles, & constantes ex partibus informantibus partes materiæ: non videtur autē verisimile, illas partes formæ quæ requirūt in materia dispositiones valde dissimiles, esse inter se in suis entitatibus omnino similes. Quocirca si proportionalis fiat comparatio, talis forma semper vnitur materiæ, & informat illam quantum potest, comparando, scilicet, totam formam ad totā materiam, & singulas partes formæ ad singulas partes materiæ, sibi proportionatas. XXIII.

De rationali tandem anima, quāuis constet, in diuersis partibus organicis diuersos habere effectus accidentales & secundarios, non tamē est ita constans vnionem ipsam substantialem ad diuersas partes materiæ esse diuersæ rationis, quia illa diuersitas in effectibus secūdarijs potest prouenire ex diuersitate accidentiū, & non ex diuersitate vnionis. Admittamus verò, id quod est satis verisimile, totalē vnionē animæ rationalis ad corpus heterogeneum esse in se aliquo modo heterogeneā, quia, cum dispositiones materiæ multū con-

ferans ad vnionem, verisimile est, partiales vniones ad partes materiæ diuersimode dispositas esse in se aliquo modo dissimiles, & inæqualis perfectionis. Hinc verò nullũ argumentũ ad rē de qua agimus sumi potest. Tũ quia hoc est singulare in anima rationali propter eminentẽ perfectionem eius, & quia subsistens est; vnde etiã habet quod possit tota informare totum & tota singulas partes; itemque vt possit tota informare maius & minus corpus extensiue, sine additione ipsi facta, nisi quantũ quoad vnionem, quod nulli alij formę cõuenit. Tũ etiã, quia, licet hæc anima inæqualiter informet diuersis partes, tamẽ singulas informat quantum potest, iuxta illarũ dispositionẽ, nec respectu illarũ potest illa vnio esse magis vel minus perfecta; ex quo, si proportionale fiat argumentũ potius confirmatur quod intendimus.

XXIII. Aliud verò exemplum de quantitate multò minus est ad rem: nam eadem quantitas sine eius entitate nulla fiat additio vel diminutio, non potest aut diuersam vnionẽ habere ad materiam, aut maiorē vel minorem effectum formalem ei cõferre: semper enim æquè extendit partes materiæ in ordine ad se, extensio autem in ordine ad locum nõ B est formalis effectus quantitatis, sed præsentiæ localis supposita tali raritate, vel densitate, & vna quæque ex his formis seu affectionibus semp haberi in subiecto totũ effectum formalem, quem habere potest ratione suę entitatis. Vnde tandē confirmari potest hic discursus ratione facta in superiori; quia licet daremus in vnione eiusdē qualitatis indiuisibilis esse latitudinẽ, nihilominus qualitas semper vniretur subiecto perfectissimè, & q̃tum posset, præsertim si ex parte subiecti nulla esset indispositio vel repugnantia, quod tamen cõstat non ita fieri: ergo signum est non consistere intensionem in sola latitudine vnionis.

XXIII. Tertio ac præcipue argumentari possumus ad hominẽ cõtra hanc expositionẽ, quia si vnio formæ, quę intenditur, habet in se latitudinẽ intensiuã, aut illa latitudo cõsistit in hoc, quod illa vnio cõstat ex partib. in re distinctis quarũ vna additur præexistēti cum fit intẽtio, & ex vtraq; simul coniungit quædam maior vnio, à qua denominatur forma magis radicata, & intensa, vel in ipsa etiam vnione nulla est taliũ partiũ distinctio, aut realis additio. Hoc posterius dici nõ potest primo, quia hoc est asserere illã vnionē esse indiuisibilem, quia nõ cõstat ex partibus in re distinctis. Ex quo apertè sequitur, talem vnionē necessariò fieri simul totã, quia, quod indiuisibile est, nõ potest paulatim fieri; quia hoc est fieri per partes, quod repugnat rei indiuisibili. Tertiò, quia, si neq; in entitate formæ tam essentiæ, quã existentiæ, aliqua fit additio neq; etiam in ipsa vnione: ergo in nulla re vel modo talis formæ fit augmentum; quia augmentum reale sine additione in aliqua re, vel modo reali, nec mente concipi potest. In huiusmodi autē forma tãtum est entitas aut vnio eius: si ergo in neutro horum fit additio, in nulla re, vel modo reali fit additio: ergo nullum fit reale augmentum. Et confirmatur, nam ipsa forma dicebatur iuxta hanc sententiam non augeri in se ipsa ratione sui, sed ratione vnionis, quia entitas formæ est indiuisibilis, & ei vt sic nihil additur: sed ergo etiam vnio est indiuisibilis, & ei ut sic nihil additur, non poterit ipsa perfici ratione sui, sed ratione A alterius. Quid ergo est illud? est sane inexplicabile: & quomodocunque explicetur aut fingatur, de illo rursus interrogabo an sit aliquid indiuisibile, vel latitudinem habens, & additionem recipiens; quodcunque enim horum asseratur, simili proportione, eodemque dilēmate refutabitur. Hæc igitur pars manifestè est impossibilis, consequenter procedendo iuxta illam sententiam.

At verò, si vnio ipsa latitudinem habet, eique fit additio partium vnionis, procedunt contra hanc sententiam omnia argumenta, quibus auctores huius primę opinionis probant non posse dari latitudinem & additionem partium in ipsa forma, ita ut necessariũ dicendum sit, vel illa argumẽta, esse inefficacia, vel illam sententiam quatenus ad id quod admittit de augmento vnionis esse falsam. Antecedens patet, nam similiter inquiro an illæ partes vnionis sint eiusdem rõnis, vel diuersæ? Si diuersæ, quo modo componunt vnam vnionem? Si eiusdem, quo modo sunt simul in eodem subiecto? Quidquid respõderint, facile applicari potest ad similes interrogationes circa gradus formæ. Et simili modo procedi poterit in cæteris argumentis seu rationibus. Sufficit enim id explicasse in illo dilēmate, quod est quasi basis, & fundamentum illius opinionis. Et confirmatur tandem, nam si in ipsa vnione intelligitur latitudo, & partium ad illud, quid causæ est quòd in entitate formæ tam impossibilis videatur? XXV.

Tertia explicatio prædictæ sententiæ improbatur.

TErtia & vltima expositio illius sententiæ est, qualitatem solum intendi quasi per accidens per abiectionem contrarij vel aliarum dispositionum, repugnantium tali qualitati. Quæ sententia insinuatur à Aegid. dict. quodlib. 4. q. 14. & 1. de Gener. quæst. 8. & 15. Hæc verò opinio duplicem potest habere sensum. Primus est quod ipsa remotio contrariæ qualitatis vel dispositionis impedientis fit necessaria conditio vt forma quæ intenditur, magis actuet, & informet subiectum, C quanquam in se perfectior non fiat. Et hunc sensum videtur Aegidius intendere: nihil tamen continet diuersum a præcedente, nam illa ablatio impedimenti quod interdum præest in subiecto, sine dubio est necessaria ad intensionem formæ, & secundum rationem præcedit in genere causæ materialis: subsequitur tamen ex ipsa extensione formæ in genere causæ formalis: vnde manifestum est, formaliter ac per se non consistere intensionem formæ iuxta hanc sententiam in ipsa abiectione contrarij; & ideò explicandum illi superest in quo constat, aut quæ sit illa maior actuatio subiecti, & an augeatur per additionem in ipsa vnione, & redeunt omnes discursus facti contra præcedentes sententias. Eò vel maximè quòd non est in vniuersum verum in intensione formæ abijci contrarium, aut dispositionem repugnãtem à subiecto ut iam dicemus. XXV. Aegid.

Alius ergo sensus illius sententiæ est, intensionem formaliter ac præcisè cõsistere in abiectione XXII.

A ne contrarij vel impedimẽtorum. Quo fit, vt iuxta hanc sententiam nõ sit verum, & reale augmẽtum formæ aut effectus formalis eius, sed solum quasi per accidens, vel quantum ad ablationẽ impedimenti, vel secundum apparentiam, & quoad nos: quia ablatis impedimentis illa res perfectius agit aut mouet, & ideo a nobis perfectior censetur. Et hoc est primum absurdum, quod ex illa sententia sequitur. Sequela patet, quia formæ, & vnioni eius nihil positiuum additur, ergo positiuè non crescit: ergo solum superesse potest aut remotio impedimentorum, aut apparentia quædã. Falsitas autem consequentis iuxta principia fidei est certissima, & in Philosophia clarissima. Primum patet, quia erroneum est dicere, fidem, charitatem, & gratiam non augeri in nobis verè ac realiter, aut illud augmentum positum esse in sola abiectione contrarij: quia gratiæ vel charitati nihil est propriè contrarium nisi peccatum, nec fidei nisi infidelitas quæ contraria omnino abijciuntur per minimam gratiam vel fidem, respectiuè loquendo, & postea possunt illæ qualitates B per se augeri ac perfici. Et in beatis lumina gloriæ, aut visiones inæquales sunt, licet in abiectione contrariorum non sit inter beatos propria, & formalis inæqualitas. Secundum patet, quia vidẽtur apertè contra sensum negare, lumen per se ac directè perfici in aere dum magis illuminatur; & idem est in actibus animæ nostræ dum maiori conatu amamus aut intendimus. Vnde etiam sumitur ratio, nam maior vel minor intensio non solum prouenit ex materiali dispositione recipientis, sed etiam ex parte agentis: si naturale sit, quia est fortius, aut debilius, vel quia magis vel minus distat si liberum, quia voluntariè magis vel minus exercet virtutem suam.

Et hinc vlterius euidenter concludi potest va-
XXVIII. rijs modis, intensionem non consistere in abiectione contrariorum vel repugnantium dispositionum. Primò, quia in subiecto omnino non repugnante, vel æquè disposito potest aliqua forma C esse magis vel minus intensa ratione agentis, vt exemplis, & ratione ostensum est. Secundò, quia expulsio contrariæ vel repugnantis dispositionis fit per eandem actionem per quam intenditur forma; ignis enim non remittit frigus nisi intendendo calorem: & sic de alijs, ergo illa actio præter abiectionem contrarij habet priorem terminum positiuum: quia, vt sæpe dictum est, positiua actio non intendit per se primò ad non esse: ergo ille terminus non est nisi positiua perfectio formæ, quæ intenditur, in qua per se, & formaliter consistit intensio: quis enim alius terminus ibi excogitari põt? Nam si quis dicat esse aliquã aliam positiuam dispositionem subiecti, ratione cuius alia forma magis actuat subiectum, illud est planè falsum, quia ad qualitatem quæ intenditur non semper requiritur alia dispositio: alioqui in infinitum procederetur. Ea deinde non explicatur difficultas, quia de illamet dispositione quçrendum restat, quo modo augeatur cum possit esse maior & minor: & de altera etiam qualitate ad quam disponit restat declarandum, quo modo magis actuet si ipsa est indiuisibilis, & necessaria recurrendum erit ad aliquem ex modis iam impugnatis. Tertiò quia supra ostensum est, contraria in esse remisso posse simul esse in eodem subie-

A cto: ergo si forma remissa in se est æquè perfecta ac intensa quoad entitatem, & vnionem: cũ duo contraria sint simul, vtrumque habet totam suã perfectionem positiuam: ergo, & sunt simul in summo, & vnũ non põt esse remissum ob introductionem alterius; neque aliud intensum ob alterius adiectionem. Est enim hic circulus planè etiam in se non remittitur: in se non intenditur etiam in se non remittitur: ergo quandiu contrarium manet, nihil illius abijcitur: ergo neq; aliud contrarium intenditur, & è conuerso põt idem argumentum fieri de remissione formæ.

Secunda sententia de latitudine qualitatis intensibilis proponitur.

XXIX.

QVoniam ergo nullus probabilis modus relinqui videtur, quo qualitas indiuisibilis possit in eodem subiecto realiter augeri, ideo est secunda principalis sententia, quæ affirmat, quali-B tatem intensibilem esse diuisibilem, & compositam ex diuersis partibus ipsius formæ, quæ eandem partem subiecti, vel idem indiuisibile subiectum informant. Et in hac compositione existimant sic opinantes consistere latitudinem intensiuam formæ. Addunt deinde, has partes formç omnino esse eiusdem rationis, nec magis differre inter se quoad suas partiales entitates, quam duas partes eiusdem formæ existentes in duabus partibus subiecti: totumque discrimen earum positum esse in vnione ad subiectum, nam quando sunt in diuersis partibus subiecti, augent qualitatem extensiuè, quando vero sunt in eodem subiecto, augent intensiuè. Neque reputant inconueniens, quod duæ partes qualitatis numero distinctæ, inter se tamen vnitæ, insint eidem parti subiecti, quia non accipiunt formaliter indiuiduationem à subiecto sed ex suis entitatibus habentibus habitudines ad tale subiectum, quæ habitu-C dines possunt esse numero differẽtes, quamuis terminus earum idem sit. Ex eo verò, quòd illæ partes non sunt diuisç, sed vnitç, & componẽtes vnã perfectam qualitatem, possunt simul esse in eadẽ parte subiecti; & id non est superfluum, sed ad maiorem perfectionem tum subiecti, tum ipsius qualitatis pertinens. Denique, has partes qualitatis vocat hæc sententia gradus eius: & ideo dicitur communiter iuxta hanc sententiam intensionem fieri per additionem gradus ad gradum. Hçc sententia sic explicata est multorum Theologorum in 1. dist. 17. Albert. art. 10. Bonau. in 1. par. dist. art. 1. q. 1. ad secundum. Richar. artic. 2. quçst. 2. Scot. quçstione 3. Ocham quæstio. 6 Gabri. Gregorij, & aliorum ibi Marsil. in 2. quçstione 1. articulo. 1. supposit. 8. Niph. in 8. Metaphysicæ disputatione 5. vsque ad finem prçcertim in 6. & 11. Anton. Andr. 8. Metaphysic. quæstione 6. Tolet. 1 de generat. cap. 3. quçstione 4. Fundamentum verò huius sententiç, impugnando prçcedentem, & explicando illam, propositum, est nimirum, & quia in hoc genere compositionis nulla est repugnantia, & alioqui est necessaria ad saluandam veram intensionem, & inçqualitatem perfectionis, quç in eadem forma intensa vel remissa reperitur.

Albert.
Bonauent.
Richar.
Scot. 18.
Ocham.
Gabr.
Niph.
Tolet.

Quç

Quæ difficultas in secunda sententia.

XXX. IN hac vero sententia vnum est mihi difficile, nimirum, quod ponit hanc latitudinem qualitatis intensibilis omnino vniformem, & constantem ex partibus eiusdem rationis cum partibus extensionis, vt explicatum est. Nam ex hoc sequitur si duo calores vt vnũ existentes in duobus subiectis in eodem, & in eadem parte ponantur, consurgere ex illis vnum calorem intensiorem, népe vt duo, quod dicti autores facile concedẽt. Videntur autem inde multa sequi incommoda. Primum, quod hoc augmentum intensiuũ æquè accidentarium sit formæ, ac extensiuum, quia accidentarium est qualitati quòd partes eius in eadem vel in diuersis partibus subiecti recipiãtur: non ergo fit perfectior qualitas per intensionẽ, magis quam per extensionem.

XXXI. Secundo quia sequitur huiusmodi augmentũ posse procedere in infinitum, æquè ac augmẽtum extensiuum: consequens autem est præter naturã rerum, quantum ex physicarum qualitatum experientia colligi potest. Sequela verò patet quia eiusdem rationis est compositio, & vnio duorum graduum caloris in diuersis partibus subiecti, & in eadem: ergo diuersitas in subiecto non obstat, quominus compositio, & vnio graduum æquè possit in eadem parte subiecti in infinitũ procedere, ac in diuersis. Quin potius facilius poterit fieri in eadem parte, quia tunc neque multiplicatio subiecti necessaria est. Et confirmatur ac declaratur, quia non magis repugnat quartum gradum vnire quinto, quam tertiũ quarto, & idẽ est de quolibet gradu respectu vlterioris. Dicetur fortè hoc, argumento rectè probari ex parte qualitatis non esse repugnantiam, esse tamen posse ex limitata capacitate subiecti, quæ vsque ad tot gradus extenditur, & non ad plures. Sed certe, si gradus illi eiusdem omnino rationis sunt, & ex parte illorum non repugnat esse simul in quocunque numero, non est cur repugnet ex parte subiecti, quia ipsum de se indifferens est & capax singulorum, & multorum simul, & alioqui illi non occupant locum (vt ita dicam) neque habent effectus repugnantes inter se: cur ergo illa capacitas dicetur limitata, & non potius ex se infinita negatiue, & potentialiter, seu passiuè.

XXXII. Tertio sequitur ex dicta sententia, calorẽ v.g. vt vnũ, sicut potest facere plures calores vt vnum in diuersis subiectis, ita in vno, & eodem posse: & consequenter non solum posse facere æqualẽ calorem, sed etiam intensiorem se. Sequela patet, quia illi calores sunt eiusdem omnino rationis, & diuersitas subiectorum accidentaria est agẽti, dummodo in vno, & eodem omnino rationis, & non sufficere capacitatem sine priuatione, & dissimilitudine passi ad agens. Postquam vero calidũ vt vnum fecit vnum gradũ caloris in passo, iam illud est simile agenti, & non habet priuationem talis caloris, & ideo pati non potest ab illo agẽte. Sed hoc non satisfacit, quia passum illud habet priuationem alterius gradus, aliàs à nullo agente posset illum recipere, ergo ex hac parte nõ impeditur actio. Dissimilitudo autem inter agẽs, & patiẽs, ideo necessaria est, quia si passum habet totã formã similem formæ agentis, nõ potest aliã omnino similẽ recipere, si aũt hoc posset, nulla esset

A ratio aut fundamentũ, cur illa cõditio esset necessaria. Ergo in præsenti, si idẽ subiectum est capax plurimũ graduum caloris omnium similiũ, etiamsi vnũ habeat, & in illo iam sit simile agenti, nõ est cur illa similitudo vlteriorẽ actionem impediat: nam quatenus alio simili gradu caret, est sufficienter dissimile, vt illũ possit recipere. Atque ita fit, vt calidum vt vnũ possit efficere calorẽ vt duo: & cõsequenter vt octo, si aliunde non sit maior resistentia passi. Fit etiam cõsequenter, vt duo calida vt vnũ possint se inuicem augere in calorem etiã vsq; ad ignitionẽ, quæ consequitur ad calorem vt octo. Imo etiam sequitur q; idẽ calor vt vnũ possit ex vi solius caloris se intendere vsque ad duos & tres, & quoscunque gradus vt patet applicãdo argumentũ factum. Nam q; suppositum aut pars eius agat in se non erit impedimentum, si aliũde supponitur (vt reuera illa sententia supponit) idẽ subiectũ secundum idem posse simul esse in actu formali respectu vnius gradus, & in potentia etiã formali ad alium gradum omnino similem.

Quarto sequitur ex illa sententia in remissione qualitatis nullũ gradum designari posse, qui ex natura rei primo abijciatur ex vi introductio- XXXIII

B nis primi gradus contrariæ qualitatis: consequẽs est inconueniens: ergo. Sequela probatur, quia omnes gradus illius qualitatis sunt inter se omnino similes, & æquè etiã inter se vniti: ergo nulla potest naturalis ratio assignari cur vnus gradus prius abijciatur quàm alius. Dicetur fortè, illum ex natura rei prius expelli, qui vltimo acquisitus est: quia ordo resolutionis est cõtrarius ordini generationis. Sed hoc non satisfacit, tũ quia illud est per accidens, quando ex ordine generationis non consurgit in re specialis ordo partium, q postulet oppositum ordinem in resolutione: tũ etiã quia non semper necesse est vt intensa forma illo ordine sit facta: interdũ enim lumen intẽsum in instanti fit. Falsitas autẽ consequentis probatur, quia alias nunquã remissio formæ posset inchoari, quia nulla est ratio cur potius expellatur vnus gradus quàm alius: vnde vel nullus excludetur, vel omnes simul. Dici potest, in huiusmodi euentibus determinari per primã causam quid potius agendum sit, vel expellendũ, quàm aliud. Sed hæc

C responsio nõ impedit, quo minus verũ sit ex natura graduũ formæ non posse reddi rationem cur vnus prius expellatur quàm alius: ad determinationẽ aũt primæ causæ recurrendũ nõ est nisi cũ dés necessitas, vel defectus causarũ cõegerit, quod in præsenti nõ occurrit. Adde, q; si intẽsio solum est collectio, & vnio graduũ omnino similiũ, omnes & singuli eorũ habebũt eãdẽ oppositionẽ formalẽ cũ quolibet gradu alterius qualitatis, & ideo si in subiecto qđ erat frigidũ vt octo, introducatur vnus gradus caloris, vel expellentur omnes gradus frigoris, vel nullus. Quia, cum omnes gradus frigoris sint omnino similes, si vnus gradus caloris formaliter repugnat cum aliquo gradu frigiditatis, cum quolibet habebit eandem repugnantiam, vel si eum vno compati potest, etiã cum omnibus simul, quia collectio omnium nõ inducit specialem repugnantiam, vel incapacitatem in subiecto. Præsertim cum etiam ostensum sit, ex illa sententia sequi talem capacitatem ex se non limitari ad certum numerum graduum, si gradus illi sunt omnino similes, & solum quasi

per

pe accidens coacervantur. Igitur iuxta hanc sententiam non satis explicatur latitudo qualitatis intensibilis.

Vera sententia, & quæstionis resolutio.

XXXIII. *Qualitas intensibilis, nō est indiuisibilis in sua entitate.* INter has ergo sententias mediam quandam viam amplectendam censeo. Primum enim dicendum est, qualitatem intensibilem non esse in entitate sua indiuisibilem, sed habere aliquā latitudinem partium, ratione cuius potest interdum secundum se totam inesse subiecto, interdum secūdum partem maiorem, vel minorem: & quia talis qualitas naturaliter, non est in rerum natura nisi etiam insit, ideo talis est etiam illa entitas, ut aliquando possit tota esse in rerum natura, aliquando verò secundum partem, & inde prouenit vt possit esse intensior & remissior, & vt possit magis & minus afficere subiectum. Hanc assertionē videntur mihi cōuincere, & demonstrare omnia quæ circa primam sententia adducta sunt, quia si ne huiusmodi latitudine & diuisibilitate, non potest intelligi, quomodo eadem indiuisibilis forma inhærens, magis vel minus afficiat subiectum. Nec enim potest intelligi, quod ipsa in se maior, vel minor entitas sit, nec quod maiorem vel minorem vnionem habeat ad subiectum: nec præter illa duo aliquid aliud positiuum & reale reperitur in tali forma, ratione cuius possit, vel terminare nouam actionem realem, vel maiorem aut minorem effectum formalem subiecto conferre. Quæ omnia in discursibus superius factis satis declarata, & probata sunt.

XXXV. Et ex hac conclusione sequitur, formā intensam & remissam non tantum distingui in modo actualiter afficiendi subiectum, sed etiam in entitate, per quam sunt aptæ afficere subiectum. Imò ideo possunt habere modum afficiendi magis vel minus perfectum, quia possunt in entitate sua habere maiorem vel minorem perfectionem, seu integritatem: nam quantum habent de entitate, tātum habente de aptitudine ad afficiendum subiectum: & quātum habent de aptitudine, tantum habent (naturaliter loquendo) de actuali affectione subiecti: quia talis forma tantum inest, quātū est, & quantum inesse potest. Quocirca, si duo calores, ut vnum, & vt octo diuina virtute separarentur, & conseruarentur extra subiectum, non essent in entitate & perfectione æquales, quia vnus haberet totam entitatem sibi debitam, alius verò minimè: & semper alter illorum est talis, vt si iterum vniatur subiecto, necessariò reddat illud calidum ut octo, alius vero, quantuncūque vniatur, nunquam potest causare illum effectum, sed tantum vt vnum.

XXXVI. *Calor separatus an possit intendi.* Dices, Ergo calor vt vnū separatus à subiecto posset intendi, & fieri calor ut octo: quod videtur impossibile, quia sine ordine ad subiectum non potest intelligi intensio. Vnde interdum solet D. Thom. dicere, quod si forma est separata, necessariò habet totā perfectionē suę speciei, ut 1. par. q. 54. art. 1. & 2. & sæpe alias. Respōdeo distinguendo sequelam, de actione agētis naturalis, aut per virtutem Dei. Priori enim modo non potest separatum accidens intendi ab agente naturali: quia nihil potest ei addi quod de potentia subiecti educatur, cum supponatur tale accidens esse extra

A subiecta: agēs autem naturale, nihil agere potest nisi per eductionem de potentia subiecti. At verò per diuinam potentiam augeri potest illa entitas & perfici in entitate sua secundum latitudinem intensibilem eius: quo sensu potest illa actio vocari intensio, non prout hæc vox significat mutationem ex subiecto, sed prout significat effectionem aliquorum gradum qualitatis intensibilis. Hæc enim perfectio fieri potest per modum creationis: ergo potest fieri à Deo. Antecedens patet, quia sicut Deus potest cōseruare actu accidens sine subiecto, ita & efficere: illa autem effectio est ex nihilo, & ideo est creatio quædam. Item, sicut potest efficere simul extra subiectum totum accidens, ita etiam potest illud efficere per partes, si diuisibile sit; & ita posset Deus successiue augere secundum extensionem lineam, vel superficiem separatam: ergo eadem ratione posset augere in perfectione intensiua calorem separatū. Qui ergo dicunt intensionē nō posse fieri extra subiectū intelligere id debent, vt verū dicant, de naturali intensione, quæ per mutationem naturalem fit.

B Similiter cum dicitur, in forma separata à subiecto non posse esse latitudinem intensionis, intelligendum est de forma, quæ natura sua est separata, quæ proinde nō solum est extra subiectū, sed & caret aptitudine & ordine ad subiectū; nā talis forma iam non erit accidens, sed substantia, quæ in tensibilis non est, ut sectione sequente dicam.

XXXVII. *An vnus calor sit magis calor quam alius.* Sed vrgebis, nā sequitur nō solum vnū calidū esse magis calidū quàm aliud, sed etiā vnū calorē esse magis calorem, quam alium: quia non solum ipsum subiectū magis afficitur, sed etiam ipse calor magis habet de entitate caloris: Consequens autē est cōtra Aristotelē in Prædicam. c. de Qualit. ubi significat, concreta suscipere magis & minus, non abstracta. Respondeo, quod ad rem spectat verū est ipsam formā caloris esse magis & minus perfectā, & integram in sua entitate: quod si hoc tantum significetur illis verbis, cōcedo sequelam; neque Aristoteles potuit cōtrarium docere. Quod verò attinet ad formam locutionis, magis admittitur illa locutio in concretis, quā in abstractis, vel propter id quod nuper dicebamus, nempe, formam separatam nō posse naturaliter augeri, & quia in abstracto significatur vt per se stans, ideò vt sic non dicitur suscipere magis & minus:

C de ipso verò concreto id dicitur, quia magis vel minus participat formā. Vel certè illa locutio negatur in abstractis, quia significari videtur magis & minus in ipsa differentia constitutiua caloris, atque adeo in essentiali ratione caloris, in qua tamen nō est latitudo; sed in integritate caloris, vt supra diximus: & ideo nullus dicitur magis calor quam alius sed maior, & perfectior: sicut linea non dicitur magis linea, sed maior. At verò calidum dicitur magis calidum, quia solum significatur excessus in participatione formæ constituentis calidum, & ita solum indicatur excessus accidentalis, non essentialis.

Secundo dicendum est, latitudinē entitatiuam qualitatis intensibilis nō esse merā coacervationē pluriū graduum eiusdem qualitatis omnino similium, seu esse quandam compositionē per se taliū partium seu graduum, quorum vnus natura sua supponit alium: ratione cuius subordinationis XXXVIII.

vnus

vnus dicitur primus, & alius secūdus tertius, &c. ita vt primus & secundus non solum distinguantur sicut duo primi gradus existentes in diuersis partibus subiecti, sed etiam quia sunt natura sua primus & secundus, & sic de cæteris. Priorē partem negatiuam huius assertionis probant sufficienter rationes, quas confecimus contra secundam sententiam, quāuis enim aliquæ earum possint aliqua ratione eludi, non tamen sufficienter solui, & omnes simul satis ostendunt, illum modum intensionis per solam aggregationem non esse sufficientem ad saluanda omnia, quæ de his qualitatibus, & de earum efficientia, & virtute experimur. Deinde hanc etiam partem non parum confirmat fundamentum primæ sententiæ de distinctione numerica graduum omnino similium in eadem parte subiecti. Quia, vt supra late tractatum est disput. 5. accidentia solo numero distincta, & omnino similia in effectu indiuiduali, nō possunt in eodem subiecto multiplicari. Rationes autem ibi factæ æquè probant, siue illa accidentia sint totalia, siue partialia. Et sanè, si talia accidentia congregari possent in eodem subiecto, in quocunque numero multiplicari possent: neque posset firma aliqua ratione definiri terminus talis aggregationis.

XXXIX. Posterior verò pars affirmatiua huius assertionis sequitur ex præcedentibus. Primo à sufficienti partiū enumeratione, quia seclusis alijs modis non, videtur excogitari posse alius, quo possit natura talis entitatis, & latitudinis declarari. Secundò, quia hoc modo saluatur diuisibilitas, & vera additio realis, & augmentum possibile in tali entitate: saluatur etiam vnitas & compositio per se in tali qualitate: & aliunde non apparet repugnātia in tali modo entitatis, & vnitatis: ergo ita sentiendum est de huiusmodi latitudine. Antecedēs quoad duas primas partes notum est ex dictis; quoad ultimam verò patet, quia hoc modo facilimè soluuntur difficultates tactæ in vtraque sententia. Nam concedimus huiusmodi formam non esse indiuisibilem in sua entitate & unione, sed in vtraque recipere realem additionem, & augmentum, quia hoc conuincunt difficultates tactæ cōtra primam opinionem.

Satisfit rationibus in contrarium adductis.

XL. Facilè autem soluitur fundamentum eius, quatenus contra hanc partem procedit, quia illi gradus partiales, licet sint eiusdem rationis essentialis in sua entitate indiuiduali & partiali, nō sunt omnino similes, saltem quoad hoc, quod recipiunt subiectum cum certo ordine inter se, ita vt primus natura sua supponatur ad secūdum: & secundus natura sua non sit aptus inhærere subiecto, nisi vt iam affecto & disposito per primum gradum: quæ diuersitas satis est vt possint circa idem subiectum versari, etiamsi suo partiali modo solo numero distinguātur. Alias vero rationes confirmantes illam sententiam nos facile admittimus, quia non probant talem formam esse indiuisibilem, sed esse per se vnam, & requirere latitudinem, & cōpositionem magis per se, quam sit per solam congregationem graduum omnino similium. Et hoc ipsum magis confirmant argumenta obiecta cōtra secundam sententiam.

XLI. Illa verò quibus ipsa nititur, solum probant, qualitatem intensibilem non esse indiuisibilem. Ex quo videntur autores illius opinionis immediate intulisse compositionem illam per meram aggregationem, ac si in qualitate non esset possibilis alius modus compositionis magis per se quā sit ille, quod tamen ab illis probatum non est. Neque mihi occurrit aliqua rō, quæ vel apparenter ostendat esse impossibilem illa latitudinem qualitatis cum quodam ordine per se, & à natura definito inter partes eius. Sicut in animali vel planta est ordo per se inter partes heterogeneas formæ eius, quāmuis in illa forma illa compositio sit extensiua, in qualitate vero, de qua agimus, sit intensiua: neque enim in exemplis quærēda est omnimoda similitudo. Quod si fortasse quis sentiat, hanc nostram sententiam nō esse contrariā præcedentibus, sed esse quandā concordiā & legitimā interpretationē earum, non solum non contradicimus, sed ētiā maximè optamus. Et saltem existimo nō esse alienam à mēte aliquorum autorum, quos pro illis sententijs citauimus, & præsertim D. Thomæ, de cuius mente plura dicemus sect. 3.

SECTIO II.

An solæ qualitates intensibiles sint, & cur non omnibus id conueniat.

QVoniam suscipere magis & minus assignatur vt proprietas qualitatis: explicandum a nobis est, quo modo sit illi proprium, quod ex duobus quæ in quæstione proposita sunt, pendet, scilicet, an illi soli, & an omni conueniat. I

Quomodo sola qualitas intensionis sit capax.

IN primis ergo dicendum est, primam (vt ita dicam) radicem intensionis in sola qualitate inueniri. Hanc assertionem sub hac forma propono, quia etiam de actione & passione dicit Aristoteles in prædicamentis, suscipere magis & minus tamen id non conuenit actioni & passioni nisi ratione sui termini, quatenus in illo est latitudo intensionis. Vnde neq; in substantiali generatione, neque in augmentatione vt ad quantitatem terminatur, est ille modus suscipiēdi magis & minus, sed solū secundū additionem extensiuam. Et idem est proportionaliter in locali motu, qui maior aut minor dicitur propter extēsionem ad maius, vel minus spatiū, vel per plures aut pauciores partes subiecti, non verò secundum intensionem. Dices, vnus motus localis potest esse velocior alio, qui videtur quidā modus intensionis. Respōdetur, Velocitas motus nō est propriè intēsio, sed est veluti cōdensatio partiū motus intra breuius tempus, vnde illa conditio iā in motu extensiuo quam in intensiuo, & in remissione etiā inueniri potest. Itaq; respectu actionis, vel passionis seu motus, intensio solū habet locū ratione qualitatis intensibilis ad quam tendit: ideoque latitudo intensiua dicitur esse per se primo, & tanquam in radice in qualitate.

II. Prima radix intensionis est in sola qualitate.

Motus velocitas an sit intensio.

Sic

Sic ergo explicata conclusio probatur, quia qualitati ita conuenit hæc latitudo, vt ratione sui & non ratione alterius illi conueniat; alteri autē non ita conuenit: ergo est hæc proprietas solius qualitatis. Maior patet inductione in calore, lumine, amore, &c. quibus conuenit talis latitudo & non ratione alterius, nihil enim assignari potest rōne cuius eis conueniat. Dicet aliquis conuenire ratione agentis inęqualiter applicati, vel ratione subiecti inæqualiter dispositi, ex Durando in 1. dist. 17. quæst. 6. num. 6. Sed hoc non obstat, qa vt idem Durandus subijcit num. 7. vtraque causa tam efficiens, quam materialis, supponit in forma intensibili talem naturam, quæ latitudinem in sua entitate habeat, & talem compositionem requirat ad sui integritatem. Et hoc modo dicimus, qualitatem ex se habere talem naturam, & non ratione alterius, quamuis quoad existentiam redigatur in actum magis vel minus perfectum, ab agente inæquali, vel in virtute, vel in approximatione, uel voluntante, si sit liberum: & subiecti etiam dispositio potest aliquando concurrere, licet non semper necessaria sit.

Durand.

IIII. Relatio an suscipiat magis & minus. Minor probatur, quia res aliorum prædicamētorum, vel intensibiles non sunt, vel non nisi rōne qualitatis. Quod patet inductione, nam substātia & quantitas non suscipiunt magis & minus. Relatio verò licet dicatur aliquo modo suscipere magis & minus, non tamen ratione sui, sed ratione fundamenti, & non propriè secundum intensionem, sed secundum variationem, ut in disput. sequente, sect. vltima, declarabimus. De actione item & passione iam dictum est. De cæteris vero quatuor prædicamentis res est manifesta, vel quia censentur esse denominationes extrinsecæ, vt de habitu constat, & de alijs multi opinantur: vel quia si sunt modi intrinseci, accomodatur ipsis rebus, ut duratio extensiuè quidem potest esse maior, & minor, vel etiam perfectione essentiali, nō tamen propriè intensiuè, nisi fortasse, quatenus ipsa res quæ existit, intensionem habet in se, & in sua existentia, à qua duratio non distinguitur ex natura rei, vt infra dicemus. In vbi autem & situ, cum vel non sint, vel non concipiantur nisi ad modum quantitatis, intelligi quidem potest extēsio, non tamen intensio.

Vltima genera an recipiant intensionem.

Cur forma substantialis non sit capax intensionis.

V. SED difficultas est in reddenda ratione, cur substantia & quantitas non sint capaces huius latitudinis, in reliquis enim inferioribus prædicamētis nulla est difficultatis ratio, vt ex dictis satis constat. De substantia verò ratio reddi potest, quia illa non est in subiecto, latitudo autem intensionis non potest intelligi nisi in ordine ad subiectum, vt supra dicebamus, si enim sit extra subiectum, erit latitudo extensiua, non intensiua. Quæ ratio est quidem optima de materia prima, & de quacunque re subsistente vt sic. Tamen de formis substantialibus materialibus, quæ suo modo insunt materiæ, & de eius potentia educuntur, non procedit illa ratio, nam eo modo quo sunt in materia, poterunt etiam magis radicari in illa, vel magis educi ex illa, Vnde non

A defuerunt, qui dicerent formas substantiales elementorum esse intensibiles & remissibiles, vt supra tetigimus disput. 15. sec. 10. nu. 41. & sequent. ex Commentatore & alijs.

Nihilominus tamen veritas est huiusmodi, formas non posse intendi, & remitti: aliqui etiam effectus earum, seu composita ipsa reciperent magis, & minus. Sicut enim est magis calidū, quod intensiorem habet calorem, ita esset magis ignis, qui intensiorē haberet formā ignis. Rōnem autem huius rei a priori reddere difficile est. Vnde Durandus supra, id solum probat à posteriori ex modo productionis harum formarum, nam forma intensibilis potest acquiri successiuo motu: forma autem substantialis, nunquam acquiritur hoc modo, sed indiuisibiliter in eadem parte subiecti. Sed in hac ratione æquè difficile videtur probare id quod sub sumitur, nempe formā substantialem semper indiuisibiliter acquiri in eadem parte subiecti: quia nos non experimur introductionem formæ substantialis in se ipsa, sed solum in accidentibus. Vnde ex sola experientia non constat, an forma ignis v. g. introducatur B partibiliter cum ipso calore, vel indiuisibiliter & tota simul in consummatione caloris. Sed nihilominus ex dictis supra disput. 15. sect. 1. potest satis probaliter hoc persuaderi, quia experimur in calefactione aquæ, v. g. etiamsi plures gradus caloris introducti sint, si tamen forma aquæ non est amissa, ablato extrinseco agente, facillimo negotio calorem expelli, & aquam ad pristinum gradum se reuocare: ergo signum est, eamque formam substantialem aquæ fuisse remissam, neque formam substantialem ignis quoad aliquos gradus fuisse introductam. Alioqui illa non posset se ipsam itererum intendere; & hæc sæpe superaret, & per se ipsam, & quasi ab intrinseco vinceret aliam, si possibilis esset inter ipsas talis actio. Quia sæpe videntur plures gradus caloris introduci.

Ex quo experimento potest sumi ratio aliquo modo a priori, ex causa finali: Quia forma substātialis datur supposito tanquam fundamētum sui esse completi, & omnium proprietatum, & ideo necesse est ut illud fundamentum sit fixum & in C uariabile, quādiu rei essentia manet, vt ex vi eius possit res sese tueri, & ad suum statum naturalem se reuocare, si aliquid incommodi passa fuerit. Et huc videtur tendere ratio D. Thom. 1. par. quæst. 76. art. 4 ad 4. & 1. 2. quæst. 52. art. 1. scilicet, substantialem formam non posse intendi aut remitti, quia illa est, quæ primò constituit rei essentiam quæ fixa esse debet & inuariabilis. De qua ratione, & de tota hac parte plura diximus dispu. 15. sect. 10. nu. 45. &c. XII.

Cur quantitas non intendatur.

EX quibus facile est rationem reddere, cur in quantitate non habeat locum latitudo intensionis. Nam propria quantitas, quæ est continua, est naturalis proprietas coniuncta materię eique propinquissima, & ideo sicut materia non habet hanc latitudinem, ita nec proprietas eius. Imò idē cōtingit in omni ꝓprietate intrinseca & cōnaturali essentiæ substātiali, vt statim dicā. Potest etiā ex formali effectu quātitatis & modo eius VIII.

proba-

probabilis ratio sumi: nam effectus formalis quantitatis est extensio materiæ, seu substantiæ corporeæ: ad hunc autem effectum non est proportionata latitudo intensiua, nam hæc est, vt idem subiectum magis participet effectum formalem formæ: cum autem effectus formalis quantitatis sit extensio; participare magis, vel minus talem effectum, solum est participare maiorem vel minorem extensionem, quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: ergo in quantitate habet locum augmentum extensiuum, non intensiuum.

Rarefactio & condensatio non sunt intensio & remissio. Dices, Eadem quantitas cum condensatur vel rarefit, videtur intendi & remitti, vt D. Tho. etiam sentit 2.2. quæst. 24. art. 5. ad primum. Respondetur primò illa variatio non est in proprio & formali effectu quantitatis, sed in quodam modo eius. Deinde, non est propriè maior intensio, sed maior vel minor extensio in ordine ad locum, quanquam respectu illius qualitatis quæ est densitas, vel raritas, habeat modum intensionis. Et quia in ordine ad locum videtur fieri augmentum ipsius quantitatis sine noua quantitate, ideo secundum quandam proportionem aliquando vocatur

D.Thom intensio, & ita locutus est D. Thomas, vt Soncin. notauit 8. Metaphys. quæst. 27. ad 1. Et habet fundamentum illa locutio in Aristotel. 4. Physic. tex. 84. sed de raritate & densitate proprium est physici disputare: quia illæ qualitates, & mutationes secundum illas, omnino physicæ & materiales sunt.

IX. De quantitate autem discreta ratio cur intendi non possit, est, quia vnaquæque species eius constituitur per indiuisibilem terminum, quo mutato per additionem aut ablationem, mutatur species huius quantitatis. Et ad proportionem harũ specierum idem declarat D. Thom suprà in quantitate continua, quia enã eius species, quales sunt bicubitum, & tricubitum, per quãuis additionẽ vel ablationem mutatur. Sed, vt supra dixi, hę nõ sunt propriæ species, sed ad modum earum concipiuntur, vel nominantur: ideoque per illas cõmodè explicatur, has quantitates non suscipere magis & minus secundum intensionem.

Quæ species qualitatis intensionem admittant, & cur.

X. Secundò dicendum est, hanc proprietatem seu latitudinem intensiuam, non conuenire omnibus qualitatibus, sed aliquibus tantum. Hæc assertio etiam est certa, & constat inductione. Videntur autem in hac proprietate esse condiuisæ species qualitatis. nam qualitates primæ & tertiæ speciei hac proprietate gaudent, nõ verò qualitates secundæ & quartæ, nisi quatenus aliquid ex alijs speciebus participant. Quod intelligen-

Figura non suscipit intensionem, & cur. dum est, & regulariter, & quantum probabili ratione nos possumus de his qualitatibus coniecturam facere. Igitur de quarta specie, scilicet figura, id notauit D. Thomas supra, & causam reddit, quia talis qualitas in sua specie formaliter constituitur & quasi completur quadam indiuisibilitate, vt v.g. quod talibus terminis seu lineis claudatur. Item, quia figura est quidam terminus quantitatis, vnde cum quantitas non suscipiat intensionem, nec figura illam suscipiet: maximè cum terminus, vt sic postulet indiuisibilitatem. Dices, In hac specie non solum ponitur figura, sed etiam forma, vt pulchritudo, quæ potest intendi & remitti. Respondeo primò, iam suprà dictum esse, hanc non esse propriam speciem nisi ratione figuræ. Deinde, eo modo quo illa est species, in tantum potest intendi, in quantum cõstat aliqua passibili qualitate, vt albedine, vel alia simili.

XI. In secunda speci an aliquæ qualitates recipiãt intensionem. De potentia idem patet inductione in intellectu, voluntate, sensibus, &c. Et ratio esse videtur, quia hæ qualitates sunt intrinsecè manantes ab essentia substantiali, ita vt non possint aliter fieri, & ideo participant indiuisibilem entitatem proportionatã essentiæ. Quæ ratio, si efficax est, idem probat de omnibus potentijs, quæ per se primò sunt ad agendum, & non habent alium modum productionis per se, sed solum per dimanationem a substantia. Quanquam incertum est an vniuersaliter id verum sit de omnibus virtutibus naturalibus herbarum, lapidum, & similium quæ non sunt principia actuum vitalium, sed materialium alterationum: illæ enim vere sunt potentiæ, & qualitates secundæ speciei, & tamen experientia videtur ostendi aliquando minui, quia pendent ex temperamento & dispositionibus, quæ intenduntur, & remittuntur. Hæc tamen experientia non satis probat, ipsas virtutes in se remitti, sed actiones earum, quia in eis fortasse iuuantur aliquo modo à temperamento primarum qualitatum, quo debilitato & immutato, actio etiam fit debilior.

XII. Neque ex eo, quòd tales virtutes requirant tale temperamentum vel dispositiones ad statum connaturalem, rectè inferri potest eas remitti remissis dispositionibus, nam multo magis forma substantialis easdem dispositiones postulat, & tamen in se non minuitur: etiamsi dispositiones remittantur. Quia intra certam latitudinem minima dispositio sufficit ad formam in materia conseruandam, quæ intensiuè indiuisibilis est. Hæ autem potentię seu naturales facultates proximè dimanant à forma, & non magis pendent à dispositionibus quam ipsa, & ideo non magis necesse est eas in se minui, quam formam. Sicut etiam potentia visiua v.g. requirit in suo organo certum temperamentum: ipsa verò non intenditur aut remittitur variato temperamento, sed vel tota perit, quando dissolutio temperamenti peruenit ad certum terminum, vel tota conseruatur, quanuis cum maiori, vel minori aptitudine ad operandum ex parte temperamenti. Sic igitur probabile est, licet incertum, idem cõiungere in proprijs potentijs connaturalibus, quæ nec sint passibiles qualitates, nec per se possunt per propriam actionem fieri, sed solum per naturalem dimanationẽ a substantiali forma. Quòd si fortasse aliquæ ex his facultatibus intendi possunt & remitti, id habent quatenus tantam dependentiam habent à temperamento passibilium qualitatum, vt cum illo intendantur, vel remittantur. Denique semper limitaui hanc partem ad naturales potentias quia virtutes instrumentariæ, quæ ab extrinseco aduenire possunt, & ad secundam speciem qualitatis pertinent, vt impetus, & similes, intendi possunt & remitti. Et ideo dixi regulariter hoc esse intelligendum.

Ex

XIII. *Qualitates primæ & tertię speciei cæteris fiunt intensionis.* Ex his ergo satis patet negatiua pars conclusio A nis quo modo in secunda & quarta specie qualitatis verum habeat. Quòd vero pars affirmatiua sit vera in prima,& tertia specie satis constat inductione in habitibus, & actibus animæ, & in primis qualitatibus elementorum, vt in coloribus,& alijs huiusmodi. Ratio verò reddi potest, quia in his qualitatibus inueniuntur omnia quę ad hanc latitudinem intensiuá sufficere possunt. Nam omnes illæ fiũt per proprias actiones absque dimanatione naturali, vel si aliquę earum manant naturaliter ab aliquibus formis, vt calor à forma ignis,frigus à forma aquæ, habent tamé contrarium à quo impediri possint, & minui, & per se etiam,seu per propriam actionem fieri possunt Rursus hæ qualitates ex vi suarum rationũ essentialium non includunt indiuisibilitatem repugnantem huic latitudini intensiuæ; & alioqui habent proprias entitates accidentales,in quibus possunt esse capaces huius latitudinis,Qui discursus probat optimè,si in aliquo genere dātur qualitates intensibiles,vt reuera dantur,in his maximè dari. Probat etiam, nobis non cõstare esse in his generibus aliquas qualitates huius latitudinis B incapaces. Et hoc satis est,vt nos affirmemus omnes qualitates harum duarum specierum esse intensibiles; id tamen demonstrare non possumus: nã fortasse vel datur vel possibilis est aliqua qualitas harum specierum,quæ intendi non possit: quia in hoc non ostendimus nos positiuam repugnantiam. Sicut è conuerso fortè datur aliqua naturalis potentia quæ intendi possit & remitti: qualem multi censent esse grauitatem aut leuitatem, de quo aliàs. Atque ita cessant facilè obiectiones quæ hic fieri possunt.

XIIII. Vna verò difficultas huic quæstioni solet adiũgi, nimirũ,an in formis eiusdem speciei,quæ intensibiles non sunt, possit dari inæqualitas in pfectione indiuiduali. Sed hanc quæstionem iam supra remisi in libros de anima: quia,licèt generalis sit, eius tamen difficultas in animabus, & præsertim rationali versatur:& ab hoc loco maximè est aliena:cum ad intẽsionem qualitatis explicandam nihil conferat.

SECTIO III.

Qualis sit actio seu mutatio, per quam latitudo intensiua qualitatis acquiritur.

I. HActenus egimus de intẽsione in priori eius significato superius posito,s. de latitudine quam dicit in ipso termino,seu qualitate, superest dicendum de altero significato,scilicet, de acquisitione talis latitudinis,nam multum confert ad magis explicandam hanc proprietatem,& licet quæstio physica videatur, latius tamé patet, & propriam difficultatem continet metaphysicam,vt videbimus. Vt autem ea quæ dubitari solent, melius intelligantur, præmittere oportet aliqua,quæ certa videntur.

Nonnullę suppositiones

II. PRimum est,acquisitionem hanc perfectionis intensiuæ esse veram,& realem actionem, & passioné,seu mutationem Hoc constat experientia: imo nulla est alteratio,quæ nobis familiarior sit: per hanc enim res oẽs in melius vel deterius commutantur. Secundum est, huiusmodi acquisitionem sæpe esse diuersam actionem à prima acquisitione vel effectione ipsius qualitatis. Hoc etiam constat experientia tam in habitibus animæ quàm in qualitatibus sensibilibus. Nam vna actio tempore antecedit aliam. Tertium est, latitudinem intensiuam non semper acquiri totam simul,aut per vnam in diuisibilem actionem,sed successu temporis,etiam post primam formæ acquisitionem. Quod etiam manifestum est experiẽtia,& ex dicendis magis constabit.

Sit ne intensio maior radicatio, & eductio eiusdem formę.

III. HIs positis multa sunt dubia,quæ in titulo ppositio comprehẽduntur. Primum est illud vulgare, an acquisitio seu intensio sit realis additio formæ vel maior radicatio aut eductio. Sed in hoc iam nobis nulla relinquitur quæstio,suppositis quæ in prima sectione dicta sunt. Vnde nunc solum addendum restat, illa tria, s. intendi per additionem, per maiorem radicationem, aut per eductionem, non esse inter se pugnantia, sed omnia esse vera, si rectè explicentur. Primum enim negari non potest quin in hac acquisitione interueniat realis additio, cum præexistẽs forma realiter perficiatur per nouam realem actionem. Illud autem, quod additur non potest non esse aliquid entitatis formæ : quę supra latè probata sunt. Rursus manifestum est, hoc quod additur per hanc actionem,quia vel præexisteret in eodẽ subiecto,vel in alio: non in eodem alias nulla postea fieret additio: nec in alio, quia vel accidens migraret de se subiecto in subiectum vt talis additio fieret quod est impossibile, vel addẽdum esset C non solum accidens accidenti,sed subiectum subiecto,& sic non esset intensio, sed extensio. Et hoc est quod Aristoteles dixit 4. Physic. c. 9. [Ex calido fieri magis calidum nullo facto in materia calido,] id est, sine additione subiecti seu partis de nouo calidæ,vt Cõmentator expresse declarat. Additio ergo per se necessaria ad intẽsionem debet esse solius partis, seu gradus formæ in eodem subiecto,in quo præexistebat forma remissa. Igitur id quod additur per intensionem,antea non præexistebat,sed de nouo fit.

IIII. Hinc ergo tandem cõcluditur, hoc quod additur in intẽsione educi de potentia subiecti,qa nõ fit per creationẽ, sed fit in subiecto, dependenter ab illo in fieri,& in esse. Neq; oportet quoad hoc excipere intensionẽ qualitatũ infusarum (vt putauit Caietan. 1. 2. q. q. 52. articulo 3.) nam etiam illę qualitates fiunt per auctionem, vt supra probaui disputatione 16. ergo simili modo augentur,nam est eadem vtriusque ratio. Ita sit, vt intensio formæ sit quædã maior eductio eius de potẽtia subiecti,quę vocatur additio cõparando ter-

terminum huius mutationis ad rem præexistentem; eductio autem vocatur per comparationem ad subiectum in quo, & ex quo fit talis mutatio. Atque eadem eductio vocatur maior radicatio talis formæ in eodem subiecto, quia qualitas quæ plures habet gradus iam actu eductos de potentia subiecti, magis illi dominatum, magisque habet entitatem suam in illo radicatam. Specialiter autem in hac locutione denotatur, hāc additionem, quæ per intensionem fit, non esse meram aggregationem diuersarum qualitatum in eadem parte subiecti, sed esse eductionem vnius & eiusdem formæ secundum diuersos gradus seu partes eius, ex quibus forma per se vna componitur, & quò magis integra efficitur, eò magis radicati in subiecto dicitur.

V. Et iuxta hunc modum, existimant multi recētiores, exponi posse D. Thomæ sententiam de intensione formarum per maiorem radicationem in eodem subiecto. Nam hoc sensu, & nō alio potest habere verum illa sententia, & verba D. Thomæ huic sensui non videntur contradicere. Nam 1.2. quæst. 52. art. 2. sic ait, [Huiusmodi augmentū habituū, & aliarū, formarū nō fit per additionē formæ ad formā, sed fit p hoc q̄ subiectum magis vel minus participet vnā & eandē formā.] Non potest autem subiectum magis vel minus participare unam & eandem formam, nisi quatenus talis forma magis vel minus educta est de potentia eius, & consequenter quia plus vel minus habet de entitate actuali talis formæ, quod non potest intelligi sine aliqua additione. Quam non videtur D. Thomas in vniuersum negare, sed negat additionem formæ ad formam, id est meram aggregationem plurium qualitatum aut graduum omnino similium, iuxta sensum superius impugnatum, in opinione secunda, tractata in sectione prima. Et iuxta hanc interpretationem, & hæc verba, potest exponi D. Thomas quandocunque alibi videtur additionem negare: quanquam, vt verum fatear, interdū difficilius loqui videatur.

Fiat ne intensio successione continua.

VI. Aliquorum sententia. Soncin. D. Thom. Secundo dubitari potest circa hanc intensionem seu eductionem qualitatis, cum non simul tota fiat, an fiat per successionem cōtinuam, vel discretam. Aliqui censent non posse continue fieri, sed solum per mutationes instātaneas, & discretas. Ita tenet Soncinas 8. Metaphy. quæst. 22. & sequuntur aliqui Thomistæ, & tribuunt D. Thomæ 8. Physicor. lect. 5. ubi ait, non esse possibile aliquid continuè augeri vel minui. Citatur etiam Commentator 8. Physicor. com. 6. vbi significat, intensionem non esse vnum motum continuum, sed plures alterationes. Imò etiam citatur Aristot. 8. Physic. tex. 23. dicens, impossibile esse aliquid augeti vel manui semper, sed inter ea esse medium. Ratio autem huius sententiæ est, quia qualitas cum in principio fit, per indiuisibilem mutationem & in instāti fit in aliquo gradu suo: ergo postea per similes mutationes augetur: ergo non potest augeri continuè. Primum antecedens probatur, tum quia res permanens incipit per primum sui esse, ex Aristotel 8. Physicor. text 69. tum etiam quia in his qualitatibus datur minimum secundum intensionem quod necesse

A est à principio indiuisibiliter fieri, atque adeò per mutationem indiuisibilem & momentanea. Prima verò consequētia probatur, tum quia gradus secundus, qui per intensionem additur primo, est proportionalis illi, & æque indiuisibilis: tum etiā quia agens tantum potest agere in quolibet instanti sequenti, quantum in primo, vel etiam magis, quia est in se æquè potens, & passum est magis dispositum: ergo sicut in primo instanti subita actione produxit certum gradum caloris, ita postea illum auget per similem seu proportionalem actionem. Secunda item consequētia probatur, tum quia mutationes indiuisibiles non possunt continuari. Tum etiam, quia alias in fine actionis qualitas esset infinite intensa; nam in quolibet instanti æquali gradus illi esset additus, sunt autem in continua successione infinita instantia. Itaque iuxta hanc opinionē, latitudo intensiua qualitatis solum est composita ex indiuisibilibus gradibus in quodam definito numero, octo v.g. aut decem, & per totidem mutationes indiuisibiles tota illa latitudo consummatur, & per B singulas post primam productionem augetur seu intenditur.

VII. Improbatur allata sententia. Hæc verò sententia falsa est, & contra communem Philosophorum sententiam. Quapropter aduertendum est hic non quæri, an intensio qualitatis à minimo gradu vsque ad summum necessaria fiat vna mutatione continua; cōstat enim id non esse necessarium, fieri enim potest vt aliquando intermpatur intensio, & iterum postea in ea procedatur, ut experientia constat: quo sensu loquuntur de discontinuatione alterationis, vel augmentationis Aristoteles, & Commentator locis citatis. Quæstio ergo est an alteratio fieri possit continua successione, & consequenter an cōcurrentibus omnibus requisitis ex parte naturalis agentis, & passi ita fiat, an verò ex parte ipsius qualitatis semper id repugnet.

VIII. Intensio qualitatis successiue & continuè fieri potest Aristo. & Commentat. In quo sensu dicendum est, latitudinem intensiuam qualitatis quantum est ex se acquiri posse successione continua, & ita frequenter acquiri in physicis alterationibus. Hæc assertio est consentanea Aristoteli in 5. & 6. Physicor. vbi alterationem numerat inter physicos motus, qui diuisibiles sunt secūdum tempus, & continuationem requirunt, & Commentator, Phycor. tex. 6. ait, continuationem esse de ratione motus, scilicet, C qui per se & propriè unus sit. Hanc enim conditionem postulauit Aristo. 6. Physicor. ad vnitatē motus. Nam si mutationes sunt disconnuæ, nō poterit ex illis componi motus, qui verè & propriè vnus sit, sed ad summum ad modum numeri, vel quantitatis discretæ. Et idem sentit D. Thomas eisdem locis, & omnes ferè autores, qui ponunt in his qualitatibus latitudinem graduum, hanc sententiam sequuntur, vt Aegidi. 1. de Gener. quæst. 26. Iandun lib. 18. Physic. q. 8. Qui tamen sine causa dicunt extensionem qualitatis necessario discretam, quanuis intensio sit continua, sed illud primum etiam falsum esse constabit ex dicendis. D. Thom. Aegid. Iandun.

IX. Conclusio ergo probatur primò experientia, nam videmus manum igni approximatam, magis ac magis calefieri, & calorem ipsum sentire. Dicent fortasse, discontinuationem fieri per morulas imperceptibiles. Sed hoc in primis, sicut

grams

gratis & sine experimento vel efficaci ratione dicitur, ita facilè contemnitur. Deinde interrogo, cur in illis morulis cesset agens ab actione sua, & cur iterum ad illam redeat? Non enim est agens voluntarium, vt pro suo arbitrio nunc cesset ab agendo, postea iterum agat: nec etiam ex parte eius potest reddi ratio, nam suppono habere semper eandem virtutem & æqualem, vel maiorem propinquitatem ad passum. Et eodem modo suppono, non esse rationem ex parte medij, quia est idem. Nec denique potest reddi ratio ex parte passi, quia etiam illud est idem, & æquè vel magis dispositum ad recipiendam actionem agentis. Respondent aliqui rationem sumendam esse ex dispositione passi, quæ non est æqualis in eo puncto in quo agens iterat actionem intẽsiuam, sed iam tunc passum est magis dispositum, quam esset in tempore antecedenti. Quod si interroges, à quo fuerit passum magis dispositum: Respondent, ipsummet agens illam maiorem dispositionem effecisse. Quo fit, vt iuxta hanc sniam, licet agẽs quod intendit formam, cesset in aliquibus morulis à propria actione intendendi talem formam, non verò cesset simpliciter ab agendo, quia semper disponit passum vt magis idoneum sit ad alium gradum intensionis recipiendum.

X. Sed qui ita respondent, in primis non constanter loquuntur, nam illa dispositio quæ fit in subiecto, necessario dẽt continuè fieri in singulis partibus temporis, quæ inter vnam & aliã actionem intensiuam intercedunt. Nam si non fit cõtinuè, interrogabo rursus cur interrumpatur illa actio, & cur iterum agẽs ad illam redeat, & vel recurrẽdum erit ad aliam priorem dispositionem, de qua eadem redibit quæstio, & sic procedetur in infinitum, vel quærenda erit alia ratio talis interruptionis. Si autem illa dispositio fit actione cõtinua, cur non dicetur idem de ipsamet actione intensiua sine multiplicatione superflua talium actionum? Eò vel maximè, quod si illa actio quæ ad talem dispositionem tendit, non potest esse nisi alteratio aliqua, quia non est localis motio ipsius passi, vt suppono: ergo continuitas illius actionis esse non potest nisi intensio, quia non est extensio. loquimur. n. de actione quæ fit circa idem subiectum secundum eandem partem. ergo iam illa sententia admittit continuitatem in actione intensiua alicuius dispositionis. Adde, ꝙ talis dispositio præuia ad intensionem alterius qualitatis, v. g. caloris, est planè conficta: quid. n. esse potest illa dispositio, nisi alia qualitas ergo sistendum necessariò est in aliqua prima qualitate ad quam nõ sit præuia dispositio: ergo intensio illius primæ qualitatis non potest interrumpi ex defectu dispositionis, vel iterum fieri ob maiorem dispositionem subiecti. Inter qualitates autem physicas huiusmodi videntur maximè esse calor, & aliæ primæ qualitates, nam licet raritas, verbi gratia, videatur esse dispositio ad calorem, tamen per se loquendo non est dispositio præuia, sed cõsequẽs: quando enim calor per se fit, non fit media rarefactione, sed potius ad effectionem caloris, consequitur rarefactio. Idem argumentum est manifestum in lumine, quod in aere puro nullam dispositionem requirit, præter diaphaneitatem connaturalem aeri.

XI. Et quo præterea sumitur euidens argumentũ

A nam sol dũ oritur, & ascendit, verbi gratia, in nrm hemisphæriũ continuè magis ac magis fit propinquus huic aeri: ergo continuè magis ac magis eũ illuminat: nec ex parte dispositionis passi potest interuenire interruptio, tũ quia per se nulla requiritur in passo noua dispositio, tum etiam quia si contingat esse in aere vapores, vel aliquid simile, impediens perfectam illuminationem, illud ipsum non dissipatur à sole, nisi media actione illuminandi: hæc ergo actio & intensio luminis continuè fit. Respondet Soncinas suprà, tunc interruptionem actionis non prouenire ex dispositione passi, sed ex natura ipsius qualitatis, quæ non potest continuè fieri, eò ꝙ ex indiuisibilibus gradibus componatur. Sed cõtra, nam si hoc ita esset non posset naturalis ratio reddi cur intensio fiat per illas morulas, & nõ per maiores vel minores, vel potius cur oẽs illæ mutationes non fiant simul in eodẽ instãti. Quod ita declaro, demus solem in hoc instanti fecisse secundum gradum luminis, & per aliquod tempus subsequens cessare, & post aliquod tempus in alio instãti efficere tertium gradum, & tũc, cum inter illa duo instantia

B mediet definitũ tps, quod potest diuidi in duas partes, quæ continuantur in aliquo instanti medio inter illa duo extrema, interrogo cur sol non produxerit tertiũ gradũ luminis in illo instanti medio. Nã ex parte formæ iam id non repugnat, cum iam ponatur interrupta actio per aliquam particulã tẽporis, & gradus illi indiuisibiles portã tur fieri per duas actiones indiuisibiles discretas, ad quas impertinẽs est ꝙ tempus inter eas positũ sit lõgius, aut breuius. Et idem argũ fieri põt de quocunque instãti signato, nam inter quælibet duo instãtia mediat tempus in quo possunt priora instãtia designari, atq; ita in infinitum. Nõ potest ergo ex naturalibus causis ratio talis actionis reddi, sed oportebit recurrere ad primam causam quæ determinet singula instãtia, in quibus iterandæ sunt mutationes, quibus fit intensio: quod sanè philosophicum non est, præsertim vbi nulla ratio vel experientia cogit. Vnde vlterius sequitur in illa snia, oẽs illos gradus simul in eodem instãti fieri, quia, ut infra dicam, ex parte formæ non repugnat sic fieri sicut non repugnat simul esse: nec etiam repugnabit ex parte agentis, aut passi, quandoquidem post transactum aliquod tempus nulla alia facta mutatione in passo vel agẽte fiũt

C illi gradus: ergo ex parte agentis erat sufficiẽs virtus & capacitas in passo: ergo illa successio & interruptio temporis est impertinens.

III. Ex his ergo satis probatur experientia, & à posteriori, intensionẽ qualitatis successione continua fieri posse. Ratio verò à priori petenda est ex principio contrario, fundamento primæ sententiæ. Latitudo. n. intensiua qualitatis non componitur ex certo numero indiuisibiliũ graduũ, sed est in infinitum diuisibilis, eadem proportione, qua linea vel alia quantitas continua. Sicut. n. in linea sunt infinitæ partes proportionales, ita etiã sunt in latitudine intensiua caloris, licèt nõ sint situ disiunctæ sicut partes lineæ, sed sola compositione & latitudine entitatiua. Huiusmodi autem esse latitudinem intensiuã manifestat nobis motus & acquisitio talis formæ. Neq; aliã rationẽ à priori illius cõpositionis reddere possumus, præter eas quæ de latitudine intẽsiua formarũ in superiori-

bus adductæ sunt, nã hæc est natura harum qualitatum, q̃ nimirum habeant hunc modum entitatis & compositionis in qua nulla potest ostendi repugnantia, magis q̃ in compositione lineæ ex suis partibus, in infinitum diuisibilibus. Supposita ergo tali compositione partium qualitatis secundum intensionem, non est difficile intelligere, secundum eas posse fieri intensionem cõtinuã. Quia signata qualibet parte illius qualitatis põt signari alia minor, eo quòd sit diuisibilis in infinitum, ergo etiam quælibet pars minor potest breuiori tempore acquiri, & maior in maiori, atque ita tota intensio fieri successione continua.

XIII. Quò fit vt licèt in hmói qualitatibus soleant à nobis mẽte diuidi octo vel decem gradus, vt de illis loqui possimus, singuli tamen gradus nõ sint indiuisibiles, sed sint veluti partes æquales, sicut in linea diuidimus palmos, aut in tempore horas, q̃ tamen in infinitum diuisibiles sunt. Atque ita, quando calor vt duo intenditur successiue, non fit immediatè vt tria, sed prius fit vt duo & dimidium, & prius acquirit quartam partem tertij gradus, & sic in infinitum.

XIIII. Obiectio. Dices, Quamuis hinc sufficienter declaretur, successionem continuam non repugnare intensioni ex parte latitudinis formæ, tamen nõdum esse sufficientem rõnem datam, cur illa met latitudo formæ successiuè fiat, nam licet illæ partes formæ in re sint distinctæ, & sint diuisibiles illo modo, nihilominus possunt oẽs simul fieri, sicut partes lineæ etiam sunt distinctæ, & diuisibiles in infinitum, & nihilominus simul produci possunt: vel sicut in calore partes quas habet in superficie secundum extensionem, distinctæ sunt, & diuisibiles in infinitum sicut partes superficiei, & tamen omnes possunt simul fieri: contingit .n. simul calefieri totam superficiem. Et cõfirmatur ac declaratur rõne nam omnes illi gradus intẽsionis simul permanent in eodem subiecto, & si ab agente pẽdeant in conseruari, simul etiam durat in quolibet instanti tota actio per quam fiunt, non obstãte distinctione partium, & diuisibilitate illius latitudinis: ergo eadem rõne simul fieri possunt absque vlla successione. Patet consequẽtia, tum quia non est maior ratio de cõseruatione, quàm de prima productione, tum etiam quia partes actionis vel mutationis non magis inter se pugnant, quominus simul fiant, quam partes termini, quominus simul sint, quia tota repugnantia actionum sumẽda est ex terminis. Ergo oẽs partes illius actionis possunt simul fieri sine vlla successione: ergo ex solo illo capite non redditur sufficiẽs ratio huius continuæ successionis.

V. Soluitur. Respondetur in primis, difficultatem hanc æquè procedere de successione discreta, & de continua. quia ratio facta eo tendit, vt probet omnes gradus simul fieri, & sine illa successione. Deinde dicimus, rationem factã rectè concludere, ex parte solius latitudinis intensiuæ: ipsius qualitatis non repugnare, quominus qualitas intensibilis, aut secundum totam latitudinem suam, aut secundum aliquos gradus eius, simul fiat. Id quod etiam confirmat experientia, nam lumen subitò fit secundum aliquos gradus intensionis, & volũtas nostra subitò prorumpere potest in feruentẽ, & intensum actum amoris. Neq; hoc est contradicta, quia solum diximus intẽsionem qualitatis posse continuè fieri: vtrumque autem verum esse potest, cum vtraq; sit propositio indefinita. Quòd si inquiras, quis modus effectionis sit magis naturalis qualitati, aut intensioni eius. Respõdeo, iuxta diuersas conditiones rerum concurrentium ad talem actionem alterutrum ex dictis modis esse magis connaturalem. Si enim ex parte qualitatis intensibilis, consideres permanentiam eius, & quod omnes gradus eius possunt esse simul in eodem subiecto, quod sufficientem habet capacitatem ad omnes illos simul recipiendos, & sustinendos, ex hac parte magis connaturale est tali qualitati vt tota secundum omnem suam intensionem simul fiat, si ex parte agentis sufficiens sit virtus, & nihil sit quod impediat, & hoc etiam sufficienter probat difficultates proposita. At verò si consideremus, aut limitatam virtutem agentis, aut repugnantiam vel indispositionem passi, sic magis connaturale est vt talis intensio, continua successione fiat, eo modo quo illam declarauimus.

Atq; hinc colligere licet tres causas, ob quas mutatio hæc successiuè fit, supposita latitudine seu capacitate ex parte termini, ex quibus duæ sunt certiores, alia verò magis dubia. Prima causa est distantia inter agens & passum, quæ per continuũ motũ minuitur, dum magis ac magis appropinquant agens & passum: quam cãm experimur in illuminatione solis. Et rõ est quia agens limitatũ, non æquè agit in distans ac in propinquum, & ideo in partem distantem passi non agit in principio quantum absolute põt, sed solum quantum põt ad talem distantiam, quia verò illa distantia successiuè minuitur, & continuè, ideo etiam successiuè & cõtinuè crescit effectus in eisdem partibus passi, quod augmentum intẽsiuum est. Hæc est ergo prima causa huius successionis continuæ respectu agentiũ naturalium, cui alia proportionalis respondet in agentibus liberis, nam quatenus talia sunt, non agunt quantum possunt, sed quantum volunt, & ideo, si aliunde non est impedimentum, possunt successione continua intendere qualitatem, magis ac magis applicando suã virtutem. Vt voluntas potest per aliquod tempus continuè amare, & amorem ipsum intendere. XVI. Quare intensio successiue fiat triplex ratio. Prima.

Secunda causa est resistentia subiecti per cõtrariam qualitatem, vel per aliam dispositionem repugnantem introductioni alterius qualitatis. Ex hac enim radice frequentius prouenit successio, quam in alteratione physica & materiali experimur, vt lignum ẽt si perfectè applicatum sit maximo igni, non subitò; perfectè calefit, sed successiuè quod non prouenit nisi à resistentia. Nã cũ agens sit finitæ virtutis, non põt resistentiam passi subitò vincere, vnde quo minor est passi resistentia, eo velocius fit intensio. Solet autem alterationis nomen simpliciter dictum, apud Philosophos sumi pro alteratione physica & materiali ac sensibili, quæ fit inter contraria, & est via ad generationes & corruptiones: quo mõ dicitur 1. de Gener. qdquid alterabile est, esse corruptibile, & ideo talis alteratio simpliciter dr motus successiuus, quia sicut naturale est his qualitatibus habere contrariũ, ita ẽt naturale illis est successiuè intendi ac pfici. Hic verò occurrebat specialis difficultas de intensione habituum, de qua statim dicam. XVII. Secunda causa successionis in intensione.

Tertia causa huius successionis esse põt sola limita- XVIII.

miatio seu imperfectio virtutis agentis. Nam ex illa potest prouenire, vt non possit subitò efficere totum effectum, & ideò paulatim & per partes illum efficiat. Itaque hæc causa differt à præcedentibus, quia seclusa resistentia passi, & ablata etiam omni distantia inter agens & passum, ex eo præcisè quod agens est imperfectæ virtutis, determinatur ad talem modú agendi, vt non possit omnes gradus latitudinis formę simul efficere, sed vnum post alium. Ad quod etiam concurrit varia dispositio subiecti, nam cum in principio non sit dispositum ad talem qualitatem, agens non potest in illud introducere nisi minimum gradum: per hunc autē disponitur ad gradum vlteriorem, & ita consequenter per vnumquemque gradum ad alium proximū perfectiorem, atq; hac ratione successiuè fit intensio. Exēplum huius dari potest in intēsione habituum: actus. n. qui efficit habitum, non statim confert illi omnem intensionem quatu potest, ēt si in potentia nullus sit actus contrarius. Nam, vt suprà diximus, primus actus efficit habitum, & nō est B verisimile efficere statim habitum sibi æqualem quoad oēs gradus intensionis: imò multi existimant primū actum nihil efficere, sed quartū vel quintum in virtute præcedentium: nos autē existimamus, necessarium esse vt vnusquisque actus aliquid efficiat, & aliàs non posse posteriorem actum iuuari à præcedentibus. Addimus tamen verisimile esse, habitum, qui fit per primum, vel secundum actū, non posse esse tā perfectum vel intensum, quātum per plures actus similes fieri potest. Vnde concludi videtur, primū actum ex sola imperfecta virtute actiua non posse simul procedere in intensionē habitus sibi adæquatū.

De habituum intensione peculiaris difficultas.

XIX. Dices, Ergo saltem in intensione habituū verum est non fieri successione continua, sed per mutationes discretas, nam vnus actus subitò vr̄ efficere aliquem gradum intēsionis, & posteà C alium actum addere aliam particulam intensionis, & sic de cæteris. Respondetur quanquam id concedatur, nullum esse inconueniens, quia nos non diximus omnem intensionē qualitatis successione continua fieri, & hic interuenit specialis causa ob quam non continuè fiat, quia quot variantur actus, tot variantur agentia cōcurrentia ad intensionem, & vnum quodque eorum subitò agit quantum potest. Deinde potest responderi negando sequelam, si sensus cōsequentis sit, vt esse debet, intensionem habitus non posse aliter fieri quàm per mutationes discretas.

XX. Vt autem explicem vtramque responsionem aduerto, duobus modis intelligi posse, habere vnumquemque actum virtutem ad efficiendum vel intendendum habitum. Primò, quòd nullus actus per se solus sit sufficiens ad efficiendum habitum sibi æqualem secundū intensionem suā, sed solum ad efficiendum aliquem gradum habitus in certa proportione, vt, v. g. quòd actus vt quatuor possit in nuda potentia introducere primum gradū habitus, in potentia verò iam habēte primum gradum, possit introducere secundū & sic de cæteris. Deinde, quia isti actus ex natura sua habent actionem perfectiuam, & non cor-

Tertia causa successionis in intensione.

A ruptiuam, addi etiam potest verisimile esse, vnūquemque actum subitò efficere quantum potest, iuxta dispositionem & capacitatem potentiæ, ita vt si illa sit magis vel minus disposita, aut etiā contraria qualitate affecta, etiam possit actus magis vel minus efficere, semper tamen subitò, simulque efficiat totum, quod hic & nunc potest circa subiectum sic dispositum. Quod si hæc vera sunt, ex illis rectè sequitur intensionem habitus fieri per mutatiunculas discretas, & procedit primus modus respondendi.

XXI. Secundo verò mō intelligi potest hæc actiuitas actuum, nimirum, ꝙ virtus actiua vniuscuiusque actus non sit limitata ad vnum tm̄ gradum habitus sibi inæqualem, sed possit quātum est de se efficere habitum sibi æqualem in intensione, ita tamen vt non valeat effectum sibi adæquatum subitò efficere, sed paulatim procedat ab imperfecto ad perfectum. Est autem hoc verisimile, primò quia cum actus sit perfectior quā habitus acquisitus per illum, nulla est ratio ob B quam de se nō sit effectiuus habitus secundū totā suam intensionem, quādoquidem virtus actiua est proportionata entitati formæ, & crescit ꝑ singulos gradus eius. Secundò, quia supposito ꝙ primus actus non efficiat habitum sibi æqualem in intensione, verisimile est secundū actum æqualem augere illum habitum, & vtrumque fit valde probabile ipsa experientia, vt supra ostendi: ergo etiam idem actus perseuerans in potentia magis ac magis intendet habitum à se productum in primo instanti. Patet consequentia, q̃a ille actus perseuerans nō est minus efficax physicè loquendo, quā alius actus sibi æqualis, & ex eo ꝙ aliquid effecerit in primo instanti, non est diminuta eius virtus quominus postea ēt possit efficere quandiu est, si subiectum sit capax: ergo etiā idem actus perseuerans potest intendere habitū à se productū. Et hoc ēt vr̄ ostendere experientia, quam cæteris paribus firmiorem habitū aliquis acquirit per diuturnū actū, in quo multo tempore perseuerauit, quàm per actum breuiter transeuntem: ergo signum est eundem actū esse actiuum, saltem qñ habitus non peruenit ad perfectionem ei æqualem. Atq; ita ēt sequitur, actū quāntum est ex se virtutem hr̄e ad efficiendum habitum sibi æqualem, quanquā non possit totā illā efficacitatē simul exercere, sed paulatim propter limitationē & determinationem talis virtutis vt in tertia cā dicebamus. Cui addi pōt non deesse aliquam resistentiā ex parte subiecti susceptiui habitus ꝑꝑ indeterminationem & indifferētiam eius, vt suprà disp. 44 asserebamus. Nam si in agēte est sufficiens virtus, difficilè intellectu est, cur determinetur ad illum modum agendi, si nec subiectū resistit vllo modo, nec formæ repugnat instātanea productio. Atq; ita videtur limitata illa tertia causa, & fere coincidit cum secunda, solumque erit differentia in modo illius repugnantiæ vel resistentiæ ex parte subiecti.

XXII. Hoc aūt principio posito manifestè sequitur intensionem habitus posse etiā fieri successione continua. Nam si idem habitus perseuerās in potentia intēdere potest habitum à se productū in principio, necesse est vt successiuè & continuè illū intendat, quia est idē agēs, & æquè applicatū: vnde eandē etiā vim & rationem habet ad agen-

Habitus cōtinua successione intendi potest, & quomodo.

dum in toto illo tpe. Et argumenta superius facta de cæteris agẽtibus, hic etiam locum habent. Et maximè hoc potest confirmari, si idem actus in potentia cõtinuè augeatur, vt fieri posse diximus: nam tunc ratione maioris intensionis continuæ magis etiam ac magis continuè augebit habitum. Denique, hoc etiam videtur maximè necessarium quando potentia est affecta contrario habitu in gradu incompossibili, nam tunc ẽt per habitum resistit intentioni alterius habitus, & ideo necesse est vt actio non sit instantanea, sed successiua, difficile n. erit differẽtiam in hoc cõstituere inter habitus cõtrarios, & alias qualitates oppositas, quæ erat difficultas superius remissa in hunc locum.

XXIII. Opposite sniæ fundamenta diluũtur.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ, quatenus autoritates continet, responsum iam est nõ enim negant illi Doctores, motum alterationis vel augmentationis posse esse continuum, sed negant semper continuè fieri. id est, sine interruptione aut per totam vitam, aut per diuturnum tẽpus, quod non prouenit ex intrinseca natura talis motus, aut termini eius, sed ex multiplici variatione rerum & causarũ vniuersi: de qua re latius disserunt Philosophi agentes de corporum augmentatione. Ratio verò illius opinionis soluetur commodius sect. sequenti.

SECTIO IIII.

An latitudo intensiua qualitatum habeat definitos terminos intensionis & remissionis.

I. HAEc quæstio tractari solet à Philosophis in 1. Physic. vbi generatim disputant de terminis, maximo & minimo, rerum omnium quæ augmentum vel decrementum suscipere possunt. Tamen, quoad hanc partem hoc loco visa est necessaria hæc disputatio, tum propter soluendum fundamentum contrariæ sententiæ propositum in sectione præcedenti, tum etiam, quia licèt augmentum extensiuum, quod materiam & quãtitatem consequitur, & consequenter etiam eius termini, ad considerationem physicam pertineãt, tamen augmentum intensiuum ex se abstrahit à materia & quantitate, ideo que tam de illo, quam de terminis eius ad Metaphysicum agere per se pertinet.

II. *Quæstionis sensus.*

EST autem sensus quæstionis, vtrum qualitas habens latitudinem intensiuam, determinet sibi certum aliquem gradum, vel particulam suæ entitatis, quã, vt minimum, requirat vt fieri possit,, ita vt remissio produci aut conseruari non possit, & hoc est qualitatem terminari ad minimum. Ad maximum verò terminari est, ꝙ detur aliquis terminus illius entitatis, vltra quem non possit eius intensio progredi. Et quamuis distinguere soleant Philosophi duplices terminos magnitudinis, & paruitatis, scilicet, intrinsecum, & extrinsecum quos in paruitate vocant, minimum ꝙ sic, & maximum, quod non, in magnitudine verò, maximum quod sic, & minimum quod nõ, in præsenti verò non indigemus illa distinctione, quia, si hæ qualitates habent terminos, certum est illos esse intrinsecos, & nõ extrinsecos, vt ex dicendis constabit.

Prima sententia docens dari minimum in intensione.

DE termino ergo paruitatis multi censent has qualitates terminari ad minimum. Ita tenet Son. 8. Metaph q. 23. & idẽ videtur sequi Iandun. lib. 6. Physic. q. 15. A Egid. 1. de generat. q. 25. & ibi Toletus q. 7. Est tñ discrimen inter hos autores, nam Soncinas putat illud minimum esse quid simpliciter indiuisibile in sua entitate, tã quoad partium cõpositionẽ, qua caret q̃ quoad modum afficiẽdi subiectũ magis vel minus, quia iuxta sententiam explicantem intensionem in hunc modum, ille gradus minimus ponitur incapax intẽsionis, quia in modo afficiendi non recipit variationem, sed indiuisibilitatem hẽt. Sed hic sensus supponit falsam sñiam supra impugnatam, quod tota latitudo intensiua componatur ex gradibus indiuisibilibus, & ideo illam omitto. An verò in alio sensu possit hæc entitas indiuisibilis explicari, & ad veritatem reduci, infra dicam. Alio ergo modo intelligitur illa sñia, nimirum, ꝙ in latitudine intẽsiua qualitatis nulla possit signari pars, q̃ nõ ex partibus sit cõposita, & ideo in ipsa totali entitate nulla sit signabilis pars ita parua, quin alia minor signari possit. Nihilominus tamen signari possit aliqua pars iam parua seu tam remissa, vt non possit minor seu remissior conseruari, aut esse quasi disiuncta & separata ab alijs partibus, qđ alijs verbis dici solet, nõ dari minimũ gradũ remissionis inexistentẽ in tota qualitate, dari tñ minimum separatim existentem, quia qualitas sub minori intẽsione fieri aut conseruari nõ põt. III.

Soncin. Iandun. Tolet.

Hæc autem sententia sic exposita suaderi põt. Primò, quia omnis res permanẽs incipit per primum sui esse: ergo & omnis qualitas intensibilis: ergo determinat sibi certum gradum, in quo, vt minimum, produci debeat in instanti & per primum sui esse, nam aliàs si semper produci posset minor & minor, non haberet determinatum initium, sed in successiuo tempore inciperet. Imo vix potest intelligi ꝙ ignis incipiat introducere calorem in aquam, & ꝙ non primò producat aliquã determinatam partem caloris, quæ sit veluti fundamentum reliquarum. Secundò, quia omnis forma determinat sibi certum ac definitum modum essendi: ergo sicut forma substantialis hac ratione determinat sibi certas dispositiones in definito gradu, & potentia determinatum actum, ita qualitas intensibilis determinat certum modum seu gradum remissionis. Et confirmatur, nam in actibus vitalibus videtur manifestum, non. n. potest voluntas amare, aut intellectus attendere nisi cũ aliqua definita intensione. Tãdem, ob hanc cãm hæ qualitates terminantur ad maximum, nimirum, quia essentia talis formę limitata est, & ideo ẽt sibi determinat definitum modum essendi: ergo eadem rõ est de termino remisionis, quæ est de termino intensionis. III.

Contraria sententia exponitur.

NIhilominus alij sentiunt, has qualitates ex se non terminari ad minimam remissionem sed quacunque parte signata posse, quantum V.

est

est ex se, fieri aut conseruari minorē, & separatam ab omni vlteriori intensione. Ita opinatur Soto in 3. Physicor. q. 4. art. 3. cōcl. 5. & Conimbrica. 1. Physic. c. 4. q. 1. Fauetque huic sententiæ Arist. 6. Physic. ca. 6. tex 53. & 54. vbi probat in omni motu ex cōtrario in contrarium ante quodlibet mutatum esse dari motum, & ante quamlibet partē motus dari aliam minorem, atque ita procedere diuisionem in infinitum, vt ad minimam mutationis partem deueniri possit. Quæ doctrina generalis est ad omnem verum motum, & alterationem comprehendit, vt omnes exponunt. Eadem autem ratio est de termino motus, quæ de ipso motu, præsertim in motu alterationis intensiuæ, quia spatium diuisibilitatis eius non est aliud, q̄ latitudo intensiua eius: ergo neque in termino talis mutationis dari potest minimum secundum intensionem. Rōne etiam probatur quia in huiusmodi qualitatibus non datur minimum inexistens secūdū intensionē: ergo neq; ēt datur minimū per se existens separabile ab vlteriori intensione. Añs probatum est, quia latitudo intēsiua qualitatis est ad modum continui, & ideo est diuisibilis in infinitum: ergo p designationē in tota qualitate nō pōt signari minima pars in ea existens;

VI. Consequentia varijs modis probari potest. Primo ex proportione ad quantitatem continuam, in qua sicut non datur minimum inexistens, ita neque per se existens, quantum est ex ratione ipsius quantitatis: & idem est (iuxta veriorem sentētiam) de extensione qualitatis quam habet in superficie, vel quantitate continua, & sicut in ea nō datur minima extensio partis inexistentis, ita nec per se separatæ: eadem autem proportio esse videtur in gradibus intēsionis. Secundò, quia gradus inferior in intensione non pendet per se à superiori, vt primus à secundo, vel secundus à tertio, sed potius è contrario superior gradus pendet ab inferiori quasi materialiter, quia illum per se supponit. Hæc autem ratio procedit de quacunque inferiori parte talis gradus respectu vlterioris: ergo quæcunque pars minima designabilis in in qualitate intensa, per se non pendet à reliqua perfectione tota intensiua, quæ ei superadditur: ergo per se loquendo, pōt conseruari sine illa: ergo qualibet pars minor & minor, quæ pōt existere in tota qualitate, posset etiam per se existere. Hæc. n. sola est rō ob quam secundum extensionem quælibet pars lineæ quantumuis minor & minor, quantum est ex se, potest per existere sine alijs, quia ab eis non pendet, & idem est de quocunq; calore minimo secūdū extēsionē: ergo idē est de intensione. Tertio, quia aliàs si forma paulatim remitteretur, & in aliquo instante perueniret ad certā minimā intensionē, & sub minori cōseruari non posset, talis forma desineret per vltimū sui esse, quia in illo instanti esset, & immediatè post illud eē nō posset, quia aliàs iā esset minor minima, nā imediatè post illud instans fieret remissior. Alia argumēta fieri solēt ad cōprobādam hāc sniam, sūpta ex successione motus, & ex actione vniformiter difformi p sphærā actiuitatis, quę non sunt adeo efficacia, & ideo illa omitto.

Posterior sententia prefertur.

VII. Nulla ergo ex his sententijs euidenter demonstrari potest. Considerando autem naturam qualitatis intensiuæ, & modum compositionis entitatis eius, quem suprà explicuimus A hæc secunda sententia probabilior videtur, & aptior ad intelligendum modum alterationis, continuæ, quo intensio, vel remissio fit, & modum etiam inceptionis ad desitionis harum qualitatū. Solum est aduertendum primò, aliud esse loqui de his qualitatibus secundum se, aliud vero prout sunt proprietates vel dispositiones talium formarum: hoc enim posteriori modo certum est posse terminari ad minimum gradum intensionis, qui non est idem in omnibus formis, sed varius iuxta varietatem formarum. Vnaquæque. n. forma substantialis, sicut determinatam habet naturam, & perfectionem intensiuam, ita determinatam, dispositionem postulat, tam in specie quam in gradu intensionis, & hoc modo dicimus, posse qualitatem terminari ad minimum, vel intrinsecè via generationis, seu in statu connaturali talis formę vel saltem extrinsecè in statu præternaturali, seu conseruationis vt vocant. Hic autem non consideramus qualitatē vt dispositionem ad formam substantialem, sed secundū se, & secūdū suam entitatem, & seclusis extrinsecis impedimentis, vel B contrarijs agētibus, & sic dicimus qualitatem nō terminari ad minimum, quia vt qualitas sit in suo statu cōnaturali & perfecto, habere debet integrā intensionē suā, quę pt dici minima, vel potius vnica ad perfectum statum talis qualitatis, quo d imi nuto incipit qualitas esse in statu imperfecto, in quo proinde nullum hēt definitum terminum paruitatis, quia semper potest procedere ab imperfecto ad imperfectius, & è conuerso totam latitudinem suæ entitatis potest successiuè acquirere.

Secundò est considerandum, aliud esse loqui de partibus qualitatis, aliud verò de indiuisibilibus continuatiuis aut terminatiuis eius. Opinor. n. in hoc ēt seruari proportionem inter hāc latitudinem intensiuam, & extensiuam, q sicut in eis dātur partes diuisibiles in infinitum, ita ēt dantur quædam indiuisibilia continuantia, vel terminātia hmōi partes. Est. n eadem ōino rō, neq; aliter pōt commodè intelligi vera vnio, & continuitas talium partium, neque ēt continuitas motus, qui est intensio talis qualitatis, nam in eo dantur partes, & mutata esse, in quibus aliquid fieri necesse est, q non potest esse nisi indiuisibile. VIII.

IX. Atque hinc colligo, q sicut in calore ut octo datur quoddam indiuisibile caloris continuans septimum gradum cum octauo, & sextum cum C septimo, & sic de cæteris omnibus gradibus, & partibus diuisibilibus quæ inter se continuantur ita etiam datur quoddam vltimum indiuisibile terminans illum. Itē, quia calor vt octo, vt sic incipit per primū sui esse, nā incipit in eo instanti in quo finitur & consummatur motus intensionis, in quo verum est dicere, nunc non est intensio, & immediatè ante hoc erat, & è conuerso nūc est calor vt octo, & immediatè ante hoc non erat: ergo in illo instanti aliquid additum est quod cōsummat, & quasi cōstituit calorem vt octo, quod non potest esse nisi terminus indiuisibilis caloris, nam oēs partes caloris per oēs partes motus toto tempore præcedenti acquisitæ fuerant.

X. Vnde vlterius concludimus, ēt in alio extremo talis latitudinis intensiuæ dari vltimum seu primum terminum indiuisibilem initiantem, & ex ea parte terminātē calorem, est. n. eadem proportio & ratio. Nam omne continuū finitū claudi-

tur duobus terminis in quo est differentia inter A res successiuas, & permanentes, qđ in re successiua illi termini sunt extrinseci, quia nõ sunt simul cum toto: at vero in re permanente sunt in trinseci, quia actu permanēt cum ipso toto, & illud suo mõ componunt, vt patet in duobus extremis pũctis lineæ, & idem est de quolibet alio continuo permanente. Nec potest afferri vlla ratio ob quã latitudo intensiua qualitatis hēat indiuisibilia cõtinuantia, & vnum terminum terminantem ex parte vnius extremi, & non hēat aliud ex alia parte: datur ergo vtriuq; indiuisibilis terminus huius latitudinis. Cum ergo dicimus, nõ dari minimum in his qualitatibus intelligẽdum est de qualitatibus quoad aliquam partem seu latitudinem diuisibilem, quæ tm̃ meretur nomen qualitatis, nam hoc indiuisibile potius vocandum est initiũ qualitatis. Vnde loquendo de illo, negari non potest, quin detur in qualitate aliquid minimum, ẽt inexistens ipsi qualitati, nimirum illud indiuisibile, in quo (vt ita dicã) veluti inchoatur, & quasi fundatur tota latitudo intensiua qualitatis. Vt si concipiamus lineam ascendentem à centro vsq; huc, in illa non poterimus designare minimum quid versus centrum, possumus aũt designare pũctum existens in centro, qui est veluti basis totius lineæ: ad hunc ergo modum concipienda est hęc latitudo intensiua quantitatis. An verò illud primum indiuisibile possit non solum in toto designari, sed ẽt interdum pro aliquo tp̃e, vel instanti esse solum absq; alij partibus, qualitatis, dicam statim rñdendo ad fundamenta contrariæ sñiæ.

Satisfit fundamentis prioris opinionis, & inceptio qualitatum exponitur.

XI. PRima ergo rõ cõtrariæ sñiæ sumpta est ex mõ incipiendi talium qualitatum, ad quam vno verbo rñderi posset, rem permanentem quantum est ex se incipere per primũ sui esse si nihil aliud obstet, quia, vt supra dicebamus, etiam qualitas intensibilis quantum est ex se, simul tota fit, sicut tota simul est. At verò, ex adiunctis conditionibus agentis aut passi, sicut non repugnat rẽ pmanentem non fieri simul totã, sed partem post partẽ, ita ẽt nõ repugnat incipere per vltimum nõ esse, ita vt ante quamlibet partẽ eius alia minor sit facta, quia tunc non incipit permutationem indiuisibilẽ, neq; ad desitionem motus successiui, sed ad inceptionẽ alterationis, vel intensionis successiuæ.

XII. Vt tñ hoc amplius declaremus, distinguamus inter propriam intensionem, & propriam productionem totius qualitatis. Qñcunque .n. propriè inchoatur sola intensio, supponitur iam qualitas producta & terminata vsq; ad certum gradum, per intrinsecum terminum indiuisibilem illius gradus, eique incipit superaddi vlterior gradus. Tunc ergo satis clara res est, illum gradum qualitatis qui per illam intẽsionem fit, & præ existenti qualitati additur, etiam si sit res permanens non incipere per primum sui esse, sed per vltimum nõ esse, quia non incipit in aliqua determinata parte qualitatis, sed ante quamlibet fit alia minor, neq; ẽt incipit secundum aliqđ indiuisibile qa in præ existente qualitate supponebatur, vltimus terminus indiuisibilis gradus præexistentis, qui terminus non corrumpitur per vlteriorem intensionem, quia, vt sæpe diximus, per intensionẽ, nihil positiuũ tollitur à qualitate præexistente in esse A remisso. Neq; ẽt illi proximè additur alius indiuisibilis terminus, quia in latitudine continua non dantur duo indiuisibilia immediata. Fit ergo per intensionẽ, vt illud indiuisibile qđ antea erat terminans, incipiat esse continuans, per additionem partiũ eiusdem qualitatis: inter quas partes nulla datur minima, neq; alia quæ simul tota fiat, & ideo facilè intelligitur, gradum illum intẽsionis incipere per vltimum non esse, Sicut ẽt in extensione .i. euidens, qñ illuminatio, v.g. quæ in hoc instanti attingit intrinsecè vsque ad hanc superficiem aeris immediatè post hoc vltra progreditur per accessum solis: quidquid .n. luminis intelligitur esse in partibus aeris, quæ sunt post talẽ superficiem, incipit esse per vltimum non esse, qa non incipit simul in parte determinata aeris, sed ante quamlibet in minori, & ita continuè progressa est actio, sicut sol ipse continuè magis ac magis appropinquat: idem ergo est in intensione nec in hoc esse videtur vlla difficultas.

At verò qñ primò incipit qualitas in subiecto difficultas est an oporteat tunc aliquid, qualitatis simul & indiuisibiliter introduci, quod sit fundm̃ totius qualitatis, & in eo qualitas incipiat per pri- XIII. Dubiolum.
B mum sui esse: hoc enim necessarium putant autores contrariæ sententiæ, & ideo ponunt minimum in qualitate. Alij verò absolutè negant illud esse necessarium, etiam in prima inceptione, & ita facilè expediunt argm̃. Iuxta ea verò quæ diximus, est peculiaris difficultas, quia datur in qualitate aliquod indiuisibile initiatiuum eius vt diximus: ergo oportet vt saltem illud in aliquo instanti primo indiuisibiliter fiat: non videtur autem posse fieri solum quasi seiunctum ab omnibus partibus, quia hæc indiuisibilia non possunt naturaliter ita esse: ergo saltem hac ratione necessarium est aliquid qualitatis simul fieri, quod erit minimum intensionis in ipsa.

XIIII. Duplex modus quo dubiolo satis fieri potest. Duobus igitur modis in hoc procedere possumus. Primò, admittendo semper inchoari introductionem qualitatis per primum sui esse in aliquo indiuisibili, vel solo, vel simul cum aliquibus partibus, non propter necessitatem minimi, sed ppter alias causas naturales. Secũdo defendi facile potest, et in prima introductione qualitates sæ C pè inchoari per vltimum non esse. Vt vtrumque declarem suppono, has qualitates interdum fieri cum resistentia, passi, interdum verò sine illa. Itẽ suppono causam efficientem earum aliqñ agere ex necessitate naturæ, aliqñ liberem, & voluntariè. Quando ergo agens naturaliter agit, & sine resistentia, simul agit quantum potest, vel simpliciter, vel iuxta capacitatem & applicationem passi. Et quia hæc potentia agendi nunquam est ad vnum solum indiuisibile qualitatis, sed vel ad totam illam, vel ad aliquem certum gradum eius, ideo ab hmõi agente semper fit simul talis qualitas, vel aliquis gradus seu pars eius, non quia ipsa terminetur ad minimum, sed quia agens est determinatum ad sic agẽdũ. Vnde parte propinqua plus agit, & minus ac minus in remotioribus, donec perueniat ad terminũ sphæræ suæ actiuitatis. Quod si terminus ille sit intrinsecus, vt est pbabile, faciet quidem in illo, seu in vltima supficie sphæræ suæ actiuitatis minimã qualitatẽ quã põt efficere, inde tñ nõ fit, illud esse minimũ ipsius qualitatis sm̃ se spectatæ, nã ab alio agente volũtario, vel debiliori poterit illa qualitas rem- lior

sior fieri Si autem sphæra actiuitatis terminatur extrinsecè, vt alij opinantur, tunc illud agẽs nihil aget in illo termino seu superficie vltima sed citra illam aget in toto illo spatio vniformiter, difformiter, semper remissius agendo in distantiorem partem, posset tamen illa actio nota consistere su pra aliquem certum, vel diuisibilẽ gradum signatum, & ita ex hoc mõ agendi nec colligitur dari minimum in his qualitatibus neque nõ dati. At verò si agens sit liberum, potest pro sua libertate applicare vim suam ad magis vel minus agendũ, & ita licèt demus sp facere simul aliquam partẽ qualitatis, nõ tamẽ certã, sed pro suo arbitrio põt facere minorẽ & minorẽ: vnde ex hoc mõ agendi non colligitur minimũ, sed potius oppositum.

XV. Atque hoc idem dicendũ est de actibus nostris vitalibus, quatenus à libertate pẽdent, & in instãti a nobis fiunt. Verisimilius n. est non esse in potestate nr̃a efficere solum aliquem indiuisibilem terminum talis qualitatis. Et probabile ẽt est, ꝙ regulariter, atque humano modo loquẽdo, sp applicamus potentias ad efficiendos hos actus cum aliqua intensione maiori, q̃ sit aliqua minima quæ excogitari potest, non quia talis intensio sit simpliciter necessaria ad esse talis qualitatis, sed quia nos non applicamus potentias ad operandum illo mathematico modo, sed physicè, & quasi confusè ad operandum perceptibile vt sic dicam, & ita determinamus ad maiorem intensionem quã in rigore sit necessaria ad esse actus. Deus autẽ, vel aliud agens qđ posset distinctè discernere inter minimas partes qualitatis, posset talem qualitatem in quolibet minimo gradu efficere, & saltem respectu Dei non repugnaret vnicum etiam indiuisibile solum fieri.

XVI. At verò quando hæ qualitates producuntur cũ resistentia passi, vel ab agente limitatæ virtutis, tunc videtur magis necessaria successio, & inceptio per vltimum non esse. Dñt verò aliqui, ẽt tũc sp introduci prius aliquem gradum seu partem qualitatis in instanti, in qua agẽs vt agat sp hẽt proportionem maioris inæqualitatis ex parte passi, & ideo scđm ꝓportionem excessus aliquid prius simul agit, & postea successiuè continuat intẽsionem Sed licet hoc demus, nõ sequitur dari minimum in his qualitatibus, quia etiam in illa proportione & excessu, non datur minimum, sed pt qualitas esse minor & minor in infinitum, & ita licèt demus aliquid sp simul fieri in instanti, tamẽ respectu diuersorum agentium & diuersarum ꝓportionum potest illud esse minus & minus intensum. Et præterea, ille modus agendi non videtur necessarius, quia alias postquam agẽs in instãti produxit illam partem qualitatis in passo multò magis superabit resistentiam eius. q̃ antea: ergo plus ẽt aget in quolibet instanti, q̃ in illo, qđ repugnat successioni. Imò nulla esset sufficiens rõ successionis, quia in eodem instanti in quo ille gradus producitur, manet agens cum eadem vel maiori proportione: ergo statim sine successione vlla poterit perfectiorem effectum producere.

XVII. Quocirca si in eo casu agens prius introducit aliquid in instanti in tale passum, illud nõ est ni si primum indiuisibile qualitatis introducendæ, quia ad vincendam resistentiam quoad illud sufficit instantanea mora. Nec videtur incõueniẽs, illud indiuisibile ita fieri, quia solum est quasi in fieri, & in co statu nõ permanet nisi per instans,

A nam immediate post illi adiungitur aliquid qualitatis, & pro illo momento solum est ita actualis emanatione à suo agente. Quòd si hoc non placuerit, dicendum est, quotiescunque qualitas incipit cum resistentia passi, incipere successiuè & ꝑ vltimum non esse: tardius aũt, vel velocius, iuxta maiorem, vel minorem proportionẽ inter actiuitatẽ & resistentiam. Et tunc ẽt illud indiuisibile potest incipere per vltimum non esse, quia nõ incipit adæquatè & per se solum, sed simul cũ alijs partibus & ad modum earum: sicut in successione extensiua necessariò dicendum est.

XVIII. Ex his ergo satisfactum est & illi rõni, & oĩbus fundamentis relictis in sect. præced. Secunda uẽrò cum inductione quæ ibi fiebat, expedita est, nã intẽsio qualitatis non est dispositio ad illam, sed quædam eius integritas, & ideo determinata intensio requiritur ad eius consummatam perfectionem, non verò simpliciter ad illius esse.

De termino maximo intensionis.

XIX. Quali[tates] notrvelas quoad magnitudinem terminum dicant.

Ex quo ẽt facilè rñdetur ad tertiam rõnem, in qua tangitur secunda pars præcipua huius q̃stionis, quæ est de termino maximo intensionis.

B Dicendum est n. qualitates naturalis ordinis determinare sibi certum gradum summæ intensionis ad quam possunt peruenire ex natura rei. Tũ quia vnaquæq; res finita determinat sibi certum modum perfectionis intrinsecæ, qualis est intensio. Tum ẽt, quia hæ qualitates commensurantur substantialibus formis, quarum sunt proprietates vel naturalibus agentibus finitis à quibus fieri possunt. Et ideo non est similis rõ de termino paruitatis, tum quia res quæ in suo naturali statu postulat certam integritatem, in præternaturali & imperfecto retinet id quod potest suæ entitatis, quã tunuis minimum sit: tũ ẽt quia agens finitũ licet non possit excedere certam perfectionem effectus, tamẽ intra illum terminũ põt minorẽ & minorẽ effectum producere. Locutus sum autem de qualitatibus naturalibus, quia supernaturales & per se infusę nõ hñt definitum terminum sui augmenti ꝓpter peculiares rõnes, quas latius Theologi considerant. Locutus sum ẽt de hac intensione ex natura rei, quia Deus per suam potentiam

C posset magis ac magis hmõi qualitates intendere cum nulla implicatio contradictionis in hoc esse videatur. Et hæc de qualitatibus dixisse sufficiat.

SECTIO XLVII.

De relatione reali in communi.

Post duo præcedentia genera quantitatis & qualitatis, tractat Aristoteles de Ad aliquid in 5. Metap. c. 15. non quia perfectius sit in entitate sua, quã omnia sex vlt prædicamenta, cũ Commentator 12. Metap. cõ. 19 dicat, relationẽ inter oĩa genera esse minimæ entitatis: ꝗ quã verũ sit, ex dicendis constabit. Nõ ergo pfectionis ordinẽ, sed ordinẽ doctrinę vr̃ Aristoteles obseruasse, tũ qa doctrina ad hoc prædicamentum pertinẽs, vniuersalior est tũ ẽt quia est quodãmodo necessaria ad cæterorum prædicamentorum cognitionem, eò ꝙ magna ex parte vñt in relatione consistere. Accedit etiã, ꝙ quã plurimæ relationes ad quãtitatẽ & qualitatẽ proximè consequuntur. De relatione igitur prius in cõi videbimus an sit, quid sit, & quotuplex, & quas, ꝓprietates vel causas habeat: & deinde

qualitate, & ad aliquid, si vtrunque ei conuenit, Quia idem non potest essentialiter constitui in diuersis prædicamentis: scientia autem, v.g. non accidentaliter tantum, sed essentialiter est ad aliquid, tum quia tota eius entitas intrinsecè ordinatur ad scibile, vt in cap. de Ad aliquid, Aristoteles fatetur, tum et quia aliàs, si tm accidentaliter scientia referretur ad scibile, non constitueretur ipsa scientia sub genere, ad aliquid, sed illa relatio, quæ illi accidentaliter aduenit, quod est contra Aristotelem in eodem cap. de qualitate. Eademque difficultas vrget de sex vltimis prædicamentis, quæ ex omnium sententia relationem aliquam includũt, & de situ id expressè fatetur Aristoteles in Prædicamentis, & de cæteris, suis locis dicemus. Ergo hæc ratio Ad aliquid, transcendens est, & inclusa in omni entitate, præsertim creata: non ergo constituit peculiare genus.

VII. Duæ verò responsiones dari solent ad hanc vltimã difficultatem. Prior est, hæc oia quæ enumerauimus in cæteris prædicamentis, solum esse relatiua secundum dici, ea verò quæ constituunt speciale prædicamentum, solum esse relatiua secundum esse. Sed hæc responsio refutabitur facilè, si interrogemus, quid significetur per relatiua secundum dici aut, n. sic appellantur res illæ, de quibus ita loquimur ac si essent relatiuę, cũ tamẽ nullam in re habeant inter se habitudinem, aut ita appellantur quædam res quæ habent quidẽ in re aliquam habitudinem, alterius tamen rationis à relatione reali. Primum dici non potest, tum quia scientia non solum in modo loquendi, sed in re habet suum esse ordinatum ad scibile, & potentia ad obiectum suum, & sic de aliis, tum etiam quia si hæ denominationes vel locutiones respectiuæ, dicuntur esse in nostro modo loquendi, & non in re, idem dicetur de omni simili denominatione, nec relinquetur probabilis via ad ponendas huiusmodi relationes reales, nam maximè colliguntur ex huiusmodi denominationibus. Si verò alterum membrum eligatur, explicandum est quæ nam sint huiusmodi habitudines, aut in quo distinguantur à relationibus, vel ad quid sint necessarię relationes diuersæ rationis ab huiusmodi habitudinibus. Et in hoc indicantur alia responsio, & difficultas eius. Dici enim solet, in prædictis rebus aliorum prædicamentorum includi respectus transcendentales, non verò proprias relationes prædicamentales, quæ peculiare genus constituunt. Statim verò circa huiusmodi partitionem interrogandum occurrit, quid necesse sit multiplicare hos diuersos modos respectuum, nam, si respectus transcẽdens est verus & realis, ille sufficit ad omnes denominationes relatiuas, quæ non sunt purè denominationes extrinsecæ: ergo superuacaneum est fingere alias relationes. Deinde oportebit explicare, quid nam discriminis sit inter huiusmodi respectus, vel cur vnus constituat peculiare genus, & non alius.

Varię sententię proponuntur.

VIII. Haec videntur esse præcipuę difficultates, quę circa relationem realem in communi occurrunt, Aliæ verò quæ circa singula genera relationum offerri poterant, inferius proponentur. Ob has ergo difficultates possunt esse duo dicendi

Prima modi. Prior est, nullas esse veras relationes rea-

A les, sed denominationes oẽs quæ ad modũ relationum explicãtur, desumi ab ipsis absolutis, vel ex eorum coexistentia. Hanc opinionem referunt Auerroes 12. Metaph. cõmen. 19. & Auic. lib. 3. suę Metaph. ca. 10. eamque secutus est Aureolus apud Capreol. in 1. dist. 30. q. 1. Auerroes. Auicen. Capreol. Aureol.

Alia sententia esse potest, esse quidem in rebus relationes reales, illas vero non constituere peculiare genus entis, sed esse conditionem quandam transcendentem, quę in omnibus entibus includi potest. Hanc sententiam Zenoni & antiquioribus Philosophis ante Platonem tribuit Soto in principio prędicamenti Ad aliquid, ex Alberto, & Alexandro ibid. IX. secunda. Soto

Iam verò recepta sententia, & quasi Philosophicum & commune axioma est, dari in rebus creatis relationes reales propriũ ac speciale prędicamentum constituentes. Hęc fuit sententia Platonis, eamque secutus est Aristoteles, & hũc omnes eius interpretes, Auerroes, Simplicius, & ceteri omnes Gręci & Latini, quos imitati sunt Theologi, D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. q. 28. artic. 1. & 2. & sæpè alias, Capreol. & alij in 1. distinc. 33. Gregor. latè distinct. 28. quęstio. 1. Henric. quodlib. 3. quęstio. 4. & quodlib. 9. quęstio. 3. Non solum propter rationes Philosophicas, sed etiam quòd illa sententia aptior sit ad mysterium Trinitatis declarandum, & ex illo plurimum confirmari videatur. X. Cõis sententia. Plato Aristotel. Auer. D. Thom. Capreol.

B

Docet enim fides Catholica, esse in Deo tres relationes reales, constituentes & distinguentes diuinas personas: ex quo fit euidens argumentum, conceptum relationis vt sic, non addendo quòd creata sit, vel increata, non esse fictitium, & tem aliquam referri, non esse denominationem extrinsecam prouenientem ex sola comparatione mentis, sed esse aliquid rei, quandoquidem in Deo aliquid rei est. Et hinc vlterius magna verisimilitudine colligitur, etiam in rebus creatis esse posse aliquid rei. Quia vel repugnaret rebus creatis ob perfectionem earum, vel repugnaret ob imperfectionem. Primum dici non potest, quia si relatio non repugnat summę perfectioni Dei, cur repugnabit perfectioni creaturę? Dices, quia illa relatio Dei substantialis est, in creatura verò esse debet accidentalis. Sed contra, quia relationi vt sic, non magis repugnat, quòd sit accidentalis, quàm quòd sit substantialis, quia, sicut accidens dicit esse in alio, ita substantia dicit esse in se: si ergo cum hac ratione coniungi, potest esse ad aliud, multò magis cum illa: & aliequi creaturę vt sic non repugnat accidens reale: ergo nec repugnabit illi talis relatio, quę, etsi sit accidentalis, aliquid rei sit. Nec verò repugnare põr ob imperfectionem, quia relatio vt relatio non dicit imperfectionem: quòd si aliquid imperfectionis ei adiungitur ex eo quòd accidentalis sit, talis imperfectio non est extra latitudinem rei creatę. Hoc ergo argumento Theologico efficaciter probari videtur dari posse in rebus creatis, & de facto dari respectus reales. XI.

C

Argumentis aũt ex sola naturali ratione desumptis probari hoc solet, pręcipuè ex locutionibus, & denominationibus relatiuis, quę in rebus ipsis existunt, absque vlla fictione intellectus, quas proinde necesse est in aliquo ente reali fundari: non fundantur autem in absoluto: ergo in rela- XII.

relatiuo, datur ergo in rebus ens reale relatiuũ. Antecedens patet in his denominationibus,[maius,minus, æquale,simile,propinquum,remotũ, pater,filius,]& similibus. Hæ nanque omnes habitudinem planè dicunt ad aliud, sine quo nec esse,nec intelligi possunt:& in rebus ipsis existũt, vt per se notum videtur.

XIII. Quantã verò sit vis harum probationum videbimus in sequentibus. nam posterior naturalis ratio magna ex parte pendet ex solutionibus argumentorum,quas tradere non possumus, nisi prius multa de distinctione, & diuisione relationum explicemus. Argumentum autem Theologicum, aliquibus non videtur satis efficax ad ostendendas relationes prædicamentales, quia relationes diuinæ extra omne prædicamentum sunt:quòd si Deus esset in prædicamento substãtiæ,ad illud idem pertinerent vel reducerentur illę relationes,eo quòd sint personalitates diuinæ naturæ. Sicut personalitates vel subsistentiæ creatæ ad illud ipsum prædicamentum pertinẽt. Vnde neque argumentum a simili à paternitate, v.g. diuina ad creatam est multum efficax,quia paternitas diuina non est resultans, neque consequẽs generationem, sed potiùs constituit personam, quæ est generationis principium. Et ideo illa paternitas increata, sicut substantialis est, ita existimari potest quasi transcendentalis,id est intimè inclusa in conceptu adæquato talis entis, seu substantiæ personalis. Ex illis ergo relationibus non videntur posse colligi relationes prædicamentales, sed ad summum respectus reales transcendentales intimè inclusi in aliquibus entibus.

XIIII. Alia verò ostensio dictarum relationum specialiter sumi solet ex ordine vniuersi, qui est accidentarium quid rebus ipsis absolutis quibus cõstat vniuersum,nam,etsi elementa, & cœli alio ordine constituerentur,res ipsæ absolutæ eædem essent: est ergo ordo quem nunc habent, aliquid accidentarium ipsis. Et non est aliquid per rõnẽ confictum,nam per se constat in rebus ipsis esse, & ad magnam vniuersi perfectionem spectare, vt testis est Aristoteles 12. Metaphysic.tex.52. & nõ est nisi relatio,quam necesse est per se ad proprium prædicamentum pertinere, quia non est de intrinseca ratione alicuius rei absolutæ,nec ẽt signari potest ad quod aliorum prædicamentorum pertineat,vel reuocetur. Veruntamen hæc probatio etiã patitur difficultates,quæ inter argumentandum iactæ sunt, quia ordo pertinens ad perfectionem vniuersi tantum est, vt singula corpora in suis naturalibus locis sint constituta, quod quidem absolutum est in singulis, & in omnibus simul dicit coexistentiam eorumq̃; quòd verò ad hoc consequatur peculiare accidẽs, quod sit relatio realis: nihil videtur referre ad vniuersi perfectionem.

Quæstionis resolutio.

XV. Nihilominus tertiam, & communem sententiam,vt veram & in philosophia certam supponimus. Quam nunc maximè autoritate confirmamus. Ratio verò eius & ostensio, potissimũ sumenda est ex illis denominationibus relatiuis: addendo duo. Primum est, illas esse tales vt accidant rebus creatis absolutis,possintque variari in aliquo subiecto sine amissione formæ absolutæ quod satis constat in omnibus ferè exemplis supra adductis. Secundum est has non esse denominationes merè extrinsecas & in hoc est difficultas,pendet tamen ex infra dicendis: oportet enim prius modum entitatis talium relationũ, & denominationum declarare.

SECTIO II.

Vtrum relatio realis prędicamentalis distinguatur realiter, vel modaliter, ac ex natura rei à substantia, & omnibus accidẽtibus absolutis.

HAec quæstio maximè necessaria est ad explicandum quo sensu relationes creatæ sint aliquid reale, & quid etiã sint, quamve entitatem habeant. In eaque variæ sunt opiniones. I.

Prima opinio ponens distinctionem realem reijcitur.

PRima docet relationem realem semper esse rem distinctam realiter à suo subiecto & fundamento. Hęc est opinio veterũ Thomistarũ, Capreoli in 1. dist. 30 q. 1. Caiet. 1. p. q. 28. artic. 2. Ferrar. 4. contra Gent. c. 14. Qui fundantur in verbis D. Thomæ eisdem locis, & q. 8 de poten. art. 2. & in 1. dist. 33. q. 1. art. 1 quibus locis constituit differentiam inter relationem creatam,& increatã, q̃ prior non identificatur cum substantia,[sed est alia res,]& [facit compositionem cum illa:]quod secus est in relatione increata. Hæc tamen sententia intellecta de propria & rigorosa distinctione reali,qualis est inter entitates omnino condistinctas,nullum habet fundamentum satis probabile. Nam quæ ab his autoribus afferuntur de separabilitate relationis à fundamento,aut de diuersis mutationibus,quæ in eis fieri possunt, ad summum probant distinctionem ex natura rei, si tñ aliquid probant,nam probabilius fortasse est ẽr illud non ostendere;vt videbimus tractando sequentes opiniones. Ex quarum etiam argumentis,& ex probationibus nostræ sententię hęc opinio sufficienter refutabitur. Quanquam ad eam reijciendam sufficere possint ea, quę in principio Sectionis præcedentis proposita sunt:illa.n. vt opinor,sufficienter demonstrant,relationem non esse rem in se habentem propriam entitatẽ realiter distinctam ab omnibus entitatibus absolutis. II. Capreol. Caietan. Ferrar. D. Thom.

Reijcitur opinio Scoti quatenus superiori concordat.

ATque idem iudicium ferendum est de opinione Scoti in secundo, distinctione prima, quæstione tertia, & in tertio, distinctione octaua, questione prima, quantum ad eam partẽ qua cum pręcedenti conuenit. Distinguit enim ille quasdã relationes, quæ separari nullo modo possunt à suis fundamẽtis, vt est relatio creaturę, ab III. Scotus.

alijs

alijs quæ separari possunt, vt est v.g. relatio similitudinis, & has posteriores ait distingui realiter à fundamẽtis, pp ipsammet separationẽ, illas verò negat distingui, quia cum inseparabiles sint, nullum relinquitur signum distinctionis realis, neque aliunde apparet necessitas eius. Veruntamen, quod attinet ad priorem partem, iam supra ostensum est, illud signum non indicare distinctionem realem, sed ad summũ modalẽ: maximè qñ separatio non est conuertibilis (vt sic dicam) sicut accidit in præsenti: nam licèt fundamentũ possit manere sine relatione, relatio tamen non pôt vllo modo manere sine fundamento. Ex quo pôt non leue argm̃ sumi contra hanc partem, & contra totam superiorem sententiam. Addo præterea, hoc signum in præsenti non esse sufficiens ad indicandam distinctionem modalem, quæ sit actualis & ex natura rei, quia, licèt denominatio relatiua tollatur manente fundamento, & ablato termino, tamen vtroque manente auferri nõ potest, & ideo ex illo signo non concluditur efficaciter, relationem esse aliquid distinctum à fundamento, qđ ab illo auferatur qñ cessat illa denominatio, quia pôt denominatio illa includere, vel connotare concomitantiam, aut coexistẽtiam alterius extremi, & ideo cessare, non quia auferatur aliquid à fundamento, sed quia aufertur aliquid ex termino. Vnde, si aliquæ relationes sunt inseparabiles à fundamentis, ideo est, quia termini earum non possunt non existere, & ideo positis fundamentis necesse est vt denominationes relatiuæ insurgant. Vt, si per impossibile manere posset essentia creata, non existente Deo, cessaret relatio creaturæ ad ipsum: quòd ergo nunc separari non possit, non solum est propter identitatẽ cũ fundamento, sed etiam propter intrinsecam termini necessitatem. Ergo è conuerso, ex eo, quòd aliæ relationes cessent ablatis termini, non rectè infertur distinctio ex natura rei, nisi aliunde ostendatur, solam destructionem ipsius termini ad id non sufficere.

Durandi in hoc sententia non probatur.

IIII. QVapropter Durandus in primo, distinctione 30. quæstione secunda, alia distinctione vtitur, scilicet, quasdam esse relationes quæ sunt veræ habitudines & respectus reales, consequentes ad sua fundamenta, per se, vel accidentaliter, vt inhærentia per se sequitur ad naturam accidẽtis, & tangere aut tangi, consequitur per accidẽs ad corpora quanta: alias verò esse quæ solum sũt denominationes relatiuæ, vt esse quale, & simile. Dicit igitur, has posteriores non distingui in re à fundamentis, neque addere aliquid rei vltra existentiam & concomitantiam vtriusque extremi absoluti, ex qua mutua coexistentia, ait sumi denominationes illas, quas nihilominus dicit pertinere ad prædicamentum relationis, & sufficere ad illud constituendum. Et de hac parte posterius videbimus. De prioribus autem respectibus ait distingui realiter a suis fundamentis, in quo conuenit cum præcedentibus opinionibus, & eodem vtitur fundamento, scilicet, illo signo separabilitatis fundamẽti à tali respectu. De quo signo iam dictum est, ad summum posse ostendere distinctionem modalem, neque Durandus amplius intendit, vt legẽti facilè patebit: solumque differt in vsu vocis, appellãs eam realẽ, quia in rebus ipsis inuenitur.

V. Quod verò attinet ad hanc partem sententiæ Durandi, aduertenda est quædã subdiuisio prioris membri, seu realis habitudinis, quam in eadẽ parte breuiter attigit, & consideràda etiam sunt exempla quibus vtrumque membrum declarat. Nam quidam respectus (inquit) consequitur per accidens ad fundamentum, vt tactus ad quantitatem: alius sequitur per se, vt inesse, consequitur ẽt ad quantitatem; & vtrumque respectum ait distingui in re à suo fundamento. Sed in priori membro & exemplo, non videtur Durandus cõstanter loqui; nam qua ratione ait res dici similes vel æquales, non per additionem alicuius respectus ex natura rei distincti, sed per solam coexistentiam vtriusque extremi, & denominationem inde ortam, consequenter dicere deberet, duo corpora se se tangere per denominationem ortam ex coexistentia vtriusque extremi in tali loco, absq; aliquo alio respectu ex natura rei distincto. Suppono enim sermonem esse de tactu pure quantitatiuo, nam tactus physicus aliquid aliud addit, quamuis non solam relationem, sed actionem physicam vnius in aliud. Tactus ergo quantitatiuus nihil aliud est, quàm propinquitas quædam inter duas quantitates & terminos earum, ita vt nulla alia quantitas interposita sit. Sed hoc conuenit duobus corporibus, hoc ipso quòd in talibus locis seu spatijs existunt, absque additione alicuius modi, vel respectus ex natura rei distincti, saltem iuxta doctrinam ipsius Durandi, quia eadem argumenta quæ hoc probare possunt de similitudine, probant de tactu, & de quacunque propinquitate vel distantia, nimirum, quia positis duobus corporibus in talibus locis, & præcisa omni alia re vel modo reali vel per intellectum, vel per diuinam potentiam, impossibile est quin illa corpora se tangant: ergo est eadẽ ratio de hac denominatione. Et in vniuersum idem est de omni respectu, qui dicitur per accidens consequi ad fundamentum, nam ille ideo per accidens erit, quia est talis denominatio quæ requirit coexistentiam alterius extremi, quam tamen ipsum fundamentum secundum se non requirit, vt apertè constat in dicto exemplo de tactu. Ergo semper pôt illa denominatio sumi ex coexistentia extremorũ, absque alio respectu in re ipsa distincto ab extremis, vel si illa non est sola denominatio, sed intrinseca habitudo, idẽ erit in omnibus illis quas Durandus ponit in secundo membro suæ principalis distinctionis.

VI. Quod verò spectat ad aliud membrum de respectu, qui per se consequitur ad fundamentum, & de exemplo inhæsionis, nomine respectus potest significari ipsemet modus inhæsionis, seu vnionis, vel relatio aliqua prædicamentalis inde exorta. In priori sensu verum est, illum respectũ distingui ex natura rei à forma seu re cuius est modus, quæ appellatur fundamentum talis respectus, quod à nobis in superioribus sæpe traditum est, & eodem argumento confirmatum. Quã quam illud quod Durandus ait, scilicet, hunc respectum nullam compositionem facere cum suo fundamento, falsum sit, vt in superioribus sæpe dictum

dictum est, tractando de distinctionibus rerum, & de compositione naturæ & suppositi, & alijs locis. Hic verò respectus non est prædicamentalis, sed transcendentalis, quia ille modus vnionis vel inhærentiæ, nõ est aliquid resultans ex fundamento & termino, sed est modus absolutus, qui per se fieri pôt per actionem aliquã, quamuis intimè & essentialiter includat respectum transcẽdentalem ad vnibilia, quod etiam est in superioribus tactũ, & infra ex professo declarabitur, partim in hac disputatione, partim disputando de actione. Cõsiderando ergo illius respectus in prædicto sensu, nihil refert ad præsentem qõnem. Si autem sit sermo de respectu prædicamentali, qui resultare censetur inter formam inhærentem & subiectum eius, & in vniuersum inter ea quæ sũt vnita: eadem erit ratio de tali respectu, quæ de cõtactu, similitudine, & omnibus similibus, q nimirum ille nulla res, vel modus realis sit ex natura rei distinctus ab extremis, sed solum mutua denominatio orta in extremis ex coexistentia eorum sub tali modo existendi. Quod facile ostendi pôt a pplicãdo rõnem superius factã. Igitur propriè loquendo de respectu prædicamentali, hęc etiam distinctio Durandi necessaria non est, sed vel dicendum est, omnem relationem prædicamentalem esse aliquid distinctum, vel non esse.

Quarta opinio de distinctione modali, vel formali relationis à fundamento exponitur.

VII. Esi igitur quarta sententia, quæ in vniuersum affirmat relationem realem distingui actualiter à suo subiecto, & fundamento, non tamẽ omnino realiter vt rem à re, sed modaliter tanquam modum realem ab ipsa re. Hanc opinionem videntur tenere Iauell. quinto Metaph. quæstione vigesimasecunda. Et Sotus circa prædicamentum Ad aliquid, quæstione secunda. illi tamen non appellant hanc distinctionem modalem, sed formalem, sentiunt tamen esse actualiter in rebus, ante omnem cõsiderationem intellectus. At verò Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 15. quæstione secunda. Sect. quinta. affirmat quidem relationem prędicamentalem distingui à fundamento, formali distinctione, ita vt habeat proprium esse essentiæ & existentiæ distinctum ab esse fundamenti: negat tamen illam distinctionem esse realem, aut esse modalem, aut rationis tantũ, sed quãdam aliam mediam, quam significat esse minorem reali distinctione, & maiorem modali. Diuersitatem autem in hoc constituere videtur, quòd in distinctione modali modus non habet proprium esse distinctum ab esse cuius est modus, in hac verò distinctione formali vtrumque extremum habet proprium esse. Item in hac vtrumque extremum est propria entitas, in distinctione autem modali modus non est entitas. Vnde in hoc maximè fundat sententiam suam, quòd relatio habet proprium esse distinctum ab esse fundamenti, nam esse fundamenti est absolutum, & in se tantum: esse verò relationis est esse consistens in habitudine ad aliud, vt ex Aristotelis definitione constat.

Iauell.
Sotus.
Fonseca.

Ego tamen in primis non percipio distinctionem hanc mediam inter realem, & modalẽ, quæ sit vera distinctio actualis in re, & multo maior quam distinctio rationis, cum dicatur etiam esse maior quam modalis. Primò quia in distinctione modali, sicut modus in re ipsa distinguitur ab ipsa re cuius est modus, ita habet aliquod esse proprium, æquè & proportionaliter distinctum ab esse ipsius rei, vt tractando de existentia declaratum est. Rursus sicut modus est aliquid in rebus existens, ita dici potest habere entitatem aliquam, prout hac voce significatur quidquid non est nihil: quia verò talis entitas eius est naturæ & conditionis, vt per se non valeat ens reale primò ac per se constituere, sed necessario debet esse coniuncta & identificata alicui enti, quod afficiat & modificet, ideo non res, sed modus rei appellatur. VIII.

IX. Hinc ergo constat nullum posse esse medium in distinctionibus ex natura rei inter realem, & modalem, vt in genere supra tractatum est in Disput. septima. Et in particulari declaratur in re de qua agimus. Nam relatio realis, ex eo præcisè quòd habeat proprium esse, & sit aliquid in re distinctum à fundamento, non habet quòd sit entitas, aut modus realis, nam illud commune est vtrique: ergo præcisè ex illo principio nõ concluditur sufficienter maior distinctio quàm modalis, neque aliud genus entitatis, præter illud quod in modis realibus reperitur. Deinde vel relatio realis talem habet entitatem, quæ possit intelligi primò ac per se & essentialiter constituta per solam rationem respectiuam, ita vt ex hoc capite non repugnet talem entitatem solam esse sine entitate fundamenti; aut verò talem habet entitatis modum, vt intrinsecè postulet esse coniunctum fundamento, & suo modo afficiens illud, ita vt per nullam potentiam aliter esse possit. Si primum dicatur, apertè concluditur esse veram ac propriam rem, omnino realiter distinctam à fundamento, quod hæc sententia non admittit. Si verò dicatur secundum, non erit illa distinctio alia quàm modalis, supposito q actu sit in re. Ergo sicut inter illa duo non potest cogitari mediũ, ita neque inter illas duas distinctiones ex natura rei potest medium excogitari. Aut n. extrema distinctionis possunt in re mutuo separari, & vnum sine alio vicissim conseruari, & sic est distinctio realis omnino propria & rigorosa: aut vnum tm̃ extremum potest separari, & manere sine alio, nõ verò ẽ conuerso, & hanc distinctionem nos vocamus modalem: præter hos autem duos modos non est alius, quia si vtrumq; extremum sit inseparabile in re ab alio, erit distinctio rationis, non verò ex natura rei. Cum ergo in præsenti, fundamentum & relatio non sint mutuo separabilia, vt est per se notum apud omnes, quia nullo modo potest intelligi relatio prædicamentalis sine fundamento, non potest maior, aut alia distinctio, quæ in re actu sit, interuenire inter relationem & fundamentum, præterquàm modalis. Quamuis ergo dicti autores alijs vocibus vtantur, appellantes hanc distinctionẽ, formalem, tamen necesse est vt de modali loquatur, si tamen de actuali distinctione, quæ in rebus ipsis existat, suam sententiam intelligant, nam aliqui eorum non satis hoc ipsum explicant, vt infra dicemus.

Sua-

Suadetur dicta opinio.

X. PRæcipuum autem fundamentum huius sententiæ sic expositæ de modali distinctione est illud, quod ex signo separationis sumitur. Nam fundm est ita separabile à relatione, vt possit in re manere sine illa: ergo necesse est vt in re ipsa distinguantur saltem modaliter, iuxta principia superius posita Disp. 7. Secundo hoc satis apparet cõfirmat illa rõ, q. relatio hēt proprium esse, intrinsecè consistens in habitudine ad aliud: ergo oportet vt in re ipsa distingnatur ab esse absoluto. Tertiò id declaro in hunc modum, quia qñ existente vno tñ albo, v.g. quod antea nullī erat simile, fit aliud albū, vel illud prius hēt aliqd esse reale respectiuum quod antea non hēbat, vel nihil habet de nouo. Hoc fm dici non pōt, aliàs relatio nihil rei est, quia si antea nihil erat, & postea nullum esse reale recipit, nunquā est aliquid: ergo necessario dicendum est illud primum: ergo illud esse respectiuum quod additur, necessariò debet esse distinctum ab eo cui additur, saltē modali distinctione. Nam si vnum erat & aliud nōdum erat, & postea additur seu consurgit, non possunt esse vnum & idem in re.

XI. Quartò, nam, cum vna res dr similis alteri, vel vnus homo pater alterius, vel istę sunt denominationes merè extrinsecæ, aut sunt intrinsecę. Primum dici non potest: ergo necessario dicendum est secundum: ergo necessaria est aliqua forma intrinsecè denominans: ergo illa necessario debet distincta ex natura rei, saltem modaliter à re denominata. Minor probatur primò, qa si esset denominatio extrinseca, vt sic, non esset respectiua, quia potius esset veluti applicatio formæ extrinsecæ ad subiectum denominatū, q̄ habitudo ipsius subiecti ad terminū extrinsecum. Scdò, qa ob hanc cām denominatio vestiri, aut loco circundari, aut ē agentis, non est respectiua pprio respectu prædicamētali. Tertiò & difficilius, qa aliàs non minus esset relatio realis creatoris ad creaturā, q̄ cuiuslibet agētis creati ad suum effectum, nam extrinseca denominatio æquè pōt intercedere. Secunda item cōsequentia clara est, qa denominatio intrinseca dicitur, quę ab intrinseca forma sumitur. Vltima verò cōsequentia nititur in fundamento sæpe repetito: qd hæc denominatio amitti pōt, & acquiri de nouo, cōseruando oēm formā absolutam: ergo forma intrinseca & respectiua à qua sumitur, est in re aliquo modo distincta ab oībus formis absolutis saltē modali distinctione. Atque hæc sententia ita explicata & cōfirmata, est probabilior cæteris, quæ in re ponunt distinctionem aliquam actualem inter relationem & fundamentum. Quæ si semel asseritur in aliquibus relationibus, cōsequenti ratione ponenda est in omnibus creatis & prædicamentalibus, quia nulla est sufficiens ratio ad vtendum aliqua distinctione, vt ex dictis contra Scotum & Durandum intelligi potest.

Quinta opinio negans in re actualem distinctionem relationis à fundamento.

XII. NIhilominus est alia sententia extremè his opposita, quę negat relationem distingui in A re aliqua distinctione actuali à suo fundamento absoluto, sed tm aliqua distinctione rōnis habente in rebus aliquod fundamentum. Hanc sententiam docent multi Theologi, præsertim Nominales in 1. dist. 30. Ocham q. 1. & dist 31. q. 1. Greg. dist. 28 q. 2. articul. 2. & in eadem sententia apertè est Aegidius in 1. distinct. 26. quæst. 4. dum ait, relationem nullum esse proprium habere vltra esse fundamenti, neque aliquam compositionem ei adiunctam, quod non potest esse verum, nisi ratione omnimodæ identitatis in re ipsa. Eandem planè tenet Syluester in conflato. quæst. 28. dubio primo, vbi ait, relationem esse eamdem rē cum suo fundamento proximo. Et quamuis addat distingui formaliter, tamen statim satis declarat, eam distinctionem solum esse rationis ex diuersitate conceptuum, quatenus eadem res solitariè sumpta absoluta concipitur, posita verò alia, concipitur relatiuè, nihil penitus in ea addito vel variato quo ad rem ipsam. Expressius verò & melius hanc sententiam docet & tractat Heruæus in primo, distinctio. 30. articulo. 1. & quodlib. 7. quæstio. 15. & quodlib. 10. quæstio. 1. Qui etiam declarauit, has denominationes relatiuas sumi ex consortio plurium rerum absolutarum, & non ex peculiaribus entitatibus, aut B modis ex natura rei distinctis, quos addant ipsis rebus absolutis.

Ochom. Gregor. Aegid. Syluest. Herueus.

XIII. Habetque hæc sententia fundamentum in Diuo Thoma, opusculo 48. capit. 2. de Ad aliquid, vbi sic ait. [Cum autem dico quod similitudo Sortis babet albedinem eius vt fundamentū, non est intelligendum quòd similitudo Sortis sit aliqua res in Sorte, alia ab ipsa albedine, sed solum est ipsa albedo vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum.] Idque statim confirmat ratione supra facta, scilicet, quia aliàs non posset similitudo alicui aduenire sine eius mutatione, quæ ratio tam probat de modo reali ex natura rei distincto, quàm de proptia realitate. Vnde etiam fundatur hæc sententia in illo dicto Philosophi. quinto Physicorum, text. decimo, quòd relatio aduenit rei, ipsa immutata manente. Et simili modo sumitur eadem sententia ex Anselmo in Monolog. capit. vigesimoquarto. quem C locum inferius referemus latius, tractando de relationibus nō mutuis: & similis fertur apud Augustinum libro quinto, de ciuitate Dei. cap. decimosexto. Fauent denique huic sententiæ verba Damasceni in sua Dialectica capitu. 50. [Oportet ea quæ ad aliquid dicuntur, prius ad aliud prædicamentum reduci tanquam separatim considerata, & tunc demum vt habitudinē, & affectionem ad alterum habentia, ad ea quæ ad aliquid sunt, referri: quippe prius aliquid sine habitudine ac relatione esse necesse est, ac tunc habitudinem in ipso considerare,] quam Damasceni sententiam, de relationibus non subsistentibus intelligendam existimo, nam alia est de subsistentibus ratio.

D.Thom. Anselmus. August. Damasc.

XIIII. Rationes pro hac sententia præcipuæ sunt illæ, quibus aliæ opiniones quæ distinctionem in re ponunt, improbantur: nam illis seclusis, à sufficienti partium enumeratione hæc sententia concluditur. Deinde ex re ipsa, quia hæc distinctio rationis, & hic modus denominationis sufficit ad omnia quæ de rebus absolutis relatiuè di-

uè dicuntur, vt videntur etiam conuincere rationes primo loco positæ in principio sectionis præcedentis. Si autem hoc sufficit, superfluum est quippiam addere, nam distinctio ac multiplicatio rerum ac modorum realium fingenda aut asserenda non est absque necessitate, vel ratione sufficiente.

XV. Tertiò possumus retorquere argumentum illud de separabilitate, nam positis, v.g. duobus albis, impossibile est ét de potentia absoluta facere vt nō sint similia: ergo hæc denominatio non sumitur ex aliqua re aut modo reali distincto ex natura rei ab vtroq; albo, simul sumpto. Alioqui cur repugnaret Deum auferre modū illum, si in re ipsa distinctus est? aut cur non posset impedire resultantiam talis modi? Nam si hæc est circa rem distinctam, aliqualis efficientia est, quæ sine influxu Dei esse non potest; poterit ergo Deus suum influxum suspendere, & illam resultantiā impedire. Quod aliqui argumento conuicti concedunt, vt Mairon. in 1. dist. 29. q. 2. At tunc interrogo, an illa duo alba maneant similia, necne: hoc posterius non potest mente concipi, cùm retineant eandem vnitatem in albedine: si verò dicatur primum, conuincitur, modum illū distinctum, & resultantiam quæ nunc fingitur, esse sine fundamento adinuenta, cùm sine illis maneat vera similitudo. Signum ergo est, hanc denominationem non sumi nisi ab ipsis absolutis coexistentibus, & eodem modo se habentibus. Vnde vt supra dicebam, quòd per ablationem termini cesset illa denominatio, nullum argumentum est, quòd similitudo sit aliquis modus realis ex natura rei distinctus ab albedine, sed solùm est argumētum, quòd ipse terminus est in re distinctus à fundamento, & aliquo modo concurrit, vel necessitatis est ad complendam talem denominationē: hoc enim sufficit vt illo ablato cesset denominatio, etiamsi nihil rei auferatur à re denominata. Ergo ex inseparabilitate relationis posito fundamento & termino, potius infertur omnimoda identitas in re, seu (quod idem est) infertur relatiuam denominationem nihil rei addere supra omnes res absolutas.

XVI. Quartò vrget argumentum illud, quod res fit similis vel æqualis alteri, sine vlla sui mutatione, per positionem alterius, nam siue similitudo sit res omnino distincta, siue modus realis ex natura rei distinctus, non potest de nouo aduenire alicui absque illius mutatione. Aliqui respondent, modum respectiuum non sufficere, vt ratione illius solius res dicatur mutari, quia non est aliquid, sed ad aliquid, & quia totum fundamentum à quo illa relatio habet suam entitatē, iam præexistit in re. Hoc vero non satisfacit, quia illa verba, scilicet, relationem non esse aliquid, sed ad aliquid, vel inuoluunt repugnantiam, vel sunt valde æquiuoca, & minimè ad rem. Nam si non esse aliquid, absolutè & transcendenter sumatur, sequitur planè relationem esse nihil, & esse ad aliquid, nihil rei esse, vt suprà argumentabar. Si verò contractius sumatur esse aliquid, vt idem sit quod esse rem vel modum absolutum, petitur principium, & non soluitur, sed eluditur argm̄. Nam quamuis relatio non sit aliquid absolutum, si tñ est aliquid rei, nouum, & ex natura rei distinctum ab omni eo, quod antea erat, ergo

Quomodo aliqui negēt mutari fundamentum per acquisitionem relationis.

A tione illius verè ac propriè & intrinsecè aliter se habet res, quàm antea se habebat: ergo verè mutata est. Neque etiam sufficit ad vitandam mutationem, quòd totum relationis fundamentum præexistat, quia nō diximus rem mutari pp fundamentum, sed propter id, quod additur fundamento, quod dicitur esse aliquid rei, & ex natura rei distinctum ab ipso. Vnde iuxta hanc sententiam non potest consequenter dici, quòd relatio habeat suam propriam, seu modalem entitatem ab ipso fundamēto formaliter, sed ad summū radicaliter, quatenus ab ipso fundamēto pullulat relatio, posito termino: hoc aūt nō excludit veram mutationē, quandoquidem aliquid nouū & distinctū fit in re, etiā si ab intrinseco manet.

XVII. Vnde aliqui tandem fatentur, per aduentum nouæ relationis, seu denominationis relatiuæ fieri in re ipsa relata veram mutationem realē, non quidem per propriam actionem, sed per intrinsecam dimanationem. Aristotelem autem non esse locutum vniuersè de quacunque mutatione communissimè sumpta, sed de illa quæ per propriam actionem & passionem fit. Veruntamen, B quamuis hæc responsio consequenter procedat supposita dicta sententia, possitque facilè defendi ad effugiendum testimonium Aristotelis in citato loco 5. Physicorum, tamen per se se considerata quippiam dicit creditu difficillimū, & nullo sufficienti signo aut experimento fundatum, nimirum, quoties aliquis de nouo fit albus aut calidus, pullulare in omnibus alijs reb' calidis aut albis quæ sunt in mundo aliquid nouum & reale, verè ac propriè vnicuiq; inhærēs. Vt enim in superioribus videtur satis probatum ad solas illas denominationes, similis, æqualis, & huiusmodi, non est necessaria illa resultantia noui realis modi, & entitatis: secluso autem hoc signo nullum est aliud vnde colligi possit: gratis ergo, & sine probabilitate fingitur. Accedit quod illa qualiscūque mutatio vel acquisitio illius noui realis modi vel entitatis, non potest esse sine efficientia, saltem per modum resultantiæ, quia omnis mutatio, eo modo quo talis est, includit actionem proportionatam. Inquiro ergo an il- C la efficientia sit ab ipso termino in fundamentum, vel ab ipso fundamento in se ipsum per naturalem resultantiam. Primum à nemine asseritur, neque est probabile: quomodo enim terminus ageret simul in res penè infinitas, & quantumcunque distantes? Item, quia si ita fieret relatio, nihil ei deesset, quominus per propriam actionem, & per se fieret ab extrinseco agente. Denique, quia relatio intrinsecè conuenit rei posito fundamento & termino; non ergo pendet ex efficientia extrinseci agentis. Secundum etiā improbari potest, quia talis efficientia, etiāsi sit ab intrinseco principio, erit per propriam actionem, & consequenter per propriā mutationem, quia licèt talis resultantia non fit nisi posito termino, id solum erit quia terminus est aut necessaria conditio, vt relatio resultet, aut quasi obiectum specificans, sine quo esse non potest: hoc autem non obstat, quominus resultantia quæ fit ex fundamento, sit per propriā actionem, quæ in tali subiecto fit absque alia actione, quæ tūc in illo interueniat. Sicut descensus deorsum naturaliter resultat ex grauitate lapidis ablato im-

Admittentes mutari fundamentum per resultantiam relationis vt explicent Aristotel.

to impedimento, & nihilominus fit per propriá actionem & mutationé. At deniq; hic hēt locū argm̄ sæpe tactum, q̄ talis resultantia, & qualiscunque efficientia non pōt esse sine cócursu Dei, quem ipse potest suspendere. Et quamuis ponamus illum suspendere, & consequenter nullam interuenire resultantiam realem, adhuc intelligemus res esse similes, vel æquales, positis talibus extremis: ergo signum est nullam talem resultantiam vel mutationem interuenire.

Tractatur opinio distinguens inter esse in, & esse ad relationis.

XVIII. QVapropter alij vt huic difficultati rñdeant quadam distinctione vtuntur: & possct hęc referri vt sexta opinio in præsenti q̄one, quā tractamus de distinctione relationis & fundamēti. Distinguunt ergo in relatione esse in, & esse ad: & dicunt relationem secundū esse in, non resultare propriè, nec pullulare à fundamento, sed resultare tm̄ secundum esse ad vt ad: & idcirco non mutari fundamentum per talem resultantiā, q̄a res nō mutatur nisi per id quod de nouo ei inest atque adeo secundum esse in. Ex qua distinctione planè efficitur, relationem secundum esse in, non distingui ex natura rei à fundamento, quia necessario conuenit illi, etiam antequam terminus existat, seu independenter à termino: at verò esse ad, distingui ex natura rei, ideoque posse resultare ex fundamento, posito termino.

XIX. Qua propter hæc sñia multa inuoluit impossibilia, & quæ nō satis intelligi possunt. Primū, q̄a ex illa sequitur, in vna & eadem relatione distinguēda esse actualiter & ex natura rei, esse in, & esse ad, nā esse in, dr̄ esse in re idem & indistinctū à fundamēto, esse aūt ad, dicitur actu distinctū in re à fundamēto: ergo esse in, & esse ad, erūt inter se actu distincta, nā quę ita cōparantur ad vnum tertiū, vt vnū sit idē cū illo, aliud verò minimè, neq; ēt inter se possunt esse idem. Consequēs aūt est impossibile, q̄a esse in, & esse ad, cōparantur tāquam superius & inferius, seu tanquam commune vel transcendens, & modus determinans seu modificans illud, quæ impossibile est esse in re distincta, vt in superioribus traditum est.

Quot incon ncō étia ex allata opinione oriantur.

Primum.

XX. Secundū inconueniens est, quia sequitur, esse ad relationis realis creatæ vt sic, non esse accidēs alicuius, & cōsequenter nō constituere verū accidens reale, quod est cōtra rñnem huius prædicamenti. Sequela patet, quia illud esse ad, nō includit essentialiter esse in, cum ab illo ex natura rei distinguatur, & præscindatur. Item quia si illud esse ad, esset accidēs alicuius, illud afficeret, & de nouo ei adueniret, & ita redit difficultas quā tractamus, quod nimirum ex resultantia ipsius esse ad, mutaretur res seu fundamentū ex quo resultat. Sed aiunt, esse ad vt ad, non esse aliquid reale, & ideo mirū non esse q̄d neq; sit accidens, neque insit, neq; immutet relatiuum quod denominat. Sed hoc, neq; est verè, neq; consequenter dictum sit vniuocè terminis vtamur, & præsertim iuxta dictam sñiam, quæ supponit, relationem realem esse aliquid in re ipsa, q̄d in rebus sit, scdm̄ aliqd sui in re ipsa à fundamento distinguatur. Quantus enim loquendo de esse ad, vt attribuitur rela-

Secundum.

A tionibus rōnis, illud non sit aliquid reale, tñ vt infra ostendā, illud solū æquiuocè, vel ad summū scdm̄ analogiā quandā proportionalitatis, appellatur esse ad, de quo nūc nō est sermo, sed de vero esse ad, quod reale prædicamentū accidētis constituit: illud aūt non pōt non esse aliquid reale: alias quō posset verum accidens reale cōstituere? Aut quō posset relatio esse intrinseca forma referens suum subiectum ad terminum, si non afficeret illud secundum propriam rationem suam, & consequenter etiam secundum ipsum esse ad?

Et confirmatur, nā quoad hoc eadem est fere rō de ipso esse in, pōt.n. æquiuocè vel analogicè sumi vt attribuitur entibus rōnis, sic.n. dr̄ cæcitas esse in oculo. ergo vt sic esse in, nō dicitur aliquid reale: nihilominus tñ verū esse in reale est, qd accidens reale cōstituit. Simili ergo mō philosophādū est de vero esse ad, quod nimirū sit quippiam reale, vnde sit, vt necessariū esse dēat aut intrinsecè subsistēs, q̄d dici nō pōt de relatione accidētali, aut intrinsecè inhærens, q̄d intendimus. Igitur, si esse ad relationis realis est quid distinctum ex natura rei à fundamento talis relationis, etiā B esse in proprium & intrinsecū talis relationis erit distinctū, vel è conuerso, si nullū esse in relationis distinguitur ex natura rei à fundamēto, neq; esse ad, distinguetur. Vnde tandē argumētor, q̄a impossibile est, vt relatio scdm̄ esse ad, resultet à fundamēto, tanq̄ quid reale ex natura rei distinctū ab ipso, quin illud ipsū reale, quidquid est, alicubi insit, nā vel in se existit, & sic erit subsistens, vel ab aliquo sustentatur, & ita illi inerit: ergo vel inest in termino, q̄d dici nō pōt, vt per se notum est; vel inest in proprio subiecto seu fundamēto, & ita ab illo distinguetur tale esse ad, ēt scdm̄ propriū esse in, q̄d intrinsecè includit. Est ergo vana illa distinctio ad præsentem rē explicandam, nec per illam vitatur difficultas tacta, quòd per relationē resultantem mutetur aliquo modo res relata, si relatio scdm̄ proprium esse reale est aliquid ex natura rei actualiter distinctū à suo fundamento. XXI.

Quinta sententia conuenienter exposita approbatur.

C INter has ergo sententias mihi maximè probatur quinta, quā Heruæus, & nonnulli alii Thomistæ docuere, à quorum sensu fere nihil discrepant Nominales, & Arist. & D. Tho. multū fauēt vt vidimus. Hęc tñ sñia ita est interpretanda, vt nō intelligatur, rōnē formalē relationis nihil esse, aut denominationē relatiuā esse merè extrinsecā sumptā ab aliqua forma absoluta: iuxta hunc enim sensum oīno euerteretur, & è medio tolleretur reale prædicamentū ad aliquid. Sed intelligendū est, relationem quidem dicere formam aliquam realē, & intrinsecè denominantē proprium relatiuū, q̄d constituit: illā verò nō esse re aliquā, aut modū, ex natura rei distinctū ab oī forma absoluta, sed esse in re formā aliquā absolutā, nō tñ absolutè sumptā, sed vt respicientem aliam, quam denominatio relatiua includit seu connotat. Ita vt similitudo, v. g. aliqua forma realis sit existens in re quę denominatur similis: illa tamen non sit in re distincta ab albedine, quantum ad id quod ponit in re quæ dicitur similis, sed solum quantū ad terminum quem connotat: & ita similitudo in XXII.

do in re non est aliud, q̃ ipsamet albedo vt respiciens aliam albedinem, tanquã eiusdem seu similis rõnis. Atque hæc distinctio rõnis sufficit, tum ad diuersas loquendi formas, tum ẽt ad prædicamentorum distinctionẽ: nam vt supra diximus, prædicamentalis distinctio interdum est sola distinctio rõnis cũ aliquo fundamento in re, vt de actione ẽt, & passione, & de alijs prædicamentis inferius dicemus. Atque hæc sententia magis declarabitur, tum ex solutionibus argumentorum, tum etiam ex sequentibus sectiunibus.

Fundamentis aliarum opinionum satisfit.

XXIII. FVndamenta ergo primæ, secundæ, tertiæ, & sextæ opinionis, inter eas referendas & impugnãdas tacta sunt, & soluta; neque aliquod aliud argumentum occurrit, quod in fauorem earum difficultatem aliquam ingerere possit, cui satisfacere necesse sit. Solum ergo supersunt soluenda argumenta quartæ opinionis. Et primũ quidem de separabilitate relationis à fundamento iam solutum est: negamus enim, relationem separari vnquam a fundamento secundum aliquid reale, quod ei intrinsecum sit. Sed solum contingit separari aut destitui terminum: quo ablato cessat etiam relatiua denominatio, non quia aliquid rei vel realis modi auferatur ab ipso relatiuo, sed quia denominatio relatiua includit aliquo modo terminum, sine quo nõ manet actualiter, sed fundamentaliter tñ, seu in proxima aptitudine. Ad secundum respondetur, esse relationis in re non esse aliud ab esse fundamenti, rõne tamen distingui quatenus illudmet esse concipitur vt includens aliquo modo, seu connotans terminum quem respicit. Ad tertium respondeo, quãdo vnũ album de nouo fit, nihil rei de nouo addi alteri albo, vt declaratum & probatum est. Neque inde sequitur relationem similitudinis nihil esse, sed solum sequitur non esse aliquid distinctum ab albedine, quæ antea inerat tali rei albæ. Cum autẽ instatur, quia prius in tali re alba non erat similitudo, & postea est similitudo: ergo vel similitudo nihil rei est, vel aliquid rei de nouo est in illa re alba. Respondetur negando consequentiã quo ad vtranque partem, nam præter illa duo membra est aliud tertium, nimirum aliquid rei esse de nouo, non in re quæ prius erat alba, sed in termino, qui de nouo factus est albus: quem terminũ aliquo modo includit seu connotat illa res, quæ est similitudo sub ratione & conceptu similitudinis, & non sub ratione albedinis. Ad quartũ respondetur, has denominationes respectiuas, non esse merè extrinsecas, vt rectè ibi probatur. Vnde consequenter concedimus, huiusmodi denominationem esse ab aliqua forma intrinseca, includendo tamen seu connotãdo aliquam aliã extrinsecam in extrinseco termino Ac propterea negatur vltima consequentia, nimirum, hanc formam, sic denominantem intrinsecè cum habitudine ad extrinsecum, debere esse ex natura rei distinctam saltem modaliter, ab omni forma absoluta: nam supposito termino extrinseco ipsamet forma absoluta secundum rem sufficit ad talem denominationem tribuendam, quæ auferri, vel cessare potest per solã ablationem extrinseci termini, vt dictum est.

Satisfit argumentis ex sectione prima relictis.

EX his ẽt quæ in hac Sectione dicta sunt, soluta manent multa ex argumẽtis propositis in principio Sectionis præcedentis Nam quod ad primũ attinet, iam explicatum est quõo ipsum [esse ad] relationis realis & accidentalis, sit aliquid in re ipsa quæ referri dicitur. Falsumq; est, esse ad vniuocè dici de relationib. rõnis, & realib. Falsũ itẽ est verũ esse ad posse ita præscindi ab esse in, vt illud intrinsecè non includat: ad eum modum quo in superioribus diximus, modos entis non posse ita præscindi ab ente, quin illud in se claudat. De scdo item argumento, nimirum, q̄ relatio adueniat sine mutatione fundamenti, satis multa dicta sunt; cõcedimus. n. inde rectè concludi, relationem non esse aliquid in re distinctum à fundamento, non tñ non esse aliquid rei. Vnde ad tertium negatur prima consequentia, s. relatio nihil est præter absoluta: ergo simpliciter nihil est, si in antecedente illa particula [præter] indicet actualem distinctionem ex natura rei. Nã licèt relatio non sit aliquid in re distinctum ab absolutis, põt esse aliquid rõne distinctum: & iõ non sequitur q̄ sit simpliciter nihil. Neq; refert, q̄ relatio vt relatio præscindatur ad absolutis, qa neq; præscinditur vt aliquid per rõnem cõfictũ, neq; ẽt vt aliquid in re ipsa pręcisum & distinctũ sed vt aliquid verũ & reale rõne sola præcisum: sæpe enim distinctio est rationis inter extrema vera & realia, quæ ad prædicamenta constituẽda sufficiunt. Vnde probationes oẽs, quæ in illo tertio argumento afferuntur, vtiles sunt ad declarãdum, quomodo relatio realis non addat rebus absolutis rem, vel realem modum, ex natura rei distinctum ab ipsis, non tamen quicquam valent ad concludendum huiusmodi relationem nihil omnino esse. — XXIIII. / Primo. / Secundo. / Tertio.

Duo tñ in illis argumentis cauenda sunt. Primum est, cum dicitur denominatio respectiua cõsurgere ex coexistentia plurium absolutorũ absq; vlla reali additione, non esse intelligendũ illam denominationem æquè ac simul sumi ex pluribus formis absolutis, vna intrinseca, & altera extrinseca. Sed intelligendum est, illam denominationem requirere quidem consortium, seu coexistentiam talium rerum seu formarum, tñ in vno quoque extremo sumi à propria forma vt respicientc aliam, quæ vt sic habet rationem relationis, quanuis in re non sit alia ab ipsa forma absoluta. Secundò (propter exemplum quod ibi adducitur de Deo quatenus denominatur dominus, vel creator, &c.) cauendum est, ne quis existimet huiusmodi denominationes esse eiusdem modi & rationis in omnibus; id enim verum esse non potest iuxta communem doctrinam, quę distinguit relationes in mutuas, & non mutuas: quæ distinctio nulla esset, si prædictæ denominationes omnes essent eiusdem modi in omnibus extremis. Quę autem sit hęc diuersitas, non est facile ad explicandum iuxta doctrinam ac sententiam quam defendimus. Quapropter de hac re erit inferius specialis Sectio instituenda: nun solum dicimus, quando in re denominata est aliquod proprium, & proportionatum fundamentum talis denominationis, tunc prouenire ex propria relatione reali; quando verò — XXV. / Notabile.

do verò attribuitur rei fine tali fundamento, tūc denominationem esse extrinsecam seu rationis.

SECTIO III.

Quotuplex sit relatio, & quæ sit vere prædicamentalis.

I. Hæc dubitatio proponitur propter difficultatem tactam in quarto argumēto in prima sectione proposito. Ad quam expediendam nonnullæ distinctiones relatiuorū præmittendæ sunt, ac declarandæ, vt seclusis ijs quæ ad hoc prædicamentū non pertinēt cōcludamus quale possit esse genus accidētis realis ab alijs diuersū, & propriū prædicamentū ad aliquid cōstituens.

Prima diuisio relationis, in realem, & rationis.

II. PRimò ergo diuidi solet relatio in eā quæ realis est, vel tm̄ rationis: quā aliqui ita interpretantur, vt doceant, genus prædicamenti ad aliqd vtramq; relationē sub se continere, ac propterea illam diuisionem esse vniuocam, imò & generis in species. Cui sententiæ videtur fauere D. Tho. 1. p. q. 28. art. 1. vbi sic inquit, [Considerandū est, quod sōlū in ijs quæ dicuntur ad aliquid, inueniūtur aliquæ secundū rationē tm̄, & non secundū rem.] Sentit ergo ea quæ secundū rationē tm̄ referuntur, vere ac vniuocè esse ad aliquid, nā si tm̄ esset termo de denominatione æquiuoca vel analoga, non tm̄ in his quæ sunt ad aliquid, sed etiam in alijs generibus inuenirentur aliqua secundum rationem tm̄, vt cæcitas in qualitate, & sic de alijs. Idem sumi potest ex art. 2. eiusdem q. & ex q. 13. art. 7. & quodlib. 1. art. 2. quodlib. 9. art. 5. & q. 2. de potentia art. 5. & sæpe alibi. Vnde Caiet. dictis locis 1. p. aperte sentit, ipsum esse ad, vniuocè dici de relatione reali vel rationis, q antea videtur docuisse Capreol. in 1. dist. 33. q. 1. & sequi vr ibi Deca q. 1. notab. 4. & Ferrar. 4. cont. Gent. c. 14. & expressius Soncin. 5. Metaph. q. 26 cōcl. 2. qui afferunt alia testimonia D. Th. Fundamentū eorum est, quia definitio relatiuorum quam Aristoteles tradit, & proprietates omnes quę ad illā con sequuntur æquè conueniunt relationibus rationis, ac realibus. Patet, nam relatiua esse dicūtur, quorum totum esse, est ad aliud se habere: hoc autem omnino & proprijssimè conuenit respectibus rationis, nam, licet esse eorum sit magis imperfectum ac diminutum, quam esse relatiuorū realium, tamen illud esse qualecunque est, tam propriè consistit totum in habitudine ad aliud, sicut esse relationis realis. Vnde fit, vt relatio rationis nec cognosci possit, nec definiri sine habitudine ad aliud, æquè ac relatio realis.

Sola relatio realis prædicamentum Ad aliquid constituit.

III. NIhilominus dicendum est, solas relationes reales pertinere ad constitutionem prædicamenti ad aliquid, quod est satis euidens ex ijs quę in superioribus tradita sunt de conceptu entis, & de diuisione eius in nonē genera summa. Ostendimus. n. ens non solum non esse vniuocum ad ens reale & rationis, verum ēt non habere vnum conceptum communē illis, ēt analogum, sed vel esse æquiuocū, vel ad summum, analogū analogia proportionalitatis. Et hac rōne ēt diximus, obiectum adæquatū & directum Metaphysicæ non esse ens cōmune ad reale & rōnis, sed ad reale tātū: & hoc ēt ostendimus diuidi in decē suprema genera. Cum ergo relationes rōnis nō sint entia realia, & cōsequenter nec vera entia, nō possunt ad prædicamentum ad aliquid, q reale est pertinere. Addo prǽtereà, non posse habere vniuocā conuenientiam cum relationibus realibus, si supponamus illas esse vera entia realia, vt supra ex cōi sententia suppositum est, & in discursu huius materiæ paulatim declarabitur, & probabitur. Ratio autem est, quia cum ens rationis nihil sit, non potest habere veram similitudinem ac conuenientiam cum ente reali, in qua conuenientia fundari solet vniuocatio & vnitas conceptus: ergo nec potest aliquis verus conceptus & essentialis esse communis enti reali & rationis. Et ideò meritò Socin. 4. Metaph. q. 5. & 6. approbat dictū Heruæi (quāquam errore typographi tribuatur Henrico) quodlib 3. q. 1. art. 1. in fine, non magis posse ens esse vniuocum ad ens reale & rationis, quā sit homo ad hominem viuū & mortuum. Habet autem hoc dictum eandem rationem veritatis in ente in communi, & in tali ente, scilicet relatione, quia sicut ens rationis non est verum ens, sed fictum, ita relatio rationis non est vera relatio, sed ficta, vel quasi picta per intellectum. Heruæus.

IV. Dicet fortassè aliquis, hoc verum esse de integro & completo conceptu relationis, de quo procedit ratio facta, quia in hmōi cōceptu relationis realis includitur, q sit verum ens, & accidens reale: non tñ ita procedit de præciso conceptu ipsius modi seu constitutiui relationis, qui per hanc vocem significatur, [esse ad,] quia talis cōceptus per se præscindit à rōne entis & accidentis. Quo sensu videntur locuti citati autores: eū quibus vr sentire Henricus quodlib. 9. q. 3. vbi de hac materia obscurissimè disputat: inter alia verò ait, [Esse ad aliud ex se nullam recipit distinctionē aut diuersitatem, siue fuerit in diuinis, siue in creaturis, siue in relationibus sm rem, siue in relationib. sm rōnem.] Veruntamen contra hanc euasionem eandem vim habet ratio facta, nam vel illud esse ad, prout est modus constituens relationem realem, est ēt realis modus, vel est tm̄ ens rationis: hoc secundum dici non pōt, alioqui relatio realis non habebit proprium & formale constitutiuū reale, quæ est implicatio in adiecto: quomodo. n. potest ens reale vt sic, per id quod reale non est constitui? de qua re diximus multa superius disput. 2. tractando de modis contrahentibus ens. Si autem illud esse ad in relatione reali est modus realis: rursus interrogo, an in relatione rationis sit etiam verus & realis modus, vel tantum per intellectum confictus. Primum dici non potest, quia repugnat relationi rationis, de cuius essentia est vt non dicat habitudinem in re existentem, sed in mentis comparatione seu denominatione. Item quia contradictionem implicat, quòd ens fictum existens tātum obiectiuè in intellectu, per modum realem & in re ipsa existentem constituatur: est ergo illud esse ad in relatione rationis purum ens rationis. Ergo sicut Obiectioni satisfit. Henricus.

non pôt dari conceptus côis vel vniuocus ad ens reale & rationis, vel ad relationem realem & rationis fm completum conceptum relationis, ita neq; esse ad, vt sic præcisè conceptum, pôt dicere vnum côem conceptum & vniuocum ad esse ad relationis realis & rationis, quia non magis pôt esse inter hæc vera similitudo & conuenientia, quam inter quælibet alia entia realia & rationis. Nec magis pôtin his, quam in cæteris intelligi qualis sit ille conceptus abstrahens ab ente reali & rationis, aut qualis esse possit contractio vel determinatio talis conceptus ad ens reale per modum realē, & ad ens rônis per modum rationis.

V. *Sola relatio realis est propriè ad aliquid.* Dicendum ergo est solam relationem realem esse verè & propriè ad aliquid: relationem autem rationis non esse, sed concipi ac si esset ad aliquid ideoque solas relationes reales ad proprium prædicamentum ad aliquid pertinere: relationes autem rationis non constitui in reali prædicamento, sed per analogiam & proportionem ad veras relationes declarari, vt magis in particulari dicemus in disputatione vltima huius operis. Neque D.Tho. in citatis locis oppositum intendit: nun *D. Th. locus explicatur.* quam. n. dixit, aut relationem rationis esse vniuocè relationem cum reali, aut esse ad aliud non esse aliquid reale in relatione reali, sed solum dixit, naturam relationis realis talem esse, vt per similitudinem & proportionem ad illam possint entia rationis per modum relationum, ab intellectu confingi cum aliquo fundamento in re, potius quàm per modum quantitatis, vel qualitatis, &c. Quod att, ex eo prouenire, quod relatio vt relatio solum significat respectum ad aliud. Vbi illa particula [solum] non excludit concomitantia: vnde neq; excludere potest transcendentalem rationem entis, vel accidentis, si relatio accidentalis sit. Quia verò relatio quatenus præcisè concipitur, aut significatur vt est ad aliud, non concipitur nec significatur expressè vt inhærens, ideò ait D.Tho. vt sic solum dicere respectum ad aliud, non quia in re ipsa non sit aliquid in se, vel in subiecto existens, sed quia in tali mô concipiēdi & significandi nihil aliud exprimitur. Et inde ēt fit, vt facilius possint entia rônis fm illum modū habitudinis concipi, non ꝗ in tali relatione sit vera habitudo, seu verū esse ad, tale quale est in relatione reali, sed quia ad instar seu proportionē eius concipitur. Vnde idem D.Tho. post quam dixit relationem secundum propriam rationem solum significare respectum ad aliud, subdit hunc respectum aliqñ esse in ipsa natura rerum, aliqñ vero esse solum [in apprehensione rônis conferentis vnum alteri.] Ad rônem aût illius sniē facilè rñdetur, negando, propriam rônem relationis verè reperiri in relatione rônis, qa in tali relatione nec est vera habitudo, nec verum esse ad aliquid, sed solū apprehēditur ac si esset ad alíquid.

Secunda diuisio relationis in secundum dici, & secundum esse.

VI. Secunda diuisio relationis est in relationē fm esse, & scdm dici. Quæ diuisio fundm habet in Arist. c. de Ad aliquid, vbi prius tradit definitionem communem relatiui secundū dici, posteà vero tradit propriā definitionem relatiuorum fm esse. Relatio ergo scdm dici, definiri solet, ꝗ sit res quæ concipitur & explicatur, seu dicitur per mo

A dū respectus, cum in re ipsa verū respectum non habeat, relatio autem secundum esse, dicitur, quæ reuera habet proprium esse cum habitudine ad aliud.

VII. *Relatio secundum dici vt explicetur ab aliquibus. Henric. Auicen.* Ex quo aliqui, & non sine verisimilitudine opinati sunt, relationē fm dici, esse eandem cum relatione rônis. Quod significat Hēric. quodlib. 3. q. 4. ex Auicenna lib. 3. suæ Metaph. dicente, relationē scdm dici, esse illam, quæ solū habet esse in intellectu, & conuenit rebus quæ non sunt simpliciter & absolutè ad aliquid, sed solum scdm ꝗ ab intellectu concipiuntur. Et videtur hoc consonū rationi, nam sicut concipimus, ita loquimur: relationes autē secundū dici non alia de causa sic appellantur, nisi quia ita a nobis dicuntur aut explicantur, ac si relationes essent, cum tamē non sint: ergo ille modus loquendi de his relationibus, supponit modū concipiendi nostrum, ex quo nascitur nimirum, ꝗ hæ res concipiuntur a nobis cum relatione & habitudine, seu per modū relationis & habitudinis, cum verè & in re habitudinem non habeant: sed in hoc consistit ratio & essentia relationis rationis: ergo relatio secundum dici idem est quod relatio rationis.

B VIII. *Vera essentia relationis secundum dici.* Sed nihilominus communiter non ita intelligitur hęc diuisio, nam relatio rônis eo modo quo est, censetur esse relatio scdm esse sibi proportionatū, vt patet de relatione generis, speciei, & similibus, quia eo mô quo hæc cogitantur, non solum dicuntur, sed ēt sunt ad aliquid. Et ē conuerso relatio scdm dici non limitatur ad relationē rônis, sed dicitur de quacūque reali re, cuius esse sit absolutum, & à nobis non nisi per modū habitudinis seu relationis relatiuæ explicetur. Sic. n. diuinam omnipotentiam dicimus esse relatiuam scdm dici, non propter relationem rônis quam in illa fingamus, sed quia illam non concipimus, nec explicamus nisi cū concomitantia alterius ad qđ est potentia, & per modū habentis habitudinē ad illud. Vnde, licèt verum sit, hunc modū dicendi seu loquendi de relatione scdm dici, supponere modū concipiendi, tn̄ ille modus concipiendi non est talis, vt ex illo necessariò resultet vel apprehendatur relatio rônis, quia non est conceptus reflexiuus aut comparatiuus, sed est conceptus directus C rei absolutæ, imperfectè tn̄ conceptæ admodum earum rerū quæ hñt habitudinē ad alias: in quo modo concipiendi non attribuitur ipsi obiecto cognito habitudo vlla, nec realis, nec rônis, sed solum ex parte concipientis fit côceptus per quandam imitationem & analogiam ad conceptus rerum respectiuarum. Sicut quando à nobis concipitur res spiritualis instar corporeæ, non attribuimus obiecto corporeitatem realem, aliàs talis esset conceptio, neq; ēt fingimus aut cogitamus in illo obiecto aliquod ens rônis: quale. n. illud esset? Solum ergo concipimus vnam rem per analogiam ad aliam. Sic igitur interdum concipimus rem absolutam instar respectiuæ, & de illa ita loquimur ac si respectiua esset, & ideo dicitur esse relatiua secūdum dici tantum. Vnde constat, relationes tantum secundum dici extra genus relationis esse, nec per se posse pertinere ad prædicamentum ad aliquid, imò sub ea ratione ad nullum prędicamentum pertinere, nam ex eo quòd res à nobis imperfectè concipiatur aut dicatur, non accipit peculiarem naturam, ratione cuius debeat

in

in peculiari prędicamento collocari. Et ideò Aristoteles in prædicamento ad aliquid, ut ibi Boetius, & alij notarunt, exclusa priori definitione relatiuorum, quæ relatiuis etiam secundum dici communis erat, posteriorem addidit, quæ propria est relatiuorum secundum esse.

IX. Sunt uerò qui existiment diuisionem hanc relationis secundū dici, & fm esse, coincidere cum alia partitione relationis in transcendentalem, & prædicamentalem, ita ut relatio transcendētalis tantum sit relatio secundū dici, omnis uerò relatio secundū esse, prædicamētalis sit (de creatis loquimur). Hæc uerò sententia licet in ore fere omnium circumferri uideatur, mihi non probatur. Opinor enim relationes transcendentales includere in re ipsa & in suo esse ueras & reales habitudines, quod paulò inferius ostendam: relationes aūt quæ tantum sunt secundū dici, propriè & in rigore sumptas distingui ab omnibus relationib. secundū esse, siue transcēdētales sint, siue prædicamentales Non. n. requirunt in re sic cōcepta, seu relatiuè denominata aliquam habitudinem, quæ ratione sui esse illi cōueniat, sed tantum denominationem ex modo nostro concipiendi & loquendi, ut à nobis explicata est. Vt in exemplo posito de potentia Dei probabilius est non includere respectum etiam transcendētalem, etiam si relatiua secūdum dici appelletur. Igitur relatio secundū dici tm̄, non est idem qđ relatio transcendentalis; imò ab illa ēt condistinguitur, si eum præcisione sumatur, prout sumi debet Quod ideò addo, quia ēt relatio transcendentalis potest dici relatio fm dici, quia etiam de ea loquimur ad modum relatiuorum, imò & relatio prædicamentalis erit relatio fm dici, quia ēt ipsa dē cum habitudine ad aliud. Vt ergo ppriè fiat diuisio, sumi dēt relatio fcdm dici cū exclusione & pcisione, ita vt solū in ipso dici, habitudinē hēre videatur, in esse tñ nullam hēat, nec trāscendentalē, nec pdicamentalem. Dices, Si res sit tam absoluta, vt in esse nullā hēat habitudinem ēt trāscendentalem, cur necesse erit cōcipi vel dici cum habitudine, cū vnaquæq; res possit cōcipi eo mō quo est absque omni eo, qđ est extra essentiā eius. Rñdetur, id sæpè prouenire ex nostro mō imperfecto cōcipiendi, qa non valemus concipere res, prout ipsæ sunt. Addo præterea interdum contingere, vt res ēt perfectè conceptæ cognosci nō possint sine concomitantia aliarū, ēt si sint extra essentiam eius, non propter habitudinem aut dependentiam, sed pp aliam altiorem connexionē in ratione causæ eminenter continentis suos effectus; quo mō aiunt Theologi non posse Deum perfectè uideri aut comprehendi, quin in eo cognoscantur creaturæ: de quo aliàs.

Tertia diuisio in relationem transcendentalem, & prędicamentalem.

X. Tertiò ac præcipuè diuiditur relatio realis & fcdm esse, in transcendētalem & prædicamētalem, quæ diuisio maximè necessaria est ad concludendum & declarandum id quod in præsenti sectione intendimus. Hactenus. n. solum constat, relationem pertinentem ad hoc prædicamentum ad aliquid, dēre esse realē & fcdm esse; nunc autem uidendum superest, an omnis relatio huiusmodi ad hoc pdicamentū pertineat. Ex quarto uerò argumēto in prima sectione proposito constat, nō oēm habitudinē realē & fcdm esse, posse ad vnū definitum prædicamentū spectare. Et iō proponitur hæc diuisio, qua significatur, esse rerū quendam modū realis habitudinis habentem particulatam ac definitū essendi modū, q peculiare genus entis constituit, & hmōi esse relationes prædicamētales. Præter has verò esse alias habitudines, veras ēt & reales, essentialiter pertinentes ad varia, & ferè ad oia genera entiū, quæ ppea transcendentales dñr, & à prædicamentalibus distinguuntur, quia ad certum aliquod prædicamentū non pertinent, sed per omnia vagantur.

XI. In primis ergo diuisio sic explicata quoad singula membra probanda est Quod. n. dentur quædam relationes prædicamentales, ex recepta diuisione prædicamentorum supponimus, & ex cōi omnium sententia, vt in prima sectione dictum est. Quod verò præter has dentur relationes transcendentales, quę non sint tm̄ secundū dici, sed veræ & reales habitudines fcdm esse, satis probatur inductione & discursu facto in illo quarto argumento sectione prima proposito. Et pōt cōfirmari, nam in genere substantiæ materia & forma hñt inter se veram & realem habitudinē essentialiter inclusam in proprio esse illarum, & iō vna definitur per habitudinem ad aliam, & inde accipiunt specificationem suam. Eademque ratio est de potentiis accidentalibus per se primò institutis & ordinatis ad suos actus; & de habitibus operatiuis, de quibus supra ostensum est, natura sua specificari per habitudinem ad actus vel obiecta, quia nimirum in suo esse includunt verā habitudinem ad actus & illis mediantibus ad obiecta: ergo hi respectus transcendentales sunt veri, & secundum esse reale earum rerum quibus conueniūt. Quocirca, sicut inductio facta nititur in cōtoribus, magisq; receptis sententijs, ita hæc doctrina cōiter a Doctoribus approbata censenda est. Præterea verò in fauorem eius notāda sunt verba D. Thom. 1. p. q. 28. art. 1. vbi sic scribit: [Eą quæ dicuntur ad aliquid significant secundū propriam rōnem solum respectum ad aliud, qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rei, vtpotè quando aliquæ duæ res secundum naturam suam ad inuicem ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent, hmōi relationes oportet esse reales. sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium: vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij & similiter est de alijs hmōi.] Hæc. n. ratio D. Thom. æquè aut maximè procedit de respectu transcendentali; nam, secundum illum præcipuè, inueniū tur res ad inuicem ordinatæ. Et quidē exemplū D. Tho. optimè intelligitur, ac verificatur de respectu transcendentali, nam grauitatis inclinatio & propensio ad locum medium, non pertinet ad prædicamentum relationis, sed qualitatis, nā est propria essentia talis qualitatis.

XII. Obiectio. Dices. Nullus realis respectus includitur in conceptu rei absolutę, sed hic respectus transcendentalis includitur in conceptu rei absolutę: ergo nō est verus respectus fcdm esse, sed tm̄ fcdm modum loquendi & concipiendi nostrum: hoc enim potissimum argumento nituntur, qui ita sentiūt de his respectibus transcendentalibus, vt

Prima respõsio. solum verbis consistere arbitrentur. Aliqui verò respondent, & sumi potest ex Scoto in 4. d. 12. q. vnica, huiusmodi respectus consequi ad res absolutas, non verò esse de intrinseca rõne illarum.

Secus. Hac n. de causa negat Scotus, inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentis, quia est verus respectus. Iuxta quam responsionem, hi respectus non essent extra latitudinem prædicamenti ad aliquid, vnde nec possent dici propriè transcẽdentales, neq; à prædicamentalibus distingui quia non est contra rationem, determinati prædicamenti, vt res illo contentæ consequantur ex rebus aliorum prædicamentorum, si non sunt de

Vera respõsio. [illegible] essentia earum, sed proprietates consequentes illas. Melius tamen respondetur enim Caietano de ente & essent. c. 7. q. 15. non esse contra rationem rei absolutæ, vt in sua essentiali ratione includat respectum transcendentalem, suæ naturę proportionatum, nam reuera inhærentia aptitudinalis non est proprietas consequens naturam accidentis, sed est de intrinseca essentia eius, vt in superioribus ostensum est. Quinimò verisimile est, in entibus creatis nullum esse ita absolutum, quin in sua essentia intimè includat aliquem transcendentalem respectum, saltem quatenus est ens per participationem, per se & essentialiter pendens ab ente per essentiam. Nam licet ipsa actualis dependentia sit aliquid ex natura rei distinctum ab ipso ente create, tamen ipsa aptitudo & necessitas dependendi est intrinseca & essentialis illi: non videtur autem posse concipi, aut esse sine transcẽdentali respectu & habitudine ad illud a quo pendet in quo respectu maximè cõsistere videtur potentialitas & imperfectio entis creati vt tale est.

Quid quid verò sit de completis entibus, vt sũt integræ substantiæ, præsertim simplices & immateriales, quæ inter creata entia videntur maximè absoluta, ex reliquis omnibus, quæ incompleta dicuntur, nullum est ita absolutum, vt non includat essentialiter aliquem transcendentalem respectum. Et ratio est, quia omnia illa ex natura sua sunt instituta ad aliud, seu ꝑpter aliud, nam materia est propter formam, forma verò est ad actuandam materiam, & complendum copositum, & accidens est ad substantiam, potentia ad actum, & actus propter obiectum, & sic de reliquis. Vnaquæq; autem res accipit modum entitatis accommodatum suo primario fini & institutioni: quia ergo omnes res per se primo ordinatur ad alias, ideò talem modum entitatis accipiunt, vt intimè includant habitudinem ad aliud, & hæc est propria habitudo seu respectus transcendentales, sũt ergo inter reales habitudines veras, & secundum esse, aliquæ transcendentales quæ ad speciale prędicamentum reuocari non possunt, & ideo à prędicamentalibus distinguuntur.

SECTIO IIII.

Quomodo differat prędicamentalis respectus à transcendentali.

D Ed iam occurrit magna difficultas in explicanda differẽtia inter hos duos ordines respectuum, & consequenter in explicanda ratione, ob quam

A necesse sit præter transcendentales respectus, prędicamentales admittere.

Proponuntur nonnulla discrimina inter dictos respectus.

Variæ igitur possunt excogitari differentiæ inter huiusmodi respectus. Prima, & quæ plures includit, est, quia relatio transcendentalis nõ requirit eas conditiones, quas postulat prædicamentalis relatio, quæ præcipuæ sunt tres, vt infrà videbimus. Prima, quòd relatio prædicamentalis requirit aliquod fundamentum reale absolutum, vt similitudo albedinem, paternitas vim generandi seu generationem; secunda, quòd requirit terminum realem & realiter existentem; tertia, quia petit distinctionem realem, vel saltem ex natura rei inter fundamentum & terminum. At verò respectus transcendentalis nullam harum conditionum per se requirit. Nam diuina B scientia, verbi gratia, habitudinem transcendentalem dicit ad diuinam essentiam vt ad propriũ obiectum, & diuinus amor ad diuinam bonitatem, & tamen inter ea nulla est distinctio ex natura rei, sed rationis tantum. Rursus transcendentalis respectus non semper requirit relem terminum, sed interdum esse potest ad ens fictum, seu rationis, vel ad extrinsecam aliquam denominationem, vt conceptus, seu cogitatio de ente rationis, seu priuatione vt sic, transcendentalem habitudinem dicit ad illud obiectum, quod tamen ens reale non est. Sæpè etiam hic transcendentalis respectus, licèt sit ad terminum realem, non tamen requirit realem existentiam eius, vt scientia de futuro eclipsi dicit habitudinem realem transcendentalem ad illam, quanuis non existat: & idem est in qualibet scientia de obiecto possibili, & de potentia respectu actus non existentis. Denique hic respectus transcendentalis C nullum requirit fundamentum: respectus enim transcendentalis materiæ ad formam nullum habet fundamentum, sed intimè includitur in ipsa materia. Et idem est de respectu formæ ad materiam, scientiæ ad obiectum, & similium. Et ratio est manifesta, quia hic transcendentalis respectus non aduenit alicui rei iam constitutæ in suo esse essentiali, sed est quasi differentia constituens, & complens essentiam illius rei, cuius respectus esse dicitur. Et ideò, sicut illa res, cum sit absoluta, non requirit aliud fundamentum vt sit, præter proprium subiectum, si fortasse sit accidentalis entitas, ita etiam hic respectus transcendentalis non prærequirit fundamentum aliud, sed constituit potius ipsam rem, quæ potest esse fundamentum aliarum relationum prædicamentalium. II.

Atque hinc colligi potest aliud discrimen, nam relatio prædicamentalis est quædam forma accidentalis, adueniens fundamento plenè constituto in suo esse essentiali & absoluto, ad quod comparatur vt completa forma in suo accidentali genere, efficiens ipsum, & referens ad aliud. Respectus verò transcendentalis nec comparatur vt accidens, neque vt completa forma ad illam rem, quam pro- III.

ximè

ximè actuat, & eius est respectus: sed comparatur vt essentialis differentia, & consequenter vt ens incompletum in illo genere, ad qd̄ pertinet illa res quam actuat vel constituit, eamque non propriè refert ad aliud per modum Physicæ formæ, sed illā constituit per modum Metaphysicæ differentiæ, vt ordinatam vel relatam ad aliud.

Obiectiones contra positas differentias.

IIII. Sed hæ differentiæ partim veræ non sunt, partim non videntur satisfacere. Nam quod in prima differentia dr̄, inueniri transcendentalem respectum eiusdē rei ad seipsam pp solam distinctionem rationis, verum non est: aliàs dici etiā posset identitatem rei ad seipsam esse transcendētalem respectum, & ad illum sufficere distinctionem rationis. Quod si dicas, requiri distinctionē rationis ratiocinatæ, & fundatā in re, saltem sequitur, inter rōnem genericam & specificam esse respectum realem transcendentalem actus & potentiæ, quia genus & differentia distinguūtur ratione cum fundamento in re. Item exempla adducta falsa sunt, nā scientia, vel amor Dei non dicit respectum realem ēt transcendentalem ad ipsum Deum vt ad primarium obiectum, sed potius illa scientia & amor sunt absolutissima ab omni respectu reali, quia per se primò non respiciunt aliquod obiectum extra se. Vnde sicut ibi non distinguuntur actus & obiectum nisi ratione, ita nullus interuenit respectus actus ad obiectū nisi rationis. Et ratio vniuersalis est, quia cum respectus & habitudo sit veluti tendentia quædam ad aliud, non potest interuenire verus & realis respectus eiusdē ad seipsum, nulla in re interueniente distinctione, saltem ex natura rei.

V. *Respectus transcendentalis quomodo ad ens rationis possit terminari.* Quòd verò vlterius dr̄, transcendentalem respectum interdum esse posse ad ens rationis, est quidem verum quando ille respectus est ad aliquid qd̄ se habet per modum obiecti, in quo sufficit esse obiectiuū, vt possit habere rationem termini transcendentalis habitudinis. Et eadem ratione vera est ēt alia pars, nimirum posse interdum transcendentalem respectum tendere in rē seu essentiam realem, nondum actu existentem, quia etiam ad rationem obiecti sufficit sæpè esse essentiæ, absque esse existentiæ. Veruntamen nō est in vniuersum verum, quod nullus respectus transcendentalis requirat terminum realem & realiter existentem, nam in primis actus visionis vel intellectionis creatæ intuitiuę & naturalis, dicit transcendentalem habitudinem ad rem actu existentem, neque sine illa potest naturaliter esse aut conseruari. Deinde, modus actualis vnionis dicit transcendentalem respectum ad terminum seu extremum vnionis, in quo requirit & realitatem, & actualem existentiam, ita vt neque esse, nec intelligi possit actualis vnio realis, nisi actu existat res ad quam fit vnio, vt in superioribus sępè tractatum est. Actio etiam vt actio & passio vt passio dicunt transcendentales respectus ad reale agens, vel patiens actu existēs, sine quibus neque esse, neque intelligi possent. Ac denique creatura, pręcisa relatione prædicamētali, ex hoc solum quod est ens participatum & dependens, dicit essentialem habitudinem transcendentalē ad primum efficiens, & ad ens per essentiā actu existens. Non est ergo de ratione transcenden-

Respectus aliqui transcēdentales requirūt existentiā termini.

talis respectus vt non requirat in termino realem & actualem existentiam. Ergo ex illo discrimine solum habetur, inter transcendentales respectus quosdam esse, qui terminum realem vel actu existentem non requirunt, etiam si sint alij qui huiusmodi terminum habeant & postulent, in quibus non habet locum illa secunda differentia.

Quòd si dicas, differentiam consistere in hoc, quia respectus transcendentalis ex se non requirit talem terminum, licèt ex peculiari aliqua ratione possit illum habere: respectum autem prædicamentalem ex adæquata ratione sua postulare huiusmodi terminum: instari contra hoc potest, quia hæc doctrina supponit, inter respectus ad terminos realiter existentes, quosdam esse trāscendentales, & alios prędicamentales, qui differunt in ratione ob quam requirunt talem terminum. At verò hoc ipsum est quod inquirimus, quodq; non satis videtur explicari, scilicet quænam sit hæc diuersa ratio in his respectibus postulantibus similem terminum, & quænam sit necessitas multiplicandi illos. Quandoquidem distinctio illa respectuum transcendentalium habentium terminos reales vel non reales, existentes vel non existentes, sufficiens videtur ad quascunque rerum habitudines declarandas. VI.

Præterea, quod de fundamento reali asserebatur, non minus obscurum & incertum est. Primò quidem, quia non omnis relatio prædicamētalis requirit fundamentum reale ex natura rei distinctum à suo subiecto, sed solum illa, quæ medio aliquo accidente substantiæ conuenit, vt patet de relatione identitatis specificæ inter duos homines, vel animas, v. g. quæ dicitur relatio prædicamentalis, & immediatè fundatur in ipsa natura substantiali, de quo infra latius. Deinde, relatio prædicamentalis, quæ conuenit substantiæ medio accidente, quāuis comparata ad substātiā dicatur habere aliud fundamentū proximū, tamen pè illud accidens, quo mediante conuenit substātiæ, tamen respectu ipsius met accidentis immediatè & sine alio fundamento illi conuenit, vt similitudo albedini: alioqui procedendum esset in infinitum. At verò idem proportionaliter reperitur in relationibus transcendentalibus: nullum ergo est illud discrimen. Declaratur minor, nam si quæ sunt relationes transcendentales in ipsismet substantijs inclusæ, illæ non requirūt aliud fundamentum, tamen multæ aliæ sunt quæ non conueniunt substantiæ nisi medijs accidentibus, & illæ respectu substantiæ etiam habent fundamentum, quamuis respectu accidēns illud nō habeant, sed immediatè talibus accidentibus cōueniant. Vt relatio scientiæ ad scibile conuenit sciēti mediante scientia, ipsi autem scientiæ immediatè inest. Ergo in necessitate fundamenti nullū videtur esse discrimen inter respectus transcendētales & prædicamentales. VII.

VIII. *Contra vltimam allatā differentiam obiectio.* Vltima deniq; differentia ēt est difficilis ad explicandum, nam vel respectus cōparatur ad formam, vel essentiam proximè constitutam per ipsum, vel ad subiectum talis formæ. Si priori mō fiat comparatio, tam respectus prædicamentalis, quā trāscendentalis, est essentialis formæ vel essentiæ per ipsum constitutæ, & comparatur ad illam ad modum differentiæ constituentis ip-

sam. Vnde, etiam loquendo de ipso summo genere relationis prædicamentalis, constitui dicitur per ipsum esse ad, tanquam per essentialem modum determinantem communem rationem accidentis, & formaliter ac essentialiter constituentē talem essentiam: ergo in hoc non est differentia inter respectum transcendentalem & prædicamētalem. Si verò posteriori modo fiat comparatio, sicut respectus prædicamentalis est accidentalis alicui subiecto, etiam potest esse respectus transcēdentalis, vt respectus scientiæ ad obiectum, licèt sit essentialis scientię, est tamen accidentalis scienti. Vnde, licèt ille respectus Metaphysicè considratus, non sit forma Physica referens subiectum ad aliud; sed differentia constituens aliquam formam, tamen illa forma constituta per talem respectum, est forma Physica respectiua, referens subiectum ad suum terminum. Neque enim potest forma respectiua informare aliquod subiectū secundum vltimam rationem suam, quin illud referat ad terminum quem ipsa suo modo respicit. Vt in exēplo de grauitate, quod suprà ex D. Thoma afferebamus, sicut grauitas est inclinatio ad infimum locum, in quo includit respectum transcendentalem ad illum, ita afficiendo seu informando ipsum graue, inclinat illud, & hoc ipsum est referre illud in centrum. Et idem est de quacunq; potentia, & scientia, & similibus. Valde ergo obscurum & difficile est ex his differentijs proprias rationes relationis trāscendentalis & prædicamentalis, & earum discrimen, & veram necessitatem admittendi relationes prædicamentales præter transcendentales, colligere.

Alia differentia inter dictos respectus, à Caietano tradita, expenditur.

IX. Aliter ergo Caietanus in Opusc. de ente & essent. c. 7. q. 15. attingens hanc diuisionem respectuum realium in transcendentales & prædicamentales, differentiam inter illos declarat ex parte terminorum: nam respectus prædicamentalis (inquit) est, qui respicit terminum: purè sub ratione termini: transcendentalis autem respicit aliud non vt purè terminum, sed sub aliqua alia determinata ratione, vel subiecti, vel obiecti, vel efficientis, aut finis. Quæ differentia aptior videtur ad hanc rem declarandam, quia omnis respectus sumit speciem suā à termino, seu ab ea re ad quam tendit: & ideò si quod est discrimen inter hos duos ordines respectuum, ex terminis desumendum videtur. Non est tamen facile ad explicandum quomodo assignata differentia generalis sit, & in quo propriè consistat, seu quid per eā importetur. Ratio difficultatis circa priorem partem est, quia motus, actio, & passio, dicunt transcendentalem respectum ad terminum, & tamen non respiciunt illum nisi sub pura ratione termini. Item vnio, verbi gratia, hypostatica dicit transcendentalem habitudinem ad Verbum diuinū, & tamen non respicit illud nisi sub pura ratione termini. Ratio verò difficultatis circa posteriorē partem est, quia omnis respectus, si abstractè & in communi sumatur, solùm dicit habitudinem ad aliud sub ratione termini, abstrahendo ab alijs rationibus: si vero sumatur contractè, vt est talis vel talis respectus, siue transcendentalis ille sit, siue prædicamentalis, dicit habitudinem ad talem terminum, qui sit vel causa, vel effectus vel obiectum, vel aliam particularem rationem termini habeat. Vt respectus paternitatis, etiam si prædicamentalis dicatur, respicit talem terminum qui sit effectus, vel productus à patre, & sic de alijs.

Positum discrimen defenditur, & probatur.

X. Respondetur tamen ad priorem rationem laborare in æquiuoco. Nam relatio prædicamentalis dicitur respicere aliud vt purè terminū, quia circa illud nullum aliud munus exercet, nisi respiciendi tantum. Hoc autem modo non potest dici motus, aut actio, vel passio esse purus respectus ad terminum, nam habitudo motus ad terminum, est habitudo viæ, per quam ipse terminus in esse constituitur: vnde non dicit habitudinem ad terminum vt respiciendum tantum, sed vt constituendum per ipsum, & ita non respicit vt purè terminum in prædicto sensu: atque idem est proportionaliter de actione & passione. Vnio verò hypostatica dicitur à Theologis attingere Verbum vt purum terminum, vt per illam particulam [purum] excludant omnem causalitatem propriam, quam Verbum vt sic habet circa talem vnionem, non est tamen Verbum purè terminus illius vnionis in eo sensu, in quo hic dicitur de termino relationis prædicamentalis, quia illa vnio, vt est realis modus humanæ naturę, non vtcunque respicit Verbum sed realiter illi coniungit humanam naturam, & realiter attingit Verbum ipsum tanquam alterum extremum illius vnionis, à quo intimè & realiter pendet, quamuis sine propria causalitate. Sic igitur, vniuersaliter conuenit formæ, vel modo absoluto includenti respectum transcendentalem, aliquod reale munus exercere circa illum ad quem dicit respectum, vel causando, vel vniendo, vel repræsentando illum, vel aliquid aliud simile efficiendo: & hac ratione dicitur non respicere illum vt purè terminum. At uerò relatio prædicamentalis ita respicit terminum, vt circa illum nullum aliud munus exerceat nisi purè respicere, vt patet in similitudine vnius albi ad aliud: & hoc modo dicitur esse proprium talis relationis respicere aliud vt purè terminum.

Vnde etiam patet responsio ad alteram rationem, in qua etiam laboratur in æquiuoco. Nam respicere aliud ut purè terminum, non est respicere terminum abstractè & in communi, ut uidetur in argumento supponi, constat enim, prædicamentales, relationes specificas & diuersarum rationum, tendere etiam in terminos particulares & diuersarum rationum. Omnibus tamen illis commune est, ut circa illos terminos, etiam ut tales sunt, nullum aliud munus exerceant nisi respiciendi illos: & ideò semper illos respiciunt ut pure terminos, etiam si sub proprijs eorum rationibus eos respiciant. Quod secus est in respectu transcendentali, ut declaratum est. Sic ergo explicata illa differentia, uera & uniuersalis esse uidetur: recteque explicare proprium munus relationis prædicamentalis,

mentalis,quod est referre formaliter,seu respicere aliud, a munere & officio respectus transcendentalis,quod est constituere formam vel naturam, aliquid causantem vel operantem aliquo modo circa rem ad quam dicit habitudinem,vel è conuerso.

A

Aliud discrimen ex præcedenti colligitur.

XII. Atque hinc oritur alia differentia cómuniter recepta,quæ licet à posteriori esse videatur, confert tamen ad explicandam naturam horum respectuum. Respectus ergo prædicamentalis talis est,vt à natura non fit per se inuentus, & ideo nunquam per se fit ex vi actionis alicuius agentis, sed consequitur posito fundamento & termino, teste Aristotele 5. Physicorum, cui in hoc cæteri consentiunt. At verò respectus transcendentalis sæpè est per se à natura maxime intétus, & ideò forma essentialiter includens talem respectum sæpè fit formaliter,ac per se primò per actionem propriam,per calefactionem, verbi gratia,fit calor vt inhærens,in quo intimè includitur transcendentalis respectus:& per actionem videndi fit actus includens transcendentalem habitudinem ad obiectum,& per actionem vnitiuam fit modus vnionis,qui includit transcendentalem habitudinem ad vnibilia:idemque in multis alijs videre licet. Et hoc ipsum fortasse est,quod Scotus distinxit de relationibus extrinsecus,& intrinsecus aduenientibus,dicens,ad priores posse terminari per actionem, non verò ad posteriores, quæ solæ sunt prædicamentales. De qua diuisione sub illis vocibus dicemus disputatione sequenti, quæ erit prima de sex vltimis prædicamentis,propter quę videtur Scotus potissimum inuenisse distinctionem illam. Quæ sub illis vocibus non est nobis necessaria,& res ipsa non limitatur ad sex vltima prædicamenta,sed in alijs etiam inuenitur, vt ibi videbimus.

B

XIII. Ratio ergo huius discriminis inter relationes prædicamentales & transcendentales est,quia relatio prædicamentalis non est in rerum natura instituta ad aliquod peculiare munus obeundum sed ad hoc solum res alias comitari dicitur,vt aliquæ res se respiciant ex vi alicuius rationis,seu fundamenti realis, quod in ipsis supponitur, & ideo talis relatio nihil aliud est quam respectus consurgens posito fundamento & termino, nunquam autem per se fit. Respectus autem transcendentalis conuenit alicui formæ vel entitati, aut modo entis,quatenus à natura per se est institutus & ordinatus ad aliquod peculiare munus, quod potest per se intendi per aliquam actionem & ideò ille etiam respectus potest per se fieri per actionem,vt inclusus in forma dicente talem respectum, Cum enim talis forma in proprio & specifico conceptu illum respectum includat, nó potest ille respectus minus esse per se intentus, aut minus per se fieri,quam ipsa forma:cum actio & intentio agentis per se tendat ad totam formá vsque ad specificam rationem eius.

C

Aliud discrimen inter dictos respectus.

Et hinc etiam fit, vt relatio pura & prædicamentalis nunquam fit principium agendi, tum quia,sicut nunquam per se fit,ita etiam nunquam per se agit,cum etiam quia, vt diximus nó est instituta à natura ob aliquod peculiare munus per se necessarium ad esse,vel fieri rei,sed solum est quidam respectus ex consequenti resultans:principia autem agendi sunt per se instituta & ad peculiare munus ordinata. At verò forma dicens respectum transcendentalem, secundum propriam etiam rationem respectiuam, sæpè est principium per se agendi, vt patet de scientia, potentia,& similibus. XIIII.

Quarta differentia, & aliarum explicatio.

Tandem ex his intelligitur, respectum prædicamentalem concipiendum esse tanquam formam quandã minimam & accidentalem,quę non dat subiecto aliquod esse, nisi respicere aliud neque ad aliquid aliud in natura deseruit. Respectus autem transcendentalis non est concipiendus tanquam integra forma cuius munus sit tantum referre,sed est essentialis modus, seu differentia alicuius formæ seu entitatis,quatenus ad causandum aliquo modo, vel operandum circa alia, per se primò instituta est, vel è conuerso, quatenus ab alia essentialiter pendet. Et iuxta hanc rationem explicandi hos respectus, potest ad eundem sensum reduci differentia superius tacta, quod respectus transcendentalis semper est intrinsecus & essentialis alicui entitati,sub entitate modos etiam reales comprehendendo:relatio autem prædicamentalis habet propriam & peculiarem rationem accidentis. Et ita etiam possunt ad conuenientem sensum reduci duæ aliæ differentiæ sumptæ ex parte fundamenti,& realitatis,seu existentiæ termini. XV.

Quę relationes sint prædicamenti Ad aliquid.

Tandem ex his differentijs concluditur, respectus transcendentales, etiam si verè sint in rebus secundum proprium esse eorum, non pertinere ad vnum aliquod speciale prædicamentum quia res illæ,seu naturæ vel essentiæ quibus conueniunt,ad varia munera,& interdum primò diuersa ordinantur,ideoque ad varia prædicamenta reuocantur, iuxta diuersas eorum conditiones & naturas. Et ideo prædicamentum ad aliquid solas illas, relationes complectitur quæ proprie ac peculiariter prædicamentales appellantur, nam omnes illæ inter se conueniunt, & ab alijs distinguuntur in peculiari modo purè referendi rem quam afficiunt. Et ideo generatim etiam conueniunt in modo quo esse incipiũt per existentiam extremorum, seu fundamenti & termini, & in alijs conditionibus quas requirunt, vt ex discursu sequentis sectionis magis constabit. XVI.

XVII. *Responsio ad quartam difficultatem, ex sectione prima relicta.*

Ex his etiam soluta relinquitur difficultas facta in argumento quarto primæ sectionis. Nam respectus illi, in quibus ibi fit inductio, omnes sunt transcendentales, & vt fic fatemur non pertinere ad speciale prædicamentum. Vnde in illo speciali exemplo, quod ibi tangitur de scientia, quatenus dicit respectum ad scibile, fateor responsiones ibi tactas ex Aristotele, ca. de qualitate magnam habere difficultatem. Nam prima videtur satis improbata obiectionibus ibi factis, quæ confirmari possunt testimonijs eiusdem Aristotelis 4. Topicorum, cap. 1. loco 4. vbi generatim ait, genus & speciem in eadem diuisione, s. prædicamentali esse oportere: & in particulari adhibet exemplum de Ad aliquid. [Nam genera] (inquit) [eorum quæ sunt ad aliquid, oportet habere species quæ sint etiam ad aliquid, & è conuerso,] & idem ait de qualitate: idéq; repetit 6. Topicorū, c. 4. loco 39. vbi sic ait: [Amplius in his quæ ad aliquid sūt, considerandum si ad quod genus assignatur, & species ad illud quoddam assignatur, vt si opinio ad opinatum, & quædam opinio ad quoddam opinatum: sic autem non sic assignatur, manifestū quoniam peccatur.]idem denique patet ex regulis positis ab Aristotele in antepræ dicament. ca. 3. præsertim illa, [Genera non subalternatim posita non habent easdem differentias.] Et in præsenti satis constat ex re ipsa, nam quælibet scientia secundum propriā & specificam rationem suam dicit propriam habitudinem ad suum proprium obiectum. Quod enim Soto ait in prædicamento qualitatis exponens illum locum Aristotelis, licèt scientia vt sic dicat habitudinem ad scibile, vt mēsurabile ad mensuram, tamen scientias particulares non dicere proprias relationes mensurabilis ad propria obiecta. Hoc (inquam) falsum est, & contra expressa verba Aristotelis in dicto loco sexti Topicorum, & contra manifestam rationem. Nam sicut veritas scientiæ in communi mensuratur ex obiecto scibili in communi, ita veritas huius scientię ex hoc obiecto scibili. Item, quia determinata scientia sumit suam speciem ex habitudine ad suum obiectum: ergo non solum vt scientia sed etiam vt talis scientia dicit respectum ad tale scibile.

Scientia an secundū Aristotelē sit de genere relationis.

Singulas scientias ad singula obiecta referri oportet.

XVIII. Quare dicendum est, Aristotelem non approbasse illam primam responsionem, & ideo addidisse secundam, nimirum, eandem rem, quæ est scientia, in diuersis prædicamentis collocari, scilicet qualitatis, & Ad aliquid, vtriq; sub diuersis rationibus, nam sub vna & eadem non potest vna res in diuersis prædicamentis constitui. Sed contra hanc etiam responsionem non parum vrgent obiectiones superius oppositæ: & ideo aliqui sentiunt, Aristotelem ibi non ex propria sententia esse locutum, sed iuxta opinionem eorum qui amplectebantur primam definitionem relatiuorum, quam in cap. de ad aliquid tradiderat, scilicèt, omnia quæ ad aliquid aliquo modo dicuntur esse de prædicamento ad aliquid. Nam iuxta illā ibidem subiunxerat, habitum, dispositionem, & scientiam esse ad aliquid: postea verò illā definitionem non approbat, & ideo neque censendus est

A approbare omnia, quæ ex illa consequuntur, quā uis in finuet quomodo iuxta illam consequenter loquendum sit. Nec verò satisfacit alia responsio quòd hæc sint tantum relatiua secundum dici, nam sufficienter ostenditur, in proprio esse harū rerum includi respectum. Vera ergo responsio est illa, quæ vltimo loco in eodem argumento quarto proposita est, nimirum, scientiam, & alia huiusmodi entia secundum essentialem suam rationē non dicere respectum prædicamentalem, sed trāscendentalem tantum, & ideò vt sic non pertinere ad prædicamentum ad aliquid. Quatenus verò scientiæ adiungi potest aliquis purus respectus accidentalis, & extra essentiam eius, vt sic nō pertinere ad prædicamentum qualitatis, sed ad aliqd. Iuxta quem sensum posset etiam explicari secundum Aristotelis responsio.

XIX. Erat verò vltima replica, quæ per interrogationem fiebat in illo quarto argumento, scilicet, quid necesse sit huiusmodi respectus accidentales & prædicamentales adiungere, & admittere, præter transcendentales. Si enim attentè considerentur rationes, quibus a Doctoribus probari solet, dari relationes reales, illæ certè maximè B probant dari in rebus huiusmodi respectus reales secundum esse, vt maxime videre licet apud D. Thomam in 1. par. quæst. 13. artic. 7. & quæst. 28. art. 1. & 2 & Scotum in 2. d. 1. & alios supra citatos. Quod verò præter relationes transcendentales dentur prædicamentales, ab illis distinctæ non videtur posse demonstrari. Nihilominus tamen sufficit communis Philosophorum consensus, vt ab ea sententia nullo modo recedendum sit. Ratio autem introducendi & admittendi huiusmodi respectus fuit, quia inuenimus multas prædicationes respectiuas accidentales, quæ non desumuntur ex solis transcendentalibus respectibus, ut esse patrem, similem, æqualem, &c. neque etiam otiæ sunt ex aliqua apprehensione aut fictione intellectus, sed ex rebus ipsis, in quibus existunt formæ, à quibus tales denominationes & prædicationes oriuntur. Neque etiam tales denominationes sunt extrinsecæ, idest, ab extrinsecis rebus aut formis desumptæ, nam res non dicitur similis alteri per id quod C in altera est, sed per id quod in se habet: & sic de cæteris. Hinc ergo intellectum est huiusmodi denominationes desumi à quibusdam respectibus resultantibus ex coexistentia plurium rerum habentium ad id sufficiens fundamentum: quorum munus solum est referre & ordinare vnam rem ad aliam, ita vt vna alteram respiciat ratione alicuius fundamenti quod in ea supponitur. Et hi respectus, quoniam peculiarem modum habent afficiendi, in proprio prædicamento collocati sunt.

D. Thom. Scotus.

Quæ sit ratio afferendi relationes prædicamentales.

X X. Addo verò, hanc communem sententiam; & rationem eius faciliorem & verisimiliorem fieri, si dicamus has relationes prædicamentales non esse nouas res, aut modos reales ex natura rei distinctos ab illis rebus in quibus fundari dicunt, sed illas mer res duplicem hēre modum denominādi: vnum per se, & (vt ita dicam) ex primaria institutione sua: alium quasi resultātem ex coexistētia vnius rei cum alia. Prior modus denominādi, vel est omnino absolutus, vel si includat respectum, erit transcendentalis, qui sæpissimé nō po-

A stulat coexistentiam alterius extremi ad quem tendit, & quando illam requirit, non ideò est, qđ talis respectus consurgat quasi per accidens ex coexistentia talium extremorum, sed quia talis res est per se instituta ad actualiter exercendum aliquod munus circa aliam, quod exercere non potest nisi circa rem existentem: & hoc modo explicata quędam differentia relationũ transcendẽtalium supra tacta, optima est. Posterior verò denominatio est peculiari modo respectiua, & ex suo genere accidentalis, quia quod vna res coexistat alteri, præcisè spectando conceptum & rationem coexistentiæ, est extra rõnem vniuscuiusque rei: & ideò denominatio etiam, quæ requirit hanc coexistentiam non ob aliam cãm, nisi vt ex ea resultet talis denominatio, accidentaria est. Et ideo, licèt in re sumatur ab eadem entitate, tamẽ, quia accidentaria est, habet sufficiens fundamentum distinctionis, vt intellectus concipiat illam entitatem ad modum duarum formarum. Ac denique, quia denominatio illa ex rebus ipsis sumitur, sufficit etiam, vt ratione illius speciale prædicamentum accidentis realis & respectiui constituatur. B Hoc ergo modo videtur sufficiens ratio reddi & prædictæ diuisionis, & cõstitutionis prædicamenti ad aliquid.

XXI. *Relationes in diuinis quales.* Hic verò occurrebat difficultas Theologa de relationibus diuinis, quomodo ad illas applicari possit doctrina data, & ad quod membrum dictę diuisionis reuocandæ sint. Sed hæc disputatio ad nos non spectat, neq; oportet vt prædicta omnia in illis relationibus locum habeant, quia illæ relationes non sunt accidentales, sed substantiales. Certum est tamen non esse relationes tantũ secundum dici, sed secundum esse: neque esse proprie & in rigore relationes prædicamentales, qa substantiæ sunt infinitæ, & altioris ordinis, ideoque in nullo prædicamento collocãtur: vnde neque ẽt habẽt illam imperfectionem seu modum essendi per resultantiam ex fundamento & termino, sed sunt, vel ex se vt relatio producẽtis, v.g. paternitas: vel per se producuntur per propriam productionem, aut (vt iuxta nostrum modũ concipiendi loquamur) comproducuntur, & formaliter loquendo, per se attinguntur per ipsas origines, vt filiatio, & processio passiua. C Sunt ergo illæ relationes altioris ordinis, eminenter cõplectentes quidquid perfectionis, & proprietatis, necessariæ ad verum respectum realem, reperitur in respectu transcendentali & prædicamentali, seclusis imperfectionibus.

SECTIO V.

Quænam sit essentia, propriaque definitio ipsius ad aliquid, seu relationis prędicamentalis.

I. Væ hactenus disputauimus ferè pertinent ad explicandam & definiendam quæstionem an sit relatio realis prædicamentalis, de qua hic agimus: obiter tamen multa attigimus, ex quibus facilius nobis erit essentiam huius relationis, & definitionem, quam Aristoteles in hac re approbat, explicare.

A *Relationis prędicamentalis definitio.*

II. Dicendum ergo est relationem (de sola prædicamentali iam est sermo) esse accidens, cuius totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu aliud respicere. Hæc definitio sumitur ex Aristotele in lib. Prædicamentorum. c. de Ad aliqd, vbi duas assignat definitiones eorum quæ sunt ad aliquid, quæ solũ in vno verbo differũt. Prior est, [ea esse ad aliquid, quę id quod sunt, aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur.] Posterior est, [ea esse ad aliquid quorum esse est ad aliquid se se habere.] Tota ergo differentia est in verbo illo, [dicuntur.] Quod quidem præsertim in vsu Philosophorum frequenter vsurpari solet pro verbo essendi, vt ipsemet Aristot. dixit: [Qualitatem esse, qua quales quidam dicuntur:] & ideo multi volunt non esse admodum curandum de discrimine aut diuersitate inter illas descriptiones. Nihilominus tamen iuxta mentem Aristotelis constat, illas esse diuersas, & in priori verbum [dicuntur,] sumptum esse cum rigore & proprietate, ac propterea sub disiunctione in illa B definitione positum esse, ea esse ad aliquid, [quæ id quod sunt, aliorum sunt, vel aliquo modo aliorum esse dicũtur,] vt indicetur, non esse de ratione relationis vt sit ad aliud, sed vt sit vel dicatur: & hoc voluit Aristoteles in secunda definitione corrigere, vt in propria definitione prædicamẽti ad aliquid solum relationes sc̃dm esse, & non relatiua secundum dici comprehendantur. Ex illa ergo posteriori definitione, nostra desumpta est vel potius eadẽ est cum illa: solum enim maioris claritatis gratia per quandam proportionẽ generis, & differentię cõstituta & composita est.

III. *Quid genus in definitione relationis.* [Accidens] ergo positum est in illa definitione loco generis. Per quod in primis excluduntur diuinæ relationes, quę non sunt accidentia, sed substantię. Excluduntur deinde omnes substantię createę, quę relationes prædicamentales esse non possunt, vt ex dictis in præcedenti sectione constat. Excluduntur præterea relationes rationis, quæ propriè & simpliciter non possunt dici accidentia, cum accidens simpliciter dictum sub C ente reali contineatur. Nec probo quod Caiet. 1. p. q. 13. art. 7. significat, definitionem relatiuorum datam in prędicamentis communem esse relatiuis rationis & realibus, [quia data est] (inquit) [de eis sc̃dm q̃ important ad, & ita vt abstrahũt ab ente reali.] *Definitio Aristotelica relationis non conuenit relationi rationis.* Repugnat enim hoc Aristoteli, q prius diuisit ens reale, & vnum eius membrum posuit Ad aliquid, & postea hoc definiuit. Deinde ex illa sententia sequitur, aut relationes rationis constitui in prędicamento ad aliquid, aut definitionem illam latius patere quàm suum definitum. Quamuis ergo Aristoteles non posuerit expresse in illa definitione nomen accidentis, illud tamen tacitè subintelligit ex priori diuisione entis in nouem genera. Eo vel maximè, quòd etiã illa posterior particula, s. [esse ad,] propriè & in rigore sumpta non conuenit relationibus rationis, sed tantum per quandam analogam imitationem, seu proportionem, vt superius declaratum est. Et ideo per illam etiam particulam cum proprietate sumptam possent relationes rationis excludi, quę non tam sunt, quàm apprehenduntur esse ad aliquid.

Altera

Altera pars illius definitionis, quæ locum differentiæ habet, separat prædicamentum hoc à reliquis prædicamentis accidentium, nam illa, cum sint absoluta habent suum esse in alio, non verò ad aliud, quod est proprium relationis. Statim verò insurgunt duæ difficultates.

Prima difficultas circa definitionem.

V. Differentia in definitione relationis quæ.

PRima est, quia tota illa definitio cōpetit relatiuis transcendentalibus, nam et scientia habet totum suū esse ad aliud. Ad quam difficultatem cōiter responderi solet, hmōi entia exclusa esse ab Aristot. in secunda definitione auferendo verbū illud, [dicuntur,] quod erat in prima. Sed hæc responsio non est cōsentanea doctrinæ à nobis traditæ in superiori sectione, nam hmōi entia, cōcepta etiam prout in se sunt, includunt in suis rōnibus essentialibus habitudinem ad aliud: non ergo tm̄ dicuntur, sed verè sunt ad aliud: ergo etiā ablato à definitione verbo illo, [dicuntur,] verè illis competit definitio. Denique illud verbum solū est ablatum ad excludenda relatiua secūdū dici: ostendimus aūt hæc non esse relatiua tantū secundum dici, sed et secundum suum esse: ergo non satis exclusa sunt. Existimo ergo huiusmodi transcendentales respectus excludendos esse per illam particulam, [cuius totum esse est esse ad aliud,] si in ea proprietate intelligatur quam in fine præcedentis sectionis declarauimus. Nam illa entia, quæ transcendentalem respectum includunt, non sunt ita ad aliud, vt totum suum esse positum habeant in puro respectu ad aliud: & ideo non respiciunt aliud sub pura rōne termini, sed sub aliqua alia rōne, & exercendo circa illud aliquod munus, ad quod huiusmodi res sunt per se institutæ. At verò relatio quæ hic definitur habet totam suam essentiam in puro respectu ad aliud: & ideo illi specialiter conuenit, vt totū illius esse ad aliud sit, tanquam ad purum terminū talis respectus, seu habitudinis.

Si relatio habet esse in, quomodo sit tota ad aliud.

VI. SEd tunc insurgit secunda difficultas, quæ præcedentē auget, nam hæc posterior definitionis pars videtur repugnare priori, nam si relatio est accidens, ergo non pōt totū esse illius consistere in habitudine ad aliud: necesse est n. vt aliquid eius in subiecto sit, vt ea rōne accidens esse possit, cū accidentis esse sit inesse. Ad quam difficultatē respondent aliqui, cū dicitur relatio habere totū suum esse ad aliud, intelligendum esse de esse proprio relationis, vt sic, quod est esse ad, non de esse quod habet cōe cum cæteris accidentibus, quod est esse in. Et hinc ortum habuit opinio supra tractata de distinctione inter esse ad, & esse in relationis, & quod esse ad, vt sic abstrahat ab omni esse reali, & de se cōe sit vniuocè relationibus rationis, & realibus. Veruntamen hæc respōsio ex superius dictis contra prædictam sententiam satis refutata est. Primò quia de ratione accidētis prout in re ipsa existit, non solum est q̄ insit secūdum aliquam rationem genericam vel communem, sed etiam secundum propriam, & prout est

A talis forma in rerum natura. Imò impossibile est quòd forma informet vel afficiat secundum communem rationem, & non secundum aliquā propriam, cum hæ rationes à parte rei nō distinguātur. Secundò, quia alias relatio non tribueret subiecto proprium effectum formalem relatiuum, quia accidens non dat effectum formalem nisi inhærendo & afficiendo: si ergo relatio nō inest secundum propriam rationem: nec confert proprium & specificum effectū formalem. Tertiò, quia si illud esse proprium relationis quod dicitur esse ad, non inesset, nihil reale esset in rerum natura, & consequenter relatio prædicamentalis secundum proprium constitutiuum eius nō esset reale quid. Sequela prior probatur, quia illud esse ad vt sic non est substantia, vt supponimus; & si non inest, non est accidens: ergo nihil reale erit. Vnde meritò D. Thomas in 1. dist. 25. q. 1. art. 4. ad tertium dicit, quòd relatio realis secundum propriam quidditatiuam rationem ponit aliquid in eo cuius est relatio, quamuis illud qd̄ ponit, non sit absolutum. Quod latius docuit in alio opere super primum sententiarum ad Annibaldum, dist. 25. art. 4. ad tertium dicens, [Quamuis B relatio non ponat ex illo respectu aliquid absolutum, ponit tamen aliquid relatum, & ideo relatio est quædam res: si enim secundum rationem relationis siue respectus non poneret aliquid, cū secundum suum esse, ratione cuius ponit aliquid inhærens, non cadat in genere relationis, nō esset aliquod genus entis.] XXIIII.

D.Thom.

VII. Igitur ad difficultatem positam cōcedendum est, relationem secundum se totam, esse accidens, hæc n. ratio, vt in superioribus diximus, est quasi transcendentalis respectu nouem prædicamentorum. Vnde, cum dicitur totum esse relationis esse ad aliud, particula exclusiua ibi virtualiter cōtenta non excludit concomitantia, seu intrinsecas & transcendentales rationes: quare sicut nō excludit rationem entis realis, ita nec rationem accidentis & inhærentis. Solum ergo excludit esse absolutum, & indicat, esse relationis vt sic nō sistere in subiecto, quod suo modo afficit seu denominat, sed illud ordinare ad terminum, & in hoc positam esse totam formalem rationem rela C tionis. Itaque, licèt similitudo, v. g. secundum totam rationem suam etiam relatiuam, concipiēda sit vt forma afficiens rem quam denominat similem, tamē tota illius affectio in hoc posita est, quod illam rem ordinat seu refert ad aliam, & in hoc sensu dicitur totū esse relationis esse ad aliud se habere.

VIII. Obiectio. Dices hoc cōe esse formis illis seu modis realibus & absolutis includentibus respectum transcendentalem, scientia n. ita inest & afficit scientem, vt illum suo proprio modo ordinet ad obiectum scibile; neque aliter possit suum formalem effectum exercere. & idem est de potentia, vnione, & similibus. Rn̄detur concedendo in hoc esse aliquam similitudinem, & proportionem, pp quam hæ formæ dicuntur includere aliquem respectum secundum esse, licèt transcendentalem; Differentia verò est illa eadem sæpe tacta, quod relationes prędicamētales cōsistunt in puro respectu: aliæ verò formę vel qualitates dant proprium aliquod esse absolutum exercendo aliquod munus, ad quod natura sua ordinantur, in Dissoluitur.

quo

quo propterea includunt aliquam habitudinem, & ideò non ita habent totum suum esse ad aliud sicut relationes prædicamentales.

Essentia relationis sit ne actu, vel aptitudine referre.

IX. VLtimò verò obijci potest, quia si relatio in abstracto consideretur, vt est forma quædam referens subiectum vel fundamentum ad terminum, sic non est de ratione eius vt actu referat, sed vt sit apta referre: ergo non consistit totum esse eius in esse ad terminum. Patet consequentia, quia esse terminum importat actualem exercitium (vt sic dicam) talis habitudinis ad terminū. Antecedens verò patet, tum quia communis ratio accidentis non est actu afficere, sed aptitudine: tum etiam quia potest mens concipere relationem integram vt afficientem subiectum, & vt nondum referentem. Quo modo etiam Theologi aiunt, in diuinis concipi paternitatem vt constituentem primam personam, & quasi adhærentem illi, prius quàm referentem: ergo non consistit ratio relationis in actuali respectu.

X. Respondetur falsum esse antecedens, nam res non constituitur apta referri per relationem vt sic, sed per fundamentum proximum relationis: proprius autem effectus formalis relationis est actu referre. Aliàs nec distingueretur, etiam secū dum rationem formalem à fundamento, nec requireret coexistentiā termini, nec verè diceretur totum esse eius positum esse in respectu ad aliud.

XI. Ad primam ergo probationem antecedentis respondetur primò, aliud esse considerare an effectus formalis accidentis sit constituere actu tale: aliud verò an de essentia accidentis sit actu exercere suum effectum formalem: hæc enim duo distincta sunt. Verè enim dicimus, effectum formalem albedinis esse constituere actu album, & non tantum aptitudine, quanquam absolutè nō sit de essentiali ratione albedinis vt actu conferat talem effectum formalem. Vnde etiam dici potest, quòd licèt de ratione albedinis, simpliciter loquendo non sit constituere actu album, tamen de ratione albedinis vt afficientis & informantis subiectum, est constituere actu album. Sic igitur in præsenti in hoc posteriori sensu dicimus, formalem effectum relationis esse actu referre, quia hoc est quod ipsa per se primò confert formaliter subiecto quod suo modo afficit.

XII. *Relationis essentia sita est in actu, & affectione subiecti.* Addo verò deinde, non omni accidenti commune esse aptitudine tantum afficere, sed quædā esse, de quorum essentiali conceptu est vt nō possint in rerum natura esse quin afficiant, vt de modis accidentalibus in superioribus diximus. Relationes ergo in hoc posteriori ordine continentur, quia non possunt esse in rerum natura, quin actu referant, eo quòd non possint ab omni subiecto separatæ conseruari, quia in re non distinguuntur à suis proximis subiectis, vt ostensum est. Quanquam non desint qui contrarium doceant, vt Maior in 4. distin. 12. q. 1. Ledesm. 1. p. quarti q. 28. art. 2. dub. 4. Qui aiunt, posse Deum conseruare paternitatem, v. g. creatam sine proprio subiecto, vel per se separatam, vel in alio subiecto. Putant enim paternitatem esse rem omnino distinctam à cæteris, & ideò consequenter loquuntur, præsertim quoad priorem partem. Nam quoad posteriorem impossibile apparet, quia hæc paternitas poneretur in eo qui non genuit hunc filium: alias vel constitueret patrem eum qui non genuit, vel inhæreret alicui, cui non daret suum effectum formalem: vtrunque autem impossibile est. Sicut autem verius est, relationem non esse rem distinctam a fundamento, ita etiā verius est non posse ab illo separatam, vel per se conseruari. Quod si interdum distinguitur realiter relatio à subiecto remoto, eatenus id est, qua tenus fundamentum proximum relationis est aliqua res distincta à subiecto remoto. Vnde eatenus etiam potest talis relatio conseruari separata à tali subiecto, quatenus illa res quæ est fundamentum eius, potest sine illo subiecto conseruari. Tunc autem relatio sic conseruata afficit suum fundamentum per modum subiecti, & illud actu refert: quo modo quantitas consecrata est æqualis alteri, & albedo separata, esset similis alteri: & ita nunquam potest esse actu relatio, quin actu referat ad aliud.

XIII. Ad alteram probationem respondetur, impossibile esse concipere relationem cum suo effectu formali plenè & propriè concepto, quin concipiatur vt actu referens: sicut impossibile est concipere albedinem cum suo effectu formali integrè concepto, quin concipiatur vt constituens album, quia non potest res integrè cōcipi sine eo, quod est de essentiali ratione eius. Contingit tamen aliquando, vt intellectus noster cōcipiens aliquam formam: vt afficientem non concipiat distinctè, & propriè, ac integrè, effectū formalem eius, sed tantum confusè, sistendo in hac cōmuni ratione afficiendi vel inhærendi. Nā quia hæc ratio est quasi transcendens, & inclusa in quolibet modo seu differentia formæ, ideo pōt tota forma vt afficiens, confusè tm̄ concipi quoad effectū suū, vt si quis concipiat albedinem secundum se totā esse formam adhærentem subiecto, & informantem illud, non quidem concipiet illam vt constituentem actu album, non quia ille non sit affectus formalis albedinis, sed quia diminutè & cōfusè concipit effectum eius. Ad hunc ergo modū potest concipi relatio secundum se totam vt afficiens, vel adhęrens, aut constituens quidpiam, etiamsi non intelligatur vt actu referens, nō quia effectus formalis relationis non sit actu referre, sed quia tunc non cōcipitur effectus formalis relationis proprio & adæquato conceptu, sed confuso & communi. Atque ita nobis contingit quā do in diuinis concipimus paternitatem vt priorem actu referendi ad filiū: de qua re latius Theologi disputant.

SECTIO VI.

De subiecto, fundamento, ac termino ad prædicamentalem relationem requisitis.

I. Xplicuimus an sit, & quid sit prædicamentalis relatio, nunc oportet exponere causas vel principia eius, qualiacunque sint, & quatenus ei conuenire possunt. Cum enim hęc relatio non sit per se intenta in rebus, non habet propriè causam finalem, *An sit aliqua causa finalis relationis.*

Quomodo vnius relationis possint esse plura subiecta subordinata.

V. ALiter ergo dicendum est, & distinguendum de subiectis. Possunt enim esse plura subiecta diuersarum rationum, & subordinata inter se, vel eiusdem rationis, & æquè immediatè affecta relatione. Hoc igitur posteriori modo fieri non potest vt vna relatio sit in pluribus subiectis, vt probat ratio contra Henricum facta, quæ vniuersalis est de quolibet accidente habente in re verã ac propriam vnitatem. Posteriori autem modo distingui possunt plura subiecta vnius relationis: vnum proximum, & aliud remotum, vt relatio æqualitatis proximè est in quantitate, remotè verò in substantia, & relatio similitudinis proximè est in qualitate, & remotè in quantitate, & adhuc remotius in substantia. Veruntamen huiusmodi relatio per se ac propriè solum afficit proximum subiectum, in quo suo modo inest: ad subiectum autem remotum solũ comparatur medio proximo, in quantum hoc in illo inest & sustentatur. Iam.n. in superioribus disput. 14. ostẽdimus posse vnum accidens proximè inesse alteri, & non attingere substantiam in se, sed solum quatenus illud accidens, cui aliud inest, in substãtia sustentatur. Sic igitur põt vna relatio immediatè esse in aliquo subiecto accidentali, & remotè in alio, vel in substãtia. An verò hoc sit vniuersale in omnibus relationibus, statim videbimus.

VI. Est tamen quoad denominationem relationis considerandа quædam varietas inter relationes, nam interdum relatio æquè vel eodem modo denominat subiectum proximum, & remotum: vt quantitas dicitur æqualis, & similiter substantia materialis, & albedo dicitur similis, & ipsum album, vel etiam subiectum, vt homo, vel paries. Aliquando verò relatio denominat subiectũ proximum, & non remotum, vt intellectus dicitur referri relationem potentiæ ad suum actum, anima vero non item, & sic de alijs. Aliquando verò è conuerso relatio denominat subiectum remotum, vel suppositum ipsum, & non proximũ, vt filiatio denominat suppositum filium, non verò humanitatem, quamuis probabile sit proximè inesse humanitati, & paternitas proximè dicitur esse in potentia generandi, & tamen nõ denominat patrem nisi ipsum suppositum. Ratio autem huius varietatis prouenit ex diuersitate fundamentorum, quæ aliquando secundum eandem proportionem comparantur ad terminos relationum, aliquando verò secũdum diuersam, vt inferius magis constabit, explicando diuersa genera relationum. Aliquando etiam prouenit ex eo, quod relatio consequitur suum proximũ fundamentum, & illud denominat, non prout afficit vel denominat aliud subiectum, sed secundũ suam præcisam & abstractam rationem: quomodo accidenti conuenit relatio inhærendi: interdum verò relatio consequitur fundamentum, solum prout afficit vel denominat tale subiectum aut suppositum, interdum verò indifferenter sub vtraque ratione. Et hæc de subiecto relationis.

Relationes in denominatione subiecti quem ordinem seruent.

A

SECTIO VII.

De fundamento relationis prędicamentali.

CIrca fundamentum autem relationis principio statuendum in communi est, omnem relationem realem indigere aliquo reali fundamento. Ita supponitur fere sine probatione aut disputatione ab omnibus scribentibus in hac materia. Et ratio esse videtur, quia relatio ex se non habet propriam entitatem, cũ ostensum sit non esse rem distinctam ab absolutis: ergo necesse est vt habeat illam saltem identicè & secundum rem ab aliquo alio; non habet autem illam à termino, nam terminus est quid extrinsecum & distinctum, entitas verò rei est intrinseca: ergo habet relatio realis suam entitatem à fundamento reali: ergo semper illud requirit. Et confirmatur ac declaratur amplius, nam relatio talis est naturæ, vt nec per se fiat, nec sit per se intẽta in natura: ergo consequitur, & quasi resultat in suo subiecto, posito termino: ergo requirit in subiecto aliquam realem rationem vel causam, ob quam in illo resultat talis relatio, posito tali termino: illa ergo causa vocatur fundamentum reale relationis. I.

Relatio realis eget reali fundamẽto.

B

De distinctione fundamenti à subiecto relationis.

SEd vt hæc assertio amplius explicetur, inquiri potest in primis, an oporteat hoc fundamentum esse in re ipsa distinctum à subiecto relationis. Potest aũt hoc intelligi aut de proximo subiecto inhæsionis, aut de remoto, & quasi fundamentali subiecto, quod est ipsa substantia. Et quidem de priori subiecto certũ est, non oportere, vt præter illud sit aliud fundamentum relationis ex natura rei ab illo distinctum: alioqui esset abeundum in infinitum. Vnde certum est, relationẽ æqualitatis, quæ inest quantitati, & separatè à substantia, nõ hie aliud fundamentũ præter ipsam quantitatẽ, quia nec fingi pot quale illud sit, nec sisteretur in illo alio fundamento, nam illud ẽ esset subiectũ pximũ, & ita respectu illius quærendũ esset aliud fundamentũ: vel si in eo sistitur, maiori rõne sistendum erit in ipsa quantitate. Difficultas ergo est de subiecto principali & fundamentali: quod est quęrere, an respectu substantiæ omnis relatio realis requirat aliquod fundamentum accidentale, distinctum in re ipsa saltem ex natura rei, ab ipsa substantia Multi enim ita sentire videntur. Et ratio esse potest, quia relatio est accidens: ergo debet conuenire substantię medio accidente in quo fundetur. Patet consequentia; quia relatio, vt supra dictum est, nõ distinguitur à parte rei à suo fundamento proximo: ergo vt sit accidens, oportet vt proximè fundetur in accidente, nam si immediatè conueniret substantiæ, esset in re idem cum illa, & ita nõ esset accidens, sed substantia. II.

C

Et ideo Diuus Thomas quęstio 8. de potent. artic. 2. ad primum ait, nullam relationem posse esse idem cũ substantia, quę est in genere, id est, III.

cum

cum substantia creata,& in 4.cont.gent.c 14. versus finem,ait,in creaturis,relationes habere esse dependens,quia earum esse est aliud ab esse substantiæ:& inferius ait,[Relatio realiter substantiæ adueniens & postremū, & imperfectissimū esse hēt postremū quidē,quia nō solū præexigit esse substātiæ,sed ēt esse aliorū accidentium, ex qbus causatur relatio.] Ergo ex D.Tho.sīia semper relatin supponit in substātia aliud accidens in quo fundetur. Vnde 1.p.q.28.art.2. ad secundum ait, in creaturis semper relationi supponi aliqd absolutum,qd est alia res ab ipsa relatione. Quod iuxta superius dicta non potest verificari rōne solius fundamēti proximi: ergo saltem rōne substantię, qd ibi pcipuè D.Tho.intendit:ergo inter substantiam & relationem semper intercedit aliqd aliud fundamentum,rōne cuius possit esse relatio alia res ab ipsa substantia. Et confirmatur ex Arist.5. Metaph.vbi enumerans fundamenta relationū, semper ponit aliquid à substantia distinctū, nēpe qualitatem,actionem,vel aliquid huiusmodi. Confirmatur secundò,quia aliàs in sola materia prima possent fundari & inniti relationes,quod esse falsum constat, præcipuè iuxta communem sententiam, negantem posse in sola materia prima esse aliquod accidens.

Aliquę relationes possunt immediatè in substantia fundari, in re ipsa.

IIII. Nihilominus dicendum est , necessarium nō esse vt fundamentum proximum relationis sit aliquod accidens,vel res aliqua,aut modus realis,ex natura rei distinctus à primo subiecto relationis. Hæc est cōis sententia, vt statim referam. Eam verò probo primò,quia nulla est causa aut ratio huius necessitatis. Rationes enim quibus supra probatum est,relationem realem requirere fundamentum reale,non probant, necessariū esse,vt illud fundamentum sit in re distinctum à subiecto. Quia licèt in subiecto requiratur realis causa vel ratio,ob quā posito termino consequatur relatio, tamen illa ratio vel causa esse pōt ipsa intrinseca natura talis subiecti, & non res aliqua,vel modus ei superadditus. Cur enim,sicut quantitas ex sua naturali conditione & natura habet sufficientem rationem , ob quam ad illam consequantur quædam relationes, & similiter qualitas,nō poterit etiam substantia simile quippiam habere per se ipsam?

V. Vnde argumentor secundò inductione, nam sicut duæ quātitates aut albedines referūtur realiter relatione similitudinis vel æqualitatis , ita duæ substantiæ,relatione identitatis specificæ:ergo hæc relatio inest substantiæ absque accidentali fundamento,ex natura rei ab illa distincto. Patet consequentia, tum quia vna substantia nō est eiusdem speciei cum alia ratione alicuius accidentis,sed rōne ingenuæ entitatis & propriæ naturæ:tum etiam,quia sicut inter albedinem & similitudinem nihil mediat,ita neque inter substantialem naturam & relationem identitatis specificæ. Antecedēs verò sumitur ex D.Tho.1.p.q.28. art 1.ad secundū,& est expresse Arist.5.Metaph. tex.15.Vbi eodem mō censet de identitate in sub- A stātia,quo de similitudine in qualitate, & æqualitate in quantitate. Ex quo et sumitur argm̄ à paritate rōnis,nā tanta est cōuenientia inter duas substātias,sicut inter duas albedines, vel quātitates. Item tanta est proportio,quia æquè sunt eiusdem ordinis:ergo tam est relatio realis identitas specifica in substantia sicut similitudo & æqualitas in quantitate & qualitate. Et ita docent frequenter Thomistę, Soncin.5. Metaphys.q.35. Iauell.5. Metaph.q.21.

D.Thom

Soncin. Iauel.

VI. Aliud exemplum est de relatione creationis, nam hæc(ex sententia omnium)realis est,& prędicamentalis, & tamen immediatè fundatur in substantia.Quod docet expresse D.Thom.q.7 de potent.art.9 ad quartum, vbi sic ait:[Creatura refertur ad Deū secūdm suam substantiam, sicut secūdum causam relationis, secundū verò relationem ipsam formaliter,sicut aliquid dicitur simile secundū qualitatē causaliter,secundū similitudinē formaliter.] Et idem sumitur ex q.3.de poten.art.3. Et ex Caiet.1.p.q.45.artic.3.Ferrar.4.cont. gent. c.14. Sonci 5.Metaph.q.31.& Iauel.q.21. Et patet B rōne,quia substantia secundum se ipsam immediatè terminat creationē Dei: ergo per se ipsam immediatè refertur ad Deum relatione creaturę. Dices, creationem passiuam esse modū quēdam ex natura rei distinctum à termino,in quo potest proximè fundari illa relatio, & non immediatè in substantia.Respondeo primū,licèt totum concedatur,nihilominus non dari aliquod accidens quod sit fundamentum illius relationis,quia illa dependentia creatiua non est accidens, vt supra diximus. Deinde,licèt verum sit in illa dependētia posse fundari propriam quandam relationē, tamen ideò non excluditur quin ipsamet substātia per se ipsam referatur causali et seu fundamētaliter in Deum,quatenus illa ipsa,ratione sui esse,essentialiter postulat illam dependentiam,& illam per se ipsam terminat.

Caietan. Ferrar.

Relatio creaturæ in quo fundetur.

VII. Et confirmatur in relatione filiationis,quę nō potest ita fundari in generatione actiua vel passiua vt illi proximè insit,nam translacta actuali generatione permanet relatio filiationis. Nec pōt fundari in alio accidente,quia nullum est, quod C sit causa eius:fundatur ergo in ipsamet substantia. Ratio aūt est, quia substantia ipsa creaturæ, quatenus creabilis est,vel generabilis ab alia causa,est sufficiens vt in ea possit fundari relatio,si à tali causa creata,vel genita sit.

VIII. Ad argumenta in contrarium respondetur ex superius dictis de diuisione entis in substantiam & accidens,proprium & physicum accidens nō posse esse in re omnino idem cum substantia: accidens verò prędicamentale interdum posse sola rōne ratiocinata distingui,vt patet de duratione. Sic ergo dicēdum est, relationes quę proximè in substantia fundantur,non esse accidentia physica, & quoad entitatem suam,sed solum esse accidentia prędicamentalia, quoad figuram & modum prædicationis,quia secundum rationem formalem suam sunt extra rationem substantię, & ideo non est inconueniens quòd tales relationes non distinguantur in re à substantia.

Quo sensu accidens possit esse idem cū substantia.

IX. Testimonia verò ibi citata ex D.Tho.probabiliter suadent, illū sensisse relationē realem distingui aliquo mō ex natura rei à fundamento, quæ est probabilis sententia. Quia verò in 4.cōt gent. dicit

dicit, talem relationem conuenire substantiæ me dio alio accidente, quod non potest vniuersaliter esse verum, etiam supposita illa sententia, ideò probabile mihi est, ipsum loqui de relationibus quæ physicè & realiter accidentia sunt, & ideò fortasse eam vocat relationem quæ realiter substantiæ aduenit, sic enim ibi loquitur, & ideo, et exépla ponit in similitudine & æqualitate, non in alijs. Aliter Ferrar. exponit, cum D. Thom. ait, relationem præexigere in substantia esse aliorum accidentium, intelligi, vel secundum rem, vel secundum modum. Sed hoc violentum est, & non pôt oĩbus his relationibus accómodari, vt patet de relatione actus & potétiæ inter materiã & formã; de relatione vnionis substátialis, & similibus. Ad testimonium Aristot. rñdetur, potius esse in contrariũ: quõ aũt intelligenda sit diuisio fundamentorum relationis ab ipso tradita, in sequenti sectione declarabimus. Ad vltimã verò confirmationem concedimus plures relationes posse esse proximè in materia, vt relatio potétiæ, relatio causæ materialis, relatio vnionis, creaturæ, & similes. Et quidquid sit de accidentibus physicis, de his prædicamentalibus, & sola rõne distinctis, nullũ est inconueniens esse proximè in materia, vt per se notum videtur.

De ratione fundandi, & comparatione illius ad fundamentum.

X. Vlterius verò inquiri potest circa relationis fundamentum, an idem sit cum rõne fundãdi, vel si hæc sint diuersa, quæ sit vtriusque ratio, & necessitas. Est aũt causa dubitandi, quia fundamétum relationis nihil aliud esse videtur, quã id quo mediante relatio conuenit subiecto, sed hoc ipsum fundamentũ est ratio fundandi seu recipiendi relationem: ergo hæc non distinguuntur. Item quia si præter fundamentum oporteret aliam rõnem fundandi interuenire, nullus esset terminus in his fundamentis vel rationibus assignandis: nulla est. n. ratio cur magis sit duplex, quã triplex, vel quadruplex: ergo sistendum est in vnico fundamento, quod ipsum sit ratio fundandi. Imò, vt diximus, neque fundamentũ hoc oportet semper esse re distinctum à subiecto relationis, sed ratione sufficit aliquando, nam subiectum dicitur quatenus est id cui inest relatio; fundamentum verò in quantum habet talem rationem, ad quam relatio consequitur posito termino, vel in quantum ab illo habet relatio entitatem suam.

Rõnes probantes fundamentũ & rationẽ fundãdi idem esse.

XI. In contrarium verò est, quia sæpissime autores de his vt de distinctis loquuntur, & indicant, rationem fundandi esse aliquid requisitum in ipso fundamento, vel vltra fundamentũ & terminũ, vt relatio resultet. Vt ad relationẽ paternitatis necessaria est actio generandi, quæ non est fundãm, quia paternitas non habet ab illa entitatẽ suam, cum actio generandi sit in filio genito, paternitas verò sit in patre: est ergo ratio fundandi. Similiter, licèt inter duo albedo sit fundamentum similitudinis, proxima tamen ratio fundandi dicitur esse vnitas formalis vtriusque albedinis. Vnde, cum fundamenta relationum possint esse innumera, rationes tamen fundandi ad tria tantum

Rationes opposítum suadentes.

A capita ab Aristotele reuocantur, vt sequenti sectione videbimus: est ergo ratio fundandi aliqd aliud à fundamento.

XII. In hac re potest esse nõnulla diuersitas in vsu vocum, nam apud autores interdum hæ voces confundi videntur, & pro eadem sumi, interdũ diuersis rebus tribuuntur: explicabimus ergo prius quõ res se habeat, & deinde vsum vocũ accommodabimus. In omni ergo relatione reali requiritur ex parte subiecti res aliqua, natura sua apta & accommodata, vt fundare possit respectũ ad aliud, vt ab illa proximè habeat relatio realitatẽ suam, eo modo quo declarauimus. Huiusmodi ergo res propriè appellatur fundamentũ relationis in quocunque relationum genere. Contingit verò in aliquibus relationibus, vt præter totã entitatem subiecti & fundamenti requiratur aliqua alia conditio medians inter fundamentum & terminum, & in re ipsa aliquo modo distincta ab ipsis, vt possit inter ea consurgere relatio. Atque hoc modo est necessaria actio, vel generatio, ad relationem agentis, seu patris, & fortasse eodẽ modo materia supponit modum vnionis ad rela-

Mens autoris.

B tionem vnionis. Quòd. n. huiusmodi conditio sit simpliciter necessaria, explicari facilè potest i. actione, nam si Petrus & Paulus (qui nunc sunt pater & filius) essent immediatè creati à Deo cũ oĩbus proprietatibus absolutis quas nunc habẽt, si inter eos non interuenisset actio generationis, & processionis vnius ab alio, nõ fuisset inter eos exorta relatio, nec de potentia absoluta fieri posset vt oriretur: nunc verò adiuncta sola illa conditione statim resultat relatio; ergo est illa conditio simpliciter necessaria. Et tamen non est fundamentum, per hanc vocem intelligendo illud in quo, & a quo relatio proximè habet entitatẽ suam. Vnde factum est, vt talis cõditio, ratio fundandi appellata sit, vel quia non est aliud speciale nomen, quo nominetur, præter illud cõe, quo vocatur conditio necessaria, vel quia illa cõditio est quasi vltimò, seu proximè requisita vt relatio pullulet. Re tamen vera nõ tam propriè dicitur ratio fundandi, quam condi̇tio necessaria, quia

C ratio alicuius rei propriè dicitur, quæ habet aliquem influxum per se in talem rem, præsertim formalem, aut effectiuum, secundum rem, vel rationem: hæc verò conditio in præsenti non habet talem influxum in relationem paternitatis, cum sit extra ipsum patrem, & nullam habeat in illum propriam causalitatẽ: est ergo magis propriè necessaria conditio.

XIII. Non est autem hoc generale in omnibus relationibus, vt requirãt similes conditiones, ex natura rei distinctas à fundamentis, & terminis actu existentibus, vt consurgant. Nam inter duo alba statim consurgit relatio similitudinis, à quocunque facta sint, & vbicúque existant, aut quascunque alias cõditiones habeant: & idem est de relatione scientiæ ad scibile, & similibus. Et ita huiusmodi ratio fundandi, etiamsi hac voce illã conditionem appellemus, non est necessaria in omnibus relationibus. Omnibus autem fundamentis relationis commune est, vt habeant aliquam naturalem proprietatem, vel conditionem ratione cuius apta sint ad fundandã relationem: quæ proprietas respectu talis fundamenti potest appellari ratio fundandi relationem. Vt verbi

gratia,

gratia, scientiæ createę naturale est vt sit mensurabilis ab ratione cuius pôt fundare relationem ad illud. Similiter tali formæ, v.g. albedini naturale est vt habeat talem vnitatem formalem, qualem habere ēt potest alia forma eiusdem speciei: hæc ergo est ratio ob quam talis forma pôt fundare relationem similitudinis. Atque hoc modo, etiā in relatione paternitatis, vel cuiuslibet agentis creati, præter actionem ipsam, consideranda necessario est aliqua ratio fundandi per se conuenieniens ipsi fundamento. Ponamus enim tale fundamentum esse ipsum principium efficiendi, siue proximum, siue principale, in hoc ipso principio aliqua ratio consideranda est, ob quam esse possit relationis fundamentum, nam in diuina actione ad extra, quāuis in Deo sit verū principiū efficiēdi, nō īn resultat ī ipso Deo relatio realis, quia illud principiū non est aptum fundamē tum illius relationis, vt infra dicemus. Ergo, si principium efficiens creatum est aptum fundamentum, oportet vt in eo aliqua sit aliqua ratio intrinseca connaturalis, ob quam est natura sua aptum fundamentum relationis realis, vt verbi gratia, quod est principium per se ordinatum ad actionem, vel aliquid huiusmodi, de quo infra videbimus.

XIIII. Sic igitur, quantum ad rem ipsam, constat in omni fundamento interuenire rationem fundādi per se & intrinsecam. Constat item hæc duo physicè & in re ipsa non esse distincta, metaphysicè verò seu ratione distingui ad explicandas rerum rationes: & hoc modo posse etiam diuersis vocibus denominari. Nos verò ne videamur res multiplicare, rōnes has fundandi in fundamentis includimus. Vnde quidam ita loquuntur vt dicant, fundamentum, formaliter loquendo, non esse, verbi gratia, qualitatem absolutè, sed qualitatem vt vnam. Vide Hispalensem in 1. dist. 13. quæstio 1. art. 3. notab. 4. At verò conditionem necessariam (quando intercedit) hoc communi nomine appellamus. Iam verò occurrebat hic quæstio de distinctione fundamentorum, aut rationum fundandi ab Aristotele tradita in 5. Metaphy. cap. 15. tamen quia prolixiorem sermonem postulat, de illa instituemus propriam lectionē, post sequentem.

Hispalen.

SECTIO VIII.

De termino prędicamentalis relationis.

I. Dicendum in primis est, ad relationem prædicamētalem necessarium esse aliquem terminū realem. Hæc assertio in communi sumpta fere est communis omnium, & facilè colligi potest ex intrinseca ratione relationis. Cum enim essentia eius sit ad aliud se habere secundum suum esse essentiale, in hoc ipso includitur terminus: cumque relatio hæc prædicamētalis, & realis sit, terminum eius realem esse necesse est. Sed in explicandis conditionibus requisitis ex parte termini ad esse relationis, & quomodo huiusmodi terminus ad essentiam relationis concurrat, multa tractari solent, quæ à nobis breuiter indicanda, & expedienda sunt.

A

An requiratur terminus actu existens.

II. Primum est an terminus relationis realis prædicamentalis requirat terminum realem actu existentem. Et ratio difficultatis est, quia ordo realis transcendentalis potest esse ad rem, quę nō existit, imò & ad id quod non est verum ens, sed ens rationis, vt supra dictum est: quid ergo habet relatio prædicamentalis, cur non possit similem terminum respicere? Et confirmatur ac declaratur, nam scientia pertin... respicit scibile, quando illud non existit, ac qn̄ existit, quia scientia abstrahit à singularibus, & ab existentia. Item productiuum refertur ad productibile, teste Arist. in 5. Metaph. productibile autem vt sic non requirit existentiam. Item, imago, & phantasma, & similia, æquè repræsentant rem existentem, & nō existentem: & albedo existens, tam est similis in essentia alteri albedini possibili, sicut existenti, nā eandem conuenientiam habet cum illa, in natura & essentia. Similiter eff. & us causę finalis ę quę pendet à fine existente, & non existente. Ratio

B

denique à priori esse potest, quia nec ex parte relationis, nec ex parte termini seu ex munere terminandi videtur necessaria hæc actualis existentia termini. Primum patet, quia relatio habet entitatem suam à fundamēto: ergo ex parte eius illud sufficit ad existentiam relationis. Secūdum patet, quia terminare actu, solum dicit denominationem extrinsecam ex habitudine alterius ad rem quæ terminare dicitur: ergo talis denominatio potest cadere in rem non existentem, quantū est ex parte eius.

III. Aliquorū opinio Gregor. Atque hanc opinionem sequitur Gregor. in 1. d. 28. q. 23. Qui etiam addit, etiam è conuerso, non ens posse referri realiter ad ens, putat n. relatiua realia semper esse mutua: quod fundamentū falsum est, vt infra videbimus. Et ipsum consequens quod infert, valde est improbabile, qui.n. intelligi potest, vt quod nihil est, actu referatur relatione reali? aut quomodo potest accidēs existere sine subiecto reali? Denique nihil est reale actu, nisi actu existat: ergo nec relatio potest esse realis actu, nisi sit in re actu existentis, quia non pôt aliter existere, nisi etiam subsistat. Itaque de correlatiuo reali, quod possit esse non ens, improbabilis est illa opinio, vt patet etiam ex duabus sectionibus præcedentibus: de termino verò minus improbabilis est.

C

Terminum actu existentem requiri ostenditur.

IIII. Nihilominus dicendum est, ad relationē prædicamentalem necessarium esse terminum realem, & realiter existentem. Hæc est sententia communis tam philosophorum, & interpretum Aristotelis in prædicamentis cap. Ad aliquid, & in 5. Metaph. c. 15. quàm theologorum, vt patet ex D. Thom. 1. p. q. 13. artic. 7. Vbi ait, relationes oēs, quę sunt inter ens & non ens, esse rationis, quia eas format ratio apprehendens non ens tāquā quoddā extremum. Idem q. 28. art. 1. ad 2. & 2. cont. Gent. c. 12. ratione 3. & q. 3. de potentia, art. 3. ad 5. Vbi adducit Auicennā 3. suę Metaph. c. vlt. Et idē sentiunt omnes Thomistę, Caiet. & Ferra. citatis locis, Sōcin. 5. Metap. q. 27. Capreol. in 1. d. 7. q. 2. & latius d. 13. & 30. Scot. & alij in 1. dist. 31. & Mairo. d. 29. q. 6. & 8. Qui in quadam distan-

D. Thom.

Auicen. Caiet. Ferrar. Soncin. Capreol. Scotus. Maironis.

distinctione vtitur, ait enim, relationem fundamentalem posse esse ad non ens, non verò relationem formalem. Per hanc verò posteriorem intelligit relationem prædicamentalem: atque ita ipse se explicat, in quo apertè consentit assertioni positæ. Quid verò per relationem fundamentalem intelligat, non declarat: si autem (vt apparet) respectum aliquem transcendentalem intelligit, mihi non displicet eius sententia. Iam enim suprà ostendimus, relationes reales transcendētales esse posse ad terminos non solum nun existentes, verum etiam qui non sint entia realia secundum essentiam. Et hoc etiam satis probant argumenta Gregorij, nam potentia quæ per se primò ordinata est ad actum, sine dubio habet transcendentalem ordinem ad illum, etiam possibilem, & nondum existentiam. Scientia etiam habet relationē ad scibile, quod, per se loquendo, non solum non necessariò existit, verum etiam est quid vniuersale abstrahens à singularibus, quod eo modo existere non potest.

V. *Nonnullæ rationes quibus probari solet assertio expenduntur.* Quapropter non est facile rationes conuincētes adducere, quæ assertionem positam probēt in relationibus prædicamentalibus, nam quæ communiter afferri solent, videntur æquè procedere de transcendentalibus, vt videlicet, quòd nullum ens reale potest esse ordinatum ad non ens. Item, quia aliàs etiam posse esset ordinatum ad ens rationis, quod repugnat, cum ens rationis pendeat ex fictione intellectus. Item, quia relatio est quasi nexus inter extrema: ergo nōn potest esse realis, nisi inter extrema realia. Quæ rationes, & similes, si efficaces sunt, locum habent in respectibus transcendentalibus. Constat autem in eis non habere vim, quia non repugnat esse habere trāscendentalem ordinem ad non ens actu. Primū, quia potentia potest habere ordinem ad ens possibile, quamuis non respiciat illud secundum solā possibilitatem eius, sed in ordine ad actum, ita tamen vt habitudo ipsa potentiæ prior sit, & independens ab actuali existentia actus vel obiecti. Similiter non ens, quatenus cogitari potest, terminare etiam potest habitudinem transcendentalē cogitationis, vel scientiæ ad ipsum: atque ita non ens, quamuis ex se videatur ineptum vt sit terminus realis habitudinis, tamen quatenus aliqua actio circa illum exerceri potest, etiam actio ipsa, vel habitus, aut potentia, quæ sunt principia ordinata ad illam actionem, possunt dicere habitudinem transcendentalem ad rem quæ non est. Atque ob similem rationem potest actus aliquis intellectus respectum transcendentalem dicere ad aliquod ens rationis, quia nimirum illud potest esse sufficiens obiectum talis actus. Et ideo ad huiusmodi habitudinem non solum non obstat, quòd ens rationis sit quid fictum ab intellectu, verum etiam in hoc ipso fundatur illa transcendentalis habitudo.

VI. Rectè verò probatur illa ratione nullas alias res posse habere transcendentales habitudines ad entia rationis, præter ipsosmet actus mentis quibus ipsa entia rationis cogitantur aut finguntur, sub quibus comprehendo actus aliquos imaginationis, quatenus per illos fingi possunt & repræsentari entia imaginaria & impossibilia. Et idem erit de actibus voluntatis, quatenus versari possunt circa entia rationis, aut si vera est opinio Scoti, per eos fieri possunt entia rationis. Denique idē suo modo extendi potest ad habitus proportionatos his actibus, quatenus dicunt per se ordinem ad eadem obiecta. In his ergo omnibus reperitur hæc habitudo, propter transcendentalem ordinē ad obiectum: aliæ verò res quæ non possunt habere pro obiectis entia rationis, non possunt habere habitudinem realem, & transcendentalem ad illa. Quia, vt supra ostendimus, habitudo transcendētalis semper est secundum aliquod munus reale, quod actiuè vel passiuè ad aliquod genus causæ reducatur: circa ens autem rationis nullū munus reale exerceri potest, nisi in quantùm fumitur in ratione obiecti. Denique, relatio prædicamentalis non est propriè nexus aut vnio, sed solum veluti tendentia quædam, quæ potest solum extrinsecè terminari ad aliud: & ideo ex hac parte non repugnat esse entis ad non ens. Sicut ergo hæ rationes soluuntur in relationibus transcendentalibus, ita videntur solui posse in prædicamentalibus.

VII. *Ratio asserctionem conuincens.* Quærenda est ergo aliqua propria ratio, quæ specialiter procedat de relationibus prædicamentalibus. Et primò quidem argumētari possumus ex principijs receptis de his relationibus, nimirū, quòd relatio & terminus sunt simul tempore, & quòd ablato correlatiuo seu termino aufertur relatio, & quòd posito termino, si iam supponitur fundamentum, consurgit relatio: hæc enim omnia sumpta sunt ex Arist. & communi sententia, omnia verò illa supponunt realem existentiam termini, nam includunt coexistentiam extremorum, quæ supponit vtriusque existentiam. Ratio vero propria sumenda est ex ijs, quæ superius dicta sunt de esse, & essentia huius relationis, nimirum, quod consistit in puro respectu, neque aliud munus habet in natura, & ideo non est per se in tenta, sed merè resultans: tanquam quid accidens rebus, præter omne id quod ex se, & ex intentione naturæ illis conuenit. Ex natura enim huius relationis sic explicata planè colligitur, illam vt sic non esse, nisi supponatur fundamenti & termini coexistentia, ex qua ipsa resultat: tum quia non habet in rerum natura alium modum productionis: tum etiam quia solum hac ratione potest habere rationem accidentis, nam alij respectus qui possunt esse ad non entia sunt essentiales, & pertinent ad prædicamenta earum rerum, quarū sunt essentiales differentiæ. Quæ ratio habet aliquam efficaciam, etiam in eorum sententia, qui putant hanc relationem esse aliquem modū in re distinctum a fundamento & termino: hi enim facilè sibi accommodant hunc discursum factum, solum illis difficile est, rationem talis entitatis aut modi distincti reddere. In nostra verò sententia magis vrgeri potest, quia si relatio prædicamentalis in re non est aliud, nisi ipsummet fundamentum, vt accidentaliter dans denominationem relatiuam: ergo non potest in re ipsa dare illam nisi coexistente termino: nam omnis alia denominatio, aut erit omnino absoluta, & essentialis, & consequenter ad summum erit respectiua transcendentaliter, aut non erit denominatio ex solis ipsis rebus sumpta, sed ex comparatione nostræ rationis. Ob hanc ergo causam ad relationem prædicamentalem necessarius semper est terminus realis, & realiter existens.

p Ratio-

Rationes contrariæ sententiæ dissoluuntur.

VIII. Argumenta verò oppositæ sententiæ, si attente considerentur, solum procedunt de respectu transcendentali: iam verò est sufficienter declarata differentia inter illum, & rationem prædicamentalem. Vnde ad vltimam rationem respondetur, terminum realem requiri ad relationē prędicamentalem ex natura & modo talis relationis quæ solum consistit in puro respectu orto ex coexistentia extremorum. Vnde licèt verum sit, ipsam actualem terminationem nihil ponere in termino, tamen necessario supponet entitatem in illo, accommodatam vt ex positione eius cum termino possit insurgere relatio,& vt ipsa relatio habeat quasi obiectum in quod possit respicere. Vnde sicut de fundamento diximus, posse in eo secundum rationem distingui rem, quæ fundat relationem, & rationem seu aptitudinem fundādi, ita ex parte termini distingui potest res, seu forma termini,& ratio terminandi, quæ est in tali forma. Iam verò se se hoc loco insinuabat quæstio, qualis nam esse debeat hæc forma & ratio terminandi,& præsertim an sit absoluta vel respectiua. Sed quia hęc quæstio prolixior est,& multa supponit tractanda Sectione sequenti, ideò post illam disputabitur.

Quomodo terminus sit de essentia relationis, ex dictis deducitur.

IX. EX prædicta verò resolutione, & eius rōne intelligi potest primò huiusmodi terminum realem,esse aliquo modo de essentia relationis, quanquam in hoc sit non nulla diuersitas inter autores, quæ magis est in modo loquendi, q̄ in re. Quidam enim absolutè negant terminum esse de essentia relationis, vt Franciscus Mairo. in 1.d.29.q.5.quod ex parte etiam sēsit Soncin. 5. Metaph.q. 33. Caiet. in prędicabil. c. de specie. Et ratio esse potest, quia terminus est omnino extra ipsam relationem, & res ab illa condistincta: ergo non potest esse de essentia eius, nam quod est de essentia, est omnino intrinsecum, & idem cum re, de cuius essentia existit. Alij verò dicunt terminum esse de essentia relationis. Quæ est communis peripateticorum sententia, vt supra Caietanus refert, & Niphus lib. 5. Metaph. Disput. 16. Et ratio est, quia totum esse relationis est esse ad ac terminum: ergo terminus est de essentia relationis.

Aliquorum opinio. Mairon. Soncin. Caiet.

Aliorū sententia. Niphus.

X. Veruntamen vix potest esse dissensio in re, vt,dixi, nam terminus non est intrinseca pars, nec genus aut differentia intrinseca relationis: vnde non potest esse de essentia eius in dicto sensu: & in hoc omnes conueniunt. Certum deinde est, relationem prædicamentalem vt talis est, nō esse nisi respiciendo & tendendo ad terminum,& in hoc consistere essentiam eius. Vnde sub ea ratione dici potest includere aliquo modo terminum in sua essentia, quia non potest absolui ab illa, neque secundum propriam rationem concipi, quin in tali conceptu terminus includatur. Et hoc sensu locuti sunt omnes antiqui, qui propterea non tam dicunt terminum esse de essentia, quàm esse de conceptu

Sententia auctoris.

A quidditatiuo relationis, quod etiam admittunt Caietanus & Soncinas.

XI. Qui meritò inferunt, relationem secundum propriam rationem definiri non posse, quin terminus relationis in definitione ponatur, nam res sicut est essentialiter, ita definiri debet. sed essentia relationis talis est, vt non possit absolui à termino: ergo nec definitio potest à termino absolui. ergo debet necessariò includere in se terminum. Et in hoc non rectè sentit Maironis supra, nam videtur dicere, posse relationem definiri sine additione termini: in quo etiā ab Scoto dissentit, vt patet ex eodem in primo, distinctione trigesima. Sed est attente obseruandum semper nos esse locutos de termino relationis, non de correlatiuo, vt abstrahamus ab illa quæstione, an ipsum correlatiuum sit terminus, quā infra tractabimus & ibi etiam videbimus an hoc possit etiam extēdi ad correlatiuum vt sic, etiam si non sit formalis, terminus, & ibi ēt soluemus difficultatem hic occurrentē, an terminus sit prius cognitione quā relatio: & qūo correlatiuū possit esse simul cognitione & definitione non committendo circulum.

Relationem prædicamentalem nequit, nisi per ordinem ad terminum defin[iri].

B XII. Vltimò obseruandum est, doctrinā hanc aliquo modo generalem esse ad respectus etiam transcendentales, nam etiam illi, & formæ vel entitates de quarum essentia sunt, non possunt adæquatè & essentialiter definiri absque additione illius rei quam respiciunt, quæ sub ea ratione terminus dici potest. Differentia verò est, quòd relatio prædicamentalis ex peculiari & propria ratione sua requirit terminum actu existentem, tū vt ex illo in suo genere resultet, tum vt illum respiciat sub pręcisa ratione termini: relatio verò transcendentalis nec resultat ex termino, propriè loquendo, neque illum respicit sub præcisa ratione termini, sed adiuncta semper aliqua alia ratione obiecti, aut causæ, vel alterius similis. Atque ita est aliquo modo magis intrinseca & formalis habitudo ad terminum, præsertim existentem, in relatione prædicamentali, quàm in respectu transcendentali.

Transcendentales respectus vt respiciant terminum.

Etiam de potentia absoluta, non posse relationem manere sine termino.

XIII. SEcundò resoluitur quæstio, an tanta sit dependentia relationis ab existentia sui termini, vt C non solum ex natura rei illam requirat, verum etiam de potentia absoluta non possit conseruari sine illa. Videtur enim hoc creditu difficile, nam cum illæ sint res distinctæ, vt supponimus, & fundamentum non componat intrinsecè relationē, neque habeat realem influxum in illā, nulla reddi potest sufficiens ratio, ob quam nō possit Deus sine termino relationem conseruare. Nihilominus tamen dicendum est, non posse per vllam potentiam conseruari relationem prædicamentalē vt sic, sine suo actuali termino. Ita docent ferè omnes scriptores. Ratio autem est, quia in ipso effectu formali relationis inuoluitur aliquo modo terminus realis, & actualis. Ostensum est autem supra, non posse relationem conseruari in rerum natura, quin actu exerceat suum effectum formalem: ergo non potest relatio actu conseruari sine suo termino actuali. Patet consequentia,

quentia, quia non potest effectus formalis conseruari sine omnibus per se, & essentialiter requisitis ad illum. Maior verò patet, quia formalis effectus relationis est actu referre ad terminum: in hoc autem effectu includitur ipse terminus. Sicut motus aut actio non potest esse sine termino proprio, eò quòd sit actualis via ad illum.

XIV. Estq; hoc longè facilius ad intelligendum in nostra sententia, s. quòd relatio non sit res, aut modus realis distinctus à fundamento, & ei additus, sed sit ipsamet entitas fundamenti vt sic denominans subiectum. Nam cum illa denominatio sit purè respectiua, imò consistat in quadam habitudine orta ex coexistentia termini, ideo mirum non est, quod talis entitas fundamenti conferre nullo modo possit denominationem illam, nisi posita coexistentia termini. Et ita facilè soluitur ratio dubitandi in contrarium. Nulla n. hic interuenit entitas, quam Deus non possit conseruare sine alia realiter distincta, nam totam entitatem fundamenti pōt conseruare sine termino, non tamen potest conseruare illam entitatem sub tali ratione & denominatione, quia secundum illa inuoluit ipsum terminum: imò in re ipsa nihil distinctum addit, præter coexistentiam termini.

SECTIO IX.

Quæ distinctio necessaria sit inter fundamentum & terminum.

I. Haec quæstio etiam expeditur facilè ex hactenus dictis. Quidam. n. existimant necessariam esse inter illam distinctionem realem, ut Sonc. 5. Metaph. q. 19. & significat, debere esse omnimodam distinctionem, ita vt non sufficiat distingui tanquam totum & partē. Fundatur præcipuè, quia aliàs totum cōtinuum referretur infinitis relationibus realibus diuersarum proportionū maioris inæqualitatis ad infinitas partes proportionales, quod est inconueniens. Vnde simili argumento probat D. Thom. 2. cont. Gent. c. 12. rat. 3 non posse vnā quantitatē referri relatione reali ad quantitatē maiorem possibilē, quia alias haberet simul relationes infinitas, cū numeri, vel quātitates maiores possint in infinitū multiplicari.

II. Alij verò putant, nullam distinctionem in re esse necessariā, quod maximè videri potest in relatione identitatis eiusdem ad se ipsum. Quia tā propriè, & a parte rei sine fictione intellectus est aliquod ens idem sibi, sicut est diuersum ab alio, vel simile alteri: ergo tā est illa relatio realis, sicut alia. Atq; hoc maximè opinatur aliqui, si contingat idem fundm̄ esse in diuersis subiectis: vt u.g. si eadem albedo esset in duobus hominibus, aiūt referri inter se similitudine reali, quia fundamentum distinguitur à termino qui terminat, etiā si non distinguatur ab ipsa ratione terminandi. Et hoc sentit Scotus in 1. dist. 31. & in quodlib. q. 6.

Resolutio.

III. Dicendum verò est, ad relationem realem necessarium esse, vt fundamentum, & terminus formaliter sumptus, in re ipsa distinguantur.

A Hæc est sententia D. Thom. 1. p. q. 42. art. 4. ad 3. D. Thom.
vbi propter hanc causam negat æqualitatem inter diuinas personas esse relationem realem: negat etiam idē referri ad se ipsum relatione reali. Et hoc sequuntur omnes Thomistæ. Et quòd requiratur aliqua distinctio in re inter correlatiua realia, est ferè principium per se notum in Metaphysica. Nam correlatiua censentur realiter opposita, non opponitur autem idem sibi ipsi: oportet ergo vt correlatiua in re aliquo modo distinguantur. Vnde necesse etiam est relationes reales oppositas, esse in re aliquo modo distinctas, tum propter oppositionem, tum etiam quia vnaquæque relatio in re est idem cum suo extremo, vt supra ostensum est: ergo si extrema sunt distincta, etiam relationes. Quocirca si relationis terminus est relatio opposita, hinc satis cōcluditur relationem & terminum debere in re esse distincta. Si verò formalis terminus relationis est aliqua forma absoluta, etiam concluditur debere in re distingui. Quia talis formalis terminus nō potest esse nisi fundamentum oppositæ relationis, vt infrà dicam: sed non minus necesse est fundm̄ vnius relationis distingui à relatione opposita,
B quam relationes ipsas oppositas: ergo. Probatur minor, quia relatio & fundamentum sunt in re idem: ergo quantū relatio distinguitur à relatione opposita, tantū in re distinguitur fundm̄ vni* relationis ab eius opposita: ergo æquè etiam distinguitur à fundamento relationis oppositæ. Item, quia non solum relationes, sed etiam extrema, seu subiecta relationum debent esse in re distincta, quia non potest intelligi realis & vera habitudo inter ea, quæ in re non distinguūtur, quia omnis habitudo, vt ex termino ipso constat, postulat extrema: extrema verò includunt pluralitatem, & consequenter aliquam distinctionē rei. Denique in ipsa definitione relatiuorum hoc cōtinetur, quia debent esse ad aliud. Si autem subiecta relationum oppositarum debent esse inter se distincta, maximè id verum habet de subiectis, seu fundamentis proximis, quibus relationes proximè insunt, nam illis proximè & per se conferunt suas proprias & formales habitudines, ergo
C distinctio hæc maximè requiritur inter ipsa fundamenta oppositarum relationum, & consequēter etiam inter relationes ipsas, ac denique inter relationem & terminum.

Quantam oporteat esse distinctionem prædictam.

Quanta verò debeat esse hæc distinctio dubitari potest. Breuiter tamen censeo non esse necessariam æqualem in omnibus, sed iuxta naturam fundamentorum, & modum relationum pensandum id esse. Sæpe enim hæc distinctio debet esse realis & suppositalis, vt in relatione patris & filij, nam quia tales relationes fundamur in reali processione vnius suppositi, & non potest vnum suppositum realiter procedere, nisi ab alio supposito, ideo talis relatio requirit distinctionem realium suppositorum: Et similiter relatio specificæ identitatis requirit realem distinctionem naturarum substantialiū, & consequenter et suppositorum, seclusis miraculis. Et idem est proportione seruata de relatione æqualitatis vel similitudinis: requirūt. n. distinctionem rea- IV.

lem talium formarum & consequenter etiam subiectorum ex natura rei. Ad alias verò relationes existimo sufficere distinctionem modalem, nam sicut est vera efficientia aut emanatio inter rem & modum, ita etiam potest esse vera relatio. Item quia distinctio modalis, vera distinctio est, & sufficit ad oppositionem vel habitudinem, propter quam necessaria est distinctio inter relationem, & terminum.

V. An verò sufficiat distinctio inter totum & partes, dubitari potest, propter argumentum Soncinatis de infinitate relationum. Vnde dici posset, quòd licèt distinctio inter totum & partem, quatenus aliquo modo realis est, sit maior quam modalis distinctio, tamẽ quatenus extrema nõ sunt ita condistincta, sed in vno aliud includitur, minus sufficere ad fundandam relationem realem. Sed difficile hoc creditu est, primò quia simpliciter illa distinctio est verè in re, & est maior quã modalis. Item quia causa materialis, vel formalis videtur realiter referri ad suum effectum, qui est compositum ipsum, à quo tamen non distinguuntur nisi sicut pars à toto. Item quia duæ medietates eiusdem continui videntur inter se referri relatione reali æqualitatis, nam in re verè distinguuntur, & non vt includens & inclusum, sed vt condistinctæ, & si essent contiguæ tantũ, referrentur relatione reali: vnio autem per continuationem non potest hanc relationem impedire, maior enim est vnio inter rem & modum, aut inter materiam & formam, quia vnio nõ tollit omnem distinctionem. Quòd si illæ medietates inter se referuntur relatione reali, idem erit de earum medietatibus inter se comparatis, & ita ẽt sequitur infinitas relationum. Neque videtur esse vllum incõueniens, ꝙ in continuo ita sint infinitæ relationes, sicut sunt infinita pũcta vel partes, cũ relationes nihil rei addant ipsis fundamentis.

Solutio argumentorum.

VI. *Idem ad se ipsum rationis tantum relatione refertur.*

PEr hęc ergo satis responsum est priori sententiæ. Ad posteriorem verò, negatur identitatẽ eiusdem ad se ipsum esse relationem realẽ, sed rationis tantum. Quòd autem res dicatur eadẽ sibi sine relatione rationis, vel falsum est, quia necessaria est comparatio intellectus, qua eadem ad se ipsam ita comparatur, ac si essent duo extrema; vel certè si secludatur hæc comparatio, in re solũ est res ipsa, & negatio distinctionis, quam solã potest addere hęc identitas ipsi rei, vt supra Disput. 8. visum est. Atque idem censeo de propria similitudine inter duo subiecta alba, si eãdem numero haberent albedinem, quia conuenientia illa quam in albedine haberent, potius esset identitas in eadem numerica forma. Quod vt magis intelligatur, distinguere ibi possumus conueniẽtiam in forma albedinis, vel in vnione ad eandẽ formam: prior conuenientia est identitas quædã & ideo non est relatio realis: posterior verò põt esse similitudo & relatio, quia, licèt forma sit eadem, vnio ad diuersa subiecta necessariò est diuersa, & ideò quantum ad illam est sufficiens distinctio, & similitudo, vt relatio realis fundari possit. Vt, si duæ humanitates essent vnitæ Verbo diuino, non videtur dubium quin essent verè similes in vnione hypostatica, quæ non esset in eis eadem numero, sed distincta, ideoque possent sub ea ra-

Duo alba eadẽ albedine an relata per relationem realem similitudinis.

A tione referri relatione reali. Nõ potest verò hinc argumentum sumi ad relationes diuinas, sicut terminantes (vt nostro modo loquamur) eandem essentiam Dei, quia non terminant per vnionem, sed per simplicissimam identitatem.

SECTIO X.

An tria relationum genera triplici fundamento rectè fuerint ab Aristotele distincta.

I. *Aristotel.*

IN hac Sectione examinanda est doctrina Arist. lib. 5. Metaph. cap. 15. vbi agens de Ad aliquid, ad tria genera relatiuorum omnia refert: quæ distinguit ex triplici fundamento, seu ratione fundandi relationem.

Partitio & doctrina Aristotelis proponitur.

II. *Quas relationes primo genere collocet Aristoteles.*

B IN primo genere constituit eas relationes, quas dicit fundari in vnitate vel multitudine, quod posteà subdiuidit in varias species, nam in vnitate ait fundari æqualitatem, similitudinem, & in vniuersum identitatem eorum, [quorum vna est substantia.] Nam similia dicuntur quæ habent vnam qualitatem, æqualia, quæ habent vnã quantitatem, eadem uerò quæ habent unam substantiam, quod potest intelligi uel propriè & in rigore de substantia, uel generatim de essentia, quod infra uidebimus. In numero uerò ait fundari omnes relationes quæ aliquo modo secundum quantitatem dicuntur, & ab unitate recedunt, ut sunt omnes proportiones inter numeros inæquales, siue illæ indefinitè seu generatim significentur, ut excedens multiplex, &c. siue definitè, ut duplũ triplum, &c. Vnde licèt hæ relationes inueniri etiam possint inter quantitates continuas, tamen dicuntur fundari in numero, quatenus requirũt diuersitatem in quantitate. Atque eadem ratione ad idem fundamentum pertinent relationes omnes dissimilitudinis, distinctionis, & similes, quia in numero aliquo modo fundantur; hic. n. non sumuntur in rigore unitas & numerus pro quantitatiuis, sed generalius. Illud enim est considerã

C dum, Arist. semper loqui de his relatiuis in plurali, quia, proprijssimè loquendo, ambæ relationes oppositæ huius generis, sunt quæ requirunt in fundamento, aut numerum, aut aliquam unitatem plurium (ita enim est hæc unitas intelligenda.) Vnde si de singulis relationibus loquamur, unaquæque requirit fundamentum, non quod simpliciter sit numerus, sed quod cum alio componat numerum, uel habeat unitatem.

III. *Quæ relationes sint in secundo genere.*

In secundo genere ponit Arist. ea relatiua, quę fundantur in potentia agendi & patiendi, uel in actionibus earum, ꝙ subinde distinguit in uarias species, quas partim sumit, uel ex eo ꝙ relationes fundãtur in sola potẽtia abstrahendo ab actione, uel ut subest actioni. Et adhibet exẽpla, ut calefactiuũ, & calefactibile, calefaciens & calefactũ. In quibus oportet duo aduertere, unum est, cũ Aristot. ponit relationem realem inter potentiam & possibile, nunquam loqui de effectu possibili obiectiuè sumpto, ut uidetur intellexisse Greg. in

superioribus citatus, qui ex hoc exemplo Aristote- A lis colligebat, dari relationes reales ad terminos non existentes, sed possibiles. Aristot. autem aperte loquitur de potentia passiua, seu subiecto calefactibili, vt declarat his verbis. [Et vno nomine, actiuum ad passiuum,] & infra, [Actiua autem & passiua, & potentia actiua & passiua, potentiarumque actionibus dicuntur, vt calefactiuum ad calefactibile. [Hinc secundò considerandũ est, alium esse terminum realem relationis potentiæ actiuæ vt sic abstrahendo ab actione, à termino potentiæ actiuæ vt subest actioni, seu vt facientis, nam prior terminus est potentia passiua, & alioqui non potest esse terminus realis: posterior verò est ipse effectus vt iam fluens à potentia agente. Rursus verò addit Aristoteles, hanc relationem, quæ fundatur in potentia sub actione, variari iuxta varias temporis differentias, alia. n. fundatur in præsenti actione, vt relatio ædificantis, calefacientis, & c. alia in actione præterita, vt relatio patris, & alia in actione futura, [vt quod facturum est](inquit) [ad id quod faciendum:] quòd habet difficultatem infra tractandam.

IV. *Quæ relationes sint in tertio genere.* In tertio genere ponit Aristoteles relationes B quas vocat, mensurabilis ad mensuram, vt sunt (inquit) relatio scientiæ ad scibile, intellectus ad intelligibile, aspectus ad spectabile. Assignat autẽ notandum discrimen (quod grauibus quæstionibus occasionem præbet) inter hoc genus, & duo priora, quia in prioribus (inquit) vtrumque relatiuum dicitur ad aliquid, [quia id ipsum quod vnum quodq; est, ad aliud dicitur, & non quia aliud ad ipsum:] at verò in tertio genere, licèt vnum relatiuorum dicatur ad aliquid, quia verè est ad aliud, alterum verò quod illi correspondet, non dicitur ad aliud, quia verè sit ad aliud, sed quia aliud est ad ipsum. Vt scientia & scibile, quamuis ad aliud dicantur, in diuerso modo, nam scientia sic dicitur, quia verè est ad aliud, scibile verò minimè, sed solum quia scientia est ad ipsum: idemque est de intellectu, intelligibili & similibus. Quam differentiam nulla ratione probat Aristoteles, sed ut manifestam tradit.

Sit ne diuisio conuenienter data.

V. *Quæ ratione habeat difficultatẽ.* HÆc est Aristotelis diuisio & doctrina. Circa quam duo præcipuè declaranda occurrunt: in quibus variæ difficultates attingentur. Primum, an singula membra illius diuisionis conuenienter assignata sint. Secundum an illa diuisio sit adæquata relationi prædicamentali, ita vt sufficienter totam eius latitudinem comprehendat. *Prima.* Ratio dubitandi circa priorem partem est primò, quia relationes primi generis non videntur reales: ergo. Probatur antecedens primò quo ad relationes vnitatis, quia vnitas illa in qua fundantur, non est realis, sed rationis tm: ergo nec relatio in ea fundata potest esse realis. Antecedens patet, quia illa non est vnitas numeralis, nã hæc fundat identitatem eiusdem ad se ipsum, quæ est relatio rationis, vt supra diximus: ergo est vnitas specifica, vel alia superior: omnis aũt alia vnitas præter numeralem est vnitas rationis. Nec refert, si quis dicat vnitatem formalem esse realem, nam hæc est non est realis, nisi in quantum in re est eadem cum numerica, licèt ratione distinguantur: vnde ita multiplicatur in rebus, sicut ipsa vnitas numerica, vt in superioribus visum est: ergo non magis potest esse fundm̃ relationis realis, quàm vnitas numerica. Et confirmatur, ac declaratur: nam vnitas quæ sit fundamentũ relationis, debet esse vnitas plurium, nam vnitas vniuscuiusq; ut sic non fundat relationem ad aliud: debet ergo esse vnitas plurium: sed omnis vnitas plurium re distinctorũ est vnitas rationis: ergo. Dices, hoc esse uerum de vnitate quasi positiua & uniuersali, tamen non ita esse de negatiuam, qua una res nõ se habet aliter quàm alia in aliqua forma uel proprietate, in rebus ipsis esse: ita enim respondent aliqui Thomistæ, Capreol. in 1. d. 30. q. 1. Sonc. 5. Metaph. q. 34. & Caiet. q. 7. de ente & essentia. *Capreol. Soncin. Caiet.* Sed contra, quia non magis potest negatio aut priuatio fundare relationem realem, quàm ens rationis, quia etiam priuatio sm̃ se sumpta ens rationis est, nihilq; reale in rebus ponit: ergo non potest fundare relationem realem. Atque hæc ratio uidetur etiam probare, relationem fundatam in numero non posse esse realem, quia proxima ratio fundandi eius est aliqua negatio, nã numerus uel multitudo distinctione constituitur: distinctio autem seu diuisio in negatione formaliter consistit, ut in superioribus uisum est. Et declaratur exẽplis. nam inæqualitas, u. g. in hoc proximè fundatur, quod hæc quantitas aliquid non habet, quod habet alia, hæc autẽ negatio est: similiter dissimilitudo proximè fundatur in hoc quod hæc qualitas non habet efficientiam quam alia, & è conuerso.

VI. *Secundò.* Secundò principaliter argumentor, nam si unitas specifica est sufficiens fundamentum relationis realis, sequuntur multa absurda. Primum est inter res singulorum prædicamentorum, quatenus sunt eiusdem speciei, consurgere relationem identitatis seu similitudinis: quod ipsemet Aristoteles concessisse uidetur, cum dixit. [eadem esse, quorum una est substantia,] id est, essentia, & illa omnia collocat in hoc genere. Nec refert si quis nomine [substantiæ,] non essentiam, sed propriam substãtiam intelligat, quod est probabile, quia saltem à paritate rationis sumitur sufficiens argumentum, quia tam similes sunt duæ actiones, uel duo ubi, sicut duæ albedines. Falsitas autem consequentis probatur, quia inde fieret etiam duas relationes eiusdem speciei, ut duas paternitates, referri relatione C reali similitudinis: est enim omnino eadem ratio. Consequens autem est falsum, quia relatio non potest fundari in relatione: alioqui in qualibet relatione essent infinitæ relationes, nam sicut prima fundat secundam, ita & secunda poterit fundare tertiam, nam erit similis, uel dissimilis, seu distincta ab alijs, & idem erit de tertia respectu quartæ, & sic in infinitum. Secundò sequitur inter duas quantitates bipedales esse duas relationes reales, alteram identitatis, quatenus sunt eiusdem essentiæ, alteram æqualitatis, quatenus sunt eiusdẽ magnitudinis: poteritque amitti prior manente posteriore, nam inter quantitatem bipedalem & tripedalem est similitudo essentiæ, quamquam non sit æqualitas. Similiter dicendum erit, calorem intensum & remissum referri una relatione reali identitatis in essentia, & altera dissimilitudinis in intensione, & similia, quæ uidentur absurda.

Tertiò sequitur, non tantum similitudinem specificam, sed etiam genericam, uel analogam fundare propriam relationem realem, est enim

proportionalis ratio, nam licèt similitudo generica non sit tanta quanta specifica: tamen est vera similitudo & vnitas: ergo fundabit relationem realem, quamuis non eiusdem rationis, nec fortasse tam perfectam. Item, quia si vnitas generica non sufficiat ad hanc relationem propter varias differentias specificas, neque vnitas specifica sufficeret propter varias differentias indiuiduales, nam eandem proportionem seruant in identitate reali & distinctione rationis, est ergo eadem ratio, ergo, sicut specifica vnitas fundat relationē rationis, ita & generica. Consequens est falsum, tum quia res specie distinctæ, quamuis conueniant in genere, simpliciter sunt dissimiles, potius quam similes, vt albedo & nigredo: tum etiā quia alias, cum rerum conuenientiæ & differentiæ possint in infinitum multiplicari per intellectus abstractiones, etiam relationes similitudinis vel dissimilitudinis infinitæ essent in vna re, vel respectu alterius, cum qua conuenit in differentia specifica, & in omnibus superioribus prædicatis, vel respectu diuersarum, quatenus vni est similis in specie, alteri in genere proximo, vel remoto. Eademque difficultas, proportione seruata, inuenitur in relationibus quæ dicuntur fundari in numero vel disconuenientia, nā vna relatio erit ad rem distinctam in specie vltima, aliæ ad varias res in vno vel alio genere diuersas: quę fere in infinitum multiplicari possunt. Addo etiam incredibile videri, quòd proportiones oēs quas Arithmetici inter numeros speculātur, sint reales, tum quia non potest assignari vnum subiectum adæquatum talis relationis, cum totus numerus non habeat in re veram & realem vnitatem, tum etiā, quia illæ potius videntur comparationes & considerationes intellectus, quàm reales habitudines at verò Aristoteles æque numerat omnes illas vt species sub hoc genere contentas.

VIII. *Tertia difficultas cōtra primum genus relationum.* Tertia principalis difficultas est circa idem genus, quia vel huiusmodi relationes sunt aliquæ res vel modi reales additi ipsis formis absolutis, vel non. Primum dici non potest, vt superius, de toto hoc prædicamento generaliter dictū est, & specialiter de hoc genere videntur satis probare duæ primæ difficultates hic propositæ, quia multiplicantur in eadem re infiniti modi, qui nō solum necessarij non sunt, verum nec intelligi possunt, nec ad certam aliquam rationem reduci. Item, quia vnitas inter huiusmodi res non est aliquid aliud ab ipsis rebus, cur ergo erit ratio, vt aliquid distinctum inde resultet? Si verò nō sunt modi in re distincti, non possunt esse habitudines reales, sed mera coexistentia plurium rerum absolutarum talium conditionum. Probatur, quia habitudo realis non potest rei conuenire, nisi vel sit ei intrinseca, & ex se, vel sit ei addita: in præsenti autem quando vna albedo fit similis alteri, non additur ei intrinseca habitudo realis, nam si adderetur, esset ex natura rei distincta, neque enim potest intelligi additio in re sine distinctione inter id quod additur, & id cui additur. Rursus neque illa habitudo est intrinseca & essentialis albedini, tum quia simpliciter potest esse sine illa tum etiam, quia omnis habitudo intrinseca & essentialis rei absolutæ, est transcendentalis. vna autem albedo nullā habet habitudinem transcendentalem ad aliam. Ac propterea est maior

A ratio dubitandi in his formis absolutis, quàm in his quæ includunt transcendentalem respectum, nam in his posterioribus intelligi aliquo modo potest, vt sine additione reali idem respectus sub diuersis rationibus sit transcendentalis, & prædicamentalis, tamen in prioribus rebus absolutis nullo modo videtur posse intelligi habitudo realis, si eis nihil intrinsecum additur, vt reuera non additur. Hoc igitur primum genus relationum videtur saltem magis continere relationes rationis, aut denominationes extrinsecas, & modos loquendi ortos ex comparationibus varijs nostri intellectus inter res diuersas, quàm veras & reales habitudines.

IX. *Quarta.* Quarta difficultas est circa secundum genus, in quo, ut à difficilioribus inchoemus, falsum planè uidetur, quod Aristoteles ait, relationem causæ efficientis ad effectum futurum, esse sub hoc genere, nam illa non potest esse relatio realis, tum, quia terminus non est actu existens, nam quod futurum est, nondum est, imò nondum fit: aliàs non esset relatio causæ operaturæ; sed operantis. Tum etiam, quia ratio fundandi, uel conditio necessaria, scilicet actio, nondum est: quòd autem illa conditio necessaria sit, patet, quia aliàs nullo modo esset relatio agentis, seu acturi, sed solum potentis agere. Deinde est etiam difficile, quomodo relatio fundata in actione præterita, sit realis, cum quia illa actio iam non est: ergo nec potest esse fundamentum, aut ratio alicuius relationis; tum etiam, quia Petrum, uerbi gratia, genuisse Paulum, est solum denominatio extrinseca ab actione præterita: quomodo ergo potest in eo fundari intrinsecus respectus realis? Maximè, quia ea denominatio æquè dicitur, siue filius genitus uiuat, siue non, semper enim uerum est dicere, Petrum genuisse Paulum, imò si modum loquendi attendamus, eodem modo dicitur pater eius: Atque hinc rursus etiam est difficile, quòd relatio agentis, etiam de præsenti, sit realis in ipso agente, cum ipsa actio non sit in agente, & consequenter extrinsecè denominet agens. Et confirmatur, nam Aristoteles ait in tertio genere, relationem scibilis non esse realē,

C eo quòd res dicatur scibilis per habitudinem sciētiæ ad ipsam, at uerò etiam agens sic denominatur per habitudinem actionis, quæ est in passo ad ipsum principium agendi: ergo pari ratione non resultabit in ipso principio agendi aliqua relatio intrinseca ipsi agenti. Vltimo de relatione agentis in potentia, ut sic etiam dubitari potest, saltem, quando principium agendi non est per se institutum ad illud munus: tunc enim non habet habitudinem transcendentalem ad rem in potentia, uel ad effectum possibilem: ergo neque habebit prædicamentalem. Consequentia fundatur in tertia difficultate supra proposita.

X. *Quinta.* Quinta difficultas est circa tertium genus. In quo primum dubitari potest de discrimine assignato ab Aristotele inter hoc genus & alia: sed hoc peculiarem sectionem requirit, quam infra tractabimus. Nunc propriam difficultatem habet, quomodo ratio mensuræ possit esse fundamentum relationis realis, cum ipsa ratio mensuræ, realis non sit, sed rationis tantum, ut supra ostensum est, tractando de quātitate. Quòd si di-

cas,

tas, ibi fuisse sermonem de mensura quantitatis, hic autem de mensura veritatis. Hoc potius auget difficultatem, quia multo minus potest hæc ratio mensuræ esse realis, vt patet, quia scientia vel iudicium intellectus æquè mensuratur ab obiecto existente vel non existente. Item illa mensuratio non est actio aliqua, nec est aliquid rei, vt patebit discurrendo per singula prædicamenta.

Sit ne sufficiens dicta diuisio.

XI. Sexta. SExta & vltima difficultas est, quia non videntur, sub his tribus membris sufficienter comprehensę omnes relationes, sunt enim aliæ, quæ non minus reales videntur, quàm quæ in prædictis generibus continentur. Assumptum patet primò de relatione appetitus ad appetibile, & omniū quæ sub hoc genere continentur, vt amoris ad amabile, desiderij ad desiderabile, &c. Hæ namque relationes non fundantur in vnitate, vel actione, vt constat, neque etiam in ratione mensurę, quia in amore non est veritas, quæ mensuratur per obiectum amabile. Quòd si dicas non veritatem, sed perfectionem vel honestatem amoris mensurari ex obiecto amabili: certè hoc modo intercedet relatio mensuræ inter omnem effectum & causam, vel formalem, quæ est mensura intrinseca perfectionis rei, vel efficientem, exemplarem, aut finalem, quæ possunt esse mensurę extrinsecæ. Et imperfectiores species vnius generis referentur relatione mensurari ad supremam speciem, tanquam ad mensuram earum. Præterea relatio vnionis ad nullum genus ex prædictis videtur pertinere, quia maximè ad primum (nam de alijs non videtur posse esse dubium) sed neq; ad illud pertinet, quia aliud est conuenientia & vnitas, de qua ibi est sermo, aliud verò vnio seu coniunctio, quæ potest esse rerum omnino distinctarum, vt est relatio vnionis, verbi gratia, humanitatis ad Verbum, & aliæ similes. Similis fere est difficultas de relatione contactus, propinquitatis, & distantiæ, ac denique de relatione causæ finalis, formalis, & materialis, nam hæ omnes non habent illa fundamenta,

Defenditur diuisio ab Aristotele tradita.

XII. HAe sunt potissimæ difficultates, quæ circa dictam diuisionem occurrunt, quibus non obstantibus amplectenda est, & conuenienter explicanda Aristotelis doctrina ac diuisio: quam omnes eius interpretes, & Scriptores Metaphysicarum quæstionum sequuntur, & Theologi ēt, vt patet ex D. Thoma, 1. par. quæst. 13. artic. 7. & quæst. 28. artic. 1. & 2. cont. Gent. cap. 11. & 12. quibus locis Caiet. & Ferratiens. de his relationibus multa disputant, Capreol. & Hispalensis in primo, partim distinct. 19. quæstio. 2. Et tertio, partim distinct. 30. & 31. vbi etiam Scotus & alij Theologi, & alijs locis suprà citatis. Fundamentum, præter autoritatem Aristotelis, est, quia relationes pertinentes ad singula ex his generib. sunt reales, vt patet ex cōmuni omnium Philosophorum consensu, & ex dictis suprà de entitate harum relationum. Nam si quæ sunt relationes reales, maximè similitudo, aut paternitas, aut relatio scientiæ ad scibile, quæ sunt relationes ad tria genera dicta pertinentes; quia si hæ relationes non sunt reales, & prædicamentales, quæ nā esse possent quæ rationabiliter possint tales existimari? Hoc ergo satis est vt illa tria genera in prædicamento Ad aliquid constituantur, siue sint aliquę relationes rationis quæ habeant proportionem cum his generibus, siue non. Nam si non sunt, satis constabit esse hæc genera omnino realia, si verò sunt, non pertinebunt directè ad hæc genera, vt diuidunt prædicamentum Ad aliquid, sed habebunt cum illis analogiam quandam, seu proportionalitatem.

D. Thom. Caiet. Ferrar. Capreol. Hispalen. Scotus.

Quòd autem hæc genera inter se distincta sint in ratione relatiua, primum videtur satis notum ex ipsis denominationibus quas tribuunt, sunt enim valde diuersæ. Deinde optimè explicatur res ipsa ab Aristotele ex ipsis fundamentis, seu rationibus fundandi; nam cum vna ex potissimis causis relationis sit fundamentum eius, imò cum ab eo habeat entitatem suam, nullum potest esse maius indicium distinctionis relationum, quàm distinctio fundamentorum formalium, ac proximorum: de his enim sermo esse debet. Nam fundamentum remotum, vel potius subiectum non ita per se concurrit ad relationem, & ideo distinctio eius non est ita sufficiens fundamentum ad distinguendas relationes. Quòd verò fundamenta illorum trium generum sint omnino distincta, etiam est per se manifestum: rectè ergo ex eorum distinctione distinctio illa relationum sumpta est. XIII.

Dices potius fuisse sumendam distinctionem relationum ex terminis, nam quæ dicunt essentialem habitudinem ad aliud, ab illo sumunt specificationem, & consequenter distinctionem, vt motus à terminis, potentiæ & habitus ab obiectis. Respondetur primò, id esse verum de distinctione specifica & vltima, distinctionem verò genericam, seu subalternam posse interdum aliunde sumi. Secundò respondetur, in illa distinctione non esse prætermissos terminos formales, sed vel expressè, vel saltem implicitè significatos esse in illis tribus generibus. Nam cum relatio primi generis dicitur fundari in unitate, ibi includitur, quòd terminatur etiam ad aliud, quatenus aliquo modo unum est, nam ut infrà ostendatur, quod in uno relatiuo est fundamentum relationis ad aliud, est etiam ratio terminandi relationem alterius. Et simili ratione, cùm in secundo genere dicitur relationem fundari in potentia, hoc ipso indicatur terminari etiam ad potentiam uel effectum, si relatio non in nuda potentia, sed ut est sub actione fundetur: sic enim relatio potentiæ actiuæ terminatur ad passiuam, & è conuerso: relatio uerò potentiæ agentis terminatur ad suum effectum. In tertiò autem genere clarius constat, relationem mensurabilis ad mensuram terminari. Non est ergo illa distinctio ita sumpta ex fundamentis, quin termini etiam includantur. Cum enim hæc sint duo principia suo modo intrinseca relationum, neutrum potest excludi ab earum constitutione & distinctione, sed fundamentum est quasi materiale, terminus uerò quasi formale, quia est ultimum in quod tendit relatio. XIV.

De sufficientia dictæ diuisionis.

XV. TAndem, quòd illa diuisio sufficiens sit, & complectens omnes relatiuorum species, quæ ad prædicamẽtum ad aliquid pertinere possunt, omnes citati autores docent. Rationem autem sufficientiæ eius tradit D. Tho. quinto Metaphysic. lect. 17. Quia tribus tantum modis contingit vnam rem ordinari ad aliam, scilicet, [vel secundum esse, secundum quòd vna res pẽdet in esse ab alia, & sic est tertius modus; vel secundũ vnitatem actiuam & passiuam, secundum quòd vna res ab alia recipit, vel alteri confert aliquid, & sic est secundus modus: vel secundum quòd quantitas vnius rei potest mensurari per aliam: & sic est primus modus.] Difficilis verò est hęc ratio, nam habitudo ad aliud secundum dependẽtiam in esse, si generatim sumatur, magis videtur pertinere ad secundum genus, cum effectus pendeat in esse à sua causa: si verò sumatur secundum peculiarem modum dependentiæ, quæ est sciẽtiæ vel potentiæ ab obiecto, sic tot essent distinguendi modi relatiuorum, quot sunt modi dependentiarum. Cur enim potius ille modus dependentiæ constituit peculiare genus relatiuorum, quã alij? Item falsum videtur, quod quantitas vt habet rationem mensuræ fundet primum modum, tum quia Arist. non assignat ibi rationem mensuræ, sed vnitatis vel numeri, quæ est longe diuersa ratio: nam quando duæ quantitates dicuntur æquales, non est vna mensura alterius, nec e conuerso, nec inter eas hoc attenditur, sed ratio vnitatis, & idem à fortiori est de similitudine, vel identitate, & ideo, vt diximus, vnitas ibi non sumitur quantitatiuè, sed generalius. Tum etiam, quia ratio mensuræ quantitatiuæ non est per se apta ad fundandã relationem realẽ, cum solum sit extrinseca denominatio rõnis vt suprà tractatũ est.

Prima ratio sufficientiæ, D. Thom.

Quod subiecta sit difficultatibus ratio sufficientiæ allata.

XVI. Aliam rationem huius differentiæ indicat eodem loco Alex. Alens. dicens, illam diuisionem sumptam esse ex tribus modis vniuersalibus entis qui sunt, idem & diuersum, quoad primum: potẽtia vel actus, quoad secundum, & [perfectum] (inquit) [vel imperfectum, quoad tertium, eo modo quo imperfectum à perfecto mensuratur, & diminutum à completo: & quia isti modi sufficienter variant naturam fundamentorum, ideò sunt tres species relationis] Sed difficile est, quod ait, tertium mẽbrum sumi ex modo entis secundum perfectum vel imperfectum: nam, licèt sensus referatur ad sensibile secundum illud genus, non mensuratur ab illo vt imperfectum à perfecto, sed solum dicitur mensurari tanquam a termino specificante, qui interdum potest esse perfectior, interdum æqualis, interdum minus perfectus, vt videre etiam est in intellectu & intelligibili. Deinde, quamuis asserat illos tres modos sufficienter diuidere fundamenta relationum, nõ tamen rationem sufficientiæ reddit, neque ex vi illius explicationis declarat distinctionem eorum inter se. Nam etiam potentia & actus comparantur vt perfectum & imperfectum, & potentia dici potest mensurari p actum, quatenus illi proportionatur, & commensuratur, propter quod etiam dicuntur potentiæ per actus specificari. Existimo ergo nullam aliam rationem sufficientiæ Aristotelem habuisse, præter inductionem quandã, qua intellexit, nullam inueniri relationem quæ ad aliquod ex dictis capitibus reuocari non possit: quod non potest melius constare, quàm respondendo difficultatibus tactis. Nam, si nullam inuenimus relationem, quæ non habeat aliquod ex his fundamentis, sufficiens signum nobis erit diuisionem illam sufficientem esse.

Secunda ratio sufficientiæ.

Quot in ea difficultates.

SECTIO XI.

De primo genere relationum, in numero, vel vnitate fundato.

I. AD singulas difficultates Sectione superiori propositas, maioris claritatis gratia, fere singulis sectionibus respondebimus.

II. Ad primam igitur respondetur, aliud esse loqui de duabus relationibus duorum extremorum, quæ dicuntur in vnitate fundari, aliud verò de singulis earum. Vnaquæq; enim duarum relationum similitudinis, v. g. fundatur in vna qualitate, in quantum in se est vna vnitate formali, non quidem quantum ad id quod addit vnitas supra ens, nam illud est negatio, & ideo non potest fundare relationem realem, vt rectè argumentũ probat, sed quantum ad illam positiuam rationem entis, quæ substernitur illi negationi. At verò loquendo de ambabus relationib. duorum extremorũ, illę dicuntur fundari in vnitate eorum, quia ratio cur simul consurgant illæ duæ relationes, positis illis duobus extremis, non est solùm quia singula extrema habent inter se talem vnitatem, sed etiam quia illa vnitas est eiusdem rationis in vtroque: quod idem est ac si diceretur, ideo illa referri inter se, quia habent conuenientiam realẽ. Et quãuis hęc conuenientia non sit aliqua vnitas realis illorũ duorum extremorũ inter se, vt bene etiam in argumento sumitur, loquendo de propria & formali vnitate, datur tñ in re fundamentũ illius vnitatis, siue quoad negationem, siue quoad vnitatem rationis; & illud fundamentum sufficit, vt in illis extremis tales relationes consurgant.

III. Et simili modo respondendũ est ad alterã partẽ de relationibus fundatis in multitudine, distinctione, vel diuersitate; Nã licèt multis pp illud argũ probabile visum sit, illas relationes nõ esse reales sed rationis, quia non habent reale fundñ proximum, vel formalẽ terminum: nihilominus loquendo cum cõi sententia, & consequenter, verius dicitur eandẽ esse rationem de his relationibus, & de illis quæ fundantur in vnitate. Nam sicut distinctio includit negationem, ita etiã vnitas: & è conuerso, sicut negatio quam dicit vnitas supponit entitatem quæ potest esse fundamentũ relationis, ita etiam distinctio realis est inter extrema realia, in quibus fundatur negatio ibi inclusa: in eis ergo vt talia sunt, poterit etiam fundari relatio realis. Vnde in exemplis ibi adductis quamuis verum sit in relatione inæqualitatis alterum extremum carere parte aliqua magnitudinis alterius extremi, tamen relatio non fundatur formaliter in ea carentia, sed in hoc q̃ hæc quantitas tanta est, illa verò tanta. Et idem est de dissimilitudine: supponit enim dicens essentias,

qua-

quarum vna non est alia, non tamen fundatur proximè in illa negatione, sed in ipsismet essentijs, quatenus secundum vnitates formales plures essentialiter sunt. Quod declaratur exemplo, nā lucidum & tenebrosum ei habent dissimilitudinem quoad illam negationem, quia in vno non est forma lucis, quæ est in alio, & tamen non est inter eas relatio realis dissimilitudinis, quia ex parte alterius extremi nec est fundamentū, nec formalis terminus positiuus talis relationis.

Relatio vnitatis in rebus omnium prædicamentorum fundari potest.

IIII. IN secunda difficultate multa tanguntur, quæ singulas possent quæstiones postulare: ea tamē breuiter transigemus, ne in explicandis minutissimis entibus nimium morosi simus. Primò itaque petitur, an relatio similitudinis, & aliæ huius generis, fundari possint in sola quantitate & qualitate, vel etiam in rebus aliorum prædicamētorum. Et quidem de substantia iam vidimus sectione præcedenti eandem esse rationem, quoad hanc partem, de quantitate, & qualitate. Et ratio ibi facta videtur mihi concludere de quacunque re vel modo seu entitate, præsertim absoluta, vt interim relationes omittamus, cur. n. duo calores sunt realiter similes, & vt sic realiter referuntur, & non duæ calefactiones, vel duo vbi, & quæcunque alia similia? Item inter duas actiones est vera & positiua contrarietas: hæc autem est relatio, quæ ad hoc genus pertinet, fundatur enim in peculiari quodam modo distinctionis. Itaque quantum ad cætera prædicamenta, extra Ad aliquid, facilè concedimus illationem ibi factam. Neque contra hoc consequens, quantum ad hāc partem, aliquid ibi objicitur, Verum est, D. Thomam 5. Metaph. lect. 17. omnino excludere quatuor vltima prædicamenta, vt non possint esse fundamenta relationum [quia magis] (inquit) [consequuntur relationem, quàm possint relationem causare.] Sed exponi potest, vt intelligatur de his prædicamentis secundum proprias rationes eorum, non verò secundum quòd habēt proportionem aut conuenientiam cum alijs, in ratione vnitatis, vel distinctionis.

Vna relatio quomodo aliam fundare possit.

V. Prima sententia. MAior verò difficultas est de ipsismet relationibus, in qua insinuatur secūda & generalis difficultas, an relatio possit fundari in relatione. Est enim multorum sententia, relationem nunquam posse in relatione fundari. Ita sentit D. Thomas 1. part. q. 42. art. 4. & 2. cont. Gent. c. 13. & q. 7. de poten. art. 11. & in 1. dist. 3. q. 1. artic. 1. idque sequuntur frequentius Thomistæ, Soncinas 5. Metaph. q. 29 ad 1, Ferrar. 4. cont. Gent. c. 11. Fundamentum præcipuū est illud de processu in infinitum, qui inde sequeretur. Sicut, ob rationem similē ad actionem non pōt esse actio, nec ad motum, motus, & in vniuersum procedē do ab effectu formali ad formam, si forma ipsa aliquo modo participat effectum vel denominationem eius, sistendum est in illa, vt per se ipsam talis sit: quod aliter dici solet, procedendo quod in quo, sistendum esse in quo. Ergo cum relatio sit, qua relatiuum refertur, sistēdum est in illa, vt non per aliam relationem referatur. Et confirmari potest hæc sententia Theologi eo argumento, quia aliàs inter diuinas relationes plures essent relationes reales, nimirum realis distinctionis, & dissimilitudinis quasi specificæ in ratione relatiua, & similitudinis genericæ in eadem, & aliæ huiusmodi, quod est contra communem Theologorum doctrinam, qui tantum quatuor relationes reales in diuinis agnoscunt.

D. Thom. Soncin. Ferrar.

Contrariam sententiam tenet Scotus in 2. dist. 1. q. 4. & 5. & in 4. dist. 6. q. 10. quem sequuntur Lychetus, & Mairon his locis: item Mairon in 1. distin. 29 q. 6. & Anton. Andr. 5. Metaphys. q. 13. & lib. de sex princ. quæst. 10. Fundamentum est tactum à nobis in prædicta difficultate, quia non apparet sufficiens ratio, ob quam similitudo inter duas paternitates non sit tam vera relatio, sicut inter duas albedines, cum in re ipsa habeant eundem modum conuenientiæ & vnitatis formalis, & eodē ēr modo à parte rei denominētur similes. Nam siquis velit dicere duas paternitates denominari similes tantum fundamētaliter, vel negatiuè, s. quia nō habent diuersam rōnem: qui sic respondet, occasionem præbet, vt de quibuscunq; rebus similibus idem dici possit, vel oportet vt sufficientem rōnem differentiæ reddat, quę nulla certè apparet. Idem argm est de relatione dissimilitudinis, quæ esse pōt inter paternitatē, & relationem scientiæ, v. g. Item Arithmetici ponunt proportionalitatem fundatam in duabus proportionibus, quia sicut quatuor ad octo, ita tria ad sex: proportio autem non est nisi relatio: proportionalitas ergo nihil aliud esse videtur, quàm similitudo proportionum, quæ est etiam relatio relationis. Atque hæc argumenta vñi sanè conuincere consequenter loquēdo, quod vna relatio possit referri realiter ad aliā per relationes spectātes ad hoc primum genus. Quocirca sicut vnum & multa, transcēdūt oīa prædicamenta, ita & relationes huius primi modi in rebus omnium prædicamentorum inueniri possunt, non vt de essentia illorum, sed vt fundatæ in ipsis. VI. Secunda sententia. Scotus. Lychetus. Mairon. Andreas.

Nonnulli verò conantur has sñias in concordiam redigere, tum propter autoritatem D. Thomæ, tum propter vim rationum. Aiunt. n. vnam relationem posse referri realiter ad aliam, nō tamē alia relatione, sed se ipsa, vt vitetur processus in infinitū, & eadem sit simul quo & quod. Atq; ita, propriè relatio non fundat relationem, cum non sit alia relatio quæ refertur, & qua refertur: secundum rationem autem potest dici fundare, in quantum ipsa secundum rationem distinguitur in id quod refertur, & quo refertur. Cui sententiæ fauet Caiet. 1. p. q. 42. art. 1. fundatus in verbis D. Thomæ in solutione ad quartū, quæ sunt hæc: [Vna relatio non refertur ad aliam per aliquam aliam relationem.] Circa quæ Caietanus addit, ex hac conditione relationis, s. vt non fundetur super aliam relationem, non sequi, relationes relationum non esse reales, sed eas non esse alias à fundamentis. Vnde subdit, quòd si relationes diuinæ alioqui non haberent identitatem in natura, referri possent relatione reali æqualitatis: tunc verò æqualitas Filij ad Patrem esset ipsa filiatio, & Patris ad Filium, ipsa paternitas. VII. Tertia sent. via vtrāq; præcedentē concilians.

Verum-

VIII. Sententię autoris.

Veruntamen hæc sententia non videtur posse in vniuersum substineri, nam, vt forma quoad aliquã denominationẽ suscipiendã per se ipsam sufficiẽs sit, vel (sicut aiunt) vt se habeat vt quo & quod, necesse est, ꝙ illa denominatio sit & eiusdẽ rõnis cũ tali forma & intrinseca & inseparabilis ab ipsa, vt patet in actione quæ se ipsa fit, qa ratio actionis est, vt fiat, eũ per eã fit aliquid, & in quãtitate, quæ se ipsa est quanta intrinsecè. At verò si vna relatio refertur realiter ad aliã, sæpe ille respectus est longè diuersæ rõnis à propria rõne & effectu formali talis relationis, & est illi extrinsecus & accidentalis: ergo non ꝓ̃ter illa relatio per seipsam ita referri, sed per aliã relationem. Probatur minor, quia formalis ratio & effectus paternitatis est referre ad filiũ: cũ verò ipsa dicitur similis alteri paternitati, si ad illam refertur realiter, ille est effectus formalis valde diuersæ rõnis cum tẽdat ad terminum diuersæ rationis, & habeat rõnem fundandi diuersæ etiam rõnis. Rursus hæc denominatio similis, est accidentaria ꝑaternitati, nam si in mundo non esset alia paternitas, non denominaretur similis, nec referretur illo modo: ergo quando sic refertur, non per se ipsam, sed per aliam relationem refertur.

Et confirmatur, nam qñ dicitur vna relatio re
IX. ferri ad aliam realiter, nõ verò per aliam relationem, aut intelligitur non per aliam, nec re, nec ratione distinctam, & hoc manifestè probatur esse falsum argumento facto, nam quæ põt esse maior distinctio rõnis, quã quæ est ex terminis diuersarum rationum, & quæ satis est, vt vna relatio sit accidentaria alteri? Aut est sensus, quòd nõ refertur per aliam relationem re distinctã, sed ratione tantum: & hoc non est peculiare in relatione, nam supra etiam à nobis dictum est, relationes quibus referuntur res absolutæ, non distingui nisi ratione à fundamentis absolutis. Vel si quis contendat, fundamentum absolutum referri relatione reali, & in re distincta, vnam verò relationem posse referri relatione reali, non tamen in re distincta: primò supponit falsum, deinde oportet vt aliquam rationem huius discriminis reddat, quã hactenus nullus reddidit. Nã, quod quidam aiunt, relationem esse minutissimam entitatem, & ideo non posse fundare aliam in re distinctam, non satisfacit. tum quia etiam relatio, quæ fundatur, est minutissimæ entitatis, tum etiam quia iam supponitur prima relatio fundata in absoluto, & ideo mirum non est, quòd possit fundare aliam proportionatam: sicut etiã motus vel tempus est satis diminutæ entitatis, & tamen potest fundare relationem.

X. Distinguẽdum ergo videtur: nam quidã sunt respectus intimè inclusi in ipsis relationibus, & inseparabiles ab ipsis scdm proprias rõnes earũ alij verò sunt accidẽtarij. Priores tñ sunt ad proprios terminos vel ad relationes oppositas: posteriores verò sunt ad alios terminos, qui simpliciter sunt per accidens ad esse talis relationis. Exẽplum sit in paternitate, quæ hoc ipso quod refert patrẽ ad filium, includit intrinsecè & inseparabiliter oppositionem cum filiatione, & consequenter & distinctionem: est.n. distinctio veluti quid superius inclusum in oppositione: oppositio autem est quid inclusum in correlatione. At verò respectus vnius paternitatis ad aliam in ratione

A similis non est ita inclusus in propria ratione paternitatis, & alia paternitas est terminus accidentarius, & extrinsecus respũ alterius paternitatis.

De prioribus ergo respectibus satis consentaneum est, quod Caietanus ait, etsi secundum oẽs illos eadem relatio referatur, non tñ alia relatione, sed se ipsa referri, cum in sua adæquata ratione omnes illos includat. At verò in respectibus posterioris generis non video, quomodo possit consequenter negari, quin vna relatio possit per aliam referri, & ita aliã in se fundare, quia nec videtur posse negari quin illo ẽt modo relatio realiter referatur, vt argumenta facta probant nec ẽt potest dici, ꝙ illo modo referatur ꝑ se ipsam, vt persuadent ea quæ contra vltimam sententiã diximus. Hinc verò vlterius addo, sicut supra exponebam D. Thomam negantem relationes fundari in quatuor vltimis prædicamentis, ita etiam exponi posse de relationibus, nam relationes secundum propriam & intrinsecam rationem nõ referuntur relatione à se distincta, nec fundant illam: at verò prout aliquo modo participant vel
B conueniunt cum quantitate in vnitate vel multitudine, sic non repugnat referri relatione similitudinis, & alijs similibus, & hoc solum videntur probare fundamenta secundæ sententiæ.

Ad argumentum autem de processu in infinitum primò responderi potest non esse magnum inconueniens illum admittere in relationibus, vt supra dicebamus de relationibus partium vel punctorum. Quanquam hic videatur habere nonnullam maiorem difficultatem, quia inter fundm̃ & relationem est ordo per se: at in per se ordinatis non videtur posse procedi in infinitum, vt in libro secundo ab Aristotele traditur. Responderi verò põt, id esse verũ in ijs, quæ in re distincta sunt, nõ verò in ijs quę rõne distinguũtur. Secundò responderi potest, negando processum in infinitum, quia sistendum est in ea relatione, quæ eandem denominationem suscipit, quam præbet fundamentum, & necessariò ac in-
C trinsecè illam secum affert. Vt, v. g. quãuis paternitas referatur similitudine, & illa similitudo sit similis alteri eiusdẽ speciei, nõ oportet vt sit similis per aliã relationẽ, sed se ipsa, quia illa denominatio est eiusdem rationis, & intrinsecè illam secum affert, quia non potest referre vnam paternitatẽ ad aliam similẽ, quin illi respondeat alia relatio cui ipsa sit similis: & hoc ad summum probant exempla de actione, & motu, & similibus.

XII. Si fundet vna relatio aliam, an in infinitũ necessario abeundũ sit.

Quòd si instetur, quia quælibet relatio est capax alterius denominationis relatiuæ diuersæ rationis, nam relatio similitudinis potest esse dissimilis alteri, & è conuerso. Respondeo, relationes fundatas in eodem fundamento absoluto, cum sola ratione distinguantur, posse mutuò se se ita referre & denominare, vnde cum illæ denominationes, diuersarum rationum finitæ sint, necessarium non est propter illas admittere infinitas relationes, vel processum in infinitum. De relationibus autẽ diuinis alia est ratio, quia seclusa identitate essentiæ, in qua non fundatur relatio realis, sed rõnis, non habent inter se verã & realem similitudinẽ, sed potius distinctionẽ & dissimilitudinem, quam in proprijs relationibus includunt, ideo non referũtur inter se alia relatione, sed se ipsis: sed hæc disputatio alterius est loci. XIII.

De re-

De relationibus identitatis & similitudinis & æqualitatis.

XIIII. TErtiò petitur in illa difficultate quæ sit propria relatio idẽtitatis, similitudinis, & æqualitatis, & an possint eidem rei conuenire diuersis respectibus. Ad quod breuiter dicendum est, relationem identitatis propriè esse identitatem essentialem, minorem numerica, vt abstrahamus nũc ab specifica, & superioribus omnibus, de quibus statim. Hoc patet ex Arist. dicente, illa esse eadẽ quorum substantia, idest essentia, est vna. Quocirca ad argũ ibi factũ concedendum est, duas qualitates vt sunt eiusdem speciei essentialis, propriè referri relatione identitatis, nã est eadem ratio in eis, quæ in cæteris entibus eiusdem speciei. Vnde consequenter ẽt dicendum est, propriam relationem similitudinis (ad rem ipsam attendendo, quidquid sit de vsu vocum) esse illam quæ conuenit qualitatibus rõne intensionis: relationẽ verò æqualitatis esse illam quæ conuenit quantitatibus ratione actualis extẽsionis. Denique (quod rem ipsam magis explicat) admittendum est, in B eadem qualitate aliam esse relationem identitatis, seu fundatam in essentia eius vt sic, aliam verò, relationem similitudinis, fundatam in vnitate intensionis, adeò vt hæc sit separabilis ab illa, quia potest manere vnitas essentiæ sine intensione. Imò & è conuerso, quamuis respectu alterius albedinis non possit alia albedo esse similis in intensione, quin sit etiam vna in essentia, tamen respectu nigredinis, possunt albedo & nigredo vt octo dici similes in modo seu gradu intensionis, etiam si sint dissimiles, vel potius diuersæ in essentia. Neque est inconueniens huiusmodi relationes multiplicari, præsertim si verum est, nõ propterea multiplicari res, aut modos reales ex natura rei distinctos.

XV. Atque eodem modo sentiendum est de relationibus æqualitatis, & identitatis specificæ in quãtitate continua: est enim eadem proportionalis ratio, vt in dicto argumento satis declaratur. Dico autem in quantitate continua, quia in numeris non videtur esse diuersa relatio æqualitatis, & C identitatis specificæ, quia duo binarii, v. g. ex proprijs rationibus essentialibus habent æqualitatẽ, nec põt non solũ in re, verum ẽt rõne separari inter eos relatio specificæ identitatis à relatione æqualitatis. Et ratio esse videtur, quia quantitas discreta nõ habet aliam propriam essentiam vel speciem, præter talem actualem extẽsionem seu numerabilitatem, neque ibi est separabilis talis species à tali multitudine, quod secus est in quantitate continua, nam, retinendo propriam extensionem essentialem, potest esse in maiori vel minori magnitudine.

An vnitas generica fundet relationem.

XVI. QVartò petitur in illo argumento, an relationes huius primi modi pertinentes ad vnitatem, fundentur in sola vnitate specifica, vel etiã generica. Et, quamuis vtraque pars possit facilè disputari, vt ibi insinuatum est, & possent facilè coniecturæ in vtramque partem multiplicari, nihilominus breuiter dicendum censeo, non so- A lam vnitatem specificam, sed etiam genericã sufficere ad aliquam relationem similitudinis. Quæ est expressa sententia D. Tho. 1. p. q. 26. art. 1. ad 2. vbi ait, [Relatio quæ importatur per hoc nomen idem, est relatio rationis tantum, si accipiatur simpliciter idem: secus aũt est cum dicuntur aliqua eadem esse, non tñ numero, sed in natura generis siue speciei.] Hoc ẽt sequitur Anto. And. lib. 5. Metaph. q. 13. ad 3. Et rationes inter argumentandum tactæ satis probabiliter hoc persuadent. Neque obstat, q res differentes specie, potius dicantur dissimiles simpliciter, quàm similes: nã hic solum sequitur, relationem similitudinis genericæ præcisè sumptæ non esse (vt ita dicam) tam potentem ad denominandũ, sicut relationem similitudinis vel dissimilitudinis specificæ: nihilominus suã confert denominationẽ, nẽpe talis similitudinis, scilicet genericæ. Affirmatiue respõdetur. D. Thom. Andreas.

XVII. Videtur aũt satis probabile, has relationes similitudinis in specie, vel genere non esse propriè diuersas, nisi respectu diuersorũ, seu qñ vnaquęq; est adęquata suo termino & proprio ac formali fundamento. Vt v. g. licèt duo homines sint simi B les in specie & genere, non est necessarium vt duplici relatione reali referantur, quia in vna relatione adæquata vterque respectus, includitur, scilicet, in relatione specificæ similitudinis, quia illa relatio prout est in re, non fundatur in sola differentia vltima, sed fundatur in tali forma dante tale esse specificum. Relatio tamẽ, qua homo est similis equo in ratione animalis, diuersa est in specie ab illa qua vnus homo est similis alteri, tamen illa etiam includit omnem aliam relationẽ similitudinis, quæ inter hominem & equum excogitari põt in gradibus superioribus inclusis in ratione animalis: & sic est proportionaliter philosophandum in cæteris: Atque ita euitatur facilè nõ solum infinitas, sed ẽt nimia multitudo relationum, solum enim multiplicãtur iuxta multitudinem, et formalem distinctionem terminorum seu vnitatum.

XVIII. Quæri verò non immeritò potest, an huius- modi relatio possit interdum fundari in vnitate analoga, in ea præsertim, quæ dicit vnum conce- C ptum obiectiuum intrinsecè conuenientẽ vtrique analogatorum. Nam de alijs modis analogię certum est non sufficere ad relationem realem, quia non fundatur in aliqua propria similitudine, aut conuenientia reali, sed in metaphorica, quæ præcipuè fit per comparationẽ intellectus nostri. In priori verò genere analogiæ non est improbabile, posse inter analogata interuenire relationem realem fundatam in tali vnitate, quia inter illa extrema est aliqua realis conuenientia. Vnde interdum D. Thom. significat effectus Dei referri ad Deum aliqua relatione reali similitudinis vel imaginis, vt sumi potest ex 1. p. q. 4. art. 3. ad 4. cum his quæ ibi acutè notat Caietan. Item ex eodem D. Thom. 1. p. q. 93. art. 1. ad vlt. & de poten. q. 7. art. 6. vbi ait, esse in creaturis relationes varias ad Deum, prout ipse illas producit a se ipso diuersas, aliqualiter tamen sibi assimilatas. Idem sentit Anton. Andr. supra. Vnitas analogica an fundet relationem prædicamentalem. D. Thom. Caietan. Andreas.

XIX. Vltimò petitur in illa difficultate, an hæ relationes vt fundantur propriè in multitudine, & inter varios numeros versantur, sint reales relationes vel solum denominationes ex comparationi-

tionibus, quas noster intellectus facit. Et quidem si attendamus communem modū loquendi Aristotelis & aliorum Philosophorum, non est dubium, quin ita censeant de his relationibus, sicut de alijs realibus, quæ ad hoc primum genus spectant, nam denominationes æqualitatis vel inæqualitatis eodem modo ex rebus ipsis sumuntur. Si autem relatio est res vel modus ex natura rei distinctus à fundamēto, difficile est explicare talem relationem realem in binario vel ternario fundatam, quia non potest esse verè vna & simplex in toto binario, in quo nō subiecto esset? Neque n. potest esse in vna vnitate potius quam in alia, cum nulla sit disparitatis ratio, neque in omnibus simul, quia non potest vnum accidens esse simul totum in multis subiectis, & in singulis eorū, vt per se constat. Maximè quia nulla vnitas est dupla aut tripla, vt possit in sola illa esse tota relatio dupli aut tripli. Nec verò pōt esse partim in vno subiecto, partim in alio, aliàs nō esset verè vna & simplex, sed composita, eodem mō quo numerus. Non pōt aūt esse illo modo composita, si relatio est res aut modus distinctus: aliàs in qualibet vnitate cōsurgeret specialis entitas, aut modus, qui per se sumptus esset vna relatio, & cū alijs cōponeret vnam im secundum quid, ad eū modum quo numerus est vnus. Id aūt esse nō potest, quia in nulla vnitate per se sumpta, est ratio aut fundamētū, vnde talis modus resultet. At verò si relatio non est aliquis modus realiter additus suo fundamento, facilè intelligitur, numerū, eo modo quo in rebus est, & secundum illam imperfectam vnitatē quam habet, posse per modū vnius extremi comparari & referri ad alium numerū, vt æqualē, aut duplū, vel alio simili modo. Quia fundamentum illius relationis in singulis numeris nihil aliud est, quā ipsamet quātitas discreta, vt hēt talē vnitatē, vel diuersitatē ab alia, & ipsamet quātitas in rēest ipsa relatio, quatenus pōt illā denominationē tribuere subiecto in ordine ad similem vel dissimilem terminum.

Quales sint relationes ad primum fundamentum pertinentes.

XX. Ad tertiam difficultatem dicendum est, non esse necessarium vt relatio huius primi modi sit, aut realiter addita ipsi fundamento tanquā ex natura rei distincta ab ipso, aut mera denominatio extrinseca ex coexistentia alterius extremi, nam inter hæc duo pōt medium inueniri, nimirum, quòd sit denominatio intrinseca includens coexistentiam alterius extremi, ad quod dicit habitudinem Cum aūt quæritur de hac habitudine, an præsupponatur intrinsecè in fundamento, etiā quando terminus non existit; licèt tunc nō habeat rationem prædicamentalis relationis, sed transcendentalis, an verò de nouo addatur posito termino, dicendum est, non præsupponi propriè sub ratione habitudinis vel relationis, vel prædicamentalis vel transcendentalis, nam, vt rectè in tertia illa difficultate probatur, fundamentum huius primi generis per se non includit habitudinem transcendentalem: nulla ergo formalis habitudo præsupponitur intrinsecè in tali fundamento: neque etiam realiter & intrinsecè additur, posito termino.

XXI. Dicendum ergo est, habitudinem illam fundamentaliter, & quasi inchoatiuè præsupponi ex vi fundamenti, compleri autem per positionem termini: compleri (inquam) non per intrinsecam additionē, sed solum per extrinsecam positionem termini. Nam fundamentū ipsum aptū est de se ad tribuendam huiusmodi denominationem relatiuam: & hac ratione dicitur continere habitudinem relatiuam quasi inchoatam vt tamen actu tribuat illam denominationē, requirit terminum actu existentem: & ideo posito termino cōpletur statim illa denominatio, absque vlla additione intrinseca & reali. Habitudo autem relatiua in præsenti non est aliud, quā hæc eadem denominatio relatiua, seu forma ipsa quatenus actu tribuens illam. Quæ autem conditio sit in fundamento necessaria, vt ex parte sua sit aptum tribuere hāc denominationem, dicemus commodius in sectione sequenti. Et hactenus de primo membro illius diuisionis.

SECTIO XII.

De secundo genere relationum in potentia vel actione fundato.

I. Circa secundum genus relationū multa attinguntur in quarta difficultate superius posita. De quibus relationibus in communi loquēdo certum est, esse reales & prædicamentales: ita n. sentiunt Doctores oēs, & ita exponūt Aristot. Nam si inter aliqua extrema concurrūt omnia necessaria ad huiusmodi relationem, maximè inter hæc, vt ex dictis constare pōt, & magis patebit ex dicēdis. In particulari verò, duo sunt quæ hic habent difficultatem Primum est an oēs relationes quas Aristoteles gratia exēpli numerat in illo genere, sint verè reales & prædicamentales Secundum est, quod nam sit proprium fundamentum talium relationum.

An omnes relationes secundi generis sint reales.

II. Circa priorem partem difficilis sanè est prima obiectio, quæ in quarta difficultate fit contra membrum illud de relationibus fundatis in futura actione, quæ dicuntur esse inter id quod factūrū est, & illud quod faciendū est.] hæc n. sunt Aristotelis verba: obiectio tñ facta, vt existimo, concludit talē relationem non posse esse realem ex defectu termini, & proximæ conditionis requisitæ. Vndè dicendū existimo, non oīa exēpla quæ Aristotel. ibi posuit esse in rigore de relationibus realibus & prædicamentalibus. Ipse. n. nō intendit illo loco tradere propriā & rigorosam coordinationem prędicamenti ad aliquid, sed explicare oēs modos relatiuorum, & ad certa quædā capita eos reuocare, siue sint propria relatiua realia, siue solū ea inueniantur secundum nostrum loquendi modum. Et potest hoc confirmari, nā ibidem ait, ad hoc scdm genus pertinere quædā relatiua, quæ dicuntur secundū priuationem potentiæ, vt impossibile, & similia: constat autem hæc

hæc non esse vera relatiua realia, cum priuatio potentiæ non sit reale fundamentum. Solum ergo ponuntur in hoc genere per quandam reductionem: idem ergo dicendũ censeo de relationibus quæ dicuntur fundari in actione futura.

III. At verò de relatione exorta ex præterita actione, quæ terminum actu existentem reliquit, aliter censendum est. Illa. n. relatio realis est, & prædicamentalis, duratque quandiu effectus & causa actu existunt, vt habet cõis sententia. Nã ibi inueniũt extrema realia, & apta vt inter se ie habere possint realem ordinem (agimus. n. nunc de causis creatis) & fuere iã in re posita oia, quæ ad illum ordinem seu relationem necessaria sunt, vt patebit soluendo difficultatem propositam.

IIII. In qua in primis petitur quõ relatio quæ manet, possit fundari in actione præterita, quæ iam non est. Dicendũ vero est, non fundari in illa vt in proprio fundaméto, in quo insit, aut à quo habeat suã entitatẽ, sed illã esse tõnem fundandi talem relationẽ, vel, vt supra dicebamus, conditionẽ requisitã vt talis relatio resultet. Non est autẽ talis, vt ab illa relatio pendeat quasi in fieri & in esse, & iõ nihil mirũ est ꝙ transacta actione maneat relatio. Est aũt illa conditio requisita, non solũ quia per eã positus est terminus necessarius ad realem relationem quantum ad solam eius entitatem absolutam: potuit. n. poni in rerum natura per aliam actionem, quod non satis suisset; vt insurgeret dicta relatio. Est ergo necessaria, quia per illam influit causa in talem effectum: ex quo influxu manet ordinata ad illum effectum, & respectiuè denominata à relatione insurgente, vel à suamet potentia seu virtute agendi, quatenus peculiariter influxit in illum effectum.

De fundamento proximo paternitatis.

V. VNde controuerti solet, in quo principio proximè insit, & cũ quo identificetur talis relatio, an. s. in potẽtia ꝓxima & accidẽtali, vel ĩ principali & substãtiali. Nã multi censent esse ĩ principio proximo seu in potentia generandi, quod posset apparentib. argumẽtis fieri verisimile. Alij vero existimãt, ipsummet principale principium & substantiale identificare sibi hanc relationem. Fortasse tñ verum est, ad vnũquodque principiũ sequi relationẽ illi accõmodatã, quia est par ratio de vtroq;, nã relatio potẽtiæ absolutè sumptæ, & abstrahẽdo ab actu, vtriq; inest, ergo ẽt in vtroq; vt est sub actu suo aliqua relatio consequitur. Relationẽ aũt propriã paternitatis existimo esse illã, quæ proxime inest ipsi substantiæ medio principio principali: nã in supposito genito, filiationis relatio sine dubio afficit immediatè ipsam substantiam, vel etiam ipsum suppositum, vt multi volunt, de quo latè tractaui in 2. tom. 3. part. Ergo, cum hæ relationes sibi ꝓportionate rñdeãt, ẽt relatio paternitatis proximè afficit substãtiale principiũ eique identificatur. Itẽ quia separato quolibet accidente realiter distincto, ẽt per potentiam Dei, si maneant substantiale suppositum quod genuit, & quod genitũ est, durat relatio paternitatis: alioqui nulla superest ratio ad ponendã illã, nã ille homo verè ac proprijssimè diceretur pater: ergo signũ est, hanc relationẽ esse intimè in ipsa substantia. Tandem est hoc maximè cõsentaneũ

A modo denominandi eius, nam solum denominat ipsum suppositum principaliter operans.

Non manebit aũt hæc relatio paternitatis mortuo filio, vt falsò in illa quarta difficultate assumitur. Neq; verè ac propriè dicetur esse pater ille, qui orbatus est filijs, sed fuisse, qđ non solũ in Philosophico rigore verũ est, sed ẽt vulgari sermone observari videtur. Quapropter nõ est idem, esse patrem, qđ genuisse, nã hęc est denominatio extrinseca ab actione pterita, & iõ durat, ẽt si mortuũ sit genitũ; altera verò est denominatio relatiua, quæ includit coexistentiam extremorum. VI.

Qui genuit, si priuetur filio, non remanet pater.

An relatio agentis illi insit.

VII. ATque hinc à fortiori cõstat (quod vlterius in ea quarta difficultate tãgitur) relationẽ actualiter agẽtis seu generãtis, esse ẽt realẽ, nã si hoc verũ est post actionẽ præteritam, cur nõ magis pręsente & durante actione? Duo verò hic inquiri possunt. Vnũ est an hæc relatio sit intrinsecè inhærens ipsi agenti, vel solũ extrinsecè denominans, sicut ipsa actio. Videtur. n. hoc posterius sufficere ad relationem realem, & esse magis consentaneum denominationi talis relationis. Actio

B enim ipsa realis est, & realiter denominat agẽs, & in hac ipsa denominatione includitur transcendentalis quædam habitudo ad effectum, quã actio vt actio terminum respicit, sicut infra dicemus: ergo similiter poterit relatio esse realis, quã uis solum extrinsecè, & media actione denominet ipsum agens, tanquam relatum ad terminũ seu effectum suum.

VIII. Nihilominus dicendum est, propriam relationem, quæ per se refert causam agentem vel generantem ab eo instanti in quo actu generat, esse intrinsecam, & immediatè inhærentem illi. Primò quidem, quia si post actionem præteritã manet in causa agente relatio intrinsecè adhærens illi multò magis talis relatio resultabit, & inhærebit, etiam durãte ipsa actione. Deinde, quia vt D. Thomas docet 2. cont. Gent. capit. 13. licèt in alijs formis inueniantur extrinsecæ denominationes, [à relatione vero non inuenitur aliquid denominari quasi exterius existente, sed inhærẽ-

C te,] ait D. Thomas: vnde subdit, [Non enim denominatur aliquis pater, nisi à paternitate quæ ei inest.] Cuius ratio esse videtur, quia quod extrinsecè denominat, potius refertur ad ipsum qđ denominat, quã referat ipsum: atque ita actio potius refertur ad agens, quã ipsum referat, quãuis sit occasio vel conditio, vt in agente resultet relatio. Quare, licèt verum sit actionem ipsam referri ad terminum, tamen nõ propriè refert ipsum suppositum agens: quia non denominat illud vt id in quo est, sed vt à quo est: atque ita solũ dici potest quòd manat ab agente cum respectu ad terminum: ille autem non est respectus ipsius agentis nisi remotè, vt magis ex sequenti dubitatione patebit.

Sit ne eadem relatio in agente, dum actio durat, & illa transacta.

IX. RVrsus. n. inquiri potest, an hæc relatio agentis in actu, vel de præsenti sit eadem & specie & nu-

A & numero cum relatione agentis de præterito, v.g. cũ paternitate Quidam n. putant esse diuersam, & videtur fauere Arist. dum ait, has relationes variari secundum tempora Potestq; fundari in diuerso mõ denominãdi, nam altera denominat vt actu agentẽ, altera verò vt illum qui egit. Quare vñ vna relatio solum durare quãdiu durat actio, & ad desitionem eius alterã consurgere. Verius tñ existimo, in patre v.g. (& idem est in similib.) eandem numero esse relationem, quæ in ipsomet instanti quo generat, consurgit, & permanet quã diu talis pater cũ filio durat. Vt. n. Theologice argumẽtemur, quis dicat Beatiss. Virginẽ in primo instanti, quo Christũ cõcepit, habuisse vnã relationẽ matris, & immediatè post amisisse illam, & acquisiuisse aliã? Deinde, actio generandi est rõ vel cõditio, qua posita resultat relatio paternitatis: interrogo ergo, an sit talis rõ vel cõditio vt ab illa pendeat relatio paternitatis in fieri & cõseruari, necne. Nam si non pendet in conseruari ergo transacta illa actione generandi manebit eadem paternitas, quia nõ est vnde varietur: si autem pẽdet: ergo trãsacta actione transibit cũ illa dicta relatio, ergo non est vnde resultet alia relatio. Quia cessatio actionis, cũ sit priuatio quædã, non est sufficiens rõ vt resultet noua relatio realis: neq; actio præterita est esse ratio talis relationis nouæ, quia ista actio vt existens iam habuit suã relationem proportionatã, vt præterita verò nihil addit nisi dictam priuationem. Melius ergo, & facilius dr̃, illam relationem esse vnã & eandem, manere verò postea, quia nõ pendet in conseruari ab ipsa actione, sed à fundamento & termino, quæ in præcedenti puncto explicata sunt. Quocirca, paternitas vt sic, nec includit denominatione de præterito, nec de præsenti, sed absolutè refert ad eũ qui hẽt esse ab illo, qui pater denominatur, abstrahẽdo ab hoc ꝙ actio per quã hẽt esse, existat vel nõ existat: hæ namque denominationes includentes hos temporales respectus, potius sunt ab ipsa actione vt præsente vel ꝑterita.

Affirmatiue respõdetur.

B

C

De relatione agentis in potentia.

X. VLtimò petitur in eadem quarta difficultate vt explicemus, qualis sit relatio agẽtis in potentia, de qua iam diximus, non posse esse realem & prædicamentalem in ordine ad solum effectũ possibilem vt sic, sed in ordine ad aliquam potentiam realem passiuam, & actu existentem, qa nõ potest habere alium terminum realem: hoc autẽ modo interueniunt oĩa ad realem relationẽ necessaria. Dicũt verò aliqui, hanc relationem non pertinere ad hoc secundum genus relationum, sed ad primũ, quia nõ fundatur in actione, sed præcisè in proportione, quæ est inter duas facultates, vt vna possit in alteram agere, & altera ab alia pati. quæ proportio est quædam vnitas, & ideo ad primam rationem fundandi pertinere videtur.

XI. Hęc verò sñia non est consentanea Aristoteli, qui in hoc secundo membro nunquã dixit, ad illud ꝑtinere relationes in actione fundatas, sed potius in principio capitis dixit, [Alia] (scilicet dicuntur ad aliquid) [vt calefactiuum ad calefactibile, sectiuum ad secabile, & vno nomine, actiuum ad passiuum:] vbi nullam fecit mentionem actionis & passionis, sed potentiarum tantum: postea verò vtrumque coniunxit, dicens, [Actiua aũt & passiua ex potẽtia actiua & passiua, potentiarũq; actionibus dicũtur.] Deinde, relatio, quę est potentiæ agẽtis ad patientẽ, non fundatur in vnitate, quę ad fundm̃ primum pertinet, sed in virtute ad agendũ: illa. n. vnitas quæ est rõ fundãdi in priori modo, consistit in aliqua reali & formali cõuenientia inter ea quæ similia vel eadem dicuntur: at verò inter potentiam agentẽ & patientem non intercedit talis vnitas & cõuenientia, nisi forasse quatenus conueniunt in generica rõne potentiæ, sub qua rõne non referuntur ꝓpria relatione potẽtiæ agentis & patientis, sed relatione similitudinis quoad rõnem genericã. Illa ergo proportio nõ est vera vnitas: ꝙ si per analogiam ita nominetur, est lõgè alterius rationis ab vnitate, quæ fundat primum modum relatiuorum Quapropter hæc relatio non ad primũ, sed ad secundum modum pertinet: differtque ab alia superius explicata, quia hæc sequitur rõnem potentiæ præcisè sumptã, illa verò quatenus est sub actu: vnde hęc terminatur ad potentiam passiuam vt sic, illa verò ad effectum.

Petitur vero vlterius, an hæc relatio inueniatur in quacũq; virtute actiua & passiua, siue sit propriæ potẽtiæ de genere qualitatis, siue cuiuscunq; alterius generis seu transcendentalis rationis. Et sanè, de potẽtijs prædicamẽtalib. per se primò ordinatis vt vna agat in aliã, vel altera patiatur ab altera, nõ est difficilè ad intelligẽdũ, quòd sint aptissimę ad fundandã relationẽ inter se, dũ modo sint in re ipsa distinctæ, qa hoc ipso, ꝙ existũt, se se mutuò respiciũt, rõne transcendentalis ordinis quẽ inter se habent, rõne (inquã) eius vt proximi fundamẽti. Dixi aũt [dũmodo in re sint distinctæ,] nã potentia quæ simul est actiua in se ipsam, & passiua à se ipsa, ẽt si propria potẽtia ac prædicamẽtalis sit, & vtrãque rõnẽ per se primò hẽat ex institutione sua, non põt, secũm illas habere relationem realem, ex defectu distinctionis, quæ ad hanc relationẽ necessaria est. Vnde neq; illas rõnes habet talis potentia per habitudines transcendentales eiusdem ad se ipsam, sed ꝑ quãdam eminentẽ habitudinem ad suũ actum, quẽ respicit sub vtraque rõne. Quòd si talis potẽtia, vt actiua, indiget alio comprincipio ad agendũ in se, vt intellectus indiget specie, secũdum illud poterit referri realiter ad se ipsam solam, in rõne actiui ad passiuum, non tñ rõne suæ propriæ & intrinsecæ actiuitatis, ꝓp rationẽ dictam de identitate. At verò vbi interuenit sufficiẽs distinctio, & alioqui est intrinseca & naturalis coordinatio potentiarum, non est dubium, quin concurrant omnia necessaria ad realem respectum prædicamentalem, si extrema coexistant.

XII. *Quæ ni potentiæ referantur reali relatione in actione vel passione fundata.*

Addendum verò vlterius est, relationem hãc non esse coarctandam ad hoc potentiarum genus, sed intercedere inter oẽs res creatas (nam de Deo infra dicam) quę quacunque ratione habẽt realem virtutem agendi, & patiendi inter se. Hoc constat, tum ex generali locutione Aristotelis, tum ex exemplis eius, quę alia etiam genera potentiarum comprehendunt, tum etiam ex communi sententia interpretum, & Philosophorũ. Tum denique, quia vt intercedat prædicamentalis relatio nõ semper necesse est supponi in fundamen-

XIII. *Quæuis virtus actiua vel passiua potest referri relatione secundi generis.*

lamento transcendentalem relationē, vt in solu tione tertiæ difficultatis dictū est. Satis ergo in proposito est, quod vna virtus sit eiusdem ordinis cum alia potētia, & q natura sua habeat vim agendi, quod est habere veluti physicum quoddam dominium in illā, vt inde possit oriri respectus prædicamētalis, seu relatiua denominatio.

XIIII. Atque hinc tandem intelligitur, non debere in hoc secundo fundamento nomen potentiæ strictè sumi, vt distinguitur ab habitu, nam etiā habitus quatenus vim habet agendi suos actus, solet ab Aristotele sub nomine potentiæ actiuæ comprehendi, vt sæpe in superioribus notatum est, & vt sic pōt esse fundamentum relationis rea lis, non quidem ad obiectum, nam hæc pertinet ad tertium modum, sed vel ad actū quem efficit, vel ad potentiam in quam efficere potest: quæ ratio ad hoc secundum genus pertinet, vt ex dictis à paritate rationis constat.

SECTIO XIII.

De tertio genere relationis in ratione mensuræ fundato.

I. Superest vt explicemus, quod in quinta difficultate petitur, quomodo scilicet relationes tertij generis dicantur fundari in ratione mensuræ: ita enim fere omnes autores loquuntur, & sumunt ex Aristotele in hoc loco.

Difficultas circa Philosophi mentē proponitur.

II. Si tamen Aristoteles attentè legatur, non videtur dicere has relationes fundari in rōne mensuræ, sed inter alia exempla quibus hūc modum explicat, vnū est mensurabilis ad mensuram: verba n. eius sunt, [Alia vt mēsurabile ad mensurā: & scibile ad sciētiam, & sensibile ad sensum:] vbi nullū fundm hatū relationū declarat, sed solum adhibitis illis tribus exēplis ponit hoc tertium relationis genus. Nec pōt dici in illis primis vec bis, [vt mēsurabile ad mensurā,] explicari cōem rōnem hatū relationū, alia verò esse exempla & spēs huius generis: hoc n. non pōt accommodari contextui, tū quia Aristot. non dixit, vt scibile ad sciētiā, sed rū copulatiuè, [& scibile ad sciam:] tum ēt, q si hæc posteriora verba adbibuisset in eo e np'ū priorū, nō debuisset dicere, vt scibile ad sciētiā, sed potius vt sciētia ad scibile: at verò nō ita dixit, sed, qd attentè considerandū est, eodem mō dicit referri mensurabile ad mensurā, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum: at verò scibile non refertur ad scientiam, vt mensurabile ad mensurā, nam, eo modo quo inter hæc ratio mēsuræ interuenire pōt, potius scientia mensura tur per scibile, quā è conuerso. Adde q in hoc ter tio genere nullam mentionem vr facere Aristoteles relationum scientiæ ad scibile, vel sensus ad sensibile, sed solum oppositarum relationum (vt sic dicam) scilicet, scibilis ad scientiam, & sensibilis ad sensum, quibus adiungit relationem mensurabilis ad mensuram tanquā eis similē: ergo nō cōstituit cōem rationem huius tertij generis in A hoc, quod fundetur in rōne mensuræ, sed in aliqua alia ratione communi mensurabili, scibili, & alijs huiusmodi.

III. Quæ oia cōfirmari possunt ex modo, quo inferius Aristot. declarat hoc tertiū genus relationū, nullā n. aliam cōem rōnem eius ponit, nisi, quia alia relatiua per relationes quas in se habent, relatiua dicuntur: hæc verò solū suscipiunt denominationē relatiuā, quia alia ad ipsa dicuntur: repetitq; eadem exempla, s. mensurabile, scibile, intelligibile, quāuis solum vltimum declaret dicēs. Nam & intelligibile significat, q in eo versetur intellectus. Vnde simpliciter interpretando hāc literam Arist. nō vr ipse in hoc tertio genere ponere nouā aliquā relationem realem, quæ intrinsecè insit, & referat suū subiectū, sed solum denominationes quasdā relatiuas, sumptas ex relationibus existētib in oppositis extremis. Quocirca cum scientia ad scibile, & scibile ad scientiā relatiuè dicantur, ad hunc tertium modū relatiuorū, iuxta mentem Aristot. sic expositā, solū pertinet relatio vel denominatio ipsius scibilis qualiscunque illa sit: relatio autem scientiæ ad scibile nō vi B detur ab Aristotele collocari i hoc tertio gñe, q scia non dicit relatiuè eo q aliud referatur ad ipsam', sed quia ipsa in se verè habet respectum ad aliud: Arist. autē solum ponit in tertio modo, ea quæ dicuntur relatiua, q alia referuntur ad ipsa.

IIII. Quòd si inquiras iuxta hāc expositionem, ad quod genus relationis pertineat ipsa relatio sciētiæ ad scibile, & sensus ad sensibile, &c. Rñderi poterit, illā esse relationē cuiusdā effectus ad suā cām in aliquo genere, & ita reduci ad 2m genus, vt statim in simili dicemus, soluendo sextā difficultatem. Vel, si cui placuerit oēm relationem in proportione fundatam ad primum modum reuocare, dicere poterit ad illum pertinere relationem scientiæ: consistit enim in quadam coaptatione & proportione ad obiectum suum.

V. Sed adhuc pōt obijci, nā iuxta hanc interpretationē relatio inter mensurā & mensurabile, erit intrinseca & realis in mēsura: in mensurabili aūt solū erit rōnis, aut p denominationē, ad ipsā mē C surā, qd est cōtra cōem sniam, & contra rōnem, nā id qd mensuratur est inferius, & sic potius ipsum ordinatur ad mensurā, q̄ è conuerso. Quod ēt patet inductione, nā scientia mensuratur à scibili, & ideo in ipsa est relatio: & cognitio mensuratur in veritate ab obiecto, & creatura in suo esse seu veritate essendi ab idea diuina, & oēs hæ relationes sunt in ipsis mensuratis. Respōdeo. Aristotelem idem iudicium ferre de mensurabili ac de scibili, & intelligibili, & de omnibus ait, dici ad aliquid, [quia aliud ad ipsa dicitur.] Videtur aūt loqui Aristoteles de mensurabili per extrinsecam & superadditam mensuram, non per intrinsecam coaptationem vel proportionem, qualis inuenitur in exemplis, quæ in contrarium afferuntur: illa n. intrinseca commensuratio non consistit nisi in quadam similitudine, vel coaptatione (vt sic dicam) vel in dependentia aut (specificatione, & sic reducitur ad primū, vel secundū modū relationum. Sicut etiam imago est commensurata exemplari ratione similitudinis, & effectus causæ, ratione dependentiæ, vel etiam similitudinis. At verò extrinsecè dicitur tis mensurabilis, sicut & cognoscibilis, vel visibilis, quia per appli catio-

cationem extrinsecæ mensuræ potest eius quantitas manifestari. Et hoc modo ait Aristot. rem dici mensurabilem per relationem alterius ad ipsam, quia nimirum per mensurã potest eius quãtitas notificari.

VI. Nec refert, q̃ mẽsura sit quasi naturalis, vel ex institutione humana. Quia vtroque modo res nõ est mensurabilis formaliter, nisi per extrinsecam potentiã & denominationem, quãuis fundm̃ vel proportio, quæ ad talem mẽsurabilitatẽ supponitur, sæpe sit quid intrinsecũ, & possit esse fundm̃ alicuius relationis realis alterius generis. Sicut & visibile supponit aliqđ fundamentum reale & intrinsecum in obiecto visibili, imò & vim actiuam specierũ, rõne cuius refertur realiter ad visũ relatione pertinẽte ad scdm genus. Et in mẽsuris & quãtitatiuis, quæ designantur per institutionẽ humanã, supponitur aliquod fundamentum extensionis & alicuius proportionis realis, quæ aliquam veram relationẽ habet coniunctam, pertinentem tñ ad primum modum, quia non est alia à relatione æqualitatis vel inæqualitatis. Sic ergo, rem esse mensurabilem formaliter, solom dicit relationem alterius ad ipsam, quatenus per applicationem mensuræ põt notificari eius quãtitas, licèt fundamentaliter aliquid intrinsecum in ipsa re mensurabili supponatur.

VII. Vltimò ob jci potest, quia ex dicta expositione sequitur quoddã membrũ ex illis tribus numeratis ab Aristotele, non continere relationes reales, sed tñ rationis, atq; ita sine causa recenseri inter ea, quæ verè sunt ad aliquid. Sequela patet, quia iuxta dictam expositionem in tertio genere tm̃ sunt illæ relationes, quæ non conueniunt relatiuis, eo quod ipsa referantur, sed eo quòd alia referantur ad ipsa, illæ autem relationes rationis tm̃ sunt. Respondetur, quidquid sit de his relationibus rõnis, an tales sint necessariæ in huiusmodi extremis, quod infra videbimus, Aristotelem hic nõ agere de his relationibus, sed de varijs modis quibus res denominantur relatiuæ ex rebus ipsis. Et ita distinguit duos generales modos, s. quòd quædam denominantur, quia ipsa referuntur, alia verò quia alia referontur ad ipsa. Et rursus primum membrum distinguit ex duplici fundamẽto quantitatis, seu vnitatis, vel potentiæ, & ita cõstituuntur tres modi relatiuorum. Atque ita sit, vt iuxta hanc interpretationẽ, illi tres modi relatiuorum nõ sint tria genera relationum realiũ, nam tertius modus non addit nouum genus relationis, sed declarat solum specialem modum denominationis, quę ex aliquibus relationibus aliorum generum in terminos earum redundat.

Resolutio.

VIII. HAec tota sententia, & huius tex. interpretatio solũ disputationis gratia proposita sit, qm̃ in litera Aristot. simpliciter inspecta videtur habere non paruum fundamentũ, & in rõne stando nõ improbabiliter defendi posset. Nihilominus tñ nolumus discedere à cõi sententia, quæ habet, hũc tertium modum relationum constituere tertiũ genus relationum realium, quæ in vno extremo realiter insunt, illudque per se primò referũt ad aliud, quod non iterum refertur per propriam relationem realem, quam in se habeat, sed terminat tantum relationem alterius, & inde denominatur. Quòd n. aliquæ sint huiusmodi relationes, ex inductione constat in scientia & scibili, & similibus, & sequenti sectione id latius tractabitur. Quòd verò hæ constituant diuersum genus à reliquis, & requirant fundamentum diuersæ rationis, ex eo videtur per se probabile, quòd habent modum habitudinis valde diuersum. Sicut. n. ex effectibus cognoscimus cãs, ita intelligere, possumus fundamentũ ex quo oritur in vtroque extremo intrinseca relatio, esse diuersæ rõnis ab eo, quod in vno tantũ extremo, relationẽ fundare põt. Deniq; appellatũ est hoc fundamentũ, mensura & mensurabile, quia hæ relationes potissimum fundãtur in quibusdam rebus, quæ per sectionem suam habent alijs commensuratam, & vt sic referuntur ad ipsas, & si in eis non sit simile aut proportionale fundamentum correspõdentis relationis.

IX. Ex quo patet facilè solutio ad quintam difficultatem, quia hic non sumitur mensura vt dicit habitudinem ad nostram cognitionem, scilicet, quatenus est mediũ quo nos vti possumus ad cognoscendam alterius quantitatem, aut molis, aut perfectionis: quo modo diximus supra, ratione mensuræ non addere rebus aliquam rationem realẽ. Sed sumitur mensura pro reali termino vel obiecto, ad quod res aliqua dicit habitudinem, secundum quam illi coaptatur seu commensuratur: quomodo scientia comparatur ad obiectum scibile & iudicium ad rem cognitam, & sic de alijs. Quapropter hæc cõmensuratio nihil rei est præter habitudinem transcendentalem talium rerum ad sua obiecta, illa verò est sufficiens fundamentum relationis prædicamẽtalis. Nec refert, q̃ terminus vel obiectũ quod dicitur habere rõne mẽsuræ, possit interdũ non existere, nã tunc non cõsurget relatio prædicamentalis: nos autem solum dicimus in tali re esse sufficiens fundamentũ peculiaris relationis, quæ erit realis, si extrema existant, & reliqua necessaria concurrant.

SECTIO XIIII.

Sit ne sufficiens dicta diuisio, omnesque relationes comprehendat.

I. HAec est secunda principalis dubitatio superius proposita circa hãc diuisionem, in qua explicandum est, quod in sexta dub. ultate posita in sectione 10. petebatur, quomodo relationes reales omnes ad hos tres modos reducantur.

De relatione appetitus ad appetibile, & amoris ad amabile.

II. PRimum autem cõum inquirebatur, qualis sit relatio appetitus ad appetibile, & amoris ad amabile: Aristoteles enim quanuis in sensu & in intellectu exempla posuerit, de appetitu & amore nihil dixit. At verò D. Thom hunc punctum attingẽs in 1. dist. 30. q. 1. art. 3. ad 3. dixit, diuersam esse rationem de relatione scientiæ ad scibile, & amoris ad amatum, [Nam illa] (inquit) [est realis in vno extremo tantũ, hæc verò in vtroque.]

Et reddit rationem, quia illa habet fundamentũ in scientia non in scibili, eo quòd illa relatio fundatur in apprehensione rei secundum esse spirituale, quod habet in sciente, non in re scitar relatio verò amoris fundatur super appetitum boni: bonum autem non est tantum in anima, sed etiã in rebus 6. Metaph. text. 8. atque ita hæc relatio habet fundamentum reale in vtroque extremo, ideoque relatio etiam in vtroque realis est. In qua sententia secutus est D. Thomas Auicennam lib. 4. suæ Metaph. cap. 10.

III. Non explicat autem D. Thomas, in quo ex membris positis ab Aristotele, ponẽdum sit hoc fundamentum relationis amoris ad obiectum suum, & è conuerso. Nam in hoc tertio genere collocari non potest, quoniam de toto illo in vniuersum ait Aristoteles, relationem eius solum esse in vno extremo, alterum verò relatiuè dici solũ quia aliud refertur ad ipsum. Neque etiam pertinere poterit ad secundum genus, quia obiectum non comparatur ad amorem vel ad appetitum vt potentia passiua, neq; vt effectus alicuius actionis sed solum vt obiectum seu materia circa quam: in quo conuenit cum obiecto scibili & sensibili: Vnde forte dicetur reduci ad primum modum, quia amor fundatur in aliqua cõuenientia & proportione. Veruntamen, vt supra dicebam tractando de potentia actiua & passiua, non est ille modus conuenientiæ vel vnitatis qui fundat primum genus relationum. Et deinde, idem modus proportionis inuenitur inter scientiam aut sensum, & obiectum, imò tanto maiòr, quanto cognitio per assimilationem quandam fieri dicitur.

IV. Ac præterea non apparet cur scientia, aut sensus dicantur mensurari ex obiecto, & non etiam amor, quia non minus perfectio amoris mensuratur ex obiecto, imò quodammodo maiori ratione, quia amor tendit ad res prout sunt in se. Nec satis est dicere, fundamentum huius tertij generis esse mensuram veritatis, quia hoc non est fundamentum adæquatum, nam in sensu nõ est formalis veritas cognitionis, nec intellect⁹ ipse quatenus est potentia, mensuratur quoad veritatem ab obiecto intelligibili, sed quoad perfectionem entitatiuam. Deinde si mensura veritatis est sufficiens fundm̃ relationis, cur non mensura honestatis, vel bonitatis amoris? Itaq; non video sufficientẽ rationem cur relatio amoris nõ sit in hoc tertio genere constituenda. Neq; cur negandum sit, fm hoc genus fundamẽti & relationis esse inter omnia ea, quæ habent habitudinẽ ad obiecta, & ab eis specificantur, specialem conuenientiã, ratione cuius constituant vnum genus subalternum relationũ, supposito, q̄ de quibusdam, scilicet, de sensu, intellectu, & scientia id affirmatur.

V. De relatione autem amabilis seu amati, quamuis probabilis sit sententia Auicennæ, tñ opposita videtur conformior doctrinæ Aristotelis. Primò, quia vel oportebit relationem amoris excludere ab hoc tertio genere quod est contra dicta, vel in eo admittere relationes mutuas, quod est contra Aristotelẽ. Secundò, quia differentia constituta inter scientiã & amorem non satisfacit, nã si obiectũ scibile, & amabile comparentur quoad fundamenta (vt sic dicam) vtrumque est aliquid intrinsecum & reale in ipso obiecto, nam, sicut res est in se bona, ita etiam est vera secundũ esse,

A & apta vt intelligatur: nam hoc modo dixit Aristotel. 2. Metaph. tex. 4. [Vnumquodque ita esse verum & intelligibile, sicut est ens:] Et 9. Metaph. c. 7. dixit, actum esse magis agnoscibilem, quàm potentiam: hæc enim non possunt esse uera, nisi de intelligibilitate quatenus in rebus ipsis fundatur. Quod si interdum ratio attingendi obiectum scibile potest esse extrinseca, etiam ratio amandi sæpe est extrinseca ipsi obiecto, ut patet in amore medij pp finem extrinsecum: ergo quoad hæc est eadem proportio. Si uero sermo sit de scibili & appetibili, aut de scito & amato formaliter quatenus talia sunt, utrumque complectur per extrinsecam denominationẽ à potentia uel actu, quod facilè constare potest ex ijs quæ supra diximus de bonitate disp. 10. Denique, si consideremus transcendentales habitudines, neutrũ obiectum secundum id quod realiter est, dicit habitudinem transcendentalem ad potentias uel actus intelligendi aut amandi, sed solum è conuerso potentiæ uel actus dicunt habitudines ad obiecta: est ergo de illis eadem proportione loquendum. Sicut ergo scibile non dicitur referri, nisi
B quia aliud refertur ad ipsum, ita neque amabile.

An inter omnem effectum & causam relatio mensuræ intercedat.

Iuxta hanc ergo sententiam, quę probabilior apparet, dicendum est ad sextam difficultatem, relationes illas pertinentes ad actus, habitus, & potentias appetendi respectu obiectorum pertinere ad hoc tertium genus, quod non tantum in mensura ueritatis, sed etiam perfectionis, seu in commensuratione & proportione alicuius rei ad obiectum fundari potest. Ad replicam autẽ quæ ibi fit, quia oẽs effectus possent in hoc genere collocari, quatenus per sua principia vel causas mẽsurari possunt. Primò responderi potest concedẽdo sequelam, si præcisè in eis consideretur ratio mensuræ & mensurati, etiamsi alioqui referantur relatione dependentiæ pertinente ad secundum genus, aut similitudinis pertinente ad primum. Quia non est inconueniens, inter duas res sub diuersis rationibus diuersas relationes consurgere, quod præsertim de relatione exemplati ad exemplar omnes uidentur fateri. Veruntamen, quia præter dependentiam effectus à causa, aut similitudinem inter illa, existimo rationem mensuræ
C non addere aliquam rationem realem, sed denominationem ex ordine ad cognitionem, ideo nõ opinor posse ibi interuenire specialem relationẽ realem distinctã ab illa, quæ fundatur in causalitate, uel dependẽtia, uel in similitudine. Et ideo respondetur secundò negando sequelam, quia in hoc tertio genere solũ collocantur relationes quarundam rerum, quæ habent peculiarem modum specificationis ex tendentia, & quasi cõmensuratione ad aliud ut ad obiectum, uel terminum, uel intrinsecum finem, ad quẽ per se primò & intrinsecè ordinantur, ut sunt potentiæ, habitus, actus, & similia. Illa. n. terminatio obiectiua ut sic non est propria aliqua similitudo, ut per se constat, neque etiam est propria causalitas, ut supra attigimus disp. 12. sect. 3. nu. 17. & ideo relationes quæ in hac cõmensuratione ad obiectum fundantur, non pertinent ad secundũ genus relationũ. Neq;

è conuerso commensuratio, vel proportio quæ est inter causam efficientem vt sic ad suum effectum pertinet ad hunc tertium modum, quia illa vel est sola causalitas seu dependentia effectiua, vel est tantum similitudo, quæ inter causam & effectum interuenire potest.

De relatione vnionis.

VII. AD alteram partem illius difficultatis de relatione vnionis, & similibus, duobus modis responderi potest. Primò, hanc relationem, & similes pertinere ad primum genus horum relatiuorum, nam vnio reuera est aliqua vnitas, vel est quasi via ad vnitatem, imò ipsa identitas specifica vel generica est etiam veluti vnio quædam plurium in eadem essentia, seu ratione formali; ergo multò magis propria & realis vnio inter extrema realia, & distincta in re, poterit fundare relationem ad illud genus pertinentem. Quapropter, licèt vnitas numerica alicuius rei simplicis respectu sui ipsius, vel compositæ etiam respectu totius compositi, non possit fundare relationem realẽ, tamen vnitas numerica totius compositi, quatenus in eo vniuntur partes alioqui realiter distinctæ, est sufficiens fundamentum relationis realis ad idem genus pertinentis. Atque eadem ratione relatio contactus ad idem genus spectat, & relatio etiam propinquitatis, quæ est veluti quædam similitudo imperfecta in loco: sicut etiam coexistentia ad illud genus pertinet, quia est similitudo quædam in existendo; & idem est in similib. Et iuxta hunc dicendi modum relationes causarum ita distingui possunt, vt sola relatio efficientis causæ ad secundum genus spectet: relatio verò causæ materialis, & formalis pertineãt ad primum, quia proxima ratio fundandi illas est vnio, quia illæ causę non causant nisi media vnione, vt suis locis vidimus: relatio verò causæ finalis ad tertium genus pertinet, eo quòd ex speciali ratione sua sit relatio non mutua, vt supra probabiliter diximus disp. 23. & quia non causat nisi quatenus est ratio vt effectus ordinetur ad ipsam, eiq; commensuretur.

VIII. Vel secundò dici posset, omnes relationes causarum pertinere ad secundum modum, nam licèt Aristoteles illum præsertim explicuerit in potentia, & causalitate actiua, quæ notior est; tamẽ seruata proportione applicari potest ad singulas causas, quatenus in vnaquaque est aptitudo ad suum effectum, & propria causalitas, qua suo modo influit in effectum, & effectus pendet ab ipsa. Et quantum ad causam materialem videtur hæc sententia consentanea Aristoteli, qui in illo genere ponit relationem potentiæ passiuæ, cuius causalitas materialis est. Eadem autem ratio esse videtur de relatione potentiæ informatiuæ (vt sic dicam) & de causalitate eius, & de relatione in eo fundata. Et consequenter idem etiam erit de relatione effectuum ad has causas; idemq; dici poterit de relatione effectus causę finalis vt sic ad causam suam, nam ex parte causæ probabilius existimo illam relationem non esse realem, vt dixi. Et iuxta hunc respondendi modum relatio vnionis, quæ supponit causalitatem, vel aliquam imitationem eius, reducetur ad secundum genus relationum; aliæ verò relationes propinquitatis,

A coexistentiæ, & similes, ad primum genus sine dubio pertinent. Nulla ergo (vt opinor) inueniri poterit relatio, quæ ad hæc genera non facilè reducatur.

SECTIO XV.

Vtrum relationes tertij generis sint non mutuæ & in hoc differant à relationibus aliorum generum.

DVobis modis possunt relationes dici non mutuæ; primo secundum specificas rationes relationum: secundo, in suprema & generalissima. Priori modo dicetur relatio non mutua, quæ non est eiusdem rationis specificæ in vtroque extremo; posteriori autem modo dicetur, non mutua, quæ in vno extremo est vera & realis relatio, non verò in alio. Prior significatio inusitata est, & impropria, nam si vtrumque extremum per propriam suam relationem refertur ad alterum, verè ac proprie referuntur mutuo, etiamsi relationibus diuersarum rationum referantur. Vnde hæc relatiua potius vocantur diuersarum rationum, vel, vt alij loquuntur, relatiua disquiparantiæ. I.

B

Diuisio relationum eiusdem, vel dissimilis rationis.

SIcque relationes mutuę distingui solent in relationes æquiparantiæ, & disquiparantiæ. Nã relationes omnes secundi generis, disquiparantiæ sunt, quia ratio fundandi est aliquo modo diuersa in extremis, nam in altero est potentia actiua, in alio uerò potentia passiua seu dependentia à sua causa; ex quo etiam fit ut termini talium relationum sint diuersarum rationum, nam illi proportionatè respondent fundamentis, ut superius tactum est, & infrà latius dicetur. Relationes uero primi generis interdum sunt eiusdem, interdum diuersarum rationum in utroq; extremo: relationes enim unitatis, æquiparãtiæ sunt, ut rectè notauit Alexand. Alen. lib. 5. Metaphys. text. 20. & patet de relatione æqualitatis, similitudinis, identitatis; relationes uerò fundatæ in numero seu diuersitate secundum proprias & specificas rationes sunt disquiparantiæ, ut patet de duplo & subduplo, & alijs proportionibus, quæ in uno extremo dicunt excessum, in alio defectũ. Dico autem, [Secundum proprias & specificas rationes.] Quia in generica ratione conuenire possunt, & secundum eam similiter dici de utroque extremo: sic enim utrumque extremum, tam maius quàm minus, dicitur inæquale alteri, Et similiter albedo dicitur dissimilis nigredini, & è conuerso, cum tamen uerisimile sit, proprias relationes secundum specificas rationes earũ esse distinctas. quia & fundamentum & terminus lõgè diuersa sunt in una quã in alia. At uerò relationes tertij generis plusquã disquiparãtiæ cẽsentur, eo quod æquiparantia uel disquiparãtia dicatur propriè inter extrema realia, in hoc autem tertio genere non cẽset Aristoteles esse in utroq; extremo relationem realem, & ideo nõ mutuæ dicuntur. II.

C

Pro-

Proponitur difficultas circa relationes non mutuas.

III. DE his ergo relationibus nō mutuis propriè sumptis intelligitur præsens quæstio: in qua duplici ex capite difficilis est sententia Aristotelis. Primum est, quia non videtur verum relationes tertij generis esse non mutuas, nam si in aliquibus verum esset, maximè in scibili, & sensibili: at in his tamen est vera relatio realis, sicut in scientia, & sensu: ergo. Probatur minor, quia denominatio scibilis, & sensibilis, est relatiua est, imò & per se ad aliquid, vt Aristoteles ipse in eodem loco fatetur, & patet ex reciprocatione, quia sicut scientia est scibilis scientia, ita scibile est scientiæ scibile: hæc autem reciprocatio & correlatiua denominatio non est per intellectum conficta, sed ex rebus ipsis orta: ergo in vtroque extremo est à propria forma, & relatione reali.

IV. Secundò, quia si ob aliquam causam hæc relatio non est realis in obiecto scibili, aut est quia in ipso obiecto non est fundamentū reale, aut quia esse scitum in tali obiecto non est aliquid in ipso, nec scitur per sui mutationem, sed per denominationem à forma existente in alio, nam præter has nulla alia probabilis ratio occurrit. Neutra autē ex his satisfacit. Prima enim falsum sumit, nam quod obiectum sit intelligibile aut sensibile, habet fundamentum in ipsis rebus, & in realibus proprietatibus earū: Lux enim visibilis est, quia est talis naturæ, secundum quam habet vim sic immutandi potentiam, & res immaterialis, quia spiritualis est, dicitur actu intelligibilis. Secunda verò rō malè colligit, aliàs etiam relatio agentis in actu nō esset realis in ipso, quia sine sui mutatione fit agens actu, & sine additione alicuius formæ absolutæ quæ in ipso sit. Quòd si dicas, ipsam potentiam agendi esse intrinsecam, licèt conditio, quæ est actio, sit extrinseca; idem dici poterit de obiecto, nam aptitudo vt sciatur est intrinseca, & illa potest esse fundamentum, quamuis conditio, quæ est actu sciri, sit quid extrinsecum. Eo vel maximè, quod ipse actus sciendi aut sentiendi habet realem dependentiam ab obiecto, sicut actio ab agente, quamuis in eodem genere causæ. Dices, obiectum quatenus de se aptum sciri aut videri, non habere habitudinem ad scientiam. Sed si hoc intelligatur de habitudine relatiua prædicamentali, petitur principium, nam huius rei rationem inquirimus. Si verò intelligatur de habitudine transcendentali, tam supra ostensum est, hanc non semper esse necessariò præerequisitam ad relationem prædicamentalem, nam etiā in agente principium agēdi non semper habet transcendentalē habitudinem ad effectū, vt patet ex ijs q̄ supra de potētia & actu tractauim⁹.

V. Tertiò est præcipua difficultas, quia terminus relationis est altera relatio existens in alio extremo: ergo impossibile est relationem esse realem in vno extremo, & non in alio. Patet consequentia, quia non potest relatio esse realis sine formali termino reali: Antecedens verò patet, quia relationes dicuntur esse simul natura, definitione, & cognitione, quia nimirum vnum est terminus alterius.

VI. Ex secundo verò capite oriuntur non minores difficultates, nam si relationes nō mutuæ ad-

A mittendæ sunt, non tantum in tertio, sed etiam in alijs generibus inueniuntur. Antecedens patet, nam in primis relatio quæ est inter Deum & creaturam in ratione causæ efficiētis & effectus, est secundi generis, & tamē est non mutua, iuxta sententiam magis receptam à Theologis. Similiter in primo genere reperiuntur multæ relationes inter Deum & creaturas, vt relatio distinctionis realis, vel similitudinis in esse, aut in ratione substantiæ, aut intellectuali gradu, nā licèt sit analoga similitudo, vera tñ & realis est, & sufficiens ad fundandam relationem realem, vt supra dixi. Et tamen talis relatio, licèt in creatura sit realis, in Deo esse non potest. Item sumi potest argumentum de relatione vnionis inter Verbum & humanitatem, quę est non mutua, & tamen pertinet ad primum vel secundum modum. Præterea inter creaturas est peculiaris difficultas de relatione inter causam finalem & effectum, quam diximus esse non mutuam, & tamen pertinet ad 2m genus. Denique relatio dextri & sinistri inter hominem & columnam censetur nō mutua ex sententia omniū, & tamen nō pertinet ad tertiū

B genus, nulla enim ratio mensuræ ibi interuenit.

Propter hæc ergo & similia Greg. 1. d. 28. q. 1. sentit nullas esse relationes non mutuas, quem sequuntur aliqui nominales. VII.

Assertiones de relationibus non mutuis.

DVo nihilominus breuiter dicenda sunt. Primū est, aliquas esse relationes non mutuas, id est reales in vno extremo, & non in alio. Hæc est sententia Aristotelis hoc loco, quā oēs expositores admittunt, & fere Theologi, præcipuè D. Th. 1. p. q. 13. art. 7. & alij statim citandi. Estq; sententia tanta consensione recepta, vt non liceat philosophis eam in dubium reuocare. Ratio aūt eius constabit ex sequenti assertione, & magis ex solutionibus difficultatum. Secundum dictum est, has relationes nō mutuas p se, & quasi ex propria rōne sui fundamenti inueniri in tertio genere, in alijs verò minimè, nisi veluti materialiter ex peculiari conditione alicuius subiecti seu extremi. VIII.

C Ita censeo esse interpretandā Aristotelis sententiam. Et rō prioris partis sumēda est ex peculiari modo specificationis & cōmensurationis quam habet potentia, habitus, & res similes ad obiecta sua. Nam formaliter si lum constitui in habitudine quam ex natura sua hñt ad obiecta, secū quam ei cōmensurantur: obiectum verò in hoc nullam habet propriā causalitatem, sed rationem termini specificantis: Nam, licet aliquo pacto dici esse mouens ad actiuè, aut finaliter, tñ vt et terminum huius relationis, sub nulla harum rationum consideratur, sed solum vt est id cui talis res commensuratur. Sub hac autē ratione ipsum non concurrit vt ordinabile ad aliud, sed solū vt id ad quod aliud ordinatur, & ideo ex vi talis rationis fundandi non oritur relatio in vtroq; extremo, sed in solo illo quod alteri commensuratur. Hæc ergo de cā relationes tertij generis ex propria ratione formali sui fundamenti non mutuæ sunt. In alijs verò hoc non reperitur, vt ex dictis constat, quia frequentius ac fere semper relationes illorum genera mutuæ sunt. Quòd si aliquando sunt nō mutuæ, id solum est ob peculiarem naturam, vel

conditionem alicuius rei, vt ex solutionibus argumentorum clarius patebit.

An in relatiuis non mutuis vtrumq; extremum realiter referatur.

IX. AD argumenta ergo in primo capite proposita, quæ contra priorem assertionem, & contra primam partem secundæ assertionis procedunt, respondendum est. Et quidem ad primũ respondet Caiet. 1. p. q. 13. art. 7. concedendo, etiã in relatiuis non mutuis vtrumque correlatiuum esse reale, & scibile v. g. referri realiter ad scientiã. Differentiam tamen inter hęc, & relatiua mutua ponit in hoc, quod in mutuis vtrumque refertur per intrinsecam relationem, non mutua verò nõ ita, sed alterum extremum refertur realiter per relationem existentem in alio, & extrinsecè denominantem a terum. Quæ responsio videtur habere fundamentum in Aristotele, tum quia inter ea, quæ sunt simpliciter ad aliquid, numerat scibile vt refertur ad scientiam, & sensibile vt refertur ad sensum: non sunt autem ad aliquid simpliciter, nisi quæ realiter referũtur, vt supra diximus: ergo hæc etiam sunt relatiua realia ex sententia Aristotelis. Tum etiam, quia inferius in eodem capite dicit hæc esse ad aliquid, quia alia ad ipsa dicuntur, vbi non ait hæc esse ad aliquid, quia ratio id fingit aut considerat, sed quia alia ad ipsa dicuntur, quod in re ipsa inuenitur. Tum pręterea quia paulò inferius ait, hæc omnia per se ipsa ad aliquid dici complectens tria genera superiorib. sectionibus tractata, quæ autem sola ratione referuntur, non per se ipsa, sed per rationem referuntur. Tandem quia Metaphysicus non considerat respectus rationis: sed illa tria genera per se pertinent ad prædicamentum ad aliquid, teste Aristotele, & per se etiam cadunt sub Metaphysicam cõsiderationem: ergo. Et hanc sententiam ante Caietanum videtur docuisse Greg. in 1. d. 28. q. 3.

X. Sed hæc responsio Caietani singularis est, & contradicit D. Thom. 2. cont. Gent. c. 13. vbi ex professo probat, relationes Dei ad creaturas non esse res aliquas extra Deum existentes, à quibus extrinsecè denominetur relatiuè. Cum autẽ inter Deum & creaturas sit relatio non mutua, si vera esset Caietani sententia, etiam Deus referretur realiter ad creaturas, non quidem per relatiuonem realem in ipso Deo existentem, sed per relationem existentem in creatura. Vnde in ratione secunda expressè sumit D. Tho. principium contrarium interpretationi Caietani, s. [A relatione non denominari aliquid quasi exterius existente sed inhærente.] Vbi bene Ferrar. interpretatur, id intelligendum esse de denominatione respectiua, qua dr̃ aliquid referri ad aliud, nã alio gñe denominationis non est inconueniens aliquid denominari relatione extrinseca, vt postea dicem⁹.

D. Thom. Ferrar.

XI. Præterea, si scibile refertur realiter ad scientiã per relationem existentem in scientia, interrogo an hoc intelligendum sit de relatione qua ipsamet scientia refertur ad scibile, vel de aliqua alia relatione distincta. Primum dici nõ potest, quia vna & eadem relatio non potest dare diuersis subiectis denominationes diuersarum rationum, quales sunt scientiæ & scibilis, nec potest referre eas ad oppositos terminos formales: alias pari ratione eadem filiatio existens in filio, posset filium denominare intrinsecè, & referre ad patrem, & patrem ipsum extrinsecè denominare patrem, & referre illum ad filium. Denique vna forma specie vnum habet formalem effectum, sed relatio est forma, cuius effectus formalis est referre vnũ ad aliud: ergo vna & eadem relatio nõ potest habere duos modos referendi diuersarum rationũ. Neque etiam dici potest secundum, nempe, esse in scientia duas relationes reales distinctas, aliam qua ipsa scientia refertur ad scibile, aliam qua refert scibile ad se: hoc enim à nemine hactenus dictum est, & non habet fundamentum in Aristotele, sed potius ei repugnat, dicit enim scibile dici ex eo, quod scientia refertur ad ipsum: non ergo agnoscit inter hęc aliã relationẽ realẽ, nisi qua scientia refertur ad scibile. Nec etiam est consonum rationi, quia illa pluralitas relationum neque est necessaria, neque habet fundamentum in ipsa scientia, cum in ea tantum sit vnica coaptatio & habitudo transcendentalis ad scibile.

A

XII. Dici potest, esse duas relationes solum ratione distinctas: hæc enim multiplicatio cum non sit B rerum, nec propriè in re, facile admitti potest, & sufficit ad prædictas denominationes respectiuas etiam diuersarum rationum: sicut idem motus, seu eadem dependentia propter solam distinctionem rationis inter actionem & passionẽ tribuit denominationes diuersis agentis & patientis, vnam intrinsecè, & aliam extrinsecè. Veruntamẽ neq; hæc distinctio relationum admitti debet in præsenti, nam ẽt ad huiusmodi distinctionem rationis oportet esse aliquod fundamentum in re, quod in præsenti nullum est. Vnde non est simile exemplum de actione & passione, nam in mutatione est vera & transcendentalis habitudo ad principium à quo manat, & ad passum quod immutat, & ideo est in ea magnum fundamentum ad distinguendum ratione actionem & passionẽ ad modum duarum formarum accidentalium: at verò in scientia nullum est fundamentum ad distinguendas etiam secundum rationem relationes diuersarum rationum. Accedit vniuersalis ratio, in qua fundatur illud principium D. Thom, quod relatio non denominat extrinsecè, quia nimirum cum denominatio eius sit per habitudinem ad aliud repugnat formam sic denominantem esse in eo ad quod est habitudo: quòd si in C eo non est, oportet vt sit in eo quod refertur, quia in relatione non concurrunt per se alia extrema. Denique vix potest mente concipi quidnam sit in scientia, ratione cuius faciat scibile ad se realiter referri, cum tota ratio scientiæ sit versari circa scibile, & inde non habeat per se loquendo, illud ad se ordinare.

Soluitur prima difficultas in principio proposita.

XIII. AD primum ergo argumentum in principio positum dicendũ est, scibile dupliciter posse denominari: primò merè terminatiuè, & quasi passiuè: secundò correlatiuè ad scientiam. Primo modo denominatur extrinsecè ab ipsamet scientia reali, atque ita talis denominatio dici potest esse in rebus ipsis, & non esse per intellectum conficta. Imò hæc ipsa denominatio non sumitur solum ex relatione prædicamentali, quæ est in scientia, sed etiam ex ipsamet forma absoluta

vt in-

vt includente transcendentem habitudinem ad obiectum; quod satis insinuauit Aristoteles cum dixit, intelligibile dici, eo quod in eo versetur intellectus: versatur enim non per solam relationē prædicamentalem, sed per proprium actum, ad quem consequitur relatio. Secunda denominatio scibilis est respectiua, & hæc solum est per relationem rationis, quia mens nostra ad explicandam illam relationem quam scientia habet ad ipsum scibile, concipit illud vt correlatiuum scientiæ. Argumentum ergo solum procedit de priori denominatione. Cum autem Aristoteles, scibile, sensibile, & similia, ponit inter ea quæ sint ad aliquid, primò exponi potest, quod per hæc non intelligat tantum hæc extrema, sed relationem interuenientē inter hæc, & sua correlatiua, in quocunque eorum sit illa relatio: vel secundò dici potest, ponere hæc extrema inter ea quæ sunt ad aliquid, quatenus huiusmodi denominationes habent à quibusdam relationibus realibus. Et eodē sensu intelligi potest, quod ait, hæc esse ad aliquid quia alia referuntur ad ipsa: esse (inquam) ad aliquid, non tanquam correlatiua, sed tanquam termini passiuè denominati ab his relationibus. Et simili modo dicentur hæc esse per se ad aliquid, tanquam termini per se connexi cum relationibus realibus, à quibus tales denominationes recipiunt. Vel aliter etiam dici potest, cum ait Aristoteles hæc dici ad aliquid, quia alia dicuntur ad ipsa, intelligi causaliter, nam si scibile, sensibile, & similia, correlatiuè nominantur & concipiantur à nobis, ideo est quia alia referuntur ad ipsa, non quia ipsa verè, ac realiter referantur. Sed dicit Gregorius, eandem interpretationem habere locum, etiam si relatio scibilis sit realis, quia ei non conuenit nisi quia scientia versatur circa illud: sed hoc non rectè dicitur, quia si fundamentum illius relationis, est tantum habitudo alterius, scilicet scientiæ ad scibile, non potest relatio in ea fundata esse realis.

XIV. Ad secundum argumentum respondetur, causam, ob quam hæc relatio non mutua in altero extremo non est realis in hoc tertio genere, esse, quia in vno extremo, v. g. in obiecto scibili non est fundamentum reale talis relationis. Neque satis est, quòd in ipsa re intelligibili aut sensibili sit aliquod fundamentum ob quod apta sit intelligi aut sentiri, quia illud fundamentum præcisè consideratum in ratione mensuræ, non accipitur vt aliquid ordinabile ad aliud, sed solum vt terminus vel obiectum cui aliud commensuratur; & ideo dicitur in illo non esse fundamentum relationis: non quia nihil rei sit in ipso, sed quia in illa re nulla est ratio fundandi relationem, quod requiritur ad fundamentum relationis, formaliter de illo loquendo, prout explicatum est supra sect. 7.

I. Tertium argumentum petit difficultatem grauē de termino relationis, quam tractabimus sectione sequenti.

Circa secundam difficultatem tractatur de relationibus Dei ad creaturas.

XV. IN secunda parte argumentorum petitur in primis difficultas an inter creaturam & Deum sit semper relatio non mutua, etiamsi ad primum & secundum genus relationum pertinere videantur. Quæ est quæstio Theologica, & aliis verbis proponi solet, an nomina quæ Deo tribuuntur ex tempore per relationem ad creaturam, dicant in Deo relationem realem, vel rationis tantum. Aliqua enim nomina quæ videntur importare relationem ad creaturam, dicūtur de Deo ex æternitate, quæ interdum dicuntur importare respectum liberum, interdum verò simpliciter necessarium, seu naturalem, vt scientia, potentia, & similes dicunt respectum naturalem & necessarium: prædestinatio autem, prouidentia, & scientia visionis dicunt respectum liberum seu non naturalem, quia, absolutè loquendo, possint Deo non conuenire. Et de his relationibus non dubium est quin non sint reales in Deo, quia ex æternitate non habent reales terminos. Verū est, aliquos Theologos existimare, respectum scientiæ & potentiæ, etiam in Deo, esse reales transcendentales, ideoq; posse esse independentes ab existentia termini, & non esse variabiles, neq; accidentales, sed de intrinseca substantia Dei. Verius tamen existimo (quod alibi latius tractandum est) hæc non dicere in Deo verum respectum transcendentalē sed tantum secundum dici, significari ad modum rerum respectiuarum, eo quòd à nobis concipiatur ad modum earum rerum, quæ similes respectus transcendentales includunt. Alioqui enim Deus quantum ad essentiam suam est res omnino absoluta, cumq; eius scientia & potentia sit ipsamet essentia eius, absolutæ etiam sunt ab omni respectu transcendentali: quod etiam supra tetigimus inter explicanda attributa Dei. Et rationem etiam reddidimus, quia potentia Dei non est talis, vt sit per se primò ordinata ad opus extra se; sed eam efficacitatem habet quasi concomitāter, secundum rationem loquendo, & absque vlla ordinatione. Et similiter scientia Dei, & voluntas, per se primò non versantur nisi circa suam essentiam, inde verò consequenter attingunt vel attingere possunt reliqua sine transcendentali respectu. Sunt ergo hi respectus aut secundum dici tantum, aut si concipiantur vt relationes secundum esse, sunt tantum relationes rationis, saltem quandiu termini re non existunt. Neque de his procedit argumentum supra propositum, sed de quibusdam respectibus, qui includunt coexistentiam termini, qui propterea conueniūt Deo ex tempore, quia creaturę quæ sunt termini taliū respectuum, nō existunt nisi ex tempore, vt sunt relationes creatoris, domini, & similes.

Opinio Nominalium de relationibus realibus Dei ex tempore.

DE his ergo multi Theologi existimant esse relationes reales. Ita tenet Ocham in 1. distinct. 30. & ibi Gabr. quæst. 5. Durand. quæst. 3. Gregor. dist. 28 quæst. 3. art. 1. Marsil in qu. 32. art. 1. Fundamentum horum auctorum est, quia relatio realis nihil rei addit subiecto seu alteri rei quæ per eam referri dicitur, sed vel est denominatio ex concomitantia extremorum, vel est ipsamet res absoluta, quæ coexistente alia, per seipsam illam respicit propter aliquod vinculum, vel aliquam connexionem inter eas inuentam. Vnde fit, vt relatio realis possit absque vlla imperfectione aduenire alicui de nouo, quia aducnit sine additione vlla reali, & intrinseca, & si- XVI. Ocham. Gabr. Durand. Gregor.

ne compositione, & consequenter etiam sine vlla dependentia in aliqua re intrinseca, sed ad summum in tali modo denominationis: solum autē hæ imperfectiones possunt hic excogitari; ergo excluditur omnis imperfectio, & alioqui in Deo concurrunt omnia necessaria ad relationem, nā est vera causa efficiens creaturæ, & habet veram potentiam & actionem circa illam: ergo posito altero extremo erit in Deo vera relatio realis. Fauetq; huic sententiæ communis modus denominandi Deum ex his relationibus, iam enim verè ac realiter est effector aut creator creaturæ, sicut vnus homo est pater alterius, & idem est de relatione distincti, similis, &c. ergo vel omnes istæ relationes sunt in Deo reales, aut nullum est fundamentum ad admittendas relationes reales in creaturis. Fauet denique huic sententiæ D. Ansel. in Monolog. c. 24. vbi cū dixisset Deo nihil posse accidere, quia est inuariabilis, objicit sibi, [Quomodo non est particeps accidentis, cum & hoc ipsum quod maior est omnibus alijs naturis, & quod illis dissimilis est, illi videatur accidere?] Et respōdet, [Sed quid repugnant quorundam quæ accidentia dicuntur, susceptibilitas, & naturalis incōmutabilitas, si ex eorum assumptione nulla substantiæ consequitur variabilitas? Et subdit inferius huiusmodi esse relationes. Et ne existimetur loqui de relationibus rationis, exemplum addit in relationibus creaus, [Nam ego] (inquit) [nec maior, vel minor, nec æqualis, vel similis sum homini post annum nascituro; omnes autem relationes has illo nato habere potero sine omni mei mutatione.] Addit verò inferius, hæc quæ sine mutatione rei accidere dicuntur, impropriè dici accidentia, & ideo simpliciter verum esse, Deo nullum accidens de nouo aduenire.

D. Ansel.

Contraria sententia probatur.

XVII. Nihilominus tamē plures & grauiores Theologi negāt huiusmodi nomina significare in Deo relationes reales ad creaturas, quæ ex tempore ei conueniunt. Hæc est sententia D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 7. & 2. cont. Gent. c. 12. & idem docēt his locis Caiet. & Ferrar. & reliqui Thomistæ: Capreol. in 1. d. 30. q. 1. ar. 1. concl. 3. & art. 2. concl. 2. & 3. & ibidem Hispalens. art. 1. Bonau. art. 1. q. 3. Richard. art. 1. q. 4. Scot. q. 2. Aegid. q. 2. Henric. quodlib. 9. q. 1. & Alens. 1 p. q. 53. & in eadem sententia videtur esse Magister in illa dist. 30. Et sunt qui existiment hanc sententiam iam certam esse, vt altera repugnet sacræ doctrinæ. Veruntamen aliud est loqui, supponendo relationem esse rem vel modum ex natura rei distinctum à fundamento seu subiecto relato, & consequenter ei de nouo additum, quando de nouo refertur, seu relatiuè denominari incipit: aliud verò est loqui de relatione, supponendo non esse aliquid distinctū à rebus absolutis. Facta priori suppositione, sine dubio esset absurdissimum, ac fere erroneum dicere resultare in Deo relationes reales ad creaturas ex tempore, quando creaturæ producuntur, vel amitti, cum creaturæ mutantur. Quia iuxta huiusmodi sententiam & ponitur in Deo verum accidens, quia modus ex natura rei distinctus à substantia, qui potest inesse illi, & abesse, accidens est: & consequenter necesse est ponere in Deo compositionem ex substantia & tali modo distincto, ac denique mutationem, & potentialitatem, ac similia.

D. Thom. Caiet. Ferrar. Capreol. Hispal. Bonau. Scotus.

Neque enim dici potest, talem relationem esse realem, & non esse in creatura, & referre realiter ipsum Deum ad creaturam, & nihilominus non inesse Deo, sed assistere illi, vt Gilbert. Porret. cogitauit, vt Alensis, & alij referūt. Refutatur enim hoc facilè, nam si illa relatio realis est, in aliquo subiecto esse necesse est: cum ergo non sit in creatura, erit in Deo. Nisi quis fingat esse subsistentē, quod dici non potest, alias sequitur esse quandam substantiam creatam assistentem Deo ex tēpore, cum sit relatio temporalis, & consequenter creatā: at illud est planè falsum, & inintelligibile: quo modo enim talis substantia referre posset Deum? Item etiam ad illam substantiam esset alia relatio in Deo, quia esset factor eius, & sic procederetur in infinitum. Quòd si dicatur, illam relationem esse subsistentem, non tamen alia subsistentia nisi diuina, interrogabo an in ea sit per vnionem hypostaticam: quod dicere tam absurdum esset, vt impugnandum non sit, vel per identitatem. Et tunc rursus quæram, an id sit per omnimodam identitatem, quæ excludat etiam distinctionem modalem, & sic receditur ab hypothesi, quā præmisimus, quòd nimirum omnis relatio realis de nouo adueniens, sit modus distinctus. Si vero sit sermo de identitate reali cum distinctione modali, inciditur in omnia inconuenientia illata, & non euitatur quin talis relatio insit Deo, non per inhærentiam distinctam, sed per se ipsam, sicut etiam in substantijs creatis modi accidentales ipsas afficiunt, eisque inhærent. XVIII.

Veruntamen tota certitudo huius sententiæ in hoc sensu, magis est conditionata seu consequentiæ, quàm consequentis, videlicet, quod si relatio realis sit, qualis in ea sententia supponitur, non potest esse in Deo: quia verò antecedens illud incertum est, & fortasse falsum, ideo non satis est vt illa conclusio sit certa, prout absolutè negat relationes reales Dei ad creaturas. Neque autores primæ sententiæ in eo sensu locuti sunt, nec prædictam suppositionem admittunt. XIX.

Si verò supponamus has relationes nō esse aliquid rei, actu distinctum ab omnibus absolutis, nec potest esse certum has relationes non posse tribui Deo, nec est quæstio magni momenti, sed fere de modo loquendi. Et sanè, qui putant has denominationes relatiuas, quæ possunt de nouo aduenire per solam mutationem alterius extremi sine vlla mutatione eius rei quæ referri dicitur, esse tantum denominationes extrinsecas ex coexistentia extremorum, satis cōsequenter loquuntur tribuendo has relationes Deo, quia nullū est inconueniens Deum ex tēpore denominari ab aliqua forma reali existente in creatura, vt patet in actione creatiua, & in alijs quas Deus ad extra operatur. Et certè D. Anselmus citato loco in hanc sententiam multum propendere videtur, quanquam in fine capitis modum illum loquendi vt incertum prætermittat. Nihilominus tamē eam sententiam supra reliquimus vt minus probabilem minusque consentaneam Aristoteli: quod nunc ex eo confirmare possumus, quod iuxta illam nullæ erunt relationes non mutuæ: falsumque erit quod Aristoteles ait, quædam dici relatiuè, XX.

næ, quia alia referuntur ad ipsa, alia verò, quia ipsa in se habent vnde referantur.

XXI. Vlterius verò, etiam supponendo relationem esse quid intrinsecum, non tamen quid distinctũ in re, & consequenter nec mutationẽ, nec compositionem faciens, non sequuntur inconuenientia prius illata, etiamsi dicatur Deus, ex tempore referri ad creaturas: & ideo illa opinio in eo sensu non est digna aliqua censura. Vnde etiam inter Thomistas, Sonc. 5. Metaph. q. 25. ad 4. admittit relationem dominij quam Deus habet ad creaturas, esse realem, quia fundatur in vera potentia reali quod et ex parte opinatur Heru. 1. d. 30. q. vnica art. 5. licet in modo loquendi conetur se accommodare communi sententiæ, quod diffi cilè explicat, nec id est mirum, quia re vera non est facile rationem reddere cur hoc negandum sit, supposita illa sententia, cum nulla imperfectio sequatur in Deo, vt ex dictis constat.

Soncin.

Heruæus.

XXII. Nihilominus tamen non censeo esse recedendum à modo loquendi D. Thom. & grauiorum Theologorum, quia etiamsi illa incommoda supra illata, non sequantur attribuendo Deo relationem realem in dicto sensu, nihilominus tamen magis consentaneum est perfectioni diuinæ, vt nullo modo per intrinsecam formam & entitatem suam referri possit ad creaturas. Hoc enim est proprium entium eiusdem ordinis: Deus autem & creatura omnino sunt diuersorum ordinum, vt per se satis constat.

XXIII. Dicuntur autem esse eiusdem ordinis ea, quæ vel sunt extra omnẽ genus, & extra omnẽ dependentiam, vt diuinæ personæ, vel sunt sub eodem genere, vt substantiæ creatæ, vel quantitates, & similia, vel certè quæ sunt sub diuersis generibus, quorum vnum potest perfici per aliud, & è conuerso, vt sunt genus substantiæ creatæ, & genera accidentium inter se comparata. Et hac ratione, omnia entia creata quantum ad præsens spectat, dicuntur esse eiusdem ordinis (personæ enim increatæ vt inter se referuntur, non pertinent ad præsentem disputationem) quia si sint eiusdem generis, & habent inter se vniuocam conuenientiam, & mutuò se se aliquo modo iuuant ad perfectionem vel complementum suæ naturæ, vel in indiuiduo, vel in specie, vel saltem in genere. Vnde fit, vt etiam causalitas quæ inter huiusmodi entia intercedit, redundet in perfectionem nõ solum effectuum, sed aliquo modo etiam causarum vel quia ad agendum ordinantur, vel quia in effectibus conseruantur saltem secundum speciẽ, vel certe quia secundũ genus perficiuntur varietate differentiarum, aut specierum. Si verò entia creata sint diuersorum generum, omnia habent inter se aliq̃ connexionem, aut secundum rationes genericas, aut secũdũ specificas, cũ proportione eas cõparando. In hoc ergo sensu dicimus in præsenti, omnia entia creata esse eiusdem ordinis.

XXIV. Aliter id exponi põt ex Caiet. 1. p. q. 4. art. 3. ad 4. vbi ait, ea esse diuersorum ordinum, quæ nõ habent inter se essentialem dependentiam in ratione causæ & causati: quo modo comparantur oẽs creaturæ ad Deum, non tamen inter se, quia licèt interdum adinuicem causentur, non tñ secundum propriam dependentiã essentialem. Sed hæc expositio, licèt sit probabilis, & quoad causas extrinsecas satisfaciat, tamen in intrinsecis, f. materiali, &

Caiet.

A formali, non videtur habere locum: sed in eis est specialis ratio, quia comparantur ad effectum vt partes quæ ad componendum totum ordinãtur, & quoad hoc sunt eiusdem ordinis cum illo. Aliam expositionem habet Heruæus supra, sed obscuriorem, minusque satisfacientem, & ideo eam omitto. In dicto ergo sensu asserimus nihil referri ad aliud verè ac realiter per intrinsecam formam, nisi sit eiusdem ordinis cum eo. Ratio autem est, quia relatio realis consistit in ordine vnius rei ad aliam: merito ergo ad talem relationẽ requiritur vt sit inter extrema eiusdẽ ordinis.

XXV. Potestque hoc confirmari ex dictis de scientia & scibili, nam sub ea ratione censentur esse diuersorum ordinum, quatenus scientia ordinatur ad scibile, scibile autem vt sic non ordinatur ad sciẽtiam: multò autem magis est Deus alterius ordinis ab omni creatura: ergo multo minus est per se ipsum realiter referibilis ad creaturas, quàm scibile ad scientiam. Et hoc fere discursu vtitur D. Tho. citatis locis, & latius in q. 7. de potent. art. 11. Diuina ergo natura, potentia, & reliqua attributa, tam sunt absoluta in se, tamq; abstracta & independentia ab omni ordine creaturarum, vt siue creaturæ existant, siue non, nec secundum rem, nec secundũ aliquam veram formalitatẽ realem referant Deũ ad creaturas. Vnde nec verè possunt concipi, vt sic denominantes vel referentes Deũ, sed omnis denominatio quæ vt respectiua cõcipitur in Deo ad creaturam, est tantum secundum rationem & modum concipiendi nostrum.

D. Thom.

B

XXVI. Neque obstat, quod Deus denominetur realiter creator, aut Dominus, denominatur enim realiter, extrinsecè quidem ab actione reali, & sic dicitur creator, intrinsecè verò à potestate reali, quam in se habet super rem creatam, & sic dicitur Dominus, vel à scientia, aut amore reali, & sic dicitur sciens vel amans id quod facit. Denique hæ denominationes non sunt reales, nisi prout sumuntur ab aliquibus formis, vel quasi formis absolutis, prout verò relatiuæ formaliter sunt, tantum fundantur in modo concipiendi nostro.

XXVII. Ad principalem ergo difficultatem in principio positam, concedimus inter Deum & creaturas dari relationes non mutuas, quæ non solum pertinent ad tertium genus, seu fundamentum relationum, sed etiam ad primum vel secũdum. Neque id est inconueniens, quia non oportet relatiua tertij generis in hoc distingui ab alijs, quod in eo omnes relationes sint non mutuæ, & in alijs nunquam, sed in hoc quòd in tertio genere semper sint non mutuæ, in alijs verò non semper, sed potius raro. Vnde etiam rectè exponitur Aristoteles, ut dicebam, quod in tertio genere ex vi formalis fundamenti seu rationis fundandi, relationes sunt non mutuæ; in primo verò & secundo genere, si aliquando sunt non mutuæ, prouenit quasi ex materiali re, aut subiecto, vel quasi subiecto relationis, v.g. in relatione causæ & effectus inter Deum & creaturas, si formaliter solum consideremus rationem potentiæ & actionis, potest esse sufficiens ad relationem mutuam, tamen in Deo, propter eminentiam suæ entitatis, relatio illa est non mutua: & idem dici potest de relatione similis, aut distincti, & similib.

C

XXVIII. Relatio autem inter causam finalem & effectũ

si non mutua est, reduci meritò pôt ad tertium genus: coaptan tur. n. media fini, & sic ab eo specie sumunt, & sic mô per illum mensurantur.

XXVIII De relatione ât dextri & sinistri inter hoiem & columnam satis dubiû est an sit realis ex parte alicuius extremi. Nam, licèt forma seu virtus à qua illa denominatio sumpta est, realis sit, & intrinsecè existens in aiali, tn columna vero tantû extrinsecè: tñ non satis apparet cur inde oriatur relatio realis, etiã in aiali, cum illa denominatio non fundetur tn vnitate aliqua seu quantitate, vt per se constat. Neque êt in ratione potentiæ actiuæ vt sicaliàs relatio esset mutua, quia illi correspondet in columna potentia passiua, vel inter dum êt actiua deficit, quia non oportet vt virtus motiua partis dextræ tanta sit, vt ad mouendam columnam sufficiat. Neque êt fundatur illa relatio in aliqua commensuratione, quia virtus dextra aialis nullam habitudinem transcendentalẽ dicit ad columnã, neque illi commensuratur vllo modo. Nô ergo vr̃ interuenire vera ratio ad fundandam relationem realem, sed vr̃ illa denominatio orta ex sola côparatione intellectus per quandam proportionem, seu proportionalitatem ad dextram & sinistram pertent eiusdem hominis vel animalis. Nam inter has partes est relatio realis mutua sumpta ex diuersitate situum, cum diuersitate virtutum realium in vtraque parte existentium; & hinc similis denominatio translata est ad rem inanimatam, locum sinistrum vel dextrum occupantem. Quæ quoad denominationẽ in hoc assimilatur relationibus nô mutuis, quia fundm̃ illius denominationis solum est in vno extremo, & inde redundat in aliud: & ideo solêt hoc exemplo declarari relationes non mutuæ, quamuis vera ac propria relatio realis non videatur ibi necessaria. Quia sola diuersitas situum vt sic non sufficit ad denominationem dextri & sinistri, vt per se constat: diuersitas autem virtutis ibi non est nisi priuatiua, quia in animali est pro pria virtus, in columna verò tantû est priuatio illius, & ideo in neutro extremo vr̃ sufficere ad relationem realem. Quòd si quis omnino velit defendere illam esse relationem realem non mutuam, vtatur generali responsione superius posita.

SECTIO XVI.

Vtrum formalis terminus relationis sit altera relatio, vel aliqua ratio absoluta.

I. HAec quæstio suborta est ex sectione præcedente, & êt per se valde necessaria ad explicandam naturam relationis, quæ tum ex fundamento tû ex termino suo modo pendet: & ob hoc êt optimè in hunc locum cadit. nam in duabus sectionib. proximè præcedentibus explicuimus formalia fundamenta relationû: superest ergo vt côsequenter formalẽ terminû declaremus.

Exponitur quæstionis titulus, & quid sit actu terminare.

II. EST autem aduertendum, hic nos non agere de formali denominatione termini, vt actu terminantis, sed de ratione seu forma, quæ in ipsa re, quæ est terminus, requiritur, vt sit apta ad terminandum. Nam sub priori ratione esse termini seu terminare, non est aliquid in re terminante, sed est denominatio extrinseca, sumpta ex eo, qđ aliud tendat in ipsam. Sicut, parietem esse visum, non est aliquid in pariete, sed est denominatio à visione respiciente ipsum: nam idem est videri, quod actu terminare visionem, licèt voces diuersæ sint: nihilominus tamen præreqiritur in pariete aliqua forma, quæ constituitur aptus ad terminandam visionem. Sic ergo intelligendum est de termino relationis, dicitur.n. actu terminare, solum quia respicitur ab alio, quæ denominatio non est prærequisita ad relationẽ, sed cônsequẽs ad illam: in quo oẽs conueniunt. Necessario verò supponitur in termino aliqua ratio & quasi causa formalis, ob quã est terminatiuus (vt sic dicã) relationis, quia non omne ens potest terminare quancunque relationẽ: ergo in vnoquoq; requiritur propria aliqua ratio, ob quam est natû terminare hanc vel illã relationem: hanc ergo rationẽ formalẽ terminandi in præsenti inquirimus. Et quoniam in superioribus dictum est, terminum relationis debere esse ens reale, & ut actu terminet requirere actualem existentiã, ideo ulterius inquirimus, an debeat esse ens formaliter relatiuum uel absolutû: ex quo facilè constabit in unaquaq; relatione an proportionatus terminus debeat esse tale ens absolutum, uel tale relatiuum. XI.

Variæ sententiæ.

SVnt ergo in hac re tres sententiæ. Prima affirmat in omnibus relationibus tam mutuis q̃ non mutuis formalem terminum debere esse relatiuum. Ita docuit Caiet. 1. p. q. 13. art. 7. & Hispalensis 1. d. 30. q. 1. notab 3. uidetur sm eandẽ sententiam loqui, quamuis nec quæstionẽ disputet, neque de formali ratione terminandi expressè loquatur. Nônulli uerò ex modernis Thomistis hanc sententiã secuti sunt. Et potest probari primò, quia quodlibet relatiuû formaliter terminatur ad suum correlatiuum: ergo formalis ratio terminandi unã relationem est relatio opposita correspondens in altero extremo. Consequentia euidens est, & antecedens probatur, quia relatiua sunt simul natura, cognitione & definitione, ut côstat ex Arist. c. de ad aliquid, & inferius dicetur: sed nihil horû hẽrent nisi unû relatiuû ad aliud formaliter terminaretur, ergo. Probatur minor quoad primã partẽ, quia si pater u. g. ut pater nô terminatur ad filiû, ut filius est relatiuû, sed ut est hic hô genitus ab illo: ergo pater ut pater non est simul natura cum filio ut filio, sed cum hoc homine ut genito: at uerò hic homo prius natura est genitus ab alio, quam hẽat relationem filiationis ad ipsum, quia filiatio est proprietas resultans in hoie genito: ergo pater ut pater erit prius natura quam sit filius ut filius. Et confirmatur hæc pars, quia relatio ut relatio non pendet nisi ex fundamento & termino: ergo, si formalis terminus nô est altera relatio, per se non pêdet ab illa, nec requirit illã: ergo ex se est prior natura quam illa. Similiq; argumento probantur aliæ duæ partes, quia relatio perfectè cognoscitur cognito fundamento & termino, & aliud non requirit: ergo si terminus unius relationis non est alia relatio, nô pêdet una in cognitione ab alia: non ergo simul necessariò cognoscûtur. Rursus ob eandẽ câm in definitione relationis solû ponitur terminus formalis, quia totû esse relationis est ad suum terminum. III. Prima. Caiet.

num: ergo si terminus vnius relatiui nō est aliud relatiuū, sed aliquid absolutū, nō definietur vnū relatiuū per aliud, & è conuerso, qd est esse simul definitione. Et confirmatur hoc specialiter in relatiuis non mutuis, in quibus videtur esse maior difficultas, qa aliàs ad cognoscendam relationem creaturæ oporteret cognoscere entitatem Dei absolutam, & naturā eius, & similiter ad cognoscēdam relationem: in scientiæ, vel sensus, oporteret cognoscere naturam absolutam obiecti scibilis vel sensibilis, quod videtur planè falsum.

IIII. Secunda opinio. Secunda snia distinctione vtitur, nam de relationibus mutuis idē sentit quod præcedens snia pp easdem rōnes. De non mutuis aūt affirmat terminari ad absolutum, & non relatiuum, quia hmōi relationes terminantur formaliter ad aliquid reale: in terminis aūt earum non correspondet aliquid reale relatiuū, sed absolutum tm̄. Hāc sniam tenet Ferrar. 2 cont. gent. c. 11. & in eam magis inclinat quoad posteriorē partem eius Hispalensis supra, nam sępe ait, aliquod diuinū attributum absolutum, s. virtutem, potentiam, vel aliquid hmōi esse rōnem, q Deus terminet relationem creaturæ ad ipsum. Hanc ēt sniam sequitur Niphus 5. Metaph. disp. 14. Eamque quoad relatiua non mutua nos postea confirmabimus: quo ad mutua verò eadem habet fundamēta, quę præcedens sententia. Et addi solet argm̄ sumptū ex relationibus diuinis, quæ mutuæ sunt, & tamen vna ad aliam terminatur.

V. Tertia snia vniuersaliter docet oēs relationes tam mutuas q̄ non mutuas terminari ad absolutum formaliter. Hanc tenet Scot. in 1. d. 30. q. 1. vbi Lychetus & alij Scoustæ idem sentiunt. Et eam planè sequitur Capreol. q. 1. art. 2. ad 3. quem imitatur Sonci. 5. Metaph. q. 30. ad 2. Aiunt enī, absolutum esse rōnem terminandi, requirere tn̄ relationem seu correlationem cōcomitantem qū actu terminat, quod est simpliciter verum in relatiuis mutuis: in non mutuis aūt solum secūdū nostrum modum concipiendi, vt explicabimus. Atque hanc sniam censeo esse veram, formaliter ac per se intellectam: cur aūt hoc addam, ex dicēdis constabit, oportet enim sententiam hanc distinctè proponere, & probare in relationibus mutuis, & non mutuis, quia non est æquè certa in vtrisque, quamuis ex non mutuis ad mutuas nō leue argumentum sumatur.

Tertia sententia duabus assertionibus propositis confirmatur.

VI. Prima assertio. Dico ergo primò, In relatiuis non mutuis rō quę est in vno extremo ad terminādū relatiōē alterius, nō est aliqua relatio opposita relatioi alterius, sed est ipsa entitas, vel proprietas aliqua absoluta talis termini. Probatur argumento facto in secunda sentētia, quod mihi videtur efficacissimum, nā hæc relatio habet terminum realem, & realiter existentē, sed in illo termino nulla existit relatio realis correspondēs oppōsita alteri relationi: ergo ille terminus non per relationem, sed per aliquā rem absolutam constituitur aptus ad terminandū. Consequentia est euidens à sufficienti partium enumeratione: maior autē & minor probatæ sunt in superioribus.

VII. Vt Caietanus effugeret vim huius rōnis, excogitauit sniam, quam supra refutauimus, q nimirū ēt relatiua nō mutua realiter inuicem referātur, quāuis relatio nō vtriq; insit, atq; ita conatur defendere, ēt illud extremū in quo non est relatio, nō terminare relatiōē alterius nisi quatenus ad illud vicissim refertur. Sed ea snia & falsa est, vt ostendimus, & ad præsentem rem explicandā nihil conferre pōt. Nam etsi demus, scibile referri realiter ad scientiā per relatiōē in ipsa scientia existentē, nihilominus verū est, qd Aristoteles dixit, vnū ex his extremis non referri ad aliud, nisi qa aliud refertur ad ipsum: ergo potius scdm̄ rationē necesse est intelligere relationē scientiæ terminari ad scibile, quā vicissim scibile referri ad scientiā, cū illud prius sit veluti cā, seu fundm̄ huius posterioris: ergo rō terminandi ex parte scibilis nō pōt esse illa relatio, qua refertur ad sciam. Præterea, licèt terminare actu, vt supra dicebamus, sit denominatio extrinseca, tn̄ aptitudo terminādi relationē prędicamentalem non pōt esse denominatio extrinseca ab opposito relatiuo, qa ratio terminandi supponitur in re ante oēm denominationē ab alio extrinseco, nam in ipsamet denominatione extrinseca icluditur actualis terminatio: ergo aptitudo supponitur ad talem denominationē: maximè qn̄ terminus esse dēt res realis, & realiter existens. Quocirca intelligi nullo mō pōt, q vnū extremū constituatur proximè aptū ad terminādā relatiōnē alterius, per ipsamet relationem realem, quæ est in altero extremo, cum ois relatio prædicamentalis consurgat præsuppositis fundamento, & termino, non quidem actu terminante, sed apto ad terminandū, nam vt actu terminans non supponitur, sed consttuitur ex alterius habitudine ad ipsum.

VIII. Improbatur aliorum solutio. Alij rñdere solēt, quāuis in scibili, v. g. vel creatore non rñdeat nisi relatio rōnis, nihilominus relationem scientiæ, aut creaturæ non terminari formaliter nisi ad suū correlatiuū vt sic, & consequenter relationem rōnis esse rōnem terminādi relatiōnē realē. Sed hæc rñsio facilè refutatur ex dictis supra de termino relationis realis prædicamentalis: ostendimus. n. dēre esse rem vere & realiter existentē. Quod sanè ęquali vel maiori rōne verū est de forma illa quæ est ratio terminādi, ac de subiecto, quasi materiali talis denominationis: nā si terminus dēt esse realis: ergo eodem modo debet esse in re ipsa aptus ad terminandum: alioqui non erit terminus, neq; actu, neque aptitudine: ergo hæc aptitudo debet ei cōuenire, per rationem aliquā realem in ipso existentem.

IX. Et cōfirmatur, quia relatio realis nō existit nisi existentibus fundamento & termino, sed relatio creaturæ existit, & reuera terminatur ad Deū nulla existente in Deo relatione rōnis, non solū quia relatio rōnis nunquā verè existit, sed ēt quia eo modo quo potest, nimirū obiectiuè in intellectu, non est necesse illā actu esse, id est considerari, vt relatio creaturæ terminetur ad creatorem, nam etiamsi nullus intellectus talem relationem fingat aut consideret, nihilominus relatio creaturæ verè terminabitur ad Deum Dices impossibile esse, quin illa relatio sit obiectiuè in aliquo intellectu, saltem diuino, siue ipse illam immediatè efficiat, siue cognoscat vt fictibilem suo modo ab intellectu humano. Respondetur, quidquid horum verum sit, esse impertinens

ad

ad rem de qua agimus, quia licèt id sit necessariū ex infinita sciā Dei, tñ per se ac formaliter id nō postulat relatio creaturæ, qa non respicit Deū vt speculantem (vt sic loquar) relationē rōnis, sed vt influentem esse in ipsam: vnde si hoc hēat, hoc sufficit vt talis relatio terminetur ad ipsum: relatioāū rōnis vt scita ab intellectu diuino, est impertinens. Et idem est de sensu & sensibili, & sciētia & scibili, nam si per impossibile nullus intellectus de illis consideraret, relatio sensus terminaretur ad sensibile, & scientiæ ad scibile.

X. Sed respondent aliqui, argūm hoc rectè procedere de relatione rōnis vt actu existente suo modo, nihilominus tñ ipsam relationem rōnis, quatenus est in proxima potētia talis termini, esse rationem terminandi relationem realem alterius extremi. Sed hoc ēt nullius momenti est: interrogo enim quid intelligant per relationem rōnis in potentia proxima. Aut n. intelligunt ipsum fundm̄ reale, quod præbet occasionē intellectui, vt per modum relatiui illud concipiat, quod non tam est verum fundamētum relationis, quā proxima causa vel occasio inducens humanum intellectum ad talem modum concipiendi: & in hoc sensu relatio rōnis in potentia proxima non est nisi res absoluta in tali termino existens; vt v.g. in Deo est potentia, qua actu influit in creaturam, & sic de alijs: igitur quòd relatio creaturę terminetur ad relationem rationis vt tm̄ est in fundamento proximo ex parte Dei, reuera est terminari ad aliquid absolutū, quod est in Deo. Aut per relationem rationis in potentia intelligitur ipsamet relatio rationis secundum suum esse essentiæ, quale in ea esse, vel potius fingi pōt: & hoc sensu improbabilis mihi videtur illa responsio, quia illa relatio in tantum esse potest, & in ea fingi potest aliquod esse essentiæ, in quantum intellectus v.g. humanus potest concipere rem absolutam per modum relatiui, sed hoc est impertinens & extrinsecum ad naturam & essentiam relationis realis creaturæ, & vt ipsa terminetur ad suum terminum: ergo non potest esse illa ratio terminandi. Et confirmatur ac declaratur, nam Deus vt creator non ideo potest terminare relationem realem creaturæ, quia potest à nobis concipi per modum correlatiui, sed quia verè ac realiter influit esse in creaturam per omnipotentiam suam. Denique in alijs terminis realibus, & in relationibus mutuis non sufficit esse essentiæ in ipso termino vt relatio consurgat, nisi sit redactum ad existentiam, quia aliàs est potentiale quid, & simpliciter nihil: ergo multò minus poterit sufficere esse essentiæ vel potentiale relationis rationis, vt sit ratio terminandi relationem realem.

XI. Confecta vt tuat argumentum. Aliā denique responsionem adinuenit Fonseca lib. 5. cap. 15. q. 5. sect. 4. vbi dicit, posse relationem rationis actu cōuenire, v.g. creatori, etiamsi actu non existat, suo modo, id est, obiectiuè in intellectu, atque hoc satis esse vt ad illam possit terminari relatio realis, nam hoc ipso quòd relatio realis est in creatura, relatio rationis creatoris actu conuenit Deo, etiamsi actu non existat. Quòd autem hæc duo separabilia sint, probat, quia homini actu conuenit esse animal, etiamsi non existat. Sed hæc responsio non est probabilior cæteris. Nam in primis, quod assumit, posse

Improbatur

A formam actu conuenire quando actu non existit, aut magnā continet æquiuocationem, aut est planè falsum. Nā actu cōuenire, si propriè & formaliter sumatur, est actu inesse eo modo quo forma inesse pōt, scilicet aut inhærendo, aut denominādo, aut referendo, vel alia simili rōne: quod autē hoc mō actu cōuenit, necesse est ꝙ actu existat, eo modo quo existere pōt. Quòd si actu cōuenire, solū dicit veritatē propositionis per cōnexionē extremorū abstrahentium ab existentia, illud reuera non est actu cōuenire, sed potius in potētia, & eo modo, quo in illis propositionibus intelligi pōt actualis veritas, illam non habent nisi prout sunt actu in aliquo intellectu, vt in superioribus tactū est. Et præterea sumpto hoc modo, [Actu conuenire,] non potest verè dici relatio rationis actu conuenire Deo, hoc ipso quod creatura existit, quia vt bene idem autor argumentatur, talis relatio contingenter & ab extrinseco cōuenit Deo, etiam post effectionem creaturæ: at prædicata contingentia non conueniunt actu nisi quando existunt, sed illud est proprium prædicatorum, quæ necessario cōueniunt subiectis.

B Responsio verò quam adhibet, limitando subsumptam propositionem, & excipiendo has relationes rōnis, primum videtur voluntaria: Deinde contra rōnem, nam, seclusa actuali existentia vni cuique prædicato proportionata, non potest dici prædicatum actu cōuenire subiecto, nisi vel quia est de eius essentia, vel certè quia ab illa manat, ita vt necessariam connexionem & per se cum illa habeat; ergo quotiescunque prædicatum non est huiusmodi, sed merè contingens, & ab extrinseca causa proueniens, siue sit prædicatum reale, siue rationis, in nullo vero sensu potest dici actu conuenire quando actu non existit. Et confirmatur, nam hoc ipsum, scilicet, [Actu conuenire,] requirit saltem veritatem propositionis, sed hæ propositiones sunt falsę, Deus habet relationem, vel actu refertur ad creaturam, quandiu illa relatio nullo modo actu existit: imò iuxta principia Dialecticæ tales propositiones non possunt verè abstrahi à tempore, cum simpliciter contingentes sint. XII.

C Addo denique, etiā si demus totum id quod in illa responsione sumitur, non satisfacere, quia ille modus sc̄u conueniendi non sufficit ad terminum relationis realis. Aliàs, Petrus actu existens posse hēre relationē realem identitatis specificæ ad Paulum potentia tantū existentem, quia actu conuenit Paulo quod sit homo, etiamsi nō existat, quia ab intrinseco est homo: ergo ēt actu conuenietilli relatio realis identitatis specificæ cum Petro, etiamsi illa relatio actu non existat: ergo è conuerso, vt relatio realis existat in Petro, satis erit ꝙ alia similis, & fundamētum eius actu conueniat Paulo, licèt non existat. XIII.

Nullus est ergo tergiuersationi locus, sed, admissa cōi doctrina de relatiuis non mutuis, euidenter sequitur terminū illius relationis esse aliquid absolutum, formaliter ac per se loquendo. Addo autem hæc vltima verba, quia interdum potest contingere, vt terminus alicuius relationis non mutuæ sit aliqua relatio realis, non tamen opposita alteri relationi, nec reciproca illi: Vt v.g. sciētia de aliqua relatione, aut amor qui directè ac per se primò tēdat in aliquam relationem,

nem, refertur realiter ad illam relationem vt ad obiectum seu mensuram: vnde constat, quòd sicut obiectum talis scientiæ est relatio, ita etiā terminus relatiuus talis scientiæ erit relatio, nō tamen formaliter vt relatio opposita relationi illius scientię, sed potius vt materia circa quam talis scientia versatur, & quæ supponitur ad relationē eius. & ideo veluti materiale quid est, quòd illa res scita sit relatio. Et hoc modo dicimus, rem absolutam terminare huiusmodi relationē, seu quæ per modum absolutę se gerat: denique, res ipsa scita vel amata, qualiscūq; illa sit. Dices, Quid, si obiectū sciti, sit aliqua relatio rōnis? Respondetur, Etiam relatio transcendentalis illius scientię terminabitur ad illam, erit tamen incapax illa scientia relationis prædicamentalis ad suū obiectum, propter defectum termini realis.

Assertio secunda.

XIIII. Relationes mutuæ ad absolutū terminantur.

Dico secundò. Etiam in relationibus mutuis formalis ratio terminandi non est relatio opposita, sed aliqua ratio absoluta, quæ est fundamētum formale relationis oppositæ. Hanc assertionem intelligo per se ac formaliter, sicut præcedētem explicaui. Generalis enim regula est, illam rem, seu rationem formalem, quæ in vno relatiuo mutuo est proxima ratio fundandi relationē ad aliud, esse etiam proximam & formalem rationem terminandi relationem alterius ad se. Vt v. g. si in Petro proximum fundamentum habendi in se relationem filiationis, est tota substantia eius quatenus producta per talem generationē à Paulo, hæc eadem est ratio ob quam Petrus potest terminare relationem paternitatis Pauli ad ipsum; & è conuerso, quia in Paulo potentia generandi, supposita tali generatione vt conditione necessaria, est proximum fundamentum relationis paternitatis, ideo etiam est proxima ratio ob quam Paulus potest terminare filiationē Petri ad ipsum. Idem est in relationibus primi generis, nam albedo quæ in hoc albo est fundamentum similitudinis ad aliud, ob vnitatem formalē cum ipso, est etiam proxima ratio terminandi relationem similitudinis alterius ad ipsum. Quocirca, si verum est, interdum posse vnam relationem esse proximam rationem fundandi aliam relationem, vt v. g. paternitas similitudinem, tunc illa paternitas quæ in vno patre fundat similitudinem ad aliud, erit in illo ratio terminandi relationem alterius ad se, in eo tamen non se gerit formaliter vt relatio, neque opponitur relatiuè illi relationi, quam terminat per se ipsam, sed opponitur per aliam relationem quam in se fundat, & ideo tunc perinde se gerit, ac si esset forma absoluta: & in hoc sensu dicimus formalē terminum esse aliquid absolutum, per se loquendo.

XV. Solet autem hæc assertio probari ex eo, quòd, cum relatio definitur esse accidens cuius totum esse est ad aliud, per illud aliud non potest intelligi altera relatio, quia aliàs vel non daretur vnum supremum genus relationis, sed duo, vel idem poneretur in definitione sui ipsius. Et simile argumentum est, quia similitudo in cōi non potest referri ad aliquam relationem, quia aliàs referretur ad aliam similitudinem, cum sit relatio æquiparantiæ: at præter similitudinem in communi nō

A potest esse alia similitudo. Veruntamen hæc argumenta prætermitto, tum quia per extrinseca desumuntur, & rem non declarant, tum etiam quia attingunt difficultatem tractandam sectione sequenti: quæ quidem facilius & commodius expedientur iuxta hanc nostram sententiam, quāuis fortasse ob eam solam causam non sit simpliciter necessaria.

XVI. Prima ratio cōclusionis.

Primò ergo probatur hæc conclusio ex præcedenti, nam ex eo, quòd in relatiuis non mutuis videmus relationem vnius extremi non terminari formaliter ad relationem alterius, colligere possumus, quòd licèt in relatiuis mutuis sit relatio realis in vtroque extremo, vna non tendit in aliā formaliter, sed simul & concomitanter vna tendit in subiectum, seu fundamentum alterius, & è conuerso. Probatur hæc illatio, nam si per impossibile in altero extremo impediretur relatio, conseruato toto fundamento eius, nihilominus relatio alterius extremi posset ad illud terminari: ergo signum est illas duas relationes esse simul

B per concomitantiam, & non per formalem terminationem vnius ad aliam. Consequentia est euidens, & antecedens patet, quia vt in superioribus visum est, non solum in relationibus tertij generis, sed etiam secundi & primi, quando vnum extremum tale est vt non possit fundare relationem, nihilominus est aptum ad terminandam relationem alterius, vt patet in Deo vt terminante relationem creaturæ vt sic, ergo quacunque ratione contigerit, alterum extremum manere cum fundamento & sine relatione, nihilominus manebit sufficiens ad terminandam relationem alterius extremi, est enim eadem ratio, nam quòd vnum fundamentum seu extremum sit aptum nec ne ad fundandam propriam relationem, est per accidens ad terminationem alterius. Vnde, si per intellectus præcisionem separetur relatio à tali extremo, intelligitur manere æquè sufficiens ad terminandam aliam rela-

C tionem, ac illud extremum quod non est capax relationis. Ergo signum est relationes mutuas, esse simul propter concomitantiam, & propter conditionem extremorum, quæ apta sunt ad fundandam relationem, non propter formalem terminationem vnius relationis ad aliam sibi correspondentem.

XVII. Secunda ratio conclusionis.

Secundò argumentor, quia cōe axioma est, posito fundamēto & termino resultare relationem prædicamentalem, & non aliàs: ergo terminus vnius relationis non potest esse relatio opposita. Antecedens certum est omnium consensu, & cōstat ex supra dictis de natura huius relationis. Vnde etiam Scotus, licèt excipiat relationes quas vocat intrinsecus aduenientes, tamen consequenter negat illas pertinere ad hoc prædicamentū: & nos infra ostendemus illas, vel nullas esse, vel non nisi alias à transcendentalibus, disp. sequen. Necesse est autem axioma illud intelligi de termino formali, & proximo, & quasi in actu primo (vt sic dicam) de quo etiam nos in præsenti quæstione disputamus, vt diximus. Non. n. potest intelligi de termino terminante quasi in actu secundo (vt ita loquar.) Nam de illo termino vt sic nō est verū, q̄ illo posito cū fundamento sequatur relatio, nā potius ipse cōstituitur in rōne termini actu terminantis per ipsammet relationem

vt actu

vi actu tendentem in ipsum, & extrinsecè denominantem ipsum denominatione terminatiua. Rursus, nec potest intelligi de termino materiali & remoto, quia illo tñ posito cum fundamento alterius extremi non est necesse resultare relationẽ, vt per se constat, & facilè põt exẽplis ostendi: ergo intelligendũ est illud principium de termino formali, & quasi in actu primo proximo. Et hinc facilè probatur prima consequentia, qa vna relatio non consurgit ex positione alterius, quia illa particula [ex] dicit antecessionem aliquam naturæ, vel originis: vna autem relatio prædicamẽtalis non antecedit alteram relationem sibi correspondentem, neque vna ducit ex altera originẽ, vt per se cõstat in oĩbus creatis, de quibus loquimur: aliàs non essent simul. Cum aũt relatio dicitur resultare positis fundamento & termino, sensus indubitatus est, positione fundamenti & termini antecedere, seu præsupponi ordine naturæ, & inde statim resultare relationem. quod ex ꝓprietate ipsius locutionis manifestum est, & ex re ipsa, quia in relatiuis mutuis vtraque relatio simul resultat, positis fundamentis & terminis.

XVIII. Tertia allet ienis ratio. Tertiò argumentor confirmãdo & declarãdo illud principium, scilicet, [id quod in vnoquoq; extremo est ratio fundandi propriam relationẽ, est ratio terminandi alteram correlationem.] Nam, sicut ratio fundandi est illa, per quam conuenienter redditur proxima causa, ob quam talis res habet relationem ad aliud, ita ratio terminandi est illa, per quam redditur proxima causa, ob quam res est talis, vt ad ipsam altera referri possit: hæc autem causa ex eadem forma vel ratione sumitur in relatiuis mutuis: ergo Major videtur per se nota ex terminis. Minor declaratur inductione: nam sicut album aptum est ad fundandam relationem similitudinis, quia habet albedinem, & ipsa albedo est aptum fundamentum, qa habet talem vnitatem formalem, ita etiam idem album est aptum ad terminandam relationem alterius, quia habet albedinem eiusdem rationis vel vnitatis cum albedine alterius. Non .n. aliud album refertur ad hoc, quia in hoc est relatio similitudinis, sed quia in hoc est albedo, sicut est in alio, alioqui non esset similitudo in albedine, sed esset similitudo in similitudine. Et hinc potest percipi ratio à priori, nam similitudo vt sic est in albedine v. g. versatur ergo inter alba vt sic, & ea refert vt similia: ergo sicut ex parte vnius fundatur in albedine, ita ex parte alterius terminatur ad albedinem.

XI. Idem facilè constat in relationibus disquiparãtiæ: nam Petrus v.g. ideo refertur ad Paulum vt ad patrem, quia genuit ipsum, & non quia Paulus refertur ad ipsum, formaliter distinguendo relationem à generatione, nam præcisè in ea ratione sistendo, intelligimus esse sufficiẽtem causam ex parte generantis, vt filius referatur ad ipsum. Eadem est autem causa ex parte eius, ob quam in ipso resultat relatio paternitatis. Et idem est de ipsa paternitate, si rationem eius ex parte termini reddamus: ideo enim relatio paternitatis, quæ est in Paulo, terminatur ad Petrum, quia genitus est ab ipso, & in hoc præcisè concipimus sufficientem causam ex parte termini. Atque ita in vniuersum, cũ relatio essentialiter requirat duo, scilicet, fundamentum & terminum, ex parte A vtriusque potest reddi ratio cuiuscunque relationis, & illa quæ verè & proximè redditur ex parte termini vt sic, est ratio terminandi, sicut quæ redditur ex parte subiecti, est fundamentum seu ratio fundandi.

XX. Ratio autem, quæ ex parte termini reddi potest, nunquam est altera relatio, si formaliter loquamur, & non tantum concomitanter vel identicè. Quanquam .n. pater non referatur ad filiũ, nisi cum filius refertur ad ipsum, non tñ hæc est ratio quæ ex parte termini reddi possit cur pater referatur ad filium, scilicet, quia filius refertur ad ipsum, sed præcisè quia genitus est ab ipso: nam vna relatio nullo modo est ratio alterius, nec ex parte termini, nec ex parte fundamenti: alias nõ essent simul natura, illa enim quæ esset ratio alterius, vt sic esset aliquo modo prima, maximẽ cum sit sermo de ratione reali, & formali suo modo ex parte termini. Ratio ergo hæc semper est aliquid aliud distinctum à relatione, & consequẽter aliquid absolutum, quod non est aliud in relatiuis mutuis, nisi illud ipsum, quod in vnoquoque fundat relationem eius, nam illud est ratio B terminandi relationem alterius. Quia, præcisa relatione, nulla alia ratio est propinquior, neque magis necessaria, vt in inductione facta satis declaratum est.

XXI. Obiectioni satisfit. Dices, In relatiuis non mutuis non potest hæc regula seruari, quia in termino vnius relatiui nõ est fundamentum reale alicuius relationis. Respondetur, semper intelligi aliquid proportionabile. Vt v.g. si relatiua non mutua sint secundi generis, vt est inter creatorem & creaturam, rõ terminandi relationem creaturæ ex parte Dei, est ipsa potentia creandi vt actu influens. Quia si alioqui Deus non esset incapax relationis, illamet deberet esse fundamentum relationis creatoris ad creaturam. Et quia si velimus rationem reddere ex parte termini relationis creaturæ, nõ est alia, nisi quia Deus per suam omnipotentiam creauit illam. Et idem facilè intelligitur in relationibus mutuis, quæ esse possunt in primo genere, vt est relatio similitudinis, aut distinctionis inter creaturam & Deum. In tertio autem genere C ratio terminandi ex parte scibilis v. g. & similium obiectorum, est vniuscuiusque entitas, prout in ea est quædam aptitudo obiectiua, vt circa illam possit talis actus, vel habitus, aut potentia versari: quæ potest nominari veritas, aut bonitas, vel quid simile: illa enim aptitudo est ratio, quæ reddi potest ex parte obiecti, seu termini talis relationis: ideo enim scientia versatur circa tale obiectum, quia talem habet veritatem seu intelligibilitatem, & sic de alijs.

XXII. Ratio quæ nequit fundare relationẽ, cur terminare possit. Quòd si inquiras, cur huiusmodi aptitudo vel ratio, quæ non est sufficiens ad fundandam in se propriã relationem, sit sufficiens ratio ad terminandam relationem alterius; Respondetur, causam esse, quia ad fundandam relationem necessaria est ordinabilitas ad aliud (vt sic dicam) ex parte ipsius fundamenti, atq; ita requiri, quòd sint eiusdem ordinis. Ad terminandam autẽ relationem non est necesse, vt terminus sit ordinabilis ad aliud, sed vt aliud sit ordinabile ad ipsum; & ideo potest terminus habere realem aptitudinẽ ad terminandum, etiamsi nõ sit eiusdem ordinis cum alio extremo, quod ad ipsum ordinatur.

Alia-

Aliarum opinionum fundamentis satisfit.

XXIII. AD fundamenta aliarum opinionum respondendum superest. Et in primis negatur relatiuum formaliter terminari ad correlatiuum vt sic: quod manifestè constat in relatiuis non mutuis, quia vbi non est correlatiuũ, non potest alterum relatiuum ad correlatiuum terminari. Inde verò intelligimus etiam in mutuis, quanuis relatiuum ad correlatiuum terminetur, non tamen formaliter, ita vt relationes ipsæ inter se & ad se tendant, sed vna tendit ad fundamentum alterius, & è conuerso, vt declaratum est.

XXIIII. *Relatiua quo modo sint simul natura.* Ad primã verò obiectionem de simultate naturæ respondetur, potius inde inferri oppositũ, quia relatio est posterior natura q̃ terminus eius, vt in actu primo seu formali ad terminandũ sufficienter constitutus est, quia ex fundamento & termino consurgit relatio, vt diximus. Imò aliqui autores, qui opinantur relationem esse quid distinctum, putant effectiuè fieri à termino. Si ergo vna relatio esset terminus alterius, ex positione vnius resultaret alia, & ita non possent esse simul natura. Dicuntur ergo simul natura, quando mutuæ sunt, quia cum resultat vna, ex fundamento & termino resultat alia omnino concomitanter absque vllo ordine prioris & posterioris inter se: & hoc est esse simul natura. Fundatur autem hæc simultas, non in formali habitudine earum inter se, sed in necessaria connexione, quam habent in fundamento & termino, quia neutra insurgere põt, nisi tam posiius suo fundamento & termino, & illis positis ambæ statim necessario cõsurgũt. Et alioqui formale fundamentum vnius est formalis terminus alterius, & è conuerso: ex quo fit, vt necessario simul sint posita in re fundm̃ & terminus viriusque, nam sunt eadẽ cõmutata proportione, vt explicui. Atque ita tandem efficitur vt ipsæ relationes necessario simul consurgant, & duratione, quia vtraque æquali necessitate resultat ex termino & fundamento quàm primũ ponuntur, & natura, quia nullum inter se habent ordinem. Hoc igitur modo correlatiua ipsa formaliter sumpta vt correlatiua sunt, si sint mutua, sunt simul natura, si verò sint nõ mutua, cũ neq; duratione sint simul, nec natura esse possunt.

XXV. *Occurritur obiectioni.* At verò si hæc comparatio fiat inter vnum relatiuum & terminum eius in actu secũdo, seu vt actu terminantem, sic dici possunt simul natura formaliter, quia, vt supradictum est, terminus vt sic terminans formaliter constituitur per extrinsecam denominationem à relatione quæ in illũ tendit: vnde illa posita sic denominatur, & illa ablata desinit esse hoc modo terminus, nihil intrinsecum amittendo, vt per se notum est. Relatio autem non prius natura est, quam terminetur ad aliud: est ergo simul natura cum termino vt terminante. Dices, ipsa relatio est veluti causa formalis illius denominationis termini actualis: ergo est prior natura. R̃ndeo non esse propriè causam formalem, licèt propter denominationẽ, ad eum modum à nobis concipiatur, & ideo nõ intercedere ibi veram proprietatem naturæ, quia relatio sine alia causalitate, solum quia ex intrinseca sua essentia respicit terminum, illum denominat terminantem. Sicut visio denominat rem A visam sine vera causalitate, sed ex solum quod est cum tali intrinseca habitudine: vnde sicut non prius natura est quàm habeat illam habitudinem, ita non prius natura est quam denominet obiectum visum.

Quod maximè verum est loquẽdo de his formis in concreto, id est de relatino, aut videntẽ, nã loquendo de abstractis, potest aliquo modo concipi relatio vt prior natura quàm relatiuum eo modo quo inter formam præsertim inhærentem & effectum eius formalẽ potest esse prioritas naturæ. Nam relatio est forma relatiui: relatio. n. abstractè concepta propriè non refertur ipsa ad terminum, sed est qua subiectũ refertur, & ideo quandiu ipsa concipitur vt prior quam afficiens actu subiectum, nondum concipitur vt referens ad terminum, & ideo mirum non est, quòd vt sic sit etiam prior ipsa relatio quàm denominatio termini terminantis. Et fortasse hic potest applicari distinctio, qua vtitur aliàs Caietan. de relatione signata vel exercita: nam tunc concipitur relatio vt nondum exercens actum referendi, sed secundum suam abstractam rationem. Adhuc tamen sic concepta, est simul natura B cum altera relatione opposita, in relationibus mutuis, quia etiam relationes in abstracto sumptæ omnino simul consurgunt, posito vtroque fundamento. XXVI.

Denique, vt nihil omittamus, addi posset etiã relationem abstractè conceptã, licèt non vt quod saltem vt quo, tẽdere in terminũ, nam est forma, qua relatiuũ respicit terminum, & quia quantitatis in abstracto consideretur, semper eius essentia cõsistit in formali habitudine ad terminum. Et sub hac consideratione, quanuis intelligatur aliquo modo prior quàm relatiuum, ẽt sub ea ratione tendit suo modo in terminum, & cõsequẽter denominat illum actu terminantem, non integrum relatiuum, sed relationem ipsam. Ex his ergo satis constat quomodo relationes oppositæ sint simul natura, & relatio etiam, & terminus vt actu terminans, non verò relatio, & terminus in actu primo seu quantum ad rationem terminandi: sic enim etiam tempore antecedere potest quando fundamentum in alio extremo non est C positum, & posito etiam alio extremo semper antecedit ordine naturæ, quia ex illo fundamento resultat relatio, vt declaratum est. XXVII.

Ad argumentum ergo primæ sententiæ respõdetur in forma negando sequelã, nimirũ, patrem vt patrem non esse simul natura cum filio vt filius est, sed vt est hic hõ genitus: imò sicut hic homo vt genitus est prius natura quam vt filius, ita etiam est prius natura quàn pater vt pater, quanuis sit posterius natura quàm hic homo vt generans. Et ideo, quamuis pater vt sic terminetur ad hunc hominem vt à se genitum, nihilominus non prius natura terminatur ad ipsum, quam in ipso sit filiatio, non propter terminationem formalem ad ipsam filiationem, sed propter simultaneam concomitantiam omnino necessariam, vt declaratum est. Quapropter, licèt hic homo vt genitus sit prius natura quàm vt filius, tamen in illo priori vt sic nondum intelligitur in patre paternitas, imò verissimè etiam dicitur, prius naturæ esse hunc hominem vt genitũ, quam in patre sit paternitas, nam ex positione huius termini XXVIII

cum

cum fundamento quod est in generante, resul tat paternitas.

XXIX. Ad confirmationem concedo formaliter loquendo, vnam relationem nõ pendere ab alia, nego tñ inde sequi non esse simul natura, naturaliter loquendo. Et hoc tum primũ, præter cõa dicta, confirmo Theologo exemplo iuxta quandã opinionem D. Thomæ, nam in Christo Dño, sm D. Tho. non est realis filiatio ad matrem, in Virgine verò est realis relatio maternitatis ad Christũ; signum est ergo vnam ex his relationibus nõ pendere essentialiter & formaliter ab alia: alias non posset vna manere sine alia, etiam de potentia absoluta: & similiter est signum, vnam non esse formalem terminum alterius, quia etiam nõ posset relatio sine suo termino conseruari. Quæ omnia principia sunt certa in doctrina D. Thomæ: & ideo censeo hoc argumẽtum valde efficax ad hominem contra Caietanum, & Thomistas qui eũ sequuntur. Dico autem, formaliter non pendere vnam relationem ex alia, nam concomitãter possunt dici aliquo modo inuicem pendere, quia nõ põt esse vna sine alia ex natura rei, in õ ner de potentia absoluta, saltem nisi aliquo modo mutetur fundamentum alterius extremi, & fiat incapax relationis, vt ab opinionibus de relatione filiationis in Christo abstrahamus. Atque hinc facilè declaratur altera pars, nimirum, ex prædicto modo independentiæ non sequi, relationes non esse simul natura. Nam potius si propriè ac formaliter vna ab alia penderet, nõ posset nõ esse vna prior natura alia, quia ipsamet dependentia est quãdã posterioritas naturæ: quia verò habent necessariam concomitantiam, quia non potest esse vna sine alia, absque vllo ordine inter se, ideo sunt simul natura.

XXX. Relatiua vt fiat cognitione simul. Ex his præterea constat, quid dicendũm sit de simultate cognitionis, quod in secũdo argumento contrarij fundamenti petebatur. Nam eadem proportione dicendum est, formaliter & immediatè relationem non pendere in cognitione nisi à suo termino secundum propriam rationem terminandi, & nõ secundũ relationem oppositam, quod rectè probat argm. Et in relatiuis non mutuis est manifestum, nam vt cognoscam relationem seruitutis creaturæ ad Deum, non oportet cognoscere relationem realem dominij in Deo, quia nulla est, neque etiam necesse est fingere relationem rationis in Deo: hoc. n. nõ pertinet per se ad cognitionẽ alterius relationis, sed si in nobis fit, prouenit ex imperfecto modo cognoscendi nostro: angelus enim, & Deus ipse comprehendit in creatura relationem seruitutis, nullam fingentes in Deo relationem rationis. Dices, Nonne necesse est cognoscere Deum vt dominum, ad cognoscendam creaturam vt seruam? Respondetur, necessarium esse cognoscere Deum vt dominum realiter, non relatiuè secundum rationem. Est autem Deus realiter dominus simpliciter, vt quæst. 7. de potent. art. 10 ad quartum, & sæpe aliàs D. Thomas notauit: primò per potestatem realem coercendi subditos: secundo quia ad ipsum terminatur relatio realis seruitutis, quæ est in creatura: & vtroque modo necesse est cognoscere Deum vt dominum ad cognoscendam relationem seruitutis creaturæ. Nam primum, id est potestas coercendi subditos, est ex parte Dei

A ratio terminandi relationem seruitutis, & ideo cognitio eius quasi antecedenter & causaliter est ratio cognoscendi relationẽ seruitutis, nã sicut illa relatio consurgit ex vi illius termini & fundamenti, ita cognosci non põt nisi cognito tali termino & fundamẽto. At verò scdm cõuenit Deo per actualẽ tendentiam respectiuã creaturæ in ipsum, denominatione tñ extrinseca: & qa i õ põt cognosci relatiuũ vt sic nisi vt terminatũ ad suũ terminũ, ideo sub ea rõne nõ antecedẽter sed cõcomitãter cognoscitur Deus vt dñs. Atq; hoc, qđ in hoc exẽplo declaratum est, habet locum in relatione creaturæ, & omnibus non mutuis. XXXI.

Neque ratio superius facta contra hoc est aliculus momenti, quia non est nim non posse cognosci relationem seruitutis non cognita in termino aliqua ratione absoluta, non tantum omnino simul, sed etiam antecedenter seu causaliter, vt dixi: non est tamen necesse vt illa ratio absoluta exactè aut prout in se est cognoscatur, nam satis est quod abstractè, vel sub aliqua confusa ratione apprehendatur: quanquam quo terminus

B perfectius fuerit cognitus, eo perfectior erit cognitio relationis. Quæ omnia facile declarantur in dicto exemplo, nam ad cognoscendam relationem seruitutis quam creatura habet ad Deum, necesse est saltem in communi cognoscere Deũ habere superiorem quandam potestatem in creaturam, ratione cuius potest aut illi præcipere, aut de illa disponere suo arbitrio, & quantò amplius de huius potentiæ magis fuerit cognita, tanto perfectius cognoscetur qualis sit illa seruitus: nec fieri potest vt angelus vel Deus ipse cognoscat hanc seruitutem, nisi cognoscendo in ipso talem potentiam. Non oportet autem vt angelus v.g. qui in creatura naturaliter intuetur relationem seruitutis, naturaliter etiam intueatur potentiam Dei in se ipso, sed satis est quòd abstractè, & ex effectibus cognoscat talem Dei potentiam. Multoque minus necesse est, cognoscere totã Dei

C essentiam, vel alia attributa, formaliter ac per se loquendo, quia illa vt sic non sunt ratio terminandi talem relationem. Atque ad hunc modum facile est idem intelligere in relatione creaturæ vt est effectus Dei, vel scientiæ, aut sensus, & in alijs non mutuis.

At verò in relatiuis mutuis partim eadem est ratio, partim diuersa. Est enim eadem ratio quantum ad formalem dependentiam cognitionis à termino vt sic & non à correlatiuo vt sic: hoc etiam in relatiuis mutuis verum est. Nam vt cognoscam in aliquo homine relationem patris, satis est vt cognoscam esse in mundo aliquem hominem ab illo genitum, etiamsi ibi fictè, & non cognoscam in alio extremo relationem filiationis, vt, iuxta opinionem D. Thomæ, angelus, etiam malus, per virtutem naturalem (si non impediebatur) intuebatur in beata Virgine relationẽ maternitatis ad hunc hominem Christum, & tamẽ non intuebatur in Christo relationẽ filiationis: ergo habebat cognitionem vnius relatiui cum intrinseca dependentia ab eius termino, sine cognitione correlatiui vt sic. Nec est probabile esse necessarium fuisse angelo fingere aliam relationem rationis in vno extremo, vt alterum valeret cognoscere: idem ergo est in qualibet alia relatione mutua, nam quoad hoc eadem est omnium ratio. XXXII.

Quoad

Quoad concomitantiam verò est nonnulla diuersitas, quia ex natura rei cognita vna relatione mutua, necessariò simul cognoscitur alia, saltem concomitanter. Nam sicut relatio est per quandam resultantiam posito fundamento & termino, ita cognoscitur cognitis illis, cum comparatione eorū inter se. Quia ergo hæ relationes mutuæ saltem per concomitantiam simul resultant positis fundamento & termino, ideo cōsimili ratione simul cognoscuntur cognitis & inter se collatis fundamento & terminis & quia hoc necesse est ad singularum relationum cognitionem, ideo consequenter fit, vt vna cognita, simul cōcomitanter cognoscatur alia. Quod in nobis speciali ratione necessarium est, quia non cognoscimus has relationes prout in se sunt, sed solum cognoscendo, & inter se conferendo fundamenta & terminos: ex quo præterea oritur, vt etiam illa extrema, quæ non habent mutuam relationem, per modum correlatiuorum mutuorum cognoscamus: & inde etiam fit, vt vbi vni relationi nō correspondet altera relatio realis, nos concipiamus relationem rationis, vt ita concomitanter cognoscamus vtrumque extremum per modū correlatiui. In cognitione autem perfecta rerū prout in se sunt, id non est necessarium quoad relatiua non mutua, vt dictum est. Quoad relatiua verò mutua, est eadem vel maior necessitas, aut quia relationes non distinguuntur actu à parte rei à suis fundamentis, aut si fortasse distinguuntur ex natura rei, sunt ita coniunctæ & connexæ cum fundamentis simul existentibus, & inter se collatis, vt non possit cognosci respectus vnius ad aliud, quin cognoscatur etiam vicissim respectus alterius ad alterum. His ergo modis intelligendum est correlatiuum esse simul cognitione cum suo termino, vel cum suo correlatiuo.

XXXIV. *Relatiua quo sint simul definitione.* Ad tertiam autem partem illius fundamenti, quæ erat de simultate definitionis, eodē prorsus modo respondendum est. Nam definitio non est nisi cognitio quædam, si in mente sit, vel signum cognitionis & consequenter rei cognitæ, si sit in voce: & ideo in tantum possunt relatiua esse simul definitione, in quantum sunt simul cognitione. Est igitur proportionali modo dicendum, vnum relatiuum, formaliter loquendo, non definiri per aliud correlatiuum, sed per suum terminum, quem essentialiter respicit. Imò Scotus supra existimat hoc esse necessarium, ne committatur circulus aut nugatio, si loco nominis positi in definitione ponatur eius definitio, aut ne idē sit prius & posterius seipso, quia quod ponitur in definitione, est aliquo modo prius definito. Sed hæc non admodum cogunt, si cōsiderentur quæ de his definitionibus per additum attigit Aristoteles. 7. Metaph. c. 5. & quæ ibi notauimus: instantur; facilè illa incommoda in relatiuis transcendentalibus, vt sunt materia & forma, de quo vide et etiam possunt supra dicta disp. 43. sect. vlt. in fine. Non ergo propter vitanda hæc incommoda, sed propter rem ipsam, quia vnumquodq; definitur formaliter ac præcisè per id, ad quod habet habitudinem, verum est, in definitione vnius relatiui per se non poni aliud extremum, nisi sub ea ratione, quæ in illo necessaria est ad terminandam talem relationem. Concomitanter verò, sicut relatiua sunt simul cognitione, ita etiam defi-

A nitione. & quia non facilius ita illa concipimus & explicamus, ideò simpliciter dici solet vnum relatiuum definiri per aliud, seu ad aliud, & è conuerso. Atque in hoc sensu accipiendum est cum cōmuniter dicitur correlatiua esse simul definitione.

De terminis diuinarum relationum.

XXXV. AD vltimam rationem quæ in secunda sententia addebatur, sumptam ex relationibus diuinis, quæ inuicem terminantur, respondetur in primis esse disparem rationem, quia illæ relationes non habent fundamentum præter se ipsas, eo quòd sint substantiales, & subsistentes ex proprijs rationibus, & ideo mirum non est, quòd sicut seipsis fundantur (vt ita loquar) ita vnaquæq; seipsa terminet suum correlatiuum. Quin potius in hoc seruatur proportionalis ratio: diximus. n. fundamentum vnius relationis esse rationem terminandi correlationem eius, ita ergo fundamentum paternitatis diuinæ est ratio terminandi diuinam filiationem, tamen sicut fundamentum illius paternitatis nihil est præter paternitatem ipsam,
B ita ratio terminandi filiationem nihil etiam est præter ipsam.

XXXVI. Adde, quamuis hæc vera sint secundum rem, si tamen secundum rationem, vel imperfectos conceptus nostros cogitentur hæc vt distincta, eo modo quo quis conceperit relationes & fundamenta vt distincta, debere etiam concipere rationem terminandi vnam relationem, non esse aliam relationem vt sic, sed fundamentū illius. Vt v.g. si quis ratione distinguat relationes & origines, & cum Bonauentura sentiet personas originibus constitui, relationes autem eis aduenire, & in eis fundari, consequenter dicet, formalem terminum paternitatis v.g. esse passiuam originem in Filio: è contrario verò terminum filiationis esse generationem actiuam in Patre: respicit enim Pater eum quem genuit vt sic, & Filius eum à quo genitus est. Similiter, qui cum Caietano distinxerit paternitatem vt conceptam vel vt exercitam, & sub priori ratione senserit constituere personam, sub posteriori verò referre illam, & ita hanc posteriorem rationem fundari in priori: dicat necesse est consequenter,
C vnam relationem vt exercitam, terminari ad aliam vt conceptam, & è conuerso. Et quidem siue vtamur illis vocibus, siue alijs, relatio non habet rationem termini vt aliud respicit, sed vt in se est aliquid, quod ab alio aptum est respici atque ita etiam secundum modum concipiendi nostrum, quacunque ratione distinguatur ibi fundamentum à relatione, vel persona constituta à respectu, distinguitur etiam ratio terminandi à relatione.

XXXVII. Quod clarius apparet in spiratione passiua respectu actiuæ, nam Pater & Filius, præter spirationem actiuam habent proprias relationes, quibus in suo esse personali constituuntur, & sic constituti, sunt vnum principium spirans spiritum sanctum: ex qua productione (loquendo more nostro) resultat in eis relatio spirationis actiuæ, cui propterea magis propriè attribui potest, quod habeat fundamentū & ratione fundandi secundum rationem, quia neque constituit personam, nec fortasse habet propriam subsistentiam.

sistentiam. Atque ita ibi facilè intelligitur, relationem passiuæ spirationis, quæ est in Spiritu sancto, terminari non ad spirationem actiuam formaliter, sed ad Patrem & Filium vt sunt vnum principium spirans, cui, nostro modo concipiendi aduenit relatio spirationis actiuæ. Quia propria ac formalis ratio ob quā Pater & Filius terminant, vel terminare possunt relationem Spiritus sancti, non est quia referuntur ad Spiritū sanctum, sed quia producunt Spiritum sanctum, & sunt vnum principium eius vnde concomitanter habent vt ad ipsum referantur. Si tamen per possibile, vel impossibile intelligeremus, nō resultare in Patre & Filio illam relationem, dummodo producerent Spiritum sanctum, id satis esset vt possent terminare relationem eius.

XXXVIII Theologicū notabile. Ex quo obiter intelliget Theologus, quo modo de facto Filius distinguitur ab Spiritu sancto, non primo per relationem spirationis actiuæ, sed per filiationem, per quam completè constituitur in esse personali, & consequenter distinguitur à qualibet alia persona. Et nihilominus verū est, quòd si Filius non produceret Spiritum sanctum, non distingueretur ab illo, quia tunc posita illa hypothesi, filiatio non esset fundamentum spirationis actiuæ, nec ratio terminādi processionem passiuam: & consequenter neque haberet cum illa oppositionem originis, nunc autem verè habet hæc omnia, & ideo est sufficiens principium distinctionis: sed hæc Theologis relinquamus.

De oppositione relatiua.

XXXIX. Tandem ex his quæ in hac sectione diximus, intelligere licet, in quo consistat, & qualis sit propria oppositio relatiua, hoc enim supra in hunc locum remisimus. Potest autem intelligi hæc oppositio aut inter relationem & terminū eius, aut inter relationem vnam vnius extremi, & alteram correspondentem illi in alto extremo, seu inter vnum relatiuum, & correlatiuum eius. Prior oppositio est generalis omnibus relationibus, etiam non mutuis, vt cōstat ex dictis, & ideo formalissimè conuenit relationi vt sic. Consistit autem in hoc, q̄ relatiuum vt sic, & terminus habent inter se talem habitudinem, & conditiones ita distantes, vt necessario requirant inter se distinctionem, nam relatiuum est id quod aliud respicit: terminus autem est id quod respicitur ab alio: atque ita ex proprijs rationibus requirunt alietatem (vt sic dicam.)

XL. At verò posterior oppositio non est vniuersalis omnibus relationibus realibus verè ac secundum rem, nam relationibus non mutuis nō conuenit, quamuis modo nostro concipiendi fingi posset ac si conueniret: quod ad præsens nihil refert. Inter relatiua autem realia & mutua, ac relationes ipsas, intercedit relatiua oppositio, quæ non consistit in hoc, quòd vna respiciat aliam vt terminum, sed in hoc, quòd vna respiciat vt terminum id quod est fundamentum alterius, & è conuerso, seu (quod idem est) quia habent oppositas rationes, nam vna refert suum subiectum ad aliud, alia verò è contrario refert illud aliud ad id quod erat subiectum alterius. Ex quo talem inter se habent repugnantiam, vt nō possint ambę

A relationes vni & eidem simul inesse, quia nō potest vnum & idem esse fundamentum, & terminus respectu eiusdem. Qui modus oppositionis licèt clarius appareat in relationibus dissimilium rationum, vt inter paternitatem & filiationem, tamen etiam suo modo conuenit relationib. æquiparantiæ: quia licèt sint eiusdem speciei, possunt in indiuiduo esse aliquo modo oppositæ relatiuè: quia afficiunt sua subiecta secundum oppositas habitudines, ex quo repugnantiam habent in eodem subiecto. Quamuis autem hæc oppositio aliquo modo sit diuersæ rationis respectu termini, & respectu correlationis, tamen, quia concomitanter se habent vbicunque inueniūtur, ideo per modum vnius nominantur & iudicantur. Dici verò potest relatio opponi termino terminatiuè, alteri verò relationi relatiuè. Et hæc posterior est quasi formalis oppositio, nam est inter proprias formas quatenus se mutuò excludūt ab eodem subiecto: prior verò propriè est repugnātia relatiuorum, quæ postulant distinctionem extremorum quod significauit etiam D. Thom. q. 7 de potent. art. 8. ad quartum.

B

SECTIO XVII.

Quomodo prædicamentum Ad aliquid sub vno supremo genere, per diuersa genera subalterna, & species, vsque ad indiuidua, constitui possit.

Explicuimus ferè omnia, quæ ad intelligendam essentiam relationis, & causas eius, & formalem effectum (non enim habet alium) necessaria visa sunt: superest ad huius rei complementum, vt de subordinatione, conuenientia, & distinctione ipsarum relationum pauca dicamus, vt ita totius prędicamenti constitutio quasi præ oculis habeatur. Tria autem puncta in titulo quæstionis insinuantur, quæ ab alijs latissimè tractantur, & à nobis breuissimè expedienda sunt. I.

C

De supremo genere prædicamenti Ad aliquid.

Prima ergo difficultas est, quomodo possint omnia relatiua ad vnum genus summum reduci. Et ratio dubitandi est, quia essentia relatiui est, vt eius esse sit ad aliud: ergo non potest ita relatiuum abstrahi, quin ei aliud adæquatè correspondeat: ergo nō potest dari vnum genus summum, sed vt minimum debent esse duo, quæ se inuicem respiciant. Patet consequentia, quia nō potest esse vnum & idem id quod respicit: tum quia in ipsa definitione continetur quod debet esse aliud, tum etiam quia non potest idem realiter referri ad se ipsum. Tum denique quia si essentia relatiui in communi esset referri ad se, hoc ipsum esset de ratione & essentia cuiusuis relationis particularis, cum essentia superioris in inferiori includatur. Quæ difficultas vulgaris est in hac materia, & magnum facessit negotium, ijs præsertim, qui putāt vnum relatiuum formaliter referri ad alterum correlatiuum vt sic: nam II.

iuxta

iuxta hanc sententiam, cum dicitur relatiuum in communi esse id cuius esse est esse ad aliud, necesse est subintelligi in definitione, ad aliud correlatiuum, vnde cum non possit idem referri ad se relatione reali, de qua agimus, necessarium erit vt non sit vnum supremum genus, sed duo, quæ se inuicem & adæquatè respiciant, sintque in re ipsa distincta.

III. Vnū supremum genus prædicamē ti relationis datur.

Nihilominus tñ certum est posse dari vnum summum genus omniū relatiuorum: nil n refert de abstractis potius quā de concretis loqui, & ex vno potest inferri aliud. Nam si datur generalissimus conceptus relationis realis & prædicamentalis in cōi, poterit etiā dari relatiuum cōi, tum ob rationem proportionalem, tum etiam quia omni formæ abstractæ potest respondere constitutum, seu concretum illi adæquatum. Quòd verò possit dari vnum supremum relatiuorum, patet, tum ex ipso modo loquendi de relatione in cōi vt sic, nam hic terminus cōis est omnibus relatiuis, & pro omnibus distribuitur, quia de omnibus vniuocè dicitur, & in quid. Tum etiam quia definitio relationis in cōmuni vniuoca est, & omnibus relationibus prædicamentalibus conuenit. Tum denique, quia si quis fingat duo illa genera suprema relatiuorum, inter illa inueniet conuenientiam essentialem in ratione essendi ad aliud: ergo ab eis abstrahere poterit conceptum vniuocum & essentialem vtrique communem: in quo etiam facilè inueniet differentias extra illius rationem, quæ non sint completæ relationes: ergo.

IV. Vt soluatur aliqui ratio nem dubitandi.

Ad difficultatem autem positam respondent aliqui, in definitione relatiui in cōi, cum dicitur esse ad aliud, per illud [aliud] intelligi quidem correlatiuum, & illud non posse esse ipsummet quod definitur vt sic, propter rationem tactam, quod non potest idem realiter ad se referri. Nec etiam esse aliquod aliud relatiuum æquè commune, & non contentum sub eo quod definitur, propter difficultatem tactam de vno supremo genere. Aiunt ergo per illud [aliud] importari singula correlatiua specifica, vel particularia singularum relationum. Quæ est responsio Alberti 5. Metaphy. tracta. 3. c. 7. & in prædic. Ad aliquid, ibiq; Simplicij & Boetij. Potestq; ita exponi, quia licèt relatiuum in communi definiatur posse ad aliud, tamen non exercet hoc esse ad aliud, nisi in determinatis relationibus, & ideò non est necesse, vt quatenus abstractissimè concipitur, intelligatur exercere munus relationis in ordine ad aliud correlatiuum sibi adæquatum, quia vt sic potius concipitur essentia relationis, quasi in actu signato, seu designando id in quo consistit, quàm in actu exercito; id est exercendo illam habitudinem ad aliquid in tota illa communitate. Potius ergo intelligendum est illam rationem sic abstractè conceptam non exercere suam habitudinem ad aliud, nisi in suis inferioribus.

Albert. Simpl. Boetius.

V. Quod etiam diuerso modo intelligitur in relatiuis æquiparantiæ, & disquiparantiæ, nam in relatiuis disquiparantiæ, saltem in communibus rationibus specificis, potest intelligi vnum relatiuū commune referri ad aliud sibi æquale & oppositum, vt patrem ad filium, maius ad minus. Et ratio est, quia cum hæ relationes sint diuersarum rationum, non concipiuntur vno conceptu communi specifico, & ideo possunt abstrahi duo conceptus communes æquales, & sibi oppositi ac correspōdentes. Quod secus est in relationibus æquiparantiæ, nam cum sint eiusdem rationis, habent eundem communem conceptum specificum, & ideò non potest tali conceptui respondere alius conceptus obiectiuus communis, & oppositus correlatiuè, vt simile non dicitur ad aliud simile in communi, nec æquale ad aliud æquale in communi, sed solum ratione indiuiduorum, in quib. datur vnum æquale distinctum ab alio. Et de his verum habet quod dixit Augustinus in lib. Categoriar. c. 11. [Specialiter, ac regulariter, vt hæc categoria manifestius dignoscatur, non rectè dici ad aliquid, nisi cum singulare ad singulare referatur.] Verum est statim ponere Augustinum exēpla non solum in relatiuis æquiparantiæ, sed etiā in eis quæ diuersorum sunt nominum & rationum: tamen in his nihil impedit, vt dixi, quominus vnum etiam in communi ad aliud commune correlatiuum referri intelligatur. Et in hunc modum hoc notauit Scotus in 1. distinct. 21. & alij.

Augusti.

VI. Hæc doctrina probabilis est, & licèt supponat vnum fundamentum falsum, nimirum, vnum relatiuum terminari formaliter ad suum correlatiuum, nihilominus potest esse vtilis ad explicandum, quomodo possint correlatiua assignari, quādo nostris conceptibus abstrahuntur, & in communi concipiuntur: sic enim rectè sine dubio dicitur, non nisi in relationibus dissimilium nominum & rationum posse vnum relatiuum cōmune alteri communi respondere: in relatiuis autē æquiparantiæ, aut in relatiuo in communi, non posse, quia, cum hæc abstrahantur vel à relatiuis eiusdem rationis, vel simpliciter ab omnibus relatiuis, vnitè concipitur vtrumque relatiuum per modum vnius secundum id in quo conueniunt; & ideo non potest huiusmodi relatiuo communi aliud æquale correspondere. Et ideò etiam de huiusmodi relatiuo in communi sic concepto rectè dicitur, non esse de essentia eius vt immediatè illi sic concepto respondeat æquale correlatiuum, sed satis esse vt dum contrahitur ad inferiora, in eis inueniatur hæc relatiuorum reciprocatio. Imò addo, loquendo de relatiuo in communi, non esse de essentia eius, vt etiam mediatè & in inferioribus exerceat dictam reciprocationem relatiuam, quia communis ratio relationis prædicamentalis vt sic, non postulat vt ei, saltem vt contractæ ad inferiora, respondeat alia relatio in alio extremo: nam si hoc esset de essentia relationis in communi, omnibus relationibus specificis deberet conuenire: at hoc falsum est, nam relationibus non mutuis minimè conuenit. Nec refert, quòd eis possit respondere relatio rationis in alio extremo, quia hoc non spectat ad essentiā relationis realis, cum sit merè extrinsecum ex imperfectione nostra.

VII. Relatiuum in communi nō est ad aliud æquā ad correlatiuum.

Atque hinc vlterius colligo, cum relatiuum in cōmuni definitur esse ad aliud, illud [aliud] non posse accipi pro correlatiuo, quia per istam definitionem traditur aliquid essentiale relatiuo ut sic: non est autem essentiale relatiuo ut respondeat correlatiuum, neque immediatè & in communi concepto, neque in suis particularibus omnibus, ut ostensum est. Quod præterea confirmatur, quia si illud [aliud] est ipsum correlatiuum

tiuum, quæro an sit correlatiuum reale, aut rationis, vel alterutrum indifferenter, seu iuxta exigentiam inferiorum relationum: nihil autem horũ dici potest. Nam duo prima membra facilè excluduntur, quia neutrum eorum potest esse vniuersale omnibus relationibus, vt satis constat ex dictis. Tertium etiam non est verisimile, tum quia aliàs illud [aliud] valde æquiuocè sumeretur, cum relatiuum rationis fere æquiuocè relatiuum sit; tum etiam, quia (vt dicebam) correspondentia relationis rationis non est ex natura rerum, & ideo non potest ad essentiam relationis pertinere.

VIII. Dico igitur, illud [aliud] in dicta definitione dicere terminum relationis vt sic, qui non dicit correlatiuũ vt tale est, sed aliud extremum, prout in se habet sufficientem rationem terminandi; quæ ratio fere semper est absoluta: & si interdum est aliqua relatio, non tamen vt exercet munus relationis oppositæ alteri relationi, sed prout in se habet aliquam vnitatem, vel similem rationem communem rebus absolutis.

IX. *Relatiuum in communi habet terminum in cõmuni sibi respondentem.*

Vnde infero vlterius, relationem in communi posse concipi, vt habentem aliud ad quod dicat habitudinem, non solum in suis inferioribus, sed etiam vt concepiam illo communissimo conceptu, nam relationi in cõi correspondet etiam terminus in communi. Neq; inde sequitur dari duo genera suprema, quia terminus in communi nõ est aliquod relatiuũ vt sic, & id ò non constituit in prædicamento Ad aliquid aliquod genus.

X. *Ratio communis termini cur per se primo non constituat prædicamentũ.*

Dices, Ergo saltem constituet cõmune aliquod genus alterius prædicamenti. quod est planè falsum, quia illa ratio termini vagatur per oĩa prædicamenta, imò & extra prædicamentum, quia ipsi Deo conuenit. Respondetur negando consequẽtiam, quia illa ratio termini non est in rebus aliqua ratio, vel proprietas realis aliquo modo distincta ab ipsis, vel accidens ipsis, sed est ipsamet entitas vniuscuiusq; rei, quatenus apta est ad terminandam relationẽ alterius. Quæ ratio est quasi transcendentalis, & fortè non est vniuoca, præsertim cum in Deum & creaturam conueniat. Vnde sub ea ratione in nullo prædicamento per se ponitur, sed reduci potest ad prædicamentum relatiuorum, tanquam quoddam additum, sicut ponitur in definitione eorum. Potestque hoc à simili declarari, quia sicut conuenit relationi in cõmuni habere terminum, ita & habere fundamentum: nec videtur dubium quin hæc ratio fundamenti relationum possit aliquo modo in communi concipi tanquam adæquatè respondens relationi etiam in communi concepta, quia in propria natura relationis prædicamentalis vt sic includitur, quòd supponat fundamentum, & in eo rationem aliquam, ob quam consurgat seu resultet. Non est autem necesse, vt hæc communis ratio fundamenti sit aliquod genus, sed est ratio quasi transcendentalis, quæ vagatur per omnia prædicamenta. Vnde Aristoteles quantitati attribuit per modum proprietatis, quod sit sufficiens fundamentum æqualitatis vel inæqualitatis: qualitati verò, quòd sit fundamentum similitudinis, vel dissimilitudinis (ita enim has proprietates ibi declarauimus.) Quæ ratio fundamenti vt sic non est in eis aliqua ratio respectiua, neque etiam est aliqua ratio absoluta distincta ab ipsis, sed est ipsamet entitas vniuscuiusque quatenus per se habet talem aptitudinem, & ideo ad prædicamentum vniuscuiusq; formæ reducitur per modum proprietatis, & indirectè posset reduci sub ea ratione ad prædicamentũ relationis tanquã fundamentum eius: ita ergo de relationis termino existimandũ censeo. Atque hæc sint satis de primo puncto.

Quomodo supremum genus relatiuorum ad inferiora descendat.

Secundus punctus huius sectionis est, quomodo hoc summum genus relationis per varia genera vsque ad infimas species descendat, seu diuidatur. XI. Quæ res magna ex parte declarata est in superioribus, in quibus varias diuisiones relationis attigimus & explicauimus. Quarum prima ac præcipua fuit trimembris, per varia fundamenta genere diuersa, quæ sub his nominibus vnitatis, actionis, & mensuræ recenseri solent. Ex quo facilè intelligitur, sub quolibet horum membrorum vlterius procedi posse, v. g. in primo per varios modos vnitatum; & quia sub vnitate multitudo subintelligitur, primò diuidendæ erunt relationes vnitatis à relationibus multitudinis seu diuersitatis, & postea, iuxta varios modos vnitatis aut multitudinis realis, diuidentur etiam sub vtroque genere relationes. Idemq; proportionaliter dicendum est de actione, & consequenter etiã de passione, & de potentia actiua & passiua, vel latius etiam de causa & effectu, si hæc omnia sub illa voce comprehenduntur. Ac denique idem est de ratione mensuræ, nam etiam in eo genere variantur relationes, iuxta diuersas proportiones mensuratum, & mensurabilium.

XII. *Diuisio relationis in mutuam, & nõ mutuam, quæ sit.*

Ex hac autem diuisione insurgunt aliæ, quæ in superioribus etiam factæ sunt, imprimis diuisio relationis in mutuam & non mutuam, quæ satis latè declarata est. Ex dictis tamen constat hanc non esse subdiuisionem alicuius membri præcedentis diuisionis, sed potius esse aliam adæquatã diuisionem relationis in communi, complectentem sub vno membro, s. sub relatione nõn mutua tertium membrum prioris diuisionis, & non nullas alias relationes contentas sub prioribus membris: sub altero autem membro comprehendentem fere prima duo genera præcedentis diuisionis. Possent autem hæ duæ diuisiones ita inordinari, vt prius diuidatur relatio in eam, quæ ex vi fundamenti formalis est non mutua, & eam quæ ex vi fundamẽti seu genere suo id non habet: & hæc rursus subdiuidatur in relationem fundatam in actione, vel vnitate, & sic procedatur, donec in illis duobus generibus perueniatur ad relationes inter Deum & creaturam, quæ non tã ex formali ratione fundamenti, seu rationis fundandi, quàm ex peculiari natura & conditione Dei habent, quòd sint non mutuæ: & ita facilè erit per subordinatas diuisiones huiusmodi prædicamentum constituere.

XIII. *D. Damasceni dictũ explicatur.*

Illud etiam animaduersione dignum est, Diuum Damascenum in sua dialectica cap. 50. cum alias plures relationum diuisiones ponat, hanc prætermisisse, imò significare, non rectè consentire hanc diuisionem cum relatiuorum natura: [Et quidem] (ait) [mutua habitudo, ea, quæ ad aliquid sunt, efficit.] Verũtamen hæc verba, vel non sunt intelligenda de singulis relatiuis, sed de complexu

plexu

plexu vtriusque: ille.n. verè consistit in mutua habitudine, non est autem necesse vt talis reciprocatio saltem realis in omnibus relatiuis interueniat; vel, si illa verba applicentur ad singula relatiua, mutua habitudo intelligenda est cum proportione, quia ex parte relationis necesse est vt ad aliud tendat, ex parte verò termini vt sit id ad quod aliud tendit. Quod verò Damascenus illam diuisionē prætermiserit, mirum non est, quia non omnia dixit, quæ de relationibus dici possunt: & fortasse causa fuit, quia nostro modo concipiendi omnes apprehenduntur vt mutuæ.

XIV. Diuisio relationis in eiusdem vel diuersę appellationis.

Altera diuisio supra tacta est in relationē eiusdem vel diuersæ appellationis, seu æquiparantiæ vel disquiparantiæ, & hanc latè tractat Damascenus dicto cap 50. quam subdiuidit in relationem præcellentiæ, vt esse dñm, esse maius, esse causam; & relationem inferioritatis, vt esse seruum, effectum, aut minus, &c. quæ subdiuisiones ad relationes disquiparantiæ pertinent, nam in relationibus æquiparantiæ, cum sint eiusdem rationis, non potest esse illa diuersitas. Et fortasse inter res creatas nunquam reperitur relatio disquiparantiæ, absque illa diuersitate, tñ inter personas diuinas inuenitur sine præcellentia vel inæqualitate, nisi quis velit cum Patribus Græcis ipsum ordinem originis dignitatem appellare: de quo aliàs. Hæc autem diuisio in rigore & proprietate sumpta, non est diuisio relationis in cõi, sed mutuæ, nã non mutua, cũ non sit reciproca, non est eiusdē nec diuersæ rõnis in vtroq; extremo. Nisi quis velit sermonē extendere ad eã denominationem correlatiuã, quæ ex relatione rõnis sumitur: sic.n. oẽa correlatiua erunt eiusdē vel diuersæ denominationis. Deniq; hæc diuisio, vt ex dictis constare potest, non datur per id qđ per se ac formaliter pertinet ad rationē relationis, quia, vt diximus, vna relatio formaliter non terminat alterã; vnde neque dat illi speciem aut essentialem diuersitatem: qñ autem vni relationi altera respondet eiusdem vel diuersæ rationis, est indicium diuersitatis fundamenti ac termini formalis: & ita, quod attinet ad constitutionem huius prædicamenti, hæc diuisio ad præcedentes reuocanda est.

Differentia essentialis, & specifica relationum vnde sumenda.

XV. VNa tñ poterat superesse quæstio circa hunc secũdm punctũ videlicet, vnde sit sumenda distinctio specifica & essentialis relationum, vsque ad vltimas species, an ex fundamēto, vel ex termino? Aliqui.n. ita distribuunt inter hęc duo munera, vt dicant à fundamento hēre relationē entitatem, à termino autem speciem seu essentiam, & distinctionem essentialem. Alij vero vtrumque munus vtrique attribuunt, vnicuique in suo genere. Quod mihi non displicet: existimo tamen vtrumq; dicendi modũ rectè explicatum, continere veritatem. Itaq; formaliter & intrinsecè relationes constituuntur suis proprijs differentijs in proprijs speciebus, & per eas essentialiter distinguuntur: hoc.n. cõe est omnibus rebus. Tñ quia totã suam essentiam habet relatio in ordine ad terminum, ideò ab illo quasi ab vltima forma extrinseca sumit suam specificationem, & ideo per illũ distinguitur & definitur, vt supra dictũ est sect. 8.

Quia verò etiam fundamentum formale est per se & intrinsecè requisitum ad relationem, potest dici etiam concurrere ad essentiã relationis, quasi per modum causæ materialis extrinsecæ. Et ita D. Thomas interdum hoc tribuit fundamento, interdum termino, vt patet ex 3.p.q 35 art.5 & 1. p.q 32. art.2. Vbi simpliciter id tribuit termino, quia ille est quasi vltimum & magis formale respectu relationis: vide Sonc 5. Metap q.32. & supra dicta sect.8. nu 9. & sectione 10. num.14. D. Thom. Soncin.

Sint ne plures relationes solo numero diuersæ simul in eodem subiecto.

CIrca tertium punctum occurrebat hoc loco quæstio de indiuiduatione relationum: certum est enim, quòd sicut in cæteris prædicamentis constitutio lineæ prædicamentalis descendit à supremo genere vsque ad indiuidua, ita etiam in hoc: controuersum autem est, an sicut ad essentialem constitutionem & specificationem relationũ concurrit suo modo terminus, ita etiam ad indiuiduationem. Ex quo pendet etiam decisio illius vulgaris quæstionis, an idem subiectum sub eadē ratione specifica referatur ad plures terminos eadem numero relatione, vel diuersis. Quæstionem sufficienter, vt existimo (est enim res non magni momenti) attigi suprà disp.5. sect.8. vbi de indiuiduatione accidentium, & an possint esse plura numero in eodem subiecto, generatim tractaui. XVI.

Et iuxta principia ibi posita sine ulla difficultate concedi potest, plures relationes solo numero differentes respicientes diuersos terminos, esse simul in eodem subiecto, vt v.g. duas paternitates in eodem homine respectu duorum filiorum. Quia effectus formalis vnius non est omnino similis effectui formali alterius, ut citato loco declaraui num. 15. Item, quia posito uno termino resultat aliqua relatio, quæ omnino pendet ab illo: addito uero alio termino additur nouus respectus, qui manebit etiam si alter terminus destruatur. Item, quia unusquisque terminus est totalis terminus alicuius relationis, quandoquidem illo solo posito consurgit aliqua relatio. Et similes rationes possunt facilè multiplicari, propter quas Scotus, & alij, quos ibi citaui, hanc opinionem amplectuntur. Neque in ea est difficultas alicuius momenti, præter eam generalem, quòd accidentia indiuiduantur ex subiecto, de qua citato loco satis fusè dictum est. Rñsio directa ad dubium.

Quoniam uerò in hac re potest magna ex parte dissentio esse in modo loquendi, aduertendum est, aliter procedendum esse, si teneamus relationem esse rem, uel modum realem ex natura rei distinctum à fundamento, aliter uero, si solum ratione distinguitur. Nam iuxta priorem sententiã non potest consequenter negari, quin multiplicatis terminis realiter augeantur respectus, & quin, addito nouo termino, aliquid reale addatur præexistenti relatiuo. Vt cum pater generat secundum filium, aliquid respectiuum acquirit, quod antea non habebat, æquè distinctum ab ipso, ac erat paternitas quam antea habebat, quia hoc conuincunt, consequenter loquendo, rationes factæ. Et quia est omnino eadem ratio, nam si Petrus, cum genuit primum filium, indiguit noua re, aut nouo modo reali distincto, ut XVII. Quod cõsequenter dicendum hęc sunt se si relatio est distincta in re à fundamento.

ad illum realiter refertur, cur non etiam quando de nouo incipit referri ad secūm? Neque. n. dici potest, priorem entitatem aut modum sufficere, tum quia non potest effectus formalis crescere, nisi realiter crescat forma, tum etiam quia prior relatio adæquatè referebat ad primum filium, & ab illo pendet in esse, & in definitione, & cognitione: non enim cognoscetur hæc relatio vt hæc numero, nisi vt referens ad hunc numero terminum, vt apertè Aristoteles declarauit in prædicamentis, cap. de Ad aliquid.

XIX. Iam verò, si semel admittatur, fieri additionem realem in relatiuo, facta additione noui termini, fortasse est solum de nomine quæstio, an illud additum sit distincta relatio, vel componat vnam cū præexistente: sicut secundus gradus cum primo componit vnum calorem. ita. n. aliqui explicant vnitatem huius relationis, ne videantur in infinitum relationem multiplicare, & vt vniuersè defendant illud axioma, in vno subiecto tm̄ esse vnū accidens vnius speciei. Veruntamen qui sic loquuntur, non possunt satis illam vnitatem explicare, nisi tm̄ denominatiuè, rōne vnius subiecti seu oppositi. Nam si consequenter loquantur, necesse est vt dicant, tãtam esse distinctionem inter paternitatem ad primum filium, & id quod additur patri, genito secundo, quanta est inter paternitatem ipsam & fundm̄ eius; itaq; si hæc distinguūtur realiter, vel modaliter, etiā illa. Probatur, quia relatio paternitatis ad primum filium ita comparatur ad id qđ additur respectu secūdi filij, vt possit illa paternitas esse sine hoc addito, & è cōuerso possit manere hoc additum, & constituere patrē sine illa prima paternitate: ergo si paternitas est modus realis distinctus, quia est separabilis à fundamento, etiam illi duo modi erunt inter se actu distincti, ex natura rei, quia vnus est separabilis ab alio, & è conuerso. Et similiter, si paternitas est propria entitas realiter distincta à fundamento, etiā illi duo respectus erunt inter se realiter distincti, vt rectè & consequenter docet Scotus, quia sunt mutuò & vicissim separabiles. Ostē sum est autem supra disp. 7. qñcunq; duo ita distinguuntur in re, vt vicissim & vnū sine alio, & alterū sine altero manere possint, & alioqui non sunt modi alicuius subiecti cū quo hēant identitatem realē, tunc illud esse sufficiens signum distinctionis realis inter illa. Sed relationes, iuxta illā sniam, nō sunt modi, sed pptiæ entitates realiter distinctæ à subiectis, & inter se ita cōparantur respectus patris ad primū filiū, & ad sm̄, vt & prior sine posteriori, & posterior sine priori existere possit: ergo distinguūtur inter se vera distinct. reali.

XX. Posita aūt hac distinctione, nulla ratio reddi potest, cur illæ non distinguantur vt duæ relationes, vel cur dicantur esse duo gradus, vel duæ partes vnius relationis, & nō potius relationes duæ. Primum. n. non rectè æquiparantur gradibus intensionis, nam inter hos gradus est subordinatio per se, & in eis est propria compositio & vnio per propriam latitudinem, vel propria indiuisibilia, vt præcedenti disputatione declaratum est: illæ autem duæ relationes non hñt subordinationē per se neque. n. vna per se supponit alteram, vel ab illa pendet, neq; hēt vnaquæq; earū latitudinē aliquam in se, sed est merè indiuisibilis in ordine ad suum terminum: vnde neque propriè componūt

A aliquam latitudinem quasi continuam, quia hæc non componitur ex indiuisibilibus. Deinde, nullū aliud genus vnionis inter illas duas entitates excogitari potest, ob quam dicantur esse duæ partes vnius relationis, quia neq; inter se comparantur ut potentia & actus, neq; habent inter se aliā habitudinem, præter eam, quæ est esse in eodem subiecto. Et hoc à fortiori confirmari potest ex his quæ supra diximus de simili habituum unitate uel compositione physica. Imò illa unitas uel compositio artificiosa, quæ in habitibus consideratur, uix potest habere locum in relationibus, & ideò de illa nihil tractatur.

Alio uerò modo posset quis excogitare unitatē huius relationis ad plures terminos, non per additionem aut compositionem realem, sed per mutationem relationū: ita ut unaquæq; in se sit indiuisibilis: differunt tñ inter se, quia una habet pro adæquato termino unā rem, u.g. unū filium, alia uerò duos, alia tres, &c. Vnde iuxta hanc sniam, qñ pater secūdū filiū generat, noua quidē relatio ei acquiritur, non tñ præexistēti additur, sed prior perit, & alia de nouo resultat, quæ indiuisibiliter & adæquatè refert illū hominem ad duos filios, & non ad plures, nec pauciores: & si generet tertiū, amittet illā, & acquiret aliam referentem ad tres eodem modo. Quod. n. una relatio possit adæquatè respicere plures terminos indiuisibiliter, certū est, sic enim in relatiuis realibus prædicamentalibus totum refertur ad plures partes, uel unitas ad binariū relatione subduplì, & in transcendentalibus idem intellectus respicit plura intelligibilia inadæquatè, & in relatiuis eadem relatio generis respicit plures species. Sic ergo intelligi potest, in quocunque genere uel specie relationum dari aliquas in indiuiduo, indiuisibiliter, & adæquatè respicientes plures terminos, qui respectu illarum erunt partiales, ex illis uerò consurget terminus adæquatus, qui sit unus collectione quadam: & ideò talis relatio non consurgit nisi posito adæquato termino, non uerò posito uno uel altero partiali: è contrario uerò aufertur seu mutatur ablato, uel addito quocunque termino partiali, quia hoc ipso mutantur termini totalis.

Tandem hoc modo opinantur multi de relatione unius filij ad patrem & matrē. Nam, quod C illa relatio, per se loquendo, sit una indiuisibilis, inde fit probabile, quòd pater & mater concurrūt ut una causa, & per se necessaria, & unica actione (præsertim si mater concurrit actiuè.) Vnde alterutrum parente mortuo necesse est illam relationem perire, quia si indiuisibiliter respiciebat duos, nec potest diuidi in partes, nec tota manere, cum iam non habeat adæquatum terminum, nec referat ad duos: petit ergo tota. Necessarium ergo erit ut oriatur alia, quæ ad unum tantum parentem referat, si superstes sit, nam uerè ac realiter ad illum refertur filius.

Sed licèt hic modus dicendi ad consequenter loquendum in illa snia uideatur acutè excogitatus, tñ reuera est uoluntarius, & sine fundamento. Quæ est. n. necessitas introducendi illam frequentē mutationē relationū? Alias quoties noua res alba fieret, mutarent cætera oīa alba quæ antea erant, suas relationes similitudinis respectu nium, & nouas acquirerent. Deinde, cur pater amittet relationē ad primū filiū, genito scdo, cum nihil

(Right-margin section numbers: XXI. beside "Alio uerò modo…"; XXII. beside "Tandem hoc modo…"; XXIII. beside "Sed licèt hic modus…")

nihil eorũ tollatur, quæ ad esse illius relationis necessaria erãt? quia nõ obstante secũdo filio, prior sp est sufficiens terminus illius relationis. Itẽ, quãuis verum sit, posse vnam relationẽ respicere plura adæquatè, qñ per se & ex vi suæ speciei illa requirit, vt resultet vel conseruetur, seu vt exerceat suum effectum formalẽ, vt est in relatione tonus, aut sub dupli: tamen quando relatio non postulat hoc ex sua rõne, & termini solum per accidẽs multiplicantur, vt contingit in paternitate, filiatione, similitudine, &c. merè gratis dicitur, consurgere vnam indiuisibilem relationẽ, quæ adæquatè respiciat collectionẽ plurium terminorum. Eò vel maximè, ꝙ plures filij distinctis generationib. producuntur: cur ergo resultabit vna indiuisibilis relatio complectens vtrumque terminum?

De relatione filij ad patrem, & matrem.

XXIV. Qvod verò dicebatur de relatione filij ad duos parentes, ẽt est incertũ. Nam aliqui putant in filio esse duas relationes, non solum numero, sed etiam specie differentes, quia existimant relationẽ patris & matris ẽt specie differre, eo quod ille actiuè, hæc tantum passiuè concurrat. Ita tenet Ferrar. 2. cont. gent. c. 11. §. Ex istis. Quanquam addat illas relationes esse duas formaliter, vnam verò realiter seu materialiter: quod nõ video quomodo consequenter dicatur, supponendo relationem esse quid distinctum in re à fundamento, vt ille supponit.

Ferrariensis opinio improbatur.

XV. Alij verò dñt, esse vnam relationem ad vtrũq; parentẽ, etiãsi pater actiuè, & mater solũ passiuè concurrat: & simul aiunt, eandẽ omnino relationẽ & immutatam manere, ẽt si alter parens moriatur. Ita Fonseca lib. 5. Metaph. c. 15. q. 5. sect. 3. Sed vtrunq; est mihi difficile creditu. Primũ quidem, quia si mater solum passiuè concurrit; ergo relationes patris, & matris ad filiũ erunt specie diuersæ, cũ habeant fundamenta adeò distincta, ergo fieri non potest, vt eis rñdeat vnica relatio in correlatiuo, qđ docet D. Tho. 1. p. q. 32. ar. 2. Quia correlatiua specie diuersa vel sunt termini formaliter diuersi, vel eos indicant: relationes aũt habẽt diuersitatem ex terminis formalibus. Itẽ relatio effectus ad causam diuersi generis, est etiam diuersa, siue illa materialis sit, siue formalis, siue efficiens: ergo si causalitates patris & matris differũt vt efficiẽs & materialis, relationes in effectu erũt diuersæ. Vnde illa snia supposita pater & mater non tam componunt vnam causam totalẽ, cum non causent in eodem gñe, quam collectionẽ plurium causarũ diuersorum gñum, qualia sunt materia & efficiens. Scđo est difficile creditu in illa sentẽtia, quod relatio sit vna indiuisibiliter ad patrem, & matrẽ, vt complent vnã causam totalem, & tñ quod eadem relatio integra maneat ablato illo adæquato termino ex altera parte. Quia relatio pendet ex termino adæquato. Quod ita declaro, quia ablato vno parente, iam illa filij relatio non potest habere suum adæquatum effectũ formalem, cũ non possit referre filiũ ad vtrumq; parentem: ergo absolutè nõ põt habere effectũ formalẽ suũ, quia, cum indiuisibiliter illũ causet, non potest conferre partẽ eius, & non totum, nec potest tota manere, quin conferat totum effectum, cum non maneat nisi in subiecto, & inhærens.

Fonsecæ opinio non probatur.

XVI. Alij ergo, qui cum Gaieno, Scoto, & alijs satis

A probabiliter censent, matrem actiuè concurrere, existimant filiũ referri ad patrem & matrem duabus relationibus eiusdem speciei, & quia diuersitas in concursu paterno & materno accidentalis tantum est. Et, quamuis pater & mater simul cõponant vnam causam totalem efficientem, iuxta hanc sententiam, tamen sicut nõ sunt vna causa, nisi collectione plurium partialium, ita satis est, vt illis correspondeat vnum correlatiuum collectione plurium relationum. Quanquam hic posset cum aliqua probabilitate dici, illas relationes componere vnam, non propriè physica vnitate, sed quasi artificiali, & accõmodata vnitati termini. Quocunq; verò ex his modis de relatione filij sentiatur, nihil refert ad dictam sniam, quam impugnamus: nullum enim autorem inuenio, qui dixerit, filium cũ orbatur altero parente, admittere relationem quã habebat ad vtrumq;, & nouã acquirere, qua ad solum superstitem referatur: neque id habet vllam verisimilitudinem.

Aliorum opinio.

XXVII. Ita ergo sentiendum vr de multiplicatione relationum solo numero differentium in eodem subiecto respectu plurium terminorũ adæquatorũ, B & eiusdem rõnis. Quod quidem iuxta sententiã, quam veram existimamus, s. relationem non esse rem aut modum ex natura rei distinctum à fundamento, facilius expeditur. Quia dubitari non potest, quin respectus ad terminos distinctos realiter, quorum vnus potest sine alio esse, & ẽ conuerso, distinguantur ratione ratiocinata, quæ habet fundamentum in re. Vnde, sicut hæc distinctio sufficit, vt relatio constituat peculiare genus, & censeatur quasi alia forma à fundamento, ita etiã sufficit vt illi respectus ad diuersos terminos dicantur plures relationes numero distinctæ eo genere distinctionis, quod in huiusmodi relationibus locum habet, scilicet rationis ratiocinatæ. Et ita facilè tollitur admiratio de multiplicatione relationum, & omnia argumenta, quæ in contrarium obijci solent, difficultatem non habent, præsertim his suppositis, quæ de principio indiuiduationis diximus: neq; etiam ad persuadendam hanc sententiam in hoc sensu oportet rationes multiplicare, nam, præterquam, quod per se sce satis verisimilis, quæ insinuatæ sunt, sufficiunt.

C

XXVIII. Denique in hoc sensu non multum repugnat D. Tho. huic sententiæ, nam 3. p. q. 35. artic. 5. ad tertium, ait in vno filio esse vnam relationem ad duos parentes, & duas secundum rationem, & è conuerso ait, in pluribus hominibus trahentibus nauim, esse vnam relationem, quod nõ potest intelligi de vnitate rei, cum subiecta realiter distinguantur: & alijs locis, licèt dicat in vno patre esse vnam relationem ad plures filios, dicit tamen in eo esse plures respectus. Et eodem modo loquitur Hispalens. in 3. d. 8. notab. 3. & Capreol. ibidem in solut. argument. Non vocantur autem illi respectus plures, nisi ob distinctionẽ rationis: ergo eodem modo dici possunt plures relationes. Et tandem declaratur à simili, nam Theologi simpliciter vocant paternitatem, & spirationem actiuã in diuinis duas relationes propter distinctionem terminorum, etiamsi in se ratione tantum distinguantur: quid ergo mirum, quòd in præsenti dicantur etiam plures relationes ad plures terminos realiter distinctos?

D. Thom.

Hispalens. Capreol.

SECTIO XVIII.

Quænam proprietates communes sint omnibus relatiuis.

I. DE hac re nihil Aristot. dicit in Metaphysica, in Dialectica vero nonnullas posuit relatiuorum proprietates, quas breuiter exponere oportet, quanquam earũ aliquæ jam explicatæ sint. Possemus autem sermonem extendere ad cõia entis attributa, præsertim vnum, & bonum, nam peculiarẽ habent difficultatem in mõ quo relationibus conueniũt; Sed de vnitate iam satis multa dicta sunt. Circa bonitatem verò occurrebat illa quæstio, an relatio dicat perfectionem, quam supra tractauimus disp. 10. & ostendimus ita dicere perfectionem, si cut hẽt entitatem. Vnde si est res distincta à fundamento, vel ẽt modus realis ex natura rei distinctus, necesse est vt perfectionem aliquam realem illi addat: si verò nihil rei addit, sed sola ratione distinguitur, perfectionem quidem realem dicet, non tamen in re distinctam: & cõsequenter, simpliciter loquendo, non addet perfectionem suo fundamento, sed dicet eandem sub diuersa ratione. Cætera in dicto loco satis tractata sunt.

An relatio contrarium habeat.

II. DEueniẽdo ergo ad proprietates relatiuorum à Philosopho assignatas. Prima est, ꝙ relatio habeat contrarium, nam virtus vitio cõtraria est. Sed hæc non assignatur ab Arist. ex propria snia, sed tanquam consequens ex prima definitione relatiuorũ, quæ omnia relatiua secdm̃ dici cõplectebatur. Potius ergo contrarium numerari põt inter proprietates relationis, ꝙ illi, quatenus talis est, nihil est contrariũ, vt idem Philosophus dixerat in c. de qualitate. Sed hẽt relatio suũ proprium oppositionis genus, qđ iam explicatũ est.

An relatio magis & minus suscipiat.

III. SEcunda proprietas est, quod relatio suscipit magis & minus: quã dicit Arist cõuen re quibusdam relationibus, non omnibus, nam duplũ non est magis & minus duplum, simile aũt, vel æquale dr̃ magis & minus. Sed est aduertendũ, aliter tribui hanc proprietatem relationi, quam qualitati: huic. n. conuenit, quia verè est intensibilis & remissibilis, vt præcedenti disp. tractatum est. Relatio verò non est ita intensibilis, quia nec per se, cum per se non fiat, nec augeatur, nec ratione fundamenti, nam licèt fundamentum intendatur, non necesse est intendi relationem: nõ sunt enim magis similia duo alba intensa vt octo, quam anteà cum erant vt quatuor: è contrario verò interdum fiunt magis similia per remissionem fundamenti, aut termini, aliquando verò minuitur similitudo, quia vnum extremum intenditur.

IV. Hoc ergo magis & minus in relationibus nõ est pp intensionem earũ, sed pp variationem, vt bene notauit Fonsec. lib. 5. Metap. c. 15. q. 1. sect. 2. Relatio. n. æqualitatis, v. g. propriè dictæ (& idem est de perfecta similitudine) non suscipit magis & minus, quia in indiuisibili cõsistit. nã si ex duobus æqualibus alterum crescat, non fiunt minus æqualia, sed perit æqualitas: inæqualitas verò esse potest maior & minor, pp maiorem & minorem A recessũ à perfecta æqualitate: & eodẽ modo æqualitas vel similitudo latè & vulgari mõ dicta dr̃ maior & minor: tñ illæ relationes maioris vel minoris inæqualitatis, reuera sunt diuersæ, & non eadẽ quæ augeatur vel minuatur, qa termini & fundamenta earũ sunt diuersa, & ꝓportiones in quibus consistunt, sunt etiam diuersæ, atque ita vnaquæque in suo gradu inæqualitatis in indiuisibili consistit. Sic ergo dñr quædam relatiua suscipere magis & minus, i. denominari magis & minus talia per accessum, vel recessum ab vno perfecto termino, non per intensionem aut remissionem.

Quomodo relatiua ad conuertentiam dicantur.

V. TErtia proprietas est, ꝙ relatiua dñt ad conuertentiã: quam aliqui ita exponunt, vt idẽ sit qđ mutuo referri, seu quod vni relationi sp correspõdeat alia. Sed, vt cõstat ex dictis, in hoc sensu non conueniet hæc proprietas oib. relationibus, nisi extendatur ad relationẽ rõnis. Vñ non est hic sensus Aristot. sed solũ, quod secdm̃ aliq̃ denominationem vnũ denominetur cum adiectione alterius, & è conuerso, vt scientia dr̃ scibilis scientia, B & scibile dr̃ scientia scibile: & ideò ait Arist. hanc conuertentiã interdũ in eodẽ, interdũ in diuerso casu fieri. Vnde hæc proprietas magis pertinet ad modũ loquendi de relationibus quã ad rem, quãquã ille modus loquendi in re hẽat fundm̃. Non est autem hæc proprietas peculiaris relationum prædicamentalium, nam etiam conuenit relatiuis transcendentalibus, imò & relatiuis rationis.

Quarta proprietas est, quod relatiua sunt simul natura. Quinta quod sunt simul cognitione & definitione, quæ iam sunt à nobis expositæ, & ideò de præsenti disputatione hæc sufficiant.

DISPVTATIO XLVIII.

De actione.

I. *Aristot.* DE sex vltimis generibus accidentiũ per pauca docuit Arist. tam in Dialectica, quã in Metaph. sola. n. eorũ numeratione cõtentus fuit. Imò in 5. Metaph. C c. 7. ita ea numerat vt habitũ & situm omittat: vbi Cõmentator com. 14. ait, [Tacuit prædicamenta situs & habitus pp abbreuiationem sermonis, vel quia patent.] *Cõment.* De alijs verò quatuor multa sumi possunt ex Arist. in libris Physic. nam de actione & passione agit in tertio, de tpe & loco in quarto. Hic verò à nobis tractanda sunt latius & abstractius, prout rõ Metaphys. postulat. Et quamuis de his prædicamentis generatim tractari soleat, an sint absolutũ quid, vel respectiuũ, aut mistum ex vtroq;, & an sint res vel modi distincti à reliquis, tñ hæc melius explicabuntur in singulis horum prædicamentorũ, quia existimamus nullã esse realẽ rõnem cõem his oibus prædicamentis, & illis solis, de qua possint illæ cões quæstiones tractari: est autem res valde confusa & operosa de rebus distinctis vt distinctæ sunt aliquid cõiter disputare, pp hanc solam extrinsecam denominationem qua hæc gña dicta sunt sex vltima prædicamenta.

II. Igitur de actione, quam sp Aristot. primo loco numerat inter hæc, multa dicta sunt à nobis in superioribus cum de cã efficiente ageremus. Nã, cum actio sit cãlitas causæ efficiẽtis, vt ibi diximus, necessarium fuit de actione dicere quid-

quid

quid ad intelligendam causalitatem illius causæ fuit necessarium. Sumendum ergo hic est ex ibi dictis, actionem esse aliquid in serum natura contentum in latitudine entis, & ex natura rei distinctum à re, quæ per illam fit, quæ cum ibi sint satis probata hic repetere non est necesse, quanquam necessarium sæpe erit hæc iterū atque iterum inculcare. Et ex his etiam supponimus ut certum, actionem esse quid distinctum à cæteris prædicamentis, præterquā à passione de qua, & de distinctione inter illas dicemus disp. sequenti; & à qn; de quo est peculiaris difficultas cōis omnib. prædicamentis, quō distinguatur ab illis, quam in suum locum reseruamus, & à relatione, q̄ infra tractandum est, quia aliqua declaratione indiget. De cæteris verò res est clara, nam ad substantiam, quantitatem, qualitatē, & vbi cōparatur actio, vt ad terminos suos; & ideò probata distinctione actionis à termino, probata est distinctio ab his prædicamentis: cum habitu verò & situ nullā habet similitudinem, nedū identitatem, q̄ si illa considerētur quatenus per actionē aliquo modo fieri possunt, erit eadē distinctio actionis ab his, quæ est ab alijs terminis. His ergo suppositis superest, vt distinctius explicemus cōem essentiam actionis, & cās ac principia eius, ac deinde diuisiones eius tradamus, singula mēbra declarando quantū intra limites obiecti Metaphysicæ continentur.

Actio vnum entis genus.

SECTIO I.

Vtrum actio essentialiter dicat respectum ad principium agendi.

I. Ratio dubitandi est, quia actio essentialiter videtur dicere respectum ad agēs, sine quo nec intelligi potest, nec à passione distingui. In contrarium autem est quia si relatio cōstituit speciale genus prædicamentale, non potest in essentia alterius prædicamenti includi.

Quæ rō dubitum possit in genere.

Diuisio relationis in extrinsecus, & intrinsecus aduenientem expenditur.

II. Hoc loco tractanda nobis ex professo est opinio Scoti distinguentis relationem, in extrinsecus & intrinsecus aduenientem, quam supra in hūc locum remisimus: Illas relationes vocat intrinsecus aduenientes quæ necessariò consurgunt positis fundamento & termino; & ideò vocat intrinsecus aduenientes, quia quasi intrinsecè pullulant positis fundamento & termino. Et hos respectus dicit esse posse proprias relationes quæ constituunt prædicamentū Ad aliquid. Respectus aūt extrinsecus aduenientes appellat eos, qui non necessariò sequuntur ex positione licuatius fundamenti & termini, vt est actio, in qua versamur, nam posito igne & ligno nō statim insurgit intrinsecè respectus actionis, quia possunt nō esse applicata, vel potest esse interiectum obstaculum q̄ actionem impediat. Imò etiam positis omnibus requisitis, & ablatis oibus impedimentis, stat non sequi actionem, vt patet in agente libero & in agente etiā naturali posset id accidere de potentia absoluta, secluso solo Dei occursu. Hoc aūt non pōt accidere in relationibus intrinsecus aduenientibus, & ideò meritò vocātur illi respectus, extrinsecus aduenientes, tū vt à prioribus distinguantur, tum ēt quia si non pullulant intimè ex fundamento, necesse est vt illi extrinsecus adueniant. Et de his respectibus ait Scotus, nec pertinere ad prædicamentū ad Aliquid, nec constituere vnum aliquod prædicamentum, sed plura: cuius rei nullam reddit rationem, sed solum autoritatem eorum qui decem prædicamenta distinxerunt. Potest autem reddi, quia priores relationes sicut conueniunt in modo resultandi ex fundamento & termino, ita habent cōem quandam & vniuocam rationem relationis, & non habent aliud munus nisi referre, & ideò illæ constituunt speciale prædicamentum relationis. At verò posteriores relationes: sicut adueniunt extrinsecus, ita varijs modis & ad varia munera conferuntur ideoque & habent modum omnino diuersum à prioribus relationibus, & inter eas sunt etiam varia genera primò diuersa.

Vtriusq; relationis descriptio secūdū Scotū.

III. Hanc sētiam ex professo tractat Scotus in 4. d. 13. q. 1. §. [Ad huius aūt,] & eandem tetigit d. 6. q. 10. & in 3. d. 1. q. 1. Iuxta quam docet actionem esse quendam respectū extrinsecus aduenientem. Et fundm eius esse potest, quia actio dicit respectum realem ad agens, vt prima ratio dubitandi ostendit, & non dicit relationem prædicamentalem, & probat posterior ratio dubitandi: ergo dicit respectum alterius rationis, qui optimè declaratur illa voce [extrinsecus aduenientis.] vt supra declaratum est. Nec satisfaciet qui dixerit, actionem dicere respectum secundum dici; quia actio & passio non tm̄ distinguuntur secdm dici aut significari, sed in ipsa ratione formali significata; & non distinguuntur nisi in respectu: ergo ille respectus non est tantum secundum dici, quia vt supra dictum est, esse respectum, secūdum dici, non est esse respectum sed significari ad modū respectus: est ergo respectus secundum esse. Et confirmatur, nam de intrinseca ratione actionis est vt sit emanatio & causalitas agentis: vnde essentialiter est quid mediās inter agens & effectum, ab vtroq; pendens, & constituens inter illa veluti oppositionem quandam, sed hoc solum est de ratione respectus secundum esse, ergo.

Quomodo Scoti sententia ab alijs impugnetur.

Hanc verò Scoti sētiam primum impugnant Thomistæ quoad illam generalē distinctionem relationū in intrinsecus & extrinsecus aduenientes, vt videre licet in Heruæo, quodlt. 7. q. 14. Sonc. 5. Metaphys. q. 29 & Soto in prædicamentis c. de Ad aliquid, & 5 Phys. q. 2. art. 2. Et præcipua rō impugnationis est, quia si isti respectus extrinsecus aduenientes, sunt veri respectus sin esse, vt Scot⁹ supponere vr, essentialiter & vniuocè conueniunt in ratione respectus ad aliud: nā sola differentia in modo originis seu productionis aut resultantiæ, quanquam indicet aliquā diuersitatē essentialem, non tā impedit, imò supponit conuenientiam aliquam cōem & essentialem, quā oportet esse vniuocam, quia nulla ibi est ratio analogiæ: erunt ergo oēs hę relationes eiusdem generis, & consequenter eiusdem prædicamenti: Neque n. reddi potest ratio, cur illæ differentiæ, cum essentiales sint, non sint veræ differentiæ, cum ipsæ non sint relationes: alioqui etiā posset quis dicere relationem mutuam & non mutuam, & similes distingui prædicamento. IV.

Heruæus Soncin.

In qua impugnatione statim occurrit difficul-

tas, quia simili ratione probabitur, relationes trã scendentales non esse veros respectus secũdũ esse, aut pertinere ad prędicamentũ relationis; cum tamen in superioribus ostenderimus, non posse negari, hos respectus transcendentales esse veros, & secũdũ esse. Et quidem, si Scotus per relationes extrinsecus aduenientes non intellexisset nisi respectus transcendentales, non esset cum eo multum contendẽdum de nomine relationis extrinsecus aduenientis, etiamsi ab illo meritò cauendum sit, vt statim dicam: nam quod ad rem attinet, non possumus negare respectus transcendentales, tũ in alijs rebus, vt in discursu præcedentis disputationis, & totius metaphysicę visum est, tum etiam in actione, vt iam ostendam. Neque contra hoc vim habet dicta impugnatio, quia conceptus ipse respectus transcendentalis, transcendentalis est, & omnia entia percurrit, præsertim creata, quod magis indubitatum est de entibus incompletis & imperfectis: ergo multo magis conceptus abstractior, s. respectus in communi, vt abstrahit à transcendentali & prædicamentali, non potest esse genericus, sed (vt ita dicam) super trãscendentalis. Separantur ergo hæc tanquam primò diuersa, vt constat ex dictis in prædicamento Ad aliquid.

Qua ratione reijcienda sit dicta opinio Scoti.

VI. AT verò, si Scotus per relationem intrinsecus, & extrinsecus aduenientẽ aliquid aliud prę ter respectum transcendentalem & prædicamentalem intelligit, non possumus illi consentire, & tunc argumentatio facta, non est parum efficax, quia cum relatio extrinsecus adueniens non sit respectus transcendens, dicet determinatum modũ relationum: cur ergo non dicet speciale genus relationis realis, & commune vniuocè, ac per modum naturæ determinatæ, & contentum sub genere vniuersaliori. Deinde, nõ est cur Scotus has relationes, quas extrinsecus aduenientes vocat, ad sola sex vltima prædicamenta limitet. Nã vnio ex eius sententia est relatio extrinsecus aduenies, & tamen non est in aliquo sex prædicamentorũ, sed reducitur ad prædicamentum formę quæ vnitur, vt supra ostensum est. Quòd si fortè dicat omnia hæc prædicamenta dicere vel includere hunc respectum, non tamen è conuerso omnẽ respectum extrinsecus aduenientem pertinere ad sex vltima prædicamenta; Primũ oportuisset huius rei rationem reddere. Deinde facilius dicere posset, hęc prędicamẽta includere respectus transcendentales, & primo diuersos à prędicamentalibus.

VII. Vlterius autem inquiro de appellatione ipsa. Cur sic vocet hunc respectum extrinsecus aduenientem. Nam certè ratio supra data, & exemplum de actione non videtur sufficere: quia relatio propinquitatis inter Petrum & Paulum prædicamentalis censetur, & tamen non statim sequitur posito Petro & Paulo in rerum natura, nam in illis tantum est fundamentum quasi remotũ, & oportet aliud adiungere, quod sit proxima ratio fundãdi & quasi excitandi relationem. Hoc autẽ ipsum inuenitur inter rẽ quæ agit, & quæ patitur, quia non consurgit respectus inter illas, nisi interueniente aliqua mutatione, & aliquo nouo modo in aliqua illarum: quæ mutatio non est ipsa relatio, sed est aliquis modus rei, etiam si includat respectum transcendentalem, vel ad illum consequatur respectus prædicamentalis. At verò sicut in alijs rebus, posito motu, vel mutatione necessaria, statim consurgit relatio, ita etiam hic posita actione, nec amplius est necessarium, nisi vt ipsa actio fiat. Quod non satis est, vt ille respectus dicatur extrinsecus adueniens, nam fere in omnibus relationibus prædicamẽtalibus hoc reperitur Vt v.g. non solum actio, sed etiam ipsa potentia non potest referri ad suum obiectum, nec scientia ad scibile, nisi prius fiat in rerum natura, & cum fit, non fit sine respectu transcendentali.

Quod vltimò sic declaro, nã vel Scotus loquitur de relatione agentis ad passum vel effectum, vel de respectu ipsiusmet actionis ad principium agendi. Si primum, falsum est, illum respectum includi in actione, nam potius resultat ex actione: falsò etiam dicetur extrinsecus adueniens, nã posito fundamento cũ sua proxima ratione fundandi, & termino, necessariò surgit illa relatio: quæ omnia constant ex dictis de prædicamẽto ad aliquid. Si verò loquitur de respectu ipsiusmet actionis; cui, quęso, extrinsecus aduenit? num ipsi actioni? at est intrinsecus & essentialis illi: num [illegible]cto in quo in est actio, quodcunq; illud sit? at [illegible]modo plures relationes prædicamentales dici possunt extrinsecus aduenientes, quia subiecto cui tribuuntur, extrinsecus seu accidentaliter adueniunt. Vt relatio scientię ad scibile potest dici extrinsecus aduenire respectu subiecti, cui accidit scientia, & maximè si extrinsecus infusa est, nã posita potentia & obiecto non est in ea talis relatio: posita autem scientia necessariò conuenit talis relatio. Quod si tandem dicatur esse discrimẽ, quia per actionem qua fit scientia, non fit relatio, sed illa deinde resultat: per actionem autẽ vt sic non additur nisi respectus, qui ita per se fit, sicut ipsa actio per se fit: & ita vniuersum id conuenire relationi extrinsecus aduenienti, vt sola ipsa per se fiat: Si hoc (inquam) dicatur id commune est relationibus transcendentalibus, quanquam non sit necessarium in omnibus: de qua re in superioribus dictum est. Et similiter non potest illud esse verum in omnibus sex ultimis prædicamentis, ut ex eorum tractatione constabit. Et specialiter in actione gratis id dicitur, quia sicut sciẽtia non est solus respectus, sed qualitas includens respectum transcendentalem ad obiectũ, ita actio non est solus respectus, sed est quidam modus includens respectum intrinsecè & essentialiter: quod si ex scientia ut includente respectum transcendentalem, deinde resultat alius prædicamentalis, idem dici poterit de actione; nulla est ergo specialis ratio ob quam talis respectus verè dicatur extrinsecus adueniens.

Secunda sententia negans includi respectum in actione reijcitur.

ESt ergo secunda sententia dicens, actionem non includere essentialiter respectum alium ad agens, præter extrinsecam denominationem, sumptam ab ipsamet forma, uel effectu facto. Ita tenet Heruæus supra, & quodl. 1. q. 9. & Iauel. 5. Metap. q. 23. qui dicit actionem calefaciẽdi, u.g. nihil aliud esse quam calorem productum ab igne, à quo ipse ignis agens denominatur: quæ denominatio non consistit in respectu, sed in quadam reluti IX.

luti informatione extrinseca, ad quā pót deinde consequi respectus. Fundm̃ huius sniæ est, quia hoc sufficit vt agens constituatur actu agens: ergo sufficit etiam ad rationem actionis: ergo quidquid aliud fingitur est superfluum, & vix potest intelligi: non est ergo admittendum.

X. Sed hæc sententia vel falsa est, vel non satis declarat propriū respectū actionis. Si n. intelligat, actionem in re nullam rem vel modū realē dicere, distinctū ex natura rei à forma facta, sed esse ipsammet formam vt denominantem extrinsecè cām agentem, improbata sufficienter est hæc snia in superioribus, dū ostendimus actionem debere esse aliquid mediū inter agens & effectū, & ex natura rei distinctum ab vtroq;. Iuxta prædictā aūt sniam nullum est tale medium, quia ipsemet effectus dicitur denominare extrinsecè cām agētem, & vt sic vocari actionem, sicut superficies rei cōtinentis denominat extrinsecè rem contentam, & vt sic dicitur locus. Non pót autem hæc sententia rónem reddere, cur forma facta extrinsecè denominet cām facientē, quia sola existentia vtriusque rei, s. quæ facta dr̃, & quæ dicitur faciens, nō sufficit ad illam denominationem, quia possent illæ duæ res existere in rerum natura, ita vt vna non esset altera, sed vtraque facta esset à Deo vel alia causa: tunc ergo ex illarum duarum rerum existentia non sumeretur talis denominatio: ergo aliquid aliud in rebus ipsis intercedere necesse est, quia illa denominatio ex rebus ipsis oritur. Quòd si dicatur, vt necessario dici debet, hoc solum intercedere, quòd vna procedat ab alia; interrogo quid sit hoc procedere; nam aliquid est in rebus ipsis existens, & non potest non esse distinctum ex natura rei à re quæ est efficiens, & à re quæ est effectus, quandoquidem possent illæ duæ res existere sine processione vnius ab alia: ergo illa denominatio non sumitur ab ipsa re quæ est effectus, sed ab hoc procedere seu producere, quidquid illud sit.

XI. Et confirmatur ac declaratur hoc, quia sicut ad genericam denominationem agentis necessaria est processio absolutè, ita ad determinatam denominationem determinatus modus processionis, etiam si aliàs eadem res sit facta ab eadem re; ergo signum est denominationem non sumi ex coexistentia harum rerum, sed ex illa processione quæ mediat inter eas. Assumptum declaratur exemplo, nam, si Petrus efficiat Paulum naturali modo, verè dicitur genitor & pater eius: si aūt illum produxisset diuina virtute, v. g. per actū voluntatis, quamuis esset effector eius, non tamē genitor, neque pater: ergo actio non potest esse res ipsa facta vt denominans, sed aliquid aliud quod inter ipsam, & rem efficientem intercedat, siquidèm existente eadem re facta, effectio, & denominatio inde sumpta diuersa est.

XII. Quòd si illa sententia per formam factam nō intelligat rem ipsam, quæ est terminus effectionis, quasi materialiter sumptam, sed modum aliquem existentem in ipsa re facta, & extrinsecè denominantem ipsum agens, qui modus etiam potest inter effectus agentis numerari, quia ab illo etiam procedit immediatè & per se ipsum, quāuis non tam procedat vt effectus, quàm vt via ad effectum: si hoc (inquam) sensu loquitur illa sententia, dicit quidem quippiam verum, vt ex supe-

A rioribus constat, & magis explicabitur in sect. 3. vbi agemus de subiecto actionis: tamen & nō satis rem declarat, & præterea miscet dictam quæstionem de subiecto actionis, quæ ad præsens nō refert. Et præterea sine causa negat actionem dicere respectum ad causam agentem, tum quia illamet denominatio non aliunde sumitur nisi ex tali respectu: cur enim calefactio quæ in hoc ligno fit, denominat hunc ignem agentem, & nō alium, nisi quia ad hunc dicit respectum, & non ad alium. Tum etiam quia hoc ipsum, quod est emanare ab hoc, ita intrinsecè dicit respectum, vt non possit aliter concipi, sed ostensum est, id quod denominat causam actu agentem vt sic, nō esse rem ipsam factam vt absolutè existentem, sed aliquid medium, quod non potest esse nisi emanatio ipsa: ergo necessario includitur in illa respectus ad rem agentem.

Tertia sententia.

Tertia sententia est actionem dicere absolutū cum respectu. Hæc sumitur ex Commen. 3. Physic. com. 9. & ex D. Thom. ibidem: eamque sequuntur Capreol. in 2. dist. 2. q. 1. art. 1. & 3. & Sonc. 5. Metaph. q. 38. Veruntamen hæc sententia in duob. displicet. Primò, quia putát autores eius relationem illam quam dicit actio, esse eam, quæ resultat in agente ad passum, vel ad effectū, quod est impossibile, quia actio secundum integram rationem suam est prior natura, quàm illa relatio. Nam effectu iam producto, ordine naturæ consurgit dicta relatio: effectus autem est per actionem: ergo actio vt actio non potest intrinsecè constitui illa relatione. Et confirmatur, nam quamuis in causa agente nulla resultaret realis relatio prædicamentalis, sicut in Deo creante contingit, nihilominus maneret integra ratio actionis realis, quia esset vera causa agens, sicut & verus effectus ab illa manans: vnde causa agens vt sic prior natura est, & independens ab illa relatione: ergo talis relatio in causa resultans non est intrinseca, & essentialis actioni. Secundò displicet illa opinio, quia existimat respectum quē includit actio, esse relationem prædicamentalē, cum tamen non possit res vnius prædicamenti p aliud essentialiter constitui, aliàs nec prædicamēta essent impermista, nec actio esset res p se vna, sed aggregatum plurium. Sed aiunt, actionē nō dicere per se primò, & (vt ita dicam) in recto absolutum & respectum, quia aliàs non esset vnum quid, sed directè & per se, aiunt significare absolutum quid, verbi gratia, motum ipsum qui fit in passo, connotare autem relationem inde resultantem in agente. Veruntamen argumenta facta, ostendunt hoc verum esse non posse, tū quia actio vt actio supponitur ad illam relationem. Tum etiam quia hic inquirimus intrinsecum constitutiuum actionis: non potest autem fieri vt res vnius prædicamenti constituatur per solam connotationem rei alterius prædicamenti: nam res connotata extrinseca est, connotatio autem non est aliquid rei, sed est denominatio sumpta ex modo concipiendi aut denominandi nostro. Quòd si nomine connotationis intelligatur habitudo aliqua realis ipsiusmet motus ad relationem, quæ resultat in agente, iam hæc non XIII. Commen. D Thom. Soncin.

B

C

erit

erit connotata, sed per se primò, & directè inclusa in actione, & non erit habitudo ad relationē, quæ quasi per accidens resultat, sed ad principiū ipsum efficiendi, quod per se respicit actio.

XIIII. Alio ergo modo intelligenda est sententia Cōmentatoris, vt vera sit, nimirū, actionē in re quidem esse modum quēdam realem & absolutum, intrinsecè tamen & essentialiter includentem respectum ad principium agens à quo manat & præcise sub hoc respectu habere rōnem actionis. Vt verò hæc sententia exactius intelligatur, per partes declaranda, & probanda est.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

XV. Actio est dependentia qua effectus pendet à causa agente.

Dico ergo primò. Actio nihil aliud in re est, quàm specialis illa dependentia quam effectus habet à sua causa efficiente. Hæc assertio satis probata est disputando de causalitate causæ efficientis. Et ex his dictis contra alias sententias facile suadetur, quia actio non est res faciens, neque res facta, seu terminus causalitatis effectiuę, neque est illæ duæ res simul sumptæ, neque denominatio orta ex coexistentia illarum, sed est aliqd aliud medium inter illas: hoc aūt nihil aliud excogitari pōt nisi dependentia vnius ab alio: ergo. Probatur minor, quia sine hac dependentia impossibile est intelligere in vna istarum rerum rationem effectus, & in alia rōnem causæ agentis: posita aūt hac dependentia, & præcisa omni alia re, aut modo reali, necessario res depēdens est effecta; & illa à qua dependet, est actu agens: ergo actio nihil esse pōt ab hac dependentia distinctū. Et confirmatur, nam omnis effectus pēdet à sua causa per causalitatem ipsius causæ: ergo effectus causæ efficientis dependet ab illa per causalitatē efficiētis, sed causalitas huius causæ non est aliud quā actio, vt supra ostensum est: ergo. Dixi autē hoc intelligendum esse de speciali dependentia effectus à causa agente, quia in omni genere causæ est suus modus dependentiæ, & tamen dependentia à forma non est actio, sed est vnio: specialis ergo dependentia quæ est à causa extrinseca, & realiter influente esse, quam efficientem vocamus, illa est in re ipsa actio agentis.

XVI. Dices, Dependentia oritur ex actione; ideo n. effectus pendet, quia fit: ergo non pōt actio esse ipsa dependentia, sed aliquid prius illa. Respondetur, negando dependentiam oriri ex actione, sed potius esse ipsammet actionem. Vnde illa causalis non est reducenda ad efficientem causam, sed potius ad formalē, id est, cum dicitur res dependere quia fit, non est sensus, quia dependētia manat ab actione, sed quia per ipsam actionem constituitur ratio agentis. Deinde, admitto per has duas voces, [dependentia,] & [actio,] & per conceptus præcisos illis correspondentes non significari modum illum, qui est dependentia sub eodem respectu, vt statim declarabo: & hoc satis est ad illam causalem locutionem, quæ sæpè non indicat veram causam, sed rationem, ad quā sufficit distinctio per inadæquatos conceptus: quomodo dicimus Deum esse volentem, quia est intelligens. Et ideo in conclusione non dixi actionem formaliter esse dependentiam, ne id etiam intelligeretur de formalitate vt præcisè concepta, sed dixi in re actionem non esse aliud à dependentia, quod certissimum mihi est ex rationibus factis.

Assertio secunda.

XVII. Actio respicit essentialiter agens.

Dico secundò. Actio vt actio dicit intrinsecè & essentialiter respectum transcendentalem ad agens, seu ad principium agendi. Hanc conclusionem probat sufficienter ratio dubitandi in principio posita. Cui non obstat ratio in oppositum facta, quia procedit tm̄ de relationibus prædicamentalibus vt sic. Eandem probant omnia quæ circa alias sententias dicta sunt. Item, cum actio vt actio dicat egressum, vel processionem ab agente, concipi non potest sine respectu ad agens: ergo signum est intrinsecè dicere respectum ad agens. Præterea actio vt actio denominat agens actu tale, denominatione reali orta ex ipsis rebus, & non propter realem vnionem ad ipsum agens vt infra ostendemus, quia aliàs non esset illa denominatio extrinseca, sed intrinseca: est ergo talem propter habitudinem realem actionis ad agens. Denique, infra ostendemus actionē haberē realem & essentialem dependentiam à principio agente, & non per aliam dependentiā à se distinctam; aliàs procederetur in infinitum, vt sæpè dictum est: ergo per se ipsam intrinsecè: sed non potest tam intrinseca dependentia consistere sine reali habitudine actionis ad agens: ergo includitur hic respectus transcendentalis in essentiali respectu actionis, vt sic.

Tertia assertio.

XVIII. Respectus habitus in actione non refertur agens.

Dico tertiò. Per hunc respectum actionis ad agens, præcisè sumptum, nō refertur ipsum agens ad aliud, sed potius ipsa actio respicit agens à quo egreditur. Hæc conclusio partim probata est argumentis factis contra Capreolum & alios citatos in tertia sententia. Et præterea potest breuiter suaderi, quia ipsum agens potius est terminus huius respectus, nam ipsum respicit actio, quatenus talem respectum includit. Vt verò amplius declaretur aduertendum est, duobus modis intelligi posse, agens vt agēs referri ad aliud, seu ad terminum vel effectum suum: primò, respectu transcendētali, quatenus causa est in actu: secundò, relatione prædicamentali inde resultante. De hac posteriori relatione est euidens cōclusio posita, & eā maximè probant argumenta facta. De trāscendentali verò respectu est vlterius animaduertendū, posse concipi talē respectū ipsius agētis ad actionē suā, nam hæc verè ac realiter ab ipso egreditur, & pōt aliquo mō computari inter effectus eius: sed hoc modo reuera nullus est nouus respectus transcendentalis in ipso agēte ad suam actionem, præter eum (si quis est) qui in ipsamet potētia agēdi essentialiter imbibitur, quia inter ipsam potentiā & actionē eius nō interponitur aliqua alia res vel realis modus, in cuius intrinseca rōne talis respectus includatur. Nō ergo est in agente nouus aliquis respectus transcēdētalis ad suā actionem, sed actio potius refertur ad ipsum, & inde denominatur agens in actu.

Alio verò modo intelligi potest agens vt agēs

referri

referri trāſcendētaliter ad ſuum effectum: neque enim poteſt intelligi agens niſi aliquid agat, vt ſequenti ſectione latius dicemus Nihilominus tamen, ſi propriè loquamur, potius dicendum eſt agens denominari, ac ſi referretur tranſcendentaliter in terminum, quàm referri in illum, quia nihil refertur niſi per reſpectum quem in ſe habet: agens verò vt agens nō habet in ſe illū reſpectū, ſed denominatur ab actione, quæ illū reſpectum habet. Vnde in hoc ipſo eſt vlterius conſiderandum, actionē nō reſpicere agens ſine reſpectu ad terminum, vt ſequenti ſectione oſtendetur; nihilominus tamen abſtractione præciſiua poſſe nos vnum reſpectum præſcindere ab alio: ſicut nunc in ipſamet explicatione illos præſcindimus: & ideo conſideratè dixi in aſſertione, per hunc reſpectum precisè ſumptum, quem actio habet ad agens, non referre illud, ſed quaſi informare vel denominare: quanquam actio ſecundum totum quod includit dici poſſit referre, & quaſi ordinare agens ad effectum, quamuis, vt dixi, illud ſit magis denominare vt relatum, quàm referre. Maximè in actione tranſeunte, vt ſectione 3. declarabimus, ex qua magis conſtabit qualis ſit hic reſpectus actionis ad agens. B

Quarta aſſertio.

XX. Actio eſt vltimus actus potentiæ actiuæ. VLtimò dicitur, & colligitur ex dictis, actionē vt actio eſt rectè dici poſſe vltimū actum potentiæ actiuæ, & exercitium eius, dummodo nō intelligatur de actu intrinſeco & informante, ſed abſolutè de actu dimanante à potentia, ſiue illā informet, ſiue non. Eo. n. modo quo potentia actiua dicitur potentia, quāuis potius ſit quidam actus, actio ab illa manans pōt dici actus eius, non vt ſubiecti, ſed vt principij à quo eſt; hic. n. eſt eſſentialis reſpectus actionis vt ſic. Vnde ex ipſo reſpectu, quem dixi habere actionem ad ſuū principium, ſequitur, comparari ad illud vt actū ab eo agentem. Item, quia actio eſt id quod proximè egreditur à potentia actiua, rectè dicitur exercitium eius, & eodem ſenſu dicitur veluti extrinſeca quædam actuatio eius. Itē, actio eſt ipſa cauſalitas cauſę efficientis, per quam cōſtituitur actu cauſans: cauſalitas autem conſtituit cauſam in actu: ergo ſub ea ratione poteſt dici actus eius, ſaltem extrinſecus. Neque huic obſtat, quod ſupra diximus, actionem in re non eſſe aliud quàm dependentiam effectus à cauſa: quia ipſamet dependentia eſſentialiter reſpicit ſuum principiū; & ratione huius reſpectus dicitur eſſe exercitiū & actualitas quædam extrinſeca ipſius potentiæ actiuæ. C

SECTIO II.

Vtrum actio vt actio eſſentialiter reſpiciat aliquem terminum, etiam ſi immanens ſit, ideoque etiam illa in hoc prædicamēto collocetur.

I. N hac ſectione declaranda eſt amplius eſſentia actionis, & ſimul attingenda prima ac præcipua diuiſio eius in actionem immanentem & tranſeuntē. Vocamus autem hoc loco actionem tranſeuntem, A illam quæ habet effectum extra ipſum agens, ſiue ipſamet ſit etiam extra illud, ſiue non: hoc. n. poſtea videndum eſt. E contrario verò actionem immanentem vocamus, quæ nullum effectū extra agens habet; de qua extra controuerſiam eſt, eſſe in agente ipſo.

Prima ſententia de termino actionis.

II. EST igitur multorum ſentētia de ratione actionis, quæ propriè eſt genus quoddam accidentis ab alijs diſtinctum, eſſe vt tendat in aliquem terminum, quem proinde tranſcendentaliter reſpiciat, id tamen non eſſe de ratione omnis actionis, id eſt, omnis cauſalitatis actiuę, quæ ſit actualitas ſeu exercitium potentiæ actiuæ. Hanc opinionem tenent multi Thomiſtæ, præſertim Soncinas 5. Metaph. quæſtio. 36. (Soncinas.) Cuius fundamentum eſt, quia in prædicamento actionis ſunt actiones tranſeuntes, quas neceſſe eſt habere aliquem terminum ſeu effectum ad quem tendant, quia in hoc conſiſtit earum ratio, ob quam tranſeuntes dicuntur: actiones verò immanentes non ponuntur in genere actionis, ſed B ſunt qualitates quædam, vt idem autor latius probat lib. 9. Metaphyſ. quæſtio. 11. & ideò neceſſe non eſt, vt talis actio habeat terminum à ſe diſtinctum. Et, quia in priori parte non eſt controuerſia, poſterior probatur primò ex Ariſtotele 9 Metaphyſ. cap 9. text. 16. vbi hoc diſcrimen conſtituit inter actionem tranſeuntem & immanentem, quòd per illam aliquid ſit, non verò per hanc: quod eſt dicere, actionem immanentem non eſſe propriè actionem, quæ ſit de genere actionis.

III. Secundò argumētatur Soncinas, quia omnis actio de genere actionis eſt ſucceſſiua, nam omnis actio eſt motus, vt dicitur 3. Phyſic. text. 19. & conſtat ex lib. de Anima; & ſupra etiam tactum eſt, cum de intenſione qualitatum ageremus: ergo talis actio non eſt vera actio de genere actionis. Quod ſi inſtes, quia hinc ſequitur illuminationem non eſſe veram actionem, concedit Soncinas ſequelam: vnde multò magis idem diceret C de generatione ſubſtantiali.

IIII. Tertiò, quia omnis actio infert ex ſe paſſionē, vt etiam conſtat ex 3. Phyſicorum, ſed actiones immanentes non inferunt paſſiones in id circa quod verſantur, nam viſio non immutat viſibile circa quod verſatur. Et hinc etiam ſit, vt talis actio non poſſit reſpicere terminum, qui per illā fiat, quia nunquam actio habet talem terminū, niſi quatenus tranſmutat id circa quod verſatur, vt talem terminum recipiat; ſed per actionem immanentem non tranſmutatur propria materia eius, quæ eſt obiectum eius: ergo per talem actionem nihil ſit. Et confirmatur, quia potentia actiua eſt principium tranſmutandi aliud in quantum aliud: ergo actio propriè eſt, qua aliud tranſmutatur: per actiom autem immanentem non tranſmutatur aliud, vt oſtenſum eſt. Quartò argumentatur, quia actio immanens eſt perfectio agentis, cum in tali actione interdum conſiſtat beatitudo operantis, ſed nulla propria actio prædicamentalis eſt perfectio agentis, qu a ignis calefaciendo non perficitur per actionem ſuam: ergo.

Secunda

Secunda sententia collocans actiones immanentes in prædicamento actionis, etiam si termino careant.

V. Secunda sententia negat esse de intrinseca essentia actionis vt sic, habere terminum, qui per eam fiat, ad quem dicat respectum, de essentia (inquam) actionis quatenus est propriũ quoddam genus summum ab alijs distinctum, quia sub eo genere quædam sunt actiones habentes terminum, aliæ non habentes. Habentes terminum sunt actiones transeuntes, in quo hæc sententia conuenit cum præcedenti. Quæ verò non habent terminum sunt actiones immanentes, de quibus longè diuerso modo sentit hæc sententia quàm præcedens: existimat enim has actiones immanentes esse propriissimas actiones de genere & prædicamento actionis, esse tamẽ puras actiones, quæ nullum terminum intrinsecum, per se loquendo, producunt, sed immediatè per se se attingunt sua obiecta. Ita sentiunt de actionibus immanentibus multi ex discipulis D. Thomæ: nam licet peculiariter tribuant intellectioni, quod producat verbum tanquam intrinsecum effectũ, tamen nec similem aut proportionalem effectũ tribuunt omni actioni immanẽti, nam in actionibus sensuum, & vtriusque appetitus id ferè omnes negant. Neque inter se conueniunt in attribuendo illo effectu omni intellectioni, nã quidam solum propter absentiam obiecti in quibusdam intellectionibus illum effectum requirunt. Nec denique videntur ponere illud verbum per modum proprij termini intellectionis vt actionis producentis, quia docent verbum & intellectionem esse res omnino distinctas, quod repugnat actioni & proprio termino intrinseco, quia actio solum potest esse modus illius rei quæ est terminus, non res realiter distincta, vt supra probatum est disputando de causalitate effectiua. Est ergo eorum sententia, Actionem immanentem vt sic per se nihil producere, quod sit proprius terminus eius, sed esse puram actionem, quamuis interdum ex illa aliquis effectus resultet. Ita sentiunt citati Thomistæ, & alij moderni interpretes Diui Thomæ in 1. part. quæstio. 27. artic. 1. & Iauell. 9. Metaph. quæst. 16. vbi non numerat alios effectus actionum immanentium, nisi habitus, ad quos potius comparantur vt principia agendi, quàm vt actiones: in quo satis declarat, illas actiones non habere terminos intrinsecos propriè dictos.

Caietan. 1. p. q. 27. art. 1. dub. 1. & 3. Ferrar. 1. cõtra Gent. ca. 53. Capreol in 1. d. 27. q.

Ioannes Vincẽtius in Relect. de gratia Christi. q. 7. dub. 1.

VI. Fundamentum primum ac præcipuum huius sententiæ est testimonium Philosophi 9. Metaph. tex. 16. dicentis, quasdam esse actiones, quarum non est aliquod aliud opus præter ipsam actionem, quas omnes intelligunt esse actiones immanentes, vt patet ex Commentatore, D. Thom. & alijs. Ergo non est de ratione actionis vt sic habere terminum intrinsecum, ad quem vt ad proprium finem & perfectionem tendat. Secundò, fieri potest inductio, nam visio corporalis nihil producit in obiecto, neque in ipsomet vidente præter se ipsam: nulla est enim ratio fingendi vel multiplicandi aliquid aliud per illam actionem productum: & idem est de actibus aliorum sensuum, & de actu amandi, & similibus. Tertiò potest adiungi hæc ratio, quia hæ actiones non sunt à natura institutæ ad aliquid producẽdum, neque vt agens per illas communicet suum esse, sed vt per eas potentiæ se se vniant obiectis suis: ergo sine causa tribuitur his actionibus quòd aliquid producant. Vbi etiam applicari potest illud axioma, non esse multiplicandas res absque necessitate.

Tertia sententia in omni actione terminum requirens.

VII. Tertia sententia est, de ratione actionis vt sic esse, quòd habeat terminum, quem intrinsecè respiciat, idque proinde commune esse omni actioni, quæ à vera causa efficienti proficiscatur. Hæc est communior sententia Theologorum in 1. dist. 27. præsertim Durandi, & Gabriel. q. 2. sumiturque ex Scoto quæst. 3. & quodlib. 8. & ex Bonauent. in 1. dist. 3. art. 1. q. 1. ad vlt. & ex Anto. Andr. 9. Metaph. q. 4. & alijs circa citatum textum Aristotelis. Et hanc sententiam existimo omnino veram. Et quoniam, vt dixi, de actione transeunte nulla est controuersia, declaranda prius est veritas huius sententiæ in actione immanente, & deinde confirmabitur absolutè de actione, vt sic.

Durand. Gabriel. Scotus. Andreas.

Refellitur quædam distinctio Heruæi de actione.

VIII. Ante omnia verò cauenda est æquiuocatio de actione immanente & transeunte, quam introduxit Heruæus quodlib. 2. quæstio. 8. referuntque & impugnant Soncinas & Iauellus locis citatis. Dicit enim Herueus, operationem immanentem non esse effectionem, neque esse vllã causalitatem causæ efficiẽtis, quæ esse possit actio immanens, quia putat hoc repugnare definitioni potentiæ actiuæ, scilicet, quòd est principium transmutandi aliud in quantum aliud. Ait ergo, actionem vel operationem immanentem solum dici posse de causalitate formæ vel materiæ, fortasse quia hæ causæ ita causant vt maneant in ipso effectu. Veruntamẽ meritò improbantur duo in hac sententia. Primum, quòd causalitates materiæ & formæ actiones immanentes vocet, cum reuera actiones non sint: alioqui, si ita licet abuti terminis, vix possumus autores & Philosophos intelligere: Philosophi autem, & Theologi omnes, cum loquuntur de actione immanente, nunquam intelligunt causalitatem materiæ & formæ, sed actus potentiarum vitalium, qui ab ipsis effectiuè fiunt. Secundum est, quòd falsò negat aliquam propriam effectionem esse verè immanentem, cum id omnes doceant de actibus vitalibus, & non repugnet aliquam potentiam agere in se ipsam, siue illa sit partiale principium agendi, siue totale proximum aut virtuale, de quo in superioribus latè disputatum est. Hic ergo per actionem immanentem intelligimus veram ac propriam efficientiam quorundam actuum, qui manent in ipsis potentijs à quibus fiunt, easque informant.

Dependentia actuum immanentium à suis potentijs exponitur.

IX. Secundo suppono hos actus inmanẽtes & esse veras qualitates, & effectiuè fieri à suis potentijs. Prior pars communis est, vt supra visum est, cum de speciebus qualitatis ageremus. Posterior verò pars certissima est, nam licèt sit controuersia, an de potentia absoluta possint hi actus immanentes & vitales cõstituere potentias animę in actu secundo, si ab eis effectiuè non fiant, tamen saltem est certũ, ex natura rei non posse hominem cognoscere vel amare his actibus, nisi eos efficiendo eisdem potentijs, quibus cognoscit vel amat. Et de actibus liberis censeo ẽt certum, nec de potentia absoluta posse liberos esse, nisi effectiuè fiant à potentia libera cuius sunt actus, vt in superioribus tactum est. Atque hinc sequitur, in his actibus non solum esse qualitates ipsas, sed ẽt dependentiam effectiuam earum à suis potẽtijs, & causalitatem effectiuam potentiarum in ipsis, quia hæ potentiæ verè efficiunt has qualitates: ergo sunt veræ causæ efficiẽtes earum: ergo habẽt verã causalitatem effectiuam in ipsas: ergo & ipsę verè pendent effectiuè à potentijs tãquã proprij effectus earum. Oẽs enim hæ consequentiæ sunt euidentes ex illo antecedente: imò vix ei aliquid addunt, præter maiorem eorundem terminorũ, vel correlatiuorum explicationem.

X. Posset autem aliquis dubitare, an dependentia huius qualitatis à sua potentia sit aliquid ex natura rei distinctũ à tali qualitate. Et quidem si autores primæ opinionis in aliquo sensu probabili loqui potuerunt, nullus alius videtur esse, nisi, quòd hæ qualitates per seipsas immediatè, absque actione media, ex natura rei ab eis distincta, egrediantur à suis potentijs. Hoc enim supposito probabiliter negatur, in effectione earum interuenire proprias actiones de prædicamento actionis, quia in eis efficiendis nõ mediat actio ꝓpria. Et eadem ratione dicuntur esse puræ qualitates, & non actiones, nisi æquiuocæ, vel, vt alij loquũtur, Grammaticales, quia significantur per modum actionis tendentis in obiectum vt in terminum, cũ tamen in illud nihil producant. Vel certè dici possunt eminenter actiones, quia verè efficiunt non per actionem formalem, sed per aliquid eminentius actione. Ac denique, iuxta hanc sententiam optimè saluatur dependentia essentialis horum actuum à suis potentijs: nam si sunt ita puræ qualitates, vt per se ipsas formalissimè tales qualitates sint & pendeant actiuè à suis potentijs, impossibile est illas qualitates esse in rerum natura, sine tali dependentia. Nam si sint in rerum natura sine illa dependentia, illud erit sufficiens argumentum, quod dependentia illa non sit essentialis, sed sit aliquid ex natura rei distinctum ab ipsis qualitatibus, vt qualitates sunt.

XI. Atque illa sententia in hunc modum explicata, non est omnino improbabilis, tamen ex illa non põt colligi, dari actionẽ sine termino, sed potius colligendum esset dari terminum sine actione (si ita loqui licet) nam datur qualitas verè producta & facta, sine actione media. Mihi tamen probari non potest hæc sententia. Primo, quia dicit aliquid singulare vel nouum in his actibus sine sufficienti fundamento. Nam efficientia horum actuũ non est impropria per aliquam resultantiam, sed est maximè propria & per se, nam sicut aliæ virtutes actiuæ, dum propriè agunt se explicant in suis actionibus, ita hæ potentiæ in suis actibus. Neque etiam efficiunt hæ potentiæ hos actus per alios priores actus immanentes, vt dicamus priores esse veluti eminentes actiones posteriorum, sicut philosophantur multi de actionibus Dei ad extra; sed hi actus, per se loquendo, manant à suis potentijs sine interuentu aliorum actuum immanentium, qui sint qualitates distinctæ: esset enim processus in infinitum. Nunquã autem inuenitur propria efficientia virtutis actiuæ in effectum, sine media actione: id ergo tribuere his actibus singulare est, cum tamen in eis nihil sit singulare, ob quod id asseratur. Quia verò tales actus continuè pendeant ab influxu potentiæ, nullum argumentum est, nam ẽt lumen pendet illo mõ ab illuminante, & multò magis oẽs creaturæ à Deo, & nihilominus in his efficientijs intercedit vera actio. Illa verò essentialis depẽdẽtia, quæ tãta sit, vt hæ qualitates nullo alio modo fieri possint, gratis & sine fundamento asseritur.

In actibus immanentibus proprias actiones prędicamentales interuenire, ostenditur.

XII. Quapropter ex opposito principio lõgè probabilius esse censeo, etiam in his qualitatibus distingui ex natura rei dependentiam & dimanationem actiuam ab ipsis qualitatibus, & consequenter, intercedere in effectione horum actuum veras & prædicamentales actiones, habentes proprios & intrinsecos terminos per ipsas productos, qui sunt ipsimet actus vt sunt qualitates quædam informantes suas potentias. Probo singula, & primo, quòd hi actus non habeant dictam essentialem, & immutabilem dependentiam à suis potentijs, quia nulla res creata habẽs propriam entitatem, & proprium esse realiter distinctum ab alijs, habet tantam dependentiam ab alia creatura, vt non possit à solo Deo fieri sine adminiculo vel consortio creaturæ cum ipso efficientis: hoc enim pertinet ad omnipotentiã Dei, & in hoc fundatur illud principium: [Quidquid Deus potest facere cum causa secunda, potest facere se solo.] Et ratio à priori est, quia cum Deus solus sit ipsum esse per essentiam, eminenter continens omne esse participabile, per se solus est sufficiens principium actiuum cuiuslibet esse. Potest ergo Deus efficere hos actus, quatenus sunt quędam qualitates, sine concursu actiuo potentiarum, siue illos efficiat informantes potentias, siue non, hoc enim est alterius speculationis: ergo dependentia harum qualitatum à potentijs non est de essentia, & entitate harum qualitatum: ergo est aliquis modus ex natura rei distinctus ab ipsis. Vnde mihi sanè non videtur consequenter loqui Soncinas 5. Metaph quęst. 20. ad quartum, dum ex professo probat nõ esse de ratione actus immanentis effectiuè esse a potentia in qua est, quia potest Deus se solo, non concurrente alio principio actiuo, causare in intellectu intellectionem

nem: & statim qui negat, actiones immanentes esse veras actiones, quia negare non potest, has qualitates, quas dicit esse actus immanentes, de facto fieri a suis potentijs: ergo si fiunt, & hoc nõ est de ratione earum, est aliquid medians inter ipsas, & potentias à quibus fiunt, quod nõ potest esse nisi dependentia & actio.

XIII. Præterea, quamuis daretur has qualitates essentialiter pendere a suis potentijs, non tñ probari põt, neque est verum, quòd pendeant per suasmet entitates, eadem immutabili dependentia, quia vnumquodque actus immanens potest fieri à sua potentia diuersis modis, vt, v. g. cum concursu habitus, aut sine illo, vel media hac specie intelligibili aut alia, & cum hoc auxilio Dei, vel cum alio, maximè in supernaturalibus actibus, & iuxta hos diuersos modos efficiendi necesse est variari actionem & dependentiam, etiam si non varietur qualitas ipsa, quia quacunque ratione varietur agens, variatur actio, etiam si non varietur effectus, vt constat ex dictis de causa efficiente, & in sequenti sectione aliquid etiam attingemus. Quacunque autem ratione possit in re ipsa variari dependentia in eadem qualitate, est signum certissimum, illam dependentiam esse in re distinctam à tali qualitate, & habere veram & propriam rationem actionis. Igitur etiam in qualitatibus illis distinguenda est ex natura rei vera actio, quæ sit causalitas potentiæ efficientis talem qualitatem. Vnde etiam constat, illam actionẽ vt actio est non esse de genere qualitatis, quia est tendentia ad qualitatem, ex natura rei distincta ab illa, & est vera causalitas actiua constituens suo modo causam agentem in actu secundo respectu effectus, qui effectus formalis non pertinet ad qualitatem. Erit ergo illa propria actio de prædicamento actionis, quia ad hoc sufficientem conuenientiam habet cum alijs actionibus, & quia non est aliud prædicamentum in quo vt sic collocetur.

XIIII. Adde, nihil obstare quominus talis emanatio ab agente non pertineat ad hoc prædicamentũ, etiam quòd sit momentanea, vel quòd semper duret cum termino, non obstat, vt patet in illuminatione, & quia hæc non diminuunt, sed perficiunt potius rationem actionis. Quòd verò talis actio immanens sit, minus põt obstare, cũ ostensum sit, habere verum terminum, & esse verum fluxum ab agente in passum. At verò quòd agens & passum sint distincta, necne, impertinens est, vt inde tollatur ratio actionis prædicamentalis, vt suo etiam modo patet in nutritione, motu progressiuo & similibus, licèt non tam perfectè. Et hæc sententia est magis consentanea Aristoteli 9. Metaph. c. 9 & 6. Ethic. c. 4 & 1. Magn. Moral. cap. vlt. vbi distinguit actionem in immanentem & transeuntem, & vbique hac ratione actus immanentes vocat actiones vel operationes, vt patet etiam ex 10 Ethicor. c. 3. 4. 5. & 6 quibus locis eodem modo loquuntur veteres eius interpretes. Item in prædicamentis cap. de actione inter res illius prædicamenti ponit, affici dolore & voluptate, quæ sunt actiones immanentes. Vnde etiam Simplicius in tract. de sex princip. ait ex Archita Tarentino, in prædicamento actionis collocari, tam actiones rerum inanimatarũ, quã viuentium, atque etiam ipsius hominis: quã sententiam habet etiam Albertus ibi. Non est autem dubium quin inter actiones animalium, & hominis, comprehendantur immanentes. Quapropter cũ aliqui autores dicunt actus immanentes non esse actiones nisi in modo significandi, vel loquuntur de actibus immanẽtibus vt sunt qualitates quædam, quia etiam vt sic solent significari per modum actionum propter tendentiam in obiectum, & ita actus intelligendi dicitur intellectio, & volendi volitio: vel certè aliqui autores non satis considerarunt propriam actionẽ, quæ in effectione harum qualitatum interuenit.

Tandem constat ex his omnibus, si actiones immanentes sumantur vt veræ actiones sunt, nõ carere termino intrinseco ad quem tendant, vt ad proprium finem & perfectionem suam. Probatur ex dictis, quia tendunt in ipsosmet actus, vt qualitates sunt, sicut illuminatio tendit in lumẽ, & calefactio in calorem. XV

Quæstionis resolutio, Non esse actionem sine termino.

Vltimò ex his quæ dicta sunt de actione immanente, facilè constat quid de tota quæstione, & de actione vt sic respondendum sit. Dico enim de ratione intrinseca actionis vt sic, & omnis actionis esse, vt habeat intrinsecum terminũ ad quem tendat, vt producendum per ipsam, & consequenter, in essentiali & completo conceptu actionis includi transcendentalem respectũ ad huiusmodi terminum. Prior pars probatur primò inductione, nam omnis actio transiens habet huiusmodi terminum, vt est extra controuersiam, & omnis etiam actio immanens illum habet, vt ostensum est: & præter hæc nõ est aliud genus actionis: ergo omnis actio habet huiusmodi terminum: ergo signum est hoc esse de ratione actionis vt actio est. Secundo est ratio à priori, quia actio vt actio, si sit vera ac propria, nihil aliud est quam productio, aut effectio, aut causalitas efficientis causæ: sed impossibile est vel mente concipere veram productionem, quin per eam aliquid sit productum, vel causalitatem actualem sine re aliqua causata: ergo impossibile est etiam intelligere actionem sine termino. XVI.

Tertio, si quæ essent actiones sine termino, maximè immanentes, sed hæ non: tũ quia ostensum est illas esse qualitates quæ habere possunt propriam rationem termini producti per propriam actionem, etiã si talis actio in agente maneat, & inde immanens vocetur. Tum etiã, quia si actus immanens esset pura actio, esset immutabilis & inuariabilis, nec posset fieri nisi à tali agẽte, quod ostendimus non esse verum de toto actu immanente, etiam si de actione vt sic verificari possit: ergo in tota illa entitate quæ est actus immanens, inuenitur aliquid quod per varias actiones fieri potest: ergo illud habet rationem termini, etiam respectu actionis immanentis. Tum præterea, quia nihil est in his actionibus propter quod censendæ sint carere terminis, vt patebit ex solutionibus argumentorum, & nunc solum declaratur ex generali ac præcisa ratione actionis immanentis. Nam vel explicatur eius ratio per hoc, quòd maneat in agente, XVII.

& hinc

& hinc non excluditur terminus, nam si ipse terminus etiam maneat in agente, tota actio erit immanens. Vel explicatur per hoc, quòd sit actio vitalis, quæ requirit actualem & permanentem efficientiam: & hinc etiam nõ excluditur terminus, nam potest esse talis, vt natura sua postulet actualẽ & permanentem efficientiam seu influxum sui principii. Sicut lumen etiam postulat perpetuò conseruari à suo agente, & nihilominus est terminus propriè actionis, & actiones animæ vegetatiuæ sunt etiam vitales, & requirunt actualem influxum principii, & nihilominus proprios habent terminos. Vel denique explicatur per hoc, quod actio immanens versatur circa extrinsecũ obiectum quod non immutat, & hoc non excludit ẽt terminum internum, nam obiectum tantum est materia circa quam, quæ non pertinet ad propriam materialem causam, materia autẽ ex qua, quæ propriam rationem causæ habet circa talem actionem, est subiectum ipsum in quo talis actio recipitur, & illud verè immutat, & ita in illo potest habere proprium & intrinsecum terminũ; nihil ergo est cur negemus his actionibus proprios terminos. Est ergo de ratione actionis vt sic habere terminum.

XVIII. Quod potest vltimò ita declarari, nam actio vt actio non dicit formam quæ habeat propriam entitatem, sed modum alicuius formæ vel entitatis, nimirum dependentiam eius ab agente: de ratione autem modi est vt sit alicuius rei modus, neque aliter reperiri possit: ergo in præsenti dependentia non potest esse nisi alicuius quod pendeat, & illud vocamus terminum actionis, seu dependentiæ, prout est ab agente. Dices, ipsam dependentiam pendere per se ipsam, & ideo non semper egere termino qui per illam pendeat. Respondeo, nullum modum, imò neque formã simpliciter esse posse propter se ipsam tantum aut primariò, id est vt ipsa aliquo modo participet suum quasi effectum vel denominationem, sed per se ac directè est vt aliud informet, vel quasi tendat in aliud: quòd si ipsa aliquo modo participat illam denominationem, est quasi consequẽter seu concomitanter. Exemplis res declaratur, nam intellectio & volitio, quia est actus per se tendens in obiectum, non potest sistere (vt ita dicam) in se, quomodo dixit Diuus Thom. 1.2. quæst. 1. art. 1. ad secundum, impossibile esse vt primum amabile sit ipse amor, aut primum visibile ipsa visio, quia omnis visio est alicuius obiecti visibilis: vnde licèt visus actus immanens possit versari circa alium vt obiectum, non tamen circa se; & licèt fortasse idem actus intellectus & voluntatis aliquo modo reflectatur in se se, non tamen potest ita in se sistere, quin in aliquod obiectum directè tendat. Similiter quantitas, licèt aliquo modo se ipsa sit quanta, non tamen potest in se sistere, sed ad aliquid præter ipsam ordinatur, vt illud quantum reddat, nimirum substantiam. Item, vna relatio, si, vt multi volunt, non refertur ad aliam per alteram relationem, sed per se ipsam, non potest ad hoc solum esse vt referatur per se ipsam ad aliam, sed necesse est vt aliquid aliud referat ad suum proprium terminum. Sic ergo, licèt dependentia se ipsa pendeat, & actio se ipsa fiat, non potest dari dependentia, quæ in hoc tantum sistat,

A vt ipsa pendeat, neque actio, quæ in hoc tantum sistat, vt ipsa fiat, quia tota necessitas actionis & productionis est, vt per eam aliud fiat.

XIX. Atque hinc manet satis probata posterior pars assertionis, nimirum, actionem essentialiter includere transcendentalem ordinem ad suum terminum, quia natura sua non est ad aliud instituta, nisi vt in illum tendat, eumque in rerum natura constituat. Quod etiam probari potest ex generali ratione modi, nam omnis modus dicit transcendentalem habitudinem ad id cuius est modus, sed actio non est nisi quidam modus ipsius termini, illum constituens dependentem à sua causa, ergo intrinsecè includit prædictam habitudinem ad illum. Sed quæres, qualis sit hæc habitudo, an sit per modum accidentis ad subiectum, vel per modum causæ ad effectum. Respondetur neutro modo esse, si propriè loquamur. Non quidem accidentis, quia accidens supponit subiectum esse, & ab eo causatur, saltem materialiter, actio verò nec supponit terminum, neque ab eo causatur, propriè loquendo, & præcipuè materialiter. Non est etiam habitudo causæ, nam maximè efficientis: actio verò non est propriè causa efficiens, sed

B est causalitas efficientis. Vnde reductiuè quidem reduci potest ad hoc genus causæ, ratione cuius & actio dicitur esse prior natura termino, & verificatur hæc causalis loquutio, quia res producitur, vt est. Propriè tamen illa habitudo est viæ ad terminum, seu causalitatis ad effectum: quo modo seruata proportione, vnio respicit vnitum seu compositum, quod ex vnione resultat.

Soluuntur argumenta primæ opinionis.

XX. Aristoteles quid in hoc senserit.

Ad argumenta primæ opinionis respondetur. Ad primum ex testimonio Aristotelis dicitur, Aristotelis sententiam non esse, per has actiones immanentes nihil fieri, sed vel nihil fieri extra ipsum operantem, vel (quod magis existimo) nihil fieri, quod maneat transacta actione:

C & hoc modo ait, huiusmodi actionem consistere in ipso vsu. Quomodo 1. Ethicorum cap. 1. ait, in nonnullis artibus operationes esse fines, & non aliquid per eas factum, vt in arte cytharizandi; quod necessario intelligendum est de termino facto & permanente, qui manet post actionem, vt supra declarauimus tractando de causa finali. Sic ergo dicitur, per actiones immanentes nihil factum relinqui, quia per illas nihil fit, quod illis finitis maneat.

XXI. Dices, Ergo nulla est differentia in hoc inter actiones immanentes & transeuntes, nam etiam inter actiones transeuntes dantur aliquæ, quibus nihil per eas factum respondet, quod eis finitis maneat, vt patet in exemplo posito de actione cytharizandi, vel cantandi: & è conuerso per aliquos actus immanentes producitur aliquid permanens transacto actu, vt habitus qui per actũ interdum producitur. Respondetur, ab hac vltima parte incipiendo, nullam esse actionem immanentem, per quam propriè & per se fiat aliquid permanens post ipsam, nam habitus non fit

per

per actionem vt actio est, sed fit per intrinsecum terminum actionis immanentis, id est, per qualitatem illam, quæ est actus secundus & vltimus potentiæ. Vnde non fit habitus per actum immanentem illo modo sumptum tanquam per actionem, sed tanquam per principium agendi, vt supra declaratum est, nam actio illa qua immediatè fit habitus, & ad illum proximè terminatur, cum ipsomet habitu identificatur, & est modus eius, sicut in vniuersum omnis actio est in suo proprio termino. Differentia ergo consistit in hoc, quòd actio immanens non habet vnquam terminum permanentem post ipsam: actio verò transiens regulariter illum habet, quanquam interdum ac rarò aliter eueniat. In quo etiam est differentia, nam quando id quod fit per actioné transeuntem, non permanet, solum est ob imperfectionem, vel imperfectam participationem, ratione cuius non potest permanere, nisi actu conseruetur: sic sonus, qui est terminus factus per actionem cytharizandi aut cantandi, non permanet ob imperfectionem suam, & lumen & similia. At verò in actibus immanétibus, & vitalibus id prouenit ex peculiari quadam natura pertinéte ad perfectionem: sunt enim vltimi actus vitæ, & ideò permanere non possunt sine actuali influxu principij vitalis.

Quæ sit quo ad hoc differentia inter immanentes actiones, & transeuntes.

XXII. *Actiones in prædicamento actionis.*

Ad secundum respondetur, omnino falsam esse assumptionem, nam sub genere actionis nó tantum successiuæ actiones, sed etiam instantaneæ collocantur. Quod satis probat argumentum illud factum de illuminatione, quam mirú est quomodo Soncinas neget sub hoc genere collocari, cum negare non possit esse veram accidentalem actionem productiuam proprij termini, quia si in hoc genere nó collocatur, in quo prædicamento erit? Nam si fortasse Soncinas dicat, illuminationem reduci ad prædicamentum qualitatis vbi est lumen, cur non dicet idem de calefactione? Aut cur potius actio successiua suú prædicamentum per se constituit, quàm actio instantanea? Nullam sanè probabilem rationem reddere potest. Maximè, quòd multi censent, actiones ex hoc præcisè quòd vna sit successiua & alia tota simul, non necessario habere essentialem & specificam distinctionem, si aliunde maiorem differentiam non habeant. Nam, sicut calefactio vt octo ex eo quod longiori aut breuiori tempore fiat, non est diuersa actio in specie, imò neq; in re vna est maior actio quá in alia, id est, plus aut minus entitatis habens in ratione actionis, quia æqualem terminum faciunt, licèt tardius vel celerius faciant, quod accidentale est: ita licèt tota illa calefactio fiat in instanti (vt fieri potest, si passum nullam habeat resistentiam) non erit actio essentialiter diuersa, sed erit tantum (vt sic dicam) celerrima seu velocissima actio illius speciei, & ad illum terminum. De qua re nonnulla addemus sectione sequéti: quidquid enim de hoc vltimo puncto sit, non est dubium quin actio instantanea, vera actio sit de prædicamento actionis.

XXIII. *Actio omnis an sit motus.*

Ad argumentum autem in contrarium, scilicet, quia omnis actio est motus, respondetur negando illam propositionem Metaphysicè sumptam: deficit enim vt minimum in actione creatiua, vt supra visum est, & attingemus hic iterum sectione 4. At verò sumendo illam Physicè, id est, de actione Physica, est vera cum proportione, & loquendo identicè, magis quàm formaliter secundum conceptus præcisos mentis, nam actio successiua est motus successiuus, actio verò instantanea est mutatio instantanea, quæ latè loquendo etiam solet motus appellari; & ita fortasse locutus est Aristoteles in 3. Physic. cap. 3. Quanuis ex eo loco potius sumendum sit, omnem motum esse actionem, quàm è conuerso omnem actionem esse motum.

XXIIII. *Num omnis actio inferat passionem.*

Ad tertium, idem dicendum est de illa propositione, [Actio infert de se passionem:] est enim vera de actione Physica, non de actione absoluta. Et quamuis actio immanés, Metaphysica potius dicenda sit, quàm Physica, quia ex vi sui generis abstrahit à materia secundum esse, tamen ex ea parte, qua conuenit cum actione Physica in eo quòd fit ex subiecto, verú habet illud principium, etiam in actione immanente. Malè autem comparatur hæc actio ad obiectum in quod nullam infert passionem, quia tantum est de ratione actionis, vt inferat passionem in subiectú in quo ipsa est: vel, vt formalius loquamur, in subiectum in quo est terminus eius, hoc autem modo actio immanens infert passionem in ipsum operans. Malè item committitur æquiuocatio de materia circa quam, & ex qua: nó enim oportet vt actio inferat passionem in materiam circa quam vt in subiectum, sed in materiam in qua vel ex qua, vt est subiectum. Ad confirmationem autem ex definitione potentiæ actiuæ, si argumentum quicquam valeret, probaret potentiás à quibus manant actus immanentes, non esse potentias actiuas, quia non transmutant aliud: necessario ergo exponenda est illa definitio, vel de potentijs quæ agunt actione transeunte & Physica, vel, si in vniuersum intelligenda est de potentia transmutandi subiectum, illa particula [aliud in quantum aliud,] non est intelligenda secundum realem distinctionem, sed sufficit secundum rationem formalem potentiæ agentis & patientis, vt tractando de causa efficiente dictum est.

XXV.

Quartum argumétum ideo proponitur, quia non consideratur distinctio inter actionem immanentem quatenus actio est, vel quatenus est qualitas facta: item quia non consideratur, aliud esse loqui de actione vt actio est, vel vt talis actio est. Actio ergo secundum communem ac præcisam rationem actionis non postulat vt sit perfectio agentis, quod solum probat exemplum ibi adductum de calefactione ignis: non verò repugnat rationi actionis, vt aliqua actio ex sua propria & specifica ratione sit perfectio agentis. Rursus cum dicitur beatitudo consistere in actione immanente, si propriè loquamur, intelligendum est, consistere in ipso actu immanente, vt est qualitas informans ac vltimò perficiens ipsum operans, nam in actione vt actio est non consistit, nisi præsuppositiuè, & vt in via ad talem perfectionem.

Argu-

Argumentis secundæ sententiæ satisfit.

XIIII. Argumenta secundæ sententiæ soluta sunt in superioribus, præsertim primum & secundū. Ad tertium verò dicitur, satis metaphoricè dicis potentias vniri obiectis per actiones immanentes, eo tū modo quo vniuntur, id proximè fieri p qualitates productas in ipsis potentijs per ꝓprias actiones immanēte s. Et in vniuersum actio vnitiua nunquā fit sine productione alicuius termini, qui vel formaliter sit ipse modus vnionis, vel completè & adæquatè sit ipsum compositum ex vnitione resultans, vt alibi latius tractatum est.

SECTIO III.

Quis respectus, ad principium, vel ad terminum sit magis essentialis actioni, & vnde sumat specificationem suam.

I. Cum ostensum sit actionem duplicē respectum includere intrinsecè & essentialiter, videndum consequenter est quomodo illi duo respectus in vnam & eandem rem simplicē ac per se vnam conueniant. Nam videntur inter se specie diuersi, cum res plurique specie diuersas respiciant: ergo vel non possunt rationem essentialem actionis per se vnam componere, vel dicere oportet ab altero sumi rationem generis, ab altero rationem differentiæ, vt ita possit rationem per se vnam componere. At vero nulla ratione potest vni respectui tribui differentia generica vel specifica, potius quàm alteri, quia actio in genere vtrumque respectum includit, ad agens in communi, & ad terminum in communi: & actio verò in specie variari potest tum variato termino, tum etiam variato principio agendi.

II. Hæc quæstio in proprijs terminis fere est ab autoribus prætermissa, sed illam includunt vel sub communi quæstione de specificatione motus ex termino, quam attingemus disput. sequenti: vel sub alia quæstione de specificatione actuum immanentium ex obiectis, quam supra tetigimus cum de qualitate ageremus. Nihilominus tamen specialem habet difficultatem, propter peculiarem respectum, quem actio vt actio dicit ad agens & propter varia dicta Doctorum, præsertim D. Tho. Supponimus autem ex dictis in superioribus & ex doctrina D. Tho. 1. 2. q. 54. artic. 2. has entitates vel modos, qui in sua essentia includunt respectum ad aliquid, ab illo etiam sumere speciem: non quòd ipse terminus aut res extrinseca, sit propria differentia, cum hæc debeat esse internè ac formalissimè in ipsa re, sed quòd iuxta diuersitatem rei ad quam est habitudo, varietur habitudo ipsa, & consequenter essentia rei.

Variæ sententiæ proponuntur.

III. Prima. Hoc supposito varij possunt esse modi dicendi in præsenti difficultate. Primus est, actionem sumere speciem ex principio agendi, & non ex termino, per se loquendo. Hæc videtur esse sententia D. Thomæ 1. 2. quæst. 1. art. 3. cuius hæc sunt verba: [Cum motus distinguatur per actionem & passionem, vtrumque eorum ab actu speciem sortitur: actio quidem ab actu qui est principium agendi, passio verò ab actu qui est terminus motus. Vnde calefactio actio nihil aliud est, quàm motio quædam à calore procedens: calefactio verò passio nihil aliud est, quam motus ad calorem: definitio autem manifestat rationem speciei.] Et ratione probatur hæc sententia, quia actio hēt ram essentialem habitudinem ad principium efficiens, vt illo variato necesse sit variari actionē: ergo necesse est vt ab illo sumat speciem: è contrario verò non ita pendet ex termino, vt hoc essentialiter variato necesse sit actionem essentialiter variari: creatio enim cæli & terræ, eiusdem speciei est, etiamsi res ipsæ creatæ specie differant. Et confirmatur primò, nam actiones vitales differunt à non vitalibus ex principio actiuo, scilicet quia procedunt à principio intrinseco & vitali. Et rursus actiones vitales differunt inter se ex obiectis, quatenus sunt principia actuum earum, vt supra dixit D. Thom: ergo in vniuersum actiones distinguuntur ex principio. Cōfirmatur secūdò, quia motus vt motus, vel vt passio seu mutatio generatim sumpta sumit speciem à termino: ergo actio vt actio non potest inde sumere speciem: nam cum sint res diuersorum prædicamentorum, non possunt habere idem specificationis principium.

IIII. Secundus modus dicendi est actionem sumere speciem ex termino, & non ex principio agendi. Sumiturque ex D. Thom q. 6. de poten. art. 8. vbi ait, [Propriè actio, sicut & motus, à termino speciem hēt, à principio aūt hēt propriè q̄ sit naturalis.] Idemque videntur sentire oēs Philosophi, cum loquuntur de specificatione motus ex termino, nam sub motu actionem & passionem includunt. Rōne et probatur, quia si actio nō sumeret specificationē suam à terminō, sed à principio agendi, oēs actiones procedētes ab eodem principio, essent eiusdem speciei, etiam si ad diuersissimas res tenderent, quia haberent idem principium specificans: consequens autem incredibile est, alias calefactio & illuminatio solis essent actiones eiusdem speciei, quia procedunt ab eadem luce solis, & similiter omnes actiones voluntatis, præter tim illæ quæ ab illa vt à fine fiunt vt à principio proximo actiuo, essent eiusdē speciei. Confirmatur primò, quia actio, licèt ab agente procedat, tamen essentialiter est communicatio alicuius esse, & sub ea ratione est via ad suum terminum: via autem essentialiter respicit terminū, & variatur variato termino: ergo ab illo speciem sumit. Confirmatur secūdò, nam cū motus duos habeat terminos, nimirum à quo, & ad quem, iuxta veram Philosophiam non accipit motus speciem à termino à quo, sed ad quem: at verò ad eundem modum videntur comparari ad actionē principium agendi & forma facta, nam agēs est à quo egreditur actio, forma verò est ad quā tendit, quam semper hic nomine termini intelligimus: ergo non sumit actio speciem à principio à quo egreditur, sed à termino ad quem tendit.

V. Tertia sententia esse potest, ad specificationem actionis concurrere simul principium & terminum, ita tamen vt variatio vtriusque & singulorum

rum ad diuersitatẽ actionis sufficiat, nam si actio sit ab eodem agente ad eundem terminum, actio erit eiusdem speciei: si verò terminus sit idem, & agens diuersum, actio erit diuersa: & è conuerso, si agens sit idem, & terminus distinctus, actio erit distincta ab vtraq; præcedentiũ. Hæc ẽt sñia sumi pôt ex D. Tho. citato loco de potentia, & clarius 1. p. q. 77. art. 3. vbi ait: [Ex his duobus actio spẽm recipit, s. ex principio, vel ex fine seu termino:] vbi notanda est illa disiunctio [vel:] indicat enim, diuersitatem in quocũque illorũ sufficere ad diuersitatem actionis. Rõne autem probari pôt hæc sententia, primò ex illo principio D. Thom. dicta q. D. Thom. 54. 1. 2. art. 2. Omnia quæ dñr secundũ ordinem ad aliquid, distinguuntur secũdũ distinctionem eorum ad quæ dñr: ergo quod dicitur secundũ ordinẽ ad plura, distinguetur, secundũ distinctionẽ eorũ. Et quia, sicut bonũ ex integra causa, & malum ex quocunque defectu, ita vnitas requirit cõuenientiam omnium principiorum: ad diuersitatem aũt sufficit diuersitas singulorum: ergo in præsenti, cum actio essentialiter respiciat tum principium, tum ẽt terminum, ex conuenientia & vnitate eorum sumet vnitatem, & ex distinctione cuiuscunque illorum sumet diuersitatem. Quod secundò ostenditur inductione, nã in primis productio eiusdem hominis facta ab homine generãte, vel à Deo creante est actio specie diuersa ex diuersitate principiorum, quãuis terminus sit idẽ: idem videtur certius de eiusdem hominis generatione, & resurrectione, & de productione naturali, & miraculosa eiusdem visus. Rursus è contrario multò certius est, actiones calefaciendi & illuminandi esse diuersas specie ex terminis, etiam si ab eodem principio procedant, vt paulò antea dicebamus. Vnde tertiò potest hæc sententia confirmari rationibus primæ & secundæ, nam illæ probant diuersitatem in quocunque illorum respectuum sufficere ad diuersitatem actionis: ex quo planè fit, vtrumque simul concurrere ad specificationem actionis.

VI. Addunt verò aliqui, etiam illa duo simul sumpta non sufficere ad vnitatem actionis, sed oportere prætetea attendere ad modum actionis: quia fieri potest vt principium & terminus sint eadẽ, & nihilominus actio sit diuersa ex modo. Vt in nonnullis exẽplis supra positis videre licet: creatio enim & generatio eiusdem rei, etiã si vtraque actio à Deo immediatè fiat, sunt actiones specie diuersæ, non ex termino vel principio, sed ex modo. Similiter dicunt Philosophi, motionem circularẽ, & rectã distingui specie, ẽt si ad eundẽ terminũ tendant, & ab eodem principio procedãt. Et simile est de auctione & diminutione. Et confirmari pôt à simili, nam habitus sæpe distinguũtur ex modo tendendi, ẽt si aliàs in obiectis cõueniant. Sicut ẽt duæ viæ materiales, licet ad eundẽ terminum tendant, solent distingui, quia diuersis modis seu per diuersa spatia tendunt.

Actionem speciem, ac diuersitatem sumere à termino.

VII. IN hac diuersitate opinionum dicendum in primis cẽseo ad vnitatem specificã actionis requiri termini vnitatem, & consequenter ad terminos specie diuersos semper esse actiones specie diuersas: atque adeo speciem actionis semper sumi aliquo modo ex termino. Hæc sumitur ex Arist. Aristotel. 5. Physi. cap. 4. tex. 31. nam quoad hoc eadem est ratio de motu & de actione, vbi reliqui Philosophi idem sentiunt. Item Aegid. in 1. dist. 17. art. 2. Aegid. Et ratio est, quia terminus comparatur ad actionem per modum formæ & actus vltimi propter quem primò ac per se fit: ergo inde sumit primariam rationem suam. Item quia actio in re non est nisi ipsa forma vel res quæ fit, prout egreditur & pendet ab agente: ergo si forma quæ fit, est specie diuersa, etiam actio erit specie diuersa. Tandẽ actiones ex terminis ad quos tendunt, habent cõtrarietatẽ & repugnantiã, ideo enim frigefactio & calefactio cõtraria sunt, quia termini ad quos tendunt sunt contrarij: similiter ex terminis habent communem denominationem, vt dicitur calefactio a calore, quod est signum inde etiã habere speciem & naturam. Quo argumento vsus est in simili Philosophus 5. Phys. tex. 4. & 48. Argumenta ẽt facta in secunda opinione hãc assertionem sufficienter persuadent.

VIII. Sed quæri hic potest quanta vel qualis terminorum distinctio vel vnitas sufficiat vel requiratur ad distinctionem vel vnitatem actionis. Quidam enim putant non sufficere specificam distinctionem terminorum in suo esse naturali & reali, sed requiri etiam q̃ distinguantur in ratione formali terminandi & è conuerso, ad vnitatem specificam actionis non existimant requiri vnitatem specificam termini in suo esse reali, sed in esse formali termini. Sicut enim in obiectis habituum distinguunt obiectum materiale & formale, vt vnitas vel distinctio habitus, non ex materiali, sed ex formali obiecto sumenda intelligatur: ita censent in terminis actionum distinguendum esse & materialem terminum appellant rẽ quæ fit secundum suum esse reale: formalem verò eandem rem secundum modum quo afficitur ab agente. Quæ sententia sumi potest ex Alberto Albertus 5. Physic. tract. 3. cap. 1. Nihilominus tamen conclusio posita intelligenda est de terminis productis per actionem secundum esse reale eorum: nisi enim ita intelligatur, nihil certum de vnitate, vel distinctione actionum ex terminis affirmari potest. Nam illa formalitas termini vnde sumenda est? Si enim dicatur sumenda ex modo agendi, de ipso modo agendi inquiri poterit, an sit vnus genere, vel specie vltima. Primum nõ semper dici potest, vt patet de modo agendi per alterationem, vel per eductionem de potentia materiæ, & alijs: si autem sub hoc modo agendi sunt varij modi seu variæ actiones specie distinctæ, nõ potest distinctio nisi ex terminis designari, qui termini sumendi necessariò erunt secundum esse rei, quia in modo quo attinguntur, non differũt. Et hac ratione dicebamus superius, actionẽ creatiuam non esse vnius speciei respectu rerum omnium, sed pro diuersitate specifica creaturarum, actiones etiam creandi specie differre: idque à paritate rõnis confirmabamus ex diuersitate specifica generationum vel alterationum tendẽtium ad diuersos terminos.

IX. Quod argumentum etiam præsentem sententiam confirmat: nam quòd generationes equi, leonis, &c. specie differant, communis est Philosophorũ sensus, nam Aristoteles calefactionem & ite-

& frigefactionem apertè dicit ſpecie differre, 5. Phyſic.c.3. & videtur per ſe manifeſtũ, nam illę actiones natura ſua cõtrariæ ſunt. Et fere eadem ratio eſt de eductione formarũ ſubſtantialiũ ſpecie diſtinctarũ, natura ſua in eadẽ materia repugnãtium. Idem præterea argũ fieri põt de oĩbus actionibus intellectus ac voluntatis, quæ in mõ quo fiũt ab his potẽtijs conueniũt, & non ppea poſſunt exiſtimari eiuſdem ſpeciei, cũ ad diuerſos terminos ſeu obiecta tendãt. Ratio denique à priori eſt, quia actio vt actio eſt productio & cõtcatio alicuius eſſe: nõ põt aũt magis formalis terminus ꝑductionis aſſignari, q̃ ipſa res producibilis ſecundũ propriũ eſſe ſpecificũ, quo producibilis eſt. Quapropter nõ fit rectè comparatio inter terminos actionũ, & obiecta habituũ vel actuũ, quia obiecta nõ cõparantur ad habitus vt producibilia ab ipſis, ſed vt attingibilia (vt ſic dicã) per aliquod mediũ, vel ſub aliqua rõne formali, & iõ ex diuerſitate mediorum aut rationum attingendi obiecta poſſunt habitus diuerſificari: actio vero reſpicit terminum vt producibilem, id eſt vt poteſt eſſe recipere aut tale eſſe, & hæc eſt maxime formalis ratio, & ideo ex eius diuerſitate ſemper diuerſificatur actio.

Actiones non diſtingui abſque terminis.

X. DIco ſecundo. Probabile eſt, nunq̃ actionem eſſe diuerſam in ſpecie ob ſolum principium agendi, ſi terminus idem ſit & eiuſdẽ rõnis: quãquam oppoſitum etiam defendi poſſit. Probatur prior pars inductione: quæ inductio, cum negatiua ſit, ſolũ fieri debet in illis exẽplis in quibus maximè vñr actiones ſpecie diuerſæ ad eundem terminum tendere: nam ſi in eis rectè conſideratis non ita eſt, ſufficiens argumentũ erit nunq̃ id accidere. Sic ergo fit inductio primo in gñatione & creatione eiuſdem hoĩs, nam intãtũ illæ actiones differunt, inquantũ creatio includit effectionẽ materiæ & formæ ex nihilo, gñatio verò illas non includit, ſed ſupponit, & dicit tantũ vnitionem formę cum materia: at vero ſi in productione hoĩs per creationẽ accuratè diſtinguamus effectionem materiæ & formæ, & conſideremus ſolã actionẽ qua vniuntur, illa actio præcisè ſumpta non inuenietur diſtincta ab actione, quæ in gñatione intercedit. Quemadmodum in ſuperioribus tractando de formali cã dicebamus, actionem per quã in materia elementari introducta fuit prima forma ignis vel terræ, &c. fuiſſe veram eductionem, ẽt ſi in eodem inſtanti materia fuerit creata. Vnde licèt creatio ignis abſolutè ſit diuerſa actio à gñatione, tñ ſi ſubtiliter præſcindatur eductio, quæ in illa creatione includitur, nõ erit actio ſpecie diſtincta à gñatione. Et pp eandem cãm dixi in 2.to.3.p diſp.34.ſect.5. cũ multis auctoribus, reſurrectionem hoĩs, ſi præcisè cõſideretur quantum ad vnitionẽ animæ cũ corpore, nullo alio adiuncto ſupernaturali dono vel miraculo, eſſe eiuſdẽ rõnis ſpecificæ cum ſubſtãtiali actione, qua primò anima vnitur corpori in generatione. Ergo idem dicendum erit de omni ſimili actione vel reſtitutione formæ amiſſæ. Similiter, ſi Deus annihilaret aliquem angelum, & eundem poſtea iterum crearet, quamuis illa dici poſſit quaſi reſurrectio quædam, i. iterata productio rei quæ iam prius fuerat, & eſſe deſierat, tñ illa actio eiuſdem rõnis eſſet cum prima creatione, quia ſola iteratio, aut durationis interruptio non põt ſufficere ad ſpecificam diuerſitatẽ actionũ: idẽ ergo erit in actione vnitiua aut eductiua, ſi aliunde in termino non ſit maior diuerſitas.

XI. Poteſt verò vlterius comparari actio creandi cum actione educendi formã de potẽtia materię, & inuenietur ſpecie diſtincta ẽt reſpectu eiuſdẽ termini. Nam ſi Deus crearet quantitatem ſine ſubiecto, actio eſſet ſpecie diuerſa ab ea qua educit quantitatem ex materia. Sed licèt hoc verum ſit, non tamen eſt ſine aliqua diuerſitate terminorũ, nam per creationem fit ipſa quãtitas, per eductionem verò non fit quantitas, ſed quantũ: quæ differẽtia in omni ſimili actione reperitur, & nõ eſt poſita in ſolo modo loquẽdi, ſed in re ipſa habet fundamentũ, quia per creationẽ fit quantitas præcisè & abſtractè, vel cũ mõ per ſe eſſendi, per eductionẽ verò formaliter fit quantitas vt vnita, ita vt terminetur actio ẽt ad modũ vnionis ex natura rei diſtinctũ ab ipſa forma. Et ex hac diuerſitate in termino actionis oritur ẽt diuerſitas ĩ modo, quia per creationem fit forma ſola virtute efficientis cauſæ: per eductionẽ verò non fit, niſi cõcauſante cũ illa materiali cauſa. Sic igitur nunq̃ creatio eiuſdem rei eſt actio ſpecie diuerſa ab alia eius productione, ſine aliqua diſtinctione in ipſis terminis. Atq; hinc põt fieri generale argumẽtum, nam ſi in his actionibus quæ maximè vidẽtur per ſe ſe diuerſæ vel ex principijs vel ex modo, nihilominus earum diſtinctio nunquam ſaluatur ſine diſtinctione in terminis, multò minus in alijs actionibus poterit id reperiri.

XII. Vnde alia exempla facilius poſſunt expediri, quale eſt de calefactione facta vel ab igne, vel à Sole, vel item ab igne cum concurſu Dei, vel à ſolo Deo: in his n. omnibus facillimè negari poterit, actiones eſſe ſpecie diuerſas propter ſolam illam principiorum diuerſitatẽ, quia licèt illa principia ſint realiter ſeu formaliter diuerſa, tamen non agunt idem vt diuerſa ſunt, ſed quatenus vnũ eminenter cõtinet aliud, vel ambo eandem formã. Quod aũt hoc ſufficiat ad ſpecificam vnitatem actionis reſpectu eiuſdẽ termini, ſatis probabiliter ſuaderi põt, quia virtus eminenter continens aliam, ſicut eminenter continet formam eius, ita & actionem eius: ergo virtus eminens non ſolum poteſt facere eandem formam in ſpecie, quam virtus inferior, ſed etiam eandem actionem in ſpecie: ſic ergo Deus non ſolum poteſt ſe ſolo facere eundem ſpecie calorem, quem facit ignis, ſed etiam eandem ſpecie calefactionem: ergo calefactio quæ fit à Deo ſolo, & quę fit ab igne cum concurſu Dei, ex hoc capite non differũt ſpecie. Quod eodem modo procedit de omnibus ſimilibus agentibus.

XIII. Et inde ẽt poteſt formari gñalis ratio, nam diuerſa principia eiuſdem termini, vel ſunt cauſæ vniuocæ, vel æquiuocæ, vel vna vniuoca, & alia æquiuoca. Si ſint vniuocæ cauſæ, erunt eiuſdem rõnis cum effectu, & conſequenter ẽt inter ſe: ſi verò vna cã ſit vniuoca & altera æquiuoca, etiã actio erit eiuſdem rationis ob rationem tactam, quia cauſa æquiuoca agit vt eminenter continens effectum & actionem cauſæ vniuocæ. Atque eadem ratione ſi ambæ cauſæ ſint æquiuocę,

etiam si sint in se diuersarum naturarum, si efficiunt effectum eiusdem rationis, facient etiā per actionem eiusdem rationis, quia facient quatenus eminenter continent idem; ergo actio si ad terminum omnino similem tendat, non potest esse diuersa essentialiter ex parte agentium, quia non potest esse alia diuersitas in agentibus præter dictam. Nisi quis fortasse addat quod interdū effectus est simul à causa vniuoca & æquiuoca, vt à causa secunda & prima, interdum ab æquiuoca tm̄, aut certe quòd interdum effectus est à causa principali medio instrumento, interdū sine illo. Sed certè, si priores varietates agentium non sufficiunt ad diuersitatem actionum, neque istæ sufficient. Quia neq; sunt maiores, neq; est in illis specialis ratio; imò hæ in illis continentur. Nam quòd causa æquiuoca operetur sola, vel cum vniuoca; perinde est; nam semper causa æquiuoca operatur vt eminenter continens effectum. Causa verò instrumentalis, præsertim si connaturalis sit, non ponit in numerum (vt ita dicam) cum causa principali, sed ad eandem actionem sibi & effectui maximè connaturalem assumitur.

XIV. Et confirmatur hæc inductio, nam per se incredibile vt actionem mouendi cœlum, v. g. esse diuersam speciem, eò quòd fiat ab angelis specie diuersis, aut à Deo immediatè, vel ab angelo. Idē ergo est de alijs similibus quoties terminus est omnino eiusdem speciei. Tandem adiungi potest ratio, quæ videtur à priori, quia principium agendi, si sit vniuocum, ex sua specie determinatum est ad talem actionem tendentem ad talem terminum: si autem sit æquiuocū, cum ex se sit vniuersale & indifferens, non potest ab illo sumi determinata species actionis, determinatur ergo ex termino quia in illum non influit secundum totam virtutem quam habet, sed prout illum eminenter continet: ergo semper species actionis vltimatè est spectanda ex termino.

Argumentis primæ sententiæ satisfit.

XV. *D. Thom. Explicatur.* Est itaq; hæc pars probabilissima, & mihi, absoluté loquendo, vera vt, iuxta quā facilè soluuntur rōnes factæ in prima sententia. Nā D. Th. ibi citatus exponendus est iuxta alia dicta eius in alijs locis, q̄ actio sumit speciē ex principio agendi, non sistendo in illo, sed vt relato ad terminū, seu vt determinato rōne illius ad talem modum actionis. Hæc. n. est ratio ob quam (licèt ordo ad principiū & terminū sit de essentia actionis) determinatio speciei actionis magis est ex termino quā ex principio, quia terminus in vniuersū est magis determinatus, & limitat (vt ita dicā) actionē causæ, si alioqui ipsa determinata non sit. Ad primam aūt rationem rn̄detur negando vtramq; partem in ea sumptam. Diximus. n. creationes rerum specie diuersarum esse specie diuersas, etiā si ab eodē agente procedant, & è contrario, actiones ad eundem terminum esse eiusdem rationis, etiā si fluant à diuersis agentibus. Ad primam cōfirmationem conceditur actiones vitales differre à non vitalibus ex principijs diuersarum rationū, non tamen sine ordine ad diuersos terminos. Vnde si interdum idem omnino terminus fieri potest per actionem vitalem & non vitalē, tunc actiones ipsæ non erunt differentes in specie se-

A cundum rem, sed tantum secundum extrinsecā denominationem, sicut differunt sæpe actio libera & non libera, & motio naturalis vel violēta. Vt locutio aut comestio angeli in corpore assumpto non est vitalis, sicut est locutio vel comestio hominis: & tamen, si actiones illæ exteriores in sua reali essentia considerentur, non sunt specie diuersæ, sed denominatione tantum.

Concedo rursus, actiones vitales inter se differre ex obiectis, vt ex principijs, non tn̄ sine ordine ad terminum. In qua re considerandum est quod supra diximus, in ipsis actibus vitalibus immanentibus distinguendam esse rationē actionis à termino eius intrinseco, & qualitate facta, quæ est propria forma & actus vltimus potentiæ vitalis: de quo actu ut sic præcipuè uerum est, sumere speciem ex obiecto in quod immediatè tendit. Tn̄ loquendo de actione ut actio est, etiam illa sumit speciem ex proprio intrinseco termino, quamuis etiā sumat ex obiecto uel quatenus est principio aliquo mō illius actionis, uel quatenus ipsemet terminus actionis ab obiecto speciem sumit. Ad secundam confirmationem respōdetur, XVI.

B tam passionem quam actionem respicere terminum modo sibi accommodato, & ideo posse ab illo sumere diuersam speciem, maximè cum distinctio inter actionem, & passionem solum sit rationis per inadæquatos conceptus, ut sequenti disputatione latius dicturi sumus.

Dixi nihilominus in conclusione, posse oppositam partem defendi, quia qui mordicus asserere voluerit actiones totales causæ uniuocæ & æquiuocæ, tendentes ad terminos omnino similes, ut calefactionem ignis & Solis, esse specie diuersas in ratione actionum seu dependentiarum, non poterit facilè conuinci manifesta aut euidenti demonstratione; tamen pro re Philosophica rationes factæ sufficientes uidentur. Solum posset illa opinio habere aliquam uerisimilitudinem, quando cum diuersitate agentium coniungeretur supernaturalis modus agendi, ut iam dicam. XVII.

Quomodo distinguatur actio ex modo.

Dico tertio, Verisimilius est actiones nunquā esse specie diuersas ex solo modo agen- XVIII.

C di, si termini actionū sint omnino ijdem seu similes sint, dum modò illi modi agendi sint connaturales rebus seu terminis ipsis. Cur hanc ultimā partem addā, dicam inferius. Nunc probatur assertio primò inductione, quæ facienda est modo in probatione præcedentis cōclusionis indicato. Nā de creatione & generatione in primis ostensum est, illos modos esse generales, & nō specificos; deinde, illas actiones nō differre tm̄ in modo sed ēt in termino nō tantū à quo, sed ad quē: terminus. n. à quo, nisi redūdet in diuersitatē termini ad quē, non specificat aut diuersificat actionē; ut sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 45. art. 1. & q. 45. ar. 2. Quia actio non ordinatur ad terminū à quo, sed ad quem, & ab alio potius recedit, sicut de motu etiam traditur in 5. Phys. Rursus, motio localis per lineam rectam aut circularem ad eundem terminum ultimum, non esset actio diuersa, nisi termini proximi ad quos tendunt illæ actiones essent diuersi. Vt omittam, sub qōnem cadere an motus circularis & rectus essentialiter differant, etiā in rōne motus, uel solū in modo accidētali,

& quasi

& quasi in figura, sicut linea recta & circularis, ꝙ ad Physicam spectat. Aliud verò exemplū quod suprà adducebatur de auctione & diminutione, non est ad rem, nam eo modo quo auctio & diminutio distinguuntur, non ex modo tendendi, sed ex terminis distinguuntur. An verò distinguantur specie quatenus actiones sunt, vel solum in ratione mutationis, quatenus vna habet rationem priuationis, altera acquisitionis, & quia denominantur singula ab eo quod in eis excedit, non ad præsentem, sed ad Philosophicam disputationem pertinet: hic enim satis est in genere dicere, in ratione actionum non habere maiorem distinctionem specificam, quàm distinctio terminorum postulet. Itaque in naturalibus actionibus nullum exemplum afferri poterit, in quo, stante eodem termino, & principio agendi, actiones distinguantur specie ex modo.

XIX. Ratio autem esse videtur eadem, quæ suprà tacta est, nimirū, quia terminus secūm proprium esse suum est quasi formale obiectum actionis, & ideo non potest reperiri modus, qui mutet (vt ita dicam) formalitatem illius obiecti ad specificandam actionē. Maximè loquendo de modo actionis connaturalis tali termino, nam modus effectionis connaturalis, est proportionatus illi rei, seu illi esse quod per actionem communicatur, nam est intrinsecus modus eius cōnaturalis illi, & ideo si terminus sit omnino idem, non potest actio esse diuersa tantum ex modo. Neque explicari facilè potest in quo consistat talis modus: nā si qui alij præter suprà numeratos excogitari possint, reuera sunt accidentales. Vt v.g. quòd vnā actio fit per resultantiam, alia ab agente extrinseco, quod non variat rationem actionis, si terminus sit eiusdem rationis. Vt patet de frigefactione aquæ se reducentis ad pristinam frigiditatem, & de frigefactione aeris ab extrinseco, non enim sunt illæ actiones specie diuersæ quantum ad realem, & physicam essentiam, sed solum quoad denominationem quandam. Sicut etiam ꝙ actio fit mō violento, vel connaturali subiecto, per se non variat actionē, si non variat terminum: quia illi modi, vel potius denominationes solum sumūtur ex quadam relatione, & proportione, aut improportione ad naturā, quæ non solū non variat actionē, sed requirit potius identitatē vel similitudinem eius, vt possit vni subiecto esse proportionata, & alteri violenta aut non naturalis.

XX. Addo etiam, neq; modū actionis quòd sit successiua vel instantanea, variare speciem actionis, per se loquendo, si terminus sit omnino idem, quia et illi duo modi sunt valde accidentales, cū solum consistant in maiori vel minori diuersitate actionis vt suprà dicebamus. Vnde sæpe variantur illi modi ex accidentalibus conditionibus ad agendum requisitis, vt intensio luminis fit successiuè, quia agens successiuè magis & magis applicatur, & intensio caloris, quia passum resistit vel non resistit, & intēsio visionis, vel actus intelligentis, ex applicatione libera agentis.

XXI. *Actiones an specie diuersæ supernaturali, vel miraculoso modo quo sit idem terminus.* Dixi autē in postrema parte assertionis [dummodò actiones sint connaturales.] quia per potentiam Dei absolutam fortasse fieri pôt vt eadē res fiat actionibus specie distinctis, et si in terminis earum nulla sit diuersitas, si vna actio sit naturalis, altera verò supernaturalis, vel si vtraq; supernaturalis sit. Duobus autem modis potest hoc accidere. Primò, si aliquo modo varietur principium agendi, vt quando Deus operatur per creaturam vt per instrumentum, vltra virtutem naturalem eius, per potentiam obedientialem. De huiusmodi. n. modo agendi probabile satis est, sufficere ad variandam speciem actionis, vt dixi in 1.to.3.p.disp.31.sect.6. in solutione sexti argumēti, vbi nonnulla diximus de differentijs actionum, quæ interpretanda sunt iuxta præsentem doctrinā. Alter modus multiplicandi illas actiones esse potest, per solam diuinam voluntatem & potestatem, vt si Deus vellet sola sua virtute eandem omnino rem varijs actionibus & specie distinctis, vel simul, vel successiuè producere aut conseruare. Qui modus difficilior videri potest, quia repugnare videtur, res vel modos multiplicare, vbi nullum est principium distinctionis. Sed ad hoc dicitur, posse Deum efficere actiones se ipsis distinctas, & non ex termino, vel aliunde: quod quidem de omnibus actionibus affirmant multi, & sumitur ex Scoto in 1.d.13.quæst.vnic.§. [Ad quæstionem,] & licèt non sit adeò probabile de actionibus omnibus connaturalibus ipsis rebus seu terminis, tamen de actionibus supernaturalibus, quæ non ita coaptantur rebus ipsis, non videtur improbabile. Cum ergo in hoc non appareat implicatio contradictionis, non videtur facilè negandum, quanquam oppositum etiam probabilitate non careat.

Propria quæstionis resolutio.

XXII. Vltimò dicēdum est, vt quæstioni propositæ in forma respondeamus, actionem secūdum quandam rōnem pendere æquè essentialiter atq; ét indiuidualiter à principio & à termino; quoad specificationem verò magis pendere à termino. Prior pars declaratur, quia in duobus est æqualitas: Primò quia tam est impossibile actionem esse sine respectu ad agens, sicut sine respectu ad terminum, & è conuerso ꝙ satis probatum est in sectionibus præcedentibus. Secundò (quoad indiuiduationem spectat) nā quęlibet actio quoad modum suæ entitatis in indiuiduo & in particulari ita pendet ab hoc agente & ab hoc termino, vt impossibile sit, quocunque eorum variato eandem actionem manere. Ratio ex parte termini est, quia cum actio sit in termino tanquā modus eius, non potest manere, illo mutato, seu sine illo, quia in vniuersum modus non pôt manere sine re cuius est modus. Ex parte verò agentis idē est, quia actio non fluit ab agente per actionem aliā sed se ipsa: vnde per se & per suam modalem entitatē pendet oīno hæc actio ab hoc agente, & ideo nō pôt variari agens, quin fit variatio in ipsa actione, quia nō est aliud in quo per se & necessario variat o fiat. Nam cum dr variari agens, non est necesse variari quoad absolutam entitatē eius, sed solum quoad hoc vt nunc agat, & postea nō agat, etiā si idem effectus perseueret in rerū natura: illa ergo varietas non pôt fieri nisi propter varietatē actionis: ergo in vniuersum quoties cūque variatur agens, actionem etiā variari necesse est. Nam, sicut variato effectu formali, necesse est variari formā, & ablato subiecto tolli accidens, & destructo termino destrui respectum, ita variato agente in ratione agentis, necesse est variari

rari actionem, quæ est forma eius vt sic, ad quam etiam comparatur per modum subiecti illius denominationis, & per modum termini illius respectus. Igitur quoad illa duo est æqualitas inter hos respectus, & tam intrinseca necessitas, vt implicet contradictionem aliter actionem fieri. Altera verò pars conclusionis satis patet ex superioribus, nam terminus est veluti forma vltima extrinseca actionis, & ab illa determinatur agens vt sic, vt actionem in tali specie efficiat per se loquendo iuxta naturas rerum, quidquid sit de supernaturalibus miraculis.

Responsio ad primam dubitandi rationem.

XXIII. Hinc facilis est responsio ad rationem dubitãdi in principio positam. Negamus enim respectum actionis ad agens & terminum, esse duplicem secundum rem, sed solum secundũ inadæquatos cõceptus nostros. Nec refert, quòd agens vel terminus sint res valde diuersæ, quia non respiciuntur illo respectu, nisi cum subordinatione inter se, atque ita per modũ vnius; actio enim non egreditur ab agente, nisi vt tendat in terminum, vbi est autem vnum propter aliud, ibi est vnum tantum. Quod frequens est in his respectibus: habitus enim respicit potentiam, non in ea sistendo, sed transeundo (vt ita dicam) ad obiectum, & in vniuersum relatio refert subiectum ad terminum.

Argumentis aliarum opinionum satisfit.

XXIV. Argumenta primæ opinionis, quatenus repugnare possunt nostræ sententiæ, soluta iã sunt. Argumenta verò secundæ directè nostram confirmat sententiam, & ideo non est quòd illis respondeamus. Quanquam illa comparatio, quæ ibi fit inter terminum à quo, & principiũ actionis, non sit omnino similis, nam actio non propriè pendet à termino à quo, nec dicit positiuum respectum transcendentalem ad illum, cum ille tantum sit aut priuatio quædam, aut terminus cõtrarius: ab agente autem positiuè & essentialiter pendet actio, per se ipsam, & ideo ad illud dicit proprium & positiuum respectum transcendentalem, non minus quàm ad terminum.

XXV. Ad argumenta verò posita in tertia sententia partim responsum est, probando nostram sententiam. Nam exempla, quæ ibi adducuntur de diuersitate actionũ ex principijs agendi, non sunt vera nisi vbi diuersitas illa principiorum redundat in diuersitatem terminorum, saltem loquendo ex natura rei, & seclusis miraculis. Ad rationẽ autem ibi factam dicendum est, quando vnum ens dicit respectum ad duo cum subordinatione eorum inter se specificationem esse sumendam ex eo quod est quasi vltimum in illa habitudine, & ex illo capite, per se loquendo variari speciem, non verò ex alio, nisi in quantum mediante illo, vel ratione illius variatur etiam respectus ad vltimum terminum.

XXVI. Denique, etiam alia argumenta quæ in quarto dicendi modo insinuata sunt, inter probandã tertiam assertionem sunt expedita. Exempla verò, quæ ibi adducebantur ex distinctione habituum, aut materialium viarum, potius cõfirmant

A quæ diximus. Nam modus procedendi in scientia, vel operandi per habitum, non distinguit habitus nisi in quantum in ipso obiecto variat aut medium assentiendi, aut motiuum operandi: quę variatio est in ipso obiecto, & quasi in termino formali ipsius habitus. Materiales etiam viæ tendentes ad eundem terminum remotum, ideo distinctæ sunt, quia si sumãtur vt res absolutæ, sunt spatia suis quantitatibus distincta, si autem sumantur quasi respectiuè in ordine ad terminum, in terminis proximis & intrinsecis illarum est distinctio, sicut supra diximus de motu ad eundem terminum per lineam rectam & circularẽ.

SECTIO IV.

Vtrum actio vt actio dicat essentialiter respectũ ad subiectũ inhæsionis, & quodnam illud sit.

I. IN hac sectione amplius declaranda est dicta diuisio actionis in immanentem & transeuntem, & alia præterea subdiuisio actionis transeuntis indicabitur, B simulq; expedienda erit illa vulgaris dubitatio an actio transiens sit in agente, nec ne.

De subiecto actionis transeuntis prima sententia.

II. PRimum igitur inquirendum est, an actio vt actio necessariò respiciat ipsum agens vt subiectum cui inhæret. Omnes enim auctores, qui affirmant actionem transeuntem esse in agente, in hoc nituntur principio, quòd actio vt actio in aliquo debet inhærere subiecto, quod non potest esse nisi agens quatenus actu agens. Tenent autem hanc opinionem ex discipulis D. Thomę Caiet. 1 p. q. 25. & Hispalens. in 1. d. 27. q. 1. notab. 3. Flandr. 5. Metaph. q. 22. art. 2. Tenet etiam Scotus in 4. dist. 13. q. 1. & Anton. Andreas in lib. de sex principijs cap. de actione, & cõmuniter Scotistæ & Paul. Venet. in summ. Physic. cap. 18. Auicen. 2. sufficient. cap. 5. Differunt autem multum quoad rem ipsam: nam Scotistæ per actio- C nem solum intelligunt relationem agentis ad effectum vel passum: putant enim ante hanc relationem, quæ resultat in agente, iam producto effectu, nihil mediare inter agens & effectum, distinctum ex natura rei à forma quæ est principiũ agendi, & ab ea quæ est terminus actionis, quod sit propriè actio prædicamentalis. Sed nos non in hoc sensu de actione loquimur, nec putamus respectum illum posse propriè actionem vocari. Supponimusq; contrarium fundamentum, nimirum, esse inter effectum & efficiens actionem mediam distinctam ex natura rei ab eis, quæ est prior natura illo respectu, & fundamentum, vel conditio, vel ratio fundandi illum.

III. Caietanus ergo, & qui eum sequuntur, in hoc posteriori sensu intelligunt, actionem dicere intrinsecum respectum ad aliquod subiectum cui inhæreat, & hoc esse dicũt ipsummet agens. Quod si instes, quia actio Dei non põt hoc modo Deo inhærere: Rñdent, ẽt actionem Dei esse in Deo, non tñ per propriam inhærentiã, sed per identitatem

tem & simplicitatem suam, quia illa actio non est de genere actionis, neque accidens, sed ipsamet substantia Dei. Hic autē loquimur de actione prædicamentali, quæ est accidens. Hoc autē videtur esse præcipuum fundamentum huius sententiæ, nam cum actio sit accidēs, necessario debet esse in aliquo subiecto cui inhæreat: cum autem sit forma & actus agentis ex 3. Physic. c. 2. non potest habere aliud magis proprium inhæsionis subiectum. Præterea, quia illud est subiectum formæ, quod per eam actuatur, & reducitur de potentia in actum. Quam rationem his verbis attigisse videtur D. Thom. 2. cont. Gent c. 9. [Actio quæ non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subiecto, & ideo inter nouem prædicamenta computatur,] & q. 7. de potent. art. 9 ad 7. ait, [Actio vt actio consideratur vt ab agente: in quantum verò est accidens, consideratur vt in subiecto agente.

D. Thom.

IIII. Secundo argumentor, quia si actio non est in agente vt in subiecto, in nullo subiecto erit: at verò hoc repugnat, quia est contra rationem accidentis: ergo. Probatur maior, tum quia si in aliquo subiecto esset actio extra agens, denominaret illud, nam omnis forma denominat subiectum in quo est, sed non potest denominare: quam n denominationem tribueret? non agentis, quia hanc soli agenti tribuit: non alia, quia actio vt actio non potest aliter denominare, nec fingi facilè potest talis denominatio. Tum etiam quia si in alio subiecto esset, maximè in passo, sed hoc non, quia in passo, est passio: actio autem & passio cum dicant respectus oppositos & formas prædicamentaliter diuersas, non possunt esse in eodem subiecto. Vnde D. Tho. in 2. dist. 40. q. 2. art. 4. inde probat, actionem & passionem esse diuersa accidentia, quia actio est in agente, & passio in passo.

D. Thom.

V. Tertiò, quia actio creata est perfectio agentis: ergo est in illo, quia forma non perficit nisi subiectum in quo est. Antecedens probari potest, primum ex illo Philosophi 2. de Cœlo c. 3. Vnumquodq; est propter suam operationem: est autem vnaquæq; res propter suam perfectionem: ergo omnis operatio est operantis perfectio. Deinde ex D. Thoma q. 7. de potent. art. 10. ad primum, vbi ait quòd actio, quæ est media inter agens & passum, est propriè perfectio agentis, & ideo dicit ibidem, quòd agens in quantum est agens, nō est extraneum à genere patientis. Et idem sentit in solutione ad 7. & 3. cont. Gent. c. 19. & sumitur ex Commeut. 12. Metaph. com. 36.

Comment.

Secunda sententia.

VI. Secunda sententia affirmat etiam de ratione actionis creatæ vt sic, esse vt habeat aliquod subiectum inhæsionis, propter illam cōem rationem accidentis, tñ subiectum hoc non semper esse agens, sed distinctione vtendum esse, nam actiones immanentes sunt in ipso agente, transeuntes verò in passo. Et quia in prioribus partibus conuenit hæc sententia cum præcedente, solum quoad postremam probanda est. Est ergo illa sentētia, vt videtur, expresse Aristotelis 3. Physic c. 3. vbi eundem motum ait esse actionem & passionem, esseq; actum agentis & patientis illius vt à quo, huius vt in quo. Clarè ergo sentit

Aristot.

A actionem esse in passo. Idē constat ex 9. Metaph. c. 9. vbi ait, actionem esse in re facta, vt ædificationem in re ædificata: idem sumitur ex 2. de anima. c. 2. tex. 24. & 26. vbi sic ait, [Actus agentiū in eo quod patitur atq; disponitur inesse] Et li. 3. c. 2. text. 13 9. expressè ait, actionē & passionem in eo esse, q patitur, & inde infert, necessariū non esse vt q mouet, moueatur, & tex. 140. [Actio] (inqt) [& passio nō in agente est, sed in eo q patitur.] De sententia ergo Aristotelis in hac parte dubitari non potest, vt obseruarūt omnes Græci interpretes, & Commentator, & Latini etiam expositores citatis locis. Quare dubium non est quin hæc etiam fuerit D. Thom. sententia: nunquam enim solet Aristotelē deserere in ijs quæ purè Philosophica sunt, & fidei non contradicunt. Idem etiam constare potest ex Cōmentarijs eius in prędicta loca, & expresse in lib. 2. cont. Gent. c. 1. dictam differentiam constituit inter actiones immanentes & trāseuntes: vt Ferrar. ibi, & inferius c. 9. aduertit, & alia loca congerit. Et Capreol. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. & in 4. d. 49. q. 1. art. 3. Herueus quolib. 4. q. 4. Sonc. 5 Metaph q. 37. Iauell. lib. 9. B quæst. 15. Et est receptissima sententia inter recentiores cum 3. Physic. tum 5. & 9. Metaph.

Ferrar. Capreol. Herueus. Soncin. Iauel.

VII. Solet autem hæc sententia multis rationibus confirmari, sed apud me duæ sunt præcipuæ. Prima est, q actio non potest esse res realiter distincta à termino formali, qui per eam fit, sed modus eius: ergo vbi fuerit terminus actionis, ibi necesse est esse actionem ipsam, quia modus necessario comitatur rē cuius est modus, sed terminus actionis transeuntis est in passo ex omnium sententiā, & est per se euidens, nam calor qui fit ab igne calefaciente lignum in ligno est: ergo in eodem est actio ipsa. Primum antecedēs (reliqua enim omnia manifesta sunt) sæpe inculcatum est, & probatum suprà, cum de causa efficienti ageremus, & præcipuè tractando de creatione actiua. Item in hac disputatione sect. 1. ostendimus, actionē nihil aliud esse quam dependentiam effectus à suo efficiente: at verò dependentia non potest esse res distincta à re quæ pendet, sed solum modus eius: ergo. Præterea, quia posito principio agenC di & effectu eius, & dependentia effectus à suo principio, sublata per intellectum quacunq; alia entitate, sufficienter intelligitur & effectus in actu, & causa efficiens in actu: ergo impertinens est fingere quandam aliam rem distinctam realiter ab effectu, & priorem natura illo, quæ sit actio illius. Nam actio solum ponitur ob causalitatem agētis, & dependentiā effectus, sed hæc intelligūtur optime sine illa entitate: est ergo gratis conficta: qd magis confirmabitur ex sequenti rōne.

VIII. Secunda ergo rō est, quia non solū effectus, sed ēt actio ipsa fluit actiuè ab agente, non per aliam actionem, sed per se ipsam, vt in superioribus declaratū est, sed in agente actione transeunte, ex eo quod agit, nulla res vel modus realis fluit actiuè ab ipso, vt in ipso maneat, ergo actio huius agentis ita fluit ab ipso, vt in passo recipiatur. Minor probatur, primò ratione illa Aristotelis, quod agens ex eo præcisè quod agit, non mouetur: dico ex eo præcisè quod agit, quia antecedenter potest moueri, vt si applicetur de nouo ad agendū, vel concomitanter seu cōsequenter, si in agendo repatiatur: tñ præcisè ac p se ex eo quod agēs est,

non mouetur, quia agenti vt agens est, per accidens est mutari. Secundò, quia nullus terminus actionis transeuntis manet in agente, vt omnes fatentur, nam hæc est potissima differētia actionis immanentis & transeuntis: ergo neque aliqua actio potest fluere ab huiusmodi agente quæ in ipso maneat. Patet consequentia tum ex priori ratione, tum ex dictis sect. 2. quia non potest intelligi res aliqua, quæ ita sit pura actio, vt per eam nihil intrinsecè factum intelligatur: res. n. facta in extrinseco subiecto nō potest esse intrinsecus terminus actionis manentis in alio subiecto. Tertiò, quia per se est incredibile, quòd vt sol illuminet aerem, prius necessariò fluat à luce solis alia res vel modus qui in ipso sole maneat ipsumq; aliter afficiat: quorsum enim fingitur talis entitas? aut quod est indicium illius? aut in qua potentia ipsius solis talis actus recipitur? Sicut enim actio solis quæ est illuminatio, fluit à luce solis, ita si ab ipso flueret in ipsum deberet proximè recipi in ipsamet luce, nam sicut sol illuminat quatenus lucidus est, & ideo illuminatio procedit formaliter à luce, ita sol constituitur actu illuminans quatenus lucidus est: ergo si illuminatio constituit actu illuminans manendo B in illuminante proximè & immediatè manebit in luce eius, illam constituendo in actu secundo, sicut visio manet in visu: ergo lux, calor, & similes virtutes actiuæ, non solum sunt potentiæ actiuæ, sed etiam passiuæ, quod inauditum est, & incredibile.

IX. Denique de dependentia creaturarum à Deo probatum supra est, fluere immediatè ab ipsa potentia Dei, & non ab aliqua alia actione, quam in Deo fingere necesse sit, & ab illa vt manante à Deo sufficienter denominari Deum actu agentē: ergo similiter dependentia luminis à luce solis intelligi optimè potest vt immediatè fluens à virtute illuminatiua solis, quæ est lux, absque fluxu alterius rei ab eadem luce, quæ in illa maneat, & quasi mediet inter lucem, & dependentiam luminis à luce. Si enim intelligimus Deum impedire illum fluxum manentem in luce, nihil repugnabit manere lumen pendens à luce: posuit ergo Deus hoc facere: signum ergo est illum alium C fluxum impertinentem esse. Vnde, quando nulla alia ratio superesset, illa multiplicatio rerum intelligibilis, & non necessaria, vitanda esset.

Secunda sententia priori prefertur & declaratur.

X. Haec igitur posterior sententia quatenus negat actionem transeuntem ponere in agente aliquid prærium ad effectum, verissima est, nihilominus tamen quoad modum tribuendi subiectum actioni vt actio est, & quoad differentiam quæ in hoc est inter actionē immanentem & transeuntem, aliqua declaratione indiget.

Dico ergo primò, Aliqua est actio realis, quæ nullum habet subiectum inhæsionis. Probatur ex dictis supra de actione creandi: ostendimus enim creationem esse verè actionem transeuntem, & nullum habere subiectum: quia de ratione creationis est vt non fiat ex præsupposito subiecto. Idemque censent Theologi de actione transubstantiali, vt sumitur ex D. Thoma 3. p. A q. 75. artic. 8. Nam iuxta sententiam eius, cum actio transubstantiandi sit actiuè à verbis consecrationis, necessariò dicendū est illam esse actionem transeuntem, & non immanentem. Conuenit autem illa actio cum creatione in hoc, quod non supponit subiectum in quo recipi possit, quia nullum est commune subiectum termino à quo & ad quem. Datur ergo aliqua actio, quæ non habet subiectum inhæsionis. Quanquam hoc solum inueniatur in aliqua actione supernaturali aut propria Dei, quia creata agentia virtute naturali solum possunt operari ex præsupposito subiecto.

XI. Quo etiam fit, vt talis modus actionis infra latitudinem transeuntium actionum, non verò immanentium reperiri possit, quia actiones immanentes si sint propriè Dei, non sunt actiones accidentales, imò nec actiones propriè & in rigore sumptæ. Nam, si Metaphysicè tantum consideremus actus immanentes Dei, qui sunt intelligere & amare, non solum non sunt accidentia, sed ipsamet substantia Dei, verum etiam nulla in eis intelligitur origo realis, vt possint actiones vocari. Si verò Theologicè illi actus considerentur, quatenus per eos realiter procedunt ad intra duæ personæ diuinæ, adhuc non possunt actiones propriè nominari, vel quia actio vt actio includit, quę ipsamet realiter emanat à principio agente: ibi autem actiones non emanant, licèt emanēt personæ: vel certè quia actio vt actio includit dependentiam, nam actio dicit habitudinem ad rem actam seu factam: at verò in his processionibus personarum nulla est dependentia; vt supra disp. 2. de causis dictum est. Itaque inter immanentes nulla est actio propria, quę non sit actio agentis creati, & ideo nulla est, quæ non sit ex subiecto & in subiecto, quia agens creatum nihil potest efficere, nisi ex præsupposito subiecto, & per actionem receptam in illud.

XII. Dico secundo. Non est de ratione actionis vt sic, quod habeat subiectū proprium inhæsionis, sed hoc conuenit ei ratione sui formalis termini. Probatur prior pars ex præcedenti conclusione, nam quod est de essentiali ratione superioris vt sic, necessariò conuenit omnibus inferioribus: ergò è conuerso quod non conuenit alicui inferiori non pōt esse de formali & essentiali rōne superioris: sed datur aliqua actio quæ nō habet subiectum inhæsionis, vt in prima assertione dictū est: ergo non pōt esse de formali rōne actionis vt sic habere subiectum, vel respectū ad illud. Hinc ergo colligimus, de ratione actionis vt sic solum esse vt sit modus quidam adhærens termino, & per se immediatè fluens ab efficiente: illæ. n. respectus ad terminum non est sicut ad subiectū, vt supra diximus, neq; illa intima coniunctio est propria inhæsio aut informatio, sed peculiaris modus constituendi ipsum terminum in rerum natura, dependentem & fluentem à suo principio. Ex quo vlterius colligimus posteriorē conclusionis partem, nā actio est accōmodata termino, & ab illo sumit rationem suā: ergo cum actio vt actio per se non postulet subiectum, determinata actio solū ex peculiari ratione, q̄ ex suo termino hēt, pōt illud postulare: ergo iuxta exigentiā termini postulat actio subiectū, & non aliter, Quinimò quāuis illa res, vel modus qui est actio

per

per se requirat interdum subiectum ratione termini, tamen sub præciso conceptu actionis non explicatur ordo ad subiectum, sed ad principium & ad terminum, vt amplius declarabitur in solutionibus argumentorum, & magis Disput. sequenti, declarando distinctionem inter actionem & passionem.

XIIII. *Actio & terminus idẽ subiectũ postulant.* Dico tertiò. Omnis actio quæ est in subiecto, in illo est, in quo est terminus eius: & hoc est quod formaliter conuenit omni actioni siue immanenti, siue transeunti, quæ ex subiecto fit. Probatur inductione, nam actio immanens in ea potentia inhæret, in qua est terminus intrinsecus eius, vt in intellectu manet actio intelligendi, quia in eodem manet verbum mentis, & sic de alijs: agimus enim de terminis productis per has actiones, non de obiectis, quæ etiam dici solent termini actuum immanentium, quia terminant respectiuè eorum. Nec reperitur vnquam, quòd terminus actionis immanentis sit extra potentiam, in qua manet ipsa actio: nam, licèt interdum actus immanens habeat effectum extra suam potentiã, tamen ad illum non comparatur vt actio, sed vt principium agendi, vt comparatur volũtas Dei ad effectus ad extra, & voluntas hominis suo modo ciet motũ brachij. Idem reperitur in actionibus transeuntibus, vt per se constat. Vnde, si aliquando terminus actionis transeuntis manet aliquo modo in ipso agente, tunc eodem modo ipsamet actio manet, vt quando aqua se reducit ad pristinum frigus, quia frigus manet in ipsa, etiam actio frigefaciendi in ipsa manet. Ratio autem sumitur facile ex præcedenti conclusione, nã actio non postulat subiectum nisi ratione sui termini: ergo nec postulare aliud subiectum potest, quàm petat terminus eius. Item creatio materiæ, vel angeli ideo non habet subiectum, quia materia, vel angelus qui est terminus illius actionis non habet subiectum: ergo in vniuersum subiectum actionis est iuxta exigentiã termini. Denique, ostensum est actionem identificari termino, vt modum eius: ergo in quo subiecto fuerit terminus, erit etiam actio.

XV. *Actio vt actio nulli inhæret.* Dico quarto. Nulla actio, vt actio, & præcisè concepta sub ea ratione qua à passione distinguitur, habet subiectum inhæsionis, sed denominationis tantum; vnde quæ est in suo subiecto, solũ inhæret mediante passione. Probatur, quia actio vt actio, solũ differt à passione ratione formali concepta, vt Disput. sequenti latius dicemus, sed in hoc tñ differunt actio & passio, quia passio dicit motum vel mutationem vt afficientẽ passum & inhærentem illi; ergo actio præscindit ab hac habitudine: nõ ergo includit formaliter esse in, sed esse ab agẽte; & ideo valde analogicè est accidẽs, vt supra in diuisione accidentium adnotauimus. Et confirmatur, nam huiusmodi actio dicitur inferre passionem, quasi actiuè: ergo ipsa secundũ præcisam rationem formalem suam non afficit passum, sed infert passionem, quæ illud afficiat: atque ita media passione illi inest. Quocirca in hoc nõ est formalis differẽtia inter actionẽ immanentẽ & transeuntẽ, nã si formaliter loquamur, neutra inest agenti vt agens est, sed vtraque inest passo vt passiuũ ẽ, & mediate passione. Differẽtia verò est, quòd in actione immanẽte agens & patiẽs in idem coincidunt, & ideo dũ actio est in patiente, est ẽt in agẽte: in actione verò transeunte distinguitur agens à patiente: & ideo quia actio est in patiente, in agente manere non potest.

Aliarum opinionum argumenta soluuntur.

AD argumenta primæ sententiæ respondetur. Ad primũ, actionẽ vere dici analogicè accidẽs, & iõ nõ oportere, vt dicat ppriã habitudinẽ inhærẽdi alicui, sed emanandi ab aliquo. Cũ verò dicitur esse actus agentis, similiter intelligendum est non de actu inhærente, sed emanante, & quantum est ex se extrinsecè denominante. XVI.

Ad secundũ, iam ostensum est, non esse inconueniens, aliquam actionem transeuntem in aliquo subiecto nõ esse, sed tñ in termino. Deinde de omni actione vt actio est diximus, nõ habere per se ac formaliter proprium subiectũ inhæsionis. Et hinc fit, vt licèt media passione alicui subiecto inhæreat, non tamẽ illud denominet quatenus actio est, sed quatenus passio. Vnde ẽt actio immanens, quatenus denominat hominem agẽtem vel operantem formaliter non cõcipitur vt inhærens illi, sed vt est ab illo. Neque oportet vt omnis res, quæ est in aliquo inhærenter, denominet illud secundum oẽm rõnem quæ in illa considerari põt, vt patet in illo loco, & in alijs formis extrinsecis. Ad alteram verò illius argumenti partem concedo, omnem actionem, quæ in subiecto inest, esse in passo: neque obstat, quòd in eodẽ sit passio, quia actio & passio nõ dicũt formas oppositas, sed diuersas habitudines ad res quodamodo relatiuè oppositas, vt sunt agens & patiens, vel certè ad potẽtias diuersarũ rõnum, vt sunt actiua & passiua. Tamen respectu eiusdem formæ vel entitatis, non sunt oppositæ, sed se consequũtur, vt dare, & accipere seu emanare ab vno, & recipi in alio, vel emanare ab vno secundum vnam rationem, & recipi secundum aliam. XVII.

XVIII. *Actio an sit agentis perfectio.* Ad tertium, negatur actionem esse propriè perfectionem agentis, quatenus perfectio est à forma intrinsecè perficiente. Solet autem dici actio agẽtis creati perfectio extrinseca eius, quatenus eius perfectio quodam modo ad alia extenditur, quod in rebus habentibus limitatam perfectionem censetur pertinere ad quandam perfectionẽ extrinsecam earum: sed reuera agens, vt agens magis declarat perfectionem suam, quam perficiatur, nisi ex actione sua aliquod commodũ reportet, vel recipiendo in se terminũ actionis, vt in ijs quæ agunt actione immanente, vel mediãte sua actione se conseruando, aut tuendo à cõtrarijs. Ad testimonia D. Thomæ quæ in illis rationibus afferũtur, fateor nõnulla esse difficilia. Thomistæ verò cõiter intelligunt, quotiescunque D. Tho. indicat actionẽ transeuntẽ esse in agẽte, loqui vel de actione ratione relationis resultantis, vel de actione transeunte quoad efficaciam tñ, vt sunt, ex illius snia, actus diuinæ voluntatis, vel etiam angelicæ, vel certè, cũ dicit actionẽ esse in agente, nõ loquitur de propria inhærẽtia, sed latè prout quæcunque forma extrinseca dici potest esse in eo quod denominat. Quæ expositiones, vel aliqua earũ pro vniuscuiusque loci commoditate acceptanda est & accommodanda: nõ enim oportet in his amplius immorari, cũ de D. Thomæ sententia ex alijs locis satis constet. *D. Thomas an actionem transeuntẽ in agente locarit.*

SE-

SECTIO V.

Quæ tandem sit actionis natura, quæ ve causæ aut proprietates.

I. *Actionis descriptio.*

EX his quæ hactenus tractata sunt de actione, explicata fere sunt oia, quæ de illa dicenda proposuimus. Primũ enim constat, quæ sit cõis ratio vel essentia eius, quã Gilbertus Porretan. in suo lib. de sex principijs sic definit, [Actio est forma per quã in materiam subiectam denominamur agere.] Quæ descriptio videtur cum proportione sumpta ex illa, qua Aristoteles qualitaté definiuit, dicens, [qualitatem esse quales esse dicimur.] Sed videtur æquè obscura illa definitio, ac definitum ipsum: id enim est quod inquirimus, quid nimirum in rebus sit illa forma vel quasi forma, per q̃ agere denominamur. Et ideo in superioribus explicuimus esse modum quendam seu dependentiam ex natura rei distinctam à termino facto: atque hunc modum sub nomine formæ intelligendo, rectè dicere possumus, actionem esse formã, qua principium actiuum primò in actum reducitur, seu esse formam, quæ primò ac per se ipsam fluit, & per quam id, quod propriè fit, ab agente manat ac pendet. Quæ omnes particulæ ex hactenus disputatis satis constant.

De causis actionis.

II. RVrsus hinc etiam notum est, quæ sint causæ vel essentialia principia actionis. Nam causa *Efficiens.* efficiens eius est principium illud, à quo ipsa manat. Vbi insinuabat se statim quæstiõ, quod nam *Finalis.* sit illud principiũ, vt explicaremus illud axioma, [Actiones sunt suppositorum.] Sed hæc res, etiã est supra declarata, cum de supposito ageremus. Causa verò finalis actionis intrinseca & immediata, est terminus eius: mediata autẽ vel vltima, esse potest aut ipsummet agens, aut quilibet alius *Materialis.* finis ad quem ipse terminus eius referatur. Materialis autem causa interdum nulla est, respectu alicuius actionis, vt de actione creatiua dictum est: quando verò intercedit materialis causa, illa est ipsum passum, quod licet immediatè recipiat re *Formalis nulla.* illam quæ est actio, tamen secundum distinctionem rationis non recipit illam nisi mediatè passione: Cũ aũt actio sit forma simplex, non habet aliã propriam formalem cãm, neq; alia principia essentialia p̃ter principiũ à quo fluit, & terminũ ad quẽ tẽdit, quatenus ea essentialiter respicit, vt declaratũ est. Et hęc sũt satis de causis actionis.

Proprietates actionis.

III. DE proprietatibus itẽ actionis vt sic nihil fere dicendũ occurrit, quia nullę ferè sunt, quæ p se ei cõueniãt, & in essentiali rõne eius nõ contineantur: Gilbertus aũt supra tres aut quatuor insinuat. Prima, q̃ proprium (inquit) actionis est *Actio unum semper motui coniungatur.* esse in motu, id est semper coniungi motui: quod vt sit verum, latè sumendum est, quamcũque mutationem ẽt perfectiuam sub motu includendo. Potest aũt dupliciter intelligi. Primo, q̃ semper mutationi adiuncta sit actio, & hoc sensu est sem per vera si intelligatur de mutatione positiua, qa hæc fieri non põt nisi ab aliquo mouẽte, & consequenter agente per aliquam actionem. Si verò intelligatur de mutatione corruptiua, nõ semper est necessariũ fieri per positiuam actionem; vt si fit pura desitio: tunc aũt proportionaliter interueniet carentia seu suspensio alicuius actionis. Alter sensus esse potest, vt etiam è conuerso actio semper habeat coniunctam mutationem, & ita coincidit cum secunda proprietate. Quam idem autor ponit, nimirũ, actionem inferre passionem in materiam subiectam: quod habet verum in actionibus quæ circa subiectum aliquod versantur: creatio enim propriè non infert passionem, vt superius visum est. Cũ aũt dicitur actio inferre passionem, illud [inferre,] non debet intelligi per propriam effi-cientiam vel causalitatem, nam, cũ actio & passio non distinguantur in re, vt videbimus, non potest inter eas esse propria causalitas neque etiam intelligẽdũ esse solũ de illatione cõsequentiæ: nam hoc modo ẽt passio infert actio- B nem. Intelligẽdum est ergo de illatione à priori, eo modo qua vna proprietas dicitur esse ab altera, ad quod sufficit virtualis distinctio, seu distinctio rationis cum fundamento in re. IIII. *Actio quo passionem inferat.*

Tertia proprietas est quam Arist. ẽt posuit in Prædicamentis, q̃ actio põt habere contrarium, quæ per se est satis clara, conuenit aũt illi ratione termini: vnde non semper ei conuenit, sed quãdo terminus eius habet contrarium. Denique quoad hoc eadem est ratio de actione, quæ de motu: de cuius contrarietate Physici copiosius disputant. Vltimam proprietatem addunt tam Arist. *Actio magis & minus vt suscipiat.* quam Gilbert. q̃ actio suscipit magis & minus quæ duobus modis potest actioni tribui: vno modo ratione termini tantum, quo modo illuminatio vt octo, est maior & intensior actio, quam illuminatio vt quatuor, etiamsi vtraque in instanti fiat. Atque hoc sensu eadem est proportionalis ratio quoad hanc proprietatem in actione, quæ in C formali termino eius: de quo supra dictũ est cum de qualitatibus ageremus. Alio modo potest intelligi illa proprietas ratione temporis: quo modo dici põt intẽsior actio, quæ velocius fit, etiamsi alia longiori tempore æqualem habeat effectum. Atque hoc modo hæc proprietas tm̃ potest cõuenire actioni successiuę, & coincidit cum velocitate motus, de qua propria disputatio etiam est Philosophica. Verum est, velocitatem minus propriè dici intensionem actionis, nam potius est minor quædam extensio partium ipsiusmet actionis secundum durationem seu successionem.

SECTIO VI.

Quæ sint genera & species actionum, & quo modo sub vno genere collocentur.

HAec etiã quęstio magna ex parte in superioribus tractata est. Vt tamen cõstet, quomodo constituendũ sit prędicamẽtũ actionis, & qđ sit summum genus eius, & consequenter quæ actiones sub illo directè collocẽtur, breuiter colligendæ

ligendæ sunt præcipuæ diuisiones actionis, quæ A dispersę sunt in superioribus traditæ.

Prima diuisio actionis in substantialem, & accidentalem.

II. PRimò igitur diuidi potest actio in substantialem & accidentalem. Substantialem appello, quæ ad substantiam terminatur, accidentalē, quę ad accidens. De qua diuisione dubitari non potest quin meritò tradatur, & sit sufficiens: in rebus enim nihil fieri potest nisi substantia aut accidens, vt constat ex supra dictis de diuisionibus entis: vtrumque autem horum potest per se & per propriam actionem fieri, vt etiam constat ex dictis de causa efficiente, & per se est satis notũ. Rectè ergo & sufficienter diuiditur actio in illa duo membra.

III. Occurrit tamẽ dubitatio, propter quam præcipuè hanc sectionem proposui, vtrum actio vniuocè in illa membra diuidatur, vel tantum analogice. Nã ex dictis supra de causis videtur manifestè inferri, hanc diuisionem esse analogam: diximus enim causam præsertim efficientem, analogicè dici de causa substantiarum & accidentium: B ergo etiam causalitas analogice conuenit his causis, sed causalitas harum causarũ nõ est nisi actu, ergo & actio analogice dicitur de actionibus harum causatum. Et confirmatur primò, quia generatio ex cõi Philosophorum sententia dicitur analógice de generatione accidentali & substantiali: ergo. Patet consequentia, quia eadẽ est proportionalis ratio, siue loquamur de actione sub communi ratione actionis, siue sub particulari. Antecedens aũt sumitur ex Aristot. lib. 1. de generat. qui hac ratione, generationem substantiæ vocat simpliciter generationem, accidentium vero secundum quid vocat alterationem, aut auctionem, &c. Denique ratio quæ ex eodem sumitur c. 3. & ex D. Tho. ibidem, & de spiritualib. creat. art. 1. ad nonum. & art. 3. et q. 21. de veritate, art. 5. in actione vt sic locum habet, nimirum, quia generatio est via ad esse: esse aũt substantiæ est esse C simpliciter, accidentis aũt, secundum quid. Sic ergo actio est suo modo via ad esse ex parte agentis, nam est actiua communicatio ipsius esse: ergo si esse quod per eam communicatur, analogicè est esse, etiam ipsa analogicè est actio. Tota enim rõ actionis ex termino pręcipue sumitur, vt supra ostendimus: est aũt formalis terminus actionis ipsa res producta, quatenus in suo esse producitur: ergo si in ipso esse terminorũ est analogia, erit ẽt in actionibus in ratione actionum.

An sit vniuoca, an potius analoga.

D. Thom.

IIII. In contrarium aũt est, quia si diuisum huius diuisionis non est vniuocum, non poterit prædicamẽto actionis vnũ genus summũ assignari: aut certè dicendum erit, actionẽ quæ est genus summum huius quinti prædicamẽti, esse solum eam quę accidentalis est. At si hoc dicatur, sequitur vlterius, duo esse cõstituenda prædicamẽta actionis: cur enim si actiones accidentales suũ prædicamẽtum constituunt, non cõstituent aliud substantiales actiones? Nã in primis illæ inter se inueniuntur primò diuersæ: deinde in actionibus substantialibus dantur specificæ differentiæ cum conuenientijs genericis vsq; ad aliquam summã.

A Ac denique tãta est distinctio inter actiones substantiales & suos terminos, sicut inter accidentales & suos: ergo nulla est ratio cur actio accidentalis vnum genus prædicamenti constituat, & non actio substantialis.

In hac dubitatione probabile censeo, diuisionem hanc esse analogam, nam rationes priori loco factæ, quæ ex re ipsa sumptæ sunt, valde sunt efficaces, nec vñr habere conuenientẽ responsionem. Quas verò posteriori loco fecimus, solũ desumũtur ab autoritate ex recepta diuisione prædicamentorũ, quæ expediri possunt asserẽdo probabiles rõnes, ob quas actiones accidentales in vnum prædicamentũ directè collocatæ sunt: substãtiales verò ad prædicamentũ substantiæ reuocantur. Nam in primis creatio parũ cognita fuit antiquis Philosophis; & ideo mirũ nõ est quod ei locũ in prædicamentis non dederint. Deinde superius de illa diximus nõ esse accidens, sed modum quendã substantialem; & ideo necesse non fuit illam in prædicamentis accidentium collocare, sed ad prædicamentum substantiæ reducenda est. Generatio autem substantialis à multis nõ reputatur actio propriè, sed terminus quidam al- B terationis præcedentis, qui ex ea resultat. Quam quidem sententiam ego veram non existimo, sed potiùs generationem esse veram ac propriam actionem, vt suprà dixi tractando de efficiente causa, & est communior Philosophorum sententia, quam Aristoteles ex professo probat contra antiquos Philosophos in libris de generatione. Tamen quia semper est coniuncta hæc actio cum alteratione, per modum vnius reputatur; & ideo non oportet ratione illius peculiare prædicamentum constituere. Melior tamẽ ratio redditur, quòd generatio substantialis cum sit via ad substantiam, non habet propriam rationem accidentis, sed intrinsecè est modus substantialis; & ideo conuenienter ad prædicamentum substantiæ reuocatur.

V. Analogam esse concluditur.

VI. Est ergo hæc sententia valde probabilis, cui vero illa nõ placuerit, dicere poterit, actionem dupliciter spectari posse: primò vt est via ad terminum cui dat esse, & sub hac rõne procedere ratio- C nes factas, & concludere, esse analogum quid. Secundò pręcisè, vt est actus agentis, suo modo perducens illud de potentia in actum, & sub hac ratione esse quid vniuocum: quod etiam ad passionem potest proportionaliter applicari. Illud tamen semper manet difficile in hac responsione, quia actio vt actio non potest præscindi à ratione viæ, & causalitatis seu dationis alicuius esse. Item, quia non aliter est actus agentis, nisi quia ab eo fluit ad communicandum aliquod esse. Dici vero potest, nihil horum considerari in illa prout in prædicamento collocatur, sed solum quod est veluti forma agentis, illud sic denominans, & vt sic habere vniuocationem logicam, licet secundum completam rationem realem suam, habeat metaphysicam analogiam.

Secunda diuisio substantialis actionis.

SEcundo subdiuidi potest actio substantialis in eam, quæ sine subiecto fit, & quæ fit ex subiecto: quæ diuisio iam satis constat ex dictis: VII.

prior

A prior enim est creatio, & posterior generatio. Quæ vlterius subdiuidi possunt in productioné & conseruationem: de qua diuisione laté supra disputatum est & ostensum, non esse secundū ré, sed sc̄dm rōnem. Ac rursus possunt illa membra in varias species diuidi iuxta varietatem terminorū, vt superius ēt diximus. Pōt aūt ēt de hac diuisione dubitari an sit vniuoca vel analoga. Videri enim pōt analoga duplici rōne. Prima, quia Deus in rōne primæ caūsæ efficientis est primaria causa respectu omnium aliarum, ita vt analogicè de illis causa efficiens dicatur, & Deus sit primarium analogatum, ergo cū creatio sit quasi prima actio Dei vt efficientis, à qua omnes aliæ essentialiter pendent aliquo modo, videtur actio analogicè dici de illa & de alijs actionib⁹, & creationem esse primum analogatum. Secundo, quia creatio est quæ dat simpliciter esse, per generationem autem non datur simpliciter esse vt sic, sed tale esse, & (vt ita dicam) tantum ex parte, applicando scilicet formam materiæ.

VIII. Sed licèt hæ rōnes sint probabiles, nihilominus nō vr̄ hic intercedere sufficiens rō analogiæ, nā per generationē verè ac propriè fit subā, quæ est simpliciter ens, & vniuocè dicitur de oībus creatis, ita licet ex modo semper creatio sit excellentior actio, sæpe tn̄ res facta per generationé perfectior est, quam quæ fit per creationem. Item ꝙ oīs generatio supponat aliquā creationem saltē materiæ, nō sufficit ad analogiam constituendā: qa illa præsuppositio est tm̄ materialis, sicut etiā forma supponit materiā, & nō propterea est analogicè suba respectu illius. Accedit ꝙ oīs actio generādi necessario est actio ipsius Dei, quamuis non solius, & ideo pp peculiarem habitudinem quā creatio hēt ad Deū, nō oportet vt rō actionis per prius & cū analogia illi cōueniat. Vnde licèt rō causæ efficientis quoad vim agendi analogicè dicatur & per prius de Deo, tamen quoad actualem actionem non oportet vt intercedat analogia, quia etiā Deus denominatur actu agens ab actione creata, & interdum ab eadem à qua creatura etiam agere dicitur, vt supra visum est.

IX. *Tertia diuisio in transeuntem, & immanentem actionem.*

TErtiò subdiuiditur actio accidentalis in immanentem & transeuntem: de qua diuisione satis multa diximus. Nec refert ꝙ illa differentia transeuntis actionis ēt substantialibus actionibus cōuenire videatur, quia non possumus differentias magis proprias inuenire, sed sumendæ sunt prout accommodantur generi quod diuidunt. Nam etiam aliæ differentiæ possunt esse cōmunes his membris, & secundum eas possent hę diuisiones aliter ordinari: quia & accidentalis actio est ex præsupposito subiecto, & pōt etiam aliqua sine subiecto fieri, vt creatio vel conseruatio accidentis extra subiectum. Item in actionibus accidentalibus datur productio & conseruatio. Posset etiam actio primò diuidi in spiritualē & materialem, & deinde hæc membra in alia. Nihilominus tamen ordo propositus videtur conuenientior, propter maius discrimen inter actiones substantiales & accidentales, & præsertim si ex his tm̄ posterioribus vnum prædicamentum conficitur. Rectè igitur diuisa est actio accidentalis in immanentem & transeuntem: Immanens propriè tantum illa dicitur quæ formaliter manet in eadem potentia proxima à qua elicitur, quæque ex suo genere talis est, nunquā in alio subiecto fieri possit: & hoc modo tantum actiones cognoscendi & amandi sunt immanētes, in quibus plura dantur genera & species actionū, quas hic amplius tradere non est necesse, id enim spectat ad scientiam de anima, & de angelis.

X. Aliquando verò extenditur nomen actionis immanentis ad omnem illam, quæ in supposito operante manet: & hoc modo omnes motus vitales & nutritionis, & augmentationis, & motus etiam localis animantium, poterunt immanentes appellari: item motus naturalis terræ deorsum tendentis, aut aquæ reducentis se ad pristinā frigiditatē. Sed hæ omnes impropriè sunt actiones immanentes, quia licet sint in eodē supposito, non tamen secundum eandem partē vel non secundum eandem potentiam aut vim agendi. Et motus illi naturales peculiariter excluduntur, quia aliquo modo tribuuntur extrinseco agēti, scilicet generanti: & eadē ratione naturalis emanatio, v.g. potentiarum ab anima, etiam si suo modo sit actio, vt supra visum est, & in eadem anima maneat, tamen quia extrinseco agēti propriè tribuitur, non est propriè actio immanens. Ita fit, vt propria actio immanēs solum in vitalibus actionibus inueniatur, quamuis non conuertatur, quia non omnis actio vitalis immanens est in proprietate iam dicta.

Aliquæ vitales & connaturales actiones, latè vocātur immanētes.

Actio transiens subdiuidi ab aliquibus solet in formaliter transeuntem, vel tantum quoad efficientiam. Imò qui putant actionem omnem esse in agente, existimant nullam actionem dictam esse transeuntem, nisi ob efficaciam. Ego verò cēseo nullam actionem, vt actionem esse transeuntem quoad efficaciam tantum, quia actio vt actio non est efficax nisi sui termini intrinseci: vnde si talis est actio, quæ in agēte maneat, ideo est, quia in eo manet terminus eius: ergo vt est actio nō potest esse transiens quoad efficaciam. Quòd si interdum per actum immanentem aliquid extra fit, non fit per illud in rōne actionis, sed vt principium agendi, vt supra dictum est de scientia & voluntate diuina, & idem est de voluntate creata quatenus est operatiua ad extra. Quocirca, actio immanens tunc prout est actio, non per se, sed per suum intrinsecum terminum operatur ad extra. Vt si reductionem aquæ ad pristinū frigus, actionem immanentem vocemus, licet ex ea proueniat ꝙ aqua facta frigida rem extrinsecam frigefaciat, actio illa reductionis non dicitur propriè transiens quoad efficaciam, quia illa sistit in suo termino: altera verò actio sequitur ex virtute termini prioris actionis, tanquam ex principio nouæ actionis. Ad hunc ergo modum intelligendū est, quotiescunque actus immanens est principium alicuius effectus extra operantem: imò si interdum in ipso operante aliquem aliū effectū relinquit, eodem modo illum efficit. Omnis ergo actio transiens, si propriè & in rōne actionis transiens sit, ideo talis dicitur, quia est formaliter trāsiens, i. ab agente exiēs, & in passum recepta. Quæ rursus diuidi pōt in plures species & modos

XI. *An sit aliqua actio formaliter immanens, & transiēs virtualiter.*

B

C

dos actionum transeuntium, quarum tractatio & speculatio propria est Physicorum, nam huiusmodi actio maximè concernit materiam sensibilem: ac proinde eadem fere ratio est de actione & de motu quoad ad has species.

XI. Aliç item diuisiones actionum inueniuntur in autoribus, quæ quantũ ad præsens spectat, satis sunt ex superioribus notç, vt q distinguitur actio in vitalẽ & non vitalẽ, quam supra Sect. 3. reiugimus. Item q distingui posset in eã quæ est p propriam efficientiam, vel per naturalem resultantiam: de qua dictũ est tractãdo de efficiente causa. Aliam deniq; tradidimus supra in actionẽ instantaneam & successiuã: de qua plura dicemus Disp. seq. Hæc igitur de actione dixisse sufficiat.

DISPVTATIO XLIX

De Passione.

PAssionis nomen in vsu Philosophorum & Theologorum æquiuocum est, vt ex Arist. lib. 5. Metaph. c. 21. & ex D. Tho. 1. 2. q. 22. ar. 1, alijsq; locis & ex alijs autoribus passim constat. Nã & affectus animi passiones appellari solẽt: & quædã qualitates tertiæ speciei, passiones appellãtur, vt patet ex cap. de qualitate, & 3. Phys. cap. 3. Prçterea maximè aliquis pati dicitur, qñ aliquid præter naturã suã patitur: aut qñ aliquid amittit. Latè verò passio dicitur oĩs receptio alicuius formæ, qualiscũq; illa sit. Et hoc mõ in præsenti sumitur: sic. n. correspondet actioni, q̃uis non oĩ, sed illi quæ fit ex præsupposito subiecto. Qm̃ verò actio & passio sic sumptæ magnam inter se cõnexionẽ habent, & in multis conueniunt, ideo multa ẽt ex ijs, quæ de actione dicta sunt, seruata proportione applicari possunt ad passionem: & idcirco breuius hanc disputationẽ expediemus. Explicando in primis cõuenientiã & discrimen inter actionẽ & passionem, & deinde propriam naturam passionis, & species eius declarando.

Passionis nomen varie significat.

SECTIO I.

Vtrum passio in re ipsa differat ab actione.

I. DE actione & passione aliqui opinati sũt esse res realiter distinctas, qđ necesse est sentiant illi, qui existimãt actionem nil aliud esse quàm relationem agentis ad patiens: passionem verò relationem patientis ad agens. Quod sensit Scotus in 4. dist. 13. q. 1. & quodlib. 11. quam sequitur Ant. And. in lib. de sex princip. q. 9. Hæc tamen sententia reiecta est in superioribus in actione: & eadem vel maiori ratione reijcienda est in passione, quia per passionem vt sic non refertur patiens ad agens, sed solum passum ipsum afficitur passione in ordine ad terminum aliquem; est. n. passio receptio alicuius formæ. Et quamuis oĩs passio sit ab aliquo agente, tamen solum est ab eo vt à causa extrinseca; vnde non solum non dicit formaliter relationem ad agens, verum etiam non includit in suo formali ac præciso conceptu respectum transcendentalem ad agens; alioqui in sua ratione includeret id quod est de ratione actionis. Si quæ

Aliquorum sententia improbatur.

Scotus.

Andreas.

A ergo est relatio patientis ad agens, illa resultat ex passione, & in ea fundatur: ideo. n. ad illud refertur, quia ab illo patitur: nõ possunt ergo actio & passio illo modo distingui. Omitto alia quç de relationibus extrinsecus aduenientibus superius dicta sunt: quæ hic etiam applicari possunt.

II. Alij dixerunt actionem & passionem interdũ distingui realiter, aliqñ verò minimè: nã qñ actio est in agente, & infert passionẽ in passum, realiter distinguũtur: qñ verò actio cũ passione ipsa transfertur in passum, aut vtraque manet in ipso agente, qđ simul ẽt patiens sit, tunc non haberet realem distinctionem. Verumtamen, cũ supra reiecerimus primũ membrũ huius partitionis, & ostenderimus nullã esse actionem propriè dictã, quæ passionem inferat in aliud subiectũ præter illud in quo ipsa est, pro constanti relinquimus nec partitionem illam esse necessariam, neque ex illo capite, nimirũ, ex distinctione subiectorum, actionem & passionem realiter aliquando distingui. Vt autem formalis & propria sit cõparatio, facienda est inter passionem et actionem quç illã infert: nã si disparatè (vt ita dicã) cõparentur, sçpe poterunt distingui realiter: sic. n. passiua generatio realiter distinguitur à creatione: & in vniuersum B actio creandi dici poterit realiter distingui à passione, vel negatiuè, qa nullã habet passionem sibi intrinsecè coniunctum, vel positiuè respectu aliarum passionum quas ipsa non infert. Sed hçc cõparatio est extrinseca & accidentaria. Conferenda ergo est passio cum actione illatiua passionis, & proportionatè vnaquæque passio cũ actione cui correspondet.

Aliorũ sententia refutatur.

Actio & passio non distinguuntur realiter.

III. SIc igitur explicato sensu huius cõparationis est cõis, & vera snia, actionem & passionẽ non distingui realiter propriè & rigorosè. Hæc est sententia Arist. 3. Physic. c. 3. vbi ait actionem & passionem in re esse eundẽ actũ, seu motũ, differreq; penes diuersos respectus. Qđ idẽ docent autores supra citati q tenent actionem esse in passo. Et probatur, qa vel actio & passio distinguũtur realiter vt duæ res, vel vt duo modi reales & realiter distincti. C Primum dici non põt, quia, vt supra visum est, actio nõ est res proprie sumpta, sed modus rei: ergo nec passio potest esse res habens ex se propriam entitatem, sed modus rei. Est. n. eiusdem modi & ordinis cũ actione, & secundũ propriam formalitatem minorem importat perfectionem. Item motus nõ est res propriè, sed modus rei: ergo nec passio: sunt. n. eiusdem rationis, vel potius idem, vt infra dicam. Secundum etiã nõ potest esse verum, quia modi reales, vt supra in Disp. 7. dictum est, ex se non habent distinctionem realem, sed iuxta eas res quarum sunt modi: sed passio, & actio, quæ illam infert, sunt modi eiusdem rei, nimirum eiusdem motus, aut eiusdem termini: ergo non possunt esse modi realiter distincti. Probatur minor, tum ex doctrina Aristotelis & communi supra citata, tum ex re ipsa, quia passio nihil aliud est quàm fieri formç, seu formalis termini actionis prout recipitur in subiecto, & illud immediatè reducit de potẽtia ĩ actũ, sed fieri termini vel formæ nihil aliud est, q̃ quidã modus eius: ergo passio est modus termi-

Arist.

ni

ni actionis. At supra ẽt ostensum est actionem nt hil aliud esse quã modũ quendã eiusdem termini, s. dependentiam eius ab agente. ergo actio & passio sunt modi eiusdem rei: ergo non possunt inter se habere realem distinctionẽ. Et cõfirmatur: nã actio nõ distinguitur realiter, à termino, vt supra dictũ est, sed hoc ipsum ostendemus statim de passione respectu termini: ergo neq; inter se possunt realiter distingui. Confirmatur tandem illa vulgari ratione, q distinctio non est introducenda sine necessitate, hic autem nulla est necessitas, vt à fortiori ex dicendis constabit.

Variæ sententiæ de distinctione modali inter actionem & passionem.

IIII. Dubitari ẽt vlterius põt an saltẽ admittẽda sit distinctio modalis, q̃ actualis sit & ex natura rei inter actionẽ & passionẽ: sic.n. sæpe cõtingit modos eiusdẽ rei, & ab illa sic distinctos, inter se ẽt eodem mõ distingui. Hanc ergo distinctionẽ putãt multi admittendã esse inter actionẽ & passionẽ. Alij verò subtileè loquũtur, vocantes illã distinctionẽ formalẽ. Potestq; hęc sñia fundari, vel in pdicamẽtali distinctione actionis & passionis vel ĩ distinctione inter potẽtiã actiuã & passiuã. Cum.n actio sit actus potentiæ actiuæ, & passio passiuę, & potẽtię istę in re distinctæ sint aliquo modo, necessarium vr vt etiã actio & passio in re ipsa & ex natura rei aliquo modo distinguantur.

V. Heruæus. Aliter Heruæus quodlib. 7. q. 14. ait, actionem & passionẽ differre, quia agens est de rõne actionis, & passum de rõne passionis, extrinsecè (inquit) & p additionẽ, sicut eã est de rõne effectus. Vix tamen intelligitur quid sibi velit, nisi dicat idem quod alij aiunt, & nos ẽt statim dicemus, actionem & passionem differre secundum diuersos respectus ad agens vel patiens: quẽ tñ sensum non vr Heruæus intendere, nã ex professo contẽdit relationes ad agens & passum non esse de rõne actionis & passionis. Vnde significat, motum existentem in passo esse actionem quatenus per denominationem extrinsecam denominat agẽs actu: passionem verò esse quatenus subiectum denominat patiens actu, etiam sine vlla relatione ad ipsa: quod planè est inintelligibile, si non intercedat saltem respectus transcendentalis.

VI. Capreol. Et ideo clarius Capreolus 3. d. 1. q. 3. ar. 1. cõcl. 2. dicit, actionẽ & passionem differre per diuersas relationes: vult tñ has relationes non in recto, sed ĩ obliquo ptinere ad actionẽ & passionẽ. Vnde sentit re & intrinsecè nullo mõ differre actionem & passionẽ, sed esse eandem mutationẽ vel motum: extrinsecè verò differre per relationes quas connotant. Eam vero relationem in actione ait esse relationẽ agentis ad effectum, quæ est in ipso agente: in passo verò esse relationem effectus ad cãm. Sed hanc sñiam falsam esse in actione supra ostẽdimus: est aũt eadem proportionalis ratio de passione. Primò quia relatio effectus ad cãm cõsequitur ex passione in ipso passionis termino: ergo nõ põt per illã cõstitui passio in rõne passionis. Sedò, quia passio vt sic, proxime respicit passum, quatenus est forma quædã actuans illud, & illud denominans actu patiens: ergo respectus quem includit passio vt sic, non est respectus ipsius patientis ad aliud, sed est respectus ipsiusmet passionis ad subiectũ, quatenus est pprie A & speciali quodã mõ actus illius. Vnde si passum ipsum in cõcreto consideretur, formaliter nõ dicit effectũ vt relatũ ad agẽs, sed dicit tñ subiectũ vt affectũ passione tendẽte in aliquẽ terminũ: ergo nullo mõ illa relatio ptinet ad rõnem passionis. Imò si relatio ad agẽs, alicui harũ tribuenda est, potius actioni q̃ passioni est ascribenda, qa relatio ad cãm non est nisi relatio originis ab illa: hæc aũt relatio primò cõuenit actioni: & si nõ pdicamentaliter, sed trãscẽdentaliter sumaẽ, intrinsecè ingreditur rõnem illius, vt supra ostendi.

Denique vix intelligitur, quõ actio & passio distinguãtur per extrinsecas relationes in obliquo connotatas, nã eo mõ quo distinguuntur per illas, constituuntur etiam per illas: ergo vel constituentur per illas vt per formas à quibus idẽ motus extrinsecè denominatur actio & passio: & sic tñ erunt hæ duę denominationes pertinentes ad duas species relationum, & ita nõ egredientur prædicamentum ad aliquid. Vel constituentur p habitudines ad illas relationes, & ita actio constituetur per respectum ad relationem agentis, B passio verò per respectum ad relationem patientis, quod est planè falsum. Tum quia ratio fundãdi non dicit alium respectũ ad relationem, quæ ex ea consurgit, tum ẽt quia passio (sicut supra ẽt dicebam de actione) non dicit respectum ad relationem, sed ad potentiam patiẽtem. VII

VIII. *Actio & passio non ex natura rei, sed ratione ratiocinata distinguuntur.*

Dicendum ergo censeo, actionẽ & passionẽ in re non esse modos ex natura rei distinctos, sed eandem dependentiã & emanationẽ formæ ab agente, quatenus subiectum intrinsecè afficit vocari passionem: quatenus verò agens ipsum denominat actu agens vocari actionẽ: atq; ita hæc duo ad summum distingui rõne ratiocinata, id est, fundata aliquo modo in rebus, quę interdum sufficit ad distinguenda prædicamenta, qñ inde C consurgunt modi denominandi aut prædicandi primò diuersi, quod in præsenti contingit. Tota hæc assertio est D. Tho. 11. Met. lect. 9. vbi expressè dicit actionem & passionem tantum ratione differre: & idẽ sumitur ex 2. cont. Gent. c. 9. & ex alijs locis supra citatis. Sumitur ẽt ex Arist. loco supra citato ex 3. Physi vbi ait, eundem motũ esse actum agentis & patientis, & secundũ eas diuersas rationes actionem & passionem appellari. D. Thom. Aristot.

Et rõne probatur quoad primã quidem partẽ, quia actio & passio ita cõiunguntur realiter ĩ vno motu seu mutatione, vt nec actio à passione, nec passio ab actione separabilis sit, ẽt de potentia absoluta: ergo signũ est nõ distingui actualiter ex natura rei. Patet cõsequentia ex supra dictis de distinctionib. rerũ aut modorũ, ostendimus.n. vbi tantã intercedit inseparabilitas, nullum relinqui sufficiens indiciũ actualis distinctionis & ex natura rei. Antecedens aũt probaẽ, qa repugnat passionẽ fieri in aliquo subiecto, quin ab aliquo agẽte procedat, quia nõ põt esse effectus sine cã: hoc aut ipso q ab agente procedit, inuenitur in illa mutatione vera rõ actionis, vt cõstat ex dictis Disput præcedenti, & supra cum de transeũte actione Dei ageremus. E conuerso etiam non potest esse actio ex subiecto (de hac.n. est sermo) qui hoc ipso inferat passionem, nam si ex subiecto sit, in subiecto

subiecto recipitur terminus eius, & in eodem fit: A ergo est passio & receptio ex parte talis subiecti: sunt ergo omnino inseparabiles passio & talis actio. Neque oportet rõnem hanc limitare ad actiones transeuntes, aut ad successiuas, vt quidã volunt: nam loquendo de passione in generalitate supra posita pro omni mutatione receptione in fieri, & proportionaliter applicando actionẽ passioni, generalis est doctrina, nam in actione immanente, sicut est actio, ita ẽt est passio perfectiua, & in actione instantanea est ẽt mutatio & passio indiuisibilis: atque ita semper actio & passio coniunctæ sunt in eadem mutatione.

X. Altera verò conclusionis pars, suppositis præcedentib. & supposita cõi doctrina, ac distinctione prædicamentorũ, necessariò cõsequitur, qa necesse est admittere aliquã distinctionẽ inter actionẽ & passionem: cũ ergo non sit realis, nec ex natura rei, oportet esse rõnis. Rursus nõ põt esse distinctio voluntaria, & gratis conficta, quia distinctio prædicamentorum in rebus ipsis aliquo modo fundata est: ergo est hæc distinctio fundata in ipsis rebus, non q in rebus ipsis præcedat actualiter, sed virtualiter, & per intellectũ vario modo concipientem, & definientem perficiatur: hoc ergo sensu rectè dr̃ illa distinctio rõnis ratiocinatę: B q si hæc eadẽ est quæ ab alijs vocatur distinctio formalis, de voce non contendimus. Præterea, hoc ẽt probat rõ supra facta de distinctione potentiæ actiuæ & passiuæ, quæ sæpe in re distinguũtur: & licèt aliqñ in vna re coniungãtur, vt in potentijs animę, tñ ibi ẽt saltem rõne ratiocinata distinguuntur, vt supra visum est: ergo actus harũ potentiarum aliquo modo distinguuntur saltem rõne ratiocinata, nam ex parte ipsarum potentiarum, & ex diuerso modo quo reducũtur in actũ, sumitur sufficiens fundm̃ ad prædictam distinctionem rõnis inter actionem et passionem. Nec verò intercedit maior distinctio quando potentia actiua & passiua realiter & subiecto distinguũtur, nam actus potentiæ actiuæ non actuat illam vt in qua sit, sed vt à qua fit, & è conuerso actus potentiæ passiuæ actuat illam vt in qua existit: vnus autem & idem actus in re vtrũque munus necessariò exercet, ẽt si potentiæ in re maximè C distinguantur: & ideo tunc etiam intercedit distinctio rõnis pp diuersos respectus, nunq̃ verò inuenitur maior distinctio. Atque ita satisfactũ est fundamentis aliarum opinionum.

SECTIO II.

Quomodo passio ad motum vel mutationem comparetur, & quid tandem passio sit.

I. QVamuis tractatio de motu peculiari rõne sit propria naturalis Philosophiæ, quatenus motus ĩ rebus corporeis physicè seu materialiter fit, tñ abstractior consideratio mutationis sub Metaphysicam considerationem cadit, quia in rebus omnibus etiam materia carentibus, & in omni passione & actione creaturæ, intercedit: & ideo aliquid etiam de illo nobis dicendum est. Et aptissimè in hunc locum cadit de illo disputatio, quoniam, vt arbitramur, nihil fere inter motum & passionem differt, si cum proportione comparentur.

A *De distinctione inter passionem & motum quænam sententia communis.*

SOlet cõiter dici motum tribus modis spectari posse; primo, vt est ab alio, & sic vocari actione: secundò, vt in aliquo accipitur, & sic esse passionẽ: tertio vt est ipsa forma seu terminus in fieri, seu fieri ipsius formæ, seu fluxus tendẽs in perfectionem formæ: & sic habere rõnem motus, distinguitque formaliter tam ab actione, q̃ à passione. Hæc est satis cõis snĩa in 3. Physic. Potestque probari, quia passio vt passio constituit determinatũ prædicamentũ: motus aũt vt motus nullũ cõstituit: ergo necesse est distinguantur saltem rõne formali. Maior supponitur ex diuisione prædicamentorũ. Minor probatur primò ex Aristotele in prædicamentis, vbi cum passionem inter prædicamenta numerasset, de motu agit in Postprædicamentis. Secundò ex eodẽ Arist. 3. Physic. tex. 4 vbi ait, motũ nõ esse præter res ad quas est motus, ideoq;, sicut nullũ prædicamentũ est cõe oibus rebus ad quas est motus, ita motum nõ esse extra ea prædicamenta, ad quæ eius termini per- B tinent. Tertiò, quia passio cũ sit vnũ genus, vniuocè dicitur: motus aũt nõ est quid vniuocũ, sed analogũ, vt oẽs docent exponentes Arist. citatis locis: ergo nõ pertinet ad prædicamentum passionis. Quartò, quia motus dicit quid incompletum & imperfectum, quia solum dicit ipsum terminũ vt partim acquisitum, partim acquirendum: ergo per se non constituitur in prædicamento, sed reducitur ad prædicamentum formæ perfectę ad quam tendit. Quintò quia alia est definitio motus, q̃ passionis, nam motum definit Aristot. esse, [actum entis in potentia prout in potentia,] 3. Physic. text. 6. de actione autẽ & passione subdit tex. 22. esse affectiones ipsius motus, & passionẽ esse [actũ ipsius passiui:] quæ aũt definitione differunt, saltem distinguuntur ratione formali.

Quocirca comparari censentur actio & passio III. ad motum tanquam duo modi formaliter diuersi ad vnum quasi materiale subiectum, quod afficiũt; qđ planè significat Arist. his verbis, [Omni- C no aũt neq; doctio propriè idẽ est quod disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus cui hæc insunt, nam huius in hoc, & huius esse actũ ab hoc, diuersum est rõne.] Vnde, qui putãt actionem & passionem esse modos ex natura rei distinctos inter se, consequenter existimant eodem modo distingui à motu, qui autem solam distinctionem rationis ponunt inter actionem & passionẽ, similẽ ponũt inter passionẽ & motũ; sed vtriq; cõueniũt q actionẽ & passionẽ condistinguunt vt modos inter se diuersos; à motu aũt tanquam à re materiali, quæ ab eis modificatur.

Nonnulla, in quibus motus & passio cõueniant, explicantur.

IN hac tamen sententia, quantumuis cõi, illud IV. semper mihi visum est difficile, quia non video in quo constituatur differentia inter passionem & motum, si cum proportione & secundum cõpletas rõnes suas sumantur. Voco autem [cũ proportione,] quòd passio successiua ad motum successiuum, passio verò instantanea ad mutationẽ instan-

instantaneam, & perfectiua ad perfectiuam, cor-ruptiua ad corruptiuam, & sic de cæteris, comparentur. Vt autem difficultas aperiatur, numeranda erunt omnia quæ in passione & motu reperiri possunt. Et in primis suppono, tam motũ, q̃ passionem tendere in aliquem terminum, & intrinsecè dicere respectum transcendentalẽ ad illum. Quod de motu apud omnes indubitatum est, quia motus intrinsecè est via & fluxus, via autem intrinsecè respicit terminum, & ideo Aristoteles docet motus distinguendos esse per terminos. De passione verò probari pōt eisdem rationibus qbus id de actione probauimus. Nam oĩs passio est passiua acquisitio & receptio in fieri: non possunt autem hæc intelligi sine ordine ad formã quæ fiat vel acquiratur. Vnde certius est passiones specificari & distingui ex terminis, q̃ actiones, vt D. Thom. aperte docet 1.2.q.1.art.3. In hoc ergo motus & passio conueniunt.

V. Et consequenter etiam vtrique cõe est, distingui aliquo modo à termino, non quidem vt rem à re, sed saltem vt modum. Quod quidem de motu fere omnes docent in 3. Physic. vbi Arist. tex. 4. non obscurè id significat, & D. Thomas, & 5. Physic. text. 9. Vbi idem tenent Auerroes, Alexand. Themist. & alij. Est autem eadem ratio de passione, vt ijdem sentiunt, quia distinctio aliqua in re necessaria est, maior autem nec est necessaria, nec intelligi potest. Primum patet, quia potest forma manere in subiecto absque tali motu, vel passione, vt ex se constat, ergo distinguuntur, aliquo modo ex natura rei, iuxta principium sæpe à nobis repetitum. Secunda verò propositio probatur, quia nullum est signum maioris distinctionis, cum è conuerso fieri non possit vt talis motus, vel passio sine tali termino existat. Deinde, non esse necessariam maiorem distinctionem facile probatur, quia enim forma aliqua fit in subiecto, in illa est dependentia qua simul pendet à subiecto, & à principio à quo manat, quæ vna & eadem est: à forma quæ dependet solum distinguitur vt modus ex natura rei, vt constat ex supra dictis de eductione formæ de potentia materiæ; sed ex vi huiusmet dependentiæ, vt recepta in passo, passum ipsum patitur & recipit formam; ergo passio nihil aliud est q̃ hæc dependentia, seu hoc ipsum fieri passiuum vt receptum in passo, & afficiens ipsum, sed hæc dependentia non est nisi modus quidam ipsius termini, ergo non est necessaria alia res distincta à termino ad veram rōnem passionis, & ad munus eius intelligendum.

VI. Imò hinc etiã concluditur non esse possibile talem rem distinctã, quia tum passum, & recipe-ret formam quæ est terminus passionis, & reciperet dependentiam eius (supponimus enim esse talium dependentiam quæ ex subiecto fit) & præter hæc reciperet illam aliam rem realiter distinctam: ergo in qualibet passione necessario essent duæ receptiones, & duæ res receptæ, quod est absurdum: & tunc etiam vna res non esset receptio alterius. Item si essent res distinctæ, posset Deus quamlibet sine alia conseruare: ergo & posset recipi terminus eũ suo fieri sine alia re realiter distincta, & ita tunc pateretur subiectum sine passione. Vel è conuerso posset conseruari illa res quæ est passio, sine altera quæ est terminus. Dices, Si-

Obiectioni satisfit. mili argumento probaretur neque ex natura rei

A distingui formam à passione, quia non potest formam recipi sine passione. Rñdetur negãdo cõsequẽtiam, quia licèt non possit hæc forma recipi sine aliqua passione, quia non potest esse sine aliquo modo dependentiæ & receptionis, potest tamen conseruari sine hac receptione, seu passione, quæ in principio facta, vel recepta est, potest & in ipsa conseruatione plures dependentias variare, quod est sufficiens signum distinctionis modalis, non tamen maioris, vt sæpe dictum est.

Tertiò conueniunt motus & passio, quia vtrũque respicit subiectum, & idem subiectum sub eadem capacitate passiua seu potentialitate. Probatur, nam de passione certum est dicere intrinsecã habitudinem ad passum, nã omnis actus actuãs, vt talis est, dicit habitudinem ad potentiam cuius est actus, sed passio est actus passi vt passum est: ergo dicit habitudinem intrinsecam ad illud: habitudinem (inquam) transcendentalem, sicut supra diximus de habitudine actionis ad agens, quod eadem proportione explicandum est, & rationes ibi factæ hic à fortiori procedunt. De motu verò, q̃ similem habitudinem dicat ad passum seu mobile, probatur ex Aristotele definiente motum, q̃ sit [actus entis in potentia prout in potentia,] vbi aperte definit motum per habitudinem ad subiectum. Deinde creatio passiua, vt supra ex doctrina D. Thom. vidimus, ideo non est vera mutatio, quia non est actus alicuius subiecti: ergo est de ratione mutationis vt dicat habitudinẽ ad subiectum, quod per eam mutatur. Præterea mutari propriè dicitur id quod se habet aliter q̃ prius, teste Aristotele: ergo necesse est vt motus dicat respectum ad aliquod subiectum, quod formaliter facit aliter se habere quàm prius, nã terminus nõ ꝓprie dicitur aliter se habere q̃ prius, cum prius non esset, sed illud propriè mutari dicitur, quod prius erat sub vno termino motus, & postea est sub alio. Denique motus essentialiter est actus quo formaliter cõstituitur res, quæ actu mouetur, in ratione motæ: ergo motus vt talis est dicit intrinsecam habitudinem ad talem effectũ, & ad subiectum in quo illum habet.

VII.

Instari aũt solet de motu locali, qui non est in subiecto, quod moueri dicitur, sed in corpore circumstanti, nã motus est in subiecto in quo est terminus eius: locus aũt, qui est terminus motus localis, non est in corpore quod mouetur vel locatur, sed in circumstante. Sed ad hoc facilè respondetur negando assumptum, nam motus localis intrinsecè inhæret mobili, aliàs quõ illud verè ac realiter mutaret? Ad argũ autem respondetur, intrinsecũ terminum motus non esse locum circumstantem, sed vbi intrinsecè, quod realiter intrinsecè est in ipso locato, vt infra ostendemus: vnde illud argũ potius probat oppositum. Igitur in vniuersum motus & passio etiam conueniunt in hoc, q̃ dicũt habitudinem ad subiectũ, quod intrinsecè & formaliter afficiunt.

VIII. Lege Fons. cum 1 b 5. Metaph cap. 15 q 7 sect. 5

vide Conimbricenses in 3 Physic. 3. q. 3 art. 2.

Quòd verò passio & motus proportionaliter sumpta respiciant idem subiectum, & sub eũdem capacitatem & potentialitatem, probatur tũ inductione, tum declarando, & applicando definitionẽ motus ab Aristotele datam. Nam calefactio passio, & motus calefactionis prout fiunt in aqua, actuant illam secundum capacitatẽ quã habet ad recipiendum calorem, & quàtenus sectũ

IX.

dum

dum illam capacitatem supponitur esse in potentia, id est, carens calore, & reducatur de tali potentia in actum. Hoc est enim quod Aristoteles dicit, motum esse actum entis in potentia, prout in potentia. Duobus enim modis solet illa particula explicari: primò, quòd motus sit actus qui dam imperfectus, qui ita actuet mobile vt illud relinquat in potentia, secundum quam magis ac magis actuetur. Atque hoc modo conuenit definitio tantum motui successiuo, de cuius ratione est, vt dum est, partim sit adquisitus, partim aliquid ex eo supersit acquirendum: & ideò ex ea parte qua iam est, est actus entis habentis potentiam ad ipsum: quatenus verò aliquid ex eo superest acquirendum, relinquit suum subiectum in potentia, vt amplius actuari possit, & quia subiectum ita actuatur per motum, vt per illum semper tendat in vlteriorem perfectionem, ideò dicitur motus, esse actus entis in potentia, prout in potentia. Hoc autem totum conuenit passioni, vt passio successiua est (iam enim diximus hæc esse cum proportione comparanda) nam hæc etiam passio actuat passum quatenus habet potentiam ad acquisitionem alicuius formæ, & si est passio successiua, ita actuat, vt semper relinquat subiectum in potentia ad vlteriorem perfectionem, & in illam tendat: ergo in hoc etiam conuenit cum motu.

X. Alio modo potest illa definitio quoad vltimã particulam exponi, scilicet, motum esse actum entis in potentia, prout in potentia, id est, prout primò transit ab esse in potentia in esse in actu. Dicitur enim res propriè esse in potentia passiua, quandiu habet aptitudinem ad actum, & illo caret: reducitur autem in actum, quando illum recipit: hæc autem reductio inchoatur ab ipso fieri, seu acquisitione passiua illius formæ, quæ est proprius actus talis potentiæ; vnde, quia motus consistit in actuali termini acquisitione, vt est verior & communior sententia, ideò primus actus, quo incipit actuari subiectum, prout existebat in potentia, est ipse motus. Quo sensu mihi non displicet, quod ex Alexandro refert Simplicius 3. Physic. com. 8. [Motum esse primam mutationem eius, quod est in potentia, vt tale est,] quamuis melius dixisset, [primam actuationem,] ne definitum in definitione poneretur. Nam iuxta hunc sensum, definitio illa non solum successiuo motui, sed etiam mutationi instantaneæ conuenit. Nam omnis mutatio est actus entis habentis potentiam ad illã, & per illam primò reducitur de potentia in actũ & ideò omnis mutatio instantanea est actus entis in potentia, prout in potentia. Hoc autem totum conuenit etiam passioni, vniuersè & proportionatè sumptæ. Nam tunc primò incipit subiectum reduci de potentia in actum cum primò pati incipit, atque ita passio est prima actuatio potentiæ passiuæ, & dicitur prima, respectu formæ ad quam terminatur, quæ actuat etiam, sed non iam per modum fieri vel passionis, sed in esse iam quieto & perfecto iuxta capacitatem suam. Atque hoc in omni passione, tam successiua, quam instantanea, tam perfectiua, quam destructiua reperitur. Igitur, quacunque ratione motus dicitur actus entis in potentia, prout in potentia, passioni etiam conuenit: ergo nihil superest in quo vera aliqua differentia inter motum & passionem assignari possit.

XI. Dicetur fortasse de ratione motus seu mutationis esse, vt per illam subiectum primò reducatur de potentia in actum, quia mutari dicitur quod se habet nunc aliter quam prius: hoc verò non esse de ratione passionis. nam quandiu subiectum aliquid recipit, verè pati dicitur, etiam si illud de nouo non recipiat, sed antea etiam illud ipsum vel aliquid simile recepisset. Veruntamen hæc differentia, & ad summum potest esse in vocibus, & de tali vsu & differentia vocum non satis constat. Primum patet, quia primo instanti vel tempore quo aliquod subiectum incipit acquirere formam, sicut mutatur, ita etiam patitur, & vtramque denominationem recipit ab eadem acquisitione seu fluxu, prout actuante illud: quòd si illa receptio aliquo tempore duret per successionem partium, sicut continuè patitur, ita etiam continuè mouetur, & è conuerso. Neque ibi habet locum differentia posita, nã vt res moueatur nunc, non est necesse vt antea non moueretur, sed quòd non secundum eandem partem motus. Si verò illa receptio duret aliquo tempore per durationem perseuerantem eiusdem acquisitionis, vt fit in aeris illuminatione, tunc licet in re durat realis passio, & receptio ita etiam durat realis mutatio in primo instanti facta: quòd si illa postea non vocatur mutatio, solum est quia nomen mutationis, sicut nomen productionis, connotat quòd immediatè ante non fuerit: quod fortasse non connotat nomen passionis, sicut nec nomen conseruationis: ergo, sicut supra dicebamus, productionem & conseruationem in re non distingui secũdum aliquam rationem positiuam, ita dicendum est de passione & motu.

Resolutio de vera differentia inter passionem & motum.

XII. *Passio à motu nulla distinctione differt.* Hæc quidem argumenta posteriori loco facta videntur in re ipsa conuincere, quod intendunt: ne tamen videamur deserere communem loquendi modum sine vlla explicatione, sequentibus asseriionibus videtur hæc controuersia definienda. Primò enim dicendum est, passionem & motum, non distingui actualiter à parte rei, nec realiter, nec ex natura rei seu modaliter. Hoc probant apertissimè omnia quæ diximus. Et à fortiori etiam probari potest ex dictis superiori sectione de actione & passione, nam minus inter se distinguuntur passio & motus, quàm actio & passio: sed actio & passio non distinguuntur actu ex natura rei: ergo.

XIII. Secundò dicendum est, passionem & motum propriè & completè sumpta secundum positiuas rationes formales, non distingui etiam ratione ratiocinata, sed appellatione tantum. Hãc etiam conclusionem satis persuadent vltima argumenta facta. Vnde Aristoteles definit, motum esse actum mobilis quatenus mobile est, 3. Physicorum, tex. 16. & tamen statim text. 22. & 23. definit passionem esse actum patientis vt patiens est. At verò ex parte subiecti, esse mobile seu mutabile, & esse receptiuum seu patibile (vt sic

sic dicam) si hæc duo proportionatè sumantur in ordine ad positiuam receptionem, vel mutationem, non sunt duæ potentiæ vel capacitates passiuæ, etiam ratione distinctæ, vt per se notum videtur: ergo neque actus ipsi sunt inter se distincti.

XIV. Qua ratione distinctio ne differant passio & motus.

Dico autem tertiò, Si motus secundum aliquam præcisionem aut abstractionem, aut etiam secundum connotationem alicuius negationis sumatur, sic potest aliquo modo ratione distingui à passione. Declaratur, nam, vt sæpè dixi, in termino aut forma quæ fit in aliquo subiecto, tantum sunt duo in re distincta modaliter, seu ex natura rei, scilicet, forma ipsa quæ inducitur, & dependentia eius ab agente. Et forma quidem non dici potest motus ipse aut passio (quanquam nónulli ita loquantur cum Auerroe 5. Physicorum com. 9. sed non rectè) quia forma est terminus motus, & si sola maneat sine alio fluxu, iam non est motus, & quoad hoc eadem ratio est de actione & de passione. Itaque fluxus ipse seu dependentia formæ est, quæ recipit has omnes denominationes. Potest ergo intellectus fluxum illum præcisè considerare, vt est via ad terminũ, abstrahendo præcisiuè ab hoc quòd afficiat aliquod subiectum, vel manet ab aliquo principio, & fluxus ille sic conceptus potest motus appellari, & sub hac ratione conceptus, ratione distinguitur, tam ab actione quàm à passione, & quodammodo in vtraque includitur, vel tanquam quid superius & transcendens, vel tanquam materialis & inadæquatus conceptus vtriusque. Quo modo videtur Aristot. 3. Physicorum, text. 23. motum sumpsisse, cum sub distinctione dixit, [motum esse actum actiui aut passiui.] Veruntamen hæc acceptio motus valde impropria est, quia motus, & mutatio sumpta secundum cõmunem animi conceptionem, essentialem dicũt habitudinem ad subiectum quod mutatur. Item secundum eam significationem in creatione passiua erit mutatio, quia ibi etiam est fluxus aut passiua dependentia termini, id tamen propriè loquendo, non admittitur, vt supra vidimus. Nihilominus tamen, quia illa conceptio & præcisio motus non est omnino inusitata apud Philosophos, secundum eam potest dici motus ratione distinctus à passione. In ea verò significatione motus analogicè dicitur, & multo proprius pertinet ad passionem quàm ad actionem.

XV. Alio item modo potest distinctio rationis inter motum & passionem declarari per connotationem. Nam motus, vt sic, & quatenus denominat mobile mutari, aut moueri, connotat negationem talis motus, vel mutationis immediatè ante præcessisse in subiecto, quia mutari est aliter se habere quàm prius: Passio verò vt passio non videtur in suo conceptu includere hanc cõnotationem, vt supra dictum est. Addi etiam potest, mutationem vt sic abstrahere ab eo quòd fiat per positiuam rationem, vel per solam carentiam præexistentis formæ, nam interdum datur mutatio purè priuatiua, vt amissio luminis in aere: at verò passio propriè solum dicitur de positiua acquisitione alicuius formæ, seu modi positiui. Verum hæ duæ postremæ differentiæ minus videntur vsitatæ, & secundum eas non fit proportionalis comparatio inter passionem &

A mutationem, sed secundum res diuersas, & ideò, non videntur ita propriæ. Prima verò differentia habet maius fundamentum in præcisione, quam potest facere intellectus propter diuersam habitudinem eiusdem dependentiæ ad varios terminos: atque ita secundum illam videntur loqui autores qui hæc distinguunt; illamque ad summum probant rationes in principio factæ: quatenus verò contra primam aut secundam assertionem nostram procedere possunt, à nobis breuiter soluendæ sunt.

Responsio ad argumenta.

AD primum respondetur motum, vt propriè significat actum mobilis, pertinere ad prædicamentum passionis, vel tanquam speciem quandam eius, si sumatur pro motu Physico aut successio, iuxta ea quæ statim dicam sectione 4. vel vt summum genus, si in communi sumatur pro mutatione vt sic. Motus autem præcisè sumptus pro fluxu ad terminum, non pertinet ad speciale prædicamentum accidentis, non solum quia est quid imperfectum, vt multi volunt, sed maximè quia non est forma alicuius subiecti, neque vt talis consideratur secundum eam præcisionem, sed solum vt via ad terminum: & ideo reducitur ad prædicamentum sui termini, sicut etiam supra diximus agentes de creatione passiua. XVI.

B

Aristoteles ergo in primo loco citato ex post prædicament. fortasse locutus est de motu secundum dictam considerationem ac præcisionem, seu prout aliquo modo quid commune est ad actionem & passionem: ibi enim solum tractat de distinctione motus, & nonnullis eius proprietatibus, & omnia quæ dicit, communia esse possunt, tum actioni, tum etiam passioni cum proportione. Imò aperte loquitur de motu vt abstrahit à mutatione substantiali, & accidentali, & à positiua & priuatiua, nam inter species motus ponit generationem & corruptionem. Quo sensu clarum est motum esse quid generalius, atque ita ratione distinctum à passione, vt est proprium genus cuiusdam prædicamenti. In secundo autem loco clarè loquitur de motu præcise vt est via ad terminum, & vt sic debet reduci ad prædicamentum sui termini. XVII.

C

Ad tertium respondetur motum quidem in ea generalitate sumptum, qua Aristoteles de illo disserit in post prædicamentis analogum quid esse, vt ex dictis patet. Existimo tamen etiam passionem posse sumi in ea generalitate, in qua sit etiam quid analogum. Nam vt omittamus mutationem priuatiuam, quæ suo modo passio etiam dici potest, quamuis reuera proprius dicatur mutatio, tamen loquendo de passionibus & mutationibus quas nos cõparamus, etiam passio vt est communis ad substantialem & accidentalem, fortasse est quid analogum, eadem ratione, qua & actio. Et consequenter probabile est, passionem, quæ fit in materia per substantialem generationem, non pertinere ad passionem, vt constituit speciale prædicamentũ accidentis. Et XVIII.

præter

præter rationes supra allatas de actione, occurrit hic alia, quæ videtur probabilis, nam prædicamenta accidentium distinguuntur semper ab Aristotele in ordine ad primam substantiam, & denominationes varias, quas illi tribuunt, & secundum quas de illa prædicari possunt, vt supra dictum est: at verò generatio passio nec inhæret alicui substantiæ primæ, sed tantum materiæ, neque etiam substantiæ tribuet denominationem per modum affectionis, aut passionis, sed tantum per modum fieri: dicitur enim substantia generari non per modum subiecti, sed per modum termini: sub qua ratione illa generatio ad prædicamentum termini reducetur, vt supra dictum est. Materia autem ipsa non dicitur propriè generari: nam licèt Scotus & Antonius Andreas 7. Metaphysicæ, quæstione 8. 9. & 10. dicant materiam generari per modum subiecti, tamen illa locutio valdè impropria est, & insinuata, vt Soncinas & Iauellus eisdem locis notarunt. Et ideò illa passio probabiliter non censetur ex ijs quæ accidentium rationem induunt, ideòque reducenda videtur ad prædicamentum substantiæ. Quod necesse est sentiant, qui putant nullum accidens proprium esse in materia prima. Itaque passio sub hac generali ratione analogum quid est. iuxta quam sententiam, passio, quæ est vnum ex supremis generibus accidentium, solum sit ea, quæ est positiua passio realis & accidentalis.

XIX. At verò si motus, vel mutatio cum eadem restrictione sumatur pro reali & accidentali actu mobilis vt mobile est, non video cur non sit æquè vniuocum, nam etiam dicit rationem communem æquè inuentam in multis, & eodem modo contrahibilem ad eadem inferiora. Denique, motus sub ea ratione non dicit, vt opinor, diuersum conceptum à conceptu passionis.

XX. Ad quartum respondetur, etiam passionem dicere quid imperfectum, & si necessaria sit, dicere acquisitionem partim factam, partim faciendam: quare quoad hoc eadem est ratio de passione & de mutatione, si cum debita proportione sumantur. Ob eam ergo imperfectionem non potest excludi motus, quin prædicamentum constituat, quia quod est imperfectum simpliciter vel in vno genere, potest esse perfectum in alio, & secundum eam rationem proprium prædicamentum constituere: neque enim omnia genera prædicamentorum sunt absolutè entia perfecta. Vnde motus sub ea consideratione, qua ratione, distinguitur à passione, non ob solam imperfectionem non constituit speciale prædicamentum, sed vel ob analogiam, vel ob alias rationes supra datas. Ad quintum, iam declaratum est quomodo definitio motus etiam passioni conueniat, si secundum completam & proportionatam rationem realem comparentur. Declaratum etiam est, quomodò motus possit præscindi ab actione & passione, & quid hæ intelligantur addere motui sic concepto: non enim addunt modos ex natura rei distinctos, sed respectus quosdam transcendentales, qui sunt veluti differentiæ, aut potius modi etiam transcendentales ratione distincti, complentes cum ratione fluxus, seu viæ rationem actionis & passionis.

XXI. Atque ex his satis explicatum manet quid passio sit, & qua ratione genus speciale constituat, &, vt Gilbertus Porretanus dixit, omnia quæ de actione dicta sunt, eadem conuenire possunt in passionem, habitudine tantum mutata: & ideò ea hic repetere necessarium non erit.

SECTIO III.

Vtrum de essentia passionis sit actualis inhæsio, vel aptitudinalis tantum.

I. Quamuis hæc quæstio videatur communis omnibus accidentibus, habet tamen specialem difficultatem in passione, à paucis tractatam, quam prætermittere non debuimus.

Rationes dubitandi.

II. Ratio ergò dubitandi est, quia supra dictum est non esse de ratione accidentis, vt sic actu inhærere, sed aptitudine: sed passio est quoddam accidens: ergo de ratione eius non erit actu inhærere, sed aptitudine. Responderi potest, passionem non esse tale accidens quæ sit forma aut res distincta à cæteris, sed esse tantum realem modum: de modis autem dictum est supra, non aptitudinalem tantum, sed etiam actualem inhæsionem essentialiter includere. Hoc verò non satisfacit, nam modus solum includit essentialiter actualem coniunctionem cum illa re, aut forma cuius est modus, non verò cum subiecto cui illa forma inhæret, nam ab illo realiter distinguitur, & ita etiam poterit realiter ab illo separari, & sine illo conseruari: non ergo includit essentialiter actualem inhæsionem ad tale subiectum. Exemplo res declaratur, nam figura tantum est modus quantitatis, & ideò respectu illius essentialiter includit actualem vnionem, non verò respectu substantiæ, cui inhæret quantitas. Sic ergo calefactio passio est quidem modus caloris, & inde rectè concluditur essentialiter includere actualem coniunctionem ad calorem, ita vt sine illo esse non possit: non verò propterea includet essentialiter actualem inhæsionem ad subiectum caloris, respectu cuius est passio: ergo passio vt passio solum dicet aptitudinalem coniunctionem ad subiectum.

III. In contrarium autem est, quia actio vt actio dicit habitudinem actualis dependentiæ ad agens, & non tantum aptitudinalis: ergo passio vt passio dicit actualem actuationem passi, & non tantum aptitudinalem. Patet consequentia, quia ita comparatur passio ad passum, sicut actio ad agens secundum proportionalitatem, nam sicut actio est actus à quo, ita passio est actus eius in quo: non potest

test autem passio actuare nisi inhaerendo: ergo actualis inhaerentia, & non tantum aptitudinalis est de ratione eius.

IV. In hac re, si vim nominis passionis, & passi spectemus, non est dubium quin statim prae se ferant actum, & non tantum aptitudinem: non enim vocatur passio, nisi qua aliquid patitur: pati autem actum significat, & non tantum aptitudinem patiendi: ergo passio etiam in rigore significat eam formam quae actu constituit patientem. Vnde, si ponamus, Deum producere calorem extra omne subiectum, & illam productionem calefactionem vocemus, certum videtur nõ posse calefactionem illam propriè vocari passionem, nihil enim per illam patitur, nam terminus non patitur per productionem, sed fit. Quãuis autem ita statim appareat ex vocis significatione, nihilominus non est in illa tantum sistendum, sed res ipsa intimius perscrutanda. Diximus enim saepè, in forma, quae fit in subiecto & ex subiecto, praeter entitatem formae reperiri dependentiam, qua mediante illa forma emanat & pendet ab agente: quam dependentiam prout vnitam passo, & afficientem illud, dicimus esse passionem. Inquirimus ergo, an sicut in forma quae fit in subiecto distinguuntur duo ex natura rei distincta, scilicet, forma, & vnio, ita in ipsa dependentia duo similia distingui possint, scilicet dependentia ipsa secundum se, prout tendit ad formam, & vnio eius ad subiectum. Nam si haec duo distinguuntur in dependentia, sicut forma est separabilis ab vnione actuali ad subiectum, ita & dependentia illa erit similiter separabilis: est enim eadem ratio & proportio, & ex ipsa distinctione modali necessario hoc sequitur.

Nomē passionis actualem inhaerentiam importat.

V. Atque hinc fit vlterius, vt (quidquid sit de voce passionis) modus ille, seu forma ipsa quae est passio non dicat essentialiter vnionem ad subiectum, quandoquidem ab illa distinguitur ex natura rei, & est separabilis ab illa: ergo tantum dicet essentialiter aptitudinem, id est, vt sit talis forma apta ad constituendum subiectum patiens, quamuis illud non sic constituat, nisi quando est illi vnita, quamuis fortasse nomē passionis sumptum sit ex ipsa actuali affectione passi, & non ex aptitudinali tantum. Sicut etiam in vniuersum nomen accidentis sumptū videtur ex actuali inhaesione, seu quia accidit, & nomen formae, quia informat, quamuis in re significata essentialis ratio non consistat in actu, sed in aptitudine. Quòd autem in dependentia formae distinguenda sint illa duo ex natura rei, scilicet, substantia dependentiae, & vnio eius ad subiectum, sicut distinguuntur in forma, probari potest, tum à pari tate rationis, tum etiam quia dependentia habet totum suum esse in ordine ad terminum, & cum eo realiter identificatur: ergo si in termino aliud est substantia, aliud vnio, etiam in dependentia illa duo sunt ex natura rei distinguenda.

De ratione passionis esse actualem inhaesionem.

VI. Nihilominus dicendum censeo passionem vt sic, essentialiter dicere actualem vnionem & coniunctionem ad terminum, & ad subiectum cuius est passio: ita vt illa effectio formae vel dependentia, qua aliquod subiectum patitur, essentialiter talis sit, vt non possit esse, nisi vnita subiecto. Vt hanc assertionem probem, distinguo duplicem, vel potius triplicem passionem: vna est purè vnitiua formae praeexistentis, vel tempore, vel natura ad subiectum: alia verò est & vnitiua & factiua formae. Omitto aliud membrum de actione productiua & non vnitiua formae, nam illa non potest habere rationem passionis, vt statim dicam.

VII. De passione prioris generis, id est, purè vnitiua, euidens est non posse fieri sine actuali vnione ad subiectum, & essentialiter illam includere, quia per illam formaliter nihil de nouo fit, nisi vnio formae ad subiectum, sed illa vnio fieri non potest, nisi subiecto ipso actu recipiente, & patiente, quia vnio non potest esse sine actuali terminatione ad ea quae uniuntur: ergo haec passio essentialiter includit actualem affectionem subiecti, quod per eam unitur. Exemplum huiusmodi passionis in naturalibus solum est in generatione hominis, quia nulla alia forma naturaliter praeexistit, & fit per aliam actionem natura priorem ante compositum, nisi anima rationalis: in supernaturalibus autem est simile exemplum de hominis resurrectione: & adiungi potest aliud de unione humanitatis ad Verbum. Illa ergo passio quae fit in materia eum illi unitur anima rationalis, manifesto pendet essentialiter à materia: nam si in illa non fiat, nihil per eam fiet, quia non fiet unio formae ad materiam, haec enim unio fieri non potest ad materiam, nisi ipsa materia illam passionem unitiuam recipiat: si autem non fiat unio, nihil fiet, quia iam forma supponitur facta, & sola unio erat formalis terminus illius mutationis. Et haec ratio procedit in omni simili exemplo uel unitione. Neque contra hoc procedit difficultas in principio tacta, quia per han mutationem non fiunt forma & unio, sed unio tantum, ut ex philosophia constare potest.

VIII. Praeterea quando passio talis est ut per eam simul & forma fiat, & uniatur subiecto, si forma illa talis est, ut non sit propria res distincta à subiecto, sed modus tantum illius, tunc etiam manifestum est, passionem illam essentialiter includere actualem unionem ad subiectum. Praecipuum exemplum huius rei est in passione illa, quae fit per motionem localem, per quam solum fit modus quidam in subiecto quod mouetur, nempè localis praesentia, ut infra latius constabit circa praedicamentum Vbi: & ideò impossibile est intelligere, ut illa passio fiat extra subiectum: idemque est in omni re simili. Ratio autem hic est, quia in termino huiusmodi passionis non distinguitur unio ab ipsa forma, sed de ratione illius modalis formae est actualis unio ad subiectum, & ideò passio proportionata est termino. Atque ita hic etiam cessat ratio dubitandi in principio posita.

IX. Superest igitur tertius modus, nimirum quando passio in subiecto talis est, ut per eam fiat, & formae

formæ quæ sit uera res distincta à subiecto, & vnio eius ad subiectum: & de hac etiam passione dicimus, essentialiter & io substantia sua includere quòd sit non tantum aptitudinalis, sed etiam actualis affectio subiecti. Ratio à priori est, quia huiusmodi passio essentialiter est passiua eductio de potentia materiæ: huiusmodi autem eductio essentialiter includit vnionem actualem ad materiam. A posteriori verò declaratur, quia impossibile est illam passionem conseruari, quoad substantiam eius (vt sic dicam) separatam à subiecto, & absq; vnione, in quo magnum est discrimen, inter illam & formam ipsam: ergo signum est includere in essentia sua actualem vnioné. Assumptum declaratur, nam hoc ipso quòd calor fiat extra subiectum, dependentia & dimanatio illius caloris à sua causa, non est eiusdem essentialis rationis cum dependentia qua fit calor ex subiecto, &, vt alibi ostendi, hoc ipso quod quantitas conseruatur separata à substantia, fit, seu conseruatur per dependentiam essentialiter distinctam ab alia, qua erat in subiecto. Huius autem ratio est, quia passiua creatio, & eductio de potétia subiecti, sunt dependentiæ essentialiter diuersæ, sed hoc ipso quòd dependentia separatur à subiecto, iã non est eductio, sed creatio, vel conseruatio eiusdem rationis cum creatione: ergo mutatur essentialiter dependentia ex vi separationis à subiecto: ergo illa dependentia quæ habet rationem passionis, quatenus afficit subiectum, essentialiter includit actualem vnionem ad subiectú.

X. Dicet fortasse aliquis, in forma materiali, vel accidente separato à subiecto duplicem dependẽtiam intelligi posse. Vna est, quę natura sua essentialiter postulat independentiam à subiecto, & talem esse dependẽtiam creatiuam, cui repugnat afficere subiectum, & induere rationem passionis: alia verò intelligi potest, quæ postulet quidẽ natura sua dependentiam à subiecto, non tamen ita essentialiter, quin possit per potentiam Dei absolutam illa priuari, & aliter conseruari, supplente Deo aliter illam dependentiam: & tunc dependentia illa, etiam si sit actu separata à subiecto, non erit dependentia creatiua, quia ex se nata est dependere à subiecto: atque ita talis dependentia ex se erit vera passio aptitudine, quia ex se est affectiua subiecti, etiam si cum ponitur separata per potentiam Dei, actu non afficiat.

XI. Veruntamen hæc responsio non satisfacit: repugnat enim actualem dependentiam natura sua pendentem in suo esse, seu fieri à subiecto, cõseruari actu separatam à subiecto; in quo est magna differentia inter dependentiam, & formam quæ pendet. Et ratio differentiæ est, quia dependentia non pendet per aliam dependentiam, sed se ipsa; & ideò nec potest conseruari sine influxu omnis causæ à qua per se & realiter pendet, seu causatur, nec illa naturalis dependentia, quam habet à materiali causa posset per aliud genus actionis suppleri, eò quòd ad actionem non sit actio. Secus verò est de forma quæ pendet, quia & pendet per dependentiam à se distinctam, & illa dependentia quam habet à subiecto, potest per aliud genus actionis suppleri. Quo fit, vt nulla actio vel dependentia possit terminari ad formam per se stantem, & separatam à subiecto, quin talis actio sit creatio, seu conseruatio crea-

A tiua, quia si fit sine materiali concursu subiecti: ergo est productio formæ absq; eductione de potentia subiecti: ergo est creatio: nam inter hæc non est medium. Neque hic habet locum distinctio de actuali vel aptitudinali dependentia à subiecto: nam hoc ipso q̃ actio non fit actu ex subiecto, necesse est vt actu fiat ex nullo subiecto: & in hoc consumatur ratio creationis. Quapropter licèt illa eadem forma possit aliàs fieri ex subiecto, tamen illamet actio nullo modo potest esse ex subiecto. Et ideò nec etiam potest dependentia illa vnquam induere vel habere rationé passionis, quia nunquam potest ipsamet subiectum afficere. Vnde tandem concluditur, nullam dependentiam posse habere rationem passionis, nisi quæ actu fit in subiecto & ex subiecto, & cõsequenter afficit illud: & è conuerso illam esse dependentiam actu separatam à subiecto, quę nata sit eademmet afficere subiectum, & induere rationem passionis. Ergo in vniuersum passio in essentiali ratione sua includit actualé vnionem ad subiectum, neque potest vnquam saluari cum sola aptitudinali.

B

Responsio ad rationes dubitandi.

AD rationem ergo dubitãdi in principio positam respondetur, passionem ex peculiari ratione sua postulare hanc actualem inhęrentiã; non ob illam præcisam rationem, quòd est quidam modus, sed quia est talis modus, quo mediãte educitur forma de potentia subiecti, seu passiuè fit forma ex subiecto: quæ ratio essentialiter includit actualem vnionem ad subiectum. Ad alteram verò difficultatem respondetur, esse disparem rationem inter formam, & dependentiã quoad includendam actualem vnionem ad subiectum, vt dictum est. Et licèt fortasse in ipsa dependentia possit aliquo modo distingui vnio à tendentia in formam, nihilominus respectu ipsius dependentiæ, seu passionis, illa duo essentialiter coniuncta sunt, ita vt vnũ sine alio manere non possit propter rationem datam. De qua re videri possunt quæ dixi in 1. tom. 3. p. disputatione 8. sect. 2. XII.

C

SECTIO IV.

Vtrum successiua passio, & momentanea ad genus passionis pertineant, & quomodo sub illo differant.

I. Mnes diuisiones, quas de actione dedimus, locum habent in passione, præter illam de actione ex subiecto aut sine subiecto: in passione enim hæc diuisio non habet locum, eò quòd passio intrinsecum ordinem dicat ad subiectum, atque ideò repugnet dari passionem extra subiectum, vt satis patet ex dictis sectione præcedenti. Ex alijs verò diuisionibus quæ ad passionem, vt dixi, accõmodari possunt, nulla indiget noua expositione, præter eam quæ in titulo huius sectionis proposita est.

Quaestionis resolutio.

II. DE qua primò certum est rectè diuidi passionem in momentaneã & successiuam. Non est enim dubium quin haec duo genera passionũ inueniantur, & quòd sufficienter diuidant passionem in tota latitudine sua. Primum patet inductione, nam passiones perfectiuae, vt sunt intellectio, volitio, illuminatio, per se loquendo in instanti fiunt, vt in 9. Metaph. omnes docent, & Theologi 1. d. 17. vbi latè Maior q. 5. estq; aperta sententia Arist. & per se satis clara, vt supra tetigimus tractando de actibus immanentibus. Ex actionibus etiam Physicis generatio substantialis in instanti fit. Aliae verò sunt successiuae, vt est res clara, quam ex Philosophia suppono. Secundum patet, quia illa duo membra includunt immediatam contradictionem, rõne cuius adaequatè partiuntur diuisum. Nam per passionem, seu receptionem aliquam, aut simul recipitur tota forma, quae acquiri potest, vel paulatim & per partes: nec potest inter haec duo membra mediũ reperiri. Quando ergo passio priori modo fit, est instantanea, quia fit tota simul & indiuisibiliter: quando verò fit posteriori modo, est successiua, quia vna pars eius fit prius quam alia. Rectè ergo & sufficienter data est illa diuisio. Nec dubitari potest quin vtraq; ex his passionibus, praesertim si accidentalis sit, ad hoc genus pertineat, cũ vtraque sit actus patientis quatenus tale est, seu quatenus tendit ad aliquem terminum. Illud enim [tendere,] neq; dicit intrinsecè successionem, sed transitum de potentia passiua in actũ, seu in acquisitionem eius. Neque etiam per se & intrinsecè repugnat illi successio. Passio ergo praedicamentalis vt sic, indifferens est ad illos duos modos, eosq; sub se complectitur.

III. Sed circa singula membra aliquid occurrit aduertendum. Circa primum notãdum est, passionem instantaneam duobus modis fieri posse: primò, ita vt duret per solum instans, quo modo fit generatio substantialis, quatenus est passio, seu transmutatio materiae ab vna forma in aliam, quando fit simul in certa & determinata portione materiae, & à causa vniuoca, à qua non pēdet effectus in conseruari, sed in fieri tantum: illa. n. actio, & consequenter etiam passio, & vnico momento fit, quia simul fit, & vnico etiam momento durat quantum est ex se, quia non conseruatur ab agente: vnde vocari potest illa, passio instantanea transiens. Alia verò est permanẽs: quę licèt in momento fiat, durat tamen quandiu effectus durat, qui à tali causa procedit, quia nimirũ ab illa pendet in fieri & in conseruari: & huiusmodi est illuminatio, intellectio, &c. Est autem de nomine quaestio, an talia passio nomen illud mereatur pro toto tempore quo durat, vel solum pro primo instanti: nam res iam satis constat, vt in superioribus adnotatum est.

Passio instantanea duplicìter fieri potest.

Hoc verò discrimen inter has actiones accidentale est, quia solum sumitur ex perseuerantia maiori vel minori in eodem esse: quae differentia est tantum accidentalis, imò includit quandam extrinsecam denominationem, vt constabit clarius ex ijs quę infra dicemus de durationibus rerum. Quaelibet ergo ex dictis passionibus ex se nata esset durare quolibet tpe, si ab agente conseruaretur: q̃ verò interdũ duret, interdum non duret, prouenit ex conditione agentis, nimirum quòd sit vniuocum vel aequiuocum, vel certè q̃ naturaliter vel liberè agat, quae conditiones per se non variant essentialiter passiones ex actionibus resultantes. Ex quo etiã fit, vt licèt hae actiones & passiones ex se aptae sint fieri in instanti nostri temporis, propter quod instantaneae vocētur, nihilominus tamen eis non repugnat fieri coexistendo tempori nostro, vel ex libertate agẽtis, vel certè quia contingit non aliter fieri applicationem passi ad sphaeram actiuitatis agentis. Illa verò coexistentia non est per coextensionem partium: id enim repugnat passioni, quę supponitur esse indiuisibilis, & tota simul, sed est per coexistentiam totius mutationis indiuisibilis in toto aliquo tēpore, vel in qualibet parte, vel quolibet instanti intrinseco eius. Quapropter, licèt talis passio, vel mutatio per coexistentiam dicatur esse in tempore, tamen secundum intrinsecã durationem, semper fit in instanti, vt latius constabit in disputatione de durationibus.

V. Circa aliud membrum considerandũ est, duobus modis intelligi posse passionem fieri paulatim & per partes. Primò, continuo fluxu, qualē experimur in motu locali, vt apertissimè, v. g. in motu Solis: ex quo etiam fit, vt passiua illuminatio aeris ab initio diei continuè crescat vsque ad perfectum diem. Alio modo potest intelligi illa successiua passio fieri discretè, vel (vt aiunt) per interruptas morulas, siue singulae earum in se ipsis instantaneae sint, siue successiuę & continuae, vt si fingamus aquam paululum calefieri, & statim quiescere, & post breue tempus iterum calefieri, &c. Hic posterior modus successionis manifestè est accidentarius, praesertim in passionibus Physicis, quidquid sit de Angelicis, de quibus tamen idem opinamur, vt attingemus etiam in disputatione de durationibus. Ratio verò est, quia haec successio discreta non est nisi multiplicatio plurium passionum, quarum vna post aliam fit sine vlla vnione earum inter se: & ideò talis successio erit etiã per accidens: sicut accidentarium est vni homini, quòd alius antea fuerit genitus, vel postea futurus sit. Quapropter licèt respectu termini, vel subiecti quaelibet earum passionum dicatur partialis; quia per eam vel solum patitur subiectum secundum vnam partem, vel solum acquiritur terminus secundum partem, tamen respectu alterius mutationis nulla est partialis propriè & actualiter, quia actu non componunt aliquam mutationem per se vnam, sed solum numerum quarundam mutationum, quae in genere mutationis est vnitas per accidens; quidquid sit an in genere quantitatis uel numeri sit, uel concipiatur potius tanquam quid per se unum. Haec ergo successio discreta, cum per accidens sit non refert ad variãdam speciem, seu essentialem rationem passionis. Prior uerò successio uidetur esse magis per se, quia ob continuitatem fluxus est aliqua unio inter partes talis mutationis, & consequenter aliqua unitas per se in tota mutatione; & ideò de illa est nonnulla maior difficultas.

Duplex modus successiuae passionis

Differant

Differant ne essentialiter momentanea & successiua passio.

VI. Aliquorum sententia. Hinc ergo nascitur dubium, an illa duo membra essentialiter diuidant passionem vt passio est: quod item tractari solet de mutatione in communi, & potest etiā tractari de actione. Videtur ergo nonnullis Philosophis, illa duo membra semper esse essentialiter diuersa. Et pōt probari à simili de motu, vel potius ex identitate: nā diximus motum, secūdum completam & proportionatam rationem suam, non differre a passione: in motu autem esse successiuum vel esse mutationē instantaneam, sunt differentiæ causantes diuersitatem essentialem: ergo & in passione. Probatur minor, quia motus qui est successiuus, essentialiter est successiuus, & mutatio instantanea ēt essentialiter est instantanea, quia & huic intrinsecè repugnat habere successionem, & illi esse totum simul. Et confirmatur, nam motus essentialiter est tendentia quædam: tēdentia autem sine fluxu & successione intelligi non potest. Et confirmatur secundò, nam alias nullum esset ens essentialiter successiuum: nam maximè tempus, quod non habet successionem nisi ratione motus: ergo si aliquod est ens essentialiter successiuum, non est nisi motus.

VII. Opposita sententia. Alij verò contrarium sentiunt, illa, s. duo passionum genera solum accidentaliter differre, nisi ex terminis vel aliunde sumatur differentia essentialis. Ratio est, quia passio successiua solum differt ab instantanea in hoc, quòd partes eius fiant simul, vel vna post aliam, sed hoc est valdè accidentarium ad variandam essentiam passionis. Nam sicut in ipsamet forma quæ fit, accidētarium est quòd vna pars eius prius fiat quā alia, nec minus esset accidentarium, si dum vna pars succedit, alia corrupta esset, vt in nutritione, seu aggeneratione fortasse contingit: ita in acceptione talis formæ, quæ idem est cum passione, videtur accidentarium, quòd vna pars post aliam vel omnes simul fiant. Et confirmatur argumento suprà insinuato, nam quòd passio breuiori, aut longiori tempore fiat, accidentarium est actioni, si alioquin idem esse per eam acquiratur: ergo etiam erit accidentarium, &c.

VIII. Authoris sententia. In hac re oportet in primis cauere, ne cōmittatur æquiuocatio. Non est. n. dubiū quin passionem esse successiuam, vel instantaneā, sint modi ita diuersi, vt si formaliter comparentur, possit vnus dici essentialiter diuersus ab alio, sicut punctus est essentialiter distinctus à linea, aut instās à tempore, aut relatio propinquitatis, vel simultatis, à relatione distantiæ. Quocirca si inter passionem successiuam, & momentaneam fiat comparatio in sensu formali, vel cōposito (vt sic dicā) non est dubium, quin possint dici specie differre, sicut album, vt album differt specie à nigro: ad eundem. n. modum, successiuū, vt successiuū, potest dici specie differre ab instantaneo. Vnde si supponatur nomē aliquod significare passionem successiuam quatenus talis est, vt. v. g. nomen [motus,] nomē aūt [mutatio] significare passionem instantaneam quatenus talis est: sic dici poterunt in prædicto sensu motus, & mutatio specie differre, & in eodem saltem erit verum successionem esse de ratione motus formaliter sumpti, A sicut albedo est de essentia albi, vt album est. Veruntamē hic sensus, licet satis vulgaris videatur, non sufficit ad rem, de qua agimus, explicandā. Nam potissimè inquirimus, an illi duo modi, s. successiuè fieri, vel in instanti, accidentales sint passionibus, vel actionibus quibus conueniunt, an verò sint ita intrinseci vt causent, vel indicent in eis essentialem diuersitatem, non tantum in prædicto sensu formali, aut composito (id. n. nullius ferè momenti est) sed simpliciter inter ipsasmet passiones secundum se.

In hoc ergo sensu distinctione mihi vtendum videtur. Quandocunque enim passio aliqua successiuè fit, necessaria est in termino eius aliqua latitudo, siue intensionis, siue extensionis, ratione cuius habere possit locum talis successio. Interdum igitur pōt huiusmodi successio esse omnino intrinseca mutationi, vel passioni ex vi, & repugnantia, quam partes eius habent ex natura sui termini: aliquando verò non est successio ita intrinseca ex vi termini, sed ex parte agentis prouenit, quia non potest simul vincere suum contrarium, vel non valet æque transfundere actionem suam in distans, & proximum. IX.

Dico ergo, passionem nō esse diuersam in specie ex hoc præcisè quod successiua sit, vel instantanea, nam si hæ conditiones, seu duo modi non proueniant ex intrinseca natura termini per se considerata, accidentalia sunt, & ideò non variāt essentialiter passionem, vel mutationem: si verò proueniant per se ex intrinseca natura ipsius termini, tunc quidem passiones erunt essentialiter diuersæ, non tam ob successionem, vel carentiam eius, quam ob diuersitatem terminorum. Exemplis hæc oīa declarantur, nā illuminatio, vel calefactio intensiua pōt fieri successiuè, & in instanti, vt suppono, & in illuminatione est res manifesta, & experientia: est autem similis ratio de calefactione, nā licet ob resistentiam contrarij frequentius fiat successiuè, tn̄ si cōtingat fieri in passo non resistente, simul fiet tota, quia ex parte ipsius qualitatis nō repugnat fieri simul, sicut non repugnat esse simul, agens autem simul agit quātum potest, qn̄ non est resistentia. Hinc ergo constat, huiusmodi termino extrinsecum, & accidentarium esse, quod successiuè fiat, igitur ēt ipsi mutationi, vel passioni accidētarium est ita fieri. Et quoad hanc partē rectè conueniunt rōnes posterioris sententiæ. Idemq; est in successione, quæ secundum extensionem subiecti esse solet in alteratione, vel aggeneratione: nā ex parte terminorum nō repugnaret totam illam qualitatem vel formam simul introduci in omnes partes subiecti, vel materiæ, quia simul in omnibus manet, & successio solum prouenit ex defectu virtutis agentis, vel applicationis passi. Quin etiam non repugnat, vt eadē numero actio, vel passio, quæ successiuè inchoata est, tota simul perseueret, & duret. Vt Sol successiuè illuminat hunc aerem, vel intensiuè, quia quo propinquius accedit ad eandem partem, eò intensius illam illuminat, vel extensiuè, quia quò plus ascendit, eò ad vlteriores partes illuminandas attingit: & nihilominus eadem actione qua successiuè produxit sex gradus luminis, illos simul conseruat aliquo tempore, vel instante. Sicut ergo illa successio accidentaria est ipsi lumini, ita etiam il- X. Vbi resolutio.

B

C

luminationi, est ergo eiusdem speciei siue fiat simul siue successiuè. Et eadem ratione idem est de calefactione, vel etiam de generatione ignis, quatenus habere potest successionem secundum extensionem.

XI. At verò quando inductio formæ est instantanea, & indiuisibilis ex intrinseca natura, & necessitate talis formæ, tunc talis passio s̃m eã rationem essentialiter diuersa erit à passione successiua Vt generatio substantialis ex intrinseca ratione sui termini est indiuisibilis quoad intensionẽ, & ideò postulat fieri (si in determinato subiecto fiat) tota simul & in instanti intrinseco, & ideò essentialiter differt ab omni actione, vel mutatione, quæ vel habet, vel habere potest successionem secundum intensionem. Idemque erit de quacunque mutatione ad qualitatẽ, si etiam sit indiuisibilis sc̃d̃m intẽsionem. Ratio autem huius diuersitatis nõ oritur ex præcisa carentia successionis. Sed ex eo, q̃ forma natura sua indiuisibilis, intensiuè diuersa est specie à forma intensibili natura sua, & ideò acquisitiones talium formarum etiã sunt natura sua specie diuersæ.

XII. Pari modo philosophandũ est, si datur aliqua passio, vel mutatio, quæ ex intrinseca natura termini necessario postulet successionem, nam illa erit essentialiter diuersa, tam à mutatione necessario indiuisibili ex vi termini, quàm ab illa, quæ indifferens est ad successionem, & carentiã eius quantum est ex parte termini, quia licèt sola successio non indicet diuersitatem essentialem, tamẽ intrinseca necessitas eius satis illã significat. Non inuenio aũt inter puras mutationes ad qualitatẽ, vel substantiam tendentes, aliquã, quæ huiusmodi intrinsecam successionem necessario habeat, idem est de acquisitione quantitatis propria, nã semper comitatur aliquam alterationem, & aggenerationem. Solum in locali corporum mutatione, videtur huiusmodi genus successiuæ passionis interuenire, quia terminus illius motus talẽ habet extensionem, & latitudinem, vt repugnãtiam saltem naturalem inuoluat, q̃ in momento acquiratur aut pertranseatur. Quanquam si attẽte consideretur illa repugnantia, quæ ibi interuenit, non est tantum ex parte termini, sed ẽt ex parte ipsius mobilis, quod neque secundum se totũ, neque secundum aliquam sui partem potest simul locum proximum, & distantem occupare: vnde in substantijs spiritualibus cessat aliquo modo ea repugnãtia, vt disput. 51. attingemus. Quacunque autem ex parte illa tam intrinseca successio oriatur, satis indicat essentialẽ diuersitatẽ inter illud genus mutationis, seu passionis, & omnes alias, quæ in instanti fiant, aut fieri possunt.

DISPVTATIO L.

De prædicamento Quando, & in vniuersum de durationibus rerum.

VBicunque de generibus accidentium Aristoteles disputat, nihil ferè dicit de hoc genere, sed tantum significationem vocis interpretatur, [Quando,] idem esse quod esse in tempore, seu tempus ipsum, de quo tempore ex professo ipse disputauit in 4 Physic. Quia verò sub altiori, & abstractiori ratione, hæc omnia in præsenti consideramus, ab vniuersaliori etiam principio sumenda est hæc disputatio. Tractandum enim est in ea de durationibus rerum omnium: nam hoc est vnum prædicatum quod rebus singulis attribuitur, & vidẽdum est an substantiale sit, vel accidentale, & an respectu aliquarũ rerum speciale genus constituat, atque ita tandem constabit, quid nomine [Quando] significetur, & quomodo speciale genus sit.

SECTIO I.

Vtrum duratio in re distinguatur ab esse rei durantis.

QVòd duratio aliquid in rebus sit, per se notum est, ideoque in eo probando non immorabimur, nam ex dicendis etiam manifestum fiet Deinde supponimus durationem nõ attribui verè ac propriè, nisi rebus actu existentibus. Dicitur enim durare res, quæ in sua existentia perseuerat: vnde duratio idẽ esse censetur, quod permanentia in esse sicque dicitur Deus perpetuò durare, quia semper existit, creaturæ verò non semper, sed tũc durare dicuntur, quando existunt: res autem fictæ, aut entia rationis verè, ac propriè non dicuntur durare, quia non existunt: sed eo modo quo finguntur, vel apprehendũtur ac si verè existerent, concipiuntur etiam ac si durarent, & hoc ipsum conuenit, vel attribuitur eis, quatenus durat, & existit actus mentis, quo finguntur, vel cui obijciuntur. Igitur in vniuersum [durare] solum tribuitur rei actu existenti, & prout existens est. Ex quo etiam constare potest, durationem aliquid rei esse, quandoquidem solum conuenit rebus existentibus, & vnicuique pro mensura existentiæ. Hinc ergo nascitur difficultas, quomodo duratio ad existentiam comparetur: an scilicet, sit aliquid distinctum ab ipsa re, aut prorsus idem sint. I.

Tractatur, & refellitur prior sententia.

II. IN qua re primus dicendi modus esse potest, durationem, & existentiam esse realiter distinctas in rebus creatis: de his enim præcipuè agimus. Hunc non inuenio expressè apud aliquem autorem, quamuis Bonauentura & alij, quos infra referemus tractantes de duratione angelorũ, illum significent. Potest autem suaderi hæc sententia, præsertim iuxta opinionem asserentem in rebus creatis distingui realiter existentiã ab essentia: nam si existẽtia distinguitur realiter ab essentia: ergo etiam duratio: probatur hæc consequẽtia, nã sicut existere est extra essentiam creaturæ, ita & durare Item, quia durare non conuenit rei existẽti, vt existens est, vt supra dicebamus: ergo si existentia est res distincta ab essentia, multò magis duratio. Vnde D. Thom. 1. par. q 10. art. 2. ait, in omni re creata, distingui durationem à re, quia in omni illa distinguitur esse ab essentia. Rur-

D. Bonauen.

D. Thom.

fos quòd existentia, & duratio inter se sint etiam distinctæ, probatur, quia in re ipsa vna est separabilis ab alia, & vicissim altera, ab altera: ergo est signum distinctionis realis inter eas, iuxta principia supra tradita de distinctionibus rerum. Antecedens probatur: nam in primis existentia videtur separari à duratione in primo instanti productionis rei, nam in eo res existit, nondum autem durat. Duratio autem videtur separari ab existentia, in humanitate Christi, v.g. in qua non est existentia creata iuxta illam opinionem, non videtur aût posse negari quin sit in ea duratio creata, quia nô est eius duratio æterna, aut infinita, sed tẽporalis, & finita. Et, si Verbũ dimitteret illam humanitatem, eandem durationẽ cõtinuaret, & eadẽ tẽporis mensura metiretur sed tũc haberet durationem creatã: ergo eandem antea habuit.

III. Hæc opinio mihi non est probabilis, primum quidem, quia infra ostendemus, durationem, & existentiam non distingui in re, nedum realiter: deinde quia hæc multiplicatio entitatũ, quæ vix possunt intelligi, per se se est fugienda quando efficaciter non ostenditur. Item, quia fundamentum eius, & supponit falsum principiũ, scilicet, quòd existentia distinguatur realiter ab essentia creata, de quo supra dictum est; & ex illo malè colligit: quia etiamsi existentia distingueretur ab essentia, non esset duratio ab existentia distinguenda, & ita autores illius opinionis eas non distinguunt. Illud autem exemplum de humanitate Christi, potius confirmat veram esse sententiam, quam alijs locis tradidimus, scilicet, nô carere illam humanitatem propria existentia creata ipsius creatæ naturæ: quàm quòd duratio creata inueniatur sine existentia creata, quod reuera intelligi nullo modo potest: nam ꝙ in illa humanitate sit creata duratio, satis efficaciter probare videtur discursus factus. Quanquã qui contrariã tuentur opinionem, dicere possent, sicut humanitas Christi existit increata existentia, ita ẽt durare increata duratione, & cõsequenter per ipsam ęternitatem, & nihilominus non æternè durare, quia vnio ad illã ætetnitatẽ non fuit ex æternitate, sed ex tẽpore: tamen quandiu illa vnio permanet, durationem æternam habet illa humanitas. Quæ euasio eam habet probabilitatem quæ in ea sẽtẽtia esse potest, non tamen satisfacit, tum quia statim occurrit interrogatio de ipsa vnione quę creata est, & temporalem habet durationem ex parte initij, & posset etiam habere finem de potentia absoluta: occurrit (inquam) interrogatio, quę sit duratio ipsius vnionis, & quomodo non sit creata, & finita. Tum etiam, quia ratio facta videtur ostendere, ẽt si dissolueretur vnio, eandem durationem mensuram in humanitate, quoad ipsam entitatem naturæ. Itaque, & facilius, & verius fatemur esse in illa humanitate durationem creatam, non tamen sine existentia creata.

Tractatur alia sententia.

IIII. Secunda sententia est, durationem distingui ab existentia ex natura rei, vt realem modum eius. Quam sententiam videntur supponere Bonauent. & alij, qui dicunt esse posse in duratione extensionem, & variationem, etiam si non sit in ipsa existentia; quorum sententiam infra tractabimus: idem sentiunt nonnulli Thomistæ super primam partem D. Thom. Fundamentum huius sentẽtiæ esse potest, quia in duratione creata, vt sic necessario includitur aliqua successio, in existentia autem creata nulla successio necessario includitur: ergo distinguuntur saltem ex natura rei. Minor certa est in rebus permanentibus, & præsertim incorruptibilibus. Maior autem probatur, quia omnis duratio creata recipit magis, & minus, & non secundum intensionem, vt per se notum est: ergo secundum extẽsionem: sic enim Angelus magis durauit hodie, quam heri. Hæc autem extensio cum non sit in quantitate permanente, non pôt esse sine successione aliqua. Secũdò, quia etiam in motu successiuo distinguitur ex natura rei tempus, quod est duratio motus, ab ipso motu: ergo in vniuersum omnis duratio distinguitur eodem modo à re durante. Consequentia tenet, vel à paritate rationis, vel etiam à fortiori, quia cum tempus, & motus sint successiua, & nihilominus inter se distinguantur ex natura rei, cumque omnis duratio videatur aliquã successionem includere, multò magis distinguetur ex natura rei à qualibet re permanente. Antecedens autem probatur, quia motus potest esse tardior, & celerior, tempus autem minimè teste Arist. in 4. Phys. nam celerior motus ille est, qui in æquali tempore fit per maius spacium: Vnde in motu cœli, & in motu horologij vnius horæ æquale est tempus, licet non sit æqualis motus, nec celeritas eius. Tertio de ratione durationis creatæ est aliqua conseruatio, de ratione autẽ existentiæ creatæ non est conseruatio, sed sufficit productio; ergo distinguuntur duratio, & existentia saltem ex natura rei: nam sicut conseruatio addit productioni permanentiam quandam; ita & duratio addit existentiæ permanentiam, & continuationem: Permanentia autem & continuatio distinguitur à re, quæ permanet, saltem vt modus eius. Quarto, quia mensura realis distinguitur ex natura rei à mensurato, sed duratio est mensura rei durantis: ergo ex natura rei distinguuntur.

Bannes 1 p. q 3 artic. 4. dub. 1. a d 3.

Resolutio quæstionis.

V. Dicendum vero est durationem, & existentiã non distingui ex natura rei, sed tantum ratione. Hanc opinionem tenet Ocham in secundo q. 10 & Gab. in 2. d. 2. q. 1. art. 1. & eandem significat Scot. ibidem q. 1. & Capreo. q. 2. art 1. cõclu 5. & 6. & art. 3. præsertim in solutionibus argumentorum contr. 2. p. 6. cõclu. vbi ẽt Soncin. post conclus. 7. qui autores potissime loquuntur de duratione permanente, nam de tempore, & motu aliter sentire videntur, quod postea videbimus, nunc enim sine restrictione, & absolutè intelligo conclusionem positam. Quam vt declarem, aduerto in primis, hîc esse sermonem de duratione reali, & vera: nã duratio imaginaria, quæ à nobis concipitur, etiamsi res non existant, per modum cuiusdam successionis perpetuæ, in qua possunt res existere, & magis, & minus durare: illa (inquam) duratio nihil reale est, & ita neque est propriè idem cum rebus, nec distinguitur ab illis, nisi tanquam non ens ab ente, de qua imaginaria

Duratio existẽtia & ratione distinguuntur. O. ham. Gabr. Scotus. Capreol. Soncin.

ginaria successione, quid sit inferius dicá. Deinde aduerto non esse sermonẽ de duratione extrinseca vnius rei, quæ pót ad aliá comparari, vt mensura eius, vt infra videbimus. Sic enim clarũ est durationem extrinsecam esse posse aut rem, aut modũ ex natura rei distinctũ ab alia re ad quam cóparatur: imò vt sit mensura apta ex natura rei necessaria est talis distinctio, quæ interdum realis est, interdum modalis esse pót iuxta naturá, & habitudinem rerum, quæ comparantur vt mensura, & mẽsuratum, vt ex discursu disputationis cóstabit. Est ergo sermo de duratione intrinseca, ꝑ quá res propriè durare dicitur: nam per extrinsecam durationem non durat res, sed dignoscitur duratio eius. Vnde in omni re existente necessaria est hæc intrinseca duratio, quia seclusa omni extrinseca duratione vnaquæque res verè, ac propriè durare dicitur, ẽt si sola ipsa in suo esse permaneat: sic Deus ex sua æternitate durauit, etiam si nihil præter ipsum esset, & si vnum solum angelum, vel cœlum creasset, etiam duraret sua duratione creata. Igitur durare non est denominatio extrinseca, sed intrinseca á duratione, qua vnaquęque res intrinsecè existit, & de hac intrinseca duratione sermo est in præsenti.

B

VI. Iam ergo prior pars, nimirum durationem nó esse aliquid ex natura rei distinctum à re, quę durat, seu ab existentia eius, quod perinde est: probatur ex Ocham loco citato, quia si duratio est aliquid distinctum, vel est substantia, vel accidens. Primum dici non potest vniuersè de omnibus rebus, quæ durant, cum etiam accidentia durent: quòd si specialiter id dicatur de substantijs, iam in eis conceditur, quod argumentum intendit: nemo enim dicet substantiam aliquam esse durationem alterius substantiæ distinctæ: ergo si duratio est substantia, non erit alia præter ipsammet substantiam, quæ durat. Secundum etiam dici non potest, quia duratio neque est quantitas, neque qualitas, neque relatio, & sic de cæteris prædicamentis accidentium. Veruntamen hic discursus eludi potest altero è duobus modis; primo dicendo durationem esse modum existentiæ, & sicut existentia non constituit speciale prædicamẽtum, ita & durationem reduci ad singula prædicamenta: nam duratio substantiæ est quidá modus substantialis, & sic de cæteris rebus. Vel secũdo dici potest durationem esse accidens, & constituere speciale prædicamentum, hoc nimirum, de quo agimus, scilicet, [quando;] quæ posterior responsio probabilis quidem est vt videbimus, neque ob eam rationem sit necessaria distinctio ex natura rei, nam minor sufficit ad distinctioné prædicamentorum, vt supra vidimus.

C

VII. Probatur ergo aliter, quia ex vi solius existentiæ absque vlla alia re, vel modo distincto superaddito res durat: ergo duratio non distinguitur ab existentia ex natura rei. Antecedens probatur, ná res existens, aut concipitur, aut consideratur præcise in illo primo instanti, in quo intrinsecè incipit existere, aut permanet, & perseuerat in esse. Priori modo considerando rem existenté, quęstio est an pro illo instanti dicenda sit durare nec ne, quod licet ad modum loquendi spectare videatur, nunc aũt supponamus vt probabilius nó ita tunc durare sicut existere, nam intrinsecè incipit existere, extrinsecè autem durare, quod infra

A latius declarabimus. Posteriori aũt modo considerando rem, omnes sine controuersia admitiũt non posse rem permanere in esse quin duret, imò & durationem nihil aliud esse, quam permanentiam in esse, quia durare nihil aliud est, quam in esse permanere. Ergo res hoc modo considerata habet, ꝙ duret ex vi ipsius esse permanentis: sed permanentia ipsius esse nó est aliqua res, vel modus realis superadditus ipsi esse: ergo nec duratio. Minor videtur per se manifesta, ná, vt ipsum esse permaneat (loquor in rebus permanentibus) non est necesse, vt ei aliquid addatur, hæc enim non esset sola permanentia, sed augmentatio quędam: ergo rem permanere nihil aliud est, quam eandemmet existentiam retinere; igitur permanentia nihil rei addit existentiæ.

Et confirmatur, ac declaratur à simili, nam supra cum D. Tho. diximus, actionem, & conseruationem non distingui in re, sed sola rõne: quia cõseruatio (per se loquendo) non est aliud, q̃ eadem met actio perseuerans in suo esse: ergo eadẽ proportione in ipsa existentia permanentia eius nó distinguitur in re ab illa, si existentia ipsa verè permanens sit. Tandem argumentor quia existẽtia inseparabilis est a parte rei à sua duratione, & è contrario duratio est inseparabilis ab existẽtia, & in vnaquaque re vtraque est æquè variabilis, vel inuariabilis: ergo à parte rei non distinguuntur. Consequentia est nota ex his, quę supra dicta sunt de distinctionibus in cõi. Maior verò patet, quia impossibile est rem durare, nisi dum existit, vt supra ostensum est, & è conuerso etiam dum existens permanet necessario durat, quòd verò in primo instante dicatur existere, & non propriè durare, non indicat maiorem distinctionẽ, quá rationis, vt patet ex adducto exemplo de productione, et cõseruatione, & infra latius dicetur. Denique nulla res magis pót existere sine propria existentia, q̃ durare sine propria duratione: sunt ergo hęc duo mutuo inseparabilia. Minor item probatur, quia si existentia est omnino necessaria, ẽt duratio, si illa est incorruptibilis, vel corruptibilis, hæc similiter, si altera permanens, etiam altera, & si vna successiua, etiá altera: ergo sunt æque inuariabiles, aut variabiles: quòd magis constabit ex solutionibus argumentorum. VIII.

B

Altera verò pars, scilicet durationem, & rem quæ durat, seu existentiam eius, distingui saltem ratione, communis est; & patet ex significatione ipsarum vocum, nam existere, & durare nó sunt voces synonymæ: ergo significata earum saltem ratione distinguuntur. Hoc etiam probant rationes supra adductæ in fauorem secundæ sententiæ, & præsertim illa, quòd vt minimum distinguuntur duratio, & existentia, sicut conseruatio & productio, de qua infra latius. Item quòd motus, & tempus ex sententia omnium ad minimum distinguuntur ratione, & tamen tempus nihil aliud est, quàm duratio motus. Magisq; vrget quòd etiam in Deo ipso distinguitur ratione æternitas ab existentia: multò ergo maiori ratione distinguentur in creaturis, nullæ enim perfectiones possunt esse magis vnitæ in aliquo ente participato, quam in primo. Antecedens verò patet, quia æternitas est attributum, quod de diuina existentia demonstratur per immutabilitatem: ergo oportet hæc saltem ratione distingui. IX.

C

Argu-

X. Argumenta secundæ sententiæ, in sequentibus sectionibus tractabuntur fusius. Nam in primo sumitur in omni duratione creata esse successionem, quod falsum est, vt infra latè dicetur. In secundo tangitur quæstio de distinctione motus, & temporis, quam nunc supponimus tm̄ esse rationis, in seq. verò sectione id magis explicabimus, & soluemus rationem ibi factam. Tertium vero argumentum ad summum probat distinctioné rationis, quia non est maior inter conseruationé, & productionem. In quarto, falsa est minor, scilicet, durationem esse mensuram rei durantis, vt ostendam sect. sequenti.

SECTIO II.

Quæ sit formalis ratio durationis, & quomodo secundum eam distinguatur ratione ab existentia.

Hæc duo ita sunt coniuncta, vt simul explicanda videantur. In qua re autores etiam variè sentiunt, quorum opiniones breuiter discutiam, ac deinde rem exponam.

Variæ sententiæ.

I. Est ergo prima opinio Ochami, & Gabrielis supra dicentium durationem distingui ab existentia, quia existentia significat absolutè, & simpliciter rem esse extra suas causas; duratio verò dicit existentiam connotando successioné, cui vel coexistat, vel possit coexistere res, quæ durare dicitur; vel aliter, quòd duratio dicat existentiam, quatenus apta est ad coexistendum successioni. Vnde consequenter dicunt, rem permanentem in primo instanti, in quo existit, non durare, sicut in eo non dicitur conseruari, sed produci.

II. Hæc vero snīa multis nō probatur, qa licet verū sit durationis nomē sumptū esse ex permanentia in esse, q̄ nos nō cōcipimus, nisi per modū cuiusdā extēsionis, & successionis vel saltē coexistētiæ ad successionē veram, vel imaginariā, tn̄ nō propterea necesse est, vt totū hoc includatur in significatione vocis. Quia licèt nos concipiamus res simplices ad modum cōpositarum, & ita imponamus voces ad illas significandas, tn̄ non propterea in ipsa significatione vocis includitur, aut cōnotatur modus cōcipiendi noster, aut concomitātia alterius rei. Sic igitur q̄uis fortasse res, quę nois durationis significatur, cōcipiatur à nobis p modū successionis, vel per comparationé ad successionem, nō propterea necesse est, vt in ipsa vocis significatione includatur modus concipiendi noster, seu coexistentia successionis. Adde, nō videri necessariū, vt duratio addat existentiæ, q̄ coexistat, vel possit coexistere aliqua realis successio. Nā, vt est trita axioma, aliud est à quo nomen imponitur ad significandū, aliud ad quod significandum imponitur. Quamuis ergo durationis nomen tractum sit ex duratione successiua, quæ nobis familiarior est, non tn̄ est impositum ad significandam solam durationem successiuam, neque rem, aut existentiam illi coexistentem. Præterea philosophicè loquendo res durare dicitur à A primo instanti & momento, in quo est, vsque ad vltimum, in quo est, si fortasse talis sit, vt intrinsecè incipiat per primum, & desinat per vltimum sui esse. Vnde simpliciter censetur res duratione prior, etiam si per solum instās aliam antecedat, vt cœlum dicitur duratione prius suo motu. Itē generatio substantialis dicitur durare tm̄ per instans, quanquā non sit apta ad coexistendum successioni alicui: ergo duratio vt sic non significat, aut connotat successionem formalem, aut virtualem. Tandem instās ipsum est duratio aliqua. Dices sicut pūctū nō est linea, nec quātitas, sed principiū lineæ, aut quātitatis, ita neque instans erit duratio, sed principiū durationis. Rn̄detur, quantitatem formaliter includere extensioné, aut diuisibilitatem, durationé verò vt sic non dicere extensionem, vel successionem, & ideo non esse similé rōnem. Rectè aūt cōparatio fieret inter instās, & tempus, nam instans non est tempus, sed principium temporis: duratio autem vniuersalior est, quàm tempus, & abstrahit à permanentia successiua, diuisibili, & indiuisibili; & ideò licèt instās B non sit tempus, est tn̄ duratio, nam quod per instans durat, non nihil durat. Non ergo distinguitur rectè duratio, & existentia per connotationé successionis in se, vel in alio existentis. His verò obiectionibus non obstantibus, hæc sententia probabilis est, vt infra declarabo.

Instans vere est duratio.

Obiectio soluitur.

III. Aliorum explicatio distinctionis inter durationem & existentiam.

Alij ergo aiunt, durationem distingui ab esse quia de formali dicit negationé superadditā ipsi esse. Nam esse vt sic solum dicit habere entitatem actualé extra causas suas; durare autem formaliter addit negationem, nimirum, q̄ illud esse non sit destructum, sed permaneat. Nec refert, q̄ hæc negatio in illo positiuo virtute contineatur, quia aliud est virtute contineri, aliud formaliter significari: & ad distinctioné rationis hoc sufficit: sic enim distinguimus ens & vnum, quamuis negatio indiuisionis, quam formaliter dicit vnum, virtute in ipso ente contineatur. Quæ snīa quoad aliqua claram continet veritatem. Primum in hoc, q̄ in omni re, quæ durat, existentia cum illa negatione intelligi potest, nam etiam de ipso Deo verum est dicere ita existere, vt non destruatur, C cum nec destrui possit; & de re, quæ tantū per instans durat, etiam dici potest, ita pro illo instanti existere, vel extitisse, vt pro eodē destructa non fuerit, imò nec destrui potuerit, eo sensu composito, quo dicitur res q̄n̄ est necessario esse. Vnde vlterius et verum est, oēm rem, quæ existit sub illa negatione, durare: & ad concipiendam rē vt durantem, satis esse, concipere illam, vt existentem, & non destructam, quia, vt ex dictis constat, duratio nihil positiuum addit supra existētiam: ergo si superaddatur illa negatio, qua circumscribimus permanentiam in esse, satis superque erit ad concipiendum rem durare.

Expēditur.

IIII. Illud verò incertū est, scilicet, quòd ad cōcipiēdam formaliter durationem, necesse sit, illam negationé formaliter cōcipere; &, quod inde sequitur, per vocem durationis illam negationem formaliter significari: nam duratio, positiua vox videtur, & permanentia in esse, quam significat, nō videtur consistere in negatione, sed in positiua continuitate ipsius esse. Deinde cum dicimus Deum ab æterno durare, nō significamus formaliter ab æterno non fuisse destructum. Præterea sequitur

tempus

tempus formaliter consistere in negatione, quod est præter cõem oium cõceptum, & sequela patet, quia tempus est duratio quædam. Tandem quia rem destrui, est priuari esse; ergo rem non esse destructam nihil aliud est, quã non esse priuatã suo esse: ergo hæc negatio nihil addit supra ipsum esse. Vt si quis dicat, motum durare, nihil aliud formaliter esse, quã non cessasse, per hanc negationẽ nihil diceret, nisi ipsum motum, quia negatio cessationis, nihil aliud est quàm negatio quietis, quę nihil est præter motum.

V. Ad hæc verò, & similia iuxta prædictam sentẽtiam nõ difficilè responderi põt, quòd in his conceptibus metaphysicis, & simplicibus, quãuis positiuè significari videãtur, sæpe nõ est distinctiõ, nisi per adiunctã, seu conceptã negationẽ, quæ licet in re non exprimat, nisi rẽ positiuam, tamẽ in modo differt, quatenus positiuum declaratur per negationem, quæ licet interdum sit negatio alterius priuationis, tamen formaliter, vt sic cõcepta, rõne differt à positiuo, & mens nostra, quasi per reflexionem quandam, ea negatione vtitur ad declarandam identitatem, vel existentiam eiusdem rei. Quæ oia constare possunt ex ijs, quæ dicta sunt de vnitate, & simplicitate. Hæc n. vox [simplicitas] ei videtur positiua, sicut [duratio,] & tñ de formali negationem dicit; quãuis per illã perfectio quædam positiua declaretur: idem igitur de duratione satis verisimiliter dici põt. Quod ex parte attigit Capreolus in 2. dist. 2. q. 2. art. 3. ad primum, & textum contra secundam partẽ 6. cõclus. vbi durationem inquit dictam esse ipsam existentiam [inquantum non raptim transit.] In quo significat rem pro primo instanti sui esse nõ habere propriè durationem, vel saltem ipsum esse non habere rationem durationis nisi vt est sub illa negatione, non subitò transeundi: sentit igitur durationem de formali dicere negationem. Quod si hoc verum est, satis commode explicatur per illam negationem destructionis, vel mutationis in ipso esse. Nec enim permanentia in esse vltra ipsum esse aliquid aliud addere potest: neque etiam, cùm dicimus Deum ab æterno durasse, aliud significamus, quàm Deũ semper ita permansisse in suo esse, vt in eo nec destrui, nec minui potuerit. Quid verò de tempore dicendum sit iuxta hanc sententiam, inferiùs explicabimus.

Capreol.

VI. Reliqua verò, quæ contra illam obijciebãtur, solũ probãt per hanc negationem nihil aliud in re declarari præter ipsum esse positiuum rei, quatenus actu est, non tamen hoc obstat, quominus per illam negationem speciali modo, & per distinctum conceptum declaretur. Nec verò dicit hæc sententia durationem consistere in sola negatione, sed in ipso esse, vt concepto sub tali negatione: atque ita probabiliter explicat distinctionem rationis, inter existentiam, & durationem, saltem in rebus permanentibus, quid autem definite sentiendum sit, infra dicam.

Tertia sententia refellitur.

VII. ALij verò hæc distinguunt per rationem mensuræ: dicunt. n. durationem addere ipsi esse rationem, seu relationem mensuræ, & hoc modo dicunt, illa duo ratione distingui. Quæ opinio insinuatur ẽt à Capreolo supra, & videtur satis cõis inter Thomistas, vt constabit ex his, quæ de singulis durationibus dicemus. Potest aũt duobus modis intelligi. Primo de mẽsura actiuè, seu mẽsurante, secundo de mensura passiuè, seu mensurabili: neutro aũt modo vẽ vera illa snia. Nam in primis, si duratio vt sic dicitur mensura actiuè, vel intelligitur, quòd sit mensura ipsius rei, cuius est duratio, vel alterius; neutrum aũt dici potest: ergo duratio vt sic non dicit mensuram actiuã. Minor quoad posteriorẽ partẽ nota videtur, qa esse mensuram extrinsecam accidit vni durationi respectu alterius, & in vtraque supponit rõnẽ durationis, estq; denominatio quædam ipsius durationis in ordine ad rõnem, quæ oia confirmabũtur à fortiori argumentis statim faciendis. Probatur ergo minor quoad posteriorem partem, quia quantitas non mensurat substantiã, in qua inest, vt rectè notarunt Albert. in 1. dist. 8. art. 8 ad vndecimum, & Durandus in 2. dist. 2. q. 5. Sed potius reddit illam mensurabilem alia quantitate: ergo nec duratio est mẽsura eius rei, cuius est duratio. Secundò quia si duratio est mensura eius rei, cuius est duratio, quidnam in illa mensurat? dicetur fortasse mensurare illius esse. Sed contra: nã vel mensurat perfectionem ipsius esse, & hoc non, tum quia perfectio rei non consistit in duratione, neq; inde augetur aut minuitur formaliter loquendo, tum ẽt quia potius perfectio durationis mensuratur ex perfectione ipsius esse; vel mẽsurat aliam quantitatem eius, & hoc non, vt per se manifestum est: vel denique mensurat durationem illius, & hoc perinde est ac si diceretur, durationem esse mensuram sui ipsius, quod dici ẽt non potest. Nam vt notauit Scotus in 2. dist. 2. q. 2. §. [Ad secundam partem,] mensura semper est aliquid extrinsecum, quo vtimur ad cognoscẽdam rei quantitatem, aut perfectionem, sumiturque ex Aristotele 10. Metaphys. c. 2. & 3. dicente; [Mensuram esse id quo cognoscitur quantum;] non cognoscimus autem quantitatem rei per se ipsam, sed per aliam illi applicatam. Vnde ibidẽ ait Aristoteles, mensuram debere esse notiorem mensurato. Quocirca si contingat magnitudinẽ alicuius quantitatis se ipsa cognosci, verius dicetur cognosci sine mẽsura, quam per se ipsam mẽsurari, aut per se, tanquam per mensuram sui ipsius cognosci.

Capreol.

Scotus.

Arist.

VIII. Atque hinc facile probatur altera pars, nam licet ois duratio saltem creata reddat mensurabilem sub ea ratione rem durantem, tñ non potest prima eius ratio consistere in hac mensurabilitate (vt sic dicam:) ergo neque distinctio inter existentiam, & durationem primò, ac per se consistit in hac ratione mensuræ. Antecedens patet, quia rem esse mensurabilem nihil aliud est, quã esse cognoscibilem per aliam quãtitatem aut ad modum quãtitatis. Nam sicut Aristoteles dixit mensuram esse, quo cognoscitur quantum, ita mensurabile passiuè illud est, quod est cognoscibile ad modum quanti per applicationẽ alterius quanti notioris. Sed esse cognoscibilem hoc modo non potest esse prima ratio durationis, imò nec alicuius rei: tũ quia esse cognoscibile supponit rationẽ entis, quæ cognoscenda est, tum etiã quia esse cognoscibile tali modo, vel per tale mediũ est valde extrinsecũ ipsi rei. Et confirmatur

primò

primò; nam ob hanc rõnem dicimus esse mensuram hoc mõ, nõ posse esse primam rõnem quãtitatis, sed ad summũ assignari posse, vt proprietatem eius: ergo idem dicendum est de duratione reali. Confirmatur secũdò, quia mensurabile vt sic supponit in re eã rõnem, sm quã est mensurabilis, vt mẽsurabile in magnitudine supponit in re extensionẽ quãtitatis, & mensurabile in perfectione supponit in re perfectionẽ: ergo similiter mensurabile in duratione supponit in re durationem; nõ ergo cõstituitur formaliter duratio per huiusmodi rõnem mensuræ. Tandem mensura passiua dicit respectũ ad actiuam; si ergo duratio mẽsurabilis est, quo, quæso, est mensurabilis? non certè nisi duratione, quia mensura. & mensurabile debent esse homogenea, teste Aristotele: ergo ratio durationis, vt sic communis est mensuræ actiuæ, & passiuæ: ergo in neutra earum cõsistit ratio durationis, sed illæ sunt relationes, aut quasi proprietates quædam durationi attributæ.

Quæstionis resolutio.

IX. INter has ergo opiniones duæ priores vñr probabiliores, & in re parum differre. Possumusve
B rò nos addere, durationẽ propriè sumptam dicere de formali positiuã permanentiam in existendo, quæ rõne tñ, vel cõnotatione aliqua intrinseca ab existentia differt. Hoc vt declarem, suppono nullam rem propriè durare in primo instanti nostri téporis, in quo incipit esse. Est enim hoc valde cõsentaneũ proprietati, & rigorosæ significationi vocis, & cõi modo concipiendi: quæ duo in hac re magni momẽti sunt, quia tota hæc distinctio maximè fundata est in modo concipiendi, & loquendi nostro. Verbum ergo durandi si Latinam vim spectemus, permanentiã aliquam in re, vel actione inchoata significat: cum ergo res in vnico instanti nondũ habeat permanentiã in existẽdo; nõ põt propriè dici durare pro eo instãti. Atque ita vñr etiam cõiter sentire Theologi. Nam ferè oẽs censent durationem requirere aliquam perseuerantiam in esse. Neque admittẽt generationem substantialẽ propriè durare, sed fieri, & subito transire. Idemque dicetur de quolibet
C instanti, quod per se non auget durationem, sed terminat illam, sicut lineam punctus.

X. Hoc ergo supposito dicitur facilè, existentiã, & durationẽ distingui ratione, sicut productionẽ, & conseruationem; nã existentia dicit actualitatem rei extra causas suas absolutè, & non connotando præexistentiam aliquã; duratio verò dicit perseuerẽtiam aliquam in eadem existentia, quæ perseuerantia non est aliquid distinctum ab ipsa existentia, sed connotat secundum nostrum cõcipiendi modum præexistentiam eiusdem existentiæ, seu q̃ talis existentia concipi possit, vt existẽs, ante quodlibet instans, pro quo durare dicitur. In quo est notanda differentia inter rem successiuam, & permanentem: nam res successiua dicitur durare, aut perseuerare per additionem realẽ, quia semper aliquid noui in ea fit, eique additur: res verò permanens per se loquendo non dicitur durare, quia ei aliquid additur, sed quia eadem in eodẽ esse perseuerat. Atq; ita videtur illa differentia inter existẽtiam, & durationẽ solum in rebus permanentibus habere locũ; nã in successiuis du-

Res successiuæ quoad durationem cum permanentibus cõparantur.

A ratio aliquid rei addere vr existentiæ eiusdem rei. Sed quamuis hoc ita appareat, quoad loquẽdi modum, tñ si attentius rem spectemus, eadem est ratio in successiuis: nam quia res successiuæ nõ existunt, nisi dum fiunt, ideo existere dicuntur etiãsi non omnes partes rei successiuæ factæ sint, & hinc prouenit, vt durare dicantur quãdiu nouæ partes fiunt, quæ factæ nondum erant. Tamen in re ipsa cum nouæ partes adduntur, ipsum esse talis rei crescit, & consummatur, quapropter duratio nihil rei addit supra ipsum esse talis rei, sed ipsummet esse tale est, vt per fluxum, & additionem suarum partium sit in rerũ natura, & ideo, eodem modo durat. Atque ita tam in successiuis, quã in permanentibus verum in vniuersum habet, quod duratio supra existentiam nihil rei addit, sed connotat tantum præexistentiam, vel secundum rationem si sit in toto esse, vt in rebus permanentibus, vel secundum rem: si sit tantum secundum partem vt in successiuis.

Et quoad hoc æquiparãtur aliquo modo existẽtia, & duratio inter se, sicut ꝓductio, & cõseruatio inter se: nã sicut conseruatio in re non distinguitur à productione, sed tñ in cõnotatione quadã XI.
B vt supra declaratũ est, ita duratio distinguitur ratione ab existentia scd̃m quandã connotationẽ, vt diximus. Est tñ discrimen aliqđ in hac cõparatione: nã productio cõnotat negationẽ existẽtiæ immediatè præcedentis, & cõseruatio cõnotat, qđ ipsamet actio sub rõne productionis præcesserit. At verò existentia, & duratio non oĩno ita cõparãtur, nam licet duratio ẽt connotet, vel includat aliquã præexistentiam, seu antecessionẽ in existẽdo, qa dicit perseuerantiã in existẽdo: perseuerare enim supponit esse: at verò existẽtia, vt sic, seu existere non cõnotat negationẽ existentiæ, quæ præcesserit, sed præscindit, & absolutè dicit, quod res sit actu siue antea fuerit, siue non. Et hinc est, vt res, quæ cõseruatur post primũ instans non dicatur produci, sed conseruari tñ: res verò, quæ durat quandiu durat semper dicitur existere, & nõ tantũ in primo instanti, quia existere non includit carentiã existentiæ, quæ immediatè præcesserit, sicut productio, vt dictum est. Addo etiã, existentiam, & durationem latius patere, quã produ
C ctionẽ, & cõseruationẽ, habent. n. locum ẽt in re, quæ nec producitur, nec conseruatur. Diuina. n. natura existit, & durat ꝑpetuò sine vlla effectione vel conseruatione. Illa ergo comparatio sumẽda est quoad quandam proportionem non secundum omnimodam similitudinem.

Existẽtiæ cũ duratione collatio.

Atque hæc sñia sic exposita vera, & facilis esse videtur, & in re parũ differt à prima sñia Ochã, & Nominaliũ: solũ est discrimẽ, nã quod illi declarant per coexistẽtiam ad successiuam durationem, vel actualem, vel possibilẽ, nos explicamus per solam permanentiam in existendo, & per formalem, aut virtualem præsuppositionem existendi, quã includit duratio, vt duratio, & non vt existentia. Hoc autem discrimen in re fere nullũ est, solũ quia pertinet ad modũ concipiendi nostrũ; quia hoc ipso, quod nos concipimus permanentiam durationis secundũ quandam habitudinẽ prioris, & posterioris, iã cõcipitur ad modũ successionis veræ vel imaginatiæ. Nihilominus tñ verum est hunc modum concipiendi nostrum non includi in significato illius vocis, licet nos aliter XII.
illum

illum explicare non valeamus, quod vt existimo Ochã, & alij nõ negabũt, & hoc solũ pbãt priora argumẽta, quæ ibi facta sunt cõtra eã sniam.

XIII. Posteriora verò argumẽta, quibus probari intẽditur, rẽ durare in primo, & vltimo instãti, si incipiat, & desinat per primũ, & vltimũ sui esse: quo ad eã partem de vltimo instãti ea facile admittimus. Quia si in vltimo instanti res tota existit, vel permanet sicut antea, propriè ergo durat. De primò verò instanti nõ est similis ratio, quia ante primum instãs res nõ existit, vt in eo possit dici perseuerare in esse. Vnde sicut res dicitur quiescere in vltimo instanti, nõ tñ in primò, in quo cessat moueri, quia in vltimo se habet eodem mõ, quo prius, quod est quiescere; in primò verò non ita, sed potius se habet aliter q̃ prius, ita in vltimo instãti dicitur propriè durare, non aũt in primo: nã

Duratio rei permanẽtis incipit per vltimũ non esse.

duratio se hẽt ad modũ quietis, quatenus est permanẽtia in esse. Quò fit, vt licèt res permanentes (in quibus hæc maximè locum habent) incipiant existere per primum sui esse, durare autẽ propriè solũ incipiant per vltimum non esse: sicut, licèt creatio rei alicuius incipiat per primum esse, con- B
seruatio tñ, vt sic, incipit per vltimũ nõ esse. Quapropter in primo instanti, in quo res existit, non dicitur propriè iã durare, sed dici potest incipere durare nõ intrinsecè, sed extrinsecè, vt dictũ est. Vnde res, quæ per solum instans aliam excedit in existendo, non dicetur propriè magis durare, quam alia, licet possit dici prior in existendo. Et similiter generatio, quæ vnico tantum momẽto existit non dicitur propriè durare, sed fieri, aut existere in instanti. Quod si interdum dicitur hmõi res durare per solum instans; sumitur latè verbũ [durandi,] tãquam synonymum cum verbo [existendi:] nam quia inter horum verborum significata parua est differentia, ideo facile vnum pro alio vsurpatur. Atque in hunc modũ facile satisfit illis argumentis, quæ vltimo loco fiebant contra primam sententiam, & contra suppositionẽ, quam hic posuimus: nimirum, rem non dici propriè durare in solo primo instanti indiuisibili nostri temporis, in quo primò incipit esse, quanquã quia hæc multum pendent ex modo loquendi, possit etiam alia probabilis ratio respondendi, & C
loquendi excogitari, vt statim patebit.

Dicere. n. posset aliquis, si existentia rei perma-
XIIII. nẽtis incipit per primum sui esse, & duratio per vltimum non esse: ergo distinguuntur plusquam ratione. Imò vlterius sequi videtur omnem durationem esse successiuã, quia ille est modus incipiẽdi rerum successiuarum. Respondetur, argumẽtum apertè instari in creatione, & conseruatione. Dicendum ergo est, cum duratio, aut conseruatio dicitur incipere per vltimum non esse, intelligendum esse, non quoad inceptionem alicuius rei, sed talis denominationis, qua denotetur, eandem rem iam præextitisse, vel per instans. Et ideò ex illo diuerso modo inceptionis, nec potest inferri maior distinctio quàm rationis, cum hęc sufficiat ad illas diuersas denominationes, nec ẽt potest inferri successio, sed potius negatio successionis, & variationis in esse rei permanentis, vt infra latius explicabimus. Estque accommodatũ exemplum in quiete, quam Philosophi dicunt incipere per vltimum non esse, non quia successiua sit, sed potius quia consistit in priuatione suc-

A cessiui motus. Dici etiam aliter posset, durationẽ permanentem dupliciter accipi posse: vno modo quoad sufficientiam tñ, & hoc modo solum dicere ipsam existentiam, quatenus de se sufficiẽs est ad diu permanendum in esse, & sub hac consideratione, seu denominatione durationem incipere simul cum tali existentia, & per primum sui esse. Alio verò modo sumi durationem, vt exercet actũ durandi, vel perseuerandi in esse, quod propriissime videtur significari per verbum [durandi;] & quo ad hoc dicimus durationem incipere per vltimũ sui non esse: tñ hic actus, seu hoc exercitium durandi non addit aliquid positiuum, & reale vltra sufficientiam durationis, sed dicit eandem existentiã eodẽ modo se habentem. Quod si aliqua est existentia alicuius rei, quæ nec actu permanet, nec sufficiens est ad permanendũ in esse: illa non meretur nomen durationis, sed poterit dici principium, aut terminus durationis.

Rursus hic modus explicandi durationem nõ multum discrepat à secunda sententia supra relata, quin potius, quoad rem ipsam, eodem redeũt. XV.
B Nam illa permanentia, quam exposuimus, quatenus actu exercetur in re nihil addit existentiæ, nisi negationem variationis, mutationis, aut destructionis, vel etiam cessationis. Quod optimè declaratur exemplo supra adducto de quiete: nã sicut quies dicit permanentiam in eodem loco, ita duratio dicit permanentiam in eodem esse: ergo sicut quies in re non addit nisi priuationẽ motus, ita duratio non addit nisi negationem. Consequenter verò loquendo iuxta nostram sententiam, illa negatio destructionis vel desitionis, quam includit duratio, non debet referri, quasi in sensu composito ad esse rei pro eodem instanti indiuisibiliter concepto, modo nostro concipiendi, sed ad ipsum esse absolute, & in sensu diuiso (vt aiunt) atque adeo vt potest concipi tanquam præexistens. Quanquam si quis velit ita loqui, vt dicat, rem etiam pro vno instanti durare, & includere dictam negationem priori modo, non loquetur omnino improbabiliter. An verò sub hac voce [durationis,] & sub conceptu illi correspondente formaliter importetur il-
C la negatio, vel solum per illam explicetur ipsa permanentia positiua existentiæ, res parui momenti esse videtur, & vtrumque facile defendi potest, quanquam ille modus explicandi hanc rem per negationem expeditior, & facilior videatur. Sicut identitas licet explicari possit per modũ habitudinis positiuę, & relationis rõnis eiusdẽ ad seipsum, facilius tñ explicatur per negationem diuisionis. In hũc ergo modũ facile possunt prima, & secunda sententia ad verũ sensum reuocari.

Tertia vero intellecta de mensura actiua, nullo modo declarat propriã rõnem durationis, vt XVI.
sic, quia esse mẽsuram extrinsecam, est valde accidentarium, & extrinsecũ durationi, vt sic: esse autem mensuram intrinsecam non pertinet ad mẽsuram actiuam, vt ostensum est. Intellecta verò illa sententia de mensurabilitate passiua, posset ad nostram expositionem reuocari, si non sit sensus, formalem rationem durationis consistere in illa relatione mensuræ, sed per eam, vt per quandam proprietatẽ declarari. Sic enim perinde est ac si diceretur, existentiam quatenus apprehenditur, vt mensurabilis in actu, seu exercitio existen-

di,

di, vt sic, habere rationem durationis: nam secũdum permanentiam suam sic mensurabilis est. Et hoc quidem verum est, præcipuè in durationibus finitis, quomodo autem in infinitam, seu æternam cõuenire possit, aut ei applicari debeat, inferius declarabimus.

XVIII. *Quare vbi distinguatur à re à constitutis in loco, nõ vero duratio à durãtibus.* Vna verò superest difficultas circa dicta ĩ hac, & præcedenti sectione: nam in omni re creata, Vbi est quidam modus realis ex natura rei distinctus ab ipsa re cuius est modus, vt nunc supponimus ex dicendis disputatione sequenti: ergo etiã duratio est modus ex natura rei distinctus. Probatur hæc consecutio, nam ad explicandas præsentias locales, & durationes rerũ duo spatia infinita à nobis concipiuntur: vnum quasi permanens, & vndique infinite extẽsum sine termino; aliud quasi successiuum, quod ab æterno in æternum protenditur, & vtrumque horum quasi repletur actualiter, & necessario à Deo, illud quidẽ potius, immensitate, hoc verò posterius, diuina æternitate. Vbi ergo in rebus creatis ideo est modus ex natura rei distinctus à creatura, quia est definita quædam præsentia ad determinatam partem prioris spatij: Vnde etiam fit, vt ipsum, Vbi in eadem re varietur, quatenus eadem res nũc potest exhibere præsentiam suam ad vnam partem illius spatij, nunc verò ad aliam: Igitur eadem ratione, seu proportione duratio erit modus ex natura rei distinctus à re creata durante, quia non est nisi veluti præsentia quædam ad illud posterius spatium successiuum, non quidem adæquata illi, quia non est infinita; sed ad aliquam determinatam partem eius, quæ proinde variabitur prout diuersis partibus illius spatij correspõdet, aut exhibetur: ergo est eadẽ proportio inter hęc duo. Atque hinc vlterius infertur videtur contra dicta, quod sicut res dicitur esse alicubi, & habere propriũ Vbi, etsi nõ exhibeat præsentiam suã alicui parti illius spatij, sed tñ puncto indiuisibili: ita res dicenda sit durare hoc ipso, quod realiter est præsens posteriori spatio: etiam si non correspondeat illi secundum aliquam partem diuisibilem eius, sed tantum secundum instans indiuisibile.

XVIII. Ad hanc obiectionem respondendum est, nõ disputando modo, vt illa spatia verè cogitentur, aut fingantur à nobis ad explicanda alia tempora, aut loca extrinseca rerum, qualia cogitanda sint, de hoc enim infra occurret commodior dicendi locus: nunc autem supponimus, illa spatia non esse veras aliquas res, quia nec sunt res increatæ, vt per se constat, neque etiam sunt entia creata, cum apprehendantur tanquam æterna, & per se necessaria. Concipiuntur ergo vt capacitates quædam vel corporum, vel motuum: nam spatiũ locale concipitur vt aptum repleri corporibus; spatium verò temporale (vt sic dicam) vt aptum repleri motibus; & hinc et concipimus priori spatio non solum corpora, sed etiam res alias posse esse præsentes locali præsentia vnicuiq; cõmodata: & similiter posteriori spatio, seu tempori imaginario non tñ motus, sed etiam res alias existentes posse esse suo modo præsentes, & quasi coexistentes illi. Quoad hæc ergo est nonnulla similitudo, ac proportio; est tamen discrimen, quia in id spatium, quod apprehẽditur quasi successiuũ, quod vocari solet infinitum tempus imaginarium, in illud (inquam) incidit res esse ex vi suæ A existentiæ actualis, etiam si nihil aliud ei superadditum intelligatur: at verò in aliud spatium locale non incidit ex vi solius existentiæ, sed ex vi alterius præsentiæ, quæ rei existenti superadditur. Cuius signum & sufficiens argũ est, quod eadem res, & eandem retinens existentiam potest mutare præsentiam ad quodlibet determinatum spatium locale non per mutationem alterius, sed per mutationẽ sui: non tñ ita pôt res mutare pręsentiã ad aliud spatium, seu tempus imaginariũ, si eandem retinet existentiam; sed si aliquid per modum mutationis ibi concipitur, solum est ex parte alterius extremi, scilicet, quia ipsum tẽpus imaginarium, vt fluens concipitur.

XIX. Propter hanc ergo differentiam non tenet cõsecutio argumenti: nam præsentia localis est modus superadditus existentiæ rei, eò q res creata ex vi solius existentiæ suæ nõ dicit respectum ad locum neque habet (vt ita dicam) quod repleat aliquam partem spatij localis imaginarij. Duratio vero non dicit modum additum existentiæ, quia res quælibet ex vi suæ actualis existentiæ, vt sic, incidit necessario in tempus ipsum imaginarium, B vel in aliquid eius, & quantum est ex se, si eadem existentia immutata perseueret, potest coexistere toti illi etiam si in infinitum successiuè extendatur, seu extendi concipiatur. Ex hoc enim ipsa existentia in se nec minuitur, nec augetur, quod in locali præsentia locum non habet. Non enim potest eadem præsentia vel contineri intra indiuisibile punctum, vel extendi ad diuisibile spatium, nisi in se mutetur, vel augeatur, vel minuatur. Rãtio autem huius differentiæ ex eo et reddi pôt, q spatium illud, cui præsentia localis correspondet, concipitur, vt permanens, & immutabile, & ideo non potest res creata esse præsens maiori, vel minori spatio, nisi in ipsa fiat mutatio quoad augmẽtum, vel diminutionem præsentiæ: aliud verò spatium temporale apprehenditur quasi fluens, & ideo eadem existentia etiam creata immutata perseuerans, potest per se ipsam adesse maiori, & maiori parti illius spatij seu temporis imaginarij. Atque ita ex illa comparatione, aut proportione non solum non improbatur, verum etiam explicatur magis proposita sententia de ratione durationis, & ex his, quæ de singulis durationibus in C particulari dicemus, magis declarabitur.

SECTIO III.

Quid sit æternitas, & quomodo à duratione creata distinguatur.

I. PRimo, ac præcipuè diuiditur duratio in creatam, & increatam. Duratio increata est æternitas simpliciter dicta, seu per essentiam; creata verò duratio est omnis alia, quæ non est vera æternitas.

Dari durationem increatam.

I. CIrca quam diuisionem primò aduertendum est in ea supponi dari durationem veram & increatam, quod negare visus est Aureolus apud Capreo-

Capreol. in 1. d. 9. art. 1. in argumentis quæ quarto loco obijcit contra sententiam D. Thom. quibus probare contendit in Deo nullam esse durationem: ex quo planè fit nullam esse durationem increatam. Sequitur deinde æternitatem aut non esse durationem, aut non esse in Deo, neque esse aliquid reale, sed solũ infinitum illud spatiũ tpis imaginarij, cui nos cõcipimus diuinũ esse coexistere. Fundamentũ Aureoli est, quia putat de rõne formali durationis esse successionem. Nihilominus contraria snia certa est. Primò, quia Deus verè ac propriè dr ex æternitate realiter durasse: ergo per durationẽ realẽ, & non in alio existentẽ; ergo per durationem increatã existentem in ipso Deo. Item Deus semper realiter extitit, ita vt nunquam in eo signari potuerit initium existendi, & in eo esse realiter permansit ac permanet: ergo realiter durauit & durat sua intrinseca duratione, quæ non põt esse nisi increata. Tandem si ab æterno cœlum fuisset motũ, realiter durasset, sed Deus ita existit & permanet in suo esse, vt ex se sufficiens sit ad coexistendum, vel (vt sic dicam) condurandum illi infinito tempori: ergo habet in se veram durationem realem & increatã qua duret. Ad fundamentum autem Aureoli negandum est assumptum, de quo sect. sequẽti plura dicturi sumus.

III. Secundò quod ad nomen æternitatis attinet, obseruandum est, hoc nomen variè accipi, & interdum attribui durationibus creatis quæ aliquo modo infinitæ sunt, vel lõgissimæ: dicitur. n. ęternum, quasi extra terminũ: seu sine termino existens; & ideò quod existit ita vt nunquam finiendum sit, solet dici æternum: & idem esset si aliqd creatum sine principio durationis extitisset. Et inde quasi per exaggerationẽ extenditur illa vox ad significandum quod per multa sæcula durat: sicut enim quod difficillimum est, solet dici impossibile, & quod est ingentis magnitudinis, solet dici immensum aut infinitum, ita quòd longissimè durat, vocari solet æternum, vt sumitur ex Dionysio c. 10. de diuin. nominib. Hæ verò significationes minus propriæ sunt, nam illa sola duratio verè ac propriè est extra terminum, quæ ex se est incapax termini, & in sua intrinseca ratione infinitatem in durando includit; & ideo illa sola propriè & simpliciter vocatur æternitas. Talis autem duratio non potest esse nisi increata, q. nulla alia est ex se & ab intrinseco sine termino, nam omnis creata potest & inchoari & finiri. Meritò ergo dictum est, durationem increatã esse propriam æternitatem. Hæc ergo duratio est a qua Deus solus vocatur æternus. Vnde disputatio de hac duratione non pertineret ad hunc locum, sed ad eum in quo supra egimus de attributis primi entis, nam hoc loco, vt ex methodo huius operis constat, iam solum agimus de accidentibus, seu attributis accidentalibus rerum creatarum: æternitas autem per essentiam est attributum solius Dei, quod illi per se, & essentialiter conuenire, supra demonstratum est, disput. 29 secti. 9. Ex illo tamen loco in hunc reiecimus declarandum, quid sit hæc duratio quæ æternitas dicitur, eo quòd nondum explicata communi ratione durationis, satis ibi declarari non poterat: & ideò quid sit æternitas, breuiter hoc loco declarandum est.

Differentia æternitatis ab alijs durationibus.

IIII. *Prima opinio refutatur.* Primò ergo dubitare solẽt Theologi: quo differat æternitas ab alijs durationibus. Neque enim satis videtur, si dicamus differre in eo quòd æternitas increata est, aliæ vero durationes sunt creatæ. Hæc. n. differentia quasi materialis est: nunc vero inquirimus propriam & formalẽ diuersitatẽ intra rõnem durationis. Quidam ergo antiqui existimarunt primã, & per se differentiã æternitatis ab omni alia duratione esse, q ipsa tota est duratio permanens, aliæ vero omnes sunt aliquo modo successiuæ. Sed hæc opinio in rigore, & proprietate intellecta, prout à Bonauentura, & alijs asseritur, falsa est, nam etiam inter durationes creatas sunt aliquæ permanentes, vt ex discursu disputationis constabit. An verò possit hæc sententia ad aliquem verum sensum reduci statim declarabo. *D. Bonau.*

V. *Secunda opinio reijcit.* Alij dixerunt æternitatis proprium esse carere principio, ac fine, atque ita esse durationem infinitam, differreque ab alijs, quòd omnes habent principium, & aliquæ etiam habebunt finem, vt tempus, omnisque duratio corruptibilis. Veruntamen si hæc differentia secundum id tantũ quod iam factum est intelligatur, non satis declarat propriam differentiam æternitatis ab alijs durationibus, quia licèt de facto secundum fidem nostram nulla alia duratio sit absque principio, tamen absolutè non repugnat esse, vt in superioribus dictum est. Vnde si Deus creasset angelum, vel cœlum ab æterno, non esset in eo durationis principium, & nihilominus duratio eius creata esset, & essentialiter differens ab æternitate. Quo sensu dixit Richardus Victorinus lib. 2. de Trinit. capit. 4. aliud esse sempiternum, aliud æternum; nam sempiternum dici potest quidquid caret principio, & fine; æternum verò vltra hæc requirit immutabilitatem. *Richard. Victorin.* Isidor. autem lib. 7. Etymologiarum, cap. 1. illas duas voces eandem putat habere significationem, & in rigore ita videtur. Richardus verò eas accommodauit, vt diuersitatem rerum significatarum indicaret: sic etiam dixit Augustinus lib. 83 q. 19. [Licèt omne æternum sit immortale, non tamen omne immortale, satis subtiliter ęternum dici, quia etsi semper aliquid viuat, tamen si mutabilitatem patiatur, non propriè æternum appellatur. [Solet quidem in communi modo loquendi dici, creaturam fore æternam, si ex ęternitate creata sit, tamen in rigore verius dicetur talis creatura durare ex æternitate, non tamen duratione, quæ sit æternitas. Si autem differentia illa non tantum de facto, sed de possibili etiã intelligatur, videlicet, vt æternitas sit illa duratio, quæ nec principium, nec finem habet, nec habere potest; & à cæteris in hoc distinguatur, quod omnis alia duratio, vel finem, vel principium habet, vel saltem habere potest: in hoc (inquam) sensu hoc discrimen verum est, vt ex dicendis constabit. *Isidor.* *August.*

VI. *Discrimen quod assignat Diuus Tho. inter æternitatem & alias durationes.* Aliter exponit hoc discrimen *Diuus* Thomas prima parte, quæstione 10. articul. quinto. Nam æternitas (inquit) est talis duratio quæ nullam successionem admittit neque in esse, neque in proprijs & internis actibus, seu operationibus rei æternæ: ois autem alia duratio talis est, vt

De scriptio æternitatis. Boet. lib. 3 de consolat. pros. 2 Ansel. in monolog. c. 24.

vt vel in se ipsa successionem habeant, vel saltem illa n habeat adiunctam in aliquibus operationibus, motibus eiusdem suppositi. Quæ differentia quoad vtramque partem verissima est. Et priorem tn sicauit satis Boet. in recepta illa definitione æternitatis, ꝑ sit [interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio.] Nam in eo, quod dicitur, [tota simul] significatur carentia successionis; cũ verò dicitur [interminabilis vitę, &c.] significatur carentia omnis mutationis possibilis in ipso esse quia idem est illi esse, & viuere, cum denique additur [perfecta possessio] indicatur, illam carentiã successionis esse debere non tantum in ipso esse, sed etiam in omni perfectione, & in omni interno actu rei æternæ. Atq; hac ratione solus Deus æternus est, quia solus ipse habet eam necessariã stabilitatem in esse, & in omni perfectione, & interna operatione.

Ex quo etiam patet altera pars assignatæ differentiæ: nam omnis duratio creata talis est, vt vel in operationibus sui suppositi successionem, seu variationem admittat. Quamuis n. creari possit substantia, quæ in suo esse permanens, atque immutabilis etiam sit, nulla tamẽ creata est, vel creari potest, quæ saltem in accidentibus, vel internis motibus aliquã variationem, vel successionẽ non admittat. Dico autem semper [in internis actib. aut motibus,] quia licet in externis actionibus, aut denominationibus quæ ex eis resultãt, possit esse successio, ac varietas, hoc nihil obest veræ æternitati. Sic. n. Deus creare incipit, & à creando desistit, & res in tempore mouet actione ẽt temporali, & successiua absq; variatione vel diminutione suæ æternitatis: quia hæc successio tn his actionibus vel denominationibus externis nõ infert varietatẽ in aliquo actu interno, aut propria perfectione ipsius Dei: vt rectè notauit Ansel. in Monolog. c. 24. De rõne autem æternitatis solũ est, ut omnino excludat successionem ab ipsa re æterna, & ab omni esse, ac perfectione illius.

VIII. Sed quanquam hæc differentia à D. Tho. assignata vera sit, videtur tamen posse minus conueniens, quia non sumitur ex his, quę formaliter, ac per se pertinent ad rationem durationis, sed ex adiunctis, & extrinsecis. Quod ita declaratur: nã licet in re creata Angelo v. g. alia sit duratio ipsius esse, alia verò sit duratio operationis, & in priori non sit successio, sit autem in posteriori, nihilominus illæ duæ durationes essentialiter diuersæ sunt, & una non constituitur tn sua ratione per aliam, sed vnaquæque per suam intrinsecam rationem formalem, & per eandem vna earum differt ab alia, & ab ipsa æternitate: ergo non rectè assignatur differentia inter æternitatem, & alias durationes, præsertim permanentes, & immutabiles ex adiuncta successione, quam admittunt: nam etiam præcisa hac successione necesse est, vt in suis intrinsecis formalibus rationibus habeat diuersitatem.

IX. *Approbatur differentia constituta a D. Thom.* Respondetur, & quod in obiectione sumitur, verum ex parte esse, & nihilominus dictam differentiam apertè, atque sapienter à D. Tho. traditam esse. Nam si primariam differentiam assignare velimus, in hoc posita est, quòd æternitas, est duratio per se, & ab intrinseco necessaria, & à nullo pendens, & consequenter omnino immutabilis, tam per internam capacitatem, ꝙ per

A omnem extrinsecam potentiã, quæ oĩa indicantur illa particula definitiõnis, [interminabilis vitę.] Nulla aũt alia duratio est ita necessaria, aut independens, vel immutabilis: quia cũ eis alia durratio ab externa cã originem habeat, & ab ea pẽdeat, saltem per potentiam eius deficere põt. Hęc ergo est prima, & maximẽ essentialis differentia, quæ formaliter pertinere vr ad rõnem durationis, vt sic. Nam cum duratio formaliter dicat permanentiam, vel perseuerantiã alicuius esse, quod rõnem, & modum permanendi in esse variat, formaliter eţ distinguit durationes: at vero perseuerare in esse cum absoluta, & intrinseca necessitate est nobilissimus modus permanẽdi i esse, plusquam genere diuersus ab omni alio: ergo satis formaliter ex eo capite assignatur discrimen inter hmõi durationes. Atque in hoc sensu quidam modo dici potest sola æternitas permanens duratio, nam sola illa ita stat, vt nullatenus cadere, aut deficere possit, quõ Augusti. serm. 38 de verbis Domini quasi per antonomasiam tribuit æternitati quod [in ea stabilitas sit.] Et iuxta hanc differentiam præcisè, ac formaliter sumptam quãuis per B impossibile fingeremus esse in Deo aliquam variationem, vel successionem in internis actibus eius, vt verbi gratia in sciendis, vel volendis creaturis, nihilominus duratio diuini esse essentialẽ rationem æternitatis retineret, nam esset nihilominus duratio independens, & omnino necessaria. Et è conuersò quamuis fingeretur substantia creata incapax accidentium, vel inuariabilis, in illis, nihilominus duratio ipsius esse non esset æternitas, quia simpliciter esset dependens, & mutabilis ꝑ extrinsecã potẽtiã. Quod hãc ergo partẽ verũ est quod in prima obiectione assumitur.

Nihilominus tamen meritò D. Tho. differentiam hanc explicauit per carẽtiam oĩs successionis, tam formalis, ꝙ adiacentis, seu concomitantis (vt sic dicam) vt per hoc indicaret quandam excellentiam æternitatis, de cuius ratione est vt sit adæquata duratio eius rei, cuius est duratio, non solum quantum ad esse eius, sed etiam quantum ad oĩa quæ in tali re sunt, vel excogitari possunt. Vel (vt proprius loquar) æternitas essentialiter est duratio talis esse, quod essentialiter includat omnem perfectionem essendi, & consequenter oẽm actum seu internam operationem talis entis. Et ideo, si talis est duratio vt definiatur ac limitetur ad esse rei, & non se extendat ad alias perfectiones vel operationes rei, aut è conuerso, si C sit duratio operationis, & non ipsius esse, aut vnius operationis, & non alterius, non potest veram rationem æternitatis simpliciter habere. Est enim æternitas duratio ipsius esse per essentiam: vnde sicut illud esse est ipsa plenitudo essendi, ita æternitas est (ut sic dicam) ipsa plenitudo durandi: & ideo de ratione illius est vt sit duratio plena & perfecta totius esse, totiusq; perfectionis, & operationis rei æternæ. Ac proinde rectè discernitur æternitas ab omni alia duratione, quæ quantumuis permanens, aut immutabilis, vel indiuisibilis videatur, successionem habet adiunctam, quia hoc ipso deficit à plenitudine durationis, quam æternitas requirit. X.

Et in hac rõne æternitatis sic declarata fundm habet ꝙ non tantum Theologi, sed etiam Philosophi docent, in re æterna quantum ad ipsam XI.

Aeternitas praeteriti & futuri differentias excludit. spectat nihil esse præteritum, neq; futurum, neque in esse eius, neq; in scientia, neque in amore, nec deniq; in aliqua alia perfectione. Nam si res verè æterna est, quidquid in ea est, per veram æternitatem durat; & ideo nihil horum transire potest, nec succedere in ipsa, sed semper manere.
Plato. Sic Plato in Timæo [Erat](inquit)[& erit, non rectè æternę substantiæ assignamus:] quem imitati sunt Partes tum Græci, tum Latini, vt Na-
Nazianz. Damasc. Eus b. Dionys. August. Ansel. zianz. orat. 35. & Damasc. 1. de fide c. 1. & Euseb. lib. 11. de Præparat. c. 7. & sumitur etiam ex Dionysio c. 10. de diuin. nominib. August. in id Psal. 2. [Ego hodie genui te,]& concione 2. in Psal. 101. circa illa verba; [In generationem & generationem anni tui.] Et Greg. lib. 16. Moral. c. 21. Anselmo in Prosolog c. 18 & sequentibus
XI. Dixi autem, [in re æterna quantum ad ipsam spectat, non esse has differentias præteriti aut futuri,] quia quantum pertinet ad nos, i. ad modū quo nos rem æternam concipere, & de illa loqui possumus, & Deo attribui solent hmôi locutiones præteriti & futuri. Dicimus .n. & Deum fuisse semper, & esse, & futurum esse, quia nos non côcipimus rem æternam prout in se est, sed nostro modo per comparationem ad aliquam successionem veram vel imaginariam. Sic ergo dicimus Deum fuisse, quia concipimus eum vt coexistentem tempori præterito; imò & ante hoc tempus reale quod est in motu cœli, & ante quamlibet durationem apprehensam vt temporalem & finitam, côcipimus fuisse Deum: Atque hoc modo apprehendimus totam æternitatem, quę extitit vsque ad hoc instans, tanquā spatium quoddam seu latitudinem fluentem sine principio, & in tota illa concipimus extitisse Deum: & idem proportionaliter est in futuro. Re tñ vera, in ipsa æternitate Dei nullus est fluxus, & consequenter nec præteritum aut futurum, sed per denominationem extrinsecam ex coex stentia nostri t pis, iuxta modum concipiendi nostrum. Quo circa, cum in his differentijs præteriti & futuri soleat includi aliquid negatiuum cum affirmatiuo, Deo non tribuuntur ratione negationis, sed affirmationis tm̄ in præterito. n. (præsertim perfecto) cū dr aliquid fuisse, indicatur, iā non esse, etsi aliquando esse habuerit, & conuerso in futuro indicatur nondum esse etsi aliquando habiturum sit esse: Deo aūt ita fuisse tribuitur, vt semper esse intelligatur, & ita futurum esse, vt non sit de nouo acquisiturus esse, sed in esse quod iam hēt permansurus dicatur. Et quod dictum est de esse intelligendum est de scientia, amore, & de alijs proprijs & internis actibus seu perfectionibus Dei. Atq; ex his satis videtur, quantum ad rem spectat, æternitatis ratio, eiusque differentia à cęteris durationibus declarata.

SECTIO IIII.

Includat ne æternitas in sua ratione formali aliquem respectum rationis.

I. Olet autem à Theologis subtiliter, ac Metaphysicè inqri, an æternitas sic sit attributū omnino reale, vt aliqd rônis icludat, & an sit oīno positiuū, vel negationē includēs. Multi

A .n. putant ęternitatē non solū in re nō distingui ab esse diuino (quod cōe est omnibus attributis) sed ēt non posse ratione distingui, nisi quatenus includit aliquod ens rationis, non q̧ æternitas sit ens rationis (id. n. constat esse falsum, cum sit realis duratio, & magna perfectio) sed quod aliquod ens rationis includat prout à nobis concipitur, vt ratione distincta ab esse diuino.

Prima opinio cōstituens æternitatem per relationem mensuræ.

Hoc autem duobus modis excogitatum est, prior est de relatione aliqua rationis, alter de aliqua negatione Priorem modum sequutus est Ferrar. 1. cont. Gent. c. 15. & alij recentiores Thomistæ super 1. p. D. Tho. q. 10. Quibus fauete videtur D. Tho. ibi art. 1. vbi ait rationē ęternitatis consistere in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum: & ibidem comparat illam cum tempore, cuius ratio consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, sub qua ratione t mpus aliquid rationis includit, vt sumitur ex Philosopho 4 Physic. text. 134. Hanc II.
Ferrar. D.Thom.
B autem relationem rationis explicant esse relationem mensurę, nam Ferrar. putat æternitatē vt sic esse mensuram diuini esse non quidē secundū rem, cum sit ipsum esse Dei, sed secundū rationē: hanc ergo relationem mensuræ, quæ rationis est, putat includi in ratione æternitatis, & per ipsam formaliter compleri. Fauentq; huic opinioni D. Tho. & alij Doctores, qui sæpe appellant æternitatem mensuram diuini esse, vt patet ex D. Tho. dicta q. 10. art. 2. ad 3. Vbi ēt declarat esse mensurā sēcūdū apprehensionem nostram; & ar. 3. idem repetit. Idem Albert in 1. d. 8. art. 8 & Henric. in summ. art. 31. q. 1 Alij vero ex Thomistis conueniunt cum Ferrariensi in hoc q̧ æternitas complectitur rationem mensuræ, quæ est relatio rationis; dissentiunt tñ quia non putant illam relationem intrinsecè seu in recto includi in ratione æternitatis, sed tm̄ connotari in obliquo, quia æternitas est attributum reale, & ideo non pōt per relationem rationis formaliter cōstitui.

Reijcitur superior opinio.

C Veruntamen tota hæc sententia procedit ex falso fundamento, nimirum, q̧ ratio durationis constituatur per relationem mensuræ: in de enim intulerunt dicti autores, etiam rationē talis durationis, nempe æternitatis, sitam esse in tali ratione mensuræ: at verò, sicut assumptum falsum est, vt supra ostendimus, ita etiam consequens. Sed ex propria etiam ratione ęternitatis ostendi poterit, æternitatem non constitui per rationem mensuræ, imo nec propriè esse mensuram, vt notarūt Ocham in 2. q. 13. & Gabr. in 2. d. 2. q. 1. art. 3. dub. 1. Quia vel id intelligitur de mensura passiua, vel actiua: si de actiua, aut intrinseca ipsius Dei, aut extrinseca aliarū rerum. Hoc postremum dici non potest, quia æternitas, licèt possit esse mensura perfectionis aliarum rerum, non tamen mensura quasi quantitatiua durationis. Quia neque intellectus diuinus, vt per se constat, neque etiam noster potest vti diuina æternitate ad cognoscendum quantitā creatura durarit, quia est ad hunc vsum improportionata ipsa æternitas, tum propter infinitatem, tum etiam propter carentiam omnis XIII.

quan

quantitatis, sine qua, aut aliquo modo eius, nos non concipimus hanc rationem mensuræ. Deinde probatur altera pars de mensura intrinseca, quia si æternitas est mensura Dei, quid in eo mensurat? Dicunt frequenter dicti autores, mensurare durationem Dei. Sed non rectè, quia duratio Dei est æternitas: si ergo æternitas mensurat durationem Dei, æternitas mensurat æternitatem: est ergo æternitas mensura sui ipsius, quia nō est nisi vna æternitas; cōsequens autem est falsum, quia

IIII. idem non est mensura sui ipsius.

Nec satis est si quis rñdeat, idem non esse mensuram secūdum rem sui ipsius, posse tamen esse mēsurā secūdum rōnem: contra hoc n. constat, quod saltem debet supponi distinctio secūdum rōnem vt unum possit secūdum rōnem assumi vt mensura alterius; ad si quis dicat bonitatem Dei esse mensuram misericordiæ eius, vel quid simile: at vero æternitas & duratio Dei non distinguuntur ratione sed sunt omnino idem: ergo nec secundum rōnem potest inter hæc fingi relatio mensuræ & mensurati: ergo non rectè dicitur, æternitatem esse mensuram durationis Dei. Et declaratur ex re ipsa, quia nemo vtitur æternitate vt medio ad cognoscendam durationem Dei, sed cognoscendo æternitatem, formalissime cognoscit durationē Dei. Alij apparentius dicunt æternitatem esse mensuram diuini esse, fortasse quia cognoscendo vim æternitatis, cognoscimus quantum, & quomodo duret, diuinum esse. Sed licet hic modus loquendi sit satis vulgaris, nō videtur in rigore proprius neq; verus. Primo, quia esse non potest mensurari nisi aut in perfectione, aut in duratione: ergo vel hęc responsio coincidit cum præcedenti, quæ improbata est, vel loquitur de mensura perfectionis, & sic etiam est falsa, nam eo modo quo potest excogitari ratio mensuræ inter perfectionem diuini esse & ęternitatis, potius diuinū esse est mensura ęternitatis, quā è contra, quia ex perfectione diuini esse colligimus quanta sit perfectio æternitatis; ac si diceremus perfectionem cuiuslibet essentiæ, esse mensuram perfectionis proprietatum eius. Secundo, quia per æternitatem non cognoscimus quantum duret esse diuinum tanquam per mensuram, sed tanquam per formā (vt sic dicam) qua Deus constituitur durans, vt qui cognoscit subiectum esse summè calidum, quia cognoscit vim, & energiam, seu gradus caloris eius, nō dicetur propriè vti calore vt mensura ad cognoscendum calidum, nisi latè loquēdo omnis cognitio per cām; seu rationem constituentem vocetur cognitio per mensuram. Qua ēt significatione admissa, non potest ratio mensurę constituere rationem talis formę, sed supponit illam. Vt in præsenti supponitur æternitas vt formaliter constituens Deum in rōne sic duratis, & inde prouenit vt cognoscendo æternitatem, cognoscamus quantum & qūo duret Deus sicut ēt, cognoscendo excellētiam diuinæ sapientiæ, cognoscimus quantum, & quomodo sapiat Deus, & tamen nemo propterea dicet sapientiam constitui per rōnem mensuræ. Nullo igitur modo constituitur æternitas per rationem mensuræ actiuè sumptam.

V. Atq; hinc etiā concluditur nō posse constitui per rationem mensuræ sumptam passiuè, nam si Deus esset mensurabilis ratione suæ æternitatis, qua mensura metiendus esset? Non æternitate,

A nam ostensum est æternitatem non esse mensuram actiuam Dei. Neq; etiam tpe aut alia creata duratione, tum quia oēs sunt improportionatæ, cum sint inferioris rationis, & distent plus q̄ genere, tum maximè quia nec diuinus intellectus potest vti tali mensura, vt per se constat; neque ēt creatus, quia vel vteretur tali mensura per solā applicationem seu comparationem simplicem, & hoc non, quia inter res adeo inæquales non potest sufficere talis mensurandi modus, vel vteretur illa per repetitionem, vt per diem mensuramus annum; & hoc modo impossibile est metiri æternitatem, eo quòd fine & principio careat. Et hæc est ratio à priori ob quam æternitas mensurabilis non est, quia scilicet est infinita in ratione durationis; quod autem infinitū est, quatenus tale est, immensurabile est. VI.

Dices, Etsi non sit mensurabile mensura finita, potest tn̄ mensurari infinitā per quandā adæquationem, vt si fuisset tempus ab æterno, per illud possemus mensurare infinitam durationem æternitatis, & nunc per comparationem ad illud tempus vt possibile, mensuramus nos, & concipimus ęternam Dei durationem. Respondetur, B Imò si tempus fuisset infinitum ab æterno, non possemus illud secundū se totum mensurare, sed tm̄ secundū partē, quod non cadit in ęternitatē, quæ partes non habet. Cum ergo integra quātitas ipsius mensuræ seu temporis non esset nobis nota, sed ad summum confusè cognita, non possemus per illā mensurare æternitatem, sed solum possemus cognoscere, illa duo semper coëxtitisse, quod non esset mensurare vnū per aliud, sed esset tm̄ ex cognitione extremorum cognoscere relationem coexistentię resultantem, quidquid illa sit, quæ per se loquendo diuersa est à relatione mensuræ. Ille autem modus cognoscendi, aut explicādi æternitatem per habitudinem seu coexistentiam ad infinitum tempus imaginarium, nō spectat ad rationem mensuræ cum tēpus illud nihil sit, sed neque sit medium ad cognoscendam æternitatem, sed potius deseruit, ut per negationem omnis successionis vniformitatem æternitatis cōcipiamus, vt D. Thomas suprà indicauit.

VII. Ac denique, quidquid sit de illo modo concipiendi nostro, & quouis nomine appelletur illa coaptatio, seu comparatio æternitatis ad infinitam successionem imaginariam, constat, rationem æternitatis non consistere in eo quod cognoscibilis sit sub illo respectu ad successionem imaginariam, cum hoc sit valde extrinsecum & accidentarium illi. In quo hallucinatus est Gabriel C supra, dicens æternitatem includere respectum coexistentię ad infinitam successionem veram vel imaginariam, attribuens ipsi rei modum concipiendi nostrum, quod est occasio erroris. Aliàs, multa falsa tribueremus Deo, quoties instar creaturatum illum concipimus. Licet ergo ęternitas re vera talis sit, vt quantum est ex se sufficiens sit ad coexistendum infinitæ successioni, eiusq; infinitas per hunc modum à nobis concipiatur aut explicetur, tn̄ in sua rōne non includit hos respectus, siue mensuræ, siue coexistentiæ tantum, siue in recto, siue in obliquo connotatos, cum oēs prouenian ex solo mō concipiendi nostro, qui extrinsecus est ipsi ęternitati secundum se.

VIII. Et hinc ēt obiter constat ęternitatem non pro

priè appellari mensurā diuini esse: q̄ si interdum autores graues ita loquuntur, vsi sunt latè noīe mensuræ, solumq; intendunt significare, æternitatem esse quasi adæquatam, & proportionatam durationem diuini esse, in quo potius significāt tale esse immensurabile esse, sicut est ipsa æternitas: vel sicut Deus vt cognoscibilis à se, dicitur ab Augustino finiri à sua cognitione; quo loquendi modo solum significatur cognitionem esse æquè infinitam, ac est ipsum cognoscibile.

Secunda opinio asserens, æternitatem negatione compleri.

IX. Alius modus explicandi ens rationis inclusum in æternitate, est per negationem aliquam, quæ ēt est ens rationis. Hanc sententiam q̄ æternitas includat negationem, tenent Scot. quodlib. 6. & Caiet. 1. p. q. 10. art. 2. & multi alij. *Scotus. Caiet.* Tñ in negatione hac explicanda, est diuersitas. Quidam. n. putant illam esse negationem mensuræ, seu potius mensurabilitatis, ita vt æternitas formaliter dicat durationem immensurabilem atq; in hoc sensu dicatur [interminabilis,] id est, quæ nulla mensura definiri, aut terminari pōt. Sed licèt verum sit æternitatem esse durationem immensurabilē, non tñ puto hanc negationem formaliter importari noīe aut conceptu æternitatis. Primò, quia suprà ostensum est rōnem mēsuræ aut mensurabilis non esse de formali ratione durationis vt sic: q̄d verum est ēt in durationibus finitis, vt rōnes ibi factæ probant: ergo nec duratio infinita, quæ est æternitas constituetur formaliter per negationem mensuræ. Secundò, quia mensura ad mensurabile formaliter dicit relationem rōnis: aut ergo illa negatio est tñ negatio eiusmodi relationis quasi actualis; & hoc nō, quia talis negatio est, hoc ipso q̄ intellectus non concipit talem relationem. Vel intelligitur de negatione capacitatis seu fundamenti talis relationis: & hæc supponit aliam negationem realem, quæ est negatio principij & finis: ergo potius illa includetur in rōne æternitatis, & illa magis significatur per illam vocē [interminabilis.]

X. Scotus ergo hanc negationem intelligit formaliter includi in rōne æternitatis; sicut. n. in attributo infinitatis includitur negatio termini perfectionis, ita in attributo æternitatis formaliter includitur negatio termini durationis. Quia verò carere principio & fine durationis cōcari pōt durationi infinitæ, quæ non sit æternitas, addit Scotus, hāc negationem non solum esse actualis desitionis aut inceptionis, sed ēt negationem capacitatis, seu possibilitatis desitionis, quæ negatio non conuenit alijs durationibus. Et pp hanc causam putat dictum esse à Dionys. c. 5. de diuin. nominib. [Deum esse æuum æuorum, & Regem sæculorum.] A qua sententia non multum discrepat Caiet. dum ait, æternitatem, consistere in vniformitate diuini esse. Vniformitas enim nihil aliud esse vr̄, quàm carentia ōis varietatis & successionis. Nam, vt ipsum nomen præse fert, vniformitas nihil aliud est q̄ vnitas in forma, id est, in dispositione seu habitudine rei, seu in modo se habendi. Vt. n. rectè Caietanus aduertit, nomen vniformitatis analogum est, & latissimè patet. Nec solum rebus permanentibus, sed ēt ipsi motui attribuitur: imò & ipsi difformitati, si vniformiter, & cum proportione fiat: Deo autem per antonomasiam attribuitur perfectissima vniformitas in omni eo quod concipitur per modum formæ, seu perfectionis Dei, i. in esse, in scientia &c. Sicut autem vnitas negationē includit, ita & vniformitas. Est. n. quædam vnitas contracta ad formam: si ergo æternitas consistit in vniformitate diuini esse, includit in suo conceptu illam negationem, quam vniformitas dicit. Vnde D. Tho. in 1. d. 19. q. 2. art. 1. non est vsus nomine vniformitas, sed vnitatis, dicens, [Permanentiam actus secundum quòd intelligitur in ratione vnius, esse de rōne æternitatis.] *D. Thom.* Includit ergo, iuxta hanc sententiam, æternitas, negationem omnis successionis actualis & possibilis in toto esse rei æternæ: & sic includit negationem prioris & posterioris, & negationem principij & finis non solum actualis, sed etiam possibilis, quia finis & principium esse non possunt nisi cum aliqua successione, scilicet inter ipsum esse post non esse; vel è contrario inter non esse post esse: quam etiam successionem negat vniformitas diuini esse. Includit denique negationem omnis successionis concomitantis in quolibet intrinseco actu, aut perfectione Dei; quia est vniformitas simpliciter in toto esse Dei, nam in eo includitur omnis forma, omnisque perfectio Dei.

Addit verò vlterius Caietanus, æternitatis rationem consistere in ratione vniformitatis, vt vniformitas habet rationem mensuræ: & ita videtur amplecti vtramque sententiam positam tam de negatione, quàm de relatione rationis. XI. Sed rationes quæ probant æternitatem non compleri per rationem mensuræ, probant etiam æternitatem non includere aliam relationem simul cum negatione. Vnde quoad hanc partem non amplectimur sententiam Caietani.

Quæstionis resolutio.

Qvoad alteram vero partem, existimo in primis rectè Caietanum interpretari D. Thomam dicentem, [rationem æternitatis consistere in apprehēsione vniformitatis,] intelligendū esse nō de apprehēsione formali nr̄i intellectus, XII sed de obiectiua, i. de vniformitate apprehensa, seu quā nos apprehendimus in diuino esse: non quod apprehensio nostra pertineat ad rationem æternitatis, id. n. impossibile est: alias nisi nos diuinum esse apprehenderemus, aut per nostram apprehensionem aliquid ei attribueremus, in Deo non esset æternitas, quod ridiculum est. Propter quam rationem generaliter censeo, nullum ens rationis, quatenus pendet ex apprehensione nostri intellectus, includi posse in formali ratione æternitatis. Cùm ergo D. Tho. mentionem facit apprehensionis vniformitatis, solum explicat rationem æternitatis per conceptum obiectiuum correspondentem nostræ apprehensioni quando concipimus æternitatem.

Deinde existimo, huiusmodi vniformitatem & rationem æternitatis rectè explicari per negationem superius declaratam. XIII. Neque inde fit attributum æternitatis non esse reale, aut non conuenire Deo nisi per nostrum intellectum, quia illa negatio realis est, eo modo quo potest hoc negationi conuenire, id est, realem imperfectionem & successionem includens.

Sicut

Sicut etiam simplicitas attributum reale est, quàuis negationem includat, & de duratione in communi supra etiam dicebamus optime per negationem explicari, quanuis permanentia duratio nis in re ipsa sit: at quo diuina duratio simplicior est, & permanentior, & sibi semper similior, eò maiori rõne per negationem à nobis concipitur & explicatur. Denique esse à se, licet sit attributum Dei, & reale, tñ formaliter negationem independentiæ includit: at verò æternitas in suo cõceptu includit, q̃ sit duratio simpliciter necessaria, atq; adeò independens ab alia, vt èt docuit D. Thom in 1. d. 19 vbi supra Sic igitur, rectè dicitur æternitas, quatenus attributum distinctum ab alijs est, aliquã negationem includere.

XIIII. Neque hinc fit, vt attributum æternitatis cum attributo immutabilitatis confundatur: quãquã n. hæc attributa sint propinquissima, & ideo sæpe pro eodem vsurpentur, vt videre licet præsertim apud Isidor lib. 7. Etymolog. c. 1. & Aug. lib. de natura boni c. 39. tamen secundum rationem distinguuntur, etiam in negationibus quas includunt. Nam sicut motus & tempus, licet in re sint idem, nihilominus ratione distinguuntur, ita negatio mutationis, quam dicit immutabilitas, secũdum rationem distincta est a negatione successionis temporalis, seu omnis successionis durationis creatæ, quam includit æternitas.

XV. Tandem censeo, per hanc negationem circunscribi aut declarari à nobis perfectionem positiuam diuinæ durationis, quam perfectionem per æternitatem significamus. Hoc per se notum est ex omnibus similib. attributis Dei, & præsertim in attributo simplicitatis id supra explicauimus: omnes enim hæ negationes habent fundamentum in perfectione diuina, quam nos neque adæquate, neque prout in se est concipere possumus: & ideo & pluribus, & negatiuis conceptibus illã declaramus. Quæ autem sit illa perfectio positiua, quæ per hanc negationem explicatur, controuerti solet: nam quidam aiunt esse solam intensiuam perfectionem illius durationis, à qua prouenit, vt diutnum esse & plenum & immutabile sit & consequenter vt nullam variationem aut desitionem in se possit admittere. Atq; ita sentit Scotus supra. Alij verò uolũt esse infinitam perfectionem quasi extensiuam, non quòd in ipsamet æternitate sit extensio, sed quod in ea sit eminẽs quędam perfectio, ratione cuius ex se sit sufficiens ad coexistendum omni extensioni, quantacunque il la sit. Veruntamen dissensio est parui momenti, & de modo loquendi: nam tota illa eminens perfectio vnde æternitas habet vim coexistendi cuilibet successioni, quatenus posinuum quid est, nõ est aliud à perfectione intensiua diuini esse: à qua prouenit vt illud esse, simul, & ex se, atque immutabiliter habeat totam perfectionem suam, & in hoc consistit positiua permanentia omnino necessaria ipsius æternitatis, ratione cuius habet illam vim coexistendi. Et hęc sufficiant de ęternitate, quantum ratione inuestigari potest.

SECTIO V.

Quid sit æuum & quomodo à successiuis durationibus distinguatur.

Variæ diuisiones durationis creatæ, quibus supponitur æuum esse.

I. Post explicatam primam diuisionẽ durationis aeptęcipuum membrum eius consequẽs est vt aliud membrum subdiuidamus, atque ita ad singulas durationes pertractandas descendamus. Duratio igitur creata diuidi potest primo in permanentem & successiuam, permanens dicitur, quæ simul tota perseuerat absq; partium successione: successiua autem dicitur, quæ non permanet nisi quandiu vna pars eius alteri succedit. De hac posterio ri dicemus postea: nunc prior explicanda est. De qua prius quàm subdiuideretur, quæri posset an detur aliqua duratio creata verè permanens: Sed quia frequentius tractari hoc solet in speciali de æuo, ideo explicando rationem ęui, commodius generalis illa quæstio definietur. Diuiditor ergo vlterius duratio creata permanens in durationẽ immutabiliter natura sua permanentem, quę ęuũ appellatur, & in eam quę licet permanens sit, tñ ex se non habet permanentiã immutabilem, sed natura defectibilem, quę duratio non habet cõe nomẽ vsu omnium receptum: ab aliquib. tamen vocatur iusta s discreti temporis, de quo dicemus in sectione sequenti: nunc rõ ęui explicanda est.

II. Et primò, quod ad nomen attinet, supponendum est, interdum accipi pro ęternitate, quia in Gręco nomen non est diuersum, interdum pro diuturna duratione eadem ratione, qua de ęternitate idem diximus. Proprie vero ex usu Theologorum sumitur pro duratione rerum incorruptibilium. Quòd ergo sit aliqua duratio quę merito ęuum appelletur, supponendum est: id n. demonstratum relinquetur, explicata essentiali ratione ipsius ęui prout significat durationem rerũ creatarum incorruptibilium Nam quod hę res durent euidens est, cum in suo esse reali permaneant: habent ergo suam realem durationem. Quod vero illa duratio sit distincta a reliquis, ideoque meritò nomine ęui significetur, ex peculiari natura & modo essendi talium rerum faciè intelligi potest: constabit verò amplius declarata ratione ipsius ęui.

Sit ne æuum duratio permanens.

III. His ergo suppositis, in primis inquiri solet, an conueniat ęuum sub genere permanentis durationis numeretur, idest, an verè sit permanens, nullaq; in eo sit realis successio. In qua re est opinio celebris D. Bonauent. in 2. d. 2. art. 1. q. 3. qui negat ęuum esse durationem permanentem, etiam si sit duratio rei permanentis. Distinguit enim triplicem durationem: vnam quæ nullam successionem, aut variationem hẽt, neq; in re, neque in esse cuius est duratio, vel quod mensurat (vt multi loquuntur) vel quod nostro modo concipiendi afficit, seu formaliter constituit in ratione durantis & hanc dicit esse ęternitatem. Aliam, quę & in se, & in illo esse cuius est duratio, habet successionem & veritatem, & hanc vocat tempus. Aliam vero quasi mediam, quę in se quidem variationem & successionem hẽt, non tñ in illo esse cuius est duratio. Quòd si inquiras quomodo possit in duratione esse varietas, si non sit in esse, rñdet Bonauent. quia idem esse potest

continuè fluere à suo principio, sicut lumen à so le. Aliter.n.(inquit)egreditur lumen à sole, quam aqua à fonte: nam aqua cōtinuè egreditur à fonte, ita tñ vt semper alia & alia manet: lumen verò idem manens continuè egreditur à sole: vnde licèt in esse luminis non sit varietas, tamen in egressu eius à sole est continuitas & successio; Ita ergo contingit in oī esse creato respectu Dei: atq; ita rōne emanationis continuę esse creati à Deo, potest in duratione eius esse varietas, etiamsi non sit in ipso esse. Hanc opinionem nullus ferè Scholasticorum secutus est, quamuis Scotus & Ricar. infrà citandi probabilem eam censeant. Aureolus verò qui, vt ex Capreol. supra referebamus, censuit de rōne durationis vt sic esse successionem, à fortiori idem diceret de duratione rerum incorruptibilium, si tamen in æuis veram durationem admitteret.

Opinio Bonauenturæ suadetur.

IIII. VNde primum pōt hæc opinio fundari generali ratione, scilicèt, quia nulla creata duratio vt sic pōt esse oīno permanens. Quod probatur, quia nulla est duratio, quæ non recipiat magis & minus s͡m extensionem durationis: ergo nulla est quæ non sit quanta & extensa successiuè. Probatur consequentia, quia inter res indiuisibiles vt tales sunt, nō pōt intelligi comparatio secundū magis & minus. Antecedens vero patet q͡a cōparando angelos inter se, verum est dicere æqualiter durasse, comparatione verò Dei minus durasse, cōparatione aūt hoīum vel rerum corruptibiliū plus durasse. Imo si Deus nunc angelum de nouo crearet & conseruaret, minus durasset quàm alij qui iā creati sūt, & si aliquem ex creatis annihilaret, minus ille durasset quàm cæteri.

V. Secundò id pręcipuè probat Bonauē. quia repugnat durationi creatæ esse totam simul: quoniam alioqui simul in ea essent præsens, præteritum, & futurum, sicut sunt in ęternitate: hoc aūt est impossibile, ergo. Sequela videtur manifesta, quia si illæ differentiæ essent successiuè in duratione creata, & non simul, iam non esset illa duratio permanens: cū nō habeat partes simul, sed vnam post aliam: ergo vt duratio permanens sit; necesse est vt illæ tres differentiæ, quę à nobis cōcipiuntur vt distinctæ, & habentes inter se ordinē, in tali duratione simul indiuisibiliter sint. Minor autem seu falsitas consequentis probatur, quia alias impossibile esset talē durationem simul existentem, non semper esse, qͩ conuenire non potest durationi creatę, vt certissimum est, nā saltem per diuinam potentiam pōt non esse. Sequela verò patet, nam impossibile est facere vt qͩ fuit, non fuerit, vel vt qͩ est, in sensu composito non sit pro eodem instanti, in quo supponitur esse; ergo si aliqua duratio creata talis est, vt in duratione de præsenti simul includat fuisse & futurum esse impossibile est quin si semel supponatur esse, etiam fuerit & futura sit. Rursus si in ipso esse includit fuisse & futurum esse non includit hæc infra aliquos definitos terminos: nulli enim assignari possunt, cum talis duratio semper possit magis & magis durare: ergo talis duratio includit semper fuisse, semperq; futuram esse: ergo sicut postquam supponitur esse de præsenti, non pōt pro illo præsenti non esse, ita ēt non pōt non semper esse, seu fuisse, ac futurum esse, quia in illa suppositione de præsenti æquè includitur suppositio totius præteriti, totiusque futuri.

VI. Vnde vlterius & consequenter infert Bonauē. talem durationē necessariò debere esse infinitam in actu, in rōne durationis. Patet sequela, tū quia illa duratio actu includit semper durare, & quidquid in præterita uel futura duratione concipi pōt: at hoc est infinitum in genere durationis: ergo. Tum ēt quia hodierna duratio angeli pōt ēt esse cras, & postridie, & sic in infinitū: vel ergo nunc hēt actu durationē crastinam & oēm aliā: & sic hēt actu infinitā durationem: vel solū hēt hodie in potētia crastinam durationem & sequentes, & ita fit, illam durationem non esse permanentem neq; totam simul, quandoquidem est in potentia, vt successione durationis augeatur.

VII. Vltimò id cōfirmat. S. Bonauent. testimonijs Sanctorū, id vbiq; significant, diuinæ æternitati propriū esse totā simul esse absq; successione pręteriti & futuri: sentiunt ergo id non posse cōicari durationi creatæ. Antecedens probatur à Bonauent. ex Hieron. epist. 136 ad Marcel. dicēte. [Tātū Deus est qui non nouit fuisse aut futurū esse.] sed ea verba non reperiuntur ibi, reperiuntur tñ in Glossa ordinaria, Exod. 3. quæ illa sumpsit ex Isidor. lib. 7. Etymolog cap 1. Sed est notandum Isidor. non ponere illam exclusiuam [tantum,] ita vt cadat in Deum, & excludat oēm creaturā. sed ita vt cadat in esse Dei, & excludat fuisse vel futurum esse: sic. n. ait Isidor. [Deus autem tantum esse nouit: fuisse vel futurū esse non nouit.] quo sensu nullam fere vim habent illa verba in præsenti: Glossa tamen, à qua videtur Bonauent. illa sumpsisse, in prædicto sensu illa protulit, & videtur Isidor. eundem intendisse, nam prius dixerat, id conuenire Deo, quia immutabilis est, & postea subdit, solum Deum, esse incommutabilem. Eadem locutio sum potest ex Augu. 9. confess. c. 10. Præterea affert Bonauent. Anselm Prosolog ca. 20. vbi in hoc ait æternitatem Dei superare ęternitatem, creaturarum; quod æternitas Dei est tota præsens, creatura verò nondum habet de sua ęternitate quod venturum est, sicut iam non habet quod præteritum est. Possumus præterea addere Augustinū, quem contra se affert Bonauēt. lib. 11. Confess. cap. 14 in eo tamen fauet, quod ait, [Præsens, si semper esset præsens, nec in præteritum transiret, iam non esset tempus sed æternitas.] Scotus item similia fere verba affert ex Boet. 1 de Trinitat. [scilicet, quod tātum diuinum nunc idem semper perseuerat, nā nostrum semper fluit.]

Hieron. Isidor. August. Anselm. Boetius.

Secunda sententia opposita, & vera.

VIII. SEcunda sentētia huic contraria est communis Theologorum: eam tenet D. Tho. 1. p. q. 10. art. 4. & 5. quodlib. 10. art. 4. Capreol. in 2. d. 2 q. 2. Caietan. supra, & alij Thomistæ. Et in eandem inclinat Ricar. 2. d. art. 1. q. 3. & Scot. q. 1. & Gabr q. 1. Duran q. 3. Ocam. in 2. q. 20. Eandem tenet Alens. 1 p. q 3. 12. membr. 9. art. 3. Albertus de quatuor coęuis q. 3. art. 6. Henric. quodlib. 5. q. 13. AEgid. in tract. de mēsura angelor. Et hęc sententia mihi videtur vera & certa: vt tamen fundetur, & argumenta in contrarium facta dissoluātur, distinctius explicare oportet tū rē ipsā, tum modum concipiendi nostrū, ex quo oritur

D. Thom. Capreol. Caietan. Durand. Alens. Henric. AEgid.

modus

modus loquendi, qui sæpe est occasio errandi, attribuendo rebus id quod solum est in modo apprehensionis nostræ, quod in præsenti quæstione maximè cauendum est.

Notationes ad resolutionem quæstionis.

IX. Igitur in primis distinguere oportet veram & realem successionem ab imaginaria seu concepta. Vt n. sæpe dictum est spatium, seu interuallū illud quod nos vt coexistens toti æternitati apprehēdimus per modum cuiusdam successionis à nobis cogitatur, tñ in re nihil est, nec verā successionem realem habere pôt. Vnde de illo nunc non est sermo, quia illud non est intrinseca duratio alicuius rei: neq; ēt ratione coexistentiæ ad illud potest duratio successiua appellari, nisi in ea sit intrinseca & realis successio. Tum quia illa non est vera & realis coexistentia, sed ita concepta ac si esset tum maximè, quia ex coexistentia solum resultat extrinseca denominatio, quæ pôt esse successiua, sine reali & intrinseca successione in re denominata. Ex hoc igitur mō concipiendi, nō præsertim sumpto ad summum hī, concipi à nobis durationē ad modū successionis: hic verò inquirimus an verè & realiter in æuo sit.

X. Deinde considerandum est duplicem posse à nobis intelligi successionem: vnam negatiuam seu priuatiuam ex parte alterius extremi, alteram positiuam ex vtraq; parte. Suppono.n. successionem veram esse non posse, nisi inter duo, quę aliquo mō sunt in re ipsa distincta: nā successio vera non est, nisi qñ vnū iam non est, sed fuit, aliud verò vel est, vel futurum est. Sicut aūt non potest idem sm idem esse & non esse, ita non pôt in eodem sm idem esse vera successio. Oportet ergo vt successio vera sit, aut inter duo entia, aut inter duas partes eiusdem entis, vel actionis, aut motus, vel certè inter esse & non esse eiusdem rei. Et hanc vltimā voco successionem priuatiuā ex parte alterius extremi, quæ nō est propria successio in ipsa re positiua, sed solū per respectum, & habitudinem ad priuationem sibi oppositam.

XI. Conseruatio rei creata propriā habet modalē durationem. Tandem, quoniam Bonauentura distinguit inter esse rei creatæ, & conseruationem eius, aduertendum est ex dictis in superioribus de causa efficiente, conseruationem esse veram efficientiā & actionem ex natura rei distinctam à termino seu esse conseruato per illam quo fit vt ipsamet conseruatio, sicut est modus quidam realis, distinctus in re à forma seu entitate conseruata, ita etiam habeat suum proprium esse modale (vt ita loquar) simili modo distinctum ab esse rei mini seu rei conseruatæ, iuxta doctrinam generalem superius traditam de esse existentiæ rei creatæ.

XII. Ex quo vlterius necessariò infertur, in conseruatione rei, & re conseruata duas esse durationes ex natura rei distinctas. Patet primò ex dictis sect. 1. quia duratio in re non distinguitur ab existentia perseuerante: ergo sicut sunt duæ existentiæ ex natura rei distinctæ in conseruatione & re conseruata, ita duæ durationes. Secundò, quia conseruatio realiter durat, & similiter res conseruata formaliter durat, & hæc non durat formaliter per illam, quia nihil durat per aliquid ex natura rei distinctum à se & sua essentia, vt supra probatum est: ergo vnaquæq; durat per suā propriam durationem. Et inde fit, vt mutata con-

A seruatione, & cōsequenter etiam duratione eius ablata res conseruata per aliam actionem possit eadem perseuerare in eodem esse, & in eadem permanentia essendi, atq; adeo in eadem intrinseca duratione. Deniq; sicut comparatur actio ad terminū, ita duratio actionis ad durationem termini: hñt ergo in re eandem distinctionem.

Prima assertio.

Dico iam primò. Impossibile est in aliqua re esse positiuam successionem veram & realē nisi in aliquo esse existētiæ talis rei sit realis successio & varietas. Debent autem hæc cum proportione sumi: nam si in ipsa entitate rei dicitur esse successio, etiam erit in esse entitatiuo (vt sic dicam) eiusdem rei: si verò successio sit in aliquo modo rei, ēt in esse modali erit successio: si verò, sit in aliquo accidente, similiter erit successio in aliquo esse accidentali. Atque hoc sensu dixit D. Tho. (& meritò) implicare contradictionē, esse in aliquo successionē absq; variatione in esse, seu (q idem est) absq; innouatione in esse, videlicet, B si hæc duo cum proportione sumantur, vt declaratū est. Nec fortasse Bonauentura vult huic assertioni contradicere: non.n. sine cā distinxit esse à cōseruatione, vt illā successionem attribuere posset alicui rei vel modo reali, quē forte non negaret hic suum propriū esse modale: alioqui nihil esset distinctū ex natura rei ab alio: vnde non magis posset esse in illo successio, q̄ in alio. Ratio aūt conclusionis est, quia realis successio positiua nō est nisi in aliqua re aut mō positiuo: ergo necessariò esse ēt dēt in esse talis rei aut modi. Patet consequētia, quia res nō distinguitur à suo esse, nec ēt modus à suo proportionali esse. Secundò, quia duratio & existentia idem in re sunt: ergo si in duratione reali est successio realis, ēt in aliqua existētia reali debet esse realis successio. Deniq; idē ostendi pôt inductione: nā si in substantia rei est successio, etiam in esse substantiali, si in operatione, etiam in esse operationis, & sic de C cæteris, vt magis constabit ex sequentibus. XIII. D. Thom.

Secunda assertio.

Hinc vlterius infero, & dico secundò. Nō solum durationi vt sic, verum ēt nec duratio ni creatę repugnat vt sit permanēs, carēsq; vera & intrinseca reali successione. Probatur apertè ex dictis, quia nō repugnat dari esse existentiæ in quo nulla sit realis varietas aut successio, vt de diuino esse est certissimū & euidentissimū: ergo non repugnat dari durationē in qua nulla sit realis varietas aut successio. Patet consequētia, quia illud esse suā intrinsecam durationem hēt, vt pręcedenti sect. ostēsum est, & in duratione non pôt esse varietas si nō sit esse: ergo. Ideq; discursus applicari pôt ad durationē creatam, quia nō repugnat dari esse creatū in quo nulla sit varietas & successio, & illud hēt suam intrinsecā durationē, cum verè, ac realiter permaneat in esse: ergo in illa duratione nulla erit intrinseca & realis successio, cum hæc inseparabilis sit à variatione ipsius esse cuius est duratio, vt ostensum est. Antecedēs autem huius rationis tam est euidens, quā notum est dari entia creata, permanentia multò tempore absq; vlla variatione in esse, vel substantiali, vel aliquo accidentali, quod quidem in re- XIV. Duratio alíqua, etiam creata, potest esse sine successione creatę.

bus incorruptibilibus, de quibus nunc agimus, euidentius est. Et si Bonauentura consequenter loquatur; non potest negare hanc assertionem, nam ipse concedit in esse substantiali cœli aut angeli non esse successionẽ, quia in eo non est mutatio nec variatio: solumque ponit successionem in conseruatione illius: ergo esse iam admittit aliqđ esse creatum, in cuius permanẽtia intrinseca nulla sit successio: ergo necessario admittere dẽt aliquam durationem creatam, in qua non sit successio: nam ostendimus, durationem ipsius esse distinctam à duratione conseruationis.

XV. Dico tertio, Duratio rerum incorruptibilium quantũ ad esse earum, quæ æuum nominatur, est permanens absq; vlla intrinseca variatione, vel successione reali, quam in se hẽat, vel in esse cuius est duratio. Hæc conclusio sequitur manifestè ex præcedentibus, eamque, præter Scholasticos supra citatos, videtur docuisse August. 12 de Ciuit. c. 15. vbi discrimen constituit inter substantiam, seu (vt ipse loquitur) immortalitatẽ angelorum, & operationes eorum, φ in his est successio præteriti & futuri, non verò in illa. Ex ipso ẽt æui nomine colligi potest, propterea attributũ esse huic durationi, quia in hoc quandam similitudinem habet cum æternitate, φ permanentiam habet, & intrinsecam immutabilitatem. Propter quod dixit Aug. lib. 83. quæst. q. 19. [id quod immortale est, interdum appellati æternum, quamuis minus propriè.] Ratio aũt est euidens ex dictis, quia impossibile est in duratione esse realem successionem, nisi etiam sit in illo esse cuius est duratio, sed in esse rei incorruptibilis nulla est successio, vt etiam Bonauentura conceditur: ergo neq; in duratione. Maior probata est supra, & declaratur amplius ex motu, & duratione eius: inde, in illa duratio quæ est tempus habet successionem, φ motus in suo esse successionem etiam habet. Propter quod rectè dixit Arist. 4. Physico. c. 13. & 5. Metaph. c. 13. extensionẽ aut successionem temporis oriri ex successione in motu, quantum ad esse ipsius motus: ergo è contrario, vbi in ipso esse rei nulla est successio, neque etiam in duratione eius esse potest.

XVI. Præterea confirmatur eadem maior, quia vel duratio & esse considerantur prout in re sunt, & sic sunt idem absq; distinctione in re: ergo nõ potest intelligi, durationem habere realem successionem, & non esse: nam hæ sunt proprietates oppositæ, s. esse permanens & successiuum, quæ nõ possunt eidem rei, prout eadem est, conuenire. Vel consideratur duratio vt ratione distincta ab ipso esse: & sic concipitur vel per modum mensuræ ipsius esse (vt multi loquuntur) vel per modum cuiusdam accidentis afficientis ipsum esse; ergo debet concipi vt proportionata ipsi esse, ergo si esse concipitur vt indiuisibiliter permanens mensura vel accidens eius debet concipi vt indiuisibile, & carens realibus partibus, quas necessariò requirit realis successio. Tandem ubi idem est effectus formalis, eadem est forma, sed quandiu res idem omnino esse sine ratione retinet, idem est durans, ac permanens in esse, ergo etiam duratio est omnino eadem, sicut ergo esse est idem sine variatione partium, ita & duratio.

XVII. Obiectio dissoluitur. Dices, Quamuis esse non varietur, quia non augetur, variari tamen durationem, quia hæc fit

A maior, atq; ita etiam variari effectum formalem durationis, quia licet sit idem durans, nõ est magis ac magis durans. Sed, ut dicemus soluendo argumenta, in hac locutione est æquiuocatio, nam illud [magis ac magis] dicit solam denominationem extrinsecam per modum concipiendi nostrum, non reale augmentum. Alioqui, si pars durationis additur durationi; ergo vel adueniente vna parte, alia prior trãsit & desinit esse, vel simul permanent posteriores partes durationis cum prioribus. Primum intelligi non potest, nam si esse angeli idem omnino semper permanet, ita vt nihil in eo transeat aut esse desinat; seu inueteretur, quomodo potest aliquid durationis transire ac perire, cum duratio non sit nisi permanentia in esse? Item, quia iam incorruptibilis est duratio sicut ipsum esse, ergo non magis pôt desinere secundum partes duratio, q̃ esse, nec magis potest assignari causa illius transitus aut desitionis. Secũdum ẽt nõ est intelligibile, quia in nulla duratione potest simul manere nisi aliquid indiuisibile secundum successionem, φ si aliquid successiuè factum contingit aliquando simul manere, accidentaria illi est talis successio, neq; postea permanet

B vt successiuum est, sed vt de se est permanẽs, ergo si tota duratio quæ à principio creationis vsque nunc facta est in angelo, in hoc nunc realiter manet tota simul, illa secundum se non includit successionem, ergo neque est successiuè facta, nulla enim est causa aut necessitas talis successionis, fuit ergo à principio tota in angelo. Eo vel maximè, quod intelligi non potest quomodo duratio, quã nunc habet angelus, habeat partes prius & posterius factas, cum nec ex parte subiecti, nec per modum intensionis, aut extensionis permanentis, possit illas habere. Non ergo potest intelligi successio aut variatio in duratione esse angelici, nisi etiam sit in ipso esse.

Quarta assertio.

XVIII. In angeli cõseruatione & durat. non est realis successio. Dico quarto, In conseruatione angeli, & duratione eius nulla est etiam realis successio aut variatio, unde etiam ex hac parte duratio angeli est æuum in natura sua inuariabile. Hæc con-

C clusio probari primo potest, quia impossibile videtur variari actionem, nullo modo variato termino, aut principio, aut aliqua alia conditione ad agendum requisita, sed nihil horum variatur in continua angeli conseruatione, ergo illa continuitas actionis non est per variationem, neq; p successionẽ partium actionis, sed per simplicem permanentiã eiudẽ indiuisibilis actionis, ergo in esse illius actionis non est realis successio, ergo neque in duratione eius, iuxta principia iam demõstrata. Maior probatur, quia si omnia rei principia sunt eadẽ, nõ potest res variari. Minor autem ẽt est nota ex dictis, quia terminus illius actionis est esse talis rei, in quo non est varietas, vt et Bonauentura cõcedit, agens verò est idẽ, scilicet Deus, & cum eisdem conditionibus, ut per se constat.

XIX. Respondẽri pôt, non repugnare variari actionem circa eundem terminum, & ideo posse etiã conseruationem ipsam esse continue successiuam, etiamsi terminus eius omnino idẽ sit. Quæ rñsio est consentanea ijs quæ supra diximus de cã efficiente, & de actione, ubi ostendimus, posse eũdẽ effectũ una actione fieri, & altera conseruari.

Sed

XX. Sed circa hanc responsionem multa dicenda occurrunt. Primum est, etiamsi concederemus cõtinuationem conseruationis esse posse, vel etiam esse per variationem in sola actione, & non in termino eius, non euitari quin saltem duratio ipsius termini sit absque variatione, atq; ita illa erit æuum de quo agimus. Assumptum patet, tũ quia ipsa duratio rei quæ conseruatur, in re ipsa est terminus actionis conseruatiuæ vt sic, nam conseruatio tẽdit directè vt res permaneat in esse, quod habet formaliter per durationem: ergo si in termino conseruationis non est varietas, nec etiam erit in duratione illius termini. Imò et si quis contendat, durationem rei nõ esse formalem terminum conseruationis, sed consequi ad esse, quod est terminus eius; nihilominus nõ est cur neget tam inuariabilem esse durationem sicut ipsum esse Sicut etiam intellectus, qui consequitur terminum creationis & conseruationis, inuariabiliter semper est idem, etiam si conseruetur illa actione variabili: cur. n. si terminus primarius dicitur esse inuariabiliter idem, etiam si conseruatio successiuè cõtinuetur, non erit etiam eadem omnino duratio, & quælibet alia proprietas, quæ intrinsecè comitatur talem terminum?

XXI. Deinde dicitur, etiam si demus, conseruationẽ eiusdem rei permanentis posse fieri à Deo per cõtinuatam actionem successiuam propter libertatẽ talis agẽtis, non tñ id fieri posse à causa naturaliter agente, & conseruante rem, quia in huiusmõdi causa, nulla potest ratio afferri ob quam mutet seu variet actionem, quod efficaciter probat ratio facta, quia ibi concurrunt omnia principia determinantia tale agens ad hanc actionem: ergo nõ potest naturaliter actio variari, nisi intercedat võluntas primæ causæ.

XXII. Ex quo vlterius dicitur, estò demus non esse necessariũ, saltem posse Deum, eadem actione indiuisibiliter permanente conseruare hmôi rem: cuius oppositum videtur supponere Bonauentura: alias nihil posset ex necessaria continuatione conseruationis colligere. Quòd autem id sit possibile, & in volũtate Dei positum, patet, quia si omnia principia actionis considerentur, non postulant variationem, sed potius permanẽtiam & idẽtitatem: si vero ipsa actio secundum se spectetur, non repugnat illi huiusmodi indiuisibilis permanentia, neq; in se habet unde postulet variationẽ. Vtrumq; patet, quia illa actio indiuisibilis est, sicut terminus eius: ergo non magis ei repugnat C permanentia inuariabilis, quam termino, neque habet vnde postulet variationem partium, cum partes non requirat. Atq; hinc vlterius addo non solum posse Deum per huiusmodi actionem rem huiusmodi conseruare, sed etiam talem modum conseruationis magis esse connaturalem, atque adeo debitum naturis rerum, quia natura ex se abhorret variationem, quando ex aliquo naturali principio necessaria non est. In omni enim variatione interuenit aliqua desitio, saltẽ ipsius actionis, vel partis eius, quæ quantum ad id potest dici aliqualis corruptio; natura autẽ omnẽ modũ desitionis vel corruptionis uitat, quantum potest.

XXIII. Vnde eadem potest confici ratio, quia actio creatiua rei incorruptibilis est etiam natura sua incorruptibilis, quia nullum habet intrinsecum principium desitionis: ergo ex sola Dei volunta A te corrumpi aut transire non debet: eadem ergo permanet semper dum res conseruatur. Propter quod diximus superius, creationem & conseruationem, per se loquendo, non esse distinctas actiones, sed eandem indiuisibiliter permanentem. Sic ergo satis probatum relinquitur non solum esse rei incorruptibilis conseruatæ a Deo, sed etiam et se ipsius conseruationis esse inuariabile, & consequenter vtriusque durationem esse permanentem & inuariabilem.

XXIIII. Vltimò ad maiorem abundantiam addò, viderí impossibile conseruationem rei permanentis & indiuisibilis fieri actione successiua & cõtinua vt Bonauentura sensit. Potest quidem in conseruatione eiusdem omnino rei intercedere variatio actionum discreta, ut obiectio superius posita sumit ex iis, quæ supra tradidimus. Voco autem successionem discretam illã quæ est inter duas actiones totales, quarum vna antecedit, & illa recedente, altera loco eius succedit circa eundem terminum: quomodo lumen ab una lucerna factum, illa recedente ab altera conseruari potest distincta actione. Quam successionem appello discretam; B non quia inter illas duas actione aliqua mora tẽporis intercedat; alias secunda actio non esset conseruatio, sed noua productio: sed quia illæ duæ actiones, cum sint indiuisibiles, non sunt partes vnius continuæ actionis, sed vtraq; est actio totalis, & vna alteri immediatè succedit, ut paulo inferius dicemus de instantibus angelicis. Hinc verò ostenditur probabiliter nõ posse illã actionẽ conseruatiuam fieri per cõtinuam successionem. Quia actio creatiua angeli v.g. est una actio totalis & indiuisibilis, & iõ necessario fit tota simul, nec magis potest fieri per partes quam ipsemet angelus: ergo nec põt variari per partes; sed si varietur, tota actio in aliam totalem simul commutanda est: ergo nõ potest continuari conseruatio per successionem continuam, sed vel per indiuisibilẽ permanentiam eiusdem actionis, vel ad summũ per successionem discretam & immediatam totalium actionum.

XXV. Ex vtroque autem modo vlterius sequitur, ad conseruationem continuam rei necessariam esse, vt interueniat actio, quæ secundum coexistentiam ad nostrum tempus omnino inuariata duret per aliquod tempus; quod est præcipue intentum. Declaro hanc vltimam illationem quantũ C ad alteram partem, nam quantum ad aliam clara est: nam si res conseruetur eadem indiuisibili actione inuariata, in illa erit duratio permanens vt intendimus. Si verò conseruatio continua sit per immediatam successionem actionis, aut prima actio intelligitur existere in rerum natura per solum indiuisibile instans nostri temporis, aut tota illa inuariabilis permansit per aliquod tempus. Si hoc posterius detur, id est quod intendimus. Si autem dicatur primum (quod non est impossibile, saltem de potentia Dei) necessarium tunc est, ut alia actio conseruatiua immediatè subsequens, intrinsecè incipiat esse per coexistentiam ad tempus nostrum, quia in nostro tempore immediatè post instans non est aliud instans, sed tempus: ergo illa actio conseruatiua necessario debet eadem inuariabilis permanere per aliquod tempus nostrum, quod intendimus. Patet consequentia, quia cum illa actio incipiat

cipiat coexistendo tempori nostro,& in se sit indiuisibilis,non potest tota coexistere toti tempori,& pars eius,parti: ergo debet tota coexistere toti,& tota singulis partibus,& hoc ipsum est inuariabiliter durare coexistendo tempori variabili. Non rectè igitur D. Bonauentura ex necessitate conseruationis continuæ intulit successionem in ipsa conseruatione,cum & possit fieri sine vlla successione per indiuisibilem permanentiam eiusdē indiuisibilis actionis, & non possit fieri respectu termini indiuisibilis ac permanentis per propriā successionem continuam, sed si aliqua successio aliquando interuenire potest, necessario debet esse discreta,& in ea aliqua pars necessario esse debet actio aliqua inuariabiliter permanēs per aliquod tempus nostrum vt ostensum est.

A

Vltima assertio.

XXVI. Dico vltimò. Nulla est duratio creata ita in se permanens,quin respectu oppositæ priuationis seu negationis sit capax successionis quasi priuatiuæ. Sensus horum verborum iam declaratus est:veritas autem huius assertionis patet,quia nulla est duratio creata,quę non possit habere initium & finem saltem per extrinsecam potentiam non dicitur autem duratio habere initium, nisi quando habet esse proxime post non esse, neq; finem,nisi quando posse esse transit ad non esse: ergo in omni duratione creata habet locum hic transitus à non esse ad esse,vel ab esse ad non esse, sed in hoc solum transitu consistit prædicta successio respectu termini oppositi, quam priuatiuā appellamus:ergo nulla est duratio creata quæ nō sit capax talis successionis. Dices. Ergo nulla est duratio creata quæ omnino sit permanens, q̄d est contra dicta:& sequela patet, quia qualiscunque successio minuit seu tollit omnimodam permanētiam. Respondetur primò negando sequelam de permanentia intrinseca:illa enim successio priuatiua,non est propria & intrinseca,sed solum per habitudinem ad extrinsecum, seu oppositum terminum:& ideo non minuit intrinsecam permanentiam, de qua in superioribus assertionibus locuti sumus. Vnde dicitur secundò,hanc successionem,& quæ non coexistit non opponi permanētiæ,sed intrinsecæ necessitati, seu stabilitati permanentiæ,atq; ita solum sequitur, nullam durationem creatam esse ita permanentem vt habeat ab intrinseco necessitatem simpliciter permanendi in esse,quod,verissimum est,& nullo modo repugnat iis quæ hactenus diximus,imò est fundamētum ad soluenda argumenta in contrarium facta & quæ fieri possunt. Illudque probat optime illa ratio,quam Bonauentura insinuat,quia nulla est duratio creata quæ non pendeat ex conseruatione,& veluti continua emanatione à Deo,qui potest conseruationem illam seu emanationem suspendere. Hinc verò non sequitur,emanationem illam aut durationem,quæ per illam conseruatur esse successiuam intrinsecè, sed solum esse talem, vt possit ei succedere non esse, vel ipsa succedere post non esse.

B

C

Argumentis contrariæ sententiæ satisfit.

AD primum ergo fundamentum, quod erat Aureoli,respōdetur, si duratio omnino permanens dicatur,id est,omni ratione immutabilis in permanentia,sic verum est nullam durationem creatam, esse omnino permanentem: falsò tamen id attribuitur durationi vt sic,cum diuina duratio sit illo modo permanes. Si verò dicatur omnino permanens, quæ non habet intrinsecā & positiuam successionem,sic non solum de omni duratione in communi,sed etiam de omni duratione creata falsò negatur,esse posse hoc modo permanentem. Et ad probationem respondetur, omnes illas comparationes, quibus vna duratio permanens dicitur maior alia, vel (quod idem est) vnam rem permanentem magis durare quā aliam, si rem ipsam spectemus, verificari non secū dum maiorem vel minorem extensionem positiuam,sed secundum prædictam successionem negatiuam, secundum nostrum autem modum concipiendi mensurari per ordinem ad aliquam successionem veram vel imaginariam; & ideo ēt explicari terminis illis comparatiuis ad quantitatem pertinentibus. XXVII. Primo.

Declaro singula. Nam cum duo angeli. v.g. dicuntur æqualiter durasse, nihil amplius significatur nisi simul, habuisse esse, vel incepisse, & neutri eorum successisse non esse post receptum esse. Cum verò dicitur vnus plus durare quam alius, significatur vnum habuisse esse post non esse, altero permanente sub non esse, si inæqualitas sit ex parte initii: si vero sit ex parte finis, significatur,in altero factam esse successionem in non esse post esse cum in altero facta non sit. Atque ita in re per illas comparationes non significatur vera quantitas aut extensio in illis durationibus, sed diuersa, aut eadem habitudo ad oppositam negationem seu priuationem. Quia vero nos non concipimus hæc indiuisibilia prout in se sunt, illa mensuramus per coexistentiam ad nostrum tempus, ideoque illam rem dicimus magis vel minus durare, quæ maiori vel minori tempore coexistit tempori, sed soli instanti, non tam dicitur propriè durare, quam durationem inchoare. Vnde unam ex his durationibus vocamus maiorem, minorem, aut æqualem alteri, non per intrinsecam successionem & comparationem, sed per extrinsecam de nominationem ad maius, vel minus, vel æquale tempus nostrum. XXVIII.

Propriè verò loquendo, licet hæ locutiones & comparationes fiant inter durationes permanentes distinctas, non tamen comparando eandem durationem ad se ipsam: ut diuina duratio non est maior hodie, quam fuit heri, nec minor quam erit cras, quia neque illi in se aliquid durationis est additum, neque aliquam carentiam durationis aut existentiæ habuit illa duratio in vna differentia temporis potius quam in alia. Nec refert, quod Deus nunc hodie coexistit diei hodierno, cui heri non coexistebat, nam etiam si id admittamus (est enim controuersum) solum sequitur, in alio extremo auctam fuisse durationem, & ab illo sumi nouam denominationem extrinsecam in alio extremo, non verò eius etiam durationem creuisse, XXIX.

Vnde,

Vnde, licèt coexistentia possit dici maior, vel minor, non tñ ipsa duratio in se ipsa, quia coexistentia includit extrinsecam denominationem, duratio autem minimè. Comparatione autem aliarum durationum non potest æternitas dici minor, quia nunquam potest non esse quando aliæ sint: neque ẽt pôt dici æqualis, quia & perfectione excedit, & de facto semper extitit, alijs etiam non existentibus: vnde maior aliqua ratione dici potest, non tantum secundum perfectionem, sed etiam quia aliquando habuit illa esse, quãdo aliæ non habuerint: secundum proprietatem aũt cõparationis in extensione vel quantitate, nec maior nec minor dici potest, vt ex dictis constat, sed indiuisibiliter & eminenter continet omnẽ extensionem aliarum durationum siue existentiũ, siue possibilium.

XXX. Obiectio diluitur. Dices, Vnus & idem angelus, vel ẽt Deus plus durauit hodie q̃ heri: ergo eadem duratio ad se ipsam pôt dici maior nunc q̃ antea fuerat. Respõdetur, illam locutionem in antecedente sumptã, esse impropriissimam, & attributam Deo, esse in rigore falsam, quia ipse Deus in se non plus durauit, sed ex parte alterius extremi dici pôt plus temporis durasse cum Deo, seu coextitisse Deo, hinc verò per extrinsecam denominationem commutata est locutio, quæ extendenda non est, sed declaranda vel corrigenda. Respectu verò angeli, vel cuiuscunque rei creatæ habet minorem improprietatem illa locutio, quia angelus ita durauit heri & hodie, vt simpliciter potuerit durare heri & nõ hodie, non tñ per denominationem extrinsecam, s. quia potuit aliud extremum non coexistere, sed quia intrinsecè priuari potuit propria duratione pro die hodierno, etiam si in hesterno illam habuerit: & ita, dum illa hodie non priuatur, dici potest aliquo modo plus durare, non per augmentum durationis, nimirum quia ipsa in se facta sit maior, sed quia illa eadem longiori tempore conseruata est, & in eo non est destructa, etiam si potuerit destrui.

Soluitur secundum argumentum, & varia incommoda, quę in eo inferuntur.

XXXI. AD secundum, quod est Bonauenturæ fundamentum, negatur assumptum, nimirum, repugnare durationi creatæ esse totam simul. Ad probationem respondetur non tam propriè dici affirmatiuè, in duratione permanente esse simul præteritum & futurum, quàm negatiuè, in ea nõ esse præteritum neque futurum, sed tandiu esse, quandiu permanet. Duobus enim modis potest attribui huiusmodi durationi permanenti fuisse vel futurum esse. Vno modo intrinsecè per propriam existentiam: alio modo extrinseca denominatione per alteriũs coexistentiam. Priori modo non sunt in hac duratione, [fuisse] aut [futurum esse:] ergo nec simul in ea esse possunt; quia quæ non sunt, quomodo erunt simul? Antecedens patet, quia in tali duratione intrinsecè & per propriam existentiam nihil præterit, nihilve de nouo aduenit: ergo in ea intrinsecè & secundum propriam existentiam non est fuisse nec futurum esse. Posteriori autem modo non sunt

A simul in tali re esse, & fuisse, ac futuram esse, sed successiuè iuxta successionem alterius rei coexistentis, à qua sumitur illa denominatio etiam successiuè, quamuis in re denominata non sit intrinseca successio, vt supra in æternitate declaratum est. Neque ex probatione sequelæ, quæ in illo argumento adducitur, aliud haberi potest, nisi, quod talis duratio caret intrinsecè præterito & futuro.

Ex hoc autem non sequuntur inconuenientia, quæ ibi inferuntur in probanda falsitate consequentis. Primum erat, quòd talis duratio semper esset ex necessitate: hoc autem non sequitur, quia talis duratio licèt tota sit præsens dum est, tamen vt sit, pendet ex volũtate alterius, & ideo absolutè non ex necessitate semper est. Item hinc fit, vt licèt talis duratio non sit capax intrinsecæ successionis positiuæ, tamen possit succedere opposito termino, seu priuationi sui esse. Ex eodem modo soluitur aliud inconueniens ibi illatum, nimirum, q̃ talis duratio semel existens nõ possit annihilari: non enim hoc sequitur ob eandẽ causam, quia licet sit duratio permanens, non tamen necessaria: & licet in ea intrinsecè non sit futurum, tamen includit positiue actu & simul esse in tota duratione futura possibili. Tertium inconueniens erat, quod talis duratio sit infinita; quod etiam non sequitur, sed solum q̃ sit indiuisibilis, & si sit æuum, quòd sit incorruptibile. Verum autem est hanc durationem talem esse, vt ipsamet sine vlla additione vel augmento apta sit & sufficiens ad coexistendum in infinitũ durationi successiuæ, aut veræ aut imaginariæ, quam sufficientiã totam simul habet a primò momẽto quo incipit existere. Quòd si hæc vocetur infinitas, erit tñ secundũ quid, quam admittere non est inconueniens: non est tñ infinitas simpliciter, ẽt in ratione durationis, eo quòd nõ includat actu talem vim seu virtutem in durando, vt ex necessitate in se contineat indiuisè omnem extensionem duratiuã quantumuis infinitam: & ideo melius dicitur hæc duratio, esse altioris ordinis ab omni duratione successiua vel corruptibili, quàm q̃ sit infinita. Atque ita satisfactum est toti fundamento Bonauenturæ quatenus in ratione nititur. Ex dictis in hoc & in priori argumento solui facile possunt multa alia, quæ hic multiplicari possent: ea verò omitto, quia sunt sophismata, procedẽtia solum ex locutionibus fundatis in nostro modo concipiendi: quo intellecto, & rectè etiam expositis significationibus terminorum, vt iam declaratæ sunt, facillimam habent solutionem.

Ad patrum testimonia.

XXXIII. AD testimonia Patrum respondetur primò fere ea omnia verificari posse ratione mutationis & successionis realis in accidentibus, & operationibus, quam secum simul admittit æuũ creatum, nõ autem æternitas diuina. Vnde cum Glossa dicit, solum Deum non nosse futurum esse aut fuisse, sufficienter intelligitur, quia Deus neque in esse, neque in scientia, neque in aliqua alia perfectione nouit fuisse vel futurum esse, sed tantum esse. Vnde etiam fit, vt respectu scientiæ

tiæ illius dicantur omnia alia esse præsentia, & non futura neque præterita, quia semper eodem mô illi obijciuntur, vt in suis durationibus obiectiuè præsentia. At verò res creatæ, quantumuis permanentes in sua substãtia, habent fuisse vel futurum esse in suis operationibus: Ex quo fit vt angelus v.g. per scientiã suã respiciat res alias vt præteritas, vel vt futuras, & q ad intuendas illas aliquo mô pendeat ex reali præsentia, & existentia earũ: de quo aliàs. Et eodem modo possunt facilè exponi verba Anselmi, & Augustini, & Boetij. Secundò possunt exponi dictæ locutiones Sanctorum de permanentia, quæ excludat successionem et respectu carentiæ realis existentiæ seu durationis. Est enim proprium æternitatis Dei, vt non possit vel succedere post non esse, vel ei succedere non esse: quod non pôt conuenire durationi creatæ, vt satis declaratum est. Atque hoc modo rectè dicitur solus Deus immutabilis, non solũ quantũ ad operationes, sed etiam quantum ad ipsum esse substantiale: omnis enim creatura etiam in substantia sua mutabilis est, saltem per extrinsecam potentiam. Quapropter etiam æternitas prout in immutabilitate fundatur, est propria Dei, & excludit peculiarem illam successionem, vel saltem capacitatem illius successionis, qua non pôt creatura carere.

Obiectio inquirens, an possint in eadem re variari durationes.

XXXIV. VNa verò superest obiectio, nam si Deus potest angelum, postquàm realiter durauit, annihilare, etiam poterit illum quem annihilauit, iterum reproducere: interrogo ergo an duratio quam ille angelus prius habuit, & quam posterius recipit, sit vna & eadem, vel distincta: quidquid enim horum dicatur, repugnabit aliqua ex parte doctrinæ traditæ. Nam si illa duratio est eadem, sequitur primò, in eadem duratione angeli esse prius & posterius in re, nam prius fuit ille angelus creatus, quàm annihilatus, & prius annihilatus, quàm iterum productus: ergo de primo ad vltimum prius talis angelus fuit creatus quàm recreatus: ergo prius habuit durationem per creationem, quàm per recreationem: ergo in illa eadem duratione est prius & posterius in re, quæ cum non possint intelligi in eadem re indiuisibili, sequitur planè durationem illam esse extensam & diuisibilem. Et confirmatur, nam si duratio est eadem: ergo & actio quæ reproducitur, erit eadem cum ea qua prius fuit productus: & consequenter etiam duratio actionis erit eadem: consequens autem nô videtur intelligi posse, tum ob argumentum factum, quod hic applicari potest, tum etiam quia alias sequitur, posse Deum reproducere eundem numero motum in eodem mobili per idem spatium, & consequenter posse etiam reproducere idem tempus. Si verò dicatur ibi esse duplex duratio in angelo, sequitur, multiplicari durationes in eodem esse, & cõsequenter esse aliquam distinctionem ex natura rei inter durationem & esse, cum vna duratio separetur à tali esse, & alia de nouo adiungatur. Sequitur deinde, dari successionem aliquam in du-

A ratione, cum non sit in esse, nam inter illas duas durationes est successio prioris & posterioris, cũ tamen esse sit idem indiuisibiliter.

Responsio, in qua pars negans defenditur.

REspondetur, aliquos sentire vtroque modo posse Deum reproducere illum angelum, scilicet, vel cum eadem numero duratione, vel cũ distinctis secundum numerum. Sed hæc sententia rectè improbatur rationibus factis contra posterius membrum. Vnde dicendum censeo, talem angelum necessariò esse reproducendum cum eadem numero duratione: sicut enim impossibile est eandem rem numero semel corruptam vel annihilatam iterum reproduci cum alia existentia numero distincta, quia hæc non distinguitur ex natura rei ab entitate rei, ita fieri non potest vt eadem res numero cum sua existentia iterum producatur cum diuersa numero duratione, quia duratio & existentia non distinguuntur à parte rei. Et ad primam obiectionem B in contrarium respondetur, illam esse vnam & eandem durationem quasi bis repetitam, & ideo non esse inconueniens eandem vt prius productam, esse priorem seipsa vt posterius reproducta, vel, nostro modo concipiendi propter coexistentiam ad prius & posterius in nostro tempore, vel melius, propter successionem quæ in eo casu interuenit inter esse & non esse, & rursus inter non esse & esse. illa enim annihilatio, quæ interposita fuit inter conseruationem & recreationem, & successionem illam efficit inter eandem durationem prout bis factam interposita annihilatione. Neque inde fit, illam durationem esse extensam, aut habere partes, quia illa successio non est continua, sed discreta; successio autem discreta, esse potest inter indiuisibilia, & per diuinam potentiam esse potest eiusdem indiuisibilis ad se ipsum, si bis repetatur interposita priuatione, seu suspensione eiusdem esse. C Quòd autem hoc verum sit, probare possumus, quia quod nos dicimus de duratione, alij sunt necessariò dicturi de ipso esse reali angeli, quod sine controuersia est vnum & indiuisibile, & nihilominus est prius creatum, & posterius reproductum.

XXXVI Ad alteram confirmationem respondetur, vtroque modo posse fieri iteratam creationem illius angeli, scilicet per iterationem eiusdẽ actionis, & per actionem distinctam; in neutro enim modo est repugnantia, & ita ex voluntate Dei pẽdet, quòd alterutro fiat, vt iam iterum in superioribus diximus. Si ergo recreatio fiat per actionem distinctam, habebit etiam diuersam durationem à duratione prioris actionis. Neque est necesse, si duratio termini sit eadem, durationes actionum nõ distingui; quia esse termini est vnum & idem, etiamsi fiat vel cõseruetur per diuersas actiones. Si verò reproductio fiat iterata eadem numero actione, etiam in ipsa actione reproducetur eadẽ indiuisibilis duratio: neque hoc est maius inconueniens, q quòd idem esse cum eadem indiuisibili duratione reproducatur. Nec censeo esse inconueniens, quod ibi infertur de reproductione eiusdẽ numero motus; existimo enim posse

fieri

fieri à Deo, sit in eodẽ mobili, seu ad eundem numero terminum, vt etiam in superioribus tactũ est, & latius in 3. tom. 3 part. Quid autem dicendum sit de tempore, dicam inferius.

SECTIO VI.

An æuum essentialiter differat ab alijs durationibus permanentibus, & creatis.

I. HActenus solum explicatum est genus proximũ (vt sic dicam) æui, nunc ad complendam rationẽ eius superest declaranda propria differentia, qua ab alijs creatis & permanẽtibus durationibus distinguitur, & in suo esse constituitur. Suppono enim dari alias durationes permanentes ab æuo distinctas, ex dicẽdis sectione seq.

Prima sententia.

QVi ergo in ea sunt sententia, vt existimẽt durationem formaliter constitui sub ratione mensuræ, putant rationem æui compleri per hoc, quòd est duratio permanens mensurans esse rerum incorruptibilium creatarum. Ita ferè loquũtur communiter Theologi. S. Thom. 1. par. 10. articu. quinto, & sexto, & ibidem Caietanus, & alij Thomistæ, & Capreol. in 2. d. 2. q. 2. artic. 1. vbi consentit etiam Scotus q. 2. & 3. & Richar. artic. 1. quæst. 1 & 2. & Thomas de Argentin. q. 1. art. 4. Et quoad hanc partem de ratione mensuræ concordat Bonauentura q. 1. & 2. & Alens. Alber. & Aegid. superius citati. Hæc autem sententia intelligi potest aut de mensura extrinseca tantum, aut tantum de intrinseca, aut de vtraque simul. Primo modo defendere illam videntur Thomistæ, atque etiam Scotus, qui hac ratione dicunt vnum tantum esse æuum, quod mẽsurat esse omnium rerum incorruptibilium, esseque in suprema substantia creata & incorruptibili. In quo solum imitati sunt proportionem quandam ad temporalia, & mensuram eorum: in his enim tantum est vna extrinseca mensura durationis, quæ in motu cœli, tanquam in primo & nobilissimo, esse censetur, & sub illa habitudine constitui in ratione temporis. Addit verò Scotus, durationem cuiuscunque angeli superioris respectu inferioris esse mensuram eius, atque ita consequenter vsque ad vltimam substantiam incorruptibilem: ex quo fit vt omnes substantiæ incorruptibiles præter vltimam habeant durationem quæ sit æuum, & è conuerso omnes habeant mẽsuram sui esse præter supremam.

D Thom. Caiet. Capreol. Scotus. Richar. Bonauent. Alensis.

III. Secundum autem dicendi modum videtur sequi Aegidius: putat enim, æuum esse mensurã intrinsecam, atque ita in vnaquaque substantia incorruptibili esse proprium æuum: mensuram autem extrinsecam non ponit in ipsis æuiternis, sed in æternitate. Tertiam verò explicandi rationem habet Argentina, putat enim æuum indifferens esse ad intrinsecam & extrinsecam mensuram: atque ita in singulis æuiternis multiplicari vt mensuram intrinsecam eorum, & in vno supremo esse vt in mensura extrinseca cæterorum.

A Et hunc etiam dicendi modũ tenent aliqui Thomistæ, sed alio sensu: aiunt enim, vnum tantum esse æuum in supremo æuiterno: illud verò esse extrinsecam mensuram inferiorum, intrinsecam verò ipsius supremi angeli.

Improbatur opinio præcedens.

HAec sententia iuxta fundamentum à nobis superius positum defendi nõ potest. Ostendimus enim, durationem vt sic non constitui ex ratione mensuræ: ex quo fit vt nec talis duratio constitui possit in ratione talis durationis propter determinatam relationem mensuræ, nam differentiæ essentialiter contrahentes debent per se ac formaliter contrahere seu determinare diuisum. Quod vlterius potest in præsenti confirmari & amplificari. Et primò, quòd ratio æui non possit consistere in ratione mensuræ intrinsecæ, probatur, quia in re non distinguitur ab illo esse, respectu cuius appellatur mensura intrinseca: ergo nõ verè dicitur eius mensura, quia mensura vera & realis debet esse distincta in re à mensurato, vt supra ostensum est. Et hæc ratio probat etiam non posse consistere rationem æui in vtraque mensura simul, extrinseca scilicet & intrinseca, neque etiam indifferenter in qualibet earum, nam ex vi rationis factæ omnino excluditur talis mensura intrinseca secundum rem. Nec verò dici potest, esse mensuram secundum rationem, tum quia nulla est mensura secundum rationem, nisi saltem secundum rationem & distinctionem conceptuum sit medium cognoscendi quantitatem alicuius, vel per modum quantitatis, quod hic habere non potest locum, vt patebit facilè applicando superius dicta de duratione in communi, & de æternitate, & à fortiori constabit etiam ex his quæ statim dicemus. Tum maximè, quia huiusmodi mensura secundum rationem est tantum secundum denominationem rationis: ratio autem æui, quatenus est essentialiter talis duratio, est intrinseca rebus, & independens ab extrinseca cognitione. Atque hæc ratio conuincit etiam, propriam differentiam æui non posse consistere in sola ratione mensuræ extrinsecæ, quia ratio durationis intrinseca est rei duranti, vt supra probatum est, nam rem durare, non est denominatio extrinseca, sed intrinseca: ergo etiam sic durare, nõ potest esse aliquid extrinsecum. Et similiter durare, non dicit aliquid respectiuum, sed absolutum. Denique rationes superius factæ hic habẽt locum consimili proportione, & ideo breuiter hæc attingimus.

IIII.

B

C

V. Addo verò vlterius non solum non consistere propriam & essentialem rationem æui in huiusmodi mensura extrinseca, verum etiam tale genus mensuræ non videri posse habere locum in æuiternis secundum se consideratis. Quod primum declaro per comparationem ad tempus, nã in duratione motus, quæ extensionem habet, facilè intelligitur posse vnam durationem per aliã mensurari in sua latitudine duratiua, & ideo in duratione motus locum habet distinctio de duratione intrinseca, vel mensura extrinseca, & de appellatione temporis sub vna, vel altera ratione.

ne, vt infra declarabimus. At verò in æuo secundum se nulla est intrinseca extensio, aut latitudo duratiua, & ideo licèt detur æuum intrinsecum, quod est intrinseca ac propria duratio vniuscuiusque rei incorruptibilis, non tamen videtur talis duratio capax mensurationis per extrinsecam mensuram indiuisibilem, & ideo nec ratio talis mensuræ actiuæ extrinsecæ in eo rerum ordine locum habet.

VI. Quod primum ostendo hac generali ratione, quia indiuisibile vt indiuisibile, non est mensurabile, sed æuum vt sic est quid indiuisibile: ergo æuum vt sic non est mensurabile: ergo neque in æuis potest esse aliquod æuum quod sit cæterorum extrinseca mensura, nam mensura & mensuratum correlatiua sunt, vnde ablato vno, etiam alterum auferri necesse est. Maior patet, quia non est mensurabile nisi quantum, vel ad modum quanti, ex 10. Metaphysicæ: aut si aliter de mensura est sermo, æquiuocè vtimur terminis: indiuisibile autem vt sic neque est quantum, nec ad modum quanti sumitur. Et declaratur hoc amplius, nam si vnum æuum est mensura alterius, aut id intelligitur de mensura perfectionis, aut de mensura permanentiæ aut durationis in esse, neque occurrit alius modus mensuræ, qui ad has res possit accommodari. Ex illis autem duobus modis prior est extra rem, quia illa ratio mensuræ non est propria durationum, sed in quolibet genere rerum locum habet, nam etiam essentia suprema in aliquo genere est mensura inferiorum essentiarum, & existentia, existentiarum, & sic de cæteris attributis, quæ inde non accipiunt specialem rationem aut denominationem, præter relationem rationis. Ac deinde, vt hoc modo habeant locum mensura & mensurabile, non consideratur res vt omnino indiuisibilis, sed vt habens aliquam latitudinem perfectionis, secundum quam magis vel minus accedit ad perfectionem mensura.

VII. Posterior autem modus mensuræ intelligi non potest inter durationes indiuisibiles secundum se, seu prout indiuisibiles sunt, quia si duo angeli v.g. in duratione comparentur, solum dici possunt æqualiter durare, quatenus simul incipiunt existere, & vnus non desinit existere absque alio: quæ relatio non est propriè mensuræ ad mensurabile, sed coexistentiæ mutuæ, quia non est relatio disquiparantiæ, sed æquiparantiæ, qualis est relatio coexistentiæ vel æqualitatis. Cuius etiam signum est, quia licèt vnus illorum sit perfectior alio, tamen quoad mutuam habitudinem æqualitatis in durando, æquè inter se pendent tam in esse, quàm in cognosci. Neque enim cognita duratione superioris angeli, per illam cognoscetur an alter æqualiter durauerit, nisi alterius duratio cognoscatur, & quòd fuerint creati simul, & neuter sine alio fuerit annihilatus: quoad hanc ergo æqualitatem non interuenit ibi propria ratio mensuræ. Si verò contingat inæqualitas durationis inter angelos, illa solum in hoc consistit, quòd vel vnus prius fuit creatus, vel prius annihilatus, quàm alius: posito autem illo casu nemo potest metiri per æuum angelorum quantum fuerit interuallum durationis inter vnum angelum & alium, quia ipsum æuum in se indiui-

A sibile est, & eodem modo permanet, siue illud interuallum paruum fuerit, siue quantumuis magnum: ergo non potest per ipsum æuum cognitum, vt per mensuram, cognosci quantum fuerit illud interuallum: ergo non pôt cognosci quantum durauerit magis alter illorum angelorum, sed id cognoscendum est vel simplici intuitu & comprehensione sine vlla mensura, vel per mensuram nostri temporis.

Et ratio est, quia illud interuallum secundum se nihil est, & ideo non potest cognosci vt maius & minus, nisi in quantum maius vel minus nostri temporis in eo fit, aut fieri potest. Per indiuisibilem autem durationem hoc notificari nó potest, quia indiuisibilis duratio tota est aut esse potest in toto illo interuallo, & in qualibet parte eius, & in quolibet alio maiori illo, & ideo non est apta ad mensurandam quantitatem eius. Atque eadem ratione per indiuisibile æuum nemo potest metiri quantum alius angelus durauerit, si illud, [quantum] sumatur ad modum extensionis & latitudinis duratiuæ: sic enim non potest ipsum æuum concipi vt quantum, nisi per habitudinem ad interuallum, in quo est vel esse potest successio temporis, ad quod, vt dixi, indifferens est quodlibet indiuisibile æuum, vt possit in quolibet huiusmodi interuallo, & in qualibet eius parte totum existere: ergo non potest esse apta mensura quæ certos nos reddat de prædicta quantitate durationis. VIII.

B

Quæstionis resolutio.

IX. Dicendum ergo est, propriam æui differentiam, qua in sua specie durationis constituitur, & ab alijs distinguitur, in hoc consistere, quod dicit durationem permanentem, natura sua immutabilem seu necessariam. Ita Caietanus 1.p.q.10.art.5.&6. quem alij recentiores sequuntur: & sumitur etiam ex doctrina D. Thomæ, qui distinguit æuum ab æternitate ex hoc, quod in se non admittit successionem: in adiunctis autem operationibus eam admittere potest: vtrumque enim intelligendum est secundum intrinsecam capacitatem naturalem. Et quamuis illud secundum non sit de formali ratione æui, est tamen cum illa necessario coniunctum ex natura rei, & ideo per illud explicatur. Constat autem hæc assertio, nam in primis duratio rerum creatarum incorruptibilium habet intrinsecam immutabilitatem, quamuis dependentem. Probatur, quia talis est duratio, quale esse, sed esse harum rerum est incorruptibile, & ex se necessarium, quamuis non omnimodo, quia dependens est vt in superioribus est tractatum: ergo duratio earum eiusdem ordinis est, eiusdemque immutabilitatis. Rursus per illam differentiam distinguitur æuum ab æternitate, vt supra declaratum est, tanquam deficiens à perfectione eius, à cæteris autem permanentibus durationibus differt tanquam excedens illas, quoniam ipsæ ab intrinseco mutabiles sunt. Quam differentiam, essentialem esse manifestum est, nam dependens & independens, plusquàm genere differunt: corruptibile autem & incorruptibile saltem differunt genere, teste Aristotele.

Caietan.
D. Thom.

C

Dices

X. Dices, Quamuis hæ differentiæ indicent satis
diuersitatem essentialē, non tñ videtur per eas ex
plicari formaliter ac propriè specifica & essentia-
lis ratio æui, nam illæ differentiæ generales sunt,
vel inter creaturam & Deum, vel inter substātias
creatas inter se. Rñdetur primò, cū duratio tn re
non differat ab esse, mirū non est, qđ per eas dif-
ferentias distinguatur, quæ ipsum esse primò ac p
se faciūt diuersum. In ipso aūt esse absolute dicto
prima ac præcipua differentia & diuersitas est, ꝙ
sit pendens vel independens: in esse aūt creato
vna ex differentijs essentialibus & genericis est,
quòd sit corruptibile vel incorruptibile. Deinde
dicitur, per illam differentiam optimè declarari
formalem rationem constitutiuam æui, in esse ta
lis durationis, nam cum duratio vt sic formaliter
dicat permanentiam essendi, quæ per illam nega-
tionem, existendi sine destructione declaratur,
optimè ex intrinseco modo talis permanentiæ, &
inclusionis talis negationis, propria ratio dura-
tionis constitui & specificari intelligitur. In re
autem ab intrinseco immutabili est specialis mo-
dus permanentiæ in essendo, nam est (vt ita di-
cam) essentialiter permanentior, & habet nega-
tionem desitionis magis intrinsecè coniunctam,
ideoque optimè per illam differentiam propria
ratio æui constituitur. Habetque hæc differen-
tia fundamentum in Patribus, qui per stabilita-
tem, rationem æui describunt. Vide Basil. lib. 2.
cont. Eunom. Augustinum lib. 83. quæst. q. 19. &
72. Anselm. in Prosolog. cap. 20. Boet. lib. 3. de con
solat. metro. 9.

asil. ugust. nselm. oetius.

*Corollarium ex superiori resolutione de multi-
plicatione & varietate æuorum.*

XI. ATque ex his intelligitur primò, huiusmo-
di æuom multiplicari in rebus æuiternis iux
ta earum numerum: sicut. n. multiplicantur exi
stentiæ, ita & durationes, quia in re non distin-
guuntur, vt sæpe dictum est. Item, quia duratio
est intrinseca rei duranti: ergo in vnaquaque re
durāte est sua intrinseca duratio: ergo in vnaqua-
que re incorruptibili est suum intrinsecum æuū.
Sed quæres, an, sicut multiplicatur æuum ad mul
tiplicationem rerum, ita ēt æquè distinguatur ac
ipsæ res: id est, an in angelis specie differentibus
sit ēt æuum specie diuersum, vel tm̄ numero, Mul
tis. n. videtur non oportere esse tantam distinctio
nem in æuo, quanta est inter res vel existentias
quarum est duratio, quia licèt in gradu perfectio
nis essentialis differant quoad esse, tñ in mō per-
manendi in esse habent eandem vniformitatem
& specificam conuenientiam. Imò sunt qui exi-
stiment, tantam esse hanc similitudinem in mo-
do perseuerandi in esse, vt etiam in cœlis & ange
lis dicat æuum esse eiusdem speciei, quanquam il
lorum duratio materialis sit, horum verò spiri-
tualis, quod videtur indicare D. Thom. 1. par. q.
10. art. 6. ad 2. Sicut successio motus, vel duratio
temporis eiusdem speciei esse videtur tn omni-
bus motibus, etiamsi aliàs in suo esse motus ipsi
specie differant vel etiam genere, vt materialis vel
spiritualis intensio. In contrarium verò est, quia
si duratio in re ipsa non distinguitur ab existen-
tia, non apparet quomodo existentiæ possint esse
A specie diuersæ, & nihilominus durationes esse
eiusdem speciei. Deinde, comparando spirituales
substantias ad materiales incorruptibiles, modū
habent incorruptibilitatis nobiliorem & longè
diuersum, nam illæ sunt incorruptibiles propter
simplicitatem & actualitatem substantiæ suæ: hæ
verò propter nexum indissolubilem inter partes
ex quibus componūtur: vnde altiorem modum
immutabilitatis & permanentiæ habent substan
tiæ spirituales quam corporales, quantumuis in-
corruptibiles. Cuius etiam argumētum est, quia
dependentiam habent à paucioribus causis: ca-
rent enim materiali, & consequenter etiam for-
mali causa: vnde etiam carent partibus mutuo
inter se dependentibus.

Quare nō dubito, quin saltem in his sit essen- XII.
tialis differentia in ipso æuo Nec D. Thom. dixit
hæc esse eiusdem speciei sub hac rōne, sed solum
mensurari eadem mēsura, ad quod satis est, quòd
sint eiusdem generis: si tñ ille modus mensuræ
inter æuiterna reperiri pōt. Proportionali autē
modo videtur, quod sicut angeli differunt specie
in suis simplicibus entitatibus & existentijs, ita
B ēt differant in modo immutabilitatis quem ha-
bent, coniuncto cum aliqua mutabilitate: ex qua
coniunctione D. Thom. venatur naturam æui:
est autem vnus angelus mutabilior alio secundū
specificam diuersitatem: nam quò angelus est su-
perior, eo habet simpliciores motus, magisq; vni
formes: habebit ergo simplicius & permanētius
æuum Multoq; maiori rōne distinguetur æuum
animæ rationalis ab æuo angelorum, & æuum
materiæ primæ à cæteris omnibus tanquam infi
mum omnium substantialium. Quantum ergo
ad id, quod duratio æui positiuè dicit in re æui-
terna, seu quantum ad fundm̄ illius negationis,
quæ indicatur in vniformitate æui, non dubito
quin intercedat specifica diuersitas: negatio autē
ipsa substantialis variationis dici potest esse eius-
dem rationis in omnibus: quid verò de tempore
sentiendum sit, infra dicam.

Ex quo vlterius addo, non solum in diuersis XIII.
substantijs incorruptibilibus multiplicari & di-
uersificari æuum, sed etiam in substantia & acci
dentibus eius incorruptibilibus: nam de corru-
ptibilibus secus est, vt inferius dicemus. Proba-
C tur, quia non est dubiū, quin in huiusmodi sub-
stantiis aliqua sint accidentia incorruptibilia, ni
mirum illa quæ ex natura rei manāt, & coniun-
cta sunt cum essentia rei, vel naturali necessitate
illi insunt, & non habent contrarium, neque est
vlla naturalis via per quam possint illis priuari.
Huiusmodi est lux v. g. in sole, & intellectus in
anima vel angelo, & alia hmōi. Deinde certum
est, sicut hæc accidentia habent proprias existen
tias, ita ēt habere intrinsecas durationes sibi pro-
portionatas, & à suis existentiis minimè in re di-
stinctas: ergo in vnoquoq; ex his accidētibus est
duratio distincta à duratione substantiæ. Deni-
que, quòd illa duratio sit æuum, patet ex ratione
æui superius declarata, quia illa duratio est per-
manens, & natura sua immutabilis in esse talis
entitatis, quamuis & ab alio pendeat, & alioqui
habere possit adiunctā variationem, vel in pro-
pria operatione, vel saltem in aliis accidentibus
eiusdem subiecti: ergo talis duratio verè com-
prehenditur sub æuo. Erit autem hoc æuum
acci-

accidentale quoad suam positiuam essentiā, magis diuersum a substantiali, quàm vnum substantiale ab alio, vt à fortiori constat ex dictis.

Difficultas de duratione visionis beatificæ.

XIIII. Sed hinc oritur Theologa difficultas, nā sequitur vel traditam definitionem æui non esse cōpletam, vel visionem beatificam durare etiā per æuum. Sequela patet, nam in illa visione est etiā duratio intrinseca, quæ licèt accidētalis sit, tñ est ita permanens, vt in se nullam variationē ab intrinseco admittat, etiamsi ab extrinseca causa pēdeat: conuenit ergo ei tota definitio æui: ergo vel non est sufficiēter tradita, vel illa ēt duratio æuū est. Hoc autē posterius membrum consequentis repugnat receptæ sententiæ Theologorum, dicē tium visionem beatam mensurari non æuo, sed æternitate participata, vt patet ex D. Tho. 1. p. q. 10. ar. 5. ad 1. & opusc. 36. cap. 1. Caiet. & Capreolo, & alijs Thomistis supra citatis. Sed nihilominus Scot in 2. d. 2. q. 4. & in 4. d. 49. q. 6. admittit secundam partem illius consequentis, ob rationē factam: qua sententia supposita, cessat difficultas: conceditur enim, omnem durationem cui data definitio conuenit, esse æuum.

D. Thom. Caiet. Capreol. Scotus.

XV. Et addere possumus, has sententias in re non esse contrarias, etsi in nominibus esse videantur, vel quia ipsum æuum, æternitas participata merito dici potest: sic n. Aug. lib. 83. quæst. q. 23. dicit animam rationalem sua immortalitate participare diuinam æternitatem: solumq; Deum esse per se æternum, alia verò participatione quadā. Vel certè, magisque ad mentem D. Thomæ: quia licet illa duratio in communi ratione æui conueniat, tamen, quia supernaturalis est, & suo modo diuini ordinis, per antonomasiam nomen æternitatis participatæ meretur.

Exponitur D. Thom. sententia de vnitate æui.

XVI. At in obiectio posset fieri contra doctrinā traditam, ex alia D. Tho. qua videtur omnino contraria in 1. p. q. 10. artic. 6 vbi definit, tantum esse vnum æuū quod est in supremo angelo, quē D. Thom. supponit esse vnum tñ indiuiduū in specie sua, sicut est vnum tempus in primo motu vniuersi, qui est motus cœli. Respondeo, D. Thom. ibi considerasse æuum sub ratione primæ mensuræ, quæ in vnoquoque genere vna est, qua cætera sub illo genere contenta mensurantur. Nos autē in primis non intelligimus in æuo aliam rōnem mensuræ præter eam, quæ esse pōt in rōne perfectionis; de qua etiam cōcedimus simpliciter esse vnam, quamuis respectiuè in qualibet hierarchia vel ordine angelorum supremus possit dici mensura aliorum, & inter cœlos, empyreum, vel primum mobile respectu inferiorum. Imò sub ea cōsideratione etiam æternitas Dei est mensura omnium æuorum, vt Aegidius posuit. quod est verū de mensura perfectionis, & suprema in toto ordine durationum loquendo: tamen de mensura suprema & homogenea intra latitudinem æui, optimè dicitur huiusmodi æuum esse vnum tantum, & esse in supremo angelo.

Veruntamen nos non ita loquimur de eo, sed

A sub absoluta ratione durationis, nam illa ratio mensuræ perfectionis, vt dixi, non hēt peculiarē rōnem in durationibus aut æuo, magis q̄ in alijs rerū generibus aut perfectionibus. De mensura aūt durationis quantū ad permanentiam, & modum latitudinis quæ cōcipitur, iam diximus, nullum æuum vt sic posse propriè habere rationem mēsuræ, & ideò neq; sub ea rōne pōt æuū habere vnitatem. Statim verò occurrebat inquirendum, si æuum non pōt æuo metiri quoad durationē, qua mensura metiendum sit. Sed hoc explicabitur cōmodius infra cum de tempore agemus.

SECTIO VII.

Vtrum res permanentes, & natura sua corruptibiles, propriam & intrinsecam habeant durationem, & quę nam, uel qualis illa sit.

Opinio D. Thomæ refertur.

B Auctores qui non discernunt has durationes nisi per rōnem mensuræ, negant in his rebus corruptibilibus esse propriam aliquam durationem à tempore distinctā, qm̄ hæ oēs res tēpore mensurantur. In qua sententia vr esse D. Thom. 1. p. q. 10. artic. 4. vbi ait in solutione ad 3. esse rerū corruptibilium mensuram tpe. Distinguendū verò est iuxta hanc sententiam inter res corruptibiles corporales, quæ possunt esse tā substantiæ, quàm accidentia, & res corruptibiles spirituales, quæ solum esse possunt aliqua accidentia vel motus aut operationes substantiarum immaterialium. Nam licet hæ oēs res dicantur tempore mensurari, nō tñ eodem, quia cum hæ res sint diuersorum ordinum, debent in suis ordinibus habere mensuras proportionatas, itaque res superiores debent inferiori subdi mensuræ. Et ideo præter hoc nostrū tempus, quo nos corporalia mensuramus, constituitur aliud spirituale tempus in superioribus motibus angelorum, seu in actibus C supremi angeli, in quibus ppria est successio aut duratio, qua possunt motus inferiorum angelorū mensurari. Quia verò illi motus & continua successione fieri possunt, & discreta, ideo duplex ēt tempus in eis distinguitur, continuum videlicet, & discretum, quibus suę partes, suaue instantia propria tribuuntur. I.

Eadam opinio exponitur; & has res permanentes habere propriam durationē ostenditur.

Sed licet concedamus hęc omnia suam habere veritatem, pręcisè considerando rationē cōis aut extrinsecę mensuræ, vt in sequentibus explicabimus, non tamen negandū est quin in rebus permanentibus & corruptibilibus, de quibus nunc agimus, sit propria & intrinseca duratio, à qua formaliter durare denominantur. Huc enim probatum satis relinquitur ex dictis de duratione in communi, & de cæteris durationibus, de quibus hactenus egimus, nam ea generaliter ostendunt, in omni re, hoc ipsum, quod est durare, esse aliquid rei intrinsecum & absolutum, II.

latum: imo necesse est vt hoc supponat illa sententia de extrinseca mensura, nã si tempus mensurat esse rerum corruptibilium, quid in illo mẽsurat? non quidem perfectionem, quia ex temporis duratione cognosci nõ potest an esse vnius rei sit perfectius quam esse alterius, nec maior duratio in tempore addit rei permanenti maiorem perfectionem per se loquendo: ergo mensurat tempus huiusmodi esse quantum ad durationem eius, seu (quod idem est) quantum ad permanentiam in actuali exercitio existendi: ergo illa mensura, si est, supponit in his rebus intrinsecam durationem: habent ergo res omnes permanentes etiam corruptibiles suam propriam & intrinsecam durationem: & hoc est veluti primum fundamentum seu principium præsentis quæstionis. Ex quo facile erit definire oĩa quæ de huiusmodi duratione inquiri possunt, seruata proportione ad ea, quæ de cæteris dicta sunt.

Qualis sit dicta duratio.

III. PRimò itaque sequitur ex illo principio, hanc durationem intrinsecam harum rerum esse permanentem, per se ac propriè loquendo. Probatur primo, quia quale est esse, talis est duratio. Secundò, quia non potest esse successio in duratione, nisi sit in ipso esse. Dicens esse harum rerũ corruptibilium non esse simpliciter permanens, sed variabile, non solum quia ex esse facile transit in non esse, sed etiam quia ipsummet esse vĩ consistere in quadam continua acquisitione & deperditione suarum partium, ut patet in viuentibus corruptibilibus, & in qualitatibus, quæ ferè semper in quadam mutatione persistunt. Respõdetur primũ, ex eo quod illud esse est transmutabile in non esse, uel generabile post non esse, solum sequi in hac duratione reperiri successionẽ quasi discretam respectu oppositi termini, eo modo quo illam explicuimus in æuo: quod non est inconueniens, sed eadem vel maiori rõne necessarium quàm in æuo.

IIII. Esse rerum corruptibiliũ nõ semper in fluxu consistit.

Falsum autẽ est, quod esse harum rerum corruptibilium in continua successione aut variatione consistat. Nam in primis multæ sunt res corruptibiles, quæ diu permanent sine acquisitione, vel amissione alicuius partis substantiæ suæ, uel entitatis, ut videre licet in auro, & in lapidibus, & fere in aliis rebus inanimatis, quæ non facilè patiuntur, vel alterantur à suis contrariis agentibus. Et in accidentibus etiam permanentibus id est manifestũ, & specialiter in operationibus angelorum id inferius declarabimus. Deinde, licèt in viuentibus corruptibilibus continua, vel ferè continua sit amissio & acquisitio alicuius substantialis partis quod suo etiã modo in igne experimur, tñ substãtiale esse harum rerum non consistit in hac successione, sed illa indigent in aliqua actione sua, ut per eã se in esse conseruet. Tamen nihilominus tota ipsa substantia simpliciter permanens est, & partes illæ quę successiuè acquiruntur, in facto esse permanẽter durant, & quæ successiuè corrumpuntur, habuerunt etiam esse permanens, quãuis corruptibile. Habẽt ergo hæ res durationem permanentem, & ex se totam simul, quanuis quia corruptibiles sunt, & partes etiam extensionis habent, ex accidẽti contingat quasdam partes corrumpi aliis manentibus, uel A etiam nouas aggenerari, & addi præexistentibus, quod non mutat naturam & rationem durationis permanentis, nam id est accidentarium, per se autem est vt permaneãt, & possint esse simul.

V. Duratio rerum permanentiũ corruptibilium vt differat ab æuo.

Secundò ex eodem principio colligimus hãc durationem esse diuersæ rationis ab æuo, prout de illo dictum est Sectione præcedẽn, nam licèt conueniat in ratione cõi indiuisibilis, permanentis ac dependentis durationis, differunt essentialiter in modo permanẽdi. Probatur, quia hęc duratio ita est permanens, ut sit ab intrinseco defectibilis: ergo differt essentialiter ab æuo, quod ab intrinseco deficere nõ potest: nam hi duo modi permanendi in esse non minorem habẽt differentiam in ratione durationis, quam habeant esse corruptibile & incorruptibile in ratione essendi. Sed quæres quæ nam duratio hæc sit, cum non sit æternitas, neque æuum, neque ẽt possit esse tẽpus cũ nõ sit duratio successiua, sicut est tẽpus. Respondetur, Si de re ipsa inquiritur, quid sit, iam explicatum est per definitionem eius: est enim creata duratio permanẽs, ac defectibilis ab intrinseco. Si verò quæratur quo modo nominã B da sit, non est quęstio magni momenti. Quidam eam æuum appellãt, nõ in proprietate superiori Sectione explicata, sed quatenus ea vox ad quãlibet longiorem durationem significandam extẽditur. Quod non adeò placet, quia nomen æui iã est appropriatum ad perfectiorẽ significationẽ, & quia hęc duratio indifferens est ad longæuam & breuem. Alii putant posse vocari tempus, nõ quia verè ac intrinsecè tempus sit, sed quia tempore mensuratur: quod etiam est satis improprium. Durandus vero in secundo distinctione secunda, quæstione sexta, vocat eam instans permanens. Potest etiam vocari duratio rerum corruptibiliũ. Denique, si non habet simplex nomẽ impositum, sua definitione vel alio termino complexo nominari potest; neque in hoc amplius insistendum est.

VI. Tertiò sequitur ex dictis, hanc durationem non esse realem mensuram durationis quoad permanentiam & quasi continuationem eius. Hoc admittunt omnes in hac duratione, etiamsi de æuo aliter loquantur. Est tamen eadem ratione probandum, quia hæ duratio nec potest esse mẽsura intrinseca eius rei cuius est duratio, quia neque ab ea distinguitur in re, neque etiam notificat per modum mensuræ, esse, aut durationẽ C eius: Rursus nulla duratio huius ordinis est mensura extrinseca aliarum in prædicta ratione & proprietate: tum, quia, cum per se sit indiuisibilis quoad permanentiam, non potest per se deseruire ad cognitionem vt mensura latitudinis, seu per modum extensionis: tum etiam quia hæc duratio est ex se indifferens, ut plus uel minus duret secundum coexistentiam ad reale tempus: neque inde, per se ac præcisè loquendo, augetur aut minuitur: ergo per se non est apta mensura, vt certam cognitionem efficiat de quantitate, vel permanentia alterius durationis. Denique, quæ in hoc puncto de æuo diximus, communia sunt huic durationi, quia ratio ob quam hæ durationes non sunt per se aptæ ad mensurãdum dicto modo, prouenit ex indiuisibilitate, & permanentia in qua conueniunt, non ex immutabilitate intrinseca, in qua differunt. Ne-

que in hoc superest difficultas alicuius momenti, quia iam diximus nos non loqui de mensura perfectionis, quę ita potest attribui alicui durationi perfectissimæ in hoc ordine respectu aliarū sicut potest attribui in quolibet genere perfectissimæ speciei.

Quomodo hæc duratio multiplicetur.

VII. QVartò colligitur ex dictis, hanc durationem nullo modo esse vnam respectu omnium rerum corruptibilium, quia si non est vna in ratione extrinsecæ mensuræ & durationis, ut sic, non superest modus quo sit una. Multiplicatur ergo hæc duratio in singulis rebus durantibus iuxta earum multitudinem: quod etiam facile concluditur ex primo principio posito, quòd hæc etiā duratio est intrinseca rei duranti, adeò vt in re ab illa non distinguatur. Vnde etiam fit, vt iuxta varietatem rerum sic durantium, ipsæ etiam durationes variæ sint, eadem proportione qua idem diximus in æuo. Est ergo hæc duratio tum substantiarum, tum etiam accidentium: sed in substantijs semper est materialis, in quo differt ab æuo, quod & materiale & materiale esse potest. Et ratio est, quia substantia corruptibilis nō potest esse nisi materialis: incorruptibilis vero & materialis, & immaterialis esse potest. At vero duratio quæ prout est in accidentibus, & materialis, & immaterialis esse potest, nam non solum materialia accidentia, sed etiam immateriales operationes, aliorqui permanentes, & indiuisibiles quoad extensionem durandi, possunt esse ab intrinseco corruptibiles, & trāsmutabiles quoad suum esse. Sic enim operationes liberæ angelorū, siue elicitiuè, ut opera voluntatis, siue imperatiuè, ut opera intellectus, sunt defectibiles & transmutabiles in esse, per intrinsecam potētiam & capacitatem suæ causæ quæ pro sua libertate potest magis vel minus in huiusmodi operatione durare, vel ab vna in aliam transire. Loquor autem de operationibus liberis, nam si quæ est in angelo operatio omnino necessaria ex intrinseca natura, illa incorruptibilis censenda erit, & consequenter per æuum durare: sicut de cognitione naturali qua angelus se intuetur, probabiliter opinatur D. Thomas quodlib. quinto, articul. septimo. Secus vero est de alijs operationibus ex se transmutabilibus.

De instantibus angelicis & tempore ex eis composito digressio.

VIII. ATque hinc etiam intelligitur, quæ sint instantia angelica, quæ Theologi operationibus angelorum tribuunt, vno excepto Scoto, qui illis tribuit durationem æui in secundo, distinctione secunda, quæst. 4. quia non satis considerauit differentiam illam durationis, ab intrinseco mutabilis, vel immutabilis, esse essentialem. Non potest ergo duratio illarum operationum liberarum & transmutabilium esse æuum, & ideo, vt intelligeretur esse distincta, instans angelicum vocata est. Instans quidem, propter indiuisibilitatem, & quia non semper permanet, sed transit: angelicum vero quia non indiuisibiliter transit, sicut instās nostri temporis, sed diu permanere potest. Et hinc accepit Durandus, ut omnes durationes similes in prędicta communi ratione, instantia vocaret. Et hæc doctrina de instantibus angelicis est Diui Thomæ, & aliorum, quos statim referam.

IX. Quia verò in his angelorum operationibus quędam successio reperitur, quatenus angelus ab vna intellectione in aliam, vel ab vna volitione in aliā transit, ideo vlterius progrediuntur Theologi, & inter durationes harum operationum eū sit inter res indiuisibiles, sed discretā, & durationē illā quæ ex illa successione consurgit, tēpus discretum vocant: quod aiunt componi ex dictis instantibus indiuisibilibus sibi succedentibus. Quæ doctrina sumitur ex D. Thoma 1. p. quæst. 10. art. 5. ad primum, & q. 56. art. 3. quam amplectuntur omnes Thomistæ, & Henric. quodlib. 12. q. 8. De quo tempore putant locutum fuisse Augustinum 8. Genes. ad lite. cap. 20. cum dixit, mouere Deum angelicam creaturā per tempus. *Quid sit tem pus discretum.*

X. Estq; vera hæc doctrina quoad rem quam continet. Solum aduerto hmōi tempus discretū considerandum non esse per modum alicuius entis quod sit per se vnum aut tanquam pertinens ad aliquam speciem quantitatis, vt Henricus suprà sensit, in quo merito ab Scoto impugnatur, quia neque illa instantia sunt quantitates continuæ, vt ea ratione numerus eorum dicendus sit propriè species quantitatis discretæ: neque etiam illa successio est sm aliquem ordinem per se, quem talia instantia inter se habeant, sed solum est ex mutabilitate & voluntate operantis. Item non magis est in hoc tēpore aliqua propria ratio mēsurę, q̄ in instantib. eius, quia numerus vel multitudo non participat rationē mensurę, nisi rōne vnitatis, vel per reductionē ad illam. Et præterea, quia ex hoc tempore angelico non potest sumi vlla certitudo de operationibus alterius angeli, neq; quoad numerum earū, nā dū vnus angelus sive superior siue inferior, permanet in vna indiuisibili operatione, pōt alius plurīū successionem hře, & è cōuerso: neque etiam quoad permanentiam singularum operationum propter eandem causam, scilicet quia vna operatio indiuisibilis potest durare in vno angelo per tempus discretū plurium operationum alterius angeli, & è conuerso: & ipsa instantia, quę in se sūt indiuisibilia sunt indifferentia ad diuturnam vel breuē durationem, & ideo nihil fixum & certum potest in eis sumi, ut induant rationem mensuræ. Quapropter omnes hæ durationes solum in absoluta ratione durationum considerandæ sunt, & secundum eam proportionem seruant ad res durantes & in eis multiplicantur, vt satis explicatum est. An vero aliquo modo mensurari possint, & per quam mensuram, inferius dicemus. *Tempus ne discretū sit quant. ; per se vnū propriè constituat.*

SECTIO VIII.

An detur aliqua duratio propria rerum successiuarum, quæ successiua etiam sit, & tempus appelletur.

I. SVpponimus ex dictis in fine Sectionis præcedentis hic iam non esse sermonem de successione discreta, nam & ibi satis est obiter explicata, & in re non habet pecula-

peculiarem rationem durationis, & in ratione durationis nihil peculiare addit vltra instãtia ex quibus constat, præter multiplicationem & successionem vnius durationis indiuisibilis post aliam, quæ est per accidens, nam per se non ordinatur ad compositionem vnius durationis, neq; singulæ ex illis durationibus indiuisibilibus natura sua sunt partes alicuius integræ aut totalis durationis. Agimus ergo de duratione habente continuam successionem, de qua Philosophi disputant cum Aristotele in 4. Physico. ex quo, licet tẽpus, physicum nomen contẽptu videtur: tamen sicut ratio motus & successionis continuæ abstractior est, quam corporalis motus, ut in superioribus tactum est, ita hæc successiua duratio ex se abstractior est, nam in rebus etiam materia carentibus inueniri potest, ut patebit; & ideo exacta eius consideratio ad Metaphysicam etiam considerationem spectat.

II. Possumus ergo de hac duratione dupliciter tractare. Primo secundum realem eius essentiam aut speciem, vel secundum quòd in ea consideratur aliqua ratio mensuræ, quæ licet illi essentialis non sit, vt supra in cõmuni probatum est, tñ non est dubium quin sit aliquo modo proprietas eius siue in re ipsa, siue in ordine ad rationem, & aut actiuè, aut passiuè sumpta, ut postea declarabitur prius enim de priori consideratione dicemus, quæ magis propria est præsentis instituti.

Tempus esse ostenditur.

III. PRimò igitur certũ est, dari in rebus huiusmodi realem durationem successiuam, quã nũc sub hac generali ratione tempus cõtinuũ appellemus, quamuis hæc uox iuxta communẽ vsum ẽt specialem significationem habere videatur, vt dicemus. Hanc igitur assertionem omnes Philosophi tãquã per se notam supponunt, nã cõis uox & sensus hominum est dari tempus in rebus: cui consensioni fauent illa Scripturæ verba Gene. 1. [Vt sint in tempora, & dies, & annos.] Quanquã e.n. ex his non probetur, in tempore, de quo ibi est sermo, & de quo homines cõiter loquuntur, quo ve ad mensurandas suas actiones utuntur, nihil rõnis includit, probatur tñ esse in rebus durationẽ realem successiuam, quæ ad illud munus mẽsurandi potest assumi, quæque fundm̃ est illius institutionis, quã humana ratio potest efficere. Genes. Ratio verò conclusionis est, quia omne ens realiter existens, & in sua existentia permanens, hẽt aliquã realem durationem sibi proportionatam, vt patet ex dictis in prima Sectione, sed inter entia dantur quædã successiua, quæ ita existunt, vt necessariò per aliquam motam in suo esse permaneant, nam hoc intrinsecè annexum est successioni: ergo est in huiusmodi rebus duratio realis illis proportionata. Sicut ergo esse rei successiuæ non ita durat, ut idem omnino permaneat in tota mora suæ durationis, sed ita ut pars eius post partem adueniat: ita duratio talis esse non habet permanentiam stabilem, sed fluentem, si tamen nomen permanentiæ meretur, late tñ loquendo permanet, seu durat, quandiu fluxus eius non cessat aut finitur. Patet consequentia, ex generali etiam principio supra posito, quòd duratio comitatur esse, vel in re potius est idem cum illo.

A Vnde constat quãtum discriminis sit inter hanc durationem & alias, de quibus iam egimus: nam aliæ habent propriam permanentiam in eodem esse, in quo vel ex se sunt, vel ab alio conseruãtur hæc verò potius nunquam permanet in eodem esse secundum idem, sed continue variatur secundum nouas partes, ratione quatum permanere dicitur, quandiu aliqua pars eius existit, seu fit.

Tempus in solo motu reperiri.

ATque ex hoc principio sequitur, huiusmodi durationem esse non posse nisi in motu successiuo & continuo, prout apertè sumitur ex Aristot. 5. Metaph. c. 13. vbi hac ratione dicit, tempus habere extensionem suam à motu: non est autẽ aliud extensio temporis, quam continua eius successio. Et ideo ẽt in 4. Physico. tempus per motũ definit, dicens esse numerum motus secundum prius & posterius: & ita in hoc oẽs ẽt conueniũt. Et ratio est, quia duratio vt sic supponit, saltem ordine rationis, esse, cuius est duratio, & extra illud non reperitur, sed in rerum natura nullum est ens successiuum quod supponi possit ad durationem successiuam nisi motus: ergo hæc duratio non potest esse nisi motus. Maior constat ex prima Sectione, & minor est nota, Philosophica inductione. Et ratio est, quia nihil est per se in continua successione, nisi quatenus est in fieri, per quod nõ simul, sed paulatim acquirit suum esse: ergo continua successio primo ac per se est tantũ ĩ motu. Oportet tamẽ sub motu comprehendere actionem & passionem: nam hæ possunt etiam cõsistere in successione cõtinua: quia vero hæ in re non distinguuntur à motu, sed præcisione mentis, ideo sub motu merito comprehenduntur, & in tm̃ successionem habent, in quantum vel actiuè vel passiuè pertinent ad actualem emanationem effectus à sua causa: duratio ergo successiua solum in motu continuo successiuo reperitur. IIII. Arist.

B

V. Dices, præter motum videtur esse aliquæ res, quæ suum esse habẽt in continua successione, vt sonus, v.g. vox, impetus, & alia huiusmodi, imò quoties res fit per motum, non solum est successio in ipso motu, sed etiam in termino qui fit per motum, quatenus partem post partem acquirit. Respondetur, qualitates non esse propriè ac per se loquendo transeuntes, sed depẽdẽtes à suis causis, tamen quia interdum pendent à motu vt à causa, vel saltem vt à cõditione necessaria vt sint ideo parum durant, & transeunt cum motu. Vnde sonus, quamuis ea ratione dici possit facile trãsiens aut fluens; non tñ habet propriè suum esse in successione consistens, nam re vera plures partes eius simul manent, & aliquãdiu permanẽt in esse. Et idem clarius constat de impetu. Terminus autem motus, licet paulatim fiat, tñ secundũ suũ, esse, totus simul permanet, vnde per se ac simpliciter loquendo, neq; habet neq; requirit intrinsecam successionem, ideoq; continua successio in esse soli motui per se primo tribuitur.

C

Quomodo tempus sit in omni motu.

VI. ATque hinc vlterius sequitur in omni motu continuo esse intrinsecam & realẽ duratio-

nem successiuam: & consequenter, si nomine tẽporis sola huiusmodi duratio significetur, sequitur, nõ esse vnum & idem tempus omnium motuum, sed multiplicari iuxta numerum & multitudinem motuum & variari ẽt iuxta motuum diuersitatẽ. Quo sensu dixerunt multi Philosophi tẽpus non esse vnum tantum, sed plura. Cui sententiæ consonat D. August. lib. 11. Confess. ca. 23. dicens, [Audiui a quodam homine docto ꝙ solis, & lunę ac syderum motus, ipsa sit tempora, & anni. Cur .n. non potius omnium corporum motus sint tempora? An verò si cessarent cœli lumina, & moueretur rota figuli: non esset tempus] & infrà: [Nemo ergo mihi dicat cœlestium corporum motus esse tempora, quia & cuiusdam voto cum sol stetisset; vt victor Iosue prælium peragerer, sol stabat, sed tempus ibat: per suum quippe spatium temporis quod ei sufficeret, illa pugna gesta atq; finita est.] Probatur autem assertio eadem ratione, & ex eisdem principijs, quibus similem probauimus de æuo, & de duratione rerum permanentium corruptibilium, nam omnis res quæ in suo esse reali habet aliquam permanentiam, durat propriè in tali esse, quia durare nihil aliud est quam permanere in esse, sed motus successiue permanẽt in suo esse reali, qualecunq; illud sit: ergo durant. Rursus, oĩs res quæ in esse reali durat, per durationẽ realem & intrinsecã durat: ergo quælibet ex his rebus durat per durationem realem sibi intrinsecam: ergo multiplicantur hæ durationes iuxta multitudinem earum, rerum quæ sic durant. Atque hinc vlterius constat iuxta varietatem motuum cõtinuorum esse varietatem in his durationibus, nam est eadem ratio & proportio.

Variæ temporis diuisiones.

VII. ET hinc ortum habuit primaria diuisio temporis continui, qua ẽt Theologi vtuntur, diuidunt, n. tẽpus in materiale & spirituale; materiale est hoc physicum, quod in corporalibus motibus consumitur: spirituale verò est quod inuenitur in motibus spiritualibus angelorum. Quod non est intelligendum de motibus, qui ab angelis effectiue proueniunt, nam ẽt motus corporũ effectiuè fieri possunt ab angelis, & in eis est vera actio transiens angeli mouentis: tñ duratio eius ad materiale tempus pertinet, quia in se ac formaliter actio & motus materiales sunt, etiãsi extrinsecam causam immaterialem respiciant. Sed intelligendum est de motibus, qui in ipsismet angelis existunt: possunt. n. etiam illi moueri cõtinue, si velint, localiter proprio motu in eis recepto, vt in sequenti Disputatione attingemus. & dum sic mouentur, tempus necessario consumunt, quia successio continua non potest intelligi sine tempore. Vnde sicut per illud tempus durat talis motus, ita in se habet intrinsecam durationem spiritualem & successiuam, quæ tempus immateriale appellatur. Quod ẽt tempus cerni potest in quadam mutatione successiua spiritualis intensionis seu augmẽti, quod inueniri potest in actibus intellectus, vel voluntatis angelicæ, quo pro sua libertate potest intensius vel remissius operari cognoscendo, vel amando: & ita etiam potest eundem actum magis ac magis continue intendere, continue etiam adhibendo maiorem conatum suarum virium per voluntatem suam: Quanquã. n. hic modus operandi nõ sit angelo necessarius

August.

Tempus diuiditur in corporeum & spiritua le.

A nec fortasse multũ accõmodatus naturę illius, nã facillime potest toto conatu sibi connaturali operari: tamen simpliciter non repugnat, subestq; angelicæ voluntati, quia non plus conatur in his actibus, quam vult.

VIII. Et quoad hoc eadẽ est ratio de anima separata, Imò ẽt in coniuncta locum habet. Nã licet multi contendant operationes intellectus & voluntatis animæ coniunctæ mensurari materiali tempore, propter concomitantiam & dependẽtiam aliquam à phãtasmatibus, de quo posteà videbimus: tamen nemo probabiliter sentire potest, durationem intrinsecam horum actuum esse materiale tempus, cũ. n. ipsimet actus in se & in suo esse immateriales sint, & intrinseca duratio ab eorum esse non distinguatur: esset ergo illa duratio immaterialis. Vñ si actus subito & indiuisibiliter fiat, & ita permaneat, duratio eius erit indiuisibile instans quasi angelicum seu permanens: si vero cõtingat intensionem talis actus successione continua fieri & augeri, duratio eius sine dubio erit im-

B materiale tempus. Et eadem ratione si habitus mentis, seu animæ successiuè ac cõtinuè intendatur, illa spiritualis alteratio (vt sic dicam) intrinsecam durationem spiritualem successiuam, & cõtinuã includit, quæ ad hoc tempus spirituale pertinet. Atq; proportionali modo in motibus materialibus, siue augmentationis, siue alterationis, siue localibus proprium materiale tempus includitur. Quanta vero sit diuersitas inter has durationes, ex diuersitate motuum quibus insunt, intelligi potest, cum proportione ad ea quæ de cæteris durationibus diximus: quandam vero peculiarem differentiam inter successiones harum durationem infra tractabimus.

SECTIO IX.

An tempus in re distinguatur à motu.

I. HAEc quæstio facile etiam ex dictis definitur. Dicendum est. n. tempus non distingui à motu secundum rem, sed tñ

C secundum rationem, cũ fundamento in re. Prior pars probatur ex generali principio, ꝙ duratio in re non distinguitur ab illo esse cuius est duratio, sed tempus est duratio motus: ergo in re non distinguitur ab ipso motu, sed tantum ratione. Neque potest in hoc reddi aliqua specialis ratio, ob quam maior distinctio sit inter motum & durationem eius, quàm inter res alias & durationes earum: quin potius clarius quodammodo apparet non posse hæc in motu distingui ex natura rei. Quia omnino inseparabilis est a motu successiuo aliqua mora, & permanentia in esse: unde ex hoc præcisè ꝙ motus sit in rerum natura, etiam si omnem rem vel modum ex natura rei distinctum ab illo separemus, necessariò permanet in esse, & consumit aliquam moram: ergo, cum tempus nihil aliud sit quã mora ipsius motus, fieri non potest vt ex natura rei distinguantur. Neq; ab hoc discordat definitio tẽporis ab Aristotele data, ꝙ sit numerus motus secũdũ prius & posterius, id est, ꝙ sit numerus partium motus sibi succedentium secundum prius & posterius: ergo ipsæmet partes motus sunt, quæ tempus componunt secundum illum existentiæ modum, quem habent in rerum natura, qui solũ est secundum

Ratione sola tempus a motu distinguitur.

suc-

successionem prioris & posterioris: nam hoc ipso efficiunt moram & permanentiam in esse ipsius motus: ergo & tempus ipsum non distinguitur in re ab hoc motu.

II. Secunda verò pars de distinctione rationis ab omnibus admittitur, habetq; fundam non solum in Aristotele, sed etiā in communi modo loquēdi. Omnes.n.de motu & tempore vt de diuersis loquuntur, & non putant illas voces esse synonymas. Vnde August. 11. Confess. c. 24. [Iubes] (inquit) [vt approbem, si quis dicat, tps esse motum corporis? non iubes, nam corpus nullum nisi in tpe moueri audio:] & in fine concludit. [Non est ergo tps, corporis motus.] Ratione item probari potest, quia motus formaliter ac præcise solū dicit viam ad terminum, tps aūt dicit moram seu permanentiam in esse, q̄ necessariò hēt talis motus: ergo distinguuntur hæc saltē scdm rationē.

Difficultas præcipua circa distinctionem motus temporis.

III. SEd contra hoc est communis, & non facilis obiectio in superioribus tacta, quia in eodē motu potest esse maius & minus tempus, & è conuerso in duplo maiori motu potest esse æquale tēpus: ergo distinguuntur plusquàm ratione. Probatur consequentia, quia omnis separatio in re est certum indicium alicuius distinctionis in re ipsa, vt patet ex dictis supra, Disput. 7. hæc autem est aliqua separatio in re, nam licet à motu non possit absolute separari tempus, potest tamen separari; quodlibet tempus signatum, quod sufficit ad signum distinctionis. Sicut etiam non potest corpus conseruari fine omni vbi, quia tamen separari potest à quolibet vbi signato sufficiens argm̄ est distinctionis ex natura rei. Quod verò ita sit in præsenti, declaratur, probando antecedens. Nā si primum mobile duplo maiori velocitate moueretur, circulatio integra solis æqualis motus esset ac nunc est, nam esset integer transitus æqualis mobilis per æquale spatium, tempus autem eius non esset idem q̄ nūc est: nunc.n. est tempus integri diei: tunc autem solum esset semidiei, & ita potest tempus in eodem motu in infinitum diminui, sicut potest idem motus in infinitū velocior fieri. Et e conuerso, si Sol tardius moueretur, posset duos, v.g. integros dies in vna circulatione consumere, & tūc motus esset æqualis ei, qui nūc est in uno die: tempus autem esset duplo maius: ergo est in re aliquid distinctum à motu, quando quidem eidem motui fit additio vel diminutio temporis.

Prima responsio.

IIII. REspondetur primò, aliud esse in aliquo motu esse plus vel minus durōnis realis, aliud verò q̄ motus ipse plus vel minus duret scdm coexistentiam ad aliud tempus extrinsecum, aut verum, aut conceptum seu imaginarium. Sicut.n. eadem duratio permanens, quæ in se non crescit aut minuitur realiter, denominatur magis, vel minus durare per coexistentiam aut comparationem ad tempus reale, uel imaginariū & inde non colligitur distinctio in re inter durationem illā vel secundū se consideratam, vel vr maiorem aut minorem, & illud esse cuius est duratio, quia totum ipsum esse permanet cum illa duratione: ita proportionali modo censendum est contin-

A gere in duratione successiua. Nam in eodē motu, v.g. vnius circulationis cœli eadem est realis duratio, quia idem est reale esse talis motus, & consequenter eadem est realis permanentia eius, quā quam tota illa duratio per cōparationem ad extrinsecum tempus, vel ad successionem imaginariam, magis vel minus durare posset iuxta velociorem vel tardiorem transitum illius motus.

V. Atque ita ad argumentum, negatur in eodem seu æquali motu esse maiorem aut minorem durationem quoad realem entitatem eius: neque id probat argm̄ ibi factum ex velocitate vel tarditate motus, sed pbat im̄ æqualem motū posse magis vel minus durare, q̄ tū non prouenit ex eo q̄ habet plures, vel maiores partes durationis, sed ex eo q̄ illas partes hēt magis aut minus transeūtes (vt ita dicā) vel magis & minus quasi cōpressas & coniunctas: quod prouenit ex velocitate motus. Quod ita declaro, qa motus ille dicitur æqualis, qui hēt æquales partes correspondētes partibus spatij, sed nulla est ibi pars motus, quæ non hēat partē durationis æquè distinctā à partiali duratione alterius partis, ac est distincta vna pars motus ab alia: ergo sunt in eo motu tot partes dura-

B tionis, quot sunt partes motus, & æquales quoad entitatem: ergo sicut ille motus dr̄ semper æqualis pp ea cām, ita duratio erit semper ęqualis quo ad entitatē seu realitatē durationis. Ac deinde sicut ille motus, quāuis sit æqualis, dicitur tardior vel velocior pp diuersum modum transitus aut extensionis quam habet per spatiū, ita illa duratio, licèt in re sit eadem vel aqualis, dicetur magis vel minus durare propter maiorem motus velocitatem, & minorem partium extensionem in comparatione ad successionem imaginariam.

Secunda responsio.

VI. SEcundò, vt hoc amplius declaretur, rñdetur, motum tardum, & velocem per idem spatiū, licèt dicātur æquales, tñ in re ipsa habere modū aliquē essendi distinctū ex natura rei: nam motum esse velocē, aliquis modus realis est, qa q̄ motus sit velox, nec per rōnem fingitur, nec est extrinseca denominatio, sed intrinsecè conuenit ipsi motui: est ergo realis modus eius: vnde non est du-

C biū, quin motus tardus & velox, saltē quoad hos diuersos modos in re ipsa distinguantur. Quanq̄ incertū est, an in motu veloci motus ipse quoad suam substantiam distinguatur in re à sua velocitate, tanq̄ à modo ex natura rei distincto, & similiter motus tardus à sua tarditate: an verò illi duo motus inter se sint distincti, absq; distinctione, q̄ in singulis inueniatur inter subam motus, & modum velocitatis vel tarditatis. Ita vt motus velox non sit in re quid cōpositum ex motu & mō motus sed sit simplex quidam motus per se ipsum sic factus, & consequenter motus tardus & velox distinguantur semper, vt duo motus distincti saltē numero, nō vt vnus & idē hīs diuersis modos. Et est quidem probabile se habere hoc posteriori mō, quia motus ipse cum solum sit quædam via aut dependentia, est tantum modus quidam ipsius termini, vt in superioribus visum est; & ideo non videtur hoc vel illo modo fieri per aliū modum distinctum, sed quia ipsemet se ipso aliter fit. Nam sicut actio fit se ipsa, ita modus modifica-

tur seipso, & ideo, sicut variata habitudine actionis necessario variatur actio, ita & variato modo ipsius motus, necessario variatur motus, saltem secundum numerum.

VII. Si hoc ergo supponamus, dicendum consequēter est, durationem seu tempus nō consequi motum absolute, sed motum prout in re factum, & ad motum sic velocem in tanto spatio consequi tm̄ durationis seu temporis: neq; in ea duratione esse posse varietatem, nisi sit in ipso motu. Vnde fit non rectè inferri maiorem distinctionem inter motum & tempus, quam sit inter motum absolutè, & motum velocem vel tardum, solum-n distinguitur tanquam quid indifferens & abstractum per rationem. Tamē in re in motu veloci vel tardo non distinguitur ratio motus à tali motu, & consequēter nec duratio inclusa in quolibet eorum ab eo distinguitur. Sicut autem motus velox & tardus inter se distinguuntur, ita mirum non est ꝙ habeant ēt tempora seu durationes distinctas, quarum vna possit dici maior alia, non pp maiorē realitatē, sed propter diuersum modū essendi, sicut vnus motus dicitur velocior alio, non propter maiorem realitatē, sed propter diuersum essendi modū. Atque ita fit, vt vnusquisq; motus ad suā durationem comparatus, vel è conuerso vnumquodq; tempus ad suum motū, non habeant in re distinctionem.

VIII. Quòd si qs velit defendere in motu veloci (& idem est proportionaliter de tardo) motum & velocitatem esse duo ex natura rei distincta, quæ inter se comparantur tanquam substantia & modus, quod ēt est probabile, eodem proportione loqui poterit de tēpore. Vnde et hoc modo, si formaliter compatentur tps & motus, non inueniētur in re ipsa distincta. Sicut.n. in quantitate permanente distinguuntur quātitas ipsa, & densitas eius, tanquā res & modus, ita proportionali modo intelligi potest velocitas se habere ad motum: est.n. veluti quædam compressio, & condensatio partium eius. Iuxta hanc vero dicendi rationem, eodem modo distingui potest duratio motus & partium eius à duratione modali ipsius velocitatis. Diximus.n. suprà, in vnaquaq; re esse præter priā durationem illi proportionatam, & in modis rerum, eo modo quo existentiam hn̄t, esse ēt durationes proprias, si ergo velocitas est modus ex natura rei distinctus à motu, habebit suam durationem propriam, eodem modo distinctam à duratione motus, Imò, sicut velocitatis est modus ipsius motus, ita duratio velocitatis est modus durationis motus, nam per eā formaliter fit, vt partes durationis, quæ sunt in motu, sint inter se eodem modo affectæ, & veluti magis coniunctæ & compressæ, sicut sunt partes velocis motus.

IX. Quocirca, si nomine temporis significetur tm̄ duratio motus, præscindendo à modo, etiam est, non magis distingui in re tps à motu, quam in alijs rebus distinguatur duratio ab existentia. Clarum item est, hmōi durationem in æquali motu semper esse æqualem, vt probat illud argm̄ quia tot sunt partes durationis, quot sunt partes motus, quia nulla est pars motus, quæ in ire secam durationem non habeat. Si autem nomine tpis non significetur duratio motus absolutè, sed duratio tali modo affecta, s illo modo, qui vel in velocitate consistit, vel secundū tōnem ex illa con-

A sequitur, sic non est comparandum tempus cum motu præcisè sumpto, sed cum motu, ut affecto etiam modo suo, id est, vt veloci, vel tardo, quandoquidem ipsa duratio nō habet talē modū, nisi ex tali modo ipsius motus. Atque hoc modo facta comparatione manifestum ēt est tempus & motum in re nō distingui neq; esse inæqualia. Quod si quis contendat, nomine temporis solum significari aut velocitatem ipsam vel tarditatem motus, aut durationem tali modo affectam, & tō distingui ex natura rei à motu secundum se sumpto, faciet solum quæstionem de nomine: & præterea non loquetur iuxta vsitatum morem loquendi, tum quia nemo vnquam velocitatem motus appellauit durationem motus, aut tempus, tum, etiam quia, sicut motus dicitur velox vel tardus ita tempus eiusdem motus dicitur longum aut breue. Est ergo quoad hæc eadem tō & proportio inter motum & tempus, si conuenienti proportione fiat comparatio.

Secunda difficultas de reproductione eiusdem temporis.

B

SEd concurrit statim secunda obiectio. Nam Deus non potest idem numero tempus reproducere, potest tamen reproducere eundem numero motum: ergo distinguuntur motus & tempus plusquam ratione. Consequentia est clara ex principio supra posito, minor verò à nobis supra concessa est, quia non est maior implicatio contradictionis in reiteranda eodem numero actione, q̄ in reproducendo eodem numero termino. neq; ēt est maior repugnantia in reiterāda eadem numero actione successiua, quàm instantanea. Maior autem probatur ēt ex communi axiomate, ꝙ ad præteritum non est potentia; tempus ergo qd iam semel fuit, non potest non fuisse: ergo nō potest iterum iam esse præsens, quia hæc duo simul repugnant. Et confirmatur, quia impossibile est, vt Deus faciat, quin dies præteritus, & psens sint duo dies: ergo non potest facere vt dies heri præteritus, hodie iterum sit: alias iam dies hesternus & hodiernus vnus tantum esset. X.

C

Prima responsio reijcitur.

PRopter hanc difficultatem dicunt aliqui, implicare contradictionem; ut idem numerò motus, qui præcessit iterum per diuinam potentiam fiat, sicut implicat iterum fieri idem numero tempus: nam vnum ex altero sequitur; non solum propter identitatem sed etiam, quia teste Aristotele in 5. Physic. vnitas numerica motus sumitur inter alia ex vnitate temporis. XI.

Veruntamen, vt alibi tetigi, nullam sufficientem rationem hactenus vidi, ob quam negandū sit, posse Deum, eundem numero motū, qui præcessit, reproducere. Nam potest eandem indiuisibilem actionem bis ponere in rerum natura: nā sicut pōt eam per horam continuam conseruare, ita et potest eam interrumpere, & iterum in rerum natura ponere: ergo & eandem successiuam actionem pōt bis ponere in rerum natura, si aliòquin circa eundē terminū, & per idem spatium fiat: nulla enim sufficiens ratio differentiæ assi- XII.

assignari potest. Et declaratur præterea, nam si Deus annihilet corpus exiftens in hoc loco, poteft illud reproducere cum eodem numero vbi: quæ est.n.in hoc maior repugnantia, quàm in reproducendo illo corpore cum eadem numero albedine, vel alijs accidētibus? Suppono enim reproducere illud replendo idem spatium imaginarium, in quo antea erat. Si ergo Deus poteſt eodem corpore reproducere idem numero vbi poterit etiam reproducere eundem numero motum ad idem vbi tendentem per idem spatium. Adde in motu alterationis naturaliter fieri posse, vt actio intensionis, quæ succeſſiuè fit, simul tota perseueret conseruando terminum factum, vt in illuminatione patet, & in superioribus declaratum est: ergo multò magis posset Deus supernaturali virtute illam actionem, etiamsi iam transisset, reproducere, vel cum simili succeſſione, vel simul totam pro sua voluntate.

VIII. Deniq; ratio illa sumpta ex vnitate temporis, vel nihil probat, vel petit principium. Nam cum dicitur, motum habere vnitatem numericam ex vnitate temporis, vel intelligitur de tempore extrinseco, in quo tanquam in extrinseca mensura fit motus: de quo potiſſimum locutus eſt Aristoteles vel intelligitur de tempore intrinſeco, de quo nunc agimus. In priori ſenſu, eſtò admittamus vnitatem illius temporis eſſe neceſſariam conditionem ad vnitatē motus prout fit ab agēte naturali, tamen reſpectu diuinæ potentiæ nulla eſt talis dependentia, quia ab illo extrinſeco tempore non ſumitur indiuiduatio intrinſeca motus, ſed ad ſummum eſſe poteſt conditio extrinſeca, à qua non pendet infinita virtus Dei, quæ eſt ſupra omne tempus. Si vero ſit ſermo de tempore intrinſeco, ſic petitur principium: nam eadem eſt controuerſia de tali tempore, quæ de ipſo motu, & in rigore falſum eſt, motum indiuiduari ex hoc tempore, quia vt ſunt idem vnum non indiuiduatur ex alio, vt vero ratione diſtinguũtur, potius tps indiuiduatur ex motu, in quo eſſe cenſetur ſuo modo vt in proximo ſubiecto.

Vera responsio.

VIIII. Idē numero tempus pōt in Deo reproduci.

Concedo igitur poſſe Deum reproducere eundem numero motum ſucceſſiue, & conſequenter ēt concedo poſſe reproducere idem numero tempus quod præterijt, tum propter identitatem, tum ēt propter paritatem rationis. Neq; contra hoc obſtat illud principium, [ad præteritum non eſt potentia,] nam licet Deus reproducat tempus præteritum, non faciet, vt quod fuit, non fuerit: in quo ſenſu illud axioma profertur, ſed faceret, vt quod ſemel fuit, iterum ſit, qđ non eſt contra illud axioma: imò hoc ipſum ſit in te- productione rei permanentis. Neq; etiam repugnat, quod tempus iam præteritum, nunc ſit præſens, eo.ſ.modo, quo tempus poteſt eſſe præſens ratione inſtantis: idem enim inſtans quod præterijt poteſt nunc eſſe præſens, & eaſdem partes continuare. Sed in hoc cauenda eſt æquiuocatio, & ſophiſtica deceptio, nam tempus præteritum, dicit duo, ſ.tempus ipſum, & præteritionem, quæ conſtituitur per negationem exiſtentiæ rei quæ aliquando fuit. Cum ergo dicitur tempus præteritum iterum fieri præſens, non eſt excogitandum, quod illud tempus quaſi retrocedat, & deſinat eſſe ſub priori negatione præteriti, & fiat præſens, nam illud inuoluit repugnantiam, vt dictum eſt, ſed idem tempus quod ſemel fuit, & vt ſic ſemper manet præteritum, iterū in rerū natura conſtituitur, & ſic fit præſens. Quod vero dicitur, heſternum, & hodiernum diem neceſſariò eſſe duos dies, naturaliter quidem verum eſt, ſupernaturaliter autem dico, eſſe poſſe vnum & eūdem diem bis repetitum: nam, ſicut quantitas pedalis naturaliter non poteſt loco adæquari quantitati bipedali, ſupernaturaliter autem poteſt, ſi bis io loco ponatur, vt alibi latius tractauimus: ita idem numero motus naturaliter non poteſt duplam durationem explere. ſi autem bis repetatur in rerum natura, id fieri poterit ſine repugnantia.

Vt autem hoc melius comprehendatur, diſtinguendum eſt inter illud interuallum, ſeu ſpatiū imaginarium ſucceſſiuum, quod mente concipimus tanquam neceſſario fluēs ex æternitate, & realem durationem motus, quæ verum ac reale tempus appellatur. Hæc rurſus realis duratio dupliciter poteſt conſiderari: vno modo abſolute ſecundum ſolam ſuam realitatem: alio modo vt coexiſtens, & quaſi replens (vt ita dicam) quandā partem illius imaginariæ ſucceſſionis, cui coexiſtere concipitur. Nam ſicut in corporibus concipimus quoddam ſpatium permanens cuius aliquam partem replet quodlibet corpus in loco exiſtens, ita in ſucceſſione temporum concipimus quoddam ſpatium fluens & ſucceſſiuum, cuius aliquam partem replet omnis motus realiter fluens: quod ſi fuiſſet motus ab æterno intelligitur vt replens totum illud ſpatium, eique coexiſtēs. Igitur ſi realis duratio motus apprehendatur, vt coexiſtens tali parti illius ſucceſſionis imaginariæ quæ præterijt, & vt ſic appelletur tempus præteritum, impoſſibile eſt vt ſub ea connotatione, & rationis apprehenſione iterum producatur, non quidem ex parte ſua, ſed ex parte alterius extremi. Et ratio eſt, quia illud ſpatium imaginariū fluēs, concipitur vt omnino neceſſarium & immutabile in ſuo fluxu: & ideo pars eius quæ concipitur, vt ſemel præterita, non poteſt concipi vt iterabilis. Nam illud ſpatium, cum concipiatur vt omnino neceſſarium, & non cauſatum, etiam concipi debet, vt habens intrinſecam neceſſitatem in fluxu & ordine ſuarum partium, ac proinde, quæ ſemel præterijt, non poteſt concipi, vt iterum rediens. Ex quo fit vt pars realis temporis quæ ſemel coexiſtit parti præteritæ illius ſucceſſionis imaginariæ, non poſſit iterum ei coexiſtere. Et ideo tempus præteritum ſub hoc conceptu coexiſtentis, ſeu replentis talem partem ſpatii ſucceſſiue imaginarij, non poteſt redire. XV.

XVI. At vero ipſa duratio realis præteriti motus, quę ēt fuit præteritum tempus poteſt iterum fieri, vt coexiſtens alteri parti illius imaginariæ ſucceſſionis. Et quia duratio vt coexiſtens maiori vel minori parti illius ſucceſſionis imaginariæ, concipitur à nobis vt maior vel minor, etiamſi in ſe realiter non ſit maior vel minor; vt clare patet in indiuiſibilibus durationibus, ideo ēt eadem duratio eiuſdem motus, ſi bis extendatur, ſeu extendi concipiatur per duas partes illius ſucceſſionis imaginarię, etiam concipitur vt

Ad præteritū non eſſe potentiā qualiter intelligendum.

maior duratio, seu vt æquiualens duobus v.g. aut tribus diebus, etiamsi in se non sit realiter maior, aut distincta secundum partes, sed eadem iterum. Neque quoad hoc inuenio maiorem repugnantiã in successiuis durationibus, quàm in permanentibus. Et sanè, quandocunque loquimur de tempore præterito vt irrecuperabili, seu quod iterum redire non potest, vel apprehendimus illam continuam imaginariam successionem omnino necessariam & immutabilem, vel, si simul concipimus aliquam realem duratione, aut circulationem cæli apprehendimus illam vt existentem in tali parte illius successiui interualli: quæ neque antea fuisse, nec postea esse iterum potest. Atque ita videtur locutus August. Augustinus, dicto ca. 23. 11. Confess. Nam cum dixisset, cessante motu cœli, pugnam Iosue actam esse per suum spatium temporis, quod ei sufficeret, concludit dicens, [Video igitur tempus quandam esse distensionem,] & Damascenus lib. 2. capitu. 1. mentionem facit illius successionis imaginariæ, quam vocat, [velut temporalem motum ac spatium. quod] (ait) [vna protenditur cum rebus æternis.] Vnde fit etiam protendi cum reali tempore. Et eiusdem spatij meminit Nazianzen ora. 36. circa principiũ, & trigesima octaua circa mediũ: quod æuum appellat, quia vt perpetuum emetitur.

XVII. Obiectio ni fi Ussic. Sed dicet tandem aliquis, Non potest corpus per idem numero vbi esse præsens, seu replens duas diuersas partes spatij localis imaginarij, sed hoc ipso quod intelligitur corpus mutare habitudinem ad locale spatium, intelligimus mutari ipsum vbi: & si poneretur idem corpus in duobus locis & consequenter in duabus partibus spatij imaginarij, necessario haberet duo distincta vbi: quæ omnia suppono ex dicendis Disputatione sequenti: ergo simili modo non potest idem motus per eadem numero durationem esse præsens diuersis partibus interualli imaginarij successiui: ergo hoc ipso, quod intelligitur motus fieri vt coexistens diuersis partibus illius successionis, intelligitur vt hñs durationes distinctas.

XVIII. Respondetur negando consequentiam, & huius ratio iam constat ex dictis supra de permanente duratione. Nam spatium locale concipitur vt permanens & immutabile, & ideo corpus non intelligitur fieri præsens diuersis partibus eius nisi per sui mutationem, & consequenter per acquisitionem alicuius loci seu modi essendi. At verò spatium tpale apprehenditur & cõcipitur vt transiens & successiuam, & ideo, vt intelligatur idem motus coexistens diuersis partibus illius successionis imaginariæ, non est necesse vt distinctos modos reales aut durationes in se habeat, sed solum vt iterum atque iterum fiat acciditque illi quod coexistit huic vel illi parti imaginariæ successionis. Nulla ergo ex parte repugnat eundem motum successiuum reproduci, neq; magis id repugnat tempori, si secundũ se ac realiter consideretur. Quod vero illi repugnat vt conceptio in coexistẽtia ad talem partem imaginariæ successionis, solum addit quandam denominatione rationis nostræ. Vnde non licet inde colligere distinctionem in re inter tempus & motum, cum totum illud sit rationis opus: idemq; poterit dici de motu, si vt eodem modo coexistes concipiatur ac nominetur.

Tertia difficultas de natura entis successiui.

Tertia obiectio seu difficultas obscura superest, circa hanc durationem successiuam, quia impossibile videtur esse in rerum natura talem modum durationis, quia partes eius, ex quibus componi dicitur, nunquam habent reale esse, quia solum sunt vel præteritæ vel futuræ: quæ autem sunt præteritæ, iam non sunt, & quæ sunt futuræ, nondum sunt: ergo partes temporis nunquam sunt. Nam partes præsentes nullæ sunt, quia nullæ simul existunt, sed quod est præsens, solum est indiuisibile instans, omnibus carens partibus, omnique extensione: alioqui, vel quãtum ad illas partes non esset illa duratio successiua, vel iam in illa extensione quadam partes essent præteritæ, quædam futuræ. Ergo partes temporis nunquam sunt partes existentes: ergo neq; sunt partes reales: ergo neq; huiusmodi duratio realis est. Atque hinc nascitur alia difficultas, quia intelligi non potest, quomodo possint partes temporis esse præteritæ, quæ nunquã fuerunt præsentes: qua enim via (vt ita dicam) trãsierunt? Et eadem ratione nullæ partes erunt futuræ: dicit enim futurum habitudinem ad præsens, futurum enim dicitur quod aliquando erit præsens. XIX.

Responsio.

HAEc difficultas eadem est in motu, successiuo, quatenus talis est, quia in illo etiam nulla pars est tota simul præsens, alioqui iam non esset successiua secundum se totam: vnde licet hæc difficultas per se obscura sit, tamen quod ad præsens attinet, potius confirmat identitatem temporis cum motu, nam inde est quod eundem modum existentiæ vel compositionis partium habeat tempus quem habet successiuus motus. Respondetur ergo durationem esse proportionatam rei, quæ durat: quia ergo tempus est duratio motus, ideo successiuam & trãseuntem existentiam habet, sicut ipse motus. Ad difficultatẽ autem tactam, responsio communis motui & tempori esse solet, res successiuas nunquam existere actu nisi ratione vnius momenti, idque satis esse, vt partes earum dicantur existere, & esse præsentes, quia ad vnum instans præsens copulantur vel præteritæ, quia ratione alicuius præteriti instantis aliquando præsentes fuerunt, vel futuræ propter proportionalem rationem. Sic Seneca lib. 6. Natural. quæst. fere in vltimis verbis. [Fluit] (inquit) [tempus, & auidissimos sui deserit nec quod futurum est, meum est, nec quod fuit, in puncto fugientis temporis pendeo.] Et D. Augustinus 11. Confes. c. 15. [Si quid intelligitur temporis, quod in nullas iã, vel in minutissimas momentorum partes diuidi possit, id solum est quod præsens dicatur, quod tamen ita raptim à futuro in præteritum trãsuolat, vt nulla morula extendatur, nam si extenditur, diuiditur in præteritum & futurum: præsens autem nullum habet spatium.] XX Res successiuæ ad totum rõne vnius momẽnti ɛxistunt. Seneca. D. August.

XXI. Vide Capre. in 2. d. 2. q. 2 artic. 3. & Durand. ibi quæst 4. Atque hinc aliqui affirmant tempus nihil aliud esse, nisi vnum instans fluens: quod non est ita intelligendum, ac si vere & realiter in tempore esset huiusmodi instans fluens: tum quia cum vera ratione instantis repugnat realis flu-

xus &

xus & successio: tum etiã quia hoc ipso q instans intelligitur fluere, intelligitur transire & perire, & alia instantia aduenire. Sed, Sicut Mathematici declarant lineam per fluxum puncti, quamuis nullus sit punctus verè fluens, sed imaginatione cogitatur ad declarandam dimensionem lineæ, ita successio temporis declaratur ad instar instantis fluentis, vt intelligatur in tempore nunquam esse aliquid totum simul, nisi instans, per cuius fluxum successio temporis declaratur.

XXII. Mens autoris. Quamuis autem in fluxu temporis nihil vnquam totum simul existat, nisi instans, non propterea existimandum est cõsistere tempus in sola instantium successione, ita vt vno transeunte succedat aliud immediatè, & post illud aliud, & sic de cæteris, quãquam si hoc uerum esset, clarius expediretur difficultas tacta: nam si partes temporis solum essent instantia, vel ex instantibus compositæ, facile intelligeretur partes illas trãsire medijs instantibus præsentibus, sibique succedentibus. Sed illud nulla ratione verum esse potest, quia nõ magis potest tempus ex indiuisibilibus constare q motus, nec motus magis quam magnitudo, vel latitudo spatij, à qua habet extẽsionem: vnde hęc inter se proportionem seruant. Cõstat autem, ex solis indiuisibilibus non posse excrescere magnitudinem, vt in superioribus tactum est, & latius in Physicis probatur. Ita ergo existit tempus medijs instantibus, vt vere ac realiter fluant partes eius diuisibiles, & post quodlibet istãs pars sequatur, & in qualibet parte sint instãtia, & inter quælibet instantia sit pars fluens. Quocirca, vt rectè notauit Durandus in 2. dist. 2. q. 4. nu. 14. non est intelligendum tempus ita dici existere per instãs vt partes eius non habeant realem existentiam nisi existentiam instantis: alioqui nihil esset reale in tempore nisi instans. Dicitur ergo tempus existere ratione instantis, quantum ad id quod in eo concipitur tanquam simul totum existens. & n. verum est denominari tempus existens ab instanti præsenti, tamen adæquate & intrinsecè tempus est existens per suas partes existentes, nõ quidem simul, sed successiue: vel in transitu, qui est modus existendi talium rerum. Vnde tales partes non dicuntur reales præcisè quatenus præteritæ, quæ iam non sunt, nec solum quatenus futuræ, quæ nondum sunt, sed quatenus transeuntes sunt. Quomodo dixit Augustinus 11. de Ciuit. cap. 26. [Tempus metior, scio, sed non metior futurum, quia nondum est, non metior præsens] (scilicet instans) [quia nullo spatio tenditur: non metior præteritum, quia iam non est. Quid ergo metior? an prætereuntia tempora, non præterita?] Nec refert quòd partes temporis, dum transeunt, non sint factę, satis enim est quòd actu fiant, quia esse successiuorum est fieri, ut recte dixit Auerroes 3. Physicor. comm. 57 & D. Thom. in 2. distinct. 1. q. 1. art. 2. Atque hæc responsio & doctrina communis est & vera, sed eam latius exponere pertinet ad Philosophos i lib. 3. & 4. Physicor. qui etiam in 6. magis ex professo disputant de natura entium successiuorum, & modo compositionis eorum.

Auerroes. D. Thom.

XXIII. Iuxta hanc verò doctrinã formaliter respondẽdum est ad difficultatem tactam: Primò, ens successiuum vt sic, quatenus ens positiuum est, non componi ex partibus quæ non sunt, quatenus nõ sunt, sed quatenus realiter fiunt, & transeunt, vel e conuerso quatenus illæ partes considerantur aut iam non existentes, aut nondum factæ, ut sic eius successiuum, quod ex eis componitur, non esse omnino positiuum ens, sed aliquam negationem in suo conceptu includere, nimirum, ut nõ sit totũ simul, & præsertim quod aliquid eius agẽdum supersit.

Secundo dicitur, hanc negationẽ per se ac formaliter magis requiri ex parte futuri, quã ex parte præteriti. Itaque in ente successiuo per se est ut quælibet pars eius fiat post aliam, ita ut nullam possimus assignare, q tota simul facta sit, sed qualibet signata, alia prior sit facta, & ita Aristoteles definiuit tempus esse numerum motus secundũ prius & posterius. Ex quo ordine partium intrinsecè sequitur, ut quandiu res successiuè durat, aliquid eius supersit agendum: nam si nihil superesset, iam tota successio esset finita: illud autem qd agendum superest, intrinsecè includit non esse factum, & consequenter vt nõdum sit: est ergo hęc negatio intrinsecè necessaria ex parte futuri. At verò ex parte præteriti solum est per se necessarium, quod ante quamlibet partem signatam aliqua prior pars antecesserit, seu facta sit: quod verò illa pars quę antecessit, iam non sit, hoc non ita intrinsecè includitur in ratione successionis, quia, licet fingamus totam illam actionem quæ paulatim fit, permanere in esse secũdum omnes partes paulatim factas, nihilominus fuisset vera successio in ipsa actione. Et ratio est, quia vt quælibet pars sit prior, satis est quod prius fuerit effecta, etiam si non statim transierit, ac esse desierit, & ideo hæc negatio existendi non ita intrinsecè includitur aut requiritur in parte iam facta, quæ pręterita dicitur, sicut in futura. Vnde etiam in superiori disputatione dicebamus, in intensione qualitatum dari successiuam mutationem in ipsa prima effectione intensionis (vt sic dicam) quę per modum conseruationis potest posteà tota simul manere, quia partes illius actionis, quę successiue fiunt, non semper transeunt secundum suum esse reale, sed permanere interdum possunt per modum conseruationis. Quod si hoc verum est, optimè ex eo declaratur, partes realis successionis etiam si successiue fiant, veram & realem existentiam habere, quandoquidem, secundum illam possun aliquando simul manere, si necesse sit, vel si aliunde non sit repugnantia.

XXIIII.

Dices, hinc sequi, etiam partes temporis, licet successiue fiant, posse prout fiunt, non statim transire, sed permanere, quod inauditum est: perinde enim est, ac si diceretur totum tempus pręteritum nunc simul posse esse. Rñdetur negando consequentiam, formaliter loquendo de tempore ut tempus est: nam formaliter consistit in priori & posteriori vt sic, quę numerantur uel numerari possunt in motu, vt ex definitione Aristotelis patet: unde hoc ipso quod cessat uel transit ratio prioris & posterioris, cessat ratiò temporis. Nihilominus tamen si verum est partes eiusdem actionis, quę successiue fiunt, posse simul conseruari, etiam est verum realem durationem illatum partium, quę successiue facta est, totam simul permanere posse: sed dum sic

XXV.

ne, vt infra declarabimus. At verò in æuo secundum se nulla est intrinseca extensio, aut latitudo duratiua, & ideo licèt detur æuum intrinsecum, quod est intrinseca ac propria duratio vniuscuiusque rei incorruptibilis, non tamen videtur talis duratio capax mensurationis per extrinsecam mensuram indiuisibilem, & ideo nec ratio talis mensuræ actiuæ extrinsecæ in eo rerum ordine locum habet.

VI. Quod primum ostendo hac generali ratione, quia indiuisibile vt indiuisibile, non est mensurabile, sed æuum vt sic est quid indiuisibile: ergo æuum vt sic non est mensurabile: ergo neque in æuis potest esse aliquod æuum quod sit cæterorũ extrinseca mensura, nam mensura & mensuratum correlatiua sunt, vnde ablato vno, etiam alterum auferri necesse est. Maior patet, quia non est mensurabile nisi quantum, vel ad modũ quanti, ex 10. Metaphysicæ: aut si aliter de mensura est sermo, æquiuocè vtimur terminis: indiuisibile autem vt sic neque est quantum, nec ad modum quanti sumitur. Et declaratur hoc amplius, nam si vnum æuum est mensura alterius, aut id intelligitur de mensura perfectionis, aut de mensura permanentiæ aut durationis in esse, neque occurrit alius modus mensuræ, qui ad has res possit accommodari. Ex illis autem duobus modis prior est extra rem, quia illa ratio mensuræ non est propria durationum, sed in quolibet genere rerum locum habet, nam etiam essentia suprema in aliquo genere est mensura inferiorum essentiarum, & existentia, existentiarum, & sic de cæteris attributis, quæ inde non accipiunt specialem rationem aut denominationem, præter relationem rationis. Ac deinde, vt hoc modo habeant locum mensura & mensurabile, non considerantur res vt omnino indiuisibiles, sed vt habens aliquam latitudinem perfectionis, secundũ quam magis vel minus accedit ad perfectionem mensuræ.

VII. Posterior autẽ modus mensuræ intelligi non potest inter durationes indiuisibiles secundum se, seu prout indiuisibiles sunt, quia si duo angeli v.g. in duratione comparentur, solum dici possunt æqualiter durare, quatenus simul incipiũt existere, & vnus non desinit existere absque alio: quæ relatio non est propriè mensuræ ad mensurabile, sed coexistentiæ mutuæ, quia non est relatio disquiparantiæ, sed æquiparantiæ, qualis est relatio coexistentiæ vel æqualitatis. Cuius etiam signum est, quia licèt vnus illorum sit perfectior alio, tamen quoad mutuam habitudinem æqualitatis in durando, æquè inter se pendent tam in esse, quàm in cognosci. Neque enim cognita duratione superioris angeli, per illam cognoscetur an alter æqualiter durauerit, nisi alterius duratio cognoscatur, & quòd fuerint creati simul, & neuter sine alio fuerit annihilatus: quoad hanc ergo æqualitatem non interuenit ibi propria ratio mensuræ. Si verò contingat inæqualitas durationis inter angelos, illa solum in hoc consistit, quòd vel vnus prius fuit creatus, vel prius annihilatus, quàm alius: posito autem illo casu nemo potest metiri per æuum angelorum quantum fuerit interuallum durationis inter vnum angelum & alium, quia ipsum æuum in se indiui-

A sibile est, & eodem modo permanet, siue illud interuallum paruum fuerit, siue quantumuis magnum: ergo non potest per ipsum æuum cognitum, vt per mensuram, cognosci quantum fuerit illud interuallum: ergo non pōt cognosci quantũ durauerit magis alter illorum angelorum, sed id cognoscendum est vel simplici intuitu & comprehensione sine vlla mensura, vel per mensurã nostri temporis.

Et ratio est, quia illud interuallum secundum se nihil est, & ideo non potest cognosci vt maius & minus, nisi in quantum maius vel minus nostri temporis in eo fit, aut fieri potest. Per indiuisibilem autem durationem hoc notificari nõ potest, quia indiuisibilis duratio tota est aut esse potest in toto illo interuallo, & in qualibet parte eius, & in quolibet alio maiori illo, & ideo non est apta ad mensurandam quantitatem eius. Atque eadem ratione per indiuisibile æuum nemo potest metiri quantum alius angelus durauerit, si illud, [quantum] sumatur ad modum extensionis & latitudinis duratiuæ: sic enim non potest ipsum æuum concipi vt quantum, nisi per habitudinem ad interuallũ, in quo est vel esse potest VIII.
B successio temporis, ad quod, vt dixi, indifferens est quodlibet indiuisibile æuum, vt possit in quolibet huiusmodi interuallo, & in qualibet eius parte totum existere: ergo non potest esse apta mensura quæ certos nos reddat de prædicta quãtitate durationis.

Quæstionis resolutio.

Dicendum ergo est, propriã æui differentiã, qua in sua specie durationis constituitur, & ab aliis distinguitur, in hoc consistere, quòd dicit durationem permanentem, natura sua immutabilem seu necessariã. Ita Caietanus 1. p. q. 10. art. 5. & 6. quem alij recentiores sequuntur: & sumitur etiam ex doctrina D. Thomæ, qui distinguit æuum ab æternitate ex hoc, quòd in se non admittit successionem: in adiunctis autem operationibus eam admittere potest: vtrumque enim intelligendum est secundum intrinsecam capa- IX.

Caietan.
D. Thom.

C citatem naturalem. Et quamuis illud secundum non sit de formali ratione æui, est tamen cum illa necessario coniunctum ex natura rei, & ideo per illud explicatur. Constat autem hæc assertio, nam in primis duratio rerum creatarum incorruptibilium habet intrinsecam immutabilitatẽ, quamuis dependentem. Probatur, quia talis est duratio, quale esse, sed esse harum rerum est incorruptibile, & ex se necessarium, quamuis non omnimodo, quia dependens est vt in superioribus est tractatum: ergo duratio earum eiusdem ordinis est, eiusdemque immutabilitatis. Rursus per illam differentiam distinguitur æuum ab æternitate, vt supra declaratum est, tanquam deficiens à perfectione eius, à cæteris autem permanentibus durationibus differt tanquam excedens illas, quoniam ipsæ ab intrinseco mutabiles sunt. Quam differentiam, essentialem esse manifestum est, nam dependens & independẽs, plusquàm genere differunt: corruptibile autem & incorruptibile saltem differunt genere, teste Aristotele.

Dices

X. Dices, Quamuis hæ differentiæ indicent satis diuersitatem essentialẽ, non tñ videtur per eas explicari formaliter ac propriè specifica & essentialis ratio æui, nam illæ differentiæ generales sunt, vel inter creaturam & Deum, vel inter substãtias creatas inter se. Rñdetur primò, cũ duratio in re non differat ab esse, mirũ non est, qđ per eas differentias distinguatur, quæ ipsum esse primò ac ꝑ se faciũt diuersum. In ipso aũt esse absolute dicto prima ac præcipua differentia & diuersitas est, ꝙ sit pendens vel independens: in esse aũt creato vna ex differentijs essentialibus & genericis est, quòd sit corruptibile vel incorruptibile. Deinde dicitur, per illam differentiam optimè declarari formalem rationem constitutiuam æui in esse talis durationis, nam cum duratio vt sic formaliter dicat permanentiam essendi, quæ per illam negationem, existendi sine destructione declaratur, optimè ex intrinseco modo talis permanentiæ, & inclusionis talis negationis, propria ratio durationis constitui & specificari intelligitur. In re autem ab intrinseco immutabili est specialis modus permanentiæ in essendo, nam est (vt ita dicam) essentialiter permanentior, & habet negationem desitionis magis intrinsecè coniunctam, ideóque optimè per illam differentiam propria ratio æui constituitur. Habetque hæc differentia fundamentum in Patribus, qui per stabilitatem, rationem æui describunt. Vide Basil. lib. 2. cont. Eunom. Augustinum lib. 83. quæst. q. 19. & 72. Anselm. in Proslog. cap. 20. Boet. lib. 3. de consolat. metro. 9.

Basil. August. Anselm. Boetius.

Corollarium ex superiori resolutione de multiplicatione & varietate æuorum.

XI. Atque ex his intelligitur primò, huiusmodi æuum multiplicari in rebus æuiternis iuxta earum numerum: sicut. n. multiplicantur existentiæ, ita & durationes, quia in re non distinguuntur, vt sæpe dictum est. Item, quia duratio est intrinseca rei duranti: ergo in vnaquaque re durãte est sua intrinseca duratio: ergo in vnaquaque re incorruptibili est suum intrinsecum æuũ. Sed quæres, an, sicut multiplicatur æuum ad multiplicationem rerum, ita ẽt æquè distinguatur ac ipsæ res: id est, an in angelis specie differentibus sit ẽt æuum specie diuersum, vel tñ numero. Multis. n. videtur non oportere esse tantam distinctionem in æuo, quanta est inter res vel existentias quarum est duratio, quia licèt in gradu perfectionis essentialis differant quoad esse, tñ in mõ permanendi in esse habent eandem vniformitatem & specificam conuenientiam. Imò sunt qui existiment, tantam esse hanc similitudinem in modo perseuerandi in esse, vt etiam in cœlis & angelis dicat æuum esse eiusdem speciei, quanquam illorum duratio materialis sit, horum verò spiritualis, quod videtur indicare D. Thom. 1. par. q. 10. art. 6. ad 2. Sicut successio motus, vel duratio temporis eiusdem speciei esse videtur in omnibus motibus, etiamsi aliàs in suo esse motus ipsi specie differant vel etiam genere, vt materialis vel spiritualis intensio. In contrarium verò est, quia si duratio in re ipsa non distinguitur ab existentia, non apparet quomodo existentiæ possint esse A specie diuersæ, & nihilominus durationes esse eiusdem speciei. Deinde, comparando spirituales substantias ad materiales incorruptibiles, modũ habent incorruptibilitatis nobiliorem & longè diuersum, nam illæ sunt incorruptibiles propter simplicitatem & actualitatem substantiæ suæ: hæ verò propter nexum indissolubilem inter partes ex quibus componũtur: vnde altiorem modum immutabilitatis & permanentiæ habent substantiæ spirituales quam corporales, quantumuis incorruptibiles. Cuius etiam argumẽtum est, quia dependentiam habent à paucioribus causis: carent enim materiali, & consequenter etiam formali causa: vnde etiam carent partibus mutuo inter se dependentibus.

Quare nõ dubito, quin saltem in his sit essentialis differentia in ipso æuo Nec D. Thom. dixit hæc esse eiusdem speciei sub hac rõne, sed solum mensurari eadem mẽsura, ad quod satis est, quòd sint eiusdem generis: sitñ ille modus mensuræ inter æuiterna reperiri põt. Proportionali autẽ modo videtur, quod sicut angeli differunt specie in suis simplicibus entitatibus & existentijs, ita B ẽt differant in modo immutabilitatis quem habent, coniuncto cum aliqua mutabilitate: ex qua coniunctione D. Thom. venatur naturam æui: est autem vnus angelus mutabilior alio secundũ specificam diuersitatem: nam quò angelus est superior, eo habet simpliciores motus, magisq; vniformes: habebit ergo simplicius & permanẽtius æuum Multoq; maiori rõne distinguetur æuum animæ rationalis ab æuo angelorum, & æuum materiæ primæ à cæteris omnibus tanquam infimum omnium substantialium. Quantum ergo ad id, quod duratio æui positiuè dicit in re æuiterna, seu quantum ad fundm̃ illius negationis, quæ indicatur in vniformitate æui, non dubito quin intercedat specifica diuersitas: negatio autẽ ipsa substantialis variationis dici potest esse eiusdem rationis in omnibus: quid verò de tempore sentiendum sit, infra dicam. XII.

Ex quo vlterius addo, non solum in diuersis substantijs incorruptibilibus multiplicari & diuersificari æuum, sed etiam in substantia & accidentibus eius incorruptibilibus: nam de corruptibilibus secus est, vt inferius dicemus. Probatur, C quia non est dubiũ, quin in huiusmodi substantiis aliqua sint accidentia incorruptibilia, nimirum illa quæ ex natura rei manãt, & coniuncta sunt cum essentia rei, vel naturali necessitate illi insunt, & non habent contrarium, neque est vlla naturalis via per quam possint illis priuari. Huiusmodi est lux v. g. in sole, & intellectus in anima vel angelo, & alia hmõi. Deinde certum est, sicut hæc accidentia habent proprias existentias, ita ẽt habere intrinsecas durationes sibi proportionatas, & à suis existentiis minimè in re distinctas: ergo in vnoquoq; ex his accidẽtibus est duratio distincta à duratione substantiæ. Denique, quòd illa duratio sit æuum, patet ex ratione æui superius declarata, quia illa duratio est permanens, & natura sua immutabilis in esse talis entitatis, quamuis & ab alio pendeat, & alioqui habere possit adiunctã variationem, vel in propria operatione, vel saltem in aliis accidentibus eiusdem subiecti: ergo talis duratio verè comprehenditur sub æuo. Erit autem hoc æuum XIII.

acci-

accidentale quoad suam positiuam essentiã, magis diuersum à substantiali, quàm vnum substantiale ab alio, vt à fortiori constat ex dictis.

Difficultas de duratione visionis beatificæ.

XIIII. SEd hinc oritur Theologa difficultas, nã sequitur vel traditam definitionem æui non esse cõpletam, vel visionem beatificam durare etiã per æuum. Sequela patet, nam in illa visione est etiã duratio intrinseca, quæ licèt accidẽtalis sit, tñ est ita permanens, vt in se nullam variationẽ ab intrinseco admittat, etiamsi ab extrinseca causa pẽdeat: conuenit ergo ei tota definitio æui: ergo vel non est sufficiẽter tradita, vel illa ẽt duratio æuũ est. Hoc autẽ posterius membrum consequentis repugnat receptæ sententiæ Theologorum, dicẽtium visionem beatam mensurari non æuo, sed æternitate participata, vt patet ex D. Tho. 1. p. q. 10. ar. 5. ad 1. & opusc. 36. cap. 1. Caiet. & Capreolo, & alijs Thomistis supra citatis. Sed nihilominus Scot in 2. d. 2. q. 4. & in 4. d. 49. q. 6. admittit secundam partem illius consequentis, ob rationẽ factam: qua sententia supposita, cessat difficultas: conceditur enim, omnem durationem cui data definitio conuenit, esse æuum.

D. Thom. Caiet. Capreol. Scotus.

XV. Et addere possumus, has sententias in re non esse contrarias, etsi in nominibus esse videantur, vel quia ipsum æuum, æternitas participata merito dici potest: sic. n. Aug. lib. 83. quæst. q. 23. dicit, animam rationalem sua immortalitate participare diuinam æternitatem: solumq; Deum esse per se æternum, alia verò participatione quadã. Vel certè, magisque ad mentem D. Thomæ: quia licet illa duratio in communi ratione æui conueniat, tamen, quia supernaturalis est, & suo modo diuini ordinis per antonomasiam nomen æternitatis participatæ meretur.

Exponitur D. Thom. sententia de vnitate æui.

XVI. ALia obiectio posset fieri contra doctrinã traditam, ex alia D. Tho. qua videtur omnino contraria in 1. p. q. 10. artic. 6 vbi docuit, tantum esse vnum æuũ quod est in supremo angelo, quẽ D. Thom. supponit esse vnum tm̃ indiuiduũ in specie sua, sicut est vnum tempus in primo motu vniuersi, qui est motus cęli. Respondeo, D. Tho. ibi considerasse æuum sub ratione primæ mensuræ, quæ in vnoquoque genere vna est, qua cætera sub illo genere contenta mensurantur. Nos autẽ in primis non intelligimus in æuo aliam rõnem mensuræ præter eam, quæ esse põt in rõne perfectionis; de qua etiam cõcedimus simpliciter esse vnam, quamuis respectiuè in qualibet hierarchia vel ordine angelorum supremus possit dici mensura aliorum, & inter cœlos, empyreum, vel primum mobile respectu inferiorum. Imò sub ea cõsideratione etiam æternitas Dei est mensura omnium æuorum, vt Aegidius posuit. quod est verũ de mensura perfectionis, & suprema in toto ordine durationum loquendo. autem de mensura suprema & homogenea intra latitudinem eius, optimè dicitur huiusmodi æuum esse vnum tantum, & esse in supremo angelo.

Veruntamen nos non ita sequimur de eo, sed sub absoluta ratione durationis, nam illa ratio mensuræ perfectionis, vt dixi, non hẽt peculiarẽ rõnem in durationibus aut æuo, magis q̃ in alijs rerũ generibus aut perfectionibus. De mensura aũt durationis quantũ ad permanentiam, & modum latitudinis quæ cõcipitur, iam diximus, nul lum æuum vt sic posse propriè habere rationem mẽsuræ, & ideò neq; sub ea rõne põt æuũ habere vnitatem. Statum verò occurrebat inquirendum, si æuum non põt æuo metiri quoad durationẽ, qua mensura metiendum sit. Sed hoc explicabitur cõmodius infra cum de tempore agemus.

SECTIO VII.

Vtrum res permanentes, & natura sua corruptibiles, propriam & intrinsecam habeant durationem, & quę nam, vel qualis illa sit.

Opinio D. Thomæ refertur.

AVtores, qui non discernunt has durationes nisi per rõnem mensuræ, negant in his rebus corruptibilibus esse propriam aliquam durationem à tempore distinctã, quã hæ oẽs res tẽpore mensurantur. In qua sententia videtur esse D. Thom. 1. p. q. 10. artic. 4. vbi ait in solutione ad 3. esse rerũ corruptibilium mensurari tpe. Distinguendũ verò est iuxta hanc sententiam inter res corruptibiles corporales, quæ possunt esse tã substantiæ, quàm accidentia, & res corruptibiles spirituales, quæ solum esse possunt aliqua accidentia vel motus aut operationes substantiarum immaterialium. Nam licet hæ oẽs res dicantur tempore mensurari, nõ tñ eodem, quia cum hæ res sint diuersorum ordinum, debent in suis ordinibus habere mensuras proportionatas, itaque res superiores debent inferiori subdi mensuræ. Et ideo prçter hoc nostrũ tempus, quo nos corporalia mensuramus, constituitur aliud spirituale tempus in superioribus motibus angelorum, seu in actibus supremi angeli, in quibus prima est successio aut duratio, qua possunt motus inferiorum angelorũ mensurari. Quia verò illi motus & continua successione fieri possunt, & discreta, ideo duplex ẽt tempus in eis distinguitur, continuum videlicet, & discretum, quibus suę partes, suaue instantia propria tribuuntur. I.

Eadem opinio exponitur; & has res permanentes habere propriam durationẽ ostenditur.

SEd licet concedamus hęc omnia suam habere veritatem, precisè considerando rationẽ cõis aut extrinsecę mensuræ, vt in sequentibus explicabimus, non tamen negandũ est quin in rebus permanentibus & corruptibilibus, de quibus nunc agimus, sit propria & intrinseca duratio, à qua formaliter durare denominantur. Hoc enim probatum satis relinquitur ex dictis de duratione in communi, & de cæteris durationibus, de quibus hactenus egimus, nam ea generaliter ostendunt, in omni re, hoc ipsum, quod est durare, esse aliquid rei intrinsecum & absolutum, II.

lutum. Imo necesse est vt hoc supponat illa sententia de extrinseca mensura, nã si tempus mensurat esse rerum corruptibilium, quid in illo mẽsuratnon quidem perfectionem, quia ex temporis duratione cognosci nõ potest an esse vnius rei sit perfectius quam esse alterius, nec maior duratio in tempore addit rei permanenti maiorem perfectionnem per se loquendo: ergo mensurat tempus huiusmodi esse quantum ad durationem eius, (seu quod idem est) quantum ad permanentiam in actuali exercitio existendi: ergo illa mensura, si est, supponit in his rebus intrinsecam durationem: habent ergo res omnes permanentes etiam corruptibiles suam propriam & intrinsecam durationem; & hoc est veluti primum fundamentum seu principium præsentis quæstionis. Ex quo facile erit definire oĩa quæ de huiusmodi duratione inquiri possunt, seruata proportione ad ea, quæ de cæteris dicta sunt.

Qualis sit dicta duratio.

III. PRimò itaque sequitur ex illo principio, hanc durationem intrinsecam harum rerum esse permanentem, per se ac propriè loquendo. Probatur primo, quia quale est esse, talis est duratio. Secundò, quia non potest esse successio in duratione, nisi sit in ipso esse, Dicens esse harum rerũ corruptibilium non esse simpliciter permanens, sed variabile, non solum quia ex esse facile transit in non esse, sed etiam quia ipsummet esse vĩ consistere in quadam continua acquisitione & deperditione suarum partium, ut patet in viuentibus corruptibilibus, & in qualitatibus, quæ fere semper in quadam mutatione persistunt. Respõdetur primũ, eo quod illud esse est transmutabile in non esse, uel generabile post non esse, solum sequi in hac duratione reperiri successionẽ quasi discretam respectu oppositi termini, eo modo quo illam explicuimus in æuo, quod non est inconueniens, sed eadem vel maiori rõne necessarium quàm in æuo.

IIII. Falsum autẽ est, ꝙ esse harum rerum corruptibilium in continua successione aut variatione consistat. Nam in primis multæ sunt res corruptibiles, quæ diu perm anent sine acquisitione, vel amissione alicuius partis substantiæ suæ, uel entitatis, ut videre licet in auro, & in lapidibus, & fere in aliis rebus inanimatis, quæ non facilè patiuntur, vel alterantur à suis contrariis agentibus. Et in accidentibus etiam permanentibus id est manifestũ, & specialiter in operationibus angelorum id inferius declarabimus. Deinde, licèt in viuentibus corruptibilibus continua, vel ferè continua sit amissio & acquisitio alicuius substantialis partis quod suo etiã modo in igne experimur, in substãtiale esse harum rerum non consistit in hac successione, sed illa indigent in aliqua actione sua, ut per eã se in esse conseruet. Tamen nihilominus tota ipsa substantia simpliciter permanens est, & partes illæ quę successiuẽ acquiruntur, in facto esse permanẽter durant, & quæ successiuè corr umpuntur, habuerunt etiam esse permanens, quãuis corruptibile. Habẽt ergo hæ res durationem permanentem, & ex se totam simul, quanuis quia corruptibiles sunt, & partes etiam extensiones habent, ex accidẽti contingat quasdam partes corrumpi aliis manentibus, uel

Esse rerum corruptibiliũ nõ semper in successione.

A eam nouas aggenerari, & addi præexistentibus, quod non mutat naturam & rationem durationis permanentis, nam id est accidentarium, per se autem est vt permaneat, & possint esse simul.

V. Secundò ex eodem principio colligimus hãc durationem esse diuersæ rationis ab æuo, prout de illo dictum est Sectione præcedẽti, nam licèt conueniat in ratione cõi indiuisibilis, permanentis ac dependentis durationis, differunt tamen essentialiter in modo permanẽdi. Probatur, quia hęc duratio ita est permanens, ut sit ab intrinseco defectibilis: ergo differt essentialiter ab æuo, quod ab intrinseco deficere nõ potest: nam hi duo modi permanendi in esse non minorem habẽt differentiam in ratione durationis, quam habeant esse corruptibile & incorruptibile in ratione essendi. Sed quæres quæ nam duratio hæc sit, cum non sit æternitas, neque æuum, neque ẽt possit esse tẽpus eũ nõ sit duratio successiua, sicut est tẽpus Respondetur, Si de re ipsa inquiritur, quid sit, tam explicatum est per definitionem eius: est enim creata duratio permanẽs, ac defectibilis ab intrinseco Si verò quæratur quo modo nominanda sit, non est quęstio magni momenti. Quidam eam æuum appellãt, nõ in proprietate superiori Sectione explicata, sed quatenus ea vox ad quãlibet longiorem durationem significandam extẽditur. Quod non adeò placet, quia nomen æui iã est appropriatum ad perfectiorẽ significationẽ, & quia hęc duratio indifferens est ad longæuam & breuem. Alij putant posse uocari tempus, nõ quia verè ac intrinsecè tempus sit, sed quia tempore mensuratur; quod etiam est satis improprium. Durandus vero in secundo distinctione secunda, quæstione sexta, vocat eam instans permanens. Potest etiam vocari duratio rerum corruptibiliũ. Denique, si non habet simplex nomẽ impositum, sua definitione vel alio termino composito nominari potest; neque in hoc amplius insistendum est.

Duratio rerum permanentium corruptibilium differt ab æuo.

B

VI. Tertiò sequitur ex dictis, hanc durationem non esse realem mensuram durationis quoad permanentiam & quasi continuationem eius. Hoc admittunt omnes in hac duratione, etiamsi de æuo aliter loquantur. Est tamen eadem ratione probandum, quia hæc duratio nec potest esse mẽsura intrinseca eius rei cuius est duratio, quia neque ab ea distinguitur in re, neque etiam notificat per modum mensuræ, esse, aut durationẽ eius: Rursus nulla duratio huius ordinis est mensura extrinseca aliarum in prædicta ratione & proprietate: tum, quia, cum per se sit indiuisibilis quoad permanentiam, non potest per se deseruire ad cognitionem vt mensura latitudinis, seu per modum extensionis: tum etiam quia hæc duratio est ex se indifferens, ut plus vel minus duret secundum coexistentiam ad reale tempus: neque inde, per se ac præcisè loquendo, augetur aut minuitur: ergo per se non est apta mensura, vt certam cognitionem efficiat de quantitate, vel permanentia alterius durationis. Denique, quæ in hoc puncto de æuo diximus, communia sunt huic durationi, quia ratio ob quam hæ durationes non sunt per se aptæ ad mensurã dum dicto modo, prouenit ex indiuisibilitate, & permanentia in qua conueniunt, non ex immutabilitate intrinseca, in qua differunt. Ne-

C

que in hoc superest difficultas alicuius momenti, quia iam diximus nos non loqui de mensura perfectionis, quę ita potest attribui alicui durationi perfectissimæ in hoc ordine respectu aliarũ sicut potest attribui in quolibet genere perfectissimæ speciei.

Quomodo hæc duratio multiplicetur.

VII. QVartò colligitur ex dictis, hanc durationem nullo modo esse vnam respectu omnium rerum corruptibilium, quia si non est vna in ratione extrinsecæ mensuræ & durationis, ut sic, non superest modus quo sit una. Multiplicatur ergo hæc duratio in singulis rebus durantibus iuxta earum multitudinem: quod etiam facile concluditur ex primo principio posito, quòd hæc etiã duratio est intrinseca rei duranti, adeò vt in re ab illa non distinguatur. Vnde etiam fit, vt iuxta varietatem rerum sic durantium, ipsæ etiam durationes variæ sint, eadem proportione qua idem diximus in æuo. Est ergo hæc duratio tum substantiarum, tum etiam accidentium: sed in substantijs semper est materialis, in quo differt ab æuo, quod & immateriale & materiale esse potest. Et ratio est, quia substantia corruptibilis nõ potest esse nisi materialis: incorruptibilis vero & materialis, & immaterialis esse potest. At vero duratio qui prout est in accidentibus, & materialis, & immaterialis esse potest, nam non solum materialia accidentia, sed etiam immateriales operationes, alioqui permanentes, & indiuisibiles quoad extensionem durandi, possunt esse ab intrinseco corruptibiles, & trãsmutabiles quoad suum esse. Sic enim operationes liberæ angelorũ, siue elicitiuè, ut opera volũtatis, siue imperatiuè, ut opera ĩtellectus, sunt defectibiles & transmutabiles in esse, per intrinsecam potẽtiam & capacitatem suæ causæ quæ pro sua libertate potest magis vel minus in huiusmodi operatione durare, vel ab vna in aliam transire. Loquor autem de operationibus liberis, nam si quæ est in angelo operatio omnino necessaria ex intrinseca natura, illa incorruptibilis censenda erit, & consequenter per æuum durare: sicut de cognitione naturali qua angelus se intuetur, probabiliter opinatur D. Thomas quodlib. quinto, articul. septimo. Secus vero est de alijs operationibus ex se transmutabilibus.

De instantibus angelicis & tempore ex eis composito digressio.

VIII. ATque hinc etiam intelligitur, quæ sint instantia angelica, quæ Theologi operationibus angelorum tribuunt, vno excepto Scoto, qui illis tribuit durationem æui in secundo, distinctione secunda, quæst. 4. quia non satis considerauit differentiam illam durationis, ab intrinseco mutabilis, vel immutabilis, esse essentialem. Non potest ergo duratio illarum operationum liberarum & transmutabilium esse æuum, & ideo, vt intelligeretur esse distincta, instans angelicum vocata est. Instans quidem, propter indiuisibilitatem, & quia non semper permanet, sed transit: angelicum vero quia non indiuisibiliter transit, sicut instãs nostri temporis, sed diu permanere potest. Et hinc accepit Durandus, ut A omnes durationes similes in prędicta communi ratione, instantia vocaret. Et hæc doctrina de instantibus angelicis est Diui Thomæ, & aliorum, quos statim referam.

IX. Quia verò in his angelorum operationibus quędam successio reperitur, quatenus angelus ab vna intellectione in aliam, vel ab vna volitione in aliã transit, ideo vlterius progrediuntur Theologi, & inter durationes harum operationum cũ sit inter res indiuisibiles, sed discretã, & durationẽ illã quæ ex illa successione consurgit, tẽpus discretum vocant: quod aiunt componi ex dictis instantibus indiuisibilibus sibi succedentibus. Quæ doctrina sumitur ex D. Thoma 1. p. quæst. 10. art. 5. ad primum, & q. 56. art. 3. quam amplectuntur omnes Thomistæ, & Henric. quodlib. 12. q. 8. De quo tempore putant locutum fuisse Augustinum 8. Genes. ad lite. cap. 20. cum dixit, mouere Deum angelicam creaturã per tempus. *Quid sit tempus discretum.*

X. Estq; vera hæc doctrina quoad rem quam continet. Solum aduerto huiusmodi tempus discretũ considerandum non esse per modũ alicuius entis, quod sit per se vnum aut tanquam pertinens ad aliquam speciem quantitatis, vt Henricus suprà B sensit, quo merito ab Scoto impugnatur, quia neque illa instantia sunt quantitates continuæ, vt ea ratione numerus eorum dicendus sit propriè species quantitatis discretæ: neque etiam illa successio est secundum aliquem ordinem per se, quem talia instantia inter se habeant, sed solum est ex mutabilitate & voluntate operantis. Item non magis est in hoc tẽpore aliqua propria ratio mẽsurę, quàm in instantib. eius, quia numerus vel multitudo non participat rationẽ mensurę, nisi rõne vnitatis, vel per reductionẽ ad illam. Et prætereà, quia ex hoc tempore angelico non potest sumi ulla certitudo de operationibus alterius angeli, neq; quoad numerum earũ, nã dũ vnus angelus siue superior siue inferior, permanet in vna indiuisibili operatione, põt alius plurium successionem hẽre, & è cõuerso: neque etiam quoad permanentiam singularum operationum propter eandem causam, scilicet quia vna operatio indiuisibilis potest durare in vno angelo per tempus discretũ C plurium operationum alterius angeli, & è conuerso: & ipsa instantia, quę in se sũt indiuisibilia sunt indifferentia ad diuturnam vel breuẽ durationem; & ideo nihil fixum & certum potest in eis sumi, ut induant rationem mensuræ. Quapropter omnes hæ durationes solum in absoluta ratione durationum considerandæ sunt, & secundum eam proportionem seruant ad res durantes & in eis multiplicantur, vt satis explicatum est. An vero aliquo modo mensurari possint, & per quam mensuram, inferius dicemus. *Tempus ne discretũ sit quanti. speciem propriè constituat.*

SECTIO VIII.

An detur aliqua duratio propria rerum successiuarum, quæ successiua etiam sit, & tempus appelletur.

I. SVpponimus ex dictis in fine Sectionis præcedentis hic iam non esse sermonem de successione discreta, nam & ibi satis est obiter explicata, & in re non habet peculia-

peculiarem rationem durationis, & in ratione durationis nihil peculiare addit vltra instātia ex quibus constat, præter multiplicationem & successionem vnius durationis indiuisibilis post aliam, quæ est per accidens, nam per se non ordinatur ad compositionem vnius durationis, neque singulæ ex illis durationibus indiuisibilibus natura sua sunt partes alicuius integræ aut totalis durationis. Agimus ergo de duratione habente continuam successionem, de qua Philosophi disputant cum Aristotele in 4. Physicorum quod tēpus, physicum maximè contingit, vt est, rationem sicut ratio motus & successionis continuæ abstractior est, quam corporalis motus, vt in superioribus tactum est. ita hæc successiua duratio est sab stractior est, nam in rebus etiam materia carentibus inueniri potest, vt patebit, & ideo exacta eius consideratio ad Metaphysicam etiam considerationem spectat.

II. Possumus ergo de hac duratione dupliciter tractare. Primo secundum realem eius essentiam aut speciem, vel secundum quod in ea consideratur aliqua ratio mensuræ, quæ licet illi essentialis non sit, vt supra in communi probatum est, tñ non est dubium quin sit aliquo modo proprietas eius siue in re ipsa, siue in ordine ad rationem, & aut actiuè, aut passiuè sumpta, vt postea declarabitur prius enim de priori consideratione dicemus, quæ magis propria est præsentis instituti.

Tempus esse ostenditur.

III. PRimò igitur certū est, dari in rebus huiusmodi realem durationem successiuam, quā nūc sub hac generali ratione tempus cōtinuū appellemus, quamuis hæc uox iuxta communē vsum ēt specialem significationem habere videatur, vt dicemus. Hanc igitur assertionem omnes Philosophi tāquā per se notam supponunt, nā cōis uox & sensus hominum est dari tempus in rebus: cui consensioni fauent illa Scripturæ verba Gene. 1. [Vt sint in tempora, & dies, & annos.] Quanquā .n. ex his non probetur, in tempore, de quo ibi est sermo, & de quo homines cōiter loquuntur, quo ve ad mensurandas suas actiones utuntur, nihil rōnis includi, probatur tñ esse in rebus durationē realem successiuam, quæ ad illud munus mēsurandi potest assumi, quæ que fundm̄ est illius institutionis, quā humana ratio potest efficere. Ratio verò conclusionis est, quia omne ens realiter existens, & in sua existentia permanens, hēt aliquā realem durationem sibi proportionatam, vt patet ex dictis in prima Sectione, sed inter entia dantur quædā successiua, quæ ita existunt, vt necessariò per aliquam motam in suo esse permaneant, nam hoc intrinsecè annexum est successio nitur go est in huiusmodi rebus duratio realis illis proportionata. Sicut ergo esse rei successiuæ non ita durat, ut idem omnino permaneat in tota mora suæ durationis, sed ita ut pars eius post partem adueniat: ita duratio talis esse non habet permanentiam stabilem, sed fluente, si tamen nomen permanentiæ mereatur, late tñ loquendo permanet, seu durat, quandiu fluxus eius non cessat aut finitur. Patet consequentia, ex generali etiam principio supra posito, quòd duratio comitatur esse, vel in re potius est idem cum illo.

A Vnde constat quātum discriminis sit inter hanc durationem & alias, de quibus iam egimus: nam aliæ habent propriam permanentiam in eodem esse, in quo vel ex se sunt, vel ab alio conseruātur hæc verò potius nunquam permanet in eodem esse secundum idem, sed continue variatur secundum nouas partes, ratione quarum permanere dicitur, quandiu aliqua pars eius existit, seu fit.

Tempus in solo motu reperiri.

IIII. ATque ex hoc principio sequitur, huiusmodi durationem esse non posse nisi in motu successiuo & continuo, prout apertè sumitur ex Aristot. Metaph. c. 13. vbi hac ratione dicit, tempus habere extensionem suam à motu: non est autē aliud extensio temporis, quam continua eius successio. Et ideo ēt in 4. Physico. tempus per motū definit, dicens esse numerum motus secundum prius & posterius: & ita in hoc oēs ēt conueniūt. Et ratio est, quia duratio vt sic supponit, saltem ordine rationis, esse, cuius est duratio, & extra illud non reperitur, sed in rerum natura nullum B est ens successiuum quod supponi possit ad durationem successiuam nisi motus: ergo hæc duratio non potest esse nisi motus. Maior constat ex prima Sectione, & minor est nota, Philosophica inductione. Et ratio est, quia nihil est in con tinua successione, nisi quatenus est in fieri, per quod nō simul, sed paulatim acquirit suum esse: ergo continua successio primo ac per se est tantū ī m. Oportet tamē sub motu comprehendere actionem & passionem: nam hæ possunt etiam cōsistere in successione cōtinua: quia vero hæ in re non distinguuntur à motu, sed præcisione mentis, ideo sub motu merito comprehenduntur, & in tm̄ successionem habent, inquantum vel actiuè vel passiuè pertinent ad actualem emanationem effectus à sua causa: duratio ergo successiua solum in motu continuo successiuo reperitur. Arist.

V. Dices, præter motum videtur esse aliquæ res, quæ suum esse habēt in continua successione, vt sonus, v. g. vox, impetus, & alia huiusmodi, imò quoties res fit per motum, non solum est successio in ipso motu, sed etiam in termino qui fit per motum, quatenus partem post partem acquirit. Respondetur, qualitates non esse propriè ac per se loquendo transeuntes, sed dependētes à suis causis, C tamen quia interdum pendent à motu vt à causa, vel saltem vt à cōditione necessaria vt sint ideo partum durant, & transeunt cum motu. Vnde sonus, quamuis ea ratione dici possit facile trāsiens aut fluens, non tñ habet per priè suum esse in successione consistens, nam re vera plures partes eius simul manent, & aliquādiu permanēt in esse. Et idem clarius constat de impetu. Terminus autem motus, licet paulatim fiat, tñ secundū suū esse, totus simul permanet, vnde per se ac simpliciter loquendo, neque habet neque requirit intrinsecam successionem, ideoque continua successio in esse soli motui per se primo tribuitur.

Quomodo tempus sit in omni motu.

VI. ATque hinc vlterius sequitur in omni motu continuo esse intrinsecam & realē durationem

nem successiuam: & consequenter, si nomine temporis sola huiusmodi duratio significetur, sequitur, nõ esse vnum & idem tempus omnium motuum, sed multiplicari iuxta numerum & multitudinem motuum & variari etiam iuxta motuum diuersitatẽ. Quo sensu dixerunt multi Philosophi tempus non esse vnum tantum, sed plura. Cui sententiæ consonat D. August. lib. 11. Confess. ca. 23. dicens, [Audiui a quodam homine docto quod solis, & lunę ac syderum motus, ipsa sit tempora, & anni. Cur enim non potius omnium corporum motus sint tempora? An verò si cessarent cœli lumina, & moueretur rota figuli: non esset tempus] & infrà: [Nemò ergo mihi dicat cœlestium corporum motus esse tempora, quia & cuiusdam voto cum sol stetisset; vt victor Iosue prælium perageret, sol stabat, sed tempus ibat: per suum quippe spatium temporis quod ei sufficeret, illa pugna gesta atq; finita est.] Probatur autem assertio eadem ratione, & ex eisdem principijs, quibus similem probauimus de æuo, & de duratione rerum permanentium corruptibilium, nam omnis res quæ in suo esse reali habet aliquam permanentiam, durat propriè in tali esse, quia durare nihil aliud est quam permanere in esse, sed motus successiue permanẽt in suo esse reali, qualecunq; illud sit: ergo durant. Rursus, oĩs res quæ in esse reali durat, per durationẽ realem & intrinsecã durat: ergo quælibet ex his rebus durat per durationem realem sibi intrinsecam: ergo multiplicantur hæ durationes iuxta multitudinem earum, rerum quæ sic durant. Atque hinc vlterius constat iuxta varietatem motuum cõtinuorum esse varietatem in his durationibus, nam est eadem ratio & proportio.

Variæ temporis diuisiones.

VII. *Tempus diuiditur in corporeum & spirituale.* ET hinc ortum habuit primaria diuisio temporis continui, qua et Theologi vtuntur, diuidunt enim tẽpus in materiale & spirituale; materiale est hoc physicum, quod in corporalibus motibus consumitur: spirituale verò est quod inuenitur in motibus spiritualibus angelorum. Quod non est intelligendum de motibus, qui ab angelis effectiue proueniunt, nam et motus corporũ effectiuè fieri possunt ab angelis, & in eis est vera actio transiens angeli mouentis: tñ duratio eius ad materiale tempus pertinet, quia in se ac formaliter actio & motus materiales sunt, etiãsi extrinsecam causam immaterialem respiciant. Sed intelligendum est de motibus, qui in ipsismet angelis existunt: possunt enim etiam illi moueri cõtinuè, si velint, localiter proprio motu in eis recepto, vt in sequenti Disputatione attingemus, & dum sic mouentur, tempus necessario consumunt, quia successio continua non potest intelligi sine tempore. Vnde sicut per illud tempus durat talis motus, ita in se habet intrinsecam durationem spiritualem & successiuam, quæ tempus immateriale appellatur. Quod et tempus cerni potest in quadam mutatione successiua spiritualis intensionis seu augmẽti, quod inueniri potest in actibus intellectus, vel voluntatis angelicæ, quo pro sua libertate potest intensius vel remissius operari cognoscendo, vel amando: & ita etiam potest eundem actum magis ac magis continue intendere, continue etiam adhibendo maiorem conatum suarum virium per voluntatem suam. Quanquã enim hic modus operandi nõ sit angelo necessarius

A nec fortasse multũ accõmodatus naturę illius, nã facillime potest toto conatu sibi connaturali operari: tamen simpliciter non repugnat, subestq; angelicæ voluntati, quia non plus conatur in his actibus, quam vult.

Et quoad hoc eadẽ est ratio de anima separata, Imò et in coniuncta locum habet. Nã licet multi contendant operationes intellectus & voluntatis animæ coniunctæ mensurari materiali tempore, propter concomitantiam & dependẽtiam aliquam à phãtasmatibus, de quo posteà videbimus: tamen nemo probabiliter sentire potest, durationem intrinsecam horum actuum esse materiale tempus, cum enim ipsimet actus in se & in suo esse immateriales sint, & intrinseca duratio ab eorum esse non distinguatur: esset ergo illa duratio immaterialis. Vñ si actus subito & indiuisibiliter fiat, & ita permaneat, duratio eius erit indiuisibile instans quasi angelicum seu permanens: si vero cõtingat intensionem talis actus successione continua fieri & augeri, duratio eius sine dubio erit im- VIII.

B materiale tempus. Et eadem ratione si habitus mentis, seu animæ successiuè ac cõtinuè intendatur, illa spiritualis alteratio (vt sic dicam) intrinsecam durationem spiritualem successiuam, & cõtinuã includit, quæ ad hoc tempus spirituale pertinet. Atq; proportionali modo in motibus materialibus, siue augmentationis, siue alterationis, siue localibus proprium materiale tempus includitur. Quanta vero sit diuersitas inter has durationes, ex diuersitate motuum quibus insunt, intelligi potest, cum proportione ad ea quæ de cæteris durationibus diximus: quandam vero peculiarem differentiam inter successiones harum durationem infra tractabimus.

SECTIO IX.

An tempus in re distinguatur à motu.

HAEc quæstio facile etiam ex dictis definitur. Dicendum est enim tempus non distingui à motu secundum rem, sed tñ secundum rationem, cũ fundamento in re. I.

C Prior pars probatur ex generali principio, quod duratio in re non distinguitur ab illo esse cuius est duratio, sed tempus est duratio motus: ergo in re non distinguitur ab ipso motu, sed tantum ratione. Neque potest in hoc reddi aliqua specialis ratio, ob quam maior distinctio sit inter motum & durationem eius, quàm inter res alias & durationes earum: quin potius clarius quodammodo apparet non posse hæc in motu distingui ex natura rei. Quia omnino inseparabilis est a motu successiuo aliqua mora, & permanentia in esse: unde ex hoc præcisè quod motus sit in rerum natura, etiam si omnem rem vel modum ex natura rei distinctum ab illo separemus, necessariò permanet in esse, & consumit aliquam moram: ergo, cum tempus nihil aliud sit quã mora ipsius motus, fieri non potest vt ex natura rei distinguantur. Neq; ab hoc discordat definitio tẽporis ab Aristotele data, quod sit numerus motus secũdũ prius & posterius, id est, quod sit numerus partium motus sibi succedentium secundum prius & posterius: ergo ipsæmet partes motus sunt, quæ tempus componunt secundum illum existentiæ modum, quem habent in rerum natura, qui solũ est secundum *Ratione sola tempus a motu distinguitur.*

suc-

successionem prioris & posterioris: nam hoc ipso efficiunt moram & permanentiam in esse ipsius motus: ergo & tempus ipsum non distinguitur in re ab hoc motu.

II. Secunda verò pars de distinctione rationis ab omnibus admittitur, habetq; fundam non solum in Aristotele, sed etiã in communi modo loquẽdi. Omnes.n. de motu & tempore vt de diuersis loquuntur, & non putant illas voces esse synonymas. Vnde August. 11. Confess. c. 24. [Iubes] (inquit) [vt approbem, si quis dicat, tps esse motum corporis? non iubes, nam corpus nullum nisi in tpe moueri audio:] & in fine concludit. [Non est ergo tps, corporis motus.] Ratione item probari potest, quia motus formaliter ac præcise solũ dicit viam ad terminum, tps aũt dicit moram seu permanentiam in esse, q̃ necessariò hẽt talis motus: ergo distinguuntur hæc saltẽ scdm rationẽ.

Difficultas præcipua circa distinctionem motus temporis.

III. Sed contra hoc est communis, & non facilis obiectio in superioribus tacta, quia in eodẽ motu potest esse maius & minus tempus, & è conuerso in duplo maiori motu potest esse æquale tẽpus: ergo distinguuntur plusquàm ratione. Probatur consequentia, quia omnis separatio in re est certum indicium alicuius distinctionis in re ipsa, vt patet ex dictis supra, Disput. 7. hæc autem est aliqua separatio in re, nam licet à motu non possit absolute separari tempus, potest tamen separari, quodlibet tempus signatum, quod sufficit ad signum distinctionis Sicut etiam non potest corpus conseruari sine omni vbi, quia tamen separari potest à quolibet vbi signato sufficiens argm est distinctionis ex natura rei. Quod verò ita sit in præsenti, declaratur, probando antecedens. Nã si primum mobile duplo maiori velocitate moueretur, circulatio integra solis æqualis motus ei fet ac nunc est, nam esset integer transitus æqualis mobilis per æquale spatium, tempus autem eius non esset idem q̃ nũc est nune.n. est tempus integri diei: tunc autem solum esset semidiei, & ita potest tempus in eodem motu in infinitum diminui, sicut potest idem motus in infinitũ velocior fieri. Et e conuerso, si Sol tardius moueretur, posset duos, v.g. integros dies in vna circulatione consumere, & tũc motus esset æqualis ei, qui nũc est in uno die: tempus autem esset duplo maius: ergo est in re aliquid distinctum à motu, quando quidem eidem motui fit additio vel diminutio temporis.

Prima responsio.

IIII. Respondetur primò, aliud esse in aliquo motu esse plus vel minus durõnis realis, aliud verò q̃ motus ipse plus vel minus duret scdm coexistentiam ad aliud tempus extrinsecum, aut verum, aut conceptum seu imaginarium. Sicut.n. eadem duratio permanens, quæ in se non crescit aut minuitur realiter, denominatur magis, vel minus durare per coexistentiam aut comparationem ad tempus reale, uel imaginariũ & inde non colligitur distinctio in re inter durationem illã vel secundũ se consideratam, vel vt maiorem aut minorem, & illud esse cuius est duratio, quia totum ipsum esse permanet cum illa duratione: ita proportionali modo censendum est contin-

A gere in duratione successiua. Nam in eodẽ motu, v.g. vnius circulationis cœli eadem est realis duratio, quia idem est reale esse talis motus, & consequenter eadem est realis permanentia eius, quã quam tota illa duratio per cõparationem ad extrinsecum tempus, vel ad successionem imaginariam, magis vel minus durare posset iuxta velociorem vel tardiorem transitum illius motus.

V. Atque ita ad argumentum, negatur in eodem seu æquali motu esse maiorem aut minorem durationem quoad realem entitatem eius: neque id probat argm ibi factum ex velocitate vel tarditate motus, sed pbat tm̃ æqualem motũ posse magis vel minus durare, q̃ tñ non prouenit ex eo q̃ habet plures, vel maiores partes durationis, sed ex eo q̃ illas partes hẽt magis aut minus transeũtes (vt ita dicã) vel magis & minus quasi cõpressas & coniunctas: quod prouenit ex velocitate motus. Quod ita declaro, qa motus ille dicitur æqualis, qui hẽt æquales partes correspondẽtes partibus spatij, sed nulla est ibi pars motus, quæ non hẽat partẽ durationis æquẽ distinctã à partiali duratione alterius partis, ac est distincta vna pars motus ab alia: ergo sunt in eo motu tot partes dura-
B tionis, quot sunt partes motus, & æquales quoad entitatem: ergo sicut ille motus dr̃ semper æqualis pp ea cãm, ita duratio erit semper æqualis quo ad entitatẽ seu realitatẽ durationis. Ac deinde si cut ille motus, quãuis sit æqualis, dicitur tardior vel velocior pp diuersum modum transitus aut extensionis quam habet per spatiũ, ita illa duratio, licẽt in re sit eadem vel aqualis, dicetur magis vel minus durare propter maiorem motus velocitatem, & minorem partium extensionem in comparatione ad successionem imaginariam.

Secunda responsio.

VI. Secundò, vt hoc amplius declaretur, rñdetur, motum tardum, & velocem per idem spatiũ, licẽt dicãtur æquales, tñ in re ipsa habere modũ aliquẽ essendi distinctũ ex natura rei: nam motum esse velocẽ, aliquis modus realis est, qa q̃ motus sit velox, nec per rõnem fingitur, nec est extrinseca denominatio, sed intrinsecẽ conuenit ipsi mo-
C tui: est ergo realis modus eius: vnde non est dubiũ, quin motus tardus & velox, saltẽ quoad hos diuersos modos in re ipsa distinguantur. Quanq̃ incertũ est, an in motu veloci motus ipse quoad suam substantiam distinguatur in re à sua velocitate, tanq̃ à modo ex natura rei distincto, & similiter motus tardus à sua tarditate: an verò illi duo motus inter se sint distincti, absq; distinctione, q̃ in singulis inueniatur inter subam motus, & modum velocitatis vel tarditatis. Ita vt motus velox non sit in re quid cõpositum ex motu & mõ motus sed sit simplex quidam motus per se ipsum sic factus, & consequenter motus tardus & velox distinguantur semper, vt duo motus distincti saltẽ numero, nõ vt vnus & idẽ hñs diuersos modos. Et est quidem probabile se habere hoc posteriori mõ, quia motus ipse cum solum sit quædam via aut dependentia, est tantum modus quidam ipsius termini, vt in superioribus visum est; & ideo non videtur hoc vel illo modo fieri per aliũ modum distinctum, sed quia ipsemet se ipso aliter fit. Nam sicut actio fit se ipsa, ita modus modifica

tur seipso,& ideo, sicut variata habitudine actionis necessario variatur actio, ita & variato modo ipsius motus, necessario variatur motus, saltem secundum numerum.

VII. Si hoc ergo supponamus, dicendum consequẽter est, durationem seu tempus nõ consequi motum absolute, sed motum prout in re factum, s. ad motum sic velocem in tanto spatio consequi tm̃ durationis seu temporis: neq; in ea duratione esse posse varietatem, nisi sit in ipso motu. Vnde fit non rectè inferri maiorem distinctionem inter motum & tempus, quam sit inter motum absolutè, & motum velocem vel tardum, solum. n distinguitur tanquam quid indifferens & abstractum per rationem. Tamẽ in re in motu veloci vel tardo non distinguitur ratio motus à tali motu, & consequẽter nec duratio inclusa in quolibet eorum ab eo distinguitur. Sicut autem motus velox & tardus inter se nõ distinguuntur, ita mirum non est ꝙ habeant ẽt tempora seu durationes distinctas, quarum vna possit dici maior alia, non pp maiorẽ realitatẽ, sed propter diuersum modũ essendi, sicut vnus motus dicitur velocior alio, non propter maiorem realitatẽ, sed propter diuersum essendi modũ. Atque ita fit, vt vnusquisq; motus ad suã durationem comparatus, vel è conuerso vnumquodq; tempus ad suum motũ, non habeant in re distinctionem. B

VIII. Quòd si qs velit defendere in motu veloci (& idem est proportionaliter de tardo) motum & velocitatem esse duo ex natura rei distincta, quæ inter se comparantur tanquam substantia & modus, quod ẽt est probabile, eodem proportione loqui poterit de tẽpore. Vnde ẽt hoc modo, si formaliter comparentur tps & motus, non inueniẽtur in re ipsa distincta. Sicut. n. in quantitate permanente distinguuntur quãtitas ipsa, & densitas eius, tanquã res & modus, ita proportionali modo intelligi potest velocitas se habere ad motum: est. n. veluti quædam compressio, & condensatio partium eius. Iuxta hanc vero dicendi rationem, eodem modo distingui potest duratio motus & partium eius à duratione modali ipsius velocitatis. Diximus. n. suprà, in vnaquæq; re esse propriã durationem illi proportionatam, & in modis rerum, eo modo quo existentiam hñt. esse ẽt durationes proprias, si ergo velocitas est modus ex natura rei distinctus à motu, habebit suam durationem propriam, eodem modo distinctam à duratione motus, Imò, sicut velocitatis est modus ipsius motus. ita duratio velocitatis est modus durationis motus, nam per eã formaliter fit, vt partes durationis, quæ sunt in motu, sint inter se eodem modo affectæ, & veluti magis coniunctæ & compressæ, sicut sunt partes velocis motus. C

IX. Quocirca, si nomine temporis significetur tm̃ duratio motus, præscindendo à modo, clarum est, non magis distingui in re tps à motu, quam in alijs rebus distinguatur duratio ab existentia. Clarum item est, hmõi durationem in æquali motu semper esse æqualem, vt probat illud argũ quia tot sunt partes durationis, quot sunt partes motus, quia nulla est pars motus, quæ intrinsecam durationem non habeat. Si autem nomine tpis non significetur duratio motus absolutè, sed duratio tali modo affecta, s. illo modo, qui vel in velocitate consistit, vel secundũ tonem ex illa con-

A sequitur, sic non est comparandum tempus cum motu præcisè sumpto, sed cum motu, ut affecto etiam modo suo, id est; vt veloci, vel tardo, quandoquidem ipsa duratio nõ habet talẽ modũ, nisi ex tali modo ipsius motus. Atque hoc modo facta comparatione manifestum ẽt est tempus & motum in re nõ distingui neq; esse inæqualia. Quod si quis contendat, nomine temporis solum significari aut velocitatem ipsam vel tarditatem motus, aut durationem tali modo affectam, & nõ distingui ex natura rei à motu secundum se sumpto, faciet solum quæstionem de nomine: & præterea non loquetur iuxta vsitatum morem loquendi, tum quia nemo vnquam velocitatem motus appellauit durationem motus, aut tempus, tum, etiam quia, sicut motus dicitur velox vel tardus ita tempus eiusdem motus dicitur longum aut breue. Est ergo quoad hæc eadem rõ & proportio inter motum & tempus, si conuenienti proportione fiat comparatio.

Secunda difficultas de reproductione eiusdem temporis.

B

X. SEd concurrit statim secunda obiectio. Nam Deus non potest idem numero tempus reproducere, potest tamen reproducere eundem numero motum: ergo distinguuntur motus & tempus plusquam ratione. Consequentia est clara ex principio supra posito, minor verò à nobis supra concessa est, quia non est maior implicatio contradictionis in reiteranda eodem numero actione, q̃ in reproducendo eodem numero termino. neq; ẽt est maior repugnantia in reiterãda eadem numero actione successiua, quàm instantanea. Maior autem probatur ẽt ex communi axiomate, ꝙ ad præteritum non est potentia; tempus ergo qđ iam semel fuit, non potest non fuisse: ergo nõ potest iterum iam esse præsens, quia hæc duo simul repugnant. Et confirmatur, quia impossibile est, vt Deus faciat, quin dies præteritus, & plena sint duo dies: ergo non potest facere vt dies heri præteritus, hodie iterum sit: alias iam dies hesternus & hodiernus vnus tantum esset.

C

Prima responsio reijcitur.

XI. PRopter hanc difficultatem dicunt aliqui, implicare contradictionem; ut idem numero motus, qui præcessit iterum per diuinam potentiam fiat, sicut implicat iterum fieri idem numero tempus: nam vnum ex altero sequitur; non solum propter identitatem sed etiam, quia teste Aristotele in 5. Physic. vnitas numerica motus sumitur inter alia ex vnitate temporis.

XII. Veruntamen, vt alibi tetigi, nullam sufficientem rationem hactenus vidi, ob quam negandũ sit, posse Deum, eundem numero motũ, qui præcessit, reproducere. Nam potest eandem indiuisibilem actionem bis ponere in rerum natura: nã. sicut pôt eam per horam continuam conseruare, ita ẽt potest eam interrumpere, & iterum in rerum natura ponere: ergo & eandem successiuam actionem pôt bis ponere in rerum natura, si alioquin circa eundẽ terminũ, & per idem spatium fiat: nulla enim sufficiens ratio differentiæ

assi-

assignari potest. Et declaratur prætereà, nam si Deus annihilet corpus existens in hoc loco, potest illud reproducere cum eodem numero vbi: quæ est.n.in hoc maior repugnantia, quàm in reproducendo illo corpore cum eadem numero albedine, vel alijs accidētibus? Suppono enim reproducere illud replendo idem spatium imaginarium, in quo antea erat. Si ergo Deus potest in eodem corpore reproducere idem numero vbi poterit etiam reproducere eundem numero motum ad idem vbi tendentem per idem spatium. Adde in motu alterationis naturaliter fieri posse, vt actio intensionis, quæ successiuè fit, simul tota perseueret consetuando terminum factum, vt in illuminatione patet, & in superioribus declaratum est: ergo multò magis poßet Deus supernaturali virtute illam actionem, etiamsi iam transisset, reproducere, vel cum simili successione, vel simul totam pro sua voluntate.

VIII. Deniq; ratio illa sumpta ex vnitate temporis, vel nihil probat, vel petit principium. Nam cum dicitur, motum habere vnitatem numericam ex vnitate temporis, vel intelligitur de tempore extrinseco, in quo tanquam in extrinseca mensura fit motus: de quo potissimum locutus est Aristoteles: vel intelligitur de tempore intrinseco, de quo nunc agimus. In priori sensu, estò admittamus vnitatem illius temporis esse necessariam conditionem ad vnitatē motus prout fit ab agēte naturali, tamen respectu diuinæ potentiæ nulla est talis dependentia, quia ab illo extrinseco tempore non sumitur indiuiduatio intrinseca motus, sed ad summum esse potest conditio extrinseca, à qua non pendet infinita virtus Dei, quæ est supra omne tempus. Si vero sit sermo de tempore intrinseco, sic petitur principium: nam eadem est controuersia de tali tempore, quæ de ipso motu, & in rigore falsum est, motum indiuiduari ex hoc tempore, quia vt sunt idem vnum non indiuiduatur ex alio, vt vero ratione distinguūtur, potius tps indiuiduatur ex motu, in quo esse censetur suo modo vt in proximo subiecto.

VIIII. *Idē numero tempus pōt in Deo reproduci.*

Vera responsio.

Concedo igitur posse Deum reproducere eundem numero motum successiue, & consequenter ēt concedo, posse reproducere idem numero tempus quod præterijt, tum propter identitatem, tum ēt propter paritatem rationis. Neq; contra hoc obstat illud principium, [ad præteritum non est potentia,] nam licet Deus reproducat tempus præteritum, non faciet, vt quod fuit, non fuerit: in quo sensu illud axioma profertur, sed faceret, vt quod semel fuit, iterum sit, q̄d non est contra illud axioma: imò hoc ipsum ēt in reproductione rei permanentis. Neq; etiam repugnat, quod tempus iam præteritum, nunc sit præsens, eo. modo, quo tempus potest esse præsens ratione instantis: idem enim instans quod præterijt potest nunc esse præsens, & easdem partes continuare. Sed in hoc cauenda est æquiuocatio, & sophistica deceptio, nam tempus præteritum, dicit duo, s. tempus ipsum, & præteritionem, quæ constituitur per negationem existentię rei quæ aliquando fuit. Cum ergo dicitur tempus præteritum iterum fieri præsens, non est excogi-

Ad præteritum non esse potentiā qualiter intelligendum.

tandum, quod illud tempus quasi retrocedat, & desinat esse sub priori negatione præteriti, & fiat præsens, nam illud innoluit repugnantiam, vt dictum est, sed idem tempus quod semel fuit, & vt sic semper manet præteritum, iterū in retū natura constituitur, & sic fit præsens. Quod vero dicitur, hesternum, & hodiernum diem necessariò esse duos dies, naturaliter quidem verum est, supernaturaliter autem dico, esse posse vnum & eūdem diem bis repetitum: nam, sicut quantitas pedalis naturaliter non potest loco adæquari quantitati bipedali, supernaturaliter autem potest, si bis in loco ponatur, vt alibi latius tractauimus: ita idem numero motus naturaliter non potest duplam durationem explere si autem bis repetatur in rerum natura, id fieri poterit sine repugnantia.

Vt autem hoc melius comprehendatur, distinguendum est inter illud interuallum, seu spatiū imaginarium successiuum, quod mente concipimus tanquam necessario fluēs ex æternitate, & realem durationem motus, quæ verum ac reale tempus appellatur. Hæc rursus realis duratio dupliciter potest considerari: vno modo absolute secundum solam suam realitatem: alio modo vt coexistens, & quasi replens (vt ita dicam) quandā partem illius imaginariæ successionis, cui coexistere concipitur. Nam sicut in corporibus concipimus quoddam spatium permanens cuius aliquam partem replet quodlibet corpus in loco existens, ita in successione temporum concipimus quoddam spatium fluens & successiuum, cuius aliquam partem replet omnis motus realiter fluens: quod si fuisset motus ab æterno intelligitur vt replens totum illud spatium, eique coexistēs. Igitur si realis duratio motus apprehendatur, vt coexistens tali parti illius successionis imaginariæ quæ præterijt, & vt sic appelletur tempus præteritum, impossibile est vt sub ea connotatione, & rationis apprehensione iterum producatur, non quidem ex parte sua, sed ex parte alterius extremi. Et ratio est, quia illud spatium imaginariū fluēs, concipitur vt omnino necessarium & immutabile in suo fluxu: & ideo pars eius quæ concipitur, vt semel præterita, non potest concipi vt iterabilis. Nam illud spatium, cum cōncipiatur vt omnino necessarium, & non causatum, etiam concipi debet, vt habens intrinsecam necessitatem in fluxu & ordine suarum partium, ac proinde, quæ semel præteriit, non potest concipi, vt iterum rediens. Ex quo fit vt pars realis temporis quæ semel coexistit parti præteritæ illius successionis imaginariæ, non possit iterum et coexistere. Et ideo tempus præteritum sub hoc conceptu coexistentis, seu replentis talem partem spatij successiue imaginarij, non potest redire. XV.

At vero ipsa duratio realis præteriti motus, quę ēt fuit præteritum tempus potest iterum fieri, vt coexistens alteri parti illius immaginariæ successionis. Et quia duratio vt coexistens maiori vel minori parti illius successionis imaginariæ, concipitur à nobis vt maior vel minor, etiamsi in se realiter non sit maior vel minor; vt clare patet in indiuisibilibus durationibus, ideo ēt eadem duratio eiusdem motus, si bis extendatur, seu extendi concipiatur per duas partes illius successionis imaginarię, etiam concipitur vt XVI.

xus & successio: tum etiã quia hoc ipso q instans intelligitur fluere, intelligitur transire & perire, & alia instantia aduenire. Sed, Sicut Mathematici declarant lineam per fluxum puncti, quamuis nullus sit punctus verè fluens, sed imaginatione cogitatur ad declarandam dimensionem lineæ, ita successio temporis declaratur ad instar instantis fluentis, vt intelligatur in tempore nunquam esse aliquid totum simul, nisi instans, per cuius fluxum successio temporis declaratur.

XXII. Mens auctoris. Quamuis autem in fluxu temporis nihil vnq̃ totum simul existat, nisi instans, non propterea existimandum est cõsistere tempus in sola instantium successione, ita vt vno transeunte succedat aliud immediatè, & post illud aliud, & sic de cæteris, quãquam si hoc uerum esset, clarius expediretur difficultas tacta: nam si partes temporis solum essent instantia, vel ex instantibus compositæ, facile intelligeretur partes illas trãsire medijs instantibus præsentibus, sibique succedentibus. Sed illud nulla ratione verum esse potest, quia nõ magis potest tempus ex indiuisibilibus constare q̃ motus, nec motus magis quam magnitudo, vel latitudo spatij, à qua habet extẽsionem: vnde hęc inter se proportionem seruant. Cõstat autem, ex solis indiuisibilibus non posse excrescere magnitudinem, vt in superioribus tactum est, & latius in Physicis probatur. Ita ergo existit tempus medijs instantibus, vt vere ac realiter fluant partes eius diuisibiles, & post quodlibet istãs pars sequatur, & in qualibet parte sint instãtia & inter quælibet instantia sit pars fluens. Quocirca, vt recte notauit Durandus in 2. dist. 2. q. 4. nu. 14. non est intelligendum tempus ita dici existere per instãs vt partes eius non habeant realem existentiam nisi existentiam instantis: alioqui nihil esset reale in tempore nisi instans. Dicitur ergo tempus existere ratione instantis, quantum ad id quod in eo concipitur tanquam simul totum existens. sic. n. verum est denominari tempus existens ab instanti præsenti, tamen adæquate & intrinsecè tempus est existens per suas partes existentes, nõ quidem simul, sed successiue: vel in transitu, qui est modus existendi talium rerum. Vnde tales partes non dicuntur reales præcisè quatenus præteritæ, quæ iam non sunt, nec solum quatenus futuræ, quæ nondum sunt, sed quatenus transeuntes sunt. Quomodo dixit Augustinus 11. de Ciuit. cap. 26. [Tempus metior, scio, sed non metior futurum, quia nondum est, non metior præsens] (scilicet instans) [quia nullo spatio tenditur: non metior præteritum, quia iam non est. Quid ergo metior? an præteruntia tempora, non præterita?] Nec refert quòd partes temporis, dum transeunt, non sint factę, satis enim est quòd actu fiant, quia esse successiuorum est fieri, ut recte dixit Auerroes 3. Physicor. comm. 57 & D. Thom. in 2. distinct. 2. q. 1. art. 2. Atque hæc responsio & doctrina communis est & vera, sed eam latius exponere pertinet ad Philosophos ĩ lib. 3. & 4. Physicor. qui etiam in 6. magis ex professo disputant de natura entium successiuorum, & modo compositionis eorum.

Auerroes. D. Thom.

XXIII. Iuxta hanc verò doctrinã formaliter respondẽdum est ad difficultatem tactam: Primò, ens successiuum vt sic, quatenus ens positiuum est, non

A componi ex partibus quæ non sunt, quatenus nõ sunt, sed quatenus realiter fiunt, & transeunt, vel e conuerso quatenus illæ partes considerantur aut iam non existentes, aut nondum factæ, ut sic eius successiuum, quod ex eis componitur, non esse omnino positiuum ens, sed aliquam negationem in suo conceptu includere, nimirum, ut nõ sit totũ simul, & præsertim quod aliquid eius agẽdum supersit.

Secundo dicitur, hanc negationẽ per se ac formaliter magis requiri ex parte futuri, quã ex parte præteriti. Itaque in ente successiuo per se est ut quælibet pars eius fiat post aliam, ita ut nullam possimus assignare, q̃ tota simul facta sit, sed qualibet signata, alia prior sit facta, & ita Aristoteles definiuit tempus esse numerum motus secundũ prius & posterius. Ex quo ordine partium intrinsecè sequitur, ut quandiu res successiuè durat, aliquid eius supersit agendum: nam si nihil superesset, iam tota successio esset finita: illud autem qđ agendum superest, intrinsecè includit non esse factum, & consequenter vt nõdum sit: est ergo hęc negatio intrinsecè necessaria ex parte futuri. At verò ex parte præteriti solum est per se necessarium, quod ante quamlibet partem signatam aliqua prior pars antecesserit, seu facta sit: quod verò illa pars quę antecessit, iam non sit, hoc non ita intrinsecè includitur in ratione successionis, quia, licet fingamus totam illam actionem quæ paulatim fit, permanere in esse secũdum omnes partes paulatim factas, nihilominus fuisset vera successio in ipsa actione. Et ratio est, quia vt quælibet pars sit prior, satis est quod prius fuerit effecta, etiam si non statim transierit, ac esse desierit, & ideo hæc negatio existendi non ita intrinsecè includitur aut requiritur in parte iam facta, quæ pręterita dicitur, sicut in futura. Vnde etiam in superiori disputatione dicebamus, in intensione qualitatum dari successiuam mutationem in ipsa prima effectione intensionis (vt sic dicam) quę per modum conseruationis potest postea tota simul manere, quia partes illius actionis, quę successiue fiunt, non semper transeunt secundum suum esse reale, sed permanere interdum possunt per modum conseruationis. Quod si hoc verum est, optimè ex eo declaratur, partes realis successionis etiam si successiue fiant, veram & realem existentiam habere, quandoquidem, secundum illam possun aliquando simul manere, si necesse sit, vel si aliunde non sit repugnantia:

B

XXIIII.

C

XXV. Dices, hinc sequi, etiam partes temporis, licet successiue fiant, posse prout fiunt, non statim transire, sed permanere, quod inauditum est: perinde enim est, ac si diceretur totum tempus pręteritum nunc simul posse esse. Rñdetur negando consequentiam, formaliter loquendo de tempore ut tempus est: nam formaliter consistit in priori & posteriori vt sic, quę numerantur uel numerari possunt in motu, vt ex definitione Aristotelis patet: unde hoc ipso quod cessat uel transit ratio prioris & posterioris, cessat ratio temporis. Nihilominus tamen si verum est partes eiusdem actionis, quę successiue fiunt, posse simul conseruari, etiam est verum realem durationem illarum partium, quę successiue facta est, totam simul permanere posse: sed dum

sic

sic permanet, iam nō habet rōnem temporis, sed vnius instantis, sicut illa actio vel mutatio iā nō habet rōnem motus successiui, sed actionis vel cōseruationis instantaneæ. Atque ita semper seruatur proportio inter motum & tempus, magisq; declaratur identitas eorum secundum rem.

XXVI. Tertiò tandem dicendum est ad vltimam partem propositæ difficultatis, fluxum temporis, & cuiuscunque rei successiuè fieri per præsens, & præteritum: quod autem dicitur præsens, si intelligatur totum simul, solum est instans. Tamen quia post quodlibet instans immediatè fit pars, illa etiam dici potest esse præsens, non quia sit tota simul, sed quia illa est quæ actu & immediatè fit: tamen sicut nulla pars determinata est immediata instanti secundum se totam, ita nulla est quæ post instans sit tota præsens, si definitè sumatur, sed ante quamlibet signatam est alia, quia illa præsentia non simultanea est, sed successiua, cuius hæc est natura & compositio, quæ à nobis nō potest amplius declarari.

SECTIO X.

Vtrum ratio mensuræ durationis alicui tempori propriè conueniat, & respectu quarum rerum.

I. Actenus de duratione in cōi, & in particulari diximus secundum absolutam rōnem & essentiam durationis, quam simul ostendimus non consistere in rōne mensuræ. Quia verò hæc ratio mensuræ adiungi pōt durationi, & secundum eam rōnem frequenter nominari & explicari solet durationis ratio, ideo illam ēt declarare necesse est. Oportet aūt distinguere rōnem mensuræ passiuæ, vel actiuæ, prout declarauimus tractando de quantitate. Item distinguenda est mensura perfectionis à mensura quātitatiua, seu per modum quantitatis: hic n. non agimus de priori, quia vt sæpe diximus, ille modus mensuræ nihil habet peculiare in durationibus, sed communis est omnibus generibus, quatenus primum in vnoquoque genere esse pōt hoc modo aliorum mēsura, vt circa lib. 10. c. 1. tactum est. Agimus ergo de mensura durationis, quatenus modo quantitatiuo seu ad modum quantitatis mensurare potest.

Prima assertio.

II. Quod ergo attinet ad mensuram passiuam certum est temporalem durationem ex se mensurabilem esse: nam omne id quod est aliquo modo quantum vel extensum, mensurabile est: duratio autem successiua est suo modo quanta & extensa, saltem per accidens, quod satis est vt secundum eam rationem mensurabilis sit, quod satis constat ex superius dictis de quantitate. Et ex ipso vsu hoc etiam est manifestum, nihil enim est frequentius, quàm actiones nostras tempore mensurari: maximè autem mensuramus in illis durationes earum: sunt ergo omnes huiusmodi A durationes ex se mensurabiles, eadem enim est ratio de omnibus similibus. An verò eadem ratio sit de permanentibus seu indiuisibilibus durationibus, dicemus inferius. Prius enim inquirendum est qua mensura sint mensurabiles huiusmodi durationes.

Secunda assertio.

In qua re illud etiā certum nobis est nullā durationem successiuam esse mēsuram illius motus cuius est duratio, sed eo modo quo duratio successiua mensurabilis est, per aliam durationē distinctam esse mensurandam. Hoc sæpe probatū est in superioribus, quia nulla res est mensura sui ipsius, præsertim loquendo de mensura reali. Itē quia mensura sumitur vt medium ad cognoscendum id quod mensuratur: nos autem nō cognoscimus quantum duret actio per propriam & intrinsecam durationem eius, sed comparando illā cum alia distincta duratione, cuius quantitas nobis notior est. Quòd si actionem aliquam per suam met durationem cognosceremus, ita vt statim sine alio medio de illa iudicare possemus non vteremur illa tanquam mensura, sed immediatè & per se ipsam illam cognosceremus. III. Tempus non est mensura motus, cuius est duratio.

B

IIII. Neque obstat instantia, q̄ aliqui obijciunt de tempore quod est in motu primi mobilis, quod est mensura intrinseca eiusdem motus, quia nō habet superiorē mensuram extrinsecam, qua mēsurari possit. Respondetur n. negando assumptū, loquendo propriè & adæquatè de mensura intrinseca, sed ad summū possumus per vnam partē illius motus repetitam mensurare totum, vt per horam, diem, & per diem, annū, &c. In quo mensurandi modo iam est mēsura in re aliquo modo distincta a mensurato: ipsum tamen totum per se ipsum mensurare non possumus, neque designatam partem, etiam minimam, per se ipsam, sed oportet illam supponere aut per se ipsam notam sine mensura, aut alia extrinseca duratione vti ad sumendam certam de illa notitiam, etiam si mensura illa perfectione inferior sit, id enim parum refert, dummodo sit notior, & ad vsum mensurandi accommodata seu proportionata, vt inferius etiam ostendemus.

C

Tertia assertio.

V. Præterea est certum, durationem successiuam non esse natura sua mensurabilem per permanentem. Hoc et satis constat ex vsu. Et ratione probari pōt ex illo axiomate, [mensura dēt esse homogenea mensurato:] mensura n. permanens & successiua, non sunt homogeneæ. Sed respōderi pōt, non oportere, mensuram & mensuratum esse eiusdem generis proximi: satis est enim si in remoto genere conueniant: imò & analoga conuenientia interdum sufficit, nam primum ens dicitur esse mēsura oium aliorū. Quòd si dicas, hoc esse verum in mensura perfectionis, quia in illa minus proprius mensurādi modus inuenitur: in mensuratis aūt quantitatiuis semper requiri maiorem conuenientiā, & genericam proximā: pondus enim pondere mensuramus, & lōgitudinem longitudine, & sic de alijs. Contra hoc est aperta instan- Duratio successiua non est commensurabilis permanēti.

instantia in ipsismet motibus: non enim omnes A conueniunt in eodem genere proximo, & tamē omnes possunt per durationem eiusdem motus localis mensurari: nō ergo est necessarium vt mēsura & mensuratum in eodem genere proximo conueniant. At verò in genere remoto etiā conueniunt duratio permanens & successiua: ergo ex eo capite non repugnat, durationem successiuam permanenter mensurari.

VI. Sed nihilominus probabiliter sustineri posset in mensuris quantitatiuis requiri conuenientiā genericā proximam inter mensurā & mensuratū, vt in permanentibus quantitatibus inductione videtur ostendi. Et ad instantiam de successiuis dici posset, ꝙ licèt motus in ratione motuū differant, durationes tamen eorū eiusdē sunt rationis, aut saltem eiusdem generis. Sed licet hoc probabiliter sustineri possit, non est tamen necesse ad hoc principium coarctare vim rationis factæ. Cum enim dicitur, mensuram debere esse homogeneam mensurato, nec de genere proximo, nec de remoto, imò nec de proprio genere necesse est intelligi, sed de tali conuenientia, quæ sufficiat ad debitam proportionem inter mensu- B ram & mensuratum necessariam. Hæc aūt conuenientia neque in omnibus mensuris, neque in omnibus rebus æqualis esse pōt, aut debet: nec de hoc potest vna & eadē regula pro omnibus assignari, sed iuxta rerum & mensurarum diuersitatem id iudicandum est. Nam in aliqua mensura perfectionis sufficit conuenientia analoga, in aliqua verò mensura quantitatiua requiritur non tantum conuenientia generica, sed etiam specifica: linea enim seu longitudo non potest nisi linea vel longitudine mensurari.

VII. In præsenti ergo illa diuersitas, quæ est inter durationem permanentem & successiuam, tanta est, vt non relinquat proportionem necessariam, vt duratio permanēs possit esse mensura successiuæ. Quod ita declaro, quia mensura quantitatiua non habet proportionem ad mensurandum nisi per quandam adæquationem, vel coextensionem mensuræ & mensurabilis, sed duratio permanens non coextenditur durationi successiuæ: vnde secundum se nec pōt esse illi adæquata, nec inadæquata: ergo nullam habet proportionē cū illa vt sit eius mensura. Et confirmatur, quia in- C diuisibile vt sic non est aptum ad mensurandam quantitatem rei diuisibilis, sed duratio permanēs sub ea ratione indiuisibilis est, successiua verò est diuisibilis: ergo non potest illa esse huius proportionata mensura. Dices, Imò vna ex conditionibus mensuræ assignari solet quòd sit indiuisibilis. Rñdetur, respectu quantitatis discretæ posse mensuram assumi sub ea rōne qua indiuisibilis est: sic .n. vnitate mensuramus numerum, nam numerus ex vnitatibus componitur, quatenus in ea rōne indiuisibiles sunt. Respectu verò quātitatis continuæ quāuis mēsura debeat esse indiuisibilis, id est, in indiuisibili consistens, tñ nō potest esse mensura vt indiuisibilis in eo ordine, sed vt magnitudinem vel extē sionem habet: alioqui non potest esse proportionata vt vel per se ipsā, vel per repetitionem adæquet extensionem rei mensuratæ. Sic igitur duratio permanens improportionata est vt sit mensura durationis successiuæ: ergo duratio successiua solum est mensurabilis per aliam durationem successiuam, quæ in mensuram extrinsecam eius assumatur.

Quarta assertio.

VIII. Ex quo vlterius dicēdum est, ex natura rei nullum esse motum seu durationem successiuam, quæ sit aliorum motuū mensura, sed ex arbitrio & capacitate hominū pendere: nihilominus tñ aliquē esse motū in rerū natura de se aptiorē vt ad hoc munus mensurandi actiones & durationes successiuas destinetur, nimirum cœli motū, in quo fundamentū ipsum seu capacitas vt assumatur in mensuram, proprietas eius realis est: institutio verò & accōmodatio vt proximè hēat rationem mēsuræ, rōnis tm̄ denominatio est. Hoc totū erit ad declarandum & suadendum facile, si præ oculis habeantur ea quæ de ratione mensuræ in disput. 43. sect. 5. dicta sunt, vbi etiam conditiones ad hanc extrinsecam mensurā necessarias posuimus, nimirū ꝙ sit nota, certa & inuariabilis, & proportionata mensurabili: Quæ conditiones in ipsa re supponuntur, vt ad munus mensu- B randi apta sit quasi remotè, ac fundamentaliter. Vt verò iam habeat quasi proximam aptitudinē ad mensurandum, necessaria est institutio humana, per quā proposita sit in certa ac præfixa quantitate, & redacta ēt ad minimum aliquem terminum, & ita sit apta ad mensurandum humano modo, quia in magna quantitate facilius contingit deceptio, & non tam commode potest ad omnia mensurabilia, etiam minima applicari.

Sic igitur, loquendo de mēsura proximè apta, IX. constat, nullum motū esse ex natura sua mensuram aliorū, quia in nullo reperitur ea partitio, & designatio, quæ ad mensurandū necessaria est, sed hoc semper ex ratione & humano arbitrio pendet. At verò loquendo de fundamento quod in re esse potest ad hoc genus mensuræ, ēt cōstat, hoc maximè reperiri in motu cœli, nam ille motus est notissimus ratione astrorum, præsertim solis & lunæ: est ēt certissimus ac regularissimus, & quatenus velocissimus est, ēt est quodam modo breuissimus: ergo est de se aptissimus vt ad mēsurandos alios motus, seu durationes eorū assumatur. Cui veritati cōsonat quod diuina Scriptu- C ra refert dixisse Deū in conditione vniuersi, [Fiāt luminaria in firmamēto cœli, & sint in signa & tempora, & dies, & annos.] Ad quod videtur allusisse Plato in Timæo, cum dixit, [Tempus esse conuersionem cœlestis mundi.] Idemque senserunt multi alij antiqui Philosophi, vt Simplicius 4. Physic. refert, & ibidem Albert. tract. 3. Et in idem redit definitio Arist. dicentis, [tempus esse numerum motus scd̄m prius & posterius;] loquitur .n. de tempore, qd̄ est extrinseca mensura durationum, & prout humana rōne & institutione ad munus mēsurandi destinatum est illūque constituit in motu cœli, & quasi per antonomasiam hunc intelligit noīe motus in prædicta definitione, vt ex discursu illorum capitum constat. Plato.

Hunc aūt motum non habere rōnem temporis & mensuræ, nisi quatenus in eo numerantur partes prioris & posterioris in successione, & duratione, etiam cōstat. illæ .n. partes, numerus dicūtur, non scd̄m propriā rōnē quantitatis discretę, sed quatenus in partibus continui reperiri pōt; qui

qui numerus vt numerus est non est actu in re, A
sed potentia tm̄: per opus aũt animæ quodã mõ cõpletur seu numeratur. Vnde in ea particula significatũ est ab Arist, tempus hoc in rõne mensuræ aliquo mõ cõpleri per opus animæ vt in vltima parte assertionis diximus: nã per eam numerationem, & quasi diuisionem mentis redigitur ad definitam quantitatem, per quam possit mensuræ rõnem exercere, vel per applicationẽ, vel per repetitionẽ. Et hoc est quod expressius docuit ibidem Philosophus c. 14. tex. 131. tempus pendere ab anima. Quod etiam docuit D. Aug. 11. Cõfess. c. 28. estque communis sententia.

Quomodo sit vnicum tempus, & directa quæstionis resolutio.

XI. ATque hinc tandem, vt qõni propositæ in forma respõdeamus, cõcluditur vnicũ esse tẽpus in vniuerso, qd propriã rõnem extrinsecæ mẽsuræ habeat, illudq; esse in motu cœli. Hæc est snĩa
Aristot. Arist. in 4. Physic. quẽ & Philosophi, & Theologi ita interpretantur & sequũtur. Apud quos frequens est illa distinctio, tempus dupliciter accipi solere, vno mõ absolutè pro duratione intrinseca motus, & sic multiplicari tẽpora æquè ac motus, vt supra dictũ est. Aliò verò modo sumi pro mensura extrinseca & cõi cæterorum motuũ, partim à natura existente fundamẽtaliter, seu inchoatiuè (vt sic dicam) partim per rõnem diuisa, & ad mensurandũ accõmodata, & hoc modò esse vnũ tm̄ tempus, illudq; esse in motu cœli. Ita sumitur
D. Thom. ex D. Tho. in 2. d. 12. q. 1. art. 5. ad 2. & 3. q. 48. c. de Quando, quamuis alijs locis absolutè & sine distinctione vlla vnum tm̄ tempus esse dicat, vt patet ex opusc. 36. c. 2. & 1. p. q. 10. art. 6 & q. 66. art. 4 ad 3 licet ex hoc postremo loco ẽt possit prædicta distinctio & doctrina colligi. Quam ẽt habet
Caiet. Caiet. 1. p. q. 10. art. 6. vbi ita D. Thom. exponit, &
Capreol. Capreol in 2. d. 2. q. 2. art. 3. & Iauel. 4. Physic. q. 23.
Iauel. Iand. Argent. vbi idem tenet Iandun. q. 28. Et eam distinctionẽ tradiderũt Alens. 1. p. q. 9. memb. 9. & Bonau. in 1. d. 3. in 2. p. circa literam Magistri nu. 33. & Thom. de Argent. in 4 d. 48. art. 4. q. vnic. Ratio verò huius partis nota est ex dictis, quia in solo il- C
lo motu reperiuntur conditiones oẽs ad huiusmodi mensuram requisitæ. Ex ipso etiam vsu id satis constat, nam quoties cunque de duratione alicuius actionis vel inferioris motus indicare volumus, eam conferimus cum motu cęli vt id cognoscere possimus.

XII. Nec refert, q interdum vtimur ẽt alijs motibus inferioribus in ratione mensuræ extrinsecæ aliarum actionũ, vt motu horologij: nam & hos etiã motus assumimus vt mensuratos per motum cœli, & ita non mensurant nisi veluti in virtute eius, & quatenus notificant durationem eius, & præterea ex se sunt imperfectæ, & (vt ita dicam) incõstantes mensuræ propter illorum motuũ facilem variabilitatem, & irregularitatem. Et eadem rõne non refert, q aliquando etiam vti videmur inferioribus motibus ad mensurandam durationem ipsius motus cęli, nam reuera non vtimur illis vt mẽsuris, sed vt signis nobis propinquioribus, quibus vtimur ad cognoscendum quanta pars motus cœli desluxerit, vt possimus illa vti tanquam mensura nostrarum actionum.

SECTIO II.

Quas res, & quid in eisdem rebus hoc tempus mensuret.

PRimum omniũ certum est omnes motus physicos, & corporales hoc tempore mensurari seu esse mensurabiles, ita enim semper accipiendum est, vt careat omni difficultate. I.

Secundo addendũ est, tempus mẽsurare in his motibus primò ac per se moram & durationem eorũ Hoc per se notum est experientia, & rõne patet, quia mensura debet esse homogenea: vnde metitur ipsum mensurabile, quatenus hẽt conditionem eiusdem generis. Deinde consequẽter fit vt mensuret velocitatem vel tarditatem motus, adiuncta tñ quantitate spatij, nam per comparationem ad vtramque quantitatem velocitas cognoscitur, eo q velocior motus sit, qui æquale spa- B
tium in minori tempore, aut maius spatium in æquali tempore pertransit. Denique consequẽter ẽt metitur vniformitatem aut difformitatem motus, nã hæc consurgit ex æquali vel inæquali velocitate partium motus. Aliqui ẽt addunt mensurare perfectionem motus, sed hæc ratio mensuræ, vt iam dixi, non spectat ad præsens. Eo vel maximè quòd sub hac ratione tempus vt tempus non mensurat motum, sed vnus motus vt motus perfectior, est mensura alterius. Et in eo genere non constat motũ cœli quoad essentialem perfectionem, quam habet in ratione motus esse perfectiorem omnibus alijs, licèt in eis cõditionibus quæ ad mensuram durationis requiruntur, eos excedat, de qua re in superioribus dictum est.

Dices, quomodo potest tempus mẽsurare motus, cum non sit notius illis? Respondetur dupli- II.
cem hic posse fieri comparationem. Vna est motus cœlestis ad cęteros motus, alia est temporis vt sic, ad motum in ratione notioris, vel minus noti. Priori modo dicunt aliqui motum cœle- C
stem esse quidem minus notum nobis, esse tamẽ notiorem natura sua, idque satis esse, vt duratio eius in mensuram assumatur. Sed hoc non rectè dicitur, tum quia illa mensura, non est vt Deus vel angeli ea vtantur, sed homines mensura autẽ illis debet esse notior, ad quorum vsum instituitur. Alias quomodo deseruiet illis, vt per eam cognoscant alia, quæ mensuranda sunt? Tũ etiam quia, si ille motus non est notior nobis, cui dicitur natura sua notior? nec enim est simpliciter nobilior in genere entis, nec etiam ab illo essentialiter & per se pendent cæteri motus: vnde tam notus est angelis vel noster localis motus, vel motus augmentationis aut alterationis. Dicendum ergo est, illum motum esse notiorem nobis, quantum necesse est ad rationem mensuræ, nam, licet fortasse quantum ad efficientem causam eius, & alia similia minus notus nobis sit, & licèt in se ipso non ita sensibiliter videatur sicut inferiores motus, tamen quantum ad an est, & quantum ad vniformitatem suam, & perpetuitatem est simpliciter & generatim respectu omnium hominum notissimus, saltem per astra quæ posita sunt in signa illius motus.

De

IIII. De altera item comparatione dubitant aliqui, quia obscurius esse vr tempus quã motus, & ideo non vr esse apta mensura motus. Antecedens patet quia motus per seipsum sensibus patet, tempus verò difficillimum cognitu est. Rñdetur tñ, si hæc duo in genere comparentur, & cum proportione, neutrum esse notius alio, nam quantum ad an est, æquè notum est dari tempus, ac dari motum, quia æquè euidens est durare motum, dum fit, seu aliquam morã consumere, ac est euidens esse vel fieri motum: tempus autẽ, in cõi loquendo, idẽ est qđ duratio motus. Si verò cõparentur quantũ ad quid est, æquè obscurè in vtroque explicatur. Si deniq; cõparentur sub ratione mensuræ, & mensurati, sicut tẽpus mensurat vt est duratio quędã, ita quod in motu per illud mẽsuratur, est duratio eius: ergo quãtũ ad hoc est ẽt equalis ratio. Cõparatio ergo non dẽt fieri inter tẽpus & motũ, sed inter vnũ motũ, & alios & inter durationem vnius, & durationes aliorum, & & hoc mõ cõstituit optimè rõ tẽporis, & differẽtia vel excessus est, quia illa duratio assumitur in mensurã & accipit cõpletã rõnẽ & denominationẽ tẽporis, quæ est in motu, qui comparatione aliorum motuum notior est, & alias habet cõditiones ad mẽsurandũ requisitas, vt explicuimus.

V. *Quis inter cœlestes motus sit eorũ mensura.* Sed quęret aliquis, estò hoc verũ sit comparando motũ cœli ad inferiores motus, quid dicẽdum sit comparando ipsos motus cœlestes inter se. Rñdetur, absolutè loquendo, ẽt motus inferiorũ orbium cœlestiũ mensurari motu primi mobilis, atq; ita in illo esse, simpliciter loquendo, tẽpus, vt hẽt rationem primæ & vniuersalissimæ mensuræ, tanquã ex motibus proprijs. Solis, & lunæ recipiat, mõ nostro concipiendi & loquendi, diuisionẽ ac denominationẽ annorũ & mensium. Sicut n. integra circulatio primi mobilis, dies appellatur, ita integra circulatio propria orbis solis vocatur annus, & duodecima pars eius vocał mẽsis, sicut ẽt integra cõuersio orbis lunę secundũ motũ proprium vocatur mẽsis lunaris: vtraq; autem conuersio tam solis q̃ lunæ, numero dierum mensuratur, atque ita, simpliciter loquendo, motus primi mobilis est mensura omniũ motuum corporalium, qui sub illo decurrũt.

Quo tempore mensurentur spirituales motus.

VI. *Prima sententia.* Sed quæret rursus aliquis, an ẽt hoc tempus sit mensura aliarum actionũ successiuarũ, quę motus physici non sunt. Vbi sermo est tñ de successione continua, vt est spiritualis motus angelicus, vel localis, vel intẽsionis supponendo q̃ possit dari in actibus spiritualibus. Atq; in hoc sensu in schola D. Thom. cõis snia est, hos spirituales motus nõ mensurari hoc tẽpore, sed esse cõstituendũ aliud tẽpus in superno angelo v.g. qđ sit mẽsura realiũ motuũ. Ita D. Thom. 1. p. q. 10. art. 5. & q. 58. art. 3. quibus locis Caiet. & alij recentiores idẽ tenẽt, & Capreol. Henric. & alij supra citati. *D. Thom. Caiet.* Obstat tñ huic sniæ, quia nullus motus spiritualis est in angelis, in cuius duratione possit cadere prædicta rõ temporis, quia ad hãc rõnẽ mensuræ nõ sufficit, q̃ duratio vel motus sint in nobilissimo mobili, sed multo magis necessarium est vt motus sit regularis vniformis, atq; ẽt q̃ sit semper in actu, perpetuus, vt semper possit deseruire ad mensurandum: nullus autẽ motus angelorũ est hmõi: nã cũ sit voluntarius ac omnino liber, nec semper durat, nec fit modo regulari & vniformi. Scio respondeti posse, etsi non detur talis motus regularis, actu existens, posse tñ dari & cõsequenter posse ẽt concipi, idq; satis esse ad rõnẽ mensuræ, quia mensura nõ exercet munus suum nisi prout est in mente. Sed hæc rñsio non probatur, tum quia ratio facta probat talẽ motum regularem & perennẽ nõ solum non dari de facto, sed etiam non esse connaturalem spiritualibus substãtijs: tum etiam quia talis conceptio illius motus possibilis, est impertinens ad cognitionẽ angelicam, & de se difficilior quam cognitio cuiuslibet motus existẽtis. Tum denique quia alias eodem modo dici posset, non tempus, aut æuum existens in angelo creato, sed prout concipi potest in alio perfectiori possibili, esse mensuram.

Quo circa, si respectu nostri loquamur, clarũ est oẽm illum spiritualem motũ esse nobis improportionatum vt sit tẽpus, quo possimus vti ad mensurandum spirituales actiones, quia est nobis ignotus. Verum est ipsas ẽt spirituales actiones, quatenus tales sunt, esse nobis ignotas, & ideo non esse à nobis mensurabiles, ac proinde non indigere nos aliquo tempore, quod sit mensura illarũ. VII. B Tñ quatenus illę actiones aliquo mõ à nobis cognosci possunt, nimirũ, si coniunctionem aliquã habeant cũ actionib. materialibus, sic non possunt mensurari nisi hoc tẽpore cœlesti, atq; ita mẽsuramus nostras actiones intellectus & voluntatis hoc tempore. Si vero respectu ipsorũ angelorũ, loquamur, certè illi nulla indigent mensura ad cognoscẽdã durationem suarũ actionũ, q̃a tã nota est ipsis quæcunq; duratio p̃ se, ipsã, quã eẽ p̃t p̃ comparationẽ ad aliã, vt paulo inferius magis declarabimus. Si tñ velint, possunt p̃ suo arbitrio vti hmõi comparatione & cognoscere tm̃ durasse motũ inferioris angeli, quam superioris: veruntamẽ id nõ tã erit cognoscere vnum per aliud tanquam per mensurã, q̃ cognoscere eorũ æqualitatẽ vel inæqualitatẽ in duratione: quo ẽt potest angelus cognoscere quantũ duret suus motus per cõparationẽ ad motũ cœli. Imò non solum angelus, sed ẽt Deus, licẽt nõ indigeat, neq; vti possit mensura extrinseca ad cognoscendam durationem cuiuslibet motus, non tñ potest cognoscere coexistentiam vnius cum alio, & eorũ C æqualitatem, aut nõ æqualitatẽ in durando, nisi vtrumque simul cognoscẽdo, & illa inter se comparãdo, quia correlatiua sunt simul cognitione.

An successio discreta possit tempore mensurari.

VIII. Rursus quæri potest an tẽpus cœleste sit mensura motus seu successionis discretæ. In qua re oẽs conueniunt in assertione negatiua. Thomistę vero qui de hac successione discreta in angelis potissimè loquuntur, aliud ẽt tẽpus discretũ assignant, quod sit mensura extrinseca oium similiũ motuũ inferiorum. Veruntamen in hac successione discreta duo possũt cõsiderari: vnum est mora vniuscuiusq; instantis, & consequenter mora ẽt oium instantium simul sumptorum, sibique immediate succedentiũ. Aliud est numerus seu multitudo taliũ instantiũ. Prior cõsideratio p̃ accidẽs est ad rationẽ discretæ successionis vt sic, nã per se solum spectat ad rationẽ quãtitatis discretæ seu multitudinis pluralitas vnitatũ, sub ea ratione indiuisibiliũ: q̃ uero illæ vnitates hẽant maiorẽ uel minorẽ durationem, acciden-

tarium

tarium est. Sicut in ternario lapidum v.g. per accidens est ad rónem ternarij, φ illi lapides sint magnæ vel paruæ quantitatis, & φ iuxta se positi magnam vel paruã molem efficiant. Igitur idem proportionaliter est in discreta instãtiũ successione aut cõpositione. Quapropter illa duratio & permanentia singulorũ instantium, & cõsequenter etiã totius tẽporis vt aggregati ex illis, vel mensurabilis non est ꝑ indiuisibilitatem singulorũ instantium, vel mensuranda est tempore cõtinuo ad eum modum quo statim de æuo dicemus.

IX. Quantum ad scd̃m autem, id est, quoad numerum instantium, clarum est non posse motũ discretum vt sic mensurari aliquo tempore continuo, nec corporali, nec spirituali, q̃a neq; ex diuturnitate continui temporis, neq; ex coexistentia motus discreti in quolibet tempore continuo cognosci põt quis numerus instantium fuerit in tali motu discreto per diem vel per horã v.g. motus cõtinui, quia in qualibet parte motus cõtinui potest esse motus discretus cõstãs pluribus vel paucioribus instantibus absque vllo certo termino.

X. Et eadẽ rõne non video, quõ motus discretus possit mensurari per tẽpus discreti extrinsecum & existens in superiori motũ, quia nec põt mensurari quoad permanentiã instantiũ; nam hæc & est per accidens, vt dixi, & non est fixa & certa in aliquo ex his tẽporibus aut instantibus. Neq; etiã potest mensurari quoad numerum instantium, quia nullus certus numerus instantiũ correspondet in vno motu cõparatione alterius, sed dũ est in superiori angelo successio discreta constans ex tribus instantibus, põt esse in inferiori alia quæ cõstet decem aut pluribus instantibus, & è cõuerso: ergo non põt numerus instantiũ vnius motus per extrinsecũ tempus alterius motus mensurari. Nõ est ergo necessaria hæc extrinseca mensura respectu successionis discretæ, quatenus talis est, sed mensurãda est vnitate rẽpetita, sicut ois numerus p vnitatẽ mẽsurabilis est: nã, si intelligã vnus numerus mensuratur alio, solũ est inquantum vnus materialiter est pars alterius, vt binarius senarij, & sic accipitur per modũ vnitatis.

An substãtiæ corruptibiles mensurentur tẽpore C

XI. Præterea interrogari solet, an hoc tempus cœleste mensuret etiam res corruptibiles quoad earum substantiam, seu substantialem permanentiam: eademque interrogatio locũ habet in oĩbus rebus permanẽtibus corruptibilibus. De quibus cõis sñia est hæc ea mensurari hoc tempore, vt patet ex D. Tho. 1.p q.10.art.4 & ex alijs autoribus supra citatis sumiturque etiam ex Aristot. 4. Physic.c.14 tex.133. vbi ait, [Omnes res quæ generantur & corrumpuntur, hoc tempore mensurantur.] Addit verò Durand. in 2.d.2.q.6.nu.15. tempus non esse mensuram homogeneam harũ rerum, sed alterius rationis, eo quòd tempus sit duratio successiua, durationes verò harum rerũ permanentes sint. Quod si obijcias, mensuram debere esse homogeneam. Rñdebit fortasse, id esse verum respectu proximi mensurabilis, non verò respectu eius quod m̃ ratione alterius, & quasi per concomitantiam quandam mensuratur. Quæ doctrina mihi non displicet, nam tempus per se primò non mensurat permanentiam rerũ corruptibilium, quæ secundum se indiuisibilis, A & consequenter et immensurabilis est, sed mẽsurat per se primò mutationes harũ rerũ, vt generationes, incremẽta, alterationes, & corruptiones earũ, & consequenter mensurat et durationẽ esse illarũ, quatenus his mutationibus subest, aut subesse põt. Quo dixit et Aristot. 4. Physic.c.12. tex. 118. [tempus per se mensurare motũ, per accidẽs verò quietẽ,] nã tempus per se mensurat prius & posterius, quę per se inueniũtur in motu, in quiete verò solũ per relationẽ vel cõparationẽ ad motum, vt bene exposuit Albert in Summa de quatuor coæquæuis 1.p.q.5.art.11.ad vlt. Atq; ita fit, vt tẽpus per se ac immediatẽ sit mensura homogenea durationis motus: durationis aũt permanentis solũ quasi per accidens, & rõne alterius, iã quam mensura aliquo mõ alterius rõnis, quod in sequenti puncto magis explicabimus.

Res incorruptibiles an tempore mensurentur.

XII. Prima sententia. D.Thom. Aristot. Vltimò inquiri põt, an tempus mensuret et durationem rerũ incorruptibiliũ, quã æuum esse diximus (nam æternitas Dei sub quæstionem B non cadit, cum illa infinita sit, & immensurabilis.) D. Thom. eiusq; sectatores alijq; Theologi qui negant, spirituales actiones, aut motus etiam successiuos & continuos mensurari hoc tempore, à fortiori id negant de esse rerũ incorruptibiliũ, seu duratione earũ, & ideo cõstituunt vnum primũ æuũ, qd̃ in illo ordine hẽat rõnem extrinsecæ mensuræ taliũ rerũ quoad esse earũ. Cui sñię Secunda sententia. fauet Aristot. in 4. Physic.c.12.tex.117. vbi apertè sentit res incorruptibiles non mensurari tpe. Et hac rõne 1. de Cœlo c.3.tex.20.& c.9.tex.100. ait, cœlestia corpora, & substãtias superiores nõ esse tẽpori subiecta. Quod et docent reliqui Philosophi his locis. Alij verò Theologi putãt, et esse angelicũ mẽsurari hoc tpe quoad suã durationem. Durand. Gabr. Ocham. Ita Durãd. in 2.d.2.q.5. a qua opinione nõ dissentiunt Gab. ibi & Ocham in 2.q.13. Et fundm̃ esse põt, quia tota ostentum est vnũ æuum non posse essentiã suã alterius quoad durationẽ eius, quia per comparationem vnius ad aliud non põt cognosci quantũ alterũ durauerit: at verò per cõparationẽ ad nostrũ tps optimè cognoscitur quã tũ angelus durauerit in suo esse: ergo non est alia mensura etiã harũ rerum, nisi nostrũ tempus.

XIII. Autoris sententia. Ego verò in primis existimo, tempus hoc non habere rõnem mẽsuræ respectu tpũ angelorũ ad cognoscẽdã durationem sui proprij esse. Probatur ex dictis, primò, quia nõ est notior angelis duratio temporis quã propria, imò, si fieri potest cõparatio, magis nota est propria duratio, tãquã magis cognata magisq; immaterialis, & ideo ex se etiã magis intelligibilis. Secundò, quia magna esset imperfectio, indigere tali mensura extrinseca ad suas proprias durationes cognoscendas.

XIIII. Obiectio. Dices, Non põt angelus: intuendo tm̃ se ipsũ aut aliũ angelum, cognoscere quantum durauit, nisi durationem suam vel alterius ad nostrũ tempus comparet: ergo indiget hac mensura. Antecedẽs patet, quia cum propria & intrinseca duratio indiuisibilis oĩno sit, ex se & in se absoluté nõ habet quòd sit tanta vel quanta: ergo non nisi per comparationem ad durationem quantã põt sub ea ratione cognosci. Rñdeo, concedendo non posse illam durationem indiuisibilẽ cognosci ad-

me-

modum quanti, niſi cum aliqua habitudine vel connotatione ſucceſſionis aut exiſtentis, aut poſſibilis ſeu imaginariæ, nam hoc ſaltem conuincit argũ factum. Vnde vt angelus cognoſcat quantũ ipſe durauerit ex quo creatus eſt vſque modo, neceſſe eſt vt cognoſcat quanto tempori ſucceſſiuo coextiterit, vel coexiſtere potuerit, quia aliàs non poterit concipere ſuã durationem vt quantam, quia hæc denominatio nõ conuenit illi ab intrinſeco, & ſecundum ſe: ergo per comparationẽ ad aliquid quantũ aut realiter exiſtẽs, aut conceptũ. Hinc tñ non fit, vt angelus vtatur tẽpore vt menſura ad eã cognitionem, ſed ſolũ ſequitur illã cognitionẽ ex parte obiecti eſſe aliquo modo reſpectiuã, & ideo nõ poſſe cognoſci vnum extremũ, niſi vt terminatum & comparatum ad aliud.

XV. Quapropter non ſolum angelicus intellectus, verum etiam diuinus, non cognoſcit duratione angeli vt tantam vel quantã, niſi cum dicta cõcomitantia, tum quia neceſſitas cognoſcendi ſimul correlatiua, reſpectu omnis intellectus locũ habet, eò quòd intrinſecè proueniat ex connexione obiectorum: tum etiam quia cum illa denominatio quanti ſit aliquo modo extrinſeca, non poteſt cognoſci vt in ſe eſt, niſi cognita forma ex qua deſumitur. Quòd ſi quis rurſus obijciat, qa hinc ſequitur idem eſſe dicendum de æternitate ipſa. Reſpondemus, quod æternitas non eſt tanta, vel quanta, ſed infinita, quam infinitatem ex ſe & abſolutè habet ſine comparatione ad aliud. Si quis tamen eam velit concipere vt extenſam & quantam, non poterit eam concipere niſi cum habitudine coexiſtentiæ ad durationem ſucceſſiuam ſaltem imaginariam; non tanquam per menſuram eius, ſed vt per terminum coexiſtentiæ, rõne cuius per modum quanti concipitur.

XVI. Atque hinc fit, vt etiam reſpectu noſtri intellectus æuum angelicum non ſit propriè & per ſe menſurabile noſtro tempore, ſed ſolum per accidens, & ex imperfectione noſtra. Primò quidẽ, quia ratio menſuræ & menſurabilis reſpectu alicuius intellectus ſupponit vtrumque eſſe in ſe cognoſcibile à tali intellectu: æuum autem angelicum non eſt ita cognoſcibile nobis. Vnde ex vi noſtri temporis nunquam poſſumus cognoſcere quantum angelus durauerit, niſi fortaſſe menſurãdo aliquem effectum eius, in quo ſit ſucceſſio, & deinde ex duratione effectus durationem cauſę colligendo: vt, quia angelus mouet cœlum, rectè colligimus tantum duraſſe angelum, quantũ durauit cœli motus. Hæc autem menſuratio & eſt valde remota & per accidens, & adhuc non poteſt eſſe integra menſuratio illius eſſe: nam inde ad ſummum colligitur non fuiſſe illum effectum ſine ſua cauſa, non tamen poteſt colligi an ante effectum talis cauſa extiterit, & quantum durauerit.

XII. Noſtrum tẽpus nõ menſurat æuiterna. Ex quibus tandem concluditur abſolutè negandum eſſe tempus noſtrum eſſe menſuram æuiternorum. Et conſequenter etiam concedendum eſt illa non eſſe menſurabilia ſecundum ſe quantum ad durationem, quia ſi reſpectu nullius intellectus ita poſſunt menſurari, abſolutè non ſunt ita menſurabilia. Quocirca cum D. Thom. his rebus ſpiritualibus attribuit extrinſecas menſuras, exiſtimo non eſſe intelligendum de menſura durationis quantum ad quantitatem eius extenſiuam (vt ſic dicam) ſed quantum ad perfectionem, eo modo quo primum in vno quoque genere dicitur menſura cæterorum.

SECTIO XII.

Quænam duratio ad prædicamentum Quando pertineat, & quomodo huiuſmodi prædicamentum conſtituendum ſit.

Deſcriptio ipſius Quando tractatur.

Vpereſt vt ex his oĩbus quæ de durationibus diximus, rõnem & cõſtitutionẽ prædicamẽti Qñ colligamus. Eſt n. valde incertũ apud autores in quo formalis ratio huius prædicamenti conſiſtat. Nam licèt ex ipſo nomine ſatis cõſtet, Quando eſſe aliquid ad tẽpus, & conſequẽter ad durationẽ pertinens, quid verò illud ſit, obſcurum eſt. Vox enim [quando] Latinè ſumpta, non eſt nomen ſignificans rem aliquam, ſed eſt aduerbiũ temporale, quo vtimur ad interrogandũ, quo tpe rẽs ſit aut operetur, &c. Inde vero tranſlata eſt ad ſignificandum rem illam, vel denominationem ſeu formam denominantem quam rei tribuimus, cũ ad interrogationem de Quando reſpondemus: dicimus n. hodie, aut heri, aut alio ſimili tẽpore eſſe vel fuiſſe. Vnde Ariſt. vbi hoc prędicamentũ attingit, nihil aliud dicit niſi Quando idẽ eſſe, quod eſſe in tpe, vt eſſe heri, vel anno præterito. Gilbertus verò definit, [Quando ſignificare rõnem ex tẽporis inſidentia relictam, nõ tẽpus ipſum] Et infra ait, [eſſe quandã (vt ita dicã) affectionem rebus additã, per quã dicitur eſſe, vel fuiſſe, aut futuras eſſe, nõ verò eſſe tempus ipſum.] Ex quo loco ſumpta illa vulgaris deſcriptio, qua etiã vtitur D. Tho. opuſc. 48 [Qñ eſſe id, quod ex adiacẽtia tpis relinquitur.] Loquũtur aũt oẽs autores in his deſcriptionib. de tpe extrinſeco, qđ eſt in motu primi mobilis, quatenus rẽs oẽs temporales in eo, vel aliqua parte eius eſſe dicuntur. I. Ariſtot. Gilbert. D. Thom.

Variæ opiniones de natura ipſius Quando.

II. QVid aũt ſit hoc quod relinquitur ex adiacentia temporis, variè exponitur. Quidam dicũt eſſe relationẽ, vel tpis ad rem quæ eſt in tpe, vel è contrario rei tẽporalis ad tẽpus: quæ ſit vel relatio contenti ad cõtinens, vel è conuerſo continẽtis ad contentũ. Veruntamen hæc opinio de relationibus ſex vltimis prædicamentis attribuẽs, ſupra in vniuerſum reiecta eſt. Et in præſenti non videtur veriſimilis, quia relatio cõtinentis & contenti non niſi per metaphoram videtur attribui rebus tẽporalibus reſpectu temporis extrinſeci: nam in re nihil eſſe videtur niſi coexiſtentia quędã, in qua tẽpus denominatur cõtinẽs, quia ſemper excedit tẽporalia, pręſertim corruptibilia quę cum tpe incipiunt & deſinunt, eo ſp̃ fluente, & durãte, & ideo in eo cõtineri dicuntur. Quæ locutio metaphoram includit, nam proprietas ſolũ conſiſtit in coexiſtentia rerum cũ tempore ſeu aliqua parte eius: relatio aũt coexiſtentiæ non pertinet

net ad speciale prædicamentũ. Relatio prgterea mẽsuræ & mẽsurati, si attentè consideretur, quæ de mensura dicta sunt disp. 42. sect. 3. non est realis, sed rõnis. Quia non hẽt aliud fundamentum, nisi ꝙ vnũ sit medium, & quasi instrumẽtum ad cognoscendum aliud: hoc aũt nõ ponit in rebus ipsis realem & intrinsecã habitudinẽ, nã quacunque rõne aliqua res sit nobis notior, & alioqui sit apta vt cõparari, vel conferri cũ alia possit, & sic deseruire ad ostendendã q̃titatem eius, põt exercere munus mensurę, quod solum est opus rõnis: sicut ẽt vnitas hẽt rõnem mensuræ respectu multitudinis, & illa relatio nec realis est, nec si esset, speciale prædicamentum cõstitueret. Idemq́; argumentum fieri potest de omnibus humanis mẽsuris, vt modium, libra. Quibus illud ẽt cum tempore commune est, ꝙ non ex solis conditionibus rerum, sed adiuncta aliqua institutione humana, & operatione rationis subeunt rationem mensuræ: ergo vel hac sola ratione manifestum est, relationem mensuræ, & mensurati in eis fundatam non posse esse rei, sed rationis.

III. *Secunda sententia.*

B Dixerũt ergo alij, hoc quod ex adiacentia tpis relinquitur, esse formalẽ quandã rõnem absolutã & intrinsecã, quæ in ipsis rebus tẽporalib. inest, quatenus in tpe sunt: ita vt ipsum Qñ non dicat solam denominationem extrinsecam, & non relatiuã, sed absolutam, relictã ex temporis adiacentia. Sed hæc sententia nec explicari põt, nec intelligi: vnde omnino est falsa, & gratis cõficta.

Reprobatur.

Quid est enim illud absolutum in re temporali, ex adiacentia temporis relictum? Aut enim illud supponitur ĩ re tẽporali ex intrinseca natura eius vt sit mẽsurabilis tpe: & sic falsum est, illud esse relictũ ex adiacẽtia tpis, nã per se inest, & conueniret rebus si existerẽt cũ suis naturalibus proprietatibus & cõditionibus, ẽt si nullũ esset in rebus tẽpus extrinsecũ. Vnde talis proprietas esse non põt, nisi vel ꝙ res sint corruptibiles, aut ꝙ habeãt esse aliquo mñ in motu consistens, aut certè ꝙ durent tali modo: quæ proprietates nõ pertinet ad

C prædicamentũ Quando, excepta pro nũc duratione, de qua inferius dicã: de cæteris aũt id per se notũ est. Aut verò illa rõ absoluta resultat in rebus ex adiacentia tẽporis extrinseci, & hoc etiam dici non põt, quia, vt dicebam, illa adiacentia in re non est nisi coexistentia: ex sola aũt rerũ coexistentia non resultat aliquid absolutum in eis, per se loquendo, sed tantũ mediante efficientia, si vna possit in aliam efficere, quod de tempore dici non potest. Omnis verò alia adiacentia quæ præter coexistentiam cogitatur, est sola mensuratio, quæ per rationem fit, ex qua multo minus potest tale absolutum prouenire: nullam ergo verisimilitudinem habet hæc assertio.

IV. *Tertia sententia.*

Alia ergo, & cõmunior sententia est. Quando solum esse denominationem extrinsecam, prouenientẽ rebus ab extrinseco tpe mensurante. Hanc sequitur D. Tho. in dicto opusculo, quamuis sub distinctione, & eam significat Gilbertus, nam cũ hanc denominationẽ, affectionẽ appellasset, statim correctionem adiunxit, [vt ita dicam.] Soto ẽt in Logica, & alij hoc sequũtur. Sed in hac sñia nõnullæ occurrũt difficultates, quædã ad hoiem, aliæ simpliciter. Nam, si Quãdo est denominatio extrinseca à tempore. ergo sine causa dicti autores reijciunt tempus ab hoc prædicamento, dicẽ-

A tes, Quãdo non esse tempus sed aliquid ex tpore relictum. Quod si dicant Quãdo, & tps distingui sicut albedinem, & esse album, vestẽ, & esse vestitũ & in vniuersum sicut formam, & esse prouenies à forma: estò hoc verũ sit, inde concluditur, Quãdo comparari ad tempus, sicut formam ad effectũ formalem, vel sicut concretum ad abstractum, & ideo non magis hæc esse distinguenda aut separãda in hoc prædicamẽto quam in alijs. Ẽt vel maxime ꝙ prædicti autores constituunt tempus in prædicamento quantitatis, tanquam ipsam motus extensionem.

V. Sed dicent fortasse, idem tẽpus vt comparatũ intrinsecè ad motum in quo est, tanquam extensionem eius, pertinere ad prædicamentum quantitatis: vt verò comparatur ad res tempore mensurabiles, vt forma extrinseca earum, sic pertinere ad prædicamentum Quando, sicut dici solet de superficie vltima vt afficiẽte corpus in quo inest, vel vt continente corpus extrinsecum, quæ priori ratione pertinet ad prædicamentum quantitatis, posteriori ad prædicamentum Vbi.

B VI. Veruntamen (vt omittam exemplũ hoc æquè dubium esse ac id de quo agimus, & quidquid ẽt sit, an tempus sit vera species quantitatis) absolute loquendo, difficile creditu est hanc extrinsecã denominationem ad constituendum reale prædicamentum sufficere. Nã forma à qua talis denominatio sumitur, non est realis, sed rationis. & ipsa etiam denominatio non est in solis rebus, nisi interueniat opus rationis: ergo nõ est satis ad prędicamentum reale constituendũ. Consequentia patet, quia prædicamenta accidentiũ realia sũt, & solum ex formis realibus constitui debent: alias q̃ plura alia prædicamenta essent multiplicãda, nã infinitæ aliæ sũt denominationes rationis, vt patet ex dictis supra de sufficientia huius diuisionis & ex argumento nuper facto de alijs mẽsuris humanis, quod ad rem præsentem maxime accommodatũ, & familiare est. Antecedens verò quoad priorem partem constat ex dictis supra de tem-

C pore prout est communis mensura extrinseca: ostendimus enim etiam ex doctrina Arist. tempus vt sic per rationem compleri. Quoad alteram verò partem probatur, quia inter extrinsecum tempus, & res quæ in illo esse dicuntur, nulla est realis coniunctio etiam extrinseca, sed sola mensuratio, quæ fit per comparationem rationis: ergo tota illa denominatio est mere rationis.

VII. Et cõfirmatur ad declaratur, nã rem esse in tpe nihil aliud est q̃ mensurari tempore: mensurari autem tpe, non est aliud q̃ cognosci per tempus vt per mensuram, id est, per quoddam extrinsecum medium cognitionis: ergo esse in tempore ad denominationem rõnis tandem reuocatur, sicut esse cognitum. Quod si dicas, esse in tpe, non esse idem quod actu mensurari tpe, sed aptitudine, scilicet esse aptum mensurari per tempus, non soluitur difficultas. Nam vel id intelligitur formaliter de aptitudine seu mensurabilitate vt sic, & sic non magis põt pertinere ad prædicamentum reale, q̃ esse mensuratum vt sic, quia etiã illa est vel relatio rõnis, vel denominatio ab extrinseca facultate animę, quæ põt vnum cum alio cõferre, & rei quantitatem per tale medium cognoscere, sicut esse numerabile, vel cognoscibile, in eodẽ sensu sũpta, sunt denominationes extrinse-

cæ, pro-

eæ prouenientes à facultate aïæ ad numerãdum vel cognoscẽdũ. Si verò esse mensurabile suma tur fundaliter, sic esse mẽsurabile tpe nihil aliud est, quam hre durationem talis naturæ, vt sit apta mensurari tempore: hæc verò non est denomina tio extrinseca, sed intrinseca rei proprietas.

Vltima & verisimilior sententia.

VIII. PRopter hæc ergo pôt esse alius modus explicã di hoc prædicamentum, nimirum esse huius prædicamẽti constitui duntaxat per intrinsecam duratonẽ vniuscuiusq; rei. Quod vt intelligatur clarius, distinguere oportet tria q̃ in omni pdica mento accidentis distinguere necesse est, nimirũ formã afficientem vel denominantem, subiectũ affectum seu denominatum, & denominationẽ qua explicatur ille effectus formalis, quẽ talis for ma confert tali subiecto, quæ solet, nõ solũ p ver- bum aliqd, sed ẽt per nomen concretum signifi- cari, vt in prædicamẽto qualitatis est albedo, quę respicit subiectum, cui confert esse album, ex quo ipsum album tanquam concretum consurgit. In hoc ergo prædicamento forma, vel quasi forma in abstracto sumpta, est duratio ipsa: de qua quid sit satis dictum est, subiectum aũt, vel quasi subie ctum, erit motus, vel alia res durans, nam, illi cõ- fert hoc ipsum esse quod est durare in esse, cõcre tum aũt est hoc ipsum, quod appellatur durans.

IX. Atque hæc sententia sic exposita suaderi potest primò à sufficiẽti numeratione, quia nullus alius modus explicandi hoc prædicamentum, appatet satis probabilis. Secundò, quia hæc denominatio qua dicitur res durans, realis est & intrinseca, & non est aliud prædicamentum ad quod possit re- uocari. Tertio potest confirmari à simili ex Vbi, de quo infra ostendemus esse denominationem intrinsecam, sumptam ab interno modo re: vide tur autem esse eadem ratio quoad hoc in Quan- do, & Vbi: si autem Quando dicit denominati- nem intrinsecam, non potest aliũde quam ab in traseca duratione sumi.

Obiectiones contra positam sententiam.

X. Prima. NOn desunt tamẽ difficiles obiectiones con- tra hanc sententiam. Prima est, quia diximus durationem non distingui à parte rei ab existen- tia rei durantis; ergo non potest speciale prædica mentum accidentis constituere. Patet consequẽ tia, tum quia existentiæ rerum non collocantur in prædicamento, tum etiam quia, licèt collocarẽ tur, non pertinerent ad speciale prædicamentũ, sed vniuscuiusque rei existentia ad eius prædica- mentum reduceretur.

XI. Secunda. Secunda difficultas est, quia motus non perti net ad speciale prædicamentum, sed propter sui imperfectionem extra seriem entium collocatur, & de eo fit mentio in Postprædicamentis, ergo nec duratio motus pôt, &c. Patet consequentia, quia vel maioris, vel saltem eiusdem imperfectio nis est duratio motus, ac ipse motus, cum ergo tẽ pus nihil aliud sit quam duratio motus, sub nul la cõsideratione esse potest forma cõstituens præ dicamentum Quando.

XII. Tertia. Tertia, quia, si duratio motus ea tm̃ rõne qua est intrinseca illi motui, cuius est duratio, perti- net ad speciale prædicamentũ, ergo eadem rõne oïs duratio intrinseca rei permanẽtis pertinebit

A ad hoc prædicamẽtum Quãdo: consequens autẽ est falsum: ergo. Sequela patet à paritate rationis nã quoad perfectionem entis perfectior est quęli bet duratio rei pmanẽtis, q̃ duratio motus quo- ad modum aũt afficiendi & denominandi tã in- trinseca est motui sua duratio, & tã idem cum il- lo, sicut est in qualibet re: ergo Minor aũt proba- tur, tum quia est alienũ à mẽte Aristotelis, & om nium qui hactenus de prædicamento Quãdo lo cuti sunt: omnes n. tempus constituunt tãquam vnicam formam à qua hoc prædicamentum de sumptum est: tum etiam, quia nõ potest dari vna rõ vniuoca durationis, quæ sit supremum genus huius prædicamenti, quia duratio indiuisibilis, & successiua nõ videntur vniuoce conuenire. Et multò minus duratio substantiæ, & accidentis.

Tractatur prima difficultas, eique satisfit.

XIII. B SVstinendo verò prædictam sniam, rñderi pos- test ad has difficultates. Qui ergo dicunt dura tionem esse modum ex natura rei distinctũ à qua libet re, & ab existentia eius, facilè expediũt pri- mã difficultatem negando assumptum. Alij verò quamuis censeant durationẽ nõ distingui ex na- tura rei ab existentia, probabile putant, existen tiam rei creatæ esse peculiarem modum acciden talẽ ipsius essẽtiæ creatæ, qui pôt ad speciale prę dicamentum pertinere, nam, licet cõis sit rebus aliorum prędicamentorũ, non tñ vt prædicatum essentiale eorum, sed vt modus concomitans ne- cessario productionem seu effectionẽ eorũ. Sicut ẽt relatio creaturæ cõis est omnibus entibus crea- tis, & nihilominus in peculiari prædicamẽto col locatur. Sed hæc snia supponit distinctionẽ mo- dalem & ex natura rei inter existentiam & essen- tiã actualem creaturæ: supponit etiam existentiã creaturæ esse verum accidens eius: vtrumque aũt falsum esse in superioribus ostensum est.

XIIII. Quapropter dicendum est, aliud esse loqui de reali & Metaphysica distinctione rerum, aliud verò de distinctione logica & prædicamentali: &

C concedendum est, durationẽ metaphysicè & rea liter non esse verum accidens rei durantis, vt pro bat atqm̃ factum, quia in re non distinguitur ab illa: nihilominus tñ habere talem distinctionem rationis cum fundamento in re, vt sufficiat ad modum prædicandi accidentalis, rõne cuius possit in prædicamento accidẽtis collocari. Iam n. supra diximus ad distinctionem prædicamen torum non semper esse necessariam distinctionẽ actualem in re, sed sufficere interdum distinctio nem rõnis ratiocinatæ: diximus etiã non omnia prædicamenta accidentium esse vera accidentia, ideoque accidens non esse vniuocum. Quædam ergo sunt, quæ solum pp modum accidentis de- nominationis prædicamentum accidentis con- stituunt, vt de habitu infra dicemus. Ad hunc er go modum pôt duratio peculiare prædicamentũ accidentis constituere, quia de rebus creatis acci dentali & contingenti prædicatione dicitur, atq; ita concipitur vt modus quidam eius rei de quã prædicatur, accidentaliter ei conueniens: hoc er- go satis est vt in proprio prædicamento colloce- tur, etiamsi in re non distinguatur.

Dices, Ergo, eadẽ rõne actualis existẽtia con- stituet speciale prædicamentũ accidentis, quia ẽt dicitur

dē contingenter & accidentaliter de re creata, & concipitur vt modus essentiæ. Rñdetur non esse parem rōnem. Primo quia existentia non suppo nit aliquid cui accidat, qā p se primo ac formali ter constituit ens reale in actu, qđ necessario sup poni debet, vt ei aliquid possit accidere: duratio vero concipitur vt aliquid additū rei iam existēti. Scdo, quia existentia vt existentia correspondet enti vt sic, estq; de intrinseca rōne eius; vel in po tentia, vel in actu, prout sumptum fuerit ens. & ideo sicut ens non constituit specjale genus, ita neque existentia: duratio vero vt sic non est de rōne entis, sed concipitur vt affectio eius extra rōnem eius existens. Sed vrgebis, quia duratio prout distinguitur ab existētia, de formali dicit tm̄ negationem destructionis vel amissionis ip sius esse, sed prædicata negatiua vt sic non perti nent ad prædicamentum reale: ergo nec duratio. Rñdetur, quanquam duratio per negationem rectè explicetur, tñ per illam circūscribi rōnem positiuam quæ ad hoc prædicamentum pertinet, nimirum, ipsam permanentiam essēdi, quatenus concipitur, vt modus quidam rei existens.

Existentia cur non constituat speciale prædicamentum accidentis.

Responsio ad secundam difficultatem.

XVI. AD secundam difficultatem sunt qui rñdeāt durationem motus censeri ens completum, quamuis motus ens incōpletum sit. Sed hoc non satis intelligo, qā non pōt duratio perfectiorem rōnem entis habere quam res durans. Rñdeo igi tur ex dictis supra de actione & passione, tempus proprie esse durationem motus vt est actus mo bilis, & vt sic computari motum inter accidentia cōpleta, & generatim suum prium cōstituere prædi camentū passionis, ideoq; durati nē eius ēt pos se ad propriū prædicamētū accidentis pertinere. Nec refert, q̄ motus præcisè consideratus sub rō ne viæ aut inchoationis censeatur quid incom pletū, & reducatur ad prædicamentum sui termi ni; nā dici poterit, uel illā considerationē quæ ha bet locū in motu vt motus est propter varios re spectus eius, nō hre locū in duratione, quæ vt sic præscindit ab illis respectibus; vel certe dicendū erit, duratiōnē motus sub eadē imperfectione consideratā, nō esse cōpletum ens, aut accidens.

Quæ durationes collocentur in hoc prædicamento, & satisfit tertiæ difficultati.

XVII. IN tertia difficultate petitur vt explicemus, quę nam durationes ad hoc prædicamentū ptineāt. Si n vim nois [Qñ] attendamus, vr sola duratio tpis hoc prædicamentum cōstituere; et ita et vr sempce Arist. hoc prædicamentum declarare, vt patet ex 1. Ethic. c. 6. & ex lib. Prædicam. c. 4. vbi per solas differentias tpis assignat varias præ dicationes huius prædicamenti: & hic vr esse cōis modus illud interpretandi. Et hęc ipsa sen tentia pōt dupliciter mō intelligi. Primo, ut intelli gatur de tempore sub rōne mensuræ extrinlecæ: & hunc ēt sensum insinuare vr Arist. citatis lo cis, cum dicit, Quādo nihil aliud esse quam heri aut superiori anno, & in Ethicis ait, [bonum in tempore esse occasionem eius, ideoq; aliud esse tempus belli, aliud curationis, &c.] quę oia di cuntur per ordinem ad tempus qđ est extrinseca mensura. Et fortasse ob hanc causam dixit Arist. in c. 9. prædicam. Quando esse vnum ex manife stis prædicamentis, quæ interpretatione non in

Prima senteñtia.

A digent, quia nimirum denominationes extrinsecæ quæ ex tempore sumuntur, claræ sunt, nam intrinseca duratio quid sit, & qualis sit, non est manifestum, nec facile ad interpretandum. Et iux ta hanc sensum dicunt aliqui in hoc prædicamē to non esse coordinationem generum aut specie rum, sed vnā tm̄ spēm infimam, sub qua diuidū tur præteritum futurum, & præsēs vt indiuidua eius. Sed verius dicerent esse tm̄ de facto unum indiuiduum, nam illæ differentiæ tpis re ipsa nō sunt distincta indiuidua, sed partes eiusdem indi uidui, quæ rōne discernuntur ac numerātur.

Dicendum denique est in hac sententia tem pus illud ut afficit ipsum motum, cœli non per tinere ad hoc prædicamentum, nam affectio in trinseca, & denominatio extrinseca, plusquam genere differunt, quare nō possunt per se ad idem prædicamentum pertinere. Eo vel maxime quod supra est ostensū durati nem intrinsecā respectu proprij subiecti nō habere uerā rōnem mensuræ: ergo si ratio mensuræ est quæ cōstituit hoc præ dicamentū, nō tpōt tempus, ut est duratio intrin seca motus cœli illi cōferre denominationem p priā huius prædicamenti. Quod si non sub rōne B men uræ, sed sub aliqua alia ita illū afficit ut ad hoc prædicamentū pertineat, eadem rōne vr ibet dura tio intrinseca cuiuslibet motus ad hoc prædicamen tū pertinebit, qđ est contra hanc sniam quā expli camus. Igitur iuxta il ā dicēdi mō philosophādū est. Quæ vero difficultates circa illā occurrant, su pra positū est. Hac ēt quæ intulimus, vñr credibu difficilia, quanquam non negem esse doctrinæ Aristot. seu mō loquendi eius satis consentanea. XVIII

Alius modus explicandi illam sententiam est, so lam quidem tpis durationem constituere hoc p dicamentum, non tñ sub ratione extrinsecæ men suræ, sed vt est intrinseca duratio motus; & con sequenter non solum ipsquod est in motu cœli, sed omne illud quod intrinsece includitur in omni motu ad hoc prædicamentum pertinere. Atque hac ratione posse in hoc prædicamento distingui non solum varia indiuidua sub eadem specie, sed et varias species sub genere tpis, iuxta varios modos durationum motuum vel spiritua C lium, vel materialium, &c. Sed vt hæc sententia omni ex parte probabilis sit, oportet vt sufficien tem aliquam rationem reddat, ob quam potius motuum durationes, quam aliarum rerum ad pe culiare prædicamentum pertineant. Et quidem, si verum esset plus in re ipsa distingui durationem motus à motu, quā in rebus permanentibus du rationem quamlibet ab ipsa re, satis probabilis ra tio illius diuersitatis inde redderetur, nā in motu in re ipsa esset duratio vel tempus, accidens eius distinctum ab illo: secus vero est in alijs rebus. Veruntamen fundm huius rationis nobis supra non placuit, quia neq. intelligi potest illa maior distinctio, neq; vlla sufficiens ratio redditur il lius discriminis inter motum & res alias. XIX. *Secunda sententia.*

Alij conantur rōnem reddere ex alio discri mine inter durationem motus, & aliarum rerū permanentiū, q̄ nimirum duratio motus re ipsa extensa sit, & quandā latitudinem realem in du rando hēat, in rebus aūt permanentibus indiui sibilis sit. Nam ex hac differentia sequi vr, dura tionem successiuam reipsa habere rōnem dura tionis; durationem aūt permanentē non ita, sed XIX.

tantum

tantum secundum quandã coexistentiã, vel coaptationẽ ad successionẽ tps, aut verã, aut imaginariam: quæ consideratio est valde extrinseca. Sed hæc ratio, quamuis videatur apparens, non sã satisfacit, tum quia supra est ostensum oẽm durationem esse rẽ intrinsecã, illamq; connotationem seu coaptationẽ durationis indiuisibilis ad successionem imaginariã, pertinere ad nostrum modũ concipiendi non ad formalem rõnem rei conceptæ: tum et quia, sicut in alijs rebus duratio est ipsa existentia permanens, ita et in motu: tum quia differentia, quia in alijs rebus tota existentia est quæ permanet in se ipsa, in motu vero permanet solum per partes vel mutata esse, quatenus pars parti succedit: q differentia vñ valde accidentaria, vt vna duratio sit in prædicamento, & non alia.

XXII. Tertia sententia. Vnde alij contrario prorsus modo opinati sunt, dicentes oẽm quidem durationem in aliquo prædicamento accidentis collocari, & quoad hoc conuincere dicuntur factũ ex paritate rationis. Nihilominus tamen aiunt, in hoc prædicamento non collocari tps, vel durationes successiuas, sed has pertinere ad prædicamentum quantitatis: in hoc vero constitui durationes permanentes cæteras, quia non est aliud ad quod pertineat. Veruntamen hæc sententia repugnat in primis oibus Philosophis, qui primum omnium in hoc prædicamento collocant tps, vel aliquam affectionem, vel quid simile ex tpe, seu ex adiacentia tpis prouenientis. Deinde supponit falsum, nimirum, tps proprie & per se in prædicamento quantitatis collocari, cum supra ostensum sit non esse quantum per se, sed per accidens, nam illa successio prioris & posterioris quæ est in motu, per accidens prouenit ex quantitate, & in se sumpta, non est quantitas, sed intrinseca & entitatiua compositio ipsiusmet motus, & ad summum addit modum velocitatis, vel tarditatis, qui non est quantitatis, vt per se notum est. Et quãuis daremus in motu ipso includi aliquam, quantitatem successiuam, quæ esset vera & per se quantitas, non tñ vlla tñ reddi, ob quam quantitas permanens sit vnius prædicamenti, & eius duratio sit alterius, & in quantitas successiua motus non hẽat propriã durationem, quæ possit ad prædicamentum durationũ pertinere. Quod si quis dicat, extensionem motus esse in ipsamet duratione eius, & per ipsam, hinc potius concluditur illammet extẽsionem durattuã magis pertinere ad genus durationis, q̃ ad prædicamentũ quãtitatis, quia maiorem magis essentialem cõuenientiam hẽt cũ alijs durationibus in rõne durationis, q̃ cum quantitate in rõne extensionis. Item quia illa duo genera extensionis secũdũ tps, vel secũdũ locũ seu in ordine ad locũ sũt omnino diuersarum rõnum. Et præterea quia adhuc incertum est, an illamet extensio sit aliquid positiuum in motu præter negationem simultaneæ existentiæ partium eius.

Vera resolutio tertiæ difficultatis.

XXII. Oẽs creatæ durationes ad prædicamentum Quãdo spectant. Quo circa superest vt dicamus pertinere ad hoc prædicamentum oẽs durationes creatas, nã de increata certum est non posse ad illud pertinere, tũ quia est simpliciter infinita in gñe entis, tum et quia non est duratio quasi accidentalis, sed est ipsa duratio per essentiam. Inter durationes vero creatas nulla est quæ excipi possit, si rõnes factæ efficaces sunt: ex quibus à sufficien-

tia partium enumeratione probata relinquitur hæc sñia. Quod vero nomẽ ipsũ [Quando] à tpe sumptũ sit, idẽ est aigm sola durationem tẽporis ad prædicamentũ spectare, nã sumptũ fuit nomẽ ab eo quod nobis est notius, nõ adæquate ex tota re. Atq; ex eadem occasione & ex modo nostro cõcipiendi prouenire potuit vt fere semper declaratur hoc prædicamentum à Doctoribus per ordinem ad tempus, nam de alijs durationibus loqui nõ possumus nisi per verba nostri tẽporis.

XXIII. Albert. Quod aũt reipsa hic non solum comprehendatur tps, sed et aliæ durationes, docuit Albertus Mag. lib. de sex princip. tract. 4 statim in principio. Imo ille non solum ad æuum, sed et ad æternitatem hoc prædicamentum extendit: qđ falsum est, vt dixi. At præterea æuum pertinere ad hoc prædicamentum in ratione mensuræ extrinsecæ aliorum æuiternorum, & sic de cæteris durationibus: quod nos etiam probare non possumus, tũ ppter dicta de tpe vt est mensura extrinseca, tum et quia æuum nõ est mensura nisi per actionis, vt supra dictum est: quæ ratio mensuræ est respectus quidam rõis ad omnia genera. In hoc ergo solũ mihi placet opinio Alberti, quod ait, eadem proportione pertinere sed hoc prædicamentum tẽpus & alias durationes creatas, & nomẽ [Quando] posse ad hæc omnia extendi.

XXIIII. Duratio indiuisibilis & successiua vniuoce cõueniunt. Ad difficultatem vero de vniuocatione, quod attinet ad diuisibilem & indiuisibilem durationem, nulla est difficultas. Cur enim nõ possunt habere vniuocam conuenientiam, sicut hñt actio momentanea & successiua, & substantia diuisibilis & indiuisibilis? Quoad alteram vero partẽ de substantiali & accidentali duratione maior est difficultas. dici vero potest, q, licet in re non habeant vniuocam conuenientiã, si materialiter cõsiderentur secundũ suas entitates, tamen formaliter consideratæ ad modum accidentium habẽ eũdem modum accidendi, & denominandi eas res quarum sunt durationes: idque satis esse ad vniuocam & prædicamentalem conuenientiam, ad eum modum quo supra de actione substantiali, & accidentali proportionaliter fieri posse, dicebamus. Quod si alicui hoc nõ satisfacit, dicat necesse est, durationem esse quid analogum, & secundum primum suum significatum esse vniuocum ad sua inferiora, id est ad substantiales durationes, & sic constituere vnum supremum genus & ad illud reuocari cæteras durationes accidentales propter proportionalem conuenientiam. Vel certe è contrario durationem accidentalem magis directè constituere hoc prædicamentum; vtpote accidentale; substantialem vero durationem, eo quod sit substantialis modus ad substantiã reuocari. Sed prima responsio magis cõsequenter procedit, suppositis alijs quæ de numero & distinctione horum prædicamentorum, & de constitutione huius prædicamenti dicta sunt.

XXV. Quot genera & species habeat prædicamentum Quando. Atq; ex his facile expediuntur cætera, quæ de prædicamento cõsiderari possunt. Nimirum, quæ genera, vel species hẽat: hoc enim patet ex his quæ de distinctione durationum dicta sunt. Item, in quo sit subiecto, & quã denominationẽ vel effectũ ei tribuat, & alia similia, q̃ inter disputandũ de durationib. tacta sunt. De pprietatibus vero huius pdicamenti nihil addendũ occurrit. Solẽt quidẽ prædicamento qñ attribui illæ duæ pro-

 prietates

prietates negatiuæ sunt non hēe contrariū & nō suscipere magis & minus, quæ sunt veræ, intellectæ de propria cōtrarietate, & immediata ac per se, & de magis & minus secūdum intensionē, nā scdm extensionem clarū est, ips, & consequenter ēt Qn, recipere magis & minus, sic.n. verè dicitur vna res magis durare q̃ alia, & inter præterītū & futurū est quędam repugnantia, sed non propria contrarietas, et magis p̃t ad contradictionē accedere. Hæ igitur proprietates ēt pñdurationi in cōi attribui: neq; occurrunt aliæ, quæ illi vt sic cōueniant: Diuersis aūt durationibus variæ proprietates attribui pñt, vt esse indiuisibilem, vel diuisibilē, simplicē vel compositam iuxta ea quæ de distinctione durationum tradita sunt.

SECTIO II.

De Vbi.

Post accidētia oīno intrinseca censetur Vbi aut locus proximè conuenire substātijs, vel quibuscunq; rebus existentibus: vnde ēt à Philosophis moralibus numeratur circunstantia Vbi inter eas quæ humanis actibus accidere solēt, sicut numeratur ēt, Qn, & alia similia. Post aliorum ergo prędicamētorū considerationem, conuenienti ordine sequitur hęc disputatio de Vbi, in qua non erit necessariū inquirere an sit, qa nihil est notius, sed tria sunt quæ difficultatē præcipuā habēt quid nimirū Vbi sit, & quomodo ad locum comparetur, & quibus rebus proprie conueniat hoc Vbi prædicamentale, de quo agimus: ex quo etiam constabit quotuplex sit, & consequenter quomodo prædicamentum hoc sit coordinandum, ac tandem quæ proprietates illi attribui possint.

SECTIO I.

An Vbi sit aliquid extrinsecū, vel intrinsecū corpori, quod alicubi esse dicit, & quid nā illud sit.

I. Qvanuis Vbi non limitetur ad solas res quantas & corporeas, vt infra dicam, tñ quia res corporales notiores nobis sunt, in eis tōnem eius explicabimus, quam postea facilè erit per proportionem seu abstractionem ad res alias applicare. Quia verò in omni prædicamento accidentis tria possunt considerari, f. abstractum, quod se hēt vt forma, & subiectum quod tali forma afficitur, & concretum seu compositum inde resultans, vt essentia huius prædicamenti exactè cognoscatur, hæc omnia explicāda erunt. Et quod ad subiectum spectat, qm iam supposuimus loc uturos nos de rebus corporeis, constat subiectum ipsius Vbi, esse ipsum corpus quantum quod alicubi esse dicitur: explicandum ergo est quid sit illud abstractum, & forma, seu quasi forma, à quo corpus dicitur hic vel illic esse, & quomodo ad subiectum ipsum comparetur, & ab illo distinguatur: & inde facile constabit quale sit concretum quod ex his coalescit.

Prima sententia refertur.

I. IN hac ergo re tres, vel potius quatuor inuenio snias. Primā est Vbi esse formam quandam extrinsecam, & extrinsecè denominantem rem quæ alicubi esse dicitur, nimirum, superficiem

A vltimam corporis continentis. Quæ fundari potest primo, quia esse alicubi nihil aliud est quam esse in aliquo loco: ergo forma huius prædicamēti, qua res vbicatur (liceat sic loqui ad rem declarandam) non est nisi locus quo circunscribitur vel cōtinetur, sed locus est superficies vltima corporis continentis immobilis, teste Philosopho lib. 4. Physic. à princip. ergo forma ipsius Vbi est locus: ergo huiusmodi Vbi est quid extrinsecum, & extrinsecè denominans, nam locus seu superficies cōtinens, extrinsecum quid est, & extrinsecè denominans locatum.

Secundò, quia esse in loco continēte, aliquod prædicatum reale est, & accidentale: ergo pertinet ad aliquod prædicamentum accidentis, sed non pertinet ad prædicamentum quantitatis, vt supra dictū est: ergo pertinet ad præsens prædicamentum quia non est aliud ad quod spectet: ergo forma huius prædicamenti non est nisi locus extrinsecus, locari autem, & esse alicubi, idem erit & consequenter effectus formalis huius prædicamenti solum in denominatione seu adiacētia extrinseca consistet. III.

B Tertiò, nā eadē attributa vel differentiæ attribuūtur loco, & Vbi, vt v.g. sursum aut deorsum: hæ namq; sunt differentiæ loci teste Arist. 4. Physic. tex. 30. si aūt q̃ratur vbi est res, rectè rñdetur esse sursum vel deorsum: ergo ēt sunt hæ differentię ipsius Vbi, ergo signum est esse idem Vbi, quātum ad formale, & abstractum (sic.n. loquimur) qd locus. Vnde fauet huic sententiæ D. Tho. quatenus in 5. Metaph. generatim docet omnia vltima prædicamenta esse extrinsecè denominantia: quod nonnulli sequuntur. Et specialiter 1. p. q. a 10. ar. 3. ait, [Mutabile secundum locū nō est in potentia ad aliquid intrinsecū, in quantū huiōi, sed solum ad aliquid extrinsecum, s. ad locum.] Idem fere hēt q. 6. de Potent. art. 4. & 2. cont. gen. c. 13. expresse dicit, [Aliquādo denominatur aliqd ab eo quod est extra ipsum, vt à loco dicitur aliqd esse alicubi,] ergo, cū per motum localem acquiratur, & amittatur ipsum Vbi, aperte sentit D. Thomas formā ipsius Vbi esse locū extrinsecū. IIII. Aristot. D. Thom.

C *Secunda sententia refertur, & difficultas eius ostenditur.*

SEcunda snia est Vbi non esse ipsam formam extrinsecam, seu superficiem vltimam cōtinētem, sed esse quippiam intrinsecum, passiue relictum in locato ex circunscriptione loci. Vnde iuxta hanc sniam, quanuis Vbi non cōstituatur formaliter per formam extrinsecam, requirit tamen illam, quasi radicem vel fundm̄ eius, nimirum ut ex adiacentia eius vbicatio (non.n. habemus aliud abstractum nome) conlurgat. Hæc est sentent. Gilberti Porret. in suo opusculo de sex principijs, vbi sic definiti, Vbi est (Circunscriptio corporis ex circunscriptione loci prouueniens.] vnde inferius colligit non esse idem locum, quod Vbi, [nam locus] (ait) [in corpore cōtinetur ambiēti, Vbi verò in corpore quod ambitur.] Et hāc sniam sequuntur Soto, & alij moderni, imò & Scot. loco statim citādo, Et oēs qui tenēt locū esse de prædicamento quantitatis, cōsequenter, negabunt esse formā huius prædicamenti, atq; ita non poterūt constituere hoc prædicamentum in aliqua denominatione extrinseca, quia præter locum Gilberti Soto. Scot.

cum extrinsecum, nihil fingi pôt à quo sumatur.

VI. Quod si ab autoribus huius sniæ quæratur qd nam sit illud intrinsecũ, qđ relinquitur ex circumscriptione extrinseci loci, quidam eñ dicent esse relationẽ quandã corporis contenti ad locũ continẽtem, qui explicamus per hãc denominationẽ, s. esse contentũ in loco, nã esse alicubi nihil aliud esse vř q̃ aliquo loco côtineri. Et hæc opinio tribuitur Scoto, qui in vniuersum ait hęc sex vltima pdicamenta esse relationes extrinsecus aduenientes. Quidam ait, locum esse relationem continentis, & è côuerso rône huius prædicamenti vř cõstituere in passiua relatione contenti ad côtinẽs: qđ ẽt sentit Ant. And. in li. de sex princip. Sed de hac snia in cõi iam suprà dictũ est. Et quidẽ si in præsenti côsurgit aliqua relatio realis locati ad locũ, illa est prædicamentalis, sicut relatio propinquitatis & distantiæ, & alię relationes contactus vel vnionis, nã æquè nẽt totũ suũ esse ad aliud, & æquè consurgit, positis proximo fundô & termino, vt ex dicendis côstabit. Itẽ, alias relatio continentis q̃ est, in loco, esset extrinsecus adueniens: ergo constitueret distinctum prædicamẽtũ, sicut relatio actionis vel passionis, iuxta eorũ sniam.

VII. Alij, vt Soto, solum dĩt, Vbi non esse relationem, nec locum, sed côtineri in tali loco Sed hoc nihil explicat, tum quia contineri in loco solum est deminatio extrinseca, vel si est aliud, explicetur quid sit, tum ẽt quia illa denominatio, qualiscunque sit, est à loco, vt à forma, denominante: denominatio aũt sumpta à forma ad illud prædicamẽtum reducitur, ad quod ipsa forma, nam forma & effectus formalis eiusdem prædicamenti sunt. Addit verò Soto, Vbi præterea includere tale esse in loco, quod explicari non potest sine relatione distantiæ ad centrum, vel polos mundi. Tñ neque ipse declarat quid illud sit, nec si declarasset, dicere posset, esse aliquid relictum ex circunscriptione extrinseci loci, vt ex sequentibus intelligetur.

VIII. Albert. Aliter ergo Albert. Magn. lib. de sex princip. tract. 5. c. 1. dicit in primis circunscribi esse figurari quod continetur, ad figuram continentis. Deinde distinguit triplicem circũscriptionẽ: prima est corporis continentis, quam dicit esse actionẽ quandam. secunda est circunscriptio corporis côtenti, quæ est passio: tertia est commensuratio locati ad locum, quam dicit procedere ex duabus primis: & hãc dicit esse Vbi scđm q est speciale prædicamentũ, quia ad nullũ aliud prædicamentũ pertinet. Atq; ita concludit Vbi esse circunscriptionem non immediate prouenientem à loco, sed ex circunscriptione passiua loci. verum hæc explicatio obscurior est quam res ipsa. Et primo quãtum ad id quod supponit, vt res circunscribatur à loco extrinseco, non oportet vt ab eo figuretur, nam interdum ita fit, sæpius verò è contrario, quia res oẽs solidæ q̃ sunt in aere, vel aqua. & vel in alio simili corpore fluido, aut facile diuisibili, potius côferunt figuram ipsi loco, aliqñ verò neutrum figurat aliud, vt patet in coelis, & in quibuscunq; rebus solidis. Ad circunscriptionem ergo necessarium est, vt corpus continens & contẽtum hẽant proportionatã figuram: hæc vero interdũ supponitur, interdum câtur in altero corpore ex côtactu alterius solidioris, siue sit locus, siue locatum. Deinde circũscriptio actiua & passiua non sunt propriè actio & passio, sed potius se

A hñt tanquam conformatio extrinseca quasi actiua & passiua. Deniq; commẽsuratio illa nihil apparet quid esse possit, præter relationem æqualitatis, aut mensuræ: hæc aũt non pôt constituere speciale prædicamentum, vt ex dictis constat. Hæc ergo tota snia difficillimè pôt explicari.

Tertia opinio quod Vbi sit spatium, tractatur & impugnatur.

Tertia opinio est Vbi nullo modo esse superficiem continentem, aut aliquid ex illa relictũ IX. sed esse spatium illud qđ ipso corpore repletur, quod alicubi esse dicitur. Vt v. g. in vase intelligimus esse quoddã spatiũ interiectum inter latera vasis, & comprehensum ac circundatum vltima superficie conuexa vasis, qđ spatium vacuum esset si aqua vel alio simili corpore nô repleretur. Hoc ergo spatium dicit hæc snia esse ipsum Vbi. Quæ fuit vetus snia philosophorum ante Aristotelem quam post ipsum ẽt aliqui secuti sũt, vt latè refert Symplicius 4. Physic. ad c. 5. in digressione de loco, B & Auicen 2. sufficiẽt. c. 6 imò & Philoponus 4. Physic. illam sequi vř. Fundm sumi pôt primò ex impugnatione aliarum opinionum, quia Vbi non requirit extrinsecum corpus circumstans, vt patet in vltima sphæra cœli. Deinde quia Vbi, vt ipsum nomẽ pręse fert, est id in quo primò recipitur corpus quod alicubi esse dicitur: hoc aũt nô est nisi illud spatium. Quod patet primo quia illud spatium est quod proximè & immediate ipso corpore repletur: ergo etiã corpus in illo proximè recipitur. Secundo, quia in toto illo spatio recipitur totum corpus, & in parte spatij pars corporis, & intimæ partes corporis recipiũtur in interioribus partibus spatij, & ita reliquæ omnes cum proportione. Tertiò quia ex hoc immediatè hẽt corpus quod sit hic potius quam alibi, & non ex corpore circunstante, nam, licet hoc varietur circa corpus alicubi existens, ipsum corpus circundatum in eodem Vbi semper manet.

Sed statim occurrit inquirendum in hac snia X. quid sit hoc spatium: in quo explicãdo mire hallucinati sunt autores eius. C Quidam dixerunt, referente Simplicio, illud spatium esse corpus indiuisibile & immateriale: in quibus verbis apparet repugnantia, sed forte intelligebant esse indiuisibile, non quia caret partibus, sed quia disiungi non possunt: immateriale verò vocabant, quia est penetrabile cum quolibet corpore: & similiter dicebãt esse immobile, quia de ratione huius spatij est vt non sit in loco, nec moueatur loco, alias quærẽdum esset aliud spatium eius. Sed hęc snia non solũ repugnat rationi, sed ẽt videtur contra fidẽ, nã oportet dicere hoc spatiũ esse æternũ, imo & increatũ, quia non potest non esse infinitũ spatiũ aptũ repleri corporibus, & quia alias tale corpus si esset creatũ posset annihilari, & tunc ẽt intelligeretur ibi reliqui spatiũ vacuum. Pręterea in tali corpore necessariò essent tres dimensiones reales, ergo & quantitas, esset ergo impenetrabile cum alijs corporibus: ergo non posset esse Vbi receptiuum aliorum, vt iam dicemus.

Fuit ergo alia vetus opinio, hoc spatium esse XI. quantitatẽ solã, hñtem suas dimentiones vndiq; diffusas. Quã sniam ex professo impugnat Arist. in 4. Physic. & est per se incredibilis, tum quia non possunt esse dimensiones quantitatiuæ na

tura sua per se separatæ ab omni substantia, tum A et quia cum corpora quæ constituuntur in loco habeant suas proprias dimensiones, non possent simul esse penetratiuè cum tali spatio, vt constat ex superius dictis de quantitate. Hic et habet locum argumentum sumptum ex principijs fidei, quia vel illa quantitas est increata aut æterna, & hoc est contra fidem, aut est creata simul cum alijs rebus, & sic præintelligi pôt spatium in quo illa creata est, quodq; vacuum manere possit si Deus illam annihilaret, & ita est impertinens illa quantitas.

XII. Alij ergo probabilius dicunt illud spatium prout intelligitur distinctum à corporibus replentibus illud, non esse aliquid reale positiuum, sed esse vacuitatem quandam ex se includentem carentiam corporis cum aptitudine vt illo repleatur: & hoc spatium sic declaratum, dicunt esse id vbi corpus recipitur, & vt sic constituere prædicamentum Vbi, vel esse proprium locum corporum. Quam opinionem probabilem censet Toletus 4. Phys. q. 3. & non posse demonstratiuè impugnari. Sed nihilominus sufficienter vi posse conuinci, illud spatium prout condistinctum à corpore continente & contento, reuera esse nihil, quia neque est substantia, neq; accidens, neque aliquid creatum aut spale. sed ens rationum. Et licet intelligatur per modum capacitatis, non tamen est capacitas realis & passiua, sed ex parte eius est sola non repugnantia & potius ex parte corporum intelligitur aptitudo quædam ad occupandum tale spatium. Ergo non pôt illud spatium esse forma huius prædicamenti, neque omnino alicuius prædicamenti realis. Primo, quia nô est forma realis. Secundò quia secundum se ad summum côcipitur per modum cuiusdem priuationis: hoc autem prædicamentum non constituitur priuatione, nam esse hic vel alibi nô est priuatiuum quid. Tertio, quia si fingamus diuina virtute fieri vacuum spatium huius aulæ, illud inane interiectum inter parietes in nullo prædicamento esset, quia nihil esset ergo qui illud inane replet tu corpore, non pertinet ad prædicamentum reale tanquam forma dans aliquid esse tali corpori.

Quarta sententia verisimilior.

XIII. Est ergo quarta sententia, quæ affirmat, id quod est formale in prædicamento Vbi, esse quendam modum realem & intrinsecum illi rei, quæ alicubi est, & à quo habet talis res, quod sit hic vel illic. Qui modus per se non pendet à corpore circumscribente, neque ab aliquo alio extrinseco, sed solum materialiter à corpore quod alicubi est, effectiuè et ab ea cã quæ tale corpus ibi constituit vel conseruat. Vñ fit vt talis modus non ponatur esse mera relatio prædicamentalis, quia nullum habet realem terminum, quem respiciat aut à quo pendeat, sed esse quid absolutum, quamuis à nobis non satis possit explicari nisi per modum fundamenti aliquarum relationum distantiæ, vel propinquitatis: & ideo dicatur esse relatiuum secundum dici. Et probabile etiam est includere transcendentalem habitudinem ad tale spatium, nam transcendentalis habitudo non semper postulat positiuum terminum realem. Deniq; hic modus in re ipsa distinctus ponitur à subiecto, quia pôt subiectum sine illo manere, & illum de nouo acquirere, & ideo necessaria est saltem distinctio modalis, nô vero ponitur maior, quia non est vlla ratio quæ maiorem distinctionem indicet, & alioqui intelligi nô pôt talis modus sine aliquo subiecto quod alicuius sit. Atque hæc sententia videtur mihi proxime ad veritatem accedere: vt tamen res tota cõprehendatur, paulatim explicanda est.

Prima assertio.

Dico ergo primo, esse in quolibet corpore proprium quendam modum intrinsecum ex natura rei distinctum à subiecto, quantitate, & alijs accidentibus corporis, à quo modo efficiatur formaliter habet vnumquodque corpus esse præsens localiter alicubi seu ibi, vbi esse dicitur. Probatur, quia cum corpus dicitur esse hic vel illic, his vocibus significatur aliquid reale conueniens tali corpori, tum quia à parte rei, & vt sine vlla mentis fictione: tum et quia illud pt acquiri & amitti per mutationem realem motus nempe localis, realis mutatio est, & tamen per illum non amittitur nec acquiritur, nisi esse hic vel illic: tum et quia hoc ipsum esse hic vel illic, est conditio necessaria ad actiones reales, vel passiones, & censetur esse fundamentum relationum realium. XIIII. In quolibet corpore est modus quidam ab ipso distinctus quo in loco constituitur.

XV. Rursus hoc ipsum reale quod his vocibus subest [esse hic, vel illic] nô est aliquid mere extrinsecum illi corpori, quod hic vel ibi esse dicitur, neque in sola denominatione extrinseca consistere pôt. Quod patet primo, quia per mutationem solius denominationis extrinsecæ non mutatur res realiter, nam B et in Deo variatur denominatio extrinseca, qua dicitur esse in hac vel illa creatura, & tamen nô propterea Deus mutatur: sed corpus si nunc sit hic, & postea alibi, intrinsece & realiter mutatur, ergo non variatur in illo sola denominatio extrinseca, sed aliquid intrinsece in ipso existens: illud ergo significari debemus illis vocibus, esse hic vel illic. Secundo, quia si esset aliquid extrinsecum, maximè esset corpus circundans, seu superficies eius vltima, sed hoc non est, ergo. Probatur minor, quia licet varietur corpus circundans, nihilominus corpus idem manet vbi ante erat, nec per illa variatione corporum, aut superficierum circundantium, mutatur realiter corpus circundatum, vt patet de arbore aut saxo existente in flumine. Et è conuerso, res quæ erat hic alibi constituitur, et si eadem superficie eiusdem corporis circunstantis circunscribatur, vt patet in hoste quia in naui C defertur, ergo illud in quo intrinsece consistit esse hic vel alibi, non est sola illa denominatio extrinsece prouenientis à corpore circunscribente. Nam si mutari circunscriptio, & manet idê esse hic: ergo aliquid aliud est hoc, [esse hic,] quam extrinseca circunscriptio, nam si essent idê non posset vnum amitti, & aliud retineri, vt ex principijs positis de distinctionibus rerum in disp. 7. cõstat. Relinquitur ergo hunc modum esse intrinsecum corpori alicubi existenti, in ipso existentem & afficientem illud per veram vnionem vel identitatem cum illo.

XVI. Ex quo et facile probatur hunc modum esse distinctum ex natura rei à subiecto, quantitate, & cæteris accidentibus eius, quia hic modus pt acquiri & perdi nulla alia mutatione facta in subiecto, neq; in quantitate, aut cæteris qualitatibus eius. Nam per mutationem localem acquiritur hic modus, & amittitur alius eiusdem ordinis, non facta mutatione in aliqua alia re per se loquendo: ergo ex eodem signo recte concluditur distinctio ex natura rei, saltem modalis, impossibile est enim intelligere, mutationem realem in aliquo fieri, quin per eam aliquid reale acquiratur, sit mutatio

mutatio positiua, vel amittat, si sit priuatiua: mutatio autē localis, quia in corporibus semper est ex vno termino positiuo in alium, vtrumque ne cessariò includit: id autem quod de nouo & realiter acquiritur mobili, non potest non esse saltē modaliter distinctum ab ijs, quæ antea habebat.

XVII. Quod verò formalis effectus huius præsētiæ seu modi sit cōstituere suū subiectū hic vel illic, facilè ēt probatur ex dictis, quia quādiu res conseruat in se huoc modū præsentię, semper ibidem manet, ubi prius erat, ēt si vel alia mutētur circa ipsam, ut declaratū est exēplo arboris existētis in flumine, vel ipsummet in alijs accidentibus mutetur, vt in calore, aut colore, & similibus. Et ē conuersò mutato hoc modo præsentiæ desinit res ibi esse, vbi anteà erat etiāsi nulla alia mutatio fiat, nec in inhærentibus, nec in adiacentibus rebus, vt ēt declaratum est, exemplo hominis qui in naui defertur: ergo signum est proprium effectū formalem talis modi præsentiæ esse alicubi constituere rē cuius est modus. Secundò, quia per motum localem per se primò acquiritur vel amittitur hic modus præsentiæ, vt declaratū est, & amplius cōstabit ex dicendis. Sed quod per mutationem localē primò acquiritur, vel amittitur, est esse hic vel illic, vt per se satis constat, & ex doctrina Philosophi in 5. Physic. ergo hic modus est, quo formaliter constituitur res alicubi.

Secunda assertio.

XVIII. *Quomodo se habeat ad corpus ambiens.* Dico secundò. Hic modus præsentiæ non solum nō prouenit formaliter ab extrinseco corpore vel superficie ambiente, verum ēt nullo modo ex circunscriptione illius resultat, nec per se illam requirit, quamuis ob naturalem ordinē corporum vniuersi nunquam sit sine illa, præterquam in vltima sphæra cœlesti. Prima pars huius assertionis est euidens ex præcedente, quia hic modus præsentiæ est intrinsecus rei cuius est modus: ergo non potest sit perficies extrinseca esse causa formalis eius. Patet consequentia, tum quia superficies cōtinens solum extrinsecè adiacet corpori contento, & ideo vt sic non potest habere effectum formalem intrinsecum: tum etiā, quia hic modus est quædam forma afficiens suū subiectum: ergo non indiget alia forma.

XIX. Quod vero in nullo ēt genere causæ resultet hic modus præsentiæ ex circunscriptione corporis ambientis, probatur discurrendo per singula genera causarū. Et q̃m de materiali, & finali res est clara, de efficiēte probatur, quia per se loquēdo, & ex vi circunscriptionis corpus continens nullam efficientiam habet in contento: aut n. efficeret per superficiem vt sic, & hæc non est actiua, aut per qualitates aliquas, & hæ sunt per accidens ad rationem continentis & contenti, nam hoc modo sæpè accidere potest vt è conuerso contentum agat in continens: aliqn verò potest nulla esse talis actio ob æqualitatē resistētiæ, vel in capacitatem passi. Dices, argm̄ rectè probare de propria efficientia, non vero de aliqua resultantia. Sed hoc eadem ratione refellitur, tum quia propria resultantia nō est sine aliquo mō efficienti tum ēt quia neque talis resultantia esse potest ex qualitatibus, nam vt dixi, sunt per accidens ad rationē contēti & cōtinentis: & prætereà ad agendū supponunt præsentiā vel propinquitatē, non causant illam, nisi fortasse quædā qualitates, quæ

A specialiter sunt virtutes motiuæ, quæ tū non habent efficientiam pp circunscriptionem, sed pp tractionem aliquam vel impulsum. Rursus nec resultantia illa pōt esse ex sola superficie circunscribente vt sic, quia illa nullo mō est actiua, & præsertim in extrinsecum subiectum. Et declarari prætereà pōt, quia resultantia naturalis modi intrinseci semper est ab aliqua forma dante subiecto vel composito aliquod esse intrinsecum, sed superficies continens, nullum esse reale confert corpori contento: ergo non pōt ab illa physicè resultare hic modus intrinsecus. Et ita simul probatum manet non resultare hunc modum ex circunscriptione loci extrinseci in genere causæ formalis, quia nec resultat immediatè vt proprius effectus formalis, vt in præcedenti parte probatum est, neque secundariò ac mediatè, quia non intercedit aliquis alius effectus immediatus, quo mediante, possit resultare.

Tandē hinc ēt probata manet tertia pars conclusionis, nimirū q hic modus præsentiæ per se non pēdet ex circunscriptione loci extrinseci, qa in nullo gñe causæ inde resultat, ergo nō est cur XX.

B pendeat ab illa. Dices, pendere tanq̃ à necessariò termino, ad quem ille modus dicit habitudinem & eodem modo posset dici inde resultare, sicut relatio dr̄ resultare ex fundō & termino. Sed contra hoc est primo, quia hic modus præsentiæ nec est relatio prædicamentalis, nec est realis & physica vnio corporis circūscripti ad cōtinēs, ergo nul la rōne pt pēdere ab illo vt à termino Cōsequētia patet ex sufficiēti partiū enumeratione, nec n. excogitari pōt alius modus termini, q ad psens pos sit accōmodari. Minor ēt per se est satis nota, qa solus contactus intercedit inter corpus continens & contentum: contactus aūt non est vere vnio. Maior aūt superius probata est contra Scotum, & declaratur amplius, nam licet inter corpus continens & contentum insurgat relatio realis prædicamentalis, vel propinquitatis, vel contactus, vel continentis & contenti, aut quocunq. alio noie vocetur, tñ modus præsentiæ nō cōsistit in illa relatione, quin potius supponitur ad illam vt proximum fundm̄ Qd patet, nam fie

C ri pōt vt præexistat corpus cū superficie apta ad circunscribendum aliud corpus, & q illud aliud corpus ēt sit in rerum natura & inter ea non insurgat relatio, cōtinentis & cōtenti, donec hmōi corpus moueatur, & acquirat talem præsentiam, qua acquisita statim insurgit prædicta relatio, nō est ergo talis præsentia prædicamentalis relatio, neq; ea de cā pendet ex corpore circunscribente.

XXI. *Sphæra vltima cœlestis vt sit in loco.* Prætereà probatur hæc pars exemplo vltimæ sphæræ cœlestis, quo confirmantur oia quæ diximus, nam illud corpus hēt veram & realem præsentiā ibi, vbi est, & tñ non hēt aliud corpus quo circunscribitur, agimus n. de cœlo Empyreo quo nullum est superius, ergo hic modus præsentiæ per se non requirit superficiem circūscribentem, neq; ab ea pendet. Maior vt ex terminis per se nota, quo modo n. intelligi potest corpus propinquum alteri, & contingens illud, nisi quatenus habēs realem præsentiam iuxta illud: sic autē est illud cœlum iuxta primum mobile. Quod verò ēt in illo primo cęlo sit illa præsentia modus ex natura rei distinctus ab illo, probatur, qa est separabilis ab illo corpore, ipso manente in re-

rum natura: posset.n. Deus cœlum illud in aliũ locũ transferre, vel secũdũ partes mouendo illud circulariter, quod nobis satis est, vel ẽt secundum se totum, transferendo illud, v.g. infra primum mobile: quis. n. audeat hæc negare diuinæ potentiæ? Simile argm̃ est, quia posset Deus annihilare cœlum supremum, conseruato proximo cœlo vbi nunc esti retineret ergo tunc eundem modũ præsentiæ sine corpore circunscribente: ergo per se & intrinsecè non pendet ab illo. Denique posset Deus mouere localiter corpus per vacuum, vt nunc suppono, quia nulla potest ostendi implicatio cotradictionis: ergo tunc acquireret corpus modum præsentiæ sine superficie circũscribente: non est ergo inter hæc intrinseca & per se dependentia. Quod ergo naturaliter nunquam separentur in corporibus infra supremum cœlum cõtentis, prouenit ex naturali ordine vniuersi, quod ita constitutũ est, vt naturaliter non possit in eo dari vacuum: vnde fit vt nunquam aliquod corpus acquirat intrinsecã præsentiã localẽ, quin simul terminetur extrinsecè aliqua superficie vltima corporis ambientis. Non quia intrinseca rõ talis præsentiæ, uel mutationis qua illa acquiritur, hoc per se postulet, sed quia semper vnum corpus est contiguum alteri ex ordine vniuersali absque vllo spatio vacuo interiecto.

Tertia assertio

XXII. *Quod sit cõcretũ, & abstract. prædicamenti vbi.*

Dico tertiò: Hic modus præsentiæ qui intrinsecè conuenit corpori alicubi existenti, est formale seu abstractum prædicamenti Vbi, cuius subiectum est ipsum corpus quod tali modo afficitur: concretum autem erit totum compositũ ex corpore & tali modo quod nen habet proprium nomen impositum, sed per aduerbia significari solet, cum dr̃ corpus hic vel illic existere. Prima pars, conclusionis ex qua cæteræ necessario cõsequuntur, probatur primò, quia hic modus aliquod accidens est in corporibus, & non pertinet ad alia prædicamenta: ergo constituit hoc prædicamentum Vbi. Maior probatur, quia ille modus præsentiæ est distinctus ex natura rei à corpore cuius est modus, & in illo adest & abest per accidentalem mutationem: ergo est verũ accidẽs corporis. Minor verò facile probari potest discurrendo per cætera prædicamenta accidentium. Secundo quia teste Aristotele 5. Physicor. ad tria tm̃ prædicamenta est per se motus, & vnum illorum est Vbi, ad quod tẽdit motus localis, sed motus localis per se primo tendit ad hunc modum præsentiæ corporis in spatio: ergo hic modus est qui formaliter constituit prædicamentum Vbi. Tertiò à sufficienti partium enumeratione hæc assertio satis probatur, nam refutatis alijs sentẽtijs nihil aliud superesse videtur quod possit prædicamentum Vbi cõstituere.

Secunda & tertia sententia iterum refutantur.

XXIII. Et quidem de secunda & tertia opinione nihil fere superest addendũ. Nam secunda satis improbata est: nihil. n. reale & intrinsecum intelligi potest resultare in corpore circunscripto ex circunscriptione alterius, per se loquendo, & ex vi illius, quod possit hr̃e rationem Vbi, vt satis fusè demonstratum est. Neque illa sn̄ia aliquod habet fundm̃, cui satisfacere necesse sit. Præterea contra tertiam sn̄iam satis etiam demõstratum

A est, Vbi non posse esse rem aliquam veram & realiter distinctam à corporibus, quę sit spatium, in quo ipsa corpora recipiuntur, nam reale spatium & realem dimensionem habens non est res distincta à corpore, quod nostro modo intelligendi replet spatium quod de se esset vacuum & nihil. Nec verò possunt nostrę sn̄iæ obstare ea quę contra illam tertiam adduximus: fatemur. n. spatium hoc prout à corporibus condistinguitur, non esse aliquid creatũ, quia non est aliquid reale, sed potius vacuitas quædam: non tamen nõ obstat, quominus corpus possit hr̃e realem modum existendi, & occupandi tale spatium, quia ille modus non cõsistit in aliqua relatione reali ad ipsum spatium, aut in vnione vel cõtactu, ratione cuius spatium dicatur recipere aut continere corpus ibi existens, nã hæc oĩa requirunt realitatẽ in altero extremo. Sed consistit ille modus solum in reali præsentia quantitatiua ipsius corporis, rõne cuius fit vt vbi est pręsẽs tale corpus, ibi fit spatiũ reale, cum sine illo nihil esset: vnde ad hũc realem modum nõ solũ nõ obstat vt illud spatiũ de se nõ sit aliquid reale, uerum potius est necessarium.

B Addunt verò aliqui autores graues, hoc spatiũ licèt reale non sit, nõ tñ esse quid fictum per operationem intellectus, sed aliquid verum, æternũ, & immutabile, quia in eo vera intelligitur capacitas ad recipienda corpora & extensionem eorum. Sed difficile est explicare, cum verum & ens conuertatur, cur appelletur hoc spatium verũ potius quam reale quid. Item, si ens reale non est quale ens esse põt nisi rationis, cũ inter hęc non sit medium? itaque quatenus hoc spatiũ apprehẽditur per modum entis positiui distincti à corporibus, mihi vr̃ esse ens rationis non tamen gratis fictum opere intellectus sicut entia impossibilia, sed sumpto fundamento ex ipsis corporibus; quatenus sua extensione apta sunt constituere spatia realia, non solum quæ nunc sunt, sed in infinitum extra cœlũ, prout supra ẽt in disp. 31. dictũ est, tractando de Dei immensitate. Vbi ẽt annotauimus, cũ corpus dr̃ esse in spatio imaginario, illud, [esse in] sumẽdũ esse intransitiuẽ, quia non significat esse in alio, sed esse ibi, vbi seclusio corpore nos cõcipim⁹ spatiũ vacuũ, & ideo hoc

C [esse ibi] reuera est modus realis corporis, etiamsi ipsum spatiũ vt vacuũ vel imaginarium nihil sit.

XXIIII. *Fonseca lib. 5. Metaph. c.15.q.1 sect. 5. Conimbricens. l. 8. Physic. cap. 10.q.2.art.4.*

Censura primæ opinionis.

Circa primam verò opinionem aliquid est in quo nostræ sn̄iæ contradicit, & in eo illam nõ probamus: alia vero duo sunt, quæ nobis nõ sunt contraria, & per se habent dubitationẽ. Primum illud est, q̀ ratio prædicamenti Vbi consistat in sola intrinseca denominatione, cuius oppositum satis, vt existimo, à nobis demõstratum est. Neq; contra hanc partem affertur ibi aliqua ratio. Nam illa generalis sn̄ia, q̀ oĩa sex prædicamenta vltima sunt extrinsecę denominationes, nõ potest vniuersaliter sustineri, vt supra visum est. Cum vero à S. Thom. vel alio autore graui dr̃ per motum localẽ non acquiri aut perdi rem intrinsecam, sed extrinsecam, interpretandum id est de re distincta realiter à mobili, qualis in alteratione & augmẽtatione acquiri solet, nã illam differentiam intẽdunt cõstituere inter motum localẽ, & alios motus. Quã sumpserunt ex Aristo. 8. Physic. vbi inquit, [Qđ mouetur, minimè omnium

XXV. *Per localem motum vt dicant graues viri nihil deperdi aut acquiri D.Thom.*

motionum latione ab alienua obsequit: hac.n. sola nihil, quod insit, mutatur. [Quo autem hoc intelligendum sit, declarat, dicēs. [Quo eius qđ altecatur, qualitas, eius qđ augescit & decrescit, quantitas.] Itaque nulla propriè & realis forma amittitur, vel acquiritur per motũ localē: modus autē aliquis intrinsecus non pōt nō variari: alias non esset vera mutatio, vt ostensum est. Adde, qđ motus localis corporis, ex s̃ ia omnium, est subiectiuè in ipso mobili; quod ferè ad sensum ēt patet: motus aũt localis, sicut & omnis alius, non est nisi via ad suum intrinsecum terminum: ergo etiā intrinsecus terminus talis motus est in ipsomet mobili, quia via & terminus non possunt esse res omnino distinctæ, & consequenter neque in subiectis distinctis: sed terminus motus localis est ipsum Vbi: ergo.

SECTIO II.

An vbi sit locus corporis, ita vt per illud solum verè dici possit esse in loco. B

I. QVo verò adhuc dubia oriuntur ex fundamentis illius primæ sententiæ. Primum est, an Vbi, prout à nobis est explicatum, sit locus corporis, vel præter illud detur locus qui sit aliquid intrinsecum locato.

Prima sententia affirmans.

II. NAm ex dictis videtur sequi pars affirmās: primò, quia per motum localem per se primò comparatur locus, sed nō cōparatur nisi vbi, seu locus ille extrinsecus, vt declaratum est: ergo. Secundò, quia aduerbia localia supponunt locum, & ex eo sumpta sunt, sed sumũtur præcisè ex Vbi, nam sicut ab ipso Vbi in cōi habet res q̃ sit alicubi, ita ab hoc vel ab illo Vbi quod sit hic vel illic, quæ sunt aduerbia localia. Tertiò, quia vltima sphæra est in loco, nam repugnat corpus esse, & non in aliquo loco, sed in illa nullũ est extrinsecũ corpus quod possit esse locus eius: ergo est in loco rōne sui Vbi: ergo Vbi est locus. Quartò, quia aliàs præter Vbi daretur locus: ergo oporteret nonũ prædicamentum p̃ptillum constituere, quia non pertinet ad quantitatem, vt supra vidimus: ergo si à prædicamento Vbi etiam excluditur, oportet vt proprium prædicamentum constituat, quia negari non pōt quin locus sit vnum ex C accidentibus rei. Et hanc partem docere voluerunt Philoponus & alij, cum dixerunt spatium esse locum, qtamuis non satis, neque conuenienter rem explicauerint. Argumenta verò quibus vtuntur, ad hoc præcipuè tendunt, vt locus non consistat in aliquo extrinseco, vt in superficie vel corpore continente: secluso autem extrinseco nihil relinquitur quod esse possit locus, præter Vbi.

Secunda opinio negans.

III. IN contrarium verò est primò ac præcipuè Aristotel. 4. Physic. vbi post longam disputationē per quinque prima capita concludit, locum esse A [extremā superficiem corporis cōtinentis immobilem.] Secundò, proprietates quæ cōiter tribuũtur loco, non possunt ad ipsum Vbi accommodari, vt cōtinere locatũ, & circunscribere illud, esse æqualem illi si sit proprius locus, & non cōis, itē repleri locato: hæc.n. & similia non possunt dici de Vbi rōne illius modi intrinseci, quem explicuimus. Imò ex illis proprietatibus colligitur locum debere esse rem discontinuam à locato, vt illam circundet; ideo.n. vna pars cōtinui non est locus alterius, quia continua sunt. Similiter locus diuidi solet in naturalem & violentum, salubrem & infirmum, quæ non possunt vllo modo adaptari ad illum modum intrinsecum à nobis expositum. Propter hanc ergo causam, & præcipuè propter autoritatem Aristotel. hæc posterior sententia communior est, & ferè expositorũ omnium in 4. Physic. quanquam in modo exponendi quomodo superficies sit locus, & quomodo sit immobilis, sit varietas inter illos.

Resolutio, & concordia quædam dictarum opinionum.

EGo verò existimo multa huiusmodi quæstione inuolui, quæ solum spectant ad modum loquendi, si in his quæ de Vbi, & de illo modo intrinseco diximus, cōueniamus. Hoc.n. posito duo sunt in re certa. Primum est dari in corporibus in loco existentibus modum intrinsecum, rōne cuius terminate possunt motũ localem. Secundũ est, præter hunc intrinsecum modum dari regulariter in corporibus extrinsecam circunscriptionem vnius corporis ab alio sibi propinquo & cōtiguo: id.n. est euidens ad sensum. His ergo duobus existentibus certis, solũ de nomine videtur superesse quæstio, quod istorũ nomen loci mereatur: ideoque in illa cōmuniori modo loquendi, & sentiendi sapientum adhærendum est. Sūt tñ qui ad vitandam vocum controuersiam distinctione vtantur non improbabili de loco intrinseco & extrinseco, dicantque, Vbi esse locum intrinsecum, superficiem verò continentem esse locum extrinsecum. Quam distinctionem latè refert & declarat Toletus 4. Physic. q.8. & valde probabilem reputat. Et argumenta quæ fecimus in vtramque partem, eam suadere videntur. Si tamen simpliciter loquendum est, magis videtur nomen loci impositum loco extrinseco & continenti, & iō Aristotel. simpliciter de illo sub nomine loci locutus est. Nam reuera esse in aliquo tanq̃ in loco, in proprietate significare videtur habitudinē ad alium desinctum & continentē rem locatam. IV. Toletus. Loci nomē cui impositum.

V. Vnde secluso corpore circunscribente, non tā propriè videtur posse dici corpus esse in aliquo tanquam in loco, quia nec in spatio imaginario est vt in loco, cum illud spatium nihil rei sit, & nomine loci omnes intelligant aliquid tale: neque etiam est in spatio reali intrinseco, vt in loco, nam potius ipsum corpus est tale spatium intrinsecum, saltem realiter: neque etiam dicetur propriè esse tanquam in loco in illo modo intrinseco, quem nos declarauimus, quia neque ille modus se habet vt receptaculum locati, qui habitudo significatur illo verbo [esse in loco,] neque tamen afficit subiectum ille modus, vt aliqua alia rōne se ha-

tarium est. Sicut in ternario lapidum v.g. per accidens est ad rōnem ternarij φ illi lapides sint magnæ vel paruæ quantitatis, & φ iuxta se positi magnam vel paruā molem efficiant. Igitur idem proportionaliter est in discreta instāriū successione aut cōpositione. Quapropter illa duratio & permanentia singulorū instantium, & cōsequenter etiā totius tēporis vt aggregati ex illis, vel mensurabilis non est pp indiuisibilitatem singulorū instantium, vel mensuranda est tempore cōtinuo ad eum modum quo statim de æuo dicemus.

IX. Quantum ad scđm autem, id est, quoad numerum instantium, clarum est non posse mōtū discretum vt sic mensurari aliquo tempore continuo, nec corporali, nec spirituali, quia neq; ex diuturnitate continui temporis, neq; ex coexistentia motus discreti in quolibet tempore continuo cognoscipōt quis numerus instantium fuerit in tali motu discreto per diem vel per horā v.g. motus cōtinui, quia in qualibet parte motus cōtinui potest esse motus discretus cōstās pluribus vel paucioribus instantibus absque vllo certo termino.

X. Et eadē rōne non video, quō motus discretus possit mensurari per tēpus discretū extrinsecum & existens in superiori motu, quia nec pōt mensurari quoad permanentiā instantiū: nam hæc & est per accidens, vt dixi, & non est fixa & certa in aliquo ex his tēporibus aut instantibus. Neq; ēt potest mensurari quoad numerum instantium, quia nullus certus numerus instantiū correspondet in vno motu cōparatione alterius, sed dū est in superiori angelo successio discreta constans ex tribus instantibus, pōt esse in inferiori alia quæ cōstet decem aut pluribus instantibus, & è cōuerso: ergo non pōt numerus instantiū vnius motus per extrinsecū tempus alterius motus mensurari. Nō ēst ergo necessaria hæc extrinseca mensura respectu successionis discretæ, quatenus talis est, sed mensurāda est vnitate repetita, sicut oīs numerus p vnitatē mēsurabilis est: nā, si totetū vnus numerus mensuratur alio, solū est inquantum vnus materialiter est pars alterius, vt binarius senarij, & tūc accipitur per modū vnitatis.

An substātiæ corruptibiles mensurentur tēpore.

XI. Præterea interrogari solet, an hoc tempus cœleste mensuret etiam res corruptibiles quoad earum substantiam, seu substantialem permanentiam: eademque interrogatio locū habet in oībus rebus permanētibus corruptibilibus. De quibus cōis sniā est hæc oia mensurari hoc tempore, vt patet ex D. Tho. 1.p.q.10.art.4. & ex alijs autoribus supra citatis sumiturque etiam ex Aristot. 4. Physic.c.14.tex.133. vbi ait, [Omnes res quæ generantur & corrumpuntur, hoc tempore mensurantur.] Addit verò Durand. in 2.d.2.q.6.nu.15. tempus non esse mensuram homogeneam harū rerum, sed alterius rationis, eo quòd tempus sit duratio successiua, durationes verò harum rerū permanentes sint. Quod si obijcias, mensuram debere esse homogeneam. Rñdebit fortasse, id esse verum respectu proximi mensurabilis, non verò respectu eius quod tm̄ ratione alterius, & quasi per concomitantiam quandam mensuratur. Quæ doctrina mihi non displicet, nam tempus per se primò non mensurat permanentiam rerū corruptibilium, quæ secundum se indiuisibilis,

D.Thom. Aristot.

A & consequenter ēt immensurabilis est, sed mēsurat per se primò mutationes harū rerū, vt generationes, incremēta, alterationes, & corruptiones earū, & consequenter mensurat ēt durationē esse illarū, quatenus his mutationibus subest, aut subesse pōt. Quo dixit ēt Aristot. 4. Physic.c.12. tex. 118. [tempus per se mensurare motū, per accidēs verò quietē,] nā tempus per se mensurat prius & posterius, quę per se inueniūtur in motu, in quiete verò solū per relationē vel cōparationē ad motum, vt bene exposuit Albert. in Summa de quatuor coæquæuis t.p.q.3.art.11. ad vlt. Atq; ita fit, vt tēpus per se ac immediatè sit mensura homogenea durationis motus: durationis aūt permanentis solū quasi per accidens, & rōne alterius, tāquam mensura aliquo mō alterius rōnis, quod in sequenti puncto magis explicabimus.

Res incorruptibiles an tempore mensurentur.

XII. Prima sententia. D.Thom. Aristot.

Vltimò inquiri pōt, an tempus mensuret ēt durationem rerū incorruptibiliū, quā æuum B esse diximus (nam æternitas Dei sub quæstionem non cadit, cum illa infinita sit, & immensurabilis.) D. Thom. eiusq; sectatores alijq; Theologi qui negant, spirituales actiones, aut motus etiam successiuos & continuos mensurari hoc tempore, à fortiori id negant de esse rerū incorruptibiliū, seu duratione earū, & ideo cōstituunt vnum primū æuū, qđ in illo ordine hēat rōnem extrinsecæ mensuræ taliū rerū quoad esse earū. Cui etiā fauet Aristot. in 4. Physic.c.12.tex.117. vbi apertè sentit res incorruptibiles non mensurari tpe. Et hac rōne 1. de Cœlo c.3.tex.20. & c.9.tex.100. ait, cœlestia corpora, & substātias superiores nō esse tēpori subiecta. Quod ēt docent reliqui Philosophi his locis. Alij verò Theologi putāt, ēt esse angelicū mēsurari hoc tpe quoad suā durationem. Ita Durād. in 2.d.2.q.5. a qua opinione nō dissentiunt Gabriel & Ochani in 2.q.13. Et fundm esse pōt, quia supra ostensum est vnū æuum non posse esse mēsurā alterius quoad duratione eius, quia per comparationem vnius ad aliud non pōt cognosci quantū alterū durauerit: at verò per cōparationē ad nostrū tps optimè cognoscitur quā C tū angelus durauerit in suo esse: ergo non est alia mensura etiā harū rerum, nisi nostrū tempus.

Secunda sententia.

Durand. Gabr. Ocham.

XIII. Autoris sententia. Ego verò in primis existimo, tempus hoc non habere rōnem mēsuræ respectu ipsorū angelorū ad cognoscendā durationem sui proprij esse. Probatur ex dictis, primò, quia nō est notior angelis duratio temporis quā propria, imò, si fieri potest cōparatio, magis nota est propria duratio, tāquā magis cognata magisq; immaterialis, & ideo ex se etiā magis intelligibilis. Secundò, quia magna esset imperfectio, indigere tali mensura extrinseca ad suas proprias durationes cognoscendas.

XIIII. Obiectio. Dices, Non pōt angelus: intuendo tm̄ se ipsū aut aliū angelum, cognoscere quantum durauit, nisi durationem suam vel alterius ad nostrū tempus comparet: ergo indiget hac mensura. Antecedēs patet, quia cum propria & intrinseca duratio indiuisibilis oīno sit, ex se & in se absolutè nō habet quòd sit tanta vel quanta: ergo non nisi per comparationem ad durationem quantā pōt sub ea ratione cognosci. Rñdeo, concedendo non posse illam durationem indiuisibilē cognosci ad me-

modum quanti, nisi cum aliqua habitudine vel A connotatione successionis aut existentis, aut possibilis seu imaginariæ, nam hoc saltem conuincit argũ factum. Vnde vt angelus cognoscat quantũ ipse durauerit ex quo creatus est vsque modo, necesse est vt cognoscat quanto tempori successiuo coextiterit, vel coexistere potuerit, quia aliàs non poterit concipere suã durationem vt quantam, quia hæc denominatio nõ conuenit illi ab intrinseco, & secundum se: ergo per comparationẽ ad aliquid quantũ aut realiter existẽs, aut conceptũ. Hinc tñ non fit, vt angelus vtatur tẽpore vt mensura ad eã cognitionem, sed solũ sequitur illã cognitionẽ ex parte obiecti esse aliquo modo respectiuã, & ideo nõ posse cognosci vnum extremũ, nisi vt terminatum & comparatum ad aliud.

XV. Quapropter non solum angelicus intellectus, verum etiam diuinus, non cognoscit durationẽ angeli vt tantam vel quantã, nisi cum dicta cõcomitantia, tum quia necessitas cognoscendi simul correlatiua, respectu omnis intellectus locũ habet, eò quòd intrinsecè proueniat ex connexione obiectorum: tum etiam quia cum illa denominatio quanti sit aliquo modo extrinseca, non B potest cognosci vt in se est, nisi cognita forma ex qua desumitur. Quòd si quis rursus obijciat, qa hinc sequitur idem esse dicendum de æternitate ipsa. Respondemus, quod æternitas non est tanta, vel quanta, sed infinita, quam infinitatem ex se & absolutè habet sine comparatione ad aliud. Si quis tamen eam velit concipere vt extensam & quantam, non poterit eam concipere nisi cum habitudine coexistentiæ ad durationem successiuam saltem imaginariam, non tanquam per mensuram eius, sed vt per terminum coexistentiæ, rõne cuius per modum quanti concipitur.

XVI. Atque hinc fit, vt etiam respectu nostri intellectus æuum angelicum non sit propriè & per se mensurabile nostro tempore, sed solum per accidens, & ex imperfectione nostra. Primò quidẽ, quia ratio mensuræ & mensurabilis respectu alicuius intellectus supponit vtrumque esse in se cognoscibile à tali intellectu: æuum autem angelicum non est ita cognoscibile nobis. Vnde ex vi nostri temporis nunquam possumus cognoscere quantum angelus durauerit, nisi fortasse mensurãdo aliquem effectum eius, in quo sit successio, C & deinde ex duratione effectus durationem causæ colligendo: vt, quia angelus mouet cœlum, rectè colligimus tantum durasse angelum, quantũ durauit cœli motus. Hæc autem mensuratio & est valde remota & per accidens, & adhuc non potest esse integra mensuratio illius esse: nam inde ad summum colligitur non fuisse illum effectum sine sua causa, non tamen potest colligi an ante effectum talis causa extiterit, & quantum durauerit.

XII. Ex quibus tandem concluditur absolutè negandum esse tempus nostrum esse mensuram æuiternorum. Et consequenter etiam concedendum est illa non esse mensurabilia secundum se quantum ad durationem, quia si respectu nullius intellectus ita possunt mensurari, absolutè non sunt ita mensurabilia. Quocirca cum D. Thom. his rebus spiritualibus attribuit extrinsecas mensuras, existimo non esse intelligendum de mensura durationis quantum ad quantitatem eius extensiuam (vt sic dicam) sed quantum ad perfectionem, eo modo quo primum in vno quoque genere dicitur mensura cæterorum.

Nostrum tẽpus nõ mensurat æuiterna.

SECTIO XII.

Quænam duratio ad prædicamentum Quando pertineat, & quomodo huiusmodi prædicamẽtum constituendum sit.

Descriptio ipsius Quando tractatur.

I. Svperest vt ex his oĩbus quæ de durationibus diximus, rõnem & cõstitutionẽ prædicamẽti Qñ colligamus. Est n. valde incertũ apud autores in quo formalis ratio huius prædicamenti consistat. Nam licèt ex ipso nomine satis cõstet, Quando esse aliquid ad tẽpus, & consequẽter ad durationẽ pertinens, quid verò illud sit, obscurum est. B Vox enim [quando] Latinè sumpta, non est nomen significans rem aliquam, sed est aduerbiũ temporale, quo vtimur ad interrogandũ, quo tpe res sit aut operetur, &c. Inde verò trãslata est ad significandum rem illam, vel denominationem seu formam denominantem quam rei tribuimus, cũ ad interrogationem de Quando respondemus: dicimus. n. hodie, aut heri, aut alio simili tẽpore esse vel fuisse. Vnde Arist. vbi hoc prędicamentũ attingit, nihil aliud dicit nisi Quando idẽ esse, quod esse in tpe, vt esse heri, vel anno præterito. Gilbertus verò definit, [Quando significare rõnem ex tẽporis adiacentia relictam, nõ tẽpus ipsum.] Et infra ait, [esse quandã (vt ita dicã) affectionem rebus additã, per quã dicitur esse, vel fuisse, aut futuras esse, nõ verò esse tempus ipsum.] Ex quo loco sũpta illa vulgaris descriptio, quæ etiam D. Tho. opusc. 48 [Qñ esse id, quod ex adiacẽtia tpis relinquitur.] Loquuntur aũt oẽs autores in his descriptionib. de tpe extrinseco, qđ est in motu primi mobilis, quatenus res oẽs temporales in eo, vel aliqua parte eius esse dicuntur.

Ariston.

Gilbert.

D. Thom.

C *Variæ opiniones de natura ipsius Quando.*

II. Qvid aũt sit hoc quod relinquitur ex adiacentia temporis, variè exponitur. Quidam dicũt esse relationẽ, vel tpis ad rem quæ est in tpe, vel è contrario rei tẽporalis ad tẽpus: quæ sit vel relatio contenti ad cõtinens, vel è conuerso continẽtis ad contentũ. Veruntamen hæc opinio de relationibus sex vltimis prædicamentis attributis, supra in vniuersum reiecta est. Et in præsenti non videtur verisimilis, quia relatio cõtinentis & cõtenti non nisi per metaphoram videtur attribui rebus tẽporalibus respectu temporis extrinseci: nam in re nihil esse videtur nisi coexistentia quędã, in qua tẽpus denominatur cõtinẽs, quia semper excedit tẽporalia, pręsertim corruptibilia quę cum tpe incipiunt & desinunt, eo sp fluente, & durãte, & ideo in eo cõtineri dicuntur. Quæ locutio metaphoram includit, nam proprietas solũ consistit in coexistentia rerum cũ tempore seu aliqua parte eius: relatio aũt coexistentiæ non pertinet

net ad speciale prædicamentũ. Relatio præterea mẽsuræ & mẽsurati, si attentè considerẽtur, quæ de mensura dicta sunt disp. 42. sect. 3. non est realis, sed rõnis. Quia non hẽt aliud fundamentum, nisi ꝙ vnũ sit medium, & quasi instrumẽtum ad cognoscendum aliud: hoc aũt nõ ponit in rebus ipsis realem & intrinsecã habitudinẽ, nã quacunque rõne aliqua res sit nobis notior, & alioqui sit apta vt cõparari, vel conferri cũ alia possit, & sic deseruire ad ostendendã q̃titatem eius, põt exercere munus mensuræ, quod solum est opus rõnis: sicut ẽt vnitas hẽt rõnem mensuræ respectu multitudinis, & illa relatio nec realis est, nec si esset, speciale prædicamentum cõstitueret. Idemq́; argumentum fieri potest de omnibus humanis mẽsuris, vt modium, libra. Quibus illud ẽt cum tempore commune est, ꝙ non ex solis conditionibus rerum, sed adiuncta aliqua institutione humana, & operatione rationis subeunt rationem mensuræ: ergo vel hac sola ratione manifestum est, relationem mensuræ, & mensurati in eis fundatam non posse esse rei, sed rationis.

III. *Secunda sententia.* B Dixerũt ergo alij, hoc quod ex adiacentia tp̃is relinquitur, esse formalẽ quandã rõnem absolutã & intrinsecã, quæ in ipsis rebus tẽporalib. inest, quatenus in tp̃e sunt: ita vt ipsum Qñ non dicat solam denominationem extrinsecam, & non relatiuã, sed absolutam, relictã ex temporis adiacentia. Sed hæc sententia nec explicari põt, nec intelligi: vnde omnino est falsa, & gratis cõficta.

Reprobatur. Quid est enim illud absolutum in re temporali, ex adiacentia temporis relictum? Aut enim illud supponitur ĩ re tẽporali ex intrinseca natura eius vt sit mẽsurabilis tp̃e: & sic falsum est, illud esse relictũ ex adiacẽtia tp̃is, nã per se inest, & conueniret rebus si existerẽt cũ suis naturalibus proprietatibus & cõditionibus, ẽt si nullũ esset in rebus tẽpus extrinsecũ. Vnde talis proprietas esse non põt, nisi vel ꝙ res sint corruptibiles, aut ꝙ habeãt esse aliquo mõ in motu consistens, aut certẽ ꝙ durent tali modo: quæ proprietates nõ pertinet ad prædicamentũ Quando, excepta pro nũc duratione, de qua inferius dicã: de cæteris aũt id per se notũ est. C Aut verò illa rõ absoluta resultat in rebus ex adiacentia tẽporis extrinseci, & hoc etiam dici non põt, quia, vt dicebam, illa adiacentia in re non est nisi coexistentia: ex sola aũt rerũ coexistentia non resultat aliquid absolutum in eis, per se loquendo, sed tantũ mediante efficientia, si vna possit in aliam efficere, quod de tempore dici non potest. Omnis verò alia adiacentia quæ præter coexistentiam cogitatur, est sola mensuratio, quæ per rationem fit, ex qua multo minus potest tale absolutum prouenire: nullam ergo verisimilitudinem habet hæc assertio.

IV. *Tertia sententia.* Alia ergo, & cõmunior sententia est. Quando solum esse denominationem extrinsecam, prouenientẽ rebus ab extrinseco tp̃e mensurante. Hanc sequitur D. Tho. in dicto opusculo, quanuis sub distinctione, & eam significat Gilbertus, nam cũ hanc denominationẽ, affectionẽ appellasset, statim correctionem adiunxit, [vt ita dicam.] Soto ẽt in Logica, & alij hoc sequũtur. Sed in hac s̃nia nõnullæ occurrũt difficultates, quædã ad hoiem, aliæ simpliciter. Nam, si Quãdo est denominatio extrinseca à tempore, ergo sine causa dicti autores reijciunt tempus ab hoc prædicamento, dicẽ A tes, Quãdo non esse tempus sed aliquid ex tpore relictum. Quod si dicant Quãdo, & tp̃s distingui sicut albedinem, & esse album, vestẽ, & esse vestitũ & in vniuersum sicut formam, & esse prouenĩẽs à forma: estò hoc verũ sit, inde concluditur, Quãdo comparari ad tempus, sicut formam ad effectũ formalem, vel sicut concretum ad abstractum, & ideo non magis hæc esse distinguenda aut separãda in hoc prædicamẽto quam in alijs. Eò vel maxime ꝙ prædicti autores constituunt tempus in prædicamento quantitatis, tanquam ipsam motus extensionem.

Sed dicent fortasse, idem tẽpus vt comparatũ intrinsecè ad motum in quo est, tanquam extensionem eius, pertinere ad prædicamentum quantitatis: vt verò comparatur ad res tempore mensurabiles, vt forma extrinseca earum, sic pertinere ad prædicamentum Quando, sicut dici solet de superficie vltima vt afficiẽte corpus in quo inest, vel vt continente corpus extrinsecum, quæ priori ratione pertinet ad prædicamentum quantitatis, posteriori ad prædicamentum Vbi. V.

B Veruntamen (vt omittam exemplũ hoc æquè dubium esse ac id de quo agimus, & quidquid ẽt sit, an tempus sit vera species quantitatis) absolute loquendo, difficile creditu est hanc extrinsecã denominationem ad constituendum reale prædicamentum sufficere. Nã forma à qua talis denominatio sumitur, non est realis, sed rationis. & ipsa etiam denominatio non est in solis rebus, nisi interueniat opus rationis: ergo nõ est satis ad prædicamentum reale constituendũ. Consequentia patet, qa prædicamenta accidentiũ realia sũt, & solum ex formis realibus constitui debent: alias q̃ plura alia prædicamenta essent multiplicãda, nã infinitæ aliæ sũt denominationes rationis, vt patet ex dictis supra de sufficientia huius diuisionis & ex argumento nuper facto de alijs mẽsuris humanis, quod ad rem præsentem maxime accommodatũ, & familiare est. Antecedens verò quoad priorem partem constat ex dictis supra de tempore C prout est communis mensura extrinseca: ostendimus enim etiam ex doctrina Arist. tempus vt sic per rationem compleri. Quoad alteram verò partem probatur, quia inter extrinsecum tempus, & res quæ in illo esse dicuntur, nulla est realis coniunctio etiam extrinseca, sed sola mensuratio, quæ fit per comparationem rationis: ergo tota illa denominatio est mere rationis. VI.

Et cõfirmatur ad declaratur, nã rem esse in tp̃e nihil aliud est q̃ mensurari tempore: mensurari autem tp̃e, non est aliud q̃ cognosci per tempus vt per mensuram, id est, per quoddam extrinsecum medium cognitionis: ergo esse in tempore ad denominationem rõnis tandem reuocatur, sicut esse cognitum. Quod si dicas, esse in tp̃e, non esse idem quod actu mensurari tp̃e, sed aptitudine, scilicet esse aptum mensurari per tempus, non soluitur difficultas. Nam vel id intelligitur formaliter de aptitudine seu mensurabilitate vt sic, & sic non magis põt pertinere ad prædicamentum reale, q̃ esse mensuratum vt sic, quia etiã illa est vel relatio rõnis, vel denominatio ab extrinseca facultate animę, quæ põt vnum cum alio cõferre, & rei quantitatem per tale medium cognoscere, sicut esse numerabile, vel cognoscibile, in eodẽ sensu sũpta, sunt denominationes extrinsecæ, pro- VII.

cæ, pro-

ea prouenientes à facultate aiæ ad numerãdum vel cognoscendũ. Si verò esse mensurabile sumatur fundaliter, sic esse mẽsurabile tpe nihil aliud est, quam hẽc durationem talis naturæ, vt sit apta mensurari tempore: hæc verò non est denominatio extrinseca, sed intrinseca rei proprietas.

Vltima & verisimilior sententia.

VIII. PRopter hæc ergo pôt esse alius modus explicãdi hoc prædicamentum, nimirum esse huius prædicamẽti constitui duntaxat per intrinsecam durationẽ vniuscuiusq; rei. Quod vt intelligatur clarius, distinguere oportet tria q̃ in omni pdicamento accidentis distinguere necesse est, nimirũ formã afficientem vel denominantem, subiectũ affectum seu denominatum, & denominationẽ qua explicatur ille effectus formalis, quẽ talis forma confert tali subiecto, quæ solet, nõ solũ p verbum aliqd, sed & per nomen concretum significari, vt in prædicamẽto qualitatis est albedo, quę respicit subiectum, cui confert esse albũ, ex quo ipsum album tanquam concretum consurgit. In hoc ergo prædicamento forma, vel quasi forma in abstracto sumpta, est duratio ipsa: de qua quid sit fatis dictum est, subiectum aũt, vel quasi subiectum, erit motus, vel alia res durans, nam, illi cõfert hoc ipsum esse quod est durare in esse, cõcretum aũt est hoc ipsum, quod appellatur durans.

IX. Atque hæc sententia sic exposita suaderi potest primo à sufficiẽti numeratione, quia nullus alius modus explicandi hoc prædicamentum, apparet satis probabilis. Secundo, quia hæc denominatio qua dicitur res durans, realis est & intrinseca, & non est aliud prædicamentum ad quod possit reuocari. Tertio potest confirmari à simili ex Vbi, de quo infra ostendemus esse denominationem intrinsecam, sumptam ab interno modo re: videtur autem esse eadem ratio quoad hoc in Quando, & Vbi: si autem Quando dicit denominationem intrinsecam, non potest aliũde quam ab intrinseca duratione sumi.

Obiectiones contra positam sententiam.

X. Prima. NOn desunt tamẽ difficiles obiectiones contra hanc sententiam. Prima est, quia diximus durationem non distingui à parte rei ab existentia rei durantis: ergo non potest speciale prædicamentum accidentis constituere. Patet consequẽtia, tum quia existentiæ rerum non collocantur in prædicamento, tum etiam quia, licèt collocarẽtur, non pertinerent ad speciale prædicamentũ, sed vniuscuiusque rei existentia ad eius prædicamentum reduceretur.

XI. Secunda. Secunda difficultas est, quia motus non pertinet ad speciale prædicamentum, sed propter sui imperfectionem extra seriem entium collocatur, & de eo fit mentio in Postprædicamentis, ergo nec duratio motus pôt, &c. Patet consequentia, quia vel maioris, vel saltem eiusdem imperfectionis est duratio motus, ac ipse motus, cum ergo tẽpus nihil aliud sit quam duratio motus, sub nulla cõsideratione esse potest forma cõstituens prædicamentum Quando.

XII. Tertia. Tertia, quia, si duratio motus ea tm̃ rõne qua est intrinseca illi motui, cuius est duratio, pertinet ad speciale prædicamentũ, ergo eadem rõne ois duratio intrinseca rei permanẽtis pertinebit ad hoc prædicamẽtum Quãdo: consequens autẽ est falsum: ergo. Sequela patet à paritate rationis nã quoad perfectionem entis perfectior est quęlibet duratio rei pmanẽtis, q̃ duratio motus quoad modum aũt afficiendi & denominandi tã intrinseca est motui sua duratio, & tã idem cum illo, sicut est in qualibet re: ergo Minor aũt probatur, tum quia est alienũ à mẽte Aristotelis, & omnium qui hactenus de prædicamento Quãdo locuti sunt: omnes n. tempus constituunt tãquam vnicam formam à qua hoc prædicamentum desumptum est: tum etiam, quia nõ potest dari vna rõ vniuoca durationis, quæ sit supremum genus huius prædicamenti, quia duratio indiuisibilis, & successiua nõ videntur vniuoce conuenire. Et multò minus duratio substantiæ, & accidentis.

Tractatur prima difficultas, eique satisfit.

XIII. SVstinendo verò prædictam sniam, rñderi potest ad has difficultates. Qui ergo dicunt durationem esse modum ex natura rei distinctũ à qua libet re, & ab existentia eius, facilè expediũt primã difficultatem negando assumptum. Alij verò quamuis censeant durationẽ nõ distingui ex natura rei ab existentia, probabile putant, existentiam rei creatæ esse peculiarem modum accidentalẽ ipsius esſentiæ creatæ, qui pôt ad speciale prædicamentum pertinere, nam, licet cõis sit rebus aliorum prędicamentorũ, non tñ vt prædicatum essentiale eorum, sed vt modus concomitans necessario productionem seu effectionẽ eorũ. Sicut & relatio creaturæ cõis est omnibus entibus creatis, & nihilominus in peculiari prædicamẽto collocatur. Sed hæc sña supponit distinctionẽ modalem & ex natura rei inter existentiam & essentiã actualem creaturæ: supponit etiam existentiã creaturæ esse verum accidens eius: vtrumque aũt falsum esse in superioribus ostensum est.

XIIII. Qua propter dicendum est, aliud esse loqui de reali & Metaphysica distinctione rerum, aliud verò de distinctione logica & prædicamentali: & concedendum est, durationẽ metaphysicẽ & realiter non esse verum accidens rei durantis, vt probat argm̃ factum, quia rn re non distinguitur ab illa: nihilominus tñ habere talem distinctionem rationis cum fundamento in re, vt sufficiat ad modum prædicationis accidentalis, rõne cuius possit in prædicamento accidẽtis collocari. Iam n. supra diximus ad distinctionem prædicamentorum non semper esse necessariam distinctionẽ actualem in re, sed sufficere interdum distinctionem rõnis ratiocinatæ: diximus etiã non omnia prædicamenta accidentium esse vera accidentia, ideoque accidens non esse vniuocum. Quædam ergo sunt, quæ solum pp modum accidentis denominationis prædicamentum accidentis constituunt, vt de habitu infra dicemus. Ad hunc ergo modum pôt duratio peculiare prædicamentũ accidentis constituere, quia de rebus creatis accidentali & contingenti prædicatione dicitur, atq; ita concipitur vt modus quidam eius rei de qua prædicatur, accidentaliter ei conueniens: hoc ergo satis est vt in proprio prædicamento collocetur, etiamsi in re non distinguatur.

Dices, Ergo, eadẽ rõne actualis existẽtia constituet speciale prædicamentũ accidentis, quia &

dē contingenter & accidentaliter de re creata, & concipitur vt modus essentiæ. Rńdetur non esse parem rōnem. Primo quia existentia non supponit aliquid cui accidat, qa p se primo ac formaliter constituit ens reale in actu, qđ necessario supponi debet, vt ei aliquid possit accidere: duratio vero concipitur vt aliquid additū rei iam existēti. Scđo, quia existentia vt existentia correspondet enti vt sic, estq; de intrinseca rōne eius; vel in potentia, vel in actu, prout sumptum fuerit ens. & ideo sicut ens non constituit speciale genus, ita neque existentia: duratio vero vt sic non est de rōne entis, sed concipitur vt affectio eius extra rōnem eius existens. Sed vrgebis, quia duratio prout distinguitur ab existētia, de formali dicit tm̄ negationem destructionis vel amissionis ipsius esse, sed prædicata negatiua vt sic non pertinent ad prædicamentum reale: ergo nec duratio. Rńdetur, quanquam duratio per negationem rectè explicetur, tñ per illam circūscribit rōnem positiuam quæ ad hoc prædicamentum pertinet, nimirum, ipsam permanentiam essēdi, quatenus concipitur, vt modus quidam rei existens.

Existentia ex non constituat speciale prædicamentum accidentis.

Responsio ad secundam difficultatem.

XVI. AD secundam difficultatem sunt qui rńdeāt durationem motus censeri ens completum, quanuis motus ens incōpletum sit. Sed hoc non satis intelligo, qa non pōt duratio perfectiorem rōnem entis habere quam res durans. Rńdeo igitur ex dictis supra de actione & passione, tempus propriè esse durationem motus vt est actus mobilis, & vt sic computari motum inter accidentia cōpleta, & generatim sumptum cōstituere prædicamentū passionis, ideoq; durationē eius ēt posse ad propriū prædicamētū accidentis pertinere. Nec refert, φ motus præcisè consideratus sub rōne viæ aut inchoationis censeatur quid incompletū, & reducatur ad prædicamentum sui termini; nā dici poterit, uel illā considerationē quæ habet locū in motu vt motus est propter varios respectus eius, nō hēre locū in duratione, vel si sic præscindit ab illis respectibus; vel certe dicendū erit, durationē motus sub eadē imperfectione consideratā, nō esse cōpletum ens, aut accidens.

Quæ durationes collocentur in hoc prædicamento, & satisfit tertiæ difficultati.

XVII. IN tertia difficultate petitur vt explicemus, quę nam durationes ad hoc prædicamentū pertineāt. Si n vim nois [Qñ] attendamus, vī sola duratio tpis hoc prædicamentum cōstituere; et ita ēt vī semper Arist. hoc prædicamentum declarare, vt patet ex 1. Ethic. c. 6. & ex lib. Prædicam. c. 4. vbi per solas differentias tpis assignat uarias prædicationes huius prædicamenti: & hic vī esse cōis modus illud interpretandi. Et hęc ipsa sententia pōt duplici mō intelligi. Primo, ut intelligatur de tempore sub rōne mensuræ extrinsecæ: & hunc ēt sensum insinuare vī Arist. citatis locis, cum dicit, Quādo nihil aliud esse quam heri aut superiori anno. & in Ethicis ait, [bonum in tempore esse occasionem eius, ideoq; aliud esse tempus belli, aliud curationis, &c.] quę oīa dicuntur per ordinem ad tempus qđ est extrinseca mensura. Et fortasse ob hanc causam dixit Arist. in c. 9. prædicam. Quando esse vnum ex manifestis prædicamentis, quæ interpretatione non indigent, quia nimirum denominationes extrinsecæ quæ ex tempore sumuntur, claræ sunt, nam intrinseca duratio quid sit, & qualis sit, non est manifestum, nec facile ad interpretandum. Et iuxta hanc sniam dicunt aliqui in hoc prædicamēto non esse coordinationem generum aut specierum, sed vnā tm̄ spēm infimam, sub qua diuidūtur præteritum futurum, & præsēs vt indiuidua eius. Sed verius dicerent esse tm̄ de facto unum indiuiduum, nam illæ differentiæ tpis re ipsa nō sunt distincta indiuidua, sed partes eiusdem indiuidui, quæ rōne discernuntur ac numerātur.

Prima sententia.

A

XVIII. Dicendum denique est in hac sententia tempus illud ut afficit ipsum motum, cœli non pertinere ad hoc prædicamentum, nam affectio intrinseca, & denominatio extrinseca, plusquam genere differunt, quare nō possunt per se ad idem prædicamentum pertinere. Eo vel maximè quod supra est ostensū durationem intrinsecā respectu proprij subiecti nō habere ueā rōnem mensuræ: ergo si ratio mensuræ est quæ cōstituit hoc prædicamentū, nō potest tempus, ut est duratio intrinseca motus cœli illi et ferre denominationem propriā huius prædicamenti. Quod si non sub rōne mensuræ, sed sub aliqua alia ita illū afficit ut ad hoc prædicamentū pertineat, eadem rōne q̄libet duratio intrinseca cuiuslibet motus ad hoc prædicamentū pertinebit, qđ est contra hac sniam quā explicamus. Igitur iuxta illā dicto mō philosophādū est. Quæ vero difficultates circa illā occurrant, supra positū est. Hac ēt quæ intulimus, vñ credimus difficilia, quanquam non negem esse doctrinæ Aristot. seu mō loquendi eius satis consentanea.

B

XIX. *Secunda sententia.* Alius modus explicandi illam sententiam est, solam quidem tpis durationem censeri ut ere hoc prædicamentum, non tñ sub ratione extrinsecæ mensuræ, sed vt est intrinseca duratio motus: & consequenter non solum ipsius cœli in motu cœli, sed omne illud quod intrinsece includitur in omni motu ad hoc prædicamentum pertinere. Atque hac ratione posse in hoc prædicamento distingui non solum varia indiuidua sub eadem specie, sed et varias species sub genere tpis, iuxta varios modos durationum motuum vel spiritualium, vel materialium, &c. Sed vt hæc sententia omni ex parte probabilis sit, oportet vt sufficientem aliquam rationem reddat, ob quam potius motuum durationes, quam aliarum rerum ad peculiare prædicamentum pertineant. Et quidem, si verum esset plus in re ipsa distinguidurationem motus à motu, quā in rebus permanentibus durationem quamlibet ab ipsare, satis probabilis ratio illius diuersitatis inde redderetur, nā in motu in re ipsa esset duratio vel tempus, accidens eius distinctum ab illo: secus vero est in alijs rebus. Veruntamen fundm̄ huius rationis nobis supra non placuit, quia neq; intelligi potest illa maior distinctio, neq; vlla sufficiens ratio redditur illius discriminis inter motum & res alias.

C

XIX. Alij conantur rōnem reddere ex alio discrimine inter durationem motus, & aliarum rerū permanentiū, φ nimirum duratio motus re ipsa extensa sit, & quandā latitudinem realem in durando hēat, in rebus aūt permanentibus indiuisibilis sit. Nam ex hac differentia sequi vī, durationem successiuam reipsa habere rōnem durationis: durationem aūt permanentē non ita, sed tantum

tantum secundum quandã coexistentiã, vel coaptationē ad successionē tpis, aut verã, aut imaginariam: quæ consideratio est valde extrinseca. Sed hæc ratio, quamuis videatur apparens, non tñ satisfacit, tum quia supra est ostensum oēm durationem esse rē intrinsecã, illamq; connotationem seu coaptationē durationis indiuisibilis ad successionem imaginariã; pertinere ad nostrum modũ concipiendi non ad formalem rōnem rei conceptæ: tum et quia, sicut in alijs rebus duratio est ipsa existentia permanens, ita et in motu: solumque differentia, quia in alijs rebus tota existentia est quæ permanet in se ipsa, in motu vero permanet solum per partes vel mutata esse, quatenus pars parti succedit: q̃ differentia vĩ valde accidentaria, vt vna duratio sit in prædicamento, & non alia.

XXII. Terra sententia. Vnde alij contrario prorsus modo opinati sunt, dicentes oēm quidem durationem in aliquo prædicamento accidentis collocari, & quoad hoc côuincere discursum factũ ex paritate rationis. Nihilominus tamen aiunt, in hoc prædicamento non collocari tps, vel durationes successiuas, sed has pertinere ad prædicamentum quantitatis: in hoc vero constitui durationes permanentes creatas, quia non est aliud ad quod pertineat. Verumtamen hæc sententia repugnat in primis oibus Philosophis, qui primum oium in hoc prædicamento collocant tps, vel aliquam affectionem, vel quid simile ex tpe, seu ex adiacentia tpis prouenient. Deinde supponit falsum, nimirum, tps propriè & per se in prædicamento quantitatis collocari, cum supra ostensum sit non esse quantum per se, sed per accidens, nam illa successio prioris & posterioris quæ est in motu, per accidens prouenit ex quantitate, & in se sumpta, non est quantitas, sed intrinseca & essentiaua compositio ipsiusmet motus, & ad summum addit modum velocitatis, vel tarditatis, qui non est quantitatis, vt per se notum est. Et quãuis daremus in motu ipso includi aliquam quantitatem successiuam, quæ esset vera & per se quantitas, non pt vlla rō reddi, ob quam quantitas permanens sit vnius prædicamenti, & eius duratio sit alterius, & tñ quantitas successiua motus non hēat propriã durationem, quæ possit ad prædicamentum durationũ pertinere. Quod si quis dicat, extensionem motus esse in ipsamet duratione eius, & per ipsam, hinc potius concludit ur illammet extēsionem durationis magis pertinere ad genus durationis, q̃ ad prędicamentũ quãtitatis, quia maiorem magisq; essentialem cõuenientiã hēt cũ alijs durationibus in rōne durationis, q̃ cum quantitate in rōne extensionis. Item quia illa duo genera extensionis secũdũ tps, vel secũdũ locũ seu in ordine ad locũ aũt omnino diuersarum rōnum. Et præterea quia adhuc incertum est, an illamet extensio sit aliquid positiuum in motu præter negationem simultaneæ existentiæ partium eius.

Vera resolutio tertiæ difficultatis.

XXII. Oes creatæ durationes ad prædicamentu Quando spectant. Quo circa superest vt dicamus pertinere ad hoc prædicamentum oēs durationes creatas, nã de increata certum est non posse ad illud pertinere, tũ quia est simpliciter infinita in gñe entis, tum et quia non est duratio quasi accidentalis, sed est ipsa duratio per essentiam. Inter durationes vero creatas nulla est quæ excipi possit, si rōnes factæ efficaces sunt: ex quibus à sufficienti partium enumeratione probata relinquitur hæc sña. Quod vero nomē ipsũ [Quando] à tpe sumptũ sit, sicut ét argm solã durationem tēporis ad prædicamentũ spectare, nã sumptũ fuit nomē ab eo quod nobis est notius, nō adæquate ex tota re. Atq; ex eadem occasione & ex modo nostro côncipiendi prouenire potuit vt fere semper declaratur hoc prædicamentum à Doctoribus per ordinem ad tempus, nam de alijs durationibus loqui nō possumus nisi per verba nostri tēporis.

XXIII. Albert. Quod aũt reipsa hic non solum comprehendatur tps, sed ét aliæ durationes, docuit Albertus Mag. lib. de sex princip. tract. 4 statim in principio. Imo ille non solum ad æuum, sed ét ad æternitatem hoc prædicamentum extendit: qd falsum est, vt dixi. Ait præterea æuum pertinere ad hoc prædicamentum in ratione mensuræ extrinsecæ aliorum æuiternorum, & sic de cæteris durationibus: quod nos etiam probare non possumus, tũ propter dicta de tpe vt est mensura extrinseca, tum ét quia æuum nō est mensura nisi per fictionis, vt supra dictum est: quæ ratio mensuræ est respectus quidam côis ad omnia genera. In hoc ergo solum placet opinio Alberti, quod ait, eadem proportione pertinere ad hoc prædicamentum tēpus & alias durationes creatas, & nomē [Quãdo] posse ad hæc omnia extendi.

XXIIII. Duratio diuisibilis & indiuisibilis vniuoce cõueniunt. Ad difficultatem vero de vniuocatione, quod attinet ad diuisibilem & indiuisibilem durationem, nulla est difficultas. Cur enim non possunt habere vniuocam conuenientiam, sicut hñt actio momentanea & successiua, & substantia diuisibilis & indiuisibilis? Quoad alteram vero partē de substantiali & accidentali duratione maior est difficultas. dici vero potest, q, licet in re non habeant vniuocam conuenientiã, si materialiter côsiderentur secundũ suas entitates, tamen formaliter considerata ad modum accidentium hñt eũdem modum accidendi, & denominandi eas res quarum sunt durationes: idque satis esse ad vniuocam & prædicamentalem conuenientiam, ad eum modum quo supra de actione substantiali, & accidentali probabiliter rñ fieri posse, dicebamus. Quod si alicui hoc non satisfacit, dicat necesse est, durationem esse quid analogum, & secundum primum suum significatum esse vniuocum ad sua inferiora, id est ad substantiales durationes, & vt sic constituere vnum supremum genus & ad illud reuocari cæteras durationes accidentales propter proportionalem conuenientiam. Vel certè è contrario durationem accidentalem magis directè constituere hoc prædicamentum, vtpote accidentale: substantialem vero durationem, eo quod sit substantialis modus ad substantiã reuocari. Sed prima responsio magis côsequenter procedit, suppositis alijs quę de numero & distinctione huius prædicamentorum, & de constitutione huius prædicamenti dicta sunt.

XXV. Quot genera & species hab. prædicamentum Quando. Atq; ex his facile expediuntur cætera, quæ de prædicamento desiderari possunt. Nimirum, quæ genera, vel species hēat: hoc .n. patet ex iis, quæ de distinctione durationum dicta sunt. Item, in quo sit subiecto, & quã denominationē vel effectũ ei tribuat, & alia similia, q̃ inter disputandũ de durationib. tacta sunt. De pprietatibus vero huius pdicamenti nihil addendũ occurrit. Solēt quidē prædicamento qñ attribui illæ duæ proprietates

prietates negatiuæ sunt non hře contrariũ & nõ suscipere magis & minus, quæ sunt verę, intellectæ de propria cõtrarietate, & immediata ac per se, & de magis & minus secũdum intensionẽ, nã scdm extensionem clarũ est, rps, & consequenter ẽt Qñ, recipere magis & minus, sic.n. verè dicitur vna res magis durare q̃ alia, & inter præter itũ & futurũ est quędam repugnantia, sed non propria contrarietas, set magis p̃i ad contradictionẽ accedere. Hæ igitur proprietates ẽt pñ durationi in cõi attribui: neq; occurrunt aliæ, quæ illi vt sic cõueniant: Diuersis aũt durationibus varię proprietates attribui pñt, vt esse indiuisibilem, vel diuisibilẽ, simplicẽ vel compositam iuxta ea quæ de distinctione durationum tradita sunt.

SECTIO II.

De Vbi.

POst accidẽtia oĩno intrinseca censetur Vbi aut locus proximè conuenire substãtijs, vel quibuscunq; rebus existentibus: vnde ẽt à Philosophis moralibus numeratur circunstantia Vbi inter eas quæ hu-B manis actibus accidere solẽt, sicut numeratur ẽt, Qñ, & alia similia. Post aliorum ergo prędicamẽtorũ considerationem, conuenienti ordine sequitur hęc disputatio de Vbi, in qua non erit nęcessariũ inquirere an sit, qa nihil est notius, sed tria sunt quæ difficultatẽ præcipuã habẽt quid nimirũ Vbi sit, & quomodo ad locum comparetur, & quibus rebus proprie conueniat hoc Vbi prædicamentale, de quo agimus: ex quo etiam constabit quotuplex sit, & consequenter quomodo prædicamentum hoc sit coordinandum, ac tandem quæ proprietates illi attribui possint.

SECTIO I.

An Vbi sit aliquid extrinsecũ, vel intrinsecũ corpori, quod alicubi esse dicit, & quid nã illud sit.

I. QVanuis Vbi non limitetur ad solas res quantas & corporeas, vt infra dicam, tñ quia res corporales notiores nobis sunt, in eis rõnem eius explicabimus, C quam postea facilè erit per proportionem seu abstractionem ad res alias applicare. Quia verò in omni prædicamento accidentis tria possunt considerari, s. abstractum, quod se hẽt vt forma, & subiectum quod tali forma afficitur, & concretum seu compositum inde resultans, vt essentia huius prædicamenti exactè cognoscatur, hæc omnia explicãda erunt. Et quod ad subiectum spectat, qm̃ iam supposuimus locuturos nos de rebus corporeis, constat subiectum ipsius Vbi, esse ipsum corpus quantum quod alicubi esse dicitur: explicandum ergo est quid sit illud abstractum, & forma, seu quasi forma, à quo corpus dicitur hic vel illic esse, & quomodo ad subiectum ipsum comparetur, & ab illo distinguatur: & inde facile constabit quale sit concretum quod ex his coalescit.

Prima sententia refertur

I. IN hac ergo re tres, vel potius quatuor inuenio sñias. Primã est Vbi esse formam quandam extrinsecam, & extrinsecè denominantem rem quæ alicubi esse dicitur, nimirum, superficiem

A vltimam corporis continentis. Quæ fundari potest primo, quia esse alicubi nihil aliud est quam esse in aliquo loco: ergo forma huius prædicamẽti, qua res vbicatur (liceat sic loqui ad rem declarandam) non est nisi locus quo circunscribitur vel cõtinetur, sed locus est superficies vltima corporis continentis immobilis, teste Philosopho lib. 4. Physic. à princip. ergo forma ipsius Vbi est locus: ergo huiusmodi Vbi est quid extrinsecum, & extrinsecè denominans, nam locus seu superficies cõtinens, extrinsecum quid est, & extrinsecè denominans locatum.

III. Secundò, quia esse in loco continẽte, aliquod prædicatum reale est, & accidentale: ergo pertinet ad aliquod prædicamentum accidentis, sed non pertinet ad prædicamentum quantitatis, vt supra dictũ est: ergo pertinet ad præsens prædicamentum quia non est aliud ad quod spectet: ergo forma huius prædicamenti non est nisi locus extrinsecus, locari autem, & esse alicubi, idem erit & consequenter effectus formalis huius prædicamenti solum in denominatione seu adiacẽtia extrinseca consistet.

B IIII. Tertiò, nã eadẽ attributa vel differentiæ attribuũtur loco, & Vbi, vt v. g. sursum aut deorsum: hæ namq; sunt differentiæ loci teste Arist. 4. Physic. tex. 30. si aũt q̃ratur vbi est res, rectè rñdetur esse sursum vel deorsum: ergo ẽt sunt hæ differentię ipsius Vbi, ergo signum est esse idem Vbi, quãtum ad formale & abstractum (sic. n. loquimur) qđ locus. Vnde fauet huic sententiæ D. Tho. quatenus in 5. Metaph. generatim docet omnia vltima prædicamenta esse extrinsecè denominantia: quod nonnulli sequuntur. Et specialiter 1. p. q. 110. ar. 3. ait, [Mutabile secundum locũ nõ est in potentia ad aliquid intrinsecũ, in quantũ hmõi, sed solum ad aliquid extrinsecum, s. ad locum.] Idem fere hẽt q. 6. de Potent. art. 3. & 2. cont. gen. c. 13. expresse dicit, [Aliquãdo denominatur aliqd ab eo quod est extra ipsum, vt à loco dicitur aliqd essę alicubi,] ergo, cũ per motum localem acquiratur, & amittatur ipsum Vbi, aperte sentit D. Thomas formã ipsius Vbi esset locũ extrinsecũ. Aristot. D. Thom.

C

Secunda sententia refertur. & difficultas eius ostenditur.

SEcunda sñia est Vbi non esse ipsam formam extrinsecam, seu superficiem vltimam cõtinẽtem, sed esse quippiam intrinsecum, passiue relictum in locato ex circunscriptione loci. Vnde iuxta hanc sñiam, quanuis Vbi non cõstituatur formaliter per formam extrinsecam, requirit tamen illam, quasi radicem vel fundm̃ eius, nimirum ut ex adiacentia eius vbicatio (non. n. habemus aliud abstractum nome) consurgat. Hæc est sentent. Gilberti Porret. in suo opuscu. de sex principijs, vbi sic definiti, Vbi est [Circunscriptio corporis ex circunscriptione loci prouenies.] vnde inferius colligit non esse idem locum, quod Vbi, [nam locus] (ait) [in corpore cõtinetur ambiẽti, Vbi verò in corpore quod ambitur.] Et hãc sñiam sequuntur Soto, & alij moderni, imò & Scot. loco statim citãdo, Et oẽs qui tenẽt locũ esse de prædicamento quantitatis, cõsequenter, negabunt esse formã huius prædicamenti, atq; ita non poterũt constituere hoc prædicamentum in aliqua denominatione extrinseca, quia præter lo- Gilberti Soto. Scot.

cum

cum extrinsecum, nihil fingi pōt à quo sumitur.

VI. Quod si ab auctoribus huius sniæ quæratur qd nam sit illud intrinsecū, qd relinquitur ex circunscriptione extrinseci loci, quidam sētiunt esse relationē quandā corporis contenti ad locū continētem, quā explicamus per hāc denominationē, scilicet esse contentū in loco, nā esse alicubi nihil aliud esse vr̄ q̄ aliquo loco cōtineri. Et hæc opinio tribuitur Scoto, qui in vniuersum ait hæc sex vltima prædicamenta esse relationes extrinsecus aduenientes. Quidam ait, locum esse relationem continentia, & è conuerso rōne huius prædicamenti vr̄ cōstituere in passiua relatione contenti ad cōtinēs: qd ēt sentit Ant. And. in li. de sex princip. Sed de hac snia in cōi iam suprà dictū est. Et quidē si in præsenti cōsurgit aliqua relatio realis locati ad locū, illa est prædicamentalis, sicut relatio propinquitatis & distantiæ, & aliæ relationes contactus vel vnionis, nā æquè hēt totū suū esse ad aliud, & æquè consurgit, positis proximo fundō & termino, vt ex dicendis cōstabit. Itē, alias relatio continentia q̄ est, in loco, esset extrinsecus adueniens: ergo constitueret distinctum prædicamētū, sicut relatio actionis vel passionis, iuxta eorū sniam.

VII. Alij, vt Soto, solum dīt, Vbi non esse relationem, nec locum, sed cōtineri in tali loco. Sed hoc nihil explicat, tum quia contineri in loco solum est denominatio extrinseca, vel si est aliud, explicetur quid sit, tum ēt quia illa denominatio, qualiscunque sit, est à loco, vt à forma, denominante: denominatio aūt sumpta à forma ad illud prædicamētum reducitur, ad quod ipsa forma, nam forma & effectus formalis eiusdem prædicamenti sunt. Addit verò Soto, Vbi præterea includere tale esse in loco, quod explicari non potest sine relatione distantiæ ad centrum, vel polos mundi. Tñ neque ipse declarat quid illud sit, nec si declarasset, dicere posset, esse aliquid relictum ex circunscriptione extrinseci loci, vt ex sequentibus intelligetur.

VIII. Albert. Aliter ergo Albert. Magn. lib. de sex princip. tract. 5. c. 1. dicit in primis circunscribi esse figurari quod continetur, ad figuram continentis. Deinde distinguit triplicem circūscriptionē: prima est corporis continentis, quam dicit esse actionē quandam. secunda est circunscriptio corporis cōtenti, quæ est passio: tertia est commensuratio locati ad locum, quam dicit procedere ex duabus primis: & hāc dicit esse Vbi scdm q̄ est speciale prædicamentū quia ad nullū aliud prædicamentū pertinet. Atq; ita concludit Vbi esse circunscriptionem non immediate prouenientem à loco, sed ex circunscriptione passiua loci. verum hæc explicatio obscurior est quam res ipsa. Et primo quātum ad id quod supponit, vt res circunscribatur à loco extrinseco, non oportet vt ab eo figuretur, nam interdum ita fit, sæpius verò è contrario, quia res oēs solidæ q̄ sunt in aere, vel aqua. & vel in alio simili corpore fluido, aut facile diuisibili, potius cōferunt figuram ipsi loco, aliqñ verò neutrum figurat aliud, vt patet in cœlis, & in quibuscunq; rebus solidis. Ad circunscriptionem ergo necessarium est, vt corpus continens & contētum hēant proportionatā figuram: hæc vero interdū supponitur, interdum cātur in altero corpore ex cōtactu alterius solidioris, siue sit locus, siue locatum. Deinde circūscriptio actiua & passiua non sunt propriè actio & passio, sed potius se hñt tanquam conformatio extrinseca quasi actiua & passiua. Deniq; commēsuratio illa nihil apparet quid esse possit, præter relationem æqualitatis, aut mensuræ: hæc aūt non pōt constituere speciale prædicamentum, vt ex dictis constat. Hæc ergo tota snia difficillimè pōt explicari.

Tertia opinio quod Vbi sit spatium, tractatur & impugnatur.

IX. TErtia opinio est Vbi nullo modo esse superficiem continentem, aut aliquid ea illa relictū sed esse spatium illud qd ipso corpore repletur, quod alicubi esse dicitur. Vt v.g. in vase intelligimus esse quoddā spatiū interiectum inter latera vasis, & comprehensum ac circundatum vltima superficie conuexa vasis, qd spatium vacuum esset si aqua vel alio simili corpore nō repleretur. Hoc ergo spatium dicit hæc snia esse ipsum Vbi. Quæ fuit vetus snia philosophorum ante Aristotelem quam post ipsum ēt aliqui secuti sūt, vt latè refert Symplicius 4. Physic. ad c. 5. in digressione de loco, & Auicen. 2. sufficiē. c. 6. imò & Philoponus 4. Physic. illam sequi vr̄. Fundm̄ sumi pōt primò ex impugnatione aliarum opinionum, quia Vbi non requirit extrinsecum corpus circunstans, vt patet in vltima sphæra cœli. Deinde quia Vbi, vt ipsum nomē præ se fert, est id in quo primò recipitur corpus quod alicubi esse dicitur: hoc aūt nō est nisi illud spatium. Quod patet primo quia illud spatium est quod proximè & immediate ipso corpore repletur: ergo etiā corpus in illo proximè recipitur. Secundo, quia in toto illo spatio recipitur totum corpus, & in parte spatij pars corporis, & intimæ partes corporis recipiūtur in interioribus partibus spatij, & ita reliquæ omnes cum proportione. Tertiò quia ea hoc immediatè hēt corpus quod sit hic potius quam alibi, & non ea corpore circunstante, nam, licet hoc varietur circa corpus alicubi existens, ipsum corpus circundatum in eodem Vbi semper manet.

X. Sed statim occurrit inquirendum in hac snia quid sit hoc spatium: in quo explicādo multi hallucinati sunt auctores eius. Quidam dixerunt, referente Simplicio, illud spatium esse corpus indiuisibile & immateriale: in quibus verbis apparet repugnantia, sed forte intelligebant esse indiuisibile, non quia caret partibus, sed quia disiungi non possunt: immateriale verò vocabant, quia est penetrabile cum quolibet corpore: & similiter dicebāt esse immobile, quia de ratione huius spatij est vt non sit in loco, nec moueatur loco, alias quærēdum esset aliud spatium eius. Sed hæc snia non solū repugnat rationi, sed ēt videtur esse contra fidē, nā oportet dicere hoc spatiū esse æternū, imo & increatū, quia non potest non esse infinitū spatiū aptū repleri corporibus, & quia aliud tale corpus si esset creatū posset annihilari, & tunc ēt intelligeretur ibi relinqui spatiū vacuum. Præterea in tali corpore necessariò essent tres dimensiones reales, ergo & quantitas, esset ergo impenetrabile cum alijs corporibus: ergo non posset esse Vbi receptiuum aliorum, vt eam dicemus.

XI. Fuit ergo alia vetus opinio, hoc spatium esse quantitatē solā, hñtem suas dimensiones vndiq; diffusas. Quā sniam ea professo impugnat Arist. in 4. Physic. & est per se incredibilis, tum quia non possunt esse dimensiones quantitatiuæ na-

tura sua per se separatæ ab omni substantia, tum quia cum corpora quæ constituuntur in loco hēant suas proprias dimensiones, non possent simul esse penetratiuè cum tali spatio, vt constat ex superius dictis de quantitate. Hic etiã habet locum argũ sumptum ex principijs fidei, quia vel illa quantitas est increata aut æterna, & hoc est contra fidem, aut est creata simul cum alijs rebus, & sic potest intelligi pôt spatium in quo illa creata est, quodq; vacuum manere possit si Deus illam annihilaret, & ita est impertinens illa quantitas.

XII. Alij ergo probabilius dicũt illud spatium prout intelligitur distinctum à corporibus replentibus illud, non esse aliquid reale positiuum, sed esse vacuitatem quandam ea se includentem carentiam corporis cum aptitudine vt illo repleatur: & hoc spatium sic declaratum, dicũt esse id vbi corpus recipitur, & vt sic constituere prædicamentũ Vbi, vel esse proprium locum corporum. Quam opinionem probabilem censet Toletus 4. Phys. q. 3. & non posse demõstratiuè impugnari. Sed nihilominus sufficienter vt posse conuinci, illud spatiũ prout condistinctum à corpore continente & cõtento, reuera esse nihil, quia neque est substantia, neque accidens, neque aliquid creatum aut spirituale, sed ens rationis. Et licèt intelligatur per modũ capacitatis, non tamen est capacitas realis & passiua, sed ex parte eius est sola non repugnantia & potius ex parte corporum intelligitur aptitudo quædam ad occupandum tale spatium. Ergo non pôt illud spatium esse forma huius prædicamenti, neque omnino alicuius prædicamẽti realis. Primo, quia nõ est forma realis. Secundò quia secundum se ad summum cõcipitur per modum cuiusdem priuationis: hoc autem prædicamentum non constituitur priuatione, nam esse hic vel alibi non est priuatiuũ quid. Tertio, quia si fingamus diuina virtute fieri vacuũ spatium huius aulæ, illud inane interiectum inter parietes in nullo prædicamento esset, quia nihil esset; ergo nõ illud inane replenti corpore, non pertinet ad prædicamentũ tanquam forma dans aliqd esse tali corpori.

Quarta sententia verisimilior

XIII. Est ergo quarta sententia, quæ affirmat, id quod est formale in prædicamento Vbi, esse quendam modum realem & intrinsecum illi rei, quæ alicubi eẽ dicitur, à quo hẽt talis res, quod sit hic vel illic. Qui modus per se non pendet a corpore circumscribente, neque ab aliquo alio extrinseco, sed solũ materialiter à corpore qd alicubi est, effectiuè et ab ea cã quæ tale corpus ibi constituit vel conseruat. Vñ fit vt talis modus non ponatur esse mera relatio prædicamentalis, quia nullũ hẽt realem terminũ, quem respiciat aut à quo pendeat, sed esse quid absolutum, quanuis à nobis non satis possit explicari nisi per modum fundamenti aliquarum relationũ distantiæ, vel propinquitatis & ideo dicatur esse relatiuum secundum dici. Et probabile et est includere transcendentalem habitudinem ad tale spatium, nam transcendentalis habitudo non semper postulat positiuum terminum realem. Denique hic modus in re ipsa distinctus ponitur à subiecto, quia pôt subiectum sine illo manere, & illum de nouo acquirere, & ideo necessaria est saltem distinctio modalis, nõ vero ponitur maior, quia non est vlla ratio quæ maiorem distinctionem indicet, & aliqui intelligi nõ pôt talis modus sine aliquo subiecto quod alicui sit. Atque hæc sententia videtur mihi proximè ad veritatem accedere: vt tamen res tota cõprehendatur, paulatim explicanda est.

Prima assertio.

Dico ergo primo, esse in quolibet corpore proprium quendam modum intrinsecum ex natura rei distinctum ab ipsa, quantitate, & alijs accidentibus corporis, a quo mõ essendi formaliter hẽt vnumquodque corpus esse præsens localiter alicubi seu ibi, vbi esse dr. Probatur, quia cũ corpus dr esse hic vel illic, his vocibus significatur aliquid reale conueniens tali corpori, tum quia a parte rei, & verum sine vlla mentis fictione, tũ et quia illud pt acquiri & amitti p mutationem realẽ motus scilicet localis, realis mutatio est, & tñ per illũ non amittitur nec acquiritur, nisi esse hic vel illic. Item et quia hoc ipsum esse hic vel illic, est conditio necessaria ad actiones reales, vel passiones, & censetur esse fundamẽ relationum realium. XIIII. In quolibet corpore est modus quidam ab ipso distinctus quo in loco constituitur.

Rursus hoc ipsum reale qd his vocibus subest [esse hic, vel illic] nõ est aliquid mere extrinsecũ illi corpori, qd hic vel ibi esse dr, neque in sola denominatione extrinseca consistere pôt. Quod patet primo, quia per mutationem solius denominationis extrinsecæ non mutatur res realiter, nã et in Deo variatur denominatio extrinseca, qua dicitur esse in hac vel illa creatura, & tamen nõ propterea Deus mutatur: sed corpus si nunc sit hic, & postea alibi, intrinsecè & realiter mutatur, ergo non variatur in illo sola denominatio extrinseca, sed aliquid intrinsece in ipso existens: illud ergo significari dicimus illis vocibus, esse hic vel illic. Scdo, quia tã esset aliquid extrinsecum, maximè esset corpus circundans, seu superficies eius vltima, sed hoc nẽ nego. Probatur minor, quia licet varietur corpus circumdans, nihilominus corpus ibidẽ manet vbi antè erat, nec per illa variationẽ corporũ, aut superficierũ circundantiũ, mutatur realiter corpus circundatum, vt patet de arbore aut saxo existente in flumine. Et è conuerso, res quæ erat hic alibi constituitur, et si eadem superficie eiusdem corporis circunstantis circunscribatur, vt patet in hoĩe qui in naui defertur, ergo illud in quo intrinsece consistit esse hic vel alibi, non est sola illa denominatio extrinsece prouemens à corpore circunscribente. Nã si mutat circũscriptio, & manet idẽ esse hic: ergo aliquid aliud est hoc, [esse hic,] quã extrinseca circũscriptio, nã si essent idẽ non posset vnũ amitti, & aliud retineri, vt ex principijs positis de distinctionib. rerũ in disp. 7. cõstat. Relinquitur ergo hũc modũ esse intrinsecum corpori alicubi existẽti, in ipso existentem & afficientem illud per veram vnionem vel identitatem cum illo. XV.

Ex quo et facile probatur hunc modum esse distinctum ex natura rei à subiecto, quantitate, & cæteris accidentibus eius, quia hic modus pt acquiri & perdi nulla alia mutatione facta in subiecto, neq; in quantitate, aut cæteris qualitatibus eius. Nã per mutationẽ localẽ acquiritur hic modus, & amittitur alius eiusdẽ ordinis, non facta mutatione in aliqua alia re per se loquendo: ergo ex eodem signo rectè concluditur distinctio ex natura rei saltem modalis, impossibile est enim intelligere, mutationem realem in aliquo fieri, quin per eam aliquid reale acquiratur, sit XVI.

mutatio

mutatio positiua, vel amittat, si sit priuatiua: mutatio autē localis, quia in corporibus semper est ex vno termino positiuo in alium, vtrumque ne cessariò includit: id autem quod de nouo & realiter acquiritur mobili, non potest non esse saltē modaliter distinctum ab ijs, quæ antea habebat.

XVII. Quod verò formalis effectus huius præsētiæ seu modi sit cōstituere suū subiectū hic vel illic, facilè ēt probatur ex dictis, quia quādiu res conseruat in se hunc modū præsentię, semper ibidem manet, ubi prius erat, ēt si vel alia mutētur circa ipsam, ut declaratū est exēplo arboris existētis in flumine, vel ipsummet in alijs accidentibus mutetur, vt in calore, aut colore, & similibus. Et è conuerso mutato hoc modo præsentiæ desinit res ibi esse, vbi anteà erat etiāsi nulla alia mutatio fiat, nec in inhærentibus, nec in adiacentibus rebus, vt ēt declaratum est, exemplo hominis qui in naui defertur: ergo signum est proprium effectū formalem talis modi præsentiæ esse alicubi constituere rē cuius est modus. Secundò, quia per motum localem per se primò acquiritur vel amittitur hic modus præsentiæ, vt declaratū est, & amplius cōstabit ex dicendis. Sed quod per mutationem localē primò acquiritur, vel amittitur, est esse hic vel illic, vt per se satis constat. & ex doctrina Philosophi in 5. Physic. ergo hic modus est, quo formaliter constituitur res alicubi.

Secunda assertio.

XVIII. *Quomodo se hēat vbi ad corpus ambiens.* Dico secundò. Hic modus præsentiæ non solum nō prouenit formaliter ab extrinseco corpore vel superficie ambiente, verum ēt nullo modo ex circunscriptione illius resultat, nec per se illam requirit, quanuis ob naturalem ordinē corporum vniuersi nunquam sit sine illa, præterquam in vltima sphæra cœlesti. Prima pars huius assertionis est euidens ex præcedente, quia hic modus præsentiæ est intrinsecus rei cuius est modus: ergo non potest superficies extrinseca esse causa formalis eius. Patet consequentia, tum quia superficies cōtinens solum extrinsecè adiacet corpori contento, & ideo vt sic non potest habere effectum formalem intrinsecum: tum etiā, quia hic modus est quædam forma afficiens suū subiectum: ergo non indiget alia forma.

XIX. Quod vero in nullo ēi genere causæ resultet hic modus præsentiæ ex circunscriptione corporis ambientis, probatur discurrendo per singula genera causarū. Et q̄m de materiali, & finali res est clara, de efficiēte probatur, quia per se loquēdo, & ex vi circunscriptionis corpus continens nullam efficientiam habet in contento: aut. n. efficeret per superficiem vt sic, & hæc non est actiua, aut per qualitates aliquas, & hæ sunt per accidens ad rationem continentis & contenti, nam hoc modo sæpè accidere potest vt è conuerso cōtentum agat in continens: aliqn verò potest nulla esse talis actio ob æqualitatē resistētiæ, vel in capacitatem passi. Dices, argm̄ rectè probare de propria efficientia, non vero de aliqua resultantia. Sed hoc eadem ratione refellitur, tum quia propria resultantia nō est sine aliquo mō efficientię tum ēt quia neque talis resultantia esse potest ex qualitatibus, nam vt dixi, sunt per accidens ad rationē contēti & cōtinentis: & præterea ad agendū supponunt præsentiā vel propinquitatē, non causant illam; nisi fortasse quædā qualitates, quæ

A specialiter sunt virtutes moriuæ, quæ tñ non habent efficientiam pp circunscriptionem, sed pp tractionem aliquam vel impulsum. Rursus nec resultantia illa pōt esse ex sola superficie circunscribente vt sic, quia illa nullo mō est actiua, & præsertim in extrinsecum subiectum. Et declarari præterea pōt, quia resultantia naturalis modi intrinseci semper est ab aliqua forma dante subiecto vel composito aliquod esse intrinsecum, sed superficies continens, nullum esse reale confert corpori contento: ergo non pōt ab illa physicè resultare hic modus intrinsecus. Et ita simul probatum manet non resultare hunc modum ex circunscriptione loci extrinseci in genere causæ formalis, quia nec resultat immediatè vt proprius effectus formalis, vt in præcedenti parte probatum est, neque secundariò ac mediatè, quia non intercedit aliquis alius effectus immediatus, quo mediante, possit resultare.

Tandē hinc ēt probata manet tertia pars conclusionis, nimirū q̄ hic modus præsentiæ per se non pēdet ex circunscriptione loci extrinseci, qa in nullo gñe causæ inde resultat, ergo nō est cur XX.
B pendeat ab illa. Dices, pendere tanq̄ à necessariò termino, ad quem ille modus dicit habitudinem & eodem modo posset dici inde resultare, sicut relatio dr̄ resultare ex fundō & termino. Sed contra hoc est primo, quia hic modus præsentiæ nec est relatio prædicamentalis, nec est realis & physica vnio corporis circūscripti ad cōtinēs, ergo nulla rōne pt̄ pēdere ab illo vt à termino. Cōsequētia patet ex sufficiēti partiū enumeratione, nec. n. excogitari pōt alius modus termini, q ad pñs pos sit accōmodari. Minor ēt per se est satis nota, qa solus contactus intercedit inter corpus continens & contentum: contactus aūt non est vere vnio. Maior aūt superius probata est contra Scotum, & declarabitur amplius, nam licet inter corpus continens & contentum insurgat relatio realis prædicamentalis, vel propinquitatis, vel contactus, vel continentis & contenti, aut quocunq; alio noīe vocetur, tñ modus præsentiæ nō cōsistit in illa relatione, quin potius supponitur ad illam vt proximum fundm̄ Qd patet, nam sie
C ri pōt vt præexistat corpus cū superficie apta ad circunscribendum aliud corpus, & q̄ illud aliud corpus ēt sit in rerum natura & interea non insurgat relatio, cōtinentis & cōtenti, donec hmōi corpus moueatur, & acquirat talem præsentiam, qua acquisita statim insurgit prædicta relatio, nō est ergo talis præsentia prædicamentalis relatio, neq; ea de cā pendet ex corpore circunscribente.

præterea probatur hæc pars exemplo vltimæ sphæræ cœlestis, quo confirmantur oīa quæ diximus, nam illud corpus hēt veram & realem præsentiā ibi, vbi est, & tñ non hēt aliud corpus quo circunscribitur, agimus n. de cœlo Empyreo quo nullum est superius, ergo hic modus præsentiæ per se non requirit superficiem circūscribentem, neq; ab ea pendet. Maior vero ex terminis per se nota, quo modo. n. intelligi potest corpus propinquum alteri, & contingens illud, nisi quatenus habēs realem præsentiam iuxta illud: sic autē est illud cœlum iuxta primum mobile. Quod verò ēt in illo primo cęlo sit illa præsentia modus ex natura, rei distinctus ab illo, probatur, qa est separabilis ab illo corpore, ipso manente in re- XXI. *Sphæra vltimus cœlestis vbi sit in loco.*

motionum latione ab externis abscedit: hæc.n.so la nihil, quod insit, mutatur. [Quo autem hoc intelligendum sit, declarat, dicēs. [Quo eius qd alteratur, qualitas, eius qd augescit & decrescit, quantitas.] Itaque nulla propriè & realis forma amittitur, vel acquiritur per motū localē: modus autē aliquis intrinsecus non pōt nō variari: alias non esset vera mutatio, vt ostensum est. Adde, qd motus localis corporis, ex sētā omnium, est subiectiuè in ipso mobili; quod ferè ad sensum ēr patet: motus aūt localis, sicut & omnis alius, non est nisi via ad suum intrinsecum terminum: ergo etiā intrinsecus terminus talis motus est in ipsomet mobili, quia via & terminus non possunt esse res omnino distinctæ, & consequenter neque in subiectis distinctis: sed terminus motus localis est ipsum Vbi: ergo.

SECTIO II.

An vbi sit locus corporis, ita vt per illud solum verè dici possit esse in loco.

I.
Vo verò adhuc debia oriuntur ex fundamentis illius primæ sententiæ. Primum est, an Vbi, prout à nobis est explicatum, sit locus corporis, vel præter illud detur locus qui sit aliquid intrinsecum locato.

Prima sententia affirmans.

II. NAm ex dictis videtur sequi pars affirmās: primò, quia per motum localem per se primò comparatur locus, sed nō cōparatur nisi vbi, seu locus ille extrinsecus, vt declaratum est: ergo. Secundò, quia aduerbia localia supponunt locum, & ex eo sumpta sunt, sed sumūtur præcisè ex Vbi, nam sicut ab ipso Vbi in cōi habet res q̄ sit alicubi, ita ab hoc vel ab illo Vbi quod sit hic vel illic, quæ sunt aduerbia localia. Tertiò, quia vltima sphæra est in loco, nam repugnat eā pus esse, & non in aliquo loco, sed in illa nullū est extrinsecū corpus quod possit esse locus eius: ergo est in loco tm̄ rōne sui Vbi: ergo Vbi est locus. Quartò, quia aliàs præter Vbi daretur locus: ergo oporteret nouū prædicamentum p illum constituere, quia non pertinet ad quantitatem, vt supra vidimus: ergo si à prædicamento Vbi etiam excluditur, oportet vt proprium prædicamentum constituat, quia negari non pōt quin locus sit vnum ex accidentibus rei. Et hanc partem docere voluerunt Philoponus & alij, cum dixerunt spatium esse locum, quamuis non satis, neque conuenienter rem explicauerint. Argumenta verò quibus vtuntur, ad hoc præcipuè tendunt, vt locus non consistat in aliquo extrinseco, vt in superficie vel corpore continente: secluso autem extrinseco nihil relinquitur quod esse possit locus, præter Vbi.

Secunda opinio negans.

III. IN contrarium verò est primò ac præcipuè Aristotel. 4. Physic. vbi post longam disputationē per quinque prima capita concludit, locum esse

A [extremā superficiem corporis cōtinentis immobilem] Secundò, proprietates quæ cōiter tribuūtur loco, non possunt ad ipsum Vbi accommodari, vt cōtinere locatū, & circunscribere illud, esse æqualem illi si sit proprius locus, & non cōis, itē repleri locato: hæc.n. & similia non possunt dici de Vbi rōne illius modi intrinseci, quem explicuimus. Imò ex illis proprietatibus colligitur locum debere esse rem discontinuam à locato, vt illam circundet; ideo.n. vna pars cōtinui non est locus alterius, quia continua sunt. Similiter locus diuidi solet in naturalem & violentum, salubrem & infirmum, quæ non possunt vllo modo adaptari ad illum modum intrinsecum à nobis expositum. Propter hanc ergo causam, & præcipuè propter autoritatem Aristotel. hæc posterior sententia communior est, & ferè expositorū omnium in 4. Physic. quanquam in modo exponendi quomodo superficies sit locus, & quomodo sit immobilis, sit varietas inter illos.

B *Resolutio, & concordia quædam dictarum opinionum.*

EGo verò existimo multa huiusmodi quæstione inuolui, quæ solum spectant ad modum loquendi, si in his quæ de Vbi, & de illo modo intrinseco diximus, cōueniamus. Hoc.n. posito duo sunt in re certa. Primum est dari in corporibus in loco existentibus modum intrinsecum, rōne cuius terminare possunt motū localem. Secundū est, præter hunc intrinsecum modum dari regulariter in corporibus extrinsecam circunscriptionem vnius corporis ab alio sibi propinquo & cōtiguo: id.n. est euidens ad sensum His ergo duobus existentibus certis, solū de nomine videtur superesse quæstio, quod istorū nomen loci mereatur: ideoque in illa cōmuniori modo loquendi, & sentiendi sapientum adhærendum est. Sūt tn̄ qui ad vitandam vocum controuersiam distinctione vtantur non improbabili de loco intrinseco & extrinseco, dicantque, Vbi esse locum intrinsecum, superficiem verò continentem esse locum extrinsecum. Quam distinctionem latè refert & declarat Toletus 4 Physic. q. 8. & valde probabilem reputat. Et argumenta quæ fecimus in vtráque partem, eam suadere videntur. Si tamen simpliciter loquendum est, magis videtur nomen loci impositum loco extrinseco & continenti, & iō Aristotel. simpliciter de illo sub nomine loci locutus est. Nam reuera esse in aliquo tanq̄ in loco, in proprietate significare videtur habitudinē ad alium distinctum & continentē rem locatam. IV. Toletus. Loci nomē cui impositum.

C

V. Vnde secluso corpore circunscribente, non tā propriè videtur posse dici corpus esse in aliquo tanquam in loco, quia nec in spatio imaginario est vt in loco, cum illud spatium nihil rei sit, & nomine loci omnes intelligant aliquid tale: neque etiam est in spatio reali intrinseco, vt in loco, nam potius ipsum corpus est tale spatium intrinsecum, saltem realiter: neque etiam dicetur propriè esse tanquam in loco in illo modo intrinseco, quem nos declarauimus, quia neque ille modus se habet vt receptaculum locati, quæ habitudo significatur illo verbo [esse in loco,] neque ita afficit subiectum ille modus, vt aliqua alia rōne se ha-

se habeat, vt id in quo est subiectum, & non potius vt in illo existens. Si ergo esse in loco in proprietate locutionis dicit habitudinem ad rem continentem & distinctam, propriè locus non dicetur de ipso Vbi, sed de extrinseco loco, vel proprio, vel communi, aut remoto, quomodo dicitur aqua esse in vase, vel in domo, vel in mundo.

VI. Locus in Mathematicũ & Physicum quis ter diuiditur. Qui et locus sic proprius diuidi solet in Mathematicum, & Physicum, vt prior sit qualibet superficies vltima continens, posterior verò sit superficies immobilis: ita nullum definiuit Aristoteles in 4. Physic. quæ immobilitas intelligi non pôt in vna & eadem numero superficie realiter: nulla n. est quæ mobilis non sit ad motum sui corporis. Sed necessario intelligenda est per habitudinem vel immutabilem distantiam ad centrum, & polos mundi, quatenus de facto fixi termini sunt, & immobiles. De possibili verò (quia totus simul mũdus posset à Deo localiter moueri) oportet nostro modo concipiendi recurrere ad spatiũ imaginarium: in quo sicut concipimus extensionem, ita & puncta, & lineas, & superficies fixas & immobiles, & secundum hanc considerationẽ explicanda est immobilitas illa per ordinem ad superficiem vel fixos terminos spatij imaginarij: de qua re latius in 4. Physic. disseritur.

Respondetur ad argumento priori loco posita.

VII. AD argumenta ergo priori loco posita, consequenter dicendum est. Ad primum, per motum localem per se primo non acquiri locum, sed Vbi: naturaliter verò semper acquiri locum extrinsecum consequenter. Et ex hac naturali concomitantia ortum est, vt indifferenter in vulgari modo loquendi dicatur per motum localẽ acquiri locum vel Vbi. Et ex eadem radice ortum est, vt aduerbia localia non solum ex loco extrinseco, sed etiam ex intrinseco Vbi sumantur: nam locus extrinsecus, nobis notior est, & ex illo frequentius sumuntur hæ denominationes, & sæpius ex communi loco, vt cum dicimus aliquem esse domi, aut in platea, &c. Interdum verò hæ denominationes quæ fiunt per aduerbia localia, sumuntur præcisè ex Vbi intrinseco, nimirum, quando non connotant respectum ad aliud corpus circunstans, sed tantum indicant præsentiã, vt esse hic, aut illic, quæ vocantur aduerbia localia propter coniunctionem alicuius loci, propriè verò dici possent aduerbia præsentialitatis vel absentiæ. Atque ita satis responsum est ad primum, & secundum argumentum.

VIII. In tertio vero insinuatur quæstio satis communis de loco vltimæ sphæræ, quæ latè tractatur in 4 Physicorum ab Aristotele, & interpretibus, & nunc nostra nihil refert, nam certum putamus habere suum Vbi intrinsecum, vt supra ostẽsum est. Constat item non habere locum extrinsecum quo contineatur ex parte superficiei conuexæ, quia nullum est superius corpus quo circundetur. Vnde consequenter iuxta prædictum loquendi modum quem defendimus, dicendum erit illam non esse actu in loco saltem ex ea parte, sed solum in potentia, quia posset circunscribi superiori corpore.

Locus in quo prædicamento constituatur.

IX. IN quarto argumento petitur secunda dubitatio, quam diximus hic oriri ex superius dictis, & habet locum in vtraque sententia. Nam, siue Vbi vocemus locum, & superficiem extrinsecus circunscribentem non vocemus locum, sed solũ vas aut continens, siue è conuerso superficiẽ continentem vocemus locũ, & non ipsum Vbi, siue vtrumque vocemus locum, alterum intrinsecũ, & alterum extrinsecum, certum videtur hæc duo habere rõnes afficiendi seu denominandi primò diuersas. Vnde mihi verum videtur, locũ extrinsecum vt sic non pertinere ad hoc prædicamentum Vbi propriè & directè, quia neque intrinsecè & essentialiter est Vbi, neq; est de ratione eius, vt ostensum est. Neque ẽt habet cum illo essentialem conuenientiam, imò neque vniuocam in ratione accidentis nam Vbi est verum accidens intrinsecè afficiens ac denominans, nam licèt fortasse non sit proprium nomen impositum, in cõcreto significans hanc denominationem, sed per aduerbia frequentius significari soleat, tamen in re modus ille verè afficit subiectum, & suum concretum constituit, quod (si liceat verba imponere) potest dici vbicatum, & cum res dicitur præsens localiter, etiam hæc denominatio sumpta est ex Vbi intrinseco: vnde hoc habet propriam & veram naturam accidentis. At verò locus extrinsecus, licèt in se sit accidens respectu subiecti in quo inest, quia est superficies eius, tamen respectu corporis quod circundat, non est verum accidens, quia non verè afficit, nec immutat tale corpus, sed solum extrinsecè adiacet ac denominat: vnde solum per quandam analogiam & proportionalitatem participat rationem & prædicationem accidentis. Propter hanc ergo causam existimo huiusmodi locum, & Vbi nõ posse pertinere ad idem prædicamentum. Et eadem ratio necum proportione applicata ostẽdi potest nõ pertinere ad prædicamentum quantitatis, tanquam propriam speciem eius, præter alias quas supra fecimus.

X. Ad quod prædicamentũ locus pertineat. Cum autem inquiritur ad quod prædicamentum pertineat locus extrinsecus, mihi certè videtur sub diuersis rationibus ad diuersa prædicamẽta reduci. Nam si locus consideretur vt mensura extrinseca locati, reduci potest ad prædicamentum quantitatis, non vt species eius, sed vt proprietas. Si verò consideretur vt terminus extrinsecus, sic propriè nullius est prædicamenti, quia sub ea ratione non habet rationem formæ afficientis, sed tantum termini extrinseci, vltra quẽ alterius corporis quantitas non diffunditur, quæ est ratio quædam negatiua. Vnde sub hac ratione non solum superficies corporis continentis est terminus contenti corporis, sed etiam è conuerso contentum est terminus continentis, vt supremum cœlum, quamuis ex superiori parte non habeat extrinsecum terminum, habet tamẽ illum ex parte inferiori, nimirum superficiem conuexam primi mobilis, quam propterea aliqui vocant locum illius vltimæ sphæræ. Si verò locus tantum consideretur quantum ad relationes, quæ inter ipsum, & locatum resultant, illæ omnes pertinent ad prædicamentum relationis: etiam habitudo continentis & contenti, si formaliter

maliter sub ratione relationis, & non tantū fundamentaliter sumatur. Rursus si locus consideretur vt protegens, aut defendens locatum, vel conseruans illud, sic non habet rōnem accidentis, sed rōnem causæ, vel per se, si per proprium aliquem influxum conseruet locatum, vel per accidens si solum tueatur locatum impediendo nocumēta, vt domus protegit hominē. Tādem si locus consideretur vt quædam extrinseca forma locati, quæ videtur esse propria ratio eius, sic certè videtur habere eandem rōnem denominādi, quā habet habitus respectu hominis vestiti, & ideo posset non immeritò ad illud prædicamentum reuocari, quod ibi commodius explicabimus.

SECTIO III.

Vtrum Vbi verum ac reale in solis corporibus, vel etiam in spiritibus creatis locum habeat.

I. *Ratio quæ difficultatē ingerit.* Ratio dubitandi est, quia, licèt Vbi, & locus extrinsecus distincta sint, tamen nunquam separantur: ergo res quæ non sunt, neq; esse possunt pro priè in loco, non possunt etiā habere proprium Vbi: huiusmodi aūt sunt substātiæ incorporeæ, nā illæ, teste *Aristot.* 1. de Cęlo, cap. 9. neque loco, neq; tēpori subiectę sunt: vnde et est Theologorū axioma incorporalia non esse in loco, nisi tātū propriè, sed tīn metaphoricè: sumptūque est ex Boetio lib. de hebdomadib. &c. Et confirmatur, nam aliàs ēt in Deo haberet locū ipsum Vbi, quod est falsum, cū Deus sit extra omne præ dicamentū. In contrarium verò est, quia spiritus creati, non metaphoricè tīn, sed verè ac propriè mouentur localiter: ergo his ēt verè ac propriè conuenit terminus primarius motus localis, sed huiusmodi terminus primarius motus localis, est ipsum Vbi, vt dictum est: ergo & vbi propriè illis conuenit.

Arist. *Boetius.*

Sensus quæstionis aperitur.

II. Aduertendum est duas quæstiones solere cōfundi in præsenti materia quas oportet distinguere, ne in æquiuoco laboremus. Nam, quia de spiritibus nos philosophari non possumus, nisi per proportionem ad corpora, siue affirmando aliquid de illis, siue remouendo, ideo, sicutin corporibus duo inuenimus, scilicet intrinsecū Vbi, & extrinsecum locum, ita de spiritualibus substātijs duo quæri possunt: vnum, an sint in loco extrinseco: aliud, an habeant proprium & intrinsecum Vbi, quæ quæstiones sunt dubio valde diuersæ, quanquam affines sint & coniunctæ. In præsenti ergo directè agimus de posteriori quæstione, attingemus vero ex priori quod obiter fuerit necessarium.

Prior sententia negans esse Vbi in Angelis.

Est ergo aliquorum sententia in substantiis spiritualibus non dari vbi intrinsecum, quod secundum se illis conueniat, id est immediatè, & seclusa aliqua coniunctione ad corpus, sed per de-nominationem ab illo, quod proinde non poterit dici Vbi intrinsecum, sed ad summum extrinsecus locus, per quandam analogiam & proportionem. Hanc sententiam necessariò supponit *Du randus* in 1. dist. 37. q. 1. & 2. vbi simpliciter negat Angelū esse in loco, vel esse alicubi. Eandem vīr supponere autores qui dicunt Angelum esse in loco per operationem, & alias seclusa, nullibi esse: quorum primū docet D. Thom. 1. p. q. 52. art. 1. vbi consequēter negat Angelū habere situm, quod idem videtur esse ac habere Vbi. Vtrumque aūt expressius docent Thomistæ, vnum ex altero inferentes, vt patet ex Caietan. & q. 53. art. 1. Ferrar. 1. d. 17. q. 1. art. 2. & tract. de motu Ange. Ferrar. 3. cont. Gent. c. 68. & Capreol. in 2. d. 2. q. 1. Et probatur primò ratione, quia Vbi vt sic supponit intrinsecè quantitatem & extensionem: ergo non habet locū in re spirituali. Antecedēs patet primò, quia esse alicubi, vt nos explicamus, intrinsecè est occupare seu replere spatium, vel si quis malit ita loqui, est cōstituere spatium reale, quia seclusa re quæ alicubi esse dicitur, spatiū nihil est, sed spiritus seclusō corpore nō pōt replere, aut constituere reale spatium: ergo neque habere proprium Vbi: probatur minor, quia replere vel occupare spatium, per hoc solum à nobis in corporibus intelligitur, q corpus sic existens, simul cū alio ibi esse non pōt, qui modus occupādi spatium in spiritibus locum non habet. Rursus spatiū reale neq; est, neq; intelligi pōt nisi cū distantia partiū ab alijs, non est spatiū, seu diuisibile quid. Sed spiritus per se ipsum non habet extensionem partium: ergo non potest reale spatiū per se cōstituere: ergo nec habere intrinsecū Vbi. Vnde argumentor secundò, quia si res spiritualis haberet Vbi & dare se, et haberet situm & distātiam localem consequenter ad illum, nam hæc intelligi nō possunt sine quantitate. Tertiò, si concipiamus Angelus existentes ante tīa corpora, non possumus intelligere habere intrinsecum Vbi: ergo signū est nō esse capaces huius accidentis, ppter indiuisibilitatem substantiæ suæ. Antecedens patet, quia si haberent Vbi, intelligi posset vnus distare ab alio, & cōsequenter vnus sursum, alius deorsū, quod mens non capit sine extēsione & quantitate: item tunc Angelus esse non posset totus in toto, & totus in qualibet parte, quia nec esset totū, neq; pars, nec spatiū reale in quo hæc distingui possent: & eadē rōne neq; tunc esset Angelus in puncto quasi quantitatiuo, quia hoc habet positionē in continuo, & ita et dicit habitudinem ad partes: ergo nullum Vbi intrinsecū posset intelligi in tali Angelo. Vltimo argumentor, quia aliàs Deus et haberet suum Vbi intrinsecum, & consequenter esset Deus vbique, etiamsi nihil creatū, & extra ipsum esset, quod tamen frequentius negant Scholastici in 1. d. 37. præsertim Albert. art. 4. Bonau. art. 2. q. 2. & Alens. 1. p. q. 9. membr. 4. & fauent Sancti, qui sæpè dicunt Deum seclusis creaturis non esse alicubi, sed in se.

Durand. *D. Thom.* *Caietan.* *Ferrar.* *Capreol.*

V. Atq; ex hac snia sequitur primò, Angelū non solū nō esse per se ipsum in loco extrinseco, verū etiam nec esse hic, aut alibi, nisi rōne extrinseci corporis, quia cum vbi sit proprium rei corporalis, aduerbia localia, quę sunt veluti denominatio nes sūptæ ex loco aut Vbi, non possent rei spirituali conuenire nisi medio corpore, vt alia nota dicitur

Illatio prima ex priore sententia.

dicitur esse hic, quia hic est meũ corpus;cui ipsa vnita. Quo fit ut non possit spiritus hanc denominationem medio corpore recipere,nisi rõne alicuius peculiaris unionis & cõnnexionis quã cum illo habeat,siue hæc sit per informationem, vt in anima hominis,siue per operationem, siue per quodcuuque aliud vnionis genus.

VI. Secũda illatio.

Secundo infertur Angelum non posse moueri localiter,nisi ratione corporis,quo mediãte dicitur alicubi esse,quia motus localis intrinsece terminatur ab Vbi,sed Angelus non habet Vbi secluso corpore:ergo.Vnde si intelligeremus Angelos creatos ante corpora,moueri nõ possent, quia neq; essent hic,neque illic:ergo nec trãsire possent hic ad aliud Vbi. Item motus transitus requirit distãtiam:seclusis aũt corporibus nulla est distantia, quia nulla est extensio:ergo secluso corpore non potest intelligi motus localis in sola re spirituali: secluso(inquam)corpore, quod vel simul moueatur,vel saltem constituat distantiam per quã possit res spiritualis moueri.

Secunda sententia tribuens rei incorporeæ proprium Vbi approbatur.

VII. SEcunda sñia affirmat esse in substãtia spiritus propriũ & intrinsecum Vbi:quanuis. n. sub his terminis ratõ loquantur autores,tñ res ipsa frequens est. Hoc.n.intendunt, qui dicunt esse Angelum in loco per suam substantiam,seu per substantialem præsentiam,& necessario fore alicubi etiamsi in nullo corpore operetur,neq; alicui realiter vniatur. Tenet autem hanc sñiam in 2.d.2. Bonan.2.p.distinctionis.artic.4.q.1.Scotus q.9. Gabr.q.2.Gregor.& alij: Alens.2.p.q.32.memb. 3.circa fin.& præsertim in solutionibus argumẽtorũ , Marsil.in 2.q.2.art.2.& Ochamin quodlib.1.q.4.Et hanc sñiam veram esse existimo: tñ quia de rebus spiritualibus prout in se sunt,vix possumus quippiam ratiocinari nisi ex sensibilibus,uel p oppositionem ad illas,ex his etiã in præsenti procedendum erit ad declarandam & persuadendam hanc sententiam.

D.Bonau. Scotus. Gabriel. Gregor. Alens.

Prima assertio in probationem superioris sententiæ.

VIII. Spiritus potest esse præsens per suã substãtiam rei corporeæ.

DIco ergo primo,Spiritualis substãtia ita potest esse in re corporali,vt secundum suam substãtiam sit illi intimè præsens, & ab illa indistans. non assero nunc solam substantiam rei spiritualis esse sufficientem causam vel rationem huius præsentiæ,neq; etiam disputo nũc quid hæc præsentia sit,an relatio,an modus,an ipsa rei substãtia,an denominatio extrinseca: solum assero spiritum reuera esse posse substantialiter præsentẽ corpori intimè & quasi penetratiuè. Quo sensu assertio est certa & euidens· & patet primo inductione,quia Deus,qui est supremus spiritus, est intime præsens huic vniuerso corporeo, non tm per præsentiam,id est,per cognitionem , & per potẽtiam seu actionem, sed & per essentiam vel per substantiam suam,ut oẽs Theologi docẽt tanquam de fide certum ob diuinam immẽsitatẽ. Et specialiter de corporib. iustorum sit Paulus esse templa Dei , 1.ad Cor.3.& singularissimo modo dicitur diuinitas habitare in Christi corpore,ad Coloss.2.quia nimirũ Verbũ intime est vnitum etiã ipsi corpori Christi. Rursus & infimus

1 Corint.3. Coloss.2.

A spiritus,qui est anima rationalis,per substantiam suam est intimè præsens humano corpori; quia realis vnio neque esse,neque intelligi potest sine intima præsentia substantiali,seu(quod idem est) cum distantia locali:est autem inter aiam & corpus realis & intima vnio.Ex quibus extremis licet colligere quippiam simile de Angelicis spiritibus,qui sunt quasi medij. Nam licet nõ habeãt tam necessariam cõnexionem vel vnionem cum corpore,quãtam habet anima humana in rõne formæ , vel Deus in ratione efficientis,tñ voluntariè,vel ex imperio superioris possunt adesse corporibus,& in eis operari. Quo etiam Aristoteles intelligentias motrices cœlorum fecit præsentes suis orbibus. Et secundum fidei doctrinam est id certissimum:credimus.n.quosdam spiritus esse in inferno,qui est locus corporeus , in quo illi sunt vere præsentes per suas substantias:alios vero esse in cœlo Empyreo,quod est sedes Beatorum , & quosdam interdum in hoc aere,& inter nos versari ,& accedere ad nos,& recedere à nobis:ois ergo spiritus quantum ex se est,potest esse per suã substantiam indistans à corpore.

B Ratio vero est,quia qualibet duæ res vel substantiæ possunt esse inter se indistantes quantum IX. est ex se,si aliunde non oriatur repugnãtia inter eas quæ repugnantia inter substantias corporeas oritur ex quantitate,vt supra in disp.40 tractatũ est:oritur(inquã)quantũ ad hoc, ut se intimè penetrare non possint:non vero quoad hoc vt non possint esse simul,& indistantes in vltimis terminis suis, nam hæc & propinquitas nullis corporibus repugnat ex eo ꝙ corpora sint,nisi aliunde ex peculiari natura habeant esse inter se distãta. Sic igitur seclusa quãtitate,vel ab vtroque, vel ab altero extremorũ nõ repugnat quascunq; duas substantias esse intimè sibi præsentes & indistantes,quia neutra habet vnde alterã excludat à se, vel à loco suo. hac ergo ratione potest substantia spiritualis esse præsens intimè in corpore , siue in illo,aut intra illud per propriam efficientiam, siue per virtutem extrinsecæ causæ constituatur.

Secunda assertio.

DIco secundo Nullus spiritus creatus potest per sẽm substantiam suam esse præsens corpori cuiuscunque magnitudinis,sed vnusquisque habet in hoc limitatam sphæram.Etiam hæc apud Theologos est certa sententia, qui erroris damnãt C sententiam Durandi, eo ꝙ dixerit Angelos esse vbique ,quanuis ille in obscuriori sensu locutus sit,de quo alias. Ratione etiam potest sufficienter demonstrari ex limitatione substantiæ Angelicæ quoad essentialem perfectionem:ex qua sequitur ut oẽs suas proprietates vel virtutes habeat finitas & limitates: vna autem harum proprietatum est posse per substantiam suam esse præsentem corpori extenso. Denique ex dictis supra de immensitate Dei satis constat hæc veritas,quæ esse immẽsum est proprium Dei , & ideo in probanda re certa immorari non est necesse.

X. Quilibet Angelus finitã tñ spatio pot esse secundũ substantiam præsens.

Tertia assertio.

EX his duobus principijs sequitur tertium, quod etiã est indubitatum, nempe, spiritum creatum posse uere ac propriè mutare realẽ præsentiam,& propinquitatem , ac realem distantiam, quam habet ad corpora,non solum per mu

XI. Quiuis Angelus potest mutare realem præsentiam ad spatium.

cationem alterius, ſed etiam per ſui mutationem, quæ interdum poteſt fieri ſimul cum corpore, interdum ſine illo, Hæc omnia facillimè videri poſſunt in ſpiritu humano, nam licèt à principio vnaquæque anima coniuncta ſit ſuo corpori, & ab illo non recedat quandiu corpus viuit, tamen & viuente corpore ſimul cum illo tráſfertur de loco ad locum, & reuera amittit propinquitatem quam habet ad quædam corpora, & ad alia appropinquat, quia moto corpore, neceſſe eſt vt cũ illo moueatur, cũ in illo ſit adęquare Et rurſus in morte non ſolum amittit corporis informationem, ſed ẽt propinquitatẽ ſeu indiſtantiam, quia iam non manet intra corpus: amittit aũt illá, nõ ad motum alterius corporis, vt per ſe conſtat: ergo per propriam mutationẽ ipſius ſpiritus idem ergo cũ proportione intelligendum eſt in Angelis, nam licèt non vniátur corporibus vt formæ, tñ poſſunt eſſe ipſis præſentes, ſiue vt motores, ſiue alio modo, & ideo poſſunt vel cum illis ſimul ferri, vt cũ Angelus aſſumit corpus, vel ſuã ſubſtãtialẽ præſentiã tráſferre ab vno corpore in aliud, vt cũ Angelus deſcendit à cœlo in terrã. Quæ oĩa
B etiam ex modo loquendi Scripturæ nobis certa ſunt, nam ſimpliciter & in omni proprietate ita de Angelis loquitur, hiſtoriam referens, & eorũ facta narrans: ſed de hoc aliàs.

Ratio autem eſt, quia ſpiritus Angelicus ſo-
XII. lum poteſt exhibere præſentiam ſuam ſubſtantialem finito corpori, & non eſt ex natura ſua determinatus ad certum tempus, neque ad eundem immutabilem ſitum alicuius corporis: ergo poteſt illam ſuam præſentiam exhibere nunc huic corpori, poſtea alteri, vel nunc huic corpori in hoc ſitu eius, & poſtea in alio ſitu. Minor quoad ſpiritus Angelicos clara eſt, quia cum non ſint formæ corporum, nullis certis corporibus ſunt alligati: & eadem ratione non habent ex natura determinatum certum ſitum vniuerſi, in quo vnuſquiſque eorum neceſſario debeat adeſſe corpori ibi exiſtenti, quia nulla eſt in Angelo proprietas naturalis, ratione cuius determinet ſibi illum, quaſi locum ſibi naturalem. Conſequentia verò probatur ex perfectione Angelicæ ſubſtantiæ, quæ eſt viuens perfecto modo, de quo ſupra diſput. 36. dictum eſt. Quanquam ad rem præſentem parum refert, ſiue Angelus poſſit ſe mouere, ſiue ab alio moueri, ſufficit enim quòd mutari poſſit ſecundum propinquitatem, vel diſtantiam à corpore.

Quarta aſſertio.

XIII. Mutatio localis præſentiæ in Angelis vere ac vere in ipſo eſt.

EX his infero, & dico quartò, hanc mutationẽ non ſolum tribui Angelo per aliquam denominationem extrinſecam, ſed verè ac realiter, & intrinſece, ſeu inhærenter in eo fieri. Huic aſſertioni contradicunt Caietan. & multi Thomiſtæ in 1. par. q. 53. art. 1. vbi Caiet. ait Angelum non moueri tanquam ſubiectum motus: quod etiam tenuit Herueus in 1. diſt. 17. q. 1. art. 2. & inſinuat ibidem Aegid. q. 10. & à fortiori Durand. qui cũ cenſeat Angelum eo modo quo eſt in loco, eſſe vbique, conſequenter negat poſſe propriè moueri. Et idem ſenſit Ferrar. 3. cont. Gent. cap. 102. & Soto 4. Phyſic. q. 2. & lib. 6. q. 4. Contrarium

A verò cenſeo omnino verum, & certum, non ſolũ in principijs fidei, ſed ẽt in naturali ratione. Probatur ergo aſſertio, primò ex communi ratione veræ mutationis, de cuius ratione eſt vt ſit in ſu- IX.
biecto quod mutari dicitur, vt conſtat ex dictis ſupra de paſſione, quia per ſolam denominationem extrinſecam nemo verè mutatur. Sed cum Angelus dicitur moueri, ſeu mutare locum, verè mutatur: aliàs illæ locutiones non eſſent verę per proprietatem, ſed per Metaphoram, quomodo etiam Deus dicitur deſcendere aut venire, quod eſt planè falſum: ergo cum Angelus mutatur localiter, verã & realem mutationem in ſe ipſo recipit. Minor à Theologo probari põt ex frequenti modo loquendi ſacræ Scripturę, quem eſſe proprium, & non metaphoricum, omnes Sancti intelligunt, quia vbi non eſt neceſſaria metaphora, fingenda non eſt, maxime vbi tam frequens eſt locutio, & hiſtorica narratio, & nihil alibi in eadem Scriptura dicitur quod proprietati illius locutionis repugnet.

Vnde ſancti Patres in hoc magnam conſti- XIIII.
tuunt differentiam inter Deum & alios ſpiritus
B creatos, nam cum Deus ſit immutabilis, & hoc ipſum Scriptura ſæpè doceat, cũ alibi dicit Deũ deſcendere, vel quid ſimile, conſtat metaphoricè loqui. De cæteris verò Angelis nunquam dixit eſſe immutabiles, quin potius ſæpè ſignificat hoc eſſe proprium Dei, vt cum per antonomaſiam dicit: [Ego Deus, & non mutor.] Neque aliud docet aut patitur ipſa ratio naturalis, etiam loquendo in ſpeciali de immutabilitate locali. Vnde etiam Ariſt. non omnes intelligentias, ſed ſolum primum motorem poſuit omnino immobi-
lem: & D. Thom. ſupra quæſtio 9. art. 2. docens D. Thom.
proprium eſſe Dei eſſe immutabilem, ait, [ſpiritus creatos eſſe mutabiles ſecũdum electionem, & ſecundum locum per veram potentiam paſſiuam in eis exiſtentem.] & ideo in q. 53. art. 1. docet Angelum moueri dimittendo vnum locum, & acquirendo alium. Quæ eſt etiam communis
ſententia Scholaſticorum cum Magiſt. in 2. d. 6. Magiſt. Alenſ.
Alenſ. in 2. p. q. 33. Alber. de quatuor coæ quæſt. Alberto.
q. 9 Marſil. in 2. q. 7 art. 3. Et eundem eſſe ſancto- Marſil.
rum Patrum ſenſum, conſtat ex Auguſt. epiſt. 57. D. Auguſt.
ad Dardanicum, & Ambroſio lib. 1. de Spiritu ſan
C cto, cap. 10. vbi optimè & diſertiſſimè loqui-
tur, & Gregorio 2. Moral. cap. 3. & Bernard. ſer- Gregor.
mo. 5. in Cantic. [Angelos] (inquit) [de loco ad Bernar.
locum mutari, tam indubitata, quàm manifeſta probat authoritas.] Idem ſumitur ex Nazianze- Nazianz.
no orat. 2. de Theologia, & Damaſ. lib. 2. de fide. cap. 3. & lib. 1. cap. 17.

Deinde probatur ratione, quia ſpiritus creatus XV.
verè ac propriè eſt per ſuam ſubſtantiam pręſens alicui loco ſeu corpori, vt in prima aſſertione probatum eſt, & in ea præſentia eſt limitatus, & alioqui non habet illam ex natura ſua definitam ad vnum corpus, vel ad vnum ſitum corporum, vt in alijs aſſertionibus oſtenſum eſt: ergo eſt capax veræ ac propriæ mutationis quæ in ipſo fiat, per quam ex vno loco corporeo ad alium tranſeat: ergo talis mutatio non ſolum debet fieri in rebus extrinſecis quæ circunſtant Angelum, ſed etiam in ipſomet Angelo, quia ipſemet verè tráſfertur [ſecundum naturam ſuam,] vt Ambroſius ſupra loquitur, id eſt, ſecundum ſuam ſubſtantiam

tiam

tiam & realem præsentiam ab vno loco in aliū. A

XVI. Secundò declaratur & probatur, quia tribus modis intelligi potest mutare Angelus præsentiam vel propinquitatem ad aliquod corpus: vno modo per transitum vel recessum ipsius corporis tantum: secundò sine motu locali alicuius corporis per mutationem Angeli: tertiò, si corpus moueatur, & Angelus simul cum illo, & in illo: Quando amissio præsentiæ vel propinquitatis fit primo modo, tunc reuera est sola denominatio extrinseca in Angelo, & ideò tunc non potest verè dici Angelus descendere, aut omnino moueri localiter, nam hoc modo etiam Deus ipse desinit esse in re in qua antea erat per desitionem talis rei sine mutatione Dei: & vnum corpus potest hoc modo amittere contactum vel circunscriptionem, seu propinquitatem pluriū corporum sine mutatione sui, vt supra dicebamus de arbore in flumine existente. Et hac ratione Angelus motor alicuius cœli, nec per se, nec per accidens mouetur ad motum sui orbis, vt notauit D. Thom. 1. par. q. 51. art. 3 ad tertium, B quia licèt continuè mutet præsentiam ad diuersas partes sui mobilis, id totum est per mutationem mobilis, manente intelligentia motrice in eodem situ partiali talis mobilis. Ex hoc igitur primo membro satis constat, variationem loci quasi materialis (vt sic dicam) per denominationem extrinsecam, non satis esse vt Angelus moueri dicatur.

XVII. At verò quādò mutatio Angeli fit secundo modo, necesse est vt per mutationem propriam in ipso Angelo tanquam in subiecto receptā, amittat vel acquirat præsentiam vel propinquitatem ad corpora, quia illa acquisitio vel amissio nō fit per mutationem alterius: ergo necesse est vt fiat per mutationem ipsius Angeli. Antecedens patet, quia supponimus nullum aliud corpus localiter moueri: impossibile autem est intelligere duas res quæ antea erant coniunctæ, nunc esse distantes nisi per mutationem localem alterius. C Quod autem sæpè Angelus hoc modo mutet præsentiam, euidenter confirmat exemplum de anima rationali, quæ cum separatur à corpore, realem præsentiam, quam ad illud habebat, amittit, & acquirit aliam in cœlo, vel inferno, & tunc per se loquendo, & ex necessitate nulla mutatio localis fit, vel in corpore quod ab anima deseritur, vel in aliquo alio: illa ergo mutatio necessario debet intelligi subiectiuè & intrinsecè in substātia animæ. Atque idem est de mutatione quæ secūdum fidē nostram frequenter fit in eadem anima è purgatorio ad cœlum: quæ enim mutatio localis alicuius corporis necessaria est, vt talis mutatio fiat? Idem ergo maiori ratione intelligimus verū esse in Angelis, qui in cœlum ascendunt, vel descendunt in terram, nulla facta motione locali in corporibus, quæ per se necessaria sit: & iuxta Theologorum doctrinam comitantur animas dum ad sua loca tendunt. Et ratio à priori est, quia Angelus non tantum mouetur per accidēs, sed & per se: esset enim magna imperfectio, in substātia mutabili seu indigente motu, solum posse moueri per accidens ad motum alterius: ergo dum Angelus per se mouetur, se applicando huic vel alteri loco, ille motus non potest esse nisi in ipso Angelo, quia in nullo alio existit.

XVIII. A Hinc vlterius conuincitur, idem dicendum esse in tertio modo, quo substantia spiritualis simul cum corpore mouetur, vt, v. g. quando Angelus assumens corpus, cum illo incedit, vt quādo Angelus deferebat Habacuc. Primò quidem, quia tunc Angelus tam per se mouetur, quàm si solus mutaret locū: ergo concomitantia alterius corporis ab ipso moti, non tollit quin ipse verè in se recipiat motum, ac si solus mutaretur. Patet consequentia, quia concomitātia alterius non impedit propriam mutationē, præsertim quia non tā est concomitantia, quàm consecutio ordine naturæ posterior, vt iam declaro. Antecedens autē patet primò in illo exemplo de Habacuc, quia Angelus tunc non ferebatur, sed secum ferebat hominem: ergo ipse Angelus per se mouebatur, homo verò quasi consequenter ad motum, seu virtualē contactum Angeli: sicut quādo homo, vel equus mouetur, trahens lapidem aut currum magis per se mouetur homo aut equus, quàm res quæ trahitur. Atque idem in rigore est, etiam si Angelus B moueatur in corpore assumpto, motu, qui videtur progressiuus, nam licèt quoad nos, seu in externa specie videatur moueri per accidens, quia totum illud apparet per modum vnius corporis viuentis, tamen reuera non est vnum per se id quod mouetur, sed duo, quæ non habent inter se vnionem nisi motoris & moti, & ideo Angelus non propriè mouetur ad motum corporis, sed seipsum mouet, & secum defert tale corpus, quod vocatur assumptum accidentaliter, propter motionem cum peculiari modo & repræsentatione. Tunc ergo etiam proprius motus Angeli in ipso recipitur.

XIX. Quod præterea ita declaro, quia licèt virtus motiua vtriusque, scilicet, Angeli, & illius corporis, sit in solo Angelo, tamen non vno impulsu, neque vna actione mouet vtrumque, nam actio qua mouet corpus est in ipsomet corpore (loquor enim de transeunte) illa verò nō sufficeret ad mouendum, seu deferēdum simul ipsum Angelum, C tum quia nulla supponitur colligatio inter Angelum & corpus, ratione cuius, moto corpore feratur Angelus, nisi ipse seipsum ferat, vt ita loquar. Tum etiam quia posset Angelus impellere & proijcere corpus, manens ipse immotus. Addo præterea, etiamsi demus Angelum tunc moueri per accidens, necessarium esse vt in se recipiat mutationē qua verè & in se mutetur, quia verè mutat formalem locum (vt sic dicam) in quo antea erat; sicut homo qui defertur in naui, licet dicatur moueri per accidens, tamen in se verè recipit mutationem, quia, licèt non mutet materialem locum circundantem, mutat tamen formalē locum, quem Arist. dixit esse immobilem. Vnde nō dicitur moueri per accidens, quia non verè in se mutetur, sed vel quia illa mutatio non per se fit, sed consequēter ex alia mutatione, vel certè quia non mouetur vt totum, sed per modum partis vnius integri mobilis. Et optimum exemplum est in anima rationali coniuncta corpori, quæ licet per accidens moueri dicatur moto corpore, nihilominus verè ipsa in se mouetur, & mutat suum partialem locum: multò ergo magis id verum erit in Angelo, qui non minus definitur suo adæquato loco, quam anima corpore.

XX. Tādem probatur ratione his omnibus rebus

com-

communi, quia quãdo Angelus hoc modo mouetur cum alio corpore, licet non amittat præsentiam substantialem ad illud corpus cum quo mouetur, amittit tamen propinquitatem quam habebat prius ad alia corpora, quibus corpus motum ab ipso prius erat propinquum, vt v. g. cum Angelus loquebatur cum Beata Virgine, sicut illud corpus per quod loquebatur, erat ꝓpinquũ Virgini, etiam substãtia Angeli erat propinqua, non per intimam præsentiam substantialem intra corpus Virginis, quia supponimus fuisse definitiuè in illo corpore, sed per quandam localẽ propinquitatẽ. Non n. capit mens quòd corpus illud in quo Angelus loquebatur, esset propinquum Virgini, & Angelus per suam substantiã esset intimè & definitiuè in illo, & ꝙ non haberet quandam proportionalem, veram tamen & propriam propinquitatem substantiæ suę ad corpus Virginis. Cum ergo ille Angelus discedebat per motũ localẽ sui corporis, sicut corpus illud amittebat propinquitatẽ, & paulatim fiebat magis ac magis distans corporaliter, ita & Angelus substantialiter, & localiter modo sibi proportionato. Ergo non poterat id fieri sine propria mutatione recepta in ipsa substantia Angeli. Patet consequentia, quia propinquitas inter duas res non potest amitti vel mutari, nisi per mutationẽ alterius earum, sed tunc non fuit mutatum localiter corpus Virginis: ergo non potuit amitti illa propinquitas nisi per mutationem propriã ipsius substantiæ Angelicæ.

XXI. Nec dici potest, per solam mutationem corporis assumpti mutatam fuisse propinquitatem inter substantiam Angeli & corpus Virginis, quia illud corpus assumptum neque erat fundamentum, neque extremum illius relationis: ergo per solam mutationem eius non tollitur illa relatio. Vnde potuisset optimè illud corpus moueri vel à Deo, vel ab ipso Angelo per impulsum, vel dissipari & corrumpi, manente substantia Angeli æquè propinqua corpori Virginis, vt, verbi gratia, aliquid operando in aere, vel in alio corpore intromisso in locum alterius: ergo non satis est mutatio facta in corpore, vt substantia Angeli amittat propinquitatem, nisi in ipsamet fiat aliqua mutatio. Sic igitur satis constat, his duobus vltimis modis explicatis, Angelum ita verè ac propriè moueri, vt ipse sit proprium subiectum illius mutationis, ratione cuius moueri dicitur.

XXII. Neque contra hanc assertionẽ, aut præcedentes aliquid obijciunt autores citati, cui specialiter respondere necesse sit. Solum enim supponunt fundamentum illud, quòd in re spirituali non sit proprium & intrinsecum Vbi, & ex illo consequenter philosophantur: si enim Angelus non habet intrinsecum Vbi, nec intrinsecum motum habere potest: nos autem contrario modo progredimur ab eo quod notius & euidentius videtur ad contrariam resolutionem propositæ quæstionis demonstrandam.

(∴)

Quinta assertio directè quæstioni respondens.

XXIII. Dico ergo quinto. In substantia finita immateriali datur proprium & intrinsecum Vbi sibi proportionatum. Hæc assertio sequitur manifestè ex dictis, eamque defendit latè ab impugnationibus Gregorij Capreolus in 2. distinctione 6. quæstio. 1. artic. 3. ad argumenta vltimo loco posita contra secundam conclusionem: vbi indifferenter videtur loqui quoad hoc de corporibus & spiritibus. Loquor autem de substantia finita, quia nunc de Vbi accidentali agimus, quod non habet locum in Deo: de quo etiam supra disputatione trigesima, sectione septima, dictum est, & infra soluendo argumenta aliquid addemus. Assertio ergo posita euidenter, vt existimo, infertur ex præcedentibus, nam omnis motus intrinsecè inhærens alicui subiecto, relinquit in eo aliquem realem terminum, quia motus essentialiter est via ad terminum, & non potest esse via in vno subiecto, & terminus in alio, cum via nihil aliud sit, quam intrinseca acquisitio & dependentia eius rei quæ fit: vnde si via fit in aliquo subiecto, in eodem fit res quæ per illam acquiritur. Ex hoc etiam principio supra argumentati sumus de Vbi corporum: est autẽ illud principium ex se generale ad omne subiectum, omnemque mutationem, nam ratio facta vniuersalis est, & abstracta. Sed in substantia Angeli cũ mouetur localiter, inest aliqua vera mutatio realis, vt ostensum est: ergo aliquid per illam acquiritur vel amittitur in tali substantia illi intrinsecum, seu inhærens. Hoc autem non potest esse nisi Vbi, quia motus localis, non tendit nisi ad Vbi: ergo datur in substantia spirituali finita intrinsecum Vbi. Et hæc ratio, quæ per se sola mihi videtur sufficiens suppositis principijs positis, euidentius constabit declarando quale sit hoc spirituale Vbi, quòd in sequenti sectione commodius fiet.

Angeli habẽt propriũ & intrinsecum vbi.

SECTIO IIII.

Quam proportionem seruent inter se vbi corporis & spiritus.

I. Rius quam respondeamus fundamentis prioris sententiæ præcedenti sectione positis, amplius declarãda est ratio & natura ipsius spiritualis Vbi, quod nõ potest à nobis fieri nisi per proportionem ad Vbi corporeum, & illa inter se comparando.

II. Dico ergo primò, Vbi Angelicũ specie diuersum est ab vbi corporeo. Probatur, nam Vbi corporis materiale est: Vbi verò Angeli est spirituale. Deinde, ratione Vbi corporei subiectum eius est ita extensum in ordine ad locum, vt sit totum in toto, & pars ĩ parte spatij quod occupat: at verò ratione Vbi spiritualis subiectum nõ est ita extensum, sed indiuisibiliter præsens, ita vt si præsentia sit ad spatium diuisibile, totum subiectum

Vbi angelicum specie differt ab vbi corporeo.

ctum eius sit in toto,& totum in qualibet parte. Tertio, Vbi corporeum tale est, vt non admittat secum in eodem spatio aliud corpus naturaliter existẽs: Vbi verò Angelicum ex vi & natura sua non excludit ab eodem spatio quodlibet aliud Vbi, siue corporeum, siue spirituale. Ex his ergo satis colligitur essentialis diuersitas inter hæc Vbi,& consequenter inter motus locales corporis & spiritus: de quo iterum occurret sermo infrà sect. 5. vbi conuenientia & indifferentia inter hæc magis declarabitur.

III. Dico secundo, De Vbi angelico est cum proportione philosophandum, sicut de Vbi corporũm, quantum ad multa in quibus conueniunt, quæque ad rem præsentem spectant. Probatur applicando sigillatim & cum proportione quæ de Vbi corporeo in prima sectione diximus.

Prima conuenientia inter Vbi corporis & spiritus.

IIII. Primò ergo hoc Vbi Angelicum est modus substantiæ Angelicæ, ex natura rei distinctus ab ipsa, à quo formaliter habet talis substãtia præsentiam substantialem quantum est ex parte sua ad corpus occupans tale spatium. Probatur, quia hoc Vbi est aliquid quod acquiri potest,& amitti per verum motum realem inhærẽtem ipsi substantiæ spirituali: quidquid autem huiusmodi est, distinguitur saltem ex natura rei ab illa substantia in qua amittitur vel acquiritur, vt sæpè in superioribus probatũ est. Hæc aũt distinctio modalis sufficit in præsenti, quia per localẽ motũ nõ trãsmotatur substantia sm aliquã rẽ ab ipsa realiter distinctã: ideoq; nec motus ipse localis distinguitur realiter à mobili, sed modaliter. Vnde ẽt sumi tur cõfirmatio, nã motus localis, cũ sit subiectiuè in substantia Angeli, vt ostẽdimus, necessario debet esse modus eius,& ex natura rei distinctus ab illa, quia est aliquid positiuũ reale & absolutum, quod pôt esse & nõ esse in illa. ergo & Vbi quod est intrinsecus terminus talis motus, est modus intrinsecè afficiens ipsam substantiam Angeli.

Vbi angeli cum est modus intrinsecus distinctus ab Angelo.

Vide D.Th. in 1.d.37.q. 4 artic.1 & Scotũ in 2. d.2.q.9.

V. Præterea, q̃ effectus formalis talis modi sit cõstituere præsentem substantiam Angeli hic vel ibi, ex eadem proportione ad corpora intelligi potest. Item quia ex dictis de motu Angelico, & ex alijs principijs positis, facilè intelligitur hunc effectum formalem esse necessarium in substãtia Angeli,& non est alia forma à qua possit dari, ne que etiam est alius effectus formalis quem possit dare prædictus modus: ergo. Consequentia cum minori satis per se notæ sunt: Maior declaratur breuiter, nam substãtia Angeli verè per se ipsam adest intimè alicui corpori: illa autem præsentiã, licèt vt dicit ordinem ad alterum sit relatio, tamen vt est fundamentũ illius relationis, est quid absolutũ, non tm in corpore, sed ẽt in substantia Angeli,& posset explicandi gratia vocari [absentia.] Hoc autem fundamentum ex parte Angeli non est sola substantia eius. Nam Angelus, v.g. est nunc præsens huic aulæ, idemet secundum totam substantiam suam potest esse in cœlo, & ibi non fundaret relationem præsentiæ ad hanc aulam in eodem loco manentem: ergo sola substantia Angeli vt sic secundum se nec est fundamentum talis relationis, neque formale extremum ad quod terminatur relatio alterius: ergo oportet aliquid aliud adiungere illi substantiæ: hoc aũt nihil aliud est quã illud esse ibi, q̃ per modũ absolutæ præsentiæ intelligitur in tali substãtia: quod necesse est formaliter prouenire ab aliquo intrinseco modo illius substantiæ, ergo.

Effectus formalis vbi angelici est constituere angelum loco præsentem.

VI. Responderi solet id quod ex parte Angeli additur, vt proxima ratio fundandi hanc relationẽ, non esse modum aliquem in ipso Angelo, sed esse operationem eius in corpus. Sed hãc euasionẽ inferius refutabimus, ostendendo hanc operationẽ neq; esse necessariam ad illam relationẽ, nec posse esse fundamentũ aut rõnem talis præsentiæ Et declaratur breuiter ex dictis de motu Angeli, quia non pôt Angelus habere illam præsentiam formaliter per solam denominationẽ ab aliquo corpore, vel à qualibet alia re illi extrinseca, nam fieri potest vt recedente quolibet corpore & quolibet alio adueniente, Angelus eundem, præsentiæ modũ ex parte sua retineat, vt in argumentis superius factis declaratum est,& in sequẽ tibus necessario inculcabitur sæpius: ergo hic effectus formalis absolutæ præsentiæ, seu existendi hic aut ibi, est ab aliquo modo intrinsecè existẽte in ipsa substãtia Angeli, quod esse non potest, nisi ille modus superius a nobis declaratus.

Secunda conuenientia.

VII. Secundò, hoc Vbi conuenit Angelo, per se loquendo, indepẽdenter à corpore extrinseco, à quo fortasse hic & nunc nõ distat, vel in quo fortẽ operatur, sicut dicebamus superius Vbi intrinsecum cõuenire corpori independenter à corpore circumscribente. Probatur eodẽ modo, quia in nullo genere causæ pendet talis modus Angelicus à tali corpore, quia neq; vt à forma extrinsecus denominãte, vt ostẽsum est, neq; vt ab efficiẽte: qa corpus nõ agit p se in spiritũ naturaliter lo quẽdo: & de alijs generibus causarũ res est clara. Neque ẽt pendet vt à termino, qa non est relatio prædicamentalis, sed ad summum est fundamentum eius,& hoc magis statim confirmabitur.

Vbi angelicum non dependet à corpore extrinseco.

Tertia conuenientia.

VIII. Tertiò addendũ est, hoc Vbi Angelicũ non solũ nõ pendere ex hoc, vel illo corpore simul existẽte: verũ ẽt nec simpliciter à corpore: in quo ẽt seruat pportionẽ cũ Vbi corporeo, q̃tũ ad hoc q̃ sicut Vbi intrinsecũ vnius corporis essentialiter nõ requirit aliud corpus circũdãs, sed pôt manere etiã si reliquũ spatiũ vacuum sit, ita Angelus pôt retinere idẽ Vbi reale, spirituale & itrinsecũ, nõ solũ si corpora mutẽtur, verũ ẽt si oĩno auferãtur,& spatiũ corporib. vacuũ relinquatur. Probatur, qa tale Vbi, sicut nõ pẽdet ex singulis corporibus, ita nec ex oĩbus simul, neq; ex corpore determinatẽ, neq; cõfusẽ, aut disiunctim, quia non est maior ratio vnius, q̃ alterius dependentiæ.

IX. Secundò, quia hoc Vbi Angelicum non dicit essentialem habitudinẽ ad spatium reale & corporeum: ergo omnino ablato tali spatio manere poterit. Antecedens probatur, quia vel illa habitudo ad tale spatium esset vt ad causam, vel vt ad esse-

effectum, vel vt ad terminum: nullum istorum dici potest cum probabilitate: ergo. Probatur minor quoad primam partem, quia, vt iam dixi, spatium corporeum non agit in spiritum per se & naturaliter, siue sit sermo de hoc spatio determinatè sumpto, siue absolute de hoc vel quocunq; alio illi succedēte. Quoad secundam partem probatur, tum quia spatium corporeum vt sic, & ratione suæ entitatis non est effectus alicuius spiritus creati per se & ex necessitate loquendo. Et q̃uis angelus possit aliquid operari in tali spatio, tamen neque hoc semper necessarium est, neque illud esse potest ratio præsentiæ, sed potius supponit præsentiam, vt statim declarabo. Quoad tertiam autem partem probatio constat ex dictis, quia hic modus non consistit in relatione prædicamentali, qua seclusa intelligi non potest in præsenti materia dependentia essentialis ab aliquo vt a termino.

X. Tertio argumentor in hunc modum, ponamus angelum aliquem secundum substantiā suā B esse intime præsentem alicui corpori, potest ergo Deus annihilare illud corpus, conseruando omnino immutatam substantiam angeli, omni genere mutationis realis, & sine productione aut successione alicuius corporis, sed relinquendo spatiū illud, quatenus corporale erat, inane, in his omnibus nulla est repugnantia, vt per se notum videtur. Rursus reproducat Deus illud corpus cum eodem Vbi quod anteà habebat, in hoc etiam non est repugnantia. Tunc sic concluditur, angelus ille æque est intime præsens corpori illi reproducto, ac erat antequam annihilaretur, ergo est in angelo idem modus intrinsecus existendi hic, ratione cuius habet illam præsentiam, ergo semper angelus retinuit in se illum modum intrinsecum, etiam qñ illud spatium vacuum mãsit, in quo modo ostendimus Vbi angelicum consistere, atque ita concluditur, tale Vbi per se non pendere ab spatio corporeo. Maior videtur per se nota, quia angelus immutatus mansit, & corpus recuperat eundem locum seu intrinsecum Vbi, et ergo erūt tam propinque & intime sicut an- C teà erant. Item si corpus illud sine interruptione suæ existentiæ perseuerasset in eodem loco, & angelus ēt fuisset immutatus, semper fuissent æque simul: ergo licet interrupta fuerit mutua præsentia per ablationem alterius extremi, si illud restitutū fuit ad eundem statum, erit eadem propinquitas. Prima verò consequentia etiam est nota ex superioribus, quia ad fundādam mutuam propinquitatem nō satis est fundm̄ seu Vbi vnius extremi sine alio. Item quia licet corpus illud non fuisset ad idem Vbi, si angelus inde fuisset mutatus, non haberet inter se eandem propinquitatem, ergo oportet vt perseueret in angelo aliquid, quod per mutationem eius potest acquiri aut perdi, quod necesse est esse modum intrinsecū eius. Secunda verò consequentia patet ex prima suppositione, nam corpus annihilatum fuit sine mutatione reali angeli, & consequenter reproductum fuit sine reali additione facta in angelo, ergo omnis modus realis qui reperitur in angelo ante annihilationem illius corporis, & post reproductionem eius, perseuerauit in angelo toto eo tempore quo corpus illud fuit annihilatum, & spatium vacuum. Ergo Vbi an- A gelicum quantum est ex se æquè potest conseruari, siue spatium sit reale & corporeum, siue inane seu nihil præter ipsum angelum.

Quarta conuenientia.

QVartò ex dictis, à fortiori infertur, hoc Vbi angelicum intrinsece non pendere ex operatione angeli in corpus aliquod, neq; ex aliqua alia reali vnione ad corpus. Probatur, quia si nō pendet ex corpore, vt ostensum est, multo minus pendebit ex operatione in corpus. Deinde ex propriis, quia si Vbi angelicum pēdet ex operatione ad corpus, vel est à priori, tanq̃ à causa seu rōne ipsius pñentiæ angelicæ, vel à posteriori, ita vt sit operatio necessario cōsequens pñentiā: neutrū dici pōt: ergo. Prior pars antecedentis probatur primò, quia operatio quæ ab angelo fit in corpus, aut intelligitur trāsiens & recepta in ipso corpore, aut immanens in ipso angelo: prior est in se materialis, & saltem ob hanc causam non habet causalitatem in angelum, quæ proprie causalitas per influxum realem dici possit. Est etiam actio illa extrinseca angelo, quæ proinde ad summum potest intrinsecè denominare actu operantem hic, non verò potest formaliter conferre intrinsecū modū spiritualem in ipso angelo existentem. XI.

Posterior vero operatio immanens, à qua effectiue prodit trāsiens, non est nisi volitio qua angelus vult operari in corpus. Hæc autem volitio non potest per se ipsam formaliter cōstituere angelum huic corpori præsentem, quia illa volitio est quidam actus existens in volūtate: modus autem intrinsecus, quo diximus angelum constitui alicubi, est proximè, & immediate afficiens ipsā substantiam angeli, sicut & motus localis eius: nō est ergo formaliter qualitas neque actio vitalis, sed quoddam accidens alterius rōnis & proprij prædicamenti. Vnde etiamsi intelligamus angelum carere omni actu vitali, optime intelligimus ipsum manere substantialiter præsentem, ubi anteà erat: ergo hoc Vbi angelicum non constituitur formaliter per illam operationem. At verò effectiue potest quidem hoc Vbi causari à voluntate angeli, tamen hoc non fit per volitionem, quatenus per illam vult operari in corpus, sed per volitionem qua vult se mouere & applicare huic vel illi loco, quæ volitio est obiectiue diuersa. Adde quod licet ab hac voluntate effectiue fiat ipsum Vbi, non tamen necesse est vt ab illo pendeat in conseruari, postquam enim angelus per voluntatem se mouit & fecit præsentem alicui corpori, etiamsi non habeat illam actualem voluntatem dummodò non habeat contrarium inde recedendi, ibi manebit præsens, quia non est à quo necessariò mutetur. Ergo nullo modo pendet Vbi angelicum ab eius operatione vt à causa. XII.

Et confirmatur, nam potius operatio angeli in corpus pendet ab eius Vbi aliquo modo, vt à cā, id est vt à conditione necessaria quam supponit, nam agens finitum licet spirituale sit, sicut operatur ex præsupposito subiecto, ita prærequirit coniunctionem seu propinquitatem ad illud vt in illud agere possit, iuxta ea quæ supra late tradidimus disp. 18. Illa aũt propinquitas supponit ex parte angeli tale Vbi, nam ex vi solius XIII.

substantiæ suæ vt sc illam non habet: ergo operatio in corpus supponit Vbi angelicum, non est ergo causa illius, nisi forte finalis, quatenus videlicet angelus se applicuit ad tale corpus, vt in illud operaretur, quæ causalitas est impertinens ad rem præsentem.

XIIII. Probatur iam alterum membrum, nimirum quod operatio angeli in corpus non sit requisita tanquam necessario cõsequens ad Vbi angelicum, primo quia talis operatio est libera angelo, nõ solum vt absolute existenti, sed etiam vt existenti hic seu vt habenti talem modum præsentiæ, cum nihil cogitari possit, quod voluntatem angeli necessario determinet ad talem operationem, per se ac ex natura rei loquẽdo, & seclusis extraordinarijs actionibus Dei. Secundo quia operatio angeli in corpus non potest esse nisi motio localis ipsius corporis, vt supra disp. 35. ostensum est, sed vt angelus habeat suum intrinsecum modum præsẽtiæ, & respectũ propinquitatis ad tale corpus alicubi existens, impertinens est quod tale corpus localiter moueatur, vt per se notũ: ergo sine causa dicitur illa motio necessario sequi ex vbi angelico.

VX. Tertio id patet inductione, quæ vtrumq; membrum dillemmatis confirmat. Nam in primis anima rationalis separata habet etiam suum intrinsecum Vbi, vt probant omnia quæ diximus, nam illa communia sunt substantiæ finitæ & spirituali ut sic, & tamen anima separata nullam habet operationem in corpus. Secundo angeli, iuxta communem sententiam Theologorum, creati sunt in cœlo Empyreo, & tamen in illo nihil operari potuerunt, cum immutatũ semper manserit: habuerunt ergo ibi præsentiam sine operatione. Nam quod Capreolus in 2. d. 2. q. 1. ait, eos ad fuisse ibi ornando cœlum, verba tantum sunt: interrogo n. an ornauerint cœlum effectiuè, ornamentum aliquod in illis faciendo; & hoc dici non potest: quas n. qualitates, aut quam rem aliam in illud cœlum produxissent? Aut intelligit ornasse quasi formaliter, vt gemma ornat annulum, aut princeps thronum in quo sedet, & hic modus ornatus consistit in sola præsentia sine operatione. Adde, dęmones esse in inferno non vt ornent illud, neque vt ibi operentur, sed vt patiantur potius, quam passionem multi Theologi putant consistere præcipuè (quoad pœnam sensus) in violenta detentione intra intimũ & vile corpus, quod ea ratione apprehendunt vt instrumentum diuinæ iustitiæ. Et quanquam fortasse præter hanc penam sit alia maior, tamen non est dubium quin etiam illa sit pęna, & quin potuerit esse sola, si Deus vellet: & tamen illa in rigore non includit aliquam actionem vel passionem extrinsecam præter intimam præsentiam. Præterea angeli, vt certo credimus, inter nos versantur, & nobiscum adsunt, & tamen non semper actu operantur vel in nobis vel in hoc medio aere: qualis enim fingi potest probabiliter talis continua operatio? Nam quod quidam aiunt semper esse attentos ad operandum si necesse sit, nil refert ad rem præsentem, quia illa attentio est actus mere immanens, & in cœlo existentes habere illum possent. Quod si respondeant hic iam habere applicatam virtutem, hoc, præter internum propositum voluntatis, nihil aliud est quam esse iam præsentes & quasi proximatos ad agendum, etiamsi non actu agant & hoc est quod nos intendimus.

His rationibus conuicti fatentur aliqui necessariam non esse actualem operationem angeli in corpus, vt habeat præsentiam seu propinquitatẽ substantialem ad illud: dicunt tamen necessariũ esse aliquam vnionem realem angeli ad corpus, ratione cuius immediatè dicatur esse in corpore cui est vnitus & rõne illius dicatur esse distans aut propinquus alijs corporibus, quia hę relationes non possunt intelligi in angelo nisi medio corpore, neque per corpus possunt conuenire nisi posita aliqua vnione ad tale corpus. Quod per quãdam proportionem ad animã rationalẽ corpori vnitam intelligi & declarari potest. At vero qui ita sentiunt, quippiam nouum excogitarunt, minimè necessarium & inexplicabile. Quis n. ex veteribus & grauibus Theologis posuit vnquam inter angelum & corpus formalem vnionẽ, seclusa efficientia? aut quæ est necessitas huius formalis vnionis ad intelligendam intimam præsentiam & indistantiam substantiæ spiritualis cũ corporali? Quanuis enim in anima hoc inueniatur, qa est forma corporis, & in diuino Verbo, respectu corporis Christi, vel potius in corpore respectu Verbi pp peculiare mysterium vnionis hypostaticæ, tamen inter Deum, & omnes creaturas corporeas inuenimus intimam præsentiã substantialem sine tali vnione. Quod si quis dicat ibi interuenire efficientiam, & unionem esse necessariam vbi deest efficientia, contra hoc est, qa vt supra vidimus, efficientia non est ratio illius præsentię ex parte Dei, sed potius illam supponit, ex parte vero creaturæ, efficientia illa est necessaria, quia per illam fit, & consequenter fit præsens. Et similiter vnio animę, quantus simul sit cum intima pręsentia substantiali inter animam & corpus, non tamen est ratio illius, neq; in re omnino idem cum illa, nam prius natura quam per generationem anima vniatur corpori, per creationem fit intimè præsens illi: & in resurrectione v.g. corporis Christi, priusquam illa anima iterum vniretur corpori, per motum localem alcendit à limbo vsq; ad sepulchrum, qui motus localis non fuit per se primo terminatus ad vnionẽ animæ cum corpore, sed ad pręsentiam localem ad quam statim subsecuta est vnio: non est ergo vnio ratio præsentiæ, sed potius præsentia supponitur ad vnionem.

XVII. Vnde sin absolutam potentiam non conuertuntur in subsistendi consequentia, sed prior est præsentia. Nullo n. modo fieri potest vt fiat vnio animæ ad corpus sine intima præsentia & propinquitate ipsorum, vt per se notum est: è conuerso aũt nihil repugnat manere animam secundũ substantiam suam præsentem corpori, & non vnitam illi formaliter. Vt v.g. in instanti motus cum naturaliter dissoluitur vnio ex defectu dispositionum corporis, facillimè posset Deus facere, vt aia ibi pręsens maneret localiter immutata, nam quid repugnat cõseruare ibi aiam præsentem sine formali unione? sicut est præsens cœlo & purgatorio absque simili vnione. Præterea supra ostensum est esse in angelis modum quendam intrinsecum existendi alicubi omnino independentem à corpore, qui ex parte ipsorum sufficit, vt, si corpus ibidem præstat, habeant, inter

inter se intimā & realē præsentiam;ergo propter illū modū non est necessaria aliqua realis vnio inter angelū & corpus propter præsentiam:ergo simpliciter necessaria non est,quia nulla alia ratio huius necessitatis excogitari potest.

XVIII. Præterea est talis vnio inexplicabilis:primò qa non potest esse vnio substātialis,vt est per se manifestum in angelis,de quibus loquimur,quia neque informant substantialiter corpora, neque illa supposita nt, aut communicant illis suam subsistentiam vel existētiam:præter quos modos nulla potest intelligi substantialis vnio rei spiritualis ad corporalem.Neq; etiam esse potest vnio accidentalis,quia seclusa vnione per modum cōtinuationis,qualis est media quantitate,quę non habet locum inter spiritum & corpus,non potest intelligi vnio accidentalis inter substantias,nisi aut per solam approximationem,& extrinsecam denominationem,vt est in corporibus inter locū & locatum,inter vestem & vestitum,aut per efficientiam seu impressionem aliqualium qualitatū,vt ignis dici potest vnitus ferro candenti, & Deus vnitur animæ insti:neque præter hoc hactenus excogitatus est alius modus vnionis accidentalis inter substantias.Adcò vt Nestorius, & alij hæretici,qui affirmarunt esse solam vnionē accidentalem inter Verbum diuinum & Christum hominem,nullo alio modo illam explicare potuerint.

XIX. Et ratione declaratur,nam,cū aliqua duo realiter vniuntur,non per continuationem, sed per immediatam coniunctionem eorum inter se necesse est vt aliquod esse reale vnum alteri communicet,quia omnis vnio realis ad hoc tēdit, vt ex extremis vnum quid coalescat,quod non fit nisi quatenus vel ex eis resultat aliquo modo vnū esse,vel vnum alteri communicat suum esse. Sed ex duabus substantijs vt sic non consurgit aliqđ vnum esse accidentale,neque vna earum formaliter seu per se ipsam pōt cōmunicare alteri esse accidētale,nisi impropriū, id est per extrinsecam denominationē,quia substantia vt sic non habet in se tale esse & non pōt per se ipsam formaliter cōmunicare nisi qđ in se habet.Ergo nō pōt inter substantias vt sic intercedere accidētalis vnio nisi vel effectiua,vel per aliq̄ extrinsecam denominationē seu relationē,quæ nō sunt veræ & reales vniones,neq; requirunt proprium modum vnionis in aliquo extremorū.Accedit ꝙ oīs modus vnionis reducitur ad aliquod genus causalitatis intrinsecæ:angelus verè assistens alicui loco,si in illo nihil causat effectiuè,nihil oino causat,neq;.n.intelligi & explicari pōt quid intrinsecè per se ipsum causet in corpore: ergo neq; intelligi pōt quam peculiarem vnionē habeat ad illud Neq; est maior ratio cur angelus habeat talē vnionem ad corpus,quam corpus ad angelū, cū non plus causet angelus in corpus, q̄ corpus in angelum:ponere autem hunc modum realē in corpore,valde improbabile est & incredibile.Itē alias etiam anima separata esset capax huius vnionis ad corpus,seclusa informatione,quia etiam illa potest esse intime præsens in aliquo corpore, illud aūt inauditum est, & inintelligibile. Tandem eadem rōne oporteбit dicere, quando duo corpora potiūtur penetratiue diuina virtute,habere inter se realem modum vnionis,præter pro-

A pria & intrinseca Vbi,& relationes præsētiæ inde resultantes:consequens autē planè falsum est, quia illud est omnino superfluum, & sine fundamento. Quod si duo corpora possunt intelligi sibi intime præsentia penetratiuè absque talis modo,cur non poterunt intelligi substantiæ corporeç,& spirituales inter se etiam mutuo & intime præsentes absque illo modo vnionis gratis confictu & inexplicabili?

Sit ne angelus vt in loco in corpore,in quo non operatur.

Relinquitur ergo,propriū Vbi angelicū & spirituale per se nō pendere ex vnione reali vel operatione in corpus,ideoq; posse spiritualē substantiā per suū Vbi intrinsecū esse intime pręsentem alicui corpori habenti propriū Vbi accōmodatū ad illā præsētiā, quāuis inter ea non sit actio ulla vel operatio,sicut vnum corpus potest esse propinquū alteri vel et penetratiue pſens sine actione. Tunc verò suboritur quęstio,quę pōt esse magis de modo loquendi quā de re,an tunc XX. B angelus qui sic est pſens alicui corpori,dici possit esse in illo vt in loco. In quo videtur esse diuersitas opinionū inter D.Tho & sequaces,& Scotū cū suis,nam D.Tho.negat,Scotus verò affirmat, & ad id sufficit præsentia substātialis,rōne cuius dicimus angelos esse in cœlo, aut esse hic, vtique vt in loco. Sed si i philosophico rigore loquamur sńia D.Tho.verior est,quia in tali corpore nulla habitudo intelligi pōt ad angelum,rōne cuius dicatur locus eius,quia solum habet habitudinem propinquitatis,vt ex dictis patet,sola aūt propinquitas non sufficit,cur.n. potius diceretur corpus locus angeli,quā è conuerso,cum ēt in angelo sit relatio ,ꝑpinquitatis ad corpus Item ēt inter corpora locatum est propinquū loco,qđ nō est satis vt sit locus eius Item si duo corpora sint penetratiuè in eodem spatio,neutrū est locus alterius, ēt si sibi sint propinquissima,ergo similiter,&c. Rō deniq; est,quia locus extrinsecus(de hoc.n.solo ſe versari quæstio)habet rōne continentis, corpus aūt illud nullo modo cōtinet angelū, neq; ab eo cōtinetur,sed tantè cōcomitāter sunt simul. Nec Scotus oppositum probat aliquo argumēto , sed solū probat substantialem præsentiā angeli respectu talis corporis.Vñ verò ortū habuerint illę locutiones,angelus est in cęlo,& similes,& quomodò C intelligēdæ sint,explicabimus paulò inferius vbi hoc magis declarabimus, & confirmabimus.

Quinta conuenientia.

Quintò ex dictis concluditur, si Deus creasset angelū ante mundū corporeum,habiturum necessariò fuisse suū proprium Vbi intrinsecum,quod esset modus substantiæ eius, in quo ēt seruat proportionem ad corpus,vt a nobis explicatum est.Probatur primò ex dictis,quia hoc Vbi angelicum non pendet ex corpore, ergo quāuis nulla sint corpora,est capax angelus proprij Vbi,ergo ex hac parte non est repugnantia. Alioqui verò ex limitatione angelicę naturæ oritur intrinseca indigentia & necessitas talis Vbi, etiamsi corpora non sint. Quod ita declaro,nam si post creatum angelum Deus creet corpus, seu XXI. Angelus ante mundū creatū intrinsecum vbi habere.

hunc mundum ex vi creationis vtriusq; nō sequitur per locum intrinsecum, q̄ a angelus & corpus sic creata, sint inter se indistantia seu intimè præsentia substantialiter. In quo est magna differentia inter Deum & angelos, nam qncunq; & quomodocunq; corpus creetur, necesse est vt habeat Deum intimè præsentem per essentiam, qđ prouenit ex immensitate Dei: angelus verò non est immēsus, & ideo nō necessario est p suam substantiam præsens in omni corpore quod creatur vel generatur, vt ēt tunc in rebus huius mundi videre licet: ergo quāuis angelus esset creatus ante corpus, non necessario esset intime præsens corpori postea creato ex vi solius creationis eius, q̄ quā si Deus vellet, posset etiam ita creare corpus illud, vt statim haberet intimam præsentiam cū angelo, & angelus ad illud, quia in hoc etiam nulla est repugnantia.

XXII. Ex vtroq; autem infertur qđ intendimus. Nā si corpus & angelus sic creata, non hñt intimam præsentiam, ideo est, quia vtrumq; habet limitatū Vbi, inter quæ est aliqua distantia, vel realis, vel q̄ apta est realis, fieri, vt infra declarabimus. Cuius ēt signū est, quia ille angelus posset fieri præsens illi corpori per propriam mutationem localem, sicut nunc per motum fit angelus præsens corpori qđ anteà non erat, vt supra declaratum est: ergo tunc angelus per illum motum acquirit nouū Vbi, qđ potest esse adæquatum virtuti eius: ergo amittit qđ antea habebat, quodq; in sua creatione acceperat, ēt ante corpora. Si verò è contrario corpus illud ita creetur, vt statim sine noua mutatione in angelo facta, sit intime præsens illi, hoc ēt est signum habuisse iam antea intrinsecum Vbi in quo possit illa præsentia fundari, posito alio extremo proportionali. Cuius ēt argūm est, quia post creatum illud corpus, posset angelus inde discedere, & amittere propinquitatem ad tale corpus per sui mutationē absq; mutatione corporis: ergo amitteret tunc aliquem intrinsecum modum existēdi, quē habebat etiam antequā corpus crearetur, qui modus nihil esse potest nisi intrinsecum Vbi. Itaque qa substantia angeli finita est, necessario recipit limitatum modum existendi, scđm quē possit esse absens vel præsens, distans vel propinquus alijs rebus infinitis. Quo fit vt talis modus necessario sit accidentalis, & variabilis in angelo per propriam mutationem eius, in quo ratio Vbi consistit. Quod totum ex se conuenit angelo, sint corpora, siue non sint.

XXIII. Et confirmatur tandem, nam si unicum corpus creetur, necessariò habet aliquod Vbi proportionatum, etsi nulla alia res creata sit, qđ puenit ex limitatione eius: ergo idem est proportionaliter in angelo. Dices non esse simile, quia corpus necessario secum affert & constituit spatium reale ac extensū, non verò angelus. Rñdetur hoc discrimen esse impertinens, nam inde solum sequitur Vbi corporea esse extensum & corporeum, nō verò Vbi angelicū. Hactenus nihil diximus de spatio reali, neque ad reale Vbi in cōi necessariū existimamus esse spatium reale: spatium verò imaginarium, vel ad omne Vbi necessarium est vel ad nullum, quia in re ipsa verè non est necessarium, cum in re nihil sit, scđm modum aūt concipiendi nostrum, neq; Vbi corporeum, neque Vbi spirituale explicari à nobis pōt

A nisi per quandam habitudinem ad spatium imaginarium. Sicut ergo vnicū corpus intelligitur habere suum Vbi sine habitudine ad rem aliam distinctam à se, quia realiter adest illi spatio, qđ à nobis concipitur vt vacuum, si nihil ibi sit, ita substātia spiritualis, etsi sit in mūdo sine vllo corpore, hēe pōt suum Vbi reale, nō per habitudinē ad aliquid distinctum à se, sed quia alicubi adest, vbi ēt p̄ fieri adesse corpus, si ibi crearetur, & vbi nos ēt concipimus spatium, quod licet intelligamus esse vacuum corpore, tamen nō est vacuum oī substantia creata, cum verè & realiter ibi angelus sit. Atq; huic sententiæ fauet Arist. 1. de cęlo, c. 6. tex. 10. ubi ait, extra cœlum esse intelligentias separatas fœlicissimam vitam agentes.

An vbi intrinsecum angeli sufficiat, vt dicatur esse in loco.

Statim verò suboritur qō similis præcedenti, an tunc possit dici angelus esse in loco: & eadem qō est, qñ angelus est simul cum corpore, & non operatur in illud, an possit dici, esse in loco rōne sui Vbi intrinseci, etsi corpus non sit locus eius, vt diximus. Et hanc quæstionem existimo ēt esse de modo loquendi, nam res cōstat, nimirū, rōne huius Vbi hēe angelum, q̄tum est ex se, vt possit esse distans vel propinquus alijs rebus. Item illud satis esse vt possit moueri localiter, mutando diuersa Vbi, nā hic est intrinsecus terminus motus localis. Vnde ēt satis existimo esse hoc Vbi, vt per aduerbia localia dicatur angelus esse hic vel ibi, quia hæc aduerbia in rigore non dicunt habitudinem ad rem extrinsecā, sicut in corporibus dicebamus. His ergo constitutis, an rōne solius Vbi intrinseci dicendus sit Angelus esse in loco, nec ne, eādem hēt dubitandi rōnem quæ in corporibus existit, de quibus diximus ad modum loquendi spectare: & quia hæc verba, esse in loco, significare vñr habitudinē ad rem extrinsecam, iō non propriè dici de corpore rōne solius Vbi intrinseci. Maiori ergo rōne idem dicendum erit de rebus spiritualibus. Et hac rōne existimo dictū esse à Boetio & alijs, imò & ab Arist. 1. de cœlo. c. 9 tex. 110. incorporalia non esse in loco nisi metaphoricè, vel æquocè: locuti sunt n. nō de Vbi sed de loco extrinseco, qui scđm proprietatē non inueniuntur in rebus spiritualibus, quia à nulla re extrinseca possunt verè ac propriè contineri. XXIIII.

XXV. Angelus esse in loco metaphoricè, vt sentiunt grauiores Boetius. Aristot. D. Thom.

Et de eodē loco, vt opinor, locutus est D. Th. cum 1. p. q 52. art. 1. dixit, angelum esse in loco p operationem seu applicationem virtutis: loquitur enim de loco extrinseco & corporeo, qui, cū non possit conuenire angelis secundum proprietatem, id est secundum proprium contactum quantitatiuum, solum potest attribui angelis secundum quandam proportionem & analogiam fundatam in contactu virtuali, qui est per operationem. Et ideo iuxta hanc sñiam, neq; angelus existens alicubi, ubi nullum est corpus, nec ēt existens vbi est corpus, seu simul cum corpore in quo nihil operatur dicetur esse in loco in dicto rigore & proprietate, quia cum priori modo existit, nulla est res extrinseca, quæ possit esse locus illius: cum verò existit posteriori modo, quamuis res extrinseca adsit, tamen est merè concomitanter, & sine vlla habitudine inter angelum, & ipsam

ipsam, quæ possit fundare aut propriam, aut proportionalē denominationem loci. & ideo tunc extrinsecum corpus non pōt habere rationem loci angelici, vt diximus, quo secluso non relinquitur alius locus extrinsecus, in quo tunc angelus esse possit. Quanquam nostro modo loquēdi quia res spirituales comparantur ad corporeas vt actus & formæ, ideo quandocunque sunt præsentes corporibus, dicuntur esse in illis: vt cum dicimus angelos esse in cœlo Empyreo, vbi illud, [esse in,] non dicit formalem habitudinem loci, sed dicit præsentiam in tali spacio reali & corporeo, quod respectu angeli comparatur tanquam potentiale quid.

XXVI. Et iuxta hanc interpretationem nō est magna diuersitas inter opiniones Theologorum de loco angelorum, quibusdam dicentibus angelum esse in loco per operationem, alijs vero per substantialem præsentiam. Nam si priores locuti sunt de loco extrinseco, posteriores vero de intrinseco Vbi, dicunt quidem diuersa, non tamen contraria, nisi fortasse in verborum contentione. Si vero qui priori modo opinātur, negare intendunt intrinsecum Vbi angelorum, vel illud constituere, necessario dependens ab actuali operatione in corpus, sic erit dissēsio in re & in eo sensu nullo modo probare possumus illam sententiam. Et similiter, si autores posterioris sententiæ, ita constituūt Vbi intrinsecū in angelis, vt illud sit sufficiens rō ob quam dici possit angelus esse in alio tanq̃ in loco, sic non probamus illam sententiā. Distinguendo igitur inter proprium Vbi & locū extrinsecum, facile, vt existimo, & res ipsa intelligitur, & locutiones accommodantur.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XXVII. AD primum fundamentum primæ sententiæ in præcedenti Sectione positum negatur assumptum, nimirum Vbi vt sic intrinsece fundari in quantitate modis, existimamus enim vniuersalius quid esse Vbi quam sit quantitas, nam præter Vbi corporeum & circunscriptiuum datur Vbi spirituale & definitiuum, quod non indiget quantitate. Cum vero obijcitur, esse alicubi idem esse quod replere vel constituere spatium reale: respondetur, si nomine spatij realis intelligatur quod actu habet dimensiones reales & quantitatiuas, sic constituere vel replere spatium non esse de ratione Vbi vt sic, sed solius Vbi circunscriptiui seu qantitatiui. Et hæc sine dubio est proprietas illius vocis [spatij realis,] nā nomine spatij nos intelligimus distantiam includentem dimensiones quantitatiuas; vnde cum addimus [reale] nil aliud significamus, q̃ φ tale spatium propria quantitate molis repletum sit. Si autem nomine spatij latius vtamur in ordine ad nostrum modum concipiendi, sic replere spatium esse potest & quantitatiue, & substantialiter seu præsentialiter, quod nihil aliud est quam ibi adesse, vbi corpus adest, vel vbi intelligimus posse adesse corpus. Et hac rōne explicamus hoc Vbi per ordinem ad spatiū imaginariū, nō quia tale spatium aliquid sit, sed quia nos illo mō concipiendi indigemus ad explicandū hos modos rerum, & relationes vel habitudines inde resultantes inter res alicubi existentes. Sicut supra tractantes de duratione sæpe vsi sumus cōceptione temporis vel successionis imaginariæ, quia non possumus aliter explicare rationem durationis, nec habitudinem prioris & posterioris vnius ad aliud quamuis ipsa imaginaria successio in re nihil sit.

XXVIII. Vnde ad secundum argumentū, quod ad situm attinet, negamus inde sequi quod habeat locū in re spirituali, quia nec situs & Vbi sunt omnino idem, nec situs dicit modum cuiuscumq; Vbi, sed corporei, vt sequenti Disputatione explicaturi sumus. Quod vero attinet ad distantiam dicendum est, hoc etiam nomen distantiæ posse esse æquiuocum, nam in locali distantia, de qua sola est sermo multa concurrunt. Primū, extrema, quæ distare dicuntur: deinde illud interuallū quod est inter talia extrema, ratione cuius distare dicuntur: tertium, relatio distantiæ, quæ in ipsis extremis resultare creditur. Potest ergo distantia dici realis, vel quia hæc omnia sunt realia, vel saltem quia extrema realia sunt, etiamsi inter ea nulla vera res interposita sit. Vt latera huius aulæ tantum inter se distant, quia talia Vbi habent, inter quę tanta longitudo realis quantitatis interponitur tū si Deus auferret aerē interiectum, & spatiū vacuū relinqueret, reuera æque illa latera inter se distarent vere ac realiter, imo etiam, vt opinor, eandem relationem distantiæ retinerent, qui hæc nō fundatur in reali medio interiecto, sed in ipsis extremis realibus vt habentibus talia Vbi, & ad eadem terminatur. Quanquam vero hæc distantia realis per se ac formaliter non consistat in reali quantitate interiecta actu, necessario tamen illam postulat in actu vel potentia, ideo enim tāta est distantia, quia tanta dimensio quantitatis est vel esse pōt inter talia extrema: neque aliter à nobis concipi aut mensurari pōt.

XXIX. Cum igitur in illo argumento infertur posse esse distantiam inter res spirituales secundum se, varijs modis accipi potest illa particula [secundum se.] Primo vt significet, substantiam spiritualem, vt sic posse esse extremum distantiæ realis & habere in se fundamentum eius, & consequenter etiam relationem, si habeat extremum ad quod possit terminari & quo ad hæc omnia concedo substantiam spiritualem esse capacem distantiæ, vel à corpore, vel à substantia spirituali, vt statim dicam. Deinde potest illa particula, [secundum se,] cadere supra distantiam prout significat ipsum interuallū quod est inter extrema quæ distant, ita vt sensus sit, substantiam ipsam spiritualem per se ipsam cōstituere, & quasi formaliter causare illud interuallum: & hoc negandum est, quia nec sequitur ex dictis, nec est in rigore verum. Nam licet angelus habere possit suum intrinsecum Vbi in illa distantia, tamen ipse non est causa, quod illa distantia habeat latitudinem vel extensionem, sed hæc si realis sit, semper fit per quantitatem: si vero non sit realis, nullam realem causam requirit in actu, sed aptitudine, quia talis distantia nec esse nec intelligi pōt nisi quatenus quātitate molis repleri potest. Vnde alius sensus esse potest, inter angelos secundum se, id est inter solas substātias angelicas posse esse distantiam, et si nulla realis quantitas sit in rerū natura: & hunc sensum verū esse credimus, quia ad hoc sufficit spatium imaginarium, quod nos concipimus vt aptū repleri quātitate. Possūt enim duo angeli habere duo Vbi rōne quorum fundent inter se relationem distā-

tia, qa possūt ita se habere, vt inter eos possit tantum corpus interponi sine eorū mutatione, qd satis est ad distantiā, etsi de facto tale corpus interpositū nō sit. Exemplū est manifestū in distantia durationis, nā seclusio oī tempore vel successione reali pōt vnus angelus esse prior vel posterior alio duratione, & ita quāuis in eis, aut inter eos non sit realis extensio temporis, nihilominus possunt inter se duratione distare, si Deus prius vnū creet q̄ aliūq; distantia à nobis nō cōcipitur nisi per ordinē ad successionē imaginatā, & ad tēpus reale qd posset inter illas duas creationes angelorū intercedere. Ad eūdē ergo modū philosophandū est de distātia locali: hæc n. ob simile causā nō se per requirit quantitatem extensionem in rebus quæ distare dicuntur, neq; etiam in medio interuallo, quamuis sine ordine ad illam, seu capacitatē eius non possit illa distantia intelligi a nobis.

XXX. Tertiū fundamentum dissoluitur. Vnde ad tertium argumentum negandum est antecedens: iam enim ostensum est, q; licet angeli crearentur ante mundum corporeum, haberet vnusquisque suum proprium & intrinsecum Vbi. Concedo etiam habituros fuisse inter se distantiam vel propinquitat. m localem: hæc n. in intrinseco Vbi fundatur, etiamsi desit extrinsecus locus. Quod patet in corporibus: posset. n. Deus creare alium mundum, cuius vltima sphæra distaret ab vltima sphæra huius mundi per centum, aut mille stadia, aut quantū Deus vellet, vt in superioribus ostensum est tractando de Dei immensitate. Eadem est autem rō quoad hoc de substantijs spiritualibus, nam ad distantiam satis est q; inter extrema realia sit interuallum, quod posset tanta extensione quantitatis repleri. quod autem illa extrema sint extensa, aut indiuisibilia, vel incorporea, parum refert, quia illa non causant distantiam, sed sunt in terminis ipsius distantiæ. Quod ita declaratur, nā si vnus angelus esset in cœlo Empyreo huius mundi, & alius in vltimo cęlo alterius mundi, reuera inter se distarēt, æquè ac ipsi cęli, quia detinerentur locis illorum vt suppono: ergo si Deus annihilaret vtrumque mundum corporeū, & conseruaret illos angelos intrinsece immutatos, ad huc inter se distaret, q retineret idem fundamentum distantię: ergo eadem rōne, licet crearentur ante mundum corporeum, potuissent creari distantes substātialiter. Et rō à priori est, quia nullus eorum est immensus sed vnusquisq; habet definitū Vbi, quod esse potest extra Vbi alterius. Quia vero neq; ex natura sua determinat in particulari hoc aut illud Vbi, neq; ēt se excludunt ab eodem spatio, sicut corpora, ideo ēt possēt creari propinqui vel intimè sibi præsentes substantialiter, pvolūtate creatoris.

XXXI. Sursum & deorsum & aliæ huius mo di differentiæ in habeant locū in angelis. Quod vero in illo argū addebatur de differētijs sursum vel deorsum, non sequitur eas habere locum in angelis, seclusis corporibus, quia nō sumuntur ex præcisa ratione Vbi, sed propter ex partibus heterogeneis hominis seu animalis, & situ, ac peculiaribus virtutibus operatiuis earū, & inde per metaphoram applicatæ sunt ad totum hoc vniuersum seu cęlū, & addiuersas partes eius. Alijs vero rebus tribuūtur in quantum sunt simul cum illis partibus mūdi, vel in situbus earū & sic angeli Beati dicuntur esse sursū, damnati vero deorsū. Quapropter seclusis corporibus & ordine partium huius mūdi, non posset illa denominatio spiritib. attribui: sicut ēt, si Deus crearet duos mūdos inter se distātes, neuter esset sursū, aut deorsum.

Substantia incorporea non semper & ex necessitate habet adæquatum Vbi.

XXXII. Circa confirmationem illius argumenti, in quo quæritur, an seclusis corporibus angelus alicubi existens, esset totus in toto, & totus in qualibet parte, vel quomodo esset aduertendum est, quod licet angelus iuxta dignitatem & perfectionem suæ naturæ determinet sibi certam sphæram, cui exhibere potest suē præsentiam substantialem, non tamen toti illi semper adest ex necessitate naturali, sed potest esse in minori, & minori, atq; etiam in puncto, vt frequentius docent Theologi cū D. Tho. 1. p. q. 52. art. 2. & in 2. d. 2. vbi latè Gregor. q. 2. & Maior q. 4. Bonauēt. & alij. Solus Scotus videtur hoc in dubium reuocare, tandem vero in eadem descendit sententiam quam etiam tenet Ocham quodlib. 1. q. 4. Aqua nonnulli moderni dissentiunt, dicentes angelum ex necessitate habere semper adequatum Vbi, seu adæquatam præsentiam suæ substantiæ. Fundantur, tum quia Deus semper ex necessitate habet huiusmodi præsentiā substantiæ suę, tum etiam quia hæc præsentia conuenit angelo ratione suæ perfectionis, sed necessario semper habet tantam perfectionem: ergo tantam præsentiam.

XXXIII. Deus cur necessario habeat adæquatam præsentiam, non angelus. Sed hæc argumenta leuia sunt. Est enim longe diuersa ratio de Deo, tum quia immutabilis est, tum etiam quia præsentia eius nullo modo distinguitur in re à substantia eius: vtrumq; autem secus est in angelo. Et propterea etiam non rectè colligitur necessitas actualis præsentiæ adæquatæ ex necessitate naturalis perfectionis, quia hæc duo distinguuntur ex natura rei in angelo: & quamuis præsentia consequatur ad perfectionem naturalem, non tamen naturali dimanatione ad modum propriæ passionis, sed per applicationem liberam voluntatis seu virtutis motiuæ, vel pro voluntate creatoris, si loquamur de primo Vbi concreato cum angelo. Est ergo in hoc differentia inter corpus & spiritū, q corpus affectum determinata quantitate, necessario (necessitate naturali) habet Vbi & occupat spatium adæquatum suę quantitati, angelus vero minime. Et rō differentiæ est, quia in corpore Vbi & occupatio spatij prouenit ex naturali repugnantia, quam partes quantitatis habēt inter se respectu eiusde spatij: at vero q substantia spiritualis sine ta, sit præsens spatio extenso, non prouenit ex aliqua necessitate sibi intrinseca, & ideo est illi voluntaria intra terminū sibi possibilem motu per actionem suam. In quo est notanda differentia inter rationalem animā, & substantias angelicas, q illa quia est vera forma corporis, naturaliter non creatur nisi in corpore, & cum vnione ad corpus, & ideo semper creatur cum præsentia proportionata & adæquata illi corpori in quo creatur, & quādiu est vnita corpori, eadem necessitate naturali habet præsentiam suo corpori adæquatam, postquam vero separatur à corpore, habet in hoc eandem indifferentiā quā aliæ substātiæ angelicæ, quæ cum non sint formæ corporū, ex intrinseca natura sua no determinatur vt in aliqua certa extensione suam præsentiā exhibeāt.

Quare corpus necessario exhibeat totam suam præsentiam.

XXXIIII. Ex hoc vero exemplo potest confirmari communis

nis sententia, nam rationalis anima non semper hēt præsentiam sibi adæquatam simpliciter, nam quando est in corpore paruo non habet tantam præsentiam, quantam in magno, neq; in corpore mutilo, sicut integro. Nisi quis fortasse fingat, (q aliquando virum Theologum asserentē audiui) quando homini abscinditur manus, nō amittere animam presentiam ad illud spatium in quo erat manus, etiam, si amittat vnionē, sed manere partim in corpore mutilo, partim extrà, præsens illi aeri, v.g. qui est contiguus brachio. Quod quam sit absurdum, satis per se constat: aliàs pari ratione dicendum esset animam pueri in instanti cōceptionis non esse tantum in corpusculo eius, sed esse quasi circunfusam per tantum spatium, quā tum occupare posset maximū corpus quòd à tali anima potest informari, quia tanta præsentia est absolutè adæquata tali animæ: atq; ita fieret vt anima, licet, crearetur tota informans, non tamē totaliter intra corpus, quia simul esset præsens multis corporibus, quæ non informaret, quod absurdissimum est, & parum cōsentaneum sanæ doctrinæ. Si ergo substantia animæ non necessario determinat totam præsentialitatem quam habere potest, cū magis accedat ad corpora, neque angeli illam determinabunt.

XXXV. Angelus creatus extra corpora quō esset alicubi.

Cum ergo in illa confirmatione inquiritur quomodo esset angelus alicubi, si Deus illum crearet extra corpus, respondendum est, ita fore sicut creator vellet illum constituere, quia tūc haberet Vbi per concreationem, & non determinat ex natura sua modum seu extensionem necessariam sui Vbi. Et ideo determinatio sumenda est ex efficientia creatoris pro instanti primo creationis, nam postea posset mutari pro voluntate angeli, in quo eandem rationem esse censemus de angelo creato extra omnia corpora vel intra illa.

XXXVI. Cum vero obijcitur q angelus tunc non posset esse totus in toto, & totus in qualibet parte, quia tunc non esset totum aut pars: respondetur primum esse æquiuocationem in illo verbo, [esse in,] nam licet quando loquimur de angelis per comparationem ad corpora, dicat habitudinem ad totum reale, & ad partes eius, tamen cum loquimur de angelo alicubi existente sine corporibus, non indicat relationē ad corpus, sed talem modum existendi in ipso angelo, ratione cuius sine vlla sui mutatione potest esse præsens totus toti corpori, & cuilibet parti eius, si ibi adesset, ita vt ille modus actu sit in angelo, habitudo autem quæ significatur per [esse in toto, &c.] non sit actualis, sed aptitudinalis. Et ideo solet illud [esse in] per ordinem ad spatium imaginarium explicari, quia tunc angelus esset totus in aliquo spatio, & totus in qualibet parte eius, q supra latius explicuimus tractantes de immensitate Dei. Secundo dicitur, quòd licèt in substantia angeli non sit totum & pars, neq; ēt tunc esset in corpore præsente angelo, quia supponimus nullum esse, in ipso Vbi angelico est totum & pars, quia reuera habet aliquam extensionem non ex subiecto, sed ex se, & nostro modo intelligendi ex ordine ad spatium, vt suprà declaratum est tractando de immensitate. Tunc ergo dici potest, angelus esse in toto & in qualibet parte respectu sui Vbi, & tota substantia eius esset in toto Vbi, & tota sub qualibet parte eius. Tertio, potuisset tunc Deus si vellet, creare angelum in puncto, non reali, quia supponimus nullum esse, sed nostro modo intelligendi secundum quandam habitudinem ad illud, quia nimirum in ipso spatio imaginario concipimus & dimensiones quantitatis & puncta: & ideo cum angelus non necessariò requirat extensionem secundum se, neque ēt in præsentia sua, posset cum indiuisibili Vbi creari, siue in corpore, siue extra illud.

XXXVII. Vbi prædicamentale in Deo non est.

Ad vltimum, quod attingit materiam de Vbi ipsius Dei, quoniam coincidit cum materia de immēsitate, quæ superius fusè est tractata, hic solum addendum est: Vbi prædicamentale non habere locum in Deo, quia Vbi prædicamentale est accidens, & modus ex natura rei distinctus à substantia: unde tale Vbi semper est finitum & limitatum. Præsentia verò Dei, quæ est eius immensitas, est infinita, & non est modus, sed formaliter est ipsamet substantia Dei: vnde neq; est accidens neq; est vllo modo mutabilis in Deo. Loquendo ergo de hoc Vbi, neganda est sequela argumenti. Si verò esset sermo de præsentia substantiali, abstrahendo à modo accidentali, sic verum est in hoc seruari proportionem, quod sicut substantia spiritualis finita est alicubi, etiam si non sint corpora, ita substantia diuina per se ipsam est vbiq;, dummodò illud [vbiq;] non dicat habitudinem actualem ad extrinsecum locum, sed solam rōnem existendi diuinæ substantiæ, quæ ex se ita est immensa, vt sine sui mutatione apta sit esse intimè in quouis loco. Et hoc non negant Scholastici ibi citati, sed potius hac ipsa distinctione vtuntur, quāuis significent, vocem [vbiq;] in proprietate indicare consortium rerum oium in quibus Deus sit: quod nihil obstat veritati rei, quam explicuimus. Vide Ansel. in Monolog. c. 23.

XXXVIII. Ad illationes verò quas infert illa sentētia, respondere non est necesse, quia iam destructum est fundamentum ex quo illæ inferuntur, & contrarias assertiones veras esse ostensum est.

SECTIO V.

Vtrum, Vbi solis substantijs conueniat, vel etiam accidentibus.

I. Ratio dubitandi.

Ratio dubitandi esse potest, qa Vbi solis illis reb. conuenit, qbus motus localis conuenire potest, cū Vbi sit terminus motus localis; sed solę substātiæ pprie localiter mouētur, accidētia tm̄ per accidens, rōne substātiarum. In cōtrarium verò est, qa accidentia proprijssime dicuntur esse hic aut ibi, hæc aūt sunt denominationes sūptæ ex Vbi, & nō extrinsecę, sed itrinsecę, ergo.

Prima assertio de Vbi quantitatis.

II. Quantitas habet propriū ubi distinctum in re ab ubi substantiæ.

IN hac re, vt à clarioribus initium sumamus, dicendum est quantitatem hēre suum proprium Vbi, in re ipsa distinctū ab Vbi substantiæ. Hanc veritatem nobis præcipue manifestauit Eucharistiæ mysterium, in quo facta transubstantiatione manet tota quantitas panis retinens idē numero Vbi, quod ante consecrationem habebat, & illud est Vbi proprium quantitatis, nam ratione

illius dicitur, quantitas hostiæ consecratæ esse ibi: ergo. Dicetur fortasse hoc argumento solum probari manere ipsum Vbi substantiæ panis, quod antea quidem ipsam substantiam afficiebat media quantitate, posteà verò afficit solam quantitatem: vnde non probat quantitatem habere proprium Vbi distinctum ab Vbi substantiæ: Sed contrà, quia in primis argumentum factum concludit illud Vbi quod manet in quantitate, esse realiter distinctum à substantia, à quantitate, autem ipsa solum distingui modaliter. Primum patet, quia post consecrationem non manent nisi accidentia realiter distincta à substantia, vt ibi dictũ est. Item, quia quantitas est res distincta à substantia: ergo si ille modus identificatur realiter quantitati, solũq; modaliter ab ea distinguitur, necesse est vt à substantia realiter distinguatur. Denique, quia etiam posset Deus seruare substantiam destructa quantitate, & præsentia seu Vbi eius; hoc autem est signum sufficiens distinctionis realis, scilicet quando duo possunt mutuò separari, & inuicem permanere vnum sine alio. Vt è conuerso signum sufficiens solius distinctionis modalis inter quantitatem & illud Vbi est, quia tale Vbi nullo modo potest à quãtitate separari, ita vt sine illa conseruetur in esse. Ac denique supra satis ostensum est Vbi ex ratione sua habere, quod sit modus tãtum eius rei quam primò afficit, & præsentem facit.

III. Ex quo vlterius facilè ostendi potest, hoc Vbi quantitatis esse distinctum à proprio & intrinseco Vbi, quo substantia materialis in se immediatè afficitur, & fit præsens, etiam dum quantitati subest. Primò quidem, quia posset Deus quantitatem separare à substantia, corrumpendo quantitatem, & conseruando substantiam omnino immutatam localiter, quod supra late probatum est cum de quantitate ageremus: neq; in eo fingi potest vlla implicatio contradictionis: tunc ergo retineret substantia proprium & intrinsecum modum præsentiæ, qui non potest nisi ad Vbi pertinere: vnde secundum illud posset illa substantia diuina virtute mutari, & in alium locum transferri. Secundo, quia substantia non solum est præsens hic per denominationem à quantitate vel à modo quantitatis, sed necesse est vt habeat intimam præsentiam quæ sit intrinsecus modus eius tum ob generalem rationem, quia præsentia semper est modus intrinsecus rei præsentis, tum etiã quia inter quantitatem ipsam, & substantiam eius est etiam intima & mutua præsentia, & relatio quæ in vtroque extremo habet fundamentũ: illud aũt non est ex parte substantiæ sola entitas eius, nã possent esse in rerum natura illa entitas substantiæ, & quãtitas cum eodem Vbi, & non sequi inde relatio, ut patet si Deus substantiam, v. g. panis Eucharistiæ non commutaret in aliã, sed trãsferret in alium locum, & ibi cõseruaret. Neq; ẽt est tale fundam̃ ipsa inhæsio quãtitatis, quia potius illa præsentia ordine naturæ antecedit inhæsionem saltem ex parte subiecti, vt statim explicãbo: & maxime quia ablata inhæsione, posset Deus cõseruare illas duas entitates cum intima præsentia, sicut supra dictum est in similibus.

IIII. Deniq; est alia ratio, quia substantia est simpliciter prior ordine naturæ, quam quantitas: ergo vt sic supponitur quantitati cum omnibus con-

A ditionibus requisitis ad causandum materialiter & in suo genere ipsam quantitatem: vna autem ex conditionibus requisitis est esse hic & nunc, nam sicut debet esse res singularis, ita ẽt dẽt habere conditiones existendi determinatas & singulares: hanc ergo conditionem, quæ est esse hic præsentem, non accipit substantia à quantitate formaliter. Et confirmatur ac declaratur ex dictis supra de anima rationali, habet. n. suam præsentiã substantialem in corpore humano, æquè intimã & indistantẽ à quantitate ac ipsamet materia, nõ tamen cum simili vnione, nam anima & quantitas non vniuntur immediatè, sicut materia & quantitas. Vnde non habet anima suam præsentiam formaliter à quantitate, sed simul cum illa. Rursus inter ipsam animam, & substãtiam corporis est mutua præsentia substantialis, quæ formaliter saltem & essentialiter non est à quantitate, potestq; de absoluta potentia Dei sine quantitate, conseruari, illa aũt præsentia nihil aliud est q̃ quoddam Vbi proprium substantiæ, ergo idẽ intelligendum est in omnibus substãtijs corporeis.

B *Obiectionibus satisfit.*

V. Dices. Communis omnium sententia est substantiam corpoream non esse in loco, nisi media quantitate: si autem vnaquæque earum habet suum proprium & intrinsecum Vbi, nõ magis substantia est in loco ratione quantitatis, quã è contrario, ergo. Item si quantitas habet suum proprium Vbi, & illud communicat substantiæ corporeæ, quid necesse est aliud in ipsamet substãtia multiplicari? Præterea à fortiori quot essent accidentia in se distincta, tot essent multiplicanda Vbi in vnaquaque substantia, quod & nouum videtur, & superuacaneum.

VI. Respondetur substantiam materialem in primis esse in loco ratione quantitatis, loquendo propriè de loco extrinseco, à quo continetur & circumscribitur. Est. n. aduertendum, cum dicitur rationem essendi in loco esse quantitatem intrinsecam ipsius corporis, non esse sermonem de ratione formali, quę denominet rem existentem in loco, hæc. n. est potius superficies corporis continentis, nam sicut ratio formalis essendi album, est albedo informans, ita ratio essendi in loco (quod non est aliud quam esse locatum) est ipsemet locus, vt actualiter locans & continens. Est ergo in ea locutione sermo de ratione formali, quæ ex parte subiecti se tenet, & constituit illud capax talis loci, & huiusmodi ratio dicitur in corporibus esse quantitas finita, quia per illam redduntur apta, vt circumscribi possint, & extrinseca superficie terminari, quantum est ex se, nam substantia sola, quantitate carens, cum penetrabilis sit cum quacunque quantitate, nec contingi potest physicè, nec contineri extrinseca superficie.

Qualiter dicatur substantia materialis esse in loco ratione quantitatis.

C Rursus si loquamur de Vbi, duplex distinguendum est, vnum circumscriptiuum, seu potius circumscriptibile, aliud definitiuum, quã distinctionem latius declarabimus Sect. seq. Substantia ergo materialis habet ratione quantitatis, quod sit priori modo alicubi ratione quantitatis, & proptereà modus ille dici ẽt solet quantitatiuus, cõsistit autem in hoc, quod res quæ sic existit alicubi, ne

bi, necessario habet partes suas aliquo modo distantes in partialibus locis, ita ut vna non sit intime præsens alteri, nec se possint penetrare, naturaliter loquendo. Tota autem ratio sic existendi alicubi prouenit à quantitate, quod in sensu superius explicato intelligendum est, nam actualiter sic esse alicubi habet res quanta ab ipso Vbi quantitatiuo, tamen aptitudinem naturalem, & necessitatem sic existendi, habet à sola quantitate, à qua id participant substantia, & reliqua omnia quæ illi insunt, ut constat ex dictis superius disput. 40. Nam partes substantiæ non repugnarent inter se quoad intimam præsentiam, nisi essent effectiuæ quantitate. At vero quoad alium modum essendi alicubi definitiuè, qui tantum consistit in præsentia ad certum spatium definita, non habet substantia per quantitatem quod sit capax talis præsentiæ, sed ex hoc solum quod est talis entitas finita & in rerum natura existens talem modum essendi postulat. Vnde etiã angeli immediatè, & per suam substantiam & sunt capaces proportionati modi existendi alicubi & semper aliquem determinatum modum requirunt.

VIII. Et hinc patet responsio ad alteram interrogationem, nã quia substantia corporea, licet sub quantitate sit, est distincta res ab illa, & natura sua prior illa, ideo ex se necessario secum affert intrinsecum modum præsentiæ sibi realiter identificatum, & distinctum à modo præsentiæ quantitatis. Quid-n plus habet quantitas, ob quod secum afferat præsentiam seu vbicationem sibi accommodatam quam ipsa substantia? Sicut ergo quantitas hoc ipso quod est, necessario se exhibet alicubi præsentem, ita etiam substantia ex vi suæ entitatis, si præcise ac separatim consideretur. Solum est differentia in modo præsentiæ, vt iam explicuimus. Quod autem illæ duæ præsentiæ naturaliter colligatæ sint, & variata vna, varietur etiam alia, hoc non tollit distinctionem, sed prouenit ex coniunctione ipsarum rerum, in quibus tales præsentiæ radicantur. Et in argumentum distinctionis sufficit, quod simpliciter non repugnat vnam ab altera separari, & è conuerso.

Altera assertio de Vbi aliorum accidentium.

IX. Hinc consequenter dicendum est, Vbi in tota sua latitudine sumptum non coarctari ad solas substantias, neque inter accidentia soli quantitati conuenire, sed reliquas etiam accidentibus, siue corporalibus, siue spiritualibus quæ in rerum natura existunt. Hanc assertionem mihi satis probat tertia obiectio supra proposita, in qua hoc tanquam inconueniens inferebatur. nam reuera consequenter loquendo optimè infertur, argumenta enim facta de substantia & quantitate, æquè probant de qualibet alia entitate: nam si albedo verbi gratia, est in rerum natura, etiam si intelligatur seruari sola sine quantitate, necessario se exhibet præsentem alicubi modo sibi accommodato. Et in Eucharistia (vt alibi ostendi) posset Deus seruare albedinem sine quantitate, quod similiter posset facere conseruando albedinem omnino immutatam loco liter, atque ad eo conseruando illam æquè distantem ab alijs rebus, ac antea erat, nam in hoc etiam nulla est repugnantia: ergo signum est habere albedinem proprium Vbi quasi definitiuũ distinctum ab Vbi quantitatiuo, & proprio quantitatis. Quod autè in albedine explicuimus, eiusdem rationis est in quolibet accidente corporeo: & in accidentibus etiam spiritualibus, vt sunt potentiæ angelicæ, nam licet necessario comitentur suam substantiam, & sint vbicunque est illa, nihilominus in eis vere est proprius præsentiæ modus, quem vnaquæque retinere posset, si sola conseruaretur destructa omni alia entitate.

X. Quapropter, mea sententia, nõ rectè sentiunt, qui dicunt substantias separatas esse in loco per potentiam operandi in loco, & non per substantiam, si sit sermo de esse in loco extrinseco ad hoc non sufficit potentia, sed necessaria est operatio qua contingat locum, seu rem loco contentam, iuxta ea quæ explicuimus superiori sectione. Si vero loquamur de esse in loco, ut tantum dicit esse alicubi per Vbi intrinsecum, sic falsum est substantiam esse alicubi ratione potentiæ, potius quam ratione sua, imo aliquo modo potentia comitatur substantiam: quamuis etiam ipsa, ratione suæ entitatis, si illam propriam habeat suã peculiarem modum præsentiæ seu vbicationis requirat.

XI. Ad obiectionem ergo tertiam, quæ solũ fundatur in quadã admiratione de multiplicatione tot modorum Vbi, Dicendum est non esse maiorem rationem admirationis in Vbi quam in Quãdo, seu duratione. Sicut vnaquæq; res, hoc ipso quod habet propriam & intrinsecam existentiam, habet etiam propriam & intrinsecam durationẽ, ita etiam propriam & intrinsecam, præsentiam, quamuis non æque identificatam: non est enim necesse similitudinem tenere in omnibus. Tamen, quia omnia accidentia eiusdem subiecti sunt ibi per modum vnius, & cum illo constituunt vnum aliquo modo, & quia illius præsentiam semper naturaliter sequuntur, ideo illius totius compositi dicitur esse aliquo modo vnum Vbi, quanquam reuera illud non sit propriè ac per se vnum in suo genere, sed congregatione quadam. Sicut etiam homo vestitus censebitur habere vnum Vbi, cum tamen dubium non sit quin vestes, & corpus vestitum diuersa habeant Vbi.

Responsio ad rationem dubitandi initio positam.

XII. Et hoc etiam confirmari potest exemplo motus localis (vt simul rationi dubitandi in principio positæ respõdeamus) dicitur-n. vna res per accidens moueri ad motum alterius, non quia vere & in se non mutetur, aliequi non propriè sed per metaphorã, aut denominatione extrinseca mutari diceretur. Sed illud [per accidẽs,] pe rinde est ac per aliud: tunc enim dicitur res sic moueri per accidens, quando motus non exercetur primo & per se circa illam, sed circa aliam, quæ alteram secum trahit, vt plane constat de homine qui mouetur in naui, uel de vestibus quæ mouentur cum homine. Ad hunc ergo modum intelligendum est moueri accidentia ad motum subiecti per accidẽs, non quod ipsa non vere

verè & in se immutentur, nam re vera mutat locum & Vbi, & consequenter etiam mutant relationem propinquitatis vel distantiæ ad res alias, sed quia quasi deferuntur ad motum subiecti.

XIII. Vbi nec per se nec per aliud Vbi sit in loco.

Sed instabit tandem aliquis, quia si accidētia habent propria Vbi, cum ipsum ēt Vbi sit quoddam accidens, habebit ēt suum Vbi, distinctum ab Vbi subiecti, & ita procedetur in infinitum. Respondetur vulgari solutione, quæ in simili processu dari solet, vnumquodque Vbi se ipso esse præsens vbicunque suum formalem effectum exercet. Nam quando ipsa forma aliquo modo participat suam rationem & quasi effectum formalem, non per aliam formam, sed se ipsa id habet, sicut supra in simili dictum est de quātitate. In præsenti verò peculiariter hoc declaratur ex differentia notanda inter Vbi, & alia accidentia, quod in ipso Vbi nunquam potest mutari præsentia localis, in alijs verò potest, exceptis solis relationibus propinquitatis & distantiæ quæ fundantur in ipso Vbi, & ideo imitantur illud. Ratio verò est, quia alia accidentia fiunt præsentia per modū distinctum, Vbi verò se ipso, & ideo non pōt præsentiam mutare, quia non pōt mutare suammet entitatem. Sicut ēt supra dicebamus actionem non posse mutare respectum transcendentalem ad agens, quia non alia actione, sed se ipsa fit: & ideo si respectus ad agens mutatur, nō mittat actio respectum, sed in subiecto vel effectu mutatur actio, & vna tollitur, & alia loco illius succedit. Ad eundem ergo modum, qn̄ subiectum mutat præsentia, non mutat ipsum Vbi respectū præsentiæ, sed vnū Vbi tollitur, & aliud loco illius fit in re alicubi existente. Et hoc modo conuenit Vbi esse immutabile, q̄ proprietatē attribuit Aristotel. loco in 4. Phyic. propriissimè verò, & radicaliter (vt sic dicam) cōuenit ipsi Vbi, nam loco extrinseco non conuenit nisi secundū formalem quandam cōsiderationem superficiei vt existentis in tali Vbi, & quatenus omnes superficies ibi succedentes illam formalitatem participant, de quo alibi latius.

SECTIO VI.

Quomodo distinguendum, & ordinandum sit prædicamentum Vbi, quæue proprietates illi tribuantur.

I. X dictis in præcedentibus sectionibus facile est reliqua omnia, quæ ad intelligentiam huius prædicamenti pertinere possunt, breuiter colligere.

Diuisio vbi in definitiuum, & circumscriptiuum exponitur.

II. PRimò ex dictis constat posse in hoc prædicamento assignari vnum supremum genus, quod per essentiales differentias diuidi potest in species subalternas vsque ad vltimas, & vsque ad indiuidua. Hæc autem coordinatio satis accommodatè fit si diuisionem illam quæ de loco, seu potius de esse in loco dari solet, scilicet, vel definitiuè, vel circumscriptiuè, ad Vbi accommodemus. Quæ diuisio sumpta est ex Damasceno lib. 1. de fide c. 17 & lib. 2. cap. 3. Quamuis ipse verbo [definiendi, aut [definitiuè.] non vtatur, sed solū verbo circumscribendi: declarat tn̄ non habere eandem vim in rebus spiritualibus, & in corporalib. & ad hanc diuersitatem significandā vsi sunt Theologi illis duabus vocibus [circumscriptiuè] & [definitiuè.] Dicitur ergo res esse alicubi circumscriptiuè, qn̄ ita ibi est, vt sit tota in toto, & pars in parte spatij quod occupat: definitiuè aūt dicitur esse aliquid, quod ita est alicubi, vt intra definitū spatium cōtineatur, nec simul possit extra illud naturaliter esse. Est aūt subintelligē da negatio extensionis, nam aliàs ēt id quod est circūnscriptiuè in loco, erit ēt definitiuè, quia nō potest naturaliter simul esse in alio Vbi: quo sensu illud [esse definitiuè,] potest generice sumi prout distinguitur ab esse vbique, quod est proprium Dei. Vt ergo illa sit ratio specifica, subintelligenda est negatio, videlicet vt res illa dicatur esse definitiuè in loco, quæ, licèt non habeat in loco extensionem partium, intra certos tamen limites ita contineatur, vt extra illud Vbi naturaliter esse non possit. Atque ita illa diuisio fere coincidit cum diuisione Vbi in corporeum & spiritale: quæ duo membra esse specie diuersa, superius ostensum est.

Prima obiectio contra diuisionem eiusque solutio.

SEd obijcere quis potest, nam punctum habet ēt suum Vbi, in quo non est extensio partiū, vt possit esse totū in toto, & totum in qualibet parte, & tn̄ punctum non dicitur esse alicubi definitiuè, sed potius circumscriptiuè. Respondetur primò nō oportere vt Vbi ipsius puncti in illa diuisione contineatur, quia sicut Aristoteles dixit pūctum non esse in loco per se, sed per accidens, & sicut punctum non est quantitas, sed principiū quantitatis, ita nos dicere possumus punctū non habere Vbi, sed principium Vbi corporei. Vnde vlterius dicitur, eo modo quo illud est Vbi, reduci ad circūscriptiuum, & in descriptione Vbi definitiui subintelligendum etiam erit sub negatione extensionis partium comprehendi negationē essendi in loco per modum principij talis extensionis: quod alio modo dici solet esse indiuisibile vt habens positionem in continuo. III. Punctum an circumscriptè an verò definitiuè sit in loco.

Secunda obiectio & responsio.

DIces rursus, Intrinsecum Vbi substantiæ materialis, & accidentium etiam materialiū, præter quantitatem, est diuisibile, ita vt ratione illius totum sit in toto, & pars in parte, & tamen ex se non est Vbi circumscriptiuum, nam hoc per se primò soli quantitati conuenit, & non alteri nisi ratione illius. Ad hoc duobus modis responderi potest, vt adæquata sit dicta diuisio. Primò, omne Vbi rei materialis IIII.

com-

comprehendi sub Vbi circumscriptiuo, quia licèt ex se & per se non necessario habeat extensionem partium in ordine ad locum, sed tõnē quantitatis, tamen ex natura sua postulat vt media quantitate habeat illam extensionem. Vnde Vbi circumscriptiuum subdistingui potest, nam vnum est per se tale ex vi sua, seu ex natura illius subiecti quod proximè afficit. Aliud verò est, quod non habet prædictam extensionem ex vi sua, tamen aptum est illam habere media quantitate. Et iuxta hanc interpretationem, si substantia materialis esset alicubi sine quantitate per diuinam potentiam, & absque nouo miraculo, haberet Vbi materiale & circumscriptiuum, quia licèt secundùm illum statum non necessario esset tota substantia in toto, & pars in parte, spatij ratione præsentiæ seu Vbi quod tunc haberet, tamen natura sua semper postularet hunc modum essendi in loco media quantitate.

V. Secundò dicere possumus, omne Vbi, præter illud quod est proprium quantitatis, pertinere ad modum essendi definitiuè in loco, atque ita substantiam materiale dupliciter esse vbi adest, scilicet & definitiuè, & circumscriptiuè. Non quatenus vnũ horum includitur in alio, sed per modos specie diuersos, quorum vnus per se & ratione sui conuenit tali substantiæ, alius per accidens seu per aliud, nimirum per denominationem, & coniunctionem ad quantitatem: vnde prior est inseparabilior à substantia, quàm posterior, vt patet in substantia materiali conseruata sine quantitate. Quæ iuxta hanc interpretationem esset definitiuè alicubi, & non circumscriptiuè. Et hic modus loquendi videtur magis accommodatus communi vsui: nam res non dicitur esse circumscriptiuè, nisi vel à superficie externa circumscribatur, vel saltem circumscribi possit quantum est ex modo essendi alicubi, vt vltima sphæra, substãtia aũt carens quantitate, non ita esset alicubi: esset ergo præsens potius definitiuè quàm circumscriptiuè. Vnde cum dicitur in definitione essendi alicubi circumscriptiuè, quòd sit totum in toto & pars in parte, subintelligendum est per se, & ex intrinseca necessitate talis præsentiæ, atq; ita conuenit soli Vbi quantitatiuo. Vnde vlterius, Vbi definitiuum sic condiuisum à circumscriptiuo, nõ conuertitur cum Vbi spirituali, sed potius subdiuidendum est, nam aliud est cui repugnat extensio partium, & hoc est immateriale, aliud verò cui non repugnat, quamuis ex se non necessariò illam habeat, sed solum ratione adiunctę proprietatis. Et vtrumque totum potest vlterius diuidi in Vbi substantiæ, vel accidentis, & ita erit perfecta diuisio.

Tertia obiectio dissoluitur.

VI. Rursus verò obijci potest, quia in mysterio Eucharistiæ habet corpus Christi suam præsentiam, quæ verè spectat ad hoc prædicamentum, nam est quoddam accidens quatenus est quidam modus additus substantiæ illius corporis, & non est alterius prædicamenti nisi huius, & tamen non continetur sub prædicta diuisione, quia nec secundum illam habet extensionem partium in ordine ad locum, nec etiam ei repugnat esse alibi, vnde nec circumscriptiua est, nec definitiua. Sed hæc obiectio petit Theologicum dubium, quod à nobis latè tractatum est in 3. tom. 3. par. disput. 48. sect. 3. scilicet, an Christus in Sacramento dicendus sit esse definitiuè, vbi diximus non oportere illam præsentiam sub hac diuisione comprehendi. Nihilominus tamẽ probabiliter credimus illam præsentiam directè & propriè pertinere ad hoc prædicamentum, quia si non pertineret, maximè quia est supernaturalis: hoc aũt non obstat, quia etiam qualitates supernaturales directè pertinent ad prædicamentum qualitatis, quia cum finitæ sint, possunt habere vniuocam conuenientiam cum qualitatibus naturalis ordinis, ita ergo proportionaliter censeo de illa præsentia. Quapropter vt diuisum & partitio totũ ambitum huius prædicamenti comprehendat, oportet vel præmittere partitionem præsentiæ localis in naturalem & supernaturalem, & deinde naturalem diuidere in definitiuam & circumscriptiuam. Vel certè, quòd non incommode fieri potest, posset definitiua præsentia generaliter appellari omnis illa quæ est absq; extensione partium in spatio, seu qua res præsens est tota in toto, & tota in qualibet parte absque immensitate: & hæc diuidi vlterius posset in eã quæ est connaturalis subiecto vel supernaturalis, vel certè in eam quę natura sua est definita ad vnum limitatum Vbi, & eam quæ non habet ex se tantam limitationem, quamuis non sit immensitas: talis enim probabiliter existimari potest sacramentalis præsentia corporis Christi, vt latius in citato loco declaraui.

Quarta obiectio expeditur.

Quartò obijci potest circa eandem diuisionem, nam Deus est etiam alicubi, cum sit vbique, & tamen neque est circumscriptiuè, nec definitiuè. Verum hæc obiectio potius declarat partitionem illam optimè accommodari ad Vbi prædicamentale, nam Deus non est alicubi per aliquod Vbi pertinens ad hoc prædicamentum, quia eius immensa præsentia non est accidens, nec modus substantiæ eius, sed omnino ipsamet essentia eius. Et hoc sensu negat Damasc. lib. 1. c. 16 Deum esse in loco, prout, nimirum, [esse in loco] dicit aliquid prædicamentale vel finitum seu continentiam intra ambitum alicuius spatij determinati. Sic etiam Chrysost. homil. 5. ad Colossen. dicit [Deum nusquam esse, licèt sit vbique,] Et August. lib. 83. quæst. q. 20. [Deus non alicubi est, quod enim alicubi est, continetur loco:] & lib. 8. Genes. ad liter. c. 26. dicit [Deum esse sine tempore, ac loco:] & lib. de essentia diuin. vocat Deum [illocalem,] q̃ veluti declarans sermonis 8. de verbis Domini, ait [Deum non contineri in loco,] & similia multa supra adduximus agentes de immensitate Dei. VII.

Sit ne dicta diuisio generis in species.

Vltimò obijcitur q̃ illa diuisio non sit apta ad hoc prædicamentum constituendũ, quia non est vnius generis, imò nec vniuoca: nihil enim est frequentius in ore sapientium, quam VIII.

incor-

incorporalia non esse in loco nisi æquiuocè, vt patet ex D. Thom. 1. p. q. 52. art. 1. & q. 53. artic. 1. ergo Vbi quod est commune incorporalibus, & corporalibus, non potest esse genus. Respondetur iam supra dictum esse, in proprietate & rigore sermonis aliud esse adesse alicubi per intrinsecum Vbi, aliud verò esse in loco. Illa ergo locutio dici solet de esse in loco extrinseco: imò D. Thomas in priori loco citato expresse declarat intelligi de esse in loco corporeo. Quo sensu sine dubio valde analogicè dicitur de angelo, & de corpore, quia in vno significat contineri à loco per contactum quantitatiuum, in alio vero significat contingere locum contactu virtuali seu operatione: vnde sicut quantitas vel contactus analogicè dicitur de quantitate molis & virtutis, ita & esse in loco de illis duobus modis. At verò propriè loquendo de intrinseco Vbi posset quidem illa locutio exponi de æquiuocatione rei seu generis, eo nimirum modo quo dicuntur latere in genere æquiuocationes, aut quo corruptibile & incorruptibile dicuntur genere differre. Loquendo autem metaphysicè seu logicè reuera est inter hæc Vbi vniuoca conuenientia quia vtrumque confert formaliter rei quam afficit, vt sit realiter præsens, ac definita in certo spatio. Neque est cur abstrahi non possit commune genus à modo corporeo & incorporeo, æquè ac abstrahi potest à substantia, vel qualitate corporea & incorporea.

IX. Rursus verò hic inquiri poterat, an omnia Vbi corporum sint eiusdem speciei in hoc prædicamento, vel differant pro diuersitate corporũ, aut pro diuersitate situum vniuersi (& idem cum proportione quæri potest de incorporeis.) Sed hæc quæstio iam ad Physicam pertinet, cum qua coniuncta est alia, an motus locales corporum omnes sint eiusdem speciei, & ideo ab his quæstionibus nunc abstinemus. Probabilius tamen videtur omnia hæc Vbi esse eiusdem speciei, differreque solum, vel per respectus ordinis inter ipsa corpora seu partes eiusdem corporis, quomodo vnum corpus dicitur esse sursum, aliud deorsum, vel per respectus ad subiectum, quomodo dicitur locus superior vel inferior esse naturalis vel violentus.

De proprietatibus ipsius Vbi.

X. VLtimò facile etiam est ex dictis proprietates ipsius Vbi colligere. Quarum prima ac præcipua est quòd sit immobile: quam in superioribus declaratam reliquimus. Et ex ibidem dictis colligere licet, sicut omne Vbi immutabile est secundum locum, ita è conuerso omne Vbi esse corruptibile, quãtum est de se, quia ita ipsum est immutabile, vt semper sit in subiecto mutabili: per mutationem autem localem subiecti corrũpitur ipsum Vbi. Et radix huius est, quia omne subiectum Vbi, habet finitum, & limitatum Vbi, & inde prouenit vt mutare illud possit, & cõsequẽter vt ipsum Vbi possit corrumpi.

XI. Alias duas proprietates assignant Gilbertus, Albertus, & alij, negatiuas, & fere communes cæteris prædicamentis extra qualitatem, nimirum non posse intendi nec remitti & non habere cõtrarium. Et in priori nulla est difficultas, quia in

Vbi inuentio-ne, caret.

A illo modo præsentiæ nulla est latitudo quoad intensionem: quoad extensionem verò in vniuersum fere dici potest, omne Vbi habere latitudinem, & suscipere magis vel minus vt satis in superioribus declaratum est tam in loco corporum quam spirituum. Dico autem fere, quia excipi potest locus indiuisibilis, vel puncti, vel quem angelus habere potest per præsentiam ad solum punctum, iuxta probabiliorem opinionem. Sed non oportet exceptionem addere, quia hoc ipsum Vbi indiuisibile est suo modo principium Vbi extensi per spatium, & ita sub illo continetur.

Quod autem spectat ad alteram proprietatem, recolendum est ex superius dictis, disput. 45. contrarietatem, etiam vt distinguitur ab oppositione priuatiua, aliam esse proprijssimam, quæ versatur inter formas sub eodem genere maximè distantes, aliam verò esse minus propriam, quæ reperitur inter terminos alicuius latitudinis, quatenus ab vno ad alium successiuè potest transitus fieri: quomodo in augmentatione minor & maior quantitas censetur termini contrarij, & in intensione gradus remissus & intensus. Quando ergo B carentia contrarietatis dicitur proprietas Vbi, intelligendum est de priori & proprijssima contrarietate, & ita est res clara, præsertim cum dictum sit, omnia Vbi, quæ naturaliter possunt afficere idem subiectum, esse eiusdem speciei. At verò posterior contrarietas inter Vbi reperitur, nam motus localis est proprijssimus motus: omnis autem motus fit inter terminos positiuos & contrarios, saltem illo modo, vt patet ex Aristotele lib. 5. Physicor. cap. 2. text. 10. ergo terminus per se motus localis habet alium sibi contrarium: terminus autem primarius ac per se motus localis est ipsum Vbi, vt supra ostensum est, & idem Aristoteles docet supra capit. 1. ergo Vbi habet contrarium, saltem illo posteriori modo. Quæ contrarietas in hoc solum consistit, quòd vnum Vbi formaliter repugnat alteri, & inter ea est quædam latitudo spatij, in qua extrema Vbi hanc habent oppositionem, quòd dum ab vno receditur, ad aliud acceditur, & è conuerso. Qui modus oppositionis inueniri potest etiam inter ea quæ sunt eiusdem speciei, vt ex dictis constat. Hæc autem insinuabat se quæstio, an inter plura C Vbi, præsertim corporalia tanta sit repugnantia, vt nec per potentiam Dei absolutam possint simul esse in eodem subiecto, quod est quærere an omnino repugnet idem corpus esse simul in duobus locis, sed hanc quæstionem fusè tractaui in tomo 3. tertiæ partis.

XII. *Vbi quo sensu dicatur recontrarium.*

DISPVTATIO LII.

De situ.

Itus propinquissimè adiacet & conuenit cum ipso Vbi, & ideo præsens disputatio conuenienter præcedenti succedit, quam breuissimè expediemus, quia, vt ex discursu eius constabit, hoc genus nihil rei addit superioribus, sed quandam prædicamentalem denominationem, quæ breuissimè explicari potest.

Situs consideratio tractationi Vbi annexa.

SECT.

SECTIO I.

Quidnam sit situs, & quomodo ab Vbi differat.

I. Varia situs acceptiones. DIfficile sanè est explicare quidnam situs sit, ita vt diuersum genus entis à reliquis cõstituere possit. Vox enim [situs] tribus modis accipi posse videtur. Primo vt significat generatim locum illum extrinsecum in quo res sita est, qui nõ est forma vel accidens rei, sed quasi sustentaculum eius, vt si dicas portionẽ terræ, in qua arbor plantata est, esse situm eius, & sic per se notũ videtur situm non constituere prædicamentũ. Secundo significare põt quandam relationem ordinis, vt esse sursum vel deorsum, aut in priori, vel posteriori loco, seu in digniori vel minus digno, quæ relatio quando realis est, ad prædicamentum Ad aliquid spectat. Tertio modo significat positionẽ quandam partium in ordine ad locum: & in hac significatione censetur constituere hoc prædicamentum, eandem tamẽ difficultatem habet, quia in hac etiam positione nihil interuenire videtur, quod ad alia prædicamenta non pertineat, quia in positione partium in ordine ad locum aut cõsideratur Vbi vniuscuiusque partis, & hoc non est nisi partiale Vbi totius, vnde ad idem prædicamentum reducitur tanquam quid incompletum: aut consideratur respectus qui inde consurgit inter partes ipsas, & ille pertinet ad prædicamentũ relationis: vel consideratur integra dispositio subiecti, quæ ex partibus sic situatis consurgit, & illa dispositio vel nihil est, nisi integrũ Vbi totius, vel ad summum addit figuram quandam ipsiusmet Vbi ad prædicamentum qualitatis pertinentem. Nihil ergo noui apparet quod possit esse situs. Et confirmatur, nam duplex est positio partium quantitatiuarum: vna dicitur esse in toto secundum se seu in ordine ad se, vt patet ex Aristotele in Prædicament. de quantit. quæ in hoc consistit, quòd in ipso toto quædam partes sunt extremæ, & quædam intermediæ, & quædam considerantur vt centrum aliarum, ac denique vna post aliam in toto ipso: alia verò est positio partium in ordine ad locum, quæ consistit in simili coordinatione earum secundum Vbi intrinsecum, nam extrinsecus locus non est simpliciter necessarius ad hanc partium positionem. Sed prior positio partium non addit supra quantitatem nisi relationem partium, & ideo secundum id quod est absolutum, ad idem prædicamentum quantitatis pertinet: ergo eadem proportione situs præter relationes nihil aliud dicere potest quàm ipsum Vbi.

Prima sententia quòd situs sit denominatio extrinseca, reijcitur.

II. IN hoc prædicamento explicando non habet locum sola denominatio extrinseca, in qua aliqui ponunt omnes rationes sex posteriorum prædicamentorum: quam sententiam generaliter tractat, & latè defendit Fonseca 5. Metaphys. capit. 15. quæstio. 7. nihil tamen speciale dicit de hoc prædicamento, quanquam de alijs, & maximè de Vbi difficultatem sentiat. Quæ tamen nõ minor est in situ, nam denominationes quæ ad hoc prædicamentum pertinere censentur, nullo modo possunt alicui formæ vel corpori extrinseco attribui: vt satis indicauit Aristoteles in Prædicamen. capit. de sex vlt. dicens denominationes huius prædicamenti sumi à positione: positio autem non est denominatio extrinseca, quod in particulari clarius patet. Vt verbi gratia, sedere est denominatio huius prædicamenti, quæ non sumitur à sede in qua quis sedet, sed à sessione, quæ est interna quędam dispositio ipsius corporis sedentis. similiter stare quis dicitur non ab aere circunscribente, neque à terra, verbi gratia in qua fortè stat: posset enim eodem modo contingere terram, etiam si non staret, sed aliam dispositionem corporis haberet: & quamuis nullus esset aer circunstans, homo verè esset stans aut sedens: præter hæc autem fingi non potest aliquid extrinsecum, vnde illa denominatio sumatur.

Secunda sententia, quod situs sit relatio, non probatur.

QVapropter si in aliquo ex his prædicamentis, probabilitatem habet opinio Scoti, quod in relatione consistant, maximè quidem in hoc, quia nihil aliud intrinsecum videtur posse excogitari, vt in ratione dubitandi propositum est. Et fauet Aristoteles in cap. de Ad aliquid, vbi situm numerat inter ea quæ sunt illius prædicamenti, & positionem illud vocat, & ponit exempla, [recubatio, statio, sessio:] & postea in cap. 9. de sex vltimis prædicamentis, dicit sitũ esse, nihil aliud esse, quàm denominatiuum ipsum, sumptum à positione. Declarans situm in præsenti non esse nomen abstractum sed concretum, cuius abstractum erit situatio, vel positio, quam dicit Aristoteles esse relationem. III.

Nihilominus tamen hæc sententia, si intelligatur de relatione prædicamentali, non potest probari, quia aliàs non constitueretur nouum prædicamentum: si verò intelligatur de relatione transcendentali, erit fortasse vera, sed non declarat quomodo sit diuersa ab Vbi: si autem intelligatur de alia relatione distincta ab his quæ extrinsecus aduenientes vocantur, nos talem relationem non admittimus, vt supra disputatio. 48. tractatum est. Neque in præsenti apparet qualis possit esse hęc relatio extrinsecus adueniens, nam si sit relatio ordinis situalis partium inter se, hęc non extrinsecus nascitur, neque per aliquam actionem fit, quæ per se ad illam tendat, sed intrinsecè sequitur positis partialibus Vbi omnium partium, in quibus illa fundatur: vnde nulla actio est ad illam necessaria præter motum localem quo fit tale Vbi. Vel est relatio totius ad suas partes, & partium ad totum: & de hac eadem est ratio, idemque ostendi potest eodem discursu. Vel denique est relatio totius ad aliquid aliud extrinsecum & talis IIII.

& talis relatio aut nulla est simpliciter necessaria quod infra videbimus, aut etiam illa intrinsece consequitur ex talibus Vbi vtriusque corporis, cō tinentis & contenti.

V. Neque Aristoteles huic fauet sententiæ, nā eo mō quo dicit positionem esse relationem, dicit ét illam pertinere ad prædicamentum. Ad aliquid. Quo autem sensu Aristoteles fuerit locutus, latè tractat Caietanus in Prædica. cap. de sex vltimis. Sed omissis alijs modis quos ibi refert & improbat, vera responsio est, Aristotelem numerasse positionem inter ea quæ sunt ad aliquid, non ex propria sententia, sed iuxta primam definitionē relatiuorum, quam prius posuit in illo prædicamento cum omnibus quę ex illa sequebantur, & posteà illam reiecit, intellexit ergo esse respectum secundum dici vel transcendentalem, & ab illo postea dixit sumi denominationes huius prędicamenti. Quis autē ille respectus sit, & quomodo ab alijs differat, nunquam explicuit.

Caiet.

Reijcitur opinio tertia quod situs sit absolutum cum respectu.

VI. POtest ergo ad hoc prædicamentum accommodari alia opinio, quam aliqui defendunt, scilicet quod dicat absolutum simul cum respectu, & absolutū sit uel locus extrinsecus, vel intrinsecus modus ipsius Vbi: respectus autem sit habitudo ad rem aliquam, in qua alia sita esse dicitur, vt v. g. sedentis ad sedem, stantis ad rē in qua stat vel aliquid simile. Sed hæc sñia primum excluditur ratione generali, quia vel loquitur de respectu prædicamentali, uel transcendentali: si de transcendentali, etiam Vbi dicit respectum transcendentalem, neque explicatur quem alium dicat situs, nam, illi respectus qui sunt ad res extrinsecas vel continentes, aut è conuerso continentis ad rem contentam, non sunt transcendentales, sed prædicamentales. Si autem sit sermo de relatione prædicamentali, illa non potest essentialiter componere formam alterius prædicamenti, quia illa non esset compositio per se, sed per accidens, & quia illo modo miscendo formas diuersorum prædicamentorum, possemus prædicaméta in infinitū multiplicare.

Vera sententia, situm esse modum rei.

VII. RElinquitur ergo vt dicamus situm seu positionem esse aliquem intrinsecum modum corporis situati, à quo sic denominatur sedens, aut iacens, vel simile. Quod satis probari vr̃ à sufficienti partium enumeratione, quia nec necesse est fingere entitatem distinctam, vt satis per se clarum est, neque aliquid aliud relinquitur præter intrinsecum modū, reiectis alijs sententijs. Quis autem hic modus sit, & quō distinguatur ab Vbi difficile explicatur. Et quidem ego censeo non esse nouum modum ex natura rei distinctum ab ipsomet modo qui est vbicatio talis subiecti, & omnium partium eius: hoc n. uidetur conuincere ratio dubitandi superius posita. Et præterea declaratur, nam Vbi & situs respectu eiusdem corporis ita comparantur, vt eodem omnino modo fiant, & amittantur, nam qui stat, non sit

A sedés nisi per motum localem, neque amittit sessionem nisi per alium motum localem, vel totius vel aliquarum partium. Vnde fieri non potest vt in tali subiecto situs separetur à tali Vbi integro, & totali, nec è conuerso fieri potest vt tale Vbi se paretur à tali situ: ergo non sunt modi ex natura rei distincti: nullū enim est indicium distinctionis inter illa, nec etiā occurrit ratio, aut effectus aliquis, propter quem distinguenda sint: imo nec satis potest declarari aut concipi talis distinctio. Atque hanc sententiam quamuis aliter explicatā tenet Fonseca in 5. Metaphysic. capit. 7. quæst. 2. sect. 4. dicens, etsi populari sensu situs ab vbi distinguitur, tamen si res ad Philosophorū normā exigatur, non esse reuera distinctum à prædicamē to vbi. Quod si solum intendit, hęc prædicamenta non distingui per distinctionem in re inter situm & vbi, placet eius sententia, si vero neget habere distinctionem rationis seu in modo prædicandi sufficientem ad distinctionem prædicamē torum, id non admittimus, neque à recepta sententia recedendum putamus.

Vt ergo hæc duo prædicamenta distinguātur, diceret quis posset prædicamentum Vbi non constitui per illum modum intrinsecum, sed per lo- VIII.
B cum extrinsecum, ita vt esse in loco, quod pertinet ad illud prædicamentum, sit sola denominatio extrinseca à loco continente: situs vero sit modus ille intrinsecus, quem in tota disputatione præcedenti declarauimus. Iuxta quam sententiam omnia quæ in superiori disputatione dicta sunt, ad situm essent accomodanda, exceptis quæ pertinēt ad extrinsecam denominationem loci cōtinētis. Quæ sententia posset probabiliter defendi. nos autem illam non sequimur. Primo quia Aristoteles semper dixit proprium terminum localis motus esse Vbi: motus autem localis, primo & per se terminatur ad illum modum intrinsecum. Secūdo quia ille modus in genere sumptus, est communis corporibus & spiritibus, vt declarauimus: situs autem proprie non tribuitur rei spirituali: imò neque omnibus corporalibus, ut infra declarabimus, cum tamen Vbi proprie omnibus tribuatur. Tertio quia sola illa denominatio ex-
C trinseca essendi in loco continente, non est sufficiens ad constituendum prædicamentum distinctum à reliquis, ut in eadem disput. sect. 2. explicatum reliquimus.

Quomodo situs & vbi ratione differant. IX.

IGitur dicendum censeo formam situs, seu positionem, quæ dat denominationem huius prædicamenti, esse ipsummet Vbi sub diuersa ratione conceptum, ita vt sicut ad distinguendam actionem & passionem, sufficit distinctio rationis, ita hic sufficiat inter situm & Vbi. Consistit autem distinctio rationis in hoc, quod Vbi vt sic solum dicit illum modum quatenus constituit rem præsentem alicubi, & ideo nos semper explicamus ipsum Vbi per relationes distantiæ, aut propinquitatis, vel intimæ præsentiæ, quia solum illud concipimus vt fundamentum earum. At uero situs vt sic dicit illum modum vt denominantem rem ita dispositam in se, dispositione quadam resultante ex locali coordinatione partiū. In qua denominatione atten-

attendunt ratio præſentiæ, ne cordo ad ſpatium propriè, ſed ordo partium inter ſe ordo (inquam) non prout dicit relationem prædicamentalē, ſed prout eſt fundamentum eius. Quod ſatis ſignificauit Ariſt. 5. Metaph. cap. 19 vbi ait, [Diſpoſitio eſt ordo habentis partes,] & ponens primū membrum, addit, [Aut loco,] vbi omnes intelligunt propriā formam huius prædicamenti. Eſt ergo ſitus quædam diſpoſitio ſitualis ſeu localis conſurgens in toto ex tali partium vbicatione: quæ diſpoſitio, quamuis in re non ſit aliquid diſtinctum ab illo modo qui eſt Vbi, à nobis tamen concipitur per modū cuiuſdam formæ diſtinctæ, quæ diuerſum modū denominationis & prædicationis habet, qd ſatis eſt ad diſtinctionē prædicamentalē.

X. Et hoc etiam confirmat exemplum de quantitate, nam poſitio partium in toto, vno modo ſolū dicit extenſionem partium continuarum, & ſic pertinet ad differentiam eſſentialem quantitatis continuæ, & ideo non poteſt nouam rationem prædicamentalem conſtituere. Alio verò modo poteſt illa poſitio ſumi pro diſpoſitione totius reſultante ex tali extenſione partium, & coordinatione earum in ſe, & ſic illa diſpoſitio habet diuerſam rationem prædicamentalem à quantitate, non eſt tamen alia niſi figura, & multi de hac exponunt tertium membrum diſpoſitionis poſitum ab Ariſtotele citato loco, quod formam, vel (vt alij vertunt) ſpeciem appellat: & ita videtur exponere D. Thom. Ad hunc ergo modū comparatur ſitus ad vbi in his rebus, quæ illius ſunt capaces. Eſt tamen diſcrimen, nam figura eſt magis diſtincta à quantitate, quàm ſitus ab Vbi, eo quòd quantitas propriam & veram realitatem habeat, cuius modus eſt figura, & ſeparabilis ab ipſa: Vbi autem eſt tantum quidam modus, & ſitus eſt veluti modus eius, & ideo non eſt in re modus diſtinctus, ſed ratione tantum, vel quia modus non modificatur per alium modum, ne procedamus in infinitum, vel quia eſt ita intrinſecus, vt ſit omnino inſeparabilis. Atque hæc ſententia ſic expoſita ſolum confirmatur impugnatione aliarum, & à ſufficienti enumeratione, & quia ex ſola expoſitione data eſt per ſe veriſimilis, & conſentanea modo concipiendi & loquendi de his rebus, & ſine vllo inconuenienti.

XI. *Obiectio ſoluitur.* Solum poteſt obijci, quia homo in vacuo exiſtens, non eſſet capax ſitus, haberet autem Vbi, vt ſupra diximus: ergò etiam in re ſunt hæc duo ſeparabilia: imò etiam concluditur ſitum nō cōſtitui per ſolam denominationem intrinſecam, cum egeat aliquo extrinſeco aut circunſcribente, aut ſuſtentante, vel aliquo ſimili. Antecedens patet, quia ſi quis eſſet in vacuo non poſſet dici ſedere, etiamſi eo modo ſui Vbi haberet eandem diſpoſitionem & quaſi figuram, quam nunc habet dum ſedet. Similiter etiam ſi eſſet recto corpore, non poſſet dici ſtare, magis quàm iacere, nam ſi attentè conſideretur corpus iacens, aut ſtans, non differt quoad localem diſpoſitionem quæ in corpore eius reſultat ex poſitione partium, ſed differt tantum in modo quo eſt diſpoſitus in ordine ad illud corpus à quo ſuſtentatur, quæ diuerſitas non poſſet in vacuo intelligi. Reſpondeo, verum quidem videri in his denominationibus prout ſunt in communi vſu, interdum

A admiſceri extrinſecas denominationes vel habitudines, quamuis illæ non ſint quæ prædicamentalem rationem conſtituunt. Vt nomen ſitus etiā eſt æquiuocum, & interdum, vt dixi, ſumitur ſubſtantiuè, pro illo loco in quo res ſita eſt, & non ſemper pro loco adæquato, ſed pro illa parte terræ in qua res ſuſtentetur, vt ſi dicamus ſitum corporis Chriſti in cœlo eſſe illam partem ſuperficiei conuexæ cœli Empyrei, quam ſuis pedibus contingit. Sic igitur, cum quis dicitur ſedere, ibi poſſent coniungi duo, ſcilicet quòd habeat talem diſpoſitionem ſui corporis, & quod habeat ſedē in qua ſuſtentetur: prior ratio eſt quæ per ſe pertinet ad prædicamentum ſitus, quam poſſet quis habere etiam in vacuo: poſterior autem non ſpectat per ſe ad prædicamentum, quia non ſumitur ex aliquo quod ſe habeat per modum formæ, ſed ſolum per modum cauſæ extrinſecæ ſuſtentantis, vel potius impedientis ne corpus aut partes eius vlterius deſcendāt. Vnde ſi homo eſſet

B rectus in vacuo, ſecundum diſpoſitionem intrinſecam ſtare diceretur. Non quidem in ordine ad corpus extrinſecum ſuſtentans: ſed quia ipſæ partes corporis inter ſe ita eſſent diſpoſitæ & ordinatæ, ſicut nunc ſunt in homine, qui ſtare dicitur: quod à nobis explicari non poteſt, niſi per relationes, aut effectus aliquos, ſcilicet, quia vna pars eſſet ſub alia, & quaſi ſuſtētaret illam, vt pedes crura, & ſic de alijs. Neque aliter poſſet homo in vacuo conſtitui, ſaltem naturaliter.

SECTIO II.

Quæ ſubiecta, ſpecies, aut proprietates huic prædicamento tribui poſſint.

Hic breuiter expediemus reliqua quæ de hoc prædicamento deſiderari poſſunt. I.

De ſubiecto ſitus.

C Primum eſt, quibus rebus attribui poſſit ſitus. II.
Dicendum eſt enim in primis, non poſſe attribui rebus incorporeis, quia eſt diſpoſitio totius, reſultans ex ordine partium, in loco, res autem incorporea non habet partes, ſed tota eſt in toto & tota in qualibet parte. Vnde non eſt ſatis, quod eius præſentia ſit aliquo modo diuiſibilis, & habens partes in ordine ad ſpatium, quia cum tota ſubſtantia ſit ſub qualibet parte illius præſentiæ, nulla peculiaris denominatio, aut ſitualis diſpoſitio inde reſultat in tali re, præter hanc, ſcilicet eſſe præſentem maiori vel minori ſpatio. Et ideo ſupra non diximus ſitum identificari cum quolibet Vbi, ſed cum illo in quo poteſt reperiri.

Deinde eſt certum, ſitum maximè propriè cōuenire animalibus, in quibus ſunt partes diuerſarum rationum ac figurarum, & ex propria & intrinſeca virtute diuerſimodè cōponi poſſunt, aut diſponi in ordine ad locum. In alijs verò rebus, præſertim ſi vniformes ſint ſeu homogeneæ, non ita facilè poteſt diſtingui ſitus ab Vbi, ſaltem conſiderando ſolam ipſam diſpoſitionem internam, non autem externam, partium abſque habitudine ad alia corpora vniuerſi. Nihilominus III.

mus tamen potest in eis considerari aliqua ratio situs, quæ consistat in ista dispositione partiũ inter se, quamuis per analogiam, vel proportionem ad ordinem vniuersi à nobis explicetur. In ipso enim vniuerso, quatenus est aliquo modo vnum, & quasi artificiatum quoddam, compositum ex consequenti dispositione suarum partium, intelligi pôt quidam situs, & quasi dispositio totius, ratione cuius diuersa corpora dicuntur habere diuersum situm in vniuerso. Qui quidem situs in vnoquoque corpore partialis est respectu vniuersi, tamen respectu talis corporis est totalis, côsurgens ex partialibus sitibus suarum partium, & sic quodlibet corpus habet suum situm, quatenus partes eius habent superiorem vel inferiorem locum inter se, & in ordine vniuersi. Quamuis n. situs non consistat intrinsecè in his respectibus, non tamen potest à nobis eius ratio sine illis exponi. Vnde etiam in animalibus non potest positio omnino præscindi ab his respectibus, nam qui rectus stat ordine naturali suarum partium, diuersum situm habere censetur ab eo qui inuerso ordine caput haberet inferius, & pedes superius, etiamsi alioqui haberet corpus æquè extensum, & in eadem figura dispositum. Sic igitur potest situs inueniri etiam in corporibus inanimatis, maximè tamen attribui solet ijs quæ habent partes diuersarum rationum. Vnde etiam corpora artificialia quatenus diuersis partibus constât, positionem & situm habere censentur, vt domus in qua fundamentum est inferius, tectum superius & c. imò & exercitus eo modo quo est vnum quid, suam habet positionem, quando ordinatè constitutus est, non quòd positio sit relatio ordinis, sed quòd ex partibus sic ordinatis talis dispositio totius consurgat.

IV. Quæ sint species situs Albertus. Ex his facile est intelligere sub hoc genere positionis plures species distingui posse, quas breuiter colligit Albertus lib. de sex princip. tract. de positione, c. 1. dicens, differentias subalternas huius prædicamenti, esse æquè, vel non æquè poni, seu flexè, aut rectè: speciales verò differentias esse sessionem, stationem, & c. inter quæ etiam numerat asperum, & lene in cap. 2. Quod etiam habet D. Thomas opusc. 48. Vnde etiam videtur sequi, vt idem Albertus obijcit dicto cap. 2. etiam curuum vel tectum, prout præcisè oriuntur ex positione partium in loco, pertinere ad prædicamentum situs, quia etiam illæ differentiæ dicût quandam dispositionem totius, consurgentem ex positione partium, quod admittere non est magnũ inconueniens, nam reuera statio & sessio ratione rectitudinis & curuitatis maximè differunt, nô quod ipsa figura vt sic sit positio, & pertineat ad hoc prædicamentum, sed illa dispositio totius in ordine ad locum secundum talem ordinem partium, ex qua sequitur talis figura. Quocirca sicut species figurarum, & habitudines partium secundum partialia loca, possunt infinitis modis variari & disponi; ita species situs innumeris modis variari possent.

D. Thom.

V. Duæ propriet. situs. De proprietatibus autem situs plura disputat Albertus supra cap. 3. 4. 5. quæ breuiter colligit D. Thom. dicto opusc. cap. 3. Et in primis illi attribuunt illas duas communes proprietates, scilicet non habere contrarium, & non recipere magis & minus: de quibus nihil occurrit addendũ præter ea quæ de Vbi dicta sunt: nam licèt vna positio repugnet alteri, illa non est propria contrarietas, sed specifica diuersitas, sicut etiam vna figura repugnat alteri. Potest autem attribui his speciebus situs illa oppositio quæ est inter terminos motus quatenus homo ex stante fit sedens, & sic de alijs, tamen et illud non est primario ratione situs vt sic, sed rône Vbi, quia, vt diximus, motus localis per se primò est ad Vbi. Addunt verò cum Gilberto Porret. maximè propriũ esse huius prædicamenti, proximè assistere substantiæ: & vim faciunt in verbo assistendi, prout distinguitur à verbo inhærendi. Sed non censeo hanc proprietatem esse necessariam, quia etiamsi sub illo verbo assistendi comprehendamus omnem, modum vel relationem aut denominationem, quæ non supponit propriam & rigorosam inhærentiam, immediatius assistit substantię corporeæ (de qua est sermo) Vbi, quàm situs. Sed hæc parui momenti sunt, & ideo de hoc prædicamento dicta sufficiant.

B

DISPVTATIO LIII.

De habitu vt quoddam genus accidentis constituit.

Anc vocẽ [habitus] supra disput. 40. de speciebus qualitatis disserendo explicuimus. Vnde omissa illa significatione, qua vel dispositionẽ quãlibet permanẽtem corporis aut animæ, vel propriam quandam speciem qualitatis significat, hic agendũ est de altero significato eius, quod censetur esse peculiare genus entis, cuius communem rationem primò declarabimus, deinde breuiter quæ ad subiectum, species, & proprietates eius spectare videbuntur.

In qua significatione sit hic de habitu sermo.

SECTIO I.

Vtrum habitus sit aliquid extrinsecè denominans, & quale illud sit.

C
N hoc prædicaméto explicando eadem est diuersitas opinionum, quæ in alijs sex. Omittenda verò est opinio quæ coniungit absolutum cum respectu prædicamentali, quia eius impugnatio eiusdé rônis est in omnibus his prædicamentis. Omitto et opinionẽ de relationibus extrinsecus aduenientibus, propter eandem causam, & quia si hic interuenit aliqua relatio, illa intrinsecè sequitur positis termino & fundamento proximis, si debito modo explicentur. I.

Opinio Gilberti, & definitio habitus expenditur.

SVperest ergo tantum tractanda opinio quam indicat Gilbertus, & aliqui sequuntur, nimirum quòd habitus sit quoddam accidens, quod resultat in corpore vestito ex adiacentia vestimenti, ita enim exponunt illam definitionem Gilberti, II.

Gilberti,

Gilberti, [Habitus est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentia.] Et potest hæc sententia confirmari ex Aristotele 5. Metaph. c. 20. vbi ait habitum esse quendam actum medium inter habentem & rem habitam; sicut actio (inquit) mediat inter agens & effectum, [sic inter eũ q vestem habet, & vestem quæ habetur, medius est habitus:] vnde infert ipsum habitum haberi non posse, scilicet alio habitu medio, ne in infinitum abeatur. Igitur ex sententia Aristotelis, habitus non est vestis, quæ extrinsecus adiacet, sed est, (vt ita dicam) habitio ipsius vestis: hæc autem habitio quæ mediat inter vestitum & vestem, non est in veste, sed in vestito, qui dicitur habere vestem. Ratione potest confirmari, quia vestis non est accidens, sed substantia. Item, quia si sola hæc denominatio à veste adiacente sufficeret constituere hoc prædicamentum, innumera alia prædicamẽta constituenda essent, quia infinitæ sunt huiusmodi denominationes.

Formam huius prædicamenti esse extrinsecam vestem ostenditur.

III. Nihilominus dicendum est formã huius prædicamenti esse merè extrinsecam, puta vestẽ, vel aliquid simile, quæ non aliter informat, quã adiacendo, & extrinsecè denominando. Declaratur explicando prius in hoc prædicamento quatuor illa quæ in cæteris prædicamentis accidentium interueniunt, nempè, formam seu abstractum, subiectum formæ, vnionem, & concretum seu compositum inde resultans. Forma igitur est vestis ipsa, subiectum est homo, v.g. qui induitur, vnio hic non est alia, nisi circumpositio seu adiacentia indumenti illo modo qui accommodatus est ad ornamentum, seu tegumentum subiecti qđ vestitur: concretum autem est totum hoc, homo vestitus, vel incomplexè, indutum. Quod autem hæc ita sint, ex ipsa declaratione satis ferè probatur, nam hæc intelliguntur facilè, & sufficiunt ad veritatem & cõem vsum harum denominationum, & quidquid vltra additur intelligibile non est. Nam in corpore quod veste induitur, præcisè ex adiacentia vestis nulla res vel modus realis pullulat, nisi fortè relatio propinquitatis aut contactus, vel alia similis, quæ sine dubio prædicamentalis est. Et confirmatur, nam homo sine sui mutatione põt vestiri, solũ per adiacentiã vel circumpositionẽ vestis: imò hæc ipsa mutatio nõ terminatur per se ad propriam formalitatem huius prædicamenti vt sic, sed ad Vbi, & inde statim consequitur illa denominatio. Non est ergo forma huius prædicamenti aliquis modus intrinsecus eius rei, seu obiecti cui attribuuntur denominationes huius prædicamenti. nam hoc subiectũ est homo qui vestitus dicitur, in quo omnes conueniunt, & tamen in eo nullus talis modus excogitari potest qui verisimilis sit.

IV. Aristotelis dictũ explicatur. Quando ergo Aristoteles dixit habitum esse quid medium inter vestem & vestitum, non est locutus de forma huius prædicamenti, sed de vnione talis formæ, quæ claritatis gratia magis significaretur, si vocaretur [habitio.] Est enim aduertendum, q interdum [habere] significat indifferenter quamcunque relationem inter rem habẽtem, & habitam, quo dicitur totum habere partes, & subiectum accidẽtia, & pater filium, & dominus seruum: & hæc significatio explicatur ab Aristotele in Postprædicamen. est n. valdè analoga, & quasi transcendentalis. Atque hoc modo dicetur homo habere vestem, si illam possideat, etiamsi ea indutus non sit, tamen illa non est denominatio huius prædicamenti, neque tunc vestis exercet rationem formæ respectu vestiti, sed denominatur habita, vt terminus relationis dominij seu possessionis. Propter hoc ergo dixit Aristoteles, q sicut inter agens & effectum mediat actio, ita necesse est vt inter vestem & vestitum mediet habitio, vt homo denominetur habens vestem illo peculiari modo quo denominatur indutus vel vestitus. Hęc autem habitio non est aliud quàm vnio accommodata vestimenti ad hominem. Vnde maiorem proportionem habet hæc habitio cum vnione seu causalitate formali, quam cum actione. Et ideò licèt sub nominibus significantibus informationem homo denominetur passiuè vestitus vel indutus, vestis aũt quasi actiuè, s. vestiens aut ornans, tamen sub rõne habendi fit è contrario, nam homo denominatur actiuè habens vestem, vestis autẽ passiuè dicitur habita, sicut forma dicitur quasi actiuè informãs materiam, materia aũt denominatur quasi actiue habere formã. Et inde fortè ortum habuit, vt forma huius prædicamenti denominata sit habitus.

V. Quòd si quis curiose inquirat, quid rei sit hæc habitio, respondeo non esse vnionem aliquã realem, imò nec nouum realem modũ additum aut vestimento, aut rei vestitæ, in tali loco & situ constitutis. Primum est manifestum, quæ n. realis vnio fingi potest inter vestem, & hominem vestitum? secundum patet, quia positis homine & veste in tali dispositione & propinquitate locali & situali, etiam si re ipsa vel intellectu præscindatur omnis alius modus realis, verum erit dicere hominem esse vestitum: ergo superfluum est quidquam aliud fingere. Item sicut homo potest nudari omnibus vestimentis nulla facta in eo mutatione reali, ita intelligere possumus, saltem per potentiam Dei posse annihilari hominem vestitũ, manentibus vestibus immutatis in eodem Vbi, & situ, & cum omni alio modo intrinseco: ergo signum est nullum modum similem interuenire. omitto n. relationes prædicamentales, quæ ad rem nihil deseruiunt, nam si aliquæ sunt in vestimento & vestito, & consequenter se habent. Est ergo illa habitio, sola extrinseca adiacentia & accommodatio indumenti ad rem indutam; quæ licet in re non distinguatur ab ipso modo & dispositione quam vestis habet in suo loco, tamen quia hic & nunc ratione illius ita comparatur vestis ad rem vestitam, vt illam ornet, & quasi informet, ideo vt sic est quasi vnio quædam ad illam, & consequenter etiam ratione illius dicitur res vestita peculiari modo habere vestem. Vnde illa adiacentia, habitio vel habitus appellata est.

Ex quo etiam intelligitur æquiuocatio quæ in hac voce [habitus] intercedit: interdum. n. significat meram denominationem passiuam ab habẽdo, quacunq; ratione res habeatur, & sic nullius est prædicamenti determinatè, quia solum di-

A cit denominationem termini alicuius relationis vel habitudinis: quidquid.n. possidetur, vel quolibet habetur, pôt dici habitum illo modo Aliter verò significat hæc vox quasi substãtiuè sumpta, & per modũ nominis abstracti certá spẽm qualitatis, vt diximus. In præsenti verò significare pôt aut vestem ipsam, aut accommodationẽ vestis ad rem vestitam, et hac vltima significatione vsus est Aristoteles hac voce in citato loco. Ad tollendã verò æquiuocationẽ, nos habitionem illam appellamus, iam.n. cõmuniori vsu habitus magis significat vestem ipsam. & hoc modo dicimus habitũ esse nomen abstractum significans formam huius prædicamenti, quæ solum est adiacens, & extrinseca: Ad quem sensum potest etiam facilè accommodari definitio Gilberti.

Ad rationes in contrarium responsio.

VII. Inanimata habitu carẽt. AD primam verò rõnem rñdet D.Tho. in citato opusc. 48 non oẽs denominationes prædicamentorũ accidentium sumi à veris accidentibus, sed aliquas posse sumi ab vna substantia, qua B tenus accidentaliter denominat aliam. Præsertim (vt ipsemet ait) quia vna substantia non sic accidit alteri ẽm puram entitatem substantialẽ, sed vt affecta aliquibus accidẽtibus, s. quantitate, qualitate, & alijs quæ necessaria fuerint. De qua re satis diximus in superioribus disput. 39. explicando diuisionem accidentis in nouem genera: vbi etiã declarauimus quæ denominationes extrinsecæ constituant diuersas rõnes prædicamentales, quæ verò minimè, sed ad alias reducantur.

SECTIO II.

Quæ sint subiecta, species, aut proprietates habitus.

I. DE subiecto huius prædicamenti D. Tho. C citato opusc. significat, esse solum hominem, nam res inanimatæ non vestiuntur, alia verò animalia ipsa natura vestiuit pilis, plumis, &c. quæ vestimenta non pertinet ad hoc prædicamentum, quia sunt (ait D. Tho.) partes integrales suorũ aialium; homo aũt solus, cũ nudus nascatur, rationẽ accepit, qua sibi vestimenta parare posset, & ita hoc prædicamentum videtur solis hominibus conuenire.

II. D. Thom. Hominũ industria animata & inanimata habitu induũtur. Addit verò idem D. Tho. denominationẽ huius prædicamenti extendi ad quędam alia animalia, quatenus industria hominis vestibus ornantur, aut armantur, vt simia, vel equus. Addere verò vlterius possumus eadem industria extẽdi hãc denominationem ad res inanimatas, saltem quatenus sunt imagines animatarũ, & præsertim hominũ: quomodo vestimus imagines. Imò interdum res alias, vt domos palatia, &c. ornamus auleis, seu tapetis, quæ sine dubio præbent denominationem pertinentem ad hoc prædicamentum.

III. Denique addit ad hoc prædicamentum pertinere omnem denominationem prouenitẽtem ab vna substantia, quæ solum per modum ornamenti alteri coniungitur, etiamsi propriè vestis non sit, secundum communẽ vsum huius vocis. Hoc A patet ex dictis supra in diuisione generẽ prædicamentalium, vbi ostendimus has denominationes, deaurati, dealbati, &c. ad hoc prædicamentũ pertinere, quia sunt accidentales, & ad nullum aliud spectant, & alioqui habent satis vniuocam conuenientiam cum denominatione quam vestimentum tribuit. Atque ita tandem fit, vt subiectũ huius prædicamenti possit esse quodlibet corpus, præsertim mixtum, nam simplicia non sunt ita apta ad has denominationes, quãuis terra prout ornatur herbis aut floribus, hanc denominationem participare videatur. Deaurati, dealbati & huiusmodi denominationes ad hoc prædicamentũ spectant.

De speciebus habitus.

IV. EX hac verò subiecti explicatione facilè colligi pôt varietas specierum sub hoc prædicamentali genere contentarum. Possemus aũt maioris claritatis gratia ipsum summum genus non appellare nomine habitus aut vestimenti, sed ornatus, & illud distinguere in proprium vestimẽtũ, B & in ornamentum cõe rebus inanimatis, vt tales sunt. Et rursus vestimenta hominum diuidi possunt, vel iuxta diuersas partes organicas, quomodo distinguimus pileum à calceo, &c. vel iuxta diuersos fines, quomodo distingui possunt vestimenta propria ab armis, quæ D. Tho. supra ad hoc prædicamentum reuocat, & maximè videtur habere verum de armis defensiuis, nam illa quæ ad offendendum sunt, non coniunguntur homini per modum formæ, sed per modum instrumẽti: vnde vt sic non tribuunt peculiarem denominationẽ prædicamentalem. Deinde ornamenta aliarũ rerũ possunt multis modis variari, nã quędam sunt pendentia tm̃, seu extrinsecus adiacentia, alij sunt intimiori modo coniuncta, vt aurũ in argento deaurato, & inter hæc facilè pôt alia distinctio & varietas multiplex excogitari.

Proprietates habitus.

C V. VLtimò quod spectat ad proprietates huius prædicamenti, nihil fere dicere necesse est. Nam cum forma huius prædicamenti sit substãtia quædam, vt in se est talis res, easdem habet proprietates quas substantia corporea vt varijs accidentibus subest, tamen vt forma est extrinseca, fere nullas habet proprietates peculiares: Aliqua verò accidentia videntur peculiariter pertinere ad eam constituendam sub tali ratione, præsertim color, & figura, nam hæc duo, sicut ad pulchritudinem multum conferunt, ita etiam ad rationem ornamenti. Addunt D. Thom. & Albertus locis supra citatis, esse proprietatem huius prędicamenti recipere magis & minus, sed non est intelligendum de susceptione magis & minus per propriam intensionem, sic.n. cum habitus sit substantia quædam, non magis pôt suscipere magis & minus q̃ ipsa substantia, sicut ob eandem rõnem non habet contrarium. Sed dicitur suscipere magis & minus secundum additionẽ quandam, non tantum extensiuam ex parte subiecti, quod commune est alijs accidẽtibus, sed per multiplicationem vestium, & circa eandem partem. Quo modo dicitur magis vestitus qui duas tunicas habet, quàm qui vnam tantum.

Vnde

VI. Vnde ét est peculiare huic prædicamento, vt vna forma eius possit alteri supponi, vel quasi p accidens ex voluntate hominis, vt quando sunt vestes eiusdé rónis, vel per se & ex institutione talis habitus, vt toga superponitur alijs vestibus, q̃-uis denominatio semper referatur immediatè ad ipsum hoiem, homo est.n. qui togatus denominatur: & quanuis cótingeret carere interioribus vestibus, & solam haberet togam, ita denominaretur. Est ét quodammodò proprium huius prædicamenti, vt formæ eius distinguátur sc̃dm partes organicas hóis, & tamen simpliciter denominent hominem: quanuis.n. calcei, aut pileus, tñ, sint in pedibus, vel capite, simpliciter dicitur homo pileatus, vel calceatus, & rectè sequitur vnum ex alio, nam quádo forma non est nata conuenire toti nisi ratione alicuius partis, tunc existẽs in sola illa parte denominat totum, sicut dr homo crispus pp solos capillos. Sic igitur quia calceus est extrinseca forma solius pedis, in illo existens, denominat totum, & sic de alijs. Et ob cótrariam rónem quando denominatio ex se est communis toti, non sumitur simpliciter ab huiusmodi formis, & ideo nó dicitur homo simpliciter vestitus etiam si habeat calceos, aut pileum, &c. Et hæc de nouem generibus accidentis.

DISPVTATIO LIIII.

De entibus rationibus.

Ratio ob qui hic agitur de ente rationis.

QVAquam in prima disputatione huius operis, diximus, ens rationis non comprehendi sub proprio & directo obiecto Metaphysicæ, ideoq; ab ipso ét Philosopho ab hac tractatione exclusum fuerit in lib. 6. suæ Metaphysicæ, nihilominus ad complementum huius doctrinæ, & ad Metaphysicũ munus pertinere existimo, ea quæ communia & generalia sunt entibus rónis tradere. Est.n. eorum cognitio & scientia ad humanas doctrinas necessaria: vix. n. sine illis loquimur, vel in Metaphysica ipsa, vel ét in Philosophia, nedũ in Logica: & (q̃d magis est) ét in Theologia. Nec verò pót hoc munus ad alium quam ad Metaphysicum spectare. Nam in primis, cum entia rationis non sint vera entia, sed quasi vmbræ entiũ non sunt per se se intelligibilia, sed per aliquam analogiam & cóiunctionem ad vera entia, & ió nec ét sunt per se scibilia, nec datur scientia, quæ per se primò propter illa solum cognoscenda sit instituta. Quòd.n. hoc aliqui tribuunt Dialecticę error Dialecticus est, nam finis illius scientiæ nõ est nisi dirigere, & ad artem reuocare rationales hominis operationes quæ non sunt entia rationis de quibus nunc agimus, sed entia realia, Itaque nullus artifex, nulla ve scientia per se primo intendit entium rationis cognitionem, sed hæc tradi debet quatenus cum cognitione alicuius entis realis coniuncta est: quomodo Physicus agit de priuatione, quæ coniuncta est cum materia ad formam, & agit de vacuo per comparationem ad locum, & sic de alijs.

Hoc igitur modo Metaphysicæ proprium est agere de ente rónis vt sic, & de cómuni ratione proprietatibus, & diuisionibus eius, quia hæ rationes suo modo sunt quasi transcendentales, & intelligi nó possunt nisi per comparationẽ ad veras & reales rónes entium, vel transcendentales, vel ita cóes, vt sint propriè Metaphysicæ, nã quod fictum est, vel apparens, per comparationem ad id quod vere est, intelligi debet. Quare licet aliæ facultates, vt Physica, vel Dialectica, aliquando attingant aliqua entia rónis, quæ cũ suis obiectis coniuncta sunt, vt iam exemplis ostendimus, tñ non possunt ex proprijs rónes quasi essentiales eorum exponere. Hoc ergo ad Metaphysicũ quasi ex obliquo & concomitanter spectat, vt Alexander, D. Th. & alij. 6. Metap. notarunt, & Aristotelem ita exponũt, vt supra aduertimus: & ió nec ipse Aristoteles in sua Metaphysica illa oinò prætermisit, vt patet ex lib. 4. c. 1. & 2. & lib. 7 ca. vlt. Hoc itaque in præsenti disputatione præstandũ à nobis est; in qua prius qualemcunque naturam & cás huius entis declarabimus, deinde adiũcta diuisione varia genera horum entium indicabimus, ea omnia in particulari attingendo, quæ ad hanc doctrinam pertinere videbuntur.

SECTIO I.

An sit ens rationis, & quam essentiam habere possit.

I. NOn desunt etiam in hac re sententiæ extremè contrariæ, saltem in vocibus, nam si autores earum pressius examinentur, fortasse solum de vocibus contendunt.

Prima sententia negans entia rationis.

II. QVidam ergo simpliciter negant dari entia rónis, sed omnia quæ de eis dicuntur posse optime de rebus ipsis intelligi, & in eis saluari. Hanc sententiam ita conatur defendere, disputã di potius quã asserendi gratia, Mairon. in quodlib. q. 7. & quidã Bernardinus Mirandulanus in expositione prædicament. illam defendit. Fundamentũ esse potest, quia aut ens rationis dicitur, quia est in ratione subiectiuè vel quia est factum à ratione: & hoc non, quia inesse, & fieri, sunt proprietates entium realiũ: vnde constat actus & species quæ fiunt à róne, eiq; insunt, entia esse realia: vel dicitur esse ens rationis, quia est fictum à ratione, & contradictionem inuoluit dicere tale ens esse, quia quod solum fingitur, non est. Vel saltem (quod ad rem magis spectat) sequitur talia entia rationis minime esse necessaria, neq; ad doctrinas, neq; ad res veras concipiendas, nã fictiones intellectus ad hos fines necessariæ non sunt.

Mairon. Bernardus Mirand.

Alia sententia tribuens entibus rationis veram entis rationem.

III. ALtera sententia extreme contraria est, non solum dari entia rationis, verum ét vnica significatione, atque etiam conceptione contineri sub communi appellatione entis, quanquam secundum analogam conuenientiam Imo non desunt qui inter nonnulla entia rationis, & aliqua realia ponant vniuocam conuenientiam,

vt inter relationes, quorum sententiam superius refutauimus Nec ét desunt qui entib. rationis attribuát entitatem independentem ab actuali cogitatione intellectus, quorum opinio attingit q̄stionem de mó quo consurgunt, vel suo modo causantur entia rônis, & ideo melius eam tractabimus sect. seq. Fundamentum ergo huius sententiæ esse potest, quia entia rationis absolute dicuntur esse, vt cœcitas, & similia: ergo conueniunt aliquo modo in rône entis cũ entib. realib. Itẽ, quia proprietates entis conueniunt entibus rationis, nam ens rationis vnum ést vel plura & est intelligibile, &c.

Vera sententia.

IIII. *Entia rationis dari oportet.* Dicendum vero est dari aliqua entia rationis, quæ neq; sunt vera entia realia, quia nõ sunt capacia veræ & realis existẽtiæ, neq; ẽt habent veram aliquam similitudinem cũ entibus realibus, ratione cuius habeant cum illis cõem cõceptum entis Prior pars huius assertionis cõis est, vt patet ex cõi vsu & modo loquẽdi, tam in Theologia quam in Philosophia. Patet ẽt ex distinctione superius tractata de relatione reali, & rationis, nã relatio rationis, ens rationis ést. Aristoteles ẽt 5. Metaphy. tex. 14. distinguit duplex esse, aliud qđ vere est in re, & aliud quod non semper est in re, sed solum in apprehensione mentis, vt cum dicimus hoiem esse cæcum: nam illud [esse,] non in dicat aliquid quod sit in hoie sed potius adiuncto tali p̄dicato ab illo aliqd remouet, tñ qa intellectus per modũ entis apprehendit illã carentiã visus, iõ illã esse dicit i hoie, qđ esse significat veritatẽ ppositionis, non existentiam in re. Atq; ita ex hoc loco colligunt entia rõnis D. Tho & alij expositores. Et eodem modo idẽ Aristot. 4. Metaph. tex. 2. negationes & priuationes numerat inter ea q̄ aliquo modo dñt entia. Atq; hoc magis cõstabit ex ijs q̄ infra dicemus de diuisionibus entis rationis.

V. *Entis rationis notanda diuisio.* Non potest autem ratione cõfirmari hæc pars, nisi prius explicemus quale esse, aut qualem essentiam habeat hoc ens rationis, de quo loquimur. Cum aũt ens rationis, vt ipsum nomen præ se fert, habitudinem dicat ad rationem, merito distingui solet multiplex ens rationis, iuxta diuersas habitudines. Est. n. quoddam ens quod effectiue fit à rõne, vera tñ & reali efficientia: quo modo oĩa artificiata possunt entia rationis appellari, quia per rationem fiunt: non est tñ in vsu hæc appellatio, quia pp solam habitudinem ad cãm efficientem vel exemplarem, non solet effectus ita singulariter appellari Alia est habitudo ad rationem vt ad subiectum inhæsionis, & est magis propria denominatio, nam accidens dicitur esse eius subiecti in quo est, quia accidens est entis ens, & ita omnes perfectiones quæ inhẽrẽt intellectui, siue ab illo fiant, siue aliunde prouenĩãt, vel infundantur, dici possunt entia rationis. Sed nunc nõ est sermo de illis quia illa sunt vera entia realia, contenta sub generalibus accidentium hactenus declaratis: unde neque illa acceptio entis rationis multum est vsitata, quia ratio valde materialiter consideratur in ea habitudine. Alio ergo modo dr̃ aliquid esse in ratione per modum obiecti, nam quia cognitio fit per quandam assimilationem & quasi attractionem A rei cognitæ ad cognoscentem, dicitur res cognita esse in cognoscẽte, non solum inhæsiue per suã imaginem, sed etiam obiectiuè secundum se ipsam.

VI. Id autem quod sic est obiectiue in mente, interdum habet, vt potest habere in se verum esse reale secundum quod rationi obijcitur & hoc absolute & simpliciter non est uerũ ens rationis, sed reale, quia hoc esse est quod simpliciter, ac per se illi conuenit, obijci autem rationi est illi extrinsecum & accidentale. Aliquid vero interdum obijcitur seu consideratur à ratione, quod non habet in se aliud reale ac positiuum esse præter quã obijci intellectui seu rationi de illo cogitanti, & hoc proprijssimè vocatur ens rõnis, quia est aliquo modo in ratione, scilicet obiectiue, & nõ habet alium nobiliorem aut magis realem essendi modũ vnde possit ens appellari. Et ideo rectè definiri solet, ens rationis esse illud, [quod habet esse obiectiue tãtũ in intellectu,] seu esse id, [quod à ratione cogitatur vt ens, cum tamen in se entitatem non habeat.] Vnde recte dixit Comment. 6. Metaph. com. 3: ens rationis solum posse habere esse obiectiue in intellectu. Et D. Tho. opus. *Comment.* B 42. c. 1. ait tunc effici ens rationis quando intellectus nititur apprehendere quod non est, & iõ fingit illud aliquo modo ut ens: & idem signifi- *D. Thom.* cat 1. p. q. 16. art. 3. ad 2. & 1. 2. q. 8. art. 1. ad 3. ait, [illud qđ non est in rerum natura, accipi vt ens in ratione.] Eodem modo declarant naturam entis rationis Sonc lib. 10. Metaph. q. 15. Caiet de ente & essent. c. 1. Durand. in 1. d. 19. q. 5. num. 6. nume. 9. & d. 33. q. 1. num. 10. quanuis hic addat, totum esse entis rationis esse denominationem extrinsecam ab actu rationis, quod æquiuocũ est, & hẽt difficultatẽ tractandam sectione sequenti. *Soncinas. Caietan. Durand.*

VII. Ex hac ergo declaratione vocis, quæ etiam est definitio rei significatæ, quantum hic esse potest, manifeste colligi videtur, dari aliquid quod illo titulo possit ens rationis dici. Nam multa cogitantur ab intellectu nostro, quæ in se non habent reale esse, etsi cogitentur ad modum entium, vt patet in exemplis adductis de cæcitate relatione rationis, & c. Item multa cogitantur, C quæ sunt impossibilia, & modo possibilium entium finguntur, vt chymæra, quæ non habent aliud esse quam cogitari. Item hoc ipsum quod agimus disputando de ente rationis, non fit sine aliqua cogitatione eius, & per reflexionem etiam concipimus nos disputare de quodam genere entis, quod in se vere non est. Nemo ergo, nisi propriam vocem ignoret, negare potest dari aliquid huiusmodi sola cogitatione fictum, nisi forte in æquiuoco laboret in vsu illius verbi [dari] aut [esse.] Cum enim dicimus dari, aut esse entia rationis, non intelligimus dari aut esse à parte rei secundum veram existentiam: aliàs repugnantiam in terminis inuolueremus vnde si hoc solum negare intendant qui negant dari entia rationis, nobis non contradicunt, non tamen vtuntur illis verbis iuxta subiectam materiam: dicuntur enim dari aut esse huiusmodi entia, non simpliciter, sed secundum quid, iuxta capacitatem eorum, scilicet, tantum obiectiue in intellectu, & sic est res clara. Modum autem huius existentiæ magis declarabimus in sectione sequenti.

Cur

Cur entia rationis excogitata sint.

VIII. Secundò colligitur ex dictis quæ sit radix vel occasio fingendi, aut excogitandi huiusmodi entia rationis. Triplex enim assignari potest. Prima est cognitio, quam intellectus noster consequi conatur de ipsis etiam negationibus & priuationibus, quæ nihil sunt. Cum enim obiectum adæquatũ intellectus sit ens, nihil potest concipere nisi ad modum entis, & ideo dum priuationes aut negationes concipere conatur, eas concipit ad modum entium, & ita format entia rationis. Hac rationem tangit D. Thomas citatis locis, q̃ non videtur habere locum in relationibus rõnis & iõ addenda est secunda causa prouenies ex imperfectione nostri intellectus, cum. n. aliquando non possit cognoscere res prout in se sunt, eas cõcipit per comparationem vnius ad aliam, & ita format relationes rõnis, vbi veræ relationes non sunt. Sicut enim, quia non potest vnico conceptu distinctè cognoscere totam perfectionem vnius rei simplicis, eam partitur diuersis conceptibus & sic format distinctionem rationis, ita dum inter se comparat ea quæ in re ipsa relata non sunt relationem rõnis format. Indiget aũt sæpe ea cõparatione, quia non potest concipere rem prout in se est: vel certè quia modo sibi accommodato vult explicare id quod est in re sine tali modo, vt cum prædicat idem de seipso, dicens esse idem sibi. Atque hi duo modi fundantur aliquo modo in rebus, vel ordinantur ad cognit. ẽdum aliquid quod vere de rebus ipsis dici potest. Est tamẽ tertia causa prouenięns ex quadam fœcunditate intellectus, qui potest ex veris entibus ficta conficere, coniungendo partes quæ in re componi non põt, quomodo fingit chymæram, aut quid simile & ita format illa entia rationis, quæ vocantur impossibilia, & aliquibus dicuntur entia prohibita. In his autem conceptionibus non fallitur intellectus, quia non affirmat ita esse in re, sicut ea concipit conceptũ simplici, in quo non est falsitas. Et ita satis responsum est argumentis primæ infæ.

Quid commune sit entibus rationis cũ realibus.

IX. Tertio facile est ex dictis contra posteriorem sententiam ostendere, ens rationis quantis aliquo modo participet nomen entis, & non mere æquiuocè & casu (vt aiunt) sed per aliquam analogiam & proportionalitatem ad verum ens, non tamen posse participare aut conuenire cum entibus realibus in conceptu eius. Prior pars cõstat ex Arist. 4. Metap. in principio, vbi analogiam entis declarat etiã in ordine ad priuationes & negationes, & lib. 5. c. 7 in diuisione entis similiter numerat entia rationis: in illo autem libro non distinguit nomina mere æquiuoca. Præterea, qa vt ex dictis constat, ens rõnis non est appellatum ens, nisi quia ad modũ entis fingitur & cogitatur vt in relationibus rõnis manifeste constat, sicut etiã distinctio rationis appellatur distinctio pp aliq̃ proportionem ad veram distinctionem rei, quia aliquo modo fundatur in distinctione conceptuũ, quã intellectus facit. Deniq; qd' scdm nullã habitudinẽ vel proportionem comparari potest ad verum ens, non potest ens rationis appellari, neq; appellationem entis vllo modo participare. ergo non dicitur ens de ente rationis, nisi per aliquam analogiam, saltem proportionalitatis, aut aliquam habitudinẽ, scilicet, quia aliquo modo fundatur in ente, vel illud refert.

Communis autem conceptus nullo modo habet hic locum, quia huiusmodi conceptus requirit, vt forma significata per nomen verè & intrinsecè participetur ab inferioribus. esse autem, à quo ens dictum est, non potest intrinsece participari ab entibus rationis, quia esse obiectiue tantum in ratione, nõ est esse, sed est cogitari aut fingi. Vnde communis descriptio, qualis dari potest de communi conceptu entis, sed quod habet esse, reuera non conuenit entibus rationis, & iõ nec dici possunt habere essẽntiam, quia essentia simpliciter dicta, dicit habitudinem ad esse, seu capacitatem eius: ens autem rõnis, tale est, vt ei repugnet esse. Ex quo etiã nascitur differentia inter accidens, & ens rõnis: nam accidens absolute, & sine addito potest dici ens, quia licet sit analogicè ens, tamen est propriè & intrinsecè ens: ens aũt rationis non potest absolutè dici ens sed cum aliquo addito, quod declarat nõ esse verum ens, sed per modum entis cogitatum. Et cõfirmatur, quia plus distat in rõne entis ens rationis ab ente reali quàm homo pictus à verò, nam hic saltem intercedit realis similitudo in aliquo accidẽte, quę inter ens reale & rationis nulla esse potest. Dices Simili argumento probaretur non posse hic interuenire analogiã proportionalitatis, quia ens rationis neq; proportionem habere potest cũ ente reali. Respondetur, quanuis ens rationis vt sic in se non habeat proportionẽ aut fundamentũ proportionis, qui in se nihil est, cogitatur tamen ad modum habentis proportionem vel habitudinem, & hoc satis est ad fundandam aliquam analogiam, quã docuit D. Tho. q. 2. de verit. art. 11. ad quintum.

X. Nullus communis conceptus ex tribus realibus & rationis affingi potest.

D. Thom.

SECTIO II.

Vtrum ens rationis habeat causam, & quanam illa sit.

I. Entis rationis nulla cã finalis.

HAec quæstio solũ potest intelligi de cã efficiente, nam ens rationis ex se nullã propriè habet finalẽ causam, quia non est aliquid per se intentũ à natura, vel ab aliquo agẽte. Quòd si ex parte hois excogitantis aut fingentis entis rõnis finalis aliqua iõ reddi possit, illa magis est finalis ratio ipsius cogitationis hominis quam ipsius obiecti facti & cogitati: & ille finis satis explicatus est in sectione præcedenti. Rursus cum ipsum ens rationis fingatur per modum cuiusdam formæ, vt relationis vel aliquid simile, non est illi necessaria alia formalis causa. Ac deniq;, cum nulla re sit subiectiue, sed tm obiectiue in intellectu, vt dictum est, etiã non habet cãm materialem, quanquam si res quæ ab ente rationis denominatur, consideretur per modum subiecti, possit dici materia vel quasi materia illius denominationis aut formæ. Et cõsequenter si illud sic denominatũ, cõsideretur vt q̃d cõpo-

Formalis nulla.

Ac aliquam materialis.

verè & in se immutentur, nam reuera mutãt locum & Vbi, & consequenter etiam mutant relationem propinquitatis vel distantiæ ad res alias, sed quia quasi deseruntur ad motum subiecti.

XIII. *Vbi non per seipsum, per aliud Vbi sit in loco.*

Sed instabit tandem aliquis, quia si accidẽtia habent propria Vbi, cum ipsum ẽt Vbi sit quoddam accidens, habebit ẽt suum Vbi, distinctum ab Vbi subiecti, & ita procedetur in infinitum. Respondetur vulgari solutione, quæ in simili processu dari solet, vnumquodque Vbi se ipso esse præsens vbicunque suum formalem effectum exercet. Nam quando ipsa forma aliquo modo participat suam rationem & quasi effectum formalem, non per aliam formam, sed se ipsa id habet, sicut supra in simili dictum est de quãtitate. In præsenti verò peculiariter hoc declaratur ex differentia notanda inter Vbi, & alia accidentia, quod in ipso Vbi nunquam potest mutari præsentia localis, in alijs verò potest, exceptis solis relationibus propinquitatis & distantiæ quæ fundantur in ipso Vbi, & ideo imitantur illud. Ratio verò est, quia alia accidentia fiunt præsentia per modũ distinctum, Vbi verò se ipso, & ideo non põt præsentiam mutare, quia non põt mutare suammet entitatem. Sicut ẽt supra dicebamus actionem non posse mutare respectum transcendentalem ad agens, quia non alia actione, sed se ipsa fit: & ideo si respectus ad agens mutatur, nõ mutat actio respectum, sed in subiecto vel effectu mutatur actio, & vna tollitur, & alia loco illius succedit. Ad eundem ergo modum, qñ subiectum mutat præsentiã, non mutat ipsum Vbi respectũ præsentiæ, sed vnũ Vbi tollitur, & aliud loco illius fit in re alicubi existente. Et hoc modo conuenit Vbi esse immutabile. q̃ proprietatẽ attribuit Aristotel. loco in 4. Physic. propriissimè verò, & radicaliter (vt sic dicam) cõuenit ipsi Vbi, nam loco extrinseco non conuenit nisi secundũ formalem quandam cõsiderationem superficiei vt existentis in tali Vbi, & quatenus omnes superficies ibi succedentes illam formalitatem participant, de quo alibi latius.

SECTIO VI.

Quomodo distinguendum, & ordinandum sit prædicamentum Vbi, quæue proprietates illi tribuantur.

I. X dictis in præcedentibus sectionibus facile est reliqua omnia, quæ ad intelligentiam huius prædicamenti pertinere possunt, breuiter colligere.

Diuisio vbi in definitiuum, & circumscriptiuum exponitur.

II. PRimò. n. ex dictis constat posse in hoc prædicamento assignari vnum supremum genus, quod per essentiales differentias diuidi potest in species subalternas vsque ad vltimas, & vsque ad indiuidua. Hæc autem coordinatio satis accommodatè fit si diuisionem illam quæ de loco, seu potius de esse in loco dari solet, scilicet, vel definitiuè, vel circunscriptiuè, ad Vbi accommodemus. Quæ diuisio sumpta est ex Damasceno lib. 1. de fide c. 17 & lib. 2. cap. 3. Quamuis ipse verbo [definiendi,] aut [definitiuè,] non vtatur, sed solũ verbo circunscribendi: declarat tñ non habere eandem vim in rebus spiritualibus, & in corporalib. & ad hanc diuersitatem significandã vsi sunt Theologi illis duabus vocibus [circunscriptiuè] & [definitiuè.] Dicitur ergo res esse alicubi circunscriptiuè, qñ ita ibi est, vt sit tota in toto, & pars in parte spatij quod occupat: definitiuè aũt dicitur esse aliquid, quod ita est alicubi, vt intra definitũ spatium cõtineatur, nec simul possit extra illud naturaliter esse. Est aũt subintelligẽda negatio extensionis, nam aliàs ẽt id quod est circũnscriptiuè in loco, erit ẽt definitiuè, quia nõ potest naturaliter simul esse in alio Vbi: quo sensu illud [esse definitiuè,] potest genericè sumi prout distinguitur ab esse vbique, quod est proprium Dei. Vt ergo illa sit ratio specifica, subintelligenda est negatio, videlicet vt res illa dicatur esse definitiuè in loco, quæ, licẽt non habeat in loco extensionem partium, intra certos tamen limites ita contineatur, vt extra illud Vbi naturaliter esse non possit. Atque ita illa diuisio fere coincidit cum diuisione Vbi in corporeum & spiritale: quæ duo membra esse specie diuersa, superius ostensum est.

Prima obiectio contra diuisionem eiusque solutio.

III. *Punctum an circũscriptiuè an definitiuè in loco sit.*

SEd obijcere quis potest, nam punctum habet ẽt suum Vbi, in quo non est extensio partiũ, vt possit esse totũ in toto, & totum in qualibet parte, & tñ punctum non dicitur esse alicubi definitiuè, sed potius circunscriptiuè. Respondetur primò nõ oportere vt Vbi ipsius puncti in illa diuisione contineatur, quia sicut Aristoteles dixit pũctum non esse in loco per se, sed per accidens, & sicut punctum non est quantitas, sed principiũ quantitatis, ita nos dicere possumus punctũ non habere Vbi, sed principium Vbi corporei. Vnde vlterius dicitur, eo modo quo illud est Vbi, reduci ad circũscriptiuum, & in descriptione Vbi definitiui subintelligendum etiam erit sub negatione extensionis partium comprehendi negationẽ essendi in loco per modum principij talis extensionis: quod alio modo dici solet esse indiuisibile vt habens positionem in continuo.

Secunda obiectio & responsio.

IIII. DIces rursus, Intrinsecum Vbi substantię materialis, & accidentium etiam materialiũ, præter quantitatem, est diuisibile, ita vt ratione illius totum sit in toto, & pars in parte, & tamen ex se non est Vbi circunscriptiuum. nam hoc per se primò soli quantitati conuenit, & non alteri nisi ratione illius. Ad hoc duobus modis responderi potest, vt adæquata sit dicta diuisio. Primò, omne Vbi rei materialis

com-

comprehendi sub Vbi circumscriptiuo, quia licèt ex se & per se non necessariò habeat extensionem partium in ordine ad locum, sed rône quantitatis, tamen ex natura sua postulat vt media quantitate habeat illam extensionem. Vnde Vbi circumscriptiuum subdistingui potest, nam vnum est per se tale ex vi sua, seu ex natura illius subiecti quod proximè afficit. Aliud verò est, quod non habet prædictam extensionem ex vi sua, tamen aptum est illam habere media quantitate. Et iuxta hanc interpretationem, si substantia materialis esset alicubi sine quantitate per diuinam potentiam, & absque nouo miraculo, haberet Vbi materiale & circumscriptiuum, quia licèt secundum illum statum non necessariò esset tota substantia in toto, & pars in parte, spatij ratione præsentiæ seu Vbi quod tunc haberet, tamen natura sua semper postularet hunc modum essendi in loco media quantitate.

V. Secundò dicere possumus, omne Vbi, præter illud quod est proprium quantitatis, pertinere ad modum essendi definitiuè in loco, atque ita substantiam materialé dupliciter esse vbi adest, B scilicet & definitiuè, & circumscriptiuè. Non quatenus vnũ horum includitur in alio, sed per modos specie diuersos, quorum vnus per se & ratione sui conuenit tali substantiæ, alius per accidens seu per aliud, nimirum per denominationem, & coniunctionem ad quantitatem: vnde prior est inseparabilior à substantia, quàm posterior, vt patet in substantia materiali conseruata sine quantitate. Quæ iuxta hanc interpretationem esset definitiuè alicubi, & non circumscriptiuè. Et hic modus loquendi videtur magis accommodatus communi vsui: nam res non dicitur esse circumscriptiuè, nisi vel à superficie externa circumscribatur, vel saltem circumscribi possit quantum est ex modo essendi alicubi, vt vltima sphæra, substãtia aũt carens quantitate, non ita esset alicubi: esset ergo præsens potius definitiuè quàm circumscriptiuè. Vnde cum dicitur in definitione essendi alicubi circumscriptiuè, quòd sit totum in toto & pars in parte, subintelligendum est per se, & ex intrinseca necessitate talis præsentiæ, atq; ita C conuenit soli Vbi quantitatiuo. Vnde vlterius, Vbi definitiuum sic condiuisum à circumscriptiuo, nõ conuertitur cum Vbi spirituali, sed potius subdiuidendum est, nam aliud est cui repugnat extensio partium, & hoc est immateriale, aliud verò cui non repugnat, quamuis ex se non necessariò illam habeat, sed solum ratione adiunctę proprietatis. Et vtrumque eorum potest vlterius diuidi in Vbi substantiæ, vel accidentis, & ita erit perfecta diuisio.

Tertia obiectio dissoluitur.

VI. RVrsus verò obijci potest, quia in mysterio Eucharistiæ habet corpus Christi suam præsentiam, quæ verè spectat ad hoc prædicamentum, nam est quoddam accidens quatenus est quidam modus additus substantiæ illius corporis, & non est alterius prædicamenti nisi huius, & tamen non continetur sub prædicta diuisione, quia nec secundum illam habet extensionem partium in ordine ad locum, nec etiam ei repu-

A gnat esse alibi, vnde nec circumscriptiua est, nec definitiua. Sed hæc obiectio petit Theologicum dubium, quod à nobis latè tractatum est in 3. tom. 3. par. disput. 48. sect. 3. scilicet, an Christus in Sacramento dicendus sit esse definitiuè, vbi diximus non oportere illam præsentiam sub hac diuisione comprehendi. Nihilominus tamẽ probabiliter credimus illam præsentiam directè & propriè pertinere ad hoc prædicamentum, quia si non pertineret, maximè quia est supernaturalis: hoc aũt non obstat, quia etiam qualitates supernaturales directè pertinent ad prædicamentum qualitatis, quia cum finitæ sint, possunt habere vniuocam conuenientiam cum qualitatibus naturalis ordinis, ita ergo proportionaliter censeo de illa præsentia. Quapropter vt diuisum & partitio totũ ambitum huius prædicamenti comprehendat, oportet vel præmittere partitionem præsentiæ localis in naturalem & supernaturalem, & deinde naturalem diuidere in definitiuam & circumscriptiuam. Vel certè, quòd non incommode fieri potest, posset definitiua præsen B tia generaliter appellari omnis illa quę est absq; extensione partium in spatio, seu qua res pręsens est tota in toto, & tota in qualibet parte absque immensitate: & hæc diuidi vlterius posset in eã quæ est connaturalis subiecto vel supernaturalis, vel certè in eam quę natura sua est definita ad vnum limitatum Vbi, & eam quæ non habet ex se tantam limitationem, quamuis non sit immensitas: talis enim probabiliter existimari potest sacramentalis præsentia corporis Christi, vt latius in citato loco declaraui.

Quarta obiectio expeditur.

QVartò obijci potest circa eandem diuisionem, nam Deus est etiam alicubi, cum sit vbique, & tamen neque est circumscriptiuè, nec definitiuè. Verum hæc obiectio potius declarat partitionem illam optimè accommodari ad Vbi prædicamentale, nam Deus non est alicubi per aliquod Vbi pertinens ad hoc prædicamentum, C quia eius immensa præsentia non est accidens, nec modus substantiæ eius, sed omnino ipsamet essentia eius. Et hoc sensu negat Damasc. lib. 1. c. 16 Deum esse in loco, prout, nimirum, [esse in loco] dicit aliquid prædicamentale vel finitum seu continentiam intra ambitum alicuius spatij determinati. Sic etiam Chrysost. homil. 5. ad Colossen. dicit [Deum nusquam esse, licèt sit vbique,] Et August. lib. 83. quæst. q. 20. [Deus non alicubi est, quod enim alicubi est, continetur loco:] & lib. 8. Genes. ad liter. c. 26. dicit [Deum esse sine tempore, ac loco:] & lib. de essentia diuin. vocat Deum [illocalem,] quod veluti declarans sermon. 8. de verbis Domini, ait [Deum non contineri in loco,] & similia multa supra adduximus agentes de immensitate Dei. VII.

Sit ne dicta diuisio generis in species.

VLtimò obijcitur quod illa diuisio non sit apta ad hoc prædicamentum constituendũ, quia non est vnius generis, imò nec vniuoca: nihil enim est frequentius in ore sapientium, quam VIII.

incor-

incorporalia non esse in loco nisi æquiuocè, vt patet ex D. Thom. 1. p. q. 52. art. 1. & q. 53. artic. 1. ergo Vbi quod est commune incorporalibus, & corporalibus, non potest esse genus. Respondetur iam supra dictum esse, in proprietate & rigore sermonis aliud esse adesse alicubi per intrinsecum Vbi, aliud verò esse in loco. Illa ergo locutio dici solet de esse in loco extrinseco: imò D. Thomas in priori loco citato expresse declarat intelligi de esse in loco corporeo. Quo sensu sine dubio valde analogicè dicitur de angelo, & de corpore, quia in vno significat contineri à loco per contactum quantitatiuum, in alio vero significat contingere locum contactu virtuali seu operatione: vnde sicut quantitas vel contactus analogicè dicitur de quantitate molis & virtutis, ita & esse in loco de illis duobus modis. At verò propriè loquendo de intrinseco Vbi posset quidem illa locutio exponi de æquiuocatione rei seu generis, eo nimirum modo quo dicuntur latere in genere æquiuocationes, a ut quo corruptibile & incorruptibile dicuntur genere differre. Loquendo autem metaphysicè seu logicè tenera est inter hæc Vbi vniuoca conuenientia quia vtrumque confert formaliter rei quam afficit, vt sit realiter præsens, ac definita in certo spatio. Neque est cur abstrahi non possit commune genus à modo corporeo & incorporeo, æquè ac abstrahi potest à substantia, vel qualitate corporea & incorporea.

IX. Rursus verò hic inquiri poterat, an omnia Vbi corporum sint eiusdem speciei in hoc prædicamento, vel differant pro diuersitate corporũ, aut pro diuersitate situum vniuersi (& idem cum proportione quæri potest de incorporeis.) Sed hæc quæstio iam ad Physicam pertinet, cum qua coniuncta est alia, an motus locales corporum omnes sint eiusdem speciei, & ideo ab his quæstionibus nunc abstinemus. Probabilius tamen videtur omnia hæc Vbi esse eiusdem speciei, differreq; te solum, vel per respectus ordinis inter ipsa corpora seu partes eiusdem corporis, quomodo vnum corpus dicitur esse sursum, aliud deorsum, vel per respectus ad subiectum, quomodo dicitur locus superior vel inferior esse naturalis vel violentus.

De proprietatibus ipsius Vbi.

X. VLtimò facile etiam est ex dictis proprietates ipsius Vbi colligere. Quarum prima ac præcipua est quòd sit immobile: quam in superioribus declaratam reliquimus. Et ex ibidem dictis colligere licet, sicut omne Vbi immutabile est secundum locum, ita è cõuerso omne Vbi esse corruptibile, quãtum est de se, quia ita ipsum est immutabile, vt semper sit in subiecto mutabili: per mutationem autem localem subiecti corrũpitur ipsum Vbi. Et radix huius est, quia omne subiectum Vbi, habet finitum, & limitatum Vbi, & inde prouenit vt mutare illud possit, & cõsequẽter vt ipsum Vbi possit corrumpi.

XI. *Vbi intentio-ne caret.* Alias duas proprietates assignant Gilbertus, Albertus, & alij, negatiuas, & fere communes cæteris prædicamentis extra qualitatem, nimirum non posse intendi nec remitti & non habere cõtrarium. Et in priori nulla est difficultas, quia in

A illo modo præsentiæ nulla est latitudo quoad intensionem: quoad extensionem verò in vniuersum fere dici potest, omne Vbi habere latitudinem, & suscipere magis vel minus vt satis in superioribus declaratum est tam in loco corporum quam spirituum. Dico autem fere, quia excipi potest locus indiuisibilis, vel puncti, vel quem angelus habere potest per præsentiam ad solum punctum, iuxta probabiliorem opinionem. Sed non oportet exceptionem addere, quia hoc ipsum Vbi indiuisibile est suo modo principium Vbi extensi per spatium, & ita sub illo continetur.

Quod autem spectat ad alteram proprietatem recolendum est ex superius dictis disput. 45. contrarietatem, etiam vt distinguitur ab oppositione priuatiua, aliam esse proprijssimam, quæ versatur inter formas sub eodem genere maximè distantes, aliam verò esse minus propriam, quæ reperitur inter terminos alicuius latitudinis, quarũ vnus ab vno ad alium successiuè potest transitus fieri: quomodo in augmentatione minor & maior quantitas censetur termini contrarij, & in intensione gradus remissus & intensus. Quando ergo B carentia contrarietatis dicitur proprietas Vbi, intelligendum est de priori & proprijssima contrarietate, & ita est res clara, præsertim cum dictum sit, omnia Vbi, quæ naturaliter possunt afficere idem subiectum, esse eiusdem speciei. At verò posterior contrarietas inter Vbi reperitur, nam motus localis est proprissimus motus: omnis autem motus fit inter terminos positiuos & contrarios, saltem illo modo, vt patet ex Aristotele lib. 5. Physicor. cap. 2. text. 10. ergo terminus per se motus localis habet alium sibi contrarium: terminus autem primarius ac per se motus localis est ipsum Vbi, vt supra ostensum est, & idem Aristoteles docet supra capit. 1. ergo Vbi habet contrarium, saltem illo posteriori modo. Quæ contrarietas in hoc solum consistit, quod vnum Vbi formaliter repugnat alteri, & inter ea est quedam latitudo spatij, in qua extrema Vbi hanc habent oppositionem, quod dum ab vno receditur, ad aliud acceditur, & è conuerso. Qui modus oppositionis inueniri potest etiam inter ea quæ sunt eiusdem speciei, vt ex dictis constat. Hic autem insinuabat se quæstio, an inter plura C Vbi, præsertim corporalia tanta sit repugnantia, vt nec per potentiam Dei absolutam possint simul esse in eodem subiecto, quod est quærere an omnino repugnet idem corpus esse simul in duobus locis, sed hanc quæstionem fusè tractaui in tomo 3. tertiæ partis.

XII. *Vbi quo sen-su dicatur ha-re cõtrario.*

DISPVTATIO LII.

De situ.

Situs cõside-ratio tracta-tioni Vbi an-nexa.

SItus propinquissimè adiacet & conuenit cum ipso Vbi, & ideo præsens disputatio conuenienter præcedenti succedit, quam breuissimè expediemus, quia, vt ex discursu eius constabit, hoc genus nihil rei addit superioribus, sed quandam prædicamentalem denominationem, quæ breuissimè explicari potest.

SECT.

SECTIO I.

Quidnam sit situs, & quomodo ab Vbi differat.

I. *Variæ situs acceptiones.* DIfficile sanè est explicare quidnam situs sit, ita vt diuersum genus entis à reliquis cõstituere possit. Vos enim [situs] tribus modis accipi posse videtur. Primo vt significat generatim locum illum extrinsecum in quo res sita est, qui nõ est forma vel accidens rei, sed quasi sustentaculum eius, vt si dicas portionẽ terræ, in qua arbor plantata est, esse situm eius, & sic per se notũ videtur situm non constituere prædicamentũ. Secundo significare põt quandam relationem ordinis, vt esse sursum vel deorsum, aut in priori, vel posteriori loco, seu in digniori vel minus digno, quæ relatio quando realis est, ad prædicamentum Ad aliquid spectat. Tertio modo significat positionẽ quandam partium in ordine ad locum: & in hac significatione censetur constituere hoc prædicamentum, eandem tamẽ difficultatem habet, quia in hac etiam positione nihil interuenire videtur, quod ad alia prædicamenta non pertineat, quia in positione partium in ordine ad locum aut cõsideratur Vbi vniuscuiusque partis, & hoc non est nisi partiale Vbi totius, vnde ad idem prædicamentum reducitur tanquam quid incompletum: aut consideratur respectus qui inde consurgit inter partes ipsas, & ille pertinet ad prædicamentũ relationis: vel consideratur integra dispositio subiecti, quæ ex partibus sic situatis consurgit, & illa dispositio vel nihil est, nisi integrũ Vbi totius, vel ad summum addit figuram quandam ipsiusmet Vbi ad prædicamentum qualitatis pertinentem. Nihil ergo noui apparet quod possit esse situs. Et confirmatur, nam duplex est positio partium quantitatiuarum: vna dicitur esse in toto secundum se seu in ordine ad se, vt patet ex Aristotele in Prædicament. de quantit. quæ in hoc consistit, quòd in ipso toto quædam partes sunt extremæ, & quædam intermediæ, & quædam consideratur vt centrum aliarum, ac denique vna post aliam in toto ipso: alia verò est positio partium in ordine ad locum, quæ consistit in simili coordinatione earum secundum Vbi intrinsecum, nam extrinsecus locus non est simpliciter necessarius ad hanc partium positionem. Sed prior positio partium non addit supra quantitatem nisi relationem partium, & ideo secundum id quod est absolutum, ad idem prædicamentum quantitatis pertinet: ergo eadem proportione situs præter relationes nihil aliud dicere potest quàm ipsum Vbi.

Prima sententia quòd situs sit denominatio extrinseca, reijcitur.

II. IN hoc prædicamento explicando non habet locum sola denominatio extrinseca, in qua aliqui ponunt omnes rationes sex posteriorum prædicamentorum: quam sententiam generaliter tractat, & latè defendit Fonseca 5. Metaphys. capit. 15. quæstio. 7. nihil tamen speciale dicit de hoc prædicamento, quanquam de alijs, & maximè de Vbi difficultatem senserit. Quæ tamen nõ minor est in situ, nam denominationes quæ ad hoc prædicamentum pertinere censentur, nullo modo possunt alicui formæ vel corpori extrinseco attribui: vt satis indicauit Aristoteles in Prædicamen. capit. de sex vlt. dicens denominationes huius prædicamenti sumi à positione: positio autem non est denominatio extrinseca, quod in particulari clarius patet. Vt verbi gratia, sedere est denominatio huius prædicamenti, quę non sumitur à sede in qua quis sedet, sed à sessione, quæ est interna quędam dispositio ipsius corporis sedentis. similiter stare quis dicitur non ab aere circumscribente, neque à terra, verbi gratia in qua forte stat: posset enim eodem modo contingere terram, etiam si non staret, sed aliam dispositionem corporis haberet: & quanuis nullus esset aer circumstans, homo verè esset stans aut sedens: præter hæc autem fingi non potest aliquid extrinsecum, vnde illa denominatio sumatur.

Secunda sententia, quod situs sit relatio, non probatur.

III. QVapropter si in aliquo ex his prædicamentis, probabilitatem habet opinio Scoti, quod in relatione consistant, maximè quidem in hoc, quia nihil aliud intrinsecum videtur posse excogitari, vt in ratione dubitandi propositum est. Et fauet Aristoteles in cap. de Ad aliquid, vbi situm numerat inter ea quæ sunt illius prædicamenti, & positionem illud vocat, & ponit exempla. [recubatio, statio, sessio:] & postea in cap. 9. de sex vltimis prædicamentis, dixit sitũ esse, nihil aliud esse, quàm denominatiuum ipsum, sumptum à positione. Declarans situm in præsenti non esse nomen abstractum sed concretum, cuius abstractum erit situatio, vel positio, quam dicit Aristoteles esse relationem.

IIII. Nihilominus tamen hæc sententia, si intelligatur de relatione prædicamentali, non potest probari, quia aliàs non constitueretur nouum prædicamentum: si verò intelligatur de relatione transcendentali, erit fortasse vera, sed non declarat quomodo sit diuersa ab Vbi: si autem intelligatur de alia relatione distincta ab his quæ extrinsecus aduenientes vocantur, nos talem relationem non admittimus, vt supra disputatio. 48. tractatum est. Neque in præsenti apparet qualis possit esse hęc relatio extrinsecus adueniens, nam si sit relatio ordinis situalis partium inter se, hęc non extrinsecus nascitur, neque per aliquam actionem fit, quæ per se ad illam tendat, sed intrinsecè sequitur positis partialibus Vbi omnium partium, in quibus illa fundatur: vnde nulla actio est ad illam necessaria præter motum localem quo fit tale Vbi. Vel est relatio totius ad suas partes, & partium ad totum: & de hac eadem est ratio, idemque ostendi potest eodem discursu. Vel denique est relatio totius ad aliquid aliud extrinsecum

& talis

& talis relatio aut nulla est simpliciter necessaria quod infra videbimus, aut etiam illa intrinsece consequitur ex talibus Vbi vtriusque corporis, continentis & contenti.

V. Neque Aristoteles huic fauet sententiæ, nã eo mõ quo dicit positionem esse relationem, dicit ét illam pertinere ad prædicamentum. Ad aliquid. Caiet. Quo autem sensu Aristoteles fuerit locutus, latè tractat Caietanus in Prædica. cap. de sex vltimis. Sed omissis alijs modis quos ibi refert & improbat, vera responsio est, Aristotelem numerasse positionem inter ea quæ sunt ad aliquid, non ex ppria sententia, sed iuxta primam definitioné relatiuorum, quam prius posuit in illo prædicamento cum omnibus quę ex illa sequebantur, & postea illam reiecit; intellexit ergo esse respectum secundum dici vel transcendentalem, & ab illo postea dixit sumi denominationes huius pręedicamenti. Quis auté ille respectus sit, & quomodo ab alijs differat, nunquam explicuit.

Reijcitur opinio tertia quod situs sit absolutum cum respectu.

VI. POtest ergo ad hoc prædicamentum accommodari alia opinio, quam aliqui de sex omnibus defendunt, s. quod dicat absolutum simul cum respectu, & absolutú sit uel locus extrinsecus, vel intrinsecus modus ipsius Vbi: respectus autem sit habitudo ad rem aliquam, in qua alia sita esse dicitur, vt v. g. sedentis ad sedem, stantia ad ré in qua stat vel aliquid simile. Sed hæc snia primum excluditur ratione generali, quia vel loquitur de respectu prædicamentali, uel transcendentali; si de transcendentali, etiam Vbi dicit respectum transcendentalem, neque explicatur quem alium dicat situs, nam illi respectus qui sunt ad res extrinsecas vel continentes, aut è conuerso continentis ad rem contentam, non sunt transcendentales, sed prædicamentales. Si autem fit sermo de relatione prædicamentali, illa non potest essentialiter componere formam alicuius prædicamenti, quia illa non esset compositio per se, sed per accidens, & quia illo modo miscendo formas diuersorum prædicamentorum, possemus prædicaméta in infinitú multiplicare.

Vera sententia, situm esse modum rei.

VII. REliquitur ergo vt dicamus situm seu positionem esse aliquem intrinsecum modum corporis situati, à quo sic denominatur sedens, aut iacens, vel simile. Quod satis probari vr̃ à sufficienti partium enumeratione, quia nec necesse est fingere entitatem distinctam, vt satis per se clarum est, neque aliquid aliud relinquitur præter intrinsecum modú, reiectis alijs sententijs. Quis autem hic modus sit, & quo distinguatur ab Vbi difficile explicatur. Et quidem ego censeo non esse nouum modum ex natura rei distinctum ab ipsomet modo qui est vbicatio talis subiecti, & omnium partium eius: hoc. n. uidetur conuincere ratio dubitandi superius posita. Et præterea declaratur, nam Vbi & situs respectu eiusdem corporis ita comparantur, vt eodem omnino modo fiant, & amittantur, nam qui stat, non fit

A sedés nisi per motum localem, neque amittit sessionem nisi per alium motum localem, vel totius vel aliquarum partium. Vnde fieri non potest vt in tali subiecto situs separetur à tali Vbi integro, & totali, nec è conuerso fieri potest vt tale Vbi separetur à tali situ: ergo non sunt modi ex natura rei distincti: nullú enim est indicium distinctionis inter illa, nec etiã occurrit ratio, aut effectus aliquis, propter quem distinguenda sint: imo nec satis potest declarari aut concipi talis distinctio. Atque hanc sententiam quamuis aliter explicatã tenet Fonseca in 5. Metaphysic. capit. 7. quæst. 2. sect. 4. dicens, etsi populari sensu situs ab vbi distinguitur, tamen si res ad Philosophorú normã exigatur, non esse reuera distinctum à prædicamẽto vbi. Quod si solum intendit, hęc prædicamenta non distingui per distinctionem in re inter situm & vbi, placet eius sententia, si vero neget habere distinctionem rationis seu in modo prædicandi sufficientem ad distinctionem prædicamẽtorum, id non admittimus, neque à recepta sententia recedendum putamus.

VIII. Vt ergo hæc duo prædicamenta distinguãtur, dicere quis posset prædicamentum Vbi non con-
B stitui per illum modum intrinsecum, sed per locum extrinsecum, ita vt esse in loco, quod pertinet ad illud prædicamentum, sit sola denominatio extrinseca à loco continente: situs vero sit modus ille intrinsecus, quem in tota disputatione præcedenti declarauimus. Iuxta quam sententiam omnia quæ in superiori disputatione dicta sunt, ad situm essent accomodanda, exceptis quæ pertinét ad extrinsecam denominationem loci cõtinẽtis. Quæ sententia posset probabiliter defendi, nos autem illam non sequimur. Primo quia Aristoteles semper dixit proprium terminum localis motus esse Vbi: motus autem localis, primo & per se terminatur ad illum modum intrinsecum. Secũdo quia ille modus in genere sumptus, est communis corporibus & spiritibus, vt declarauimus: situs autem proprie non tribuitur rei spirituali: imò neque omnibus corporalibus, ut infra declarabimus, cum tamen Vbi proprie omnibus tribuatur. Tertio quia sola illa denominatio ex-
C trinseca essendi in loco continente, non est sufficiens ad constituendum prædicamentum distinctum à reliquis, ut in eadem disput. sect. 2. explicatum reliquimus.

Quomodo situs & vbi ratione differant. IX.

IGitur dicendum censeo formam situs, seu positionem, quæ dat denominationem huius prædicamenti, esse ipsummet Vbi sub diuersa ratione conceptum, ita vt sicut ad distinguendam actionem & passionem, sufficit distinctio rationis, ita hic sufficiat inter situm & Vbi. Consistit autem distinctio rationis in hoc, quod Vbi vt sic solum dicit illum modum quatenus constituit rem præsentem alicubi, & ideo nos semper explicamus ipsum Vbi per relationes distantiæ, aut propinquitatis, vel intimæ præsentiæ, quia solum illud concipimus vt fundamentum earum. At uero situs vt sic dicit illum modum vt denominantem rem ita dispositam in se, dispositione quadam resultante ex locali coordinatione partiũ. In qua denominatione non

atten-

attenditur ratio præsentiæ, nec ordo ad spatium A propriè, sed ordo partium inter se ordo (in quam) non prout dicit relationem prædicamentalē, sed prout est fundamentum eius. Quod satis significauit Arist. 5. Metaph. cap. 19 vbi ait, [Dispositio est ordo habentis partes,] & ponens primũ membrum, addit, [Aut loco.] vbi omnes intelligunt propriã formam huius prædicamenti. Est ergo situs quædam dispositio situalis seu localis consurgens in toto ex tali partium vbicatione: quæ dispositio, quamuis in re non sit aliquid distinctum ab illo modo qui est Vbi, à nobis tamen concipitur per modũ cuiusdam formæ distinctæ, quæ diuersum modũ denominationis & prędicationis habet, qđ satis est ad distinctioné prædicamentalē.

X. Et hoc etiam confirmat exemplum de quantitate, nam positio partium in toto, vno modo solũ dicit extensionem partium continuarum, & sic pertinet ad differentiam essentialem quantitatis continuæ, & ideo non potest nouam rationem prædicamentalem constituere. Alio verò modo B potest illa positio sumi pro dispositione totius resultante ex tali extensione partium, & coordinatione earum in se, & sic illa dispositio habet diuersam rationem prædicamentalem à quantitate, non est tamen alia nisi figura, & multi de hac exponunt tertium membrum dispositionis positum ab Aristotele citato loco, quod formam, vel (vt alij vertunt) speciem appellat: & ita videtur exponere D. Thom. Ad hunc ergo modũ comparatur situs ad vbi in his rebus, quæ illius sunt capaces. Est tamen discrimen, nam figura est magis distincta à quantitate, quàm situs ab Vbi, eo quòd quantitas propriam & veram realitatem habeat, cuius modus est figura, & separabilis ab ipsa: Vbi autem est tantum quidam modus, & situs est veluti modus eius, & ideo non est in re modus distinctus, sed ratione tantum, vel quia modus non modificatur per alium modum, ne procedamus in infinitum, vel quia est ita intrinsecus, vt sit omnino inseparabilis. Atque hæc sententia sic exposita solum confirmatur impugnatione aliarum, & à sufficienti enumeratione, & quia ex sola expositione C data est per se verisimilis, & consentanea modo concipiendi & loquendi de his rebus, & sine vllo inconuenienti.

XI. *Obiectio soluitur.* Solum potest obijci, quia homo in vacuo existens, non esset capax situs, haberet autem Vbi, vt supra diximus: ergò etiam in re sunt hæc duo separabilia: imò etiam concluditur situm nõ cõstitui per solam denominationem intrinsecam, cum egeat aliquo extrinseco aut circunscribente, aut sustentante, vel aliquo simili. Antecedens patet, quia si quis esset in vacuo non posset dici sedere, etiamsi in modo sui Vbi haberet eandem dispositionem & quasi figuram, quam nunc habet dum sedet. Similiter etiam si esset recto corpore, non posset dici stare, magis quàm iacere, nam si attentè consideretur corpus iacens, aut stans, non differt quoad localem dispositionem quæ in corpore eius resultat ex positione partium, sed differt tantum in modo quo est dispositus in ordine ad illud corpus à quo sustentatur, quæ diuersitas non posset in vacuo intelligi. Respondeo, verum quidem videri in his denominationibus prout sunt in communi vsu, interdum A admisceri extrinsecas denominationes vel habitudines, quamuis illæ non sint quæ prædicamentalem rationem constituunt. Vt nomen situs etiã est æquiuocum, & interdum, vt dixi, sumitur substantiuè, pro illo loco in quo res sita est, & non semper pro loco adæquato, sed pro illa parte terræ in qua res sustentetur, vt si dicamus situm corporis Christi in cœlo esse illam partem superficiei conuexæ cœli Empyrei, quam suis pedibus contingit. Sic igitur, cum quis dicitur sedere, ibi possent coniungi duo, scilicet quòd habeat talem dispositionem sui corporis, & quod habeat sedē in qua sustentetur: prior ratio est quæ per se pertinet ad prædicamentum situs, quam posset quis habere etiam in vacuo: posterior autem non spectat per se ad prædicamentum, quia non sumitur ex aliquo quod se habeat per modum formæ, sed solum per modum causæ extrinsecæ sustentantis, vel potius impedientis ne corpus aut partes eius vlterius descendãt. Vnde si homo esset rectus in vacuo, secundum dispositionem intrin B secam stare diceretur. Non quidem in ordine ad corpus extrinsecum sustentans: sed quia ipsæ partis corporis inter se ita essent dispositæ & ordinatæ, sicut nunc sunt in homine, qui stare dicitur: quod à nobis explicari non potest, nisi per relationes, aut effectus aliquos, scilicet, quia vna pars esset sub alia, & quasi sustẽtaret illam, vt pedes crura, & sic de alijs. Neque aliter posset homo in vacuo constitui, saltem naturaliter.

SECTIO II.

Quę subiecta, species, aut proprietates huic prędicamento tribui possint.

I. HIc breuiter expediemus reliqua quæ de hoc prædicamento desiderari possunt.

De subiecto situs.

II. PRimum est, quibus rebus attribui possit situs. C Dicendum est enim in primis, non posse attribui rebus incorporeis, quia est dispositio totius, resultans ex ordine partium, in loco, res autem incorporea non habet partes, sed tota est in toto & tota in qualibet parte. Vnde non est satis, quod eius præsentia sit aliquo modo diuisibilis, & habens partes in ordine ad spatium, quia cum tota substantia sit sub qualibet parte illius præsentiæ, nulla peculiaris denominatio, aut situalis dispositio inde resultat in tali re, præter hanc, scilicet esse præsentem maiori vel minori spatio. Et ideo supra non diximus situm identificari cum quolibet Vbi, sed cum illo in quo potest repetiri.

III. Deinde est certum, situm maximè propriè cõuenire animalibus, in quibus sunt partes diuersarum rationum ac figurarum, & ex propria & intrinseca virtute diuersimodè cõponi possunt, aut disponi in ordine ad locum. In alijs verò rebus, præsertim si vniformes sint seu homogeneæ, non ita facilè potest distingui situs ab Vbi, saltem considerando solam ipsam dispositionem internam, non autem externam, partium absque habitudine ad alia corpora vniuersi. Nihilominus

nus tamen potest in eis considerari aliqua ratio situs, quæ consistat in ista dispositione partiũ inter se, quamuis per analogiam, vel proportionem ad ordinem vniuersi à nobis explicetur. In ipso enim vniuerso, quatenus est aliquo modo vnum, & quasi artificiatum quoddam, compositum ex consequenti dispositione suarum partium, intelligi pōt quidam situs, & quasi dispositio totius, ratione cuius diuersa corpora dicuntur habere diuersum situm in vniuerso. Qui quidem situs in vnoquoque corpore partialis est respectu vniuersi, tamen respectu talis corporis est totalis, cōsurgens ex partialibus situbus suarum partium, & sic quodlibet corpus habet suum situm, quatenus partes eius habent superiorem vel inferiorem locum inter se, & in ordine vniuersi. Quamuis n. situs non consistat intrinsecè in his respectibus, non tamen potest à nobis eius ratio sine illis exponi. Vnde etiam in animalibus non potest positio omnino præscindi ab his respectibus, nam qui rectus stat ordine naturali suarum partium, diuersum situm habere censetur ab eo qui inuerso ordine caput haberet inferius, & pedes superius, etiamsi alioqui haberet corpus æquè extensum, & in eadem figura dispositum. Sic igitur potest situs inueniri etiam in corporibus inanimatis, maximè tamen attribui solet ijs quæ habent partes diuersarum rationum. Vnde etiam corpora artificialia quatenus diuersis partibus constãt, positionem & situm habere censentur, vt domus in qua fundamentum est inferius, tectum superius &c. imò & exercitus eo modo quo est vnum quid, suam habet positionem, quando ordinatè constitutus est, non quòd positio sit relatio ordinis, sed quòd ex partibus sic ordinatis talis dispositio totius consurgat.

IV. *Quæ sint species situs ab Albertus.* Ex his facile est intelligere sub hoc genere positionis plures species distingui posse, quas breuiter colligit Albertus lib. de sex princip. tract. de positione, c. 1. dicens, differentias subalternas huius prædicamenti, esse æquè, vel non æquè poni, seu flexè, aut rectè: speciales verò differentias esse sessionem, stationem, &c. inter quæ etiam numerat asperum, & lene in cap. 2. Quod etiam habet D. Thomas opusc. 48. Vnde etiam videtur sequi, vt idem Albertus obijcit dicto cap. 2. etiam curuum vel rectum, prout præcisè oriuntur ex positione partium in loco, pertinere ad prædicamentum situs, quia etiam illæ differentiæ dicũt quandam dispositionem totius, consurgentem ex positione partium, quod admittere non est magnũ inconueniens, nam reuera statio & sessio ratione rectitudinis & curuitatis maximè differunt, nō quod ipsa figura vt sic sit positio, & pertineat ad hoc prædicamentum, sed illa dispositio totius in ordine ad locum secundum talem ordinem partium, ex qua sequitur talis figura. Quocirca sicut species figurarum, & habitudines partium secundum partialia loca, possunt infinitis modis variari & disponi, ita species situs innumeris modis variari possent. *D. Thom.*

V. *Suæ proprietates situs.* De proprietatibus autem situs plura disputat Albertus supra cap. 3. 4. 5. quæ breuiter colligit D. Thom. dicto opusc. cap. 3. Et in primis illi attribuunt illas duas communes proprietates, scilicet non habere contrarium, & non recipere magis & minus: de quibus nihil occurrit addendũ, præter ea quæ de Vbi dicta sunt: nam licèt vna positio repugnet alteri, illa non est propria contrarietas, sed specifica diuersitas, sicut etiam vna figura repugnat alteri. Potest autem attribui his speciebus situs illa oppositio quæ est inter terminos motus quatenus homo ex stante fit sedens, & sic de alijs, tamen ẽt illud non est primario ratione situs vt sic, sed rōne Vbi, quia, vt diximus, motus localis per se primò est ad Vbi. Addunt verò cum Gilberto Portet. maximè propriũ esse huius prædicamenti, proximè assistere substantiæ: & vim faciunt in verbo assistendi, prout distinguitur à verbo inhærendi. Sed non censeo hanc proprietatem esse necessariam, quia etiamsi sub illo verbo assistendi comprehendamus omnem, modum vel relationem aut denominationem, quæ non supponit propriam & rigorosam inhærentiam, immediatius assistit substantię corporeæ (de qua est sermo) Vbi, quàm situs. Sed hæc parui momenti sunt, & ideo de hoc prædicamento dicta sufficiant.

B

DISPVTATIO LIII.

De habitu vt quoddam genus accidentis constituit.

HAnc vocẽ [habitus] supra disput. 40. de speciebus qualitatis disserendo explicuimus. Vnde omissa illa significatione, qua vel dispositionẽ quãlibet permanẽtem corporis aut animæ, vel propriam quandam speciem qualitatis significat, hic agendũ est de altero significato eius, quod censetur esse peculiare genus entis, cuius communem rationem primò declarabimus, deinde breuiter quæ ad subiectum, species, & proprietates eius spectare videbuntur. *In qua significatione sit hic de habitu sermo.*

SECTIO I.

Utrum habitus sit aliquid extrinsecè denominans, & quale illud sit.

C IN hoc prædicamẽto explicando eadem est diuersitas opinionum, quæ in alijs sex. Omittenda verò est opinio quæ coniungit absolutum cum respectu prædicamentali, quia eius impugnatio eiusdẽ rõnis est in omnibus his prædicamentis. Omitto ẽt opinionẽ de relationibus extrinsecus aduenientibus, propter eandem causam, & quia si hic interuenit aliqua relatio, illa intrinsecè sequitur positis termino & fundamento proximis, si debito modo explicentur. 1.

Opinio Gilberti, & definitio habitus expenditur.

SVperest ergo tantum tractanda opinio quam indicat Gilbertus, & aliqui sequuntur, nimirum quòd habitus sit quoddam accidens, quod resultat in corpore vestito ex adiacentia vestimenti, ita enim exponunt illam definitionem Gilberti, II.

G liberti, [Habitus est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentia.] Et potest hæc sententia confirmari ex Aristotele 5. Metaph. c. 20. vbi ait habitum esse quendam actum medium inter habentem & rem habitam; sicut actio (inquit) media est inter agens & effectum, [sic inter eū q vestem habet, & vestem quæ habetur, medius est habitus:] vnde infert ipsum habitum haberi non posse, scilicet alio habitu medio, ne in infinitum abeatur. Igitur ex sententia Aristotelis, habitus non est vestis, quæ extrinsecus adiacet, sed est, (vt ita dicam) habitio ipsius vestis: hæc autem habitio quæ mediat inter vestitum & vestem, non est in veste, sed in vestito, qui dicitur habere vestem. Ratione potest confirmari, quia vestis non est accidens, sed substantia. Item, quia si sola hæc denominatio à veste adiacente sufficeret constituere hoc prædicamentum, innumera alia prædicamēta constituenda essent, quia infinitæ sunt huiusmodi denominationes.

Formam huius prædicamenti esse extrinsecam vestem ostenditur.

III. Nihilominus dicendum est formā huius prædicamenti esse merè extrinsecam, puta vestē, vel aliquid simile, quæ non aliter informat, quā adiacendo, & extrinsecè denominando. Declaratur explicando prius in hoc prædicamento quatuor illa quæ in cæteris prædicamentis accidentium interueniunt, nempè, formam seu abstractum, subiectum formæ, vnionem, & concretum seu compositum inde resultans. Forma igitur est vestis ipsa, subiectum est homo, v.g. qui induitur, vnio hic non est alia, nisi circumpositio seu adiacentia indumenti illo modo qui accommodatus est ad ornamentum, seu tegumentum subiecti qđ vestitur: concretum autem est totum hoc, homo vestitus, vel incomplexè, indutum. Quod autem hæc ita sint, ex ipsa declaratione satis ferè probatur, nam hæc intelliguntur facilè, & sufficiunt ad veritatem & cōem vsum harum denominationum, & quidquid vltra additur intelligibile non est. Nam in corpore quod veste induitur, præcisè ex adiacentia vestis nulla res vel modus realis pullulat, nisi fortè relatio propinquitatis aut contactus, vel alia similis, quæ sine dubio prędicamentalis est. Et confirmatur, nam homo sine sui mutatione pōt vestiri, solū per adiacentiā vel circumpositionē vestis: imò hæc ipsa mutatio nō terminatur per se ad propriam formalitatem huius prædicamenti vt sic, sed ad Vbi, & inde statim consequitur illa denominatio. Non est ergo forma huius prædicamenti aliquis modus intrinsecus eius rei, seu obiecti cui attribuuntur denominationes huius prædicamenti, nam hoc subiectū est homo qui vestitus dicitur, in quo omnes conueniunt, & tamen in eo nullus talis modus excogitari potest qui verisimilis sit.

IV. Quando ergo Aristoteles dixit habitum esse quid medium inter vestem & vestitum, non est locutus de forma huius prædicamenti, sed de vnione talis formæ, quæ claritatis gratia magis significaretur, si vocaretur [habitio.] Est enim aduertendum, q interdum [habere] significat indifferenter quamcunque relationem inter rem habētem, & habitam, quo dicitur totum habere partes, & subiectum accidētia, & pater filium, & dominus seruum: & hæc significatio explicatur ab Aristotele in Postprædicamen. est n. valdè analoga, & quasi transcendentalis. Atque hoc modo dicetur homo habere vestem, si illam possideat, etiamsi ea indutus non sit, tamen illa non est denominatio huius prædicamenti, neque tunc vestis exercet rationem formæ respectu vestiti, sed denominatur habita, vt terminus relationis dominij seu possessionis. Propter hoc ergo dixit Aristoteles, q sicut inter agens & effectum mediat actio, ita necesse est vt inter vestem & vestitum mediet habitio, vt homo denominetur habens vestem illo peculiari modo quo denominatur indutus vel vestitus. Hęc autem habitio non est aliud quàm vnio accommodata vestimenti ad hominem. Vnde maiorem proportionem habet hæc habitio cum vnione seu causalitate formali, quam cum actione. Et ideò licèt sub nominibus significantibus informationem homo denominetur passiuè vestitus vel indutus, vestis aūt quasi actiuè, s. vestiens aut ornans, tamen sub rōne habendi fit è contrario, nam homo denominatur actiuè habens vestem, vestis autē passiuè dicitur habita, sicut forma dicitur quasi actiuè informās materiam, materia aūt denominatur quasi actiuè habere formā. Et inde fortè ortum habuit, vt forma huius prædicamenti denominata sit habitus.

V. Quòd si quis curiosè inquirat, quid rei sit hæc habitio, respondeo non esse vnionem aliquā realem, imò nec nouum realem modū additum aut vestimento, aut rei vestitæ, in tali loco & situ constitutis. Primum est manifestum, quæ n. realis vnio fingi potest inter vestem, & hominem vestitum? secundum patet, quia positis homine & veste in tali dispositione & propinquitate locali & situali, etiam si re ipsa vel intellectu præscindatur omnis alius modus realis, verum erit dicere hominem esse vestitum: ergo superfluum est quidquam aliud fingere. Item sicut homo potest nudari omnibus vestimentis nulla facta in eo mutatione reali, ita intelligere possumus, saltem per potentiam Dei posse annihilari hominem vestitū, manentibus vestibus immutatis in eodem Vbi, & situ, & cum omni alio modo intrinseco: ergo signum est nullum modum similem interuenire, omitto n. relationes prædicamentales, quæ ad rem nihil deseruiunt, nam si aliquæ sunt in vestimento & vestito, & consequenter se habent. Est ergo illa habitio, solā extrinseca adiacentia & accommodatio indumenti ad rem indutam; quæ licet in re non distinguatur ab ipso modo & dispositione quam vestis habet in suo loco, tamen quia hic & nunc ratione illius ita comparatur vestis ad rem vestitam, vt illam ornet, & quasi informet, ideo vt sic est quasi vnio quædam ad illam, & consequenter etiam ratione illius dicitur res vestita peculiari modo habere vestem. Vnde illa adiacentia, habitio vel habitus appellata est.

Ex quo etiam intelligitur æquiuocatio quæ in hac voce [habitus] intercedit: interdum. n. significat meram denominationem passiuam ab habēdo, quacunq; ratione res habeatur, & sic nullius est prædicamenti determinatè, quia solum dicit

cit denominationem termini alicuius relationis vel habitudinis: quidquid. n. possidetur, vel quoquolibet habetur, pôt dici habitum illo modo. Aliter verò significat hæc vox quasi substãtiuè sumpta, & per modũ nominis abstracti certã spẽm qualitatis, vt diximus. In præsenti verò significate pôt aut vestem ipsam, aut accommodationẽ vestis ad rem vestitam, et hac vltima significatione vsus est Aristoteles hac voce in citato loco. Ad tollendã verò æquiuocationẽ, nos habitionem illam appellamus, iam. n. cõmuniori vsu habitus magis significat vestem ipsam. & hoc modo dicimus habitũ esse nomen abstractum significans formam huius prædicamenti, quæ solum est adiacens, & extrinseca. Ad quem sensum potest etiam facilè accommodari definitio Gilberti.

Ad rationes in contrarium responsio.

VII. *Inanimata habitu carẽt.* AD primam verò rõnem rñdet D. Tho. in citato opusc. 48 non oẽs denominationes prædicamentorũ accidentium sumi à veris accidentibus, sed aliquas posse sumi ab vna substantia, quatenus accidentaliter denominat aliam. Præsertim (vt ipsemet ait) quia vna substantia non sic accidit alteri ẽm puram entitatem substantialẽ, sed vt affecta aliquibus accidẽtibus, f. quantitate, qualitate, & alijs quæ necessaria fuerint. De qua re satis diximus in superioribus disput. 39. explicando diuisionem accidentis in nouem genera: vbi etiã declarauimus quæ denominationes extrinsecæ constituant diuersas rõnes prædicamentales, quæ verò minimè, sed ad alias reducantur.

SECTIO II.

Quæ sint subiecta, species, aut proprietates habitus.

I. DE subiecto huius prædicamenti D. Tho. citato opusc. significat, esse solum hominem, nam res inanimatæ non vestiuntur, alia verò animalia ipsa natura vestiuit pilis, plumis, &c. quæ vestimenta non pertinet ad hoc prædicamentum, quia sunt (ait D. Tho.) partes integrales suorũ aialium: homo aũt solus, cũ nudus nascatur, rationẽ accepit, qua sibi vestimenta parare posset, & ita hoc prædicamentum videtur solis hominibus conuenire.

II. *D. Thom.* *Hominũ industria animata & inanimata habitu induũtur.* Addit verò idem D. Tho. denominationẽ huius prædicamenti extendi ad quędam alia animalia, quatenus industria hominis vestibus ornantur, aut armantur, vt simia, vel equus. Addere verò vlterius possumus eadem industria extẽdi hãc denominationem ad res inanimatas, saltem quatenus sunt imagines animatarũ, & præsertim hominũ: quomodo vestimus imagines. Imò interdum res alias, vt domos palatia, &c. ornamus auleis, seu tapetis, quæ sine dubio præbent denominationem pertinentem ad hoc prædicamentum.

III. Denique addit ad hoc prædicamentum pertinere omnem denominationem prouenientem ab vna substantia, quæ solum per modum ornamenti alteri coniungitur, etiamsi propriè vestis non sit, secundum communẽ vsum huius vocis. Hoc patet ex dictis supra in diuisione generũ prædicamentalium, vbi ostendimus has denominationes, deaurati, dealbati, &c. ad hoc prædicamentũ pertinere, quia sunt accidentales, & ad nullum aliud spectant, & alioqui habent satis vniuocam conuenientiam cum denominatione quam vestimentum tribuit. Atque ita tandem fit, vt subiectũ huius prædicamenti possit esse quodlibet corpus, præsertim mixtum, nam simplicia non sunt ita apta ad has denominationes, quãuis terra prout ornatur herbis aut floribus, hanc denominationem participare videatur. *Deaurati, dealbati & huiusmodi denominationes ad hoc prædicamentũ spectant.*

De speciebus habitus.

IV. EX hac verò subiecti explicatione facilè colligi pôt varietas specierum sub hoc prædicamentali genere contentarum. Possemus aũt maioris claritatis gratia ipsum summum genus non appellare nomine habitus aut vestimenti, sed ornatus, & illud distinguere in proprium vestimẽtũ, & in ornamentum cõe rebus inanimatis, vt tales sunt. Et rursus vestimenta hominum diuidi possunt, vel iuxta diuersas partes organicas, quomodo distinguimus pileum à calceo, &c. vel iuxta diuersos fines, quomodo distingui possunt vestimenta propria ab armis, quæ D. Tho. supra ad hoc prædicamentum reuocat, & maximè videtur habere verum de armis defensiuis, nam illa quæ ad offendendum sunt, non coniunguntur homini per modum formæ, sed per modum instrumẽti: vnde vt sic non tribuunt peculiarem denominationẽ prædicamentalem. Deinde ornamenta aliarũ rerũ possunt multis modis variari, nã quędam sunt pendentia tm̃, seu extrinsecus adiacentia, alia sunt intimiori modo coniuncta, vt aurũ in argento deaurato, & inter hæc facile pôt alia distinctio & varietas multiplex excogitari.

Proprietates habitus.

V. VLtimò quod spectat ad proprietates huius prædicamenti, nihil fere dicere necesse est. Nam cum forma huius prædicamenti sit substãtia quædam, vt in se est talis res, easdem habet proprietates quas substantia corporea vt varijs accidentibus subest, tamen vt forma est extrinseca, fere nullas habet proprietates peculiares: Aliqua vero accidentia videntur peculiariter pertinere ad eam constituendam sub tali ratione, præsertim color, & figura, nam hæc duo, sicut ad pulchritudinem multum conferunt, ita etiam ad rationem ornamenti. Addunt D. Thom. & Albertus locis supra citatis, esse proprietatem huius prędicamenti recipere magis & minus, sed non est intelligendum de susceptione magis & minus per propriam intensionem, sic. n. cum habitus sit substantia quædam, non magis pôt suscipere magis & minus q̃ ipsa substantia, sicut ob eandem rõnem non habet contrarium. Sed dicitur suscipere magis & minus secundum additionẽ quandam, non tantum extensiuam ex parte subiecti, quod commune est alijs accidẽtibus, sed per multiplicationem vestium, & circa eandem partem. Quo modo dicitur magis vestitus qui duas tunicas habet, quàm qui vnam tantum.

Vnde

VI. Vnde ẽt est peculiare huic prædicamento, vt vna forma eius possit alteri supponi, vel quasi p accidens ex voluntate hominis, vt quando sunt vestes eiusdẽ rõnis, vel per se & ex institutione ta lis habitus, vt toga superponitur alijs vestibus, q̃uis denominatio semper referatur immediatè ad ipsum hoiem, homo est.n. qui togatus denominatur: & quanuis cõtingeret carere interioribus vestibus, & solam haberet togam, ita denominaretur. Est ẽt quodammodò proprium huius prædicamenti, vt formæ eius distinguãtur sc̃dm partes organicas hõis, & tamen simpliciter denominent hominem: quanuis.n. calcei, aut pileus, tñ, sint in pedibus, vel capite, simpliciter dicitur homo pileatus, vel calceatus, & rectè sequitur vnum ex alio, nam quãdo forma non est nata conuenire toti nisi ratione alicuius partis, tunc existẽs in sola illa parte denominat totum, sicut dr̃ homo crispus pp solos capillos. Sic igitur quia calceus est extrinseca forma solius pedis, in illo existens, denominat totum, & sic de alijs. Et ob cõtrariam rõnem quando denominatio ex se est communis toti, non sumitur simpliciter ab huiusmodi formis, & ideo nõ dicitur homo simpliciter vestitus etiam si habeat calceos, aut pileum, &c. Et hæc de nouem generibus accidentis.

DISPVTATIO LIIII.

De entibus rationibus.

Ratio ob quã hic agitur de ente rationis. QVãquam in prima disputatione huius operis, dixerimus, ens rationis non comprehendi sub proprio & directo obiecto Metaphysicæ, ideoq; ab ipso ẽt Philosopho ab hac tractatione exclusum fuerit in lib.6. suæ Metaphysicæ, nihilominus ad complementum huius doctrinæ, & ad Metaphysicũ munus pertinere existimo, ea quæ communia & generalia sunt entibus rõnis tradere. Est.n. eorum cognitio & scientia ad humanas doctrinas necessaria: vix. n. fine illis loqmur, vel in Metaphysica ipsa, vel ẽt in Philosophia, nedũ in Logica: &(q̃d magis est) ẽt in Theologia. Nec verò põt hoc munus ad aliam quam ad Metaphysicum spectare. Nam in primis, tum entia rationis non sint vera entia, sed quasi vmbræ entiũ non sunt per se se intelligibilia, sed per aliquam analogiam & cõiunctionem ad vera entia, & ideo nec ẽt sunt per se scibilia, nec datur scientia, quæ per se primò propter illa solum cognoscenda sit instituta. Quòd.n. hoc aliqui tribuunt Dialecticæ error Dialecticus est, nam finis illius scientiæ nõ est nisi dirigere, & ad artem reuocare rationales hominis operationes quæ non sunt entia rationis de quibus nunc agimus, sed entia realia, Itaque nullus artifex, nulla ve scientia per se primo intendit entium rationis cognitionem, sed hæc tradi debet quatenus cum cognitione alicuius entis realis coniuncta est: quomodo Physicus agit de priuatione quæ coniuncta est cum materia ad formam, & agit de vacuo per comparationem ad locum, & sic de alijs.

Hoc igitur modo Metaphysicæ proprium est agere de ente rõnis vt sic, & de cõmuni ratione proprietatibus, & diuisionibus eius, quia hæ rationes suo modo sunt quasi transcendentales,

A & intelligi nõ possunt nisi per comparationẽ ad veras & reales rõnes entium, vel transcendentales, vel ita cões, vt sint propriè Metaphysicæ, nã quod fictum est, vel appar ens, per comparationem ad id quod vere est, intelligi debet. Quare licet aliæ facultates, vt Physica, vel Dialectica, aliquando attingant aliqua entia rõnis, quæ cũ suis obiectis coniuncta sunt, vt iam exemplis ostendimus tñ non possunt ex proprijs rõnes quasi essentiales eorum exponere. Hoc ergo ad Metaphysicũ quasi ex obliquo & concomitanter spectat, vt Alexander, D.Th. & alij.6.Metap. notarunt, & Aristotelem ita exponũt, vt supra aduertimus: & idẽ nec ipse Aristoteles in sua Metaphysica illa oĩnò prætermisit, vt patet ex lib.4.c.1. & 2. & lib. 7 ca. vlt. Hoc itaque in præsenti disputatione præstandũ à nobis est; in qua prius qualemcunque naturam & cãs huius entis declarabimus, deinde adiũcta diuisione varia genera horum entium indicabimus, ea omnia in particulari attingendo, quæ ad hanc doctrinam pertinere videbuntur.

B

SECTIO I.

An sit ens rationis, & quam essentiam habere possit.

I. NOn desunt etiam in hac re sententiæ extremè contrariæ, saltem in vocibus, nam si autores earum pressius examinentur, fortasse solum de vocibus contendunt.

Prima sententia negans entia rationis.

II. QVidam ergo simpliciter negant dari entia rõnis, sed omnia quæ de eis dicuntur posse optimè de rebus ipsis intelligi, & in eis saluari. Hanc sententiam ita conatur defendere, disputãdi potius quã asserendi gratia, Mairon. in quodlib.q.7. & quidã Bernardinus Mirandulanus in expositione prædicament. illam defendit Funda- *Mairon. Bernardin. Mirand.* mentũ esse potest, quia aut ens rationis dicitur, C quia est in ratione subiectiuè vel quia est factum à ratione: & hoc non, quia inesse, & fieri, sunt proprietates entium realiũ: vnde constat actus & species quæ fiunt à rõne, eiq; insunt, entia esse realia: vel dicitur esse ens rationis, quia est fictum à ratione, & contradictionem inuoluit dicere tale ens esse, quia quod solum fingitur, non est. Vel saltem (quod ad rem magis spectat) sequitur talia entia rationis minime esse necessaria, neq; ad doctrinas, neq; ad res veras concipiendas, nã fictiones intellectus ad hos fines necessariæ non sunt.

Alia sententia tribuens entibus rationis veram entis rationem.

III. ALtera sententia extreme contraria est, non solum dari entia rationis, verum ẽt vnica significatione, atque etiam conceptione contineri sub communi appellatione entis, quanquam secundum analogam conuenientiam Imo non desunt qui inter nonnulla entia rationis, & aliqua realia ponant vniuocam conuenientiam,

Cur entia rationis excogitata sint.

VIII. SEcundò colligitur ex dictis quæ sit radix vel occasio fingendi, aut excogitandi huiusmodi entia rationis. Triplex enim assignari potest. Prima est cognitio, quam intellectus noster conse-qui conatur de ipsis etiam negationibus & priuationibus, quæ nihil sunt. Cum enim obiectum adæquatũ intellectus sit ens, nihil potest concipere nisi ad modum entis, & ideo dum priuationes aut negationes concipere conatur, eas concipit ad modum entium, & ita format entia rationis. Hac rationem tangit D. Thomas citatis locis, q̃ non videtur habere locum in relationibus rõnis &, ió addenda est secunda causa prouenies ex imperfectione nostri intellectus, cum. n. aliquando non possit cognoscere res prout in se sunt, eas cõcipit per comparationem vnius ad aliam, & ita format relationes rõnis, vbi veræ relationes non sunt. Sicut enim, quia nó potest vnico conceptu distincte cognoscere totam perfectionem vnius rei simplicis, eam partitur diuersis conceptibus & sic format distinctionem rationis, ita dum inter se comparat ea quæ in re ipsa relata non sunt relationem rõnis format. Indiget aũt sæpe ea cõparatione, quia non potest concipere rem prout in se est: vel etiá quia modo sibi accommodato vult explicare id quod est in re sine tali modo, vt cum prædicat idem de se ipso, dicens esse idem sibi Atque hi duo modi fundantur aliquo modo in rebus, vel ordinantur ad cognoscẽdum aliquid quod vere de rebus ipsis dici potest. Est tamẽ tertia causa prouenіens ex quadam fœcunditate intellectus, qui potest ex veris entibus ficta conficere, coniungendo partes quæ in re componi non pñt, quomodo fingit chymæram, aut quid simile & ita format illa entia rationis, quæ vocantur impossibilia, & aliquibus dicuntur entia prohibita. In his autem conceptionibus non fallitur intellectus, quia non affirmat ita esse in re, sicut ea concipit conceptu simplici, in quo non est falsitas. Et ita satis responsum est argumentis primæ sisæ.

Quid commune sit entibus rationis cũ realibus.

IX. Tertio facile est ex dictis contra posteriorem sententiam ostendere, ens rationis quanuis aliquo modo participet nomen entis, & non mere æquiuoce & casu(vt aiunt) sed per aliquam analogiam & proportionalitatem ad verum ens, non tamen posse participare aut conuenire cum entibus realibus in conceptu eius. Prior pars cõstat ex Arist. 4. Metap. in principio, vbi analogiam entis declarat et in ordine ad priuationes & negationes, & lib. 5 c. 7 in diuisione entis similiter numerat entia rationis: in illo autem libro non distinguit nomina merè æquiuoca. Præterea, qa vt ex dictis constat, ens rõnis non est appellatum ens, nisi quia ad modũ entis fingitur & cogitatur vt in relationibus rõnis manifeste constat, sicut etiá distinctio rationis appellatur distinctio pp aliq̃ proporlonem ad veram distinctionem rei, quia aliquo modo fundatur in distinctione con ceptuũ, quá intellectus facit. Deniq; qđ sc̃dm nullá habitudinẽ vel proportionem comparari potest ad verum ens, non potest ens rationis appellari, neq; appellationem entis vllo modo participare ergo non dicitur ens de ente rationis, nisi per aliquam analogiam, saltem proportionalitatis, aut aliquam habitudinẽ, scilicet, quia aliquo modo fundatur in ente, vel illud refert.

X. Communis autem conceptus nullo modo habet hic locum, quia huiusmodi conceptus requirit, vt forma significata per nomen verè & intrinsecè participetur ab inferioribus. esse autem, à quo ens dictum est, non potest intrinsece participari ab entibus rationis, quia esse obiectiue tantum in ratione, nó est esse, sed est cogitari aut fingi. Vnde communis descriptio, qualis dari potest de communi conceptu entis, s. id quod habet esse, reuera non conuenit entibus rationis, & ió nec dici possunt habere essentiam, quia essentia simpliciter dicta, dicit habitudinem ad esse, seu capacitatem eius: ens autem rõnis, tale est, vt ei repugnet esse. Ex quo ẽt nascitur differentia inter accidens, & ens rõnis: nam accidens absolute, & sine addito potest dici ens, quia licet sit analogicè ens, tamen est propriè & intrinsecè ens: ens aũt rationis non potest absolutè dici ens sed cum aliquo addito, quod declarat nó esse verum ens, sed per modum entis cogitatum. Et cõfirmatur, quia plus distat in rõne entis ens rationis ab ente reali quàm homo pictus à vero, nam hic saltem intercedit realis similitudo in aliquo accidẽte, quę inter ens reale & rationis nulla esse potest. Dices Simili argumento probaretur non posse hic interuenire analogiá proportionalitatis, quia ens rationis neq; proportionem habere potest cũ ente reali Responderur, quanuis ens rationis vt sic in se non habeat proportionẽ aut fundamentũ proportionis, qui in se nihil est, cogitatur tamen ad modum habentis proportionem vel habitudinem, & hoc satis est ad fundandam aliquam analogiam, quá docuit D. Tho. q. 2. de veri. art. 11. ad quintum.

Nullus communis conceptus entibus realibus & rationis assignari potest.

D. Thom.

SECTIO II.

Vtrum ens rationis habeat causam, & quanam illa sit.

I. HAec quæstio solũ potest intelligi de cã efficiente, nam ens rationis ex se nullá propriè habet finalẽ causam quia non est aliquid per se intentũ à natura, vel ab aliquo agẽte Quòd si ex parte hois excogitantis aut fingentis entis rõnis finalis aliqua ió reddi possit, illa magis est finalis ratio ipsius cogitationis hominis quam ipsius obiecti facti & cogitati: & ille finis satis explicatus est in lectione præcedenti. Rursus cum ipsum ens rationis fingatur per modum cuiusdam formæ, vt relationis vel aliquid simile, non est illi necessaria alia formalis causa. Ac denique, cum nulla re sit subiectiue, sed tm̃ obiectiue in intellectu, vt dictum est, etiá non habet cám materialem, quanquam si res quæ ab ente rationis denominatur, consideretur per modum subiecti, possit dici materia vel quasi materia illius denominationis aut formæ Et cõsequenter si illud sic denominatũ, cõsideretur vt q d. cõpositum

Entis rationis nulla est causa finalis.

Formalis nulla.

Nec aliquam materialis.

fitum per rationẽ, posse dici habere causam formalem, scilicet, ipsum ens rationis in abstracto sũptum, vt cum homo, verbi gratia, dicitur species, illud concretum [species,] est quoddam ens rõnis cuius materia est homo, forma vero relatio speciei: quod quidem secundum varias opiniones, & pro varietate etiam entium rationis explicandũ est diuersis modis, iuxta ea quæ inferius dicemus.

Prima sententia de causa efficiente entium rationis.

II. Soncinas. De causa ergo efficiente solum dicendum est. Aliqui enim hanc causam simpliciter negãt entibus rationis: Ita sentit Soncin. q. Metaphysi. quæst. 18. quanuis non dicat absolutè non habere causam, sed non habere causam dantem eis esse, & loquitur apertè de esse existentiæ quo sensu est res clarissima, quia ostensum est ens rationis non habere esse nisi obiectiuum in intellectu. Vt tamen superius dixi, hæ quæstiones accipiendæ sunt iuxta subiectam materiam, & ideo suppositis quæ diximus de natura entis rationis, ineptũ esset inquirere causam, quæ per realẽ efficientiã illi esse tribuat, siue mediatè, siue immediatè. Tamen cũ ens rationis nõ semper sit eo modo quo esse potest, aliquando vero esse incipiat, eodẽ proportionali modo non est ineptum quærere causam huius qualiscunque esse talis entis.

Assertio prima.

III. Causa efficiens entis rationis datur, & quomodo illud attingat. Sic ergo dicendum necessario est primo, dari aliquam causam efficientem à qua habet ens rationis vt suo modo sit: quanquã efficientia eius vt est realis productio ad illud non terminetur, vt ad terminum effectionis, sed tantum vt ad obiectum ipsius termini producti. Probatur, quia q̃uis ens rationis non habeat esse reale, habet tamẽ esse obiectiuum, quod tamen non semper habet: ergo quod nunc illud habeat, & non antea, in aliquam causam aliquo modo efficientem referẽdũ est: alioqui nulla ratio sufficiens illius qualiscũq; varietatis reddi posset. Item illud esse obiectiuũ, quanuis in ipso ente rationis nihil sit tamen necessario supponit aliquod esse reale in quo fundetur, vel à cuius denominatione seu habitudine illud esse obiectiuum quasi resultet: illa ergo causa quæ efficit tale esse reale, est causa entis rationis. Et hinc facile patet posterior pars conclusionis, nam talis causa per realem efficientiam aliquid operatur, vt, verbi gratia, talem cogitationem vel fictionem, quæ in ipso intellectu quippiam reale est: tota vero illa efficientia, vt ad terminum realis productionis terminatur ad formalem conceptum ipsius mentis, & ibi sistit: inde tamen fit, vt ille met conceptus formalis terminetur aliquo modo vt ad obiectum, ad ipsum ens rationis quod cogitatur, aut fingitur. Atque ita tandem ipsum ens rationis habet esse obiectiuum in intellectu.

Assertio secunda.

IIII. Intellectus est causa efficiens entis rationis. Dico secundo. Intellectus est causa efficiens entium rationis efficit autem illa efficiendo solum aliquam cogitationem, vel conceptum suum, ratione cuius dicitur ens rationis habere esse obiectiuum in intellectu. Hæc satis constat ex præcedenti, & ex ipsa appellatione entis rationis, prout superius explicata est, quia si ens rõnis hẽt esse tantum obiectiuũ in intellectu: ergo illud hẽt medio aliquo actu intellectus, cui obijcitur: ergo per efficientiam illius actus habet illud esse: illa ergo appellatur efficientia ipsius entis rõnis lato mõ, & iuxta materię capacitatem vt sæpe diximus. contra hanc assertionẽ referri posset opinio, asserens omnem extrinsecam denominationem esse ens rõnis, etiã ante omnem intellectus considerationem, de qua statim dicam.

Variæ dubitationes circa assertionem positam.

V. Circa hanc enim assertionem occurrunt multa inquirẽda & explicanda. primum est quę sit illa actio vel cogitatio intellectus, per cuius efficientiam dicitur ens rationis resultare, & consequenter an per quemlibet actũ mentis resultet in obiecto aliquod ens rationis, vel solum per certos ac determinatos actus, & qui nam illi sint. Deinde, an conficere hoc modo entia rationis sit proprium intellectus, vel conueniat etiam voluntati aut etiam sensibus, & in vniuersum potentijs habentibus propria obiecta. Denique, an hoc intelligendum tantum sit de intellectu humano, vel etiam per diuinum, aut Angelicum resultent entia rationis.

Opinio asserens consistere ens rationis in extrinseca denominatione intellectus.

VI. Est ergo quorundam opinio, entia rationis nihil aliud esse, quam denominationem extrinsecam, qua res cogita denominatur ab actu intellectus secundum aliquam proprietatem, aut conditionem conuenientem illi quatenus cognita est, quæ denominatio potest esse multiplex. Prima omnium videtur esse illa qua dicitur res esse cognita, nam hæc etiam est denominatio extrinseca, proueniens ab actu rationis, & non cadit in rem, nisi prout est obiectiue in mente. Deinde sunt denominationes sumptæ ex varijs operationibus intellectus, vt ex prima, esse vniuersale, genus, definitum, &c. ex secũda, affirmari, negari, &c. ex tertia esse antecedens, consequens, &c. Nam q; hęc omnia sint entia rationis, cois omnium consensus est, & patet, quia nihil reale est in rebus sic denominatis, & tamen ita concipitur & dicitur, ac si esset aliquid. Item, quia illæ denominationes æque tribuuntur non entibus, nã etiam priuatio cognoscitur, affirmatur, negatur, &c. Quod vero hæ denominationes præcisè sumantur ab actu intellectus, quo res cognoscitur hoc vel illo modo, probatur, quia ex eo præcisè q; intellectus cognoscit rem, dicitur res esse cognita: vnde licet intelligere in ipso intellectu sit vera res illum intrinsece afficiens, tñ in obiecto intelligibili est tantũ rõnis denominatio, atque ita ens rationis. At vero ex eo quod intellectus cognoscit rem tali modo, v. g. abstracte denominatur vniuersalis, & sic de alijs. Et hæc sententia sic explicata tribuitur Durando in 2. distinct.

2.distinct.19.q.5. & 6.an verò ita sentiat, postea videbimus.

VII. Prima illatio ex præmissa opinione. Et iuxta hanc sententiam sequitur primò, entia rationis non tm̃ resultare suo modo in rebus cognitis per intellectũ humanum vel creatũ, sed ẽt per intellectum diuinum, quia etiam prout illi obijciuntur, denominantur cognitæ. Quo fere modo Scotus dixit creaturas ex æternitate esse productas à Deo in esse cognito, nam, vt in superioribus sæpe diximus, illud esse, in sententia Scoti, non est reale esse existentiæ, neque esse essentiæ, nam essentia creaturæ non est cognosci, sed est id quod cognoscitur: erit ergo ens rationis. Verum est ipsummet Scotum in 1.dist.36.q.vnica, §.[Ad secundum dico.] declarare, q̃ illud esse non est esse relationis rationis, sed aliud esse diminutum, & absolutum, non tamen declarat an sit dicendum reale, vel rationis.

Scotus.

VIII. Secunda illatio. Secundò sequitur ex prædicta sententia, nõ solum per intellectũ, sed ẽt per voluntatẽ, imò & per visum, & per alios similes actus resultare entia rationis, quia etiam ex illis denominantur obiecta secundum aliquod esse, quod in eis nihil est, videlicet esse volitum, aut esse visum. Vnde Scotus pari modo dicit creaturas esse à Deo in esse volito per voluntatem, ac in esse cognito per intellectum, vt constat ex 2.dist.1.q.1. & maiori ratione per voluntatẽ humanã omnino extrinsecè dicitur res volita & amata, & per visionẽ visa: est ergo in his omnibus eadẽ ratio & proportio.

IX. Tertiò infertur ex dicta sententia, non solum dari entia rationis ex vi horum actuum potẽtiarum vitalium, sed etiam ex alijs rebus vel habitudinibus rerũ posse consurgere, quia in rebus ipsis ante hos actus inueniuntur aliquæ extrinsecæ denominationes, quæ nihil in eis ponunt, & consequenter ẽt erunt entia rationis. Huiusmodi est denominatio qua columna dicitur dextra vel sinistra animali; item illa quæ redundat in obiectum ex potentia vt sic, vt esse visibile, vel audibile: denique omnes illæ relationes non mutuæ, quæ ex parte alterius extremi dicuntur esse rationis, aut denominationes extrinsecæ ab alijs extremis. Quin potius à paritate rõnis sequitur, denominationem vestiti à veste, locati à loco, imò & agẽtis ab actione esse entia rationis, quia est eadem vel proportionalis ratio. Nam talis denominatio nihil ponit in re denominata, ideò enim extrinseca appellatur: ergo ẽt illa vt sic erit ens rõnis: quid.n. magis in his obstat: quàm in cæteris?

Non omnis denominatio extrinseca potest dici ens rationis.

X. Haec igitur corollaria satis, vt opinor, declarant, illam sententiam non posse esse veram quantum ad hanc generalem regulam, q̃ denominatio extrinseca vt sic, constituat ens rationis. Nam si denominatio sumitur à forma reali, hoc ipso in rebus existit, & consequenter non pertinet ad entia rationis. Antecedens patet, quia illa forma habet verum esse reale sine dependentia à ratione: ergo etiam denominatio ab illa prouenients, quamuis extrinseca, realis tñ est, & non est tantum obiectiuè in intellectu, aut per negotiationem vel fictionem eius. Dices, Hoc ipso q̃ est sola denominatio, non potest esse plus q̃ ens rationis, nam denominatio opus rationis est. Respondetur Si per denominationem quis intelligat impositionem nominis denominatiui, illud quidem est opus rationis, sed nunc non agimus de impositione nominum, hoc.n. modo etiam denominatio intrinseca quantum ad impositionẽ nominis denominatiui, est opus rationis. Sed agimus de ipsarum rerum vnionibus aut habitudinibus, in quibus talia denominatiua nomina fundantur, quæ non sunt opera rõnis, sed in denominatione intrinseca est realis vnio, vel identitas, aut aliquid simile. in denominatione aũt extrinseca, quæ ex rebus ipsis sumitur, est habitudo realis vnius rei ad aliam, ex qua prouenit vt illa res ad quam est habitudo, denominetur per modum termini alterius habitudinis Sub habitudine autem comprehendimus tam relationem prædicamentalem, quàm transcendentalem.

Nec denominatio ab actu rationis est semper ens rationis.

Quòd si illud principium de denominatione extrinseca sumpta ab ente reali, non est vniuersaliter verum, neque etiam applicatũ ad actus intellectus, vt directè denominantes obiecta cognita, põt esse verum. Quia actus intellectus tam est vera forma realis, sicut aliæ, & in re ipsa habet habitudinem realem & transcẽdentalem ad obiectum, ex qua prouenit, vt obiectũ denominetur cognitum. Dices, hoc esse peculiare in denominatione sumpta ab actibus intellectus, q̃ possit cadere etiam in entia rationis, & ideo speciali ratione posse appellari ens rationis. Sed hoc non satis est, nam inde solum infertur aliquam denominationem extrinsecam posse extendi ad entia rationis, etiamsi alioqui à forma reali sumatur, non verò è conuerso hanc denominationem sufficere ad cõstituendum ens rationis. Quocirca, vt rectè notat Scotus loco citato, hæ denominationes extrinsecæ possunt fundare aliquod ens, vel relationem rationis, si concipiantur tãquam aliquid in re denominata, ipsæ tamen præcisè sumptæ non sunt propriè entia rationis. Tale aũt fundamentum non est in ipsa re quæ extrinsecè denominatur, sed in alia à qua denominatur: & inde fit vt id quod concipitur per modum entis in re sic denominata, sit ens rationis. XI.

Obiectio dissoluitur.

Sed dici vlterius põt hoc esse peculiare denominationibus sumptis ab actibus intellectus, vt illud esse quod conferunt, tantum sit obiectiuè in intellectu, quod est proprium entis rationis, vt supra diximus: denominationes verò extrinsecæ sumptæ ab alijs rebus aut actibus, etsi in hoc conueniant cum denominationibus intellectus, q̃ nullum esse reale ponunt in rebus denominatis, in eo tamen differunt, quòd non sunt obiectiuè tantum in intellectu, neque pendent ab actuali operatione rationis. Sed in hac responsione duplex defectus committitur. Primus est, quia vel solum fit vis in nomine entis rationis, vel admittẽda erunt alia genera entiũ, quæ nec realia sint, nec rationis. Declaratur hoc, quia si ens illud quod constituitur per denominationem extrinsecam ab actu rationis, habet propriam quandã ratio- XII.

rationem entis condistinctam ab ente reali: ergo etiam ens visum, aut ens amatum vt sic, & in vniuersum ens extrinsecè denominatū habebit quandam rationem entis condistinctam ab ente reali, nam est eadem ratio & proportio, vt ostensum est. Si aūt fiat vis in nomine entis rationis, quod significare videtur peculiarem dependentiam ab actu rationis, facili negotio multiplicare possumus similia seu proportionalia nomina, vt ens imaginationis, aut sensus, aut voluntatis, &c. quæ omnia erunt condistincta ab ente reali propter dictā similitudinem rationis. Quod si non ad nomen, sed ad rem attendamus, cum in illis omnibus sit idem modus entis conueniens in generali ratione entis rationis, non vt significat peculiarem dependentiam ab actu rationis, sed vt significat ens cōdistinctum ab ente reali, quod potest dici ens extrinsecæ denominationis.

XIII. Secundò deficit illa euasio, quia in rigore falsum est denominationem sumptam ab actu directo intellectus habere tm̄ esse obiectiuè in intellectu, nam propriè potius habet esse formale in intellectu, q̄ obiectiuum. Vnde cauenda est æquiuocatio qn̄ agimus de esse cognito, aut alijs similibus denominationibus intellectus. Potest.n. vocari esse cognitum, illud esse quod cognoscitur, quodque propriè est obiectiuè in intellectu; vel potest vocari esse cognitū illud esse quod res habere dicitur ex eo præcisè, quod cognoscitur, quod ex vi cognitionis directæ non est obiectiuè ī intellectu, sed potius est formaliter ab actu quo res cognoscitur, obiectiuè aūt est in cognitione reflexa, qua intellectus cognoscit se cognoscere, vel potius qua cognoscit rem esse cognitam. Et præterea, licet respectu talis cognitionis, illud esse sit obiectiuè in intellectu, non tn̄ est tm̄ obiectiuè, quia forma à qua est illa denominatio, nō est tantum obiectiuè in mente, sed in re ipsa. Sicut quando intellectus cognoscit rem esse amatā, est quidem illud esse amatum, obiectiuè in intellectu, non tamen hoc est totum esse illius, vt ea ratione dicatur esse tantum obiectiuè in intellectu, nam in re ipsa talis actus amoris tendit & terminatur ad talem rem: & hoc ipsum est rem illam esse amatam.

XIIII. Quocirca si præcisè sistamus in denominatione extrinseca prouenientē à forma reali, & ab aliqua eius habitudine non ficta, sed vera, & in re ipsa existente, non existimo pertinere ad ens rationis, sed comprehendi sub latitudine entis realis, saltem ex parte formæ denominantis. Vnde si intellectus nihil aliud cognoscat, q̄ talem formā, v.g. visionem habere intrinsecam habitudinem ad tale obiectū, & ad illud terminari, & inde tale obiectum extrinsecè denominari visum, nullum ens rationis concipit, nam omnia illa seuera ita sunt in re, sicut cognoscuntur, s. res denominata, forma denominans, & illa qualiscunque vnio cōplens denominationem, quæ potius est realis habitudo. Et quoad hoc eadem est ratio de denominatione sumpta ex actu intellectus vt directè cognoscentis rem, à quo res dicitur cognita sine vlla fictione rationis per solam realem existentiā actus cognoscendi cum reali habitudine ad rem quæ denominatur cognita. Quæ omnia magis ex sequentibus constabunt.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

XV. *Ens rōnis fit per actū intellectus.*

Dicendum est ergo, Ens rationis propriè fieri per illum actum intellectus, quo per modū entis concipitur id quod in re non habet entitatem. Hæc assertio sumitur ex dictis in sectione 1. & ex omnibus locis D. Thom. quæ ibi citauimus, & ex causis seu occasionibus quas ibi numerauimus, quæ in nobis sunt ad confingenda hæc entia rōnis. Secūdò probatur ex dictis contra præcedentem sententiam, quia si sola denominatio extrinseca non sufficit, nullus alius superest modus explicandi hanc causalitatem entium rōnis. Tertiò declaratur ex re ipsa, & quasi inductione quadam, nam cæcitas, v.g. (& idem est de simplici negatione) dupliciter concipi pōt; primò negatiuè tantum concipiendo in tali organo non esse potentiam visiuam, & tunc nullum insurgit ens rationis, quia nihil concipitur per modum entis, sed solū per modū nō entis: inde verò fit vt ad formādū cōceptū simplicē ipsius cæcitatis intellectus concipiat illam vt affectionem animalis seu organi, sicut etiam apprehendit tenebras vt dispositionem quandam aeris: tunc ergo concipit aliquid per modum entis: cumque non concipiat ens reale, tunc propriè format tale ens rationis. Simile quid considerare licet in entibus rationis, quæ in extrinsecis denominationibus fundamentum habent, vt est relatio visi, cogniti, &c. nam etiam hæ denominationes possunt esse duplices, scilicet aut tantum denominationes extrinsecæ, & sic dum intellectus directè cognoscit rem esse visam, quatenus visio existens in oculo ad eam terminatur, per hanc cognitionem nullum ens rationis format aut cognoscit. Alio modo fiunt hæ denominationes respectiuè, quia intellectus noster non satis concipit aliquid vt terminum relationis alterius ad ipsum, quin statim concipiat illud per modum correlatiui, & tunc concipitur aliquid per modū entis respectiui in re sic denominata, & quia illud non est ens reale, nec relatio realis, fit consequenter vt sit ens rationis. Atque hoc modo declarauimus rem hanc supra disp. 6. sect. 6. & 7. & quæ ibi diximus de fabricatione vniuersalis vt sic, applicari possunt ad cæteras relationes rōnis. Vbi etiā assignauimus modum conciliandi varias opiniones & dicta Doctorum de huiusmodi entibus rationis, & de cognitione per quam fiunt, & iuxta ibi dicta posset etiam explicari prima opinio supra tractata. Atque ex dicendis infra in particulari de singulis entibus rationis hæc assertio magis constabit.

Secunda assertio.

XVI. *Qualis sit actus intellectus quo fabricatur ens rationis.*

Dico secundo. Actus intellectus, quo ens rationis consurgit, est aliquo modo comparatiuus, vel reflexiuus, præsertim quando ens rationis fundatur in actu intellectus. Probatur, & declaratur, quia ille actus quo ens rationis suo modo fabricatur & consurgit, natura sua supponit alium conceptum realis entis, ad cuius proportionem seu imitationem concipitur seu formatur ens rōnis, vt in priuatione, verbi gratia, in tenebris, supponitur aliqua cognitio lucis, vt

remotio

remotio vel negatio eius concipiatur per modū oppositę affectionis. Similiter vt cognoscatur paries visus, supponitur cognitio alicuius visionis terminatæ ad ipsum, & tunc concipi potest in ipso pariete quasi passio quædam In eo proueniēs ex visione quæ circa illum fit. Si ergo late loquendo dici potest fabricatio entis rōnis fieri per reflexam cognitionē, extendendo nomen reflexionis ad cognitionem omnem supponentem aliam, & quasi fundatam in illa, quæ generatim loquendo proprius comparationis, q̃ reflexionis nomine significatur. Propriè vero reperitur hæc reflexio in respectibus rationis, quos Dialectici vocant secundas intentiones, nam in eis præcedit directa operatio intellectus, & deinde superadditur alius actus, quo in obiecto cognito consideratur aliqua conditio per modum alicuius entis in eo existentis, cum reuera nihil in re ipsa sit, sed sola denominatio extrinseca. Vt v.g. prius intellectus concipit petrū esse album, quę est directa operatio, per q̃ intellectus nullū ens rationis fabricat aut cognoscit, sed solum id qđ est in re, quāuis modus ille quo cognoscit talē rem, s. intellectualiter componendo, vnū subiiciendo, & aliud prædicando, non sit in re: ille aūt modus ex vi illius actus non tribuitur rei cognitæ, nec cognoscitur vt aliquid existens in illa, & ideo nondum pertinet ille actus ad causalitatē mentis rationis, nisi remote & fundamentaliter. Postea vero reflectitur intellectus, & considerat ordinem illorum extremorum vt obiiciuntur compositioni rationis, & intelligit vnum comparari ad aliud per modum subiecti, aliud vero per modum prædicati, & ita concipit ea per modum mutui respectus, quamuis reuera in eis talis respectus non sit. Atq; ad hunc modum fiunt omnes similes secundæ intentiones per conceptus reflexos supra priores denominationes prouenientes ex ex cōceptibus directis, quæ, vt diximus non pertinent ad propriam rationem entis rationis seu ficti, de quo nunc tractamus. Solum oportet aduertere (quod sup. ēt notaui tractando de vniuersalibus) hanc reflexionem posse esse multiplicem, nam postquam intellectus apprehendit per modum entis id quod verè non est ens, potest iterum reflecti, & considerare qualis relatio sit illa qua finxit, & quem terminum habeat, & similia. Non est ergo necessaria omnis ista reflexio vt intelligatur fabricatum ens rationis, sed quam primum concipitur per modum entis, quod verè non est ens, iam intelligitur fabricatum ens rōnis. Atque hæc videntur satis de prima interrogatione, & de omnibus quæ in illa insinuantur.

Per solum actum intellectus consurgere proprie ens rationis.

XVII. Hinc etiam facile est secundam interrogationem expedire. Dicendum est enim neque in sensibus, neque in voluntate aut appetitu formari aut esse aliquo modo propria entia rationis, quia neque sensus, neque potentia appetitiua habent hanc vim formandi, aut concipiendi per modum entis id quod verè non est ens. Sensus enim non est reflexiuus, neque inqui-

Sensus non efficit entia rationis.

A sitiuus quidditatis rei sicut intellectus, vt ea de cā concipiat per modum entium ea quæ entia non sunt. Maxime cum ens vt ens non sit adæquatum obiectū sensus, sicut intellectus. Et quoad hoc eadē est rō de voluntate, quæ non tendit in ens vt ens, sed vt bonum. Et quamuis interdū voluntas humana tendat in id quod in re non est bonum, ac si bonum esset, tñ ipsa non fingit tale bonum, sed supponit apprehensum, & repræsentatum per intellectū: vnde etiamsi illud computetur inter entia rationis, non est à voluntate fabricatū, sed ab intellectu. Quanquam autem voluntas, sicut & sensus, denominet suum obiectū amatum & desideratum denominatione reali extrinseca per habitudinē sui actus ad tale obiectū, tñ ipsa voluntas non vlterius reflectitur, vel inquirit quid sit in tali obiecto esse amatum vel desideratū, nec in eo fingit relationē rōnis, sed hoc spectat ad intellectum. Et quamuis possit in suo ordine reflecti in suum actum, amando amorem vel desiderium, & possit etiam reflecti in obiectū vt denominatum ab actu eiusdem vel similis voluntatis, s. amando obiectum, eo q̧ ab alio sit amatum, tamen per hanc reflexionem non fingit ali- B quid per modum entis aut boni, quod in se bonū non sit, sed in vnumquodque tendit sicut in se est vel sicut ab intellectu proponitur. Et ob eandem cām quamuis volūtas possit tendere in obiectum vniuersale, ipsa tñ non fabricatur ipsum vniuersale, sed supponit fabricatum ab intellectu. Et idē est de omnibus obiectis in quæ tendit voluntas propter intrinsecas denominationes vel habitudines, quæ si per modum relationum concipiantur, reuera tantum sunt relationes rationis, ut cū volūtas amat aliquem actum quia præceptus est, nam esse præceptum, denominatio est extrinseca quæ si apprehendatur vt aliquid existens in ipsa re præcepta, erit ens rationis, tamen id non fit p volūtatem, sed per intellectum. Ex his ergo satis constat nec per voluntatem, neque per sensus fieri entia rationis.

Appetitus nō format entia rationis.

XVIII. Ab hac tamen generali regula excipi pōt imaginatio humana, quæ interdum fingit quædam entia, quæ reuera nusquam sunt, vel etiam esse non possunt, componendo illa ex his entibus C quæ sub sensum cadunt, vt cum fingit montem aureum, qui non est, licet sit possibilis: eodem tamen modo fingere potest rem impossibilem, ut chymeram. Nam hoc ipso q̧ habet vim componendi species simplices, per eas formando idolum constans ex rebus repræsentatis per simplicia phantasmata, sicut potest componere ea quæ non inuoluunt repugnantiam, etiam si de facto non ita inueniantur composita, ita etiam potest fingere compositionem inter ea quæ cohærere repugnāt. Vnde etiam Dialectici dicunt ens imaginabile latius ampliare, quam ens possibile. Atque ita sanè dicendum est ea entia rationis, quæ sunt mere impossibilia, & non habent aliud fundamentum in re, præter vim potentiæ componentis quæ in re componi non possunt, etiam posse fingi per imaginationem, tamen quia imaginatio humana in hoc participat aliquo modo vim rationis, & fortasse nunquam id facit nisi cooperante ratione, ideo hæc omnia dicuntur entia rationis, & simpliciter loquendo etiam hoc munus rationi tribuitur.

Imaginatio an entium rationis effectrix.

Formet

Formet ne diuinus intellectus entia rationis.

XIX. Aliquorum sententia. VLtimo colligitur ex dictis responsio ad vltimam interrogationem de intellectu diuino, an per illum etiam formentur entia rationis. Multis enim videtur non esse hoc denegandum diuino intellectui, quia dicit perfectionem in intellectu nostro, & nullam necessario inuoluit imperfectionem. Nam intelligere omne intelligibile, perfectionis est, hæc autem entia rationis sunt aliquo modo intelligibilia, ergo ad diuinam perfectionem pertinet illa etiam intelligere. Rursus ad perfectionem intelligentis pertinet vt vnumquodque cognoscat sicut est, seu quale est, sed hæc entia rõnis talia sunt vt in se non sint vera entia, cogitari tamen possint per modum entium: ergo ad perfectionem intellectus diuini pertinet ita illa cõprehendere: nulla igitur imperfectio erit in diuino intellectu, quod hæc cognoscat per modum entium cum entia non sint, sed est imperfectio ipsius obiecti, quod talem habet modum entitatis. Et confirmatur, quia necessitas fabricandi hæc entia rationis non prouenit semper ex imperfectione intelligentis, sed ex natura & intrinseca necessitate ipsarum rerum cognoscendarum. Hoc patet in primis in negationibus & priuationibus, ideo enim cognoscuntur per modum entium, quia nihil est per se intelligibile nisi ens, & ideo illa quatenus non entia sunt, non habent intelligibilitatem, ideoque vt intelligi possint, oportet vt per modum entium concipiantur: hæc autem ratio communis est omni intellectui, & non fundatur in imperfectione intelligentis, sed in ipsa natura obiecti intelligibilis. Nã sicut ens est obiectum adæquatum intellectus humani, est etiam suo modo adæquatum obiectum intellectus diuini, loquendo de obiecto terminatiuo, siue primario, siue secundario: ergo etiam intellectus diuinus non potest aliquid concipere nisi per modum entis: ergo etiam hoc modo concipiet negationes & priuationes. Rursum de relationibus rationis hoc patet, quia etiã intellectus diuinus concipit vt ratione distincta, ea quæ in re distincta non sunt, cognoscit enim, Verbum diuinum procedere per intellectum, & non per voluntatem, & Spiritum sanctum procedere per voluntatem, & non per intellectum, & similiter concipit hominem creari per ideam hominis, & non per ideam leonis & è conuerso, & sic alijs. Atque huic sententiæ fauét multi Theologi, qui tractantes de ideis diuinis, vel de relationibus, aut attributis, Deo attribuunt tum respectus rationis, tum etiam distinctiones rationis per comparationem eiusdẽ D. Thom. rei ad diuersas, vt videre licet apud D. Thom. 1. parte, quæstione 15. arti. 2 ad secundum & tertium, & 1. cont. gent. cap. 18 & alios Thologos in 1. dist. 35 & 36.

XX. Opposita sententia. Nihilominus aliunde videtur repugnare perfectioni diuini intellectus, vt per illum formentur entia rationis, quia ens rõnis non formantur nisi concipiendo per modum entis id quod ens non est: at vero hoc prouenit ex imperfectione intellectus, & repugnat perfectioni diuinæ cognitionis, nã hæc in eo posita est, q. vnũquodq; clarissimè cognoscit sicut est: ergo fieri non põt A vt per diuinum intellectum entia rationis formentur. hoc cõfirmatur, nã fieri non põt, vt intellectus diuinus cõcipiat spiritualia instar corporalium, quia ille est imperfectus modus cognoscendi, sed ad perfectionem eius pertinet vt ita intueatur spiritualia sicut sunt, & non aliter: ergo pari ratione fieri non potest vt intellectus diuinus concipiat vt distincta, quæ in re distincta nõ sũt quia ẽt hic est imperfectus & alienus modus cognoscendi: ergo distinctio rationis non põt fieri p diuinũ intellectum: ergo pari ratione nulla alia relatio rationis põt p intellectum diuinũ fieri. Est enim eadem seu proportionalis rõ, q̃ nõ põt Deus intelligere vt relata quę relata nõ sunt, quia ẽt ille modus concipiendi nõ esset proprius, nec per illũ cõciperentur res vt sunt. Ac denique ob eandem rationem non concipit Deus negationes aut priuationes per modum entium positiuorum, quia conciperet illa extraneo modo, & non qualia sunt: ergo nullum genus entis rationis p diuinum intellectum formari potest.

B Vnde falsum esse videtur quod in argumentis contrarijs assumitur, formationem entium rationis non prouenire ex imperfecto modo cognoscendi, aut necessariam esse ex vi obiecti intellectus, nam omnis conceptio rei, quæ aliter se habet ex parte obiecti aut modi repræsentandi, quam res cognita se habeat in se, est imperfecta, & non habet illam conditionem ex vi obiecti, sed ex parte cognoscentis. Dico autem [ex parte obiecti, & in modo repræsentandi,] quia ex parte cognoscentis & actus seu entitatis eius fieri potest, vt res aliter formetur in intelligẽte, quam, sit in se, ob maiorem perfectionem cognoscentis. Sic. n. cognoscimus materialia immaterialiter, & Deus cognoscit composita simplicissime, & mutabilia immutabiliter, & potentialia per purissimum actum, quia hæc omnia solũ dicunt perfectionem in illo esse quo cognitio perficitur. At vero quoad repræsentationem obiecti pertinet ad perfectionem cognitionis, vt ita repræsentet illud sicut est, & omnis cognitio quæ rece- C dat ab hac proprietate, non potest id habere ex perfectione cognitionis, sed ex aliqua imperfectione vel limitatione adiuncta, quia perfectio cognitationis consistit in adæquatione ad rem cognitam, & consequenter in repræsentatione eius sicut in se est. Atque hinc fit vt ex vi obiecti intellectus, etiam terminatiui, nunquam sit necessarius alius modus cognitionis, nam potius ipsum obiectum postulat cognosci sicut est.

Et discurrendo per singula obiecta seu entia rõnis, id facile constare põt, nam ens absolutum, quantum in ipso est non postulat cognosci per modum relatiui, quantumuis. n. duæ res nobis videantur inter se connexæ, si tamen reuera non sunt relatæ, perfectius cognoscentur prout in se sunt, & cum ea connexione quam vere habent sine vlla relatione vera vel conficta, quam si modo relatiuo, qui eis extraneus est, cognoscantur. Et simili ratione ens respectiuum quatenus est in se non postulat cognosci p modum absoluti, neq; ens positiuum p modum negatiui, neque è conuerso negatio per modum positiui. Quanquam hoc vltimum difficilius existimatur, eo quod negatio nihil habeat entitatis quę per cognitionẽ repræsentari possit nisi per modum entis fingatur XXII.

A ... ur. Sed est considerandum, perfectam cognitionem negationis non consistere in hoc quod ipsa directè, & per modum entis repræsentetur, sed in hoc quòd cognoscendo clarissimè entia positiua, in eis cognoscatur vnum non esse aliud, vel non habere aliud, seu hoc non esse vnitum illi absque alia directa repræsentatione ipsius negationis vel priuationis. Et hoc modo perfectissimè cognoscit Deus negationes ipsas, non quidem sine positiuo actu & iudicio, quo Deus intuēdo duas res, simplicissimè simul intuetur vnam non esse aliā, & non esse coniunctam alteri, aut etiam nō posse illi vniri: sed quia præter hunc actum Deus non habet alium ratione distinctum quo apprehendat ipsam negationem per modum entis positiui: hic.n. cōceptus neque Deo est necessarius, neque ad perfectionē spectat. Quod autem Deus dicitur cognoscere ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, non ideo dicitur quia ad cognoscenda ea quæ non sunt, seu negationes entium, necesse sit, Deum cognoscere negationem per modum entis positiui, sed quia tam clarè & distinctè cognoscit ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, cognoscendo & iudicando de vnoquoque id quod est vel non est. Et præterea quia Deus non accipit cognitionem à rebus, neque vt eas cognoscat, pēdet ex existentia illarum, sed æquè cognoscit possibilia, sicut existentia, & futura sicut præsentia, vnumquodque tamen ita cognoscendo esse sicut est, vel non esse sicut non est.

B

XXIII. *Vltima sententia probatur.* Hæc posterior sententia verā mihi videtur, & maximè consentanea diuinæ perfectioni. Solum addendum occurrit, quamquam Deus per se, & immediatè non intelligat formando entia rationis, nihilominus tamen perfectissimè cognoscere ipsa entia rationis, & ea ratione dici posse huiusmodi entia habere aliquod esse ex vi diuinæ cognitionis. Quia esse eorum est esse obiectiuè in intellectu: si autem à Deo cognoscuntur, sunt obiectiuè in intellectu diuino: ergo habent esse sibi proportionatum ex vi diuinæ intellectionis.

Deus perfectissime cognoscit entia rationis. Quod autem hæc entia perfectè cognoscantur à Deo, dubitari non potest ob rationes priori loco positas, quæ hoc saltem probant, & non aliud. Declararique potest, quia Deus comprehendit omnes actiones humanæ imaginationis vel rationis: ergo comprehendit omnes fictiones formales (vt ita dicam) quæ in his potentijs esse possunt: ergo etiam cognoscit fictiones obiectiuas quæ illis actibus mentis correspondent seu obijciuntur: atque ita cognoscit omnia entia rationis quę per operationes harum potentiarum quouis modo insurgere possunt.

XXIIII. Dicere tamen potest aliquis, licèt Deus ita cognoscat entia rationis, id non satis esse vt illa dicantur actu esse eo modo quo esse possunt, sed solum vt dicantur esse possibilia, vel potius imaginabilia, seu fingibilia per humanam mentem. Respondetur non esse contendendum si alicui hic modus loquendi magis placeat, nam erit contentio de nomine, potius quàm de re: & talis loquendi modus non est improbabilis, nam cum hæc entia tantum sint ficta, tunc proprio & peculiari modo dicuntur actu esse quā actu finguntur: nō finguntur autem per intellectum diuinum, sed cognoscuntur vt fingibilia per humanum intellectum, & sub ea ratione meritò dici possunt non-dum actu esse. Quanquam si latius loquamur de quolibet esse obiectiuo illorum, sicut actu cognoscuntur per intellectum diuinum, ita etiam dici possunt actu esse.

XXV. *Angelus, & beatus an formet entia rationis.* Ex his autem quæ diximus de intellectu diuino & humano, ferendum est iudicium de intellectu angelico, vel de quocunque creato, perfecto & superiori modo intelligente, vt est intellectus videntis Deum vt sic. Nam quatenus perfectè cognoscunt res prout in se sunt, vel in seipsis, non formant entia rationis. Intellectus verò angelicus, si quæ fortasse intelligit imperfecto modo, & per alienas species aut conceptus, pōt aliqua entia rationis formare, vt cognoscendo Deum naturali cognitione, pōt illum cognoscere per aliquā habitudinem ad creaturas, & distinctionem rationis in illo formare. Sed huius rei rationem & expositionem Theologis remittimus, quia supponit perfectam intelligentiam circa modum cognoscendi angelorum.

SECTIO III.

An rectè diuidatur ens rationis in negationem, priuationem, & relationem.

I. Diuisio hæc satis vulgaris est: habetque fundamentum in Aristotele 4. Metaphys. in princ. vbi negationes & priuationes ponit inter entia, cum tamen reuera non entia sint: vnde solum potuit ea sic numerare, quia entia rationis sunt. Atque ita postea lib. 5. cap. 7. declarat, esse illum entium solum esse secundum prædicationē veram, atque adeo per intellectum, atque eodem lib. cap. 15. insinuat relationes rationis. Sumitur etiam illa diuisio ex D. Thoma, q. 21. De Verit. artic. 1. & in 1. dist. 2. q. 1. artic. 3. & distinct. 19. quæstio. 1. artic. 1. & omnes recentiores eadē partitione vtuntur. *Aristot.* *D. Thom.*

Difficultates circa diuisionem positam.

C II. HAbet tamen nonnullam difficultatem, tum in sufficientia, tum etiam in distinctione horum membrorum sub huiusmodi diuiso: Et de priori quidē parte dicemus sec. seq. Quoad alterā verò partem ratio dubitandi breuiter esse potest, quia negationes & priuationes immeritò numerari videntur inter entia rationis, quia non sunt aliquid mente cōfictū, sed verè rebus ipsis conueniunt, nā in re ipsa aer est tenebrosus, & carēs lumine, & homo est non albus si sit niger. Quòd si hæc dicantur esse entia rōnis quatenus per modū entis finguntur, hoc mō omnia entia rationis erunt negationes quædam, quia omnia sunt non entia realia & vera, & hanc negationem intrinsecè includunt. Aliunde etiam non apparet cur negatio, & priuatio vt diuersa entia rōnis numerentur, quia si considerentur formaliter, & quoad carentiam seu fictionem entitatis, non habent diuersitatem: quod autē differant ex habitudine seu connotatione subiecti aut potentiæ receptiuæ, sub ea consideratione non differunt in aliqua enti-

entitate rõnis, sed quasi extrinsecè in entitate reali seu in habitudine ad ens reale. Denique ẽt negatio, & priuatio non concipiuntur vt entia rationis sine habitudine ad aliud: nõ ergo rectè distinguuntur à relatione rationis. Antecedens patet, quia priuatio, alicuius est priuatio.

Explicatur, & probatur diuisio.

III. Nihilominus dicta diuisio rectè tradita est. Non est enim dubium quin illa tria membra concepta per modum entium sint entia rationis, & non rei. Quod de relationibus rationis suppono ex dictis supra de prædicamento ad aliquid, vbi ostendimus quasdam esse relationes reales, & alias rationis, & his posteriores diximus non habere in re verum esse ad aliud, sed cogitari vt habentes esse ad aliud. Igitur esse talium relationum non est esse rei, sed est esse qđ cogitatione fingitur, est ergo esse rationis. Rursus negatio ex se non dicit aliquid rei cum illud simpliciter remoueat. De priuatione vero supponendũ est pro tota hac materia, interdũ vocari ab Aristotele priuationẽ, formã minus perfectam comparatione perfectioris formæ sibi oppositæ, vt nigredo comparatione albedinis, tñ illa non est vera priuatio, sed forma positiua, vnde non pertinet ad hanc diuisionẽ. Propria ergo priuatio dicitur carentia formæ in subiecto apto. 5. Metap. c. 22. lib. 10. c. 7. vnde ex se ac formaliter etiam est remotio ac non ens, vt docet etiam Aristot. 1. Physico. cap. 8. Sic igitur tam negatio quam priuatio, si considerentur præcisè quatenus non entia sũt, vt sic nec sunt entia realia, nec rationis, quia non sunt entia, nec considerantur vt entia, sed vt non entia: & hoc modo non sunt aliquid fictum, & dicuntur conuenire rebus ipsis non ponendo in eis aliquid, sed tollendo, vt ex D. Thom. notauit Caiet. 1. part. q. 48. art. 2. vbi D. Thom. idem sentit, & q. 1. de Malo art. 2. Capreo. in 2. dis. 34. q. 2. ad primũ Ferra. 3. cõt. gen. c. 19. Sonci. 10. Meta. q. 15. Et sic dicimus dari in rebus priuationes, vt cæcitatem in oculo, tenebras in aere, malum in actionibus humanis: sicque Aristo. posuit priuationem principium generationis naturalis.

D. Thom. Caiet. Ferr. Capreol. Soncin.

IIII. Ex hac autem negatione seu remotione entitatis, & ex modo quo noster intellectus illam attribuit rebus non solum negando, sed etiam affirmando, fit, vt hæc non solum concipiantur à nobis pure negatiuè, sed ẽt per modũ entis positiui: sub qua consideratione habent rationem entis non rei, sed rationis, vt rectè D. Thom. notauit 4. Meta. c. 2. vbi Arist. idem sentit. Primum patet, tum quia in hac affirmatione, homo est cæcus, virtute includitur prædicatio entis, nam verbum [est] includit participium entis, tum etiam, quia noster intellectus non concipit aliquid vt in rebus existens, nisi concipiat illud per modum entis. Secundum autem patet, quia in hoc modo conceptionis aut affirmationis non admiscetur falsitas vel deceptio, nam huiusmodi locutiones omnino veræ sunt; vnde & in Scriptura sacra reperiũtur, Gen. 2. [Et tenebræ erant super faciem abyssi:] & Ioan. 9. [Erat cæcus à natiuitate.] Ergo non attribuitur hoc ens, vt ponens aliquam entitatem in re, ergo vt ens rationis tantum, quia nimirum id quod in re est sola carentia, concipitur & attribuitur subiecto, vt aliquid in illo existens: in quo est quidam extraneus seu impropriusmodus concipiendi, & prædicandi, non tamen falsitas. Sic igitur cõstat illa tria membra sub ente rationis comprehendi.

Genes.

Discrimen inter relationem rationis, & alia duo membra.

V. Quod vero relatio sit in illo ordine & latitudine diuersum ens rationis ab aliis duobus, constat primo ex diuersitate fundamenti, nam fundamentum quod habet intellectus ad concipiendam relationem rationis, non est negatio aliqua vel remotio entitatis, sed potius est aliqua positiua entitas, quæ à nobis non perfectè concipitur nisi per modum respectus. Dices. Ad concipiendum respectum rationis semper supponitur in re carentia respectus realis, nam si interueniret respectus realis, non fingeretur, relatio rationis. Respondetur, Verum est, supponi huiusmodi carentiam seu negationem tanquam conditionem necessariam, non tamen vt proprium fundamentum huiusmodi relationis. Vnde relatio rationis non fingitur ad concipiendam ipsam relationem seu carentiam negationis per modum entis positiui, sed ad concipiẽdum aliquid aliud quod in re positiuum est, & absolutum, ita tamẽ connexum cum alio, vt ea ratione per modum respectiui à nobis concipiatur.

VI. Atque hinc colligitur vlterius propria & formalis differentia inter respectum rationis, & alia duo membra, quod relatio rationis formaliter dat denominationem respectiuam secundum rationem, & per eam nos explicamus aliquid positiuum in re, præsertim quando talis relatio habet in re ipsa aliquod fundamentum saltem remotum. Quod ideo aduerto, quia interdum fundatur tantum in modo nostro concipiendi, & tunc fieri potest vt per eam solum explicetur aliqua negatio ex parte rei, vt patet in relatione rationis identitatis eiusdem ad se ipsum. Hoc tamen est quasi per accidens ad denominationem relatiuam, quam confert relatio rationis vt sic. At vero negatio, & priuatio ex suo genere denominant per modum absoluti, & positiui secundum rationem, quamuis per eam denominationem solam carentiam nos declaremus: vt dũ nominamus aerem tenebrosũ, quasi affectum quadam dispositione absoluta lumini opposita, per quam hanc carentiam luminis declaramus.

VII. Nec refert quod priuatio per positiuum cognoscatur, & definiatur ad modum relationis, tum quia illud magis prouenit ex ipso fundamẽto negatiuo quod in re supponitur, quã ex modo concipiendi tale ens rationis per modum positiui: tum etiam quia ille modus habitudinis priuationis ad habitum, eo modo qua in priuatione esse aut concipi põt, non est per modum relationis secundum esse, sed secundum dici sicut vnum contrariorum per aliud cognoscitur. Vnde fit, vt dari possit priuatio relationis realis, quæ non concipitur per modum relationis, quamuis sine termino cognosci non possit. Vt, verbi gratia, esse orphanum, priuatio quædam est, quæ imme-

immediatè vř priuare relatione filiationis, quæ tollitur per mortem patris. & ideo illa priuatio intelligi satis non potest sine patre, & tamen nó concipitur per modum relationis, sed potius per modum cuiusdam absolutæ affectionis quæ manet in vno extremo, ablato alio. nam hoc ipso q; per illum modum concipiendi declaramus priuationem relationis, concipimus illam per modum absoluti, & non respectiui.

Differentia inter negationem & priuationem.

VIII. Denique, quod spectat ad distinctionem inter alia duo membra, s. priuationem & negationem, non est dubium quin aliquo modo sint distincta, nam priuatio dicit carentiam in subiecto apto nato, negatio verò dicit caréttiā in subiecto absolutè & simpliciter. An verò differentia sit essentialis seu formalis, nec ne, quæstio est parui momenti, quam in Sectione 5. expediemus commodius. Nūc solum aduerto ex D. Th. q. 3. de malo. art. 7. negationem dupliciter sumi posse, primò in communi, & sic propriè & adequatè cōdistingui a relatione rationis, & vlterius diuidi ī priuationem propriè dictam, & in negationem pressius sumptam, prout dicit carentiam in subiecto non apto seù inepto; & hic est secundus modus quo sumi solet negatio. Atq; ita illa trimēbris diuisio, quam tractamus, duas bimembres cōtinet: prima est entis rationis in positiuum, quod est ad aliquid, & negatiuum, Et hæc prima diuisio est in mēbra essentialiter diuersa, eo videlicet modo quo in his entibus potest cogitari essentialis constitutiō aut diuersitas.

IX. Dubio satisfit. Potest tñ de hac diuisione dubitari an sit vniuoca, vel analoga: & si est vniuoca, an sit generis in species, vel qualis sit: sed hæc, quę parui momēti sunt, legentis disputationi & cogitationi relinquo. Mihi quidem vř esse vniuoca, quia nulla est sufficiens ratio analogiæ, & videtur ēt esse generis ī species, nam hi respectus possunt ēt entibus rationis attribui; & in eis cogitari potest compositio ex genere & differentia, vt ex Dialectica suppono. Et in præsenti ēt potest ille conceptus entis rationis ita abstrahi, vt in suo ordine concipiatur tanquam quid completum, & hñs differētias extra sui rationem. Altera diuisio, vel potius subdiuisio est entis rationis negatiui in communi, in negationem strictè sumptam, & priuationem quam in duabus Sectionibus sequentibus commodius declarabimus.

SECTIO IIII.

Vtrum Ens rationis sufficienter diuidatur in negationem, priuationem & relationem.

I. RAtio dubitandi est, quia ens rationis proportionaliter diuidi potest per oīa prædicamenta. ergo nō satis comprehenditur in illis tribus membris. Antecedens patet, quia discurrendo per omnia prædicamenta, in singulis confinguntur aliqua entia rationis per proportionem ad realia, quæ totidem prædicamenta rationis proportionaliter possunt constituere. Vt in substantia concipitur A Chymæra, aut similia monstra rationis, quæ per modum substantiæ concipiuntur, non. n. finguntur vt adiacentia aliis, sed vt entia per se ficta, in quantitate videtur esse in primis spatium imaginarium, quod per modum cuiusdam extēsionis nos concipimus: quantitas etiam illa, quam in Chymæra, v. g. concipimus, ens rationis est. Rursus in qualitate videtur esse magna latitudo entium rationis, nam famam v. g. & honorem concipimus, vt dispositionem conuenientem personæ honoratæ, seu bonæ famæ, cum tamen in illa tantum sit ens rationis. Item dominium humanum, vel iurisdictio, concipiuntur vt potestates quędam, quæ propterea appellari solent potentiæ morales, tamen sunt entia rationis. Deinde sicut fingimus Chymæram, ita in illa fingere possumus figuram propriam eius, quę vt sic ēt erit quędam qualitas rationis. Et fere ad hunc modum possunt in Chymæra reliqua prædicamenta per modum entium rationis confingi, vt si quis in ea excogitet proprias actiones, vel passiones, seu modos, & proprium Vbi, & similia. Et prætereà spe- B cialiter actio si concipiatur vt forma absoluta inhærens agenti, est quoddam ens rationis, non per modum relationis, sed per modum actionis, & è conuerso denominationes visi, cogniti, amati, & similes, si concipiantur vt aliquid in re denominata, concipiuntur per modum cuiusdam passionis, & vt sic sunt entia rationis. Item in prędicamento Quando, concipimus extensionem imaginariam, vel denominationem ab extrinseco tempore vt mensurante, ac si esset quippiam in re denominata, & idem est de cæteris prædicamentis. Ergo nō rectè coarctatur partitio entium rationis ad illa tria membra. In contrarium verò est, quia nisi illa diuisio sufficiens sit, non erit conuenienter data, quod erit contra communē sententiam.

Prior modus explicandi sufficientiam diuisionis.

C II. DVo possunt esse modi explicandi dictam diuisionem. Prior est vt illa diuisio non intelligatur dari de ente rationis in tota sua latitudine sumpto, sed tantum de illo quod in re habet aliquod fundamentum. Vt enim notauit Diuus Tho. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & d. 19. q. 5. art. . quædam sunt entia rationis, quæ habent in rebus fundamentum, licet à ratione habeant complementum, vt ratio vniuersalis seu generis, & aliæ similes, & huiusmodi etiam sunt negationes & priuationes, vt facile potest ex dictis in superioribus sectionibus intelligi. Alia verò sunt entia rationis omnino ficta per intellectum sine fundamēto in re, vt Chymæra. Diuisum ergo illius diuisionis esse potest ens rationis quod in re habet fundamentum. Et ratio reddi potest, quia huiusmodi ens rationis aliquo modo deseruit ad scientias, & cognitiones rerum prout in hominibus esse possunt, & ita potest sub scientiam & doctrinam cadere, vñ quia illa diuisio doctrinalis est, de illo tantum ente rationis meritò traditur, nam aliud ens rationis merè fictum, est omnino per accidēs, & in infinitum multiplicari potest. Sic igitur nullum ens rationis quod in re habeat fundamētum, fingitur per modum substātię, sed per modum adiacentis alicui in quo fundatur, omne enim ens rationis quod fingitur per mo- D. Thom.

dū substantiæ, est merè fictum, & sine fundamē to: vnde mirum nō est quod in illa diuisione nō comprehendatur. Vnde ēt fit, vt omnia entia rationis quæ per modum accidentis in tali ficta, substantia concipiuntur, ab hac etiam diuisione excludantur, quia etiam sunt merè ficta & sine fundamento. Ac deniq; iuxta hanc interpretationem concedi poterit, entia rationis quæ merè ficta sunt, vagari per omnia prædicamenta, seu ad eorum imitationem posse confingi: secus verò esse de ijs quæ in re hñt fundamentum.

III. *Expenditur diff. facta suf ficientia ratio.* Sed iuxta hanc sententiam adhuc superest exponendum, cur illa entia rationis, quæ in re habent fundm̄, & per modum accidentium fingũtur, non possint saltem per plura prædicamenta accidentium multiplicari. Vt. n. in præcedenti sectione dicebam, ens rationis quod diuiditur in negationem, relationem, & priuationem, virtute prius diuiditur in ens positiuum & negatiuum: vt ergo illa diuisio sit adæquata, oportet vt omne ens rationis positiuum, sit ēt relatiuum: huius ergo rei rōnem inuestigamus, nã discursus in principio factus vr̄ ostendere plura esse entia rationis habentia in re fundm̄, quæ excogitantur ad modum aliorum prædicamentorum, præsertim qualitatis seu potentiæ, & actionis, & passionis.

IIII. Solet autem huius rei rō reddi ex proprio cõstitutiuo relationis vt sic, qđ est esse ad aliud. Nã hic modus, seu quasi differentia præcisè sumpta, (sad vt ad,) ex se non ponit aliquid inhærens rei quæ refertur: accidentia verò absoluta secundum proprias rationes dicunt aliquid inhærēs. Et hic est vt ens rationis quod vt positiuum accidens cogitatur, semper concipiatur per modum relatiui, & non per modum absoluti, quia ipsum esse ad aliud, cum ex se non dicat inhærere, cogitari potest vt affixum seu quasi adiunctum per rationem, non tamen potest cogitari vt quid absolutũ & inhærens, quia inhærere ex proprio conceptu intrinseco dicit aliquid reale.

V. Quæ ratio videtur habere fundamentum in D. Th. 1. p. q. 28. art. 1. Eam tamen rectè intelligere & declarare oportet, habet. n. difficultatem quoad oēs suas partes. Primo quia esse ad aliud, verè ac propriè sumptum, quippiam reale est, & inhæ C rens, vt supra diximus, & hoc non obstante per rationem excogitatur esse ad, non verum, sed fictum: ergo idem dici poterit esse in, etiam absolutè. Secundo, quia non omnia prædicamenta absoluta accidentium dicunt veram inhærentiam, sed quædam dñt adiacētiam extrinsecã, vt supra visum est: ergo ex hac parte etiam hñt fundm̄ vt secundum rationem fingãtur. Quòd verò Caietanus ibi, & alij sentiunt, esse ad vt sic abstrahere à reali & rationis, vt in hoc fundent dictam rationem, suprà à nobis improbatum est.

VI. Quocirca illa ratio in hoc sensu vr̄ sumenda, q nimirum, quia relatio secundum propriam & peculiarem rationem includit habitudinem nō solum ad subiectum, sed ēt ad terminum, potest intellectus hanc posteriorem rationem præcisè considerare non considerando alteram expresè, ēt si in re ipsa includatur in vero esse ad: quæ præcisio, & consideratio satis est vt intellectus possit concipere & comparare aliquid per modum respicientis aliud, ēt si in illo verè non sit talis respectus: atque ita est in relatiuis peculiaris ratio, ob quam possint entia rationis positiua conci-

A pi per modum relationũ. Hæc autem ratio non reperitur in prædicamentis absolutis, nisi fortasse quatenus includunt aliquem transcendentalē respectum, nam sub ea ratione iam sunt quodam modo ad aliud. Si verò aliqua entia rationis excogitantur per modum relationum, hoc ipso finguntur ad instar relationum, prædicamentaliũ, & non transcendentalium, quia sunt illi respectus aduentij per extrinsecam conceptionem intellectus, & non concipiuntur vt intrinsecè pertinentes ad constitutionem alicuius entis, qđ est de ratione respectus transcendentalis. At verò in accidente absoluto quatenus absolutum est, nullum est fundm̄ ad cogitandum aliquod ens rationis positiuum illi proportionatum, siue tale accidens sit inhærens, siue adiacens, nam in tota hac amplitudine sumendum est accidens absolutum in prædicta rōne, & verbum ipsum inhærendi interdum in ea lata significatione sumi solet. Atque hæc rō sic exposita magis declarabitur discurrendo per singula exēpla superius posita.

Satisfit difficultatibus initio positis.

VIII. *Spatiũ imaginariũ quale ens ratio nis.* B PRimum erat de spatio imaginario, quod ad modum dimensionum concipimus. At licet verum sit huiusmodi spatium sic conceptum esse ens rationis, comprehenditur tamen sub negatione vel priuatione late sumpta, quia spatium illud seclusis dimensionibus, negatiuum quid est: nos verò ad illud declarandum, ita illud concipimus, & de illo loquimur, ac si esset quid positiuum, & in hoc consistit ens rationis quod est negatio vel priuatio, vt dictum est. Hinc verò rectè concludi potest, entia rationis quæ sunt negationes vel priuationes, reuocari posse ad diuersa prædicamenta iuxta exigentiam formarum, q. bus tales negationes opponuntur. Vt est etiam in exemplo illo de successione imaginaria, quam concipimus secluso tempore reali, de qua eadem ratio est quæ de spatio imaginario.

VIIII. Aliud exemplum erat de quibusdam denominationibus pertinētibus ad genus qualitatis, vt sunt illę quæ sumuntur a fama vel honore, quæ C prout habentur in humana existimatione, & censentur aliqua bona, non sunt propria entia rationis, sed denominationes extrinsecæ à formis realibus existētibus in alijs, & sic honor dicitur esse in honorante, & fama esse clara notitia cum laude. Si verò hinc sumatur occasio fingendi aliquod ens rationis in honorato, illud nō est nisi per modum relationis obiecti cogniti, vel alio modo significati seu repræsentati, sicut paulò inferius dicemus de obiecto viso vel cognito. Aliud exemplum erat de morali potestate dominij vel iurisdictionis, & hęc ēt concipitur a nobis p modum cuiusdam relationis superioris, nam ad concipiendam hanc potestatem non fingimus aut cogitamus aliquid per modum qualitatis superadditum ei cui talis potestas datur, sed solum concipimus illi addi respectum superioris fundatum in aliqua extrinseca denominatione prouenientè ex voluntate alterius.

IX. Præterea addebatur exemplum de actione & passione, de quibus diuersa est rō. Nã actio si sit immanens, non concipitur in agente vt aliquid rōnis; sed vt aliquid rei: si verò sit transiens, aut agens tale est, vt inde in illo resultet relatio realis

& tunc

& tunc etiam non potest inde concipi in agente aliquid rationis, sed solum aliquid rei: si tamē tale sit agens vt in eo non consurgit relatio realis, sic ex tali actione potest concipi in agente aliqd rationis, illud tamen non est nisi relatio quędā, quia actio transiens vt sic non potest concipi in agente nisi per modum relationis, quia repugnat propriæ rationi eius concipi in illo per modum actionis. At vero passio si propria ac vera sit, semper dicit in passo aliquid rei, & non rationis tātum, siue cōsideretur secundum propriā rationē passionis, siue secundum relationem prædicamētalem inde resultantem. Si vero consideretur aliquid per modum passionis, quod vera passio nō sit secundum rem, sed solum secundum modum concipiendi & denominandi, vt esse visum amatum, & similia: si quidem aut denominatio est extrinseca & realis, aut si concipiatur quasi intrinseca & rationis, tantum est relatiua, quia reuera nō est denominatio passi vt sic, sed obiecti vt terminantis actum potentiæ, & relati ad illum, eo quod aliud referatur ad ipsum. Quia in obiecto aut termino vt sic denominato non potest aliquid cōcipi absolutum omnino ab actu vel motu denominante, & ideo necessario concipitur per modum respectus. Quod ēt colligi pōt ex doctrina de relatiuis non mutuis data ab Arist. 5 Metaph. cap. 15. quod nimirum cōcipiuntur & denominatur vt correlata ad alia, eo quod alia referūtur ad ipsa. Et hoc ipsum dicendū est de oī denominatione rationis fundata in aliqua reali denominatione extrinseca, semper enim talis denominatio respectiua est in ordine ad formam denominantem: vnde si non sumitur ex relatione reali, sumēda erit ex relatione rationis. Ita ergo constat omnem denominationem rationis quæ fit per modum positiuæ formæ, & non ad concipiendā vel declarandam aliquam priuationē vel negationē, fieri per modum relationis.

Alter modus explicandi sufficientiam.

X. Atque hęc quidem interpretatio huius diuisionis satis accommodata est, & sufficienter rem declarat. Addere vero possumus modum alium, quo illa diuisio adæquata sit de toto ente rationis, comprehendendo sub negatione entia ficta & impossibilia, siue per modum substantiæ, siue per modum accidentia fingantur. Cum enim huiusmodi entia ficta simpliciter sint non entia, merito sub negatione comprehenduntur. imò interdum ad explicandum quasi per simplicem conceptum complexam & impossibilem negationem, huiusmodi entia impossibilia finguntur: vt quia impossibile est equum esse leonem, ideo illud ens quod concipitur per modum equi & leonis simul, dicimus esse fictum, & Chymæram, vel aliquid simile nominamus, & ad eundem modum, vt explicemus hanc negationem esse necessariam, bos non potest volare, apprehēdimus bouem volantem, vt quid impossibile & ens rationis. Et hic videtur esse communior sensus huius diuisionis, quod nimirum hæc omnia sub negatione comprehendantur, hoc etiam modo adiunctis aliis quæ in priori interpretatione diximus, facile constat diuisionem sufficientem esse, & illi non repugnare quod per omnia prædicamenta possint entia rationis fingi,

A nam reliqua oīa, præter relationes per modum priuationum aut negationum confinguntur.

SECTIO V.

In quo cōueniant aut differant negatio & priuatio quatenus entia rationis sunt.

DE negatione & priuatione agere possumus vel solum quatenus remouent formam seu entitatem positiuam, vel quatenus entia rationis sunt, has enim duas rationes superius distinximus, & secundum eas diuersæ etiam sunt considerationes negationum & priuationum. I.

Cōparantur negatio & priuatio vt in rebus sūt.

NAm vt supra insinuaui, in negatione (& idē est proportionaliter de priuatione) vt tenemo est, si vera sit negatio, nulla est fictio intellectus, sed dum intellectus concipit præcise hominem non esse equum, illud vere cōcipit quod in re est eo mō quo esse pōt, scilicet, vel positiue, ac fundamentaliter in entitatibus extremorū, vel remotiue tm̄ sm̄ propriā rationē negationis, quia vere & à parte rei vnū nō est aliud, etsi ab hoīe nō cōsideretur nec cognoscatur. Dixi aūt, [si vera sit negatio,] quia si negatio falsa sit, vt si quis cōcipiat hoīem qui nō sit animal, tunc illa negatio ēt sub ratione negationis est mere cōficta per intellectū solumque habet esse obiectiue in illo, & ideo est ens rationis vel potius negatio rationis, nam illa ēt negatio præcise concepta in ratione negationis, non apprehenditur per modum entis, sed potius per modum non entis. & ita est quædam negatio p rationem conficta. Aliæ vero negationes quæ veræ sūt, dici possunt negationes aut priuationes reales, quatenus vere remouent formas aut naturas reales, & ideo non est in eis quærenda vera essentia accidētalis vel substantialis, quia nō dicuntur esse in rebus, ponendo aliquid in illis, sed negatiue seu remouendo aliquid ab illis. Sūt autem priuatio & negatio entia rationis quatenus per modū entis concipiuntur, vt supra declaratū est. II.

B

Priuatio & negatio, vt in rebus sunt, in quibus conueniant.

OMissis aūt falsis, seu fictis negationibus, quia nec ad præsentem considerationem spectant, nec nouam expositionem requirūt præter ea, quæ de falsitate dicta sunt in Disp. 9. vera & realis negatio & priuatio in hoc in primis conueniunt, quod vtraque, quantum ad id quod dicit de formali vel, vt aiunt, in recto, in sola remotione consistit, vt supra dictum est, & late tractat Sonc. 10. Metaph. q. 15 & Niphus li. 4 Meta. Disp. 1. & est per se manifestum. Conueniunt scdo quod vtraque est extremum alicuius oppositionis in rebus ipsis aliquo modo inuentæ, & non fictæ per intellectum, qualis est oppositio priuatiua vel contradictoria: hæ neq; oppositiones non sūt confictæ per intellectum, & quamuis peculiari modo tribuantur quibusdam actibus vel compositionib. intellectus, tñ & in illis dicunt realem oppositionē inter ipsos & in obiectis supponūt aliquā oppositionē, q nō est ficta p intellectum, sed oēm fictionē, eius antecedit vt supra dispu. 45. declaratū est. III.

C

Prima conuenientia.

Secunda.

IIII. Tertiò conueniunt, qđ vtraq; pôt hře fundm̄ A in re cui tribuitur talis negatio, vel in aliqua conditione eius absolute sumpta, vel ad aliud cóparata. Fundm̄ appellamus non solum subiectum cui negatio vel priuatio tribuitur, sed proximam câm seu radicem, ratione cuius talis negatio vel priuatio côuenit tali subiecto. Et hoc fundm̄ frequentius & facilius reperitur in negatione, quia cum negatio non requirat subiectum aptum ad recipiendam formam vel naturam oppositam, fundari pt̄ in ipsa intrinseca natura talis subiecti, vt in hoîe negatio hinnibilis, vel rugibilis, &c fundatur in intrinseca differentia hoîs. At vero priuatio cum connotet aptitudinem in subiecto non pôt in illo vt sic, seu in sola intrinseca eius natura fundari, sed in aliqua alia forma vel côditione adiuncta. Vt si hô sit cæcus, non fundatur illa priuatio in præcisa hoîs natura, sed in aliqua alia câ quæ remouet formam, quam negat illa priuatio. Hæc ât câ interdum est positiua dispositio subiecti, interdum pôt esse forma contraria, vt calor in aqua infert priuationem frigoris: ali- B quando vero solum est absentia causæ extrinsecę, vt in aere causa tenebrarum est absêtia solis, quâquam ex parte ipsius aeris supponatur talis natura, quæ licet sit apta ad formam luminis, tñ ex se illam non habet, nec est ex se ac necessario coniûctus causæ à qua illâ pôt recipere.

V. Quarta conuenientia. Quarto conueniunt, quia tam negatio q̄ priuatio possût vere & absolute prædicari de re sine vlla fictione intellectus: nô dico sine operatione intellectus, cû ipsa prædicatio sit quædâ intellectus operatio, sed dico, sine fictione, quia ex parte ipsarû rerû supponitur sufficiens fundm̄ vt intellectus possit vnâ rê de alia negare, vtraq; prout in se est côcipiendo. Vnde sicut intellectus diuinus vel angelus sine vlla fictione, & côpositione aut diuisione côgnoscit negationem vel priuationem, ita humanus intellectus sine vlla fictione pôt hmôi negationem cognoscere, media tñ côpositione seu diuisione pp suum imperfectû operandi modum. Quo fit vt id êt non faciat sine indirecta, & quasi discursiua cognitione. Nam hoc êt côe est priuationi & negationi, vt non possint per propriâ spêm directe repræsentari, nâ cû sint C non entia, non possunt hře hmôi propriam speciem, cognoscuntur ergo à nobis per speciem oppositæ formæ indirecte & medio aliquo discursu, & ideo cognitio priuationis necessario supponit cognitioné positiui, per q̄ possit intellectus in cognitionem priuationis peruenire. Atque ita êt fit, vt tam priuatio quam negatio cognoscantur per habitudinem ad positiuum, remouêdo illud quamquam per diuersum actum & conceptû ab illo quo forma ipsa positiua forma directe & secundo se concipitur, vt Soncinas & Niphus locis supra citatis attingunt & Iauell. 10. Metaph. q. 10. Ferrar. 3. cont. Gent. cap. 71. Capreol. in 2. d. 39. q. 1. art. 3. & Ægid. in 1. d. 36. q. 2.

VI. Est aût considerandum dupliciter hoc cognosci ab intellectu: primo per modum diuisionis seu negationis, & tunc proprie cognoscitur sicut est, quia per diuisioné vnum extremum tâtû remouetur ab alio: scdo per modum compositionis & affirmationis, vt cum dicimus, [hô est cæcus,] vel est [albus,] & tunc iam vr̄ ad misceri quidam improprius modus cognoscendi & concipiendi, nam cû in verbo est, ipsum ens aliquo mô includatur, iam attribuitur per modum entis id qđ reuera non est ens: atq; in hoc fundatur seu inchoatur altera consideratio negationis & priuationis quatenus entia rônis sût, de qua statim dicemus. Est aût animaduertendû, q̄ in his affirmationibus non attribuitur subiecto modus quo prædicatum concipitur vt illo mô subiecto attribuatur, sed solum tribui id qđ concipitur, nô per negationem seu priuationé ipsâ. quare i talla affirmatio negationi ęquiualet quantum ad remotioné prædicati, vel solû per illâ copulâ affirmatur veritas cognitionis, vt significauit Arist. 5. Metaph. c. 7. Vnde cum dicimus, v. g. tenebræ sunt in aere, nô significamus aliqd realiter inhærere aeri, sed solû aeré carere luce, & ideo vere cognosci & affirmari tenebrosû. Hæc ergo côia sût negationi & priuationi secûdû se côsideratis.

In quibus differant negatio & priuatio, prout in re inueniuntur.

B Differunt aût primo, quia priuatio dicit carentiam formę in subiecto apto nato: negatio vero præcise dicit carentiam sine subiecti aptitudine. Hoc n. necesse est addere, vt distinguatur à priuatione, vel a generali rône carentiæ quæ communis esse pôt tam priuationi, q̄ negationi. Hęc aût diuersitas non est in propria & formali rône quam in recto dicit priuatio & negatio, sed in cônotato: priuatio n. vt sic non includit intrinsece subiectû aut aptitudiné eius, sed alioqui & priuatio non distingueretur à subiecto priuato, qđ est quasi compositum ex subiecto & priuatione, & non esset purum non ens reale, sed constans ex realitate potentiæ, & negatione actus seu formę, qđ est contra rônem priuationis. Igitur priuatio de formali solum dicit negationem, coarctando illam ad subiectû capax oppositæ formæ & hoc mô dicitur differre à negatione in obliquo, & quatenus connotat subiectum aptû ad oppositâ formam. Quod genus discriminis êt solet inter formas positiuas tali modo conceptas aut significatas reperiri, sic n. sæpe Arist. ait differre simitatem à curuitate, nam licet de formali dicant eâ- C dem figuram, tamen simitas significat illam cum habitudine ad talem materiam: quæ differentia non est essentialis, sed materialis: ita ergo de negatione & priuatione sentiendum est. VII.

Priuationum diuisio.

Et ex hac differentia colligi pôt multiplex distinctio priuationû, quam tetigit Arist. lib. 5. Metaph. c. 22. nâ cû priuatio dicat negationé cônotâdo aptitudiné, interdum hæc aptitudo tâ improprie sumitur, vt nô cônotetur in subiecto cui tribuitur priuatio, sed absolute in entibus, vt si plâta (q̄ est Arist. exê plû) priuata oculis dicatur. Aliquando vero cônotatur illa aptitudo in re cui tribuitur priuatio, nô secûdum specié, sed secûdû genus tâtum, vt si talpa cæca dicatur. Tertio connotatur aptitudo in re secûdû specié, nô tñ secûdû tépus & oês circûstâtias reqsitas, vt si ifans dicatur priuatus dêtib. Quarto & magis ppriè cônotat aptitudo in re sm̄ specié, & sm̄ oês circûstâtias q̄ ad talé aptitudiné requirûtur. Ac præterea priuatio interdû cônotat tâtû aptitudiné seu capacitaté, vt tenebræ aut nox respectu aeris: interdum vero connotat nô tantum capacitaté, sed êt prin VIII.

cipium

cipiũ aliquod, rõne cuius debita est opposita forma: quo modo quies, v. g terræ in centro, aut supremi cœli in suo loco, licet sit priuatio motus priori modo, non tñ hoc posteriori, quia nullus motus est debitus tali corpori, in tali loco existẽti: at verò carentia frigoris aut siccitatis respectu terræ esset priuatio perfectionis debitæ, quæ est maxime propria priuatio. Et hoc mõ distingui so let ignorantia quædam negationis, altera priuationis, nã licèt vtraq; supponat capacitatẽ, & ex hac parte habeat rõnem priuationis, tñ illa quæ est carentia scientiæ debitæ magis propriã & rigorosam rationẽ priuationis habet, ita vt compa ratione eius altera censeatur negatio. Cum ergo priuatio & negatio adæquate diuidant carentiã, quot multiplicantur modi priuationũ possunt multiplicari modi negationũ, nã quantũ ab vna re ceditur, tñ acceditur ad alteram, & e cõuerso.

IX. Rursus distinguitur priuatio ex Aristot. suprà in priuationẽ totalem, vel tñ ex parte, vt dr res ĩ uisibilis quę caret colore, vel quæ hẽt valde remissum, & sic de alijs. Ex quibus illa prior est simpliciter priuatio in re, & loquendi modo: posterior verò, licet in modo loquendi interdum significari soleat per modum absolutæ priuationis, tamẽ in re tantum est priuatio secundum id quod negat, nam si quid relinquit, illo verè non priuat, vt per se notum est.

Expeditur incidens dubium, an priuatio suscipiat magis & minus.

X. VNde obiter & facile expeditur illa quæstio an priuatio suscipiat magis & minus. Solet enim etiam in hoc constitui differentia inter negationem & priuationem, q; negatio non suscipit magis & minus priuatio autẽ ea suscipit. Sed si cum proportione de eis loquamur, in hoc fere nullum est discrimen. Nam si priuatio sit tota lis, nulla potest esse maior quam illa formaliter & in se: poterit aũt alia priuatio esse minor, si non sit totalis, sed partialis tñ, atq; ita inter ipsas par tiales priuationes poterit dari minor & maior, pro rõne formæ cui opponuntur. Nam si forma habeat gradus intensiores eo erit maior priuatio physice, qui plures gradus formæ à subiecto remouerit: illa verò erit maxima, quę oĩno formam remoueat: fortasse vero nulla põt dari minima, quia non datur, minima pars gradus formæ quæ per remissionem auferri possit. Si vero forma opposita habeat latitudinem extensionis, priuatio etiã esse poterit maior vel minor extensiue eum eadẽ proportione, & secũdũ physicam considerationem. Quod semper addo, quia moraliter potest grauitas seu quantitas priuationis aliunde pensari, f. ex maiori debito habendi talẽ formam. Et absolute ẽt in genere imperfectionis seu mali erit maior imperfectio seu priuatio, si forma opposita sit magis debita, etiãsi alioqui sit æqualis negatio. Dixi ẽt priuationem totalẽ in se ac formaliter nõ posse esse maiorẽ, quia ex parte causæ seu fundamenti interdum dr vna priuatio maior alia, vt cæcitas quæ vehemẽtiorem habet causam, dr maior, etiamsi non plus tollat de forma, & hoc modo vna immaterialiter dr maior alia. & sic de alijs. Omnis tñ hæc inæqualitas, vt ex ipsa explicatione constat, prouenit semper ex parte rei positiue, quæ vel priuationem causat

A aut fundat, vel certe, quia per ipsam nõ aufertur, sed in subiecto relinquitur: quæ fere omnia cum proportione ad negationem applicari possunt, quia ẽt potest intelligi negatio totalis vel partialis & maiorem vel minorem habens causam.

Vna vero differentia intercedere in hoc vr inter priuationẽ & negationẽ, q; negatio, quia non supponit habitudinẽ in subiecto, talis esse potest ut sit necessaria, & opposita affirmatio impossibilis, in quo dici põt hẽe exactã quãdã rationẽ negationis: priuatio vero, si propriissima sit, nunquam pt esse necessaria respectu proprij subiecti, qa supponit potentiã ad oppositũ actũ: vbi aũt est potẽtia contrariorum, neutrũ extremũ est simpliciter impossibile vel necessariũ iuxta doctrinã Aristotelis 9. Metaph. Ex qua differentia colligi potest alia, q; negatio hẽe põt intrinsecũ, & quasi essẽtiale fundm positiuũ in subiecto cui attribuitur. priuatio vero ppria cũ per accidẽs cõueniat, aliunde puenit, & quasi ab extrinseco fundamẽto, vt superius etiã explicando quãdam conuenientiam inter priuationem & negationem insinuatum est. XI. Negatio necessaria esse potẽ i subiecto, secus priuatio.

XII. Præterea colligitur ex dictis intelligentia alterius discriminis, quod inter priuationẽ & nega- B tionem assignari solet, nimirum q; inter negationem, & oppositam affirmationem nõn datur medium: inter priuationem autẽ, & habitum da tur medium. Circa quam differentiam est aduertendum, nõ esse in ea sermonẽ de affirmatione & negatione, quatenus inueniuntur in compositione & diuisione mentis: sic. n. si propria sit cõtradictio, inter affirmationem & negationem nunquam datur medium, siue id quo affirmatur & negatur sit aliquid positiuum, siue aliquid priuatiuum Nam sicut necesse est, aliquid viuere aut non videre, ita & esse cæcum aut non esse cæcum, dummodo de eodem oĩno subiecto, & sub eadem significatione seu ratione prædicati affirmatio & negatio fiat. Si vero non sit perfecta contradictio, sed aut contrarietas, aut subcontrarietas, sic in vtraq; potest dari medium uel per abnegationem, vel per participationẽ vtriusq; extremi, vt ex Dialectica constat. Non est ergo hic sermo de ipsis complexionibus mentis, sed de sim C plici priuatione vel negatione, comparatis ad oppositam formam, quã remouẽt, & à nobis explicantur per hos terminos, [cæcus, non videns,] & similes, & sic constituitur differentia, respectu eiusdem subiecti. Et declarari põt per duas affirmationes, in quibus pdicata contradictoriæ vel priuatiue opposita de eodem subiecto prædicatur Nã quę contradictoriè opponũtur, non hñt medium, sed aliqđ eorum de quolibet subiecto vere dr, nec fieri potest vt vtrumque simul affirmetur, aut negetur, quin vna ppositio vera sit & altera falsa. Differentia q inter priuat nem. & negationem. An negatiuẽ opposita careant medio priua iuẽ autem illud habeat.

XIII. ¶ Et hoc modo docet vbiq; Arist. inter contradictoria non dari mediũ, lib. 10. Metaph. c. 9. & 10. & lib. 1. Poster. c. 2. Et ratio est qa inter ens, & non ens non potest cogitari mediũ. Dices fieri rei esse medium, Rñdeo, esse mediũ inter ens per sectũ, & oĩno non ens, non tñ absolute inter ens & non ens, cũ sit absolute aliquid, & consequenter aliquo mõ ens, ut sumitur ex Arist. 4. lib. Metaphy c. 2. Vnde magis explicatur ratio quia negatio simpliciter remouet formam seu id quod negat, & nullã peculiarẽ conditionẽ in subiecto requirit, & ideo fieri non potest, quin vel forma vel ne-

vel negatio formę subiecto conueniat. At verò in priuatiuè oppositis datur mediū, non quidem per participationē vtriusq; extremi, sed p abnegationē, quia priuatio nō dicit simpliciter negationē, sed cōnotando in subiecto aptitudinē, & ideo ex ex defectu huius connotati pôt dari subiectū cui neutrū oppositorū cōueniat, vt lapis nec est cæcus, nec videns, quāuis necessariò sit videns aut non videns Hinc verò cōsequenter intelligitur, respectu proprij subiecti habentis aptitudinem ad formam nō posse dari mediū inter priuatiuè opposita, quia tunc iam includunt, virtualiter cōtradictoriam oppositionem. Quocirca licet prædicta differentia sic explicata vera sit tñ ex ea colligitur proportionalis conuenientia, quia sicut inter negationem & positiuum non datur medium respectu cuiuscunq; subiecti, eo q respectu negationis vel affirmationis oppositæ quælibet res potest esse aptum subiectum, ita etiam inter priuationē & positiuum respectu subiecti proportionati nō datur medium.

XIIII. Sed occurrit obiectio, quia ēt inter terminos contradictorie oppositos datur mediū per abnegationem, saltem respectu subiecti nō existentis, vt chymera neq; est alba, neq; est non alba, vtraq; .n. affirmatio est falsa, cum sit de subiecto non supponente. Rñdetur primo negationem non hře medium, si in vi purę negationis sumatur: at si admisceatur aliquid positiui, ex ea parte poterit hře medium, vt si hæc est falsa, chymera est non vidēs ideo est quia non pure negatur visio, sed affirmatur entitas vel esse. Atq; si in prædicata contradictorie opposita tunc quam habeat medium, etiā dum per modū affirmationis denūtiantur, oportet vt sumatur respectu proprij subiecti, quod sit aliqua res existens, & ita seruatur aliqua proportio inter negationem & priuationem. Secundo rñdetur, negando assumptum. Nam ex illis duabus propositionibus, ea quæ est de prædicato negatiuo est vera, etiamsi subiectum non existat, psertim si (vt Dialectici dicunt) illa negatio non infinitanter, sed neganter sumatur. Quod necesse est, vt oppositio sit purè negatiua: alioqui ex parte includetur aliqua affirmatio, vt rectè dicebatur in priori responsione, quæ tunc videtur procedere, quando negatio illa sumitur infinitanter.

XV. *Priuatio veris solum entibus, negatio etiam fictis cōuenit.* Vnde ēt colligi potest alia differētia inter priuationem & negationē purā, quia priuatio non potest attribui nisi veris & realibus entibus, nam cum priuatio dicat carentiam formæ in subiecto apto nato non potest nisi vero ac reali attribui, quia aptitudo ad formam non est nisi in ente reali. Imò nec attribui potest nisi rei existenti, quia cum supponat aptitudinem ad formam, non cōuenit subiecto ex necessitate, sed contingenter, vt suprà dicebamus (loquimur.n. de priuatione proprie & in rigore sumpta) prædicata autē accidentalia & contingētia, non cōueniūt rebus, nec eis possunt verè attribui, nisi in te existētibus. Quod quidem verum est sedm propositiones de inesse: homo.n. non existens non potest vere dici esse cæcus: secus verò erit, si fiat propositio modalis seu de possibili: vere.n. dicitur posse esse cæcus, sed tunc non attribuitur illi priuatio, sed capacitas priuationis, quæ positiua & intrinseca est.

XVI. At verò negatio nō solū veris entibus, & existentibus, sed fictis ēt, & non existētibus attribui

A potest, non solum diuidendo, sed etiam componendo & affirmando: hæc.n. propositio in rigore sermonis vera est, chymera est nō ens, nam si est ens fictum: ergo est non ens: vnde Aristot 4. Mephys. c. 2. hanc locutionem veram esse dicit, [Nō ens esse non ens, seu nihil] quod si est non ens, & est nō homo, non equus, & quodlibet aliud simile contentum sub non ente. Rō aūt esse potest, quia licet hę habeant formam affirmationum, tñ in sensu & significatione æquiualent negationibus ita vt licet illa negatio in ordine compositionis postponatur copulæ, tñ in virtute & quoad sensum cadat in illā Vel aliter dici potest illa copula absolui à tempore, quia eo modo quo subiectum concipitur vt fictum prædicatum est de intrinseca ratione subiecti & ideo potest propositio illa non solū vera esse, sed ēt necessaria. Atq; hęc rño ac differentia sic declarata mihi non displicet: solū aduerto quod dictū est de priuationibus, intelligendum esse de veris & realibus priuationibus nā possunt esse ēt aliquę priuationes imaginarię & cōfictæ infictis entibus, vt si quis chymæræ, cæcam fingat, aut imaginatium spatium concipiat tenebrosum, vel quid simile: huiusmodi.n. priuatio attribui poterit enti ficto in ordine ad copulā abstrahentem, seu ampliantem tale esse fictum.
B Et eodem modo possunt quibusdam entibus fictis attribui negationes aliorū & vni negationi alia negatio: sic.n. concipitur chymera non esse hircoceruus. & spatium imaginarium non esse quid successiuum.

XVII. *Priuatio inter principia rei naturalis cur numeretur, nō negatio.* Alia differentia assignari potest inter priuationem & negationem, q priuatio numeratur inter principia realis mutationis seu generationis, negatio verò nō sic non pt inruere hmōi rationem principij. Prior pars nota est ex Aristotele in 1. Physicor. & 11. Metaph. vbi priuationem ponit inter principia rei materialis. Posterior aūt pars probatur, quia non ex qualibet negatione potest fieri naturalis mutatio Et ratio vtriusq; partis est quia mutatio fieri non potest nisi in subiecto capaci, & ideo carētia quæ in illo supponitur, oportet vt habeat rōnem priuationis, cum sit negatio in subiecto apto nato: ergo quæ fuerit pura negation, & non induerit rōnem priuationis, non potest esse principium mutationis. Non est aūt hoc
C loco à nobis explicādum quō priuatio induat rōnem principij: id.n. proprie spectat ad primū lib. Physic. & pro huius materiæ opportunitate tactum sufficienter est supra disp. 13. sect. 1. Est.n. principiū non proprię influēs, sed vt terminus p se necessarius, à quo fit mutatio Hinc aūt rectè confirmatur qđ supra cum Caietano & alijs diximus, priuationem sm se spectatam, licet non sit ens reale, non esse quid confictum per rationem, sed talem carentiam quę suo modo in rebus ipsis reperitur, nam seclusa omni ratione fictione potest naturalis mutatio habere sua principia necessaria, quorum vnum est priuatio.

Dices, etiā negatio hoc modo secundū se sumpta cōuenit rebus absq; fictione intellectus, s. remouendo, vt superius etiā diximus. Rñdetur negationē non pp defectum huius conditionis nō posse esse principium mutationis naturalis, sed quia ex se non requirit subiectum capax oppositæ formæ, quod necessariū est ad naturalē mutationem. Vnde dici vlterius potest q licet sola nega- XVIII.

tio

tio non possit esse sufficiens principiū mutatio nis, aliqua tñ negatio possit esse in suo genere, & in rōne termini à quo sufficiens principiū alicu ius actionis seu productionis. Sic, n. dicitur creatio fieri ex nihilo, sicut generatio ex priuatione: nihil autem meram negationē dicit. Addi tñ pōt, rationē principii non tam proprie attribui ipsi nihilo respectu creationis, sicut priuationi respe ctu generationis, quia priuatio saltē ex parte subiecti cōnotat vel includit aliqd rei positiuū, quod videtur necessariū ad propriā rationē principii. Sed de hoc alias.

XIX. *A priuatione ad habitum an sit regressus.*

OCcurrebat vero statim hoc loco explicandum commune illud axioma, [A priuatione ad habitum non est regressus.] quod sumptū est ex Aristot. 2. de Generat. & 8. Mataph. c. 5. vbi breuiter declarauimus, illud esse verum respectu eiusdem numero formæ, nō vero respectu eiusdem in specie, nisi quoad immediatum regresū, idq; nō in oibus formis, sed in quibusdam, quæ natura sua certum ordinem inter se determināt. Ibi aūt locuti sumus cum Aristot. de forma quæ per propriam actionē seu generationem induci pōt, & de priuatione illi opposita: sunt aūt quędā formæ accidentales, quę necessitate naturali dimanent ab aliquo intrinseco principio, & alter fieri nō posiūt: & in his si cōtingat priuationē fieri, nō pōt naturaliter fieri regressus ad habitum neque eundē numero neq; in specie. Et huiusmodi videtur esse cæcitas, aut surditas, quæ propterea naturaliter tolli nō possunt, qa nulli est in natura intrinsecum principiū, qd possit organū talis facultatis ad eā dispositionē restituere, ob cuius defectū ēt ipsā facultatē amisit. Sed hæc iā excedūt tractationē entiū rationis, de quib. in hac disputatione agimus, iō hæc sufficiat dixisse de priuatione & negatione sub priori consideratione.

Comparantur priuatio & negatio vt entia rationis sunt.

XX. SEcundò mō agere pōssumus de illis formaliter quatenus entia rōnis sunt, & sic etiam conueniunt in his oibus quæ cōmunia sunt enti rōnis vt sic, vel entis rōnis absoluto (vt sic dica) id est, vt condistinguitur ab ente rōnis, qd est relatio: qd satis patet ex dictis in superioribus sectionibus. Vnde vtriq; commune esse videtur, vt fingatur aut cogitetur per modum cuiusdam qualitatis as ficientes subiectum qd denominat, quan quā nō æqualiter seu eodem mō. Nam de priuatione videtur id in vniuersum verum: vt, verbi gratia, cæcitas apprehenditur tanquam dispositio quædā talis organi, & tenebræ vt dispositio aeris. Quidquid enim apprehenditur per modum positiui entis, oportet vt concipiatur per analogiam vel proportionem ad ens alicuius prædicamenti realis: apprehensio autem priuationis respectu rei quam denominat, cum nullo alio genere habet tantam analogiam, quantam cum qualitate.

Priuatio cū qualitate maximā habet proportionem.

XXI. Obiectioni respōdetur. Dices id esse verum quando forma cui opponitur priuatio, est qualitas, secus vero esse si sit res alterius prædicamenti. Respondeo negando assūptum. Quod ostendo breuiter discurrendo per alia prædicamenta. Priuatio enim formæ substā-

A tialis non apprehenditur in materia ad modum substantialis formæ, sed per modum dispositionis accidentalis, quæ potest inesse & abesse, & ita etiam illam qualitatem imitatur. Quantitas vero non est naturaliter separabilis, & ideo non datur naturaliter priuatio quantitatis: si tamen po namus de potentia absoluta materialem substantiam priuatam quantitate non apprehendemus illam priuationem per modum quantitatis, sed potius per modū cuiusdā immaterialis & simplicis dispositionis. Et ratio differentiæ inter quātitatē & qualitatē esse videtur, quia quātitas nūq̄ habet aliam quantitatem sibi contrariam, & ideo carentia quantitatis non apprehenditur per modum quantitatis oppositæ, sed vt dispositio quædam alterius rationis, & vt habens effectum formalem longe alterius rationis à toto genere q̄ntitatis. At vero vna qualitas habere potest aliam sibi contrariam, & inde, fit, vt quando qualis nō habet contrarium, priuatio eius apprehendi possit p modū qualitatis oppositæ, & vt habens effectum formalē oppositum effectui contrariæ qualitatis, non tamen extra latitudinem seu propor-

B tionem totius generis qualitatis. Et eadem fere ratione dicebam supra priuatione relationis vt sic non concipi per modum relationis, quia per talem priuationem destruitur proportio & similitudo ad verā relationem, quia negatur ordo ad aliud. Nō nego tamen cum priuatione vnius relationis intelligi posse aliam positiue oppositam vel diuersam, interdum realem, interdum rationis, vt dū quis priuatur relatione similitudinis potest oriri relatio realis dissimilitudinis, & in eo qui priuatur relatione filiationis per mortem patris, concipi potest relatio rationis ad generās quod iam præterit, sed non est conceptio priuationis vt sic sed alterius formæ.

Idem facile intelligi pōt in vltimis prędicamē tis, quatenus in eis aliquis modus priuationis inueniri pōt. Nam in actione vt sic, non videtur esse proprie priuatio, eo q. actio non respiciat agens vt subiectum, sed vt principiū, & ideo carētia actionis respectu agētis non est proprie negatio in subiecto apto nato, & ideo non est proprie priuatio: tñ qualiscunque negatio aut priuatio sit, non concipitur ad modum actionis, qa nō concipitur vt fluens ab agēte. Et similiter passio (& idem est de mutatione & motu) quāuis respe ctu illius detur proprie priuatio, tñ non conci pi XXII.

C tur per modum passionis, quia nō concipitur vt aliquid in fieri, sed in facto esse, ac quieto: atq; ita quies, quę est priuatio motus, non apprehēditur per modum passionis, sed quasi dispositionis cuiusdam quietę permanētis. In duratione vero nūquā intercedit propria ac pura priuatio, quia nō pōt oīno tolli duratio, nisi destruatur subiectum eius. Neque Vbi (opinor) tollitur per priuationē puram sed per oppositum vbi, & eadem ratio est de situ in rebus quæ sūt capaces illius, & ideo in his prędicamentis non confinguntur huiusmodi priuationes quæ sunt entia rationis, & si aliquo mō concipiuntur positiuè, est solum côcipiendo aliquas relationes, vt absentiam vel distantiam loci, aut temporis. Denīq; respectu habitus concipitur quædam priuatio, quia hō non est proprie subiectum vestis, & eo mō quo habere pōt rationem priuationis, non concipitur ad in

stat

stat habitus, quia nec concipitur per modũ adiacentis, sed quasi inhærentis potius, nec effectus eius concipitur vt proportionē habēs cū effectu habitus, sed potius vt omnino extra totam latitudinem eius. Itaque rectè dictum videtur, priuationem in vniuersum, si vera & propria sit, apprehēdi seu cogitari per modum qualitatis.

XXIII. Negatio cū quo vera genere entis habeat proportionem. At verò in negatione non videtur ea gñalis regula in vniuersum vera, sed distinctione opus est, nā aut negatio cōcipitur vt affectio alicuius subiecti, quod caret tali natura vel forma, & tunc eadē ferè videtur rō de negatione, quæ de priuatione, & facilè applicari possunt oia dicta. Habet tñ vlterius negatio vt apprehēdi possit extra omne subiectū, q̃ tñ priuationi repugnat, cū intrinsecè dicat negationē in subiecto apto nato: et hmōi negatio non semper apprehenditur p modū qualitatis, sed ēt instar aliorū pdicamentorū. Diximus. n. supra entia impossibilia quæ ad modū subarū finguntur, sub negatione cōprehendi. Item spatium imaginatiū qđ per modū dimensionum concipimus, reuera non est propria priuatio, sed negatio quædam, quia nullū subiectū aut capacitas realis illi supponitur: pertinet ergo etiā ad negationē. Et idem est de tempore seu successione imaginaria, quæ extra omne subiectum fingitur.

XXIV. Priuatio semper concipitur vt in existens, secus negatio. Ex quo vlterius colligere licet discrimen inter negationem & priuationem, nam priuatio semper concipitur vt quid adhærens vel adiunctum alicui subiecto, vt explicatum est: negatio verò non semper, nam ipsum nihil, est quædam negatio

XXV. quæ nulli rei adhærere intelligitur, & idem cōstat ex alijs exemplis supra adductis.

Vnde etiā coniectare possumus, qñ inter hæc duo membra sit nostro concipiendi modo essentialis diuersitas, qñ verò tm̃ accidentalis seu materialis. Negatio. n. quæ concipitur quasi per se & extra subiectū ex rōne sua formaliter differt à priuatione & consequenter ēt ab illa negatione quæ ex se concipitur vt adhærēs alicui, & illud denominans, quia apprehenduntur sub diuersis rationibus entis, qualia sunt esse per modum existentis per se aut in se, vel in alio. At verò priuatio, & negatio illa quæ per modum existentis in alio cōcipitur, non necessario differunt essentialiter, sed iuxta diuersitatem formarū quibus opponuntur: quō etiam negationes inter se, & priuationes inter se distinguuntur, vt notauit D. Thom. 1. 2. q. 71. art. 6. ad 1. Quanquam. n. hoc præcipuè verū

D. Thom. sit de negationibus, & priuationibus fundamentaliter, tamen inde ēt verum habet formaliter in his quatenus entia rationis sunt: cæcitas. n. & surditas, ēt quatenus apprehenduntur per modum entium: vt diuersa apprehenduntur: & idem est proportionaliter in negationibus inter se collatis. Vnde à fortiori, si priuatio & negatio opponātur formis essentialiter diuersis, etiam ipsæ in suo ordine habebunt similem vel proportionalem diuersitatem, non quia priuatio & negatio sunt, sed quia talium formarum sunt.

XXVI. Inter negationē & priuationē quę ta diuersitas. Qñ verò priuatio & negatio sunt eiusdem formæ comparatione diuersorum subiectorum, vt negatio visus respectu hois & Angeli, tunc quidē in ratione entis rationis non videntur essentialiter differre, sed tm̃ denominatione aut relatione sumpta ex ordine ad diuersa subiecta. Patet, quia in formis realibus & positiuis comparatio ad diuersa subiecta non causat diuersitatē essentialem in forma, sed solū diuersas denominationes aut relationes, si alioqui entitas formæ scđm se cōsiderata, hēt idem principiū constitutiuū, vt albedo in niue & in coruo eiu idē speciei erit, et si in illa sit contraturalis ppprietas, in hoc verò violēta & præternaturalis, si ei inesset: & idē motus deorsum, terræ est naturalis, aeri violentus, & tñ nō ppea in genere entis in specie differunt. Ita ergo carētia visus in se eiusdem rōnis est, qa idem hēt semper principiū specificās, & sub eadē rōne entis apprehenditur, q̃uis cōparata ad Angelum ob eius incapacitatē retineat solā rōnē negationis, cōparata ad hoiem denominetur priuatio. Et iō sub rōne mali ēt differāt, quia illa carētia homini est mala, non Angelo: & similiter pōt denominari violēta hoi, Angeli verò cōnaturalis. Hoc autē intelligendū est de carentia illa scđm se considerata, nam si de illa loquamur veluti in sensu composito, vt denominata priuatio, aut pura negatio, sic includit diuersos respectus rationis ad diuersa subiecta, qui sunt essentiales formis denominatis vt sunt sub talibus denominationibus.

Deniq; (vt supra dicebā) hic loquimur de negatione prout cōcipitur p modū incōplexæ formæ, nā si de cōplexis negationibus sit sermo, sic pōt intelligi diuersitas essentialis inter carentiam respectu diuersorū subiectorū, ad quæ vt negatio vel priuatio cōparatur. Hæc enim negatio, Angelus nō hēt visum, aut hæc affirmatio Angelus est nō videns longē diuersę sunt ab his, hō est cæcus aut caret visu, nā illæ sunt necessariæ ppositiones, hę verò cōtinētes: vnde essentialē diuersitatem habent. Neque id mirū est, quia respectu complexionis ipsa extrema intrinsecè comparantur tanquā illam componentia, & ideo variato altero extremo variatur compositio & habitudo complexionis: secus verò est in ipsa sim plici forma secundū se spectata, illa enim intrinsecè non includit hoc vel illud subiectum, sed habitudinem ad subiectū quasi adæquatum. XXVII.

SECTIO VI.

Quid ad relationem rationis necessarium sit, & quot modis fingi aut excogitari possit.

Vm relatio rōnis ab absolutis oībus distinguatur per cōem, vel quasi cōem rationē relationis, à relationibus aūt realibus ex eō q̃ vera & realis relatio non est, in genere definiri pōt p negationē realis respectus, ita vt relatio rōnis sit oīs relatio quæ realis nō est. Quia verò illa negatio nō pōt intelligi cōiūcta cū eo qđ relatio dicit p modū positiui, nisi media fictione aut cogitatione intellectus, iō relatio rōnis in cōi positiuè definiri pōt, esse relationem q̃ intellectus fingit per modum formæ ordinatæ ad aliud, seu referentis vnum ad aliud, quod in re ipsa ordinatum aut relatum non est. I. Descriptio relationis rationis.

Quę sint ad relationem rationis necessaria.

Quoniam cū relatio rationis deficiat à veritate relationis realis, & sit quædam vmbra illius, duo videntur ad illā requiri: vnū est, vt in ea non cōcurrant omnia quæ solent esse necessaria

ad

ad relationem realem, qualia ſunt ſubiectum capax, fundamentum reale cũ debita ratione fundandi, & realis terminus actu exiſtens cum ſufficienti fundamento reali ſeu ex natura rei, de quibus ſuperius latè dictũ eſt. Hæc ergo omnia ſimul ſumpta non poſſunt commune ad relationem rationis: alioqui in nullo poſſet diſtingui talis relatio à relatione reali. Aliud eſt, vt aliquid eorum quę ad relationem realem concurrunt, fundet aliquo modo ſaltem remotè relationẽ rõnis, vel potius cogitationem & modũ concipiendi quo relationẽ rõnis cõfingit, ſupplẽte ipſo intellectu id qđ in re deeſt ad verum reſpectum. Dico autẽ neceſſariũ eſt aliquid in rebus, quod ſaltem remotè fundet, vel occaſionem præbeat huic relationi, quia, vt ſæpe dixi, agimus de entibus rationis, quæ aliquo modo conferũt ad cognitionem entium realium quæ ſemper habent in re aliquod fundamentum. Si autem velimus omnes omnino relationes rationis comprehendere, addere poſſumus relationem rationis eſſe cui deeſt aliqua conditio neceſſaria ad relationem realem, vel cui deſunt omnes ab intellectu autem fingitur vel cogitatur aliquid illis proportionale.

Prima diuiſio relationis rationis.

III. HAEc ergo eſſe poteſt prima diuiſio relationis rationis in eam quæ omnino eſt conficta per intellectum abſque vllo fundamento ex parte rei, & in eam quæ in re habet aliquod fundamentum, licet non ſufficiens nomine autem fundamẽti nunc intelligo oẽs conditiones ad relationem realem neceſſarias. In priori mẽbro cõtinẽtur oẽs relationes rõnis, quæ inter alia entia rõnis cogitantur, pſertim ſi talia entia rõnis ſint merè cõficta, vt eſt relatio ſimilitudinis inter duas Chymęras, vel diſſimilitudinis inter Chymęram & Hircocervum, & ſimiles. Huc etiam pertinere pñt relationes rõnis inter duas priuationes, quo modo vnus locus tenebroſus dicitur ſimilis alteri, & in ſpatio imaginario concipitur relatio diſtãtiæ, & in ſucceſſione imaginaria relatio prioris & poſterioris. Quanquam hæ relationes fundatæ in priuationibus vel negationibus rerũ, aliquod maius in rebus ipſis habeant fundamentũ C ſaltem remotum. Tertiò poſſunt ad hoc membrũ reduci relationes rationis inter entia realia poſſibilia non tñ exiſtentia, vt eſt relatio anteceſſionis Adami ad Antichriſtum, & ſimiles, quæ maius habent in rebus fundamẽtum, quia extrema earum non ſunt omnino entia rõnis, quamuis vt apprehenduntur vt extremæ vel ſubiecta relationum ſint entia rõnis. Vñ in his tribus ordinibus relationum quæ ſub illo primo membro numerãtur, continetur quædam ſubdiuiſio illius membri, & ſub illis ordinibus excogitari facilè poſſunt ferè oẽs modi relationum realium per quandã analogiam vel proportionem.

Secunda diuiſio relationum.

IIII. AT verò relationes rationis quæ in rebus exiſtentibus habent aliquod fundamentũ, ſubdiſtingui vlterius poſſunt ex diuerſitate fundamentorum, vel è contrario ex varietate defectuũ earum conditionum quæ ad relationem realem A requiruntur. Vnde ſub hoc membro primò conſtitui poſſunt relationes illæ, quę tribuuntur rei exiſtenti reſpectu termini non exiſtentis, ſiue illud ſit ens poſſibile, ſiue fictum, vt relatio prioritatis Petri exiſtentis ad Antichriſtum futurum, vel diuerſitatis Petri exiſtentis à Chymęra. Et pari ratione ad hunc ordinẽ ſpectat relatio rationis correſpondens in alio extremo non entis ad ens, ſeu entis rationis ad ens reale: in his enim deeſt conditio neceſſaria ad relationem realem ex parte termini, ſcilicet, vt ſit realis, & realiter exiſtens. Et in hoc ipſo ordine ſubdiſtingui poterunt cum proportione tres illi modi relatiuorum, qui fundantur vel in vnitate, vel in actione, vel in ratione menſuræ: omnes enim illæ ſunt relationes rationis, quando alterum extremum non eſt reale & exiſtens.

V. Secundo conſtituuntur ſub illo membro relationes quæ concipiuntur inter extrema quę ſunt reale quid, tamen in re non habent diſtinctionẽ realẽ, vel actualẽ ex natura rei, ſed rationis tantũ nam hic eſt defectus alterius conditionis requiſitæ ad relationẽ realem. Et iuxta diuerſam diſtinctionẽ rõnis inter extrema huius relationis erit B et diuerſitas inter huiuſmodi relationes. Interdũ enim eſt tantum diſtinctio rationis ratiocinãtis, vt eſt in relatione idẽtitatis eiuſdem ad ſe ipſum: aliquando verò eſt diſtinctio rationis ratiocinatæ quę in re eſt fundamentalis ſeu virtualis, vt eſt relatio diſtinctionis inter attributa diuina, & ſic de alijs. In huiuſmodi autem relationibus cũ prędicto defectu diſtinctionis, in re ipſa ſupponitur aliquod fundamẽtum vnitatis, vel diſtinctionis in effectibus, aut actibus, vel in aliqua re ſimili, ex qua intellectus ſumat occaſionem excogitandi ſimiles relationes, ut ex adductis exemplis facilè conſtat. Vnde ad hoc etiam genus relationis rationis reuocari poſſunt illæ, quæ licèt verſentur inter res diſtinctas, non tamen cum ſufficienti diſtinctione fundamenti, quia nimirum eſt vnum & idem in vtroque extremo, vt eſt relatio ſimilitudinis vel æqualitatis inter diuinas perſonas, de quo ſupra dictum eſt.

VI. Tertiò conſtituuntur in hoc ordine illæ relationes rationis, quæ licèt verſentur inter res diſtinctas, & alioqui capaces relationum realium prædicamentalium, ex defectu tamen intrinſeci fundamenti ſunt rationis, vel in vtroque, vel in altero extremo, quæ poſſunt eſſe duo membra huiuſmet generis. Vnde ad hoc genus ſpectant in primis relationes oẽs quæ in vtroque extremo fundantur tm̃ in denominatione extrinſeca, vt eſt relatio ſigni ad placitum, quæ tam in ſigno, quã in ſignato eſt relatio rationis, ſiue tale ſignũ ſit vox, vt nomen, aut verbum, ſiue ſit res, vt ſacramentũ. Cum n. hæc impoſitio ad ſignificandum nihil rei ponat in ſigno niſi denominationem extrinſecam, neq; etiam in ſignato, non poteſt fundare relationem realem, vt omnes docent. Deinde, eiuſdem ſunt modi relationes domini & ſerui inter homines, nam illæ non fundantur niſi in quadam extrinſeca denominatione ſumpta à voluntate: & ſimiles ſunt aliæ multę, vt omnes illæ quæ oriuntur ex contractibus & voluntatibus humanis, ut inter maritum & vxorem in ratione coniugum, inter ementem & vendentem ex voluntate contrahendi, & ſic de alijs.

Rurſus

Rursus ad aliud membrum huius generis pertinent omnes relationes non mutuæ quatenus in vno extremo rationis sunt, vt sunt relatio visi ad videntem, aut visibilis ad visum, aut scibilis ad sciam &c. de quib. satis dictum est in Disp. 47. Et huc etiam reuocari possunt omnes relationes Dei ad creaturas existentes, nam etiam illæ possent dici fundari in denominatione extrinseca, quia in ipso Deo secundum se non est capacitas, atque adeo nec fundamentum ad tales relationes.

VIII. Quartò & vltimò possumus aliud membrum constituere, earum relationum, in quibus multi ex prædictis defectibus ex necessarijs ad relationem realem concurrunt, cum aliquo fundamento remoto ex parte rei, & proximo in aliqua denominatione extrinseca, & huiusmodi videntur esse relationes rationis quæ intentiones Logicales appellantur, vt sunt relationes generis, speciei prædicati, & subiecti, & similes. Quæ quidem relationes interdum tribuuntur vocibus, quoniam prædicationes & definitiones medijs vocibus fiunt interdum autem rebus, quia illæ sunt quæ obiectiuè cognoscuntur, subijciuntur, & prædicantur: B & hæ propriè vocantur intentiones Logicales, nam priores vel potius pertinent ad Grammaticam, vel Rhetoricam, vel secundariò tribuuntur vocibus vt instrumentis quibus conceptus manifestamus, & de rebus loquimur. In his ergo relationibus, & licet interdum extrema sint realia, sæpe tamen deficit distinctio sufficiens, vt inter animal & rationale, quatenus comparantur vt genus & differentia: interdum etiam nõ est sufficiens vnitas & existentia in altero extremo vt sic relato, vt est in re vniuersali vt sic respectu singularium, nã quatenus vniuersalis est, neque existit, neque habet in re talem vnitatem. Denique nunquam est in ipsis rebus sufficiens fundamentum relationis huiusmodi, quia proximè fundantur in aliqua denominatione extrinseca proueniente ab actu intellectus.

C

De secundis intentionibus.

VII. Triplicem intellectus operationem triplex sequitur relatio rõnis.

VNde iuxta triplicem operationem intellectus triplex etiam est ordo talium relationum, nam ex prima operatione consurgunt relationes generis, speciei, definitionis, definiti, &c. ex secunda operatione relatio prædicati, subiecti copulæ, propositionis: ex tertia relatio antecedentis, consequentis, medij, extremitatis, &c. Hæ namque relationes non conueniunt rebus secundum se, sed vt denominatis ab aliqua operatione intellectus: & ideò semper rationis sunt, & non reales, etiamsi contingat interdum versari inter res existentes & distinctas. Non tamen A sunt hæ relationes gratis confictæ, sed sumpto aliquo fundamento ex re, qualis est aut realis conuenientia, in qua fundatur abstractio vniuersalis, quæ etiam variatur in genus, speciem, &c. ex eo quod conuenientia est maior vel minor, vel realis identitas aut vnio vnius cum alio, in qua fundatur affirmatio vnius de alio: vel realis emanatio vnius ab alio, aut concomitantia, vel aliquid simile, in qua fundatur illatio à priori vel à posteriori.

IX. Relationes generis, speciei, & similes cur nomen secundæ intentionis vsurpent.

Atque ob hanc causam solent hæ vltimæ relationes rationis peculiariter appellari secundæ intentiones, quasi resultantes ex secunda intentione seu attentione vel consideratione intellectus, quo nomine propriè vocatur intellectio reflexiua, quia supponit aliam circa quam versatur. Quamquã verò omnia entia rationis vt suprà diximus, dici possint aliquo modo fundari in operatione intellectus ex qua consurgunt, quæ operatio semper supponit aliquem conceptũ entis realis, ad cuius instar, vel cuius occasione ens rationis concipitur: propriè tamen illa operatio est reflexa, & B (vt ita dicã) est per se secunda quæ cadit in aliã cognitionem, vel in obiectum prout denominatũ à priori cognitione, & inde participans aliquas proprietates. Quia ergo illæ relationes Logicales semper fundantur in huiusmodi cognitione reflexa, ideo peculiariter dicuntur secundæ intentiones, seu secundæ notiones obiectiuæ, quia secundæ notioni, seu intentioni formali obijciuntur. Vnde etiam per antonomasiam solent hæ relationes rationis vocari res secundæ intentionis, non quia omnis res cognita per intellectionem reflexam sit ens rationis: constat enim ipsam intellectionem realem posse reflexe cognosci, sed quia suum esse habent tantum obiectiuè in secunda, seu reflexiua cognitione intellectus.

Hinc verò vlterius nascitur, vt possit intellectus supra ipsasmet secundas intentiones iterum reflecti, & conuenientias, vel differentias inter ipsas considerare, & eas definire, vel ex eis C discurrere, atque ita in eis similes relationes fundare. Vt ex genere & specie abstrahit relationem vniuersalis, & illud denominat genus, & sic de alijs, & tunc iam illæ relationis non tantum sunt rationes ob alios defectus, sed quia non versantur proxime inter res reales, vel existentes, & ideo cum dicuntur hæ relationes fundari aliquomodo in rebus, intelligendum est de primis relationibus huius ordinis. Plura vero de his relationib. dicere ad particulares scientias spectat, quia hæ relationes, in infinitum fere multiplicari possunt per fictiones vel reflexiones intellectus, ideoque tam de illis, quam de tota hac doctrina hæc dixisse sufficiat, quæ in Dei gloriosi laudem cedant.

F I N I S.